Memorialistică

MARIA BANUŞ

Însemnările mele

1927-1999



CARTEA ROMÂNEASCĂ

MARIA BANUŞ

Însemnările mele

1927-1999

Text stabilit, note şi comentarii de Geo Şerban



CARTEA ROMÂNEASCĂ
2014



www.cartearomaneasca.ro
Editura CARTEA ROMÂNEASCĂ
Bucureşti, Calea Victoriei nr. 133, sect. I

ISBN ePub: 978-973-46-4564-0
ISBN PDF: 978-973-46-4565-7
ISBN print: 978-973-23-3067-8

Coperta: Radu Răileanu
Foto copertă: din arhiva Petre şi Tudor Banuş


elefant

MARIA BANUŞ (10 aprilie 1914–14 iulie 1999) rămîne, în pofida etichetelor aplicate de către o istorie literară vindicativă, o mare poetă a secolului XX.
„Debutul ei de răsunet, cu placheta *Ţara fetelor* (1937), introducea în lirica românească o sensibilitate puternic tributară voluptăţilor senzoriale, de o spontană ingenuitate, reflex şi încununare a descoperirii dragostei. Nici o altă poetă anterioară nu-şi exteriorizase la fel de frenetic capacitatea feminină de totală dăruire în actul iubirii, dincolo de convenţii şi prejudecăţi." (Geo Şerban)
A publicat în jur de 20 de volume de versuri, o parte dintre ele tributare dogmatismului proletcultist şi realismului socialist – *Ţie-ţi vorbesc, Americă!* (Medalia de Aur a Festivalului Mondial al Tineretului şi Studenţilor de la Varşovia), 1955, *Magnet*, 1962, *Diamantul*, 1965. Odată cu maturizarea literară şi politică, poeta revine la graţia poetică iniţială (*Portretul din Fayum*, 1970, *Oricine şi ceva*, 1972, *Noiembrie inocentul*, 1981, *Fiesta*, 1990).
Volumul *Orologiu cu figuri*, Editura Eminescu, 1984, a fost tradus în limba franceză (*L'Horloge à Jacquemart*), cu o prefaţă de Alain Bosquet, în 1987.
A publicat traduceri din R.M. Rilke, A.S. Puşkin, Robert Browning, P. Neruda, Verlaine şi numeroase antologii din lirica universală.
În anul 1989 i se decernează Premiul Internaţional Gottfried von Herder.
La zece ani de la moartea poetei, în 2009, Editura Casa Radio, publică audio-book-ul *Zăbale rupte. Poeme rostite la radio*, cu ilustraţii de Tudor Banuş.

Căile spinoase ale căutării de sine (însemnări de editor)

Ce îndemn va fi acţionat, oare, pe fondul tulburărilor ivite, de la o vreme, în sinea timidei eleve de pension, pentru a o determina să scoată din ghiozdan vechiul caiet cu teme şcolare şi să înceapă a consemna întâmplări, fugitivele observaţii şi gesturi de peste zi, ca într-un catalog de taină al nedumeririlor care începeau a-i da ocol? Caietul arăta suficient de ferfeniţit, cam ponosit, totuşi posesoarea se îngrijea să precizeze la vedere, distinct, noua lui destinaţie chiar pe prima filă, după ce-l sucise cu partea încă nefolosită: *Însemnările mele*. Alături apărea, schiţată caligrafic, şi parafa auctorială: Maria Banuş (mai concis şi pentru totdeauna altfel decât în foaia matricolă din evidenţele cancelariei: Marioara Edel Banush). Gest mărunt în aparenţă, dar care răspundea unei vocaţii şi inaugura un destin literar. Nici cea în cauză nu putea bănui la ce dificilă operaţie se angaja, de „cronicar" cu atenţia îndreptată asupra întâmplărilor imediate din mediul familial sau printre colege şi să raporteze observaţiile culese la frământările propriei vârste, invadată de obsesii, pe cât de inedite pe atât de imperios a fi integrate echilibrului sufletesc. Stările nebuloase, juvenile, o fac să ezite în faţa mirajului bănuit dincolo de teritoriile accesibile cunoaşterii sale, deocamdată. Până să beneficieze de certitudini, păstra intactă graţia mirărilor pricinuite de transformări abia perceptibile. Un cumul de reverberaţii grave, amestec de candoare şi scrupul al lucidităţii precoce, punea stăpânire pe Maria Banuş, de la primele nelinişti ale pubertăţii, mărturisite cu sinceritate în versurile debutului sub patronaj arghezian:

Te caut pe tine, suflete frumos,
Cu frăgezimea şi durata unui fum,
Încât mă mir şi eu cum de ai loc
În fiinţa mea de acum.

(„Bilete de papagal", 19 noiembrie 1928)

În capul versurilor, titlul (*14 ani*) ţinea să sugereze un prag al emancipării. Poezia era publicată la puţine luni după ce inocenta debutantă inaugurase practica „însemnărilor", influenţată, foarte posibil, de notorietatea jurnalelor intime proliferate, întru satisfacţia firilor sensibile, pe urmele suferindei Marie Bachkirtzeva. Modelul tentaţiei de a se confesa în secret, pentru şcolăriţa de la Institutul „Pompilian", se afla mai la îndemână, reprezentat de unul dintre cele mai spectaculoase trasee interbelice, Katherine Mansfield. Va fi şi reperul declarat de comportament pentru Jeni Acterian, situată aproape concomitent cu Maria Banuş în cohorta tinerelor intelectuale gata să împingă exerciţiul autoscopiei până în pânzele albe.

De la Maria Banuş a rămas o considerabilă arhivă personală: volume primite cu dedicaţii, manuscrise ale unora dintre cărţile publicate de ea sau abandonate în stadiul de proiect, bogate conspecte pe marginea lecturilor, corespondenţă din belşug (cu lumea literară ori în perimetrul familiei), precum şi numeroase caiete acoperite cu destăinuirile unei făpturi zbuciumate, care căuta să-şi armonizeze paşii cu mersul omenirii şi suferea frecvent că nici pe sine însăşi nu izbutea să se priceapă, pradă născândului impuls poetic. Intra în pedagogia şcolilor de fete, pe atunci, să fie instruite a ţine un jurnal despre ce le cădea sub unghiul observaţiei nemijlocite sau prin lecturi, ce le punea la încercare puterea de judecată sau le monopoliza simţirea. În orice caz, aşa se proceda la Institutul „Pompilian", unde a învăţat Maria Banuş, şi pe unde va trece puţin mai târziu Nina Cassian, consemnând regula instituită în şcoală (cf. *Memoria ca zestre*, vol.I, pag. 17). Cu sau fără impulsul antecedentelor oricât de prestigioase, nu-i venea mai la îndemână confruntarea cu noianul de constatări, reflecţii şi sentimente imprevizibile, ajunse s-o acapareze. Să fi descoperit, vremelnic, funcţia terapeutică a dilemelor trecute prin filtrul autoscopic şi, mai ales, voluptatea analizelor fără menajamente? Parcă se încărca prea devreme cu povara sincerităţii nedisimulate. Totuşi, va rămâne adepta unei asemenea mize conştient asumate, iar, ulterior, va realiza că de aici îşi trăgea seva ansamblul însemnărilor, cu funcţia lor de seismograf al unui parcurs existenţial

inconfundabil, jalonat alternativ de suişuri şi prăbuşiri perfect omeneşti. Cu întreruperi dictate de împrejurări sustrase propriului control, poeta va căuta să păstreze nealterat suflul notaţiilor, preocupată (până în ajunul morţii – 1999) de autenticitatea mărturiei pentru mai târziu. Scria pe ce-i venea la îndemână, iniţial caietele de elevă, apoi într-o manieră reportericească, pe notesuri uşor de manevrat, purtate zi de zi în buzunar, dar şi, în lipsa suportului obişnuit, pe registre masive, de tipul celor utilizate spre a se ţine evidenţele contabile. Luate împreună ating un total impresionant. Chiar dacă nu s-a păstrat întregul stoc, în cele peste 3.000 de pagini conservate pulsează o sensibilitate dramatic supusă unor multiple traume (începând cu pierderea tatălui la vârsta fragedei copilării) şi apoi toate exasperările maturizării într-o lume a contrastelor răvăşitoare, inclusiv frământări de ordin identitar, acutizate o dată mai mult datorită sensibilităţii specifice firilor artistice. Acest uriaş fond de manuscrise reprezintă o valoare patrimonială, necesar a fi cunoscută şi investigată nu doar în folosul adecvatei plasări şi definiri a personalităţii Mariei Banuş pe agitatul fundal istorico-politic străbătut şi, implicit, al prolificelor implicaţii de ordin artistic.

În repetate rânduri, poeta şi-a exprimat preocuparea pentru soarta postumă a *Însemnărilor* sale. Pe lângă faptul că a publicat ea însăşi o selecţie de pagini datând din anii de restrişti ai războiului, 1943-’44, (*Sub camuflaj*, 1977), revenea când şi când, mai ales în momente de slăbire a potenţialului ei creator, şi parcurgea pagini de altădată ca la un izvor de reîmprospătare a resurselor scriitoriceşti. La un moment dat, în climatul de la începutul anilor 1990, lua în studiu eventualitatea de a se reedita *Sub camuflaj*. A şi formulat în scris o asemenea propunere către directorul de atunci al Editurii Hasefer, regretatul Zigu Ornea. De comun acord, proiectul a fost temporizat. Dar a rămas un exemplar de carte cu multiple intervenţii ale autoarei. De altminteri, a avut grijă să notifice pe copertă, la vedere: „Exemplar în care sunt notate toate corecturile, prescurtările şi numele adevărate ale unora”. S-au operat amputări consistente, chiar pe întinderea mai multor pagini. Se poate considera că intenţia a fost de a degreva textul de unele excese retorice ori inistenţe nejustificate cu trecerea vremii. Mai importantă era decizia de a introduce numele reale ale personajelor „camuflate” sub iniţiale la prima tipărire. Ies astfel din anonimat figuri politice de prim plan (I. Gh. Maurer, Miron Constantinescu etc.), angrenate în reţele ale mişcării ilegale, ce lucrau din umbră la pregătirea viitoarei instaurări a regimului comunist de obedienţă sovietică. Evident, toate aceste intervenţii au fost respectate la integrarea paginilor respective în ediţia de faţă a *Însemnărilor*. Ele încheie volumul întâi şi permit evaluarea complexă a substanţialului examen autocritic de conştiinţă la care autoarea s-a angajat, fără menajamente, de-a lungul masivului volum doi. Dovadă a seriozităţii puse de Maria Banuş în cursul evaluării dintr-o perspectivă de ansamblu a drumului parcurs este grija pentru conservarea întregii mărturii. Secondată de soţul ei, a vegheat ca nimic din arhivă să nu se rătăcească. Imensul fond de manuscrise ajunsese la Chaville, unde soţii Banuş au stat mai mult în perioada avansării inevitabile a procesului lor de îmbătrânire. Şi ca să fie aproape, sub scutul ocrotitor al celor doi fii, extrem de prevenitori: unul inginer şi semnatar de tălmăciri din suedeză (Petre, n. 1945), celălalt, grafician şi pictor, arhitect la bază (Tudor, n. 1947). Aceştia au asigurat operaţia preliminară de xeroxare în vederea descifrării şi transcrierii textelor. Mai departe, au consimţit să se despartă de manuscrisele originale şi să le depună spre păstrare la loc sigur, unde vor fi rânduite, catalogate şi puse, apoi, la dispoziţia cercetătorilor.

Sunt de evidenţiat încă multe surprize şi aspecte definitorii. În optica Mariei Banuş, filonul poetric se cere harnic revigorat printr-o cât mai bogată asumare a fenomenului literar în ansamblu. Listele de lecturi, frecvent consemnate, denotă un spirit critic suplu, judicios orientat, atât în perimetrul clasicităţilor, cât şi în sfera modernităţii. Când se va întâmpla, în plină maturitate, să-i întâlnească, personal, pe un Ritsos, un Quasimodo, pe Neruda, Rafael Alberti sau Alain Bosquet, transformă ocazia în suculente incursiuni dialectice la intersecţia inefabilă a noi izvoare de lirism. Aceeaşi este satisfacţia descoperirii de autentice înzestrări poetice printre cei abia intraţi sub arcadele poeziei, de la Ana Blandiana, Ileana Mălăncioiu sau Gabriela Melinescu la Nichita Stănescu, Marin Sorescu, Florin Mugur, Dinu Abăluţă. Şi lista se prelungeşte cu foarte tinerii: Mircea Cărtărescu, Traian T. Coşovei sau Cristian Popescu. E de reţinut că de o egală atenţie au parte şi prozatorii: Costi Ţoiu, Nicolae Breban, Al. Ivasiuc, Norman Manea etc. Aici intervine un factor neprevăzut. Poeta îşi dă la iveală ceea ce numeşte „bovarismul narativ”. *Însemnările* iau ades turnură epică, se populează de personaje distinct reliefate, cu psihologii fin nuanţate. Variaţiuni la un proiect de roman, cu titlul obsesiv modificat, ajung să ocupe pagini substanţiale.

Exact la împlinirea a 100 de ani de la naşterea Mariei Banuş, intră în circulaţie publică

Însemnările mele, cu şansa de a redeschide oportun dosarul receptării poetei. Este o recuperare de anvergură, dar departe de a fi încheiată. Mai există, în depozite diferite, puzderie de scrisori (expediate şi primite), un dialog epistolar fecund, care îşi aşteaptă catalogarea şi investigarea meticuloasă. Perspectivele sunt mai mult decât promiţătoare. (G.Ş.)

„Ce eşti tu? Un caiet ca oricare altul, învelit în hârtie albastră, cu o pată mare de cerneală şi înăuntru tare dezordonat. N-ar fi fost mai frumos să te fi liniat, să fi scris îngrijit? Dar nu trebuie tocmai tu să îmi iei neglijenţa în nume de rău. Dacă tu, confidentul meu, nu mi-ai ierta păcatele, cine altul să mai mi le ierte? Crezi că n-aş scrie eu mai multe, că nu mi-aş mărturisi tot ce am pe inimă, dacă nu mi-ar fi frică c-o să te găsească cineva? Şi tu, săracu', nu poţi să te împotriveşti, să faci scandal, să te revolţi împotriva curiozităţii oamenilor."

(13 mai 1928)

„Am să învăţ, scriindu-mi în jurnal, să mă cunosc şi să mă corectez?"

(22 mai 1928)

„Vreau să însemn măruntele, insignifiantele mele întâmplări, exterioare şi sufleteşti, care acum mi se par fără semnificaţie, cu gândul că mai târziu, după mult timp să redeschid caietul, să regăsesc sufletul unei perioade, atmosfera şi semnificaţia ce depăşeşte înţelesurile pe care le dau eu acestui fragment de timp, acestei tinereţi coapte, obosite… E mult egocentrism în asta, dar şi mare, mare dorinţă de a nu pierde oamenii, viaţa lucrurilor ce se stinge lângă mine, şi pe care o uit, pe ea, preţioasa, umbra, luminile, culorile clipelor."

(28 aprilie, 1937)

1927

Bucureşti, 23 august 1927

Azi sunt două zile de când m-am întors de la Techirghiol Movilă şi încep să-mi scriu jurnalul pe un caiet vechi de română. Ei! Ce să scriu acum? De ziua de azi, nu pot să scriu pentru că mi-a venit gustul să-l încep tocmai dimineaţa. Sunt foarte necăjită că trebuie să-i scriu lui Bubi Ruschie [?] ca să-i mulţumesc pentru primirea care ne-a făcut. Mi-e teamă că n-am să pot face o scrisoare frumoasă. Acum încep să citesc *La neige sur les pas* de Henri Bordeaux.[1]

ora 11 a.m.

Bucureşti, joi 22 decembrie 1927

E prima zi de vacanţă! Ce cuvinte miraculoase pentru o elevă. Cu toate astea nu mă bucur. Aşa sunt eu; aştept, aştept cu nerăbdare un lucru şi după ce l-am căpătat nu mai îmi face nici o plăcere. Aşa a fost şi cu vacanţa. Nu-i vorbă, nu mi se arată prea strălucită. Când mă gândesc că o să vină Bubi la Bucureşti mi se face rău. O să-l am toată vacanţa pe cap. N-ar trebui să scriu aceste cuvinte căci e „un băiat foarte reuşit” (cum îi zice mama). Ştie mai multe limbi, face scrisori frumoase, (cu stil), e primul în clasă, face sporturi, în fine e un băiat model. Deşi am scris în râs toate astea, văd că aşa e. Nu ştiu de ce oare nu-l prea am eu la stomac. Se vede că-i mai deştept şi mai talentat ca mine, şi cum eu sunt invidioasă… Eu vreau să-mi închipui că nu-l pot suferi pentru că e urât, prost şi face spirite nesărate. Dar ştiu prea bine că nu e aşa. Mă uit să văd ce am scris până acum; nişte prostii cât capul meu de mari. În loc să spun ce am făcut azi, am înşirat vrute şi nevrute. Aşa, acuma să anunţ marele eveniment care s-a săvârşit azi: am fost prima dată la patinaj. Mă înţelesesem cu Dida să vină să mă ia la 9 ½ dar a venit la 10 ¾ aşa că până atunci m-am învârtit şi am exersat la pian. Era să fac cunoştinţă cu băiatul lui Rusu (chiriaşul nostru) dar nu l-am găsit acasă, plecase de la 7 dim. La patinaj. Parcă mă văd cu inima cât un purice şi cu pieptul înainte, cum băteam la uşa lui Rusu. Orice aş face, tot timidă rămân cu străinii. În casă sunt obraznică şi cu un străin mă fac mică, mică şi galbenă ca un pui de jidan. După cum am spus, la unsprezece a sosit Dida. Era foarte drăguţă cu costumul ei alb de patinaj. Adică nu – am greşit – nu era drăguţă cu costumul, ci cu figura ei. Are o faţă mică şi simpatică aşa

că o îmbracă bine orice pune. Şi eu… când mă gândesc mi se strică toată buna dispoziţie. Ar fi inutil să mă mai descriu, când am să fiu mare sau bătrână (adică, fată bătrână) şi o să-mi cadă în mâini acest caiet o să ştiu să-mi aduc aminte figura din copilărie pentru că o să fie şi peste 20 tot aşa urâtă ca şi acum, poate mai pocită, mai zbârcită. Eu n-am nici o speranţă să mă fac mai frumoasă: gura rămâne tot în formă de bot şi cât o gură de cuptor, ochii rămân tot mici şi spălăciţi, nasul tot lat, fruntea tot mică şi păroasă, părul rar şi unsuros iar pe deasupra, ca o binefăcătoare pulbere roşiatică, pistruiaşii de jidăncuţă. N-ar fi nimic dacă numai asta ar fi partea urâtă, dar mai sunt şi mâinile şi picioarele care încadrează acest tablou simpatic al persoanei mele. Nişte ciolane păroase (mai bine zis împădurite), lungi şi a căror culoare variază după climă: când roşii, când vinete. Iar la vârf, ca un ultim ornament, sunt degetele degerate şi bătătorite. Deşi nu am vrut, totuşi nu am putut să mă stăpânesc de a nu face portretul acestei fiinţe căreia, dacă-i adaugi un corp făcut din oase şi piele şi o minte, să nu mai dea Dumnezeu ce tâmpită, se numeşte Marioara Banuş. Deci, îmi reiau firul povestirii, această persoană care nu e decât una şi aceeaşi cu mine, a plecat azi-dimineaţă la patinaj. Mai întâi am colindat câteva magazine ca să-şi ia Dida patine şi după aceea ne-am dus la Cişmigiu, la patinajul din faţă. Poc, poc, bătea tare nu glumă inima jidăncuţei. Intrăm înăuntru.

Tineri, tinere, toţi petrec, patinează, beau, mănâncă… Numai inima mea se strânge şi pocăie sărăcuţa… Şi stau, tremur, mă uit cum se duce şi vine lumea, numai eu nu patinez. De ce? Mi-e frică! Ah! Frica asta în faţa oricărui lucru mă omoară. Tare mi-e frică să nu dau înapoi şi în faţa evenimentelor mai însemnate din viaţă. A, da. Iar am scris: mi-e frică, se putea altfel?

După ce am dârdâit bine, de mi s-au făcut picioarele sloi, m-am avântat pe gheaţă „de braţul Didei”. N-am avut nici o altă senzaţie decât… frica. După ce-am mers puţin pe gheaţă, m-am dus iar în sală. Şi iar tremuram de frig şi iar mă simţeam oropsită, tare oropsită. Trecea atâta lume prin faţa mea şi toată mulţimea aceea era fericită… sau părea cel puţin. Poate fiecare învăţase să-şi spuie că-i fericit. Cel puţin faţa lor aşa arăta.

Stam şi mă gândeam: sunt fată sportivă, patinez, joc tenis, am să ajung o fată modernă! Eu? Nu, niciodată, simt că nu-s făcută eu pentru asta. Şi Fanny care mă invidiază că pot merge la patinaj. Dacă aş putea, cu dragă inimă aş lăsa-o în locul meu. Dar nu se poate… fiecare trebuie să meargă cum îi dictează mediul în care trăieşte, nu după înclinările sale. Aha, am început să filozofez (mie mi se pare că asta-i ceva filozofic). Să revenim la îngheţul meu şi la Dida care nu mai termina de patinat. După vreo 5 minute se iveşte; roşie, bucuroasă. Şi ce rău mi-era mie, şi ce fericită era ea… Ce galbenă şi

urâtă eram eu… ce frumoasă ea… Câteodată e şi ea necăjită, dar n-are motive, eu în locul ei, aş fi totdeauna veselă.

În drum spre casă îngheţasem, din ce în ce mai tare, mă simţeam din ce în ce mai rău. Ce tâmpită m-o fi crezut Dida. Ea vorbea, îşi spunea impresiile, pe când eu nu spuneam o vorbă, aşa eram de amorţită. În colţ, pe Sf. Apostoli ne-am despărţit. Mi-a promis că poate o să vină şi mâine să mă ia dar eu am presimţirea că n-o să vină. Nu ştiu cum am venit până acasă, dar odată ajunsă am căzut ca moartă şi numai cu greu mi s-au liniştit durerile de la mâini şi picioare. Săraca mama, ce îngrijată era. Dar eu, de rea ce sunt, eram supărată că, atunci când îmi freca mâinile cu zăpadă, băga de seamă să nu cadă gheaţă pe covor. Nu ştiu cum să calific simţământul ăsta al meu, dar ştiu că e ceva urât de tot.

După-amiaza mi-a trecut repede. Până pe la 4 ½, am dormit, apoi m-am dat jos cu patinele de m-am învăţat să merg pe zăpadă, am exersat la pian şi am citit câteva foi dintr-o carte nemţească cu nuvele japoneze. Acum seara m-a certat mama că nu vreau să trec în dormitor, să mă culc. Mi-a spus că îi vine să turbeze cu mine. M-am supărat tare de tot. Nu-i vorbă, are dreptate… că fată sucită ca mine nici nu s-a mai văzut. Acuma vreau să mă sui în pat şi să citesc nişte nuvele de Pătrăşcanu. Am scris urât de tot pentru că mi se clatină caietul de colţul noptierei (toţi proştii termină aşa după ce au scris).

Brr, mă culc repede că mi-au îngheţat picioarele, ce am eu azi cu îngheţatul nu ştiu.

Ora 10 seara

1. Foarte prolific autor de romane inspirate din ambianţa provinciei franceze, copleşite de prejudecăţi şi moralism discursiv. Totuşi, îşi găsea destui cititori în epocă, inclusiv la noi, de pildă în urbea Turnu Severin de unde provenea Şerban Cioculescu, în ale cărui *Amintiri* va figura chiar acest titlu, printre lecturile adolescenţei. Părerile erau împărţite. Într-un articol din 1923 (*Arta şi urâtul*), Mihai Ralea se declara teribil dezamăgit: „Lumea sa paradisiacă, siropoasă, ne plictiseşte prin perfecţia mediocrităţii sale, prin lipsa de nervozitate, de curiozitate…”. Peste câţiva ani, avea să-i bată în strună Eugen Ionescu. Autorul incisivului volum *Nu* îşi ascuţea condeiul polemic, iritat de convenţionalismul fanat al cărţii apărute în 1912: „… citiţi *La neige sur les pas* în care, anost, se face apologia familiei franceze, unde o pledoarie fadă şi o situaţie melodramatică susţine unicul model literar …produs specific al burgheziei sentimentale şi habotnice. Este dezolant, cum, hrănit de idei uzate, [autorul] rămâne fad şi uzat în literatura sa; nici o deznădejde ţipată nu veţi vedea în proza lui Bordeaux, nici o veridică şi originală frământare…” (tabletă apărută în *Adevărul*, 20 august 1930, pierdută din vedere în bibliografia anexată la volumele *Război cu toată lumea*, Ed. Humanitas, 1992). (Nota mea, G.Ş.)

1928

24 ianuarie 1928, marţi

Sărbătoare naţională! Astăzi n-avem şcoală.

M-am dus de la 10 ½ la patinaj. N-am să uit niciodată ce nefericită am fost. Acum sunt tristă, tristă/moarte. Mă uit în oglindă… ce oroare, ce urâciune… Şi nimănui nu-i place ceva urât, mai ales dacă e şi prost. Pe când scriu, a venit Tică să o cheme pe [?]. [Semnele stenografice (ca să nu fie înţelese de vreun indiscret) după metoda Stahl, învăţate de la prof. G. Ţinbă, de matematică. Le dădea voluntar cursuri de stenografie.]

Vineri, 3 februarie 1928

De ce-mi scriu eu în jurnal numai când sunt nenorocită? Într-un moment de veselie n-aş pune mâna, Doamne fereşte, pe caietul ăsta. Acum nu ştiu ce am… se vede că sunt neurastenică, cum zice mama că devii dacă stai seara prea târziu.

Râd singură în odaie. Să mă vadă cineva ar zice să sunt nebună. De ce râd? Pentru că mă gândesc la mine şi la viaţa mea. Pentru că-mi văd, întins pe o foaie de hârtie, întreg viitorul. Pentru că sunt urâtă şi nu aşa proastă cum mă crede lumea. Şi mai râd pentru că îmi vine tare să plâng.

E ceasul 6. Stau la nene Gutman[1], în odăiţa lui Dori, şi scriu. Azi-dimineaţă am fost la şcoală… şcoala ca întotdeauna. Aceeaşi zi la fel cu cele care au trecut, aceeaşi zi întotdeauna nouă. A fost un timp rece şi uscat, la 8 şi 5 alergam zgribulită spre şcoală, am ajuns târziu, intrase Marinescu. Am trecut la loc, sub ochii încruntaţi ai lui „fräulein" şi miorlăiturile lui Fanny că o plictisesc cu învârtitul [Sublinierile aparţin autoarei.] ăsta prin clasă. Toată ora m-a trecut cu sudori calde şi reci de frica ascultatului. Dar am scăpat.

Am scăpat de ascultat… eu am scris cuvintele astea, eu eram aceea care sărise în bancă de bucurie că ieşise din clasă Marinescu. Sunt o elevă, una din sutele de eleve din liceu.

Nu ştiu, sunt atâtea fiinţe în mine care râd una de alta, se compătimesc, se ceartă în continuu. Rar de tot când rămân o singură Marioară, şi atunci pentru că mă gândesc, pentru că sunt cu totul îndreptată spre Dumnezeu, când fac rugăciunea.

S-a scurs dimineaţa ca întotdeauna. Nu m-a ascultat la nimic, nu s-a

întâmplat alt nimic deosebit decât că m-am certat cu Fanny şi m-am ciorovăit puţin cu Nancy, dar cu amândouă m-am împăcat.

După-masă, am început să citesc *Jack* al lui Alphonse Daudet. Îmi place[2] f. mult începutul, de altfel ca toate romanele în care se vorbeşte de viaţa unui copil nenorocit. Am observat că mai toţi, deşi sunt inteligenţi şi precoci, sunt totuşi copii. Eu n-am fost nici o dată, n-am putut fi pentru că, de când mă ştiu, am acelaşi caracter, şi numai copilăresc nu e. Cu toate astea nu sunt cine ştie ce sumbră, cine ştie ce fată muncitoare sau să gândesc adânc. De multe ori mă joc în oglindă, mă dau peste cap sau stau cu picioarele pe perete. Momentan, când mă joc sunt copil, dar îndată mă gândesc: m-am jucat, sunt copil. Şi atunci nu mai sunt chiar copil. Azi însă nici gând n-am de miorlăituri, de rostogolituri sau fasoneală (chiar aşa necopilăreşti), azi sunt pesimistă rău de tot.

Până şi când cânt la pian plâng… dar ia să mă gândesc puţin; dacă aş şti lecţiile pentru mâine şi lecţia de pian sunt sigură că n-aş mai fi aşa supărată. Deci cauzele bosumflării mele nu sunt aşa de grave precum vreau eu să le fac, cel mai bun lucru care-mi rămâne de făcut e să mă pun pe învăţat. Dar nu prea am chef şi tot sunt tristă.

M-am sculat şi m-am uitat în oglindă. Of! Doamne! Parcă toată mediocritatea lumii e băgată în figura asta vulgară de jidancă, aceeaşi mediocritate în fruntea asta îngustă şi în dovleacul căpăţânos. Nu mai am gust nici de scris. Aş vrea acuma… ce-aş vrea? A, da! Să fiu cu Fanny şi Dida, să mâncăm bomboane şi să cântăm (pe refrenul: burtă, burtă) vacă, vacă şi iar *vache*!

Am terminat, am terminat, nu vreau să termin, nu vreau să mă scol, în fine las tocul şi zic la revedere pentru când voi fi iar stăpânită de stăpânul infernului, adică până o să-mi vie iar să cânt: Vacă-s, Doamne, şi urâtă, vacă, vacă şi iar *vache*.

7 fără ceva

Bucureşti, 1 Martie 1928

Iată că mi-a venit iar să cânt refrenul care mi s-ar potrivi pe viaţă. În zilele de şcoală uit puţin de urâţenia mea, dar duminica-mi dau seama de asta în toată plinătatea ei. Azi mi-am adus iar aminte.

A spus mama astă-seară, la masă, că de Purim nene Gutman organizează o petrecere la care am să viu şi eu. Adică iar o să înceapă plânsul, bocitul că nu s-a uitat nimeni la mine. Aceeaşi poveste: intru, zic „bună seara”, ca o fată binecrescută. Şi m-aşez, şi stau. Dacă m-ar lăsa acolo în pace ar fi bine, dar vezi că mama mea are grijă să roage pe vreunul din băieţi să danseze puţin cu mine. El ce să facă, mă întreabă dacă dansez. Eu: „Nu, mulţumesc, nu ştiu!”

Mama: „Cum nu ştii? Înainte cum dansai?”
Eu: „Am uitat, de anul trecut!”
El: „Nu face nimic, domnişoară (sau Marioara, mai adesea) vă conduc eu!”
Eu nu vreau, mama mea vrea, el trebuie să vrea.
Parcă văd scena asta. Sunt sigură că aşa o să se întâmple. Nu ştiu pentru ce mă cară acolo ca să mă chinuiască. Nu-i destul că sunt proastă şi urâtă, trebuie să o arăt şi lumii. Cum nu ştiu eu să scot un cuvânt, cum mă uit cu ochi holbaţi şi tâmpiţi de vacă. Ah! Ah! M-apucă. Am să fac tot posibilul să nu merg. Ar fi o adevărată nenorocire.
Mâine am teză la Germană şi nu ştiu nimic.

Bucureşti, duminică 11 Martie 1928

Ce deşteptăciune şi desenul ăsta într-un jurnal. [Deasupra paginii schiţe de la petrecerea de Purim, note apoi criptice, parţial stenografice]
Deşi petrecerea de Purim n-a fost aşa cum îmi închipuiam… eram sigură că o să fiu ca să nu apuc să descriu ce şi cum mi s-a întâmplat, aşa că las afacerea asta baltă. Azi e duminică. Una din cele mai nesuferite zile ale mele. Numai sâmbăta după-masă îmi place căci n-am nici grija lecţiilor, nici a [zilei de] luni.
Sunt cam amorţită şi tocul mi-e lene să-l mişc. Am dormit ieri toată ziua şi azi-dimineaţă până la 10. Acum, mă doare capul ca în toate duminicile când dorm târziu.
După-masă vin la mine şi Fanny şi Dida[3], cred că o să petrecem… [rânduri criptice, presărate cu semne stenografice].
Ce mi-a făcut mie mama aseară că nu vreau să merg la Operă. I-am spus că mi-am invitat fetele şi nu pot pleca de acasă. N-a vrut să înţeleagă nimic. Acum sunt certată cu toată lumea, nu iubesc pe nimeni, sunt un câine afurisit, un monstru oribil. [Mai departe rânduri greu de decriptat, fragmentar trădează deziluzii]: *suflet, care suflet?… doar un vis care îmi face rău pentru că îndată ce revin la realitate îmi dau seama că e irealizabil… viaţa mea nici atâta nu-mi va fi dat.*
Este târziu, mă duc la nene Gutman la masă.

Bucureşti, 3 aprilie 1928

Ce minune şi asta! Să fiu veselă şi totuşi să-mi scriu în jurnal. Nu prea am obiceiul ăsta. Dar azi îmi scriu. Ezit între a desena ceva sau a scrie. N-am mai pus de mult mâna pe caietul ăsta. Şi nu pentru că nu-mi face plăcere, ci din cauza lenei.

Sâmbătă după-masă, vreau să-mi serbez ziua. Trebuie să chem pe: Fanny, Dida, Nancy, Buiuţa, Paula, Koru, Lya, Geta şi Lica. Pe Geta şi Lica le-aş suprima, dar către Lica am obligaţii căci am fost şi eu la ea (cu Dida, cu Fanny şi cu prostia celor 13 ani, iluzionistă). Pe Geta o chem numai dacă n-am patefon.

Sâmbăta trecută a fost ziua lui Nancy, şi-a serbat-o şi ea. Am venit acolo cu Fanny şi Paula. De pe stradă le-am văzut râzând la balcon. (Şi eram aşa veselă. Proastă ce sunt, nu ştiu de ce când mă gândesc că eram veselă, devin tristă).

Aveam în faţa mea o zi întreagă de petrecere, pe când acum!

Geografia cu Şerbănica zgripţuroaica, *Matematica* cu împărţirea de monoame, *Lucru* cu o oră de nervi de-ai noştri şi de-ai celei cu eşantioanele, apoi *Româna* cu cine ştie ce neprevăzut. Mă văd suindu-mă seara la Nancy, îmi smulg bascul din cap, Fanny maimuţa…

Ajungem sus; sărutări, îmbrăţişări, felicitări, inspecţie.

— Unde-i Dida?

— Dida, păpuşica, n-a venit. E bolnavă, săraca. Poate că tot o să vină. Nu ştii că ea, prinţesa, vine la 8 seara.

— Poate.

— Hai în balcon, poate trece Emil. Da, trece cu siguranţă. (Cine alta decât Nancy?)

— A dracului, cum ne-ai păcălit tu, ieri, cu logodna.

— Şi noi, proastele, credeam (eu).

— Ba te rog, eu n-am crezut nimic. Eu spuneam că-i păcăleală (Fanny)

— Mie îmi spusese Nancy că vă păcăleşte de 1 Aprilie (Lya).

— Hai, Nancy, cântă-ne ceva la pian (Lya).

— Da, dar stăm în balcon şi ascultăm (Eu).

— Nu, nu, nu, intrăm în casă (Toate).

Nancy cântă la pian. O acompaniază din gură, pe rând, Geta şi Lya, apoi amândouă împreună.

În timpul acesta, eu pe canapea îmi contemplu picioarele butucănoase şi mari şi le compar cu ale Lyei. Vocea mea piţigăiată, sau mai bine zis lipsa mea de voce, pe care o găseşti o dată la o mie. Corpul meu lung şi ţeapăn, mâinile mele etc. etc.

— Ce eşti aşa melancolică, Marioaro? (Nancy)

— Nu sunt melancolică, ascult ce cântaţi. (Eu cu un zâmbet tâmpit în colţul peşterei de sub nas)

— Marioara respectă muzica. Când se cântă, nu vorbeşte (Nancy).

(Eu) Schiţez un zâmbet.

Apoi am dansat. Graţios cum dansez eu de obicei, cu corpul stâlp, cu pieptul înainte, cu umerii ridicaţi, cu picioarele crăcănate. Mi-a spus Koru că sunt uşoară la dans şi m-am bucurat foarte tare (şi… am deschis, în semn de bucurie, peştera cu lopeţi). După aceea am luat

ceaiul, *mamela* lui Nancy a stat cu noi la masă. Şi zâmbeam toate, drăgălaş, şi ne venea să-i tragem cu ceva în cap. (Expresie f(oarte) frumoasă de-a Sf. Pătrimi). Ne-am resemnat s-o înjurăm bine în gândul nostru. După aceea, am dansat iar. Geta şi Lya s-au strâmbat puţin, făcând aşa ceva care aducea pe departe cu dansul clasic. Fanny a stat tot timpul deoparte. Nu ştiu ce mentalitate greşită are fiinţa asta. I se pare că dacă e grasă, e nu ştiu cum, aşa ca exclusă din societate. La torta „Caramel", ne-am certat. Am lăsat câteva lacrimi să curgă în zeamă. Poate eram prea frumoasă, d-aia am plâns.

Nu mai am răbdare să scriu, nu mai văd ce litere. Mi-aşa dor de mama. Abia o săptămână jumătate de când a plecat şi o să lipsească o lună.

Hî, Hî, Ă, Ă! Îmi vine să urlu de dor. Cine mă mai sărută pe mine cu dragoste, nimeni. Ăăă… Ăăă…Urlu în mine, să mă mai răcoresc.

La revedere caiet, te iubesc mult, mult de tot… acum iubesc pe toată lumea. Sâmbătă îmi serbez ziua. Ce veselie, ce bucurie, ce fericire. Pe urmă vin 2 săptămâni de vacanţă. Şi vine Bubica.

Nu-i aşa că mergem la Expoziţie? Sigur! Nu-i aşa că învăţ de la Dida să canotez? Sigur! Nu-i aşa că îmi aduce mama lucruri frumoase? Sigur! Atunci de ce să nu fiu veselă? De ce să nu mă rog lui Dumnezeu să se îndeplinească toate. Aş fi o proastă să nu fac aşa.

Prostie, prostie, prostie.

Prostie să-mi pierd vremea cu asemenea fleacuri (eu şi poezia!). Dacă sufletul mi-e atât de gol încât nimic mai frumos nu poate izvorî din el, cel puţin să-i adaug ceva din bogăţia altor suflete, din bogăţia pe care acei oameni au avut puterea de a o aduce la lumină.

Ce operă poate ieşi dintr-o minte mediocră de 14 ani? La vârsta asta, mintea culege, învaţă sau [se] odihneşte, dar sufletul simte, simte intens şi lucruri pe care mintea nu le înţelege dar simţul, sensibilitatea le bănuiesc. Nu ştiu dacă adevăratei hrane intelectuale îi foloseşte mult ceea ce simţim într-un moment de expansiune, dacă mai târziu, recitind o bucată devorată la 14 ani ne amintim mai mult decât cu memoria, cu sufletul, în care ceva vibrase de mult. Dar ştiu că e dulce, voluptuos de dulce să plâng în voie lângă o carte cu care ai trăit, lângă oameni pe care i-ai văzut trăind, adică mişcându-se, suferind, iubind, fiecare avându-şi rolul şi chipul hărăzit în sufletul tău.

Sunt unele cărţi în care o pagină, o frază sau două cuvinte, neavând decât un sentiment de poezie sau de sentimentalism diafan, îmi produc mai mare răscoală în suflet, mai multe ore de visare, de gânduri legate toate de-o idee şi-o imagine ce te pătrunde, decât un volum întreg de tragism sterp în genul lui Zola.

Şi dacă cu adevărat am iubit vreodată un roman, dacă m-am contopit în sufletul lui, un roman pe care l-am trăit cu toate vieţile din el, cu vieţi pe care trăindu-le nu le poţi uita, căci nici un om nu şi-a

uitat vreodată trecutul cu ce a fost mai frumos (mai vesel sau mai dureros) în el, cel de al doilea suflet mai fin din mine e săpat cu urme neşterse, e înflăcărat şi înduioşat de cele câteva litere care întruchipează *Medelenii*.

Am scris aceasta, fără să-mi dau bine seama, fără să mă gândesc prea mult, deşi aş vrea să mă cufund în povestea *Medelenilor* ca într-o baie, ce oţeleşte sufletul în cele două ape ale vieţii: vis şi realitate.

Marioara

Bucureşti, 8 mai 1928

Vai ce mult am de învăţat astă-seară. Nu ştiu unde mi-e capul. Avem atâta de repetat şi la Geografie şi la Geologie! Dar las să învăţ că mâine m-ascultă şi nu ştiu nimic. Azi am scăpat ca prin urechea acului.

Ora 9 seara

Doamne, ajută-mi să ştiu mâine dacă m-ascultă şi să nu mi se facă somn astă-seară.

Bucureşti, Duminică 13 mai 1928

Bună dimineaţa caiet! Te-ai sculat şi tu, m-am sculat şi eu, ne-am sculat amândoi.

Aşa fiind, ia să pălăvrăgim noi niţel. Adică, de ce n-am pălăvrăgi? Nu e duminică? Ba da. Dar eu mai am şi alte griji. Vezi tu, e examenul care trebuie să vină şi eu nu sunt deloc pregătită. Ce bine de tine că nu eşti om, că n-ai griji, remuşcări, păreri de rău. Ce eşti tu? Un caiet ca oricare altul, învelit cu hârtie albastră, cu o pată mare de cerneală şi înăuntru tare dezordonat. N-ar fi fost mai frumos să te fi liniat, să fi scris îngrijit? Dar nu trebuie tocmai tu să îmi iei neglijenţa în nume de rău. Dacă tu, confidentul meu, nu mi-ai ierta păcatele, cine altul să mai mi le ierte? Crezi că n-aş scrie eu mai multe, că nu mi-aş mărturisi tot ce am pe inimă, dacă nu mi-ar fi frică c-o să te găsească cineva? Şi tu, săracu', nu poţi să te împotriveşti, să faci scandal, să te revolţi împotriva curiozităţii oamenilor. Tu n-ai gură. Şi chiar dac-ai avea, la ce ţi-ar folosi? Eşti mai slab decât ei. Şi asta hotărăşte totul. Ei…dar prea multe am vorbit despre tine. Îmi închipui eu că tu eşti foarte mulţumit că te compătimesc. E aşa bine să fii mângâiat. Să simţi că ai pe cineva care se interesează de tine. Te simţi mai curajos, mai stăpân pe tine. Eu, să-ţi spun drept, nu prea sunt fericită. Îţi vine să râzi, nu? O să-mi spui: „Parcă ce om e fericit!”.

Ştiu asta bine, dar sunt unii oameni care, chiar în nenorocire, au unele mângâieri. Că eşti frumoasă, că eşti talentată. Dar eu? Nimic.

Să lăsăm astea. Mai rău mă indispun.

Sunt foarte curioasă să ştiu ce notă am la Franceză la „épreuve écrite”. Fanny spune că 10. Şi eu, în fundul sufletului, tot aşa cred, dar mi-e frică să-mi mărturisesc. Nu e bine niciodată să-ţi închipui o notă mai mare. Poţi să ai deziluzii. Dacă ţi-o închipui mică, n-ai decât surprize plăcute.

La revedere, Marioara

P.S. Am 10 la Franceză, la compoziţie, şi cu adăugare. „Forme correcte et même élégante”.

Luni, 21 mai 1928

E cald afară, e cald în casă şi sufletul îmi tremură cu sclipiri, cu opriri şi cu poticneli. Numai aşa pot să-mi exprim agitaţia de care sunt cuprinsă. Am un fel de speranţă şi o descurajare. E aşa de limpede descurajarea, aşa nu cere nimic şi nu prevede nimic, şi aşa-i de încâlcită şi de sensibilă speranţa. Prea e debilă ca să poată fi vreodată mai mult decât o speranţă. E întemeiată pe ceva descurajarea? E întemeiată pe ceva speranţa? Da! Şi una merge frumos alături de cealaltă ca să se anuleze. Când se întâlnesc ele? Când sufletul tremură în sclipiri cu opriri şi poticneli. Când sufletul înţelege ceea ce eu nu înţeleg şi când eu înţeleg ce nu ştie sufletul. Când viaţa din mine urlă ca o nebună lângă un cer negru cu albe stele ce au dureri. Căci cerul e negru şi n-are viaţă, iar stelele au viaţă şi în ele sunt lacrimi.

Cerul nu cântă, dar cântă un patefon hodorogit la nişte evrei care se zbat în mizerie, într-o baracă întunecoasă şi care vin de departe.

Lângă gard, un câine lăţos urlă. Lângă câine, e lumină de la un felinar care îl mângâie. Lângă mine sunt stelele, în mine sufletul cu plânset. Pe lângă pereţi cade luna. Ce să alegi dintr-aşa un întuneric şi aşa o lumină? Negru e mai mult decât alb, întunericul decât lumina, deznădejdea decât speranţa. Sufletul îmi tremură în sclipiri cu opriri şi cu poticneli.

Bucureşti, 22 mai 1928

Mă obsedează viitorul, mă obsedează trecutul şi pierd prezentul. Trecutul nu e bun decât ca să fie exploatat într-o compoziţie la Educaţie sau Română, viitorul într-o discuţie cu prietenii.

Cred eu că, dacă mă voi gândi prea mult la el, viitorul îmi va rezerva ceva? Nu! Şi acel viitor nu va avea nici un trecut frumos iar

viitorul viitorului va dispărea.

Chiar în momentul când scriu acestea, nu ştiu dacă îmi pierd vremea sau nu. Îmi foloseşte mie mai mult dacă mi-aş face problemele la algebră sau dacă mâzgălesc caietul acesta? Mă-ntreb, mă-ntreb şi iar mă-ntreb. Viaţa mea e un continuu semn stupid de întrebare, cu scop de pisălogeală pentru mine şi pentru alţii.

Observ că de vreo două dăţi am lăsat puţin la o parte portretul meu fizic, pe Marioara cea în carne, oase şi păr şi am luat-o la rost pe cealaltă care are norocul să fie bine ascunsă, aşa ca să nu se vadă. Am şi eu vreun adânc?

La mine, parcă toate stau îngrămădite la o suprafaţă relativă. Totuşi simt că patru din ele se desprind, aşa ca să mă facă să o cunosc şi eu puţin pe Marioara.

1) Marioara cea frivolă, cochetă, leneşă şi ambiţioasă.
2) Marioara invidioasă, mânioasă, c-un grăunte de răutate.
3) Marioara simţitoare, cu momente de milă şi elan sufletesc.
4) Marioara visătoare, cu un sufleţel plin cu poezie.

Aceasta e ordinea în care sentimentele sunt aşezate în sufletul meu. Voinţa mea e să lucrez astfel ca cele două din urmă să ajungă deasupra, să înăbuşe pe celelalte, să le nimicească poate şi să mă purifice.

Grea treabă şi totuşi posibilă. Cine ar vedea, atâtea apucături rele şi formate pe lângă aşa vagi şi puţine calităţi, ar clătina cu ironie din cap. Ce-i drept şi eu îl clatin, dar nu cu descurajare, ci cu gândul la munca cea grea. Eu am speranţa că dacă există sentimente bune ai de unde să le iei ca să le pui alături de celelalte pe care vrei să le desfiinţezi. Dar dacă n-ar fi acelea, n-ar fi şi mai rău? Ar trebui, în timp ce ne scuturăm de unele să ne apropiem pe celelalte, şi munca ar fi dublă.

Am să învăţ, scriindu-mi în jurnal, să mă cunosc şi să mă corectez?

Bucureşti, 28 mai 1928

Mi se sfâşie sufletul de milă pentru mine, de durere pentru durerea mea. Sunt pe lume ca să adaug încă un număr masei de durere, prostie şi neant care duce la nimic. Un nimic între nimicuri, un strop de venin în căldarea cea mare de otrăvuri, în care pământul se plămădeşte.

Viaţă, pasiune, totul este nimic dacă le trecem prin mai multe faze. În prima fază însă, aceea pe care o simţim, este mult. De ce să nu fie aşa când până şi fiinţa noastră, nu numai sufletul, dar materia ni se pare a fi de o importanţă considerabilă în univers?

Mi se pare enormă şi nefericirea mea. Să râzi natură, să râzi când auzi ce fiinţă e în stare să-ţi ceară ceva nobil, ceva frumos!

Mi-e sufletul un vierme înecat în balele meschinătăţii.
Departe tot ce e vis, primăvară şi copilărie.
„La jeunesse, si elle n'a pas la beauté, elle a la fraîcheur".
„Fraîcheur" cu pistrui, cu oase, cu bubuliţe!
Ferice de cel ce a putut să se bucure de cea mai frumoasă vârstă, de sfârşitul copilăriei; de cel ce a putut să zâmbească unei copilării curate şi o tinereţe pe care o primea cu mintea şi sufletul deschis. Dar o primea şi cu figura luminată de inteligenţă şi curăţenie. Un fizic care nu întunecă avânturile sufletului. Aceasta dacă eşti femeie, iar dacă este bărbat aproape că nu înseamnează nimic.
Dar eu sunt femeie şi sunt urâtă, sunt om şi sunt proastă, sunt copil şi am sufletul mânjit.
Pe ce să mă sprijin, unde să mă îndrept?
Cu ce să mă întăresc, dacă mă împiedică lupta sufletului cu viaţa?

Amurg de toamnă

De geam mi-alătur fruntea, privesc toamna de-afară
Cu tristul ei zăbranic pe cerul cenuşiu.
În minte-mi se perindă icoane de-odinioară,
Copilărie dragă, spre tine iarăşi viu.

Dar se destramă iute sărmanele-amintiri
Şi cad date uitării ca vechile zidiri.
În faţă am şi-n suflet tablou sfâşietor,
Într-unul pier speranţe, într-altul frunze mor.

Şi peste toată firea cad umbre de-nserare,
Pe câmpuri, pe oraşe, prin văi şi peste dealuri,
Până acolo unde se-mbină cer cu mare,
Acolo unde raze se frâng în grele valuri.

Or fi frumoase amurguri prin locurile acele,
Închipuiri măreţe imaginaţia-mi ţese.
Rubin ce-şi stinge focul în mări de peruzele,
Văpaia arzătoare din soare parcă iese.

Dar toate sunt doar vise, nu văd decât o stradă,
O stradă mohorâtă sub bolta plumburie,
Cu oameni care par umbre ce se desprind în grabă
Din aburul de ceaţă, pe uliţa pustie.

Se-aude o flaşnetă, un câine latră a jale
Prin colţuri se ivesc trăsurile banale
Şi picuri prind să cadă pe oameni şi pe foi,
Să-ngheţe dulci iluzii: speranţele din noi.

Acum e primăvară, nu mai e toamnă. Sufletul meu e ca toamna – şi toamna şi primăvara. Toamna are crengi cu frunze moarte căci e frig. Şi în mine e frig, dar toamna a fost odată vară, cu soare şi căldură, pe

când frigul meu a fost totdeauna frig. De aceea toamna are frunze veştede pe când sufletul are ramuri goale, înfiorător de goale, cu atât mai mult cu cât niciodată n-au fost acoperite cu podoaba pe care o are viaţa – copacul – care ţine ramurile sufletului.

Ghiocelul

Pe bolta luminoasă luceşti sihastre soare
Dezamorţind prin tine câmpii din depărtare
Şi aducând la viaţă suflări cu noi destine
Menite să se nască, să treacă-n adâncime.

Sărmana floricică din noapte deşteptată
De raza ta fierbinte, aproape e mirată,
Uimită e de mila ce tu i-ai acordat
Ei, trist atom terestru, tu zeu mult adorat.

Cu marea ta căldură, când blândă şi când rea,
În câmpul făr-de viaţă tu ai născut o stea,
Care apare caldă în rece alb de nea,
Simbol ce spune firii despre iubirea ta.

Din negrele-i vestminte care greu o apasă,
A străbătut mantia ce iarna-ntins pe ea
Şi iat-o se iveşte, plăpândă şi duioasă,
Pe vălul ce-nveleşte a cerului mireasă.

E mică, ne-nsemnată, totuşi e-o bogăţie,
În micile-i petale, mulţi văd o feerie,
O primăvară caldă, ce n-o să întârzie
Când scurtei vieţi a florii sfârşitul o să-i vie.

S-au sfârşit şi ghioceii şi toate florile de primăvară. A trecut şi primăvara. Am simţit-o anul acesta, deşi lumea zice că n-a fost primăvară. Au trebuit să treacă 14 ani, pentru ca să ştiu de venirea ei altfel decât prin schimbarea hainelor şi a felurilor de mâncare. Şi când eram mică ştiam când veneau fluturii, când muştele se lipeau prin bucătărie învârtindu-se între mâini defensive, ştiam că odată cu venirea căldurii apar furnicile şi strălucesc pietricelele pe jos, că eu am să le strâng şi am să le pun în cutii, pietricelele, iar pe furnici am să le privesc minunându-mă că duc greutăţi mai mari decât ele.

Dar, niciodată nu-mi spuneam: „Marioaro, iată a venit primăvara!”. Asta o spun acum. Dar acum mai ştiu că pietrele fac parte din geologie şi furnica din zoologie, şi mai ştiu o mulţime de lucruri pe care atunci nu le ştiam şi acum le ştiu. Unde e vremea când mă minunam de gângănii şi când strângeam pietricele cu gândul că sunt pietre preţioase fiindcă lucesc pe tăietură?

Sunt vremile acelea. Sunt în amintire. Trăiesc şi ele, trăieşte şi tăticu’ meu, pe care îl văd odată cu ele.

Plâng… pentru lucruri sau pentru tăticu'?[4]

S-au dus, s-au dus toate, şi am rămas eu cu mama. Stăm acum în Antim, lângă altă cofetărie, cu altă curte, mama cu alt bărbat, eu cu alt suflet, cu alte prietene.

Şi prietenele şi curtea şi cofetăria, până şi mămica de acum, care are părul negru, o să fie o amintire. Până şi eu am să exist altfel, am să exist cu firea mea de peste un an, 2, 3, 10, dar Marioara de 14 ani n-o să mai fie.

Am zis rău că n-o să mai existe. De trăit n-o să mai trăiască, dar de existat o să existe într-o cămăruţă mică şi ascunsă, care leagă sufletul cu memoria. Dar am să mor şi eu, cum mor toate vieţile care mă-nconjoară. Totul, totul e… viaţă.

O uşă, pe care o mişti şi scârţâie, a trăit. A trăit pentru o clipă scârţâitul uşii. Tot un scârţâit discordant este şi existenţa noastră faţă de univers. Dacă viaţa e un scârţâit prelung, atunci mărunţişurile care însoţesc această viaţă ce sunt? Nimic.

Luni, 25 iunie 1928

Urăsc pe toată lumea şi sunt urâtă de toţi. Să luăm şi să rezumăm puţin. Sunt urâtă, va să zică pe fizicul meu nu pot să mă bizui, sunt proastă, sunt rea, sunt antipatică, sunt certăreaţă, sunt incultă. Nu pot să inspir decât antipatie, milă, dezgust. Talente oarecare n-am ca să mă pot refugia la ceva, să-mi fac o pavăză din ceva. Voinţă, ambiţie n-am sau vreo altă putere asupra mea. Prietene n-am fiindcă toate sunt egoiste şi îşi exagerează defectele; de mine şi de nenorocirea mea puţin le pasă şi au dreptate. Poate nici eu n-aş fi altfel, să fiu mai frumoasă, mai fericită. Mama nu mă înţelege, mă crede mai rea decât sunt şi ar vrea sub orice formă să scape de mine (de altfel, o şi spune). Bunica mea mă blestemă, Jacques nu mă poate suferi pentru că o vede pe mama necăjindu-se cu mine.

Eu mă consider mai puţin decât cel din urmă parazit. Eu nu am dreptul să-mi fac visuri de dragoste, de fericire. Singurul lucru care-mi rămâne de făcut e să învăţ pentru ca mai târziu să-mi pot câştiga cinstit existenţa. Iată în scurt în ce situaţie sunt şi ce-mi prezintă mie viitorul.

Acum e vacanţă, e vară, sunt flori. Cum aş putea privi eu natura când mi-e frică de ceea ce ea ar putea vedea la mine? Am scris aceasta ca nu cumva, fiind vreodată mai veselă, să uit ce sunt şi ceea ce trebuie să fac. Am de gând să învăţ solid pentru ca să n-am niciodată nevoie de oamenii aceştia care acum mă resping, care nu vor să se oprească, să privească puţin într-un suflet ce-ar avea poate şi părţile lui bune, un suflet pe care l-au înveninat de mult. L-au îmbucătăţit atât că n-a mai rămas din el decât ura, oboseala, dezgustul.

Adică, de ce să-i învinuiesc? Cum ar fi putut ei să-mi dea, să-mi arate lucruri pe care ei nici nu le înţeleg, pe care nu le-au simţit şi nici n-au să le simtă. Sunt aşa rari oamenii despre care vorbesc eu, că nici nu ştiu dacă-i voi întâlni vreodată în viaţă. Şi chiar dacă-i voi întâlni, ce-am să mai folosesc eu? Cum o să pot pretinde să-mi ating zdrenţele sufletului meu de un astfel de suflet? Nu, aceşti oameni e bine să-i întâlneşti la o vârstă anumită şi norocul ăsta nu l-am avut eu.

Din ce în ce mă cobor spre o indiferenţă răutăcioasă, din ce în ce sunt mai rare clipele de reculegere frumoasă, de milă, de iubire. Mă uit cu groază la timpul când clipele acelea vor dispărea cu totul, când una după alta luminiţele se vor stinge, plângându-se una pe alta, până vor dispărea în noapte. Mă trece un fior… noaptea voi fi eu. Voi întinde mâna spre suflet şi o voi trage înapoi cu groază. Va fi negru, noapte şi nimic. Atunci, din punct de vedere moral, nu voi mai exista; în ce scop, mi-ar mai trăi corpul, care – dac-ar fi numai el – de mult l-aş fi distrus?

Bucureşti, 2 iulie 1928

Duminica seara la Şosea. Noapte frumoasă, fără stele, cu lună. Împrejur alei întunecoase, umbre de copaci pe cerul mai luminos decât ei, umbre de oameni pe pământ, umbre negre mişcătoare. Frunzele se zbat puţin, florile de tei plouă pe oameni petale de parfum, mai speriate, mai blânde, mai mirositoare, cu cât pomii se scutură mai mult.

Treci, câteodată, printr-o stradă liniştită, doborâtă de zăduful verii, ţi-e gândul uscat ca pământul pe care calci şi, deodată, auzi de undeva un acord. Se cântă într-o casă. Te opreşti şi asculţi. Sufletul ţi se deschide larg, zâmbind fără să vrea şi primeşte răcoreala întâmplătoare. Mergi înainte, de-acum poate să fie cald, să te latre câinii, să ardă pavajul, din unduioasa apă a muzicii a rămas o spumă subţire, fragilă, o danteluţă care-ţi înfăşoară sufletul în parfumuri, ceva care aduce cu aerul sărat al mării, cu aerul dulce al grădinilor şi cu cel iute al muntelui, cu mirosul tuturor florilor şi pomilor, cu mirosul primăverii. În viaţă, lungă sau scurtă cum o fi ea, ai simţit pe rând toate acestea, fără să ştii că le păstrezi în tine.

Acum le ai pe toate, ai pentru o clipă trecutul. Plângi, în afară sau în tine… tot ce ţine de trecut, de un lucru care nu mai este, e duios, e de plâns. Parfum pe care-l iubeşti căci vine de demult, căci vine dintr-un suflet pe care l-ai uitat. Teii îşi scutură, printre frunze, parfumul de lacrimi şi răcoare, ca notele înduioşătoare care se strecoară prin ferestre spre stradă. Pot de-acum să râdă oamenii grosolan, maşinile să pufăie cu fum înecăcios, cu claxoane stridente, trăsurile cu birjari triviali, sufletul şi ochii se uită numai în sus, unde natura e măreaţă şi

largă şi zâmbitoare. Acolo unde nimic nu e urât, nimic meschin. În seara asta, Dumnezeu a întins cerul de noapte, atent ca să nu facă nici o cută, ca nici un norişor să nu întrerupă întinderea nemărginită. Văl închis ca marea pe-nserate, ales de Creatorul pentru plăcerea lunii, să se înfăşoare cu el când apare oamenilor şi să pară ea cu atât mai luminoasă cu cât el e mai mohorât. Un buchet de frunze înconjură armonios aureola de spumă şi lumină a lunii.

E noapte, lângă o uliţă de sat doi moşnegi îşi zâmbesc din portiţe, chemând fiecare amintiri din chipul prietenului. Bătrâneţea lor e păr alb şi zâmbet blajin. Luna şi pământul sunt şi ei bătrâni. Uliţa lor e cerul, zâmbetele lor sunt adieri triste de întuneric. Bătrâneţea pământului ninge flori blânde de tei. Luna alintă drăgăstos capul prietenului albit de ani, atât de drăgăstos, încât mângâierea e lumină, iar lumina e aur pe creştetul florilor albe.

Bucureşti, 12 iulie 1928

S-a hotărât, plecăm la Braşov. Azi-dimineaţă a venit mama şi mi-a spus. Toată ziua am stat îmbufnată. Şi am dreptate; nici o cunoştinţă din Bucureşti nu pleacă şi altele noi nu-mi fac pentru că aşa sunt eu. Marioara, mai mult nu trebuie să spun! Şi chiar dacă aş face cunoştinţe noi, ce-ar fi? Aş fi un pic mai nenorocită decât acum. Am să-mi iau o provizie mare de cărţi, pe care am să le citesc, am să mănânc, am să mă plimb, am să dorm, o să mă uit la lume şi timpul o să treacă. Dac-aş fi rămas în Bucureşti, ar fi fost parcă mai bine? Toată lumea pleacă la băi şi, pe lângă că m-aş fi plictisit de moarte, aş fi suferit şi de căldură. Deci, orice rău are binele lui.

Bucureşti, 16 iulie 1928

E 4 după-amiază, e cald, e soare. Afară cerul se topeşte în lumină, înăuntru lucrurile asudă parcă de căldură. Ce frumos e la mine în odăiţă, se cunoaşte că am muncit toată dimineaţa cu curăţatul ei. Am adus şi nişte flori galbene, pe care mi le-a dat mămica, de jos, căci începuseră să se veştejească. Le-am pus în mai multe vase, una pe pupitru, alta pe etajeră şi alta pe fereastră. E aşa frumos… florile sunt galbene, aproape roşii şi odaia mea e albă. Aş vrea să am trandafiri… sunt aşa calzi şi prietenoşi. Când sunt mulţi, în coşul în care-i vinde ţiganca, sunt frumoşi într-adevăr, dar rămân flori ca oricare altele. Când îi aduci în casă, în odaia ta, mai ales, îţi devin prieteni, te îmbrăţişează cu mirosul lor, cu culoarea, şi nu ştiu cum – parcă aşteaptă să fie şi ei mângâiaţi. Mai că îmi vine să-i sărut. Ei sunt mai albi, mai curaţi decât oamenii. Dacă m-ar vedea mama sărutând un

trandafir ar zice că sunt nebună, pe când pe oameni mă sileşte în fiece zi să-i sărut, deşi îmi sunt nesuferiţi sau cel mult indiferenţi. Dar oamenii sunt răi şi-i săruţi ca să te aperi, florile sunt bune şi nu-i nevoie să le săruţi.

Bucureşti, 17 iulie 1928

Doamne, Doamne! De ce nu m-ai înzestrat şi pe mine cu ceva frumos ca să nu fiu aşa de nenorocită? De ce nu mi-ai dat ceva cu care să mă arăt fără frică de a inspira scârba în lumina cea mare a soarelui tău? Am 14 ani, vârsta când până şi femeile urâte au ceva atrăgător: ochi strălucitori, mâini albe, ten curat, roz… Dar eu, nimic. De ce să trebuiască întotdeauna să plâng? De ce să creadă lumea că-s o toantă, o ursuză? Şi mie mi-ar plăcea să râd întotdeauna, dar nu pot, de câte ori mi-aduc aminte cum sunt mi se urcă parcă un nod în gât şi-mi vine să plâng. Şi asta mă face nervoasă, chiar rea. Mi se pare că fiecare cuvânt pe care mi-l spune cineva e pentru a-şi bate joc de urâţenia mea. Invidiez pe toată lumea, mi-e necaz pe gura altuia, pe picioarele, pe mâinile, pe tot ce are altul, în fine.

23 iulie 1928

Sunt la Sinaia. Drum fad, impresii fade.

Sinaia, 4 august

S-a terminat anul şcolar de mult.

Odată cu el s-au sfârşit bucuriile şi necazurile şcolii. Clasa noastră nu mai există. Fetele s-au risipit, profesorii tot aşa. O mână de suflete, strânse pentru o clipă, şi-a deschis pumnul şi a scuturat pe vânturile deosebite ale vieţii idealuri felurite.

A fost o despărţire banală, nimicuri aproape, neînţelegând ce tristă, ce plină de lacrimi grele e clipa când un an şcolar se sfârşeşte, când o clasă care a existat, dispare.

Fetele, pe care le cunosc de când erau mici, sunt acum domnişoare, sunt mari. Îşi duc toate povara meschină a grijilor; pentru a plăcea îşi strivesc copilăria sub tocurile înalte. Vor parcă să şteargă orice urme ale unui trecut naiv sub stratul de pudră cu care îşi ung faţa. Da… îşi strivesc copilăria în fundul sufletului. Nu ştiu ele să se simtă mici cât mai e vreme, cât mai e posibil. În curând vor fi cu adevărat mari, atunci nu vor mai înţelege nici râsul copilăriei, nici cântecul ei, care curge pe cele mai subţirele şi mai senine corzi ale vieţii.

Îmi vine câteodată să mă fac mititică, să mă ghemui şi să strâng la piept copilăria mea; abur subţirel şi palid ce vrea să plece pentru totdeauna.

A înţeles copilăria că locul ei e acolo unde toate-s închinate ei; şi jocurile şi lacrimile şi râsul. Şi-a mai înţeles copilăria mea c-am părăsit-o de mult. Dar m-am depărtat de ea fără să vreau, cu lacrimi amare pentru amândouă. Căci o iubeam când plecasem de lângă ea, mă agăţam de ea cu deznădejde, să mai întârzii puţin clipa când viaţa va depăna şi pentru mine un ghem, să mă tragă cu de-a sila pe locul unde domneşte viaţa cu ascunzişurile ei adânci, din care aruncă oamenilor şi bune şi rele.

Şi clipele au trecut. De data asta, ca şi în alte dăţi, viaţa şi-a săpat voinţa cu cruzime şi fără şovăiri. M-a târât după ea... şi copilăria a rămas pe loc, îndurerată, cu lacrimi în ochi şi mânuţa îndreptată cu ură spre destin.

Da, copilăria e şi ea copil. Printre lacrimi, a văzut un sufleţel cu braţele întinse spre ea şi a zâmbit din nou. Pe urmă şi-a şters ochii şi a alergat spre el. L-a cuprins în braţe şi a râs... un suflet mic are nevoie de lumină şi lumina e în râsul copilăriei. Şi din nou a zburdat c-un copil, şi l-a mângâiat şi l-a adormit în şoapte uşoare şi l-a deşteptat cu cântece ţesute pe raze de soare. Copilul s-a făcut mare... urechile lui n-au mai auzit vorbe de basm şi, ca-n basm, cântecele prietenului nu mai erau lumină în sufletul lui. Viaţa îi acoperea şi sufletul şi urechile ca să-l smulgă mai uşor. Copilăria a plâns din nou. Dar copilăria e totdeauna mică şi un copil, după ce plânge, râde iar...

Copilăria plecă mai departe.

Îngeraş blând, cu faţa scăldată în lumină şi sufletul oglindit în chip, tu îţi duci pe drumuri destinul care e râs şi lumină pentru primele gunguriturі şi primii ani ai vieţii, şi e licărire alinătoare şi e zâmbet trist pentru sfârşitul ei.

Dar tu nu ştii de nimic... copiii fac binele fără să ştie.

Te iubesc cum se iubeşte un copilaş şi te doresc cum se doreşte un copilaş mort de mult.

Pui mic... de-ai mai veni o dată, dacă rătăcind drumul te-ai opri să-mi zâmbeşti şi mie, ţi-aş săruta vârful degetelor tale mici; cu care fiecare gropiţă parcă spune câte-o ghiduşie de demult. Dar tu eşti departe; alţi copilaşi te mângâie, cum îi mângâi şi tu pe ei... şi eu sunt uitată de mult căci sufletul meu de-atunci e uitat. Te voi uita şi eu... îmi voi scormoni sufletul şi nu voi găsi nici urmele paşilor tăi.

Nu-nvie morţii, e-n zadar, copile.

Copilărie scumpă, ţi-am făcut un mormânt mic şi frumos în sufletul meu. Dormi acolo cu somnul tău uşor de copil. Iar dacă te atinge ceva,

nu te speria, sunt lacrimile mele cele mai curate.

Sinaia, 8 august 928

Sunt eu, oare, aşa de proastă cum par?

Sunt mai proastă poate? Mai deşteaptă?

Mai inferioară, ca minte şi ca suflet, decât cum am fost azi şi cum m-am simţit eu, nu cred să mai fi fost vreodată.

S-a vorbit despre *Medeleni*. *Medelenii* pe care i-am iubit cu tot sufletul meu. Fiecare îşi spunea impresiile, personajele care i-au plăcut mai mult, se discuta, se contraziceau, se aprobau. Numai eu tăceam! Din prostie? Din ruşine? Da! Din ruşine pentru *Medelenii* despre care mi-e teamă să spun o vorbă. E un fel de timiditate respectuoasă, de supunere fără discuţie în faţa frumuseţii lor. Mă simt aşa mică, aşa de nenorocită, atât de proastă şi atât de lipsită de armonia pe care ţi-o dă un talent. Îmi scormonesc cu îndârjire sufletul, mirată, înfuriată că nu găsesc nimic în fundul lui. Da! Şi asta-i partea tristă. Sufletul, care până acum era gol dacă n-am avea în el frumuseţea înnăscută, o lua de la alţii. Acum nici atât. Am o greaţă, o greaţă nesfârşită în adâncul meu. Îmi pare că mă sfârşesc aşa fără visuri, fără speranţe… ca un creştin care în clipa din urmă e fără mângâierea alinătoare a crucii în care vede lumina, fericirea.

Cum aş vrea să am acum un prieten care să mă îndrumeze şi să mă înţeleagă, să mă dojenească şi să mă ierte. Dar sunt prea mediocră, prea banală, ca să se apropie cineva sufleteşte de mine.

Sinaia, 18 august 1928

Stăm în casă. E zi urâtă şi a plouat până acum. Am terminat de citit primul volum *Jerusalem* de Selma Lagerlöf. Mi-a plăcut foarte mult. Am vrut să iau a doua lecţie de dans la M-me Sibille[5], dar trebuia să merg ieri nu azi. Sunt foarte enervată, căci n-am ce face; în jurnal n-am gust să mai scriu, de citit am citit până acum. La 24 Septembrie am auzit că se începe şcoala şi n-am nici un chef să încep să muncesc. Sunt în vacanţă şi n-am profitat deloc de ea. Ieri i-am scris lui Fanny şi abia aştept să-mi răspundă.

Aş vrea să am talent poetic, să pot face o poezie pe care o am în cap.

Din ziua de 15 august mă pieptăn cu cărare la mijloc. Nu mă face deloc mai frumoasă, dar aşa vor mama şi mama-mare să mă pieptăn.

Sinaia, 28 august

Azi a plecat Mişu (zis Lache) S. G. (zis omul Gruberian) şi Ionel (zis Yomtu). Cunoştinţe de vară, de la băi, pe care n-am să le mai văd poate niciodată. Azi, la gară, când l-am condus pe Ionel, eram poate singura tristă în mijlocul veseliei lor. Mi se pare aşa de nenaturală despărţirea asta, ruperea unei legături de câteva zile, a unor prietenii mai mult sau mai puţin reciproce, încât mi se strânge sufletul mai mult pentru nefirescul sau poate firescul lucrurilor decât pentru cei care au plecat. Ne-am cunoscut câte puţin fiecare, mai mult cu părţile bune ale caracterului nostru decât cu cele proaste, cu laturile sufletului pe care la unii îl întrevedeam iar la alţii, care şi-l dădeau pe faţă, îl studiam fără jenă.

Ne-am examinat cu neîncredere, ne-am împrietenit cu indiferenţă, am fost prieteni cu plăcere şi ne-am despărţit cu tristeţe. Ionel avea (nu ştiu de ce îmi vine să spun toate la trecut) 20 de ani. E băiat sărac, are o mamă bolnavă şi două surori: Margot, într-a şaptea şi o alta mai mare decât el, în anul doi la drept. A terminat anul ăsta comerţul şi-i funcţionar. A fost de mic băiat harnic, a mers la birou şi a dat meditaţii. Vrea să studieze dreptul pentru că se crede bun orator. Visează 10 milioane şi o fată frumoasă. Deocamdată n-are decât o haină ferfelită şi un cap care-l ajută mult. E băiat de societate, citit şi spiritual. Îl admir că a putut fi aşa de abil ca să-şi păstreze în şcoală renumele de băiat bun, să citească în acelaşi timp, să se cultive şi să muncească pentru bani. E urât, statură potrivită, umeri strâmbi şi un baston atârnat de obicei de gât. Şi-a bătut puţin joc de noi (de Dida şi de mine), ne-a tratat ca fetiţe mici, ne-a mângâiat pe ceafă, a râs, s-a amuzat şi a plecat. De la Dida o să aibă o amintire drăguţă, de la mine nimic. Sunt o figură prea ştearsă pentru toată lumea, ca să fiu o amintire în sufletul cuiva.

Dar de acum nimic nu mă mai atinge. Sunt obişnuită să trec pe lângă oameni şi să fac impresia pe care mi-o face mie o birjă hodorogită. Canapeaua e unsuroasă, felinarele prea galbene ca să aducă lumină, birjarul beat şi caii, care n-au nici ochi blânzi, nici spumă albă, nici răni putrede, sunt cai obişnuiţi, cafenii, blegi, necrescuţi şi care îşi găsesc să facă pipi tocmai când treci prin faţa lor. Când treci pe lângă o asemenea birjă, nu te impresionează nici scârţâitul săltăreţ al arcurilor, nici lâncezeala adormită a felinarelor. Şuieratul pe sub nas al birjarului beat ţi-e tot atât de familiar ca tic-tacul pendulei din casă. La cai nu te uiţi, nu vezi la ei nici resemnarea blândă a calului de oraş, pe care a imortalizat-o aşa de dureros scriitorul rus, nici revolta trufaşă a armăsarului de la moşie.

A trecut un cal şi-o trăsură… şi-ţi vine parcă să caşti? Mai trece un minut şi trăsura a cotit, nu o mai vezi, dar clipeşti cu ochi plictisiţi de bălăngănitul dubiosului echipaj… Dacă te-ar întreba cineva de o trăsură care a trecut, l-ai privi nedumerit, apoi ai zâmbi… au trecut

atâtea trăsuri azi… la urmă ai spune că nu ştii.

Peste un an, să fie cumva întrebat de mine, Ionel sau oricare altul s-ar gândi nedumerit, apoi ar zâmbi: a cunoscut atâtea fete… ar clipi aducându-şi aminte, iar la urmă ar zice că nu ştie, ca să scape de plictiseală.

Bucureşti, 19 septembrie 1928

Sunt acasă iar, la mine în odăiţă, cu cărţile, cu fotografiile, cu lucrurile care îmi sunt dragi şi cu fereastra larg deschisă spre un cer care devine noapte.

Sinaia e departe, cu ploile ei de toamnă, printre brazii îmbătrâniţi deodată, cu lume zgribulită, gata de plecare şi cu umbre de oameni, cu ftizici, pe care ceţurile toamnei îi îneacă, pentru care n-ar trebui să plouă, să cadă frunzele şi să tremure aerul toamnei cu crâmpeie de moarte. Parcul trebuie să fie gol; o fi plouând cu boabe picurate, o fi frig, margaretele or fi strivite, acoperite de noroi şi aplecate pe pământ. O fi linişte iar seara întuneric, pavilionul de muzică, deprins cu lumina lui şi a lămpilor de pe alei, priveşte orb, cu o gaură neagră în loc de ochiul de unde a ieşit lumina. Vântul o fi lovind pomii, frunzele or fi gemând ca în toţi anii când e toamnă şi sufletele sunt triste. Copiii din Sinaia se pregătesc şi ei de şcoală, se uită şi ei cu disperare la calendar, la ploaia care nu mai conteneşte şi la trecătorii care acum sunt rari.

O să înceapă şcoala şi pentru mine, or să vină zăpezi, Crăciunul cu gheaţa de patinaj, Paştile cu nebunii la Cişmigiu şi Expoziţie, cu barca pe lac şi cu muguri de primăvară. Pe urmă o nouă vacanţă, o clasă terminată, un an şcolar care s-a sfârşit şi 15 ani împliniţi.

Bucureşti, 20 septembrie

A iubit Fanny. Un băiat oarecare s-a făcut că o iubeşte, a sărutat-o, a lăsat-o să-i scrie scrisori de dragoste şi pe urmă s-a plictisit, a inventat un motiv dobitocesc şi s-a supărat. A plecat… şi Fanny a plâns, a fost disperată, vreo câteva nopţi n-a putut să doarmă, a plecat la Ploieşti ca să se consoleze şi pe urmă o să uite tot. O să zâmbească bătrâneşte, ca un om care-a trecut prin multe şi-o să înţeleagă că a fost totul o jucărie. Deocamdată însă este prea recent ca să nu verse râuri de lacrimi şi ca să nu-şi închipuie că-l va purta totdeauna în suflet ca o sfântă icoană (ochi negri, păr frezat şi pantaloni albi). Şi el… cum nu se gândesc bărbaţii, când se joacă de-a mingea cu inima fetelor, ce o să se întâmple după ce o s-o arunce în lături, ca pe un lucru uzat, după

ce o trânteşte într-un colţ unde sufletul ei mocneşte învelit printre păreri de rău, ruşine de ceea ce a făcut, ruşine că a iubit, ruşine de tot… Şi, pe când el trece înainte cu nepăsare, îndopat cu sărutări, săturat de căldura unui suflet care s-a lipit de al lui, debarasat de toate vestmintele împrumutate pe care şi le-a pus de ocazie (priviri pe sub gene, amor veşnic, mângâieri pe care le făcea cât mai caste), ea rămâne în urmă c-o fărâmiţă de iluzii mai puţin, iluzii pe care i le-a dat lui cu tot sufletul şi pe care el, ori nu le-a văzut, ori le-a primit şi le-a aruncat cu tot atâta bunăvoinţă.

Mulţumesc lui Dumnezeu că m-a ferit până acum de pacostea asta, că am încă sufletul liniştit, că aştept să se înceapă şcoala ca întotdeauna, că mă pot juca în voie cu Azorică şi că privesc cerul şi lucrurile din jurul meu cu aceeaşi ochi care se uitau şi acum un an sau acum şase ani. Pentru că, vezi, atunci când eşti îndrăgostită, toate gândurile, toate privirile duc la el, eşti preocupată de un singur lucru, cum să-l vezi mai des, cum să te piepteni, cum să te îmbraci, ca să-i placi mai mult.

Astă-seară o să-mi scriu iar în jurnal fiindcă după-masă o s-o văd pe Fanny şi-o să vorbim iar despre asta. Întreaga poveste o ştiu de azi-dimineaţă, de la Koru. Sunt tare curioasă să văd cum arată Fanny ca îndrăgostită şi cum o să vorbească de el.

Mi-e dor de Dida, îmi pare rău că nu e şi ea să audă evenimentele importante care s-au întâmplat. Am văzut azi scrisoarea pe care i-a trimis-o lui Fanny, dar nu pot să-i scriu şi eu fiindcă era fără plic şi n-am văzut adresa.

Copilăria mea

Eşti mic, te joci c-o minge care tresare-n vânt
Şi nu ştii că-n ea dorm lumini de pe pământ,
Lumini topite-n aur şi aur de lumină
Ce n-a fost pângărită de nici un strop de tină.

Şi când copilăria, căci mingea este ea,
Îşi cată altă cale prin albe văi de nea,
Tu nu o vezi cum pleacă, tu nu-i vezi albul zbor
Căci, între ea şi tine, s-a aşezat un nor.

O stavilă simţirii făcută de destin
Să te scutească-n viaţă de cel mai aspru chin,
Să nu vezi cum în tine, ce-a fost cândva curat,
E înmuiat în tina celui mai greu păcat.

(Nici poezia asta nu o termin căci nu mi-a reuşit; aş fi vrut să spun lucruri multe şi frumoase şi văd că au ieşit trei strofe proaste care nu spun nimic).

Dimineaţă de Duminecă

Îmi cade pleoapa greu de lene
O rază lunecă pe ea
În gene aur împleteşte
Mă-nţeapă şi deschid în grabă un ochi ce aţipeşte.

Dar îl deschid făr'să se vadă
În casă nimeni să nu creadă
Că sunt deşteaptă, căci mă scoală
Şi-atunci care-i deosebirea, de-i şcoală sau nu-i şcoală.

E aşa de bine şi de cald pe perna-nfierbântată
Ar fi prea crud ca să mă spăl în baia care s-a răcit,
Căci focul e făcut de mult şi-i ora-naintată
Mai bine las' să lenevesc, c-o zi e doar de lenevit în săptămâna toată.

Prin orizontul dintre gene
Văd un papuc trântit alene
Iar lângă el cu dinţii afară
Un pieptene căzut de-aseară.

Pe scândura de la fereastră
Motanu-ntinde blană-albastră
Atât de neagră e-n lumină
Că, printre scânteieri de soare, devine cristalină

Într-o mişcare bruscă, i-e-ntors capul spre stradă
Unui spectacol fiinţa-i întreagă este pradă,
Spectacol ce-i, desigur, un ce de tot măreţ
Ca să se pasioneze aşa pisic isteţ.

E linişte…mă-ntind la cald, mă-ntind c-o alintare
Cearceafului ce-a luat căldura, şi încă o mai are.
Ţiganu arată ochi rotunzi care *scânteie în negru*
Şi capul cu indiferenţă şi l-a întors de-a-ntregu.

Brusc se deschide o uşă,
Ţiganu se îndreaptă flegmatic spre ieşire
În scena, până atuncea, de o mişcare mută
Pe prag apare mama – verbală-nsufleţire.

Bucureşti, 3 octombrie 1928

Mi-am început jurnalul cu o pagină tristă şi mi-l închei cu alta la fel. Sunt iar amărâtă, iar am stat clipe şi clipe cu ochii lipiţi de tavan, cu gândul aiurea, în negurile viitorului şi trecutului. M-am gândit iar că sunt mică şi nefericită, că mi-e sufletul un pumn care n-aşteaptă decât scânteia trebuincioasă ca să se deschidă şi să prindă din zbor aripioara fragilă a iubirii. Şi, pe urmă, s-o ţie, s-o mângâie şi chiar la nevoie să sângereze zgâriat de vârfurile ei ascuţite.

Da, să ştiu că plâng, că sufăr, că desperez, dar toate pentru iubire. Să-mi fie şi mie drag un om pentru care să mă bucur că-s tânără (dacaş fi frumoasă, aş spune: că-s frumoasă)….

Nu, nu ştiu să scriu. Nu gândesc deloc ceea ce scriu, visez ceva şi scriu altceva. Mai bine să nu visez şi să nu scriu nimic. Dacă nu visez, n-am ce să scriu, şi dacă visez nu ştiu cum să scriu, iar dacă visez şi nu scriu după aceea sufăr, şi dacă scriu tot sufăr că n-am putut să pun pe hârtie nici un pic din ceea ce am în suflet.

Să nu visez, nu pot!

Aşadar mi-am terminat jurnalul, am de gând să mă fac fată cuminte (atât cât o să-mi fie cu putinţă), să nu-mi îmbuib creierii cu visuri care nu mi se potrivesc şi care n-or să se îndeplinească niciodată.

Noiembrie 1928

E seară. Vremea lecţiilor. Toată după-masa am dormit. Sunt leneşă. M-am plictisit de şcoală şi de toţi profesorii dobitoci pe care îi am. Mai cu seamă ăla de română mă agasează îngrozitor. Mă plictisesc şi în cea mai frumoasă oră pe care am avut-o anul trecut. Ei! Cu domnul Marinescu era altceva. El ştia să prindă frumuseţea unei compoziţii, citea frumos şi avea o voce tunătoare. Era imposibil să dormi în ora lui. La Simionescu căscăm, râdem şi luăm note proaste. Franceza are mustăţi, barbă (este femeie), e joasă şi are nasul în sus. În ora ei, facem caricaturi pe hârtie. Domnul Ţintă s-a schimbat, are nervi, e răguşit şi ne face scene. Îi avem pe toţi aleşi pe sprânceană.

Altădată m-aş fi necăjit că nu mai învăţ, acuma nu. Sunt sigură că n-o să ştiu nici mai mult nici mai puţin decât anul trecut. Am un cap mare, sec şi urlător. Uf!! Ce mult mai urlă. Când îl apucă sensibilităţile şi deznădejdea, ţin-te maică ce plâns. Uite-aşa mi-a venit mie o poftă să mă fac ziaristă. Zi şi noapte nu visez decât coloane întregi de ziar iscălite M. Banuş. Şi încă, nu aşa la orice ziar, ci numai la unul literar. Altfel nu-mi convine. De exemplu mi s-ar potrivi să scriu la *Bilete de papagal*[6] sub direcţia lui Tudor Arghezi. Ei, şi ce-ar fi dacă aş încerca? Mi-e frică numai să nu scrie Domnul T.A. un articol în care să-şi bată joc de mine, mai cu seamă că vreau să mă iscălesc cu numele întreg. Găsesc că e o laşitate să scrii sub un pseudonim, adică nu găsesc eu, ci Ionel Teodoreanu şi cum eu îi adopt toate părerile, i-am adoptat-o şi pe asta. Ar fi mândru să ştie ce putere au părerile lui. Eu, tutorele părerilor lui Ionel Teodoreanu, declar că nu ştiu ce să mă fac astăseară ca să scot lenea din mine.

„Termină cu scrisul ăsta”, spune omul din mine pe care-l respect. „Slăbeşte-mă, te rog”, zice adevărata Marioara şi se dă de trei ori peste cap. Sărac caiet, ce-ai păcătuit tu, ca să trebuiască să înghiţi toate nebuniile mele? Dacă ţi-aş spune că eu sunt acum mai tristă ca

oricând, m-ai crede? Zău că nu vreau să-mi dau aere de melancolie, nu vreau să fac pe interesanta (mi-ar sta chiar bine), dar mi-e frică să nu plâng şi de aceea ştii tu cum fac eu; râd. Păcat că nu-i vreme astă-seară, ca să stăm noi puţintel de vorbă. Am să-ţi spun lucruri interesante.

1. Fratele mai mic al mamei Marioarei Banuş. Ţinea magazin de mobilă pe strada Sfinţii Apostoli, colţ cu Calea Rahovei. I se făcea reclamă în gazetele atât înainte, cât şi după Primul Război Mondial. *Rampa* din martie-aprilie 1913 era plină de oferte avantajoase, mai ales la „paturile de bronz", la modă pe atunci. Şi poeta s-a născut într-un astfel de pat. (Nota mea, G.Ş.)
2. Prozator francez (1840-1897), consacrat prin trilogia *Tartarin de Tarascon* (1872), *Tartarin în Alpi* (1885) şi *Port-Tarascon* (1890). Cunoscuse notorietatea anterior ca autor al volumului de povestiri *Scrisori din moara mea* (1866). Fără a fi cel mai bun roman al său, *Jack* (1876), „a făcut să curgă – remarca Albert Thibaudet în a sa *Istorie a literaturii franceze de la 1789 până astăzi* – tot atâtea lacrimi cât *David Copperfield*". Asemănarea cu Dickens ţinea de acelaşi humor tandru cu care francezul învăluia destine frânte, ilustrative pentru moravurile umanităţii mărunte. În alegerea acestei lecturi, juna Maria Banuş, împinsă spre compasiune din propria nevoie de a se simţi ocrotită, mângâiată, cum declară, ajutată să înţeleagă disputele ei lăuntrice între speranţă şi dezamăgiri, va fi fost ghidată şi de anumită rezonanţă onomastică, intervenită odată cu apariţia în casă a numitului Jacques (Jack, pe parcursul asimilării familiare), cu care mama sa – după o văduvie de trei ani şi încă puţin – decisese contractarea unui al doilea mariaj, în octombrie 1926, când devenea doamna Iancovici. (Nota mea, G.Ş.)
3. Componentă a grupului de fete, colege de şcoală constant pomenite şi mai târziu. Una dintre ele (semnătură indescifrabilă) trimitea convocare scrisă, vineri 15. IV. 1927, pe adresa „Marioara Banuş, str. Antim 24", atestând obiceiul petrecerii timpului liber în grup, încă înainte ca zarva raporturilor prieteneşti să umple primele pagini din *Însemnările mele*:

„Marioaro dragă,

Duminică ne strângem toate la mine, adică Fanny, Dida, poate şi Moscovici şi te rog mult să vii şi tu. Am spus poate şi Moscovici pentru că am lăsat-o pe Fanny să aleagă. Să vezi ce bine o să ne jucăm! Vii Duminică neapărat şi mai devreme". (Nota mea, G.Ş.)
4. Pierderea timpurie a tatălui survenise la 23 iulie 1923. Potrivit convenienţelor, decesul era făcut public la rubrica de anunţuri mortuare a cotidianului *Dimineaţa*:

„Nemângâiaţii: soţie, fiică, surori, frate, soacră, cumnate, cumnaţi, nepoate, nepoţi, verişoare şi veri, au durerea de a anunţa încetarea din viaţă a scumpului şi neuitatului lor MAX BANUŞ, şeful agenţiei Sf. Anton al Băncii Marmorosch Blank & Co, în etate de 49 ani, răpus, după o scurtă şi grea suferinţă, în dimineaţa zilei de 23 crt. Înmormântarea va avea loc în ziua de marţi 24 crt., orele 5 d. a. Cortegiul va porni de la domiciliul defunctului, fundătura Bibescu Vodă nr.13 (prin Şerban Vodă), la Cimitirul Filantropia".

Izbeşte faptul că nimeni din familie n-a simţit nevoia să-şi exprime deprimarea în nume personal. Formularea conveţională a textului şi anonimatul în sine lasă a se bănui latente distanţări în raporturile dintre rude, mocnite disensiuni, eventuale interese antagonice. De reală emoţie par a fi fost cuprinşi foştii parteneri de serviciu; direcţiunea Băncii şi, separat, salariaţii agenţiei Sf. Anton, au ţinut să-şi exprime compasiunea, ca o ultimă dovadă de apreciere pentru calităţile, umane şi profesionale, ale răposatului.

Şocul cel mai puternic l-a recepţionat fiica. O atestă chiar rândurile de mai sus şi alte multiple reveniri de-a lungul anilor, în paginile Jurnalului. Este evident că trauma din copilărie avea să-i accentueze inhibiţiile specifice firii sale, dramatic interiorizate. Destinul va lucra providenţial – Maria Banuş urma să-şi afle odihna definitivă tot la cimitirul Filantropia, la oarecare distanţă de mormântul părintelui (înhumat la parcela 16 A, rândul 12, locul 11) 1).

Odată depăşit pragul iniţierii în ale scrisului, copila deprindea să lege cuvintele, şovăitoare la

primele ei scrisori, fie şi cu scăpări gramaticale. Se păstrează în arhiva familiei, o c.p. ilustrată (imaginea reprezintă sediul „administraţiei financiare" din Târgovişte), adresată părintelui, aflat la cură, peste vară, la Vatra Dornei:

„Dragă tăticule,

Am venit cu trăsura la Târgovişte.
Mama sa (sic!) dus la cimitir iar eu mă joc cu fetiţele Tuchfeld.
Te sărut cu mult dor,
Marioara"
Pe ştampila poştei, se distinge, prost imprimată, data expediţiei, probabil pe 20 iulie 1920.

Târgovişte era urbea de unde plecase Anetta (Marcu), spre a se mărita în Capitală, la 1904, cu funcţionarul de bancă Max Banuş şi unde revenea, periodic, pentru păstrarea neştirbită a legăturilor afective. Cea mică abia aştepta aceste evadări, dat fiind că era sechestrată, mai tot timpul, în casă, de teama îmbolnăvirilor, după ce soţii pierduseră primul lor copil, tot o fată, în urma unei banale răceli. Nu-i vorbă, Marioara avea o constituţie plăpândă. Aşa că, odată venită vârsta şcolarizării, părinţii îi vor angaja învăţătoare privată. A fost o prezenţă protectoare, capabilă să compenseze în sufletul fraged multele inhibiţii şi supunerea la un ritual familiar tensionat. O fiinţă binecuvântată: „În nenorocul meu – pieritură de copil beteag ce nu poate trece pragul şcolii primare în rând cu ceilalţi; sănătoşii, învingătorii, cei din afară – am avut un mare noroc: domnişoara Otilia H., învăţătoarea mea particulară dezminţea întru totul statutul psihic al fetelor bătrâne, din care făcea parte; avea bustul generos, matern, o coafură bogată, blond fumurie şi, sub cârlionţi, blândeţea albastră pală, placidă, a pivirii, care mă primea în sfera ei de existenţă, mă liniştea, mă învăluia.

Prezenţa Domnişoarei era, pentru copilul nervos, crescut într-un mediu agitat, neprielnic, mai salutară decât băile călduţe cu frunze de nuc, la modă, pe acea vreme, care nu ştiu ce efect medical au avut asupra mea, dar a căror aprigă mireasmă amară, în orice caz, mă delecta.

Aşa se face că undeva, în stratul adânc al memoriei asociative, pridvorul – sau să-i spunem mai autentic citadin – antreul ştiinţei păstrează pentru mine efluviile delicat veştede ale unui corsaj, aplecat deasupra caietelor mele – blând, fumuriu-luminos, fără grabă – amestecate cu izul de seară, aţâţător, întunecat, al foilor de nuc, din covata de tablă.

Nu ştiu mare lucru despre viaţa primei mele dăscăliţe, despre cultura sau gusturile ei. Un lucru însă ştiu, fără putinţă de tăgadă, adevăr absorbit de făptura osmotică a copilului: bunătatea, blândeţea ei erau autentice". (*Contemporanul*, 28 iunie 1968) (Nota mea, G. Ş.)

5. Conducătoarea unei şcoli particulare de balet, apreciată în lumea bucureşteană. Probabil că, în lunile de vară, îşi muta lecţiile după cum se dispersau şi clienţii săi, prin staţiunile de vacanţă. Periodic, seriile de cursanţi se produceau în public, primiţi cu interes consemnat de presă (cf. *Reporter*, 13 iunie 1935). Paule Sibille putea lua condeiul ea însăşi ca să exprime puncte de vedere judicioase, ca atunci, de ex., când cerea publicului să ia act de existenţa „Asociaţiei Naţionale de Dans" îndrumată de Gabriel Negri. Felul cum defineşte scopurile Asociaţiei denotă o concepţie superioară, ce patrona, desigur, funcţionarea propriei şcoli: „Ea (pomenita Asociaţie) se va ocupa de influenţa dansului asupra muzicei şi artelor plastice; de feluritele întruchipări ale dansului; de istoria lui atât de veche, de variată şi de bogată, de rolul dansului în cultură, de rostul lui în formarea nu numai a fizicului tinerimii ci şi a spiritului ei, structura sufletească a insului căpătând prin dansul de artă un echilibru de egală valoare şi forţă cu a celui trupesc". (*Timpul*, 13 ianuarie 1940). Bilanţul şcolii Paule Sibille era foarte prestigios imediat în perioada postbelică, dacă se are în vedere fie şi numai câţiva dintre elevii formaţi în cadrul său: Vera Proca, Papa Tausinger, Nini Alfandari, Lulu Ross (cf. *Universul literar* 25 febr. 1945). (Nota mea, G. Ş.)

6. Mai mult decât interesant, complet imprevizibil se producea debutul poetic al Mariei Banuş. În pofida ezitărilor şi scrupulelor mult prea insistent aduse în discuţie, i se întâmpla, exact cum şi-a închipuit ceva mai înainte, să-i apară numele în *Biletele de Papagal* ale lui Arghezi sub versuri graţioase, traversate de uşoara boare a reminiscenţelor din citirea lui Eminescu. În numărul din 19 noiembrie 1928 putea fi remarcată, pentru puritatea sensibilităţii, poezia *14 ani*:

„Te caut pe tine, suflete frumos,
cu frăgezimea şi durata unui fum
……..
Şi dacă-ncerc destinul să mi-l văd
prin ceaţa vremii neiscate încă,
mă îngrozesc şi cu copilăria-n sân m-ascund
în fiinţa mea de-acum”. (nota mea, G.Ş.)

1929

3 aprilie 1929

Am să-ţi scriu o scrisoare. O să vorbim mult. Eu am să te aştept şi tu n-ai să vii. Romanul e gata. Mai trebuie viaţa. În scris aşa e. În mine e doar romanul. Destinul pluteşte pe undeva. S-a măcinat sau poate e la mijloc. E cu noroc sau fără. Desigur că ascultă şi vântură din aripi pe lângă mine.

Pe lângă mine. Şi de atins nu te-am atins niciodată.

Ce crezi c-am să-ţi mai spun. Poate că pământul e rotund. Desigur că în geografia iubirii fiecare măsoară terenul pentru sine şi fiecăruia i se pare că măsurătoarea lui e nouă şi exactă. Nu fugi de mine şi nici în spre mine. Mergi liniştit. Te-am înştiinţat că am făcut calculele topografice. Dar asta nu schimbă cu nimic lucrurile.

Munţii tot aşa îşi limpezesc gâtlejurile în izvoare, şi căile fug nesfârşite, şi subteranele se întretaie unde vor ele. Subteranele dragostei noastre? Da, unde vor ele.

14 aprilie 1929

Au înflorit copacii primăverii sau aproape toţi. Câţi ochi, Doamne, care te privesc. Nu-ţi lăcrămează şi nu se aburesc ochelarii tăi de moşneag străveghiu [sic!] de atâta lumină?

O ţigancă cu fălci groase a vrut să-mi dea un ghiocel. I-am spus: nu! Nu, ca un marş către un câine antipatic. Nu mi-a plăcut ţiganca că avea sânii căzuţi.

În parcul Carol beau şcolari mulţi lapte bătut.

Am citit *Coşul cu fructe* de Rabindranath Tagore. Câţi codri, câte ceruri aprinse, cât Dumnezeu înscriindu-se în toate, a desfăşurat magic profetul ţării înfierbântate, între paginile cărţii occidentale.

Degeaba: noi învârtim natura ca ielele cu frunze verzi în păr şi pentru ei e altceva. Rămâne de discutat.

Mai 1929

Am fost la Ateneul popular. Cald, înăbuşitor de cald. Găsesc strânşi laolaltă liceeni, servitoare mitocance cu drăguţii lor şi prin aer plutesc adieri de odicolon prost, turnat din belşug. Programul e bogat şi sala

s-a umplut peste măsură. De pereţi sunt prinşi ciorchini de ramuri. În jurul scenei, flori de hârtie roşii şi albastre cad în ghirlande. În mijlocul scenei, paharul de apă pentru conferenţiar sticleşte mahmur. E gălăgie, amestec confuz de voci, râsete, din când în când se deschide o uşă, se face curent, câte o femeie ţipă, ducând mâinile la urechi.

În fund, lângă perete, nişte băieţi cu părul pomădat, fac curte unei fete grase şi tare pudrată. Îi spun ceva, se ghiontesc pe la spate şi fetei îi tremură buza de jos prea roşie şi crăpată de vânt.

Pe scenă s-a dat la o parte o perdea şi apare un domn îndesat, cu mustăţi pleoştite, care ne va împărtăşi ceva din istoricul încâlcit al francmasoneriei. Poporul se cultivă.

Îl aplaudăm la venire şi la plecare cu entuziasm de ceată necioplită.

Domnul conferenţiar a luat-o de la egipteni. Peste o jumătate de ceas este la Renaştere. În sală se ronţăie bomboane şi se ţes idile sub ochii sever-mustrători ai unui preot tânăr cu înfăţişare de ascet.

Într-o bancă din fund stă ghemuit cu fetiţa în braţe un funcţionar nevoiaş. Că e funcţionar ţi-o spune şi felul de a sta, şi degetul uscat, pătat de cerneală, şi culoarea feţei de om trăit în birou. Are ochi mici şi buni sub sprâncenele rare iar mânecele prea scurte lasă să se vadă mâinile slabe ce ţin fetiţa pe genunchi, cuprinzând-o pe dedesubtul pantalonaşilor tiviţi cu dantelă ieftină. Fetiţa şi-a trecut o mână după gâtul lui, cu cealaltă îi mângâie o ureche şi ascultă cuvântarea cu toată seriozitatea celor patru, cinci ani.

Conferenţiarul e prins în toiul Revoluţiei franceze şi tremură de mânie contra nu ştiu căror conspiratori.

În sală se vorbeşte şi se foşnesc hârtii. Fetiţa cea mică îşi mişcă capul clătinând o codiţă scurtă şi ţeapănă. Îşi lipeşte obrazul de-al lui taică-său. Acum abia îi văd bine şi parcă mă-nfioară asemănarea mare a acestor ochi dulci şi mici de oameni resemnaţi cu sărăcia. Pleoapele fetiţei au început să tremure şi e gata să adoarmă. Dar pesemne că şi-a adus aminte de ceva căci zâmbeşte, se saltă puţin în sus şi-şi plimbă mâna sub paltonul pâslos şi mirosind a tutun. Pe urmă, lângă urechea mângâiată mai adineaori: „Hai, tăticule, scoate caramelele!”. Şi, desfăcând bomboanele topite în ziar, se privesc cu ochi aşa de dulci şi de asemănători, că ţi se pare aceeaşi apă oglindindu-şi lumina, şi fără voie, şi fără sens, te înfiori.

[Pe următoarele două pagini de manuscris copiile unor poezii anterioare, între ele cunoscutele versuri ale debutului în *Bilete de papagal*, „14 ani” şi o reflecţie de factură similară, naiv-melancolică]: *„Mi-e sufletul obosit de mersul clipelor ce vin şi pleacă. Mi-aş zăvorî şi uşile şi ferestrele să rămân singură, cu sufletul îngenunchiat în chilia tăcerii ca-n orele sfinte când viaţa adoarme cu obrazul umed pe lespedea tăcutei uitări”.*

1 iunie 1929

Îngerul meu mare şi rumen, ca un băiat de 15 ani crescut la moşie cu lapte şi ouă, mi-a spus într-o seară lângă zăbrelele patului, mângâindu-mă cu mâna lui moale ca o prăjitură cu cremă: „Priveşte bine cerul, mâine nu vei mai fi copil. Ochiul cerului numai pentru ei e deschis”. A fâlfâit atunci îngerul cu aripile fragile, prea fragile pentru umerii lui dolofani, şi mie mi-a venit să muşc şi să sărut palma moale ca o prăjitură cu cremă făcută de mama.

6 iunie 1929

Am aflat azi de la mama povestea Sarei, frizereasa pe care o bate bărbatul până la sânge. Sara, care are copii cu bube dulci.

Am stat acasă după-masă şi-am scris o nuvelă siropoasă pe tema asta.

Îmi face impresia că am violat viaţa în mod mârşav. Merit să fiu pălmuită.

[Sub rândurile de mai sus, o poezie, datată 20 iunie 1929, de reţinut întrucât conţine germeni ai senzualităţii din *Ţara fetelor*]:

Dorinţă

Aş vrea să mă doară să nu pot ţipa
Iubirea cu mersul de fulger
Aş vrea să mă muşte când clipa o vrea
O gură ca fructul de sânger.

Să cadă jăratec pe trupu-mpăcat
Să sfârâie carnea dorită
Şi sufletul palid în casa-i de melc
Să-şi ducă povara strivită.

La uşa iubirii nici când n-am întins
Un cer cu parfumuri de seară.
Din cupa plăcerii înalţă-se doar
Mireazma durerii, amară.

Fuiorul de viaţă ce-l cată pe-al meu
Să-l simt împletindu-se-n vine
Şi gura ce arde, şi ochii ce ard
Să rupă năvala din mine

2 iulie 1929

Aş vrea să-mi spun mie ceva, să lămuresc ceva… Ştiu că o să fie declamaţie şi gând umilitor de amintit.

Că fericirea prea mare e greţoasă, că fericirea împletită cu necazuri se găseşte la primul colţ de stradă, acolo unde e sergentul, băcănia şi vânzătorul de castane.

Nefericirea mea o simt flacără distrugătoare, dar flacără. Seamănă a poză în atitudine, o poză grotescă. Dar nu e. E ca o fericire care s-a înfipt aşa de adânc că dă sângele.

Eşti singur în fortăreaţa durerii. (Decorurile sunt reale numai cuvintele sună fals). În jur lumea forfoteşte. Trece cineva şi nu te vede. Trece cineva şi ciocăneşte cu degetul făcut cârlig în zidurile cenuşii. Altul izbeşte cu ciomagul zidurile cu umbre lungi. Tac.

Înăuntru tavanul e luminat, podeaua se înnegreşte într-o parte şi sclipeşte în alta, icoanele au căzut.

Eşti singur. Îţi dai seama ce fericire nebănuită, dincolo de ziduri?

Să fii singur şi să ardă atâtea flăcări transparente pentru tine, în tine şi către nimeni altul. E o minune fără ecou şi fără seamăn, căci nu o poţi spune chiar dacă ai vrea. Dar eu nu vreau. Bucuria care explodează în mine ca o bombă de lumină şi mă azvârle în aer, deasupra grădinilor şi-a oraşului, s-a născut din învălmăşeala fertilă a incendiului. Sunt liberă, altfel liberă decât înainte.

Mă cheamă toate în jur şi nimic nu mă ţine. Îmi scutur picioarele şi simt că într-adevăr mă posed, că am muşchii încordaţi, gata de pornire pe drumul singuratec. Parc-aş da cu tifla celor ce-şi îngrămădesc gândul în promiscuitatea celor mulţi. Parcă s-ar încălzi unul de altul lipindu-şi fesele.

Parc-ar fi nişte găini ce-şi ciugulesc cu amabilitate purecii. Mă încântă scena cu găinile. Şi mai văd ceva, cum stăpânul găinilor face semn cu capul către nevastă, mângâindu-şi mustaţa: „Pe care-o tăiem mai întâi, pe cea de la piaţă sau pe cea moţată de la moş Dimitrie?”.

[Alte versuri intercalate, care-şi trădează, din titluri, sorgintea: *Voluptate*, *Senzuală*, *Sentimentală* etc. etc.]

5 august 1929

Le-am arătat fetelor nişte poezii scrise de mine. Aşa zise erotice. S-au scandalizat discret şi s-au mirat idiot. Într-adevăr, idiot. Uneori îmi vine să cred că prietenia între fete nu e decât un recipient, care se umple şi se goleşte, cu secrete fade şi nesemnificative. Când această acţiune s-a repetat un număr de ori prietenia e veche şi indisolubil legată

Câte convorbiri eficient pline am avut noi? Puah, atâta pagubă. Ne-am arătat numai goliciuni respingătoare.

15 septembrie 1929

Am mers pe stradă ca oricare altul şi am uitat că sunt eu. Am existat sub forma unui individ cu pantofi, pălărie şi treburi. Pentru mine, lumea era o cucoană grasă care trecea pe dinainte, o frizerie cu firma de un cot, un tramvai. Eram o conştiinţă paralelă cu conştiinţa multiplă a străzii. Deodată am deviat. Am rămas stingheră şi suspendată. Mi-era frică. Teamă ca în vârful unui turn înalt când ţi s-a luat scara.

M-a înjunghiat un gol. Am surâs ca oamenii să creadă că sunt cu ei. Din întâmplare eram cu mine. Ceva care se întâmplă rar şi-mi provoacă totdeauna ameţeli.

În loc să mă găsesc uşor, cum găsesc noaptea paharul de apă pe noptieră, m-am pipăit îndelung şi m-am zărit estompată şi obiectiv fără sens. Ca o persoană cunoscută de mult sau tot aşa ca un peisaj des vizitat ce se integrează în tine printr-un echilibru demult stabilit şi pe care deodată le vrei actualizate în primul contact avut cu ele, le scoţi din cercul obişnuinţei.

M-am văzut brusc ca într-o oglindă ce te pândeşte în vitrina unui magazin şi la care nu te aşteptai. E un şoc care ne displace ca o ciocnire cu un strigoi.

Orice dor de descătuşare poartă în ochii lumii ca un ritual în îmbrăcăminte, scufia de caraghios pe capul cu contur clasic; când principiul e primit, scufia devine modă şi gugumanii o admiră cât e de ţuguiată pe capetele lor pleşuve.

Tonul face muzica s-a spus. De ce acelaşi cântec de flaşnetă al minciunii? Când minciuna s-ar putea urca la înălţimea unei tehnici.

Pentru balanţa orgoliului lor, oamenii uită de multe ori momentele de laşitate, prostie, umilinţă. Şi aşa ne proiectăm în trecut într-o atitudine satisfăcătoare.

Dintre o sută de oameni mediocri, 50% se socotesc proşti. Asta nu îi ridică. Dintre o sută de proşti, unul singur se crede mediocru şi acela s-a întrecut prin modestie.

22 septembrie 1929

Între primul sărut şi al doilea e totdeauna o jenă; s-ar zice că e naiva stângăcie a mugurilor de primăvară sau agitarea câinilor ce abia s-au mirosit. Aud cum vâjâie peste toate carul huruitor al perpetuării.

Am o prietenă care, de-ar voi să fie perfect sinceră, s-ar impune să vorbească perfect dublu: o dată spontan, în urmă, realizându-şi intenţia şi impunându-şi sforţări, adevărat.

Mă tem însă că tot precizând adevărul ar cădea din nou în spontaneitatea minciunii.

Mă înţeleg foarte bine cu ea.

Am aflat de influenţa Doamnei de La Fayette asupra lui Rochefoucauld. Influenţă bogată în maxime îndulcite cu „souvent”, „presque” etc. Mă gândesc dacă nu stă în asta puterea femeilor de a nu spune „totdeauna”, de a nu trăi în absolut, de a nu duce gândul până la urmă, de a nu zâmbi complet, de a nu iubi complet, de a închide ochii pe jumătate ca să le umbrească genele.

„Personne ne comprend personne” e un lucru care mă zdruncină ca problema conştiinţei şi a veşniciei.

1 oct. 1929

Mi-am spus de multe ori că aş fi fericită să fiu numai ochi şi urechi şi să concentrez lumea în mine cu cele mai mărunte vibraţii. Mi-o repetam aseară. Noaptea am visat un creier pane cu două urechi de măgar legate cu un elastic alb, rotund.

În baie când mă spălam (acolo gândesc eu mai mult) am tras concluzia simbolică; aşa bagatelizez eu toate lucrurile care trec prin mine.

16 oct. 1929

Azi, pe drum, când mă-ntorceam de la Nini, s-a frânt în faţa mea, de voluptatea toamnei, o frunză.

Mi se părea că trăiesc un sfârşit de nuvelă, în care s-a sinucis o eroină cu şolduri frumoase.

Noiembrie

Am rămas singură în odaie. În soba încinsă pâlpâie iarna. Miroase a coji de mere puse pe maşină, a spirt turnat de mama-mare în părul meu ca să-mi treacă guturaiul.

Ce plăcut e să ai iarna guturai, să pâlpâie soba, să-ţi tamponezi nasul cu o batistă-mbibată în odicolon. E ora când terminam de recitat poezii musafirilor şi mă bătea mama că nu vreau să mă culc. Suceam cămaşa lungă de pichet alb.

Je n’aimais pas encore, et j’aimais aimer et aimant aimer je cherchais quelque chose à aimer.

Saint Augustin

Iubitul meu,
Vino acum, vino acum când te aştept
Mă gândesc
Şi mă cutremur adânc în mine, până-n fundul
văilor încâlcite cu noapte şi sgomote.
O să vii târziu
O să vii
după ce am plâns,
am ţipat,
am desnădăjduit.

O să vii târziu,
După ce se va fi pitulat în mine
tăcerea
gândul desfrunzit
cenuşiul zilei de azi, zilei de mâine,
zilei de fiecare zi.

Iubitul meu
mi-e drag să te chem aşa
cu ochii strânşi
cu spatele încovoiat de pisică la pândă
cu genunchii la gură.
Să ţâşnească vorba ca un strănut de sânge,
ca un vârtej de frunze
sub pomul bătut de vânt
în aceeaşi parte, în aceeaşi parte.
Iubitul meu
mi-e drag să te chem. Cu numele ăsta cu care
n-am să te chem niciodată.

1930

Noiembrie

Azi-dimineaţă. În drum spre şcoală. Suntem în noiembrie. În cât exact nu ştiu. Aproape de decembrie

Frig. Un şir lung de case înalte, cenuşii, ce fug învăluite din minte, cum fug stâlpii, câmpiile şi ţăranca încremenită în urma trenului.

Tot la stâlpi, câmpie şi ţărancă m-am gândit şi atunci când le-am văzut.

„Stupidă comparaţie” mi-am zis. Altfel fug casele, altfel, mai susnumitele ingrediente ale călătoriei cu trenul.

Pe urmă, în această ţărancă, aruncată cu perfidie, stau parcă reminiscenţele unei nuvele aciuiate în patrimoniul meu literar.

Placi, placi, morfoleau şoşonii pe asfaltul ud. Ai dracului şoşoni, cine mai poartă azi aşa bărci lăbărţate?

Ţes o poveste în care am părul negru, o căciuliţă de blană, şoşoni noi şi aşa mulţi bani că nu pot să socotesc niciodată fără să mă-ncurc la nule. După câtva timp, povestea mă plictiseşte şi găsesc că am făcut prea multă vorbă pentru o hiperprozaică pereche de şoşoni.

Mă înseninez puţin plagiind cerul. Mă uit la ceas. Am întârziat. Mare pagubă. Nu simt nici cel mai efemer regret.

„Maimuţoiul” striveşte vorbele între măsele şi pe la sfârşitul orei, când oboseşte plescăie ca o raţă, încât uneori printr-un efort de imaginaţie văd un mac-mac irupt dintre buze, în mijlocul unui balon lunguieţ, ca pe o poză de jurnal umoristic.

Sărmanul Maimuţoi bătrân. Ce bine ştie el lecţia pe de rost. Sărmană flaşnetă cu aceleaşi bilete, acelaşi papagal şi acelaşi cântec scârţâit, altădată la modă.

Na, iar am alunecat pe panta întunecată a melancoliei.

Mare pacoste, domnule, cu firile astea visătoare! Nu de alta, dar din melancolie, intri la o idee; ai intrat la o idee? Fandacsia e gata, ei, şi după aia din fandacsie, cazi în ipohondrie.

Mă pătrunsese frigul material în oase. M-am dus la o bibliotecă. Cald, confortabil.

Citesc Montaigne. Legat în piele, cafenie, roasă.

În faţa mea, un domn tânăr, simpatic. Şi mi-a plăcut şi cartea.

Plângeam noaptea asta de zor, după nişte idealuri pierdute. Într-un moment de relaxare, am căscat. Ca într-o vizită la o mătuşă sau după o oră de învăţătură.

Mă făcui că nu observ şi nu continuai lamentările.

Nu mai mergea. Îmi stricase armonia şi pace. Trebuii să adorm, neavând altceva mai bun de făcut.

„Mais la joie d'une si hautaine victoire n'est pas si douce encore, n'est pas si bonne que de céder à vos désires et d'être vaincu sans bataille."

(Gide – *La tentative amoureuse*)

Sandu e atât de vioi şi de glumeţ, atât de multilateral şi a toate cuprinzător, că nu înţeleg cum de e şi inteligent. Farse de ale naturii.

Fiecare realizare a mea e o gropniţă de cedări. Câţi şi-or fi spunând acelaşi lucru?

Mi-aş strânge tâmplele în palme. Pentru uşurarea pe care o încerc în dramatismul acestui gest. Ca o baie de lacrimi.

Îmi vine să cred, când te uiţi aşa la mine, că înţelegi mai multe decât înţeleg eu însămi din mine. În ochii tăi, e suspendat romanul atât de viu, lângă autobiografia mea seacă.

1931

În noaptea de revelion, petrecere la Dida. Am dansat mult, a fost şampanie, vin, muzică de dans, numai băieţi şi fete tinere, lumini mici roşii, improvizate ad-hoc. Când se dansa tangou, ardeau numai ele.

Mi-a plăcut. Mi-e scârbă de mine. Dansam cu nări largi şi gânduri urâte. Am făcut cunoştinţă cu un student neamţ, din München, venit pentru câteva zile în România. Era drăguţ, avea ochi luminoşi, păr vâlvoi şi buze naive, de sărutat. Mi-a spus că studiază ingineria, e în semestrul III, face mult sport şi îi place muzica lui Wagner, un om care a vrut mult şi frumos – „ein Mensch welcher viel und schön geträumt hat".

Am tăcut. Nu cunosc muzica lui Wagner.

Am dansat mai mult vals. Ameţeam. Nu mai ştiam, nu mai vedeam nimic. Îl simţeam numai pe el strâns lipit de mine şi muşchii pulpelor noastre care zvâcneau neîncetat. Cum îl cheamă? Ernst Walthl. Pe mine mă cheamă Marioara. Marioara, nu Moriora. Da, e un nume românesc, e greu de pronunţat. Marioara e Marichen.

Am stat puţin de vorbă. Iar am dansat. M-a îmbrăţişat deodată cu braţe tari şi tremurătoare. M-am zăpăcit. M-am îngrozit. I-am spus că sunt obosită. Să şedem puţin. Nu-i aşa că nu se supără? – Nu! Mă mângâie pe mână.

12 noaptea. Se face întuneric. Ne ţinem de mână şi tăcem.

În odaie se aud râsete. Câţiva se sărută. Îi tremură mâna. Mi se pare că şi eu tremur puţin.

Asta a fost tot. Mi-a cerut adresa şi mi-a promis c-o să-mi scrie. Seara, înainte de adorm, mă gândesc la el. Adorm mai greu decât altă dată şi nici de citit nu pot.

Sunt sigură că o să-mi scrie câteva rânduri banale şi prostuţe. Am să-l urăsc. Dacă nu-mi scrie? Ar fi bine. Se uită aproape tot. Dar nu chiar tot. Cândva, o amintire dulce şi tristă dintre anii fumurii: 17 ani, anul nou, dans, doi ochi frumoşi, aproape o sărutare.

A trecut o săptămână, nu mi-a scris.

Mi-a scris. Nu-l urăsc. Am să-i răspund.

E un băiat şters şi simpatic. O să fie un bun tată de familie. N-o să se omoare din dragoste, nici altcineva pentru el.

(*iulie*)

E seară, nu ştiu în cât iulie. La noi în curte a crescut iedera mare pe două ziduri, verde închis. Între frunze e un bec electric. Scriu la lumina lui. Mi-e sufletul greu. Dacă e greu e şi plin. Plin? Să scriu de ce mi-e greu sufletul? Pentru ce? Peste câteva luni sau câţiva ani, când am să recitesc, n-am să mai simt nimic, cel mult o vagă melancolie. N-am să fiu cea de atunci. Ce lucruri vechi, ce lucruri răsuflate. Au fost spuse de atâtea ori, pe atâtea tonuri şi cu atâtea cuvinte că, deşi simt ceea ce spun, parcă intră ceva fals, ceva asimilat din cărţi.

La „Juventus” e o chermesă astă-seară. Eu am 17 ani, am dat bacalaureatul[1], am o rochie albă, frumoasă, şi nu mă duc. Acolo sunt băieţi şi fete tinere, se dansează şi băieţii se uită frumos în ochii fetelor. Cei care se iubeau dinainte, se sărută, în colţuri mai întunecoase; nu prea tare, nu ca la cinematograf sau ca în locuri ascunse din parc numai de ei ştiute. Se sărută în fugă pe colţul gurii. Şi unii care nu se iubeau se strâng de mână. Fetele aleargă, din când în când, să se pudreze. Pe lângă ruj, au şi ele obrajii roşii şi ochii le lucesc. Cântă muzica… Se merge la bufet şi se mănâncă. Ce se mănâncă? Cum n-am fost niciodată la aşa ceva, nu ştiu cum este. Eu nu ştiu să dansez decât foarte puţin şi dizgraţios. În ochii mei, niciodată nu s-a uitat un băiat, aşa cum scrie în cărţi că se uită băieţii şi cum am văzut şi eu, uneori, la alţii: dulce (mieros, ar spune cei reci, cei antipatici, cei pe care îi dispreţuiesc).

Eu sunt tânără, tânără, tânără.

Vreau şi eu ce vrea orice fată de 17 ani. Vreau să mă sărute pe buze tare, să ameţesc, să mă mângâie pe mână şi să mă treacă fiori. Să râd şi să plâng. Peste câtă vreme n-am să mă mai gândesc la asta?

1. Împreună cu alte 34 de absolvente ale Institutului particular „Pompilian”, fusese repartizată pentru susţinerea bacalaureatului la Liceul „Domniţa Ileana”. Examenul a început duminică 5 iulie cu proba scrisă la română. Li se oferea posibilitatea competitoarelor să opteze pentru un subiect din următoarele trei: „Ideia latinităţii în dezvoltarea literaturii noastre”, „Însemnătatea primelor cărţi româneşti tipărite” şi „Drama romantică în literatura noastră”. Ce va fi ales eleva Banusch M. Marioara Edel (aşa îi era trecut numele în actele semnate de comisia condusă de pr. dr. Vasile Gheorghiu, prof. Univ. din Cernăuţi) nu se ştie, însă esenţialul este că a obţinut calificativul maxim: excelent (pe atunci se renunţase la notarea cu cifre). Acelaşi calificativ şi la examinările orale, în dimineaţa de 8 iulie, pentru franceză şi istorie. La română, geografie şi ştiinţe naturale primea numai bine. Făcându-se media, rezultatul final era: bine. (Cf. Arhivele Naţionale. Ministerul Instrucţiunii, Inv. 815, dosar 343/1931 pp. 424 şi urm.). (Nota mea, G.Ş.)

1932

20 sept[embrie] 1932

Ce-o să se întâmple între mine şi S.?

De ce m-am întors să-i dau întâlnire pe marţi? Când ne-am despărţit era crispat tot şi cu ochi ficşi, rătăciţi; dorinţă de posesiune, groază de despărţire?[1] Artificiu sau *numai* artificiu nu poate să fie. S. nu e omul dramelor înscenate. C-o fi punând puţină cochetărie în atitudinea de disperată resemnare pe care-o are faţă de mine, e altă socoteală. Asta nu mă interesează. Şi chiar dacă observ, îmi place: nu detest ceea ce-i cizelat. Din contră. De aceea privesc cu atâta dispreţ dezordinea mea amorfă. Nu ştiu şi nu pot să sap canale prin care să mă strecor, irigaţie fertilă şi raţională ca un câmp lombardez. Sunt Bărăgan românesc cu berze şi bălegar.

Prietenia noastră, ca să-i spunem aşa, nu poate duce la nimic. Nu numai atât. Presimt că ruptura o să vină curând şi violent.

Când am scris-o, n-am crezut c-am să presimt, din nefericire (sau din fericire?) aşa de bine. Scrisoarea deschisă, rece, mascată, trucată, făcută. s-o citească întreaga familie, a sosit. Pleacă din Bucureşti… pentru multă vreme. Îmi dă scurt, în termeni de proces verbal, indicaţii pentru legăturile mele „în scris” cu revista[2], lăsată sub conducerea unui „coleg”. Minciuni de la un cap la altul! De ce mi le spune?

24 sept[embrie] 1932

Nu m-am gândit, la începutul cunoştinţei noastre, că S. m-ar putea interesa vreodată. Atitudinea lui, amestec de efuziune şi de rezervă (mai mult decât rezervă, răceală tăioasă), discret împletite, neutraliza în mine o impresie prea puternică.

Prima oară în Cişmigiu: citirea articolului lui Philippide[3] despre poeziile mele, răsfoirea jurnalului meu de acum 3-4 ani, mâinile lui uşoare scuzându-se parcă de locul pe care-l ocupă în lume, mersul ţeapăn şi neatent, ochii albaştri, modeşti, de copil îmbătrânit de necazuri, cu naivul lor scepticism.

Primul val cald de simpatie avut pentru el, când mi-a povestit cu vorbe simple, aşezate, întâmplarea aceea. Într-o vară fusese musafirul unui pictor cunoscut, în Ardeal. În grădină era un loc de tenis. S-a

apropiat, să privească şi el jocul celor doi băieţi ai pictorului, flăcăi saşi, înalţi şi blonzi. S-a năruit în el ceva. S-a simţit slab şi netrebnic cu viaţa lui chinuită, pierdută în şcoli, biblioteci şi birouri. Pentru o bucăţică de pâine. Un nod în gât, tinereţea irosită. Întins pe *chaise longue*, n-a putut vorbi cu nimeni în după masa aceea.

În caietul ăsta, nu fac sau nu vreau să fac literatură. N-am simplificat, n-am gradat, n-am pus accente în povestea scurtă a unui chin omenesc. Cuvinte cenuşii, opace, umplând în deşert hârtia. Mi-a rămas însă glasul, înfiorător, monoton. De unde să fi putut găsi eu, care n-am cunoscut mulţi oameni şi n-am pipăit multe dureri, vorba care deschide brusc un zâmbet sau care netezeşte măcar un hohot, binişor, ca un pămătuf mătăsos de pene. Am tăcut. Era o stradă lată, întunecoasă, care ne ducea de la Cişmigiu spre chei.

…

Laitmotiv: „Maria Banuş, Maria Banuş!"

— De ce nu-mi spui Marioara, ce poate fi mai simplu?

— Marioara, Marioara Banuş…

Când îmi repetă numele i se topeşte în gură o bomboană răcoritoare de mentă.

La despărţire îmi spune că mi-ar scrie, dar nu poate, îi e frică.

— Frică, de ce? (Rotunjesc naiv ochii)

— De ceea ce ar fi prea mult în scrisoare.

— Între oameni fără prejudecăţi, nimic nu e prea mult când e sincer gândit sau simţit. (Femeile, femeile, cu raţiunea lor de gimnast antrenat: vreţi o tumbă, poftim o tumbă.)

Rămas bun şi strângere de mână care reliefează brusc, luminos, caracterul întrevederii: prima întâlnire.

Rămasă singură, ce-a fost izbucnirea aceea de râs mefistofelic?

Mergeam repede, mestecând cârcei de iederă, rupţi de pe garduri şi râdeam.

În pat am adormit moleşită la gândul idilei neaşteptate. *Il y en a du charme*.

…

După o lună, în care timp eu am fost la Viena şi el la Mangalia, m-am dus la redacţie cu o recenzie.

L-am regăsit străin, închis, rece, ca un melc îndărătnic. I-a plăcut recenzia, mi-a cerut poezii[4].

Data următoare m-a aşteptat pe stradă. Întârziasem. Mi-a spus că are un *rendez-vous* urgent cu Boureanu. Minţea. S-a plimbat cu mine până seara târziu. (Episod comic: jucăria pe care o cumpărasem pentru băieţelul lui Herta a trebuit s-o las la Binuţa. Mutra de capră mirată a mamei vitrege. Explicaţia mea confuză. Tatăl, d. K.: „las' c-o punem noi bine, pe dulap". Capul motociclistului ieşind din hârtia ruptă,

trebuie să fie plin de praf. Motorul se odihneşte. O jucărie stupidă).

De reţinut, din plimbarea pe străzi întortocheate, mirarea mea mustrătoare că nu mi-a scris; scuza lui, mărturisire: a scris trei scrisori, pe care le-a rupt, a vrut o dată să vină la mine, s-a oprit în faţa casei şi n-a intrat, s-a dus la un cinema, a văzut de trei ori un film dar nu ştie ce film (sunt sigură că ştie). S-a hotărât să nu mă mai vadă, da, să nu mă mai vadă niciodată. Ultima dată când m-a văzut, i se păruse că-s supărată...

— Nu, pe dumneata nu eram supărată. Pe mine, da. Credeam că-ţi par un bun material de experienţă. Pui acid, ce se întâmplă? Spui o vorbă drăguţă, ce ochi face? Nu sunt novice în astfel de chestiuni. Am avut şi eu victimele mele. (Ca să fiu sinceră, nciodată prea interesante). Dar ştii, farmacistul nu se lasă să-i dai medicamentul pe care-l amestecă pentru altul.

Protestări vehemente din partea lui. Accent sincer: „Experienţele le fac întotdeauna pe mine, necruţător. Şi trag toate amarele lor consecinţe". (Aluzie la prematura căsătorie). Urmară interminabile discuţiuni sentimentale. Cuvinte calde, înmănoşate, învăluite. Eu, *douche écossaise*, circumspecţie şi exaltare. De fapt însă, începeam să fiu prinsă în joc.

Fu fixată viitoarea întâlnire la Parcul Carol („Dar, te asigur, n-o fac din recunoştinţă, din obligaţie sau mai ştiu eu ce. E din simplă simpatie" = Răspuns la delicatele lui ezitări).

Toate discuţiile notate aci, recunosc, cu gura plină şi cu mâna pe inimă, că sunt de un comic neîntrecut; subiect de sketch sentimentalo-vodevilistic. În ciuda tuturor consideraţiilor astea, ţin să le iau încă în serios (dacă n-am să le aflu false). E un om de care nu poţi râde.

În oboseala cu care vorbeşte de viaţă (cam exagerat: „Şi ce-i dacă mă sfărâmă maşina!"), e un pustiu tragic.

Şi, la urma urmelor, ca să nu muşc cu dispreţul meu nerod pe cineva, nu-i cer să nu facă prostii. Să le facă, cât de mari. Dar să fie conştient. Mi-e de ajuns. În tăcere, îl ghicesc critic, ca şi pe mine. În jurnalul lui (mi se pare că şi-l scrie) desigur că S. m-a analizat, m-a disecat cu mai multă cruzime decât am făcut-o eu. Dar de privit mă priveşte cu ochi umezi, parc-ar vedea în faţa lui înflorirea unei chiparoase. Ştiu că nu e (totuşi) mai puţin sincer, în acel moment.

25 septembrie

Duminică; sunt singură acasă, linişte pisicească, linişte de labă ce-atârnă pe marginea canapelei, îndoită în somn. Câteva muşte închise în căptuşeala ferestrei îmi fac semn: „Ei, soro, nu ne deschizi? De când batem!" S-aştepte, s-aştepte moartea sufocantă: în H. de Montherlant, pasaj scurt, am sesizat dureroasa moarte a muştelor. Ce sunt ele de

vină dacă li s-a făcut reputaţia că mor idilic în ceaslov (Creangă), comic în supă (vezi toată seria humoriştilor) şi oportun între două palme contra pleznite (vezi la vecin, în luna august).

— Cine-a zis că n-ai haz? Nu vezi, se clatină şi pereţii de râs. Şi ţie autoare – uită-te în oglindă – ţi s-a scurtat nasul cu un centimetru, de bucurie.

De fapt, nu compătimesc muştele. Nici de interesat nu mă interesează. M-a dus condeiul. Voiam să continui povestirea prieteniei mele cu S. Paralel cu scrisul, gândul: fum, fum şi deşertăciune! Pierdere de timp, examenul pe care-l ai de dat.

…Să risipim petale de trandafiri roşii, aşa de calde că marmura treptelor albe învie, să ridicăm cupa de argint bătut cu foi de lotus, să bem în cinstea vrăjitoarei cu plete răzvrătite: tinereţea!

Las' să tocească Dida dacă-i proastă şi n-are altceva mai bun de făcut.

Amân puţin povestea…

La Nini. În casa pătrată, vopsită roşcat cu intrarea înăbuşită de glicină. Ora 7 seara. Bâjbâi prin sufrageria întunecoasă. Nu e acasă decât Bebe[5]. Mă trage uşurel, cu gestul lui familiar, de afecţiune distrată, parcă l-aş fi surprins departe, departe, între gheţari, unde nu credea să-l găsească nimeni, dar ştia că eu o să vin. Primeşte ofranda cu indiferenţă zâmbitoare. Pe canapeaua demodată de pluş (când am să scriu istoria spetezei ei cu oglindă şi fotografii, a ceaiului cu covrigi, a logaritmelor, a *Rapsodiei ungare*?) s-a făcut întuneric. Mi-s dragi liniile estompate.

Ghem pe divan, îi urmăresc, cu ochi iuţi, trăsăturile tăiate riguros între pete negre de umbră. Care e el? Solitarul, chinuitul, pozeurul, răzvrătitul, ironicul, băiatul de 17 ani cu gură doritoare de fetiţă, (gura lui Nini), nas mare, ochi rotunzi cu gene prea lungi, păr de boem, cămaşă cu guler răsfrânt. Zigotto şi Christos: calvarul râsului întortocheat.

— „Marioara, mâinile tale, cinci minute or să fie ale mele. Marioara, mi-e dor de tine când te văd."

Obrazul aproape: ochi, ochi. Scutur capul.

— „Bebe, ce-i cu prăjiturile alea de pe masă?"

Mâncăm prăjituri de casă, cu marmeladă. Îmi linge un deget care s-a murdărit. Vreau să-mi citească din poeziile lui. Nu, n-are putere să vocifereze şi altfel nu se pot citi.

— „Tu nu găseşti că untul e cam iute?"

Ora plecării.

…

Unii oameni la care te gândeşti mult, îi vezi în gând des, le faci vizite, îi fixezi în centrul unei acţiuni. Când îi întâlneşti, în realitate, şi

trebuie să te porţi ca în faţa unui străin, joci literalmente un rol.

Greşeşti rolul: „Ce faci astă-seară înainte de culcare?”. Domnul, care-ţi vorbeşte distant, ca o marionetă de tribună, rămâne cu gura căscată. La figurat. În realitate, înfrânează un zâmbet pe şanţul gurii şi rosteşte în gând: „Imbecila!”.

Cazul meu cu Ph.

Pictorul:

„Ce-ai zice tu de-o fantomă, lumina lunii pe geam şi-un ţucal?”
Fata se spală-n lighean şi ca să-i placă, aprobă: „Original!”
Pictorul: „Purcelico, dă-mi un pup, eşti un model ideal!”
Seara, ea calcă o rochie. El vede *Hamlet* din stal.
O singură dată a dus-o la un soi de bal
Şi-a îmbătat-o aşa că fraierii au urlat: Halal!
Dar mă-sa, carne şi papuci, s-a văietat: Târfa! În ce hal!
— Domnişoară, improvizaţia aceasta e fină ca o scrumieră de Rosenthal!
— Mersi. Dar verbul meu nu ţi se pare oarecum brutal?
— Din contra, e-o fineţe ce n-o poate sesiza un ochi superficial.
Cred, şi credeţi-mă, în felul lui e un giuvaer fără egal,
Durerea vieţii străluce straniu ca apele într-un opal!
— Te-ntreci în complimente ca un cavaler medieval
Cu sabia de foc şi suflet de cristal!
— Vai, duduie, sunteţi prea gentilă cu-n biet dascăl provincial.
— Din Torontal?
— Da, din Torontal!
— Ça n’y est pour rien, locul natal.
— Poftim?
— N-am zis nimic. Ş-am încălecat pe-o şea de fir oriental.
Scuzaţi, bălegarul e de la cal.
Se-ntâmplă oricărui Pegas un mic accident intestinal.

Să mă bată Dumnezeu dacă ştiu de ce mi-a venit să scriu aşa ceva. Dar caietul meu e mai iertător decât cel mai simpatic înţelept. Şi fără puţină veselie…

La ora 2, la prânz, mă-ntorceam de la tutungerie cu-n *Adevărul* pentru Jacques[6]. Somnoroasă, ciufulită, în rochia de casă, în sandale. Fredonam un cântec la modă acum trei ani. Huţa, huţa cu braţele mele lungi. În curtea generalului roboteau ordonanţele. Mirosea vag a gunoi încins, a castraveţi mai ales. O schelă. Mi se scurse, ciudat, căldura soarelui în sâni şi-n umeri. Mă simţii deodată aşa de fericită că sunt eu şi că nu-s alta, că sunt eu şi că trăiesc aici, în Bucureşti, în strada asta, în colţul ăsta, unde-am prins soarele şi l-am încuiat în sâni.

Am visat azi după-masă că-l sărutam pe S. Dar nu era chiar un sărut. Îmi treceam uşor, abia atingându-l, buzele mele de-a lungul buzelor lui. Îmi dădeam seama că păcatul e mare fiindcă nu-l sărut. Dacă l-aş fi sărutat, n-ar fi fost nimic. Dar nu-l sărutam. Căutam să-l pipăi cu buzele.

Am fost în noaptea de sâmbătă spre duminică la un *surprise* la Jeana R.

Citisem în timpul zilei aşa că eram obosită. Mi se lipeau ochii, înăbuşeam căscături. Pe deasupra, vechea iritare contra lui S., care mă urmărea de câteva zile. Îmi înţepeniseră fălcile, zâmbind: tânăra fată bine dispusă. Rumegam diferite planuri tactice de luptă pentru viitor, o scrisoare poate, ca să rup obsesia care devenea insuportabilă. Chiar cu preţul unei umiliri. M-am hotărât: îi scriu la birou. Respirai uşurată, din plin. Partenerul, bleg şi libidinos, mă apucă mai strâns, crezând că mă ocup de el.

Je m'en fiche de vous, tous. Bine că am luat o decizie. Ceva mai înviorată, dansai mai departe. Marcel B. îmi făcea curte. „Sunt ca o pisică, cu ochi ştrengari, care spun mai mult decât trebuie" etc. etc.

Vorbesc cu Gică L. la al treilea sandviş.

— De fapt, nu sunt lacomă.

— Dar de drept?

El e – şi de fapt, şi de drept – un clapon care se visează păun.

Colac peste pupăză. Mă apucă subit o formidabilă gelozie pe L. care de un ceas bun se sărută, în grădină, cu o fată. La urma urmelor, nu are nici o obligaţie de fidelitate faţă de mine. Camaraderia, fie ea şi camaraderie senzuală, nu leagă. Totuşi, mă-mboldiră urât, imagini retrospective: stupiditate biologică sau poate un principiu de bază, fundamentul exclusivităţii şi selecţiunii sexuale?

(*Ha, ha, ha! Altceva n-ai găsit*) – [paranteză adăugată la 6 oct.]

Răcoarea străzii între 4 şi 5 dimineaţa căzu ca un duş rece. În piaţă mai erau luminile aprinse. Se descărcau lăzi, se cărau coşuri în tăcere. Impresie penibilă. Contrastul cu piaţa animată, mai mult decât zgomotoasă, din timpul zilei, dă tăcerii şi mişcărilor o culoare somnambulică. Mi-am adus aminte. La 14 ani, comisesem nişte versuri:

„O aiurire scurtă
Mă rătăceşte-n colţuri
Şi iarăşi e tăcere
Ca-n casa unor muţi".

Azi, duminică dimineaţă, conferinţă experimentală la T. Naţional. I. M. Sadoveanu: aceeaşi veche prestanţă şi debit verbal nesecat.

R.[7] îmi spunea că îi sunt antipatice conferinţele astea. Ceea ce îi repugnă e latura didactică, culturală, a lor. De altfel, nu-i place teatrul, în general. Nu mă miră. E în natura lui o lipsă de nerv, de acţiune, de pitoresc, de succedare vioaie a momentelor care-l fac inapt să guste tehnica teatrală. Obiecţia lui: delimitarea forţată. Lăsând la o parte faptul că orice artă are delimitări şi convenţii, (nu le simte, zice, în altă parte) perfectă banalitate, şi considerând în sine delimitarea

exagerată a teatrului, cred că nu e greu să apreciezi concentrarea, stilizarea, intensificarea pe care o produce în măduva, în interesul vital al piesei, operă de artă, îngustimea însăşi a posibilităţilor scenice. Altă perfectă banalitate. Dar numai aşa, ca să mă lămuresc pe mine, cum aş spune o lecţie, cu voce tare.

Conferinţa: despre O. Wilde.

W. se încadrează în marea mişcare antinaturalistă. Fundalul vieţii englezeşti: individualism, individualism rasist, deci imperalism. Wilde: amestec de gentleman şi dandy (cu origini în boema romantică anti-burgheză). Puncte de contact cu Shaw: spiritul de negaţie, de frondă, sarcasmul, biciuirea societăţii. Atitudini morale, însă, diferite. Tangentează apropierea lui Wilde de A. Gide, care l-a cunoscut şi a scris o monografie interesantă despre el.

Şcoala lui Wilde e estetizantă. Caută să taie firele de contact cu viaţa pentru a da artei adevărata ei puritate. Aici e punctul slab al doctrinei. Critica e operă de artă, mai pură încă, noţiunile utilizate sunt luate din artă, deci creaţiuni, dematerializate încă din această primă formă. Critica: viaţa.

Precursoare în pictură e şcoala prerafaeliană cu Ruskin: femei cu păr roşu, cu ochi lungi, cu draperii bogate... Nu mai iscau vâlvă, intraseră în public.

Viaţa lui Wilde. Talentul lui (f. pe scurt). Moartea într-un hotel sărac, înecat în grăsime, boală, murdărie. Exema hidoasă care-l mânca. Coşciugul cu o singură coroană, cu mărgele şi îngeraşi, dăruită de hotelier.

— De căutat, *Balada din Reading*!

N.B. I. M. Sad[oveanu] s-a format sub semnul estetismului. Îl reneagă.

27 sept[embrie]. Marţi

Aştept. Nu pot învăţa mai nimic. Aştept ora 5. Dacă nu vine, cum am să pot suporta nesiguranţa: e într-adevăr plecat sau a luat hotărârea de a nu mă mai vedea?

N-are importanţă ce am să-i spun, numai să vină! Anna zice: „toate fetele sunt la fel şi tu eşti ca ele". Are dreptate.

Cântă o flaşnetă. Asta mai îmi lipsea. Dimineaţa lăcrimez pentru flaşnetă, după masa aştept pe cineva care n-o să vină. Anacronic.

Seara.

Nu a venit. L-am aşteptat pe aleea lată cu copaci roşcaţi. Pe drum numărasem literele firmelor: vine, nu vine, vine, nu vine. Şi n-a venit. Umilită, înfuriată, rănită, nedumerită, aştept cel mai mic semn de viaţă de la el.

E-n Bucureşti. Mi-a spus-o Ph. care e coleg de birou cu el. L-a văzut

chiar azi. Şi pe mine n-a vrut să mă vadă. Cel puţin dacă nu i-aş fi scris. Când mă gândesc mult, mi se pare că înnebunesc.

Îmi tremurau picioarele, mă treceau sudorile. N-aş fi crezut că un lucru aşa de mic mă poate aduce în halul în care eram. M-am târât până la Dida. M-am întins pe pat. Am urlat puţin, dar puţin. Mama ei era alături, putea să audă. Fetele m-au consolat, fără interes. Odată ce nu s-a întâmplat nimic, unde e sarea care dă gust picant întâmplării? Nu ştiu ce să fac cu sufletul meu. Doamne, Doamne. Mi-am cumpărat *Biblia*. Am citit câţiva psalmi. (*C'est chic, n'est-ce pas?*). Doamne, fă să se întâmple ceva, să-i treacă lui S. criza de indiferenţă. Nu-ţi cer să ne bagi la amândoi minţile în cap. Ce să fac cu ele în cap?

Viaţă goală; examen, examen.

EXAMEN...!!

28 sept[embrie]

Vreau să scriu o nuvelă. Trebuie să scriu o nuvelă. M-au sfătuit şi S. şi Ph. Dar am groază de inevitabilul noviciat autobiografic, mascat: lui Ionel îi spune Georgică şi Lenuţei îi spune Irina. Altfel eşti tu şi el, pe care l-ai văzut ieri pe stradă, şi celălalt căruia i-ai scris o scrisoare. E jenant şi antiartistic. Ah! o bucată forte, care să scapere de viaţă, de umor şi de tragic. Ceea ce mă indispune mai ales e că trebuie să-mi iau eroii numai din mediul studenţesc sau şcolăresc, singurele pe care le cunosc, în oarecare măsură. Aş trebui să jur că, de nu-s mulţumită cu ceea ce scriu, să nu dau la tipar.

În viaţa mea n-am să scriu ceva pe tema asta. Parc-ar fi din ultimele romane pentru bucătărese ale lui Cezar Petrescu. Până n-am să mă pot confunda cu eroii, suind din treaptă în treaptă scara monumentală şi albă a unei acţiuni simple şi omeneşti, mă las păgubaşă de proză obiectivă:

> *Ça ne va pas, ça ne va plus.*
> Tăcere, tăcere şi iar tăcere.

Toată capacitatea mea de ură, pasiune, furie, spirit de harţă subtil-amoroasă trebuie să le diluez, fugind de patru ori pe zi la cutia de scrisori, să întreb oracolul florilor ca Gretchen, să-mi muşc gândurile ca Ugolino, care... Dar ce-mi pasă mie de Ugolino!

R. spune că şi o fată poate urmări cu dragostea ei (nu e cazul!) pe un băiat tot aşa de uşor cum o face acesta! Un sofist R. ăsta. Nici una din demonstraţiile lui nu e valabilă în practică.

Pot să mă duc să-l aştept când vine sau când pleacă de la Sab. Pr. [?] Şi când asta, după ce marţi, ieri...

Ah, cum îl urăsc uneori, cum aş vrea să-l fac să sufere, să sufere e

puţin zis, să zgârie zidurile, să nu poată să plângă cum nu pot eu şi să-şi vâre degetele-n ochi, şi ochii să-i fie ca nişte gropi. S-aştepte zi şi noapte într-un colţ şi cea pe care o aşteaptă să nu vină niciodată. Şi cea care nu vine să fiu eu.

Nici nu se putea închipui o răzbunare mai vulgară, mai hidoasă fiindcă e secreţiunea neputinţei, mai departe de ceea ce îi doresc în realitate. Sunt sigură că l-aş ierta cum se iartă un bebe care a furat o bucăţică de ciocolată. Numai odată să-l pot vedea, să-mi explice.

Vineri îl văd pe Ph. Poate aflu ceva. De nu, îi telefonez sâmbătă dimineaţa. Pretext: cărţile pe care mi le-a făgăduit, poate să mi le dea? Ştiu că pretextul e aşa de inconsistent că nu poate înşela pe nimeni. Dar altfel ce să-i spun? Şi dacă nici atunci? A, nu, nu, îmi îngheaţă măduva în oase. Trebuie să-l aud spunând: „Nu mă mai gândesc la tine” sau „Mă mai gândesc la tine”! Trebuie!!…

29 sept[embrie]

Scârbos. Silită să fac mărturisiri. Sfaturi materne. În limitele posibilităţii, adică în limitele concepţiilor ei burgheze, sănătoase, nu se putea mai mare înţelegere, mai mare indulgenţă şi afecţiune.

Sărmana. Mi-e milă de sufletul ei delicat şi umil şi insignifiant ca floarea miresii, prezentă în toate buchetele. Ea e mama care plânge cu tine şi la sânul căreia trebuie să plângi şi tu… de vrei sau de nu vrei.

Izvor de sfaturi înţelepte.

Eterna mamă.

M-am înmuiat în lacrimi ca o ştiucă fiartă. N-am să uit glasul cu care mi-a spus şi mâna care m-a mângâiat de-a lungul gâtului: „Marioara, strigoii. Din prima zi am ştiut. Se mişca odată cu tine papa şi râdea cu tine, atunci când nimeni altul n-ar fi râs, numai tu şi el. Cu aceeaşi notă falsă şi exuberantă”. (N-a spus chiar aşa mama, dar n-am putut reţine cuvintele).

Tatăl meu care trăieşte în mine.

Mă trec fiorii.

Şi nu numai el. Din fiecare soră de a lui câte ceva. O familie de oameni nervoşi, violenţi, egoişti, cu o culoare, mai mult sau mai puţin pronunţată, de demenţă, în fire.

Sunt amorală. Nemiloasă. Caut plăcerea oriunde, fie ea îngropată şi între scârnăvii. Nu văd scârnăviile. Nu văd lumea holbată la mine, plină de poftă să prindă ceva, să aibă ce să sfâşie. Merg drept înainte, cu ochii închişi. – „Omul e un animal cu raţiune”. Ei şi! Omul care are mulţi bani de aur şi-i întinde în loc de cearceaf, ca să-i intre în oase, îi unge pe pâine în loc de unt?

Raţiune!

Înţeleg să intru şi-n hrubele negre şi întortocheate ale vieţii. Cu

riscul să mă-mpiedic la cotituri. Cad, mă ridic, cad, mă ridic! Vor să stau în coteţ, vrea lumea să-mi admire penele printre gratii. Ce pene curate, neatinse! Şi-acolo-n coteţ, o să zic cotcodac, o să vină cocoşelul holtei (preferabil ovrei), cu moţul pe măsura mea şi o să-mi ceară mâna. O să mă bage în culcuşul lui. O să aibă bacalaureatul şi picioare păroase. Noaptea urinează în odaie, dar asta n-are importanţă fiindcă el mă iubeşte, mă-nşală rar, aduce câte o dată la masă, ca să-mi facă plăcere, macrouri şi brânză de Olanda. Şi, dacă dă Dumnezeu, cumpărăm un covor frumos pentru hol. Facem compoturi pentru la iarnă, sâmbăta primim musafiri, vineri seara mâncăm la mama, Jacques spune gluma cu rabinul din Galiţia, cocoşelul meu râde şi-şi scobeşte dinţii, miercuri fac cumpărături pe Lipscani, îmi dau la refăcut o burtieră (sunt cam grasă şi cam fericită), duminică dimineaţa luăm un lapte şi o mastică la „Flora"… Nu fi nerăbdătoare. Nu mai e mult până atunci. Mâine, poimâine…

Îmi sunt arşi ochii de plâns. Nu mai am lacrimi.

1 octombrie

Ieri, la 7 ½ seara, pe o bancă în scuarul de lângă Tribunal, am privit cum se aprind luminile, am ascultat strigătele uniforme ale copiilor, am aşteptat deţinuţii, să văd cum îi încarcă în autobuz. Lângă mine R[ichi] se gândea la Bach.

O femeie, care n-avea distinct şi remarcabil decât feminitatea, şedea lângă noi pe bancă. Atât, şedea pe bancă; avea maxilare cam proeminente. M-am gândit ce puţin lucru înseamnă pentru mine: femeia care şade.

Curând nu mai m-am gândit la nimic. Aveam o sută de ani şi uitasem tot. În craniul moale, un praf albicios se depunea alene, ca făina de cretă şi picioarele îmi creşteau din pământ, şi intrau în mine, legându-mă de ele cu o atingere dulce.

Ar fi trebuit să rămân. Acolo, în scuarul odihnitor şi insipid, unde o fetiţă ţipa în întuneric că vrea un joc original. Până dimineaţa. Să nu-ntrebe nimeni de mine, şi eu să nu-ntreb de nimeni.

O, de-aş putea fi un golan, cu ghete scâlciate, în scuarul de la Tribunal.

În fiecare zi îmi scuip sufletul ca pe o bucată de flegmă. [Adăugat, la 6 Oct.]: *L-aş scuipa pentru totdeauna.*

La lumânările aprinse de mama-mare pentru Rosh-Hashanah (5692-5693), în odaia semi-întunecată, unde bătrânica avea să murmure rugăciunea străveche, servilă, a femeii ce-şi trece mâinile peste ochi cu acelaşi gest ritual ca acum trei veacuri, am citit cu voce tare, azvârlind silabele, *Oraison du soir.*

6 octombrie. Joi

În urma unei c.p., S. mi-a trimis *Felicité* de K. Mansfield. I-am scris duminică la prânz. Luni seara, un pachet corect învelit, mi-a fost înmânat de băiatul de la librărie. Apreciez atenţia dezinteresată a lui S. Făcând abstracţie de turbarea mea natural femeiască, considerându-i şi cântărindu-i imparţial conduita, nu pot decât să-l admir. Da, îl admir. Aş vrea să nu-l admir.

Prima zi de toamnă urâtă. Aşa zice lumea. Mie îmi place. Am ieşit în bluză de tulpan pe seară, în faţa casei cu intenţia bine precizată de a tremura. Bate vântul. Vis-à-vis vreo zece oameni sapă pentru o casă. Biciuiesc caii ce nu vor să tragă căruţele cu pământ. Mă fac pământ, negru, umed, anonim. Mă fac şi cal. Crăcănez picioarele, mă opintesc. Nu mă usturǎ biciul. Nu sunt cal.

Un stol de porumbei caută ceva printre paie. Când zboară unul, zboară toţi. Fără nici un rost sunt cuprinşi de panică, la fiecare minut. Dac-aş tuşi cred c-ar înnebuni de spaimă. Caut axa raţională în dezordinea aparentă a acestui du-te-vino de curbe şi aripi multicolore.

Bate vântul. Ştiu sigur că am nasul ca un cocoloş roşu. Îmi mângâi sfârcul rece al unei urechi. Un coşar se tocmeşte cu un domn. A început baletul fumului. Hi, hi, hi, coşarii = toamna. Gâtul coşarului cald. Carnea ascunsă a porumbeilor, caldă. M-am întors în odaie. Se încheie acordul financiar cu Liga Naţiunilor. Experţi, delegaţi, asanare…

Ţigănuş (sau poate Tigruleţ?) a urinat pe parchet. Mama e furioasă: „O băgăm într-un sac şi o aruncăm undeva, departe. Nu mai pot să şterg după mizerabilele astea” (eu, când o contrazic şi pisicile când fac pipi, suntem „mizerabile”). Jacques zice: „Dă-o dracului, e bătrână şi bolnavă. Nu mai ştie ce face”. De fapt, Ţigănuş o să rămână la noi. O s-o bată bine.

De citit: o istorie a diferitelor şcoli moderniste, Descartes, Pascal, Berdiaeff: *L' âme russe, Dostoievski* (recomandări făcute de Richi), Barbu – *Joc secund*, Galaction – *Scrisori către Simforoza*, Gib Mihăescu, Ion Călugăru, Anatole France, Proust continuare. Ultimele curente din Franţa, Anglia, Germania manifestate în reviste. De vorbit la [librăria] Hasefer.

7 octombrie

Să fiu tare, tare! Să mă realizez. Cum? Să nu ţin seama de datele exterioare? Dar pe mine mă copleşesc, rod din mine ca guzganii; sunt un sac de prejudecăţi, ambiţii meschine, păreri de rău inutile.

În momentul ăsta, nu admir pe nimeni mai mult decât pe R. Fără nici un criteriu, din nici un punct de vedere special, îl admir pur şi

simplu. E liber. Ştii tu ce înseamnă liber? E liber atât cât poate fi un om liber. Poate nu chiar atât.

Ceea ce scriu aici nu lămureşte cu nimic nici unul din eu-rile mele surescitate. Hopul examenului şi, apoi, altă viaţă. Nimic, nici o cedare.

Corespondenţa lui Alain Fournier cu Jacques Rivière.

14 octombrie

Se mişcau frunzele nu ştiu cărui pom, coroană peste gardul dărăpănat. Mirosea îngrozitor. Gard din acela pe care scrie „murdăria oprită" şi dedesubtul căruia trotuarul are irizaţii de *moire* în culoarea prunei brumate, sugerând un bărbat întors cu spatele, şi alt bărbat, şi alt bărbat. De altfel era şi seara. Îl conduceam o bucăţică de drum, pe R. Îmi ţineam respiraţia din cauza sus numitelor exalări acidulate. R. care nu observă nimic, îşi depăna, în tremolo, firul gândului început de acasă. Acea neuitată zi de duminică, la teatru.

— Dar atunci când …

— Am spus. Ei şi? Nu ţi-am încredinţat adevăruri din alea de pus bine la casetă (N.B. Stil propriu lui R.) Toate astea nu m-au mişcat deloc. Mă încercuiau neplăcut echivocurile astea piperate. Cu prietenii îmi plac situaţiile limpezi. Şi dacă R. nu se ţine strâns agăţat de prietenie, relaţiile noastre nu mai au raţiunea de a fi. Dacă i-aş spune astea, mi-ar improviza numaidecât o explicaţie mistico-transcendentală a impresiunilor sale de duminică. Nu ţin să-i trec la ciur sentimentele şi m-a ferit Dumnezeu de romantica credinţă în eterna şi neprihănita prietenie. Dar există şi un triaj voluntar între ceea ce îţi mărturiseşti şi prin asta deschizi un drum, şi între ceea ce „refulezi". E foarte uşor de pledat şi teza contrarie (dracu' să te ia de peniţă): francheţea şi intimitatea în care trebuie să trăieşti cu tine însuţi. Foarte bine. Dar nu tot ceea ce simte el mă interesează pe *mine*. M-a mirat ieşirea asta din partea lui R. Şi nu-i măcar un senzual, un violent sau ceea ce numesc eu „un revărsat în afară", (expansiv), cum sunt eu de exemplu.

Mi-a plăcut virila dorinţă şi virila părere de rău că nu poate violenta viaţa altuia. E ceva cu totul străin, dacă nu incomprehensibil pentru o femeie. Suntem prea meschine ca să avem bucuria răului, în mare.

Şi alte lucruri interesante. Sunt extrem de înapoiată. Mă depăşeşte cu un cap, pe zi ce trece. Dreptul ăsta e o şcoală de imbecilizare. De o lună de zile mă învârtesc între Ulpian şi Justinian şi tot n-aş putea spune câte multe şi mărunte a făcut unul şi celălalt.

Mi-e sete de puţină carte adevărată, cum n-am citit eu niciodată: eseuri, filozofie. O viaţă nouă, mai multă interiorizare

Eduard Munch, Sarcey, (Emil Botta)

Mă bate iar un vânt spre S. Ho-ho, îmi sfâşie rochia.

18 oct[ombrie]

Un vis naiv ca o istorioară morală. Eu, chinuita şi perversa, să am astfel de visuri. O potecă. De o parte şi de alta, flauturi mari de aramă sau de aur (oricum, cu luciu puternic), cântând aşa de tare că-mi încetineau mersul. Mergeam pe potecă. Mă apropiam şovăind de un fel de nebuloasă neagră – un balon inform în care se zbătea un porumbel, Duhul sfânt. Simţeam o fericire neînchipuită.. Ei, ce zici de viziunile astea *à la* Ioana d'Arc? E cu totul inexplicabil. Ce am eu de a face cu trompete, cu Duhul sfânt şi cu alte năzbâtii de felul ăsta? Mi-e ruşine s-o spun, dar o spun: (ce e ăsta, jurnal, nu?) câteva minute după ce m-am trezit, eram încă profund mişcată. Ca să fiu sinceră de tot, să înregistrez şi gândul care-mi vine acum: cântecele mele celeste îşi au probabil rădăcina în sforăiturile lui Jacques, care dormea pe fotoliul celălalt.

19 oct[ombrie]

Aici în caiet, biletul pe care mi l-a lăsat R. ieri, când m-a aşteptat. Sărăcuţul. Să te agiţi atât pentru un fleac de crispare. De fapt, chestiunea nu se pune decât cantitativ, nu substanţial. Crispaţi suntem toţi. O fi fost mai mult decât mine, sau decât altul… Se poate. Dar ce interesează? Îşi închipuie, poate, că în destindere e adevărul.

Curios cuvânt şi ăsta: adevărul. Am un chef nebun să nu-l recunosc. Ştiu că n-am descoperit America când pun problema aşa cum o pun. R. caută însă nişte Americi inexistente. De ce să caute să pară altfel decât îmi pare acum? Fiindcă tot o să „pară", nu o să fie. Dintr-un rol o să treacă în altul. Atâta tot. Lucid, circumspect, uşor ironic, apoi altfel: spontan, afectuos etc. Metamorfoza asta nu m-ar putea interesa decât dintr-un singur punct de vedere: al diversităţii. Nu m-ar apropia cu nimic de el. Cred acum că nici el nu vrea altceva. Nici „sărăcuţ" nu e, cum spuneam la început. E într-însul un dinamism, nu zic ba, dar lent, şi în cerc vicios. Are toate defectele unei cazuistici prea îndelung practicate: experienţele dureroase, cum spune singur. Tot nu s-a-nvăţat minte.

20 oct[ombrie]

Flori roşii, dalii, de la R. Bucurie simplă de fată mare, căreia un băiat îi aduce flori. Punct. Fără complicaţii.

Să nu uit scena de azi-dimineaţă; în engleză, ca să nu înţeleagă mama [într-o engleză aproximativă]:

I have seen „him" of new. His mouth, his mouth, I can't support

anymore. I shall put my arms around his neck and [indescifrabil] … why, why not? No spoke to each other as two strangers. I don't know what he feels. Is he really nice? What a fool I am! Romance, but silly romance.

29 octombrie

My little diary. It is such a pain for me that. I can't write anymore in it, but unimportant things. Nothing which lays heavily on my heart.

They were cold and soft… It was so short that he must think he has dreamed.

I am grateful to him…. [indescifrabil] he let me go before the act was thoroughly consumed… thumbled, and the voice had left me.

Why does he wear shoes instead of „pantofi"? I should have never thought… I could have such serious feelings for a man who wears [indescifrabil] … and has such a funny name.

Citite:

Rimbaud: *Poésies*
Dostoievski: *Le carnet d'un inconnu, Idiotul*
Apollinaire: *Alcools*
Blaga: *În marea trecere*
Gide: *Paludes, Nourritures terrestres*
R. Boureanu: *Sbor alb*
Petre Dinu: *Fum de argint*
Ilarie Voronca: *Petre Schlemihl*
Proust: *A l'ombre des jeunes filles en fleurs*
Constantin Fântâneru: *Interior*
Jacques Rivière et Fournier: *Correspondance*
Lovinescu: *Memorii*, vol.II (început)

De citit.

Unamuno
Papini

28 noiembrie

Procesul lui Geo Bogza, de atentat la bunele moravuri. Achitat în şedinţă secretă.

Cunoştinţă cu Gherasim Luca (Zola), impresie favorabilă.

Nini vacă frumoasă, Bebe ţap mieros.

Poezie. Teorii. Afinităţi.

Bebe: cum poţi face aşa concesii?

Eu: de la *Azi* nu plec.

11 dec[embrie]

Vizitarea Spitalului Central de boli nervoase de la Văcăreşti, conduşi de Moruzi, asistentul lui Iulian Theodorescu.
De citit:
Ady Endre: *Sânge şi aur*
St.J. Perse: *Anabasis* (tr. Pillat)
Stere: *Lutul*
Virginia Woolf
Keats
Shelley
Bilciurescu şi Toneghin: *Doamna Cassanova*
Poeţi germani: Georg Trakl, Klabund
Gide: *Le roi Candaule*
Caragiale: vol. III – Reminiscenţe şi Note critice
Alte titluri de cărţi:
[Mihail] Eminescu [din punct de vedere] psihanalitic de C. Vlad
Ulisse de Voronca
Prométhée mal enchainé de Gide
Eminescu de Călinescu
Moartea vie a Eleonorei de St. Roll
Les faux monnayeurs de Gide
David Golder de Irène Nemirovici
La vie de Jesus de E. Renan
Stances de Jean Moreas
Der Doppelganger de Dostoievski
Le joueur, Les nuits blanches de Dostoievski
André Gide de Paul Souday
Die Hymnen für die Erde de Walt Whitman

Miliţa trăieşte, e vie. Sunt exaltată. Am găsit un om care trăieşte. N-are nimic graţios ca exterior. E numai graţie interioară. Sprintenă ca o veveriţă. (tot interior) O originalitate necontrafăcută.

Are un „Daaa??” lung şi copilăresc, care mă înnebuneşte de plăcere.

Îmi place şi felul în care primeşte în ea oamenii şi lucrurile. Bruscheţe, prospeţime. Observaţiuni juste, rod al trăirii. Orice vorbă, orice fleac e colorat, mă interesează fiindcă nu-s resturi din ciolane zvârlite de alţii (ca la noi). Cred că e bună. Imagini nostime (nu numai atât), prietenii, fundături (alţii simt că prietenia cu G. nu se poate termina). Fascinaţia legăturii strânse, intervenţiile părinţilor, scrisorile pasionate. Şi acum – aici vine accentul – senzaţia de jenă, imposibilitatea reluării unei prietenii care s-a desfăcut patetic, forţat din afară, cu disperări sincere (După-amiază de încordare scurtă mută

petrecută la G. acasă. I-a dat să bea vin. G. avea ochii prea frumoşi, aurii. N-o să mai meargă niciodată la ea).

„Cărţile" care i se suiau într-un timp la cap. E ceva f. trist, o boală de care suferă multă lume (criticii). M-am gândit la G. La nesiguranţa în gusturi, de care ne vorbea R. O cugetare ieftină: la G. substanţa cărţilor nu se poate amplifica în afect, au o subtilitate superficială (parcă e mai exact: de suprafaţă) şi nici nu se poate urca până la cap. De aceea oscilează mereu.

Timpul şi multiplele forme pe care le capătă: rotund, plin, ascuţit.

Tot moartea e voluptatea supremă. Nu mi-e ruşine că e banal ce spun. În momentul când o scriu nu e banal, fiindcă sunt pătrunsă şi luminată. Raţiunea de a fi a acestor însemnări e instantaneul. Fotografia mai târziu va fi ştearsă. Nu îmi pasă. Aş vrea să pipăi punctul trainic al sudurii dintre dragoste şi moarte. Mă fascinează experienţa. Ştiu că sunt tânără.

[Reflecţii după lectura din Katherine Mansfield]

Nu voi face aici analiza literară a operei K.M., pe care oameni mai pricepuţi / competenţi decât mine în astfel de măsurători de precizie au şi început s-o facă înlăuntrul şi peste graniţele vrednicului Albion, care nu poate revendica decât cu greu ...

N-aţi văzut niciodată portretul Katherinei Mansfield, nu-i aşa? Această fetiţă ciudată, care a suspinat toată viaţa după un mizerabil cartier pierdut pe malurile Australiei. Scurtă biografie, călătoriile, cu teatrul ambulant, boala. Trec la operă; între patru pereţi, necălătorind niciodată, K.M. observaţia minuţioasă şi profundă – ar fi scris lucruri tot atât de bune.

Lettres – Oh! je veux vivre! Je veux des amis, du monde, une maison. Je veux donner sans compter.

...trouvez-vous aussi une joie infinie dans les détails et leur accordez-vous une valeur, non pour eux-mêmes, mais pour la vie qu'ils récitent?

Vous savez ce que c'est que de donner son coeur librement, librement. Tout ce que survient est une aventure.

Nostalgia mării, a insulei singuratice N[oua] Zeel[andă]:

Je pense à cette eau sauvage qui bat les rivages de mon île désolée.

J'ai tenté de soulever la brume tombée sur ma famille, pour la montrer, puis la cacher ensuite.

Je sens que l'indifférence est vraiment étrange à ma nature et que, pour moi, vivre dans un état d'indifférence c'est vivre dans le seul Enfer que je connaisse.

En Angleterre; ma clarté s'éteint ou bien elle n'est qu'une pauvre petite lueur.

Je suis perdue, partie, possedée par ses écrits et quiqonque s'approche de

moi et mon univers Randol, Chelsea, Cornouvilles, Loce [?]
Un animism: *Pénétrer tout si profondement qu'on l'aime.*

Prietenia cu Lawrence. Căutarea unei realităţi mai profunde, unei sincerităţi totale. Lawrence: transfigurarea, înălţarea, recunoaşterea, cinstirea, fortificarea la religia timpului rod pârguit la maximum în serele moderne ale bunului grădinar iubitor de miresme tari, care a fost Lawrence.

La K. Mansfield goana cam fragilă a unui temperament artistic, aşadar uşor receptiv şi uşor afectabil în dauna bunei cuviinţe şi a justei măsuri; tot ceea ce se cheamă îndoială trăită cu toate simţurile încape cu greu în canalele ce împânzesc câmpul regulat şi fructuos irigat al gândirii moderne. Ceea ce scuză tranşantele concluzii / răspunsuri pe care le dă problemelor / întrebărilor puse e planul sentimental pasional grevând totdeauna absolutul / decisivul, pe care se situează autoarea. Într-adevăr e cam ridicol să spui cu atâta seninătate / edulcorantul cu care echivalează ironia [?] noastră în faţa unei atât de grave… după Frumosul, Binele, ascunse în dosul celor mai josnice şi mai umilitoare aspecte ale spectacolului ambiant. Cu ecuaţiile sale sufleteşti rezolvate astfel, în concepte platoniciene, pot apărea unui cititor neavizat ca simpliste, prezumţioase şi comode. K.M. nu ajunge însă la aceste concluzii după o pedantă dialectică de bibliotecă şi de catedră. O recunoaşte îndată din stângăcia cu care se învârteşte în câmpul formulărilor abstracte. Pătrundere în inima subiectului, identificare cu el. K.M. nu e o cerebrală. Din fericire (pentru destinul ei artistic). De aceea îndoielile, zguduirile, erupţiile… toate turburările … şi elementare cărora e supusă scoarţa…

Scriitoarea a cedat unei omeneşti nevoi de a comunica, a diferenţia şi a fixa intraductibile date ale naturii sale larg primitoare. Aceasta, după cum am spus nu e o scădere pentru scriitoare / creatoare care, mai presus de aceste păcate dialectice, mai evidente în *Jurnal,* rămâne în absolut toate operele /lucrările ei, o plastică, o observatoare minuţioasă a realităţii. Atunci când ochiul, observator strict al detaliului caracteristic, e luminat şi puţin umezit de umanismul şi credinţa de care vorbirăm (de data aceasta impalpabil şi, deci, pretutindeni existent) având afară de asta o nebănuită, sau risipită în doze delicate, ironie de cea mai bună calitate, în cazurile acestea, zic, te afli fără cuvinte în faţa unor creaţiuni desăvârşite. Nu arunc cuvântul la întâmplare. În gen minor – sunt unii care pentru raţiuni mie obscure – dau o nuanţă pejorativă noţiunii. Bonomia, amorul, amărăciunea voalată uneori şterg orice urmă de dulcegărie, presupunând că ea ar exista; suntem obişnuiţi, dezabuzaţi de multe opere romantice proaste, numim astfel, din obşnuinţă şi lene, orice sensibilitate mai ascuţită. Te întrebi nedumerit, ce naiba îmi place,

atât de mult, în fleacurile astea? Ce naiba? ... confundarea cu opera şi deci imposibilitatea de a te desface imediat, de a disocia, de a scoate din arhitectura organică şi în total frumoasă a unui edificiu, voluta sau coloana, parafa tot atât de valabil frumoase dar exasperant de insesizabile cu vârful condeiului.

Influenţa lui Cehov, Virginia Wolf, Rosamond Lehman.

[La pag.143, listă de cărţi]:

Gide: *Incidences*
Delteil: *Holera*
George Meredith: *L'égoïste* 2 vol.
Berdiaev: *Nouveau Moyen Age*
Alain Fournier: *Le Grand Meaulnes*
Joseph Roth: *Le livre de Job*

1. Succesiunea de întrebări dezvăluie marea nelinişte care asalta sufletul tinerei prinsă, pentru prima dată, în jocurile dragostei pentru un bărbat mult mai experimentat, în persoana lui Zaharia Stancu. Contrar înverşunatului ei efort de a controla situaţia cu luciditate, raporturile vor evolua furtunos, pe durata mai multor ani, cum atestă însemnările proprii, într-un amestec de zbucium dramatic şi sarcasm răzbunător. Pe parcursul însemnărilor va fi desemnat când cu iniţiala S. când cu P. de la diminutivul Pic, folosit şi el, uneori. (Nota mea, G.Ş.)

2. Din primăvară, tocmai apăruse lunarul A*zi*, sub conducerea lui Zaharia Stancu. În paginile lui (nr.3-4/mai-iunie), fuseseră inserate trei poezii ale Mariei Banuş: *Melodramă*, *Optsprezece ani*, *Clipă*, urmate de altele, număr de număr, creaţii originale în alternanţă cu traduceri din Rilke (nr. 4/nov.-dec.1933) sau Rimbaud (nr. 2/febr.-martie-apr. 1934), colaborare continuată şi în 1939, când revista capătă regim hebdomadar. (Nota mea, G.Ş.)

3. La rubrica „Însemnări" din ultima pagină a *Adevărului literar şi artistic* din 7 august 1932, un ecou prompt, extrem de flatant, mai ales că purta girul unui poet reputat: „Ne-am plâns de multe ori că tânăra generaţie nu mai citeşte versuri – şi când s-apucă să scrie poezii «face proză» fără să ştie, ca Burghezul gentilom al lui Molière. Iată că în paginile unei reviste de curând apărute întâlnim câteva poezii semnate Maria Banuş, care ne opresc atenţia şi ne fac să nădăjduim că simţul versului n-a dispărut încă definitiv. Sunt versuri proaspete, poate nu încă bine coapte, dar făgăduind sigur un îmbelşugat rod viitor (...) Autoarea mărturiseşte într-un loc că are optsprezece ani. E o vârstă la care o poezie bună poate fi numai o întâmplare fericită. De data asta, mi se pare că e ceva mai mult – şi mai durabil. Am vrea să nu ne înşelăm numai pentru plăcerea egoistă de-a putea afirma că versul încă n-a murit". (Nota mea, G.Ş.)

4. În nr. 5, ultimul pe anul în curs vor apărea: comentariul despre micul roman *Horoscop* de I. Peltz şi un lot compact din producţia lirică, deosebit de efervescentă: *Haihui*, *Viziune*, *Gând*, *Cântec schilod* (rectificat ulterior în „bolnav"), *Intemperii*, *Popas*. (Nota mea, G.Ş.)

5. Viitorul poet încărcat de revolte Paul Păun (Buc., 5 sept. 1915-Haifa, 9 apr. 1994). Debuta la revista de artă modernă *Alge* (1930-'31). Se depărta un timp de avangarda literară (de la *unu*), atras de ideologia avangardei proletare (la *Facla*, *Cuvântul liber*, *Reporter*, *Era nouă*). Va contribui la apropierea Mariei Banuş, mai târziu, de cercul intelectualilor comunişti, din jurul lui Miron Constantinescu, inclusiv sprijinul dat mişcării ilegale, în anii războiului. Revine, după 1944 în cercul suprarealiştilor, oarecum pe aceleaşi drumuri ocolite, alături de Gherasim Luca, Dolfi Trost, Virgil Teodorescu, Gellu Naum. (Nota mea, G.Ş.)

6. Jacques, pe numele din acte Iancu Iancovici, luase în căsătorie, în 1926, pe Anette (1881-1972), văduva lui Max Banuş (1874-1923), sortită a rămâne din nou văduvă, în 1967. (Nota mea, G.Ş.)

7. Cu excepţia membrilor familiei, R. – de la Richi – este persoana cea mai apropiată Mariei

Banuş, căreia îi încredinţează nelinişti, aspiraţii, decepţii, într-un dialog nu fără asperităţi, dar, deocamdată, depăşite. E vorba de viitorul filosof Henry C. Ionescu Gulian. Erau născuţi în acelaş an (1914), aceeaşi lună (aprilie), la o diferenţă minimă de zile (ea pe 10, el pe 22), au terminat studiile liceale în aceeaşi vară (1931), după care au intrat în amfiteatrul Universităţii bucureştene, deodată. Se învârteau într-un cerc comun de prieteni şi colegi, parcurgeau un proces asemănător de formare intelectuală, prin lecturi identice (Mircea Eliade, Gide), prin afinităţi similare pentru domeniul literelor şi artei, chiar dacă se pregăteau pentru profesii diferite. Ajunseseră la convingerea că ţinerea unui „jurnal” intim îi ajută la modelarea spirituală, mai ales dacă şi-l comunică unul altuia, spre verificare şi confirmare. (Nota mea, G.Ş.)

1934

Februarie 1934

Prin caietele de demult, naive, să nu umble nimeni. „Naive”, „naive”, revin să mă sfâşie astăzi.

Ce a fost de primăvară în aer că a durut atât de tare? Rictusul (explicaţie fiziologică: apropierea menstruaţiei, supraîncărcare nervoasă) a rămas stingher şi nejustificat decât de o veche obişnuinţă de deparazitare romantică. Plante pe care nu le cunosc, insecte, jivine cunoscute submediocru de mine, vestesc altora începutul, cu extazieri, cu precizări, cu admiraţii ce converg în obiect. Pe mine mă doboară asta care nu ştiu ce e. Şi nu vreau să ştiu ce e? Înţelegi! nu vreau să ştiu. Merg pe Antim, cu ochii în băltoacă, în gheaţa pulverizată, amestecată cu noroi; gând, avorton monstruos ca de obicei, dezechilibrat, mâini mici, cap mare (obsesii nemăsurate, lucruri considerate fiind de o importanţă capitală, care nici nu mă ating). Ce-mi aduce aminte? Lichid „pentru faţă” în sticluţe cu etichetă lipită, care sticluţă are un gât în care înmoi o bucăţică de vată, sticluţa stând cu popo-ul în sus, care bucăţică de vată, plimbată pe nas să şteargă murdăria, îmi gâdilă nările cu miros de eter şi aduce altceva aminte: spaimă, spaimă, halatele albe, instrumente flambate cu miros de spirt, instrumente de metal care lucesc, clipa premergătoare somnului, clătinarea deasupra prăpastiei. Şi Pic care spune: „N-am să-l uit niciodată. Mai bine că nu l-ai văzut. Avea şi şira spinării, ca un fir alb de aţă”. Cum spuneam, merg preocupată, gând avorton-monstruos şi deodată aflu pe neaşteptate că s-a întâmplat ceva, care nu scrie nici în jurnal, nici la radio nu se anunţă şi, cât ai clipi din ochi, ceva-ul creşte în jurul meu, mă apasă, mă leagă strâns, mă înăbuşă („Manole, Manole, ţâţişoara mea”…)

(În clasă, în ora lui G. Marinescu, meşterul Manole, curentul care ne străbătea, când ajungeam la paragraful acesta, plasticul, direct, verde, ne excita, rostit tare şi îngăduit, în mirosul de cerneală şi sudoare, cu profesorul statuar pe catedră).

Cât ai clipi din ochi, hokus-pokus, sunt altcineva, eu din trecut, eu din viitor. Acum cinci ani, iubita mea pălărie de şcoală, de catifea neagră, pe dinăuntrul borului cu *soie* albastru, tighelit, ridicată cu şic într-o parte. Când marele fenomen venea, pălăria se lăsa, pistruiaşii apăreau, tra-la-la-la-la.

— Tu, Fanny, tu nu capeţi pistrui, ce bine de tine!

— Da, ştiu, totdeauna: ce bine de mine. Bine de mine că mi-a dat

patru, bine de mine că am şolduri late. Tu nu vezi că am şi eu pistrui pe pleoape şi în jurul ochilor?

„Mai hai o bucăţică”. Tu o conduci pe Fanny, ea te conduce iar pe tine, tu o conduci îndărăt. Râsul, râsul. În două, se râde foarte bine. Singură când rămâi, pe trotuar, spre casă, nu-ţi vine deloc să râzi, ba chiar pe dos. Pe vremea aceea, toate izbucneau foarte uşor. Sughiţai de râs, pentru imagini groteşti frământate între fete, până te apuca burta şi plângeai în pat tot atât. Loja noastră masonică avea semnele ei, prescurtările ei.

— Ai făcut acasă compoziţia?

— Aşi, până m-a durut burta. Şi cele patru ştiau că nu de râs te-a durut, şi eu eram foarte respectată căci plângeam mult şi sincer şi mă durea foarte des burta. Asta, în fond, o simţeam eu. Altfel, pe faţă nu mi-o arătau. Făceam lanţ în curte, când ne plimbam în recreaţie, şi discutam despre lucrurile astea şi oricare din ele se întâmpla să fie lângă mine şi să mă ţină de braţ, spunea că „Tu eşti proastă şi mică. N-ai nici 16 ani. De ce n-ai răbdare?”.

Dar eu, cu orice preţ, voiam să-mi sfâşii cele două bucăţi de zgârci tare, care încolţeau supărător, mă înţepau în locul unde nu erau încă piepţi.

…Nici n-am clipit, am privit-o drept în ochi, cu toată seriozitatea. Aurelie, discretă, deşi la curent cu unele evenimente, nu întreba nimic. Îmi venea cu atât mai greu să atac chestiunea. În sfârşit, după ce am lăcrimat puţin – în starea mea de nervi, nu e lucru dificil – i-am mărturisit că mi-e dor de Pic.

Nu s-a mirat deloc. Am aranjat cu ea să mergem după-masă să le facem o vizită. Tot n-am văzut cum şi-a mobilat apartamentul.

După-masă, ploaie torenţială. De neuitat. Eu, alergând ca o nebună după ceva ce nu doream. Aia a fost ziua când am început să mă mint. Voiam să omor, prin orice mijloc, animalul mic din mine care-l dorea pe Pic cu toată furia. Ţin minte o altă după-amiază, la începutul dragostei. Aveam întâlnire cu el la „Cartea Românească”. Şi ploua, şi atunci, tot atât de tare. Am luat o maşină. Ciorapii uzi mi i-a uscat lângă sobă. Era în martie, se făcea încă foc. Abia în aprilie am spus: gol, gol de tot, nu ca până acum. Şi el s-a ascuns sub cuvertura scorţoasă, antipatică, îi era ruşine, umerii i se vedeau afară. Ce slab. Nu simţeam nimic deosebit, totuşi tremuram din tot corpul.

Şi-aşa, acum ploua tare peste mantaua cea nouă de ploaie, care seamănă cu cea veche, pe care o iubise Pic, numai că asta e mare şi largă şi cealaltă îmi rămăsese mică, fiindcă o aveam de la 15-16 ani. Când l-am căutat prin vară la minister, eram îmbrăcată cu ea. Mai târziu mi-a spus:

— Când ai venit prima oară la mine la birou, mi-au tremurat tare picioarele de emoţie. Aveai nişte ochi speriaţi şi arătai ca un copil.

Bascul a rămas acelaşi. A devenit albicios, unsuros, şi-mi scoate în evidenţă o faţă mare, obosită.

O poezie a mea de demult, în care alergam pe ploaie. Anticipam. Nu-mi puteam închipui că poţi avea o asemenea greutate pe piept. Că oricât aş alerga, oricât aş fugi de mine, durerea rămâne, obsesia rămâne… Moară de vânt, moară de vânt.

Într-un gang, doi băieţi cu şorţuri albe, de la un restaurant, vorbesc între ei, se uită insistent la mine. Mă uit şi eu, ca să fac ceva. Clăbuci mari de apă se sparg afară lângă mine. Nu mai am răbdare. Dacă stau pe loc, îmi sună în urechi tot asta: N-am să-l mai văd pe Pic, n-am să mai fiu a lui Pic, n-am să-l mai văd pe Pic!

Nevermore-ul meu. Tot Pic m-a întrebat odată, cum se pronunţă: nevermore sau nevermur? Nu e nici o lună, de atunci.

Ies în ploaie. Smârdan, Doamnei, Sfinţilor. Apă. Nu face nimic, trebuie să ajung, să-l chem, să se întâmple ceva, cu B., cu indiferent cine. De pe impermeabil, apa curge pe mâini. Ude şi lipicioase, nu ştiu ce să fac cu ele. Alerg, îmi urmăresc picioarele cu atenţie. Au luat-o razna, parcă s-au îmbătat, sunt dezechilibrate, singure, pline de tristeţe. Ciorapii s-au lipit de tot de picioare, au devenit mai roşcaţi, pielea dedesubt e şi ea roşcată, se vede fiecare firicel de păr, şi o pată mică, maro, se străvede ca neagră. Noroiul şi un pai se văd şi ele prea bine. Lasă că o să se usuce. Paiul o să cadă singur. Roşcatele au înnebunit de tot. Eu alerg dusă. Impermeabilul foşneşte. – Foşnetul e ritmic, una cu pasul, mă leagănă, sunt mică, abia sculată după o dizenterie, e un Braşov ploios, şi eu am o pelerină lungă, lungă, de cauciuc cu glugă. Sunt slabă ca o smochină, şi foarte misterioasă, n-am nimic de împărţit cu mama, ea mă duce de mână; dar eu sunt departe sub glugă. Când ai o glugă pe cap eşti foarte departe şi nu-ţi mai pasă de nimic.

Alerg pe ploaie. Deasă, ropotitoare, furioasă, nu curge, loveşte. Mă refugiez din nou. E o boltă la intrarea unei blănării, pe jos sunt pietre albe, pătrate. Mă reazem de o bară de nichel. Îmi plimb mâna udă deasupra, luciul se abureşte ca un pahar. Şi ochii. Acum simt că-s tare obosită şi că aici m-aş putea odihni, aşa – în picioare – lângă geamul vitrinei. E zgomot mare de ploaie şi totuşi e linişte, a venit de undeva, pe neaşteptate, liniştea.

Uşa prăvăliei e deschisă. La casă, o fată fără culoare, cu un nas puţin coroiat, cu o carte dinainte. Nimic nu mai are culoare aprinsă. Pe vitrina bombată, se aud sticla şi apa. Blănurile înăuntru, fiecare cu somnul ei. Sunt galbene, cu fire de roşu şters, sunt palide, sunt gri, sunt albe, multe blăni somnoroase, şi unele dorm de-a binelea. Hermina albă doarme mai adânc. Ţin ochii întredeschişi, şi mă las mângâiată de piatră, de apă, de nichel, de sticlă, de blană. Am naufragiat pe o insulă calmă şi bună. Totul a stat sau a murit. Numai

răsuflarea mea e prea puternică. Am impresia că răzbate prin ploaie, prin sticlă, în culcuşurile calde de blană, că suflă printre firele culcate şi le ridică, le pulverizează şi nu mai e vulpe, nu mai e petit-gris, e păpădie şi e cenuşă. A fost o pauză, fără sângele bătând la tâmple, fără uruit în coşul pieptului.

Trebuie să înot mai departe. Înaintez greu. Pantofii prea uzi s-au strâns, s-au lipit de tălpile ciorapilor, şi mă ustură. Boc, boc, sună pe asfalt. Abia îi duc. Pielea degetelor s-a încreţit ca la spălătorese.

La M., peisaj *crème*, de *soie-écrue*. În odăiţa din fundul holului, cât o cuşcă, unde mănâncă de obicei, când nu-s musafiri, perdelele de tulpănaş se umflă uşor, când adie vântul. Uşa balconului e deschisă. Acoperişuri, de peste drum, şi mai de departe, lucesc de ploaie, într-un început de soare. Aurelie, în pijama înflorată, calcă batiste mici de linou, cu fierul electric. Fierul luceşte şi el, şi parchetul *crème* şi foarte curat luceşte mat. În bufet sunt prăjituri din cocă cu unt şi căpşuni. E. se învârteşte, ca totdeauna, plictisit şi dolofan… N-avem ce vorbi, aşteptăm să treacă ploaia.

— Ce batiste frumoase, şi mângâi nişte bobocei rococo din colţul roz.

— Sunt vechi şi ieftine.

Printr-o convenţie tacită nu pomenim nimic despre intenţiile mele. În autobuz, îmi povesteşte cum era să piardă nişte bani din poşetă şi, în special, ceea ce ar fi fost păcat, carnetul de identitate, şi cum… pe linia de tramvai… şi cum un domn… şi cum şi altădată, imediat după război… o sacoşă, cum se purta atunci, cu mâner… La ce etaj, nu-mi amintesc bine, doi sau trei, într-un *blokhaus* din X, ne-am oprit, şi M. a sunat. Pe o placă mică, de aramă, lângă uşă, era săpat… Mi-a venit să ţip, să fug jos pe scări, să fiu din nou pe stradă, singură, şi să plâng. Abia la vederea numelui mi-am adus aminte de ceea ce eu căutam. Alergasem, mă zbătusem şi nici un moment nu mă dusese gândul la el. Nu-l găsim. Las o carte de vizită. Îl aştept a doua zi, duminică dimineaţa. Suim la etajul IV, la alte rude ale lui Aurelie. M-a cuprins o mare linişte. Vorbim nemţeşte despre corsete şi excursii.

A doua zi, spun că n-am chef să ies la plimbare. Îmi pun rochia albă de olandă, pe care mi-o sfâşiase Pic anul trecut, şi pe care am reparat-o destul de bine. Înainte de-l aştept, sună. Are un rânjet larg şi e îmbrăcat cu multă îngrijire. Sunt puţin încurcată, aşa că simulez uşor emoţia. În realitate, sunt calmă dar n-am nimic ce să-i spun. Deodată îi dispare timiditatea, îmi spune să-i fac loc pe canapea, mă îmbrăţişează şi mă sărută. Treaba lui, poate face şi alte lucruri mai grave. Treaba lui. El se bucură, se agită, glumeşte: „Eu am fost gâscan, Marioaro, şi tu o gâsculiţă”. Mă ciuguleşte cu vârful buzelor şi iar declamă: „Ce uşor se poate căpăta fericirea, Marioaro! Fericirea, fericirea, dragoste veşnică, nu ne mai despărţim niciodată…”. Sunt

atât de lucidă şi totuşi nu pot opri cu nimic ceea ce se întâmplă.

Gânduri scurte vin, pleacă. Aici, pe canapeaua asta, m-a ţinut strânsă în braţele lui. Şi de mult, foarte demult, un băiat, un coleg care săruta bine. Ce urât desfăcea prunele, înfigea unghiile murdare în carnea zemoasă şi pe urmă le băga în gură. Acum e student întârziat, are succes la fete. P. nu mai există. P. m-a gonit. Trebuie să sufere, deşi nu e aici, nu vede. Băiatul ăsta cu buze reci, sleite, mă iubeşte. A suferit pentru mine. Şi ce-i dacă suferă?

Odată un băiat iubea
O la la li, o la la la
Iubea pe cine nu-l iubea
O li la la, o li la la.

Pic mi le-a spus odată, tărăgănat, şi eu, acum, le reproduc greşit. Băiatul ăsta trebuie mângâiat. Îl mângâi pe ureche cu vârful degetului şi el închide ochii şi văd că-i place mult. Am să-i spun şi ceva drăguţ, că mi-a fost dor. Nu pot, nu pot. Uite mâna lui mare, cinstită, roşie, în poală la mine.

— De mâinile tale, mi-a fost dor!

Pic nu e aci, nu poate să vadă cum ridic mâna cea mare şi o sărut. E vesel, puternic. Nu-l poate întrista nici mutra mea acră. Nu vede nimic. Mă plimbă prin casă, „ca pe un fulg”, în braţe.

Şi P., şi P., dar mai greu. Pic, iubitul meu, era mai slăbuţ. Dar mie mi-era bine şi mi se întuneca mintea, şi nu-i simţeam decât braţele şi gâtul. Mâncăm şi zmeură pe o faţă de masă, pătată cu fructe. O ţii minte, P., şi tu ai mâncat pe ea? Eu iau câte o boabă cu scobitoarea, el ia mai multe cu linguriţa.

Cu toptanul, spune, şi râde. Suntem o pereche tânără, în haine frumoase de vară şi râdem uşor, pentru nimicuri.

1 iulie

Ce frumoasă era fata aceea, Pic. Mai înaltă decât mine şi brună (avea cărare la mijloc), ca fetele pe care le iubeai înainte de m-ai cunoscut pe mine. Poate că n-ai sărutat-o încă. Mergeaţi alături şi tu vorbeai şi zâmbeai. Ea se uita drept înainte. Dacă n-ar fi fost noapte, aş fi văzut-o mai bine şi acum, când închid ochii, aş fi putut s-o văd din nou şi să-mi spun: fata de sub ochii mei e iubita lui Pic. Dar, aşa, îmi spun numai: fata cu care mergea Pic e înaltă, oacheşă şi foarte frumoasă. Pic a vorbit şi a zâmbit mai departe, deşi a ştiut când am trecut pe lângă ei. [Adăugat ulterior]: *Fata era Coca Farago. Pic, iubitul meu, era Zaharia Stancu. Ea a murit, peste ani, de o boală de nervi. Fiica lui Elena Farago.*

Mi-a fost cald tare şi-am ameţit. N-am ştiut unde calc. Îmi zvâcneau

tâmplele să se spargă. Se răsturna tot şi eu mă prăbuşeam, adânc, adânc. Era ceva care nu intra în ordinea normală a lucrurilor, un cataclism, sau nu: o nebunie de-a mea, desigur că n-a fost Pic acela. L-am confundat, voiam prea tare să-l văd, îl căutam în toate părţile, şi l-am văzut dar era cu o fată şi avea o faţă dulce, luminoasă, nu putea fi el.

Pe terasa Cercului Militar, mii de ochi, eu ameţită trebuia să nu plâng, trebuia chiar să zâmbesc, nu puteam, îmi simţeam toată faţa crispată, schimonosită, de durere, de răutate, faţa cea vânătă. Alături, ovreiaşii părinţi, plini de delicateţe, văzuseră, tăceau. Cunoşteam delicateţea mamei, dezgustătoare: păstrarea aparenţelor, plimbarea e plimbare, bem şvarţ, mâncăm prăjituri, luăm aer, chestiuni penibile nu se discută în lume, şi în trei e şi mai puţin agreabil decât în două, când îţi ridici poalele peste cap, şi poţi să chinui bine, bine, ca o adevărată mamă iubitoare, trivială şi grijulie. Coborâm în stradă. Ne-am aşezat frumos, ca la expoziţie, în faţă la Royal. Am ochii uscaţi, gâtlejul uscat şi închis. Stau dreaptă pe scaunul rece de fier; de la popo în sus, răceala mă cuprinde întreagă, nu mişc nici capul, nici mâna, orice mişcare e un mare pericol, poate strica echilibrul şi lacrimile pot izbucni. Asta nu trebuie să se întâmple în ruptul capului. Am o coajă subţire uscată, de mumie, şi nimeni nu trebuie s-o atingă, căci s-ar putea să se vadă împroşcat de bale şi lacrimi. Ne păzim hainele şi ţinuta, ar fi păcat, ca printr-o neîndemânare, să dărâmăm eşafodul acesta de grup familial, coerent, circuit de zâmbete, de înţelegere. Aşadar, ţine-te bine, dreaptă, sperietoare cu braţe lungi, lungi, în troacarul cafeniu, cu pălăria oribilă, prinsă cu elastic după urechi.

Nu există decât bărbaţi şi femei, femei şi bărbaţi, totul se învârteşte în jurul lor. Totul sugerează ceva care doare. Nu există teren neutru, alb, de discuţie, să poţi să alegi uşor, să prinzi idei ca fluturi de hârtie. Toate ideile sunt nişte ploşniţe puturoase, pline de sânge. Sunt nişte plante monstruoase, cu rădăcini în sânge, şi acolo de sus până jos e Pic, şi Pic trebuie uitat. Cine trece peste drum, schiopiş, schiopiş? Pic, iubitul meu. Trece ca să mă vadă pe mine, sperietoarea. A lăsat-o pe fata oacheşă, şi trece de patru ori în sus şi-n jos. Pe urmă ia o maşină şi pleacă. Dar înainte de a pleca, se mai uită o dată la mine. Poate că nici n-a sărutat-o încă. Un mare oftat neauzit de uşurare. Poate că s-au întâlnit din întâmplare. Vreo cunoştinţă veche, sora vreunui prieten. Nici acasă nu a condus-o, căci s-a întors prea repede. Dar dacă locuieşte prin apropiere? Dar dacă ea a fost aceea care nu i-a îngăduit s-o ducă? Dar de ce nu i-ar fi îngăduit dacă la 10 şi ceva noaptea nu se jena să meargă cu el pe Calea Victoriei? Dar Pic, dacă ţine acum la ea, de ce a mai venit să mă vadă? Sau ţine la ea şi nu s-a putut încă desface complet de mine? De ce să nu ţină la ea, când e aşa tare

frumoasă? Dar parcă n-a cunoscut el şi alte fete mai frumoase decât mine, şi nu le-a iubit? Da, dar atunci mă iubea pe mine, acum nu mă mai iubeşte. Acum pe mine mă iubeşte Solo şi pe fata oacheşă o iubeşte Pic. Dar de ce a mai întrebat-o pe Dida, la telefon, ce fac? Şi când eu, cu sufletul la gură, l-am întrebat tot la telefon, de Ea, de ce s-a răstit? „Ce te interesează” şi a trântit aparatul! Şi eu de ce mă mai chinui, acum, când totul s-a terminat? De ce mă mai chinui aşa cum nu se poate scrie, cum nu se poate spune, nici ţipa, nici plânge?

Nu l-am văzut multă vreme pe iubitul meu; ne despărţisem. Acum mergem alături şi vorbim lucruri urâte. Suntem străini, duşmănoşi, mâinile atârnă în jos, lângă trupuri. Suntem trişti şi gravi, toată viaţa e spăimântător de tristă. Şi nu găsim altceva decât să fim cinici.

Apoi tăcem şi el iar mă ceartă. Tăcem şi iar mă ceartă.

— E voie să pun un deget pe ceafă, întreb eu grav şi-mi bate inima tare căci poate n-o să-mi dea voie, trec oameni pe stradă, iar noi suntem tot doi oameni străini.

— Da, e voie, răspunde el. Vocea lui e mai gravă decât a mea şi puţin furioasă.

Un deget, iubitul meu, un deget e totuşi prea puţin. Eu n-am vrut, eu am fost cuminte, am întins mijlociul, dar el, săracul, a alunecat pe pielea mătăsoasă şi s-a speriat şi ceilalţi fraţi au sărit în ajutor, dar şi ei sunt mici, proşti şi au alunecat cu toţii. Toată palma a simţit ceafa ta, toate degetele au avut sub ele ceafa ta îngustă, speriată, caldă, care nu seamănă deloc cu tine, care s-a bucurat mult de mâna mea şi-a sărutat-o mătăsos, şi mai sus ceva a sărutat-o mai aspru, a coborât unde părul e tăiat scurt, şi sus de tot a sărutat-o moale, adânc şi întunecat. Şi iar m-a sărutat, iubitul meu, şi am rânjit unul la celălalt plini de cinism. În mine era o bucurie mare. Şi-acum o simt încă mai adânc. De aceea am scris despre amiaza asta. Am scris despre ea. Acum după ce…

O, Dundas, nu-mi lua în nume de rău că scriu despre noi.

— Ţi-e teamă să nu mă uiţi.

— Nu, nu, nu pe tine, aşa mi-e teamă să nu uit ceva. Tu ai plecat şi mi-ai lăsat dragostea. E un fagure gol şi dulce pe care-l sug neîncetat. Lasă-mă, Dundas, să-l sug, altceva nu mai există pe lume.

Era cald. Ne întâlnisem prea devreme şi te durea capul. Îngrozitor te durea capul. Ca de obicei, când ţi-era rău, orice spuneam te supăra. Şi atunci, eu de necaz, spuneam câte ceva dinadins ca să te doară. Fiindcă te-ai supărat prea tare, m-am înfipt dreaptă pe bancheta tramvaiului şi m-am uitat afară.

Ron, ron, ron. E cald şi tramvaiul merge cu noi. La parc nu, la cofetărie nu, acasă nu – în tramvai, pe căldura asta, şi nu-l pot

mângâia, nu-l pot suferi, dacă mă uit afară nu-s destul de îndepărtată... să privesc la el ca la un pisoi mort, ba nu, ca la un stâlp de telegraf, cu multă indiferenţă mută. E cald şi tramvaiul merge, mi s-au lipit buzele ca două acadele într-o pungă (de hârtie) asudată, dacă-ncerc să le desfac rămân ici şi colo mici bucăţi de buză – alviţă – nu se lasă rupte, se-ntind moale, scot mici gemete, nu se pot dezlipi de fel. Renunţ. Tăcerea creşte. Începe să-mi placă. Amorţim, Tăcerea a crescut mare, cu ramuri de umbră, ne putem odihni, buzele-s lipite, fără vorbe, fără vorbe.

— Dacă te uiţi aşa şi nu spui ceva, orice, înnebunesc.

Şi eu spun ceva, orice.

— La prânz am avut rasol cu murături şi compot de caise şi carnea era ca o talpă, n-am vrut să mănânc, dar de fapt, te iubesc. Iulia a venit din pivniţă, liniştită, ţinea în braţe, pe o cârpă, pe Ţigancă, ţeapănă, coada era mai ţeapănă decât ea toată, i se lungise parcă. Toţi am spus săraca, ne-a părut tare rău, mama n-a uitat să pună lucrurile la punct, că a fost o stricată, o pisică nu trebuie să moară la 11 ani dintr-o facere, dar de fapt, te iubesc. Unghia mi-am rupt-o ieri la dulapul unde aranja mama rufele, şi mi-am supt degetul, sânge n-a curs, dar de fapt, te iubesc.

Râsul nostru absurd, râsul lui „de fapt”.

Când plutesc mai lin, mai fără gând, şi dedesubt şi de jur împrejur, până nu ştiu unde e dragostea fără valuri cu lumină multă, el spune:

— Lebăda mea pestriţă!

Într-adevăr, umerii mei se înalţă albi, soarele i-a presărat cu pistrui şi-mi vine să plâng de bucurie, pentru umerii mei pistruiaţi, caraghioşi, ca o mare descoperire. Întind braţele şi simt că mă înfoi de la gât în jos, ca o lebădă, şi-s mândră, mândră, cum n-am fost niciodată. Căci, aşa cum plutesc acum, sunt singura lebădă de pe tot pământul.

Uitasem. Altă odihnă, altă plutire, lumină mai caldă, dinăuntru răsfrântă. Două trupuri, două scândurele din lemn alb şi negru, se lasă duse.

Oroare, scândurica albă, care părea fără viaţă, ridică un glas limpede, vegetal, suitor ca seva.

Scândurica albă vorbi:

— Te iubesc fiindcă eşti tot. Eşti puternic, mă fugăreşti până nu mai am unde să m-ascund, închid ochii, aştept, eşti stăpânul meu, mi-e frică. Nu ştiu niciodată, când deschid ochii îmi vine să râd, ca după somn, şi-s desigur înainte de somn, şi-mi vine să cânt nani, nani. Eşti iar copilul meu. Oroare, scândurica albă se apleacă spre cea neagră, ca frântă în genunchi. Îi aparţii lui Dundas şi te iubesc. Cum s-ar putea să

nu te iubesc? Dundas se sperie şi se bucură, încât atunci când vorbi avea glasul sugrumat, de nerecunoscut.

— Dar bine, tu eşti femeia mea şi eşti femeie adevărată.

Iseline plânse şi fu mai mândră decât o lebădă.

Azi mi-am spălat părul.

Adulmecai cu nările mici, desfăcute, lângă urechea mea. Băgai mâinile-n păr, îl desfăceai, îl frecai între buricele degetelor, ca să foşnească. Cântecul părului avea un înţeles supărător, căci îl strângeai mai tare, doar, doar, se va rupe, dar el curgea printre degete şi nu se lăsa prins. Atunci muşcai întărâtat o şuviţă, altă şuviţă, dar ele curgeau între dinţi, ruginiu ca vinul, şi te lăsau însetat.

— Părul tău miroase, cald şi acrişor, ca un trandafir ţinut prea mult în apă. Nu l-a mişcat nimeni, de aceea îşi duce, abia îşi mai duce petalele grele. Dacă eu am să suflu tare, petalele or să i se scuture şi mirosul tău acrişor mă va-nveli tot, din creştet până la tălpi, mirosul părului tău.

— Să rămân cheală, Dundas?

Da, cheală. Nimeni să nu se mai uite la tine, nimeni să nu te mai fure.

Azi mi-am spălat părul, Dundas. Ca şi atunci, după trei ape, îl clătesc în oţet. În baie pluteşte mirosul lui acrişor. Dinspre oglinda înceţoşată de aburi, mă priveşte o fată obosită.

Din bogăţia petalelor a mai rămas o codiţă udă, de şoricel, răsucită rotund în creştetul capului.

[Caietul este parafat cu două însemnări! Pe antepenultima pagină]:

1934, suferinţele tinerei Maria Banuş, ca şi ale lui Werther, din dragoste. [Ha-ha! şi fără Haha]

[Pe verso primei file – copertă]:

1997. Am 83 ani. Recitesc. Îmi bate inima tare, cu extrasistole. Intru în fata de atunci. Sunt ca ea. Nu ştiu ce să fac cu paginile astea, pentru că nu ştiu unde o să-mi sfârşesc zilele. Probabil tot la Academie o să le dau.

1936

Aprilie 1936

A fost frumoasă după-amiaza de duminică. Atât de dulce soarele, atâta lumină în toate frunzele, şi pe jos fire de iarbă din care ne-am făcut inele, ca adolescenţii de acum un secol. Ne-am plimbat hoinari pe străzile Braşovului, care suiau şi coborau, cu mult noroi, soare, vile colorate în tonuri de pastel. Lângă un teren de tenis, în frunziş, Sorin a găsit un melc mare cum n-am mai văzut, care a scos un corp diform, lipicios, cu guler întors, încreţit şi trei corniţe capricioase. A patra nu ştiu ce era cu ea; nemişcată şi boantă. S. spunea că e paralitic. Am uitat amândoi zoologia.

Melcul a fost pus uşor pe frunziş, mai la fund, ascuns de privirile trecătorilor. Voiam să ne înapoiem tot pe acolo. Dar am ajuns în altă parte a Braşovului şi ne-am întors pe alte străzi. De altfel, nu m-am mai gândit la el, deşi am fost atât de aproape, de intimi, de dornici unul de celălalt. Când i-am murmurat lung, tărăgănat: „Melc, melc codobelc, scoate coarne boiereşti…” a ieşit totul afară, întrebător, plin de încredere în noi. A întors spre mine cele două corniţe ca două braţe, care cheamă „să-ţi dau apă tulbure”… mi-a întins braţele mai mult. Şi eu aveam nevoie de el, căci mai am nevoie de multe, multe… Mă revedeam mormoloc, cu pistrui, pălărie de paie „marinel” şi rochie tiroleză neagră cu floricele roşii şi şorţ alb, târându-mă prin frunziş, la Techirghiol, în căutare de melci. Mai târziu, în bancă, cât eram de lungă, de urâtă, cu mâini şi picioare nesfârşite, şi piept drept, de băiat, cu gulerul cam gălbejit şi strâmt, cu ochi rotunzi, schimbăcioşi, trişti, de aur, pe înserate negri – şi-l ascultam atentă pe „Pişcot” vorbind despre moluşte, desenându-le pe tablă, congestionându-se, râzând, parc-ar fi vrut să dea cu piatra în doi câini încălecaţi, la două fete din fundul clasei, care chicoteau cu capetele aplecate:

— Hî, ce face-ţi acolo? Nu vă e ruşine, hî?

Mai mult decât astea, mă mai cheamă spre melc ceva, greu de explicat. Îl întrevedeam jos, începutul lumii, la poalele scării biologice, nediferenţiat, aproape de vegetale, de pietre şi cu doi ochi, cele două coarne, sensibile; erau ca un bucium duios, de departe, dintr-un codru străvechi care mă îndemna spre uitare, spre simplitatea primelor senzaţii, spre linişte, unitate matură… Am întins mâna. Mai atent, mai delicat decât spre un fluture. Când ne-am atins însă, ne-am cutremurat amândoi. Ne-am tras înapoi, fiecare spre cuşca lui. Eu am strâns palma albă, răşchirată în aer şi am închis degetul bine în pumn

să se calmeze, să uite în mijlocul tovarăşilor apropierea care l-a durut. Şi melcul a tremurat flasc. N-am mai văzut coarnele, s-a încovoiat, s-a strâns ca o armonică şi n-a mai rămas decât o piatră cu o spărtură într-o parte, murdară de pământ şi bucăţele de frunze putrede.

Am mers mai departe. Sorin a spus: „pe aici e şantierul meu". Dintr-o dugheană de lemn, a ieşit maestrul, un om între două vârste, cu pielea tăbăcită, anonim şi respectuos. Am făcut cunoştinţă. Mi-a plăcut să-i zâmbesc cald şi să-i strâng mâna ca unui băiat frumos. Aş vrea să pot da cât mai mult din zâmbetul meu, care ştiu că-i frumos, din tinereţea care e prea multă, apăsătoare. Când o să plece de la mine, să nu-mi pară rău că am ţinut-o ascunsă, că vreunui om pe care l-am întâlnit şi îi era frig, de-atâta viaţă întoarsă spre sine cu doruri mucegăite, cu necazuri puhave, stătute, i-aş fi putut da un moment de căldură, scurt, ca un ochi tremurător de apă, şi că n-am dat nimic. Am întins apoi planuri pe un maldăr de scânduri, ardea soarele. Câte cojoace pusesem! Desfăcui fularul, haina. Auzeam: „Secţiunea C. O. Aici, pe celălalt plan. Trebuie să ajungă la nivel...".

Câte ştie Sorin. De ce stau oamenii aceia nemişcaţi, lângă peretele vilei? E un domn negru, de vreo 35 de ani, cu şanţuri adânci în obraji, într-o haină de casă. Stă în picioare. Are ochelari de soare, nu-i pot vedea ochii. Pe scaun, alături, o fată de 15, de 25 de ani! Nu e frumoasă. Are o faţă lucioasă, plete cam nepieptănate, o rochie de stambă, jachetă de lână şi ciorapi roz, cum se purtau acum câţiva ani. Ea n-are ochelari, nici privire. Nişte ochi ficşi în aceeaşi direcţie cu ai lui.

Stepez pe loc, îmi şterg pantofii de noroi, la marginea scândurii. Mă uit furiş într-acolo. Stau tot aşa cum i-am lăsat. El, drept, nemişcat, cu ochelarii în care bate soarele. Nu se încruntă, nu zâmbeşte, nu scoate o vorbă. Fata la fel, are ochii deschişi şi parcă doarme. Inima-mi începe s-o ia razna. Întorc privirea spre partea de râpă a străzii. Se vede sudul oraşului, la poale, până departe unde se-ntind vălurile verzi-cenuşii şi cele albastre ale cerului, tot aşa de palide, mai străvezii. Coada ochiului îi caută fără să vreau. Mă nelinişteşc din ce în ce mai tare. Sunt vii? Sunt păpuşi de ceară pe care le-a scos cineva în soare, să se topească? Nu-i pot vedea umblând, făcând gesturi obişnuite, aducându-şi un scaun afară. Dacă faţa le-ar fi mai destinsă, mai umană, aş spune că ascultă o muzică interioară, pe care eu n-o pot ghici. Dar de ce nu surâd? Soarele nu-i bucură. Toţi suntem scăldaţi de lumină. Obrazul fetei luceşte alb, acum e cărămiziu. Mă ustură ochii şi nu mai deosebesc bine. Melcul, baraca, oamenii morţi, varul prea alb, oraşul, încep să joace, se ţin lanţ, fac hore. Se-nvăluiesc. Probabil că şi ei au făcut cunoştinţă cu melcul. Le-a buciumat dulce şi ei au venit. A întins braţele lui lipicioase, i-a luat înăuntru, i-a înăbuşit. Acum dorm în soare pentru totdeauna.

Sorin mă duce mai departe. Râd larg, fericită. Sorin mă-ntreabă, ce e. Sunt vie. În mine, e o durere ascunsă, mare, şi alte umori risipite, de care te miri că-s aşa de amestecate cu bucuriile mici, ca nişte căţei care trăiesc cu mâţele laolaltă, se muşcă, se trântesc, se joacă şi adorm cu botul înfundat unul în blana celuilalt. Am minţit eu ceva sau nu mi-am terminat gândul. Sau gândul, teama inexplicabilă s-au ivit după ce vorbele au fost rostite. Sunt încă vie, aşa trebuia să-i răspund. I-am spus că a fost o după-amiază ca de adolescenţă, fără nici o noimă. Când cobori dinspre Livada Poştei, vezi în vârful unui deal o ruină. Un şcolar şi o şcolăriţă, saşi blonzi, cu doi câini mari de vânătoare, îşi spun ceva. Stingheriţi, probabil tot lucruri indiferente, ca după o ceartă, se privesc morocănos, prea morocănos, ea ascunsă între cozi, el între urechile mari, şi scot sunete guturale, neînţelese, ca şi dulăii.

— Sunteţi bun, domnule, să ne spuneţi ce e ruina aceea?

— Un castel vechi, un şlos, cum să spun. Înţelegeţi, da, castel. Acum soldaţii sunt închişi acolo. Mai bine, nu vă duceţi. Eu nu merg acolo.

— De ce?

— Boală, murdar, mai bine vedeţi pe afară.

Ochii albaştri ai fetei ne aruncară fulgere, de jos în sus, printre gene. Coada bălaie groasă, încolăcită, e ca un şarpe, care-o să întindă spre noi o limbă ascuţită. Băiatul tace. Îşi dă seama că a ofensat-o. Îşi pierde timpul cu străini.

Dealul din jurul ruinei e delicat şi somnoros. Călcăm uşor să nu strivim iarba, pomii să nu se scuture de floare, băncile din crengi de mesteacăn să nu se desfacă şi să cadă risipite ca nişte chibrituri. Închisoarea stă culcată, ca un câine bătrân râios, în braţele unei mirese. Sub jegul tencuielii căzute pe alocuri, se văd cărămizile ca nişte răni. Nici o frunză nu mişcă în aer. Când închizi ochii te cuprinde o ameţeală plăcută, parcă tot dealul ar fi un leagăn mare într-o grădină de provincie, şi tălpile sună pe pietriş ca sămânţa – podea a leagănului care coboară lin din aer, se târăşte pe jos, loveşte pietricelele care scrâşnesc şi ţipă, şi se ridică iar ca o pasăre de lemn, loveşte cu aripile în zbor şi vârtejuri.

— Dom' căpitan nu permite vizitarea decât pe dinafară, ne anunţă după un sfert de ceas de aşteptare, un sergent oacheş, lăbărţat, cu mutră de ţaţă.

Trepte multe, încurcate, curţi interioare cu prispe şi sus ferestre zăbrelite. Porumbei zboară. Aleargă copii murdari, desculţi sau numai săraci. Pe o fântână acoperită cu pământ, în mijlocul curţii, creşte iarba. Un băieţel spune cu aer important, ca un ghid: „nu mai avem nevoie de ea şi am astupat-o”.

Sorin spune: „Pe aici se comunica în vreme de război cu oraşul”. Totul e muced, cu miros greu de veacuri.

Ieşim în soare. Nemţi tineri, perechi, pe bănci. Ne pierdem şi noi

printre ei. Ochii se odihnesc pe dâmbul verde, care coboară lin la piciorul băncii.

— Vezi, acolo departe, la stânga, e strada pe unde am fost şi ţi-a plăcut atât de mult. Mai la stânga, e pergola pe care ţi-o arătasem. Să mergem, o dată, şi acolo.

— Să mergem, repet eu, ca un ecou. Au fost odată dureri, au fost şi bucurii mari, acum flutură toate într-o lumină dulce, verzuie, şi toate au loc în mine. Pot cuprinde oricât.

— Ştii cum sunt eu, azi, Sorin?

— Cum?

— Ca Goethe! Sorin zâmbeşte. Înţelege şi nu înţelege.

Abia după ce spun, simt că într-adevăr sunt bătrână, bătrână, că toate au loc în mine, ca într-un ocean, că nu mai există scăpare.

Mai 1936, Braşov

Mi-a spus Sorin că a venit în tren cu două găini frumoase şi grase, care l-au atras şi le-a privit cu atenţie. Era foarte surescitat şi-mi explica şi mie cum clipeau de jos în sus, cu pleoapa de jos adică, nu ca noi oamenii. E de neiertat cum nu ştiu eu lucruri dintr-astea, cum clipesc găinile etc… *De privit găini, la prima ocazie*.

Sorin nu ştie că există copci şi butoni, bărbaţi şi femei. L-a amuzat tare, pac, pac, cum intră bărbatul în femeie. De atunci, mă ceartă în numele moralei, când îmi închei rochiile strâmb, că fac pe intermediara şi împerechez bărbaţi cu femei străine.

*

Mă întreb dacă drumul lui Richi şi al meu se vor mai întâlni vreodată. Dacă întâmplările de acum, Richi de acum şi cel pe care l-am cunoscut eu, şi-mi era aşa drag, nu vor da pe viitor ceva insuportabil pentru mine. Un Richi, care s-a bălăcit în viaţă, în dragoste şi nu vine cu conceptele lui lineare, austere, rectificate de concret. Nu-l pot imagina aproape de mine.

S[orin] îmi apucă buza de jos cu două degete, o întinde şi-i spune cuib. Mă uit în oglindă după ce pleacă el, o întind şi eu şi într-adevăr seamănă a cuib.

Mama îmi scrie: odăiţa e pustie şi muşcata tristă. O fi numai stil sau o fi simţit mama, într-adevăr, ce-a scris?

Îmi pare bine că nici lui Camil Petrescu nu-i place Ventura, nu-i place Pirandello.

Când S[orin] râde satisfăcut şi şmecher, îl strig „Lysoform" şi el ştie că nu-mi place, că mi-e scârbă că râde ca bărbatul de pe reclama de Lysoform şi se întristează că m-a supărat, se întristează ochişorii lui înguşti, şi iar îl iubesc.

Citesc în jurnale că la Braşov se întâmplă crime, se judecă procese, au loc accidente şi îmi vine atât de greu să cred, să înţeleg că oraşul meu cu acoperişuri de morcovi şi ziduri de turtă dulce, cu trenuşorul hilar şi grav care-l străbate, dându-şi aere de balaur, cu dealul nevinovat (pe care-l văd de la fereastra mea) şi rotund ca un popou de copil fotografiat gol, întins pe burtică, oraşul meu frumos colorat ca o carte de poveşti nemţeşti, cu poze, e în stare de lucruri atât de urâte, care şed bine oraşelor mari.

Madame Glüklich vorbeşte cu domnişoara Haimovici şi nu pot să scriu:

— Domnişoară, înţelege-mă, când sunt eu mulţumită, când am linişte sufletească, pot oricât mânca şi oricând. Ce nu pot eu mânca, numai linişte sufletească să am? A avut un fibrom extrauterin cumnată-mea, şi la Viena a fost cu el la doctorul ăla mare, am uitat cum îi zice.

Richi scrie: „cred că în literatura viitorului nu o să mai primeze valoarea formală artistică, perfecţia stilistică etc. Suntem într-o epocă, care leagă valorile culturii de evenimentele mari, sociale şi economice". Dar asta înseamnă a scoate literatura din cadrul artei. Literatura nu-ţi permite să uiţi asta şi viitorul se răzbună. Literatura beletristică e forma, echilibrul pe care-l creează unei trăiri amorfe, difuze, dar cât mai intime, cât mai aproape de esenţa eului, indiferent care ar fi obiectul acestei trăiri; preocupări, nelinişti sau experienţe sociale sau analiză psihologică individuală.

Mi-amintesc de Proust. Ceea ce e mai puţin valabil ca literatură, în el, sunt tocmai nesfârşitele observaţii psihologice, despuiate de orice prelucrare ulterioară, care le-ar fi transformat [în] artă. Dacă suntem suprasaturaţi de literatură analitică (gen Holban) nu e vina materialului cu care scriitorii lucrează, ci vina e că nu-l prelucrează, că ni-l dau prea brut, că nu trec la „jocul secund".

Literatura socială nu se poate lipsi de perfecţia formală decât cu riscul de a rămâne o cronică mai mult sau mai puţin abilă, mai mult sau mai puţin vie, a timpurilor, a societăţii pe care o descrie. (Ilya Ehrenburg – ai citit *Der zweite Tag*?)

E probabil că lumea e şi va mai fi câtva timp avidă – până la o răsturnare completă şi o nouă aşezare socială – de literatură cu mase, orchestrată, în planuri multiple, întretăiate. Dar tot nu va fi mai mult decât o literatură de simulacru, plană, o pojghiţă subţire, fragilă, care se sparge la prima suflare. Ce însemnează evenimente mari social-economice? Capitalul trece dintr-o mână într-alta, viaţa pentru o

anumită pătură devine mai confortabilă, instituţiile vechi suferă o mică schimbare. Ei şi? Ai să scrii romane care vor avea ca eroi Capitalul, Reacţiunea, Revoluţionarii? Pasiunile oamenilor vor fi altele? Oamenii vor suferi, se vor bucura, vor muri pentru comitete, culturalizare, industrializare? Nu confundăm, nu-i aşa, munca pe şantierul social, inclusiv satisfacţiile, greutăţile, dezamăgirile ei, cu esenţialele experienţe şi drame umane. Presupunând că va veni de undeva, din Rusia, sau din altă parte, scriitorul mare care va crea caractere complexe cuprinzând şi aceste drame, şi această luptă pentru ridicare pe tărâmul social, crezi tu că va fi mare numai pentru această faţetă a talentului lui? Fără bagajul incomod dar bogat moştenit de la bătrâni, fără frumuseţe formală, fără psihologie? Poate că acest scriitor mare de care vorbesc, ca un adevărat soldat social, disciplinat, va dispreţui valorile acestea, va spune sus şi tare că nu fac nici cât o ceapă degerată, dar dacă va fi mare, va face proză fără să ştie.

Tolstoi a fost un mare moralist şi s-a zbătut pentru ridicarea ţărănimii, pentru dreptate, pentru curăţenie trupească şi, în *Război şi pace*, ce frescă socială, ce privire largă, ce îmbrăţişare a evenimentelor şi moravurilor! Dar ce ar fi rămas din tot acest castel de joc de cărţi, dacă n-ar fi fost Andrei şi Pierre şi Nataşa şi Sonia. În ultimă analiză, nu ajungem tot acolo, la omul lui Racine, plus complexitatea omului modern?

Ştii bine că nu eu sunt aceea care să pledeze pentru rafinamente sterpe, m-ai dispreţuit destul pentru asta şi destul mă ruşinam când trebuia să-ţi mărturisesc că nu m-am pamat în faţa prozei lui Apollinaire. Mormântul simboliştilor, al suprarealiştilor e tocmai această rupere a echilibrului în favoarea unor forme goale, în exacerbarea lor. Ceea ce nu înseamnează că trebuie să sărim dincolo de cal, să ne afundăm în zumzăitul evenimentelor până peste urechi.

P.S. De când mi-a vorbit R. de „criză”, înţeleg puţin altfel lucrurile astea. Există o literatură a timpului. Mai ales în epocile de criză. Suntem alţii, oameni în căutarea salvării, şi asta primează, nu luxul stilistic, formal.

Richi, mi-e tare dor de tine. Ştiu că acum eşti altfel, altul, că nu mai poţi avea pentru mine zâmbetul, vorbele, care-mi sunt dragi, dar mie, tot mi-e dor.

Am, la Bucureşti, sus, lângă podul casei, o odaie caraghioasă, strâmbă, singuratecă, cu uşi şi ferestre joase, cu perdele de marchizet, colorate şi un divan într-o nişă, mai mare şi mai bun decât colţarul din Antim. În odaie e tare lumină dar, dacă laşi transperantele bleumarin în jos, se face aşa cum îţi place ţie – te asigur, Richi, nu „suflă vântul” ca în camerele de jos.

Am vrut să-ţi scriu, să te rog să vii, când am fost la Bucureşti. În numele sticluţei de vişinată, te-aş fi rugat, şi a-i fi venit, nu-i aşa?

Când mi-a spus Dida că te-a întâlnit şi-ai întrebat de mine, şi cum ai întrebat, te-am urât. M-am înţepenit şi s-a înţepenit şi mâna care trebuia să ţină tocul. Acum sunt moale. Recunosc, sunt o lupoaică bătrână, cu năravuri ruşinoase, învechite, de care nu mă pot lepăda. Întâi nu înţeleg, deşi e la mintea omului, cum poate să nu-ţi fie dor, când mie mi-e aşa cum îmi e. Apoi, după ce cu chiu cu vai îmi bag în cap că eşti departe de mine, că m-am şters cu totul, nu mai am relief, sunt cel mult o amintire agreabilă pentru tine, îţi scriu epistola asta lăcrimoasă şi te invit să conversezi cu fantomele.

Mi-e teamă că te-ai mutat, că scriu în zadar, că n-am să te mai găsesc niciodată. Şi iar am uitat cum o cheamă pe mama ta, ca să pot da de tine. Şi până mă reîntorc la Bucureşti, e mult, nu ştiu câte săptămâni.

Sunt zile lungi aici, la Braşov, citesc şi scriu proză[1], oarecum exaltată, ţie nu ţi-ar plăcea. Literatură feminină. Sunt şi „vegetale”, Richi, cât îmi pofteşte inima. Îmi stau unele vorbe ale tale sau reproduse de tine, ca nişte cuie în cap.

După ce ai citit, lasă-mi puţin mâna ta, într-ale mele (nu râde, Richi), şi vorbeşte-mi orice, despre oricine, numai vorbeşte-mi,

Marioara

Noiembrie 1936, Braşov

Despre pensiune s-ar putea scrie lucruri foarte frumoase. Şi în arta timpului: frânt, caleidoscopic, cinematografic – John Dos Passos, Viki Baum. Trebuie totuşi legată o intrigă, care să ţie încordat pe cititor. Şi eu, cu imaginaţia săracă pe care o posed. Planuri, planuri. Nimic n-o să iasă. Îmi spune Baciu că L. Demetrius scrie un roman: *Hotel Saint Guy* sau aşa ceva. Viaţa unui hotel din Paris. A fi scriitor: a fi impudic, a fi harnic, a nu lăsa să treacă impresia, momentul.

Câţi oameni nu s-au perindat înaintea mea la pensiune. Adu-ţi aminte: dna şi dl Zarafu, dna şi dl Badern Greiff, Juji Arakova, Bubi Locatelli, Costi Cherasiotis, dna Anuţa Haimovici, dra Cairette Aron cu Willi Fischer, perechea vieneză (uriaşul cu pitica), Madas, Reich, Klein, Gyuri, Pisto Salai, Dna Szanto, dna Glüklich cu Nori, familia Ferariu (bătrânul, bătrâna, fiica lor, ginerele, fetiţele), Odette cu fräulein şi mama lui Odette, locotenetul Rozin, dna doctor cu amantul, dl Kahane, dl Blau, farmacistul din Galaţi, Erna Udran, Blanche Hauer, Fanie Feder, perechea de unguri bătrâni (bărbatul suferind de inimă), cumnatele d-nei Szanto, Moaţa [Elena Dandea], V. Stroe cu amanta, Şmilovici, Schwarzmarder, Constantinescu, Radu Cazimir cu nevasta, Pompiliu (Pompi) Pizo cu prietena [nevastă], dna Schwarz cu broderiile, dna Schnaph cu băiatul şi soţul, dra Dora Weinberg de la

poştă, dl dr. chimist Schwimmer, dl Cubat, dl prof. Cristache Georgescu, tânăra pereche Herşcovici, tânăra pereche Coniman, bătrânul Grünberg, dna Constantinescu, polonezii (mama cea tânără cu băiatul şi fata), dl Mizrachi vegetarianul, ing. Loeb. Servitoare: Iolanda, Maria, Erji cea frumoasă, Erji cea toantă, Roza cea drăguţă, Roji cea urâtă, Erji cu glasul gros, Iuliş cea văcuţă, baritonul, dragonul, spălăcita cu locotenentul, bătrâna care spală vasele, Erji neni spălătoreasa.

Am în mine „muzica” pensiunii. Şi amănunte multe, şi totuşi n-am esenţialul, cred: dragostea pentru această umanitate ridicolă, frivolă, multicoloră. Probabil că n-am înţelegere. Mi-e teamă să-i zugrăvesc cu peniţa mea uscată, mi-e teamă ca de-un sacrilegiu. Katherine Mansfield a fost o mare scriitoare.

Ce pline de „muzică” erau mesele luate seara pe terasă, în timpul verii. Moaţa, Grünberg, Kahane, tipuri de frescă, menite să rămână pe retina sensibilităţii mele. Mi-ar părea rău să fie numai aşa. Aş vrea să-i scot din mine, să-i dăruiesc, să-i „zugrăvesc mai mare”, cum spune Rilke.

La 11 noaptea, în bucătărie, o fată scria la masă cu un toc roşu. Adică nu scria. Sta cu tâmpla rezemată-n mână şi tocul roşu înfipt în sticluţa cu cerneală; aşteaptă. Alta se uită drept înainte cu ochii goi. Picioarele roşcovane se odihnesc într-un lighean de apă. Şi pe terasă nu mai e nimeni.

La masă a apărut o figură nouă. Roşu aprins la păr, ochi de veveriţă cu gene albe, gura intrată cu buza de jos peste cea de sus. Tip de samsar. Are tacâmul lângă al nostru.

— Ce curios, Dvs. mâncaţi castraveţi cu brânză, ce coincidenţă.

— ?

— Şi sora mea tot aşa mănâncă. Dumneavoastră locuiţi de mult aici?

— Da.

— Aveţi slujbă la Braşov?

— Nu.

— Vă odihniţi?

— Nu.

— Îmi daţi voie, numele meu e Kahane. Îmi pare bine că am făcut cunoştinţă cu dvs., că tot sunt străin şi nu cunosc pe nimeni, deocamdată.

E nouă seara. Se aude goarna. Soldaţii-şi sfârşesc ziua.

Sorin: Iar se culcă, domnule… parcă abia s-au culcat.

O seară se uneşte cu alta.

Bărbaţii povestesc amintiri din armată; chiuluri, plutonieri, şperţuri, păduchi, marşuri.

Stăm în chaise-long-uri, întinşi unii, alţii aplecaţi înainte, cu mâinile pe genunchi şi fumează. Grecu spune o poveste lungă, încâlcită, mincinoasă, cu-n toboşar ţigan. Pe rând, fiecare, pierdem firul sau ne scapă singur, se pierde în noapte. Pădurea foşneşte lângă noi, până sus în vârful Tâmpei. Şi deasupra, stelele. Inginerul Loeb îşi deschide, în două zâmbete, ochii de şoricel, licărind sub ochelari, către mine: Mai ţii minte cum se spune cer pe ungureşte?

Caut, caut degeaba. Am uitat. De bucurie că m-a prins, lasă capul pe un umăr şi mă măsoară amuzat, atent, cu nasul în vânt. Cum s-au contopit, Doamne, o vulpe, un şoricel şi un *spitz* la pândă?

1. Perioadă prielnică, totuşi, pentru poezie. Într-un alt caiet, de laborator poetic, sunt grupate versuri ce vor intra întocmai în structura volumului de debut, *Ţara fetelor*. Din luna iulie erau datate, ca scrise la Braşov: *Uit, Ceas cu daruri, Oglindă calmă*. Din august, data *Vis*. În lunile noiembrie şi decembrie, avea să definitiveze *Ceas de demult* şi *Fragment de toamnă*. Concomitent, traducea din Rilke; *Cântec de dragoste*, *Moartea poetului, Băiatul, Dintr-un aprilie, Copilărie, Cântec tânăr*. Unele din aceste tălmăciri le va încredinţa revistei orădene *Familia*, nr. 6-7/1937.Cum avea să mărturisească mai târziu, prin Rilke poeta noastră făcea eforturi de a se limpezi asupra propriilor opţiuni de viaţă, ca şi în poezie – vezi: *Descoperirea lui Rilke*, *Secolul 20* nr.12/ 1975. E de reţinut şi o trecere fulgurantă pe la revista braşoveană *Front literar*, cu poeziile originale *Crepuscul* şi *Ţărm*, la începutul lui 1937 şi în septembrie, anul următor. (Nota mea, G.Ş.)

1937

28 aprilie 1937

Reiau firul rupt, abia înnodat acum 2-3 ani, al acestor voluptuoase, dezgustătoare ocupaţii feminine.

Numai să nu fie de rău augur. Perioadă calmă, relativ calmă, când lucruri vechi se adună, se cer spuse, când ai timpul să aduni şi lucruri mici, prezente, să le zgârii pe hârtie. Contemplaţie. Înfloriturile păstorului pe toiag.

Iată, n-am scris decât aceste câteva rânduri, şi sunt obosită, scârbită de mine. Dar care e preocuparea sau ocupaţia care să nu mă obosească; mai mult, să nu mă dezguste. Vreau să însemn măruntele, insignifiantele mele întâmplări, exterioare şi sufleteşti, care acum mi se par fără semnificaţie, cu gândul că mai târziu, după mult timp să redeschid caietul, să regăsesc sufletul unei perioade, atmosfera şi semnificaţia ce depăşeşte înţelesurile pe care le dau eu acestui fragment de timp, acestei tinereţi coapte, obosite. Cât regret, că din pricina mamei, a indiscreţiei ei mahalageşti, n-au mai rămas decât câteva pagini din adolescenţă, din sfârşitul ei şi din furtuna care a trecut deasupra mea. E mult egocentrism în asta, dar şi mare, mare dorinţă de a nu pierde oamenii, viaţa lucrurilor ce se stinge lângă mine şi pe care o uit, pe ea, preţioasa, umbra, luminile, culorile clipelor.

Iubesc atâta tot, tot ce răspândeşte în jur o cât de slabă mireasmă de plastic, de voluptuos. Iubesc coşuleţul de ceramică, alb, albastru şi roşu, de pe masă, în faţa mea, şi ceasul mic de mână, întins alături, cu braţele desfăcute, întoarse spre spate, căscând ca un motan, şi ziua ploioasă care se vede prin geam, pe care mi-o închipui cu trotuare ude, lunecoase, cu frunze ude, cu umbrele mari negre, ce se clatină ca nişte flori ciudate, imense, mătăsoase, de apă.

De ce nu mi-a fost dat de Dumnezeu un talent mare, să pot pune în poezie, sau altcumva, în muzică, în pictură, toată bucuria şi durerea mea de a trăi, de a pipăi viaţa, de a trece pe lângă ea uşor, atingând-o, speriindu-mă, fugind de ea, căutând-o.

Ce-i aia „viaţă”, fetiţo?

Pentru mine e ceea ce am spus înainte. Şi mă gândesc la ce spune Kierkegaard, că poeţii se opresc la mijlocul drumului, la imagini adică, neputând îmbrăţişa adevărata spiritualitate. Şi mă gândesc că e adevărat şi e tragic acest rol al poetului de a cânta pe marginea prăpastiei, pe care o simte, alături, aproape, neagră, fără fund.

Îmi vine să râd. Mă tot tentează să scriu despre vizita de ieri la Cella Voinescu şi mi-aduc aminte de altă vizită, acum 5 ani, [marginal]: *La Amelie – Miliţa – după câtva timp, la rece, admiraţia s-a schimbat în dezgust. În „După-amiază” am căutat să spun ceva din asta.*

Când păşesc într-un mediu nou pe care am notat-o cu entuziasm, în acea stare de euforie, care mă cuprinde, elegant, mai elegant decât al meu, cel în care trăiesc. Euforie, gen Proust. Mi se pare că păşesc într-o lume de basm, cu zâne, care chiar dacă au ceva din înfăţişarea mea şi a oamenilor de toate zilele, sunt compuse dintr-altă substanţă – mai uşoară, mai subtilă, sunt conduse de alte legi, legi de graţie, de rafinament, de frumuseţe.

Mi-aduc aminte şi de prima vizită la Nini, când aveam vreo 11 ani. Cum am plâns, cât am suferit, că sunt aşa de mică şi urâtă şi pistruiată şi nedibace la pian, şi cum o adoram pe Nini, şi în casa lor cum păşeam ca într-un templu, casă cu pian, la care Nini cânta pe dinafară orice romanţe; casă cu mandolină pe pian, între fotografii de la băi, care o arătau pe Nini – fată frumoasă cu rochii înflorate, cu cordon jos de tot pe burtă, aşa cum se purta atunci, casă în care şi fratele mai mic, Bebe şi tatăl cântau la mandolină, casă de semizei, casă în care mama spunea fetei: „Essuyez, je vous prie, la poussière”, nu ca mama mea: „ia o cârpă şi şterge praful”.

Era o trecere pe un alt tărâm, cu altă lumină. Era o mare căldură în corp, o poftă continuă de a râde şi de a plânge, de a-mi ascunde undeva capul, picioarele, mâinile grosolane, de a deveni invizibilă ca să pot suge nestingherită, prin toţi porii, voluptatea, emoţia, frumuseţea atmosferei celei noi.

De aceea mă jenez să scriu despre vizita de ieri. Ştiu că sunt în „transă” acum. Că e de ajuns să mai merg acolo de două, trei ori, ca pânza de vis în care înfăşor toate să cadă, ca lucrurile să rămână mai nude decât sunt în realitate, fără podoabe, într-o lumină crudă, care evidenţiază, exagerează imperfecţiile. Ochii mei de broască, ce rare ori se împăienjenesc de feeria lumii, vor simplifica iar toate, spre o completă lipsă de înţelegere. Şi atunci, de ce să-mi fie mai ruşine de „transă” decât de burghezul, meschinul meu realism.

Să lăsăm lucrurile să crească, să se împăuneze, să cadă asupra lor lumini puternice, artificiale, de reflectoare, să lăsăm marionetele crunt vopsite să danseze.

O casă bloc, mai elegantă decât cele obişnuite, cu plante şi covoare pe scări, cu scări largi de minister sau sanatoriu dar cu linişte pufoasă, discretă. Boluri imense cu tulipe palide, fotolii adânci. Lucia scria în odaia Cellei, la maşină, din *Hotelul Saint-Guy*. Cella, în combinezon, a trimis-o pe L. să-mi ţină de urât, în hol. Am întrebat-o repede, roşie,

dacă a fost la S.S.R.. N-a fost. Aleasă membră fără a fi de faţă. A auzit că P. a fost împotriva ei. Că a vorbit mult şi „deştept" despre pornografie. (I-a spus astea un prieten. Probabil, Şuluţiu).

I-am povestit Luciei de întâlnirea la cafenea. Cum iar m-am ameţit de el, cum fuma ceva lung şi gălbui, care nu ştiu ce e. – „Ţigări de papură". Apoi a râs şi i-a strigat Cellei, dincolo: „Auzi, Marioarei îi plac domnii care ţin ceva lung în gură". Şi am râs toate.

A fost rău şi bine pe divanul Cellei. Cam motănel prostuţ şi drăgălaş, eu, şi emoţionat, bâlbâindu-mă, spunând unele lucruri drăguţe, insignifiante, ca de obicei când sunt emoţionată. Fac o impresie favorabilă, roză, de copil bătrân, niţel bâlbâit, niţel sensibil şi obraznic.

Cella, mică, fină, statuetă, cu ochi mari, „verzi", spunea Lucia; „nu-s căprui"? am întrebat eu; „Borşiţi" a spus Lucia.

Cella, libelulă mică, faţă îngustă, accent care-mi place. Atât de graţioasă, nebruscând nimic, nepoticnindu-se, ca mine. Trecând uşor de la un lucru la celălalt.

Spaima în faţa şerpilor negricioşi, cu broaştele înghiţite pe jumătate. Broaşte cu labele în aer. „Şerpii se furlandiseau" aşa, şi broaştele nemişcate aşteptau să fie înghiţite. Am râs, dar ele n-au ştiut de ce. Mă vedeam pe mine, la cafenea, broască hipnotizată, şi şarpele negru furlandisindu-se şi gata să mă-nghită.

Tot Cella, cu ochii ei mari de madonă, spune cu glas scăzut, detaşat, „cur sucit" şi „miţi, friţi".

Are pălării cu pene şi păsărele, pe care le-am încercat. Îmi ieşea faţa, din ele, ca un popou.

Lucia a spus că Dudu are cele mai frumoase braţe pe care le-a văzut vreodată: pline, negre, nu rotunde, plate.

— Cu păr? am întrebat eu.

— Nu prea mult!

Vedeam şi eu nişte braţe subţiri, negre, cu păr puţin, ca de fetiţă, şi vedeam şi braţe albe, puternice, cu păr blond, roşcat, de lucrător.

Cella tăcea, cu capul plecat pe spate, pe rezemătoarea scaunului. Căuta să vadă şi ea nişte braţe. Lucia a spus că braţele la care se gândeşte Cella nu-s frumoase, că ea le ştie şi nu-i plac, nu i-au plăcut niciodată. Iubitul Cellei, pictorul Siegfried, a fost odată flirtul Luciei.

— Ba sunt frumoase şi bune, a spus Cella, şi avea ochii tare frumoşi când spunea asta, şi nu privea pe nimeni.

Lucia a povestit ce scenă urâtă a avut cu o zi înainte, din cauza lui Mircea Berindei. I-a făcut o vizită şi i-a spus o mulţime de lucruri urâte, că e fată bătrână, că s-au ascuns de el, Dudu şi ea, deşi, el, Mircea, e prietenul lor, şi alte asemenea lucruri; şi astea vârâte aşa, printre altele, spuse ca de un prieten, care-ţi înşiră şi bune şi rele.

Lucia spune că n-a vrut să uzeze de arma pe care o avea împotriva

lui, dragostea lui pentru Dudu, viciul lui, şi l-a lăsat să spună tot ce-a vrut, însă i-a făcut tare rău, văzând că are în faţă un duşman, care-i fusese prieten. A condus-o la autobuz şi, înainte de a se despărţi, a schimbat brusc tactica: „te iubesc, te-am iubit totdeauna. Cum de n-ai văzut asta?”.

Tot ce povesteşte Lucia are un aer literar, contrafăcut. Nimic imediat. Chiar ceea ce e spontan, sunt sigură că e spontan, are culoare literară. Sunt sigură că Lucia suferă de multe ori, şi intens, dar suferă frumos, suferă literar. Cred că în toate dramele ei s-a simţit eroină de dramă, a ştiut că face dramă. E tot timpul conştientă şi se observă – şi ştie că ceea ce i se întâmplă e tragic sau grotesc sau banal. În orice caz, e ceva care poate fi transpus, ce spun, mutat cu tot calabalâcul de amănunte, aşa cum le dă viaţa, dintr-o dată în literatură. Poate că asta e psihologia unui romancier, şi nu alta. N-ar fi scris probabil nici *Tinereţe*, nici altele multe dacă n-ar fi fost aşa. Dar e o amputare asta, nu ştiu dacă e un plus.

Când citesc, înţeleg toate. În realitate, când mă lovesc cu capul de prag, sunt neprevenită, parcă n-aş fi deschis în viaţa mea un volum cu bune învăţături. Nu fac fuziune între ceea ce citesc şi ceea ce trăiesc.

L-am înţeles pe Tonio Kröger, l-am iubit, l-am admirat, ca pe o stâncă puternică şi goală şi singură. Am înţeles că are un destin mare, acela de a fi mai puţin om decât noi, de a fi creator. Am înţeles ce lipsă ar fi pentru noi, oamenii plini, dacă n-ar exista Tonio Krögerii, cei cu atâtea lipsuri în ce priveşte viaţa.

Caută, duduie, să înţelegi mai multe, să nu te opreşti la aparenţe, cum ai mata foarte prostul obicei. Caută să nu mai fii aşa de mândră de exaltarea ta, de orbirea cu care-ţi trăieşti viaţa, de genul tău foarte confortabil de tragism: „mă-înec, mă-înec. Să nu dea dracul să mă salvaţi, că-mi place să mă-înec”. E un gen care te va duce la Madame Bovary. Singura mea salvare e tocmai în ceea ce-i reproşez Luciei: în observaţia măruntă, în juisarea feminină, şi artistică totdeodată, de aspectele fugare, noi, ce se îngrămădesc, se îmbulzesc în jurul meu, şi le las să treacă fără a le ţintui aici pe hârtie, pentru salvarea sufletului meu. Sunt femeia, sută la sută, sunt sortită să înţeleg lucrurile mari prin cele mici. Sunt artist: sunt sortită să nu-mi găsesc pacea decât în exteriorizare, în scris.

Nu ceea ce-mi place să numesc trăire din plin, dăruire, mă va salva. Cunosc prea bine zvârcolirile de şarpe din jurul meu însămi. Să mă pierd pentru a mă salva. Să pierd pudoarea, reticenţele, ruşinea, teama că se va ofili frăgezimea sufletească, spontaneitatea pe care le am încă. Mă voi usca, poate. Trebuie. Trebuie, când creşte o tulpină nouă din cea veche, cea veche să se usuce. Mă gândesc, când fac romantica, hiperbolica imagine, la filodendronul nostru. Are palme late, deschise, cele de sus sunt de un verde fraged, cele de jos se usucă. Una galbenă,

moartă, am purtat-o într-o zi pe piept, ca un blazon decadent, pe puloverul verde, şi am avut succes. Lumea credea că-i din piele, cumpărată de la prăvălie. Eu, însă, purtam o frunză adevărată, groasă, cu aproape invizibile, prea delicate vine, o frunză moartă, cafenie la colţuri, şi-mi plăcea, că o scosesem din lumea ei, că-i răsucisem destinul, i-l violentasem (Mircea Eliade ieftin!) după moarte.

Când i-am spus Luciei că iar sunt ameţită de P., căci e tare frumos şi trebuie să mă culc la picioarele lui, să mă închin frumuseţii, a-nceput – cum se şi cuvenea – să mă dăscălească. Dar nu asta voiam să spun. Afirmaţia ei că are „bot de iepure”, că i se văd gingiile când râde. Eu am protestat vehement, că asta nu se cheamă bot de iepure, că n-are buza spartă. Şi că are un şir minunat de dinţi.

— Şir, şir, dar bot de iepure tot are. Şi tip îngâmfat de parvenit.

Eu nu pot să văd toate astea. Ştiu că la cafenea eram ameţită ca acum cinci ani. Slabă, slabă. Şi o senzaţie foarte curioasă. Parcă mi-ar fi dispărut corpul complet, aşa eram de uşoară, numai vibraţie, înăuntru, numai tremur şi totuşi atât de trup, adică nu trup ci ceea ce trece drept al trupului, senzualitate. Trupul nu mai exista deloc, doar un singur fir fierbinte de emoţie, răsucindu-se şi desfăcându-se încontinuu. Şi supunerea aceea totală a femeii în faţa bărbatului, pe care nu mi-a dat-o şi n-o să mi-o dea decât el. Am simţit atunci: dacă peste douăzeci de ani mi-ar spune: „Marioara, te vreau”. Ca şi în prima zi de dragoste mare, acum patru ani, i-aş spune: „Vin”. Şi nu s-a întâmplat aşa. Am fost calmă, dacă nu chiar indiferentă, dar atât ca să pot rezista.

Şi îl iubesc pe Sorin atât de adânc, atât de cald, aş merge în foc pentru el. Pentru P. nici o unghie nu mi-aş da. Dar dacă m-ar chema la el, m-aş duce. Norocul meu e că nu mă cheamă.

Cred că n-ar avea mare bucurie mama dacă şi-ar vârî nasul aici. Când scriu despre P., o văd pe mama punându-şi ochelarii, cotrobăindu-mi printre caiete şi citind cu greaţă şi teamă cele scrise de mine. Dac-ar şti ea, sărmana, că nici o amintire a mea nu a lăsat dâre mai lipicioase, mai scârboase decât scenele când mama „se descoperea” că a citit caiete, scrisori, tot ce mi-era mai intim, mai secret, şi toate astea din grijulia ei dragoste pentru mine, din teamă de a nu mă rătăci pe căi greşite. Sunt coşmaruri care nu se uită. Sunt amintiri care-ţi taie orice elan. De multe ori fug de lângă ea, când în mijlocul unei scene de mare dragoste, de reală, spontană apropiere a mea de ea, se ridică un val ruşinos, fierbinte, de ură, de ruşine de mine, de ea, de tot ce s-a întâmplat între noi, altădată.

Şi când mă gândesc, ce uşor ia ea asemenea întâmplări, „copilăreşti”. Crede că pot avea acelaşi zâmbet de bătrânică ce-şi aminteşte de „pozne” de demult, care o făcuseră să verse câteva lacrimi. Atât de uşor ar fi putut rămâne pentru mine, dacă nu mama

ideală, dar mama cea dulce, mama copil, mama femeiuşcă, mama fetiţă ofilită, cu frunte mare, limpede, cu mâini albe, cu firească neînţelegere pentru mine, dar cu o afecţiune care se ridică delicată, mlădioasă ca o punte veneţiană, peste canalul ce desparte generaţiile.

De fapt, mama mi-e tot atât de dulce şi scumpă. Dar veninul adunat se scurge încet, imaginea ei luminoasă are încă pete multe. Cred că mama e meschină şi asta mă doare. Cred că şi cinstea ei a fost tot o meschinărie şi o laşitate. Cred că e îngrădită de atâtea prejudecăţi şi obiceiuri şi idei preconcepute, încât nu poate vedea mai departe de lungul nasului.

Poate că mă-nşel. Poate că am trăit prea mult cu ea şi o văd prea nuanţată. Fiecare inflexiune a vocii, fiecare clipire a ochilor, fixitate a feţei, joc al mâinilor, ştiu ce înseamnează. Poate, dacă aş cunoaşte şi pe altul atât de bine, aş putea citi tot atâtea patimi, micimi sufleteşti.

Cred că sub doza ei de resemnare se ascunde o mare acreală, o mare durere că n-a fost femeie bogată, luxoasă, că nu şi-a „trăit viaţa”. De asta ar fi vrut să mă vadă pe mine realizând ceea ce n-a putut, n-a ştiut ea. Baluri, dancinguri, restaurante luxoase. A fost totdeauna prea chibzuită ca să-şi poată îngădui asemenea risipă. Ar voi să mă vadă, totuşi, şi bună gospodină. Să am şi relaţii. Să fiu şi cochetă. Să joc bridge. Să mă plimb, să cos, să fac gimnastică, să reiau lecţii de limbi străine, să fac vizite şi n-ar fi rău dacă, pe deasupra, aş fi şi niţel celebră. Ceva aşa în genul lui Vichi Baum. „Eu vreau ceva, îţi impun ceva? Din partea mea, poţi să faci ce vrei. Mă plâng vreodată? Ai masă, ai casă, ai tot ce-ţi trebuie, caut să-ţi fac numai plăceri, muncesc de dimineaţă până seara. Nu-ţi spun să faci ceva. Dar asta trebuie să ţi-o spun. Că duci o viaţă urâtă. Foarte urâtă, dezgustătoare.”

Mama (pe săliţa din dos): Marioara, stai, nu pleca, avem ceva de vorbit. Nu grav. Şezi, nu sta în picioare, că nu pot vorbi cu pantofii. Ne înţeleserăsem ca voi să fiţi musafirii mei pentru o lună. S-a făcut 1 Mai şi n-aţi spus nimic. Aşa nu mai merge.

Eu: Nici nu m-am gândit să nu dăm nimic. Dar nu ştiu cât trebuie – 5, 6, 7, 9, 10 mii. Habar n-am. Asta poţi să-ţi dai tu mai bine seamă, că eşti gospodină.

— Nu, nu pot să-mi dau deloc seamă. Voi nu sunteţi doi oameni ca mine, ca mama-mare. Vouă vă trebuie ca la patru oameni. Şi aici nu-i pensiune să vă socotesc drogheria, spălatul, toate. Munca mea nu se poate socoti. Îmi cad umerii de oboseală. Asta e slugăreală şi nu mai pot.

Eu: atunci o să mâncăm la restaurant şi o să locuim numai, sus.

— Nu, însemnează că de trei ori pe zi o să fiţi la noi la masă. Apoi, odaia de sus nu este a voastră. V-am dat numai apartamentul. Odaia am reţinut-o eu, ca s-o închiriez. Aşa, cu cearta n-ai rezolvat nimic. Nu te uita aşa la mine. Spune, vrei să-mi ajuţi. Niciodată nu pui mâna pe

nimic. Eu nu pot să spun bărbatului tău ce puturoasă eşti. O dată nu vii jos să mă întrebi: „Mămiţico, cu ce-ţi pot ajuta?”. Mă vezi cum robesc toată ziua. Trebuie să-mi ajuţi, în odaia de baie, şi tu, altfel nu se poate. Nu spun să găteşti, să robeşti ca mine. Dar să dai şi tu o mână de ajutor. Mama-mare nu mai contează ca ajutor. E prea bolnavă. Eu, ce ţi-am spus că-ţi dau, ţi-am dat. Cele două odăi sunt ale tale. Ai să iei chiria. Scăzându-se, bineînţeles, caloriferul şi celelalte cheltuieli. Azi, a spus Sorin că „mama una spune şi alta face”. Tot tu i-ai spus asta, am auzit foarte bine. Dar nu-i adevărat. Ce-am spus că-ţi dau, îţi dau. Nu mă privi aşa, ca pe o străină. Tot eu te-am îngrijit, tot de la mine ai avut ceva până acum. Eu nu contez deloc în ochii tăi. Stai ca la o pensiune. Aseară mi s-a făcut rău când ai spus: „Ce, doamna Szanto putea să facă dietă, şi tu nu?”. Mă compari cu dna Szanto, asta sunt eu pentru tine, nimic altceva. Puţin îţi pasă cum îmi e mie. Îţi închipui că ai să ai ceva de la altcineva. Alţii te linguşesc, dar numai ca să ia ceva de la tine. E drept că ai un bărbat bun. Dar nu se poate să trăieşti aşa anormal. Totdeauna când am avut ceva de vorbit, te-ai uitat aşa la mine. Niciodată n-ai stat de vorbă, nu te-ai sfătuit cu mine. Să ştii că dacă aranjezi ceva cu Sorin, înainte de te înţelegi cu mine, o să iasă foarte prost, ai să vezi tu, cu mine nu merge aşa…

Bucureşti, 31 Mai 1937

Dă-mi, Doamne, putere să scriu. Nu mă lăsa aşa de singură, cu mine, cu oboselile mele vechi şi noi. Iar sunt obosită. Iar simt că îmbătrânesc şi nu fac nimic.

Prietenii mei sunt departe, îmi vine să spun ca Rilke. Oricine trece prin asemenea oboseli, dar nu ca mine, continuu. E o boală care mă roade, o boală fără leac. Nu e vorba de boala de care râde aşa de spiritual Caragiale într-o scrisoare către Zarifopol, şi pe care o avea şi el din când în când (o am şi pe asta), ci de cealaltă, mai gravă, conştiinţa zădărniciei, micimii tuturor lucrurilor pe care le fac şi peste care nu pot trece. Ştiu că e boala tuturor rataţilor, a tuturor neisprăviţilor, şi asta face să mă doară mai tare. Mai ştiu şi că e o boală ovreiască acest complex de inferioritate pe care-l port atât de greu, care mi-atârnă ca nişte ghiulele de mâini şi de picioare, nu mă lasă să mă mişc liber, ca ceilalţi.

De aceea vorba mea e atât de şovăielnică, unele gesturi atât de brusce şi fără sens, de aceea uneori mă bâlbâi, de aceea am, poate, şi niţel farmec, un farmec de care nu-mi dau seama şi care e compus numai din factori negativi: din timiditate, laşitate, lene, nesiguranţă. De aceea alerg, caut oameni şi apoi fug de ei. Cu cât un om îmi place mai mult, cu atât sunt mai stânjenită în faţa lui, mai difuzată apoi,

mai puţin atentă, din cauza emoţiei şi ruşinii pe care propria-mi stânjeneală mi-o provoacă. Şi cu cât ei aşteaptă mai mult de la mine, cu atât dau mai puţin. Azi i-am spus Luciei că Ştefan e foarte ciudat, foarte nebun. M-a întrebat, cum, să-i explic.

— Aşa, nebun şi tâmpit. Asta a fost tot ce-am putut spune în faţa ochilor ei curioşi, cercetători, gata să apuce, să înhaţe lucruri de mare subtilitate.

De ce nu mă duc s-o văd pe Sanda? Pentru că ştiu că aşteaptă de la mine să fiu deşteaptă şi eu nu sunt deşteaptă. Adică nu sunt vie, nu am putere de abstractizare, nu am prezenţă de spirit, nu am apropouri nostime şi nici o mimică bogată. Sunt un om sărac. Un om cu foarte, foarte puţin talent şi cu puţin gust. Atâta tot. În realitate, pe mine oamenii mă obosesc. N-am nevoie de ei decât foarte rar. Îmi fac numai rău. Tot ce există îmi face rău. Noroc că răul meu e totdeauna pigmentat de niţică voluptate. Voluptatea tristeţii. Totuşi, nu mai puţin, tristeţe.

Richi îmi face câteva observaţii judicioase asupra poeziilor mele, totuşi greu pentru mine de pus în practică (dacă nu imposibil). Şi, în acelaşi timp, are câteva ironii (iarăşi „eu" şi „mine", spune Richi, „mi se pare curios să aud aceste cuvinte"), care mă dor atât de tare, atât de absurd mă paralizează încât nu mai pot da nici un vers, de teama lui „eu" şi „mine", nu mai pot nota nimic în jurnal deşi ştiu că mi-ar face bine din toate punctele de vedere.

Îmi pare rău că n-am notat nimic în timpul şederii la Braşov. N-aveam caietul cu mine. Acolo am mai multă linişte, linişte interioară şi din cealaltă. Acolo am timp să mă gândesc la oameni, la viaţa lor şi a mea. Şi, mai ales, de ce să n-o spun pe şleau, la mica noastră horă: Pic, Sorin şi cu mine. P. nu ştie că mai face parte din ea. Şi cât o să mai joace această fantomă? Cât timp o să-şi dea aere de om viu, când e cert că nu e decât o fantomă? A scos o carte, proastă pare-mi-se, va scoate un jurnal, bun probabil, şi se va îmbogăţi, va fi un domn director, cu morgă, cu grăsime, cu idei. Va avea funcţionarii lui, servitorii lui, oamenii lui care-i vor spune „să trăiţi don' director". Ce bine că nu are un suflet de sticlă în care să pot privi. Ce bine că nu văd acea mare sală de dans în care valsează oameni mici şi mari, cu blazon şi fără, femei „bine" şi femei „picante", femei „cu nasul în sus" şi „intelectuale" în jurul lui „don' director" care „le-arată el lor ce poate şi cine e". Că nu degeaba a suferit atât, şi nu degeaba l-au călcat atâţia pe picior. L-au crezut miel. Uite, că mielu-i lup. Mielu poate orice. Mielu o să aibă „patefon cu radio" şi sufragerie splendidă şi maşină ca Sandu Tudor şi femei oricâte. Mielu e un om făcut.

Mi-e atât de scârbă de satisfacţia lui şi scârbă de mine că l-am putut iubi şi că mă mai gândesc la el, că urmăresc toate gardurile Bucureştiului ca să găsesc afişele cu numele lui, şi scârbă de mine

pentru că nu mi-ar fi fost deloc scârbă de satisfacţiile astea ale lui – mi s-ar fi părut foarte nevinovate şi legitime – dacă i-aş fi fost acum nevastă sau iubită. Sunt sigură că oricât nu mă iubeşte şi nu m-a iubit, unul din punctele câştigate, din victoriile, din gloriile încărcatului lui program de parvenit e şi acela că m-a lăsat în urmă. Că nu voi avea nici pe departe averea, numele, influenţa lui. Că nu mai e „funcţionăraşul" pe care mama nu-l voia pentru mine. Sau poate îmi fac prea multe iluzii asupra rolului pe care l-am jucat. Pentru că el a însemnat şi mai înseamnă atâta, pentru că îmi urmăreşte viaţa, ca un nor negru. Chiar acum când nu mai vrea, mi se pare imposibil ca eu să fi fost nimic. Ca eu să fi fost numai aventura cu o jidancă.

Ce organism sănătos am. Cât de mult rezistă, dragul de el, la suferinţă. Cât timp i-a trebuit ca să-nceapă să sângereze (la figurat) pentru C.[oca] F. [arago]. A trebuit să n-o văd atâta timp şi tocmai acum când, de un an, nu mai e nimic între ei, ca eu să sufăr, să încep să sufăr. Deocamdată, e ceva uşor de suportat, dar nu ştiu ce-o să iasă şi din asta. Ce curioasă succesiune a evenimentelor. Despărţirea mea de P., cu umbra Cocăi plutind vag, supărător deasupra mea. Căsătoria – despre Coca nimic, liniştită. Vara, liniştită, toamna tot aşa. Iarna îmi povesteşte Ştefan de legătura lor. Gelozie. Primăvara o cunosc pe Coca. Curiozitate puternică, gelozie aproape deloc. Mărturisirea Cocăi (mai mult sau mai puţin adevărată). Când eu m-am despărţit, între ei nu era nimic. A fost ceea ce a fost în iarnă (probabil) şi primăvara când eram atât de liniştită. N-a mai fost nimic, când eu eram atât de geloasă, adică iarna trecută. Am ascultat toată povestea simplă şi oarecare a Cocăi, ca pe un fapt divers, ca pe o nuvelă din *Magazinul* sau din *Revista galantă*, cea răposată.

Acum sunt iar geloasă, când şi eu şi Coca suntem de mult îngropate, lichidate în poezii mai bunicele şi un roman prost, acum când desigur altă stea, alte multe stele or fi răsărit şi se vor fi stins

…Nu te jena, fetiţo, dă-i înainte, scoate din tine tot ce e bălegar vechi, aeriseşte grajdurile, curăţă tot până ce nu vin alţi armăsari nărăvaşi, bruni, cu poetice coame.

L-am iubit tare mult pe Sorin, duminica asta, când a fost la Bucureşti. Dar parcă prea mult ştiu când îl iubesc şi pentru ce îl iubesc: pentru că avea o şuviţă lungă care atârna pe ceafă, ieşită de sub pălărie, pentru că a ridicat nostim, foarte serios sprânceana, atunci când i-am spus că numai cu biciuşca o să mă facă să îngrijesc serios de gospodărie, pentru că a spus la plecare, „muşcă-mă de buză" şi a întins-o s-o muşc…

Şuluţiu a fost la Bucureşti şi n-a venit pe la mine. Şuluţiu nu va fi un om mare niciodată, deşi el crede că va fi. Deşi e, de pildă, mult mai

isteţ decât mine, aş putea „exista” în viitor mai mult decât el, dacă n-aş fi „obosită” şi etc. etc…

Bucureşti, 1 iunie 1937

Sunt hotărâtă să schimb planul romanului. Să-l complic niţel. Se prea poate să fac mai rău. Dacă pentru ceea ce am scris până acum din el, mi s-ar putea aduce învinuirea de confuz, greoi, de inutilă adoptare a unei tehnici proustiene prost asimilată, pentru ceea ce am de gând să fac, o să mi se spună că e pueril şi răsuflat.

Ziua de primăvară s-ar împărţi în două.

Partea I-a – Doamna Roşu cotrobăieşte până găseşte caietul cu însemnări al Martei. Îl citeşte. Şi această primă parte e tocmai conţinutul, cuprinsul caietului. Marta, în urma unei certe cu Ted, se desparte de el. Din pricină că e prea istovită de toată această dragoste agitată, are impresia după câteva luni, că e definitiv despărţită şi, în parte, vindecată. Simte însă nevoia să se descarce într-un fel, pentru a înlocui cu ceva tentaţia de a-l căuta din nou, pentru a pune capăt obsedantelor gânduri. Şi îşi povesteşte dragostea pe hârtie.

Ceea ce va fi mai greu de realizat e modul de grupare a întâmplărilor. Va părea foarte arbitrar, dacă nu va fi bine realizat. Şi totuşi nu e câtuşi de puţin.

Marta se plimbă mult, vrând sau nevrând, prin locurile unde a fost cu Ted. Aceste locuri o urmăresc. Ele învie. Capătă fiecare o personalitate copleşitoare. Ele trăiesc. Ca o tulpină încărcată de flori, ca un ciorchine încărcat de struguri, aşa atârnă faptele, amintirile, de pe aceste locuri. Există locuri bune şi locuri rele, cum sunt plante de leac şi plante otrăvitoare.

Cele mai multe însă sunt încărcate de atâtea întâmplări mici, unele bune, altele rele, încât nu mai sunt bune sau rele, amuzante, duioase, înspăimântătoare, melancolice, pătimaşe. Ca în tablourile pointilliste, de departe totul ia o singură culoare compusă din acele multe stropituri. Dar Marta vrea să le vadă de aproape. Vrea să deosebească culorile. Vrea să se îmbete şi niţel să se răzbune, neputincios, în scris. Şi apoi totul e atât de confuz, atât de amestecat.

Ce ţine ea minte, din dragostea lor dacă o urmăreşte în ordine cronologică? Foarte puţin. Şi pe sărite. Ar trebui de o mie de ori să revină, să adauge, să se corecteze. Astea sunt lucruri bine lămurite. Să scrie în voia amintirilor? Nu poate. Amintirile astea se leagă de altele, multe, care nu au legătură cu Ted, cu dragostea lor, şi s-ar pierde în vălmăşagul întregii ei vieţi.

Ea vrea să scrie numai despre ce a fost iubirea Ted – Marta.

Romanul meu are două puncte slabe. Care pot deveni punctele lui

tari, dacă nu eşuez. *Primo*: subiectul, o fată iubeşte un băiat şi se sinucide. Punct. *Secundo*: cele două metode întrebuinţate în cele două părţi.

În prima, amintirile crescând pe măsură ce filmul locurilor unde a fost cu Ted se desfăşoară. În a doua parte, metoda introspecţiei dusă niţel prea departe, alunecând pe panta asociaţiilor de idei şi pe care n-o salvează decât vioiciunea, schimbarea rapidă a gândurilor, culorile mai mult sau mai puţin vii, plasticul, dramaticul. Aşadar, Marta scrie despre locurile dragostei ei. Apoi jurnalul se întrerupe pentru câteva luni. Elementul surpriză: Marta între timp se împacă cu Ted. Şi continuă să-şi noteze impresiile la zi. Adică, până în ziua când doamna Roşu (sau Roşculeţ), maică-sa, găseşte jurnalul.

Partea II-a. Întrevederea, scena dintre Marta şi mama ei. Schimbată complet. Îi voi da altă amploare, pentru a justifica mai bine sfârşitul Martei. De altminteri, rolul ăsta îl va avea şi ultima parte a jurnalului Martei. Mama trebuie mult mai bine nuanţată. Caracterul ei să reiasă mult mai complex din scena cea mare. Mai mult în asta va apărea. Mama e a treia latură a Triunghiului dramei noastre. Marta – Ted – mama. În ceea ce am scris, rolul ei e prea şters. Şi totuşi, ea contribuie în cea mai mare măsură la sinuciderea Martei, alături de Ted, bineînţeles.

Din jurnalul Martei nu trebuie să se bănuiască deloc sinuciderea ei de la urmă. Abia partea a doua capătă tonalitatea de fatal, de inevitabil, de pantă. Asta chiar mă determinase, la un moment dat, să caut ca titlu al romanului, cuvinte din acestea: Panta, Cascada, Goana, Fuga, Flacăra. Acum însă, pentru nu ştiu cât timp, sunt fixată la *Zi de primăvară*, ceea ce sună fad şi nu spune mare lucru, dar prefer aşa ceva decât cine ştie ce titlu bombastic.

(Bine că mă preocup de titlu. Nici un sfert din carte nu e scris). Nu sunt încă hotărâtă unde se va petrece acţiunea primei părţi. Dacă la Bucureşti sau la Braşov. Cu Bucureştii sunt mai familiarizată. Mi-e însă groază de autobiografie. De comentarii răutăcioase. Cred că, pentru mai multă variaţie, îi voi mişca şi prin Bucureşti şi prin Braşov, vara. În altă privinţă, nu sunt decisă asupra metodei mele de lucru. Lucrasem anul trecut migălos de tot, descurajant de migălos. Şi abia vor fi foarte multe lucruri de îndreptat. Nu ştiu dacă n-ar fi mai bine să scriu mai dintr-o dată, să nu purec prea mult şi în urmă să fac modificările. Nu ştiu iarăşi dacă n-ar trebui să ţes urzeala autobiografică, mai întâi, pentru ca anumite lucruri utilizabile să nu fie trecute cu vederea, în focul scrisului artistic. Cred, totuşi, că nu voi face uz de această manieră, care prezintă foarte multe riscuri, de tot soiul. Primul, acela de a obosi scriind, înainte de începerea romanului propriu-zis.

Nu trebuie să uit că partea I-a trebuie lucrată delicat, aerian ca o acuarelă. Nimic nu trebuie apăsat. Nimic nu trebuie să sară din glumeţ, grotesc, senzual, duios, în tragic. Marta e doar încredinţată că, fiind atât de dezgustată de Ted, ceea ce simte pentru el nu mai poate fi dragoste. Crede că e mai mult avalanşa amintirilor care o copleşeşte. Şi atunci, cum am mai spus, caută să se elibereze de ele şi totdeodată le ia oarecum peste picior. Nu e mai puţin adevărat că vor fi şi scene tari între ei, căci altfel n-ar fi ajuns la despărţire, dar Marta uzează de un cinism născut din amărăciune îndelungată.

Animismul, din prima şi chiar din a doua parte, nu e creat numai de potenţialul ridicat al dramei, ce face să învie lucrurile, să capete forţe magice, ci e şi o trăsătură a Martei. Ea simte că se învârteşte între puteri ce scapă controlului ei, mai tari decât ea, vrăjmaşe de cele mai multe ori. E o trăsătură infantilă. Dar Marta nu e încă bine desprinsă din copilărie.

I-am citit lui Fanny nişte fragmente din partea II-a. A spus că-i plac. De ce?

— Pentru că e aşa de real. Chiar aşa, cum se întâmplă în viaţă. Cu bucătărie, şi certuri etc… M-a mai întrebat câţi ani are Ted, ce ocupaţie are, şi Marta câţi ani are şi la ce facultate e înscrisă.

Pe cât m-ar fi întristat de tare dacă un om de gust mi-ar fi spus toate astea, pe atât m-a bucurat că mi le-a spus omul (domnişoara) de pe stradă. Las că-i bine când el îţi spune că-i place şi că-i real. Să nu fiu nedreaptă. La urmă m-a asigurat că e şi frumos scris.

Ce-o fi cu Lucia că n-a venit pe la mine, deşi i-am scris carte poştală? Probabil ocupată. Ursulache din mine aproape s-a bucurat când m-am îmbolnăvit şi n-a mai trebuit să dea laba dlui Argintescu, de care Lucia mi-a spus că e mic, spălăcit, foarte abstract şi foarte deştept.

Lucia e la Balcic. Mi-a scris o c. p. [carte poştală] că e murdară, sălbatică, primitivă, mănâncă cu mâna, pe seară scrie, îşi termină romanul.

Iunie 24, Braşov

Am fost bolnavă: gripată. Bronşită, tuse. Dintr-o boală într-alta. Am ajuns de râsul lumii. Prea sunt voinică la înfăţişare ca să-mi permit atâtea boli. Ştefan râde de mine, cu obrăznicia lui de adolescent şi are dreptate. Ioana s-a bucurat tare cu răţuşca. M-a pupat, singură, de la ea, fără să-i spună nimeni. O dată şi încă o dată. Sunt curioasă cât o să mai facă „mac” răţuşca. Puţină vreme, probabil.

Scriu prostii. Îmi vine atât de greu să scriu despre cele esenţiale, care probabil sunt tot prostii, dar prostii esenţiale. Sunt cuminte şi bătrână. Simt cât sunt de aşezată şi asta mă doare. Mary Caroll a făcut

un băiat: Ilie. Am primit vestea printr-o carte de vizită. Au plăcerea să anunţe naşterea primului lor fiu. E mamă. Mary la care m-am întâlnit cu Pic, şi care-mi făcea confidenţe, cu câţi băieţi s-a sărutat, şi cum era gata să-şi înşele bărbatul. Mary cu care învăţam la drept, în picioarele goale, întinse pe divan. Poate că n-o să se schimbe mult, dar pentru mine e o prăpastie între fata glumeaţă, vioaie, senzuală şi femeia de acum. Ce proşti sunt bărbaţii care îşi închipuie că o fată devine femeie când se culcă cu un bărbat. Sunt sigură că Mary, acum, devine femeie.

Trebuie să lucrez; să nu mă las descurajată de tot ce s-a scris mult şi bine înaintea mea. Scânteia mea e foarte mică şi slabă, dar e a mea. Anotimpul furtunilor a trecut. Asta nu trebuie să mă întristeze, dacă-s un om întreg. Fiecare lucru la timpul său. Să nu stau în afară sau pe marginea vieţii mele, ci înăuntrul ei, în centrul ei.

Aş vrea să scriu o poezie în care să fie o mare tristeţe cosmică şi o mare tristeţe iudaică. Gâlgâie, gâlgâie în mine. Câteodată iau puţină apă în pumni, o privesc, o las să alunece printre degete, să curgă mai departe. Ascult cum curge, are sunetul ei distinct, ce nu seamănă cu altul. Va trebui să învârtă roata unui poem mai lung, să cânte pentru totdeauna. Chiar când eu nu voi mai fi.

Şi despre „cârpişoară" şi despre „pluşică" vreau să scriu, şi despre multe altele – în roman. O modernă *Cântare a Cântărilor* aş vrea să fie cartea asta. Dar, probabil, că nu va fi niciodată, nimic. Sunt un cur sucit şi ce-mi place azi, nu-mi mai place mâine.

Zărneşti, august 1937

Viaţa la ţară. Nu chiar atât de idilică, precum mi-o închipuiam. Dar tot frumoasă tare. Am fost şi gospodină. Acum mi-a trecut. Eram încinsă şi emoţionată în faţa cratiţelor, ca în preajma unei aventuri. Era mult lucru nou în toate şi multă surpriză.

Sunt de vreo lună jumătate aci. Parcă din totdeauna. Sunt soi bun de om. Unde mă transplantezi, cresc verde, plină de sevă. Sat săsesc, ca aspect. Mort, lung, porţi închise, mute. Nici o exuberanţă. Fabrica de celuloză duhneşte a leşie (nu ştiu din ce e făcută, dar aşa spun oamenii mirosului: leşie). Când bate vântul, se lasă peste tot satul un miros greu de cauciuc ars.

Când ieşi pe câmp nu mai simţi nimic. Aerul e vag şi tremurător de obicei. Măgura, Muscelul, albăstrii. Când Piatra Craiului îşi „pune cuşma" vine ploaie. E o cuşmă fumurie, groasă, aproape neagră. Se adună ca o bucată de noapte lânoasă, spânzurată deasupra satului, şi nu ştii când a venit. A rămas, poate, din noaptea trecută. Atunci înserările nu contează, sunt nesimţite. Când e cerul curat e bine de mers, pe la şase-şapte, pe câmp. Carnea zilei e moale şi pufoasă, ca o femeie când adoarme. Dincolo de fabrica de celuloză, soarele se

scurge, nuanţat. Câmpul sună. Poteca în păpuşoi e îngustă. Mă lovesc de lăncile verzi şi ele dau glas de vietăţi pitulate, nevăzute. Mult porumb e bolnav. Are bube mari, gălbui, albe, încolăcite, gelatinoase. Floarea de cartof e violetă şi albă. Mototolită. Ştearsă. Ovăzul e tremurător şi are clopoţei, înguşti, mulţi şi verdele lui e fraged. Grâul e umflat, borţos, ţepos. Orzul e blond roşcat şi secara seamănă cu el. Dar orzul e mai zvelt şi cu mai aspre mustăţi. Calarabele (guliile) sunt cărnoase şi violete şi mari ca nişte verzi uriaşe. Ochiul boului e ici şi colo, nemişcat, cu gene albe de moşneag sau de copil prea blond, cânepiu. Sânzienele, galbene, nesigure, fără contur, pierzându-se în aer – văzute ca de departe, estompate, ca şi floarea miresei, care duce buchetul cel mai voluptuos colorat, îl duce cu ea departe, în ireal.

Maci nu avem. Ei sunt mai departe, spre Râşnov. Ard ca nişte păsări roşii, rare, în mijlocul grâului, şi cântă. Uneori, ţipă, te cheamă. I-am luat cu mine în trăsurică. Erau calzi şi vii. Cât timp am mers spre casă, ei au ars tăcut, ca o mână de jăratec. Când am ajuns, n-am mai avut ce duce în casă. Muriseră frumos. O petală am pus-o pe buză şi m-am uitat în oglindă. Alta am strivit-o în palmă, până n-a mai rămas din batista roşie, transparentă, pe care o pun piticii în buzunarul de sus al surtucului, decât o râmă umedă, de sânge palid.

Am învăţat multe, multe. Deosebesc frunza morcovului de a pătrunjelului, ştiu care-s roşii, care ceapă, care fasole. Am văzut un iepure zbughind-o în faţa mea. Ca un fum.

Am văzut cum îşi trece ploaia degetele mătăsoase prin ciuful daliilor. Am privit cum se frământă pâinea în albie. Pâine albă, de cartofi, cum se face pe aici. Şi în fiecare săptămână mirosul ei rumen, venind dinspre cuptorul din fundul curţii, l-am aşteptat şi m-am bucurat cu el. (Uneori, miroase şi closetul. Atunci e prea complex pentru mine farmecul satului).

Am fost şi sus pe Piatra Craiului. Prin Valea Crăpăturii. Numai grohotiş, pietre care alunecă sub picioare, scorburi în stâncă, namile cenuşii care vor parcă să se repeadă de sus. Stânci atârnate. Sus am plâns de oboseală. Sorin s-a uitat frumos la mine şi-a spus: plângi, plângi. Am plâns şi pe urmă am râs. Ne-am fotografiat. Ne-am vârât prin vizuini de piatră. M-am sărutat. Pe platoul de iarbă de sus, vântul a fluturat prin părul lui Sorin. Părul era proaspăt spălat, moale şi zbura frumos. Arăta ca un neamţ voinic şi sentimental şi l-am iubit calm şi plin. La S.K.V. am fript pui la frigare. Era cu noi şi un băiat botos şi bronzat. Scurt, îndesat şi cu păr aspru şi negru. Era şi o cucoană ca o tulpină. Cu un bărbat mincinos şi izmenit (Cornillon). Un coker negru pe care-l cheamă Lys. Ca un diamant negru. Am găsit fragi mulţi, într-o pădure în ruină. I-am adunat în palmă. Când i-am mâncat erau fierbinţi. Jidovul şi-a tot scos şi băgat dantura în gură, până mi s-a făcut scârbă de tot.

Am fost şi la Plaiul Foii, cu mama, Jacques şi Sorin. Un drum lung, domol, pe malul Bârsei. Chiar de s-ar chema ondinism şi ar avea legătură cu vezica şi cu pipiul, mie tot îmi place apa mai mult ca orice. Şi florile mari, galbene (cum le-o fi chemând?) care cresc pe mal. Şi brusturii laţi, confortabili, un fel de ţaţe între frunze. La Plaiul Foii am admirat natura în gura mare şi în familie, apoi ne-am îmbarcat în automobilul colorat ca o jucărie, pus pe şine şi numit drezină. Ne-a dus, vâj, vâj, vâj, prin zmeuriş, printre fagi, printre râpe, până la Rudăriţa. Am ascultat poveşti de vânători de la un om de-acolo şi de la Albu, hotelier şi şofer. Cum vine ursul până pe şine. Cum a omorât un vânător şi cum altul a scăpat. Era sub urs, dar n-ajungea ursul cu botul până la el. Tot lăsa el botul în jos, şi tot nu putea să-l apuce. Până ce a venit fratele vânătorului şi l-a salvat. Şi la pensiune, la masă, un alt vânător, roşcovan, gras, om în vârstă, ne-a povestit cum se prinde cocoşul sălbatic. Numai atunci când bălţuieşte, adică atunci când cheamă găina, poţi să-l prinzi. Şi câtă răbdare îţi trebuie. Şi despre capre negre am vorbit, şi despre floarea reginei.

Am mâncat păstrăvi proaspeţi.

La Bran, i-am dus pe Jacques şi pe mama să viziteze castelul. Seara a venit Sorin să ne ia. Ne-am înapoiat la Zărneşti pe drumul care leagă direct Branul de Zărneşti.

Plouase. Niciodată n-am văzut atâta iarbă proaspătă, respirând adânc. Pe drum se întunecă. Trupurile noastre deveniră uşoare. Munţii, trăsura, calul, uşoare. Legile greutăţii se schimbaseră. Intrasem în lumea kilogramului de fulg. Nu ştiu de ce. Nu pot acum povesti. A fost unul din cele mai frumoase lucruri din vara asta. Călătorie spre întuneric. Treceam printr-o serie de perdele de voal, cenuşii, mângâietoare. Din ce în ce mai cenuşii, mai fumurii, mai de plumb. În urma noastră, Branul de argint, cu turnul blând, lăptos, al bisericii, aţipea.

O flacără roşie a ţâşnit din câmp. Mare, agitată. Şi roşie. O adevărată flacără de altar, cu jertfe multe şi grase. Ne-am apropiat. Era un cuptor de var. Zărneştiul licărea departe, cu nenumărate lumini, ca un oraş.

Noi eram sus. Mergeam uşor, pufos ca pe nori. Am simţit probabil toţi. Mama a spus: „Nu se mai sfârşeşte drumul. Ne ducem în cer, la Dumnezeu”. Aşa părea. Că lăsăm totul în urma noastră şi că alunecăm uşor spre cetatea norilor. Începuse să bureze. Apoi să plouă.

Ultimele zile cât a stat mama am avut gingia umflată, febră şi ne-am ciorovăit. A fost bine că a plecat. Obosisem. Maximum de relaţii bune între noi: o săptămână. O iubesc mai mult decât niciodată şi o suport mai puţin ca oricând: efectul distanţei. Idolatrie de la distanţă. Ne înţelegem foarte puţin, foarte rău. Obrazul ei e cald, bun, obraz de mamă. Mâinile ei sunt bune. Să nu vorbim. Felul ei de a gândi e

brutal, strident, mărginit. Pasul ei e aspru, tare, lipit de pământ, înfundat. În jurul frunţii ei înalte, albe, nu pâlpâie nici un mister. Mama nu aude nimic de dincolo. Singura ei ieşire din concret, e superstiţia. „L-am visat pe papa. E semn că o să se întâmple ceva important… Te-am visat că mă chemi. Atunci am ştiut că eşti bolnavă.” Duce flori regulat la mormântul tatei. Şi plânge. Dar, mi-aduc aminte: eram fetiţă de 10-11 ani, şi înţelegeam. Vorbea în idiş cu mama-mare. Îl vorbea de rău, deşi era mort. Nu uitase nimic din răul pe care i-l făcuse. Şi pe-atunci plângea la mormânt. Eu nu puteam. Aveam ochii seci. Când eram încurcată cu P., mă ducea la cimitir special pentru a-mi face scene patetice. „Vezi? Nici eu nu uit nimic. E cea mai neagră, cea mai tristă zgură din mine.”

E curios că pe P. nu-l urăsc. Sau nu-l urăsc cât ar trebui. Am să merg să vorbesc cu el. Am să plâng, desigur, şi poate am să-l sărut. Şi din nou, pentru multe luni, voi fi liniştită. Ce curioasă e dragostea asta. Ce tenace. De câte ori o arunc peste bord şi ea se agaţă, se zbate, se caţără (simt lupta asta în mine), până din nou e sus, e în mine. Şi din nou am o criză şi din nou trebuie aruncată. Îl chinui mai puţin pe Sorin, acum. M-am obişnuit cu firea lui egală, temperată. La început, îl chinuiam, sărmanul, pentru că nu era ca P. Nu ţipa, nu înjura, nu bătea, nu scria scrisori dulci, disperate, nu dispărea – nu revenea. Spuneam: mă iubeşti domestic. Şi dragostea veche clocotea în mine. Eram crudă şi violentă şi nu eram perfect conştientă de asta. Nici acum nu ştiu cât a suferit. Când mi s-au limpezit ochii, trecuse multă vreme. El are o fire tare bună, tare sănătoasă. Se vindecă repede, leapădă de pe el tot ce e rău şi urât. Poate că nu mai ţine minte cum îi spuneam, sub pod, şi apoi la noi în casă: „Mi-e dor să mă sărut cu el”. Şi cum plângeam. Şi cum mă uitam fix, în gol.

Vizita lui Ştefan [Baciu], [Octav] Şuluţiu, [Eugen] Jebeleanu, [Mihail] Chirnoagă. O zi gălăgioasă, agitată. Cu glume băieţeşti, groase. Mă simţeam urâtă, nemulţumită de mine. Părul în codiţe, rochie tiroleză. Am dansat la mine, după patefon. Jebeleanu m-a tras de guşă. Nu mă lăsam şi discutam, marivodam. Ştefan a atârnat caricatura cu maimuţa deasupra maşinii de gătit, în bucătărie, şi a scris deasupra „Marioara gătind”. Pe o carte de vizită a lui Camil Baltazar. Am găsit-o a doua zi. Ne-am fotografiat. Eu cu un maimuţoi de cârpă în braţe, maimuţoii vii în jurul meu. Am jucat biliard, popice, poezii cu rime continuate. Am fost la cârciumă şi am băut. Ştefan mi-a pus piper în vin. Jeb vroia să mă mângâie pe picior, eu l-am zgâriat.

— „Sufăr orice, numai să mă laşi”.

Nu l-am lăsat. Ştefan făcea pe supăratul că flirtez cu Jeb. I-a pus o varză în vârful umbrelei. Ştefan m-a împins şi mi-a sucit mâna. M-am supărat. La masă ne-am împăcat şi şi-a cerut iertare. Şuluţiu şi-a pus

pălăria pe dos şi a căpătat capul lui de vagabond, neras, slab, înfometat. Jeb şi-a vârât monoclul lui Ştefan în orbită şi a comandat chelneriţei:

— Domnişoară, d-ta care eşti transcendentală, fii bună şi adu-mi nişte siderale, ştii ca în seara aceea…

— Brânza de Brăila?

— Exact, exact, aşa, nişte siderale cum ştii d-ta…

La gară eram emoţionată. E de ajuns să văd un felinar de gară, un vagon sau un şef de tren ca să devin melancolică.

Jeb mi-a sărutat palma pe dinăuntru. Se chema că mi-a făcut curte. Când eram singuri mă întreba despre amor şi căsătorie. Semn bun. Pe mine chestiile astea mă dezgustă. I-am răspuns scurt şi anost. Mi-a făcut cărare şi mi-a spus că am păr frumos. Şi că sunt un copil dulce etc. L-am întrebat, prosteşte, dacă îi face plăcere sau nu că am să scot şi eu un volum de traduceri din Rilke. Mi-a făcut teoria traducerilor, interpretare personală, contribuţie sufletească a traducătorului ş.a.m.d. şi mi-a explicat că sunt o prostuţă, o fată mică şi ce fericit trebuie să fie bărbatul meu că are un asemenea copil. – Mersi.

À propos. Am citit aseară în La Rochefoucauld: „On fait souvent vanité des passions, même les plus criminelles; mais l'envie est une passion timide et honteuse que l'on n'ose jamais avouer".

„Alea cu ciur" înseamnează pentru Suciu, şerveţelele de dantelă.

Zărneşti, 17 Septembrie 1937

Am fost pentru trei zile la Bucureşti. M-a dus directorul Huch cu maşina. Mi-a făcut bine schimbarea, m-a mai domolit puţin. Şi rău. Suport mai greu liniştea, singurătatea. Am văzut la repezeală teatru, cinematograf, ca o provincială. Seara cu Fanny, Mişu şi Tilly la „Luther", lângă gară. Am flirtat cu Tilly. „Ce aluniţă am. Cum strică simetria feţii şi cât e de frumos asta". Eu: ce ochi frumoşi are el. Etc… Pe drum, spre casă, l-am descusut despre *Lumea Românească*.

Luni am fost acolo. Tare emoţionată. Dădusem vreo cinci telefoane fără nici un rezultat. Când am ajuns sus, gâfâiam. Era şi Răcăciuni în birou. Apoi singuri. I-a părut bine că am venit. Singurul lucru de care sunt sigură. Celelalte toate au fost poate teatru, obişnuitul lui teatru. Era şi el emoţionat: „Michi, mi s-au uscat inima şi buzele". M-a întrebat o mulţime de lucruri şi eu mi-am dat drumul, cum mi-e obiceiul. Ca să aibă ce să-şi bată joc de mine, mai târziu, speculând fiecare mărturisire, în felul lui trivial.

— Ceva mai trebuie să-ţi spun. Mi se întâmplă un lucru în-gro-zi-tor! Cu orice femeie aş încerca să mă culc, mai tânără sau mai puţin tânără, mai urâtă sau mai frumoasă, oricum ar fi, nu pot să mă gândesc decât la tine, tot timpul. Eşti singurul om la care mă gândesc.

Sunt aşa de rupt de toate. M-am angajat într-o serie de lucruri pe care trebuie să le fac şi am să le fac, dar n-am nici o bucurie de nici un lucru care-mi reuşeşte. Şi mi-au reuşit multe, în ultima vreme. Mă gândesc: cum s-ar bucura Michi, de cutare lucru sau de cutare lucru.

Eu: dar nevasta dumitale?

— Ea nu ştie nimic din afacerile mele. N-am de ce să-i spun. N-are înţelegere pentru astea.

Eu: Domnule Director, ce serios şi gras te-ai făcut.

— Ce să faci? Trebuie să pari serios cu oamenii.

Eu: Lumea nu ştie că ţopăi gol în faţa oglinzii?

— Am făcut eu asta? Şi bărbatul tău tot aşa face?

Eu: Nu ştiu!

— E grav, serios şi în dragoste? Spune, cum e el.

Eu: E castaniu, cu picioare lungi subţiri, gură urâtă, ochi mici şi plini de dragoste şi frunte frumoasă.

— Să-l ia naiba. E subţire. După 30 de ani o să-nceapă şi el să se-ngraşe. De cât timp eşti măritată?

Eu: De un an jumătate.

— De un an jumătate…

Eu: Vezi, acum eu sunt ţăranca şi tu orăşeanul.

— Şi la mine aveai tot felul de pretenţii. N-ai fi admis în ruptul capului să locuieşti la ţară. Ce frică ţi-era de closet turcesc.

Eu: Şi-acum m-am obişnuit foarte bine. Lasă, e mai bine că s-a întâmplat aşa. N-aş fi putut trăi cu tine. Eşti prea nebun. Prea violent.

— M-am mai schimbat, Michi. Îl iubeşti tare pe bărbatul tău?

Eu: Da… tare…

— Şi eşti fericită?

Eu: Da!

— Îmi pare bine Michi. Mai bine să te ştiu aşa.

… Ce-ai spune, tu, să te omor acum?…

I-am vorbit de lucrurile pentru care venisem. Mi-a promis tot. Mi-a spus că poate s-o facă. Mi-a cerut manuscris. M-a condus jos, până la poartă. Ne-am ţinut de mână. I l-am adus a doua zi. Era bine în camera mare, luminoasă. Am vorbit mult. Tot felul de fleacuri. Mi-a povestit cum îl urmăresc studenţii, cum vor să-l omoare. Nu m-a impresionat deloc. Ştiu, totuşi, c-aş suferi mult dacă s-ar întâmpla. În seara când îl urmăreau, telefonau din sfert în sfert de oră, nevestei, că e asasinat. A găsit-o acasă, citind liniştită şi ascultând muzică. (Ca să-mi arate cât e de crud destinul cu el, cum sunt oamenii de răi şi de interesaţi etc…)

Mi-a fost scârbă de o mulţime de lucruri. Nu mai sunt obişnuită cu această canalie vulgară. Discută ca un parlagiu. Mi-a spus nişte lucruri oribile despre Coca, cu care a trăit, despre Lucia, pe care n-o poate suferi. (Merge cu picioarele desfăcute, parc-ar avea un bălegar în loc

de sex şi ar sta gata să-i cadă). Mi-a mai povestit fleacuri despre gazetă. M-a rugat să-i las aluniţa, sau urechea. Aluniţa e aşa de mică, nici n-o să se observe că lipseşte. Şi urechea mi-a cerut-o, după ce m-a întrebat dacă eu aş face la nevoie, ceva, pentru el.

— Eşti o fată dulce.

Eu: Da, dar nu prea mă ia lumea în serios.

— Ai un cap de băiat.

Eu: Îţi place coafura?

— Da, mult. Mi se face câteodată aşa de dor de tine că nu mai pot. Mi-s dragi atunci toţi oamenii pe care-i cunoşti tu. Şi Fanny, şi Paul Păun. Aşa îmi vine să te văd, să stau de vorbă cu tine!

— Şi de mine nu ţi-e dor deloc altfel?

— Nu, nu mi-e dor de hoitul tău care stă la ţară şi se spală în lighean şi se uşurează într-un closet turcesc.

Eu: Pardon, e axiomatic că Marioara nu face caca, nu face pipi.

— Ba da, ba faci. Chiar eu te-am şters la popo, cu mâinile mele. Altul nu te-a mai şters aşa.

(Toate astea le-a spus aşa *per a contrario*, adică: îi e dor de hoitul meu, care se uşurează etc… Ăsta e unul din farmecele lui, *per a contrario*.) La urmă, m-a sărutat pe obraji, a cerut şi ochii şi i-a sărutat, şi o ureche.

Pe stradă, m-am întâlnit cu Lică, şi am flecărit, foarte (sau aproape) calmă. Am cumpărat, în Piaţa de flori, o perie proastă de haine. Şi Lică e mare, gras, vulgar, scrie poezii (foarte bune, spune el), scrie piese de teatru pentru copii, are ceva aşezat, îndopat în el şi nimic din adolescentul zvelt de acum cinci ani.

17 noiembrie 1937

Trebuie să mă grăbesc să scriu romanul tânăr, fraged, tragic, pe care-l purtam acum câtăva vreme în mine, pe care-l mai port încă dar care dispare, păleşte, încetul cu încetul, pe măsură ce mă schimb. Ce-mi va folosi că voi avea poate ochi mai limpezi, mai maturi, mână mai sigură, dacă se va duce departe de mine, dacă-mi va scăpa, aluneca printre degete esenţialul, sufletul romanului?

Richi a scris şi a spus să ies din mine, să văd oameni, să lucrez pentru ceva, să fiu o celulă între alte celule harnice care lucrează în marele organism. Pentru propria noastră sănătate o spune el, o spun psihologi savanţi, o simt eu, e mai bine să nu ne închidem sălbatic. Riscăm neurastenia, sau în cel mai bun caz o uscare primejdioasă a tuturor surselor vii din noi. Nu, desigur, narcisismul nu e pentru noi, pentru anii în care trăim, pentru clocotul care e în jurul nostru.

O ştiu prea bine, eu, care nu fac politică dar căreia slabele ecouri ce-mi ajung la urechi îmi fac atâta rău, le trăiesc atât de intens. Dar

faptul că mă îmbolnăveşte orice adversitate din afară, nu e tocmai efectul timidităţii vinovate în care mă complac, izolării contra căreia nu lupt?

Chiar arguţiile astea nu sunt un păcat împotriva tuturor, împotriva mea, în primul rând? E pierdere de vreme, e laşitate? Sau e un înger al artistului, un înger păzitor care nu-l lasă să rătăcească pe căi sterile pentru el?

Că există scriitori pe care experienţa socială i-a fecundat, nu pledează pentru acţiune. Cazul unui Malraux nu e concludent. Sunt scriitori făcuţi să absoarbă socialul şi să-l redea, după cum sunt alţii care pipăie întreaga lor viaţă un cântec îngropat în fund, care scormonesc, scormonesc necurmat, într-un pământ rebel, dur – ignoranţa, tinereţea, stângăcia, timiditatea, misterul din el, din tot ce-i împrejur – pentru ca până la urmă să dea sau să nu dea de marele cântec, de izbăvire.

Mă întreabă Richi, ce-i cu iudaismul meu, cu tragedia mea lăuntrică ce izbucneşte uneori, scurt, crispat, în mici strigăte repede astupate? – Vorbeşte, îmi spune, nu e o chestiune intimă, de mici mizerii, umilinţe personale, pe care n-o poţi mărturisi nici unui prieten. E ceva impersonal de care ţi-ar face bine să vorbeşti.

Şi eu nu pot. Pentru că nu e ceva general, cum crede el. E mai intim decât îmi închipuiam şi eu. – Ce vrei, îmi spune? Ai o limbă în care poţi scrie, pe care o posezi, te-ai născut aici, ce-ţi pasă de celelalte mizerii?

Şi iată că nu-i aşa. Nesiguranţele din mine, lipsa de ataşament strâns, neancorarea de nimic, diferenţierea de ceilalţi mi-apare mai ascuţită, mai intolerabilă acum, când mi-e confirmată din afară, din tabăra cealaltă. Stigmatul de care ei vorbesc, l-am simţit de mult, eu, care am avut atât de puţine prilejuri să-l simt (pension, cerc evreiesc, lipsă de ambiţie, de snobism).

A nu fi creştin pentru că te-ai lepădat de credinţă e o alegere, o suferinţă, poate, deşi îmi închipui că o anumită structură areligioasă e mai determinantă în cazuri de abjurare de la o credinţă cu care te-ai născut, decât o luptă ideologică, ce te duce la ateism.

Dar a nu fi născut în nici o religie, a simţi deodată nevoia de ea şi a nu te putea agăţa de nimic şi mai ales de ceea ce începe să te cheme, să-ţi fie mai aproape, prin lecturi, prin artă, poate chiar prin curentul de misticism care te atrage în matca lui, vrând nevrând, e o mare pedeapsă care nu ştii de unde vine şi de ce. Şi apoi, a te simţi atrasă de oameni, de amenitatea raporturilor care se creează între tine şi ei, de o comunitate de gusturi, de lectură, şi brusc, fără tranziţie, să te simţi strânsă într-un cerc de ură, care vrea să fie teoretică, generală şi care te strânge, te sufocă pe tine, te lasă năucit.

A fost atât de penibilă discuţia avută cu Broşteanu încât la un

moment dat mi-am spus că singurul lucru bun de făcut e să nu-l mai văd. Într-adevăr, n-a fost nevoie de mai mult de o jumătate de oră ca să-mi devină odios. Omul rece-distant, dar fin, politicos, rafinat a devenit deodată atât de vulgar, de strâmt, de obtuz, atât de imbecil, de arţăgos, încât am căzut ca din nori. Răsfoiam nişte cărţi noi, primite de el, despre catedralele gotice din Franţa. Vorbeam tihnit, plăcut, despre una şi alta. Mă întreba dacă-mi place. O dată, de două ori. I-am spus că da, dar că nu sunt destul de pregătită, n-am destulă înţelegere. Apoi am vorbit despre Bucureşti. L-am întrebat dacă n-a mai venit pentru o zi, două, aşa cum fusese proiectat.

— Ba da, am fost pentru trei ore numai, de Sf. Mihai.

— Da, când a fost Sf. Mihai, că nu mai ştiu, l-am întrebat, zâmbind.

— Desigur, că d-ta n-ai de unde şi nici nu ţi se cere să cunoşti sărbătorile noastre, dar Sf. Mihai e un Sfânt foarte important…

Şi de aici am ajuns, bineînţeles, la chestia ovreiască.

Mi-a mai spus că am avut eu o ieşire oribilă, cândva, în tren, când a pomenit el despre Sf. Dumitru.

Eu nu-mi aduc aminte nimic. Probabil că tot vreo copilărie, vreo glumă nevinovată ca cea cu Sf. Mihai. A spus lucruri jignitoare, „aşa în general” despre ovrei şi mie, în particular, pe chestia sfinţilor. A fost o ieşire atât de grosolană, atât de neaşteptată, că eram – cum am spus – năucă. Lacrimile, bineînţeles, mă umpleau toată, aşa cum se întâmplă totdeauna când sunt între oameni şi trebuie să păstrez o ţinută de împrumut. Aş fi vrut să fug, să mă ascund undeva, să urlu. Toată urâţenia greoaie a trupului lui, dinţii stricaţi, râsul behăit, au devenit unicele lucruri care îmi sar în ochi. Îl urăsc. Nu l-am mai văzut de atunci. De altfel, acum îmi amintesc de multe amănunte umilitoare, pe care n-am vrut să le văd vara trecută, când făceam excursii împreună cu Popeea. Poate că sensibilitatea zgândărită de-acum reacţionează şi retrospectiv, în orice caz impresia, verificată prin Sorin, s-a adeverit. E cert că singura atitudine de conceput, în cadrul demnităţii, e să rup cu el, într-un fel sau altul, preferabil, lin, elegant.

Dar, atunci, n-ar trebui să ne izolăm complet, să nu mai vedem pe nimeni altcineva decât pe Israel al nostru? E posibil pentru un om civilizat, cu pretenţii de cultură?

Voi înghiţi probabil umilinţa. Voi fi prudentă şi falsă.

Încep să înţeleg, prin propria mea durere. Încep să văd cum generaţii, zeci şi zeci au înghiţit aceeaşi băutură amară. Cum, urând, s-au modelat, au devenit supli şi perfizi şi cupizi. Din relaţii ce puteau fi calde, amicale, au căutat să scoată folosul, folosul imediat, material. Cum au învăţat să se întoarcă şi să lingă acolo unde au fost bătuţi şi scuipaţi. M-am simţit atât de josnic de haină şi de umilită, şi asta va fi totdeauna, cu toţi oamenii pe care îi voi întâlni, de care mă voi apropia cu simpatie, cu încredere.

Nu mai sunt fată tânără, sunt femeie. Nu mă pot încă obişnui cu acest gând, cu această senzaţie de plenitudine, de duioşie, de oboseală. Oare căsătoria să fi făcut asta din mine? În nici un caz, nu prima dragoste, dragoste fizică, m-a făcut femeie? Am fost atâta timp zăpăcită, excitată, cu gărgăuni în cap, cu furnici în trup, cu ore de ameţeală totală, de veselie smintită, copilărească, de deprimări tot de fată tânără, nelămurite, adânci? Şi acum nu mai e nimic.

M-am descoperit bătrână lângă omul pe care l-am iubit întâi. Aşa, ca o femeie învechită în rele. Parcă nu un om aş fi iubit după el, ci zece. Cum am putut să mă apropii aşa facil de el, aşa de tandru, de superficial, cu mici gelozii târzii, cu diminutive vulgare, cu mărturisiri necugetate, curgând şuvoi, cu hidoasa vanitate de a te şti sau de a-ţi mai da iluzia că eşti iubită.

Aveam impresia, tot timpul, că jucăm amândoi o piesă proastă, răsuflată în succesul căreia nimeni nu crede, începând cu actorii, şi totuşi am jucat-o.

Cel puţin mi-am verificat ataşamentul profund pe care-l am pentru Sorin. Cum îi spun şi lui Sorin, e bine că nu l-am cunoscut pe el de la început, numai aşa am putut să cresc şi să mă formez. Şi e bine (făcând abstracţie de tot ce ar fi fost groaznic într-o asemenea convieţuire), că n-am rămas cu P. tot din aceleaşi motive. Bine, am crescut, înţeleg mai multe pentru că am străbătut toată gama, pentru că de atâtea ori m-am prăbuşit şi m-am ridicat, e bine pentru noţiunea de om matur, de om întreg, dar pentru viaţa adevărată, frenetică, esenţială, biologică, pentru viaţa adevărată a femeii atârnând de o singură imagine, de un singur mit care o pătrunde, dă măreţie şi sens existenţei, pentru femeia aceea nu e bine.

Că dragostea mea pentru Sorin e reală acum nu-mi pot imputa. Dar cum am ajuns aci! Câte minciuni mai mici şi mai mari, câte lucruri nespuse, spuse pe jumătate, falsificate. Câte disperări care m-au adus la el, câte laşităţi, câte dezgusturi, câtă indiferenţă faţă de el şi grijă numai de pielea mea? Pot trece fără urme? Se poate naşte din asta frenezia, nebunia? De ce le caut? Nu mi-e ruşine să fiu muieruşcă şi numai muieruşcă? Nu mă pot realiza altfel? Nu pot simţi că trăiesc, altfel?

Bucureşti,14 decembrie 1937[1]

Cât sunt de lentă, abia acum îmi dau seama. Cât de încet sapă în mine toate impresiile care vin din afară. Cât de târziu ajung în luminişul conştiinţei. Trebuie să treacă întâi prin filiera oboselilor, melancoliei, răului adânc, organic, agitaţie nervoasă, senzaţie de dezgust, de sfârşire – nemotivate de nimic, ca să ajung să mă lămuresc şi eu, ce e

cu mine.

Beau lapte şi apă cu zahăr şi nu mănânc carne. Poate mă voi linişti puţin. Dar cine-mi va lua golul ăsta care se măreşte, care mănâncă din mine, şi creşte, creşte.

Nu ştiu să spun. Nu ştiu să explic. Dar sunt lămurită.

E un lucru care trebuia să se întâmple. E o etapă pe care trebuia să o parcurg. De la nimic din ce e normal, normal pentru mine, nu trebuie să fug.

Era necesar să ies din mitologie. Liniştea mea dinainte era artificială, eram păzită de un zid de fantome şi puteam dormi liniştită. Da, asta trebuia să se termine. La lumina zilei, strigoii se risipesc. Dar dacă lumina şi zgomotele prea mari, prea multe, revătuite de fiinţa de mucigai a fantomelor, sunt prea usturătoare pentru mine, prea aspre?

Sunt rea, asta o ştie toată lumea. De ce sunt însă atât de permeabilă? N-am destul ale mele? De ce mă tulbură şi mă urmăresc bănuitele suferinţe ale lui R. Şi de ce ale altora nu? Ale altora pe care îi iubesc mai mult decât pe el, poate? Nu vreau să alunec pe panta prieteniei mistice… Poate pentru că nu mi se dezvăluie niciodată în întregime. Pudoarea îl stânjeneşte, îl opreşte la mijloc şi asta mă face să-mi închipui furtuni supraumane, care le depăşesc pe ale mele, cele trecute, sau pe ale altora. Când îmi spune despre Sanda că îl face să sufere cu gesturi tăioase, brutale şi că suferă şi ea dur că nu poate împiedica să vorbească în ea tot ce e întuneric, umbră, într-un om – mi se deschid prăpăstii, mistere, vieţi demonice care depăşesc mult biata mea fiinţă domestică. Dar Richi a ştiut totdeauna cu cele mai abstracte cuvinte să mă tulbure… Pentru că fereşte, ascunde faptul brut şi când îl dă, îl intelectualizează cu o ironie, cu o ieşire din real, am fost totdeauna ridicol de afectată de tot ce i se întâmplă.

1. Două zile mai târziu, joi 16 dec., Maria Banuş îl vizita pe E. Lovinescu pentru a-i înmâna volumul proaspăt apărut *Ţara Fetelor*. Era însoţită de Lucia Demetrius. Aceasta încercase, încă din primăvară, s-o introducă în cenaclu. Prima lectură avusese loc în şedinţa de duminică 4 aprilie 1937, când maestrul nota în stilul lapidar cunoscut: „M.B. trei lungi poezii fără succes” (cf. E. Lovinescu: *Sburătorul, agende literare*, V). E lesne de identificat poeziile cu pricina, în volum: *Ceas de demult, Vis* şi *Mama*. (Nota mea, G.Ş.)

1938

Zărneşti, 1 martie 1938

Salvarea. Richi: trebuie să te pierzi, ca să te găseşti. Timpuri noi. Le simţi în aer, te trag şi pe tine, nu poţi să rămâi în atemporal. Sunt epoci de lux, de bogăţie şi sunt epoci când revii la om, la esenţial, la salvare în primul rând.

În ce mă priveşte, problema se pune organic, ca evoluţie interioară, independent poate de timp. Problema se pune din punct de vedere existenţial şi artistic.

Ajunsesem la un punct mort. Între o adolescenţă-tinereţe furtunoasă, care mă nutrise câţiva ani, şi care nu mai e, şi o maturitate pe care n-o vedeam, n-o bănuiam, sau o bănuiam searbădă, lipsită de conţinut, de mişcare. De aceea strigătul iraţional: „Sunt o stafie, sunt o stafie!”.

Şi mâinile mari, mângâietoare ale lui Sorin: „Să nu te mai aud niciodată spunând aşa ceva”.

Sunt atât de bătrână, măcinată de trăire şi totuşi n-am trăit decât unilateral, în pasiunea cărnii. Pentru celelalte pasiuni sunt însă tânără, foarte tânără, şi aici e salvarea. Minunarea, extazul care simţeam că se duc, lăsându-mă săracă, vor veni din nou, bune, salvatoare.

Încordarea cu care mă agăţam de o luntre care mi-a scăpat din mâini va lăsa loc unei destinderi, unei uitări de mine, unei viziuni mai largi.

Dar astea n-au venit încă.

Apropierea, recunoaşterea unor lucruri noi sunt teribile, ca orice început. Dumnezeu, patria, viaţa, moartea, câte noţiuni livreşti, înainte. Şi acum le pipăi, ca nişte răni în mine, şi pe nici una nu pot s-o alin.

Femeia este, bărbatul devine. Rilke o ştia, ca de altfel toată gândirea germană, care vede în femeie ceva instinctiv, legat de pământ. Poate de aceea devenirea femeii-artist e atât de lentă, de grea. Începi prin a fi de acord cu lumea, pe când bărbatul îşi croieşte drum spre această înţelegere. Pentru femeie, începutul dramei spirituale e pierderea acestui acord, e neputinţa dureroasă de a mai cuprinde lumea prin simţuri, prin bucurie, prin lacrimi, prin trăire simplă. Ochii noştri, abia deschişi la lumină, sunt ameţiţi. Membrele noastre, învăţate să strângă, să mângâie, sunt rebele la disciplina grea, monotonă, a nemişcării, a studiului. Dar bucuria noastră în faţa ideii, în faţa lumii noi care se deschide e incomparabilă cu a bărbatului. Noi o trăim ca

un triumf organic, ca un triumf asupra spiritualităţii de harem. Şi dacă avem în minus faţă de bărbat puterea de muncă, stringenţa logică, obişnuinţa mânuirii obiectului, venim în schimb pline de seva realităţii, de contactul cu pământul, cu durerile mari, esenţiale ale maternităţii, ale umilinţei, ale lungii închideri în sine. Suntem vagi ca formele născânde, necomplet desprinse din blocurile brute, pe care le-a creat Rodin. Dar purtăm, ca şi ele, dubla forţă a spiritului şi a materiei. Dacă aş avea posibilitatea, m-ar pasiona studierea problemei existenţiale din punctul de vedere pur femeiesc. Ţinând seamă de toate datele, care diferenţiază creatura: femeie de bărbat şi care sunt atât de fundamentale încât nu se poate să nu ducă la o altă dezlegare a trăirii ei. De ce o filozofie a vieţii, pe rase, ba chiar pe naţiuni şi nu e şi o lume înţeleasă de femei?

Această putere de ecloziune pe care o pot avea forţe neutilizate mi-a fost sugerată şi de zbaterea mea în jurul problemei religioase. Spunea Broşteanu că numai un creştin ar fi putut scrie poezii ca Rilke. Oare Evreul modern, înţărcat atâta timp de l a p t e l e h r ă n i t o r a l c r e d i n ţ e i, şi cu sensibilitatea pe care nici un duşman nu i-o contestă, în momentul regăsirii, al fervoarei, nu-l poate crea, oare, în forme tot atât de perfecte şi de calde totdeodată, pe Dumnezeu?

Şi chiar în momentul zbaterii, al căutării nu e mai aproape de Dumnezeu decât un creştin sătul, răsfăţat, un creştin care are împotriva lui „victoria” (cum spunea Rimbaud de Germania după 1870)?

Când în toamnă l-am revăzut pe Richi şi m-am purtat atât de femeieşte, cu lacrimi, cu nervi, cu neputinţă de a vorbi, de a mă explica, eram „la cumpăna apelor”. Cercul se lărgea în jurul meu şi mi-era frig şi gol în mine, ca după ieşirea dintr-un culcuş mic şi cald, fie el cât de dureros al dragostei, al eului mic şi furios şi tânăr şi orb, încolăcit şi cu dinţii şi ghearele înfipte în dragostea lui.

Prima reacţie a fost femeiască, bineînţeles. Lacrimi, neînţelegere, exagerare, tragedie. Vedeam, simţeam că mă sfârşesc şi credeam că e prăpădul, nu înţelegeam. Credeam că tinereţea a fost un foc strălucitor de artificii, în urma căruia rămâne numai miros de ars şi vid ca într-o grădină goală. Credeam că toată viaţa va fi o lipsă din mine, o repetare fără sens. Şi iată că ies din mine, că întind mâinile afară, dar ca să mă întorc cu ele pline, să-mi fac cuibul. Ce imagini idioate şi idilice şi nepotrivite cu ce se petrece în mine. Nu cuib vreau să-mi clădesc. Cuib e ceva moale, cald, care invită la lene, şi tocmai contra lui vreau să lupt.

M-am întâlnit cu Rilke într-un moment propice. Momentul dezghiocării. În faţa marii lui pilde eşti anihilat sau înviezi. Indiferent ce rezultat ar avea pentru poezia mea, exemplul devenirii lui m-a

trezit. Drumurile spiritului sunt ciudate. poate că de la el am să pot păşi pe alte căi mai largi.

Richi îmi spune: iată un bun subiect de roman. Adolescentul cum am fost eu, echilibrat, împăcat, învingător pentru că nu avusesem de luptat. Era o victorie facilă, care s-a năruit la prima ciocnire bruscă de realitate. A trebuit să mă schimb pe măsura celor aflate.

Da, Richi acum e altul. Mai uman, nu în sensul simplist pe care îl dădeam altădată cuvântului. El nu poate deveni uman: milos cu o ureche aţintită spre durerile altora. E făcut, ca orice gânditor, să se asculte numai pe el. Dar e mai bogat, mai suplu, mai în devenire. S-a ciocnit de pământ şi a devenit mai puternic. Nu mai e rupt.

Şi cum să nu-mi vină să râd de fanteziile de desenator decorativ, prea decorativ, prea linear-geometric al soartei? În momentul când el intra în real, eu ieşeam. Intram în imperiul fantomelor, al amintirilor, şi de acolo, dând la o parte perdeaua lor de văluri înnodate, încâlcite, mă strecuram afară, spre altă curiozitate, spre altă sete. Această lovitură de teatru, această intrare şi ieşire din scenă, impresionante, au fost totuşi reale?

Nu mă plângeam şi nu plângeam prietenia noastră moartă, zeul căzut şi străin, cu care mă plimbam alături fără să-l recunosc, în ziua cu ploaie, cu popasul în Palatul telefoanelor, cu naivităţile lui de îndrăgostit şi blazarea mea de mătuşă? Aş voi să pot scrie povestea prieteniei noastre şi cât regret că n-am notat cuvinte care se pot rosti numai o dată, la o anumită vârstă, într-un anumit stadiu al prieteniei, într-un anume loc şi nu în altul. Oare prietenia noastră nu se asemăna cu acele locuri ferite şi sfinte unde primii creştini se ascundeau, îşi apărau credinţa de păgânii violenţi? Ca o grădină în care zgomotele din afară răzbat purificate, clarificate de sita copacilor, licăritoare, calmă?

Ce mult, ce enorm ar însemna pentru mine să pot fixa atmosfera, ceva din atmosfera de început de viaţă, de neprecizie, de exaltare şi luciditate, de stânjenire şi intimitate, de confesiune şi de pudoare!

Şi voinicia cu care îmi aducea în bot altă pradă şi altă pradă. Cunoştea oameni şi îi supunea, îi tulbura: Germaine, Vera, Tedy… Gide, Delteil, Spengler, Giraudoux acţionau. Adolescenţii se mişcau, mergeau înainte şi, totuşi, stăteau pe loc.

Şi cum aş dori, mai ales, ca prin întâlnirea aceasta să pot lăsa să se întrevadă cea de a treia fiinţă, invizibilă şi atotputernică, ce se naşte din orice contact fecund. Centrul în jurul căruia ne mişcăm. Focarul. Prietenia care a ieşit din noi şi care e mai mare decât noi, ca orice creează omul. Îl depăşeşte. [Adăugat ulterior:] *Mai târziu am citit în Hartmann acelaşi lucru.*

În sensul ăsta, Operă de artă, da. Nu cum ne vedea Richi în epoca

lui de estetism. Frumoşi, echilibraţi, ca într-o operă de artă. Armonia se naşte nu când o chemăm, ci când am străbătut toate sferele.

Nu înţelegeam, înainte, noţiuni absolute, platoniciene, de frumos, de prietenie. A trebuit să mă apropii de ele trecând prin toate îndoielile şi indiferenţele (n-au existat şi zile de completă confuziune şi haos, când te gândeai că Richi are mâini care ar fi putut să te dorească, să te mângâie? Că are gânduri care ar fi putut merge altfel spre tine? Şi el nu fusese de atâtea ori tulburat?)

Spune undeva Novalis: „wie suchen das Unbedingte, überall, und finden immer nur Dinge".

Eu nu m-am mişcat niciodată decât printre lucruri şi totuşi am, sunt sigură că am, în scurte şi binecuvântate clipe, revelaţia absolutului, necondiţionatului. Cât mister e în orice prietenie ca în orice dragoste. Ce puţină aemănare de trăsături psihologice (greşeşte Richi când spune: ne-am fi iubit, poate, *altfel*, dacă nu semănam atât de bine), câtă distanţă în cea mai mare parte a timpului, câte prăpăstii, atât de rarerori învinse, şi peste toate: prietenia.

Cât de neputincioasă am fost să-l ajut, să spun cuvântul, să fac gestul care trebuia, când l-am văzut hărţuit de griji materiale, dar mai ales de dragostea tragică, care-l găseşte neputincios, slab, fără mijloace de apărare, ca pe oricine.

„Să am iar echilibrul dinainte. Omul nu e făcut să sufere. Nici o filozofie din lume nu-i poate cere asta. Să am iar înţelepciunea dinainte, pe care am părăsit-o pentru filozofie."

(Asta a spus în dimineaţa când m-a iubit tare şi m-a sărutat pe ochi. După aceea, am căutat să nu-l văd. Mi-era frică să nu stric vraja. De mult nu mai trăisem într-un cerc magic. Când ne-am revăzut, m-a certat pentru asta: „Aşa, va să zică nu-i deloc romantică prietenia noastră". Într-adevăr, am rămas cu multe pliuri, moştenite de la el din era estetismului. Dar îmi sunt dragi, ca nişte rituri, şi nu mă pot despărţi de ele. În oarecare măsură, cred că sunt totdeauna necesare. Pentru stil).

I-am spus că vreau să ies din mine, din eternele mele preocupări feminine, şi chiar din literatură, din artă, şi să devin serioasă, să studiez lucruri aride – care să nu aibă de a face cu mine – cu lucrurile dureroase pe care le port în mine.

— Sf. Paul (sau Augustin? Maria) ne sfătuieşte şi pe bună dreptate să nu mergem către lucruri prea reci, complet opuse nouă, căci rezultatul e tocmai contrar celui dorit, recădem într-o senzualitate crasă, curând, foarte curând. Echilibrul îl păstrăm tocmai prin lucruri care nu ne sunt străine, ca arta, literatura.

Şi altădată, când i-am spus că să devină un „domn serios" – m-a întrebat: „şi graţia"?

— O, numai de dragul ei, n-aş renunţa la căutarea de mine. Prefer

să mormăi stângaci, grosolan, ridicol, cuvinte pentru care nu sunt destul de pregătită, să mă mişc ca un elefant printre idei fragile de porţelan, decât să rămân în pavilionul de jad graţios, depărtat, surd.

Zărneşti, 12 mai 1938

A murit Moaţa. S-a sinucis acasă, la Negru. Să notez: o chema Elena Dandea, poate am să uit şi asta. Şi ochii mici, trişti şi veseli, ironici. Nu pot deloc să-mi reamintesc ce nas avea. Dar îi aud râsul năvalnic, molipsitor. Şi cum spunea „domnu' inginer". Şi „nu-i modru", ca să ne înveţe expresii ardeleneşti. Şi cum îmi spunea „ai o faţă ca floarea de cireş".

— Ce fund mare am căpătat. Mi-ar plăcea să am o fermă şi mulţi copii, gospodărie mare, dar ştiu că n-o să am niciodată parte de aşa ceva.

Când ne-am întâlnit în autobuz, la Râşnov: „nu-mi place să fiu surprinsă în aventură".

— Eşti cu cineva?

— O, nu, singură, dar sunt în aventură. Râşnovul a fost aventură.

Şi punguţele de sub ochi şi ochii oblici. Şi: „tu crezi că sunt bună. Aşa fac impresia, dar nu sunt chiar aşa".

Moartea, atâta vreme a fost literatură numai. De la moartea tatei. Şi acum sunt năucită. Mă uit la pomii înfloriţi şi îmi repet: „Moaţa nu mai e, putrezeşte sub pământ" şi nu pricep nimic. Ce stupide mi se par necroloagele în care se spune „parcă îl vedem intrând pe uşă, cu privirea lui blândă"... Şi e singurul lucru pe care putem să-l facem, să rostogolim aceleaşi şi aceleaşi imagini, care parcă se împuţinează tot mai mult şi îşi pierd relieful, se confundă, ne răpesc pe cel drag, pe cel pierdut.

Richi inegal, grozav de inegal, în ultima vreme. S-a înapoiat Sanda din Italia, ştie şi, probabil, luptă să n-o vadă şi îşi descarcă nervii pe mine.

La Lafayette, am stat cu mama lui de vorbă. Toate mamele astea pricep enervant de multe lucruri, nepricepând nimic. Le scapă miezul, esenţa. Suferă pentru că Richi suferă. Sanda nu e o fată pentru el, i-a spus-o de la început. A văzut-o cineva, noaptea, cu un bărbat, la braţ. Nu vrea ca băiatul ei să fie încornorat. A avut o discuţie cu el, i-a spus părerea şi R. e rece şi închis cu ea, de-atunci. Nu vrea să-şi închipuie el, că ea a contribuit cu ceva la despărţirea lor.

„E foarte bună Sanda şi ştie să ţi se vâre sub piele, cum spune românul, dar are ceva misterios. Niciodată nu spune când pleacă sau când vine, exact. Şi şi-a bătut joc de Richi, cu voiajul în Italia. De trei ori era să plece împreună, şi-a pregătit paşaportul, tot, şi la urmă a

plecat singură. Pentru ea, un voiaj nu e nimic, a călătorit atât – dar pentru el, care n-a ieşit de 10 ani din Bucureşti, era ceva enorm, se pregătise, era agitat…”

I-am înşirat toate banalităţile calmante pe care le ştiam. Mi-era milă de biata femeie, mai ales când m-a luat cu „nu ştii ce înseamnă o mamă”.

Richi îmi spune: Nu mai fi crispată la întâlniri. Şi nu mai căuta să fie „frumos”. Între noi e acum altceva, am trecut de asta.

Şi el şi P. au plâns şi au spus: „iartă-mă”. Nu i-am ajutat cu nimic.

E bine în camera mare, colţurată, săracă a lui Richi. Şi a fost bine când mi-a pus din Beethoven, *Simfonia a 6-a*, motivul pârâului. În amurg e totdeauna bine cu el. „Suntem orientali, Marioara, suntem orientali.”

Ce bun e taifasul lung în camera filozofului, „à la Dürer”, când îmi mângâie mâinile, cu gest lung de pieptene, care se ridică ţi se lasă, şi când face „miau”, şi când îmi spune „monstrule” sau când mă învaţă doct să nu confund planurile. Ne-am plimbat la Cişmigiu, cu Fanny şi Dida, şi ne-am ţinut de mână, am mâncat covrigi, foarte drăgăstoşi, a vorbit de complexul de inferioritate din Adler, a confundat *boules de neige* cu trandafirii, a spus că lalelele sunt ca nişte jandarmi şi am râs de el. La urmă, ne-am despărţit certaţi, a făcut o scenă de gelozie pentru Ştefan şi când i-am spus: „să-mi scrii”, a mârâit: „da, am să-ţi telegrafiez, chiar”.

Richi mă învaţă: „Pierde-te şi te vei găsi!”

Adevărat, nu mă uit pe mine, îndeajuns. Nu mă dărui obiectului. Sunt veşnic în gardă, veşnic atentă la răspunsul meu. Nu ştiu să las îndeajuns lucrurile să vină de la sine. Şi nu iubesc destul.

Diana, când o mângâie Sorin cu piciorul pe burtă, îl împinge cu laba ei mare pe pantalon, şi-i face semn că vrea mai jos, şi Sorin râde.

Ieri, am vizitat şantierul, cu Broşteanu, şi ne-a condus Sorin. „Cetatea morţii”, magaziile îngropate între „merloane” (dealuri în pantă, ca nişte piramide, dar lungi), tuneluri joase de asfalt, drum asfaltat, totul de piatră, închis, ferecat, mort, ca nişte temple vechi egiptene.

Iunie, Zărneşti

Să nu uit ce frumos a fost la Lempeş, la Olt. Ca un Corot. Câmpul cu flori şi stejarii rari, ici şi colo. Şi cum mi-a „fost” mie acolo, întinsă în iarbă pe pernele maşinii, încinsă, pentru că nu puteam face baie şi citind poeziile lui P. şi apoi gândindu-mă la ele. Câteodată, îmi trimite numai „picioarele” sau aşa ceva.

Era o zi atât de frumoasă şi eu nu puteam s-o trăiesc deplin, o trăiam adică, dar în alt climat decât al ei propriu, adăugându-i tragic şi frumuseţi străine de ea. (De altfel, numai aşa te poţi bucura omeneşte de natură: adăugându-i). Am auzit că la Lempeş, în Mai, cresc nişte flori unice în toată lumea, ca nişte lalele, cu pătrăţele de şah pe petale. Dar noi am fost prea târziu acolo, ca să le mai putem vedea. Erau, totuşi, neînchipuit de multe feluri de flori de câmp.

De 8 iunie, am fost cu Sorin pe Pleaşa, după-amiază. Am întâlnit străjeri şi străjeriţe, copii din sat care înjurau de mamă tot timpul, şi fetele aveau o vorbă aspră, bolovănoasă, cum au oamenii pe aci. Era un soare de după-amiază calmă, care încălzea bine toată pădurea, dar nu era înăbuşitor. Carpeni cenuşii lucioşi, drepţi, cu frunze aproape ca cea de fag. Şi brazi înduioşători cu moaţe noi, verzi-palide, fragede la vârf. Oameni, cu un coş, spuneau că adună pentru sirop de brad, bun pentru plămâni. Se pun şi câteva conuri mici înăuntru. Am cules nu-mă-uita şi o ramură lungă, lungă de alun cu frunze în vârf, şi am adus-o acasă. Mai stă şi acum în colţ, lângă peretele vişiniu. E veştedă.

A fost un drum de „aventură”! Nu ştiam exact pe unde s-o luăm. Dar am nimerit uşor, prea uşor. Ne-am întors pe la fabrica de hârtie, prin livezi şi apoi peste Bârsa. Acolo, e curată încă. Dar după ce iese din fabrică, curge până departe, şi la Hălchiu am văzut-o tot aşa, galbenă-cafenie şi cu o spumă groasă, urâtă, rămăşiţe de la celuloză.

Ieri, înapoindu-ne de la Vulcan, am văzut un zăgaz şi o cascadă a Bârsei, captate pentru uzina electrică din Vulcan. Apusul. Doi păzitori de-acolo, saşi, beţi, cu cămăşi rupte, murdari. Glumeau, Anica şi ei.

— Ce mă, tu ai nevoie de nevastă?

— Ba nu, că mi-e bine aşa.

Şi un băiat ofticos, străveziu, cu păr blond roşcat, şi oasele scheletului vizibile, şi nişte ochi pe care nu-i pot uita.

Anica: „Dar unde te-ai îmbolnăvit, măi, că tu parcă ai fost un an slugă?”

Ca şi cum dacă ar fi fost „un an slugă” nu s-ar mai fi putut îmbolnăvi. Există, va să zică, şi la ei, un limbaj convenţional, iraţional, „de salon”, făcut să dea la o parte realităţile spinoase.

Am cules „tremurici”, care ţine mult, un an, doi, şi ochiul boului, şi cătăniţe, şi ochiul bivolului (rotund, mov), unele foarte frumoase, înalte, catifelate, albe şi albastre, pe care nu le ştie Anica cum le cheamă. E pădure multă la Vulcan. La Anica am mâncat plăcintă. Tot satul s-a ţinut după noi. „Păzitoru” a arătat că e om cu carte.

A vorbit „referitor la oamenii de la Tohan, care nu sunt ca cei din Vulcan. Sunt complet decăzuţi moraliceşte, ca inteligenţă”.

Dl Crăciun, cumnat al Anicăi, a venit la noi, ne-a întins mâna şi s-a prezentat: „Crăciun” şi noi am spus: „Ne pare bine, Ebner”.

De la ştrandul de acolo, cred că m-am pricopsit cu răceală. Am stat

prea mult în apă şi m-a luat cu frig.

Am fost şi la „îngropătoarea” săsească. Cel mai îngrijit cimitir pe care l-am văzut vreodată. Unde pun ei mâna, nu se poate să nu iasă lucru serios, solid.

Oamenii de la Vulcan sunt tare mândri, şi pe drept cuvânt, de câmpurile lor. Nu seamănă cu cele de la Tohan. Nu vezi o buruiană. Şi late, regulate, de toată frumuseţea. Trifoi des, des, cu floare violetă. Cartofi, sfeclă, ovăz, grâu. Toate verzi încă, dar înalte, bine crescute. Pe la ei, duc şi femeile plugul, când sunt bărbaţii plecaţi la lucru, la mina de cărbuni, de la Concordia. Dar de cosit, nu cosesc decât bărbaţii, e lucru greu. De secerat, seceră femeile. Din două legături, fac un snop, dacă sunt îndemânatice. Grâul şi orzul se seceră, pentru că ele vin făcute snopi. Mi-am amintit de Tolstoi, scena secerişului din *Anna Karenina*. Acum e timpul cositului. Pământul stă câţiva ani cu trifoi şi lucernă, apoi pun un an orz şi un an cartofi. „Săpătura”, cartofi şi altele, seacă pământul. Celelalte îl odihnesc.

Ca apa cu untdelemnul, aşa nu s-au amestecat saşii cu românii. Îi deosebeşti numaidecât. Şi străzile româneşti de cele săseşti. Alea româneşti sunt mai sărăcăcioase, mai murdare, dar mai „desfătate”. Porţile nu sunt aşa de ferecate. Oamenii mai osoşi, mai pământii, dar mai comunicativi.

La Hărman, am văzut burgul din jurul bisericii. Urâtă biserică. Un gotic greoi, fără nimic gotic. Fără mister, fără linişte. Schimonosit, probabil, de luterani. Curtea cu muşeţel şi cămăruţe cu scări şi uşi de lemn, ca nişte chilii, deschizându-se din interiorul curţii rotunde, în zidul burgului. Acolo se adunau oamenii în caz de pericol. Acum îşi ţin acolo „specul”, slănina. Se închiriază. În curte, în locul unde intri, e un puţ. De jur împrejurul burgului, un şanţ, lat, mult mai lat decât îmi închipuiam şanţurile astea de apărare. O capelă veche de tot, clădită prin secolul al XIII-lea, înaintea bisericii. Picturile catolice răzbat acum prin stratul de var al luteranilor, care le acoperise. Oameni slabi, stângaci, într-o suită aproape egipteană, sunt târâţi în iad. Totul are un aspect primitiv. Un Christ, crucificat, de lemn, e culcat pe o masă şi îl năpădesc păianjenii.

Broşteanu, când a fost la noi, era vesel şi agitat. Nehotărât dacă să stea sau să plece. Nehotărât dacă să aprindă lumânările, în semn de bucurie pentru serbare, „iluminaţie”. Până la urmă cred că tot le-a aprins. Ne-a povestit cum Mihai, servitorul, i-a spus că-i „calicos” cu hainele prea scurte pe el. Şi a chemat-o şi pe Leana, şi-a întrebat-o: „Spune tu, Leano, cum se cheamă, la noi, hainele prea scurte?”.

— Calicoase, cum vrei să se cheme?

Cică are o răutate de servitor, ca Françoise din Proust.

Când trebuia, odată, să plece în excursie şi căuta un pled mai

subţire, mai uşor, ca să nu-i fie prea greu la drum, Mihai i-a spus că „oaia care nu-i vrednică să-şi poarte lâna, nu merită să trăiască”. Broşteanu e un om foarte atent la toate, şi toate caută să şi le explice şi le ia în serios. De multe ori, chiar prea în serios, deşi e deştept.

Doamna Baciu crede că e tânără sufleteşte, pentru că păstrează un entuziasm „juvenil” pentru tot ce e frumos: cărţi, case, oraşe, plimbări. Un entuziasm nereţinut deloc şi care se exprimă uşor, încontinuu. E atât de echilibrată, de armonioasă, cum se spune. E fericită că e mamă, că trăieşte la Braşov, că Braşovul e frumos, că are o casă mobilată uşor, cu gust, că acum n-o s-o mai aibă, se mută, şi o să aibă alt apartament, mobilat şi mai cu gust după jurnale nemţeşti de specialitate, pe care le trece, bineînţeles, prin ciurul personalităţii ei.

Se bucură că stă la soare, că a fost în Italia, că până la 11 dim. găteşte şi apoi citeşte, că de trei ori pe săptămână („crede-mă, e bine aşa”) mănâncă fără carne, că am ieşit din „iarna biologică” şi există atâtea zarzavaturi, că piaţa de vineri, din Braşov, îţi oferă o „bucurie estetică”. Începe cu „eu” şi termină cu „e bine”. E un fel de „elogiu al vieţii”; cântec, nu. (Parcă îl aud, altfel, cântecul vieţii). E un frumos, dar prea frapant început de bătrâneţe. Tinereţea nu se bucură clar, conştient. Şi nu se bucură curat. O durere surdă, „biologică” sau altfel, se amestecă în toate bucuriile. Tinereţea e protest, e înnoire. Cel mai bun lucru pe care-l poţi cere bătrâneţii e să accepte calm, luminos. Şi asta, doamna Baciu o face. Dar o face atât de tare, încât e un simbol viu, al liniştii care va veni. Am căutat să-mi explic de ce prezenţa ei mă turbură când e atâta linişte în ea. Mi-am spus totdeauna „poate tocmai de aceea”, dar nu înţelegeam bine de ce. I-am spus ieri, la „Flagner”, după ce s-a întors de la casă, unde plătise prăjiturile cu gesturi scurte, băieţeşti, corecte.

— Eşti atât de cuminte. Şi când te mişti.

— Nu înţeleg bine ce sens dai cuvântului „cuminte”.

— Aşa ai fost totdeauna?

— Desigur că nu. Dar merităm cu toţii liniştea asta „bună”. N-am fost deloc aşa cum sunt. Eram foarte ironică. Dar atâta timp, de când trăiesc cu Ioan, m-a mai schimbat. Neliniştitoare, n-am fost niciodată. Dar, am spiritul critic de care vorbeşti, dar şi atâta înţelegere, încât înseamnă că nu mă cunoşti deloc dacă ţi se pare că numai el mă conduce.

Casa asta a lui Hugo, e ca o femeie din acelea de care-ţi spui: „Asta cu siguranţă că nu s-a uitat niciodată în oglindă, să vadă cum arată din profil”.

Şi despre arhitectul Schmidts, spunea că e foarte prost psiholog să aducă la pensiunea lui „physikalisch-dietetisch cu băi Kneipp” şi tot ce mai trebuie pentru femei niţel isterice, un doctor atât de greoi, de

lipsit de haz, cu o nevastă însărcinată în luna a şaptea, un doctor care ar fi în stare chiar să-ţi spună „că n-ai nimic; eşti sănătoasă”.

Mă bucur că există Richi, că trăieşte. Existenţa lui mi-e dragă. Într-o vreme voiam să-l schimb, practic, utilitarist. Să-l văd agitându-se, câştigând. Nu m-a ascultat, bineînţeles, şi e bine pentru el şi pentru mine. Îmi scrie că citeşte mult, „ca să recucerească spaţiul pierdut, în ultimul an” – şi eu îl văd cum „se umflă şi se rumeneşte de înţelepciune”, ca un cozonac. Asta, spun numai aşa, ca să mă joc, căci ştiu, întrevăd, ce chinuitoarea e lupta ideilor.

Sorin spune: „Richi îţi scrie, ca un îndrăgostit”.

— Şi ce?

— Nimic. Ştiu că ţine la tine. Am constatat numai. Îmi pare bine că te iubeşte.

— Da, mă iubeşte, spun eu, şi râd cu o gură cât toate zilele şi mă umflu în pene.

Ce drăguţ e Szabo baci. Timid tare şi cu mustăţi groase, ungureşti, şi niciodată nu-şi iese din calm. Are un râs jumătate încurcat, ruşinos, jumătate englezesc, imperturbabil. Bineînţeles că ne scoate câteodată din sărite. Odată, mi-a spus rar, cum vorbeşte el, de vreo trei ori, şi la interval de 5 minute, că „sunt, sunt cerescie la dugheană”. Eu m-am gândit la Ceres şi am crezut că e vorba de cereale, apoi prin semantologie am ajuns la legume. Dar Sorin, cu chiu cu vai, a lămurit că e vorba de cireşe.

Când a aflat Szabo baci, a râs, mulţumit de pozna lui, şi a întors capul, de pe capră, spre noi, uitându-se cu coada ochiului, în vag, ca o fată de pension.

Ioşca, băiatul lui, care serveşte în birou, îi seamănă leit. De două săptămâni veneam în birou şi nu îi auzisem vocea. Aduce jurnalul, pe care-l cumpără pentru noi, se apleacă uşor, încurcat, şi pleacă.

Szabo baci are o întinsă progenitură. Sorin spune că nu are atâţi câţi spune, probabil că-i e ruşine şi mai ascunde câţiva. Lui Szabo baci, îi plac şi iepurii. Îi ţine în grajd.

Anica bocăneşte când umblă. Îi place să arate că face treabă, că e o femeie dintr-o bucată. „Vai, doamnă inginer, se poate să luaţi d-voastră scaunul, dar pentru ce sunt eu aici?”

— Să ştiţi, doamnă inginer, că de asta aţi răcit, că lucraţi prea mult. Dimineaţa la birou, pe urmă îngrijiţi de masă… mai cârpiţi şi ciorapi.

„Poţi oricum vorbi cu ea”, mă laudă către mă-sa, în surdină, dar aşa ca să aud. E cea mai mare laudă pe care poate să mi-o aducă. (Nu ştie că a atins, într-adevăr, un punct esenţial al psihologiei mele.)

Spaţializarea pe care o imaginam pentru prima parte a romanului se

integrează, cred, perfect, în psihologia momentului când începe acţiunea. Marta e într-un punct mort. Nu creşte. Se întoarce spre trecut. Se adună, se închistează în dragostea ei. Şi asta nu se poate face în timp.

Animismul pe care sunt silită să-l desfăşor, nu e numai un simptom al caracterului copilăros, foarte feminin al Martei, ci o trăsătură esenţială a dragostei care pune toate lucrurile într-un relief atât de puternic, le umple într-atâta de sufletesc încât devin fiinţe vii. Capătă o forţă a lor, care în perioada de rechemare a trecutului se îngrămădesc ca o oaste ameninţătoare, blestemată, înlănţuită, ce se cere eliberată.

„Silly-Symphony", m-am gândit să se numească acest vârtej. Sper că Walt Disney nu se va supăra.

August, Braşov 1938

Din când în când, reiau cu Sorin vechea discuţie încâlcită, irezolvabilă a ceea ce putem face ca să scăpăm de blestemul ce apasă rasa. Discuţie, vorba vine. Amândoi ne poticnim de idei şi le ocolim. Mai mult ne lamentăm fără rost. Totuşi, pare-se că eu înnod vorbele mai bine. Încep să urmăresc licărirea de respect pentru „intelectualitatea" mea, în ochii lui Sorin, licărire ce se îneacă în dragoste şi se revarsă în: „Cât sunt de fericit că te am. Eu nici nu-mi dau bine seama".

Şi iată-mă, din haosul tragic al destinului nostru de neam, pogorând în cuibul cald al fericirii domestice, dublate de vanitate satisfăcută.

Vai de bietele literate, satisfăcute.

Uneori, mă văd şi pe mine la 40-50 de ani, ca pe Coca Elias, grasă, cocoloşită, lină, blajină, fără putere de a mai începe ceva, fricoasă ca un om care vrea să scoată vârful piciorului din plapuma pufoasă, şi-l trage repede la loc.

Coca, vrând să coboare un etaj, M. ţipă după ea: „de ce nu aştepţi ascensorul, Coca" şi ea, cu disperare: „Nu mai pot, nu mai pot să suport atâta cocoloşeală". Şi e bolnavă de nervi. Îi e rău şi nu vrea să le spună celorlalţi, îi e frică să nu fie povară pentru ei, şi se ascunde, până ei tot află şi atunci e prea târziu, îi e foarte rău.

Trăsături frumoase, moi, grăsuţe şi distinse. Păr alb-violet, făcut cu „eau argentée". Ceva vag, neterminat în gesturi, în gânduri, ca şi la Amelie. Distrată, ca şi ea. Clipocind în jurul unei întrebări, făcând valuri mici, fărâmate, de răspunsuri, niciodată un singur răspuns întreg, limitat, aşa cum ar da mama sau eu. Dar Coca n-are nimic „unheimlich", e în viaţă, gândurile care se rătăcesc un moment se întorc din regiuni vagi dar nu prea depărtate, nu inaccesibile pentru înţelegerea noastră.

Amelie nu mai e de aici. Mă uit la fotografia pe care o am pe masă

în faţa mea. E una de-acum un an, şi tare fatală. Obrazul netezit de fotograf, se întinde ca o hârtie, nici o brazdă, decât în jurul gurii. E proaspăt coafată, colţii sunt exact lipiţi pe latura frunţii, buzele sunt vopsite strâmt, la repezeală. Totul e de aci, din prezentul mic, pe care îl pipăim, îl dispreţuim, ne e drag sau îl zeflemisim. Nici trecutul nu e. Ciudat, nimic din el, în ochi. În ochii verzui, încercănaţi tare, oblici şi mici n-a rămas nimic din ce-a fost. Şi nu sunt, nici în prezent. E o sforţare în ei de a se agăţa, de a se fixa asupra obiectivului şi în acelaşi timp sunt luaţi ca de un val, duşi. Ochii aceştia spun: uite sunt cuminte, mă supun. Vreau să vă fac plăcere, să mă uit la aparatul fotografic, dar nu pot, nu e vina mea. Îmi place şi mie jocul ăsta de-a viaţa, dar câteodată obosesc.

Mă gândesc la portretul lui Titus al lui Rembrandt. Ce mare artistă e moartea. Dintr-o fotografie, şi aceea proastă, rău „înfrumuseţată”, face un giuvaer de artă.

Mă mai gândesc şi la moartea lui „Monsieur” de Saint-Simon. Cineva moare, şi ce se întâmplă în jurul lui. Toţi ne ascundem după degete. Şi când nu ne ascundem şi spunem: va muri, se mişcă buzele, mintea percepe o noţiune cu totul convenţională, dar nu ne dăm seama că va muri. Nu putem singulariza moartea ei, n-o putem scoate, desprinde din masa amorfă, indiferentă pentru noi, a morţii generale. Suntem foarte bine înarmaţi, suntem miluiţi de natură, cu o nesfârşită bucurie de viaţă, de care numai în preajma morţii ne dăm seama.

O văd pe Amelie. Se chinuieşte cu corsetul dat de ortoped, poartă ghete care o apasă, numai ca să creadă că „durerea” e de la picior. O dată mi-a spus chiar: „poate că am răcit anul trecut la Predeal. M-am trezit într-o noapte. Era fereastra deschisă şi eu dezvelită, aproape goală. A doua zi m-a durut tare şoldul. Pe urmă a trecut. Dar se poate să fie un reumatism care revine”.

Şi altădată: „Doctorii de la Paris nu vor să creadă că boala mea e, cum să spun, *bösartiger Krebs*. Spuneau că o bolnavă atât de curată, fără nici un fel de scurgeri, n-au mai văzut. Pot sta oricât pe un cearceaf, şi nu fac nici cea mai mică pată”.

Evită să pronunţe numele bolii. Ca să nu ne impresioneze pe noi, sau ca să nu devină pentru ea o realitate? Şi paralel cu moartea care înaintează, care dă o aureolă întunecată, misterioasă, cutremurătoare, care o surpă în ea, şi-i spoieşte livid faţa, aceeaşi vanitate copilăroasă, agasantă, din totdeauna. Aceleaşi poveşti lungi, nesfârşite, cum a fost la băi, la Constanţa, în cea mai bună societate şi cum toată lumea o căuta şi îi „avansa” prietenie şi nimeni nu se uita la Betty Haiman, şi cum numai datorită ei a putut şi Betty să lege ceva relaţii, şi cum Coca, acum, le acordă atâta atenţie şi când se întâlnesc împreună în casa Cocăi, Betty parcă nici nu o vede, numai „Coca în sus, Coca în

jos". Dar o dată, tot şi-a vărsat năduful pe familia asta. La nunta lui Beatrice, când Cioară s-a amestecat unde nu-i fierbe oala, l-a pus la locul lui: „Cu ce drept te amesteci d-ta în relaţiile noastre de familie. Neruşinatule. Obraznicule". Şi cum Leonaş a venit mai târziu, supărat, să i se plângă, că în casa lui face astfel de scene şi i-a spus: „Lasă-mă, Leonaş. Dacă ai şti ce bucuroasă sunt. A fost una din cele mai fericite clipe din viaţa mea". Şi strălucirea copilăroasă de bucurie, când povesteşte asta. Şi apoi interminabilele poveşti cu petreceri de demult, rochii de demult, oameni de-ai lor, respectaţi, chemaţi, doriţi din toate părţile.

Şi mândră de progenitura ei ca un păun. Până şi Sidy, nu e fată proastă, e fată deşteaptă, dar nervii o omoară acum. Trebuia să o măritām mai demult, sau să o împingem spre o meserie, dar aşa e, mintea îţi vine prea târziu! Şi lui Sorin i-a spus din tren, la plecare, printre lacrimi, să o încurajeze pe Sidy, să-i spună că totul o să fie bine, că e disperată.

Şi lui Sidy îi pasă de mă-sa, ca de un câine mort. Tot timpul se spală ca o pisică, se îmbracă, se dezbracă, se freacă, se periază, se ofensează, se plânge că nu i se dă destulă atenţie, că mă-sa nu s-a ocupat niciodată de ea, că o iubeşte poate, dar cu Florica e altfel, că altfel se poartă familia cu alte fete de măritat, că la toamnă o să facă un turneu de vizite în Moldova, că o să-şi cumpere pantofi bej cu maron etc.

Şi mă-sa moare alături de ea.

De proastă ce e, nici interesul pe care vrea să pară că şi-l dă, nu izbuteşte să-l simuleze. Totdeauna sare dincolo de cal, ridicolă. „De la Tuşnad s-a înapoiat special ca să mă vadă înainte de plecarea mea la Balcic. Şi când a sosit, nu mai m-a găsit, plecasem. Dar în ziua când m-am înapoiat la Braşov, şi când îmi spune cât de dor i se făcuse de mine, pleacă din nou la Tuşnad, după ce de-abia ne văzusem".

Nu vede pe nimeni din jur, numai când e vreun „tânăr fad, leşinat, bun de însurat". Când am fost cu Şuluţiu, Chirnoagă şi ea la cofetărie şi la „Gaura Dulce", a povestit despre un locotenent foarte bine, cu o pelerină mare, şi foarte inteligent. De ce? Îi făcea curte foarte rezervat şi au avut discuţii foarte interesante în barcă.

Pe terasă, la Strelinger, în *maillot* de baie, mi-a făcut confidenţe lipicioase.

— Nu ştiu, Marioara, dacă şi tu când erai fată, erai aşa. Îmi vine să strâng pe cineva în braţe! Eu nu pot să stau nemăritată. Ce să fac, să trăiesc cu cineva?

— Asta, fiecare îşi soluţionează singur. Nu poţi sfătui pe altul.

— Sigur ţi-ai lua prea mare răspundere. Eu cred că dacă m-aş mărita, aş trăi foarte bine cu bărbatul meu. Chiar dacă nu l-aş iubi. Din „egoismul senzualismului meu". Şi dacă mă ocup atâta de cârpe – de rochii – e că am nevoie de o pasiune, şi dacă n-am alta… Ştii ce

însemnează să stai în provincie. Arthur e, câteodată, drăguţ cu mine, mai ales când mă port ca o domnişoară străină, dar altădată e şi el frate. La ultimul copil, părinţii obosesc, nu mai fac sacrificii pentru el. Aş fi vrut să mă fac şef mecanic, într-o boiangerie…

— Ce? Unde?

— Da, şef mecanic, chimist, în boiangerie, dar nici n-au vrut s-audă.

E o doză infinită de ură, în fata asta, acoperită de o pojghiţă de sentimentalism bălos. Şi confesiunile ei: goală, năduşită, pe terasa inundată de soare, cu picioarele sfrijite, scobite sus lângă „cuibul plăcerilor”, cum ar spune ea, bălăngănindu-se pe scaun, ochii mici, spălăciţi, lipsiţi de expresie, şi peste toate o impudoare, nu de animal, nu naturală, ci afectată, de provincială virgină şi coruptă, senzuală şi egoistă, calculată şi fricoasă. Şi o indiferenţă simulată faţă de bani, care ascunde o aprigă plăcere de a stoarce cât mai mult pe cei din jurul ei. Şi un complex de inferioritate generator de ură, şi de dorinţa de a „le arăta ea lor”, când o să-i vină vremea.

„Ei spun că sunt egoistă pentru că mă ocup de mine. Dar dacă nu m-aş ocupa, cine s-ar uita la mine. Cine s-ar îngriji să am ce-mi trebuie.”

Braşov, septembrie 1938

Copiii răi, mofturoşi, le dai un cadou, nu sunt niciodată mulţumiţi, vor altceva. Acum, într-un loc frumos, aşa cum mi-am dorit, cu multă linişte, şi flori, şi îngrijire bună, liniştea cealaltă nu vrea deloc să vină, cu cât o chem se ascunde mai mult. Ce nervi de muieruşcă isterică, ce lipsă de stăpânire de sine nenorocită. Ieri, scena ridicolă cu Ştefan şi Octav. Dar nu port decât în mică parte vina. Eram amorţită, de o zi petrecută în casă. Lipsită de vioiciune. Ei au făcut tot ce au putut ca să mă retrag mai mult în mine. Ştefan: glumele cu papucul meu cu pămătuf, pe care mi-l scoate din picior, îl pune pe umăr, spune că e galoş conjugal, gluma cu galeria ferestrei care fusese scoasă şi şedea rezemată lângă sobă, ca să am „scândură de la pat cu care să bat”, gluma cu măritată-mărimamă, îşi încearcă *windjake* a mea, se oglindeşte, se admiră, arată a androgin, spune că Ortansa ar turba de plăcere dacă l-ar vedea aşa, îmi apucă degetul de la picior, mă întreabă ce am acolo – Ce are orişicine, deget… – Ha-ha-ha, poate că ai bătături. Octav, întins, cu febră musculară de pe urma Pietrii Craiului, oftături şi vaiete.

Afişul ardelenesc: ciorapi pentru dame, cu găuri mai mici şi mai mari. –Tu ce găuri ai la ciorapi.

— N-am.

— Cum? Numai de Coca se spune că…

Şt.: Ha, ha, ha. Spune-i-o.

Oct.: Să ţi-o spun?

Eu: Nu

Oct.: Coca Fărăgaură.

Şt.: Vai, cum ne plictisim. Hai să mergem. Nu vezi că azi e tâmpită.

Eu începusem să fierb. Le-aş fi dat un picior în spate şi i-aş fi trântit afară. Ghinionul meu e că nu pot să mă dezgust de alţii, fără să mă dezgust de mine. Ce am eu cu ei? Pentru ce îi primesc, mă port drăguţ cu ei, le dau impresia că mi-ar fi dragi? Dacă aş face-o din interes, aş putea găsi prieteni literari mai influenţi, pe care mi-ar fi poate mai uşor să-i suport. Dar sunt leneşă. Legături odată făcute, nu e bine, mi-e frică să le rup. Mi-e teamă de bruscări, de certuri. Şi pe urmă, cunosc atât de puţini oameni. Şi nici nu vreau să cunosc mulţi din lumea lor. Aş rămâne complet singură. Fără nici un stimulent, un îndemn, un sfat, care de bine de rău tot se mai iveşte câteodată.

Octav, parcă mi-ar fi ghicit gândurile.

— Cum ai putut tu, Marioaro, să te împrieteneşti cu nişte porci ca noi?

— Realitatea e că înainte nu eraţi aşa de porci. De când sunteţi mai intimi cu mine, v-aţi dat drumul gurii.

Şt.: Hai s-o lăsăm. Nu vezi că azi e fadă?

Oct.: Da, nu mai e fată. E fadă.

Şt.: Ar fi trebuit să scrie *Ţara fadelor*!

Încercăm să jucăm un joc de societate. Cu întrebări şi răspunsuri: da, nu. Nimic nu reuşeşte. Se scoală şi pleacă, ţipând că se plictisesc.

Şt.: Nu mai vin niciodată pe la ea.

Oct.: Nici eu. De ce s-o deranjăm.

Eu: Vă asigur că nu m-aţi deranjat deloc.

Oct.: Oricum, neanunţat nu mai vin.

Eu, i z b u c n e s c în l a c r i m i. Nici mai mult nici mai puţin.

Ei: Vai, cucoană măritată e asta. Uite ce copil. Să plângă pentru aşa ceva.

Şt.: E mărimamă.

Oct.: Nu e încă mamă. Realitatea e că noi am fost de vină. Eu, cu febra mea muşculară, eram indispus. Altfel, am fi glumit ca altădată şi ar fi fost bine.

Eu: Hî,hî,hî, guiţ, guiţ, şi Ştefan m-a necăjit aşa.

Şt.: Eu!? Cu ce?

Eu: Cu glumele tale proaste.

Oct.: Da, e un porc. Şi eu un măgar.

Eu: Şi eu o tâmpită.

Oct.: Da, vezi, ne-am împăcat.

Şi astfel, plecară dragii mei prieteni. Rămasă singură, am continuat scena lacrimilor. Mă gândesc la Richi în arşiţa asta, ca la un izvor rece şi bun. Cum m-ar dispreţui să ştie la ce mă pretez, şi pentru ce, pentru cine? Şi Richi ştie să enerveze cu artă pe cineva, dar se poate

compara? El ştie să agaseze cu severitatea, cu rigiditatea lui. Mi-e dor de el. Şi îl iubesc. Am să-i scriu chiar acum. Ruşine, a trebuit să aştept să se umple ulciorul ca să mă îndrept spre el.

I-am scris lui Richi. Ce bine că există. Că există oameni ca el. Ne e mai puţin ruşine de neamul omenesc.

A fost zece zile la noi, la Zărneşti. Şi n-am scris nimic despre asta. De altfel, m-a luat el peste picior şi mi-a tăiat pofta de-a scrie. „Poţi să faci psihologie cât vrei, poţi să umpli un caiet”, eu n-am chef de psihologie. Şi s-a bucurat ca un copil. Şi s-a odihnit şi s-a îngrăşat. Făceam budinci, supe, scriam la maşină, mă plimbam cu el şi eram, în genere, fericită. A învăţat şi el care-i grâu de primăvară, cel fraged, verde şi care de toamnă, şi care e măr şi care brad. Am stat întinşi în iarbă. Eram emoţionată şi-mi ascundeam faţa, pentru că emoţia şi lumina mare mă urâţesc. S-a căţărat şi a cules flori mici şi urâte, şi mi le-a dat foarte mândru. Fugea înainte, şi silueta lui mică, capul de faun, beat de bucuria vacanţei, mă tot aştepta sus, până suiam ca o băbuşcă.

— Şi eu care credeam că sui ca o capră.

Am stat lângă o râpă, cu picioarele atârnate şi am privit apa. Şi i-am spus că ţin la locurile astea, sunt legată de ţară şi n-aş putea pleca pentru totdeauna, ca Germaine. Dar el?

— Nici eu. Numai cine n-are rădăcini se poate desface aşa.

Mi-a făcut bine să-l aud vorbind astfel. Că nu e dogmatic în comunismul lui. Că e om legat de simţuri, de amintiri, ca şi mine. De altfel, am înţeles din tot ce am vorbit, atunci şi altădată, că adeziunea lui e completă, dar nu implică fanatism. Mi-a explicat cum toate în el mergeau spre asta. A înţeles că e singurul lucru pe care-l putem face acum.

Că experienţa religioasă a eşuat. Că trebuie să pornim de la om, de la posibilităţile şi limitele lui şi nu de la dogme irealizabile

— Nu pot să mă încălzesc pentru soarta lucrătorilor, când nu fac parte din clasa lor.

— Dar cine-ţi cere asta

— Dar lucrul trebuie făcut cu pasiune. Nu oricine poate acţiona dintr-o calmă înţelegere ca a ta.

— Atunci să-ţi punem un *dinamo* în burtă să te încălzească.

— Am terminat cu burta

— Atunci în inimă.

Îl combat, dar încep să cred că are dreptate. Am spus prost: îl combat. Mă apăr. Îmi apăr poziţia confortabilă, cu un arsenal slab de muniţii.

Istoria nu vrea să ştie de oameni ca mine.

O spune el. O simt şi eu.

Suntem nişte sacrificaţi. Nişte fantome. Nu pot crede. Trebuie să crezi că un lucru e bun, nu să crezi numai în determinismul lui istoric, ca să lupţi. Experienţa din Rusia nu înseamnează nimic. O teorie prost aplicată nu face să cadă teoria. Dacă n-au făcut ei bine, să încercăm noi să facem mai bine.

Îi spun că nu pot lucra „în aer”, fără tezaurul de amintiri, de legături care m-au format.

— Păi, nici nu trebuie să lucrezi ca cei de la *Cuvântul liber*. Astea sunt greşelile începutului. N-a existat o mişcare de stânga la noi, până acum câţiva ani. Totul trebuie abia clădit.

Da, totul trebuie clădit. Trebuie să fim în mijlocul secolului nostru. Să ciulim urechile, să ascultăm zvonurile noi. Ceea ce Richi numeşte spiritul obiectiv. Să nu fim orbi. Să nu-mi fie teamă că sâmburele va rămâne tare, fără carnea bună a vieţii, a realului.

— Nu fi aşa tranşantă, nu mărgini aşa totul. Asta ţine până aci. Asta se termină. De aici începe altceva. Roman social, roman psihologic.

Într-adevăr văd totul prea în alb şi negru.

Doamna Grosz a spus de mama: *Eine Roccoco Dame*. O mai bună definiţie nu se putea.

Ida, care mă serveşte, are 16 ani. E blondă, mică şi are bubuliţe de adolescentă pe faţă. Zice că a fost în serviciu la Bucureşti cinci luni, dar n-a fost mulţumită, nu-i dădea mâncare; o farfurie de supă, la două fete. Şi era rea cucoana. Venea goală în bucătărie şi bătea aşa de rău din picior.

— Cum? Mergea goală prin casă?

— Da, sigur, toate cucoanele la Bucureşti umblă goale în casă. Şi-aici, în pensiune, era o cucoană din Bucureşti, care tot aşa mă primea, şi băteam la uşă, nu intram fără să bat. Înainte mi-era ruşine. Dar acuma m-am obişnuit.

— Nici una dintre voi nu-i măritată?

— Nu. Adică una a fost. Dar, cum să spun. Aşa ca când aş începe să trăiesc acum cu un băiat, fără să merg la popă, ca ţiganii.

Aha, am înţeles.

Richi îmi spune de Sanda: păcat, e un om care ar putea face ceva. Un cap de bărbat, bine construit. Păcat că se pierde. Că se lasă dominată de femeia, de iraţionalul din ea. Când am cunoscut-o, era obosită, înfricoşată de oameni. Trăise intens, cum îi e obiceiul, şi până la fund. A găsit în mine raţiunea, munca, scăparea de coşmarul dinainte. Am vrut să lucrăm bărbăteşte alături, aşa înţelegeam dragostea. La început, s-a supus. A mers alături. Dar a obosit. Ne vedeam în fiecare zi. Asta nu-i era de ajuns. Mai venea încă o dată şi

seara. Îi spuneam: „Acum, cuminte. Mâine o să lucrăm amândoi”. Nu venea. Apoi aflam că toată ziua n-a făcut decât să plângă. Era excesivă şi în viaţa fizică. Am dus totul până la nebunie.

Cel cu care e acum e un băiat bun, care o idolatrizează. Femeia din ea simţea nevoie de asta. Mi-a spus, oricine ar fi fost, era acelaşi lucru. Dar e un om slab, care n-o cunoaşte, care nu ştiu cum va rezista la surprize. O să aibă avere cu el, situaţie socială, tot ce vrea. Dar îi e ruşine.

Când ne-am întâlnit pe stradă, înainte de am plecat din Bucureşti, eu fredonam *Oda bucuriei* şi ea era descompusă de tot. Am văzut că-i e ruşine. E foarte trist să vezi cum un om se lasă doborât de forţe contra cărora nu poţi lupta, forţe din întuneric, din umbră.

Sunt curios dacă o să se liniştească Sanda, dacă o să se limpezească. Sunt curios şi pentru că aş vrea să ştiu întrucât un om se poate schimba. Nu e numai vina ei. A avut o educaţie nenorocită. Un temperament ca al Sandei, lăsat pe mâinile unei mătuşi libere, în Italia. Libertate completă de la 14 ani. Un om care i-a spus c-o iubeşte şi apoi a chinuit-o, ca să-l uite a luptat cum a putut.

Braşov, septembrie

Cobor pe Rochusgasse. Trec pe la morgă. În faţă, două bătrâne şoptesc ceva.

— Anteşambrează la Excelenţa Sa moartea, îmi spun. – Apoi: ce gând idiot.

În timp ce eram la Şuluţiu, îmi amintesc că e în 14 şi n-am cumpărat biletul de Loterie.

Cu regret, trebuie să mă înapoiez acasă. Cobor în faţa morgii şi văd alte două bătrâne, stând ca de o veşnicie acolo, şi sporovăind încet. Gândul nu mai era idiot. M-a trecut un fior. Ce loc de *rendez-vous* îşi mai găsesc şi babele astea.

Richi mi-a răspuns imediat la scrisoarea mea miorlăită, feminină. Mi-a răspuns o c.p. de om ocupat, grăbit, indulgent, protector, înţelegător. L-am urât. Adică, nebombastic: mi-a fost necaz pe el.

Se apropie războiul. Azi, mâine poate izbucni. Dna Grosz râde: Ei, a reuşit Chamberlain, nu glumă. L-a convins pe Hitler că-i bine să se facă plebiscit, să li se dea sudeţilor cât poftesc din Cehoslovacia şi s-a întors victorios acasă, şi lumea îl aclamă şi Hitler e convins.

Băieţii ei fac „galgenhumor”. Trebuie să-şi ţintuiască bocancii. Poate vor avea curând nevoie pentru altfel de excursii. Şi cum Peter râde niţel de silueta lui Paul, Paul îi spune: „nu te da la linia Maginot a mea”.

Asta a fost duminică. Era o zi de toamnă atât de minunată că nici

Ştefan n-a izbutit să mă indispună, nici frica mea când alunecam pe vreo pantă. Era o lumină care nu mă obosea, era ca „mierea”.

I-am spus şi lui Sorin. „Ce ciudat, domnule, răsare câte un instinct pe care nu-l cunoşteai, scoate timid capul, şi apoi devine din ce în ce mai insistent, mai obraznic.

Când m-a luat Peter de braţ, să-mi ajute la coborât, mi-am spus: „Ce bine trebuie să fie să ai un băiat aşa de mare şi voinic”. Şi mi s-a strâns inima. Peter e însă de vârsta mea, cu un an, doi, chiar mai mare, poate. Şi eu, Marioara, am gândit aşa. Şi Sorin care vrea să vadă numai amanta.

Există câteva rochii, puncte de reper, jaloane, momente de eleganţă, în viaţa unei femei. De pildă, la mama am auzit de rochia de *soie-écrue* cu dantele (cu toate avatarurile ei ulterioare: taior, pelerină, rochiţă pentru mine), rochia cyclamen de casă, din catifea, rochia neagră de seară, brodată cu nişte sori de aur, şi câteva încă, strălucitoare, apoi urmează o lungă serie ştearsă, confuză de rochii negre, care se pierd unele într-altele, care nu mai sunt legate de emoţii, de plâns, de gelozie; de la 40 de ani a început mama să le poarte. De când a murit papa (Nu în memoria lui. Dintr-un spirit de „femeie la locul ei”). Rochia *soie-écrue*, rochia cyclamen, rochia neagră – viaţa mamei.

Şi eu am, acum, jaloanele mele. Una din serii e scurtă, repede încheiată, rochiile de seară. Totul începe să se taseze, să se aşeze la locul lui. Acum câţiva ani, când timpul pentru mine nu exista, nu exista nici moartea. Ştiam că mama-mare e bătrână tare, dar nu ştiam că e lângă moarte. Şi acum mi-e frică, mi-e frică şi aş voi s-o văd cât mai mult, s-o înţeleg cât mai mult, acum, cât mai e vreme, până nu-mi scapă, nu-mi dispare. Nici măcar boala n-o apropiam de moarte. Mamei îi era rău, dar eu nu mă gândeam niciodată c-ar putea să moară. Eram în plină zăpăceală de viaţă, amorezată până peste urechi, şi nu vedeam nimic.

Pentru mine, clopotele bat totdeauna fără noimă. (Să n-audă Broşteanu). Ce le vine să bată în plină zi, când nu-i nici duminică, nici sărbătoare. De câte ori începe vreunul să bată, îmi sare inima: dac-o fi război?

Doamna Albini, vecina. De vreo 45 de ani, cu părul roşu, fanată, drăguţă, unsă, masată, îngrijită, cu o „*aisance*”, care începe de la 10 milioane în sus, cu un vocabular pestriţ: „nu mă baladez pe străzi”, e „prăpăstios rău”, şi vorbeşte o jumătate de oră la telefon cu Bucureştii, cu fiică-sa, ca s-o întrebe:

Tu nu-ţi faci ceva acum, vreo pălărie, vreun mantou. Cu ce mergi? Trimite-mi mantoul maron, larg, ştii, cel vechi. E în dulapul din faţa

odăii de baie. Şi altfel ce mai faci tu? Da, ar trebui să stai în pat. Şi aici e frig, dar ştii, nu chiar aşa ger, cum ar trebui să fie la munte. Să stai în pat. Da, nu cum faci tu, să mergi cu picioarele goale prin casă. Asta nu se cheamă că stai în pat. Şi să-ţi pui (cu vocea scăzută) chiloţi. Şi ce se mai aude? A, s-a logodit, cu adevărat? Nu mai spune? Şi e mai fericită decât cu Robert? Perdelele au ieşit bine? Va să zică, îmi trimiţi mantoul, ai înţeles care? Nu cel de blană, nu-mi trebuie. E la blănar. Dacă mi-o trebui ceva îmi iau eu de la Hinek! Ce, s-ar putea întâmpla să se piardă pe drum? Ce să fac, dacă s-o pierde, s-o pierde…

Etc. etc., cu un timbru foarte plăcut, moale, puţin afectat. Enigmă, altă lume, alt strat de burghezie. Parfum fin, rochii fine. Marioara, gură-cască.

După ce vorbeşte la telefon, deschide uşa odăii în care tocmai lucram.

— O, pahrrdon!

— Vă rog, intraţi. Nu, nu mă deranjaţi deloc.

Eterna discuţie, o să fie, n-o să fie război?

— Aici e toată lumea mai optimistă. Noi avem la Bucureşti ghinionul că trăim într-un grup de „prăpăstioşi”, de pesimişti. Mi-au şi spus că de ce plec, s-ar putea să trebuiască să mă întorc cu avionul. D-ta rămâi mult aici?

— Nu, mă mut, din păcate.

— Unde?

— Într-o pădure.

— Da, să ştii că asta-i cel mai bine pentru timp de război. Să ai carthofi, şi o vacă. Ai ce mânca, mulgi vaca şi ai ce bea. De atacat, nu te atacă nimeni.

Eu (îmi ascund incredulitatea asupra docilităţii vacii, când va fi mulsă de doamna Albini)

— În pădurea în care-o stăm noi, nu va fi chiar atât de sigur. Mai bine ca oile (unul într-altul) la Bucureşti.

— Vai, şi fiica mea, care-mi spune: mamă, n-ar fi mai bine să ne otrăvim, să terminăm?

Eu: de ce?

Păi spune: decât descompuse, desfigurate de gaze, mai bine moartea.

— Aveţi timp, după, doamnă.

— Ce lucraţi acolo?

— O traducere.

— Vai, poveşti. Ce minunat. Ce poze fermecătoare. Şi prinţesa Ştirbey, ce de poveşti scrie. I-a dat şi fetii mele una, cu dedicaţie, când era mică. Fata mea şi-a luat anul acesta bacalaureatul şi citeşte cărţi serioase, literare (!?) dar din când în când se întoarce la „Becassine”.

Eu: zâmbet înţelegător, atotştiutor, deşi n-am auzit niciodată de

Becassine, nebucurându-mă de educaţie franceză din frageda copilărie.

A murit Marinette. Fantec a murit acum trei ani. Biaie e singura care mai trăieşte. Sunt tristă tare. Toţi erau atât de vii în mine. Sunt în plin *Journal*. Mi-e frică. Nimic nu ajută. Coborâm încet, încet. Am citit hoţeşte ultima pagină a jurnalului. Mi-am provocat singură tulburarea.

„6 avril. Je veux me lever, cette nuit. Lourdeur. Une jambe pend dehors. Puis un filet coule le long de ma jambe. Il faut qu'il arrive au talon pour que je me décide; ça sechera dans les draps, comme quand j'étais Poil de Carotte".

A cette date s'arrête le Journal de Jules Renard, qui est mort le 22 mai 1910.

Ceva dureros şi curios mă face să tot recitesc fraza asta. E în ea destinul. E plină, e grea, de tristeţe, dezgust, detaşare, ironie, viaţă, moarte, mister.

În ultima frază pe care a scris-o, în ultimul cuvânt pe care l-a pus pe hârtie a fost din nou copilăria, toată, mereu prezentă, cu anxietăţile ei încet infiltrate, care nu ne mai părăsesc niciodată. Mă văd şi pe mine bătrână, în aceeaşi postură umilitoare: aducându-mi aminte de Malala în grădina din Bibescu-Vodă, în faţa frânghiei pe care atârna cearceaful cu pata mare galbenă, şi copiii în jurul meu, sau copiii care puteau veni şi vedea (nu-mi aduc bine aminte), în orice caz ruşinea, dezgustul de mine însămi. Aveam trei ani atunci.

Trebuie să ne grăbim. Mai e atât de puţin până ce vom fi striviţi. Atunci nu va mai exista alegere. Acum sunt liberă, povara trupului e încă mică, semnele de descompunere sunt, dar puţine: ochii mă dor, din când în când şi stomacul mă doare.

M-am sculat, am lăsat aceste preocupări grave şi mi-am pus mărgelele albastre. Îmi lipsea ceva. Acum sunt liniştită.

Nu e de ajuns să-ţi spui citind *Jurnalul* lui Renard: e fermecător, lucid, spiritual, francez; cu mai puţină lene, cu puţin antrenament poate aş scrie ceva asemănător.

Nu uita: Renard a fost omul vremii lui, exponent. Acum, eu, care mă înrudesc atâta, păstrând bineînţeles proporţiile, cu el, sunt anacronică. Toate auto-observaţiile şi auto-flagerările şi rafinamentele şi spleen-urile erau la locul lor, atunci, la sfârşitul lui al XIX-lea. Ne mai farmecă pe noi cei care suntem atât de aproape de el, care trăim în spirit mort, mort.

Se simte, totuşi, o deosebire. Atâtea din întortocheturile lui ne sunt străine. Lamentările lui: că e egoist, că e meschin, că se observă tot timpul, nu mai sunt ale noastre. Ne observăm mai puţin. Trăim mai simplu. Luăm toate lucrurile acestea ca un „matter of fact", nu ne oprim asupra lor, spunem: ştim toate astea, rămâne de văzut – şi asta ne interesează – ce facem după, dincolo de ele.

Noi ştim, cum ştia şi Renard, că dragostea nu-i pângărită de senzualitate, dar mai ştim că nu au importanţă nici prăpăstiile de senzualitate trivială în care cădem uneori, şi mai ştim, şi trecem mai departe, că interesul, egoismul crunt se împletesc în cele mai pure sau în cele mai rafinate sentimente, entuziasme, le preaslăvim, ele sunt pâinea şi sarea vieţii noastre. Ceea ce mi se pare însă că şi Renard întrevedea. Era însă prea pudic. În lături cu pudoarea! (când o ai, ca mine, şi ştii unde trebuie să te opreşti).

Ioana a fost tare dulce, seara la masă. Apoi în cămaşa de ţăran. În pat, i-a spus mă-sii arătând către mine: „o iubesc”.

Am privit fotografii, albume vechi, neavând ce vorbi toţi patru. Domni de la 1900. Doamna Baciu: „arată ca nişte bandiţi toţi”. Am râs abundent de Wasserkopf: reprezentat în album în patru ipostaze: 1) pe blană, cu popoul în sus şi ochii halucinanţi, 2) ca Micul Lord, 3) ca elev de liceu, cu bot de vulpe şi urechi depărtate, 4) ca student visător. Acum e medic refugiat din Austria, ne-a spus dna Baciu.

A fost doamna Albini la mine. Regine, prinţi, diplomaţi, cancer, argintărie, vanităţi, lacrimi. Stilată. Simpatică. O gură minunată, dinţi ca perle. Or fi falşi? Superficială, fără multă carte. Tot repeta despre mama ei, care-a murit de cancer: „Mititica, a fost o eroină”. Tata, mama, două surori, toţi au murit de cancer. E obsedată. Când vede plante agăţătoare, tot la el se gândeşte. Ceea ce se cheamă o femeie bine. Cum îi spunea Duca: „tot românculeţele noastre sunt mai bine ca toate. Nu dau gura doamnei Albini, a doamnei Kaufmann, pentru nici una din străine”. Şi, ca să se scuze: „Sunt 11 ani de atunci”. Mai are încă o gură frumoasă.

Tot de morţi am vorbit şi am scris. Uf!

Cum vorbesc săracii de păduchii de lemn: „Vai de capul meu, mi s-a umplut casa de ploşniţe şi nu ştiu să mă scap de ele”.

Burgheza mică: „La mine în casă, slavă Domnului, nu există ploşniţi” (Parolă)

Burgheza mare: „M-au îmbolnăvit tracasările din ultima vreme. Şi pe deasupra, am mai avut şi o fată în casă, nu prea curată, care-a adus insecte între lucrurile ei. Când am văzut o „punaisă” pe perete, mi s-a făcut rău. Credeam că trebuie să dau foc casei. Patul meu capitonat în mătase, în sfârşit, toate, sacrificate. Dar am adus un inginer şi cu 6.000 lei am dezinfectat cu acid cianhidric”.

Richi: Am vrut să scriu cu Sanda împreună un roman. „Ultimii oameni singuri”. (Ştii că sunt tare în titluri). Viaţa ei până la întâlnirea cu mine, s-o scrie ea, şi eu pe a mea. Apoi împreună.

Aş voi mult să recitesc *Oglinzile*[1] lui Richi. Aş voi să strig: Adolescenţi, scrieţi!

Unde sunt anii noştri cei mai plini? Mintea nu-i poate reconstitui. Sufletul s-a schimbat.

„Era foarte sănătoasă, spune dna Albini, despre soră-sa moartă, cu un ton, parcă ar spune: era o mare cântăreaţă sau o mare filantroapă. Toţi bărbaţii îi făceau curte. Şi când vreunul nu-i făcea, nu că era nenorocită, dar se întreba nedumerită: ce are ăsta?"

Mi-e teamă că Richi mă dispreţuieşte. Sunt atât de înceată. Cred că m-a iubit cel mai mult când s-a despărţit de Sanda şi-a avut nevoie de ceva cald. Acum e iar tare, şi eu prea sunt culcuş cald, bun de cocoloşeală, şi instinctul lui sigur mă ocoleşte. Degeaba spunea: „eşti cel mai sănătos om pe care l-am cunoscut!". Acum e el mai sănătos şi eu o eternă convalescentă.

De mult mă frământă un gând: cum să realizez în ceva atmosfera de bătrâneţe care încercuieşte un om tânăr într-o familie.

Rutina. Prejudecăţile. Ipocrizia.

Apusul bătrânilor, demoralizant. Nu insuccesele, decepţiile, ciocnirile din viaţă demoralizează atât, cât zilnicul spectacol viu al zădărniciei, al morţii sufleteşti, al dezagregării fizice. Mama-mare moţăie din ce în ce mai des şi mai devreme. Totul coboară, merge înapoi. Nimeni în casă nu se transformă sufleteşte, nu face un pas înainte. Toţi „ştiu". Nu mai au nimic de învăţat. Jacques e veşnic democrat şi snob şi naiv. Ce importanţă are că democraţiile dau toate greş, el tot democrat rămâne. Şi tot cu infinit respect vorbeşte de „saloane literare" (la el în casă fusese, la Galaţi, unul) şi dacă-i spun de vreo carte că nu-mi place, zice indignat: „Cum se poate, e clasic?" Şi când se vorbeşte de un colaj notoriu: „Ce guri rele? De ce vorbiţi oamenii de rău, fără să ştiţi nimic sigur?". Şi mama, care dimpotrivă, nu e naivă. Cunoaşte ea oamenii. Simplifică orice psihologie la două date: pentru femei, în special interesul; pentru bărbaţi, poftele.

— Ştii ce se spune, mamă, că Florica ar fi avut neînţelegeri cu Marcel şi că el i-ar fi făcut scene grozave de gelozie.

— Sigur că ştiam. Aurelia de mult îmi „bate capul" (ca şi cum pe ea n-ar interesa-o) cu chestia asta.

Eu: Dar nu cred ce se spune. Florica îl iubeşte atât pe Marcel.

Mama (fin): Îl iubeşte *şi* pe el.

Eu: Gurile rele vorbesc, s-o fi descărcat fata într-un moment de slăbiciune, cuiva şi…

Mama: Vai de mine, eu nu spun nimic, nu ştiu nimic (cu un zâmbet care spune mai mult chiar decât ştie, satisfăcut şi căutând să se ascundă, dar rămânând la colţurile buzelor). Am şi eu o fată, cum o să

vorbesc tocmai eu de rău, pe copilul altuia. (Crede că există o compensaţie morală. Dacă n-o să vorbească ea de rău, n-o să mă vorbească nici altul pe mine).

Eu: Mi-ar fi plăcut, mămico, să fi fost şi tu o femeie de care să se fi vorbit, să fi avut aventuri, să fi făcut vâlvă.

Mama: Auzi, Jacques! Pentru cine am fost cinstită? Credeam totdeauna că dacă aş face un pas greşit, copilul meu ar fi nenorocit. Şi uite ce şi-ar fi dorit ea.

— Am glumit, mămico. Aşa e cinstit şi bine, cum ai fost tu. Femeile astea cu aventuri sunt de obicei lipsite de caracter, trec de la un bărbat la celălalt numai din interes…

— Mama (cu convingere): Da, da, aşa e.

Eu (visătoare): Rare sunt femeile care o fac sincer, marile pasionate…

Mama (fără convingere, nefiind prea sigură de înţelesul şi de realitatea marilor pasionate): Mda, mda…

Venisem, pe neaşteptate, la Bucureşti. Era seara. Toţi trei erau la masă, pe terasă.

Surpriză. M-am aşezat liniştită la masă, am început şi eu să mănânc, discutând despre una şi alta, despre ce se mai aude, ultimele evenimente mici şi mari. Nu mai era în mine tremurul, tulburarea, ameţeala revederii bruşte, după un timp îndelungat. Mă simţeam bine, ca un musafir intim, dar sigur pe el, separat de ceilalţi, conştient de viaţa lui independentă de-a celor de faţă, conştient că întâlnirea lor nu e fuziune, că sunt numai câteva puncte care se ating şi care curând or să se despartă iar.

Şi, totuşi, ce adânc sunt legată de ei.

Mâncam, vorbeam, şi mă miram de liniştea mea. Era străvezie se vede, căci o simţi şi mama.

— Nu mai e „copilul”, voi vedeţi?

— De ce spui aşa, mămico?

— Nu ştiu, dar nu mai e „copilul”.

Ora mesei, sculatul de dimineaţă, întinsul pe canapea care nu le plăcea, apa care nu trebuia să curgă prea mult; coşmaruri.

Mama, veşnic: Nu tăia prea multă pâine!

Eu: Ştiu.

Mama: Spun, pentru că rămâne totdeauna, şi se aruncă.

La noi, nimic nu trebuie să rămână.

Acum au o grijă grozavă de lucrul meu. De când cu gazetele. Le-a gâdilat plăcut orgoliul. Dar dacă aş fi la Bucureşti, m-ar chinui ca mai înainte. Cred că dacă aş scrie cât Goethe, tot li s-ar părea că lenevesc. Ele cred că se scrie aşa cum se spală geamuri: te vede toată lumea cum

lucrezi voios, cântând, sculat de dimineaţă; apoi depui instrumentele, îţi freci voios palmele şi te-apuci de altele: gospodărie, vizite mondene, probe.

Mama îi spune, jumătate în glumă, jumătate serios, lui Sorin: „Era ea şi înainte nebună. Dar tu o-nnebuneşti de tot”. Asta pentru că Sorin pretinde că-mi vine bine pălăria cum o pun eu şi nu cum vrea mama.

Nimic nu-i mai catastrofal la noi în casă, decât să mişti o fundă la rochie altfel decât vor ele. Nenorocirea e însă că fiecare îţi cere altfel. În dosul mamei-mari, mama îmi face semn, că nu-i bine cum mă aranjează mama-mare, şi că nu vrea să-i arate, ca să n-o jignească. Dar la urmă tot spune:

— Mamă, e oribil. Mai oribil nici că se poate. N-am vrut să-ţi spun, ştiu că te necăjeşti, dar nu m-am putut stăpâni.

— Na, fă tu, mai bine ca mine.

— Eu nu mă amestec în menajul vostru, dar…

Cu toate defectele ei, mama e adorabilă. Coafura asta nouă, cu părul ridicat în sus pe ceafă „à la 1900” o prinde de minune. Deşi Sorin spune că „nu mai are gât, chiar ca de fată tânără”, mie îmi place tocmai gâtul mic, îngust, ofilit, dezgolit, fără apărare.

Mama joacă un joc pe care-l crede ascuns. Pentru mine e însă foarte transparent. Nu degeaba am trăit 24 de ani împreună.

S-a înapoiat Florica de la Paris. Marcel, în timpul ăsta, a ştrengărit probabil, lucru pe care ea îl ştie, cum ştie orice eveniment scandalos mai înainte de-l sesizează chiar autorul lui.

— S-a bucurat tare Marcel, că s-a întors Florica, nu-i aşa? (Tradus: Ce-o fi fost pe capul lui că a intrat iar la jug. Plus: o aşteptare de amănunte picante).

Eu (făcând pe niznai-naiva, altfel ar trebui să ne certăm): Desigur că s-a bucurat. Îţi închipui, mai ales că era singur, şi cu amigdalita aia.

— Da, nu se simţea bine, şi ieşea totuşi în oraş [!!].

La teatru, la *Jocul de-a vacanţa*[2]. O comedioară mediocră, „literară”, aşa cum mă şi aşteptam de la M. Sebastian. Are, totuşi, câteva scene nostime. O seară, pe verandă, cu atmosferă sentimentală. Tânăra, pe un şezlong, tânărul pe celălalt. Ei i se face frig. Îi spune, că pe canapea, e trântit şalul ei.

— O informaţie?

— Nu, o rugăminte.

Mai trece un timp, pe care îl umplu cu monologuri frânte, sentimental-visătoare. Apoi, ea, deodată.

— Vreau să te sărut.

— O rugăminte?

— Nu, o informaţie.

El se scoală, masiv şi simplu, şi o sărută, fără mofturi. Asta e cel mai bun M. S[ebastian] şi cred că nici nu poate depăşi această categorie a fineţii, a rafinamentului psihologic.

După asta, eu, emoţionată, aduceri aminte, cum şi eu am spus demult: „Aş vrea să te sărut". Îmi venea să plâng.

Sorin îmi spune că e mai bine când ajung la punctul ăsta, e ceva sigur. Eu nu înţeleg şi el îmi face demonstraţii cu binoclul.

— Uite, când îl ţin aşa, în echilibru pe deget, nu sunt liniştit, mi-e teamă că o să cadă într-o parte sau alta. Acum a căzut, gata, altceva mai rău nu poate fi. Când eşti gata să plângi, ştiu că eşti tu, bine definită, sunt sigur de tine.

— Nu, nu mai poţi fi sigur, iar nu mai sunt mamă, ca înainte.

— Dar, cum, fetiţă?

— Nu ştiu cum, dar iar ca înainte.

— Da, aşa e bine să ne regăsim fiecare pe noi. Ne întoarcem la ce-i al nostru.

— Am luat notă c-ai spus „fiecare".

La cafenea, l-am căutat tot timpul pe P. Şi noaptea am visat că stau între P. şi Sorin, la teatru. Era foarte bine şi cu mari emoţii.

Apoi l-am văzut pe Ştefan într-o bancă din spate şi el a făcut ochi mari când l-a văzut pe P. lângă mine. Şi eu eram fericită, şi-l sfidam.

La 1 octombrie o să ştim dacă vom avea război sau nu. Sorin e veşnic optimist.

Bucureşti, septembrie 28, 1938

Azi, zi cu oameni.

Dimineaţa cu Fanny. Cum spune Richi: în adolescenţă e uşor să fii „frumos", pe urmă e vorba… Fanny, simbol cras al vulgarităţii, al superficialităţii, al mediocrităţii. Toate vorbele astea la un loc nu spun nimic, nu o caracterizează deloc. Ceva grăsuţ, fardat, cu picioarele bine înfipte în pământ, şi care-şi cunoaşte interesul, şi are pofte pe care şi le satisface fără să se piardă niciodată. Şi nu e nici proastă, nici deşteaptă. Lângă ea, redevii femelă sau te dezguşti de toate femeile şi de dragoste şi de aventură.

A găsit un profesor de dans, de 27 ani, cu păr cărunt şi cu faţă de copil. Şi i se pare că are o „chestie mică", n-a văzut-o, dar a simţit. (El e pudic. Doi ani, nu-l văzuse nevastă-sa gol). Şi câteodată îi vine să se scuipe. Pe Mişu îl iubeşte, o să se mărite cu el.

— Nu te cuprinde niciodată o poftă să-i zvârli în faţă tot adevărul, cu amănunte?

— Nu, pentru că-l iubesc.
— Dacă trăiai cu Mişu, poate nu te tenta un alt bărbat.
— Ba am trăit.
— De când?
— Din toamna trecută.
— Şi de ce m-ai minţit?
— Nu ştiu, nu puteam să-ţi spun.
— Şi de ce l-ai înşelat?
— Nu ştiu. Mă iubeşte, îl iubesc, n-aveam nici un motiv de răzbunare. Dar mi-a plăcut. Era la Călimăneşti…
— Eşti o stricată.
— Da, sunt.
Lucrurile, cu mici schimbări, la intervale mari, se repetă. Acum 10 ani scriam revoltată, în jurnalul de-atunci despre prima aventură serioasă a lui Fanny; se sărutase cu un băiat la cinematograf. Mintea îmi stătea în loc. Prietena mea Fanny nu mai era ca mine, nu mai era copil. Era pângărită.
Acum mă regăsesc serioasă, moralistă, şi tot aşa de naivă, de copil, de intransigentă. Doamne, ajută-mă să fiu totdeauna aşa, să iau viaţa, dragostea, în serios. Să fiu curată. Oare, am vreun merit, fac vreo sforţare să fiu aşa? Nu. M-am născut cu un sentiment grav de răspundere, cu o dragoste de absolut pe care le cred singura mea justificare de a fi. Când eram mică, îmi plăcea cuvântul „absolut”, înainte de a-i descoperi sensul exact.

După-masă, întâlnirea cu Richi pe stradă. Bucurie. Richi, grăsuţ, cu buchet de garoafe mai mare ca el. Ne-am înapoiat să le punem în vaze. M-a certat că n-am stat acasă. Trebuia să ştiu că o să vină.
I-am spus să nu-mi mai dea sfaturi, ca în c.p. Îmi vin prea de sus, îmi cad în creştet, mă năucesc şi nu mai fac nimic.
— Nu mai ştie omul cum să te sfătuiască.
I-am spus ce dor mi-a fost, ieri, de el. Azi, mi-a trecut.
— Pentru c-am avut ghinionul să merg după o slujbă…
— Nu, pentru că ieri era ieri şi azi e azi.
I-am spus că ştiu de întreruperea activităţii la gazetă.
— Ai şi aflat (cu surâs).
— Da, când nu te-am găsit, mi-era aşa dor, că te-am chemat…
— Tocmai unde nu trebuia.

…Te simţi bătrână.
— Ei bine, află că sunt îndrăgostit.
— De o fată de 16 ani?
— Mai mică. Aşa dragă, ce crezi că eu sunt manechin?
— Te rog, Richi, fii tu cel puţin cuminte, să iau pildă de la tine.

— Allo, L[umea] R[omânească]?
— Da.
— Aş putea vorbi cu d. Ionescu-Gulian?
— Dar cine-l caută?
— Duduia Marioara.
— Tu eşti, Michi? Ce faci tu, Maie? (dulce, dulce).
— A, dumneata eşti? Bine fac. Richi nu-i la gazetă?
— Nu
— Nici nu vine?
— Nu.
— A, voiam să trec să-l văd, dar aşa…
— Cum, numai pe el voiai să-l vezi?
— Mm, mm…

La gazetă. Discuţie despre război. Nu ne certăm ca altădată. Nu mă doreşte. E şi mai gras, ca un cotoi gras, cu picioare strâmbe şi şolduri de odaliscă. Faţa ca un trapez. Îngust în creştet, lat în fălci. Pudrat, cu părul lins. Gura cea tulburătoare e ca o crăpătură mică peste prestanţa guşii.

Şi tot despre război vorbim. Mai mult vorbeşte el. Şi despre Richi. Spune: minuţios, scrupulos, pedant, incomod. Atâtea neologisme, care altădată m-ar fi înnebunit de plăcere, rostite de gura lui dulce, ţărănească.

Mă ridic să plec.

Nu-l mai tulbur deloc. Sunt tare tristă. Şi el aşa de urât.

— Când te mai văd?
— O să mai trec pe aici, dacă n-o fi război.
— Cum, şi dacă e, nu ne mai vedem?
— Nu.

Merg până la uşă. El se-napoiază la birou şi citeşte gazeta. Rămân lângă uşă şi mă uit la el. Se scoală, vine lângă mine.

— Michi, vino într-o seară, să stăm de vorbă, să ne plimbăm…
— Să stăm de vorbă… Să ne plimbăm…
— Da.
— Nu cunoşti tu vreun băiat, aşa cum erai tu acum şase ani?
— De ce, ca să te îndrăgosteşti de el?
— Da. Dar pentru asta trebuie să cunoşti şi o fată cum eram atunci…

Când a spus „să te îndrăgosteşti”, a trecut ceva cald şi dureros prin mine. Îmi amintea ceva din gelozia lui de altădată, din reproşurile dulci de la început, de vremea, puţină vreme când am fost tare, şi adorată.

Mi-a spus şi Fanny că a aflat de colajul lui cu domnişoara

Manşolovicit.

I-a cerut tatălui ei 20 milioane pentru gazetă şi n-a căpătat. Tatăl fetei i-a interzis să-l mai vadă. Dar, într-o noapte a fost la ea şi a stat până la 5 dim., i-a telefonat ta-su din Londra: „de ce-ai stat în pavilion, cu cutare”?

Toate astea îmi fac nespus de rău. Mult mai bine ar fi, dacă n-aş şti nimic. Niciodată n-o să fie un lucru complet mort.

Cum spune Lucia: şi la 80 de ani o să merg şi o să plâng la mormântul lui Gemi: „Vai, Gemi, ce tare te-am iubit”.[3]

Lucia, blondă, pudră roşcată, rochie de casă heliotrop cu guler de dantelă. Foarte schimbată fizic, neschimbată altfel. În locul lui Dudu, e acum un ofiţer.

— E frumos ca o raţă. Are un nas lung. Nu ştie decât să călărească, să joace tenis, să ia parte la concursuri de dans. În restul timpului, stă cu mine. Noaptea merge în crailâc, la şantanuri. E de o incultură crasă, de neînchipuit. Zice că-i plac, că sunt neagră şi deşteaptă.

— Şi ce te faci la iarnă, când albeşti?

— Nu ştiu ce-o să se întâmple. I-am spus şi lui şi nu ştie nici el. O să încerce.

— Tot solidă eşti?

— Tot. Dar n-am să mai fiu în curând.

— Şi ce puteţi face împreună? De culcat nu vă culcaţi împreună, de vorbit nu aveţi ce vorbi.

— Ne uităm unul la altul şi e aşa de bine, n-ai idee cât e de bine. Şi mă şi sărută – să nu audă mama.

— Despre Paris. Julien Green. O singură dată la el acasă. Luxos. Rece. Distrat şi clar, limpede. A dat-o gata. Şi nu l-a mai văzut niciodată. L-a cunoscut şi pe Cocteau. E extraordinar. I s-a închis gâtlejul de emoţie, n-a mai putut spune nimic, şi el a luat-o de umeri şi i-a spus: „Eh, bien, dites, mademoiselle”.

Recepţia de la Elena Văcărescu. Idolul gras, încărcat de bijuterii, cu rochie neagră de *faille*, cu dungi aurii, ca doagele unui butoi, cu labe grase de focă, aproape oarbă, dar foarte gentilă. Lacheul a dus-o la idol, a prezentat florile, idolul a mulţumit şi i-a dat drumul în oceanul de lume. La recepţie n-a cunoscut pe nimeni, erau multe bărbi şi decoraţii, trebuie să fi fost lume grozavă, dar a trebuit să plece fără să cunoască pe nimeni.

Despre misticism. De ce să nu crezi în supranatural?

— Cred că e un lucru pe care nu ni-l putem explica, şi ăsta nu-i un motiv să-l ador.

— Sfinţii există. Sunt oameni foarte curaţi, mult mai curaţi decât noi. Petrache Lupu m-a impresionat grozav. Mă dusesem numai din

curiozitate de literat şi m-a dat gata („Încă unul", n.b.).

— Sunt foarte mulţi oameni curaţi, miloşi, credincioşi, printre ţărani şi printre alte clase, şi nu-i proslăvim.

— Dar el l-a văzut pe Dumnezeu. Şi asta coincide cu tot ce şi-au închipuit oamenii totdeauna despre religie.

— Petrache Lupu nu poate şti, în simplitatea lui, unde e graniţa exactă între vis, viziune, halucinaţie.

— Da, dar de ce să nu admitem că Dumnezeu e şi conştiinţă, se poate manifesta şi pe calea aceasta ca pe orice altă cale. Orice fenomen e de esenţă divină.

— Da, şi aparatul de radio, acum o sută de ani, ar fi fost de esenţă divină.

— În definitiv, undele ce sunt? Nu ştim, sunt tot Dumnezeu.

— Da. Atunci pune flori la aparatul de radio şi adoră-l.

— Am să încerc altfel. Deşi am trecut printr-o criză religioasă. Mi-am revenit. Să încercăm să fim mai buni, mai largi, mai înţelegători, fără a porni de la divinitate.

— Da, dar atâta timp cât oamenii nu sunt umili, sunt mândri, orgolioşi, nu poate exista fericire. Se ciocnesc şi se vor ciocni totdeauna.

— Dar umilinţa nu e omenească. Nu se poate realiza. Nu poţi face din omul comun, un sfânt.

— De ce? Toţi oamenii sunt egali, aşa că nu trebuie să avem vanitatea de a ne crede superiori, de a fi orgolioşi. Ar trebui s-o cunoşti pe Alice Voinescu.

A văzut-o pe Sanda. E măritată cu un Oteteleşanu.

„Îţi face ceva, când auzi un nume ca ăsta", a spus domnul Demetrius.

„A căzut la misticism". A făcut cununia la Florenţa, în biserica rusească. Au postit înainte de nuntă, şi tot felul de alte chestii.

— Trebuie să fi fost şi acolo o dramă, după câte mi-a spus Ruxandra. Bărbatul ei o adoră. Nu a fost mariaj de interes. Ea n-a luat nimic de la părinţii lui, tocmai ca să nu fie învinovăţită de asta. Locuiesc într-o garsonieră, trăiesc din ce câştigă amândoi.

(Unde a dus-o idealul de asceză a lui Richi? La misticism şi la snobism.)

Sanda e un om deştept. Dar nu eşti niciodată sigură de ea, de caracterul ei. Seamănă exact cu Fata din Zlataust. Întunecată, misterioasă. Aş vrea s-o văd pe Sanda în noua ei ipostază.

Richi mă roagă (îmi spune) să n-o văd. I-aş face prea rău.

Richi a iubit un copil. O fetiţă. Nu ca pe o femeie. Ca pe un copil.

— Şi ce an bun am avut. Şi câte lucruri deosebite.

Bucureşti, 7 octombrie 1938

Din ce în ce ştiu mai puţin. Trebuie să fac ceva. Viaţa se cere trăită altfel, atâta înţeleg.

Richi: „nu pot să-ţi spun cum ceri tu, ce trebuie să faci. În orice caz, e mult mai uşor decât îţi închipui". Scoate *Fapta*, o trânteşte pe masă. Vorbeşte despre ea. Despre Bebe, cu care se înţelege.[4]

— Tu eşti frumos, Richi, de ce spune lumea că eşti urâţel tare.

— Pentru că de mic, din timiditate, îmi ascund faţa, expresivitatea, pentru toţi. Rar de tot mi-o arăt…Vai, vai, unde mă aduci, unde mă întorci… Paşopt.

Şi eu simt cum mă scufund

Mi-a fost şi mi-e prea uşoară viaţa. Asta mi-a slăbit puterea de reacţiune, de acţiune. Cele mai mici, mai neînsemnate lucruri, iau proporţii. Mi-e tare frică de dentist. De război. De moarte. De bătrâneţe. Mi-e frică de frica mea care mă înlemneşte.

— Ţi-ar trebui ceva să te zguduie.

— Am oroare de tot ce-i anacronic. Nu spune lucruri care să-mi pară scoase din trecut.

— Ciupercă… tragi la mucigai.

Ce matur, sigur, hotărât, sărac, hărţuit, oţelit şi echilibrat a devenit Richi. Dacă n-aş avea nimic şi pe nimeni. Dacă nu m-aş împotmoli în mătase, în confortabil. Dar sunt destul de tare să pot să înfrunt goală, singură, lumea? A fost un moment în viaţa mea când ar fi trebuit să încerc. Şi n-am făcut-o. Dar ar fi întrecut puterile mele sleite de atunci.

— Te iubesc, Richi.

— De ce? Geniu în mizerie?

— Cu înfăţişarea ta de purceluş, numai a geniu în mizerie nu arăţi.

Simt că Richi nu mai are nevoie de mine. Cred că-l descurajează pasivitatea mea. Toacă de un an de zile şi nu mişc un deget, nu dau un semn de receptivitate. Richi nu mai poate suporta sentimentalismul prieteniei noastre. „Orientali, suntem orientali, Marioara"… spunea acum un an. El nu mai e. Pulsează. E viu. E cot la cot, cum spune el, e alături de ceilalţi.

Aş avea şi eu curaj, dacă aş crede, dacă aş pătrunde până în miezul lucrurilor. Mi-e teamă numai să nu procedez i s t e r i c. Aş voi să fiu ponderată, chibzuită, să cântăresc adevărurile toate şi să-l aleg pe cel bun, dar sunt ca judecătorul care dă dreptate tuturor părţilor. Şi sunt ca cel ce se aruncă în apă. Îi e frică şi dor de curentul cel iute al apei. Scriu toate astea şi ştiu că, peste un an sau doi, voi sta, tot aşa, cocoţată în vârful patului, cu câteva reviste în jur, nehotărâtă, cu multe regrete, cu multe istericale (lacrimile, crizele), cu multă lene şi că mă voi lăsa ameţită de aparenţele vieţii şi că voi fi din ce în ce mai

împietrită, mai mumefiată. Oare mă cunosc atât de bine? (Ar fi prea trist). Oare nu e posibil să mă schimb, deloc, deloc?

Teama stupidă de ridicol, de ce vor spune ceilalţi. „Am venit la voi. Spuneţi-mi ce trebuie să fac”. Zâmbete ironice: „Burgheza isterică”. „Scriitoarea caută material”.

— E chiar atât de rău, Richi.

— E neplăcut. Mă agit, până o să trebuiască să mă dau la fund.

— Cum?

— Băcanul n-o să-mi mai dea pe credit, proprietarul o să facă scandal, pingelele nu mai mă ţin. Pentru mine nu-i mare lucru. Mă necăjesc din cauza maică-mii. Ştii ce temperament de panică, de catastrofă e. O observ şi caut să scot din mine tot ce-i seamănă. N-ai idee ce lecţie bună e.

Mama, azi, vine acasă, găseşte chiftele f ă r ă cartofi. Ţipă, are spasmuri, ochii privesc în gol disperaţi.

Către mama-mare: Mamă, de ce-mi faci asta? Ce să mă fac? Ce să mă fac? Îmi vine să-mi trag în măsele, să le sparg. Am vrut şi eu să-mi pieptăn puţin părul şi uite ce mi se-ntâmplă. Parcă mă găseşte ceva. Mi-e ruşine de bărbatul ăsta, că n-am ce să-i dau de mâncare. (Lipseau cartofii, chiftelele n-aveau garnitură).

Îi spun lui Richi: O să-ţi mai pară rău, îţi faci păcat cu mine. În curând te pomeneşti c-ai să mă vezi la Doftana. Cu femeile, nu-i de glumit, când le vine exaltarea.

— Da, parcă te văd alergând în cămaşă roşie pe stradă şi Iorga scriind despre bestia roşie… Greşeala mea a fost că am început prin a discuta cu tine. Şi însăşi discuţia face să se creeze două poziţii extreme. Ceea ce nu e cazul. Nimic nu te poate împiedica pe tine să fii alături de noi.

— Dar confortul. Comoditatea, frica…

— Ei, confortul. Eu care te cunosc şi alţii ştiu că dacă ar trebui să alegi, nu confortul l-ai alege. Aşa cred, cel puţin. Nu poţi juca dublu joc. Nu porţi mască. Te cunosc prea bine.

— Richi, nu-ţi face bine privirea mea admirativă, de jos în sus?

— Nu e numai admirativă. Are multe nuanţe. Privirea ta de fetiţă care vrea să fugă… Mişcarea nu mai e la începutul ei. Nu mai are exagerările, rigiditatea începutului. Contururile s-au muiat. Înainte, adevărat, au fost oameni care au avut de luptat cu ei înşişi până au făcut pasul ăsta. Dar acum e atât de firesc, de uşor. Toate drumurile duc într-acolo. Şi nu căuta să-ţi accentuezi criza, observându-te. Prima regulă e să nu te observi prea mult. Nu cred că oamenii mari ai mişcării vor scrie vreodată despre criza asta. Nu interesează criza, trecerea. Să fii alături şi să lucrezi. Sigur că altă semnificaţie are efortul, lămurirea cu tine însuţi, şi alta o simplă alăturare automată…

N-ai învăţat încă tehnica renunţării. Laşi oamenii să intre în viaţa ta, nu le opui nici o rezistenţă. Bine, dacă preferi să fii o mare damă politicoasă, asta e altceva…Vrei prea multe lucruri deodată, Marioara.

Eu beam ceai cu toasturi. Richi a luat numai o bucăţică de pâine prăjită şi mi-a promis că o s-o mănânce la 11, ca sandviş la Fundaţie. Asta pentru că e tocmai la Istoria Egiptenilor şi bucăţica seamănă cu resturile de pâine din sarcofage.

— N-am să pot să-ţi ajut niciodată, să fiu cu multe fişe în jurul meu, colaboratoare?

— Păi, ăsta e visul meu. Întâi ai o intuiţie, o arunci pe hârtie şi apoi începe munca cea grea, ştiinţifică, verificarea ipotezei. Poţi lucra 10-15 ani. Dacă ipoteza nu se verifică, munca a fost în zadar. N-ai idee ce pasionant e. Acum lucrez la un fel de completare a lacunelor care există în marxism, la o întregire a lui.

— Un fel de critică a marxismului.

— Nu, nu e chiar o critică.

Patefonul e la mine sus, în odăiţă. Am început un *Vorellen Quintet* al lui Schubert. După prima placă, m-am prostit şi patefonul a refuzat să se mai învârtească. Sorin m-a salvat. Sunt zile de toamnă, calde, frumoase. Soarele de toamnă. Cenuşiul clar cu casele prea albe. Ce-mi vine din copilărie ca un val cald, dureros, de mă ameţesc aşa peisajele astea citadine de toamnă? T o a m n a! Sunt plină, plină de ea. Am impresia că mă înec în ea şi mă zbat, ridic mâinile. Caut să mă agăţ de cei tari şi nu izbutesc.

Iar pradă nervilor, dezgustului, oboselii. Şi geloziile „postume” deşi nu vreau să-mi mărturisesc. O scrisoare de la Şuluţiu a actualizat din nou gelozia asta fără rost, nelalocul ei, umilitoare. Ciudat e că ştiam tot, sigur, de la alţii. Ce importanţă mai are că mi-o spune şi el? Nimic nu ajută. Toate raţionamentele dau greş. Sunt geloasă pe o fantomă. Omul de azi mi-e complet indiferent.

Ce bălăceală cu fetele. Măcăială, gâgâială. Confesiuni. Limbaj de femei aşezate, aranjate, cu experienţă. Cum spunea Dida, data trecută: „Ce bătrâne sunteţi toate!”

Nini, întoarsă din Basarabia şi Tecuci spune: „Când te gândeşti că puteam să am şi eu o diplomă ca asta. Dar Bob a făcut din mine femeia pe care a vrut-o”.

— Cu un bărbat ca al meu, complicaţii ca astea îmi mai lipsesc (ca ale lui Fanny: profesorul de dans)

— Ei plătesc un „fix” pe lună şi stau jos. Sunt în luna de miere şi se iubesc de nu mai pot. Sunt tineri şi au curaj. Or să mai aibă ei „zile grele” cu armata lui, cu studiul la Paris… Nu e o cerebrală, o intelectuală. Bebe avea nevoie de astfel de femei. Voia o fată ca

„sora”.

Fanny: „ba îl iubesc pe Mişu, zău îl iubesc. Mi-e necaz pe el că nu e gelos. E aşa de indiferent!”

— Frumoase pretexte.

— Nu vreau să spun că de asta am făcut-o, spun numai aşa.

De sâmbătă nu s-a mai culcat cu „celălalt”, îl vede numai ca tranziţie şi purgaţie. Când o veni Mişu diseară, o găseşte iar „curată”.

Dida s-a despărţit de Marcel. În timpul şederii ei la Paris, s-a îndrăgostit de alta. „Ah, dacă s-ar putea împărţi omul în două.” Dida are peniţă la pălărie, ia lecţii de engleză, e durdulie şi spune că şi ei îi lipsea Marcel, mai mult ca prieten. Că ea nu e păcătoasă ca Fanny, că atunci când s-a pupat la Paris cu celălalt Marcel, numai o dată a făcut asta şi n-a mai putut suporta, i s-a făcut scârbă de ea singură.

Ana se întâlneşte azi şi cu Mic şi cu Victor. Întâmplare.

— Şi tu eşti perversă.

— Nu. Mic are ceva treabă cu Ewald.

Şi mie mi se pare, pentru că n-am ocazia să fiu nici infidelă, nici perversă, nici frivolă, că sunt foarte pură şi mult deasupra acestei mocirle de interese, de patimi, de uşurinţă femeiască. În realitate, îmi lipseşte şi mie „un ce care va veni şi el”, cum scrie scumpa şi inteligenta mea cumnată virgină din Galaţii monotoni.

Azi, era pe chei o lumină de demult. Să te plimbi alături, să nu fie nimic sigur, nimic clar spus, să ai o mare teamă şi o mare îndrăzneală, să fii lucid şi zăpăcit în acelaşi timp, să nu mai existe zgura asta de lucruri vechi, sfârşite. Să fie un început. (Oare nu sunt decât atât? O coardă sensibilă numai la mâini bărbăteşti?)

…N-am lucrat nimic de când sunt la Bucureşti

…Oare o să se mărite cu el? Numai asta nu vreau să se întâmple.

Miron Paraschivescu, poeme în *Azi.* Richi spune că are lucruri bune. Că trebuie să ţinem seamă de câtă noutate încearcă acolo şi de câte dificultăţi trebuie să se izbească. *Marginile singurătăţii*: o poezie atât de diluată în manifest-confesiune încât cu greu o mai găseşti printre versurile kilometrice.

(Râzând): Lasă, Richi, am să scriu eu poezie comunistă, din cea adevărată.

— Da, când comunismul va fi intrat în preistorie.

„Scrisoarea ta m-a amuzat grozav”, scrie Şuluţiu.

„Toţi putem fi azi inteligenţi, spune Marian. Nu asta ni se cere acum.”

Mamei [lui Sorin, la] Galaţi, i se fac injecţii cu venin de şarpe.

„Altfel de dureri”, de fiecare dată sunt altfel, numai cele ale bolii nu sunt (nu vrea să creadă).

— Mi-a spus Mendală, că trebuie să am curaj, să fiu tare, pentru copiii pe care-i am. Ştii ce admiraţie are el pentru toţi.

Mama, când dă pilula aurită: „Florica a vrut să se supere că n-ai venit pe la ea” (aruncate în trecere, cu privire vagă şi apoi vorba schimbată lin). Lipsă de humor, ca şi Sorin. Plus o mare doză de vanitate, care se extinde asupra întregii familii. „Ştefi a plâns când i-a spus Florica, că e atât de neglijent Carol”.

— Cum, de ce a plâns?

— De bucurie, că şi Florica a observat. Pentru ei, e sfânt ce spune Florica. – Să-ţi explic cum e, exact, cu injecţia. (Dezgoleşte o pulpă flască. Nu se jenează deloc. Pântecul e mereu pământiu.) Vorbeşte şi, din când în când, închide ochii, de durere. Ochii sunt pământii de tot şi nasul mai ascuţit ca totdeauna.

Sorin îmi spune că grand-mama e capabilă de meschinării de neînchipuit. Pentru manichiuristă i-a cerut 30 de lei, deşi plăteşte numai 20. Şi egoistă. Desigur că mama îi e o povară. Sorin şi Marcel o să-i plătească lunar. Acum e mai liniştită. Destinsă, glumeaţă.

Florica, megalomană. Invidioasă. Niciodată nu i se dă destulă atenţie. (Mişcare din ochi şi zâmbet: lasă că ştiu eu şi pot eu, dar las să treacă de la mine). A avut, probabil, o aventură şi Marcel mai multe. Asta îi dă o siguranţă, o îngâmfare, o decizie de femeie care nu se mai lasă umilită. Nu e numai nevasta care tolerează. „Să se ducă, dară, dacă vrea. Eu sunt obosită şi n-am chef să-mi pierd nopţile şi la 30 de ani să fiu femeie bătrână. Las să fie el, dacă vrea…” În acelaşi timp, nu-l iartă. Îl înţeapă. Înţeapă pe toată lumea. Nu iartă că alţii nu sunt atât de „buni” ca ea. Ea nu „aşteaptă recunoştiinţa” (dar o aşteaptă). „Eu cred că am avut totdeauna, nu numai acum, când e bolnavă, foarte mare înţelegere pentru mama, dar în ultima vreme eram atât de nervoasă că n-o mai suportam, nici pe ea.”

Teoria cu aventura care nu are importanţă într-o căsnicie, căci alte lucruri leagă pe soţ de soţie, viaţa comună, casa, prietenia, legăturile comune. E şi ea o f e m e i d e ş t e a p t ă care îşi cunoaşte interesul. Toate femeile pare-se că sunt aşa. Şi nici eu, se pare, că n-am fost altfel.

Ce enervant e la noi în casă, să ştii că un lucru pe care îl laşi din mână e imediat observat; fie că e privit cu disperare obosită şi, de necaz, lăsat acolo unde e, ţinut minte, amintit la vremea cuvenită, fie pus imediat la „locul lui”, unde nu-l mai găseşti decât după ce întrebi pe toţi membrii familiei unde l-au pus.

Jacques: „Unde sunt cucoanele? Tot în bucătărie? Nu vă odihniţi şi

voi niţel? Ce faci Anny? De ce nu vii şi tu să stai puţin locului, să citeşti gazeta?”

— Cum, nu mă odihnesc? Tot timpul nu fac altceva, mă odihnesc şi citesc gazeta. Am citit-o, toată (spus aşa, fără să-şi dea osteneala să mascheze minciuna. Căptuşeala groasă a gândului, fondul: „Nu-i destul că muncesc de pic din picioare mai trebuie să înghit şi reproşuri”).

Ce ochi dulci, negri, rotunzi ca mărgelele are mama-mare câteodată. Se încovoaie tot mai mult, vizibil. Cum o să fie viaţa fără mama-mare? Fără dragostea ei discretă, lipsită de expansiune, plină de grijă? Cum o să-mi pot aduce aminte felul ei vetust de a vorbi, şi provincial, mahalagesc sau arhaic? – Aridică-te; Fă-ţi rostul; Acareturi… Aneto, ai pus sare la supă? Ce să fac? Mai bine nu ştiu să gătesc… Să trăeşti, Jacques. Mersi, că ne-ai citit. Câinele ăsta nu vrea niciodată (eu, adică). Ce înseamnează, sudeţii?

Nu mă sărută niciodată. E autoritară şi aspră. Când o sărut, câteodată, înainte de plec la plimbare, spune: „Hai, hai, du-te”.

Când mama ţipă, are nervi, ea tace. Mama spune: „Sunt cel mai calm om de pe lume”. Nu zâmbim, decât Jacques şi eu. Când e vorba de mama, spiritul critic al mamei-mari încetează de a funcţiona. O ceartă, totuşi, şi pe ea. „De ce-ţi laşi bărbatul să aştepte la masă? Un bărbat nu trebuie lăsat aşa”.

Numai de ea ştie Bob de frică. Când îi spune „jos, culcă-te”, se culcă.[5]

Cum o fi, Doamne, dragostea altei fete pentru el? Cum l-o fi văzând? Ce simplistă simetrie în timp: Tot tânără, evreică, burgheză. Probabil aceleaşi defecte au atras-o. Dar faţa palidă, ochii întunecaţi de altădată nu mai sunt. Sau, pentru ea, or fi existând?

— Unii mă iubesc, alţii mă detestă. Unii spun că sunt pungaş ordinar, alţii că sunt cel mai cinstit om.

Aliajul din el, care farmecă, e – cred – un trecut primar, biologic, de senzualitate, sensibilitate care se acoperă cu senzualitate, nu trece dincolo de ea (şi asta dă tocmai iluzia de pasiune, fatalitate, absolut) o putere de a simula şi de a se autoiluziona, un egoism feroce, o lipsă de scrupule de arivist.

— S-a frânt ceva în mine, înăuntru.

Laitmotivele, puţinătatea gândurilor, impulsurilor lui. Felul lui de a trece orb pe lângă lucruri care nu fac parte din sfera lui de obsesii sau de interese. Patima, îngustimea spiritului. Îi scrii o scrisoare cu anumite întrebări. Îţi răspunde cu totul altceva. Dar place. Nesiguranţa în care trăieşti tot timpul alături de el. Misterul vulgar, dar totuşi mister, de care se înconjoară. Toate astea îl fac străin şi tulburător. Lui Richi nu-i plăteşte datoriile, unui furnizor i-a dat cu

scaunul în cap. Dar scrie poezii suave, lăutăreşte, care merg la inimă.

Guşa, adu-ţi aminte de guşa lui, de câte ori te pierzi în amintiri.

Acum un an, eram geloasă pe Coca[6]. Oare toate amantele pe care o să le mai aibă, or să se perinde, ireale, dureros, prin mine?

„Îmi vine să-l omor pe Richi, câteodată”, i-a spus lui Fanny.

— De ce, eşti gelos?

— Nu, dar nu e plăcut, nu-i aşa, să-ţi amintească cineva tot timpul, lucruri pe care vrei să le uiţi.

— Cum, altfel nu te gândeşti la ea?

— Ba da, dar mai rar.

— Aşa e cu dragostile mari. Întâi ne gândim des, apoi din ce în ce mai rar, până uităm.

— Tu ştii din experienţă?

— Da.

Bob a fost nenorocit din cauza unui anumit piş făcut undeva. Fortăreaţa lui e maşina de cusut. Se ascunde jos, printre fiarele ei. E o cetate inexpugnabilă şi un bun post de observaţie.

— Afară, afară, Bob.

— S-a ascuns sub maşină. Nu mai e nimic de făcut.

Sunt îndrăgostită de arcul burţii lui, când dansează sluj, după bucăţica ţinută sus. Mielu bun, mielu gras, la mine în braţe, când l-am adus de la tramvai, unde se speriase de câini mari şi locuri necunoscute. Greu, în braţe. Eu, cu sentimente materne.

— E un derbedeu, un câine de maidan.

În casă, alunecă pe parchet, se împiedică de covoare, le răsuceşte în mers, se sperie, fuge mai departe, mai repede, alunecă mai rău, e într-o stare de frenezie, de panică şi entuziasm.

— Ai vrut câine şi acum nu te ocupi deloc de el. Crezi că aşa merge şi cu copiii.

Mi-a fost frică toată noaptea. De câte ori m-am deşteptat, şi în vis. Transperantul se lovea de marginea ferestrei când bătea vântul. Uneori suna mai tare, atunci inima se arunca în coşul pieptului, ca o bilă de lemn şi cădea. Asta s-a repetat de mai multe ori. Dar mi-era frică să cobor, să închid fereastra, să fi fost 2 – noaptea. Se auzeau tropăituri şi uşi închise, deschise. Poate că-i omoară jos şi apoi vin sus, la mine. Îmi ţineam răsuflarea.

Dimineaţa, când m-am trezit, se auzeau zgomote neobişnuite, în pod, deasupra capului şi jos, în toate părţile, nu ştiam de unde vin. Alergătură pe scări, lucruri care cad. Mama ţipa: „Victoria, dă foc, dă foc!”.

Era o continuare firească a catastrofei din timpul nopţii. Dar ce puteau să însemneze toate astea? Bine că mama trăia, totuşi. La ce

trebuia dat foc? Dacă aş mai fi putut dormi…

Era coşarul. Scuturătură mare. Curăţatul coşurilor.

1938, octombrie 24 sau 25

Frig. Încep să port pantaloni groşi, să mă ghemuiesc mai mult ca oricând, mai mult ca oricând e bine în casă, departe de oameni noi, de aventură. Totuşi, Singapore… Câţiva ani să nu vezi pe nimeni din cei pe care îi urăşti şi îi iubeşti. Drumuri noi, senzaţii noi. Romantismul nu e mort. Îndrăzneală facilă de om în siguranţă, cu bărbatul lângă ea. Dar aş pleca şi singură în Singapore, dacă mi-aş putea câştiga existenţa. Dacă…

Dar nu pot nimic pe de-a-ntregul. Pietricică în gură: Tristan şi Isolda. Ţipete de pasiune impresionante şi uneori cântece îngereşti de dragoste împăcată.[7]

Grindea, nevasta, Geo Bogza.

Geo (miorlăit, gen S., înrudire sau influenţă?): „Maria Banuş, vai, Maria, vino aici”.

La „Atlantis”.

— Vai ce umeri laţi ai. N-am mai văzut, la o femeie, asemenea umeri.

— Şi e rău asta?

— Nu ştiu, mie îmi plac. Camaradereşte îmi fac bine. Pot să-i ating?

— Da.

Mă sufocam cu bluza groasă. Cocktailul nu l-am băut.

Bogza: Un vis al meu era să devin cronicar al localurilor de noapte. Uită-te la femeia asta. Braţul i s-a făcut ca o eşarfă. Vai, Maria Banuş, nu pot să-mi dezlipesc ochii de umerii tăi.

Grindea[8]; Aşa i-a avut de la 12 ani. Eu o iubesc de când avea 7 ani şi eu 12. Nu se uita însă la mine. Veneam la Gutman special ca s-o văd şi ea vorbea cu Nică.

(Dansând): Ţin minte, aveai o rochie maro cu bretele.

Geo m-a condus acasă. Face drumuri lungi, ca şi S., pe jos, locuieşte în Parcul Domeniilor. „Chiar când am bani. Îi duc pe cei cu care sunt, cu maşina, şi apoi eu merg pe jos. Înainte nu ţineam la tine, dar de vara asta, de când am auzit ceva, ţin.”

— Ce-ai auzit?

— Mulţumeşte-te cu efectul şi nu întreba.

Apoi m-a descusut cu amănunţime despre casă, dacă stăm cu chirie; a, nu? e a mamei tale? şi câte apartamente are?, cum, 2 etaje?, a, numai o garsonieră?

— Dar de ce întrebi toate astea?

Cu glas moale şi capul lăsat dulce pe o parte: Aşa!

Despre Richi: Un tip şters, uscat. Asta a reţinut. A citit câteva

articole didactic scrise. De obicei, oamenii îl prind, îl interesează, dar ăsta deloc.

Geo – o replică a lui S. O replică proastă, în caricatură. Mai moale, mai urât, cu contraste mai înmuiate. Cu o simplicitate naturală, apoi cultivată, transformată în boemă de prost gust, în cabotinaj. Vorbă mieroasă şi plângăreaţă. O inteligenţă primară prinsă în clei sentimental. Dar, cred, o inimă mult mai caldă ca a lui S.[9]

Despre S., Grindea mi-a spus că este un admirabil camarad, dar e foarte influenţabil („cred că ai observat?") şi l-au convins unii că el nu lucrează destule ore, nu i-a putut explica, sunt prea buni prieteni, şi a plecat de la gazetă. M-a condus de la Dalles (Pro-arte) la librărie. Mi-a cumpărat flori galbene şi *Initiation à la musique*. S. îmi spunea: „Cum aveţi voi, semiţii, instinctul ăsta, nevoia asta a cadoului. Eu, în viaţa mea n-am dus ceva unei femei. Prezenţa mea e destul, ce mai trebuie altceva". – Şi e explicabil. Fire de ţăran sănătos. Eu împrumutam doi poli de la el, când mergeam împreună undeva la masă, şi tot duceam o floare.

— Împreună la masă?

— Da, la Beate Fredanov, Maria Tănase, la doamna Grindea. Trebuie să ştii că doamna Grindea e o foarte bună gospodină.

Beate Fredanov, Maria Tănase, doamna Grindea… câte aspecte din viaţa lui, pe care nu mi le-am imaginat niciodată. Ştiu atât de puţine despre el şi îmi închipui că viaţa i se reduce la cele câteva obsesii ale mele. Cred că oamenii îmi vorbesc despre el din curiozitate, din mahalagism. Ca să vadă efectul. Şi astfel n-am să scap niciodată de umbra lui, de amănunte izolate, care iau proporţii ireale în mintea mea, care mă urmăresc, fără rost, îmi îmbolnăvesc anii ăştia calmi, care ar trebui să nu mai cunoască asemenea resturi din vechea gangrenă.

Grindea seamănă puţin cu Chaplin. Ochii trişti, de câine bătut. Niţel absenţi. Par. Dar vede tot. Ştie ce vrea. Joacă teatru, ca şi frate-său.

— E foarte drăguţă nevasta dumitale. Are ceva serafic.

— Mda. E un om foarte talentat. Şi ca pianistă, şi în toate. E ceea ce se cheamă un om talentat. Dar nu mă mai iubeşte. Asta rămâne din orice dragoste… praf. Ea s-a îndrăgostit de mine. Cânta la pian. O ascultam şi s-a îndrăgostit ea de mine.

Peste câteva zile trebuia să vină nevastă-sa să-mi aducă corecturile. Mai mult de-o săptămână. Nici un semn de viaţă.

Cu Richi, pe vânt. În căutare de plăci vechi şi hoinăreală pe Calea Văcăreşti. M-a îmblânzit. La început n-am vrut să merg. Era prea frig.

— Cum, Roara, pe chei, nu e frumos? Dacă o poetă n-o să meargă aşa, din când în când?

Furnicar de oameni, lumini îndesate, mezeluri îndesate, lucruri vechi îndesate. E mai cald în Văcăreşti. Ghetoul are ceva intim, de răsuflare caldă, una lângă alta. O bună promiscuitate.

— Tragi la gheto, Richi?

— Da.

La plăci şi anticare. Cum se deosebesc plăcile proaste de cele bune: „Când vezi „Odeon”, „Portophon”, le dai deoparte. Când vezi „Columbia”, albastru închis sau roşu, te opreşti.

Din gramofoane uriaşe, cu sunet spart vin tot felul de melodii. Punem Brahms. Dar nu-l cumpărăm. E o placă răzleaţă. Nimerim la un anticar cu specialitate de teologie. Richi: „Ei, la care sfânt te opreşti?”.

— Uite ovreicuţele ce dulci sunt ca străjeriţe? Mici, serioase, slabe, cu pistrui. O fetiţă cu tip semit brun, cu păr creţ negru, nas coroiat, trece cu mamă-sa prin hala de vechituri.

Ne mişcăm prin ganguri şi case vechi. Ieşim tot în Văcăreşti. Cumpărăm prăjituri, ne întoarcem, după ce sunt frumos rugată, pe chei.

— Ştii ce frumoasă, ce aeriană eşti, Roara?

— Ai văzut că mi-am pus tocuri joase, pentru tine?

— Cum nu. Toate le observ.

Richi nu crede că ar mai interesa, că se va mai scrie despre treceri, despre „convertire”. Dar literatura se mulează pe actualitate, pe realitate. Şi dacă e ceva real şi important pentru noi, oamenii acestor ani, e tocmai criza. Orice s-ar spune, ştiu, lui Richi i se pare nesemnificativ, un lucru tot mort, făcând parte din recuzita vechilor confesiuni, această analiză, scormonire, despicare a firului în patru.

Dar nu aşa îmi imaginez romanul crizei lăuntrice a omului de azi. Nu mărginit între pereţii propriului eu, zvârcolindu-se orb, răsucindu-se asupra lui, iar şi iar. O fuziune de roman psihologic şi social, ca să-i spunem aşa. Un roman critică a burgheziei putrede, dar nu critică directă, bineînţeles, ci cadru, fluviu ducând cu el spre mare pe cei ce se trezesc, aruncând neputincioşi pe ţărm, pe timoraţi, laşi, orbi, inconştienţi. Dramatic, îl văd, tare, plin de contraste cum e tot ce am văzut şi am simţit de când sunt pe lume[10].

Nu va fi nici un roman al dragostei, nici al prieteniei, nici al *spleen*-ului, nici al întrebărilor mari, nici de observaţie socială, ci toate astea la un loc, şi mult mai mult; îl văd, îl aud, simfonic, aşa cum e *Ulysse* al lui Joyce, dar un Ulysse al nostru, al celor tineri, care nu putem crea numai de dragul frumosului pentru frumos.

În sfârşit, ceea ce vreau e în primul rând confuz (ceea ce e o calitate, nebuloasa din care totul porneşte fiind o garanţie de

adâncime, de necesitate, de trainice legături cu marele iraţional al Creaţiei autentice), în al doilea rând (ceea ce devine mai grav) întrece cu mult slabele mele puteri.

Dacă nu aş mai fi atât de timidă, dacă n-aş fugi aşa de oameni, aş avea o mai clară viziune a totului.

Amelia. În continuu dureri. Nu i se mai fac injecţii cu cobra. Era vorba să i se scoată un nerv. Dar atunci paralizează. S-a renunţat la asta. Continuă injecţiile, cu morfină. Nu poate mânca. Când i se dă ceva, se bate cu pumnii în cap. A devenit obositoare pentru toţi. Fiecare ar voi să moară mai repede. Florica, ieri, a făcut scene. Aluzii: bărbaţii sunt toţi egoişti… Amor propriu… Mai târziu ne pare rău, când e prea târziu… (Eram la mama în odaie, auzeam frânturi de dincolo, îmi tremurau picioarele de enervare.) Mama povestea ceva despre Teodora Carp, Paris, voiaj, şi nu auzeam nimic.

E antipatică, grosolană – Florica. Lipsită de pudoare, în asemenea chestiuni. Dar poate că are dreptate. Poate că ne pare rău prea târziu. De ce am fost dimineaţa la cinema, în loc să mergem la mama? Cât mai are de trăit? Şi Sorin, care e atât de bun, cum poate fi atât de resemnat, de liniştit? Sau se stăpâneşte faţă de mine, cum se stăpânea când mă iubea, şi-l necăjeam? Sau aşa sunt nervii unui bărbat sănătos? E mama lui, care suferă tot timpul, tot timpul (asta e greu de închipuit, de aceea suntem atât de insensibili) şi el râde, se plimbă, e bine dispus. Dar cu câtă durere reţinută mi-a spus, la Braşov: „Uită-te la mama. Parcă e o femeie de 70 de ani. Ce încovoiată. Şi cum merge”.

Florica, de tare ce se agită, cred că-i face mai mult rău decât bine, mă-sii. Scene în faţa mamei.

— Papa, cum poţi spune asemenea prostii faţă de un om străin. Parcă eu ţi-am spus să vii la Bucureşti? Pentru mine, nu te-am chemat niciodată. Nici una din durerile mele mari nu m-am dus s-o spun nimănui. Nici lui Sorin, nici dumitale. De la 12 ani, mă conduc singură.

Mama: Uite puţin odicolon, Florico.

— Nu-mi trebuie. Pune-l pe lavoar.

Mama: Fă-mi mie plăcerea.

Eu: cu ură, cu zâmbet dulce, o mângâi pe Florica, cu puţin odicolon şi îmi vine s-o pălmuiesc. La urmă, la plecare, o sărut de două ori tot pentru că mi-e tare antipatică şi simt că trebuie să combat, prin excese de manifestări, antipatia care ar străbate altfel prea evidentă.

De când fronda, încăpăţânarea juvenilă mi s-a potolit, intransigenţa sentimentelor şi manifestărilor cu care nu mai puteam trăi între oameni, a făcut loc unei odioase ipocrizii, comode, pe care o suport greu, o chem la nevoie, în furie, ca pavăză, o arunc la un moment dat, simt cum doare fără pavăză, cum lovesc toţi în carnea vie a sincerităţii

şi iar mă agăţ de ipocrizie, brutal şi laş, grosolan, fără ruşine. Când simt că sunt gata să am o explozie de sinceritate, ceea ce se cheamă răutatea monstruoasă, ticăloşie, mă reped şi aplic un sărut dulce de împăcare, de fetiţă bună. După asta mi-e rău, de tot veninul pe care îl adun în mine. De depravarea la care supun sfintele gesturi ale afecţiunii.

Mama a reparat, cu un instalator plătit de ea, closetul chiriaşilor de sus. Jacques spune că n-a făcut bine, sunt oameni ordinari, lasă-i în plata Domnului.

— Bine, Jacques, dar noi plătim apa, nu ei.

— Să-mi fi spus mie şi le scriam un bileţel.

— Am vrut, tocmai, să te scutesc de toate neplăcerile astea.

— Nu trebuia să te duci, tu, sus

— Orice fac eu, nu-i bine. Alerg după instalator, înghit toate mojiciile parşivului ăla, stau şi trag apa în closet străin, nu-ţi spun nimic ca să nu te necăjeşti, şi tot nu fac bine. Nimic din ce fac eu nu e bine. Nu ştiu de ce mă loveşte aşa toată lumea. De ce dau toţi în mine. Abia aştepţi să mă batjocoreşti. (Plângând) Cum poţi fi atât de rău, Jacques, cum poţi fi atât de rău?

Jacques se plimbă nervos, cu mâinile în buzunar.

— Ai făcut bine, gata, ai făcut bine, ce mai vrei.

— Da, ca la nebuni îmi spui: ai făcut bine, ca să scapi.

— Ducă-se dracului de chiriaşi. Când ştii că ai de a face cu oameni aşa ordinari îi laşi în pace, fie ce-o fi.

— Se vede că sunt nebună. Cu siguranţă că sunt nebună. Nu vrei să înţelegi că tot noi plăteam. Am vrut pentru noi să fac o economie, nu pentru ei.

— Nu vreau să te duci la ei, să ai discuţii, să te iriţi.

(Mama, râzând spasmodic): Da, văd că nu vrei să mă iriţi.

(Jacques fuge dintr-o cameră într-alta): Ai făcut bine, ai făcut bine. Şi chiar dacă am spus altfel, încă n-am făcut nici un păcat.

Pe seară, mama mi-a spus: N-ai idee ce rău îmi pare că l-am necăjit pe Jacques.

Când sunt deschise, în acelaşi timp, uşile de la cămară şi de la bucătărie se face un curent îngrozitor.

Mama e în cămară. Mama-mare umblă şi lasă uşile deschise

— Mamă mare, ce-i asta, de ce laşi uşa deschisă? Trage.

Mama: Special face.

Îmi bate inima. Revine totul, cu suferinţa, disperarea, ura.

— Stai noaptea şi te gândeşti cum m-ai putea chinui mai bine. *Special* te plimbi cu el pe lângă casă, ca să mă întâlnească şi să-şi bată joc de mine, râzând în sinea lui.

Încă nu m-am refăcut de zguduirea celor trei ani. Încă sunt ameţită uneori, de prăpastia de atunci. Când se apropie mama de mine, sunt aşa ca un copil care ridică mâna să se apere de o palmă, când vrei să-l mângâi. Sunt ca un ecou al nervilor ei. Nu mă pot închide în mine. Fiecare schimbare imperceptibilă a termometrului psihologic o resimt, o duc cu mine, o rumeg. Sunt aşa ca Orlando din *Clownul*. Orlando, îmblânzitorul de tigri, pe care îl teroriza nevastă-sa.

— Nu vreau se me supero. E principio mio se nu me supero.

Şi tremură ca varga.

Aş vrea să cunosc luptători. Oameni sănătoşi, cum spune Richi. Vedem cum fac ei şi facem şi noi la fel dacă nu ne-am născut cu sănătatea lor.

Richi merge seara, cu Bebe şi nevasta, la „Café de la Paix", să-şi cunoască tovarăşii, să fie mai multă apropiere între ei, să ştie fiecare ce lucrează celălalt. Îi e frică numai ca, până la urmă, să nu-l dezguste condiţiile de lucru de la noi. Cei cu care se înţelege nu-l înţeleg şi cei care-l înţeleg, cu ăia nu se înţelege.

— Cum?

Da. Pentru băieţii cu care lucrez, un articol bun, cu nerv, e tot ce se poate face, e sumuum, maximum, nu mă înţeleg ce vreau, şi ceilalţi sunt anchilozaţi, sunt oamenii trecutului.

Ceea ce credeam că va fi *Zi de primăvară*, adică un roman, nu poate fi. Dar un bun fir în mănunchiul de personaje şi evenimente al noului roman, la care mă gândesc (vezi să nu oboseşti, gândindu-te!) ar putea fi. Unul din cei aruncaţi de sus numitul fluviu, Marta se sinucide. Dar mai trebuie creat un personaj feminin care luptă, pe care la încheierea romanului îl lăsăm luptând, nu cu morile de vânt ale obsesiilor ci cu realităţi. Luptă sănătoasă, viaţă.

Mă gândesc, uneori, la Moaţa. N-am fost decât vagi prietene şi totuşi amintirea ei mă doare mult mai tare decât dacă ar muri Dida sau Fanny. Sfiala ei. Delicateţea. Discreţia atât de rară la femei. Poate că în toamnă, când a fost la mine, era tare nenorocită, dar a găsit fetele la mine şi a râs cu ele, în hohote, în cascade, cum ştia ea, şi n-a putut să-mi spună nimic. Apoi era vorba să vină la mine într-o zi. Şi a plouat atunci, n-a venit şi n-am mai văzut-o niciodată. N-am căutat-o. Locuia la cămin şi nu-mi plăcea să merg acolo. În primăvară, am aflat că s-a sinucis, cam pe vremea Crăciunului. Dacă aş fi văzut-o, aş fi putut face ceva pentru ea? O fi fost bolnavă? Însărcinată şi poate că n-avea voie să-şi facă raclaj! Sau numai nenorocită de dragoste?

Ce caută mama la mine în cameră? Ce caută când ştie că, în fiecare zi, îmi strâng singură odaia? Ce e accesul ăsta subit de altruism? Ce mamă grijulie, atentă la schimbările mele de dispoziţie, vrea probabil să descopere cauza ca să găsească leacul. Şi ca femeie deşteaptă, merge direct la sursă: caietele mele. Dacă i-aş spune, ar ieşi un scandal monstru. Aşa că tac şi rânjesc. Şi plâng după ce iese din odaie, şi mă zvârcolesc, şi o urăsc pe ea şi pe mine. Ei bine, află, scumpă mămică, dacă te interesează că; de trei ani nu m-am mai culcat cu domnul Stancu, ci numai cu bărbatul meu legitim. Dar, dacă ai să-ţi mai vâri mult nasul aici şi am să te simt, numai în ciuda ta am să mă răzgândesc într-o bună zi, am s-o dau dracului de fidelitate şi am să-mi fac de cap, şi o să-mi scapere măselele de plăcere, şi vouă o să vă iasă ochii din cap. Acum poţi citi mai departe, dacă te interesează notele mele literare.

Am avut o noapte tare agitată. Cu visuri neînchipuit de plastice, de vii. Scene de o complexitate pe care şi în realitate rar le trăim. Eram la masă cu Sorin, a venit un grup de cunoscuţi (era într-o grădină de vară), şi era şi P. între ei. I-am poftit la masă, am făcut prezentările cu Sorin. S-a stat de vorbă. Niciodată nu am simţit, ca în visul ăsta, cât îi aparţin. Am fost a lui, aşa cum nu m-a avut niciodată. Şi fără să mă apropii, fără să-l ating. Avea ochii lui cei mai trişti – cei mai întunecaţi, cei mai frumoşi. Şi slab, ca acum trei-patru ani. Să fii tot o flacără, o dorinţă… De ce numai el mi-a putut da fericirea asta? Şi azi, aşa cum e acum, nu mai mi-o poate da nici el! Şi sunt sigură că e cea mai intensă fericire care poate exista. E contrariul risipirii, disperării. E concentrarea tuturor facultăţilor omeneşti într-un singur punct de foc. Dragoste, dorinţă, nu ştiu ce e, ştiu numai atât că numai el mi le-a putut da şi că am să mă chinuiesc, uneori dându-mi seama, alteori inconştient, toată viaţa. Sau am să râd tare peste câţiva ani…

Apoi m-am simţit pierdută în cosmos. Căutând să ajung undeva şi neputând. Şi deodată, ca un glas interior, ca o revelaţie: toată lupta ta nu e decât lupta dintre haos şi formă. Formula asta m-a liniştit grozav. Mi s-a părut cel mai adânc lucru pe care l-am auzit vreodată. Avea înţelesuri multiple, cu rădăcini, cu ramificaţii de înţelesuri. Era o liberare, o simplificare a tuturor problemelor încâlcite. Era şi trasarea unui drum. Lupta între haos şi formă.

O, dac-aş fi putut fi sculptor. Cu mult mai aproape de puterile, de temperamentul meu, de felul meu de a vedea lucrurile. În muzică, în sculptură, în pictură – materialul cu care lucrezi e al tuturor. Cuvântul e însă naţional, e legat de o lumină, de un pământ, pe care l-aş vrea al meu şi mi se refuză, care îmi ia şi cuvintele cele mai pline de sevă, îmi lasă numai păstăile uscate.

Amelia repetă: Le-am spus doctorilor „să nu vă miraţi că mă agăţ aşa de bucăţica asta de viaţă, dar nu ştiţi ce copii am. Numai pentru ei, aş suferi orice. Nu mai pot suporta. Nu mă liberează durerile nici zece minute pe zi. Nici un articol de ziar nu pot citi şi trec trei zile până citesc o scrisoare. După ce am luat un medicament, mi-e tot timpul frică să nu înceapă din nou durerile”.

Bob refuză să mănânce macaroane, fidea, cuş-cuş, şi alte făinoase din aceeaşi familie. Magda spune că Bob se gândeşte în sinea lui: „Arde-i-ar focul pe toţi fabricanţii de macaroane”. Şi mama râde în hohote, îi place asta mult, mult, şi e mică şi dulce.

Mergeam ieri pe seară, distrată, pe Calea Victoriei. Aud o voce dulce: „Bonjour, Sandule”. Un timbru de veselie estompată de dâre vechi, triste. Sandu, înalt, voinic, o ia de braţ: „Ce mai faci, simpatico?”.

Era Ruxandra. Nu m-a văzut sau s-a făcut că nu mă vede. Îmi bătea inima tare. Eram mai emoţionată, probabil, decât ar fi fost Richi, dacă ar fi întâlnit-o.

Octombrie 1938, Bucureşti

Din nou: nervii, isteria, demonul.

De câte ori era să-l chem… Dar am să mă stăpânesc, trebuie. Pentru mine, pentru conştiinţa mea, pentru ai mei. Realitatea? Nu mă stăpânesc pentru nici unul dintre motivele astea, ci pentru că nu-l mai iubesc, pentru că ştiu, mai ales, că nu mă iubeşte, pentru că e numai un capriciu (fie el cât de violent) al simţurilor. Şi mai ales pentru că ştiu, ştiu că nu mă mai doreşte. Poate asta mă şi exasperează aşa. Ce liniştită eram acum vreo 6 luni, când îmi scria că mă iubeşte. Ce rece mă lăsa că trupul lui mai are atitudini şi dorinţă, dar nu pot să mă obişnuiesc cu realitatea cea nouă: că nu mai sunt nimic pentru el. Oare aşa o fi? L-o fi prins pe de-a-ntregul aventura cea nouă? Dar, oare, e numai o aventură, când ţine de aproape un an? Închid ochii şi-mi spun: ce importanţă are tot ce se întâmplă cu mine, cu el. Că eu sunt măritată, că el are o iubită. Ce importanţă are, când pe o alee, în întuneric, mâinile mele l-ar putea înconjura, şi n-aş mai vedea, n-aş mai auzi nimic, şi m-aş topi în el, aşa ca acum 6 ani, când nu eram femeie şi cunoşteam extazul, strivită între scoarţa copacului şi trupul lui. Ce vierme sunt, ce năpârcă sunt, ce sex deschis, veşnic deschis, torturându-se. Sex în mâini, în ochi, în toţi porii. Tu, tu vrei să te schimbi. Să pricepi care e rostul nostru în lume, care e porunca vremii de prefaceri, de răsturnări, care e drumul pe care trebuie să mergi, drum drept fără ocolişuri, fără întoarceri. Tu, care nu trăieşti cu

adevărat decât în preajma unui bărbat, decât cu gândul la gura unui bărbat, la gestul lui de posesiune – la marea fericire pe care numai masculul mult visat ţi-a putut-o da. Zdreanţă, târfă, te urăsc, te lovesc, te calc în picioare. Poezia ta, cântecul tău de târfă tristă. Sinceritatea ta: cruzimea ta de târfă inconştientă. Cinstea ta: prudenţa ta de târfă practică.

Sorin, cum poţi tu crede în mine? Ce pricepi tu? Tu, brută optimistă, tu, care te complaci în semi-adevăruri, care lepezi uşor orice îndoială, care dai la o parte, considerându-le simple crize trecătoare, adevărurile din străfunduri; că nu sunt legată trupeşte de tine, că aparţin altuia, acum, şi acum 6 ani, şi peste 6 ani şi peste 60 de ani, şi că pe tine te iubesc aşa: mă leagă de tine o mare afecţiune, o mare prietenie, un nemaipomenit sentiment de siguranţă şi de tandreţe, şi multe altele, care nu se pot spune în cuvinte. Şi obişnuinţa, un cuvânt care se aruncă din vârful buzelor, cu dispreţ şi care e atât de mult; viaţa comună, experienţa comună, clipele de calm, şi cele zbuciumate, şi cele de confesiune, şi fleacurile de toate zilele, şi cunoaşterea, şi îngăduinţa, adică maximum din ceea ce îşi pot da oamenii „în timp" şi uneori maximum, clipe da maximum în absolut (unui din noi, cel puţin). Dar toate astea la un loc, ştiu, Sorin, că te-ar face să suferi mult, dacă le-ai şti, decât dacă nimic n-ar exista şi-ar exista „extazul". Cuvintele pe care le spui în clipe de mare tulburare, de beţie a ta, nu-mi plac, nu sunt clipe pe care simţurile mele, urechile mele le aşteaptă; şi mirosul pielii tale mi-e străin, şi gesturile pe care le faci, le faci bine, dar ritmul lor nu e al meu. Nu pui multă artă în dragostea ta. Eşti simplu şi îndrăgostit şi plin de bunăvoinţă. Dar nu ai în sânge geniul dragostei. Tu, care eşti numai dragoste, numai înţelegere şi ureche aplecată la suferinţele altuia. Echilibrul tău nu e al meu, şi exaltarea mea nu e a ta. Cel mai drag mi-eşti totdeauna „după", când trupul s-a liniştit, când nu i se mai cere „lui" să te iubească pierdut, exaltat, sălbatic, topit, făcut una cu al tău, când i se cere numai sufletului să se lipească de-al tău, care e cald şi bun şi recunoscător: asta el poate, din plin, fără rezerve. Atunci, şi atât, sunt a ta. Restul e numai bucurie animalică, pe care aş avea-o lângă orice bărbat agreabil.

Nu ştiu, Sorin, mi-e frică de ceea ce scriu. Sunt, oare, iar adevăruri din alea de moment, de exasperare, sau e într-adevăr minciună, dragostea mea cea mare pentru tine, minciună pe care am lăsat-o să se ţeasă în jurul nostru, pe măsură ce am simţit că ai nevoie de ea, că asta îţi dă calm, siguranţă şi mie, pe măsură ce am simţit că am nevoie de tine, în toate privinţele, că nu mă mai pot despărţi de tine, decât cu riscul vieţii. Şi, parcă, tu nu le-ai ştiut toate astea prea bine? Nu te-ai chinuit destul? Parcă sunt lucruri noi, descoperite acum? Le uitasem. Mă ameţisem cu propriile mele vorbe. Amorţisem, da, amorţisem. Dar

tu nu trebuie să ştii ce am scris aici. Te-am chinuit destul. Nu ai meritat atâta zbucium. Nu e pentru tine. Eşti prea bun, prea stăpânit şi nu laşi să se vadă ce se petrece în tine. Nu ştiu niciodată când te lovesc, cât doare de tare. De asta, nu trebuie să te mai lovesc niciodată. E foarte comod să te descarci, să pasezi altuia suferinţele tale. Mai ales când celălalt e o fântână tăcută. Dar nu mai vreau. Ţi-am dat destul venin să bei.

E rândul meu să mă zvârcolesc şi să tac, chiar dacă mă las învinsă, şi chiar dacă înving.

Mărgineanca, 2 noiembrie 1938

Îl citesc pe Weininger; femeia e totdeauna sex, bărbatul numai uneori. Şi abia îl pricep. Parcă nu ştiu cine a scris, nu mai departe decât acum câteva zile, paginile din urmă, din caietul ăsta.

Viaţa simplă de aici din pădure, mă calmează până la nefiinţă. Mă calmează prea mult. Mă închid în preocupări mărunte, domestice care mă anulează.

Scriu prostii. E bine, tare bine aci.

Întâi am făcut târguieli la Ploieşti. Am încărcat totul într-o maşină şi am pornit încoace. Era o dimineaţă limpede de toamnă. Pe un deal în faţa noastră se vedea Ţintea. Apoi am trecut pe la conacul şi fabrica lui Duqué. Apoi prin Păuleşti, prin Găgeni, un drum la dreapta şi: pădurea. Trunchiuri înalte, pe jumătate golaşe, cu hainele roşcate, moi, aruncate pe jos, în care calci şi te înfunzi.

Şantierul e chiar în inima ei. Deocamdată sunt numai câteva barăci şi clădiri la roşu, pe jumătate ridicate. Nu e forfoteală, ca pe alte şantiere. Pădurea înăbuşă zgomotele. Nimeni nu pare să se grăbească şi totuşi lumea toată lucrează.

Chiar în veranda mea, creşte un copac care iese prin acoperiş. Nu l-au tăiat. N-avem voie să tăiem copacii. În faţa casei e un mic luminiş şi apoi se întinde pădurea. E cu totul altceva să treci printr-o pădure, să te odihneşti acolo şi altceva să ai pădurea ca orizont. E altfel lumea. Depărtarea e îndulcită ca prin site fine gălbui-roşcate, aurii. Asta e pădurea de toamnă. Nu ştiu cum e vara. Acum, în zile cu soare, e un „fără fund” care n-are nimic tainic, de spaimă. Am impresia că m-aş adânci în ea (cuvântul nu e bun, pădurea e acum aşa de rară, de o materialitate atât de suavă, încât nu te poţi adânci în ea), că ar fi ca o plutire, că n-aş obosi niciodată, că nu m-aş plictisi niciodată. Farmecul pădurii există, aşadar, şi în mine acum. L-am aflat, ca pe oricare alt lucru, numai trăind în el. Şi n-am stat decât două zile. Dar am locuit aci. N-am venit nici să mă bucur de ea, nici s-o văd, nici să mă documentez; n-am venit dinadins. Ea îşi vede de-ale ei şi eu de-ale mele. Dar trăim alături, îi simt prezenţa şi mă uit rar la ea. Şi numai

aşa există cu adevărat pentru mine.

Zgomote uscate, de hârtie, se aud des. Cad frunzele. Uneori au accese de cădere, cum au oamenii accese de tuse. Se reped atunci multe, te uiţi împrejur: a izbucnit vreo furtună? Nimic. E numai o tresărire mai puternică în pădure. Zgomote mai tari, tot uscate: cade ghinda.

Păsări, deloc. În schimb, păienjeni, şoareci, muşte, gândaci.

În prima seară, am aşteptat, în panică, să sosească şoarecii. Mi-a spus Ana că se plimbă ca la ei acasă. N-am aşteptat mult. În bufetaşul cu alimente din bucătărie, s-a auzit ronţăitul lui harnic. Dar nu pătrunsese încă. Sorin a bătut cu cheia în dulap şi l-a întrebat ce are de gând. Şoricelul a tăcut. Noaptea, când dormeam, s-a întors şi a făcut o gaură mare în pâine. Nu prea m-am delectat cu pâinea aceea. Acum am fabricat o capcană de lemn, am pus slănină, o cărămidă deasupra şi aşteptăm. Dar şoricelul e mai deştept decât noi. N-a venit. Sau a venit şi nu i-a mirosit a bine. Meşterul Bibo ne-a povestit cum într-o noapte, pe alt şantier (slavă Domnului) a simţit că umblă ceva sub el. S-a sculat, a aprins lumina şi a găsit: cinci şoricei fătaţi de mama lor, şoricioaica, în salteaua lui Bibo. Sorin râdea, se agita prin cameră, aşa fel ca să ajungă în dosul meu şi să-i facă semn lui Bibo să tacă. Dar am văzut ce vrea şi nu m-am lăsat dusă.

La cantină e murdar, lumea obraznică. Domnu' Popescu, gras. Bucătăreasa m-a întrebat azi: „Sie ist idiş?”. M-am făcut că nu înţeleg. Nici aici nu am voie să uit. Ducem buba în toate părţile, după noi.

Am început să lucrez în birou. Fac un registru de evidenţe, cu toate materialele sosite pe „şantier”. Sunt foarte bucuroasă că am adus la zi cărămida şi cimentul, care sunt cele mai importante.

Spun fără nici o ironie: sunt aproape fericită. Mai îmi lipsesc numai nişte cratiţe şi alte ustensile de bucătărie şi, pentru câtva timp, fericirea mea e asigurată. O ţin aci, în baracă. Până am să mă sufoc în ea.

Dimineaţa, am dat o raită cu Sorin, pe tot şantierul. Mergeam ca un căţel în urma lui. Unde se oprea el, mă opream şi eu. Când se suia pe schele, eu rămâneam jos, şi făceam câţiva paşi încoace şi încolo. Exact ca un câine care îşi aşteaptă stăpânul.

La friptură, a lipsit un căţel de usturoi. Am dat de veste pe şantier şi s-a găsit numaidecât usturoi „pentru doamna inginer”.

Am făcut cunoştinţă cu domnul căpitan. E cel care a vrut cu tot dinadinsul să reclame ofensa pe care au adus-o armatei române nişte dulgheri care „mâncaseră fasole”.

„Dar n-au vrut, săracii de ei”, i-a spus Sorin.

„Ba nu, s-au înţeles între ei să mă jignească – aveţi de ales; ori ei, ori eu”.

E foarte glumeţ cu mine. Spune că Sorin îşi exploatează funcţionarii,

îi ţine în birou, după ora regulamentară (pe mine, adică).

Weininger:

„Ein «genialer» Mensch, er am allerwenigsten, von sich so einfach zu sagen imstande sein: «Ich bin ein Genie». Denn Genialität ist, ihrem Begriffe nach, nichts als ganzliche Erfullung der Idee des Menschen, und darum genial etwas, das jeder Mensch sein sollte…

Genial ist ein Mensch dann zu nennen, wenn er în bewusstem Zusammenhange mit dem Weltganzen lebt. Erst das Geniale ist somit das eigentlich Göttliche im Menschen…

Es gibt… vielerlei Talente, aber es gibt nur *eine* Genialität, die ein beliebiges Talent wahlen und ergreifen kann, um în ihm sich zu betatigen. Es gibt etwas, das allen genialen Menschen als genialen gemeinsam ist”…[11]

Orice poate deveni poezie, dar să fi făcut mai întâi parte din zona de umbră, de inconştient a vieţii.

De aceea, o poezie revoluţionară scrisă de burghezi convertiţi nu poate fi decât simulacru, manifest, orice numai poezie nu. Adevărata poezie comunistă, n-o poate da decât un individ ieşit din rândurile celor pe care sistemul capitalist i-a lovit de mici, le-a făcut să vibreze cele mai intime, mai sensibile fibre. (Dar Maiakovski ce-a fost?)

Noi nu putem da decât un Esenin, şi pe Esenin cred că ortodocşii noştri comunişti nu l-ar recunoaşte ca pe unul din ai lor. Şi nici nu e. El e cu-n picior într-o lume şi cu celălalt în alta, cum mi se pare c-o spune chiar el, undeva.

Noi putem fi anti-burghezi. Putem dărâma. Dar poezia nu e ură şi patos. Înainte de toate, e armonie şi melodie. Şi armonia vremurilor noi n-o putem decât bănui, întrezări de departe, dori, dar n-o putem avea în noi. Poezia noastră ar fi o dibuire, o chemare şi rugă. Deci, tot semi-tonuri, clar-obscururi, nu poezia luminoasă a celor ce vor cânta după noi. Cerc familial. În cercuri concentrice. Valuri cleioase care se apropie, te trag la fund.

Mărgineanca, sfârşitul lui noiembrie 1938

Certată cu Richi. Richi magazionerul. De ce? Am venit, după două zile de Bucureşti. M-a supus unui interogatoriu: ce-am făcut acolo?…

— Am fost cu avionul, am dus-o pe mama-mare şi am zburat şi eu.

Grimasă sarcastică: „Cum îţi dau drumul, de-astea-mi faci. Ce senzaţii trebuie să fi avut!”. Îşi ia bascul şi fuge.

Îmi striveşte nervii cu ironia, severitatea lui deplasată de maniac. Uită că sunt „sănătoasă”. Un om sănătos nu alege atât. Mai ales când e vorba să facă altuia o bucurie. Dar el, desigur, n-ar putea, literalmente

n-ar putea face asta. „Richi ducându-şi bunica la aeroport, ca să zboare”. Dar eu pot. Şi sunt fericită că pot şi nu înţeleg să mi se facă grimase pentru asta.

I-am spus la prânz: „Eşti un scârbos, un nesuferit”. Nu m-a întrebat de ce. S-a roşit ca un rac, a suflat: sunt limite care nu se trec şi a zbughit-o afară pe uşă.

Cred, şi am ştiut de la început că menajul nostru în trei n-o să aibă bun sfârşit. Richi nu-i un om destul de suplu pentru a putea fi suportat în intimitate. Deşi crede că e. Am ceasuri bune cu el. Ceasuri mari. De intuiţii, de înţelegere.

La el în odaia de lângă birou. Pe pat, pe cuvertura verzuie, roasă, eu – băiatul cu pălărie mare, cântând la vioară. Mâncăm mere. Apoi vorbeşte despre cele „pe care o să le tot întoarcem şi sucim de-aci înainte”. Despre salvare şi valori. Despre marxism ca valoare. Creştinismul originar a fost şi el o salvare.

— A fost nevoie să existe creştinismul.

— De ce?

— Oamenii simţeau nevoia lui.

— Nevoia, asta se cheamă salvare. Nu lui Isus i se datoreşte creştinismul ci spiritului obiectiv al acelui timp. Nu o pătură rafinată l-a creat care a schimbat anumite valori cu altele noi, ci masa i-a dat puterea, masa care simţea nevoia salvării. Apoi, mai târziu, în Evul Mediu deja, creştinismul n-a mai fost mântuire, ci valoare. Tot aşa cum în vremea Renaşterii ridicarea omului în faţa Divinităţii, individualismul, senzualitatea, psihologia, nu erau valori, ci salvare. Mai târziu, sec. al XIX-lea a făcut din toate astea valori… E uimitor cum a cuprins marxismul, cum s-a înfiltrat în pături atât de largi când promisiunile lui sunt atât de modeste. Nici viaţă veşnică, nici fericire eternă.

— Dar oferă ceea ce nici o religie nu le-a oferit, bunuri, aici, pe pământ.

— Da, dar gândeşte-te cât le cere, ca să ajungă la asta. Nu virtuţi negative, nu renunţare, ascetism, ci luptă, risc.

— De ce spui că le oferă atât de puţin? E o bucurie în a te uita pe tine, în a-l simţi pe celălalt, şi asta e imens. De ce spui că e numai necesar marxismul, şi că oamenii trebuie să se obişnuiască, în loc de valoare, să caute înfăptuirea necesarului? E şi necesar…

— Tocmai la asta voiam să ajung. Poate că valoare şi salvare e totuna.

— Cum, nici tu nu ştii?

— Nu, aşa e cu lucrurile astea.

…Eu nu contest că e mult, că e enorm şi frumos, ba prea frumos ceea ce vor religiile. Oamenii însă le-au realizat? Constaţi existenţa curbei, vezi cum se înalţă, frumos, şi deodată – (un gest brusc, de

tăiere cu mâna lui mică, moale) coboară.

— Dar nu poţi nesocoti nevoia omului de a se depăşi; înseamnă a-l vedea redus, incomplet.

— Vrei să vorbeşti despre elan. Dar elanul nu e numai în sus. Ţi se cere mai multă sforţare şi pasiune pentru avântul înainte, în adânc.

Astea le-a spus la el în odaie. Ardeau lămpile de petrol. Eu şedeam cocoţată pe patul înalt, ridicat de la pământ, ca să nu tragă, şi să nu-l poată ataca aşa uşor prietenii noştri (şoarecii).

La mine, într-o zi pe seară, a vorbit despre bucuria renunţării. Să nu ai nimic şi să te simţi, totuşi, plin. Despre perioadele lui de senzualitate şi de linişte; un an într-un fel, un an într-altfel. Eram fericiţi, emoţionaţi, plini până peste urechi, îndopaţi de fericirea prieteniei noastre. Cine ar fi spus, nu mai departe decât acum câteva luni, că am putea locui împreună, că vom fi calmi şi înţelepţi (adică el; eu sunt „ceva" mai calmă şi mai înţeleaptă), că vom sta într-o pădure, că el va fi magazioner şi eu funcţionară şi gospodină – bucătăreasă?

Primele zile, a avut accese de descurajare. Nu se putea descurca. „Raţiunea pune ordine, dar oamenii înseamnă dezordine." Asta pentru că năvăleau toţi oamenii dimineaţa, deodată, şi cereau scule, şi el nu deosebea un cancioc de un topor. Mai e încă stângaci şi protocolar dar s-a mai obişnuit. E fericit, face din când în când „miau" şi strănută ca o pisică.

Îmi face foarte des morală („ce e risipa asta de mimică?" sau „de graţie" sau „de nervi"?). Mă învaţă să nu mă plâng de temperamentul meu nervos. El, temperamentul e baza personalităţii. „Să-l întrebuinţezi cum trebuie, să-l stăpâneşti cum trebuie, şi poate da lucruri neaşteptate". „Ai văzut cum dorm salahorii?"

— Nu.

— Frumos! Cum ai să faci tu, viitoare romancieră, tablouri realiste?

— Cum să mă bag eu printre bărbaţi, să văd cum dorm?

— Da, da, cu mofturi de-astea n-ai să ajungi să faci multe…

S-a plâns de Blammochi[12] (fostă Tuţi) că e leneşă şi tâmpită. Cu pradă bogată şi obraznică lângă nasul ei, şi moţăie într-una. A aruncat-o afară pe uşă.

I-am luat apărarea.

— Şi-a găsit cine s-o apere. Şi apărătoarea stă cu vânatul lângă ea şi nu vede nimic.

L-am luat ieri după-masă la plimbare. Pe drumul meu cel mai drag. Spre Casa Pădurarului şi Ţipăreşti. Era ceaţă deasă, cu pete foarte slabe roşcate, resturi de frunze. Poiana cea mare, unde se spune că erau, pe vremuri, aşezări omeneşti şi se dădeau serbări câmpeneşti,

era un abur, toată, o ceaţă. Acolo unde spun eu că e marginea pământului, adică acolo unde pădurea coboară şi începe câmpul străjuit de câţiva mărăcini care se proiectau în linii subţiri, curate, pe zarea de un cenuşiu moale, sfârşitul pământului îşi îndulcise toate liniile. Nu mai aveai impresia că, păşind acolo, vei cădea în gol. Am trecut drumul de care (ce lin au trecut două, cu oamenii în picioare, ţinând hăţurile. Imagini din astea se topesc probabil în noi şi ne fac mai buni, ne fac să creştem) şi linia mărăcinilor şi am stat lângă şanţ, cu privirea spre câmp. Am vrut să trec dincolo şi Richi nu m-a lăsat.

— Nu-ţi dai seama că ar fi altceva?

Linişte. O voce abia desluşită. Am descoperit că ghimpii pot ţine loc de pioneze. Richi a luat câteva şi le-a înfipt, mai târziu, fericit, în perdea.

Seara, am vrut din nou să mergem. Ni se făcuse „a pădure”.

— Când începi să mergi prin ea, nu te mai poţi opri.

Am fost cu Gheorghe, bărbatul Anei, şi el ne-a luminat drumul cu un Petromax. Sorin a adus prăjituri. A fost o surpriză că l-am aşteptat la gară, dar nu şi-a manifestat bucuria, aproape deloc.

Pe peron, am vorbit despre dragoste şi despre Sanda. I-am spus că mi se pare monstruoasă uitarea completă de care e capabil.

— Ţi-e bine, totdeauna bine?

Nici că se poate mai bine. Uite ce e, dacă aş fi simţit că Sanda e un om care merge înainte n-aş fi putut-o lăsa. Dar avea atâtea lucruri de reacţionară în ea (nu în sens politic, ci de viaţă). Era în stare să spună, de pildă, că-l iubeşte pe omul acela, pentru că are un petec de moşie, moştenit de la o bunică, şi că e de familie, şi altele.

— Eu o înţeleg foarte bine.

— Ei da, tu poţi…

— Şi să uiţi pe un om, din pricina asta?

— Gândeşte-te cât raţionalism e în mine.

Pe drum, la înapoiere, ne-am întâlnit cu fierari care duceau bulamaci şi coşniţe cu surcele şi Sorin le-a spus: „Va să zică, toţi fierarii sunt hoţi”.

— Avem camere mari şi ne e frig, domnule inginer.

— Bine, surcele mai spun şi eu, dar bulamaci…

Când mă plâng că nu lucrez nimic, Richi: „Tu nu vezi că acum nimeni nu poate lucra?”.

— Mă consolezi, ca pe un copil: nici alţii n-au jucării.

— Cât de prostuţă poţi fi uneori. Nu-i vorba de asta. Sunt atâtea prefaceri în jurul nostru, e o nelinişte, care nu ne lasă, nu ne permite să avem obsesia literatului dinainte: lucru, scris. E timpul să adunăm, nu trebuie să ne grăbim.

— Şi voiam să-ţi spun, Richi, relativ la ce-am discutat odată. Tu

spuneai că n-o să mai intereseze criza, zbuciumul. Iar eu cred că ăsta e singurul lucru pe care suntem chemaţi să-l facem. Singurul lucru despre care noi putem scrie. Noi nu mai suntem într-o lume veche, nu mai ne simţim una cu ea, dar nu facem parte nici dintre cei noi. Tocmai despre „ieşirea din cămăruţă” avem de scris.

— Da, ai dreptate, perfectă dreptate. Dar criza nu trebuie să existe numai pentru criză, ci pentru soluţia ei pozitivă. Numai aşa.

— Bineînţeles, altfel ar fi o întoarcere în trecut. Nu-i aşa că n-ai să mă laşi niciodată, Richi? Chiar când o să înceapă alt vampir să te sugă?

— N-o să mă sugă nici un vampir. Nu mă mai las. Mi-e groază de senzualitate. Trebuie să ne cunoaştem fiecare punctul în care suntem slabi şi să fugim, nu, mai bine zis, să ne ferim. Eu nici nu mai pot cădea. Sunt apărat. Nu uita că iubesc un copil.

Despre Nuni. Cât e de înaltă, slabă, cu mâini prea lungi, prea mari. Are ceva drept în ea, un păr care cade drept (are codiţe), o privire dreaptă. Gâtul e ca un lujer, ai impresia că se frânge. Nici un fel de cochetărie de fetiţă, la 12 ani. Zâmbeşte foarte rar. Nu ştie, încă, să facă trecerea între zâmbet şi seriozitate. I se schimbă, brusc, expresia. E foarte închisă. De o nervozitate stăpânită. Certurile, observaţiile, trec deasupra ei, nu o tulbură. O ţin internă, căci are un tată ciudat, pătimaş, violent. Nu-i dă voie să aibă prietene. I-a povestit lui Richi, cum ea şi cu o colegă au găsit un şoricel la şcoală, cum l-au hrănit şi cum l-au botezat Binţi. Avea un culcuş al lui şi când ele îl chemau, îi băteau în gard, ieşea, şi ele îi dădeau să mănânce. Lui Nuni, îi plac aventurile acum, Jules Verne. Citeşte enorm. Nu vrea decât o bibliotecă, s-o laşi acolo, apă şi pâine şi nu-i mai trebuie nimic altceva. Are un fel de prietenă oficială. Când am întrebat-o dacă o iubeşte, mi-a spus: da.

— De ce?

— Pentru că pot s-o duc de nas.

„Îţi dai seama ce însemnează să iubeşti un copil, ceva care creşte, se schimbă, se preface?”

Zâmbetul lui Nuni, pus în valoare de toată seriozitatea ei. Nu are nevoie de nuanţe de zâmbete, ca oamenii care mereu surâd, pentru a fi ceva surprinzător. Zâmbetul ei în oglindă. Se pieptăna, drept, serios, ca totdeauna. Richi a văzut-o din cealaltă odaie şi, atunci, i-a zâmbit, foarte uşor.

Mama a fost mică şi dulce, duminica trecută. Pieptănată „1900”, cu părul ridicat de pe ceafă. Un gât fragil şi alb şi faţa mică şi ofilită fraged. A fost o duminică fericită: l-am regăsit pe Bob, după o dispariţie de două zile. Un domn suspect (nu se ştie dacă l-a adus din dragoste sau pentru recompensă, în trenchcot – nu se ştie dacă e domn

sau om de serviciu) l-a chemat pe Jacques la societatea „Mercedes”, vecină cu noi, şi acolo, un om de serviciu i l-a predat pe Bob. Aşa a ajuns înapoi. S-a bucurat superficial şi zgomotos, câte puţin, cu fiecare din noi, apoi s-a lăsat absorbit de un os, şi mama a spus că e un decăzut, o lichea, că e grosolan şi că aventura asta l-a schimbat în rău. Avea cearcăne sub ochi şi albul ochilor tulbure, după o orgie de oase şi carne (presupunem).

Mama-mare a spus: „Uitaţi-vă la el ce picioare scurte şi groase are. Şi tot timpul cât a lipsit, nu făceam decât să plângem după picioarele lui lungi şi zvelte şi blana lui albă”.

— Da, Bob, erai mult mai frumos, când nu te vedeam.

Seara, a fost Richi la noi, la masă. Jacques l-a întrebat dacă ştie să facă socoteli cu numere complexe (i-am făcut cu ochiul, să spună da) şi el a spus: „dacă trebuie, fac orice”, ca un magazioner care se respectă şi Jacques a înţeles că nu ştie şi a zâmbit indulgent şi nedumerit că un băiat deştept ca Richi nu cunoaşte misterele numerelor complexe şi din acel moment Richi a devenit mai puţin deştept şi numerele complexe au căpătat o şi mai luminoasă aureolă.

Sorin i-a scris azi lui Leonaş, la Paris, despre pădurea de stejari falnici. Niciodată, de când suntem aci, n-am avut nici urmă de impresie că ar fi ceva falnic în jurul meu. Copacii, chiar falnici fiind, se topesc în personalitatea pădurii şi se înmoaie. În fund, în dosul copacilor parcă se văd castele, turnuri părăsite, spunea Richi, când ne plimbam. Umbre cenuşii şi roşiatice se înalţă vag, în ultimul plan, întrezărit între copaci. Îmi vine greu şi termenul de copac să-l întrebuinţez. E prea tare, prea opac – pentru pădurea asta de toamnă. Poate, la iarnă, când vor fi complet goi, duri, de lemn, şi zăpada va scârţâi sub bocanci, vom simţi prezenţa copacilor. Acum, arborii se pierd într-o ceaţă de arbori, şi e un apogeu de imaterializare, care mă pătrunde.

— Simt apropierea Crăciunului, spune Richi, prin Nuni. Mă gândesc cum o fi simţind ea, apropierea surprizelor, a cadourilor. Mi-aduc aminte cum găseam un dar sub pernă.

— Şi eu care credeam că viaţa aici te face să simţi, şi tu, schimbarea anotimpurilor.

— Ei cum, chiar direct vrei? Asta nu se poate la mine. Prea multe îmi ceri.

Plouă, se aud picăturile peste cotineaţă, vilă sau casa de păpuşi.

Sfârşitul lui decembrie 1938

A plecat Richi de la Mărgineanca.
Mama lui Sorin a murit.
A trecut Crăciunul.
Naţionaliştii înaintează în Saragossa. Republicanii mai evacuează din Madrid 200.000 de persoane. Mussolini spune că nu vrea schimbarea statutului mediteranean, îl interesează numai soarta italienilor din Tunisia.

Prima întâlnire cu moartea

Eram la bucătărie, încinsă, gătisem lucruri bune (sarmale, friptură) pentru o săptămână, ca să am timp şi pentru „spirit" în restul zilelor. La prânz, Sorin intră palid, cu aerul lui de mare necaz stăpânit, ca să nu mă necăjească.

— Iar ceva pe şantier?

— Nu, nimic.

— Dar ce-i?

— Mi s-a telefonat din Galaţi, să venim numaidecât. Îi e rău mamei.

Mai rău decât am lăsat-o ultima oară, cum putea să-i mai fie? Un schelet pământiu, cu ochii închişi, cu mâini mici, uscate, cu coji – bube negricioase pe buze şi pe nas (de la febră, probabil). Ne-a mai ţinut de mână şi, din când în când, a mai rostit un nume. Doctorul Hasins ţipa lângă ea, ca într-un puţ adânc: „Ei, madam Ebner, madam Ebner, de ce nu vorbeşti cu copiii. Cum îţi e?"

Târziu, a venit răspunsul întretăiat: „Nu mai ştiu nici eu".

Nu putea să mai sufere lumină în cameră. I se făcuse o injecţie cu morfină şi era continuu într-o stare de somnolenţă. Lui Sorin i-a spus: „Te-am visat că mă ridici, şi îmi ajuţi să găsesc o poziţie mai bună". Şi dimineaţa, era încă întuneric în odaie, i-a mai spus: „Acum e sfârşitul".

Sâmbătă spre duminică, când am venit noi şi am văzut-o pentru ultima oară, Sidy nu era acasă. A petrecut până dimineaţa. Către prânz, s-a sculat, şi-a făcut toaleta timp de un ceas jumătate şi, proaspătă, şerpuitoare, afectată, ne-a întâmpinat cu cel mai dezgustător zâmbet care nu ştia pe ce scară sentimentală să se fixeze, dată fiind complexitatea împrejurărilor: mă-sa pe moarte, cheful din timpul nopţii, prezenţa noastră. Îşi potrivi un aer de slăbiciune fizică, de resemnare, de stăpânire ca să îmbărbăteze pe alţii şi-mi mărturisi mie, confidenţial, că Sel a insistat foarte mult să meargă, că n-are sens să „se consume aşa" (toate spuse sub nas, estompate, distinse).

Seara, s-a mers, cu Făinarii, la restaurant. Toată lumea, foarte veselă. Dimineaţa am văzut-o pe Amelia pentru ultima oară.

Când Sorin mi-a spus, marţi la prânz: „mamei îi e foarte rău", m-am gândit la altceva. Nu mi-am închipuit. Necăjită că îmi rămâne atâta

mâncare gătită.

Surexcitată de agitaţia plecării. Mă durea burta, eram răcită. Am mâncat foarte bine, şi eu şi Sorin, din proviziile luate, în sala de aşteptare din Ploieşti. Când eram aproape de Galaţi, şi-am spus: „O fi având iar dureri?”, Sorin mi-a răspuns: „Pe mama n-o mai doare nimic acum”, parc-ar fi apăsat pe un buton, aşa am izbucnit în lacrimi.

Plângeam şi mă gândeam că am să sec tot izvorul şi când o trebui să plâng n-am să mai pot.

Marcel şi Arthur ne-au aşteptat la gară. Foarte reţinuţi amândoi. În trăsură, i-am cerut amănunte lui Arthur. Mi le-a dat ştiinţific.

Acasă, în faţa catafalcului, iar criză de lacrimi.

Florica, galbenă, într-un capot şters, mai stăpânită decât credeam. Sidy dichisită, pusă la punct: în ciorapi negri de mătase, rochie de catifea neagră, batistă cu dungă neagră. Se simţea suavă, diafană în armonia ei de blond şi negru. A fost tot timpul o eroină principală într-o dramă.

Florica a spus: „Fiţi cuminţi, liniştiţi-l pe Papa, e într-un hal”...

Am dormit cu cadavrul în casă.

Arthur a ţipat şi a vorbit din somn: „Stai bine. Nu mişca”.

Papa a bolborosit, a plâns, s-a plimbat prin casă, pe lângă sicriu.

Sidy a venit la noi în pat, că îi era urât pe canapea. Sorin a dormit, dar prost. Eu, tot aşa.

Dimineaţa, băieţii au plecat să vadă de formalităţi. Au adus, apoi, diverse panglici negre. S-a discutat despre diverse tradiţii care trebuie respectate şi toţi s-au declarat contra lor, pentru că mama nu ţinea la astea.

A început să vină lume.

Toate trei eram galbene, vinete, cu ochii plânşi. Apoi ni s-a făcut tare foame. A început să fluture un zvon prin casă, că nu e voie să mâncăm. Şi ne-am ascuns cu toţii, pe rând, în bucătărie şi am înfulecat tot ce am găsit. Sidy, după ce a mâncat bine, a cerut, ceva mai târziu, o „citronadă”, despre care a ştiut toată lumea, dat fiind că băuturi răcoritoare, formate din elemente pure, nu cadrează bine cu o fecioară istovită de lacrimi.

La cimitir, a vrut să meargă numai în taior, care e negru. După insistenţe îndelungate şi generale şi-a pus paltonul bleumarin. Şi-a aranjat voalul peste o pălărie în trei colţuri, ca să cadă în falduri frumoase şi să-i încadreze bine figura prelungă. Şi-a ridicat rochia şi s-a lamentat pentru picioarele ca nişte beţe şi Florica a consolat-o, că aşa par din cauza ciorapilor negri. De ce nu îmbrac şi eu ciorapi negri? De ce nu s-a pus un afiş mai mare la poartă că e un mort în casă? De ce Sorin n-are costum negru? Toate aceste necazuri le-a avut biata Sidy.

Când s-a scos sicriul din casă, a început să ţipe isteric: „O ia, o

duce”. A mers de braţul lui Arthur, prima după carul mortuar. La cimitir, a făcut o nouă scenă. S-a aruncat pe sicriu şi n-a mai vrut să se despartă de el.

A venit şi Edith cu fiii ei. Îndurerata familie a examinat-o cu deosebită atenţie, fără să se observe nimic.

Era îngrozitor de rece pe cimentul din camera mortuară. Un moşneguţ gropar, cu şapcă, barbă albă, faţa şi nas roşu, ca din teatrul rusesc. Cucoanele vorbeau despre „biata Sidy, cât a avut de pătimit. Bărbaţii, ca bărbaţii, se mai iau cu treaba, dar ea, era acasă, ea a trebuit să tragă toate”.

La cimitir, spălatul a durat cam mult, ne pierdusem toţi răbdarea. Eram ţepeni de frig. Florica a început să întrebe de unul şi de altul, cine-i cutare, cutare.

Cimitirul e în plin câmp. De pe înălţimea unde e mormântul se vede tot câmpul şi zarea. Pe Sorin l-am văzut palid, lângă mormânt, profilat pe cerul cenuşiu, îngrozitor de slab şi fără lacrimi, şi am avut presimţirea c-o să se îmbolnăvească.

Înapoi acasă, Sidy n-a vrut să-şi scoată voalul, să n-o vadă lumea cu faţa plânsă. S-a trântit pe canapea. M-a întrebat dacă l-am văzut pe Sel şi cât a mers după car. Ea l-a văzut dar nu ştie până unde a însoţit cortegiul, că n-a putut să se-ntoarcă, să se uite.

La masă, s-a discutat politică. Am apreciat supa de găină şi rasolul. Am şi râs.

Florica: „Îmi închipuiam totdeauna că într-o casă în care a murit cineva trebuie să fie un dezastru. Şi uite cum e”.

Diverse cumetre au dat sfaturi; au târât saltele şi cuverturi pe jos, doar Arthur s-a aşezat pe jos, a început să râdă şi s-a sculat numaidecât.

Papa: „Vai, ce-am pierdut eu”.

Seara la clacă: fiecare a tras cu pensula, în culori foarte luminoase, pentru zugrăvirea unui portret moral şi fizic al mamei. Cum a vrut să înveţe mai departe şi gran-mama, care e autoritară, un om imposibil, n-a vrut s-o lase. Pentru ea, totul consta în a o mărita cu un negustor bogat. Cum Papa n-a înţeles-o. Ea nu era făcută să ducă o viaţă de burgheză, era (N.B. De ce? Pentru că era dezordonată, îi plăcea să stea ore întregi la taifas până uita de masă şi casă şi bărbat) o femeie superioară, şi doctorii care o îngrijeau, pe toţi i-a cucerit. Cum ea ar fi vrut să meargă singură, seara, la petreceri, dar Papa n-o lăsa că era gelos, şi mai era şi somnoros şi totdeauna întreba, înainte de a se duce: „Ei, şi ce-o să faci acolo?”.

Culmea ridicolului: nene Mendală a mărturisit o dată, că la început ezita între mama şi tanti Coca, pentru că mama era mult mai cultă şi mai inteligentă decât tanti Coca (dar era cu vreo 15 ani mai mare, şi urâtă).

Sorin povesteşte cum mama n-avea nevoie să facă cunoştinţă cu cineva. „Se apropia uşor, clipea, surâdea, şi se cunoşteau".

Noaptea, Sorin n-a dormit: crampe, rău. A doua zi, în tren s-a declanşat criza de apendicită.

O săptămână de boală. Vorbim foarte rar de mama lui. Am visat-o de două ori.

Ne-am trezit cu Richi, la Bucureşti, Sorin era în pat. Richi era concediat. S-a terminat menajul în trei, micile enervări, marile bucurii. A fost tare antipatic atunci. A început să povestească cum „l-a sedus pe căpitan, cu adevărat l-a sedus, şi rezultatul practic a fost că i-a dat liber să plece, numaidecât".

Nu întreabă ce boală are Sorin, ce facem, nimic. Îi dă înainte, cu persoana lui, indignat că directorul Klein i-a făcut să meargă pe jos, până la lotul întâi „că, ştii, lui îi era prea greu să vină cu maşina".

— Dar ce are Sorin, nu te interesează?

— Îmi închipui ce e: o gripă, o congestie.

Apoi, Sorin îşi aduce aminte de aparatele de stins incendii. Îl întreabă dacă le-a umplut. A uitat. Sorin explică cât de grav e asta, cum nu e apă pe şantier, cum poate lua foc toată pădurea, devine palid, eu sunt necăjită, Richi e roşu şi antipatic şi furios şi face glume deplasate: „Parcă ştiam că inginerii sunt mai optimişti".

Mama-mare e şi ea de faţă, şi contribuie ca scena să fie cât mai penibilă.

La plecare, Richi îmi spune că nu-i pare rău că a pierdut postul, „mă ştii, doar, pe mine, cât ţin la independenţă… oricât ar fi de dulci lianele care mă legau…".

Iau un ton convenţional, care nu-i al meu: „Mai vino pe la noi".

„Da, mda, am să vin" şi pleacă fără să se uite la mine.

Aveam impresia că prietenia noastră s-a destrămat, că n-a rezistat realităţii brutale. Că a fost sortită să confirme toate zicalele şi înţelepciunile bunului simţ, că nu e bine să faci afaceri cu prieteni etc… Realitatea e că incidentul o să treacă, a şi trecut fără urme, dar că viaţa în comun, la Mărgineanca, a dat prieteniei noastre un alt caracter, mai uman, i-a adăugat elemente de tandreţe, de cunoaştere a slăbiciunilor, pe care nu o avea înainte. I-a luat ceva din schematicul, linearul de care suferea înainte, a aşezat-o în plină viaţă. În primul rând, a scos-o din trecut. E faza matură a prieteniei noastre.

Jacques (despre *Marianne*) „are şi fleacuri revista asta hebdomadară". Pronunţă HEBDOMADARĂ, cu majuscule şi se simte foarte bine, se simte cu adevărat „om cult".

Ieri, mă tachina serios, Richi, la expoziţie la Dalles. Că o să-nceapă

să scrie literatură. Dacă noi literaţii suntem leneşi şi lăsăm bunătate de teme să putrezească în jurul nostru, şi nu le utilizăm.

— De pildă, ce?

— De pildă, o satiră a burgheziei tinere, a înecului ei în confort, în comoditate.

— E o temă la care m-am gândit şi eu. Alta.

— Vrei precizări. O tânără literată, care din diverse motive lasă viaţa să curgă pe lângă ea.

— Motive de ordin alimentar mai ales (spun eu zâmbind, cu lacrimi în gât)

— Şi de somn.

Sorin se uită cuminte la tablouri, cu catalogul în mână. Eu sunt nenorocită. Richi, conştiinţa, trezia, surâde diabolic.

Da, vom deveni din în ce mai simpli. Lucrurile esenţiale nu trebuie spuse înflorite. La *Azilul de noapte*: minciuna e pentru stăpâni şi robi, adevărul e pentru oameni liberi şi „de ce trăim?". „Trăim pentru o desăvârşire."

Nu mă mai supără deloc filozofia asta, care altădată mi s-ar fi părut ieftină, goală. Sunt cuvinte pe care, trăind, le umplem.

1. Titlul *Jurnalului* (1932), din care o copie se păstrează în arhiva poetei. (Nota mea, G.Ş.)
2. Premiera avusese loc la 17 septembrie. În zilele următoare, Sebastian înregistrează mulţumit, în *Jurnal*, reacţiile favorabile ale cronicarilor dramatici cei mai diverşi. Dar, curând încep şi îndoielile, analizând reacţiile publicului, oarecum contrare intenţiilor autorului. Mai vin şi semnale critice, mai mult sau mai puţin atenuate diplomatic, de pildă de la Al. Rosetti sau C. Vişoianu. Dincolo de satisfacţiile de publicitate, scriitorul nu vrea nici el să se îmbete cu apă chioară: „E timpul să-mi spun iar şi iar că toată întâmplarea asta e poate un lucru agreabil – dar în orice caz neserios" (însemnare din 20 sept.1938). În câteva zile, spectacolul s-a degradat dezolant (vezi însemnarea din 25 sept.). La 11 octombrie, „cariera" piesei era pecetluită, spre dezolarea chiar a regizorului, Sică Alexandrescu. Bilanţul, la 17 oct., arăta consternant: „A fost o aventură – şi s-a terminat". (Nota mea, G.Ş.)
3. Confidenţa aparţinea Luciei Demetrius şi se referea la George Mihail Zamfirescu, scriitor şi om de teatru, pentru care nutrise o pasiune juvenilă, relatată în *Memorii* (Ed. Albatros, 2005). Tot acolo despre locuri frecventate, deopotrivă, la Braşov, despre cunoştinţe comune, ca Octav Şuluţiu sau Ştefan Baciu cu părinţii lui, cu sora mai mică. (Nota mea, G.Ş.)
4. Era a doua serie a publicaţiei cu acest titlu, apărută iniţial la 1 mai 1936. Se adresa tineretului de orientare social-ţărănistă. Noua serie începea la 1 oct. 1937, cu un accent sporit pe fapte de cultură. Se vedea această tendinţă din componenţa echipei de colaboratori: Paul Păun (Bebe), Virgil Teodorescu, Gherasim Luca, C.I.Gulian. (Nota mea, G.Ş.)
5. Un portret mai amplu, de mare delicateţe, al bunicii dinspre mamă, e de găsit, peste ani, în suita însemnărilor intime (cf. *Sub camuflaj* – Jurnal 1943-1944, Editura Cartea Românească, 1977, pp. 356-361) (Nota mea, G.Ş.)
6. Coca Farago, poetă, prozatoare (1913 – 1974), fiica scriitoarei Elena Farago, din Craiova. (Nota mea, G.Ş.)
7. Asistase la spectacolul de la Operă cu *Tristan şi Isolda*, după care a avut loc întâlnirea, la bar, cu cei menţionaţi imediat. (Nota mea, G.Ş.)
8. Miron Grindea (Mandy Grünberg), n. 31 ian 1909, la Tg.Ocna-m. 18 nov. 1995, la Londra. (Cf. *Enciclopedia exilului* de Florin Manolescu, Ed. Compania, 2003). Reporter la diverse

jurnale, comentator de evenimente literar artistice, a ajutat unele debuturi; când era la *Orizont*, l-a încurajat pe Eugen Jebeleanu, încă elev de liceu (1927-1928), l-a debutat pe Ionathan X. Uranus, personal a cochetat cu poezia, traducând din poeţii francezi cei mai noi. Pe când Maria Banuş debuta, M.G. ajunsese corespondent la Paris al publicaţiei *Rampa*. Avea să preia, de la I. Ludo, revista *Adam*, iar când a emigrat în Anglia, a luat curând şi revista, asigurându-i un destin glorios la Londra. – A mai avut doi fraţi: Matei, decedat când era doar de 47 de ani (vezi *fairpart*-ul în *Semnalul*, 26 iulie 1947) şi Adolf. (Nota mea, G.Ş.)

9. Este evident că M. Banuş transferă asupra lui Bogza o parte măcar din animozităţile cumulate, după dezamăgirile provocate ei de Zaharia Stancu. (Nota mea, G.Ş.)

10. Despre acest aspect, vezi: „Maria Banuş – tentaţiile romanului" (în *Observator cultural* 386/644, 4-10 oct. 2012). (Nota mea, G.Ş.)

11. Este probabil că Maria Banuş a consultat celebra lucrare a lui Otto Weininger, *Geschlecht und Charakter*, în ediţia apărută la Berlin, 1932, după care am făcut şi confruntarea citatelor. De fapt, sunt mici extrase, reţinute cam la întâmplare, mai întâi din capitolul „problema eului şi genialitatea", apoi din „înzestrare şi genialitate". Versiunea românească este reprodusă după ediţia îngrijită de Monica Dumitrescu, traducere de Monica Niculcea şi Şerban Căpăţână (Editura „Anastasia", 2002):

„De aceea, omul «genial» va fi cel din urmă în stare să spună pur şi simplu despre sine însuşi: «Eu sunt un geniu». Pentru că genialitatea nu este, conform definiţiei, nimic altceva decât realizarea deplină a ideii de om, şi de aceea, genialitatea este ceea ce ar trebui să fie fiecare om."(vol. cit. p. 303)

„Un om poate fi numit genial numai atunci când trăieşte în relaţie conştientă cu totalitatea lumii. Numai genialitatea este astfel adevăratul caracter dumnezeiesc al omului."(loc. cit. p. 286)

„…există o *multitudine de talente*, însă numai o *genialitate*, care poate alege sau cuprinde un anumit talent pentru a activa în cadrul său. Există ceva genial comun tuturor oamenilor geniali…" (loc. cit. p. 195) (Nota mea, G.Ş.)

12. Pisica din dotare, incapabilă să prindă şoareci. (Nota mea, G.Ş.)

1939

Ianuarie 1939, Bucureşti

Am febră. Un început de răceală, de guturai înfundat, plus diverse tensiuni. Ciudată alternare de zile calme, pline, în care mă simt matură, în care am fulgerătoare revelaţii: de ce trăim? De ce îmbătrânim? Pentru a creşte în bucurie.

Bucuria = comuniune, înglobare a tot mai multor date ale vieţii într-un tot din ce în ce mai simfonic. Lărgire a simplei bucurii plastice şi senzuale din tinereţea adolescentă. Viaţa a căpătat o nouă dimensiune: devenirea, curgerea, moartea, învierea. Chipurile pietrificate se mişcă, aburit încă, nelămurit, se apropie unul de altul, se ating, cercurile se fac din ce în ce mai largi, trec dincolo de vii, de morţi, de plante. Se pierd în cosmos. O, ce larg respir, ce adânc. Ating uşor morţii, dincolo de trupul lor străveziu, mâinile tremură ridicând alte văluri. Cum de nu le văzusem înainte în tulburătoarea, continua lor transformare. Înduioşătoarea devenire a cărnii. Ceva ce-a făcut Rembrandt în portretele sorei.

Şi mă întrebam înainte, după totala exaltare a pasiunii, ce poate fi mai mult? Mai mult? Nu ştiu. Dar merită să trăieşti pentru asta. Să te desfaci încet din cercul de foc, în care erai strânsă, să întinzi mâinile, să pipăi lucrurile ce le vedeai, prin fum, desfigurate, – în lumină, acum – şi să începi să le vezi cu adevărat, să cauţi să le înţelegi şi să mergi mai departe, să îmbrăţişezi mai mult. Şi această bucurie centrifugă să ţi-o dea realul, lumea, existenţa, viaţa. Nu viaţa ta, a unuia, ci a tot ce există. Doamne, pentru tot ce nu pricepem din tine, pentru tot ce presimţim, pentru tot ce iubim, pentru tot ce ne miră şi ne exasperează, şi ne tulbură şi ne linişteşte, îţi mulţumesc că exist.

Simt că nu mai sunt mică, cine se poate bucura aşa nu mai e mic, nici fricos, pentru că nu poate pierde. Tot ce-o să vină, o să-mi aducă. Ori încotro o să întind mâinile, o să capăt. Chiar dacă braţul va fi lovit şi va cădea gol, înapoi, pentru mine întinderea braţului, căderea lui, vor fi un gest întreg, desăvârşit, ca un fruct care s-a copt prea tare şi a căzut, deşi n-o să-l ia nimeni şi o să putrezească. Tot în bucurie se va preface. Sunt convinsă că nu-i în atitudinea asta nimic din detaşarea estetului, spectator al propriei vieţi. Nici contemplarea senină, ce se depăşeşte, a platonismului. Participare, luciditate şi bucurie. O exaltare conştientă. Nu proteic. Nu experienţe, atitudini variate, cunoaştere prin felurite euri. Ci cunoaştere totală, totalitară aş spune, dacă nu m-aş teme de coincidenţa întâlnirii dintre spiritual şi politic.

Ce-am făcut? Am umplut fără să vreau, vorbele, de viaţă. Nu-mi pomenise Richi, în treacăt, după ce vorbisem de Malraux, despre o anumită atitudine a scriitorului de azi, formată din luciditate şi participare? Ar trebui să-l mai întreb. El întrebuinţa parcă alte cuvinte, dar cu acelaşi sens. Ne plângem că suntem o generaţie de sacrificiu, îngrămădită între două lumi. Dar, care din cei ce au fost înaintea noastră, din cei ce vor veni după noi, vor avea norocul rarei întâlniri între scepticism şi fanatism, auto-ironie şi auto-exaltare, voluptăţi ale spiritului, deci un eu rafinat, conturat, şi în acelaşi timp lărgire a eului către alte euri. Cine, peste câtă vreme abia, va mai avea înainte un pur orizont, atât de intact, către o nouă viaţă, şi va fi prins totuşi într-o lume colcăitoare de oameni-viermi, ce se îngraşă, se îmbată, cu sucuri moarte, noţiuni, idealuri, ce pulsaseră altădată vii, dar care acum...

Ianuarie 1939. Bucureşti [dicteu]

Richi dictează. *Ceea ce o împiedică pe M. să se lipească mai direct (de lucruri) şi mai spontan de lucrurile noi pe care doreşte totuşi să le cunoască, cu mişcătoare sinceritate, e imposibilitatea de a alege între pitoresc şi sobrietate. Nu atât renunţarea la obişnuinţele plăcute şi comodităţile de tot felul (chiar şi cele spirituale), cât o teamă de sărăcia sobrietăţii. De fapt are dreptate: numai entuziasmul poate îmbogăţi într-o clipă faptele nude, minore, sărace.*

Faţă de T. păstram una din cele mai neplăcute şi umilitoare situaţii. Ne despărţisem de mult, nu ne mai interesam unul de altul, ne urmăream în ceea ce făceam, indirect, prin alţii, cu un zâmbet ostil şi încăpăţânat. Şi totuşi erau momente când nu puteam să tăgăduiesc o stimă reală, pe care nu mi-o provocau realizările omului, ci omul însuşi. Îl găseam prea favorizat de împrejurări, soarta îi dăruia prea mult şi îl ferea atentă de orice încordare sau osteneală deosebită. După manifestările facile ale artei anarhice, care amestecase într-o ceată amorfă tineri dăruiţi, snobi, farseuri şi imbecili, T. ar fi fost un leneş, un tânăr foarte deştept, dar şi foarte comod. Îmi rămăsese din copilărie o foarte ciudat de stăruitoare antipatie pentru el. Îl invidiam pentru forţa şi liniştea cu care ştia să-şi folosească forţele şi inteligenţa, exact până la punctul de unde începe truda şi îndoiala. Aveam iarăşi momente când mi se părea că acuz pătimaş şi neînţelegător desfăşurarea sigură a unor daruri ce se risipeau din prea plinul lor. Până la urmă, recurgeam la judecăţile obiective ale prietenilor. Faţă de el, păstram încă, la 23 de ani, neînţelese accese de timiditate. Când îl întâlneam pe stradă, eram sigur că am să-i pun întrebările cele mai inoportune sau, frizând stupiditatea, c-am să surâd de zece ori mai mult decât trebuia şi că am să vorbesc cu tonul siguranţei care dezvăluie

automat vanitatea. El avea un surâs ironic şi totuşi timid, pe care mi se părea uneori că ar fi vrut să-l schimbe în surâs prietenesc şi cald. După ce ne despărţeam, eram furios pe mine, o zi întreagă, fără să-mi corectez atitudinea chiar când îmi pregăteam dinainte frazele necesare unei conversaţii de un sfert de oră.

Îmi amintesc graba cu care am primit să-i fac lui D. un mic serviciu pe care mi-l cerea. D. era de câteva luni cu totul prins de activitatea oferită de secţiunea de cartier a tineretului socialist. Renunţa bucuros nu numai la ceasurile puţine de lectură pe care i le lăsa meseria, dar jertfea şi din ceasurile necesare viitoarei lui profesii, pe care nu înţelegea să şi-o uşureze nici o clipă. Volubil, glumeţ, ştiind să capete simpatia oamenilor mai în vârstă, D. fusese curând rugat să ia conducerea secţiunii din sectorul de Verde. Nu era prea mult de făcut, dar tineretul socialist număra atât de puţini oameni încât D. primise cu bucurie. Cel puţin trei seri pe săptămână trebuia să explice, să convingă şi să îndemne muncitorii tineri să vină regulat la şedinţe.

„Mai întâi trebuie să-mi pierd câteva săptămâni să-i conving pe oameni să vină să m-asculte. Mă izbesc iarăşi de acel lasă-mă să te las românesc, care mă încurcă mai mult decât orice conferinţă asupra problemelor muncitoreşti şi sociale. Nici 50% din ei nu vin regulat. Parte din cei care vin regulat sunt oameni maturi, încercaţi, care au mare plăcere să mă încurce în întrebări şi chiţibuşuri. Dar, în sfârşit, o să facem noi ceva”.

D. era obsedat de realizări „concrete”.

„Trebuie mai întâi să aduc oamenii la mine. Deocamdată nici nu mă interesează ce am sau ce pot să le spun”.

Eu îl încurajam: „Pe malurile Dâmboviţei, asta e prima etapă în orice am face”.

D. nu se lăsa bătut. Nu-şi pierdea vremea cu articole pentru organul partidului. Cu ochi critic, preţuia contactul direct cu oamenii, apropierea psihologică şi toată suma de amănunte care se nasc între oameni ce se văd din ce în ce mai des. Unul din aceste lucruri „concrete” şi care se putea face fără prea multe sforţări (mai ales fără bani, căci partidul era foarte sărac) era un festival. D. a alergat într-un suflet la mine, cerându-mi să-l ajut. Îi trebuia o conferinţă uşoară, nepretenţioasă. Subiectul, la alegere. Şi îi mai trebuia un „om” care să spuie versuri. Mi-am dat seama repede că trebuia să-l ajut pe D. şi în acelaşi timp am presimţit că n-am să pot improviza acea conferinţă pe înţelesul tuturor, deşi i-am făgăduit cu spontană bucurie. Mi-era imposibil să găsesc idei şi cuvinte în care să mă înţeleg cu o sută de tineri şi tinere, în mare parte având educaţia intelectuală a textului cinematografic şi a romanului de aventuri.

Am văzut atunci cât de simple, dar, tocmai de aceea, cât de grele erau problemele care ni se puneau celor două duzini de tineri intelectuali care voiam realizarea unei înţelegeri, pe toate căile, cu masa. Masa căpăta acum un sens foarte precis şi care se traducea de la început prin senzaţii de

duritate şi rezistenţă. Nu era însă timp de pierdut. Reflecţiile mele asupra greutăţilor pasionante, dar deocamdată invincibile ce ni se puneau în cale erau cu totul de prisos. Trebuia să-mi schimb atitudinea devenită a doua natură, a contemplării şi reflecţiei, şi să acţionez. Cuvântul acesta care în adolescenţă învia emoţiile cerebrale născute pe marginea delicatei şi inutilei cărţi Paludes *a scriitorului favorit Gide, mă izbea acum cu simplitatea ei brutală. M-am aşezat de câteva ori în faţa unor foi de hârtie albă dar n-am putut scrie nici un rând măcar. Am fost descurajat pentru mine dar nu mi-aş fi iertat dacă n-aş fi căutat măcar un înlocuitor.*

Şi atunci, într-o clipă, mi-am imaginat ajutorul pe care mi-l putea da T. El era înconjurat de cel puţin 8-10 camarazi, pe care mi-i imaginam gata să ne ajute. Pe unii din ei, îi cunoşteam numai din auzite, de la alţi prieteni sau din reviste şi ziare. Mi s-a părut cel mai simplu lucru să-i opresc pe chiar doi din ei, pe stradă, mai ales că erau cu o studentă pe care o cunoşteam, şi să le cer o conferinţă uşoară despre menirea artistului şi a scriitorului nou. Am fost foarte surprins când mi-au răspuns cu argumentul cu care mă scuzam eu însumi.

„Nici noi nu ştim să vorbim şi să scriem aşa cum ar trebui la un festival muncitoresc. Ei, ar trebui, desigur, să facă cineva ceea ce ne ceri, dar uite… să-ţi dăm nişte adrese". Mi-au dat două nume, dacă nu mă-nşel unul era un ziarist şi altul un pictor pe care, cu un surâs, mi i-au recomandat drept „specialişti". Eram gata să-i caut şi pe aceşti necunoscuţi, dacă un amic binevoitor nu mă lămurea: X e mai totdeauna beat şi ar putea să te facă să râzi cu lacrimi în cerc intim, Y e băiat foarte bun, un entuziast şi un om de inimă dar e… bâlbâit. Am rămas neplăcut impresionat de rapiditatea cu care cei doi crezuseră că m-au descurcat. Fără să vreau raţionam: „Va să zică, dacă oamenii ăştia doi, care reprezintă entuziasmul, lupta, sacrificiul, au luat atât de uşor şi neglijent un prilej de a veni în contact cu masa, ce puteam aştepta de la simpatizanţii aceia decoloraţi, pentru care crezul nou era o distracţie sau un snobism în plus?".

Îl lăsasem pe T. ca pe un ultim refugiu. A doua zi, după întâlnirea, fără succes, cu cei doi publicişti, m-am grăbit să-l caut acasă. T. învăţa cu un coleg pentru examen. A fost mirat dar îndată ce i-am explicat motivul vizitei – nu-l mai văzusem de un an încheiat – m-a ascultat cu interes. Era de faţă un coleg al lui, dar care putea auzi orice. I-am repetat insistent: „Sunt vreo sută cinci zeci de oameni care cer mereu să li se vorbească, să li se citească, să audă şi să înţeleagă". T. m-a întrebat surâzând: „D. e socialist convins?", apăsând pe cuvântul convins. L-am liniştit: „Tot atât cât eşti şi tu". – „Bine, atunci o să vină Maxim, care o să citească ceva de-al lui şi ceva versuri de-ale mele". A rămas să ne mai întâlnim încă o dată, seara, la „Cartea Românească". Cu festivalul s-a întâmplat ceva mai bine decât pregăteam noi. A venit un publicist matur, cunoscut din revistele muncitoreşti, restul a fost „dans şi veselie", cum îmi repeta, a doua zi, D.

fericit.

Pentru mine, festivalul fusese un prilej de reflecţii care nu m-au dus însă la descurajare. „Fiecare să facă ceea ce poate mai bine şi mai nimerit". Lozinca mi se părea simplă, sănătoasă. Mai târziu, când o împărtăşeam celorlalţi, mi se răspundea: „Dar dacă nu sunt oameni destui…" Mai fusese festivalul un prilej pentru o apropiere de T. El mă ştia epicureu, izolat în biblioteci şi fusese foarte mirat văzând cât de insistent îi cerusem sfatul şi ajutorul. Aveam o plăcere deosebită să-i dau a înţelege cât de puţin mă cunoştea. Eu citisem, cu oarecare dispreţ, articolele improvizate pe care le publica în „Foaia liberă". Ceea ce mă îngrijora era un alt fapt: nu puteam judeca critic versurile noi, în care prietenii lui T. puneau atâtea nădejdi. Era simplitate şi era forţă în aceste versuri dar le citeam prea interesat de omul care le scria; până la sfârşit rămâneam dezorientat, nesigur, incapabil să judec definitiv valoarea acestei poezii revoluţionare. După această întâlnire izolată, nu l-am mai văzut pe T. iarăşi aproape un an. Rămăsesem cu dorinţa unor ceasuri de discuţie, destăinuire, apropiere. Mă prindea, iarăşi, valul de simpatie pe care-l regăseam cald, în amintirile copilăriei. A doua şi ultima întâlnire şi apropiere a fost definitivă. În jumătate de ceas ne înţelesesem şi schiţasem un plan de activitate comună. După ce ne-am plimbat aproape un ceas pe Calea Victoriei, m-a îndemnat să urcăm la o mansardă din Str. Academiei, unde se improvizase redacţia unei reviste a tineretului democrat. Secretarul revistei era un prieten al lui, pentru care am simţit, de la început, simpatie şi stimă. Era un tânăr înalt, voinic, cu ochi şi vorbă de o rară blândeţe şi cumpătare. Ştia să folosească cu artă simpatia pe care o inspira. Cerea un articol pe care nu i-l puteai refuza. Situaţia în care se afla în zilele acelea – căci am mai revenit şi în zilele următoare la redacţie – era nespus de delicată. Cenzura suspendase revista. Secretarul ştia că băieţii de abia aşteaptă traiul tihnit al pasivităţii. Voia să-i ţie şi să adune manuscrise pentru o altă revistă posibilă şi găsise un truc mişcător de simplu. În fiecare seară, ne spunea că personaje importante sunt gata să obţină o nouă autorizaţie. Când am coborât cu T. pe scara întunecoasă şi lunecoasă, mi-a dezvăluit trucul. Ne-am văietat împreună de coşmarul cel nou: autorizaţia cenzurii pentru o revistă. Eu vorbeam neconvins şi umilit de atitudinea ipocrită pe care o aveam. Eram atunci prea prins cu necazuri intime şi prea obosit ca să fac exerciţii publicistice.

*

Richi îmi dă fapte, material, evenimente pe care nu le-am trăit. Râd de el: „Era înalt, avea ochi buni şi blânzi…".

— (zâmbind): Aşa o să se scrie de-aci înainte, simplu.

Mă întreabă de cele mai vechi amintiri ale mele. Adler[1] pune mare importanţă pe asta, în legătură cu complexul de inferioritate. Mă gândesc puţin şi îi spun că sunt amintiri din timpul războiului, al ocupaţiei. Noaptea, când ne trezeam în sunetele clopotelor. Mama mă împacheta în plapumă şi fugeam cu toţii, jos în pivniţă... Scene din pivniţă: mâncam piure de cartofi... Tot în timpul războiului. Mergeam cu tata de mână, şi începeau clopotele să bată şi noi ne ascundeam... Ba nu, mi-amintesc ceva mai vechi, când aveam un an jumate sau doi. Eram la Călimăneşti, probabil, (după cum am aflat mai târziu) şi suiam o scară lată şi extraordinar de înaltă, ţinută de mână de cineva. Mi se pare că ne suiam pe o terasă.

— A, în sus, în sus...

Eu mi-amintesc cum plecam. Deschideam o poartă şi plecam.

— Tu ce-ţi aminteşti, Sorin?

— Nu ştiu, se confundă ce-mi aduc aminte cu ce mi s-a povestit.

Nu se poate vorbi de o generaţie de copii, care au amintiri din astea, determinante pentru personalitatea lor, tocmai din timpul războiului?

— Nu, nu poate fi ceva aşa general, e individual. Eu nu-mi amintesc nimic.

Antipatia şi simpatia lui Richi pentru Bebe. Îi spun că şi eu am simţit acelaşi lucru.

— Sunt probabil oameni care atrag şi una şi alta. El e unul din aceia.

Mamei i-a fost rău. Ameţeală puternică. Întâi n-a vrut să se aşeze în pat. Trebuia să încuie o faţă de masă în sertar, şi masa ar fi vrut s-o strângă. Ameţeala a învins spiritul de ordine. M-a lăsat s-o ajut la dezbrăcat. Când a vomitat a spus: „să plece Marioara".

— Nu-ţi fie ruşine, mămico. Ce însemnează asta, să-ţi fie ruşine de mine?

— Eşti după-masă şi-o să ţi se facă rău.

— Deloc.

Mică şi dezarmată şi zvârcolindu-se. Se întinsese de-a curmezişul patului şi se vedea, prin plapumă, conturul picioarelor, care se zbăteau şi un deget ieşise afară, pe cearceaf. Mama nu ştie cât mi-era de dragă aşa. Dezbrăcată de toate maniile ei, de toate durităţile şi meschinăriile, care s-au depus ca o drojdie în ea, în cursul anilor. Cum era acum, slabă, ieşită un moment din sfera preocupărilor de toate zilele, cu capul moale pe pernă, după ce se uşurase puţin, se ridica încet, încet, la suprafaţă, fetiţa din ea, delicateţea şi frăgezimea.

Doamna Roşu Doamna Ana + Piciu Pop
Tulina
Marta Didi Iuliu

Ioana

Ted Grig Vera

Petrişor
Lydia
Angela
Mary

Doamna Roşu = mama, tip complex de burgheză, satiră şi dragoste, ticuri, manii, nervozitate, autoritate şi uneori momente de slăbiciune, de nehotărâre, vanitate, dragoste rău înţeleasă pentru Marta, pentru fericirea ei, cinstită şi cu păreri de rău, fără nici o axă în viaţă, fricoasă, laşă, forţat amabilă, milă raţională, drăgălăşenie, elanuri rare.

Marta = fata ei, cea care va fi învinsă, care se va sinucide (*Zi de primăvară*).

Ted = violonistul, suflet de lăutar, senzual, aprig, egoist, sentimental, brutal, mănunchi de instincte, spirit practic şi simţuri sigure de animal. Mobilul „dramei Marta".

Marta îl duce odată să cânte în casa Ioanei. E mândră de el, ar vrea să-l arate lumii întregi.

Vera îl conduce pe Ted în camera de baie să se spele pe mâini. Îi dă săpunul, care era în suportul de pe cadă. Săpunul trece din mâinile ei într-ale lui. Ceva prea intim. Îi leagă gestul. Nod de senzualitate. Vera cerebrală, flacără rece, care nu trăise realul niciodată, se ciocneşte brusc de o forţă a pământului. Vulgar, dar forţă. Luptă întâi cu ironia, dar e numai un simulacru de luptă. În timp ce zeflemiseşte, e deja dezlănţuită. Când Ted, mai din tactică, mai din oboseală, fuge, Ioana (Vera?) se trezeşte atât de legată de el, încât aleargă după el.

Marta, între timp, se sinucide.

Grig, prieten şi cu Marta şi cu Ioana, observase declanşarea dramei. Dar el era încă adolescent, se juca încă, oamenii vii de lângă el nu existau decât ca piese pe care le mişti, şi juisezi estetic de ciocnirile lor. Nu face nici un gest ca să evite drama. Îi e şi frică să se amestece printre ei, nu vrea să-şi piardă liniştea, „luciditatea". O iubeşte pe Marta, mult, dar îi repugnă zvârcolirile ei de şarpe prins între colţii fiarei. Se depărtează şi priveşte. Marta se sinucide. Grig, foarte sensibil în fond, suferă enorm.

Ioana vrea şi nu poate să se despartă de Ted.

Grig, speriat, înnebunit de moartea Martei, văzând acum numai catastrofe în faţa lui, o imploră pe Ioana să facă o sforţare, să iasă din coşmarul iraţionalului, instinctului. Ioana nu poate acum.

Doamna Pop se îmbolnăveşte de anemie pernicioasă. Ioana închisă

în pasiunea ei. Nu imaginează moartea. Nu vede, trăieşte în absolut. Didi petrece. Piciu veşnic preocupat de politica lui care nu reuşeşte.

Iuliu, băiatul din prima căsătorie a lui Piciu, s-a întors din străinătate. E simplu, bun şi greoi. Se ocupă de dna Pop.

Ioana nu mai poate suporta dispariţiile lui Ted. Într-o seară îl vede trecând pe stradă, râzând, cu o fată înaltă. Râdea? Cum putea să râdă aşa? Oare Marta nu murise din cauza lui? Dar nu i se păruse ciudat când Ted râsese cu ea, Ioana? Nu, acum însă îl vede bine pe Ted. Ea mergea tocmai cu Iuliu, să caute o farmacie de serviciu. Ted o văzuse şi el. Zâmbetul i se schimbase în rânjet.

A doua zi nu s-a dus la întâlnire. Mamei îi era rău. Îi era şi frică să meargă, şi scârbă. Ted o trimite pe Mary cu un bilet exasperat, patetic, ameninţător. Ioana se duce. O bate, o iubeşte şi apoi îi spune că numai asta a vrut; a chemat-o s-o mai iubească o dată.

Anei îi e din ce în ce mai rău. Ioana iese ca dintr-un somn. Începe s-o vadă şi pe mama ei, care se pierde, se duce. Pe Ted nu-l mai vede. Află ce-i moartea: moartea Anei. Bunătatea, stăpânirea de sine a lui Iuliu.

Ioana începe să înveţe abecedarul vieţii, pe care îl uitase. Iese din adolescenţă, şi din artificial, şi din furtuna care urmase. Trecerea e dureroasă. Păşirea în viaţa adevărată se face greu, cu momente de deznădejde, de recădere în trecut, de gol, de spleen. (Falsa însănătoşire: natura). Dar sănătatea e mai tare. Ioana capătă o slujbă într-un oraş de provincie. (Oraşul Braşov, oraşul ei natal?). Iuliu vrea s-o ia în căsătorie, dar ea refuză. Iuliu, din orăşelul mic unde lucrează la o fabrică, continuă să-i scrie. Ioana îi scrie şi ea, prea brutal uneori. Simte nevoia să se descarce. Iuliu e prea delicat, prea stăpânit şi Ioana nu ştie, când loveşte, cât îl doare. În timpul acesta, Grig trece şi el prin proba focului. Ioana îl zguduie, îl aruncă, îl scoate din postul de observaţie în care se oprise. Grig simţise stagnarea în viaţa lui spirituală. Moartea Martei, dragostea Ioanei contribuie la schimbarea concepţiilor lui, a gândirii, a felului de a privi viaţa. Se îndreaptă spre social, spre om, spre destin. Vera nu suportă încă firea lui, nici condiţiile de viaţă pe care i le propune, nici cumpătarea lui. Se mărită cu Jenică. Grig se întâlneşte iar cu Ioana. Ioana, femeie, deci pasivă, şi prinsă mai mult de ce-a fost, se desface mai greu din lanţurile unei vieţi moarte. Grig, raţionalist, având o disciplină dinainte, pe care o recapătă acum, se reîntoarce la viaţa lui spirituală, fructificată însă acum, vie, rodnică la rândul ei. Grig alină uşor rănile, necicatrizate bine ale Ioanei. Vera îl găsise pe Grig în plină dramă, îl cunoscuse şi sub acest aspect şi se simte legată de el. Elogiul prieteniei, cântecul ei. Ferestrele sunt acum deschise spre o viaţă largă. Ochii sunt limpezi.

Doamna Roşu trăieşte numai prin micile ei obsesii casnice, după moartea Martei. Piciu a suferit zgomotos la moartea Anei, impudic,

dar se reface repede.

Didi e în veşnică adulmecare după un soţ.

Mary e măritată cu un ofiţer şi casieriţă la un club sportiv, unde bărbatul ei e membru de vază.

Petrişor militează în viaţa socială.

Tulina e mai mult ca oricând sub stăpânirea d-nei Roşu, nu mai are nici rarele izbucniri de voinţă proprie, pe care le apucase Marta.

Ceea ce am notat mai sus, nu reprezintă urzeala romanului. Sunt numai puncte de întâlnire între eroi, trăsături de-ale lor, pe care nu le aveam prea clare în minte. Numai atunci voi considera că am realizat ceva când voi fi în stare nu numai să-i mişc pe eroi, să le gradez stările sufleteşti, să înnod strâns, pasionant, conflictele, dar să mişc această omenire, acest mănunchi de oameni în t i m p u l c a r e c u r g e. Să pot face evident acest dublu curent. Interferenţa dintre spiritul obiectiv şi cel subiectiv. Şi atmosfera fiecărei vârste. Atmosfera caldă, înăbuşitoare, de seră, a adolescenţei. Ciocnirea adolescenţilor cu bătrânii. Bătrâneţea, forţă negativă, lest apăsător. Tirania prejudecăţilor, a sentinţelor spuse automat, golite de conţinut, ridicate la rangul de valori morale. („Un copil trebuie să fie prieten cu mama lui. O mamă nu minte niciodată. Peste o mamă, nu există nimic pe lume. Eu te simt, ştiu tot ce gândeşti.")

Trecerile dintr-un climat într-altul. Adolescenţa, tinereţea agitată, tinereţea calmă. Primele două climate, închise, ferecate, oarbe, egoiste, ultimul aşezat între drumuri nesfârşite, aşezat la răscrucea vieţii, în plin aer liber. Prea liber poate, dezorientat, năucit de ceea ce a fost, nesigur. Drama celor care înţeleg că a trăi, a nu fi mort, a nu te hrăni numai din trecut implică rupere şi alegere, modestie, împăcare cu oamenii dar depăşire a lor, căutare dincolo de ei, ca să le poţi da, apoi, tot lor. Îngăduinţă şi în acelaşi timp spirit ascuţit de critică. Bunătate dar nu slăbiciune. Şi acest deznodământ, de ce? Pentru că eroii î n t â m p l ă t o r au nimerit aci? Sau pentru că oricând o asemenea dramă tinerească ar fi avut loc, deznodământul ar fi fost acelaşi? Nu, pentru că, a c u m orice dramă, are aceeaşi ieşire pentru oamenii tari şi vii; umanizare, simplificare, atenţie pentru nevoile şi suferinţele celuilalt şi mai ales ale tuturor. Atenţie pentru ce se întâmplă în jur. O nevoie puternică, instinctivă, ca dorul de mântuire, de a fi prezent. Un simţ de răspundere în faţa vieţii. Ruşine, când te gândeşti că ai putea fi întrebat: „Auzi? Eşti aici? Mâinile tale sunt libere? Pot lucra ce trebuie? Pot da ajutor când trebuie?" şi ar trebui să răspunzi: „Nu, ochii sunt închişi. Dar voi nu puteţi vedea ce se oglindeşte în ei. Paradisurile mele nu sunt ale voastre. Peisajele mele sunt unice. Mâinile mele atârnă, moarte, obosite de un fior pe care voi nu-l cunoaşteţi".

Singularizare, suferinţă stearpă şi vanitate. Sunt anumiţi tineri care se suie pe culmile deznădejdii. Exasperării nu-i şade însă bine să se prelungească prea mult. E de natura ei să se transforme în altceva. Altfel devine o mască hilară. Rămâi pietrificat în această ridicolă poziţie de exasperat. Pentru că n-ai ales, crezi că eşti mai bogat. Ai fost mai bogat. Sensurile astea erau, odată, vii. Corespundeau unei vârste şi unei epoci. Se întâlneau cu spiritul timpului.

— Ne-am obişnuit aşa cu salturile noastre în gol încât ne-au devenit a doua natură.

— Şi părinţilor noştri le-a devenit piedestalul, „ideile”, a doua natură. Dar ei sunt părinţii. Sunt cei pe care trebuie să-i iubim, să-i iertăm, dar să-i scrutăm bine, bine de tot. Ei ne-au făcut mari. Acum se usucă. Ei trebuie să se deprindă, încetul cu încetul, cu odihna, cu nemişcarea. Chiar gesturile pe care le fac trebuie, prin repetarea, prin automata lor monotonie, să capete ceva din monotona repetare a gesturilor naturii, trebuie să se reîntoarcă încet din existenţă către nefiinţă. Dar unele din defectele lor au fost, la vremea lor, calităţi. Şi ţi le-au transmis şi ţie şi ar mai putea fi calităţi, dacă ai şti să le găseşti şi să le schimbi albia prin care curg.

Încăpăţânare, mânie, nervozitate pot fi stăruinţă, fervoare, dinamism. Nu vrem să fim adolescenţi bătrâni. Voi, oameni simpli, săraci cu duhul, primiţi-ne printre voi, învăţaţi-ne ceea ce demiurgii adolescenţei noastre n-au putut: să ne facem datoria. Să uităm că am fost dandy şi că am fost apoi exaltate personaje, şi că am fost stafii, rătăcind în plină zi, uitate printre oameni. Să nu ne lăsăm atraşi de fascinantele, artificialele culmi.

Ieri masă la tanti Roza. S-a discutat despre Lucy. Mitomania lui.

Ady spunea că se simte uşurat când pleacă. Un maimuţoi bolnav de mitomanie, mincinos, şi trebuie să-l iei în serios (Ady e avocatul lor). Lucy a făcut un voiaj de trei luni în Africa. La înapoiere a povestit: despre succesele lui la dame, ultimele cocktail-uri, şi sosurile picante făcute din plante curry, care se mănâncă în toată Africa, şi pentru care aveau pe transatlantic, angajat un bucătar special.

La plecare, ca să nu mai facă datorii nebuneşti, i-a plătit ta-su tot voiajul, i-a depus o sumă de bani respectabilă în mâinile unui om de încredere de pe vapor şi altă sumă într-un *safe* din Marsilia, pentru ca să-i ridice la înapoiere. Rezultatul: bagajele toate i-au fost reţinute pe vapor, Moscuna a fost chemat telegrafic şi telefonic să vină urgent: contravenţii la legea devizelor, datorii, n-are bilet să se întoarcă în ţară. Şi, pe deasupra, s-a mai logodit cu o franţuzoaică de 16 ani, pe care a găsit-o pe vapor. [notă ulterioară: *cu care s-a căsătorit şi a avut o fată. Franţuzoaica a murit în timpul bombardamentelor*]. Fredonează tot timpul şlagăre englezeşti (Şi Puiu Elias tot aşa). Face bancuri cu un

chibrit aprins pe care-l azvârle şi care pocneşte. Caută să epateze, să impresioneze tot timpul. Are un cap de foetus.

Ai maşină, Lucy? l-a întrebat mama.

— Da! (dar n-are)

Cu o seară înainte petrecuse cu Ady la diverse localuri şi, a doua zi, i-a povestit Clarei că au fost împreună la avocatul Coty Stoicescu, şi au stat până la 2 noaptea, şi ce discuţii plictisitoare, de drept, au avut Ady şi Stoicescu.

Tanti Lotty, veşnic proastă, nemulţumită, cu pretenţii. Egoistă până la ferocitate, cheltuitoare, comodă, frivolă. Credeam că torta e făcută de ea şi am întrebat-o de unde are formă aşa frumoasă pentru *meringue*. A râs: „Tâmpito! – şi m-a pupat. Credeai că am făcut-o chiar eu?". E mult mai normal să dea Ady 300 lei pe o tortă, decât să facă ea ceva. A făcut apologia jocului de cărţi. E o binefacere pentru omenire. Ceva care te face să uiţi gânduri îngrozitoare, e o binefacere. Ady: „E un viciu tolerat de societate şi atâta tot". Lotty: „Dar dacă o lume întreagă e pentru el?". Ady: „Ce-are a face? Şi casele de *rendez-vous* sunt tolerate, dar nu sunt o mândrie a omenirii".

Tanti Roza nu auzea ce se vorbea. Numai când vine vorba de femei, de vârstă, de tinereţe sau bătrâneţe, începe să prindă câte ceva şi să iasă din toropeală.

— Cum? de cine-i vorba?

— Eu (tare, ţipându-i în urechi): De o cucoană de 45 de ani, care s-a amorezat de unul şi şi-a lăsat bărbatul şi copiii!

— La 45 de ani, o femeie e foarte tânără. Şi la 70 de ani poate să fie. Depinde cum se ţine. Oscar Wilde spunea că tragedia bătrâneţii e că rămâi tânăr.

Aseară n-a avut *pas* să povestească despre baron, prinţ sau conte. (Nu contează, odată îl cheamă Stirbey, altădată Cantacuzino, uneori e conte ungur). Nu trebuie să existe nici un *à propos* şi nici o asociaţie de idei ca să povestească despre succesele ei. Cum prinde pe cineva, îşi descarcă bagajul de invenţii. (N-au existat niciodată aventurile şi succesele de care povesteşte.)

— O femeie în primul rând trebuie să fie onestă.

Ea, dacă ar fi vrut, mai ales cum nu-l iubea pe Şaţ, ce viaţă n-ar fi putut să ducă!

— Într-o zi, veneam acasă, de mână cu Ady. Va să zică, nu mai eram femeie chiar aşa tânără. Să fi avut vreo 30 de ani (la 50 l-a născut pe Ady; s-a măritat fată bătrână). Mă uit în dosul meu, pentru că auzeam paşi şi, ce văd? Un tânăr înalt, îmbrăcat impecabil, care se uita fix la mine. Întorc capul, mă fac că nu-l văd. Asta s-a repetat nenumărate zile în şir. Până când, primesc un bilet de la el, în care îmi scria că nu poate trăi fără mine, că depune totul la picioarele mele, nume, avere – tot, că a văzut că am un băieţel, dar asta n-are nici o importanţă. Am

rupt biletul (duce mâna la păr, pe frunte şi şi-l aranjează, cu un gest obişnuit al ei, după ce a terminat o poveste) şi am rămas să trag sărăcia cu Şaţ. Dar nu numai atunci, acum vreo cinci ani chiar, nu mă dădeam pe una cât de tânără (are 78-79 de ani). Am fost odată, acum câţiva ani, la doctorul Buicelău [?], (mort, cred, de vreo 10-15 ani), şi după ce m-a dezbrăcat şi m-a examinat, m-a întrebat ce vârstă am, şi când i-am spus adevărul, că sunt femeie la 50 ani, n-a vrut să creadă, pur şi simplu n-a vrut să creadă. Mă întreba: „Cum, madame, nu glumiţi, nu vă bateţi joc de mine? Dumneavoastră femeie de 50 de ani? Dar aveţi un corp de 18 ani”… Ei, acum nu mai sunt ce-am fost, m-a dat gata boala.

— Cum, tanti Roza, dar eu găsesc că arăţi foarte bine.

— Cum, foarte bine. Uite la faţa mea. Uite la zbârciturile astea. Până acum un an, doi, nu existau. Cel mai urât cuvânt e bătrâneţea. Ştii că eu când vreau să-i spun lui Lotty de vreuna că-i bătrână, spun numai „bă, bă” şi înţelege. Mi se pare că începe să vină „bă” şi la mine. Numai Lotty m-a adus în halul ăsta. E aşa de rea cu mine cum nu pot să-ţi spun. Ţipă, mă ceartă, tot timpul. Şi, când vorbeşte cu lume străină, spune despre mine că sunt ramolită. Parcă eu sunt de vină că nu găseşte bărbat şi că are datorii. Nici n-o să găsească, aşa, cu felul ei de viaţă. A văzut-o unul şi a luat pe urmă informaţii şi s-a retras, când a auzit de datoriile ei. Să-i dea Dumnezeu numai bine, că ea şi cu Ady sunt tot ce mi-e mai scump pe lume. Pentru mine, nu mai vreau nimic. Numai pe ei să-i văd fericiţi. Pentru mine nu mai există fericire.

— De ce, tanti Roza, nu eşti mulţumită că lui Ady îi merge bine şi poţi sta acum într-o casă frumoasă, şi că nu mai ai griji ca înainte?

— Ce folos? „bă, bă” (şi râde) Pe urmă începe: Schiller spunea, Goethe spunea…

Elsa Triolet: *Bonsoir, Thérèse*[2]
v. *Europe*, 15 Dec. 1938 – Aragon: *Le roman terrible*

Ianuarie 1939. Bucureşti

Câteva zile de agitaţie fecundă.

Mama şi mama-mare amărâte că nu petrec.

— Degeaba mai ne e milă de tine când eşti în pădure, dacă şi la Bucureşti nu faci decât tot asta şi tot asta. Stai cocoţată la cucurigu şi-ţi pierzi tinereţile. O să-ţi pară rău, dar o să fie prea târziu.

— Când public ceva şi se vorbeşte de asta, luciţi ca nişte sori şi nu vă mai încăpeţi în piele, dar de lucrat să nu lucrez, să se facă de la sine.

(Mama-mare): Un om trebuie să găsească timp pentru toate. Şi să

lucrezi şi să te plimbi.

— Eu nu pot să fac decât un singur lucru.

(Sorin): Aşa e ea, pasionată. Trebuie să înţelegeţi că are o perioadă – acum – când poate să lucreze, că are linişte. De un an de zile n-a mai făcut nimic.

(Mama): Eu înţeleg că nimic nu se face fără muncă (mama a spus asta şi avea un aer de înţelegere), dar îmi pare rău că eşti tânără şi n-ai şi tu flirturi. Eu regret destul, dar e prea târziu.

În urma acestor sugestii, ne-am hotărât să mergem cu Jebeleanu şi nevasta la un local. Sorin m-a scos în lume. La „Modern", între atâtea mese şi ochi care înghit, îmi venea, ca în copilărie „să şchiopătez", dădeam din mâini, mă loveam de doamna Jebeleanu, scoteam un şold în afară, nu ştiam în ce tempo trebuie să merg. Nevasta lui Jebeleanu spune „băui", „făcui", sparge bolovani, cu vorba. E din Oltenia. Sâni frumoşi, şolduri ritmice. Pălărie de ţăran chinez şi voaletă cu picăţele. Jebe mediocru şi cadaveric. M-am necăjit că am întrebat de autorizaţia pentru traduceri Rilke. L-am căutat pe P. în toate părţile. Când sunt cu „literaţi" mi se pare că trebuie să dau de el. În schimb, am găsit-o pe Coca Farago.

— Vaaai, cum ai crescut, îi spune lui Sorin, te-ai făcut nu ştiu cum, maaai dooomn! Toate curg de pe ea. Numai capul se ridică frumos şi bolnăvicios, codiţele sunt acum roşcovane. Jebeleanu spune că n-ar vrea să fie singur pe o insulă cu ea. N-ar săruta-o, în ruptul capului. Îi pare bine că o vede cu un băiat. E fată bună, foarte bună „camaradă", dar n-o poate privi ca femeie. Are ceva de androgin.

— Nimic, e doar lălâie.

La bar şi restaurant, Jebe studiază tipuri, vrea să descopere „drame": un tip bătrân cu una tânără, mutre de provinciali etc. Eu, mai puţin crispată ca în alte dăţi. Atentă însă la poziţie: doi ovrei, doi creştini şi la „băui, făcui, Maica Domnului". Eu nu spun aşa, nu sunt funcţionară la minister, nu pot fi, nu pot trăi simplu, comod.

Sorin, corect. La urmă numai, a întrebat de ce se spune „detectiv" nu „dedectiv"? 29 de ani a spus *dedectiv*.

Duminica trecută, la conferinţa unui Lichtheim[3], despre „imigraţia în Palestina". Vibram în comun: *die Fahne, ein Land*[4]. N-a vorbit bombastic, mi s-a părut că are dreptate! Acum nu mai ştiu. Aici sunt străină formal, acolo aş fi de fapt: cu sufletul, cu credinţele, cu tot. Un pământ sterp, însorit, aprins. Să-l munceşti, da. Dar flacăra, flacăra, cu care să poţi trăi pentru totdeauna în locuri străine? Ady spunea: „aici am să mor, nu pot să mă rup". Sorin vede mai simplu. Ar fi gata să plece, dacă i s-ar oferi posibilitatea. Richi repetă că limba e totul, de ce mă simt aşa de nenorocită. Iar nu pot să-i spun.

Richi se zbate. E urmărit de ghinion. Doi ani trebuie să facă asistenţă, gratis, pe lângă un profesor. A venit la mine rigid, închis în

grijile lui. Eu, enervată şi nenorocită şi fără putere să-l mângâi. El zice: „Da, simţi ceva vag, ca nişte valuri periferice”. Nu-i adevărat. Nu din aptitudine de a participa la durerile altora dar pentru că destinele noastre sunt prea strâns împletite şi grijile lui, care îl schimbă, îl fac dur şi amar, se repercutează în mine, îmi iau liniştea, optimismul cu care lucram în ultimele zile. „Stau, îmbuibată, departe de viaţă şi caut să scriu tocmai despre noi zvonuri, chemări”. I-am spus: „cu toată ciudăţenia lucrului, îţi cer să mă mângâi tu, azi, pe mine, deşi tu eşti cel cu necazurile, şi eu pe deasupra trebuie să-ţi spun şi asta ca să vezi cine sunt, am fost noaptea la un local”. S-a uitat frumos la mine, a venit pe braţul fotoliului, şi m-a mângâiat. Am plâns niţel şi am spus că „nu mai pot să mă frământ aşa în gol, că vreau să fiu şi eu alături de ei şi să am siguranţă”. Ca să mă consoleze, mi-a mărturisit ceva din ezitările lui, pe care nu le cunoşteam.

— Tu crezi că ai rezolvat totul cu asta. Că vii alături şi mergi cu muzica înainte, în pas alergător, cu siguranţa înainte. Pe urmă, abia, vin toate îndoielile, ai să vezi. Se poate să ne înşelăm, tot marxismul să fie o mare eroare. S-au mai văzut epoci în care oameni au murit pentru o credinţă, care era fum, era greşită.

— Chiar greşită să fie, dar trăieşti cu o credinţă.

I-am spus de roman. Zice, de ce nu-i las evrei.

— Nu vreau să formez o zonă specială, izolată, gen Peltz.

— E cu totul altceva, e pe alt plan. Şi în literatură lucrezi tocmai cu „specialul”. Şi ce, nu cunoşti tu decât din „ăştia” Surpriza cu Nuni care a spus „jidan”: „Ştiu că d-ta ţii cu jidanii, cu anumiţi jidani”. Şi ei, când îi place o fată, nu ţine socoteală ce e. O să crească un monstru. E tiranică, mă-sa o vede cu o frumoasă obiectivitate. O să fie o Sanda. Şi Sanda a spus o dată: jidan. Asta e cu super-rafinaţii. „În ea e un amestec. Lasă să intre tot, fără alegere”. Tatăl lui Nuni foarte *Porunca vremii*. Richi i-a spus că în chestia asta el e neutru, dat fiind că…

— Aaa, de asta nu eşti naţionalist, de asta ai reticenţele astea.

Mama intră în odaie. Povesteşte. Era în tramvai şi mama-mare trecea pe jos, pe stradă.

— Şi ai văzut că e bătrână.

— Nu bătrână, m-am speriat. Mi s-a părut întâi că e cineva pe care-l cunosc, tare, tare bătrân şi am văzut, pe urmă, că e mama-mare.

(Richi): Aşa e cu oamenii bătrâni, aşa par pe stradă.

Mama trece dincolo. Încuie un dulap şi vine spunând plângător: „Nu vreau ca mama-mare să fie bătrână”.

(Richi): Auzi, glasul tău, intonaţia ta.

Criză de gelozie. Veşnica mea gelozie tardivă, reîmprospătată de mizeria de literatură din *Azi* a F. M. Înainte să citesc *Plămânul sălbatec*

de care eram aşa de curioasă, am citit totuşi *Tristă duminică*, unde F. M. povesteşte copilăria, stângaci şi fără nimic care să vestească un sunet propriu, durerea ei la moartea unui prieten (Holban). Toate simptomele geloziei: junghiuri calde, vârtej, apăsare. Când o să se termine? Dacă aş avea un copil ar fi altfel? Cred că nu. Abia mi s-ar părea că sunt bătrână şi că orice gest cât de necugetat, de absurd mi-e justificat, ca o regăsire scurtă a tinereţii.

Plămânul sălbatec, o halucinantă autobiografie, o trecere prin etapele care premerg înţelegerea, convertirea la noul crez com[unist]. Mult temperament şi intensitate şi putere de exprimare şi siguranţă în mânuirea unui material foarte variat. Dar amorf. Poezia nu e totuşi asta. E un mister, care se poate oficia pentru orice cult, dar trebuie să-i respecţi riturile lui proprii. Ruperea tiparelor e o prejudecată pe care au moştenit-o de la suprarealism, şi care îi supravieţuieşte. Dar poezia nu iartă. Poezia aşa cum o fac ei e un fel de a spune: ceea ce avem noi de împărtăşit e prea tumultuos, prea actual, prea necesar, ca să ne mai încurcăm cu biata muzicalitate, cu bietele rime de care aveau nevoie burghezii, mai ales decadenţii, cărora izvorul le secase şi care existau tocmai prin incantaţie, fard ce acoperea o ruşinoasă decrepitudine.

Noi nu vrem să înşelăm, să încântăm, să îmbrobodim. Cuvintele noastre clocotesc destul, cu destulă putere şi ritm propriu de viaţă, sunt destul de proaspete, de expresive ca să poată trăi nude, să poată cădea ca o cascadă, să poată fi poem fără să mai aibă nevoie de vehiculul armoniei. Într-adevăr, când citeşti, prima impresie e de bogăţie, de avalanşă. Dar până la urmă rămâi nemulţumit. Obişnuinţă? Deprindere? Sau e muzica indispensabilă poeziei, una cu ea, formând trup şi suflet comun, şi nesocotirea ei trăgând după sine, în mod necesar, amorful, creaţia difuză, mascată, relegată la hotarele poeziei, într-o zonă neutră, nesănătoasă, arbitrară. Condamnată să rătăcească aşa, nu de către critici, nu de bunul gust burghez, ci de legile imuabile ale poeziei? De unde ştiu? Mai mult din intuiţie decât din bruma de teorii estetice pe care le cunosc.

Poezie e tocmai procesul prin care viaţa devine muzică, în cuvinte. S-a scris mult, s-a scris subtil şi savant despre asta, despre minunea prin care cuvinte uzate, fără relief, vehicul practic, vehicul de multiple întrebuinţări, se transformă dintr-odată, se umplu de expresie, de duh, se iluminează. E iluminarea interioară a poetului, care se exprimă în raporturile dintre cuvinte, aşa cum pictorul se exprimă în raporturile culorilor. Raporturile astea pot fi nesfârşit de variate. Cel ce-şi stăpâneşte mai bine extazul, îl prinde în muzica lui unică, potriveşte cuvintele (sau cuvintele vin) în ritmul, în intensitatea, duritatea sau moliciunea, vivacitatea sau încetineala, asprimea sau dulceaţa extazului; el *epuizează* cât mai mult extazul.

Poetul mediocru, sau facil, se lasă invadat de zvonuri din afară, de

ecouri care-i vin dintr-un eu conştient, exterior momentului unic de scufundare în sine. E săracă în cantitate prada scafandrului, dar e chintesenţă. De multe ori, dibuirea lui e exasperantă, infructuoasă. Dar când reuşeşte, când e mulţumit şi sfârşit, stors, poate fi pe drept mândru; în două, trei strofe poate fi un univers. Dar cei pentru care băieţii com[unişti] scriu ar putea pricepe atâta decantată frumuseţe? Scrisă însă, aşa, pentru mulţime, mai e ea poezie? Realitatea e că nici măcar nu e o poezie pentru cei mulţi. E toată numai simboluri, înţelesuri obscure. Aşa că nu poate fi vorba de o voită renunţare, ci de o lipsă. Şi, totuşi, poezia lui Bebe are din poezie a u r a ei, sentimentul de plenitudine care înconjoară sâmburele poeziei, e un moment premergător ce atinge poezia şi nu e ea.

Poate fi cât de confuz ce scriu aci, sunt sigură de adevărul credinţelor mele. Raţionalismul nu epuizează niciodată adevărul. Şi multe bâiguieli neclare se mulează mai bine pe realitate, decât cel mai luminos, mai echilibrat sistem de gândire. (Iar spun prostii).

28 ian. 1939, Bucureşti

Cu Streitferdt la *Rataţii*[5] şi la „Continental". În rochia nouă neagră, cu flori cyclamen. Sante[?] coborâtă din maşină, în blană, rochie scurtă, sandale înalte, decupate. Alta, deodată: parfumată, goală pe dinăuntru, vanitoasă. M-am plictisit. Piesa, o jale în toate sensurile. Tot timpul se jelesc pe scenă.

Limbaj redus la minimum de simplicitate cu Streitferdt: din cauza limbii germane şi a simpaticii, robustei lui prostii. Poveste despre lucrători; se împart în două categorii: cei care devin nişte dobitoace, nişte automate, făcând mereu, mereu acelaşi lucru şi alţii care ajung la lucruri f a n t a s t i c e. Ar putea fi oameni foarte inteligenţi, spirituali, oameni de societate dacă ar avea cultură. Pilde: unul din lucrătorii lui se îmbolnăvise de o boală venerică şi camarazii lui îşi băteau joc de el. El spunea că într-adevăr a făcut o prostie. Avea prezervativul la el şi nu l-a întrebuinţat. Atunci camarazii: „înghite-l acum poate c-o să-ţi ajute".

— Ce spuneţi de asta? Fantastic. Şi despre cel care a spus: „Ei, nu-i nimic dacă m-a concediat. Am să pisez cărămidă şi am s-o vând ca praf pentru insecte".

— Cum asta?

— Am să scriu un prospect: prindeţi ploşniţa, o legaţi de mâini şi de picioare, îi deschideţi botul şi îi turnaţi praful înăuntru, imposibil să nu plesnească. Uite, tot lucruri dintr-astea spirituale sunt în stare să spună. Am prilejul să-i cunosc mai bine când mergem dintr-o localitate într-alta cu maşina.

Şi cum nu mai aduce cadouri tari, contondente, acasă, de când a

vrut Tuşi să-i dea în cap cu câinele de porţelan. La două noaptea am terminat de trecut în revistă toate problemele astea sociale şi psihologice şi ne-am retras pe la căşile noastre.

Mama-mare mă întreabă de ce citesc *Biblia*. Îmi foloseşte la ceva? Eu grav, profesoral: „Orice lucru pe care-l citeşti îţi foloseşte, nu momentan. Când nici nu te aştepţi”.

— Aha!

— Bineînţeles că nu orice. Ceva bun, serios.

— Da, desigur.

Bob a dispărut din nou. De data asta definitiv. A fost Sorin la serviciul de ecarisaj şi nu l-a găsit. E tocmai afară, la abator. A alergat într-un suflet acolo, a lăsat biroul, s-a bălăcit prin noroaie ca să mai ajungă la timp: la 6 seara fix, îi omoară. La prânz îi prinde, îi bagă în cuşti, le pune cu multă atenţie apă, dinainte, şi la 6 îi dă gata cu gaze. La 6 fără un sfert, Sorin a fost acolo. Erau mulţi spitzi, dar nici unul Bob. Unii sunt disperaţi, urlă, se zbat, alţii sunt apatici. Nici un câine nu i-a plăcut aşa mult ca să-l cumpere. Poate că Bob a fugit după vreo femeiuşcă. Pare-se că acum a început timpul lor de dragoste.

Dachsy nu mai poate după Simo. O cuprinde o frenezie nebună, cum îl simte. Îl muşcă, îl linge, sare pe el. Îl iubeşte. Plânge la uşa lui. Copiii, primii, i-a făcut cu Simo. Cu un dackel, de rasa ei, n-a vrut. Simo însă, n-o iubeşte – fuge de ea. Plânge de plictiseală. Se ascunde. O acceptă numai în timpul rutului. Dachsy însă îl iubeşte în fiecare clipă a vieţii ei. Când o vezi aşa serioasă, cu aerul ei de filozof care a înţeles totul şi a ajuns la o linişte străbătută de vine de tristeţe, n-ai crede-o capabilă de aşa nebunească pasiune. Dachsy e o mare îndrăgostită, o Gaspara Stampa pe care Rilke n-a cunoscut-o.

L-am văzut pe P. la „Royal”. A întors capul. Când S. s-a dus la toaletă, l-a ţinut răsucit tot timpul. E negru şi rotund şi cârn şi scurt în bot. Mai puţin încruntat ca altădată. Desigur că nu i-au tremurat picioarele. Mie, da. Şi greaţă. După asta a luat o revistă şi n-a mai ridicat născiorul. Se repetă în mine senzaţii vechi, dar mult atenuate: gelozie, dor, ură. Pe un *arrière-plan* în umbră. Nu mă mai urmăresc ca altădată, aceleaşi şi aceleaşi imagini. Sar, vin, pleacă. Uit… Din când în când, năvălesc asupra mea, dau un atac scurt, violent şi iar se retrag. El, desigur, nu mai simte nimic. La mine vorbeşte mai mult biologicul şi de asta durează mai mult. Sunt furioasă, uneori, pe Sorin că e aşa urât. De o urâţenie inexpresivă. Dacă ar fi expresivă, poate că nu s-ar mai numi urât. Stokowsky, de pildă, e urât? Credeam că o să mă obişnuiesc şi nu s-a întâmplat aşa. Faptul că ţin aşa mult la el, nu mă împiedică să sufăr din pricina urâţeniei lui. Mai ales când râde cu

toţi dinţii lui lungi, cenuşii-galbui. Dar alături de el e bine, e cald, e sigur.

Poate c-o să plecăm. O să începem ceva greu şi nou. România ne refuză. M-am agăţat de ea cu disperare, dar ne refuză. Situaţia devine intolerabilă. Nu mai suntem toleraţi, suntem indezirabili. Atmosferă irespirabilă. Caut să văd, mare, istoric, procesul iudaismului. Un destin unic. Ce înseamnează toate renunţările, ruperile noastre de patria de adopţiune pe lângă largul curent, impetuos, de întoarcere, de regăsire, de deşteptare a unui spirit mort, a unei conştiinţe moarte. Trăim o epocă eroică, de redresare a energiilor biciuite, încovoiate.

Ce importanţă au micile noastre individualităţi, care nu pot trăi decât la periferia unei culturi, ce însemnează sacrificarea lor, în schimbul conştiinţei că faci operă vie, de construcţie, în mijlocul celor cărora le aparţii, în schimbul integrării într-o cultură nouă şi veche în acelaşi timp, pe care copiii noştri or s-o plămădească liberi, fără măştile, grimasele noastre, fără frică, fără umilinţă. Când vorbeam cu dna Baciu despre botez, rostisem cuvântul sacrificiu. Generaţie sacrificată, de dragul celor ce vor veni după noi. Dar de ce să facem acest sacrificiu pentru un lucru în care nu credem, pentru o credinţă moartă, să ducem o viaţă dublă, să mai sortim câteva generaţii acestei vieţi penibile, şi poate să ne sacrificăm chiar inutil, când fie mânaţi din afară, fie din propriu îndemn or să se întoarcă, poate, la matca iudaismului.

Dacă ne sacrificăm, cel puţin s-o facem organic, în sânul organismului căruia biologic şi istoric îi aparţinem. Pentru noi, evreii moderni, asimilaţi, Palestina nu poate reprezenta un cămin drag, dorit, spre care să se îndrepte năzuinţele noastre adânci. Noi am crezut că rădăcinile noastre sunt prinse în pământul în care ne-am născut noi şi bunicii noştri. Voiam să le întindem cât mai adânc. Pădurea însă a spus: nu! Sunteţi alt soi, n-aveţi ce căuta între noi. Şi rădăcinile noastre se usucă. Seva ne lasă. Trebuie să ne transplantăm, ca să ne salvăm. Trebuie să credem că suntem alt soi, că aparţinem altei rase, altei culturi. Chiar dacă n-ar fi decât o iluzie. Chiar dacă n-avem nimic comun cu tradiţiile iudaice, trebuie să ni le însuşim. Pentru urmaşii noştri nu va mai fi o problemă. Ei vor primi, vor lepăda ceea ce li se pare de prisos, vor păstra ce e rodnic, ce e viabil. Va fi faptă normală, a unei culturi ce merge înainte, să dea la o parte ceea ce-i stă în cale. Dar noi trebuie să ne apropiem tot patrimoniul de tradiţii, să-l cunoaştem, să încercăm să-l iubim. Noi nu suntem cei indicaţi să-l trecem prin ciur, pentru că nu l-am trăit, nu l-am iubit şi urât de mici, aşa cum iubeşti şi urăşti tot ce se leagă de primele amintiri.

E adevărat, ne vine greu, foarte greu să raţionăm aşa. Suntem niţel antisemiţi. Urâm părul creţ, pistruii şi nasul coroiat. Urechea noastră

delicată se crispează la auzul cântatului idiş. Familiaritatea lor ne supără. Sentimentalismul lor împletit cu cupiditate ni se pare cel mai dezgustător amalgam. Dar ştiţi ce sunt toate aceste obiceiuri, trăsături, defecte? Vermină. O vermină istorică ce se poate curăţa. Sunt produsul unei vieţi artificiale, anormale.

Itzic e ridicol lângă Ionel. Dar vă asigur, că e un diminutiv tot atât de simpatic, ba chiar drăgălaş, picant, în sonoritatea lui scurtă de bobârnac. Itzic, jucându-se într-o grădină a Tel Aviv-ului, chiar dacă ar avea pistrui şi părul creţ, roşu, ar fi un ştrengar dulce, un *poil-de-carotte* expresiv, viu, înflăcărat, şi nu un jidănaş parşiv.

Ideologia liberală a fost pe placul nostru. Am crezut în ea. Nu vrem să-i dăm drumul nici acum, când realităţile au depăşit-o. Îi spunem naţionalismului rasist fals misticism şi căutăm să ne convingem că misticii sunt nişte exaltaţi, nişte oameni desprinşi de realitate, nişte naivi care cântă după o melodie inventată de cei care îşi fac treburile pe spinarea lor. Să presupunem că ar fi aşa. Întrebarea nu se pune dacă au dreptate sau nu. Ci dacă, în faţa dreptăţii sau nedreptăţii lor, care se cheamă naţionalism, nu e momentul să ridicăm şi noi naţionalismul nostru, drept sau nedrept, dar pe care momentul îl cere. Şi iar nu se pune problema dacă patriile, de adopţiune sau noi, au fost de vină că nu ne-am asimilat complet, ci – dată fiind situaţia actuală, singularizare în mijlocul unei naţiuni care nu ne poate suporta – dacă nu ar fi momentul să luptăm şi împotriva dragostei şi împotriva confortului în care ne complacem, şi împotriva semi-asimilării, şi să ne proptim într-un sol care a fost odată al nostru, în tradiţii care au fost odată ale noastre.

E o experienţă nu numai necesară, vitală, dar e pasionantă, e unică. Mulţi dintre noi vor fi slabi. Nu vor rezista unui nou climat, material, sufletesc. Contrastele vor fi prea mari, dorurile prea puternice, nostalgia prea imperioasă. Dar trebuie să încercăm. Nu ştim care vom fi cei tari. Nu putem şti cât va adăuga încordarea forţelor noastre moleşite, slabe. Trebuie să avem tăria să ne spunem părăsind această ţară, învelind-o în linţoliul nostru de dragoste zadarnică: „Ţara e moartă. Trăiască ţara!”.

Ne aşteaptă dincolo de mare, lupte şi zbucium şi privaţiuni şi îndoieli şi doruri. Dar ne aşteaptă o acţiune vie, liberă. Un spaţiu în care poţi arunca săgeata străduinţelor departe, o simplicitate, o naivitate pe care am pierdut-o în întortocheatele noastre umilinţe, şi ne aşteaptă un Dumnezeu care spune: „Eu sunt cel ce sunt, singurul în care mai putem crede noi cei ce am pierdut credinţa şi am respins mitologiile”.

Richi, dragul meu, e drept că învăţăturile pe care le primesc de la tine, cad în pământ prost. Nu cum spui tu, că trag la moarte. Dar rodesc monstruos. Tu pui o sămânţă de comunism şi uite ce iese,

sionism. Pui sâmbure de acţiune şi naşte un copac de exaltare. Dar drumurile spiritului sunt încâlcite. Şi drumurile vieţii, şi mai şi. E probabil că odată tot ne vom întâlni din nou. De altfel, trebuie să ştii că, în mintea mea, comunismul şi sionismul nu se exclud, nici acţiunea cu exaltarea. E tocmai motorul pe care-l căutam şi de care râdeai tu, ştii, *dinamo* în burtă (în trăsurică între Zărneşti şi Tohan, în ziua când am fost la Prăpăstii).

A fost Richi la mine. Entuziasmul meu a devenit cam miorlăit. Nu rezistă lucidităţii lui strânse. A râs. Găseşte că soluţia mea e anacronică, Naţionalismul, o mişcare sfârşită şi eu vreau să-l reînviez. Iar, mirarea lui. Ce-mi lipseşte aci? Dacă am limba… A, o invidiez poate pe Georgeta Cancicov[6] cu moşia şi ţăranii ei. Vreau patrie, sânge, clan.

— Ce să faci dacă toată lumea e împărţită în clanuri. Şi dacă numai pe temelia asta se pot ridica valori reale.

— Soluţia mea e a omului care vrea să se apere cu orice preţ, spune el. Dar ştii, se întâmplă ca tocmai cei din dosul frontului să fie mai întâi sacrificaţi şi cei din foc să scape. Vezi să n-o păţeşti. Dacă nu ai fost născut numai ca să trăieşti ci şi pentru un plus, trebuie să ştii să alegi, trebuie să alegi ceea ce îţi este dat să faci, lucrul pentru care eşti chemat. Ceea ce spui tu, copiii, cei care vor veni după noi, sunt fleacuri. Astea nu sunt pentru noi. Tragi la geniu. Nu s-au realizat valori maxime evreieşti în literatura românească, este adevărat. Dar în alte arte…

— Dar eu sunt scriitoare. Şi, când creezi un lucru, nu-l faci numai pentru tine. Sunt doi factori în joc.

— Aha, vrei asigurările prietenilor. Am să ţi-i aduc, să te asigure că ai talent. Eram sigur că o să ajungi la soluţii d-astea patologice cu izolarea ta.

— Sunt realităţi pe care tu nu le poţi simţi, nu le-ai trăit şi d-asta le bagatelizezi.

— Dar nu-i vorba de mine. Pe mine poţi să mă suspectezi că sunt la mijloc şi-mi sunt străine toate astea. Şi că sunt altfel construit decât ceilalţi oameni. Dar uită-te împrejur. Ascultă pe toţi cei sănătoşi. Nimeni nu a ajuns la soluţia ta. Fugi de lucru greu, asta e. Acolo te duci la comunism gata făcut.

— Nu, nu caut să fug. Acolo ştiu că o să mă aştepte o viaţă grea, mizeră. Dar nu-i vorba numai de noi. Trebuie să ne gândim mai departe.

— A, copiii poetesei o să-i ţină locul. Vezi, trebuie să ai grijă să torni vreo 50 cel puţin, ca să se aleagă şi cu talent.

Copiii mei sau copiii altora n-are importanţă. Tu crezi că cel care are ceva de spus în viaţă, nu trebuie să se supună şi legilor fireşti…

— A, frumos. E ca şi cum ai spune: Ce să fac, dacă mama îmi dă tortă trebuie să mănânc. Eu nu vreau, dar trebuie.

Mă mângâie şi spune: „Cum, Roara mea a ajuns la asta?”.

— Da, da.

— Ei bine, îţi recomand până marţi, când ai să vii la mine, plimbări cât mai lungi, şi marţi am să-ţi mai fac eu ceva injecţii şi o să te îndrepţi.

I-am mai spus: „Tu singur recunoşteai că suferinţa fără sens n-are nici o îndreptăţire”.

— Dar, când nu poţi să-i dai un sens, suferi aşa, animalic.

— Dar toate evreicele alea simple, lucrătoarele alea cărora li s-au smuls unghiile în beciurile poliţiei, au găsit un sens.

— Nu erau cerebrale, nu pricepeau doctrina, dar au găsit un sens şi au intrat în istoria comunismului. Ăştia sunt oamenii cei mai sănătoşi. Oamenii care nu se întorc înapoi, ca tine. O să ajungi să faci ca urangutanii în triburi.

— În Australia, spuneai că ai să pleci cu noi. În Palestina, nu?

— Nu. Mi s-ar părea că umblu prin *Biblie*. Că o să mă întâlnesc cu Iov sau cu femeia lui Lot.

Când l-am condus jos, ca să-i deschid uşa, mi-a pus o haină pe cap şi a spus că mai îmi lipseşte urciorul.

O fi într-adevăr fugă? Nu-mi dau seama. Probabil însă că el vede mai bine decât mine.

R. îmi spune că trece printr-o perioadă de îndoială. Băieţii nu-l înţeleg.

Spun: „Cum, filozofie a istoriei, dar ce se mai poate spune după Marx? Mai poţi să te îndoieşti, să cauţi?” Şi Florian zice că acum vreo 15 ani, da, avea un interes oarecare dar acum sunt lămurite toate.

— Aşa, că tot singur o să trebuiască să mă descurc.

A dat un articol pentru *Azi*, care o să apară săptămânal. Un fragment despre „omul nou”. Şi ironie, l-a avut în buzunar tot timpul cât am vorbit despre Palestina.

30 ianuarie 1939

Mama s-a îmbunat. Vorbeşte cu noi, în fraze, nu numai în monosilabe. A fost cu mine la dentist. Mi-am scos măseaua de minte. Când am venit eu, am văzut că e cam palidă. Nu am bănuit de ce. După extracţie, mi-a spus că şi-a scos şi ea o măsea, fără injecţie. Mi-a mărturisit ce frică i-a fost toată săptămâna. Nu dormea noaptea. A păţit-o de câteva ori cu dentiştii. Chiar Clemens i-a rupt maxilarul, la penultima măsea scoasă. Are groază de frânturi, de complicaţii, nu de scosul măselei.

Ce ciudată e frica asta. După ce m-am chinuit atâta, m-a cuprins un fel de linişte, de apatie. Mi-am spus: fie ce-o fi… Dar când am ajuns la dentist şi a trebuit să aştept, îmi venea să fug la fiecare clipă.

— N-ai idee ce milă mi-era de tine. Nu ştiam ce să-ţi fac, să nu-ţi fie aşa frică. Ştiam cum e asta!

Oare asta să fi fost supărarea ei nemotivată de săptămâna trecută? A auzit când i-am spus lui Sorin că sunt aiurite. Dar n-am spus.

Când Sorin a glumit: „Până nu vă ajut şi eu ceva la scuturat, n-am linişte”, a izbucnit scandalul. Verbal numai, câteva cuvinte: „Ascultă, Sorin, acasă la tine oi fi fost învăţat altfel. La noi, e aşa cum vrem noi. Noi suntem stăpâne. Am auzit cum ţi-a spus Marioara că suntem aiurite”… Şi un mutism de o săptămână.

Ziua lui Sorin de naştere.

Mă simt slăbită, fără putere lângă pagina albă, parc-ar trebui să tai piatră dintr-un bloc. Trebuie să scriu despre bucurie. Nu ştiu dacă vor fi poeme vesele, săltăreţe. Probabil că nu. În toate trebuie însă să gâlgâie bucuria. Totala participare la sensurile multe misterioase, ameţitoare ale vieţii. Îi povesteam aseară lui Sorin ce fericită sunt că trăiesc. Ce fericire e pentru mine fiecare clipă a vieţii. Cum suferinţa, ridicolul, spaima, liniştea suspendată, între două mişcări, mişcarea, totul e pentru mine bucurie. Văd oameni agitându-se ridicol pentru ţeluri meschine, cărora le pun nimb, şi pe fundalul grav al adevăratei trăiri, spectacolul devine complex, străbătut de contraste tari, integrat într-o armonie simfonică. Văd oameni care se agită simplu pentru ţeluri drepte, largi, care îi depăşesc, şi văd în jurul lor forţele răului aşa de mari, de ineluctabile, forţele destinului, mă văd pe mine, fricoasă, încurcată, zbătându-mă într-un colţ, prinsă într-o pânză de păianjen, căutând să pătrund între oameni, între cei adevăraţi.

„Aş vrea” din primele poezii s-a înmuiat în „vroiam”.

31 ianuarie 1939

Recad. Mi-e frig, mi-e somn, mi-e lene, sunt tulburată de instincte. Urăsc laşitatea mea care mă ţine înlănţuită. Urăsc prostia mea.

Citesc, recitesc *Contemplations*. A realizat mai prolix, mai discursiv, şi totuşi cu cât mai intens, mai larg, ceea ce aş voi eu să fac în *Cartea bucuriei*. Era să spun: ceea ce aş fi vrut să fac… O teamă de magia cuvintelor, m-a reţinut. Şi nu numai de asta. Îmi dau seama că apatia e trecătoare, că o să scriu.

Hitler a vorbit ieri seară. Dispreţuieşte, pe bună dreptate, ipocrizia marilor democraţii, care compătimesc soarta evreilor, se indignează dar nu mişcă un deget, nu primeşte nici una cu braţele deschise pe aceşti „protagonişti ai civilizaţiei”, pe aceşti cetăţeni „de clasa întâia”.

Cere colonii. Situaţia economică, recunoaşte că e grea, dar vor învinge-o.

În Chile, într-un cutremur, au murit 20.000 de oameni. Au urmat erupţii vulcanice.

Am văzut un film bun, *Trei camarazi,* după Erich Maria Remarque. Se simte lupta între bunul gust al regizorului şi forţele finanţei americane, care nu mizează decât pe formule sigure, încercate. Tipul de star cretin, Robert Taylor, n-avea ce căuta alături de ceilalţi doi. Margaret Sullavan foarte bine: un cap blond, niţel mototolit, bolovănos, creaţie a războiului. Dezorientarea, nesiguranţa şi acerba luptă economică, neputinţa adaptării într-o lume falsă, într-o viaţă care neagă justificarea sacrificiilor de pe front. Camaraderia, frumos realizată.

Aseară discuţie cu mama şi ceilalţi asupra prelungirii şederii noastre la Bucureşti. Ea râde mult şi fals. În rezumat, rămâneţi mai departe la noi. Şi eu care credeam că vreţi să ne anunţaţi că trebuie să plecaţi.

— Te-aş fi anunţat mai cu menajamente, ca să nu-ţi procur emoţii!

Râd toţi, îmbelşugat. Pe nesimţite, trecem la ceartă. Dacă nu stăm mai mult decât o lună, putem rămâne, dar altfel, mai mult nu mai poate. Dacă eu aş fi fost altfel de femeie, nu „scriitoare”, şi aş fi lucrat alături de ea, ar fi fost altceva, dar aşa, îi vine foarte greu. Mama lui Sorin, când era bolnavă, şedea în pat şi i se aducea totul, era servită de toţi (nu-i iartă nici după moarte, că a trăit mai uşor; ar fi vrut să vorbească despre viaţa uşoară, de lenevie pe care a dus-o şi înainte de boală, dar ca să nu aibă aerul că vorbeşte critic despre morţi, s-a restrâns la ultima perioadă, a bolii) şi eu am momente când nu mai pot. Şi eu aş putea dormi, ca tine, până la zece. Asta aş putea şi eu să fac. Sunt foarte, foarte bolnavă (glasul devine înecat, emoţionat). Ceea ce pentru altul e uşor, pe mine mă dă gata. Scuturatul ne-a îmbolnăvit pe amândouă. Nu poţi să pretinzi de la o femeie bolnavă şi de la una de 80 de ani, ceea ce pretinzi de la un om sănătos. Nici nu-mi trece prin gând să mai iau o servitoare. Să-mi complic viaţa. Staţi sănătoşi acum, luna asta şi pe urmă vedeţi de vă stabiliţi şi voi. Mai mare ruşine, după trei ani, să nu aveţi gospodăria voastră.

— Dar dacă ai fi avut o fată şi un băiat, ce-ai fi făcut?

— Ar fi fost poate băiatul gentil şi drăguţ.

— Cum, Sorin nu e gentil şi drăguţ?

— O fi, cu ai lui!

— Cum, cu voi nu e?

— Dar ce vrei să facă, dacă stă la mine, să-mi dea cu ceva în cap nu poate.

Ies, trântind uşa. Îi comunic lui Sorin cele vorbite.

Intru din nou. O aud scrâşnind printre dinţi: „intriganta”. Iar râdem.

Iar ne certăm. Spune că la dragostea mea a renunţat de mult. Mama-mare spune că părinţii aşteaptă dragoste de la copii.

— Dacă m-ai făcut, trebuie tu în primul rând să mă iubeşti pe mine.

— Nu, te asigur. Când te-am avut, m-am gândit cât o iubesc eu pe mama mea şi am crezut că ai să fii la fel.

— Dar ce? Eu nu te iubesc? În felul meu. Nici nu vreau să te iubesc, aşa cum o iubeşti tu pe mama-mare. (Am impresia că nu sunt dezlipite bine. Că o materie gelatinoasă le-a ţinut unite toată viaţa).

— Da, da, aşa ar trebui. Asta e dragoste.

— Va să zică, eu nu te iubesc.

— Ba da, ştiu că mă iubeşti, dar eşti un mare câine.

Mă apropii şi o sărut. E mătăsoasă. Are perle pe gâtul cel bun. Spune: „Vezi să nu mă loveşti la măsea”. Nimic generos şi nimic logic. Meandre de toane, nervi, instincte. Mă regăsesc în ea. Spune: „O să aibă şi Sorin ambiţia să se instaleze”. (Ca şi cum ar depinde de el), sau „dacă n-ai fi avut banii de la chirie, ar fi vârât Sorin mâna în buzunar şi aţi fi făcut voiajul din banii lui (deşi ştie sigur că n-are un ban, o spune cu siguranţa femeii care nu concepe ca un bărbat să nu aibă bani, şi al cărei revers e dispreţul muieruştei în faţa omului sărac, şi reprobarea pentru banii pe care îi dă familiei lui).

— De altfel, apartamentul de sus nu ţi l-am dat decât ca să locuieşti în el. Dar ţie ţi-e indiferent dacă locuieşte altcineva şi eu economisesc chiria.

— Nu mi-e deloc indiferent. De ce? N-am convenit când m-am măritat că am să locuiesc eu. Ai spus că-mi dai venitul garsonierei.

— Nu-i adevărat. Ţi-am dat apartamentul ca să locuieşti tu. (zâmbind) Aş fi avut la cine să merg, duminica, la masă.

— Dar nu mi-ai spus nimic despre proiectele tale. Poate că nu s-ar fi întâmplat tocmai aşa.

— Atunci cu atât mai bine. Nu te-aş fi văzut niciodată. Vezi, Jacques, cum pune mâna în şold, ca coana Soţo [?] şi are pretenţii la mine. Mai întâi că n-am fost obligată să-ţi dau nimic. Ţi-am dat din dragoste. Şi nu eu te-am silit să te măriţi.

— Cum, nu tu m-ai silit? Tu mi-ai adus toţi pretendenţii pe cap şi nu mai aveai linişte şi nu mai îmi dădeai pace.

— Da, dar te-aş fi măritat cu un băiat bogat.

— Care, funcţionarul ăla cu 20.000 pe lună? Şi toţi doctoraşii ăia pârliţi din Văcăreşti?

— Nu, ai fi putut să aştepţi până ai fi găsit vreunul bogat.

— Să aştept, dar ce tu m-ai lăsat să aştept? Eu n-am vrut să mă mărit, nici cu Sorin, nici cu altul, dar dacă a trebuit, am ales.

— Da, pentru că nu te-am lăsat să te îmbolnăveşti alergând pe ploaie, în frig la *rendez-vous*-uri. Că-mi veneai răcită acasă.

— A, va să zică de asta voiai să mă mărit, ca să nu răcesc?

— Auziţi, mie nu-mi pasă de ea. Auziţi, mie mi-e indiferent, dacă se îmbolnăveşte sau nu. Altora le pasă…

31 ian. 1939, după-amiază

La Richi. Aşteptam o surpriză. Ce, nu ştiam precis. Poate oameni, poate pe Bebe. Îmi spusese odată că o să aranjeze el ceva, că o să mă satur de întâlniri. Nu era nimeni. Richi cam obosit, în haină de casă. Alergături infructuoase după o slujbă. Nu îl agită interior, nu îl necăjesc, dar au influenţă asupra nervilor. Doarme prost. A găsit totuşi timp pentru câteva cărţi. S-a mai orientat. S-a gândit la mine. A plâns pentru că o să plecăm. Îi zugrăvesc un tablou naiv de fericire, cum o să scriu şi o să trimit aici şi el o să se ocupe de editare, cum o să avem bani şi o să facă voiajuri în Palestina. Îi cer să-mi mai vorbească despre el.

— Când o să mai aibă amintirea eului. Vorbim despre oameni sănătoşi, oamenii acţiunii. Ei nu luptă pentru o idee abstractă, tiranică. Nu pot trăi altfel. Cum ar fi pentru noi să nu putem citi, să nu putem juisa artistic, asta ar fi pentru ei să nu acţioneze. Un băiat de 28 ani, uşor ca un fulg, fusese la el (în acelaşi fotoliu îmbrăcat în creton), unsprezece ani a stat în închisoare. Şi nu un tip de exaltat. Un om foarte vioi, foarte pe pământ. Oamenii ăştia sunt o garanţie că mişcarea e sănătoasă. Totuşi, el are îndoieli asupra reuşitei marxismului. S-ar putea să fie o iluzie. Să nu se îndeplinească niciodată. Marx are un truc; pe de o parte spune că vrând nevrând, în urma revoluţiei economice, marxismul va deveni o realitate, şi pe de altă parte spune că trebuie să luptăm pentru el.

Nu mi se pare serios argumentul. Orice revoluţie s-a făcut şi prin determinism istoric şi prin oamenii ei.

— Da, recunoaşte, dar nu se ştie dacă actuala criză va duce la marxism. Uite ce s-a întâmplat în Cehoslovacia unde erau aşa de bine organizaţi. Au mai fost crize în antichitate de felul ăsta. Proletariatul a luptat, a învins uneori, dar după un scurt timp, clasele bogate sunt iar deasupra. Chiar dacă marxismul ar fi o eroare, trebuie luptat pentru el. Nu e nimic cert, toate lucrurile astea sunt atât de încurcate. Am să mai caut, nu sunt încă bine lămurit. Marx n-a lucrat cu toată istoria.

— Un lucru e sigur, că individualismul e mort.

— Un anumit individualism. Personalităţile politice sunt mai vii ca oricând. Dar e un individualism al acţiunii care e mult mai sănătos. Fără ascunzişuri, întortocheri, surprize.

Nu vrea să cânte la vioară. Face lumină mică. Fac apologia mozaismului. Abstracţie, superioritate faţă de creştinism, din punct de vedere spiritual, nu moral: creştinismul recădere în mitologie. Fuga de imagini, de limitare.

— Da, se ştie, e abstract. Ei şi? Asta te mulţumeşte? Ştii ce-ai să faci mâine? Pe urmă, uite ce faci tu. Iei esenţa mozaismului deoparte şi de cealaltă parte tot creştinismul. Pentru vulg nu e abstract nici unul nici celălalt. Iar pentru ceilalţi…

— Nu, cel mai luminat creştin crede în mistere.

— Cum, şi intuiţia de care vorbeai înainte, totul, unicul, nu e tot mister? Ceea ce nu accepţi în creştinism, accepţi aici. E foarte curios ce se întâmplă cu tine, Marioara. Vrei să apuci pe un drum nou şi în acelaşi timp vrei să înglobezi, să tragi după tine toate celelalte. E periculos jocul ăsta. Şi nici nu e onest, găsesc. Instinctul îl iei aşa cum e, nu mai stai la discuţie. Dar când e vorba de celelalte, nu poţi să iei numai ce-ţi convine să spui că e veşnic, nepieritor, şi să laşi restul deoparte. Depinde ce fel de veşnic… Şi esenţa creştinismului e veşnică. Creştinismul a învins graniţele injuste ale tribului. Tu te întorci la trib.

— Da, dar uite cât a izbutit creştinismul să facă. – Vorba lui Berdiaev:[7] ce e de vină creştinismul de nedemnitatea creştinilor.

Îi spun că mă simt foarte izolată. Că pentru mine oamenii vii, nu burghezii, pe care îi văd eu, au devenit mituri. Îi văd puri, înconjuraţi de flăcări.

Îmi spune cât de amestecat e totul. Când se întâlnesc, cum nu se ascultă unul pe altul. În fond, probabil că fiecare crede altceva. Unul e comunist şi scrie jurnale intime, altul face afaceri foarte bune, se aranjează bine în viaţă, altul trăieşte paşnic în sânul familiei şi numai unii se dăruiesc de tot acţiunii. Sunt alt tip psihologic decât noi.

— Dacă ar avea ceva de spus, de exteriorizat, de recreat, nu şi-ar mai putea sacrifica anii atât de uşor.

— Nu, sigur că nu.

— Aşa că nu-s de vină artiştii că-s aşa de egoişti.

— Vai de capul lor de artişti.

Vorbim de convertire. Convertire e voinţa de a se converti. Momentul precis al convertirii nu se poate fixa. De ce nu mă duce şi pe mine între oameni? Când stau izolată la ţară, mi-o reproşează, şi aici e acelaşi lucru.

Înainte interveneam fără rost în viaţa oamenilor. Acum mi se pare copilăros sau absurd.

Vorbim despre determinări. Cum, oamenii care luptă până la jertfă pentru asta, luptă numai pentru că ceva trebuie să se întâmple? Eu cred că nu. Luptă pentru că socotesc că e bine, că şi dreptatea cere ca asta să se întâmple. Richi spune că a vorbit cu ei. Că nu spun aşa. Că pentru ei, ideile astea nu sunt ceva din afară. Că s-au născut pentru asta, ca să lucreze. Ei sunt oamenii care reprezintă o epocă, încotro merge ea. Şi poate e şi asta. Dar e o pudoare care nu-i lasă să facă caz de idealuri.

Tăceri. Se uită adânc. Avea, totuşi, o surpriză pentru mine. Nu vrea să mi-o spună. Credea că o să vin mai agitată, sunt prea calmă

— Din cauza ta, sunt calmă. Fac exerciţii speciale de echilibru sufletesc. Întâi pornesc agitată la întâlnire.

— Şi eu…

— Pe urmă încep să-mi toc: Richi spune, nu mai e ca înainte, nu trebuie să creezi oaze sufleteşti, trebuie să fii aşa cum eşti tu. Şi, până la tine, ajung calmă. Dar trebuie, totuşi, să-mi spui.

— Mn…

— Nu mă face curioasă. Vorbeşti ca un adolescent. Faci mistere, vrei să mă agiţi.

— Da, o să ai mai multă poftă de mâncare deseară.

— Spune.

— Nu.

— Te-ai gândit, ce mult ne iubim noi?

— Nu numai asta.

— Că mă iubeşti mai mult ca înainte?

— Nu numai asta.

— Să-ţi fie ruşine că mă chinuieşti şi nu-mi spui.

— O să-mi vorbeşti vreodată de casa părintească a Sandei?

— Asta mai îmi lipseşte. *Non, ça me trouble*.

— *Pardonnez-moi, j'ai oublié qu'il y a quelqu'un ici*.

— *Ça ne fait rien*.

— Mi-a spus omul de serviciu de la Fundaţie, care ne vedea venind împreună, că a întrebat de mine, dacă mai vin pe acolo.

— Şi ce i-a spus?

— Că nu. Nu mai venisem de mult.

— Mai bine că i-a spus aşa.

— Sigur. M-am înrolat în Legiunea Străină, în Maroc alerg cu cai şi cămile, tam-tam-tam (tamburinează cu mâinile pe masă). Cu cine am să mă joc, dacă n-ai să mai fi tu?

— Cu nimeni.

Februarie 1939, Bucureşti

Am făcut ordine printre hârtii vechi.

Am recitit unele scrisori. Tot ce mai mi-a rămas din corespondenţa cu Richi şi Bebe. Pe cât de mult mă bucură mersul susţinut, neînfrânt de nimic, al prieteniei cu Richi, pe atât mă doare cealaltă prietenie sfârşită mizerabil, din neînţelegere reciprocă, din vina mea mai ales. Cum putea el, atât de tânăr, angrenat în prietenii multiple şi într-o mişcare ce-l târa într-o singură direcţie, să mă urmărească în izolarea, în durerile şi bucuriile mele? A ales calea cea mai comodă: dispreţul.

„Marioara are ce are ea cu dragostea” (mă roşeam).

Dar când s-a terminat coşmarul, de ce nu m-am înapoiat la ei? Nu numai din timiditate. Au fost ani de convalescenţă. Nu mă desprinsesem bine din obsesiile mele tiranice (dar acum?) şi mă jenam să vin aşa, ca un om care caută leac, la un doctor de care-şi bătuse joc înainte. Şi mai credeam, după cum mai cred şi acum într-o mulţime de lucruri, pe care ei (manifestările literare cele mai bune, ale lor, o dovedesc) le nesocotesc: muncă, constrângere, scufundare în sine.

Ce tare drag mi-a fost Bebe. Mi-e ruşine faţă de el, de tot ce nu fac. De tot ce e lene şi frică în mine. Am recitit scrisorile lui. De pe atunci, în ultimele, din 1931, el lupta şi mă încuraja. Spunea: viaţa e luptă. A trebuit însă să îndeplinesc ceea ce fusese strigătul, plânsul adolescenţei mele: dragostea întreagă, deplină, oarbă pentru tot ce nu-i ea. Am fost animal, femeie. Mai e ceva în mine, totuşi. Nu ştiu dacă marxismul e întru totul îndreptăţit sau nu. Dar cred în camaraderie, în dreptate. Mă revoltă ipocrizia unora, suferinţa nejustificată a celorlalţi. E copilăros ce scriu, e elementar dar viaţa adevărată pe aceste simple şi adânci afecte se clădeşte.

Mi-a spus Nini, când s-a însurat Bebe, că a luat o fată drăguţă, simplă, nepretenţioasă, aşa, ca sora, nu o „intelectuală”, din cele pe care nu poate să le sufere, de care fuge, ca de dracul! Mi-a făcut foarte rău asta. Parcă m-ar fi lovit direct. Am simţit că Bebe, dacă se gândeşte vreodată la mine, se gândeşte nu numai cu dispreţ, pentru pasivitatea mea, ci cu oroare, că vede în mine o „intelectuală”, o preţioasă, o femeie care pune preţ numai pe forme goale, pe virtuozitate în artă şi că, în viaţă, alege confortul şi pitorescul. Când m-am măritat la repezeală, fără forme multe, a înţeles că am făcut pe nebuna, că am vrut să epatez burghezii. De altfel, ajunsese la el legenda că părinţii mei nici nu l-au cunoscut pe Sorin, nici n-au asistat la cununie etc. Şi antipatia pe care o are pentru S. trebuie să-l facă şi mai ostil mie.

Cum pot să mă duc la el şi să-i spun că, în realitate, nu sunt nimic din toate astea. Că am fost o biată fată slabă şi chinuită de dragoste, că acum sunt o femeie timidă, nehotărâtă, dar care a înţeles că viaţa pe care a dus-o până acum e o fundătură, că e egoistă, mică şi că nu ne-a fost dată bunătate de viaţă ca s-o cârpăcim aşa. Poate că o întâlnire cu el o să fie mai dificilă chiar decât îmi închipui. Nu trebuie să uit că e căsătorit şi că n-o să mai aibă faţă de mine nici o gingăşie care mi-ar uşura apropierea de el. N-o să fie nimic duios. O să stăm faţă în faţă, el ostil sau indiferent, eu timidă şi vinovată şi n-o să iasă nimic bun din asta. Ar fi foarte rău pentru mine. M-ar descuraja foarte tare. În fundătura mea nu mai vreau, nu mai pot să mă-ntorc. Richi, nici el nu vrea să-mi uşureze situaţia penibilă, ridicolă. E mai bine aşa. Pentru ceea ce trebuie să se întâmple nu e nevoie de nici un ajutor. Şi poate că nici n-o să fie aşa de greu, cum îmi închipui eu, în

„cămăruţă”.

[O notă pe marginea paginii, adăugată la o lectură târzie, coroborată cu însemnări de mai târziu, vine cu precizări]: Vezi revelaţiile făcute de Gellu Naum, în toamna 1962, la Petroşani, despre Paul Păun şi caracterul lui urât, de trădător; certuri între suprarealişti.

Am citit *La guerre des Juifs*[8]. Deschide perspective în problema evreiască, dar nu e ceea ce ne trebuie. Avem nevoie de soluţii imediate, vitale. Ce trebuie să facem? Unde să ne ducem? Permite demnitatea omenească, îngăduie instinctul de conservare înjosirea, închiderea în ghetou, mizeria materială şi morală? Dar, pe de altă parte, dacă încerci să reacţionezi, plecând în Palestina, nu cazi în naţionalism, nu-ţi iroseşti forţele pe care trebuie să le întrebuinţăm pentru ceva mai bun decât pentru crearea unei noi ţări şovine pe lângă cele care există? Şi emigrarea în alte ţări nu e iar irosire, şi fugă ruşinoasă şi nici măcar soluţie practică? Dar a lupta pentru un ideal comunist nu înseamnă să te iluzionezi singur, în ceea ce priveşte realizarea lui? Poţi să amâni soluţionarea unei probleme care cere dezlegare practică, imediată, într-un viitor nesigur? Bun, putem crede într-un „citoyen de l'Univers” ca Josephus Flavius, şi aşa şi credem, dar ce faci cu oamenii care vor acum o existenţă omenească, care nu mai pot îndura scuipatul, vorba veninoasă, actele tăioase? E foarte uşor să aţâţi instincte ancestrale. M-am lăsat şi eu ambalată, transfigurată de: pământ, flamură, ideal naţional. Dar, în fond, ce sunt toate? Reîntoarcerea la sisteme închise, la graniţe spirituale.

Nu e nimic mai uşor pentru un evreu decât să creadă în el. Nu e el cel mai capabil, cel mai isteţ, şi n-a fost aşa din totdeauna? Mai greu e să treacă peste el şi să creadă în toţi. Trebuie să-mi intre odată pentru totdeauna în cap, că e singurul drum spre larg.

Ieri seară la Sabina. Toţi trei galbeni, plaţi, deznădăjduiţi, striviţi. Eduard, deşi duminică seara, lucra. El nu iese niciodată, nu merge nicăieri, nu vede pe nimeni. Sabina iese singură. Eduard lucrează totdeauna. Trăieşte în veşnică panică să nu-şi piardă postul. E la A.E.G. unde sunt toţi antisemiţi. Noaptea, ziua, duminica, Eduard lucrează. Spune: „Am peste 45 de ani şi Bina 43. Noi suntem oameni sfârşiţi, nu se mai poate face nimic cu noi”. Are un cap căruia nu i se potriveşte să ia viaţa atât de în tragic. Un cap bonom, drăguţ, de neamţ cu ochelari şi ochi vioi. Betty nu e urâtă, dar îi lipseşte nimicul ăla care place. E lentă şi tristă. O întreb ce face şi îmi răspunde fără vlagă: nimic şi de toate.

[Notă ulterioară]: Bolnavă de nervi. S-a sinucis după război, aruncându-se pe fereastră.

Sabina tocea la engleză În vederea unei eventuale plecări. Are ochi

frumoşi şi încercănaţi de nevropată. Şi o veşnică gravitate în râs şi surâs.

[Altă notă]: Eduard a murit de mult. Ea e recăsătorită şi creşte fata soţului. S-a echilibrat.

Tot despre problema evreiască şi Palestina s-a vorbit. *À quelque chose malheur est bon*. Nu-şi mai sparge nimeni capul să găsească alt subiect de conversaţie. Gazdele sunt liniştite. Musafirii se amuză.

Azi am învins din nou diavolul. Câteodată îmi fac iluzii că sunt mai tare ca înainte. Nu, e el mai mic, mai pipernicit.

Aseară, cu Sorin de braţ. Îi spun că eu nu mai mă descurc deloc, că viaţa asta e prea încâlcită şi nu-i pot da de capăt. Sorin zice: fericiţi cei săraci cu duhul.

— Nu numai ei, şi cei hotărâţi care merg într-o singură direcţie.

Vorbeam de nehotărâri, necazuri şi ne simţeam amândoi foarte bine. Nu era prea frig, o noapte limpede, luna niţel ciuntită, dar covârşitor de mare, se înălţase. Mergeam ritmic. Eu, în şoşoni mă simt foarte elastică. Sorin se uită la lună şi zice: „E prea mare, totuşi e cea reală”. Cu o seară înainte, văzusem luna jos, la orizont, extraordinar de mare. Mi-a explicat Sorin că e numai imaginea.

— Ceea ce-i sigur e că am lichidat cu individualismul.

— Da, toţi simţim că numai în colectivitate poţi lucra acum.

— Să fii alături de ceilalţi.

— Dar ştii că ţie nu ţi-ar veni deloc uşor. Trebuie să fii simplu, să te poţi acomoda cu tot felul de oameni.

— Dar eu n-am trăit şi simplu de tot, tu nu ştii că mă-mpac cu cele mai grele condiţii de viaţă?

— Nu e vorba de greutăţi materiale. Sunt oamenii cu care trebuie să ai de a face.

— Dacă tu ai fi continuat, nu te-ai fi desfăcut de mişcare, mi-ar fi venit mult mai uşor şi mie. Dar, de altfel, aşa cum începuseşi tu, exaltat, disperat…

— Da, nimerisem într-un grup de disperaţi. Unul era mai moderat, dar celălalt mă împingea înainte.

Un 1 Mai eşuat. Întâlnirea pe Podul Grand, în zori. Poliţia prinsese de veste, şi nu s-a mai ţinut întrunirea. El a aşteptat mult, începuse să-i fie frică. Împrejur se învârteau câţiva indivizi suspecţi, nici unul cunoscut. Târziu de tot a venit numai unul din ei. I-a pasat manifestele, s-au suit într-un autobuz şi s-au dus acasă. A intrat tiptil – Florica nu auzise nimic. N-a ştiut ce să facă cu manifestele. Dacă le-ar arde? Dar dacă i le cere înapoi? Le-a bătut cu pioneze pe fundul unui dulap. Ascult povestea şi-mi dau seama ce departe e acţiunea de frământările mele.

Mă văd pe mine, în frig, în zorii zilei, pe un pod, la periferie,

aşteptând nişte oameni care-mi sunt străini, cu care trebuie să fac o manifestaţie, plină de pericole, din minut în minut mă poate înşfăca vreun sticlete, mă poate închide pe nu ştiu câţi ani… şi-mi dau seama că sunt laşă, că sunt chiar mai laşă decât credeam, că n-am să pot fi o vrednică luptătoare. Dar omul creşte prin misiunea lui, odată cu ea.

Ieri seară a fost Dna Birkenthal în vizită la mama. Eu n-am coborât. A venit s-o ia bărbatu-său şi au rămas până la 9, aproape. Nu puteam coborî în papuci, spusesem că nu-s acasă. După plecarea lor, îi spun mamei: „Voiam să vin, dar n-am putut că…”. Dă din umeri şi trece mai departe. Gestul ei de furie înăbuşită.

— De ce dai din umeri?

— Dar ce vrei să fac. Asta-i bună, n-am voie să dau din umeri. Îţi arde a ceartă. Din partea mea poţi să vii, să nu vii, cum vrei. Auzi, de ce dau din umeri…

Sorin: „A crezut că eşti supărată, că n-a venit”.

— N-are nici o obligaţie. Sunt musafirii mei.

Seara mă imită: „De ce mergi? De ce dai din picioare? De ce dai din umeri?”. Lumea râde.

Sidy logodită, vorbeşte din ce în ce mai pe nas. Adică e din ce în ce mai destinsă şi nonşalantă.

— Nu pot umbla să caut apartament. Mă dor picioarele (se întinde, surâde, cu subînţeles)… zău. Mircea spune că trebuie să dorm, că arăt ca dracul.

— Poţi să şi dormi şi să şi cauţi.

— Bine, dar am fost şi n-am găsit. Trei zile am căutat. Ştii pe unde am ajuns, prin Dudeşti, prin Călăraşi… prin ce cartiere…

Ceea ce am scris despre poemul lui Bebe, nu contează. Am recitit. Asta e adevărata poezie, cu toate defectele ei. E singura poezie vie. O simţi cum pulsează de adevărată viaţă. Am reciti apoi o poezie de-a mea, care îmi plăcea. Ce meschină şi stearpă mi-am regăsit-o, în perfecţia ei.

Şi „bucuriile” mele, ce baloane de săpun.

Nu se termină aici numai un caiet. Fie că vreau, fie că nu vreau eu, o epocă ia sfârşit. Nu e de ales între două vieţi. E de ales între sinucidere morală şi viaţă. Nu ştiu dacă trebuie prea mare curaj, generozitate. Există şi un instinct de conservare morală. El îmi dă acum alarma. Trebuie să mă apăr de moarte, de stagnare.

Februarie 1939, Bucureşti

L-am revăzut pe Bebe, după mulţi ani. Eu l-am chemat. Nu ştiu dacă

mi-a fost atât de dor de el, cât de ceea ce reprezintă pentru mine: mersul înainte. A venit grăbit, între o oră de curs şi o întâlnire, cu Richi şi ne-am dat *rendez-vous* pentru azi, la cinematograful „Capitol”.

E însurat. Are o nevastă mică şi dulce, care seamănă cu „sora”. Bebe e sigur de el, păstrează vechea ironie, mai sigură de sine, şi ea, mai calmă. Încă un om care ştie ce vrea.

Lângă el, cu neliniştea mea anacronică, eram niţel ridicolă. M-am ferit să spun ceva care să mă trădeze. Dar mimica nu mi-o pot stăpâni. Ne-am rezumat la glume ieftine şi banalităţi, în mijlocul fetelor.

Fanny se miră; cum îi dă voie nevasta să aibă *rendez-vous*-uri cu femei; păi, Mişu al ei… Nini îi explică, că ei sunt burghezi pe când noi suntem altfel. Fanny povesteşte cum se ceartă cu Mişu, cum plânge, cum el vine şi o împacă. Auzi, să n-aibă voie să citească la cassă! Mişu spune că, pentru prestigiul farmaciei, nu trebuie.

Ana poate că o să se mărite cu Victor, dar trebuie să se mai gândească şi trebuie să strângă bani pentru garsonieră proprie. Fără garsonieră şi mobilă, nu se mărită.

Dida e durdulie şi discretă, ca pe vremuri, din nou nu mai are material sentimental, Marcel nu mai scrie nimic, ultima întâlnire a fost dezgustătoare, numai mâinile se mişcau drăgăstoase, ochii, toată fiinţa lui erau reci, de gheaţă. Poate să nu se gândească la el. La anul, probabil, o să-şi caute pe cineva, să se mărite. A fost, totuşi, mai plăcut cu fetele, decât în ultima vreme. Venirea lui Bebe a dat nerv, mişcare, întâlnirii noastre.

Povestesc fleacuri, acum când tot ce e mai important e *rendez-vous*-ul cu Bebe. Mi-e atât de frică. Sunt sigură că n-am să pot fi liniştită. Că o să fiu, fie foarte emoţionată, gata să izbucnesc în lacrimi la orice cuvânt, fie cuprinsă de nişte cleşti reci care îmi strâng cuvintele, gesturile, nu mă lasă să mă mişc în voie (ca atunci când a fost Lucia). Oricum o să fiu, tot prost. N-am să fiu naturală şi n-am să-i pot spune nimic, n-o să înţeleagă de ce l-am chemat. Probabil însă, că nici n-o să-l intereseze „drumul”, calea pe care am venit la ei, ci ceea ce intenţionez să fac acum, cum socotesc că-i pot ajuta, că pot lucra, şi e ceea ce ştiu cel mai puţin.

Sorin mă şi vede în închisoare. Face ochi mici, speriaţi, mă strânge în braţe. Eu îi explic că una e să fii de o laşitate care merge până la inconştienţă, şi alta să fii prudent. Crede că n-am putere de rezistenţă. La prima ciocnire mai violentă, aş fi un om distrus. Eu recunosc şi nu recunosc. În orice caz îl asigur că nu intenţionez să mă azvârl cu capul în jos, fanatic. Vreau numai să am contact din nou, cu oameni vii, care lucrează, care ştiu ce vor.

Aseară am fost la tanti Coca. Ne-am certat din cauza „puştii”; un aparat de lemn, lung, se strânge ca o armonică, pentru pus deasupra perdele de pânză, de umbrit terasa. Ne-am cărat cu el, seara, în vizită.

La înapoiere, enervaţi amândoi, din cauza „puştii”.

— Eşti un caraghios. Cine altcineva afară de tine, crezi că ar mai fi făcut aşa ceva, lipsit de gust? Îţi lipseşte simţul nuanţelor. Pentru că, acum câţiva ani, au vrut o perdea, te cari tu acum cu toată „puşca”.

Sorin e nenorocit. O ţine strânsă, lipită de corp. Vrea să se uite urât la mine şi nu poate. E supărat pe el. Mie îmi pare rău.

De ce să vreau să fii altfel decât eşti, să te conformezi unui ideal al meu, masculin? Tu eşti drăguţ şi te faci iubit, tocmai cu gesturile astea de atenţie, uneori niţel ridicole. Şi de ce să-mi placă, atunci când eşti cu mine, aşa, şi nu şi cu alţii…

— Da, da, văd că vrei să mă consolezi.

Acasă se uită iar frumos, vrea să mă îmbrăţişeze, e liber, fericit, zice: „Nu mai am puşcă”.

Richi n-a mai venit de mult la mine. Nu ştiu de ce.

Faza „S” mi-a trecut. Ştiu că nu definitiv, totuşi e îmbucurător.

După.

Ce ridicole mi se par acum temerile şi speranţele legate de întâlnirea cu Bebe. Trebuia să mă aştept, că nimic nu se poate realiza între un om neisprăvit ca mine şi oamenii vii, echilibraţi, lămuriţi. Am aşteptat din nou minuni, ca pe vremuri. Încă nu ştiu să înfrunt bărbăteşte viaţa, răceala oamenilor. Sunt atât de obosită, cleioasă, mă doare în gât şi tot corpul. Stiloul se târăşte ca un melc şi cerneala lui e şi ea o dâră cleioasă.

Ar trebui, ştiu că ar trebui să povestesc întâmplarea, revederea.

La coafor, buclele mici, scârboase. Fuga la cinematograf.

„De la început, vii aşa târziu”…

În Cişmigiu.

— E greu să abordăm un subiect de conversaţie.

— Ce tânără eşti, ce ochi roteşti.

Eu: Mă bucur aşa de mult că te văd. Mi-era tare dor de tine. M-am cam sălbăticit în ultima vreme. Mi-e greu să mă hotărăsc, să întâlnesc oameni. Aş vrea să fiu mai mult alături de ceilalţi. Nu închisă în mine.

„Spune mai precis ce vrei. Să te scot între oameni, să te duc pe la reviste?”

— Pe la reviste?

— Da, la *Viaţa Românească*, acolo e Philippide, care e foarte drăguţ…

Eu: fac ochi plini de reproş, nenorociţi. Vorbim literatură. Mă întreabă cum mi-a plăcut „şeful” (Maiakovski). Răspund în doi peri. Despre versurile lui, îi spun că mi-a plăcut *Plămânul sălbatec*[9].

— Da, se bucură, e prima oară că îmi place ceva de-al lui. Până acum găseam totdeauna că e ditirambic, că e manifest.

— Ce importanţă are, ce găseam eu…

— Ei, tu eşti mai veche în meserie, mai rafinată…

(Iar ochii nenorociţi, de reproş)

— Crezi că te „lucrez”, nu, vorbesc foarte serios. Nu fi copil.

Îmi povesteşte necazurile lui literare. Despre noul realism socialist. Prietenii îi reproşează că nu e realist. Că mai e îmbuibat de suprarealism. Ei confundă realitatea numai cu raporturile sociale, şi atâta tot. Caută să le explice. De altfel, e convins că şi fără să vrea, oglindeşte realitatea. Nu-l conving ceilalţi că e prost ceea ce face el, dar îi iau liniştea. Nu mai poate scrie cum trebuie. Despre cei doi Maiakovski. Liricul haotic, revoluţionar, care a plăcut europenilor şi Maiakovski care a plăcut revoluţionarilor ruşi, profetic, conformist. Unii vorbesc de unul, alţii de celălalt.

Despre ce poate lucra acum. Cu condeiul, pentru menţinerea unei atmosfere înaintate, de avans, antifasciste. Întruniri nu pot ţine, sunt numaidecât consideraţi conspiratori. Despre noaptea într-o cămăruţă, cu cei 10-15 lucrători. A fost „extraordinar” ce spuneau.

— Cum extraordinar?

Nu-mi poate explica. Fiecare spune câte ceva de la el de la fabrică.

— Unii şedeau pe o canapea, alţii pe scaun, alţii pe jos. Se descălţaseră, erau în ciorapi albi de lână, de lucrători. A stat până la 6 dimineaţa, nu i-a fost nici un pic somn. Frecventează foarte rar asemenea locuri. E şi foarte ocupat, şi e şi foarte periculos acum.

Îi spun ce misterioasă, ce mare îmi pare mie acţiunea. Ce de nepătruns sunt oamenii ăştia pentru mine.

Şi el crede că acţiunea e dintre cele mai mari, mai impresionante fenomene.

— Ce se poate face fără pregătire. Cu bunăvoinţă?

Reni, care n-are nici ea nici o pregătire, ca şi tine (eu, jenată, supărată, pe mine şi pe el) face foarte mult. Ocupaţii pur feminine, dar cărora ei le dau o mare importanţă. Ajută copiii deţinuţilor. Strânge bani, le cumpără haine, îi duce la plimbare, la circ. E o mare consolare, pentru cei închişi, să ştie că „fraţii” lor nu i-au lăsat.

— Va să zică, Reni lucrează cu sentimentul.

— Nu, a şi înţeles multe, cu timpul.

Eu, ironic, mărturisesc că am citit *Capitalul* pe jumătate şi Sorel[10], şi cam atâta tot.

El, tot ironic, mă îndeamnă să citesc şi restul ca să văd la ce concluzii ajunge Marx: „Dacă eşti aşa făcută că trebuie mai întâi să înţelegi bine, studiază întâi…”.

La despărţire, mi s-a părut că e bucuros că scapă de mine. Îl mai întrebasem şi înainte dacă nu se plictiseşte de toate întrebările mele, care pentru el sunt probabil arhicunoscute. Mă aşteptam, în vanitatea mea bolnăvicioasă, în maladiva mea nevoie de căldură sufletească să mă asigur că e foarte bucuros că m-am adresat lui, că m-am schimbat

etc…

— Deloc. Eşti pentru mine un obiect nou.

— Oamenii în situaţia mea, care ies din ei şi caută înţelegere şi apropiere de ceilalţi şi simt nevoia acţiunii, sunt mulţi.

— Da, poate, dar eu n-am întâlnit.

Eu vorbeam destrămat, împiedicat, căutam greu cuvintele. El are obişnuinţa discuţiilor dialectice, rutina conversaţiilor cu tot felul de oameni, nemulându-se, totuşi, după celălalt, rămânând el însuşi. Ironia suprarealismului n-a pierdut-o. E dublată acum de o gravitate şi o linişte de om conştient şi hotărât, care vede dincolo de amănunt.

La despărţire.

Bebe: Va să zică, n-are nici un rezultat conversaţia noastră.

Eu: Nu, văd că nu. Dar aş vrea să te mai întâlnesc.

— Bine, când o să mai studiezi câte ceva, să-mi dai de veste. (Îmi venea să intru în pământ).

— Când o să vin la Nini, am s-o rog să-ţi comunice.

— Bine (concesiv).

Seara a trebuit să merg la Carol Froelichmann. Eram îngheţată, paralizată, până în fundul sufletului. Deschideam gura greu, făceam eforturi teribile să fiu atentă la flecăreala din jur, să nu răspund anapoda. Dacă nu te-aş cunoaşte – îmi spune Achille, dansând, aş crede că eşti cu nasul în vânt. Ce, faci pe fatala, pe distrata?

Sorin, care e la curent cu necazurile mele, nu vrea să-mi facă „gigea”, zice că ar însemna că nu mă ia în serios. Să-mi lase măcar iluzia că stau în faţa unor probleme grave.

Richi, care a fost ieri chiar, la noi (ziua nunţii, cozonac, zâmbete luminoase) şi află că am fost necăjită (nu ştie pentru ce) spune: „Sunt tot felul de necazuri, unele aşa de eterice că nici nu se simt”.

Spre seară, am devenit din ce în ce mai urâtă şi mai furioasă. Sorin nu s-a uitat la mine. Mi-a pus compresa la gât şi mi-a spus: „Cuminte, nu trebuie să te agiţi”. Mă simt alunecând în mocirlă. Fără nici o tandreţe, nici un sentiment, vreau să fac dragoste. El nu mă tentează deloc. Dar vreau să fac dragoste. La Carol, am mâncat, ca să uit. Sunt geloasă pe F. M[11]. Scrie, imitându-mă, destul de prost. Dar are un ton de sinceritate, de pasiune care mă înnebuneşte. Încep să caut, să văd, să imaginez scenele de dragoste. Dar sunt foarte palide. Ştiu că prea multe variaţii nu există, că oamenii îşi repetă gesturile şi cuvintele. Dar jocul sentimentelor, clocotul pasiunilor, conflictelor, nu mi-l pot imagina şi de data asta sunt mai geloasă.

Mama-mare se învârteşte mândră prin bucătărie.

— A spus doctorul Aurian că nu se însoară până când nu găseşte o fată ca domnişoara Banuş.

— Da, de mult ce i-am plăcut, n-a venit deloc pe la noi.

— Era timid. Şi nu ştia că arde aşa, că ai să te măriţi cât ai bate din

palme. Nu ţii minte când veneam de la tâmplar şi ne-am întâlnit cu Max, n-a spus că are de gând să ne viziteze. Cum a rămas, când l-am anunţat că nu mai trebuie… Ai fi fost doamna Aurian acum (spune larg, plescăie voluptuos buzele).

Mama: parcă ai spune că ar fi fost ducesa de Windsor…

Imaginaţia lor lucrează. Pentru că e „altul" decât Sorin, e probabil mult mai bine şi mai bogat. Aş fi avut mai multe rochii, o casă elegantă.

21 februarie 1939, Buc[ureşti]

Richi, la mine. Căutam să fiu dură, după experienţa cu Bebe. Aveam oroare de vâscozitatea mea. Richi, şi el, la început, rece. La zâmbete, întorceam o gravitate neobişnuită. După ce am vorbit despre lucruri aproape neutre, antisemitism, voiaj, după ce m-am plâns de atitudinea lui ostilă de proletar în vizită la burghezul ghiftuit, atitudine pe care nu pot s-o înmoi cu nici un fel de prăjitură şi bunătăţi („Dimpotrivă, îmi rămân chiar în gât"), am trecut dincolo, în hol.

Auzise *verloren-lied*, venind de departe, de la vreun radio vecin.

Pe urmă a fost muzică italienească, Rossellinio şi Manuel de Falla şi lui Richi i-a plăcut şi, ceea ce n-am izbutit eu, a izbutit muzica, să-l înmoaie. A venit pe braţul fotoliului meu şi a întrebat: „Ce are Marioara, de ce-i necăjită?".

Şi eu m-am contractat, n-am vrut să mă las înduioşată: „Cu gingăşiile astea n-am să ajung niciodată să fiu un om întreg. Vreau să fiu tare".

— Ai tu noroc că te iubesc mult.

— Nu, nu mai vreau să mă iubeşti cu concesii.

— Pe o femeie n-o poţi iubi decât aşa. Uneori aş vrea să nu mai existaţi. Să se născocească alt animal în locul vostru.

— Eu, în orice caz, prefer să nu mă mai iubeşti, nici tu, nici Sorin, şi să fiu întreagă, să fiu om.

— De ce nu scrii asta? (S-a uitat adânc, la mine)

Apoi mi-a spus că am fost pasivă, am lăsat să treacă o săptămână-două şi n-am venit pe la el, deşi ştiam cât e de plictisit de alergătură fără rost, şi de indispus, noaptea de multe ori se gândea că nu are lângă el o prietenă, femeie, pisică, care să se frece pe lângă el. Unde e pisica, nicăieri?

— Ba da, în Splaiul Independenţei 63 bis. Noaptea, cam greu să fiu lângă tine!

— Dar ziua ai încercat vreodată să mă cauţi, să vezi ce-i cu prietenul tău, Richi?

— Zău, Richi, că nu mă simt vinovată de păcatul pasivităţii, al indiferenţei.

— Păi, ăsta nici nu e păcat…

— Nu, a fost cu totul altceva. Credeam că eşti plictisit de mine, şi vrei să fii singur, şi m-am necăjit destul din cauza asta. Sorin e martor. (Eram indispusă de neînţelegerea dintre noi, dar în acelaşi timp încântată de relieful pe care îl căpăta realitatea. Încă o dimensiune. Afară de cea subiectivă, a mea. Deoparte el, care mă aştepta şi mă acuza, de cealaltă parte eu, care aşteptam, mă frământam, eram nedumerită). I-am povestit că l-am văzut pe Bebe, dar de sentimentul meu de înfrângere, renunţare, nu i-am vorbit. (Pentru că, între timp renunţarea s-a schimbat iar în dor de a mă informa, de a înţelege. Mi-am spus: lecţia cu Bebe a fost binemeritată. Prea aşteptam să-mi cadă pară mălăiaţă. Un nou sens al existenţei nu se capătă aşa). I-am împărtăşit numai impresia de duritate pe care mi-a lăsat-o. Nu prea puneţi mare importanţă pe raporturile dintre oameni.

— Nu, am devenit aspri. Nu, oamenii sunt de vină că am devenit aşa.

O trimit pe Magda în odăiţă să aducă *Azi*. Îi citesc poemul lui Bebe. Sunt foarte curioasă cum o să-l găsească el, şi mai ales aş vrea să-l aduc să vorbească despre ceea ce mă interesează, pe deasupra poeziei lui Bebe: problema perfecţiei, a muzicalităţii, indispensabile poeziei. Cărei poezii însă? Poeziei de totdeauna. Chiar şi poeziei revoluţionare, moderne, viitoare, sau numai poeziei de ieri, decadente, perfecte în formă!

În primul rând despre poemul lui Bebe spune: „Este” şi înţeleg că-i place mult. Adaugă: „E ceea ce ne trebuie. Omul nostru. Are forţă, îndrăzneală. Greşelile nu contează. E un început. E adevărat că riscă să rămână mereu început. Nu se poate face teorie. Ceea ce vrei tu e un cumul de perfecţii. Ce-i mai bun de acolo, cu ce-i mai bun de aici. Nu ştiu dacă se poate asta. Nu m-am mai gândit la lucrurile astea în ultima vreme şi nu pot să decretez”.

Când am vorbit despre alergăturile lui infructuoase, mi-a spus că-i vine uneori să plângă de timpul ăsta pe care-l pierde în mod idiot.

— Dar ai realitatea, Richi.

— Am avut-o destul.

— Da, dar o pierzi din nou, dacă eşti liniştit.

— Da, e adevărat, se uită…

— În orice caz, noi nu ne putem plictisi.

— Nu e vorba de plictiseală, de ani întregi. Dar sentimentul ăla de saturaţie…

— Nu l-am avut. Ştiu, tu mi-ai povestit de perioada aia, în care ţi se părea că ai sfârşit totul, că nu mai e nimic de făcut. Eu n-am dus niciodată lucrurile până la capăt, aşa că n-am putut fi plictisită.

Jacques îi citeşte mamei glume ilustrate din *Marianne*. Mă tot

cheamă şi pe mine şi sar din fotoliu ca o marionetă, supusă şi plictisită.

Mama trece pe lângă mine şi spune: „Jacques tot mai îmi citeşte din când în când, dar tu nu-mi spui niciodată nimic. Pentru tine, e ca şi cum n-aş exista”.

Ceea ce spune mama mă doare. Mi-e ruşine de ce spune. Are dreptate. Cum pot să-i spun „ceva”? Ştiu ce-nţelege prin asta. Gânduri în jurul cărţilor pe care le citesc, gânduri de-ale mele adânci. Dar cum pot să-i comunic ceva când o simt iremediabil bătrână? De ce nu are pudoarea bătrâneţii? De ce nu se mulţumeşte cu dragostea pe care i-o port? Vrea altceva, vrea şi apropiere spirituală. Ea nu întrebuinţează cuvintele astea, dar asta doreşte.

În loc să-i dau ceea ce vrea, trişez. Îi dau ceea ce-mi vine mai la îndemână. Îi iau delicat mâna albă şi o sărut. Ştiu că nu e „dupe”, dar îi face totuşi bine, şi mie îmi dă iluzia unei reconcilieri. „Mama mea”, o iubesc aşa de mult că mă dor şi cuvintele astea, când le rostesc în momente ca cel de acum. De ce doare aşa?

Mama… sunt eu. Mai puţin decât mine şi mai mult. Sunt eu în ceea ce am mai intim, mai organic: sentimentalitate, timiditate, mânie, laşitate, accese de generozitate, şi ceva peste toate, inexprimabilul care e unic, e altul în fiecare, dar care e unul în noi două. Dar e mai puţin decât mine. Nu vede decât ce-i aproape, foarte aproape. Nu e decât instinct. Nu încearcă, măcar, să se depăşească. N-o interesează ceea ce e adevărat, în mod obiectiv. Nici cum ar trebui să fie lucrurile. Nu are curiozitate decât pentru ceea ce se orânduieşte frumos în ordinea practică. E o femeie comună. Doar un plus de sensibilitate şi gingăşie, colorată uşor de humor o desparte de nivelul mediu.

E ceea ce riscam (şi, poate, risc şi acum) să rămân şi eu. Paranteza pe care am făcut-o e o mare bubă. Doar faptul că vreau să înţeleg cât mai multe din rosturile vieţii sociale, morale, îmi dă dreptul să mă enumăr în elita morală? Numai acţiunea justifică un asemenea titlu acum. Elita intelectuală, nedublată de acţiune, e cea mai dezgustătoare speţă a vremii noastre.

Ceilalţi au cel puţin scuza că nu înţeleg. Dar să înţelegi şi să stai cu mâinile în sân, să zâmbeşti sau să te strâmbi neputincios, nu e monstruos? Să înţelegi ceea ce se ascunde sub rândurile gazetelor, sub reclamele luminoase, sub foşnetul parcurilor. Sigur, e un timp în care aduni piese de edificare, de control, e un timp în care trebuie să desprinzi uşor bandajele vaporoase şi să priveşti rănile cu atenţie, fără scârbă ipocrită, e şi un timp pentru bucuria sălbatică de a fi spart păpuşa, de a vedea tărâţele cum curg, cum curg.

Ce aspră mi-a devenit vocea. Nu mai are modulaţii copilăreşti. Nici în ceasurile de tandreţi, de dragoste, n-o mai regăsesc. Când caut s-o

schimb, devine afectată. Sorin, cred că-şi dă seama că m-am schimbat. Nu mai pot fi baccanta de altădată. Mă iubeşte şi aşa. Dar era mai comod pentru el altădată. Aveam mai multă căldură. Oamenii devin aspri. E un timp pentru strâns pietrele şi e un timp pentru aruncatul lor.

Mama-mare, cu voce agresivă: „Bine că există pat pe lume”...

— De ce? Nu înţeleg ce vrei să spui? (Înţeleg foarte bine).

— Ca să ai unde dormi toată ziua. Să poţi să-ţi dormi viaţa.

Sunt un vulcan care clocoteşte mocnit. Caut să mă stăpânesc. Îmi spun „Nu fi papa. Nu avea furiile lui”.

Ceea ce mă înfurie e dreptatea şi nedreptatea ei, la un loc, combinate într-o dezgustătoare mixtură.

— Toată lumea se plimbă pe Calea Victoriei, afară e frumos de ţi-e mai mare dragul şi tu dooormi...

Va să zică, asta pierd. Plimbările. Tinereţea...Vechiul cântec. Ea nu-şi dă seama că ceea ce mă înnebuneşte în mustrările ei e tocmai ceea ce cuvintele ei nu vor să spună, dar sunt totuşi în glas, un glas care spune: îţi dormi viaţa, şi care pentru mine are alt înţeles, mai grav, mai plin de mustrări decât supărarea ei.

Citesc o carte, încă o carte. Încep să înţeleg. Tărâţele curg. Îi văd pe oameni în altă perspectivă. Îi văd mici, dependenţi de atâtea forţe, care îi domină. Îi văd mai „istoric”, şi integraţi, şi social. Dar cum integraţi... Mama-mare, care a muncit toată viaţa, nu e mulţumită. I se pare c-a irosit-o. Sentimentul datoriei împlinite nu e de ajuns. Nu a petrecut. Ar fi vrut s-o vadă pe mama trăind altfel decât ea. A trăit într-adevăr altfel, mama, dar nu a petrecut. Nu era în firea ei. A fost o burgheză necăjită, dominată de un bărbat nervos, autoritar şi gelos. L-a urât şi l-a iubit. A invidiat de departe vieţile luxoase şi aventuroase, dar n-a avut nici curaj, nici temperament pentru încercări hazardate. A fost cinstită şi în sensul cel bun şi în cel rău al cuvântului. A avut şi cinstea cărnii, a femeii care nu se poate vinde, şi cea a tuturor laşităţilor şi prejudecăţilor (singurele pe care le vede).

Şi, acum, mama regretă şi ea. Că n-a avut flirturi, aventuri, lux. Că n-a petrecut. Şi vrea să mă vadă pe mine trăind altfel. Sentimentul datoriei împlinite nu-l cunoaşte. Ele nu cunosc decât micile datorii domestice, care trebuie împlinite cu sfinţenie. Dar nu datoriile mari, datoria de om. Despre aşa ceva n-au habar.

Spune mama-mare: „Te îngropi şi tu de vie, ca maică-ta”... Instinctul lor sănătos a fost mai sigur decât minţile lor de burgheze ahtiate după bogăţie şi plăceri. Au trăit demn şi frumos. Mi-au lăsat moştenire cadrul ăsta solid, gherghеful ăsta temeinic. Spaţiul rămâne să-l umplu eu, fără să mă las ameţită de vorbele lor şi de propria mea slăbiciune.

Carolina spune: „Sunt aşa de proaste şoselele din Dobrogea. Pline de *volovani*”.

Am citit *Jeunesse sans Dieu* de Ödön von Horváth. Într-adevăr un bun scenariu pentru un film tineresc, plin de probleme actuale. Filmul ar putea umple golurile pe care le are cartea iar cartea n-ar pierde nimic. Tot ceea ce ar rămâne pe din afara filmului, n-ar fi nimic pierdut, dimpotrivă scenariul s-ar putea foarte bine lipsi de ideea acelui Dumnezeu care se revelează în jocul întâmplărilor dramatice. Poate fi foarte bine înlocuit cu spiritul de dreptate, cu conştiinţa care n-a murit, care pâlpâie sub obrocul care i s-a pus.

Despre gravitatea respectabilă a celor dominaţi de ban. A celor dominaţi de relaţii sociale, de protocol, de ţinută în faţa semenilor, de rang social. Şi, mai ales, despre ţinutele lor ridicole şi reale, tulburător de reale, izbutind să umple o viaţă de om.

17 martie 1939, Bucureşti

Nemţii au ocupat Cehia. Cehoslovacia s-a dus. Întreaga Europă se frământă. Cehii, slovacii, ucrainienii se oferă, care mai de care, se aruncă în braţe tari. Nemţii au nevoie de „spaţiu vital”. Cehii au fost 1.000 de ani sub dominaţia germană şi au dus-o foarte bine. Revin la matcă. Fără nemţi n-au putut-o scoate la capăt. Germania nu poate suporta un focar de nelinişti alături. Cehii trebuie salvaţi. Micul cadou de 25 milioane lire-sterline aur, tezaurul cehoslovac, nu strică, drept bani de buzunar pentru temperamentoasa Germanie. Legile nemţeşti se extind bineînţeles şi în teritoriile alipite, onoarea germană, apărarea rasei etc… În prima zi de ocupaţie, avocaţii evrei au fost scoşi din barouri şi înlocuiţi cu nemţi. Hacha[12] dă comunicate, îndeamnă la ordine. Populaţia e liniştită.

Ungurii au mână liberă în Ucraina. De altfel, ucrainienii i-au şi rugat să-i ocupe milităreşte. Şi ne-au rugat şi pe noi. Fiecare sare în ajutor. Ungurii vorbesc şi ei de spaţiu vital. E un fel de frenezie a disperării. Ştiu că or să intre, cu Ucraina cu tot, în gura lupului.

Chamberlain[13] răspunde cu voce slabă, abia perceptibilă: nu, n-am fost înştiinţaţi de nimic. John Simon[14] îl apără. Laburiştii atacă. Frumosul Eden are din nou şanse. Franţa e şi ea candidă. La Hradschin flutură fanionul führerului. Primarul îl roagă să viziteze Primăria şi führerul promite, pe altădată. N-are nici o grabă. E vreme pentru toate mângâierile teutone.

Cred că atâta comic n-a cunoscut istoria niciodată. Europa se zvârcoleşte în râs şi în sânge.

Habemus papam, înmormântăm cu fast, zăbranice, lacrimi, amintiri

duioase, mitropoliţi, care pe patul de moarte au spus: Ţara, Regele, şi şi-au dat sfârşitul, îi strângem pe ovrei într-o cursă fără ieşire, îi lăsăm să moară de foame, de ură, de umilinţă şi rânjim şi ne înduioşăm şi ne bucurăm că ispăşesc păcatul crucificării, dansăm în dancinguri, încă mai dansăm, suntem naţiune, suntem religie, ne pocăim, avem amante, iar ne pocăim (Numai aşa are farmec), juisăm în biblioteci, în fum de tămâie, în săli de concerte, în mirosul sângelui din ţările celelalte, suntem cruzi şi rafinaţi, suntem Europa 1939. Totul e un imens horcăit şi guiţat.

Când mă gândesc că am fi putut avea ghinionul să se prelungească era calmului, a aparenţelor democratice şi libertare. Toate zvârcolirile monstruoase, încăierările crude, bestiale erau, pentru noi, istorie, trecut. Nu erau viaţă, realitate, prezent. Am fi putut trăi şi muri cu acea imagine falsă despre o lume, nu ideală, dar în lent progres moral, internaţional, social.

Din casă, de la căldurică, lucrurile mergeau, dacă nu perfect, acceptabil.

Întâlnesc oameni care se lamentează că trăiesc acum (deşi trăim încă foarte confortabil). Nu le prieşte teama, nesiguranţa. Spun: „mersi, nu ne trebuie vremuri interesante, de răsturnări, de prefaceri”.

Istoria, din fericire, nu ne întreabă când vrem să ne naştem. Ce frumos ne fasonează, ne schimbă. Ne dă alt chip, altă înfăţişare. Trăim mai demonic, mai faustic decât îşi puteau închipui toate imaginaţiile exaltate, sterile, ale experienţialismului nostru, 1930. Sau poate nu i-ar interesa asemenea schimbări la faţă. O haină de astrahan care mâine va fi un postav aspru sau o fantomă de haină, ceea ce e cât se poate de pasionant, dar cu adevărat pasionant este ceea ce va înveli această haină.

Nu insul febril şi vicios, gelatinos şi prometeic (legat de stânca barurilor şi a cafenelelor) ci un om simplu şi aspru, curajos, darnic cu sine. Îmi dau seama că scriu exaltat, nervos, influenţată de nesiguranţa din jur. Dar nu se poate scrie, acum, altfel. Contrastele violente, adulmecarea prefacerilor, ne exaltă şi ne copleşesc.

Trupul mai are vechi reacţii de timiditate. Între oameni, am un aspect bâlbâit şi servil. Dar sunt numai resturi, reflexe. Nu-i mai văd pe ceilalţi în nimb. Chiar dacă nu le cunosc viaţa. Chiar dacă sunt mult mai sus sau mai jos decât mine. Budoarele, redacţiile, ministerele, posturile, magicele lumi necunoscute, au căpătat dimensiuni mult mai familiare. Nu pentru că le-am cunoscut direct, concret, mai bine. A trecut un mare tăvălug care a nivelat tot ce e zorzon, ciucure, false giuvaeruri. Un mare tăvălug care ne arată cât de puţin ne deosebim în fond, şi cât de comun e ceea ce ne trebuie.

E avant-gustul războiului. Începem să bănuim ceva, din marea

înfrăţire pe care o aduce războiul, suferinţa în comun. Suntem parcă mai puţin fricoşi, şi egoişti, şi frivoli.

În dosul frontului evenimentelor, picanta întâlnire a vieţilor noastre cu viaţa istoriei.

Gelozia mea bruscă, vanitatea rănită. M-a chemat să fac corecturi şi n-a venit. Nici a doua zi când am dus fotografia[15]. Era 7,30 seara, venea de la *Zaza*[16]. Vorbea nestânjenit despre asta şi despre altele, deşi eram acolo. A fost la cinematograf, au defilat miniştrii, toată lumea a râs. Argetoianu când şi-a dat seama că e în faţa obiectivului şi-a tras burta înapoi. Eu ştiam ce înseamnă că a fost la cinematograf. Ştiu tot ce face. Îi văd profilul. E drept că acum guşa ocupă mai mult loc în armonia figurii. Atunci, la redacţie, nu-mi ardea de ironii, şi nici mai târziu. O gelozie cruntă, înfiltrându-se lent. O simt în stomac. Îmi dă oboseli. Dezgust de toate. Ştiu că nu trebuie să fac nimic. Se iubesc, şi au tot dreptul. De ce să vină să mă vadă pe mine? Eu am 25 de ani şi ea 20. Şi e elegantă şi deşteaptă. Şi e actuală, e a lui.

Sorin mi-a devenit cu totul străin, ca bărbat. Suntem tot atât de tandri ca totdeauna. Îi spun „muţi” şi „maică dragă”. Şi el mie: „Muchi”. Se simte rău, îşi face clisme, poartă brâul lui Iov care pute, şi îmbibă toată atmosfera de duhoare, chiar după ce-a fost scos. Are cearcăni frumoşi. Dar, uneori, când e tare slab şi obosit de colită şi necazuri, capătă capul mamei lui, întocmai. Şi mi-e frică să nu se prăpădească. Se plânge că e slab şi că mi-e străin. Că nu e comuniune între noi. Eu protestez. Zice: „Nu, nu stăm deloc împreună; viu, mănânc, mă culc. Nu te mai simt deloc. Ştiu că ai să oboseşti de mine”. Eu protestez.

Pe urmă vorbesc de vieţile noastre paralele, alături. Vechea dramă. Fiecare cu gândurile, cu necazurile lui. El nu e sigur de slujbă, de carieră, de viaţă, de locul unde o să fim, de ce o să facem. Eu sunt tulburată de pofte, de patimi. Sunt sătulă, mă înăbuş în atmosfera asta idilică, făcută. Sunt dependentă, materialiceşte, de el. Şi ipocrită, deci. Sunt sătulă. Aş vrea uneori să fiu singură, să pot câştiga. Să nu mint niciodată. Şi dac-aş fi singură, probabil că n-aş putea suporta singurătatea. Dar aş avea îndrăzneală. Aşa, mă simt legată de mâini şi de picioare.

Sorin: „Da, trebuie să facem ceva, altfel putrezim!”. O spune grandilocvent, detestabil (ca pe vremuri, când nu-l puteam suferi şi din cauza asta).

Bănuiesc că a înţeles cu totul altceva decât ce-am vrut să spun. De altfel, am îmbrobodit şi eu cuvintele aşa fel, ca să nu înţeleagă că accentul cade, în seara asta, pe oboseala mea de el, de viaţa în comun, pe dorul după senzaţii tari, alături de alt om. L-am lăsat să oscileze între psihologic şi social. Adevărul era, în seara asta, numai biologic, sau aproape.

În ceasurile noastre de confidenţă, Sorin spune: „Nu sunt eu prietenul tău?”. Şi eu răspund da sau nu, dar aşa ca el să vadă că da, şi că-i spun tot, şi vreau într-adevăr să spun tot, dar pe măsură ce vorbesc, denaturez, ca să nu-l doară prea tare, şi până la urmă iese ceva aproape, departe sau foarte departe de realitate, dar niciodată înăuntrul ei, şi totuşi nu pot să mă opresc de a vorbi, nevoia de confidenţă, exhibiţie, sinceritate, e mai tare ca mine.

Şi se mai plânge Sorin că a moştenit atâtea lucruri urâte de la taică-său, pe care trebuie să le combată (protestez). Că e închistat, „legat” parcă. Nu se poate deschide, nu poate fi comunicativ şi sociabil. Eu îl mângâi. Spun banalităţi. Că depinde de dispoziţia în care e, de starea sănătăţii, că poate fi uneori foarte drăguţ, alteori nu, ca şi mine, ca şi altul. Dar îmi aduc aminte că lipsurile de care se plânge acum, le-am remarcat şi le-am urât, îndată ce l-am cunoscut, şi că multă vreme m-au ţinut departe de el. „Şi sunt simplu, Muchi, îngrozitor de simplu (protestez), ba da, aşa e, eu ştiu”.

Capul lui pe pernă, lung, slab; e frumos când spune asta. Când se umileşte. Sunt momentele când îl iubesc cel mai mult. Astea, şi cele pe şantier, când lucrează şi arată sportiv şi voinic. În societate, îl detest. Dar cu urâţenia tot nu pot să mă obişnuiesc. Nu rară e furia împotriva gurii albicioase, groase, a nasului asimetric cu vinişoare roşii pe aripi. Dar suntem legaţi unul de altul. M-a învins prin gingăşie, dragoste, atenţie. Acum nu mă mai pot lipsi de el. Uneori, îl urăsc şi pentru asta. Să fii legat aşa, animalic, de mângâierile cuiva, de privirea lui bună, plină de grijă, de mâinile lui ocrotitoare, de toată fiinţa lui, când ştii sigur că nimic din tine nu îl cheamă, nu îi era sortit, nu îl doreşte.

Toate prostiile astea sunt, în realitate, o firească dorinţă de schimbare. Trupul a obosit de prea multă linişte. El are nevoie, din când în când, de violenţe, de ciocniri. Şi sufletul, arză-l-ar focul, tot aşa.

…despre ce am vrut să scriu, şi despre ce-am scris.

Unde sunt contrastele, care dau profunzime, clipelor actuale. Palavrele de la coafor, moşul care vinde jurnale şi care stă, în orele libere, lângă sobă la coafor, mama cea tânără care se oxigena şi care ne-a povestit toată viaţa ei, şi emoţia pentru că trebuia să fie prezentată socrilor, după doi ani de căsătorie (socri bogaţi şi ea n-are para chioară). Capul ei mic, cu frunte bombată şi trăsături regulate, obosite de nopţile de veghe, din pricina fetiţei care n-o lasă să doarmă.

Conversaţia despre „pocăiţi” în care m-am simţit din nou pe dinafară şi stângace. Obiceiuri ortodoxe pe care nu le cunosc.

Primirea de ieri seară de la noi. Agitaţia mamei. Trei zile s-a lucrat din răsputeri. A ieşit bine. Numai prea puţină plăcintă de carne. Mama

teribil de nervoasă. Zâmbet înţepenit, fraze mecanice. Crispată. Teama că musafirii nu se amuză.

„Uite, Ady stă singur!”

Tanti Roza, care nu aude nimic, vorbeşte tot timpul despre dieta strictă pe care trebuie s-o ţină. „Mi-e foame – zice – mi-e foame” şi îşi ia un aer de copil alintat, ca la 17 ani, dar acum are 78, şi părul oxigenat, şi o privire fixă, când îi vorbeşti, pentru că nu aude, şi pentru că îi vâjâie sângele, are tensiunea ridicată.

Nina Russo povesteşte amintiri din copilăria ei aventuroasă. Siberia, Japonia [notă marginală, după ani de zile]: Probabil că au plecat din ţară. Nu am mai auzit de ei.

Ady e plictisit ca totdeauna, ironic şi cu mult antren la vin şi plăcinte [iar notă marginală, mult ulterioară]: Ady s-a sinucis prin 1952.

Tanti Lotty fuge după mama şi se plânge că n-a căpătat trufe [specificaţie datată mai 1963]: Nu mai are mult, se pare că e vorba de un cancer al splinei.

Doctorul Braunstein are un cap jumătate mongolic, jumătate arab, cu ochii oblici, păr ca pana corbului, bărbie albastră de brun şi buze roşii. E arogant, timid, puţin vorbăreţ. Cam antipatic. Îmi vine să-i săr de gât, să-l sărut. [Adăugat mai târziu]: *Nu mai ştiu nimic despre el.*

Nina e tare drăguţă. Gavriloia spune că arată ca o caucaziană. El a fost în Rusia, 1917-20. Îi admiră pe comunişti, le invidiază viaţa, deşi a fugit de acolo, deşi a fost arestat ca speculant şi era să fie împuşcat. Îşi bate joc de nevastă-sa, care e burgheză. „Ei, Alice, tu nu vrei în Rusia. Şi ce, în loc să lucrezi pentru tovarăşul Lowenbach, ai lucra pentru tovarăşul Stalin!”... Ea râde ca o văcuţă. Orice spune el, ea râde. [Precizare simultană cu cele anterioare]: Gavriloia a murit acum câţiva ani.

Doctoriţa Odescanu, masivă, trecută, cu părul roşu în melci, cu trăsături mari, tronează ca o Pallas-Athena răscoaptă. Bărbatu-său e jovial, botos, scurt, blond, cu un smoc de păr care-i cade pe frunte. [Adăugat]: Au murit amândoi după război.

Chelly mai maimuţică decât oricând.

Eu sunt cu rochia neagră nouă, colantă, cu flori cyclamen. Mă simt bine, dar aş vrea să se termine cât mai repede. Din când în când, sunt în conversaţie, pauze, lacune, insuportabile pentru un pui de gazdă. Lacunele se umplu cu: căţei furaţi (Bob), pisici, secretare de avocaţi (Cotoiul lui Ady), sau cu: „Cine a fost în Palestina?”.

Acelaşi plâns, în dragoste, şi care mă zguduie parcă în măruntaie, şi acum, când nu mai cunosc extazul, când sunt perfect lucidă, excitată şi nenorocită şi scârbită. Sorin m-a îmbrâncit şi pe urmă mi-a tras un pumn destul de serios şi a ţipat să dau jos cârpele de pe mine, şi a

ţipat. „Nu mă mai iubeşti deloc, ţi-e scârbă de mine” şi eu mârâiam, tăceam, iar mârâiam, dar eram complet străină de scena asta erotică, o jucam cu indiferenţă, cu oboseală.

A fost Richi la noi, să se intereseze dacă Sorin a fost concentrat, şi a rămas la masă. Crispată, totuşi mai puţin ca altădată. Am spus glume: „Nostalgia patriarhului, carolingienii” şi altele şi Richi s-a minunat ce specializată sunt, şi m-a sfătuit să scot un volum cu hazuri, culese de Maria Banuş.

Azi după-masă merg la el. O să-mi pună plăci. Eu iar am să fiu „Femeia de oţel”. E ceva dur în mine, sau mai degrabă, din păcate, ceva acru, de femeie bătrână.

Mamei-mari i-a înţepenit mâna stângă şi i s-a umflat. Nu mai poate tricota. Şi pe mine mă încearcă dureri în piciorul stâng. Eczema de pe braţ şi coşul de pe frunte tot n-au trecut. Şi nici gelozia. Şi nici laşitatea.

22 martie 1939, Bucureşti

Suntem în plină vâltoare. E panică şi dezordine. Se fac concentrări în stil românesc, plin de fantezie şi de arbitrar. Circulă tot felul de zvonuri şi nimeni nu ştie exact cine e chemat, cine e lăsat la vatră. Trebuie ordin de mobilizare? Nu trebuie? Unele fiţuici senzaţionale spun într-un fel, altele într-altfel. Ce contingente? Ce corpuri de armată? Sorin a scăpat, deocamdată.

Străzile vuiesc. Tot oraşul e plin de oameni alarmaţi, care aleargă după cumpărături, provizii, care şoptesc prin colţuri sau se sfătuiesc tare.

— În octombrie trebuia să intrăm, nu acum după ce s-au pregătit.

— Germania, sigur…

— Să rămână acasă…

Oamenii au feţe preocupate, sau goale, lipsite de orice expresie. Mai vezi câte un băiat şi o fată, la colţuri, stând de vorbă, râzând. Unii râdem nervos, din obişnuinţă. Masca, grimasa mai funcţionează încă. E totuşi ceva reconfortant în panica de pe străzi. O nivelare, o apropiere, un consens. Ştiu că e numai aparent, că fiecare tremură pentru altceva, doreşte altceva, dar e un sâmbure în jurul căruia se stratifică variantele neliniştii, e un sâmbure comun, un fapt exterior, copleşitor, care-i domină pe toţi, deopotrivă. E o psihoză a masei, e însuşi sufletul masei, pe care n-am avut când şi cum să-l simt.

M-am bălăcit toată dimineaţa pe străzi, ploua şi era vânt. Tramvaiele doldora de oameni. N-am mai încăput. Am căutat alimente de dietă pentru Sorin. Am trecut prin băcănii asaltate de oameni înstăriţi. Am văzut recruţii, concentraţii, băieţii de la ţară, în straiele

lor cenuşii, unii în cioareci roşii, toţi cu desagi. Pâlcuri, pâlcuri. Între ei câte un plutonier probabil, în uniformă. Câte o oază de linişte, ca în băcănie la „Ritz”. Un bătrân la casă, care răspundea: „Eu nu ştiu, nu ştiu, acum nu mai e ca pe vremea mea. Se socotesc altfel contingentele”.

Făină „Knorr”, pentru copii, se prepară cu apă, cu lapte, cu zahăr. Tapioca. Zonă de linişte, prăvălia întunecoasă. Pacheţelele „Knorr”, cuminţi, frumos aranjate, pentru copii cuminţi.

M-am întâlnit cu mama în tramvaiul 15. Îmi luam bilet, când am auzit o voce mică, dulce, răspicată: „Marioara”.

Mama, ca şi mine, în haine proaste, alerga după treburi, la societatea de tramvaie. Mama cobeşte tot timpul. „O să li se dea tot ce cer, degeaba se unesc acum, ei sunt mai tari” (ea ştie foarte bine)…

După-masă, Chirtu, tâmplarul, m-a ţinut de vorbă, sus în odaie, în timp ce băieţii lucrau. Vorbeşte cu patos, cu pretenţii de stil gazetăresc, cu falsă modestie de meseriaş, care „nu are cultură, nu e intelectual”. La urmă m-am lămurit. Are obişnuinţa sălilor de întruniri, face politică. Naţional-ţărănist, probabil. Îl admiră pe Maniu. Un om cum puţini are ţara, naţionalist dar moderat, om cu scaun la cap. 90% din Ardeal e pentru el. Chioru[17], care n-a făcut nici războiul, o să ducă ţara de râpă. O fi el bun ministru de interne, dar în asemenea vremuri, ne trebuia un ministru de război care are tehnica lucrului, un general care să cunoască şi metodele celor din străinătate. „Domnul Ebner e inginer constructor, nu, Doamnă? Dacă o să aduci un cofetar şi o să-l pui în locul lui să conducă şantierul, o să poată? Chiar dacă ar face el prăjituri să te lingi pe degete nu altceva. În timpul războiului mondial, când l-am avut pe Averescu, Makensen spunea că atâta timp cât e Averescu la cârmă, metodele lui nu fac doi bani, pentru că i le cunoaşte pe toate, au făcut şcoala împreună”…

Fac o mică obiecţie referitor la destoinicia lui C[ălinescu] ca ministru de interne. „A fost o mână de fier”.

— Păi bine, Doamnă, dar cred că aveţi niţică carte, nu vă supăraţi, dar nu v-o fi ţinut mămiţica numai la vase, nu ştiţi că avem noua Constituţie, cu asta putea oricine să fie mână tare.

— Dar Constituţia n-au făcut-o tot ei?

— Aş, numai Regele. Regele e tare deştept. Dar sunt şi oameni deştepţi care greşesc, nu? Un om ca Maniu nu trebuia înlăturat aşa, să-i dai lui domiciliu forţat şi să-i faci percheziţii. Şi ce om deştept. Şi cu ce cavalerism s-a purtat. În casa de fier s-a găsit scrisoarea lui Chioru în care-i scria că n-avem nevoie de un trântor în plus. Şi n-a arătat-o. Putea să spună: uite cu ce om ai de a face! E naţionalist, da. Dar moderat. Eu totdeauna am lucrat cu ovrei, că am credit nelimitat la ei. Mă întreabă sâmbătă: „ai să ne plăteşti, domnu’ Chirtu?”. Nu, mai aşteptaţi. Dar miercuri, cum am banii, le telefonez: „Acum vă pot

plăti”. Eram la o întrunire, şi vorbeau unii împotriva ovreilor, şi le-am spus: „Dacă vine un război, ce faci cu ei? Nu le pui arma în mână? Pentru cine vrei să lupte, dacă le iei acum tot?”

La întrunirea asta se fâstâcesc toţi, şi o încurcă. „Nu-i place omului să-i spui drept în faţă”.

Şi mi-a povestit istoria fratelui lui, care era să fie dat în judecata curţii marţiale, deşi fusese rănit pe front, pentru că i-a spus cinstit unui maior că în Muntenia, unde sunt nemţii, se mănâncă pâine bună, nu de tărâţe, ca în Moldova.

Şi cum maiorul i-a spus că-i trădător, şi atunci el, frate-său, ca soldat, a înţeles ce-l aşteaptă, că o să-l omoare, şi a ridicat masa, a răsturnat-o peste maior şi a dat fuga la colonel, i-a povestit cum stau lucrurile, i-a spus că el merge pe front, nu poate sta în dosul frontului, şi s-a dus sub nume fals, a fost iar rănit, şi maiorul care, ca pedeapsă, a fost şi el trimis în primele rânduri, a fost şi el grav rănit. Şi, s-au întâlnit, fratele lui şi cu maiorul, în spital, şi maiorul n-a mai putut să trăiască după ce l-a văzut pe fratele lui şi înainte de a muri, a spus că plutonierul Chirtu nu e vinovat. „Aşa suntem noi, neamul nostru, ne place să ne luptăm. Nu ne e frică de muncă, de luptă”. Are o faţă frumoasă, în unghiuri drepte, păr des negru, pomeţi roşcovani şi ochi vioi, domnul Chirtu.

La urmă zice:„Sunt mulţumit, cel puţin, că am putut să-mi servesc ingineraşul meu”. E vorba de dulap şi de Sorin.

Doamne, mare şi ciudată e împărăţia ta.

După convorbirea cu Chirtu, m-am dus la „Cartea Românească”. Mă chemase Lucia Demetrius să vin cu volumul. Nu ştiam bine pentru ce. Am găsit-o, fardată, coafată, în haină de astrahan, în „trac”. M-a îndemnat să intru să citesc şi eu. Au anunţat şi gazetele că o să citim: ea, Coca Farago şi eu.

— Dar nu m-a întrebat nimeni, dacă accept sau nu.

— Credeam, probabil, că ai să citeşti în gazete.

Îi spun răspicat că nu intru. Am un aer teribil de ridicol, cu gluga de Moş Crăciun, umbrelă, şoşoni, volumul de poezii în mână şi refuzând să intru în sală.

Lucica face mofturi. De altfel, ştiu că e realmente emoţionată.

— Trebuie să intru.

Un băiat, ovrei, pe care mi l-a prezentat (n-am înţeles numele) zice: „trebuie” nu există. El nu intră, caută bocanci, la raionul sport. Lucia cu aer de martiră, care „trebuie” să intre, cocoţată pe tocuri înalte, dă draperia la o parte şi soseşte în arena cu fiare sălbatice. Eu cobor în librărie. Am impresia că oamenii nu sunt în toate minţile. Se aude clar, e pus un *haut-parleur*, care difuzează vocea ciocănită, metalică, afectată, „distinsă” a d-nei Claudia Millian. „Caracteristica poeziei feminine e eternul omenesc şi dragostea, moartea. – Sapho, marea

inspirată ale cărei cuvinte au străbătut ţările, secolele. – Contesa de Noailles, exponentul cel mai pur al poeziei feminine moderne”. Lumea răsfoia cărţi. Da, lumea răsfoia cărţi. Dna Claudia Millian vorbea…

În acest moment intră Jacques pe uşă:

— Ei, ai fost?

— Da?

— Şi ce-ai făcut?

— Am plecat, bineînţeles.

— De ce?

— Ar fi trebuit să citesc versuri. I-am lăsat pe ceilalţi să-şi citească capodoperele.

— De ce? Ceilalţi nu sunt şi ei scriitori?

Intră mama. Mă întreabă şi ea acelaşi lucru. Chestiunea cade. Vorbim de lemne, provizii…

La radio comunicate grandilocvente. „Elanul cu care s-au prezentat…”

N-am scris încă nimic despre ce mă necăjeşte continuu, obsedant. Greşelile mele, lipsa de măsură, de sobrietate, gelozia, vanitatea rănită, umilinţa, cearta cu Richi, sentimentul de vină.

La redacţie, strângerea de mână rece, străină. Un bună seara aproape răstit, neatent. Scufundarea mea în umilinţă, ură, dorinţă de răzbunare. Pe chei noaptea, în drum spre casă, dorinţa să merg aşa, continuu să nu se mai termine drumul.

Trebuie să-l scoţi cu totul din gânduri. Definitiv. Nici în cele mai absurde visuri să nu mai existe. Să dai un rost vieţii, să aibă importanţă toate, fără curentul iraţional, subteran, care le hrănea. Să înveţi să fii bătrână, calmă, împăcată. Un om serios.

Din curte, îl văd pe Richi trecând, uitându-se în sus la casă. Ne bucurăm, îi spun că aveam nevoie de el, că sunt necăjită, că nu sunt cuminte.

Bănuia el că o să fac prostii.

— Da, a fost prea bine sâmbătă. Îi spun că vanitatea a avut de suferit. Atunci îmi spune şi el că numele meu a fost neplăcut aruncat într-o conversaţie. Sunt curioasă, ard, îl rog, îl implor să-mi povestească, să mă umilească. Era într-un grup, unde se vorbea despre alcătuirea revistei *Azi*. Ce se poate face? a spus cineva. Lui Victor Eftimiu nu i se poate refuza, Maria Banuş e prietenă cu S…

— Şi tu n-ai spus nimic?

— Nu.

Îi mărturisesc că am fost acolo, ca să iau „adică” fotografia…

— Cum, ai dat şi fotografie?

— Da, păi mi-a cerut-o Şerbu[18], a spus că se aranjează mai bine aşa, textul.

— De ce faci asta, Marioaro? de ce nu eşti sobră? trebuie să asculţi tot ce spune un lingău ca ăla? Vezi, în ce situaţii neplăcute mă pui?

Îi mai mărturisesc că am vrut să „crape" şi rivala.

— Da? există şi alte procedee. Faci un cerc pe pământ, pui la mijloc fotografia rivalei şi o împuşti… Dacă-i vorba de magie. De altfel, ar fi trebuit să arăţi mult mai mult. Până la urmă, rivalităţile aşa se rezolvă; cine are burtă, un sân strâmb, pierde…

— De ce eşti aşa rău cu mine? Nu înţelegi că un om poate să aibă şi slăbiciuni?

— Nu-i nimic, mie-mi face foarte bine că aflu dintr-astea. Mai mă trezesc. Să nu mai cred că o femeie poate să depăşească biologicul…

— De ce eşti aşa rău cu mine?

— A, mai vrei să te şi mângâi?

— La revedere.

— La revedere!

Nici despre sâmbăta de la Richi n-am scris nimic. Ireal de frumoasă. Împăcare deplină. Clipe de plutire, de care te temi. Eşti la o înălţime prea mare.

Am vorbit iar despre omul nou[19]. Îl presimţim abia. Ce uşor era să trăieşti în experienţă. Totul era joc. Nu aveai bariera realităţii. Puteai, în lumea interioară, să înaintezi oricând. Nu există frâu.

— Nu, Marioara, nu trebuie să râdem de Gide, de ceilalţi. E tragic, şi e teribil de greu, să faci *tabula rasa* de tot ce era înainte valoare, de toate în care oamenii credeau. Acum totul s-a contopit într-un mănunchi. Artistul omul, omul social, datoria. Ţii minte cum se spunea înainte? Poate să-şi facă de cap, să facă orice, e artist. Dacă dă ceva bun, reuşit, e deajuns.

— Acum trebuie să realizăm şi pe plan artistic, şi altfel, moral… E dificil.

— Da. Şi se înţelege greu asta. Chiar ai noştri nu înţeleg. Pentru un om de acţiune e greu să înţeleagă că sunt oameni care nu pot trăi în ritmul ăsta, cărora le trebuie răgaz.

— O să dispară şi multe lucruri bune. Răgazul, timpul…O să se trăiască grăbit. Despre omul sinteză…

Nu înţeleg. Nu-mi explică.

Facem lumina mică. Pune *Sacre du printemps*. Mă ţine de braţ. Îmi comunică bucuria muzicii. Atmosferă grea, de torent, de început de creaţiune. „ *L'adoration de la terre. Danses des adolescentes. Jeu des cités rivales*".[20]

Ascultăm pe întuneric.

Îmi mărturiseşte ceva. Îi era frică să nu mă sperii. Nu, nu m-am

speriat. Nimic nu mă sperie, nu mă mir. Cuprind totul. Sunt largă, mare, iubesc totul, cuprind totul.

E târziu. Facem lumină. Spun: anumite stări de conştiinţă, ştii bine, sunt însoţite de anumite stări fiziologice.

— Vai, cum rupi tu fire de mătase, tort de mătase.

Fac pipi. Plec fericită.

Şi acum suntem certaţi. Şi eu sunt vinovată că sunt femeie.

Aseară, când eram atât de agitată, de nervoasă, după cearta cu părinţii (de ce nu m-am dus? De ce n-am citit? N-am să mă realizez în nimic. Nici în advocatură, nici în literatură), mi-am dat seama ce tentant este viciul credinţei. Ce bine mi-ar fi făcut. Ce linişti de basm ar fi coborât deasupra mea, dacă aş fi cedat, dacă m-aş fi rugat, ca înainte. Îmi dau seama, mai bine ca oricând, că e „viciu". Un calmant care amorţeşte şi minează energiile. O terapeutică nefastă.

Pentru organismul omului sec. XIX nu era atât de otrăvitoare doctoria. Elanul romantic mergea mână în mână cu religia. Nu absorbea energiile, credinţa nu te relega pe o linie moartă.

Slăbiciunile, păcatele, acum şi-au pierdut caracterul de pitoresc pe care imoralismul îl reliefase, şi nu mai au nici caracterul de păcat, adică abatere de la o dogmă, de la o poruncă ce ne depăşeşte. Fiecare păcat, acum, e o dezmembrare a personalităţii. E o senzaţie de desfacere, de descompunere morală, în raport cu propria noastră personalitate, nu ideală, nu proiectată într-o sferă absolută, ci faţă de personalitatea noastră vie, nudă, nefalsificată.

Mă sperii de accesele mele de mânie. La cel mai neînsemnat lucru care mă stânjeneşte, clocotesc, tremur, îmi vine să azvârl toate din mâini, să urlu.

— Lăsaţi-mă, dracului, în pace.

Nu e nimeni de vină că nu lucrez, şi tocmai de asta îmi place să-i consider pe toţi vinovaţi. Sorin mă învaţă să împac scrisul cu celelalte ocupaţii.

— Obişnuieşte-te să scrii oricând, pe un colţ de masă, oriunde. Nimeni n-are tot timpul liber, pentru scris.

— Dar ce, m-am plâns eu de ceva?

— Nu, Muchi, dar nu trebuie să ai remuşcări din alea: „Acum scriu, şi mama cine ştie ce gândeşte, e enervată că nu-i ajut". Aşa te enervezi şi nu mai faci nimic, lâncezeşti. Când ai să lucrezi mai mult, ai să fii mai împăcată cu tine, n-o să te mai necăjească orice fleac. Cum a fost cu fotografia…

24 aprilie 1939

Au trecut câteva săptămâni. Sorin a avut gripă, colită. S-a făcut aproape bine. A avut concediu. L-am petrecut cu el. N-am lucrat nimic. Pentru o săptămână, la Sinaia.

Între mine şi Richi, tulbure. O după-amiază de primăvară în care ne-am plimbat mult şi la despărţire mi-a spus că nu trebuie să ne mai vedem. Avea o privire înecată.

De Paşti, am fost la ei. Mătuşa lui era grav bolnavă. Ea mi-a deschis. Am stat puţin. Era neîngrijit, neras.

— Aşa arată un om care aşteaptă?

Aspru cu mine. Alternând brusc cu crize de tandreţe. Am plecat, spunându-i să vină el la mine.

După câteva zile a venit, ca să ne anunţe moartea mătuşei Tony. Era zdruncinat, nedormit. Am vorbit despre morţi şi Moarte. Fusese cel mai echilibrat om – dintre ai lui. Se înţelegea cel mai bine cu ea. Vorbeau împreună, cum să se poarte cu mama lui, care e o hipersensibilă, o nervoasă, un temperament care, din orice, face suferinţă, vede numai latura negativă. Tanti Tony ajunsese să piardă cel mai elementar instinct de posesiune. Se ştergea, dispărea, în faţa celorlalţi. Avea un fel discret de a se sacrifica, de a nu trăi decât pentru altul. Se scula din pat, în timpul crizelor, ţinându-se de şale, mai făcea ceva treabă prin casă, şi cădea înapoi în pat, numai după ce termina.

— E foarte greu, îngrozitor – spun eu – să-ţi moară cineva pe care l-ai iubit şi cu care te-ai înţeles, dar mai groaznic trebuie să fie să pierzi pe un om pe care l-ai iubit mult, şi cu care ai trăit în veşnic conflict, din cauza deosebirilor de temperament, de vederi… Fiind mort, nu mai poţi avea severităţi faţă de el, le ai numai faţă de tine… Defectele lui se estompează.

Şi el era cu ea aspru, de multe ori neatent. Avea neatenţia pe care o ai cu toţi cei pe care îi vedem zilnic; devin obiecte…

A doua zi ne-am hotărât să plecăm la Sinaia. Am trecut pe la ei să condolăm şi să ne luăm rămas bun. Mama lui, o umbră. Richi agitat, înaintea unui concurs, pentru o slujbă la Ministerul Comunicaţiilor.

Ghinionul lui că plecăm, i-ar fi arătat Sorin la geometrie. Sorin vrea să-i recomande pe cineva, R. îşi aduce aminte că-l are pe Vică, de la Politehnică.

Şi el şi mama lui sunt într-un hal fără de hal, de nervi. Nu ştiu ce cuvinte să-i spun femeii s-o liniştesc. Rostesc deplasat: „Nu mai plânge” şi ea plânge mai rău: „Cum să nu plâng?”.

La Sinaia, vizite la Broşteanu. Întors de la concentrare. E grănicer. Fusese pe „zonă”, la Baia-Mare. În administraţie. S-a înapoiat, totuşi, cu un lumbago. La fel de ridicol în gravitatea, şi încetineala, şi distincţia lui.

— Vai, mă jenez atâta, că vă primesc aşa. Vai, debarasează te rog, scaunul, de chestiile alea! Pălăria aceea albastră, ce albastru are? Avea ceva de „fauve”, de Matisse, ca fularul acela verde cu albastru.

Gândeşte până în ultimul moment, şi după ultimul moment, când începe să vorbească, cum a remarcat şi Sorin. Gândeşte prudent, îşi

măsoară cuvintele, ţi le măsoară şi pe ale tale. Drumul spre Poiana Reginei (Stâna regală). Pădurea de fagi, cu crenguţele joase, de frunze vechi argintii, din anul trecut, care n-au căzut. Păsări cu mult antren, cu piept gros, roşu, cu piept portocaliu. Veveriţa foarte ocupată, care mânca, în profil, pe bradul de lângă terenul de tenis. Cascadele Peleşului, pline de trunchiuri de copaci, doborâţi de vânt. Unii cu rădăcinile în aer. Podeţele rupte. Buşteni alunecoşi, putrezi.

La Stână, soldatul ţăran mitocan.

— Cum de l-au ales pe el să păzească, aşa băiat voinic?

— Mai mişcă ceva la domn caporal…

Brânduşele violete masive, deoparte şi de cealaltă, covorul de zăpadă. Grajdurile goale, mari. La anul or să aducă, în locul vacilor, cai. Fură prea mult la lapte, arendaşul. Voievodul vine cu motocicleta până sus. Are şi o cabană a lui. Ne cheamă înăuntru. Ne suim pe stânca „Franz Iosif". Se văd Poiana Ţapului, Piatra Arsă, Sinaia, Posada. E o zi ceţoasă şi lui Sorin îi pare rai pentru peisaj şi pentru fotografie.

Tot în drumul spre Stână, am găsit un loc „rai", din acelea unde nu mai există timp, viaţa stă pe loc, eşti împăcat, odihnit, nu mai doreşti nimic. Era un luminiş între fagi. Printre copaci se zărea departe câmpia, cerul, casele. Erau şi doi pomi, plini de muşchi, încălecaţi, indecenţi. Îi notez din onestitate, scrupulozitate. Ei n-au contribuit cu nimic la armonie. Dar, am notat mai ales „ca să se ştie" că aşa e totdeauna, cele mai imateriale, purificate senzaţii se învecinează cu tot ce-i mai vulgar, mai teluric. Notez bineînţeles prostii. Am râs cu Sorin de cei doi copaci încălecaţi, am mers mai departe câţiva paşi, am descoperit luminişul, am rămas în extaz, lipită de Sorin, topită în peisaj, liniştindu-mă încet, gâfâind după urcuş, din ce în ce mai uşor, pe urmă Sorin m-a fotografiat, cu braţele desfăcute. La Cumpătul, am văzut vile monstruoase, şi într-o băltoacă o broască monstru, dublă, una mică verde, călare pe una roşcovană, lipită de ea. Aveau două capete. Le scoteau din apă în acelaşi timp, ca să respire. Cea de dedesubt comandita viaţa celei de deasupra, probabil, altfel nu ştiu ce-i trebuia atâta degustătoare grăsime. Sorin a fotografiat-o (nu cu braţele desfăcute).

L-am aşteptat, am aşteptat întrevederea cu Richi altfel decât de obicei. Cu nelinişte, alta. Cu somn zbuciumat, plin de senzaţii tari. Cu greu, dar i-am spus, ce rău a făcut. A trezit în mine, a scos la suprafaţă, straturi pe care le credeam îngropate pe veci. Mă sperii de mine. De cât de puţin e nevoie, ca să mă tulbure.

— Au fost ceasuri grele şi pentru mine, spune Richi.

Îmi dau seama că nu înţelege cum trebuie. Crede că simt altceva. Îi spun că tulburarea nu e precizată, centrată în jurul lui.

— Ştiu, fiecare suntem un pretext pentru declanşarea unor forţe obscure, în celălalt. E un lucru pe care femeile nu îl înţeleg.

— Ba da, râd eu. Lucia Demetrius în *Destine*.

— E foarte mult, ca o femeie să ajungă să înţeleagă asta.

— Îmi pare bine că Roara nu e oarbă. Credeam că nu vezi ce schimbare e în mine.

După asta râdem mult. Vorbim despre noua cotitură din viaţa lui; plecarea peste o lună, la Sinaia, la familia Romalo, ca preceptor. Tuberculoza stimulează geniile (băiatul e bolnav). Aristocraţia familiei. Bătrâna doamnă De Graef, nevasta ministrului plenipotenţiar. Mama, doamna Romalo, delicioasă, băieţoasă, deschisă, simpatică, fină aristocrată. S-au plăcut. Toată familia e simpatică. Vorbim în glumă despre norocul lui. Despre bogăţia, despre luxul de evenimente care-i cad în poală.

— Şi, totuşi, nu scrii literatură.

— Nu, vezi, şi alţii care se întind ahtiaţi după o bucăţică de viaţă…

Pe urmă se plimbă prin odaie şi se plânge, serios, despre pierderea inutilă pentru el, de forţe, de timp.

— Crezi că eu mă bucur, dacă glumesc cu tine? Crezi că aveam nevoie de toate astea?

Se întunecă. Ne ţinem de mână. Vorbim descusut, fragmentat, de una de alta. De *Azi*, de Bagdasar[21] (vorbeşte frumos despre el. Spune că e un om inimos, binevoitor, se ocupă de o mulţime de lucruri. Neaşteptate. Cucoana, cu orbul. Pentru orbi, societăţi de ajutor, afară de revistă, catedră, tipografii… „E dintr-un sat cu mine”, i-a şoptit lui Richi, duios, confidenţial, în timp ce orbul vorbea la telefon.)

Vorbim iar despre acţiune (se înţelege, că vorbim pentru că eu nu fac nimic). Despre descurajarea tuturor. Despre timpurile astea atât de puţin propice scrisului. Despre greutăţile pe care le întâmpini, chiar când eşti „înăuntru”, după ce ai trecut „gardul viu care ţi se părea insurmontabil”.

Băieţii îi spun: „scrie, scrie”. Dar unde? Articolaşe pe care alţii le scriu mai bine ca mine? Faceţi o revistă lunară şi acolo am să viu şi eu cu ceva. „Deşi, pentru mine, publicarea de studii fragmentar…”

Şi eu mă plâng, că am ochii deschişi, deschişi de el, şi nu pot să fac nimic, nu ştiu ce să încep. Şi fiind slabă şi laşă, aştept evenimentele să vină, să izbucnească războiul, sau revoluţia, să se întâmple ceva. E tot aşteptarea pasivă, femeiască, nu mai e Făt Frumos, am schimbat forma doar.

Se întunecă. „Pune capul pe perniţă – îmi spune – să-ţi mângâi gâtul. E tot ce ai tu mai frumos”. Eu întind gâtul, ca Johanan, pe perniţă şi chihăi, „ca o fată de la ţară”.

— Parcă era mai lung altă dată, spune despre gât.

Îi explic că am guleraş înalt. Râdem mult. Despre aristocraţie şi

rosul unghiilor seara, când nu-i vede nimeni, despre polci dansante cu bătrâna doamnă, despre viitoarele mele escapade la Sinaia şi doamna din… lumea bună.

Îl întreb prin semne; şi când o să umblăm în toiag, tot…?

El dă din cap: da, tot…

Azi a fost prima oară că m-am uitat la gura lui Richi, ca la gura unui bărbat. Ştiu că e un mic episod, în prietenia noastră, că o să treacă, şi că ceea ce ne leagă e din altă esenţă, că suntem fericiţi să fim prieteni, că a fost doar primăvara la mijloc, în noi, deasupra noastră, şi o să treacă. Pe el o să-l ajute temperamentul abstract, „ciclic”, pe mine superficialitatea, pe care ştiu că au avut-o ultimele senzaţii, pentru mine.

Şi, totuşi, s-a schimbat ceva între noi şi, poate, o să rămână schimbat.

„Nu mai e bine ca înainte”, spun eu.

— Nu trebuie să fie bine. Să fie nou.

— Cum, tu spui asta? Tu care mă înveţi înţelepciune?

— Nu „nou”, cum crezi tu. Doar impresiile astea schimbăcioase, vagi, n-au ce strica.

„Suferinţa vine din lăcomie”, spune el pe urmă.

— O să scriem asta pe toţi pereţii tăi, frumos văruiţi.

27 aprilie 1939

Aseară, înapoiaţi de la *Viaţa fericită*[22] cu Elisabeth Bergner. Vorbeam, în pat, pe întuneric de filme vechi ale ei. Căutam să înnodăm subiectul unuia căruia îi spunea *Eşti al meu*. Ne-am adus câte ceva aminte, dar tot nu puteam să formăm un tot, o unitate, o continuitate logică. Spuneam eu câte ceva. Sorin câte ceva. Şi deodată a spus: „Marioara, tu confunzi două filme”.

Nu ştiu ce-a fost, nu ştiu ce spaime vechi au trezit cuvintele astea, ce rezonanţă, ce asociaţii subconştiente au trezit. M-a cuprins, m-a zgâlţâit, deodată, o frică teribilă. Confund două filme… Se amestecă vieţile, descopăr conturele, limitele pe care le respectăm în mod obişnuit. E o rostogolire anarhică, în noapte, în întuneric. Un om devine mai mulţi, o viaţă intră în alta, măştile se contopesc. E un moment întunecat, ca de creaţie. Mă ţineam cu amândouă mâinile de gâtul lui Sorin şi scânceam: „mi-e frică, mi-e frică”.

— Am avut eu un ton curios şi te-am speriat. Da, asta a fost. Nu-i nimic…

— Ba nu, ai spus: „confunzi două filme…”.

Am simţit, mergând pe stradă, că mă apucă cineva de braţ – Bebe.

Se mutase, în ziua aceea. Era frânt de oboseală.

— De ce nu mai vii pe la revistă?
— Nu-mi place. Mă simt foarte prost între toţi tipii ăia.
— Păi dacă vii ca un miel. Vino şi tu cu nasul sus.
— Nu, n-am pentru ce să viu.
— Intră şi tu în arenă, hai, scrie şi tu (ironic!) despre Pamfil Şeicaru…
— Sunt bleagă, Bebe, teribil…
— Hai, hai, dă ceva tare.
— *Balada* nu ţi-a plăcut, nu-i aşa?
— Da, e frumoasă în felul ei, dar…
— Nu e ce vreţi voi.
— Nu de asta…
— Mie mi-a plăcut mult volumul tău. Dacă nu ai începe să te repeţi, aşa, fără ruşine…
— Mă repet?
— Aha, dar dacă n-ar fi astea, zii, îţi place?
— Da. La revedere, Bebe. Se-nchid prăvăliile…
— La revedere.

Inegalitatea temperamentului mamei (Şi eu). O zi, e hrăpăreaţă, ţi-ar suge toată viaţa, te trimite dintr-un loc într-altul. Într-alta, nu admite să i se facă nici un fel de serviciu. E un fel copilăresc de a face în ciudă, de a se epuiza, arătând că nu vrea de la nimeni nimic. Ştia că merg la Fanny, croitoreasa. Avea de dus o bluză, şi avea şi multe alte treburi în dimineaţa aia. Mă-ntâlnesc cu ea în oraş – avea *rendez-vous* la oră fixă. Vine gâfâind, încinsă, dură, închisă, opacă. Nu-mi spune nici bună ziua, (nu poate face staţii, pauze gratuite, e ca o maşină pornită, în plin mers, are într-adevăr ceva mecanic, inuman, şi o întreb: „ai fost la bancă, mamă?")
— Nu, am fost la Fanny să duc bluza.
— Păi nu ştiai că merg eu, nu ţi-o puteam eu duce?
— N-am ştiut dac-ai să poţi!
— Ce înseamnă să pot? Cum să nu pot duce o bluză?
— Ei, acum am fost. Hai, odată, că mă grăbesc, nu ştiu unde mi-e capul, mai am de gătit, şi atâtea drumuri de făcut.

Aşteptăm pentru mâine, 28 aprilie, discursul lui Hitler. Răspuns lui Rossevelt care vrea să facă pe mediatorul, să se întrunească o conferinţă economică mondială. Hitler parează alianţele contra lui, frontul statelor ameninţate. Se întreabă: sunteţi ameninţate?
Şi ele, mititelele, răspund: Nouă? Frică? De cine să ne fie frică?
Anglia se screme, pentru introducerea serviciului militar obligatoriu. Frontul va avea 300.000 indivizi în plus.

Nu văd pe nimeni. Pe aproape nimeni. E ca o vrajă rea. Vine din mine. O boală. Cu cât aş vrea să mă apropii mai mult de ei, cu atât mă închid mai mult. Se poate lupta? Învinge asta? Richi (ironic): „E una din cele mai plăcute, mai inofensive şi elegante forme ale bolii. Fii mulţumită că nu alergi pe stradă şi nu urli: Eu sunt Maria Banuş!”

— Cum, timiditatea e o formă a megalomaniei? Aşa spune Adler?

— Sunt corelate, complexul de inferioritate cu cel de superioritate. Ceilalţi sunt mai tari ca mine, eu nu sunt ca ei, ei sunt mai vulgari, eu nu pot fi ca ei, deci mă izolez… vezi cum se întretaie astea. Şi ceea ce voiam eu înainte, perfecţia, ieşirea din real, avea ca rădăcină tot asta, tot boala.

Mama-mare se mişcă din ce în ce mai încet. Uneori ne enervăm, parc-ar face dinadins, aşa dă impresia. Şi ea se enervează pentru că lucrurile n-o mai ascultă, ca înainte. Toate sunt prea greu de făcut. Se leapădă de toate. Când îi ceri o lămurire domestică, dă din umeri. E tot mai des încruntată, supărată pe viaţă. Numai Sorin izbuteşte s-o descreţească, aşa, ca în zile bune (adică, s-o „încreţească” în surâs larg). Mama-mare a stat în picioare în baie şi am spălat-o pe spate. Nu se poate aşeza în cadă, pentru că n-are de ce să se apuce şi nu mai poate să iasă. Avea un spate rotund şi neted, ca o pâine mare, albă.

Aştept erorile fecunde.

Caut să-mi reamintesc cum era „atunci”. Pentru o clipă să devină prezent. Să mă descojesc, să rămân miez. Să fiu în contact direct cu existenţa. Să-i simt fluiditatea, ca atunci. Să mă ating de ea.

Telemetrul la aparatul fotografic, când nu e potrivit, arată imagini duble. Una, opacă, mai consistentă; alături una transparent luminoasă. Îl potriveşti, până ce, încetul cu încetul, cea transparentă intră în cea întunecată, în cea reală. Şi rămâne un singur corp, şi el e cel bun, cel adevărat, cel la locul lui.

Să fie viaţa asta precis conturată, fără margini difuze, transparente, imaginea bună? Oare asta să însemne că şi faţă de viaţă am potrivit imaginea cea bună?

Da, e distanţa bună pentru viaţa socială, pentru cea în familie, dar nu e existenţa adevărată.

Sufletul lucrurilor e ca un fum, e o aureolă, şi fumul se pierde în alt fum, nimic nu stă pe loc, totul se întrepătrunde, asta e existenţa care se duce de la mine, o pierd, rămân Marioara, fată a cutărora, nevastă a cutăruia, în rochia cutare, cu dispoziţia cutare, şi era o vreme când fiecare literă a numelui ăsta, Marioara, se topea ca o băşică de săpun, se risipea în viaţa lucrurilor dimprejur. Da, da, ştiţi ce era „M”? Era un cârlig de prins rufele, într-o curte mare, într-o dimineaţă de primăvară, şi vocalele numelui meu zăngăneau în inelele de alamă ale

perdelelor, pe care mama le scotea de la ferestre (era scuturătură mare, de Paşti), şi „r”-urile se încolăceau în cârceii cruzi de iederă şi viţă sălbatică, în cârceii acrişori şi „Marioara” nu mai era de aflat nicăieri şi atunci existam.

28 aprilie 1939, Bucureşti

Despre falsele însănătoşiri. Mergeam pe câmp la Zărneşti, respiram adânc, pipăiam plante, trăiam simplu. Îmi spuneam: mă vindec! Şi o credeam. Intram într-un ritm larg. Credeam că asta înseamnă să fii sănătos. Erau primii paşi într-o nouă boală. Nu mă împăcam cu realitatea. Fugeam de ea. Când m-am întors printre oameni, am observat că n-avem nimic să ne spunem. Şi chiar dac-am avea, eu sunt încleiată. M-am vindecat printre vegetale şi acum le semăn. Mă zbat în jurul rădăcinii mele. Întind braţele zadarnic.

Şi agitaţia celorlalţi mi-e străină. Mi se pare absurdă. O învârtire absurdă. O învârtire pe loc. Toate astea sunt simptome de boală sufletească. Aşa încep psihozele. Nu vreau.

Ieri m-am plimbat cu Richi. E foarte plin, foarte sigur de el. E conştient de sine, fiecare glumă a lui, mai groasă sau mai subţire, ce revelatoare: străzi botezate cu numele nostru (pe unde trecem noi), distincţia (din profil, când doi se priveau într-un geam). La „Tinerimea artistică”. Mâzgălituri, nuduri isterice, false simplicităţi şi masivităţi (Baraschi).

Mi-a zâmbit prin geamul băcăniei. Eu eram înăuntru. Mă aştepta pe trotuar. – „Ai fost aşa de dulce”. Eram cu foile plisate, tabac, şi bluza albă. Pălăria albastră.

La prânz, Sorin vine târziu. Mă întreabă surâzând: „Şezi bine pe scaun? Are patru picioare?”.

Am presimţit ce-o să urmeze: Plecăm? Unde?

— Zărneşti!

Zărneşti. Măciucă. Frig. Cavou. Dezgroparea morţilor. Spălăm oase albite. Convoi sinistru. Zâmbete, fesele doamnelor Streitferdt şi Strebinger. Glumele lui Walter: „Obst du mich liebst?”.

Amalia din gara Zărneşti. Şinele multe, multe. Băuturi spirtoase. Cumpărăm la consum. Biliard la cantină. Ica, Iapa, Lydia, Aurica, Domnul, Copila băcan, madam Daisa. Plimbarea pe trotuar, plimbarea pe câmp. Indigestii de prea multă lene. Şi Rilke nu mai e. Nu mai sunt traduceri. Romanul? Ha, ha, ha. Despre domnul trapez? Despre guşile plurale? Poate doriţi roman social? Despre convieţuirea ploşniţelor cu gândacii, despre antagonismul dintre dovlecei şi zahăr, despre greva lămpii cu petrol.

Voiam să zâmbesc. Nu puteam să-mi descleştez gura. „Nu e o

catastrofă”, mă consola Jacques. Într-adevăr, nu e plăcut. E un sat păcătos, unde nu găseşti de nici unele. N-ai confort, n-ai unde mânca. „Dac-o să fiţi acolo, o să venim şi noi, la vară”.

Mama, către Sorin: „Ce vrei, te-a ţinut toată iarna degeaba, acum te trimite unde are nevoie. Prinţi nu poate trimite, tot ingineri…”.

După-masă, criză de lacrimi. Văicăreală. Uşurare. Poate că tot o să scriu.

Am terminat *La nausée* a lui Jean Paul Sartre[23]. Analiză amănunţită a unei psihoze provocate de singurătate, lipsă de activitate. Sub tema specială, sub condiţiile speciale, care îngroaşă violent trăsăturile, citim drama existenţei. A existenţei pure, neatârnând de social. Individul, Antoine Roquentin, se simte un plus, o absurditate, între toate celelalte obiecte care sunt plusuri, absurdităţi. Admirabile paginile în care rădăcina îşi pierde personalitatea. Îşi pierde funcţia, care o delimitează. Reintră cu toţii în existenţă. Stări care de obicei nu se descriu. Ca extaze, pe care şi eu le-am simţit ca atare. Sartre le simte crize. Prelungirea unor stări care la oameni normali, există numai în fulgerări cu durata de secunde, se transformă în „nausée”. Apucă un obiect, un cuţit, şi deodată îşi pierde funcţia, devine altul, mâna unui vecin de masă, la cafenea, e un obiect mare, păros, bretelele casierului au o personalitate enervantă, de culoare indecisă, între *bleu* şi *mauve* (nu se decid să devină *mauve*). Totul se învârteşte etc… Când se întâmplă asta în cafenea e în urma unei „decepţii la sex”. Patroana cu care voia să se culce nu e acolo. Şi greaţa vine. Toată cartea are o culoare cenuşie, aspră, cinică. Dinadins, voită. Te dezgustă de existenţă. Era mai frumos dacă o lăsa până la urmă aşa. În ultima pagină pătrunde însă o nenorocită de rază. Eliberarea prin scris, arta, literatura. Răzbate franţuzul „clerc”.

Bestia umană, la cinema, mi-a făcut gust să citesc Zola (am vrut să scriu, distins, „să recitesc”, dar n-am citit mai nimic[24]).

3 mai 1939

Sunt plictisită şi goală. Nu pot să scriu nimic (nici nu încerc).

„Je me survis?”, am râs cu Richi (din Sartre). Sunt prostii laconice care rămân înfipte în cap.

L a A n a. Mizerie cu surâs, nemţească, idilică, optimistă. Totul fără culoare definită, patinat de vreme, şters, zugrăveala, covoarele, plapuma. Vorbim despre examene. Ana e veşnic tânără, veşnic tânără deşi e mai mare ca mine. Luptă, învaţă, dă meditaţii. S-a surmenat. A făcut o recidivă de gripă, era să dea într-o congestie. Inima slăbită. Trebuie să stea întinsă pe spate. Riscă să piardă anul de Seminar Pedagogic, dacă nu se poate prezenta la ultimul colocviu, şi n-are voie să înveţe. Desfiinţându-se Seminarul Pedagogic, nu pierde numai un

an, ci ani de muncă.

Îi place rochia mea. Mi-e ruşine. Îl aşteaptă pe Mic, doctorul şi iubitul ei. Mai are unul: pe Victor. Se sărută cu amândoi. E fecioară. Pe Mic îl iubeşte, cu Victor poate că o să se mărite. Vin nişte mătuşi în vizită. Vorbim nemţeşte. Una, de 70 de ani, spune că tot o tulbură primăvara.

Ana are o criză de nervi, plânge. Îşi şterge ochii cu degetele. Mătuşa spune: „Dacă pe mine, mă face primăvara nu ştiu cum, mai sentimentală, cum să nu fie Annerl…”

Annerl tresare. Sună doctorul. E rotunjor, negru, cu părul niţel cărunt, cred. E o lumină murdară, proastă. E jovial, un adevărat doctor, ieşind din crisalidă. O îngrijeşte şi pe mătuşă, care se răsfaţă, cere voie să mănânce mai multe feluri: „Jetzt habe ich Appetit bekommen”; doctoraşul e generos, îi permite, mătuşa e satisfăcută.

La N i n a R u s s o. Mi-e dragă. Era seara, făcuseră paturile în toate părţile, saltele pe jos, s-au jenat. El avea un zâmbet încurcat. Am vrut să plecăm. Pe masă, erau table. Nina, ţinându-se de uşă, ţeapănă, cu părul vâlvoi, cu pielea smeadă, nefardată de loc, vine din baie. Se scuză că e aşa. Nu poate mişca piciorul deloc. Are ligamentele slabe, la rotulă. I-a fost tot timpul frică să nu se repete accidentul, şi, iată s-a repetat. Într-o dimineaţă cobora din pat, şi-a scrântit din nou piciorul. A simţit ca o pârâitură, un zgomot surd. A ştiut ce înseamnă. Acum trei ani, a mai avut asta. Din mai în octombrie a durat. Atunci l-a avut în ghips. Acum trebuie să poarte numai nişte bandaje speciale. Caut s-o consolez. Va să zică, nu e aşa rău ca atunci. O să treacă mult mai repede. Dr. Russo a vorbit de 8-10 zile.

— 8-10 zile o să fie ţeapăn de tot, în bandaj, pe urmă încep masaje, gimnastică, cu efect foarte lent. Şi până când am să-l simt iar sigur, al meu, cine ştie cât o să mai ţină. La început mi s-a părut că n-am să pot îndura, deşi e o prostie să spui asta, omul poate suporta oricât, dar m-a găsit şi într-o stare de slăbiciune, de nervi. Stai să-ţi spun ce am avut din toamnă. De la alăptarea fetiţei mi s-a făcut o mastită. O umflătură mobilă la sân. Am crezut că-i cancer. Îţi închipui în ce stare am fost. Am fost operată, cu anestezie. La operaţie, mi-a ars sânul cu un dezinfectant. A trebuit săptămâni de-a rândul să merg la pansament. Aşa am rămas cu sânul ars, roşu. Nu-ţi spun ce dureri. Doctorul spune: „Cine te vede? Ce-ţi pasă?”. Dar e foarte neplăcut. Pe urmă, o furunculoză tot la sân, o falcă umflată, şi toate, toate n-ar fi fost nimic, numai piciorul să fi fost sănătos. Să te simţi om întreg, pe propriile tale picioare. Uneori, mă trezesc noaptea, îmi spun, nu se poate să fie adevărat, încerc să mişc piciorul, şi când simt că e adevărat mă apucă o greaţă, un leşin… Mergem s-o vedem pe Nicole, dormind. Are o pijama care-i acoperă şi lăbuţele de la picioare. Capul negricios şi l-a

vârât într-un colţ al patului.

R i c h i l a m i n e. La 6 după-masă, mă găseşte aproape gata să plec. Sunt veselă. Nu vreau să-i spun unde merg. Se aşază pe un colţ al divanului.

— Dacă nu-mi spui tu, nu-ţi spun nici eu ce aveam să-ţi spun. Nu ştii? Cine nu-i receptiv, nu primeşte…(Ştiu că n-are nimic să-mi împărtăşească, e un joc, îmi face în necaz). Îmi tai unghiile. Se mohorăşte din ce în ce mai rău. Capătă o faţă închisă. Doamne, cât ştie să fie de antipatic. Are o mutră de om rău. Domnul impresar moral e sever. Dar mie, azi, puţin îmi pasă. E în mine un echilibru, o bună dispoziţie rară, care n-are nevoie de nimeni, pe care nimic n-o poate răsturna. Îl întreb de ce e rău şi aşa…

— Cum?

— Antipatic

— ?

— Ai venit numai să-mi strici dispoziţia.

— Am să mă feresc altădată.

A luat un ton de cavaler medieval. Deşi i se pare că e sus pe cal, eu îl văd în burta mă-sii, cum se plămădea omul ăsta mic şi dur din viaţa nervoasă, de „panică”, de „catastrofă”, de „negativism” a mamei lui, din firea mohorâtă, egoistă, sălbatică a lui taică-său. E pur şi simplu o reacţie temperamentală, deşi el vrea să-i dea lustru.

Glumesc, îi arăt cutia cu mărgele, le mişc pe degete.

— Tot joacă, joacă, face cu scârbă.

Ei, da, joaca nu e un păcat, e un har, şi dacă el nu mai poate să fie niciodată tânăr, superficial, plin de freamăt nemotivat, n-aş vrea să fiu în pielea lui, cât e el de „bogat”, cât înţelege el de multe.

E u, l a L u c i a, în casa nouă. Creton, canapea galbenă, icoane, tablouri şi flori. Despre bărbaţi, Balcic, prieteni. Îl criticăm pe St. Ne plângem de critică. Vorbeşte de o piesă pe care o scrie cu „generaţii”. Despre rochii şi Anişoara Odeanu[25]. Nu-i mai place, e prea „muiere”, cultivă tot felul de ţânci. L-a chemat la ea pe Victor Popescu[26]. Ştefan a vrut să fie cu mine, la Lucia. Nu l-a lăsat, să nu ne strice după-amiaza, „– Chelemecul”.

Am deziluzionat-o data trecută. Am fost de un negativism… Armată nu, patriotism nu, asta nu, cealaltă nu. Şi i-am răspuns în doi peri când m-a întrebat dacă de ea m-am ataşat.

Râd. Îi explic ceva.

Mă-sa, grasă, în papuci, glumeaţă. Plânge cu doamna Costescu Duca. A fost concediată, scoasă la pensie de la Operă. Domnul Demetrius joacă table cu un prieten, pe balcon. „Je suis une femme entretenue”, se întinde Lucia, râzând. I-a dat, iubitul, un chinez de

ceramică şi o vază de cristal.

Vine Margareta Papagoga, „comedia”. Regret că trebuie să plec.

La Cişmigiu, seara, cu Sorin

Sunt uşoară, ieşită din mine, din cloacă, fără trecut, viitor. Sunt clipă. Masive [straturi] de panseluţe. Lampioane de fier forjat, în rondoul de piatră. Fete multe, fardate tare. Un aer de senzualitate, de vară, deşi afară e încă rece. Concert de broaşte. La mijloc, cocostârcul – dirijor. Perechi ireale pe bănci. Ne plimbăm cu barca. Vâslesc şi eu. Tot spre *jet-d’eau*. Sorin e grav astă-seară, nu râde deloc, zâmbeşte rar. Spune: „eşti frumoasă”, îmi mângâie în barcă picioarele.

— Nu-i adevărat. Şi dacă nu stai cuminte, nu mai merg cu tine la Cişmigiu.

Ton fals de glumă. Sunt bătrână, vlăguită la suflet. Nemulţumită, tare, tare, de mine. De ce nu lucrez?

Trebuie neapărat să înving jena care mă paralizează de câte ori vreau să scriu. Mă supără promiscuitatea gândurilor mele, cu ale lui R. Am impresia că îl parafrazez, siropos. Sau că se amestecă în tot ce fac. Îl văd râzând ironic sau rău.

[Decizia de a reveni la literatură se concretizează imediat prin modificări aduse în schema proiectatului roman]:

„Ted trăia cu Vera şi totuşi, Marta, în obsesiile ei dinaintea morţii, o vede pe Irina, numai pe Irina, care dispăruse de mult din viaţa lui Ted.

Grig, care o iubise, adolescent, pe Vera, le înlesneşte cunoştinţa: Vera, Ted. Socoate că e interesant. Poate o eliberează pe Marta? Nu se gândeşte la asta, nu se gândeşte deloc la suferinţele ce le-ar putea provoca. Urmează scena Grig – Ted (R. – S.), de ruptură a sfârşitului de prietenie. Pasiunea Ted – Vera evoluează fără să ştie Marta nimic. Simte numai şi nu-şi poate explica zbuciumul, îndepărtarea lui Ted. Capătă tot felul de explicaţii, puţin plauzibile. Le crede pe toate, dar instinctul ei luptă, nu poate accepta. Nu face nici un gest de investigaţii, de urmărire. Nu poate, cu toate sfaturile mamei.

Grig simte că se petrece o dramă. Nu intervine din repulsie pentru trăire de soiul ăsta, din laşitate şi lene. La un moment dat, Marta se desparte de Ted. Lunile de stagnare, de oprire a duratei.

Ted o întâlneşte pe Vera de braţ cu Iuliu. Scena violentă. Ca să se răzbune, o cheamă pe Marta, patetic, umil, disperat. Apoi iar dispare. Marta nu mai poate suporta. Ziua sinuciderii.

Grig află. Suferă simplu, adânc. E speriat. Dacă şi Vera? Caută s-o convingă, să se despartă. Vera bănuia că Marta s-a sinucis din cauza lui Ted, dar nu voia să-şi mărturisească. Ted îi spusese că s-a despărţit de ea. Nu se poate despărţi. Din cauza bolii Anei, îl vede mai rar.

Paginile de jurnal şi schiţele Martei sunt în mâinile lui Grig. Grig i

le arată Verei, ca piese zguduitoare de convingere, ca să ia o hotărâre. Vera suferă, dar n-o ia (hotărârea). Întâlnirea, seara, spre farmacie, cu Ted şi Irina.

Marta, înainte de a muri, a ştiut va să zică, mai bine ca ea! Irina există, Irina, singurul lucru pe care nu l-a înţeles din jurnalul Martei. De ce o obsedează Irina?

Ana moare. Vera pleacă la ţară. Se însănătoşeşte strâmb, fals. Capătă un calm, care e tot boală. Numai că are iluzia de însănătoşire.

Trebuie să se întâlnească cu Grig., să-l găsească agitat de noi lucruri, de probleme vii, actuale, ca să se trezească încetul cu încetul. Să iasă din ea. Să se vindece cu adevărat.

În schema asta trebuie să intre multe, multe pagini de atmosferă. Trebuie puse în lumină câteva probleme care-mi stau la inimă:

Încercuirea tinereţii de către bătrâni;

Stagnarea duratei în dragoste (înainte de a se transforma în amintire stereotipă);

Dificultatea „ieşirii din noi", a schimbării stilului de viaţă;

Curgerea vieţii – închistarea ei pentru bătrâni.

Vera trăia mai mult cu Piciu. Ana era veşnic în călătorie, pe la rude, în provincie. Şi chiar când era la Bucureşti, lipsea zile întregi, şedea pe la prietene. Îi plăcea taifasul, îi plăcea să vorbească. Iute, de toate. Piciu nu se simţea jignit, se obişnuise. Didi se sacrifica pentru menaj. Didi e fata mai mare a Anei şi a lui Piciu, şi sora Verei. Avea „sacrificiul" pe buze şi „intelectualitatea" Verei pentru toate scenele, în care i se refuzau bani de toalete.

14 mai 1939, Bucureşti

Alea jacta est! Mi-o fi stând bine, ca Cesar, pe malurile Rubiconului trecut?

Era iar să scriu ca o muieruşcă. „Totuşi nu sunt fericită". Ca şi cum fericirea aş fi căutat-o!

Trebuie luptat, lucrat alături de ceilalţi, atâta tot. E o condiţie esenţială, ca să trăieşti, să nu putrezeşti. Atâta tot. Fenomenele accesorii sunt mai puţin interesante decât credeam noi altădată. Totuşi să povestesc.

Richi nu venise la mine numai „ca să-mi strice dispoziţia", cum îmi spuneam eu. Venise să mă îndemne să lucrez pentru *Ideea nouă*. Dar tăcuse. Cică fusesem neatentă, vârâtă până peste urechi în bucuria mea de muiere. „Un bărbat şi în pat să fie, alături de o femeie, dacă vii să-i vorbeşti ceva tot te aude". Dar eu nu… „Asta e ziua bucuriei, a exaltării, nu mai vreau să ştiu de nimic altceva…".

Am protestat bineînţeles cu patimă, în numele sănătăţii. Exagerează, falsifică, mă terorizează. Eram veselă şi atâta tot, ca şi cum asta ar fi

un păcat.

În sfârşit, nu venise să mă necăjească. Ne-am împăcat. Îmi mărturiseşte că nu poate să fie supărat cu adevărat, pe mine. Nu trage cu piciorul după ce ne despărţim, nu înjură. – Eu, da. Ezit să răspund dacă accept să scriu. Am scrupule, teamă, timiditate, neîncredere, panică. Până la urmă, accept. Îmi dă câteva zile. De sâmbătă până joi. Îmi cumpăr un maldăr mare de cărţi, reviste. Încep să citesc una, mi se pare prea mare, o las, încep alta. Am nişte emoţii teribile. Îmi umblă mai multe lucruri prin cap. Am să pot găsi expresia? Notez câte ceva, în febră. Miercuri seara, aveam numai nişte notiţe gata. Dar mă treceau căldurile. Vin musafirii (Aurelie &), trebuie să cobor, să zâmbesc, nu am curaj să fac pe omul important, ocupat. Vine Richi. Ia un sandviş, pleacă, vine din nou seara, ca „să mai stăm de vorbă”. Îi citesc notiţele. Aprobă, bune. Mă înviorează asta teribil. Îi spun despre planul cu M. Eliade. Aprobă. „M. Eliade şi universul feminin”. Pleacă. Lucrez cu râvnă până la 3 noaptea. E gata articolul. Nu pot dormi. Mi-e tare cald. Au început, de durere de cap, să-mi zvâcnească tâmplele. Dar e foarte, foarte bine. De mult n-am mai simţit aşa, că trăiesc. Nu contează nimic altceva, decât lucrul şi datoria împlinită. Sunt ca într-altă lume. Joi seara la tipografie, cu Richi. Sunt niţel prea elegantă, deşi R. m-a avertizat.

Profesorii Bagdasar, Vlădescu-Răcoasa, Miron Constantinescu, Meniuc[27], Suter, Isac, dna Façon[28]. Oameni simpatici, deschişi. Îi simţi vii, activi, sănătoşi. Bagdasar luceşte de sănătate ţărănească. V. Răcoasa seamănă teribil cu H. Fischer-Galaţi şi mi-aminteşte de spiritele scabroase ale lui S.: Vlădescu-*C*ăcoasa! Pe cine nu batjocoreşte S.? Miron e comunicativ şi simpatic. Când intră toţi (R. şi cu mine veniserăm ceva mai devreme), Bagdasar spune: faceţi prezentările singuri. Se perindă toţi dinaintea mea (şed lângă o masă) şi mă simt jenată şi ridicolă niţel. Trece repede senzaţia asta. Richi mă cheamă lângă el, într-un loc „mai apărat”, între o casă de bani şi o masă. Sunt într-adevăr apărată şi îi văd pe toţi. Ni se dă să citim programul-manifest al revistei. Cine are vreo obiecţie, vreo adăogire de făcut, s-o facă. Bagdasar propune să se intercaleze cuvântul „naţional”. Se acceptă. Se introduce în două pasaje. R. spune: „în două locuri, cred că-i de ajuns”.

Se vorbeşte despre una şi alta, în legătură cu revista. Ce mai trebuie dat, ce studii, ce cronici. Munca nu prea e precis divizată. Nu au material destul. Nici pentru jumătate revistă.

Dau şi eu articolul. V. Răc. spune: „A, despre M. E.” (are o mutră încordată, speriată. Crede că-l laud).

— Îl atac.

— Da, domnul ăsta trebuie scuturat, zgâlţâit niţel.

— L-am zgâlţâit eu bine.

Bagdasar: Un pamflet?
— Mda..
Richi: Nu, nu-i pamflet.
Se pune chestia dacă să existe şi literatură, poezii, nuvele. V. Răcoasa e împotrivă. Vrea o revistă serioasă, de cultură. M. Const. şi cu mine şi Richi suntem pentru. Bagdasar ezită. Nu s-a hotărât nimic. Dna Façon e slăbuţă, timidă şi drăguţă. Richi spune că are un cap bun şi e citită. Bagdasar anunţă că şi Rădulescu-Motru dă un articol. Vlăd. R. sare în sus. Asta e o revistă a tineretului? Cu Răd.-Mt. Care a trecut prin toate partidele? Care e orice şi merge cu oricine? Mâine, dacă ar veni comuniştii ar fi comunist…
Bag. Râde încurcat.
R.: Nu-i totuna să fii înainte şi să fii după…
Nu se ştie. Rămâne articolul lui Motru? Nu?
E ceva deschis, hotărât în toţi oamenii aceştia. Cum spune R: „Nu se simte fundul, ierburile…”.
Ne despărţim cordial.
Eu sunt foarte agitată. Povestesc acasă despre revistă. Mama pune întrebări naive.
— Bagdasar e ăla care a fost nebun?
— Nu, ăla e Baltazar.
(Şi eu care credeam c-am dat-o gata cu „profesorul Bagdasar”.)
Mama-mare: „şi se înscrie şi Richi acolo?”
— Da, se înscrie şi Richi…
Mama: Broşteanu o să scrie şi el?
Râd.
— De ce râzi?
Îi explic: el e antisemit etc…
Mama, naivă: Şi revista asta n-o să fie antisemită?
Florica a aflat şi ea că lucrez la ceva „secret”.
— Nu-i deloc secret. E vorba de o cronică literară la o revistă nouă.
Se miră şi Arthur, cum în vremuri aşa de tulburi, se mai poate ocupa cineva cu scrisul, cu lucruri dintr-astea, cu frumosul.
O cheamă cineva la telefon.
— Allo, da, aici e doamna Munteanu (pe fiecare cuvânt apasă cu un fier greu de călcat). Cuvintele rămân netede, sticloase, scrobite, ca o carte de vizită: doamna avocat Munteanu. Se simte bine; e chemată la telefon, e doamna avocat.
— După mine… Arthur însă, probabil că nici n-ar fi făcut ce cred eu, poate… Eu nu suport vanilia, în nimic. Nu iau *crème-renversée*. Adu ciocolata, Ilona. Ia şi tu, Marioara! Ei, ia o bucată! Ce, îţi faci ambiţia? Vrei să-ţi arăţi voinţa? Eu nu înţeleg cum nu-i place cuiva ciocolata când eu o ador.
— Ăsta-i dreptul tău, nu concepe că altuia îi poate place altceva.

Râde cu nuanţe: ştie ea atâtea, dar nu vrea să spună, e politicoasă şi în acelaşi timp e diplomată, viaţa a învăţat-o câte ceva…

Lui Marcel, care o tachinează că nu i-a scris complet, în agendă, Ocolul la care trebuie mers, a scris numai S.T.B. (Cum puteam visa la ce Ocol?) îi pune în faţă un zid de demnitate.

— Îmi place mie când începi să fii ironic.

…Ţi-a spus Sorin că l-am luat de scurt? Da… şi-i spune lui Arthur: „amână nunta pentru la toamnă, să pot veni şi eu”. Parcă n-ar fi posibil să-şi ia două zile concediu. Asemenea lucruri nu pot să înţeleg. Când e caz de forţă majoră…

Marcel: nunta nu e caz de forţă majoră.

— Iar eşti ironic?

La tanti Coca, aseară.

Florica: o să vedeţi voi ce mondenă am să devin şi elegantă. N-o să mă mai recunoaşteţi. O să spuneţi: asta e Florica?

(De doi ani ne ameninţă. E totdeauna foarte bine îmbrăcată. Dar are veleităţi, aspiraţii, ranchiune nesatisfăcute: „Haina face pe om, domle. E indiscutabil. Totul e cum te prezinţi!”)

Marcel, în mod excepţional, nu juca. Şedea alături de mine, pe canapea. După ce am discutat despre afaceri mari cu măşti de gaze, din care se fac milioane – şi Marcel a devenit profund şi gânditor şi a spus: Da, din slujbă nu te poţi îmbogăţi. Un slujbaş poate trăi raţional, în sfârşit procurându-şi cele necesare.

— Făceam socoteala, într-o zi, cât îi trebuie unui om pentru îmbrăcăminte şi am ajuns la nişte rezultate fantastice, mai mult decât pentru mâncare îi trebuie. E teribil câţi bani merg într-o gospodărie; azi am fost cu Florica şi am ales stofă pentru studio.

— Aţi cumpărat?

— Nu, dar o s-o luăm. Şi un Shell-gaz cu două ochiuri am luat. Şi-a luat Florica un imprimeu. La O.T.I.L. Fantastic de scumpe. 1.200 de lei metru a cerut, a lăsat la 900. 3.600 lei numai materialul. 5.000 lei o rochie. Ce spui de Gina, ce elegantă e? E foarte plăcut, cred, pentru un bărbat, să-şi poată îmbrăca nevasta aşa. Dar câţi bani intră în astea. Cât trebuie să câştige Leonaş După asta, am fost cu Florica la modistă. Se chema că e gata pălăria şi am aşteptat un ceas. Mă cam enervasem.

De la masa de *rummy*, soseşte glasul Florichii, nemulţumit că Marcel dă prea multe amănunte.

— Am fost după Shell-gaz şi de aia m-a însoţit pe urmă. Vedeţi că aud tot ce vorbiţi. Să fiţi prudenţi…

Eu sunt prudentă şi vorbesc de cinematograf, teatru… Au văzut şi ei *Oameni de mâine*[29]. Marcel e entuziasmat. Spun că şi mie mi-a plăcut foarte mult. Dar *Drumul vieţii* l-a văzut? Era mai serios lucrat şi n-avea americanisme, în special…

Iată, tot n-am fost pe placul Floricăi. De la masa de rummy, un glas necruţător şi sarcastic se ridică: „Dragă, ăsta e un film pe care trebuie să-l simţi, cu inima, nu să-l judeci”.

Neexistând replică la atâta inimă, nu răspund.

Gina e senzaţia serii. O femeie într-adevăr elegantă. Are câteva sute de mii pe ea. Intră, în pelerina de vulpi argintii. Picioare foarte subţiri, în ciorapi ca pânza de păianjen, pielea feţei conservată, se simte institutul de înfrumuseţare. Unghiile violete, nesfârşite. Gura tare roşie, faţa palidă, reţea fină la ochi. Gâtul moale. Mioapă. Mai „distinsă” decât oricând.

— Ce faci?

— Vai, am atâtea tracasări, alergături încoace, încolo, când viu la Bucureşti e ceva teribil. Imobilul mamei care trebuie vândut, reparaţii la casă, şi sora mea care s-a operat azi de rinichi. Da, o să merg, probabil, să mă odihnesc la Sinaia, dar am auzit că e frig, urât. Ştii nu vreau să fie la cazinou. Un poker? Mda… ştiţi, sunt cam „fauchée”; mai am eu ceva franci, dar nu i-am schimbat încă.

— Vrei să faci şi o afacere astă-seară, să câştigi la vânzarea francilor. Te pricepi…

— Am avut şi de la cine învăţa. Da, tot acolo locuim. Salonul era aranjat când ai fost tu? Numai lampa din colţ nu era? Ah, a făcut senzaţie, cu volanele ei, şi mama care se lăuda la toată lumea: „C’est chic qui a fait ça”. Toată lumea ar fi vrut să mi-o copieze.

— Şi n-ai lăsat?

— Aş, da de unde. Dar franţuzoaicele nu se pricep… Dormitorul vreau să-l schimbăm. Aş vrea ceva mai elegant. Tapisat cu mătase. N-am fost mulţumiţi de el.

Mendală: Vouă vă trebuie un pat mare.

Tu n-ai dormit cu Mami să ştii cât loc îi trebuie lui. Uite, aşa doarme. A vrut şi o cuvertură separată dar asta nu i-am admis.

Beatrice vine mai târziu. Henriette îmi şopteşte: „e prima oară că se întâlnesc”. Beatrice are o eczemă şi se scarpină tot timpul. Când nu se scarpină ea, o scarpină Şerban, studentul în medicină care-i face injecţiile şi autohemoterapia.

— Nu vezi câtă plăcere îi face?

— El poate să mă scarpine, nu mai am secrete pentru Şerban, a văzut atâtea.

— Ce-am văzut? O să se creadă cine ştie ce? Azi de pildă, numai nişte chiloţi bleu.

— Şi alaltăieri tot bleu. Dar erau alţii, îţi jur…

Se servesc lucruri delicate pe tăvi mari de argint. Puiu spune glume cu bâlbâiţi şi cu scoţieni. Şi cea cu banchetul. Dacă vrei să mănânci liniştit la un banchet, îi spune Levi lui Moriţ, şi să scapi de cucoane îi spui vecinei din dreapta:

— Sunteţi căsătorită?
— Da.
— Aveţi copii?
— Da.
— Şi cu cine, doamnă?
Ai scăpat de ea.
Celei din stânga:
— Sunteţi căsătorită?
— Nu.
— Aveţi copii?
Şi ai scăpat şi de asta.
Celei din faţa dumitale:
— Sunteţi căsătorită?
— Da.
— Aveţi copii?
— Nu.
— Şi cum faceţi?
Apoi mănânci liniştit.

14 mai, 12 noaptea

Când vrei să scrii despre un lucru, un fapt, o atmosferă pe care ai trăit-o mai de mult, nu mai găseşti amănuntele sugestive care să ţi-o recreeze. Şi acum, deşi sunt în aceeaşi seară, cum pot să povestesc plimbarea? Aveam de gând să stau acasă, să citesc. Apoi m-am hotărât să merg până la chioşcul din colţ, să schimb *Universul literar*. Îmi dăduse din greşeală pe cel de săptămâna trecută. Am întrebat-o pe mama: „Voi ce faceţi, ieşiţi?"

— Poate că da.

— Unde?

— Nu ştiu, încă!

— Eu m-aş duce să schimb o revistă. Dar trebuie să-mi pun alţi ciorapi, altă rochie…

— Aşi. Eşti răcită. Pune numai o haină deasupra. E noapte, nu se vede.

Aşa am făcut. Am intrat în stradă, ca într-o pădure. Cum era la Mărgineanca. Simţeam că trebuie să umblu astă-seară, să înaintez. Să nu fiu „chic", să nu trebuie să fac conversaţie cu mama, să nu trebuie să mă amuz oficial şi obligatoriu. Să merg, să mă întâlnesc cu noaptea, cu strada la întâmplare. Să fie o apropiere lină, nesilită. Să mă uit, să trăiesc uşor, să mă uit pe mine.

Şi m-am întors, am lăsat revista în bucătărie, le-am spus: „Mă duc puţin să mă plimb". Mama a fost foarte modernă şi înţelegătoare, m-a ajutat să găsesc un batic la ea în dulap, numai Jacques, niţel prea

târziu, cum se trezeşte el totdeauna, în momentul când ieşeam pe uşă, a întrebat aiurit: „Despre ce e vorba? Ce chei? Care chei din dos?”.

Am lăsat în urmă comentariile, m-am desprins neobişnuit de lesne de lestul domestic, am trăit din plin seara asta minunată.

La Richi era întuneric. Am ciocănit ca să-mi fac datoria. Eram sigură că sunt plecaţi la mătuşa lui, şi nu ştiu unde stă. Mi-a deschis numaidecât.

— Nu ştii? Aşa stau eu, pe întuneric, e mai odihnitor. Era în pijama. L-am chemat să ne plimbăm. Am aşteptat puţin. Am auzit de dincolo, cum îi spune maică-sii, înăbuşit şi aspru: „Lasă, ai să deretici pe urmă, du-te şi stai cu ea”.

A venit. Are un zâmbet dureros, vecin cu plânsul, cu tremurarea buzelor înainte de izbucneşti în lacrimi. Şi într-adevăr, a plâns.

Că toţi o lasă. Richi pleacă, rămâne singură.

Şi Richi, din nou a fost aspru. „Dacă vrei, rămân, mă aşez aici în fotoliu, şi stau cât vrei. Ce înseamnează: singură? N-o ai pe sora ta la doi paşi?”

— Sinaia, doar nu e peste mări şi ţări. O să vin în fiecare săptămână.

Am plecat. Comentăm câtăva vreme. R. e enervat.

— E îngrozitor să trăieşti cu un om atât de bolnav de nervi.

— În definitiv, e mamă: e duioasă, o să rămână singură.

— Lasă, nici Sorin nu e perfect politicos, blând. Nu poate fi radical bun sau radical rău, un om. Am asistat la o scenă între el şi căpitan, în pădure.

Trec astea. Ieşim din ele. Eu intru printre amintiri. Spun: „ard trotuarele astea, locurile astea!”. Suntem prin Logofătul Nestor, Cazărmei, Palas, Schitul Maicilor[30]. Pe urmă e o fuziune dulce între prezent, între seara asta, apropierea mea de Richi şi trecut. Nu mă dor deloc amintirile. Sunt atât de uşoară. Materia nu mă stânjeneşte deloc. Nu există nimic violent, nelalocul lui, nici în afară, nici în mine. Nu e nici vânt, nici zăpuşeală. E o atmosferă calmă, parfumată. Întunericul îmi place, nu mă supără la ochi. N-am pălărie, n-am poşetă, nici mănuşi. Sunt pe străzile Bucureştiului, într-o plimbare ca în adolescenţă. Mă uit prin ferestrele luminate. Văd oameni stând la masă. Richi râde de mine. Zice c-ar trebui să pot, ca Dracul şchiop, să ridic acoperişele caselor, să văd ce se petrece înăuntru.

— Îmi permit, astă-seară, să am gusturi dintr-astea vechi. E o seară ca altădată şi pot fi şi eu ca altădată.

Richi zâmbeşte. Îmi arată casa unde a locuit Nini, înainte. Câte o dată, la masă, în curte, şi era tare frumoasă şi serioasă. A venit înaintea lui şi i-a deschis poarta.

— Şi strada asta o cunoşti, şi asta?

— Toate, toate, Uiţi că am stat ani de zile pe aici.

Într-o uliţă cu bolovani mari pe jos, regăsesc un colţ, unde am trăit, eu, Marioara, una din cele mai grele clipe. Îi spun şi lui Richi:

— Uite aici mi-a spus S. că are epilepsie şi mie mi s-au muiat picioarele şi m-am aşezat pe jos.

— Vezi, nu e mai frumos acum? Nimeni nu-ţi spune, şi nu-ţi murdăreşti rochia pe jos. Îngrozitor tipul ăla. Şi-a făcut la bani, am auzit. De luni de zile nu i-a mai plătit pe băieţi. Numai când l-au ameninţat că nu mai scriu în ruptul capului, a început să scoată din buzunar câte două sute de lei.

Vorbim de cinema, De Hamlet la teatrul englezesc, de Bebe care a fost încântat de recenzia lui Richi din *Viaţa Românească* şi l-a chemat la el acasă, să ia ceva.

— Vezi ce bine e când îi lauzi pe poeţi?

Ne apropiam de Parcul Carol. Richi a spus: „hai la parc". Totul era vrăjit. De câte ori te hotărăşti: am să merg la Şosea, sau la parc, sau chiar în locuri mai frumoase, şi totul atârnă ca de plumb. Lumea, viaţa îşi ţine faţa acoperită cu o stofă cenuşie, opacă. Trebuie însemnată o seară ca asta, cu oricât de stângace cuvinte, chiar cu dintr-astea de proces verbal, de rezumat, poate tot va rămâne ceva, va adia ceva mai târziu, prin asocierea cuvintelor obişnuit spuse de un anumit loc, de o bucată din drumul făcut, de parfumul teilor sau mirosul mititeilor de la cârnăţării şi grădini-restaurante cu oftate ţigăneşti, de valsul care se auzea printr-o fereastră deschisă, de întunericul şi luminile depărtate din parc, de căldura mâinii lui mici, pe care o simţeam în buzunarul raglanului, în palma mea.

— Ai să capeţi guturai dacă mai te-atingi mult de batistă.

— Tu ştii că dispreţuiesc boala.

Intrăm în parc printr-o poartă şi-o alee nouă. La dreapta intrării mari. Pe lângă aleea îndrăgostiţilor.

Richi mărturiseşte câte ceva din slăbiciuni. Îi e dor de o viaţă mai intensă, îi e sete ca în tinereţe.

— Ce-mi aud urechile? Nu ţi-e ruşine să spui asta. Dacă aş fi spus-o eu?

— Eu sunt tare! Pot spune.

— Dar nu ţin minte niciodată să fii dorit tu lucrurile astea. Ţi-au venit, dar nu le-ai chemat tu.

— Acum când nu le mai am şi după ce te-ai obişnuit cu ele, ştii, e greu.

Ne plimbăm câtva timp. Apoi pe bancă. Vorbim amestecat, tare. Despre Ewald, reproduc o conversaţie cu el, foarte fidel, adică, aşa, caricatural cum e Ewald; vorbim despre Tedy, îmi povesteşte Richi cum a ajuns de s-a ratat aşa de rău, îmi mângâie părul şi spune că e moale, nu stă frumos coafat, şi el repetă că-i place aşa moale şi despre

rochia mea spune că-i frumoasă şi eu precizez că nu-i rochie, e o cârpă şi el zice: „Ştiu, dar mie tot îmi place”.

Richi spune: „E mult să ai 25 de ani, te apasă”.

Şi eu oftez: „Da! Simt cei 25 de ani, mă apasă şi pe mine. E greu şi nedecis, seamănă cu adolescenţa, e o trecere, nu mai eşti tânăr, tânăr, şi nu eşti încă nici între ăia solid aşezaţi”.

— Ne aşezăm, foarte curând.

Trece o pereche. Ea cântă ceva la modă. Richi îmi cere şi mie să cânt. Mă execut. Din gât fredonez ceva, un tangou.

— Bravo, se minunează el, a fost curat şi precis.

— S-a nimerit.

Tăcem lung, dar nu mai există nimic jenat. De altfel, noi doi niciodată nu ne-am simţit stânjeniţi împreună. Pe bancă, mă ţine de umeri. Vorbim de toate, dar e emoţionat, şi eu.

— E ultima noastră noapte.

Râdem. Mă grăbesc să plec.

— Ţie, ce-ţi pasă, tu eşti domn.

— Şi tu eşti cucoană. Ai mai păstrat multe obiceiuri de copil sub tutelă.

— Sunt încă, atât timp cât stau cu ei.

Mă ţine de mână. Îi spun că am stat undeva până la 2 jumătate noaptea. Ştiam ce o să urmeze, dar ştiam că astă-seară nu poate fi nimic grav, că nu poate ţine supărarea.

Am fost într-un loc somptuos, unde se serveau mâncăruri şi băuturi pe tăvi grele de argint şi covoarele erau adânci şi moi…

— În vis?

— Nu. În realitate. Apoi am fost în camera unui tânăr, am dansat…

Se înţepeneşte şi se uită fix înainte.

— La cine?

Îi spun că la nişte burghezi bogaţi, dar nu precizez la cine. Am învăţat de la ei.

— Acum, că am rupt vraja, mărturisindu-ţi păcatul ăsta, putem pleca.

Ne ridicăm. Mergem, dar tot nu-i ruptă vraja. Nu-i adevărat. Mă prostesc. Îi spun gluma cu Moriţ, cu banchetul. Şi vraja tot nu se rupe. Ba el chiar spune că vreau să-l tulbur cu orice preţ, să nu doarmă la noapte. Şi iar îmi repetă că mă joc cu focul. Dar eu nu fac nimic. Nu cochetez decât după ce-mi atrage el atenţia. Dar am uitat să spun cum am declarat amândoi, răspicat, că unul fără altul n-am fi fost întregi, numai câte o jumătate am fi avut din orice.

— Nu pot să înţeleg viaţa fără tine.

Râdem iar. Ce-or fi zicând vecinii noştri de bancă, omul şi femeia aia; ne ţineam de mâini, vorbeam vrute şi nevrute, nu ne pupam, nu vorbeam de dragoste.

— Ai dracului boieri, or fi spunând, una spun şi alta fac. Vezi, iar ajungem la deosebiri de clasă.

— Proşti sunt oamenii, ei cred că voluptatea e numai satisfacţie, juisare, nu-şi închipuie altfel de voluptăţi.

— Iar devii decadent?

— Păi, dacă te-ai măritat

— Şi dacă nu, tot decadent ar fi trebuit să fii.

— Crezi tu, se întâmplau mai simplu toate.

Îi explic că n-am fost niciodată atrasă de el. Nu-mi plac echivocurile. El se încăpăţânează să treacă peste asta uşor şi să se oprească iar pe „diferenţa de clasă”, că am nevoie de confort, că i-am spus asta brutal într-o vară când el a făcut nişte aluzii delicate la pretenţiile mele matrimoniale. Eu am fost odioasă, pare-se, am cerut blană şi servitoare. Protestez ineficace.

Vorbim de altele, Rusia, îi povestesc păţania lui Mugur şi a mamei lui: „Mamă nu-i aşa că trebuie să fie cineva tare, tare bogaţi, ca noi, ca să poată cumpăra cireşi acum?” Asta tare, în tramvai. Şi cum mama lui Mugur s-a ruşinat.

— Ei, aduni, aduni material?

La Arhivele Statului sunt alei minunat luminate. Un pom roşcovan, căruia îi curge lumina în creştet, dintr-un bec atârnat deasupra. Trece o pisică neagră.

— Simbolul amorului adulter. E un cunoscut simbol.

Mă conduce până la poartă. Caut să fac despărţirea scurtă şi glumeaţă. Sunt eu cea „tare”. Din două motive. Vreau să rămân cu tot ce-a fost bun în seara asta, să nu se strice ceva. Vreau grozav pipi şi mi-e ruşine să joc pe loc, am o bucurie vulgară să-i arăt că pot fi tare (nu ştie că vreau pipi).

— Mersi că m-ai plimbat. A fost tare frumos şi noapte bună.

Îl las repede. Simt că mai aştepta să spun ceva, că aştepta o încheiere.

Acum mi-e rău. Nu pot respira. Strănut cu o sută pe minut, mă doare capul şi sunt plictisită de tot ce-am scris.

15 mai 1939, Bucureşti

Trebuia să ne întâlnim, din nou, la tipografie. Şedinţa se amână pe joi. Erau, totuşi, acolo Richi, Miron Constantinescu şi încă un tip. A citit Miron din Meniuc. Ne-a plăcut. *Clasa III-a*, *Oseminte*, *Umbre*. Lucruri noi, o nelinişte, o presimţire a unor vremuri noi, o tristeţe în legătură cu cele vechi, un glas personal de poet adevărat. Miron citea urât, fără melodie, prozaic. Miron are gură frumoasă, haine vechi, ghete, o faţă lată, neagră şi un zâmbet luminos, comunicativ şi sigur de el. E o atmosferă simpatică, nu mă măsoară ca pe o muieruşcă. Se vorbeşte

liber, deschis.

De-acolo, cu Richi, în Cişmigiu. R. trece printr-o criză. E tulbure, are efuziuni exagerate, face ironii şi autoironii dar se străvede un fund, pe care nu i-l cunoşteam direct. E sentimental şi ridicol. Mă amuză, mă agasează, îmi place, mă prinde sau mă surprinde. Spune. „Beţia rece, tu nu ştii ce-i dragostea, trebuie să caut alte femei să se interpună între noi, tu crezi că dragostea e egală cu plăcerea, sau mai ştiu eu cu ce, cu rudimente dintr-astea în tine, se scrie întreagă la limite de egal… tu ştii că n-am iubit niciodată o femeie pornind de la fizic, asta vine mai târziu. Nu ţi s-a întâmplat să iubeşti pe cineva şi să fii pentru un ceas tulburată de altcineva? Ei, va să zică, vezi, nu asta e esenţialul într-o dragoste…”

— Cine-ar spune că se plimbă romanciera cu criticul ei! Vezi, misterul nu e numaidecât vulgar, uite ce simplu se creează, ne plimbăm noi doi, şi-l ducem cu noi, tot ce e între noi e misterios.

— Şi ia mâna. Beţia de aseară nu se mai repetă, a fost unică, orice ai încerca tu.

— Femeie mizerabilă, femelă. Va să zică, o seară da, o seară ba… Am să-ţi scriu toate scrisorile de vara asta cu motto: „Astfel de noapte bogată”. Ce, tu crezi că ai să primeşti sfaturi? Să vezi ce revărsare de pasiune… Ce scrisori frumoase de dragoste am scris eu… (încă un pas şi e ca Ewald).

— În primă juneţe?

— Nu, nu prea de mult.

Despre ce-am să lucrez în vara asta. Să-mi facă un program.

— Şi sensibilitatea, libertatea artistului?

— N-avea grijă, îmi las eu o marjă.

— Despre burghezia în descompunere. Nuvele şi schiţe. Realiste, ca spirit de observaţie.

— Fac imediat caricatură, nu pot să mă menţin strict în real.

— Nu-i nimic. Ştiam eu că se ascunde în tine şi o vână dintr-asta. Trebuie să ne lucrăm cu atenţie, să scoatem din noi filoanele ascunse…

— Vrei să ne pierdem misterios în mulţime? Ai auzit cum am rupt vraja? „misterioşi” am spus. Dar tu n-ai urechi… Misterioşi, misterioşi… Râdem.

Cântă muzica militară din Beethoven şi pe urmă Wagner. Mă ceartă că sunt luxoasă.

— Un om senzual, în adevăratul înţeles al cuvântului, cum poate găsi bucurie în repetiţie. Înţeleg să-ţi facă uneori plăcere să pui un lucru frumos pe tine, dar aşa, continuu.

Caut să-l conving că-s numai o femeie corect îmbrăcată, nimic mai mult. Îmi cere banii, solda lui de amant platonic. Îşi înfige pălăria pe frunte, se uită fioros, întreabă: „Când îi aduci?”. Râdem. Mi-e teamă,

totuşi, să nu-i fie penibil. Îmi pare rău că am uitat ce-i promisesem.
— Vrei să petrecem toate nopţile, până la plecare, împreună?
— Nu.
Sorin îmi scrie despre o infinită căldură pe care o poartă cu el şi o mare milă de noi amândoi, de idealurile lui, pentru mine, care nu s-au putut împlini.

20 mai 1939, Bucureşti

Iarăşi ezitare în faţa lucrului gingaş, greu de spus.
Alaltăieri. Sărbătoare, Ziua Eroilor. Profit să fac vizitele de adio. La masă la tanti Roza. Aduc albăstrele. Le desfacem, pe closet, în baie. Îngenunchez în faţa closetului, cu albăstrelele şi dau drumul ciorapilor, ca să nu se rupă. Ady deplânge dispariţia lui *Azi*[31]: „Avea nişte chestii de toată frumuseţea”. Chestia cu Delafras, cu Murnu, cu teatrul experimental. Mă încing, îl apăr pe Camil Petrescu, pe care nu pot să-l sufăr. Nu poţi critica în principiu regia experimentală, şi toate celelalte înnoiri pe care le încearcă el. În practică, în amănunt, da. Ady spune: „Eu reprezint opinia burghezului *moyen*. Asta e impresia mea. Nu te poţi apuca să înveţi, nişte oameni care toată viaţa n-au făcut decât teatru, ce-i aia teatru”.
— Tocmai de-asta încearcă ei cu elemente tinere, care pot fi încă formate...
Amândoi ţipăm, îmi rămâne mâncarea în gât. Sunt agitată, aprinsă, m-aş lipsi de mâncare. Tanti Lotty intervine din când în când, dându-i dreptate lui Ady. Tot timpul sunt burghezi, sceptici, critică tot. O revistă nouă? E sortită dispariţiei. De ce lucrez cu băieţi tineri, necunoscuţi, când aş putea să-mi permit să colaborez la reviste mari?
— Dacă mă potrivesc mai bine cu ăştia. O să fie o revistă de stânga...
— Nu prea dădeai semne, în volumul tău, că te interesează lucrurile astea.
— Nu, nici nu mă interesau. Dar omul se schimbă, nu stă pe loc (să mă audă Richi, ce aere îmi dau!).
— Ady e teribil de tern şi plictisit ca de obicei.
Tanti Roza îmi arată chimonoul înflorat, cu fluture pe spate, cadou de la Ady. Poate să-l poarte, nu e prea tineresc?
— Vai, cum, e pe fond bleumarin şi atât de frumos, un chimonou trebuie să aibă flori.
— Ştii, am rămas fără rochii. N-am decât aia imprimată, de la voi, şi una neagră, pe care mi-a lăsat-o tanti Ţili...
— Care tanti Ţili?
— Ce tanti Ţili?
Ady şi cu mine râdem. Tanti Roza luptă cu amnezia.

— Tanti Ţili, tanti Ţili, mama Clarei, cum îi spunea?
— Lina.
— Ah, tanti Ţili era bunica ei…
Arată şi Lotty mătasea *triple-voile* pe care şi-a cumpărat-o. O admir. Lotty trece neglijent pe lângă Ady. Îl întreabă, *en passant*, ironic. „Tu ai văzut? Dar parcă tu vezi ceva?”
— Cum nu, sigur c-am văzut.
Mama şi Jacques vin la cafea. Se discută partida, fata lui Haralamb-Nică. Mama explică ce trai luxos se duce la ei. Cum Lidya are o servitoare ca să-i tragă ciorapii, să-i pună rochia, „Că de mâncat mănâncă la socri, cum în fiecare duminică are altă toaletă nouă, de la pălărie la pantofi”.
— Da, dar băiatul nu e exagerat de gras? Poate ieşi cu el în lume, fără să fie ridicol?
— E bine băiatul. A slăbit cu 40 kg. Şi spune mama că e bine, eu nu l-am văzut…
— Cu 80 kg. A slăbit…
— Gură rea ce eşti, cum cu 80? Cu 40.
— Păi avea 180…
— Asta nu există…
(Ady): Şi Lenuţa arată ca o candidată sigură la 100 kg. Aşa că o să se potrivească.
— Dar o să fie un soţ bun?
— Dacă e să judecăm după cum a fost Gutman, sigur.
— Hm, hm.
— Avea metrese în fiecare colţ al Bucureştiului.
— Când ai o nevastă ca Mali, cu o burtă care se învârteşte de zece ori, şi-i atârnă pe genunchi şi nu vrea să se opereze… Cât a insistat el. „Uite, cutare s-a operat, şi cutare”… Ce vrei?
— Şi la asta se potrivesc. Şi madame Mendel are o burtă-şorţ.
(Ady): Ce şorţ, e manta întreagă.
(Mama): Şi la Gutman sunt totdeauna musafiri, se joacă, şi la Mendel de dimineaţa până seara e un poker lung, în continuare.
— Aşi, (zice Lotty, care ia din oficiu apărarea jucătorilor) de două ori pe săptămână au un rummy. Ei, bine, au „tara” asta în familie, se joacă la ei. De altfel şi madame Mendel e tâmpită, şi Mali la fel. Familiile se potrivesc foarte bine, mai rămâne să se potrivească ei.
— Citeşte ceva băiatul?
— Gazete şi reviste umoristice.
— Filozofie deloc?
(Mama): Ce nevoie au? Să aibă un bărbat bun, o casă îmbelşugată, să nu trebuiască să se mute din sat în sat, asta e principalul.
— Pardon? Faci aluzie la mine? Eu mă simt foarte bine aşa, din sat în sat.

— Nu vorbeam de tine.

(Lotty): A vorbit aşa, în general, de oameni care merg din sat în sat.

Râdem

(Lotty): Cum să le explic eu ce bine se potrivesc? Cum are şi Mali şorţ, cum e tâmpită ca şi ea?

(Ady): Nu i-o spui direct, aşa mai pe ocolite: mama ta a fost tâmpită şi tu ai moştenit de la ea, ca şi Mali de la mama ei.

Râdem în hohote.

Mama zice: De mult n-am mai râs aşa.

Mama o întreabă pe Roza dacă vorbim destul de tare, ca să audă şi ea. Roza face un semn vag, că da, dar are un aer aiurit, de pe altă lume, nu sesizează de ce râdem.

Pe seară, la Fanny Byck.

[Notă din 1963]: S-a sinucis acum câţiva ani. S-a spânzurat la Cluj. Nu se ştie de ce.

Se conservă foarte tinerică. Numai gâtul are o umbră de oboseală. Are un cap delicat de adolescent. E pieptănată simplu, cu părul scurt, ca totdeauna. E în elementul ei. Poate povesti, se poate pune în valoare. Vorbeşte despre voiajul lor la Paris. Despre programele metodice de plimbări, care dădeau rezultate minunate. Despre cursul special pe care l-a urmat „pentru ingineri în conserve", despre ritmul mult mai bun de viaţă pe care-l are când munceşte, despre *Place des Vosges*, unde simţi în aer tot trecutul, le vezi pe cucoanele nobile de pe vremea lui Henric IV, plimbându-se pe sub arcade, despre chilipirurile pe care le-a cumpărat, despre restaurantul Drouant unde au mâncat 4 persoane cu 1.000 franci, despre Kumpel-Mayer, cofetăria cea mai *chic*, despre noroacele doctorilor români stabiliţi în Franţa (nu există masă fără şampanie la Pollak, şi nevasta vărului meu are un biber de 50.000 franci şi un dormitor nou tot de 50.000 franci. Cheltuiesc pe puţin 25.000 franci pe lună).

Mai discutăm despre noile combinezoane cu danteluţă. Erika spune că un om bine nu poate purta aşa ceva. Eu spun că mă simt un om foarte bine şi tot port!

— Vorbesc de cele care atârnă afară din rochie.

— A, din alea nu port nici eu. Dar de ce să nu fiu picantă pe dedesubt.

— E picant, asta? Purtau doar bunicele o…

— Da, dar nu aşa scurt. Şi apoi au trecut prin music-halluri şi au păstrat ceva din frivolitatea lor.

Apoi la tipografie. Închis. Mă întâlnesc cu Isac. Mă conduce acasă. Îmi arată nişte notiţe nesărate „accidente", care vor să fie spirituale. Se scuză: „Nu e specialitatea mea spiritul. Eu toate le iau în serios. Dar

trebuie făcută o rubrică dintr-asta.”

Sus pe balcon, încep să simt că mi-e rău. Am în stomac un sac de ciuperci, de la prânz. Mă simt ameţită, slăbită. Vine Richi. E închis, rece. Mama insistă să iau purgativ. Merg la bucătărie, fac un efort şi iau. Vine Aurelie, Betty etc. merg cu toţii la cârciumă cu grătar. Rămân cu Richi.

Nu mai mi-e rău. Dar sunt epuizată de vizite, de conversaţii. Mă simt moale, slabă, aştept să mă mângâie cineva. Îmi vine să râd şi să plâng. Zâmbesc numai.

Richi nu spune mai nimic. Se încruntă, vrea să plece. Nu-l las. Îmi spune netam-nesam că sunt facilă şi comodă. N-am putere să mă revolt ca altădată. Ţin capul atârnat pe braţul fotoliului. Mârâi şi gem. Fac „un bout de conversation”, fără rost.

— Cum e la moşie? Câmp torid? Praf, iarbă arsă? Nu e pădurice, dâmburi de iarbă? Şi fermă, animale?

— Nu ştiu, n-am observat.

— Ţie nu ţi-au plăcut niciodată animalele.

— Ba da, prea mult, epuizant de mult.

Zâmbeşte nostim, cu tâlc. Râd şi eu. Din momentul acela, am început să fiu tare tulburată. A spus: „epuizant de mult”. Era ca o îmbrăţişare.

— Când o să poată da capacitatea, şi o să fie independent…

— Crezi că are aşa multă importanţă, asta?

— Sigur, să nu mai depinzi de aristocraţii ăia, oricât ar fi de drăguţi…

— Astea n-au importanţă. Când s-au întâmplat atâtea altele.

Ciulesc urechile. Mă redresez. Ce s-a întâmplat? Nu spune prietenei?

— Îmi ceri astă-seară nişte lucruri foarte grele, imposibile, faţă de tine. Să fiu comunicativ, sincer, spontan…

— Ce, spontan? Asta nu poţi fi în nici un caz, după ce am tras atâta de tine. Şi nici comunicativ?

— Nu în sensul de vorbăreţ, ci…

— Ştiu, a comunica – comunicare, nu poţi să-mi comunici, să-mi împărtăşeşti.

Zâmbeşte.

Trecem pe terasă. Ne ţinem de mâini.

— Nimeni nu tace aşa de expresiv ca tine. Parcă asculţi muzică (am spus bine?)

Îi spun ce aspră, ce seacă o să mi se pară prietenia noastră după ce n-o să mă mai iubească aşa, cald.

— Tu te plângi? Tu poţi să compari? Ştii ce înseamnă să renunţi…

— Orice ar fi, n-o să mă părăseşti. N-o să mă laşi să alunec, cum ştiu eu. Ai să mă tragi sus, lângă tine, totdeauna?

— Da (apăsat, adânc, face cât un jurământ).

— Aş vrea să-ţi semăn. Să fiu tare ca tine. Să pot renunţa ca tine.

— Nu ştiu atâta să renunţ, cât sunt factori din afară care intervin.

— Şi când au început primele simptome de boală?

— Acum doi ani, cred – nu mai ştiu. Au fost momente care au trecut, au revenit şi pe urmă au izbucnit.

— Prima oară am presimţit, în trăsurică, între Zărneşti şi Bran. Am simţit o nuanţă în plus în dragostea ta…

— Nu ştiu…

— De unde ai mai scos forţele astea ale raiului?

— Şedeau ascunse, probabil… Spune, de ce ai scris despre seara aia şi m-ai făcut de două parale? Te simţeai mai puternică?

— Nu te-am făcut numai pe tine de două parale, şi pe mine… Dar poate pentru că tu erai mai mişcat…

— Mai mişcat?

— Da.

— Eu mă simţeam mai tare. Eram deasupra.

— Ce copil eşti. Aş vrea să ai acum 16 ani, şi eu tot 25, nu mai puţin…

— De ce? Ca să mă domini?

— O, nu m-aş mai ţine de astea!

— Ca să mă seduci?

— Da.

— Nu cred c-ai reuşi. Ştii, Richi, eu sunt foarte amorală. Să nu crezi că dacă sunt cuminte, sunt din consideraţii: mama, Sorin…

— Noroc că eu sunt un prieten moral.

— E ceva înăuntru care nu mă lasă, nu în afară, aşa că n-ai de ce să învinovăţeşti soarta. Nu m-aş putea apropia de tine. Mă tulburi, dar am şi un fel de greaţă.

— Ciupercile.

— Nu ciupercile (vorbeam ca în vis, nu mă puteam opri, vorbele ieşeau de sine stătătoare), eşti aşa niţel dezgustător şi roşu, mă simt ca o fetiţă mică şi nu m-aş putea apropia de un bărbat ca tine.

— Greaţă? De ce-mi spui lucrurile astea? Vorbeşti enorm de mult astă-seară. Spui lucruri pe care le ştim atât de bine amândoi.

— Da, Richi, nu pot să mă opresc, astă-seară mă mănâncă limba, nu pot să mă stăpânesc, nu vezi şi ce graţii fac, cum cochetez, dau ochii peste cap, e mai mare ruşinea.

— Resorturile, ce să-i faci…

— Suntem nişte caraghioşi bătrâni.

— Alţii sunt mai ridicoli ca noi. Li se întâmplă asta la 60 de ani.

— Dar o să ne treacă. O să ne facem mari şi deştepţi.

— Acum nu suntem mari şi deştepţi? Nu evoluăm crescând. E un zig-zag.

— Da, dar acum suntem jos, când zig-zag-ul coboară. Să vezi ce

episod mic o să fie asta în prietenia noastră mare, mare.

— De ce ai fosat aşa aspru cu mine, nemotivat? De ce sunt facilă şi comodă? Vrei să mă vezi înfăşurată într-un steag roşu, alergând pe stradă, şi să mă ciuruiască gloanţele şi tu să aplauzi?

— Da, chiar asta aştept de la tine. Eu nu ştiu ce înseamnă când sunt aspru.

— Că ai nervi!

— Nu.

— Amorul?

— Da.

— Tu te gândeşti, Richi, ce îngrozitor ar fi la noi, un fel de incest, fratele cu sora, cele două genii gemene.

— Tu râzi. De altfel, e mai bine să râzi.

Se vedea cheiul, stelele. Şedeam în colţul terasei, lângă zid. Mă mângâia pe mâini şi pe osul de la gât.

— Cum mă revoltam pe vremuri când mă atingeai pe mâini, ca să mă împaci de ceva, de vreo ceartă. Mi se părea vulgar, că rupi tradiţia prieteniei imateriale…

— *Nous étions bien fous*, cum zice franţuzul.

— Şi acum, uite cum te plimbi cu limbuţele.

— Îmi place să-ţi simt osul.

— Canalie, vrei să-mi aduci aminte de schelet, să mă văd cu coasa în mână, acum…

— Când eşti numai carne.

— Te iubesc tare, Marioara (o spune cu ochii închişi, trăieşte intens, se dăruieşte, nu-i e teamă de ridicol). Îl admir, trează, cât poate fi de multiplu, de naiv şi lucid, de sentimental şi de critic. Îmi place asta. E un spectacol, cu totul neaşteptat, l-am mai văzut ascultând muzică, l-am mai văzut mişcat, dar asemenea dăruire, să-mi spună aşa simplu: „Te iubesc tare, Marioara," cu ochii închişi, ţinându-mă de mâini, ca un licean, nu mi l-aş fi închipuit. Eram tare tulburată. Vroiam şi nu vroiam să rup vraja. Făceam încercări pe jumătate.

— Da, Richi, ştiu de 7 ani că mă iubeşti şi eu te iubesc. Zâmbeşte.

— Bestie.

— De ce-mi spui aşa?

— Eşti tare dulce.

— Nu trebuie să-mi spui aşa.

— De ce nu mă goneşti? De ce nu mă iei de spate şi să mă duci până jos? Altfel, cum vrei să plec?

— Nu cred că se poate să pleci.

— De ce eşti canalie până la urmă?

— Ai să-mi scrii? O să ne întâlnim la Braşov?

— Şi asta mai vrei? La început, să nu te mire dac-am să-ţi scriu puţin, convenţional.

— Să ştii că nu mi-e deloc silă de tine. Ştiu cum eşti făcut şi ştiu cât de repede te-ai vindecat de boli mai grave. Ţii minte cum mă minunam de uitarea ta. După trei zile de Sinaia, o să mă şi trădezi cu un filozof.

— E una din trădările cele mai uşor de suportat, cred…

— Tot trădare e. Aşa că nu poţi să mă înduioşezi. De altminteri la tine e ciclic: spiritul, carnea, perioadele care alternează.

— Şi ce? O catastrofă dacă e ciclică, nu mai e catastrofă?

— Nu, ceea ce-i dă caracterul catastrofic e sfârşitul. Tu renaşti mereu.

— Acum, la plecare, ai să întinzi braţele, şi ai să mă iei de gât…

— Şi am să depun un sărut înfocat pe faţa ta?

— Da?

— Nu.

Îşi ia rămas bun de la mama-mare, foarte corect. Foarte corect îl conduc jos, încep să mă bâlbâi, să mă reped la formule convenţionale: „Drum bun, să-mi scrii, toate bune, noroc”. Uşa e deschisă. Iese fără nici un cuvânt. Nu-mi dă mâna.

Rămân rezemată de chenarul uşii. Mă uit la stele. Trebuie să fug sus, deşi aş mai sta. Mama-mare e sus. Ca să par liniştită, îi povestesc cum am luat purgativ, şi de ce l-am luat, ce-am mâncat la prânz, la cine am fost în vizită. Îi spun că-s obosită şi că mă culc.

Mă-ntind în pat şi visez. Ca în orice momente de intensitate, dedublarea a avut loc. Pe deoparte, Marioara lucidă, ironică, faţă de ea şi de ceilalţi. Pe de altă parte, Marioara cazan, în care fierb buruienile otrăvite, clocotitoare. Cum seamănă oamenii când doresc, când iubesc.

I-am spus: „Ai tehnica cea bună. Pasiunea îmbufnată, supărată, furioasă. Să ştii că prinde. S-o întrebuinţezi totdeauna. E o formulă de succes”. A scuturat capul, inocent şi drăguţ, cu înţelesul: „Nu ştiu cum sunt. Sunt aşa cum îmi vine”. Şi în acelaşi timp mulţumit, îngâmfat şi drăguţ. Cocoşel mândru pe tehnica lui, căutând să-şi ascundă vanitatea în nevinovăţie. Tare sunt drăguţi bărbaţii. Seara cu Richi mi-a dat pofte frivole de aventură, de oameni noi, de senzaţii noi. Mă credeam sfârşită, trupeşte. Sorin n-a fost niciodată „omul meu”. Probabil pentru că a fost totdeauna prea al meu. Şi pentru că e prea naiv şi eu sunt niţel perversă. Mă excită numai contrastele: naiv-lucid, violent-sentimental etc… Şi nici nu are pasiunea jocului, a dramei. Nu ştie să pregătească, să aranjeze nimic. Ne iubim, după ce aplanăm totul între noi. Muierilor de teapa mea le spune ceva amorul, numai când există o nelămurire, un complex, o dramă. Declicul, şocul, tulburarea maximă nu au loc decât în condiţii speciale. Asemenea condiţii, Sorin nu poate să le provoace în mod firesc, şi nici nu ştie să le aducă în scenă.

M-am bălăcit destul în ape tulburi. Ai puţin dispreţ (tot eu vorbesc) pentru acest mediu, e cel în care te simţi cel mai în apele tale.

Dida povestea cum, în grupul lui Beauty şi al lui bărbatu-său au luat la rând toate femeile din Bucureşti, ca să se ajungă la cea mai frumoasă. Fiecăreia îi găseau câte un defect. Numai despre Cici au fost toţi de părere că e perfectă. Dida auzea, în dosul ei, cum vorbeau bărbaţii.

— Eu aş da 10.000.

— Mă, eu aş da 20.000.

Aseară, mama a adormit pentru prima oară şezând pe canapea, aşa cum adoarme mama-mare şi Jacques. Sforăia uşor. M-am dus şi i-am făcut patul. Aveam inima strânsă.

Nu mai plec, duminică, la Zărneşti, cum credeam. Sorin a fost concentrat. I-au telefonat la Braşov. A spus că trece prin Bucureşti. L-am aşteptat în cămaşa de noapte roz cu dantelă. Am tresărit din somn, toată noaptea. N-a venit. A plecat direct la Galaţi. Sunt iar într-o stare de provizorat, informă. Nu pot începe nimic.

Bucureşti, luni 22 mai

A trecut Sorin prin Bucureşti. Sâmbătă seara. Duminică la prânz a plecat. L-am îmbrăţişat calmă, cu duioşie, fără foc. M-a iubit tare. Mi-a cerut să-l strâng. L-am strâns.

I-am spus în glumă şi *en passant*: „Ştii, Richi e cam amorezat de mine, dar o să-i treacă, nu e ceva serios".

— Cine ştie, despărţirea, singurătatea…

Am schimbat vorba. I-am mărturisit din vanitate, cu toate riscurile.

Azi-dimineaţă, l-am văzut pe Richi. A trecut şi el prin Bucureşti, pentru câteva ore. I-am lăsat ieri un bileţel acasă, la mama lui. Se făcuse aproape 12, credeam că nu mai vine. Făcusem „frumos" în odaie. Două vaze cu „nu-mă-uita". Transperantele bleumarine lăsate, ca să domolească soarele, perniţele noi pe divan. Din cauza ochilor, nu puteam citi. Am aşteptat. A venit ars de soare, exuberant, entuziast. Aveam un ceas. Am fost mult mai liniştiţi şi mai prieteni. Mi-a povestit impresii din familia Romalo (casa, doamna, băiatul), eu i-am împărtăşit planul cu plecarea la Paris, în toamnă. M-a întrebat cum de am fost aşa dulce în seara aia, dacă totdeauna când mă doare burta sunt aşa.

I-am spus ce noapte am avut. Nici el n-a dormit decât 3-4 ore.

— Nu se spune aşa! N-am închis ochii, se spune.

— Tu nu ştii să apreciezi elementele de precizie într-o pasiune.

Am făcut proiecte pentru la vară. Mi-a promis c-o să-mi scrie.

— Poţi să fii mândră de mine. *Tout est perdu, sauf l'honneur*.

M-a sărutat pe frunte şi ochi. Aş fi vrut să spun: mai… dar m-am oprit la timp.

În sala de aşteptare, la doctor, m-am gândit la acest „mai" şi la luna mai. Eram plină de luna mai, plină de cuvântul „mai", de „încă", de „mai mult", de „nesaţ", eram lacomă. Îl iubesc niţel prea mult pe Richi.

— Ce-a însemnat anul ăsta pentru tine, abia în perspectiva timpului ai să-ţi dai seama.

— Reţine schiţa (I-am povestit dezgustul Florichii de comunism, în urma revelaţiei: vor s-o folosească pentru strângerea fondurilor, pe la ceaiuri bogate. Cum a fotografiat-o pe sala întunecoasă – sau aşa a crezut – şi cum tovarăşul i-a spus: acum eşti de-a noastră, am fotografia ta.)

Se face educaţia cetăţeanului. Se trece drumul numai când stopul arată lumina roşie. Don' sergent e vigilent. Strigă la domni şi domnişoare: Vă rog înapoi, şi-l plezneşte pe muncitor cu bastonul de cauciuc, aplicându-i şi un supliment de sudălmi.

Se lasă noaptea cu Robert Montgomery şi Rosamond Russelle. Film senzaţional, cu bună psihologie şi humor bun[32].

Problema care mă interesa şi pe mine, contactul între cotidian şi senzaţional. Irealul, neverosimilul, tragicul, patologicul, criminalul care intră în cotidian. Neputinţa de a lega astea două lumi. Când începi să le legi, să faci sudura între ele, să „înţelegi", să „simţi" eşti în pericol de a nu te mai putea întoarce. Eşti deja, cu un picior, dincolo. Admirabil e realizat asta în *La chambre* a lui Jean Paul Sartre.

De multe ori, în timpul filmului, m-am gândit la Stancu. Am trăit, câţiva ani, pe lângă un om care iese din comun. Incontestabil că e în el o psihoză, o tară, pe care nu puteam s-o desluşesc cu ochii pasiunii. Seamănă cu eroul filmului. Imaginaţia desfrânată, uşurinţa minciunii, megalomania, indiferenţa faţă de sentimentele celorlalţi, lipsa de scrupule faţă de „mijloace", crizele nervoase, depresiunea, graţia copilărească, trecerea bruscă de la cruzime la surâsul „bon enfant". E un „caz" şi el. Trăieşte în imaginaţie şi, totuşi, se descurcă admirabil printre realităţi foarte brutale.

Scena în faţa oglinzii, la urmă, când are cătuşele la mâini: „*That's real, that is real*". Foarte bună şi interpretarea Rosamondei Russell. Amestec de luciditate, imaginaţie aprinsă, repulsie şi atracţie faţă de criminal.

Mă atrăsese şi pe mine într-o lume de himere. „Vroiam" să cred că o să fim milionari, că o să facem ocolul pământului, c-o să mă ia de nevastă, c-a divorţat. Instinctul meu însă, cel bun, cel sănătos, veghea,

mă mistuia, îmi dădea de veste, uneori, că trăiesc printre fantasme. „Mi-e frică, o să se-ntâmple ceva” – spuneam – când eram „logodiţi” şi-mi aducea flori şi iepuri mari de şocolată şi mâncam fericiţi în familie. Ştiam, însă, în adâncul meu, că el nu poate intra în „realitatea” mea. Că se ascunde, că nu e el în masca veselă pe care mi-o aduce în casă.

Ceea ce mă deruta, erau momentele de confesiune, de căldură, momentele de intimitate glumeaţă când vorbea familiar de oameni pe care îi cunoşteam eu, pe care eu îi adusesem în existenţa noastră comună. Spunea: Jacques, Dida, Ana, ca şi cum ar fi fost şi ai lui, definitiv, fiind indisolubil legat de mine. Când devenea deodată închis, misterios, de nepătruns, repetam în gând, cu buzele lui: Dida, Ana, Jacques, şi mă mai linişteam. Îl reduceam la un factor comun, cunoscut.

De altfel, el ştia că nume întunecate: Horia, Nuşa, nu trebuie să le pronunţe în faţa mea. Provoca panică. Nu atât gelozie. Cât îmi devenea străin. Evita să vorbească precis despre viaţa lui casnică. Îşi păstra nimbul de melancolie, şi vagă boală sufletească. Apoi nimbul de epileptic, de ostracizat, de martir, de paria. Uneori se dezgolea. Îmi mărturisea speranţele, lupta lui de arivist, de şantajist. Dar şi-atunci, pe soclu. În stil mare. Rula milioane. Îl admiram. Îmi explica: toţi care răzbesc, răzbesc băgând frica în alţii. Ori eşti tu deasupra, ori eşti călcat în picioare. Dacă nu le-arăţi pumnul, nu exişti. „Să-i vezi, Michi, pe cei mai tari oameni, cu numele cele mai mari, cum fac în pantaloni de frică, în faţa unuia care ştie cum să-i ia”. Câteva luni, am trăit în admiraţia şantajistului-erou, conchistador.

„Ca cu toate, ca cu orice”, spune doamna care se grăbeşte să generalizeze blazat şi atotştiutor. Şi copilului îi sună în urechi: „cacu toate, cacu orice” – e ca o culoare gălbuie, murdară, care se-ntinde peste lucruri: „cacu toate, cacu orice”.

A fost Bebe (Rozescu) aseară la noi. Mai vorbăreaţă ca altădată.

— *Wow?* se miră ea englezeşte.

Nu râde prea tare, nu se entuziasmează prea tare. Are o supapă moderatoare. Ne-a vorbit de *pudding*-uri şi de „pie”, de „curry”, de „on lice”, vânzarea pe 99 sau 999 de ani, care are ca rezultat acapararea unor terenuri imense, unor cartiere întregi de către *landlorzii* bogătaşi. Mulţi negustori au fost ruinaţi de *landlorzi*, care i-au obligat să construiască din nou casa, să facă reparaţii extrem de costisitoare, refuzând altfel să le prelungească „lica”. Cu alianţa asta, între Anglia şi Soviete, poate o să se mai schimbe ceva şi la noi. O să se reducă diferenţele astea criminale între bogaţi şi săraci. Vorbeşte cu respect despre „self-control” şi cu dezgust despre „self-indulgence”. Preferă să nu se mărite, să nu facă obişnuitele compromisuri.

Râde cu urme de graţie. „Empatie”.

Despre antipatia mamei pentru Sorin. La început, ea a fost cea care a vrut să-l iau. Dar când l-am luat, ea nu mai voia. Deci, eu l-am ales. După ce mi-am permis asta, s-a mai întâmplat că ne-am potrivit. Că mă iubeşte după atâţia ani; că sunt „fericită” deşi nu e bogat, că sunt răbdătoare şi indulgentă cu el, că el e indulgent faţă de mine. Suntem în ochii ei o coaliţie imorală, bazată pe concesii reciproce şi pe înşelăciuni reciproce. Eu îl induc în eroare că sunt bună (eu, câinele cel mare), el, la fel, pe mine. Băiatul lui Leon Ebner nu poate să fie bun. Poartă o mască. Mă ameţeşte cu vorbe, cu idealuri, cu baloane de săpun, ca să uit că nu sunt bogată. E o nedreptate care mi s-a întâmplat mie cu acest măritiş, şi indirect ei. Încă o nedreptate, pe lângă toate celelalte, ale vieţii.

Băieţaşul i-a răspuns Verei. Când l-a întrebat de ce se strâmbă după mă-sa, de ce n-o poate suferi: „Când o cauţi, e borţoasă!”.

Sergentul trece solemn, în exerciţiul funcţiunii, ţine mâinile la spate. Bragagiul cel mic trece pe lângă el, introduce în palma zbirului, ofranda, şi se depărtează. Zeul n-a simţit nimic. Nici un muşchi nu se mişcă.

Mama-mare o întreabă pe Bebe: Eşti încântată că s-a măritat Lici?

— Încântată?

Mama spune, jenată puţin, şi indulgentă. „Ce întrebări bătrâneşti pune mama-mare”.

Adevărul e că interesele, preocupările mamei-mari şi ale mamei se întâlnesc. Dar mama-mare, de bătrâneţe, e mai anchilozată. Nu-şi mai potriveşte masca aşa cum trebuie. Lasă întrebările să-i cadă, fără să le treacă prin filtru. E mai spontană, mai copilăroasă. Merge direct la ţintă. Nu mai are dibăcia ocolurilor. Atâta a mai putut: să răstoarne întrebarea – din negativ, în afirmativ. Ştie bine că Bebe nu e încântată de mariajul lui Lici, dar voia s-o audă criticând, să guste comentariile defavorabile asupra lui Andrei. A avut, totuşi, tactul şi n-a întrebat: „Nu eşti încântată, nu-i aşa, că l-a luat pe Andrei?”.

Despre cât e mama-mare de concentrată când mănâncă. Nu mai aude aproape. Devine mică, – mică şi lacomă. Poţi să-i ceri de trei ori pâinea sau sarea, nu aude nimic.

Suntem după-masă în hol. Uşa de sticlă spre sufragerie e închisă. O văd pe mama făcând gesturi de reproş şi ameninţare, spre sufragerie. Mama-mare udă filodendronul.

— Cât am luptat ca să-l vindec. Cu untdelemn, cu ricină, câte n-am

făcut. Şi cum vrea să-l strice. Se ascunde de mine, crede că n-o văd şi-i toarnă apă. Îi putrezesc frunzele. Dar ea nu vrea să ştie de nimic.

— I-o fi milă de el, când îl vede uscat.

— Ce milă. T r e b u i e să fie uscat, filodendronul creşte în piatră. Face tot cum vrea ea şi pe urmă se boceşte că e bolnav, că se gălbejeşte, că nu ştie ce are…

Jacques a adus două bilete pentru o serbare la grădiniţa de copii, unde o să joace fetiţa lui Peretz.

Eu spun că-mi pare rău că am să fiu la Galaţi şi n-am să pot merge.

Jacques: Păcat. Eu tot n-am mare interes pentru copii şi n-am să merg.

Mama: Eu, mai puţin. Să n-aud de copii. Numai căţeii îmi mai plac. Se uită sfidătoare, zâmbitoare, la mine. Mama îmbătrâneşte din lipsă de dragoste.

Alianţa anglo-franco-rusă e ca şi semnată. Au făcut concesii ruşilor. Se acordă reciprocitate în obligaţii.

Situaţia la Kulangsu e încordată. Japonezii masează flotă. Anglia nu poate reacţiona. E prinsă în Europa. America, e posibil să reacţioneze.

Alegerile la noi merg strună. Reînviere, regenerare, metode noi. Se cântă continuu prohodul vechiului regim.

În naufragiul submarinului englez au fost salvaţi 30 şi ceva de oameni. Au murit numai vreo 20. Datorită unui clopot de salvare, nou, adus din America. Unul din supravieţuitori povesteşte scene de groază. Personalul a stat la datorie până în ultimul moment, până şi-au pierdut cunoştiinţa. Domnul A. Patrulius, în *Semnalul*, se entuziasmează de fericita expresie „demofilia”[33]. Nu democraţie care e ceva raţionalist, logic, ci demofilie, care e sentiment şi ni se potriveşte atât de bine, nouă românilor. Regimul nostru nu-i nici nazist, nici fascist. E naţional.

Marta lasă un bileţel: „Mi-e destul”. Marta are o soră mică, sau sunt amintirile ei?

Galaţi, 29 mai 1939

Prima seară, îngrozitoare. Gama mirosurilor noi, mucede, grase. Nervii mei obosiţi.

Fasolea plutind în untdelemn, săpunul dulceag al lui Sorin (vechi miros Pic), brâul lui Iov, Sorin schimbat, foarte tânăr şi naiv în haina uzată de militar. Şi şterge farfuria cu bucăţi de pâine ţinute între degetele scurte şi groase. Îi dă lui Lady mâncare, lângă masă. Prezenţa morţii. Patul în care dormim, e cel în care a murit mama. Fac dragoste cu Sorin pe aceeaşi saltea unde a agonizat ea.

Leon, plin de tact spune: „Cinci zile a mai dormit într-însul. Ce fericită a fost când i l-am adus”.

Mama ne priveşte din toate părţile. Sub sticlele biroului, pe pereţi,

pe măsuţe sunt numai fotografii de ale ei, cu copiii, fără. Un cap de ceară ne priveşte de lângă lavoarul uriaş, de modă veche.

L. oftează, geme: Of, of, ce-am pierdut eu! Ce amărât sunt. Nici nu-mi vine să cred că am pierdut-o.

Mică pauză. Aşteaptă să-l compătimesc.Tac.

— Au început să alerge peţitorii. Mi-au propus o văduvă din Galaţi. Şi la Bucureşti au început să vină. Ce zici tu de asta, dacă m-aş însura?

— Ai face foarte bine. Ar fi bine şi pentru tine şi pentru ceilalţi.

— Şi ce-o să se spună? Ce-o să spună cei din Bucureşti?

— Nimic. Că ai procedat cum trebuie, dac-ai să-ţi iei o femeie cumsecade.

— Şi ea, din groapă, ce-o să spună?

Răspund cu emfază: Mama era o femeie care voia binele tuturor. Ar fi şi ea mulţumită.

Arde să se-nsoare. Ar voi o văduvă bogată. Pisează pe toată lumea cu scrupulele şi suferinţele lui.

În prima seară, îngrozitoare, am avut şi cârcelul la picior. Sorin nu m-a lăsat în pace. Eram nesfârşit de obosită, ca niciodată. Am început să mă rog de el, ca femeile frigide, să-mi dea pace „sexualmente”. Râdeam, dar adevărul e că s-a produs în mine o schimbare pe care nu mi-o pot explica. O fi ceva intern, dar nu mă doare nimic. Numai oboseala şi nervii. Mă trezesc dimineaţa, obosită, mă culc seara, obosită.

În tren, am tras cu urechea la conversaţia ofiţerului cu doamna de lângă mine. Oameni aşezaţi, în jurul celor 40 ani liniştiţi, chiaburi. Ea, tot nevastă de ofiţer de marină. Au vorbit despre copii. („Ce rost are viaţa fără copii? N-ai nici un ideal”. Pe unde n-au fost? În străinătate şi la noi, ce de băi au făcut, şi tot n-au avut copii.)

El e voinic, are plete cărunte, o faţă cărnoasă, lată, cu trăsături regulate, cu buci roşcate, arse de soare. Are o cămaşă ciudată, neagră, cu dungi albe. Ea e o femeiuşcă ştearsă, cu vulpe argintie, pardesiu negru, părul pieptănat cam neîngrijit şi demodat. Venea de la Bucureşti unde şi-a mai completat garderoba.

Nu se mai văzuseră de 14-17 ani. Ce face Lili? Ce face mamaia?

El a arătat fotografia fetiţei. „E domnişoară, ce crezi? 13 ani. Ca mâine o să dansez cu ea la baluri.”

Şi-au adus aminte de nunţi, de baluri. La nunta lui, socru-su (tot ofiţer), un om chefliu şi camarazii i-au spus: „O dată e omul ginere. Însurat o să fii toată viaţa. Rămâi să faci un chef cu noi”. Şi el a condus-o pe Lili, la camera ei de fată, şi s-a înapoiat. Până dimineaţa au chefuit, şi ce chef! Dimineaţa, a găsit-o dormind. Când a deschis ochii şi l-a văzut intrând, a început să arunce cu perne în el: „Ce cauţi în odaia mea?”.

— Stai fată, că nu e numai odaia ta.

Cum meseria l-a condus prin toată ţara. Ce frumuseţe e în Banat. A fost şi ea pe acolo, da? La Semenic, ce frumuseţe? Perla Banatului (alt loc?). Ce leneşe sunt rusoaicele şi murdare. El stă lângă mare, fie la Cetatea Albă. La un moldovean însurat cu o rusoaică. Ea nu stă la masă cu ei, îi serveşte numai. Aşa e obiceiul sau i-o fi frică lui bărbatu-său, care are 60 ani (ea 30), s-o lase prea aproape de el. Până acum nevastă-sa l-a urmat în toate părţile, acum din cauza şcolii fetei ea rămâne la Bucureşti şi au cheltuială dublă.

Au discutat lefuri, pensii, iar Basarabia.

Urmăream crispată. Ştiam că orice conversaţie duce, în chip inevitabil, la jidani. Am un fler deosebit. Ştiu exact când izbucneşte cuvântul. Îl simt gâfâind în gâtlej.

— Da, jidani sunt mulţi pe-acolo?

— În sat, unde stau eu, nu. La oraş sunt.

El schimbă vorba, neaşteptat. Ce-or fi păţit? îmi bate inima. Aştept. Inutil. Vorbesc despre altele. Mă destind puţin. Până la o nouă cotitură a conversaţiei, pot moţăi liniştită.

Cu Sorin, dimineaţa, despre „idealuri”.

— Idealurile sunt foarte frumoase. Dar el nu mai poate lupta pentru nimic altceva decât pentru scăpare din starea asta de umilinţă.

— Dar viitorul e cu ei, cu ceilalţi, Sorin.

— Viitorul… când, cine ştie peste câţi zeci sau sute de ani… Nu pot să mă ridic aşa, deasupra mea. Nu pot lupta pentru toţi, pentru cei care mă jignesc, mă insultă, la fiecare pas. Tu nu poţi să ştii ce-am suferit la ASTRA, şi la Mărgineanca din partea unui mârlan ca Beşchea. Într-o ţară unde nu aş fi târât rana asta după mine, aş fi putut fi cineva, aşa sunt sortit să rămân un ingineraş care se strecoară, toată viaţa.

— Da, dar văd că nu faci nimic, nici cu Palestina.

— Dacă nu s-a putut. N-am vrut să fac voiajul acela?

— E îngrozitor, Sorin, cum nu facem nimic, cum aşteptăm ca nişte vite, să fim duşi la tăiere… Dacă am lucra, chiar greşit, dar să facem ceva. Din greşeală poate să iasă şi ceva drept, dar din nimic…

— A fost şi meseria asta păcătoasă, care m-a izolat de tot…

— Nu da vina pe meserie, că e foarte bună… Noi suntem de vină. Nu putem să ne punem pielea la bătaie pentru nimic. Suntem la jumătate drum în toate. Nici tradiţii nu avem, nici eliberaţi de tot nu suntem de prejudecăţi…

— Cum scormoneşti tu, Marioaro, bube vechi.

— Nu sunt numai ale tale, sunt şi ale mele.

La Buchalter, masă cu logodnici. Toată lumea râde exagerat de mult. Domnul Buchalter spune jovial glume mărunte.

— Eram la New York. Într-o casă cu 157 etaje. Se stricase ascensorul şi trebuia să suim cu piciorul cele 157 de etaje. Ne-am hotărât, cei câţiva oameni, să spunem anecdote, ca să treacă timpul mai repede. A spus unul o anecdotă, am suit vreo 30, altul a spus şi el una, şi aşa până am ajuns aproape sus. Mi-a venit şi mie rândul.

— Ei, acum să vă spun şi eu. Am uitat cheia jos şi trebuie să coborâm.

Ne prăpădirăm de râs.

Arthur povesteşte cum a intrat, distrat, în altă cameră de hotel.

Toate trei surori vorbesc cu „r” şi râd groscior. Cea mică are ochi foarte frumoşi, negri, umbriţi de multe gene şi sprâncene pline. Lucy mă urmăreşte cu privirea. Eu o studiez, pe furiş, pe Edith. N-am auzit-o niciodată vorbind şi râzând ca acum, de când e logodnică. Totdeauna avea o atitudine timidă. Nu era sigură pe situaţie. Nu ştia dac-o s-o ia sau nu. Acum se destinde. E între ai ei, are logodnicul alături. Ne domină. Arthur e un logodnic bine crescut, rezervat. Edith îl tachinează că e distrat. El protestează. Doamna Buchalter ne îndoapă. Insistă să ne mai, şi să ne mai servim.

După-masă vizitez grădina. Casa e provincială. Cu odăi mari, răcoroase. Tapet cu flori. Verandă spre grădina din dosul casei. Paturi de lemn în grădină, între doi copaci stufoşi. Lizi, cea mică, îmi spune că vara e o splendoare, să te întinzi acolo. Stânjenei uscaţi. Poame mici, mici, verzi. Cireşele au fost culese.

Pe seară, după somn, mergem cu barca pe Dunăre. Coborâm în port pe străzi cu bolovani mari. „Vadul sacalelor” dă în port. Arthur şi Edith stau în fundul bărcii. Ea întinsă, lângă el. Lucy râde la ei. Zice că n-o sărută bine. Că trebuie să-l observe şi să-l corecteze. Ne întoarcem toţi şi-i privim. Lady se întoarce şi ea. Mă simt bătrână.

Dunărea e calmă, cu nuanţe dulci de cenuşiu. În port, văruite, dichisite, cu chenare albastre, câteva case fac pete albe, tari.(De la ultima vizită regală). În fund, aeriene, roz, se văd dealurile Bugeacului. Trecem pe lângă plaja acoperită în parte de apă. Azi trebuia să fie deschiderea sezonului. A trebuit amânat. Cei de aici, care cunosc insula de mult se minunează cum a crescut, s-a lungit, s-a împădurit.

Lucy mă întreabă dacă mă inspir: Diseară ai să scrii o poezie.

Eu răspund: Asta fac tot timpul, mă inspir.

Lizi înlocuieşte pe unul din barcagii. Pe cel tânăr, de la ramele interioare. Se simte bine. O admirăm că e voinică.

La Azaclău, în sat. Un cărucior cu pâini, rotunde, gălbui. Pe o perniţă făcută din pâini stă un copilaş blond. Cu pantalonaşi murdari. Îi spun lui Sorin: „Dacă aş scrie despre asta, aş spune bineînţeles că era cu popoul gol.”

— Bineînţeles, spune Sorin.

Satul e specific dunărean. Case sărăcăcioase acoperite cu stuf. Strada e lată şi nesfârşită. Uliţe laterale puţine. Şi alea sunt largi. Biserica e în stil rusesc. Cupole groase cu bulb mare şi cu ferestruici multicolore (verzi, galbene, albastre), mate, ca nişte petece de hârtie colorată. Ţăranii – mitocani. Femeile fardate, în rochii de oraş. Dansează, o horă urâtă.

Lizi şi Arthur se dau în scrânciob. Alt cărucior de pâini. Un băiat mai măricel e înjugat în faţă şi trei mai mici împing. Unul de vreo 3 ani îşi pierde pantoful. Rămâne în urmă. Are ochi stupizi şi disperaţi. Nu-şi poate încălţa pantoful. Se chinuieşte, nu merge. Edith îi ajută. Stăm toţi în jurul lui. Hai mai repede, mai repede. Căruţul e acum departe. Ce ne facem? Noroc că vine altul. Cei care împing nu vor să-l primească. Ne revoltăm: „Lasă-l, mă, şi pe el”. Îl acceptă. Pe panta tare înclinată, aproape verticală, a cheiului, alt blond, mic, stă turceşte. Ne urmăreşte cu o privire goală, inexpresivă, cum ne suim în barcă.

Se întunecă. Încep să se vadă lumini, de case şi vapoare. Vapoarele îşi vorbesc cu semnale morse. Lizi începe să cânte. Are o voce joasă, „r” se aude gutural. Îmi place. Face atmosferă. Cântă *Am iubit doi ochi albaştri*, *Frumoasa mea cu ochii verzi*. Dunărea e ca un lac. Nemişcată. Numai o şalupă, care trece, lasă în urmă valuri şi ne legănăm de câteva ori.

Lucy îi spune lui bărbatu-său: „Vezi că nu-i nici un pericol cu barca, pe Dunăre!”.

— Dacă pot să nu risc nimic, de ce să risc.

— Păi asta-i frumuseţea. Hazardul. Să stai în centru la îngheţată, când te poţi plimba pe Dunăre?

— Eu prefer îngheţata.

— O viaţă monotonă.

— Cum, alături de tine viaţa poate fi monotonă?

— Ce zici de răspunsul ăsta?, mă întreabă Lucy.

— Cavaleresc.

Linia moartă, toţi suntem pe o linie moartă. Alunecăm spre sfârşit. Toată burghezia. – Linia moartă

1 iunie 1939, Galaţi

Ieri dimineaţa, plimbare la Brăila. Pe vaporul „Principele Mircea” (N.F.R.)[34]. Ne-am înapoiat cu „Ismail” (S.R.D.)[35].

Cu papa, prin strada misiţiilor. Totul bej, sterp. După şirul de uşi băiţuite roşii-cărămizii, identice, îndesate unele într-altele, cu tacurile de biliard încrucişate pe geamuri, cu grecii, armenii, ovreii aşezaţi la mese, un şir lung, uniform, de magazii ce par nişte case părăsite: magaziile de cereale. Pe una scrie cu creta: ovăz, 2,50 lei Kg.

Mai departe sunt docurile

În centru statuia lui Traian. Piaţa Sf. Arhangheli, str. Regală cu prăvălii. Cu tramvaiul la Lacu Sărat. Am văzut numai păduricea de salcâmi. La Monument, n-am avut timp să mă opresc. Vagon de tramvai, ermetic închis, în care faci baie de aburi, pentru cei ce vin de la băi calde. Într-unul din ăsta am nimerit. N-am mai suportat. Am ieşit lângă vatman. Sufla violent vântul. Ca la Rudăriţa.

Am luat o „oranjadă” la Andronic. Am privit lumea cum trece pe Regală. Mi-am dat alt *rendez-vous* cu L. şi m-am repezit până la grădina publică. Mică, neînsemnată. Mame cu copii, retrase pe pajişti, liceeni cu mingea. Cei doi bătrâni, pe bancă, lângă mine.

— Nu mai e nimic, nimic, ca pe vremuri.

— În 1896, am fost la Berlin. Ce crezi: îţi dădea la masă, pâinea gratis…

— S-au dus toate berecheturile.

Unul din ei era român, cu pielea gălbuie, tăbăcită, întinsă pe os, cu mâini de pergament. Grecul avea ochi mici, albaştri, păr ireal de alb.

— Cupoane Bucureşti 4 % ai?

— Am avut ceva, dar acum n-am. Câte n-am avut, şi străine, din Viena, şi C.F.R. turcesc. N-am controlat tragerile ani de zile. Acum câţiva ani, le-am trimis la zaraf, la Bucureşti.

— Şi ţi-a ieşit ceva?

— M-a costat o groază de bani. Vreo 300 lei corespondenţa, şi comisionul lui, şi jurnalele pe care trebuia să le controleze.

— Dar ai scos ceva? (Grecul e nerăbdător, românul are vreme.)

— Îţi iau o mulţime de bani, zarafii ăştia. Ei, dar au cercetat bine, şi mi-au dat o mie de lei, afară de cheltuieli.

— Bine, dar se poate să fi fost câştig mai mare şi să-l fi oprit el.

Românul nu răspunde.

Vorbesc de război, de pregătirile militare.

— S-a scumpit aşa viaţa. De nimic nu te poţi apropia. Carnea, adevărat e mai scumpă la Bucureşti. Zarzavaturi o să avem anul ăsta, că a plouat destul. Totul înghite armata.

— Stai şi te miri cum nu se înţeleg oamenii ăştia prin bună învoială. Cât o fi buba asta cu coloniile, tot pericol de război. Am citit într-o gazetă că franţuzii au făcut mari greşeli, mari, mari greşeli. Pe Rhin trebuiau să-i ţie de scurt pe nemţi. A fost o vreme când se puteau dezarma toţi.

Mă ridic să plec. Încetează un moment vorba.

Strada din faţa parcului e plină de grădini, de case gospodăreşti. În toate îţi vine să intri.

Din nou, în misitii. L. îl găseşte în sfârşit pe d. Atinis. Asist la o conversaţie de afaceri. Se discută despre şlepul Sidei, cedat de Leonaş. L. ia de la început o atitudine arogantă, mojică: Ai pus stăpânire pe

şlep, îţi scriu şi nu răspunzi nimic.

Grecul e distant şi protocolar. L. insistă asupra stricăciunilor. Atinis, care-l avea în pază, l-a lăsat să se deterioreze, şi acum nu vrea să plătească chiria pentru el. Atinis pretinde că are o scrisoare din partea dlui Weintraub, care îl împuterniceşte să se folosească de şlep, pentru cheltuielile pe care le-a avut cu el. L. spune: „Ce cheltuieli? L-am găsit în canalul Filipoi, cu un singur om care era mulţumit că are unde locui şi mai şi pescuia pe el, îşi scotea existenţa. Şi ce alte cheltuieli? Cabine erau două când ţi l-am predat, acum are numai una, nu mai are gardul de stejar". Grecul se-nfurie. Se face roşu, zice: „N-ai să mă-nveţi dumneata pe mine ce-i un şlep. Eu nu eram proprietar, ca să bag o avere în el. La un şlep trebuie făcut în fiecare an brâu nou".

— Va să zică, nu vrei să plăteşti chirie. Ce vrei dumneata?

— Pretind să-l mai folosesc patru luni şi după patru luni vi-l predau.

— Şi eu îţi spun că trebuie să plăteşti chirie. Unde-i inventarul lui?

— N-am nici un inventar, ce să aibă inventar, domnule, ce accesorii vrei, e o rablă.

— Nu se poate, trebuie să fie.

— Vra să zică, pretindeţi că am furat inventarul.

— Da.

— Cum?

— Nu că l-aţi furat, dar a dispărut.

— N-am ce discuta cu dumneata. Tonul cu care dumneata…

— Ascultă, domnule, eu mă grăbesc. Vrei să plăteşti chirie sau nu.

— Nu.

— Eu am un cumpărător pentru el.

— A, e altceva. N-o să vă stric eu vânzarea.

— La cât îl apreciezi.

— N-aş putea spune.

— Dar cât ai da dumneata pe un şlep ca ăsta.

— 20-25, maximum 30 de mii.

— Eu am cumpărător cu 50.

Grecul râde.

— Am luat un şlep nou cu…

— 60 de mii dai?

— Nici gând. 20 de mii, maximum 25.

— Păi spuneai adineaori de 30!

— Maximum, maximum.

— Bine. O să mai vorbim, când mă-ntorc de la Bucureşti.

— Bună ziua!

L. îmi spune după asta: „Are grecul ceva dreptate. A făcut cheltuieli cu el. Nu mi se oferă decât 20 de mii. Dac-ar da 30 de mii, i l-aş vinde. Partea proastă e că n-am actele şlepului, nu ştiu pe unde or fi. Trebuie să caut la Căpitănia Portului, acolo e descrierea exactă. Am să-i scot

Sidei vreo 30 de mii. Ea crede că nici nu mai există şlepul. I-am scris c-a dispărut. Era în canalul Filipoiului şi nu-l puteam găsi”.

La tanti Charlotte. Ne îndoapă continuu. Spune: „Cu cât vă dau mai rar (ne-am plâns că se succed prea rapid bunătăţile) cu atât sunt mai sigură că n-o să plecaţi, c-o să rămâneţi mai mult”. Admirăm tot ce ne dă. Face pe modesta: „Eu, cu bătrâneţile mele, vă servesc aşa, bătrâneşte, cum pot şi eu”. Stăm la taifas fără grabă, ca în provincie. Băiatul ei, Theodor, e avocat. Maniac al vorbei. Se vorbeşte despre botez. El spune că, într-o revistă juridică, a găsit sentinţa de condamnare la moarte, de către romani şi evrei, a lui Iisus. Eu mă îndoiesc de autenticitatea actului scris pe la 1500, în Italia. Theodor începe un discurs încâlcit, interminabil. Priveşte în gol, se lasă îmbătat de cuvinte. Susţine că poate fi autentic, deşi el asupra conţinutului intelectual al unui act vechi se îndoieşte totdeauna, oricâţi savanţi l-ar recunoaşte ca autentic, numai conţinutul material poate fi sigur autentic, de pildă în arheologie există mijloace de investigaţie recunoscute ca sigure, şi totuşi el nu poate crede că o piesă care emană dintr-o anumită epocă e, din punct de vedere al veracităţii faptelor, exactă, pentru că m e t e o r o l o g i c vorbind, nu ai garanţia niciodată… „E un scepticism în asta, recunosc… Mă scuzaţi pe mine, trebuie să mă retrag cu domnul care are cinci cuvinte să-mi spună.”

Da, a spus şi meteorologic. Îl priveam toţi cu gura căscată. Am întrebat-o pe Bella, pe drum, dacă a observat „meteorologismul”.

— Da, dar am tăcut din gură, nu ca tine, răutate.

De altfel şi Bella mi-a povestit că au fost în excursie la Filăşti. Acolo e mormântul, nu mormântul, cum îi spune?

— Mausoleul.

— Nu mausoleul.

— Cripta.

— Da, „cripta” unui voievod din vechime.

Azi m-am plimbat cu domnişoare gălăţene. Am fost pe Domnească până la Grădină şi de acolo înapoi pe Mihai Bravu. O stradă largă, cu tei mulţi.

2 iunie 1939, Galaţi

Ieri, în timp ce scriam, a venit verişoara Paula să mă vadă. Aflase de la Lucy, la modistă, că sunt aici. M-a „văzut” vreo 3 ore. Nu ştiam ieri cum o cheamă şi nici, exact, ce fel de rudă e. Ne-am întreţinut despre educaţia copiilor, boli, lucru de mână. Stătea gata să plesnească, deborda pe sus, deasupra sânilor, afară din corset. Mi-a arătat fileul de la combinezon. Mi-a promis c-o să-mi arate tot ce-a lucrat de când e măritată şi m-a asigurat că n-o să-mi vină să cred că un singur om a

putut broda atât. Fileuri (plasa şi umplutura), feţe de mese, mileuri. Şi-a mutat scaunul, îi bătea soarele în ochi şi a făcut în acelaşi timp dovada cât e de cultă: „*Le soleil recherche les belles*", deşi nu e cazul. Eu nu înţelesesem ce spune: „Poftim?"

— *Le soleil recherche les belles*, deşi nu e cazul

— Vai! Cum spui asta? Ce ai să te plângi?

Fetiţa e în a 4-a liceală. Trebuie să dea capacitatea. N-o s-o lase să urmeze liceul. Să-nveţe o meserie. Ar voi să plece la Bucureşti. Acolo are o prietenă modistă. Fetiţei îi place să aranjeze pălării, dar nu-i place să ţină acul în mână. Trebuie şi prin asta să treacă. Dar nu vrea s-o dea într-un atelier unde să se abrutizeze cu lucrătoarele. La prietena ei, e altceva. Ea o s-o „amenajeze". Despre familia Steinbruch, pe care a cunoscut-o la Brăila. Cu Frida fusese prietenă. Adevărat? A făcut chiar aşa noroc? Fata asta era menită să fie bogată. Îi plăcea luxul dar era neglijentă totdeauna. Rupea, trântea de pe ea... Când mergea la Bucureşti, pe vremuri, o vedea totdeauna. Frida, ca fată, a stat la M-me Steinbruch. O amenaja foarte bine. Nu oricine poate face un asemenea noroc. Principalul e mulţumirea sufletească. Trebuie şi bani, dar principalul e mulţumirea sufletească.

Pe Benador îl cunosc? „Din vedere", spun eu.

— Ştii, cartea aia a lui, cum îi spune...

— *Ghetto, veac XX*.

— Da, aşa, veac, în cartea asta (coboară vocea confidenţial, jenată) povesteşte şi câte ceva din viaţa lui. Despre casa din Brăila. Cu câte emoţii a vândut-o. Trebuia s-o vândă, nu avea nici un „nuţăn". Acum o să cumpere un teren la Odobeşti, costă puţin şi o să aducă şi „nuţăn"; ori să-l revândă cu câştig, ori o să facă bărbatu-său depozit de vinuri. De câte ori intră cineva, Arthur, Sorin, începe: „Ştii, casa noastră din Brăila?" (un moment solemn). „Am vândut-o, pe mai nimic. Suntem foarte tulburi acuma. Ce să facem cu banii!"

La plecare, mă invită la ea. Promit vag şi călduros că am să vin. Nu, vrea ziua, ziua.

— Azi e joi, vineri merg la Edith, sâmbătă nu pot. Luni am să vin.

— Trec să te iau.

— Nu, de ce? Lasă-mi adresa.

— Nu, trec să te iau, n-ai să nimereşti.

— Cum să nu nimeresc?

— Bine, trimit atunci fetiţa să te ia.

Mă sufocam

— La şase, la şase să vină fetiţa, am mai putut sufla.

Sidy îi scria Edithei o scrisoare de felicitare. Îi înşiră fericirile care o aşteaptă alături de Arthur. „Arthur e un băiat înzestrat cu cele mai rare calităţi, cât şi cele sufleteşti."

Sidy îi scrie lui L. că s-au „lefterit” complet, că au avut cheltuieli mari cu aranjamentul casei şi concentrarea. Că nu ştie ce-o să facă. „Dar om vedea noi”.

L. primeşte o scrisoare de la Florica. „Papa, ai fost cam nervos cu Sidica în scrisoare. Mă gândesc chiar să nu i-o dau. N-au făcut cheltuieli exagerate şi s-au sfătuit cu mine, de fiecare dată.”

L. de câte ori citeşte o scrisoare de la Floricuţa se îneacă în lacrimi, indiferent ce i-ar scrie. Cum ia hârtia în mână, i se udă glasul.

— Ce bunătate, Floricuţa asta. Câte nervozităţi a înghiţit ea de la Sidy, şi tot îi ia apărarea.

Toţi se revarsă de bunătate, în familia Ebner.

— Nu pot, zice, şi-i dă lui Lady sub masă, grăsimea de la pârjoale. Nu pot s-o văd că cere şi să nu-i dau. Pe sora din Brăila nu poate s-o vadă, tot din bunătate. Se jeleşte prea mult de sărăcie, şi el are destule pe cap, n-o mai poate asculta şi pe ea. D-aia nu trece niciodată s-o vadă.

Azi-dimineaţă, cu Bella, la Tunel şi la Brateş. Vânt; cenuşiu. Foarte plăcut. Bella are o inteligenţă mijlocie dar mult bun simţ (Richi?) şi oarecare supleţe. Nu mă aventurez prea departe cu ea, dar pe locurile comune, sigure, ne înţelegem. Încearcă să nu fie pedantă, are totuşi mici aere de *bas-bleu* provincial.

Când eram mică, îmi închipuiam că ficatul e în călcâi, spun eu. Mă loveam şi plângeam că mă doare ficatul. Bella îmi povesteşte ce credea ea despre nuntă. Nuntă însemna să te învârteşti de 3 ori cu trenul în jurul pieţei din centru. Au plecat cu trenul la nunta unei rude şi ea spera să ajungă în piaţă şi să-nceapă să se-nvârtească şi a avut mare deziluzie când au intrat în casă. Îşi aminteşte bomboanele argintii pe care le culegea de pe jos, cu un văr mic.

Se plânge de mărturisirile pe care le-a făcut ieri relativ la cearta cu Edith. Să nu cred că e o gură rea, de mahalagioaică. Începe din nou să-mi povestească cât sunt de rele, cum o înţepau şi o necăjeau. Să-l acapareze cât vrea pe Arthur, fiecare poate proceda cum crede de cuviinţă, dar s-o lase pe ea în pace. Îi spunea o mie de răutăţi, pe care nu le poate ţine minte. Nu le poate purta ranchiună. O fi o slăbiciune asta, dar ea nu poate să poarte pică. Dar n-are rost să le sară de gât, să le pupe, când ştie ce rele sunt. Lucy o întreabă, într-o zi: „Ce-i cu tine, Bella? Ba eşti exuberantă, ba eşti indispusă. Se vede că eşti bolnavă intern”. Asta faţă de altă lume.

Ne suim pe dealul de lut, plantat cu pomişori tineri: brazi şi salcâmi. Intrăm în grădina publică. Ne aşezăm la restaurantul cu vedere spre Brateş. Ne dă lapte bătut, afumat şi acru. Ronţăim covrigi. Vorbim despre carieră şi energie. Eu repet cuvintele unei colege, cu care m-am

întâlnit înainte de a veni la Galaţi: „Degeaba dăm vina pe împrejurări, cine stă deoparte e numai din vina lui”. Bella povesteşte cum a fost prea ascultătoare, îi era prea frică de domnul Făinaru. Nu le mai mergea bine părinţilor, atunci când era momentul să plece la Bucureşti; treceau totuşi drept oameni bogaţi, cu palat în centru şi domnişoara Făinaru nu-şi putea permite să dea preparaţii şi să stea la cămin. „E greu până te resemnezi… Aştept să mă mărit. Mă gândesc pentru ce. Aceeaşi viaţă: fă patul, desfă patul, pune masa, strânge masa.”

— Dar mai e cineva, care ţi-e drag, şi e altfel (nu cred ce spun).

— Poate!

Bădălan se cheamă cartierul muncitoresc, din valea oraşului.

M-am plimbat cu Sorin pe Sf. Spiridon, strada unde a copilărit. Era emoţionat. Mi-arăta toate casele unde au locuit prieteni de-ai lui şi eu mă plictiseam. Mai mult, îl dispreţuiam. Mai am romantisme de-astea ieftine. Îl vreau neprins, nedelimitat. Mă indispun numele evreieşti pe care le înşira: aici stătea Feier, aici Ioşua, aici Isu. Îl văd, jidănaş mic alergând pe străzi cu alţi jidănaşi mici, făcând „şotii”. Am o criză de antisemitism. Ce mic, ce neînsemnat este omul cu care trăiesc alături. Privesc şi albumul lui de fotografii. Îmi corectează impresia strâmtă, fără s-o anuleze. Îl văd în multe aspecte, dar toate se strâng într-o sinteză de Mickey Ronney: cu guler înalt, cu muşchi, cu bani de buzunar, cu „societate” la băi, cu flirturi platonice, cu metresă studenţească.

Drumuri. Răspântia

5 iunie 1939

Excursie cu barca pe Dunăre. Tinerii logodnici, Lizi, Sorin, Barcagiul (domnul Bondrea) şi cu mine.

Atelierul de construcţie de bărci al lui Bondrea, cu şrotzeguri[36] multe, de lemn, agăţate de perete, cu schelete de bărci în construcţie, cu o sobă dărăpănată de tuci pe care nevasta îi prăjea plăcinte cu brânză, pentru excursie. Casa pe un dâmb, o curte cu şopron, în fund un şanţ adânc, *tout-à-l'égout*-ul. O droaie de câini: bunica, fii şi nepoţii. Lady a stârnit senzaţie în cartierul cu multe javre.

Barca noastră e îngustă, elegantă, cu vâsle portocalii, şi e foarte incomodă. Al doilea vâslaş stă cocoţat pe un fel de tron mic, înalt. Nu poate vâsli, în locul acela, decât un om cu picioare scurte: deci Lizi. Eu încerc şi dau cu pumnii drept în cuiul ruginit. Avem şi pânze. Întâi înălţăm vela, apoi focul (pânza mică). N-avem vânt prea favorabil. Bondrea stă în picioare şi conduce pânzele, după vânt. Arthur vâsleşte

prea repede şi oboseşte. Sorin îi spune: mai rar, măi, şi îi arată cum. Bondrea spune că nu e bine, la bărcile foarte uşoare se vâsleşte aşa rar, nu la una de 400 kg, ca a noastră.

Trecem pe lângă pescari care întind plasa. Bondrea ne povesteşte că cei mai mulţi sunt contrabandişti. Cumpără peşte din bălţi şi-l vând pe preţ redus, şi nu-l duc la Pescăriile Statului.

Avem un soare puternic. Eu am deschis un cortel mare, negru. Trecem pe la far, pe la gura Siretului nou, pe la Siretul vechi. Când ajungem în dreptul Zacnei, traversăm Dunărea, avem un vânt favorabil care ne duce dincolo în cinci minute. Nici nu mai vâslim. Zacna e un râu care se varsă în Dunăre. E o pădure mare de salcâmi pe lângă el, care se-ntinde departe. Printre sălcii zărim o geană de lumină: flori înalte, galbene. Rapiţă sălbatică sau stânjenei sălbatici.

Ne e tare foame. Vrem să rămânem acolo. Bondrea spune că, la insula unde ne duce el, e mult mai frumos. Sorin insistă să mergem mai departe că nu mai avem mult. Suntem înfierbântaţi, pe fete a început să le doară capul de soare. Ne e foame, sete, vrem pipi.

— Mai sunt cel mult 150 de lopeţi până acolo. Numărăm până la 150, nici gând, mai avem mult. După vreo 500, ajungem. Tragem la capătul insulei. Bondrea zice să lăsăm barca la mal şi să alegem locul cel mai frumos, apoi să venim să luăm lucrurile. Nici nu ne lasă să hotărâm. O ia înainte, noi după el. Băieţii în picioarele goale. Mergem cât mergem printre tufişuri, din frunze de mure, şi arbuşti cu crengi lungi care ne pleznesc, începem să ne enervăm. Arthur şi Edith sunt mult înainte. Îi strigăm cu chiuituri tiroleze. Vrem să ne întoarcem. Pe Sorin încep să-l usture tălpile. Eu găsesc că nu e nimic grozav pe insula asta. Nu există nici un loc unde să ne putem aşeza. Numai tufişuri şi sălcii subţirele, tinere, care nu dau umbră. Pe deasupra, omizi în toate părţile. Arthur vrea să mergem înainte după Bondrea. Pe Sorin încep să-l usture aşa tălpile că nu mai poate merge. Începem să ne revoltăm, să facem scandal. În ce fel de loc ne-a adus, n-avem nevoie de nimic, vrem să ne întoarcem.

Bondrea a dispărut, a luat-o înainte. Îl chemăm. Foarte mulţumim de aşa frumuseţe. Noi vrem să ne întoarcem.

— E undeva un loc foarte frumos! Bondrea zâmbeşte enervant.

Îi cerem să se întoarcă, să vină cu barca să ne ia. El şi-a pus pantofii şi pe băieţi i-a lăsat să meargă aşa: „A făcut expre – zice Edith – ca să-şi bată joc de noi”. E idiot şi pe deasupra şi obraznic. Ce aere îşi dădea în barcă. (S-a enervat când Arthur era să răstoarne barca. S-a agăţat de catarg şi copastie – bord).

Suntem toţi cu braţele arse, ne doare capul, ne e foame, nici n-avem unde să şedem. Edithei îi e frică de omizi. Toate vin la ea. Se cutremură şi se scutură de ele. Începe să plângă. Ne înţeapă şi ţânţarii. Bondrea nu se mai întoarce. A furat cineva barca? Lucrurile dinăuntru;

chiar Bondrea le fură şi pleacă? Ne lasă pe insulă. Sorin se depărtează. „Unde pleci când te dor aşa tălpile?” E neliniştit şi se stăpâneşte. Bondrea soseşte cu barca. E calm, surâde. N-avea loc bun de tras la mal. Malul e nămolos şi se dislochează bucăţi de pământ, unde vrei să pui piciorul. Edith nu vrea să suie.

În sfârşit pornim. Ne întoarcem la Zacna. E umbră, iarbă, sălcii mari plângătoare. Stânjenei galbeni. Bondrea ne aduce un mănunchi, ca să ne-mpace. Ne repezim ca lupii la mâncare.

Sunt constipată şi nervoasă. Mă cert puţin cu Sorin. Sorin îmi face cu mâna bezele, când mă depărtez ca să caut un loc bun. Misiunea lui e s-o ţină pe Lady, să nu dea peste mine. Aud tot timpul: „Lady, Lady, vino aici!”. Mă înţeapă vreo zece ţânţari de popo şi de pulpe.

Ne întindem alături de ceilalţi pe pătură. Dormim puţin, ne trezim, iar dormim. Ne vine să râdem fără motiv, suntem încinşi de soare, ameţiţi, râdem. Edith ne dă bucăţele de biscuiţi în gură. Mestecăm toţi, lungiţi, cu capul sub umbrelă. Din sălcii picură. S-a făcut târziu. E vânt. Nu mai putem face baie. Trebuie să ne pregătim de plecare. Se întunecă în cenuşiu.

Avem valuri şi vântul iar împotrivă. Nu mai putem pune pânzele. Sorin şi Bondrea vâslesc cu schimbul. Unul stă la cârmă, celălalt la vâsle. Am îmbrăcat trei pulovere şi tot mi-e rece. Lizi vâsleşte la pupă şi se încălzeşte. Pe Edith o încălzeşte Arthur. Au râs la plecare de bagajele noastre. Acum ei tremură şi noi avem lucruri calde de lână. Înaintăm greu, deşi avem curentul cu noi. Vântul ne împinge barca în sus. Am putea merge foarte uşor la Brăila, dar mergem la Galaţi. Lungim malurile, dar nu prea aproape. Malul nu are curent. Se freacă apa de nămol şi-şi încetineşte cursul. O dâră luminoasă desparte apa leneşă de la mal, de curent. Noi săltăm pe marginea dungii luminoase. Printre sălcii, începe să curgă aur în dâre care dispar repede. Le lăsăm în urmă. Se deschide deodată un apus larg, fără fund, aerian. Un câmp cu trunchiuri rare de sălcii, aplecate, unele spre altele – sau la pândă, unele după altele. Una seamănă cu un struţ, are un singur smoc mic de frunze, care e capul şi se uită, aplecată înainte, după o salcie cerb, cu coarne frumoase, aplecată şi ea înainte. E o linişte în aer, acolo departe, o linişte de sfârşit de lume. Cum de sunt toate atât de aeriene!… Soarele apune singur, nu îmbăiază toate în aur, în violet, în portocaliu. El singur şi norii dimprejur sunt în aureolă şi în raze lungi de lumină caldă, densă. Restul e nespus de aerian, parcă tot ce a fost materie în lume s-a adunat în aerul lichid al soarelui şi a rămas, în tot restul, un gol, un leşin dulce, o puritate, o renunţare.

Lizi e aprinsă la faţă, legată strâmb cu băsmăluţa mea roşie, părul îi zboară răsucit de vânt. Sorin spune: „Parcă suntem în Spania. Şi ce fotografie frumoasă s-ar putea face dacă ar mai fi o barcă. Ne-ar lua în contra luminii apusului. Am avea feţele pe jumătate luminate”.

Edith tremură. Îi arunc costumul de baie. Şi-l pune în jurul gâtului. Arthur şi-a pus, peste pulover, pijamaua. Numărăm câţi kilometrii mai avem: 6, 4, 2 până la casa lui Bondrea. Încep să se vadă luminile Galaţiului. Trecem pe lângă far, pe lângă un vas de război, pe lângă alte două, încărcate cu mine, ocolim nişte plute, ne apropiem. Nu vrea Bondrea să ne ducă până la vadul Raşcului. Numai până la el acasă. S-a întunecat de-a binelea. E 8,1/2. În atelier la Bondrea e cald, parcă ar arde focul. „Nu avem gard, spune femeia, şi arde soarele tare". Pisicuţa strănută în nasul lui Lady, care se repede, pisicuţa se încordează ca una mare. Adunăm lucrurile din barcă. În coşniţă punem pătura. Ducem coşul de urechi, Lizi şi cu mine. Edith s-a mai încălzit. S-au pieptănat. Eu scot din cojoace. Ni se spune să n-o luăm pe chei că-i drumul mai prost. Să suim prin dosul casei. Dar ce fel de drum e?

— Stradă bună!

Întâi, nu se vede nimic. Sorin strigă unui rus bătrân din curte: „Dobre vecera, gospodin". Suim o scară suspendată deasupra unei râpe. Bara şi scara se clatină. Văd golul sub mine. Mă apucă ameţeala. Lui Lizi şi lui Sorin nu le e frică. Numai mie. Ştiu că n-ar trebui să mă dau în spectacol, şi mă dau. Sunt prea obosită şi nu mă mai pot stăpâni. Sorin îmi ajută: „Încă puţin, am ajuns, nu te uita în jos. Uite, aici e uşor". Suim dealul. Ajungem în nişte uliţi întunecoase. Prin strada Militară. Arthur vrea să ne conducă, deşi nu ştie drumul. Se ofensează când mă îndoiesc.

Facem ocol. Trecem prin grădina bisericii „Sf. Vineri" şi ajungem acasă. Am nasul ca o pătlăgică. Pe băieţi îi ustură braţele şi picioarele. Lizi are bătături la mână, o dor popoul şi încheieturile de la mână. Îmi pun caimac pe nas. Ne spălăm şi mergem la Lucy la masă.

6 iunie 1939, Galaţi

Ieri la Paula, ruda pe care nu ştiam cum o cheamă. O curte lungă de provincie, cu căsuţe mici de o parte şi de alta, cu unghiuri întunecoase în fund, cu mici pete de întuneric vegetal – tufişuri. La intrarea în curte, o terasă deasupra unui beci. Ca o scenă pe care nu joacă nimeni. Numai decorul există. Nişte îngeri de stuc şi poleială ţin în braţe un stâlp. O întreb pe Bisi: „Stă vreodată cineva pe terasă?"

— Nu, niciodată.

Casa e joasă, întâi e un geamlâc, un antreu întunecos, două odăiţe joase. În prima, e sufrageria, canapeaua de pluş cu spătar înalt, pianul, şerveţelele, fotografiile. Fetiţele învaţă pentru capacitate. Există şi un văr, în clasa a 6-a, care le ajută la matematici. E lung, nesfârşit, are un început de mustaţă şi-i e frică de mine. Stă pe geamlâc, nu vrea să intre, cu toate insistenţele bunicii, care e mândră de el.

Bătrâna, soacra Paulei, are un glas de gramofon răguşit, spune: „Ştii, e băiatul doctoresei”. Dau din cap, nu ştiu care doctoreasă, dar e atât de mândră şi sigură că oricine o cunoaşte pe doctoreasă… Sunt foarte mândre amândouă şi de altă personalitate, un fiu al bătrânei, doctor în drept din Italia, care e „frumos ca un prinţ”.

Bisi zice: „De unde ştii mata că toţi prinţii sunt frumoşi?”.

Bătrâna continuă: „E ofiţer, a luat acum 4.200 lei pe lună, o să-l facă locotenent, şi decoraţii i-au dat”.

Paula mă întreabă: „Scrii, tot mai scrii şi acum?”.

— Da, uneori.

— La ce ziar?

— Nu mai scriu la ziar.

— Cărţi?

— Da.

— Ce scrii? Sau nu ştii încă titlul?

Îmi dă tortă, cu unt rânced. Îmi povesteşte de voiajul la Brăila. Au vândut casa şi s-au dus să cumpere monument pentru părinţi. Bisi şi prietena termină foarte repede de învăţat. Bisi vrea s-o conducă şi să-şi cumpere o panglică albă de *taffetas* pentru pălărie. Mă-sa îi promite c-o să-i cumpere ea. Vorbim despre copii. Paula spune: „Colege, colege, să-nveţe cu ele, dar atât…”

— De ce?

— Nu se potrivesc.

— Ce însemnează că nu se potrivesc?

— Nu ştii, câte nu se întâmplă… Dar a mea e foarte naivă în privinţa asta. Are un singur defect. Iubeşte o profesoară, pe cea de franceză.

Aşa sunt toate fetiţele.

Paula stă ca pe ghimpi, aşteaptă să vină bărbatu-său, să mă cunoască. Bisi s-a înapoiat, pune radio-ul. Mă-sa îi spune să-l închidă. Bisi e cam obraznică. Vrea să asculte. Despre ce e vorba? Despre disciplina militară!

— Te interesează?

— Nu.

— Dar dacă ar fi fost vorba despre domnişoara Perianu, te interesa?

— Cine? întreb eu, naivă.

— Profesoara de franceză, îmi şopteşte Paula.

Vorbesc continuu, ca o moară stricată, ca să nu le fac impresia că mă plictisesc. Domnul apare foarte jovial. E glumeţ.

— Eşti în concentrare? Îi ajuţi? Faci marşuri?

— Nu vezi ce arsă sunt de soare, de la marşuri!

Discutăm chestia ovreiască.

Mă conduc acasă. Sunt foarte agitaţi amândoi şi importanţi din pricina plecării la Bucureşti. Îmi repetă asta de câteva ori: „O să

plecăm la Bucureşti. O să rămânem mai multă vreme. Acum o să pot locui la Dora. Ultima oară, când am fost, ei erau «niţel cam necăjiţi»". (Despre un film mi-a spus că e „niţel cam dramatic", voiajul la Brăila a fost „niţel cam trist"; ezită să facă afirmaţii întregi). Când mi-a spus prima oară de Benador că scrie „câte ceva din viaţa lui", n-am ştiut că e maniera ei. Face o mutrişoară de fetiţă mică, şi-ţi împărtăşeşte vestea cea tristă, ezitând, ca şi cum te-ar putea lovi prea tare surpriza asta: că Benador scrie câte ceva din viaţa lui, că voiajul la Brăila a fost trist. Mutrişoara naivă şi nesigură e un fel de corectiv la afirmaţia gravă, întunecată: „Se poate întâmpla să mă înşel. Eu sunt mică şi nu-mi pot lua răspunderea vorbelor"... (În faţa „cuprozată"[37], cu pielea ca un burduf întins, efectul mimicii acesteia e minunat).

Am o controversă cu domnul Rotman relativ la chestia ovreiască. Eu pretind că n-a fost niciodată bine pentru noi, el că, înainte, viaţa era un paradis.

— Îmi spui dumneata mie? Păi ştii pe unde am călătorit eu? În Turcia, în Rusia, în Franţa? Marea Caspică ştii unde vine? Şi acolo am fost, icre negre mâncam la ceai. Ce-mi spui dumneata că n-o duceau bine ovreii, înainte?

Despre norocul lui Ursescu, inginer care s-a îmbogăţit în câţiva ani.

— Aşa au unii şanse, ce să-i faci. Parcă nu e nedreptate în toate părţile? Are fiecare aşa, după cât merită? Einstein, spre exemplu, crezi dumneata că dacă l-ai întreba pe Einstein ce are, n-ai rămânea surprinsă cum trăieşte? Şi Hitler, parcă trăieşte cum ar putea el? Numai al nostru face luxul ăsta! Toate sunt pe dos, în loc de regină, îl vezi alături de Mihai în toate părţile, şi lucrurile merg? merg. Nu mai e ca înainte. Eu când eram cavaler, am refuzat o partidă, că era fata unui hotelier.

— Şi ce-i dacă era hotelier?

— Nu ştii concepţiile? Atunci era ruşine. La Bucureşti se mai chema că e antreprenor, dar la provincie era ruşine.

Paula: „Dar pe fata ăluia, cum îi spune, care ţinea «Continentalul», n-o «simpatiza» Leonard?"

— Ei, cine era Leonard? un artist. Ce pretenţii poţi avea de la el, e vorba de gospodari ca mine, care nu puteam lua pe oricine.

...Casele le administrează el. Un frate e avocat la Bucureşti, o soră e văduvă, alta tot la Bucureşti, aşa că el administrează. De fapt, el a căpătat una din case când trăia răposatul tata şi, după nenorocire, i-a mai „survenit" un rând de case. Mi-arată toate fotografiile de seamă. Mama Paulei, domnul când era cavaler (privind fatal pe sub sprâncene), fratele avocat din Bucureşti.

Bisi se cam jenează: „Ţi-arată muzeul familiei". E şi ea tare vorbăreaţă şi înfiptă.

Vor să le fac bucuria să iau şi un lichior. Nu, bucuria asta nu mai

pot să le-o fac.

Evenimentele, oamenii din carte au început să trăiască în mine. Citisem despre eroi care îşi impun voinţa autorului. Mi se pare că recunosc ceva din asta. De pildă, Marta într-un acces de disperare, îl caută pe Grig. Îl caută ca bărbat. I se dăruieşte. Grig, care o iubea şi înainte, se îndrăgosteşte mai serios, mai adânc. Marta e dezgustată de tot ce se-ntâmplă cu ea şi obsedată de Ted şi terorizată de maică-sa. Sinuciderea Martei. Grig trăieşte cu adevărat. Din demiurg, din mânuitor de marionete, din resoneur şi înţelept, se transformă în om. Se împlineşte. Suferă. Capătă a treia dimensiune, nu mai e plat, dar mai e ingenuu. Suferă mai stângaci ca alţi oameni, mai naiv, nu are experienţă. El ştie de ce s-a sinucis Marta. Începe să se teamă de devenirea Verei. Nu mai e joc, nimic. Viaţa trebuie luată în serios. Îţi pierzi eleganţa de figură de carton decupată meşteşugit. Dar trebuie să-ţi faci datoria. Trebuie să fii alături de ceilalţi, să fii în „timp".

Zăgazurile se rup. Vremea începe să curgă. Pentru Vera, nu încă. Vera îl dispreţuieşte pe Grig. E un zeu care nu mai are nicio putere. Un zeu devenit om. Rugăminţile lui, logica, nimic n-o poate face să se despartă de Ted. Nu mai crede în logica lui, care e un instrument în slujba capriciilor, stărilor lui sufleteşti. Rugăminţile lui Grig o lasă rece. Afectele nu-i stau bine. Vera crede încă într-o frumuseţe perfectă, stagnantă. Grig fusese remuşcarea ei şi pilda cea bună, cea mare. N-are nici o satisfacţie, nici un fel de victorie nu înseamnează, pentru ea, transformarea lui Grig în „omenesc, prea omenesc". Grig a distrus un sanctuar în care ea spera să se întoarcă. Parcă nu un om se schimbase, ci se topise o noţiune, un fel de viaţă, o atitudine, pentru că asta era Grig, era un spirit nu numai al lui Grig, al lor, al tuturor, se topise, dispăruse. Puterea de abstractizare, de generalizare a lui Grig, îl urmase, îi fusese fidelă şi de data asta. Îl transformase pe Grig în simbol. Tot ce părea dezorganizat, teluric, fără sens, catastrofic n-a fost decât o coordonată, decât o treaptă de cunoaştere.

Vera, strânsă în cercul pasiunii ei, nu putea distinge decât primul factor: topirea lucidităţii, coborârea în cloacă. Nu vedea procesul întreg. Încorporarea lucidităţii, puterii de renunţare, dezinteresării faţă de interesele meschine, materiale, în fluxul vieţii întregi, înrolarea în slujba schimbării acestui flux. Albia se adâncise, direcţia se schimbase, căra cu el mult nămol, multă materie, devenise fluviu. Vera trebui singură, pe cont propriu, să treacă prin toate etapele. Ceea ce nu izbutise Grig, nici drama Marta-Ted-Grig, izbuti un complex de fapte: moartea Anei, apropierea de Iuliu (m. Jules le Simple). Când Iuliu vorbea, când se mişca greoi printre noţiuni, când clipea atent, naiv şi bun, Vera îşi spunea: „Şi Iuliu e materie, e viaţa de dincolo, simplă, tumultuoasă, ca şi Ted, dar e altfel de materie. E din afara

lumii de adolescenţi, n-a fost nciodată în ea, iar prezenţa lui nu te dezgustă de ceilalţi”. Parcă şi acolo se poate lucra frumos. Fără ură, fără scrâşnet de dinţi, calm, în rândul oamenilor, şi totuşi lucrează pentru aceeaşi cauză ca şi Ted. Nu vorbeşte de creieri scurşi, de ziduri care nu-s destule pentru câţi ar trebui împuşcaţi, nu spune că oamenii-s fiare, care trebuie dresate şi totuşi lucrează, alături de Ted. Poate că se şi cunosc. Dar nu i-a vorbit niciodată de Ted.

Într-o seară, când merg să cumpere medicamente pentru Ana, se întâlnesc cu Ted şi Irina. Ted nu salută, nici nu întoarce capul. A devenit de lemn, cum îi e obiceiul când ceva nu-i e pe plac. Se uită drept înainte. Nici nu maschează că i-a văzut. Iuliu spune: „A fost de-ai noştri, tipul ăsta. Acum e la Siguranţă”. Verei îi e rău. Totuşi picioarele merg mai departe. E parcă foarte uşoară. Pluteşte. Lucrurile şi-au pierdut consistenţa. E o eliberare din legi, din constrângere. Se poate întâmpla orice. Casele pot face tumba. Şi mesele, mesele de la cofetărie, dacă ar vroi ele, s-ar putea întoarce nu trebuie să aştepte până târziu, noaptea.

— Hai să bem, să bem, să bem, cânta deodată Vera, tărăgănat. Să bem apă, spune Vera. Iuliu se întoarse, se uită aproape în faţa ei, ca miopii, se sperie, o aşază jos, comandă, îi dă să bea apă, o întreabă: „Ţi-e mai bine?”, îi ţine mâinile într-ale lui, i le masează la încheieturi. Strada, Iuliu, chelneriţa, dac-ar dispărea, dac-ar putea pluti, pe un râu, să facă pluta, pe un râu de lacrimi. Lacrimi, nu-i voie. Parc-ar avea o bilă în gât. Arunc-o în gropniţă. Dă-i drumul, spunea Buţă şi Vera ochea şi ea pac, bila cădea în chroc. Şi se lovea de celelalte şi ce bucurie era atunci, ce bucurie.

Vera plânge şi râde încet cu batista la gură. Iuliu o mângâie pe braţ. Vera vrea să se scoale. E atât de uşoară. Nimic n-o leagă. Nu, să nu-i fie teamă lui Iuliu. Poate merge şi dansa, ar putea dansa şi pe sârmă acum, nu mai îi e frică de nimic. E o eliberare ca în beţie. Poţi râde, poţi spune ce crezi, dar tu nu eşti beat, eşti numai cherchelit, ceilalţi te cred iresponsabil, tu ştii ce vrei şi poţi face orice, îi păcăleşti pe încrezuţii ăia, pe îngâmfaţii care vor să te sprijine. Vera e înduioşată de tot ce vede, toate îi par noi, proaspete, ca scăldate, curăţate de ploaie. Uite şi bebeul „Cadum” cum râde, şi „Pedrol” pentru bătături, uite ce picior de om, chinuit de bătături, ce picior real, cu tendoane, cu vine, uite-l şi pe Ted, trece prin faţa farmaciei, singur, întoarce un sfert de faţă spre vitrină, apoi se uită iar înainte. Ted al ei, celălalt, cel cu Irina, cu Siguranţa, a plecat, e departe, ăsta e bine-cunoscutul Ted…

Vera merge acasă cu Iuliu. O vede şi pe Ana, straniu de reală, ca şi bebeul „Cadum”, ca şi piciorul „Pedrol”. E îngrozitor de calmă. Nu mai poate plânge. Îşi simte ochii mari, mari, parcă toată ar fi numai ochi, încinşi, cu care vede lumea însutit de reliefată, de vie. „Mama

moare”, spune Vera. E în fotoliu, în faţa biroului şi bate în tact, cuţitaşul de tăiat hârtie, îl bate în tact şi scandează: „Mama moare, mama moare”. Ce naiba, ce înseamnează asta, n-a ştiut nimic despre moarte înainte, a murit Marta, şi Anna Karenina, şi bunica şi se întâmplă atâtea accidente, de ce tocmai mama, moare altfel acum, se obişnuia cu gândul; mama e grav bolnavă, ştia ce-o să urmeze după asta.

Vera nu-şi dădea seama că în ea se zbătea vremea, durata. Îşi căuta un loc să ţâşnească pe sub toate zăgazurile. Era primul fir care răzbise, primul şuvoi sărac, curgând pe un pământ unde nu putea rodi nimic. Dar era un început. Vremea curgea. Oamenii sufereau, mureau. Erau lucruri care se ofileau, altele care puteau renaşte. Nu se gândea la Grig. Nu ştia decât ce mare era depărtarea între ei. Era prea ameţită de tot ce i se întâmpla ca să urmărească (direcţia) încotro curgeau întâmplările. Se pierdea între meandre şi nu deosebea cursul lor, mare. Se apropie de oglinda din vestibul. Îşi privi lung faţa, faţa care, în parte, era a mamei. Ochii, fruntea, părul. Îşi plimbă degetul în jurul orbitelor, îşi netezi uşor părul: Astea or să moară, şi asta, şi asta. Se răzbună (ea) de tot ce i-am făcut. Rămâne în mine. Piciu o s-o vadă tot pe ea. Şi Iuliu, dac-o să observe, o să fiu pentru el o femeie bătrână, Ana, cu misterul morţii în ochi.

Tata a dispărut discret. Mi-a lăsat o gură neformată, o gură de bebe, anonimă, mică şi cărnoasă. Când a căpătat conturul ei propriu, nu s-au sesizat de asemănare decât mătuşile. Pe ea, pe toţi ceilalţi: „Vai, cum seamănă Veruţa cu bietul Costi, uite gura, râsul lui”, îi lăsa rece. Erau nişte fraze plângăreţe, de femei veşnic în pragul înduioşării. Gura, râsul erau ale ei. Nu era legată de moarte. Nu avea sfârşit. Nu era ameninţată de descompunere. În urma şi înaintea ei nu era moarte. În jurul copilăriei ei, experienţele s-au stratificat, au conturat ceea ce era de la început. Pubertatea nu i-a adus şi experienţa morţii. Nu a fost o rupere, un sfârşit, a fost o acumulare. *Si le grain ne meurt*[38]… Nu murise încă.

Anemia pernicioasă se tratează cu extract de ficat. Se face analiza sângelui; dacă globulele roşii au nucleu, sunt nucleate, e indiciu de anemie pernicioasă. În anemia secundară, globulele roşii nu au nucleu. Simptome: slăbiciuni, ameţeli, vâjâieli. Poate ţine, aproximativ, un an. Depinde mult de factorul psihic.

Maria scria pe lista de cumpărături: Grec fruct – 12 lei

O trimit să cumpere *Timpul*, ediţia de Capitală. Vine înapoi şi-mi spune: „Nu ştiam dacă să cumpăr sau nu. Nu avea din ăla care spuneţi dumneavoastră, cu idei”.

Întâlnirea lui Iuliu şi a Verei în casa lui Didi, după un an şi jumătate de la evenimentele dramatice care-i risipise pe toţi. Iuliu e căsătorit şi îndrăgostit şi lucrează pentru cuib, să şi-l aranjeze cât mai pufos. A ieşit din orice mişcare politică. Spune că pielea e mai aproape decât cămaşa. Că nu putea rămâne toată viaţa un „out-law". Că şi-a dat seama de exagerările pe care le cuprindeau convingerile lui de atunci. Teodor când îl pierde pe Grig, îl are în schimb pe Petrişor. Alt adolescent care lucrează în acelaşi partid cu el.

Plecarea lui Teo din partid. Răceala dintre el şi Petrişor. Teo scria pe la diverse gazete. De la centru vin dispoziţii să înceteze de a mai scrie la reviste şi gazete care au o linie politică atât de depărtată de a lor. Teo trage o-njurătură şi continuă să scrie. Petrişor care-l iubea, începe să-l vadă în adevărata lumină. Mai presus de toate, crede în disciplină şi fidelitate. Are o discuţie cu Teo, care-i taie vorba tranşant şi vulgar.

Petrişor e aspru, e un adevărat militant, nu mai are sentimentalisme de adolescent. Teo, care e şi trivial şi sentimental, se simte jignit în afecţiunea lui pentru băiat. Vede ce utopişti, cu capul în nori sunt oamenii acelui partid. Vede că n-o să continue să lucreze cu ei.

Galaţi, 9 iunie 1939

Ieri seară, cu Paula şi cu bărbatu-său, la cofetărie în centru.

— Vorba aceea, eu nu vreau să vă contrazic, dar vă spun că nu sunt prăjituri bune aici.

— Ei, ce să vă mai spun, mâine, cu ajutorul lui Dumnezeu, plecăm la Bucureşti, Paula şi cu mine.

— Ştii, dumneata, aşa, prin felul de a fi, dacă n-ar fi coana Marioara să te mai oprească din vorbă, semeni, Dumnezeu s-o ierte, cu răposata Doamna Ebner. Ca bărbat, bineînţeles, atât cât se poate, însă totuşi semeni foarte bine.

Dan Sărăţeanu, directorul Societăţii de Radio, e un om tot aşa, transportat. El, la un banchet, spre exemplu, poate să se gândească la articolul 345, de pildă, din Codul Civil. Ştiţi, un tip transportat, eu nu ştiu cum poate fi director acolo. Altminteri om inteligent, vreau să-ţi spun că îţi seamănă prin transportare.

Paula s-a plâns ce mult costă remaiatul ciorapilor; ea a învăţat să remaieze, dar e prea plictisitor, tot îi dă la remaiat.

— He, he, he, râde domnul Louis, cu orice ocazie. Cavaler, ne-a plătit prăjiturile. La „Bomboneria Orientală", am băut zeamă de grape şi tot el ne-a făcut cinste.

A implorat-o pe Paula s-o imite pe doamna Varnali, cum merge, dând din umeri şi şolduri. Paula a făcut mofturi de copilaş, a gângurit în cele 80 kg ale ei şi-a imitat-o. Intuind, sub zâmbete, lipsa noastră de

entuziasm, mi-a explicat că n-are inspiraţie astă-seară. Când a imitat-o prima oară, nu i-a cerut nimeni; treceau pe Domnească, au văzut-o şi, deodată, nu ştiu cum, i-a venit să meargă ca ea.

Bucureşti, 12 iunie 1939

La Galaţi, vineri seară, primire: Făinarii, Abramovici, Jiga, Petricu Constantin.

Păianjenii de pe terasă. Prelungirăm silit conversaţia, în jurul lor, pentru că era lipsă de subiecte, plictiseală. Sorin şi cu mine, somnoroşi. Musafirii tot aşa. Admirai prelungit rochiile fetelor Făinaru. Ele glumiră că tot apă şi apă servim, n-au văzut deocamdată nimic altceva. Sorin făcea glume englezeşti, spuse cu seriozitate. Petricu, decent, simpatic, cu zâmbet, serios. Foarte la locul lui.

Cum a fost la stadion serbarea străjerească? A auzit că foarte frumos. El a defilat, aşa că n-a putut vedea în ansamblu. Pare-se că erau defecte: frontul prea mare, prea larg, aşa că a fost cam neregulat.

Despre frumoasele uniforme străjereşti: „Intri cu altă inimă în clasă. Şi elevii sunt altfel”. Despre „Notre Dame”, acolo se făcea străjerie demult. Sistemul emulaţiei. Clase împărţite în două tabere. Fiecărei eleve dintr-una, îi corespundea altă elevă în cealaltă tabără. Se luau la întrecere. Conversaţia tânjeşte. Renée e veşnic ironică. Nu lasă să-i scape nici un răspuns.

Întâmplări, cu haz şi fără, din armată. Povestea cu soldatul care a râs în timp ce căpitanul vorbea. Nu s-a ştiut care, au tăcut toţi. Culcări la pământ şi alergări până când o să declare cel care a râs. 70 de culcări. Nimeni nu denunţă. Gheorghiu iese roşu din rânduri:

— Dacă trebuie să fie unul care a râs, voi fi eu, Domnule Căpitan.

— Eu n-am nevoie de dumneata, îmi trebuie cel care a râs. Iar culcări. Oamenii epuizaţi. Murmure. O să ieşim la raport, nu poate face ce vrea cu noi, suntem concentraţi, nu activi…

— Sunteţi toţi nişte secături, asta e părerea mea.

Soldaţii au ieşit victorioşi. Nu s-a aflat cine a râs. Despre solidarizarea oamenilor în faţa duşmanului comun. Ca şi în cazul ăsta, incidentul de la Kladno[39]. Arthur găseşte că nemţii sunt proşti psihologi: asociezi întreaga populaţie unei crime, îi solidarizezi prin asta. Englezii au metode mult mai inteligente. Nu pedepsesc întreaga Irlandă, pentru atentatele comise de câţiva.

Prăjiturile mele nu prea au succes. Fetele Făinaru, ironice şi înţepate, au plecat înainte de venirea lui Arthur. Conversaţia se animă. E pe teren politic şi social. Jiga recită prosteşte breviarul marxist.

— Cine a regizat venirea lui Hitler, cine l-a adus? Marii financiari, afaceriştii.

Arthur: „Nu poţi să reduci un fenomen social atât de important numai la gheşefturi!”

— Da, numai gheşeftarii l-au adus. Ei au regizat entuziasmul popular.

Marxiştii spun: ultima formă a capitalismului e imperialismul. Din cauza supraproducţiei industriale au nevoie de debuşeuri. Statele capitaliste se împart în două: cele mulţumite şi cele nemulţumite. Cele care au aceste debuşeuri şi cele care nu le au şi care or să împingă la război.

Sorin îl priveşte ironic. Jiga recită ca o lecţie, stângaci. Arthur spune că marxiştii fac greşeala că subordonează totul unei legi de fier şi nu ţin seamă de personalităţi. O personalitate ca Hitler poate schimba totul. Nu poţi judeca dinainte ce va urma. Se poate întâmpla să nu avem război. Nemulţumirile interne să răstoarne regimul. Să vină un regim moderat.

Eu îl contrazic. În nici un caz nu se poate întâmpla ce spune el. E fatal ca după un regim extremist, reacţia să fie alt regim extremist. Nu, el cunoaşte exemple de ţări unde regimuri extremiste şi moderate s-au succedat. În Grecia, de pildă.

— Compari fenomenul social de proporţiile celui din Germania cu guvernaşele din Grecia.

Petricu spune şi el că Grecia nu e reprezentativă, nu poate fi luată ca exemplu.

— Nici România, spune Jiga.

Se discută stările din România. Petricu ascultă numai. Sorin şi Arthur laudă. Jiga critică. Petricu tace.

Jiga spune: Ce de circ.

Petricu: De la formă la fond.

Arthur: Încearcă să îndrumeze ţăranul. Pe cale cooperativă să-i dea posibilitatea să-şi cultive intensiv pământul.

După plecarea băieţilor, Arthur spune: „Jiga are perfectă dreptate. Dar a vorbit prea mult. Nu e prudent acum. Petricu este convins”.

— De ce aţi râs de el când a întrebat de care Germanie vorbiţi? Care Germanie îşi poate schimba politica? Hitler, muncitorii, financiarii?

— Sigur c-a avut dreptate…

— Sorin: dar noi discutam progresele, îmbunătăţirile din România şi el dădea zor cu imperialismul. Am vrut să stabilim numai anumite lucruri bune care s-au făcut.

Eu eram foarte agitată. În dormitor, continui discuţia cu Sorin.

— Nu vrei să înţelegi că eu am susţinut că în cadrul statului burghez se fac lucruri bune.

— Ţii minte măseaua mea (fug după el în baie unde se spală pe dinţi şi-i bat capul), pe care n-am scos-o doi ani, deşi era putredă. O pansam, o înfundam cu o bucăţică de vată şi ieşea niţel sânge cu

puroi, şi mai îmi treceau durerile. După teoria ta, e foarte bine ce făceam. Deci, înainte îmi spuneai tu, dacă nu te mai doare, bagi bucăţica de vată, apasă, şi aşa mai departe. De scosul măselei să nu-mi vorbeşti, asta nu mă interesează, eu vreau să discut numai despre eficacitatea pansamentului.

Sorin e somnoros. Zice: parcă eu nu sunt de aceeaşi părere. Dar ce facem toţi, vorbim numai.

— Pardon, după ce te-ai lămurit bine şi eşti convins, nu mai vorbeşti numai. Ultimul mişcă mai greu, se hotărăşte mai încet, e mai laş, fiecare după puterile lui. E trecut de 2 noaptea. Sorin e amărât că m-a deziluzionat. Îi cer un pup de împăcare. Mi-l dă, dar tot suntem străini. Vorbesc de obscurantismul politic paralel cu opera de luminare culturală, care se îndeplineşte la sate. Îl luminezi, îi dai cartea în mână, tocmai ca să-l induci în eroare, şi-l faci inofensiv, şi-l pui în slujba intereselor tale. Sunt foarte vie şi agitată, adorm greu.

Greierele de pe masă. Petricu, profesor de ştiinţe naturale, ne povesteşte experienţa cu greierele şi greieriţa, acuitatea simţurilor ei, nu confundă sunetul imitat, oricât de perfect, cu chemarea greierelui. Reacţionează, merge spre el, numai când o cheamă adevăratul greiere.

Jiga are ceva „mintal", spune Sorin. Dar ţine la el, e băiat bun, deşi zăpăcit şi neglijent. Jiga e pipernicit, cu ochi albaştri, miraţi, cu puf pe cap. Vorbeşte tărăgănat, nedecis, are un aer naiv sau obraznic, sau şi una şi alta împreună. Se invită la masă, cere dulceaţă, e ca la el acasă şi totuşi nu e un om sigur pe el. Câteodată e foarte simplu în cugetări şi aprecieri. Vorbeşte rar, cu pauze mari. Prima oară, în tren, l-am auzit spunând o poveste lungă cu peripeţiile lui feroviare când s-a dus la nuntă.

Sorin râde: „Cum, ai şi telefon? Jiga şi telefon. Şi ştii şi numărul?".

— Cum, de ce să n-am?

Sigur. Jiga este decorator.

Eu, enervată de ironiile lui Sorin, spun: Sigur că are. El nu-i un pârlit de funcţionar ca tine. Are atelierul lui propriu.

Jiga se bucură că i-am venit în ajutor. Repetă: „Sigur, eu nu-s ca tine". Când a aflat că Sorin, deşi stă acasă, totuşi lucrează: „Şi eu care aveam necaz pe tine, că tragi chiulul şi eu nu".

Jiga n-are o „axă", cum spune Sorin. E ceva dezechilibrat în el. Toată familia lor, la fel. Un frate, eroul întâmplării de la Berlin. Băieţii ştiau că e băiat sărac, i-au făcut rost şi l-au instalat în camera unui coleg care lipsea din Berlin. Într-o bună zi, dispare. Cheile sosesc într-un plic, cu poşta. Anunţă că a plecat din Berlin. Gazda găseşte chiria pe masă şi sânge pe cearceaf. Tot felul de bănuieli. Într-o zi, îl întâlnesc în Berlin. Nu plecase din oraş. Motivul fugii: îşi tăiase unghiile pe cearceaf, cursese sânge, cearceaful se murdărise, pe el îl apucase panica şi fugise.

Sunt iar deznădăjduită de „condiţia iudaică”. N-avem nici o ieşire, scăpare practică. Vreau un copil şi ştiu că nu-l pot avea. Vreau o viaţă mai puţin crispată, mai normală. Veşnica atenţie: sunt evrei sau din ceilalţi, o să observe că sunt evreică sau nu?

Frumoasa răbdare pe care o căpătasem m-a părăsit din nou. Furia sexuală, iar. Migrene, visuri în care reapare P. Visuri pline de angoase. Curtea copilăriei, noapte. O femeie cu o mătură lungă. Alt vis, aceeaşi curte. M-a trimis mama să chem la noi nişte persoane care locuiesc acolo. Ei mâncau coşuleţe cu căpşuni. Am refuzat; nu pot mânca.

— Stai, avem ceva pentru dumneata.

Au adus nişte miniaturi de tarte, cu căpşuni tot în miniatură, într-o tartă normală.

— Da, asta da!

A apărut un câine slab, cafeniu. A venit la picioarele mele şi a început să geamă. „Ce-i cu el, se întreba lumea. Ce vrea de la dumneata?”. Am înţeles deodată, a fost îngrozitor de dureros. Era un câine din copilăria mea, care rămăsese acolo, îmbătrânise, şi, acum, când m-a văzut, m-a recunoscut. L-am luat în braţe, deşi era mare, slab şi râios. Nu-mi era scârbă, nu mi-era frică, o mare durere mă strângea de gât, mă încleştase. M-am trezit şi am început să plâng cu sughiţuri şi i-am povestit lui Sorin şi mi-era necaz că nu există cuvinte pentru durerea nesfârşită din vis. Terasa, pe care eram adunaţi, când ţineam câinele în braţe, nu era luminată. Venea lumină numai pe fereastră, din odaie.

Noaptea asta, P. Ştiam că mă aşteaptă în salonaş, în Antim, că-i e dor de mine. Nu mă grăbeam. Să aştepte. Cu cât mă va vedea mai târziu, cu atât va fi mai bine. Când m-am hotărât să mă duc să-l văd, plecase. Am luat-o la goană pe străzi. L-am zărit într-o maşină. Disperarea că l-am pierdut, m-a părăsit. Deodată, a venit Sorin. Ne-am apropiat de maşina în care era P. şi am schimbat câteva cuvinte banale. Voiam să-i strig să mă ia, să mă ducă, nu puteam din cauza lui Sorin. P. era foarte rece, prezenţa lui Sorin fusese ca un duş, îi potolise dorul. Eram îngrozitor de părăsită, de singurul om pe care-l doream. Mă gândesc, din nou, la el. Aş vrea să-l văd, să-l regăsesc pe cel de demult. Porcul de azi mă obligă să fiu fidelă şi raţională. Nu trec să-l văd. De altfel, răceala lui m-a domolit.

La biblioteca muncitorească. Am făcut liste lungi de cărţi. Cine ştie dacă o să citesc 2-3 dintre ele. Un socialist bătrân discuta alături, cu bibliotecarul, despre Bucureşti, dărâmări, asanări, înfrumuseţare, exproprieri.

— M-a chemat la el, a vrut să-mi dea preşedenţia Ateneelor

populare. Am refuzat. Un consecvent socialist ca mine nu putea primi.

Ce grai plăcut, moldovenesc, simplu, neînflorit.

Ce migrene, îngrozitoare. Asfaltul se topeşte. Intru şi iau un „Nanu Muscel”[40] la fostul pretendent, droghist. E distant şi comercial. Trec prin Belvedere. Nu intru. Aş vrea să răsară P. de undeva. E o nelinişte, ca pe vremuri, pe care numai el ar putea-o calma, prezenţa lui, oricum ar fi. De unde îşi fac loc, la suprafaţă, asemenea dureri ciudate? Sunt părăsită, nu folosesc la nimic toţi oamenii din jur, chiar cei mai dragi, dacă nu-l pot vedea, pipăi.

De ce mă dor aşa ochii, capul. N-oi fi având un ascuns sifilis ereditar ca Louise Hervieu[41]? Dacă am să orbesc? De ce-mi vin visele astea, care mă urmăresc, şi în timpul zilei mă fac să plutesc într-o lume absurdă, în lumea mea veche unde nu existau legi, nici „nu se poate”.

Ieri seară, la Florica. Tanti Sally, masivă, roşie, amărâtă. Şi-a pierdut slujba. Stă bosumflată, nu poate face mină veselă. Suntem jenate, Florica şi cu mine, de glume, de veselie. Florica îşi strânge din când în când gura, ca la înmormântări, când îţi aminteşti că trebuie să fii trist. Pe drum, (mergem împreună spre tramvai) tanti S. mi se plânge, îşi varsă focul.

— Mi se pun probleme pe care nu le-am cunoscut niciodată. 30 de ani, n-am fost nici un moment fără slujbă şi acum mă ameninţă spectrul mizeriei, şi mai rău decât acesta, alt spectru: cum or să se poarte copiii faţă de mine. Deocamdată tac, se ţin deoparte. Oriunde mă duc, oriunde bat la uşă, mă întreabă de originea etnică. Şi să mă crezi, nu că vreau să mă laud, dar nu sunt o funcţionară de duzină.

Tanti S. e o persoană bine, cu bacalaureat, pe vremea când fetele se mulţumeau cu câţiva ani de pension, are un limbaj ales, pe care şi-l cultivă cu deosebită grijă, zice: „*comble de gentillesse*” şi-mi vorbeşte de *Citadela*[42], nu i-a plăcut, are multe lucruri inutile, filmul a fost mai bun. Nu-mi poate fi milă de ea, poate pentru că vorbeşte prea distins şi are pieptul prea mare, deşi îmi spune: „dacă n-aş avea obligaţii, dacă n-aş avea-o pe biata mamă, aş sfârşi, n-aş mai avea pentru ce trăi, după atâtea decepţii câte am avut”.

La despărţire, ne sărutăm şi îi doresc mult noroc şi să fie liniştită. Nu găsesc cuvinte calde, spun ce-mi vine la gură, cuvinte convenţionale.

Richi n-o fi primit scrisoarea de la mine. Am scris „Vânători” în loc de „str. Vânătorului”. Iar am început să-l invidiez. Am nevoie de încurajările lui. Dar el nu m-a încurajat niciodată.

Turcoaia, dealul din faţa Brăilei.

Lorenz şi Aurelie, întrebările lor dezgustătoare despre familia lui Sorin.

— Ce-a avut Sidy, am auzit că a fost bolnavă.

— Da, nu i-a fost bine.

— A păţit ceva?

— Probabil.

— Mi-a ţipat bătrânul la telefon, aşa, pe nume, boala pe care-a avut-o. Fără jenă. (Ştia, deci, ce-a avut)

După câtva timp, Lorenz::

— Ei, s-a întors cumnata ta din concentrare? (tot Sidy)

— Păi, nu ştii ca şi mine?

— De unde să ştiu? Eu nu-I văd. Nici nu-l cunosc pe bărbatu-său. D-aia nici nu m-am dus la nuntă. (Ştia perfect, fiecare mişcare din casa lui frate-său)

Înainte de începe să vorbească despre ei, capătă un zâmbet dulceag şi ironic. Atunci ştiu despre ce-o să fie vorba. Capătă în gură gustul bun al bârfelii. Lui Aurelie i se pare că pune întrebările mai fin. Dezaprobă metodele prea directe ale lui Lorenz. De aceea, când el începe să mă tragă de limbă, Aurelie devine serioasă.

— Şi e dragoste mare între Arthur şi logodnica lui?

— Sigur că e, altfel n-ar fi luat-o.

— De ce?

— Păi bani n-are.

— Dar a mai iubit şi pe alta în timp ce o iubea pe ea.

— O fi având omul inimă largă.

— Dar n-are caracter.

Aurelie: De la început, am avut eu intuiţia asta. Am spus, cum l-am văzut, că numai unul dintre ei e cumsecade.

Despre voluptatea bârfelii. Oameni care se întâlnesc, schimbă câteva cuvinte neînsemnate, în aşteptarea „bucăţelelor bune”; decenţa îi obligă să facă o introducere, dar sunt nerăbdători şi maschează nerăbdarea. Ei doar nu bârfesc din plăcere, e un oficiu moral pe care îl îndeplinesc, aproape un sacerdoţiu, Trebuie restabilite adevăruri, pe care altfel, aparenţele înşelătoare ale societăţii, le-ar ţine ascunse.

Tanti Lotty, care are vreo 60 de ani, dar se ţine bine în grăsimea şi înălţimea ei, îşi povesteşte succesele crepusculare. Mamei îi face deosebită plăcere să reproducă şi să-şi bată joc de ea. Ne amuzăm cu toţii la masă. E un subiect care ne leagă, suntem cu toţii amuzaţi şi ne face plăcere că ticăloasa asta bătrână se face de râs.

Povesteşte cum era în autobuz, a simţit că un domn o atinge, a coborât odată cu ea, a întrebat-o: „*Madame, où allez vous? Est-ce que je*

peuve vous accompagner?”. Şi ea a refuzat, i-a spus că ea merge la o rudă să facă o vizită. El a insistat atunci să o aştepte seara când va ieşi de la vizita aceea. Lotty le-a povestit Clarei şi lui Lory. Lory a râs: „Aş vrea să văd cum o aşteaptă cineva pe tanti Lotty”. Dar n-a urmărit-o, bineînţeles. Domnul o aştepta în colţ, cu maşina. Lotty n-a vrut să suie. Domnul s-a mirat: „Cum, doamnă, nu aveţi încredere? Pe jos vreţi să mergeţi şi, cu maşina, nu?”.

Au fost la cinematograf, apoi la baruri. Şi-au mai dat câteva *rendez-vous*-uri, pe urmă nu s-a mai dus „ea” (aşa se scrie istoria, „nota mamei”).

— Ştii, Netty – îi spune Lotty – îţi face plăcere când vezi că mai poţi avea, la vârsta asta, asemenea succese.

— Eu nu ştiu, că n-am avut niciodată, i-a spus mama.

Jacques: Poţi să ai câte aventuri vrei, dar nu să le povesteşti aşa, oricui. Tipul era un om însurat, cu copii. Avocatul Chercea, însurat cu o mare artistă franţuzoaică. Zice că i-a povestit lui Ady, şi el a izbucnit în râs, că nu s-a mai putut opri.

Lotty îşi închipuie că poate prosti pe toată lumea. Că are o limbă atât de mobilă, de elastică, încât orice întâmplare, cât de murdară, poate fi mascată, transformată într-o naivă aventură, bună pentru fetiţe de pension. Toţi îi făceau curte, îi scriau scrisori. Negustorul de bijuterii, cu care a luat masa împreună la Veneţia, i-a arătat o pungă cu pietre preţioase şi i-a spus: „Doamnă, oricare din ăstea ar putea fi a dumneavoastră, dacă aţi voi”, dar ea era prea naivă pe atunci, s-a speriat şi nici n-a mai vrut să-l vadă.

Şi face o greşeală mai grosolană încă, îşi închipuie că asemenea întâmplări de tinereţe pot fi trăite şi la vârsta ei, şi cu toate că nu-i proastă, cu toate că are oroare de ramolismentul şi ridicolul bătrâneţii, nu-şi dă seama că şi ea cade în acelaşi ridicol, mai crunt, pentru că nu are francheţea fanteziei pure, ca la tanti Rosa: „Baronul, buchetul de flori, viaţa mea la picioarele dumitale”.

Ea mai încearcă să le povestească, istorioarele astea, cu o mică autoironie, cu răsfăţ şi cu rezerve: „N-ai să crezi că tanti Lotty, care e o cucoană nu tocmai tânără şi n-are nici siluetă, mai poate face cuceriri. O să bănuieşti că divaghez”.

Nu-şi dă seama că nu mai poate păcăli pe nimeni Ştim că s-a culcat cu un tip care nici nu i-a plătit, că nici n-a îndrăznit să-i ceară mai mult decât jumătatea de oră de dragoste, că totuşi e foarte mândră de succesul avut şi că nu se poate stăpâni, trebuie să-l povestească.

La tanti Coca. Lina, Măduca, Gina, Puiu, Mendală, eu. Apoi au venit şi alţii. Despre cât pot cheltui Sanielevicii. Anita Sanielevici e singura care îşi permite mai mult. La averea lor de 3-400 de milioane, ce înseamnează 2 milioane pe an pentru toalete.

— Cum 2 milioane, protestează Gina, mult mai mult, ce vorbeşti.

— Fără blănuri, bineînţeles.

— Chiar fără blănuri. Să presupunem că îşi face 10 toalete într-un sezon, înseamnează cel puţin 35.000 de franci, o casă bună nu-ţi ia mai puţin…

— Ei, asta face vreo 300.000 lei, în patru sezoane, da, sunt vreo 2 milioane de lei.

— Aşa e, unul luptă să câştige 10 milioane pe an, altul un milion şi altul e mulţumit şi dacă are o sută de mii.

— Totul e să ştii să te mulţumeşti cu cât ai. E mai bine poate de cei cu 100.000. Cunosc oameni foarte bogaţi, care nu-s mulţumiţi cu ce au.

— Da, aprobă Gina, fără convingere. Ştii că mi-am cumpărat mătasea aia albă, pe Brătianu.

— Frumoasă?

— Da, e uni, dintr-o mătase grea. Îmi trebuia ceva, e singura albă.

— Vai ce femeie econoamă e Gina, singura rochie.

— Mai am două la Neumann, şi încă două la o croitoreasă din Bucureşti, râde Gina, alintat.

— Şi încă două, mai ştiu eu unde, o tachinează Mendală.

Tanti Coca arată cele 8 perechi de ciorapi pe care i-a cumpărat. Drăguţa de ea, ce modestie, 300 lei perechea, unii sunt chiar mai ieftini.

— Pentru că veni vorba de lux, îşi etalează şi Coca luxul ei, se înduioşează Mendală.

— Vai ce ieftin ai cumpărat, o invidiază Gina, eu n-am găsit „Kunert” la Djabourov, a trebuit să iau de 390, „Kaiser”, ce ghinion am.

— Auziţi, Gina are ghinion.

— Sigur (râde alintat), ratez rochii, ratez ciorapi şi arunc banii degeaba şi pe urmă mă necăjesc. E teribil, ultima săptămână am dat mai mult de 2.000 lei pe ciorapi. Din Paris am venit cu 25 de perechi şi, vă jur, nu mai am una întreagă. În fiecare zi, cum încălţam unul, pârrr, ia altul, pârrr.

— Nu dai la remaiat?

— Până îmi remaiază unul se rupe celălalt. Continuu am ciorapi la Josephina Demeter. Într-o zi m-am enervat, aşa că i-am făcut pe toţi ghemotoc şi i-am aruncat. Eram exasperată. Nu pot să cumpăr „Kunert” pentru că nu găsesc culoarea mea.

— Care-i culoarea ta?

Ne arată piciorul.

— Vai, nu-mi plac ciorapii ăia albicioşi, nici la rochii de vară. Ştiţi, n-am rochii de vară deloc. Tot *tissues*[43]-uri grele.

Vine fata Rozăi. Observ că e foarte dezgheţată, deşi e tinerică tare.

Mai târziu aflu că învaţă mode la Paris. A luat tonul (nu accentul) parizian. E iute la răspunsuri, repezită.

— A, „ça jamais”, mi-ar fi cel mai uşor lucru să mă instalez la Bucureşti, să şapotez[44] toate rubedeniile, aş avea clientelă berechet, dar asta e diletant, nu-i meserie. Mai am de învăţat un an cel puţin şi tot n-am să fiu o modistă impecabilă. Nu e totul să ştii să faci o pălărie. Trebuie să zboare o pălărie, nu să şadă. Sunt unele pălării care aplatisează. O pălărie trebuie, în primul rând, să aibă a l u r ă, să-ţi ţină capul sub. Nici nu mi-ar plăcea să lucrez pentru cucoanele de aici. Franţuzoaicele sunt mult mai puţin pretenţioase. Pun pe cap cele mai extravagante forme, dacă sunt moderne. Le vine, nu le vine, moderne să fie. În România, o femeie după ce şi-a ales modelul, nu s-a terminat, începe: „Să nu-mi tai din fetru, să laşi înăuntru, s-o pot transforma la anul, să meargă bine şi la taior şi la pardesiu. Franţuzoaica ştie că o pălărie nu se face pentru vecie, trei săptămâni să ţină, e de ajuns.

— Principalul, mă încumet să spun, e să-ţi vină bine o pălărie.

— Cum, orice pălărie modernă îţi vine bine. Puf-urile astea puse spre faţă, cum să nu vină bine oricui. Şi-a făcut Sonica una mică din celofan, cu trandafiri roz şi panglică bleu, legată la spate – ei, bine, am purtat-o şi eu şi mi-a venit bine, şi mama, şi o doamnă Juster. Cum să nu-ţi vină…

Casa unde lucrează ea e mai mult casă de cópii de pe modelele originale destinate exportului, străinătăţii. Patroana ei a fost premieră la Lemonnier, una din cele patru case care dau nota modei la Paris. Madeleine Vionnet lucrează pentru fiecare clientă alt model de rochie. E aspru pedepsit oricine ar copia vreun model.

Sidy o întreabă dacă ţine minte când s-au întâlnit pe stradă, la Galaţi. Ea, domnişoara V., era cu un italian sau un grec. Am remarcat asta şi m-a surprins şi atunci am întrebat cine sunteţi.

— A, va să zică, eram cu o cunoştinţă exotică, o repede domnişoara V.

— Ba nu, era un tip care părea să fie bine.

— Mulţumesc!

Domnişoara V. povesteşte că dacă n-om avea război, la 15 septembrie, se înapoiază la Paris.

Sidy o întreabă: De ce, la 15 sept. o să avem război? Aşa s-a discutat la Paris?

— Nu, la 15 trebuie să plec eu la Paris, dacă n-o fi nimic.

— Dar ce legătură e între plecarea dumitale la 15 septembrie şi război? S-a discutat la Paris ceva despre asta?

— Se discută de cinci ani, domnişoară.

— De ce tocmai 15?

— Nu, domnişoară, la 15 sunt eu aşteptată la atelier, nu mi s-au dat asigurări că o să fie război, dar aşa îl aşteaptă lumea, ba în primăvară,

ba în toamnă.

— Ştii că mi-ai fost foarte mult lăudată, domnişoară, – îi spune Sidy – ai venit la Bucureşti şi ai urmat nu ştiu ce curs?

— Nu, n-am urmat nimic, în nici un caz nu la Bucureşti. Îmi pare bine că am fost lăudată.

— Şi ştii la perfecţie engleza?

— Nu, asemenea multiple calităţi nu posed.

— N-ai plecat, dumneata, în Palestina şi ai reuşit să faci carieră?

— Nu, duduie, n-am fost în Palestina, mă confunzi.

Principială discuţie cu Sidy despre grăsime şi slăbiciune.

— Gina spune că s-a îngrăşat. Nu mi se pare. Dar (în şoaptă) o găsesc cam îmbătrânită.

— Ce vrei, nu poate sta pe loc.

— Da, toţi îmbătrânim. Dac-am putea rămâne tineri. Mai ales când ştii ce înseamnează să iubeşti şi eşti fericit, ai vrea să fii mereu tânără. Povesteşte că Mircea vrea să treacă de la „Adesgo” la „Aro”. Sunt nişte meşteri nemţi pe care „Aro” vrea să-i angajeze cu câte 25.000 lei lunar şi meşterii ăştia nu pleacă fără Mircea.

— De ce?

— Îl iubesc chiar şi îl simpatizează chiar. Îl laudă foarte mult.

Îi spune domnişoarei V:

— Ei, în curând tot la măritiş ai să ajungi.

— De ce, crezi că e fatal să ajungi la asta?

— Dar ce, dumneata nu vrei să te măriţi?

— Se poate întâmpla şi asta. Sunt accidente în viaţă.

Sidy o măsoară ca pe o nebună.(Ce, vinzi pepeni grădinarului?)

— Or să aibă grijă părinţii să-ţi găsească un băiat bun.

— Părinţii, de orice au grijă, numai de asta nu. Nici mama, nici tata nu vor să audă de aşa ceva. Mi-au şi spus: „Dacă-ţi vine chef de măritiş, găseşte-ţi singură bărbatul”.

— Ei, nu vor, îi învinovăţeşti de egoism.

— De ce?

— Că vor să te ţină lângă ei.

— Vor să mă ţină unde mi-o fi mie mai bine.

— Ce slabă eşti dumneata.

— Da, sper însă acum să mă îngraş. Mai ales că mi s-a schimbat felul de viaţă. Ştii, sunt măritată de două luni şi o săptămână. Am avut ghinionul (cu voce scăzută) să am un raclaj, şi complicaţii şi de asta…

— Te-ai grăbit.

Galaţii, Craiova şi Bucureştiul sunt în curent cu raclajul ei legitim. Ce voluptate, să poţi vorbi de o boală atât de mult dorită; să ai un bărbat care să te alinte şi familia să te compătimească: „Vai, mititica, aşa slăbuţă şi a şi avut un raclaj”.

Cum a intrat pe uşă, lumea a început s-o examineze.

— Ce faci?

— Nu vedeţi, spune Florica, curge grăsimea de pe ea.

— Da (se scuză ea, ruşinată), am fost niţel cam bolnavă (aşteaptă întrebări, exclamaţii, nu vin şi trebuie să continue) şi am slăbit cu 400 de grame.

— Domnişoara V. are franci de vânzare, spune.

Irina se repede; are şi ea nevoie de vreo zece mii, că lei are.

— Atunci, de ce mă tot tapezi de lei, glumeşte Mendală (el avansează pentru Leonaş).

— Ei, ce are a face. Am nevoie. Acum la „1", o să-mi plătească chiriaşul.

— Poartă o rochie galbenă-banană, pun mâna pe ea – e ca o piele.

— Ce e asta?

— Un şantung, dar un şantung foarte fin, se spală minunat, numai că se calcă mai greu, trebuie dată la călcătorie.

Gina pleacă ceva mai devreme ca ceilalţi, a trimis Coca pe Ignat să-i aducă o maşină. Eu pic de somn şi enervare. Mi-e urât să merg singură. O întreb pe Gina unde locuieşte.

— La Iulia Haşdeu.

— Pe unde vine asta?

— Pe la Matache Măcelaru.

— Ah, atunci avem cam acelaşi drum, mă bucur eu, de bună credinţă, „mergi pe la liceul Lazăr".

Gina devine foarte serioasă.

— Nici gând – îmi explică ea – de unde până unde, o iau pe Brătianu şi de acolo pe la Palat şi la Finanţe. Te-aş fi luat cu mine, dar înţelegi, ar fi un ocol prea mare.

— Înţeleg!

Coca o roagă să rămână să doarmă la ea. Nu, nu vrea s-o deranjeze.

— Ce înseamnează deranj, cu ce s-o deranjeze?

Se iubesc foarte mult. Se ţin de gât. Gina îi spune Cocăi că e foarte frumuşică azi.

Mendală declară că se consideră ofensat. Nevasta lui nu e numai frumuşică, şi nu numai azi.

— Nu-mi place să spun: frumoasă!

Coca, Gina şi Mendală vor pleca împreună la Paris. Gina o întreabă pe Coca dacă o să-şi facă vreo blană. Coca întoarce ochii spre Mendală. Se uită lung şi temător şi dulce. Lumea se înduioşează. Ce dulce s-a uitat Coca, la stăpânul ei.

— Cred că n-o să-şi facă şi blană, declară Mendală.

— Dar îi trebuie, Mendală, îi trebuie neapărat o blană, se indignează Gina. „Vai, şi o să trecem prin Veneţia. Ştiţi ce lucruri minunate sunt… de cumpărat acolo".

— Ştiţi, e foarte ieftin de călătorit cu Gina.

Gina râde: „Trebuie să-ţi pregăteşti mulţi bani. Sunt nişte imitaţii de bijuterii minunate, dintr-astea cum e inelul meu, cu marcasite, şi marochinerii…Trebuie neapărat să-mi iau o poşetă de voiaj din crocodil. Mă tocmisem cu una ultima oară şi, pentru 50 de franci diferenţă, n-am luat-o. Şi ce frumoasă e Veneţia, trebuie s-o vezi, Coca. Ponte di Rialto şi Piaţa San Marco, şi canalele.

— Mi se pare aşa ciudat să trăieşti pe apă, spune Coca.

— Trebuie să vezi Veneţia, să-ţi dai seamă ce înseamnă. O să mergem şi la Lido Veneţia. E un loc foarte şic.

— Eu n-aş vrea să plec în străinătate, spune Coca. Mai bine aş rămâne în ţară şi ar merge şi Puiu cu voi. Dar mi-e teamă să le spun ceva să nu iasă rău.

— Să vezi, când ai să fii acolo, o să-ţi pară bine.

— Da? întreabă Coca şi se uită lung şi cere încurajări din toate părţile, să plece în străinătate. E bolnavă de nervi, în urma operaţiei, i-a revenit vechea boală. Nu doarme bine. Haimuţ îi trimite un medicament pe care să-l amestece în „Sedormit", ca să-şi facă efectul mai repede. Coca se plânge că Puiu n-a avut nici o vacanţă în aer liber.

— Cine nu-l lasă să plece?

— Nu ştiu, aşa îşi aranjează el, or fi cursurile de vină sau el nu ştie să se împartă cum trebuie, fapt e că totdeauna copilul ăsta rămâne la Bucureşti. Aş fi vrut să fim cu toţii împreună, undeva la aer.

— Cocoloş, îi spune Puiu.

Coca are păr alb-violet şi ochi dulci, adânci, cafenii, se uită lung şi fix, ca oamenii bolnavi de nervi.

La masă, cer puţină ceapă, dar numai puţină. Nene M. zice că-i dau de bănuit şi Coca tot aşa, de ce nu mănânc mai multă.

— Dacă iau, tot una e, dacă-i mult sau puţin.

Îmi place, şi mai cer una: „Vezi, ca să-ţi risipesc toate bănuielile, Coca".

— Crezi chiar că te-am bănuit? Şi chiar dacă aş bănui pe cineva, mi-ar fi indiferent ce face.

— Vai, Coca, ce imorală.

— Ar vrea mulţi să aibă asemenea mătuşi.

— Sigur, fiecare să facă ce vrea. Ce, pentru asta sunt eu pe lume, să fac pe moralista?

— E o mătuşă modernă, spune Roza sau Lina.

— Ce va să zică modernă? Un om înţelegător e totdeauna modern.

(Toate, cuvinte pentru liniştirea Ginei al cărei trecut e foarte *louche*[45]. Mă uit la ea. Am impresia că nu prea e în apele ei. Aş vrea să ştiu ce amintiri scabroase se învârtesc în creieraşul ei. Ce satisfacţii,

să-şi poate bate joc de jidanii ăştia naivi şi buni de supt).

14 iunie, Bucureşti

Vis plin de P. Indirect. Mă împrietenisem cu F.M. şi vorbeam despre el. Ei se iubeau încă. Eu făceam pe prietena, de altfel fata îmi plăcea, mi-era dragă, dar nu mă puteam opri să nu-i fac inimă rea.

— Ştii, nu vreau să te necăjesc, dar trebuie să-ţi deschid ochii: mai are timp pentru câteva aventuri.

Părea că n-o deranjează prea mult. Atunci i-am povestit că primăvara trecută am fost în garsoniera lui. Şi cum ţineam mâna în jurul taliei ei, am simţit că se face tare şi se apleacă spre spate şi capul i se lasă în jos.

— Ce e?

— Nu ştiu, m-am încordat toată.

Mi s-a făcut tare milă de ea, am uitat că e rivală, că rolul meu e s-o necăjesc şi am vrut să repar totul, dar era prea târziu, cuvintele mele sunau atât de fals:

— Am stat ca doi prieteni. Poate nu din cauza lui (de ce i-am spus asta? pentru că mi-era milă? ce absurd), dar eu n-am vrut. Se rupsese ceva în mine. Nu mai găseam legătura cu el.

— Da, spuse F.M. amar, nici eu nu m-am culcat cu el.

Ce vrea să spună? Mă ironizează sau într-adevăr nu i-a cedat complet?

Ce senzaţie curioasă în visul acesta, continuă, de gelozie şi milă.

Mama-mare vorbeşte ca ţăranii. Nu se jenează de cuvinte tari, nu au pentru ea conţinut erotic.

— Ce-a mai spus Florica?

— S-a interesat ce faci. Dacă mai pleci la Pucioasa, vara asta, şi cu cine. N-am ştiut să-i spun cu cine pleci, nu mi-ai spus.

— Cum, cu cine? Nu ştiai că plec cu madame Tiller? Nu te interesezi de nimic. Ce p…ă rece eşti, n-am mai văzut una ca tine.

Mă roşesc până în vârful urechilor şi nu mai răspund nimic.

Poate că Petrişor va fi băiatul Cocăi şi al lui Mendală.

Pe Coca o va chema Fifi (Fifiţa) sau Cecile (Sisi) şi el va fi colonel, ofiţer superior în orice caz. Blând, manierat, discret în aventuri galante, foarte atent cu nevastă-sa şi îndrăgostit de ea. Ea e bolnavă de nervi. Lumea o răsfaţă.

Petrişor va asista la discuţiile lor mondene. O serie de verişoare (Beatrice, Sorana), o prietenă a mamei care trăieşte la Paris cu un mare bogătaş român, om de afaceri (Gina).

Georges şi Sisi voiajează uneori cu maşina lor.

Petrişor iese din acest mediu; socialist. Scene din viaţa burgheziei înstărite. Petrişor e un ghimpe pentru ai lui. El agravează boala de nervi a Cocăi. Ta-su l-a luat şi cu binele şi cu răul, nimic nu ajută. Viaţa e surprinzătoare uneori. Nimic nu e neverosimil. Petrişor e socialist şi Grig, care iese dintr-un mediu de mic-burghezi ce luptă cu mizeria, e aristocrat. Ostilitatea dintre Petrişor şi Grig. Apropierea lui Petrişor de Teodor Barbu.

Apoi, calea întoarsă. Lui Petrişor i se deschid ochii, şi lui Grig, (în alt sens, părăsirea atitudinii aristocratice). Apropierea dintre cei trei: Petrişor, Grig, Vera.

Nu ştiu dacă Grig, evreu, n-o să fie prea simbolic şi prea special, în acelaşi timp.

— Aha. E ovrei, s-ar spune, aşa se explică totul.

Şi „totul” nu se explică prin asta. Poate şi să nu fie.

Tema poemei *Poker* ar putea fi transpusă în capitolul Petrişor. Petrişor e urât, are un cap de vultur cu gât pleşuv. Se roşeşte violent, de la gât în sus. Capătă pete roşii. E timid şi impertinent, e sensibil şi cinic. Petrişor, adolescent, retrăieşte clipele de groază din copilărie, când din odaia de alături, din întuneric, îi privea pe părinţi şi musafiri care jucau cărţi, scăldaţi în lumină.

Impresia de împietrire. Timpul parcă nu a trecut, n-a curs. Nimic nu s-a schimbat, părinţii refac aceleaşi gesturi de-acum 10, 15, 20 de ani. Părinţii se topesc în bunici, între ei nu e nici o ruptură. Bunica e o doamnă „rococo” foarte elegantă şi inteligentă, de care mama e mândră. Ei se continuă în nemişcare, în împietrire. Şi cerul arde, e în flăcări. Neliniştea. Oameni care luptă pentru ceva ce-i depăşeşte şi-i leagă. Oameni pentru care timpul există. Nu e descompunere, îmbătrânire lentă. E viaţă, e speranţă, teamă, pumni încleştaţi, stăpânire de sine.

Petrişor scrie poemul *Poker* pe care i-l duce lui Teo, care e entuziasmat. Lui Teo îi plăceau timiditatea, naivitatea, entuziasmul, ura, nesfârşita încredere în sine ale lui Petrişor. Când însă toate se adună într-o conştiinţă disciplinată, Teo are o nouă deziluzie. Oamenii îl mint. Nu sunt ceea ce i-au arătat că ar fi

Teo e, şi el, incapabil să urmărească o creştere, o împlinire. E rigid, stă pe loc. E în afara timpului. Teo poate face gesturi mari, frumoase, dar scurte, nesusţinute. E un neglijent, un individualist exacerbat, un nesupus faţă de orice lege, orice constrângere morală sau din afară. E supus numai instinctelor lui. Uneori, îl împing spre acele gesturi largi, de cele mai multe ori însă e crud, violent, vulgar. De aceea e simpatizat, iubit, apărat, urât în aceeaşi măsură. Oamenii simpli iubesc sălbaticii. Au admiraţie faţă de puterea lor, pe care nici un scrupul, nici o ezitare morală nu o opreşte din calea ei. Calea asta poate fi strâmbă, întortocheată. Ceea ce vor poate fi schimbător şi

josnic. Ei însă pot îndeplini ceea ce vor, pot râde cuceritor, şi tuna împotriva celor ce se opun. Sunt oamenii mulţimii, ai mulţimii pe care o dispreţuiesc, o fac unealtă şi trambulină. Sunt oameni cărora nu inteligenţa le lipseşte ca să fie mari, căci pentru un mare om politic, au deajuns ei ceea ce se cheamă conştiinţă, caracter, ideal.

Teo se plimbă cu Petrişor. Petrişor îi propune să intre împreună la un film. Teo râde cu dinţii lui mari, frumoşi, de star: „La cinema merg numai cu femeile".

Tăcere. Petrişor se gândeşte la privirea pe care Teo o are rezervată femeilor. L-a surprins, odată, prin geamul unei cofetării, la masă cu o femeie şi nu i-a recunoscut privirea. Ceva atât de străină, dureroasă şi flămândă. Deci omul nu e atât de simplu cum îl credea el. Mai are şi alte laturi.

— Le iubim prea mult. Le dăm prea mult din noi.

— E singurul lucru bun pe lume, spune Teo epicureic.

Lui Petrişor nu-i place cursul pe care l-a luat discuţia El vroia să o îndrepte în altă parte. Ar fi vrut să-i vorbească de sobrietate, opusă ascetismului. Îşi dădu imediat seamă ce ridicol ar fi fost să înceapă o asemenea discuţie cu Teo.

15 iunie 1939, Bucureşti

Ce zi ciudată. Frântă, neunitară, parcă n-ar fi fost una singură, ci frânturi din perioade diverse, depărtate din viaţa mea.

Dimineaţa calmă, cu lucru de mână alături de mama-mare. Mi-am scurtat rochia de *eponge*[46], veche de şase ani, i-am făcut un cordon din ce-am scos de la tiv.

După-masă am dormit jos, la mama în dormitor. M-am sculat, am mâncat o prăjiturică de vişine şi m-am aşezat la birou să lucrez. A intrat mama, cu faţa compusă, crispată, faţa de zile mari, de chestiuni penibile. Mi-a vorbit de puncţia lombară pe care trebuie s-o fac.

— Ştii, voiam de acum câţiva ani să-ţi spun, dar erai atât de nervoasă. Acum văd că eşti şi tu mai coaptă, cu scaun la cap. Te-am auzit când ai vorbit cu Bebe că-ţi dai seama despre ce e vorba. Nu-ţi puteam vorbi înainte despre asta, dar ştii că papa a fost sifilitic.

— Da ştiu, dar s-a tratat doar, şi n-a murit din asta.

— Nu, n-a murit dintr-asta, dar tratamentul ăla, vai de el, nu-l făcea serios. Ţi-am făcut şi ţie analize când erai mică. Am consultat mai mulţi doctori şi m-au conjurat să nu te mai tratez. Începuseşi injecţiile. Prima analiză ieşise pozitivă. Celelalte două-trei pe care le-am făcut, negative. Era, pe atunci, un doctor mare care m-a asigurat că n-ai nimic. M-a întrebat dacă am avut vreun avort. Nu, două sarcini şi amândouă normale. Atunci a spus că e imposibil ca tatăl tău să fi fost sifilitic. Asta n-am putut şti niciodată, nici eu, nici papa, când a

căpătat sifilisul, dacă înainte sau după ce te-am născut pe tine. Săracul, era disperat, când a văzut rezultatul primei analize. Voia să se sinucidă. Toţi mi-au spus atunci că tu n-ai nimic, că pentru un copil e un chin tratamentul ăsta, şi nu l-ai mai urmat.

— Parcă înainte de m-am căsătorit n-am făcut reacţia Wassermann şi a ieşit tot negativă?

— Da, dar ştii că nu e sigur. Singurul control sigur e tot analiza aceea, în şira spinării.

— Dar doare tare?

— Aşi. Dă uneori dureri de cap, dacă nu stai complet liniştit câteva zile, dar nu doare. E ca o injecţie. Dacă ar fi periculos sau ar durea, te-aş lăsa eu s-o faci?

— Chiar dac-ar durea, sigur că mi-ai spune s-o fac. Şi am s-o fac dacă trebuie.

— Am asistat, de atâtea ori, când îi făcea lui papa. Nu e nimic grozav.

— Urla?

— Nici gând.

— Bine, mamă, am s-o fac. Am s-o întreb pe Lucia, unde şi-a făcut ea.

Am mai vorbit mult cu mama despre sifilis şi alte boli, despre ereditate, nebunie etc. M-am simţit deodată numai carne, carne putredă, plină de microbi, carne înţepată din care se scurge măduva, carne care ascunde secrete vechi, ce pot izbucni dintr-o zi în alta, carnea sifilitică a tatei. De ce să-mi fie frică, de o înţepătură în măduvă? Să-mi închipui că sufăr pentru o cauză mare. Că trebuie să am curaj pentru ceva care mă depăşeşte, numai aşa am să pot răbda acul care caută printre vertebre lichidul acela care e viaţa mea. Cea mai intimă. Durerile, gândurile, îndoielile mele, toate nu sunt acum decât o coloană de lichid gălbuie, impură. E cu totul altă senzaţie decât frica de dentist, sau decât cea, mai asemănătoare, de raclaj. E o frică amestecată cu greaţă, e frică nu numai de durere, ci de viol, parcă.

E o întoarcere la materie, o pângărire, o siluire, o îndesare a personalităţii mele libere, între eredităţi, legi necunoscute, dure, implacabile. O umilire, să ştii că mâine, poate, tot ce-a fost plan de lucru, speranţă, viitor, se poate transforma în şancre, demenţă, manii. Şi chiar dacă n-ar fi prea târziu, dacă, în cazul când aş fi într-adevăr bolnavă, am mai lua lucrurile de la început, cum am să pot îndura gândul acestei boli, oroarea acestui tratament, fereala, ruşinea absurdă? Mama se miră că Bebe nu cercetează dacă n-are şi ea ceva. Tatăl ei a murit doar din boala asta, orb, la 30 şi ceva de ani. Face o mare imprudenţă. Ea, ea infirmieră, ar putea aşa de uşor să se caute. Dar pretinde că ta-su a murit din altceva, nişte plăci de calciu pe

creier, o boală rară, curioasă. *Mann glaubt so gerne wass mann will…*

Ştii povestea cu doctorul care ţinea o prelegere studenţilor. Cum, n-o ştii? Se vorbea despre sifilis şi fazele lui. Una din ele e aceea în care începe să-ţi tremure degetul mare. Dar cât de puţin sigur e simptomul ăsta, o dovadă domnilor: uitaţi-vă cum îmi tremură mie. Şi eu doar nu-s sifilitic (le-a spus-o râzând). După câteva săptămâni, profesorul a fost dus la balamuc.

Poveştile astea se preling în mine. Degetul, degetul care tremură. Când mă duc sus, la mine în odaie, mă uit la mâini. Vibrează, tremură, dacă o să înceapă cel mare, numai el singur, să tremure, independent de celelalte? În definitiv, cei care înnebunesc, cei care au sifilis sunt oameni ca şi mine şi până în ziua când sunt doborâţi, se cred normali, trăiesc la fel ca ceilalţi oameni.

Fac acelaşi raţionament ce cutremură, ca fata din *Se lasă noaptea*: „Sunt oameni ca şi noi!”.

Ce sunt exagerările astea? E un vânt de nebunie, de exaltare care trece peste mine. Nu duce cu el numai obsesia bolii, şi alte obsesii mai vechi care revin.

Pe seară, am fost la Fanny. Mă uit la grăsimea, la buclele, la liniştea ei, şi mi se par atât de ireale. E posibil ca un om să trăiască pentru asta? Prin ce e ea om? Care din gândurile ei, din actele ei, o ridică peste animalitate? E un aer de prostie şi satisfacţie densă, în casa asta. În cele două odăi strâmte, încărcate de mobilă, cu goblenul pus cruciş pe masă şi fotografiile de la nuntă (Mişu stă aplecat cald şi întrebător deasupra trupului învelit în văluri), înşirate pe studio, e o satisfacţie inconştientă care exasperează. „Farmacia merge bine, slavă Domnului, să bat în lemn. Ai văzut ce rochie mi-am făcut? Îţi plac sandalele? Am şi pantofi de lux de la Nellu Mihăilescu”. Ce spui? Două milioane de lei cheltuieşte pentru toalete. Ei, spune, să nu devii comunist când auzi ce risipă fac unii, şi alţii n-au ce mânca?

„Să vezi că n-o să mai mă lase Mişu să merg la injecţie. E întuneric şi-i e frică să nu mă fure cineva. Aşa sunt bărbaţii, ce să le faci… Când te gândeşti cât am suferit noi, nici nu-ţi vine să crezi”.

Nu avem nimic ce vorbi. Nici mie nu-mi vine să cred că mi-am putut pierde atâta vreme râzând şi pălăvrăgind şi destăinuindu-mă în mijlocul lor. Pentru ce trăiesc oamenii ăştia, mă tot întreb şi nu găsesc nici un răspuns. Nu există nici un ritm măcar în viaţa lor, care să le justifice existenţa. E o mediocritate pentru care nu există mântuire. „Simţurile s-au liniştit. Farmacia merge bine, slavă Domnului”. Şi s-a terminat. Altceva nu mai există. Restul sunt broderii, garnituri sau accidente: spectacole, certuri, voiajuri, morţi în familie, boli, vizite, croitorese. Şi în afara vieţii ăşteia, ce poate fi: neurastenia, cultura şi lupta pentru a-ţi face datoria. O probă de cultură am avut astă-seară. La teatrul „ligii Culturale”, o şezătoare a *Universului literar*, despre

Eugene O'Neill. A vorbit Mircea Vulcănescu şi s-a jucat o piesă într-un act, *Acolo unde este crucea*. Mircea Vulcănescu, sâsâit şi didactic, a rezumat câteva piese, a comparat în mod necesar tragediile americanului cu cele antice (*Atrizii*, *Electra*), a spus că e mare O'Neill prin bogăţia temelor, inovaţiile tehnice şi nu ştiu prin mai ce. Emil Botta a fost, ca totdeauna, în rol şi pe din afara lui, revărsat. Pune prea mult din el, dă o singură culoare tuturor rolurilor, culoarea roşie întunecată a pasiunii. Poate e pecetea talentului.

În timpul conferinţei, mi-a fost rău. Îmi tremurau „membrele", aveam şi ceva crampe şi mi-era teamă să nu mă dau în spectacol. Ştefan Baciu a venit lângă mine. E neschimbat.

— Tot frumoasă eşti. Spune, Marioaro, ce mai faci tu? Ce-ai mai scris? Ţi-am citi poeziile, foarte frumoase, ştii? Eu tocesc, dau examenele bloc.

M-a condus acasă.

— Îţi dau voie cei de acasă să ieşi singură, fără Sorin? Ce pantofi frumoşi ai. De unde i-ai luat? Eu mă pricep grozav la de-alde astea, acum. Mă plimb prin magazine cu Anişoara Odeanu, prin Lipscani, pe la croitorese. Spune, tu nu-ţi lucrezi cumva la Marie-Angele? M-am făcut băiat serios. Mă ocup de multe femei, nu de una singură.

— Ţi-am văzut marele amor. Pe Ortansa. S-a făcut că nu mă recunoaşte.

— Ce scârbă, ce infectă. Îmi bate capul îngrozitor. Vine de trei ori pe săptămână să mă vadă. N-o suport deloc, mă plictiseşte. Îţi spun drept, nu merit afecţiunea ei.

— Atunci de ce-o primeşti, de trei ori pe săptămână?

— Parcă o primesc? Totdeauna pretextez vreo treabă în oraş şi plecăm împreună. Ba vine să ia un curs pe care ştie că nu-l ai, ba poemele în proză ale lui Baudelaire, pe care iar ştie că nu le ai. Nu eşti şi tu de aceeaşi părere că amorurile mari sunt bune numai pentru poeziile pe care le scrii, după? Sau au justificare în căsătorie. De ce nu publici mai mult?

— Ce întrebare. Pentru că aşa-s făcută. De ce am păr castaniu?

— Nu-i aşa. Tu suferi de mania persecuţiei. Că nici o revistă nu-ţi publică. De altfel, aşa sunteţi voi, toate femeile cu geniu, şi Anişoara Odeanu, şi Lucia Demetrius[47].

— Ba nu sufăr, deloc, de mania persecuţiei. Am spus poate că în majoritatea revistelor nu pot „eu" publica, nu că nu vor ele. Se poate întâmpla să nici nu vrea ele, dar eu n-am spus asta.

— Lasă, lasă, acum o-ntorci. Vrea să te cunoască Anişoara Odeanu. Te admiră. Să mergem împreună la ea.

— Nu. Tot ai spus c-o să ieşim într-o seară, o să ne cunoaştem atunci.

— Eşti îndârjită, încăpăţânată. De ce nu vrei să mergi? Sunt sigur c-

o să vă placeţi.

— O să vedem, poate da, poate ba.

Însemnez toate fleacurile astea automat, vreau să mă liniştesc şi mă gândesc că e bine să se ştie mai târziu ce putea vorbi şi pentru ce trăia un tânăr poet român, cult şi sensibil, în anul Domnului 1939.

Sufla vântul. Se răcorise. Mama-mare era singură, pe terasă.

— Ce face domnişorul?

(Bob, al doilea. Are 5 săptămâni. Capul e cât un măr pădureţ, şi e ca un puf de pudră, alb, din pene).

— Doarme acum. A vărsat săracul, i-a fost rău

Dorm cu fereastra deschisă. Mi-e teamă de orice zgomot. Când am nervii liniştiţi, nu mi-e frică. Am vrut să-i scriu lui Richi… Ar trebui să ies din agitaţia mea actuală.

Plecăm la Petroşani. E departe, e ceva nou. Mă bucură şi-mi dă febră. Departe. N-am să-l văd pe Richi. Aş vrea şi pe P. să-l văd. Înaintea unei plecări mă apucă un dor teribil de el. E ca înaintea morţii. Vrei să-i mai vezi pe cei care ţi-au fost odată dragi. Şi e şi independent de plecare. Îmi spun: „vreau să-l văd, ca să-l mai confrunt cu imaginea Teo. Să mai notez câte ceva”. Nu-i adevărat. Mi-e dor de prezenţa lui, care şi acum îmi dă senzaţii tari, chiar dacă-s negative: uimire, răceală, înstrăinare şi intimitate, libertate de a vorbi orice.

Le temps du mépris al lui Malraux. În prefaţă: valoarea operei de artă nu e legată de obiectivitate, de atitudinea detaşată. E independentă, supusă numai realizării concrete cât mai identificată cu intenţia.

Suferinţele unui intelectual comunist, Kassner, în închisoarea unui lagăr de concentrare, nemţesc. Aceeaşi forţă, ridicare deasupra analizei, care e strânsă, neieşită din cadrele propuse. Un suflu ca de destin, dar nu Nemesis, ci destinul omenesc, care e tocmai conştiinţa lui Nemesis, lupta cu ea, pentru realizarea „condiţiei umane”. Ceea ce afirmă şi concretizează Malraux nu e niciodată prea mult spus. Trebuie să ne deschidem odată ochii. O stăpânire a materialului: un echilibru, o raţiune, perfect franţuzeşti.

Bucureşti, 21 iunie 1939

Răstimp de coşmar.

Pentru prima oară, azi, mă simt mai liniştită. Vechile obsesii grefate pe o mizerabilă stare nervoasă.

La *Azi*. Între mulţi băieţi. Sunt forţat degajată. Stau de vorbă cu T. Tilly. Orice am vorbi mi-e indiferent. Prezenţa lui e pentru mine copleşitoare. Tilly, de câte ori mă vede, se simte obligat să vorbească de traducerile mele din Rilke şi despre Rilke. Zâmbesc fără rost. Îi spun lui Liman[48] că m-am ţinut de cuvânt, i-am adus proză.

— Nici nu m-am îndoit.

Vine un negru, gras, cu pete pe faţă, ca nişte chelii în barbă. Vrea să scrie despre Chiriţescu.

Tilly spune: „Aici la noi sunt două categorii: una de şantajişti şi una de fraieri”

— Cum nu mă regăsesc printre şantajişti, desigur că fac parte dintre fraieri, după clasificarea ta.

— Sigur, noi ăştia suntem fraierii, care dăm articolele bune.

Îi dau lui X să citească articolul despre M. Eliade.

Bogza întinde un picior pe masă. Ăla negru, domnul prof. Stelian Constantinescu, îi spune că l-a văzut pe Lipscani, la 7 jumătate, cu o fată frumoasă. X spune: „Dar discret mai eşti, domnule”. (Notez fiecare cuvânt al lui, e ceva foarte preţios). Bogza protestează, n-a fost pe Lipscani cu nici o fată… Zâmbeşte şi se uită la mine, cu tâlc; nu ştiu ce fel de tâlc, dar cu tâlc. X vine la mine, cu mâna întinsă: „Foarte bun, articolul”. Ne strângem mâinile şi râdem. Suntem foarte camarazi. Îmi trece mâna prin ciuf. Ceilalţi se miră: „Cum despre E.? Dar ce-ai cu el?”.

— Cu el, omul, n-am nimic. Cu scriitorul.

— Dar cum, pe ce chestii îl ataci, întreabă limbricul Şerban!

— Citeşte numărul de sâmbătă, spune cineva.

— Băiat te facem, glumeşte X, şi-mi ciufuleşte părul.

Idioata de mine sunt în al şaptelea cer. Mâna lui a fluturat deasupra capului meu. Mă simt complet ridicolă şi anormală.

Am fost la Ana să aranjez cu ea pentru după-masă. Când îi spun de Parcul Carol, îşi strânge cu dinţii buza de jos, adică: „Ce ruşine? Se poate să faci una ca asta?”. Îmi pledez cauza. Îi explic că nu există nici un pericol, că s-a mai întâmplat şi altă dată şi n-am sucombat: „Aşa mă urmăreşte prea tare obsesia, dar cum stau niţel cu el şi îi observ masca, formulele ieftine, mă dezgust şi mă răcoresc”.

— Nu te credeam atât de constantă, spune Ana. Stăm pe balconaşul murdar, de murdăria ramurilor şi a rândunelelor.

— Ştii, Ana, e un dor din burtă, un dor din sânge…

Vine Ewald în pijama. Îşi dă aere de „domn în pijama”, deşi e jerpelit şi are nişte zdrenţe de papuci în picioare. Ce importanţă au însă astea? Îşi măsoară cuvintele, le alege.

— Am auzit că pleci la Paris.

Îi spun că nu cred să mai plec, că s-a pierdut paşaportul. Nu ascultă ce-i spun. Îi dă înainte cu Parisul: „dorul de aventură”.

— Nici gând. Nu plec pentru asta la Paris.

— De când te-ai făcut aşa de cuminte? Pe vremuri te ştiam altfel.

— Aşa am fost totdeauna. Aventurile mari nu se caută. Vin singure.

— E drept, numai amici găseşti. La mine a mers invers proporţional, în ultima vreme. Pe când înainte nu mă interesau asemenea lucruri, acum…

Ana râde.

Nu ştiu sigur ce m-am înţeles cu X. Dacă miercuri sau joi. Eu am spus: poimâne, ceea ce însemna miercuri, dar el mi se pare că a spus „joi”. În orice caz, eu am fost şi miercuri, ca să nu pierd chilipirul. Turul parcului pe ploaie, cu umbrela deschisă, cu ochii miopi, căutând, căutând silueta miraculoasă, omul sex, nimic altceva.

N-a fost. Azi e joi. Dar azi sunt liniştită. Mi-e mult mai bine ca zilele trecute. Am mâncat şi ceapă cu maioneză, ca să-i pot spune: „Am mâncat ceapă, ca să-mi păstrez virtutea intactă”. Sau n-o să vorbim nimic. Voi spune patetic şi simplu: „N-am venit să stăm de vorbă. Am venit să fiu lângă tine”. Şi o să ne ţinem de mână şi el o să mă întrebe: „Ce faci tu, Maic?”.

Şi eu o să răspund: „Bine” şi am să râd.

— Cât mai stai la Bucureşti? o să mă întrebe, cu ochii în gol.

— Nu ştiu, aştept o scrisoare.

— Bine, Michi, o să spună el. Ah, acel inimitabil „bine”, în care zace o neagră resemnare, ce sfâşie sufletul feminin.

Sau n-o să vină şi o să mă topesc de durere. Sau o să vină şi o să ne certăm ţigăneşte, sau n-o să mă pot stăpâni şi o să-l descos, despre amorurile lui, şi o să sufăr, o să sufăr, ispăşindu-mi păcatul…

Azi, în cofetărie. Începuse o ploaie torenţială. Câţiva studenţi de la Căminul mediciniştilor s-au refugiat înăuntru. Ploaie cu spume, cu clăbuci. O ucenică de croitorie, cu un geamantan de carton, s-a refugiat şi ea în faţa cofetăriei. De câte ori fulgeră sau tună, se închină de trei ori.

Un student spune: „Potopul, vine potopul”.

Şi cofetăreasa: „Ce, vrei să spui că n-am merita?” şi clatină din cap, arătând că ştie ea ce de păcate se îngrămădesc în lume.

Studentul zice ironic: „Am să citesc Noul Testament, să mă pocăiesc”.

Sorin îmi descrie, în scrisoare, cartierul minerilor din Petroşani: „Repetiţia asta de ziduri grele şi ferestre chioare, de garduri în dosul cărora câte un arac ţine o mazăre sau o fasole agăţată, îţi face rău. Tu

aveai dreptate, Măriucule, când mă loveai, înainte de plecare, cu întunecimea şi moliciunea mea. De câtva timp, un an, doi, am început şi continui să privesc totul într-un anumit fel de care mi-e ruşine. Aş vrea să vorbim mult despre asta”.

Îi răspund cu o scrisoare de muiere cochetă, cu mofturi şi reproşuri şi gelozie şi mă plâng de neputinţa de a ne sincroniza.

Bob al II-le, nu răspunde deocamdată decât la „na, Bob”, asta ştie că înseamnează papă bună; la „Bob!” nu răspunde. Mama-mare nu-l lasă să zgârie cutare lucru, să mănânce cutare lucru, să intre în casă, şi mama se plânge: „Nimic n-avem voie să faţem pe lumea asta, nimic. De ţe eşti aşa rea, mamă-mare”.

Şi când intru în bucătărie, tot mama: „Să vezi, Marioara, ţe am mâncat noi”.

Iunie 23, Bucureşti

Întâlnirea a decurs ca de obicei. Ploaia a fost factorul de agitaţie. Cum ne-am întâlnit a trebuit să deschidem umbrela şi să căutăm un refugiu. Baraca de covrigi, ciocolată şi limonadă, la una din ieşirile de sus ale parcului. Acolo am aşteptat să treacă o maşină.

— Spre Cimitirul Belu am spus eu, nu spre oraş.

În căutarea unei cofetării. Nici una. Am început amândoi să ne enervăm. *Rendez-vous*-ul era ratat. Aveam nevoie de calm, de atmosferă, şi ploaia ne silea să fim atenţi la firme: coafori, coafori, parcă toată lumea în Bucureşti n-ar face altceva decât să se radă şi nimeni n-ar mânca prăjituri.

— Înapoi, pe Rahovei.

În sus, spre „Motanul Negru”. Închis.

— Înapoi, pe Rahovei.

Oprim în dreptul unei bodegi. N-are mese. Fugim pe ploaie spre o cofetărie oficială din „11 Iunie– Bulevardul Maria”. Plină de lume, care s-a adăpostit din cauza ploii. Mârâi enervată. Mă ceartă, de ce n-am vrut să intrăm în faţa Parcului Carol. E acolo o cofetărie. – „Pentru că n-am fost uzi”, spune tot el.

Ne ducem într-acolo cu altă maşină. Întrăm, nu la cofetărie, ci la restaurant, sub umbrar.

Caut să reţin cât mai multe amănunte pentru reliefarea lui Ted. Nu izbutesc, sunt copleşită de emoţie. Ţuguierea buzelor în formă de botişor, aşa cum făcea pe vremuri, e nespus de ridicolă, deasupra guşuliţei şi între bucile respectabile. Nu mă preocup deloc de felul cum o să se reflecte în el, cele ce-i înşir. Mă descoase. Îmi dau drumul nervilor. Îmi joc scenele pe care le pregătisem mintal. Unele vin de la sine, improvizez.

— Mi-e aşa de bine cu tine, Pic. Ca la mama acasă (râdem). Parcă revin la matcă, intru în tine, mă înveleşti dintr-odată.

— Vorbeşti frumos, Michi.

— Găsesc, probabil, mai uşor cuvintele, pentru că m-am gândit mult la lucrurile astea.

— Ce faci tu? Ce scrii?

— Ce interesează asta. Nu m-am întâlnit cu tine ca să fac conversaţie. Ce scriu, poate să mă întrebe oricine. Vreau să te ţin de braţ, să te simt, şi să taci din gură (asta era în parc, înainte de-a începe să plouă tare).

Netam-nesam, ca să facă probabil conversaţie, a început să povestească despre plimbarea lui la Sinaia, cu o zi înainte…

— A plouat şi acolo?

— Când am sosit, nu. Dar a început numaidecât.

— Aşa că n-a fost prea frumos. Am intrat direct în Cazinou. Mă amuză asta. Am pierdut, am câştigat, iar am pierdut.

— Şi până la urmă?

— S-a terminat destul de onorabil, adică fără pierderi.

N-a omis a-mi spune că „a luat o maşină" ca să meargă la Sinaia. Şi mai târziu, ca să-mi explice, de ce nu mai are decât câţiva poli la el, că a mâncat cu băieţii în oraş, avea o mie de lei la el, şi de obicei nu-şi ia mai mult, că nu cheltuieşte „decât vreo 7-800 lei".

— Ce-ai mai făcut? l-am întrebat

— Uneori mi-a mers bine, alteori am avut necazuri.

— Cu ce?

— În ceea ce lucrez. Anul trecut aveam 4 milioane, şi când s-a lichidat *Lumea Românească*[49] am ieşit de acolo cu 80 lei, în buzunar. Acum am început din nou să mă refac…

— Cum? Ai avut 4 milioane şi n-ai venit să mă răpeşti pe calul cel alb? Şi eu care te aşteptam

(Foarte serios) – Ai fi venit cu mine, Michi?

— Te mai îndoieşti.

— Şi bărbatul tău nu m-ar fi omorât?

— Ei şi, n-ar fi fost pasionant? Numai că nu ştiu dacă l-ar fi achitat. Te pomeneşti că rămâneam fără nici unul.

— Sigur. Îl făcea fugit de sub escortă, şi-l împuşcau.

La restaurant, iau o sarailie şi el o cafea. Fumăm, adică eu încerc să fumez. Îi spun că mă simt în „aventură", cu ţigara, cafeaua, restaurantul, teama să nu mă vadă cineva…

— Nebună eşti, Michi.

Îi mărturisesc că nu pot preface în amintire ce-a fost între noi, că totul zace în mine, nu e numai în cap, e prin toate părţile.

— Prin toate părţile? Eşti singurul om pe care l-am cunoscut aşa fel făcut. Şi eu sunt altfel decât ceilalţi oameni. Nu mă cunosc nici eu. Îl

ştii pe Condiescu?[50] Mi-era foarte bun prieten. Un om care mi-a făcut mult bine şi ţineam sincer la el. Cu două săptămâni înainte de a muri, am fost să-l văd. Era culcat. Am stat vreo două ore cu el, la urmă mi-a spus: „Du-te naibii, mai bine vorbeam eu”.

Îl făcusem atâta să râdă, că obosise, îi povestisem o mulţime de lucruri. Ştii, ăsta era un om căruia îi plăcuse să trăiască, nu glumă. Bea de stingea. La fiecare masă, câte o sticlă de şampanie de 4.000 lei. În seara când a murit, chiar la ora nouă, mă gândeam să merg să văd ce face. E ora mesei, mi-am spus, ce să-l deranjez, omul e bolnav. Noaptea am aflat că murise la 9, când m-am gândit la el. Ţineam la omul ăsta. Ei bine, când l-am văzut pe catafalc, palid, şi cu doi trandafiri în mână, pe el care în viaţă fusese un porc, roşu la faţă, chefliu, m-a pufnit aşa râsul că a trebuit să-mi pun batista la gură. Sebastian şi alţii îşi frângeau mâinile, pe Mircea Damian cu care venisem împreună l-au podidit lacrimile, noaptea n-a putut dormi. L-am văzut a doua zi, era tras la faţă, nedormit. Eu am citit până la 2, şi am dormit tun. Nu ştiu, aşa sunt eu făcut, şi ţineam la omul ăsta, dar când l-am văzut cu ăi doi trandafiri între degete, şi pe tipii ăia care îşi frângeau mâinile din interes, ca să fie văzuţi…

Mă uit lung la el. Nu-mi pot stăpâni privirea. N-aş vrea să fiu ironică, să mă dau de gol. Mi-e frică să nu se închidă în el. Ca să-mi arăte tot ce ştie, trebuie să-i cânt în strună. Va să zică, suntem doi oameni excepţionali. Eu care nu-l pot uita, şi el care e făcut cu totul altfel decât ceilalţi oameni.

— Mai te gândeşti vreodată la mine?

— Mă gândesc mult, Michi, şi ştii, te văd de fiecare dată altfel, o dată capul, altă dată mâinile, Ştii, mâinile tale nu pot să le uit. Dar m-am obişnuit fără tine.

Când aud că s-a obişnuit fără mine, mi se face rău. De ce să se obişnuiască? Asta nu se poate. Trag atâta de el, până ce, bietul, trebuie să spună că n-a uitat nimic, că sunt singurul om pe care l-a iubit şi pe care o să-l iubească.

— Îţi place să necăjeşti femeile.

— Tu nu eşti femeie, tu eşti Michi.

— Fiecare femeie luată aşa, singură, e Michi, nu e femeie.

Îi vorbesc de nervii mei.

— Cu ovarele cum stai? mă întreabă. Are un aer foarte grav.

— Ai citit *La răscruce de vânturi*?

— Da.

— Frumos tare, nu?

— Îhî! Tare.

— Ştii Catherine şi Heathcliff…

— Da, Michi.

— Poate exista ceva care să ţină până la moarte.

— Da, Michi.

Mi se face frig. Cred că şi el era cam obosit şi plictisit. Lumea începuse să se adune în restaurant: ora mesei. Simţeam că vrea să plece. Ne-am ridicat. Voia să luăm o maşină. L-am tras în parc.

— Hai să te sărut şi să fac şi pipi la closetul din parc.

— Amândouă dorinţele sunt la fel de presante?

— Nu, mai tare e pipi-ul. Într-adevăr, după ce l-am făcut, parcă nu mai îmi venea nici aşa tare să-l pup. Mi-am plasat gluma cu ceapa, maioneza şi virtutea intactă.

Plouă, mergem sub umbrelă. Deschide o gură mare şi udă, ca s-o înhaţe pe a mea, înăuntru. Mă feresc: „Nu, nu", „Ba da".

— Nu, nu.

Pun capul pe umărul lui. Mă uit la capul lui mare, rotund, gălbui. Pun mâna pe ceafa groasă şi mătăsoasă. Seamănă cu a lui Marcel. Nu mă atrage nimic spre omul ăsta. Şi el e liniştit, liniştit, şi ştiu că vrea să se termine cât mai repede. Asta mă exasperează. Dacă n-ar trebui să plec, pentru că e târziu, mi-aş desfăşura tot talentul de ingenuă senzuală, ca să-l chinuiesc, puţin, cât de puţin. Mă uit drept la el, fix, pierdută şi spun: „Mi-e rău, Pic, mi-e rău".

Asta e adevărat. În acelaşi timp, mint şi spun şi adevărat. Îmi vine să vomit şi am nervii teribil de surescitaţi şi îmi vine să plâng de necaz, pentru că-s bătrână şi liniştită, şi el e la fel.

— Hai, vino cu mine şi nu te mai întorci acasă, le scrii o scrisoare că ai rămas cu mine. Da?

— Nu.

— Dacă mă iubeşti…

— N-am spus că te iubesc. Mi-e numai dor de tine.

— Eu nu te înţeleg cum poţi să ţii la doi oameni deodată. Ori la el, ori la mine.

— Vezi, el e una cu mine, e altceva.

— Aşa, lasă-mă să plec şi rămâi cu el, ce vii şi mă ţii trei ore să-ţi baţi joc de mine (azvârle din picior ca un cal, aruncă mâinile cu pumnii strânşi, îmi pasează umbrela).

— Eu îmi bat joc, Pic?

— Da, faci ca totdeauna, mă chemi în parc, spui că vrei să mă săruţi, şi pe urmă nu mai vrei, se trezeşte virtutea în tine. Tu poţi să mă chemi oricând îţi vine chef, dar eu pot să înnebunesc de dor şi n-am cum să te chem. Prietenelor tale le-am pierdut urma. Pot să vin la tine acasă şi să întreb: „Ce mai face Marioara? Eu n-am scopuri imorale, dar mi s-a făcut dor de ea".

— Nu, asta nu poţi, spun eu şi-mi pieptăn buclele şi mă gândesc în ce hal am să ajung la Florica, udă, mototolită, ciufulită la 10 noaptea, ce fel de vizită o să fie asta?

— Hai să ne întâlnim mâine după-masă, să stai patru ore cu mine,

să te mângâi.
— Nu vin. Nu ne mai întâlnim. Hai să mergem.
— Ce pot eu să fac? Să-ţi cad ruseşte la picioare, să-ţi cer iertare, să mă împuşc, ce să fac?
— Să te împuşti.
— Dacă aş ştii că asta ţi-ar face cu adevărat bine, poate că aş face-o...
— Ştii că am auzit o mulţime de lucruri urâte despre tine, cu amoruri, cu fete...
— De la cine?
— Ei, de la cine!
— Da, fac ce-mi place. Află că iarna asta m-am culcat şi cu Felicia şi cu o mulţime de alte femei, cu o englezoaică, şi o americancă, toate de la „Colorado”, una care a avut mult succes. Aşa, dacă vrei să ştii, nu trebuie să afli de la alţii, poate că nu ştii tot ce fac rău. Află că sunt cea mai mare canalie a secolului. Mai am câţiva ani, sau câteva luni, sau câteva zile de trăit şi vreau să-mi satisfac toate poftele. D-aia lupt să-mi strâng bani. Eu nu vreau să fiu virtuos, nu sunt un sfânt, ca bărbatul tău şi ca tine. Sunt aşa cum sunt. Cât despre fata aceea, îmi trebuie şi mie un om cu care să mă întâlnesc odată pe săptămână şi să ţină sincer la mine şi să mă accepte aşa cum sunt. Te rog să nu mă mai chemi şi să nu mă mai răscoleşti.
— Fii fericit, cu Felicia, spun, şi plec foarte demnă şi înţepată, cu umbrela tremurând deasupra capului. Aud în urma mea:
— Fericit? Nu-mi dai mâna?
Aştept tramvaiul în ploaie. Îl văd suindu-se într-o maşină. E întors cu spatele, nu se uită spre mine. Trebuie să mă ţin tare. Să ies din toată mocirla asta, să fiu zdravănă şi vioaie, să discut cu Florica despre primirea ei de sâmbătă seara, despre cornuleţe, despre instinctul matern al lui Dachy, despre mamelele ei umflate şi regimul alimentar special pentru alăptare, despre Petroşani, şi despre nenorocirea asta, cu ciorapii cărora le scapă aşa de uşor firele.

Petroşani, 6 iulie 1939

Două săptămâni de când n-am notat nimic. Întâlnirea cu Richi. Puncţia. Rezultatul. Emoţia mamei. Lacrimile. „Chefurile” cu mama şi Jacques la restaurante. Petroşanii.

În Cişmigiu, discuţie oarecare. Despre ce-am mai făcut fiecare. N-aveam răbdare să rămân acolo. Era înainte de puncţie. Nervii.
Citeşte istorie. „E bine că am răbdare. Trebuie făcut şi asta”. Muzica de la Monte Carlo.
Despre distracţiile din Sinaia.

— Atmosferă de adolescenţă, de nepăsare, te prinde fără să vrei. Nu ne-am apucat ieri să jucăm uliul şi porumbeii? Doamna Romalo e atât de tânără…

Acasă pe terasă, nu mai ţin minte de ce, dar ne-am certat. L-am condus prin bucătărie. Pe scară am zâmbit amândoi şi ne-am împăcat. Am coborât. Am rămas în curte. Mi-a spus că sunt săracă. Mă opresc la lucruri vechi, moarte şi trec, fără să văd, pe lângă ceea ce e viu.

— Nu poţi să suferi cu celălalt, asta e tragedia dragostei. (Când i-am spus să nu mă lase singură. Mă sperie dragostea lui subită. Asta o să aibă sfârşit foarte repede şi am să-l pierd de tot. Ar fi îngrozitor).

— Nu ştiu cum o să fie. Se poate. Tu vezi prea copilăreşte lucrurile. Vrei să mă tragi înapoi ca şi cum m-ai trage de pe marginea unei prăpăstii. Spui ca un copil: vreau să nu fie aşa, şi crezi că se poate… Iei atât de uşor totul. Vezi, ţie îşi trebuie machiaj. Machiajul te convinge. Crezi că nu mi-ar fi foarte uşor să „lucrez”? Dar tu ştii că nu ţi-aş putea face vreodată vreun rău.

(I-am spus că e prea dolofan ca să cred în suferinţa lui).

Râdem de mia de lei de pe masă. O să spună vecinii: „Numai pentru grădină şi încasează o mie de lei”.

Râdem. După ce înainte am fost tulburaţi şi senzuali amândoi.

— Cu tine, pot să râd. Sanda nu cunoaşte humorul. Mi-ar plăcea să te iau în dans.

— În dans?

— Da, în viaţă adică.

Suntem când ironici, când extatici.

— Ce fel de animale suntem şi noi, Marioara? I-ar fi foarte greu unui zoolog să ne clasifice.

— Animale între două lumi.

— Asta ştii de la mine.

— Sigur.

Iar tulbure. Mi-e rău. Vreau să merg sus.

— O culc eu pe Roara.

Suntem perfect ridicoli amândoi.

Eu sunt excitată şi lipsită de duioşie. Mă tratează aerian şi carnal totdeodată. Mi-e niţel scârbă de el şi îmi şi place. Mârâi, gem şi mă retrag.

— Ei, ce catastrofă vezi în asta, că o ţin pe Roara îmbrăţişată.

— Nu-l las să mă „culce”. Îi spun că trebuie să plece. E cuminte şi roşu şi se duce. Pe scară, îl rog să vină a doua zi să mă vadă. O să fiu bolnavă şi o să am nevoie de el.

— Mi-ar fi prea greu, spune, cu o voce străină, strangulată de emoţie.

Mă culc. Lui i se par, desigur, toate foarte frumoase. Mă iubeşte. Eu

sunt bătrână: nevastă, cum a spus chiar el. Sau, pur şi simplu, nu-l iubesc.

Două zile întinsă, fără pernă, pentru refacerea echilibrului „coloanei de lichid”.

Mămica. Am ţinut-o de ceafă, în timp ce doctoriţa îmi scotea lichidul. Mă crispasem, şi nu-i dădeam drumul şi mama spunea: „strânge, strânge, cât vrei de tare”. Şedea cu capul aplecat, ca s-o pot apuca de ceafă cât mai bine, să mă spijin de ea.

— Încă puţin. Numai două minute. Simţeam cum mi se sleiesc puterile. Mama se uita disperată pe sub sprâncene.

— Să-ţi aduc puţină colonie.

— Nu, nu pleca, nu pleca.

Când a fost gata, m-a târât la pat. Imediat mi-a fost iar bine.

Nu mi-a fost greu să stau întinsă cele două zile. Cum mi-a scris Richi: aveam subiecte pentru reflecţie, pentru imaginaţie.

Străbat Ardealul spre Petroşani. Trec pe la Sighişoara, Alba Iulia, Blaj. Toată Transilvania e numai rod, numai dealuri verzi. Bogată şi caldă. Peisaj intim, domestic, gospodăresc. Nu are nimic copleşitor, nimic tragic. Te simţi ca „acasă”. Nu te „violentează”. Aspectul Sighişoarei foarte romantic, văzut din gară. Turle ascuţite pe dealuri. Verde proaspăt. Brazde de flori în gară.

La Simeria, schimb trenul. Odată cu mine, intră în restaurant o bătrână.

Cum ne aşezăm la masă, mă întreabă:

— Evreică?

— Poftim?

— Naţiunea… evreică?

— Dar de ce mă întrebaţi? (După asta putea să ştie.)

— Aşa. Mi s-a părut că sunteţi.

— Nu, doamnă.

Nu mai schimbăm decât câteva vorbe. Un tânăr brun, sărăcăcios îmbrăcat, se uită fix la mine. Nu-l cunoşteam. Deci îi plac. Pleacă de la masă, vine cu o femeie tânără, iar se uită la mine.

În sfârşit, se ridică, se apropie de masa mea. Nu sunteţi dvs. Maria Banuş?

— Ba da.

Era un cunoscut „literat” din Braşov, funcţionar la C.F.R.. Bătrâna ovreică din Moldova putea fi sigură că s-a înşelat. Aveam o satisfacţie ordinară, de om căruia i-a prins minciuna.

În automotorul spre Petroşani. Vagon de a III-a fără compartimente. Stăm la un loc, cucoane, domnişoare, ţărani de pe aici, un ţăran din Maramureş, un tânăr domn evreu gras, cu ochelari, o pereche

nepotrivită de îndrăgostiţi: el tânăr, frumuşel, cu gropiţă în bărbie, cu ochi sprinţari, cu aer de lucrător mai curăţel, ea cu păr creţ, cu dinţi de aur.

În faţa mea, un om de vreo 30 de ani, cu înfăţişare de lucrător. Intru în vorbă. Mă lămureşte pe unde trecem. Îmi dă date, informaţii, din partea locului.

Subcetatea se cheamă astfel după Cetatea lui Decebal, care nu e departe de aici, aproape de Haţeg.

La Băniţa e cumpăna apelor. Acolo începem să coborâm. Într-o parte curge Jiul, într-alta Cerna. Trenul suie în serpentine până la Băniţa. Trecem pe la Pui, pe la Merişor. Se văd funicularele, turnurile de apă, clădirile de la Petrila. Intrăm în Petroşani.

Interlocutorul meu nu e lucrător, cum am crezut. E cârciumar. „Ţine cazinou pentru muncitori" la Lonea. Serbarea câmpenească la care a vândut 1.500 sticle de bere şi 600 de vin. Entuziasmul cu care povestea. S-ar fi vândut şi mai mult, dar n-a mai fost. Nu se ştia, o să fie, n-o să fie, din pricina ploii. Şedeau la umbră, fiecare cu mâncarea lui, şi tot mereu ieşea câte unul şi cerea băutură. În tunel, întinde o mână mare, aspră şi o pune pe braţul meu. O zvârl. Era cel mai lung tunel. Sunt foarte indignată. O femeie nu poate vorbi cu cineva, fără să nu fie bănuită de gânduri rele.

Muncitorii din „baie", băieşii, cum se spune pe aici, sunt foarte bine plătiţi. 120 până la 200 şi ceva, 8 ore. Trei echipe: 6 – 2, 2 – 10, 10 – 6. Unii capătă loc. Îşi fac case. Au radio. E cu totul altfel ca înainte. Înainte, beau numai şi nu strângeau nimic.

Tatăl lui Manţi lucrează şi el în mină. Dar el e „ziaş". Lucrează la lemne şi câştigă mult mai puţin; 95 de lei pe zi, din care i se reţine mult: „se trage jos mult": pentru biserică, muzică, trotuar, îmi spune Manţi, când mergem spre piaţă.

— Pe strada asta, mai mult stau jidani, zice Manţi. N-am găsit în altă parte.

— Nu-i nimic pentru asta, că stau jidani. Mie mi-ar plăcea să stau aici.

— De ce? Că-i aproape de scăldătoare?

— Da. Aşa îmi place să mă scald.

Roza, aia grasă şi pudrată, care a venit pentru curăţenie, îmi spune: „doamna mireasă" şi „nu-i bai pentru asta".

Un om cere cheia de la birou că şi-a uitat „rocul înăuntru".

Nici o apropiere de clasa muncitorească nu e posibilă. Cu nimeni din Petroşani. Suntem închişi în gheto moral şi material. Nu trebuie să se afle că suntem evrei. Nimeni n-ar mai lucra cu Sorin.

Ieri a luat Sorin prima lecţie de şofat. Am mers spre Peştera Boli,

dealungul apei Boli. Şoferul se numeşte Loy, e francez de origine, dar vorbeşte ca o boanghină. Nu ştie de ce a venit bunicul în România. O fi fost război sau revoluţie, pe vremea aia. A rămas la Baia Mare, avea acolo mină, s-a însurat cu fata unui protopop. Tatăl lui a avut mină la Petroşani. „Sunt francez, dar nu ştiu *franţuzăşte*."

Manţi vrea să-şi pună un dinte unde are lipsă.

— Să nu-ţi pui de aur – îi spun – gândindu-mă la estetică.

— Nu e prea scump. Există tot galben, cu 200 lei. Mai ieftin nu există.

Oraşul e împărţit în caste. La fel cu toate. Dar în oraşele mai mici, îţi dai mai bine seama. Emil Pop, Emil Brişcu, Negulici – Biebir, Szonogyi – Israel, Berkowitz.

Pe faţada unei brutării, în relief, un brutar cu bonetă şi coş din care curge un râu de cornuri, franzeluţe şi covrigi.

Sâmbăta, oraşul e plin de jidani care se plimbă în haine de sărbătoare, negre, roase, lustruite, cu pălării rotunde şi pantaloni înguşti prea scurţi, lăsând să se vadă ciorapii deasupra ghetelor făcute de sărbătoare. Toţi sunt moi, gălbui; au bărbuţe rare blonde-roşcovane, sunt încovoiaţi, îşi vorbesc cap în cap. Vis-à-vis de noi e un „şil". O şcoală evreiască din cărămidă roşie. E dărăpănată, are o faţadă mare, înaltă, pe un peron înalt de trepte. Seara, când trecem, zărim un coridor unsuros, murdar, un bec slab. Pe treptele şcolii sunt totdeauna băieţi şi câte doi oameni care stau de vorbă.

Seara, merg cu Sorin în sus, pe strada noastră. Copiii de ovrei se joacă pe stradă. O femeie diformă, cu guşă enormă, stă în faţa porţii. O fată linge o porţie mică de îngheţată. Mai în sus, dăm şi de negustorul de îngheţată, cu căruciorul lui.

Casele sunt mici, sărăcăcioase, murdare. Suim pe stradă. Casele se răresc, verdeaţa devine mai abundentă. Curge Măleia, un afluent al Jiului. De o parte şi de alta sunt dealuri rotunde şi râpe şi multe sălcii. Totul arată foarte romantic, e întuneric.

Lăsăm drumul cu case rare, unele cu aspect ţărănesc, la stânga. Urmăm o potecă îngustă care suie şi coboară. Broaşte mici sar în cale. Poteca se înfundă în iarbă. Dincolo e Măleia. Trebuie să ne întoarcem. Iarba e înaltă şi moale. Ajungem la răscrucea unde porneşte drumul spre strada ţigănimii. Trecem pe la o fabrică mare, roşie, părăsită.

A fost una din cele mai frumoase plimbări pe care le-am făcut în viaţa mea. Sunt mai sensibilă la farmecul gheto-ului, decât la orice peisaj, cât de impresionant. Natura care începe la porţile gheto-ului mă farmecă, mă atinge tocmai prin firele, arterele ei de legătură cu ceea ce-i omenesc. E o natură trecere, tranziţie, care poartă pecetea

îngrămădirii omeneşti, tristeţea gheto-ului.

Nu e nimic literar, artificial în ceea ce scriu. De multe ori m-am mirat de insensibilitatea mea în faţa peisajului obiectiv frumos, impunător – aşa cum e, de pildă, defileul Jiului cu valea lui săpată adânc în piatră. – Păi bine, ce-ţi închipui tu. Asta e una din formele cele mai inofensive de manifestare; plânsul, duioşia. Sunt atâtea şi atâtea. Un om care transformă totul în rău, în durere. Vin să-i anunţ câteodată o veste care schimbă ceva în mod fericit, care e indiscutabil motiv de bucurie. Ea numaidecât găseşte ceva să intre în panică. Da, totdeauna a fost aşa. Cu mătuşa-mea, pe care o plânge atât, nu era duminică în care să n-ajungă la discuţii. Cu ea, care era atât de blândă.

— Îi seamănă mama mea, în privinţa asta. Cu Sorin care e atât de amabil, de alint şi tot s-a certat.

[Caiet nou, continuarea însemnărilor din Valea Jiului, unde Sorin Banuş conducea şantiere de construcţii pentru muncitori, la firma „Cornelius Nicolau”]

Vara 1939

Interesul pentru om, pentru destin e la noi, evreii, primordial.

Există un deal în Petroşani, căruia îi spune Muntele Calvarului. Deoparte şi de alta a unei alei sunt nişte pietre în formă de stele funerare pe care sunt zugrăviţi sfinţi, şi în vârf de tot e o capelă.

— No, servus, se salută oamenii aici, în loc de „la revedere”.

Sergiu, băieţelul de 4 ani jumătate, al lui Prişcu, merge cu noi în maşină până la Lonea. Îl aşteptăm pe Sorin în faţa primăriei. Sergiu stă de vorbă cu noi, înşiră o serie de minciuni, că s-a născut în pădure, că are mai mulţi fraţi dar a uitat cum îi cheamă (mai multe rânduri indescifrabile)… el e foarte ocupat, trebuie să meargă pe şantier să bată toaca şi să facă apelul oamenilor că ta-su nu ştie, el trebuie să facă asta. În loc de poezii, cum spuneau copiii pe vremuri, Sergiu recită deviza străjerului: „Sănătate, credinţă şi muncă pentru ţară şi Rege. Sănătate!”.

Unde se termină şoseaua de asfalt încep Livezenii şi se termină Petroşanii. Mai sunt şi acolo vile frumoase care ţin tot de bogăţia Petroşenilor. După Livezeni vine Iscrani. Apoi drumurile se despart. Unul duce prin Vulcan spre Lupeni, altul o ia de-a lungul Jiului, prin defileu.

La Lupeni am fost odată cu Sorin. L-am aşteptat în maşină, în curtea fabricii de fire de mătase vegetală „Vâscoza”. M-am sufocat de aerul plin de mirosul acidului sulfuric. Plămânii lucrătoarelor (majoritatea sunt femei), după câţiva ani, sunt ciuruiţi. Sunt obligate să bea lapte.

Casele Lupenilor sunt înnegrite de fum.

Negulici, care a locuit 2 ani la Lupeni, îmi spune că între Petroşani şi Lupeni sunt vreo 60 de km. Şi îi faci cam într-un ceas cu maşina, dacă mergi cu 45 km. pe oră, în medie.

— Cum, domnule Negulici, dacă mergi 45 km în medie, cum poţi face într-o oră 60 de km? În realitate sunt vreo 19 km. Şi îi faci, bineînţeles, în vreo jumătate de oră.

Mi-a spus o femeie din Măleia (cătunul) că ştergarele groase, brodate cu negru şi meşteşugit răsucite, pe care le poartă femeile pe cap, se numesc: chingheu– chingheie şi ciorapii albi: colţuni.

Iupaide – iupaida, cântă nişte copii, în curtea vecină.

Lucrul la *Răspântia* merge încet şi greu, şi după ce scriu ceva n-am conştiinţa datoriei împlinite. Nu ştiu dacă un asemenea lucru trebuie scris, dacă răspunde vreunei nevoi.

[Alte însemnări, de la capătul celălalt al caietului, trădează preocupări similare cu privire la substanţa poeziei, foarte posibil reflex al opiniilor schimbate în corespondenţa cu Richi, sfetnicul cel mai apropiat.]:

Problema trecerii spre o poezie socială. Eronată (parţial) interpretare a asemănării cu perioada plastică (Rodin, ampriza pe care a avut-o asupra lui Rilke). Exemplul cu *Pantera* lui Rilke, dar eu scriam o poezie ca *Joc nou*, o dorinţă de a se constitui o horă universală, recte o solidaritate colectivă şi totodată un regret dureros după universul mic, individualist:

Număr nu e
să mângâie.
N-are locul
dulci hotare.
Lângă umăr,
fără număr,
hora mare.

Poezia nu e nici plastică, nici nu convinge, nici nu mişcă (sufletul), deşi eu am trăit profund, dramatic, procesul trecerii de la un joc vechi la jocul nou. Aici se înscriu şi *Somnul* (Coşmarul) *rentierului* şi *Somnul comis-voiajorului*. O privire a mea în afară (spre *Rentier*, precum a lui Rilke spre *Panteră*, apoi înăuntrul lui, spre coşmar; a lui Rilke, spre tragica ameţeală a *Panterei*). În căutarea reperelor, citează din Croce, care spune despre critic – „philosophus adittus artifici, nu artifex adittus artifici. Există o operă de artă A – nu există o operă de artă A, în aceste fraze e concentrată critica de artă.

[Pe aceeaşi pagină, o listă de titluri, în care figurează multe dintre

poeziile intrate, ulterior, în ciclul *Tărâm intermediar*: Prag, Ţărm, Numărătoarea, Casa, Aquarelă, Joc de cărţi, Baladă, Apocalips, Joc vechi, Joc nou. Oare, era tentată poeta, de pe atunci, să le reunească între coperţile unei plachete originale? Ideea îi putea veni pe fondul raporturilor de colaborare cu Editura Fundaţiilor Regale, unde tocmai se tipărea selecţia din Rilke. Proaspăt instalată în Valea Jiului, se grăbea să-l prevină pe directorul editurii, profesorul Al. Rosetti]:

Stimate Domnule Profesor,
Îmi iau libertatea de a vă răpi timpul cu asemenea fleacuri, numai din teama că, anunţând direct Fundaţiilor noua mea adresă, să nu se rătăcească. În cazul când aş avea corecturi de făcut la traducerile din Rilke, vă rog respectuos, Domnule Profesor, să daţi dispoziţii ca aceste corecturi să-mi fie trimise la Petroşani, strada Carol, nr.20. Cu salutări şi mulţumiri…

Sunt pe cale de a termina *La crise du progres*. Azi, la masă, îi spun lui Sorin ce fericită sunt când pot să mă lămuresc cu ceva, să fac un pas spre lumină.

Sorin spune: „Şi eu sunt foarte fericit că pot şofa. Înainte mi se părea că cei care conduc maşina sunt ceva extraordinar”.

Ieri, duminică, excursie la Lupeni şi de acolo, cu maşina, ca invitaţii domnului Leon Carnot la Câmpu’ lui Neag.

La „Schafferei”, cafenea, am aşteptat un ceas şi mai bine. Am decis să plecăm dacă doamna Leon întârzie prea mult. Am mai decis că trebuie să fie o evreică bine hrănită, sigură pe ea, cu alură de intelectuală. E mică, foarte vioaie şi vorbăreaţă, simpatică.

Drum, cu hopuri multe. Trecem prin satele Bărbăteni, Uricani. Câmpul lui Neag începe pe malul celălalt al Jiului. N-a mai plouat de 8-10 zile. Vitele caută apa în vad. Ne oprim la gater. Carnot îşi vede de treburi şi noi vizităm fabrica. Sus, în sala spaţioasă, gaterele, unul mai mare şi unul mai mic. Cărucioarele unde se pun trunchiurile, strânse în menghine. Cărucioarele alunecă pe şine până la gater. Trunchiul în gater e împins înainte. O serie de fierăstraie, care se mişcă în sus şi în jos, şi care pot fi potrivite la distanţa voită (grosimea scândurilor) taie scândurile. „Circularul”, o maşină în care se pun scândurile după ce au trecut prin gater, şi care le taie în lăţimea dorită. Maşini de rânduit, care pot folosi şi pentru nut şi feder. Scânduri cu nut şi feder sunt scânduri care se îmbucă, într-o parte au un şanţ, în cealaltă o proeminenţă. Nut şi feder sau mascul şi femelă sau ulub…

Jos, în pivniţă, maşina cu aburi. Se încălzeşte cu rumeguş care cade de sus de la lemn, printr-o pâlnie, un făraş lat. Ziduri de piatră pe care s-a depus făina cea mai fină a lemnului, arată ca nişte bureţi. Pe jos, rumeguşul e înalt şi gros ca nisipul pe-o plajă. E întuneric. Din încăperea asta, trecem într-alta, tot în pivniţă, unde e cazanul de aburi. Prin cazan trec o serie de ţevi, care încălzesc apa, se transformă

în aburi, într-o cameră închisă. Împinge un piston, care mişcă roţile pe care sunt curele de transmisie ce merg sus la gatere. Fiecare roată deserveşte o maşină.

În birou ne sunt prezentaţi funcţionarii. Domnul Comşa are ochi frumoşi şi gura strâmbă şi vorbeşte împleticit.

Căutăm un loc, la Jiu, să ne scăldăm. Cei cu trăsurile o iau înainte. Noi venim pe jos după ei. Doamna Carnot ne povesteşte ce frumoasă e casa lui Romaşcan, ca un conac, ce bani a băgat în ea, cu cadă, grădină, grajduri. Excursioniştii din trăsuri au fost poftiţi înăuntru. Intrăm şi noi, într-un hol mare, luminos. Toată casa e din lemn. Odăile sunt mobilate cu vechituri de prost gust. Doamna Romaşcan e grasă, înaltă, blondă, primitoare, energică, jamdarm.

Excursioniştii unguri tac şi înghit şerbetul. Doamna Romaşcan ne pofteşte să rămânem la ea. Facem mofturi. Acceptăm să ne scăldăm la Jiul din grădina ei. Ungurii sunt tăcuţi şi nehotărâţi. Sorin şi cu mine intrăm în pădurice. Ne scăldăm. Mă apucă un cârcel şi al doilea. Gem pe pietrele încinse. Jiul face o baltă într-o parte. E plină de mormoloci şi de pui de păstrăvi. Sorin umblă atent, cu mâna prin apă, după păstrăvi. Măcar să prindă câte unul de om. Nu prinde nimic. Lângă stâncă, apa coboară brusc. Trece de capul omului. Pe fund, se văd pietrele şi frunzele în irizaţii foarte frumoase.

Doamna Romaşcan aduce chiftele, slănină, roşii, ceapă verde. Stă în picioare, în capotul de atlas cărămiziu, înflorat, şi comandă, face gălăgie. Ungurii mănâncă şi tac. Imediat după-masă, se culcă. Ceilalţi joacă rummy.

Domnul Carnot propune: „Ce-ar fi să ne hu-hum, un pic în iarbă?”. Şi ea îl mustră: „Aşa, în public?”. El vrea să spună, să ne culcăm puţin. Ne instalăm, ne facem dormitor în iarbă. Eu îmi aranjez cu skepsis corpul în soare, capul în umbră. Dar umbra dispare. Rămânem întregi într-o baie de soare. Ne mănâncă gângăniile.

Ne adunăm lucrurile, luăm pantofii în mână şi trecem iar Jiul, spre casa Romaşcan. Rummy continuă în casă. Doamna Carnot, armeanca bătrână şi cu mine stăm de vorbă. Sorin stă şi el cu noi. Vine doamna Gasparovici de vreo 35-40 de ani, grasă, frumoasă, debordând de sănătate, cu ochi încercănaţi, negri, cu maniere afectate. Se scuză nelalocul ei, dă din mâini ca o fetiţă: a fost în pădure, a citit. Trebuie să termine cartea, că pleacă şi nu vrea s-o ia cu ea.

— Ce-aţi citit?

— Despre Renaştere şi Machiavelli.

Doamna Carnot şi cu mine vorbim despre reţetele din *Timpul femeii*, despre crema „Candide”, ten splendid, şi Gasparovici, ironică, întreabă „Vă ţineţi de astea?”. Şi eu, gravă: „Trebuie şters fardul cu ceva”.

Apare domnul notar Viorel cu doamna, preoteasa Ioniţă cu mama ei, bătrâna preoteasă. Facem cerc în salon. Le e tare sete. Au venit pe

jos de la Câmpu' lui Neag, din sat, unde cucoanele îşi fac vilegiatura. Vorbim despre una şi alta: baia în Jiu, Petroşani. Apa nu mai vine. A plecat cineva să aducă de la izvor. Bătrâna preoteasă e legată la cap, cu o basma neagră, are pe ea o rochie neagră, sărăcăcioasă.

Se ajunge la politică. Sorin aprinde stângaci discuţia. Le vorbim de pronunţia „Petroşani", „Petroşeni" sau „Pietroşani". Sorin spune: „nemţii nu pot pronunţa Petroşani, numai Petroşeni, şi probabil că şi ungurii".

„Dar ce ne pasă nouă, domnule de nemţi şi de unguri? (Gasparovici) Nu ne e frică de ei."

— Dar în martie? întreabă notarul.

— Ei, atunci am ţâţâit noi niţel.

Vorbim despre Cehoslovacia şi nemţi, cum au demontat cazărmi întregi, au dus de acolo tot, mese, scaune, de armament şi alimente nu mai vorbim. Notarul povesteşte cum în timpul războiului luau şi de la noi: păsări, fructe, încărcau vagoane întregi. Dar noi, pe la spate, dezlegam vagoanele astea, şi ne rămâneau nouă.

Râdem. Tot notarul povesteşte cum a văzut un grup de specialişti trimişi de nemţi. După ce şi-au băut berea, erau la cârciumă, toţi în grup au dat cu pumnul în masă. Credea că-i salut hitlerist. Dar a aflat apoi că-i comunist. Toţi erau de-o ştofă. Toţi au tras odată cu pumnul.

Gasparovici: „Nemţii sunt prea naţionalişti, ruşii prea comunişti".

Doamna Carnot vorbeşte de *Lord Thomas of Cardington* al Martei Bibescu. Destinul lui a fost focul. Ce frumos vorbeşte despre el. „El a fost ataşatul militar al Angliei în România, cel care ne-a convins să intrăm în război", explică doamna Gasparovici, vădit satisfăcută că e atât de bine informată. Sorin era cel care întrebase, care nu ştia.

Doamna Romaşcan şi Gasparovici o roagă pe preoteasa bătrână să le cumpere şi nişte pânză bleumarin pentru şorţuri, din Lupeni. Are un aer stânjenit şi modest. Nu ştie de unde şi nu ştie ce. Zice că nu o „conturbă", numai că se teme că n-o să fie la fel. Fetele o scutesc de misiune.

În casă la Romaşcan mai sunt trei fetiţe între 7 şi 11 ani. Două cred că sunt evreice. Cea mai mare, de 11 ani, brună, cu păr vâlvoi, şedea pe malul apei când noi treceam Jiul. „Dar dumneata de ce nu intri să te scalzi?" o întreb.

— Sunt indispusă. Nu-mi arde de nimic.

— Dar de ce?

— Mi-e dor de Bucureşti.

După-masă fac un zgomot infernal. Ivan Hammer se joacă cu Zorca Kimenich (copiii excursioniştilor). Se înfruptă amândoi dintr-o farfurie imensă de zmeură. Când iau şi eu două boabe, Zorca face nişte ochi teribili. E mică, blondă, bronzată, are un costum care-i lasă tot pieptul afară, numai pe stomac are o căsuţă colorată, cu ferestre şi flori şi

horn, şi cu o uşiţă care se deschide veritabil, în relief.

Pe seară, Sorin, doamna Carnot, Leon şi cu mine mergem la plimbare. Ei vor la izvor, eu în sat. Mergem în sat. Albia Jiului e mare de tot şi secată. Plină de bolovani. Satul n-are uliţă. Mergem de-a lungul albiei şi casele-s numai pe o parte. Ne întâlnim cu o fetiţă frumoasă, cu urcior greu într-o mână. O cheamă Maria şi spune că are 4 ani, dar are vreo 6. Părul e lucios, gros, despărţit cu o cărare la mijloc. Are şi codiţă. O întrebăm cu ce şi-a făcut părul aşa frumos.

— Cu unt de vacă.

O cheamă Maria. Atâta ştie, şi pe tata Dumitru. Îi ducem urciorul până acasă. O vedem intrând în curte, suindu-se pe ceardac. Mama ei ne strigă: „Mulţam!”.

Mergem la cârciumă. În curte, e horă încinsă. Joacă sârbe şi alte jocuri. Chiuituri, dar nu înţeleg bine ce spune. O fată de lângă mine, din cele urâte (e neagră şi cu un aer prostănac), care n-a fost luată în joc, îmi explică ce chiuie flăcăul: „Când am fost odată june / Ştiam peana cum se pune / Şi mândruţa cum să ţucă!”.

Femeile au costume frumoase, mai vii ca cele de pe la Pietroşani. Brâie din mărgele colorate. Mulţi guşaţi, mulţi sifilitici. În Uricani un procent enorm.

În focul jocului, câte-un flăcău trânteşte o înjurătură. Nişte femei se sărută. N-am mai văzut încă asemenea sentimentalisme. Probabil că e vreun musafir dintr-alt sat.

Mergem cu doamna Berinde o bucată din drum. E fata preotului din sat, care a murit. Sunt 10 copii. Numai ea şi încă o soră mai stau în sat, cu mama. Toţi ceilalţi au ajuns bine. Funcţionari, preot, învăţătoare. Nu prea sunt distracţiuni, noroc că n-au vreme să se plictisească. E atâta treabă. Fraţii au grijă şi le trimit „de jos” cărţi. Ei ştiu că le place să citească. Uneori mere şi ascultă radio. Doamna Wilărn (de la Comerţul Forestier) e atât de bună şi le pune radio. Ne povesteşte cum era drum bun, unde acum e numai potecă stricată, neregulată. A venit Jiul mare de tot, acum doi ani; şi anul ăsta, în mai, a inundat totul. Era să intre şi la ei în casă: „adică nu unde locuim, că avem mai multe, în prima”. Cum s-a speriat de fratele lor Vasile, care tocmai atunci plecase cu căruţa la Lupeni. „Bine că te-a adus Dumnezeu, Vasile, că n-am dormit de grija ta toată noaptea, i-au spus cei din Lupeni. Când a aflat mama s-a mai mulcomit”. Vorbeşte cu mulţi „deja” nepotrivit aşezaţi. Ne roagă fierbinte să intrăm în casă, s-o vizităm. E târziu, nu putem. Altădată, îi promitem. După ce ne despărţim, încă o dată împreunează mâinile şi ne roagă.

Ne întâlnim apoi cu preoteasa şi notăreasa care se întorc în sat. Iar efuziuni.

Să vezi, îmi spune doamna Carnot, cât sunt de amabile, de prietenoase, şi dacă ai şti ce antisemite sunt.

Richi nu mai mi-a răspuns aşa repede la a doua scrisoare în care recad în vechea boală a arguţiilor şi a harţei echivoce.

„Ho, vreme”, îşi strigă femeile una alteia când se întâlnesc.

— Ai copii?
— Am, un băiat la armată, la grăniceri, Cetatea Albă. De 2 ani şi cinci luni e plecat şi numai o dată a fost acasă.
— Şi alţi copii n-ai?
— N-am!
— Cum, un singur băiat?
— A, păi mai am două fătuţe, dar îs micuţe.
— Nu vă e urât să mergeţi aşa singură, de ce nu mergeţi cu ortacă?
— Cum, cu ortacă.
— Cu vreo fată, cu cineva.
— Nu mi-e urât.

O întreb pe Maria: Ai fost vreodată la Jieţ?
— Am fost.
— Şi cum e pe acolo, frumos?
— Nu, urât. E un sat prostesc. Numai cu proşti.
— Cum, cu proşti?
— Tot cu ţărani. De la noi de la Petrila e strec până acolo. Numai mârlani, mârlani îs acolo.
— Anul trecut, a fost un an cum n-am mai apucat. De 600 de lei am vândut mazăre, şi tot cu 6 lei kilogramul, spune una din femei, cea din Măleia.

Maria îmi povesteşte cum s-a speriat când s-a suit în pod să întindă rufele. Era plin de scânduri, întuneric, şi când a văzut copărşele, câte sunt, e plin podul de ele, a-ngheţat.
— Copărşele?
— Pentru mort.
— Coşciuge.
— Da.
Doamnei Farcaş i s-a spart o oglindă mare de la toaletă. A bătut vântul (toaleta era în curte) şi-a dat-o jos. Am auzit zgomot, şi ţipetele ei stridente. Maria îmi spune că e teribil de înfuriată doamna Farcaş şi că-i pune pe băieţi să plătească.
— Poate că ei au dus oglinda afară şi n-au aşezat-o bine, n-au rezemat-o de ceva.
— Păi e o mobilă grea, n-aveau de ce să rezeme oglinda. De unde erau ei să ştie c-o să se-mbarde. Acum îi pune pe ei să plătească.

Maria îmi povesteşte că a crescut la Petrila la o mătuşă. Dar mama ei e din Odorhei. Ea s-a născut la Cluj, şi a dus-o maică-sa la mătuşa, că avea stare mai bună. Acum ea are stare şi mai proastă decât maică-sa, pe care n-a văzut-o niciodată. A auzit că ar fi ţinut un restaurant la Braşov. La „Suzana” aşa îi spune. I-a scris mă-sa să vină odată la Braşov, dar n-a avut bani atunci.

— Dar mama de ce nu ţi-a trimis?

— I-o fi fost frică să nu-i cheltuiesc, cine ştie. Ar trebui să pun în foaie câte-am pătimit.

Maria îmi spune că nu şi-a cumpărat pantofi, ieri, că n-a avut destui: „A spart banii”.

Dulgherul, care lucrează la şopurile din curte, îl întreabă pe Sorin dacă n-are de lucru şi pentru el pe şantier şi Sorin îi spune să se adreseze meşterului. A mai lucrat el şi la şantierul de la Jiu, la lotul I, dar n-a fost mulţumit.

— De ce? Nu erai bine plătit?

— Ba da. 20 de lei ora. Dar mă mâncau păduchii. Şi erau „trásuri” multe (retrageri din banii pe care îi primea).

În drum spre Parâng, duminică dimineaţa, o cireadă de vaci şi tauri. Sunt mulţi încinşi. Taurii se reped pe rând, se înalţă maiestuos deasupra vacilor, arată ca nişte semizei, văcarul îi bate şi-i alungă, taurii sunt furioşi. Mie mi-e frică şi ţip, suntem închişi între garduri, trebuie să fugim înapoi, până unde e liberă pajiştea. Un băiat, care trage un cărucior cu un copil, fuge şi el înapoi, împreună cu noi. Sorin e supărat că sunt aşa fricoasă şi nehotărâtă. Ori înainte, ori înapoi. „Eşti fascinată de spectacol”. Taurii şi vacile se depărtează. Ne reluăm vechiul drum. Un băiat care păzeşte nişte vaci tinere şi foarte frumoase, pe pajiştea ce urcă în deal, la marginea drumului, ne spune încântat: „A vrut şi ea taur. Avea nevoie de taur şi a avut”.

— Care?

— Aia fără chingălău (talangă)

— Şi de unde ştii c-avea nevoie?

— Păi se suia pe celelalte.

Altă vacă, cu un cap foarte expresiv, se uită la noi. Altele care mai au nevoie de taur se suie una peste cealaltă şi se miros. Cea fericită, calmată, zburdă nevinovat.

Facem 13 kilometri dus, 13 la întors. Sus e o casă de adăpost S.K.V. Stăpânul a avut o hemoragie cerebrală, a fost paralizat, abia mişcă limba-n gură. E neamţ, „din beut, din mult beut”. Acum nu mai beau, numai bere, vin, rachiu deloc.

Casa e din lemn cafeniu, are ferestre verzi cu inimi tăiate la mijloc. Totul arată vechi, clătinat, într-o parte. La etajul de jos, sunt paturi cu

aşternut murdar şi pături aspre. Te poţi odihni gratis. Sus e totul alb, policioare, paturi de fier, scaune cu spătar înalt, duş, costă 10 lei de persoană. Ne odihnim sus. Dormim straşnic două ore jumătate. Somn „adânc”, nu în sensul de netulburat, ci material, te simţi ca într-un fund de puţ de unde auzi zgomotele vătuite, afară din tine, cum te ating.

Gyuri, calul liber, răsfăţat, fără şa, cu breton tuns frumos, se suie pe veranda turiştilor. Îşi reclamă trufandalele. Îi dăm cartofi, pâine. Îi plac. Ursu, dulăul, după el. Sunt cei mai buni prieteni, ni se povesteşte. Fac escapade împreună. Coboară de pe Parâng şi lipsesc câte două-trei zile. Uneori, merg la Petroşani, în vizită la fata hangiţei. Acolo au grajd, sunt ospătaţi. Apoi se întorc. Când îi găsesc ţăranii rătăcind, îi aduc acasă. Toată lumea îi cunoaşte. Când plecăm, Gyuri nu se mai uită la noi. Nu ne mai cunoaşte.

La suiş prin pădure, ne taie drumul un cal slobod, cu coama desfăcută, lin, ca o umbră. Apare din adâncul frunzelor ruginii, dintre crengile fagilor, se uită la noi şi taie cărarea, intră în celălalt adânc. Alţi doi îl urmează, la fel. Unul din cele mai desăvârşit de frumoase spectacole ale vieţii mele. Ceva atât de liber şi de frumos, liber şi nedesfrânat, fără exaltare, nu mi-a mai fost dat să văd.

Ne-am mai întâlnit cu Bălu, Bucălău şi oaie mică. Ciobanul era atât de murdar că muştele nici nu se mai ridicau de pe faţa lui. Nu le simţea probabil sub barba nerasă şi jeg. Ne-am mai întâlnit cu vaci roşii şi roşii tărcate.

Seara, la înapoiere, am avut lună plină. Umbrele noastre mergeau lungi, alpiniste, în faţă. Am urmărit soarele până a dispărut. Luna ne-a surprins pe la spate. Şi soarele şi luna au fost enorme, stăpânitoare, nimic omenesc şi mic nu le acoperea. Se urmăreau după obiceiul străvechi.

La stână, ciobanii erau adunaţi toţi la un loc. Oile păşteau fără stăpân. Ţărani se înapoiau la Parâng, unde au vitele la imaş. Fete cu bureţi. „Sunt ardicioase, dar le coc şi-s bune.”

Pe la Măleia, începem să ne-ntâlnim cu chefliii, care merg la casele lor. Vin din Petroşani, unde au petrecut. Se clatină perechi, perechi.

— Sara bună!

O furnică, sau altă gânganie rea, m-a muşcat sub genunchi şi s-a umflat cât un cozonac.

Sus, într-o pădure proaspăt tăiată, am găsit fragi. Am umplut păhărelul de galalit. Şi Sorin tot pe-atât.

Maria îmi povesteşte ce-a văzut şi ce-a auzit la doamna Farcaş, nevasta proprietarului nostru. Are o cămară plină cu lucruri de mort, cu cârpe mari negre. Are atâtea că poate să le pună şi pe jos. Şi sfeşnice şi covoare. Mi-a spus că ţoalele negre, pe care curge murdărie

de la mort, tot ea le spală.

— Cum murdărie?

— Da, venin din mort. Aşa curge din el, când n-a murit de-o boală, sau mai ştiu eu de ce.

— *Liptar* se cheamă pe la noi aia cum îi spuneţi dumneavoastră „marmeladă” (o femeie care mi-a adus afine).

2 august 1939

Ieri seară ne-am plimbat până la capătul Petroşanilor. Tot pe lună plină. Capătul spre Livezeni e delimitat de sfârşitul asfaltului. Din grădinile inginerilor, flori înalte, invoalte, răspândeau un miros aproape greu, prea dulce.

Ne întâlnim cu căruţaşul care cară cărămizi la şantierul lui Sorin. E târziu şi Sorin se miră că nu-s încă acasă.

— …tu-le sfântul lor de cai, că au intrat cu picioarele în crăci şi până i-am desfăcut… Unul din cai strănută.

— Parcă l-am auzit şi la cârciumă strănutând, spune Sorin.

— Am scos fân şi le-am dat.

— Aha.

Pe la colţuri sunt crucifixe. Cafeneaua „Bucureşti”, cu becurile ei înşirate deasupra unui biliard sărăcăcios, cu lumina murdară, difuză, mi-aminteşte cafeneaua de provincie a lui Van Gogh. Aceeaşi tristeţe acră.

Carte poştală, de la Gheorghe din Mureşul-Mare, fratelui lui, Coroian Ilie, lucrător la Petrila, pe şantierul lui Sorin:

Datul de carte din 5 august 1939

Prea mult iubitul meu frate Ilie, veţi şti şi despre noi că până la facerea cărţii ne aflăm în cea mai bună sănătate. Şi mai departe veţi şti că cartea care mio aţi trimiso am căpătat şi mam bucurat văzând că vă aflaţi sănătoşi. Şi nu vă supăraţi că nu o am putu citi numai puţin. Şi bani iam primit 3oo de lei. Şi am auzit că ţo spus marişca că nu merem la mama. Dar a văzut ea bugat de bine că în toată săptămâna am mers acolo cu de toate şi de mâncare am dus şi bani totdeauna. Şi o fost trigă de luni până joi acolo şi amu iară să duce că ie tare slabă mama numai nu io ieşit sufletu încă. Şi te rog ca să caţi de bani că de o fi ceva şivi trimite telegramă că să vii şi tu acasă.

Voaie bună şi sănătate aştept răspuns.

7 august 1939

Ieri, duminică, excursie la Cândet. De la răscrucea Surduc – drumul spre Lupeni, noi am luat-o spre Surduc, şi de la pârâul Cândetului am început să urcăm prin pădurea de fagi.

Mure. Clăi de fân cocoţate sus, sus de tot pe pari: ca să nu le mănânce vitele. Poiene. Vedere asupra văii Petroşanilor. Se vede şi Parângul în faţa noastră. Un fluture confundă cutia de Nivea albastră, rotundă, trântită în iarba verde, cu o floare. Fluturele e ca broşa mea veneţiană, cea bleu, cu multe culori delicate şi broderie ca de filigran. Dar e mai frumos.

Mă prăjesc la soare. Sorin mă fotografiază. Vin trei ciobani şi doi câini: Lăbuţă şi Ursu. Stăm de vorbă cu ciobanii: despre lucrarea de cale ferată unde merg şi ei de lucrează uneori, despre munţi, despre drumuri. Ei dau deoparte piatra pe care o împuşcă minerii. E lucru întocmai ca la mine. Ei au 6 lei pe oră. Chimirele le cumpără la oraş. Fac şi curelarii din sat, dar nu aşa frumoase. Unul frumos lucrat, cu sârmă colorată, costă 800 lei. Unul din ciobani, cel mai murdar, Bărcăian Pătru, are un gât şi un cap lung, cu trăsături regulate. Trage un muc de ţigară şi scuipă tot timpul. Altul, cu mutră prostească şi părul în ochi, 19 ani, premilitar, tace tot timpul, rezemat în bâtă şi urmăreşte conversaţia. Numai când se vorbeşte de carte, şi când Bărcăian Ion spune că n-a căpătat grad la armată, că nu ştia carte, el sare de colo: „Eu am cinci clase, nici primarul nu ştie mai mult ca mine”. Toată lumea râde.

Bărcăian Pătru îşi exprimă dorinţa să fie fotografiat. „Plătesc”, spune. Ne pozăm cu toţii. Câinii nu vor, sunt sperioşi. Latră teribil la aparat. Unul din ciobani are iască şi amnar. Văd pentru prima oară. Iasca e galbenă şi moale. Creşte pe copaci, aşa ca bureţii. Ţăranii o fierb.

Ne conduc ciobanii până la drumul care merge sus pe Cândet. Apoi ne despărţim, ei au oile într-alt loc. Ne arată şi ţuţuroiul în care parte este. E un ţuţuroi cu apă bună de băut. Sorin, pe o căldură groaznică, fără umbră, pe o culme complet descoperită. Am uitat să scriu despre pădurea tăiată, cu cioturi de copaci, mici, strâmbe, cu un singur copac uscat, înalt, cu câteva ramuri rar înfrunzite, numai pe o parte, cu pământ pietros, cu cimitir.

Ne-am odihnit sus, într-o cabană mică, murdară, cu mult bălegar. Dar era umbră şi răcoare. Pe pereţi scria pe româneşte, clar, ce a făcut pe banca aceea Bărcăian Constantin cu o fată cu nume indescifrabil.

De-acolo spre Drăgoiul, pe o cărare ca de parc, într-o pădure bătrână de fagi. Coborâm uşor. Ne era somn. Căutăm un luminiş, cu soare şi umbră, pentru popas. N-am găsit. Am rămas în pădure, într-o albie de frunze uscate. Soarele ajungea slab la noi. Cutia de aluminium a fost o fericire. Am dormit.

La 4 jumătate coborâşul. Ne întâlnim cu nişte vânători pe care căprioarele i-au păcălit. Ne întâlnim din nou cu ciobanii, acum când tunăm (coborâm).

Apoi ne rătăcim prin poieni. Găsim zmeură, afine, mure. Pierdem

cărarea. Nu dăm importanţă, tot jos duc toate drumurile. Ne învârtim multă vreme căutând drumul. Eu încep să miorlăi. Sorin se enervează. Se face cam târziu. Zărim jos de tot Jiul, dar sub noi e numai râpă. N-avem ce face. Venim pe râpă în jos. Pământul şi frunzele alunecă sub picioare. Mă ţin de gâtul lui. Pun piciorul lângă al lui. Începe să-mi placă. Nu mai mi-e frică. Sunt încălzită, ştiu că e cam periculos, dar asta îmi place. La poalele râpei, o altă râpă, de data asta un vad secat. E repede, plin de bolovani, care fug în jos. Sunt obosită şi merge mai greu. Cobor în patru labe şi Sorin mă ceartă. „D-aia are omul picioare, să coboare pe ele, nu pe mâini. Şi nu cu faţa se coboară, cu dosul".

Îmi tremură mâinile, tot mergând pe ele. Abia mai văd înainte de oboseală. Şoseaua e jos, jos de tot, un petec mic alb. Sorin îmi arată fiecare piatră unde să pun piciorul. Vreau să mă odihnesc. Spune: „Pune popoul aici". – „Unde e popoul?" Nu-l mai găsesc, nu mai ştiu unde e. Nu mai ştiu nimic. Îmi vine să plâng şi chiar încep cu mult foc. Sorin se răsteşte, mă ameninţă că nu mă mai ia niciodată în excursii şi atunci încetez brusc. Mi-arată nişte pietre foarte depărtate, eu ştiu că nu pot să întind piciorul atât, dar el nu vrea să creadă. Mă sileşte să fac sforţări care întrec puterile mele (mi se părea).

— Ce stai să freci pietrele sub bocanci. Treci repede. Altfel alunecă.

— Aici nu-i bine dacă pun piciorul?

— Nu, e o nuia şi se clatină.

— Dar dincolo n-ajung.

— Ba ajungi.

Mă uit urât la el. îi spun că e rău, că mă lasă în urmă şi n-are grijă de mine. Ştiu că trebuie să meargă înainte, să pipăie drumul.

Jos e „clou-ul". Nu mai pot deloc coborî. O mică prăpastie. Mă aşez în frâna naţională şi alunec. Nu-mi pasă nici de short, nici de rochia tiroleză.

Suntem jos, pe şosea. Ca în filmele americane, trece şi cursa, tocmai atunci. Are un ceas întârziere, a avut o pană. Întâlnim o cunoştinţă, o babă din Tg. Jiu. Ne recunoaştem şi ne bucurăm. Ne bucurăm de toate. Ne simţim eroi. Murdari şi asudaţi. Povestim cum am pierdut drumul. Baba capătă de la noi bomboane şi spune „mersi". Are un fecior la primărie, la Livezeni.

Un lucrător cherchelit, care stă lângă mine, râde de momârlani. Recită versuri din producţia proprie:

„Pe valea Jiului,
În fum negru de cărbuni
Şi-ntre momârlani nebuni".

Şi de momârlan spune:
„Nemâncat de-o săptămână,
Ţine bota într-o mână,
Mută bota-n ceea mână

Şi mai rabdă-o săptămână”.

Ne înapoiem triumfal pe strada principală a Petroşanilor. Ne întâlnim cu Negulicii şi le povestim şi lor păţania.

Noaptea am visuri socio-istorice. Un interviu al lui Carol Quintul luat lui Soliman Magnificul, care se hotărâse să-i dezrobească pe ţăranii turci. Alt vis: o conversaţie între doi burghezi, la sfârşitul sec. XVIII, când se desfiinţează sclavia. Unul îi spune celuilalt: „Pentru ce să mai adune omul bani? Ce să-ţi cumperi? Un cacatoa („maimuţă”, însemna în vis, dar aşa vorbeau ei), care pe deasupra mai e şi nervos. Pentru ce să aduni bani, dacă nu poţi avea un rob măcar?”.

Am primit 10 cărţi de la Stancu, pentru recenzii. Nu am deloc chef să pierd vremea şi să întrerup *Răspântia*. Nu ştiu ce să fac. La două lucruri ştiu că nu mă pot angaja deodată. Dar i le-am cerut şi mi-e ruşine să nu trimit nimic. Trebuie să-i şi mulţumesc:

„Dragul meu,

Am primit cărţile. Sunt tare bucuroasă că te-ai gândit la mine şi tare ruşinată că nu pot răspunde prompt printr-o recenzie.

O să întârzie niţel. Acum vreo două săptămâni când ţi-am scris mai eram încă… [indescifrabil]. De atunci însă, am intrat până peste urechi, într-o carte pe care o scriu şi pe care vreau s-o dau gata până-n toamnă. Pentru un literat întreg, asta n-ar fi nici o scuză. Nu ştiu prin ce ciudăţenie, de când scriu, nu mai pot pune mâna pe nici o carte. Un răutăcios ar spune că mă intoxic cu propria mea producţie. Posibil. Fapt e că în afară de scris, pot să bat drumurile, să învârtesc cu lingura prin cratiţe, să casc ochii la munţi şi la cer, dar 10 pagini în şir, nu pot urmări. Ori oi fi eu aşa săracă, ori asta e starea firească a creatorului, una din două.

Am cătat printre cărţi vreun rând de la tine şi n-am găsit; bineînţeles. Ar fi fost prea mult.”

(Început de scrisoare idioată, neexpediată).

Marţi am vorbit cu S. la telefon.

Sâmbătă, 12 august 1939

Ieri am primit de la Richi următoarea scrisoare:

Marţi, 8 august

Ar fi fost bine să fiu într-un acces de severitate şi cruzime.

Asta era altădată. Acum s-a întâmplat altceva mai rău şi care nu-i acces, nici criză, ci o atitudine definitivă, cred.

Am primit de la tine, în 20 iulie, una din loviturile cele mai grele: o scrisoare urâtă. Nu estetic urâtă,

moral urâtă. În câteva fraze, în anumite sublinieri de cuvinte, se revelă un om, un caracter.

Ştiam că dragostea şi limitele unui om sunt în strânsă legătură. Dragostea e o probă grea, o verificare decisivă a limitelor unei fiinţe.

Îţi scrisesem cu atâta căldură, sensibilitate, dăruire! Şi tu mi-ai răspuns… aşa cum mi-ai răspuns. Am rămas uimit, umilit, rănit. Nu-mi venea să cred că scrisoarea e de la tine. Ceea ce m-a durut a fost umilinţa: că şi tu poţi fi…(Nu pot să te lovesc, ştiu că suferi. Renunţ, cu dragă inimă, la acuzările lucide, precise, dure). Dar tu m-ai lovit tare. Că nu ţi-ai dat seama, asta nu atenuează nimic. Lovitura e lovitură.

Am tăcut, fiindcă n-aveam nici o nevoie să-ţi mai vorbesc. Mi-ai secat dintr-odată dragostea şi căldura. Ţi-ai dat şi tu seama, vag, că „ai făcut ceva”. Şi ce-ai făcut atunci?! Mi-ai scris iar. Scâncete laşe, miorlăituri egoiste. Nici o clipă nu te-ai gândit la mine. Numai teama că rămâi singură. Atât. Nici-un gând bun, nici o mângâiere, nici-un semn de tandreţă, atenţie, părere de rău! (Vrei să-ţi trimit scrisorile să le reciteşti?) Ştiu: vechea poveste. Eu sunt tare, – monstrul insensibil, cerebralul, nu suferă, nu poate să sufere. Tu eşti slabă, fragilă – greşeşti şi trebuie să fii iertată.

Nu, Marioara, n-am ce ierta. Dar nu ştiu ce gesturi excepţionale ar mai putea învia ceea ce aveam pentru tine înainte de scrisorile tale. Te-am iubit atât cât ai fost şi ai acţionat aşa cum iubesc eu oamenii. Acum sunt tare departe de tine, tare trist şi tare umilit. Îţi doresc linişte şi bucurie din altă parte. Eu nu cred să-ţi mai pot da vreodată,

Richi.”

După scrisoarea de mai sus, urmau în acest caiet câteva pagini de jale, pe care i le-am trimis lui Richi, ca să-l înduioşez. În cel mai bun caz, n-o să-mi răspundă. În cel mai rău, o să mi le trimită înapoi, fără comentarii.

Scrisoare adresată lui Corbuţ Pavel, lucrător pe şantierul Petrila, de către părinţii lui:

Dată Ceica, la 14 august 939
Iubitul nostru Pali!

Îţi aducem la cunoştinţă cum că ne aflăm bine şi sănătoşi care sănătate asemenea şi ţie îţi dorim de la noi şi de la Dumnezeu mai departe. Iubitul nostru Pali am primit de la tine 1.000 lei şi carte şi îţi mulţumim foarte frumos de ei cheară bine neu prins că am luat pe ei 2 măji de grâu de sămânţă că anostru îi tare tăciunos şi gogosu, şi noi am călcat şi nea eşit 7 măji de grâu aş că am fost în stare să ne luăm de sămânţă. Mai departe tu dacă ai primi carte asta ne mai scrie că cum te mai afli că noui ţi-am mai scris 2 cărţi fără asta şi te rog să ai grijă să nu faci ceva, te poartă bine, alte navem ce scrie îţi dorim toate cele mai bune de la noi şi de la Dumnezeu, al tău părinte.

La cazinoul muncitoresc împreună cu Negulicii. Numai tineret între 15-25 ani dansează. Parcă oameni maturi nu există deloc. Mamele îşi păzesc fetele. Poartă basmale şi şed împrejur pe scaune. Au figuri brăzdate de ani şi munci, mâini tot aşa. Ochi impresionant de inexpresivi. Lângă ele mai stau şi copii. Unii din ei adorm. Mai toţi sunt unguri. Se cântă haţiegana, sârba şi ei o dansează în ceardaş şi-n dansuri fanteziste. Doamna Negulici îmi spune că asta (haţiegana) se dansează întâi „pe bătute”, apoi „pe învârtite”. Fetele care dansează sunt toate în rochii de stambă şi de marchizet ieftin, înflorat.

Băieţii au figuri buboase sau şterse, domneşti; şi aici expresia moartă ca şi în dancingurile burgheze. În schimb entuziasmul

trupurilor e mare. Învârtiturile, înghesuiala, transpiraţia sunt grozave. Se dansează mult vals.

Obicei ardelenesc; orice cavaler poate despărţi perechea care dansează şi-şi poate lua fata pentru el. Cavalerul celălalt, căruia i-a fost răpită partenera, rămâne cu braţele bălăngănite şi se retrage. Cavalerii aceştia formează un corp, plantat în mijlocul sălii de dans, încurcând dansatorii serioşi. Sunt deosebit de gravi şi ochii scrutează sala în căutarea prăzii.

Doamna Negulici, când plecăm, spune: „Ce bine am fi dansat dacă n-ar fi fost răsadurile alea în mijloc".

Pe mine nu mă ia nimeni în mijlocul dansului. Sunt prea elegantă, suntem nişte intruşi.

La mesele grele de lemn, cu scaune înalte „de vechi castel", bătrâni şi bătrâne beau vin şi bere. Scaunele sunt grele ca să nu şi le poată arunca în cap. Un om stă în faţa unei bătrâne şi-i dă să bea dintr-o sticlă cu vin roşu. Bătrâna e la perete, între mame. Ţine ochii pe jumătate închişi şi bea. Ochii femeilor bătrâne sunt goi. Tineretul muncitoresc, îngrijit, de sărbătoare, cu feţe încinse, cu trăsături fragede, e aproape la fel cu cel burghez. Bătrânii sunt cu totul altfel. Viaţa a fost la mijloc.

În gară, într-o cabină de cantonier. Bloc de manevră cu pârghii, legate cu lanţuri. În dreptul fiecărei pârghii e o tăbliţă pe care scrie: linia Petrila-Petroşani, sau linii de depou, sau linii de triaj, şi, mai sus, nişte ochiuri care se holbează în roşu sau alb; albul e o comandă. Pârghiile după ce au fost mişcate în poziţia în care trebuie să rămână fixe, în mod automat nu se mai pot mişca. Sistem „Siemens". Pârghiile mişcă macazurile de care sunt legate prin fire ce merg pe sub pământ sau paralele cu linia ferată. Două din aceste fire se urcă la semnalizator. Semnalizatoarele care au două braţe ce se pot ridica înclinat sau care stau paralel cu pământul, se cheamă semafoare. Vagonul cu cărbuni care urmează locomotiva: tender. Prin ţevi, aburul intră din domă în cilindri. Nişte scăunele fac ca aburul să intre ba pe o parte, ba pe alta, provocând prin aceasta mişcarea pistonului, când într-o parte, când în cealaltă. Pistoanele sunt un fel de plăci aşezate în cilindri, ele mişcă bielele şi manivelele, care mişcă, la rândul lor, roţile.

Atelierele unde se repară locomotivele. Intrarea în formă semicirculară, cu multe uşi, ca într-un amfiteatru. Maşinile de pe şine sunt aşezate pe o placă turnată, aşa că pot fi îndreptate spre oricare din uşi, după reparaţia pe care o necesită. Toate uşile erau deschise şi prin unele ieşeau boturi de locomotive, printr-altele chiar bucăţi din trup, în prelungirea trupului. Aveau un aer foarte curios locomotivele astea, văzute într-o situaţie neoficială, neobişnuită, aşa, în intimitate.

În faţa atelierelor, pe panta care coboară spre Jiu, mormane enorme de zgură fumegândă şi puturoasă. Ploua. Ne-am înapoiat. Voiam să suim pe Piatra Roşie. Din toate părţile apăreau ţărani gătiţi, cu prunci în braţe. Veneau de la botez.

Am terminat *Apocalips*.

Mi-au venit înapoi corecturile, „Avizat. Neprezentat". Sunt tare amărâtă. După trei săptămâni!

Pe Farcaş, proprietarul nostru, îl chema Ion Lupu, dar s-a maghiarizat, în timpul stăpânirii ungureşti. Nevastă-sa, Irina Farcaş, cea care spăla morţii, are un râs ascuţit şi nestăpânit, de nebună. E uscată, şi cu basma neagră totdeauna. Fostă servitoare la un grof. Are un băiat, „vai de capul lui", spune doamna Negulici. A prins-o Fărcăşoaia pe servitoarea lui Torok, la el în dulap. Băiatul i-a spus maică-sii că dacă nu-l lasă în pace, o să-i tragă o bătaie. Ea nu stă la masă cu bărbatu-său şi cu băiatul. Îi slujeşte şi stă smirnă în faţa lor. Bărbatu-său nu vorbeşte cu ea. I-a povestit, doamnei Negulici, viaţa ei, un calvar. Ea lucra în prăvălie şi rudele bărbatului au venit şi au scos-o.

„Păi, ştii, cum îţi aşterni, aşa dormi. Un bărbat e aşa, cum îl înveţi. Dacă-i dai prea multă libertate şi dacă-i rabzi, se face din ce în ce mai rău. Auzi, chiar ea povesteşte că venea la 1 noaptea şi o lua la palme dacă nu-l servea. Păi, rabzi o zi, rabzi două, dar nu o viaţă întreagă."

— N-o fi putut pleca de la el, n-o fi vrut să devină iar servitoare.

— Ba avea şi ea avere, aşa mi-a spus.

Despre fierarul Comaroni, cel care îndoaie drugi de fier, uriaşul, blegul, cu nevasta mititică şi stricată. Într-o seară, Negulicii au fost cu Popovicii la un local. Ştii, Popovici e cam aşa, şi nevastă-sa geloasă foc. Are şi de ce. Comaroni cu nevastă-sa la altă masă. Popovici cocheta cu ea. Apoi a invitat-o la dans şi toată noaptea a dansat cu ea. M-a rugat femeia să-l întreb eu pe Ionel dacă Popovici o cunoaşte pe cucoana aia dinainte şi Ionel mi-a spus că nu ştie. Dar, a mărturisit Popovici singur că a cunoscut-o, ea i-a făcut puloverul pe care-l „cumpărase de ocazie".

— Păi de ce nu mi-ai spus?

— Ei, de ce să-ţi mai spun, dar dacă vrei, uite ţi-am spus.

Văzuse puloverul lui Comaroni, îi plăcuse, fusese la ei, şi ea „i-a luat măsura", i l-a lucrat şi i l-a „probat", aşa că a trebuit să meargă de mai multe ori pe acolo.

„Când au venit la Lupeni, a povestit la toată lumea că e prietenă cu mine. M-a ferit Dumnezeu. N-am văzut-o decât o singură dată în viaţa mea. Când am văzut în noaptea aia cum îşi petrecea singură şi bărbatu-su sta ca un bleg deoparte, şi mi-a fost şi milă de doamna Popovici, oricum vezi femeia aşa necăjită… Dar a plecat repede din

Lupeni. Zicea că nu poate sta printre toţi oamenii ăia inculţi. Auzi, să-i facă pe toţi inculţi şi ea nu ştia nici să citească, nici să scrie, mi-a spus proprietăreasa mea. Şi-a făcut bagajele şi a plecat la Bucureşti. Zicea că are întâlnire cu nişte studenţi. Zău, aşa zicea."

Negulici are „bot de peşte" şi de copil, ca Emil Gulian, dar mai accentuat în nota copil. Vorbeşte alintat, e blond, are ochi serioşi şi naivi.

Chelnerul Nicu ne povesteşte, cu lux de exclamări şi de mimică, cum îşi hrănesc minerii şobolanii în mină. Pentru că şobolanii simt numaidecât gazele şi fug de-acolo. Atunci minerii ştiu şi fug. Să nu care cumva să te atingi de vreun şobolan de-al lor, că-i vai de tine. Pentru ei nu-şi pot aduce mâncare, că le-o ia şobolanii oriunde ar agăţa-o, dar aduc în fiecare zi câte ceva pentru şobolani. Şi-s graşi. O cucoană a fost acolo jos şi s-a speriat aşa… cât o să trăiască o să ţină minte.

La Lupeni e mai frumos ca la Petrila. Galeriile principale sunt betonate. Caii se mai folosesc numai la Petrila. Nicu îşi trece mâinile prin faţa ochilor, şi clatină zăpăcit capul, ca să ne arate cum sunt caii după cinci ani când îi scoate din mină.

Dragă Ady,

Când o rudă aşa de taciturnă ca mine îţi scrie, nu poate fi nici un dubiu: solicită ceva.

Nu fac excepţie de la regulă. Am o rugăminte la tine. Alăturata carte de identitate, împreună cu fotografia îţi explică ce vreau. Aş voi să fiu şi eu în ordine, aşa pentru liniştirea conştiinţei, şi să continui să port nobilul titlu de avocată.

Numai în cazul, bineînţeles, când n-ai întâmpina dificultăţi. S-ar putea întâmpla ca cei de la Barou să mă fi suspendat pentru că nu m-am prezentat să-mi iau în primire mandatul pentru perceperea timbrelor de pledoarie.

Dacă însă poţi, fără greutăţi, în mod normal, să-mi scoţi cartea cea nouă de identitate, te rog mult s-o faci şi să înaintezi tu taxele necesare.

Iartă-mă Ady că-ţi bat capul cu asemenea fleacuri, dar după cum ştii probabil, ai mei sunt plecaţi cu toţii din Bucureşti. Numai mama-mare a rămas şi… oricum tot te pricepi tu mai bine ca ea într-ale Baroului.

Noi continuăm să ducem aceeaşi viaţă de sihăstrie de care te înfiorai când ţi-o descriam. Vrând nevrând, trebuie să trăim aşa. Ne consolăm cu munţii, cu apele, în toate duminicele, fără excepţie.

Ce fac dragele mele mătuşi şi noua mea verişoară? Sunt în Bucureşti? Sărută-le din partea mea şi pentru tine un pup şi mulţumiri, Marioara

Cinci la leu pipărcile (ardeii).

Femeia cu zmeură: a cules în Valea Popii de dimineaţă de la 5 până noaptea la 11, când se întorceau oamenii de la şut (vărsarea pietrelor care sunt amestecate printre cărbuni).

[Urmează o suită de scrisori de familie ale muncitorilor, interesante pentru mentalitate şi ca modalitate de exprimare, dar repetitive.]

…

…

Vineri spre joi noaptea am plecat din Petroşani. În tren, frig şi lumină slabă. Am pus tot ce am avut, pe mine. Două femei de

muncitori (păreau) din acelea cu păr lins şi piepteni în cap, şi feţe palide, şi dinţi stricaţi, mergeau la Simeria să cumpere roşii ca să le revândă la Petroşani. Controlorul, gras, roşu, a început cu ele o discuţie relativ la coşurile prea multe (9), care a durat mai mult de jumătate drum. Povestea, între altele, ce a păţit el cu nişte femei pe care le-a lăsat din bunătate şi pe urmă au spus că el e părtaş.

O apă mare: apa Streiului? Răsăritul soarelui din dosul ei. Întâi reflexele albăstrii-roz. Doi căţei se băteau în mijlocul câmpului mare, gol. Câţiva cai păşteau liberi. Floarea soarelui imensă, ca nişte copăcei, frântă, cu capul în jos şi ruptă din mijloc. Zorelele deschise. Porumb mic pe câmp. Sorin îmi explică că e porumb semănat târziu, care nu mai dă coceni, îl folosesc oamenii numai pentru vite. Se păstrează în gropi învelite, pentru iarnă şi vitelor le place foarte mult.

Clăi mari de fân, unele în formă de case, cu acoperiş aplecat. La Simeria ajunsesem la 6 dimineaţa. Schimbăm trenul după 40 minute. Bem ceaiul la restaurant şi mâncăm proviziile de-acasă. Astfel ni se socotesc: 2 ceaiuri şi 2 ape – 30 lei.

La frizer, caut Lodz pe hartă. Frizerul, cu un aer de boier, îmi arată unde e. Chelnerul, cu ochelari şi pistrui (evrei din aceia de care te întrebi; cum e chiar chelner? Nu i se potriveşte meseria la chip), aude trenul, ne spune: Vine. Dar noi nu auzim nimic, în zgomotele gării. El spune: „De cinci ani, tot le aud, când vin”.

Mai tot timpul până la Arad, dorm cu capul în poala lui Sorin. La Arad e cald. Începe suferinţa din pricina fustei verzi groase. Bulevardul spre centru e larg, plin de flori, de copaci. Tot aspectul oraşului e occidental. Foarte mult spaţiu, curăţenie, imobile impunătoare. Coborâm la „Crucea Albă”. Lăsăm bagajele la o cafenea. Sorin merge la fierăria Andrenyi şi eu la plimbare. Cobor până la primărie şi de acolo cotesc spre Palatul Cultural. Aşezat oblic faţă de stradă, cupolă, coloane în faţă, suprafeţe mari de piatră, fără ferestre. Grădini cu ronduri, bănci şi statui: dr. Pipoş, Ion Rusu Şirianu, Gheorghe Popa (prefect de Arad pe la 1864). Există şi statuia lui Coşbuc, lângă palat. Interiorul palatului e greoi: încărcat, lipsit de gust. Soare, stele etc. O sală mare de spectacole, săli de expoziţie (acum sunt fotografii colorate de copii), o legătorie de cărţi sau compactoria lui Mihailoviciu. De o parte şi de alta a Palatului Cultural grădină publică, cu copaci mari, stufoşi, mulţi castani, trunchiuri de copaci scobiţi în formă de bănci, un chioşc de îngheţată galben şi roşu, mic, modern, mame moderne, şic, cu copii îngrijiţi. Pe malul Mureşului: Corso. Pe o înălţime, ca un dig de apărare, promenadă lungă, dreaptă, două şiruri de scaune albe. Ştrand. Azi l-am vizitat. Trei bazine, unul pentru înotători. Ping-pong. Marginile bazinului ancorate de mal cu nişte trunchiuri mari legate cu lanţuri. Bufet, care acum e închis. Două fete, în short şi cu basmale colorate pe piept. Pe

basmale sunt bărci şi marinari. Bronzate. Bate vântul. Cluburi sportive, de canotaj. Băieţi trec pe bărci înguste şi lungi, de o persoană. Nu ştiu cum se numesc. Iole, caiacuri sau aşa ceva.

Merg şi la muzeul Palatului Cultural. Mi se spune că e al treilea muzeu din Ardeal (după Sibiu şi Cluj). Alergături după paznicul muzeului. Cald, fusta arde. Nevasta brună, cu multe fuste, şi mult păr negru, mă pofteşte în casă la ei să-l aştept, că bărba-nè s-a dus să aducă o trăsură pentru domnu' director Nichi. Iisus binecuvântează patul conjugal dintr-un tablou mare, pestriţ. Pe jos, preşuri din zdrenţe. Pe masă, flori mici de lână, pe tije de sârmă. Perne de lână. Dormitorul e „modern". Are şi toaletă joasă, cu oglindă lungă. Pe cuier, câteva haine sărăcăcioase, bărbăteşti şi de femeie.

În sfârşit, după ce l-am căutat vreo jumătate de oră, vine domnul paznic, mă duce sus, în muzeu, îmi deschide uşa, întreb dacă nu există catalog, răspunsul e evaziv, nu poate să fie catalog, că tablourile sunt aşa aşezate că tot n-ai afla nimic din el, dar el poate să-mi explice. Insist, dar nu există deloc catalog. –„E, dar în ungureşte". Renunţ. Apelez la luminile lui.

Pe peretele din dreapta un triptic imens de Feszteji [?], suferinţele, înmormântarea şi plângerea Domnului. Foarte urât. Maria Magdalena are faţa violetă şi părul roşu. În ultimul, unde plânge lângă mormânt, are şi sâni şi burtă roz (hainele sunt sfâşiate). Un tablou frumos de Muncaczi: *The Incorigible*. Chef unguresc, cu ţigani lăutari, cu tristeţe întunecată. Incorigibilul, cu cotul pe masă, amar şi plin de spleen, cu cizme ungureşti, cu pometi mari, mongolici şi o frunte înaltă, frumoasă (am impresia că e autoportretul pictorului, a cărui fotografie mică am văzut-o în altă cameră). Extrem de plin de atmosferă, foarte frumos. Cât de prost a realizat Luchian grupuri în mişcare, „cheful" lui e complet ratat.

— 9 milioane face tabloul ăsta. Au oferit americanii 150 mii de dolari, dar noi nu-l dăm.

Alte două Muncacz-uri: *Fericire familiară* [?] şi *Scrisoare* (sau aşa ceva). Un Petraşcu (*Clopotniţa domnească*), un Grigorescu (neinteresant pentru mine), un Correggio micuţ, nu se ştie sigur dacă e copie, îmi spune paznicul cu un aer savant când îl întreb, *Jupiter şi Io*, restul lucrări submediocre. Mai sunt câteva de şcoală italienească, pictori necunoscuţi.

Câteva amintiri în legătură cu revoluţionarii, Horia, Cloşca şi Crişan şi Avram Iancu. Fluierul şi bastonaşul lui Avram. Fotografii. Arme vechi, relicvele unui trădător român, cărţi de joc, un fel de trusă de pe vremea aceea. (Venise cu propuneri din partea ungurilor ca să-i determine pe revoluţionari să cedeze).

Câteva tablouri ale vechiului oraş. Câteva despărţituri cu mobile, fotografii şi alte obiecte: Vasile Goldiş, Ştefan Cicio Pop etc. Gabriel

Fabian are şi el o despărţitură. Fost prefect. Mă mir că ungurii puneau prefecţi români. „S-o fi maghiarizat Gabriel Fabian"…

Înainte de plecare, fac politică cu paznicul. El nu crede că Hitler a ajuns până la Varşovia. Ziarele spun atâtea minciuni.

— Dar spune şi la radio, noi ascultăm…

E ofensat.

— Şi eu am radio. Şi eu ascult. Dar nu cred.

De unguri nu-i e frică. Alţii să nu vină.

— Nu vin ei, că au destul de furcă cu polonezii, cu francezii, cu englezii.

— Parcă Anglia şi Franţa o să ne lase. Ei spun: ori cu Hitler, ori cu noi.

— Dar noi facem numai afaceri, comerţ.

— Nu mai facem. Nu mai le trimitem nimic, şi vedeţi: Anglia nu ne lasă. Tot cu Hitler erau în gură înainte. Pe ce bază, mă rog? Eu niciodată nu m-am ţinut de prostii, n-am făcut politică. Cu liberalii eram liberal, cu ceilalţi tot aşa, eu mi-am văzut de treaba mea. Cu ce s-au ales din politică? Unii nu mai au un dinte în gură că au dat caii peste ei, de atâta gardism. Ce-au făcut? Poate că făceam şi eu politică, dar nu se ştia, nu la [indescifrabil] nu se ştia. Ălora le crescuse coarnele: Hai, hai că mergem cu Hitler, toţi. – Staţi oamenilor, păi de ce să mergeţi cu el. Şi după ce a murit Codreanu, le-a picat coarnele. Nu le place să meargă la muncă. Înainte de ce vă plăcea? Pentru Codreanu mergeaţi toţi şi acum pentru ţară şi rege nu vă place? Parcă boierii au scornit munca asta obştească? Voi, pentru Codreanu al vostru. Acum, mergeţi, acum mergi şi lucră, că aşa ai vrut. Mie nu mi-e frică de Hitler. Cu arma în dinţi merg, şi-i fac praf pe nemţi, un hitlerist să nu mai rămână. Că a făcut el ceva, cu jidanii… a fost bine, nu zic ba.

— Acum i-a pus să lucreze în tabere de muncă.

— Foarte bine, să lucre, nu să speculeze, asta-i foarte bine…

Joi şi vineri e Roş Haşana [Anul Nou]. Toate prăvăliile evreieşti (şi sunt cele mai multe) au obloanele trase. Ei nu sunt nicăieri. Pe promenadă, pe seară, familii ovreieşti, cârduri, în haine de sărbătoare. Mulţi vin de la templu, probabil. S-au strâns în grupuri compacte pe marginea Mureşului. Mulţi din cei de pe stradă şi pod nu-şi dau seama, în primul moment, ce-i cu atâta groază de lume.

— S-a înecat vreun om?

— Nu, sunt jidanii. E sărbătoare „jidovească".

— Hai de-aici. Să nu-nceapă să se certe pe jidoveşte.

Tipuri de ovrei, cu subdiviziunea ovrei unguri.

Mureşul în amurg, văzut de pe promenadă. Un domn cu părul cărunt cu o doamnă voinică. Se plimbă, apoi se aşază pe bancă. Francezi, el cel puţin. Pereche melancolică.

— *C'est pas assez de regarder les yeux, toucher ses mains...*

Femeia tare vopsită, cu pulpe mari şi un cap – sex, mişcă leagănul în care doarme copilul. Nu e bonă, asta se vede, copilul e al ei. Ce caută tânărul brun alături?

Bucureşti, 23 septembrie 1939

Plecare din Petroşani pe neaşteptate. La înapoierea de la Arad, ordinul de chemare pentru Sorin. Împachetarea casei. Bucureşti. Atmosfera familiei. Dragoste exagerată în momente de succes (banii de la Fundaţie, cărţile). „Fetele babei", îmi spune mama-mare.

Băiatul cu piciorul tăiat, în tren. L-au suit la Subcetate. L-au culcat pe jos, între bănci. Avea 20 de ani, brun, livid. Trăsături prelungi frumoase de mucenic. Piciorul tăiat la maşina de îmblătit (treierat), înfăşurat în cârpe de in, pătate de sânge. Cerea apă tot timpul. Nu avea nimeni în vagon. Ţăranii spuneau că nici nu e bine. – „I s-a umflat burta de mult ce-a băut". Un ceferist i-a adus o sticlă de cafea cu lapte. A băut-o aproape toată, dintr-o sorbitură. Gâl-gâl, cu ochii închişi. Apoi a mai cerut. „Mai dă-mi o ţâră de cafea". Frate-său ne-a arătat cum i s-a umflat burta, şi că nu-i bine să mai bea. I-a ridicat cămaşa. Pântecul şi stomacul galbene-verzi. Se zbătea de durere şi, din când în când, gemea tare şi scotea câte un ţipăt de nerăbdare şi de reproş: „Câte staţii mai sunt până la Simeria".

— Da' ce ţi-e că ţipi aşa? (întreba fratele)

— Să-ţi fie dumitale aşa, păi atunci ce-ai face, – şi se trăgea cu mâinile de păr.

— La spital m-o durea?

— Nu, acolo îţi face o injecţie şi nu simţi nimic, te curăţă cum trebuie.

Se uită la noi toţi ca şi cum am putea să-l salvăm. Sorin a dat fratelui lui 50 lei şi i-a spus să nu-l ducă până la Deva că pierde prea mult sânge, să-l oprească la spitalul din Simeria. Dar spitalul din Simeria nu primeşte decât ceferişti.

— Nu se poate, e caz de accident şi trebuie să-l primească.

La Simeria îl suie pe o targă, lumea se strânge ca la urs. Nişte domni îl sfătuiesc pe ţăran să telefoneze la spital. Băiatul rămâne singur cu mulţimea în jur. Fratele nu se mai întoarce. Devine din ce în ce mai palid, sângele curge şi pătează cârpele. Sorin vine de la casă, îi spun că rănitul încă n-a fost dus. Se repede, vorbeşte, îndeamnă, ţipă, îi ceartă. Cere nişte oameni care să-l ducă la spital, fără autorizaţie, fără nimic. Nimeni nu se mişcă. Sorin vede un comisar pe peron şi i se adresează. Comisarul, flegmatic, spune „Da, sigur, să-l ducă nişte oameni" şi se plimbă mai departe. Dl Schachter spune: „Nici primul ajutor n-a avut, nu l-a pansat nici un medic, trebuie să-l primească".

Targa se urneşte. Băiatul îl roagă pe Sorin să meargă cu el. Dar nouă trebuie să ne vie rapidul spre Bucureşti. Unul din gară mormăie după ce targa a pornit. „Pe acolo n-o să-l poată duce la spital că e groapă”, dar nu se mişcă din loc. Sorin se înfurie şi ţipă: „Ce stai, de ce nu mergi să le spui. Moare omul pe drum. Pierde tot sângele”. Nu ştim ce s-a mai întâmplat.

21 septembrie, a fost asasinat Armand Călinescu de 6 legionari. Încercare de a pune mâna pe Radio. Pătrundere înăuntru în timp ce se cântă şi ţipă: „Primul ministru A.C. a fost omorât, executat de o echipă de legionari”. Nimeni n-a înţeles bine ce a strigat cu voce sugrumată. Apoi nu s-a mai auzit nimic. Noi înţelesesem: „Nicolae a fost executat”. Alerg jos, doamna Davidescu îmi spune că Armand C. a fost omorât. Merg sus şi le spun. Suntem toţi foarte agitaţi. Radio îşi reia emisiunea muzicală, anunţând că a fost întrerupt din cauza unui incident regretabil. Nimeni nu ştie ce să mai creadă. O fi fost un nebun care a strigat? Radio-jurnal intern nu se mai dă. Cântă muzica mai departe, ora 3, 4, 5, trebuia să se fi terminat de mult emisiunea. După 6, anunţă asasinarea primului ministru.

Eram cu mama la tanti Roza. Servitoarea ne povesteşte ce-a auzit. Mama căzuse în faţa casei pe nişte bolovani. N-o mai interesează nimic decât piciorul ei niţel julit, emoţia, poziţia în care a căzut etc…

Despre schimbarea lui tanti Lotty. Nu mai e volubilă, nu mai pozează, nu mai face teorii, stă ca o bunicuţă, cocoşată, şi spune, din când în când: „Uitaţi-vă la Angelica, ce dulce e!”.

Sidy, de când e doamnă, glumeşte liber. Florica, la telefon, despre o asigurată la „Sun”, care a fost măritată cu X, apoi a trecut prin mai multe mâini… Sidy râde cu voluptate, din adânc: „prin mai multe picioare”.

La telefon, discuţie între avocaţi: Florica şi Charly. Consultaţie: „Unirea” asigurată la „Sun”. Un rezervor de petrol face explozie. „Unirea” anunţă societatea „Sun” că explozia a avut loc din cauza dlui X, dar nu i se adresează lui pentru daune ci lui „Sun”; plăteşte şi acum se întocmeşte un proces…(rând ilizibil) materie de asigurări sau au intrat în drept comun? Adică, prescripţia e de un an, ca în materie de asigurări sau nu? Am fost consultată, (de „Sun”) dacă să începem acţiunea sau nu. Mai gândeşte-te până mâine, consultă şi pe alţii şi să-mi dai un telefon.

La Dida, ca totdeauna. Nu ne-am văzut de 3 luni. Imediat îmi vorbeşte de „bubele” ei, că e urâtă, s-a albit de când e la Bucureşti, să nu mă uit la ea, Erji e bolnavă la spital, a născut un copil mort.

— De ce mai trăiesc oamenii ăştia dacă nu mişcă deloc?

Ana a fost la Vatra Dornei, într-o colonie sionistă. Are 60 kg, a venit

cu o burtă plină cu gaze, mergea cu ea înainte parc-ar fi fost însărcinată; iubitul ei, Mic, medic, i-a dat ceva, o doctorie şi s-a mai dezumflat, dar grasă tot a rămas.

— Ştii ce comunişti sunt toţi ruşii ăştia. Sunt siguri că ruşii or să ocupe Basarabia. Chiar băieţii bogaţi tot aşa sunt.

Dida: Parcă la ei în Rusia au făcut cine ştie ce…

Mă uit la ea. N-am nici o poftă să-i explic ceva. Îmi dau seama că Richi are dreptate în privinţa influenţelor, conversiunilor. Sunt oameni care nu se pot schimba, nu pot accepta un adevăr, să şi-l însuşească şi să se lase conduşi de el.

Fetele îmi povestesc despre flirturile din timpul verii. Dida la Poiana Braşovului; un locotenent Grigorescu, germanofil, (se certau din cauza asta), numele mic nu-l ştie Dida, s-au pupat dar nu ştie cum îl cheamă, un domn mai în vârstă, fost deputat care i-a făcut şi o cerere în căsătorie, un egiptean patriot, Fuad, care era s-o omoare când a spus că în Egipt există deşert.

Domnul Körn. A venit între noi, ca să audă ce povestesc despre comunicatele de la radio Berlin privitoare la asasinarea lui A.C. (că englezii sunt de vină, ei aveau interes să dispară pentru că românii refuzau să predea refugiaţii şi aurul polonez de la noi din ţară). Dl Körn suie pe balcon şi se scuză că n-are guler şi cravată. Hainele abia se mai ţin între ele. Coate, tur, nu mai există deloc, Se văd indispensabilii şi cămaşa. Dinţi de metal alb cu multe găuri negre între ei. Ne povesteşte cu vorbe cântate, şi foarte gramatical (nu ştie bine româneşte) o excursie din tinereţe, cum s-au rătăcit. Din vorbă în vorbă, ajunge la pasiunea lui: bibliofilia. Ne aduce cărţi. Ne vorbeşte de norocul pe care era să-l facă dar nu l-a făcut. O *Ipsillae* a lui Martin Luther, din 1596 era în tratative cu anticarul şi i-a şterpelit-o tocmai unul din băieţii cu care făcuse excursia despre care ne-a povestit. Nu l-a mai văzut de-atunci, plecase în America, nu s-a întors, neputând scoate devize, a cumpărat cărţi scumpe: dar nu ştie dacă şi-a dat seama ce-a cumpărat. Două milioane aş fi obţinut pe ea.

Eu nu arăt deloc incredulă, totuşi ţine să mă convingă, negru pe alb, îmi aduce un anuar al bibliofililor şi îmi arată că în 1919, la o licitaţie, s-a vândut un *Ipsillae* din 1596, deci mai recentă, cu 18.000 de mărci, aşa că el ar fi luat 2 mil., sigur. Ana râde. Spune că acum ta-su cumpără toate cărţile care au o murdărie cât de mică de desen mucegăit, orice ar reprezenta, un căţel, un purcel, numai *ex libris* să fie. Dl Körn nu se supără, o lasă să râdă, zice că ei, copiii, nu pricep nimic. Îmi arată diverse reproduceri de gravuri în *Istoria literaturii moderne germane* de Sorgel şi îmi explică cum fiecare gravură reprodusă, el o caută în original, adică în volumul respectiv în care a apărut ca ilustraţie. Şi îmi arată câteva din astea, mai ales caricaturi.

Toată casa e plină de cărţi: pe jos, pe mese, în dulapuri. Nimeni nu

le poate şterge de praf. Ana şi maică-sa sunt disperate. Dl K. îmi arată o carte cu care a umblat Ewald: are colţuri, asta nu-i place. Alta a citit-o în pat şi i s-au desfăcut legăturile. Dl Körn nu i-a dat voie Anei să ia nici o carte în vilegiatură, ca să nu strice sau să nu împrumute ceva. Îl rog să-mi împrumute Sorgel. Nu poate, e cam greu. O carte pe care o răsfoiesc, el sau Ewald, de trei ori pe zi.

— Ştiam eu că n-o să-ţi dea!

Ewald bolnav de „guturai”, în pat, în cealaltă cameră. „Ah, mama, bin ich krank”.

Îl rog pe dl Körn să-i mulţumească din partea mea lui Ewald. Fetele îmi fac semne disperate. „Pentru ce să-i mulţumească?”

— Pentru… scrisoare

— Aha, bine, aşa, pentru scrisoare.

Dl Körn pleacă.

— Ce-a fost asta?

— Păi e secret, dl Körn nu trebuie să ştie că Ewald a tipărit o carte.

— De ce?

— Din multe motive.

— De ordin material?

— Şi asta. Dar nu numai de asta. Dacă ar citi cartea, ar vedea pentru cine e scrisă, ar bănui că Ewald are o iubită. (Ewald e avocat şi a trecut de 30 de ani)

Şi nici nu ştie că Ewald scrie.

— Să mă bată Dumnezeu dacă pricep.

Richi: „Trebuie accentuat asta, chiar dacă noi n-o să putem face lucruri mari, n-o să dărâmăm zidurile, rămâne schimbarea interioară, care e mult. Mai ales la noi, unde nu se pot spune lucrurile direct, tema asta e binevenită.”

— Despre intelectualul, care nu-i de rea credinţă, omul obişnuit, care nu pricepe. Despre starea care răsare deodată între doi oameni. Efectele, consecinţele cele mai intense pe care le are schimbarea, în dragoste de pildă. Deodată nu mai suporţi un om.

„Morţii cu morţii”…(*Răspântia*) încă nu s-a conturat, nu lasă să se întrevadă ceea ce vreau să spun: despărţirea drumurilor, nodul confuz de oameni pe care viaţa îi adună şi conştiinţa unei vieţi noi ce trebuie creată sau lipsa unei asemenea conştiinţe, laşitatea, confortul, îi aruncă pe fiecare în altă parte: bătrânii, tinerii, bătrânii (tineri anchilozaţi).

Înainte de Crăciun, vizitarea minei de cărbuni din Petrila.

Şut (echipă), Şist (ce rămâne de la cărbune, piatră, resturi), Haldă (locul unde se depun resturile), Orizont (etaj), Colivie (ascensor), Suitoare (puţ între orizonturi, cu scări pentru oameni şi pentru

aruncat cărbuni şi material lemnos), Cadre (schelăria din mine), Figura (forma în care se taie galeria de piatră). Ciocanele lucrează cu aer comprimat.

1. În contextul interesului crescut pentru psihanaliza lui Freud, intrau în atenţie şi teoriile fostului său discipol şi, ulterior oponent, medicul vienez Alfred Adler (1870 – 1937). (Nota mea, G.Ş.)
2. Se vorbea despre carte în cercurile frecventate de Maria Banuş, dovadă recenzia semnată de Gh. Dinu în chiar primul număr al noii serii – săptămânale – din *Azi* (duminică, 19 febr. 1939) (Nota mea, G.Ş.)
3. Richard Lichtheim, trimis al Agenţiei Evreieşti, în cadrul unui program de propulsare a interesului faţă de Palestina şi susţinerea mişcării de emigraţie. Sosirea la Bucureşti a fost marcată printr-o conferinţă de presă ţinută la Grand Hotel Lafayette (cf. *Semnalul*, 1 dec. 1938). Timp de câteva luni a făcut turnee în ţară şi a luat cuvântul la numeroase adunări publice (cf. „Ştiri din lumea evreiască", 2 martie 1939). Maria Banuş asistase la o expunere prilejuită de reuniunea membrilor organizaţiei sioniste Keren Kayemeth, la sediul din str. Anton Pann 7, unde mai vorbiseră şef-rabinul I. Niemirower şi dr. S. Singer, preşedintele organizaţiei. În acelaşi scop apărea o publicaţie intitulată chiar *Palestina*, cu reportaje asupra realităţilor locale. Petre Solomon şi-a făcut în paginile sale ucenicie literară, după care a şi trecut prin experienţa emigraţiei, pentru scurtă vreme. Pentru o mai bună informare la faţa locului, se organizau vizite cu participarea unor personalităţi din lumea intelectuală. Renumitul medic neurolog A. Kreindler era oaspetele Universităţii din Ierusalim (cf. „Ştiri…", 5 ian.1939), după ce anterior pictorul şi arhitectul Marcel Iancu călătorise în Ţara Sfântă (impresiile sale publicate în revista *Adam*, iunie-iulie-august 1938). Sub influenţa acestui curent de simpatie, M.Banuş va publica ea însăşi în *Adam* (poezia *Numărătoarea*, în nr.127-128, 15 oct.-1 nov. 1938), apoi în ziarul *Înfrăţirea* (2 nov. 1940) poema *Coşmarul rentierului*. (Nota mea, G.Ş.)
4. Stindard, ţară (l.germ.)
5. Piesă de H.R. Lenormand, pusă în scenă la Teatrul „Regina Maria". Direcţia de scenă Soare Z. Soare. O distribuţie de zile mari:Tony Bulandra, R. Bulfinsky, Ion Morţun, I. Talianu, Jules Cazaban, Tanţi Cocea, Nora Piacentiini, Agnia Bogoslava. Decorurile de W. Siegfried. Comentarii reţinute în presa vremii. Acţiunea se desfăşoară în lumea teatrului şi descrie lenta eroziune a unor talente incapabile să se adapteze împrejurărilor. Prea multe lamentări, la limita melodramei, de unde şi lipsa de entuziasm a poetei. (Nota mea, G.Ş.)
6. Provenită dintr-un mediu de aristocraţie rurală, cu instrucţie făcută la Paris, Georgeta Mircea Cancicov (1899-1984) tocmai atrăgea atenţia lumii literare asupra sa, mai întâi cu o plachetă de versuri (*Un vis*, 1936), apoi ca prozatoare: *Poeni. Moldovenii* (ambele în 1938), *Dealul Perjilor* (1939), reeditate de-a lungul unei cariere de prozatoare, care s-a îmbogăţit constant cu volume favorabil comentate de critică. Atmosfera şi substanţa sufletească autohtonă alternează în scrisul ei cu note de cosmopolitism rafinat, bine asimilat. Oferea o lectură convingătoare, cu priză la public, prin urmare putea stârni gelozia oricui aspira la recunoaştere literară. (Nota mea, G.Ş.)
7. Foarte semnificativ că, în discuţia celor doi, putea să fie pomenit Nikolai Berdiaev (1874-1948), unul dintre cei mai notorii intelectuali din emigraţia rusă. Nevoit să ia drumul exilului, s-a stabilit puţin timp în Germania, apoi la Paris, deşteptând un larg interes de la prima carte: *Noul ev mediu. Meditaţie privind destinul Rusiei şi al Europei*, urmată de alte volume cu accentuat caracter filozofic şi de meditaţie spiritualistă. Adversar înverşunat al comunismului. (Nota mea, G.Ş.)
8. Descriere a înfruntărilor armate dintre evrei şi romani, din anii 66-70 î.Hr., la care Iosef Flavius (cca. 38 – cca. 100 î.Hr.) a fost martor ocular, transmiţând posterităţii cea mai autentică documentare despre apusul statului antic evreiesc. (Nota mea, G.Ş.)
9. Titlul unui amplu poem publicat de Paul Păun în *Azi* (nr. 23/ mai-august 1938), apărut prompt sub formă de plachetă, *Plămânul sălbatec*, cu guaşe de Jules Perahim, Bucureşti, 1939, aproximativ în perioada când avea loc dialogul notat mai sus. A semnat traduceri din Maiakovski, (fragmente din *Norul în pantaloni*, *Azi*, 16 apr. 1939, simultan cu

reflecţii ale avangardistului fervent de mai târziu, D. Trost: „Poezia spaţiilor mari”). (Nota mea, G.Ş.)

10. Georges Sorel (1847 – 1922), doctrinar al radicalismului, al transformărilor sociale prin forţă, la limita anarhiei, după strategii susţinute într-o carte mult citită, la vremea ei: *Reflecţii asupra violenţei* (1908), căutată şi mai târziu. (Nota mea, G.Ş.)

11. Felicia Manu, autoare de versuri răzleţe şi pagini de proză cu tentă psihologizantă în *Azi*. O povestire numită *Tristă duminecă* se pare că prelucra reminiscenţele unei relaţii cu Anton Holban, travestit în personajul Şerban. (Nota mea, G. Ş.)

12. Dr. M. Hacha, preşedintele statului cehoslovac, semnatar al documentelor de capitulare în faţa agresiunii germane. (Nota mea, G. Ş.)

13. Neville Chamberlain, primul ministru al Marei Britanii, care a încercat, zadarnic, să stăvilească politica agresivă a lui Hitler, printr-o strategie concesivă. (Nota mea, G. Ş.)

14. Ministrul de finanţe în guvernul londonez, susţinător al premierului în dezbaterile parlamentare. (Nota mea, G. Ş.)

15. În *Azi* din 26 martie 1939, îi apărea poezia *Baladă*, însoţită de o fotografie. La scurte intervale, vor urma şi alte poezii: *Casa* (7 mai), *Prag* (2 iulie), *Joc de cărţi* (20 august), *Apocalips* (10 septembrie), *Joc vechi, joc nou* (29 octombrie), toate cuprinse în ciclul de mai târziu *Tărâm intermediar*, uneori cu titlul uşor modificat. În acelaşi interval mai colabora cu lapidare comentarii critice: *Mircea Eliade şi universul feminin* (25 iunie), o recenzie la cartea *Sarea pământului* de Józef Wittlin. (Nota mea, G. Ş.)

16. Film cu enorm succes de public, realizare a regizorului George Cukor, interpretă principală Claudette Colbert, în rolul unei actriţe din epoca lui Sarah Bernhardt (1844-1923); cum rezultă din comentariile cronicarilor cinematografici, pelicula excela prin reconstituirea ambianţei pariziene, inclusiv eleganţa vestimentară şi rafinamentele stilului de viaţă. După ce rulase în premieră la „Capitol”, cinematograf de lux în Bucureştii vremii, filmul era reluat la „Roxi”, spre satisfacţia celor tributari iluziei de a locui în „micul Paris”. (Nota mea, G. Ş.)

17. Poreclă populară dată politicianului Armand Călinescu din cauza monoclului de culoare închisă, purtat permanent. Va fi, în curând, şef al guvernului şi va sfârşi asasinat de legionari, peste câteva luni. (Nota mea, G.Ş.)

18. Ieronim Şerbu semna cronica literară în revistă, de pildă chiar despre *Plămânul sălbatec* al lui Paul Păun, *Azi* 9 apr. 1939. (Nota mea, G.Ş.)

19. Revenire obsesivă la demersul pe care C. Ionescu-Gulian îl semnase în primul număr (19 febr. 1939) din seria nouă, săptămânală, a revistei *Azi*, pe tema „omului nou”. Era o pledoarie pentru integrarea intelectualului în tumultul realităţilor imediate: „Un tip spiritual nou creşte dintr-o situaţie nouă, dintr-un conflict, dintr-o criză. El nu poate fi creat artificial prin eforturile imaginaţiei. Nu poate trăi ca plăsmuire vie a vieţii istorice, decât acel tip spiritual care este cerut de necesitatea procesului istoric. Istoria creează şi modelează ethosul uman, iar nu arbitrariul fanteziei individuale”. Tezele din articol dau o ideie despre caracterul discuţiilor dintre cei doi prieteni: „Izolat voit, livresc, închis într-un cerc al satisfacţiilor şi obsesiilor egoiste, dar mai ales ignorând sensul şi inexorabilul vieţii istorice, intelectualul de ieri s-a mistuit în vâltoarea crizei istorice actuale. Dar tocmai această criză trebuie să fie pentru epoca noastră – şi care nu va dura un singur deceniu – geneza omului nou şi moartea spirituală a celui ce trăieşte pe tărâmul imaginaţiei, al creaţiilor hibride, al irealului, al atemporalului”. Asemenea argumentări aveau s-o determine pe Maria Banuş să devină simpatizantă a mişcării comuniste, angajată, cu timpul, chiar în susţinerea reţelelor ilegale. (Nota mea, G.Ş.)

20. Titluri ale părţilor cuprinse în compoziţia lui Stravinski. (Nota mea, G.Ş.)

21. Se punea la cale o nouă publicaţie, după informaţii inserate chiar în *Azi*, la 30 aprilie: „În curând va apare Ideea Nouă, bilunar de cultură, sub conducerea d-lui N. Bagdasar (1896–1971), cu colaborarea domnilor: C. Rădulescu-Motru, I. Petrovici, Mircea Florian, S. S. Bărcănescu, Nic. Petrescu, Tudor Vianu, Al. Claudian, G. Vlădescu-Răcoasa, N. Tatu, I. M. Nestor, Ion Zamfirescu, I. Conea, Mihai Uţă, D. Murăraşu, Edgar Papu, Silviu Rusu. – Ideea Nouă va publica eseuri, mici studii, informaţii culturale, recenzii şi tot ce priveşte creaţia ştiinţifică şi literară românească”. Însăşi lunga listă de personalităţi universitare trăda supradimensionarea proiectului, sortit încă din faşă a nu se realiza, cu tot entuziasmul celor mai tineri dintre ipoteticii susţinători. Desemnarea lui N. Bagdasar, profesor de istorie a filosofiei, să poarte răspunderea redacţională se datora faptului că deţinea mijloace tipografice necesare (cf. recent publicatele *Amintiri*, 2 vol.

Editura Academiei Române). (Nota mea, G.Ş.)

22. Pe ecranele bucureştene (la „Capitol”, la „Regal”), filmul a rulat sub titlul *Viaţă furată* (după un roman de Margaret Kennedy), cum atestă ziarele timpului. Performanţa lui Elisabeth Bergner era de a juca rol dublu, interpretând, alternativ, două surori gemene. Au fost şi opinii defavorabile, comentatori care credeau că actriţa şi-a risipit resursele reale într-un gen de melodramă (D.Trost în *Azi*, 7 mai). (Nota mea, G.Ş.)

23. Făcea parte dintre autorii cultivaţi în paginile revistei *Azi*; chiar în primul număr din noua serie, apărea traducerea nuvelei *Zidul* iar ulterior (nr. 60/ 24 apr. 1940) o altă naraţiune – *Odaia*. (Nota mea, G.Ş.)

24. Poate, descurajată de faptul că i-o luase înainte D. Trost (*Estetica lui Zola* în *Azi* din 2 apr. 1939, iar o săptămână mai târziu scria despre regizorul filmului Jean Renoir, având concursul unor interpreţi ca Jean Gabin şi Simone Simon, Ştefan Roll a semnat şi el un comentariu entuziast, *Bravo, Jean Gabin!*, în *Timpul* (27 aprilie). (Nota mea, G.Ş.)

25. Scriitoare (1912-1972) în plină ascensiune la ora respectivă. După versuri precoce risipite prin reviste şi după un scurt stagiu de studii în Franţa, debuta fulminant ca autoare a evocării ambianţei studenţeşti în volumul *Într-un cămin de domnişoare* (1934), urmat de *Călător în noapte de Ajun* (1936), întâmpinate cu un amestec de bunăvoinţă şi maliţie în cronici la zi, dar oricum un semn de atenţie din partea criticilor notorii (G. Călinescu, Pompiliu Constantinescu, Perpessicius). Ambele cărţi au cunoscut reeditări repetate, concomitent cu noi producţii de proze elaborate cu stimabilă hărnicie. (Nota mea, G.Ş.)

26. Pe atunci, redactor-şef al săptămânalului *Universul literar*, din a cărui echipă redacţională făcea parte şi poetul Ştefan Baciu, pomenit în acelaşi context. Înainte de sfârşitul războiului, Victor Popescu a emigrat în Elveţia, iar Ştefan Baciu îl va mai întâlni, prin 1970, la Paris, cum povesteşte în cartea sa de amintiri *Praful de pe tobă* (Ed. Eminescu, 1995). (Nota mea, G.Ş.)

27. George Meniuc (1918-1987), originar de la Chişinău, temporar student al Universităţii din Bucureşti, când a activat ca poet în cercul revistei *Cadran*, unde cuvântul de orientare aparţinea lui Miron Constantinescu. (Nota mea, G.Ş.)

28. Nina Façon (1909-1974), emerită italienistă, ieşită din promoţiile îndrumate de profesorul Ramiro Ortiz. (Nota mea, G.Ş.)

29. Supraproducţie semnată Norman Taurog, cu Spencer Tracy şi Mickey Rooney: „un film care oglindeşte viaţa reală” anunţau gazetele în ajunul premierei, la cinema „Capitol”, 3 mai. (Nota mea, G.Ş.)

30. Străzi transformate în pulbere de buldozerele „epocii de aur”, ca să facă loc monstrului botezat Casa Poporului. (Nota mea, G.Ş.)

31. Se referea la o pauză intervenită odată cu schimbarea de profil, prin trecerea de la regim lunar la săptămânal. (Nota mea, G.Ş.)

32. Înaintea premierei (la cinematograful „Trianon” în ziua de 22 mai), filmul a rulat pentru invitaţi special, între care Camil Petrescu. Acesta avea să recomande călduros realizarea studiourilor Metro-Goldwyn-Mayer, caracterizând filmul „extraordinar”, „realizează cu mijloace pur psihologice, realiste, o atmosferă halucinantă, dostoievskiană” (*Timpul*, 22 mai). (Nota mea, G.Ş.)

33. De fapt, comenta un discurs al premierului Armand Călinescu, inspirat de recenta Constituţie intrată în vigoare spre a legitima tendinţele autoritare ale Regelui Carol II. Autorul articolului făcea o demarcaţie netă faţă de orice alt regim democratic sau totalitar: „lucrăm din dragoste, din imbold sufletesc, din creştinească îndurare de cei mulţi”. (*Semnalul*, vineri 26 mai 1939). (Nota mea, G.Ş.)

34. Navigaţia Fluvială Română (n. red.)

35. Societatea Anonimă Română de Navigaţiune pe Dunăre (n. red.)

36. Unelte de tipul sfredele, ferăstraie (cuvânt alcătuit pe tipar nemţesc). (Nota mea, G.Ş.)

37. Acoperită cu coşuri (din franţuzescul „couperose”). (Nota mea, G.Ş.)

38. Trimitere la atmosfera şi problematica dezbătute de Gide în cartea cu acest titlu. (Nota mea, G.Ş.)

39. Localitate din Cehia, unde fusese asasinat un jandarm german, ca urmare a sentimentelor ostile stârnite populaţiei de invazia trupelor naziste. Autorităţile de ocupaţie au declanşat vaste acţiuni de represalii, cu luări de ostateci şi ameninţări de a-i condamna la moarte. (Nota mea, G.Ş.)

40. Un analgezic preparat după reţeta renumitului medic, prof. dr. Ion Nanu-Muscel (1862-1938). (N. red.)

41. Louise Hervieu (1878-1954. Scriitoare şi graficiană franceză (1878-1954), bine-cunoscută pentru ilustraţiile ei la *Florile răului* de Charles Baudelaire, în orice caz mai mult decât datorită celor câteva romane impregnate de obsesia bolii. (Nota mea, G.Ş.)
42. Romanul englezului A. J. Cronin, publicat în 1937, un succes internaţional rapid, tradus prompt şi la noi. Popularizat suplimentar prin filmul realizat de regizorul King Vidor, în distribuţie cu Rosalind Russel şi Robert Donat, premieră pe ecranele bucureştene la 1 martie 1939. (Nota mea, G.Ş.)
43. Ţesături (în l.franceză). (Nota mea, G.Ş.)
44. Din franţuzescul *chapeauter*, adaptat aici cu sensul de a-şi limita meseria – confecţionatul pălăriilor – la cercul celor apropiaţi. (Nota mea, G.Ş.)
45. tulbure (lb.fr. în original)
46. ţesătură poroasă, uşoară.
47. De curând, Ştefan Baciu tocmai făcuse publice „Câteva gânduri despre tânăra poezie feminină" (în *Universul literar* din 10 iunie), încercând să schiţeze diferenţieri specifice între Anişoara Odeanu, Coca Farago, Lucia Demetrius şi, evident, Maria Banuş, caracterizată succint: „senzualismul uneori ţipător, dar totdeauna poezie". (Nota mea, G.Ş.)
48. Ani de zile, începând din 1930, frecventator – împreună cu Ieronim Şerbu şi Dan Petraşincu – al cenaclului „Sburătorul" şi, ca atare, deseori înregistraţi, toţi trei, în *Agendele* lui E. Lovinescu. Încurajaţi de critic, au făcut să apară – între sept. 1932 şi mai 1933 – lunarul literar *Discobolul*, apoi au desfăşurat o variată activitate publicistică în diverse alte reviste ale vremii. La *Azi*, Liman a îndeplinit sarcini de secretar de redacţie, chiar în perioada când îl aborda Maria Banuş. Va primi responsabilităţi de conducere în redacţia *Contemporanului* de după 1946. Îşi va sfârşi cariera scriitoricească şi zilele, ca emigrant, în Elveţia. (Nota mea, G.Ş.)
49. Cotidian de atitudine democratică, sub conducerea principală a lui Zaharia Stancu, apărut între 2 iunie 1937-11 februarie 1939. (Nota mea, G.Ş.)
50. Nicolae M. Condiescu (2 oct. 1880-15 iunie 1939), de profesie ofiţer activ, ajuns până la grad de general, o lungă perioadă adjutant regal. În paralel, cultiva literatura, la început ca poet, apoi ca prozator, ceea ce i-a sporit notorietatea. În afara multor funcţii oficiale, era, din 1935, preşedinte al Societăţii Scriitorilor Români. (Nota mea, G.Ş.)

1940

27 ianuarie 1940

După o lună jumătate de Bucureşti, înapoi la Petroşani.

Viaţă intensă, răscolitoare, apoi, fireşte oboseală, fugă, deznădejde.

— Ce a însemnat timpul ăsta în viaţa ta, abia după mulţi ani o să-ţi dai seama, spune Richi.

În chestiunea protestului către Z.S. mi-am dovedit mie, întâi că am ceea ce se cheamă conştiinţă, şi că am ceea ce se cheamă curaj, şi că mai am şi ceea ce se cheamă laşitate. N-am dus problema până la capăt – viril. Am îndulcit-o, femeieşte.

Reacţie puternică împotriva lui Richi în urma agitatei întrevederi (prima) cu Z.S.. R. nu ştie nimic, nu ştia că l-am văzut pe S. şi că mi-am corectat convingerile. Cum? Prin ce? N-aş putea să-i explic, aşa cum ar vrea el. Totul a însemnat o lecţie bună pentru mine, adică *o lecţie de prudenţă, de punere în gardă*. Un pas spre îmbătrânire, cu alte cuvinte. De aceea, în parte, un sentiment de copleşitoare oboseală, de descurajare, de sfârşit.

— Serios vorbind, mi-am dat seama că sunt prea excesiv, că te obosesc. N-am să mai fiu aşa, îţi promit (R.).

— Nimeni nu mai e pentru mine *tot* (eu către S.).

— Ţi-a mai rămas ceva dulce şi trist. Nu mai ai zvâcnirile tale de altădată. Mi-e frică de tine. Dacă te-ai schimbat? Eu ţin minte ceva care nu mai e, poate (S.).

— Sufletul? (Eu)

— Nu sufletul ţi s-a schimbat. Băiatul nu mai e al meu, nu mai are nevoie de mine, se dezlipeşte, pe zi ce trece. Îl pierd. Are prietenii lui, şi cotele lui financiare, nu mai îmi spune totul. Trec şi două luni, vara, fără să ne vedem. Aaa, îmi scrie, uneori, câteva rânduri. Altădată îmi scria în fiecare zi şi trebuia să-i răspund. Vine dimineaţa la patul meu, mă sărută, alteori nici atât, parcă eu aş fi copilul şi el tatăl. Nu mai vrea să se lase condus de mine, în lecturi. Merge la biblioteca mea, îşi ia ce-l interesează, îşi cumpără cărţi de la librărie. Nu mai e de aceeaşi părere cu mine în toate. Şi bătrânul meu amic zice; încă un an, doi şi te bag la cofă. Nu mai citeşte ca înainte, poate doar noaptea, că ziua nu prea văd cum ar putea. „Văzuşi cum îi bat finlandezii pe ruşi, ţânţarul pe armăsar – şi tu care ai susţinut ani de zile că Rusia e o mare putere, acum spui altfel, după cum sunt interesele” (gest cu mâna, într-o parte şi alta, reprodus cu multă vioiciune de S.). Urmăreşte evenimentele la radio, cu mult interes, în sfârşit îl văd cum

începe să umble pe propriile lui picioare. Se desface de mine, are prietenii lui cu care joacă tenis, merge cu bicicleta la Şosea.

— Dar nu îl pierzi, nu însemnează că-l pierzi…

— Ba da, ba da.

În tot acest timp, suferеam. Copii, eu nu am, nu trebuie să am. El are un băiat mare şi deştept prin care se bucură, îl doare, trăieşte. Un băiat pe care l-a iubit mai mult decât pe mine (a recunoscut-o). Propuneri groteşti de căsătorie. Altădată mă amuza să mă pretez acestui joc. Acum nevoia de a avea copii e prea actuală, mă simt prea mare ca să-mi mai fie îngăduit asemenea jocuri. Când m-am căsătorit am crezut că e glumă – şi acum îmi dau seama că sunt definitiv legată şi că oricât de mult aş dori un copil, nu-l pot avea decât cu preţul sacrificării altuia (şi al sacrificării mele, probabil) sau cu riscul de a naşte un copil care va suferi toată viaţa, fiind evreu. Chestiunea rămâne deschisă, rană. De ce trebuie să am copii, nu ştiu.

R. spune: O nouă fiinţă spre perfecţie.

Eu spun: trebuie. Imperativ biologic.

Nopţi cu somn puţin şi coşmaruri. Părinţii devin din ce în ce mai mici. Uite-i cum se bucură când sunt invitaţi undeva. J. îşi freacă mâinile satisfăcut. Nu sunt complet pe dinafara vieţii!

Miercuri seară când ne înapoiam de la studentul Stoianovici, pe care nu-l găsisem acasă, şi mergeam alături de R. închisă în mine, rece, R. a spus că acum e mai zgârcit, îi e ciudă pe toate clipele de bucurie pe care le pierdem, le lăsăm să treacă. Nu mai e ca în adolescenţă, când nu făceai asemenea socoteli, acum simţi timpul.

Exact ceea ce am intuit şi am căutat să schiţez în notele pentru roman.

Era un gheţuş teribil în noaptea aceea

— Fetiţei mele mici îi e frică de viaţă… Nu-i adevărat, eu ştiu mai bine ce poţi şi ce nu poţi. Gândeşte-te bine ce faci (îi spusesem că mă retrag, în toate sensurile), ai mai regretat, ştii, şi alte lucruri, şi regretele tale erau cele în sens bun, cele care trebuie, cele pentru lucruri pe care ar fi fost bine să le faci.

— Peste douăzeci de ani, o să ne întâlnim.

— Prea mult, mai lasă şi tu un an, doi.

— Nu ştii cum sunt eu? Ori, ori

— Va să zică ultima noapte de dragoste, prima noapte de retragere (râsete), pleci în vacanţă, în vacanţă de R.

— Mai de mult.

— Sclava se răzvrăteşte?

— Te-am avertizat că o să vină o criză. Sunt un monstru care se cunoaşte.

— Care sunt *valorile* care *contează pentru noi*, asta are importanţă, viaţa e prea scurtă ca să facem provizii de virtuţi (cutare e bun, cutare

blând sau îngăduitor)… Ştiu, sunt excesiv, nu pot să suport un om banal lângă mine. Voi aţi putut. Termină cu noi doi, sunt sătul.

— Nu ce faci mă exasperează la tine, ci *cum* faci (Scena după vizita doamnei Carnot, pe care am primit-o fără ezitare, dintr-un mecanism de politeţe burghez).

Ieri la cofetărie cu S.

— Şi eu cu cine votez? Un lucru nu ştiu nici eu. Când mă întreabă oamenii: bine, dacă asta nu, şi asta nu, dumneata ce propui? La asta nu ştiu ce să răspund. Până în clipa de faţă, nu sunt nici eu lămurită. Cred că acum nu poţi face altceva decât să te abţii de la orice politică. Dar bine, îmi ripostează omul, atunci nu participi la viaţa statului.

— Ba da, prin abţinere.

— Frumoasă participare.

— Eu cu cine votez? Chestiunea rămâne deschisă, rană.

Excesul de inactivitate socială a dus, la mine, la un exces de entuziasm pentru o cauză pe care n-am cumpănit-o pe toate laturile, pentru care nu m-am informat cum trebuie, pe care am îmbrăţişat-o pentru că am simţit-o sănătoasă, în liniile ei mari, dar ale cărei cristalizări nu le cunosc cum trebuie. Influenţă prea mare a lui R. Când e vorba de realitate, complet orb, nu trebuie să uit. „Cu capul în nori”, spune S. despre el. Nu-i iau apărarea. Ştiu că aşa e. De la idee la practică, prăpastie. Acţiunea e ea făcută pentru noi? Câştigă cu ceva dacă ne frângem gâtul? Lucrând prudent, putem fi mai folositori, dar asta, oamenii de acţiune n-or să recunoască niciodată. Prudenţă = laşitate, pentru ei.

Când a venit S. sus la mine şi a început să-mi vorbească despre proces, Siguranţă, calomnie etc. Frica (prima oară resimţită). Capul complet gol. Nu i-am putut răspunde la întrebarea „de ce?” decât primul lucru care mi-a venit automat pe buze: „Îi consider de bună credinţă”.

…Cât de ridicol şi „haisabil” devine R. când începe să se manifeste într-însul amorul propriu. Seriozitatea omului prost, plin de el, ce i se potriveşte atât de puţin. Vanitatea lui îmi devine, uneori, insuportabilă. „Gesturile mele nu sunt decât reacţii”, spune. Dar reacţiile cui? Reacţiile amorului propriu.

— Nu interesează dacă eşti iubit. Groaznic e să simţi că ai devenit inert.

La Petroşani

— Primeşti răniţi? îl întreb pe Sorin.

— Mai ales răniţi… Găinuşa mea, te-au prins în capcană.

Nu ştiu exact (dar aproximativ?) ce-i poezia. După ce ai citit şi ai

uitat câteva cărţi referitoare la o anumită chestiune, când acea chestiune devine problemă actuală, individuală, cărţile nu-ţi mai sunt de folos.

Atât timp cât am trăit într-un anumit climat social, psihologic, simţindu-mă ca la mine acasă, am făcut o poezie corespunzătoare acelui climat, burghezo-pasională. Nu mă mai simt ca la mine acasă, ba mă simt întocmai unui biet om care se trezeşte pe neaşteptate într-un cavou. Poezia? Cui îi arde, în asemenea momente, de poezie? Numai o poezie ţipăt, o poezie de spaimă, de oroare, de speranţă se poate naşte în asemenea împrejurări.

Dar elementul de vrajă, incantatoriu, care e propriu poeziei, nu cere un fond intim, individual, de experienţă, nu se răzvrăteşte, nu se refuză unui material prea larg, cum e experienţa şi drama socială? Nu, desigur. Greutăţile acestea pe care le întâmpinăm sunt datorite însăşi stângăciei noastre în mânuirea materialului nou, însăşi situaţiei noastre istorice ingrate, de dărâmători. Suntem stăpâni pe o tehnică adaptată unui material, şi nu ne vine la îndemână când observăm cât de prost ne serveşte, când încercăm s-o folosim întru lauda celor noi, celor în devenire…

Îmi vine în gând năluca unei poezii, mai tristă ca legenda meşterului Manole. Ce zidea, peste noapte se dărâma. Noi dărâmăm în zadar… Dimineaţa, când ne trezim, găsim zidurile otrăvite la loc, unde fuseseră în ajun, şi în noi, şi în afară din noi; dărâmăm în zadar. Frumoasă poezie revoluţionară, n-am ce zice! Tristeţea nu e revoluţionară, dar e omenească. Pesimismul? E voie, nu e voie? Ce răspunde poezia la aceste porunci? – *Je m’en fiche*. Şi dacă se enfichează prea mult tot ce suferă. De capul ei, singură, nu poate trăi. Cerc vicios.

Prejudecată: că greutatea lucrului pe care îl faci echivalează cu valoarea lui.

Continuu – scriind *Spre viaţă* – am senzaţia inutilităţii romanului acesta, anacronismului lui. Totuşi, nu pot să-l scriu altfel.

Petroşani, la Conferinţa pentru Apărarea Pasivă. Junele, în uniformă F.R.N.[1], funcţionar la primărie, conştient de rolul pe care-l joacă. „Când se dă alarma, primul lucru pe care-l facem: desfacem niţel picioarele (ne arată poziţia exactă), ducem mâna la spate, apucăm masca (demonstraţie pe loc) o aducem în faţă… Dacă laturile măştii nu se lipesc bine pe figură, putem avea *dezavantajul* să fim gazaţi… Am să vă vorbesc de felul cum trebuie ţinută masca, ca să nu se strice. Îmi închipui că nu oricine dintre D-voastră are *curajul* să-şi cumpere în fiecare lună sau la două luni o mască nouă (sala: ţărani, neveste de lucrători, lucrători, meseriaşi). Masca nu trebuie aruncată undeva pe

sub pat şi când avem nevoie de ea, să nu ştim *că* unde e” (tânărul e ardelean).

Ioana: „Vai cucoană, să vedeţi ce praf, unde a fost învelită podeaua e albă şi unde nu, e neagră, aşa gândeşti că a fost joc pe ie”.

Bucureşti, 23 februarie 1940

În 17 februarie, chemaţi telegrafic la Bucureşti de biroul inginerului Corneliu Nicolau: „Bilanţul foarte prost”, susţinea el. Pe mine telegrama mă înviorează niţel, mă scoate din apatie. Convinsă că vin la Bucureşti numai pentru câteva zile şi că plec odată cu Sorin.

În tren.

Fanfara C.F.R. Atelierele Simeria. Uniforme negre brodate cu verde şi aur. Lire de aur pe mâneci. Bass Flugelhorn, un fel de corn de alamă. La Bucureşti, fanfara e găzduită de C.F.R. în nişte vagoane amenajate pentru dormit. Muzicanţii amatori sunt, cei mai mulţi, strungari. Am vorbit cu unul din ei. E mulţumit. Vara câştigă până la 6.000 lei pe lună. Lucrează în acord. Iarna e mai puţin de lucru. Niciodată sub 4.000. În vagonul vecin, parte din muzicanţi jucau cărţi (poker, am auzit).

Domnul Matei, tânăr, 28-30 ani, funcţionar la „Distribuţia” din Constanţa: De ce e frig? „Masele de aer rece din Ungaria s-au deplasat la noi” (masele, pronunţă cu voluptate de om cult). Se discută despre Vodă, despre Mihai (orator, automobilist) cu o caldă familiaritate.

La Bucureşti. Richi a fost cu o zi înainte să întrebe dacă venim. Tocmai sosise telegrama. El credea că Sorin capătă concediu. Duminică dimineaţa soseşte: vesel, afectuos. Îi spun că rămân numai două zile. Devine rece, crispat, ostil. Nu mai vorbeşte nimic.

Jacques vine, face politică. Îl tachinează pe R. „Nu cumva e…? Ce, în… e democraţie, asta se cheamă democraţie? De ce au afirmat asta în scrisoarea către *Azi*?”

„Ar fi fost cam ciudat să spunem asta.”

Jacques: despre civilizaţia pe care au adus-o englezii în colonii. E drept că, uneori, au fost cam brutali. Dar, după cum i-a povestit lui un prieten, sunt aşa de copilăroşi oamenii ăia, aşa de încăpăţânaţi, că numai cu brutalitate o poţi scoate la capăt cu ei. Şi în China, fanaticii aceia, boxerii, nu i-au măcelărit pe europeni, n-au vrut să-i scoată cu sila? Egiptenii or să-i pomenească pe englezi atât timp cât or să existe ei pentru tot ce le-au adus acolo: căi ferate, poduri, spitale. Într-un cuvânt, i-a civilizat. Şi pe indieni, tot aşa.

Richi tace, tace cu încăpăţânare. După ce pleacă Jacques, îl rog să spună ceva. „De ce, pentru că aşa se obişnuieşte?”

— Nu, pentru că simt nevoia să stau de vorbă cu el, după trei săptămâni de absenţă.

Trecem în sufragerie, mama-mare vrea să se îmbrace, la ea în odaie. Îl întreb pe R. dacă nu vrea să ia ceva. „Nu!”

Mama: „Nu-i dai nimic?”

— Cine refuză ceva bun, nu mai capătă.

— Bagă de seamă. Ai spus (şi R. repetă ce-am spus, precizând insinuarea, împotriva mea, însă).

Îl conduc jos, la plecare. Sunt exasperată. Mi-a stricat cele două zile de Bucureşti.

„Vrei să ne întâlnim?”

R: De ce nu? Îmi face plăcere.

Ne înţelegem pentru luni la 5 după-masă. Luni dimineaţa trece pe la noi şi spune că după-masă nu mai poate veni persoana cu care am vorbit, aşa că ne întâlnim dimineaţa, dacă pot. Pe la 12 a. m. ajung la el. Putea şi după-masă, dar a primit scrisoarea mea şi a vrut să ne vedem mai curând, să stăm de vorbă. I s-a părut că surprinde o contradicţie. Cum, lucrez, citesc şi în acelaşi timp sunt deprimată, roasă de îndoieli? Ce a intervenit ca să determine schimbarea.

Eu mă codesc niţel.

— Dacă nu ştiu tot, nu pot să judec.

Îi povestesc întâmplarea cu S. Ceea ce-mi convine, bineînţeles. Nu pun accentul prea mult pe slăbiciunea şi laşitatea mea. Dar e uşor de înţeles, şi înţelege. „Dacă un Stancu îţi poate produce îndoieli, atunci la el trebuie să mergi, ca să ţi le vindece. Ţi-a jucat teatru şi a prins. A încercat să te intimideze şi a prins. Şi-a găsit omul. Alta, în locul tău, i-ar fi spus că nu l-a chemat ea, că nu-l interesează părerile lui şi ceea ce crede despre convingerile ei. Dar tu, bineînţeles…”

Eu spun: slăbiciunile n-au importanţă, nu antrenează întreaga personalitate.

„Da, dar stai pe loc. Rămâi veşnic la întrebări d-astea sterile, la psihologie de cameră. Aşa se face politică? Chiar dacă n-ar fi luat bani, asta e doar un amănunt…”

Pe seară, când se întunecă. Întinsă: „Richi, am simţit că sunt bătrână”.

„Da, Roara, şi eu. Mă uit rău, cu invidie la adolescenţi. Nu mai sunt capabil de nebunii, de asceze”.

Apoi: „Mergeam pe stradă şi mă trezeam spunând: s-a dus, s-a dus!”.

— Ce?

— Tinereţea. Explicabil. E şi vârsta.

— E un fel de calm care seamănă cu indiferenţa. O mare linişte. Toate se schimbă. Nu ştiu exact când, cum. Sunt insesizabile. Mă uit uneori (uneori, am spus. Foarte rar) la trupul meu şi…

— A, ai intrat în domeniul Hortensiei.

(Râd): „Nu poţi despărţi una de alta, ce să faci”.

În timp ce scriam, a venit Richi. (adică, eram jos în bucătărie şi-mi umpleam stiloul cu cerneală). Posomorât. A venit să mă anunţe că A. I. e concentrat, că M. Const. e în provincie, aşa încât, probabil, n-o să mai aibă nimic loc.

— De ce eşti mohorât?

— Nu sunt deloc mohorât. Melancolia vine din lucruri foarte grave: decizii importante, schimbări în viaţă.

— Da?

— Da. Uite ce voiam să-ţi spun. Nu mai vreau să stau eu la mijloc între tine şi oameni, să răspund pentru tine. Am să te pun în legătură directă cu ei. Am obosit. Şi nu mai vreau, nici faţă de tine, nici faţă de ei, să-mi iau asemenea răspundere.

— Te lepezi. Te speli pe mâini.

— Nu mă lepăd. Vreau să-ţi dai singură seamă dacă eu sunt cel prea exigent, nebun, sau dacă înseşi lucrurile astea sunt aşa. Ai să cunoşti şi alţi oameni şi ai să vezi. Poate că ai avut tu dreptate şi atunci o să-ţi vină cu atât mai uşor. În orice caz, între noi doi n-o să mai existe chestiunile astea. N-o să-ţi mai spun niciodată ce ai de făcut, n-o să-ţi mai sugerez, n-o să-ţi mai impun nimic.

— Te-am deziluzionat.

— Ce vorbă: deziluzionat! Eu nu te judec, nu acuz. Ai făcut multe. Gândeşte-te cum erai acum trei ani şi cum eşti acum. Tot ce o să faci de aici înainte o să se resimtă, o să se cunoască că ai mers înainte. Dar până unde poţi merge, încotro mergi? asta-i întrebarea. Sunt sigur că poţi face multe lucruri şi de-aci înainte, dar fără mine, singură.

Eu înghit unele lacrimi, altele curg. Richi tace mult, eu tac mult.

— Vezi că nu a fost voluptate de despot, cum credeai tu. Recunosc. Uneori, ca orice om care iubeşte, eram bucuros să te stăpânesc. Ştiam că ai nevoie de mine şi că, aşa, nu risc să te pierd. Dar n-a fost asta principalul. O criză, o schimbare de viaţă, o cotitură, cum e cea prin care ai trecut tu, nu se trăieşte aşa. Eu trebuia să te zgudui, să te trag, tu fugeai continuu. În loc toate forţele să ţi le aduni… Se trăieşte intens o criză, nu aşa. Cel puţin eu aşa văd lucrurile… Cum de nu ţi-ai dat seama că o să obosesc? Şi nu te gândeai cât de intens trăiam eu. În timp ce tu reveneai în cercul familiei şi erai doar frământată, din când în când, de o idee, pentru mine însemna muncă, munca asta mare. Nu mi-ai menajat forţele. Nu te-ai gândit la asta. Nu mai pot lupta cu tine. Am ajuns într-o stare de linişte, de indiferenţă, care nu mă mai lasă. Uite, întâmplarea cu St. care era ceva grav, ai văzut cum am reacţionat; câteva vorbe, întrebări, explicaţii. A trecut pe lângă mine.

— Nici nu merita mai mult.

— Ba da. Felul cum te-ai purtat, spune multe.

Între lacrimi: „Richi, nu cred să suport jumătatea de prietenie pe care mi-o oferi. Ceea ce spui despre complexul de inferioritate (N.B. În

ianuarie, am fugit din cauza oboselii. Oboseala era traducerea complexului de inferioritate, simţeam că el e mai puternic, că mă domină, că eu n-am să pot fi aşa, şi atunci am avut o reacţie firească: am fugit), acum abia o să se aplice. Nu suport prietenia asta cu program limitat”.

— Ce să-ţi fac? E vina mea? Ei, ce facem? Îmi laşi cartea la Magda sau mi-o aduci în oraş?

— De ce să ne mai întâlnim?

— Nu văd, de ce nu. Îmi face plăcere.

— A, îţi face plăcere?

— Da, o prietenie agreabilă. Multe cunoştinţe agreabile ai tu.

— Ai să vezi ce agreabilă am să fiu de-aci înainte.

— Dacă te schimbi, e altă chestie. Atunci nu ştiu dacă o să-mi mai facă plăcere.

Ne despărţim rece.

La plecare, spune: „Şi, cuminte”.

Îşi pune şoşonii, lângă uşă, pe săliţă. Are o monstruozitate de căciulă.

— Cuminte, negativ, sunt şi fără să-mi spui. Păcatele mele nu stau în ceea ce fac. În ce nu fac.

Seara, în timp ce mâncam, vine pe neaşteptate, să mă ia într-o vizită. Îmi face cu ochiul. La R. Negreanu, o să se facă muzică.

Mama în glumă: „Vedeţi să nu ajungeţi la închisoare, de atâta muzică”.

Richi: „Şi ce, acolo nu-i bine?”.

Îi dau alune să ronţăie.

Suntem veseli, animaţi. Pe stradă merg repede. El spune: „Doamne fereşte! Unde fugi aşa?”.

Propun să mergem la Bebe. „Ce, ai înnebunit, vrei să ne omoare cu politica? Nu ţi-am spus că a fost exclus. Îţi închipui în ce stare e.”

— N-am ştiut că e ceva aşa recent.

— Sigur.

— Dar din ce cauză. În ce fel a greşit?

— N-a vrut să iscălească scrisoarea (către St.), când a fost chemat s-a comportat niţel altfel decât trebuia, lipsă de activitate[2].

Mergem la cinema, la „Nissa”. Un film cu Bette Davis. Trecem prin Cişmigiu.

— Ştii care a fost intenţia mea. Să stăm trei ore în Cişmigiu, să îngheţăm, să ne îmbolnăvim şi, pe urmă, să ne chemăm, în delir.

— Tu eşti cel care spunea: „S-a dus, s-a dus”.

— A, îţi spuneam ţie aşa, ca să nu te las singură în bătrâneţea ta. Dar am una tânără…

La cinematograf e bine, deşi trebuie să-mi pun ochelarii. La început

sunt neliniştită, îi simt prezenţa, apoi filmul mă prinde şi mă liniştesc[3]. Când Bette Davis, eroina, are „des fausses couches”, din cauza emoţiilor şi a unei căderi, şi spune: „Ne-am iubit prea tare, trebuia să plătim”, Richi mă strânge de braţ. „Auzi, auzi”.

— Să vezi peste douăzeci de ani ce-o să fie. O să venim cu elixirele la noi.

— E frumos cântecul lebedei (ultima seară).

Totul e perfect ridicol.

— Suntem nişte caraghioşi.

Acasă, la poartă, vreau să ne despărţim. Sunt obosită, după-masă am fost la doctor, am mers mult pe jos.

— Nu simţi că nu s-a terminat?

Plec. Mă cheamă. Intră. Sus. Sunt obosită, fără vlagă, complet indiferentă. Caut să-mi joc bine rolul, dar nu sunt actor bun. Simt mirosul părului, gras. Totul e urât, bubuliţele, unghiile, gâtul. Nu-mi poate fi drag. De câte ori o să se repete chinul ăsta, de aici înainte? Şi câte explicaţii: subtile-răsucite, toate împotriva mea, pentru că am repulsie faţă de el: „Complex de inferioritate, prejudecăţi burgheze, egoism, slăbiciune”… Simte, cred, cât de rece sunt. Cum am râs de St. când mi-a spus: „Mi-e sufletul uscat!”. Să fiu într-adevăr aşa de bătrână? Parcă mi-e paralizat o parte din suflet.

Nu vreau să judec ceea ce mi se întâmplă. Sunt prea în mijloc, n-am distanţă. Când îl resping, R. zice: „Ai să te judeci peste 10 ani. Ai să vezi cum ai fost”… [jumătate de pagină ruptă]

Petroşani, martie 1940

Sâmbătă seara, înainte de plecarea din Bucureşti, la Bebe şi Reny. Bebe pe divan cu o femeie (Teodorescu). Se scoală. Poartă o flaneluţă cu mâneci scurte de tot, ciorapi albaştri de lână şi sandale decoltate.

Richi se miră: „Ce îţi arăţi bicepşii? Vrei să tulburi femeile?” (sau aşa ceva).

— Unde să pun pălăria?

— Pe dulap, e bine?

— Sigur, nici că se poate mai bine

Ne aşezăm comod pe studio. Nu vorbim nimic.

Elena Teodorescu are o faţă deschisă, simpatică, nefardată, pieptănată lins, simplu.

Bebe întreabă: „Ce mai fac tovarăşii? Intelectualii?”.

Şi discuţia se deschide. Matei şi ceilalţi sunt idioţi. Altfel nu se explică ceea ce fac. Greşelile pe care le-au făcut la noi. Lozincile pe care le schimbau de la o zi la alta.

El, Teodorescu, spune: „Maselor nu le poţi da azi o lozincă, mâine

alta. Să intri între ei, ca să-ţi însuşeşti ideile lor, să strigi la întruniri: Trăiască Mihalache, trăiască Ghiţă Pop! Un idiot, un cretin. Câţi tineri nu s-au pierdut aşa”.

— Atunci, zice Richi, nu erau oameni de încredere.

— Erau tineri, elemente care trebuiau formate abia.

— Greşeli se fac oriunde. (Richi)

— Spune-le asta şi celorlalţi, să vedem ce-ţi răspund?

— În nici un caz, eu n-am de gând să-mi schimb ideile de dragul *partidului* [cuvânt anulat ulterior – n. ed.] Convenţia e foarte clară. Am de gând înainte de apare cartea să le-o citesc. Până acum n-au făcut obiecţii.

— La început, ce vrei, aşa e, vor să te atragă. (Gest cu mâna, ca pescarul care trage năvodul).

— O să vedem, zâmbeşte Richi

— Nu există libertate de critică (Bebe). Mecanismul e ăsta. Şeful propune, dacă te vede cam fraier, ca de la el, anumite lucruri. Dacă primeşti, bine, dacă nu, ţi le bagă pe gât cu forţa. Eu m-am pârlit şase ani, ştiu ce înseamnează. Fiecare trebuie să se pârlească, la rândul lui.

— Dar dacă ai dreptate, trebuie să cauţi să le-o dai şi celorlalţi. E o obligaţie. Te-am chemat să vii între ceilalţi, să-ţi susţii părerile. Gândeşte-te, sunt o serie de elemente noi, de tineri care vin acolo şi pe care n-ar trebui, după convingerile tale, să-i laşi să se piardă.

— Îmi reproşezi că nu fac un lucru pe care chiar în momentul de faţă îl fac cu voi doi. Na, amuzaţi-vă.

Se scoală, aduce o revistă, o trânteşte pe birou.

— Reviste surrealiste nu citim.

— Citeşte, idiotule, nu-i surrealistă. Pe două coloane despre lipsa de locuinţe.

Richi: „Păi asta e o chestie tare veche, de care auzeam vorbindu-se acum zece ani”.

— Uite că e nouă.

Vine Reny, cu aerul ei calm, aşa de calm încât ai impresia că ar putea să se prăbuşească toată casa şi nici o trăsătură nu i s-ar altera. Şi-a cumpărat pantofi noi. Ni-i arată. Trece alături. Îşi schimbă rochia, îşi pune un fel de rochiţă de stambă. Se despleteşte, se piaptănă. Nu se uită la noi. Doamne, mamă dragă, să vezi tu comoditate, să vezi ce înseamnează să iei lucrurile aşa cum sunt şi să nu-ţi îngreunezi viaţa în mod inutil. Pe câţi n-aş aduce aici să ia lecţia.

Eu iau.

Mai sosesc şi alţi oaspeţi. Trost cu şampanie, bărbatul Hildei Jerea (singurul titlu de recomandaţie), Şuli Gheorghiu[4] (Ce face? mister! „E un băiat misterios. Ştii, scrie nişte eseuri, dar nu publică. Dar e un băiat admirabil”, spune Reny care la fel afirmă despre toţi prietenii lor că sunt admirabili, cei mai buni băieţi, cele mai bune fete). Agnies,

unguroaica, cu prietena ei de 18, senzaţia serii. Toţi sunt foarte decepţionaţi de ea. Trost îl ia pe Bebe într-un colţ şi râde în hohote: Nu se prinde, zice (nu vrea să-i facă curte). E spălăcită.

Reny, pe săliţa numită bucătărie, prepară farfuriile cu mâncare. Eu le duc în casă. Mezeluri, măsline. Reny fură o bucăţică. Zice: „Şi la băcănie am luat din toate. Am o foame nebună. Te pomeneşti că sunt însărcinată. Aşa e primăvara, ce să-i faci".

Richi stă la masă, în spatele meu, pe speteaza scaunului. Are un aer ridicol, pedant. Băieţii îl iau peste picior. Asta îmi face plăcere şi mă enervează totodată. („Ce, ajungeţi voi la călcâiul lui?" gândesc. Dar îmi dau seama că e într-adevăr ridicol, aşa cum îmi părea şi mie de atâtea ori şi nu voiam să-mi mărturisesc, sau mă certam că-l vedeam aşa). De câte ori mănânc ceva sau sorb o picătură de vin, se miră, îmi face morală. Glumim. Îi spun lui Reny:

— Vezi cum mă terorizează?

— Şi rabzi? Eu de mult l-aş fi azvârlit cât colo.

După-masă, trecem dincolo, unde băieţii care au luat masa se distrează cu ţuică şi vin. Perahim[5] era şi el, ştirb, cu cap de ied (Elisa Sandi), creţ, şi cu ciorapi roşii de lână. (Şi-a scos pantofii.)

Ne îngrămădim pe divan. Tăcere. Pe rând, Bebe, Puiu Perahim, tuşesc, îşi dreg glasul.

— Spune tu.

— Ba tu.

Perahim: V-am chemat ca să vă punem patru întrebări. Răspundeţi numai cu da sau nu.

Prima: Credeţi în necesitate?

Agnies: Ce fel?

— Da, da, da, da, da.

— Credeţi că politica e bună?

— Da, da, nu, da, nu, da.

— Suprarealiştii trebuie să fie...? [şters cuvântul „studiaţi"]

Agnies: Nu ştiu. Întâi de toate, trebuie să ştiu ce sunt suprarealiştii. Ce legătură între ei.

Perahim (enervat şi vulgar): Nu ţin un curs despre suprarealism. Ia cărţi şi citeşte dacă vrei să ştii (e un moment penibil).

— Un artist trebuie să activeze conform convingerilor?

Confuzie, râsete, joc.

Richi, din nou pedant şi ridicol: „Date fiind circumstanţele speciale în care sunt puse întrebările, răspund da, la toate".

Sticla cu ţuică circulă. Richi se uită la mine, face mutre. Mă fac că beau ca să mă aflu în treabă. Vorbesc foarte puţin, toată seara.

După asta jucăm diverse jocuri de societate suprarealiste. Cineva iese din odaie. Ceilalţi aleg un personaj cunoscut de persoana care a ieşit. Charlie Chaplin, de pildă, sau Napoleon, sau Stalin, sau Arsène

Lupin. Cel de afară intră şi începe să întrebe pe rând. Ce-ar fi dac-ar fi… şi înşiră orice-i trece prin minte – masă, pălărie, plajă, poet, instrument muzical, mod de-a face dragoste. Imaginaţia metaforică a jucătorilor începe atunci să lucreze şi se traduce în răspunsuri cât mai adecvate şi mai aluzive sau cât mai năstruşnice.

— Dacă ar fi haină, ar avea pantaloni largi, sau ar fi sărăcăcioasă…

— Dacă ar fi plajă, ar fi o plajă în America.

— Dacă ar fi mod de a face dragoste, ar întinde o floare.

— Dacă ar fi ţigări, ar fi ţigări „Senorita".

Răspunsul „Charlie Chaplin" l-a ghicit Perahim.

După ce ne-am jucat aşa câtva timp, Richi a vrut să plecăm, dat fiindcă se făcuse 12. Ceilalţi nu voiau să plece şi Bebe insista să rămânem.

Richi mi-a şoptit: „Măsura!".

Îmi venea greaţă. Am rămas împreună cu ceilalţi. Reny şi Puiu pe o pernă de la studio, pusă pe jos, cântau un fel de cântec de mahala, romanţe comice, lăutăreşti, cu voci false. Îşi şopteau la ureche, se înţelegeau ce să cânte. Apoi începeau dur: „Marusia-atunci răspunse: nu pot căci am murit" şi altele pe care, regret, dar nu le-am ţinut minte.

Unguroicuţa e rugată să cânte. Se ruşinează, nu vrea.

Bebe cântă: „*Mon mari est parti à la pêche en Bretagne. Et m'a laissé sans un sou. Mais il m'a laissé mon petit trou, et j'en ai gagné, j'en ai gagné. Mon mari est parti* (apoi cu o mică variantă introdusă spontan) *à la guerre en Espagne*".

Richi zâmbeşte niţel ruşinat. Agnies spune o glumă cu o femeie care s-a dus la Voronof ca s-o înfrumuseţeze şi care i-a tras odată pielea feţei, apoi a fost nevoie să-i facă încă o operaţie, i-a tras pielea mai de jos şi a căpătat o gropiţă în bărbie (buricul), a treia oară când i-a făcut operaţia, a căpătat o… barbă.

În odăiţa de alături, Bebe, Gheorghiu şi cel cu nume spaniol. Se înţeapă cu mici aluzii politice. Bebe şi Gheorghiu disidenţi, celălalt, ortodox.

— Aşa cum sunteţi, vă iubim, spune acesta.

— Sentimentalisme.

— Fata asta se uită cu nişte ochi speriaţi la noi, spune Gheorghiu.

— Vi se pare.

— Ba nu, spune celălalt.

— Ascult şi eu ce vorbesc oamenii. Nu am aşa des prilejul.

— Dar ce, trăieşti la mânăstire?

— Nu, răspund eu, stupidă, intimidată, şi nici n-am de gând să merg.

Se desface priza, odăiţa rămâne în întuneric. Bebe spune: „Lasă aşa,

că vreau să mă sărut”. Mă trage spre el şi vrea să mă sărute. Eu întind, nevinovată, obrajii. Bebe zâmbeşte ironic.

La plecare, Reny spune: „He, bărbate, cu mine rămâi tu acasă”, şi-i trage un picior în spate.

La plecare, bem şampania lui Trost. Reny îi face semn cu palma lui Richi, ca şi cum şi-ar tăia gâtul cu un brici: „Jenia, când mustăciosul…”. Richi face un gest care înseamnă: eu mă spăl pe mâini de erorile voastre.

Plecăm cu doi băieţi, apoi ne despărţim. Richi şi cu mine rămânem singuri. Aerul curat al nopţii, ce plăcut. Şi alte lucruri banale. Resimt o surdă ostilitate împotriva lui şi împotriva mea. Am impresia că am fost amândoi, altfel, ridicoli. Când o să mă dezbăr de năravul ăsta groaznic, urmă a orgoliului şi a timidităţii?

A doua zi, duminică. Mă plimb dimineaţa, singură, în Cişmigiu. Privesc porumbeii de la pavilionul cu ape minerale şi copiii care le dau grăunţe. După-masă, vine Richi la mine, sunt brutală, pleacă brusc, apoi se întoarce.

— Trebuie să avem o explicaţie. Ce însemnează gesturile astea? Trebuie să aibă o semnificaţie, nu sunt, aşa, fără sens.

Eu ezit. Nu pot să-i spun toată oroarea…

— Sunt lucruri pe care e mai bine să nu le spunem.

— Repulsia fizică… spune el, după o pauză lungă, e mai uşor de învins decât repulsia morală, pe care am avut-o de multe ori faţă de tine şi pe care am învins-o…

— Repulsie morală? Atunci, cel mai bun lucru e să ne despărţim.

— Nu o lua aşa. Sigur că au fost momente numai, trecătoare.

Mai târziu, cu capul rezemat de tăblie, cu ochii închişi: „Tu nu te gândeşti niciodată că sunt şi eu om. Că sufăr fiindcă ştiu că n-ai să fii niciodată a mea. Că atunci când am nevoie de tine, nu te pot găsi. Nu te gândeşti, niciodată, că de atâtea ori sunt obosit”…

— Ba da, mă gândesc. Mi-e milă, dar nu-mi poate fi tare milă.

Înainte mi-a spus: „I-adevărat şi mie mi s-a părut de multe ori imposibil ca noi doi să ne despărţim. Dar se poate. Când m-am despărţit de Sanda, era omul pe care-l iubeam cel mai mult pe lume, pe care-l adoram… şi, ai văzut, după câteva luni… Eu de prieteni nu mai am nevoie. Munca îmi ajunge. Pe camarazii, pe egalii mei îi văd atât de rar, vezi ce puţină nevoie am de ei. Altceva îţi cer decât prietenie (căldură?). Tu nu te întrebi, de ce aş urmări viaţa ta. E enorm să te preocupe viaţa altuia. Ce nevoie am eu de asta. La urma urmelor, ce să ne ascundem, nu ţinem la celălalt pentru nevoia pe care o avem de el?… Am să te las un an între suprarealişti, să vedem ce s-ar alege din tine”…

[Aici se întrerup însemnările şi câteva pagini sunt umplute cu citate în franceză dintr-un autor care discută despre viitoarea revoluţie –

fără a se indica sursa, dar destul de probabil să fie Malraux.]

Între Petroşani şi Petrila. Vorbesc cu un om, întâlnit în drum. Lucrează la uzina electrică. N-ar intra el în mină, să ştie de bine că mănâncă o dată pe zi.

— Dar muncitorii din mină sunt mai bine plătiţi ca cei de la uzină?

— Nu, tot o formă.

Vis. La casa din Antim, în faţa primei uşi, o cutie de scrisori de o formă ciudată, dublă, foarte încăpătoare. Într-una erau scrisori pentru mine, în cealaltă scrisori vechi, de-ale tatei. Un pachet întreg, legate între ele. Casa nu mai era a noastră, totuşi locuiam acolo. Mama, când i-am arătat pachetul de scrisori, s-a supărat că m-am atins de el. Ce mult mă bucurasem, dând de el. Tata! Am să-l descopăr. Îl cunosc atât de puţin, din amintirile mamei nu mi-l pot contura. Mama: „Acolo sunt scrisori către mine. Nu se poate să le citeşti". Cu atât mai mult! Tata intim, în dragoste, cum o fi fost. O uram pe mama că mi-l ascundea, că-mi răpea acest singur prilej de a-l cunoaşte.

Precupeaţa: N-am joit cu crumpili azi (n-am dovedit să vând atâţia cartofi câţi s-ar fi cerut).

15 martie

Se apropie Paştele catolic. Mare fierbere în piaţă. Gospodinele unguroaice fac târguieli mari. Românii sunt în post. Se vinde peşte sărat. Un ţăran intră la băcănie să cumpere timbre. La farmacie, o femeie cere alifie pentru durere de picioare. Nu pentru ea – pentru altă femeie. A mai cumpărat o dată, dar „nu s-a plătit". Scoate un bileţel murdar: „Spirt camforat, de 5 lei".

Ajutorul de farmacist, ştirb, vorbeşte prost româneşte. „Ei, ce vrei, alţii au cheltuit şi o sută de mii de lei şi nu s-au făcut bine".

Ioanei i-a cumpărat frate-său pământ în Maramureş! 8 jugăre împreună cu al lui. Şi casă. Dar vezi că nu-s bani. O vacă, dacă şi-ar putea cumpăra şi apoi ea, cu cele trei fete, nu mai are nevoie de nimeni. Să aibă numai atâta pământ cât ar putea săpa. „Bătrânul (Alexandru – Şandor, 38 ani) … ştiu eu ce-i trebuie… nu săpat şi pământ. Lui îi place să trăiască ca un jidov, din gheşefturi. Să treacă, ştii, de dincolo aici, marfă, şi de-aici dincolo, ouă, cuişoare. Câştigă cincizeci de pengo într-o zi. Trece, noaptea, Tisa, pe unde-i apa joasă. Înainte avea putere mare, câte 70 de kg trecea. Cum să-i placă lui să lucre. Numai ce primeşte o carte de-acolo şi-mi spune: Ei, Ioană, duce-mă-voi? Dar e al dracului lucru. Cum suntem noi refugiaţi, şi dacă-l

prind ungurii… Rău cu rău, dar mai rău fără el”.

Ioana îmi povesteşte despre Irina – fata mijlocie, de 9 ani. E cea mai frumoasă şi mai cuminte. „Pe ea o iubim cel mai mult. S-a îngrăşat, a căpătat un pieptuţ; că-ţi vine să muşti din el… şi e bună, bună”.

— Dar celelalte fete nu simt că o iubiţi pe Irina mai mult?

— Nu, că doar la toate le dăm la fel, nu la una mai mult, la alta mai puţin. Şi dacă le spun că le iubesc mai puţin, cu atât sunt mai bune.

— Ce râdem seara, când sunt mai liniştită, cu fetele. Spun: „Mamă, mie cât pământ îmi dai? Cui îi dai mai mult?”.

— Cui o fi mai bună.

— Dar Irina e mai frumoasă, ea trebuie să capete mai puţin, eu sunt mai urâtă…

— Lasă că te-oi face frumoasă, când oi fi mare…

Irina spune: „Nu sunt eu mai mare, mamă. Că m-aş duce servitoare, n-aş sta acasă”.

S-au învăţat copiii să vorbească ca momârlanii de pe aici. Merg cu ei toată ziua. Vin seara acasă şi mă întreabă: „Unde fuseşi mamă?” – „Dar tu, unde fuseşi?” – „Eu fusei cu cârlanul la *dgeal*”.

— La 17 ani, fără trei luni, am avut primul copil. Nu Ileana, alta, care a trăit trei săptămâni şi a murit. Vai cum m-am bucurat!

— Te-ai bucurat? Zici c-a murit?

— Ce ştiam eu atunci, voiam să merg cu fetele la gioc. Lisandru era dus după ceva lucru şi când a venit la înmormântare a început să plângă. „Ce plângi, tu acolo, i-am spus, în nouă luni îţi fac altă fată”.

Tot ce povesteşte Ioana, e mimat cu voie bună, cu vigoare. Îi râd ochii, obrajii ca două mere roşii se încreţesc deasupra pomeţilor. Ea se compătimeşte că din cauza muncii e atât de slabă – vreo 80-85 kg. Poartă fustă neagră, plisată, şi o fotă de lână, în faţă cu dungi galbene, roşii, verzi. „Cât de greu îi cu copiii. Şi când sunt mari, nimic n-ai de la ei. N-aş vrea să fie altfel, decât cum am fost eu cu soacra şi cu mama mea. Eu şedeam la un cap de sat şi mama la celălalt, şi nu era zi să nu-i trimet ceva mâncare ce făceam. Ştii bătrânii cum sunt, când le trimite fata sau feciorul, dacă au fecior, li se pare mai bun. Numai ce se suia Şandor pe bicicletă şi îi şi ducea mâncarea”.

— Cui, soacrei sau mamei?

— Mamei. Cu soacra am stat şapte ani împreună, până am plecat la Belghia. Era bună muiere, nu ca alte soacre, tot mie îmi dădea dreptul. Când venea Alexandru beat acasă, amândouă săream pe el şi îl băteam. Ştia ea, cât e de rău asta, că bărbatul ei a vândut vacă care dădea 18 litri de lapte pe zi pentru nişte sticle de bere… tată de 8 copii.

— Şi Alexandru nu dădea înapoi?

— Nu, Doamne fereşte, o dată a aruncat cu farfuria după noi, dar nu ne-a nimerit.

La doamna Virag, nevasta meşterului de pe şantier. Au căpătat o locuinţă muncitorească: bucătărie, odaie, cămară, closet, cotineaţă (în curte, faţă-faţă cu apartamentul). Vatră zidită în bucătărie, sobă de zid în odaie. Fereastră cu „oberlicht" lat, aşa că cele două geamuri sunt şi ele mai joase, mai late, asta dă un aer intim. A pus perdeluţe roz, creţe, care se dau într-o parte şi-n alta. „Io reggelt" (Bună dimineaţa scrie pe şervetul brodat, pus pe perete). Mobilă albă de brad. Doamna Virag, palidă, blândă, vorbăreaţă, bucuroasă de musafiri, vreo 45-48 de ani. Vorbeşte prost româneşte. Când îmi povesteşte despre accidentul de maşină: „Avea greierul scurs, cel care a murit". – Are casă nouă, sunt tineri însuraţi… glumeşte. Pe unde n-a fost ea după bătrânul ei, după cocoşul ei bătrân… oriunde e bine, dacă e de lucru.

— Oh, Doamne, cum ar fi vrut să aibă copii, mulţi copii. Are un singur băiat, însurat, dar când ai unul e ca şi cum n-ai nici unul. Cinci-şase, cel puţin, însemnează să ai copii. Când unul te necăjeşte celălalt vine la tine: „O, mama dragă, lasă, trece…" şi aşa… După mulţi ani, când băiatul avea 13 ani, a căpătat gemeni, dar a trebuit să-i scoată, erau afară din mitră. Ce-a mai plâns. I-a ţinut mult, mult timp în borcan. Se uita la ei (că spirtul tot scădea, şi unde scădea copiii se înnegreau). Erau mari, aveau şi buricul învârtit deasupra capului. Până într-o zi, când nu era acasă, bătrânul i-a luat şi i-a îngropat într-o groapă la şantier. Când a venit ea acasă, se uită sus pe dulap, unde-i ţinea… nu sunt. Bătrânul zice: „Nu ştiu nimic… şi pe urmă… uite, mamă, nu te necăji, prea mult plânjeai, destul te-ai uitat la ei… i-am aruncat".

— Cum fierb cartofii, coniţă, delitin sau laolaltă cu zarzavatul?

Bucureşti, 20 aprilie 1940

Trei săptămâni de Bucureşti… *Meurtres I, II*[6]. Carte de partid, dură, neobiectivă şi un roman prost, cu atitudine confuză de burghez care critică, dar rămâne *înăuntru*. Mai ales vol. II e neiertat de prost, chiar din punct de vedere strict literar. Personaje nelucrate sau lucrate după tipare convenţionale.

Un calm, o maturitate cu care nu m-am obişnuit încă. Orice agitaţie se integrează în acest calm, care rămâne ca un fond constant.

Acum 8-10 zile, capriciu al simţurilor, violent. Dor de S. Am ştiut că dacă-l chem, îmi trece, şi l-am chemat. În parc. Nu-l găsesc. Mă plimb liniştită, sau aproape. Îmi spun: „Am să merg acasă, şi-am să citesc" şi perspectiva asta nu mă întristează prea tare. O iau pe aleea cea mică, din dreapta. Aud: „Marioara!". Mă întorc. S. iese din „closetul public, domni". Poartă un pardesiu strident, albastru.

— Ai fost la pipi?
— Da. Ştiam că tu întârzii totdeauna cu un sfert de oră.
Mergem. Dorul s-a şi stins. Sunt plină, umflată de lacrimi, de un dor mort. Degetele lui sunt galbene de tutun. Pe un deget are un mic neg albicios.
— Ce faci? mă întreabă.
— Sst! Nu te-am chemat ca să vorbim.
— Nimic, nimic nu vrei să-mi spui?
— Nu. Taci. E mai bine.
Mergem.
— Totdeauna când sunt cu tine, mă simt atât de bătrân, nu ştiu cum faci.
— De ce? Pentru că a trecut atâta timp, pentru că sunt veche?
— Nu, asta ştiu totdeauna…
Vorbim politică […pagină pierdută din arhivă].
…Mergem la „Rond” la o cofetărie.
S. mănâncă plăcintă cu cremă şi-şi dă totodată arama pe faţă. Se desface, se debutonează.
— Scriu în fiecare zi. Credeam, la început, c-o să fie un roman de 3-400 de pagini. O să aibă peste opt sute. Pe măsură ce-l scriu, mi-l bate la maşină domnişoara de la gazetă. *Cârtiţă* o să-i spună. E scris uscat, ca un proces-verbal. Cred că o să fie foarte bun. Poate o să fie o tâmpenie, nu ştiu. Romanul burgheziei. Bărbaţii cu afaceri: petrol, bursă – femeile cu dragoste.
— Copii, bătrâni, ai în roman?
— Nu, deloc. Doar dacă nu s-o naşte vreunul până la urmă. (Râde) Am scris şi poezii, cu totul altfel decât cele de până acum. O să scot un volum, *Iarba fiarelor*. Sunt foarte bune. Am citit într-o duminică la Lovinescu. Erau acolo oameni care se pricep şi le-a plăcut foarte mult. Anunţasem că o să citesc şi se adunase atâta lume că nu mai aveau loc în odăi. (Tot ce spune e neatins de ironie, sau de jenă. Continuă în felul ăsta până la urmă, fără să priceapă privirea mea de batjocură stăpânită).
— Hai, Michi, nu vrei să plecăm împreună?
— Unde?
— În Portugalia, să zicem.
— Nu mă tentează.

Am uitat să notez, odihna pe bancă, lângă lac. Fuma, am încercat să fumez şi eu.
— Trage de la lac. Hai să plecăm
— Pe bătrâni îi trage. Eu nu sunt bătrân… Ştii, Michi, ce bătrân mă simt când mă uit la băiatul meu.
— Are şi prietene?

— Nu. Are una care e într-a 7-a, merge cu ea la cinematograf. Pe urmă o duce la cofetărie şi o conduce acasă. Cred că se culcă cu bucătăreasa.

Pe bulevardul Maria, spun: „Mergi frumos, nu mă ţine de mână”.

— Aşa! Ei bine, vezi, când trec cei doi domni am să te sărut.

Mă zbenguiesc, râd alintat, tare, sunt numai cenuşă, numai cenuşă, totul e îngrozitor de grotesc, de penibil, jur că n-am să-l mai văd niciodată.

— Mă simt atât de departe de tine, eşti aşa de străin.

— N-am să mai viu niciodată, când ai să mă chemi.

E furios. Îmi pare rău că i-am spus. Poate îşi dă seama ce-am vrut să spun. Poate suferă. Nu mi-e milă, fireşte, dar sunt tipul laş, care nu poate suferi să supere pe cineva. Ne împăcăm. Mergem mai departe.

— De ce nu mă chemi şi tu o dată la tine, la un ceai? Zâmbeşte. Îmi face greaţă. Aş vrea să mă despart de el cât mai repede.

— Hai să te culci cu mine, hai, zău, de ce nu vrei? Dacă nu vrei, vin astă-seară la voi… Să turbeze alţii mai bine, de ce să turbez eu!

— La revedere.

— Vin, să ştii. La nouă fix sunt la voi.

Plec. O iau pe chei. După câtva timp, îl văd în urma mea. Mă sperii. Dacă într-adevăr, nebunul…

— Ce e? Ce-i cu tine? De ce vrei să-mi faci rău? De ce nu mă laşi?

— Te las numaidecât. Am vrut să te mai văd niţel. Merg la gazetă pe-aici.

…„Tot răul spre bine”, cum spune străjerul din fişa psihologică a lui Richi.

Şi material de observaţie, şi leac definitiv.

Prima sâmbătă de întâlnire cu băieţii la Richi. Frig. Înghesuiţi pe divan. Lângă masă, D. Pe scaune Richi, eu. În fotoliu, Profesorul. D.C[orbea] citeşte. Versuri simple, puternice, cu ţărani, ogor, uzină, sânge, impozite, război. Versuri directe, fără artificii, dar şi fără prea multă artă. În primul moment, m-am entuziasmat sincer. Citeşte frumos, cu accent moldovenesc. Atmosfera de simpatie din jur. Foarte frumos, am spus. Acasă, lectura mi-a domolit entuziasmul. Suntem prea bătrâni, prea rafinaţi, ca să acceptăm integral, susţinut, asemenea poezie. Poate că intră şi un pic de regret, de invidie, că n-o să putem fi niciodată atât de simpli, de tineri. Poate că o acceptare totală, ar însemna un implicit refuz al artei rafinate, aşa cum o facem noi, o recunoaştere a inoportunităţii ei. Ar însemna sinuciderea noastră ca artişti. Norocul nostru e că lucrurile nu stau chiar aşa. E loc, în epoca noastră, pentru *toate glasurile, care nu cheamă trecutul*.

L. e tăcut, are un cap lunguieţ, negru, de egiptean. St. are un cap umoristic. C. osos, pământiu, „istratian”. M. masiv, comunicativ, cu

încheieturi groase, cu mâini şi picioare mari, cu zâmbet naiv de copil, când ascultă unele versuri şi cu multă ordine în idei. G. e rece ca un limax. Are ochi bleu, un profil moale, deşi nasul e mare.

La Bebe. Reny în pat, bolnavă de pe urma unei sarcini întrerupte cu injecţii, care nu şi-au făcut efectul complet. Poartă o cămaşă de noapte ţărănească. E netedă, ca o marmoră vie, şi senină, şi uşor semită, şi foarte femeie, deşi spune: „Futu-i mama lui” despre bebeul pe care ar fi putut să-l aibă lângă ea, şi ar fi scâncit. Au! Oau!

Bebe, trântit pe pat, citeşte *Arsène Lupin*. Pe urmă citeşte *Jurnalul*[7]. Râd de mine, cât sunt de naivă. Cred că Arsène Lupin e în fascicole, că are continuitate.

— Trebuie să te cultivi şi tu, spune Reny.

Vorbim despre filme. Reny zice că *Ultima aventură a lui Sherlock Holmes* e „grozavă!”.

Pe urmă plânge că-i e foame. Nu ştie ce are voie să mănânce. Mai târziu capătă un borcan cu niţel compot pe fund. Suferă de „flatus ventori”, adică umflătură de maţe. Mă scol să plec. Întreb dacă poate veni şi R. să o vadă.

— Dacă o să fie cuminte.

— Ce înseamnează dacă o să fie cuminte?

— Ultima oară când a fost la noi, nu ne-a plăcut deloc.

Şi Bebe începe: „A stat ca la teatru. Şi nu numai asta. Se simţea obligat să-ţi atragă atenţia: Aşa e la ei. Acum o să urmeze cutare lucru. N-a venit într-o casă de nebuni. Toată lumea a observat, nu numai eu. Mi-era penibil şi pentru noi şi pentru tine. Ce-ţi ţii căcatul ăsta pe cap?”.

Reny, eu: De ce vorbeşti aşa de prietenul tău?

— Ce, tu nu ai cap? Trebuie să vezi totul prin ochelarii lui. Sunt convins că-ţi face rău.

Eu îl apăr pe Richi, aşa cum susţine funia pe spânzurat. Nu pot pleda cu convingere, pentru că am avut aceleaşi impresii ca şi ei, în noaptea aceea. Mă simt, totuşi, obligată să-i iau apărarea. E prietenul meu.

Spun: Pretinzi că a stat ca la teatru. Ce vrei, e natural să se fi simţit *în afară*, să fie tăcut, să nu poată lua parte.

— Nu asta m-a deranjat. Nu-i pretind să fie la unison cu noi. Putea să tacă toată seara, dar să nu vorbească aşa cum a vorbit.

— Tu ştii cum e el, pedant, profesor din născare, trebuie să-l iei aşa cum este.

— Nu-mi spune tu mie cum e R., îl cunosc de cincisprezece mii de ani.

Apoi politică: că îmi face rău, că ce nevoie am eu de „tâmpiţii” ăia.

— Eu nu găsesc că sunt aşa tâmpiţi, cum îi lichidezi tu în două

vorbe. Nici M.S. nici ceilalţi.

— Să-l vezi pe M.S. în diverse împrejurări. Ce spune azi, cum îţi justifică un lucru, ce spune altădată, cum îţi justifică contrariul. Dacă ţi s-ar spune: scrie cutare poezie, pe cutare temă, ai putea să scrii? Nu? Arta e liberă, va să zică. Ei bine, nu mă întâlneşte domnul M.S. o dată şi-mi spune: „Nu-mi place, nu-mi placi … [text lipsă]… vreau să spun cel care trebuie. Ce nevoie ai de ei? Tu nu te poţi informa singură, nu poţi judeca, nu poţi fi scriitor?”.

— Bebe, tu care ai avut o activitate, care ai cunoscut oameni, care ştii cum gândesc şi cum lucrează, lucrurile astea ţi se par de la sine înţelese. Nu mai ai nevoie de ele. Dar, mie, îmi lipsesc. Ţii minte, acum un an când ne-am întâlnit, ce sufocată eram de singurătate, de timiditate. Trebuie să miros şi eu, să ascult.

— Miroase cât vrei, ascultă cât vrei, dar nu te angaja. Rolul tău e să scrii.

— Dar vezi că dilema e asta: dacă nu lupţi, nu te transformi aşa, ca să poţi scrie cum trebuie.

— Ştii destul, ca să scrii pentru cei care nu ştiu cât tine.

A doua zi, îi spun lui R.: „Reny e bolnavă, în pat. De trei săptămâni”.

— Da? pot să merg şi eu s-o văd?

— Nu cred

— A… e mai bine să nu vină bărbaţi.

— Nu, nu bărbaţi. Tu. Eşti indezirabil la ei.

— Cum? (Capul lui antipatic, orgolios, dispreţuitor).

— Da, nu le-ai plăcut în seara aia.

— Când n-au oamenii ce face, când nu mai fac *nimic* adică, se ţin d-astea. Şi ce-i zâmbetul tău complice? M-ai apărat, cel puţin, cum trebuie?

— Mai întrebi?

— De ce nu? Tu ştii cum te porţi; o dată aşa, o dată aşa…

Atmosferă glacială. Nu mă mai întreabă nimic. Orgoliul îl apără bine de tot, îi ţine cald, îi ucide curiozitatea. Altul ar fi întrebat: Cum? De ce? Şi-ar fi recunoscut sau nu şi-ar fi recunoscut greşelile. El trece cu suveran dispreţ pe deasupra. Îl urăsc pentru vanitatea lui fără limite, pentru lipsa de supleţe în relaţiile cu oamenii. Dar aşa trebuie să fie, şi ciuda mea e tot aşa de puerilă ca atunci când mă înfurii că întrebuinţează neologisme pedante: nud, infim… Cum spune el: „Mie nu-mi strică” (ceea ce-i excesiv). Numai că eu nu trebuie să uit niciodată că mie poate să-mi strice, şi să mă ţin în gardă.

R. Spune că „năpârleşte”. Trece printr-o criză spirituală. Se observă la maximum. Conflictul dintre gândire şi acţiune îl trăieşte acum intens, dramatic.

— Întrebarea e dacă reflectă un conflict al epocii sau dacă e un

conflict personal. În cazul din urmă ar avea numai valoare de adâncire, de conturare, de îmbogăţirea care urmează crizelor.

— Nu ştiu dacă am să mai fiu printre voi... Înţelegi că eu trăiesc crizele spirituale intens, aşa cum le trăiesc alţii pe cele psihologice. Acum geniul nu mai are, ca înainte, conştiinţa că e o fiinţă excepţională. Înainte îşi spunea: sunt geniu, e natural să nu fiu înţeles acum, poate mai târziu. Acum ştii că vezi tot realitatea ca şi ceilalţi oameni, numai că o vezi *total*, şi oamenii ceilalţi văd numai părţi. Mă simt atât de singur, nu găsesc un om cu care să mă pot înţelege altfel decât pe muchie, pe o latură, pe o linie.

Scrâşneşte din dinţi, tremură, cere să-i spun o poveste, să-l odihnesc. Îi povestesc că am văzut o turturică bolnavă. Avea puroi în gât. Doctorul i-a făcut o pensulaţie şi ea a stat cuminte, n-a spus nici cârc.

— Asta-i poveste? Cu puroi? Frumoase poveşti o să spui copiilor tăi....

Cornii, cu frunzele aurii, sunt înfloriţi în toate părţile, în parcuri, la Şosea, zambile, narcise galbene. Un pom, un cais probabil, a înflorit şi el. Copacii sunt de-abia înmuguriţi.

...

Într-o noapte, caloriferul a râs
Cu dinţii lui rari şi galbeni.
Eram cu mâna pe clanţă,
Gata să cobor între oameni.
Nimic nu mă putea opri.
Inima o pornise înainte
Şi se rostogolea pe scări în jos
Ca o ploscă umflată, de vinul
Tare, al vieţii.
Numai hârca mea rămăsese
În urmă, sus, în odaie.
Degetele zăceau pe clanţă. Capul s-a-ntors.
Caloriferul mi-a râs, cu dinţii lui
Galbeni şi lungi:
Degeaba te duci.

O albină s-a aşezat pe rama geamului deschis, şi-i suge cleiul de la încheieturi.

Bebe: când eşti cu ei, ai impresia că faci ceva. Îţi freci mâinile, eşti satisfăcut. Dar nu faci nimic. Sigur că e mai uşor decât aşa, ca acum: nu ştii ce să faci şi nici iluzia asta nu ţi-o mai dau.

Pierre Curie:

„Il nous faut manger, boire, dormir, paresser, aimer, c'est-a-dire toucher aux choses les plus douces de cette vie, et pourtant ne pas succomber. Il faut qu'en faisant tout cela, les pensées antinaturelles aux quelles on s'est voue restent dominants et continuent leur cours impossible dans notre pauvre tête. Il faut faire de la vie un rêve, et faire d'un rêve une réalité”[8].

Ioana: Să vă dau socoata. Ei, a-nceput să lucreze Lisandru al meu. Două şuturi unul după altul. De la 10 seara la 2 după-masă. N-am mai

ştiut ce-i cu el, că nu vine acasă. Pe urmă a venit un om, l-a trimis el să-mi spună că rămâne şi la al doilea şut.

— E voie să lucreze 16 ore în şir?

— Nu, la Petrila nu-i voie. Dar la puţul ăsta nou s-a putut că nu sunt mineri.

…

Doamna avocat Kahane la Florica, într-o seară. Are o faţă mică, rotundă, obosită. Ochii clipesc nervos. Accent puţin moldovenesc, îşi alege cuvintele: „Nu, nici eu nu merg niciodată singură la băi. Pentru un bărbat e mai uşor să lege cunoştinţe, dar o femeie… Câte nu poţi păţi cu cunoştinţele astea. Să vezi ce am păţit noi într-o excursie. Eram cu bărbatul meu, la Dobreşti şi voiam să luăm o maşină spre Scropoasa. O pereche, oameni foarte drăguţi, s-au oferit să meargă şi ei. Domnul părea că se pricepe foarte bine la automobile. Călătorise enorm. Bine, şi noi am călătorit mult, dar nu pe unde fusese omul acela, prin Scandinavia, Danemarca, mai ştiu eu pe unde. Am făcut nişte fotografii împreună. Ne-a dat adresa lui din Bucureşti unde să i le trimitem. Avea un nume polonez, rusesc, aşa ceva. Într-o bună zi, ce crezi că ne spune un prieten care ne văzuse fotografiaţi cu tovarăşii aceia de drum. Ştiţi cu cine aţi fost împreună? – Cu cine? – Cu şoferul lui Bragadiru. Închipuieşte-ţi! Şi o domnişoară, o prietenă de-a mea, a păţit la fel. Era într-o vară la Covasna. Singură, nu avea rude, prieteni, şi s-a distrat tot timpul cu un tânăr foarte curăţel care dansa, vorbea franţuzeşte. La Bucureşti, merge o dată la coafor şi de cine dă. Chiar tipul în chestie. Era coafeur. Ce zici? Penibilă situaţie, nu-i aşa?”.

Duminică 12 mai 1940

Armatele germane înaintează în Olanda şi Belgia. Apărarea în Olanda e paralizată de trădare şi de metodele germane de a debarca trupe cu avioanele şi cu paraşute. Sistemul de apărare întemeiat pe canaluri şi inundaţii dă greş. Rotterdamul e ocupat. Liège-ul cedează. În Italia, campanie de presă şi manifestaţii de stradă contra aliaţilor (în urma publicării unui document oficial despre repercusiunile controlului aliat asupra economiei).

Luni 13 mai

Se angajează o luptă uriaşă în Belgia. Nemţii trec Meusa. Regina Wilhelmina, principii Iuliana şi Bernhard se refugiază la Londra. Se schimbă guvernul englez; Churchill e prim-ministru.

D. Hull, ministrul de externe al Statelor Unite, cere sporirea înarmărilor. Iniţiative se ivesc în favoarea modificării legilor care

împiedicau ajutorarea aliaţilor cu arme.

Marţi 14, miercuri 15 mai

Olanda capitulează. În provincia Zeelanda, luptele continuă între aliaţi şi germani. Germanii intră în Haga. Lupte în jurul Sedan-ului… Situaţia e serioasă dar nu critică (Paris).

Joi 16 mai

Germanii înaintează în Franţa. Reynaud: „Cunoaştem bine pericolul. Zilele şi lunile ce vin sunt hotărâtoare pentru secole în viitor”.

Roosevelt adresează un apel lui Mussolini, cerându-i să menţină pacea. Roosevelt cere Congresului credite în valoare de un miliard 182 milioane dolari pentru înarmări. Propunerea aprobată şi de fruntaşii opoziţiei republicane pare că asigură realegerea lui R.

Vineri 17 mai

Germanii ocupă Namur în Belgia. Marele comandament german anunţă că au străpuns şi linia Maginot pe o lărgime de 100 km. Parisul precizează că sunt fortificaţii din nordul liniei Maginot. Churchill vine la Paris. Consfătuire cu Reynaud şi cu generalissimul Gamelin. Ordin de zi cu lozinca: „Învingem sau murim. Dar trebuie să învingem”. Guvernul belgian instalat la Ostende. Germanii intră în Bruxelles.

Sâmbătă 18 mai

Lupte pe Sambre şi Oise. Francezii comandaţi de gen. Gamelin. Lupte violente. Remanierea cabinetului, Reynaud e şi ministru de război.

20 mai 1940

Cea mai mare bătălie din istorie. Luptele de pe Meusa. În două-trei zile, germanii au cucerit Olanda toată, care a capitulat, şi trei sferturi din Belgia. Au pătruns în Franţa. Au făcut o pungă în apărarea franceză. Au ştirbit forturile înaintate ale liniei Maginot. Bătălia are loc acum în regiunea Sedanului şi mai jos, la Saone. Nemţii au pus în bătaie 2.500-3.000 tunuri. Englezii spun la radio că grămezile de nemţi căzuţi erau înalte de 1 metru jumătate. Tancurile germane au primit ordin de la înaltul comandament să treacă peste propriile lor

cadavre, dar să înainteze. Francezii vor să-i încercuiască pe nemţi din flancuri, să le taie legăturile. Ordinul de zi al generalului Gamelin: trebuie să învingeţi sau să muriţi. Pregătesc oamenii pentru înfrângere.

Dacă nemţii pierd bătălia, au pierdut şi războiul, dacă noi o pierdem, nu înseamnează că am pierdut şi războiul.

Nemţii retransmit pe posturile lor intrarea trupelor în Bruxelles. Atârnă steagul lor pe palatul regal. Primarul oraşului îi asigură că, în interesul populaţiei, va respecta regulamentul de la Haga, privitor la ocupaţie.

Aseară, după radio-jurnalul din Londra, în româneşte – sau mai bine zis, în cadrul lui – Tantzi Cutava-Barozzi a spus câteva cuvinte, dragilor ei concetăţeni: „Bună seara, aici Tantzi. Chiar ea. Ei, ce să vă mai spun. A venit primăvara. Flori peste tot. N-am mai putut de admiraţie, zău, în faţa englezilor. Cum au ţinut ei şedinţele în parlament, cu uşile vraişte, în faţa întregii lumi. Săptămâna trecută, ne-am schimbat, şi noi, şi voi, guvernul. Avem acum cel mai superb guvern care există. Aşa, dom-le, cum spuneam, a venit primăvara. Unde te uiţi, flori. N-am mai putut rezista şi mi-am cumpărat şi eu o tocă[9], toată numai din flori albe de cireş, cum spune nemuritorul nostru poet Eminescu. O port chiar acum, în timp ce vă vorbesc la microfon. Dar, n-am înnoit-o azi, ci la 10 Mai, când am ciocnit la legaţie, în sănătatea iubitului nostru rege. Să ne trăiască!”.

Generalul Weygand a fost numit şeful marelui stat major francez şi comandantul suprem al apărării naţionale. Generalul Pétain a fost adus, acum câteva zile, din Spania şi numit vice-preşedinte al Consiliului de miniştri.

În *Timpul*, la colţul Evangheliei, Al. Lascarov-Moldovanu scrie despre Femeia în Evanghelie. Cităm: Femeia, „acest templu de viaţă, sălaşul vieţii înseşi, ajunsese până la venirea Mântuitorului, într-o stare de totală decadenţă şi degradare. Aproape nu mai rămăsese nimic din frumuseţea şi nobleţea de la început. Domnul Hristos, în săvârşirea planului mântuirii noastre, putea să se întrupeze cum ar fi vrut – având la sine toate puterile – şi Stăpân fiind asupra propriei Sale creaţiuni. Ar fi venit pe norii cerului – s-ar fi arătat dintr-o dată în statura sa dumnezeiască – ar fi venit cum ar fi voit… Domnul Isus Hristos întrupându-se prin femeie (se înţelege în chip suprafiresc) avea să cureţe şi să înnobileze din nou «templul» atât de pângărit şi de minat. Începând cu sfânta Maică Fecioară, acest «templu de viaţă» avea să-şi recapete şi însemnătatea şi frumuseţea şi nobleţea, atât de greu atinse prin urmările funeste ale păcatului”.

21 mai 1940

Aseară la familia ing. Vitali Brin. Material de viaţă burgheză

Servitorica toantă râde, se zăpăceşte, fuge s-aducă cheia să ne descuie poarta. Intrăm în grădină. Uşa casei e încuiată. Aha, îşi aduce aminte! Fuge să descuie şi uşa.

În hol, ne primeşte domnul, în papuci. Făcuseră paturile, voiau să se culce. Doamna nu apare încă. Strânge patul.

— V-am deranjat, sigur, v-am deranjat. Poate voiaţi să ieşiţi. Domnul mi-arată, cu gest mut, papucii. E mic, galben, tăcut, cu o faţă de japonez şi ochi pătrunzători. Are un zâmbet curios. Nu poţi ghici ce gândeşte.

Intrăm în dormitor. Pat-divan lat, de două persoane, fotolii, radio, dulap compus, câţiva maci artificiali într-un vas, sus, pe dulap. O icoană a Mântuitorului agăţată în colţ. O candelă mică, aprinsă.

Doamna se agită. Vrea să meargă să strângă în sufragerie. De ce? Stăm foarte bine în dormitor. Domnul îmi pune numaidecât în poală albumul cu fotografii, (cele mai multe făcute de el). Fotografii din timpul studenţiei lui la Dresda, o excursie la Meissen, alta la Toulouse. În februarie, cu pălării de pai, întinşi în iarbă. Fotografiile părinţilor lui. Mama soacră cu *pince-nez*, urâtă, osoasă. Tatăl slab, cu tendoanele gâtului în relief, cu un păr alb, ca o aureolă. Figură clasică de dascăl. A fost profesor la liceul din Soroca. Sora, tot cu *pince-nez*, tot urâtă, tot profesoară. Casa lor din Soroca, aproape de malul Nistrului. Se vede şi ţărmul rusesc.

Domnii ascultă radio, Bucureşti, Londra, ultimele ştiri, bătăliile dintre Sambre şi Oise. Doamnele vorbesc despre rochii.

Apoi, doamna Brin se cufundă în subiectul copii, şi nu mai iese. E în elementul ei. Vorbeşte despre Costel, băieţaşul de patru ani, care doarme alături, în „recamier” (aşa se numesc studio-urile în Ardeal).

Între fotografii, doamna în primele luni de sarcină, doamna cu burta mai mare, şi mai mare. Toată doamna e mică, cât un dop. Îmi vine până la umăr, cu toate tocurile înalte pe care le poartă. Doamnele trec în sufragerie. Mi-o prezintă pe mama ei, venită pentru o lună în vizită, din Braşov. Femeie uscăţivă, cu o expresie cinstită, de om drept. Legată cu un bariş la cap, îmbrăcată cu o rochie simplă. Are 54 de ani, dar arată de 65. Femeie muncită. A avut 6 copii şi pe toţi i-a crescut, fără nici un ajutor. Nu putea să sufere s-o ajute cineva. I se părea că ceilalţi numai murdăresc. A fost rău bolnavă, anul acesta, ficat şi inimă.

— Acum las, las, nu mai lucrez aşa.

— Zău, mamă, gândeşte-te mai mult la inima dumitale, nu la covoare. Să vedeţi, cum intră cineva la ea, numaidecât cu măturica, i se pare că s-au prăfuit lucrurile. Ce-o rugam, când locuiam la Braşov,

să lase să-i spele femeia mea. Aveam bucătăreasă şi fată la copil. Când o trimiteam pe Ilona… „Stai, stai”, n-o lăsa să intre, că avea picioarele murdare. O poftea pe scaun, îi dădea cafea, dar nu lăsa să-i spele. Stau la începutul Scheiului, dar nu sunt scheieni, nu, Doamne fereşte. Bătrâna e originară din Măieruş, jud. Braşov şi tatăl tatălui e venit din Dobrogea, Sfetea (sau Şteflea).

— Scheienii se spune că sunt bulgari, aduşi când s-a construit Biserica Neagră. Trocare sau scheieni. Tatăl doamnei Brin i-a povestit că se numesc trocare pentru că lucrau cu nişte ciocănaşe, dantele, pe dosul troacelor. Mulţi sunt beţivi, scandalagii. Dar sunt şi scheieni între scheieni. Cei mai mulţi au porecle, nu nume, şi aşa se cunosc între ei („ponoase” spune bătrâna în loc de porecle). Femeile poartă veni (vană) în spinare, un fel de coşuri de scânduri. Ei nu aveau prieteni în Schei. Se salutau, se ştiau din vedere, dar să fi venit la ei în casă băieţii din Schei, nu…

Despre Costel. Înainte de a se naşte. Cum s-a măritat, a vrut să aibă un copil. S-a vorbit cu doamna Stahorski să aibă copiii în acelaşi timp. Aceea era tare fricoasă. Voiau să ducă sarcina în acelaşi timp. Ea a plecat cu bărba-su la Soroca. Erau în primele luni, şi nu… s-a prins. Cealaltă, măritată de 4 ani, bineînţeles că a rămas numaidecât gravidă. Când s-a înapoiat din Soroca, se întâlneşte într-o zi cu dânsa. – Purta un coş cu fructe.

— Cum te simţi? o întreabă doamna Stahorski.

Ea uitase despre ce e vorba.

— Foarte bine!

— Şi nu mănânci fructe, nu ţi-a prescris doctorul? Mie nu-mi dă voie să iau purgativ.

— Nu, de ce? Dimineaţa, fructe?

— Păi, dumneata nu eşti gravidă?

— Nu, n-am rămas.

Ce să vezi? s-a făcut foc. Ea era de o lună jumătate însărcinată. Nici n-a mai vorbit cu ea. Dar nu trece o lună şi rămâne şi doamna Brin însărcinată. Scriu părinţilor, la Soroca, de la părinţi află părinţii lui Stahorski, şi aşa află şi doamna Stahorski. Ei bine, de când a aflat că e gravidă a început duşmănia.

— Cum duşmănia?

— Duşmănie de mamă. Că eu o să nasc mult mai devreme, că băiatul meu o să fie mare şi dumneata o să faci unul mic, că eşti aşa de mică.

Pe la patru luni, au început să lucreze rufe, boneţele, pentru copii. Doamna St., zgârcită, croia cogeamite rufe.

— Dar ce le faci aşa mari, o să se încurce copilul în ele.

— Ei, madam Brin, (şi madam Br. Se umflă în guşă, vorbeşte gros şi o imită) eu o să am un băiat mare, dumneata eşti mititică.

De zgârcenie le făcea aşa mari, voia să-i ajungă copilului până la 10 ani. O femeie tare veninoasă. Credea că o să nască cine ştie cât înaintea mea. Mă întâlneam cu ea pe stradă.

— Ei, ce se aude, madam Stahorski?

— Ce să se audă, nimic încă.

Mi se părea că n-o să mai nască niciodată. Într-o zi, era de Paşti, sun la ei; cine deschide, mă-sa.

— Ce face doamna Stahorski?

— Păi, e mai bine.

— Cum, mai bine?

— Păi nu ştii, a născut un băiat.

M-am repezit înăuntru, am luat copilul în braţe şi n-am mai putut spune nimic, aşa plângeam. Nici n-am felicitat-o, nimic. Plângeam, mă uitam la copil şi mă gândeam, oare şi eu o să am un asemenea băiat, când o să se întâmple asta, o să se întâmple oare? Am întrebat-o cum a născut, şi a fost bună, săraca, a spus: „A, cum să fie, mai nimic, să n-ai nici o grijă”.

Şi pe cât de greu a fost la ea, la mine a fost mai greu. Făceam gimnastică regulat, plimbări în fiecare zi. Urcam Dealul Furcilor în fiecare seară. Eram în luna noua, abia mai puteam merge. De şezut nu mai puteam şedea. Ajunsese copilul jos de tot. Vine Tali acasă, îl întreb: mergem la plimbare? Nu, sunt obosit, du-te singură. Şi, mă duc eu, aşa, plină de curaj, în sus, în jos, abia mă puteam mişca. Când sunt aproape jos, alunec, sunt gata să cad. Simt ceva în burtă. Mă gândesc: Doamne, dacă alunec, cad jos şi nasc aici pe stradă. (râde). Aşa credeam eu că se naşte, aşa uşor. Totuşi merg înainte, ajung acasă. Am o presimţire că astă-seară am să nasc. Mă apuc să spăl cu spirt o oală mare, aşa cum mă învăţase doctorul, că să am apă pentru spălat copilul. Toli spune: „Ce, te doare? De ce pregăteşti apa? Laşi totul pe primus şi când o fi nevoie, fierb eu apa”.

— Nu, nu mă doare, dar vreau eu să fie totul pregătit.

Cer lui Agnes să-mi facă focul la baie, să mă scald.

— E târziu, coniţă, 9 jumătate, până fac focul e zece. Faceţi mâine dimineaţă.

— Nu, astă-seară vreau să fac. Intru în baie. Mă scald. Mai fac ceva gimnastică în timp ce mă scald. Ridic picioarele, mişc umerii. Probabil m-am agitat prea mult. Când mă întorc în dormitor, Toli citea tocmai nişte poezii. Vreau să mă aşed în pat, că nu mai puteam dormi întinsă. Îmi îngrămădeam multe perne la spate. Mi se părea teribil de jos, patul nostru, atunci, că îmi venea greu să mă aplec. Zice Toli: „Hai să-ţi citesc ceva despre Stelian Popescu”. Tocmai îl înjurau pe atunci. Când vrea să înceapă să citească, simt că-ncepe să curgă din mine ceva cald. Era apa care se scurgea. Se spărsese casa. Eu nu ştiam ce înseamnează asta, nici Toli, credeam că aşa trebuie.

— Te doare? m-a întrebat el.

— Nu.

— Ei, n-o fi apa (credea că e urină, în ultimele zile îmi reţineam foarte greu urina).

— Aşi, Toli, e apă.

Toli bate din palme, bucuros. Va să zică, o să naşti foarte uşor. Apa curgea. Am umplut un vas şi l-am vărsat, alt vas. Toli era somnoros. M-am sculat eu din pat, şi m-am târât aşa, cu căldarea între picioare, până-n bucătărie s-o trezesc pe Agnes, să meargă după Matilda Schwalb. Atunci s-a scurs şi restul de apă. Copilul a rămas în uscat. Agnes era o fată de 28 de ani, ce ştia ea.

— Dar nu naşti, coniţă, pe mama a durut-o mult.

— Tu, du-te şi ad-o pe Matilda. Până să vină sora, au început durerile. Când a venit şi a aflat ce-am făcut, mi-a spus: „Ei, atunci culcă-te, că mai ai până să naşti". Pe Toli l-a trimis în altă odaie, ea s-a culcat alături şi m-a lăsat singură.

— Şi n-ai trimis atunci să mă cheme.

— Nu voiam s-o supăr pe mama, din cauza inimii. Toată noaptea m-am chinuit. Dimineaţa, când a intrat Toli în odaie, n-am mai putut, am izbucnit în lacrimi:

— Aşa, pe mine mă doare, şi tu dormi.

A venit apoi doctorul. Era 8 dimineaţa. Parcă am văzut intrând pe Dumnezeu. M-a cercetat – „Ei, doamnă, până la ora nouă am terminat. S-a făcut 10, 11, ora prânzului şi copilul tot nu ieşise. Coborâse jos de tot, aproape că îl vedeam şi eu, dar nu aveam putere să mă forţez să-l dau afară. Eram sleită de durerile din timpul nopţii. Ce mă ruga doctorul: „Screme-te, doamnă, ca pe closet, doamnă". Venea Toli: „screme-te, Viţo!" Şi eu nu puteam. Mi-a pus cizme de pânză cu urechi, ca să trag de ele, să mă opintesc. Degeaba. Părul mi-era ud, parc-aş fi ieşit din baie. Abia mai puteam respira de balonată ce eram. De o zi şi o noapte nu urinasem. Mi se făcuse o umflătură într-o parte. Mai aveam şi două kilograme de apă de la clisme în mine. Nu mai puteam suporta chinul. Nu mai îmi păsa nici de copil, nici de Toli, nici de mine. Preferam orice, să mor, numai să se sfârşească odată. De la 7 dimineaţa până la 11 noaptea a stat doctorul lângă mine. – „Mă aşteaptă nevasta la prânz". După-masă: „Trebuie să merg la sanatoriu". Seara: „Mă aşteaptă nevasta la cină". Şi eu nimic.

Îi era frică doctorului să nu se sufoce copilul. I-a spus încet lui Toli, în nemţeşte: „Acum o narcotizăm şi o tăiem". Îşi pregătise instrumentele, le fiersese. Aşteptau pe tavă, în bucătărie. Agnes, obosită de nesomn şi alergătură, nu şi-a dat seama şi a şters instrumentele cu o cârpă de bucătărie. Nu mă mai puteau opera. Doctorul se învârtea disperat. Îşi frângea mâinile. „Ce ne facem. În zece minute moare copilul".

— Ai curaj? a întrebat pe Matilda.

Şi să vezi că a avut mai mult curaj decât doctorul. Au făcut o ultimă încercare. M-au aşezat cu capul în jos şi un picior pe doctor, unul pe Toli şi Matilda a băgat mâinile şi a tras capul copilului afară. În clipa aia mi s-a făcut bine. Am simţit cum mă loveşte cu piciorușul şi iese. Am ştiut că trăieşte. Eram fericită.

Copilul, l-au înfăşurat în capotul meu roşu şi l-au azvârlit pe canapea. Pe mine m-au spălat, m-au îmbrăcat, m-au aşezat, ca pe-o regină, în patul proaspăt înfăţat. Şedeam ca o prinţesă. Cred că niciodată n-am să fiu mai fericită ca în clipa aceea. Aveam numai grijă de copil să nu se zvârcolească şi să nu cadă de pe canapea. Eu credeam că se mişcă mult, un copil când se naşte. Dar el, mititelul, era amorţit. Au trebuit să-i tragă câteva palme ca să-şi revină. Imediat Toli s-a apropiat de el şi i-a pipăit şira spinării să vadă dacă-i întreagă. I-a numărat degetele, dacă are cinci la fiecare mână. Mai târziu mi-a povestit ce grijă avusese el să nu fie un copil anormal. Când mă bucuram şi vorbeam despre copil înainte de a-l naşte totdeauna se întuneca: „Ei, ce te mândreşti aşa? O să fie un copil ca toţi copiii”.

Pe urmă, Toli s-a apropiat de mine şi mi-a şoptit la ureche: „E băiat”.

— Ştiam, i-am spus. Eram aşa de sigură. Nu mi-aş fi putut imagina altfel.

Ştii ce frumos a ieşit băiatul meu. Nu pentru că-i al meu, spun. Avea sprâncene, păr, o coadă întreagă, a trebuit să i-o tai, şi era alb, alb, nu roşu-vânăt ca alţi copii. După ce mi l-au înfăşat şi gătit, Toli a cărat cele două fotolii de pai din hol, a făcut din ele un pătuţ, a adus nişte perne din pod, i-a făcut un culcuş şi l-a aşezat lângă patul meu. Nu mai mă durea nimic. Numai pieptul şi umerii din cauza laptelui. La început nu vine chiar lapte, ci un lichid care-i foarte bun pentru copil, ţine loc de purgativ.

Înainte de plecare, doctorul mi-a dat două injecţii contra hemoragiei şi i-a spus lui Toli să nu cumva să mă lase să dorm timp de 4-5 ore, după naştere. Unele când adorm nici nu se mai scoală, din cauza pierderii mari de sânge. Dar Toli, săracul, era aşa de obosit că a adormit şi el. Din când în când mă striga: „Viţo, dormi?” şi eu de colo: „Nu, nu, mă gândesc” şi imediat horh, horh. Am adormit amândoi şi ne-am sculat abia dimineaţa. În primul moment, nu mi-am dat seama ce-i cu mine. Ştiam că am căpătat ceva foarte bun, dar nu ştiam ce. Eram foarte bine strânsă, înfăşurată, şi nu aveam voie să mă mişc. Dar eu tot voiam să văd copilul şi nu puteam să sun într-una să vină cineva să mi-l dea. Toli, ca să nu mă ridic până la sonerie, îmi făcuse un ciocan de lemn legat de ea, cu care loveam, fără să fie nevoie să mă mişc.

Atunci, mă rostogoleam de câteva ori, şi aşa ajungem la pătuţul

copilului şi mă uitam la el, şi puneam din când în când mâna. Era un copil mare. Vezi ce înseamnează, cât e de neadevărat că femeile mici nasc copii mici. Dimpotrivă. Al meu avea 4 ½ kg, după ce a fost golit (de excremente), şi al doamnei Stahorski, care-i un munte de femeie, avea 3 kg şi o sută. Vai, cât îl cântăream, primele luni. După fiecare baie, înainte de a mânca, după ce mânca, ca să nu mănânce mai mult decât trebuie. Aveam un copil ceasornic. 20 de minute, pe ceas, trebuia să sugă. Nu exista să fie leneş sau somnoros. Trebuia să se grăbească.

— Şi se grăbea?

— La început, uneori nu. Pe urmă învăţase şi se grăbea. Din 3 în 3 ore, îi dădeam să sugă. Şi noaptea deloc. De la 11 seara până la 7 dimineaţa, nu exista să se scoale. La început, 2-3 zile plângea până leşina. El într-o odaie şi eu în cealaltă. Toli se aşeza în faţa uşii şi nu mă lăsa să-l iau la mine. „N-am să-mi cresc eu copilul după ce spun bătrânele”. Aşa e Toli şi să vedeţi, doamnă, după câteva zile, copilul nu se mai trezea, dormea ud. Cum începi să-l schimbi, nu mai ai linişte toată noaptea.

Copilul meu a crescut fără să plângă. Nu exista să ceară să sugă decât la ceasul fixat. Uneori îi spuneam lui Toli: „Doarme copilul, să vezi că n-o să se trezească să sugă”. Când se împlineau trei ore, numai ce-l vedeai că deschide guriţa: oah, oah! La 5 luni i-au ieşit primii dinţişori. Doctorul n-a vrut să creadă când ea i-a spus că i se pare, că a simţit când îi vâra în gură linguriţa cu spanac. (La câteva săptămâni, îi şi dădea o masă şi un supt mai puţin, apoi 2 mese şi 2 supturi mai puţin. La 8 ½, copilul de la sine n-a mai vrut sânul, îl dădea la o parte).

Maică-sa era nenorocită: „Ce-o fi având copilul că nu vrea să sugă? Vezi, mai stoarce-i în gură”.

Da, era gata. Doctorul a spus: „Bravo! Un adevărat bărbat. Nu mai vrea lapte de la mama”. Şi ea n-a avut deloc dureri, laptele s-a tras, încetul cu încetul, în corp. Nu trebuie stors, că atunci vine continuu. Unele femei capătă febră, li se umflă sânul, pentru că nu dezvaţă copilul, încetul cu încetul, şi-i dau să sugă de câte ori cere.

Băieţelul doamnei Stahorski era trecut de un an şi nu avea încă dinţi. Când s-a dus cu el la dr. Herşcovici, a intrat spaima într-însa. Avea copilul un fel de rahitism. S-a mirat doctorul: „Cum, doamnă, n-aţi observat că nu-i ies dinţii copilului?”.

— Nu, domnule doctor.

Dar nu era adevărat. Ea nu voise să meargă la doctorul Herşcovici, că-i evreu. Eu i-am spus: „Mie puţin îmi pasă de naţie. Ştiinţa în primul rând şi sănătatea copilului meu”.

— Bine, dar doctorul Schecter nu observase?

— Nici la el nu s-a prea dus, din zgârcenie. Câte n-a făcut femeia

asta din zgârcenie. Şi ce-a mai suferit băiatul ei, când i-au ieşit dinţii. Un copil sănătos nici nu simte.

Bătrâna: Doamne fereşte, unii copii capătă *fras* din dureri.

— Nu cred, mamă, vorbe bătrâneşti.

— Dar, ce-i frasul?

— Ştiţi, o boală urâtă, face copilul spume la gură.

— Ceva, ca epilepsia?

— Da, da.

Visuri de-ale copilului

— Mamă, l-am văzut noaptea asta pe Rege.

— Şi cum era Regele, mamă?

— Era simplu şi invers (auzise cuvintele astea cu puţin mai înainte şi îi plăcuseră mult).

— Şi cum mai era?

— Într-o haină albastru.

.....

— De ce m-a sculat tăticu', mamă? Visam aşa de frumos, aşa de frumos era.

— Dar ce visai?

— Să vezi, mămico. Eram într-o cameră şi împrejur erau numai geamandane, multe, multe, până sus în plafon. În faţa mea fugea o fetiţă şi eu fugeam după ea. Fetiţa a început să dea din mâini, aşa (ca nişte aripi care bat) şi s-a ridicat în aer, a început să zboare şi s-a aşezat sus pe unul din geamandane. Atunci, am dat şi eu tare din mâini, şi deodată am început şi eu să zbor. Şi m-am aşezat sus şi am făcut o ruşine.

— Ce ruşine, mamă?

— (Încet la ureche) Am luat în braţe pe fetiţa aia.

— Dar asta nu-i ruşine. Tu nu vezi, şi tăticu' o ia pe mămica în braţe, şi mămica pe tine.

— Şi era aşa bine, bine, mamă, şi tocmai atunci m-a trezit tăticu'.

.....

Juji neni, bucătăreasa lor, are 67 de ani. Au luat o femeie mai în vârstă, ca să fie sigură că e serioasă. Când au angajat-o, domnul a spus în glumă: „Dumneata probabil că n-ai nici un drăguţ?".

— Nu se ştie, nu se ştie.

(Pe Valea Jiului, femeile sunt tare destrăbălate.) Doamna Brin tot o vedea amărâtă, amărâtă şi-şi tot spunea: de, femeie bătrână, la vârsta asta, să fie în servici, i-o fi venind greu. Eram, odată, cu musafiri la masă, şi cineva a întrebat-o: dar ce ai Juji neni, şi ea numai ce-a dus odată mâna la inimă şi-a oftat din adânc.

— Dar nu vedeţi că-i amorezată?

— Taci din gură, la vârsta ei...

Ce era? Bătrâna era într-adevăr îndrăgostită şi n-a avut gust prost. Un băiat înalt, voinic, de toată frumuseţea, de la Căminul de Ucenici. Bătrâna fusese acolo servitoare. Din cauza lui, a fost dată afară. Ea povesteşte că ea a plecat de bună voie, pentru că el fusese dat afară din cauza ei. I-a luat bătrânei casă cu chirie. Şedea la ea, împreună cu un camarad. Oancea povesteşte că bătrâna se dădea la el. Cum adică, l-a întrebat domnul Brin, când băiatul a venit să reclame nişte lucruri pe care i le-ar fi oprit bătrâna (o caschetă, o haină).

— De, venea la patul nostru şi se făcea că mă înveleşte. Mă întreba dacă nu vreau să mă maseze.

— Păi bine, nu ţi-e ţie ruşine, băiat tânăr, voinic, să te-ncurci cu un putregai ca ăsta? Pentru ea e o falã, nu-i nici o ruşine c-a putut să cucerească un tânăr.

Băiatul povesteşte că bătrâna i-a mâncat banii, bătrâna că ea i-a dat lui şi a lăsat-o pe drumuri, de asta i-ar fi oprit lucrurile. Că tot ea i le-a cumpărat.

Valeria (servitoarea cea mică, de 15 ani) îi spune cucoanei că de câte ori îl visează pe Oancea, bătrâna e veselă toată ziua. Odată, Valeria a povestit, (faţă de Costel) cum bătrâna i s-a lăudat:

— Eu, dacă vreau, pot să-l aduc pe Oancea oricând. Mă dezbrac în pielea goală şi mă-nvârtesc de trei ori în jurul casei, şi vine.

După câtva timp, Costel i-a spus bunică-sii: „Bunico, tu trebuie să te dezbraci în pielea goală şi să te-nvârteşti de trei ori în jurul casei şi atunci vine Oancea”.

— Ce spui tu acolo? Asta-i ceva urât. Eu nu cunosc pe nici un Oancea.

— Ba da, ba da, la Juji neni vine Oancea, când face aşa.

.....

La masă.

Bunica spune: „Ei, uite ce frumos suntem acum patru la masă. Dacă plec eu, rămâneţi numai trei. Ar trebui să aveţi o fetiţă, care să ocupe locul meu”.

— Ştiu eu dacă o să aducă barza.

— Ce barză? Tu îi faci. Tu m-ai făcut şi pe mine. Şi pe Juji neni a făcut-o mama ei, şi pe tăticu’ mama lui, pe toţi i-a făcut aşa, mama.

(Doamna Brin: „Mă roşisem toată de ruşine”). „Dar cum, mamă, de unde ştii tu asta. Nu-i adevărat”.

— Ba da, se umflă burta şi pe urmă îi scoate pe nas sau pe urechi.

.....

Se joacă cu bunica.

— Acum, ascunde-te, bunico, că vin indienii!

.....

Din pietre face linia Maginot şi Siegfried.

.....

Într-o dimineaţă, i-a spus maică-sii: „Mamă, am visat o fetiţă aşa de frumoasă, frumoasă, cu ochelari şi codiţe şi cu picioare groase şi mi-a spus c-o să mă aştepte pe scară” (de pe strada lor e o scară care merge jos spre gară). Băiatul a vrut, în ziua aceea, cu tot dinadinsul, să meargă la scară. Fetiţa nu era. A aşteptat-o în grădină. N-a venit şi era tare indispus. Maică-sa a povestit întâmplarea doamnei Hermann.

— Păi există o asemenea fetiţă, doamnă Brin. Locuieşte la trei case de dumneavoastră. E o fată de evreu: Heni Horvath, foarte drăguţă. Are 8 ani, merge la şcoală.

— Doamnă, te rog, dacă o cunoşti, trimite-mi-o, te rog mult.

A doua zi, a bătut la uşa lor o fetiţă întocmai ca cea din vis, cu ochelari, codiţe şi picioare groase.

— Ea e, mamă!

S-au împrietenit la toartă. Fetiţa e foarte cuminte şi bine crescută. Vorbeşte frumos româneşte. De nimeni nu ascultă aşa Costel, ca de Heni. Când spune Heni ceva, e sfânt. Când o zăreşte, de la fereastră, fuge în baie să se spele pe mâini şi să-şi aranjeze freza.

22 mai

În automotorul Lupeni – Simeria. Sorin concentrat.

Un flăcăiaş de 14 ani. Cu doi desagi umpluţi venea de la Aninoasa. Se înapoia acasă în Livadia. „Tata lucră la baie”.

S-a dus să-l vadă şi a luat lucruri de-ale mâncării (Zahăr, făină etc.) de la magazie.

— De unde eşti tu, băiatule, din „trei, mă, trei”?

Băiatul râde ruşinat: „Da, de-acolo”.

Eu: Ce însemnează „trei, mă, trei” (ei pronunţă: „Trii, mă, trii”)

Se povesteşte că la ei în sat trei oameni au văzut luna în puţ şi au vrut s-o tragă afară. Şi oamenii râd de ei. Când se opresc în haltă la ei, strigă: „trei, mă, trei”. Ei se supără. O dată a tras unul c-o piatră de s-a făcut tot geamul ţăndări.

…..

Franzelarul din Baia. Venea de la Tg. Jiu. Fusese chemat în concentrare, deşi are vreo 45-50 de ani. La manutanţă. A prezentat un certificat că are ulcer la stomac şi s-a liberat în 2-3 zile. Soldaţii îi păzesc pe refugiaţii polonezi din Tg. Jiu. Sunt vreo 12 mii. Primeşte fiecare 100 lei pe zi. Se plimbă toată ziua, femeile sunt curate, elegante, ai zice că-s la ele acasă. Unii au maşini şi fac plimbări prin împrejurimi, dacă au autorizaţie de liberă circulaţie din partea autorităţilor militare. Dar numai prin împrejurimile Tg. Jiului. Sunt şi doi preoţi ofiţeri. Unul ţine slujbă la biserica catolică. Preotul bisericii e bătrân şi i-a cedat locul. Duminică a fost un match de foot-ball: polonezii – Tg. Jiu. Au bătut polonezii cu 3-0. Dacă vin nemţii, vai şi

amar de noi. Praf ne fac. El a mai făcut un război, ştie ce va să zică. Era la Sibiu. De acolo, cu divizia 35, în Polonia. Din Polonia au ajuns în Tirol. Noroc de munţi că altfel îi secera italienii. Luptă, nu glumă, italienii. Şi oamenii din Herzegovina teribil de curajoşi sunt. Lor nu le păsa de gloanţe. Ieşeau din tranşee, parcă n-ar fi sfârâit aerul în jurul lor. Când îi striga vreunul să vină înapoi: „Taci din gură, bosniac prost!”. Vai ce-a fost atunci. Cum cădeau oamenii. Pe urmă ne-au dus în Franţa, la Verdun, şi în Belgia. În Belgia am şi un văr, e de 35 ani acolo, e belgian. Cu franţuzeasca nu prea mă împac. Mai bine cu engleza, că se loveşte de limba germană. Germana o vorbesc ca şi româna. Şi evreieşte ştiam, dar am mai uitat. N-am vrut să stau să fac pâine la Tg. Jiu, sub comanda unui „gorjan”, eu care am fost acum 20 de ani, maestru franzelar pe piaţa Devei, să fiu pus în situaţia să ascult de unul ca ăsta.

În Simeria aşteptăm legătura. E noapte, aer curat. Stăm între liniile ferate, cu maldărul de bagaje lângă noi. Hamali nu sunt şi s-a oferit să ne ajute un concentraş.

Povesteşte, se legănă, înjură des, îşi dă chipiul pe ceafă. Are 34, Muscelean îl cheamă, e din Petreni, la câţiva kilometri de Simeria. Când îmi pune Sorin pardesiul pe picioare, zice: „Şi eu trăiesc foarte bine cu nevasta. În 12 ani, o palmă nu i-am dat. Nu i-am spus o dată: du-te-ncolo! E rău când o ai aşa bine cu femeia. Mai bine să spui: Of! Slavă Domnului, c-am scăpat de-acasă. Aşa, ţi-e mai greu. Am o fată de 12 ani şi un băiat de 6. Îi tot spun muierii, că vine să mă vadă de când sunt aici: Fă, muiere, nu fi, tu, dobitoacă şi nu munci atât, că ai destul pentru tine şi pentru copii. Ai ce să mănânci, ce să porţi. Dar ea nu se lasă. Să nu i-o ia alţii înainte. Păi, eu îi spun: altele au bărbaţi sau vreun moş sau băieţi lângă ele. Nu poţi tu, femeie singură şi cu fata, să faci cât ei. Am semănat eu în toamnă, când am avut permis, 35 măsuri de grâu, dar nu e ca în alt an. Sunt proaste semănăturile. Ele ar putea trăi numai din moară. Cinci inşi avem o moară, împreună şi, ce să-i faci, se poate trăi şi aşa. Se vede că Domnul nostru Isus Christos şi-a pus în gând să-l ajute numai pe Hitler. Aşa socot eu, că are ajutor de la Domnul Isus Christos”.[10]

Muncitorii sunt nemulţumiţi de scumpirea vieţii. Direcţia minei le-a urcat plata cu un leu la şut (8 ore).

— Ce să facem cu un leu? au întrebat ei.

Pentru drojdiuţă. Fără drojdiuţă nu puteţi face pâinea, a răspuns el glumeţ (relatat de Ioana, nevastă de miner).

La „magazie” capătă însă tot felul de lucruri la preţurile vechi, sau aproape. Slănina 38 lei kg, fasolea 10 lei kg

La Lupeni, muncitorii au cerut urcarea plăţii. Li s-a promis, dar atunci se desfiinţează „magazia”.

Oamenii sunt foarte nemulţumiţi, i-a povestit Virag lui Sorin. La sfârşitul lunii, după ce plătesc „magazia”, nu mai rămân cu nimic, aproape. Plata se face la 15 ale lunii. Doamna Leon povesteşte că după 15, câteva zile, toată viaţa e mai scumpă. Negustorii urcă preţurile. Minerii sunt plătiţi cu vreo 10-11 lei ora.

Miercuri, 28 mai 1940

Ziarul *Timpul*. Mersul războiului. Trupele germane continuă presiunea, în regiunea Saon şi Saint-Quintin. Aliaţii continuă mişcarea de retragere strategică din Belgia, pentru rectificarea frontului. (La Radio: întinderea frontului până la Canalul Mânecii prin înaintarea spre Vest a trupelor germane. La Sud au coborât până la Aisne.)

O cincime din populaţia Rotterdamului (100.000) a pierit în cursul bombardamentului. Teritoriile Iupen şi Malmody au fost încorporate la Germania („separate de Reichul german şi încorporate la Belgia prin dictatul de la Versailles”).

Retragerea trupelor aliate din Belgia şi Olanda e însoţită de distrugeri importante. Se distrug instalaţii militare şi navele militare din portul Flessingue, rezervoarele de benzină.

Domnul Seyss Inquart e numit Comisar al Germaniei în Olanda.

În seara de 15 mai, Maria Cebotari a cântat la Opera română *Madame Butterfly*.

La *Timpul femeii* despre higiena adolescentului.

Citām fără comentarii: „Nu există nici o îndoială că higiena sexuală a adolescenţilor constă numai şi numai în abstinenţă. Adolescentul nu are nici pregătirea fizică, nici cea psihică pentru o viaţă sexuală. Afară de aceasta, presupunând concepţia etico-creştină, problema sexuală nici nu se poate rezolva pe cale nelegitimă. O doctrină medicală, bazată pe concepţia materialistă, a răspândit ideea falsă că abstinenţa sexuală ar aduce pagube serioase sistemului nervos şi vieţii sufleteşti. Pentru adolescent, tocmai contrariul este adevărat… Această misiune cade de altfel în sarcina medicului cu concepţie adevărat etică”.

Ros de gelozie, gospodarul Ilion Gheorghe, din comuna Sânmartinul maghiar, judeţul Timiş-Torontal, s-a împuşcat.

Armata agricolă a femeilor. Mii de tinere fete muncesc, în lipsa bărbaţilor, câmpurile din Anglia.

„Cumpăr şi vând bucăţi de carne omenească”, o instituţie americană, unică în felul ei (pentru operaţii de reparaţie chirurgicală).

Un reportaj despre „iarmarocul din Valea Batovei-Teke. Ulmul

zdrenţelor. Sfântul creştin şi mahomedan totodată. Ak Azalî Sultan sau Atanas". Am fost acolo, în 1938, cu Streitferzin[?].

În zorii zilei de 28 mai, trupele belgiene, din ordinul regelui Leon, au capitulat. Regele a luat hotărârea fără a consulta guvernul. Guvernul, refugiat la Paris, a decis continuarea luptei. Capitularea Belgiei a produs o senzaţie enormă şi descurajare în rândurile aliaţilor. Situaţia lor s-a agravat brusc. Armatele anglo-franco-belgiene (300.000 francezi, 200.000 belgieni) sunt încercuite în Flandra şi Artois. Caută ieşire spre mare. Trupele din Sud rezistă pe Somme. Boulogne, Calais, cucerite. Dunkerque mai rezistă.

Italia ameninţă cu intrarea în război. [O schiţă topografică a fronturilor]

Vineri, 30 mai

Timpul. Mitiţă Constantinescu, guvernator B.N.R. şi ministrul Finanţelor, publică un cuvânt înainte la *Statistica preţurilor de gros din Bucureşti, 1935-'39*, în care se laudă că: a înfiinţat Ministerul Economiei Naţionale, că a instituit diverse comisii cărora le exprimă cele mai calde mulţumiri şi care, compuse fiind din eminente şi distinse personalităţi ale vieţii şi organizării noastre naţionale, i-au dat colaborarea cea mai preţioasă şi mai entuziastă. „Cu tot regretul pentru necesităţile şi interesele generale, acest program şi această activitate începută nu au mai găsit continuitate îndată după trecerea la Departamentul Finanţelor a celui ce o iniţiase" (adică el, M.C.).Că a intervenit, în mai şi septembrie 1939, pe lângă Armand Călinescu, arătând necesitatea organizării controlului formaţiunii şi evoluţiei preţurilor. Că „nu doreşte să facă nici o apreciere asupra măsurilor economice ce s-au luat după acel timp şi asupra consecinţelor lor în domeniul preţurilor, monedei etc.". Termină, totuşi, cu un ton de satisfacţie ştiinţifică, aducând la cunoştinţa publicului că îi pune la îndemână o parte din materialul documentar al acestor străduinţe de câţiva ani.

„Publicul consumator va şti, desigur, să arate tot entuziasmul cuvenit rodului străduinţelor dlui ministru al Finanţelor, care dacă n-a reuşit să comprime preţurile a dat, în schimb, o frumoasă statistică apărută în +Biblioteca monetară, economică şi financiară".

O circulară a Ministerului Apărării Naţionale în colaborare cu cel al Internelor a interzis accesul străinilor în zonele petrolifere.

…

Agenţia „Havas" consideră defecţiunea belgiană cu totul inexplicabilă din punct de vedere militar. Diviziile belgiene, bine grupate, constituiau un element coerent într-un ansamblu coerent.

Comandantul aliat reuşise să constituie şi să menţină un important cap de pod, larg şi temeinic organizat, având putinţa să fie aprovizionat în mod uşor, care cap de pod nu depindea de frontul Somme, în ce priveşte aprovizionarea. Francezii şi englezii apărau laturile Sud şi Est ale acestui cap de pod, iar belgienii Nordul. Armata belgiană nu era izolată şi, în faţa Zeebrugge şi Ostende, trupele belgiene erau sprijinite la aripa stângă de trupe franceze. Posibilităţile de aprovizionare erau cel puţin tot atât de avantajoase ca şi cele ale restului armatei.

Berlin, 29. Cucerit Lille, portul Dunkerque ţinut sub focul artileriei grele.

De la 16 la 26 mai, apărarea antiaeriană germană a doborât, afară de 100 avioane anunţate, alte 265 avioane. De la 10 mai, totalul 607 avioane.

Paris, 29. Trupele noastre rezistă în Nord cu o admirabilă vitejie.

Agenţia „Havas": O învălmăşeală cruntă şi confuză se desfăşoară în Nord, unde trupele franceze şi engleze îşi deschid drum prin masele germane către coastă, unde vice-amiralul Ariol şi marina franceză ocupă solid liniile întărite de la Dunkerque.

„Reuter", redactorul militar: nu se poate face nici o imputare armatei belgiene că a capitulat. De două săptămâni, germanii atacau cu o violenţă deosebită frontul ţinut de belgieni, al căror efectiv total se ridica la 16 divizii care erau alcătuite la începutul ostilităţilor din 800.000 oameni, fiind reduse în momentul capitulării la 300.000.

Washington, 29. S-a constituit Consiliul apărării naţionale. Se crede că preşedintele Roosevelt ia, în sfârşit, conducerea opiniei publice americane. Domnul Wendell Wilkie, candidatul republican la preşedinţia Statelor Unite, a cerut ajutorarea aliaţilor. Henry Ford a declarat, într-un interviu, că priveşte cu scepticism programul de înarmare al St. Unite, deoarece măsuri defensive de o proporţie atât de uriaşe constituie totdeodată măsuri de război care nu folosesc decât celor ce vor să câştige de pe urma vărsărilor de sânge. Adevărată coloană a cincia sunt cercurile financiare care aţâţă la război.

Din cuvântarea domnului Liviu Rebreanu, ţinută ieri, cu prilejul recepţiei sale la Academia Română, *Lauda ţăranului român*. „Mă simt destul de jenat să viu în faţa dumneavoastră să laud tocmai pe cel mai umil român, şi-mi dau seama că fapta aceasta nu e prea abilă. Când vorbeşti despre un om mare sau despre reprezentantul unei clase puternice, ai certitudinea că orice vei spune, nu va părea nimănui prea mult, şi nici o laudă prea exagerată. Înaintaşul cu care îndrăznesc eu să mă înfăţişez, e sărac şi slab. Aşa a fost totdeauna şi aşa va fi probabil totdeauna. Munca şi suferinţele lui hrănesc şi îmbogăţesc pe asupritorii lui. El e destinat să rămâie veşnic gol. Lauda aceasta, totuşi, nu vrea nici să înalţe, nici să dărâme, ci doar să mărturisească

o credinţă şi solidaritatea mea continuă cu inima celor mulţi...”.

1940, vineri, 31 mai

Timpul. Astăzi se împlinesc nouă luni de război.

Paris, 30. Au fost provocate inundaţii de o parte şi de alta a zonei întărite de la Dunkerque. Întreaga zonă mlăştinoasă, ce se întindea la Sud-vest de Dunkerque, din apropiere de Gravelines şi până la Saint-Omer, şi care fusese asanată printr-un sistem de drenare extrem de dens, a revenit la ceea ce fusese în primele zile ale Istoriei, adică un imens teren mlăştinos şi plin de bălţi care, încă de acum 20 secole oprise acţiunea legiunilor lui Cezar, în campania împotriva tribului galic al morienilor, care ocupau regiunea Dunkerque. Valea Yserului e de asemenea inundată pe o lărgime de la 1 până la 3 şi chiar 4 km.

Berlin, 30. Probleme de ordin economic formează preocuparea de prim plan pentru oficialitatea Reichului. Blocarea porturilor engleze de pe coasta răsăriteană va provoca numeroase greutăţi. 80 % din producţia economiei europene controlată de Germania.

Corespondentul din Londra al lui *Neue Zürcher Zeitung* despre viaţa Londrei: „Londra este neliniştită, dar atmosfera oraşului nu este deloc disperată. Neliniştea şi îngrijorarea care domnesc, totuşi, la Londra se explică prin motive subiective. În armata expediţionară din Flandra luptă numeroşi londonezi. Cele mai multe familii engleze sunt atinse prin luptele actuale din care mulţi fii ai metropolei nu se vor întoarce niciodată”.

Consiliul naţional al organizaţiei „Muncă şi Voie Bună” s-a constituit ieri. Din cuvântarea domnului ministru M. Ralea: „Muncă şi Voie Bună este cadrul special pentru îndrumarea vieţii muncitorului sub toate aspectele unei asemenea preocupări şi de la începutul activităţii am putut constata că, pentru muncitor, materialismul nu copleşeşte spiritualitatea. V-am convocat să vă înfăţişăm rezultatele obţinute până azi cu excluderea urilor de clasă şi urilor de rasă, în cadrul Statului Naţional Român, sub augusta îndrumare şi ocrotire a M.S. Regele, rezultate integrate în Frontul Renaşterii Naţionale”.

M. Sadoveanu: „Muncă şi Voie Bună merge la umanitate prin naţiune. Munca nu e o preocupare numai de o zi, ci face parte dintr-o generaţie pentru pregătirea viitorului”.

Profesorul Rădulescu-Motru: „Lucrătorul de azi nu mai e considerat ca un paria în permanentă stare de nemulţumire. Azi avem un lucrător care-şi iubeşte munca, familia, ţara”.

Marea bătălie din Flandra şi Artois se apropie de sfârşit, anunţă înaltul comandament german.

Stockholm, 30. Cercurile autorizate suedeze consideră ca foarte importantă cucerirea Narvikului de către aliaţi.

„Reuter”: Generalul Blanchard caută să formeze un coridor din trupe franceze, care să permită armatei britanice să ajungă la mare.

„D.N.B.”: Zeci de avioane au atacat cu bombe un grup de 60 de vapoare care treceau Canalul Mânecii, lovind din plin câteva. S-au dat şi lupte aeriene. Zeci de avioane au fost doborâte, de o parte şi de alta. Tot în Flandra, germanii au ocupat muntele Cassel, cel mai înalt din regiune şi care face parte din faimoasa „linie a munţilor” dintre Ypres şi Cassel.

În jurul călătoriei lui Sir Stanhope Cripps la Moscova.

„Tass” declară: „Guvernul U.R.S.S. nu poate să accepte nici pe Sir Cripps, nici pe o altă persoană cu titlu de trimis special sau extraordinar. Dacă guvernul britanic doreşte să ducă negocieri comerciale şi să nu se limiteze la conversaţii asupra unei întorsături inexistente în relaţiile dintre Anglia şi URSS, el ar putea s-o facă printr-un ambasador al Angliei la Moscova”.

„Reuter”: „…Plecarea din Londra a lui Sir S. C. înainte de definitivarea acordului privitor la calitatea sa a fost numai o chestiune de convenienţă pentru a se evita o pierdere de timp în aceste momente critice. Sir S. C. aşteaptă la Atena noi instrucţiuni”.

„Astă-seară, la ora 8,45 precis
Premiera grandioasei reviste de mare montare:
I Z B Â N D A B U C U R E Ş T I L O R
2 acte şi 59 tablouri de Nican şi Puiu Maximilian
muzica de Elly Roman; şlagăre de Ion Vasilescu
cu texte de Eugen Mirea
480 IZBÂNDA GIRLS
Montare uriaşă – Fast – Lux orbitor – 2.000 costume şi decoruri
Lulu Nicolau, Groner, Nutzi Pantazi, Al. Giovani, Oleg Danovsky,
Margareta Marian, Elisabeta Henţia.
Quintetul Minune”

Timpul femeii – Orientări profesionale: *Vânzătoarea*

„Surâsul natural şi amabil e în acelaşi timp arma şi arta unei bune vânzătoare… În marile magazine, o vânzătoare e în picioare aproape toată ziua. Seara, când se înapoiază, în fine, acasă, are de cele mai multe ori de îngrijit copii, soţul, casa; îi rămâne deci foarte puţin timp pentru ea. Şi, totuşi, ea se prezintă întotdeauna minuţios de îngrijit. Cum reuşeşte să aibă timp pentru toate? Secretul e că nu risipeşte nici un minut, dând o întrebuinţare bine determinată timpului ei liber atât de preţios.”

Ieri i-am spus lui R. „Credeam că eşti bolnav, bolnav în pat.”

— Nici bine nu sunt. Mă simt foarte rău. Ce vrei, cu viaţa pe care o duc. Mănânc mai mult răcituri: şuncă, brânză.

— Mama ta n-are timp deloc să gătească?

— Ce să aibă timp? Abia poate să facă o salată. La fiecare două zile, avem macaroane. Numai când le văd în farfurie, îmi vine să vomit.

(Mama lui e vânzătoare. Richi câştigă şi el cu meditaţiile. Au două odăiţe mizere, întunecoase, fără bucătărie, fără baie.)

Sâmbătă, 1 iunie

Luptele continuă în jurul Dunkerque-ului. Hitler dispune eliberarea soldaţilor olandezi făcuţi prizonieri. La Belgrad se ratifică acordul economic ruso-jugoslav. Principele de Piemont pleacă de la Roma la Piemont, centrul regiunii militare pe care o comandă.

Bătălia din Flandra s-a terminat. Alta mai mare a început de la mare la linia Maginot.

Duminică, 2 iunie

Dunkerque e încă în mâinile aliaţilor, apărat de ariergarda generalului Prioux. Trupele sunt retrase peste Canalul Mânecii, sub bombardamentul continuu al escadrilelor germane şi al tunurilor cu bătaie lungă. Frontul de la Dunkerque e străpuns în două puncte de nemţi. Roosevelt examinează problema ajutorării imediate a aliaţilor cu material de război, din stocurile armatei americane.

„Dacă aliaţii pot rezista încă 30 de zile, ei vor câştiga războiul", declară senatorul Pittman.

D. Ansaldo, colaborator al lui Ciano, lămureşte la radio ţelurile Italiei: Tunis, Corsica, Gibraltar şi Suez.

Luni, 3 iunie

Consiliul naţional fascist adoptă o moţiune: înlăturarea controlului exercitat de aliaţi asupra navigaţiei italiene şi completarea unităţii şi independenţei italiene.

La Dunkerque, luptele continuă îndârjit. Aviaţia germană execută primul raid aerian împotriva Parisului, 1.000 bombe. Comunicat oficial francez: 200 victime, printre care 45 morţi.

Marţi, 4 iunie

Cade Dunkerque. Englezii au transportat pe 1.000 vase, aproape 350.000 oameni, lăsând în urmă zeci de mii şi un imens material de război. Churchill: „Războiul nu se câştigă prin evacuări".

Miercuri, 5 iunie

În zori, un apel al lui Hitler către naţiune şi un ordin de zi către armată, vestesc sfârşitul campaniei din Flandra şi începutul noii ofensive pe frontul francez. În aceeaşi noapte se remaniază guvernul francez. Pleacă Daladier, Sarraut, de Montie. Reynaud ia şi Ministerul Afacerilor străine.

Joi, 6 iunie

Bătălia se desfăşoară cu o vigoare fără precedent. Forţele franceze se retrag fără a rupe frontul.

Italienii minează apele teritoriale pe o adâncime de 12 mile.

Vineri 7 iunie

Vasele italiene, aflate pe mările lumii, primesc ordinul să intre cât de repede în porturi neutre. La Washington, preşedintele Roosevelt anunţă că guvernul american a hotărât să redea tunurile şi avioanele vechi fabricilor furnizoare spre a fi vândute aliaţilor.

Sâmbătă, 8 iunie

Bătălia din Franţa a atins un punct culminant. Frontul se întinde de la mare la Chemin-des-Dames.

Majestatea Sa a botezat cel de al 14-lea copil al unei familii sărace de muncitori maghiari din Cluj şi le-a dăruit 10.000 lei. „Aşa cum un strop de apă oglindeşte în limpezimile lui strălucirea nemărginită a soarelui, un semn de înaltă bunăvoinţă, ca cel de azi, luminează tâlcuitor cuprinsurile nesfârşitei griji regale pentru toate mulţimile muncitoare ale naţiunii”, a spus domnul rezident regal Coriolan Tătaru.

De la Expoziţia cărţii

„Cartea satului”… aducătoare de mai mult câştig, păzitoare de restrişte, făcătoare de suferinţe.

O sală întreagă: cărţi pentru copii şi tineret.

14-18, *Spaţiul mioritic* de Lucian Blaga

Românismul (catehismul unei noi spiritualităţi) de Rădulescu-Motru

Toate parfumurile şi sulimanurile făcute în casă.

Duminică, 9 iunie

Şeful biroului războiului economic supune Ducelui un raport oficial asupra pagubelor pricinuite Italiei de blocada anglo-franceză; subliniază că situaţia în Mediterana e intolerabilă. În Franţa, străpungerea liniilor franceze, în direcţia Senei inferioare. Spre Paris.

Luni, 10 iunie

Ora 16,30, Ciano înmânează ambasadorilor Franţei şi Angliei declaraţia de război a Italiei. Ducele (din balconul palatului „Veneţia"): pentru rezolvarea problemei frontierelor noastre maritime, „Italia nu înţelege să atragă în conflict alte popoare, care se învecinează cu ea pe mare sau pe uscat".

În noaptea de duminică spre luni, regele Haakon şi guvernul norvegian au plecat în Anglia, forţele expediţionare anglo-franceze au fost retrase, trupele norvegiene au încetat lupta.

Roosevelt anunţă că va acorda, celor ce rezistă forţei, rezervele materiale ale St. Unite şi va grăbi înarmarea.

Marţi, 11 iunie

Forţele germane înaintează spre Paris. Se dau lupte uriaşe. Aviaţia italiană atacă Malta. Englezii bombardează centre militare italiene din Libia şi Africa italiană de Est.

Miercuri, 12 iunie

Exodul din Paris continuă, şi ofensiva germană pe Marna. Reims şi Rouen au căzut.

Joi, 13 iunie

Parisul a fost declarat oraş deschis. Într-un mesaj adresat preşedintelui Roosevelt, Reynaud spune că armata franceză se va bate în faţa Parisului şi în spatele Parisului. Cere asistenţă materială de orice fel. Marna a fost trecută de germani.

Vineri, 14 iunie

În zorii zilei, germanii intră în Paris prin poarta Saint-Denis.

Germania a pavoazat şi clopotele sună în întregul Reich.

Guvernul francez refugiat la Bordeaux. Ce va face?

Englezii, într-un mesaj, arată că „Marea Britanie va continua să dea Franţei cel mai mare ajutor de care e în stare”.

Spania ocupă portul internaţional Tanger.

Sâmbătă, 15 iunie

Nouă ofensivă împotriva liniei Maginot. Verdun şi portul Vaux cucerite. Maginot străpunsă în regiunea Saar.

Guvernul sovietic adresează un ultimatum Lituaniei, cerând satisfacţie pentru unele incidente petrecute în garnizoanele sovietice din Lituania (dispariţia unor ofiţeri sovietici). Lituania acceptă ultimatumul. Forţe militare sovietice ocupă câteva oraşe.

Roosevelt răspunde la apelul lui Reynaud, asigurându-l că-i va ajuta „atâta vreme cât guvernele aliate continuă să reziste”.

Sâmbătă, 22 iunie

Ora 18,50, armistiţiul germano-francez a fost semnat în pădurea Compiègne.

În aceeaşi zi, s-a înfiinţat, în România, Partidul Naţiunii.

Ernest Urdăreanu, ministrul Casei Regale, Mare şambelan al Majestăţii Sale Regale şi Şef de stat major al Partidului Naţiunii, a depus jurământul ca Ministru secretar de stat. Radio despre Er.Urd.: „tăcut jertfelnic al măreţiei regale”.

Duminică 23 iunie

Timpul – „La ora 9, glasul regal a prins a răsuna zguduind inimile, rămânând în suflete acea siguranţă şi dârzenie de care e atâta nevoie. Seara de ieri a fost seara noilor temeiuri româneşti, seara crucială a timpurilor ce vor veni”.

Timpul femeii, Alice Basarab: „Dar noi, aici la această pagină, ce facem neîncetat, decât să îndemnăm pe acelea dintre semenele noastre care păstrează iluzia că pot porunci soţilor lor, să redevină copilele bune, îngăduitoare, ce erau înaintea căsătoriei, dacă vor să-şi păstreze soţii, care par toţi de nerecunoscut? Şi nu ştim, cu toatele, că erau mult mai ascultate de bărbaţii lor, femeile altădată, când n-aveau drepturi, decât azi? Aşadar vedem pentru ce drepturi iluzorii, femeia a pierdut dreptul de a fi ocrotită, idealizată”.

Chemarea lui Horia Sima (arestat acum 2-3 săptămâni, împreună cu Pătraşcu):

„Camarazi,

Lumea se clatină din temelii şi în curând va urma o nouă aşezare a neamurilor şi ţărilor. Patria noastră ar putea să fie şi ea încercată. Întru ocrotirea pământului ei sfânt, din îndemnul Majestăţii Sale Regelui Carol II şi sub înalta lui conducere, s-a întemeiat Partidul Naţiunii, ca organizaţie unică şi totalitară, menită să facă faţă împrejurărilor ce pot veni. Drept aceea, ordon tuturor camarazilor şi prietenilor lor să se înscrie în Partidul Naţiunii".

Condiţiile armistiţiului franco-german:

Ocuparea întregii coaste de Vest şi tot teritoriul de la Nord de linia Genève-Tours.

Franţa plăteşte cheltuielile ocupaţiei.

Demobilizare, dezarmare. O mică forţă armată, fixată de Germania şi Italia, în teritoriul neocupat.

Livrarea, în bune condiţii, a întregii artilerii, a tuturor carelor de luptă, avioane, muniţii.

Forţele franceze nu pot părăsi Franţa. Materialul de război nu poate fi transmis Marii Britanii. Vasele comerciale nu pot părăsi porturile; cele care sunt în afara apelor teritoriale trebuie rechemate.

Toate întreprinderile şi stocurile trebuie predate intacte. Tot astfel, fortificaţiile, arsenalele maritime, căile ferate, liniile de comunicare. Posturile de T.S.F. [radio] întrerupte.

Guvernul francez obligat să ajute la transportul mărfurilor între Germania şi Italia.

Prizonierii de război francezi vor rămâne în captivitate. Flota de război franceză trebuie rechemată în apele teritoriale, dezarmată şi internată sub control. O parte din flotă va rămâne liberă pentru a salvgarda interesele în imperiul colonial francez.

Luni, 24 iunie

Semnarea armistiţiului Franţa-Italia.

25 iunie 1940

Zi de doliu naţional pentru Franţa!

Churchill în Camera Comunelor: „Nu are rost şi nici folos să ne pierdem forţele şi timpul în învinuiri sau veştejiri. Sper că vom avea puterea de a salva Franţa de la ruină, înlăturând sclavia în care a fost târâtă de tăria şi furia unui inamic şi de alte cauze".

Situaţia în Africa de Sud s-a agravat (Stefani, 25 iunie), luând forma unui conflict violent între englezi şi buri, conflict care se poate transforma în orice moment într-un război civil. Generalul Herzog a

protestat împotriva faptului că guvernul sud-african a declarat război Italiei, fără aprobarea Parlamentului. Primul ministru Smuts a introdus un regim de presiune contra ţăranilor buri.[11]

Rebeca Erdosz: Mie nu mi-e frică de avere – zău, pe viaţa mea dacă mi-e frică. Numai nu vreau să ajung eu slugă la ele (semn cu capul spre Magda, care serveşte dulceţile). Dară zic…

Jacques: Nu se poate spune că n-a făcut şi capitalismul greşeli. Prea sunt mulţi oameni care aruncă cu banii, nu mai ştiu ce să facă cu ei, şi alţii care mor de foame.

Mama: Când am auzit că Italia a declarat război, mi-a dat ca o lovitură în inimă. Deşi mă aşteptam doar.

În aceeaşi seară, la Chelly, recepţie. Mama cum intră: Am avut un şoc, când am auzit că Italia a intrat în război. M-am spuzit toată.

Eu, zâmbind: Primul efect al intrării Italiei în război – spuzeala mamei.

La 10,10, ne repezim cu toţii la radio. Intrarea Italiei.

Doamna Safir: Cât l-am blestemat eu numai (pe Hitler) şi tot n-a pleznit.

O familie de sionişti: ing. Gottlieb, soţia, cumnata (dna Hart).

O aud pe doamna Gottlieb (femeie voinică, brună, de vreo 45 ani): …nici o floricică de stil, îţi spun, nici atâta. E o minune această Ella Gold. Eu nu prea sunt pupăcioasă de felul meu şi nu am obiceiul să mă sărut cu cucoanele alea din comitet, dar îţi spun, a vorbit atât de frumos că foarte multe au plâns şi nu m-am putut opri să n-o sărut. L-au adus şi pe Şafran, care a vorbit minunat. Mi-a plăcut mult de tot.

Chelly: Mai ales că e şi tânăr şi băiat drăguţ.

— Îţi spun sincer că nu de asta. Îţi închipui că nu l-ar fi ales şef rabin dacă n-ar fi fost un om capabil, inteligent, un bun orator.

— Despre ce comitet vorbiţi?

— Despre A.C.F.E[12]. Cum dumneata nu eşti înscrisă? Ei, să ştii că te înscriu eu astă-seară. Nici doamna Safir nu-i înscrisă.

Ing. Gottlieb: Ar putea intra în W.T.Ţ.L (o serie de iniţiale cabalistice)

Doamna ing. G. raionând: Tot am la mine un carnet de adeziuni, care e necomplet. Fiecare trebuie să avem cinci adeziuni.

— Regret, doamnă, dar eu n-am să mă înscriu.

— E de datoria fiecăruia să se înscrie.

— Eu cred că n-are fiecare aceeaşi datorie.

— Cum n-are fiecare…? Ce altă datorie mai mare există decât faţă de familie şi de neam?

— !! (nemaiavând ce spune, tac.)

În jurul mesei, cu „plaisires des dames”, cornuleţe cu nuci, saleuri şi vin, familia de sionişti continuă opera propagandistică, moralizatoare,

satirică, usturătoare. Se ambiţionează să ne facă să simţim cu tot dinadinsul în ce hal de decrepitudine morală şi naţională suntem. Povestesc, pe rând, anecdote, istorioare din activitatea lor de zeloşi sionişti.

— Nu-i uşor să ai de a face cu ovreii noştri. Nu-i o treabă prea plăcută.

Chelly: De-a dreptul macabră…

— Adevărat macabră. Să vezi cine refuză să dea 1 leu pe zi pentru fondul de ajutorare. Femei care au maşina lor, care pierd mii de lei la cărţi. Mai deunăzi, am fost la una dintr-astea: „Mai lasă-mă cucoană. Bărbatul meu e concentrat. De fond de ajutorare ne arde nouă!”.

— Dar 30 de lei pe lună, ce contează pentru dumneavoastră? Atâta vă costă manichiura. Când am văzut că se codeşte, mi s-a făcut aşa scârbă că am plecat şi am lăsat-o în plata Domnului. Pentru aceşti nenorociţi de 30 de lei, trebuie să vii la unii de câte două-trei ori. Doamna e în baie…

Chelly: Şi domnul în conferinţă, se ştie asta…

Doamna Hart (cumnata sionistă, brună, antipatică, cu nas semit, aplecat spre gură. L-a tradus pe Paul Gèraldy – *Toi et moi* – din franceză în germană. Din păcate, în România nu-l poate tipări. În Franţa a publicat câteva poezii traduse în hebdomadare. Scrie sub pseudonimul: Ina Sorin): Eram o dată, cu avocatul Rosenzveig, într-o casă dintr-astea. Mergem o dată: „Doamna e în baie”. Mergem a doua oară: „Doamna e în baie”. Şi-a ieşit omul din sărite. Eu n-aş fi spus-o, dar el i-a zis femeii: „Dar ce-are cucoana dumitale, râie, că nu mai iese din baie? Tot nu s-a vindecat încă?”.

Ing. Gottlieb (frunte mare, păr alb în coroană, nas coroiat, accent semit extrem de pronunţat); Ce ruşine. Când vii să le ceri ceva încep să-ţi facă procese, că se fură, că nu se face nimic. Un Mac G., om de atâtea milioane, să refuze să dea un ajutor. La urmă, a alergat după noi cu cinci sute de lei. Dar i-am refuzat. I-am spus în faţă: un om ca dumneata trebuie să dea cel puţin 2.000 lei, a treia parte dintr-un dunam (de pământ). Atâta… costă acum 6.000 lei. E o perioadă foarte favorabilă cumpărărilor.

Cineva întreabă de doamna Margulies, bogătaşa care se ocupa de chestiunea sionistă. Doamna Gottlieb: vreme de o secundă are o expresie jenată, dar imediat are replică. „E la Londra, dar păstrează legături sufleteşti cu noi.”

…

(Mi-o spune) „Ştiu, îţi repugnă să şi asculţi, dar fă un efort şi gândeşte-te ce am vrut pentru tine.”

Criză de lacrimi. Pleacă. Lacrimi. Am rămas singură. Cum am să pot face faţă singură, lucrurilor grele care mă aşteaptă. Am să am curajul să le provoc, să mă arunc în luptă sau am să mă retrag iar în bârlog?

În ce o să conste viaţa atunci? Sinucidere. Mori pentru că ţi-e frică de viaţă, de suferinţi, de suferinţa pe care ai provoca-o celor din jur. Slăbiciune. Ruşine. Îţi vine să te îngropi sub pământ. Şi pe Fil îl urăşte pentru cruzimea, lipsa lui de omenie. Gata să-l sacrifice pe S. fără nici o ezitare *pentru lucruri care ne depăşesc*. Când îi spun că e rău, zice că am o mentalitate de copil. Şi Dudu Antoniu, când îl întreabă maică-sa: De ce-l iubeşte pe domnu' I.? – Pentru că e bun.

— Totul e chestie de forţă, de tărie, zice el.

— Vino spre viaţă. Cu muzică şi culori, Roara…

M.S. la plecare, îmi strânge mâna şi-mi spune: „Îţi mulţumesc!".

Ce puţin lucru am făcut. Totuşi, parcă e primul gest *neegoist* pe care l-am făcut în viaţa mea.

…

Bob e una din preocupările principale ale mamei. – Bob, Bob, Bobişor, Bob, Bob, Bobişor (e o melodie care răsună mereu).

Lui Jacques: „Ce pleci aşa? Uiţi că ai o datorie. Hopa-sus pe scaun, Bob, să-ţi dea tăticu' zahăr".

Tăticu' e distrus de soarta Franţei. Din când în când, tot mai are licăriri de speranţă, deşi situaţia e disperată. Se amăgeşte. Vine acasă agitat: „Nici gând de capitulare. Continuă să lupte. A declarat Pétain că dacă nu-s condiţii onorabile nu încheie pace. Stai, că lucrurile nu s-au încheiat încă. Englezii sunt decişi să lupte. Şi în America lumea e pentru intervenţie". La radio, ascultă numai posturile aliate (acum pe cele engleze bineînţeles). Crede cu sfinţenie tot ce spun. Când dă, din greşeală, de un post nemţesc, întoarce butonul cu furie: „Firea-ţi ai dracului să fiţi!".

Lotty, la masă, împroaşcă, ţipă, face politică: „Eu am spus de la început c-o să învingă nemţii. Toată lumea râdea de mine. Eu cum am ştiut? Am avut o presimţire." Acum, în birou, când începe să se vorbească politică, Văleanca spune: „Sss,că e doamna Banuş aici". E. a spus că nemţii… „Înainte de-a începe războiul, trebuia englezii să bombardeze Berlinul şi să-l omoare pe Hitler şi banda lui. S-ar fi cruţat atâtea milioane de oameni."

Jacques: „Dacă-i vorba aşa, putea Chamberlain să-l omoare, când s-au întâlnit la München."

— Să-l fi împuns cu umbrela…

….

Reynaud a şters-o, prin Portugalia, în America (se crede). Bonnet în Spania.

26 iunie 1940

Aseară, la Sandu. Când mă întâlnesc, rar, cu oameni, sesizez mai bine schimbarea mea, drumul pe care l-am parcurs. Haosul, neliniştea în

care se zbat. Fără să pierd nuanţele individuale – văd oamenii tipici. Sandu, idealul meu din copilărie, a toate ştiutor, fin, cu un veşnic zâmbet inteligent, simpatic, pe buze, cu ochi vii sub ochelari de intelectual, cu mâini palide, minuscule (îngrijite cu glicerină). Evenimentele mari reduc oamenii la justele lor proporţii, îi plasează la locul ce le revine. Sandu în faţa aparatului de radio, pândind un post englezesc, aşteptând vreo ştire miraculoasă, care nu poate veni. Spiritul lui de altă dată se scămoşează în descurajare amară (discretă bineînţeles).

Se vorbeşte de seruri, pentru inocularea energiei.

Spune: „Mai bine l-ar fi inoculat pe Pétain”. Ne povesteşte, de cum intrăm pe uşă, visul Carolei: „Nevastă-mea s-a culcat niţel după-masă şi a visat că era cu maică-sa acolo, în salon, amândouă îmbrăcate sumar (maică-sa e moartă, visul are deci o coloratură sinistră şi profetică) şi deodată intră în odaie ordonanţa de jos (proprietarul e căpitan) şi le spune răstit: Haideţi jos, la raport, la domnu’ căpitan.

— Păi nu putem aşa, să ne îmbrăcăm cu ceva.

— Nu se poate, am ordin…”

Vedeţi, e simptomatic visul pentru preocupările ei, o urmăresc şi în somn. Se discută despre decizia Partidului Naţiunii ca evreii să nu poată intra. Fiecare spune câte ceva, tace, oftează. Se închid uşile de la terasă, ca să nu audă vecinii. Casa e somptuoasă, răcoroasă. Paharele de apă de la gheaţă, brumate. Sandu mă măsoară, admiră culoarea rochiei mele, modelul. A fost totdeauna estet. Se pricepe la stofe, la croitorie, la toate.

— Ce-i cu tine, Măriuco, de eşti aşa frumoasă?

Într-adevăr sunt animată. Tot ce se întâmplă, oricât ar fi de *rău*, mă exaltă, mă bucură într-un anumit sens. Temeliile vechi se clatină, asta e principalul. Că ne îngroapă şi pe noi sub dărâmături, e mai puţin important. În sfârşit, istoria se mişcă. Trecem prin faza celei mai teribile reacţiuni, aşadar suntem cu atât mai aproape de transformările esenţiale.

Soseşte, târziu, mititelul Adolf Grindea, bătrâior, legănat, alintat. Nazalizează, are un limbaj cântat, ezoteric, în raccourci.

— Ce cauţi tu la chestii dintr-astea? se miră de mine. Se retrage pe un şezlong din uşa terasei (care e iarăşi deschisă)

— Ştii, Sandule, vin de la Şafran (şeful rabin). Am avut o discuţie religioasă. Eu susţineam că religia catolică ar fi mai sceptică decât a noastră. Evreii prea văd în linie dreaptă… aşa… ştii.

— Ce ştiri mai ai?

— Răbdare, vi le dau încetul cu încetul.

Carola (1,90 m., mustaţă, barbă, mamele etc) se alintă la Grindea: „Să-ţi fie ruşine. Dacă ai vreo veste bună, trebuia s-o spui de la început”.

— De sus, de foarte de sus s-a hotărât că medicii vor rămâne mai departe… E nevoie de ei. Se pare că vor să folosească învăţătura de la 1938.

— Să nu se creeze panica.

— Cei de la bursă au căutat să o învioreze niţel… nimic… şi ce se mai agitau săracii de ei, spuneau la toată lumea: „Vă primim, vă primim în P.N. n-aveţi nici o grijă”.

— Unde?

— În P. N.. Lipseşte un picior de la litera M.

— Sst., nu uita că vorbeşti faţă de o fecioară.

— Cine? Mama-mare?

— Nu ştii ce-i cu I.R.D.V.-ul că nu se mai negociază?

— Vrei să cumperi? Mâine îţi dau un pont de 500 de bucăţi.

— Nu vorbesc de sume aşa mici…

— Vrei cu încă un zero… îţi găsesc şi 5.000 şi nu eu am de vânzare.

— O să înceapă vânzări grozave la rente.

— Şi ce-o să facă ovreii cu banii?

— Cum ce? O să trăiască din ei. În Germania nu li s-a interzis evreilor vânzarea rentelor?

Grindea se retrage mai în fundul terasei, în întuneric.

Doamnele discută între ele viitorul, în legătură cu evenimentele ameninţătoare.

Mama: „Nu mai am nici un ideal. Nu-mi mai doresc nimic. Trăiesc de azi pe mâine”.

Carola: „Eu spun; tot mai bine cu ruşii decât cu nemţii… eşti călcat în picioare”.

Mama: „Nu-mi pot deloc închipui cum o să fie”.

Carola. „Printre primele măsuri, o să ne ia servitorii”.

Mama: „Asta încă nu-i cel mai rău. Ştergi praful o dată pe săptămână, faci o singură mâncare”.

— Dar lemnele? Tanti Mali, săraca, încălzeşte cu lemne şi se întreabă cine o să i le care.

Mama: „Şi cu caloriferul n-ai destulă bătaie de cap, parcă? Aşa credeam înainte, că n-ai nici o grijă când ai calorifer…”.

Mă retrag pe terasă. E mai răcoare. Un cer înstelat. Copacii au înflorit târziu, anul ăsta. Abia acum, în iunie. Aerul e parfumat.

Grindea, mie: „Hai, spune-mi tot!”.

— Ce?

— Toate păcatele. Pe cel din trecut, ţi-l ştiu eu…

— N-am şi n-am avut păcate. Nu ştiu ce înseamnează păcat.

— Să nu discutăm despre cuvinte. Ştii foarte bine ce vreau să spun.

— Nu, serios, nu ştiu. Mai bine spune-mi dumneata ce faci, cu ce te ocupi, cum trăieşti…

— Şi cu cine trăiesc?

— Nu, asta nu mă interesează.

— Mă aşteptam. Ce să-ţi spun? Sunt flaneur, boem. Tot n-am o ocupaţie mecanizată… Multe lucruri nu mi-au ieşit rău… nu cum m-aş fi aşteptat. Nu-i vorba de satisfacţiile noastre personale… Mă simt, cum să-ţi spun, aşa, parc-aş sta cu chirie la viaţă. N-am legături profunde cu ea. Cum îi spuneam Beatricei, acum şase ani, ne plimbam pe Champs Elysées… Ai fost des la Paris?

— O dată. Mai puţin nu se poate.

— Veneam de la Bois… Parisul… în sfârşit, nu se poate vorbi de ce însemna viaţa la Paris… îi spuneam Beatricei că acum nu mai contează bucuriile, satisfacţiile, mulţumirile noastre personale, ci cele colective… Sunt atâtea lucruri care se contrazic, pe care noi, trăiţi în anumite valori ale spiritului, nu le putem înţelege. Să hotărască tunul, cizma, neamţul, de spiritul francez. Unitatea de măsură a spiritului, să fie cizma. Tot ce auzim în jurul nostru… ceea ce a început de câteva zile şi la noi, sunetul ăsta umflat, patosul ăsta care sună a butoi gol. Cam asta fac… doresc altceva, simplu spus… doresc să fie bine… aşa, la toată lumea.

— Doreşti valorile trecutului…

— Nu, nu se poate vorbi de trecut. Există un câmp de valori, în care se cern, se caută altele. În dialectul – sau mai bine zis – în dialectica spiritului, aşa cum îl înţelegem noi, nu pot intra ororile, monstruozităţile: Eram aseară la masă cu Stancu (în lupta dintre mahalagism şi discreţie rafinată a învins primul şi la el şi la frate-său, Miron, care mi-a vorbit tot aşa *en passant*, de ce-a spus Stancu o dată, când erau împreună), şi Vinea, şi Geo Bogza. Şi spunea Stancu: „numai aşa, de-al dracului, vreau să cred că o să fie iarăşi bine (îl recunosc pe Stancu în cuvintele astea – Grindea nu minte – sunt cuvinte care îl demască: „vrea să fie iarăşi bine”, ca mai înainte. Bine, pentru cine?). Cam asta fac eu! Dar tu? De câte ori te citesc, am impresia că sunt lucruri căzute din stele, atât de depărtate…

(Îi răspund ceva, fără importanţă, şi mă gândesc că ceea ce vorbeşte el, ceea ce reprezintă el, e în afară de viaţă.)

Sandu: Ce zici, ce frumoasă e fata asta, azi? (insinuant) E un „Vorklang” sau nu, „Nachklang”.

Mama zâmbeşte ruşinată.[13]

Walt Withman

Eu şi ai mei convingem – nu prin argumente, comparaţii şi prin rime,
Noi convingem prin prezenţa noastră.

Eu sunt cel ce suferă durerea dragostei trupeşti;
Asemenea pământului ce gravitează, asemenea materiei
Ce, prin durere, atrage către ea materie,
Trupul meu atrage toate trupurile, pe care le-ntâlnesc sau le cunosc.

Hrănitor nu e decât miezul lucrurilor;
Unde e cel ce le va despuia de coajă, pentru tine, pentru mine?
Unde e cel ce va şti să destrame amărăciunile şi pădurile,
pentru tine, pentru mine?

Să iei pe drum cu tine pe cine îţi e drag,
deşi pe toţi îi vei lăsa în urma ta,
Să ţi se pară universul însuşi ca un drum,
minunate drumuri, drumuri pentru sufletele călătoare. [14]

Lucia dragă,

Aş vrea să-ţi pot scrie, aşa cum puteam şi cum scriam prietenilor în adolescenţă, neocolind adevărul grav, adânc, brutal. Nu te mira. Nu face ochii mari. Ce adevăruri brutale pot exista între noi două, care în rarele noastre întâlniri, nu ne-am ciocnit niciodată? Care am tors împreună delicat, ca două pisicuţe, impresii, regrete, doruri feminine, călduţe!

S-a întâmplat cu noi un lucru foarte obişnuit între oameni, n-am putut să comunicăm, să scoatem la iveală ceea ce era în noi viaţă adevărată, prefacere, zbucium. Am rămas deasupra, pe un înveliş neted, fără asperităţi dar şi fără dimensiuni interioare. Principala vinovată sunt eu. Trăiam un proces dureros, de prefacere, care mă făcea hipersensibilă la tot ce mi se opunea într-un fel sau altul. Timiditatea, ursuszlâcul au contribuit şi ele, ca să mă închid, să mă depărtez de tine. Dar mai mult ca orice cred că am păcătuit printr-o neîncredere în putinţa oamenilor de a creşte, de a se transforma. Ceea ce mi se părea firesc să se întâmple cu mine, găseam imposibil să se întâmple cu altul. Poate pentru că simţeam câte eforturi, câte ruperi sunt necesare, ca să facem cel mai mic pas înainte. Îmi spuneam: numai cine poate sacrifica adevărului cele mai dragi iluzii, numai cine poate fi brutal cu el însuşi şi cu ceilalţi, numai cine are înnăscută setea de a trăi cu orice preţ, de a şti cu orice preţ, poate răsturna trecut, credinţe false, stil de viaţă, şi păşi mai departe. Şi eu pe tine te vedeam trăind ca într-un abur de iluzii, de credinţe, de erori rafinate.

Îţi vorbesc enigmatic, vag, dar dacă bănuieşti care poate fi noua direcţie de viaţă la care mă refer, înţelegi totodată de ce nu ţi-aş putea vorbi mai precis, decât dacă am fi între patru ochi. Dacă îţi scriu acum lucrurile astea, nu e nici dintr-un zel exagerat de neofit, nici….

….rece, detaşat, pe care-l avem pentru chestiunile ce ne sunt străine. Poate că nu te-am prins într-un moment prielnic. Poate că eşti cu totul pe alt drum. Oricum ar fi, vreau să ştii că mi-eşti dragă, şi mai mult decât atât: cred în tine. De aceea ţi-am scris scrisoarea aşa deschis; ştiu bine, că oricum vei primi-o, scrisoarea aceasta nu o vei judeca greşit. E, în primul rând, izvorâtă dintr-o dorinţă vie de *a ne întâlni* cât mai curând…

[Explicaţii adăugate în 1997 aduc oarecare indicaţii despre cauza ce-a determinat acest mesaj epistolar ajuns până la noi doar fragmentar]:

„Am rupt în timpul războiului foaia intermediară care conţinea corpul principal al scrisorii. După mulţi ani – în timpul regimului comunist – Lucia Demetrius mi-a spus: când am primit scrisoarea ta, mi-am zis: Ce poate fi cu Marioara? O asemenea scrisoare nu poate veni decât de la un comunist sau un fascist (era prietenă cu Dan Botta, dar în timpul comunismului nu vorbea despre legăturile ei cu oamenii de dreapta)."[15]

...Gândul e o cuşcă, cuvintele nişte curse. Pieptul îmi clocoteşte şi sub frunte gândurile se zbat, nu sub frunte ci în tot trupul. Gândurile se trăiesc material, sau n-au nici o valoare. Numai în crisparea şi sforţarea întregii materii pentru a cuprinde cât mai mult, avem o scăpărare de adevăr, o fărâmă de realitate.

N-am febră, deşi pare, după scris. Incoerenţa e o formă a realităţii. Nu confunda planurile. Spiritul e tocmai cel care pune ordine. Punând ordine reduce, schematizează, mutilează realitatea. Atunci cum o cuprinzi? Extazul? Între extaz şi metafizică ce raporturi sunt? Nici unul, afară de eroarea minţii omeneşti naive, care atribuie extazul unei intervenţii supranaturale, obişnuiţi fiind să subestimeze valoarea naturii omeneşti. Cum, un biet om slab, plin de deficienţe, de urâţenii, poate îmbrăţişa deodată, cosmic, existenţa? De unde îi vine asta? Răspunsul naiv, nedialectic: din afară.

1. Frontul Renaşterii Naţionale (N. red.)

2. E vorba de sciziunea produsă în grupul colaboratorilor la revista *Azi*, condusă de Zaharia Stancu. De câteva luni, transformată în săptămânal, publicaţia acorda un spaţiu special analizelor situaţiei politice. Atitudinea adoptată de conducerea redacţională, după acţiunea militară a URSS împotriva Finlandei va stârni opinii contrarii exprimate prin scrisori de la cititori. O replică promptă a venit din partea unui colectiv alcătuit din: Athanasie Joja, Matei Socor, Miron Constantinescu, Marin Stanciu, D. Corbea, Emil Huszar, C. I. Gulian şi a stârnit furia lui Z. Stancu tradusă polemic, într-un limbaj de joasă violenţă (Cf. *Azi* 28 ian. 1940). Incidentul va da loc la suspiciuni de „colaboraţionism" prelungite în condiţiile postbelice, când parte dintre semnatari vor primi responsabilităţi ideologice îndată după preluarea puterii politice de către partidul comunist, inspiratorul protestului anti-Stancu din 1940. Paul Păun îşi luase răspunderea de a se sustrage indicaţiilor pe linie de partid. De fapt, nu a mai suportat ingerinţa politicului, întorcându-se la individualismul insurecţiei suprarealiste. (Nota mea, G.Ş.)

3. Pelicula programată la cinema „Nissa" (Intrarea Zalomit), lângă Cişmigiu, avea un titlu oarecum simbolic în situaţia dată: *N-am să te uit niciodată*. (Nota mea, G.Ş.)

4. Taşcu Gheorghiu (1910-1981), introdus în grupul poeţilor suprarealişti de fostul lui coleg la liceul din Constanţa, Virgil Teodorescu. S-a remarcat, în special ca traducător, din Rimbaud, din Lautréamont. A realizat o excelentă versiune românească a romanului *Ghepardul* de Giuseppe Tomasi di Lampedusa. (Nota mea, G.Ş.)

5. Jules Perahim, grafician (Buc. 24 mai 1914 – Paris 2 martie 2008). Stabilit în Franţa, după 1969, se dedică picturii în spiritul suprarealismului. Bogată activitate expoziţională. (Nota mea, G.Ş.)

6. *Meurtres* (I-V), este o serie de cinci romane scrise de Charles Plisnier (1896-1952), poet, eseist şi romancier belgian. Primele două volume: *Mort d'Isabelle* (1939), *Le retour du fils*, devenită *La présence du fils* (1939). (N. red.)

7. Se referă la cotidianul apărut sub acest nume, cu numai câteva luni în urmă. Fondatorul era

C. Vişoianu, iar director Tudor Teodorescu-Branişte, care imprimau gazetei o orientare democratică. De altminteri, colaboratorii principali fuseseră recrutaţi dintre foşti membri ai echipelor de la *Adevărul* şi *Dimineaţa*, desfiinţate odată cu instaurarea regimului dictatorial. (Nota mea, G.Ş.)

8. „E necesar să mănânci, să bei, să dormi, să leneveşti, să iubeşti, cu alte cuvinte să te înfrupţi din dulceaţa acestei vieţi şi, totuşi, să nu cazi victimă. Dându-le tuturor curs, reflexele antinaturale, cărora le eşti destinat, rămân dominante şi îşi continuă cursul imposibil în capul nostru. Trebuie să faci din viaţă un vis şi din vis o realitate." (Trad. G.Ş.)

9. Pălăriuţă fără boruri, la modă în acea epocă.

10. Textul se termină la jumătatea paginii din registrul de format mare, pe care sunt aşternute însemnările acestei perioade. În continuare, pagina e umplută de o compoziţie în versuri din ciclul anunţat al *Coşmarurilor*; asupra titlului au fost ezitări – întâi *Noi visam* apoi *Poetul*, ca să opteze în final pentru *Coşmarul artistului* – sortit să devină *Scufundare* şi să intre în alcătuirea ciclului *Tărâm intermediar*. Următoarele două pagini ale registrului conţin altă bucată din seria proiectată, anume *Coşmarul rentierului*, care va intra – cu eliminarea câtorva versuri – în cuprinsul volumului *Bucurie*, din 1949. (Nota mea, G.Ş.)

11. Aici intervine o ruptură în redactare, încetează înregistrarea evenimentelor ca într-un proces-verbal şi sunt reluate însemnările cu caracter privat prin reîntoarcerea în timp cam cu două săptămâni şi reproducerea unor discuţii relevante sub raportul tensiunilor ce-i marcau pe preopinenţi. (Nota mea, G.Ş.)

12. Asociaţia Culturală a Femeilor Evreice. (N. red.)

13. Din nou, câteva pagini de revenire în laboratorul liric; mai întâi, o tălmăcire din Walt Withman, apoi iarăşi din ţesătura „Coşmarurilor". Dintre acestea, va face să apară „Coşmarul rentierului" în gazeta evreiască *Înfrăţirea* din 3 noiembrie 1940. (Nota mea, G.Ş.)

14. Urmează mai multe ciorne de versuri originale, din care a rezultat poezia „Din adormita pădure" (în vol. *Bucurie*), un proiectat „Coşmar al copilului" şi „Coşmarul comis-voiajorului" foarte aproape de versiunea cuprinsă în volumul din 1949. Apoi ciorna unui mesaj destinat Luciei Demetrius, păstrat parţial numai. (Nota mea, G.Ş.)

15. Cum se ştie, Dan Botta a avut simpatii pentru cercurile naţionaliste, fapt ce-o îndemna pe poetă să reproşeze Luciei Demetrius inacceptabila slăbiciune şi toleranţă.

1941

Petroşani, 22 mai 1941

A trecut un an de la ultimele însemnări. Mă regăsesc maturizată. Mai clară, mai puţin incoerentă, dar şi cu mai puţină sevă. Evoluţia se va realiza, oare, dialectic? Mă voi putea întoarce, îmbogăţită, la vechile mele preocupări artistice?

Deocamdată, n-am ieşit încă din perioada de ucenicie spirituală. Citesc. Încerc să mă disciplinez. Crizele, ceasurile de deznădejde, de abis, sunt mult mai rare. Entuziasmul creator a dispărut. O presimţire sau o speranţă, conştiinţa adevăratei mele chemări, mă face să regret, ca şi în trecut, lipsa unei activităţi ordonate, pe şantierul literar. Cu toată învălmăşeala evenimentelor şi cea interioară, n-ar fi trebuit să părăsesc însemnările, care mi-ar putea fi de un folos inapreciabil, cândva. Materialul brut nu trebuie dispreţuit şi nici măcar subestimat în arta realistă.

Voi căuta să-mi împrospătez unele amintiri şi să notez fapte recente. Apoi îmi voi ţine iarăşi însemnările la zi.

După ce a plouat mereu, vreme de două săptămâni, timpul s-a îndulcit. Înserările sunt nespus de frumoase. Munţii în depărtare, Mândra şi Cârja, sunt acoperiţi ici şi colo de zăpadă. Dar verdele predomină. Cel crud al ierbii, merge în suprafeţe mari, line, peste rotunjimile dealurilor şi pe unele cline devine mat, închis, ruginiu.

Oamenii s-au temut că o să cadă bruma şi o să îngheţe pomii. Tocmai dăduseră în floare. Dar teama a fost fără temei. Se temeau şi că, de prea multă ploaie, or să putrezească zarzavaturile. Dar Dumnezeu a ţinut cu oamenii. Ceapa are de pe acum săbii înalte, în grădinile gospodăreşti, şi salata a scos frunzuliţe mici, delicate, de un verde aproape alb lângă stratul negru. În grădinile de flori, zburdă nu-mă-uita-ul, se odihnesc panselele şi, în jurul bazinului mic, cu apă ţâşnitoare, în faţa casei marelui, atotputernicului Mioc, se leagănă, zvelte, adolescente, lalelele.

Pe înserate, domnişoarele se plictisesc. Domnişoara prim-pretor regretă că s-a cedat Clujul. Acolo avea rude unde mergea des şi petrecea bine. Nevestele funcţionarilor joacă rummy, ale directorilor, bridge. Şi se tratează cu prăjiturele.

Pe un loc viran, două vaci, una foarte tânără, cealaltă borţoasă, matură, se joacă. Cea mare se lasă giugiulită. Văcuţa îi umblă cu botul peste faţă şi grumaz, o împunge uşor cu coarnele. Ca să creadă că o ia în serios, împunge şi bătrâna din când în când.

La biserica reformată, sub copacii mari, umbroşi, o pereche de unguri voinici priveşte cu dragoste şi mândrie o pereche de purcei englezeşti, Yorkshire, cu botul cârn, ca de mops şi pielea pleznind aproape în cutuliţe şi gropiţe roz de copil.

— I-am adus de la Haţeg, spune unul, sunt rasă pură. Ăştia sunt buni pentru slănină, nu pentru untură. Omul are o privire calmă, aş putea zice fericită. Frunzele îşi risipesc podoabele de umbră şi lumini în jurul lui. Geamurile bisericii, în dosul lui, sclipesc printre ramuri.

Un lucrător cu şapcă şi haine fumurii şi un ţăran cu pălărioară mică, rotundă, de muntean, şi târnăcopul pe spinare, merg alături şi vorbesc.

Lucrătorul: Cine mai dă acum săru mâna. Pentru vremurile de azi, bună ziua ajunge.

Ţăranul: Dar cine s-a închinat?

L.: Cine?

Ţ.: Păi s-ar fi mânjit hainele pe jos, dacă mă-nchinam…

Uliţele care taie strada principală sunt negre de funingine şi casele roase de-o lepră neagră. Toate sunt colonii muncitoreşti. Smocuri de iarbă prăfuită se ivesc ici şi colo. Femei bătrâne, cu basmale negre şi feţe scârbite, iau apă de la cişmeaua străzii. La răscrucea uneia din străzi, un Christ catolic, cu o faţă nouă de ipsos (ultima i-a spart-o, nu ştiu cine) îşi răsfiră pe umerii goi pletele roşcovane. Sub picioarele bătute în cuie, se ofileşte un buchet de liliac.

Strada principală, Regele Ferdinand I, e pavată frumos şi pe marginea trotuarelor vor fi straturi de flori. Un om sapă şi altul greblează pământul. Bulgării mari se fărâmă, fir cu fir. „Ce flori puneţi?” întreb.

— Dar ce ştiu eu, flori…

În camera de lehuză a doamnei Viţa ing. Brin, intră toată lumina plăcută a amurgului. O mamă tânără şi fericită, înconjurată de cunoştinţe zâmbitoare. Faţa grăsulie rotundă, nefardată, e încadrată de două codiţe negre răsucite pe panglici albe.

— În ziua de 10 Mai a sosit. Nu-l aşteptam atât de repede. În ajun, veneam tocmai din piaţă, mă întâlnesc cu domnul… şi-mi spune: „Ei, ce zici, pe mâine îi dai drumul? Iese general… băiat născut la 10 Mai”. Şi toată lumea comentează şi se minunează, cum s-a născut la 10 Mai, la ora 10 şi 10 minute. Şi sora lui Brin, refugiată din Basarabia, stă la Craiova, acum, în strada 10 Mai…

Viţa Brin, care-i o mamă exaltată, face propagandă pentru prăsilă, dar Virginica Negulici, care-i în a 7-a lună, zice: „Pentru câţiva ani de aici înainte, mă închid iar la mânăstire. Nici cinematograf, nici teatru. Cu doi copii…”.

Viţa: „Nu spune asta. Dacă ai o femeie bună, de încredere, poţi lăsa copiii…”.

Virginica (nevastă de mic funcţionar): „E greu de găsit femeie”.

Viţa (nevastă de inginer cu 40.000 lunar): „Ei, se aranjează lucrurile…”.

Domnul general are pete roşii pe tot corpul şi albul ochilor galben. A căpătat gălbinare în burta mamei. În jurul lehuzei, sunt ghivece de primule şi buchete de violete. Viţa vorbeşte cu voluptate. Îşi savurează, îşi linge cuvintele pe buzele ei răsfrânte, cărnoase.

— Sunt mamă a doi băieţi: Constantin şi Alexandru Brin…

Transfigurate de orgoliu, cuvintele plutesc: „Sunt mama lui Alexandru cel Mare…”.

La halda din deal, femei cu căldări şi coşniţe, adună resturi de cărbune.

Camioane, din care se descarcă lăzi cu bere, se opresc în faţa bodegilor. Petroşaniul va căpăta viaţă de noapte. La cafeneaua „Bucureşti”, se petrece, se bea şi se joacă jocuri de noroc, până-n zori.

Înainte cafeneaua era ţinută de-un ovrei. Acum o are un român: Moga Ştefan, tatăl lui Nicolae Moga, notar în Lonea. De fapt, stăpânul e Nicolae, dar, ca notar, neputând cumula două ocupaţii atât de nepotrivite… Nicolae îngrijeşte însă restaurantul şi cafeneaua să nu ducă lipsă de nimic. El e cel ce se ocupă cu împărţirea bonurilor de alimente pentru populaţie. Iar autorităţile din Petroşani nici nu visează că la „Bucureşti” e o adevărată speluncă: sunt surde şi mute.

La cârciuma de vis-à-vis de parc, cântă un taraf de lăutari. Jupânul cârciumii e unul din cei care a umblat la vânătoare de jidani în zilele rebeliunii. Dar vânatul, la Petroşani, a scăpat ca prin minune… Mirosea deja a sânge văzduhul; jidanii, după ce au fost ţinuţi în pivniţe pline de apă şi bătuţi cum trebuie, au fost puşi în maşini şi trimişi la Lupeni. Iar de-acolo trebuia expediaţi mai departe, la Deva, ca să fie „achitaţi”. Dar lucrurile s-au precipitat şi Petroşaniul a rămas plin de bărbaţi jidani, care respiră cu neruşinare… Unele firme evreieşti au…

…cantităţile de alimente sunt egale cu ale muncitorilor. (Ambruş spune: „pentru noi, ce-i drept, e prea mult. Nu putem mânca atât”.)

Bătrânul Brin seamănă cu bunicul din Delavrancea, cu moldoveanul sfătos din toate poveştile. E mic, sprinten ca o veveriţă, cu o faţă uscată, brăzdată, cu ochi jucăuşi şi cu mult, mult păr alb, subţire, învolt. A fugit din Basarabia, a lăsat în urmă gospodărie frumoasă, bogată, livadă şi vie, poloboace cu ţuică şi saci de grâne, dar nu vorbeşte cu ură de cei care i le-au luat. Povesteşte animat, cu amănunte sugestive, fără ciudă, fără mânie. Cred că tot repetând la multă lume povestea, s-a detaşat de evenimente, şi acum îi par foarte îndepărtate. La Soroca, unde locuia el, era un mare personaj, iubit, respectat de toată lumea. Era epitropul bisericii, directorul băncii

populare etc. Toţi au vorbit foarte frumos de el, când au venit ruşii. Un evreu chiar spunea că nu e om, ci supraom. Şi l-au încredinţat că poate rămânea mai departe, că n-o să i se întâmple nimic. Dar, ca epitrop al bisericii, l-au chemat să le predea inventarul bunurilor aflate în lăcaş, al tuturor odoarelor. Şi întrebau cum se numeşte asta şi asta… Dar lui nu i s-a ridicat mâna să dea sfintele odoare de pe pristol şi când au văzut ei asta, i-au zis: „Ei, dacă eşti aşa credincios, lasă că ridicăm noi lucrurile, numai să ne spui cum se numesc…”. Şi chiar în noaptea aceea, după ce a terminat lucrările pe care i le-au cerut ruşii să le facă pentru predarea băncii populare către stat, a spus că se simte rău, că trebuie să meargă la Chişinău, la un doctor, şi a plecat.

Nevasta şi fata l-au urmat după câteva zile. Pe ascuns, au plătit datoriile pe care le aveau, ca să nu-i poată aduce înapoi, au vândut ce-au putut de prin casă (ruşii plăteau preţuri fantastice pe orice zdreanţă) şi-au şters-o. Chiar a doua zi – au aflat mai târziu – casa le-a fost ocupată şi pivniţele golite.

Bătrâna (negricioasă, măruntă, uscată, cu pomeţii reliefaţi, ochelari cu ramă de sârmă legaţi cu un şiret în dosul capului, vorbă accentuat basarabenească, minte confuză, greoaie):

— Atunci am văzut adevărata credinţă. Plânjeau preoţii şi plânjeau credincioşii îngenuncheaţi. Pe când ne rugam, a intrat o bandă de copii evrei şi au început să sară şi să se strâmbe şi să râdă, dar nimeni n-a ridicat capul, ca şi cum n-ar fi fost acolo, şi la urmă s-au plictisit şi au plecat. Evreii sunt mari şi tari, ei conduc toate.

Bătrânul: Acolo e internaţionala, nu se face deosebire între naţii. N-ai voie să spui unuia: lipovene sau jidane, că te bagă la închisoare, se cheamă că-l insulţi.

Bătrâna: Au golit Basarabia, au sărăcit-o. Pâinea este 200 lei, şi căpătai numai jumătate la o brutărie. Veneau ţăranii din toate părţile la oraş şi-şi adunau desagi cu jumătăţi de pâini. Li s-a luat ţăranilor tot, tot, le-a lăsat numai cât le trebuie până la iarnă. Iarna noi am plecat, nu mai ştim ce-a fost.

Bătrânul: Pentru orice trebuie să faci coadă. De la miezul nopţii, aşteaptă lumea pentru pâine. Când trece unul pe stradă şi vede pe cineva cu faţa spre o uşă, nici nu mai întreabă ce aşteaptă, se aşază şi el la rând… orice, e bine venit. Se răspândeşte zvonul, de pildă, că la cutare cooperativă se găsesc cârnaţi. Mulţimea aleargă într-acolo şi, cât ai clipi din ochi, e strada neagră.

Acolo, judecata se face foarte repede. Am cunoscut o doamnă foarte bine, femeie cu studii şi tare cumsecade. Văduva unui colonel. Avea o servitoare, pe care o ţinea de ani de zile, nu mai era bună de nimic, o adăpostea din milă. Era o beţivă această Ana Mihailovna. Şi când au venit ruşii, s-a apucat şi de furtişag. Au venit în faţa judecăţii. Ana Mihailovna a fost poftită să şadă şi doamna a fost lăsată în picioare.

— Ei, Ana… şi mai cum îţi spune?
— Mihailovna.
— Ana Mihailovna, spune lumea că ai furat, adevărat e?
— Nu-i adevărat, domnule judecător.
— Dar ce făceai dumneata la femeia asta?
— Eram servitoare.
— Şi cum se purta cu dumneata?
— De, cum să se poarte, ca stăpâna. Ea şedea lungită şi eu trebuia să-i duc cafeaua neagră la nas…
— Ţţţţ…. Exploatatori… Dar cam miroşi a rachiu, dumneata, Ana Mihailovna.
— Ce să facem şi noi, bieţii oameni, domnule judecător, mai ne mângâiem…
— Bine, bine, vezi de nu mai bea atâta. Şi duceţi-vă acum.
E o legendă că Rusia toată e un grânar. Sunt unele regiuni unde sunt mulţi ani răi, de secetă, şi atunci toată Rusia suferă de foame. În Rusia ţaristă, marii moşieri exploatau moşiile, scoteau tot ce puteau şi trimeteau în străinătate. Dar ţăranii cu ce se hrăneau.
Ing. Brin: Aveau ei o mâncare, „chiuria”, nişte tărâţe fierte în apă, în care se mai punea ceva. Există o poezie de Nekrasov, din care se poate vedea foarte bine cum o duceau ţăranii ruşi. O mamă îşi înmormântează copilul şi se întoarce acasă frântă de deznădejde. O vecină intră să o consoleze şi o găseşte mâncând.
— Cum poţi să mănânci vecină, când eşti atât de amărâtă?
— Dar în chiuria aceasta a fost pusă sare. Nu se poate lăsa sarea să se irosească aşa…
Ing. Brin: *Un stat care are ca ideal golanul, nu poate rezista…*
Bătrâna: Femeile rusoaice n-au văzut în viaţa lor asemenea frumuseţi, ca cele din Chişinău. Şi-au pus combinezonul de mătase peste rochie şi mergeau aşa pe stradă. Ştiţi, nu sunt civilizate…
Bătrânul: Ei, asta nu înseamnă că nu sunt civilizate, dar la ei nu se fac lucruri dintr-astea.

Avocatul: Pentru noi, e rău şi dacă înving nemţii şi dacă înving englezii. Dar tot mai bine cu nemţii. Dacă înving englezii, se bolşevizează Europa… (Avocatul, vreo 30 de ani, înalt, slab, faţa turtită ca o tipsie, nasul cârn, guriţa rotundă, cărnoasă, dinţii în formă de potcoavă. Râde mult, şi uneori o umbră de frăgezime, de adolescenţă i se aşază pe faţă.)
Emil Pop. Mic ca un cobold, cărunt, ochi apoşi, crucişi. Merge cu paşi mici şi repezi, cu capul plecat. Maniac şi avar. A avut două neveste. Duda Redermacher spune: „Pe una a îmbolnăvit-o de inimă şi l-a lăsat, acum e doamna pretor. Pe cealaltă a îmbolnăvit-o şi a îngropat-o. Cea de a doua era casieriţă şi contabilă în prăvălie. O dată

i-a fost aşa rău că a trebuit să ia o maşină până acasă. Vai de biata femeie ce scandal a avut pentru asta...”.

Face parte dintr-o familie de călugări şi preoţi (uniţi). Mereu vorbeşte despre sănătatea lui. Are tensiune. Ţine dietă. El nu vrea să ajungă ca alţii, să se îngrijească atunci când e prea târziu. Între 50 şi 60 e vârsta cea mai periculoasă. E germanofil înfocat. „De ce unii să aibă tot şi un popor ca cel german să n-aibă nimica. De ce să fie popoare exploatate?”

Ambruş: Dar dac-o să le stăpânească nemţii, n-or să fie exploatate? Se schimbă stăpânii, atâta tot.

Pop: Nu, nu, trebuie să se facă dreptate.

Ambruş: Să vedem dacă nemţii or să poată face Statele Unite ale Europei, împotriva Americii...

S: Europa e o pulberărie... oricând poate să sară în aer.

27 mai 1941

Pop: *Ce mai e nou la radio, domnule inginer?*

S: Englezii l-au scufundat pe „Bismarck”. L-au răzbunat pe „Hood”.

Pop: Ce spuneţi? Ţţţţ... Nu trebuia germanii să se ducă până-n Groenlanda. Eu am fost contra, de la început. Prea periculos... Oricum, pe mare, tot englezii sunt mai tari...

În 26 mai a fost serbare la Petrila. A venit episcopul unit din Caransebeş să sfinţească biserica nouă din Petrila. S-a dat un banchet. Pop a fost invitat, ca frate de preot unit.

— Am mâncat atâta până m-au apucat durerile de cap.

Ambruş: Am auzit c-a fost şi o beţie teribilă; mi-a spus un ofiţer că până dimineaţa au băut.

Pop: Poate după aceea, la banchet nu s-a băut.

Din *Cuvântul Generalului către săteni*, lipit pe zidul unei case din Mălaia şi datat 18 mai 1941: „De aceea (din cauza recoltei care se anunţă vitregă) nici unul din voi să nu ia cu o îmbucătură mai mult, decât îi trebuie ca să-şi ţină cumpăna vieţii”.

Galiţa Ludovic (Laioş), unchiul Iulianei Demeter, are cap de mongol slab, ciupit de vărsat, i se cam împleticeşte limba (de nervi şi prostie), repetă mereu aceleaşi lucruri şi fiindcă nu ştie bine româneşte spune: Subcetate (localitate aflată în judeţul acesta) în loc de „societate”. Mereu spune: domnule prim inginer, ca să-l flateze pe Sorin şi: „Ştiu eu că doamna e bună, i se vede pe faţă”.

Mai departe de Roşia, dincolo de Lonea, sunt nişte culmi frumoase: Voevod şi Taia. Versanţii dealurilor sunt toate islazuri păscute. Iarba lor scurtă e de-un verde cafeniu. Miriştile îngrădite au un verde

deschis şi strălucitor.

28 mai

Avem lună nouă.

30 mai

Noaptea, cu lună nouă, e de o puritate neînchipuită. Dealurile spre Livezeni, au toate o aură luminoasă, fără contururi nete. Broaştele, greierii. Castanii în floare…

[poezia baladă *Sabat,* într-o primă variantă, datată: 27-31 mai 1941]

Petroşani, 2 iunie 1941

— Ce-i mânzu' ăsta, e iapă ori armăsar?
— Ba, armăsar…
— Şi-l laşi aşa?
— Îl jugănim, că prea e bolund, se face mai înţelept dacă-i cal…

Se împart ordine de chemare, în oraş. Iar se vorbeşte de mobilizare, de ruşi, de Moldova.

În Schlegel începe să se simtă Nietzsche: *Die Umwertung*.

Duminică, 1 iunie, au încetat luptele în Irak, în urma semnării armistiţiului; în cursul săptămânii: discursul preşedintelui Roosevelt, bombardarea vaporului francez „Rabelais" în portul Sfax din Tunisia, declaraţiile făcute presei de amiralul Darlan, prin care acuză Anglia că duce război de piraterie împotriva Franţei, ca să-şi refacă, pe socoteala ei, tonajul tot mai mare de vase pierdute.

În Statele Unite, măsurile de pregătire de ordin militar continuă cu febrilitate; se votează credite mari, se hotărăşte construirea de vase noi.

Domnul Vintilă Pantazopol scrie la *Săptămâna socială*: „Să ne gândim la timpul liber al muncitorilor, dar numai în lumina realităţilor. De aceea, pentru vremurile de azi, cât se face acum, este destul. Mai mari sacrificii nu putem cere în clipa de faţă, nici statului, nici patronilor".

Comunicat:

„La matchul de foot-ball româno-german, care a avut loc duminică la A.N.E.F.[1], un grup a vrut să turbure liniştea şi onoarea unei reuniuni sportive, încercând să cânte un cântec legionar. Abia au început cântecul şi reacţiunea publicului s-a produs; toată lumea adunată pe stadion i-a fluierat, iar cei din rândul unde se aflau iresponsabilii i-au huiduit şi lovit până la sânge, încât poliţia a trebuit să intervină pentru a împiedica linşajul. Vinovaţii vor fi judecaţi mâine".

Avocatul: trebuie să intrăm odată în război. Să se termine, într-un fel sau altul. M-am săturat de aşteptarea asta.

— Cu cine să ne luptăm?

Pop: cu ruşii. Germanii aşteaptă să se coacă recolta în Ucraina, ca să intre…(ha, ha, ha) Ce crezi? stomacul, stomacul… Dar cred că ruşii or să le-o dea cum or să primească ultimatumul, numai să-i lase în pace…

Din *Muncitorul legionar*, 8 noiembrie 1940:

La luptă muncitori de Horia Sima: „Odată cu România legionară începe pentru muncitorul român o eră de dreptate şi omenie".

La luptă muncitori, imn de Radu Gyr:

„Din fabrici, din uzine şi din mină,
Din toiul beznelor adânci,
Am izbucnit năprasnic spre lumină.
Ca o năvală grea de stâncă,
Călcăm cu paşi de flăcări spre Dreptate!
Pe drum de foc şi cer izbăvitor!
Un clopot sfânt în pieptul nostru bate,
S-aprind pe umeri aurori…"

Din scrisoarea trimisă de ing. Gh. Clima, din închisoare, soţiei sale: „Dragă Fica, Şi nu te zbuciuma – nu te «perpeli», cum spui tu – că stau aici între «ziduri reci de închisoare», căci puterile lui Dumnezeu, cu dragostea lui pentru cei ce suferă, mă înconjoară şi mă încălzeşte, de nu văd nici ziduri, de nu simt nici frigul. Ci credinţa pe care o am în El şi în toate aşezările Lui trainice, ca şi veşnicia Lui, prefac toate cele din jurul meu în bucurii de esenţă divină, bucurii care sufletul meu le strânge ca pe florile cele mai alese, dăruite de Dumnezeu chinului ce mi l-a hărăzit…".

Să ne gândim la Căpitan de G. Macrin: „Era în 1919. Căpitanul intrase la Universitatea din Iaşi. Aici se pregătea revoluţia. Nu de către muncitori, ci numai speculând neştiinţa şi nevoile muncitorilor, de către oameni care nu ştiau ce este munca, nu munciseră niciodată. Conducătorii revoluţiei comuniste nu puteau să îndemne lumea la muncă, din care putea să iasă mântuirea, ci o îndemnau la distrugerea uneltelor, la grevă, la manifestaţii împotriva statului. Nu pentru că dreptatea muncitorilor nu se putea căpăta fără grevă şi distrugere, ci pentru să evreiaşii comunişti învăţaseră politica nu din nevoi, din învăţăturile muncii, ci din cărţile lui Karl Marx, Trotzky şi alţi

teoreticieni evrei… În loc de muncă se făcea critică, teorie şi filozofie comunistă, în loc de ordine domnea haosul libertăţii democratice. Dumnezeu însă a vrut altfel. Haosul a fost despicat în două de sabia Sfântului Arhanghel Mihail! A apărut Căpitanul”.

Din *Circulara* Căpitanului de înfiinţare a Corpului muncitorimii legionare: „Celui ce va cere programe, i se va spune că n-a înţeles nimic din ceasul vremii… Programul e trasat şi fixat într-un cuvânt – Învingători!”.

La Ciocănei, în satul inginerului Gh. Clima: „Acasă… în prag soţia ing. Clima… Are un suflet bun, nesfârşit de bun. Două maice, alungate pe nedrept din mânăstire, au venit să-şi spună păsurile. Ascult. Maicile plâng, lăcrimează şi doamna Clima. De pe un părete priveşte inginerul. O şuviţă îi pică pe fruntea lată iar dinapoia lui, pe portret, se văd câteva tulpine de arbori. Pe un alt părete, un Arhanghel sfarmă cătuşele biruind asupra răului. Ceva sfânt se împrăştie prin toate ungherele…”.

Spicuiri din însemnările inginerului Clima: „Biata Fica! În mijlocul întregului grup, îi vedeam ochii mari cum se uitau spre locul ce-l ocupam la fereastră, cu emoţia în sufletul ei gingaş şi plăpând ca de porumbel!”.

Glume din timpul guvernului legionar:
— Trăiască legiunea. Ca şi Căpitanul?
— Ce e verde, stă în cuib şi cântă şi – în curând o să zboare?

Puiu, 3 ani şi 3 luni:
— Eu fac gimnastică multă ca să zbor.
— Cum faci.
— Uite-aşa (se răstoarnă cu picioarele în sus, pe fotoliu).
— Ce folos, dacă n-ai aripi?
— Iau de la pui.
— Dar sunt prea mici pentru tine.
— Îl cresc şi se face găină.
— Aşa, da.

Neputinţa de a sesiza realităţile oribilului, a fiorosului, de a trăi tragicul, în timpul desfăşurării lui. Continuarea aceleaşi vieţi, a aceloraşi preocupări. Ba mai mult, e ca un zid, pe care inconştient îl ridici între tine şi iraţionalul brutal. În miercurea rebeliunii, cu Richi, în odaia mamei-mari, am căutat să înţeleg cât mai bine filozofia lui Parmenide. Eram amândoi cufundaţi într-altă lume. Pe la 7, a venit Sorin, care fusese la Agenţia Americană, să cheme pe cineva să repare caloriferul şi a adus un val de sânge din afară… În faţa Bisericii Albe erau nişte băltoace mari de sânge şi ardeau lumânări pe trotuar.

Fusese puţin mai înainte o ciocnire între legionari şi armată. S-a tras din case, de la etaj…[2]

Mă gândesc la „adevăraţii” legionari. Virtutea pusă în slujba prostiei (a ideilor naive şi false) nu e mai puţin virtute. Virtutea cu patos, pe înţelesul mulţimii.

Vineri, 6 iunie 1941

Doamna Negulici:

— Probabil că o fi visat urşi că se scoală de dimineaţă şi mă întreabă: „mamă, urşii plânje?”

— Sigur, Puişor, dacă îi doare, plânje.

La radio, cu domnul Farkaş, român maghiarizat, patron tâmplar, 60 ani, burtă, faţă porcină, nas roşu, ochi mici, buze răsfirate.

— Ce-a mai spus Radio Budapesta?

— O anunţat… aha, uite acum a spus că săptămâna viitoare o să proclame Hitler Europa Unită. Asta-i bine, aşa da. Ştiţi, ca în America, Statele Unite. Hitler de mult a vrut asta. Şi eu vreau. Prea sunt pizmaşi oamenii. Să nu mai fie graniţe, să te duci unde vrei, aşa îmi place…

— Ce mai spune fratele, doamnă Negulici, ce atmosferă e?

— Destul de prost. A auzit frate-meu pe unul spunând; Vezi pomul ăsta, e rezervat pentru el. Toată armata o să aibă aceeaşi soartă. Că dacă s-ar întâmpla, Doamne fereşte, ceva, cine ne salvează; puţoii ăia, că altfel nu pot să le zic, sau oamenii cu minte la cap? Au nişte idei fixe. Înţelegeam înainte… vedeţi doamnă, nu se poate să nu simţi, fiecare român simte, dar să se omoare aşa, român pe român. A fost şi la Braşov destul de serios. Să vedeţi, marţi tocmai am ieşit să ne plimbăm, când vedem pe sus avioane că trag cu mitraliera, noi am crezut atunci că e semn de împăcare.

— Cum de împăcare, dacă trăgeau?

— Aşa, ca oamenii ne dădeam şi noi cu părerea că poate le face semn să se liniştească, şi ne-am dus în centru, să târguim, când de la Sfat, ştiţi unde e Sfatul… au început să curgă gloanţe, ne-am refugiat într-un gang. Fie ce-o fi, am spus, şi sora mea nu ştiam unde-a rămas, că se lipise de o vitrină… Când ne-am băgat noi înăuntru lângă restaurant, a fost omorât un băiat în clasa IV-a de liceu, săracu’…

[pe pagina următoare, intercalată, versiunea definitivă a poeziei *Coşmarul copiilor*, în volum devenită *Copiii visează*]

Scurte puncte de reper, 1940-’43

Iarna-primăvara 1940, am lucrat într-o tipografie mică – legătorie.

Vara 1941 a fost agitată, dar rodnică. Conflicte cu R. Voiam să plec la Petroşani. El voia să rămân la Bucureşti, să lucrăm. Am rămas, după ţipete, scandaluri, alergături. Întâlnire între R. şi Sorin. Am început să citim împreună psihologie: Pferder, psihologie animală. Vacanţă. Ceasuri bune, lungi, pe terasă, la mama. Preocupări noi. Tinereţe. Rochia înflorată cu bolerou.

Evreii adunaţi la prefectură. Evenimentele din Iaşi. Ce vom deveni? Ce se va întâmpla cu noi. „Într-o oră, toţi bărbaţii evrei să fie la prefectură". Sorin va trebui să vină. Alergături la birou. Trebuie să ceară autorizaţie pentru călătorie. Evreii nu capătă. Au fost daţi jos din tren şi băgaţi în lagăre, chiar cei ce aveau. Prezumţia „obţinută prin fraudă". Pretext pentru Richi ca să nu mă lase să plec. „Nu înţeleg, e ceva absurd, să rişti atâta pentru o călătorie."

Eu mă agit pentru autorizaţie. Mă întâlnesc la hotelul din Lipscani cu ovreii din Petroşani. Nu plec cu ei, cu toate că „m-ar fi apărat domnul Comitas"[?]. Plec prin Septembrie. Îl găsesc pe Sorin deprimat, obosit. A avut o indigestie. Nervos. Îmi reiau la Petroşani lecturile. *Istoria filozofiei, istoria idealismului german* de Hartmann[3] şi altele (*Contele de Monte Cristo*).

Mereu tremurăm de altceva. De la 8 ½ nu mai au voie evreii să circule pe străzi. De la 11 dim. Abia, se poate face piaţa. În Petroşani sunt foarte puţini evrei. Numai cei bogaţi şi cu mare trecere. Situaţia noastră confuză. Sorin e legitimat în trenul Lupeni-Pietroşani, dus la poliţie. Nu se întâmplă nimic.

De Crăciun plecăm cu mari emoţii, frământări, cheltuieli. Gheorghe vine din Bucureşti. De Richi mă consideram definitiv despărţită. Nu ne mai scriam. El fusese bolnav. Infecţie la un picior. Eu nu puteam pleca din Petroşani. Şi nici n-aş fi vrut să plec, să-l las pe Sorin singur (în condiţiile acelea). Revederea cu R. la Bucureşti. Neaşteptat de tandră. Casa părinţilor prea mare şi goală. Au vândut o mulţime de lucruri (salonaşul, covoare, tacâmuri, bibelouri) în urma sfaturilor noastre. Acum s-a dovedit a fi fost o proastă idee. Totul s-a scumpit. S-a dublat, s-a triplat etc. Covor, vândut de mama cu 17.000, azi face o sută, cel puţin. În vara 1940 am început să-i ajut Paulei şi am cunoscut-o pe S. C. Entuziasm, emoţii, naivităţi în acţionare. (Antişambrarea la Fild[erman], la avocatul roşcovan cu evreica bătrână etc). După înapoierea din Petroşani, începem să ne vedem mai des cu Ety… [?], îi cunoaştem pe T. În primăvară începe discuţia cu privire la mutat. Discuţii, greutăţi cu părinţii. Mama încă o dată arată că nu ştie ce vrea, ne chinuie pe toţi („Voiam să vorbesc cu copilul meu, nu cu un străin" – Sorin) să vină să-mi propună să luăm noi sufrageria, s-o facem odaia noastră. Richi mă chinuie şi el. Cum, în timpurile astea o să plătim 200.000?

„Eu, care arăt că sunt impresionată de suferinţele din jur? Acum, când toţi se mută cu părinţii, voi vreţi să vă despărţiţi… O să devii un pat, un covor, un picior de scaun. Eşti pierdută!”

Totuşi, ne-am mutat. A început, într-adevăr, o viaţă nouă. Dar nu cum credea Richi. N-am devenit sclava gospodăriei, nici când puteam ţine femeie, nici acum când nu avem voie să ţinem („Baftă ca a dumitale mai rar, cucoană”, zice R.). Îmi ia mult timp, prea mult (mai trebuie reformate multe, în organizarea, în economia timpului meu), totuşi, viaţa domestică, dar nu atâta şi nici nu mă macină aşa ca eternele conflicte cu mama, eternele reproşuri. Respir, nu mai am senzaţia aproape concretă că un ochi critic-fix stă mereu deasupra mea, mă controlează, mă mustră. Mă mişc liber. Mă simt crescută. M-am maturizat. Am învăţat că poţi să ai o casă agreabilă şi fără să faci din asta un chin, o problemă nerezolvată, un instrument de tortură pentru tine şi pentru alţii.

În timpul verii, am început să citesc cu Ety, Coca, Dida, psihologie: Adler (*Dreikurs*), cursul lui Aronescu de psihologie individuală (Adler), Kreschmer (*Psihologie medicală*). În toamnă, am întrerupt lecturile de dimineaţa cu fetele şi am început să citim seara cu băieţii (K. şi S.). Am încercat la început filozofie (materialism). A mers greu. Ne-am apucat de istorie. O dată pe săptămână ne întâlnim. Cu Coca am citit împreună: *Einführung in die Charakterkunde* de Fritz Kunkel. Nu ştie nemţeşte. Citeam şi traduceam.

L-am cunoscut bine pe C. Am aflat lucruri noi. Am mai cunoscut câţiva oameni interesanţi.

N-am scris nimic. Abia de curând am reluat romanul început acum aproape 5 ani. Trebuie să-l duc la capăt, oricât de inactual ar fi. Trebuie sfârşit, trebuie să fiu liberă pentru lucruri noi. M-am transformat mult, m-am potolit. Dar am depăşit „criza potolirii”. Nu mă mai întreb dacă e trecătoare sau definitivă. Încerc s-o folosesc, atâta tot.

1. Stadionul A.N.E.F. (Academia Națională de Educație Fizică), fost O.N.E.F. (Oficiul Național de Educație Fizică), apoi, până în 1980, când a fost demolat: Stadionul Republicii. (N. red.)

2. Episodul e notat şi în *Jurnalul* lui Mihail Sebastian, care locuia într-un bloc din vecinătate şi a surprins efectul întâmplării asupra opiniei publice: „Am ieşit pe terasă. Jos, lângă farmacie, era un lac de sânge şi o lumânare aprinsă pe trotuar. Am coborât o clipă să-l întreb pe portar ce se întâmplase exact”. Numai că strada era invadată de păreri aproximative, de zvonuri, afirmaţii aberante cum că victima fusese nimerită de un glonţ tras de pe acoperiş de o evreică sau un evreu, tipică manevră pentru găsirea ţapului ispăşitor prin nou motiv de a aţâţa antisemitismul. (cf. loc. cit. Humanitas, 1966, pp.290-93)

3. Sârguincioase lecturi filosofice, la care se referă în scrisori către Richi, păstrate în arhiva personală. La 11 nov. 1940, scris din Petroşani: „Eu sunt depersonalizată. O elevă grasă, cu coatele pe masă, rumegând tomuri groase, ale căror adevăruri îmi intră pe o ureche, şi pe care le îndes cu sila, ca să nu zboare pe cealaltă, afară”. Tot din Petroşani, 24 mai 1941: „Eu citesc cu încetineală de melc dar regulat, sistematic şi uneori mă pasionează

aşa, că nici nu mai e nevoie să-mi dau brânci. Te rog, trimite-mi, dacă poţi, partea a II-a a *Idealismului*, Hegel şi, dacă găseşti în librării, vreun dicţionar filosofic german. Nu mi-am luat nici măcar un dicţionar obişnuit şi sunt termeni care mă încurcă”. (Nota mea, G.Ş.)

1943

19 martie 1943

Vis de dimineaţă:

E noapte, pace, n-a început războiul, nici maturitatea. E foarte cald, pe esplanada Cercului Militar, cu mama şi Jac, la o-ngheţată de vanilie. Deodată apar coloane subţiri, balcoane, trepte, o arhitectură maură, hispanică. Senzaţie de euforie spaţială. Apare Zaharia, pe Calea Victoriei, probabil în drum spre „Capşa”. Esplanada e luminată *a giorno*. Consumatorii stau ca pe scenă. Mă zăreşte. Merge înainte. După câteva minute reapare în sens invers. De câteva ori. Asta s-a întâmplat acum zece ani. Am rămas, pe loc, la masă. În vis, mă ridic, cobor pe treptele largi de piatră. Nu mai e o arhitectură spaniolă. E un templu aztec. Timpul nu există. Eu pe urmele lui Zaharia. Nu-l găsesc. Mă aflu prinsă în torentul de trecători. Bucureştenii se plimbă agale, în zăduful serii de vară. O femeie scundă, lătăreaţă, într-un mantou de astrahan negru, cu bucle strălucitoare, se iscă printre trecători şi dispare mereu. Nu-i văd faţa. Numai spinarea de blană neagră, în plină vară. Nu pot auzi ce-i spune omului de lângă ea. Şi sunt tare curioasă. Ciulesc urechile, dar nu pot desluşi nimic. Vorbele curg una într-alta, ca o pastă vâscoasă. Şi e foarte important ce spune. Dacă aş auzi, s-ar lumina totul. Ea observă că trag cu urechea şi vorbeşte aşa de încet, că nu mai aud nimic. Un sentiment de nelinişte şi de frumuseţe a străbătut visul.

Alaltăieri, am avut o ieşire penibilă faţă de Marilena Drăgan. A venit mai devreme la întâlnirea conspirativă cu Victor şi a făcut cu mine, gazda, conversaţie „intelectuală”. Cum a intrat în hol, a remarcat tabloul Luciei Demetriade-Bălăcescu, *Intrarea Mariei în biserică*.

— Ce reprezintă?

Aşa şi aşa, îi explic. Pictoriţa a vrut să ilustreze prin acest pastel un poem de Rike.

— Da, da, da… M-am întrebat de multe ori de ce nu e Rilke pus pe muzică. *Reiten, reiten, reiten*… O ştii?

— Da.

— Ah, ce frumos e… De curând îi spuneam lui Alfred: „De ce nu faci muzică pentru Rilke?”

Marilena Drăgan are o faţă ofilită, nas coroiat şi ochi strălucitori, drogaţi cu medicamente. E sigură pe sine. A străbătut un drum lung,

de la mica funcţionară, de 14 ani, care muncea ca să-şi întreţină familia, până la bogătaşa de astăzi, soţia marelui om de afaceri, simpatizanta comunistă. Nu-i displace să vorbească despre trecutul ei. Rosteşte numai numele de botez al cunoscutului compozitor şi dirijor, Alfred A., ca să pricep că e de-a casei. Îmi amintesc de snobii lui Proust.

— Am socialismul în sânge, îmi spune. Şi mama era socialistă.

— Mă îndoiesc că aşa ceva se moşteneşte. L-ai căpătat în alt mod, sunt convinsă.

— Nu, nu, de ce? Eu cred în ereditate. Temperamentul, caracterul, bolile se moştenesc, nu?

— În orice caz, nu socialismul.

O spun cam prea vesel. Se crispează:

— Cred în ereditate.

Eu, încăpăţânată:

— Cum o să afirm asemenea absurditate, că ereditatea n-ar exista? Dar n-are importanţa pe care i-o acorzi dumneata, în formarea caracterului, în formarea unei personalităţi. Tot ce s-a scris mai serios, în ultima vreme, în psihologie, demonstrează acest lucru. Şi Kunkel, şi Kretschmer…

M.D.:

— Dumneata l-ai citit pe Alexis Carrel?

— L-am citit. Nu-ţi confirmă teza.

O spun brutal. E adânc jignită. Începem să ne bâlbâim amândouă de enervare. Noroc că sună Victor şi întrerupem discuţia „ştiinţifică”.

… Înainte de plecare, când rămânem iar singure, îmi spune că regretă tonul nervos pe care l-a avut, dar e foarte, foarte obosită. În ajun a pregătit o masă pentru 45 de persoane şi azi-dimineaţă a avut o puternică hemoragie pe nas.

— De ce nu-ţi iei mai mult personal de serviciu?

— Şi aşa a costat 35.000 lei primirea. Dacă aduceam mai mulţi chelneri de la „Capşa”, ar fi costat 70.000. Bărbatu-meu nu-i deprins cu asemenea sume. N-ar fi atribuit bolii mele cheltuiala în plus. Ar fi zis că e tot un efect al ideilor mele noi, socialiste.

Zâmbesc:

— Idei noi? Păi nu avem socialismul în sânge?

Îmi iartă înţepătura. Nu mai suntem crispate. Ne despărţim cordial. Dar sudura nu s-a făcut.

Victor povesteşte:

— Un elveţian călătoreşte în tren. La noi în România. Tovarăşul de compartiment, un român, intră cu el în vorbă: „Ce credeţi despre războiul ăsta afurisit? Cine o să învingă?” „Noi suntem neutri, domnule!” „Bine, bine, neutri, dar cum vă daţi cu presupusul?” „Îţi

spun că pe noi nu ne interesează nimic". „Da, bine, înţeleg, dar nu ca cetăţean, aşa, ca om, ca tată de familie, ca soţ, ca amant, trebuie să ai şi dumneata o părere!... Chiar dacă eşti elveţian".

La Loreta, într-una din serile trecute, discuţie lungă, aprinsă, declanşată de afirmaţia ei că poporul german e vinovat, în întregul lui, şi că trebuie pedepsit.

Eu susţin că un popor întreg nu poate fi vinovat şi pedepsit ca atare. Loreta e încăpăţânată, deşteaptă şi sinuoasă, cu toane, cu hopuri în susţinerea tezei ei. Sorin e şi el încăpăţânat şi duce discuţia şi argumentele contra, alături de ale mele, până în ultimele consecinţe. Deodată lansează bomba, care e gata să facă explozie şi să distrugă întreaga seară a verişoarei: „Loreta, tu gândeşti ca un fascist". Viorica îl acuză pe Sorin că nu discută loial, că ia argumentele altora peste picior. Intră tanti Lucica, visătoare, distinsă, cu păr grizonant:

— Ce-i cu voi? De ce vă certaţi?

I se spune. Îl trage, tandru, de păr pe Sorin:

— Ah, ah, catârul ăsta!

Cuplul nostru – Sorin şi cu mine – oile râioase, ale familiei. Loreta – muiere aprigă, brunetă cu sâni mari şi unduiri de ţigancă. N-ai zice că, pe trupul ăsta de femeie voluptuoasă, stă bine aşezat un cap de om de afaceri, mobil, speculativ. Conduce o industrie prosperă de confecţii, la care soţul ei e vioara doua. Deşi Sorin a fost brutal, Loreta nu uită că e gazdă şi îl ia de braţ, ţigănoasă şi cu lipici.

— Şi eu îl iubesc pe catârul ăsta, deşi, dacă vin „ei" la putere, o să ne spânzure pe toţi.

Sorin zâmbeşte stingherit.

Eu:

— De ce să te spânzure? De-abia a spus că nici nemţii nu sunt toţi de spânzurat.

Bebe, bonvivant, şarmeur şi distins, ca şi maică-sa:

— Pentru că suntem toţi nişte burghezi infecţi.

Tanti Lucica:

— Mie nu mi-e frică de Sorin. Am fost întotdeauna socialistă.

Încă una care are socialismul în sânge.

Vârsta. În 1944 voi avea treizeci de ani. Ne estompăm. Ne rotunjim. Ne tocim colţurile. Eul, soare egocentric, cu exploziile primei tinereţi, arde mai temperat. Izbucnirile temperamentale, certurile, sfâşierile, împăcările – mai rare. Trăim în surdină. Nu ştiu cât se datorează vârstei şi cât împrejurărilor speciale în care trăim.

Zilele astea am făcut câteva gafe, şi – ceea ce e mai grav – câteva imprudenţe. Îi povestesc lui Sorin despre întâlnirea întâmplătoare cu

ziaristul F. pe stradă, şi cum, fără voia mea, l-am jignit. M-am fâstâcit când mi-a propus „să primesc nişte oameni la mine”. Nu puteam să-i dezvălui că am alte sarcini politice. L-am cam repezit. Acum îmi dau seama că l-am tratat ca pe un agent provocator. Sorin mă ceartă. Se înfurie, cum nu-i stă în obicei. Îmi demonstrează ce prostie am făcut. Îngheţ. Mi-e teribil de necaz. Nu numai pentru gafa făcută. În general, sunt nemulţumită de mine. Pripită, violentă... Nu am sânge rece. Trebuie să mă observ, să mă modelez. Sorin vede că fac feţe-feţe. Mă mângâie: „o să găsim împreună soluţia, o să îndreptăm greşeala”. Cum? După câteva argumente pro şi contra, cădem la învoială să-l chemăm în vizită cu nevasta. O să-i spun că atunci când l-am întâlnit era îngrozitor de necăjită. Veneam de la bunică-mea, care e bolnavă de cancer. Tocmai avusese o criză. De acord. Aşa îi voi spune... Brusc, un val de căldură, de silă mă potopeşte. Ce fac din durerea mea, din dragostea şi mila pentru suferinţa ei? O monedă de doi bani, o minciună convenţională. Uite, maică-mare, cum terfelesc ceea ce simt pentru tine. Tot spunând aşa, în dreapta şi-n stânga: „Bunica mea, săraca, e bolnavă de cancer”, fraza, pare tocită, va rula pe toate drumurile, şi eu voi asculta, indiferentă, cum sună...

20 martie 1943

Prima dată în viaţa mea, la un ceai de cucoane. Poate reuşesc să fac unele legături, să strâng nişte fonduri, mi-am spus, exceptând invitaţia la Fru-fru... Nu m-am ales cu nimic. Şapte gâşte potcovite – cu aur – au gâgâit preţ de câteva ceasuri:

Furtul de bijuterii de la familia O.

— Aţi descoperit hoţul?

— S-a descoperit păgubaşul.

— Ha-ha-ha!

— Erau bijuterii de valoare mare?

— Briliante... bijuterii dinainte de război, pe care acum te şi jenezi să le porţi.

Ultimele două scandaluri mondene:

La „Răcaru”, între trei bărbaţi. Motivul nu se cunoaşte. Doamnele de faţă, care au asistat la scandal, erau la celălalt capăt al restaurantului. Au văzut doar cum cele trei comesene elegante erau leoarcă de sifon şi se ştergeau cu şervetele de olandă pe faţă şi pe gât.

La „Cina” s-a lăsat cu palme, între două aristocrate. Aici motivul se cunoaşte: furt de amant. Soţul uneia din doamne, bine-cunoscutul fabricant de bere C. era de faţă. Imperturbabil.

Jocuri originale de societate.

Fru-fru ştie un joc. Fiecare îi caracterizează pe ceilalţi în câteva cuvinte. Până la urmă toţi ies certaţi.

— Periculos joc.

— Prefer gajurile.

— Uneia i s-a spus că n-are temperament. Orice să-i fi zis: că e rea, că e proastă, dar nu asta. Aşa ceva nu se iartă.

— În definitiv, cine trebuie să ştie dacă am temperament ori ba, ştie oricum… Să poftească cei care se îndoiesc, să mă încerce…

Adultere reuşite şi ratate.

Bărbatul Ninei a fost trei luni la Odessa, al Monei se află şi acum acolo. Nina o tachinează pe Mona:

— Petrec ei la Odessa, fii fără grijă. Mitea l-a dus pe al meu într-un loc…

— În ce loc?

— Nu ştiu.

— Vino, vino să-mi spui la ureche.

— Ai marşat. Nu ştiu nimic. Nu-i adevărat ce ţi-am spus.

— Voiam să ştiu, ca să-mi iau şi eu măsurile mele de precauţiune.

— Adică să-l înşeli şi tu. Revanşă.

— De ce nu?

— Adevărul e că aştepţi numai un motiv ca s-o faci – un stimulent.

Tica, feţişoară de manechin, sulemenită cu artă:

— Eu nu înţeleg să înşel ca revanşă. Înţeleg s-o fac din capriciu, dintr-o plăcere a mea. Dar, vă spun drept, de când e plecat el, n-am poftă de nimic, nici măcar să-l înşel.

Fru-fru a avut în copilărie o meningită. Lumea îi tolerează bâzdâcurile de copil cretin. Trăznăile ei fac înconjurul cercurilor mondene. Mioapă, distrată, nonşalantă, nimfomană, nu se uită nici în ce pat, nici în ce trăsură intră. Odată a venit acasă cu un dric. Era târziu, noaptea, cioclii – galanţi. „A fost foarte confortabil în dric”, i-a spus lui bărbatu-său. Todea e o namilă cu răbdare de sfînt. Virtuţile biblice i-au fost stimulate, la începutul căsniciei, de o zestre frumuşică. Acum, toanele lui Fru-fru sunt pentru el fenomene ale naturii. Vin, trec, ca ploaia, ca vântul. El are viaţa lui, de bărbat, de om de afaceri. Fru-fru foşneşte, fâlfâie, ţipă ca o cucuvea, unduie. Iresponsabilă, dulce, agasantă, absurdă, Todea o lasă-n apele ei.

La ora 6 jumătate, Fru-fru, în *dezabie* cărămiziu de dantelă, claie de păr, precum Barbara Ubrik – nebuna din poveştile mamei – lăsată într-o rână pe divan, ca Madame de Récamier, zice:

— Nu ştiu ce poate să facă Şari în bucătărie. I-am spus să vină la oră fixă, să servească ceaiul. N-o fi venit? O fi în bucătărie?

Bucătăria se află undeva, în cosmos, pe o stea învăluită în nebuloasă. Mona se duce sî cerceteze cosmosul. La 8 fără un sfert

ceaiul e servit. Fru-fru, sprijinită într-un cot, pe masă, cu ochii închişi, doarme ori s-a cufundat în insondabila ei fântână.

— Fru-fru, a fost grozav de bun ceaiul…

— Şi checul, auzi, şi checul…

Ea e plecată departe; Sub ochii închişi se petrec, poate, ciudate aventuri. Prietenele renunţă. Trec la alte subiecte. După un timp, zburătoarea mijeşte ochii, se lasă pe Terra, în sufragerie.

— Ah, da graseiază, probabil că Şari a întârziat la amantul ei…

N-am putut face nicio „legătură”. Ceaiul de la Fru-fru nu mi-a adus nici un leu pentru „Apărarea Patriotică”.

În mansarda lui Richi. Zi de oboseală, de melancolie. Şed în fotoliul de răchită – fotoliu e un fel de a spune: un scaun cu spătar şi braţe – şi Richi întins pe divanul străvechi, se lamentează fericit că a atins maturitatea:

— Poţi să-mi dai pâine, poţi să-mi dai prăjituri, mi-e totuna… Nu mai simt nici un gust… Nu mai pot să mă cert cu tine, cu nimeni… Am tristeţea unei maşini… oboseala unei maşini… Sunt fericit, am ceea ce-mi doresc de mult: maturitatea…

24 martie 1943

Azi nu mai suntem chiar aşa de maturi şi de indiferenţi. Visăm împreună cum o să fie după război. Noi, înconjuraţi de oameni foarte tineri, mult mai tineri ca noi.

Richi:

— Ştiu ce le trebuie lor, ce-i interesează. Ştiu să mă apropii, să-i stimulez în gândire, pentru a porni apoi mai departe spre o ţintă comună. M-am întâlnit ieri pe stradă, cu un fost elev, din a VIII-a. Un băiat foarte serios, fin. Citeşte, îl preocupă multe lucruri. Primul impuls a fost să-l chem la mine, să stăm de vorbă. M-am reţinut. Am trecut mai departe. În condiţiile de azi, nu se poate. Mă gândeam, zilele trecute: orice premilitar care vine să strângă fişele de evacuare poate fi un fost elev şi poate vedea fişa mamei (duminică, 21 martie, premilitarii au adunat de prin case fişele de evacuare. Ale evreilor au o dungă roşie). Ce-mi foloseşte că a mea nu are dungă roşie?

Eu:

— Mă întreb dacă, după viaţa chircită, strânsă, pe care o ducem acum, o să mai putem fi altfel. Sunt obiceiuri pe care le deprindem. Nu va fi simplu. Oare o să ne putem realiza?

— Dacă noi n-o s-o facem, atunci cine? După atâta tevatură şi pregătire… ceva trebuie să naştem…

— Numai să nu moară lehuza în timpul naşterii…

— Cel puţin moare născând.

Silvian Iosifescu, agitat ca totdeauna, mă întreba săptămâna trecută:

— Tot aşa de radios este Peter[1]? Tot aşa declară sus şi tare că le-a sunat ceasul nemţilor, că *Es ist aus zu Ende*?

— Eu nu găsesc că-i chiar aşa prost psiholog, cum afirmi tu. E drept că n-am avut ocazia să-l verific, în ce priveşte cunoaşterea oamenilor. Dar pentru un tip de acţiune cum e el, a fi optimist e normal. Cine poate ţine dreapta cumpănă? Mai bine aşa, decât să fii pesimist, ca alţii. (Mă gândeam chiar la el, la Silvian.)

— Nu-i tocmai aşa. Cunosc un om care a trăit multe, a îndurat multe, şi care e mai uman ca Peter. Ştie ce-i îndoiala. „Da, da, nu-i bine ce se întâmplă la Harkov", zice el. Pe când Peter: „Ei, Harkovul, dar la Viasma sovieticii înaintează…". Ţie ţi se pare că-l înjur. Ţin foarte mult la Peter. Dar ce-i al lui i-al lui. Unii prieteni l-au poreclit „Radio Londra". E drept că prezenţa lui e stenică, te remontează… A rămas la deviza lui Romain Rolland, pe care şi-a însuşit-o la 15 ani: *Que ta vie soit comme un sabre, qu'on forge ou qu'on brise.*

— Important e că a pus deviza în practică. Şi-a trăit şi îşi trăieşte viaţa conform devizei.

— Relativ. E o sabie elastică, care se mai îndoaie, mai cedează…

— Aşa şi trebuie să fie o sabie. Tare şi elastică…

— Ah, metaforele…

Ieri a fost la mine Ştefan Baciu, să-mi aducă ultimul lui volum de versuri.

— Cum te simţi aici, vecină de bloc cu toţi reacţionarii?

Şi-mi citează nume cunoscute de profesori universitari, directorul unei reviste, un ministru, un actor de comedie celebru.

— Nu-i cunosc şi nu-i văd.

Eu mă am foarte bine cu Petrovici (e vorba de ministru). Să-ţi spun drept, am fost pe la el, şi, din vorbă-n vorbă, m-a întrebat de ce n-am mai scos nimic de atâta vreme. I-am explicat cum stau lucrurile cu editura, cu greutăţile materiale… M-a chemat la minister, la el, şi mi-a dat cincizeci de mii.

— Din caseta particulară?

— Aş, e un om modest, n-are cine ştie ce avere. Tipărirea volumului m-a costat treizeci şi cinci de mii. Mi-a mai rămas şi mie ceva.

Vorbim despre evenimente. Îi spun că asupra mea au o înrâurire teribilă, că mă absorb, mă restructurează. Vorbim două limbi diferite. Parcă am aluneca pe două linii paralele, fiecare în altă direcţie.

Ştefan:

— Şi pe mine mă indispun evenimentele. N-aş putea spune că rămân rece, că sunt un stoic. Când văd năvala tuturor nechemaţilor… E vremea mediocrităţilor cocoţate în locuri de răspundere. Şi când mă

gândesc că am fi putut fi noi în locul lor, sufăr. Nu, nu găseşti?

Eu, antipatică, ironică:

— Desigur, mai bine să ocupăm noi posturile, nu ei.

— Nu mă gândesc numai la posturi. În toate privinţele…

— Da, desigur.

— Uite fotografia asta, îţi place? Vrea un librar din Braşov să-mi facă o vitrină. Eu o găsesc reuşită. Când te gândeşti că m-am făcut un băiat bine! Cel puţin aşa spun fetele.

— De acord. Dar ce facem cu urechiuşa asta pleoştită?

— Eu le atrag atenţia, le-o arăt, dar ele susţin că ăsta-i şarmul meu… Ia spune, ce-ai lucrat? Ce-ai mai scris? În curând o să trebuiască să daţi socoteală de cei trei-patru ani de tăcere forţată.

Îi spun câte ceva: romanul la care lucrez etc. Îl întreb cum se descurcă la Bucureşti, cum trăieşte.

— Nu pot să mă plâng. Câştig vreo 25-30 de mii pe lună, atât cât am nevoie. Locuiesc tot acolo. Iau masa la prânz acasă, seara la „Continental". Avem o masă a noastră, vreo 15-20 de oameni. Mă văd ba cu unul, ba cu altul, mai merg la câte un ceai, dar viaţa asta mă cam plictiseşte. Mă risipesc, nu ştiu ce-i cu mine, şi nu pot altfel.

Îl întreb despre familie. „Soră-mea[2] s-a făcut domnişoară, citeşte Ionel Teodoreanu, învaţă pianul, franceza. Prietenele ei sunt toate din lumea bună a oraşului: fata medicului primar, a chestorului din Braşov. Nu mai e liniştea pe care o ştii, în casa noastră de sub munte. E o gălăgie, o harababură, de să-ţi iei lumea în cap. Seara vine domnul chestor la noi (ironic-flatat) să-şi ia fata, cu maşina… Tata a ajuns universitar la bătrâneţe, râd de el, că e conferenţiar la o academie negustorească… Mama e bine, numai că a început să aibă goluri de memorie, de când a fost bolnavă, stă minute în şir să-şi aducă aminte un nume…Cred că n-am fost nici 7 zile, în total, la mine, la Braşov, de doi ani de când sunt aici. Nu ştiu, totul a devenit aşa de mic în Braşov".

— Noroc că nu ţi-a devenit Bucureştiul prea mic. Ce ne-am face?

Râdem. El zice, visător, glumeţ:

— Londra, Londra ne aşteaptă…

Plecăm de la mine, împreună. Mă conduce la tramvai. Pe scară, în curte, o femeie întreabă unde e numărul 3. El răspunde prompt: „Aici".

— Vezi ce democrat sunt? Ce amabil cu oamenii nevoiaşi? (Ironia e la adresa vederilor mele radicale). Când ne mai vedem? Unde luaţi masa seara?

Îi spun că tot acasă. E îngrozit. Roteşte, sub lentile, ochi grotesc îngroziţi:

— Tot acasă? E groaznic.

— Ei, mai mergem şi noi câteodată în mahala, la un grătar, la

„Bucureştiul de altădată”.

— Acolo nu merg. Îmi displace. Prea a devenit gen cârciumă.

Până la tramvai, îmi povesteşte câte ceva din cronica scandaloasă a oraşului Braşov, unde am trăit o vreme. Nu-i pot urmări reacţiile, derutante pentru mine. Despre Laţi, băiatul doamnei Szabo: are douăzeci de ani şi s-a însurat cu o femeie de patruzeci. E hazul întregului oraş. A venit la Bucureşti şi, până nu de mult, cânta la acordeon într-o cârciumă.

Ştefan râde, înveselit de evocarea acestei aventuri ridicole. Tot aşa de vesel e, tot aşa râde cu poftă când îmi istoriseşte aventura mamei lui Laţi: implicată într-un proces de spionaj, a fost dusă în grup, bărbaţii în fiare, femeile cu mâinile legate la spate, prin tot oraşul. Ha-ha-ha! Până la urmă au achitat-o. N-a fost vinovată.

La Universitate, mă sui în tramvai. De pe platformă, flutur mâna spre băiatul simpatic, de viaţă. Trăieşte pe altă planetă decât a mea.

La Richi ieri, ascultăm *Concertul pentru pian şi vioară* de Schumann. La pian: Cella Delavrancea, la vioară: Alexandru Teodorescu.

La început mă doare tare capul. Printre mişcări zbuciumate, eroice, îşi face loc un andante nespus de blând. Durerea de cap amorţeşte. E bine că Richi n-a mai aprins lampa. Din când în când, în camera de alături se face lumină şi iar se stinge. Obscuritatea se schimbă mereu: e ba densă, ba fluidă şi transparentă.

În Tunisia, englezii resping atacuri germane. Unii zic: mai bine nu începeau ofensiva. Cât s-a aşteptat al doilea front! Şi acum uite ce ispravă fac! În Rusia, ruşii înaintează spre Smolensk, nemţii atacă la Harkov şi la Doneţ.

Azi-dimineaţă citesc cu Cici şi îi traduc din Kunkel, *Sensul caracterului*. Despre expresie şi mijloc de autonomie…

27 martie 1943

A fost Lucia azi, să ne invite la ea. Lucrează, benevol la un spital militar.

— Ce moral au oamenii?

— Foarte divers. Deosebit, de la individ la individ. Eu sunt la amputaţi. Dar la cei care au început să se vindece. Nu e aşa de greu ca la cei cu răni proaspete, cu dureri mari.

— Tu, aşa de nevricoasă, suporţi? Eşti de admirat.

— Nu fac crize de nervi, dar mă oboseşte foarte tare. Să vezi cum sunt oamenii. În salon cânta radio-ul. Unul, cu un picior tăiat, fără

proteză, sare din pat şi, aşa, într-un picior, începe să-i ardă o sârbă. Şi juca bine, nu glumă. Striga, râzând, că l-a lăsat nevasta, că şi-a luat ibovnic, n-are nevoie de bărbat cu un singur picior. Fratele nevesti-sii, tot în spital, rănit şi el. Dansatorul îl cheamă, glumeşte: „Măi cumnate! Adică ce fel de cumnaţi mai suntem noi? În fine, hai să-ţi zic şi aşa"… Odată, mă uitam pe fereastră, se vedea foarte frumos. Spun: ce privelişte frumoasă, ce frumos e afară: „Ce frumos e afară". Şi din pat, unul mânios: „Nu-i frumos, nicăieri nu-i frumos, numai la mine, la Sibiu, e frumos. Vreau să merg la mine, la Sibiu…".

Prietena ei, actriţa Nelly Sterian, maternă, sensibilă, foarte „cucoană", lucrează de curând, ca soră, la spital. E strigată de un rănit:

— Cucoană, dă-mi urinarul!

Ea îl ia, îl apropie de el, nu ştie dacă trebuie să i-l potrivească sau o poate face şi singur. Lucia o imită, cu haz, cum graseiază:

— „Dumneata poţi să te sehrveşti singhur?"

Odată am refăcut unuia pansamentul şi aproape mi s-a făcut rău. Ciotul ăla de carne însângerată… Şi el, săracul, s-a simţit prost. A observat că n-am mai făcut pansamente, şi era tocmai lângă părţile ruşinoase.

Eu:

— Dar ce faceţi la spital, dacă nu pansamente?

— Stăm pe lângă ei să le dăm la îndemână ce au nevoie. Le scriem câte o scrisoare. Le dăm oala. Dar suntem multe, prea multe, pe capul lor.

Lucia are pudoarea sentimentelor, nu-i place să facă mare caz de munca ei la spital şi zice în glumă:

— Dacă mă sacrific, cel puţin să ştiu pe ce, vorba aia…

E romancieră, a trecut prin crize mistico-religioase. Îi spun, tot în glumă:

— Mare pleaşcă pe tine. Îţi consumi energia, îţi realizezi aspiraţiile de misionarism şi ai şi un grozav material literar de viaţă.

— A naibii eşti.

Jac a fost la doctorul Blatt. Nu se mai poate opera cataracta. E foarte deprimat. Era şi mai înainte. Probabil din cauza casei pe care vor trebui s-o părăsească… Prematur senilizat. O întreb pe mama:

— Ce-i cu Jac?

— Nu ştiu nici eu. Îi vorbesc şi parcă nu aude. Se uită în gol.

— E deprimat, zic eu.

Ea, sinistru:

— Se întâmplă ceva cu el.

De la înmormântarea doctorului Holberg, trec pe la mama-mare s-o

văd. Rămânem în temă: vorbim despre cimitire. Ea:

— Ştii că am vândut locul de la Filantropia.

Eu:

— Ştiu. Păcat. Filantropia îmi place mai mult. E mai intim. Grădina e mai frumoasă.

— Şi mie îmi place mai mult. Dar ce să fac? Dacă s-a întâmplat nenorocirea cu Nică (ucis de legionari, în timpul rebeliunii din 1941) vreau să fiu alături de el. Ştiu că ar fi fost mai bine la Filantropia, e şi mai aproape, se scuză mama-mare, cu glas mic de copil, că e atât de egoistă, că vrea să fie împreună cu nepotul ei, Nică, şi că o să ne facă să batem atâta drum până la ea, în Şoseaua Giurgiului.

Îmi vine să plâng, s-o îmbrăţişez. Stau nemişcată, cu ochii uscaţi. Parcă niciodată nu m-a durut ceva aşa de ascuţit: unde e Raveica cea bărbată, care-a a purtat pe umerii ei cei rotunzi, frumoşi, povara unei familii numeroase, şi s-a luptat vitejeşte, fără nici un sprijin, cu viaţa, şi a fost bună şi înţeleaptă, ca un copac plin de vlagă?

N-a mai rămas din ea decât un pumn de oscioare în pielea ca pergamentul. Numai ochii încă mai sunt vii şi mai ştiu să zâmbească, şi părul, argintiu, pieptănat înalt, ca o diademă, îi străluceşte, în ciuda bolii şi a puterilor ce-o părăsesc. Îl îngrijeşte, îl perie îndelung, în fiecare seară.

Aseară îi citesc lui Sorin fragmente din romanul la care lucrez. Îmi obiectează că fac prea mult analiză. Are dreptate. N-am scăpat de tot de acest viciu. Vorbim, în legătură cu abuzul de analiză, de psihologie. Există în *Einführung in die Charakterkunde*, a lui Fritz Kunkel, un pasaj care mi se pare extrem de dramatic. Cazul unui student. N-are curaj nici să-şi dea examenele, nici să se apuce de altceva şi vrea să se sinucidă. (*Conversiunea,* pag. 135)

„Psihologul: Trebuie să faci ceea ce crezi că e bine.

Studentul: Dacă nu mă împiedici, mă omor în faţa dumitale.

Psih.: Ca să obţii o victorie asupra mea, făcându-mă răspunzător pentru ceea ce poţi face sau nu face, prin libera dumitale hotărâre. Vrei să mă transformi în mama dumitale.

St.: Dacă mă părăseşti acum, nu am pe nimeni pe lume.

Psih.: Orice om e singur, când îşi dă seama că el singur îşi ţine destinul în mână.

St.: Nu mai aud ce spui.

Psih.: Ca întotdeauna când vrei să se ocupe lumea de dumneata.

St.: Nu, vreau să fiu singur! Urăsc să se amestece alţii în lucrurile mele.

Psih.: Eşti mai singur decât crezi, pentru că nu mai ai nici o persoană relaţională, care să alerge după dumneata. Nu mai ai pe nimeni în legătură cu care să-ţi potriveşti acţiunile. Pentru lume este

complet indiferent ce faci. Dar pentru dumneata se decide totul în pasul acesta.

Pauză. Studentul priveşte fix, supărat.

St.: Să mă otrăvesc sau să mă împuşc?

Psih.: Eşti liber şi răspunzător. Fă ceea ce crezi că e bine.

Pauză.

St.: Uite că plâng. Vezi că plâng? De zece ani nu mi s-a mai întâmplat… Aud oamenii cum merg afară, pe stradă.

Am terminat de citit volumul doi din *Război şi pace*. Am gătit, am pus masa, am spălat vasele. I-am făcut lui Sorin inhalaţii cu „Inhaloza dr. Wander”.

Îi spun: Mă simt maternă, matură, puternică

Sorin: „Ai şi tu ocazia să fii tare”.

Dorm prost. Visez examene, la care vin prea târziu, tramvaie greşit luate, şi când se face un luminiş în vis, străzi primăvăratice urcă în pantă, printre pomi şi case cu acoperişuri de ţiglă roşie, ca la Braşov. Vreau să muncesc, să scriu susţinut, fără întreruperi de lungă durată, fără disperări şi descurajări tinereşti.

Vetuţa, salahoriţă pe unul din şantierele Nicolau, vine, din când în când, să-mi ajute, clandestin, la curăţenie. E dulce, blondă, foarte tânără. Am aflat că nu ştie carte şi am cumpărat un *Abecedar*. De câte ori vine, de vreo două ori pe săptămână, facem mai întâi lecţia. Prinde repede. Azi îmi povesteşte:

— Am avut un copilu, dar l-am dat afară. După trei luni a venit mistruaţia şi mi-a fostu rău. M-au fost dusu la spital, nici n-am ştiut când. A curs din mine pe pernă, în maşină şi în pat. Şi cum m-a durutu! M-au pus pe o masă şi mi-au făcut raclaju. N-aş vrea să mai mă doară aşa. 3.000 lei a costat.

— Există ceva care se pune şi nu mai capeţi copii.

— Bărbatul pune?

— Da. Dar unii nu vor.

— Al meu vrea, coniţă. Numai să-i spun eu. Face tot ce vreau eu. Ca pâinea-i de bun. Lui i-e ruşine să meargă la farmacie. O să merg eu.

— Câţi ani are?

— 22, ca şi mine. Aţi curăţat cartoafele, coniţă? Ori să le curăţ eu?

28 martie 1943

Vis: Ştefan îmi povestea, amuzat, vizita lui la Ioana [Postelnicu (?)] (pe care, în realitate, n-o cunoştea). „Era îmbrăcată într-o *teherană*”, povesteşte, şi, în vis *teherana* însemnează un fel de brocart scump, greu, oriental.

— Ştii, ce caz făcea Ioana că e *stufoasă*?
— Cum *stufoasă*?
— Ei, cum? Cuprinzătoare, a-tot-înţelegătoare.
Mă gândeam în vis: şi eu cred tot aşa despre mine. Bine că n-o spun şi nu mă fac ridicolă.

29 martie 1943

Vizita Viorică. Mă găseşte lucrând. Îmi aduce 1.000 lei pentru „săracii mei", zice, zâmbind cu înţeles. Ştie că e vorba de deţinuţii politici.

După plecarea ei, continui să răsfoiesc vechi caiete, corespondenţă, care mi-ar putea da amănunte pentru romanul la care lucrez. Îmi dau seama, pentru a nu ştiu câta oară, ce înrâurire a avut Richi asupra mea, ce a însemnat prietenia noastră. Trece ca un fir roşu, încordat, de gândire, de reflecţie, prin viaţa mea.. Oricât m-ar supăra, să nu uit niciodată cât îi datorez. Acum suntem iarăşi certaţi. Cu toate aceste recunoaşteri elevate, nu-i pot ierta, în adâncul meu, izbucnirile violente, egoismul, neatenţia, neatenţia faţă de ceilalţi.

Un inginer, Ţintă, înapoiat de la Berlin, povesteşte că-n urma ultimului raid englez asupra oraşului, cei circa 15.000 evrei care se mai aflau în capitala Reichului au fost ridicaţi şi împuşcaţi, sau, după alte surse de informaţie, deportaţi.
Ascult, aproape calmă, aproape imună la suferinţă, la suferinţele altora. Ce duri am devenit! Cifrele acestea, miile, zecile de mii, sutele de mii, sunt un ecran opac între mine şi suferinţă. Ca să mă sensibilizeze, e destul să privesc doar *unul*. Ţâncul dentistului de la etajul 8, sub apartamentul nostru. Doarme îmbujorat, în căruţ, pe terasă.

Ca să poată introduce cererea de a rămâne mai departe chiriaş al C.N.R[3]-ului, care le-a naţionalizat casa, Jac a fost azi la Parchet, Serviciul Identificării. Trebuie să aducă dovada că n-au cazier, nici el, nici mama, că n-au făcut camuflaj de avere. Zice că era o lume nebună la Parchet. Sorin a fost azi la Centrală, să i se pună o viză pe „fişa de titrat". A aşteptat două ore în curte, să-i vină rândul. Era o coadă imensă.

30 martie 1943

Peter Năvodaru vine la noi, să ne aducă materiale pe care trebuie să le transmitem mai departe. Ne povesteşte că-n lagărul de la Târgu-Jiu,

politicii de categoria 2 – comuniştii, adică – au refuzat să facă muncă, dacă aceasta serveşte direct războiului. 30 de inşi ar fi fost puşi la „secret”. Nu se ştie ce alte măsuri se vor lua. Deocamdată, cei de afară sunt în expectativă. Poate că se va muşamaliza chestiunea. Nu vor să alarmeze inutil pe cine nu trebuie. Se pun numai *fitiluri*.

Mare atac de aviaţie la Berlin. Se mai văd incendiile ultimului raid. La Milano, la ultimele bombardamente, avioanele au venit în şase şiruri şi au semănat bombe simultan. Întregul Milano e *arat*, în şiruri egale, ca de un tractor.

Seara, cu Ferdinand şi Odette.

Ferdinand:

— Aţi auzit ce-i cu debarcarea? Nu vin în Europa. La Sfax au debarcat. Parcă noi acolo avem nevoie de ei? Portul Gabes l-au bombardat cu flota. Norocul englezilor că nemţii, după succesul de la Dunkerque, n-au debarcat în Anglia. Nici acum nu înţeleg de ce n-au făcut-o.

Sorin:

— Nu erau destul de consolidaţi în Franţa. Nu se aşteptau să aibă un succes atât de rapid şi de uşor.

Ferdinand:

— Ba ştiau. Totdeauna au contat pe asta. În 1914, numai intrarea ruşilor în război le-a stricat socotelile.

Eu:

— Poate n-au debarcat, sperând într-o împăcare cu englezii.

Ferdinand:

— Asta se poate. Pe spinarea ruşilor. Am fost azi la un tip – care nu e prost deloc – şi care crede că războiul o să mai dureze doi ani. Îmi venea să-l împuşc. Auzi! Doi ani!

Eu:

— Dar un an tot va mai ţine.

Ferdinand:

— Nu cred că vor mai face o iarnă în Rusia.

În sfârşit, pronosticuri de salon! Pronosticuri de sezon!

31 martie 1943

Am lucrat planul pentru ultima parte a romanului. Apoi pierdere de timp cu reparatul aragazului. Enervare. După-masă vine Richi. Uit că suntem supăraţi. El e foarte afectat de faptul că o colegă de-a lui de la Cenzura Militară, o fată tânără, studentă la Academia Comercială, a fost dată afară. În urma unui denunţ, s-a aflat că tatăl ei este de origine evreu, botezat acum 25 de ani. E mică, timidă, foarte speriată.

— Ce zici de coincidenţa asta? Amuzant, nu? S-ar putea ca pentru ea să n-aibă urmări prea grave, dar e posibil să ceară actele tuturor şi să dea de chestia cu maică-mea.

1 aprilie 1943

Fata e scoasă de la Cenzură. Colonelul a fost uman. I-a spus că nu-i vina ei, dar în condiţiile actuale nu poate rămâne. Maiorul i-a promis că o ia la o întreprindere nouă a lui, pe care o înjghebează acum. E dat dracului maiorul ăsta, şi pare şi inimos. Să vedem dacă o să se ţină de cuvânt, dacă o s-o angajeze. Guraliv, sociabil, cu mâna pe inimă. Lucrează numai cu ovrei. Zice: „Sunt ca nişte fiare, domnule, în afaceri… dar fără ei nu te poţi mişca”. Nu-i militar de carieră, e maior în rezervă. Om foarte bogat, are fabrici, tot felul de afaceri bănoase. Nu rabdă să-l ia de sus colonelul. De mult voia să scape de Cenzură şi, iată, i s-a ivit o bună ocazie. Pe când se plimba cu un colonel pe sală, trece colonelul-şef:

— Aşa, aşa, staţi pe afară, de vorbă. Puneţi lumea la cale.

— Domnule colonel, nu înţeleg să ne vorbiţi ca unor copii.

— E prima dată că un subaltern îmi răspunde, domnule maior.

— E prima dată că un superior îmi vorbeşte astfel, domnule colonel!

Şi-a cerut demisia.

Azi, îi telefonează unuia, cu care e mereu în legătură:

— Hai, mă Ilie, să mergem împreună la baia de aburi, îţi fac eu cinste. Pe urmă îi spune lui Richi: „E un ovrei de-al meu. Merg să fac o baie de aburi să mă spăl de Cenzură”.

Richi pleacă împreună cu studenta, care a trebuit să-şi dea demisia. Pe stradă, fata îi spune:

— Şi pe mine ar fi trebuit să mă invite domnul maior la o baie de aburi, să mă spăl de Cenzură. Tare mi-e frică să nu vină un denunţ şi la Academia Comercială. Mai am o lună şi termin. Dacă scap. Dacă nu, nu ştiu ce mă fac. Ai mei, la Galaţi, de-abia îşi duc zilele. Mama e creştină, româncă get-beget, dar asta n-o împiedică să moară de frică şi să cobească mereu: „O să ţi se întâmple ceva. Renunţă la facultate”. Nu renunţ. Numai să nu mă dea şi ăia afară.

În vizită la Lucia. E şi prietena ei, Domnica, femeie trecută de 40 de ani, grasă, placidă. După ce rămânem singure, Lucia îmi spune:

— E necăjită, săraca. O fură toţi la moşie. Nici ea, nici bărbatu-său n-au pic de energie. Să dea o dată o pildă. Să-l dea în judecată pe vătaf. Nici gând, îl ceartă şi gata. Anul trecut, trebuiau să facă vreo câteva sute de litri de rachiu tare, din struguri. Cât crezi că le-a dat vătaful? Câţiva litri. Am întrebat-o: „Şi ce-ai făcut?”.

— L-am certat, bineînţeles.

Uite aşa se duc banii industriaşului Malaxa în buzunarul vătafului.

Eu:

— Cum, Malaxa i-a dat banii să-şi cumpere moşia?

— Da.

— E… prietena lui?

Râde:

— Aş! Ce idee! Aşa dă el. Câţi oameni nu şi-au făcut case, nu şi-au cumpărat automobile. Numai mie nu mi-a dat.

Lucia telefonează la „modist”, să-mprumute o pălărie pentru ceaiul ultramodern de la pictorul Siegfried. Va avea loc în saloanele părinţilor lui. O să fie cel puţin 70 de persoane. Lucia are nevoie de o pălărie cu tiul, cu pene, ceva de vizită, elegant, sofisticat, în genul celor purtate de Cella Voinescu, soţia lui Siegfried.

— Ce mai face Cella? N-am văzut-o de mult.

— E dulce şi elegantă. Stai să-ţi explic ce pălării purta la vizitele unde am întâlnit-o: una neagră, de tafta, cu borul umplut de o spumă albă de tiul – uite, aşa venea – şi alta, tot neagră, cu un trandafir mare, bleu. Închipuie-ţi că nu erau ale ei. I le dăduse Georges să le poarte.

— Cine-i Georges?

— Cel mai mare „modist” din Bucureşti. Ei îi dă orice. Siegfried îi desenează modelele de pălării. Să vedem dacă mie o să vrea să-mi împrumute.

— Şi ce-ţi trebuie, neapărat, pălărie?

— Aşa se poartă acum în vizită. Destul că n-am pantofi moderni. Numai de lac, cum nu se mai poartă. Şi rochia face burtică în faţă. Măcar pălărie să am. Cum mă mişc, rochia se înfoaie şi face burtă.

Ne prăpădim de râs. Eu propun imaginea unei Lucii nemişcate ca o statuie, ţeapănă sub pălăria cu pene. Soseşte Petrică, prietenul Luciei. Continuăm să râdem ca nebunele. Îmi povesteşte ce ofensat a fost Petrică atunci când ea şi maică-sa, doamna Demetrius, i-au spus că nu se face ciulama din miel, cum poftea dumnealui să mănânce.

— Cum, eu care toată viaţa n-am făcut decât să mănânc, să nu ştiu ce-i aia o ciulama? La „Continental”, pe vremuri, mâncam o ciulama de miel grozavă.

Lucia îl informează că e invitat la ceaiul de la Siegfried, îi dă amănunte. El, flatat şi plictisit:

— Vreo carte de citit o să fie pe-acolo?… Tare-mi plac chestiile astea! O adunătură de snobi! Cine o să mai fie?

— Lică Popescu şi nevastă-sa.

— Fata bucătarului de la „Continental”.

— Ei, lasă-mă cu fata bucătarului. Tatăl ei conduce localul, nu e bucătar.

— Dar se-nvârteşte printre mese şi te întreabă dacă eşti mulţumit.

Mie-mi plăcea de Schul. Ăsta spunea: „Eu tot cizmar rămân, oricâţi bani aş avea. Nu uit că eu încalţ lumea”.

— Cum vorbeşti tu de ceaiul Cellei şi al lui Siegfried!... S-au dus cucoanele cu automobilul la Braşov, să-şi scoată rochiile de la Neumann şi Hynek, să le-nnoiască la ceaiul ăsta... Ştiu pe cineva care e gata să-i plătească lui Georges două mii de lei, să-şi împrumute o pălărie, tot pentru zaiafetul lui Siegfried, şi tu...

După-masă vorbim despre telepatie şi spiritism.

Doamna Demetrius:

— Înainte credeam în spiritism şi tare aş fi vrut să fac o şedinţă. Auzisem despre Tănăsescu că e spiritist, dar nu ştiu cum se făcea că nu puteam să dau de el. Ştiţi că n-ai voie să chemi spiritul dispărutului, decât un an după ce a plecat!

Lucia:

— Mamă, lasă astea, sunt prostii.

Doamna Demetrius:

— Nu, vreau să spun altceva. Exact când s-a împlinit anul de când s-a prăpădit Demetrius, a venit Tănăsescu la noi.

Eu:

— Coincidenţă, poate?

Lucia:

— Mamă, nu era chiar un an.

Petrică:

— Da, există coincidenţe dintr-astea bizare. Eu am un somn foarte bun. Dorm buştean. Ei bine, într-o noapte, m-am trezit brusc la 12 şi m-am învârtit prin casă, până la 3. Era noaptea când a murit tatăl meu. Eu eram la Bucureşti. El, la Craiova.

Lucia:

— Siegfried are o sensibilitate puternică şi uneori are intuiţii extraordinare. Cu o noapte înainte de a fi fost cutremurul, a visat mormane de moloz amestecate cu bijuterii, cu cadavre. Locuiau vis-à-vis de blocul Carlton. Tocmai trecusem pe la ei şi mi-a povestit visul. E drept că el îşi povesteşte mereu visele. Are nişte coşmare groaznice... Când a murit tata, am telefonat jos, la părinţii lui, şi servitoarea a urcat la etaj să-i anunţe că-i caută cineva la telefon. Era 7 ½ dimineaţa. Pentru că erau mereu hărţuiţi cu chestiile evreieşti, din pricina lui, Cella a spus: „O fi vreun agent de la prefectură”. „Nu, a ţipat Siegfried, nu, a murit cineva!”

— 1940... Cutremurul, rebeliunea...

Tot Lucia îmi povesteşte, cu umor, o întâmplare ai cărei eroi sunt Felix Aderca şi soţia lui, Sanda Movilă. Aderca – ne aflăm în timpul rebeliunii – merge la un birou al comunităţii evreieşti, aflat pe bulevardul Carol. Nu ştia că, între timp, fusese ocupat de legionari. Mai erau acolo câţiva evrei care tremurau. Legionarii înarmaţi se

uitau pe fereastră, plictisiţi, mai dădeau câte un telefon. Unul, le zicea, din când în când:

— Mi se pare că trebuie să vă împuşcăm.

Iar mai tăceau. Iar mai stăteau.

— Ce dai pentru Legiune?

— Atâta şi atâta…

— Dublu.

— Dublu!

— Telefonează acasă şi dă adresa, să aducă banii aici.

Lui Aderca:

— Dumneata ce dai pentru Legiune?

— N-am bani.

— Dar ce ai?

Aderca se gândeşte ce se gândeşte:

— Am un costum de vară.

— Bine. Du-te acasă şi adu costumul.

Pleacă Aderca. Vrea să vină înapoi cu costumul. Cum, să-l mintă el pe legionar? Sanda Movilă îl încuie în casă: „Mariţo, ia adu toporul ăla mare din pivniţă! Să poftească cineva să-l ia pe Aderca de lângă mine!".

— Chestia cu Eugen Mirea o ştii? mă întreabă Lucia. Tot din timpul rebeliunii. Dau năvală peste ei, în casă, legionarii. O mătuşă a lui Jenică, domnişoară bătrână, se agaţă de gâtul legionarului: „Domnule legionar, luaţi-mă pe mine. El nu e ovrei. El a scris *Ţara mea şi mândra mea"*.

Ieri, Peter, la noi. Eu:

— Cum merge?

— Nimic. Stă pe loc. În Tunisia e bine.

— Adică?

— Au spart linia Mareth…

— Va să zică, dacă *vor*, o să fie bine.

— Da, dacă vor.

Azi, Richi:

— Mă umileşte tot ce vine din afară şi mă scoate din bârlogul meu de lucru. Să vezi cum suferă alţii şi să nu poţi face nimic…

Dimineaţă întunecoasă. Apoi norii se duc. E primăvară, e soare. La cununia civilă a Anei, Marcel ne cumpără bucheţele de violete. Foste colege de liceu, foste prietene. Sentiment de distanţă, de înstrăinare faţă de ele. Le văd rar. Nu mai avem ce să ne spunem. Glumele noastre vechi, chihăitul nostru de adolescente sună artificial. Ne facem că suntem aceleaşi. Râdem de „manşonelu' piticu'", vechitura bine-

cunoscută, de care mireasa nu s-a putut despărţi nici în această zi călduţă de aprilie. Într-o mână buchetul alb de garoafe, în cealaltă butoiaşul moale de blană jerpelită. Râdem de mătuşa bogată, sulemenită, care ne onorează cu prezenţa ei tardivă, la jumătate de oră după cununie. Sentimentul timpului care ne înstrăinează.

Scorpie literară, mă gratifică Richi.

— Mai puţin „literată” decât sunt eu nici că se poate. Trec luni, poate şi ani, fără să pun mâna pe condei. Dar acum parcă am o eczemă, aşa mă mănâncă palma să scriu.

Îl întreb dacă a păstrat scrisorile primite, în prima tinereţe, de la prieteni şi prietene. Mi-ar folosi poate, la roman, să retrăiesc atmosfera de atunci, acea lumină ireală, acel aer rarefiat.

— Ce înţelegi prin ireal?

— Tu şi acum eşti ireal. Realitatea nu există pentru tine, aşa cum e. O receptezi prin oglinzi deformate.

— Irealul e şi el o parte din realitate.

— Poţi să-mi dai scrisorile? Cred că avem suficientă distanţă faţă de noi, cei de atunci. Nu mai suntem în acele scrisori, nu mai fac parte din intimitatea noastră.

— Da, pot să ţi le dau. De când nu mai îmi simt eul, da, se poate. Ce bucurie pe tine să dai de o asemenea comoară! De fapt, dacă o să le foloseşti, tot n-o să te creadă nimeni că am putut exista. Vom părea atât de artificiali.

— S-ar putea să nu aleg nimic din ele.

Odată, vorbind despre literatură, romanticul Peter spunea:

— Cred că ar trebui să se scrie despre şi pentru cei pentru care nici capul nu-l întoarcem… Dacă aş fi scriitor, asta aş face. Ceva care s-ar putea numi „unul plânge pentru toţi”.

— Nu cred să se potrivească titlul. Cei ce vor veni şi vor prelua conducerea vor fi oameni duri, care nu plâng.

— Da. Ai dreptate. S-ar putea numi tot atât de bine „nu e timp pentru lacrimi”.

Îl zăresc pe stradă, pe celălalt trotuar, pe Zaharia. E însoţit de o femeie… Nu mă vede. Arată ca un cioroi lăutar. Pardesiu albastru, pe talie. Bine că arată ca o ţoapă. Asta nu mă-mpiedică să tremur, să mă treacă un val fierbinte de gelozie, din creştet până-n tălpi, să-mi bată inima nebuneşte. Reflexul n-a trecut încă.

Cărţi citite-n ultima vreme:

Clare Sheridan: *Nuda veritas*. Vioaie confesiune a unei mahalagioaice din lumea bună (vară cu Winston Churchill) Relaţiile,

succesele, flirturile, interviurile (cu Lenin, Charlie Chaplin etc.)

Dickens: *Les mystère d'Edwin Drood, Les aventures de Mr. Pickwick, Vie et aventures de Martin Chuzzlewit*

Mircea Eliade: *Şarpele*

Îi spun lui Cici:

— De câte ori sună cineva la uşă, îmi sare inima din piept. Mi se face frică. Nu ţin minte de când am asta.

— De când cu rebeliunea?

— Nu. Cred că e ceva mai vechi. Poate dinainte de a mă fi născut. Poate că e vechi de mii de ani. Sigur că, de anul trecut, de când cu Transnistria, când puteam să fim ridicaţi, oricând, s-a intensificat.

— Eu, dimpotrivă Când aud sunând, am o senzaţie de bucurie. Mă gândesc că vine ceva dinafară, o surpriză plăcută.

Cici, despre Anuţa Toma, care acum e în ilegalitate:

— Dac-ai şti cum era când a venit din provincie. Urâţică foc! Un păr aspru ca paiul. Închisă, tăcută, încăpăţânată. Se îndrăgostise de unul pe care noi îl poreclisem „Boţ de sticlă", pentru că nu se mişca, nu vorbea, parcă-i era teamă să nu se spargă. Era aşa de îndrăgostită de el, că plângea zile întregi fără să scoată o vorbă. Şi ce frumos s-a transformat. Cu toată încăpăţânarea ei, toată făptura ei pătimaşă s-a făcut numai voinţă şi dăruire faţă de Mişcare. O iubesc mult de tot. N-o văd multă vreme şi totuşi o visez noaptea. E caldă, umană, plină de înţelegere. N-a prea avut timp să se cultive, dar ce importanţă are la un om ca ea.

Ascult mălăieţile consideraţii psihologice ale lui Cici. Îmi aduc aminte o scenă petrecută la Odette. Erau acolo şi Anuţa şi Peter. Ea şade pe divan, cu spatele rezemat de scoarţa românească de pe perete. Mai mult tace. Am senzaţia că mă studiază. Asta mă enervează, mă zgândăreşte şi, din pricina timidităţii, vorbesc mai mult decât aş vrea. Ochii ei sunt de oţel. Se vorbeşte despre propagandă. Eu spun că, după părerea mea, „Radio Moscova" face o propagandă proastă. Când repeţi mereu că totul merge bine în lumea ta, care e cea mai bună dintre lumi, nimeni nu te mai crede. Şi, pe deasupra, nici nu te mai ascultă, pentru că e îngrozitor de plicticos. Peter mă pune la punct, ironic, cu îngăduinţă. Mai întâi că „Radio Moscova" nu afirmă că totul merge bine în cea mai bună dintre lumi. Are emisiuni în care se arată o serie de neajunsuri care mai dăinuie. E adevărat că se adresează unor mase largi, şi nu unui pumn de intelectuali rafinaţi ai căror nervi trebuie zgândăriţi, incitaţi cu ştiri senzaţionale. Anuţa nu ia parte la discuţie. Mă cataloghează. Mă trece într-o condică: „intelectuală şovăielnică". Sunt o gânganie înfiptă în acele albastre de oţel ale ochilor ei frumoşi şi fără milă. Ochii par şi mai frumoşi, încastraţi cum sunt în faţa

ciupită de vărsat. Vărsat sau minuscule cratere rămase de pe urma unor coşuri maltratate? O urâtă cu ochi îngheţaţi, splendizi şi necruţători. Mi se face frică de această femeie „caldă şi umană”.

Viziunea despre oameni a lui Cici seamănă cu a lui Richi. Deşi ea e o naivă, plină de dulcegării sentimentale, şi el un dialectician, cu o puternică structură cerebrală, cei doi creează, la fel, din oameni reali, făpturi ideale, fantasmagorice, desprinse cu totul de modelul lor în carne şi oase. Sau poate ei sunt mai aproape de adevăr decât mine. Prea sunt fiica mamei mele. Totdeauna m-a infuriat felul ei de a vedea un singur aspect al oamenilor sau evenimentelor, şi acela, totdeauna, negativ. Mă surprind, deseori, că judec la fel: parţial, relevând câte o trăsătură pitorească, frapantă poate, dar neesenţială. Predilecţia mea pentru grotesc, pe care mi-o reproşează Richi. Dar intuiţia? Negată, luată în derâdere de el, există, fără îndoială, într-o măsură mai mare, la mine, decât la el.

4 aprilie ’43

Richi a sosit alaltăieri, cu gentuţa de piele ofilită, plină de scrisori. Mi le-a oferit cu o reverenţă solemn-graţioasă:

— *Mon passé, madame – et le votre*.

De două zile nu fac decât să citesc corespondenţa. Nu cred să folosesc ceva. E o defilare de măşti. Viaţa adevărată se ascunde după ele. De-abia dacă palpită şi se zăreşte ceva autentic, îndărătul faţadei intelectualiste. Arabescuri şi iar arabescuri. Etalare de ornamente.

F. cu nevasta şi buchetul de garoafe, în vizită, seara. Nu mai e nevoie de cancerul mamei-mari. Am găsit altă scuză pentru gafa şi aiureala mea de pe stradă:

— Ştii, pe părinţi ba îi evacuează, ba îi păsuieşte, şi avem mari necazuri.

— Aha, asta era.

Eu (ingenuă):

— Dar ce credeai?

— Ceva mult mai complicat.

Eu (şi mai ingenuă):

— E destul de complicată şi chestiunea cu evacuarea părinţilor.

Doamna F. spune despre cineva că priveşte dintr-un singur punct de vedere, ca un cangur.

Eu întreb, prosteşte:

— Cum ca un cangur?

F.:

— Soţia mea a fost suprarealistă pe vremuri. Cineva, în revista *Unu*,

a avut această memorabilă imagine.

— Doamna F. scria?

— Nu, dar era suprarealistă. Îi cunoştea, se mişca mult printre ei.

Discutăm, fără antren, despre mişcarea suprarealistă. Cine va rămâne şi cine nu, în literatură. După ce aduc salata de fructe, ne mai animăm. F. are un aer suferind şi superior. Un tic nervos la ochiul drept. Vorbeşte rar, îşi măsoară cuvintele, le „filează”. E un ziarist bine informat. Ne povesteşte ultimele evenimente dramatice de la Centrală, de la şcoala Onescu. Conflictul dintre domnul C. şi domnul C. Cum circa 700 de studenţi şi profesori erau ameninţaţi să rămână fără carte de muncă, egal permise de viaţă, din pricina conflictului. Delegaţie de profesori la Lecca:

— Domnilor, eu n-am nimic contra universităţii dumneavoastră. Dar conducerea dumneavoastră e cea care a intervenit pentru desfiinţare…

Audienţă la Centrala evreilor, la domnul Gingold. Îi lasă să antişambreze. Când, în sfârşit, îi primeşte:

— Domnilor luaţi loc, cu ce vă pot servi?

Îi expun cazul.

— Domnilor, ministerul hotărăşte, nu Centrala.

— Domnul Lecca ne-a trimis la d-voastră.

— Asupra şcolii dumneavoastre planează suspiciuni politice.

— Nu era mai normal să se facă o anchetă, înainte de a se lua măsuri?

— Da, e o idee, să facem o anchetă.

— Nu scăpaţi din vedere cât de urgentă este chestiunea carnetelor. 700 de oameni sunt ameninţaţi să rămână în aer. Şi ce vor spune creştinii care ne-au îngăduit să avem o universitate, dacă noi o desfiinţăm? Care e atitudinea dumneavoastră?

— Chestiunea e delicată. Trebuie să mă gândesc. Ţin să-mi fac datoria şi să fiu drept, dar nu mă interesează popularitatea.

— Popular nu e numai omul în faţa căruia publicul îşi scoate pălăria, ci şi cel care-i arătat cu degetul când trece pe stradă.

— Domnule, nu vreau să mă consider ofensat de cele spuse de dumneata. Cu atât mai mult cu cât sunt de aceeaşi părere. Am să chibzuiesc şi, în câteva zile, veţi avea răspunsul.

…Despre conflictul de la Teatrul Baraşeum. Între direcţie şi grupul de actori. Al. Finţi şi Beate Fredanov au rămas izolaţi. Ei singuri au susţinut revendicările până la capăt. Ceilalţi au fost câştigaţi de direcţie. Doleanţele actorilor: să nu mai fie obligaţi să joace în orice porcărie de piesă, impusă de direcţie, să nu mai fie plătiţi cu bonuri, să nu mai fie mereu amânaţi cu: „Dl. Director nu e în teatru, nu poate iscăli bonul!” etc.

Dl. Gingold de la Centrală le spune:

— Aveţi perfectă dreptate. Sunteţi nişte mari artişti.
— Dar nici până azi nu s-a soluţionat nimic
La aniversarea poetului Peretz, B. Fredanov a recitat, la Templul Mare, în faţa barosanilor de la Centrală, care şedeau în primele rânduri, o poezie incendiară a marelui poet aniversat: „Sunteţi ca o cârciumă, în care lumea bea, se ghiftuieşte. Dar va veni o vreme şi pentru noi, cei ce privim acum la ferestre”.

Ieri, părinţii au primit somaţie de evacuare: „Întrucât apartamentul dumneavoastră a fost închiriat unui creştin, sunteţi obligaţi a-l evacua…”. Jac aleargă imediat la mine. Bineînţeles, se vor muta aici. Sorin a văzut bine. Toată aşa-zisa căutare a unei case a fost teatru. Mama şi-a luat în serios rolul de victimă. Totuşi, e mai puţin insuportabilă decât mi-am închipuit. Are insomnii. O întreb:
— Ne apucăm de împachetat?
— Nu ştiu. Nu ştiu nimic. Nu pot să mă gândesc la nimic.
Dar se gândeşte tot timpul tot timpul la unul şi acelaşi lucru.
Eu:
— Cum vom face cu musafirii? Ar trebui să-i obişnuieşti să nu treacă la W.C. prin dormitorul nostru. Să meargă la celălalt.
— Nici vorbă. Fără discuţie. De altfel, n-o să vină nimeni la mine.
— Ba da, de ce să mai vină? Mamă, nu mă necăji. Vreau să facem totul cum e mai bine.
— Au fost destui până acum, în vizită, la mine. De aici înainte o să merg eu la ei. Sunt aşa de necăjită, că nu vreau să văd pe nimeni.
Mama-mare:
— Ai să vezi că o să fie bine. O să ai tineret în jurul tău şi o să uiţi de necazuri.
Eu sunt agitată tot timpul, nervoasă. Noaptea visez atmosfera de nelinişte, de crispare care o să domnească în casă. Cum totul va trebui să meargă după program, cu ore fixe, pedant, cu o bucătărie complicată.
Sorin:
— Asta nu-i cel mai rău. Mai grav e că n-o să mai existe destindere şi linişte.
Eu:
— Ah, conversaţiile pe care va trebui să le ducem după-masă.
Sorin:
— Nu lua nici tu lucrurile aşa. Trebuie să ne deprindem cu situaţia. Cât o ţine războiul, să nici nu te gândeşti că o să ne mai despărţim. Cred că mama vede acum diferenţa de atitudine. Când i-am cerut o odaie în apartamentul lor, n-a vrut să ne dea…
— Nu vede nimic. După mine, faptul că nu ne-a dat odaia n-a fost nici un păcat. În definitiv, câştigai, puteam să ne luăm casă în altă

parte. Monstruozitatea stă în chinurile la care ne-a supus cu incoerenţa ei, cu azi aşa şi mâine altfel. Atunci când n-am mai vrut să stăm în mansarda lor şi ne-am hotărât să închiriem apartamentul ăsta… Jac: „De ce vreţi să vă mutaţi, să ne lăsaţi pe asemenea vremuri?”. Mama: „N-o mai întreba, Jac. Eu n-am copil să stea de vorbă cu mine”. Jac: „Cum o laşi pe mama singură, cu o casă aşa de grea?”. Eu: „Nu înţeleg ce vreţi de la mine. Ba vă e greu că venim să mâncăm la voi şi mama se plânge că nu mai poate de oboseală, ba că: de ce vreţi să plecaţi? Zău, mamă, spune, ce vrei?”. Ea: „Nu vreau nimic. Nimic”.

Ce n-aş da să fie un om calm, echilibrat, deschis. Să se poată odihni la noi, de tot zbuciumul prin care a trecut. Tare mă tem că n-o să poată. Să aibă împrejurările exterioare atâta putere încât să vindece bolile psihice?

Pe front, acalmie. Sfaxul n-a fost luat. Numai Gabesul.

Azi, de câteva ori a fost soare, şi ploaie şi iar soare. Primăvară.

18 aprilie 1943

Am împlinit 29 ani. Chiar de ziua mea, au început peripeţiile. Am însoţit-o pe mama în Splai, la predarea casei către administratoarea C.N.R.-ului, doamna Mărculescu. Trebuiau întocmite două exemplare ale unui proces-verbal de constatare a stării apartamentului. Mama – surescitată, aproape de punctul de fierbere. Eu, la fel. Mama e şi tipicară. Cere să se treacă în procesul-verbal că robinetele sunt în stare bună etc. Cucoana are un zâmbet dispreţuitor: „Mai slăbiţi-mă cu procesul-verbal. Jidanii trebuie să plătească şi fiscul. Până-n pânzele albe o să vă urmărim. Iscăleşte aici, şi gata. Ce, crezi că o să-ţi trec şi florile de pe pereţi, ce culoare au? (mie) Şi dumneata dacă nu te pricepi, nu te amesteca”. Eu: „Vă rog să-i daţi mamei un exemplar al procesului-verbal. Are drept la el”. „Jidanii n-au nici un drept. Suntem prea buni cu voi şi vi s-a suit la cap. Exemplarele astea merg amândouă la C.N.R.”

Văd negru-naintea ochilor. Îi smulg procesul-verbal din mână. Mama îl smulge din mâna mea şi îl rupe-n bucăţi. Madam Mărculescu urlă:

— Ştii că eşti de-o obrăznicie, madam! Asta e nemaipomenit! (Deodată are o revelaţie şi urlă mai strident, cel puţin cu o octavă mai sus)… Dar ăsta e ultraj în exerciţiul funcţiunii. Lagărul vă mănâncă pe amândouă! Proces de ultraj îţi fac. La lagăr cu voi!

Ieşim cu picioarele împleticite. Mergem până la colţ, pe Izvor, la tutungerie. Îl caut pe Sorin la telefon. Nu-l găsesc. Ce facem?

— Mamă, hai repede înapoi. Joacă teatru. Fă orice. Cazi în

genunchi dacă e nevoie. Nu se poate să le facem lui Sorin şi lui Jac necazul ăsta.

Mama se uită la mine. Nu mă vede. Rosteşte cuvintele greu, bolborosit:

— O să mă bage la închisoare, la închisoare.

Bine ar fi să ne bage la închisoare, de-acolo mai poţi scăpa, dar din lagăr, din Transnistria? mă gândesc. Nu-i spun, să n-o sperii mai tare. Ea nu ştie nimic de materialul de propagandă ascuns la noi în cămară. Sorin trebuie numaidecât prevenit, să-l ducă undeva, în altă parte.

Ne-am întors. Jucăm scena cea mare. O sprijin pe mama. Suntem cu un apartament mai jos, la domnul Petrov, unde a coborât administratoarea. Domnul Petrov a intrat în locul fostului chiriaş evreu. E şi el chiriaş la C.N.R. şi – „întâmplător" – director la C.N.R. Întâmplător e şi un om cumsecade, blajin, în mijlocul unei familii demenţiale. Acasă, în momentul de faţă, se află numai fiica, în vârstă de 16 ani, şi bunica fetei. Cer un pat, un scaun, ceva, unde s-o aşez pe mama. Culmea e că i s-a făcut, într-adevăr, rău. N-a leşinat. Se uită prostită, înaintea ei, cu gura deschisă. Eu, administratoarei:

— Doamnă, vedeţi în ce stare e. Aveţi şi dumneavoastră înţelegere. Nu şi-a mai dat seama ce face.

Profesoara – administratoare C.N.R. – mă îmbrânceşte deoparte şi spune gazdelor:

— Daţi persoanele astea afară din casă.

Iese trântind uşa.

Acum de-abia intru în panică Plâng şi mă bat cu pumnii în cap:

— Ce-am făcut? Ce-am făcut?

Nu ştiu când a apărut în hol croitoreasa, Lizica. Lucrează cu ziua la familia Petrov. Nu ştiu când a apărut bătrâna, mătăhăloasă, cu negi pe faţă, ca nişte cartofi încolţiţi. Lizica mă mângâie pe păr: „Linişteşte-te, linişteşte-te". Bătrâna se apropie de mama. Nu-şi mai vorbeau, dinainte de mutarea lor din Splai. Mama, fosta proprietăreasă, trebuia să predea Pavlovilor cheia de la subsol. Mama le-o predase. Bătrâna pretindea că nu. Mama, furioasă, jignită, roşie ca sfecla, era să aibă un atac de apoplexie. Servitoarea Petrovilor a găsit cheia, după două zile, în bufetul lor din bucătărie. Toate punţile au fost tăiate. Matahala se apropie de mama, ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat între ele, şi o mustră blând, prietenos:

— Doamnă dragă, nu trebuia să faci aşa ceva.

Mama, într-o stare de prostraţie, priveşte în gol.

Lola, adolescenta superdezvoltată, e în elementul ei. Relaţiile de forţă, în familia Petrov, sunt următoarele: doamna Petrov o bate din când în când pe fată cu biciul, ca să-i potolească fierbinţelile şi să nu se mai „tăvălească" pe toate maidanele cu băieţii din cartier. Lola, biciuită, ţipă ca din gură de şarpe, de se aude până-n strada Curiaţi. La

rândul ei, o bate pe bunică-sa, matahala, ceară moale în mâinile fetei. Sceneta dramatică la care Lola participă îi dă prilejul să-şi arate, în faţa noastră, autoritatea de care se bucură:

— Treci în bucătărie. E ora unu. Trebuie să faci mâncare. Nu te mai întinde la vorbă cu dumnealor.

Din gâtlejul matahalei iese un glas plângăreţ, neverosimil de piţigăiat:

— Ce te-a apucat? Lasă-mă-n pace, Lola. Când te mai ocupi tu de mâncare? Ce ţi-a venit, tocmai acum?

— Vreau să pleci din faţa mea. Asta vreau. Nu vreau să mai stai aici.

Bătrâna iese. Uşa rămâne deschisă.

Lola, către mine, tacticos, cu importanţă, ton de ministru care-ţi dă a înţelege că audienţa s-a terminat:

— E grav ce aţi făcut. Dar, în sfârşit, *o să aranjăm noi.*

Strâng mâna plină, grăsuţă, cu gropiţe şi rostesc solemn:

— Am încredere în dumneata.

— Vă asigur că am să fac tot ce pot. Dar trebuie să vă stăpâniţi şi dumneavoastră nervii. Şi noi, românii, suntem acum nervoşi. În situaţia prin care trecem…

Mama s-a dezmeticit. A părăsit poziţia catatonică. Vorbeşte aproape normal. O roagă pe fată să dea un telefon lui taică-său, la C.N.R., să-l pună la curent, să-l roage să aplaneze chestiunea.

Lola pune mâna pe receptor. Bătrâna, care a auzit totul prin uşa deschisă, se repede la nepoată-sa şi îi ia mâna de pe receptor. Fata îi dă un ghiont. Bătrâna ţipă cu glas subţirel:

— Nu te amesteca tu în treburile oamenilor mari.

Lola ezită între dorinţa de a o lua pe bunică-sa la bătaie şi frica de biciul maică-sii. Îmi spune, cu demnitate:

— Lăsaţi, o să vorbesc eu cu tata, acum, la prânz, când vine acasă.

Plecăm. Îi spun mamei să nu vină la noi. Să se ascundă, deocamdată, la o rudă. Ca să mă fiarbă, nu-mi spune unde se duce:

— Lasă-mă. Vezi-ţi de treburile tale. Văd eu ce fac.

Cu picioarele moi, cu inima bătând să-mi spargă pieptul, ajung acasă. Îl pun pe Sorin la curent. Prima lui grijă e să scoată din casă teancul de afişe împotriva războiului, care e ascuns într-un dulap, în cămară. Merge pe palierul scării din dos şi-l potriveşte în dosul rezervorului de la W.C.-ul de folosinţă comună. Chiar dacă ar avea loc o descindere, closetul nu ţine numai de apartamentul nostru. Oricine, de pe stradă, ar fi putut urca şi lăsa acolo teancul de hârtii. Îi fac reproşuri lui Jac. De ce ne-a înşurubat? De ce trebuia să cerem neapărat o copie după procesul-verbal?

— Eu? Puteaţi să le lăsaţi acolo. Ce să facem cu ele? Fir-ar să fie de procese-verbale!

E cea mai gravă înjurătură pe care l-am auzit rostind-o. Se frământă,

își frânge mâinile, aleargă cu pași mici prin casă: „Ce-o fi făcând Annie? Unde o fi?”.

El nu-i spune mamei nici Aneta, nici Netișoara. Annie e mai distins și aparține unei sfere sociale superioare.

Mama trimite vorbă cu un emisar că se află la vărul I. Rudele sunt alertate. Îmbucăm ceva în grabă și alergăm, Sorin și cu mine, la un fost coleg de-al lui de liceu, avocat priceput, pișicher de Galați.

— Iartă-mă că ți-o spun așa, verde, dar ați făcut o treabă muierească. Poate să aibă urmări serioase. Mai bine aplanați, cât puteți mai repede, chestiunea.

După-masă, încep să se perinde neamurile. Consiliu de familie. Idei, sfaturi, care mai de care mai năstrușnice. Deodată, cu ochii minții, văd o blândă arătare; cap de bărbat masiv, ochi ca seninul cerului, plete lungi, argintii, Sfânta Scriptură în mână. E zămislit din aburul legendelor, plăieș bătrân de-al lui vodă Ștefan, mag sadovenian, vizionar celest, îngrețoșat până în măduva oaselor de vremea lui Gog și Magog, de scârbavnicele fiare care îneacă omenirea în sânge. Evrika! strig înlăuntrul meu. Numai de l-am putea aduce pe Paraschivescu, de la Drăgășani, unde practică o măruntă avocatură județeană. Soția lui, farmacistă, veche prietenă a familiei lui Jac, va interceda pe lângă el. Cu vorbele lui ca mierea, cu milostenia lui înnăscută, cu duhul creștinismului primitiv, și pălăria cu boruri cât roata carului, și lavaliera lui neagră, și fața lui mare, care iradiază o naivă, încăpățânată încredere în om, nu se poate să nu topească ghețarul din sufletul lui madam Mărculescu. Viziunea mea – împărtășită și aprobată de neamuri. Jac trimis ca mesager. Norocul nostru – perechea Paraschivescu se afla la București. N-a fost nevoie de multe vorbe ca soțul să fie convins.

Argintiul înger a fost ținut în picioare, cu pălăria în mână, la ușa antreului. La început, madam Mărculescu a fost destul de acră și de nereceptivă la preceptele evanghelice. Totuși, în cele din urmă, intuiția mea s-a dovedit justă. Cucoana, cu bigudiuri, în capot de saten imprimat, sastisită de atâta blândețe duhovnicească, i-a zis:

— Bine, domnule, du-te și spune-le că le las dracului. Nu le mai fac nimic.

— Jurați pe ce aveți mai scump?

— Jur, domnule, jur pe ce vrei dumneata! Numai lasă-mă în pace.

Asta a fost a doua zi. Era zi de primăvară radioasă. Când a sosit vestea, mamei au început să-i tremure buzele și a izbucnit în plâns. Printre sughițuri și suspine:

— M-am ținut așa, tare, tare, până acum…

O îmbrățișez și râd:

— Halal de noi, cum ne-am ținut!

Sorin și mama-mare s-au ținut într-adevăr bine. Bătrânica, scăzută,

cu ochii vii, ca două mărgele negre de „jais”, ale şiragului pe care-l poartă peste bluza cenuşie, a urmărit drama, fără să dea nici un semn de panică:

— Linişteşte-te, Netişoară, n-o să se-ntâmple nimic, ai să vezi, Dumnezeu e mare, a tot încercat s-o mulcomească pe mama cât a ţinut criza.

Multe a trebuit să audă în acest răstimp. Mama i-a făgăduit că o să se arunce pe fereastră, o să-şi dea foc, şi că Jac o să vină la închisoare să o viziteze. Era o oarecare inconsecvenţă în înlănţuirea acţiunilor, dar nu i se putea cere prea multă logică, în împrejurările date. Dacă priveşti ceea ce ni se întâmplă dintr-un singur unghi de vedere, „ca un cangur”, vorba autorului din revista *Unu*, totul apare atât de absurd, de neverosimil, încât atitudinea neurotică şi incoerentă a mamei se înscrie perfect în cursul fantastic al evenimentelor.

Când ne-am mai potolit, după îmbrăţişări, plâns şi lacrimi, mama-mare a zis: „Duceţi-vă acasă. Tare m-a obosit ziua de ieri”. Atunci iar mi-a venit s-o iau în braţe pe bătrânica scăzută de boală, pe Raveica cea bărbată de odinioară, şi iarăşi n-am făcut gestul. Am stat împietrită. Sub ţeastă, un gând ca un junghi: în curând nu va mai fi, nici aşa, împuţinată, cum e acum.

— Luaţi ceva, să dormiţi.

— O să luăm, mamă-mare.

I-am urmat sfatul şi eu, şi mama. Am luat o doză mai mare de bromural, am băut apă multă, dar n-am închis ochii toată noaptea.

Jac parcă s-a ramolit brusc. Nu ştiu ce-i cu el. Merge tot timpul ca un căţel după mama: „Annie, unde te duci? Annie, ce faci? Ţi-e rău?”.

Duminică s-au împărţit noile cartele. Richi e topit: a căpătat cartelă barată, din cauza maică-sii. Proprietăreasa le-a promis că n-o să afle nimeni de situaţia lor. Din răutate sau uitucă, a dat totuşi unui chiriaş să completeze cartelele. Aşa s-au încurcat lucrurile. Mai e şi situaţia de la Cenzură: o continuă încordare, să nu se afle şi acolo ceva. E glacial şi sarcastic:

— Iartă-mă că-s aşa de searbăd. Poate că sâmbătă o să te pot reţine cu ceva interesant, mai interesant decât conferinţa profesorului Rainer.

Nici nu mă gândesc să renunţ la conferinţele despre genetică ale profesorului. Ne pasionează, pe mine şi pe Sorin.

Duminică mergem la Richi. Avem o idee. Tot ar trebui să se opereze de hernie. S-o facă acum. Să stea internat, până ce trece valul. Ne ascultă rece, de piatră. Îi povestim despre necazurile noastre. Nu pune nicio întrebare. Tace. Răspunde monosilabic la întrebări. Îl roade că am venit târziu, că am fost la nunta Anei. Eu încep să fierb.

Maică-sa intră. Ne spune istoria cu cartelele.
Richi:
— Vedeţi? N-am cu cine să mă înţeleg.
Doamna Ionescu are o faţă mică, suptă, lividă. Un arc în permanenţă încordat, gata să se rupă. Maică-mea, pe lângă ea – un prototip al echilibrului sufletesc. Harpie dezlănţuită, strigă la fiu-său:
— De ce mă faci de râs în faţa oamenilor? De ce vorbeşti cu mine parc-aş fi o nebună?
El o priveşte fix. Spune încet şi reţinut:
— Vorbesc aşa, pentru că ţi-am spus de-atâtea ori; nu trebuie să arăţi că dai importanţă acestor lucruri.
Rămânem iar în trei. Stă în picioare şi tace. Mă ridic. Se ridică şi Sorin. La uşă ne întreabă:
— Aţi avut musafiri azi după-masă?
Tonul e şters, neutru. Sorin nu-şi dă seama de subtext: „În timp ce eu sufăr, voi vă ţineţi de frivolităţi”. Răspunde cu nevinovăţie:
— Nu, n-am avut.
Eu fug înainte, pe stradă, ca să nu izbucnesc.

O săptămână oribilă. Mutatul părinţilor. Rearanjarea casei. Biblioteca pusă în hol, la peretele unde atârnă pastelul, drag mie, al Luciei Demetriade-Bălăcescu, *Intrarea Mariei în templu.* Tabloul nu mai are loc nicăieri. E pus bine, la subsol. [După război, nu l-am mai găsit – notă din 1977, M.B.] Jac are un furuncul serios la singurul ochi cu care vede. Îi lipseşte simţul orientării. Nu se poate mişca din fotoliu. Atârnă hainele pe el. În câteva zile, a slăbit îngrozitor. Moţăie mai tot timpul. Mama îl mângâie pe chelie: „Ce face băiatul meu?”.
Singura rază de veselie în această săptămână neagră a fost zugravul. Am spoit bucătăria, în cinstea mutării părinţilor. L-am poreclit „Mutulică”. Tace tot timpul chiar când îi spui ceva. Nu se ştie dacă e surd, distrat sau ramolit. Lung, slăbănog, cu un profil de vultur pleşuv. Termină lucrul. Îl poftesc la o ţuică. Ca de obicei, nu răspunde, nu reacţionează. Îl trag de mânecă, îi arăt ţuica pe masă. Cu mişcări foarte lente, tacticoase, îşi strânge cutiile de vopsea, bidinelele, le pune lângă masă şi se aşază.
— Cum te cheamă?
— Clein.
Pronunţă fonetic, româneşte. E-ul se aude chiar „e”. Pauză. Soarbe delicat din păhărel. Zâmbeşte ştirb:
— Dar eu îs turc
— Cum turc?
— Bine. Turc. Prima nevastă fost ivreică şi n-au vrut să mi-o dea până nu m-am făcut şi eu ivreu.
— Aferim! Evreu ţi-a trebuit să fii. Pe vremurile astea.

— Ei, parcă nu-i tot una religia ivreiască ori musulmană. Eu îs din Ada-Kaleh. Tata tot cu o ivreică a fost însurat. Dar el a rămas turc. Pe mine m-a botezat ivreu meşterul meu din Budapesta. Prima nevastă a murit.

— Şi celelalte neveste ce au fost?

— Ivreice. Toate ivreice.

— Şi copiii. Ai copii? Ce sunt?

— Am. Toţi ivrei.

— Câţi?

— Şaptesprezece.

— Şaptesprezece! Şi trăiesc toţi? Unde sunt?

— Toţi trăiesc. La Budapesta, la Berlin, la Constantinopol, la Bucureşti…

— Dar ce limbă vorbeşti dumneata mai bine? Cu româneasca, văd că merge mai greu.

— Ungureşte. La Budapesta am făcut şcoala şi tot acolo am învăţat meseria. La Ada-Kaleh nu se poate trăi. Toţi pleacă pe Dunăre, în Serbia, în Ungaria, în România… A fost pe insulă un hoţ care a luat tot de la oameni.

— Cadri. Ăla cu ţigările.

— Da. Mare hoţ. Eu mai vorbesc şi turceşte şi ruseşte.

— Dar ruseşte de unde ştii?

— Am stat în Rusia şi înainte şi după război. În 1928 am venit în România, cu paşaport Nansen. N-am mai plecat. Mă împac bine cu românii.

— Şi din Rusia de ce ai plecat?

— Acolo prea multe partizi. Numai politică… Spionaj mare.

— Dar dumneta nu făceai politică?

— Făceam. Nişte turci pe care-i cunoşteam m-au luat şi pe mine cu ei, că voiau să facă o Turcie mare, cu toate neamurile turceşti, turci, turcomani… De asta am mers cu ei. Dar am avut destulă politică. În România m-am ţinut de meserie…

Îi povestesc lui Peter istoria lui Clein, turco-ivreo-maghiaro-rusul. O fi având dreptate Peter în ce spune, dar tot hazul istoriei s-a dus.

— E mai sincer ca mulţi alţii. Probabil că a intrat pe mâna unor bande de naţionalişti turci.

Chestiunea cu cei 30 de la Târgu-Jiu s-a rezovat. Luna de *secret* s-a redus la opt zile. N-au mai fost expediaţi în altă parte, cum s-a crezut la început. Se spune că s-ar fi rezolvat şi chestiunea cu evreii refugiaţi, după 1933, din Germania în România. Nu mai trebuie să-şi aleagă domiciliu în Transnistria sau în altă ţară care i-ar primi. Rămân în România.

Englezii au ocupat Sussa, Cairum (în Tunisia). Nemţii recunosc că

anglo-americanii au o mare superioritate numerică.

La cinema „Aro”, *Oraşul de Aur*, despre Praga. Regia, Heit Varlan. În rolul principal, Christine Sodderbaum. Agfa-color. Culorile frumoase. De vis. Idilic. Te scot din viaţa cea de toate zilele: „Să uităm de ea. Ştim ce se petrece la Praga. Mai bine să plutim peste clopotniţe şi acoperişuri baroc, să filmăm din blândul unghi estetic”, ne propune domnul Heit. Blândul unghi estetic mă irită.

19 aprilie 1943

A trecut o săptămână, neproductivă, ca atâtea altele. Dar cine poate şti, care sunt trăirile grele de rod şi care nu, la noi „harrtiştii”?

În ultimul timp Mama îl aduce pe Jac la masă, ţinându-l de mână. „N-are simţul pipăitului”, zice. La masă: „Uite, aici e pâinea. Aici e mâncarea”. Sorin şi cu mine, inconştienţi, ne jucăm de-a orbii. Inconştienţi sau căutând să dăm lucrurilor un aspect uşor, lipsit de tragism. Închidem ochii şi căutăm, pipăind, diversele obiecte de pe masă. Mama ne face semn să încetăm jocul. Jac n-o ia ca o glumă. Îl indispune şi mai rău. Îl privim fascinaţi. Nu mai putem mânca. Ochiul liber, fără pansament, se holbează la noi, sticlos. Nu vede cu el. E mort. Omuleţul are barba nerasă, albă, ţepoasă. Aspect fioros de decrepitudine. Vineri dimineaţă începe să aibă dureri violente. Ferdinand îl trimite la un specialist, Lăzărescu. Nu se decid. Se duc la un altul, Loebel. Argumentul mamei: „Tu eşti bătrân, el e bătrân. Vă potriviţi”. Aşteptăm să se întoarcă de la doctor cu rezultatul. Mama-mare, care nu vorbeşte niciodată de boala ei, tremură de grija Netişoarei. Seara, când se întorc, mama face semne în spatele lui Jac:

— Doctorul nu ştie precis ce e. A zis că trebuie ţinut sub observaţie.

Mergem la bucătărie. Îi spun:

— Mamă, cum am putut fi atât de neglijenţi? Cum de nu l-am dus la doctor să-i opereze cataracta la vreme?

— Nu e vina noastră, zice mama, cu tonul ei tragic şi enigmatic, de zile mari. Tot aşa ar fi fost, chiar dacă l-ar fi operat. Pieliţa aceea i-o poate scoate şi acum, dar, dedesubt, ochiul e stins, mort.

— De ce?

— Dintr-o boală veche, din tinereţe.

Tonul alunecă spre mister lubric.

— Ce? Blenoragie?

— Mai rău.

— Sifilis?

— Da.

— Cum? Nu s-a îngrijit?

Izbucneşte:

— Nu. Mai rău ca un ţăran. Când a avut şocul nervos şi n-am ştiut din ce i-a venit, tot asta a fost. De-abia atunci l-am pus sub îngrijirea doctorului. Şi mi-a spus că ochiul e pierdut.

— Dar de atunci s-a îngrijit.

— Prea târziu. Doctorul Kreindler i-a făcut chiar mai multe injecţii decât era nevoie. Am insistat eu să i le facă, atunci când mi-a spus că tratamentul s-a terminat. Simptomele de acum, apatia, nevralgiile, lipsa de poftă de mâncare, toate au aceeaşi cauză. La ochiul mort – tensiune. La ce bun – un început de tensiune. În sfârşit, trebuie să-şi facă toate analizele. Doctorul nu s-a pronunţat definitiv.

Mă îndrept spre uşă. Mă cheamă înapoi.

— Te rog să nu-i spui lui Sorin. Jac s-ar omorî să ştie că bănuiţi ceva.

— Ce sunt prejudecăţile astea? Nu există boli ruşinoase.

— Nu boala. E ruşinos că nu s-a îngrijit la vreme. Cică un doctor din Galaţi i-ar fi spus că el n-are nevoie de tratament. Dacă e să-l cred.

După convorbire, o imensă greaţă, un gol în stomac. Deasupra casei planează Femeia-păianjen, goală, cu ciorapi lungi, sex negru, steaua şantanului din Galaţii sfârşitului de veac. Ce icre negre, ce şampanie! Ce pus la punct, scrobit, cu manşete imaculate era blajinul funcţionar de la întreprinderea Fischer-Galaţi, mărunţel şi snob, măgulit de atenţia pe care i-o acorda fiul patronului, Heinrich, tip rafinat, cu studii superioare la Viena, erotolog şi bibliofil. Ce mândru că-l lua şi pe el la şantan, în societatea unor intelectuali de viţă aleasă. Seara îi povestesc lui Sorin. Se teme de contagiune. Îl liniştesc. Nu e cazul. E revoltat. Un om care se pretinde cult să fie atât de naiv, de plin de prejudecăţi, să nu se îngrijească! Revine la ideea că ar putea fi contagios. Mama, ştiind ce are Jac, n-ar fi trebuit să se mute la noi.

— Dar e singură, amărâtă, cu un om bolnav alături de ea. Cum ar fi fost la străini? Să ceară voie pentru fiecare lucru?

— Ai dreptate. Nu se putea altfel. La început te revoltă atâta inconştienţă. Până la urmă, nu rămâne decât mila.

Nu. Mie mi-e rău, mi-e frică, mi-e silă. În jurul meu e numai decrepitudine. O moarte greţoasă pluteşte peste noi. Îl îmbrăţişez pe Sorin. Îmi lipesc capul de al lui. Îi spun că aş vrea să murim împreună, în aceeaşi clipă. Să nu rămână nici unul dintre noi singur. Dacă am „cădea” şi ne-ar schingiui. Dacă ne-ar deporta şi ne-ar despărţi. Dacă o bombă… Vrea să facem dragoste. Nu pot. Fug. Plâng. O asociaţie morbidă s-a creat între actul sexual şi descompunere. Femeia-păianjen are un singur ochi fix, holbat ca al lui Jac. O să-mi treacă. Ştiu. Dar, deocamdată mi-e rău.

Sâmbătă dimineaţa, la târguială. Hala mare, goală. Câte o pasăre vânătă atârnă, cu aripi lungi, blegi, deasupra tejghelei unde fluieră vântul. Într-un loc, multă lume adunată, la coadă. Se vinde plevuşcă, peştişori argintii. Pe altă tejghea, un calup de untură de porc, albă. Unt, brânză nu există. Jos, în piaţă, în jurul halei – verdeţuri. Lobodă, sfeclă, ceapă verde. Salata – 20 de lei. Ridichile de lună – 26 lei legătura. Vin acasă cu zarzavaturile. Cici mă aştepta. Îi traduc din psihologul Kunkel. Vorbim despre formarea caracterului la copil şi despre diverse anomalii.

Un matineu cu *Don Carlos* al lui Schiller. Regie slabă, actori mediocri. Mă mişcă, juvenil, tiradele pline de suflu romantic: „Dă-ne, o, rege, libertatea de gândire". Şi imnurile închinate prieteniei. Miezul rămas viu. După teatru, hoinăreală. Privesc strada. Femeile poartă taioare foarte lungi şi largi, pantofi cu călcâiele şi vârfurile descoperite. Trecem pe la Viorica. Ionel e ceva mai puţin mojic decât de obicei. Sorin i-a trimis un bun meşter pentru zugrăvitul apartamentului. Ne îmbie cu bomboane mari de ciocolată cu vişine. Ne atrage atenţia că *una singură* costă 35 lei şi că el mănâncă şi câte zece, una după alta. Am o migrenă cumplită. Seara iau aspirină, mă leg la cap, mă îmbrobodesc ca o babă. Duminică mă simt mai bine. Plimbare cu Sorin pe Calea Victoriei. Mai sus de Ateneu, la Oficiul de turism german, în vitrină, harta Rusiei cu linia frontului. Săgeţi indică direcţia atacurilor. Ruşii atacă la Orel. Nemţii, la Harkov. Afişe de propagandă de la Expoziţia româno-germană de drumuri şi şosele. Machete. În faţa noastră se deschid porţile vechilor universităţi germane, din fier forjat, portalurile sunt nobile, gotice, vedem intrând în curţile largi, cu dale pe jos, cârdurile de paşnici studenţi…

Aprilie, 1943… În Piaţa Palatului arde soarele ca vara. O luăm pe Brezoianu. Vizită la Dana. Îi găsim pe Ionel şi pe Viorica. Le merge excelent. Marea firmă de asigurări, la care lucrează Ionel, a fost preluată de nemţi. Se are bine cu noii patroni. Directorul, Wolfgang T., îl vizitează acasă, nu chiar în familie, dar la un *Cointreau*, în birou, între bărbaţi. Bun jurist, pişicher, uns cu toate unsorile, bărbat falnic, crai de ghindă, Ionel îşi păstrează poziţia privilegiată la firmă chiar şi după trecerea în umbră a vechilor acţionari englezi şi preluarea societăţii de către nemţi. Pokerul şi femeile, pasiunile lui majore. Şi una măruntă, un *hobby*: licitaţiile. Alături de locuinţa lui papa, şi a Danei, e casa de amanet şi vânzări benevole. Îl însoţim pe Ionel la licitaţie. Sunt curioasă cum arată comedia. Sală spaţioasă, luminoasă. O masă lungă, la care stă preşedintele comisiei cu un ciocănel în mână. Când se adjudecă un obiect, loveşte cu ciocănelul în masă: o dată 60.000, de două ori 60.000, de trei ori 60.000. Poc. Ciocănelul.

S-a adjudecat o faţă de masă de olandă, cu ajur şi broderie de Toledo, plus 12 şervete. În spatele preşedintelui se află ghişeuri de care sunt rezemate tablourile puse la licitaţie. Publicul şade în faţa mesei pe câteva rânduri de scaune. Chipurile sunt febrile, dezgolite sau placid-concentrate, ascunse. Seamănă cu cele din jurul mesei de ruletă, la cazinoul din Sinaia. Ceremonialul vânzărilor se desfăşoară la lumina zilei. Totul pare corect, un mecanism bine pus la punct. Sub ritual întrezăresc gheşefturile din culise. Ionel ne dezvăluie câte ceva. Azi nu cumpără nimic. Frumosul lui cap masiv, oacheş, cu buze senzuale e impasibil. A venit aşa, de poftă. În fiecare duminică vizitează expoziţia permanentă de obiecte, deschisă între orele 10 şi 12 dimineaţa. Scoatere la mezat – reminiscenţe literare, Balzac, Dickens. Îmi imaginam săli prăfuite, în semiobscuritate, un talmeş-balmeş de mobilă hârbuită, volume *in-quarto*, legate în piele castanie, roase, munţi de cărţi şi talgere, cupe plumburii de cositor, porţelanuri graţioase, desperecheate servicii de masă, dantele arahneene-gălbui putregăite…

După-masă la Richi.

Ne certăm.

Plec, plină de ură. Mă întâlnesc pe stradă cu mama lui. Se miră:

— De ce pleci aşa devreme? V-aţi certat?

— Nu, Richi e indispus.

Umblu de colo-colo pe străzi, mă întorc. A pus muzică, la radio. El are voie să aibă aparat de radio. Îl foloseşte pe al nostru. Şi poate asculta muzică, acum, când ne-am certat, când mie îmi vuieşte capul şi nu mă pot gândi la nimic altceva. Ascultă, dând din cap, gesticulând, subliniind pasajele care îi plac. Închide ochii, are o expresie extatică. Colcăi. Mă simt degradată de măruntele, prea omeneştile sentimente care mă zgâlţâie. Va să zică el poate asculta, deşi nu ştie dacă prietenia noastră nu se fărâmă. Vine Sorin. Senin, egal cu sine. „De ce să plecăm aşa de repede?” Vrea să asculte şi el muzică: *Concertul pentru vioară în re major* de Beethoven. Apoi arii din *Flautul fermecat*. Mă destind. Început de limpezire, dar nu de tot. O parte din mine ascultă, alta urmăreşte firul unui gând melancolic: cum eram altădată, cum sunt acum. Treceam prin momente mai grele decât cel de azi şi izbuteam să le depăşesc, să mă înving. Simţeam bucurie. Plenitudine. Victoria pe care o repurtam asupra mizeriilor omeneşti mă exalta. Mă ridicam peste ceea ce ne despărţea. Mi se părea că pot avea şi asta, triumful sentimentelor elevate, nealterate de patimile „preaomeneşti” – ziceam preaomeneşti, pe urmele lui Nietzsche – şi să-mi păstrez şi exuberanţa, zvâcnetele spontane, juvenile. Nu se mai poate. M-am schimbat. Trebuie să aleg. Şi lucrurile sunt îngrozitor de complicate. Mi-e frică să rămân singură, „întru spirit”. Am nevoie de prezenţa lui, dominatoare, capricioasă. De mintea lui puternică şi

limpede. Momentele de echilibru sunt bazate pe efort, pe tensiune din partea mea. Mi-e imposibil să discern ce se petrece cu adevărat în el. Are stil, mască. Între ceea ce pretinde, afirmă şi ceea ce este cu adevărat se întinde o zonă obscură, pe care n-o pot străbate. Dar ştiu că există. Iar masca pe care şi-o pune mă înfurie. Pentru că îl apără. E şi carapace. Ceva exterior, dar, în acelaşi timp, ca orice ţine de un anumit stil, pe care ţi-l dăltuieşti, devine şi o parte autentică din fiinţa ta. Raţionalismul *à outrance* pe care îşi construieşte viaţa apare în vizibil conflict cu miezul vulnerabil al făpturii lui din carne, sânge, sentimente avuabile şi inavuabile. Pe acestea din urmă le îmbracă totdeauna în glazura cristalină a unor nobile justificări. N-am stil. N-am mască. Umblu ca un melc fără cochilie. Oricine mă poate strivi. Mai ales el. Îi urăsc înaltele tertipuri ale orgoliului şi setea de stăpânire asupra mea. Urât sfârşit de prietenie. Dar e un sfârşit? Temeliile au putrezit de tot? S-ar prăbuşi ceea ce a fost mai important, mai *nefiresc* – în sensul de împotriva firii mele, a naturii mele genuine, senzuale, impulsive – ceea ce a dat sens tinereţii mele haotice, revărsate. Pentru că e *nefirească*, pentru că mă leagă de Richi nişte *valori*, cum ar spune el, şi nu nişte banale efluvii de simpatie, prietenia noastră crâncenă, amară, e nepreţuită pentru mine.

Mergem tustrei în căutarea unui restaurant cu grătar. Nu găsim. Ne oprim pe Calea Griviţei la un local unde se găseşte şniţel. Tăcem şi mâncăm şniţele. Încerc să glumesc, cu ton fals:

— Ce-i cu tine, Richi? Să ţi se fi înecat corăbiile? Le ştiam că spintecă mândre şi îndrăzneţe valul…

— Mai ales îndrăzneţe.

Iarăşi tăcere. Sorin, plictisit:

— Într-adevăr, parcă ţi s-au înecat corăbiile.

Richi haleşte şi tace. Un câine urât, mic, cu picioare subţiri, se învârteşte pe sub mese. Eu:

— Ce să fie? Câine? E o arătare.

Richi:

— Da, câinii pot lua multe înfăţişări. Unii sunt mici, negri. Alţii sunt lungi şi albi (adică eu).

— Alţii poartă ochelari

Grimasă din partea lui Richi. Parcă i s-ar strepezi gura. Ceea ce am spus a fost butucănos, de prost gust. Precizează:

— Aluzia e prea directă.

— Nu e aluzie. Te vizam direct.

La ieşirea din restaurant, ne depărţim. Richi se suie în tramvai, noi pornim pe Bulevardul Alexandru Ioan Cuza spre Buzeşti. Ocolim şanţuri adânci. Se instalează conducte de gaz adus de la Vădeni-Măneşti. Strada nu e luminată, dar e lună plină, o noapte grozav de frumoasă. Arţarii au frunze mici transparente, care tremură, de un

verde aproape alb. Casele apar decupate clar, liniştit, în contururi delicate. Trecem prin strada Sevastopol. Ne uităm printre şipcile rupte ale gardului în fostul cimitir evreiesc. A fost expropriat. Osemintele – dezgropate. Nu ştiu unde au fost duse. În bătaia lunii, cimitirul arată jalnic, ca după o bătălie. Pământul e răscolit, monumentele cenuşii de piatră – răsturnate. La colţul Sevastopol – Calea Victoriei, casa Cerchez, masivă, roşie, cu creneluri de castel, se înscrie perfect în spaţiul selenar al acestei nopţi de primăvară. La deschiderea Căii Victoriei spre Bulevardul Lascăr Catargiu se intensifică senzaţia de larg, de aerian, în tremur de frunze foarte tinere. Mergem printre şirurile de copaci, spre Bulevardul Brătianu. Ne aşezăm pe o bancă, în faţa blocului „Generala" şi a Bisericii Italiene. Trec prin faţa noastră ultimele valuri ale publicului care iese de la cinematografe. Se face linişte pe bulevard. Şi răcoare. Sorin mă ia sub pulpana trenciului lui. Deodată îl aud:

— Domnule Tennenbaum, domnule Tennenbaum…

În faţa noastră, se opreşte un bărbat înalt, la vreo 60 de ani, greoi-molâu, cu o faţă mare, flască şi ochi bulbucaţi, de culoare deschisă, în lumina lunii.

— Mi-a părut bine, zice Sorin, când am aflat că aţi scăpat. Mi-a spus domnul Grosu. (Către mine) Dar tu nu ştii despre ce-i vorba.

— Bănuiesc.

— A fost în lagăr la Târgu-Jiu. S-a înapoiat de curând.

— De patru zile, de când am ieşit, tot într-un chef o duc. Mă sărbătoresc prietenii. Acum vin de la Sindicatul agricol.

Are limba încleiată, e cherchelit, şi vorbeşte, vorbeşte…

— Mă-ndreptam spre casă, când v-am zărit, cum şedeaţi aşa pe bancă, îmbrăţişaţi. Nu l-am recunoscut pe domnul Sorin. Dar mă gândeam: asta viaţă! Nu blocurile, nu casele, nu cocoşeii… Eram singur când m-au ridicat de acasă… Asta-i fericirea, cum sunteţi voi, acum… Dar ce voiam să spun…

— Cum v-au ridicat de acasă…

— Da, da. Pe la vreo 5 după-masă, sosesc acasă. Mă aştepta un domn foarte elegant: „Domnule Tennenbaum, am să vă spun ceva în secret". „Eu n-am secrete cu nimeni". Îşi întoarce reverul hainei: „Sunt de la Siguranţă". Îmi arată ordinul Preşedinţiei Consiliului. Zice să-mi iau îmbrăcăminte şi mâncare, că plec la Târgu-Jiu. „Domnule, eu vreau să merg la domnul prefect, să-i explic. E o neînţelegere la mijloc". „N-aveţi ce să-i explicaţi prefectului. Nu v-aţi ţinut gura şi mergeţi la Tg-Jiu". Eu o ţiu tot pe-a mea, că vreau să-l văd pe prefect. Nu-mi iau nici schimburi, nici de-ale gurii. Plec aşa, cu ce am pe mine. Când colo, la Prefectură, ce să vezi? Plin ochi. Numai lume bine. Blănuri, geamantane de piele fină. Parcă plecau la Nisa, pe Coasta de Azur, sau mai ştiu eu unde, la Deauville… Iau receptorul. Încep să dau

telefoane prietenilor mei la putere. Valetul: „Nu ştiu dacă-i acasă domnul Să vedem...”. Nu era acasă. Altul la rând. Jupâneasa: „Să vedem dacă-i acasă...” Nu era. Tot aşa şi aşa, cu „să vedem” şi cu „nu e”. Toţi, dispăruţi fără urmă. Parc-am fi fost în catacombele Parisului, nu la Bucureşti. Va să zică, asta-i situaţia. Pentru prietenul lor, Tennenbaum, sunt toţi dispăruţi. Şi eu, fără bagaje, fără nimic. Îi spun comisarului: „Daţi-mi un agent, să merg acasă, să-mi iau ce-mi trebuie. Ce-i aşa grabă. Ce? Am fost numit în vreun post? Mă aşteaptă oficialităţile în gară, la oră fixă? Nu pot pleca şi mâine?”. Comisarul, un tinerel cam prostănac, ce să creadă? Cum făceam eu pe seriosul, mă ia în serios. Ceilalţi de la Prefectură, în spatele lui, primprejur, se stricau de râs. El nu observă nimic. Mă crede idiot şi spune sever: „Nu se poate, domnule, să mergi acasă. N-ai fost numit în nici un post, dar la orele 7 trebuie să plecaţi. O să-ţi sosească lucrurile mai târziu”. Ne-au încărcat în două autobuze. Armată multă. Soldaţi cu baionete. Eu râdeam în sinea mea: „Aşa ţi-a fost scris, pesemne. Tu, Tennenbaum, s-o trăieşti şi pe asta, la bătrâneţe...”. La Târgu-Jiu, de cum sosim, că să-mi aleg clasa. Dacă plăteşti atâta şi atâta – clasa întâi. Dacă nu – a doua, a treia, unde se munceşte. Eu tot n-aş fi muncit, că sunt trecut de 50 de ani. Dar – mâncare de la cazan. Eu, iarăşi, serios: „De ce să plătesc? Eu am vrut să vin aici? Să plătească cine m-a trimis”. El, serios: „Nu se poate, domnule. Dacă nu plăteşti, mergi la altă clasă”. „Clasă mai mare ca a întâia nu aveţi?” „Nu”. „Bine. Fie. Rămân aici. Dar daţi-mi un jandarm să meargă cu mine la Bucureşti, să-mi aduc bani şi bagaje. Vă las garanţie pe toţi domnii ăştia. Nu le daţi drumul până nu mă întorc”. „Asta nu-i garanţie, domnule”. Ceilalţi, care mă cunoşteau să moară de râs. Eu mă uitam la ofiţer, serios, aşa cum mă uit acum la voi. Unul din arestaţi zice: „Îl ştim noi pe domnu’ Tenennbaum. N-aveţi nici o grijă. Puteţi să-l lăsaţi la întâia. O să-i vină atâţia bani din Bucureşti cât n-are nevoie”. La câtva timp după asta, mă vede colonelul, comandantul lagărului. Un om – pâinea lui Dumnezeu. De cum mă zăreşte, se apropie de mine şi-mi spune: „N-avea grijă, domnule Tennenbaum. În câteva zile ieşi de aici”. A durat mai mult, dar am ieşit. Înainte de plecare i-am vorbit: „Domnule colonel, dumneavoastră sunteţi nu numai un ofiţer superior. Sunteţi mai mult: un om. Şi am repetat: un om. Şi dacă pe nedrept am fost adus aici, sub cuvânt că difuzez ştiri, apoi de aici încolo...”. „O să difuzezi ştirea că domnul colonel L. e un adevărat om.” „Aşa, aşa, aţi ghicit ce-am vrut să spun.” „Domnule Tennenbaum, să nu faci una ca asta, că ăştia mă scot din post.”

Eu:

— Şi cum trăiaţi acolo, la clasa întâi? Ce făceaţi?

— Uite, ce facem acum aici. Şedeam pe bancă, de vorbă. E acolo o alee, Jack Popescu. I se spune aşa după un general, care s-a sinucis pe

aleea asta. S-a dovedit mai târziu că era nevinovat. Ne plimbam, citeam, stam de vorbă. Ne aveam ca fraţii, creştinii cu ovreii. Până ce, într-o bună zi, li s-a năzărit unor idioţi că nu vor să mai mănânce într-o sală cu ovreii, să nu mai fie laolaltă cu ei în timpul rugăciunii. Şi dacă aţi şti cine erau ăştia! Nişte bandiţi de foşti inspectori generali şi funcţionari superiori, care au furat zeci de milioane. Dar e acolo în lagăr, închis, unul Maurer, avocatul. I-a apărat pe comunişti într-un mare proces. L-au băgat acolo ca simpatizant comunist! Auzi calificativ: simpatizant comunist. El, cu socru miliardar! Îl ştiţi?

Sorin şi cu mine schimbăm o privire.

Iute:

— Îl ştim din auzite. Din gazete.

— E ca un Hercule. Îţi dărâmă un gard cu un pumn. Şi are o vorbă dulce, dulce ca mierea. Se scoală el de la masă şi îi spune comandantului. „Domnule colonel, noi aici suntem toţi egali. Nu ne întrebăm de origine etnică şi nici pentru ce suntem aici. Dar dacă e vorba să fim despărţiţi după vreun criteriu, apoi găsesc cu cale că singurul criteriu ar putea fi cel al calificativului cu care am venit aici…” Banditul de inspector ridică scaunul să-i dea în cap. Ralea, care e un democrat convins, Graur, boierul din Moldova – a nu se confunda cu ceilalţi Grauri – şi alţii sar în ajutorul lui Maurer. Îl susţin. Atunci ceilalţi s-au potolit. A rămas totul ca mai înainte. Eu mă aveam ca fraţii cu legionarii. În lagăr, vinul e strict interzis. Pentru o sticlă de vin, dacă te găseşte cu ea, sunt pedepse grave. Dar tot se procură. Ce nu găseşti? Legionarii au de toate. Sunt, dintre ei, unii care au pus mâna în gâtul ovreilor şi le-au luat tot: bani, bijuterii. Unul l-a despuiat pe Samitca, editorul de la Craiova. I-a luat toată averea. Şi cum vă spuneam, toate bunătăţile le găseşti la ei. „Conu Jean, întreabă unul, doreşte ceva dulciuri, ceva fondante? O sticlă de coniac?” Conu Jean sunt eu. La ei, sub saltea, numai trufandale. Ai de ştire, domnule Sorin, ce glas am eu? Când sunt la un chef, nu mai e nevoie de alţi gurişti. Îmi dau legionarii o sticlă de vin, eu le cânt o doină românească, d-alea care merg la inima oricui, de piatră să fie. Plâng ei, plâng eu. Şi le zic: „care din noi e mai român? Nu suntem la fel? Voi plângeţi, eu plâng ca şi voi. Ce Strauss, ce Verdi? La doina românească plângem cu toţii. Şi biologic dacă m-aţi cerceta aţi vedea că şi eu am tot atâtea globule roşii ca şi voi”. „Da, da zic ei, ai dreptate Şi-mi promit să mă facă ministru, adică comisar peste ovrei, când vin la putere.” Nu, zic eu, asta refuz. Nu înţeleg să existe ovrei şi români, afaceri ovreieşti şi afaceri româneşti. Toţi egali. Primesc postul de ministru, ba chiar unul mai mic, de subsecretar de stat, dar să fie românesc. „Bine, coane Jenică, zic ei, mai stăm de vorbă, când ieşim de aici.” Cu unii din ei, o să mă văd zilele astea. Poate tragem un chef împreună. Cu ovreii nu mă aveam aşa bine în lagăr. Mai ales

cu ovreii ardeleni. Tare sunt ţâfnoşi. Nu-i pot înghiţi. Ştiţi cum ne dispreţuiesc pe noi, pe regăţeni? Din ţigani nu ne scot. Şi murdari ca ei n-am mai văzut. Dormeam cu unul în aceeaşi odaie. Îi spun, cu frumosul, într-o zi: „Nu pune pieptenele pe masă, unde pun eu pâinea”. El începe să mă înjure, să ţipe, să mă ameninţe. A trebuit să vină ofiţerul de serviciu să ne despartă, că ne încăierasem. Ah, ovreii noştri! Ei cred că englezii n-or să facă pace, până n-or să se împace ăia cu ăilalţi, ştiţi voi cine cu cine. Ca ăla care spune: nu mă împac cu tine, Iţic, până nu te împaci tu cu Moişe… Parcă în războiul trecut, când au omorât turcii două milioane de armeni, nu s-au jurat englezii, pe ce aveau mai sfânt, că or să-i răzbune? Şi pe urmă ce-au făcut? Au făcut un acord economic cu turcii şi au uitat totul. Aşa, cu statele! Uită. Ah, şi în războiul balcanic, ce frumos era! Ce unire, ce armonie, ce idealuri comune!

Domnul Tennenbaum deschide ochii lui mari, bulbucaţi, de culoare apoasă, nedefinită, în lumina lunii. Extatic:

— Balcanii uniţi împotriva Semilunii! Toţi într-o suflare: bulgarii, sârbii, albanezii… Gonirea turcilor din Europa! Şi pe urmă ce s-a întâmplat?… Asta-i cu războiul. Şi ovreii noştri cred că or să le dea englezii înapoi tot ce au pierdut. Mă întreabă unul: „Măi, Tennenbaum, ce crezi tu, o să ne dea casele înapoi?” „Câte ai avut?” „O casă”. „Două o să-ţi dea înapoi.” Eu le dau. Ce mă costă?… Dacă-s proşti şi cred, de ce să nu le fac plăcere? „Ai avut două case? O să-ţi dea patru. Ai avut patru, o să-ţi dea opt.” Nimic n-or să capete înapoi. Acum apucă ce poţi! Voi nu ştiţi idiş? HOP – UP! Apucă! Asta-i deviza mea. Mănâncă, bea, bucură-te de ce poţi, cât poţi. Asta-i avere. Cum sunteţi voi acum.

Sorin continuă să mă ţină sub trenciul lui. Tabloul continuă să-l înduioşeze pe domnu’ Tennenbaum.

— Nu blocurile, nu cocoşeii. Ehe, ce avere am păpat eu! Nu-mi pare rău de nimic. Cu amintirile frumoase am rămas. Şi sunt bogat, cu ele, amintirile. Mergeam cu răposata mea soţie, cu vaporul, pe Dunăre la Viena. Lin, încet, treceam pe la Porţile de Fier, admiram peisajul, ne ţineam aşa, ca voi. Ehei, generaţia noastră, care se duce, a apucat vremuri bune. Cei care se ridică, acum, nu ştiu cum or să trăiască. Eu, să fi avut 17, 18 ani, eram deja voiajor comercial. Călătoream prin toată Moldova. La Iaşi mă aştepta negustorul de orez, de cafea. Preţurile se urcau, scădeau. Eu mă orientam… Mă descurcam bine, pentru vârsta mea. Se oprea trenul la Paşcani. Acolo era nod de cale ferată. Cele mai mari nunţi se făceau acolo, la restaurantul din centru. Cum mă vedeau: „Măi, Tennenbaum, rămâi la noi la nuntă!”. Eu eram pregătit. Aveam totdeauna, în geamantan, cravată albă. Mă mai codeam, mă fandoseam, aşa, de formă, că nu pot rămâne. „Lasă, că ai timp.” Şi rămâneam. O săptămână, de obicei. Că atâta ţineau nunţile.

Mă îmbulzeam şi eu sub baldachinul mirilor, puneam ochii pe femeile cele mai frumoase, şi după cununie, când lumea ciocnea paharele – Mazeltof, Mazeltof! – şi se sărutau, eu mă repezeam la cea mai frumoasă, şi ca un lup, îi apucam gura. Dacă mă-ntreba: „Dar dumneata cine eşti? De unde-ai răsărit?”. „Rudă, ziceam, rudă apropiată.” Şi apoi joc de cărţi: „Pas, pas”. Şi mazurca: *Changez les dames*! alţi paşi, alt pas… Pas, pas… După o săptămână, mă întâlneam în tren cu negustorul meu din Iaşi: „Ce se aude, Tennenbaum, cu orezul, cu cafeaua mea?”. Eu încă buimac, încă nuntaş. Moţăiam din cap: „Pas, pas…”. „Ce? Nu înţeleg.” „Pas, pas…” Nu-mi pare rău. Am trăit. Numai de asta-mi pare rău, că am rămas singur când nu-s nici tânăr, nici bătrân. Că aşa sunt, aşa mă simt. Pe nevastă, răposata, o învăţasem să fie la fel ca mine. Când plecau musafirii de la noi, le umplea buzunările. Uite-aşa. Nu era de ajuns ce se mânca şi ce se bea la noi. Le mai vâram sub braţ şi două, trei sticle de Berheci. Ştiţi voi ce fel de vin e ăsta? Vin din care bea şi Ştefan cel Mare, Când ajungeai la fundul sticlei, s-o storci, nu altceva, o picătură să nu se piardă.

De la Berheci, conversaţia alunecă iar spre Târgu-Jiu.

— Cine dereteca? Cine vă spăla rufele?

— Veneau dintre *ceilalţi*. Rufele mele erau mai albe, ca la Bucureşti. Ca floarea. Le spălau femeile *celelalte*. Dar nu-i consideram servitorii noştri. S-au mirat prietenii mei când au văzut că le dau mâna. „Cum să nu le dau, le-am spus. Ăştia sunt *oameni*. Şi pe colonel îl înfruntă, când trebuie.” Aveam şi doi chelneri de la „Wilson”. Doi ani jumătate au stat la Târgu-Jiu. Furau mâncare de la noi şi o duceau la ai lor, dincolo, la comunişti. De curând au adus, la clasa noastră, nişte femei bine, cucoane. Auzi calificativ: simpatizante comuniste! Lucrează în birouri.

Mi s-a făcut frig. Moşul a început să se repete. Îşi dă seama şi repetă: „Ah, amnezia!” Şi eterna temă:

— …Ah, ovreii noştri! Avea Natansohn un bloc. Iţicsohn trebuia neapărat să-l întreacă, să aibă două. Şi viceversa. Averi care scot ochii. De aici a început antisemitismul.

Sorin se amuză. Mă scol de pe bancă. Îi dau *rendez-vous* simpaticului beţivan, pe aceeaşi bancă, în următoarea noapte cu lună plină.

Camelia, guşă înfumurată, ciucuri la buzunare, nasturi de metal ca nişte zurgălăi sonori, e încântată de sine:

— Eu am spirit *contemplativ*. Nu înţeleg latura morală a suferinţei bătrânilor când trebuie să se despartă de casă… Aseară eram la „Cina”, la restaurant, cu un grup de prieteni. La altă masă se aşază un tip cunoscut, însurat cu o evreică, din familia Mendel. Ştii, Mendelii din Craiova, din Iaşi, cea mai bună familie ce poate exista. Şi prietena *mea*, de la masa *mea*, zice: „Uite-l pe cutare cu jidanca lui”. Bărbatu-

meu face feţe-feţe. Ceilalţi, tot aşa. Numai eu rămân impasibilă. N-am reacţionat, pentru că mi-e foarte bună prietenă, îmi face *reale* servicii, şi nu vreau să mă stric cu ea. Altminteri, răspund şi reped, de se minunează şi bărbatu-meu, ce curaj pe mine. El zice că-i fricos, că nu deschide gura pentru că mă ştie pe mine, cu gura mare… „Am un reumatism infecţios… (Cu mândrie). E o mare boală. O plagă socială, ca şi celelalte mari boli: tuberculoza, sifilisul… Acum sunt în plină criză. Am şi febră. Pune mâna. Simţi? Noaptea nu dorm. Am glasul estompat, vătuit. N-ai observat altădată ce voce sonoră am? O ştie toată lumea."

23 aprilie 1943

Peter:

— Ştiai că Miron Constantinescu a fost simpatizant legionar? Îndepărtarea de ei a început nu pe motive politice, ci – cum să-ţi spun? – „intelectuale". Miron era un cap foarte deschis, însetat de cunoaştere. Îl scârbeau, îl indignau băieţii de la cămin, legionarii, care se ţineau de beţii, de scandaluri, şi nu-l lăsau să citească. Când am dat de el, se îndepărtase de legionari, dar nu cu totul. Am simţit de îndată ce aluat bun e şi l-am luat în lucru. Făceam plimbări nesfârşite, la Şosea, până noaptea, târziu. Aşa a început formaţia lui comunistă. Doamne, ce putere de muncă avea băiatul ăsta! O întrecea cu mult, nu mai spun pe a mea, dar pe a altora, mult mai buni decât mine. Înaintea unei vacanţe de Paşti, i-am dat lista unor cărţi pe care trebuia să le citească, pentru a se lămuri în chestiunile principale. Mă gândeam că le va citi în următoarele luni. Eu nu i-am putut procura decât 2-3 cărţi, dar socoteam că-i destul pentru vacanţa aceea. Ce crezi? Îmi vine înapoi, după vacanţă, cu toate cărţile de pe listă citite. Unde le găsise, nu ştiu. Şi culmea e că le înţelesese foarte bine. Încă nu se tasaseră toate în capul lui, erau încă învălmăşite, dar înţelesese. Era un element excepţional. Ei bine, nu ştii cu ce prejudecăţi avea de luptat. De pildă, în privinţa femeii. Odată, lipseau părinţii mei din Bucureşti şi a dormit la mine, l-am găzduit câteva zile. Stăteam mult, noaptea, de vorbă, şi nu numai despre chestiuni politice. Trecea pe atunci prin diverse experienţe sentimentale şi profesa nişte teorii despre femei, vai, vai! Ştii cum vine asta, când doi bărbaţi vorbesc despre femei, şi unul începe să emită teorii şi definiţii…

— Femeia, animal de pat…

— Nu chiar…

— Femeia, inferioară din punct de vedere biologic.

— Cam aşa ceva. Multă vreme a trebuit să lupte cu prejudecăţile astea. Au fost momente politice foarte penibile. Când se opunea ca o femeie să-i fie superioară din punct de vedere al ierarhiei de partid, să

primească dispoziţii din partea ei. I-a trebuit multă vreme ca să devină ceea ce e azi.

Cu privire la romanul meu, Sorin este pentru soluţia. „Lasă-i pe eroii tăi aşa cum sunt, cum i-ai conceput şi dă-i înainte, termină romanul.” Richi: „Zugrăveşte ce cunoşti cel mai bine Unii scriitori au fost mari scriind despre o singură familie sau un singur om. Nevoia de a zugrăvi în frescă, de a fi vast, cât mai vast, e o năzuinţă, un vis de adolescenţă. Mai matur e să te mărgineşti la ce cunoşti cel mai bine”. (Tonul se schimbă, bate spre glumă, şi iarăşi apare el, Richi, mântuitorul, în orice problemă).

— De ce nu mă întrebi pe mine când ai nesiguranţe în privinţa burgheziei româneşti?

(Îmi vine să râd, dar mă stăpânesc – mă gândesc la gineceul de femei semite, în care a crescut.)

— Dar ce, tu cunoşti mai intim burghezia românească?

— Pot să-ţi vorbesc despre familia Ioanei, pe care am cunoscut-o foarte bine.

— Tu nu eşti atent la lucrurile concrete. Nu le percepi. Nu vezi detaliul revelator.

— Pot să-ţi povestesc şi cum arăta spanacul cu ochiuri de la dejunul lor. Dar trebuie să mă întrebi. Tu însă nu mă întrebi. Ai idei dintr-astea preconcepute: că nu văd, că nu pricep. Treaba ta.

Silvian povesteşte:

— Am o prietenă care s-a întors din Transnistria Mi-a arătat scrisori sosite de acolo. E înfiorător cum trăiesc şi cum mor oamenii. Prietena mea e obsedată de ce a văzut. Era să mă pălmuiască atunci când a auzit că am dat 600 lei ca să merg la concertul pianistului german Fischer. M-a convins să strâng bani pentru deportaţi. Eram sigur că o să fac cel puţin 20.000. Mergeam la oameni foarte bogaţi, la care se venea prima oară. „Dăm în prea multe locuri”, a fost răspunsul stereotip. Am mers la ea, ruşinat, cu o biată sumuliţă de 4.200 lei, adunaţi de la prieteni cu venituri modeste şi care mai dau şi pentru alte scopuri… Am citit scrisoarea unui băiat din Transnistria. A adus-o un soldat român. Băiatul era din Cernăuţi. S-a dat ordin să fie deportaţi bărbaţii şi tinerii de sex masculin, împreună cu familiile lor. Mulţi, femei, bătrâni, copii s-au ascuns. Au fost căutaţi. După două-trei zile, dacă nu i-au găsit, au luat numai bărbaţii. Dar băiatul acela era cocoloşit, delicat, nu s-a putut despărţi de familie şi au plecat împreună cu toţii. Pe drum, a fost despărţit de părinţi. Acum e în lagăr şi îi caută printre coloanele ce trec pe acolo, mai departe. Femeile sunt toate în zdrenţe, copiii la fel, cerşesc pâine de la soldaţi. Sunt istoviţi, dar merg mai departe. Băiatul întreabă mereu de părinţi, deşi ştie că

mulţi au murit sau au fost omorâţi pe drum. Nu mai are nici el haine, nu mai are ghete. E violonist şi ziua lucrează la sapă. Capătă o marcă pe zi. Un kilogram de unt costă 50 mărci. Seara cântă pentru subofiţerii germani. Roagă să i se trimită corzi de vioară şi valsuri de Johann Strauss…

Ai auzit de Weissmann, marele afacerist arestat de curând? E un tip formidabil. Avocat, originar din Basarabia, practica meseria de vreo zece ani la Bucureşti. Avea două secretare, lucra în stil mare. Hoţ cinstit. Nu promitea decât ce putea face. Avea în buzunarul lui jumătate din ţară. Liste de nume care puteau compromite cele mai înalte personalităţi. Dădea sume imense şi îşi numea în posturi importante oameni de-ai lui. Chiar ofiţeri superiori. Afacerile îi mergeau strună. Ştii că el numea ofiţeri superiori. La arestare s-a ţinut bine. N-a dat pe nici unul din comparşii lui. „Domnilor, zice, eu n-am făcut trafic de influenţă, cum sunt acuzat. Am făcut escrocherie curată. N-aveam nici o relaţie. Nu interveneam pentru nimeni, promiteam numai. Dacă chestia se făcea de la sine, eu îmi luam banii”. Ăsta era sistemul lui de apărare. În fapt, nu promitea decât ceea ce putea face. Avea o reţea întinsă de relaţii în cele mai înalte posturi, oameni bine plasaţi, care-i rezolvau afacerile. N-a dat liste, n-a dat scrisori. S-a ţinut grozav. Sigur că n-o să stea mult închis. O să se muşamalizeze şi asta. Sunt prea mulţi interesaţi să-l vadă afară. La arestare a avut un tupeu formidabil. În drum spre prefectură, a încercat să dea 200.000 lei agentului care l-a ridicat de acasă. Ăsta ştia că e o chestie prea lată, că nu poate să-l facă scăpat, şi când au ajuns în faţa comisarului i-a spus că Weissmann a încercat să-l mituiască. „Nu-i adevărat, domnule comisar, zice W., imperturbabil. Mi i-a luat el de pe masă”. Agentul îi trage o palmă. „Crezi că mă poţi intimida? Mi i-a luat de pe masă”. Deodată, comisarul tresare: „Dar unde-i femeia?” „Care femeie?” „Păi nu ţi-am dat mandat de arestare şi pentru femeie?” Agentul îşi aduce aminte sau se face că-şi aduce aminte sau neagă. Nu se ştie precis. Aleargă sau se face că aleargă după metresa lui Weissmann, Bela. Aceasta fugise între timp, cu banii şi cu actele compromiţătoare. La ce nivel s-a aranjat înscenarea şi fuga femeii nu se ştie. Se pot face diverse supoziţii. Se poate presupune că şi bătaia lui Weissmann la poliţie a fost o înscenare, ca să pară totul o anchetă firească, în mersul obişnuit al lucrurilor.

Peter: „Ai auzit de Haimală R.? Cine nu-l cunoştea. Ăla care lucra la *Era Nouă*. Stâlp al Căminului „Schuller”. Mic, urât foc, gălbejit, fricos, gângav. Opinii de stânga, puţ de carte, memorie fantastică. Îl alegeam preşedinte al Căminului studenţesc, ca să fie unul de stânga, dar nu un militant cunoscut. La *Era Nouă* s-a dovedit a fi om de talent. Scria bine. Lumea îl aprecia. Dacă îl întreba cineva: „Domnule R., ce crezi

dumneata despre cutare lucru?” se emoţiona în aşa hal că începea să gângâvească: „Eu, eu, nnu, nnuu ccrred ni-nnimmicca…”.

Totuşi, Haimală a ajuns în lagăr, la Târgu-Jiu. Acolo a început să sufere de mania persecuţiei. Cum vedea doi oameni vorbind între ei, i se părea că uneltesc împotriva lui. Se deprinsese să se dea pe lângă Maurer, să caute apărare în umbra bărbatului voinic, frumos, sănătos, care avea tot ce-i lipsea lui. Maurer povesteşte: „Cum mă vedea pe mine, aşa bivolos, se trăgea pe lângă mine, căuta refugiu.” „Ce-i cu tine Haimală?” îl întrebam. „Îi vezi pe ăia? Mă vorbesc de rău. Pun la cale ceva…” „Ştii ce, Haimală? Tu să vii să dormi, la noapte, cu mine…” Zis şi făcut. Dar într-o noapte, când toţi credeau că s-a mai liniştit, s-a sculat din pat şi a început să alerge prin cameră, strigând: „Eu sunt român adevărat, eu sunt fiul lui Haim Iancu cel Roşu, care a murit în două războaie, la ’77 şi la ’913, eu sunt Haimală, român adevărat…”. A fost dus la sanatoriul de boli nervoase din Sibiu.

Peter nu ştie ce s-a mai întâmplat cu el.

Ceva din mine e „haimălă”, şi-i vine să strige: „Eu sunt român adevărat!”. Şi pentru mine, Maurer, „bivolos”, echilibrat, e polul opus, care mă fascinează.

Ieri, ajunul Învierii, la tanti Lucica, adunată întreaga familie. Nepoţii Loreta şi Bică s-au mutat la ea. Au adus cu ei un patefon electric (pick-up) care stă în hol şi cântă tot timpul muzică de jazz… Gazda, nene Iosu, domn galant şi glumeţ, trage câte-o palmă peste fese, ba uneia, ba alteia dintre nepoate. Din gât îi iese un fel de glu-glu-glu de curcan. Tanti Henriette are o faţă mare, flască, mai descompusă ca totdeauna. Tremurul uşor al capului e mai accentuat şi e albă ca varul. Sorin se interesează de fiica şi ginerele ei, care au domiciliu obligatoriu la Piteşti.

Ea, cu acea dulce, nobilă politeţe moldavă (caracteristică şi mamei lui Sorin, sora ei), subliniază mai întâi meritele interlocutorului.

— Tu, Sorine, te interesezi totdeauna de ceilalţi. Eşti un băiat bun. Da, Jenică nu mai poate practica ingineria. Se ocupă de copii, dă meditaţii… Dar fonduri nu prea sunt.

Ea nu spune: „O duc greu. N-au bani”. „Fonduri nu prea sunt” e o circumlocuţiune aparţinând aceleaşi sfere de discreţie. Refuză văicăreala. Are ţinută, bătrâna. A moştenit ceva din atitudinea Anei, mama ei, pilonul familiei Weintraub. Fiecare din fete a luat câte-o trăsătură de la ea: care distincţia şi diplomaţia blajină, care frumuseţea, dar niciuna n-a reprodus chintesenţa de însuşiri ce fac din gran’mama o personalitate de excepţie. Când mă gândesc la cele două bunici, a mea şi a lui Sorin, discern uluitoare similitudini: amândouă femei bărbate, animate de *virtusul* latin, curaj şi înţelepciune; au rămas văduve de tinere şi au înfruntat talazurile vieţii, purtând în cârcă o

familie grea şi aducând-o, cu bine, la liman. Câtă deosebire, totuşi, între cele două femei! Multe spune un apelativ. *Gran'mama* e substanţialmente altceva decât *mama-mare*. A mea, târgoviştеanca, meseriaşa, nu e de închipuit ca o *gran'mama*, impunătoarea negustoreasă din Fălticeni, cu fineţuri diplomatice talleyrandeşti şi pumn de fier în mănuşă de catifea. Bunul-simţ al mamei-mari e de filon popular, realist, direct, pigmentat cu vorbe crude, pe şleau. Ea îi zice pezevenghiului, pezevenghi, şi femeii care-şi dă poalele peste cap, curvă. Nu în faţă, desigur. Că omul între oameni trăieşte. În ramura mai puţin intelectuală a familiei, i se spune chiar *babă*. Iar soră-sa mai mică îi zice, cu respect, *ţaţă* şi *dumneata*, cum se obişnuieşte la ele, în Dâmboviţa.

Revin la sindrofia de la Iosu şi Lucica, petrecere modestă, potrivită vremurilor de restrişte. Iosu merge la bucătărie, face singur cafelele, cu dichis, la flacără mică. Nu mai au bucătăreasă, jupâneasă şi şofer, ca înainte de război şi de „românizare". Lumea râde, se amuză pe socoteala lui, că stă mult la bucătărie. Cafelele ies prea amare. La masă se serveşte un meniu sincretic: ouă roşii, ceapă verde, pască mozaică, şuncă de porc conservată, pâine de casă, trapist, şvaiţer, cozonac. Gran'mama, fiică-sa Henrietta, şi ginerele ei Iosu, ţin Paştele evreiesc. Sorin îl întreabă pe fostul prieten din copilărie, gălăţean ca şi el:

— Măi Ahile, tu ce eşti? Catolic?

— Greco-catolic

— Şi nu ţi-au dat alt nume?

— Păi, Ahile e nume destul de catolic…

Luiza, viespe, ca întotdeauna, îl înţeapă:

— Parcă te chema altfel. Aveai nume de profet, Iesechiel, pare-mi-se…

— S-a aranjat totul. Sunt Ahile în toate actele.

— Halal de tine!

Arthur povesteşte despre un evreu prostănac, din lagărul lor de la Galaţi. Ăsta, Iankelevici, nu se mai sătura povestind o glumă idioată. Eroul glumei era unul Papadopol. De atâtea ori a povestit-o – ăia din lagăr, daţi dracului, îl aţâţau mereu s-o povestească – că i-a rămas porecla de Papadopol.

— Măi, Iankelevici, măi Papadopol, tu ştii una bună, ia spune-o.

— Papadopol mergea cu vaporul. Se întâlneşte pe punte cu un cunoscut şi-i spune: La noi la masă e un neamţ grozav de politicos. În fiecare zi, când se termină de mâncat, se ridică şi se recomandă: *Mahlzeit!* – Nu, măi, asta e o urare de-a lor, nemţească. Un fel „să ne fie de bine". Fii şi tu politicos şi răspunde-i.

A doua zi, neamţul la fel: *Mahlzeit*! Atunci Papadopol se scoală şi el, face drepţi, politicos, şi zice: Papadopol!

Lumea se prăpădea de râs, în lagăr, ce idioată era gluma şi ce prost Iankelevici, care o povestea de fiecare dată, fericit că lumea se distrează. Ei bine, acest Iankelevici-Papadopol a avut o idee genială. A făcut ce-a făcut, a deschis acţiune, a venit cu martori şi alte dovezi ticluite, că el nu e Iankelevici, ci fiul natural al unui turc. Azi e turc sadea şi-l cheamă Murad Ianoglu, ca şi pe tatăl lui, turcul…

Musafirii Lucicăi râd. Râde şi Ahile, vânăt. Râd şi eu, cu gândul la turcul meu, Clein, „ivreul”, şi la Iankelevici, turcul. *O, tempora*…

Curând după miezul nopţii, plecăm. O luăm în jos, pe Bulevardul Ferdinand, spre Biserica Grecească. Se trag salve de tun pentru Înviere. Biserica e în formă de templu antic. Pe treptele ei, o mare de lumini pâlpâitoare. Lumea coboară frontul larg al scării cu lumânări aprinse în mână. În jurul bisericii şi pe bulevard, cireşii japonezi, pomişori exotici sunt încărcaţi de flori albe, roz. Frunzele copacilor sunt de un verde crud.

Ică Antonescu ar fi spus, la Facultatea de Drept, într-un cerc de profesori, în cancelarie, că el este în conflict cu Mareşalul, că e pentru o apropiere de Vatican şi de Turcia.

Peter: „Ceea ce trebuia spus, ca un minimum de decenţă politică, în împrejurările actuale”.

Joi a plouat. Ploaie binefăcătoare pentru câmp. Lumea respiră uşurată. Un soldat din Oltenia povesteşte cum copiii, înfometaţi, întind mâna către lună, crezând că-i o bucată de mămăligă. Imaginea, ca propaganda plastică, îl încântă pe Peter.

5 mai 1943

Zile cu ură, cu şerpi în inimă, cu tristeţe; plimbare cu Richi la Şosea. În parcul „Bucureşti”, spaţiu, aer de primăvară opulentă, mireasmă grea de liliac, de ierburi dense. Spre apus, cerul e de un roz fierbinte, la răsărit e roz-pal. Richi e calm, destins, trăieşte uşor clipa. Eu, nu. Nu de tot. Numai când sunt singură, pot trăi natura, pot fi o parte, extatică, a ei. Peisaj dezolant. Ne îndepărtăm de lac, ne întoarcem la Şosea. Pe o bancă, vorbim despre problema dreptăţii.

— Ce e dreptatea? întreabă Richi, socratic.

— *Suum cuique tribuere,* spun, zâmbind, ştiind că nu ăsta e răspunsul pe care-l aşteaptă.

— Hmm, fiecăruia ce i se cuvine! E prea formal. Unde ai aici conţinutul viu al dreptăţii, care rămâne sub orice transformări ale istoriei? Acela care îi face pe oameni să-şi verse sângele? Acela care dă dreptul şefului politic să ceară oamenilor să fie în acest partid şi nu în celălalt şi să i se dăruiască până la moarte?

— Parcă ştiam altfel. Parcă învăţasem că există o necesitate istorică.

Ea determină acţiunile oamenilor.

— Necesitatea istoriei, hmm… Istoria e ceva care curge, nu ea poate determina pe un om să se mişte, să lupte, să-şi rişte viaţa.

— Dar lupta de clasă nu e chiar mijlocul de realizare a dreptăţii?

— Asta afirmă socialismul romantic. Lupta de clasă duce la realizarea istorică a clasei muncitoare. Care e însă ţelul mai îndepărtat, după venirea ei la cârmă? Nu oare desfiinţarea claselor? Şi asta ce înseamnează? Realizarea dreptăţii. Etica vede mai departe decât politica. Şi după preluarea puterii vom avea de luptat. Ştiu, o să fie o luptă grea, pentru a nu se înnămoli, pentru a nu rămâne închişi în cercul strâmt politic. Cu apariţia câtorva institute pe care o să le creăm, încă nu vom avea adevărata cultură. Va trebui multă îndrăzneală pentru a crea o adevărată cultură marxistă…

Dincolo de zare de O'Neill. O piesă mare, construită în linii ferme, clare, clasice. După teatru, plimbare cu Sorin. Vorbesc despre artă şi conflictele ei. Distanţa pe care trebuie s-o ai faţă obiect când scrii proză. Şi în poezie te distanţezi, te obiectivezi, dar altfel.

— Nu mai mi-e dor ca înainte, exclusiv de pasiune, de o flacără cotropitoare. E un dor, nu ştiu cum să-i spun, mai larg, de un drum pe care să merg înainte, şi să mă realizez frumos, să fac ceea ce trebuie, chiar dacă ar fi să renunţa la multe.

— Nu poţi avea o bucurie mare fără să pierzi alta. Pasiunea vine cu nelinişte, cu lupte. Nu poţi avea una, şi alta. Trebuie ales.

Zile tulburi, lâncede, cu vise vechi, lipicioase, cu dorinţe acute, care sar ca broaştele, dintr-o apă stătută. Sâmbătă după-masă adorm şi visez:

Sunt cu mama şi cu Peter. Intrăm împreună într-un restaurant. În fund, la o masă, îl zăresc pe Zaharia. E tuciuriu, mişcă maxilarele puternice fără încetare. Mănâncă. Dorinţă bruscă, săgetătoare de a fi cu el. Peter, fără să bănuiască, îmi realizează dorinţa. Îl cunoaşte, se apropie de el. Ne aşezăm la masa lor. Zaharia e aproape. Îi simt mirosul pielii. Prezenţa care nu mai lasă loc pentru nimic altceva. Idealuri, valori, vorbe, toate se duc dracului. El este. Eu să fiu el, în el, să mă pierd, să se piardă eul cu care n-am ce face. Chelnerul îmi aduce găluşti cu prune. Mănânc. Îmi plac. În acelaşi timp dorul de Zaharia devine aproape insuportabil. El începe să vorbească, râde şi faţa i se transformă în mod îngrozitor, capătă multe, multe cute mici, cârneşte nasul în chip semit. Îl întreb:

— Cum de ai căpătat trăsături atât de semite?

— Ce vrei, de când fac afaceri cu ovreii…

Mama:

— O să te nenorocească. Eu te-am scos din rahat. Să nu cazi iar.

Rahatul, la care mama face o clară aluzie, e Moartea din care nu ea

m-a scos. Singură m-am târât afară, pe brânci.

— Nu te teme, nu mă mai poate seduce.

Aşa am spus, în vis: *seduce*, cum se spunea în tinereţea mamei, când fetele erau seduse şi abandonate.

Cer încă o porţie de găluşti. Nu mă mai satur. Chelnerul se întoarce cu o farfurie plină. Gust. Exclam dezamăgită:

— Dar e mămăligă. Nu sunt găluşti.

Mă trezesc brusc. Nu mă pot desprinde de vis. Îi povestesc (în parte) lui Sorin. Râde:

— E demn de a fi notat.

Chiar atunci sună la uşă Silvian. I-l povestesc şi lui (tot parţial). Apoi mi-e ruşine. Ce prost-gust din partea mea să povestesc un vis, şi mai ales un asemenea vis. Cui? Lui Silvian, estetul raţionalist. După vizita lui Silvian plec de acasă. Mă sui în tramvai. Mă dor ochii şi îmi pun ochelarii, poate o să-mi treacă. La Piaţa Confederaţiei Balcanice, în staţie, îl văd pe Zaharia în carne şi oase. Trebuia să cobor. Merg mai departe. În staţie, când l-am zărit din profil, mi-am scos repede ochelarii, ca o babă cochetă. Să nu mă vadă cu ochelari. Pentru că m-a văzut. Ştiu că m-a văzut, deşi nu m-a salutat. S-a făcut că nu mă vede. Faptul că purtam ochelari m-a tulburat mai tare decât întâlnirea propriu-zisă. Maturitatea de care vorbim atât de mult e un miraj. Nu există această cumpănă ideală. Ducem toate vârstele în noi. În curgerea lor, se amestecă, se întrepătrund. Nimic, nimic, nu se conturează fix, nemişcat, ca o linişte. O zi sunt copilul furios, care vrea să-şi smulgă din păr „moţul” caraghios pe care mama mi-l impune cu forţa. În altă zi sunt bătrână, simt cum mi se fărâmă măselele, se duc, pe rând, rămân ştirbă, hidoasă, trăiesc momentul acela din viitor, ca şi cum aş fi eu, cea de azi. Într-o zi am sâni mici, care cresc, şi mă dor, sub bluza de organdi, ca în adolescenţă. Sunt chiar adolescenta de atunci. În piept, inima e o pasăre beată, mânioasă. Se loveşte de gratii. În altă zi, carnea se lasă, fleşcăită, sunt tot eu, cea care voi fi. Ce e totuşi specific momentului prin care trec, perioadei de cumpănă neliniştită, a celor treizeci de ani ce se apropie? Orchestraţia e mai bogată. *Adagio* ocupă un loc mai mare. Bucuria şi deznădejdea şi-au pierdut din brio, din intensitate. La douăzeci de ani, intensitatea cu care trăiam momentul îl făcea unic. Era începutul şi sfârşitul. Durerea bucuriei şi a suferinţei era atât de ascuţit, încât ţipam, în sinea mea: „Nu mai pot să îndur!”. Restul, tot ce urmează după ea, neant! Sau era aşteptare adâncă, în sânul suferinţei şi al extazului, o promisiune de rod, de împlinire, o bunăvestire continuă… Acum spun: „Va trece şi asta”. Nu e sfârşit, nu e prăbuşire, nici înălţare la cer. Ştiu din ce aluat sunt alcătuită. Făcută pentru suferinţă şi pentru uitare. În faţa unei crengi înflorite, primăvara, eram creanga înflorită şi creanga absolută, entelehia crengii, decupată, afară din

temporal. Acum se înscrie în curgerea timpului, e „*iarăşi* creanga înflorită”, care va trece prin rod, spre iarnă. Cumpăna. Credeam că balanţa va sta nemişcată. Nu. Limba ei tremură neodihnită. Plâng. E mai bine aşa decât încremenită.

În prima zi de Paşti, înainte de a ne fi certat, Richi ne-a vorbit, lui Sorin şi mie, despre „momentul etic”.

— A fost necesar să-l introduc, pentru a umple distanţa existentă între determinismul istoric şi sistemele metafizice. Răspunde la întrebarea: de ce cutare filozof, în cutare epocă, afirmă un anumit sistem? De ce un aristocrat, de pildă, reprezintă tendinţele democraţiei, şi neagă determinismul castei lui? Fără momentul etic, nu poţi înţelege participarea, aderarea liberă, însuşirea anumitor deziderate ale altei clase decât cea în care te-ai născut. Heraclit, filozoful aristocrat, e strămoşul dialecticii şi polemizează cu eleaţii, care sunt reprezentanţii filozofiei democratice.

Picant, nu?

Ieri, despre Socrate şi Platon. Richi:

— Mult timp l-am ocolit pe Platon. Nu-mi spunea mare lucru. Încercam să-l citesc, nu găseam nimic viu, care să-mi vorbească. Îmi face bine că l-am „găsit”, în sfârşit. Ce spune Socrate, ce spune Platon despre bine, despre frumos poate părea banal unui cititor cultivat, care nu urmăreşte anumite probleme. Dar când îi citeşti interpretând, integrând, e cu totul altceva. E extraordinar de frumos. Răbdarea lui Socrate, felul cum revine şi iar revine, şi întoarce o întrebare pe toate părţile poate părea pedant, dar e altceva. Este triumful analizei. Este prima dată când îşi fac loc în filozofie, cu un accent de mare gravitate, problemele etice, privite dinlăuntrul lor. Îl întreabă Socrate pe sofist: „Tu spui că-i înveţi pe oameni binele. Dar ce-i binele? Prin ce-i înveţi binele? Prin retorică? Prin arta de a spune frumos şi limpede? Se poate? Pentru Socrate, binele e condiţionat de cunoaştere. Socrate a trăit etic şi a murit etic. Aici e un conflict. Socrate dispreţuia democraţia, legile ei. Dar respecta legea în sine, normativul. Şi când a luat otrava, a fost tot din respect pentru legea în sine, desprinsă de contingenţe. Era o virtute care nu mai ţine seamă de cunoaştere. Virtutea pentru virtute.

— Mă gândesc la revoluţionarii judecaţi la Moscova. Atunci când s-au bătut cu pumnii în piept şi au recunoscut: „Da, am fost nişte câini, am trădat regimul”. Nu a fost, oare, din partea lor, un act de o mare valoare etică. Cred că a fost un act liber consimţit. Pe asemenea oameni căliţi nu chinurile i-ar putea determina să vorbească astfel. Numai conştiinţa că obiectiv s-au făcut vinovaţi faţă de revoluţie, spun eu, încercând să mă autoconving.

— Dacă au vorbit aşa, desigur, a fost un act etic din partea lor,

recunoaşte Richi.

Duminică, 2 mai, cu Sorin şi Richi, la Şosea, la parc, apoi la lacul secat din Floreasca, pe o bancă, aşezată sus, pe un dâmb. Îmi clatin picioarele, care atârnă în aer. Ei mă imită. Pendulăm toţi, în acelaşi ritm. Râdem. Richi e în plină producţie poetică: Eu voiam pipi. Căutăm un chioşc sau la restaurant… Sub aleea de sub lacul secat Floreasca, îmi clatin picioarele pe o bancă. Toţi pendulăm. Richi ne recită din proaspăta şi neaşteptata lui producţie poetică: *Apaise enfin/ Je regarde couler/ Le sable doré/ De l'ennui divin.* Eu mă simt goală pe dinăuntru şi tristă. Aş fugi, m-aş ascunde de oameni. Zic:.

— Mi-aş face o gaură în pământ. Aş intra acolo şi aş trage pământul peste mine.

— Ai nelinişti pământul, ripostează Richi, galant. Când e bine dispus, ca acum, nimic nu-l tulbură.

Sorin: „Îmi face rău când mă uit la Jac, la ochii lui". Nu se ştie dacă va fi operat ori ba. Pe zi ce trece e mai ramolit. Mama îi pune din oră-n oră picături în ochi şi îl tratează ca pe un copil cretin. Ferdinand i-a luat tensiunea. E urcată. I-a recomandat să nu bea mai mult de un litru de lichid pe zi. Tot timpul nu face decât să socotească cât a băut şi cât mai are dreptul. Vine, mărunţel, pleşuv, lângă mama şi-i arată, vinovat, paharul: „Uite, am luat numai o picătură".

— Bine, Jac, îl absolvă mama, plictisită, cu o răbdare ostentativă.

La masă:

— Acum nu mai vorbim despre boală. Da? Nu mai suntem bolnavi. Acum *mâncăm*.

Evident, ca să ne cruţe pe noi, tinerii. Jac a devenit străveziu. Moţăie aproape tot timpul. Ochiul mort, cu glaucom, e roşu şi supurează. Azi, în timp ce scriam, se apropie, cu paşi mici, de biroul meu. Vorbeşte greu, rar, cam gângăvit:

— Am venit să-ţi spun, dar vezi… să nnu-i spui mamei ccă eu… ţi-am spus… te rog… să nu cumva să-i spui… S-a ars şi s-a bandajat la mână, şi-a pus ichtyol, dar văd că lucrează cu mâna aia bandajată. Se supără foc, dacă află că ţi-am spus.

— Atunci de ce mi-ai spus?

— Să te duci, să vezi… te faci că ai venit întâmplător.

În bucătărie, mama risipeşte tăiţeii, pe planşetă. Cu mâna bandajată.

— Ce-ai păţit? Ce ai la mână?

— M-am ars.

— Rău?

(Zâmbet amar): Nu.

— N-o să se facă băşici?

— N-are ce să se mai facă băşici. *Carnea a rămas pe mânerul ibricului*.

O spune detaşat, alb, fără accente melo, ca o tragediană consumată. Lasă forţa imaginii să vorbească. Nu ştiu ce e adevăr şi ce nu. Nu ştiu cât exagerează. Nu mă lasă să văd rana. Nu mă lasă să gospodăresc în locul ei. Nu mă lasă să trăiesc, să respir. Furia şi mila mă strâng de gât. Nu mai pot face nimic. Nici să gândesc, nici să scriu. S-a dus naibii lucrul, pe cine ştie cât timp. Asist, neputincioasă, exasperată, la ultimul rol al mamei, la personajul în pielea căruia a intrat: robotul care acţionează numai la ordin, automatul ce nu-şi poate lua nici o răspundere.

— Am văzut azi, la pescărie, un somn de 3 kilograme. Am venit să te întreb dacă să cumpăr. Nu erai acasă.

— Ce să mai întrebi? Nu trebuie să mâncăm ceva? Nu înţeleg de ce n-ai cumpărat peştele.

— Când stai cu cineva la un loc, trebuie să te consulţi…

A se citi:

— Când te-a primit cineva de milă în casa lui, chiar dacă e propriul tău copil, trebuie să te supui ca o roabă la porunca stăpânului.

Ieri a fost Radu să repare dulapul. Mama l-a primit şi a stat tot timpul lângă el.

— Mamă, n-ai observat că broasca nu funcţionează?

— N-am fost acasă.

— Cum n-ai fost?

— N-am fost. Şi chiar dacă aş fi fost, tot nu i-aş fi spus nimic. Nu mă amestec în casa ta. Îmi dai voie să pun lămâie în ciorbă?

Simptome schizoide. Cade dintr-o extremă în cealaltă. E tot atât de greu de îndurat în postura de victimă, ca şi în cea de tiran-victimă, pe care o afişa în casa din Splai, unde era stăpână. E tot atât de nefericită într-un rol, ca şi în celălalt. Se consideră obiect al destinului. Nevoia de a nu fi liberă şi responsabilă.

Vis:

Mama stă de vorbă cu un bărbat-mătăhălos, în haine ponosite. Ciocnesc nişte păhărele minuscule de ţuică. Sunt păhărelele noastre. Întreb din ochi:

— Ce se întâmplă aici?

— Bem aldămaş. I-am subînchiriat domnului pragurile odăilor.

Mă sufoc de indignare. Nu pot scoate o vorbă. Mă trezesc, transpirată.

Vis:

Grişul din cămară a făcut gărgăriţe. Nu ştiu cine a deşertat săculeţul de pânză în bucătărie. Peste tot e numai griş: pe mese, pe scaune, pe

jos. Mama: „Ce fel de griş o fi ăsta? Umblă. Uite, are picioare”. Mă uit. Grişul se mişcă. Mi se face rău, de scârbă.

Richi:

— E atât de trist că prietenia noastră a căpătat un caracter existenţial. Doar atât, existenţial. Ar durea prea tare s-o rupem. Dar nu mai e frumoasă. Tu faci totul otova. Laşi să treacă zile întregi fără să vii să mă vezi. Când ştii că sunt singur, că, prin forţa lucrurilor, eşti singurul om pe care îl văd. Îşi spui: „Dacă nu mă duc la el, sunt tare. Sunt autonomă”. Nu… Eşti mică şi slabă. Ai resentimente. Asta e atât de dureros. Când vin la tine, cum ai să fii, ce o să iasă la iveală. Nu pot să fiu deschis. Mereu trebuie să fiu în gardă.

— Eu, la fel. Mereu ies la lumină egoismul, megalomania ta.

— Megaloman? Oi fi! Şi ce importanţă are? E ca şi cum mi-ai reproşa că merg prea apăsat…

13 mai 1943

Avocatul Tănăsescu, patronul Vioricăi:

— Noi, românii, trebuie să ducem politica trestiei. A sosit momentul să tatonăm în direcţia aliaţilor. Ne-am luat mijloacele noastre de precauţiune.

Viorica:

— Ţineţi minte, maestre, cât e de când afirmaţi că numai germanii vor soluţiona problema evreiască?

Maestrul tace, pe gânduri:

— Nu se putea să susţin alt punct de vedere decât al lui Cosmin…

Cosmin e mare proprietar de sonde şi de păduri. Averea lui Tănăsescu se datorează, în bună parte, afacerilor pe care le-a făcut cu bogătaşul.

19 mai 1943

Mă întâlnesc pe Calea Victoriei cu Costel Guţeanu, fostul iubit al lui Neli Nathan. Tot ciolănos, oacheş, cu ochi vii, un Mitică bucureştean, simpatic, descurcăreţ. Buze groase, senzuale, nasul mare, bărbia teşită. Urât, dar cu un nu ştiu ce care place femeilor. Explozie de bucurie când mă vede. Cum mă mai laud cu căsnicia? Bine. El nu poate spune acelaşi lucru. De ce nu a divorţat? Păi, nu se poate. Sunt nişte chestii băneşti foarte încurcate. Toată averea lui a pus-o pe numele nevestei. Aşa a fost cântecul. Nu se putea altfel. A intrat în afaceri. Face şi ziaristică, dar clandestin, că el, ca ofiţer, nu merge… Scrie la *Fapta*, sub pseudonim. Doi ani a fost pe front, la Cotul Donului.

— Am plecat în uniformă şi am venit cu basma roşie la gât…

Metafora vrea să spună că bolşevicii l-au influenţat. Am o vagă impresie că i-a ajuns ceva la urechi despre convingerile mele politice. Poate că a văzut-o pe Neli şi i-o fi povestit că strâng bani pentru deţinuţii politici, că i-am cerut şi ei, dar că ea nu se bagă în asemenea chestii suspecte şi periculoase.

— Ascultă, mă întreabă brusc, tu n-ai ceva de românizat, de creştinat?

— Eşti foarte gentil, dar n-avem ce.

— Regret că nu te pot servi. Dacă nu eram pe front, pe câţi i-aş fi putut ajuta! Am mulţi prieteni evrei. Pe H. Îl ştii? Unul din fraţii H., cel cu fabrica de pâine. Au un bloc pe aici… L-au pierdut pentru că nu eram eu la Bucureşti. Ei, dar lasă… Se termină curând. Vin englezii.

— Unde crezi c-or să debarce?

— Pe aici pe la noi. Prin Turcia, Bulgaria. Ştiu ei ce fac că nu ne bombardează. În fiecare casă din România e câte un „englez”…

— Râde plin, vital, bine dispus de gluma lui. N-a spus filo-englez, ci englez. Are haz urâtul.

Tunisia a fost lichidată. Lumea pune pariuri cu privire la debarcare. Sorin a pariat 500 lei pentru 1 iunie.

— Ce ne dai să bem? Şampanie?

15 generali şi 160.000-180.000 de soldaţi italieni au fost luaţi prizonieri. Bancuri cu italieni:

— S-a terminat cu salutul fascist. Nu mai salută cu braţul ridicat, cu palma deschisă.

— Dar cum? întreabă interlocutorul.

— Uite-aşa!

Îşi freacă palmele una de alta, plesnindu-le pe o parte şi de alta, aşa cum facem când vrem să arătăm că un lucru s-a terminat, definitiv şi irevocabil.

Altul:

— Ştii că sicilienii s-au revoltat?

— Nu. De ce?

— Au aflat că aliaţii or să debarce în Sardinia, nu la ei, în Sicilia.

Am citit cu Richi *Apologia* şi *Kriton*.

— Divinul Platon, zice el.

Avem amândoi aceeaşi senzaţie, de sublim. Am terminat *Krieg und Frieden*[4]. Traducere bună, completă. Titanul trebuie recitit. Cu atenţie. Trebuie de învăţat de la el. Mereu de învăţat. Doamne, când te gândeşti că avea 38 de ani, nu mai mult, 38 (1866-67), când a scris monumentalul roman-fluviu. Totul e viaţă. Secretul lui? În afara

geniului… E uşor de spus: geniu. Dar trebuie observată tehnica scrisului. Cum se schimbă eroii, cum devin alţii, pe măsura trecerii timpului. Detaliul exact, ca şi la Balzac. Mai puţin încărcat. Aerul circulă în voie, într-un spaţiu liber. Construcţia există, evident, dar e un cadru străveziu. Viaţa curge, cu meandrele, cu surprizele ei, care n-au nimic artificial: nu există nici un *deus ex machina*. Eroii cresc, se schimbă, dinăuntrul caracterului şi istoriei lor. Nataşa, Pierre sunt alţii la sfârşitul romanului… Nu mai sunt fermecătorii naivi ai primei părţi. Aşa trebuia să se transforme şi nu altfel. Nu Tolstoi avea de decis. El trebuia să asculte. Şi a ascultat. De evitat lungimile, fastidioasele, interminabilele eseuri asupra filozofiei războiului…

21 mai 1943

Pe frontul rusesc – acalmie. Anglo-americanii bombardează intens sudul Italiei, Sicilia, Germania. Încă se mai discută cu animaţie despre distrugerea imenselor baraje din sud-estul Germaniei (Dortmundt).

Aseară, la tatăl lui Sorin, Ionel:

— Inginerul Manolovici spune că s-au pierdut vreo 200.000 litri de apă.

Ficu:

— Eu am auzit că e vorba de două miliarde de hectolitri.

Sorin se apucă de calculat. Întâi pe vasul de scobitori. Pe urmă pe un şervet de hârtie. Apoi scoate rigla de calculat. Râdem.

Ionel:

— Îţi dăruiesc eu, de la mine, câteva mii de litri. Hai, potoleşte-te.

Eu:

— Dar să fie de apă rece, să i-o turnăm în cap, să se răcorească.

Sorin, mie:

— Lasă, ai să vezi tu ce păţeşti acasă.

— Aoleu, mi-e frică!

Sorin continuă să calculeze. Cucoanele se plictisesc. Subiectul e tehnic şi ingrat. Pe drum, spre casă, lună plină. Blocurile se profilează net pe cer. Sorin e slab, trist şi supărat:

— Ai râs de mine ca de un nătăfleaţă.

— N-a fost cu răutate. Te-am tachinat.

De fapt, eram nervoasă, nestăpânită. Îl văzusem pe Zaharia. Mă topeam de dorul lui.

Cum poate fi explicată criza de credit într-un timp de inflaţie ca acesta? l-a întrebat Viorica pe maestrul ei, Tănăsescu.

Explicaţia lui, confuză, n-a mulţumit-o. Soţul, Ionel, intervine în discuţie:

— Piaţa românească e saturată de marfă. Băncile au dispoziţii să nu mai dea credit pe marfă. S-a importat atâta, că o s-ajungă şi câţiva ani

după război.

Tănăsescu:

— Există şi o lege care opreşte pe particulari să dea bani cu dobândă, pentru a-i sili să depună la bănci.

Se discută mult despre cele 3-4 miliarde care ar urma să reprezinte contribuţia evreilor la războiul sovietic. Preşedintele Centralei scrie: „Orice sacrificiu ni s-ar cere, trebuie să recunoaştem că nici o jertfă nu poate sta alături de jertfa sângelui şi a vieţii pe altarul patriei". Manole: „Am auzit că s-a împărţit în două tranşe: două miliarde s-ar fi adunat de la cei foarte bogaţi, cum ar fi baronul Neumann, care a dat 350 milioane, Izvoranu, Weissmann ş.a.... Până la 1 august va trebui achitată şi tranşa doua".

Luiza: „Tot mai bine decât pe front".

Ionel: „De acord. Mai bine să mături, mai bine să cureţi zăpada, mai bine să dai şi să dai... Dar dacă nu mai poţi? Dacă n-ai de unde? Ce faci?".

Joi, 15 Iulie 1943

Au trecut şapte săptămâni de la ultimele însemnări. (Acalmie pe frontul rusesc. Aşteptare încordată a celui de al doilea front). Bogate săptămâni pentru mine! Viaţă iraţională şi creaţie, suferinţă, conflicte interioare, toate surd acompaniate de conştiinţa maturităţii, care de-aci încolo va fi mereu prezentă. S-ar putea traduce prin: totul poate fi şi altfel. Orice stare va trece în alta. *Eu* sunt deasupra tulburărilor din mine.

La începutul lui iunie, Jac a fost operat la ochi. I-a fost scos ochiul stâng, care nu mai putea fi salvat. Am participat, mai mult exterior, la toată această întâmplare dureroasă. Am fost la doctor, am luat parte, am fost prezentă, cum se spune.... Ne era frică de vreun şoc nervos când va afla ce i s-a întâmplat. Dar el, deşi ştie, nu ştie. Ciudat caz psihic! Vede că nu are ochiul, totuşi nu-şi dă seama că i-a fost scos. Îi spune mamei:

— Mă mir că nu se vede deloc albul ochiului.

În acelaşi timp, ştie că i se va pune o proteză de sticlă. De ce mă surprinde? Atitudinea lui e perfect coerentă cu întreaga lui structură psihică. Surprinzătoare, la prima vedere, sunt consecinţele astea paradoxale. Jac e omul care niciodată n-a vrut să vadă realitatea în faţă. Cât a putut, s-a ţinut departe de brutalităţile ei. Blând, snob şi „cavaler". Dacă cineva vorbeşte în faţa lui despre un „colaj" notoriu:

— Cum poţi să spui aşa ceva despre o femeie? Ai văzut-o tu că „trăieşte" cu el? Timorat, zgârcit şi supus. Mulat perfect sub papucul mamei. Omul care închide un ochi. Ce calambur sinistru! Involuntar.

Omul care nu vrea să vadă… şi care nu vede că e chior. Doctorul nu ne-a lăsat să stăm în sala de aşteptare în timpul operaţiei. Aşa că în trimp ce lui Jac i se scotea ochiul, fratele lui, Ernest, Sorin şi cu mine ne delectam la „Nestor” cu şocolată fierbinte, comentam ultimele evenimente şi cancanuri.

— Scriitorul M. – „prietenul meu”, spune Ernest cu mândrie – mi-a povestit că distinsul critic X. era până anul trecut anglofil, apoi a fost germanofil şi de curând a redevenit anglofil.

Deasupra mea s-a abătut, nărăvaş, un val simultan de poezie, de patimă, de exacerbare a simţurilor. Iraţionalul declanşat în toată plenitudinea şi violenţa lui. Fără legi, fără concepte rigide, fără norme. Scriam, îmi muşcam pieliţele unghiilor, (vai, vai, cum arată degetele mele!), mă mutam de pe un scaun pe altul, de pe o canapea pe alta, turbată, închisă la tot ce venea din afară: sfântul cortegiu al creaţiei! Deh! Am scris câteva poezii bune. Am avut întâlniri „politice”, în parcuri, în Grădina Icoanei, pe înserate, cu javra ticăloasă, coruptă, vanitoasă. Am simţit că mi se sparge inima în piept, şi burta mă durea îngrozitor, toate viscerele, de dorul javrei. Am sărutat javra pe obraji, pe gură, am pierdut pământul de sub picioare. N-am leşinat. Am lăcrimat numai. I-am spus: „Mi-e dor de tine. Ce să mă fac?”. Eram grotescă, ridicolă. Nu-mi păsa de nimic. Nimic nu mai era cum fusese cu zece ani mai înainte. Totuşi, ca şi atunci, dureros de frumoasă clătinarea frunzişului după ploaie. Pietrişul scârţâie la fel, sub tălpi, şi pământul umed e elastic pe aleea parcursă, de câteva ori, de la un capăt la celălalt. Acasă mi-am molcomit simţurile răvăşite cu versuri de Sponde:

> „Tout s’enfle contre moi, tout m’assaut, tout me tente,
> Et le monde, et la chair, et l’Ange Révolté,
> Dont l’onde, dont l’effort, dont le charme inventé,
> Et m’abîme, Seigneur, et m’ébranle, et m’enchante.”

Apoi a venit marele plictis. Afanisirea, stenahoria. Mi s-a făcut lehamite de viaţă, de programe de lucru, ca şi de traiul fără program. Pe urma valului nărăvaş au rămas miasme, alge infecte, putrede. Şi le-a dus şi pe ele vântul, el „voievodul fără mâini/ al acestor săptămâni/ …” Viaţa, aerul s-au mai limpezit. Ceva mai puţin decât apare aici, în caiet, unde mă cam las furată de imagini, de contraste. Stările alunecă mai amestecate, dintr-una într-alta.

Am citit o carte grozavă: *For Whom the Bell Tolls?* (Pentru cine sună ceasul? de Ernest Hemingway.) Spania în timpul războiului civil. Robert Jordan, Pablo, Pilar, Maria, Raphael ţiganul: figuri de neuitat Calităţi majore ale scriitorilor americani: dinamism, contact imediat, nesofisticat (prin analiză) cu realitatea. Degajare. Profunzime sub

aparenta simplicitate. Acţiune care se desfăşoară, fără lâncezeală, sub ochii noştri. O carte aproape de sufletul generaţiei mele. M-a răscolit. Vedem oamenii aşa cum sunt, cu toate păcatele, dar care se ridică deasupra lor înşişi, simplu, fără poză, pentru că *trebuie*.

Vulpea lui Mary Webb: o carte de primăvară, densă. M-a tulburat cu totul altfel. O, Hazel, Hazel, m-am regăsit în tine, cu toată frenezia de viaţă din tinereţe!! Nu degeaba îmi spunea Richi, pe vremuri, când citea cartea şi îmi vorbea despre ea: „Vulpico".

Recitesc şi scot note din *Atom şi cosmos* de H. Reichenbach, din Wittfogel, din *Psychologie médicale* de Kretschmer. Citesc, în paralel, *L'ami commun* de Dickens şi *Voyage musicale au pays du passé* de Romain Rolland. De două zile mă încearcă o migrenă. Urme de nelinişte, totuşi îmi văd de treabă. Mă bucur că Sorin a început să prindă gust de muzică. Aseară, din proprie iniţiativă, a pus *Simfonia a şasea*, pe care o ascultase şi după-amiază, la cursul de muzică pe care îl ţine Richi în faţa unui cerc de cucoane, adunat de mine, ca să câştige ceva bani.

Vineri noaptea au debarcat englezii în Sicilia. Cel de al doilea front a început să se contureze. Pe chestia asta circulă diverse bancuri:

— Ce se mai aude?

— Casata!

(Povestitorul îşi linge degetele, ca şi cum ar savura ceva dulce şi bun).

Alt banc:

— Hitler a căpătat un tic nervos.

— Ce tic?

— Mişcă mereu capul de la dreapta la stânga şi de la stânga la dreapta, să vadă din ce parte o să vină invazia…

De câteva zile, evreii respiră mai uşuraţi. Gingold, Preşedintele Centralei, a fost la Mareşal în audienţă şi a obţinut o amânare pentru vărsarea contribuţiei până în martie… Fildermann era aşteptat aseară să se întoarcă din Transnistria. Poate că s-a şi întors. S-a sistat evacuarea evreilor din târguri către centrele judeţene.

N.D. Cocea se întâlneşte pe stradă cu un cunoscut şi lansează următoarea bombă: cică Titus Dragoş s-ar fi prezentat la Mareşal cu nişte propuneri de măsuri foarte drastice împotriva evreilor: evacuări din Bucureşti, deportări etc. şi Mareşalul ar fi pus rezoluţia: „Domnul Titus Dragoş a uitat că evreii vor avea un cuvânt de spus la masa verde…".

Richi are un nou amor „etic". Rita, o fată tânără, bolnăvicioasă,

infirmă. El spune că e inteligentă, sensibilă, reţinută, închisă, cu caracter, cu voinţă. Am văzut-o de câteva ori, la coseriile lui despre muzică. Nu sunt încă lămurită. N-am nici o idee clară despre ea. Ştiu cum îşi idealizează Richi noii prieteni, şi mai ales noile prietene. Mic profil egiptean, plete lungi, negre, cu breton pe frunte, până deasupra ochilor, cu cearcăne mari, de boală, cu priviri veştede, rele. Rareori, ochii îi sunt luminaţi de câte o scăpărare scurtă. Atitudine şi vorbire afectată. Timiditate şi orgoliu.

Îmi dau seama că Richi vede mai puţin „realist” ca mine, mai puţin nuanţat, dar merge mai direct la esenţial, la ceea ce e valoare şi originalitate la un om. Încerc să judec ca el, în mare, global dar nu izbutesc.

Despre Rita spune:

— Păsărica... E atât de greu să ai de a face cu un om tânăr, aproape o adolescentă, cum e ea... Ţii minte cum era? Cum doare totul când eşti aşa de tânăr? Nu ştiu cum s-o iau, cum să-i ating sufletul...

Încerc să-mi înving antipatia, îi dau sfaturi prieteneşti, înţelepte:

— Ar trebui s-o iubeşti total, nu cu sferturi şi cu jumătăţi.

— Eu nu am nevoie de viaţă totală. Gândeşte-te, îţi iei răspunderea, mă arunci în viaţă.

— Altfel nu se poate. Femeile nu se vor preta niciodată jocurilor tale.

— Fie. Am s-o fac şi pe asta. N-am să mă mai întreb dacă o s-o fac să sufere sau nu. Întrebarea n-are sens. Ştiu că, oricum, o să-i facă bine, o să însemn ceva pentru ea, o să-i dau noi sensuri în viaţă.

Nu pot să-mi înving antipatia. N-am auzit-o niciodată spunând un nu sau un da clar. Se retrage, lasă bărbia în piept, bretonul îi acoperă şi mai tare privirea mefientă şi scoate nişte sunete confuze din gâtlej: Hmmda, hmmnu... Ar trebui să-mi fie milă de ea: e săracă, bolnavă, nu poate urma universitatea, stă ceasuri întregi culcată, cu ochii închişi... Mă simt lângă ea rea, fără vlagă, fără forţa de a iradia simpatie în jurul meu, fără putinţa de a-i da, realmente, ceva...

27 iulie 1943

Faţa, şi aşa mică, palidă, pistruiată, a Vetuţei a rămas cât un pumn. Fata şi-a pierdut exuberanţa. Îmi ajută la treabă, în casă, dusă pe gânduri.

— Ce-i cu tine, Vetuţo? Am auzit că nu mai stai cu Mihele. De ce v-aţi despărţit?

— Mi-au scrisu părinţii carte că amu, când a fost acasă, a făcut ce nu trebuie şi să nu mai stau cu el că nu mai vor să ştie de mine.

— Dar ce-a făcut? S-a uitat la alte fete?

— (Uimită de o asemenea absurdă presupunere, iluminată de

conştiinţa puterii pe care o exercită asupra lui Mihele.) Cum să se uite el la alte fete? Dar ştii, noi am trimis acasă împreună 24.000 de lei, ca să ne cumpere părinţii doi viţei, doi boi, cum se spune la noi în Maramureş. Şi cât i-au crescut părinţii! Câtă îmbucătură le-a dat! Şi amu, când a fost acasă, a vrut să-i vândă. Căpăta 80.000 pe ei şi noi am dat numai 24.000. Şi părinţii n-au vrut. Cât i-a crescut ei, cât s-au necăjit! Şi amu, vara, când lucră cu ei, auzi, să-i vândă! Şi dacă a văzut Mihele că nu poate să-i vândă, a vândut vaca, în loc de boi, vacă cu lapte. I-au dat 40.000 pe ea…

— Dar de ce a vrut să-i vândă? A avut nevoie de bani?

— D-apoi n-a avut nevoie. Dar l-au încântat părinţii lui. Că de ce a trimis banii la părinţii mei? Vor să-i dea o fată care are un unchi bogat, care e frate cu măştihoaia (mama vitregă) a lui, că el n-are mamă şi unchiul ăla n-are copii. Şi amu părinţii mei au de lucrat pământul şi bagă şi oameni, şi să vândă el vaca cu lapte? Mi-au scris că dacă fac după capu meu, să nu mai vin la ei.

— Ai şi tu pământ, nu?

— (Îi sticlesc ochii) Am! Că suntem patru fraţi, dar avem fiecare două pogoane de pământ. Da’ bun tare, lângă casă. Şi avem şi vii. Jumătate pogon fiecare. Facem vin şi ţuică. Avem mulţi pruni.

— Cine lucrează atâta pământ?

— Fraţii, tata – şi bagă şi oameni.

— Mulţi?

— 20 pe zi să seche porumbu. La tăiat grâu nu aşa mulţi, că se taie mai repede… Am o soră, are numai douăzeci şi patru de ani. E tare bogată. Are de la tătuţu 2 pogoane pământ tare, lângă casă şi *cinci pogoane*, auzi, de vii de la bărbatu-său. A fost tare bogat…

— De ce zici că a fost? Ce, a murit?

— Nu, e pe front. Şi tată-său, om bătrân, a luat altă nevastă, o babă, că lui i-a murit nevasta. Şi i-a dat babii 2 pogoane. Şi băiatu nu l-a mai primit la el. Că de ce, el, om bătrân, să se însoare. Amu ar vrea să vină la ei, dar nu-l lasă.

— Nu te-ai despărţit tu pentru totdeauna de Mihele. Nu cred. Dacă se face băiat de treabă, vă împacaţi voi.

— Dacă om merge acasă şi or vrea părinţii. Aici nu mai stau cu el. I-am arătat cartea de la părinţi şi el a zis: „Nu-i bai. Dacă nu vor părinţii să stai cu mine, du-te-n p…”. Nu ne-am sfădit deloc.

Duminică, 25, seara, a fost anunţată la „Radio Londra” demisia lui Mussolini. Noi am aflat abia de dimineaţă. Sorin, la birou, făcea o comandă la telefon. A intrat Grosu, valvârtej, cu burta lui mare, tresăltând de bucurie. S-a repezit la Sorin. I-a dat peste mână:

— Ce telefon? Ce comandă? De ce-ţi arde dumitale, domnule? Nu interesează nimic! A demisionat Mussolini! Pe mine m-a trezit un

prieten la 5 dimineaţa, să-mi spună.

Valvârtej Sorin urcă sus, să ne anunţe bomba. Ascult cu gura căscată, realmente, căscată. Ne sărutăm. Facem supoziţii, pronosticuri. Fug în oraş să cumpăr gazete. Mă întorc, mai târziu, cu ele, acasă. Intru în bucătărie, unde mama trebăluieşte. Ea, duş rece:

— A venit Jac, înaintea ta, sus şi m-a informat că italienii continuă războiul alături de nemţi.

— Tu trebuie să relevi totdeauna ceea ce-i rău. Niciodată nu vezi partea cea bună a lucrurilor.

— Nu te supăra. Parcă eu nu vreau să fie bine? Eu, în situaţia *mea*, ţin mai mult ca oricine să se termine totul cât mai repede.

Iarăşi o aluzie! Fierb. Tac. După-amiază îl văd pe Richi şi îi povestesc. El zice:

— Maică-mea a avut o reacţie similară. Când a auzit de demisia lui Mussolini, n-a făcut nici un comentariu, dar a început să se plângă de ultimele înfrângeri ale ruşilor.

Sorin povesteşte că în birourile Nicolau e atmosferă de sărbătoare. Weiss, contabilul neamţ, umblă ca o curcă plouată şi tace. Russo, de curând devenit catolic, se înduioşează:

Russo, ovrei, recent catolic, se înduioşează:

— Are şi Mussolini familie, săracu', e şi el om…

Seara, la Viorica şi Ionel. El:

— În definitiv, a fost un gest, cum altul nu l-ar fi făcut. Şi-a dat seama că Italia e pe pragul dezastrului şi nu s-a cramponat de putere. A părăsit-o de bunăvoie. A fost un act de curaj.

Sorin:

— De bunăvoie? Act de curaj? Ce vorbeşti! Trebuia să-şi tragă un glonte în cap. Asta înseamnează să tragi consecinţele actelor tale.

Zvonuri, zvonuri, zvonuri! Bucureştiul freamătă: şefii fascişti ar fi încercat să treacă în Elveţia şi ar fi fost opriţi la graniţă. Englezii n-ar vrea să stea de vorbă nici cu regele Victor Emmanuel, nici cu mareşalul Badoglio. Numai cu principele moştenitor. Ei nu înţeleg să ducă tratative de pace până când cele trei divizii germane nu vor fi (după unii) retrase, (după alţii) nimicite.

Vie activitate diplomatică la Vatican. Maşina Papei e oprită de mulţimea care manifestă pentru pace şi vociferează.

La Palermo, când au intrat englezii, entuziasm. Femeile li se aruncau în braţe: Preoţii catolici îi binecuvântau de pe estrade. Soldaţii împărţeau alimente populaţiei. Colonelul B.:

— Noi, românii, în definitiv, suntem bucuroşi. Tot spunea Mussolini că suntem ţigani, că am fost sclavi ai romanilor şi tot ne-a luat Ardealul. Aşa-i trebuie!

Gazetele anunţă evenimentul fără comentarii. Ieri, câteva au dat o explicaţie mişcătoare: „Ducele era bolnav în ultima vreme”.

Pe stradă, ziaristul L., infatuat şi grav ca totdeauna, îmi dă ştiri fanteziste, care nu se confirmă: Badoglio ar fi ordonat trupelor italiene din Albania, Croaţia si Grecia să se retragă. Pe bulevard, doi soldaţi italieni îmi aruncă priviri asasine. Eu roşesc. Probabil, fără voie, m-am uitat, ironic sau vesel, la ei. Nicu, în aceeaşi seară, zice:

— Aţi observat? Nu erau italieni pe străzi. I-am căutat cu lumânarea şi n-am dat de ei.

Peter nu mai atinge pământul, zboară. Euforia lui are ceva maladiv. Străluceşte:

— Şi eu, care le dădusem ca termen maxim 5 august. Bravo, băieţi! Mi-au luat-o înainte.

Berlinul declară: „Germanii au primit ştirea ca pe ceva important, dar n-au manifestat nici un fel de nervozitate".

Dna G., în vizită la mama-mare, despre germani:

— Un popor ca ăsta, care a comis atâtea crime, trebuie distrus.

Mama-mare:

— Oriunde există oameni buni şi oameni răi.

Doamna G.:

— Maniu le-a spus ăstora: „De unde o să aveţi atâtea miliarde să le daţi înapoi evreilor ce le-aţi luat?".

Mali, cu gândul la Nică, împuşcat în timpul rebeliunii din 1941 şi agăţat în cârligul de vite, la abator:

— Bani, bani…Vorbiţi de bani. Dar copiii cine vi-i poate da înapoi?

Jac:

— S-au învăţat minte englezii. N-or să mai comită greşelile din războiul trecut. N-o să le mai fie milă de ei. Clemenceau a spus-o şi atunci: „Pacea trebuie dictată din Berlin". Acum or să facă aşa, ca să nu se mai poată înarma timp de două sute de ani. Nu ca după războiul trecut, când aveau loc conferinţe de dezarmare şi ei se înarmau pe ascuns.

Mama:

— Păi tot pe ascuns or să se înarmeze şi după războiul ăsta.

De la 1 august o să se dea şi pâine albă. A fost o recoltă minunată. Numai pe la noi, în jurul Bucureştilor, furtuna a culcat spicele şi nu se mai poate secera cu maşini. Numai cu mâna.

La bazinul de înot „Lido", o tipă cu mutră răutăcioasă, de directoare de liceu îi spune casieriţei:

— Văd multe mutre de ovrei pe aici. De ce nu-mi ceri legitimaţia? De unde ştii dumneata că sunt ovreică. Aşa, fără control, pot intra şi ei.

— Dacă intră, o fac pe riscul lor…

Apa e albastră, cristalină. Efebii sunt bronzaţi. Mulţi au cruci de argint pe piept. Femei unse, bronzate splendid, în şezlonguri, sau întinse pe grătare de lemn, feline nevinovate, dincolo de bine şi de rău, se dăruiesc soarelui. Sutienele, adânc decoltate. Deasupra cruciuliţele de aur. Pete puternice de culoare *fauve*, pe fundul bazinului bleu. Prosoape mari, moi, groase. Pahare de citronadă înalte, cu paiele de supt în ele, jos, lângă prosoape, pe dalele fierbinţi ale lui iulie. Nu e război. Timpul nu există. Trupuri tinere, destinse, în lumină. Obsesiile mele: soldaţi întinşi pe paturi de spital, priciurile de închisoare şi din lagăr. Stau într-un şezlong, cu pălăria de paie pe faţă. Îmi arde capul, mă doare. Sentiment de vinovăţie şi de jenă. Ce caut aici, printre ăştia? Am înotat. Muşchii mei au fost fericiţi, s-au dezmorţit. Înotam bras, lent, de la un capăt la altul al bazinului, şi chiar atunci, în timp ce înotam şi mă simţeam imponderabilă şi fericită, m-a lovit ideea că sunt vinovată, că n-am voie să-mi fie atât de bine, că e ceva nedrept în asta şi mi s-a făcut silă de mine şi teamă, în acelaşi timp, că o să vină o inspecţie şi o să mă prindă. N-am voie să-mi iau asemenea riscuri când ştiu că am acasă materiale de partid, şi orice chestie d-asta, minoră, poate să ducă la o percheziţie. Am terminat cu „Lido” şi cu atmosfera estivalo-mondenă.

Cum respira mama-mare, în timpul crizei. Golul, ameţeala de prăpastie din pieptul meu, în timp ce-i ascultam răsuflarea sacadată, poticnită. Ştiam că nu pot nici să simt, nici să-mi închipui ce simte ea, nici să spun acea suferinţă, şi nici a mea, umilită, neputincioasă, furioasă, în faţa chinului ei. Tot ce mai era în ea asprime s-a topit. Mâinile inteligente, inspirate, din ce în ce mai strâmbe şi mai noduroase, din pricina artrozei, dar care continuau să lucreze, neobosite, acum cunt două lăbuţe de cârpă… Atârnă, nevolnice, pe lângă trupul mic, chircit, cu spinarea rotunjită ca o covată. E culcată pe o parte şi gâfâie. Din mâinile ei de aur, suflate de zei, au ieşit toaletele somptuoase ale începutului de veac, în care se pavanau[5], la Paris şi pe Coasta de Azur, cocoanele târgoviştence, clientela coanei Raveica. Ce nu ştiau să facă şi să dreagă lăbuţele astea diforme, mototolite? În orele ei libere, coana Raveica era blănar, tapiţer, zugrav. Şi nu făcea treabă de mântuială. Putea să concureze cu orice specialist. Azi, în jargonul nostru psihologic, am spune că îşi compensase viaţa de femeie, netrăită, în muncă şi bricolaj. Cine ar putea crede că săculeţul ăsta de oscioare şi de nervi torturaţi, pe care l-ai putea ridica şi duce sub un braţ, care nu mai poate opune nici o rezistenţă, a fost femeia-bărbată, micuţă dar falnică, în demnitatea ei, fortăreaţa tare, inexpugnabilă în calea uraganelor patimii, în faţa loviturilor soartei. Noroc că la vârsta ei, 83 de ani, crizele sunt spaţiate. Şi cancerul lucrează mai lent. Aşa cum e, vreau să fie, să

dureze.

Richi:

— Nu-mi plac nici bretonul, nici gura, nici mâinile Ritei. Dar mă interesează. E o temă de viaţă, o temă grea pentru mine. De asta mă atrage. Ştiu că e ceva anormal. Că ar trebui să-mi placă o femeie ca Sulamita, să zicem. Ăsta e idealul de femeie. Ca un fotoliu confortabil. O privesc, o contemplu, dar mă plictiseşte.

Silvian o cunoaşte şi spune că Rita e rea.

— Ce-i aia rea? Cu mine e bună. Ăsta e principalul. E serioasă, consecventă cu sine, ia lucrurile cu gravitate, e atentă.

Eu (semiglumă, semiserios):

— Sigur că-i atentă, dacă vrea să te înhaţe.

— Ce urât judeci! Ca o mamă! O vezi fals. E atât de copil!

— Ştiu, adică îmi închipui că e inteligentă. N-am să-ţi aduc injuria să cred că nu poţi deosebi un om prost de unul inteligent. Nu în privinţa asta eşti tu naiv. Dar nu inteligenţa e totul… E atât de afectată, de disimulată.

— Ştiu. Ştiu că e închisă. Că are o mulţime de defecte. Pot să ţi le înşir, dacă vrei. Dar altfel de femeie nu mă interesează. *Sie macht mich besser.* Mă face să iubesc oamenii mai mult.

Din cauza durerii de cap, nu pot să citesc nimic serios. Răsfoiesc gazete, reviste ilustrate, pe fotoliu. La mama, în cameră, cu fereastra-uşă larg deschisă spre terasă. E o căldură înăbuşitoare. Când răsfoiesc magazine ilustrate, am impresia că joc un rol, că am un aer factice de tânără doamnă dintr-o reclamă de ţigarete străine. Bat câmpii. Altceva am vrut să notez. Acum un an sau acum câteva luni, când luam în mână o asemenea revistă, mi se părea din altă lume: oamenii continuă să facă sport, să facă voiajuri, să mănânce ciocolată, în timp ai noştri erau deportaţi, torturaţi, împuşcaţi! O impresie de monstruos, de absurd se degaja din cele două lumi, puse faţă-n faţă. Acum, sub influenţa evenimentelor politice care se precipită, a veştilor-bombă care curg, în fiecare zi, distanţa între destinul nostru şi al restului Europei parcă se micşorează: în ultimul timp nu mai au loc deportări, mâncăm franzele (Doamne, albeaţa lor de puf, divină!); la ştrandul „Kiseleff”, patronul, un colonel invalid, bun negustor şi cu proptele sus-puse, primeşte oficial şi clienţi evrei, cu excepţia duminicilor şi a sărbătorilor; Jac a venit azi radios:: „S-au abrogat în Italia toate legile rasiale. Pe frontul rusesc, au căzut Orelul şi Bielgorodul”.

Maurer a ieşit din lagăr. Imaginaţia mea a luat-o razna. Nemaicomplăcându-se în pură ficţiune, lucrează pe oameni reali. M. nu m-a tulburat niciodată. Dar fantezia mea, în căutare de subiecte

romanţioase, ar fi vrut să fie tulburată. Are toate atributele virile consacrate: masivitate, fălci şi dinţi puternici, siguranţă de sine, forţă în acţiune. Cum îi spuneam lui Richi: „Continui să trăiesc, tardiv, visele crepusculare ale adolescenţei”. Fantasmele umplu golul lăsat de impulsurile „suprasexuale”, nesatisfăcute deplin. Vechiul mecanism funcţionează, în continuare, detracat, îndreptându-se spre personaje pe care le întâlnesc în viaţa de toate zilele. Seara, înainte să adorm, ele intră în vis, trăim mari pasiuni devastatoare… Să fiu atentă la nevinovatul meu viciu. Să nu ducă la automatisme psihice, la acreală sufletească. Deşi măritată, să nu ajung ca o fată bătrână. Surplusurile de vitalitate, deviate în ireal, să nu se altereze. Şi altceva: să nu se convertească brusc în crize reale de viaţă. Să nu-mi submineze fundamentele unei existenţe construite cu trudă.

Peter ne-a anunţat ieşirea lui Maurer din lagăr cu o explozie de sentimente personale, dezvăluite fără pudoare: „Sunt turbat de bucurie”, a spus. Suna straniu în gura lui. El, care e atât de zgârcit, de discret cu sentimentele lui! Exuberanţa lui e, de obicei, politică, şi se manifestă pe teme de interes general. Ne-a anunţat ora când Maurer va sosi la noi A fost o aşteptare febrilă, o pregătire sărbătorească. Am mers cu Sorin în oraş şi am cumpărat mezeluri, brânzeturi, un vin alb, sec, „care-i place boierului”. L-am pulverizat pe Peter cu apă de colonie: „Poate o să vă pupaţi. Să miroşi frumos”. A sosit Maurer. Nici vorbă de pupături. Nici o îmbrăţişare. Cordial, seniorial, reţinut, ţeapăn. Ca un surogat de îmbrăţişare, Sorin, fericit că îl revede, l-a bătut pe umeri. Pe lada studioului nostru, a văzut o carte: *Le monde juif vers le temps de Jésus* de Ch. Guignebert. A luat-o în mână, s-a uitat puţin prin ea.

Eu, în glumă:

— De ce te ocupi de cărţi? Cărţi aveai şi acolo. Pe noi, nu.

— Da, e adevărat.

A pus cartea la loc pe ladă. Sorin, emoţionat, sentimental:

— Parcă săptămâna trecută ai fi fost aici, aşa am impresia…

— Ei, ia spuneţi-mi ce aţi mai făcut voi. Ce treabă? Ce isprăvi?

Încep să-i relatez:

Puţin, cam puţin. Lasă, că după-masă mai stăm de vorbă.

Masa e pusă în hol, nu în bucătărie. Prietenii care mănâncă de obicei la noi îmi ajută la strâns masa, la spălat vasele. El nici nu schiţează un asemenea gest. Nici nouă nu ni s-ar părea normal. Maurer ne domină, prin prestanţă, prin obiceiul de a dispune şi de a fi ascultat, prin anvergură, prin vârstă; are 40 de ani. La masă vine vorba despre eterna problemă.

Maurer:

— Lăsaţi că şi evreii sunt de vină. Ung în dreapta şi în stânga. Îşi merită soarta.

— Dacă e singura posibilitate pentru ei ca să existe…

— Cum, o colectivitate supusă prigoanei, care nu se organizează pentru luptă, care nu schiţează cea mai mică rezistenţă!…

Sorin:

— Cunosc un evreu originar din Cernăuţi. Locuia la Galaţi. E invalid de război, din războiul trecut. Om cu familie. A fost deportat în Transnistria. Ar da toată averea pe care o are ca să vină înapoi. I-o poate cineva lua în nume de rău?

— Cazurile, luate individual, se pot justifica. Nu colectiv.

— Aşa începe orice antisemitism.

— Nu-i vorba de antisemitism.

— Tendinţa evreilor de a se salva prin bani se explică istoric. O populaţie care de mii de ani e deprinsă cu datul şperţului.

— Păi aşa, însemnează să intrăm în istoria evreilor. Asta ne-ar duce departe. Hai să vorbim de ale noastre.

În timp ce ei discutau, mă gândeam la tendinţa unor intelectuali, introvertiţi, de tipul meu, de a înţelege, de a justifica. În opoziţie cu tipul Maurer. El tranşează uşor, condamnă repede. Îndoielile nu îl muncesc. Chiar atunci când se îndoieşte de ceva, am observat cum o siguranţă de sine biruitoare transpare prin îndoială. E foarte deştept, dar nu-i place să despice firul în patru. Se mişcă uşor, elastic şi apăsat, cu voluptate vădită, în domeniul faptelor. Le consemnează, le interpretează, le pune la baza unor previziuni politice:

— Englezilor le convine în Italia un guvern Badoglio. E reacţionar fără să fie fascist. De aceea cred că s-ar putea să-l menţină mai mult timp, şi după încheierea păcii.

Peter:

— E un cabinet de câteva zile. Cabinet de o săptămână.

— Nu te pripi.

Vine vorba despre lagăr. Ne povesteşte întâmplări cu haz, anecdote.

— Când am venit eu în lagăr, mâncarea era proastă. Până atunci fusese mai bună. Dar ori că se terminaseră proviziile, ori din nu ştiu ce alte pricini, era proastă. Şi se fura, se fura pe capete. Am dus o luptă grea pentru instituirea unui control la bucătărie. Şi am obţinut câştig de cauză. Dar ce să vă spun? Ovreii sunt teribili! Când să-i vină rândul la control lui Şloimică Leibovici, ce credeţi? Nu şterpeleşte el caimacul de pe lapte? A venit bucătăreasa să mi se plângă. Îl iau la rost: „Bine, măi, cum ai fost în stare să faci una ca asta?" „Pe onoarea mea dacă a gustat vreunul din noi caimac, de când sunt aici, în lagăr. Dacă nu-l mâncam eu, tot nu-l căpăta nici unul din deţinuţi. Aşa, cel puţin *unu'* s-a bucurat de caimac."

— Ce meserie are Şloimică?

— Samsar.

— Şi ce vârstă?

— 55 de ani.

Îmi amintesc de Raphael, ţiganul din *For Whom the Bell Tolls*, romanul lui Hemingway. În timp ce trebuie să facă de gardă – viaţa tovarăşilor lui e în joc – el nu poate rezista şi porneşte la vânat de iepuri. Cum să nu-i vâneze? Erau atât de nemaipomenit de graşi!

Anecdote, anecdote, cât mai puţine idei! Sunt o moluscă nevertebrată. N-am axă! Râd prosteşte de o asociaţie automată de idei în timp ce scriu cuvântul axă: „Mai bine fără ea. Uite ce a păţit Mussolini cu axa".

Unul îi scrie rabinului o scrisoare. Îl roagă să-i facă nişte rugăciuni pentru el – şi îi trimite o sumă frumuşică pentru sinagogă – mărturisind că e un mare păcătos: a fraudat fiscul.

Unchiu-meu, Marcus, povesteşte:

— Am hotărât noi între noi, părinţii celor ucişi în timpul rebeliunii, să le facem monumente băieţilor noştri, toate la fel. Erau câţiva care aveau monumentele puse. Cheltuiseră oamenii câte 50-60.000 de lei. Era greu să-i faci să renunţe. M-am zbătut. Am izbutit. Numai cu unul, G., nu mergea. I-a spus lui rabinul că e mare păcat. Din clipa în care monumentul a fost pus, a devenit una cu trupul mortului. „Ce rabin ţi-a spus asta?" „Cutare". Aha, îmi zic, păi ăsta e tatăl rabinului cutărică, băiat modern, fost avocat – s-a făcut rabin de nevoie – şi care e angajat de noi, comitetul, la şilul din strada Emigrantului. Îl chem pe băiat la mine. Îi spun: „Uite, aşa şi aşa, ce beţe în roate ne pune tatăl dumitale. „Se poate una ca asta? Lasă, că vorbesc eu cu el". Zis şi făcut. Ni se fixează audienţă. Ne primeşte în biroul lui oficial, cu toate cărţile alea mari, biblice, deschise în faţă, pe birou. Se face că nu ştie despre ce-i vorba. Îi explicăm situaţia. Oftează. Începe să buchisească în cărţile biblice. Deschide ba una, ba alta. Se opreşte într-un loc, mormăie. Trece la altul. În sfârşit, după ce ne ţine aşa, pe frigare, vreun sfert de oră, zice că a descoperit un pasaj unde se spune: dacă desprinzi inscripţia de pe monument şi o îngropi în mormânt, poţi să dai şi monumentul de o parte, să te lipseşti de el. Dar n-ai voie să-l scoţi afară din cimitir, nici să-l vinzi. Buun! Am fost foarte bucuros că ne-a găsit dezlegarea. La plecare, mă opreşte din drum, îşi mângâie ţăcălia şi ce crezi că-mi spune? „Cineva se îmbolnăveşte. Merge la un doctor. Merge la altul. Nimeni nu-i găseşte leacul. Dacă ţi se întâmplă aşa ceva, poţi să vii la mine."

— Mare pişicher! râde Marcus.

— De ce spui aşa? îl mustră mama-mare, atinsă în cele sfinte, cu toate că nu e habotnică. E o meserie frumoasă. Rabinii sunt oameni pătrunzători şi tare învăţaţi.

Avocatul care i-a mijlocit lui N. scutirea de muncă la primărie, se

duce la avocatul E., secretarul lui Lecca, să vadă ce se poate face pentru micşorarea amenzilor. Toţi cei care au întârziat să se prezinte la muncă la primărie trebuie să plătească 3.000 pe zi.

— Lasă, domnule, că dacă i-oi anula carnetul să vezi cum o să dea şi două-trei sute de mii, fără să zică nici cârc…

Există o taxă, care variază între câteva zeci şi câteva mii de lei, pentru scutirea de muncă.

Sorin: 30.000. O să ceară reducere.

— Şi acum, într-al doisprezecelea ceas? întreabă mama.

De-abia acum. E lipsă de bani. Storc de unde pot. Nu vezi şi amnistia asta pentru cei care n-au dat destule efecte, ce fel de amnistie este? Au dat-o, după ce s-au mărit cu 25 % impozitele către Centrală.

La 7 iulie, între unu jumătate şi trei jumătate d.am. americanii au bombardat regiunea petrolieră.

— Au fost cavaleri, se extaziază I. N-au bombardat decât obiectivele militare.

Rafinăria de la Brazi, rafinăria din Câmpina şi altele de la Ploieşti au fost distruse. Un penitenciar, lovit în plin. Au venit în formaţie mare, de o sută şi ceva de avioane cvadrimotoare. Şapte aviatori au murit, patru au rămas în viaţă, dintre cei căzuţi. Unul, viu, a căzut pe moşia lui T., care povesteşte:

— Pe cordoanele aviatorilor scrie în româneşte: „Mă constitui prizonier”. Au buzunarele pline de ţigări de foi. Împart în dreapta şi în stânga. Luptă sportiv, americăneşte. Lumea, pe moşia mea, îi priveşte cu simpatie.

Gazetele scriu despre vizitele Regelui, ale Mareşalului la locurile sinistrate. Despre purtarea demnă exemplară a populaţiei etc. etc. Noi, bucureştenii, credeam la începutul bombardamentului, că e un simplu exerciţiu. Mama mai puţin speriată ca deobicei. Îl auzeam pe mecanicul Ionel, vorbind, din pod, cu unguroaica de la etajul opt.

— Uite, spre Ploieşti, vezi dâra aia neagră? E negru de fum de la proiectoare…

— Bine că e băiatul acasă. A sosit cu cinci minute înainte de a început comedia. *Moream* dacă nu era acasă. A sosit.

Privesc, peste drum, reclamele de pe blocul „Malaxa”: „Fotografiaţi cu Agfa şi în culori cu filmul Agfacolor”. Mai departe, pe alt bloc: „Telefunken”! Zăresc mai departe, spre apus, cupola bisericii Amzei şi mai încolo, în zare, Palatul administrativ al C.F.R.-ului. Totul există, precar, fragil, aproape absurd, aproape ireal, în funcţie de nişte aranjamente secrete, diplomatice. Apusul, dincolo de Griviţa şi Gara de Nord, e din ce în ce mai adânc, trandafiriu, alunecând spre nuanţe de coral.

Silvian îmi spune ceva care se vrea amical şi drăguţ.

— Eşti omul cel mai natural, pe care-l cunosc. Fără nici o poză.

Nu ştie că atinge un punct nevralgic. Sunt nemulţumită de lăbărţările mele, de ieşirea necontrolată din forme. Nu mi-am construit o carapace. M-ar apăra şi m-ar configura, stilistic vorbind. Sunt omul fără stil.

Cu Silvian despre Rita.

— E o fetiţă, zic.

— Nu e chiar aşa fetiţă cum vrei tu s-o faci. E foarte bucuroasă când poate să necăjească pe cineva, să facă o intrigă.

Scurtă tăcere. Clipeşte mărunt, cu falsă gravitate. Trompa nasului enorm are o imperceptibilă vibraţie:

— Şi pe urmă, cum poate cineva să cânte romanţe napolitane?

— Eşti un estet superficial şi absurd, spun, râzând, amuzată şi enervată. Dar îmi place capul tău cavalin, când spui câte una d-astea, aşa, *pince sans rire*.

— Chiar „Calul" mi se spunea... Cred că Peter m-a poreclit aşa.

— Tocmai el? Capul lui e mai lung. E o fantezie suprarealistă, cu liniile alea frânte...

În timp ce vorbim, dincolo de fereastră, departe, baia roşie a apusului se diluează în ape tot mai străvezii, mai palide, roz-pal. Cercul soarelui se conturează precis roşu, bate în violet, apoi se turteşte la bază, dincolo de edificiul-ecran, se face tot mai mic, şi, în urma lui, cerul rămâne gol, cenuşiu.

Citesc capitolul din *Etica* lui Richi, la care a lucrat recent: despre valori şi non-valori. E viu, suplu, profund. E problematica noastră, actuală,

Noaptea trecută, spre dimineaţă, am visat că mă aflu într-o sală mare de spectacol. Apoi, deodată, nu mai era sala de spectacol, ci un spaţiu nedefinit, în mijlocul căruia mă aflam, singură, într-o cămaşă murdară, maculată de maternitate. Aveam un băiat de câţiva ani şi mă necăjeam că nu ştiu cum să-l cresc. Trebuie să-l feresc de prejudecăţi, superstiţii, şi nu ştiu cum. Privirea lui Sorin pluteşte în spaţiul nedefinit. Observă cămaşa mea murdară. Îşi întoarce ochii de la mine.

Aseară, cu urechea lipită de perete, am ascultat „Radio Londra", din apartamentul actriţei Marieta Deculescu. Am putut discerne apelul lui Charles de Gaulle, care dă un avertisment României să înceteze starea de beligeranţă.

Cu Zaharia, din nou în Grădina Icoanei, la ultima noastră întâlnire

„politică”. Nemţii sunt pe dric. Ruşii înaintează. Zaharia face afaceri bune. Sunt legătura lui cu Mişcarea. Martora frumoasei lui atitudini. Dă ceva bani. La ultima întâlnire îmi sărută protocolar mâna. Mă îngheaţă. Îl observ, crud. Are părul negru ca pana corbului, lipit cu pomadă, şi un moţ, rebel, i s-a ridicat, ridicol, spre ceafă. Chipul îmi pare vulgar, îngrăşat, o mutră de parvenit.

— Să-ţi spun de ce n-am venit data trecută.

Îl aşteptasem, ca iubita de altădată, cu bătăi îngrozitoare de inimă.

— N-are importanţă de ce n-ai venit.

— Ba da, are o importanţă maximă.

— Bine, spune.

Îmi dă explicaţii complicate şi tehnice despre afacerile lui, despre nişte poliţe şi nişte scadenţe, nişte încasări amânate. E foarte grijuliu să apară în ochii celor cu care ţin legătura ca un simpatizant devotat. Toată întâlnirea noastră se desfăşoară aşa, tehnic şi politic. Îl întreb dacă a avut grijă să ia o maşină şi să coboare undeva, nu chiar la Grădina Icoanei. Zice că a venit pe jos, nu i-a dat prin minte să ia o maşină. Eu îl ironizez: „Ce prunc nevinovat!” Şi toată discuţia noastră, toată schimbarea care s-a produs! Suntem două monade, nici un curent nu trece între noi, nici o deschidere. Ferecaţi. Universuri paralele. Între noi, spaţiul îngheţat al verii toride. Mă despart de el şi mi-e greaţă şi jale.

Marcus povesteşte: „când au văzut lucrătorii din fabrica lui prima franzelă, au luat-o în braţe, au sărutat-o şi au plâns”.

La toate brutăriile sunt cozi pentru pâinea albă. În *Timpul* stă scris, într-un articolaş: „Oameni care niciodată n-au mâncat pâine albă, acum nu mai vor să ştie de neagră. Cred ei că guvernul a dat liberă pâinea albă pentru toţi nesătuii? Trebuie să se reglementeze regimul pâinii, până când va reveni fiecare la pâinea lui”.

S-a reglementat: de la 5 ½ dimineaţa la 10 ½ se dă numai pâine neagră… Mai târziu, pentru cei care ies din casă spre prânz, se dă şi albă. Câteva zile, nu s-a vorbit decât despre pâine. Vedeai oameni ducând triumfători pâinea albă, ca pe un trofeu, cu braţul ridicat – jimbla pentru care stătuseră la coadă ore întregi.

9 august ’43

Pe Sfinţii Apostoli, vis-à-vis de strada Emigrantului, într-o casă renovată de curând, au fost instalaţi, la parter, prizonieri americani. S-au pus gratii la ferestre. Oameni din cartier s-au adunat în faţa geamurilor. Unul, Marcovici, care ştia englezeşte, a stat de vorbă cu ei. Cereau ţigări. A doua zi au fost puse obloane cu lacăte.

Richi, duminică, în faza lui „antiorientală”. Visează Occidentul. Solemn-glumeţ, ne anunţă că are o rugăminte la noi.

— Lasă revista, Sorine. Auzi că Richi vrea solemn să ne roage ceva.

Richi spune, cu zâmbet subţire:

— După război, să mă trimiteţi cu forţa în străinătate. Chiar dacă eu n-am să vreau, cine ştie din ce motiv. Trebuie să plec.

Sorin, serios:

— Şi vrei să pleci pentru totdeauna? Să ne laşi?

Eu, mai puţin serioasă:

— O să avem o droaie de copii. Vara o să plecăm cu ei în voiaj, în Germania, şi Richi o să ne aştepte nerăbdător pe peronul gării din Berlin.

Sorin, tot serios lui Richi?

— În ce limbă ai să-ţi tipăreşti cărţile?

— Franţuzeşte şi nemţeşte. Ştiu cum trebuie scris pentru franţuji şi cum pentru nemţi. În România o să trimit ediţiile de popularizare.

(*1977* – momentul când transcriu însemnările de faţă. Imediat după 23 august 1944, Richi a devenit unul din cei mai activi promotori ai revoluţiei culturale de la noi. De-abia în deceniul şase a făcut primele călătorii în străinătate, ca delegat oficial.)

— Dacă mi se întâmplă ceva, în timpul bombardamentelor, să ştiţi că *Etica* poate fi publicată aşa cum e, în întregime. Restul va fi publicat ca fragmente din *Dialectică şi realitate*.

— Mie, dacă mi se întâmplă ceva, îmi tipăriţi romanul *Viii şi morţii*, aşa cum se află şi spuneţi că versiunea ameliorată, ştiţi voi care, aia „americană”, numai acţiune, numai epică nervoasă, fără analize obositoare, a rămas îngropată, dispărută sub dărâmături.

Richi:

— Vrei să tragi chiulul istoriei.

Sorin:

— Lasă, că scrie ea şi varianta „americană”.

Richi despre Silvian::

— A avut veleităţi în filozofie, care acum au rămas simple pretenţii. S-a orientalizat: prietenii facile, vizite, cinematografe. Nu e capabil de eforturi maxime. Ca eseist, cred că o să facă lucruri bune şi o să fie folositor, aici, în România. Nu are cap filozofic. Se leagă de un amănunt şi pisează, pisează. De ce scriu despre *gestaltism* şi nu despre *behaviorism*? Pentru că de asta avem nevoie acum, şi nu de *behaviorism*! Dacă aş fi scris despre *behaviorism*, m-ar fi întrebat de ce nu scriu despre *gestaltism*. El nu face legătura între parte şi întregul filozofiei. E un psiholog pozitivist şi se ţine morţiş de asta. Mă irită la el diferenţa între ce vroia să facă şi ce face.

— Dacă eşti uman şi îi eşti amic, de ce ne-o spui nouă şi nu lui? Te ocupi de atâţia oameni mai puţin valoroşi decât Silvian…

— Da, dar pe care-i mai poţi forma.. Nu-ţi dai seama? El e un om format. Pe el nu-l poţi apuca de inimă şi scutura. Cu toată dorinţa mea de a zgâlţâi oamenii, sunt destul de lucid ca să-mi dau seama cât poţi cere fiecăruia.

12 august 1943

Ieri seară, Maurer şi Peter, la noi. Maurer îmi pare din ce în ce mai rece, mai reţinut. Are un fel calm, lent, parcă voit astfel, de a reacţiona.Toţi militanţii au ceva din asta. Din pricină că trebuie să fie circumspecţi, prevăzători, să-şi măsoare vorbele. Îi spun că am ceva de discutat cu el. Tace. Expresia îi rămâne neschimbată. Faţa masivă, ochii de culoare deschisă au ceva de idol oriental, de piatră şi sticlă. Tac şi eu.

— Ei, ziceai că vrei să-mi spui ceva.

O clipă, am fost mai tare. L-am silit să vorbească. Între patru ochi, îi spun de Zaharia, de faptul că am luat de câteva ori bani de la el. Nu ştiu dacă am făcut bine. Are nume prost în Mişcare. Au fost diferende cu el. Acum mi-a declarat că, deocamdată, n-are bani. Dar dacă va avea, pot să mai iau? N-a venit la întâlniri pe care le fixasem cu el. M-a lăsat să-l aştept, fără să-mi dea nici un semn. Mai simplu ar fi fost să vină şi să-mi spună că n-are bani. Dar, uneori, nimic nu e mai greu decât să faci lucrurile simple, nu-i aşa?

Gest cu mâna, din partea lui Maurer, că e de acord, adică nici vorbă că am dreptate; e greu de făcut lucrurile simple. Apoi tace. Sunt descumpănită.

— N-ai nimic să-mi spui?

— Nu.

— Am făcut o greşeală povestindu-ţi?

— Ce fel de greşeală? Politică?

— Da. Politică.

— Da. Ai comis o greşeală politică.

Şi tace. Mai mult nu pot scoate de la el. Nici o dezlegare. Nici dacă să-l mai pun la contribuţie pe Zaharia, nici dacă să-l evit.

S-a terminat aparteul. Suntem iar în patru. Sorin vorbeşte despre zvonurile insistente care circulă în legătură cu intrarea japonezilor în Vladivostok.

Peter.:

— Este absurd.

Sorin:

— Ar fi o mare victorie diplomatică şi militară a lui Hitler.

Maurer:

— Nu i-ar folosi la nimic.
Sorin:
— Ar amâna sfârşitul.
— Nici măcar atât. Ruşii s-ar grăbi şi mai mult să termine în Europa.
Lui Peter îi râde tot chipul lung, asimetric. Nu e suprarealist, cum spunea Silvian. E un El Greco, trecut prin cubism. Discordante, toate faţetele chipului se recompun în marele lui extaz politic:
— Printre nemţi circulă zvonuri mesianice. Că cinci mii de avioane japoneze ar aştepta pe coasta Olandei, să li se dea semnalul de atac.
Râde în hohote, fericit:
— Una şi mai bună. Cică germanii au cerut românilor să le predea lor prizonierii americani. „Vă dăm tot ce vreţi, li s-a răspuns, vă dăm grânele noastre, petrolul nostru, fetele noastre, numai prizonierii americani nu vi-i dăm...”

Ruşii sunt la 65 km de Briansk, la 15 de Harkov.
Se spune că nemţii pregătesc un nou tanc „de iarnă”. Dar că tancul rusesc, T 34, are un blindaj extraordinar de puternic, al cărui secret germanii nu l-au putut descoperi.

În *Berliner Börsen-Zeitung* apar reportaje, reproduse de gazetele româneşti, despre aspectul Hamburgului în urma ultimelor bombardamente. Cartiere întregi dărâmate, blocate. Bombe cu explozie întârziată pun în pericol viaţa locuitorilor. Redactorul-şef al unui mare cotidian doarme pe o saltea de paie, într-o colibă improvizată. În tipografie şi în redacţie, au căzut bombe în plin. Totuşi, gazeta apare „aproape la orele obişnuite”. Organizare germană!
Churchill şi Roosevelt se întâlnesc în Quebec.

Am fost convocată la tanti Lucica la o şedinţă a doamnelor din Eforia şcoalei „Cultura”. Doamna Swefelberg, sufletul mişcării filantropice, la vreo 45 de ani, micuţă, ştearsă, cu un uşor, plăcut accent moldovenească, spune:
— Nenorocirea asta a noastră a avut şi un efect bun, de ordin moral asupra copiilor. Să-i vedeţi cum trag cărucioarele cu pachete pentru deportaţi. Un băieţaş care fusese lăsat deoparte a protestat cu indignare: „Dar ce? Eu nu sunt căluţ?” (Râsete) Da, da, copiii noştri nu mai sunt atât de egoişti ca înainte. Există o râvnă, o emulaţie între ei.
Cucoana are ceva naiv, idealist şi didactic. E cea mai acceptabilă dintre ele. Poate nu e chiar atât de naivă? A avut şi o săgeată de maliţie:
— Merge greu cu convocările. Doamna Izvoranu, ştiţi, soţia unuia

dintre cei trei fraţi, mari bogătaşi, o văd zilele trecute şi-mi spune: „Mă întrebai de ce sunt obosită, de ce nu pot veni la şedinţe? Păi, tu aveai o servitoare şi erai totdeauna obosită. Eu am trei, în casă, pe care trebuie să le „menajez".

Nora, moşiereasă distinsă, scăpătată, din nordul Moldovei, păr argintiu bandă neagră de catifea în jurul gâtului înalt şi ofilit, se scuză şi ea, în cuvinte perlate, cu o dicţie impecabilă, moldavă, că nu poate lua parte la acţiunea de strângere a efectelor, din pricina unui frate bolnav pe care trebuie să-l îngrijească singură, din lipsă de personal. Şedinţa nu dă rezultate prea strălucite. Tanti Lucica se uită timid, neliniştit, da la o cucoană la alta. Merge greu cu prozelitismul filantropic.

Am citit *Punct-Contrapunct* de Huxley. Roman cu intelectuali, despre problemele lor de viaţă şi cele spirituale. Unii foarte sofisticaţi: Philip Quarles, Walter Bidlake, Elionor Quarles, Molly d'Exergilood, Burlap, Mark Rampin etc. etc. Interferenţa multor inteligenţe. Ar trebui să spun destine, dar ar fi prea mult şi ar fi altceva decât poate da Huxley. Traducerea franceză e prefaţată de André Maurois. „Son talent, de livre en livre, suit une marché ascendente, de l'intelligence pure vers l'humanité vraie, laquelle n'exclut pas l'intelligence mais ne saurait être satisfaite par l'intelligence seule."

Sondajele lui Huxley nu sunt prea adânci. În schimb, există mult *aer* în această carte. N-aş putea spune acelaşi lucru despre *Huliganii* lui Mircea Eliade. Am căutat cartea prin anticariate, până ce am găsit-o. Eram foarte curioasă s-o citesc. Îmi vorbise Silvian despre ea, ca despre un roman în care „cealaltă tabără" e destul de bine prinsă. Problemele generaţiei tinere de intelectuali disperaţi, curajoşi, cinici, sinceri faţă de sine până la autoflagelare, sunt puse clar în evidenţă de Eliade. Dar singurul personaj care trăieşte cu adevărat îmi pare a fi David Dragu (poate Emil Cioran?). Ceilalţi eroi îmi apar ca reprezentanţi ai unor categorii sociale, ai unor idei, fabricaţi cu iscusinţă, dar neviabili. Petru Anicet şi Alexandru Pleşa sunt descendenţi ai „neamului" Aniceţilor şi Pleşenilor. Autorul insistă cu voluptate, stăruie asupra „neamurilor". Simpatiile lui adânci se reflectă clar în plăcerea cu care manipulează aceste categorii sociale şi, mai mult decât sociale, spirituale, încărcate de un destin providenţial. Deşi cartea mi se pare, în bună parte, artificioasă, iar spiritul în care e scrisă mi-e, funciarmente, străin, trebuie să recunosc că ridică probleme ce n-ar fi fost puse în literatura română dacă Mircea Eliade n-ar fi existat: imoralismul, eroismul, exasperarea unei părţi importante din tânăra generaţie a anilor '30-'40. Cartea a apărut în 1935. Aşadar, înaintea tragicelor evenimente care au urmat. Pe alocuri, prevesteşte furtuna. Un pasaj semnificativ pentru viziunea

socială a „speranţei”: Alexandru Pleşa vrea să întemeieze un partid politic, „Acţiunea”. Balaban aduce obiecţii:

„– Nu e nimic interesant în sărăcie, vorbi Balaban, sec. Nu există psihologie în sărăcie. Există o stare larvară. Şi nici măcar entomologia nu studiază larvele: studiază adulţii...”

Sfârşitul romanului. Petru Anicet, băiatul tuturor făgăduielilor creatoare, spune, lângă mormântul proaspăt al mamei sale, prietenului Alexandru:

„– I-am făgăduit să-i aduc pe toţi la Arvineşti. O să am de furcă. În câţi ani crezi tu că se poate răscumpăra o moşie ca a noastră?...”

Simt nevoia (poate şi în urma lecturii *Huliganilor*) să-mi înmulţesc „bobocii”. Aşa le spun personajelor mele, în glumă, până voi găsi un titlu mai bun decât *Vii şi morţii*. Licu Zotta, îl văd foarte bine, cu trăsăturile fizice şi spirituale ale lui Matei Socor, deşi Licu e legionar, iar M.S. e din tabăra noastră. Găsesc suficiente trăsături de fanatism, duritate şi „scopul scuză mijloacele” la Scor, ca să-mi alimenteze figura eroului fictiv. Nostim e că şi portretul fizic îi vine ca o mănuşă: un demiurg balcanic i-a săpat un chip de piatră, scoasă din Munţii Pindului, i l-a dăltuit cu furie şi i-a strâmbat nasul, i-a îngroşat peste măsură buzele, i-a dat un aer feroce şi pitoresc de başbuzuc.

Vizita unui tip de la Centrală să ia informaţii cu privire la starea noastră materială. În legătură cu carnetul de muncă al lui Sorin. Brunet, curăţel, cu ochelari. Pune întrebări. Ascultă cu mefienţă răspunsurile şi mă sâcâie cu îndoielile lui. Sunt din ce în ce mai nervoasă.

— Ce salariu are?

— 22.000

— Şi afară de asta?

— Nimic!

(Zâmbeşte ironic) Cum? Nimic? Din atâta se poate trăi?

— Prost, bine, se trăieşte.

— Chiria?

— 130.000

— Un apartament ca ăsta? De când locuiţi? De mult?

— De anul trecut. Proprietarul ne-a făcut o reducere pentru că era îndatorat firmei unde lucrează soţul meu. Locuim cu părinţii. Ei au o cameră, noi una.

El scrie, scrie. Mă uit peste umărul lui. Văd că notează: „ocupă un mic apartament foarte bine mobilat”.

— Unde vezi dumneata mobila aia foarte bună? Astea două fotolii jegoase, vechi, ale mamei şi rafturile de brad băiţuit în care îmi ţin cărţile?

— Dar ce, cărţile din bibliotecă nu valorează?

— Sunt cărţi pe care le strâng de când eram copil.

— *Mayers Lexicon*-ul ăsta face o mulţime de parale.

— Nu-i al meu. E al tatălui meu vitreg, Jac I.

Mama care a tras cu urechea, vine, montată, roşie-vineţie, de la ea din odaie.

— Cum vă numiţi?

— Abramovici.

— Vino, te rog, domnule Abramovici, la mine în cameră, să vezi *mobila elegantă* pe care am putut-o salva dintr-un *bloc cu trei etaje*.

Nu mi-e a râde, totuşi blocul cu trei etaje în care s-a transformat vilişoara de un etaj şi jumătate de pe Splai – hiperbolă născută din furie şi din tendinţa mamei spre exagerări – mă amuză copios. Mama apucă pe micul Abramovici de cot şi vrea să-l împingă spre camera ei. Tipul se codeşte, rezistă.

— Intră, te rog, intră să vezi cum arată. Dumneata ştii desigur, cum arată o casă elegant mobilată.

— Doamnă, vă fac un deserviciu dacă scriu *prost* sau *modest* mobilată.

— De ce?

— Pentru că pe strada dumneavoastră, în blocul dumneavoastră, nu se poate sta prost mobilat.

— Undeva trebuia să ne mutăm, dacă am fost daţi afară din casă, zice mama.

Şi eu:

— Dacă am avut ocazia să putem sta ieftin în centru, să fi refuzat?

— Nu sunteţi dumneavoastră Maria Banuş?

— Da.

— O să citiţi în curând nişte poezii…

— Da. La o şezătoare.

— Cine a fost să vă invite? L.

De la interogatoriul economic, tipul a trecut brusc la o manieră deferent familiară, care mi-e la fel de odioasă. Mă stăpânesc.

— Da, L.

— Nu aveţi vreo carte de-a dumneavostră, pentru mine?

— Nu ştiu. Să mă caut în bibliotecă. Mai aveam câteva volume.

Mama, şi-a pus pălăria, şi-a luat umbreluţa de soare, se pregăteşte de plecare. A observat că am trecut într-un registru mai intim, mai artistic, şi mă lasă singură cu revizorul înmuiat. Ea însăşi a trecut în registrul sentimental. Spune, cu lacrimi în ochi:

— Scuză-ne, domnule Abramovici. Suntem aşa de nervoase pentru că am avut multe necazuri. Soţului meu a trebuit să i se scoată un ochi.

— Înţeleg, doamnă. Toţi avem necazuri.

Mi-ar fi plăcut să-i răspundă: la toţi ni se scoate câte un ochi. Dar n-a răspuns aşa. Suntem bine educaţi şi spunem cuvenitele banalităţi de rigoare.

Eu, după plecarea mamei:

— Bătrânica suportă foarte greu loviturile pe care le-a primit în ultima vreme.

— Şi maică-mea, ar mai fi trăit, dacă n-ar fi fost atât de sensibilă… Tata a rămas singur, singur. La Bucureşti, e altceva. Mai ieşi pe stradă pentru un ceas, două, mai priveşti împrejur… Uiţi de ale tale, dar în provincie…

— Unde?

— La Buzău.

— Cu ce se ocupă acolo evreii? Sunt negustori? Meşteşugari?

— Erau. Ştiţi cum e în provincie. Toţi te cunosc. Nu poţi face un pas fără să se comenteze.

În timp ce vorbeşte, caut în bibliotecă un volum din *Ţara fetelor* pentru el. A fost, totuşi, cumsecade. A schimbat „foarte bine mobilat” în „modest mobilat”. Scot cartea din bibliotecă. A devenit timid.

— Poate aveţi nevoie de ea.

— Mai am vreo trei exemplare. Dar nu-i nimic. După război, scot a doua ediţie, îi spun, râzând.

— Să dea Dumnezeu. Dar vă rog, dacă-mi scrieţi ceva pe carte, să

ştiţi că numele meu nu e Abramovici. Atribuţiunile astea atât de penibile, la Centrală, mă silesc să-mi dau alt nume. Mi-l spune pe cel autentic.

— Mi-e cunoscut numele. Scriaţi undeva, înainte?

— Da.

Îmi spune la ce reviste a colaborat. Apoi:

— Din biblioteca dumneavoastră se degajă pregnant cărţile româneşti.

— E firesc. Nu?

— Nu v-au preocupat niciodată problemele iudaice?

— Nu. Nu m-au preocupat. Dumneata ce eşti? Idişist? Ebraist?

— Nu.

— Sionist?

— Da.

— Şi cum se face că eşti aici?

— Se face. Aşa. A fost la mijloc o căsătorie. Şi părinţii cu: „Mai stai… Alţii, care n-au avut nici în clin, nici în mânecă cu sionismul, capătă certificate, şi pe tine, care eşti sionist vechi, te lasă la urmă…”. În definitiv, mai bine că s-a întâmplat aşa. În trei luni, poate că n-o să mai fie nevoie să plecăm. Dacă o să fie în România aşa cum vrem noi. Nu sunteţi de aceeaşi părere?

Devin circumspectă. S-ar putea să fie, totuşi, un agent provocator.

— Eu nu vreau decât să fie bine. Sunt prea legată de ţară, iubesc prea mult România, ca să mă pot despărţi de pământul ei, de oamenii ei, de limba română. Doresc celor din Palestina să le fie bine, dar eu n-am ce căuta acolo.

— Să fie bine în toate părţile, asta dorim cu toţii. Mersi pentru volum.

Vetuţa fură. A observat mama că lipseşte o sticlă de untdelemn. Am remarcat şi eu că dispar diverse mici obiecte din dulap. Continui s-o învăţ carte, dar fără tragere de inimă.

Refac în minte filmul de scurt metraj al vizitei-inspecţie, făcută de aşa-zisul Abramovici. Mi-e ruşine de suspiciunile mele. Probabil că e un biet om, nevoit să facă această treabă ingrată, pentru un carnet de muncă, nu un agent provocator, cum l-am bănuit eu. Suspiciunea nu-l murdăreşte pe el. Pe mine.

Sorin: „Îmi pare rău că dau aşa cu barda, dar dacă n-aş reacţiona câteodată cu violenţă, am impresia că m-aş ramoli şi eu în atmosfera asta de bătrâneţe, de moleşeală.”

Jac repetă, ca un papagal, tot ce s-a discutat cu câteva clipe mai înainte, în faţa lui. La masă, mama spune: „Să mai mâncăm şi fără carne. Ce tot carne, carne…”. Jac: „Să mai mâncăm şi fără carne”. Eu:

„Chiar despre asta s-a vorbit mai înainte”. Jac: „De unde să ştiu eu? Credeam că Annie spune aşa, în general, că nu vrea să mai gătească…” Mama: „Mai vrei friptură, Jac?”. Tace. Se vorbeşte despre altceva. „Parcă ziceai ceva despre friptură. Dacă mai ai o bucăţică…” Nu-şi termină fraza. „Mai dă-mi”, ar fi o expresie prea tare, pentru el.

Ieri dimineaţă am căutat, împreună cu Jac, localitatea Kirov, pe harta cea mare, economică, a Rusiei. Nu o găsim. Sunt trecute numai localităţile de primă importanţă din punct de vedere economic.

— Degeaba, zic, n-are rost să mai căutăm.

Îi spun de ce şi e de acord cu mine. Seara, îl găsesc cu aceeaşi hartă întinsă pe masă. E nervos, supărat.

— Ai dracului, să fie. Nu găsesc nici Kirov, nici Jarzeva.

— Păi n-am stabilit împreună, de dimineaţă, că nu se poate găsi?…

Papa, tatăl lui Sorin, scund, bine legat, păr alb, des. Stă picior peste picior şi zice plin de satisfacţie:

— Ce face Jac? Se ramoleşte pe zi ce trece…

Râde hidos. I se mişcă dantura în gură.

Sorin:

— Nu e nici mai ramolit, nici mai puţin ramolit ca dumneata.

— Ce-i?

Îşi duce mâna pâlnie la ureche.

Sorin repetă ce-a spus înainte. Bătrânul râde cu poftă.

— Ehehehe! Eu nu sunt bătrân, nici ramolit. Eu sunt mai *aşa*! şi îşi umflă pieptul care, oricum, e bombat.

— Dar în fiecare zi eşti mai bătrân decât ai fost ieri. Şi Jac tot aşa. Şi noi toţi.

Reflecţia asta melancolică nu izbuteşte să-l indispună pe papa. Râde, la fel de bine dispus, în timp ce dantura îi clănţăne în gură.

Dimineaţa, în odaia de baie. Sorin se bărbiereşte. Eu citesc gazeta.

Sorin:

— Harkovul nu e înconjurat de tot. Dacă ar fi aşa, s-ar şti. Mai au pe unde scăpa.

Apoi îmi dă explicaţii tehnico-militare, manevrând aparatul de ras şi periuţa de dinţi:

— Întâi merg tancurile şi deschid drum. Apoi se opresc, aici (la periuţa de dinţi de pe etajeră). Artileria începe să tragă. Dacă tancurile nu s-ar opri, ar trage în propria lor armată. După asta tancurile iar înaintează o bucată… (sunt la sticluţa de colonie).

15 august 1943

Jac vine mereu acasă cu bancuri optimiste. Îi străluceşte ochiul cu

care vede. Nu aşa de tare ca cel de sticlă. Dar cel care vede străluceşte de speranţă.

— Ştii cum se vorbeşte prin oraş? „Pleacă neamţu' cu cartela / Vin englezii cu franzela"… Hi, hi, hi! La Berlin se spune: „Führer-ul gândeşte pentru noi, Goering mănâncă pentru noi şi noi murim pentru noi".

— Tragic banc.

— Au vrut-o. Cu mâna lor şi-au făcut-o.

Vine şi Sorin cu bancuri de la biroul Nicolau:

— Ştiţi unde e Mussolini?

— Nu. Unde e?

— La Viena. E bolnav. I se face o operaţie.

— Dar ce are?

— I se scoate *axa* din spate.

— Italienii râd de nu mai pot.

— De ce?

— Îi gâdilă englezii la *talpă.*

Aseară, cu Richi şi Sorin la un grătar, în cartierul lui Richi, pe strada Cocorăscu. Madam Ionescu ne dă de acasă desertul: nişte gogoşi şi colivă căpătată de la o vecină. Îi dă lui Richi instrucţiuni:

— Vedeţi să nu mâncaţi din colivă în văzul lumii, că la ei e ceva sfânt.

— Lasă, n-ai grijă, că mă închin înainte de a mânca.

— (Agitată, nervoasă) Nu, nu, dacă faci aşa e mai rău.

— Nu pricepi de glumă. (Nouă) Haidem. Mama, dacă începe cu instrucţiunile, nu mai termină până dimineaţa.

La birt, expuse vitrină: muşchi (120 lei), creier (400 lei) şi ceva palid cu aspect lipicios. Patronul îmi explică: se numeşte *rotogol* şi e de la intestine.

— E foarte bun, zice puştiul de vreo 14 ani, care ne serveşte.

— Măi, tu eşti şmecher.

— Nu ştiu ce-i asta şmecher.

— Dar 'oţ, ştii ce e?

— Eu sunt băiat cinstit. Cu toată lumea mă am bine.Vreţi un carcalete?

— Cum e carcaletele ăsta?

— Sirop cu vin şi sifon!

— Adu şi-un carcalete, de probă.

Richi ne dă ştiri auzite la radio. Englezii au ocupat Randozzo în Sicilia. În Rusia sunt evenimente importante. A treia mare ofensivă de vară, la Smolensk.

— De ce a treia? Nu e un front continuu?

— Nu. Ofensiva de la Orel e prima, a doua la Harkov, a treia la Smolensk.

Milano şi Torino au fost rău bombardate. Circulaţia între cele două oraşe e întreruptă. De asemeni, între Italia şi Elveţia. Roma a fost declarat oraş deschis. Periferia Vienei a fost bombardată. Uzinele „Messerschmidt” din Wiener Neustadt… 500 de avioane, gata construite, au fost distruse la sol.

Mergem prin aleile liniştite, cu căsuţe, cu vilişoare tip „locuinţe ieftine” de impiegaţi şi pensionari. Pe Cornea, regina-nopţii miroase ameţitor de dulce. Pe Cornea, mergeam spre Zaharia, când aveam 18 ani. Înainte de masă m-a durut ficatul. Acum, cu tot carcaletele, am o stare de levitaţie, de bună dispoziţie aeriană. Plutesc deasupra reginei-nopţii, deasupra războiului, deasupra mea. Sunt şi nu sunt cu ei, deşi vorbim de una, de alta. Richi e vesel, cum nu l-am văzut de mult

În Parcul „Regina Maria”, un luminiş rotund, noptatic. Un cadru dantelat de frunze, între care se prefiră luna, liniştit. Liber cerul şi delimitat de cercul copacilor. Stele palide, departe, nu pentru noi, în nemăsura lor. Foşnet intim al frunzişului de salcâm, aproape, în graiul nostru. Nemăsură şi măsură, într-un tot, balansat uşor de vântul nopţii, de-abia simţit în foşnetul scăzut, întocmai ce trebuie sufletului meu ca să se despovăreze, să se trezească, să ameţească, în echilibru pe muchea îngustă dintre contingenţe şi absolut. E o singură bancă. Un soldat tânăr, neamţ, ţine, după umeri, o nemţoicuţă. Ne-am făcut şi noi loc, lângă ei. Mai încolo, întunecată sub camuflaj, alburie în lumina lunii, se întrezăreşte o stradă, cu case fantomatice. În mijlocul rondului nostru, silueta, de-abia schiţată, a unui copăcel plantat de curând. Arată, în toate direcţiile, cu câteva crengi lungi şi subţiri, ca nişte degete de pianist. Încă n-are creştet, n-are coroană. E promisiunea graţioasă de a fi copac. E implantat în absolut, în ideea de pădure, de-abia începe să prindă trup. E singur în univers şi una cu el, ca un copil. La cumpăna dintre efemer şi veşnic.

E atât de frumoasă şi de ireală noaptea asta… spun eu.

— Ce e ireal? întreabă Richi. Ce vezi tu ireal?

— Totul. Nu simţi? A dispărut locul precis, concret. Suntem într-un spaţiu lunar. Parcul „Regina Maria”. A dispărut. Uitaţi-vă la copăcelul ăsta. E real?

Zâmbesc. Îl întreb pe Richi:

— Oare e voie să-mi placă atât de tare, de ascuţit irealitatea?

E linişte. Se aude, de departe, un şuierat nostalgic.

Sorin:

— Auzi trenul?

Eu:

— Da.

Richi:

— Lacomă ce eşti. Vrei şi absolutul, şi istoria. Probabil ai poftă şi de călătorii.

Sorin:

— O să facem excursii.

Eu:

— Să vezi ce necazuri o să avem cu Richi. Sigur că el n-o să vrea să se mişte din Bucureşti.

N-o să am timp. O să fiu prea ocupat. Trebuie să reformez şcoala. Voi o să faceţi excursii şi eu o să reformez sistemul pedagogic. Or să fie atâtea de făcut! Vorbeam şi cu Rita. Există mii de probleme de amănunt. Nu numai din punct de vedere educativ. Fiecare specialitate, fiecare disciplină va avea grele probleme de rezolvat. Totul trebuie pus pe alte baze. Şi nu prea o să ai cu cine lucra. Ştiţi, eu vreau să fac şi asta. Să organizez. Să merg în provincie. Să văd, în departamentul cutare, cum se lucrează, ce se face. O să fie un timp de mari încercări. Or să se facă multe greşeli.

— Richi câte ore o să trebuiască să antişambrez la tine până o să mă primeşti în audienţă?

— Mult, foarte mult. Nu scapi de asta decât dacă ai să fii şeful meu de cabinet.

— Bine. Dar numai patru ore pe zi. Dimineaţa. Ca să mai pot şi scrie.

— Să vedem. Poate de la 6 la 10 dimineaţa. După 10, o să am treabă la Universitate.

— La prânz, luăm masa la „Continental”.

— Nu. Ni se aduc două sandviciuri. Le mâncăm pe birou şi lucrăm mai departe.

— Dar eu, după 10, sunt liberă…

— Hm, hm, o să vedem.

Sorin:

— Mergeam ieri în tramvai. A durat mult. Distanţă mare, până în Colentina. Alături de mine, pe platforma din faţă, vatmanul cu alt vatman vorbeau între ei. Oameni nevoiaşi. Întâi au vorbit despre ce au semănat. „Am pus porumb. Mai bine puneam floarea soarelui”. Apoi numai despre porc. Cum i-a făcut un fel de coteţ, ca să nu intre în grădiniţa de zarzavat. Şi ce deştept e. Cum îl strigă să vină la masă cu ei, în bucătărie. Nu grohăie. Aşteaptă liniştit, mai cuminte decât un câine, să-i arunce de mâncare, de la masa lor.

— De ce ne povesteşti? Vrei să-mi dai mie material documentar? Pe Richi nu-l interesează.

— Voiam să relev ce lucruri mărunte pot umple viaţa unui om. Din centru până-n Colentina, n-au vorbit decât despre porc. Nimic altceva.

Richi:

— Misiunea noastră o să fie să-i trecem de la porcul individual la porcul colectiv.

16 august 1943

Ieri, duminică, eram în aşteptarea lui Richi şi a Ritei, când a sosit Silvian. Dacă nu mă deranjează? Sau puţin tot mă deranjează? Deloc? E foarte agitat. A venit duminică, pentru că de aici înainte o să fie foarte ocupat. O idee confuză şi năstruşnică a domnului Sabin Mănuilă, pe care Marele Nebun şi-a însuşit-o şi la realizarea căreia vor trebui să lucreze. A fost un succes că el, Silvian, a obţinut să fie numit într-o comisie de jurisconsulţi, deşi n-a făcut niciodată parte din barou. Statistica aplicării legilor în România, sau aşa ceva, cu totul abracadabrant. Silvian şi alţi câţiva sunt invidiaţi de cei care, deşi au făcut parte din barou, au fost respinşi. Avocaţii vor merge la lucru, în provincie sau la primărie, sub comanda generalului X…, care e un apucat, îi ameninţă cu bătaia şi alte plăceri dintr-astea.

Îl previn că va veni Rita, pe care n-o poate suferi. Am vrut să-l cruţ, nu i-am spus de cum a sosit, dar vreau să-i evit un şoc.

— Sper că Richi nu se va supăra dacă eu o să mă topesc când va apărea „tânăra copilă”…

A rămas totuşi.

Sorin vorbeşte, de pe o terasă pe cealaltă, cu vecina, actriţa Marieta Deculescu. Ea a fost cu maşina, împreună cu secretarul general al spitalelor. I-a văzut pe ofiţerii americani, care au nişte arsuri înfiorătoare. Arată ca nişte fripturi legate cu sfoară, pe care le bagi în cuptor. Nu erau bandajaţi. Se vede carnea vie.

— Am auzit că arsurile se tratează acum cu tanin.

— Cu parafină, parcă…

Richi ne informează că s-a luat Karacevul. Facem puţină strategie. Mâncăm struguri. Le arăt *Cântice ţigăneşti*, care-mi plac la nebunie. Îl întreb pe Silvian – el cunoaşte tot Bucureştiul – cum e Miron Radu Paraschivescu.

— Nu-l cunoşti? se miră. E foarte deştept, dar veninos. Greu de suportat *à la longue*. E şi foarte bolnav, asta explică multe.

— Ce are?

— O boală… Zice că are o piesă revoluţionară admisă la Teatrul Naţional.

Richi:

— Îmi închipui ce revoluţionară e dacă a fost admisă.

Silvian:

— Ăia sunt atât de idioţi, că puteau să nu observe.

— Asta observă ei.

— M.R.P. scrie acum la mai multe reviste. Scoate câteva zeci de mii

pe lună. Înainte făcea rău foamea. Deşi e băiat de oameni bogaţi. Ta-su e moşier pe undeva, pe la Vălenii-de-Munte. S-a rupt de familie, s-a certat cu ta-su. Nu există revistă unde Miron să lucreze şi să nu se certe.

— Da. Mi-aduc aminte. Am lucrat şi eu într-o vreme…

Propun să le citesc din *Cântice ţigăneşti*. Se pretează la lectură. Sunt inspirate din Federico García Lorca, poet revoluţionar spaniol, mort în războiul civil. Un amestec savuros de rafinament, trivialitate naivă, totul îmbibat de lirism. Un simţ extraordinar al limbii, al forţei poetice pe care o degajă argoul de mahala. Tablourile sunt trasate cu mână de maestru, în culori puternice, tranşante, „ţigăneşti". Le citesc *Nevasta mincinoasă, Rică, Fata neagră*. Le place şi sunt fericită.

Richi:

— Dialogul din *Fata neagră* mi se pare fals, artificial.

Eu:

— Nu există nimic fals, dacă devine poezie. Şi aici totul devine.

Silvian:

— Sunt perfect de aceeaşi părere.

Ne propunem să ascultăm muzică. Silvian se uită la lista plăcilor. Multe sunt împrumutate de la Richi. Silvian îi spune:

— Nu vreau să-ţi jignesc orgoliul de proprietar, dar ştii, Kempf, în *Appassionata*, e mult mai puţin bine decât alţii. L-ai auzit pe Fischer sau pe Gieseking?

— Nu i-am auzit. Şi care e criteriul după care se poate judeca dacă un interpret e mai mare ca altul?

— Ah, tendinţa asta spre abstractizare!… Nu discutăm generalităţi. Acum vorbim despre Kempf. Are nişte *staccato* (fredonează, imitând) care în Beethoven, ştii, nu prea merg. El e interpretul ideal al lui Mozart. Pentru *Apassionata* trebuie ceva plin…

— Eu am terminat de mult cu nuanţele astea mici, de interpretare. (Zâmbeşte ca să îndulcească brutalitatea spuselor ce vor urma). Discuţia asta e oţioasă.

— De ce-i oţioasă? Dacă tu nu i-ai auzit pe ceilalţi, şi el i-a auzit. Tu nu ai termen de comparaţie.

Silvian:

— Am cunoscut un tip care zicea că poate mult mai bine vorbi despre cărţi pe care nu le-a citit pentru că astfel nu poate fi influenţat.

— Ca butadă e bun. Dacă m-apuc să discut serios cu el.

Ne hotărâm să ascultăm *Geister Trio*. Richi face pe comperul vesel:

— De ce i-o fi spunând aşa? Nu ştiu. Dumneata ştii? Dumnezeu ştie. La început e o parte voioasă. Apoi devine lugubru, Să nu vă fie frică, doamnelor. Suntem noi aici, bărbaţii!

Mâncăm. Silvian ne recomandă un film italienesc, poliţist, care se dă la „Scala". Sorin merge să ia bilete. Richi se uită chiorâş, întreabă

cum e în sală, dacă nu e prea cald. El n-o să meargă. O să-şi vândă biletul.

— Ce-mi trebuie mie aşa ceva?

Ne amuzăm pe seama lui.

Filmul e prost… În sală tare cald. Sorin e furios pe Silvian, care ni l-a recomandat.

La mama-mare, cu Sorin. Îl trage de mână la ea, în odăiţa din fundul culoarului.

— De ce mă tragi aşa, mamă-mare?

— Să nu v-audă Antiţa că aţi venit. Vă ţine de vorbă şi vă spune vrute şi nevrute. Nu de bătrâneţe e ea aşa. Totdeauna a fost o zăpăcită, o zurlie.

Antiţa, sora mai mică a mamei-mari, rea de muscă în tinereţe, i-a scos mulţi peri albi. Târgul vuia. Cu greu a măritat-o. Zestre bună, sacrificii mari. S-a găsit un negustor oltean, din Craiova, care a luat-o şi nu i-a părut rău. Cine mai dansa ca ea? Cine mai cânta cântece olteneşti, de chef, ca ea? Cine mai ţinea la băutură, în rând cu bărbaţii, ca Antiţa? Ficatul lui n-a rezistat la o viaţă atât de veselă. A dat în dropică. Eram copil când am fost dusă la el, să-l văd pe patul morţii. Nu era în pat. Şedea căzut într-un fotoliu. Descărnat, numai mustaţa de el, enormă, pleoştită, pe chipul smochinit, şi burta plină de apă, ca un balon, sub pled.

Din pricina împrejurărilor, la Marcus, în casa urâtă, dar încăpătoare, e strâns tot clanul. Verişoarele se zgârie şi se stupesc între ele, pe ascuns, ca două pisici în călduri. Conflictele, surde, se petrec la etajul doi, în camerele mansardate, rezervate tinerei generaţii. Simpatiile mamei-mari merg către Nana, văduva celui ucis în timpul rebeliunii. O fi ea lejeră în moravuri, dar are inimă bună ca pâinea caldă, subliniază mama-mare de câte ori vorbeşte despre ea. Trupeşă, cu un chip mare, cu trăsături fin cizelate, cu relaţii în lumea cabinetelor ministeriale, a intervenit şi a salvat pe mulţi, ba de o plecare pe front, în Rusia, ba de o deportare. Că i-o fi picat şi ei ceva, din treaba asta, o fi. Cine poate să ştie? Că e cochetă: vulpi argintii, pantofi comandaţi la Nelu Mihăilescu. I-o fi rămas ceva şi de la Nică? O fi având bani puşi la bancă? Ce ne priveşte pe noi? E deşteaptă fata. Trebuie să se pună la adăpost. Multe confidenţe făcute mamei-mari au auzit pereţii odăiţei din fundul culoarului de la etajul unu. Lili, verişoara, e o pizmaşă, mâţă blândă-zgârie rău. Zâmbetele ei – otravă. O urmăreşte pe Nana, văduvioara veselă, prea se descurcă bine. Are şi Lili mişmaşurile ei: câte un amant galanton, din când în când, cu care îşi alungă plictisul unui mariaj anost. Dar e puţin, prea puţin.

Faţa mamei-mari străluceşte de bucurie. A rămas aşa de puţin din ea… Sentimentele şi-au pierdut suportul fizic. Plutesc în stare pură,

umplu chilioara… E fericită că suntem singuri, numai noi trei. Mai bine să nu ştie ei că suntem acolo, la ea. Toţi sunt geloşi că pe mine mă iubeşte cel mai tare. Sunt nepoata ei preferată. I-am adus o sticlă de colonie. Ne binecuvântează şi ne urează la mulţi ani cu sănătate.

— Şi ţie, mamă-mare, la fel!

— Nu, nu eu nu. Ăsta-i un blestem.

— De ce? E aşa de rău?

— Nu, zice ea. (Ca să nu ne necăjească, să nu ne amintim de crize, de chinurile ei.) Nu e aşa de rău. Dar să stai aşa tot timpul, să nu poţi să faci nimic…

Mă fac a nu vedea coşuleţul cu ghemurile de lână şi acele de tricotat şi ciorapul început care n-a mai înaintat de câteva săptămâni.

— Alte femei sunt cucoane toată viaţa, nu fac nimic şi sunt foarte mulţumite. Tu nici acum nu te dai bătută.

— Nu mai vreau aşa, nu mai vreau, zice, cu o forţă care mă sperie.

Nu ştiu de unde a mai putut scoate asemenea accente. Lui Sorin cu înverşunare:

— Tu nu înţelegi.

Brusc, faţa i se luminează într-un zâmbet viclean:

— Ba, înţelegi. Dar te faci că nu înţelegi.

Ieri seară şi noaptea m-am simţit rău. Nu ştiu ce am: ficatul, apendicele? Trebuie să merg la doctor. Mă plictiseşte grozav.

19 august 1943

N-am nimic serios. Am luat seara Cytobarium, 150 gr, un praf alb ca de cretă şi a doua zi mi-a făcut bătrânul doctor Grossman o radioscopie. E ceva funcţional. Mi-a dat nişte medicamente. O să treacă. Când mă aşază în faţa plăcii, mă ia uşor de umeri, mă întoarce. Mâna se rătăceşte pe sâni, ca o părere, discretă, imaterială, în senila libido.

— Ce se mai aude? mă întreabă. Nemţii sunt încă foarte puternici. Recolta asta bună a fost o catastrofă. Pare paradoxal, dar aşa e: o catastrofă. Dacă era Europa înfometată, se isprăvea mai repede cu nemţii… Nu te speria, acum o să te apăs cu *lingura* pe burtă, îmi spune, la radioscopie. (*Lingura* e un fel de pernă tare, cu mâner). Suge burta. Bine. Aşa. Doare? Nu? Foarte bine. Uite, vino aici, să-ţi vezi apendicele, ce lung şi frumos e.

Îl văd. Pentru ochiul meu profan, nedeprins, e un şoc. Organele, oferite vederii, au ceva lubric, străin. Cum pot face parte din fiinţa mea? O placă anatomică e altceva. E ceva abstract şi general. Dar ţesăturile alea moi, plutitoare, sunt eu. Mă gândesc la Hans Castorp, la radioscopiile lui, repetate, la arta lui Thomas Mann de a topi, retopi, transfigura biologicul în spiritual. Îmi propun să recitesc *Zauberberg*[6].

— Ei, insistă bătrânul medic, ce se mai aude nou?

— Pare-se că ieri, când a fost alarma aia scurtă, avioanele care au trecut pe aici au fost ruseşti şi că în loc să nimerească la Giurgiu, au ajuns la Rusciuk!

— Lasă ştirile astea. Ce ştii de pe front?

— Ceva nou? Nu ştiu.

— Să-ţi spun eu. A căzut Messina. Ăsta, care a plecat acum de la mine, e grec, Diamadopol, şi are radio. Chiar înainte de a veni la mine, a auzit.

23 august 1943

Richi soseşte pe la cinci fără un sfert, mai devreme decât ne înţelesesem. Îi deschid, somnoroasă.

— Am venit mai devreme, ca să vă dau eu vestea Sau ştiţi?

— Ce?

— Serios, nu ştiţi?

— Nu.

— A fost evacuat Harkovul. De obicei vin cu ştirile prea târziu.

Jac moţăie în fotoliu, cu ziarul pe genunchi.

— Domnu' Jac, domnu' Jac, îl strigă Richi, exuberant. Auziţi? A fost evacuat Harkovul.

Mă minunez de veselia directă, simplă, „normală" a lui Richi. Îmi explică: s-a odihnit, de asta e aşa. A fost în mijlocul naturii, pe malul lacului. Dimineaţa n-a fost la birou. A stat în natură, pe malul lacului. Nu mai e secat, ca atunci când am fost noi acolo. E frumos şi l-a inspirat, ca de obicei: „Aş vrea să fiu într-un hamac/ Şi să mă legene un drac/ De fată, tatara-tara...".

Săptămâna trecută, n-am lucrat nimic. Am întrerupt scrisul. „Bobocii" mei se odihnesc. Am cules variate impresii din două soiuri de activităţi: colectă pentru Transnistria şi şezătoarea de la Baraşeum. Peter, consultat, îmi permite să particip la colectă. Echipa noastră: eu, o cuconiţă tânără, bogată, Heda L. şi un băiat de vreo 15 ani, pentru căratul pachetelor. Spre surpriza mea, Rudi, băiatul, soseşte cu un paj, mai mic decât el. După o scurtă convorbire cu Rudi, mă lămuresc.

— Ce e tatăl tău? îl întreb.

— Cerealist.

— Şi poate lucra? Poate călători? Cerealiştii trebuie să meargă şi la ţară.

— Tata are birou aici. Nu călătoreşte. Misiţii călătoresc.

Misiţii e rostit cu un dispreţ total, nedisimulat. Rudi are trăsături moi, un aer bleguţ şi ton de comandă când îi ordonă celui mic să ridice pachetele. Intrăm într-un apartament mizer. Rudi se uită

împrejur, cu ochii lui adormiţi, inexpresivi, şi-mi împărtăşeşte:

— N-aş putea să stau într-o asemenea casă.

L-aş lua la palme. Îi spun blând:

— Dacă ai fi sărac, ai sta.

— Nu sunt.

— Ia pachetul ăsta.

— Să-l ducă Ioji. De asta a venit cu mine.

— Nu. Pe ăsta îl duci tu.

Mă priveşte uimit, prin ceaţa somnolentă a adolescenţei lui tulburi. Ridică pachetul cu boarfe. (Ce-i drept, nu prea apetisant, legat cu o sfoară murdară.) Îl ridică în scârbă, cu aer nonşalant.

Pe doamna Heda am luat-o de acasă, din elegantul ei apartament: holul imens, mobilat cu gust, aplice pe pereţi, capete de studiu ale unui pictor român, expatriat în America, uşa-fereastră larg deschisă spre terasă. O masă masivă, lungă, lucioasă, în linii pure, simple. Fotolii adânci. Am privilegiul de a pătrunde în dormitorul doamnei. Pe măsuţa de lângă pat se află încă tava de argint cu resturile micului dejun. Aşternutul n-a fost strâns. E de olandă cu abundentă broderie şi iniţialele ei, înlănţuite. Sticletele Nick saltă, sprinţar, în colivia de pe terasă. Stăpâna, sprinţară şi ea, repezită. Manichiurată, în roşu-carmin. Pedichiurată, aşijderea. Picioarele goale în sandale cu tocul înalt. În faţa blocului, se întâlneşte cu manichiurista. Venea la *rendez-vous*-ul fixat.

— De ce ai plecat? Ştiai că vin.

— Nu pot să stau. Sunt ocupată. Vino mâine.

— Nu pot. Nu ştiu când am să pot veni. Dumneata nu stai niciodată acasă la ora stabilită.

— Fără scene pe stradă!

În drum, ne oprim la cârpaciul meu, Cizmăraşul, să-mi dau pantofii la dres.

— De ce-i dai aşa departe de casă?

— Pe lângă noi n-am găsit decât escroci şi speculanţi. Cer preţuri exorbitante, ca să-ţi pingelească o pereche de pantofi, pe motiv că talpa e clandestină. Ştii, poate, un cizmar cumsecade, mai aproape?

Nu, nu ştiu. Eu îmi lucram la Schul. De când a plecat Popovici de la Schul, am plecat după el, la Lafayette. E specialist în pantofi sport. Să nu ţină războiul cât o să mă ţină pe mine pantofii! De câtva timp, îmi lucrez şi îmi repar la Filipescu.

Adresele căpătate de la subcentru nu se dovedesc toate exacte. Ori nu corespund, ori locatarii, care ar urma să-şi dea obolul pentru deportaţi, s-au mutat de mult. Heda spumegă de furie. Zi toridă de august bucureştean. Treaba e prost organizată. „În definitiv, o cucoană are şi ea treburile ei! Poate vrea să se odihnească sau să plece din Bucureşti, că e destul de cald, nu-i aşa? Nu, mâine nu mai vin. Nu

suport căldura asta. Plec. N-am încă autorizaţia de călătorie, dar nu e o problemă. Fac eu rost.”

În tramvai ne întâlnim cu Sandu. Vreau să le fac cunoştinţă. Nu-i nevoie. Se cunosc. Sandu a fost la ei, la Galaţi.

— Îmi amintesc ce casă mare aveaţi, zice Sandu, zâmbind cordial, simpatic, cu mulţi dinţi albi.

— În schimb, aici stăm într-o casă mică, mică. Alte vremuri.

În subtext, la adresa mea: „Închipuieşte-ţi cum era casa din Galaţi, dacă asta, pe care ai văzut-o, e mică, mică”.

Unii ne-au pregătit pachete. Alţii, ba. Încerc să-i iau cu binişorul, să-i îmbunez, să-i conving, să-i flatez. Heda mă priveşte ironic şi tace. Am rugat-o să nu-i mai ameninţe cu sancţiuni. Ştiu bine că unii pot da şi nu vor, din zgârcenie, din meschinărie. Dar cu răul n-o să facem nimic.

Cum ajungem la sinagoga din fundătura Vânători, la subcentrul unde trebuie să predăm gestiunea, se repede, răţoindu-se, la conducătoarea subcentrului, o bucovineancă umilă, urâţică, îmbrăcată într-o rochie ponosită, care şi-a pierdut demult culoarea.

— Sunt foarte, foarte supărată pe dumneata. Ne porţi pe drumuri, prin case care n-au mai văzut picior de ovrei de nu ştiu câtă vreme. Pe Paleologu, ne-aţi trimis într-un bloc în care ne-aţi dat zece adrese. Ştiam *perfect* că nu sunt decât şase. Am locuit acolo.

— Cum se poate? Au fost doar comisii de verificare, se apără moale bucovineanca.

Eu:

— Vreau să vă atrag atenţia că, la o doamnă B., am fost foarte prost primite, pentru că înaintea noastră mai fusese o echipă care i-a pretins numai aşternut de pat sau covoare. Altceva n-au vrut să primească.

Heda îmi taie vorba şi strigă la bucovineancă:

— Hoţie, curată hoţie! Asta înseamnă să furi banul săracului! Dacă aduni bani pentru săraci, e de presupus că trebuie să primeşti orice. Oamenii ăştia ai dumitale compromit întreaga acţiune, pentru care noi lucrăm, ne lăsăm toate treburile deoparte. Eu trebuie să plec.

— Când plecaţi?

— Miercuri.

— Atunci mâine, aţi putea face, dacă aţi vrea numai câteva adrese, spune cu smerenie femeia fără vârstă, în culori şterse.

— Mâine? Când *poimâine* plec? ripostează Heda, cu o calmă, demnă indignare.

— Da, da. Aveţi dreptate. Dar vă rugăm, când veniţi înapoi, să nu ne uitaţi. De elemente ca dumneavoastră avem nevoie, energice, cu prestanţă.

Predăm borderourile. Curtea sinagogii e mică, umbrită de câţiva salcâmi şi oţetari. La mesele lungi, de brad, din curte, stau trei fete şi

un băiat. Şcolari, care fac muncă obştească, de vară. Rudi şi pajul lui au predat pachetele. N-au schimbat nici o vorbă în timpul colindei. Numai strictul necesar. Ioji rămâne în curtea subcentrului, de vorbă cu copiii. Rudi se desparte de noi fără bună ziua. Iese din curte, cu o infinită lehamite în ochi şi în mers. Lent adolescent. Onanist? Trist? Fiu de cerealist.

La nene Iosu şi tanti Lucica.

— Ce mai faci, nene Iosule, îl întreb, tot afaceri, afaceri?

— Nu doresc nimănui să facă afaceri ca ale mele.

— De ce?

— Am participat acum la nişte exporturi de ţiţei la care s-au pierdut multe parale.

Sorin:

— Cum se poate? Toate afacerile din ultimii ani au mers bine.

— Nu e chiar aşa. Se cunosc cele care reuşesc, nu cele care dau greş. Nouă, statul ne-a dat lovitura. A decis să dea producătorului o primă de 7.500 lei la vagon, pe care o suportăm noi, exportatorii.

— Şi nu v-aţi plâns?

— Sigur că ne-am plâns. Există cereri la minister, dar nu se rezolvă. Statul pretinde că am câştigat destul în alţi ani.

Carol, fratele lui Iosu, vine de pe terasă. Iosu ne şopteşte:

— Să nu mai vorbim. Are şi el bani băgaţi în exportul ăsta şi nu vreau să ştie tot.

Sorin, fără tact:

— Unui om cum e Carol, care a lucrat toată viaţa în petrol, poţi să-i ascunzi ceva?

— Ssst!

La plecare, pe drum, Sorin râde:

— Ştii de ce am vorbit aşa cu el? Tu, habar n-ai. Nu-l cunoşti pe nene Iosu. Îi place la nebunie să se văicărească. Dacă ar fi să-l crezi, nici o afacere nu-i reuşeşte. Dar veniturile curg. De ce ne-a făcut semn să tăcem? Carol era un musafir nedorit în acel moment. Gură-spartă, cum e, clănţău de tribunal, ar fi fost în stare să-i dea peste cap toată povestea cu exportul dezastruos Aşa-i nene Iosu. Nu e om rău. Când poate face cuiva un bine, îl face. Dar nu-i tihneşte nimic dacă nu se plânge.

De la lume adunate…

Toate întreprinderile lucrează cu suprapreţuri, fără factură etc… Un negustor îl întreabă pe altul, la telefon:

— Cum vrei marfa? F. F.?

— F. F.? Adică foarte bună?

— Nu. Fără factură. Stai, că n-am terminat. Dacă-l întreabă: „Cum

vrei, marfa? Cafea cu lapte?", asta ştii ce e? „jumătate cu factură, jumătate fără".

Jac îi spune de dimineaţă lui Sorin un banc: „Mussolini se plânge că i s-a dat o cameră proastă, murdară. Nemţii îi răspund: Puţintică răbdare. În curând vine *zugravul*!"

La prânz, Sorin vine la masă, Jac îl întâmpină cu:

— Să-ţi spun una bună. Lui Mussolini i se dă o cameră proastă…

— Păi mi-ai spus-o dimineaţă.

Jac (uimit, jignit şi cu îndoială):

— Nuuu! Adu-ţi aminte. Mi-ai făcut semn să tac.

— Vorbeai prea tare şi era devreme. Ţi-am făcut semn să vorbeşti mai încet să n-o trezeşti pe Marioara. Pe urmă, tot mi-ai spus-o.

Observă că Jac s-a mohorât şi, ca să-l însenineze, îi spune:

— E foarte bună gluma.

Seara, înainte de culcare, mama îl întreabă pe Jac: „Vrei să-ţi fac toaleta?". Jac tace. Mama îi scoate proteza de sticlă. Ieri, Jac a sosit acasă cu proteza răsturnată, întoarsă pe dos, în orbită. Se vedea numai albul sticlei şi, sub pleoapa de sus, o semilună minusculă, colorată. Era înfiorător. Numai noi doi, acasă. N-am putut să-i spun. Ştiam că nu va mai ieşi în oraş. Înainte de masă, Jac observă şi o cheamă pe mama. Ea începe să se agite, aleargă încolo şi încoace… Sorin s-a aşezat la masă. Mănâncă şi întreabă:

— Ce-i? Ce s-a întâmplat?

— Nimic, nimic, zice mama ca să ne cruţe sensibilitatea.

Dar asta nu ţine decât câteva clipe şi îşi dă drumul:

— I s-a întors de tot. L-am învăţat să poarte cu el o oglinjoară, să se controleze din când în când. Nu vrea. Ce să-i fac? Şi s-a întâlnit cu o mulţime de lume. L-au întrebat. „Cum îţi merge cu ochiul, domnule Iancovici?" Şi el: „Bine. Foarte bine".

Sorin s-a schimbat la faţă. Nici eu nu mai pot să mănânc.

Vreau să notez ceva despre şezătoarea de la Baraşeum, din 22 august, şi tot amân. Îmi vine greu: prea multe impresii contradictorii, prea mulţi oameni noi, şi încâlcitele mele sentimente. Înainte de şezătoare, am fost la actriţa Beate Fredanov acasă. Mi-a făcut o impresie excelentă. Sensibilitate şi inteligenţă. Artistică. A priceput numaidecât ce vreau să spun în *Visul comisvoiajorului*. E energică, mobilă, reţinută. Gesturile sunt vii şi studiate. Are stil Cum eu nu am. A fost scoasă din teatru. O întreb ce atitudine au foştii colegi.

— Mă ţin retrasă. Găseşti puţini „oameni". Cu rare excepţii. Şi nu sunt din cei cu nume făcut, pentru ca atitudinea lor să însemneze ceva pentru ceilalţi. Sandu B. de la Naţional, de pildă, se poartă admirabil,

şi încă unul sau doi, dar… Cei din jurul meu sunt altfel. Ce nu visează ei? Ce nu vor şi ce nu fac ei, chiar în împrejurările date? Muzică, poezie… Sunt foarte onorată că mă invită şi pe mine la reuniunile lor. La ultima s-a citit şi o poezie de-a dumitale, *Scrisoare*. Am venit acasă ca beată. Ce n-o să se poată face cu ei după război!… (Închide ochii, visează şi spune literaro-poetic) Ca florile de câmp or să răsară…

Îi citesc poezia *Prietenii*, consacrată deţinuţilor politici comunişti. Ştiu ceva despre activitatea ei şi îmi pot permite. Îi spun râzând:

— Asta e ceva de recitat la proxima şezătoare…

— O să recităm şi asta, zice ea, energic visătoare. Peste 2-3 luni… Nu? Nu crezi?

D. îmi tempereazā puţin entuziasmul pentru Beate. O vede mai analitic, are aprecieri şi rezerve:

— E o personalitate puternică, da, fără îndoială… Ştii însă, se simte prea tare actriţa din ea…

— Orice profesiune îşi lasă urmele… Profesorul, medicul…

— Da, dar la profesiunile astea nu e ceva supărător. Ea însă incarnează o multitudine de personaje. Pentru actriţă e bine. Pentru ea, ca om, nu. Nu ştii la ce te poţi aştepta. Acum e prietenoasă… acum e contemplativă, visătoare… acum e ca un gheţar… nici nu te poţi apropia…

Baraşeum, microcosmosul iudaic, ambiguitatea sentimentelor mele faţă de această lume închisă, pe care nu o cunosc, cu care mă simt solidară prin destin, prin suferinţele colective. Bovarismul meu etnic românesc. De când exist, ca viaţă spirituală, am visat alveola „spaţiului mioritic”, în care aş fi vrut să mă nasc, să dăinuiesc ca într-un ou paradisiac, originar. Latent sau acut, am avut sentimentul *marginii*. Iubesc autenticitatea, o consider o virtute primordială. Admir, pot să admir o mască – am mai scris-o, cred – masca înseamnă stil, construcţie de sine, şi totodată o detest. Fac parte din ceea ce se cheamă o familie „asimilată”. Mama-mare vorbeşte o frumoasă limbă valahă, din Dâmboviţa. Singura clasă primară pe care a făcut-o – întâia, că pe urmă au ţinut-o acasă, să facă treabă – a fost la şcoala românească. Toţi ai mei – indiferenţi din punct de vedere religios. Din străvechea matrice a culturii iudaice n-au păstrat decât o anumită sensibilitate specială, ascuţită, nuanţată de scepticism şi humor. Şi ce au mai păstrat? Preferinţa pentru câteva feluri de mâncare specifice? Şi mai ce? Câteva expresii, cu care îşi presară şi îşi condimentează vorbirea. În vacuumul cenuşiu al nepăsării religioase, uşor îşi fac loc raţionalismul de tip iluminist sau mesianismul de tip revoluţionar. Nostalgiile mistice ale primei mele tinereţi n-au putut prinde şi da rod pe terenul pregătit pentru altfel de sămânţă. Când

aveam douăzeci de ani şi talazul misticismului ortodox naţionalist creştea în România, i-am pizmuit pe cei care se puteau lăsa cuprinşi, purtaţi de el, spre ceva ce mi se părea a fi o mântuire. Şedeam pe ţărm, singură, răzleţită, ascultam furtuna. Din vuietul ei obscur, urcau strigăte împotriva unei colectivităţi care era şi nu era a mea, *dar* eu eram a ei. Orice desolidarizare, atunci, mi s-ar fi părut o felonie. Împărtăşeam suferinţele ei, dar nu mă simţeam parte dintr-un tot. Pe măsură ce prigoana s-a accentuat şi a luat formele monstruoase din Germania lui Hitler, sau cele umilitoare, discriminatorii, sub regimurile fasciste de la noi, m-am simţit tot mai solidară cu această mulţime năpăstuită. Dar nu până la identificare. Când aud idiomul adus din Germania, trecut prin ghetourile poloneze şi ruseşti, modulat, cântat, tărăgănat, un val de sânge fierbinte îmi inundă faţa: mi-e ruşine de repulsia pe care o am faţă de vechea limbă a diasporei şi, câteodată, faţă de cei care o vorbesc: chipuri palide, urâţite, schimonosite de veacuri de umilinţă şi de mizerie. Victimele sunt urâte, neestetice. Probabil însă că repulsia mea e de cu totul altă natură decât a neevreilor. La unii dintre aceştia ies la iveală profunde straturi de prejudecăţi. Evreii au fost *ceilalţi*. Poate, în viitor, nu vor mai fi aşa. În mijlocul unei comunităţi majoritare, politeiste, au fost monoteişti. În mijlocul creştinilor au fost mozaici. În mijlocul unei populaţii aborigene, au fost venetici. La ţară, săteanul venit din altă parte, chiar dacă se stabileşte pentru toată viaţa în noul lui sat, rămâne un corp străin, considerat cu suspiciune, uneori cu batjocură şi dispreţ. *Celălalt, străinul,* nu e departe de a avea relaţii suspecte cu forţele necurate. Ba, printr-un transfer mistic, el poate deveni însuşi Necuratul. Câte straturi primitive, vii, în acţiune, sunt în noi, civilizaţii secolului al XX-lea – au avut grijă evenimentele să ne-o arate. În repulsia mea violentă faţă de ceeea ce mi se pare urât e un strigăt zvârlit în gol, împotriva destinului: „Doamne, de ce ai făcut să mă nasc în mijlocul acestor fraţi? De ce nu m-am născut pe-un picior de plai, pe-o gură de rai? De ce nu m-am născut într-un bordei? De ce nu m-am născut într-un conac de stil brâncovenesc? De ce m-am născut pe strada Sfânta Vineri, vis-à-vis de Templul Coral? De ce am simţit de mică, pe cerul gurii, gustul dulce, divin, al ştiucii umplute, preparată cu tot dichisul, condimentată cu zahăr şi piper, la zile mari? De ce nu mă recunosc în semenii mei, zbârciţi, chirciţi, întortocheaţi, când până şi aceste clamări, pe care le azvârlu în hăul orb, sunt consubstanţiale progeniturilor ghetoului: accente biblice, patetice, întoarse în derâdere şi autoflagelare?”

Iată-mă la Baraşeum, în august 1943. Şezătoare literară, organizată de scriitorii de limbă română. Ca oaspeţi figurează în program şi câţiva de limbă idiş. O „prezenţă omagială”, se precizează. Şezătoarea

e chin îndelung, care nu se mai sfârşeşte. Trebuia să înceapă la orele 10. A început la 10,45. Organizatorii o „cronometraseră” ştiinţific, să ţină 2 ore şi 20 minute. Nu contaseră pe pofta fără saţ a scriitorilor, lipsiţi multă vreme de un asemenea auditoriu. În sală e topenie. Curge sudoarea pe noi: Nu se aude mai nimic. Nici canicula, nici timpul înaintat nu-i poate opri pe prozatorii dezlănţuiţi. Din sală se strigă: „Mai tare, mai tare!”. Se aude şi „Ahăr! Ahăr!” ceea ce înseamnează acelaşi lucru în idiomul nedreptăţit mai sus. N-am fost niciodată ca autor în mijlocul publicului. E botezul meu de poet recitat, aruncat între fălcile căscate ale Molohului. Nu ştiu ce să fac cu mâinile, cu ochii. Încetul cu încetul, mă liniştesc. La actriţa Beate Fredanov, nici urmă de transpiraţie. Şade dreaptă, zâmbitoare, blondă, marmoreană, cu faţa netedă, sub pudră, într-o ţinută rituală, controlată, şi îşi aşteaptă rândul. Când îmi citeşte versurile, simt cum buzele încep să-mi tremure şi, la occiput, nu ştiu ce nerv subţire vibrează. Publicul aplaudă îndelung. Cât pentru felul cum au fost citite? Cât pentru că dicţiunea artistei le-a permis să audă ceva? Cât pentru poezia în sine?

La stânga mea şade Haim Rabinsohn, poet idişist. Osos, pământiu, în haine întunecate, sărăcuţe:

— Dumneavoastră sunteţi Maria Banuş? Ştiţi că v-am tradus? Că au apărut versuri de-ale dumneavoastră în Palestina?

— Da? Mă bucur. Nu ştiam. Ce-aţi tradus?

— Nu-mi aduc aminte. Trebuie să caut. Ar fi greu să ţin minte. Am tradus 400 poezii din româneşte.

— Cunoaşteţi şi ebraica?

La dreapta mea, Enric Furtună, autorul *Poemelor resemnării*. Pe el îl ia Haim Rabinsohn martor al neştiinţei mele înspăimântătoare:

— Auzi, Furtună, ce întreabă doamna Banuş? Dacă ştiu ebraica. Eu am luat premiul Bialik. Ca să nu mai pun la socoteală şi premiul luat la Moscova.

Sunt jenată de lipsa mea de informaţie în materie de poezie idiş şi ebraică. Ştiu, poate, mai multe despre poezia chineză sau japoneză. În timp ce asudăm şi ne ascultăm cu resemnare confraţii, Haim Rabinsohn, cu textul românesc al poeziei lui Enric Furtună în faţă, o traduce în ebraică. Pauză. E ora unu. De-abia trebuie să înceapă partea a doua, inaugurată de oaspeţii idişişti (Gropper, Schnabel, Rabinsohn, Bertiş).

E foarte târziu, lumea e obosită, spectacolul ar trebui să se desfăşoare într-un ritm viu, cortina – să se ridice cât mai repede, ca să înceapă partea a doua. Oaspeţii sunt invitaţi să treacă la măsuţa din faţa scenei, de unde se citeşte. Haim Rabinsohn refuză cu indignare. Ceilalţi trei ezită. Regizorul are o mutră disperată. „Nu, spune H.R., vom şedea şi noi la masa lungă şi vom ieşi de acolo!” Scriitorii ceilalţi vociferează: „Să se termine cu discuţiile. E târziu!”. Nu se termină.

Demnitatea celor patru cere ca să iasă şi ei „de la masa lungă”. Condiţie *sine qua non* a participării!

Tinerelul D.H., mărunt, faţa moale, rotundă, de bebeluş buflei, îşi ia o aliură napoleoniană, şi cu ton de comandă, în front, îi strigă principalului recalcitrant: „Rabinsohn, aici *noi* poruncim!”. Îl ia de spate şi îl îmbrânceşte afară de la „masa lungă” a demnităţii. În sfârşit, cei patru se hotărăsc şi se instalează la măsuţa din faţa scenei. Cortina poate să se ridice.

Poetul Gropper înalt, grăsuţ, figură jovială, bonomă e un favorit al publicului. Recunoscut şi foarte aplaudat.

După şezătoare, îmi spune că i-a plăcut *Comisvoiajorul* meu.

— M-a atins la coarda mea sensibilă. Ai intuit bine situaţia, atmosfera.

Şi dirijorul Lindenberg mă felicită călduros. Nevasta lui, dansatoarea Mila Lindenberg a interpretat câteva dansuri moderne, după Schumann: *Pas de luptă, Fericire deplină, Poetul grăieşte*. Cei doi formează un cuplu frumos: el, bărbat bine legat, cu o expresie inteligentă, ea, foarte tânără, robustă, pomeţi mongolici, frunte mică, ochi alungiţi, părul în plete întunecate.

Felicitările îmi fac plăcere şi, în acelaşi timp, ca un rac, complexul de inferioritate creşte în mine: sunt străină în acest stup de intrigi, de ambiţii divergente. Formaţie eteroclită care de-abia aşteaptă să se termine războiul, pentru ca să se desfacă. Mă simt stângace, greoaie, timidă, urâtă. Contactul prim, cu publicul, îmi trezeşte problematica: Operă-auditoriu. Ce vrea publicul, pe care îl simt ca pe un mare animal înfometat? Ce hrană îi trebuie? Ce vrea să-i dăm? Nu trebuie să ne lăsăm influenţaţi de aplauzele lui. Câţi din sală ştiu ce-i aia literatură bună? Au aplaudat fără discriminare platitudini, prostii, lucruri minore şi adevărată poezie. Totuşi, erau acolo mulţi tineri intelectuali. Crescuţi în acest război, în aceste vremuri cumplite. Ce le trebuie lor, în artă? Evadarea în frumuseţe? Evocarea vremurilor, a suferinţelor? Poate şi una, şi alta. O artă puternic articulată, o imagine limpede, poate simplificată. Dar ce miraj periculos – simplicitatea. Ea nu trebuie căutată. Vine de la sine, ca un summum, ca ultima expresie a artei mature. Altfel, chemată cu tot dinadinsul, ar putea deveni o tobă goală. Mi-e frică de oameni. Îi caut şi fug de ei. Arăt mai proastă decât sunt, vorbesc mai prost decât gândesc, din pricina timidităţii, a complexelor.

Alaltăieri seară, la noi, Maurer. E mobilizat. Va pleca la Kerson. Distanţa dintre el şi noi, pe care n-o pot umple idealurile, convingerile comune. Altă clasă, altă lume. Ne domină nu numai de la înălţimea celor 40 de ani ai lui, ci şi de pe piscul unei gândiri politice cuprinzătoare, ferme şi elastice. Are stofă de om de stat. Îl văd, după

război, în fruntea vreunui important minister. Masiv, sportiv, miroase puternic a colonie „4711”. Ne face o trecere în revistă a principalelor evenimente. Ne vorbeşte de memoriul de la 10 iulie al lui Iuliu Maniu şi Dinu Brătianu către conducător:

— În vreme ce alţii îşi cruţă forţele, noi ni le irosim în Rusia. Când va trebui să ne răfuim pentru Ardeal, nu vom avea cu ce. Experienţa din 1918 a dovedit că numai naţiunile care au avut ceva rezerve la urmă, au putut fi satisfăcute în revendicările lor. Când aliaţii ne-au cerut să rezistăm până la unul în „triunghiul morţii”, am refuzat. Numai aşa am putut face o Românie Mare…

Pamfil Şeicaru, veros, cinic, excelent ziarist, prezintă o spectaculoasă schimbare la faţă. Articolele lui, cenzurate, circulă în fotocopie. Tonul e demn. Unghiul de vedere se vrea obiectiv. *Volteface*-ul e total şi corespunde momentului Protestează împotriva normativului absurd şi nepolitic, care s-a dat la noi; a nu se vorbi nimic despre ce se întâmplă dincolo, peste graniţe, despre evenimentele din Italia etc.

„Şi poporul român îşi pune aceste întrebări logice: mai există formaţia politică Axa, care nu însemna numai o alianţă militară între Germania şi Italia, ci o solidarizare ideologică având ca scop transformarea structurii politice şi sociale a tuturor statelor, lichidarea totală a democraţiei, crearea formelor de stat autoritare cu negarea individualismului.”

„…Dar sunt din ce în ce mai numeroase, mai evidente semnele că atât elitele sociale, cât şi masele se întorc spre altarele părăsite ale democraţiei.”

„…Cu cât au devenit mai intense suferinţele, cu cât Italia era supusă tragicelor încercări, bombardamentele devenind mai teribile şi mai sistematice, cu atât formula mussoliniană: *credere, obbedire, combattere,* nu mai avea eficacitatea morală.”

„…Pe ziduri mai continuă să stăruie scrisul cu litere mari ale lozincii date de Farinacci: *Il Duce a sempre ragione*, dar nu mai avea nici un ecou în conştiinţe, cel mult servea drept pretext al ironiilor, al sarcasmului popular…”

„…La sfârşitul anului 1940 era Ciano impopular… în 1941 au început să apară primele semne ale unui început de neîncredere în norocul politic al Ducelui şi n-au întârziat să-şi facă drum născocirile defăimătoare, colportate cu o adevărată frenezie.”

Un soldat neamţ îi spune unui soldat italian: „*Traditore!*” şi italianul îi răspunde: „*Geloso*!”.

Pe Bulevardul Brătianu, lângă „Florăria naţională”, s-a deschis, de vreo săptămână, o terasă rustică, cu olane roşii, cu tencuială *crème*, firmă savuroasă: „Cassata siciliană”.

De vreo 3-4 săptămâni n-a mai plouat. E ameninţat porumbul.

Localităţile balneare sunt pline de vilegiaturişti. Chiar şi evrei.

31 august 1943

Vineri, la noi în apartament, început de incendiu. M-a învăţat cineva

să dezinfectez paturile cu benzină. O scânteie, probabil, la priză. S-au aprins saltelele studioului. Panica mea. Mişcările fără noimă, dezordonate: trăgeam afară din dormitor lucruri de care nu aveam nevoie. Într-un târziu, mi-a dat prin minte să ies pe scară, să strig portarul. Au ars numai canapelele studioului, tapisate cu ultimul cupon de creton elveţian care se mai găsea, anul trecut, în magazine. Dacă *Revizorul* Abramovici le-ar vedea acum ar putea scrie în deplină linişte a conştiinţei: „modest mobilat”.

Îi spun lui Richi:

— Ştii că idealul meu masculin şi politic a fost mobilizat, pleacă la Kerson.

— Da? Poate să se şi cureţe acolo. Ăsta e idealul tău? Dac-ai şti cum te poţi plictisi alături de-un asemenea om!

— Da. Ştiu. De altfel, noi nu existăm pentru oameni de acţiune ca Maurer.

— Normal. Au repulsie pentru tipul nostru de intelectuali reflexivi, contemplativi.

— N-are repulsie. Se uită la noi şi nu ne vede. Trece cu privirea pe deasupra.

— E mare lucru să ai în tine darul de a simţi omul, să te lipeşti cu sufletul de-al lui. Lor, unghiul de vedere al utilului şi inutilului le imprimă această indiferenţă faţă de om. Uneori mi-era teribil de dor de Sulamita sau de Anuţa. Alergam, le căutam. După ce stăteam cinci minute de vorbă, nu mai aveam ce să ne spunem. Anuţa era, pe vremuri, un om bogat sufleteşte. Odată mi s-a destăinuit, mi-a spus multe despre ea. Era profundă, sensibilă. Dar viaţa pe care a dus-o, viaţa dură, de ilegalitate, a fasonat-o şi pe ea într-un chip special. Duritatea, nepăsarea faţă de sine se extinde şi asupra celorlalţi.

Doctoriţa S., domnişoară bătrână, colegă de facultate şi generaţie cu Seli, la fel de mândră ca şi aceasta de studiile ei superioare, de emanciparea ei feminină. Au terminat Medicina înainte de Primul Război şi fac parte din primele contingente de femei „titrate” de la noi. Formaţia ei ştiinţifică şi culturală e temeinică, mărginită, pozitivistă cu un aer sec, agresiv, sarcastic. O osatură spirituală făcută din siguranţă şi satisfacţie de sine. Atenţie: cele două domnişoare bătrâne nu sunt lipsite de cochetărie şi răsfăţ. Au cavaleri care le curtează, discrete legături, despre care nu se vorbeşte decât în termeni de: „cutare îmi face curte”, „cutare mă râzgâie cu flori şi bomboane”. Seli, mops botos, cu dinţii ieşiţi în afară, dar nu groaznic, ci cu haz, e încântată de piciorul ei micuţ, numărul 34. Amica, doctor S., huidumă informă, face ravagii printre colegii de generaţie cu bustul ei ferm. Pe divanul din cabinet, muşama roşcată, acolo unde pun pacienţii

picioarele (muşama fioroasă: între rugină şi sânge); cearceaf dubios-alb, pentru partea superioară, nobilă a corpului lui *homo sapiens* suferind, se află deschisă o carte voluminoasă: *Jean Cambon* de Geneviève Tabouis.

— Cine e acest Jean Cambon? o întreb.

— Un diplomat francez, nu de extremă dreaptă, dar de dreapta, reacţionar. A luat parte la toate tratativele diplomatice ale războiului trecut. Eram curioasă ce a putut s-o determine pe femeia asta să-i consacre un volum uriaş. De ani de zile nu mai citesc decât eseuri politice, memorii diplomatice. Nu mai am răbdare pentru literatură. Nu ştiu de când n-am mai citit un roman. Literatura îmi apare derizorie în vremurile pe care le trăim.

Se ascultă cu plăcere vorbind, ca şi Seli. Şi ea are un plăcut accent, cu inflexiuni dulci, moldoveneşti, o voce cultivată:

— Nu sunt de acord cu cei care preconizează jumătăţi de măsură. Întregul popor german trebuie pedepsit. Nu pot fi făcuţi răspunzători numai conducătorii. Au fost prea mulţi cei care au executat ororile pe care le ştim.

— Nu vi se pare o utopie barbară să vrei să pedepseşti un popor întreg?

— Nu. De ce? Ei n-au exterminat câteva milioane de evrei? Au învăţat lumea că un popor poate fi distrus. Adevărat că ei sunt cam mulţi: 80 de milioane! Dar e un popor care trebuie să dispară de pe faţa pământului.

Muşamaua sângerie, dulăpiorul cu instrumente, 80 de milioane, mi-e rău, nu ştiu ce am, nici greaţă, nici ameţeală, un gol, în cap, în stomac…

La ziaristul S., în vizită de famile. Înscriere la „pasivul meu”: mă simt vedetă, mă umflu în pene, pentru că tipul, anemic (fiziceşte şi spiritualmente), spălăcit şi îngâmfat, îmi face complimente cu privire la poezia mea şi la succesul de la Baraşeum. Strategul de cafenea ştie tot: de ce dau ofensiva ruşii pe atâtea fronturi: Leningrad, Viasma, Harkov, Minsk, Doneţ. Ca să-i deruteze pe nemţi, să-şi risipească forţele. Să maseze trupe în multe locuri, la mari distanţe. Cunoaşte şi amănunte tehnice, pe care ceilalţi nu le ştiu: englezii, când au bombardat Hamburgul, mai întâi au aruncat praf de cărbune deasupra caselor şi apoi fosforul. Aşa au obţinut efectul scontat. Sorin se îndoieşte de eficacitatea prafului de cărbune în spaţiul liber. În schimb, el ştie de un praf de aluminiu, folosit de aviatorii englezi. Îl presară deasupra avioanelor, le înconjoară într-un fel de nor strălucitor care nu mai permite artileriei antiaeriene o vizibilitate precisă.

Azi a venit la mine nevasta lui Klein, zugravul turc, să-i fac a doua cerere. Prima, adresată Centralei, nu e bună. Deşi, de fapt, se adresează Centralei, trebuie făcută prin mijlocirea împuternicitului: „Mult stimate domnule împuternicit”. E vorba de o scutire de muncă pentru fiul lor, nefericita progenitură a alianţei ebreo-turce. Madam Klein e micuţă, uzată, ştirbă, ca şi bărbatu-său, vulturul pleşuv.

Sorin primeşte, din Berlin, o scrisoare sentimentală şi plină de respect de la fostul lui conducător de şantier I. K. S-a înrolat nu demult, voluntar S.S. Tonul e cam dezabuzat – în ce priveşte atribuţiile lui de S.S. – şi nostalgic: ce bine era pe vremea când lucra pe şantierul condus de domnul inginer Sorin. Cine ştie când se vor revedea!... Îmi trimite sărutări de mâini.

Scrisoarea mă lasă paf, mă încântă prin contradicţiile situaţiei date. Îmi dau seama ce puţin cunosc psihologia unui om ca I. K.: el nu vede nici o contrazicere între execuţiile în masă la care participă el sau camarazii lui şi scrisoarea sentimentală pe care ne-o trimite.

— Ce mai faci? îl întreb pe Z.

Gest evaziv, cu mâna fluturată.

— Am avut o făbricuţă şi s-a dus...

— Şi acum? probabil, afaceri „pe picior”.

— Da. Fac şi eu balet, ce altceva pot să fac?

În adăpost facem conversaţie cu doamna Gomoiu.

Ea:

— Să fie oricum, numai să se termine odată. Vă spun drept, mi-e indiferent cine o să vină la putere, numai de ruşi mi-e frică.

Mama, prudentă, ştiind ea ce ştie, ca să nu-i dea de bănuit:

— Cui nu-i e frică de ruşi? Toată lumea se teme.

Vis. A fost oribil: se făcea că am născut, foarte de curând, un copil uriaş, blond, cu breton pe frunte şi cu dinţi. Cu tot şiragul de sus, alb sclipitor.

M., inginerul care lucrează la Cenzura Militară, îi înjură cu glas tare pe nemţi. Când ne-am retras din Kuban, pe noi, românii, ne azvârleau jos din trenuri. Lasă, că nici cu ofiţerii noştri superiori nu mi-e ruşine. Ştiţi ce făceau unii din ei? Aveau ordin să ia cu ei, în retragere, aparatele de precizie. Şi ei ce făceau? Îşi încărcau maşinile cu prada personală, blănuri, argintărie, covoare şi lăsau acolo aparatele.

Când intră maiorul în birou, nu-şi dă drumul chiar aşa, dar din când în când tot mai scapă câte-o vorbă.

Maiorul:

— Domnule, noi n-avem ce discuta. Trebuie să ne facem datoria şi atât.

Eu:

— Mi-e urât de viaţă. E detestabilă. Şi noi la fel. Una vrem, alta facem. Una gândim, alta vorbim…

Richi:

— Dorinţe, regrete de adolescentă, sete de absolut. Trist, la vârsta ta. Ştii care ar trebui să fie înţelepciunea Trantenicei: să doreşti ceea ce poţi avea!

Doamna V. Trece de la subiecte practice – „o rochie, o bluză şi capotul ăsta de pe mine, toate mi le-a făcut cu două mii de lei, pomană fără lumânări" – la teme culturale.

— Mi-a citit cineva din Papini o scenă religioasă. Papini ăsta a fost comunist şi acum a devenit catolic. Rabinul evreiesc îl roagă pe Celestin, preotul catolic, să-i primească şi pe ei, evreii, în ortodoxie. Nu trebuie decât un lucru: să desfiinţeze Săptămâna Patimilor, că atât timp cât o să existe patimile, evreii n-o să se poată converti. Celestin nu vrea să desfiinţeze Patimile. Rabinul îi promite tot ce are neamul lui: bunuri de preţ, bani, orice. Celestin îi spune cu tristeţe: „Şi credinţa tot cu bani vreţi s-o cumpăraţi?". N-ajung la nici o înţelegere. Rabinul evreiesc pleacă cu capul aplecat. Celestin, preotul catolic, rămâne plângând.

Otto Rühle, în *Illustrierte Kultur und Sittengeschichte des Proletariats*, vorbeşte de cele trei atitudini pe care le poate lua proletariatul, în raport cu burghezia: conformism, protest necultivat, neştiinţific şi care riscă să se transforme în revoltă brutală, bestială, repede înăbuşită, urmată de descurajare; atitudinea adevăraţilor revoluţionari, care depăşesc prin clasa muncitoare clasa burgheză, şi, prin aceasta, întregul sistem al împărţirii pe clase.

Mă gândesc ce largă, ce bogat reprezentată este categoria revoltatului sentimental-anarhic. Ce pestriţ buchet tipologic. Din foarte tânărul revoltat anarhic, ies arivişti, oameni de stat socialişti, rataţi cabotini, sceptici acriţi, fugari din partidul comunist, a cărui disciplină de fier le răneşte orgoliul, căzuţii în dumnezeire, boemii dipsomani.

Îmi amintesc o săgeată pe care mi-a azvârlit-o Zaharia, la ultima noastră întâlnire „politică":

— Dacă iubiţi aşa omul, cum puteţi admite să fie ucişi oameni?

— Ucişi?

— Dar cum crezi tu că se prezintă lupta aia de clasă?

Rânjea, frumosul, buhăitul, oacheşul, sticlindu-şi dinţii între fălcile carnasiere:

— Eu nu admit pentru nici o cauză.

— Lupta de clasă nu ne întreabă pe noi ce ne place şi ce nu. Stihiile se dezlănţuie…

— Dirijate. Stihiile au dirijori. Ca să dispară clasele, o dată pentru totdeauna, şi crimele, o dată pentru totdeauna.

— Bine, Michi, dacă zici tu. În curând or să vină „fraţii” şi or să ne arate ce pot.

E ironic, e sceptic, e fricos. Are instincte sigure, fler. Îmi aduce bani ca să se ştie. Ca „dirijorii” să ştie că-n 1943, Zaharia Stancu a fost alături de Mişcare.

În Hemingway, un pasaj unde gărzile anarhiste apar mai periculoase decât duşmanii. Sunt gata să împuşte în stânga şi în dreapta, fără discriminare.

3 septembrie 1943

Toamnă timpurie. Pete roşcate prin iederă. Copacii subţiri de pe cheiul Dâmboviţei cu tot smocul de frunze roşcovan. Temperatura a scăzut brusc. Ieri a plouat toată ziua.

De alaltăieri o duc foarte prost. Azi, prima zi când sunt ceva mai liniştită. Cerc vicios: încordarea psihică îmi dă indigestii, Indigestia mă predispune la crize sufleteşti.

Probabil că-n adâncul obscur, necunoscut al organismului se petrec evenimente, modificări glandulare, care se reflectă sus, deasupra, în viaţa psihică, în lumea pasiunilor. Fizic, dorul de dragoste nu mai e atât de imperios. Cerebral, mai degrabă, „din cap”, o exasperare: „am să mai cunosc pasiunea”. Problema *copil*. Problema *vârstă*. Oroarea de aceste probleme. Faţă de Sorin, tandreţe, fără nimic scăpărător şi excesiv. Justa măsură. Oroare de justa măsură. Echilibrul mai mult decât labil al Trantenicei. Mă îndârjesc împotriva lui, deşi altădată îl chemam, ca pe o salvare.

4 septembrie 1943

Pasivă. Mă las greu când sunt chemată de oameni. L. m-a invitat insistent la Conservator. Nici la Lucica n-am fost de mult. Apoi plâng că sunt izolată, că nu cunosc oameni.

Sâmbătă, 11 septembrie ‘943

Miercuri seara, pe la ora 7, când toată lumea era adunată la noi

pentru ora de muzică, vine Ionel, palid, să ne anunţe o veste mare: capitularea Italiei.

Ionel: Am simţit că mi se scurge tot sângele când am auzit.

Eu: Ce-o să ni se mai scurgă când o să auzim de pacea generală.

Ionel: Mamă, ce şampanie o să se bea!

Eu: O să se spargă sticle, mobile, geamuri. Cred că oamenii vor fi ca nebuni.

Ionel: Cea mai bună afacere ar fi să ai un depozit de şampanie şi să desfaci marfa în momentul când se declară pacea.

Lumea râde, binedispusă. Richi stă rigid, acru. Aşteaptă să-şi înceapă cursul. Sorin e livid: surmenat şi cu o criză de colită. „Cursanţii", surescitaţi, comentează vestea, o întorc în fel şi chip, nu le stă capul la Debussy. Richi se strânge tot mai adânc în sine, ca un melc. Cochilia devine dură: capitularea Italiei îl lasă rece. I-a stricat atmosfera, i-a degradat-o, l-a scos din centrul atenţiei. Elevele bogate poartă taioare de şantung, în toate nuanţele vegetale ale ruginei. Culoare la modă. Odette şi Cici, sărăcuţele, rochii de ştofă subţire, ieftină, cumpărată la reducere, la un *en gros*.

Florica îmi povesteşte păţania lui Ionel. E chemat la Curtea Marţială, ca informator. Văzând citaţia, bănuieşte că e vorba de cearta dintre un ofiţer şi un director de la Societatea „Dorna Vatra", la care a fost de faţă. Din primul moment, maiorul instructor îl ia cu:

— Să ne spui adevărul şi numai adevărul, că oricum avem mijloacele noastre prin care aflăm totul şi e mai bine să spui adevărul.

— Despre ce e vorba?

— Ni s-a adus la cunoştinţă că deţineţi o parte din arhiva Consulatului englez.

Ionel izbucneşte în râs:

— Iertaţi-mă că râd, dar în viaţa mea n-am fost la consulatul englez, nici măcar pentru vreo chestiune personală, paşaport sau altceva.

— Da, dar aţi fost factotul la Societatea cu capital englez „Sun".

— O parte din arhiva fostei Societăţi „Sun" e în pivniţă la noua Societate „Dorna Vatra". O parte se află, într-adevăr, la mine. Vă ţin totul la dispoziţie.

— Dar steagul, unde se află steagul?

— Asta nu-mi aduc aminte.

— Ştiţi, desigur, că steagul acesta va mai flutura odată la noi; dar deocamdată…

— Nu ştiu dacă o să fluture sau nu, dar n-am idee unde se află.

Pe drum, în timp ce mergea cu inspectorul spre casă, ca să-i predea partea de arhivă aflată la el, îşi aminteşte că steagul a fost predat Legaţiei engleze, la lichidarea Societăţii „Sun". În procesul-verbal declară că a fost cerut de legionari.

Bucureştiul e într-o teribilă surescitare din pricina Italiei. S-a răspândit fulgerător vestea că regimul fascist a fost restaurat, în frunte cu Mussolini şi că Badoglio ar fi fost împuşcat.

La posturile de radio nemţeşti se cântă *Giovinezza,* şi se vorbeşte de tăria regimul fascist. Sunt tare agitată. Seara aflu că regimul fascist, de care se vorbeşte, îşi are sediul la Berlin sau în nordul Italiei. Germanii vorbesc de guvernul de trădători. Pasul Brennero e ocupat de italieni. Au loc ciocniri între germani şi italieni. Englezii au debarcat la Neapole.

Intru la Jac în cameră, să-i anunţ capitularea Italiei. Nu sesizează, sau aşa de vag, de parcă ştirea n-ar avea nici o pondere şi îmi dă replica deconcertantă:

— Da, bine, dar ştii că a căzut Stalino…

A se traduce: „Sîc, am şi eu o ştire, mare şi importantă”.

Pe zi ce trece, e mai infantil.

O întreb pe Vetuţa

— L-ai mai văzut pe Mihele?

— L-am văzut.

— Şi aţi vorbit?

— Nu. Nici eu nu i-am zis nimic, nici el mie. L-am văzut acolo unde ne întâlnim noi, duminica…

— Unde?

— La „Luna Bucureştilor”, unde sunt căsuţele mici. Acolo e giocul bihorenilor, someşenilor şi alţii.

— Tu joci?

— Nu joc. De când sunt la Bucureşti, n-am jucat.

— Dar Mihele joacă?

— El joacă. Eu, nu. Se spune că aici joacă haimanale şi curve, nu ca la noi.

— Chiar aşa să fie?

— Dacă-i de omenie, poate să şi joace şi nu-i bai. Dar eu n-am jucat.

— Mihele stă cu altă fată acum?

— Spun oamenii că şi-a găsit altă fată, dar nu şade cu ea Vorbeşte numai.

— Şi tu? Nu vorbeşti cu altul?

— Mă tem să nu păţesc tot aşa cum a fost cu Mihele. Şi pe urmă, mereu să schimb? Câţi bărbaţi să am?

Transcriu, tradus din germană, un fragment din Scrisoarea lui Traugott Broser către fostul lui patron, inginerul Corneliu Nicolau:

„Credeam în adoratorul lui Wagner şi în pelerinul de la Bayreuth, Corneliu Nicolau, presupunând că resorturile acestei atitudini n-ar putea fi decât o deplină înţelegere pentru fidelitatea Nibelungilor. Din

păcate, felul cum ai procedat faţă de mine, după cincisprezece ani de colaborare reuşită, m-a dezamăgit îngrozitor, deoarece eu nu ştiu să fi avut nici cea mai măruntă vină care ar fi putut justifica felul cum m-ai concediat… Desigur, am şi eu greşelile mele, sau, mai bine zis, dezavantajele mele comerciale, aşa cum se exprimă cu predilecţie jargonul evreiesc. Aceste dezavantaje le-am recunoscut însă deschis, precum şi indiscutabila mea lipsă, că presupun la orice om cinstea, până ce nu m-am convins de contrariul. Asta e desigur o mare lipsă, mai ales la noi, în România, dar aşa sunt şi nu vreau să fiu altfel. Pe dumneata, cazul te-a costat, poate, bani. Pentru mine înseamnează o pierdere care nu poate fi măsurată în bani. Această pierdere o cântă R. Wagner şi credeam că o înţelegi. Recunosc de asemenea că antisemitismul meu şi lupta împotriva plutocraţiei ţi-a fost şi îţi este supărătoare… Singurul meu capital este puterea mea de muncă, din care, tardiv şi cu regret, trebuie să constat cât am irosit pentru dumneata. Din acest capital eu n-am pierdut nimic prin atitudinea de neînţeles pe care ai avut-o faţă de mine, dumneata însă, domnule Nicolau, ai pierdut pierzându-mă pe mine, şi încrederea celor mai preţioşi colaboratori ai dumitale. Ce înseamnează aceasta vei mai avea, poate, prilejul s-o afli. Ne aflăm în toiul unei lupte universale împotriva unei atitudini spirituale, căreia dumneata i-ai dat expresia cea mai vădită, prin felul în care m-ai concediat. Protestez cu tărie împotriva modului cu adevărat evreiesc-capitalist al concedierii mele şi ţi-aş dori să trăieşti urmările poziţiei dumitale liberalo-filosemite, dacă ele ar fi posibile fără prăbuşirea Germaniei şi, prin aceasta, a întregii Europe. Atunci ai putea ajunge să vezi Wagner într-o punere în scenă a lui Reinhardt şi cu un prim tenor macabeu, în templul de la Ierusalim. Cu aceasta îmi închei activitatea în întreprinderea dumitale. Gustul amar va dispărea curând, de îndată ce mă voi înrola acolo unde o cere interesul luptei împotriva planurilor iudeo-francmasono-bolşevice pentru dominarea lumii”.

Mărunţelul Pincas e contabil. La Societatea „Matador”, fabrică de curele, de iută, biroul are doi funcţionari: Jac, director, şi Pincas, singurul lui subaltern. Bucovinean, a fost deportat cu nevasta şi fetiţa în Transnistria. S-au întors. E în vizită, serveşte parizer cu ţuică şi povesteşte. Scrib ascuns, în umbră, nu pot nota decât fluxul monoton de vorbe al unui om cu umori egale, care ia lucrurile aşa cum vin şi încearcă să se strecoare printre orori, să-şi salveze familia.

La Vradievka, ei credeau că o să fie terminus. Au fost detaşate 3-4 vagoane şi au rămas în gară. Orăşel destul de mare. Vradievka A e locuită de nemţi şi moldoveni. Vradievka B – de ucrainieni. Au alergat în oraş. Era zi de bazar. A căpătat o pâine de la un gospodar moldovean care avea mai multe albii pline de pâini. Ar fi vrut să

rămână acolo, dar jandarmii au rechiziţionat sănii şi i-au dus mai departe, spre Bogdanovka. Crivăţ cumplit, ger. Nămeţi uriaşi de zăpadă. Cu ei, în vagon, fusese un contabil, de vreo 45 de ani, unul Warter. El i-a sfătuit: „Ca să nu îngheţi, coboară, mergi pe jos, când sania urcă la deal. Numai când coboară devale, mergi în sanie”. Dar el, cel ce i-a sfătuit, n-a făcut aşa. A zis: „Eu sunt bine îmbrăcat. N-o să am nimic. Nu mi-e frig”. La al doilea popas l-au găsit îngheţat tun, mort, împreună cu alţi doi-trei. Warter şezuse în faţă, lângă căruţaş. Evreii s-au bătut pe lucrurile rămase de la el: căciulă, haine, ghete, dantură. Pincas şedea de o parte şi privea. Un câine s-a apropiat de el şi l-a muşcat de picior. Pe frigul ăla o muşcătură de câine nu se vindecă. Rana l-a chinuit mai mult ca orice. Mai departe, pe viscol. Pe la patru dimineaţa au ajuns la Marinovka. Evreii au zis: „Să rămânem aici, să facem un popas. Suntem îngheţaţi”. Plutonierul, şeful postului de jandarmi, a pus biciul pe ei: „Vă dau eu popas!”. La Nicolaevka, o parte au fost cazaţi la şcoală, alţii în sat. Pincas, cu familia şi încă o doamnă, Maiden, în casa unei ţărănci. Pincas a vândut o cămaşă şi o rochie de-a fetiţei cu 20 de mărci. Pentru câteva mărci a căpătat cartofi de la ţărancă.

Numele morţilor de pe drum era înregistrat de un comitet, dar nu şi locul unde fuseseră îngropaţi de-a lungul drumului. Femeile din Nicolaevka îi căinau că sunt duşi la Bogdanovka. Dar ei acolo trebuia să ajungă. Dimineaţa au mers la primărie. Femei goale, evreice, curăţau boabele de porumb de pe coceni. Sala unde lucrau nu era încăzită. Ei şi-au adus bagajele la primărie, unde urma să fie locul de pornire. Acolo a început jaful, în frunte cu primarul. Le-au luat genţi, saci, valize. „Nu sunt destule sănii pentru toţi! Cine are bani, tocmeşte sanie, cine nu, rămâne”. Nişte familii se tocmesc cu un căruţaş pentru o sanie. În drum se întâlnesc cu altă sanie, în care erau două femei şi poliţistul. Ăsta îi jefuieşte de tot ce au. Îi ordonă căruţaşului să-i ducă numai până la prima staţie şi să-i lase acolo. După ce a plecat poliţistul, ei au cerut căruţaşului să-i aducă înapoi, la Nicolaevka. Era noapte, viscol. Nu au vrut să plece mai departe, atunci, noaptea. Dar poliţistul s-a înţeles cu jandarmii să-i pornească chiar atunci la drum, să scape de ei, să-i dea gata. Norocul lor a fost că tocmai atunci s-a întors sergentul, un băiat tânăr, care însoţise primul grup de sănii ce se întorceau acum goale. I-au povestit sergentului ce s-a întâmplat şi ce vrea poliţistul să facă. Sergentul l-a luat atunci la bătaie pe poliţist şi l-a bătut măr. Pe ei i-a suit în sănii şi i-a dus pe la diverse case din sat, unde i-a cantonat peste noapte. Dimineaţa, pe sergent l-a apucat iar furia împotriva poţistului şi i-a mai tras un toc de bătaie. Era aşa de rău bătut, că a trebuit să-i dea pe evrei jos din sanie şi să-l culce pe el, când au pornit spre Bogdanovka. La pornire, lui Pincas îi dispare fularul de lână. Fetiţa lui l-a văzut pe căruţaş când i l-a luat. Pincas

reclamă jandarmului. Acesta scoate centironul şi îl ia pe Pincas la bătaie: „Altădată să nu mai reclami ce nu-i al tău”.

La Bogdanovka, pe deal, e grajdul nr. 2, locul lor de cantonare. Grajd de porcine. Cei care veniseră înainte, primul lot, se instalaseră bine, în boxele porcilor. Acoperiseră ferestrele cu cărămizi şi erau apăraţi de crivăţ. Dincolo, în prelungirea grajdului, era frig, n-aveau ferestre. Acolo a trebuit să-şi aranjeze culcuşul. Între două boxe, în rigola unde se scurgea altădată apa pentru porci. La Bogdanovka trăiseră înainte 40.000 de evrei. Fuseseră omorâţi. Nu mai existau decât 100-120. Trăiau în ghetou, complet sălbăticiţi, goi, în plină iarnă. Îşi vânduseră şi cămaşa de pe ei. Milă nu mai cunoşteau. Ei aveau voie să meargă în sat şi vindeau nişte lături, mălai amestecat cu apă, o marcă luau pe căniţă. Exploatau şi ei cum puteau. Femeile din sat veneau şi ele la piaţă, cu plăcinte, cu mălai, dar evreii localnici, ăia din ghetou, îi goneau pe noii veniţi ca să cumpere ei mălaiul de la femei şi să-l revândă.

Poliţiştii ucrainieni se numeau gardieni comunali, purtau banderolă pe braţ şi se aflau sub conducerea prefectului. Ei erau cei care jefuiau cel mai tare. Prefectul din Bogdanovka a deschis o brutărie unde se putea cumpăra pâine numai în schimbul bijuteriilor şi aurului.

Pincas a mers cu soţia şi fetiţa în ghetou. I-a rugat să-i lase la ei, să poată dormi acolo. Aveau un grajd mai bun, cu ferestre. Prima noapte au lăsat-o pe soţie şi pe fetiţă. A doua noapte numai copilul. Apoi au gonit şi copilul „Nu mai erau oameni. V-am spus”. Ceea ce văzuseră îi bestializase. Ei, cei lăsaţi în viaţă, săpaseră gropile pentru miile de cadavre ale celor ucişi. Ei turnau benzină peste cadavre şi aşteptau să ardă, până ce rămânea numai puţină cenuşă. La Golta mai trăiau vreo 2.500-3.000 de evrei. 4-500 din ei erau din România. La Bogdanovka au stat numai vreo trei săptămâni. A dormit tot timpul în grajdul acela fără ferestre şi fără foc. Exista sobă, pentru porci, dar nu aveau cărbuni. În grajdul alăturat, pentru oi, existau paie. Dar nu aveau voie să se atingă de ele. A împrumutat o valiză şi o ladă şi şi-a făcut din ele pat, ca să nu doarmă jos, pe cărămizi. Căpătâi aveau rucsacul. Mai avea şi două perne pe care le punea sub şale. Un evreu basarabean îndrăgise copilul şi îl luase cu el în grajdul cel bun, să doarmă acolo, unde era mai cald. Pe la miezul nopţii s-a pomenit cu fetiţa înapoi. Ceilalţi evrei n-au lăsat să doarmă copilul acolo.

La vreo trei săptămâni s-a decis plecarea la Golta. Maiorul a dat ordin să fie deparazitaţi. În drum, căruţaşii ucrainieni tăiau rucsacele şi jefuiau. La intrarea în Golta, sania unde se afla Pincas s-a răsturnat, el a căzut sub sanie, a fost rău lovit în spinare.

Repartizaţi în două dormitoare, cu beton pe jos. În nr. 2 era o sobă cu plită unde puteau găti. Cărbuni cumpărau de la feroviari. De cum au sosit, maiorul le-a ţinut un discurs: să se facă liste de meseriaşi, pe

specialităţi, şi să declare fiecare adevărul, că altminteri vor fi trimişi în lagărul de la Akmicietka. Acolo era moarte sigură. Pe prima listă s-au trecut 35 de contabili, dar acte de calificare aveau numai Pincas şi încă unul, Postelnicu.

Legătura cu autorităţile locale o făcea Creştinu, omul maiorului. A câştigat mulţi bani, pe care-i împărţea cu maiorul, dar a făcut şi mult bine. Oamenii care puteau plăti cereau să se mute în ghetou. Acolo erau adăposturi mai bune, şi ghetoul nr. 2 avea şi şcoală. Treaba se făcea aşa. Trebuia să plăteşti 1.000 de mărci. Banii ţi-i dădea maiorul. În ţară, familia plătea lui Creştinu, care împărţea cu maiorul, în lei. Marca valora 25.000 de lei. Taxa pentru familie era, la început, 90.000 şi pe urmă scăzuse la 60.000. Erau prea mulţi care nu puteau aduna cei 90.000 de lei.

Creştinu s-a însurat cu o basarabeancă, o fată tare frumoasă. A avut ghinion, săraca. Atunci când el a plecat în ţară, s-a înţeles cu comandantul trenului permisionar s-o ia şi pe ea. Dar, în zăpăceala şi forfota plecării, femeia s-a urcat din greşeală în trenul sanitar. La Bălţi a fost arestată şi retrimisă la Golta.

Pincas lucra la descărcatul cărbunilor şi al butoaielor de benzină. Într-o zi vine un curier şi anunţă: se cere un contabil la o bancă. Trebuie să cunoască şi contabilitatea de cooperaţie. Ceilalţi, aşa-zişi contabili, intră în panică. Le e frică. N-or să poată face faţă. Akmicietka îi mănâncă.

Pincas stă pe gânduri. Soţia îl îndeamnă să meargă. El îşi zice: „Ce poate să fie contabilitatea asta de cooperaţie?”. O să vadă... O s-o scoată el la capăt...

Asta era în 15 februarie. În 28, îi vine comunicarea că e angajat. Directorul băncii face cerere la legiunea de jandarmi precum că, lagărul fiind departe şi Pincas trebuind să treacă peste linia ferată ca să ajungă la bancă, ceea ce era interzis mai ales evreilor, cere să fie transferat în ghetoul nr. 2. Maiorul pune rezoluţia pe cerere: „Va fi mutat în ghetoul nr. 2”.

Mare bucurie. Pincas, soţia, fetiţa, toţi erau bucuroşi. Dar Creştinu face ce face şi îl convinge pe maior să schimbe rezoluţia: „Va fi mutat în ghetoul nr. 1”. Aici era mult mai prost, sală cu beton pe jos, nepodită, frig. La bancă a găsit o mare debandadă. Se făceau operaţii de bancă şi de administraţie financiară. Pretorul era personal răspunzător de cheltuieli. Pincas pune ordine, ia totul pe umerii lui, directorul nu mai avea de făcut mai nimic. Când a venit ordinul de plecare, nu l-a lăsat să plece: „Tu rămâi cu mine”. Funcţionarii stăteau cu bagajele gata făcute, aşteptau de la o zi la alta să plece. Cumpăraseră de la guvernământ vite şi păsări de rasă, le expediaseră în ţară şi acum aşteptau, nerăbdători să ajungă acasă.

Soţia directorului s-a împrietenit cu a lui Pincas. Era o femeie tare

cumsecade. A propus să ia fetiţa cu ea, s-o dea la şcoală la Brăila, s-o ţină la ei. Au acceptat să se despartă de copil. Au început, încetul cu încetul, să care pe ascuns lucrurile fetiţei la soţia directorului.

La o masă, directorul a băut prea mult şi a scăpat probabil o vorbă cuiva despre planul lor. În seara când trebuia să plece fetiţa, un ovrei basarabean s-a dus la maior şi a denunţat. Ăsta, *musărul*, denunţătorul, fusese în graţiile maiorului înaintea lui Creştinu. Îl amuza la chefuri. Fusese pianist, corepetitor la operă. Făcea oficiul de *musăr*. La soţia maiorului lucrau în permanenţă croitorese şi lenjerese ovreice. Ele au auzit când Margulies, denunţătorul, a venit la maior şi i-a spus. N-a ajuns bine nici el, cu toată *musăreala*. A ajuns la Akmicietka, lagărul cel mai groaznic ce se poate închipui.

De treabă om, directorul. Nu jefuia pe nimeni. Dacă putea să facă un bine, îl făcea. El fusese funcţionar în administraţia financiară. Era locotenent în rezervă şi îi convenea să nu plece pe front, să fie mobilizat pe loc la bancă. Leafa lui era de 265 mărci pe lună, dar avea mâncare bună la popotă, numai cu 3 mărci pe zi. Norocul lui Pincas a fost că directorul nu se avea bine cu prefectul. Ăsta, ca să-l înfunde pe director, n-a trimis actele la Centrul Militar, ci la Guvernământul Transnistriei.

Inspectorul general administrativ vine în inspecţie. Le ia iarăşi declaraţii în legătură cu planul lor de a duce fetiţa la Brăila. Altă inspecţie; a colonelului de la Inspectoratul jandarmeriei. Asta în legătură cu hotărârea de a se trimite cei circa 3.000 de evrei din Golta în lagărul de la Akmicietka, unde nu exista baracă decât pentru 400 de oameni. Prefectul dă vina pe maior, maiorul pe prefect, dar de fapt prefectul era capul răutăţilor şi purta toată vina.

Era într-o luni, când Pincas trebuia să plece înapoi, în ţară. Plătise cineva banii. Era totul în ordine. Locotenentul iscălise actele. Vine maiorul. Opreşte actele: să meargă Pincas la lagăr, unde erau toţi adunaţi pentru plecare. Nu mai avea nimeni voie să meargă la muncă. Pincas îi trimite directorului băncii cheile de la sertar. Ca şi cum ar fi fost plecat. Cineva îl informează pe director că mai e acolo, în lagăr. Directorul intervine pe lângă prefect, prefectul la legiunea de jandarmi, să nu plece Pincas, până ce nu predă totul lui Dubinski de la pretură. I-a predat. Apoi a sosit în locul lui o funcţionară de la o fermă, care n-avea nici un fel de încălţăminte. A sosit în opinci împrumutate.

La plecare, Pincas a putut face o faptă bună, o *miţvă*. Au luat cu ei o fetiţă de 5 luni. Cu autorizaţie. Au trecut-o pe ordinul lui de plecare. E copilul unui inginer din Ploieşti. Căsătorit cu o basarabeancă, el trece în Basarabia, sub ruşi, ca să stea cu nevasta. E găsit acolo de trupe. E împuşcat şi aruncat în groapa comună. După 6-7 ore se trezeşte şi iese din groapă. E desfigurat pe toată viaţa. Însemnat de tăieturi în lung şi

în lat, pe faţă, pe frunte. Rămâne în lagăr. Nevasta i-a fost omorâtă. În lagăr se îndrăgosteşte de o fată. Se căsătoresc, vorba vine, cum se căsătoresc ei acolo. Dar e, într-adevăr, o fată foarte frumoasă, de familie excelentă. Tatăl ei avusese moşie. Fata are o educaţie aleasă. Se iubesc tare.

— Şi acolo se uită oamenii la „familie”?

— Bineînţeles. Doar n-a trecut atâta vreme de când trăiau în alte condiţii. Se cunosc, ştiu de unde vin, ce făcea şi cum era fiecare. Ei, asta voiam să vă spun, copilul pe care l-am adus cu noi era al lor. Şi-s fericit că am putut să fac o faptă bună. De când m-am întors, mă consider ca un nou-născut. Bogătaşii, ăia cocoloşiţi, deprinşi în puf, s-au descurcat mai greu şi au pierit pe capete. Noi, sărăcimea, cum ajungeam într-o staţie, ne repezeam la bazar, ne vindeam hainele de pe noi şi ne cumpăram de mâncare. Ce v-am povestit eu nu e nimic. Nu se poate povesti ce a fost, ce s-a întâmplat acolo. Unii ardeau cadavrele copiilor şi bătrânilor cu benzină şi alţii jucau, mă refer la localnici, la autohtoni, jucau în piese de teatru să se distreze populaţia. Că aveam şi teatru, chiar în localul băncii. Se juca în ruseşte. Eu n-am fost niciodată. Mi-era frică să nu mă prindă. După toate cele prin care am trecut, pot să spun în gura mare ce am constatat: poporul român e tare cumsecade, tare bun. Mai ales oamenii din popor, ţăranii, ţărăncile.

— Sergentul acela tânăr…

— Îl văd înaintea ochilor. Se făcuse ca turta de ceară şi parcă înnebunise. De mila noastră. De furie împotriva poliţistului. Mi-era şi frică să nu-l omoare în bătaie. Noi l-am potolit. Dacă-l omora, o păţea şi el, o păţeam şi noi.

2 octombrie 1943

M-am „odihnit” luna trecută vreo trei săptămâni. Sorin şi-a luat concediu de boală 10 zile. Era vorba să plecăm undeva, la munte. N-am putut obţine autorizaţie de călătorie. Mă tot pisau cu toţii că arăt rău, să întrerup scrisul, să mă „regenerez”. Am făcut-o, fără plăcere. Arăt tot rău, dar cred că sunt într-o stare mai bună. Am reluat lucrul. M-am certat şi mă cert mereu cu Richi. Sunt rece, străină, închisă în munca mea. Mă tachinează tot timpul în legătură cu asta. Îmi face rău.

După asemenea scene, nu mai pot lucra. Îi explic. Într-o după-masă de linişte, de împăcare. Înţelege. „Da, ai dreptate”. Câteva zile de pace. Luni ne vedem. Marţi soseşte din nou, cu Bergson, să citim împreună. Nu fusese programat. Trebuia să mă întâlnesc cu Zaharia. Întâlnire „politică”, bineînţeles… Tremur. Sunt altcineva. Sunt o „gasteropodă, suprasexuală, supramuzicală”. El observă că sunt distrată, nervoasă. Îi spun că am o obligaţie. Că trebuie să plec într-un

sfert de oră.

— Nu-ţi fie frică, n-am să te deranjez.

Merge la bibliotecă şi alege ceva plăci pentru proxima oră de muzică. Eu îmi adun lucrurile de prin dulapuri. Pun jacheta pe mine.

— Venisem să citim împreună.

— Ce să fac? Trebuie să plec.

Pleacă. Se apropie de uşă. Se întoarce.

— Am să-ţi vorbesc ceva. Ai putea să fii ceva mai politicoasă.

— Şi tu ceva mai puţin pisălog.

Ia de pe masă caietul în care aveam rezumatul din Wexberg şi îl rupe, bucăţi, bucăţele.

Îi arăt uşa. Sunt umilită, furioasă.

— Am să plec când am să vreau eu.

Rămâne în fotoliu. Plec eu. Broasca Yale face „clac". Sunet sinistru. Bulgăre de pământ pe un sicriu. Niciodată n-am să-l mai văd. Am oroare de el.

Zaharia nu vine. Grădina Icoanei e un deşert cenuşiu. Sunt calmă şi merg la croitoreasă. Vin acasă. Vreau să scriu. Nu pot lucra. A doua zi nu merg la cursul de muzică. Richi ţinut la doamna T., în [strada] Italiană. Presimţeam că Zaharia n-o să vină. Sunt calmă. Îi spun lui Sorin că Richi îmi face rău şi că nu vreau să-l mai văd.

După curs, Richi îl ia pe Sorin la plimbare şi până la 10 seara se învârtesc de colo-colo pe străzile întunecoase ale oraşului. Vulpoiul sofist a izbutit să şi-l facă pe Sorin aliat.

Pledează pentru Richi:

— Tu ai, uneori, brutalităţile mamei. Eşti fata ei. Repezi oamenii şi nu te mai gândeşti la nimic. Richi spune: „Doar n-am venit pentru mine. Tot pentru ea am venit. Mi se păruse că e într-o pasă proastă, că nu poate lucra. Ea îmi spunea că orice vine dinafară e binevenit, şi am venit s-o ajut să iasă din pasa asta"...

— Să nu-mi facă binele cu sila. I-am spus că vreau să lucrez. I-am repetat de o mie de ori că îmi trebuie linişte. A face bine înseamnă să te gândeşti la ce are celălalt nevoie.

— Tu nu te loveşti de oameni în lupta pentru existenţă, zi de zi. Dacă i-ai vedea cât sunt de egoişti, de interesaţi, n-ai mai judeca aşa aspru pe un om care se ocupă de tine cu dragoste.

— Şi era tare necăjit?

— Foarte tare. Când te porţi aşa cu cineva, rămâne în urmă ca o înţepenire. Nu-ţi mai vine să mai faci anumite gesturi. Ţi-e teamă. Ţii minte cum eram, la început, când mă necăjeai. Numeam asta reumatism al dragostei.

Domnişoara Miţa, croitoreasa, îmi mărturiseşte:

— Îi urăsc pe bărbaţi. Nu pot să spun că am avut vreo deziluzie. Dar

îi fac să sufere. Ştiu că sunt rea cu ei. Dar şi bărbaţii din ziua de azi!... Un singur lucru vor de la tine. Nu ştiu, altele pot. Eu nu. Am avut unul, mă iubea mult, dar era violent. Ofiţer de aviaţie. A fugit după mine. *Până la Focşani* m-a căutat. Ştiu că n-o să-mi pună bărbatul coroană că m-a găsit fată. Ba prietenii chiar râd de mine. Zic: „Miţo, o să-ţi crească o piele, de o să trebuiască tăiată!”. „Lasă, le răspund eu, că n-o să te pun pe tine să mi-o tai!” Ştiu eu că nu-i bine, că şi un fruct, când îl laşi în copac prea mult, putrezeşte şi cade jos. Dar, ştiţi, altfel te priveşte bărbatul. Dacă ai fost cu unul, crede că ai fost cu nu ştiu câţi...

Odată am făcut cunoştinţă, într-o familie, cu un inginer foarte bine. Ne împrietenim. Ne dăm mai multe randevuuri. Se mira el că numai ziua. Aşa voiam eu. Înţelegeam să fac platonism. Într-o zi, la restaurant, îmi arată nişte poze foarte frumoase. Le admir şi el zice: „Astea nu-s nimic. Ai să vezi tu altele, Miţo, când ai să vii la mine acasă”. Când am auzit asta, să mă trăznească, nu alta! N-am mai vrut să-l văd. Vă spun, aşa sunt eu. Pot să râdă prietenii cât or vrea. Într-o zi, ce glumă le trece prin cap? Astă-vară, era o seară foarte caldă. Vărul, verişoara, ăştia cu care stau împreună, şi musafirii lor jucau poker. Eu adormisem pe canapea, de zăpuşeală, cu faţa în jos. Mi s-o fi ridicat rochia în somn. Zice văru-meu: „Tot e Miţa ruşinoasă. I-a să-i ridicăm noi rochia de tot şi s-o fotografiem”. Ce credeţi, că nu şi-au pus ideea în aplicare?

În *Cabala*, *Zoharul* vorbeşte de un Dumnezeu bisexuat. Şeina e nevasta lui Dumnezeu. La început şi omul era bisexuat. Bărbatul şi femeia aveau spinările lipite. Dumnezeu i-a despărţit şi i-a întors cu faţa unul spre celălalt. Fiecare om are perechea lui. În unirea sexelor, se uneşte şi se bucură şi Dumnezeu. *Zoharul* are un pronunţat caracter erotic.

Într-un loc, în Transnistria, ofiţerii germani îşi aduseseră fete evreice şi petreceau cu ele. Au venit nişte neveste în vizită şi au aflat. În înţelegere cu un ofiţer, până a prinde ceilalţi de veste, au fost împuşcate 60 de fete.

La Bogdanovka, erau duşi la groapă şi împuşcaţi, pe echipe. Un ofiţer îşi comandase o pereche de cizme la un cizmar ovrei.

— Sunt gata?

— Nu sunt gata. O să fie nişte cizme tare faine Vedeţi, mai am de lucru la ele.

— Bine, te mai las două zile...

După două zile, cizmarul a mai cerut o păsuire. A primit-o. Şi a treia. Dar după a treia amânare, a trebuit să predea cizmele. Erau

faine. Erau gata. Cum le-a predat, a fost băgat într-o echipă, dus la groapă şi executat.

O unitate germană de peste Bug cere prefectului din Bogdanovka o brigadă de evrei la muncă. Prefectul le trimite. Lucrează ce lucrează şi când nu mai are nevoie de ei, colonelul german telefonează:

— Am isprăvit munca. Nu mai avem nevoie de ei. Vi-i trimitem îndărăt.

— N-avem nici un ordin. N-avem ce face cu ei!

— Şi noi ce să facem? Atunci îi executăm.

Şi i-au executat.

Buiu e mărunţel, chel, nervos, cu dinţi găunoşi. De-a curmezişul cheliei, o şuviţă lungă, lipicioasă, coboară în jos, pe ceafă, ca o coadă de chinez. Nu vorbeşte, psalmodiază, repede, încleiat. Cuvintele, tărăgănate, se topesc unul într-altul, într-un lanţ moale, nesfârşit, care te ameţeşte. Dacă-i spui ceva şi nu e de acord, zice: „Perfect, perfect!". După care urmează desfăşurarea în lanţul de cocă, sinuos, talmudic, în obiecţii întortocheate, din care nu mai poţi ieşi. Tatăl lui era un om de vază în Botoşani. Ţinea la rabinul hasidic din Podul-Iloaiei – *podoloi*, cum zice el. Când venea rabinul la Botoşani, numai la ei trăgea. Asta se întâmpla în fiecare an. Se întorcea casa cu dosul în sus, în vederea evenimentului. Se pregăteau ca de o mare sărbătoare. Buiu, chiar atunci când ajunsese student la Iaşi, trebuia să vină acasă, să-şi primească binecuvântarea. Când mânca rabinul, hasidimii şedeau de jur împrejurul lui în picioare. Rabinul gusta dintr-o bucată de carne şi o punea deoparte. Hasidimii se repezeau, care mai de care, să apuce bucata sfinţită de gura rabinului. Era luptă nu glumă…

23 octombrie 1943

Moda Toamnei 1943: pulovere şi veste de lână mult răscroite la subţiori, largi, şi cu motive ornamentale, colorate, pe piept: cerbi, flori, stele… Cucoanele elegante nu le mai poartă. Au devenit „comune". Pantofii au călcâiul descoperit. Rochiile sunt scurte. Coafurile, care în timpul verii s-au ridicat, „montante", în creştet, acum iarăşi se lasă moi, în plete şi rulouri.

A avut loc conferinţa de la Moscova. Nu se ştie mai nimic despre conţinutul discuţiilor.

Lumea se întreabă dacă ofensiva de la Kremenciug – Dniepropetrovsk nu însemnează cumva un nou Stalingrad. Scrisoarea unui ofiţer neamţ: „Lespedea mormântului se lasă peste noi".

Peter e necăjit. Trebuie să se mute. E în ilegalitate şi nu e uşor să găsească o casă. Richi e obosit. A avut şi necazuri. Un conflict, la Cenzura Militară. E acolo o bestie care îl paşte. Richi a vorbit cam răstit cu un ofiţer şi bestia a vrut să-l înfunde. Colonelul i-a spus: „Nu

mă aşteptam din partea dumitale”. Dar tot el a aplanat, parţial, conflictul. I-a explicat ofiţerului la care Richi se burzuluise: „Ei, n-a făcut armata. Nu cunoaşte regulile noastre…Treci cu vederea”.

Richi nu e liniştit Ameninţarea pare înlăturată, dar pe dedesubt colcăie ceva:

— Dacă aş avea o situaţie netă, dacă aş fi militar, aş fi tot timpul atent cum mă port. Aşa, uit cum trebuie să fii cu un ofiţer. Şi sunt şi tehnici de comportare care îmi scapă. Sunt prea adâncit în lucrul meu şi, când se iveşte ceva, la suprafaţă, în viaşă, mă reped, nu am calmul necesar.

Unii spun: „Prizonierii ruşi au ridicat capul”. Alţii: „Au ridicat nasul”. După simpatii politice. Dar toţi cei informaţi sunt de acord că s-a schimbat ceva.

Prizonierii ruşi lucrează la moşieri. Unul a azvârlit opincile care i s-au dat. I-a spus vătafului: „Astea să le poarte el”. Adică moşierul. Domnul T., moşier, zice: „Ştiu ce mă aşteaptă dacă vin ruşii. Nu de ei mi-e frică. De ţăranii mei. Nu-mi rămâne decât să mă încui în casă, să pun carabina la fereastră şi să trag…”.

Mama doctorului M. i-a arătat, în secret, lui Ferdinand, un portret al Căpitanului. L-a privit cu evlavie şi l-a pus la loc, îndărătul cărţilor de medicină ale lui fiu-său.

Moşiereasa Z. povesteşte, revoltată: Închipuiţi-vă ce aud la mine, la arman[7]! Un prizonier trece pe lângă mine, parcă nici n-aş fi fost acolo, şi îi spune, în glumă, unui ţăran: „Ce mai faci, tovarăşe ofiţer?”.

În provincie (la Alexandria, Roşiorii de Vede) se găsesc pantofi chilipir. N-ai nevoie să arăţi vreun bon. Negustorii spun: „N-am văzut bon de când suntem”. Tălpuitul costă 1.000 de lei. Se taie multe vite. Ca să capete carne, fabricile de mezeluri se oferă să uşureze camuflarea unei cantităţi de talpă. Talpa se revinde în oraşele mari, la preţ de speculă. Au fost prinse doamne, în tren, cu geamantane pline de talpă. Nemţii o transportă cu maşinile.

La oficiul de distribuţie al Guvernământului Transnistriei se poate obţine zahăr, oricât, cu 300 lei kilogramul.

Şi sufletul? Se târăşte. Există? Dorurile? Sunt şi nu sunt. A fi adult. Richi spune mereu că sunt mare, că sunt adultă. Poate că mă stăpânesc mai mult ca înainte, atâta tot. Poate că văd mai clar ce e vrednic de iubit şi ce nu. Dar nu iubesc mai mult. Dimpotrivă. Detest şi iubesc, simultan, ireconciliabil, pe unul şi acelaşi om. Pe mama, pe Richi. Şi umbra lui Zaharia. Mai reală, mai carnală, mai satanică, mai parfumată cu săpunul dulceag ce mi-a rămas în nări, reînviat în somn, decât personajul real, cu fălcile late pe care s-a depus grăsimea celor

40 de ani, şi cu şuviţa neagră, pomădată, ţeapănă, care i se ridică în creştet, panaş grotesc al fantelui de cafenea.

Sunt clipe uşoare, fluturări de perdea de tiul. Richi spune:

— Sunt naiv, ca la 15 ani. Abia descopăr poezia.

Eu râd mult, am şi eu 15 ani, îi propun să debuteze, după război, cu un volum de versuri; el spune, cu seriozitate: „Chiar aşa am să fac". Am o criză de râs, ca în adolescenţă; nu mă mai pot opri. Richi poet, cu poză în vitrina librăriei! El: „De ce nu?". Tot foarte serios. Râd aproape fără motiv, din nimicul uşor al clipei care flutură, dintr-un exces sau un echilibru vital. Dar exploziile astea sunt rare. Problematica realizării etico-politice şi a alegerii e laitmotivul grav al vieţii noastre. Odată, îi spun lui Richi:

— Îmi amintesc perfect un moment din ziua când am terminat liceul. Eram în casa din Antim. Şedeam în cadrul uşii deschise spre curte, cu capul rezemat de pervaz. Îmi plimbam degetele pe lemnul vopsit maroniu. O claviatură. Se auzeau câteva acorduri. Răsuna din creştet până-n vârful unghiilor: „Ce voi face din viaţa mea?". Stau în faţa unei alegeri: o aleg pe cea grea, plină de sens, de suferinţe, de valoare? Sau pe cea ternă şi lină?

Gardul cu zorele din faţa mea, stradela Petre Locusteanu, cu pietrele ei de râu printre care creştea păpădia, toată liniştea aia stagnantă a începutului de vară… Stagnare, repetiţie, inerţie. Acum, la fel; aceeaşi senzaţie ca la 17 ani, ascuţită şi vertiginoasă: alegerea

— Dar ai ales. Primejdia, valoarea, sensul.

— Nu. Mereu sunt în faţa unei alegeri. În orice trăieşti, în orice întreprinzi, poţi alege soluţia mai grea, mai angajantă, sau poţi să te fofilezi, să-ţi amăgeşti conştiinţa cu o pseudoparticipare.

24 Octombrie 1943

Despre atmosfera din târg, Peter spune strălucind: „albumul panicii". Oamenii cu bani îşi scot paşapoarte, cumpără aur, îşi pregătesc maşinile pentru fugă, le dichisesc cu dispozitive pentru bagaje, pe acoperiş. Unul merge la un garaj şi spune: „Nu mă uit la bani. Îmi faci dispozitivul pentru bagaje cât mai urgent. Mi-e soţia bolnavă şi trebuie să plecăm la Câmpulung".

— Ştim, domnule, ştim. În ultimele zile am făcut vreo 200 dintr-astea, pentru cucoane bolnave care trebuie să plece la munte.

Avocatul Sceski, rus alb de origine, refugiat în timpul revoluţiei, zice:

— Dacă aş avea o mie de cocoşei, n-aş mai sta o clipă. Pe loc aş şterge-o…

Napoleonii sunt cocoşei. În jargonul oamenilor de bursă, dolarii se

numesc căluţi sau tăiţei.

La ora de gimnastică, întreb o gâsculiţă, dacă a ascultat radioul şi ce s-a mai spus.

— N-am ascultat, dar mi-a spus cineva că a căzut un oraş care începe cu P.

Acasă, Sorin îmi spune că oraşul care a căzut e Dniepropetrovskul.

Papa se întâlneşte cu vechiul lui cunoscut, fabricantul de conserve, cu care a făcut multe afaceri împreună, Ştefănescu-Griviţa:

— Ia spune-mi, domnule, ce să fac cu fabrica de la Cetatea Albă?

— Ce ai mai făcut şi ultima dată. O demontezi.

— Da, ai dreptate, aşa am să fac.

Bătrânul se antrenează în evocarea, fascinantă pentru el, a personalităţii lui Ştefănescu-Griviţa.

— Ăsta patriot? Eu sunt mai patriot decât el. Are el pe „escu” în coadă, dar e polonez. Acum se ascunde. Să nu se afle că e polonez. În tinereţe era lucrător la Calea Ferată, ca şi T. ălălalt mare fabricant. Când a făcut unul, un grec, fabrică de conserve, au trecut amândoi lucrători la el. Deştept foc. A prins grozav meseria. S-au mutat la Bucureşti, pe Calea Griviţei. El şi cu nevastă-sa preparau conservele. Le fierbeau într-un cazan de rufe. Când l-am cunoscut eu, era mai ridicat. Se mai săltase omul. Îi trimeteam peştele proaspăt din Galaţi, pentru conserve. Cinstit, nimic de zis. Făcea şicane, dar îşi respecta angajamentele. E extraordinar de deştept. Are o inteligenţă naturală teribilă. De-abia ştie să scrie. Durează un ceas până îţi completează o poliţă. Era să devină ministru la comerţ şi industrie, sub Averescu. Da, era averescan. Poate că ar fi devenit ministru dacă ştia mai bine să scrie. Dar aşa, el singur a refuzat. Şi-a dat seama că nu-i de el. Om întreprinzător. Dar şi cu noroc. De la început i-a mers din plin. În războiul trecut, s-a retras până la Odessa şi a rămas acolo. Făcea afaceri grozave. Până la Petersburg mergea pentru treburile lui. Dar chiar dinainte de război, îi pusese Dumnezeu mâna-n cap. Pentru 30.000 de lei, a cumpărat fabrica din Lânăriei şi în acelaşi an i-a închiriat-o lui Fischer-Galaţi cu 130.000. Va să zică o cumpărase pe gratis. Război. Intră nemţii. O rechiziţionează de la chiriaş, aduc instalaţii grozave, fac din ea o fabrică modernă. Când să plece nemţii, la sfârşitul războiului, unu, Zucker, funcţionar la Fischer-Galaţi, dar om de-al lui Ş.G., face ce face şi îi convinge pe nemţi să nu distrugă instalaţiile. Aşa s-a pomenit Ş.G. cu o fabrică modernă, de toată frumuseţea. Prin 1932 – tu, Sorine, şi tu, Arthure, nu ştiţi, că eraţi încă plecaţi la studii – Ş.G. pierduse piaţa din Galaţi. Pe vremea aceea se cam prostise fabrica lui. Făcea marfă proastă, Eu i-am adus înapoi

piaţa gălăţeană. Credeţi că recunoaşte? Nu recunoaşte. Cu băieţii lui e greu să lucrezi. Le-am vândut ceva cositor anul trecut. Un fleac. Bătrânul spune totdeauna, când vin de la ei: „O să facem ceva, o să facem”. Mă tratează cu pluralul, dar de făcut, nu face nimic. „E rău cu funcţionarii, cu lucrătorii”. Plăteşte salarii mici. Mă am bine cu un funcţionar de-al lui, unul Emil, care facturează. De 30 de ani e la el şi primeşte 12 mii pe lună. Totdeauna mi se plânge.

— O fi având şi tantieme. Nu se poate să primească aşa de puţin.

— Are ceva. Li se dă marfă pe care o vând pe cont propriu, dar prea puţină. Acţiunile le are împărţite între copii: trei fete şi trei băieţi. să vândă, dar prea puţin.

Are 3 băieţi şi 2 sau 3 fete. Una e măritată cu un magistrat. Când l-a luat, era ajutor de procuror. Dar ce nevoie mai avea de slujbă? Şi-a dat demisia. Fiecare din copii are câte un bloc şi maşină. Afară de asta, mai au şi câte un etaj întreg, fiecare în alte blocuri. Să-l vedeţi pe bătrân, la 76 de ani, ce voinic e! Niţel a început să se îndoaie, dar tot activ e. Băieţii spun: „Parcă ar avea nevoie să lucreze? Dar aşa e tata. Nu poate altfel”. Le cam stă în coastă. Ar vrea să scape de sub controlul lui, dar ţi-ai găsit. Când îşi pune în cap ceva, trebuie să izbutească. A vrut să facă şi el sardele ca în străinătate. Îi trimiteam butoaie cu scrumbii mici. Nu i-au reuşit. Atunci a adus scrumbii din Portugalia. Nici alea nu i-au reuşit. Şi acum face nişte macrouri în untdelemn, o minune. Le bate pe cele din străinătate. Şi-a adus un lucrător specialist din Franţa. A călătorit mult. A avut şi cap, şi noroc.

Papa vorbeşte despre Ş.G., ca un căpitan bătrân şi păgubos despre un amiral. Amândoi au pornit la drum, ca soldaţi proşti, cu bastonul de mareşal în raniţă. Numai unul a triumfat. Providenţa a vegheat asupra lui. Papa nu-şi disimulează invidia, dar nici admiraţia. Soldat prost n-a rămas nici el, dar căpitan falit, da. Că pronia e de vină şi nu nepriceperea lui o dovedeşte o istorioară convingătoare ce s-ar putea intitula *Cum l-a tras pe sfoară Leon pe Hristache.*

— Aşa poamă mi-ai fost în tinereţe, zice Dona, botoasa, nevasta de-a doua, scuturându-şi ţigara în scrumieră, că fumează ca un turc. Hai, ia zi? Nu numai muierile…

Papa râde flatat, cu gura lui căzută, dând la vedere dinţii falşi şi gingiile trandafirii. Partea de sus a capului e leonină. Frunte puternică, păr abundent, argintiu. Umerii laţi, ca de hamal, pe un trup scurt şi gros. Şade picior peste picior şi se ţine de gleznă, într-o poză caracteristică lui.

— Da, aşa eram.

O obsesie. Tălpile arestatei pe cărbuni aprinşi. Numai răni. Zi de panică. Fiecare sonerie îmi da palpitaţii

Dimineaţa, târguieli: unt, brânză, peşte, ciorapi. Răsfoiesc cărţi la Alcalay: Madeleine Andronescu, *Zilele babei.* Ovid Melidoneanu (slab) cu o prefaţă de Tudor Arghezi. *Croquis*-uri de rochii (urâte). Merg la mama-mare. Îi vorbesc de ştofa neagră. Urmează remuşcări. Nu trebuia să-i spun nimic. Negrul poate fi o aluzie. Fac două ore anticameră la dentistul K. Îmi tratează nişte rădăcini. Dureri mari. Iar mă gândesc cum aş rezista în caz de arestare.

Marţi, 26 oct.

Sf. Dumitru. Dimineaţa, gimnastică. Tot f.f. obosită. Geta, croitoreasa, mă întreabă:. „Ce aveţi? De ce arătaţi aşa rău? Aveţi cearcăne în jurul ochilor”.

Ea aşteaptă un copil.

— Mama e atât de bucuroasă. Ştiţi, la noi azi e sărbătoare mare. Am visat-o pe soră-mea, răposata. Cimitirul Reînvierea e la trei staţii de noi. Mă duc după-masă să-i aprind o lumânare.

Geta a zis *la noi* cu bunăvoinţă, fără nici o ostilitate. Firesc. *La noi* e sărbătoare. La noi ce e? Eu nu sunt nicăieri. Fac parte dintr-o mică sectă, o pătură subţire de intelectuali atei. N-am pierdut de tot nostalgia unei largi comuniuni. Participarea la o credinţă, împărtăşită de un neam, de o mare colectivitate. Să poţi face simplu, cu credinţă, gestul ritual. Să aprinzi o lumânare şi în flacăra ei să pâlpâie, reînviat, un suflet. Noi, mica noastră sectă raţionalistă, suntem *ceilalţi*. Nu-mi găsesc locul nicăieri. Poate că adevăratul meu topos, în univers, e curtea. Între drum şi lăcaşul celor mulţi, unde e vatra, altarul. De Iom Kipur am fost cu mama-mare la sinagogă. Adică, nu. La *şilul* de pe strada Antim. E o casă de rugăciuni mai mică. Îi spune *şil* pentru că acolo e şi şcoală religioasă, pentru băieţi. Mama-mare de-abia merge. Piciorul cu sarcom supurează. E încălţat într-un şoşon bărbătesc, tras peste feşe. Diform. Mama-mare a ajuns o rădăcină. E rădăcina mea. Merg, de braţ cu rădăcina mea. Deasupra pământului a rămas atât de puţin. O bucăţică de tulpină degerată. De-abia îmi ajunge la umăr. Părul argintiu, rar, devitalizat, îmi atinge jacheta. Rămânem în curtea *şilului*. Înăuntru e prea cald, prea multă lume. Copiii se zbenguie printre cei doi salcâmi pirpirii. Ţin în mână gutui. În gutui sunt înfipte cuişoare. Cunosc, ca din altă viaţă, izul lor eteroclit, amestecul de miresme din grădinile dâmboviţene ale copilăriei, şi de mirodenie venită peste mări, din Răsărit. Nu ştiu dacă obiceiul de a înfige cuişoare în gutui are vreo semnificaţie. Totul mi-e familiar şi străin, apropiat şi ostil. Pe ferestrele deschise ale casei de rugăciuni se aude predica rabinului în româneşte:

…Să nu avem sufletul închis la suferinţele semenilor noştri, cei ce n-

au avut norocul nostru, să doarmă într-un pat, la ei acasă, şi să mănânce o mâncare caldă. Fraţii noştri din Transnistria aşteaptă ajutorul celor din ţară…

Un băiat oacheş, slăbănog, cu ochi de învăţăcel, îmi împrumută pentru o clipă gutuia. O duc la nas şi inspir adânc mirosul ascuţit, piperat. Copilăria…

Stau într-o curte şi trag cu urechea. Nu drumul, nu casa. Destinul meu: curtea şi o fereastră deschisă, prin care prind frânturi, pe sfert descifrate. Care moarte e a mea? Cea care râde în fiecare din noi, moartea rilkeană? Moartea ciobanului mioritic, limpezită, transfigurată: „Preoţi munţii mari…". Poate vreun frate de-al meu, cum le spune rabinul, păzit de-o armă automată, sapă-n pământul generos al stepei groapa lui Sorin şi a mea, a mamei, a lui Jac? Bocancii noştri, bine ceruiţi, aşteaptă în raftul de jos, din dulap… Dar pe mama-mare cum o s-o ducem? Cum o să-şi oblojească piciorul bolnav? Pe drum nu te aşteaptă nimeni să-ţi faci pansamentul, să-ţi speli feşele purulente. Nici să-ţi piepteni, să-ţi împleteşti codiţe părul alb şi rărit, ascuns sub coafura „montantă"… Stupid e că nu mă gândesc la moarte. Nu mă gândesc cum or să ne împuşte în faţa gropilor săpate de „fraţii noştri". Mă gândesc la ritualul de boală şi la dichisul de cochetă al mamei-mari… Probabil, însă, că vom scăpa. Că nu ne vor duce. *Es ist aus und zu Ende*, s-a sfârşit cu Nibelungii, cum spune Peter. Mai sus ceva, la Mânăstirea Antim, se face slujbă pentru trei soldaţi morţi în aceeaşi stepă. În faţa mânăstirii e piaţeta, cu câţiva copaci, unde m-am oprit într-o seară cu Zaharia, când mă conducea acasă, acum o mie de ani. Mă uitam la buzele lui. I le-am atins cu degetele. Am simţit netezimea lor de petală…Trotuarul, de-a lungul mânăstirii. Eu, la fereastră. Îl vedeam trecând în sus şi în jos, când totul era la început şi el, conchistadorul, nu îndrăznea să sune la uşa noastră. Sau era o tactică, amânarea? Cartierul ăsta, Antim, Logofătul Nestor, Apolodor, Sfinţii Apostoli – o bubă. Mai bine să n-o ating.

În 26 octombrie, după ce am fost la Geta, am lucrat la *Viii şi morţii*, partea întâi. Seara mi-am aranjat puţin biblioteca şi am citit din Saint-Simon:

„(Benedictinii) scoseseră de curând o ediţie frumoasă din Sfântul Augustin, a cărui morală nu este cea a iezuiţilor. Pentru ca s-o înăbuşe, folosiră obişnuitul lor scut, care i-a slujit totdeauna atât de bine: după ei, cartea era cu totul jansenistă; o atacară; benedictinii ripostară: se înfierbântară şi unii şi alţii. Iezuiţii, nemaiavând dovezi şi temeiuri, dar continuând cu insultele şi cu aserţiunile mai mult decât temerare, nu izbutiră să veştejească această ediţie, nici să o suprime. După această înfrângere, ce le fu amară, făcură uz de influenţa lor

pentru ca cel puţin lupta să înceteze, văzând că sunt mai slabi decât ceilalţi, printr-o interdicţie din partea regelui, făcută ambelor părţi, de a mai scrie şi a mai vorbi în vreun fel despre această ediţie”.

Patima luptelor doctrinare, din alte contexte sociale, îmi trezeşte aprehensiuni cu privire la disputele noastre de azi. Necesitatea polarizării, a simplificării, în dauna adevărului şi a nuanţelor.

Ce ochi bun avea certăreţul, prea scundul, urâciosul duce! O mostră de schiţă a psihologiei maselor: *Execuţia doamnei Ticquet*, condamnată, pare-se pe nedrept, la ghilotină, pentru tentativă de omor a soţului. Tot parcursul străzilor pariziene, de la Concièrgerie până la Place de Grève, unde urma să aibă loc execuţia, era ticsit de spectatori şi spectatoare, unii cu „nume alese”. „Erau de faţă chiar prieteni şi prietene ale acestei nenorocite, cărora nu le-a fost ruşine şi groază să participe. Pe străzi, mulţimea nu mai avea loc să treacă. În general, le era milă de ea şi doreau să fie iertată şi, totodată, se îmbulzeau, care mai de care, s-o vadă murind. Iată cum e lumea, atât de puţin raţională şi atât de puţin în acord cu sine însăşi”.

Saint-Simonii erau nobili şi bogaţi de câteva secole. Averea lor s-a mărit însă considerabil datorită virtuţilor cinegetice ale tatălui memorialistului nostru. Ludovic al XIII-lea l-a răsplătit cu favorurile şi dărnicia sa pentru că, la vânătoare, purtând cornul, spre deosebire de alţii, nu bălea instrumentul, când sufla în el.

Noaptea visez că l-am găsit pe Zaharia Stancu. Se făcea că locuieşte într-o casă bătrânească tipic bucureşteană, numai parter, cu două ferestre spre stradă, lungă, cu intrarea prin curte, camerele „vagon”. Sun la uşă. Mi-e frică Mi-e teamă să nu-mi deschidă nevasta. Îmi deschide băiatul. E foarte înalt, mai înalt decât taică-său şi extraordinar de frumos. Are trăsături delicat cizelate. E o copie a lui taică-său, la modul minor şi bizantin. Vitalitatea agresivă a lui Zaharia a căpătat la fiu o moliciune nobilă, ambiguă. Uriaşul cocon îmi sărută mâna cu ceremonie, aplecat adânc. Îi simt mirosul părului de mătase, văd ochii furioşi ai lui Zaharia şi, în vis, ştiu că visul e o răzbunare: sunt foarte tânără, plac, îl fac să sufere, îl lovesc în ce are mai scump. Nu am nevoie, la trezire, nici de Freud, nici de vreo cărţulie pentru tălmăcirea viselor: simple, transparente, fantasmagoriile subconştientului meu. Al doilea vis, mai de dimineaţă, se petrece în stepa viscolită. Sunt în sanie, am o pătură pe genunchi, dar crivăţul suflă de dedesubt. Mi-e frig, am o nevoie urgentă şi-i strig vizitiului să oprească. El e un Moş Crăciun, cuşma şi mustăţile sunt prinse-n promoroacă, şi strigă şi el, prin viscol: „Ăia de la gropi ne aşteaptă!”. Totuşi, probabil că a oprit. Sunt în plin câmp, totul e strălucitor de alb. Sunt ghemuită jos, în zăpadă. Mai bine aş rămâne aici, în câmpul strălucitor. Nu se poate. Mă voi sui în sanie. Nu pot să-l las pe vizitiu

să aştepte, nici pe fraţii mei, groparii.

Miercuri, 27 octombrie

Mă cert iar cu Richi. Îl urăsc şi mi-e milă. De el, de mine. Sună Peter. Slavă Domnului! Rămâne toată seara cu noi. Îi dă nişte materiale lui Sorin, care trebuie să meargă la o întâlnire. Mâncăm. Vorbim politică. Doamna C. i-a spus lui Peter: „Un ofiţer de la M.S.M. m-a liniştit. Mi-a spus să n-am nici o grijă. Crimeea nu va fi cedată. Se pregăteşte o mare încercuire a ruşilor. Generalul A. ar fi putut părăsi Crimeea. Avea ordin s-o facă, la caz de nevoie. Dar e convins că va putea fi apărată".

Richi are materiale interesante de la Cenzură. Un ţăran adresează mareşalului o scrisoare: „Dormim cu mazărea în casă şi noi pe prispă, că nu mai avem loc. Ne putrezeşte în casă. Preţurile nu s-au fixat încă. În jurul nostru roiesc speculanţii. Impozitele n-avem cu ce să le plătim. Când ne prind la aman, speculanţii ne cumpără mazărea la 10 lei kg. O depozitează societăţile mari. Pe urmă se fixează preţul la 40-50 lei kg".

Sâmbătă, 6 noiembrie 1943

Primele zile ale lui noiembrie, însorite, aproape primăvăratice. Ieri, frig cu soare. Florăriile sunt pline de crizanteme somptuoase, mortuare, arpegii de aur şi rugină. Seara se lasă devreme. La 7, oraşul se camuflează.

Săptămâna trecută, am scris poezie: *Întuneric*, *Devenire*, *Medalion.* Astea parcă ar fi ceva. Celelalte rămân în bruion. Cu *Viii şi morţii* a mers mai greu. Îi mai las să se odihnească.

Ciano va fi judecat de tribunalul special al statului italian, în faţa căruia vor avea a răspunde membrii Marelui Consiliu Fascist de comportarea lor. Cotidianul. *La Natione*, din Florenţa, scrie: „În loc de a-şi manifesta solidaritatea cu Ducele, căruia îi datora întreaga carieră, el a luat parte la conspiraţie şi la atentatul împotriva Ducelui".

Un articol într-o revistă elveţiană, intrată şi în ţară, fără a fi cenzurată, scrie: „Cuvântul care se aude cel mai des la Berlin e: pace. Nu interesează cum. Cât mai repede, pace".

La mama-mare, în chilia ei din Sfinţii Apostoli. În pat, ridicată în capul oaselor, lucrează la un ciorap de lână. Se căzneşte să-l încheie la vârf şi nu poate. E atât de atentă la problema ei, încât nu se uită la

mine, parcă n-aş fi acolo. E ca o fetiţă de 4 ani, ocupată cu jucăria ei. Noaptea, uneori, se înăbuşă. Are dureri cumplite la piciorul bolnav şi nu poate dormi.

— Coace?

Mama-mare face un gest de lehamite, adică: „mai bine să nu mai vorbim despre asta”.

— Da, are trei umflături şi un fel de zeamă... Ia spune, eşti mulţumită de Geta? Cum iese rochia?

— Bine. A croit-o chimono. Uite aşa. Ştii că vrem s-o bordăm cu o panglică, la decolteu şi la mâneci. Tu ce părere ai?

Ochişorii îşi regăsesc pentru o clipă strălucirea. Am intrat în domeniul care a pasionat-o toată viaţa. Spun „ochişorii”, ca Odette, conştientă de dulcegăria diminutivului. Când e vorba de mama-mare, nu ştiu cum să-i alint altfel făptura iubită, pierdută. Ca mama ciobanului, spun: „ochişorii lui/ mura câmpului...”.

Nana, văduvă consolată, intră în mica chilie. De-abia avem loc toate trei.

— Pari cam supărată...

Nu-mi dau seama cum a remarcat mama-mare. Chipul, ca un cadru prea larg pentru trăsăturile minuţios cizelate, miniaturale, mie mi se pare de o blândeţe senzuală, care nu reflectă altceva decât feminitatea ei placidă, bună, împăcată cu sine.

Îi răspunde mamei-mari, conspirativ, ca între femei, cu secrete între ele:

— Coana Lili (accent ironic pe coana) vorbeşte ce nu trebuie. Am tăcut. Ce să fac? Eu sunt de prisos în casa asta.

— Aşa-i unde sunt mai multe muieri într-o casă. Fă-te că n-auzi.

7 noiembrie 1943

Viii şi morţii trebuie să piardă paginile fastidioase de analiză, fără a cădea în superficialitate. Fără lirism. A nu mai bate pasul pe loc, cu descrierea stările subiective ale eroilor. Ce face Feodor Mihailovici? El povesteşte: eroul e aşa, simte aşa. Dar foarte scurt. Se trece imediat la acţiune. Se fereşte de portrete fizice amănunţite. Dar asta are mai puţină importanţă.

Iar sunt în plină criză psihică, aşa cum eram în primăvară. Nu ştiu dacă o să fie mai puţin violentă. Dacă e la început, la mijloc sau pe sfârşite. Puls precipitat. Mi se usucă buzele de dor. Nu mai găsesc nici o noimă în ceea ce fac. În nimic. Ascult uvertura la *Nunta lui Figaro* şi îmi dau lacrimile. Forme, sunete, culori, trupuri tinere, frumoase, care se iubesc, o lume a frumuseţii. Sunt în afara ei. Sunt în *curte*. O curte săracă, doi oţetari, o bancă. Se fac nişte liste. Sunt trecută pe listă ori

am scăpat? Şi dacă am scăpat, pentru ce? Ce am să pot face din viaţa mea, ca să nu fie un simulacru, o lucrare artificială, care nu corespunde naturii mele? Pentru că, acum, în criză, tot ce e *raţional*, construit, activitatea politică, prieteniile, legăturile de familie, totul îmi apare străin, îndepărtat şi în acelaşi timp prea lipit de mine, mă strânge, mă încorsetează. Sunt ceasuri când universul real şi sufocant în care exist e de-a dreptul absurd. Ce caut aici? Prietenii vechi, dragi, detestaţi – un balast. Liberă, imponderabilă, mă visez, într-un spaţiu fictiv, una cu Zaharia. Căţea romantică, bătrână (la primăvară – treizeci de ani!) De-aş putea sublima stările acute în poezie!

Ieri seară, concertul pentru vioară, Brahms, cântat de Kulenkampf. Omul de afaceri M., la plecare, zice:

— A fost lamentabil. Nu l-aţi auzit pe Kreisler la concertul ăsta? Păcat. Să veniţi la *mine* să-l auziţi.

Mai important decât diferenţa de interpretare e faptul că el, M., e posesorul acelor plăci şi a avut bunul-gust să şi le procure. Dar, de la Proust încoace, ce se mai poate observa nou în materie de snobism?

Pe Bulevardul Brătianu, un afiş pe gard: o femeie căzută jos. Rochia ridicată deasupra ciorapului de mătase lasă să se vadă o fâşie de pulpă şi marginea combinezonului. Un soldat bolşevic se repede, gata să o străpungă cu baioneta. Dintr-un căruţ, un prunc priveşte scena, îngrozit.

Bătălia pentru Kiev. S-a sfârşit.

Odette nu poate practica avocatura. Tricotează şaluri de lână, ca să mai câştige ceva. E foarte obosită. Are palpitaţii: „Frumoasă ocupaţie! Ăsta e rostul meu pe lume? O muncă idioată!”.

Mă simt vinovată faţă de toţi oamenii, faţă de prieteni. Nu am destulă dragoste în mine, nu am prisosuri de risipit. Îi caut şi îmi vine să fug de ei.

Mă limpezesc citind Blaga: „Adânc subt bătrânele / verzile zodii – / se trag zăvoarele, se-nchid fântânile./ Aşază-ţi în cruce / gândul şi mâinile./ Stele curgând / ne spală ţărânile.”

Câteodată îi citesc şi lui Richi. Ascultă, cu ochii închişi, în extaz, aşa cum ascultă muzică. Sunt bucuroasă că receptează poezia la care eu mă închin, fără să o disece în spirit raţionalist-critic, cum face cu filozofia lui Blaga.

8 noiembrie 1943, Bucureşti

De când am avut acea scenă stupefiantă cu criticul de artă Aurel Broşteanu, acum câţiva ani, nu mai uit că de 8 noiembrie sunt prăznuiţi Sfinţii Mihail şi Gavril. Cultivat, rafinat, binecrescut, o mimoză. Biblioteca de la ţară, unde profesa magistratura, ticsită de cărţi splendide. Pe perete, portretul Căpitanului. Nu mă deranja prea tare. Ştiam că omul e de dreapta. El ştia ce suntem. Între noi, un armistiţiu amical. O comuniune pe tărâm artistic. Ne cunoşteam de vreun an. Eram în raporturi cordiale, înlesnite şi de situaţia noastră comună, de intelectuali cu domiciliu la ţară. Îl vizitam, ne vizita. Plimbări cu docarul. Maniere afabile. Nu era lipsit de umor. Călătoream odată, cu trenul, spre Bucureşti. Pe culoar, în faţa ferestrei, Valea Prahovei. Apa strălucea. Era primăvară. Noi trăncăneam, bine dispuşi. La un moment dat, nu ştiu ce a spus el de un sfânt, că în ziua aceea era sfântul cutare… Eu: „Habar n-aveam că azi e sărbătoare!” În clipa aceea, s-a petrecut schimbarea groaznică la faţă. Nasul mare, totdeauna acoperit de o eczemă brobonată, a devenit purpuriu. Roşeaţa i s-a întins pe tot chipul. Bâlbâit, încălecând cuvintele unul peste altul, mi-a spus cu mânie şi dispreţ:

— Dumneata ţi-ai mai bătut şi altă dată joc de sărbătorile noastre.

— Eu? Mi-am bătut joc?

— Da. Era de 8 noiembrie. Sfinţii Mihail şi Gavril. E cea mai mare sărbătoare a *noastră.* Tot aşa ai râs şi ai spus că habar nu ai.

Cred că am început şi eu să mă bâlbâi şi să mă scuz, să-i explic că n-am avut nici o intenţie de blasfemie.

Aşa s-a produs fisura. Ne-am revăzut mai rar. Amiciţia nu s-a mai sudat. Mulţi intelectuali, atunci, în ’37-’38, căzuseră în misticism, luaţi de marele val. Eu tocmai ieşisem dintr-o criză asemănătoare, dintr-o căutare a contopirii cu divinitatea. Ajunsesem la un panteism laic. Trecusem prin Meister Eckhart, via Rilke, navigasem pe ape metafizice, până ce, într-un târziu, am pus ancora într-un golf apărat. Asprele uragane ale căutărilor de Dumnezeu nu mă mai ating. Am înţeles că starea indicibilă de fericire pe care o resimte misticul în clipele de graţie mi-e dată şi mie, păgâna, în stările de har ale poeziei, ale dragostei, sau, pur şi simplu, în fulgerătoare şi neprevăzute iluminări când, într-o miraculoasă sinestezie, devii o particulă, fără lest, a marelui tot. Am înţeles, din aproape în aproape, că setea mea de credinţă, se confundă cu nevoia de a împărtăşi credinţele unei colectivităţi, de a fi parte integrantă, necesară, folositoare, a ei. Mă simţeam răzleaţă. Îmi spuneam: dacă m-aş fi născut din alt tată, din altă mamă, poate aş mărşălui şi eu, beată de speranţe şi de mânie, alături de adoratorii arhanghelilor şi heruvimilor. N-am nici un merit că nu m-am lăsat otrăvită de drogul misticismului primitiv şi feroce.

N-am posibilitatea opţiunii pe care intelectualul ortodox – radicalizat de criza social-politică – o are, între extrema dreaptă şi stângă. Totul: nevoia de a sluji o cauză populară, de a face parte integrantă dintr-o mişcare, cu mersul inexorabil şi grandios al mişcării cosmice de *revoluţie*, m-a dus la marxism. Trăim între predestinare şi opţiune. Determinaţi şi liberi. La cei din categoria mea, coeficientul determinării e mai mare, al libertăţii de opţiune mai scăzut. Aşa că ajung tot la vorba lui Peter: „Meritul lui Miron Constantinescu, care a ajuns la comunism după ce a făcut o pasiune adolescentină pentru legionari, e incomparabil mai mare decât al nostru, cei supuşi discriminării rasiale". Pe de o parte, nevoia mea „mistică" de a sluji e satisfăcută, în cadrul mişcării, pe de altă parte am senzaţia că am intrat într-un tipar strâmt. Intelectualii, care o reprezintă, nu sunt suficient de deschişi spre complicatele probleme ale artei şi ale gândirii moderne.

Maurer, în timp ce-şi punea elegantul pardesiu de gabardină, la plecare, mă întreabă, cu un zâmbet subţire, *en passant*:

— Ce mai face Ionescu Gulian? Tot hegelian?

— Dar nu-i hegelian deloc. Îl interpretează pe Hegel, se ocupă de Hegel. E adevărat. Dar de pe poziţii marxiste.

— Lasă, lasă, că ştiu eu ce spun. E „spiritualist".

Dacă Maurer vorbeşte aşa! Au avut odată o discuţie şi i-a şi lipit tinichea de coadă.

De Sf. Mihail şi Gavril nu se lucrează. Sorin e liber şi facem turul expoziţiilor de pictură. Lili Pancu îmi place. Are o linie spirituală, fină. Ne întâlnim la expoziţie cu văru-meu, Sandu. Acelaş râs comunicativ pe care i-l ştiu din copilărie (pe la 5 ani, eram îndrăgostită de el) şi ochi inteligenţi, mobili, care-ţi dau impresia că înţeleg mai mult chiar decât înţeleg. E alert şi bine dispus. Nu i se văd pe faţă urmele furtunii prin care a trecut. Băiatul lui, trimis la Paris să urmeze ultimele clase de liceu (ca să fie îndepărtat de acasă, din obscure, nemărturisite pricini psiho-familiale) a fost prins de război acolo. Ridicat de nemţi, în timpul unei razii, a fost internat în lagărul de tranzit de la Drancy. Cel mai bun prieten al lui, băiatul cunoscutului ziarist Emil Fagure, tot bucureştean, a fost deportat în Germania şi nu s-a mai întors. Băiatul lui Sandu a scăpat. Nu ştie nimeni, afară de mama-mare, cum l-a salvat Sandu. A obţinut de la un preot un certificat de botez, antedatat, desigur. De la un medic, o adeverinţă că circumciderea pruncului Andrei Sandrea a fost efectuată ca urmare a unei infecţii, şi nicidecum ca un act ritual, religios.

— Cred, zice mama-mare, cu ancestrală experienţă, că Sandu trebuie să fi împins, prin prietenii lui de la Paris, mulţi bani unor ofiţeri nemţi. Altfel nu scăpa, cu toate certificatele şi paracertificatele

lui.

Sandu, la expoziţie, bonom, lejer, ca totdeauna bine informat – cărţi, concerte, expoziţii, nimic nu-i scapă – mă ia de braţ. Mergem împreună la altă expoziţie: M. Eleutheriade. Rece. Mă lasă rece. Sandu mă trage în faţa unui tablou care-i place: „Are atmosferă, nu găseşti? Îi reuşesc bine interioarele”. Încerc să mă conving. Sandu e om de gust. Are câteva tablouri de Iser, Tonitza, foarte frumoase. Plecăm. Vorbim despre băiat. Stă la un hotel din Paris. Speră că va scăpa în curând de toate necazurile, deşi e încă ţinut sub observaţie. Sandu, epicurean, democrat, liberal, senzual, ciugulind idei, ultimele care circulă prin văzduhul european, e cromolitografia simpatică a unui *honnête homme* din Secolul Luminilor, rătăcit, printr-o eroare de naştere, în vremea tuturor masacrelor. În jurul lui e un halou lejer, de bună dispoziţie şi spirit, chiar atunci când se lasă din zbor, pentru o clipă, la tranzitul morţii de la Drancy… Ştie că suntem de stânga. El e prudent, complezent în toate direcţiile, desigur cu simpatii pentru anglo-americani:

— Mare panică în oraş. Eu, la bancă, vin în contact cu mulţi ofiţeri. Cu unii sunt în relaţii amicale. Îmi spunea ieri unul din amicii ăştia: „Coane Sandule, am trecut printr-o săptămână grea. Bine că s-a terminat”. „Îmi pare bine, zic, că s-a terminat, dar ce te face să crezi?” „A, păi ştiu sigur. Am relaţii strânse la Marele Stat Major. Nu ne lasă englezii pe mâinile ruşilor. Dacă vin, vin cu toţii.”

Sandu scoate din buzunarul interior al demiului larg, sport, un jurnal împăturit. Se opreşte în faţa Bisericii Italiene, îl desface, şi unghia lui îngrijit şi sobru manichiurată, la capătul mâinii sensibile, de violonist (om de bancă, Sandu e şi un artist diletant), se opreşte la titlul unui articol de pe prima pagină:

Să vă arăt ceva frumos în *Gringoire*. Uite, vedeţi, articolul ăsta de fond se cutremură că ura între parrtide, în Franţa, nu cunoaşte margini şi că o să recădem într-o cumplită barbarie. Pe cine credeţi că citează redactorul în sprijinul ideilor lui? Pe Leon Blum. Un articol al lui Blum!

Sandu râde, arătând şiragul simpatic al dinţilor lătăreţi, râs antrenând, chemând pe toţi oamenii civilizaţi şi de bun-gust din Europa să-i împărtăşească buna dispoziţie şi convingerile.

— Nu-mi trebuie mai mult. Dacă *Gringoire* a ajuns să-l citeze pe Leon Blum, sunt mulţumit.

Ochii îi sclipesc vesel sub ochelari, cu acel licăr amăgitor al inteligenţei ce-şi închipuie că domină realul. La cealaltă extremă, îl văd pe Peter. Îi aud râsul, la fel de naiv, sub aparenta luciditate şi cunoaştere. Mă gândesc la limitele raţiunii logice şi politice. Nu ştiu ce din mine mă face sceptică şi nesigură. Poate străvechiul mod concret, teluric, al femeii de a recepta realitatea. Încrederea ei mai degrabă în

intuiţie şi senzaţii decât în spirit. Marii prooroci, în profeţiile lor sumbre şi, vai, adevărate, n-au fost dominaţi de idei pure, reci, de coordonate raţionale. În hiper-sensibilitatea lor exaltată şi furioasă, masculinul şi femininul se unesc într-un suprem androginism, ca şi la marii poeţi, Rimbaud, Lautréamont… Dar aici coborâm în Hades, în iraţional. Trăirea până la capăt, in extremis, a pasiunilor necenzurate de intelect, de etică. Pe plan filozofic şi social: căile obscure, subterane, care au dus la bestialitate, la monştrii dezlănţuiţi. Nu se poate accepta o asemenea cale. Oricare ar fi insuficienţele cunoaşterii raţionale, am optat pentru ea. O imagine puerilă, poate grotescă, dar aşa mă simt: ca o naiadă, până la brâu încă, în apa mâzgoasă, caldă, verde de alge putrede, cu braţele afară din apă, încercând să se prindă de peretele alunecos al unui atol. Insula îşi înalţă fruntea, mândră, minusculă, din apele grele, elementare.

O intuiţie neguroasă pe care m-aş jena s-o mărturisesc cuiva, mai ales prietenilor mei, mă face să simt că e ceva prezumţios, trufaş şi rupt de magma clocotitoare a imprevizibilului, în siguranţa plină de optimism a marxismului raţionalist. Am citit câteva cărţi fundamentale, ne-am însuşit câteva idei-forţă, bazate pe legi economico-sociale, avem satisfacţia că legile sociale corespund celor mai intime, mai profunde nevoi ale noastre de dreptate, de răsturnare a unei ordini de stat putrede, şi acţionăm în consecinţă. O fac şi eu. Dacă n-aş face-o, mi-ar fi ruşine să mă privesc în ochi. A rezista fascismului, a milita pentru socialism, e necesar, e drept, e conform inexorabilelor legi ale revoluţiei. Negăm clasa în care am avut ghinionul, cei mai mulţi dintre intelectuali, să ne naştem, şi ne situăm de partea clasei care reprezintă viitorul. Nu din oportunism. Nu pentru că ea va veni, oricum, potrivit legilor luptei de clasă, la putere, ci pentru că va duce la abolirea exploatării, a umilinţei, a discriminărilor de clasă, de rasă. Bun. Perfect. Conştiinţa noastră ar putea fi împăcată. Dar demonul nu ne dă pace. Ideea libertăţii e un spin în carnea discuţiilor noastre. Ştim că libertatea e necesitatea istorică pe care o înţelegem şi pe care ne-o însuşim, o facem a noastră. Dar cine va decide cum trebuie înţeleasă? Şi libertatea artistului? Şi a gânditorului? Cine va decide? Maurer, care spune că Richi e un „hegelian spiritualist”? Peter, care a şi conceput un program editorial, în care poezia e trecută pe ultimul plan? Sau creierul care va concepe aria libertăţii va fi un creier colectiv, pe care cu greu mi-l pot imagina?

Sandu şi Peter doresc lucruri diametral opuse. Dar râsul naiv, exaltat al lui Peter, în aşteptarea ruşilor, şi cel naiv-salonard al lui Sandu, sigur pe informaţiile lui de la M.S.M., se întâlnesc în punctul unde dorinţele sunt luate drept realităţi. Lejerul optimism, nuanţat de scepticism, al intelectualului liberal şi juisor îşi găseşte corespondentul

în optimismul romantic, fanatic, fără fisuri, al activistului revoluţionar, de sorginte burgheză. Şi eu? Undeva, *„la mijloc de rău şi bine”,* undeva unde speranţa activă înfruntă o adâncă, feminină şi agnostică pasivitate, în faţa cursului impetuos al devenirii. Nu adepţii filozofiei lui Bergson vor schimba ceva în „orânduirea cea crudă şi nedreaptă”. Ai lui Marx, da. Lumea e monstruoasă. Trebuie schimbată. Ergo: sunt, suntem marxişti. Atenienii, spartanii şi beoţienii erau toţi greci. Nu-i văd pe „atenianul” Silvian în chip de lieder spiritual al cetăţii. Nu-l văd pe Richi. Nu mă văd pe mine. În schimb, masivul spirit geometric, Miron Constantinescu, e croit pentru asemenea rol. Vai de întortocheaţi, de sinuoşi, de problematici, sub ochiul limpede, ciclopic, ce va pătrunde cu ale lui raze X până-n ţesuturile moi, ascunse, dubitative ale cugetelor noastre!

După-masă, Silvian la noi:

— Ne taie ori ba?

— Cine, nemţii?

— Nemţii ori ruşii, mi-e totuna!

Eu, cu ton de siguranţă absolută:

— Nu ne taie.

— Eşti optimistă.

— Când te aud pe tine punând asemenea întrebare, simt cum creşte brusc optimismul în mine. Altminteri, îmi pun şi eu, câteodată, aceeaşi întrebare, care n-ar trebui pusă. Cel puţin atât timp cât soldaţii sunt pe front, deportaţii în Transnistria…

Silvian, sarcastic, ucigător:

— Da, stimată doamnă, aveţi perfectă dreptate.

Am fost stupidă. Mă inundă un val de roşeaţă. Ce-i asta: „nu trebuie să ne gândim la moarte?” A noastră personală? Între moartea celuilalt şi moartea mea sunt mii de fire care ne leagă. Dacă ai imaginaţie, vezi nu numai soldaţii sfârtecaţi, degeraţi, cu viscerele atârnând afară din burtă. Nu vezi numai şirurile de deportaţi, înşiraţi la marginea gropii colective şi împuşcaţi pe la spate. Scenariul e valabil şi pentru tine, şi pentru mine. Nu eu am descoperit că marii imaginativi, spiritele cele mai subtile şi mai mobile dau un mare procent de anxioşi. Importantă nu e frica. Ci ce facem, în ciuda spaimelor, anxietăţilor şi chiar a îndoielilor noastre… Cum se resorb în act. „Fiu al faptei nu sunt”, spune Blaga, într-un vers ce mă obsedează. În alt veac aş fi fost o îndrăgostită suferindă, cu mai mult sau mai puţin har, căinându-mi patima nesatisfăcută, asemeni portughezei Mariana Alcoforado. Nici docţii mei prieteni nu fac parte din rasa conchistadorilor, a marilor navigatori. Nici măcar pe oceanul spiritului nu sunt aventurieri. Marinari de cursă lungă, cu trasee clare, ghidate de busola raţiunii. Umanişti sensibili. Silvian vibratilul. Faţa lui îngustă ca o lamă de

cuţit, cu promontoriul nasului ce parcă adulmecă idei.

Esenin: „Eu nu sunt omul nou, / De ce s-o tăinui? / Eu am rămas cu un picior în trecut / Şi vrând să calc cu celălalt în viitor, / Mă simt căzând în gol. /... Ştiu: tristeţea nu se poate îneca în vin. / Sufletul nu se lecuieşte / Cu pustiu şi cu pustnicie”.

Un vârtej mă cuprinde când îl citesc pe Esenin. Poezia lui mă zgâlţâie, mă îmbată, mă stârneşte, până la exasperare, împotriva mea. Am să pot vreodată să sparg pereţii edificiului de idei în care m-am autoîntemniţat? Se clatină holdele tristeţii, disperării în poezia rusului, adevărul tragic al revoluţiei e spus, jelit, cântat pe şleau. Dezrădăcinatul, beţivanul, *dandy*-ul, sinucigaşul e cel mai autentic cântăreţ al timpului zgâlţâit din ţâţâni. Trec prin poezia lui ca printr-un uragan. Mă trânteşte la pământ. Muşc ţărâna. Îmi muşc pumnii. Cum a putut fi atât de liber, de nud, de *negrimat*? Cum a putut viscoli aşa?

Da-ul şi nu-ul să-mi fie curate ca lacrima. Mânia mea nu e destul de puternică. Nevoia mea de ordine, de disciplină, de integrare e mai tare decât duhul răscoalei. N-am avut tată. A murit când eram copil. Îl am acum. Mă ţine de mână, mă ghidează. Mă zmucesc, bat din picioare, dar mi-e bine, sunt ocrotită. Tatăl are şi *Tablele Legii*. Le învăţ. *Manifestul, Capitalul, Anti-Dühring*. Legile de dezvoltare ale societăţii. Adevărul, în armătură solidă, având coeficientul de elasticitate al oţelului. Acesta e adevărul meu, deasupra scoarţei terestre, în zona luminoasă a conştiinţei. Edificiu în schelărie, armonios proiect ce urmează a căpăta consistenţă, forme, carne a arhitecturii sociale, pe măsura realizării lui. Zidul meşterului Manole e de-abia un abur al gândului. Cărămizile lui prefigurate îmi şi apasă pieptul. Presimţirea unei anihilări parţiale, renunţarea la luxul unei vieţi spirituale, ce-şi permite orice voluptăţi şi fantezii, mă nelinişteşte. Totodată simt că trebuie să mă supun. Şi că pentru mine nici nu poate fi altfel. Pentru că, iată, sunt *înăuntru*. Eu, care printr-un capriciu al destinului, am fost totdeauna *afară*, şi indiferent cum aş fi trăit (din punctul de vedere al celorlalţi) m-am simţit ca un copil, pus la colţ, lângă un gard, tânjind după centrul solar al vetrei, după flacăra credinţei colective, după căldura şi solidaritatea de grup a celor *dinăuntru*, din marea casă comună, sunt şi eu acum implantată într-un grandios, auster corp social. Fericirea că mi-am găsit în sfârşit locul în spaţiul colectivităţii, că am trecut pragul, fie el şi expus tuturor viscolelor, pe scările şi punţile ce leagă dantelăria de fier a schelăriei – adăpost în stare virtuală – domină zbaterea mea subterană. Apelor mele freatice le ordon: „Tăcere! Nu izbucniţi în fântâni arteziene, în strigăte anarhice, în jocuri nestăpânite”. Contradictorie, imposibilă pare sarcina meşterilor zidari: să dureze şi să dărâme. Să înalţe laica biserică-fortăreaţă a lumii socialiste, în vreme ce tot ei, cu mâinile lor,

au sarcina să împrăştie în cele patru zări praful licăritor al turnului de putregai burghez. Frumos sclipeau arabescurile de gândire, ca jocul din şolduri al unei nubile dezlănţuite. (Ţii minte amfiteatrul ticsit din Braşov, respiraţia de uriaşă jivină colectivă în călduri, când vorbea demonicul Nae Ionescu?) Mirajul dezlănţuirii, al oricărei dezlănţuiri. Virtuţile de îngrăşământ ale putregaiului! Spulberat în văzduh, recăzut pe pământ: frumuseţe în sine, libertate în sine! Atenţie: fiara sângeroasă în sine!

12 noiembrie 1943

Doamna C. povesteşte: era în vizită, într-o familie. Conversaţie cu un domn despre una, despre alta. O invită într-un colţ liniştit. Începe să o descoasă. Cu ce se ocupă, cât câştigă? El ar putea să-i ofere un serviciu, de informare, pentru care n-ar trebui să renunţe la slujbă. La început ar primi 40-50.000 lunar şi intrare gratuită la toate spectacolele. Multe soţii de generali, de colonei au asemenea servicii. E o misiune patriotică. Doamna C. s-a supărat. A întrerupt conversaţia şi s-a înapoiat la ceilalţi oaspeţi. A întrebat-o discret pe gazdă cine e domnul. Gazda nu ştia prea multe despre afacerile pe care le învârtea tipul. Când doamna C. i-a povestit soţului ei despre oferta primită, acesta s-a înfuriat, a vrut să facă scandal, dar a renunţat.

Ferdinand s-a înapoiat din concentrare. În tren. Vrea să intre într-un compartiment. Doi nemţi îi spun: „Nu se poate. E pentru invalizi". „Nu-i nimic, zice Ferdinand, intră şi îşi instalează şi el valizele lângă ale lor. Cei doi militari nemţi sunt doi vlăjgani bine legaţi. Când trenul porneşte din staţie, unul din ei îşi scoate bocancul. Ferdinand se cam miră: ce l-a apucat pe ăsta să se desculţe aşa tam-nesam? După ce îşi scoate bocancul îşi scoate şi laba. Apoi celălalt picior. Avea o proteză până la gleznă şi alta până la şold. Subofiţer (*Gefreiter*), originar din Cenad, lângă Timişoara, stabilit la Montevideo. Are 18 ani când izbucneşte războiul şi se înrolează ca voluntar la nemţi. Profesiunea lui: *Baumeister*, maistru zidar. De când nu mai are picioare proprii, solide, lucrează în birourile Wehrmachtului. Nu-i place munca de birou. E obişnuit cu mişcare, cu aer liber. A cerut să fie trimis înapoi, pe front. N-au vrut. Mare păcat. Pe front e o mâncare grozavă şi ţigări câte vrei. Ferdinand zice: „Să-l fi auzit cum înşira, ca un copil, ce bunătăţi le dă acolo. Descria sorturile de bomboane şi ciocolată şi câte şi mai câte". La Berlin e o porcărie. Vin *Schweinhunde* de anglo-americani şi bombardează zi de zi. Nu cine ştie ce bombardamente. Din 26 septembrie, n-a mai fost nici unul serios. Vin însă noaptea, ca să le strice somnul, să-i oblige să coboare în adăposturi. S-au deprins, şi mulţi nu mai coboară: ce-o fi o fi. Sau vin pe la ora prânzului.

Trebuie să alerge cu îmbucătura în gură. Mâncarea, care nici altminteri nu e prea grozavă, se sleieşte până urcă din adăposturi şi se întorc la masă. Nimic nu mai are nici un gust. O porcărie. Cu banii nu-s probleme. Au o mulţime. El primeşte 450 de mărci pe lună, başca masă şi casă. Preţurile la ei nu sunt urcate. Au îngheţat de la începutul războiului. Dar n-are voie să cumpere mai nimic. Un „Opel" e foarte ieftin: 1.000 de mărci. N-are voie să cumpere. O să-şi ia imediat după război. În România a venit prin Polonia. Acolo se poate cumpăra mult aur. Are camarazi care cumpără. Dar uşor poţi să dai de bucluc. El nu e prost să se expună. Să găseşti pe cineva care ţi-l procură nu e mare lucru. Mişună gheşeftarii. Tu crezi că-i un biet ovrei speculant, şi numai ce-l vezi că-şi întoarce reverul hainei: *„Polizei!"*. Neamţ sadea, cu mutră semită. Te-ai ars? Nu, mulţam frumos! Lui nu-i trebuie aşa ceva.

Celălalt e tot din Banat. Neamţul din Montevideo îl tachinează: nu-l scoate din *Zigeuner*, pentru că e şvab.

— Îl vezi? N-are ţinută. Uite la el cum şi-a scos vestonul. Militar cu pulover pe el! Pfui!

— Şi tu, că ţi-ai scos picioarele?

Râd amândoi, bine dispuşi.

Zigeuner în pulover înjură porcăria din Polonia, luptele de partizani. Un pluton german nu poate rămâne singur, izolat. Se curăţă imediat. Numai de la o companie în sus pot avea oarece siguranţă. Ruşii trimit ajutoare partizanilor cu aviaţia. De s-ar termina odată porcăria asta de război. Neamţul din Montevideo se miră de camaradul lui, *Zigeuner*-ul, ce gură slobodă are. La ei, la Berlin, dacă-ţi scapă vreo vorbă, dacă înjuri ceva ce nu-ţi convine, şi eşti, să zicem, pe stradă, lângă un măturător, odată vezi că măturătorul se îndreaptă din şale, lasă mătura jos, întoarce reverul hainei: *„Polizei*!". şi haţ, a şi pus mâna pe tine. Şvabul îşi bate joc de el că e un căcăcios. Visează numai revere întoarse.

— Râzi tu, râzi. În toate centrele importante, la Berlin, la Viena, în mijlocul pieţei e o judecătorie care te judecă expeditiv. Chiar în piaţă e un pluton de execuţie. Îi execută pe loc pe delincvenţii la legea speculei. Au băgat frica în ei. Acum sunt mai puţine execuţii, dar tot sunt.

— La fiece staţie, neamţul din Montevideo îşi înşurubează picioarele şi se dă jos să cumpere alcool. Orice. Numai spirt să fie. La Cenad îl aşteaptă o logodnică. În toate oraşele Marelui Reich are câte o Penelopă fidelă.

Cum trec minciunile dragostei în adevăr şi adevărul în minciună. Margini fluctuante. Epilogul *Fraţilor Karamazov* (edit. „Bossard", vol. 3, pag. 1079):

„Da, am să te iubesc şi… ştii, Katia, spuse Mitia, oprindu-se la fiecare cuvânt, ştii că acum cinci zile, în seara aceea, te iubeam… Când ai căzut, leşinată, şi te-au luat…Toată viaţa! Totdeauna o să fie aşa… Astfel îşi spuneau vorbe fără noimă, şi exaltate, mincinoase poate, dar erau sinceri şi aveau o încredere absolută într-înşii.”

Îmi tremurau picioarele. Ca la prima întâlnire. Ce deriziune! Ştiu că nu se întâlneşte cu mine pentru mine. Se apropie sfârşitul războiului şi nu-i rău să dai ceva bani, să te pui bine cu „tavarăşii”. Artistul face afaceri, investeşte bani în nu ştiu ce întreprinderi, îmi povesteşte ceva, dar nu reţin, mă uit la buzele lui, sunt cvasileşinată de dorul lui.

— Nu mă mai iubeşti, Mic, zice el. Ce faci tu, Mic?

— Bine, zic, nu te mai iubesc.

Sceneta e derizorie. Şi diminutivele noastre de altădată: Mic, Pic… Ce vodevil sinistru! Nu mai e el. Dar buzele sunt ale lui şi eu de-abia mă ţin pe picioare.

— Ce faci tu, Pic?

— Foarte bine. Mănânc, mă îngraş.

Într-adevăr, s-a îngrăşat. Are şi un început de guşă. Râde amar, cu răutate, autoflagelându-se.

— Dacă n-ar fi fost război, ar fi fost mai bine. Dar nici aşa nu-i rău. Mai avem trei-patru săptămâni, şi-i avem aici la noi… pe „fraţi”…

Râde. Dinţi laţi, puternici, gingii roz.

Iau banii pentru „Apărarea patriotică”. Viitoarea întâlnire, tot la Grădina Icoanei.

Elveţia, ţară neutră prin excelenţă, protestează mereu că e survolată de aviaţia de bombardament americană. La fiecare zbor, ultimul avion al flotilei de bombardament coboară în Elveţia şi i se înmânează protestul.

Săptămâna asta are loc la Cairo conferinţa Eden – Menemencioglu. Opinia publică e agitată. Se discută mult: va intra Turcia ori ba în război? S-a terminat conferinţa. Şi încă nu se ştie nimic.

Mama şi Jac, nevoiţi să locuiască la noi, sunt de o susceptibilitate insuportabilă. Mama, mai ales, cu firea ei întortocheată, e un arici: „Am ajuns, la bătrâneţe, să fim adăpostiţi, ca nişte milogi”. Continuu, cineva o jigneşte, o umileşte. Ieri, distrată, nu aud ce-mi spune şi o rog să repete. Tace. Priveşte în gol. Insist. Tace. Renunţ să mai spun ceva şi trec dincolo. Altfel ar izbucni scandalul, ieremiadele: „N-am să mai deschid niciodată gura. Ştiu că vă stau în drum. Nu sunt la mine acasă. Sorin mă urăşte”.

— Sorin nu poate urî pe nimeni. De ce tocmai pe tine?

— Nu ştiu de ce. Mă urăşte.

La masă…

Mama: Se spune mereu că aşa lupte grele cum se dau acum n-au mai fost niciodată.

Jac: Păi să-ţi spun eu că într-adevăr n-au fost aşa lupte altădată.

Sorin: Jac vorbeste ca Viorica: „Să-ţi spun eu”. Păi e evident că n-au fost asemenea lupte niciodată.

Jac: Ce vrei să spui? Cum vorbesc?

Sorin: Ceea ce spui e de la sine înţeles.

Mama: Vrea să spună că eşti plicticos, că nu eşti original.

Jac (imperturbabil): Evident că nu existau asemenea mijloace perfecţionate de distrugere mai înainte. Eu pot să v-o spun din experienţă, că am fost în linia întâi, la Mărăşeşti.

Mă uit pe furiş la Sorin şi el la mine. Ce o să urmeze după „Mărăşeşti”? Povestea cu chifteaua şi cu zahărul? Sau cu păduchii, cu tifosul?

Omuleţul blând, pleşuv, cu studii comerciale, gălăţean get-beget, a descoperit ţăranul român în timpul Primului Război Mondial. L-au impresionat, indelebil, sărăcia, generozitatea şi lipsa lui de maniere elegante. Nu ştiu ce a simţit directorul comercial al firmei de import-export „Fischer-Galaţi” când s-a pomenit în umezeala tranşeii de la Mărăşeşti, sub ameninţarea gloanţelor şi a şrapnelelor. I-a fost, nu i-a fost frică? Nu ne spune niciodată. A făcut ce trebuia şi atâta tot. E curat, îngrijit, meticulos. Manşete şi gulere scrobite. Cultul culturii germane. Nu poate să se împace nici acum cu gândul că el, Jac, a avut păduchi şi-i căuta pe la cusăturile cămăşii, alături de ceilalţi soldaţi. Erau flămânzi. Odată trecea pe lângă o curte ţărănească. Se simţea miros bun de mâncare. Fără voia lui s-a uitat cu jind peste gard. Femeia l-a îmbiat înăuntrul ogrăzii şi i-a întins o chiftea mare cât toate zilele, chiftea moldovenească. Aşa, direct, cu mâna i-a dat-o. Fără farfurie, fără furculiţă. Închipuiţi-vă! Carne mănâncă numai la zile mari. Zahăr n-au în casă. „Gazda mea spunea despre o bătrână că are zăhărel şi-l ţine sub pernă. Să tot zacă!”… Pe Jac, expresia asta îl amuză grozav: „Să tot zacă!”. Precum Fabrice del Dongo al lui Stendhal, care a receptat bătălia de la Waterloo din unghiul lui îngust de vedere, Jac a prins luptele de la Mărăşeşti în obiectivul lui de citadin, surprins de lumea nouă în care l-a aruncat războiul.

Da, ne-a povestit din nou – pentru a câta oară? – istoria cu chifteaua. O povesteşte totdeauna cu precădere. Nu ştii ce l-a uimit mai tare şi mai definitiv în gestul femeii: mâna întinsă să-i astâmpere foamea, sau lipsa furculiţei? Istoria de la Mărăşeşti a rămas, ieri, ciuntă. Acră, înţepată, mama i-a tăiat-o scurt:

— Nu-i mai plictisi. Ei au alte preocupări. Termină masa, să pot să strâng.

Vreau s-o ajut. Încep să aduc farfuriile. Mă opreşte:

— Nu-i nevoie să-mi ajuţi.

Subtextul: „Asta e un fleac pe lângă tot ce robotesc, cât e ziua de lungă. Suntem nişte pripăşiţi în casa voastră şi trebuie să ne plătim prin muncă adăpostul. Jac nu-i bun de nimic. Eu fac totul. Nu mă priva de rolul de victimă."

N-o privez. N-am cum. Când trebuie să găzduim pe cineva, găzduim. Activitatea noastră continuă. Atmosferă irespirabilă. „Faceţi ce vreţi. Spânzuraţi-vă. Băgaţi-vă sub cuţit. Eu nu vă pot opri. Aşa ne-o fi fost sortit, să ne sfârşim zilele în închisoare."

Dintre cei care vin la noi, singurul care-i impune e Maurer. Prestanţa lui virilă, toată atitudinea lui, politicoasă, cordială, distantă, sugerează sfere superioare, o înaltă burghezie intelectuală, care-i alină bovarismul social şi-i tulbură oarecum ideile preconcepute despre mişcarea comunistă. Dacă o personalitate ca avocatul Maurer a intrat în horă, n-o fi comunismul chiar pură inconştienţă a unor naivi. Totuşi, noi, copiii, n-avem dreptul să ne expunem. Trebuia să ne gândim că ei sunt bătrâni şi bolnavi. Când vin la noi „musafirii", îl trage imediat pe Jac în camera lor: „Hai, ce mai stai? Ia-ţi catrafusele şi vino în cuşcă". Docil, respectuos faţă de voinţa mamei, Jac îşi împătureşte jurnalul, se ridică din fotoliu şi o urmează. Uşa o închide mama, cu nădejde, cu parapon, să se audă că a închis-o temeinic. Tot timpul cât e cineva la noi, le simt, dincolo de perete, răsuflarea, frica în aşteptarea catastrofei.

Ieri, citesc cu Richi *Istoria filozofiei de la Renaştere până la Kant* de Richard Hoenigswald. Hoenigswald este un neokantian. Accentul la el cade nu pe obiectul cunoaşterii, ci pe subiect. Obiectul este subiectul gândirii. Caracterul logic este scos în evidenţă. Se ocupă mult de problema raporturilor dintre gândire şi limbaj, acesta din urmă considerat ca o realizare a gândirii în forme obiective. În general, la reprezentanţii şcolii neokantiene nu obiectul real e pe primul plan, ci cunoaşterea noastră despre obiect. Paracelsus, un precursor. Lansând formula: „Philosophie ist die unsichtige Natur" (filozofia este natura invizibilă), Paracelsus depăşeşte filozofia Renaşterii, făcând un pas mai departe spre filozofia modernă.

Richi mă întreabă:

— Îţi place cum scrie?

— Da, scrie frumos… De ce râzi?

— Că ai spus „frumos".

— Cum voiai să spun? Exact ca tine? „clar, nuanţat, modulat?" Când spun „frumos", înţeleg toate astea la un loc.

Richi zâmbeşte, mă tachinează:

— Trebuia să taci. Când o femeie îţi exprimă veneraţia, trebuie să

tacă.

Mă fac că nu aud şi citesc mai departe. Faun minuscul, cu ochelari, Richi sare de pe divan şi se învârteşte prin cameră. Reia cu patos, semiglumeţ, semiserios, vechea diatribă împotriva încercărilor mele de a scrie proză, şi încă o proză realistă.

— Nu e filozofia ceva suprem? De ce nu vrei să devii filozof? Şi dacă nu vrei să devii filozof, de ce nu-ţi ajunge poezia? Ce-ţi trebuie literatură cu oameni *reali*, care vorbesc şi se mişcă? Dacă ţii morţiş să scrii proză, de ce nu una spumoasă, spirituală, ca Giraudoux? De ce nu scrii proză fantastică, satirică? E mai aproape de poezie. Ce-ţi trebuie realul? Se opreşte din mers şi mă provoacă: Ştii ce ţi-ar prinde ţie bine? Să nu mai vorbeşti în proză. Numai în versuri.

— *Ja, meine liebe Diktatur, sprechen wir über Natur*. Nu despre oricare natură. Despre cea nevăzută, a lui Paracelsus.

— Zău, de ce nu-ţi sunt de ajuns poezia şi filozofia? De ce nu eşti însetată de perfecţie?

— Sunt.

Irène a stat de vorbă cu o fetiţă de 13 ani care s-a întors din deportare. E ca un om bătrân. A plecat în Transnistria cu părinţii şi s-a întors fără ei. Are un singur vis: să-l ucidă pe Vollender. Acesta era deportat ca şi ei, un *kapo*. Părinţii ei fuseseră oameni cu stare. Mai aveau ceva bani, bijuterii şi nu voiau să dea totul. Vollender, dacă nu-i dădeai tot ce-ţi cerea, te arunca afară din grajdul unde erai cazat. Ger de stepă. Vollender a dat-o de câteva ori afară pe mama fetiţei. Când el pleca, oamenii o luau iar înăuntru. Aşa a răcit şi, subnutrită cum era, a murit. Pe când maică-sa trăia încă, fetiţa fugea din lagăr şi mergea la cerşit. Căpăta ceva mâncare de la ruşi şi îi aducea şi maică-sii. Jandarmii, când o prindeau, nu-i făceau nici un rău. O luau numai şi o aduceau înapoi în lagăr.

Irène o descrie pe fetiţă sec, fără patos: are burta umflată de la mălaiul crud, mucegăit. Râia nu i-a trecut încă. A fost rasă în cap, dar părul a început să-i crească, scurt, ca nişte ţepi.

A căpătat de la Centrală, când s-a întors, pantofi cu talpă de lemn. Nu poate merge cu ei. S-a deprins să umble desculţă, chiar pe ger. Acum i-au cumpărat pantofi buni, cu talpă de piele. Învaţă să meargă încălţată. Îl visează mereu pe Vollender. Îl sugrumă mereu.

17 noiembrie 1943

La Florica şi Marcel, ziua nunţii. Treizeci de invitaţi. Femeile, în rochii de mătase neagră (se poartă negru), pantofi cu tocul înalt şi călcâiul descoperit. Multe brăţări grele de aur. Tineretul, la o masă lungă, separată de a „bătrânilor”.

Lumea e bine dispusă. Se râde mult, zgomotos. Trecem la cafea şi

coniac. Sorin:

— Ştiţi că a căzut Jitomirul?

Glasuri:

— Nu!

Bebe:

— Ştiam. (Către socru-său, Ducu) Tu mi-ai spus-o, ieri.

— Da, am cobit. Nu căzuse încă, dar era pe cale.

Ducu e un bărbat înalt, distins, păr grizonant, vechi spărgător de inimi, generos cu iubitele. Vine vorba de război, front, victime, lagăre. Ducu, pentru a mai destinde atmosfera, i se adresează lui Iacov, valetul lui, pe care i l-a împrumutat Viorichii, pentru petrecerea de astă-seară:

— Ia spune, Iacove, şi pe lumea ailaltă tot aşa o să fie: unii o să bea şi ceilalţi o să toarne?

Iacov, roz, frumuşel, heruv servil, toarnă şampania în cupe, zâmbeşte:

— Oricine poate să bea aici dacă vrea.

— În principiu, dar nu văd paharul tău.

Pe masă, fructe splendide: struguri afuzali, chihlimbar şi aur stins, hamburgeri negri-albăstrii cât pruna, cu pieliţa întinsă, gata să pocnească. Fruncte exotice: migdale, alune.

La Richi:

— Mă simt obosită, sleită. Nu pot să lucrez. Citesc Dostoievski. De asta îmi pun, aşa, sufletul pe tavă. Dostoievski mă tulbură, mă irită, mă întoarce pe dos. Mă face să retrăiesc stări de maximă tensiune, îmi reaminteşte de conflicte ireconciliabile, de iraţionalul din noi.

— Asta reţii tu, iraţionalul...Tu nu-ţi dai seama ce bună e raţiunea! (Se linge pe buze, ca după ceva gustos). Dacă nu poţi scrie poezie, ia note, scrie despre Dostoievski.

— Acum nu pot nimic, nimic.

Plâng.

— Ar trebui să înregistrăm ce spui acum, să confruntăm cu ce spui altădată. Trăieşti aşa, fără control, fără să te observi. Parcă tu nu ştii că e o stare de oboseală trecătoare, că aşa sunt stările astea, vin şi pleacă.

— Am fost de curând la *Strigoii*. Am ieşit de la teatru topită. Sigur, a fost şi interpretarea magistrală: Marioara Voiculescu, Mihai Popescu... Eu eram Arald, aveam senzaţia că înnebunesc. E ceva în ascendenţa mea care justifică şi obiectiv, oarecum, starea de panică. Ştii că tata a fost bolnav. Mi-am făcut toate analizele *à fond*, mi s-a scos şi lichid cefalo-rahidian, nu s-a găsit nimic... Dar când am văzut *Strigoii*, am retrăit starea de panică, frica de nebunie, şi ceva mi-a rămas, ca un ghimpe.

— Scuteşte-mă de detalii naturaliste, triviale. Îmi repugnă şi în literatură, şi în viaţă.

— Richi, dacă am să înnebunesc totuşi…

Zâmbeşte, trece în registru glumeţ, atmosfera se înseninează.

— O să fie frumos. Ai să stai sus pe sobă, ai să te clatini, aşa, ai să te legeni ca o maimuţă, eu o să te strig de jos…

— N-aveam nevoie să citesc, să învăţ atâtea ca să ajung sus pe sobă.

— Lasă că o să-ţi şadă bine şi acolo… Pe sobă o să ajungi, dacă mai cochetezi mult cu iraţionalul…Tu nu-ţi dai seama ce frumoasă e înţelepciunea?

— Ba da. Dar nu suntem făcute una pentru alta. Altădată, în asemenea stări, scriam poezie. Era ca un val uriaş de sânge fierbinte care mă acoperea. Acum e o stare sterilă.

— Uită de scris. Lasă totul mai liber.

— Da, aşa ar trebui. Să trăiesc. Să nu mă mai învârtesc pe loc, crispată, ca un câine după coada lui. Tot nu pot să prind nimic.

— Suntem nişte schizotimi. Cu ce te-aş putea ajuta? În momentul de faţă, eu nu sunt în secolul XX. Sunt în XVII. Îmi petrec cele mai frumoase ore cu raţionaliştii, cu Descartes. Să-ţi spun o istorioară. Descartes era şi el un schizotim. Mereu revin în viaţa lui perioade în care îl cuprinde setea de acţiune, de aventuri, de călătorii. Într-o zi, mai exact la 11 noiembrie, se afla într-un port din Olanda, unde lua parte, ca militar, la un război unde n-avea ce căuta… Îi vine deodată ideea că el ar trebui să reformeze logica. A făcut ce-a făcut, a scăpat de război şi s-a ţinut de cuvânt. A reformat logica.

Mă conduce la tramvai. E rece, umed, întuneric, ferestrele camuflate. Spune melancolic:

— Altădată vorbele mele aveau greutate pentru tine. Acum trec uşor, fără urme.

— Nu-i adevărat. Dar am impresia că acum nimeni nu mă poate ajuta. Nici tu.

— Uiţi câte s-au adunat în tine, cât material pe care, într-o zi, ai să-l poţi valorifica. Aş fi vrut, mai demult, să-ţi vorbesc despre asta, dar n-am vrut să ai din nou senzaţia greşită, că atac chestiunea vulgară a gratitudinii, a ceea ce-mi datorezi… Ar fi interesant dacă te-ai apuca să scrii, nepretenţios, uşor, eseistic, aşa cum se făcea în secolul XVIII, filozofie epistolară. Ce înseamnă a învăţa să gândeşti…

— Eu n-am siguranţa că gândesc bine. Mi-am însuşit idei juste. Atât. Nu înseamnă că eu gândesc bine. Nu e gândirea mea.

— Nu-i adevărat. Când afirmi un lucru cu siguranţă, este al tău. Şi ce înseamnă siguranţă? Ea există de aici până aici, să zicem. În zone limitate. Dincolo, nu mai eşti sigur. Certitudinile noastre sunt o chestiune de cantitate.

Richi dragă, ce sterile mi se par discuţiile noastre de azi. Într-adevăr, trebuie să ies singură la un liman. Tot ce-mi spui tu e prea abstract, prea general. Slabă e înţelepciunea, neajutorată, în faţa pasiunilor. Şi chiar a îndoielilor de ordin existenţial, filozofic, care au rădăcini sublogice, intuitive, slabă în faţa blocării, a secătuirii pe care o resimt. Tu eşti un cerebral. Sistematic, organizat. Îţi vei petrece viaţa adâncind, valorificând ideile fundamentale la care ai ajuns. Spun „ajuns" şi parcă aş spune: un om care s-a ajuns… Care s-a instalat în nişte certitudini. Retrăiesc vremea căutărilor noastre comune de acum cinci ani. Au fost mai multe anotimpuri. Dar toate îmi apar scăldate într-o lumină răcoroasă de sfârşit de septembrie sau început de octombrie. O lumină, o nebuloasă transparentă, în care a rămas prins, pentru totdeauna, un moment de aur al vieţii noastre.

Am pornit, cu maşina firmei unde lucra Sorin, spre pădurea de la Mărgineanca. Se construia o uzină de armament. Locuiam în barăci. De jur împrejur era o pădure de stejari arămie şi cărări misterioase se tot duceau spre luminişuri, de unde începeau alte cărări. Pe jos foşnea uscat covorul de frunze din alţi ani. Era în aer o aşteptare lină, o iluminare lăuntrică a pădurii.

Îţi făcuse rost Sorin de o mică slujbă ridicolă de socotitor. Trebuia să numeri stivele de cărămizi. Le-ai numărat distrat. Au ieşit încurcături financiare şi Sorin a fost mustrat din cauza ta. I s-a cerut să te înlocuiască şi cariera ta de socotitor a sfârşit lamentabil, cu oarecare răceală temporară între tine şi Sorin.

Dar în dimineaţa aceea cu strălucire blândă, de început de octombrie sau sfârşit de septembrie, eram toţi trei uşori, bine dispuşi, tu nu-ţi făceai probleme cu numărătoarea cărămizilor. Aveai altele, legate de criza istorică prin care treceam, îl studiai pe Nikolai Hartmann, a cărui *Etică* am citit-o şi eu la îndemnul tău. Am făcut un popas în centrul Ploieştilor, în faţa Halei. Sorin avea de făcut cumpărături pentru şantier. Noi am rămas pe trotuar, lângă maşină, ne plimbam în colo şi în coace. Vorbeam. Ideile nu aveau nimic uscat în ele. Erau ca măduva de pasăre, ca seva din crângul de la Mărgineanca. Ne învârteam în Piaţa centrală din Ploieşti, cufundaţi într-o lumină de univers rotund şi infinit; cărări tainice, pe care le descopeream pas cu pas, se pierdeau într-o zare ce pâlpâia, de unde începeau alte şi alte poteci. Pasărea adevărului ne dădea ocol, ne atingea. Îi pipăiam cu evlavie trupul fierbinte şi ea zbura iarăşi, se ridica în văzduh, şi iarăşi se aşeza pe umerii noştri, îi simţeam cu voluptate ghearele cu care se prindea de noi. Îţi spuneam îndoielile mele:

— Vreau să mă dăruiesc deplin luptei pe care o duce clasa muncitoare. Asta cred eu că e bine şi că trebuie să fac. Dar putem noi face totdeauna ceea ce socotim că este bine? Nu suntem determinaţi

de factori care ne ţin în loc sau ne frânează în acţiune? De pildă, clasa în care m-am născut. Pot să lupt, să-mi înving frica, prejudecăţile, deprinderile, pentru interese care, oricât de justificate, aparţin altei clase?

Răspunsurile tale nu erau peremptorii. De aceea aveau putere asupra mea. Erau întrebări, sugestii, ipoteze, reflectau mersul gândirii şi căutărilor tale din acel moment.

— Da, există două planuri. Planul istoric, cu devenirea lui necesară, şi planul realizării etice, individuale. Chiar la asta lucrez acum. La limpezirea şi aprofundarea acestor noţiuni la care am ajuns: Necesitate şi Criză. Prin ele se explică multe contradicţii ale timpului nostru. Trăim o epocă de criză. Valorile sunt un lux. Nu luxul se impune, ci Necesitatea. Nu te poţi realiza în planul valorilor dacă nu accepţi Necesitatea.

— Dar a te realiza estetic e tot o valoare.

— Da, aici încep contradicţiile. Lupta între valori. Între cele etice şi estetice, de pildă.

— Adică toate valorile se subordonează necesităţii istorice?

— Cam aşa ceva.

— Şi legionarii, cei de bună-credinţă, se dăruiesc luptei. Cum s-ar zice se autodepăşesc. S-ar putea spune că, pe plan etic, şi ei se realizează.

— Nu. Obiectiv, nu. Ei merg împotriva Necesităţii, a mersului istoriei.

— Dar subiectiv? Am pus ipoteza celor de bună-credinţă, gata să moară pentru cauza pe care o cred dreaptă.

— Dar care nu e dreaptă, nu e necesară. Aici e nodul problemei. Nu există valoare etică decât în sfera necesităţii

Întrebările mele aveau un miez de conflict existenţial, de ciocniri dureroase cu lumea din mine şi dinafara mea. Căutam o salvare. Mă căţăram stângace, inabilă, pe treptele cunoaşterii teoretice. Nu era o gimnastică cerebrală, o speculaţie. Era un strigăt. Cerea un răspuns, întemeiat teoretic. Cum să trăiesc? Cum să depăşesc ciocnirile, contradicţiile?

Am învăţat să diferenţiez planurile, categoriile. Să văd raza de acţiune a unei discipline în raport cu alta. Să evit confuziile. Să discern, sau, în orice caz, să caut multitudinea relaţiilor dintre ele. În prefaţa la Hegel, Nikolai Hartmann menţionează că în orice gânditor mare se găseşte o zonă întinsă de gândire dialectică.

Poate că cel mai important lucru pe care l-am învăţat în ultimii ani a fost gândirea dialectică.

Richi citeşte enorm. Zilnic, sistematic. Conspectează şi scrie, paralel lucrează la *Etica* lui. Îl doare coloana vertebrală.

— Noada, zic eu, şi el se strâmbă, face gura pungă.

— Crezi că-ţi şade bine să fii grotescă?

Deasupra trupului mărunt şi a gâtului scurt şi gros, capul de intelectual, cu mari protuberanţe ale frunţii, deasupra ochelarilor, capătă înfăţişări derutante, multiple, după direcţia din care îl priveşti. Din faţă, nasul grosuţ, bonom, ca un cartof, şi privirea ageră; ironică, sub licărul lentilelor, îţi oferă aspectul lui diurn, simpatic. Văzut din profil, nasul e arcuit, trăsătura buzei, cu colţul lăsat, e mai accentuată. Apare pasărea de pradă.

Deseori şade întins pe divan. E o poziţie mai comodă pentru coloana lui suferindă. În timp ce vorbeşte, ca să-şi odihnească rădăcina nasului şi ochii, îşi scoate ochelarii, cu rame negre. Are loc o terifiantă schimbare la faţă. Pupilele, lipsite de sticla cu multe dioptrii, sunt nişte găuri negre, mari, terne. Mă priveşte şi nu mă vede. O bufniţă. Vede idei, ca eroul lui Camil Petrescu. Fără ochelari, chipul lui e despuiat, lipsit de apărare. Din uliu apare copilul. Din el răsare pasărea imemorială a înţelepciunii. Apare duritatea, fără scrupule, a gurii, între maxilarele puternice. Ar trebui să-l cunosc. Suntem prieteni din adolescenţă. Imaginile se suprapun, uneori perfect, ca un teleobiectiv fotografic, pus la punct. Alteori contururile devin *flu*, se deplasează, marginile imaginii alunecă în afară. Nu există un singur Richi. Dar mama, dar Zaharia? Unitatea personajului! Cum să-i salvezi unitatea, în curgerea derutantă a multiplelor manifestări, a multiplelor unghiuri din care poate fi privit? Iată una din problemele majore ale prozatorului de azi. Şi a mea, care de-abia încep. Dar nu ca scriitor mă tulbură, în primul rând. Pământul se clatină sub picioare. Ceea ce cunosc e nesigur.

Ieri seară, la Isolda. Se vorbeşte despre afaceri, intervenţii, procese. Prietena ministrului P.V. se mulţumea mai înainte cu 5.000 până la 20.000 de lei pentru traficul de influenţă. În funcţie de importanţa afacerii. Acum nu mai primeşte decât „cocoşei”. Şi s-au scumpit. Au ajuns la 15.000, dar sunt rari pe piaţă. Îi găseşti foarte greu.

Se face o speculă grozavă cu medicamente: insulină, eleudron etc. Ofiţerii germani le vând afaceriştilor evrei. Într-o zi, doi ofiţeri germani se prezintă la farmacia unui evreu. Nu mai era proprietarul farmaciei. Potrivit legilor românizării, o predase unui farmacist, Popescu. Cei doi ofiţeri îl iau pe Popescu cu binişorul. El crede că este vorba de o afacere. Brusc, întorc foaia şi îi spun că ştiu tot despre medicamentele pe care şi le procură şi le speculează. Popescu protestează. El habar n-are. Achiziţiile le face ovreiul. Merg la ovrei. El habar n-are, zice, el e simplu funcţionar la Popescu. Ştie că au vândut eleudron, dar de unde şi l-a procurat Popescu, n-are cum să ştie. În timp ce vorbeşte, pică doctorul Horn, ca un şoarece în capcană. Chiar pe el îl căutau. Doctorul nu recunoaşte că e amestecat

în afacerea cu medicamente. Îi pun revolverul în piept. Ori plăteşte contravaloarea, 500.000, plus 200.000 amendă, ori s-a zis cu el. Lagărul îl mănâncă. Să vină la ei, la Hotel Lido, unde se află Gestapoul, şi să aducă banii.

— Aş veni, dar mi-e frică.

Îşi dau cuvântul de ofiţeri germani că n-o i se întâmple nimic. A doua zi se prezintă cu banii… Într-adevăr, nu păţeşte nimic. Capătă şi chitanţă.

Şuetă, după terminarea programului, în biroul de proiectare unde lucrează Sorin.

Colonelul B.:

— Mareşalul e un criminal. N-o să mai existăm ca neam. Nu-i vorba de mine. Mie ce poate să-mi facă? Eu am pensia mea. Nevasta – moşia. La tineret mă gândesc. Pe băieţi or să-i trimită în Rusia. „Tu te duci în Siberia. Tu, dincolo, la mama dracului”. Femeile or să nască ruşi. Asta mă doare, v-o spun, că o să dispărem ca neam. Şi, în felul lor, au dreptate. Ce am căutat noi în Caucaz? Să ne fi oprit la Nistru, asta trebuia să facem. În sfârşit… O să vedem cum o să fie şi cu ăştia. M-am săturat până peste urechi şi de potlogăriile de la noi.

Dactilografa R., înfoiată cu demnitate de raţă:

— N-o fi aşa de rău nici cu ruşii. La concursul de motociclete Bucureşti – Odessa, la care a participat şi P.T.T.-ul, unde soţul meu e sub-şef de birou, am văzut o mulţime de ruşi foarte drăguţi.

— Sunt drăguţi acu’. Să-i vedem mai târziu.

Duminică seara, Silvian şi B.H. ies împreună de la un concert. La pian, Gieseking. Cei doi aşteaptă tramvaiul, schimbând impresii asupra concertului. Deodată se apropie de ei un tip voinic, roşu la faţă. Se scuză că-i întrerupe din vorbă. Vrea să le ceară o părere, deoarece au fost şi ei la concert:

— Ce spuneţi de tipul ăla?

— Cine? Gieseking?

— Nu, nenorocitul ăla de Debussy. Nici în primul an de conservator n-aş primi pe aşa unul. Ce face el e o miorlăitură. Îi trage nişte acorduri grave şi deodată, hodoronc-tronc, nişte note sus, piţigăiate. Mă rog, găseşti şi la Wagner nişte jocuri dintr-astea, dar ce forţă, ce personalitate! Ăsta – un nebun, un miorlăit. Nebun şi Gieseking, să interpreteze aşa ceva.

B.H.:

— Mda… E un punct de vedere.

Nici unul din ei nu l-a contrazis pe maniac. L-au lăsat să-şi verse focul până a venit tramvaiul. Silvian adaugă: „Culmea e că ştia muzică, nu glumă. A făcut o analiză neaşteptat de fină a interpretării

lui Gieseking, comparând-o cu a lui Fischer”.

La uşa cabinetului lui Francisc sună cineva.
— Pacient? îl întreabă el, bucuros.
Nu are prea mulţi. E la începutul carierei.
— Nu, domnule doctor. Am venit să vă informez ceva. A fost o greşeală că s-a încercat cucerirea Caucazului prin Rusia. De asta au dat greş. Acum e vorba să se consolideze poziţiile din Turcia şi să se dea atacul pe acolo. Pe motivul ăsta au cucerit nemţii insulele greceşti. Iată comunicarea pe care am vrut să v-o fac.
A salutat ceremonios şi a plecat.

După despărţirea de Ioana, Richi a bolit de inimă rea vreo două săptămâni. Mă temeam pentru sănătatea lui. L-am poftit la noi la ţară, lângă Braşov. Sorin conducea un mare şantier. Stăteam la o gazdă, la Zărneşti. I-am închiriat o cameră în apropiere. Judecând după scrisori, mă aşteptam să apară o epavă. Când a coborât din şaretă (era şareta şantierului) sclipea. Jucăuş, destins, fericit că a părăsit Bucureştiul. Faun bonom, cu ochelari. Zburda pe dealuri, mă trăgea după el. Respira adânc, se bucura de pădure, de iarba grasă, moale, a Ţării Bârsei, de tot ce-i arătam. Poiana Mărului, cu înălţimile ei abrupte, pe mai multe planuri, cu verdele ei nuanţat, de la cel mai întunecos şi mai adânc până la paloare străvezie, crudă, şi casele ei revărsate pe dealuri, albe în lumina gurii de rai, n-o vom uita niciodată, nici el, nici eu. Erupţia vulcanică, pasională, fusese violentă şi de scurtă durată. Mă minunam de alcătuirea lui sufletească. Eram la antipozi. Eu purtam şi port încă în mine, ca o tumoare, o patimă ce nu mai trece Tumoare? Friguri recurente? Mă apucă din când în când şi mă zgâlţâie. Ţine de ani şi ani. Am avut odată slăbiciunea să-i mărturisesc lui Silvian această boală.
— Fixaţie sexuală, a diagnosticat el, cu raţionalismul lui clar, limitat.
Când îi aud pe unii vorbind aşa, mă înfior de adevărurile lor parţiale. Se reazămă de ele cu atâta siguranţă! Am senzaţia tânărului Rilke: „Ich fürchte mich so vor dem Menschen Wort, / Sie sagen alles so deutlich aus / Und das heisst Hund, und das andre heisst Haus, / Und hier ist Beginn und das Ende ist dort”. În traducerea mea: „De-a oamenilor vorbă îmi e teamă / Ei totul spun atât de lămurit, / Asta se cheamă câine şi cealaltă casă / Şi aici e-nceput şi colo e sfârşit”.
Sunt într-un conflict tensionat, permanent cu raţiunea. Am nevoie de ea ca să pun ordine în vălmăşagul existenţial. O suspectez. E ordonată ca o fată bătrână şi pretenţioasă. Richi îi cântă osanale. E aliata lui. Stăpâna lui.
Azi a venit cu vestea că Ioana divorţează. Îi strălucesc ochii de

bucurie. Au trecut mai bine de şase ani de la legătura lor. Nu a iertat-o. Faunul bonom se ascunde. Apare profilul păsării de pradă. Rapacitate pură. Satisfacţia răzbunării. A dorit să iasă rău căsnicia Ioanei şi aşa a ieşit.

— Am impresia că te bucuri.

— Dacă vrei, zice el, detaşat, punându-şi obrăzarul raţiunii impersonale. Şi adaugă, după un moment de reflecţie: e o satisfacţie intelectuală. Mi-a confirmat felul meu de a vedea…

Joc cu Richi de-a poezia. Ultima pe care i-am oferit-o: „Şade turcul pe divan / Şi-şi dă aer de tiran. / Între două mari idei / Bagă spaima în femei / Când descinde de pe creste / Bagă spaima în neveste”.

26 noiembrie 1943

Richi:

— Trebuie să ne simţim purtaţi în durată, în devenire istorică. Atunci n-o să ni se mai pară lucrul pe care-l facem neînsemnat sau prea greu. Atunci o să simţim că lucrul început de noi îl vor duce alţii mai departe. Materialismul a început prin a fi o doctrină economică, politică. Ai văzut cum intră în filozofie? Engels îşi propune un lucru modest: o polemică cu un gânditor din timpul lui. Chestiunile sunt de-abia atinse. Desigur, sugestiile, afirmaţiile sunt extrem de interesante, de strălucit susţinute. *Anti-Dühring* are o importanţă foarte mare. Cartea a avut un destin istoric. Dar îţi dai seama ce muncă de defrişare va fi abia de acum încolo? Filozofia materialismului dialectic de-abia trebuie creată. Înţelegi ce răspundere ne apasă? Ce culmi ne privesc de dincolo, din cultura burgheză, care se cer ajunse, depăşite? Dacă ne-am mărgini la simplă exegeză, la tălmăcirea şi comentarea „celor mari”, am face operă decadentă, epigonică, într-o cultură tânără, în formaţie… Şi tu, care ai norocul să iei parte la o asemenea operă, de creaţie a unei culturi, tu miorlăi, cârteşti, cauţi nod în papură.

— Da, uit, mă pierd în lucruri mici, prea apropiate. De la problemele mari ale timpului mă întorc mereu la mine, la problemele poeziei, ale artei. De aici alunec în fântânile pline de mâzgă, în eul meu chinuit, nesatisfăcut.

— Tipul politic, de acţiune, trăieşte etic, politic, permanent problemele timpului său. Tipul de gânditor, de artist are problemele, dificultăţile lui proprii. Mersul spiritului e de culbec, răsucit. Trebuie să ştim să i ne supunem.

Necazuri domestice. Mama, bolnavă şi nevropată. Se simte prizonieră. „Stau *plasată*, ca un animal într-o cuşcă, în cămăruţa asta.

Nu pot nici să citesc. Ştiu că stau pe capul vostru.”

— Trebuie să te odihneşti, să stai în pat câtva timp.

— Am nevoie de îngrijiri.

— Şi eu nu ţi le pot da? De ce creezi complicaţii, când totul ar putea fi aşa de simplu, de firesc? Ar fi mai uşor şi pentru mine. Aş putea să lucrez mai liniştită dacă aş şti că te îngrijeşti, că te faci sănătoasă. Când te văd nervoasă şi bolnavă, nu pot să fac nimic..

— Cu ce sunt nervoasă? Spun eu ceva? Caut să vă deranjez cât mai puţin. Să nu mă simtă nimeni. Caut să vă intru tuturor în voie.

— De ce deviezi de la chestie? Vorbeam de boala ta. Trebuie să mergi la un cardiolog.

— Nu pot.

— De ce? Ce-i aşa mare lucru să mergi să te vadă un doctor?

— Nu pot. Nu insista, Marioaro. Nu pot.

Zilele trecute, spun amărâtă:

— Văd că se mai lungeşte războiul.

Mama:

— Şi eu, care credeam că o *să scap odată*, că o să scăpaţi şi voi (adică de ea).

Merg s-o văd pe mama-mare. Ea:

— De ce nu stai pe-acasă dacă mama e bolnavă? Să-i mai dai câte ceva, un ceai… S-o îngrijeşti… Când locuiam împreună, eu o băgam în pat, o ţineam 3-4 zile şi o făceam bine.

Mi se urcă sângele la cap. Sunt otrăvită de discuţiile astea, de situaţia care s-a creat, de naivitatea mamei-mari, care nu sesizează psihologia mamei.

— Dacă mă mai dăscăleşti aşa, nu mai vin pe la tine.

Sorin îmi spune mereu:

— Oi fi nevropat, hipersensibil, spune-mi cum vrei, dar de când sunt ei aici, în casă, nu mai pot să mă destind. N-am plăcere de casă, de masă, de nimic. Când intru: uşi închise, mama se strecoară ca o umbră, se face că nu mă vede. De cum păşesc pragul casei, mă enervez. Sunt lucruri mărunte, dar adunate zi de zi… Şi cum îmi împinge farfuria în faţă, cum îmi îngrămădeşte mâncarea în farfurie… De asta mi-a revenit colita. Poate nu ce-mi dă să mănânc mă îmbolnăveşte, ci *cum* îmi dă… Şi Jac? (Îl imită, cât e de mic, strâmb, chior, cu ochiul scos, lipit, strâns). Neîndemânatic, fricos, îi e tot timpul teamă de mama. Şi cum îmi cere voie: „Pot să iau *Ordinea*? Şi pe urmă, tot timpul cât citeşte, în fotoliu, se scobeşte în nas, până mi se face rău. Sau vorbeşte. Nu pot citi. Mă silesc să nu fiu atent la ce spune, ci la ce citesc. Îndată se creează o încordare. Simt că îl jignesc.

Mama e foarte atentă, observă toate, vine numaidecât, îl ridică ostentativ din fotoliu, îl duce dincolo, trage uşa după ea, o încuie. Am senzaţia că am jignit doi oameni bătrâni. La birou sunt subordonat cuiva, nu mă pot mişca liber, înţelegi? Am nevoie acasă de o compensaţie. Cum să zburzi într-un cimitir?

Ieri seară, Sorin, palid, nervos, cu cearcăne mari sub ochi, reia aceeaşi temă. Şedem pe divan, peste plapumă şi întoarcem chestiunea pe o parte şi pe alta: cum ne-am putea despărţi de părinţi? Parcă după război n-o să fie criză de locuinţe? Cum o să poată găsi ei o casă bună? Şi atunci? Situaţia asta ucigătoare o să se prelungească la infinit?

— Hai să te duc niţel în Italia, îi propun.

Povestea-i aşa: Întâi îl las să plece cu altcineva. Dar o să se plictisească repede, o să vadă că nu-i ca năzdrăvana lui, care pricepe multe, cu care are atâtea amintiri… O s-o ducă acolo unde miroase a mare, unde sunt frunze de măslin şi de laur, verzi, întunecate, uleioase, şi havuzuri cântătoare. Italia o să fie plină de ruine, antice şi fasciste…

— Gata, destul cu doctoria… Gata, doamnă doctor…

— E aşa de rea doctoria?

— Nu. Noapte bună.

— Ne băgăm în pat, dar nici unul din noi nu poate adormi.

Umblă zvonuri contradictorii. Ba au loc demobilizări, ba că se mobilizează. Ce va fi? Ocupaţie germană? Mascaradă legionară? Se spune că au avut loc arestări de legionari. Se pare că guvernul intenţiona serios să-i aducă înapoi pe evreii din Transnistria, dar că s-ar fi opus germanii categoric. Evreii din Ucraina ar fi fost duşi la Oceakov şi predaţi nemţilor.

Silvian:

— Am venit la tine ca la o sursă de optimism. Şi se pare că nici tu nu eşti senină. N-ai poftă să te lichideze nemţii.

Ochii lui mici sunt fără astâmpăr. E într-însul o trepidaţie, o nelinişte, o aprehensiune permanentă, care mi se transmit. În aşa măsură, că după ce stau de vorbă cu el o jumătate de oră, încep să mă bâlbâi.

Inginerul Nicolau (uitându-se pe hartă şi urmărind cu degetul lui grăsuţ, bine manichiurat):

— Uite, linia asta ferată pe care o ocupau nemţii, Gomel-Jlobin, pe aici şi-ar mai fi putut retrage trupele.

Gertrude, Erwin şi ficatul de gâscă.

Ea, bucovineancă, semită de limbă germană:

— Am cumpărat o gâscă de toată frumuseţea! (Iluminată la amintirea minunatei gâşte) Ce gâscă, de mulţi ani n-am mai văzut aşa ceva! Untura şi ficatul i le trimit lui Erwin, în Germania. Ştiţi, el mi-e frate numai după tată. Să vă spun cum a fost. Părintele nostru nu ştia prea multă carte. Avea şi o teorie a lui, că prea multă carte strică. A călătorit mult în străinătate. S-a făcut *Glasfabrikant*, da, fabricant de sticlă, în Austria. Acolo, într-un sat tirolez, s-a îndrăgostit de o fată, s-au luat şi s-a născut frate-meu, Erwin. Copil legitim. Tata, care se avea bine cu preotul din sat, a aranjat aşa, ca să se falsifice registrele parohiei, şi l-au trecut copil natural, pe numele mamei lui. Arian pur va să zică. Credeţi-mă, e mai naţional-socialist decât Hitler. A cerut să plece pe front. De două ori. Şi de două ori a fost grav rănit. E aşa de antisemit, vai, vai! Dar eu îl iubesc şi pe el, şi pe copiii lui. Şase au. Patru i-a adus nevastă-sa din altă căsătorie. Ea e germană, dar foarte cumsecade. Doi au mai făcut împreună. Când am un ficat de gâscă, spuneţi şi dumneavoastră, pot să-l ţin pentru mine?

Poetul Camil Baltazar a venit să ia manuscrise, fotografii, material critic pentru o enciclopedie condusă de F. Aderca: *Artişti români de origine evreiască*. Nu găsesc articolele care s-au scris despre mine. Nu ştiu pe unde s-au pierdut. Dau o impresie de diletantă. Neglijenţe nepermise unui om de litere serios… Sunt nervoasă. El citeşte o poezie pe care i-o dau şi propune scoaterea cuvântului „matrice” care sugerează în primul rând, zice el, „matricea zeţarului, a tipografului”.

— Unui tipograf, poate. Dar n-am scris poezia numai pentru tipografi.

Azi, vineri, pe cheiul Dâmboviţei. E soare şi vânt. Cât de rar mă mai pot cufunda în natură, în adâncul existenţei, până la durerea copilului, a adolescentului, a poetului. Am pierdut urma lui Zaharia. N-a venit la întâlnirea „politică” şi trebuie să-l văd. Am mers ca o găină beată. Am coborât din tramvai în Piaţa Vitan, am ajuns în faţa blocuşorului sărăcăcios. Nu ştiu cât am stat acolo pe trotuar. Geo Bogza mi-ar putea da adresa lui Zaharia. M-am uitat la casă. Am plecat. O bucată de drum pe jos. Apoi m-am urcat în tramvai.

Luni, 29 noiembrie 1943

Ieri, ciorovăială, ceartă, scandal cu Richi. Conflictele sunt inerente relaţiilor noastre. Nu s-ar termina decât prin despărţire. M-aş simţi pierdută fără „magistru”. Nu ne putem despărţi. Mereu reproşuri, la care reacţionez violent. Sâmbătă, la fel. Livid, culcat pe divan:

— Mai stai. De ce pleci?

— E 8 fără zece. E târziu. Mă aşteaptă Sorin.

Madam Ionescu se sperie când îl vede:

— Ce ai, mamă, nu ţi-e bine?

Se uită la ea, fix, nu-i răspunde.

Maică-sa, uscăţivă, pometi proeminenţi, bărbie ascuţită, mănunchi strâns, încordat, de nervi. Richi a crescut în gineceu, între mamă, mătuşi şi bunică. Sărăcie. Tot ce era mai bun în casă pentru el era. Copilul-minune, răsfăţat de femei, promitea o carieră strălucită. N-a ieşit nimic. Nu s-a realizat până acum nici unul din visurile ei ambiţioase. Violonist într-o orchestră de revistă (la „Cărăbuş". Magistrul, la 18 ani, între balerine seminude, pudrate, transpirate, ameţit de pofte, dispreţuitor, scorţos!); Magistrul, pentru scurtă vreme, ziarist, inadaptat, băţos, arogant; Magistrul, funcţionar de bancă ratat; profesor de liceu, suplinitor, ba având, ba pierzând postul… A, să nu uit episodul neverosimil la care am contribuit: socotitor de cărămizi în pădurea Mărgineanca. În tot acest timp, Richi citea şi scria, opt ore pe zi, filozofie. Speranţele doamnei Ionescu se năruiau, rând pe rând. Slujbuliţa ei, de vânzătoarea la Magazinul Universal „Lafayette", e aşa de prost plătită, încât de-abia îşi pot achita chiria celor două cămăruţe la mansardă. Din macaroane, roşii şi ceai de tei nu ies. Ea e surmenată, subnutrită. Face scene, ţipă. Când sunt de faţă, Richi nu răspunde. O ţintuieşte numai cu privirea. Nu ştiu ce se întâmplă când rămân între ei. Îl admir pentru tenacitatea cu care subordonează totul studiului, scrisului, filozofiei. Pentru el, *pereat mundus*… filozofia să trăiască, iar el să i se poată consacra. Concentrarea tuturor forţelor într-o singură direcţie… Eu mă bălăbănesc între scris şi acţiune politică, între poezie şi proză, între filozofie şi artă… Şi atâtea îndoieli, atâtea scrupule, atâtea patimi care se ciocnesc şi, în loc să mă contureze, mă anulează. Anul trecut am predat, pentru el, în locul lui, lecţii de germană. Fusese recomandat profesorului universitar E.G. pentru fiica lui, elevă în clasa a patra de liceu.

— Cum înţelegi tu prietenia? mi-a sugerat Richi.

Am priceput că timpul lui e mai preţios decât al meu şi că mi-aş reproşa toată viaţa dacă i-aş refuza acest serviciu prietenesc. Îmi bătea inima nebuneşte când m-am prezentat prima dată la meditaţie. N-am studii de germană. Am învăţat-o în liceu şi am citit Goethe, Schiller, cu o colegă a cărei limbă maternă era germana. La prima meditaţie, în casa profesorului E.G., aveam impresia că sunt o escroacă, o impostoare. Dacă mă va prinde tatăl cu vreo greşeală? Locuiau într-o casă tipic bucureşteană, de burghezie înstărită, pe lângă Foişorul de Foc. Casă parter, singură în curte. Fata, drăguţă, cam spălăcită, respectuoasă. Nu am fost supusă nici unui examen. Servită cu dulceaţă şi apă rece. Lecţiile mergeau bine. Într-o zi a apărut o mătuşă, călugăriţă. Mă simţeam din ce în ce mai escroacă. În altă zi, când am

întrebat-o dacă mai sunt colege în clasa ei care ştiu nemţeşte, mi-a răspuns că a fost una, dar au descoperit-o că e jidancă şi a fost dată afară din şcoală.

Lecţiile au devenit un chin. Oricând puteam fi demascată. Am rezistat, totuşi, până ce au intrat elevii în vacanţa mare.

Sâmbătă, când Richi zăcea morocănos şi maică-sa era speriată să nu se fi îmbolnăvit odorul, l-am întrebat dacă nu vrea să pună o haină pe el şi să mă conducă o bucată de drum. Aerul avea să-i facă bine.

— Nu se poate (privire fixă, sarcastică). S-a făcut 8 fără cinci. (Adică: eşti aşteptată la masă. Grăbeşte-te.)

Am plecat furioasă.

Alaltăieri dimineaţa, vizita Margaretei Dorian. Tinereţea ei mă exaltă. Vorbim despre poezie. Scrie şi ea. Am citit câte ceva. Versuri sensibile, autentice. Îmi spune că în cercul ei de tineri artişti, scriitori, problema formei e un ghimpe între ei. Îi citesc câteva poezii mai recente, de-ale mele.

— Mă bucură ce mi-aţi citit. Îmi confirmă presimţirile. Că se poate pune conţinut nou într-o formă tradiţională, de vers regulat. Cum aţi ajuns la forma populară?

— Probabil dintr-o nevoie de simplitate. N-a fost ceva deliberat, conştient. Nu mi-am propus să scriu aşa sau să scriu altfel.

— Scriu rar, zice. Cu pauze mari.

— Trebuie să ai curajul de a uita de scrisul tău. Nu sta aplecată, chircită deasupra caietului. Nu fi îngrijorată dacă trece un timp şi nu poţi să scrii. Şi eu…

Mă surprind spunând de mai multe ori, „şi eu”. Încerc să-i dau ceva din experienţa mea. Ştim amândouă că e inutil. O şi spunem. Totuşi, relaţiile se schiţează într-un fel care-mi displace: de la maestră la elevă. Îmi spune „dumneavoastră”. Mă simt bătrână. Cei zece ani care ne despart, zece ani de lucru, de încercări, devin denşi, materiali, cântăresc. Îmi dau sentimentul răspunderii, în faţa tinereţii ei, care e numai viitor.

E o lungană slăbuţă, cu faţă prelungă, străvezie, cu ochi limpezi, cu ciuf castaniu.

— Arăţi ca un băieţaş, ca un adolescent.

— Camil Baltazar zice că am un cap de poet nordic.

— Nu zice rău.

Îmi povesteşte cât e de fluctuantă, de nehotărâtă.

— Acum vreau să mă înscriu la desen. Aproape mă jenez faţă de prietenii mei. Sunt de pomină cu schimbările astea: întâi am fost la Litere, apoi la Horticultură. Acum am intrat în zodia plasticii. Sunt o timidă. Am uneori siguranţa sau obrăznicia sfiosului care sare dincolo de cal. În liceu n-am avut prieteni. Acum am. Şi prieteni. Sunt prea

cuminte. Ei mă consideră o burgheză timorată. Nu vreau să fiu singură. Ştiu că singurătatea duce la sterilitate, nu e ceva sănătos. Dar numai în linişte se poate crea. Mă sufoc în atmosfera de morbideţe în care amicii mei se complac. Ei o consideră necesară creaţiei. Ca şi stilul boem de viaţă. Fals.

— De acord. Ne întâlnim în slăbiciuni şi preferinţe. Vrei să mă chemi şi pe mine, odată, când eşti cu prietenii dumitale?

— Cum să nu? Mă bucură. N-am îndrăznit să vă chem.

„Vă"! Anii trasează şanţuri magice, de netrecut, în jurul nostru. Se apropie *La femme de trente ans.* „Trantenica".

Dintr-o scrisoare a unui ţăran, către nevasta lui: „De-o vrea bunul Dumnezeu / Curând oi ara şi eu / Să trag brazda dracului / Prin curtea bogatului".

Ţăranii, pe front, vorbesc despre pământ. Vor căpăta, nu vor căpăta?

Între Petroşani şi Simeria, în '41, recruţii cântau cântece de cătănie şi de jale: „Inimă de putregai / Am să iau şi-am să te tai / Ca să văd ce boală ai /.../ Decât să-mi moară mândruţa / Mai bine să-mi ardă căsuţa /... / Cu căsuţa n-am ce face, / Cu mândruţa fac ce-mi place"... Şi mai spuneau în cântec că acolo unde merg ei „nu e floare, nu e iarbă / Numai sânge până-n barbă"... Aveau feţe arse de soare, copilăreşti. N-aveau bărbi. Numai bărbii, care nu-şi pierduseră încă linia nehotărâtă a adolescenţei. Copii ai „momârlanilor" de pe valea Măleiei, a Jiului, a Jieţului. Ei erau cei care treceau primăvara pe strada principală a Petroşanilor, cu coasele în spinare. Mergeau la lucru cu ziua. Mamele lor coborau pe căluţii de munte, în oraş, la piaţă. Opinci, catrinţe, cingheie. Mândre arătau, şi parcă veneau aşa, călare, din inima vremurilor. Desagii, de o parte şi alta, pe spinarea calului scund, îndesat. Ele, cu picioarele într-o parte, călărind femeieşte. Sarmisegetuza nu era prea departe şi mie mi se părea că femeile vin spre noi, din alt mileniu, dintr-un tărâm legendar, sugestiv, plin de eresuri. Mă uitam la băieţii lor, în tren, la lădiţele de lemn, de pe poliţa vagonului, le ascultam cântecul de cătănie. Îi vedeam căzând, cu bărbiile infantile, cu faţa în jos, în marea de sânge pe care doina lor o anunţa, şi mi se rupea inima de mila lor şi a noastră, şi mă topeam de jalea şi de frumuseţea cântecului.

Suntem prinşi, angrenaţi fără scăpare în maşina de război. Sorin, bunul, paşnicul meu Sorin, a construit uzine de armament, bunkere, cazemate. Marja libertăţii noastre e atât de mică! Să facem uz de ea. Cu orice risc. E singurul mod uman de a înfrunta istoria, determinismul ei mutilant.

Recitesc *La condition humaine*. E halucinant de actuală, pentru mine, problematica ei. Pag. 78: „Totul îl arunca spre acţiunea politică (pe Tchen): speranţa unei lumi diferite, posibilitatea de a mânca, chiar dacă mizerabil (el era în mod firesc auster, poate din orgoliu), satisfacerea urilor sale, a gândirii sale, a caracterului său. Ea dădea un sens singurătăţii lui. Dar, la Kio, totul era mai simplu. Simţul eroic îi dăduse un fel de disciplină, nu o justificare a vieţii. El nu era neliniştit. Viaţa lui avea un sens şi el îl cunoştea: a da fiecăruia din aceşti oameni, pe care foametea, chiar în această clipă, îi ucidea ca o ciumă lentă, posesiunea propriei lor demnităţi". Pag. 51: „De îndată ce Kio intra acolo (la bătrânul Gisors), voinţa lui se transforma, aşadar, în inteligenţă, ceea ce nu-i plăcea deloc: el se interesa de fiinţe în loc să se intereseze de forţe..." pag. 53: o frază care sapă încet, adânc, în mine: „Orice om seamănă cu durerea sa, spune Kio: ce-l face să sufere?".

Vineri, 3 decembrie 1943

Iar a fost o scenă dură cu Richi.

— Prietenia noastră are un caracter tragic, îi spun. Tu nu găseşti?

— Nu mă lua cu de-alde-astea. De când am terminat cu „răposata" (adică Ioana, dispărută din viaţa lui), am terminat şi cu tragismul de doi bani.

Îi vorbesc de Malraux, de laitmotivele lui etice, şi de fraza care mă obsedează. E nereceptiv:

— Nu mai gust ideile aruncate aşa, lejer, în literatură. De altfel, nici nu e prea original în ce spune. Altădată îmi plăcea şi mie când găseam idei la scriitorii mari.

Când a sosit, a văzut că scriu, că mă deranjează, dar n-a plecat. Întreruperea îmi dă o stare de oboseală, de crispare. Vreau să scriu, nu-mi trebuie vizite, prieteni în acest moment. Nu pot să-l bruschez, dar probabil că ceva se simte. Muntele de gheaţă creşte între noi. Colac peste pupăză, Sorin vine să-mi anunţe pe diseară vizita lui papa.Tam-nesam izbucnesc în plâns. Mă reped în dormitor, încui uşa după mine, ca să pot plânge în voie şi să mă răcoresc.

Miercuri trebuia să-şi ţină Richi cursul de iniţiere în muzică în faţa cercului de cucoane. Cursul l-am organizat ca să poată completa suma lunară pe care i-o dă Sorin din salariul lui de inginer. Tot la noi, Richi ţine un curs de materialism dialectic, acesta fără bani, pentru câţiva prieteni: Ferdinand, Odette, Cici, Leonore, Sorin. Aşadar miercuri, Richi e profesor de istorie şi teorie a muzicii. Dar săptămâna asta, cucoanele au preferat *rendez-vous*-urile, belota sau pokerul. N-a venit decât Viorica. Nu s-a putut ţine cursul. Mai bine. Profesorul era livid.

Îi făcuse rău vreo mâncare sau tensiunea relaţiilor noastre. La el nu poţi să ştii. Are orgoliul spiritualităţii şi pudoarea suferinţelor fizice. Nu intră în detalii „naturaliste". Stă întins pe pat, în dormitor, în timp ce eu fac conversaţie cu Viorica, în hol. După un ceas şi jumătate, Viorica, în sfârşit, pleacă. Am aflat, în esenţă, că dacă soţul ei Ionel, va întinde coarda prea mult, ea „o să-i dea paşaportul". Sunt destui cei care o iubesc, care suferă din pricina ei şi ar fi fericiţi să o ştie liberă. E foarte mândră de frumuseţea picioarelor ei subţiri. Viorica, „fată bună", îmi varsă regulat o sumă frumuşică pentru deţinuţii politici, deşi se teme de comunism ca dracul de agheasmă. Dar poate spune *nu*, când îi vorbesc de oameni în suferinţă? Banii pe care-i strâng, hainele, alimentele se adună, nu ştiu unde, pentru „Apărarea patriotică". Când Miron C. a „căzut" acum trei ani, iar soţia lui, Sulamita, m-a investit cu titlul de „secretară", am tremurat de fericire, de emoţie şi spaimă. Eram un neofit şi primeam investitura. De atunci, mă întâlnesc cu Sulamita sau cu oameni trimişi de ea în fiecare lună, la locul prestabilit, în Cimitirul Belu, Filantropia sau într-un parc, unde aduc banii strânşi între timp. Odată Sulamita n-a venit la întâlnire. Am căutat-o la o adresă pe care o aveam de la ea „pentru orice eventualitate". Locuia într-o coşmelie mizeră, în mahalaua Colentinei. Uşa era încuiată. Am bătut. N-a răspuns nimeni. Am intrat. Pe scândurile negeluite, de pe jos, un preş lung, pestriţ, făcut din zdrenţe. Pe salteaua veche, cu pete dubioase, fără cearceaf, o plapumă roşie, neînfăţată. Dulap – lipsă. O jachetă în carouri a Sulamitei, pe care o cunoşteam, pe spătarul scaunului. Pe jos, sub fereastră, un geamantan. Aşa trăiesc ei, ilegaliştii, nu ca mine, într-un bloc elegant, din centru. Unde se spală? Se zărea, de sub canapea, un lighean. Gazda ne-a auzit, a intrat şi ne-a spus că Sulamita trebuie să se întoarcă. S-a dus numai până la spălătoreasă, să aducă nişte rufe. Într-adevăr, Sulamita s-a întors cu o legătură mare în mână. Acolo era unicul ei aşternut de pat. Avea ca întotdeauna un aer visător, pierdut, apatic. Apatia asta mă derutează. E un om fără accente. Palidă, puţin buhăită, cu ochi frumoşi, chihlimbarii, vag ironici, detaşaţi. N-am auzit-o râzând niciodată. Ironia din ochii ei pare mimată, mecanică, nu un efect al inteligenţei. Indiferenţa ei, fără vârstă, nu mi se pare nici ea un efect al necazurilor care au lovit-o; soţul arestat, condamnat la zeci de ani puşcărie, copilul departe de ea, la o gazdă, ea însăşi cu un proces politic în cârcă, la Tribunalul militar. Nepăsarea ei aparentă, netedă, distrată are, după mine, un substrat biologic. Există la Sulamita o carenţă de vitalitate, de tinereţe, pe care profesorul Francisc Rainer ar explica-o poate printr-o anumită structură a „genelor", a zestrei genetice cu care a venit pe lume. Oricum, prezenţa ei are ceva *unheimlich*, tainic şi apăsător. E ca o fiinţă din altă galaxie, unde nu se cunoaşte exuberanţa. Nu ştiu de ce am scris despre Sulamita.

Rămăsesem la indispoziţia lui Richi, de miercuri. După plecarea Vioricăi, am stat lângă el, în fotoliu. Cam distrată, ce-i drept. Cu capul la poemul meu, pe care B.F. şi echipa vor să-l pună în scenă la Teatrul Baraşeum. Trebuie să le fac un scenariu, pornind de la *Bucureştii copilăriei*.

— Boala prietenilor te predispune la visare?

— Nu visam. Mă gândeam la ceva.

— Dacă tu ai fi fost bolnavă, te-aş fi întrebat: nu vrei un ceai?

Iarăşi reproşuri. Îngheţ. Îl întreb dacă vrea ceai. Nu, nu vrea. Pleacă. Se întoarce de la uşă. Casant:

— Mersi pentru tandreţea prietenească de azi după-amiază.

A venit ieri, bine dispus, destins. Şi eu eram veselă.

— Merge treaba, zice. Am observat de cum am intrat. Eşti mulţumită de ce scrii şi ţi-a trecut criza. Am să-ţi spun ceva foarte grav. Glumeam spunând despre vârsta noastră: vârsta magnifică. Dar să ştii că aşa e. Într-adevăr, a fost cel mai plin an din viaţa mea. Am lucrat cel mai mult, m-am odihnit, am fost mai echilibrat. Pentru tine a fost altceva: anul reluării scrisului. S-au trezit, sensibilizate, o serie de puncte nevralgice. Formula ta inconştientă, de scriitor, în momentul de faţă, e: dărâme-se totul, numai eu să pot lucra.

Zâmbesc:

— Ai cam nimerit-o.

Ieri seară am terminat „sugestii pentru punerea în scenă a poemului *Bucureştii de altădată*”. Sunt surescitată, istovită, adorm foarte târziu şi mă trezesc, dimineaţa, şi mai istovită. Toată noaptea, prin somnul foarte subţire, au umblat rime, asociaţii absurde de cuvinte, întunericul a fost striat de flăcări verzi, înguste, care ţâşneau din pivniţa oraşului subteran. Eram eu, copilul de altădată, şi în acelaş timp Sara Manu, tânăra actriţă de la Baraşeum. Sara e un elf, o nimfă, cu ochii stranii, posedaţi de viziuni. După război, când flacăra ei va putea juca în voie, sunt sigură că va deveni una din gloriile teatrului românesc. Sara e fetiţa din poemul meu. Versurile incantatorii care leagă un tablou de celălalt o poartă, ca într-un leagăn, pe braţele încrucişate ale Tatei şi ale lui Domnu’ Mişu, frizerul, ale Ţigăncii şi ale lui Iane, plăcintarul: „Hai la groapa cu furnici / E aici, ba nu-i aici /… hai alai, hai mai departe / De uluca ce desparte”…

Din fundătura Bibescu-Vodă, unde am alunecat, în somn, se zăreşte, prin spărtura gardului de cărămizi, o imensă arenă întunecată şi goală, Piaţa Mare. Ce caută Sara, care sunt eu de acum un sfert de veac, singură, noaptea, între tarabele acoperite cu prelate? Spaţii mari între ele. Drumuri pe care nu trece nici un muşteriu. Roşii rostogolite pe jos şi cântare uitate. Tereziile strălucesc mort. De unde lumina care se

reflectă în arama lor? Sarei din mine îi e teamă de spaţiul pustiu, inexplicabil de mare, şi de prelatele vălurite, bulbucate de ceva ce se ascunde sub ele: capete de varză? De varză? Au rotunjimi suspecte. Lipitoarea somnolează în bocalul verde din galantarul frizeriei, în aşteptarea clienţilor apoplectici, cu sânge gros. Mişu ţine în mână o pereche de foarfeci supradimensionaţi, loveşte un braţ al foarfecii de celălalt, ca pe nişte castaniete, şi face foarfeca să clănţăne, să danseze. Peste frizerie străluceşte un soare roşu, de amurg nefiresc la ora 10 dimineaţa.

La Odette, răsfoiesc un album *Chaplin*. Charlot, la un restaurant, înfige furculiţa într-o chiflă lunguiaţă, cuţitul în altă chiflă. Cele două pâinişoare dansează languros.

Noaptea, în vis, mă aflu într-o sală de dans, cu Richi şi poetul suprarealist Paul Păun pe care îl cunosc din copilărie. Paul seamănă cu Zigotto, actorul comic din timpul filmului mut. Are nas mare, coroiat, ochi tandri, senzuali. Şade pe vine. Ţine în mână doi piepteni de damă, din baga încrustată, cu dinţi lungi, din aceia pe care dansatoarele spaniole îi poartă de o parte şi de alta a cocului negru cu străluciri de abanos. Paul face pieptenii să danseze jos, pe parchet. Nu ştiu când s-a ridicat de pe vine şi m-a luat în braţe, la dans. „Sunt pieptenele tău”, îi spun, şi în vis asta înseamnează totul. Voluptatea e acută, până la extaz. Când deodată nu mai e Paul, ci Richi. Mi se face frig, ştiu că visez, de-abia aştept să ies din vis, Richi să dispară, să rămân singură cu Paul, în alt vis.

Mama vine din oraş, surescitată. A fost cu tramvaiul, şi a stat de vorbă, pe platformă, cu vatmanul, în timp ce acesta conducea.

— Auzi, se plângea ce rău o duce. Zicea că e plin de reumatisme, că are nişte dureri de nu poate să doarmă. Ar vrea să plece vara la băi, dar de unde bani pentru băi? „Să mâncăm nu trebuie? Şi eu, şi nevasta, şi copiii… Suntem exploataţi într-un hal fără hal. Când nu mai suntem buni de muncă, ne azvârlă ca pe nişte cârpe”. Chiar aşa s-a exprimat, repetă mama: „exploataţi”, uimită că un termen politic a ieşit atât de firesc şi fără teamă din gura unui muncitor.

— În ciuda limitelor şi prejudecăţilor ei de clasă, mama are un simţ dezvoltat al dreptăţii şi ar vrea să se schimbe radical această lume în care ea nu s-a realizat cum ar fi vrut, dar – şi acest „dar” e esenţial – fără ca noi, copiii, să fim implicaţi şi expuşi în schimbare. Azi însă parcă s-a îmbunat. Revelaţiile din tramvai pun activitatea noastră politică într-altă lumină.

— Mulţi setebişti sunt legionari, încearcă Jac să toarne apă peste focul revoluţionar al mamei. S.T.B.-ul a fost o citadelă a lor.

— Legionari, nelegionari, tot exploataţi sunt.

Mama are totdeauna ultimul cuvânt.

Miercuri, 8 decembrie 1943

Micul meu univers e zguduit de întâmplări neprevăzute. Aveam de mult aprehensiunea că, la un moment dat, mi se vor cere lucruri străine naturii şi stilului meu de viaţă şi că va trebui să spun: da. Ieri a venit un emisar din partea lui Peter. Ne cere s-o primim la noi pe Sulamita. A stat un timp la Cici, a prins gazda de veste că e ceva suspect, au dus-o la Odette, nici acolo nu poate rămâne, din motive similare. Sulamita e condamnată la moarte, în contumacie, de un tribunal militar. Până i se va găsi altă casă, are nevoie de un adăpost sigur, o casă „curată". Noi suntem „curaţi". Nu există nici un indiciu că am fi urmăriţi. Părinţii? Găsiţi voi ce să le spuneţi. M.T., emisarul, tip înalt, chel, ciupit de vărsat, nas puternic, ochi vii, n-o cunoaşte pe maică-mea. Nu ştie că, orice i-ai spune, n-o poţi păcăli. Nimeni n-o poate „duce" cu nimic. E numai ochi. O să fie un circ de toată frumuseţea, în casa noastră, „cuibuşor de nebunii", cum spune şlagărul. Teama că Siguranţa ar putea da de noi trece pe al doilea plan. În definitiv, găzduirea Sulamitei nu e mai periculoasă decât celelalte misiuni „tehnice" pe care le avem. Casă de şedinţe, ascundere de material propagandistic, primire şi predare de mesaje, întâlniri conspirative, strângere de fonduri şi haine pentru deţinuţi. De altfel, nu-i prima dată când doarme un ilegalist la noi. Peter a rămas, în câteva rânduri, peste noapte, când nu avea altă casă. Dar numai peste noapte. Dimineaţa pleca. Mama nu mai dădea ziua peste el. De bine de rău, se liniştea. Ochii mamei şi promiscuitatea dormitorului comun mă sperie mai tare decât ipoteza sumbră – şi care, nu ştiu de ce, din instinct de conservare, din inconştienţă, mi se pare de domeniul fantasticului – că am putea fi prinşi, arestaţi. Ca şi moartea, nu e pentru mine, e ceva pentru alţii. Şi ce se va întâmpla dacă vor da peste caietul ăsta? Refuz să mă gândesc…

Dar cele două canapele care formau colţar şi pe care le punem alături, ca să putem dormi toţi trei, sunt o realitate tangibilă. Eu dorm la mijloc, între ei, pe cant. Saltelele de lână se unesc bine, marginea canapelei nu-mi intră în coaste; totuşi, vai de somnul meu. Sorin, frânt de oboseală, adoarme repede. Eu simt miros de om străin; pielea şi părul la fiecare om, alt miros. Răsuflarea, lângă urechea mea. Viaţa vegetativă, animalică, în somn. Purtătorii de idei, flamurile, pe care le adoram, de la distanţa decentă, diurnă a oamenilor civilizaţi, căzute moale, fără pavăză, în somn. Glandele sudoripare acţionând libere, în fluxul organic, încetinit, în penumbra de peşteră a trupului destins. Smocurile de păr axilar care se umezesc. Visele cu limbajul lor cifrat: un scâncet, o bolboroseală urcă la suprafaţă, pe chipul îngropat în

perna de lângă capul meu. Semnale obscure, dintr-o lume pe care n-o cunosc; un trecut, o copilărie, traume, pofte, amintiri.

Până ne-o va aduce pe Sulamita, la ora stabilită cu ea, M.T. are un răstimp la dispoziţie. Îl foloseşte făcând prognoze politice.

— Impresia mea, zice, şi aici sunt de altă părere decât tovarăşii, e că ruşii nu vor să facă revoluţie în alte ţări, în Germania, de pildă. Să le acorde cinstea unui regim sovietic? Nici vorbă. Prea au fost bestii dumnealor. Ştiţi doar de ce orori au fost în stare. Nu, Rusia nu va mai comite greşeala să creadă că Europa va face revoluţie. S-au săturat de revoluţia europeană. Deocamdată, pe ei nu-i interesează altceva decât refacerea Rusiei. Să pună Europa umărul, să muncească pentru ei, să-i ajute la refacerea ţării. Nu mai vor revoluţii care să le tulbure economia. Socializare, da. Dar pe etape, fără zdruncinări.

— Atunci, prin absurd, s-ar putea presupune şi o Rusie care s-ar opune revoluţiei proletare?

— S-ar putea s-o vedem şi pe asta. Una din formulele de bază nu era: războiul naţional va fi transformat în război de clasă? Şi acum nu s-a renunţat cu totul la asemenea lozinci? Eu nu cred, ca unii prieteni de-ai mei, că Rusia poate fi atât de meschină, să umble cu subterfugii, să caute să-i păcălească pe englezi şi americani. Când a desfiinţat „Internaţionala”, a desfiinţat-o cu adevărat. Prin acest act, a spus celorlalte state: nu mă mai amestec. Descurcaţi-vă cum ştiţi.

— Le-a dat un certificat de maturizare celorlalte partide.

— Sigur. Are tot interesul să colaboreze după război cu englezii şi americanii. Are nevoie de ei. Dacă vrei să ai de-a face cu Peter, rosteşte numai în faţa lui: „război de clasă”. Ai să ai ce să-ţi auzi!

Lunganul ciupit de vărsat râde cu poftă. Se ridică să plece. A sosit momentul să ne-o aducă pe Sulamita.

— O ţineţi la voi vreo două-trei luni, până-i trece „sciatica”, şi pe urmă poate să zburde. Taman bine, până atunci intră fraţii…

Are un nou acces de râs robust şi ne strânge mâna, mai-mai să ne-o rupă.

Îi aud, ne aud vorbind, înverşunaţi, obsedaţi, despre temele pe care secolul în care ne-am născut ni le impune. Cât de fastidioasă va apărea celor de mâine cazuistica noastră politică. Trece ca un fir roşu prin vieţile noastre, ne configurează, ne marchează. Simt că e caducă. Şi noi, odată cu ea. Coincidenţă: citesc Pascal. Pătimaşa luptă între austerul Port-Royal şi fraţii iezuiţi, dispuşi, prea dispuşi la compromisuri morale, supli şi îngăduitori faţă de interesele potentaţilor zilei. Pascal jansenistul. Gândirea lui riguroasă, analitică, mlădiată de „*l’ésprit de finesse*”, pusă în slujba oponenţilor de la Port-Royal. Descojită din crusta dogmei, polemica îşi păstrează vie, proaspătă, pulpa fructului spiritual: relaţia între „graţie” şi libertate.

Marja de libertate a gândirii sub cenzura catolicismului: fluctuantă, după vremuri, după anvergura personalităţii gânditorului. Mersul gândirii pascaliene depăşeşte, cu temeritate şi „graţie”, de departe, graniţele cazuisticii teologice, scapă de caducitatea şi cumplitul plictis ce loveşte gândirea dogmatică. Scapă de servituţile momentului, ale vremelniciei. Gândirea lui parcurge zona fără limite a libertăţii de gândire. Aici nimic nu e caduc, nu moare. După trei sute de ani, îl găsim contemporan, frate întru spirit, dezbătând în alţi termeni problemele noastre, ale intelectualilor. Omul pascalian, înfiorat de infinit şi răspunzător moralmente în faţa conştiinţei sale şi a semenilor, trăieşte contradicţiile noastre fundamentale, dialectice. Din păcate, tensiunile şi polemicile implicite sau explicite ale mişcării noastre nu se desfăşoară într-o zonă liberă. Sufocante şi caduce.

Cu mama nici o surpriză. Poate chiar mai puţin rău decât mă aşteptam. Face faţă împrejurărilor. O voi duce curând la groapă, zice, dar asta n-are nici o importanţă. Ea tot n-a existat niciodată pentru mine. Şi suntem stăpâni la noi în casă, putem să facem ce vrem. A acceptat, oficial, convenţia, minciuna de rigoare: un divorţ, femeia n-are unde să stea, bărbatul e un gelos violent etc. Nu crede o iotă. Îmi dă clar să-nţeleg Cu femeia e politicoasă, discretă, glacială. Nu e greu să fii aşa. Prezenţa ei are ceva fluid. Puhavă, buretoasă, o undină de tip slav, cu pometţi proeminenţi. Tainic placidă, tăcută, surâzătoare.

Când aveam unsprezece ani, eram îndrăgostită de un băiat de treisprezece. Se uita lung la mine şi tăcea. Nu deschidea gura decât atunci când jucam „telefoanele”, ca să şoptească ceva la urechea unuia din jucători. L-am pierdut din vedere pe Marele Mut, cum îi spuneau prietenele mele, în derâdere, adoratului. Când ne-am reîntâlnit, după câţiva ani, m-am trezit în faţa unui hău de stupiditate. De atunci îi suspectez pe taciturni, ceea ce nu mă împiedică să trec prin faza de fascinaţie interogativă: ce adâncuri nebănuite, luxuriante, se ascund sub suprafaţa lină a tăcerii? E faza prin care trec cu ea. Mă irită că vorbesc prea mult, îi fac tot felul de mărturisiri „de la femeie la femeie” şi ea zâmbeşte, din depărtări de neatins, uşor ironic, condescendent. Ca o femeie bătrână, când una tânără, care de-abia intră în viaţă, îi etalează – mărgele, inele, mofturi femeieşti pe taraba mărturisirilor – suferinţele, problemele ei mărunte… Vor trece, vor trece, vor fi înghiţite de ineluctabilul flux al vremii, spun ochii ironici, tandri ai bătrânei. Ai lui Suli nu sunt bătrâni, nu sunt tandri, sunt îndepărtaţi. Chihlimbarul lor lichid se clatină, val al unei Mări Moarte pe o planetă rece, numită Ilegalitate. Oamenii sunt misterioşi pentru că aşa trebuie să fie? Pentru că sunt nevoiţi să vorbească puţin, cât mai puţin? Sau un dezechilibru fundamental i-a aruncat pe acest drum al opţiunilor absolute, al automutilării? Mă gândesc la Peter, la sora

lui. Amândoi au pierdut ceva esenţial: îndoiala. Au abdicat de la vocaţia de intelectuali, la care inteligenţa şi cultura lor îi obliga. Optimismul de oţel pe care cei doi fraţi îl etalează e o platoşă sub care nu ştiu ce se ascunde. Ce traumă? Ce bovarism?

Şi placiditatea surâzătoare a lui Suli? Ironia vagă, permanentă, nejustificată, care îi licăre în ochi, nu-i semnul unui refugiu într-o lume plăsmuită de imaginaţie?

Când am pus masa, azi, a ajutat şi Suli. Purta coşul de pâine în mână cu asemenea expresie întipărită pe faţă, încât mi-a fulgerat prin minte: Ofelia. Am văzut-o cu coroniţa de flori pe cap şi flori în mână, pe care le oferă reginei… Ofelia nu trăieşte în lumea noastră…

Vineri după-masă la Baraşeum. Concert Radu Negreanu. După concert, în cabina supraîncălzită a Beatei Fredanov, citesc *Bucureştii copilăriei*. Sunt emoţionată. Le place. Alfred Mendelsohn e entuziasmat şi vrea să compună muzica pentru poemul ce va fi înscenat. Sunt beată, exaltată că poezia mea spune ceva oamenilor. Sara Manu, în rolul fetiţei, va potenţa misterul abisal al copilăriei. E şi ea o fetiţă. Palidă, slăbuţă, săracă, vine de undeva din fundul unei mahalale, însemnată de genialitate. Am văzut-o în *Cântăreţul tristeţii sale*. Taina, pe care nici o exegeză critică nu o poate epuiza, a celor aleşi. Poate că aşa era Eleonora Dusé la hotarul indecis dintre adolescenţă şi tinereţe. Dusé, pe care Rilke o adora. O aură tragică, prematură, pluteşte în jurul frunţii pure. Stranii asociaţii, incongruente: un mister comun care le înrudeşte pe Sara şi pe Sulamita. La prima vedere nu seamănă deloc. În viaţa de toate zilele (am fost cu Sara şi un prieten al ei la o cofetărie pe Calea Văcăreşti), micuţa artistă ciripeşte banal, nu se deosebeşte de celelalte fete, care mănâncă doboşuri şi cataifuri la mesele dimprejur. Surprind trăsături de vanitate exagerbată, de egoism actoricesc. Când urcă pe scenă, făptura ei, însă, e zămislită din altă substanţă decât a noastră. Prin transfigurare, accede la zona misterului. Arta – legătura mistică dintre noi şi întregul impenetrabil.

Dacă Richi, Silvian sau Peter ar citi aceste rânduri (şi nu numai ei) m-ar lua la trei păzeşte… Bâiguieli mistico-liricoide! Gâscă, zadarnic îndopată cu filozofie materialistă! Trag cu ochiul spre elucubraţii iraţionale.

Ce poate fi comun între Sara şi Sulamita? De ce mă gândesc la ele ca la două surori? Două undine, fiice ale apei, palide, purtătoare ale unui destin mai înalt decât statura lor. Alcătuirea lor tainică, diferită de a mea. Dar oare eu sunt chiar aşa, cu sufletul în palmă, cum par? Nu sunt şi eu, pentru alţii, purtătoare de mister? Şi pentru mine însămi? Ce forţe mă fac să vorbesc sau să scriu, mai ales să scriu, lucruri neaşteptate, care zăceau, în care celule ale creierului, în ce memorie ancestrală, şi care se cereau spuse, bâiguite de o sibilă? Ah,

claritatea raţională a discursului pe care mi-l ţin prietenii! Am nevoie de raţiune şi toate fibrele mele o resping ca insuficientă. Universul, căzut în bestialitatea iraţională, mistică, fascistă, are nevoie de farurile ei purificatoare. Tânjim după un univers uman. Vatmanul mamei să poată merge la băi. Sara să poată juca pe o mare scenă şi geniul obscur, mimetic, al artei dramatice, să poată străluci în libertate. Am aprehensiuni. Chiar aşa va fi? Să se termine mai întâi războiul. Sara să treacă de la roluil fetiţei din *Bucureştii copilăriei* la al Ofeliei. De la Baraşeum la Teatrul Naţional.

Când am venit acasă, am găsit-o pe Sulamita cu coşul de lucru, în faţă, cârpind nişte ciorapi de-ai lui Sorin. Am simţit că roşesc. Am protestat. Mi-a spus că pe ea o destinde, o odihneşte. Nu poate citi prea mult. Armistiţiul cu mama e şubred. O explozie poate avea loc oricând. Dincolo de uşa mereu închisă, simt cum un cazan bubuie permanent. Mesele noastre comune, în bucătărie, au ceva ireal. Deasupra noastră pluteşte minciuna, în care nu crede nimeni, dar care creează tăceri, comportamente false. Numai Suli e imperturbabilă, placidă, imună la tensiunea care domneşte în casă.

E tunsă scurt, drept, cu părul retezat, cum se purtau revoluţionarele ruse din primul pătrar al veacului. Câteodată îşi leagă părul cu o cordeluţă. Îi e totdeauna cald, cu toate că e palidă, aparent exsanguă, ca o plantă puhavă, de apă. Când stăm de vorbă, în pat, îi văd umerii plini, grăsuţi, baraţi de bretelele combinezonului de jerse milanez. N-a vrut cămaşa de noapte pe care i-am oferit-o. E deprinsă să doarmă aşa.

Mai mult din tăceri, am înţeles că e îndrăgostită de bărbatul ei. Miron e de mai bine de trei ani în închisoare. Nu l-a înşelat, zice, deşi a trebuit să doarmă, nu o dată, cu un tovarăş sau altul, în acelaşi pat, de când a intrat în ilegalitate.

— Şi nu cu nevasta la mijloc, ca la tine, glumeşte Sulamita.

Cu un tovarăş a avut odată un scandal urât. A acuzat-o de prejudecăţi mic-burgheze. Astea sunt confidenţele ei. Nu ştiu dacă tot ce-mi spune e adevărat. Cred că e preocupată să-mi facă educaţia sexuală revoluţionară, puritană, şi să-mi apară ca un model neîntinat. Poate e chiar aşa. Poate că, îndrăgostită de Miron, nu poate suporta altă atingere. Totuşi, o istorioară care m-a înfiorat.

Era adolescentă, nu-l cunoştea încă pe Miron. A intrat într-un grup de tineri cu vederi avansate, anarhiste, incendiare. Femeia: o sclavă, exploatată economic şi sexual de bărbaţi. Fecioria: un aspect al sclaviei. Trebuia să scape de acest stigmat al servituţii. S-a culcat cu un băiat bubos, pe care nu-l putea suferi. Aşa a scăpat de feciorie. Întâmplarea mi se pare oribilă Se încrâncenează carnea pe mine când o aud cum evocă, fără silă, dar şi fără umor, ca pe un lucru firesc, dezgustătorul act al adolescenţei ei. A duce ideile până la ultimele

consecinţe e ceva monstruos. Un pericol care ne pândeşte.

La Maxy acasă. Înalt, autoritar. Cu mine, amical, chiar deferent. Pe tânărul regizor Dinu Negreanu îl repede fără milă, când acesta emite o prostie: „De ce foloseşte M.B., în poem, termenul odicolon? Corect se spune *eau de Cologne*". „Ştie ea mai bine ca tine de ce-a scris aşa."

Vorbeşte mult, cu mândrie, despre trecutul lui avangardist. Face distincţii precise şi fine între diversele ramificaţii ale mişcării: dadaism, integralism, suprarealism. Îmi corectează unele confuzii cu privire la locul exact pe care se situează în evoluţia avangardismului românesc şi european.

Răsfoim colecţii de reviste vechi – *Unu*, *Integral* – îmi arată tablouri, uleiuri, desene. Îmi place Brauner, lirismul lui secret, difuz, sub umorul infantil-grotesc.

Maxy a dat tinerilor o temă pe care s-o interpreteze, s-o prelucreze, în pictură, în versuri, pe scenă: Strada. Aduc obiecţii, nu la tema respectivă, ci, în general, împotriva temelor date, impuse din afară.

— Tinerii ăştia, spun, cărora dumneata vii şi le ceri să scrie pe o temă socială: strada, sunt în faza lirismului acut, subiectiv. Ei îşi au cântecul lor pe care trebuie să-l spună, să-l elibereze din captivitate. Numai aşa pot fi autentici. Restul va fi ceva convenţional, de suprafaţă, ca o compoziţie de şcoală.

— Tineretul trebuie scos din mediul în care trăieşte, trebuie trimis în fabrici, în porturi, la ţară. În societatea burgheză, literatul, artistul nu au rolul care li se cuvine. Sunt lăsaţi la marginea societăţii. De aici, lenea, boema, munca neregulată, dezordinea şi… aşa-zisa inspiraţie. Poetul trebuie să reflecte realitatea, actualitatea. Cum, dumneata pretinzi că un tânăr nu vibrează la viaţa din jurul lui? A, zici că vibrează? Atunci ce ai cu tema mea? Ce poate să-i fie mai aproape decât *strada*? Eu nu-i impun cum să vorbească despre ea. Se poate exprima cât de personal.

Mă gândesc la antinomiile creaţiei artistice, la dialectica ei saturată de conflicte. Momentele opuse. Dezechilibrul funciar, anihilat în momentul creaţiei. Tensiunea dintre direcţiile contrarii: cufundarea în lumea interioară, în vis, în contemplaţie, şi nevoia de a cunoaşte intim lumea dinafara noastră. Cum altfel decât prin acţiune, prin participare? Dar acţiunea, ca să nu fie un joc de diletant, cere altă structură decât a noastră, a artiştilor. Cere dăruire totală. Noi suntem dublii. Facem un pas şi ne privim făcând pasul. Cum l-am făcut? Cum suntem noi când acţionăm? Cum sunt ei? Cum e lumea? Cum? Facem şi vedem ceea ce facem. Paradisul pierdut. Suntem lucizi. Omul politic, de acţiune, e, în felul lui, oricâtă viclenie şi duritate ar avea, un nevinovat, un naiv. Responsabilii suntem noi, oricât de paradoxal

ar părea. Noi avem un ochi care priveşte de la o distanţă incomensurabilă, ca al Sfântului Duh, fluxul evenimentelor, al devenirii. Înotăm în aceeaşi undă cu cei ce fac istoria, dar cu capul afară din apă. Oare? Da. Aşa e. Artistul, gânditorul nu se pot dărui total. O pierdere de sine în acţiune ar însemna anularea lor. Cei care vom scăpa din război, dacă vom scăpa, vom trăi conflicte mai ascuţite decât cele pe care le-au cunoscut sau le-au trăit înaintaşii noştri. Epoca pretinde de la noi o participare activă, etică. Contemplaţia e unul din voleurile dipticului. Vântul nu o să-l smulgă, oare? Nu vom rămâne ciunţi? A scrie articole, a ţine conferinţe, a te informa, a informa, a organiza? Da, asta înseamnează să participi. Trebuie. Dar ce va rămâne din noi? Şi nu va fi o cunoaştere tot de suprafaţă, o viziune a lumii tot din balconul nostru de literaţi? Din adâncul straturilor sociale, se vor ridica cei care vor recrea viaţa, bucuriile, suferinţele, problemele lor, cu forţă şi autenticitate. Nu noi, vlăstarele burgheziei. Suflul puternic şi adevărul adânc nu se pot obţine cu transplantări ca cele pe care le preconizează Maxy. Mihail Şolohov, ca să scrie *Pe Donul liniştit*, nu s-a dus în căzăcime „să se informeze şi să respire un aer nou”, cum ne programează el. O operă literară adevărată, mare, nu se scrie din „impresii”. Mai bine zis, se scrie din impresii care demult nu mai sunt impresii. Dintr-un motiv sau altul, au devenit problematică interioară, obsesie.

Poate că n-am totală dreptate. O fi şi un pic de adevăr în ceeea ce afirmă Maxy. Schimbarea mediului dă operei unui artist o infuzie de viaţă nouă. Dar în viziunea lui e ceva mecanic, care mă sperie. Sunt curioasă ce o să facă el cu „viaţa nouă”. Nu ştiu ce-i lipseşte. O tristeţe, o bunătate, o duioşie, o evlavie. Un simţ pascalian al infinitului şi al micimii noastre. Richi îi seamănă printr-o carenţă metafizică. Folosesc termenul „metafizic” în accepţia lui nemarxistă. Nu găsesc, momentan, alt cuvânt pentru această dimensiune a sufletului nostru.

La Alfred Mendelsohn acasă, în strada Vulturi. O locuinţă modestă, antreu întunecos, încărcat de mobilă. Camera, şi ea, supraîncărcată, cu mobilă greoaie, pian, maldăre de partituri. Compozitoul e gras, blond, bucălat, ciuf mare, râs facil, din când în când subţire, în falset. Bonom, comunicativ. Clocoteşte de proiecte. Arată ca un un uriaş prunc din ţara giganţilor. Din 1937 până-n 1940 a fost ofiţer activ. Până-n 1937, corepetitor stagiar la operă. Nu l-au definitivat. Dacă se boteza, îl definitivau. Nu ştie bine de ce n-a făcut-o. Probabil din cauza lui taică-său care, deşi nu e bigot, s-ar fi necăjit.

Îmi cântă la pian câteva motive din muzica pentru *Bucureştii copilăriei.* Îmi vorbeşte cu pasiune şi competenţă despre oratoriu. Vrea să scrie un oratoriu laic şi i-ar plăcea să colaborăm, să-i dau textul.

Personajele recită şi cântă într-o desfăşurare statică. Ceea ce-mi spune despre oratoriile moderne e aproape o prelegere. Nevoia cuvântului, resimţită de compozitori, mai ales după corul din *a noua*. De altfel, muzica îşi are originea în cuvânt, în incantaţiile magice. *Carmen* şi *charme* au aceeaşi origine: vraja formulelor magice. Instrumentul singur nu ne mai satisface. El nu poate spune tot. Cuvântul aduce sensuri noi. Textul are o mare importanţă în muzica modernă. Richard Strauss a scris pe texte de Hofmannsthal. Schoenberg cu ale lui *Gurrelieder* a adus o nouă formulă de operă. Se reprezintă foarte rar din pricina orchestrei enorme. În stânga şi dreapta sunt corurile. În faţă, doi actori recită. Din fund, de pe o estradă, coboară ceilalţi, vin şi ei în prim plan şi cântă, în atitudini hieratice, fără să privească. În *Oedipus Rex* al lui Stravinski, actorii apar unii în frac şi joben, femeile în rochii de seară, alţii în togă, pe coturni, pentru a sugera ceea ce rămâne imuabil în devenirea umană.

Ceea ce-i propun eu, tematic, e prea vag, prea nebulos. Trebuie ceva precis. Atenţia publicului trebuie direcţionată, polarizată.

— Dar *Exodul în Transnistria*, îl întreb, crezi că ar putea fi baza unui oratoriu profan? E o temă care mă obsedează şi care ne stă multora la inimă. Dar mă gândesc că în viitor nu va interesa, nu va fi pe linia nouă a artei.

— De ce? se miră el. Arta nu se va schimba prea mult. Tragedia unei populaţii care a dat un număr imens de victime va găsi ecou în orice societate nouă.

Ce părere are de arta, de muzica din Est?

— Eu mă uit cam urât în direcţia aia. În muzică, cel puţin, nu se încurajează nici o înnoire. Au rămas la vechile melodii populare şi de tavernă: *Oci ciornâie* etc. E drept că pe Prokofiev, care era rus alb, l-au rechemat în ţară, l-au numit preşedintele Academiei de Muzică şi fac un caz teribil de el. Dar am impresia că talentele tinere, inovatoare, nu sunt încurajate. În arta lor oficială e ceva plat, convenţional.

Margareta îmi vorbeşte despre dificultăţile ei de a transforma gândul în act. Despre necesitatea conflictului interior. Îi povestesc despre proza la care lucrez: *Viii şi morţii*. Riscul de a ieşi din „meseria” de poet. Un risc necesar. O aventură care merită să fie trăită. S-ar putea să nu mai găsesc drumul de întoarcere la poezie.

— Contactul cu Rilke e periculos, nu-i aşa? mă întreabă ea. E un caz rar de poet care-şi trage seva numai din lumile lui lăuntrice…

— Da, zic, e o aventură spirituală majoră, extraordinară, cu riscurile ei. Încep să mă eliberez de el. M-a stăpânit mult.

A. M.:

— Ţii minte soneriile cinematografelor? Când treceai pe lângă un

cinema… Sunau ca să atragă atenţia, să cheme spectatorii… Ţii minte pianul mecanic din hol de la „Select”? Erau şi nişte viori mecanice care făceau un zgomot infernal…

Dimineaţa, de cele mai multe ori, pentru că atunci suntem singure, Sulamita şi cu mine visăm împreună cum va fi după război.

Azi mi-a zis:

— Nu-mi trebuie nimic. Pâine şi apă să am, nimic mai mult. Într-o maghernită să stau. Dar să fiu cu Miron şi cu copilul (băieţelul lor, pe care nu l-a mai văzut de un an de zile).

Ochii de rusalcă, înecaţi în dragoste. Fluidă. Se completează cu Miron, care e rocă. Pentru mine, o rocă enigmatică. Personaj insesizabil, deşi masiv, dintr-o bucată. L-am cunoscut la întâlnirile cercului progresist, cultural, care aveau loc acum patru ani la Richi. Miron ne domina prin statura fizică şi amplitudinea bine organizată a ideilor. Mintea lui funcţionează ca un orologiu cu mecanismul perfect pus la punct. Bate totdeauna ora exactă. Dominator, fălci late, umeri puternici, idei bine rânduite, ca într-o cartotecă de bibliotecă publică. Îl văd, după război, ministru, ca şi pe avocatul Maurer. Când încep să mă joc, să fac pronosticuri de acest fel, bazată pe intuiţii psihologice, Peter devine nervos, e agasat ca de jocul unui copil debil la minte.

— Nu crezi, îl întreb eu, că, după ce o să iasă din închisoare, Miron o să ocupe un loc foarte important?

— Se poate, tot ce se poate, mi-o taie scurt, plictisit.

Am o plăcere răutăcioasă, într-adevăr, ca de copil care surprinde slăbiciuni ale adulţilor, să-l zgândăresc. Ce-l enervează în jocul meu cu „ce va fi, când va fi”?…. Mai multe. El, ilegalistul, militant încă de pe băncile şcolii, e, faţă de noi, laicii, un preot, căruia îi repugnă să discute cu oile lui duhovniceşti despre înaltele treburi interne ale bisericii. Chiar dacă prelaţii sunt şi ei oameni, chiar dacă unul sau altul dintre ei ar putea fi atins de vreo prea omenească ambiţie sau sete de putere, nu el va fi acela care le va da în vileag păcatele. El ne aduce cuvântul cel bun, şi basta. Şi mai e ceva. Antagonismele psihologice. Peter, cu chipul lui prelung, asimetric, cu bărbia teşită, cu izbucnirile lui frecvente în accese de râs zgomotos, alternând cu morocăneli nejustificate, cu imprevizibile salturi de umoare, e la antipodul tipului reprezentat de un Miron Constantinescu sau de Maurer. Cei doi, un singur tip? Defel. Avocatul: bonom, destins, mare amator de desfătări lumeşti şi de glume bune. Cărturarul Miron: încordat, sobru, ascetic, imun la umor. Nu ştiu ce fisură, ce dezechilibru despică personalitatea lui Peter. În romantismul lui exaltat, în optimismul lui tranşant e ceva neliniştitor. Când discuţi cu el, parcă te afli pe nisipuri mişcătoare, nu pe pământul sigur, dur, cu hârtoape al realităţii. Cu toate că mintea lui e strălucită şi

argumentaţia cu care susţine o teză sau alta, aşijderea. Duce însă totul prea departe. Până la ultimele limite. Acolo se produce saltul în irealitate, în utopie. Nu, nu-i place deloc jocul meu „de-a miniştrii”. Se crede bine ancorat în real.

Vis de Cabala, vis crepuscular, cu ochii deschişi. Vorbeam cu Zaharia: am trei suflete – unul în pântec, unul în piept, unul în cap. Şi tu ai trei suflete. Sufletele noastre din pântec se iubesc. Sufletul tău din piept îl iubeşte pe copilul tău, numai pe el. Sufletul meu din piept se reazimă de Sorin. Sufletele noastre din pântec se zvârcolesc, se cheamă, se caută. Capetele noastre sunt duşmane. Al tău e un animal sălbatic. Nu cunoaşte legea morală: arde după bani şi putere. În capul meu s-au aprins nişte stele care mă chinuie. Şi tu râzi de ele, de mine, de naivitatea mea. Sufletul meu din pântec e al tău.

Când s-a auzit soneria aseară nici n-am tresărit, cu toate că nu aşteptam pe nimeni. Sorin era în camera de baie. Mama, Jac şi Suli, în hol. Un intermezzo paşnic. Lectură. Jac, ca de obicei, ascuns după ziar, manevra ceva pe la nas. Suli răsfoia albumul nostru legat în pânză vişinie: *Rembrandt*. M-am dus în vestibul, la uşă, şi am ridicat clapa vizetei. Palierul, luminat. În vestibul – întuneric. Nu aprinsesem lampa. În câmpul vizual al „spionului” a apărut partea centrală a unui chipiu şi o insignă: hârca şi cele două oase încrucişate. Secundă de agonie, de îngheţ. Totul se clătina. M-am întors tiptil în hol, cu mâna la buze:

— Tăcere. E un S.S. la uşă. Treceţi dincolo.

Bătrânii, la ei. S-au încuiat. Suli, în dormitor. Sorin a ieşit tocmai din baie. Îi spun. Soneria se aude din nou. Insistent. Ce facem?

— Deschidem, spune Sorin.

Şi merge la uşă. Rămân în hol. Fără respiraţie. Se aude zgomot de bocanci.

— Vă salut, domnule inginer. Bine v-am găsit. Ce mai faceţi? Nu vă supăraţi că am venit acum, seara…

— Intraţi, poftiţi, nu face nimic. Scoateţi-vă raniţele. Aşa. Şi mantalele.

— Dânsul e camaradul meu. Am făcut împreună drumul de la Oranienburg până la Bucureşti. Ce mai face doamna?

— E bine. Poftiţi.

Apare I.K., şeful de şantier al lui Sorin din perioada braşoveană. Se vede că vin de la drum lung. Uniformele S.S. sunt cam boţite pe ei. Arată obosiţi. K. are la vreo 30 de ani. Faţă îngustă, suptă şi un ochi beteag, care pare stins. Camaradul, vânjos, cu fălci late, e un ţăran şvab de pe lângă Timişoara.

Doamna casei zburdă, se învârteşte ca o zvârlugă, pune masa, aduce

friptură rece, domnii subofiţeri se scuză de deranj, nu face nimic, nu e nici un deranj, nu ne-am văzut de atâta timp, ne pare rău că nu avem vin în casă, serviţi o vişinată Să fie cu noroc, de s-ar termina odată porcăria asta de război, ce-am crezut noi şi ce-a ieşit, nici măcar nu ne-a dus pe front să luptăm, dar unde? în lagărul de la Oranienburg, înnebuneşti acolo sus, în turnul de pază… Eu aud, în mine, răsuflările celor de după uşă. Îmi vine să râd. Un gând tâmpit îmi ţopăie-n cap: ce păcat că Jac nu poate să apară! Am avea doi chiori la masă. Dar mama? Ce va face după plecarea lor? O criză de inimă? De nervi? Va zace mută, lividă, pe divan? Jac o să se învârtească în jurul ei, cu paşi mici, bătrâneşti şi o să-şi frângă mâinile? Facem conversaţie. Cum sunt electrocutaţi deţinuţii, la gardul de sârmă, când încearcă să fugă. Nebuni de-a binelea! Ştiu ce-i aşteaptă, şi unii, totuşi, nu se lasă. Parcă-i cheamă moartea. Şi-o caută singuri.

— Noi n-o căutăm, zice bănăţeanul cu sfătoşenie ţărănească. O să umble ea după noi. Peste câteva luni. Ascultaţi-mă pe mine, domnule inginer. Toate felinarele astea de jos, de pe bulevard, o să fie pline ce de-alde noi.

— Serviţi, de ce nu mai luaţi? Nu vă place? Îi îmbii cu gustările.

— Sărut mâinile. E foarte bun. De-acasă n-am mai mâncat asemenea friptură.

— Prea vedeţi în negru sfârşitul.

— Ce-am spus eu e nimic pe lângă ce o să fie. Nici ai noştri n-au fost uşă de biserică. O să plătim.

Viziunea şirului de felinare cu S.S. spânzuraţi e de scurtă durată. Se trece la subiecte stringente, de actualitate. Lotul de talpă pe care-l au în raniţă şi care trebuie plasat. Mici învârteli de lagăr. De fapt, e un bine pe care-l fac deţinuţilor. Ăştia n-au ce face cu talpa. Poartă saboţi de lemn. Dac-ar putea domnul inginer să le plaseze măcar o parte din marfă. Nu, din păcate nu. N-are asemenea posibilităţi. O să cumpere numai două bucăţi de talpă pentru noi. Pe vremurile astea, e aur curat, o talpă bună, sănătoasă, argăsită după tot dichisul, ca înainte de război – îşi laudă K. marfa. De fapt, o să ne prindă chiar bine. Deşi bocancii noştri de munte, ai lui Sorin şi ai mei, umpluţi cu ciorapi mocăneşti de lână, unşi cu untură de peşte, au fost tălpuiţi proaspăt, acum un an, şi aşteaptă jos, în dulap, eventuala deportare în Transnistria.

Ne luăm rămas bun de la musafirii noştri, cu cele mai bune urări reciproce.

Sunt sleită, de parc-aş fi urcat Everestul. Undina citeşte *Răscoala* lui Liviu Rebreanu, în pat, la lumina veiozei. E netedă, senină, moale, ca înainte de somn.

Mama se comportă stoic. Nici un fel de criză. Duce numai ostentativ oala de noapte, acoperită cu un ştergar rustic, brodat cu cocoşei, la

W.C. Cifrul ei, dezlegat, e următorul: „Au fost două ore de recluziune, de agonie, care ne-au apropiat cu paşi vertiginoşi de moarte. Dar nu ne plângem. Gura noastră e pecetluită. Vezicile noastre, nu. Suntem nişte bieţi bătrâni în bătaia vânturilor. Doamne, Doamne, de ce ne-ai părăsit?”.

15 decembrie 1943

Când am sosit azi la prânz acasă, am simţit un miros de ars încă din vestibul. M-am repezit în bucătărie. Neagră de fum. Pe maşină, cratiţa în care lăsasem cartofii curăţaţi scotea pocnete. Cârpa de vase, aprinsă la un capăt, lângă oală. Fereastra, închisă. Am întors butonul aragazului. M-am repezit la fereastră, am aruncat cârpa în chiuvetă.

Inima îmi pocnea mai tare decât cratiţa de pe foc. Ce se întâmpla dacă mai zăboveam în oraş? Viziune: vecinii, pompierii, Sulamita în mijlocul lor, cine-i domnişoara? Flăcări, mobilă trasă afară, în jos, pe scări, plăpumi, haine aruncate, Gheorghe-portarul, Sulamitei: „Cine eşti dumneata? nu te-am văzut niciodată”…

Intru în dormitor. Suli citeşte liniştită.

— Mama ta a plecat de acasă. Am pus cartofii la fiert. Să-i găsiţi gata când veniţi acasă.

— Sunt gata, zic. Şi izbucnesc în râs.

Nasul mic, lat, adulmecă mirosul de fum. Nările palpită. Deasupra pomeţilor slavi, proeminenţi, ochii oblici, visători, ironici, zâmbesc de departe. Undina trece prin apă, neatinsă de foc, de panică, de avatarurile omeneşti.

— Să deschidem fereastra, propune, blând inspirată.

— Am deschis-o.

16 decembrie 1943

Cu urechea lipită de peretele de est al dormitorului, putem auzi, seara, când e linişte, crâmpeie, înăbuşite de bruiaj, de la „Radio Londra”. Lipit de apartamentul nostru, se află, în cealaltă aripă a blocului, apartamentul actriţei M.D., care ascultă regulat emisiunile pentru francezi. Am auzit glasul, cu accente grandilocvente al generalului De Gaulle. Totuşi, cuceritor. Te ridică, te smulge din tine. E ca o *Marseilleză*.

N-avem voie să avem proprietăţi, firme înscrise pe numele nostru, să exercităm profesiuni liberale (am fost radiată din barou), să angajăm personal de serviciu, să posedăm automobile, telefon, maşini de scris. Lipsa radioului o resimţim acut.

Sorin, cu urechea lipită de perete, şi eu, alături, în aceeaşi postură:

două cârtiţe, atente, în tunelul lor subpământean, la zgomotele de deasupra. În încordarea noastră chircită e ceva inestetic şi umilitor. Sulamita nu se apropie de perete. Ne priveşte îngăduitor şi ironic.

1. Petre Năvodaru, viitor gazetar şi activist.
2. Ioana Baciu, căsătorită Mărgineanu, viitoare germanistă, traducătoare, teatrolog. După moartea fratelui ei, Ştefan Baciu, în 1993, în Hawaii, s-a preocupat de reeditarea şi îngrijirea operei acestuia. (Nota mea, G.Ş.)
3. Centrul Naţional de Românizare, înfiinţat în mai 1941. Ca organism special pe lângă Preşedinţia Consiliului de Miniştri, Centrul avea ca principală atribuţie exproprierea bunurilor evreieşti. (N. red.)
4. *Război şi pace* (în lb. Germană, în original)
5. De la verbul francez *pavaner*, a se împăuna.
6. *Muntele vrăjit*, în lb. germană, în original. (N. red.)
7. Conac.

1944

Ianuarie 1944

Lucrurile s-au precipitat. Sulamita a trebuit să plece în câteva ore de la noi. Sorin a aflat că au loc razii în cartier. Au şi fost descinderi în câteva blocuri de pe bulevard. Motivul oficial al raziilor: să se depisteze aparatele de radio ascunse de evrei. Se fac şi percheziţii, să nu aibă aparate de radio-emisie. Noroc că Sorin a putut găsi la telefon pe unul din prietenii noştri. I-a făcut rost Sulamitei de un adăpost provizoriu.

La plecare, mama a sărutat-o pe amândoi obrajii. I-a urat să fie fericită cu bărbatul şi copilul ei şi să-i vadă cât mai curând acasă. Lacrimi materne. Sulamita, plutitoare, ca întotdeauna:

— Să fii şi dumneata sănătoasă.

De unde a aflat mama de Miron, de copil? Cine a încălcat regulile conspirative? Eu, nu. Sorin, nu. Sunt sigură că nici Sulamita. Oricât o trag pe mama de limbă, nu pot să scot nimic de la ea. Zice:

— Am şi eu *Intelligence Service*-ul meu. Surâde maliţios, mândră că n-am putut-o păcăli.

Săraca! Între atâtea eşecuri şi speranţe năruite, e, poate, singura satisfacţie care i-a rămas: că nimeni n-o poate păcăli.

N-o spunem, dar suntem cu toţii uşuraţi că Sulamita a părăsit casa. Mama şi-a regăsit umorul, Jac nu mai fuge aşa repede după-masă în camera lor. Pe Sorin îl simt de la uşă, după paşii energici, elastici, că e bine dispus. Faţă de săptămânile petrecute în cinci, convieţuirea în patru cu părinţii o simţim ca pe o eliberare. E ruşinos, dar aşa e. Oricât încercăm să ne dăruim total cauzei, psihologia, cu lesturile ei, ne joacă feste. Pericolele, în absenţa Sulamitei, nu sunt mai mici. Tulburătoare a fost mai ales intruziunea, în intimitatea noastră, a făpturii stranii, care trăieşte parcă după alte legi psihice. Reacţiile ei sunt supra- sau subumane. O natură tainică, echivocă. Mă irită faptul că nu i-am putut descifra dominanta. Cu toată convieţuirea strânsă, până la promiscuitate, în care am fost siliţi să trăim câteva săptămâni. O admir pentru liniştea cu care îşi acceptă situaţia de ilegalistă hăituită, condamnată la moarte. Asta se cheamă, simplu, curaj. Eu sunt nervoasă, plină de spaime şi de hopuri: exuberantă şi melancolică, sceptică şi însetată de convingeri imuabile. Mă uit în sus, ca un câine spre stăpân, la naturile robuste, egale, opuse mie.

Nimeni nu ştie cum se va comporta în situaţii limită. Dentistul K.,

foarte bun tehnician, e brutal ca un torţionar. N-are un cuvânt de încurajare pentru pacient. Nici urma unui zâmbet. Îmi tratează o rădăcină şi mă doare groaznic. Mă silesc să nu scot nici un geamăt. Trebuie să-mi dovedesc că pot să rabd. Îmi închipui să sunt în beciurile Siguranţei. Voi putea să îndur, să tac, să nu trădez? Cine îşi cunoaşte marginile rezistenţei? Îmi dau tot mai bine seama ce puţin mă cunosc pe mine şi pe ceilalţi. Pe Sorin îl discern totuşi mai clar decât pe mine. E un om simplu, cu componente mai puţine. E ca o apă limpede. Bun, în cel mai banal şi mai total sens al cuvântului. Loial, credincios oamenilor şi ideilor. Cred că, supus la schingiuiri, n-ar ceda. Da, forţa lăuntrică e independentă, ba chiar opusă inteligenţei speculative. Idem – uitarea de sine, anihilarea individualismului. Richi, care „ne-a condus paşii" şi ne-a deschis ochii, când a fost la greu, s-a tras frumuşel în găoacea lui. Singura lui acţiune politică sunt informaţiile pe care le transmite, din când în când, de la Cenzură, unde e mobilizat pe loc. Alte misiuni, servicii, refuză să preia. Nu poate din pricina mamei lui, zice.

— Dar eu de ce pot? îl întreb.

— O compari pe maică-ta cu a mea? Are micile ei manii, dar e un om normal.

— Eşti sigur că numai mama e pricina?

— Marxismul n-are nevoie de filozofi morţi, zâmbeşte Richi subţire.

— Dar de poeţi morţi are nevoie? intru eu în joc.

— Poeţi sunt mai mulţi decât filozofi.

— Şi le şade bine să moară de tineri. Să le rămână efigia pură, fără zbârcituri şi fără guşă.

Când vorbim despre moarte, e un joc. Moartea nu există. Nu pot avea sentimentul dispariţiei. Nu mi-e teamă de ea. De schingiuiri, da. Individul şi situaţia în care e pus. Sulamita, aureolată de primejdii. Sulamita, mâine, după război? O gospodină oarecare, fără relief, o femeie puhavă, placidă, cu griji domestice? O funcţionară meticuloasă şi mărginită? O doamnă ministru, cu maşină la scară? Sau tot undina cu farmec echivoc, de rusalcă, ceva nici viu, nici mort?

Aşteptarea momentului iradiant – pacea – transformă timpul în spaţiu. Un spaţiu filiform, o cărare îngustă, sus, pe muchie, între văi terifiante. Înaintez halucinată. Stare de provizorat. Nu trăiesc nimic cu adevărat. Am senzaţia irealului. Realitatea e la doi paşi, dar n-o pot atinge. E o spărtură prin care aş putea intra în cer. În absolut. Tind, platonician, spre realizarea Frumosului şi a Binelui. Aştept, cu tremurătoare evlavie, momentele de elecţie, în care mă contopesc cu universul. Asceţii le atingeau prin post, abstinenţă, rugăciune. Sunt atee şi panteistă. Absolutul e în detaliul fraged, şi detaliul, pe care îl

iubesc – o gură, o floare, o melodie – în tot. Bâiguielile mele sunt ale unei poete îndrăgostite. *Tutta femina in utero*. Nu vreau să trăiesc dezmăţat, animalic. Valuri de senzualitate, de pofte se abat asupra mea torenţial. Înot, câine-câineşte, contra curentului. Ajung la mal. Devin o arenă în care alte forţe, antinomice, se luptă încrâncenate. Iarăşi partea şi întregul: vreau să fiu una cu mişcarea de eliberare a omenirii, şi eul, demonul fricos, egoist, agresiv, îşi arată la tot pasul copitele. Detest vorbele mari şi frumoase, declaraţiile fără acoperire. Dacă eşti democrat şi antifascist, pune umărul la greu! Acum, când e nevoie de fiecare. Misionarismul meu, îmi dau seama, are ceva exaltat, sectar. Nu mă pot împiedica, totuşi, să-i dispreţuiesc pe cei care-şi păzesc pielea.

L-am întâlnit pe Geo Bogza în anticamera dentistului K., cumnatul lui Paul Păun. Geo şi Paul au combătut cot la cot conformismul burghez, de pe platforma aceleiaşi grupări zgomotoase avangardiste, sunt vreo zece ani de-atunci. Nu l-am văzut de mult pe Geo. Dar ştiu care e poziţia lui. Urăşte bestialitatea legionarilor şi a naziştilor. Am aşteptat împreună, pe aceeaşi banchetă, să ne vină rândul la scaunul de tortură al lui K. Mi-a pus întrebări precise despre viaţa mea, cu ton de badinaj tandru. Mă descoase cu grija unui tutore pentru pupila ce i-a fost încredinţată şi cu atenţia pentru detaliu a scriitorului, a reporterului. Cât câştigă bărbatul tău pe lună? Cu ce fel de combustibil merge caloriferul în blocul unde locuiţi? De când nu l-ai mai văzut pe Zaharia?

— N-am să uit niciodată, zice, ce mi-a povestit despre tine. Pentru asta am să te iubesc toată viaţa.

— Ce ţi-a povestit?

Nu vrea să spună. E un prieten tandru, de parcă ieri ne-am despărţit. Parcă mâine şi poimâne şi în toate zilele vieţii noastre ne vom vedea şi vom avea grijă unul de celălalt. Acum câţiva ani, vorbea la fel. După o întâlnire, două, am dispărut din câmpul lui vizual. Au trecut ani fără să ne vedem. Aşa se va întâmpla şi acum. Doar dacă, întâmplător, K. ne va programa la aceleaşi ore şi ne vom reîntâlni pe aceeaşi banchetă.

— Voi aveţi făină?

În timp ce-i vorbesc despre speculantul Vioricăi, care ne procură şi nouă, şi care e un tip pitoresc de oltean, prin minte îmi umblă gândul: cum să-l atac? Direct? Pe de departe? Ce ajutor ar putea el să dea „Apărării patriotice”? Nu bani. Sigur, nu are. El nu face afaceri *louche*, ca Zaharia. E un tip integru. Mănâncă mămăligă zilnic. Îmi povesteşte ce talentată e nevasta lui. Face cea mai bună mămăligă din galaxia noastră. Mă priveşte pătrunzător, cu ochii lui ficşi, rotunzi, sub sprâncenele stufoase. Ar putea scrie pentru noi, mă gândesc:

manifeste, articole, ştiu şi eu, ce va fi nevoie, acum, în lunile astea încordate de iarnă, ultimele ale războiului. Un condei incandescent ca al lui e unic. Va face minuni. Va electriza conştiinţele cititorilor. Aduc vorba despre asta. Peisajul se schimbă instantaneu. Un nor impenetrabil se târăşte între noi. Ochii au devenit impersonali. Suntem doi pacienţi care îşi aşteaptă rândul, alături, la un dentist tiranic şi capricios. Se învăluie, pisc înalt, neatins, în vălătuci de nori. De după nor, se aude un glas gutural de mag, rostind tărăgănat o sentinţă confuză, sugestivă ca un vers:

— Destinul, Maria. Suntem plugarii destinului nostru. Fiecare îşi ară petecul lui de sudoarea şi sânge.

K. mă cheamă prima în cabinet. Probabil că n-o să-l mai revăd pe Geo. Nu e bine ce fac. Împart oamenii în curajoşi şi laşi. Sigur, instinctul de conservare funcţionează activ. Oamenii se retrag în cochilie, ca melcii. Dar sunt şi alte forţe care lucrează în ei. Poate că Geo şi Richi, şi atâţia alţii, artişti, scriitori, gânditori, au, în felul lor, dreptate: pielea lor e mai preţioasă ca a muritorilor de rând. Într-înşii arde scânteia dumnezeiască a harului, şi ea trebuie ocrotită. Dar dacă nu dăm totul, nu dăm nimic. Fără risc nu se poate. Necesitatea istorică a luptei contra fascismului se impune pentru mine. Iarăşi *Necesitatea*! E un imperativ etico-politic. Nu mă pot sustrage. Mi-ar fi ruşine să-i privesc în ochi pe oameni ca Peter, ca Maurer, dacă aş spune *nu* solicitărilor politice. Se împacă sau nu activitatea pe care o am cu firea mea – e altă chestiune. Mă descurc cum pot, cu antinomiile din mine. În general, prost. Scârţâie şi pana literară, şi activitatea ilegală. La întâlniri în oraş, cu predări de materiale şi mesaje, merge numai Sorin. Eu am fost o dată, şi după asta am bolit trei zile şi trei nopţi. Am vărsat. Am avut o indigestie de toată frumuseţea. Şi crize de plâns. Încordarea maximă nervoasă n-am putut s-o suport. Peter a înţeles şi mi-a dat alte însărcinări. A înţeles? Trebuie să lucreze cu tot felul de oameni. Şi cu cei slabi, pe care-i dispreţuieşte.

(Notă din 1977. Un vechi militant al mişcării muncitoreşti mi-a povestit că, cerându-i lui Geo, în 1943, să facă parte din comitetul de redacţie al unei publicaţii clandestine antifasciste, ce urma să apară sub egidă comunistă, acesta a acceptat fără nici o ezitare. Eşafodajul meu de ipoteze era construit din ceaţă. Trăiam compartimentaţi. Ne-o impuneau regulile conspirativităţii.)

Pacea. N-are încă trup, dar are o mireasmă a ei, miroase a ora 4 dimineaţa, vara, când mă trezeşte mama din somn, ca să luăm trenul de Târgovişte şi pe urmă trăsura până la Vulcana. Lumina e acrişoară şi verde, aguridă, îmi strânge stomacul. Toate, la ora asta neobişnuită, îmi apar străine, îndepărtate.

Aveam cinci ani. Muscalul era angajat din ajun. Birja, la 4 fix, se

afla în faţa porţii, în fundătura Bibescu-Vodă. Ne urcam toate trei în trăsură. La picioare, geamantanul din răchită şi papornița cu merinde. Spre Vulcana, satul mirific. Pe-nserate, treceau căruţele cu butoaie de pucioasă spre casele gospodarilor-gazde. Mirosul lor te trăsnea. Trăgeam în piept duhoarea neobişnuită cu voluptate. Să fac baie cu mama în putina lunguiaţă cu pietroaie uriaşe, încinse în foc, şi scoase cu lopata. Pucioasa: o mâzgă caldă, puturoasă, cu care mama mă ungea. O lăsam să se usuce pe noi şi după asta ne spălam în putină. Chiar dacă un copil n-are reumatism, trebuie să se ungă. Băile de pucioasă sunt o *adevărată sănătate*. Ştergarul lung, aspru, de in, de cânepă, cu cocoşei roşii. Mama mă freca pe spate, când ieşeam din putină. Zgâria, dar era bine.

Vulcana: duzi, gogoşi aurii din care avea să iasă năframa de borangic a coanei Mariţa, gazda noastră, după ce a fost, mai întâi, vierme. Viermele e ceva scârbos. Dar un vierme, când e de mătase, e vierme fantastic de Vulcana, inel care te logodeşte cu văzduhul dintre dealuri, mirele fără trup. Te-nfăşori, Malala, în năframă străvezie, lungă cât o rochie de mireasă, şi dansezi pe ceardac. De pe ceardac se vede bucătăria de vară, unde mama-mare fierbe dulceaţa de zmeură. Pe ceardac, o masă şi un scaun. Pe scaun, două perne mari, una peste alta, şi deasupra eu. Trag cu grifelul pe tăbliţă beţe albe aplecate, care vor fi cozile lui „a”.

Mama îmi aduce, pe o farfurie mică, groasă, de faianţă albă, dulceaţa de zmeură zmeurie, de-abia închegată, caldă încă, de pe foc. O urăsc pe mama. Nu-mi dă voie să înfig linguriţa în dulceaţă până ce toată tăbliţa nu e plină de linii perfect desenate. Farfuria stă pe pălimar. Eu stau pe pernă şi sufăr că sunt aşa de inteligentă, ştie toată lumea cum recit *Mama lui Ştefan cel Mare*, e *inadmisibil* cu asemenea inteligenţă să nu ştiu să citesc şi să scriu. Aş muşca-o de mâna cu care aduce farfuria de dulceaţă, aş fugi dincolo de gard, să mă reazem de dud, să mă uit cum se joacă băieţii de pe uliţă, răi şi frumoşi, mai ales unul, Costel, e iubitul meu, dar el nu ştie nimic…

Cum va fi pacea? Cum era, acru, palid, verde, aerul de la 4 dimineaţa, în Bucureşti, prevestea miracolul, necunoscutul călătoriei spre Vulcana, eram aproape leşinată de plăcere şi de răul somnului rupt la mijloc, un aer dinainte de răsăritul soarelui, caii se bălegau îmbătător, scoteau frumoase balegi rotunde din găoazele pe care le vedeam bine, de sus, de pe capra birjei, aveam acest privilegiu, cum se umflau, se desfăceau sub coada mândru ridicată, şi străzile erau apoape goale, încă nu miroseau a praf, ca la 9 dimineaţa, era în zori, treceau tulumbe, stropeau, căruţe cu pepeni verzi, cu castraveţi, spre piaţă, zorile miroseau verde, obloanele prăvăliilor erau lăsate, miroseau a rugină, umbrarele de pânză dungată, rulate încă pe sulul

lor de metal, până la Gara de Nord, caii se pişau în trâmbe de aur, pe peron mirosea a dimineaţă pe stomacul gol, mestecată cu funinginea trenului, mama cu voal *gris-argent*, transparent, pe faţă, vagonul, fără compartimente, cu rânduri-rânduri de bănci tari, de lemn, urci direct, de pe peron, papornița cu pui şi ouă răscoapte, nu pot să mănânc, mănâncă, nu vezi ce gălbejită eşti? dacă mănânc vărs, simt că vărs, mi-e stomacul strâns, copilul ăsta mă duce la groapă, direct la groapă, trenul zdroncăne, trag în piept gazolina, duşumelele negre, găina din plasa de sus, roşcovană – miros de pene de găină – parcă are un singur ochi pentru că se uită la mine dintr-o parte, deşi nu-mi spune nimic, îmi dă o fericire deplină, e şi ea acolo, cu noi, în vagon, anunţă Vulcana, universul necunoscut ca tot ce se întâmplă la această oră neobişnuită.

După război, foarte de dimineaţă, cu stomacul strâns, începe o zi, te smulge din somn, aerul te ameţeşte, nu seamănă cu nimic, era după primul război.

— Ia măcar o bucăţică de brânză cu pâine, totdeauna ai zis că brânza de Brăila e mai bună ca orice pe lume, nu, sigur, Toma Sucitul trebuie să zică nu, leită taică-tău, o să mă bagi în mormânt.

Mama-mare, corsaj „montant”, pepit, negru cu alb, guler strâns sub guşa moale, simpatică:

— Nu poţi să pui găina aia undeva pe jos? O să ni se cace în cap.

— Nu ştii dumneata, cucoană, cine e ea. Numai că nu vorbeşte. E mai deşteaptă ca omul. Nu-şi face nevoile oriunde.

— Se ouă?

— Nu. E domnişoară. Bărbatu-meu, ţăcănit la cap cum e, ce-i vine-ntr-o zi? Moaie nişte boabe de porumb în rachiu tare de prune şi-mi îmbată domnişoara. Cât e ea de cuminte, s-o fi văzut cum se zburătăcea şi juca şi i s-a urcat nebunului în braţe, de ziceai chiar că e muieruşcă înfierbântată. Guşa mamei-mari tremură de râs deasupra corsajului, mama surâde diafan, eu sunt soră cu găina beată, adică oricine poate să facă orice cu noi, să ne pună sus, în plasa vagonului, să ne îndoape cu brânză de Brăila, cu boabe de porumb,

totuşi satele, gările, Titu, staţie importantă, cu peron, băiatul şi tava de gogoşi, prunele galbene, împletite pe băţ, ridicate de mâna băiatului la geamul vagonului, salutul şefului de gară, chipiul şi sceptrul lui care ne dă cale liberă spre necunoscut, spre Vulcana, unde se bea lapte muls de la vacă,

s-a sfârşit războiul, nemţii nu mai vin cu Zeppelinul de argint deasupra curţii noastre, mama nu mai îngroapă cazanul de aramă în pivniţă, să nu-l găsească „bestiile”, călătorim în zori spre satul cu duzi şi pucioasă, e în 1919,

începe 1944, sunt soră cu găina beată, oricine poate să ne arunce în plasa de sus, bocancii mei şi ai lui Sorin aşteaptă, unşi, deportarea,

ochii bătrâni, albaştri, tot frumoşi, ai mamei spun: „ai să mă bagi în mormânt”, timpul s-a făcut o cărare îngustă între două prăpăstii, mai e puţin, apartamentul, hol şi două camere, etajul 9, sub acoperiş, între Vasile Conta şi bulevard, are o vizibilitate miraculoasă, plonjăm cu privirea în adâncul puţului, o lumină verde-acrişoară de ora 4 dimineaţa clipoceşte acolo, jos. Pacea.

18 martie 1944

Cu Peter, iarăşi discuţie despre arta dirijată, controlată. Admit, în principiu. Nu pot apărea cărţi profasciste. Dar în practică? Va fi foarte greu. Îi povestesc vechea întâmplare a lui Silvian, căruia i s-a respins un articol scris de pe poziţiile noastre marxiste; nici nu putea fi altfel, doar cunoaşte concepţiile lui Silvian. Era citat Freud în articol. Modul în care îl aprecia Silvian, contribuţia la revoluţionarea psihologiei moderne nu a fost pe placul lui Miron. Articolul n-a apărut.

— După câte-mi amintesc, nu Miron decidea acolo, în redacţie. Dar nu asta e important. Miezul problemei e dezechilibrul psihic al lui Silvian. O traumă din tinereţe.

— Traumă, netraumă, lucrurile aşa s-au petrecut.

— Admiţi că e nevoie de un control. Dar să-l facă nu alde Miron, ci noi. (Râdem). Ia spune, dacă ai fi editor, l-ai tipări pe Dessila? mă întreabă Peter.

— Nu-mi da un exemplu-limită. Nu.

— Pe Rebreanu?

— Bineînţeles. E un titan. Fără el poţi să-ţi închipui proza românească modernă? Aş retipări imediat *Ion*, *Răscoala*…

— De acord. Dar articolele de fond din *Viaţa*?

— Nu.

— Vezi că eşti de acord cu necesitatea unui control? Pe Ilie Rădulescu l-ai edita?

— Bineînţeles că nu. Chiar dacă l-ar lovi peste noapte un nemaipomenit talent literar.

— Eşti mai severă decât mine. Eu stau la îndoială. În cazul unor talente de prim ordin, nu ştiu care ar fi considerentele ce-ar prima. Să-l lăsăm pe Ilie în pace. Fie-i ţărâna uşoară! E greu să mai capete geniu.

— Totuşi, spune, care ar fi ordinea preferinţelor la publicare, dacă ai putea decide?

— Vrabia mălai visează! Ţi-am mai spus. Poezia ar fi pe al doilea plan. În primul rând cărţi tehnice, economice, manuale şcolare, multe. Reţeaua de şcoli va creşte. Apoi, traduceri masive din clasici – Balzac, Heine etc. – şi din moderni – Steinbeck, John Dos Passos….

20 martie 1944

Zi de tensiune. Umblă tot felul de zvonuri, care mai de care mai fantastice. Că armata română ar fi intrat în Ardealul ocupat şi ar fi depăşit Clujul.

Nemţii au ocupat toate punctele strategice din Ungaria şi le-au întărit. Situaţia e confuză. Nu se ştie care va fi atitudinea Ungariei. Ruşii au trecut Nistrul. Au ocupat Soroca. Se îndreaptă spre Bălţi. Burghezia tremură. În birourile lui Nicolau au loc nesfârşite discuţii strategice. Comandorul e furios că mergem mai departe cu nemţii contra ruşilor: „De ce nu întoarcem armele, domnule? Să ne salvăm ca neam!". Maiorul e furios pe Mareşal, care ne duce la pieire. Din „câinele roşu" nu-l scoate.

Luni, napoleonul costa 23-25 de mii de lei. Marţi de dimineaţă: 30 de mii. Pe seară, se dă un comunicat german la radio, că în Basarabia au pătruns numai paraşutişti ruşi, nu trupe regulate. Napoleonul scade brusc la 26 de mii.

Masochiştii de cafenea: „Tăvălugul cel mare, vine tăvălugul. Nimic nu-i poate opri. O să intre în Bucureşti. Dispărem…".

Se fac mobilizări masive. În oraşele de provincie apar liste cu cei chemaţi. La sate se bate toba. Femeile bocesc în gura mare. Gazetele se vând ca pâinea caldă. Dar pâine, nici cea de război nu se găseşte. Toată lumea stă crispată, ciorchine, lângă aparatele de radio. În ziare, în tramvaie, pe pereţi sunt afişate instrucţiuni privitoare la bombardament: „Curăţaţi podurile de lucruri inutile. Îngrijiţi-vă de hrană rece pentru două-trei zile. Aveţi lumânări şi chibrituri?".

Evreii se tem de pogromuri.

Silvian:

— Voi aveţi vreun creştin care să vă adăpostească?

— Nu. La Richi ne-ar denunţa proprietăreasa. E o scorpie.

Sorin e optimist. Nu crede că vor avea loc deportări sau pogromuri.

Circulă multe bancuri. Unul din ele:

— Ştii care e cea mai nouă armă inventată de nemţi?

— Nu.

— O prăjină lungă, lungă, şi în vârf, un cearceaf alb.

Ieri, Finlanda a refuzat oficial oferta de armistiţiu a Rusiei.

Mama, cu admiraţie: „Ce curaj pe puricele ăsta!".

Proprietăreasa lui Richi nu-şi mai spală vasele. Stau cu zilele teancurile de crătiţi şi farfurii murdare în bucătărie. Ea aleargă prin vecini, să transmită şi să recepteze ultimele veşti. A aflat şi-i comunică doamnei Ionescu că ruşii omoară toţi oamenii de peste 50 de ani, n-au nevoie de bătrâni care mănâncă pâine degeaba; ea îi previne pe toţi, să ştie ce-i aşteaptă.

Papa se vaită că are bani la Galaţi, peste un milion, şi nu ştie ce-o să

se întâmple cu ei. Până acum se văita că n-are un ban. E tare de-o ureche, scund, îndesat, face mâna pâlnie, întreabă mereu:

— Ce, ce s-a spus? Unde au intrat românii? În Ungaria?

Nevastă-sa, Dona, grasă, botoasă, bucătăreasă grozavă şi ghicitoare în cafea, plină de fantezie romanţioasă:

— Dar bine, frate, de ce n-asculţi şi tu ce se spune? Mereu cu nasul în hârtiile alea, fi-ţi-ar hârţoagele afurisite?

— Ei, hai spune, mai spune o dată, se scuză papa, semisupărat, semivinovat, şi râde cu un aer uşor senil.

Dona repetă răspicat:

— Păi n-a povestit domnişoara Irimescu că a stat de vorbă cu nişte ofiţeri răniţi, şi i-a întrebat de unde vin, şi ei i-au spus că de acolo…

— De unde? Din Basarabia?

Dona, urlând, ca pentru surzi:

— De acolo de unde-s ungurii…

— Din Ardeal?

— Lasă-mă, frate-n pace! Fie şi din Ardeal, dacă nu mă pot înţelege cu tine.

Nicolau, bărbat fin, meloman, filo-englez: „Greşeala cea mare a nemţilor a fost chestiunea evreiască. Dacă problema asta nu exista, azi America şi Anglia n-ar fi fost contra lor şi ar fi putut lupta cu toţii împotriva ruşilor”.

Sorin:

— V-aţi pus chestiunea de ce nu bombardează englezii petrolul? Ca să nu slăbească România. Să poată intra în luptă pentru Ardeal şi să şubrezească în felul ăsta frontul german.

Nicolau:

— Nu Ardealul interesează acum în primul rând. Pe prim plan e altceva. E în joc un întreg sistem, tot felul nostru de viaţă, totul.

A venit primăvara, cu ghiocei albi, cu brânduşe galbene, cu violete. Tarabele ţigăncilor în Piaţa Mare sunt pline de flori. Am o stare de moleşeală. Dor de dragoste. În tramvai, ieri, ameţeală. Somn agitat. Covor de frunze putrede, vechi. Se apropie cei 30 de ani. „Trantenica”, vorba lui Richi.

Gelozie absurdă, afară din timp: ieri, la dentist, în sala de aşteptare. O pacientă semăna cu soţia lui Zaharia. Ştiam că nu e ea. Îmi imaginam că ar putea fi, mă uitam la şoldurile, la pulpele ei. Cuţite reci îmi treceau prin tot corpul.

La mama-mare. A naufragiat, cu sfârşitul ei, cu sarcomul ei, în cămăruţa unde a murit de curând alt bătrân, tatăl lui Mali. Când mama a trebuit să părăsească apartamentul de pe cheiul Dâmboviţei şi

să vină la noi, mama-mare s-a mutat la Gutman, fratele mai mic al mamei. Mama-mare reprezintă în familia noastră înţelepciunea, bunătatea, bunul-simţ popular. Părinţii ei erau aşa de săraci, că n-au putut-o ţine la şcoală. A făcut o singură clasă primară. Citeşte ziare, cărţi, dar nu ştie să scrie. De-abia se poate iscăli. Tatăl ei s-a angajat pădurar la un boier din Dâmboviţa şi s-au mutat din Bucureşti la Târgovişte, când ea era mică. Umblă legende, semiironice, semiînduioşate, despre cinstea şi milostenia de idiot dostoievskian a străbunului cu barbă stufoasă, cu punga de galbeni deschisă pentru toţi milogii din partea locului. Uita că avea o familie grea de întreţinut. Mare beţivan, bărbosul roşcovan! Şi muieratic. Când l-a lovit damblaua, mama-mare era un pui de femeie, de 19 ani. A rămas pe braţe cu toată liota de fraţi şi surori, şi părinţii neputincioşi, başca cei doi copii ai ei, dintre care unul, unchiu-meu, Gutman, de ţâţă. Bărbatul – giuvaergiu nepricopsit – plecat în America, să-şi caute norocul. Am fotografii de-ale ei, din tinereţe. Nu chiar de la acea vârstă. Era mai coaptă când a pozat la *Louis, fotograf, Calea Moşilor 127, Bucureşti*. Grozavă femeie! Durdulie şi nu prea, oacheşă, cu ochi de cărbune. Ţinută imperială. „Ştiu ce am de făcut pe lumea asta”, spun ochii ei. (Ai mei, ai mamei, n-au spus asta niciodată). A trăit consecventă cu sine. Nu s-a abătut nici la dreapta, nici la stânga. De unde a deprins arta cusutului? Din văzduh. Era o inspirată. Ca o adevărată artistă, ştia să conceapă ansamblul şi să nu scape din vedere detaliile, execuţia minuţioasă, echilibrul volumelor şi al culorilor, accentul expresiv, unic, ce pune întregul în valoare. Rochiile sfârşitului de secol, cele din *la belle époque*, monumente fragile, spumoase, construite pe manechine cu bust şi derier agresiv, ca cel ce domina podul casei noastre din Antim, de când a-nceput amurgul vieţii ei şi a fost nevoită să se mute la Bucureşti. Manechin respingător şi fascinant pentru mine, copilul de atunci, ca orice simulacru de viaţă.

Când, după câţiva ani de pribegie infructuoasă, giuvaergiul bălan, cu chip de mucenic şi ochi albaştri, mari, de copil nevolnic, s-a întors la Târgovişte, Raveica era o croitoreasă cunoscută. Casa ei, cu ceardac închis şi camere înşirate de-a lungul lui, avea atelier şi salon de probă, cu oglindă înaltă deasupra jardinierei de faianţă. În apele ei, şlefuite de meşteri din Belgia, se măsurau cu ochi critic cucoanele moşierese, şi soţiile de generali şi magistraţi, crema oraşului şi a judeţului. Curând avea să aibă, ca oricare atelier care se respectă, şi „premieră”, adică şefă peste lucrătoare. Pe ultima, Iepureanca, am mai apucat-o şi eu.

Giuvaergiul tuşea. Avea plămâni slabi şi fire aşijderea. Se uita în gura maică-sii. Soacra meliţa, că Raveica are bani la ciorap că ar putea să-i deschidă lui bărbatu-său un magazin de bijuterii în centru. Ea

tăgăduia cu înverşunare că ar avea un galben măcar, pus deoparte. Numai *ţurăs* (necazuri) şi o *mişpuhă* (familie) – să fie ei, cu toţii, sănătoşi! – care o seacă. Mamă oarbă, tată damblagiu, sora cea mare, epileptică, cu bărbat pezevenghi şi fluieră-vânt, şi cu doi copii frumoşi ca nişte îngeri, dar îngeri mâncăcioşi, care tot din atelierul ei ciuguleau. Sora cea mică, rea de muscă, armăsăroaică ochioasă – era să-i aducă în casă copil din flori. Au făcut ele ce-au făcut şi a scăpat familia de ruşine. Tot Raveica să trăiască, şi cucoanele ei care o iubesc şi nu o lasă de izbelişte, la greu. Başca, precum am mai spus, cei doi plozi: maică-mea, frumoasă coz, dar gingaşă ca o mimoză, şi Marcus, ţigănosul ăla mic, nervos, zvăpăiat, cu draci. Aşa că de unde bani pentru nepricopsitul de giuvaergiu? Or fi fost şi resentimente la mijloc. Când a plecat în America, de unde nu i-a trimis nici o para chioară, s-a gândit la cei 19 ani ai ei, la spaima că rămâne singură, fără sprijinul bărbatului, cu toate gurile alea flămânde în jurul ei? Nu s-a gândit.

Aşa că l-a ţinut ce l-a ţinut în patul conjugal, din lemn de nuc, cu pilotă înfoiată, de puf, şi dacă a văzut că soacra nu încetează cu intrigile, şi el i se uită în gură, i-a făcut vânt. Fără bărbat a rămas toată viaţa. Să fi călcat şi ea o dată măcar strâmb, să-şi fi dat întâlnire cu vreunul din domnii cu echipaj, care veneau să-şi ia consoartele de la probă şi li se scurgeau ochii după ea, nici vorbă! Nici nu s-a recăsătorit, deşi i s-au propus partide bune, una şi una. Un negustor chipeş şi înstărit din Găieşti a curtat-o cu încăpăţânare ani de zile şi a trebuit să se dea bătut. Să ai asemenea pretendenţi, când tragi după tine o familie de nemâncaţi! Iată cât de puternic era farmecul Raveicăi din Târgovişte! Cu timpul a crescut şi faima înţelepciunii ei. Deşi fără carte, veneau oamenii la ea, ca la rabin, să-i ceară sfatul în probleme grele de viaţă. Elena Văcărescu îi acorda înalta ei protecţie. Când pleca în Franţa, cuferele ei erau pline de toalete executate în atelierul bunică-mii.

— Vino, Raveico, la Paris, îţi deschid eu atelier. Ai să rupi gura târgului. Te îmbogăţesc, te fac renumită în toată Europa. Păcat de tine să vegetezi aici.

— Şi cu toţi diavolii ăştia ai mei ce să fac? Cine să vadă de ei? Şi apoi, coană Elenco, ce să caute o analfabetă ca mine la Paris? Aici sunt cineva.

Da, era cineva bunică-mea, azi octogenară, stafidită de ani şi de cancerul care o roade lent. Pripăşită într-o chilie de doi pe doi, în fundul unui coridor din casa lui fiu-său, fabricantul de mobilă. Cum s-au învârtit, pe ei nu i-a scos C.N.R.-ul din Sfinţii Apostoli. Deocamdată. Dacă-i scoate, ce se va-ntâmpla cu mama-mare când nu va mai avea un colţişor al ei? Îşi oblojeşte singură piciorul bolnav. E curată şi meticuloasă. Nu aruncă feşele folosite. Le fierbe, le usucă, le

rulează din nou. Face economie. Nu mai are nici un ban al ei. Trăieşte din mila copiilor. E senină. Nu vorbeşte de boală. Croşetează, când nu are dureri, citeşte jurnalul. Mă întreabă de noutăţi. Mi-a cerut ceva să citească şi i-am dat *Sfârşit de veac în Bucureşti*[1].

— Nu-mi place cartea pe care mi-ai adus-o. Ştiu foarte bine tot ce-i acolo. Cum era sfârşitul veacului: maidane, bălegar… Şi loton-ul. Când eram fete, aşa jucam şi noi. La Ida Vais, la Găieşti. Şi ea avea un săculeţ pentru loton, de unde scoteam numerele. Mă ducea tata la Găieşti cu şareta. El, ca pădurar, nu mergea pe jos. Totdeauna, cu chimirul plin de galbeni, dar nu se atingea de ei, Doamne fereşte. Banii boierului! Sticla de rachiu nu-i lipsea din şaretă. Nu-şi cumpăra decât din simbrie. Mai aluneca vreun galben, doi în palma unui sărac, asta da. Îl ştiau că e prost de bun, şi îl pândeau, după vânzare. Aveau de ştire că se întoarce cu punga plină… Să ştii, Marioaro, că până am să-nchid ochii n-am să-ţi dau pace cu pieptănătura asta a ta. E groaznică. Uiţi că urechile tale sunt măricele. Ţii morţiş să mergi cu ele descoperite.

— Ţara arde şi baba se piaptănă.

— Pace ori război, o femeie trebuie să fie cochetă şi dichisită.

Mă uit la ea şi mi se pune un nod în gât. E consecventă, într-adevăr. Nici papucul nu-l mai poate încălţa peste piciorul butucănos, învelit în feşe, dar părul argintiu, cu reflexe albăstrii, e pieptănat cu grijă, periat în fiecare seară, împletit, în codiţe, ascunse sub coafura înaltă, care-i lasă liberă fruntea gălbejită, plină de riduri. Ochii ei buni şi ageri se copilăresc pe zi ce trece.

Când nu ne înfruntăm, facem planuri frumoase, ideale: cum vom trăi, cum, Richi şi cu mine, ne vom realiza înăuntrul colectivităţii, cum vom munci, cum vom crea. Ce va rămâne din planurile noastre? Grăuntele meu de scepticism, mereu viu…

Richi, despre tineret. Cei mai mulţi merg spre ştiinţă, spre meserii practice. El vrea să facă legătura între ştiinţă şi filozofie.

— Să vin spre ei, spre ceea ce le e aproape, spre întrebările lor. Desigur că în felul ăsta îmi fac viaţa mai grea, mi-o complic. În genere, un profesor de filozofie îşi ţine cursul şi puţin îi pasă de ceea ce vrea, de ceea ce trăieşte studentul. Şi apoi, fiecare profesor cu specialitatea, cu cântecul lui. Din momentul când şi-a dat docenţa, treizeci şi cinci de ani de-aici încolo nu face decât să repete acelaşi curs de logică sau de teoria cunoaşterii, satisfăcut că a înţeles şi că poate reproduce exact diverse teorii. Aş vrea să realizez o sincronizare între diversele cursuri. Simt nevoia să mă sfătuiesc cu oameni de specialitate, să aud ce spun şi alţii, să-i simt umăr lângă umăr. Aşa, singur, totdeauna singur, e foarte greu…

Duminică, 29 martie 1944

Citesc cu Richi *Hippias Maior* de Platon. Despre frumos. Satiră la adresa sofiştilor care nu pot ajunge la ideea în sine de frumos şi rămân la frumosul încorporat în lucruri. Socrate termină spunând: „Frumosul e greu…". Richi mă ceartă că nu scriu ceva serios, un studiu: „Am prea mare respect pentru gândire, îi spun, ca s-o manipulez ca un diletant".

— Dar nu e vorba de gândire filozofică. Eu scriu uscat, nu dau viaţă, nu dau căldură. Rolul tău, al artistului care gândeşte, începe acolo unde se termină al meu. Ia un scriitor, care ţi-e mai aproape, sau o perioadă literară, şi interpretează-le.

15 aprilie 1944

La 4 aprilie, bombardament american. La început, credeam, când s-a dat alarma, că e un exerciţiu. Mai fusese unul la ora 10,30. Sorin urcase de la birou sus, să prânzească. La noi, la etajul IX, suflul bombelor dă efect de cutremur. Strig:

— Sorin, e cutremur.

Dar, deodată, spre Cotroceni, cerul e numai flăcări, văpaie şi fum.

Strig:

— Mi-e frică.

Sorin:

— Lasă frica şi hai jos.

Coborâm tuspatru la biroul Nicolau, de la etajul I.

Sorin se învârteşte de colo-colo. Îl chem să vină lângă noi.

Mama:

— Stai lângă ea, Sorine. Vezi că e nervoasă.

Când sună încetarea alarmei, mergem sus, mâncăm, apoi Sorin şi cu mine pornim prin oraş. Întâlnim cunoscuţi, stăm de vorbă cu unul şi cu altul. Fiecare povesteşte, excitat, ce a aflat sau ce a văzut cu ochii lui. Drăguţa lui Dimisiu îi plânge în braţe că li s-a distrus maşina. Madam Bernard, gene date cu rimel, ochi strălucitori, povesteşte cu vădita mândrie a aducătorului de ştiri senzaţionale că „Athenée-Palace"-ul şi „Ambasador"-ul sunt rase până la pământ. Apă nu se mai găseşte nicăieri. Nici la restaurante, nici la cofetării. Nici măcar sifon. În dreptul Palatului, drumul barat. Un neamţ, cu maşina, vrea să treacă. Sergentul nu-l lasă. Alt neamţ sare în apărarea automobilistului. Cel de la volan dă peste sergent, îl azvârle cât colo şi trece. Oamenii pe străzi, fluvii, fluvii. Tramvaiele nu circulă. Lumea cască gura la casele sinistrate. Pe C.A. Rosetti, văd o poştăriţă care intră în curtea unei case prefăcute în moloz. Se uită zăpăcită în jurul ei, cu scrisoarea în mână şi o pune la loc în geantă. La şcoala

„Clemenţa”, un balcon e prăbuşit. Peste drum, un pom dezrădăcinat, aruncat de-a curmezişul într-un balcon de la etajul VI. Frunzişul îi atârnă peste grilajul balustradei, ca un păr despletit de femeie leşinată. Când se lasă seara, „Athenée-Palace”-ul şi „Splendid”-ul care n-au fost „rase” continuă să ardă. Ard toată noaptea cu flăcări spectaculoase. Sorin face un joc de cuvinte sinistru, fără voie neronian: splendid arde „Splendid”-ul.

Peter a venit să doarmă la noi:

— Vor bombarda şi la noapte.

— De ce eşti cobe?

— Incendiile sunt puncte de reper pe întuneric.

Raţionamentele lui, ca de obicei, sunt perfecte, dar nu se împlinesc.

N-au mai venit în noaptea aia. O bombă a explodat la Triaj şi ne-a trezit brusc din somn.

Au urmat celelalte bombardamente. Toată lumea vorbeşte despre dezastrul din cartierul Griviţa. S-au prăpădit mii de oameni. Mulţi din elita lucrătorilor ceferişti, spune Peter. Trei alarme într-o zi. Panică de nedescris. Lumea alerga înnebunită pe străzi. Femeile strigau: „Ieşiţi din cartier”. Premilitari şi evrei lucrează la dezgropări. Fruntaşii aplică un regim de teroare. Bat. Cică se sabotează.

— De ce nu lucrezi, mă, fire-ai al dracului?

— Păi ce fac? Nu lucrez? Nu sap?

— Dar de ce pantofii tăi sunt curaţi şi cizmele mele-s murdare?

— Fiindcă-s om curat.

Treosc-pleosc! I-a spart măselele.

Alţi şefi sunt cumsecade, glumeţi. E unul, un comandor, care le zice:

— Săpaţi, săpaţi băieţi, că acuşi daţi de un ou de raţă. (Săpau în molozul unei sufragerii). Hai, încă puţin..., şi daţi de oala cu sarmale.

Doamna general l-a delegat pe Silvian, ca titrat subţire şi om de încredere, să-i aducă pantofii de la cizmărie.

Am fost în cartierul Griviţa. Văd o femeie ieşind dintre dărâmături cu o tavă de copt în mână. Arată ca nevestele de muncitori din xilogravurile Käthei Kollwitz. Ireală, aproape alegorică, în disperarea ei nudă. Pe un panou fantomatic de zid, rămas în picioare, ca peretele unei măsele mâncate până la rădăcină, urme moi, gelatinoase. Un om? Maţe, ficat, poate creier? Nu mi se face rău. Nu vărs. Nu plâng. Am ochii uscaţi. Încerc să-mi închipui nefiinţa. Nu pot. Moartea. Aici e înfiorătoare, dar anonimă. Nu pot să pun nici un chip în locul măruntaielor de pe zid. Încerc să simt moartea prin dispariţia Babettei. A pierit împreună cu iubitul ei, în adăpostul blocului din Dorobanţi, colţ cu Romană. Prin ea pot să dau morţii o faţă. Babette: o franţuzoaică subţirică, pe care Aurel M., fiu de bani-gata, mitoman, „poseur”, tocător de milioane, a cunoscut-o într-o croazieră pe

Mediterana. Era fata unui primar de pe Coasta de Azur. I-or fi plăcut poveştile lui? Banii lui? Fapt e că a zăpăcit-o repede, s-au cununat, şi a adus-o, în ajunul războiului, în România. Acum trăiau despărţiţi. Iubitul Babettei, ofiţer francez, evadat dintr-un lagăr german, trăia ascuns în garsoniera ei. Au fost găsiţi sub dărâmături, încleştaţi, unul într-altul, precum cuplul prins în cenuşa de la Pompei. Moartea are pentru mine chipul delicat, prelung al Babettei, cu plete *à la* Greta Garbo.

Noaptea visez o moarte wagneriană, cufundată într-o pânză melodică, care ne înfăşoară ca un giulgiu. Zaharia şi cu mine, un tot, dispărem în neantul euforic.

Ziua alerg, găină beată, pe străzi. Nu pot lucra. Amestec de invidie şi furie împotriva lui Richi. El îşi continuă, imperturbabil, programul de lucru – scris şi citit – şi mai face câţiva kilometri pe jos, zilnic, până-n Parcul Rahova, pentru că tramvaiele nu circulă.

În adăpost, mănânc chiftele calde, aduse de Sorin de sus, din bucătărie. Mama nu vrea să coboare la subsolul doi. Ar avea unsprezece etaje de parcurs cu piciorul, în jos şi în sus. Liftul e oprit în timpul alarmelor. Situaţia îi convine. Rolul ei de victimă a destinului e tot mai clar. Ea prăjeşte chiftele, în timp ce noi suntem jos, apăraţi. Câteodată, în adăpost, mi se pare că e cutremur sau că blocul a fost lovit în plin. Nu, a trecut numai o maşină pe podeţul garajului de la subsolul unu, deasupra capului nostru.

Mi-au revenit nevralgiile faciale. De zece zile nu fac decât să alerg pe străzi, să fac cozi la alimente, să gospodăresc, alături de mama, într-o atmosferă de tensiune, observându-i maniile.

— Ce maldăr de vase s-au adunat! spun într-o doară, punându-mi şorţul, ca să-i ajut la şters vasele.

Să le spăl nu-mi dă voie. Ar diminua vertiginos rolul ei de victimă.

— Totdeauna sunt la fel de multe. Numai că voi nu ştiţi.

— Sigur, de unde să ştim? Noi mâncăm la restaurante şi facem chefuri în fiecare zi.

— Ce-ai cu mine? De când ne-am mutat aici, un zâmbet n-am văzut din partea ta. Cu toată lumea eşti veselă, drăguţă, numai pe mine parc-ai sta gata să mă baţi. Aşa am ţinut-o eu pe mama-mare când locuia la noi?

Nu, nu aşa. Îi făcea scene ori că a pus prea multă sare, ori că a pus prea mult zahăr în mâncare, ori că, de ce loveşte paharul de bere de masă, după ce l-a golit, cu satisfacţie, ca un beţiv, la cârciumă. Mama-mare, mieluşea. O dată n-am auzit-o să ridice glasul, să-i replice ceva usturător Netişoarei ei. Coana Raveica, ce ţinuse cu străşnicie şi dreptate în mânuţele ei de aur, făcătoare de minuni, frânele unei gospodării complicate, amestec de han şi lazaret, plus atelierul de

croitorie cu cinci-şase „fete” fâşneţe şi aprinse – măritate, înzestrate de ea – e ca ceara în mâinile mamei. Toate patimile pe care nu le-a trăit, toată dragostea pe care a refuzat-o ca femeie tânără s-au convertit într-o unică pasiune, oarbă şi supusă, faţă de prea frumoasa, gingaşa fiică. Ce n-a făcut pentru ea? A trimis-o în „străinătate”, la Braşov, la pension nemţesc. I-a ţinut profesoară de pian. Când doctorii din Târgovişte şi Bucureşti, chiar „profesorii”, nu au găsit leac migrenelor ei misterioase, a mers cu ea la Viena. A fost sfătuită s-o mărite. Era *la belle époque*. Toate maladiile obscure ale fetelor se vindecau cu măritişul. Mama nu s-a vindecat. E drept că nici nu s-a măritat cu alesul inimii ei. A fost o istorie tenebroasă. Factori psihici şi sociali s-au împletit spre a duce la deznodământul dezastruos.

S-au cunoscut la o chermeză – în parcul splendid al moşierului F. – evenimentul monden cel mai de seamă al Târgoviştei. Era la începutul veacului şi al verii. Îmi place să cred că în noaptea de Sânziene. Mama, 18 ani, cea mai frumoasă fată din târgul lui Vlad Ţepeş, într-o toaletă pe care o vede aievea, de parcă ieri ar fi îmbrăcat-o, în faţa oglinzii înalte – Psyché – din salonul de probă: rochie sobră, discretă, cu un *empiècement de Valenciennes*. La poartă, fiul gazdelor şi prietenul lui, Nick, întâmpinau musafirii. A fost de-ajuns o singură privire, şi s-au îndrăgostit nebuneşte. Nick era medic. Îşi făcea stagiul militar la garnizoana din Târgovişte. Tatăl lui, colonel, mic moşier, dar de familie aleasă. Însurat cu o franţuzoaică, aristocrată. Ea făcea parte din suita reginei Elisabeta. Mai tot anul stătea la ferma lor din Argeş. Venea la Bucureşti când se dădeau balurile, recepţiile în lumea bună a Capitalei.

Nick, deşi se afla în timpul stagiului, se învoia des de la cazarmă. Lungi plimbări pe bulevardul adumbrit de arţari. Pasiunea creştea. Au fost şi sărutări, sub castanii stufoşi, pe înserate, la capătul bulevardului, unde trecătorii erau din ce în ce mai rari, pe măsură ce seara se lăsa, ocrotitoare. Trebuiau dărâmate stavilele prejudecăţilor. Au fost dărâmate. Alice, mama, şi colonelul, tatăl, au venit special la Târgovişte s-o cunoască pe fata croitoresei, fără de care unicul lor fiu refuza să mai continue o viaţă fără sens. Au mâncat baclavale la cofetăria din centru. Aneta, Netişoara, era ca dintr-o carte de poveşti. Pielicica de lapte, obrajii ca două roze, ochii ca smaragdul – singurul giuvaer moştenit de la bijutierul cu chip de mucenic – şi roşea frumos, irezistibil, la fiecare două cuvinte. Mânca fără să pleoscăie, nu ţinea degetul mic în aer, cum fac mitocancele. Când Alice a întebat-o: „Quelles sont vos occupations preférées?”, tânăra a răspuns într-o franţuzească apoximativă, învăţată la pensionul nemţesc din „străinătate”, că-i place să brodeze pe gherghef. Tabloul se prezenta mai puţin rău decât se aşteptase Alice. Nick, fiu unic, răsfăţat şi exaltat, era în stare de orice. Nu se putea risca viaţa copilului.

Trebuiau să se încline în faţa pasiunii şi să accepte mezalianţa. Dar se impuneau unele condiţii *sine qua non.* Îi reveni colonelului să-i facă Raveicăi vizita de rigoare şi să i le pună, politicos şi ferm. O felicită pentru odrasla reuşită, un bujor de fată, pentru buna educaţie pe care i-a dat-o. Înţelege însă şi coana Raveica, nu-i aşa, că în noul mediu în care Aneta va trăi, această educaţie trebuie desăvârşită. Cum va putea fi prezentată Reginei, dacă franceza ei nu va fi perfectă? Aşadar, Aneta va locui o vreme la ei la fermă. Cu soţia lui, născută Alice de Beauvais, îşi va perfecţiona cunoştinţele de franceză. Societatea românească a foarte snoabă. („Nu trebuia să folosesc cuvântul snob – îşi spuse colonelul D. – femeia superbă din faţa mea, cu toate că arată ca o doamnă, n-are de unde să cunoască înţelesul noţiunii importate recent".) „Din păcate, suntem sclavii prejudecăţilor", îşi nuanţă mai clar ideea peţitorul, servindu-se din chiseaua cu dulceaţă de chitră, opera Tincuţăi, lucrătoare „cioroaică, balcâză, dar dată-n Paştele mă-sii; pe ce punea mâna ieşea ca floarea", o laudă şi acum, după 40 de ani, bunică-mea.

Zăduful era mare în acea zi de august, orele 5 după-amiază. Chiar în oraşul dintre dealuri, unde nu se pomenea vipia bucureşteană. Arbustul din ciubăr îşi iţea, printre frunzele întunecate, cele trei lămâi coapte la căldura trupurilor despuiate, rămase numai în corset şi jupon, în faţa înaltei oglinzi numită Psyché. Salonul, cu foteluri joase, îmbrăcate în pluş vişiniu, cu gheridon între ele, pe care abureau paharele cu apă rece şi se răsfăţa chiseaua de cristal, plină de aur pal, coagulat în jurul feliilor de chitră, era totuna cu salonul de probă. Aici, în faţa oglinzii înalte şi înguste, se oficia de obicei misterul: Raveica, jos, pe covor, cu acele de gămălie strânse între buze, cocoana învârtindu-se lent, foarte lent, ca într-un vis, în faţa ochilor precişi, scrutători, nemiloşi faţă de propria operă, căutând imperceptibile defecte ce ar trebui reparate, nuanţe infinitezimale pe care numai privirea creatorului le poate descoperi. Un gest al mâinii mici şi energice, şi balerina rotitoare se apropia. Marea preoteasă scotea rând pe rând acele dintre buze şi, un fald aici, o pensă dincolo, minunea de catifea sau muselină răsărea, mulată pe forme, sau distanţându-se în clopot, după legile nescrise ale numerelor pitagoreice.

Pentru acea zi memorabilă, probele fuseseră amânate. Tincuţa a scociorât prin toate ungherele, să nu rămână urmă de praf. A lăsat storurile în jos, ca să se păstreze bruma de răcoare a dimineţii. Totuşi, în odaia scufundată-n penumbră era zăpuşeală. Frunzele, şterse una câte una, cu un petec pufos de molton, îşi pierduseră luciul. Lămâile atârnau palide.

Deasupra buzei de sus a Raveicăi, în puful foarte fin şi aţâţător, de brunetă frumoasă, luceau câteva picături de sudoare. Emoţie? Simplul efect al zăpuşelii? Femeia stătea semeaţă, cu spinarea dreaptă, lipită

de spătarul fotelului scund, şi-l asculta cu bună-cuviinţă, impenetrabilă. Tigrul mascul se domesticise treptat în ultimii douăzeci de ani, învins de propriul snobism, pe care-l înfiera în faţa neştiutoarei Raveica. Pusese mâna pe mlădiţa unei vechi şi nobile familii franceze, şi pentru nimic în lume nu s-ar fi împăcat cu ideea de a o pierde. Alice îl ţinea cu străşnicie din scurt, aşa palidă, clorotică şi vag degenerată cum părea să fie. Colonelul nu-şi permitea să calce strâmb decât la zile mari, şi cu atâtea mijloace de precauţie şi fereală, că-i pierea tot cheful fructului oprit.

Femeia din faţa lui, îi plăcea grozav. Ochii negri, mici şi rotunzi, îndepărtaţi unul de celălalt, sub sprâncenele stufoase, îl priveau cu gravitate şi linişte. Cel puţin aşa dădea impresia. Colonelul, bărbat la cincizeci de ani, brun, masiv, cu părul rărit în creştet, îşi emitea undele electro-magnetice în mod obişnuit către orice exemplar de sex opus aflat în preajma lui. Femeia asta, cu bustul pietros, deasupra corsetului, ce-i scotea în evidenţă mijlocul subţire şi bănuitele şolduri bine împlinite, sub faldurile rochiei de tafta neagră („Biata de ea! Ca un cioclu în plină vară! N-are altă rochie pentru solemnităţi!”), îl privea cu atâta indiferentă nevinovăţie, de parcă ar fi avut în faţa ei un eunuc! Întărâtat şi intrigat, domnul colonel se mişca, lăuntric, pe cel puţin trei planuri. În planul superior era discursul, desfăşurat politicos, dar ferm, al condiţiilor ce se impuneau la căsătoria copiilor: trecerea Anetei la catolicism („soţia mea e practicantă, n-ar putea concepe altfel, şi vor veni şi copiii, nu-i aşa?”), prezentarea la Curte, da, da o va prezenta reginei Elisabeta… Discursul curgea firesc, uşor, un fir de apă, fără accidente, fără bulboane, când deodată, ochii mici, negri, din faţa lui, emiseră un semnal neliniştitor. Ce se întâmpla? El tocmai îi vorbea despre sufletul fin şi înţelegător al Alicei. Deşi era clar că fata trebuia ruptă din mediul în care trăise până acum, soţia lui l-a rugat să-i transmită că ea, mama Anetei, va fi binevenită în fiecare an, pentru o săptămână-două, la ei, la ţară. Aerul curat îi va face bine, după atâta muncă. „Nu-i uşor să ai de-a face cu atâtea femei, nu-i aşa? Eu n-am decât una – hai să zicem două, glumi craiul grizonant, şi mă descurc greu, dar dumneata, cu atâtea lucrătoare şi cliente mofturoase?”

Pe planul doi, îşi zicea: „Măgar şi crud, asta eşti, un măgar împuţit, nu vezi că o chinuieşti pe femeia asta?”. Dar continua să-şi recite lecţia pe care Alice îl pusese s-o repete. Nu uita nici un amănunt important; da, mediul, în care în nici un caz nu trebuia să se întoarcă fata… Asemenea interferenţe („iar un cuvânt incomprehensibil pentru cusătoreasă, pe care trebuia să-l lase deoparte!”) nu dau niciodată rezultate bune, sunt ceva fals, hibrid…

Pe al treilea plan, lucrurile se petreceau la orizontală, pe covorul naţional, ţesut la Pietroşiţa – în culori estompate, predomina tabacul,

dar oricum nu mergea cu salonul semioriental, semiapusean de pe timpul lui vodă Cuza. Coana Raveica, întinsă pe jos, cu poalele de tafta date peste cap, de i se dezvăluiau toţi nurii, ascunşi şi oacheşi, de floare invoaltă a ţigăncii, gemea sub el, învinsă, pedepsită pentru nepăsarea mimată şi semeţia pe care i-o arăta în continuare, chiar după ce-i dăduse lovitura de graţie a masculului, în fantezia sa, aţâţată de zăpuşeală.

De după zid, din atelier, se auzi un chicotit. Bunică-mea le instruise pe fete să nu se dea în spectacol, să fie tăcere de mormânt cât va sta colonelul în vizită. Aneta nu era acasă. Tremura, plângea şi râdea la prietena ei, fiică şi viitoare soţie de ofiţer, Elena. Cu ea venise la braţ la chermeza fatală, unde, cu un an în urmă, îl cunoscuse pe Nick.

Bunica, tânăra mea bunică – n-avea pe atunci decât 34-35 de ani – şedea dreaptă, pe fotelul scund, şi când socoti că tot ce trebuia să afle fusese spus, se ridică, în semn că audienţa a luat sfârşit.

— Vă mulţumesc pentru vizită, domnule colonel. Aneta o să hotărască singură ce are de făcut.

Cu toate măsurile luate în vederea vizitei solemne, apărură câteva defecţiuni. În afara chicotelii fetelor, mai avu loc un incident regretabil: străbunicul pădurar, acum damblagiu, care târa un picior, apăru, în haina murdară de casă, cu tichiuţa pe cap şi pantalonii lăsaţi pe vine, în veranda cu geamlâc, tocmai în momentul când importantul vizitator ieşea din salon. Bătrânul scoase un cârâit gutural şi, împingând-o pe fiică-sa deoparte, lăsă să se înţeleagă, în bolboroseala lui, că dacă-i stau în cale şi nu ajunge mai repede la privată, o să facă pe el. În acea clipă de-abia ipoteticul cuscru al Raveicăi realiză adâncimea mlaştinei în care familia sa era pe cale să se scufunde. Raveica înregistră pe faţa musafirului o fulgerătoare scârbă, poleită cu un surâs adecvat situaţiei.

Urmară zile, săptămâni, luni învăluite într-un tragic mister. Oricât încerc să le trag de limbă, nu pot afla de la bătrâne decât cursul nud al evenimentelor. Mama s-a îmbolnăvit grav şi n-a mai vrut să-l vadă pe Nick. Câteva zile n-a putut vorbi. Când doctorul H., renumit în tot judeţul, opri elegantul lui docar în faţa curţii, intră în dormitor, îşi scoase jobenul gri, estival, şi cu lama unui instrument strălucitor îi descleştă dinţii, descoperi o gură plină de afte, pe care le badijonă cu albastru de metilen şi recomandă regim alimentar uşor şi linişte absolută. Nick veni, în mai multe rânduri, cu buchete de flori, supt la faţă, şi cu cearcăne imense, dar nu putut trece de uşa din faţă a verandei cu geamlâc. Raveica spunea că se teme să nu facă fata o meningită. Când auzea numele „Nick”, o apucau convulsiuni. Tânărul îşi declină calitatea de medic. Nu ca viitor soţ, numai ca doctor, ar dosi s-o vadă, să-i uşureze, poate, suferinţele. Simptomele care i se indicau i se păreau curioase.

Bunica nu cedă.

— V-a jignit tata cu ceva? întrebă Nick.

— Tatăl dumitale e un *domn*, îl asigură paznica uşii.

Bileţelele pe care le trimise prin Elena, în taină, nu primiră răspuns. Colonelul aranjă mutarea fiului său la Focşani, unde îşi termină stagiul militar. După câteva luni, mama îşi reluă lucrul la gherghef şi, rareori, când oaspeţii insistau, cânta la pian *Prière d'une vièrge*.

Raveica avea ceva relaţii la Bucureşti. Furnizori din Lipscani, o verişoară măritată cu un distins arhitect. Începură să se ducă tratative pentru aflarea unui soţ potrivit Anetei. Arhitectul era înrudit cu familia Einhorn-Unicorn. Vlăstarul unic al Einhornilor era un monstru de urâţenie, cu un nas bulbucat ca o conopidă. Afacerea de import-export „Einhorn et fils" era înfloritoare. Locul social al Raveicăi se afla pe una din treptele cele mai de jos ale micii burghezii: *meseriaşă*. Zestrea Anetei, două mii de lei aur, corespunzătoare cel mult gradului de sub-şef de birou. Balanţa se cumpănea în felul următor: mama fetei – croitoreasă, dar fata – renumită frumuseţe a Târgoviştei. În celălalt talger al balanţei: nasul conopidă, dar ce afacere prosperă! Şi ce stil de viaţă, vienez, în familia Einhorn! Mama zise da. Se logodiră

Se apropia ziua nunţii. Logodnicul fu găsit otrăvit şi mort, în patul de acasă, de mâna amantei sale, o pătimaşă Heloisă din mahalaua Dristorului. Afacerea fu muşamalizată. Aneta se întoarse la Târgovişte. Îşi reluă lucrul la gherghef. Mai dădea o mână de ajutor în atelier, când nu o chinuiau migrenele. Emisarii circulau din nou între Târgovişte şi Bucureşti. Gurile rele se exprimau făţarnic: „Ai grijă, coană Raveico, nu mai cârni nasul la toţi pretendenţii, că o să rămâi cu fată bătrână în casă". Asta – în faţă. Pe la spate, îi şi spuneau Anetei fată bătrână. Împlinea 23 de ani.

La vederea care avu loc la Bucureşti, tot în casa distinsului arhitect Robescu, mamei îi bătu inima, aproape ca pe vremea lui Nick. Tata se înfăţişa trupeş, cu buze groase, senzuale, purta ochelari *pince nez* şi trata femeile cu ironie şi siguranţă de sine, ca un vechi crai de Bucureşti ce era. Cutreiera berăriile cu prieteni, funcţionari ca şi el. Îşi aveau cuibuşoarele de dragoste, pe placul lor, la ţigăncile din Floreasca. După cununie, Aneta învăţă, în patul greoi de nuc, în aşternutul de olandă ajurat şi brodat cu iniţiale baroc înlănţuite, arta dragostei de la maestrul şi stăpânul ei. Se făcea din zi în zi mai frumoasă, şi Max, din zi în zi mai gelos. Fără temeiuri concrete, palpabile. Dar ştia el ce ştia despre femei. Bărbaţii întorceau capul după ea pe stradă, şi mama, acasă, mânca bătaie. Poate că îi şi plăcea, la început. Vremea trecea şi gelozia lui lua forme demenţiale. Turneul Sarei Bernhardt în România – un triumf cum nu s-a mai văzut. Casa de bilete a Naţionalului a fost luată cu asalt. Tata n-a putut obţine locuri decât sus la galerie. Sonoritatea Teatrului Naţional e excelentă, aşa că

s-ar fi putut delecta cu versurile lui Rostand şi ar fi putut-o admira pe nemuritoarea Sarah din creştet, plus că unghiul de vedere *à vol d'oiseau*, de la „cucurigu”, îi scutea de a vedea prea îndeaproape piciorul de lemn, proteza bătrânei actriţe, de care vorbea cu admiraţie întreg Bucureştiul. Pas de vezi *L'Aiglon*[2] cu un nebun ca Max! Nu începuse spectacolul. Sala, scăldată în lumini, exala cele mai tulburătoare parfumuri franţuzeşti. Doamnele etalau cele mai ameţitoare decolteuri. Când, deodată, galeria fu tulburată de următoarea scenă. Un bărbat voinic, corect îmbrăcat, în redingotă de seară, îşi smucea partenera, care nu se lăsa trasă, şuierându-i la ureche vorbe triviale. Un vecin de bancă auzi: „Acasă, târfă, acasă cu tine!” Bărbatul învinse. Când cortina se ridica peste actul doi al tragediei ducelui de Reichstadt, în strada Sfânta Vineri, peste drum de Templul Coral, locatara de la etajul doi izbea tăblia patului cu capul, într-o scenă clasică de isterie, fără ca soţul înspăimântat să o poată opri, atât de mare era forţa pe care criza o declanşase în fragilul trup al femeii.

În fond, ce se întâmplase în sala teatrului? Tata se justifică astfel, în faţa caiafelor lui de surori, care nu aşteptau decât să-l creadă şi s-o ponegrească pe cumnata mironosiţă: în momentul când un bărbat de jos, de la stal, şi-a îndreptat binoclul spre Aneta, ea, într-o vădită complicitate, şi-a fixat, la rândul ei, binoclul spre el. Lotty, rea de muscă, teleleică, sora lui cea mică, emancipată, studii serioase, patru clase gimnaziale, slujbă la bancă, secretară particulară – hm, hm! – voiajuri la Paris – trăiască şeful, Aristide Blank! – nu era, de fapt, fată rea. Încercă să aplaneze lucrurile. Mama ameninţa că se întoarce la Raveica, la Târgovişte.

— Ascultă-mă pe mine, e prea bleagă ca să te înşele. Am ceva experienţă, mă pricep la oameni!

— Ai. Nimic de zis, i-o tăie frate-său, fin.

— Cel puţin îmi trăiesc viaţa. Nu ca tâmpita de nevastă-ta, care încasează bătăi pe gratis. Na, du-i sticla asta de parfum, cumpără-i un buchet de flori, aruncă-te în genunchi în faţa ei. Aşa bleagă şi frumoasă ca ea nu mai găseşti, îţi spun eu.

Tata mergea tot mai des în Floreasca. Mama născu primul copil. Nu pe mine. Eu am venit după moartea Madeleinei, care se stinse la un an jumătate, de o tuberculoză intestinală. Raveica, venită în vizită la Bucureşti, şi mama o gătiseră mumos, mumos, într-o rochiţă confecţionată în atelierul din Târgovişte, şi s-au dus tustreile într-o vizită, pe o zi rece, umedă, şi Madeleine avea ghetuţe fine, albe, cu talpă subţire, începuse să meargă pe piciorușele ei, lipa-lipa, pe trotuarul umed, şi n-a mai putut-o salva nici celebrul profesor Nanu Muscel. Iar mama, după moartea ei, a căzut într-o depresiune nervoasă, spunea tuturor că ea a omorât-o, ea, cu ghetuţele alea de safian fin, şi n-a fost altă soluţie pentru ca mama să fie salvată de

remuşcări şi de nebunie decât să plece cu tata la Vatra-Dornei şi acolo, după ce se jucară o vreme cu veveriţele domesticite – le ronţăiau alune din palmă, în parcul înmiresmat de ozonul brazilor – intrară în vila, tencuită în alb, împodobită din abundenţă cu lemn verde, traforat, după moda localităţilor balneare de la început de secol, şi înjghebară al doilea embrion, cu scânteie divină, pe care, după nouă luni, îl înscriseră la primăria de Negru sub numele de Marioara.

Astfel că mama n-a fost prezentată Reginei Elisabeta. Singurele legături pe care familia noastră le-a avut vreodată cu familia regală se datoresc lui Lotty. Cum „ea nu-şi refuză nimic", după spusele acrişoare ale mamei – a rămas consecventă până azi părerilor ei, vechi de patru decenii, despre cumnată-sa – într-un concediu, a plecat la Sinaia. Fără soţ. Femeie emancipată. După masa abundentă de la „Caraiman", nu-i strica o plimbare. Porni în sus, pe la mânăstire, spre Peleş. Era singură. Curtezanul *en titre* avea treburi la Bucureşti. Ea, într-o toaletă albastră, cu o *boa* ai cărei fulgi fluturau uşor în jurul gâtului plin, sub bărbia cărnoasă şi botul senzual, cu râs facil şi zgomotos, ca şi al lui taică-meu, se oprise, ostenită, visătoare, cu un roman de Paul Bourget în mână, pe o bancă de pe terasa Peleşului. La un moment dat, ridicându-şi ochii de pe carte, pe cine vede apropiindu-se, cu mâinile la spate, cu paşi înceţi? Chiar el, în uniforma bine-cunoscută din fotografii, cu barbişonul lui, Carol întâiul, care i se adresează galant, văzând că ea s-a ridicat, fâstâcită, de pe bancă:

— Toamnă, nu vă teranjaţi, citiţi mai teparte.

La care, nene Otto, soţul, „peştele", cum îi spune mama cu simpatie – poate cineva să nu-l iubească pe nene Otto? – obiectează mucalit, de câte ori povesteşte ea celebra întâmplare:

— Bine, bursucule, nu te-ai priceput să-l vrăjeşti, să te invite în palat? Măcar prin coarne să mă fi înrudit cu Hohenzollernii.

Tata muri când aveam nouă ani. Atinsese gradul de director al agenţiei Sf. Anton, banca Marmorosch Blanck, peste drum de Piaţa de Flori, în strada Carol. Localul băncii se afla chiar în clădirea vechiului Han al lui Manuc. Zidul din fund era aşa de gros, încât casa de bani, pe care era gravat cu litere aurite *Fichet*, intra toată în grosimea zidului, şi încă mai rămânea loc. Între partea rezervată clienţilor şi cea în care lucrau funcţionarii, la mese, era un grilaj scund, de lemn, cu o portiţă. Vizitele la bancă aveau un farmec inefabil. Pe portiţa cu foşnet de bancnote puteam să mă legăn. Ţineam un picior în aer, eram dansatoare la circ, casierul număra vertiginos hârtiile, ca un scamator. Când orele de serviciu se terminau şi se trăgea în jos oblonul, tata şi cu mine dădeam o raită prin piaţă. Pe la începutul verii, cumpăra o pungă de cireşe pietroase, roşii, din care îmi făceam cercei. Aşa am sosit într-o zi acasă, şi mama, văzându-mă, mai-mai să leşine. Îi

spusese tatii să mă ducă la tuns, la frizer. Era un început de vară fierbinte, lui îi fu milă de mine şi-i spuse lui nenea Mişu să mă tundă „zero”, „să-i fie fetei răcoare”. Slabă, galbenă, cu urechi mari, cu cireşile roşii călare pe ele, sub căpăţâna chilugă… Nu-i de mirare că mama a avut un şoc. Ceea ce la alţii s-ar fi terminat cu o glumă, la noi devenea tragedie. Era o stare endemică. Din te miri ce izbucneau formele acute. De multă vreme mama era victima oficială a destinului şi a tuturor celor care conlucrau cu forţele subterane. Tata o mai bătea din când în când, dar fără poftă, numai atunci când îi ajungea cuţitul la os. Din nimic, sentimentele ei mocnite, de frustrare, răzbeau, se pulverizau în ţipete şi firişoare de salivă, printre care se profila un peisaj fastuos, apocaliptic. Jura că o să toarne bidonul de petrol pe noi: „Să nu-ţi faci iluzii c-o să scape cineva, nici copilul!”. Îi promitea c-o să pierim tustrei în flăcări: „ca să se termine o dată cu porcăria asta…”.

Tabloul cu flăcări îmi plăcea.

Văzusem, într-o seară, incendiul de la brutărie, pe Negru-Vodă, tulumbele roşii ale pompierilor, jeturile înalte de apă…

În astfel de ocazii, el îşi lua, de obicei, din cuier, canotiera sau pălăria de fetru, de sezon, şi pleca la berărie sau la vreuna din surorile lui.

Când cu cireşele, a fost prea de tot. A bătut-o bine, pe înfundate, în dormitor, ca să nu asist la scenă, să nu mă sperie. Şedeam în sufragerie, cu faţa la *trumeau*, aşa îi spunea mama măsuţei cu oglindă înaltă, mă uitam la monstrul cu cireşe pe urechi care mă privea din oglindă – nu vedeam decât partea de sus a capului, până la gură – şi totul mi se părea extraordinar de frumos, de palpitant, ca şi cum aş fi fost pe o scenă şi aş fi jucat într-un rol pe care nu-l înţelegeam bine, dar a cărui măreţie o intuiam. Fusesem la Teatrul Naţional, cu mama-mare, văzusem *Regele Lear*, apoi mersesem peste drum, pe Calea Victoriei, la cofetăria „Riegler”. Ciocolata era fierbinte, cu spumă albicioasă de frişcă, eu pe canapeaua de pluş roşu, ea pe scaunul din faţă, cu pălăria ei neagră, în formă de trigon. Cordelia era mai frumoasă decât mine, nu era tunsă „zero”, dar simţeam că am în mine aceleaşi resurse sufleteşti şi că aş fi gata să-l iau pe tata la mine, părăsit, să-l salvez. Mi se rupea inima de mila lui, că o bătea pe mama şi că ea îl blestema aşa de urât. Ciudat că n-am prea suferit când a dispărut. Aşa trebuie spus, „a dispărut”, nu a murit, pentru că nu aveam conştiinţa morţii, adică realitatea ei nu-mi atingea miezul fiinţei. Când zăcea greu, pe moarte, mama m-a îndepărtat de acasă – am stat la unchiu-meu – şi când m-am întors, oglinzile erau acoperite cu cearceafuri albe şi nici urmă de el nu mai exista în casă. (Pisica s-a sinucis. Asta aveam s-o aflu mai târziu. A urlat ca un câine, n-a mai vrut să mănânce şi a pierit.)

Era încă vară – el a murit în iulie – când m-a dus mama prima dată la cimitirul Filantropia, unde e înmormântat. În trăsura cu muscal eram noi trei: mama, mama-mare şi cu mine. Eu, pe strapontină. Ştiam ce se aşteaptă de la mine: să fiu tristă. Aveam o fundă neagră – moţul – în păr şi cordon negru la rochia albă, plisată, de vară. Repetam în sinea mea: „Tata a murit”, dar era ca şi cum aş fi spus „cerul e albastru”, „anul are patru anotimpuri”. Nu trezea în mine nimic. Mă uitam la ele, ce aer artificial aveau şi cum îşi impuneau cu tot dinadinsul să fie triste – ştiam eu ce ştiam, că doar trăgeam cu urechea când coseau şi tăifăsuiau şi eu mă făceam că citesc – îmi venea să râd şi am râs, în trăsura care ne ducea, trap-trap, spre Capu-Podului.

— Acuşi te plesnesc, nesimţito, mi-a spus mama-mare, şi mama, îndoliată, îşi aţinti asupra mea ochii ei albaştri, frumoşi, şi nu spuse nimic. La cimitir bâzâiau albine, mormintele erau năpădite de o vegetaţie luxuriantă, mirosea bine, a căldură de Bucureşti, cum îmi plăcea mie. Omuleţul sfrijit, cu pălăria neagră în cap, s-a agăţat de noi, de n-am mai putut scăpa de el, şi întreba mereu, cântat: *„Mahamulă? Mahamulă?”*.

Mama-mare zise sfios:

— Netişoară, să-l lăsăm să facă o *mulă*.

Mula se dovedi a fi o rugăciune pe care omuleţul, jigărit şi sărăcăcios îmbrăcat, o psalmodie în ebraică, lângă mormânt, după ce se interesă de numele decedatului şi ale noastre. Stăteam în picioare lângă marmora neagră pe care era săpat, în aur, numele lui. Tipul, antipatic, le-a făcut semn să-mi acopere şi mie capul. Mama-mare avea pregătită în acest scop, în poşetă, o batistă bărbătească, din linou de olandă, albă. Purta iniţialele lui, M.B. Şi mi-au legat-o cochet, strânsă într-un nod, sub bărbie. Ele purtau pe cap dantele negre. Plângeau ciudat şi artificial, dar păreau foarte naturale. Eu însă, cum am mai spus, ştiam ce ştiam, pentru că trăgeam cu urechea la taclalele lor. Tata era la birou. Mama spunea: „Arză-l-ar focul de curvar”, şi mama-mare nu protesta. Cu tata făceam ce voiam, de când eram mică, de doi-trei ani. Se aşeza pe canapeaua de pluş din sufragerie, cu spatele lui drept, lipit de spătarul monumental, încununat cu ghirlande de lemn, şi eu mă târam pe genunchii lui şi eram literalmente stăpână pe el, liberă să-l trag de păr, să-i răsucesc nasul sau urechile, şi mai târziu, când începusem să umblu cu creioane colorate, puteam să-i desenez mustăţi verzi sau roşii, era după Primul Război Mondial, şi el, bărbat modern, se purta ras, ca un actor, iar mama avea un cap *à la garçon* şi rochie scurtă şi, după moartea tatii, cum nu mai avea de cine să-i fie frică, învăţă să danseze *şimi* cu o verişoară, gramofonul urla de se auzea până-n stradă, în Uranus, unde locuia verişoara, mie-mi plăcea strada aia, sus, pe deal, cu multă umbră şi copaci înalţi. Cum

pentru mine tata nu era mort, ceremonia de la cimitir mă impresionă prea puţin, numai accentul gutural şi tărăgănat al sfrijitului mă agasa şi lacrimile lor care curgeau, indecente şi adevărate, cu toate că dedesubtul lor era ceva neadevărat, şi eu stăteam ţeapănă, înrăită, cu ochii uscaţi, şi aşteptam să se termine spectacolul. La ieşirea din cimitir ne-am clătit mâinile la fântână. Muscalul ne aştepta afară, pe Bulevardul Filantropia. Costa ceva o asemenea expediţie, din Bibescu-Vodă la cimitir. Mama însă nu se plângea.

Când s-a petrecut aservirea deplină a Raveicăi n-am putut afla. De la începutul începuturilor, de când a apărut pe lume Aneta cea frumoasă? Sau după vizita colonelului, când a avut loc Jertfa?

Îmi închipui casa bunicii: ferestrele salonului de probă, dând spre uliţa pietruită cu bolovani de râu, dormitorul întunecos, pereţii lui moaraţi de unduirile verzi-cenuşii de igrasie, dormitor orb, fără aerisire directă. Uşă spre veranda de la intrare. Ligheanul şi cana de porţelan barosană, pântecoasă, cu cioc lat. Mirosul de sudoare veche, răcită, în pilota de puf, iatacul de taină unde s-a petrecut drama. Formula oficială, conscrată, care ni se oferă nouă, neştiutorilor în ale psihologiei, e: „N-am putut s-o părăsesc pe mama”.

Sub pecete, secretele unor relaţii complicate, în care voinţa de putere joacă un rol primordial. N-am auzit-o niciodată pe mama-mare crâcnind. Nici una din măruntele, permanentele umilinţe la care maică-mea o supune nu întâmpină vreo rezistenţă. Când e la mijloc Netişoara, înţelepciunea şi hazul bătrânei se topesc. Luciditatea ei, *terre-à-terre*, cu rădăcini înfipte în solul bunului-simţ popular, se întunecă, se rupe din pământ. Rădăcinile ei atârnă în aer, într-un spaţiu absurd, bântuit de bâzdâcurile, de ipohondriile „fetiţei”. Altminteri, devotată fiică Aneta! De când vântul istoriei le-a răzleţit – şi mama-mare s-a mutat la fiu-său, Marcus – zi de zi, vreme bună ori rea, alarme aeriene ori acalmie, cu tramvaiul sau pe jos, mama parcurge distanţa dintre Bulevardul Brătianu şi strada Sfinţii Apostoli, mai totdeauna cu o sacoşă de stambă înflorată în mână, lucrată de ea, în care-i duce mamei-mari ceva bun, de-ale gurii.

Simion, ruteanul, aduce pachetul de rufe, spălate de nevastă-sa. Mama se face roşie ca focul:

— O mie de lei o mână de rufe! Eu nu mă amestec, dar asta întrece măsura. (De enervare, se bâlbâie), Se poate să cereţi asemenea preţuri? Ce, noi furăm banii?

Sorin intervine:

— Lasă, mamă, rezolv eu cu Simion.

— De aici înainte, îmi spăl singură rufele.

Martira exit.

Îi spun mamei lui Richi:
— Ştii, madam Ionescu, au luat ruşii aproape toată Crimeea, Simferopolul, Eupatoria…
Privirea îi joacă neatentă. Vădit că n-o interesează nici cât negru sub unghie mersul frontului.
— De când nu mai avem radio, nu mai ştim ce se întâmplă. Trăim ca nişte sălbatici. Fără lumină, fără apă. Am avut noroc, când am ieşit din casă am văzut o cisternă de la U.C.B. cu apă de băut, care tocmai trecea pe stradă. M-am întors repede acasă şi am luat o găleată. Am umplut-o cu apă de băut. Astea sunt bucuriile mele.

Peter, despre Silvian:
— E un băiat foarte bun. Ceea ce-i reproşez e că e atât de agitat, de neliniştit tot timpul, pentru preţioasa lui piele.
— E un tip nervos. E ca şi cum i-ai reproşa că e blond şi nu brun, că are ochi albaştri şi nu negri.
— A fi blond nu-i indecent. Dar, după mine, a fi atât de preocupat de propria ta moarte e indecent.
— Neliniştea lui e congenitală. Dacă n-ar fi aşa, debitul lui verbal n-ar fi atât de precipitat.
— Poate că ai dreptate.

— Peter, nu poţi să-mi laşi *Problemele leninismului* pentru câteva zile?
— Nu pot. Trebuie s-o duc undeva. Lucrăm pe ea. Dar îţi promit că după război ţi-o fac cadou, într-o ediţie de lux, legată în piele de fascist.
— Când am să scriu un roman, în care Peter se va chema Pavel şi eroul meu va rosti memorabilele cuvinte: „ediţie de lux în piele de fascist”, ce-şi va spune cititorul? „Sanguinar mai era comunistul ăsta de Pavel!”
— Dacă vei şti să-mi pui şi zâmbetul, nu numai vorbele, nu va mai spune aşa.
— Ai dreptate. Am să ţi-l pun.

Cu Peter şi Richi, despre front. Richi povesteşte ce scriu soldaţii. Corespondenţă trecută pe la Cenzură. Unul, Jean, scrie acasă, din Crimeea, că n-are schimburi, n-au de mâncare, dar e fericit că poate lupta pentru patria lui. Să-i trimită neapărat cămăşi.
Altul: „Dragă Radule, află că e tare rău de noi. Suntem închişi aici, în Crimeea, şi cheia e la Stalin.”
Peter râde fericit şi cu o octavă prea sus, cum îi e obiceiul, când îi place ceva, bătându-se cu pumnii pe pulpe. Juisează politic.

Nevralgii. Mă simt secătuită. Citesc cu Richi *Phaidon* (Despre nemurirea sufletului). Înţeleg, dar fără a trăi puternic ideile, fără bucurie. Îi spun lui Richi că viaţa e tâmpită. Se înfurie şi îmi ţine un logos.:

— Degeaba toată munca pe care o duce omul cu tine. Nu înţelegi că eşti matură. Asta înseamnează că nu te mai exalţi, nu mai ai revelaţii ca un om foarte tânăr. Ai în schimb altceva.

— Ce?

— Înţelegerea. Nu-i nimic de făcut cu tine. Eşti o javră nerecunoscătoare.

— Sunt amară pentru că nu pot lucra. Nu fac nimic. Mă risipesc.

— Ce înseamnă că nu faci nimic? Dacă citeşti şi mă urmăreşti ce spun e foarte mult. Nici nu ştii când şi cum ai să te trezeşti. Ai să vezi că toate se leagă între ele, ce afli acum cu ce ştiai dinainte, şi o să ai bucuria de a înţelege, de a stăpâni ceea ce ai înţeles. Câte femei îl pătrund pe Platon ca tine, pentru că le-a fost prezentat aşa cum îl interpretez eu? A interpreta nu înseamnează a adăuga, a născoci, ci a traduce în limbaj filozofic ceea ce e deabia un sâmbure, învăluit în mit şi poezie. În mitul platonician al recunoaşterii ideilor – avute în altă existenţă – e sâmburele cunoaşterii apriorice. Primul gânditor sistematic al Antichităţii e Aristot. Cu timpul, ai să te deprinzi să regăseşti ideile comune gândirii filozofice, sub limbajele atât de diferite ale gânditorilor. Problemele nu sunt atât de multe. Ele revin, de-a lungul epocilor, se repetă…

Mâncăm magiun cu pâine. Cursul-exortaţie mă înviorează. Privesc ca într-un tablou de Rafael de la Vatican grădina luminoasă în care dizertează filozofii, într-o atemporală seninătate. Ca să-ţi poţi petrece viaţa printre ei, trebuie să fii altfel alcătuit decât sunt eu. O concentrare sistematică, într-o singură direcţie a existenţei, alungă la periferia conştiinţei lui Richi tot restul: stările de disperare sau cele tulburi, evenimentele tragice, asaltul vieţii şi al morţii, pe care eu le resimt cu o acuitate disonantă.

Ţin ochii închişi, mă odihnesc şi îi povestesc lui Richi ce văd: sunt la Petroşani, în cazinoul muncitoresc. E sfârşit de săptămână, tinerii dansează şi beau bere la mesele lungi de stejar cu scaune-jilţuri. Bătrânii şi bătrânele şed pe lângă perete şi privesc cum petrec tinerii. Se dansează mult vals şi ceardaş. Orice tânăr poate să despartă perechea care dansează, luând bărbatului partenera. Perechile se fac şi se desfac cu o frecvenţă ameţitoare. Chipurile dansatorilor nu sunt mult deosebite de ale unor burghezi, la un ceai dansant. Au încă frăgezimea comună vârstei. Bătrânii sunt cioppliţi în cremene, brăzdaţi adânc. Femeile, mai ales, privesc, cu ochii ficşi, sub basmalele trase jos, pe frunte, ca nişte idoli de piatră. Între cele două vârste a trecut viaţa. Chipurile bătrânilor mineri nu le poţi confunda cu ale unor

bătrâni comercianţi sau funcţionari.

Îmi place arhitectura cazinei muncitoreşti. Pe jos sunt dale mari de piatră, răcoroasă. Şi stranele de stejar, înalte, ca de biserică. Dansez cu Sorin, şi, târziu de tot, după mai multe valsuri, un muncitor mă desparte de el, în cursul dansului. Suntem străini în mijlocul lor. Rochia mea nu-i ca a tinerelor muncitoare.

Iarăşi bombardamente. După unul din ele, lăptăreasa Didei soseşte cu garniţele pline. După ce toarnă laptele cu măsura de tablă cositorită şi îşi face semnul de cretă pe pervazul uşii de bucătărie – hieroglifele vrăjite din copilărie: o linie, două linii, un cerc, un cerc tăiat – e poftită la o cafea-surogat de mama Didei. Taifas politic. Femeia de la Răcari îşi expune punctul de vedere şi anxietatea:

— Cucoană, ce ne facem noi că n-avem cine să ne predea? Unde sunt boierii de altădată? Cum era, *par eczemplu*, Marghiloman, în războiul trecut. Dumnealui s-a dus la ăla cu pene, şeful nemţilor, s-au înţeles între ei şi ne-a predat. Ne-au ocupat, şi gata. Dar acum o să fie prăpădul. Că n-are cine să ne predea,

Îi povestesc lui Peter, şi el râde de i se văd gingiile şi se bate repede şi mărunt cu pumnii pe pulpe şi repetă:

— E genial, genial! E genială chestia cu „predatul”!

Richi îmi lasă cu limbă de moarte şi în deplină linişte sufletească, dispoziţiile lui testamentare, pentru cazul când s-ar întâmpla „ceva” cu el, în timpul bombardamentelor: *Etica* poate fi tipărită în întregime, aşa cum e, urmată de studiile ce vor fi prezentate ca lucrări de început, în care problemele sunt de-abia schiţate. Să merg la filozoful Florian, să-l rog să citească manuscrisele. Să spună el ce socoteşte că merită să fie publicat şi ce nu. Să-i spun că Ionescu Gulian l-a preţuit, că-l socoteşte unul dintre foarte puţinii oameni competenţi, în a căror opinie are încredere. În ce priveşte studiile de biologie, să mă adresez doctorului Vasiliu. Pentru fragmentele cu caracter istoric, social, lui Atanasie Joja. De manuscrisele privitoare la psihologie, să mă ocup eu şi Silvian.

Am notat cele de mai sus, ca să nu încurc ceva. Îl tachinez pentru pedanteria lui. Râd mult. El zâmbeşte cu tâlcuri. De altfel, moartea e străină de noi. Nu o simt decât în cursul unor scurte accese de panică. De obicei, coborâtul în adăpost are un aspect de rutină. A devenit ceva familiar. Avem chiar tabieturi. Locurile noastre în adăpost. Sunt liniştită că Sorin mi-a putut aranja să depozitez jos, la subsolul doi, colecţiile de folclor: G. Dem. Teodorescu, Tocilescu, Marian şi ceilalţi. Apartamentul nostru de la etajul IX, sub acoperiş, e cel mai expus.

Au venit de data asta cu bombe incendiare. La vreo două ore după

bombardament. Soneria. O femeie tânără, necunoscută, cu forme voluptuoase şi ochi mari, verzi, la uşă.

— Gavril vă aşteaptă jos. Vă roagă să coborâţi imediat. E bolnav şi are nevoie de ajutor.

— Nu cunosc nici un Gavril.

— Ba îl cunoaşteţi.

— Un moment.

La uşa băii:

— Sorin, tu cunoşti vreun Gavril? E aici o fată care…

După o clipă de şovăială, Sorin ţâşneşte din odaia de baie, alarmat.

— Mi-a ieşit din minte. E noul nume conspirativ al lui Peter.

Coborâm valvârtej cele nouă etaje. Pe ultima treaptă, de jos, spectrul lui. Emaciat până la transparenţă. Buzele – umflate, plesnite, cafenii, ca unse cu iod. Mâinile – scorojite, de aceeaşi culoare. Urechile par mai mari ca de obicei. Ochii, peste care pleoapele atârnă şi îi acoperă pe jumătate, bravează, surâd:

— M-am făcut pompier de bombe incendiare.

De-abia înţeleg ce bolboroseşte, printre buzele umflate, pline de afte. Are febră tifoidă. Fata care-l însoţeşte, Felicia, e infirmiera. Casa conspirativă din Parcul Filipescu a fost bombardată. Camera lui – sub acoperiş. Bombe incendiare, în pod. S-a dat jos din pat, a intrat în pod. Incendiul izbucnise. O bombă nu se aprinsese încă. A luat-o şi a aruncat-o jos, în stradă. A încercat să înăbuşe începutul incendiului. N-a izbutit. Mâinile îi sunt arse. Felicia l-a îmbrăcat şi, sprijinit de ea, au coborât. Noroc de un tip cumsecade care i-a dus cu maşina până la noi. E la capătul puterilor. Liftul nu funcţionează. Nu poate să urce pe jos cele nouă etaje. Ce facem? Sorin încearcă să găsească o soluţie. Cam riscantă, dar n-avem încotro. În birou – la întreprinderea Nicolau – teren liber. E sărbătoare şi nu se lucrează. Etajul unu. Ascensiunea durează un timp infinit. La fiecare treaptă, popas. Extenuat, e întins pe o banchetă în sala de aşteptare. Sorin şi Felicia aleargă jos, pe bulevard. Circulă multe maşini, civile şi militare, care ies sau intră în Bucureşti. Unele opresc la semnul de stop al lui Sorin, dar nu vor să-i ducă în Colentina: „Am un bolnav căruia i-a fost arsă casa”. Oferă sume grase. Degeaba. Îi vine o idee. În Colentina o să le dea 30 de litri de benzină. Ştie că la depozitul lui Nicolau, spre care se îndreaptă, există câteva butoaie din preţiosul combustibil care lipseşte de pe piaţă. Inima unui şofer se înmoaie. Peter şi Felicia sunt îmbarcaţi în maşină, alături de Sorin. Niciodată nu am citit pe faţa lui Peter o asemenea expresie de mucenic fericit precum în ora care s-a scurs din momentul când l-am găsit chircit jos, pe scară, şi cel când a fost urcat în maşină. Are treizeci de ani şi a rămas un adolescent, cu complexe de burghez bogat. S-a înrolat în mişcarea revoluţionară încă din timpul liceului. Strămoşii, cu hrisoave de măruntă nobleţe, dăruite de

Maria Therezia, urmăresc – anxioşi, rigizi, uleiuri linse, în cadre greoaie, suflate cu bronz – destinul acestui vlăstar ciudat, sărit de pe linie. A tras-o după el şi pe soră-sa. Şi-a însuşit şi ea deviza lui Romain Rolland şi a lui Peter: „Viaţa ta să fie ca o spadă, pe care o căleşti sau o frângi”.

Cu cât adună mai multe aventuri periculoase, ca cea prin care trece acum, Peter se simte mai liber faţă de familie, spada lui trece prin foc şi prin apă, vina lui, de a fi fiul unor burghezi avuţi, începe a fi răscumpărată. Dăruirea de sine, pentru cauză, are gustul fericirii. Am rămas pe trotuar. Mă uit după el. Spectrul deşirat, cu urechi clăpăuge, cu chipul ascetic, prelung, asimetric, al martirilor lui El Greco, a dispărut după geamul maşinii care-i duce în Colentina.

Sorin se întoarce acasă cu veşti bune. A izbutit să-l mituiască pe Simion, magazionerul. Acesta locuieşte cu nevastă-sa într-o chichineaţă din curtea depozitului. Noroc de mobila fină a lui Grosu, director la Nicolau, depozitată acolo, ca să fie ferită de bombardamente. Mulţi oameni bogaţi procedează aşa: dispersează obiectele de valoare, pentru ca, la o adică, să nu fie toate distruse. Sorin, ajutat de magazioner, îi amenajează lui Peter un dormitor în depozit. Stil „florentin”, capitonat cu mătase. Aşternutul îl procură nevasta lui Simion. În curte: privată curată, văruită. Ce bănuieşte ruteanul roşcovan, viclean şi beţiv nu ştim. Cât a înghiţit, şi cât nu, din povestea debitată de Sorin, treaba lui. Bine că i-au primit. Le-au dat şi vase, tacâmuri. Madam Simion îi va fierbe orez cu lapte, ceaiuri. Se cheamă că e răcit şi are diaree. Sinistrat. Nimeni de la întreprindere nu trebuie să afle de oaspeţii clandestini. Să sperăm că Simion îşi va ţine gura. Are tot interesul. Nimeni, din direcţie, nu se aventurează acum, pe timp de bombardament, în Colentina. Nimănui nu-i arde de controlat depozitul.

18 aprilie 1944

Când sosesc la Richi, îl găsesc acolo pe Silvian. Nu îmi anunţasem vizita. Mă simt stingherită, „afară din joc”. Ei discută despre o apropiată întâlnire a lui Richi cu nişte fete, prietene de-ale lui Silvian. Acesta le-a vorbit despre Ionescu Gulian ca despre un tip extraordinar. Fetele au trac, parcă ar fi înaintea unui examen. Să nu se mire Richi, îl previne Silvian, când puştancele vor izbucni în râs la rostirea cuvântului „suflet”. Reminiscenţă dintr-o excursie în munţi, în Bucegi, cu ani în urmă, când erau adolescente. Cădeau mult pe o anumită parte a corpului, cărările erau alunecoase, şi ca să nu ştie lumea despre ce vorbesc, nu spuneau: „Mă doare fundul”, ci „Mă doare sufletul”. O glumă. O copilărie! Sunt fete foarte interesante şi serioase. Râd mult, cum se râde la vârsta lor…

Richi face grimasa lui nesuferită de dispreţ, gura pungă, parcă i s-ar strepezi dinţii de asemenea vulgare frivolităţi. Trece la alt subiect:

— Ce ştiţi voi despre „măsura” greacă?

Silvian:

— Adică echilibrul helenic?

— Da.

Eu:

— Bănuiesc ce vrei să spui. Că vechii greci erau, în fond, nişte excesivi şi că tocmai de aceea aveau nevoie de „măsură”.

Silvian:

— E o noţiune care se întregeşte, complementar, cu dionisiacul.

Richi:

— Dionisiacul era un exces admis, în anumite cadre religioase. Noţiunea care reprezintă, la ei, excesul neîngăduit, etosul fără frâu este Hybris. Caracterul tragic al culturii greceşti se schimbă, corespunzând diferitelor momente ale istoriei lor frământate, ale luptelor de clasă.

Silvian:

— Explicarea unei culturi prin luptele de clasă duce la ceva neutru, nespecific. De ce la romani aceleaşi lupte de clasă nu au dat o cultură ca aceea greacă?

Eu:

— Aici intervine rolul dialecticii. Cum stă scris la tata Marx: determinismul istoric, economic, politic să fie numai ca un fir roşu, conducător. Permanent trebuie ţinute în seamă şi celelalte date, celelalte momente.

Richi:

— Mi-am dat seama de pericolul care s-ar putea ivi în interpretarea unei culturi. De asta mă opresc mereu la ceea ce este creaţie genuină, apariţie nouă, specifică în „miracolul” grec.

Silvian:

— Aşa cum te cunosc şi cum ştiu că lucrezi, nu mă tem. O să ai însă mult de furcă până o să le bagi oamenilor noştri în cap cum trebuie văzute lucrurile astea. La mulţi dintre ei, istoria, cultura îşi pierd orice viaţă. Dacă au stabilit, cu precizie – aşa li se pare lor – cutare raport economic, cutare determinism social, le e de ajuns. Sunt satisfăcuţi. Mai mult nu le trebuie.

Richi:

— Valorile se pot oare realiza fără luptă, fără sacrificii? Valorile burgheze oare cum s-au născut? Fără luptă?

Silvian (zâmbeşte):

— Desigur. Vezi Galilei, Giordano Bruno…Va să zică, vom fi eroici.

Richi (zâmbeşte):

— Sigur. Altfel nu merge. (Zâmbet pudic, mai accentuat) Eu sunt

gata să fac doi ani stagiu la ţară, ca propagandist, să le vorbesc ţăranilor despre marxism.

Silvian (râde):

— Tu, şi să le vorbeşti ţăranilor!!!

Richi:

— Ce râzi? Ai să mă vezi. Crezi că de la început am să dau studiile despre Bergson? Vreo doi ani îi ţin numai cu propagandă simplă, pe înţelesul tuturor. Pe urmă o să fim noi cei tari.

Silvian:

— Şi poetesa ce o să facă? O să meargă mai greu cu poezia ei.

Eu:

— Ei, aş, pe cine să supere melancoliile şi stelele mele?

Iunie 1944

„Amor condusse noi ad una morte”…

Francesca, de baştină din Rimini, citea, lângă cumnatul ei, Paolo Malatesta, povestea de dragoste dintre cavalerul Lancelot şi regina Ginevra. Atunci când au ajuns la pasajul sărutului, cei doi, care de mult se iubeau, au căzut unul în braţele celuilalt.

Ca-ntr-o oglindă concavă, de bâlci, povestea se repetă, deformată grotesc. Citesc, cu profesorul Ioan Vlădoiu, Dante în original. Nu pot singură. Nu ştiu destulă italiană. Limba, încărcată de arhaisme şi obscurităţi, e prea grea pentru mine.

L-am cunoscut pe Ioan prin Cici, cu care e vechi prieten. Holtei răscopt. Chip prelung, pergamentos, de ascet. Brazde adânci de-a lungul obrajilor supţi. Păr rar şi zburlit, deasupra frunţii înalte. Faţa îi e agitată, răvăşită permanent de ticuri şi grimase. Atitudinea lui e parodică, mai ales faţă de sine însuşi. Şi-a constituit un limbaj propriu, în care revin sintagme caragialeşti sau alte reminiscenţe umoristice: „Par exemplu”, „Nu deranja naţiunea”… O reţea de vine groase se străvede sub pielea gălbejită a frunţii înalte, pleşuve. Ochii sunt negri, buni şi violenţi. Adeseori şi-i roteşte în glumă, cu aere de hidalgo pios, triumfător. E fiu de plugari săraci din Oltenia. Tatăl lui a fost asasinat în timpul răscoalei din 1907. Nu el mi-a spus-o. E discret cu tragediile lui. Din timpul studenţiei a activat în mişcarea revoluţionară. Diferende ideologice, puncte de vedere pe care şi le-a exprimat, deschis şi cu violenţă, l-au aruncat în afara muncii organizate. E suspect. Nu are voie să primească sarcini. Ştiu că suferă din pricina excluderii. Nu el mi-a spus-o. A rămas un democrat, un socialist. Cu aceia, puţini, din Mişcare, care nu-i întorc spatele, a rămas prieten. Când râde, îşi duce palma căuş la gură, într-o parte, ca să-şi ascundă dinţii îmbrăcaţi în coroane de aur.

Mama zice: „Vlădoiu ăsta seamănă cu o fată bătrână”. O detest când

vorbeşte aşa. Ca întotdeauna, vede numai aspectele urâte, ridicole ale oamenilor.

Mi-e drag Ioan. Greu de suportat în doze mari din pricina stereotipiei cu care îşi joacă propriul rol şi a agitaţiei nervoase. O marionetă, zgâlţâită de ticuri. Distracţia lui e proverbială. Se amuză pe socoteala sa:

— Ţi-am povestit întâmplarea cu doamna în haină de blană? Nu? Eram pe Calea Victoriei, mergeam aşa, pe gânduri, şi deodată simt că lovesc o doamnă. Instantaneu, am simţit că-i o femeie bine, elegantă, într-o haină moale, de blană. Îmi scot pălăria, o salut şi-i spun: „Vă rog să mă scuzaţi". Ea tace. Mă uit mai atent. În faţa mea, un dulău ciobănesc, un Saint-Bernard de toată frumuseţea. Da, sunt distrat. Unii spun că sunt maniac, tipicar, mai ştiu eu cum. Nu-i adevărat. Sunt nervos şi nu pot exterioriza ceea ce simt.

— Trăieşti mult în trecut.

— Nu-i adevărat. Trăiesc proiectat în viitor. Dar, deşi am făcut politică, nu sunt un om politic. Nu cred că un om se poate realiza numai în acţiune.

Râdem, pălăvrăgim şi reluăm cântul 5 din *Infernul*, pe care nu l-am terminat data trecută… *„E caddi come corpo morto cade"*. Brusc se întâmplă ceva pentru care nu sunt pregătită. Ioan e zguduit de un tremur, ca un spasm, şi încearcă să mă îmbrăţişeze. Nu mai ştiu ce-am făcut, cum l-am privit, pentru că, tot atât de brusc, se îndepărtează. Tot brusc, glasul i-a răguşit. Îmi spune că nu e o lichea. Ştie că nu trebuia să facă ceea ce a făcut, dar l-au surprins simţurile. Mă iubeşte de mult, nu de azi, de ieri. Nu trebuia să mi-o spună. Am fost prea aproape. Bărbia îi tremură. Îmi aduc aminte. Tot aşa îi tremura când mi-a vorbit de poeziile de dragoste ale lui Petöfi, pasiunea lui.

— Să nu crezi că sunt un „leşinat", un corespondent masculin al lui Cici. Probabil că nu-s într-o stare normală. Am atâta nevoie de dragoste. Nu mă satisface să mă culc cu una şi cu alta. Am trăit lucruri îngrozitoare.

— Ştiu. Am auzit. O femeie pe care o iubeşti şi de care a trebuit să te desparţi…

— Probabil că nu mai există. Şi eu sunt cel care am insistat să plece. Mi-o închipuiam mereu cum va purta tăbliţa cu stea galbenă pe spate. Mă temeam grozav de legionari, de bestialitatea lor. O vedeam schingiuită de ei. Nu mai puteam suporta. Bărbatul ei era un om extraordinar. Unul din cei mai buni militanţi din mişcarea muncitorească. Au plecat împreună.

— De unde ştii că sunt morţi sau că ar putea fi?

— Ultimele ştiri venite de la ei au fost dintr-un lagăr din Crimeea. Apoi a venit vestea că absolut toţi cei din lagăr au fost „curăţaţi". A fost singura femeie care s-a dăruit deplin. Care m-a iubit cu adevărat.

Pe atunci nu-mi dădeam seama.

Bărbia nu îi mai tremură. S-a liniştit. E rândul meu să tremur. Văzduhul e plin de Zaharia.

Ioan, cuminţit, îşi reia limbajul de parodie:

— Nu fi supărată pentru ceea ce „ţi-am servit” azi la lecţie.

— Nu sunt. Dar nu mai facem italiana împreună.

— Ba da. Te rog. N-o să se mai repete.

— Nu. Te chinuiesc. Ştiu ce înseamnează să doreşti pe cineva. Şi să nu-l poţi avea.

— Da. Tu ştii. Dar nu mă chinuiesc. Numai să nu stăm prea aproape.

— De ce zici: „Tu ştii?”

Aflu că e la curent cu povestea mea. Asta mă irită. Pentru mine e poiana unor mistere sacre, pe care perspectiva trivială a celor dinafară o pângăreşte (Silvian: „Fixaţie sexuală”. Richi: „Cum poate să-ţi fie dor de javra aia? De şantajistul, de afaceristul ăla?”). Ei vorbesc de miracolul grec, de apolinic şi dionisiac! Şi când miracolul se înfăptuieşte sub ochii lor, când apare Frumuseţea turnată într-un tipar unic, ochii, gura, braţele care prefac femeile-n bacante, spaţiul în noapte extatică, prea cultivaţii mei prieteni strâmbă din prea sensibilul lor nas, invocă argumente moral-politice! (Sunt ridicolă. Cum să-l vadă ei pe Zaharia cu ochi de femeie?). dar faţă de Ioan n-am de ce să mă ruşinez. El nu e din familia spirituală a celor doi. E brutal, grosolan câteodată, dar „prost de bun”. Cunoaşte sentimentul de evlavie în faţa pasiunilor şi nu le loveşte cu nuiele uscate, şfichiuitoare, cu noţiuni. Ştie să tacă. Ochii lui sunt plini de milă pentru cea muncită de demoni. Ca şi ai lui Sorin, când plâng, în braţele lui.

Bietul Sorin! Am intrat într-una din perioadele mele negre, pánice. Oraşul e plin de femei şi de bărbaţi cu ochi strălucitori, care se caută. Dorm prost, mă zvârcolesc. „Un instinct atât de van! Ce se-abate şi la păsări, de vreo două ori pe an” e exacerbat de teama morţii. Bombardamentele se ţin lanţ. Nu ştiu de ce scena grotescă, dezolantă, cu Ioan, istoria cu femeia iubită care nu se ştie dacă mai trăieşte ori ba, tremurul lui spasmodic, au retrezit în mine patimi, pofte, spaime amorţite. Mi se părea, mai acum câteva zile, că sunt invulnerabilă. Acum mă văd una cu molozul, un amestec de creieri, maţe, viscere, proiectate pe zid, ca cele din Calea Griviţei. Trebuie, înainte de moarte, să-l mai îmbrăţişez o dată pe Zaharia. Să nu mor fără a-i simţi încă o dată gura, una cu a mea.

Nu vreau ca Sorin să sufere. Plâng în braţele lui şi îi spun de frica de moarte. Nu am trăit destul, vreau să mai trăiesc. El mă leagănă, caută să mă liniştească, aşa cum se linişteşte un copil:

— O să treacă, ai să vezi cum o să treacă. Acum două zile ziceai că, imediat după alarmă, ai şi uitat de frică, parcă nici n-ar fi fost.

Îi spun că nu numai de moarte mi-e frică, dar şi de nebunia asta care a izbucnit în mine, de pofta de dragoste care mă zgâlţâie tot timpul. Sorin nu prea are umor, e un sentimental. Ia totul în serios, „nemţeşte", cum îl tachinez eu. Dar de data asta arborează un zâmbet ironic, nu ştiu de unde îl pescuieşte, şi se scuză:

— Ce să-ţi fac? Nu pot să-mi dau demisia de la Nicolau. Cele opt ore de muncă trebuie să le fac.

Râd. Plâng. Nu-i spun nimic de Zaharia. El nu ştie de „febrele mele târâtoare", care nu mai trec, cum nu-mi treceau febrele din copilărie, a căror sorginte doctorii n-o puteau găsi. Habar nu are de puterea fantasmelor care mă-nhaţă ziua-n amiaza mare. Numai mama, cu ochiul ei de linx, îmi străpunge viscerele. Bănuieşte ceva. Într-un fel semănăm. Amândouă, nişte ape stătătoare. Ceea ce trăim cade-n adâncul nostru ca o piatră. Nu se mai duce. Zace grea, înnămolitâ, pentru totdeauna.

— Găinuşa mea, mă alintă Sorin, cu nevinovăţie, îmi pare rău că nu am însemnat pe răboj de câte ori pe an vine valul ăsta pentru tine. Acum e cel de primăvară, cel mai al dracului. Pe urmă să vezi cum te lasă şi ai să fii iarăşi *tu*…

Când sunt *eu*? Care sunt *eu?* Notam odată despre Richi: e pasărea de pradă? E filozoful bonom, cu nasul ca un cartof? De la o vreme se dezlănţuie faunul şi tânărul Werther din el. Crize de lacrimi. E lacom, vrea imposibilul. Mă ameninţă cu sinuciderea. Se va arunca pe fereastră de la etajul IX. „Şi cum rămâne cu OPERA?" întreb eu. „Cine o va realiza?" Într-o stare paroxistică, i se destăinuie lui Sorin, îmi denunţă egoismul, îl ia pe Sorin drept martor al situaţiei absurde, intolerabile care s-a creat între noi. Când Sorin pleacă, are o criză de plâns: „Cum pot să-l fac să sufere pe omul ăsta, la care ţin aşa de mult?".

Bombardarea Bucureştiului, în valuri regulate, de paseri cu dâre argintii, continuă. Oamenii se roagă: „Du-i, Doamne, la Ploieşti!". Bombardierele se aşarnează împotriva noastră. Socoteli de-ale anglo-americanilor. Cruţă petrolul. Suntem încordaţi, excitaţi, în aşteptarea unui sfârşit: O judecată de apoi. O auroră. O înviere ritmată de *Sculaţi, voi oropsiţi ai soartei*…?

Ioan, Richi şi cu mine am putea alcătui nucleul unei secte de tremurici. Sorin evoluează, între noi, cu cinstitul lui chip prelung-cabalin, netulburat de zgâlţâielile patimilor preaomeneşti. Din palma mea întinsă credinciosului trăpaş de cursă lungă, el culege adeseori nu bucăţica de zahăr. Foaia de mătrăgună. O înghite. Rezistă. Tace.

Continuă lecţiile de italiană, *sui generis*, învăţând din Dante. Lui Ioan îi tremură uneori bărbia. Atunci se ridică de pe scaun şi dă roată prin casă. O fiară sfrijită, năpârlită, în cuşcă.

Azi m-am pomenit spunându-i:

— Trebuie să-l văd pe Zaharia. Ajută-mă.

Mi-a răspuns simplu:

— Bine. Am să-l caut pe ziaristul C. Îi cunoaşte cu siguranţă adresa.

Faţa tăbăcită, adânc brăzdată a început deodată să-i fie cutreierată de ticuri. Mi-a spus, precipitat, aproape bâlbâit, uitându-se într-o parte:

— Am să ţi-l aduc.

Mi-a fost tare ruşine. Semăna cu neprihănitul cavaler de la Mancha.

Citesc *The sun also rises*[3] de Hemingway. E acolo, în carte, un tânăr, impotent de pe urma nu ştiu cărui accident. Îşi lasă iubita să plece cu un tip, unul, Robert Cohn. După asta o duce în Spania la un toreador care-i place fetei. Similitudinile nu ţin, sunt vagi, totuşi cartea lui Hemingway îmi aminteşte de ceea ce am făcut, cum m-am purtat cu Ioan, cum nu m-am putut stăpâni. Ca să-mi înăbuş ruşinea şi remuşcările, îmi caut scuze: nu cunosc pe altcineva căruia i-aş fi putut cere lucrul acela. A fost totuşi o mârşăvie.

Lui Richi i-a trecut criza, ca şi cum n-ar fi fost. Lucrează cu spor. Habar n-are ce uneltesc eu. M-ar îneca în dispreţul şi scârba lui suverană: „Ţi-e dor de javra aia?”. Da, mi-e dor de javra amorală. De demonul balcanic, corupt, arghirofil, muieratic şi frumos, Doamne, ce frumos e!

Nu înţeleg, la ultima noastră întâlnire „politică”, din Grădina Icoanei, când mi-a dat banii pentru Mişcare, adică pentru „Apărarea patriotică”, cum am putut fi atât de lucidă? L-am scrutat, pe furiş, cu un ochi necruţător şi satisfăcut de ceea ce vede: faţa îngrăşată, urmele de pudră pe bărbia proaspăt rasă, albăstrie, de brunet, umbra de guşă, peste toate un aer trivial, calculat, de arivist. Părul negru, lipit de ţeastă, fălcile carnasiere. Bun. Frumuseţe de frizer, cum spune Silvian. Unde e demonul de altădată, străluminat de o melancolie rea, răzbunătoare? Arivistul de azi cumpăneşte şansele politice: unde îi va fi lui mai bine? Cu filo-ruşii? Cu filo-englezii? Mai la stânga, mai la centru? Râde cinic, sticlindu-şi dinţii războinici: „Îi dau în mă-sa şi pe unii şi pe alţii”. Eu iau banii pentru „Apărare”. Banii n-au miros. Când m-a chemat, am crezut că mă cheamă pentru mine, pentru că-i e dor. La început a jucat puţin teatru: „Ce faci tu, Michi?”. Încrâncenare sumbră, geloasă, în ochii verzi-albaştri. Îmi tremurau picioarele. Dar a trecut repede la chestiunea arzătoare, la ordinea zilei: „Ţi-am adus nişte bani pentru *prietenii tăi*”. Bun. Am înţeles. Cad din pod, dau cu capul de pământ, sunt cam ameţită: Aşa sunt oamenii? Aşa e Zaharia?

Da. Aşa sunt ei. „Tâmpito, mi-am zis, uită-te bine la el!” M-am uitat, l-am văzut. Şi acum, la ce-mi ajută?

Frumosul demon al tinereţii mele îmi bântuie zilele, nopţile. Vârcolacii sunt rezistenţi. Nu pier în lumina raţiunii dialectice. Voi mai avea cu ei de furcă.

Plâng în braţele lui Sorin. El zice: „Plângi, o să-ţi facă bine”. O bătaie bună, sănătoasă, populară mi-ar face, probabil, mai bine.

Turcia a rupt, în sfârşit, relaţiile diplomatice şi comerciale cu nemţii. Trupele nemţilor sunt încă în Dodecanez.

Papa:

— Se tratează un armistiţiu între noi şi ruşi. Americanii or să plătească miliarde de despăgubiri în schimbul unor concesiuni.

Dona:

— Bine ar fi să se termine mai repede războiul. Numai să nu facă nemţii cu ovreii de la noi ce au făcut cu cei din Ungaria.

Papa:

— N-o să facă. N-o mai pot face.

Iulie 1944

Miliardarul Auschnit mă duce cu maşina lui într-un sat, nu departe de Bucureşti, unde amicii lui au moşie. În faţă, lângă şofer, stă Cici. Meditează, în vacanţă, pe fata administratorului de la moşia lui Niculescu Dorobanţu. Am o senzaţie de ireal. Totul se petrece aşa cum se petrec asemenea scene în cea mai proastă literatură. Miliardarul roşcovan, cu cărare la mijloc şi părul pomădat, seamănă cu caricatura unui miliardar. Şoferul încarcă portbagajul cu lăzi de şampanie. În timpul drumului facem conversaţie. Mă întreabă cu ce mă ocup şi, când îi spun, mă invită la cenaclul lui literaro-artistic şi întinde o mânuţă energică, presărată cu pistrui şi peri roşii, spre genunchii mei. Îi dau mâna la o parte. Îşi dă seama că are de-a face cu o gâscă, nu-şi mai pierde vremea cu mine şi, în curând, moţăie, cu capul căzut pe umăr. Din momentul când ne-am despărţit, la poarta conacului, nu l-am mai văzut. Cici şi cu mine intrăm în zona socială a vechilului, dincolo de incinta parcului seniorial. Gazda noastră e un bun gospodar: creşte viermi-de-mătase, de care se ocupă cucoana dumnealui, au grădină de flori şi de legume, regina-nopţii te îmbată seara. Scândurile duşumelei din sufragerie sunt date cu vopsea roşie, strălucitoare, apărate de preşuri lungi, ţesute din zdrenţe. Deasupra dormezei surâde galeş o ţigancă achiziţionată într-un gang de pe Bulevardul Elisabeta. Supă cu tăiţei cum n-am mai mâncat de mult. Baie la gârlă. Lunca exală miresme încinse: iarbă înaltă, anini, răchite. Şi izmă. O frec în palme şi-i simt mirosul amar, şi acolo, în palmă, e

Zaharia, ţopăie gol, vesel, un demon tânăr, fiu al văzduhului de vară. Cici se despoaie. Are sânii grei, şoldurile amforă. În iarbă. Un tablou de Courbet. Toiul verii. Vâjâie avioanele. Trec spre Bucureşti să bombardeze. Ce-i aia moarte? Iarăşi sunt invulnerabilă, într-o vară stătătoare, veşnică. Ţârâit de greieri, licurici, noapte. Albine şi fluturi somptuoşi, culori apollinice, solare, Matisse, Pallady. Seara, în jurul lămpii de gaz, la bătrână (m-am mutat de la administrator), funebri, imenşi, prea moi, fluturi de noapte.

Cu moşu, în căruţă, spre Cosoba.

Moşu:

— Ce aţi mai auzit dumneavoastră? Se vorbeşte că s-au întâlnit acum în Turcia să facă pace. Aşa vorbeşte poporul. Dar Hitler ăsta mai trăieşte?

— Trăieşte, moşule, nu l-a luat încă dracu'. Are şapte vieţi.

— Dar ce-o fi Hitler ăsta? Ministru, sau ce?

— E mai mare peste toţi miniştrii. Cum e la noi mareşalul Antonescu.

— Apăi şi mareşalul ăsta… Un om simplu şi el… Parcă ce era de capul lui?… Mai întâi a fost cu legionarii…

— Da, întâi a fost şi pe urmă s-a despărţit de ei.

— Şi ce era când a venit la putere?

— General, ce să fi fost?

— Parcă dintotdeauna a fost general?

— Nu, când sugea la ţâţa mă-sii n-a fost. Când l-a gonit pe Carol era.

— Ştiţi, pe timpul meu figura la Bucureşti un socialism. Aţi auzit dumneavoastră de unul Racovski?

— Am auzit, cum să nu.

— Eram ucenic pe atunci la Bucureşti, şi mă vâram şi eu prin colţuri, trăgeam cu urechea.

— L-ai auzit pe Racovski vorbind?

— Nu l-am auzit. Ştiam numai de el. Pe urmă l-au *explozat* în Rusia. L-au făcut ministru acolo… Pe toţi golanii, cum erau mai focoşi, îi *exploza* în Rusia. Vedeţi dumneavoastră, că nebunia asta cu bolşevismul, în Rusia, tot de la golanii noştri le-a venit…

— Şi cum era, moşule, cu socialismul ăsta? Ce vorbeau acolo, la întruniri, unde trăgeai dumneata cu urechea?

— Ei, ce să vorbească? De toate vorbeau. Cereau 8 ore de muncă pe zi. Că noi muncim 16 ore, şi tot la nimic n-ajungem. Şi ei zbierau că vor 8 ore…

M-am întors la Bucureşti. Nu pot să-l las pe Sorin singur, cu munca şi bombardamentele. Mama şi Jac s-au mutat de la noi. Atâta politică

le-a fost de-ajuns. Şeful lui Jac, Ion Tacit, le-a făcut rost de o cameră cu bucătărie şi baie, lângă Piaţa Romană, chiar în apartamentul unde se află birourile fabricii de curele „Mortador”.

Continuă mobilizările. Am fost întreruptă din scris de Simion Vasariuc. A venit să-şi ia rămas bun de la noi. Pleacă în concentrare. Duhneşte a ţuică.

— Nu mi-e de mine. Dacă e datorie, mă duc. Dar mi-e de nevastă-mea. Că o las singură. Ştiţi cum se cutremură la noi casa când vin bombele?…

Sorin îi dă nişte bani. Mulţumeşte, lăcrămează. Îmi sărută mâna. Pielea roşcovană, de rutean, îi arde ca focul. Să dau, din partea lui, sănătate „lui tăticu’ şi mămica”. Nu-i uită, deşi mama l-a repezit că nevastă-sa cere preţuri de jaf pentru spălatul rufelor şi profită de „situaţie”. Simion a mai fost concentrat. Şmecher cum e, a scăpat de front. Acum se teme că n-o să-i mai meargă, că i s-a înfundat.

Sorin:

— Vezi, aranjează-te şi de data asta.

— Să vedem, să încerc, poate că merge să dau ceva… Dacă ajung la Piatra-Olt, m-am ars. De acolo mă trimit la sigur. Frontul mă mănâncă.

Aflu, prin filiera Odette, că Ioan a plecat din Bucureşti. Nervos cum e, n-a mai suportat bombardamentele. Îmi trimite vorbă că n-a putut afla adresa cerută de mine.

Simion şi nevastă-sa, amândoi beţivani şi hrăpăreţi au fost cumsecade până la urmă. Hoţi cinstiţi. Nu l-au denunţat pe Peter. A zăcut în depozitul amenajat ca dormitor vreo trei săptămâni. Ne-a anunţat din vreme că cei de la birou miros ceva şi să-i găsim alt culcuş. Vizită în Colentina la Peter. Zăcea, străveziu, cu urechile mari înfundate în perna de puf, învelit cu plapuma roşie a lui madam Vasariuc. Patul „florentin”, cu spetează la căpătâi, tapisat. Mătase vernil. Proprietatea directorului Grosu.

Eu, din uşa depozitului – Sorin nu mă lasă să intru, să nu capete inestimabila-i comoară febră tifoidă:

— Arăţi bine. Mai bine decât pe scară, în Vasile Conta.

— Nu bine. Splendid. M-am văzut în oglinda de poşetă a Feliciei. N-a vrut să mi-o dea şi am furat-o.

„Sora” Felicia îl priveşte complice şi posesiv. Are ochi verzi ca frunza, forme voluptuos împlinite. El îi aruncă ochiade de spectru ironic şi tandru. S-a întâmplat între ei inevitabilul. E clar.

— Ai nevoie de ceva? Spune-mi ce vă lipseşte, poate pot să fac rost…

— Alt pat. Gustul de parvenit al domnului Grosu îmi lungeşte boala.

— Ce stil preferi?
— Un pat alb de spital. Cum îi stă bine unui contagios.

Ieri, la biroul Nicolau s-a adus un bidon mare de untdelemn de la un şantier. Urmează să-l împartă între ei grangurii: colonelul B., directorii Stavros şi Grosu. Ionescu, mic funcţionar cu o droaie de plozi, află de sosirea bidonului şi îi cere voie lui Nicolau să ia şi el un litru. Şeful e de acord şi îi dă dispoziţie lui Stavros să-l servească.
Azi-dimineaţă, Grosu află şi îi face un scandal monstru lui Ionescu:
— Se poate, domnule, să faci una ca asta? Treaba lui Stavros, dacă voia, putea să te servească. Dar *sticla, domnule, sticla era a mea*. Erai obligat să-mi ceri voie.
Ionescu îşi cere scuze, directorul iese, trântind uşa. Masiv, burtos, cu ten congestionat, Grosu ar face, la sigur, apoplexie dacă ar afla că un bolşevic cu febră tifoidă a zăcut trei săptămâni în patul lui florentin. Poate că după ce i-ar trece atacul l-ar zbura pe Sorin de la firmă. Poate ne-ar denunţa Siguranţei. De ce nu?

În adăpostul „sigur” al blocului nostru se refugiază o mulţime de privilegiaţi ai soartei, cu relaţii printre locatarii imobilului. Inginerul Nicolau are o întreagă curte, ce roieşte în jurul lui şi al familiei sale. Relaţiile sunt mai complexe şi mai gingaşe decât la curtea lui Ludovic al XV-lea. În adăpost descind atât nevasta legitimă, cât şi metresa oficială, Lili Gomoi, fată de familie bună, fostă prietenă a nevestei. Actualmente, între cele două s-a instaurat un armistiţiu civilizat. Nicolau e mărunţel, rotunjor, onctuos, de o politeţe rafinată, timidă aproape, cu cât doreşte mai mult să se distanţeze de interlocutor. Vederi avansate, liberale. Îi detestă pe fascişti, pe legionari. Mare meloman, iubitor de preclasici şi Wagner. Doamna Gomoi are un cap mic – cu păr scurt, buclat şi născior cârn – deasupra unui lujer de gât arcuit ca la lebede. Domnul director Grosu şi fiul său evoluează cu tact între cele două femei. Ascult ce-i spune doamnei Gomoi, aplecându-se greu, din cauza burţii, spre gingaşul idol filiform. (Lili şade jos, pe o pernă, turceşte.)
— La mine nu există sărbătoare. Uitaţi-vă, domnul Sorin, aici, mi-e martor. Într-o noapte, aveam de aşteptat trenul câteva ore în Gara de Nord. Trebuia să merg într-o inspecţie pe şantier. Lumina electrică nu ardea. Pană de curent. Sau dinadins o stinseseră. Gară, obiectiv militar. Naiba ştie! Gazetele le citisem. Ce să fac? Scot din servietă conturile şantierului şi încep să le verific. Deodată simt pe umăr o mână…
Pauză de efect.
— Era domnul inginer Nicolau.
Tonul: surpriză, spaimă, evlavie, fericire. Adică Jupiter Tonans,

şeful, luase veşmânt de muritor şi descinsese, în control inopinat, pe pământ.

— Ce faci, domnule Grosu? Şi aici în gară lucrezi, la lumina lanternei? Îţi strici vederea.

Tânărul Grosu, fiul, om de afaceri, aşchie ruptă din masivul trup patern, îl întrece în virtuţi sociale. E mai dezinvolt, mai dezgheţat. Mama l-a văzut odată la adăpost şi l-a prins, lapidar, într-o formulă.: „Parcă-i uns cu untură de gâscă în jurul gurii". Nu orice fel de untură. De gâscă, pe care n-o suportă. Azi, domnul Grosu-junior intră *en coup de vent* în adăpostul aglomerat şi, în gura mare, cu aplomb, întreabă asistenţa (întrebare pur retorică):

— E loc pentru domnul Poldy Kaufmann, prietenul domnului inginer Nicolau?

Poldy, vlăstar de mari industriaşi din Moldova, scurt, ţeapăn, oacheş, tip de levantin, cu ochi negri, bulbucaţi, dă din cap, într-un vag salut. E ceva neobişnuit în rigiditatea lui. De-abia târziu îmi dau seama că e strâns într-un corset medical care-i rigidizează şira spinării. Pe cât e de ţeapăn, pe atât îi e limba de suplă şi de ascuţită. Discuţii politice. E în dialog cu Ştirbei, alt prieten al lui Nicolau. Familie simandicoasă, nevastă de viţă morganatică, regală (se zice că tatăl ei e fiul natural al lui Carol I). Ştirbei e director la o foarte importantă societate tehnică, cândva americană. Brahicefal, cap lătăreţ, păr tuns perie, graseiază uşor. Are dinţi albi, frumoşi, regulaţi, zâmbet comunicativ. Ciudat, mâinile îi sunt de pădurar. Face mult sport, aflu de la Lili Gomoi.

Kaufmann:

— Nu e iertat ca o ţară bogată ca România, şi care, din războiul trecut a ieşit şi mai bogată, satisfăcută în revendicările ei, să ajungă în halul în care a ajuns… Eu, oricât încerc să analizez ce s-a întâmplat, nu pot să înţeleg.

Ştirbei:

— Eu cred că ghinionul României a fost moartea lui Ionel Brătianu. N-am avut oameni. Carol nu suporta personalităţi, oameni de soi în jurul lui. E deştept, dar are o inteligenţă maladivă.

Kaufmann:

— Da, Erotomania lui a fost cauza.

Ştirbei:

— Sigur. De aici vin toate. E un om rău. Îl cunosc de mic. Am făcut cercetăşia împreună.

Kaufmann:

— România, în loc să se preocupe de problemele ei vitale, a ridicat altele, fără importanţă. Poate că judec tendenţios, dar, spuneţi-mi, problema evreiască, de pildă, reprezintă ea o mare problemă pentru România? Ţărănimea, da. Şi ce s-a făcut pentru ea? Toţi politicienii s-

au bătut cu pumnul în piept: ţăranul… talpa ţării… aşa şi pe dincolo… şi până la urmă nu s-a făcut nimic pentru el. Acum aşteaptă iarăşi pământ, au vărsat destul sânge… Să vedem, cei care vin acum or să le dea?

Ştirbei:

— De unde, domnule Kaufmann? Moşii mari nu mai există de la ultima împroprietărire. De unde nu-i nici Dumnezeu nu poate da.

Sorin intră în discuţie:

— Să nu ne împiedicăm de copaci şi să nu mai vedem pădurea. Nu Carol e principalul vinovat de ce s-a întâmplat în România, nu cutare sau cutare om. Am fost nişte mici codaşi la căruţa naţional-socialismului. Asta ne-a mâncat capul. În ce priveşte problema evreiască: burghezia română se simţea concurată. Mişcarea de dreapta, din ultimii ani, e mişcarea ei de emancipare.

Kaufmann:

— Pardon, cu ce a fost împiedicată burghezia română să se ridice? Atracţia însă pe care o exercită profesiunile liberale, prestigiul lor, e foarte mare şi mulţi au preferat magistratura, catedra şi altele carierei negustoreşti. Cum poţi să te plângi că ţi se aduce un prejudiciu, când tu însuţi ai respins această carieră? Cei care au urmat sfatul lui Brătianu: „Îmbogăţiţi-vă, băieţi!” n-au ajuns? Nu s-au constituit mari averi? Câţi colegi de-ai mei, de şcoală, veniţi de la ţară, în obiele, şi care nu cunoşteau uzul periei de dinţi, sunt oameni cu vile, cu palate, cu milioane? Sifilisul, tuberculoza, pelagra au făcut rău acestei ţări, nu evreii.

Sorin:

— Sifilisul şi praful de pe drumuri.

Ironia lui Sorin cade greoaie. Eu roşesc.

— Dacă vrei – şi praful, spune lejer, cu dispreţ, domnul Kaufmann. Vreţi să faceţi o ironie, dar chiar aşa e. Ţărănimea e cea care suferă.

Sorin:

— Asta spun şi eu. Burghezia română şi-a urmărit numai şi numai propriile ei interese, în problema evreiască, ca şi în altele. Ea reprezintă puterea statului la noi, ca şi aiurea. N-o interesează decât buna ei stare.

Lui Sorin nu-i dă pace diavolul organizatoric din el. Constată că-n adăpost aerul nu circulă cum trebuie, pentru că e obstruată intrarea dinspre sala hidrofoarelor de cei care şed în dreptul ei. Îi roagă să-şi schimbe locul, explicându-le tehnic, inginereşte, situaţia. Kaufmann şi tânărul Grosu, vizaţi, se uită batjocoritor la Sorin. Kaufmann tace. Nu se mişcă. Grosu-junior zice lent:

— Vezi-ţi, domnule, de treabă.

— *Asta* e treaba mea. Aici sunt două sute de oameni pe puţin. N-o

să-i las să se îmbolnăvească din cauza încăpăţânării dumitale.

Tonul lui Sorin a pierdut orice urmă de politeţe.

Grosu junior:

— Eşti un zbir.

Poldy Kaufmann se ridică nonşalant:

— Subscriu la această părere. E unanimă. Te cunoaşte toată lumea, domnule, ca pe un zbir. De altfel, zilele trecute am stat noi şi de vorbă. Îţi cunosc opiniile politice, sectare. Sunt edificat.

S-au ridicat amândoi, încet, în silă şi şi-au schimbat locul. S-au instalat lângă Lili, care, prietenoasă, le-a făcut semn că pot veni.

Grosu-senior oferă în adăpost celor din clanul Nicolau caramele de ciocolată, confecţionate la domiciliu de sora lui. Doamna Nicolau declară că sunt savuroase. El îi dă, generos, reţeta. Din 100 de grame cacao ies fix 45 caramele. Lui Sorin şi mie ne oferă câte una. Pe şef şi pe cele două doamne ale lui îi îmbie mereu. Ei nu zic nu, sunt într-adevăr delicioase. Îmi lasă gura apă, înghit în sec. Mă răzbun, râzând în sinea mea de unghiul caraghios pe care-l face, din pricina pântecului proeminent, de câte ori se apleacă să-i servească pe cei ce stau jos, pe perne.

Se evocă delicatesele dinainte de război. Grosu, tânărul, le asezonează cu aventuri galante din timpul studenţiei de la Paris. Lili Gomoi îşi arată dinţişorii, între buzele cărnoase ale botişorului în formă de potcoavă, şi oftează:

— Ce raci se mâncau la „Drei Husaren”, la Viena, o nebunie! Mari cât nişte homari. Şi aşa de gustoşi! Când te gândeşti că după război va trebui să renunţăm poate la toate astea, deh, îţi cade cam greu…

Azi, grupul Nicolau, din subsol, s-a corcit, în timpul alarmei aeriene, cu doi membri de rând: inginerii Roman şi Besnea. Roman e mărunţel, bălăior, cu o chelbă pe care se mai văd rare fire, ca un puf moale, de pui de găină. Are o privire nestatornică. Joacă, şovăie, între fanfaronadă puerilă şi incoerenţă fantastică. Celălalt, Besnea, e mare, ciolănos, cu o faţă brutală, plată, de boxeur. Roman dezgroapă spirite străvechi, cu poante tocite:

— Unul are mai multe cinematografe şi afacerea îi merge grozav. Vine un prieten la el şi-l roagă să-i procure şi lui o afacere. Biiineee, zice ăla, îţi dau cel mai bun cinematograf al meu să-l exploatezi… (pauză de efect)… de la 2 noaptea la 6 dimineaţa…

Nicolau zâmbeşte politicos, binecrescut. Încurajat, mălăieţul spune alt banc:

— Vine unul şi cere unui prieten nişte bani, pentru trei ore. Să facă o afacere. „După trei ore ţi-i dau înapoi”. „Ştii ce, închipuieşte-ţi că au trecut trei ore, că ţi i-am dat şi că mi i-ai dat înapoi…”

Besnea râde. Nimeni altcineva.

Nicolau alunecă pisiceşte afară din grup. Besnea râde gros, cu poftă, hodorogit, ca după chef. Roman şi-a luat vânt, nu mai poate fi oprit de pe panta destăinuirilor. Aflăm cine e el. Ce copil genial a fost. La 15 ani a fost procuristul lui taică-său, exploatator de păduri şi mare exportator de lemn. Acum e pilot de război. Ne arată actele. Suntem îndemnaţi să le examinăm. Nici unul din noi nu scapă.

— Eram în Rusia. Niciodată curierul nu ajungea la vreme. Colonelul era furios. „Ce facem, domnilor? Daţi-mi un curier ca lumea." Căpitanul zice: „Sergentul Roman". „Ce? Un sergent îmi dai!" „Încercaţi-l şi o să vedeţi." Din acea clipă, toţi ofiţerii din unitatea noastră îşi aranjau ceasul după sosirea curierului Roman.

Doamna Nicolau, ofilită, placidă, femeie între două vârste, îl ascultă cu plictisită politeţe. El, fluturaş, în jurul ei. Îi potriveşte perna la spate.

Între el şi Besnea urmează un dialog filozofico-politic. Besnea:

— Omul e aşa cum a fost influenţat de mic. Dacă dumneata ai fi fost crescut de un jidan, ai fi crescut, te-ai fi rugat lui Dumnezeu ca un jidan. Ai fi fost, cum s-ar spune, un perfect jidan.

— De acord. Eu n-am înţeles decât să-mi fac datoria pe front. Dacă providenţa a hotărât acest război, înseamnează că el intra în planurile dumnezeirii şi, prin urmare, ne va aduce numai bine.

Besnea e sceptic şi dezlănţuit:

— Ascultă-mă pe mine, domnule, oamenii sunt nişte bestii egoiste. Atât. Şi nimic altceva. Unii se întorc de pe front şi pretind că nici usturoi n-au mâncat, nici gura nu le pute. Ţi se dă ordin, e pielea ta în joc, tragi. Nu te mai uiţi dacă-s bătrâni ori femei. Eu nu fac pe nebunul. Recunosc. Am omorât şi copii, şi bătrâni. De ăia să-mi pese sau de pielea mea? Dumneata, domnule, ce părere ai?

De sub pufuşorul blond, de pui de găină, iese un chiţăit echivoc; nici da, nici nu. Preferă să treacă discuţia în domeniul culturii:

Besnea:

— Cu arta s-a terminat. Nu vezi în Rusia? După război, arta o să fie înlocuită cu tehnica.

Suntem la 10 metri sub pământ. Lampa de gaz de pe ladă luminează de jos în sus, nefiresc, în contraste brutale, catifelate totuşi, ca într-un tablou de Caravaggio, chipul de făt molatic al lui Roman, de boxeur ciolănos al lui Besnea. Stau cu mâinile în poală. Mă uit la ele. Au scris versuri. Sunt încă tinere. Vinele bleu de-abia se zăresc. Un singur pistrui pe dosul palmei, la mâna stângă. Dreapta a fost sărutată, protocolar, cu o curtenie galeşă, balcanică, de cei doi ingineri, când au intrat în adăpost. Suntem pe un podium, pe scena lumii. Cei doi sunt mesageri. Au venit din partea unei puteri fără chip să aducă o

importantă comunicare. E redactată în termeni obscuri, mă lupt să o descifrez, dar nu pot. Palmele mele stau culcate pe un butuc. În melodrama sângeroasă de pe scenă, se apropie clipa jertfei. Mâinile trebuie să-mi fie retezate. Un topor şuieră prin aer. De unde vine? Cine l-a azvârlit împotrivă-mi? Cea fără margini şi fără chip? Ba nu. E o cucoană trivială, în capot de saten, cu bigudiuri în părul vopsit acaju. A ieşit din antreu, în curtea cu crăiţe şi cerceluşi, se apropie de stânjenul de lemne, gospodăreşte rânduit, în stivă, de domnul Mărculescu, se apropie de butucul presărat cu talaj, ridică toporul lăsat jos, în iarbă, şi, cu o mişcare neaşteptată, de sportivă, îl azvârle în aer, spre mine.

Frescă imensă, tavanul Capelei Sixtine. Văzduh, nori înspumaţi, Dumnezeu-tatăl, cu un braţ întins, cu chipul şi pletele albe ale avocatului Paraschivescu, în spaţiul boltit, cu o mână atletică prinde arma vâjâitoare. O opreşte sus, în suspensie. Mâinile mele, în poală. În umbră. Şed pe un scăunel de bucătărie şi mă uit în sus, ascult ce vorbesc cei mari. Grosu-junior fredonează: „În Paris, în Paris,/ Sind die Mäedel so suss”... Doamna Gomoiu îşi întinde în sus, spre el, gâtul de lebădă şi face botişor nostalgic: „O să-l mai văd vreodată?”. Grosu-senior împarte caramele confecţionate în casă. Mesagerii tac. Încetarea alarmei aeriene.

Un vis care revine. Esplanada Cercului militar, într-o euforie arhitectonică. Plutim, seara, printre colonete, balconaşe rococo, ciubucării de ghips ocru, specific bucureştene. Ghirlandele de ipsos atârnă deasupra capetelor noastre. Cât vezi cu ochii, pe esplanadă, mese de cofetărie. Mâncăm îngheţată de vanilie, gălbuie, lichefiată. S-a întunecat, dar esplanada e luminată *a giorno*. Peste drum, pe Calea Victoriei, trece Zaharia. Întoarce capul spre terasa Cercului Militar, mă vede şi merge înainte. După câteva minute se întoarce şi o ia în direcţie opusă, spre bulevard, şi iarăşi, înapoi, spre „Capşa”, se pierde în rândul leneş de plimbăreţi. E o seară înăbuşitoare, în luna lui cuptor, cu asfalt încins, înmuiat. Jac poartă o canotieră de paie, gălbuie ca îngheţata de vanilie. Toţi trei suntem gătiţi ca de plimbare şi cofetărie. Mama l-a văzut pe Zaharia. Mă ţintuieşte cu privirea. Mă bate în cuie pe scaunul de metal, cu şipci de lemn. Crucificată, respir greu. Trebuie să mă smulg de pe cruce, de sub ochii ei. Mă canonesc cu îngheţata de vanilie topită în faţă. Trebuie să ajung la el. Să-l găsesc. Iarăşi a dispărut în puhoiul molcom de oameni. Mă smulg de pe scaun. Sunt pe trotuarul de vizavi. Mi se pare că-i văd spinarea cu umerii drepţi şi ceafa tunsă scurt, albăstruie, în raza felinarelor. Nu era el. Mi s-a părut. Înaintea mea merge o femeie butucănoasă, umflată, într-o haină de astrahan negru. Lângă ea, un bărbat scund, îndesat, pe care îl gâdilă cu buzele la ureche, îi şopteşte ceva. De ce în

blană, vara, pe căldura asta? Buclele astrahanului strălucesc, enigmatice. Mă ţin după ea. Dacă aş auzi ce-i spune bărbatului, aş putea dezlega taina. Sunt numai pândă şi încordare. Ca o frânghie împletită strâns, până la ultima limită, gata să se rupă. Un sentiment copleşitor de viaţă şi de moarte împerecheate. Mielul negru jertfit emană o lumină animalică, vie, pe spinarea femeii. Asfaltul cald, elastic, sub tocurile care se afundă uşor în materia bituminoasă. Trag cu urechea, încordată. Nu aud ce-i spune. Taina ramâne închisă în fluxul leneş de trupuri, în lumina difuză pe care o exală mireasma serii de iulie. Anxietate. Stropitoarele trec, ridică praful de Bărăgan, fecund, aţâţător, în aer, în nări.

1. Roman de Ion Marin Sadoveanu, apărut în anul 1944. (N. red.)
2. *L'Aiglon*, piesă în şase acte de Edmond Rostand, bazată pe viaţa lui Napoleon al II-lea, poreclit *L'Aiglon* (*Puiul vulturului*, trad. C. Manolache, 1924). (N. red.)
3. Primul titlu al romanului *Fiesta* (în lb. engleză, în original)

„Mă gândesc să merg la secţie, la Mănescu, dacă Răutu nu mă poate primi:
Nu premiu
Nu Academie
Nu deputat Marea Adunare
Nu chemată de Ziua Partidului
Nu decorată cu 40 ani
Nu trimisă în străinătate (în URSS după 11 ani)
Dar
1951, intimistă (nopţile din iulie)
1953, superficială în documentare etc.
1954, îmi reneg lucrările reuşite (Deşliu)
1956, încearcă să-mi oprească apariţia poemului (Cicerone – Jebeleanu)
Exemplu pentru inactivitate poetică şi publicistică.
Trebuie să lupţi, să muşti, să te aperi, să tragi, să loveşti."

(Vineri, 29 septembrie 1961, Bucureşti)

„Zilele se fărâmă uşurele, nici nu le pot opri, fixa. Trebuie. Poate odată, după moartea noastră, când se va putea şi se vor publica asemenea jurnale, ele vor reprezenta cea mai autentică şi mai sensibilă oglindă a epocii noastre, mult mai de preţ pentru cei ce vor voi să ne cunoască, într-adevăr, decât literatura trunchiată pe care o facem."

(luni, 6 mai 1963)

„Stări de astenie sau boală – humus din care încolţeşte poezia.
Furia, dispreţul împotriva mea pentru dezordinea vieţii mele, lipsa de disciplină, de continuitate în munca literară, laitmotiv al întregii mele vieţi. Oare n-ar fi putut, n-ar putea fi altfel? Sunt determinată, condiţionată în mod absolut? Nu e loc pentru coeficientul voinţă, chiar atunci când mi se pare că n-am nimic semnificativ se spus, de scris? Chiar dacă totul e haotic, chiar dacă nu ştiu: vor fi gânduri, versuri, însemnări de jurnal, orice, numai scrie, nu lăsa să se cumuleze blocurile de timp sterile!"

(1987, luni, 7 august, Bucureşti)

1945

5 martie [filă răzleaţă]

S-a amânat manifestaţia F.N.D. de azi. Au loc numai manifestaţii mici de sector.

Jacques, alaltăieri, la mama-mare: „Eu nu sunt nici pentru naţional-ţărănişti, nici pentru liberali, nici pentru F.N.D. Pe Guţă Tătărescu îl vreţi, care a făcut pogromurile de la Oradea…”.

Eu: Dar a avut atitudine bună înainte de 23 August.

Jacques: Şi asta îi spală toate păcatele? Lasă, nici voi, nici ei nu sunteţi uşă de biserică. Fiecare cu legionarii lui.

Ieri, la Peter [Năvodaru]. Spitz, comunist, administrator la industria de sticlă şi geamuri, povesteşte cum la o mare întrunire F.N.D. de la Mediaş, unde fabrica lor era foarte solid reprezentată (vreo 500 oameni, la 1.000) a vorbit unul, Mureşanu, o personalitate legionară din localitate, fost şef al organizaţiei legionare, care a făcut o profesie de credinţă şi a anunţat ralierea la F.N.D.. Zice că a făcut o senzaţie teribilă. Lui, personal, nu prea i-a plăcut chestia. Ţărăniştii sunt învinovăţiţi, că i-au luat pe legionari în braţe şi noi… Berindei, ieri, pe stradă; vânt. În haină de piele, sportiv, sprinten, cu mustăcioară englezească. Are mare poftă de vorbă:

„Ce se mai aude? Nu, Groza nu poate să formeze guvernul. Era de aşteptat că ruşii o să ne dezarmeze. Numai proştii s-au mirat. Eu ştiam dinainte de manifestaţie. Mi-au spus americanii, sunt prieten cu ei. Bucureştiul, de mult au prevăzut ruşii să-l ocupe. În timpul Revoluţiei, eram în Rusia. Ştiu ce înseamnă când sunt rechiziţionate blocuri întregi, şi e aşezat câte un om într-un apartament. Înseamnă că îşi pregătesc puncte de sprijin şi că vor ocupa oraşul. Nu, imposibil să formeze guvernul. N-are cu cine. Ce om serios o să se bage? Ca mâine, poimâine să fie declarat fascist… E fatal. Parcă Rădescu… S-au tras gloanţe oarbe întâi, în soldaţi, şi apoi au tras soldaţii. Mi-a spus un elveţian care era acolo. A făcut şi un raport. Parcă F.N.D. ce o să facă. De unde să dea pământ ţăranilor? De unde nu-i, nici Dumnezeu nu poate da. Moşii mai mari de 3.000 de hectare nu prea există. A, da, păduri, dar nu ogor. De unde să le dea ostaşilor de pe front? Când o să vină de pe front, n-o să ceară şi ei? O să trebuiască stricat totul şi făcută din nou împroprietărirea. Cu obştea n-ai făcut nimic la noi. Ţăranul e individualist. A, nu, pardon, în Rusia era altceva. Cunosc foarte bine această chestiune. În Rusia erau moşii cât judeţele, pe care

lucrau ţăranii. Aşa că erau deprinşi. Ori în colhoz, ori pe moşie, nu e mare diferenţă. El nu era legat de pământ, proprietar individulist ca ţăranul nostru. Aşa că până la urmă am ajunge la bolşevism. La noi la moşie, adică la mama, că eu nu am, au luat tot pământul, 70 de hectare."

— Nu era lucrat? Era părăsit?

— Aşi, da de unde? Cumnatul meu merge în fiecare săptămână la conac. Era lucrat. Dar ce vrei, anarhie… La revedere, în sfârşit, bine să fie pentru ţară, asta vrem cu toţii.

Buricescu, săptămâna trecută: „Au dat drumul din închisori la deţinuţi, ca să aibă mai mulţi pentru F.N.D.".

…..

Jos Rădescu, asasinul! Moarte fasciştilor!

La Aro, săptămâna trecută, în duminica următoare lui 24 februarie [a doua zi]. Mare însufleţire. Fierbere politică. Aplauze, săli entuziaste. La ieşire, un băiat vinde *Dreptatea*, care atacă pe „agitatori", pe cei ce vor să instaureze o nouă dictatură, şi cer libertatea presei [Sindicatul tipografilor a decis să nu tipărească ziarele care atacă F.N.D.-ul]. Sergiu, de la U[niunea] P[atrioţilor] vrea să ia teancul de ziare de la negustoraş. Altul vrea să-i dea foc. Sorin: „nu vă lăsaţi provocaţi. Să nu facem ca ei".

Pâlcuri de studenţi, aprinşi, gata să se încaiere. Unul, îmbrăcat ţărăneşte, trece cu un steag mare, fâlfâind: *Rădescu şi ordinea*, strigă cât îl ţine gura – *Asasinilor!*.

Sorin sare: „Nu vă lăsaţi provocaţi. Nu vedeţi, fraţilor, că atât aşteaptă, asta vor, să vă lăsaţi provocaţi!!".

[Hronicul feciorilor]

2 Decembrie 1945

[Primele pagini din însemnări aparţin lui Sorin Banuş]

De la 5 dimineaţa ne-a trezit puştiul. Ne-am sculat, am dat telefoane peste tot şi cu o maşină rablă, care o zdruncina tare pe mămica, am ajuns la Sanatoriu.

Şi Petrişor tot timpul împingea tare în burtică şi pe mama o durea rău.

La opt, am ştiut că stă cu capul în sus în loc să fie în jos şi la nouă s-a hotărât definitiv că doctorul va tăia burtica mamei şi-l va scoate pe Petrică.

La 11 şi zece minute au început doctorii s-o taie pe mămica. Tata îi ţinea capul în mâini şi privea cum o taie. La 11,30, doctorul Stanca l-a tras pe Petrişor ca pe un miel din burta mămicăi. Era vişiniu-vânăt şi cu pielea ca mâinile unei spălătorese. I-a tras cu palma peste piept şi atunci a început să mişte braţele, buzele şi să ţipe. Era răspunsul lui la întrebarea mămicăi „dacă trăieşte".

Doctorul l-a aruncat în halatul moaşei şi apoi i-a cusut la loc burta mămicăi.

Între timp, moaşa i-a legat lui Petrişor buricul, l-a înfăşat în scutece curate, pregătite de mămica şi de mama-mare, şi l-au dus în camera sanatoriului unde au stat împreună apoi 16 zile; l-au cântărit şi avea 3,550 kg. Mai târziu, peste 7 zile l-au şi măsurat şi avea 55 cm lungime.

Când am venit cu mămica în cameră, Petrişor era frumos culcat în pătucul lui mic şi m-am uitat mult la el. Îmi plăcea. Era un omuleţ mic, mic de tot, dar nu-i lipsea nimic. Faţa îi era limpede, curată şi nu avea zbârcituri, cum mă aşteptam. Gura cu buzele conturate cu acolade frumoase. Fruntea bombată şi mare era acoperită de o freză întreagă blondă. Atunci m-am lămurit de ce părea capul plin de caca, când l-a scos din burtă. Dormea şi mămica întreba mereu de ce nu ţipă. Îi era frică să nu i se fi întâmplat ceva.

[din păcate, textul de la pagina următoare, a doua, se poate citi doar parţial]… i-a făcut curând pe plac. Dar tare se urâţea când [plângea şi] se înroşea ca un rac fiert, i se încreţea toată faţa [încât] nu mai recunoşteai nimic din băieţaşul senin de mai înainte.

Ochii lui erau ca două virgule, în fundul despicăturii [orbitelor]. Şi năsucul cârn, cârn de tot, cu nările în vânt [ca o] pătlăgea.

[Peste] câteva zile l-am fotografiat.

La început nu ştia să sugă şi l-au învăţat moaşa şi... Nici mama nu ştia cum să-i dea. Tot moaşa a învăţat-o şi pe ea. Dar o dureau tare sânii şi lui Petrişor nu-i [păsa]. El tot sugea înainte.

[Mămica] era tare bolnavă. Burtica o durea şi ea tare, era slabă de tot. Aproape nu putea nici să vorbească. Mama-mare stătea cu ea zi şi noapte.

Afară se făcuse frig de tot, viscolea şi vântul [parcă] vroia să ia casele pe sus, aşa sufla. Tata şi mama-mare veneau greu la sanatoriu căci nu [mergeau] nici tramvaiele şi nici maşini nu circulau [din cauza] zăpezii mari.

[... *ianuarie 1946*]

...n-am mai putut sta cu tine de vorbă, Petrişor. Acum sunt însă [liber] şi stau în casă şi am puţin timp. Să-ţi povestesc ce s-a mai întâmplat mai departe.

...şi nu aveam căldură; şi nu numai noi, multă lume. [Căci] nu puteau circula cisternele cu păcură din cauza [zăpezii] mari. De aceea tot amânam plecarea acasă. [...] n-a mai fost însă posibil şi nenea Peter ne-a [luat cu] duba lui. Te-am împachetat bine, bine de tot, am [strâns] toate bagajele şi ne-am suit cu toţii în dubă. Mămica, mama-mare, tata-mare şi cu mine. Şi tu dormeai dus. [Era] primul tău voiaj în aer liber, în frig. Mi-era frică să nu răceşti, dar se vede că de mic ai fost tu voinic.

Nu ne-am dus direct acasă. Am trecut pe la răsbunica, la mama-mare a noastră, care te aştepta de mult, demult, nerăbdătoare să te vadă. S-a bucurat tare cu tine. Era, sărmana, bolnavă de multă vreme. O durea tare un picior şi abia se putea mişca.De aceea ne-am dus noi pe la ea, căci altfel ar fi venit ea de mult la sanatoriu. Te-a luat în braţe şi te-a sărutat şi bâlbâia emoţionată: „Copilul, copilul, Petrişor!". Şi se făcuse roşie de emoţie.

Despre ea, Petrişor, o să-ţi povestesc altădată multe lucruri. Era o femeie tare bună, cu suflet mare, cu multă judecată, şi cu toţii am iubit-o mult de tot. Era un om care trăia mai mult pentru alţii decât pentru ea. A murit acum câteva zile. Şi ultimul ei cuvânt a fost: „Pe... Pe". Vroia să spună Petrişor, dar n-avea destulă putere.

Au înmormântat-o la cimitirul Giurgiului. O să mergem odată, împreună, acolo cu mămica şi mama-mare şi tata-mare.

Şi pe urmă am plecat cu duba acasă. Şi ce bucurie am avut că am găsit casa caldă. Sosise păcura. Şi ne-am desfăcut toţi, ca mâţele când dau de căldură. Pe tine, te-am întins în cărucior. Îi spuneam limuzină, Buick. Mămica s-a întins în pat că era încă slabă, şi noi am despachetat şi aranjat din nou prin casă.

Şi-au început să curgă musafirii, prieteni, rude, să ne felicite. Nu pentru că ai venit tocmai tu pe lume, ci pentru că, şi mama şi tu, aţi scăpat amândoi cu bine, căci naşterea e ceva foarte greu şi nu întotdeauna merge bine. Ne mai bucuram însă tare, fără să spunem, că erai băiat, cu freză, că erai cuminte, adică nu plângeai chiar tot timpul. Ştii, aşa cum ne doriserăm.

După alte câteva zile, a venit şi tanti Arlette. Şi ea are o fetiţă ceva mai mare ca tine, Vicky. Şi ea ţi-a făcut prima baie, căci ea e tare meşteră la copii. [Ţi-a plă] cut, dar ţi-a fost tare frică. Ţineai pumnii strânşi de se făcuseră braţele albe ca varul, până-n [unghii]. Dar n-ai plâns. Apoi te-a înfăşurat tot în [cearceafuri], te-a fricţionat de credeam că n-o să [mai găsim] nimic când te-o desface. Dar tu erai [intact] şi cu părul zburlit şi creţ de spuneam că [semeni] cu un pui de negru din filmul *Circul*.

În alte seri îţi făceam eu baie. Mămica era tare obosită şi tot stătea lângă mine şi-mi dădea ajutor. Ne era tare drag.

[Aveam] o servitoare urâtă. Şi pe urmă am aflat [că are] râie. Asta e o boală neplăcută şi se ia de la [unul la altul]. Ne era frică să n-o capeţi şi tu şi noi. … Ce era pe lângă tine de îngrijit, făceau mama şi mama-mare şi asta le obosea mult. Ca orice copil mic, cereai multe îngrijiri. A plecat. Şi a venit atunci madam Rica. [Femeie] bună, de treabă şi curată, cu care nu ne [mai era] frică să te lăsăm singur.

[S-o fi] văzut pe mămica. Trebuia să-ţi dea din [trei în] trei ore să sugi şi dacă trebuia să plece în [oraş], pleca cu grijă să facă totul repede, să fie la [timp] înapoi. Şi venea gâfâind, cu sufletul la [gură]. Dacă dormeai sau erai liniştit, era fericită, dacă nu, se necăjea tare.

[Seara] la ultimul alăptat îi era tare somn. [Adormea] şi trebuia s-o trezesc.

Şi am hotărât să mai luăm pe cineva pentru tine, ca mama să fie mai liberă, să poată lucra [fără să] mai fie atât de obosită. Şi la urma urmei [fundul] tău putea să ţi-l şteargă şi altcineva. Nu trebuia să fie numaidecât un poet. Mămica ta trebuia să facă poezii.

Şi atunci a venit Valerica. De atunci te îngrijeşte ea şi suntem foarte mulţumiţi. Ea ştie tot ce-ţi trebuie şi te iubeşte şi e îndemânatecă la toate.

Unele zile ne-ai necăjit rău. Vărsai tot laptele pe care-l sugeai. Arătai rău şi nu luai în greutate. Te-ai refăcut însă repede şi creşteai în lungime şi în greutate, în mod normal.

Mare plăcere ne-ai făcut când ai început să surâzi. Când te simţeai tu bine, sătul, odihnit, şi veneam la tine, lărgeai gura mare, mare, ştirbă, şi-ţi râdeau ochii. Pe atunci aveai 6-7 săptămâni. De atunci, ne râzi zilnic, de câteva ori pe zi. Câteodată, întrerupi suptul şi râzi mamei şi ea se bucură tare.

În fiecare dimineaţă, pe la 10-11, te înfofolim bine şi te ducem cu

limuzina pe terasă. Acolo stai tu 2-3 ore. Când te aducem în cameră, eşti ca un coşar de negru şi murdar. Cade funinginea caloriferului şi tu ţi-o întinzi cu mânuţele pe faţă. Coşar somnoros, căci dormi zdravăn tu. Ai făcut o descoperire. Degetul tău cel mare. Şi-l sugi de nu mai poţi. Cu zgomot. Ceasuri întregi, câteodată. Noi te lăsăm în pace, căci ne gândim că eşti băiat deştept şi până la urmă ai să observi tu că degeaba îl sugi şi o să te laşi păgubaş.

Acum ai trecut în rândul oamenilor mari. În primul rând dormi în pat, pat mare. În al doilea rând, porţi pantaloni. Pantaloni ca şi mine. Ba mai mult chiar, cu bretele încrucişate pe piept. Şi faci mişcări aşa comice cu braţele şi picioarele în pantalonii vărgaţi, încât pari un August prost, în miniatură.

[ianuarie] 1946

[Este rândul mamei să continue „hronicul” creşterii lui Petruţ]

Mămica aşa de tare te iubeşte încât se sfieşte să scrie despre dragostea ei. Tăticu’ a povestit fapte, Ea, care-i scriitoare, ar trebui să poată povesti despre ce simte. Dar nu poate. Aşa de tare o doare dragostea pentru tine, încât mereu îi spune tatii că trebuie să-i mai facă în curând, cât de curând, şi o fetiţă, ca să mai curgă ceva din dragostea asta prea multă, să se mai ducă înspre altcineva.

Cum să povestesc? Cum te iubesc?

Îmi vine să plâng ca o babă. Îmi vine să te sug, să te mănânc bucată cu bucată, să te strâng aşa tare lângă mine încât să simt că intri la loc, în burtă, de unde-ai venit. Dar, fii fără grijă. Nu fac nimic din toate astea. Învăţaţii care scriu despre cum trebuie să vă creştem pe voi, puştii, nu dau voie nimic. Nici măcar pupi-pupi. De-abia pe frunte, când şi când. Cum se poate trăi aşa? Haínă, crudă e ştiinţa, Petrişor. Ai să afli şi tu asta, când ai să fii mare.

Mă perpelesc de dorul tău. Tu dormi alături, în pătuc, şi mie mi-e dor de tine de parc-ai fi departe, peste mări şi ţări. Aşa se întâmplă când iubeşti prea tare. Asta e boală. Vera spune că mă exaltez singură. O să vadă ea! Peste câteva luni o să fie şi ea mamă, o să capete şi ea un pui pe care o să-l cheme Saşa, fie că-i fată, fie că-i băiat. Tu, dacă te-ai fi născut fetiţă, te-ai fi chemat Ioana.

O să ai, măi Petruţ, o mulţime de prietene şi prieteni, fiindcă toţi prietenii lui tăticu’ şi ai mămichii au spus că viaţa n-are nici un haz fără căcăcioşi mici şi s-au hotărât să aducă pe lume cât mai mulţi. Tu vii după Vicky. Dar eşti mai mare decât copiii Verei şi ai lui Peter şi ai lui don-profesor Richi (dac-o să facă şi el copii). Să nu-i baţi, fiindcă eşti ăl mai mare! Mai bine să le arăţi ce ştii – jocuri frumoase pe care-o să le înveţi la grădiniţă.

Acum câteva zile, a murit bunicuţa – mama-mare a mea. Ea a fost omul cel mai bun, mai drept şi mai inimos şi mai harnic din câţi am cunoscut. Avea ochi negri ca mărgelele, nas cârn şi un păr argintiu, pe care-l pieptăna drept în sus. Sprâncene avea încă stufoase şi negre. Uneori era foarte severă, dar ştia şi să râdă cu ochii ei mici, dulci, rotunzi. Ea l-a iubit tare pe tăticul tău şi l-a ajutat s-o ia pe mămica de nevastă, fiindcă nu toată lumea voia ca ei să se căsătorească. Bunicuţa a simţit că tata e un om tare bun şi că o va face pe mămica fericită, chiar dacă nu are bani. Când te-ai născut tu, bunicuţa era tare bolnavă, toată ziua lua doctorii şi nu-i mai ajutau. Ea tremura de grija mea. Aflase că tu n-ai putut să ieşi până ce nu mi-au tăiat burta şi se temea să nu mor. Când am plecat de la sanatoriu eram încă tare slăbită. Nenea Peter ne-a trimis duba de la *Universul* şi aşa am plecat spre casă. În zăpăceala plecării n-am mai găsit scufiţa şi mama-mare ţi-a pus nişte pantaloni de lână în cap. Aşa ai făcut tu prima plimbare cu maşina – cu pantalonii pe cap.

Înainte de ne-am dus acasă, am trecut pe la bunicuţa. Vroiam să te vadă, să se bucure cu tine, înainte de a muri. Când am intrat în sufragerie, ea a început să plângă. Şedea ghemuită lângă sobă, cu paltonul pe ea. Rămăsese o bucăţică de om fără putere, mama-mare a mea scumpă şi voinică, la trup şi la suflet. Şi cum îi tremurau mâinile! N-am să uit niciodată. Niciunul nu credeam c-o să te poată ţine în braţe. Mama-mare însă, te-a dat aşa înfofolit cum erai şi bunicuţa te-a ţinut o clipă în braţe. „Sărută-l mamă, poţi să-l săruţi”, a spus mama-mare şi ea care nu îndrăznea să pună buzele ei negre, crăpate pe faţa ta, a căpătat curaj şi te-a sărutat. De-atunci, bunicuţa nu te-a mai văzut. Te-a mai zărit o dată mai mult te-a simţit, cu două zile înainte de-a muri. Ultimele ei cuvinte au fost: „copilul” şi mama-mare a întrebat „Vrei ceva, mamă?”.

— Copilul, a şoptit aşa cum a putut bunicuţa. „Pe…” a mai putut ea să spună. „Petruţ”, n-a mai putut, era prea greu pentru ea.

Trecuseră două ore de când plecasem de lângă patul ei, dar ea credea că eşti tot acolo.

Petruţ dragă, am scris lucrurile astea triste mai mult pentru mine. Tare mi-a fost dragă mama-mare a mea şi am vrut să scriu ceva despre dânsa, în caietul tău.

20 februarie 1950

Au trecut cinci ani de când n-am mai scris nimic aici. Între timp, a apărut Tudorel. Acum, caietul e al lui Petrişor şi al lui Tudorel.

Sorin spune: „Eşti o criminală că nu notezi nimic. Viaţa îţi creează singură asemenea minuni, şi tu le laşi să treacă pe lângă tine”.

Minunile: ce spune Petruţ, ce spune Tudorel… Ei merg la „cămin”.

Acolo învaţă o mulţime de lucruri. Aflu rar câte ceva. Nu le place să povestească. Mai ales Petrişor e un mutulică numărul unu. Tudorel are (curaj) dar răspunde în fraze stereotipe

— Ce faci tu la cămin?

— Mă joc.

— Cu cine?

— Cu copiii.

— De-a ce vă jucaţi?

— Jocuri.

(Plictisit) zice: iar mă întrebi? Toată ziua mă întrebi, şi se uită într-o parte. Îşi caută de lucru.

Anul trecut, în drum spre Vulcan, în maşină. Ne apropiam de Braşov. Petruţ vede Tâmpa. Exclamă: „Oho, cine-a făcut muntele ăsta aşa mare? Ce muncitor?”.

Şoferul răspunde: „Dumnezeu l-a făcut, nu muncitorii…”.

Petruţ se uită la coperta revistei *Pogonici*. Câţiva copii în jurul unei măsuţe: unul construieşte o casă, altul colorează, încă unul se uită.

— Mămico, copiii ăştia lucrează tot pentru pace?

Tudorel e un tip foarte pozitiv, mai puţin complicat decât Petruţ. Ia viaţa pieptiş, bărbăteşte, nu scânceşte când îl suflă crivăţul, la circ se suie cu entuziasm pe cal, când îi dai o dispoziţie, zice: „bine” şi o execută prompt. E mic, îndesat, cât un dop, dar de curând a început şi el să se înalţe. Ce nu-mi place e că a început şi el să se răzgâie. E prea dulce şi toată lumea îl răsfaţă.

— Fă cutare lucru.

— Nu pot. Eu sunt mic.

Tudor cântă:

„Iepuraşul doarme
În căsuţa lui.
Nu cumva eşti bolnăvior,
Ori te *doarme* un picior…?”

Petre râde: Tudor spune „te doarme” un picior…!

— Cu cine eşti tu prieten la cămin, Tudorel?

— Cu Stalin.

Petre: „Nu-i aşa mămico, şi Lenin şi Stalin au grijă de copii?

— Sigur. De toţi copiii.

Influenţe reacţionare (probabil din bucătărie): „Când moare Stalin?”

La cinema, un jurnal de actualităţi. O defilare.

Petruţ: „Mama asta-i o planificare?”

Mari greutăţi cu Petruţ. E lipsit de încredere în sine, fricos, timid, nu ascultă. Rog la cămin să i se dea răspunderi ca să-i crească încrederea în sine. În ultima lună parcă s-a mai îndreptat. Orice sport îl sperie (chiar huţa-huţa pe scândură) dar pe gheaţă aud că-i place să

se dea.

Îşi făcuse un obicei. Orice îi dădeai sau îi făceai era nemulţumit: „Păi de ce numai cartea asta? Păi ieri erau mai multe… numai o bomboană?” etc.

Acum, parcă s-a mai îndreptat.

Petre ştie şi simte mai mult decât exteriorizează. Într-o zi m-a minţit cu ceva. M-am întristat şi am plecat în odaia mea. Mai târziu, el a venit după mine. Se juca cu nişte bomboane.

— Sunt tare necăjită.

Petre se juca mai departe.

— Auzi, Petruţ, sunt aşa de necăjită…

El se joacă mai departe.

— Du-te dincolo Petruţ. Dacă pe tine nu te interesează de ce sunt necăjită, ce să mai stăm împreună. Lasă-mă singură…

— Ştiu

— Ce?

— De ce eşti necăjită.

— De ce?

— Pentru că eu am minţit.

— Da, de asta. E un lucru tare urât. Nu mi-a venit să cred că eşti în stare de un lucru aşa urât.

— N-am să mai fac.

1 decembrie 1950

Mâine e ziua ta Petrişor, sufletul meu, dragostea mea, şi tu eşti bolnav în pat, ai oreion; mâine n-o să fie nici tortă, nici copii în vizită, nimic. Tudor doarme la tata-mare şi ziua merge la cămin. Când a aflat, ieri, c-o să staţi despărţiţi, a spus c-o să-ţi păstreze şi ţie bomboane din care-o să capete de la tata-mare.

Vezi Petruţ, când te-ai născut, acum cinci ani, noi am cumpărat caietul ăsta frumos şi ne-am închipuit că fiecare surâs al tău şi fiecare cuvânt nou pe care o să-l spui, o să-l însemnăm aici. Şi un album am cumpărat, pentru fotografii, şi tot gol stă.

Tu să ne ierţi, Petruţ, şi să înţelegi.

Când ai să fii mare, ai să-l citeşti pe Miron Costin, cronicarul, şi-o să-ţi placă. O, Petre, cum aş vrea să-ţi placă tot ce-i frumos şi mare şi bun, cum aş vrea să te simţi şi tu plin, plin, ca un sunet de clopot, aşa cum ne-am simţit noi de atâtea ori.

Din Miron Costin, copiez acum pentru tine gândurile astea care ni se potrivesc: „Mă vei ierta, iubite cetitoriule, că nu ţi-am scris aceste semne la locul său. Crede neputinţii omeneşti, crede valurilor şi relelor vremi, întreabă pe ce vremi am scris şi cât am scris”. Am vrea, Petruţ, să ne ierţi că atât de puţin ţi-am dat din timpul nostru, şi eu şi

tăticu'.

Cumplite vremi s-ar putea să vină, vremi atomice, aduse de bandiţi din apus. S-ar putea să dispărem cu toţii sau şi mai cumplit, să rămânem noi şi voi să nu mai fiţi. Dar la asta nici nu pot gândi.

Dacă ar fi însă altfel, dacă noi ne-am prăpădi în măcel şi aţi rămâne voi, şi aţi da întâmplător de caietul ăsta, să ştii Petruţ, să ştii Tudorel că noi şi toţi părinţii care vă dăm vouă atât de puţin din timpul nostru, nu vă iubim pe voi mai puţin decât ceilalţi părinţi care stau ceasuri multe, multe de vorbă cu copiii lor şi merg la plimbare cu ei, mai des decât mergem noi. Nu, noi vă iubim – nu mai mult – dar mai conştient decât ei. Noi luptăm pentru toţi – şi pentru voi – şi lupta e aspră, ea are legile ei, ea nu ne lasă să facem tot ce voim, tot ce visăm şi de multe ori ne doare inima. Ne doare inima că voi creşteţi atât de aproape şi totuşi îndepărtaţi oarecum de noi. Tata şi mama, ştiu, sunt ca nişte meteori care de-abia apar şi-au şi dispărut. „Pleci?", mă întrebi de multe ori când mie nici nu-mi trece prin gând s-o fac, dar tu eşti aşa de obişnuit să plec. „Ai venit?", îl întrebi de multe ori, mirat, pe tăticu'. Desigur, tata e mai firesc să plece decât să vină.

Aşa trăim noi, băieţi scumpi, fiindcă aşa trebuie. Visez, odată şi odată, să ne-nţelegem şi să ne-nţelegeţi. Tata lucrează la Planificare, pregăteşte Planul Cincinal, primul nostru plan de 5 ani. Vouă or să vi se pară lucruri foarte vechi astea, când veţi citi aici despre ele… „Auzi, primul cincinal nici nu începuse! Câte tractoare aveam atunci? 6.000 sau mai puţine. Bicazul nici nu exista încă şi Canalul nostru era de-abia la-nceput. Ce timpuri vechi!"

Dar să ştiţi că eroismul despre care voi o să citiţi cărţi multe şi interesante, noi l-am trăit în plin, oricât vi s-ar părea de curios că mămica şi tăticul vostru, cu toate defectele lor, cu toate lucrurile mărunte pe care le cunoaşteţi, au putut să trăiască „eroic"…

Dar aş vrea – şi ăsta e un vis al meu, în legătură cu voi – să învăţaţi a vedea lucrurile mari în cele mărunte, de toate zilele. Ştiţi, când tata vine noapte cu noapte la 12, la 2, la 3 şi trece încet pe lângă odaia voastră, ca să nu vă trezească, şi când apoi se scoală de dimineaţă şi fuge iar la lucru fără să aibă vreme măcar să vă îmbrăţişeze ca lumea, ştiţi voi că nu-i ruşine să vorbeşti de „eroism" în cazul ăsta?

Aţi văzut ce cărunt e părul lui tăticu'? Şi n-are decât 40 de ani. Dar tăticu' nu se gândeşte la sine şi nici la firele albe, şi nici la brazdele adânci de pe faţă, şi nici la durata vieţii cu toate că doreşte fierbinte să vă vadă mari. Nu, nu-i ruşine, băieţi, să vorbească despre eroism, despre simţul adânc de răspundere faţă de noi înşine şi de vremurile pe care le trăim. Aş fi fericită dacă voi aţi fi cum e tata, bun şi drept şi simplu şi întreg.

Noţiuni politice la Petre: războiul din Coreea. A văzut un film şi-mi povesteşte.

— Întâi au venit cu tunurile, pe urmă cu tancurile. Au bombardat totul. Dar muncitorii sunt mulţi. Mai mulţi decât nemţii şi i-au omorât.

— Dar nu nemţii au atacat Coreea. Americanii.

— De ce nu nemţii? Ei nu sunt aşa de tari ca americanii?

— Nu, acuma nu sunt aşa de tari.

Tudor azvârle-n aer perna cea mare de pe patul lui ta-su şi strigă: „La o parte! Bomba atomică!”.

11 XII 1950

Petruţ, în timpul bolii a învăţat, jucând „Tombola” cu numere, să citească cifrele de la 1 până la 10 şi chiar mai mult. Zice: „pe unşpe îl cunosc... şi pe ăsta îl cunosc!”... E foarte vesel de această victorie. Continuă să se răsfeţe şi să vorbească sâsâit.

15 martie 1951

Cântecul firelor albe

Lui Sorin

Nu mint, iubitul meu, nu mint,
Mi-e drag fiece fir de-argint
Din părul tău

Şi când furtunile-au trecut
Eu spun: e totul la-nceput,
Iubitul meu.

Ca doi şcolari pe-aceeaşi carte,
Citim din slova fără moarte,
Tot mai uşor.

Vezi, doi mesteceni zvelţi, cărunţi,
Şi-apropie albele lor frunţi,
Şi-i ca un zbor.

Nu mint, iubitul meu, nu mint,
Mi-e drag fiece fir de-argint
Din părul tău.

18 mai 1952

[scurtă însemnare aşternută de Sorin]

Duminică. Stăm la masă: mama-mare, Jac, mămica, tăticu', Petruţ şi Tudor. Petruţ făgăduieşte să mănânce frumos pentru ca duminica viitoare să mergem la Snagov. Căci acolo vom mânca împreună cu alţi tovarăşi şi nu ne putem face de râs. Eliza ne-a făcut mâncare bună şi ca întotdeauna terminăm cu clătite. Tudor spune că cine nu mănâncă frumos să nu mai fie lăsat niciodată la mama-mare.

8 noiembrie 1952

Sorin, aseară, la masă le spune băieţilor numele tovarăşilor din secretariatul Partidului.

— Şi tovarăşa Ana Pauker, afirmă Petruţ.

— Nu, tovarăşa Ana a făcut greşeli politice şi nu mai e în secretariat.

— Dar unde e? Ce face acum?

— Munceşte, dar o muncă mai puţin importantă.

Tudor (grav): Dar eu nu ştiu ce e asta greşeală… politică.

Petre: Când nu faci ce spune Partidul.

Sorin: Voi ştiţi că nu mai avem boieri, că li s-a luat pământul.

Tudor: Şi au rămas găuri?

— Nu. (Şi Sorin le explică ce înseamnă că „li s-a luat pământul")

În buzunarul lui Tudor, mama-mare a găsit o mulţime de mărunţiş, vreo 2-3 lei în bănuţi. De unde? Cum? … Că i-a dat un băiat… unul Gigel Grigoriu… Că sunt bani de teatru, că nu mai trebuie să plătească teatrul. Minciuni incoerente.

Eliza şi Petruţ nu se lasă. Mărturiseşte că a schimbat, din greşeală, paltonul lui cu al lui Gigel şi că „i-a furat din greşeală".

La masă, din cinci în cinci minute, Petruţ îi aduce aminte şi lui Tudor îi cam rămâne mâncarea în gât: „Ce-ai face acum, dacă ar veni miliţianul, te-ar băga într-o ladă şi te-ar duce?".

Eu: Şi fără să-l bage în ladă, tot e rău şi e ruşine dacă-l duce la închisoare, unde-s numai oameni răi şi hoţi. Acolo, numai pâine şi apă capeţi…

Petre: Pâine uscată.

Tudor: Şi fără unt?

Petre: Şi noaptea ce faci? Unde dormi…

Tudor: Viu acasă.

Eu: Nu, dormi în pat tare, de scânduri…

Hotărâm împreună că o să-i dea banii înapoi şi că n-o să mai greşească altădată. Pe Gigel poate că l-a certat rău mama lui, că a pierdut banii…

Petre e şcolar. Începutul a fost greu. Emoţii mari – în ce mă priveşte. Neglijent, murdar, încet la lecţii. Încet e şi acum – adică,

distrat – nu se poate concentra. Stă ceasuri întregi în faţa caietului, îşi găseşte de lucru, de joacă. Acum însă a prins gust de învăţătură. Îşi face lecţiile singur. Are pasiune pentru aritmetică. Întâi şi întâi îşi face socotelile. Acum, de 7 noiembrie, are trei zile vacanţă şi şi-a făcut lecţii mai departe chiar decât li s-a dat.

Merge singur la şcoală, din prima zi. Pe seară, merge jos, pe stradă să se joace cu prietenii lui: Cristina, Mişonel, Nicu, Andrei Mureş şi alţii. Miercuri a răcit. S-a dus jos prea subţire îmbrăcat. A venit la 9 seara, încălzit, vesel: Au făcut „balul pădurii”… Ce? Au desenat, au făcut case, au mâncat pâine şi bomboane… Cu gura plină spune: „prietenii mei”. E mândru şi bucuros că face parte dintr-un colectiv. Îşi dă importanţă faţă de Tudorel, şi-l bate cam prea des.

Nu ne ocupăm destul de ei. Nu le citim destul.

Tudorel e acelaşi omuleţ vesel, hotărât, bine legat, pe care l-am cunoscut de când avea un an şi făcea primii paşi. Acum poartă ochelari – 3 luni – pentru că-i puţin saşiu. E mândru că arată ca un doctor.

22 ianuarie 1954

Aseară a fost un defect la lumina electrică. Am rămas pe întuneric. Am aprins lumânări. Azi-dimineaţă Tudorel a adunat picăturile de ceară prelinse în jurul lumânărilor sau picurate pe jos, le-a pus la muiat pe calorifer şi a făcut o lumânare nouă (jos mai lată, ca o farfurioară, pentru ca să stea bine în picioare). I-a făcut şi braţe din ace cu gămălie şi mi-a spus următoarea poveste despre:

O lumânare
Cu picioare
Hai să-ţi spun povestea lumânării care a trăit odată şi s-a isprăvit.

Era un împărat rău de tot. La el trăia un om sărac pe care-l punea să-i facă treabă mereu, şi ziua, şi seara, şi noaptea. Pe omul ăsta sărac îl lumina lumânarea, că era bună. Într-o zi, lumânarea a găsit un ou de păsărică, rătăcit. L-a luat cu cuibul, ca să nu-l strice, l-a îngrijit, şi într-o zi oul a crăpat, a făcut cioc-cioc şi a ieşit o păsărică.

Lumânarea era comandant peste toate lumânările din casa împăratului. Pe lumânare o chema Ioan, că era băiat. (uite atât de mare, cât caloriferul). Lumânarea Ioan zbura pe păsărică. El a îngrijit-o pe păsărică şi acum păsărica era bună cu el. A adunat comandantul toate lumânările, toate lămpile, toate lemnele şi paiele, tot ce putea să ardă, şi a spus: „o să dăm foc împăratului, boierilor răi. Pe slugi, pe ţărani nu-i ardem, că ei sunt buni şi muncesc pentru împărat. Şi au dat foc. A ars împăratul ăla rău şi boierii. A făcut după aia Ioan un cărucior mare, mare, uite atâta avea roţile, de două ori mai mare decât asta (roata scaunului din bucătărie) şi s-au suit acolo toate lumânările. Că ele sunt mai mici, mai slabe. Lemnele, care sunt mari, veneau în urmă pe jos. Şi veneau şi slugile care se uitau, din urmă, să vadă, să nu cadă vreo lumânare pe jos.

Şi a venit Ioan la omul sărac, la care lumina înainte. El stătea mai departe de palat, era un gard înalt, înalt spre palat şi el nu văzuse focul.

Şi când a văzut omul sărac căruciorul cu toate lumânările şi lemnele, a căzut jos de bucurie. Şi au luat tot aurul, toţi banii împăratului şi au trăit fericiţi.

Cocostârc într-un picior

29 octombrie 1955

[Reia Sorin firul însemnărilor]

Petruţ şi cu mine, ne-am îmbrăţişat şi ne-am sărutat. A fost o zi mare.

Petruţ a mâncat o bătaie zdravănă. Obrazul îi era roşu ca al unui rac şi urechile îi frigeau şi arătau ca opărite. Ochii îi erau înecaţi în lacrimi, din când în când i se prelingea câte o lacrimă pe obraji, dar nu plângea. Buzele-i străluceau umede şi roşii.

Şi după această morală contondentă, i-am vorbit. I-am arătat unde am ajuns. Să-mi bat propriul copil, ca şi cum m-aş bate pe mine. Dacă e nevoie însă, atunci mai bine acum decât altădată, când va fi prea târziu.

E foarte nedisciplinat, foarte obraznic. Cu mama, cu Eliza. În special pe Eliza o bruschează, o jigneşte, o înjoseşte, o exasperează cu sâcâielile lui. Totul durează, mâncarea, lecţiile; dacă n-ar fi tot înghiontit: hai Petruţ, hai Petruţ, n-ar termina nimic.

E neatent în toate sensurile; cu mama, o necăjeşte când ea are nevoie de linişte, când lucrează sau se odihneşte; când e nevoie de vreun ajutor nu-l dă sau îl dă prea târziu sau sâcâie atât până enervează şi te lipseşti de ajutor.

Dar neatenţia reiese în special la lecţii. De la începutul acestui an şcolar, de la 1 octombrie (şcoala a început târziu din cauza epidemiei de paralizie infantilă), zilnic le controlez (lui Petre şi Tudor) lecţiile, îi ascult, le verific exerciţiile. Uneori, rar, copiază just şi exact sensul problemei, cifrele din carte, în caiet. Dar de cele mai multe ori e neatent, încât greşeşte aproape totul de la bun început.

Azi a venit Saşa la el. Nu-şi făcuse lecţiile. Vroiau să facă schimb de mărci. Mămica i-a spus lui Saşa să-şi ia o carte şi să citească în sufragerie până ce o să-şi termine Petre lecţiile. Petre le-a terminat foarte repede. Dar, la control – iar – un exerciţiu după altul greşit. I-am spus lui Saşa să nu-l mai aştepte că trebuie să-şi refacă totul la aritmetică. Pe Petre l-a înecat plânsul. „Să nu mă pot juca cu un prieten?” Bine, îi spun eu lui Saşa, rămâi, dar o să aştepţi destul de mult.

Dar degeaba! Capul lui Petre e în Mauritania, San-Marino, Rio del Oro, Venezuela, numai la aritmetică nu.

În urechi îmi vâjâie reproşurile mămichii şi ale Elizei. „Îi faceţi totul pe plac. N-are frică de nimic. Nici o dojană nu-l sperie. Pe o ureche îi intră, pe alta îi iese.” Şi toate astea sunt adevărate. La şcoală (a fost mămica pe acolo), femeile de serviciu îl ştiu pe Petre ca pe un cal breaz. E dat continuu afară din clasă pentru diferite obrăznicii. Stă pe

sală. O dată a fost dus şi la director.
Şi are un cap bun. Înţelege repede. Ştie şi poate să rezolve probleme grele. Poate scrie frumos dacă-şi dă cât de cât de puţină osteneală. Şi are suflet bun, o ştim din alte ocazii, multe. Dar e ceva, ceva în el ce-l îndeamnă la rele. E ceea ce ani de zile nu m-am ocupat să scot din el. Credeam că aceste părţi negative se vor pierde de la sine, cu vârsta. În puţinul timp liber, doream s-o fac tot cu binele, cu vorba. Anunţam deseori sancţiuni, dar rar le şi realizam.
Mă hotărâi: „Saşa, nu-l mai aştepta, Petre mai are cel puţin o oră". Şi Saşa a plecat.
Se repetă revolta: „N-am să mai scriu şi n-am să-mi mai fac nici o lecţie. Nu pot să mă joc niciodată cu prieteni".
— Ba da, ai putea şi aş fi bucuros. Dar, după lecţii. Termină-le mai repede şi bine, şi apoi să te tot joci.
— Da, eu le fac în cinci minute şi tu controlezi o oră. Ce, tu nu greşeai când erai mic?
— Pentru că le faci în 5 minute, după ce ceasuri întregi o tot lungeşti, de asta e totul greşit şi trebuie să stau să controlez cifră cu cifră, că n-am încredere în nimic din ce faci – apoi trebuie să stau cu tine să refaci.
Şi aşa a început dialogul, tocmeala, sâcâiala, ameninţarea, obraznicia lui Petruţ. Şi aşa a urmat totul: 5-6 palme peste faţa lui plăpândă, slăbuţă. Se înroşise şi se înfierbântase şi trăgeam îndemnându-mă şi silindu-mă să mai trag, pentru ca o dată să vadă că există o limită pentru toate.
Şi apoi i-am poruncit să se spele cu apă rece, ca să se răcorească, să şadă pe pat lângă mine, cu capul sus şi i-am vorbit sever şi blând, omeneşte despre toate durerile şi toate necazurile. Şi mă privea în ochi şi i-am vorbit ca unui băiat mare, să trezesc în el dorinţa şi voinţa de a fi un om întreg. L-am stimulat, arătând ce e bun şi drag în el şi ce e urât. Ce face şi ce ar putea face. Că ar trebui să fie printre primii sau chiar primul în clasă. Să se autodisciplineze. Să servească de model lui Tudor. I-am arătat ce ajutor primeşte de la toţi din casă, de la şcoală. L-am întrebat: „N-ai vrea să devii un astfel de băiat? Spune da sau nu! Dacă nu, să ştiu, poate nu poţi, poate e ceva bolnav în tine".
Mi-a spus: „Da, aş vrea".
— Dar, de ce ai vrea?
Mă privea, simţeam sforţarea lui de a-mi explica, dar şocul dinainte era prea aproape, emoţia mare, încât această complicată simţire era grea de redat în vorbe.
— Nu ştiu cum să spun cu cuvinte.
— Bine, dar juri să devii un alt băiat, aşa cum am vorbit, să nu mai ajung să te umilesc şi să mă umilesc.
— Da, jur.

— Şi ţine asta până mâine, nu? Şi-apoi, uiţi!
— Nu, nu uit.
— Bine.
Apoi a venit în dormitor la mine. Mi-a povestit frumos şi destul de coerent – şi îndelung – contrar obiceiului lui – filmul *Fantomele părăsesc piscul*. A făcut singur baie. Eliza nu l-a ajutat. A venit să-şi ia noapte bună. Ne-am îmbrăţişat şi sărutat.
— Nu uiţi!
— Nu.
După două minute apare iar legat ca o băbuţă la cap, în halat, cu tenul lui curat de lapte, cu ochii luminoşi şi voioşi, buzele roşii, înalt ca un lujer.
— M-am împăcat şi cu Eliza, m-a iertat.
M-a îmbrăţişat iar. El, Petre, care râde totdeauna de pupăcioşi, adică de mama, de mine şi de Tudor.
La toată această întâmplare a asistat şi Tudor. În momentele cele mai palpitante, când îi vorbeam lui Petre cu tot sufletul, Tudor întrerupe, „Tată, *pe lângă casele oamenilor* se scrie cu punct la urmă?”.
Credeam că e mişcat şi intervine cu cine ştie ce înţelepciune.
Se vede totuşi că a prins ceva, pentru că a scris lecţia la română în acest răstimp, pentru nota 5[1].
Uitasem. După ce am terminat şi am plecat din camera băieţilor, Petre a venit la mine şi mi-a dat o hârtie de cinci lei
— Ce e cu asta?
— De ieri, mi-ai dat pentru omul care a adus pachetul cu cărţi şi n-a vrut să ia. Spunea că i s-a dat la magazin.
— De ce nu mi-ai dat ieri, atunci?
— Am uitat.
Atâtea oscilaţii spre rău şi spre bine…

31 octombrie 1955

Duminică dimineaţa. Zi rece, vântoasă după o noapte cu ploaie. S-a dus bucuria tenisului.
Mă duc la copii. Să facem programul – să fim veseli şi activi. Îmi arată clasoarele pentru mărci pe care şi le-au făcut singuri. Descopăr că mărcile le-au scos din albumul meu pe care l-am dat lor în păstrare şi în care să adune mai departe mărci.
Pe scurt – descoperim – principalul vinovat e Tudor. A scos mărcile, multe, şi le-a dat lui Saşa. Saşa nu i-a dat nimic lui în schimb. Dar a făcut schimb cu alţii cu aceste mărci. Saşa a confirmat totul. I-am spus să-i spună toate acestea tatălui său.
O nouă lămurire a fost necesară.

Aprilie 1957

Au trecut doi ani şi jumătate de la ultima însemnare; şi de câte ori nu mi-am promis mie însumi că voi face însemnări regulate. O fărâmă de răgaz şi un fapt semnificativ mă fac să reiau însemnările.

Petre şi Tudor aveau duminică ultima zi a vacanţei de primăvară. Au vrut să meargă, la sugestia lui Saşa, la cinema. Le-am spus să nu meargă. Să joace fotbal, căci de-acum încolo, până la sfârşitul anului şcolar, tot mai mult în clasă şi în casă vor sta. Au fost de acord. Mămica şi cu mine ne-am întins după-masă. Când ne-am trezit, băieţii jucau fotbal. Seara aflu că ne-au minţit; fuseseră la cinema, iar cu noi au jucat teatru; s-au înţeles să nu sufle o vorbă; bineînţeles că a urmat morala de rigoare. A doua zi, mămica a reluat tema minciunei cu Petre. Răspunsul lui a fost prompt:

— Atunci, tu nu mai ai încredere în nimeni. Fiindcă toţi oamenii mint. Şi ziarele. Ziarele noastre spun că în ţările din vest oamenii nu au ce mânca şi ziarele de acolo spun că noi nu avem ce mânca.

Iată o întreagă teorie şi bine închegată. Unde duce şi pe ce cale trebuie eu s-o apuc pentru a-l îndrepta pe drumul realităţii fără să devină cinic.

Ieri a fost operat Tudor; i s-au scos amigdalele şi pentru a treia oară vegetaţii din nas. S-a comportat minunat. Doctorii nu ne-au lăsat pe nici unul să stăm cu el. L-am văzut astăzi şi era foarte bine dispus.

Lui Petre i s-a cerut la şcoală să meargă azi să facă exerciţii de defilare pentru 1 Mai. A refuzat. Tovarăşa dirigintă i-a spus că va vorbi telefonic cu mămica. N-a motivat de ce n-ar putea. A mormăit ceva neinteligibil. I-am pus azi deşteptătorul. S-a sculat devreme şi a fost la timp la şcoală; l-am văzut pe seară când s-a reîntors de la şcoală; era înfometat ca un lup; mi-a povestit cu însufleţire despre exerciţiile de marş pe care le-au făcut, cum înconjurau stadionul în formaţie, apoi le dădea câte 5 minute repaus. La 11 a venit acasă şi şi-a mai făcut lecţiile în repezeală. La 1 a fost la şcoală. Sâmbătă are iar exerciţii, apoi în 24 şi 29.

În toamna anului trecut, Tudor, ambiţionat de un coleg al lui, sau mai bine zis de laudele aduse de profesorul Bradu unui coleg al lui, a venit pe la ora 5 acasă şi, cu toată seriozitatea şi gravitatea faptei, s-a apucat şi a compus prima sa poezie. Fără a-l lăuda peste măsură, totuşi încurajându-l, mămica şi cu mine, şi apărându-i opera de bagatelizarea lui Petre, s-a apucat a doua zi şi a mai scris o poezie. Ardea de nerăbdare să i le prezinte tovarăşului Bradu la şcoală. Mămica i le-a bătut la maşină. Dar la prima oră de compoziţie, profesorul Bradu nu i le-a primit. I-a spus că au alt program şi să le

aducă altădată. A fost ca un duş rece pentru el. L-o fi descurajat aceasta? N-am ştiut noi să-l stimulăm? Fapt e că n-a mai scris poezii.

I-am trecut pe amândoi la şcoala nr.1 mixtă. Motivele le voi nota altădată.

27 II 1959

[reia mama însemnările]

Îi numesc copii… şi aproape nu mai sunt copii! Lui Petre i se schimbă glasul, vorbeşte gros, uneori am impresia că e răguşit, poate că e chiar, dar vorbeşte gros. Are coşuleţe pe nas. E încă foarte copilăros. Nu se uită la fete, tot „gâşte” sunt pentru el.

Acum sunt în vacanţă forţată din pricina gripei. La primăvară o să li se ia vacanţa. Şi e în clasa a VII-a. Îl aşteaptă „marea încercare”, concursul teribil, ca să capete loc într-a VIII-a. Fecior de intelectuali, intră în lotul celor 70%.

Maneicu [?], profesorul care-l prepară la română, pretinde că e destul de mulţumit de el. Carniol, de matematică, şi ea. Ce folos? Nu pot intra, din categoria noastră, decât cei excepţionali, vârfurile. Şi el nu e.

Amândoi băieţii sunt neglijenţi, dezordonaţi, tăndălesc mult, pierd vremea, se ciorovăiesc mereu, mai se şi bat din când în când. Azi, de sub patul lor, Eliza a scos două perechi de ghete prăfuite şi ciorapi. Tudor desenează cu plăcere şi cu oarecare aplicaţie. De două ori pe săptămână urmează la şcoala medie de arte plastice. După natură sau reproduceri, acolo e el tare. Foarte slab în lucrări de imaginaţie, în redarea mişcării. Ar vrea să urmeze liceul la şcoala de arte plastice. I-am spus că mai e vreme de gândit. Dar deocamdată e un elev tare slăbuţ. Învaţă de mai bine de trei ani franceza şi nu i-am putut convinge pe nici unul din ei să citească literatură în franceză.

Petre e săritor, mai sensibil ca Tudor la necazurile celorlalţi. Tudor se mai răsfaţă, face pe bebeluşul. Râde, face ochii mici, dulci, sub ochelari, când a comis ceva şi-şi închipuie că e irezistibil.

Petre e înalt cât mine şi foarte mândru de asta. Acum câteva luni se măsura mereu. Acum s-a mai deprins cu faptul că ne privim… De la egal la egal.

Azi m-am supărat tare pe ei. Sorin a plecat la Leipzig pentru câteva zile. Pe Eliza o durea capul, se simţea prost. Trebuia să merg la piaţă, să fac târguieli mai serioase, ca să aibă Sorin mâncare în tren. Le-am spus băieţilor de cu seară că o să mă însoţească la piaţă, să mă ajute la cărat.

Dimineaţa au fost în umoare belicoasă. S-au ţinut numai în palme şi pumni. Ochii lui Petre scăpărau răzbunători. Tudor striga:

— Petre e de vină. Nu mă lasă în pace!

Petre: El nu poate merge în piaţă, că i-am spart capul. E cu capul spart.

Tudor stă întins pe pat cu capul sub halat. Amândoi în pijama. Am plecat singură în piaţă. I-am lăsat vorbă Elizei unde sunt. Să-i trimită după mine. Petre m-a prins la str. Biserica Amzei. Tudor, ioc. Nu i s-a servit masa, dar Eliza, inimă slabă, l-a lăsat, totuşi, să ciugulească ceva. I-am vorbit. Am făcut apel la conştiinţa lui, la sentimentul datoriei. Mă privea serios, dar, în fond, nepăsător.

1. În anul școlar 1952-1953 s-a trecut la notarea de la 1 la 5, după modelul Uniunii Sovietice şi a durat pâna în anul 1957. (N. red.)

1946

16 septembrie

Până la 15 septembrie înscrierile pentru alegeri. B.P.D.[1]-ul are ca semn soarele. P.N.Ţ.-ul ochiul. Au cerut cercul şi le-a fost refuzat. Certuri între ei, pentru că n-au insistat pentru casă, simbolul proprietăţii individuale, al siguranţei şi stabilităţii.

Sâmbătă seara la „Geiser”, la Ministerul Informaţiilor, revistă de amatori, în faţa ministrului Constantinescu-Iaşi.

„O mână spală pe alta, apa din Timiş le murdăreşte pe amândouă.”

„La masă bună, apă bună, consumaţi deci bere *Azuga*!”

Balada Râpeanului. Bică Râpeanu, reporterul, comperul revistei şi ţinta celor mai multe dintre săgeţile spirituale ale autorilor. Prefectul de Braşov a dat o circulară prin care muntele Tâmpa îşi va schimba numele în Bică. În baladă, Bică moare ucis de trei gazetari duşmani; îl plâng toţi negustorii din piaţă care rămân fără maculatură (momentul mioritic).

La urmă, Râpeanu ţine un „moment serios” în care îl perie pe ministru: Dumneavoastră care, cu o grijă de tată, îngrijiţi de pensionarii, ca să le spun aşa, ai acestui cămin, care, în fiecare duminică, veniţi şi priviţi la bunul mers, care…

După revistă, ministrul se retrage. Pianul continuă să zdrăngănească („Rugăm băteţi pianistul numai după terminarea spectacolului” s-a afişat între timp pe un geam. Sergentul Bugă, cel care tricotează, a venit şi l-a arestat, în numele legii, ca un fals muzicant).

Se dansează fox, tango şi ceva ce nu cunosc. Pianistul mă lămureşte, e boogy-boogy!

Apoi se întinde o horă specială: „Cine joacă periniţa să pupe guriţa”. Unul din jucători, în mijlocul cercului, fâlfâie o batistă, pe care o trece după gâtul celui ales (de sex opus), îl sărută, îi ia locul, iar cel sărutat trece la rândul lui în mijlocul cercului. Sanin spune: „Râpeanu l-ar fi pupat pe ministru”. Câteva milionare evreice, de la „Geiser” (apartamente proprii, cumpărate anul ăsta, de la „Geiser”), în pantaloni lungi, jachete colorate de angora, păr lucios-permanent, stau de vorbă, în cadrul ferestrelor uriaşe, boltite, cu pârliţii de gazetari. Drăgşăneanu, poreclit „Caudillo”, pentru vaga asemănare cu Franco, datorită în parte tichiuţei şi mustăcioarei, îi trage clopotele doamnei Evy Solomon, milionara brună. Cealaltă, urâţică, cu ochi de broască, blondă spălăcită, îmi spune că accentul ei e „pur franţuzesc” (idiş). Aflu că e eroina lui Milorian din *Vorbe de clacă*, doamna Riri, bogătaşa

care nu ştie pe ce lume se află.

Matei Socor, negru pe cerul gurii, în pantaloni scurţi sport, foarte „om mare" şi „director al Radiodifuziunii", îşi face o scurtă apariţie pentru revistă, ne strânge mâinile, tăcut, şi se retrage. Revista se încheie (nucă-n perete, produs al zelului partizan al domnului „augustist" – partizan de după 23 August), domnul Bică Râpeanu cu *Internaţionala* cântată-n picioare de un public iudeo-burghezo-democratico-comunizant.

Pianistul care tapează *Internaţionala* e băiatul de bani gata al unui fabricant de ciorapi (Ady), căruia papa îi înlesneşte afaceri de 500 mil.

Vila e mare, neîngrijită, sau mai bine zis prost îngrijită, neglijată, murdară. Camera holteilor într-un hal fără de hal.

E noapte cu lună (care scade). Răsare târziu. Pe la 12, când plecăm, nu-i încă la zenit. Silvian şi Sanin ne conduc până la zmeuriş. Sanin e scund, cu gâtul întins înainte, cu ceva asimetric la gură, păr alb, ochi blânzi. Cineva a spus ministrului: „Sanin e acela, bătrânul". Am auzit că n-are decât 45 de ani. L-a părăsit nevasta. Când l-am întrebat dacă-i căsătorit, mi-a spus că da. Silvian mi-a şoptit mai târziu: „Nu-l mai întreba de nevastă. E încă o rană deschisă".

Sanin spune: „Voronca s-a sinucis din cauza celei de a doua neveste. Ea era obişnuită să trăiască larg. Probabil că i-a făcut reproşuri. În orice caz, a fost o mare deziluzie".

Eu: „Nu cred, nu sunt motive destul de serioase. O fi fost bolnav. Nu pot să cred. N-ar fi deloc un gest bărbătesc. Motive prea mici, prea minore".

Sanin: „Nu ştiu. Ce carieră făcuse la Paris!... Şi era un om care avea ceva de spus. Părăsise verbiajul de la începutul carierei".

Ne despărţim la zmeuriş. Noi urcăm cu un soldat, care se înapoiază şi el la Predeal. A fost la serbare cu nevasta domnului colonel. Da, i-a plăcut serbarea. Tot cu d. Râpeanu aveau (ce aveau) de lucru. E de doi ani jumătate în armată – 2 ani a făcut armata şi războiul în Cehoslovacia, a stat două săptămâni acasă şi l-au concentrat iar: „Cine ştie ce gând au cu mine. E muncă multă aici la colonel. La domnu-căpitan la Bucureşti era mai bine". L-a trimis la socru-su, colonelul, la Predeal şi acum profită, face cele mai grele treburi cu el, şi cu „alimentaţia" stau prost. Cară toată ziua lemne din pădure. Da, e însurat, are un băiat de un an şi două luni. Cine ştie ce o mai fi şi pe acasă. Ea n-are decât tată, el n-are părinţi deloc. Pământ nu li s-a dat. El are un pogon jumătate. Numai satul lor, din tot judeţul Romanaţi, n-a căpătat pământ. Aveau un primar, un maior, burtos şi ce-i păsa lui de ţărani, că nu era dintre ai lor. Da, sigur, ar trebui mers şi intervenit, dar cineva mai „politicos", pe care să-l asculte când vorbeşte, că pe-un ţăran cine-l ascultă. E o moşie mare lângă satul lor, a prinţului Ştirbey, vreo 2.000 hectare. A fost luat ceva şi de la el, dar

ei n-au căpătat nimic. Şi statul are moşii pe acolo. Pe maior l-au bătut, au vrut să-l arunce şi sub un pod, l-au dat jos şi au pus un primar de 30 de ani, e comunist. Ţine grozav cu ţăranii. E fiu de boier el, a fost cineva la vremea lui. Înainte era legionar, şef de cuib. El spune că o să capete pământ. Maiorul se „amortizase” de tot.

— Ei, şi acum cu cine ai să votezi?

(Ochii, îi văd acum mai bine, la lumina becului din faţa porţii, sclipesc şiret, luminos. Băiatul e pirpiriu.)

— Păi, să vedem. Cum o fi cu pământul. Că războiul l-am făcut. Asta mă bucură cel mai mult, să ştiu că am şi eu bucăţica mea de pământ. Noi nu votăm de capul nostru. Mergem cu unitatea la vot. Avem şi noi ofiţerii noştri. Dacă aş fi civil, aş şti eu cu cine să votez. Aşa…

— Dar votul e secret; nu ştie nimeni cu cine ai votat. Poţi să pui ştampila oriunde.

— Dar trebuie să-mi explice ce e fiecare.

— Sigur, şi apoi eşti singur în cameră şi faci ce vrei. Ei, şi cu cine votezi?

— Păi să vedem ce-om face. Dacă ne dă primarul pământ, mergem cu el până la capăt.

Fratele Atei, profesor la Universitatea din Minnesota, le scrie să nu-şi facă iluzii că vor veni în America deoarece el nu a putut căpăta cetăţenia şi e posibil să fie trimis înapoi în România, „ca un roşu indezirabil”. O ceartă pe Ata şi se miră că ea nu vrea să rămână în România, să lupte pentru crearea unei Românii democrate. De mama nu se miră. Ea nu s-a interesat niciodată de ceva din afară. Dar ea, Ata, o tânără fată atât de talentată… Mamei îi trimite salutări.

Mălaiul s-a făcut 7.000 lei, şi se găseşte cu chiu cu vai, e plin de tărâţe. Făina 10.000 kg.

Ata îmi spune: „Ne-ar trebui un nou Lenin, să ne lumineze, să ne explice ce însemnează perioada prin care trecem acum”.

Cum deţine dl Buruiană (Burilovici) controlul asupra Copşei Mici-Cugir. În schimbul unor credite pe care dl Buruiană le obţine de la stat, Copşa Mică îi acordă monopolul desfacerii produselor ei. Acţionar la Fabrica de celuloză şi hârtie Zărneşti, prieten cu directorul Harry Moscu (Moscovici). Toţi sunt socialişti. Harry Moscu – vechi luptător, Buruiană… mai nou.

P. C. -ul are nevoie de fonduri pentru alegeri. A dat dispoziţii să se scoată bani. Oricum? Probabil. Autorizaţii pentru făină, mălai, se obţin foarte greu – numai contra mare şperţ „pentru partid”.

Incendiu la Filatura Română de Bumbac. În timpul inventarului. Direcţia arestată. Învinovăţită că a vândut bumbac sovietic la preţ

negru şi că a căutat să distrugă dovezile. În realitate, a vândut, dar cu ştiinţa comitetului de întreprindere, care varsă o parte din bani partidului. Acum, direcţia e ţinută la Prefectură… pentru a se presa cât mai mult.

Scopul scuză orice mijloace?

Natalia munceşte pe rupte, dar Carli găseşte că nu e destul de „tare”. La meetingul electoral din sectorul de negru, adică la meetingul „lui”, s-a înfuriat foc când Natalia a observat că au fost mai puţin de 250.000 de oameni.

Cântec auzit în autocamion:

Roata morii se-nvârteşte
Ţac – ţac – ţac
Fenediana se pârleşte
Ţac – ţac – ţac.

Despre copiii ruşi adăpostiţi în casa Mareşalului pentru odihnă de vară, subofiţerul gardian povestea cum sunt întreţinuţi, cu toate bunătăţile. O femeie cu faţă rea, spune cu năduf: „Pentru ai noştri nu este… pentru ei… avem”.

— O să se termine odată…

O grăsceană, tot în autocamion: „Nu ştii că nu sunt stăpână în casa mea. Tocmai a mea le-a plăcut. Am scăpat-o, o dată, de la rechiziţie, dar până la urmă nu s-a putut. Ce era să fac? Să vezi ce-au făcut! În ce hal de murdărie, ce de lucruri stricate”.

Unul din băieţii marelui băcan Pescaru. Mă ia în autocamioneta lui de la Timiş la Predeal. Are un halat alb murdar, ca un băiat de prăvălie. A fost S.S. A umblat prin toată Europa. Şi prin Africa, a făcut războiul cu Rommel. Aşa i-a plăcut lui să fie în armata germană […]. A căzut prizonier în Rusia. A încercat de câteva ori să evadeze. Muncea la tăiat lemne. Pâine aveau 600 de grame pe zi, dar o storceai şi curgea apa din ea. A ajuns la Constantinopol. De acolo s-a înapoiat în ţară.

— Şi n-ai avut de furcă cu autorităţile, cu ruşii?

— Ba da, mă tot cheamă mereu, mă întreabă ce-am căutat în armata germană… Dacă aşa mi-a plăcut. Ce pot să-mi facă? Sunt român!

Are fabrică de acid carbonic la Covasna, fabrică de mezeluri. Trage chefuri la „Cheia de aur”, „Aro”, „Coroana”, într-o singură noapte.

Richi: M-am gândit că ar trebui să fac mai mult, să lucrez mai mult. Tineretul are nevoie. Nu numai să ţin mecanic un curs, două. Asta nu-i

de ajuns.

Ata: Când mă gândesc la oameni ca Natalia, cum munceşte ea, mi-e ruşine de mine. M-am surprins gândind aşa ca o burjuică scârboasă: „Să mă lase în pace să-mi văd de treabă. De ce tocmai de mine au nevoie pentru propagandă?”. Eram tare obosită, e drept. Acum când vin înapoi la Bucureşti, îmi iau de lucru. Dar aş prefera orice, să lucrez într-o cantină sau să strâng bani, să fac ceva efectiv, nu să dau din gură şi să spun lucruri pe care nimeni nu le crede.

Sorin: Oamenii s-au dezvăţat să muncească. Li s-a dat conştiinţa drepturilor fără cea a obligaţiilor.

Un mecanic de vreo 45 ani, pe autocamion, vorbeşte cu nişte băieţi tineri: îşi închipuie puştii că dacă-s în partid ne pot comanda nouă. Mare scofală să fii comunist. Trebuie să munceşti mai mult şi să fii cinstit. (O femeie: Aşa e!) Vine de dimineaţă după mine. Să-i controlez eu maşina, şi el să se suie pe ea şi să plece. La mine nu merge… M-am judecat 5 ani pentru o bătaie, dar n-a putut să-mi facă nimic. Ce să-mi fi făcut?

Mă gândesc, în legătură cu asta, la un citat din sociologul Maurice Halbwadis:

„Chacune de ces catégories sociales détermine la conduite des ces membres qu’elle comprend, elle leur impose des motifs d’action bien définis; elle leur imprime sa marque, une marque propre et bien distincte pour chaque groupe, avec une telle force que *les hommes faisent partie de classes sociales séparées, bien qu’ils vivent dans un même milieu et à la même époque, nous donnent quelquefois l’impression qu’ils apartiennent à des espèces différents…*”

În pădure, în septembrie, cu Richi. Visăm Franţa, cultură, libertate.

Richi: Ei au tradiţia culturii lor.

Se vorbeşte insistent de un nou război. Roşca, la „momentul politic” din seara de sâmbătă la Timiş, vorbeşte de tocmeala de la Paris, „ca pentru o pereche de găini”, meschini, lipsiţi de generozitate, se tocmesc pentru graniţe. Byrnes, la Stuttgart, a spus într-un discurs că graniţele Germaniei au fost provizoriu trasate la Potsdam. Nu le recunoaşte.

În China e război între Kuomintang şi guvernul comunist din Hai-Nan. În Filipine (Indonezia) deasemeni e război. În Palestina atentatele se ţin lanţ. În Grecia ameninţă războiul civil. În Spania anglo-americanii menţin un cap de pod fascist împotriva Rusiei.

23 sept. 1946

Ieri, duminică, la Comarnic, în căutare de prune pentru magiun. Avem

întâlnire cu Brânzea, cărăuşul la gara Comarnic. Ne aşteaptă cu căruţa. I-a pus clopoţei, ca la sanie. Senzaţie ciudată! Lumea întoarce capul. Urcăm la Poiana Comarnic, un sat pe deal, în stânga Prahovei. Pomii sunt grei de rod, dar rodul, deşi des că se rup crengile, e mic, pipernicit, acrişor, din cauza secetei. Căutăm prune brumării, cu sâmbure care se dezlipeşte de pe carne, dar nu găsim decât aşa-zisele dulci, care sunt foarte acrişoare.

— Aveţi prune de vânzare?

Ţăranca tace. Nu se hotărăşte aşa de uşor să dea un răspuns.

— Nu ştiu, n-am vândut până acuma. Noi le punem la uscat. Mai facem puţină ţuică.

Stăm cu toţii pe gânduri. Un om cu haină albastră, de muncitor orăşean, se joacă cu un băieţaş de vreun an jumătate, cu pulover roşu din lână ţărănească, cu puţa goală. „Porumbelul tatii”, îi spune.

Prunele care stau la soare nu sunt aşa bune, le ia soarele repede, sunt pripite.

Trei băieţi, în haine orăşeneşti, chercheliţi, ţinându-se de braţ, trec sus, în capătul uliţei.

Botoacă, debit de băuturi spirtoase. Coloniale.

Dl Matei Hogescu, se recomandă, îmi sărută mâna. Are haine orăşeneşti ponosite, ochelari, un ten smead, murdar. Mitocan „intelectual”, poate învăţător… Mă trimite tocmai în cealaltă parte a Prahovei, la Ghioşeşti, unde a bătut soarele mai bine, la o femeie Paraschiva Mitruş, care o să ne dea prune bune. Vorbeşte mult, scrie frumos caligrafic. Până la urmă, se dovedeşte că prunele sunt la fel şi mai scumpe (2.000 lei).

Coborâm dealul repede, gâfâi. Brânzea are un pas milităresc, grozav. Trecem peste un braţ al Prahovei. Peisajul e vast, cenuşiu, prundiş, apă, pod de fier peste care trece linia ferată. Casele se pierd între copaci şi pomi roditori. Dincolo de podul de fier, e unul lung de lemn, cu capre care se clatină. Îmi vine o uşoară ameţeală, sunt obosită. Sorin a rămas cu proprietarul livezii, scutură pomii de prune şi le aleg.

Eu merg la „Negulescu”, restaurantul din centru, vis-à-vis de gară, să-i aştept. E o atmosferă călduţă, adormitoare de după-amiază duminicală. În cârciumă, un singur grup de cheflii la o masă. Înăuntru e întuneric. Cele câteva mese de pe trotuar, din faţa restaurantului, sunt acoperite cu feţe de masă cadrilate, murdare. (Împrejur un gard, de lemn? – Nu). E ora 4 d.m.. Lăutarii cântă o romanţă sentimentală. Din când în când, un tip înalt de şmecher beat, cu şapca pe-o ureche, ochi mici, nas mare, iese din cârciumă şi intră în curte, probabil pentru anumite nevoi. La o masă stă patroana. Cu o fetiţă de vreo 8-9 ani, alături. Apoi, vine şi se aşază la masa ei, un tip slăbuţ de vreo 45 ani, cu ochelari, aparat fotografic agăţat de piept cu o curea. N-are tip

de român. Mai târziu aud că are într-adevăr accent străin, îl cheamă dl Hiller, e probabil alsacian, sau elveţian. Şmecherul beat iese cu mai multe gazete în mână.

Hiller întreabă: Ce-mi dai. *România liberă*, *Liberalul*, *Scânteia*, *Dreptatea*? Îi întinde *Dreptatea*.

— Aha, zâmbesc ei, şi cucoana clipeşte cu înţeles.

— Noi cu cine votăm? întreabă dl H. în glumă.

Şmecherul beţiv: Eu cu cucoana votez.

— A vorbit Churchill, am auzit la radio, spune cucoana. Fetiţa se joacă cu ceasul dlui Hiller.

— Cum se poate că tu n-ai ceas?

— Am, dar e la reparat.

Intră în curte o cucoană în doliu. Se comentează decesul soţului. Apoi o servitoare dă raportul despre intenţia stăpânei de a merge la Sinaia, la Cazinou. Chelnerul mătură pe sub mese. Dl Hiller se supără.

— Acum ţi-ai găsit? Când nu-i lume, nu poţi?

— Numai noaptea nu-i lume.

Dl Hiller bea „vin vechi de la pivniţă, o jumătate" şi a poftit-o şi pe patroană, care a refuzat.

Iese soarele din nou şi ne arde în ceafă. B.P.D-ul are afişe mari electorale presărate peste tot. „Trăiască uniunea muncitorilor, ţăranilor şi intelectualilor!", „Votaţi soarele, semnul Blocului Partidelor Democratice". Opoziţia e lipsă. Există şi un birou electoral, cu vitrină mare, în centru. Arată ca un oficiu de turism, cu afişe electorale B.P.D. în loc de hărţi şi afişe cu zăpadă. Avem numai soare. Chelnerul vrea să înfigă o umbrelă în mijlocul unei mese, Dl Hiller iar se supără. Chelnerul pune, totuşi, umbrela. Acum e perfectă atmosfera de dulce amorţeală a târgului, duminica. Trec din când în când camioane cu turişti, unele se opresc la pompa de benzină. Trece şi un jeep cu patru americani în haine de piele.

Un ţăran cu floare roşie la butonieră stă de vorbă cu un om smead, mărunt, cu o faţă uscată, răvăşită de brazde lungi.

— Transport balast la lucrarea de pe şosea. 50-60 de transporturi… Unul e mânzoc, îl pun numai să fie la oişte, e tare cuminte, n-are nici un nărav. La anul, o să fie cal bun. Prima dată când l-am pus la ham, s-a aruncat cu curu-n sus şi a zvârlit căruţa în apă, dar de-atunci n-a mai făcut nici o poznă.

Mâncăm, pe la 5, mititei ardeiaţi şi fripturi de porc. Ne costă 50.000. Ne suim într-un autocamion care ne duce numai până la Sinaia. În faţa Cazinoului staţionează maşinile jucătorilor. La ferestrele mari ale Cazinoului (camera crupierilor) apar figurile sinistre, palide, cinice, în smokinguri, ale crupierilor. În parcul adolescenţei noastre, a Didei şi a mea, e lume puţină, se întunecă. Îi spun lui Sorin: Pe aici umblam cu Dida. Râdeam de plezneam. Pe unul, care făcea curte

tuturor femeilor, îl poreclisem „cocotierul”, un masculin găsit de noi pentru „cocotă”. Îi mai spuneam şi cocoşul. Când trecea, anunţa, cucuriguuu. Era noapte, răcoare, şedeam una lângă alta pe bancă, în pardesiurile noastre de fete mici. Eu locuiam la „Kalimţachis”, Dida ceva mai departe într-o vilă. Mama-mare era ţanţoşă cu blana ei de skoncs pe gât, şi coafura argintie înaltă şi broşă la gât. Acum nu mai există nici mama-mare, nici Dida.

La cofetăria de jos de la Park-Hotel se găsesc numai ceai, şwarţ, pricomide. Bucureştence cu feţe arse de soare, motociclişti cu partenerele lor. În localităţile astea cu „lux, fast, eleganţă” e ceva antebelic. Sau poate fiindcă eu n-am mai locuit la Sinaia de când eram copil, de când cânta muzica în parc *Adios muchachos* – şi Gruber vorbea despre examenul de capacitate.

Seara eram extenuată, „indispusă” (prea devreme). Mi-a revenit gripa. Ce repede a mers autocamionul, ce vânt groaznic. Am dat copilului să sugă şi m-am culcat. Noaptea am simţit din nou durerea în spate. Am gemut toată noaptea şi am visat:

Şedeam pe o bancă în faţa fabricii „Gutman Marcus”. Era vară, praf şi mirosea ca în copilărie. Dar Petre era mare, avea vreo 6-7 ani şi alerga pe stradă. L-am chemat lângă mine. Avea ochii lui mici, oblici, albaştri, injectaţi de soare şi praf. Am vrut să-l mângâi pe faţă şi s-a smucit cu un gest de nerăbdare. Am simţit o durere nespusă.

Maternitatea e tot atât de dramatică, ca orice mare pasiune. Are caracterul de tensiune, de fugă după un lucru pe care nu-l poţi observa complet, care e al tău şi nu-i al tău. Are o evoluţie, o creştere. Prevăd o mare tandreţe peste un an sau doi, apoi ruperea, suferinţa. Momentele de acalmie, dulci, sfâşietoare, perindarea unui zâmbet, refuzul. Caracter net pasional. Raţiunea care luptă. Ce pot să-i fac? Îl muşc, îl pup, mă lipesc de el. De pomană. Nu mai e al meu. E el. Ca în orice dragoste. Am să fac altul, am să-l împart. Am să-mi înmulţesc suferinţa şi bucuria, atât. Tot aşa va fi şi cu celălalt.

Dacă o să mai am voie să fac copii. Ce a fost sângele din gură, de azi-dimineaţă? Poate m-am alarmat degeaba, speriată fiind de păţania lui Sorin. Dar junghiul din spate? O simplă coincidenţă?

Frica de boală. Deodată mişcările au devenit lente, prudente, ca ale oricărui bolnav de plămâni care se cruţă. Mă gândesc cu groază că s-ar putea să devin invalidă pentru un an sau mai mult. Puţină frică de moarte. Să nu-l văd pe Petre mare? Aerul lui prostuţ, cu guriţa întredeschisă, atunci când e foarte atent (idem Marioara). Cum se apleacă peste pătuţ şi se uită în curte cum cântăreşte colonelul fânul. Spune ba-ba, a-tata, a-mama, pa, pa. Dar nu ştie ce spune. Eu nu sunt încă mama. Ciupeşte, apucă, loveşte. Nu mângâie, nu sărută. Îi place grozav să se târască pe jos. Ta-su spune că patul i-a devenit o închisoare. Râde mult, se joacă cucu-bau, adică îl acoperi sau te

acoperi şi în momentul descoperirii când faci: bau, el râde de se prăpădeşte. Sorin spune că la veselie seamănă cu mine. De când am copil, cuvintele război, pace, sună altfel. Nu mai e nimic abstract, impersonal. Raport de forţe, echilibru internaţional, putere a trusturilor, concurenţă economică, totul e subordonat îngrozitorului gând că el, ei, puştii, dulcii, calzii, viii, ar putea trece prin ceea au trecut celelalte generaţii, mai rău poate.

1. Pe 17 mai 1946, s-a constituit B.P.D. – Blocul Partidelor Democratice –, format din P.C.R., P.S.D., P.N.L.-Tătărescu, P.N.Ţ.-Alexandrescu, F.P. şi P.N.P., pentru a depune liste comune la alegeri. (N. red.)

1948

Decembrie

Am fost la Turda cu un grup de la Centrala Cimentului, Ceramicei şi Sticlei. Toţi ingineri: Sorin, director adjunct, Marton, consilier, Grigoriu, şeful serviciului studii, Simu, inginer chimist, tot de la studii. Discută aproape tot timpul tehnică şi chimie: problema cărămizilor magneziene (nişte cărămizi refractare, care rezistă la o temperatură foarte înaltă); problema laboratorului.

Noaptea, drumul cu maşina de la Cluj peste dealul Feleacului, la Turda. A fost extraordinar de frumos, ireal. Zăpada albăstruie. Clujul vag licărind în ceaţă. O impresie puternică de armonie pe care n-o regăsesc. Trăiam nebuloasa unui poem, dar nu-l pot desprinde…

O vulpe nălucă ne-a tăiat drumul.

Feleacul însângerat, pe care l-a cântat Beniuc.

Prin Turda curge Arieşul. Chiciura îmbracă totul în giuvaeruri, în strălucitoare puritate. Duminică, luni, se topeşte, pe jos e zăpadă murdară, noroioasă; dar, în depărtările Arieşului, broderia fumurie a copacilor despuiaţi, întinsă între apă şi văzduh, ne învăluie în calm aerian.

Îmi amintea peisajul francez.

— Un Poussin, precizează domnişoara Ştetcovici.

Figuri din Turda, creionări pentru o viitoare carte pe care o voi scrie abia după o lungă şedere acolo.

Olşo e directorul fabricii de porţelan, circa 30 de ani, mărunţel, „broscoi” (cum îl caracterizează Sorin), ochi şireţi, bulbucaţi. Sorin spune că e foarte energic, tenace. Unul din cei mai buni directori de după naţionalizare. Membru mai vechi de partid. E greu de spus când glumeşte şi când e serios. Nu prea poţi ghici ce se ascunde sub zâmbetul lui. Are în orice caz o carapace interioară, ce se străvede uşor… Da, are un zâmbet prudent, „en garde”, nu se dăruieşte uşor…

Tehnicianul conducător Brühl Isac, mărunt, în vârstă (pare mai bătrân decât e; a avut o mare nenorocire, i-a murit un fiu, mi se pare că deportat), cu păr alb, nas lat, ochi cu margini înroşite (albul ochilor, gălbui), foarte vioi, are gesturi bruşte, sacadate. E un om bun, violent, glumeţ, cu multă autoritate în fabrică. Între primii specialişti ai ţării în porţelan. Un pasionat al meseriei lui. Şi pe vremuri stătea nopţi întregi în fabrică şi lucra – făcea diverse experienţe.

Olşo îmi povesteşte: Inginerul era un „domn”. Făcea nişte calcule, apoi pleca la vânătoare. Brühl lucra.

Unei lucrătoare, care a turnat prost nişte vase (cu crăpături) îi spune: „Ia vino încoace să mănânci bătaie”.

Ea: Sunt prea mari. Nu se pot turna. Mai bine s-ar discui. Nu ies.

— De ce n-ai anunţat? (Nouă): Şi trebuie să ştiţi că noi doi suntem cei mai vechi în fabrică.

— De 16 ani sunt aici, zice ea.

Vorbeşte foarte prost româneşte Brühl.

Lumea glumeşte, prieteneşte, pe seama lui: „Fiul mea a pictat plante astea pe vas”.

Mihai Pop, directorul fabricii de sticlărie Turda, muncitor sticlar. Va fi, probabil, unul din eroii cărţii pe care o voi scrie. Taur. Buze imense, vinişoare violete pe faţă, ochii strânşi, atenţi, figură închisă. Trăieşte cu nevasta unui subinginer (din fabrică). Şi el şi ea sunt căsătoriţi, au copii. Partidul ştie. E rău privit. În fabrică, lucrurile merg prost. Tot felul de intrigi: lucrează sectar. Nu ştie să-şi organizeze munca. E un vechi tovarăş. A fost şi în lagăr, înainte de 23 August. Nu suportă critica. Nu colaborează cu Consiliul Sindical Judeţean. Au venit plângeri. Sorin îl dăscăleşte cu dragoste şi severitate.

— Dumneata nu trebuie să lucrezi. Să controlezi. Îi pui pe ceilalţi să lucreze. Fiecare să aibă răspunderea lui. Colaborare, cât mai multă colaborare.

Inginer Gherson. Inginer constructor la şantierul fabricei „Silica”. Voinic, păr ondulat, frunte frumoasă, gură scârbită, privire lipsită de interes, de vioiciune, şi totuşi nu lipsită de inteligenţă.

— Turda, Turda asta mă omoară.

Se plictiseşte. Nici teatru, nici operă, n-ai ce face…

Inginer Darie. Chimist, la fabrica de sticlă. Blond murdar, zâmbet bleg, moale. Aud că-i logodit cu ing. chimist David, care-i deşteaptă şi capabilă. Se plimbă cu mine şi cu domnişoara Ştetcovici pe malul Arieşului. Nu găseşte nimic de spus. Ne întâlnim cu băieţi de la o şcoală profesională. Au toţi costume de doc, bune, căpătate la şcoală. Pe cap, unii căciuli, altul clopul de paie ardelenesc.

Am stat de vorbă cu muncitoarele de la şantierul „Silica”. Una care se deosebea la port de celelalte, îmbrăcată sportiv, cu pantaloni de ski, băsmăluţă roşie, gura roşie, un dinte de aur:

— Am fost funcţionară la un avocat. El a fost mutat la Cluj. N-am avut ce face. Am intrat aici. La început, mi-a venit greu. Dar, vă spun drept, chiar corpul simţea nevoie, după anii de birou, să facă muncă dintr-asta. Muncesc aici de la început, noi cu mânuţele noastre am ridicat tot ce vedeţi.

(O fată voinică, de şaisprezece ani, strigă: Pe ea am ridicat-o, acum să ne ridicăm şi noi! ochii îi râd şăgalnic). Pleacă, ducând roaba.

Altă fată îmi spune: Vedeţi, dumneaei e mama ei.

Mă întorc. O femeie bătrână, pământie, legată cu o basma neagră, cu trăsături mari urâte, dar cu ochi vii şi simpatici.

— Lucraţi, împreună?

— Împreună. Ce să-i facem. Văduvă. Nu mai răzbeam. Ce-a mai plâns când a venit prima zi la lucru: mamă, mamă, n-am să pot. Şi acum, uite-o. Merge treaba. Ne-am obişnuit amândouă.

Fata: Vrem să rămânem mai departe la fabrică, când o începe să meargă. Eu poate voi face altceva... ştiţi... înţelegeţi în ce sens spun (visează să redevină funcţionară. Nu vrea să înţeleagă celelalte.)

Pregătesc o piesă de teatru, înainte de Crăciun. Fac „probele" cu cineva de la Consiliul Judeţean. Joacă şi „funcţionara".

Petruţ şi Căminul

În primele zile: „Nu vreau să merg la Cămin. Nu dau voie să vină maşina de la Cămin".

— Ce-ai făcut la Cămin?

— Nimic.

— Ce-ai mâncat?

— Nu ştiu.

Galben, cu faţa şi umerii strânşi, cu privirea-ntunecată.

— Mă-mbrac şi plec la altă mamă. La Vichi, la mama ei...Tu mă laşi singur... La Cămin e urât.

Arlette: Nu-l mai întreba nimic. Lasă-l până ce-o să-nceapă el să povestească.

Acum două zile:

— Sergiu Chirtoacă a făcut piş pe jos. Eu am scuipat pe cucu.

Ieri: „Am mâncat un mai, tăiat aşa, în două bucăţi, la Cămin".

Noi: Ce Cămin...

Sâmbătă după-masă, copiii nu merg la Cămin. Alaltăieri seara n-a fost chip să-l despartă de „dulăii" ăi mari cu care se trântea pe jos. N-a mai vrut să vină acasă.

Ce-ai văzut la Muzeu:

— Era aşa... o păsărică... care s-a speriat de noi şi a rămas sus.

— Şi mai ce?

— Şi o veveriţă.

Scânteia îmi cere un poem cu o mamă muncitoare, mamă de activişti; dragostea ei se revarsă asupra tuturor copiilor.

Cu Ada Grigoriu pe teren. La Maria Tudor, în strada Gherase, cartierul Colentina. O căsuţă mică, aproape o cocioabă. Intri într-o bucătărioară şi din bucătărie într-o odăiţă: pat, masă dulap, câteva scaune, maşina de cusut acoperită cu un ştergar. Pereţi coşcoviţi,

tavanul jos, dai cu capul de lampă. Maria Tudor e o femeie de vreo 55 ani, voinică, smeadă la faţă, cu ochii vii, legată cu o basma neagră, sărăcăcios îmbrăcată. E foarte comunicativă; nici un fel de stânjenire faţă de noi, musafire nepoftite, care am venit s-o descoasem. Povesteşte cu multă căldură, însufleţit, fără poză:

— Viaţa mea, un roman… Ce să vă povestesc mai înainte. Nouă copii am avut. Acum am opt. Ce fecior mi-au omorât bandiţii! Da, la 8 noiembrie! Vreţi să-l vedeţi? (Ne arată fotografia. E un bărbat frumos.) A fost tare bătut. A mai apucat să-şi îngroape tovarăşii, şi a căzut şi el la pat. Nu l-am mai putu scăpa. Toţi copiii lucrează pentru ideea noastră. De la tatăl lor au prins firul. Gheorghe, bărbatu-meu, era metalurgist fierar. În câte fabrici n-a lucrat el: la „Malaxa”, la „Voinea”, la „Rumper”. Dar cum îl simţeau cu propaganda, îl dădeau afară. Din Ialomiţa suntem, din Comuna Mihai Viteazu. Eu am ceva pământ, 3 pogoane. El n-are deloc. Învăţase meseria la Bucureşti, la Arsenalul Armatei, unde a lucrat după ce şi-a terminat ucenicia, acolo a prins el firul lucrurilor. Social-democraţi le spunea pe atunci. Am avut fierăria noastră în sat. Eu am început să torn la copii (râde). Să mă iertaţi, dar aşa, ca o vacă, anul şi copilul. Ziceam că e păcat să-l scot. Dac-a dat Dumnezeu. Pe urmă am început să trimitem copiii la şcoli. N-am mai putut dovedi, cu atâtea cheltuieli. Şedeau copiii pe la gazde. Am vândut fierăria şi ne-am mutat şi noi la Bucureşti. Ne-am făcut căsuţa asta. Uite aici, în astea două odăiţe, i-am crescut pe toţi nouă. Cu cântece revoluţionare, aşa i-a deprins bărbatu-meu, de mici. *Budionâi* şi nu mai ştiu cum le spuneau. Le ziceam: mai încet să nu audă vecinii, dar ei nici gând nu aveau. Mereu veneau alţi tovarăşi care dormeau la noi. Le făceam culcuş pe unde puteam, pe sus, pe jos. Într-o noapte, vine cu un tovarăş, zice: „La 4 să ne scoli, avem de împărţit nişte manifeste. Era un ger de crăpau pietrele. Când s-au înapoiat, avea tovarăşul urechile cum îi sticla. Îi degeraseră. Câteva zile, numai cu foi de varză dulce, din pivniţă, l-am oblojit. Mai zilele trecute, ne-am întâlnit în centru, în Lipscani, şi aşa m-a îmbrăţişat că-mi era ruşine, se uita lumea la noi că de… femeie tânără nu mai sunt.

— Mamă, mi-a spus. Dumneata ai fost mama noastră!

— Şi Rada şi Anca şi Marioara şi Alexandrina, toate fetele mele lucrau. Eu, ce gândeam? Eu gândeam că aşa trebuie, că o să fie odată bine şi pentru noi. Mă mai luau vecinele aşa: că ce-ţi laşi fetele să umble cu băieţii, mereu sunt plecate, şi noaptea. Nu-i nimic. Lasă să umble, le răspundeam, că de-asta sunt fete. Dar pe-ale voastre dacă le ţineţi priponite, e mai bine? Şi acum, ale mele sunt toate măritate, cu oameni cumsecade, şi ale vecinei – că am aici o vecină cu două fete, d-ale „priponite”, da, care au nimerit amândouă prost. De „revelion” se adunau tovarăşii ca să strângă bani la tombolă, să vorbească de-ale lor. Şi ce mă pomenesc la un revelion d-astea că o vecină începe să se

roage de mine. Vezi, ţaţă Miţo, nu vrea Rada să mă ia şi pe mine la revelion, nu-s destul de frumoasă să merg şi eu. – Da stai fato, cum poţi să vorbeşti aşa. Zice Rada: cum s-o iau mamă, cine ştie ce i se mai întâmplă. Eu zic; n-ai ce să-i faci. Ţine morţiş să meargă. Trebuie s-o iei. O puneţi înainte. N-o să creadă nici poliţia că a venit cocoşata la întrunire politică. – Ce să vedeţi… După miezul nopţii, poliţia! Haiti cu toţi ai mei la poliţie. Au luat-o şi pe cocoşata. Doar că i-au dat drumul după vreo trei ore. Vine îngrozită la mine: Ţaţă Miţo, ştii de unde vin eu?

— De unde, de la revelion!

— Aşi, ce revelion. Ai dumitale au venit?

— N-au venit. Sunt la revelion.

— La poliţie sunt, nu la revelion.

— Ei, cine ştie ce blestemăţii or fi făcut.

— Nu, ţaţă Miţo, zău, spune la poliţie că sunt comunişti.

— Vezi-ţi de treabă, fetiţo. Ce comunişti?

— Odată, vine o tovarăşă cu o femeie pe care n-o cunoşteam. S-o adăpostim la noi. Parcă îmi spunea mie inima ceva.

— Adăposteşte-o dumneata, zic eu, că eşti singură, numai cu bărbatul, nu ca mine că nu mai ştiu cum să culc nouă copii într-o plapumă. Nu pot.

A dus-o într-altă parte. A doua zi îi spun Radei: aşa şi aşa s-a întâmplat.

— Bine-ai făcut, zice Rada.

Chiar în noaptea aceea, a venit poliţia şi i-a ridicat pe tovarăşii la care a mas fata aia… Era o agentă de poliţie. Ehei, de câte ori n-a fost casa asta răscolită. Odată, şedea un croitor la noi, era chiriaş. La el se puteau întâlni mai mulţi, mă rog, ca la croitor, mai faci o probă, mai stau oamenii de vorbă. Era pe la 6 dimineaţa. Mulgeam vaca în curte. Numai ce văd că se opreşte o maşină plină de poliţişti. Era unu' Ionescu, şi unu' Guşe, 4 erau.

— Ce faci mătuşe, mulgi vaca?

— O mulg, maică, ce să fac.

L-au ridicat pe croitor. Bărbatu-meu era aici în odăiţa din fund. Îndată i-am făcut semn şi, cât erau ei la croitor, Gheorghe a sărit pe fereastră şi de-acolo prin dosul casei, dus a fost. Doi ani a stat ascuns. Când a venit să-l caute, nu mai era. Unde-i plecat? La ţară, acasă. A trebuit să le spun unde. Cu acelaşi tren, la orele două, au plecat şi poliţiştii şi nepoţica mea. Nepoţica nu ştia că sunt şi poliţiştii în tren. Ea s-a dat jos la gară, ei la haltă. A ajuns într-un suflet acasă. Era fata mea, Marioara, acolo, cu copilu' şi Gheorghe, bărbatu-meu. Stăteau tocmai să mănânce.

— Fugi, tată-mare, că acuşi vine poliţia după dumneata.

Pe loc, a fugit prin porumb. Două zile şi două nopţi a stat ascuns în

porumb. În patru labe trebuia să se târască, aşa ca o sălbăticiune.

După cinci minute a venit poliţia:

— Unde-i tat-tu?

— Prin sat, prin împrejurimi.

— Da' unde, în care sat?

— Ce ştiu eu? El merge doar şi vinde maşini de cusut, din sat în sat.

Au înhăţat-o pe Marioara, cu copil cu tot, au adus-o la Bucureşti, la prefectură. Pleacă ei, pleacă şi nepoata. Vine într-un suflet: „Mamă-mare, au luat-o şi pe tuşa Marioara şi copilul, i-au adus la prefectură". Ce să te faci? La cine să alergi? După trei zile, i-au dat drumul, că n-au putut scoate nimic de la ea. Gheorghe a mers aşa târâş până la casa unui nepot: „Fugi, moş Gheorghe, că stau jandarii la casa dumitale. Au luat-o şi pe Marioara". A rătăcit aşa din sat în sat, pe la câte un frate, pe la câte o rudă, şi în Dobrogea a stat. Trei săptămâni a stat în pod ascuns, într-o claie de fân, şi ochii i-au fost vătămaţi atunci, de la întunericul ăla din fân. Acolo-i aduceau mâncare.

Dar, după câtăva vreme, tot trebuia să plece. Îi spuneau: „Vezi, ne nenoroceşti şi pe noi. Dumneata eşti de la oraş, mai fugi, te mai ascunzi. Dar noi, aici la ţară, ce să facem".

Până la urmă, s-a tras în munţii Buzăului şi acolo a lucrat la un bandit de colonel, numai pe mâncare. A venit înapoi odată cu armatele ruseşti.

În timpul bombardamentelor, noi am plecat la ţară. Gheorghe era ascuns. Nicu, băiatul mare care a fost omorât de bandiţi era cu noi împreună. La moşia lui Cămărăşescu erau prozonieri ruşi. Pe băiatul meu îl ardea să intre în vorbă cu ei. „Mamă, eu mă duc să vorbesc cu ei". – Te văd oamenii, maică, sunt cu ochii pe noi. Băieţii ruşi băteau cânepa la gârlă şi o muiau. Casa în care locuiam noi venea aşa, în faţă către uliţă, în fund grădina dădea în nişte locuri goale care mergeau până la gârlă. Zice Nicu: „Eu mă duc, mamă, şi intru în apă, la ruşi". Şi aşa a făcut. Ei învăţaseră româneşte. Le-a spus ce se aude la oraş, cum stă frontul şi că nu mai e mult. S-a înţeles cu ei să vină la un şanţ unde el o să le aducă ceva de mâncare. Vine acasă: „Mămico, să le dăm ceva de mâncare băieţilor". Aveam vreo 50 de ouă, le-am fiert toate şi brânză, două pâini mari, d-alea cum se fac la ţară, le-am pus toate într-un coş şi le-au luat băieţii ruşi din şanţ.

Apoi a ajuns frontul la Iaşi. Băieţii erau încă prizonieri. Mergeau de colo până colo cu camioanele; transportau cânepa. Mă duc şi eu la armanul boierului şi zic: vreau să merg şi eu la Bucureşti. Băieţii mă cunoşteau, vorbise Nicu cu ei. Femeile de pe-acolo: „Cum să mergi dumneata cu ruşii? Nu ţi-e frică? Pe vremurile astea?".

— Nu mi-e frică.

M-am suit în camion. Mai erau şi alţii acolo. Ruşii nu spuneau nimic. Numai când am coborât, mi-a dat mâna şi mi-a spus: „Să ne

vedem sănătoşi, mamă”. Cum se mai uitau oamenii la noi!

Ei, dac-ar fi să vă povestesc prin câte am trecut, n-ar ajunge o zi şi o noapte. Odată, când tov. Pârvulescu era închis la Jilava, vin tovarăşii la mine şi-mi spun:

— Dumneata să ştii că eşti mătuşa lui Pârvulescu. Te duci la el la închisoare şi faci pe dracu-n patru numai să îi ajungă coşul ăsta cu mâncare. Eşti din satul cutare, soră cu mama lui. Mi-au umplut coşul cu de toate: salam, brânză, zahăr, ţigări.

Ei, pe atunci era un lucru mare să pătrunzi la închisoare. Mi-am pus o şubă ţărănească, m-am îmbrobodit cum trebuia… Iacă-mă la închisoare.

— Vă rog frumos, sunt mătuşa lui, venită atâta drum de la ţară. Mai erau şi alţii cu mâncare pentru ăi închişi. Toată lumea a căpătat învoire. Numai la mine a început comandantul să răcnească:

— Banditului ăsta îi aduci dumneata mâncare? Mai bine i-ai scoate ideile din cap. L-au făcut jidanii comunist. E un bolşevic. N-are voie să primească nimic.

Eu, de colo:

— Ce ştiu eu, domnule căpitan. Sunt o mătuşă bătrână. Şi am întins atâta drum de la ţară până aici. Când am să mai pot veni? Mama lui e bolnavă, şi nu poate veni. Ce ştiu eu de „ideea” lui…

În sfârşit l-am îmbunat. Bine, zice, dar să-i spui şi dumneata să se facă om de treabă, să se lase de-ale lui.

— Bine, domnule căpitan, i-oi spune. Şi numai ce văd că-l aduce pe tov. Pârvulescu în lanţuri. Micuţ de tot arăta şi cu hainele alea ponosite pe el. Am început de-a binelea să plâng.

El ştia că trebuia să vină cineva, o „mătuşă” şi m-a îmbrăţişat: „Nu mai plânge mătuşă”. A început să mă întrebe de fraţi, de neamuri. În timpul ăsta, cei de la-nchisoare au început să taie pâinea cea mare şi frumoasă, toată numai felii, felii, să vadă, nu-i ascuns ceva într-însa…

Şi să vedeţi cum a fost cu tov. Viorica, de la Constanţa. Vine într-o zi la mine tov. Viorica, cu un lux ce nu s-a mai văzut, pălărie mare, blană, şi-mi spune: „Dumneata eşti servitoarea mea. Îmi duci geamantanele astea două. Mergem la Constanţa. Vrea Preda să te vadă”.

Hai şi la Constanţa. Servitoarea ta. Foarte bine! Viorica râde: De-ar fi măcar un lucru din toate astea al meu.

La Constanţa, ne suim într-o birjă. Mă lasă într-un loc cu cele două gemantane pline de manifeste. Mă întâlnesc cu Preda, iau un covrig în mână, mergem până într-un loc, vedem un tânăr cu o batistă, pe care o mişca aşa…

— Domnule, te rog, nu ştii dumneata unde-i strada cutare?

El răspunde ce trebuie şi ne ia geamantanele din mână.

Multe-ar fi să vă povestesc dac-aş deşerta tot sacul. Acum lucrez la

U.F.D.R.[1] Sunt în comitetul de stradă. La mine în casă se ţin şedinţele. Ar fi putut merge mai bine. De trei ori m-am dat de ruşine pe lângă femeile din cartier. E-un cartier tare necăjit, mai ales „Între vii”. Venea pe la noi o tovarăşă, mereu cu ţigara în gură, cu rochia sumeasă peste genunchi. Se uitau femeile la ea: „Ce mai e şi cu asta?”. Am vorbit unde trebuia şi n-au mai trimis-o. Dar cel mai rău am păţit cu înscrierile pentru colonii. De trei ori am înscris copiii şi pe niciunul nu l-a trimis. Măcar vreo 2-3 să fi plecat şi ar fi fost cu totul altceva. Toată vara m-au bârâit la cap: când pleacă? când pleacă?

— Ce spuneau vecinii, pe vremuri?

— Ce să spună: nu prea aveam multe de împărţit cu ei. Odată, eram singură, bărbatul fugit. Aveam o văcuţă şi seara când venea de la păşune o legam pe locul din spatele casei.

Vecina: că nu, de ce să stea după casa ei, că-i mâşâie peretele, că-i strică casa. Numai ce mă pomenesc că-mi vine cu comisarul în bătătură.

— Domnule comisar, ordin aveţi să intraţi la mine în curte? E locul meu, vaca e tot pe locul meu. Nimeni nu-mi poate face nimic, nici dumneata. Ţi-aş spune eu mai multe, dar văd că eşti om bătrân şi nu face…

Ea de colo: „Domnule comisar, îmi mâşâie peretele şi pişălău face pe lângă casă. Nu vedeţi că dumneaei e o bolşevică”.

— Eu, domnule comisar: fiecare lucru cu rostul lui. Vaca e pe locul meu. Dumneata ai venit fără ordin. Cât despre bolşevică, vorbim altădată – e altă socoteală.

Aşa, cu vecinele. Îmi spun: dumneata nu mai ai neam: o fată e măritată cu un evreu, un băiat cu o evreică, altă fată cu un bulgar.

— Da’ ce? Ei n-au sânge şi ochi şi carne şi suflet ca şi noi. Nora dumitale nu-ţi sare de gât şi nu te îmbrăţişează ca a mea, şi nu-ţi spune: mămico! Ce neam? Nu muncim toţi?

— Aşa o fi, zic ele.

Îmi zic: cum mai ai dumneata inimă să lucrezi pentru chestiunile astea, când ţi-au omorât mândreţe de băiat?

— Cine mi l-a omorât? Banditţii, reacţionarii. Dac-a murit el, cel puţin ceilalţi să trăiască o viaţă mai fericită. Pentru cine a murit? Pentru noi toţi, pentru partid, pentru Confederaţia Generală a Muncii, pe care a apărat-o. În faţa Confederaţiei a căzut…

— Aşa o fi, zic ele.

— Aş învăţa şi eu carte, dar nu mai văd bine. Mi-au secat ochii de câte lacrimi am plâns după moartea băiatului. De câte ori nu-i spun bătrânei (are 77 de ani, asistă la convorbire): Mamă, mamă, de ce nu m-ai dat şi pe mine „la carte”. A făcut nu ştiu câte zile de muncă învăţătorului, ca să nu-i pună amendă că nu m-a trimis la şcoală… Aşa era pe-atunci. Toată ziua sunt cu treburile mele pe la U.F.D.R. Nu prea

am timp de casă. Dar cum, pentru cine. Nici unul din copii nu mai stă aici. Aveam vreme pentru toate când erau nouă copii în casă, dar acum… Am păsări, am şi o văcuţă. N-am viţică, a dracului. Credeam că la primăvară o să am viţel, dar n-am…

Mă întreabă oamenii: dumneata care ai luptat atât, de ce nu te muţi într-o casă mai bună?

— Eii, şi ce-i dac-am luptat? Am făcut-o pentru toţi…

1. Uniunea Femeilor Democrate din România, înfiinţată la data de 3 ianuarie 1948. (N. red.)

1949

21 mai

E vremea, bătrânico, să reiei aceste note din mica ta călătorie prin viaţă. Vremea fuge. Nimeni şi nimic nu ne aşteaptă. Demonul meu jigărit, slăbănog, demonul scrisului mă trage mereu de pulpană: hai, hai…

Acum mi s-a năzărit să scriu proză. O veche ambiţie, pe care n-am mai hrănit-o, se zbate iar.

Are dreptate Richi: pentru literatură trăiesc. Totul e secundar. Sunt o literată uscată. Uscată e puţin zis. Ca un pământ crăpat de arşiţă. Mi-e dor de dragoste, dragostea unui bărbat pe care nu-l cunosc. Iubirile vechi sunt dulci şi calde şi necesare ca aerul. Dar dragostea nouă, veninul dorinţei, mi-ar da viaţa… „orgoliu, amor propriu, vanitate”, spune Richi. Îi dă mâna, el care o are pe Edith.

Ţes vise de adolescentă. Eroul: Petru Dumitriu. Are cu 10 ani mai puţin ca mine. Şi vai, e atât de deştept şi are ochi verzi, atât de adumbriţi şi e atât de rece şi de indiferent. În vis e altfel, bineînţeles.

Am deşertat sacul de frivolităţi… Aşa spune lumea: frivolităţi. Frivolă e primăvara, mirosul salcâmilor, teilor, socului. E dulce şi-mi răscoleşte urmele de tinereţe…

Când de atâta vreme n-am mai scris, nu ştiu cu ce să încep mai întâi. Să scriu despre cei care înmuguresc, despre cei care se duc sau despre proaspeţii morţi?

A fost Richi la mine şi am întrerupt scrisul. Credeam că vine pentru mine şi eram veselă. Venise să-mi împărtăşească necazurile lui. E la o cotitură decisivă (Natalia, Edith). N-are nici o importanţă ce simt eu. Totul e ca Richi să scape de necazuri. O, sfântă înţelepciune a maturităţii!…

Otto s-a stins. Discret, aşa cum a trăit. Fără să supere pe nimeni. S-a dus seara la spital cu un doctor, fiul unui prieten, şi dimineaţa n-a mai fost. Angină pectorală. Mi-era drag de când mă ştiu. Avea un humor şi o bucurie care cucerea pe oricine şi fermeca pe toţi copiii. Spunea lucruri nostime cu multă seriozitate. Iubea copiii. Era funcţionar de bancă. Un om cinstit, n-a ştiut să învârtească niciodată afaceri, ca alţii. A trăit toată viaţa din leafă. Îi plăcea traiul bun, deşi n-a fost niciodată bogat. Cămăşile de mătase, icrele negre, un vinişor bun. Da, îi plăcea un păhărel de vin ales, şi să stea la sfat, să fumeze o ţigară. Şi

muzica… Îi cunosc o dramă sentimentală: Elena. I-a surprins Lotty scrisorile. A făcut un mare scandal, mahalagesc. Elena şi Gherman erau cei mai buni prieteni ai casei. Gherman n-a crezut. Otto şi Lotty s-au despărţit după 20 de ani de căsnicie. Otto a rămas prietenul casei lui Gherman.

Roza (sora lui Lotty) şi Lotty spuneau: „Toulăi sol să” – adică putrezi-i-ar oasele Elenei”, „arză-o-ar focul!”. N-a ars-o focul. A mâncat-o cancerul pe dinăuntru. După vreo zece ani de la întâmplarea asta.

Au murit şi Roza şi Gherman şi Elena iar acum şi Otto. Din eroii acestei drame, trăieşte numai Lotty, un păiajen bătrân şi lacom. Şi cât zbucium a fost.

Locuiau pe strada „Poetului”, lângă Mitropolie, într-o „casă vagon”, cu un singur cat, cu două ferestre la stradă şi o curte lungă şi desfundată. Aveau un antreu îmbrăcat tot în scoarţe româneşti, cu un tron mare de lemn pirogravat, care-mi plăcea şi care domina totul. În sufragerie, când se punea masa, exista o râşniţă de piper, mică, în formă de butoiaş, cu doage şi cu manivelă, aşa cum noi n-aveam acasă şi cum nu mai văzusem niciodată. Mâncărurile erau grase, pipărate. Exista şi un patefon cu plăci din *Carmen* şi nene Otto mirosea frumos a colonie. Când nimeni aproape din micii burghezi nu avea cameră de baie, el îşi instalase una într-o cămăruţă întunecoasă lângă sufragerie.

Ştia să mă apuce de mâini şi să mă învârtească roată până ce nu mai ştiam de mine. „Frişcă mică”, îmi spunea şi-mi ciufulea părul. De la el, poate, am învăţat să-l alint pe Tudorel al meu: „Tudorişcă, frişcă”. Lotty era funcţionară. Un lucru rar pe vremea tinereţii lor. Ajunsese secretară la directorul băncii „Blank”. Urâtă, cârnă, botoasă, „Bas bleu”, fără scrupule morale, pusă pe aventuri, care aduc şi lux în urma lor… A dus-o uşor ca funcţionară. Nu s-a omorât cu munca. În sertarul biroului, ţinea papucii şi cutia cu bomboane de la „Capşa”. Ca să-i fie comod şi plăcut. Aşa povesteşte mama, care ştie toate, tot ce e urât mai ales în viaţa celorlalţi. Mama n-a iubit-o pe Lotty niciodată. Şi cu drept cuvânt. E rea, egoistă. De un egoism care ia forme odioase. Nu i-a iertat mama că atunci când se zbătea în durerile facerii (şi erau vecine, cu apartamentele uşă în uşă), Lotty puţin s-a sinchisit, s-a gătit şi a plecat la *rendez-vous*. Nu i-a iertat că atunci când lui Lotty îi mergea bine, făcea voiajuri prin străinătăţi, nu ne-a adus niciodată vreun dar mai acătării, nici mie, nici ei. Nu i-a iertat că la moartea tatei, fratele lui Lotty, toată grija ei era să se boiască cât mai bine, pentru înmormântare. Şi când i-a murit mamei copilul – fetiţa de doi ani, Medy, înainte de m-am născut eu – Lotty i-a furat micile bijuterii de familie. A profitat de zăpăceală şi de durerea mamei. Da, numai ea avea cheile, numai ea i le-a putut şterpeli.

Avea nene Otto şi o brichetă frumoasă. O mai avea, poate aceea,

poate alta, şi cu o săptămână înainte de a muri. Fusese la noi şi se jucase Petruţ cu ea. (Când i-am arătat lui Petruţ, în *Licurici* sau în *Pogonici*, un dirijor cu o „baghetă”, el mi-a spus: „şi domnu’ Otto are”. „Nu, Petruţ, nene Otto are „brichetă” nu „baghetă”. Şi aşa a aflat Petruţ că există şi brichetă şi baghetă pe lumea asta).

Mulţi ani nu l-am văzut pe nene Otto, după ce s-a despărţit de Lotty. Aveam 10 ani. La Buşteni, după o boală grea, cu toată familia. Gutman Marcus, cu mama, cu mama-mare. Într-o sâmbătă seara au picat Lotty cu Otto – pentru duminică – au fost siliţi să tragă la noi. Nu mai ţin minte de ce. O furtună, pare-se, i-a împiedicat să plece mai departe, la Sinaia. I-a dat mama-mare, lui Otto, cămaşa ei de noapte, brodată cu arnici roşu. Am dormit în aceeaşi cameră. Spre dimineaţă, m-am trezit. L-am văzut pe Otto dezgolit, ceva mare şi roşu între picioare. M-am speriat îngrozitor. Am închis ochii. Era ceva monstruos. Nu mai văzusem…

Şi ce mai ţin minte? Zâmbetul lui bun şi spiritual şi capul îngust, fin, de blond, în genul lui Leslie Howard, care şi el a murit. Câţi morţi îmi umplu de pe acum gândurile, somnul. Ce va fi mai târziu!

Şi iată, suntem după 23 August.

Otto, care n-a făcut niciodată politică, dar a fost un om bun şi cinstit, devine un comunist fierbinte. Are vreo 64-65 ani. Am uitat să spun că de vreo 5-6 ani s-a împăcat cu Lotty. Stau împreună într-o singură cameră. O duc destul de greu. Lotty duce o mizerabilă gospodărie. Mai mult citeşte romane şi aleargă la câte un rummy. Se consideră, ca totdeauna, o martiră iar pe Otto un egoist fără pereche. Frumoasele lor mobile s-au ruinat. Canapeaua „Recamier” e desfundată. Brocartul e pătat de vreme şi de ploşniţe. Tronul pirogravat a fost de mult vândut. Găteşte într-un colţ al camerei, pe o lampă de petrol. Le plac şi acum lucrurile fine, delicateţurile. Nepoţii îi mai ajută. Otto e luminos. Dacă nu mi-ar fi frică de vorbe mari, aş spune: fericit. A înţeles la bătrâneţe ce-i comunismul şi care-i rostul omenirii. Tovarăşii îl iubesc. Vorbele lui de duh, corectitudinea, blândeţea îl fac drag tuturor. La început, după 23 August, a fost casier la Apărarea Patriotică. Apoi, l-a luat Ady, un nepot, la o casă de filme. În 1948, casa de filme lichidează. Situaţia pentru bătrâni e grea. Fie ei chiar membrii de partid, nu mai capătă posturi. Otto are vreo 68-69 ani. Pensii nu au şi chiar dacă ar căpăta, cum pot trăi doi oameni din 3.000 de lei? Grija existenţei e mare. Sorin îi face rost de o slujbă la Centrala Ceramicei. Un timp. Apoi e pus în disponibilitate, împreună cu un mare număr de funcţionari. Se fac reduceri mari de personal. Spaima zilei de mâine, bătrâneţea, angina.

Eu nu ştiam nimic de boala lui. Am aflat că noaptea nu putea dormi. Se scula din pat şi şedea pe un scaun. Îi era mai uşor aşa, decât culcat. Dacă s-ar fi putut odihni într-un fotoliu i-ar fi fost mai uşor, dar nu

avea. N-am ştiut – am aflat-o, după moartea lui.

I-a făcut rost Sorin de altă slujbă. La un „Institut de cercetări ceramice”. Noaptea dormea câteva ore chinuite. Dimineaţa era înainte de 7 la slujbă, cel mai punctual. Colegii îl tachinau: „Utemistul nostru iar a venit prea devreme”.

Şi ce corect era îmbrăcat. Totdeauna ras proaspăt şi cu costumul frumos călcat. Slăbise tare în ultima vreme. Hainele începeau să se roadă, să-l părăsească. Un nepot bogat, care-i mai dăruia câte ceva, plecase în străinătate. Lotty povesteşte: „Se uita la haine, le peria. Spune: ce voi face când n-o să le mai pot purta. Ce decădere, să nu am o haină a mea”… Era torturat de grija că-şi va pierde slujba. Fusese încadrat în categoria cea mai mică de salarizare, deşi era un bun funcţionar; vârsta, lucrăturile… un director niţel antisemit, niţel incapabil…

Ultima ceartă cu fratele lui mai mare, Georges: o discuţie, faţă de mai mulţi, cu privire la nişte cunoscuţi, evrei putrezi de bogaţi, care au şters-o în străinătate. Georges îi compătimea că la plecare li s-a luat o groază de bani – că partidul, aşa şi pe dincolo… Şi atunci, Otto a uitat respectul datorat fratelui mai mare, care a împlinit 70 de ani şi a strigat în gura mare că tipul în chestie destul jupuise ţara, că şi aşa a plecat scoţând prea mult, la care Georges s-a înfuriat şi i-a strigat: „Comunist parşiv!” sau aşa ceva. Otto era foarte amărât din pricina acestei ieşiri. Georges e văduv, surd, pensionar, singur şi amărât. Otto a vrut să se împace. S-a dus la localul unde se întâlneau ei uneori, o lăptărie sau o berărie modestă şi Georges i-a întors spatele. Unii spun că asta i-ar fi grăbit sfârşitul.

Otto era ghiduşul şedinţelor. Totdeauna găsea o vorbă de duh cu care descreţea frunţile oamenilor. La o şedinţă, s-a pus întrebarea de ce, după revoluţie, în URSS, fabricanţii închiseseră fabricile. „Se restructurau şi ei, aşa cum s-a întâmplat la Centrala noastră”. Îi venea greu să înveţe istoria partidului, dar învăţa. Ştia totdeauna să răspundă cum trebuie. A iubit mult partidul, şi sincer, fără rezerve, cu o dragoste bătrânească, oarbă, asemănătoare cu cea a primei tinereţi. N-a ştiut niciodată că a trăit o viaţă întreagă alături de o căţea, care-l bârfea şi-l ura. A iubit copiii, muzica, vorbele de duh şi cinstea. La sfârşitul vieţii a cunoscut partidul şi i s-a dăruit cu trup şi suflet.

Dragul, singurul meu unchi, pe care l-am cunoscut atât de puţin, mi-e inima grea de plecarea ta, mi-e inima grea de tot ce-i frumos şi bun şi nu se mai întoarce. Adio!

Tudorel învaţă să vorbească. Face progrese mari de la o zi la alta. Se căzneşte să lege propoziţiuni. „Petruş… ghetuţele… pat”. (adică, Petruţ s-a urcat cu ghetele în pat). – „chide uşa” (deschide uşa). Îl imită şi el pe Jacques, cum stă în fotoliu, picior peste picior, cum îl

imită şi Petruţ. E un omuleţ durduliu, care ia lucrurile în serios (mâncarea, joaca, bătaia). De vreo lună le-am tuns buclele la amândoi.

Petruţ nu vrea să-mi povestească nimic de la Cămin şi nici poezie nu vrea să înveţe. Totuşi, nu e prost. Cred însă că are o memorie slabă şi e cam risipit. Pe Petruţ îl iubesc mai pasionat, pe Tudorel mai tandru.

Petruţ a fost la „peatru" Naţional, la expoziţia de animale (murdară, infectă, împuţită), maimuţe (trei), urs, purcei de India şi monştrii în borcane. I-a plăcut cel mai mult maimuţa. Şi mie. Îi place la nebunie reclama Colecturii Loteriei de stat. Un lift-boy pe bicicletă, care poartă coşul cu lozuri.

— Mergem la reclamă, mămico? Îmi iei şi mie o reclamă, mămico? Şi nu-l mai poţi despărţi de vitrină. Odată l-am pierdut din ochi. Nu ştiam unde a dispărut. Era acolo, la scumpul lui biciclist.

Mi-e somn. Ieri, la „Vulcan", am asistat la o scenă deosebit de interesantă pentru o viitoare romancieră cum vreau eu să fiu.

Mahalniski, inginer, ocupă un înalt post la planificare (consiliu) până mai deunăzi. Întâmplarea a făcut să aflu despre destituirea lui, din pricină că partidul a descoperit anumite lucruri infamante din trecutul lui.

Ing. Manea, din comisia de control la „Vulcan" şi cu mine, am trecut să-l luam de-acasă. Părea liniştit. Un om voinic, cu trăsături moi, cu ochi blânzi, lipsiţi de expresie. Un om de vreo 35-40 ani.

După vizita în fabrică, tov. Ducu, directorul centralei metalurgice prelucrătoare, îl prezintă directorului „Vulcanului", fostul şef la uzina electrică, Diaconescu, ca pe un nou inginer, care va veni să dea ajutor la serviciul producţie.

Nu-mi dau seama dacă cei de la „Vulcan" ştiu sau nu ceva despre trecutul inginerului Mahalniski şi despre ultimele întâmplări. Cred că nu. Cel puţin directorul nu ştie. Opoziţia pe care a făcut-o provenea cred din alte pricini, mai nelămurite pentru mine. Cu toate că a declarat în mai multe rânduri, în cursul discuţiei cu Ghileşel, [că] inginerul de la producţie nu poate cuprinde munca şi că are nevoie de ajutor, nu s-a declarat satisfăcut cu propunerea lui Ducu.

— La noi în fabrică, dacă muncitorii nu vor pe cineva, nu putem noi să punem. Întâi trebuie să treacă pe la alte servicii, mai exterioare, şi apoi poate trece la atelier.

— Tovarăşe director, i-a spus Ducu, dumneata aluneci pe o pantă nesănătoasă. Nu suntem între tigri, suntem între oameni. Să-ţi dau un exemplu, ce se întâmplă în alte părţi. Nu comit o indiscreţie. Suntem între tovarăşi. La „Steagul roşu" („Astra") Braşov. Cer ceva fabricii… răspund toţi laolaltă: „nu se poate". Sunt toţi o mare familie. Cum spui dumneata că e aici. Toţi beau, merg la vânat, la munte împreună, mai ştiu eu ce. Şi directorul merge după ei. L-am chemat şi i-am spus: tov.

Director, mata nu te-ai născut director. Partidul te-a numit aici, ca să veghezi la bunul poporului. Dumneata nu trebuie să accepţi să se petreacă asemenea lucruri. Cum nu puteţi face ce vă cerem? E acolo un meşter… (Manea râde, dă semne că ştie despre cine-i vorba). L-am pus pe el să facă ce trebuia: Poţi?

— Nu ştiu, să încerc!

A încercat şi a reuşit. Eu te întreb pe dumneata: Aveţi nevoie de un inginer?

— Avem, sigur.

Ducu: Aşa a socotit şi Centrala, şi Ministerul. Dacă da, atunci îi veţi da un post corespunzător cu capacitatea sa.

Diaconescu: Dar vedeţi, trebuie să se familiarizeze cu întreprinderea, să-l primească *massa*. Eu propun să fie şef de secţie la controlul producţiei.

Ducu (energic, gest net de refuz): Nu, atunci tov. Mahalniski va merge în altă parte. Doar nu vrei să-l faci şi ucenic la dumneata.

Inginer Grosu (tot Centrala, ing. şef): Dumneata, dacă n-ai nevoie, nu primeşti sprijinul, întărirea în muncă pe care noi ţi-o punem la dispoziţie, dar desigur că dumneata răspunzi de această hotărâre.

Diaconescu: Noi avem nevoie, dar vedeţi, două capete, doi oameni în acelaşi post, nu merge.

Ing. Behuski (ing. şef „Vulcan”) masiv, cu guriţa mică, strâmbă, cu păr des, trăsături energice, pare un om deştept şi rău: Tovarăşul director a vrut desigur să spună că se teme de o lipsă de precizare a atribuţiunilor.

Ducu: Să ne înţelegem. Nimeni nu lucrează singur. Există un responsabil care are iscălitura, responsabilitatea, şefia, cum vreţi să-i spuneţi, şi colectivul care-l ajută în muncă. Nici noi, nici tov Mahalniski nu am înţeles să ia cineva locul tovarăşului Ghileşel. E vorba doar ca să se întărească acest sector de muncă, să se blindeze, să fie mai bine căptuşit. De altfel, discuţia aceasta s-a prelungit prea mult. Tovarăşi, se înţeleg ei cocoşii sălbatici între ei, darmite oamenii, şi oameni ca noi, crescuţi de partid. Tov. Mahalniski vine ca un membru disciplinat de partid şi se oferă să muncească. Dacă după câtva timp, încercându-l în muncă, veţi găsi că dânsul cuprinde mai bine munca decât tov. Ghileşel, va prelua dânsul serviciul. Dacă nu, va rămâne tov. Ghileşel.

Expresia „a face faţă” n-am ştiut niciodată că se poate aplica atât de bine unui chip în care aproape nici o fibră nu se mişcă, cu ochii plecaţi şi pe care doar mici tresăriri nervoase la colţul ochilor, imperceptibile schimbări de nuanţă ale pielii, trădează o agitaţie interioară.

Degetele inginerului Mahalniski se mişcau deasemeni lent, uşor, fărămiţând marginea unei cutii de chibrituri, rupând aşchii

mărunţele… în vreme ce tovarăşii îl aruncau ca pe o minge de colo până colo, unii mai elegant, alţii mai fără menajamente. „Nu doresc, nimănui, să fie în sufletul lui”, cred că ceea ce gândeam eu, ar fi gândit oricine.

Nu ştiu încă ce păcate a comis. Mă voi interesa. Dar ştiu că ceva a plătit din ele, la locul de muncă. N-a vorbit decât câteva cuvinte, la urmă. Părea destul de liniştit: n-a venit să fie şef, sau subşef, sau să aibă anumite pretenţii. A fost pus la dispoziţia ministerului şi primeşte orice muncă ce i se dă. Socoteşte că s-a discutat prea mult despre acest lucru puţin important, când sunt atâtea chestiuni urgente şi de seamă care aşteaptă să fie luate în discuţiune.

Ducu e înalt, subţire, deşi un om la vreo 40-45 de ani, are ceva zvelt, tineresc, repezit în mers. Fruntea mică de tot, păr negru, ochi căprui-negri, rotunzi, vii, nas în vânt, botişor, dinţi de metal. Vorbeşte frumos, cu căldură şi inteligenţă.

1 iunie 1949

Am fost un timp la Braşov şi la Craiova (conferinţa Puşkin).

La Braşov cu Mişu Dragomirescu, care şi-a scos un rinichi. Bondoc, banal, agreabil şi galeş. Am mâncat la „Aro” cu tov. Ministru, ne-am urcat pe dealul Cetăţuiei, am vorbit despre oameni politici şi cunoştiinţe comune, am stat pe bancă în parc (parcul plin de pansele), seara, cu „Romfilmul” la cariera de calcar dinspre Bartolomeu. Profilul carierei zimţuit, dantelat de lumina reflectorului. Covorul de iarbă luminat mat. Marcel Anghelescu în rolul lui Ionică, Pop Marţian în rolul salvatorului.

Aş vrea să învăţ să scriu scenarii. Vei putea, bătrânico? Nu ştiu.

De la Craiova, cu toată primirea plină de linguşiri şi de respect maxim pentru „cei de la centru”, m-am întors cu un gust amar. Prea multe lucruri negre, negre am aflat. Mâncătorie provincială, nivel moral şi politic îngrozitor de scăzut, corupţie, antisemitism etc…

Am locuit la Sonia Brotman. O fată deşteaptă, repezită, care are obiceiul să spună, foarte grav, lucruri nostime.

De pildă, în gară la plecare, întâlnirea cu Mitropolitul Olteniei, Firmilian.

— Ce să vorbesc cu el? o întreb şoptit. Şi ea, foarte serioasă, tot şoptit (pe scara vagonului):

— Să-l întrebi când o să se hotărască să renunţe la mascarada asta. Când o să-şi dezbrace rochiile alea? Când o să-nceteze să înşele poporul?

Proasta de mine, nu i-am urmat sfaturile. Nici măcar n-am stat în acelaşi compartiment cu Firmilian. Am auzit că e deştept foc. Fost legionar, scria la *Cuvântul* rubrica „Tălmăcirea Evangheliei”, mai are şi

acum legături politice serioase. Şi totuşi, l-am făcut mitropolit, n-am găsit altul mai bun.

Craiova, oraş fără „atmosferă”, numai parcul fost Bibescu, amenajat de primarul Romanescu, e frumos. Cam murdar. Podul care leagă înălţimea e rupt la mijloc. O imitaţie a Cetăţii Neamţului, de unde vine o duhoare de latrină. Lac cu debarcader şi puţine bărci. Două restaurante părăsite. Terenurile de tenis năpădite de bălării. Un pavilion aproape de intrare, de piatră, în care sunt scrijelite mii de nume: 1923, Aneta… etc.. Cu trăsurile sau alte vehicule nu mai e voie în parc.

Pe o bancă, dimineaţa, cu Ciuci Marcovici, care face muncă de reabilitare la Teatrul Naţional din Craiova. A încercat să fugă din ţară. După Paul Ancel (Celan). Cu unchiul ei care acum e arestat la Aiud. Au fost prinşi. Ea a fost iertată. Tatăl ei e arestat. Nu s-a ascuns, cum au făcut alţii, deşi a fost sfătuit şi el. Dar se ştia nevinovat. De ce să nu mă prezint? A avut o casă de import de filme. I s-a cerut să restituie câştigurile de la naţionalizare încoace. Dar avusese de întreţinut şi familia fratelui său care e arestat. Nu mai are banii. Nu i-a putut restitui. Altora li s-a dat drumul. Lui, nu. Gazda la care stă ea, în Craiova. Percheziţie. Nu s-a găsit nimic. În pod, printre vechituri, un almanah vechi cu poza lui Antonescu şi Mihai. A fost arestat. Judecat, achitat, dar nu i se dă drumul. Trebuie să mai stea, li se spune. A fost soţia cu schimburi şi săpun. A venit cu ele înapoi. L-a găsit cu burta umflată din cauza alimentaţiei, cu un prosop legat împrejur. De ce? De ce trebuie să fie aşa?

Îi spun: nu poţi şti dacă singura lui vină era almanahul cel vechi. Poate se cunosc legături, fire care se urmăresc, şi pentru care trebuie ţinut încă închis.

— Dar cu tatăl meu, ştiu care e situaţia, ştiu că nu are aceşti bani. Ştiu şi de ce-l ţine. E un judecător fost legionar care acum face orice, numai să răscumpere vechile păcate.

— Se poate, cu tatăl tău, să fie un caz special, dar în gneral recunoaşte că toţi negustorii ăştia, care sunt arestaţi, au furat cât au putut.

— Fără îndoială.

Ciuci vorbeşte, ca totdeauna, ca o somnambulă. Rosteşte câte un cuvânt, se întrerupe, se uită fix la interlocutor, cu ochii ei mari, castanii, deasupra nasului coroiat, semit. Pletele îi atârnă trist şi artistic, e o visătoare, somnoroasă şi tristă. Nu l-a uitat pe Paul, ştiu, deşi e măritată cu un tânăr medic. Prietenul din copilărie, se cunosc de la 10 ani. Vechea poveste. Lui Paul nu-i mai scrie, nici el, ei. Dar nu l-a uitat. Îmi spune, în maşină, în ultima clipă: „Paul e la Paris, studiază medicina – o duce greu”.

Teatrul Naţional din Craiova, situaţie jalnică, după spusele ei. Bisericuţe care se mănâncă între ele. Ar trebui să vină cineva cu autoritate, de la Bucureşti, să facă o curăţenie bună.

— Dac-ai şti ce-i aici… (şi se opreşte, zâmbeşte stingheră). Totul, spus de ea, apare chinuit şi misterios. Upton Sinclair nu mai poate fi folosit. Şi a lucrat un scenariu radiofonic, după un roman al lui.

Mă simt rău lângă ea, lângă ea, prea pozitivă, prea *terre-à-terre*, ca o buturugă nesimţită. Şi după ce mă despart de ea, respir în voie.

Sunt încă plină de contradicţii. Lângă oameni foarte sănătoşi, care se mulţumesc cu ce le dă viaţa, care nu se revoltă în faţa abuzurilor, a nedreptăţilor sau a tragicului epocii, mă simt ca un adult lângă nişte copilaşi care ling marmeladă de pe pâine şi puţin le pasă dacă mama moare în camera învecinată. Sunt copii… Dar ceilalţi? Prietenii mei? Intelectualii cu care ar trebui să mă înţeleg… Întortocheaţi, contorsionaţi, subiectivi, repezindu-se la tot ce apare negativ, cu sete… gata să critice, uitând de tot tragicul, atunci când au ei o mică satisfacţie personală. Bolnăvicios de sensibili, lipsiţi de maturitate politică…

După câtva timp mă sufoc. Din zona ironiei nu pot ieşi – cel puţin în relaţiile cu prietenii. Entuziasmul naiv li se pare ridicol. Vorbeam cu S., îi spuneam că o admir pe Constanţa Crăciun.

— Are un entuziasm revoluţionar romantic. La nu ştiu ce congres, a înşirat pe cei căzuţi, într-un chip solemn, tragic… Suferă de amnezie. Nu recunoaşte pe cei la care a locuit în timpul ilegalităţii. De la alţii am auzit însă că e de treabă. Pare-se că suferă chiar de amnezie.

Craiova. La Plopşor la Muzeul Regional. Plopşor: tip de original, maniac cu barbă neagră, încâlcită, cu plete soioase şi rare, cu manşete roase, cu ochi vioi şi gură sarcastică, vorbă sarcastică…

— Iată şi omul – animalul cel mai păcătos (pauză şi apoi, sacrificiu făcut pe altarul oportunităţii politice)… pe cale de a se îndrepta.

Ne arată cum găureau strămoşii din neolitic piatra cu o trestie muiată în nisip, frecau atât până ce se găurea. La un moment dat, a observat el că poate face un inel. Şi că miezul va cădea de la sine.

— Iată o formă sub care piatra nu se găureşte niciodată. E un miez din care s-au scos aşchii care foloseau drept cuţite. Puteţi să vă convingeţi cât de ascuţit este cuţitul acesta… A devenit lucios de atâta întrebuinţare. Noi, aici, eram în preistorie… pe la 3.000 înainte de Christos, pe când popoarele orientale erau în plină istorie. Intrau în epoca de bronz… Ne arată diverse vase, obiecte de lux. Nu ştiu să ne spună cărei organizaţii sociale îi corespunde epoca de bronz. Comunismului primitiv sau sclavagismului?

Schîntee pretinde că sclavagismului. Altfel cine decât sclavii lucrau obiectele astea? Plopşor nu e deloc lămurit şi nici mulţumit de

împărţirile făcute de cei „de la istorie” (Roller).

Ne arată uneltele strămoşilor: mori vechi, „probabil că aşa măcinau şi dacii”, pluguri de lemn, şurubul continuu, „cricul” pe care-l folosesc americanii la Buickuri, îl cunoşteau şi strămoşii noştri… Moară de sare: două pietre care se freacă între ele, împinse cu un băţ prins de una din ele.

Mare deziluzie am avut cu Plopşor! Schematizasem: maniacul pasional care s-a dăruit numai şi numai pasiunii lui!

Schîntee îmi povesteşte că a fost mare moşier (la ultima expropriere, din martie, a fost scos din casă) a făcut politică liberală, e mare bandit. De altfel, Plopşor l-a învăţat cum se fac alegerile fără bătaie, fără capete sparte şi totuşi aşa ca să iasă lucrurile cum trebuie. Tu, ca preşedinte al comisiei electorale, poţi schimba ce vrei în procesul-verbal. Îi laşi să voteze cum vor şi, în tren spre Bucureşti, schimbi procesul-verbal. Simplu!

De la Segarcea la Craiova, în maşină, pe întuneric, Schîntee îmi povesteşte despre alegerile din ’46. Era preşedintele unei comisii electorale într-un sat. Toate partidele cu reprezentanţi în comisie. Înainte de votare, puse el în urnă voturi cu un semn, ca să le cunoască. Când începe despuierea urnelor, scrutinul, scoate voturile pe rând, aşa cum vin şi le pune de-o parte. Delegatul liberal protestează. El ia din grămadă un vot (cu semn) şi îl arată tuturor: „Poftim, convingeţi-vă. E lista nr. 1?”. Era, ce puteau să zică. Şi aşa, încă unu’, şi încă unu’, până ce s-au plictisit oamenii. „O să stăm aşa până dimineaţa. Daţi-i drumul, mai departe, la votare”. Liberalul să turbeze, nu alta. El ştia bine că toţi votaseră cu ei. Un butoi de vin, fripturi le dăduse… tăiaseră porci.

El, delegatul liberal, nu putea pune mâna pe voturi. În jurisdicţia de vot, preşedintele taie şi spânzură. S-a supărat. S-a retras. La un moment dat, era târziu. Începuseră oamenii să se adune în jurul secţiei de vot. Deveniseră ameninţători. Strigau.

— Să vedeţi ce înseamnează lipsă de experienţă: şedeam cu spatele la fereastră. Putea unul cu o piatră să mă dea gata. Am simţit că se îngroaşă gluma. Nu mi-am pierdut cumpătul. Am ieşit afară şi am strigat aşa ca să mă audă cei din curte: Domnule locotenent, evacuaţi imediat zona de votare. Numai cui îi vine rândul rămâne. În cazul când cineva se opune, trageţi fără milă.

Locotenentul imediat: ordinul se execută!

Au şters-o cu toţii, nici cei care trebuiau să voteze n-au mai rămas. Am făcut strigările de rigoare, am încheiat listele şi am trecut la despuierea scrutinului.

Mi-a povestit Sonia B. Despre verificări. Sunt publice, adică au loc în faţa organizaţiilor de bază, cu toată massa membrilor. Numai cei

care au posturi de răspundere politică sunt verificaţi în faţa membrilor invitaţi (pentru a nu fi partidul descoperit). Un caz. Negrea, instructor la judeţeană. Mic, blond, frumuşel, la locul lui. Ea îl simpatiza, avea o părere bună despre el. Până când a aflat că trăieşte cu o fată de la C.F.R., mică, urâţică, nenorocită, la care nu se uita nimeni. Îşi bătea joc de ea. Îi lua banii, puţinii ei bani. Venea noaptea la ea, în sfârşit o chinuia. Sonia l-a chemat o dată şi i-a spus că asta nu-i o purtare de membru de partid, că nu se aştepta la aşa ceva din partea lui. A râs. La verificare şi-a povestit viaţa. Fiu de servitoare, a fost adoptat de stăpân care-l îndrăgise că era frumuşel. L-a dat la şcoală, a devenit ofiţer. În Rusia a luptat şi apoi în vest. După război, şi-a dat demisia din armată. Nu putea suferi viaţa de militar, disciplina cazonă. S-a înscris în partid, a devenit activist. Şi-a povestit toată viaţa.

L-a întrebat preşedintele comisiei de verificare: „Poţi să ne spui de ce, când erai în Transnistria, pe front, dormeai cu ordonanţa în acelaşi pat?”.

— Nu făceam deosebire de grad. Aveam de pe atunci anumite principii democratice.

— Nu, nu de asta. Dormeai cu el în acelaşi pat fiindcă îţi era frică de răzbunarea populaţiei. Ţi-era frică să nu răzbune crimele pe care le făcuseşi. Toate fetiţele de 12-13 ani pe care le-ai violat, toţi cei pe care i-ai omorât.

Şi atunci, pus în faţa unor date concrete, încolţit, văzând că nu mai poate scăpa, a recunoscut cu cinism.

— Da, n-a existat ovreică sau rusoaică frumoasă care să-mi fi scăpat. Câţi am omorât, nici nu ştiu precis, au fost execuţii în massă…

Tot colectivul judeţenei s-a ridicat în picioare, a început să vocifereze şi să ceară cele mai mari pedepse pentru acest criminal. L-au exclus din partid. A fost dat în producţie la C.F.R. S-a prezentat la Sonia, ca să ia parte la munca echipelor artistice sindicale. Ea l-a dat afară. El a intrat pe altă uşă. Nu l-a lăsat să meargă cu echipele în împrejurimi. El s-a suit pe camion şi l-a auzit strigând lozinci cât îl ţinea gura.

Mârza, şeful ei de serviciu. Necinstit, ia mită de la oameni. Le dă câte un serviciu prost, îi năpusteşte undeva, le face mizerii până când se prezintă cu sacul de făină, cu un curcan etc. E ipocrit, hoţ, mincinos. Trăieşte cu una frumuşică, isteaţă, care a luat pe rând pe toţi şefii de servicii, aşa cum s-au perindat, şi care-l consumă acum pe ăsta şi trage sforile.

Într-o zi, am stat de vorbă cu el. I-am vorbit tovărăşeşte. N-ai idee ce mişcat şi ce recunoscător părea. Ei bine, să vezi, mizerii ce au urmat după asta…

La verificare, am spus că e antisemit. Mi s-a cerut să aduc probe.

— Antisemitismul nu se manifestă acum sub formă de pogromuri. Face mizerii cât poate evreilor din serviciul lui. Se teme să nu-l bănuie ceilalţi de filosemitism şi face tot ce poate ca să se apere de o asemenea învinuire.

După verificare (la care, cu multă abilitate, ca toţi de altfel care au prins firul, s-a autoînvinuit de tot felul de păcate: beţie, muierlâc etc., ca să nu fie bănuit şi ca să abată atenţia de la altele mai grave), după verificare a mutat-o imediat pe Sonia la alt serviciu.

Îmi spusese bărbatul Soniei, când l-am cunoscut că nevastă-sa e prea sinceră, prea spune tot ce gândeşte, numai neplăceri şi necazuri şi-a creat prin asta.

Ei bine, asupra acestui Mârza a făcut un raport. A venit o comisie, a controlat, a găsit că raportul ei e just, dar omul n-a păţit nimic. Ea şi-a periclitat situaţia de pomană. S-a expus să fie considerată o intrigantă etc. De ce n-a păţit nimic? Fratele lui, pe care Chivu îl apreciază, fusese numit, după plecarea acestuia, director general la C.F.R. A fost apoi dat mai jos. Nu corespundea sau nu ştie ce se întâmplase. Dar s-a considerat că nu e bine să se ia măsuri împotriva ambilor fraţi, să nu pară nu ştiu cum şi nu ştiu ce.

Vizita la Segarcea, la Gost – Staţiune de maşini şi tractoare – n-am mai avut timp s-o vizităm. Caii frumoşi, curaţi. Când intri în grajd, trebuie să-ţi moi tălpile încălţărilor într-o cârpă îmbibată cu creolină. Iepele şi mânjii, fiecare în boxa sa. Caii în carantină, cei veniţi de la moşii expropriate. Herghelii mari, crecătorii de cai de curse. Jocheii fac exerciţii acolo. Se aleg caii de călărie de caii de tracţiune.

Grăjdarul cântă din fluier. E duminica după-masă.

Într-un fost grajd, o clădire mare de zid, are loc peste drum de Gost, o şezătoare dată de grădiniţa de copii. Pe o estradă cu o cârpă gălbuie în loc de cortină, copilaşi între 4-6 ani, îmbrăcaţi în costume naţionale, joacă şi recită poezioare cu conţinut socialist. Unul mai măricel e dirijor. În sală e un aer grozav de închis. Ferestrele sunt astupate. Nu vine un pic de aer. Şi mai sunt urmele mirosului de grajd. În sală, mame şi rude ale copiilor. Ţărănci îmbrăcate semi-orăşeneşte, fiecare „cu ce are”. Una e cu copilul în cărucior.

Operatorul cinematografic, un băiat tânăr, vioi, ne cheamă insistent şi ne arată cabina lui de care e foarte mândru. Are un singur aparat şi dă totuşi 3-4 reprezentaţii în şir. Are el grijă să nu se încălzească prea tare. Pune la 98 de volţi şi nu la 110, şi are nu ventilator mic, rebobinat de el, pus deasupra, care-l răceşte. Să vedeţi ce reprezentaţii dau cu aparatul ăsta. Mai bine decât la Craiova, unde au câte două aparate. El e subinginer, băiat cu şcoală. Ne roagă să venim la ora reprezentaţiei.

Intrarea generală e 10 lei. A început lumea să se deprindă şi să vină.

Satul are vreo 8.000 de locuitori. În cele trei reprezentaţii de duminică (şi sâmbătă) vin vreo 4-5 sute de oameni. Rulează *Glinka.* Ei plătesc filmele. Trebuie să-şi scoată cheltuielile.

Sat de chiaburi, reacţionari. S-au găsit de 10 Mai, când au vrut să facă manifestaţie, portretele lui Antonescu, Maniu, Brătianu. S-au făcut ceva arestări.

Chiaburilor nu li se închiriază tractoare. Să se descurce cum pot. Ei trebuie să însămânţeze şi să predea cotele în toamnă; cum – îi priveşte.

Pe uliţi mai sunt ceva copii zdrenţuiţi de ţigani.

Un tovarăş spune: e copil de rom. Altul: de ce-i spui rom? Ţigan e un nume frumos. Numai „cârr" sau alte lucruri dintr-astea să nu spui. Dimineaţa a fost o echipă sindicală C.F.R. care a jucat *Butoiul cu apă* din „Îndrumătorul cultural".

Plantaţii mari de salcâmi, care cresc uşor prin toată regiunea. Botanistul recomandă să se facă reîmpăduriri cu stejar. Grâul de toamnă e frumos, mare şi verde. Porumbul a răsărit. Floarea soarelui e şi ea verde şi înaltă.

[Intercalate, inexplicabil, rapide conspecte răzleţe după „Notele politice" ale lui Marghiloman, din anii 1907, chestiunea revoltei ţăranilor, apoi 1910, 1911, în legătură cu faimoasa afacere a tramvaielor, „cel mai mare act de brigandaj politic" declarat de Carp lui Marghiloman.]

1955

Luni, 21 februarie 1955

Oboseală şi o mare nemulţumire de mine. Nu se cristalizează nimic. Nu mă pot aduna. Poemul *Caterina* a rămas pe drum.

Miercuri 12 octombrie 1955

…Şi pe drum a rămas, cu toate că i-am dat mereu târcoale, cu toate că am fost şi la „I.C.Frimu”. Şi la Semlac, şi la Păuleşti.

După odihna din vară (Vasile Roaită şi Predeal cu copiii), după călătoria prin Ardeal, credeam că munca o să sfârâie, o să ardă. Dar în realitate: primo, n-am putut lucra la *Caterina*, ci, în primele două săptămâni, am lucrat *Aur* şi *Mamei*, iar după aceea (câteva zile traduceri Heine) a început să-mi fie rău (ficat, reumatism, nevralgii, balonări, greţuri, râgâieli etc. etc.) şi tot aşa mă ţine. În plus, cu toate că sunt într-un aşa-zis concediu de creaţie, au început şi şedinţe, întâlniri etc. Cunosc însă mersul dialectic al acestor lucruri. Trebuie să vină momentul, când arunc totul la spate, când boală, nemulţumiri, încordare, totul se rezolvă, se depăşeşte, devine calm, contemplaţie, încredere creatoare: muncă.

Prejudecăţi, spune Silviu Brucan, „ai prejudecăţi” Maria Banuş. De ce? Pentru că i-am spus că-mi vine greu să scriu poem epic. Apoi aduce vorba despre „renegarea lucrărilor valoroase din trecut”. La alţii, bineînţeles. Eu, mă înfurii şi le spun că am mai demascat anul trecut asemenea calomnii.

— Eu nu ştiu nimic de Deşliu, nu-mi place să mă bag în asemenea lucruri. Deduc însă din ce spuneai dumneata mai înainte… Că ai asemenea prejudecăţi.

Fac ochii mari. Logica lui politică mă interlochează. Nu mai pot spune nimic. Discutând în felul acesta, se poate ajunge la orice.

— Poţi să faci şi un dosar cuiva (râde, de gluma lui bună). Şi S.B. e cel mai uman, apropiat, „drăguţ” om de acolo (*Scânteia*).

Meduza flască era de faţă, ca martor, probabil.

Poemul muncii, poemul dragostei, poemul femeii (*Caterina*); sclipiri, fulgurări, dar nu se încheagă nimic.

Vineri 14 octombrie 1955

Moment politic post-Geneva. Confuzii, tatonări în creaţie. Tonul just? Tonul adecvat? Chiaburul? Imperialiştii? Brucan: Poezia are tendinţe de hermetizare. Vor poem epic.

Mă gândesc la rosturile poeziei. Cred că atunci când i se reproşează poeziei că nu reflectă realitatea cu lipsurile şi greutăţile ei, se face o confuzie, că există o neînţelegere a însăşi esenţei poeziei. Ea nu e proză literară versificată. Modul ei specific, (mă gândesc, în primul rând, la poezia lirică) de a se situa în faţa realităţilor e aceea de afirmare impetuoasă, sau de negare impetuoasă. Modul analitic, de întărire lucidă e al prozei. Satira arde, neagă. Poezia lirică cântă. Faptul că într-un poem epic apare lupta, acţiunea şi interacţiunea eroilor, personajele negative, nu dă un caracter de tablou nuanţat, veridic, crud al realităţii, nu-i răpeşte poemului epic specificitatea lui de epos care cântă o acţiune lirică.

Poate că tot ce scriu, tot ce gândesc sunt „prejudecăţi” (S. Brucan) de om legat încă de o veche optică asupra poeziei.

1956

1 aprilie 1956

Mi-e greu să scriu. Jurnal: adolescenţă. Jurnal: criză.

Părea că bătrâneţea – calmul relativ – a venit şi, desigur, într-un anumit fel a venit. Evenimentele politice – raportul lui Hruşciov – au dezlănţuit o furtună cu caracter general, dar (în special, şi) cu accentul pe etic şi artistic.

E uşor acum pentru lichele. E uşor pentru oportunişti. E uşor pentru indiferenţii care se retrag în cochilia lor.

Sorin [aprobă], pentru a-mi limpezi ideile, pentru a descâlci cât de cât ghemul de suferinţă, umilinţă, revoltă, neputinţă care s-a adunat în mine: am sentimentul unei mari farse şi mascarade sinistre, a pângăririi celor mai adânci şi mai curate sentimente omeneşti. Ne-au minţit. Ne-au „tras pe sfoară”. În sensul brut, primar al expresiei, ne-au tras pe sfoară ca pe nişte păpuşi. Au tras sfoara în sus, mâna s-a ridicat, au tras în jos, am lăsat mâna în jos.

Nu am fost nişte absoluţi naivi. Am bănuit, am ghicit, am ştiut multe lucruri. Dar tot ce era crud, inuman, nedrept îl puneam sub semnul necesităţii. Trebuie. Altfel nu se poate. Şi iată că se putea şi altfel. Se putea oare? În complicata dinamică a dezvoltării istorice reale, se putea altfel? Uriaşa forţă şi voinţă care a fost necesară pentru a învinge, a zdrobi pe troţchişti, a salva revoluţia, putea să nu aibă ca revers voinţa de putere personală, absolută? Lenin a putut. Dar cine altul, ar mai fi putut? Şi cine ne dă garanţia că altul va putea?

Echipa Hruşciov au văzut, au ştiut. Au tăcut. Au lucrat alături de Stalin, au cântat osanale. Altfel ar fi pierit. Cei mai buni, mai generoşi, mai curajoşi, mai devotaţi marxism-leninismului au pierit. La noi, autocritica e superficială şi atingând numai probleme periferice. (S-a bătut din palme, s-a scandat, s-au dat denumiri de întreprinderi, oraşe etc. după personalităţi). Dar morţii, dar vieţile distruse, familii nimicite, gândirea violentată, înăbuşită, arta falsificată? „Să nu ne arătăm cu curul gol” – superba lozincă a lui R. – domneşte mai departe.

Un vierme, viermele minciunii, al constrângerii, roade totul pe dinăuntru.

Iubim copiii, dar schingiuim părinţii, iubim copiii, dar îi educăm în spiritul ipocriziei şi al laşităţii. Nu prin ce le spunem, dar prin ce-i învaţă întreaga viaţă socială. Citesc *Silas Timbermann*. Ce simplu e să lupţi pentru comunism în capitalism. Eroic, simplu, putând să te coste

viaţa, dar nu conştiinţa. Cred că văd simplist. Nici lor nu le e uşor, acum, tovarăşilor din ţările capitaliste. Poate, în anumite privinţe, le e chiar mai greu decât nouă. Dar cel puţin nu se bălăcesc mai departe, ca noi, în pseudo- şi semi-adevăruri, care dau cea mai dezgustătoare minciună în ambalajul adevărului.

Am un puternic resentiment împotriva lui Richi. Nu simte nevoia să-şi descarce sufletul. Nu are ce descărca. E imun în învelişul vătuit, călduţ pe care şi l-a creat. Nu-i cer puternicele, violentele şi adeseori superficialele, necugetatele reacţii ale artistului, când întreaga lui alcătuire psihică şi spirituală e alta, e cea a gânditorului. Dar pentru un etician, e totuşi prea cinic şi prea comod – în poziţia pe care o are în faţa realităţii.

Cred că nu poate fi un mare gânditor, detaşat, aşa cum este el, de problemele etice esenţiale, de trăirea etică esenţială a vremii noastre. Nu sunt destul de deşteaptă pentru a putea argumenta asemenea afirmaţii. Dar cred că gândirea pe care se sprijină el, nu-i de ajuns, fără rădăcinile participării directe, afective, etice la viaţă – lucru pe care-l ştie şi el, în teorie, dar numai atât.

…Şi Silvian: zguduit, emoţionat, sentiment de încredere etc.. Totul pe deasupra. Un om cu o minte atât de ascuţită ca a lui, îşi închipuie că discuţiile noastre literare pot merge mai departe, aproape autonom, că putem să tăiem firul mai departe în patru, despre cunoaşterea vieţii, despre nou şi vechi, despre poleire şi înnegrire, erou pozitiv şi erou negativ, atunci când întrebarea politică de bază nu este pusă şi, prin urmare, nu se poate răspunde la ea: eşti lăsat să simţi, să gândeşti, să vezi, să alegi ceea ce-ţi cere conştiinţa ta de artist şi de cetăţean, şi de comunist? Tristă, lamentabilă poziţia lui Şolohov de la congres. După ce spune adevărul: n-avem literatură actuală mare, totul sau aproape totul e cenuşiu, i se face frică, nu merge mai departe şi se mulţumeşte cu semi-adevărul şi cu fracţiunea, parţială, secundară, neesenţială de adevăr – scriitorii sunt rupţi de viaţă, nu cunosc, nu stau la ţară etc.. Şi dacă ştiu, cunosc, văd, ce şi cât pot scrie? Au putut ei scrie despre nemulţumirile din colhozuri în urma impozitelor sângeroase? Despre neputinţa oamenilor de a vorbi, de a-şi spune gândurile? Despre promovarea oportuniştilor, despre triumful linguşelii, al mediocrităţii? Despre victoria tobei goale? Despre brutalitate, primitivism, egoism feroce mic-burghez, îmbrăcat în uniforma „principialităţii”?

Cum să nu-ţi fie milă şi silă de autocritica lui Corneiciuc de la Congresul scriitorilor sovietici: „De ce n-am scris eu despre ce se întâmpla la ţară, aşa cum ar fi trebuit? De ce m-am mulţumit cu lucruri superficiale?”. Putea face altfel? Era dispus să se sinucidă prin cea mai groaznică moarte, moartea lentă a deportării sau a închisorii? N-a fost dispus. A vrut să trăiască şi a scris ceea ce se putea scrie.

Dogme, canoane, pretutindeni. Uneori avem iluzia că le ocolim, că suntem mai abili, mai şireţi în creaţie decât „îndrumătorii”, că putem spune unele lucruri, despre omul din zilele noastre, despre viaţă. Şi putem. Dar cât? Ce rămâne din tabloul întreg? Un detaliu, două. Şi astea, adeseori, falsificate de propria „autocenzură” de care s-a vorbit (Beniuc) la consfătuirea tinerilor scriitori, ca despre un lucru foarte bun. Şi totuşi, dacă nu ne lăsăm pradă subiectivismului, indignării provocate de puternicele frâne care există în calea dezvoltării artei, trebuie să recunoaştem existenţa unor mari talente, descătuşate de formalism, naturalism, decepţionism (Preda, Dumitriu, Beniuc, Stancu), prin îndrumarea realistă dată literaturii. Deci, în linii mari, îndrumarea este justă. Ea e viciată însă 1) de interesul de a nu prezenta adevărul, realitatea aşa cum e – fie cea subiectiv-obiectivă (lirică), fie cea obiectiv-subiectivă (epică, dramatică) – din motive de ordin politic; 2) de o totală confuzie („să nu ne arătăm curul gol”) de ordin teoretic, estetic, confuzie care aduce apa la moară intereselor de mai sus şi care deci e lăsată, cu multă bunăvoinţă, să dăinuie. Care-i teoreticianul nebun care să-şi bage capul sub cuţit? Printr-o interpretare dogmatică, metafizică (ce nu ţine seamă nici de momentul istoric, nici de chestiunea specială a presei de partid, la care se referea Lenin în articolul despre literatura de partid) se transformă literatura şi arta într-un mijloc direct de agitaţie, supusă aceloraşi norme de îndrumare şi control, ca orice broşură de agitaţie politică.

Libertatea noastră – libertatea de a sluji poporul e o formulă găunoasă, pentru că nimeni n-are interesul să arate până la capăt ce însemnează a-ţi sluji poporul, şi cum vrea poporul să fie slujit. Există deci o contradicţie de nerezolvat, în condiţiile politice actuale, între premisele unei teorii marxist-leniniste juste, deschizătoare de largi drumuri în gândire şi artă, şi interpretarea şi aplicarea dogmatică sau falsificatoare izvorâtă dintr-o politică greşită, care trădează marxism-leninismul, denaturându-l.

Cu oamenii din ţara noastră, aşa cum au fost plămădiţi de veacuri şi educaţi în ultimii ani, cu lipsa unei opinii publice care să aibe posibilităţi de exprimare, cu servilismul şi fripturismul, cu frica şi teroarea care domnesc, e de prevăzut că foarte puţine lucruri se vor schimba şi că foarte multe se vor petrece sub semnul superficialităţii, al formalismului, al politicii „de curte” (şelmariste).

Bine. Asta gândesc. Dar cum acţionează un comunist (un comunist poet, hipersensibil, hiperiritabil, uşor de demontat) în asemenea împrejurări? E preferabil să iei obişnuitele atitudini, care nu fac decât să zgârie un pic deasupra orice problemă şi să nu scormonească nimic (singurul lucru care se poate face) sau să te retragi strategic aşteptând condiţii favorabile. Oamenii de acţiune sunt totdeauna înclinaţi să

adopte prima soluţie. Contemplativii, delicaţii, de tipul meu, înclină către a doua.

7 mai 1956

La Ţugui şi Florea, cu Croh[mălniceanu] şi Novicov.

Cer autocritică de sus, dezvăluirea publică, în forme acceptabile, a unor greşeli din trecut, pentru a curăţa terenul pentru viitor. Croh e mai cu tact şi mai abil ca mine. Novicov face jalnice încercări de a-şi salva proletcultismul: primejdia intimismului a existat, S.T. are dreptate când spune că drumul lui Frunză e cel just – doar n-a spus că e singurul just.

Croh, între patru ochi, îmi spune că el crede că, dacă nu vom cere prea mult, vom obţine. Sunt gata, crede el, să-i „dea" pe Fărcăşanu, pe Şelmaru şi chiar pe Sorin Toma (Arghezi).

25 oct. 1956

Lirico, lirico, nu scrii decât atunci când ţi-e inima grea, şi nici atunci… Vreau totuşi să încerc, pentru autodisciplina mea, şi pentru posibilitatea unui control asupra mea însăşi, să-mi ţin însemnările cu oarecare regulariate. *Aide – sagesse*! Dacă azi aş putea revedea, ca într-o oglindă, tot ce am trăit în ultimii zece ani, poate aş găsi mai uşor o linie de conduită justă, de aici înainte.

Traumatismul politic din primăvară, îl resimt încă puternic. Revăd mereu scena odioasă – scenele odioase, tot filmul îngrozitor şi rapid al desfăşurării momentelor – de la conferinţa raionului Stalin. Văd masa uriaşă, inertă, masivă, ameninţătoare, tăcută a lui Miron Constantinescu pândind din dosul ochelarilor. Rânjetul cinic al lui Leonte Răutu în spatele lui Gh. Tot sufletul mi-e carne vie care supurează când retrăiesc, şi retrăiesc mereu cele întâmplate. Teroarea, presiunile, umilinţa, supunerea la ceva abject. Şi n-a mai fost ca altădată o eroare, o iluzie, o autoamăgire, ca în timpul stalinismului. Acum văd dincolo de perdea, înţeleg! Ce comedie sinistră, îngrozitoare, jucăm. Toate valorile sunt contrafăcute. Vorbesc de valorile moral-politice. Ţii minte, la ultima şedinţă de B.O.B[1] N.: De ce să fie Gafiţa, Marcea în afara partidului. Locul lor e în partid. Oameni ca ei!?… Da, aşa cum stau azi, locul lor e în partid! Peter e în afară, de ce să nu fie Gafiţa înăuntru?

Şi totuşi, în aceste împrejurări dramatice, mai mult ca altădată simt nevoia să cânt un imn comuniştilor, mişcării de eliberare a omenirii. Istoria se desfăşoară în real, în condiţiile date şi nu în sfera vidului ideal – după care tânjesc visătorii mic-burghezi. E adevărat, tragediile

nu sunt totdeauna optimiste.

Méliusz a stat 6 ani în închisoare. Era comunist închis de ai noştri, învinovăţit de titoism. A ieşit acum vreun an şi jumătate. A publicat un ciclu de poezii despre dragoste şi ură. E cam aşa: te iubesc, hai să luptăm pentru pace! Doamne, prin ce a trecut omul acesta. Ce contradicţii, ce furtuni, ce ciclopi se vor fi ciocnit cap în cap, ce seninătăţi amare, ce neguri subterane. – Iubita mea, hai să luptăm pentru pace! Asta e tot ce-a ieşit. Atâta tot. E frânt lăuntric? Îi e frică?... Oamenilor le e frică. Vor un petec de cer, o bucată de pâine, un pat... Vor libertate. Asta e libertatea.

Bietul Călugăru! I s-au publicat postum fragmente din jurnalul scris în ultimii ani de boală. Pozează în faţa posterităţii. E mic, fricos, vanitos, banal. Din când în când, câte o scăpărare, care aminteşte de polemistul, de gazetarul incisiv, de intelectualul perspicace de altădată. Avea moartea în faţă şi tot poza! Avea moartea în faţă şi tot se temea să spună despre lucrurile esenţiale, despre durerile mari... Bietul Călugăru! Bieţii de noi! Omul, ce mândru sună acest cuvânt! Nu pentru noi. În fanarul nostru politic se încheie târguri murdare cu sufletul oamenilor. Îi invidiez pe prozatorii epici şi pe liricii care, azi, pot cânta „tristeţile dragostei”. Eu simt, trăiesc atât de intens tragedia morală a generaţiei mele, încât îmi acoperă orizontul. Şi traduc Goethe!

Vulturul lichea nu mi se publică la *Gazeta literară* pentru că Stancu a oprit-o în pagină: „Să nu se spună că *Vulturul lichea* e Beniuc. Să nu se recunoască”.

La *Informaţia* nu mi se publică un articolaş festiv, la deschiderea săptămânii cărţii sovietice pentru că am vorbit frumos despre Esenin. „Vedeţi, conducerea noastră (Ştefan) socoteşte că dvs. care... aţi fost criticată pentru intimism... e adevărat că pe nedrept... să nu pară acum ca o revanşă, o răzbunare”.

Banc. La pâine, coadă, după Congresul XX:

— Parcă e mai mică jimbla!

— Nu ea e mai mică, gura dumitale e mai mare, acum!

Sorin a-mbătrânit. Are regrete; că nu a făcut carieră universitară. Ar fi putut, avea cap. S-a aruncat prea total în munca economică. Acum e prea târziu. Prea târziu! Prea târziu pentru a începe atâtea lucruri. Suntem fixaţi definitiv.

Richi a fost chemat să dea informaţii la C.C. [secţia] relaţii externe. Poate va fi trimis ca ministru undeva. Mi-ar fi tare greu.

Am scris *La porţile raiului*, poem dialectic în care contradicţiile coexistă şi se rezolvă armonios prin depăşire. Aceasta e suprema

noastră îndrăzneală. Supremul nostru pseudo-adevăr. Pe plan mare, istoric, în perspectivă, aşa e desigur. Sensul e pozitiv, e cu plus. Contradicţiile sunt depăşite în etape şi în forme superioare. Dar pe planul vieţii umane? Momentul împăcării şi al depăşirii are într-însul mereu aspectul tragic al descompunerii, al pierderii. Fiecare moment sufletesc oscilează între cei doi poli: al bucuriei şi al deznădejdei. Totul atârnă, în ce parte înclină balanţa pentru ca tabloul să fie luminos sau întunecos. Dar lumina şi întunericul există permanent. Asta afli în toţi marii artişti, scriitori, muzicieni, pictori. Numai la cei mărunţi tristeţea e foarte neagră şi fără voluptate, bucuria anost de luminoasă, ca faţa unui idiot.

1 noiembrie 1956, Bucureşti

Acum opt zile a început răscoala la Budapesta şi în restul Ungariei. Sunt mii de morţi şi de răniţi. Clădiri, muzee, instituţii, distruse, arse. Mişcarea a început cu mari frământări partinice împotriva „dictaturii sângeroase” a lui Rákosy, cu miile de victime (9.000) printre comunişti, cu arestări samavolnice (procesul Rayk). „Cercul Petöfi”, scriitorii au jucat un mare rol în lupta împotriva metodelor staliniste. Valul răscoalei a trecut peste capul celor ce au început mişcarea de protest, de înnoire, de curăţare a vieţii publice şi partinice. Naţionalişti, fascişti, huligani au intrat în joc. Imre dă vina pe Gerek. El ar fi cerut trupelor sovietice să intervină. Guvernul sovietic dă o declaraţie prin care acceptă o discuţie în cadrul Tratatului de la Varşovia pentru retragerea trupelor sovietice din celelalte ţări (în primul rând Ungaria) care n-ar fi de acord cu staţionarea trupelor înlăuntrul graniţelor lor. *Szabad Nép* polemizează cu *Pravda* – nefiind de acord cu caracterizarea dată mişcării naţionale ca o expresie a uneltirilor imperialiste. Frământări studenţeşti la noi. Timişoara, grevă la marxism-leninism. Facultatea de Filologie Bucureşti, UTM, proteste, revendicări. Un memoriu prezentat de *Scânteia Tineretului* în care se vorbeşte de inconsecvenţe ale conducerii de partid şi de stat. Studenţi arestaţi. Ţărani, în multe locuri unde recolta a fost proastă, nemulţumiţi de cuantumul cotelor. Hotărâre prin care salariile mici sunt urcate. 350-400 salariul minimal, 100 lei de fiecare copil. Vinerea trecută la S(orin) T(oma), *Scânteia* consfătuire amicală cu Baranga, Z. Stancu, Lucia Demetrius, [Eugen] Frunză, Cicerone [Theodorescu]. Se discută problemele zilei. Vrea material de propagandă despre realizările regimului. Se vorbeşte despre ineficacitatea unei propagande prin presă, care nu atacă probleme vitale şi marile greutăţi ale momentului dat. Sunt conştienţi, zice. Vor să facă schimbări în presă. Se şi fac. Dar cu prudenţă. E uşor să schimbi (vezi Polonia, Ungaria) dar nu ştii unde te duce, unde ajungi. Sunt căutări

etc. Stancu: să se ia măsuri (chestia ţărănească). Se apropie 50 ani de la 1907. Ar fi foarte rău să avem acum frământări ţărăneşti. Baranga: presa să fie mai vie, mai legată de actualitate.

Cicerone aduce contribuţia sa la discutarea gravelor probleme ale zilei prin plângeri cu privire la nivelul de trai al scriitorilor, la drepturi autor pentru texte. Aduce o listă a drepturilor încasate de textieri. Frate-său a fost restructurat de la C.F.R. unde era maestru. Sorin Toma: să vină cu o plângere la *Scânteia*.

Lucia Demetrius se plânge de revenirea la căutări formaliste riscate, fumate la noi demult. Dă exemple spectacolele *Vrăjitoarele din Salem* şi *Romanticii*. Unii o întreabă: „Piesa ei scrisă în iulie mai merge acum?” De ce? pentru că susţine o idee, o idee comunistă, bineînţeles.

Sorin Toma. vorbeşte despre scriitorii noştri care joacă alt rol la noi decât cel jucat de scriitori în Polonia şi în Ungaria (cu scârbă, dispreţ la adresa acelora).

La urmă: să ne luăm angajamente. Eu promit să încerc o poezie.

Scriu *Colocviu cu tinereţea*. O dau însă la *Contemporanul* nefiind, după părerea mea, potrivită pentru *Scânteia*.

Pecher, redactor adjunct *Contemporanul*: Nu se poate publica din motive de strictă oportunitate politică. Vezi evoluţia evenimentelor în Ungaria? – Numai asta? – E şi vorba despre tineret, despre frământările intelectualilor pentru găsirea unor căi noi. Să nu se spună că şi la noi…

— Am luat notă. Trebuie să mă supun. Dumneata eşti redactor, eu poet.

— Şi comunist.

— Sunt mai multe feluri de a înţelege datoria de comunist. Eu cred că lucrurile trebuie dezvăluite. În felul ăsta se poate merge mai departe.

După o săptămână de întrerupere, am reluat traducerile din Goethe.

Mi-e silă de mine şi de noi toţi. Vom muri ca nişte otrepe mânjite, soioase.

Copiii mă necăjesc. Petre minte, are note proaste. Învaţă la o şcoală închisă, a protipendadei comuniste, unde fiul „cutăruia” nu e certat, pentru că e fiul „cutăruia”.

Nu mă pot înţelege deloc cu copiii. Nu înţeleg nici viaţa, nici lumea, nici ce trebuie făcut. Sunt pasivă, lipsită de curaj, de energie. Aşa suntem toţi. Plini de rahat, până peste urechi. Zâmbitori, amicali, unii cu alţii. Hiene. Nimeni nu ştie nimic. Dar, să avem ţinută, fermitate, demnitate, combativitate etc.

Citiţi, citiţi, vă rog! Descompunerea morală a intelectualului descumpănit de evenimente? Richi, e grăsuţ, fericit, lucrează, scrie despre Hegel, despre Goethe, despre epoca lor. În ultimele două zile a depăşit norma cu 52; Bravo! Îl invidiez şi-mi face şi silă cu nepăsarea

lui la ceea ce se întâmplă în jur. E însă o condiţie *sine qua non* ca să nu fim înecaţi în valul tulbure prin care trecem. Să lucrez. Ce pot, dar să lucrez. Să-mi fac o crustă. Nu pot. Ah, muzica, muzica! Fericiţi muritori cei care pot vorbi oamenilor pe limba aceasta pură, completă. Liszt, precursor al lui Wagner şi Debussy, am ascultat aseară, puţin, la Richi. Un moment, m-am limpezit. Şi iar m-am scufundat în valul tulbure, din care nu ştiu dacă am să mai ies vreodată. Aştept schimbarea istoriei. Dar istoria o fac oamenii. Cu ce contribuim noi? Eu?

1. Biroul Organizaţiei de Bază (B.O.B.) – organ de conducere executiv al PMR/PCR. (N. red.)

1957

Constanţa, 27 I

Artă (note)

Tezaurul copleşitor al trecutului? Artă = relaţii. Relaţiile altele, imaginea alta. Trăsăturile definitorii se vor contura pentru posteritate.

Ce e comun, propriu timpului nostru, între arta lui Hemingway şi a lui Şolohov? Poate tragismul? Calmul tragic al unuia, nervozitatea tragică a celuilalt.

Importanţa dezbaterii în for a întrebărilor legate de liniile mari de dezvoltare ale creaţiei artistice. Despre caracterul popular al poeziei şi despre conceptul în poezie. Să nu facem demagogie. E nevoie pentru o anumită poezie, deloc formalistă, dar care vehiculează anumite idei, sentimente să existe în publicul cititor sau auditor o anumită bază aperceptivă. Fără un anumit bagaj de cunoştiinţe, poezia devine criptică, ca o poezie plină de aluzii mitologice, pentru cei ce n-au auzit de mitologie.

Goethe – Heine.

Părerile lui Goethe despre artă foarte apropiate de concluziile realismului. Dar sensibilitatea lui echilibrată, fără excese (sau rareori), ni-l face admirabil şi străin, ca pe un antic. Dar Heine? Sensibilitatea lui e mult mai aproape de a noastră. Şi problematica lui, implicit.

Tradiţie, rădăcini + sensibilitate vibrantă la nou, la ceea ce e definitiv aşezat, rezolvat, chezăşie a marii poezii.

N. Labiş avea asta.

O conştiinţă fără odihnă, o asimilare a culturii până la punctul ei cel mai înaintat. Plus, bineînţeles, un nu ştiu cum şi un nu ştiu ce – genialitatea.

Bucureşti, 29 I

Discuţia cu privire la spiritul modern, din paginile *Gazetei literare*, s-a stins în mod artificial. Râtul dogmatismului s-a vârât din nou şi a nivelat nişte foarte gingaşe obiective ale gândirii.

Din păcate, tributar unor întinse socoteli meschine, personale, un om ca Petru Dumitriu face jocul urât al pescuirii în ape tulburi. Bună, necesară e punerea în discuţie publică a marilor probleme legate de dezvoltarea literaturii, de liniile ei directoare, de perspectivele ei. Şi fiindcă pune chestiunile larg, *à vol d'oiseau*, că nu se pierde în

mărunţişuri subtile, cum fac atâţia, P.D. trebuie lăudat. Totodată, din oportunism şi lichelism pe deoparte, din exagerbare a propriei personalităţi, pe de alta, neagă existenţa a ceea ce s-ar putea numi cu o expresie destul de improprie (nu avem alta) spiritul modern, face un caz teribil de tradiţionalism (de care îşi râde în barbă, pe ascuns), îl proslăveşte pe Sadoveanu, pe care nu-l gustă, îl depreciază pe Rebreanu, care-l umbreşte, îl uită pe Marin Preda etc. Se creează o falsă antinomie între anumite trăsături ale omului modern (de la capitalism încoace, de la revoluţia burgheză încoace), ale psihicului şi ethosului modern şi angrenarea noastră într-o mare tradiţie a culturii clasice. Eu cred că tocmai în acest creuzet al sufletului omenesc, în care cele mai contradictorii elemente se pot întâlni, pot intra în relaţii noi şi produce un ce nou, se va realiza chintesenţa unei noi culturi, a epocii de trecere de la capitalism la socialism.

Autoreflectarea, dedublarea, ironia romantică, le putem concepe în Antichitate, le putem gândi rupte, scoase din ţesătura noastră sufletească?

Confesiunile Sf. Augustin?

10 februarie

Articol Perahim *Contemporanul*. Conjuncturist, tactic, dictat de sus. Desparte fals, arbitrar, schematic, pictura, în pictură de senzaţii exterioare şi pictura de idei, conţinut, de compoziţie. Se continuă cu vechiul sistem al trivializării concepţiei noastre despre artă pentru a da o ripostă „tare", „răspicată" duşmanului (abstractismului, picturii în sine). Zurbagiul de altădată, devenit un ilustrator lins, acurat, fără aripi, se târăşte pe burtă în faţa platitudinilor. Nu aşa se apără conţinutul de idei. Aşa se compromite.

12.II.57, Buc.

Ideea „alienării". Formele noi în perioada de trecere la comunism nu sunt studiate de filozofii marxişti. „Alienarea" nu e (cred) o consecinţă a „sistemului comunist", cum e alienarea sub capitalism. Nu. Dar cred că e o consecinţă a stalinismului. Stalinismul – necesitate istorică. Ultimele evenimente au arătat că e primejdios, în actualul raport de forţe, să (se) treacă la „democratizarea" socialismului în etapa actuală. (De altfel, Polonia ne va arăta ce se poate face în această direcţie). Alienarea a fost resimţită puternic de artiştii burghezi (realişti, romantici, decadenţi). În proză, ca şi în versuri, conştiinţa tulburată, sfâşiată de contradicţii, ca şi de tabloul înstrăinării conştiinţei umane, transformării valorilor umane reale în mijloace, a reflectat această

stare de lucruri în cele mai variate feluri (după moment istoric, personalitate artistică etc.). Dramatismul literaturii de la dezvoltarea capitalismului încoace.

Alienarea, în noile forme, specifice perioadei de trecere spre comunism (nu spre socialism) e resimţită puternic de artişti. Concepţia stalinistă, dominantă, nu va îngădui reflectarea acestei realităţi. Dar oare (mă întreb), chiar în ţările unde s-ar putea acest lucru, sunt artişti suficient de filozofi (conştient sau spontan, explicit sau implicit) pentru a nu avea o atitudine pragmatică, ieftin indignată (vezi satirele – ciuperci contra birocratismului) în faţa fenomenelor negative.

Respingerea lor etică, inclusă în operă, nu poate desigur lipsi. Dar dacă nu există înţelegerea la bază, a fenomenelor, pătrunderea mecanismului intim al dezvoltării sociale, cu toate interacţiunile, arta noastră rămâne una de suprafaţă, o artă străină, în fond, de viaţa actuală, o artă care se repetă pe sine însăşi, care repetă arta trecutului.

Martie

Fuga la desăvârşire, puritatea artei. Apoi iarăşi, iarăşi înapoi la oameni, dorul de căldura, suflarea omenească. Cu ceilalţi, şi iar singură, şi iar dorul care s-a dus, care m-a făcut mai lucidă, mai amară, mai senină. După zbuciumul politic, după ceasurile de criză, de disperare neputincioasă, de strigăt sugrumat a venit şi seninătatea neîmpăcată. Voi face ceea ce se poate face. Voi traduce. Voi publica puţin. Nu mă voi mai risipi, sau mai puţin, mult mai puţin ca înainte. A murit Camil Petrescu, a murit Bacovia… Câţi ani, câte clipe mai am? Mai avem? Poate că totul va fi cenuşă. Dar chiar şi aşa, şi tot trebuie să trăiesc frumos, atât cât se poate trăi frumos fără a te sinucide, azi. Azi, Geo Bogza mi-a spus: „Ai fost o mare poetă, Maria, dar ai feştelit-o. Ca şi Perahim… Merita fascismul să ne angajăm în lupta împotriva lui, dar nu aşa cum aţi făcut voi. Ai greşit mult. Dar poate că ai să mai poţi repara”… Poate. În orice caz, am să traduc câteva poezii frumoase. Câteva zeci, câteva sute, din lirica universală. Şi evreica Maria Banuş să rămână, totuşi, ca o poetă de pe malurile Danubiului, care a scris 20 de poezii ale ei în dulcea limbă românească şi a tradus alţi poeţi în aceeaşi dulce limbă românească. Nici articolele, nici piesele, nici şedinţele, nici aşa-zisele succese, nici aşa-zisele eşecuri, nici amărăciunea mea, nici satisfacţiile vanităţii, nimic, nimic nu va rămâne. Numai ceea ce a fost intens şi pur, bucuria vieţii, bucuria spiritului, sfânta mânie, numai asta.

Mereu, revine ca un laitmotiv ideea poeziei profetice, singura poezie a acestor vremi. Richi: profeţii puteau predica. Nu-i închidea nimeni. Ceea ce au spus ei a rămas. Pe tine te şi închide şi nici măcar nu se

ştie ce-ai vrut să scrii.

Citesc despre civilizaţiile vechi. Capăt perspectivă. Înţeleg mai bine monstruozităţile, limitele, amoralitatea care caracterizează epoca. Dar etic, nu pot să nu reacţionez violent. În faţa farsei generale, a minciunii generale am reacţii fizice. Nimeni nu spune ceea ce crede, ceea ce gândeşte. Prefer să trăiesc toată viaţa la marginea vieţii sociale, literare, decât să trebuiască să mint, să mă prostituiez clipă cu clipă. Nici aşa nu sunt uşă de biserică, nici aşa nu am conştiinţa împăcată, dar cel puţin nu trec printr-o permanentă şi chinuitoare confruntare între ceea ce ar putea fi (sau ar trebui să fie) şi ceea ce e.

Înţeleg reacţia îngustă, violentă, etică a lui Fast[1], cu toate că nu o accept. În ciuda tuturor celor întâmplate, aş fi rămas în partid, pentru că se poate spune punctul de vedere dinăuntrul lui cu mai multă eficacitate decât dinafară (atunci când se poate spune, şi în partidul din USA se poate, acum)

Novicov: e îngrozitor Nazim Hikmet! Mă doare inima pentru el! Un om la care ţin atât de mult, dar e nemaipomenit ce confuzie e în capul lui. Cred că la bază sunt nemulţumiri personale… pentru că nu a fost primit în p.c. din URSS… Zicea că sub Lenin se primeau străini.

Nu, urmaşii noştri nu vor pricepe în ruptul capului ce fel de specie umană reprezentau Novicovii şi Morarii timpului nostru, pentru că nimeni nu i-a demascat, nu i-a tipizat cu ură şi adevăr. Vor trebui să se ducă cu mintea la iezuiţi, dar *cachet*-ul propriu al tipului tot nu-l vor sesiza. Novicovismul e poate un produs fatal, necesar şi hidos al disciplinei de partid. În măsură mai mare sau mai mică se găseşte la toţi activiştii. Cu el, mişcarea se goleşte pe dinăuntru ca roasă de un vierme, fără el… Nu ştiu cum e în realitate, nu, în documente, în China, în Polonia…

26 mai 1957

Scriind despre Bacovia, citind prefaţa lui Jebeleanu. Interpretarea vulgară a poeziei, sociologizantă, aşa-zis marxistă. Suferinţa e un produs al societăţii burgheze. Punct. Polemica cu vechea critică se duce de pe aceste poziţii simplificatoare. Suferinţa e legată de fiinţa umană, de destinul ei pe pământ, de viaţă, de moarte. Aspectele ei diferă, greutatea ei specifică în cursul orânduirilor sociale diferite, relaţiile ei cu celelalte coordonate ale sufletului omenesc. Ca într-o orchestră în care un motiv este înăbuşit de altele, predominante, care acoperă la un moment dat totul, ca un talaz uriaş. Valul revoluţionar, tema eroică (ce poate merge mână-n mână cu tema suferinţei). Suferinţa care naufragiază-n disperare, suferinţă care se înalţă într-un echilibru superior (poezia antică), suferinţa care duce la cinism, descumpănire totală (decadenţii, unii dintre ei)… piatră tocită,

netezită de apă, netezită de apă, netezită de apă…

9 decembrie 1957

Ca întotdeauna scriu în descumpănire. A fost o jumătate de an bogat în călătorii: Polonia, R.D.G., Grecia, Turcia (croaziera de câteva zile).

Mi-am satisfăcut curiozitatea etic-politică. Vai, ca de obicei, realitatea e cu totul altfel decât îţi închipui din lecturi. Polonia nu-i o rană care se vindecă, e o suprapunere de abcese. Specula, desfrâul, beţia, arta decadentă, debandada, dezorganizarea sunt în floare. Şi mult cinism, şi uşurătate, şi îngâmfare. În R.D.G. lucrurile sunt ireale. Construcţie în aer. R.D.G. e o construcţie arbitrară, fără rădăcini în solul german. În Germania simţi mai mult ca oriunde că trăieşti într-o lume absurdă, într-un coşmar a cărui trezire nu o vezi. Ce se va întâmpla cu fenomenul german în noile condiţii ale înarmării atomice? Stă ca un cancer în mijlocul lumii. Se va descoperi leacul înainte de a fi prea târziu?

În Grecia: muţumeşte mamei tale care te-a născut şi O.N.T.-ul ui care te-a admis printre participanţii la croazieră. Nu ştiu de ce-mi bat joc. Poate pentru că mi-e rău (de la ficat) şi pentru că sunt certată cu Richi. A fost cel mai grozav lucru din viaţa mea. O nouă înţelegere a frumuseţii. Nu pot scrie azi, ce-a însemnat Grecia, Acropole, Sunionul, Delfi.

1. Howard Fast (1914-2003), scriitor american loial Partidului comunist până în 1956. În anul 1954 i s-a decernat Premul Stalin pentru Pace. (N. red.)

1958

8 martie 1958

Am trei luni de boală în urma mea. La 23 decembrie am fost internată cu o hepatită epidemică. Nu sunt încă restabilită. Parcă ar fi trecut 20 de ani peste mine. Umoarea mea neagră – melancolia – s-a accentuat peste măsură. Forţele vitale deficiente. Sufletul uscat. Toate aspectele negative iau proporţii în ochii mei. Hipersensibilă la jigniri, neatenţii etc. Atrofierea simţului actualităţii. Scădere a forţei de concentrare intelectuală şi de asociaţie spontană, creatoare. Scrie poezie!

Recitesc notele pentru poezii din ultimii doi ani, note pe baza cărora credeam că o să pot închega un poem sau o suită de poezii – anunţate, de altfel, recent în *Viaţa Românească* şi în *Contemporanul* – şi constat, cu spaimă, recitind, că atitudinea, dispoziţia, tonalitatea în care au fost concepute sunt străine acum de mine. Parcă sunt nişte pieliţe moarte, ale unor baloane strălucitoare, colorate, care s-au dezumflat. Sunt amară, riguroasă, foarte puţin lirică în sensul revărsării. Simt nevoia unor pilule concentrate, amare, de poezie, în care să ating direct esenţa epocii.

1959

Vineri, 27 februarie 1959

Aproape un an… Luni de zile de tânjeală, astenie (cu toate formele ei: irascibilitate şi apatie). Predeal, Olăneşti, apoi Valea Vinului, excursia pe Dunăre, reluarea lucrului, încet, încet. Cu greutăţi obiective şi subiective.

Linia îngustă, dură. Necesitatea readaptării tematice şi tonul 1950-'53. Congresul 20, contrarevoluţia maghiară, problema evreiască. Nevoia de a umbla, de a relua contactul cu terenul. Nu se realizează în condiţiile vieţii la ţară, iarna, insuportabile pentru mine (regim alimentar, frig etc). Aştept vara. Nu ca să scriu despre (asta nu se ştie niciodată, de unde sare iepurele) ci ca să cunosc, să văd, să ştiu.

Inhibiţii. Nici aici nu pot scrie despre ce mă doare. Gânduri, gânduri…

Începutul bătrâneţii. Degete deformate de gută. Grăsuţă. O doamnă între două vârste. Aşezată, temperată. Prea lucidă pentru un poet. O luciditate a ne-tinereţii. Sorin: e nevoie de oameni tineri.

Iarna 1958-'59. Pleacă evreii. Nasser s-a supărat că se încurajează sionismul. Declaraţii de o parte şi de alta. Comunicat Agerpress: din umanitate, pentru reîntregirea familiilor dispersate. Condiţii egale pentru toţi, şi demne. Au apărut pachete de carne de un kg, conservate la frig.

Gripă – multe cazuri mortale, complicaţii.

Stancu a scos patru volume din *Rădăcinile sunt amare*. Va scrie 12 – aşa promite. Pamflet – peltea. Nu place. Şi-a cumpărat două case. Supărat că „l-au luxat" (şi eu, „de necaz că nu m-a luat de nevastă") şi că nu poate publica săptămânal romanul la *Gazeta literară*, ca până acum.

Silvian a fost la mine, să mă pună în gardă faţă de primejdia compromisurilor în poezie (nu i-a plăcut *La televizor*). Despre greutăţile lui în ce priveşte cursurile la facultate. Unde vorbeşte cu convingere, ies bine (Coşbuc) unde nu, fiasco (despre „metodă"!!).

12 decembrie

Nu recitesc ce am scris altădată, aici, ca să nu alunec pe alt făgaş, cel de atunci, ca să nu-mi fie teamă de repetiţii, de aceleaşi lamentări obsesive, morbide.

Am oarecare încredere în „catharsis-ul" pe care-l produce autoconfesiunea, aducerea la suprafaţă a tumultului interior.

Fapte: boala, lungă, plicticoasă, cu reveniri la un nivel coborât de vitalitate. Vara: congestie pulmonară virotică, gripă etc. Totul se înlănţuie şi se datoreşte, cred, aceluiaşi dezechilibru fiziologic, glandular, provocat de vârstă şi intensificat de hepatita epidemică de acum doi ani. Doctorii sunt complet dezarmaţi în faţa acestui fenomen complex. Fac mai mult rău decât bine cu intervenţiile lor.

August-noiembrie; Olăneşti, boală… Spital Elias – intervenţie, congestie. Convalescenţă Predeal (traduc câte ceva).

6-17 noiembrie R.D.G. 200 ani de la naşterea lui Schiller. Bolnavă. Criză de ficat? De apendicită?

În critică, campania antiapologetică duce în „boule-de-neige" la mutilarea *Torentului*.

23 august, succese ale literaturii, nouă etapă (intervin Paul Georgescu, S. Damian, Radu Popescu etc). Acum diverse articole, note în care se vorbeşte de „epuizare", „sub posibilităţi" (*Gazeta lit[erară]*, *Contemporanul*), „tematică restrânsă" (*Steaua*). Nu mă necăjeşte critica în sine, ecoul în public (în ultimă instanţă), cât nesiguranţa, lipsa de fermitate a criteriilor, lipsa de obiectivitate.

S-a trezit câinele care dormita. Sunt răscolită nu pentru ce am scris, pentru ce am tipărit, pentru ceea ce e nedesăvârşit, nesatisfăcător în poeziile mele, ci pentru ceea ce nu am scris şi am trăit, am simţit, pentru ceea ce nu voi putea [scrie] nici de aci înainte din cauza unor cătuşe ideologice existente şi poate inconştiente, pe care singură mi le pun. Aici e nodul problemei. Poezia de azi, poezia unui Ritsos, Hikmet, Quasimodo, Neruda, poezie progresistă sau net comunistă, dar descătuşată, în care fantezia, toate modalităţile gândurilor, impresiilor, amintirilor, aprehensiunilor, viziunilor, suferinţelor, speranţelor îşi dau curs liber, poezie de azi care poate va trăi şi mâine, care m-ar chema şi pe mine, în care poate că aş izbuti să mă dezvălui şi dezvăluindu-mă să-mi nuanţez, să-mi adâncesc personalitatea, să fac mesajul meu mai suplu, mai convingător, mai autentic, mai direct – e negaţia poeziei aşa cum se practică ea acum la noi şi de Beniuc, şi de E. Jebeleanu, de Cicerone, nemaivorbind de Deşliu etc.

Autoexprimarea? Ce ironie! Cine se autoexprimă?

Nu vorbesc clar. De autoexprimat ne autoexprimăm dar parţial sau constrâns, în chingi, sau fardat. „Die Warheit ist das Ganze" – e mai mult ca oricând valabil în poezie. Şi nu numai „die Warheit" – adevărul, în general – ci chiar postulatul vremii noastre, adevărul social, adevărul timpului nostru, adevărul, esenţa vremii noastre trăieşte în opera noastră numai în măsura în care eul poetului ajuns la o înaltă concepţie despre viaţă şi lume, integrat luptei pentru descătuşarea definitivă a omului, scrie, nu sub dictatul inconştientului,

ci aşa cum îi dictează conştiinţa sa de poet, de om, de cetăţean.

Nu sunt fraze goale, pentru mine, acestea. Conştiinţa de poet înseamnează pentru mine toată încărcătura de zbucium, experienţă de viaţă, vis, durere „existenţială” (nu vă speriaţi, o, „voi” cenzori, înţelepţi, cuminţi, optimişti, sănătoşi, schematici, mincinoşi, voi care n-aţi ţipat în somn, care nu v-aţi învineţit de frigul morţii, al aducerii aminte, al dorului nemângâiat...), bucurie „existenţială” (nu „vitalistă”, scumpii mei interpreţi), bucurie de a fi, bucurie de a fi împreună cu ceilalţi în viaţă, în luptă, durere de a nu fi trăit tot, de a nu mai fi. Ceea ce s-a cântat totdeauna, dar care trebuie cântat azi pe baza propriei şi formidabilei noastre experienţe de contemporani ai celui de Al Doilea Război Mondial, ai fascismului, ai socialismului, ai primelor sputnice. Cred că nereuşita multor lucruri din *Torentul* se datoreşte faptului că scriu chircit, crispat, autocontrolat, sau automutilat printr-o înregistrare parţială a unor momente numai din imensul timp interior poetic. Bat orele, bat sferturile, trec minutele şi eu spun: acum e o cifră rotundă, frumoasă, 12; noteaz-o! Arat-o, contemporanilor. Dar timpul nostru trăieşte, pulsează mai autentic şi mai tare în ora neîmplinită, poate, în secunda lui 3 şi un sfert, o auzim cum bate, prinde-o.

Concluzie: întoarcerea la poezie.

Sărmană muiere îmbătrânită, împotmolită în confortul dăruit de socialism, de boală, de trai, traiul domestic, de necazurile de mamă, mai există undeva în tine Copilul-poet care tresare la un foşnet... Nu-l lăsa să moară de tot. Nu-l lăsa, te implor... Altfel, pentru ce şi cum să trăieşti?

Nu da vina pe epocă, pe împrejurări, pe ceilalţi! Chiar dacă nu vei putea fi un timp... Asta n-are atâta importanţă, cât moartea din tine. Lipsa de contemplaţie, de bucurie estetică, de climat poetic. Poţi să ţi-l creezi, să te abstragi de la măruntele şi multele şi adeseori meschinele tale preocupări.

O oră pe zi vei citi poezie. O oră pe zi vei gândi sau trăi poezie dacă nu vei putea scrie. Îţi vei face notaţii pe marginea poeziei sau vei însemna în caietul tău versuri care-ntr-un fel sau altul „trăiesc”.

Au fost alţii mult mai bolnavi ca tine şi au învins. Metodologia creaţiei poetului liric e drept că-i mai complexă ca a romancierului, de pildă. Nu poate fi motorizată, nici pusă pe roate, dar creaţia poate fi totuşi stimulată, cantitativ şi calitativ prin organizare a timpului, a muncii, a trăirii.

Ne ocupăm mai mult de băieţi. Au adus note foarte proaste la începutul anului. Acum îi ascultăm aproape în fiecare zi la lecţii. Asta ne ia mult timp, dar nu-i un motiv să mă las copleşită, să nu mai lucrez altceva.

14 dec. 1959

Skutarevski. Dialogul tată-fiu. Arseni – fiul: intelectual mic burghez. Umanitarism transformat în antiumanitarism (îi reproşează tatălui şi-i aminteşte vechi spuse ale lui; că moartea unui individ nu contează…). Dialectica acestei epoci… te înduioşezi de soarta unora, victime sau pe drept pedepsiţi, te ridici împotriva singurului regim care eliberează omenirea, te ridici împotriva omenirii şi a omului pe care vrei să-l aperi.

Decembrie

Poezia modernă – o mistică profană. Comuniunea poetului cu universul. Frăgezimea celor cinci simţuri (a unuia măcar) – o necesitate.

Citesc *Skutarevski* de L. Leonov. Dispreţ înverşunat împotriva intelectualilor cusurgii, critici, prezentaţi cu ură şi dispreţ chiar atunci când în criticele pe care le exercită, cu privire la un aspect sau altul al orânduirii socialiste, au dreptate. Ca şi la Fadeev. Nu îi absolvă decât pe cei ce acţionând, luptă cu pasiune pentru regimul cel nou, în ciuda tuturor stridenţelor, greşelilor, stărilor, actelor, aparent haotice sau imorale. Autorul e făţiş alături de cei ce au îmbrăţişat cu energie, cu ardoare noua lume. De remarcat ura partizană a lui Leonov împotriva intelectualilor proveniţi din burghezie, marea burghezie, chiar atunci când aparent se integrează. Pozitivii, şi în *Pădurea rusească*, şi în *Skutarevski*, sunt proveniţi din mediu popular (tatăl lui Skutarevski, tăbăcar). Cultul energiei dezlănţuite. Pătimaş, parţial, iritant, dar el are dreptate, căci e cu Istoria şi nu împotriva ei. Restul e dulcegărie mic-burgheză, care te aruncă în tabăra cealaltă.

În Germania, la Weimar şi Berlin 7-17 noiembrie (Festival Schiller)

Liftierul de la „Elephant”, neamţ mic, roşcovan de vreo 50 de ani, nu e de acord că străinii sunt duşi la Buchenwald, li se arată locuri şi lucruri care fac de ruşine poporul german, lucruri care ar trebui uitate, nu să le răscolim mereu. Vrea o singură Europă, unită într-un singur stat, ca Statele Unite ale Americii, numai aşa va fi pace.

Franz Bosek, însoţitorul de la Berlin, 45 ani, rotofei, placid (cu izbucniri nervoase la magazinul de articole muzicale împotriva tinerilor vânzători indolenţi). Acum lucrează ca însoţitor pentru „Reisebüro” – ruşi şi polonezi (mama de origine poloneză, cunoaşte limbile respective). Nevasta la fel, pentru unguri. E unguroaică. A luat-o în timpul războiului, din Ungaria a trimis-o la părinţii lui în Germania. A lucrat, până de curând într-o suburbie a Berlinului ca locţiitor de preşedinte la Sfatul popular raional. Şedinţe, şedinţe,

deplasări, muncă istovitoare, prost plătită. Nu se poate, să ceri muncă multă şi să n-o plăteşti. S-a mutat la Berlin făcând schimb de locuinţă. El ar fi rămas în G.A.C. de acolo. Nevasta n-a vrut. De profesie e grădinar, specialist în legume. Şi asta e o profesie care nu e plătită cum se cuvine. 400-450 mărci, cel mult. N-o practică. E deputat în parlament. Se spune că unirea germanilor e cauza lor, că ei trebuie s-o rezolve. Dar nu-i aşa. Asta-i propagandă. Nemţii nu cred. El e om din popor şi cunoaşte poporul. Stă de vorbă cu atâţia. Oamenii spun: suntem ocupaţi de forţe militare străine, şi unii şi ceilalţi. Trebuie ei să se înţeleagă între ei. Pe noi tot nu ne întreabă. Sunt pasivi. Dar război n-ar face pentru graniţe. Cu toate că nu se împacă cu actuala graniţă Oder-Neisse. Tratatul de la Potsdam prevede că teritoriile Sileziei vor fi administrate 5 ani de Polonia şi apoi se va stabili care va fi graniţa. E scris negru pe alb, asta nu se poate ascunde. Oamenii vor să se soluţioneze paşnic şi chestiunea asta. Poate, în Germania de vest, unii din cei strămutaţi să nutrească gânduri revanşarde, dar el nu ştie, nu crede. Ceea ce se spune, că au fost lupte de partizani, că nemţii au fost primiţi cu ură în teritoriile ocupate, e propagandă. El pe unde a umblat şi a străbătut toată Europa, până la Stalingrad, n-a văzut aşa ceva. Uneori linii ferate distruse, atâta tot. Ba ucrainienii i-au şi ajutat şi s-au retras cu ei… De asta nu se citeşte literatura de propagandă, oamenii ştiu cum a fost şi nu cred când li se spune altfel. (De altfel, vrea o literatură mai populară, mai apropiată de viaţă, de înţelegerea oamenilor, pe baza unei documentări şi cunoaşteri aprofundate – Strittmatter e popular. Poeţii, nu.)

E revoltat că bătrânii sunt daţi afară din slujbe, puşi să măture străzile şi unor puşti cu caşul la gură li se dau funcţii de răspundere la care nu fac faţă cum trebuie. Li se pare că totul li se cuvine. Ca cei de la magazinul de muzică.

Şoferul taxiului, om la vreo 55 ani: Aşa, aşa, întocmai aşa…

Parcă ţi-ar face o favoare că te servesc. Dispreţuiesc clientul. Ce-i pentru ei, un străin din democraţii populare? Nimic. Ei, americanii… Fetele astea se duc seara dincolo, dansează cu americanii, se bâţâie până nu mai pot şi a doua zi moţăie la slujbă.

Şoferul: Aşa, aşa… (Se bucură că cineva dă glas propriilor lui nemulţumiri.)

Îi spun lui Edith Neuman: Am impresia că germanii, chiar de la voi din RDG n-au înţeles încă ce s-a întâmplat în ultimul război.

— Mi-au spus-o mulţi alţi străini. Aşa e. Dar nu toţi. Depinde în ce mediu se mişcă, lucrează. (E.N. e o femeie cinstită şi foarte mărginită activistă.)

Cancerul Europei – am impresia că nu i s-a găsit încă leacul.

A = A

A = B

Logică dialectică a epocii noastre.

Un grajd = un grajd

Un grajd = un loc sistematic amenajat pentru împuşcare în ceafă (grajdul de la Buchenwald)

În grajd, prin şanţuri, se scurge urina cailor, a vitelor.

În grajdul de la Buchenwald şanţuri amenajate pentru scurgerea sângelui.

Sistem metaforic specific poeziei noastre contemporane, fascismului.

Aura cuvintelor, reţeaua de analogii, de ecouri cu ramificaţii nervoase în lumea informală a distrugerii proiectată la rece.

Generaţia noastră nu poate da o poezie senină decât minţindu-se pe sine, contrafăcându-se sau fiind opacă, insensibilă la evenimente, deci anacronică.

Totul e îmbibat de durere şi sânge şi moarte. Numai cine vrea să alunece la suprafaţa lucrurilor poate rămâne la culorile luminoase. Contrastele puternice sunt caracteristice vremurilor acestora. Şi asta nu numai în lumea capitalismului muribund, ci şi în lumea tinerei noastre societăţi, legată dialectic de vechea lume a ororilor. Să te vedem W. Blake, care refuzi *Răzbunarea*, care preconizezi blândeţea, deşi eşti revoltat de inumanitatea exploatării omului, cum ai răspunde, astăzi, când lucrurile sunt mai clare, (când istoria le-a clarificat) sarcinilor tale de scriitor, de poet-prooroc! Poate ai fi pentru ireala cale a treia?

Din rău se naşte răul, din violenţă, violenţa, ştiu. Dar dacă răul nu se dă altfel învins? Şi dacă cei ce trebuie să lovească, să pedepsească, nu ştiu totdeauna să nimerească precis ţinta, pentru că n-au în această materie vechea experienţă a burgheziei? Dacă pe lângă cei nocivi, pier şi nevinovaţi, ce-i de făcut? Să disperăm, ca acele jalnice epave, măturate de puhoiul Revoluţiei din calea ei? Să ne lamentăm? Sau să ne întărim inimile şi să privim lung şi drept în faţă binele, triumful forţelor populare, ridicarea la cultură şi bunăstare a unui foarte mare număr de oameni? Oamenii se ridică pe plan social şi cultural la un nivel superior, datorită regimului, fie că sunt conştienţi sau nu căror forţe datoresc aceasta, fie că le place sau nu…

Nepoata Elizei, Lenuţa, care azi studiază la Bucureşti, care va fi soră de ocrotire, e copilul unor ţărani, care, deşi destul de săraci, înjură regimul; nepoata Elizei, care deşi primeşte o pensie ce n-ar fi primit niciodată sub vechiul regim, înjură regimul. Dar ea va fi altceva decât ar fi fost sub vechiul regim, fie că ştie, fie că nu, cui se datoreşte asta…

Puiu, care a avut acum patru săptămâni un infarct, a aflat la telefon de la mai mulţi că „te credeam om cinstit şi ai depus actele”.

— E o calomnie!

— Lasă-mă, domnule, cu balivernele astea, eşti trecut pe o listă a noastră (la Sfat…) El se roşeşte, ţipă: „Nu e adevărat!”.

Acum umblă să facă dovada că nu s-a înscris. Vera spune că are impresia că e o fatalitate ce apasă asupra lor. Dacă n-ar fi copiii, s-ar arunca înaintea tramvaiului. Plânge la telefon. Pleacă în RDG. O să mai uite… O să-i facă bine…

1960

12. II. ’960

Revelaţia poeziei lui Ritsos. Cunoşteam puţin până azi. (numai *Sonata clarului de lună, Puntea, Fereastra* şi *Poemele* în româneşte); azi am citit *Când vine Străinul* şi altele.

Poezia lui amplă, plastică, analitică şi sintetică, o poezie a tensiunii, a problematicii umane, a cunoaşterii, o poezie sobră şi crudă uneori, pune sub semnul întrebării, prin dimensiuni, prin mod de a fi, mica mea ogradă poetică, cu cotcodăcelile şi ţipetele mele. Sunt încă prea tulburată ca să aştern în scris cele simţite şi gândite, cu privire la concepţia mea (lipsa mea de concepţie) despre poezie şi la tehnica mea de viaţă.

Vreau să notez fugar câteva din lucrurile spuse de Ritsos azi, când a fost la mine, despre viaţa şi poezia lui. Fiul unor foarte bogaţi moşieri, din sudul Peloponezului (Monembasia). Stânci în formă de cetate. Case în amfiteatru – casa lor cea mai de sus (chiar sub o veche cetate, ruinele unei cetăţi bizantine). Continuitatea tradiţiei greceşti sub bizantini şi acupaţia turcească. Tatăl, prost gospodar, risipitor. Mama bună, inimoasă, cu vederi revoluţionare. Dispute în familie în timpul revoluţiei din 1917. Vând. Sărăcesc. Mama moare de tuberculoză. Tatăl şi o soră mor nebuni. Un frate moare înaintea mamei de tuberculoză. Şi el internat la sanatoriu. Nu i se dă certificat că s-a însănătoşit. Nu găseşte slujbă. Se internează într-un groaznic azil pentru tuberculoşi în insula Creta. Stă 3 ani. Pământ pe jos. Plouă înăuntru. Medicul locuia în alt orăşel. Vreo 40 bolnavi. Cei cu tuberculoză osoasă, la soare, afară, cu plăgi deschise. Bolnavul care ştie că va muri, singur, o chema pe infirmieră. Prea hărţuită, nu venea. Când în sfârşit venea, arunca după ea cu bastonul. Mort, spălat, îmbrăcat, infirmiera îl ridică în picioare, îl sprijină de zid şi îi pune bastonul în mână: „Na, mai aruncă şi acum!”.

A cunoscut primul comunist. De la 23 de ani are legături cu comuniştii. În 1932, primă plachetă de poeme închinate lui Marx, lui Gorki etc.

Despre poezie: contra sentimentalităţii.

— De ce nu spune niciodată: Eu?

— Una din calităţile majore ale poeziei e modestia. Am de spus lucruri profunde, o filozofie grea, filozofia datoriei, a contradicţiilor depăşite, dacă omul simplu, care trăieşte aceste lucruri, dar nu le elaborează, nu le gândeşte, ar citi, ar afla despre poet, despre un

individ excepţional acest lucru, şi-ar spune: „Mă rog, dumneata eşti o fiinţă excepţională, poţi realiza asemenea înalte concepţii, dar eu sunt jos de tot”. Aşa însă nu, fiind difuz, general, el îşi spune: „am parcurs atâta drum, se poate şi mai mult”.

Poezia lui urmăreşte transformarea vieţii, a omului.

— Şi e tot ce poate fi mai antididactic. Spre deosebire de Brecht, de pildă.

— Cum spui, fă aşa, nimeni nu te urmează. Poezia e acţiune şi construcţie.

— Ceea ce m-a determinat să scriu despre poezia dumitale e şi faptul că e o poezie a marilor probleme ale vieţii, plină de tensiune.

— Una din cele mai bune critici care s-a scris despre poezia mea, (de un grec…) poartă titlul: Problematismul [?], (problematica) poeziei lui Ritsos. Un echilibru al pasiunilor.

— E foarte greacă poezia dumitale. Şi prin aceasta. Greacă nu numai prin decor, detalii, amănunte de viaţă. Ce e grec într-însa? Cum aş putea formula asta, nu ştiu încă bine.

— Uite, în *Adio* de pildă, în *Grigoris Afxentiu* comparaţia cu Prometeu şi apoi cu Christ, legătura cu vechea Grecie şi cu Bizanţul.

— *Adio* e mult mai deschis, mai direct decât celelalte, vorbeşte direct de cele mai grave îndatoriri cetăţeneşti.

— Concepţia mea asupra acestor lucruri nu aş fi dat-o niciodată deschis ca a mea, lui Grigoris Afxentiu puteam să i-o atribui pentru că el e unul din nenumăraţii eroi ai Greciei. La noi a curs foarte mult sânge. Eroii nu sunt mai mari şi mai mici.

Revenind la dialectica sentimentelor, spun că rolul marxismului e foarte mare, că fără el, nu s-ar putea concepe poezia lui. E de acord.

Conţinut şi formă:

Acolo unde problematica e sumbră, obscură, apare şi poezia ca atare (*Sonata clarului de lună*)

Sentimentalitate: E supărat pe Brecht că-n *Cercul de cretă caucazian* pune anecdota cu copilul, făcută să aducă lacrimi în ochii spectatorilor.

— *Străinul* nu e „viaţa”, nu?

— Plenitudinea vieţii…

— Îmi pare rău că ai stat atât la noi şi ne-am cunoscut atât de puţin.

— Ne cunoaştem prin poezie, prin ceea ce e mai de preţ în noi. Mă simt acasă în România, acum mai mult decât în 1958, pentru că-i cunosc poezia.

Mogoşoaia, 30 decembrie 1960

Regret că n-am aici Caietul jurnal. Simt nevoia să-mi depun gândurile sau mai bine zis să las să se reverse ceva din tumultul, învălmăşeala

care e-n mine. Se apropie Anul Nou. Bilanţ? Faţă de anii anteriori – boală, boală – un an mai bun: ca stare generală, ca producţie literară (calitativ, nu cantitativ), ca viaţă şi mişcare psihică. Am făcut câteva călătorii prin ţară: singură pentru vreo 8 zile în Valea Jiului, cu *Luceafărul* şi *Gazeta literară* la Galaţi, Suceava, Bacău şi în regiunea respectivă.

Am fost la Olimpiadă în Italia.

Am scris câteva poezii bune. Câteva articole bunicele (poate am ajutat cu ceva pe Fl. Albu şi N. Stănescu). M-am simţit şi mă simt mai apropiată de oameni, de oamenii tineri şi doresc să-i cunosc (semn de sănătate pe cale de a se restabili).

Sunt îndrăgostită prosteşte de un om tânăr, visez ca o adolescentă, ştiu bine că e ridicol (şi sublim) şi absurd şi sufăr şi mă bucur pentru că totul se consumă în mine (pentru el sunt un monument antic). Respectivul e destul de inferior ca speţă spirituală; facil, sentimental, lipsit de reflexivitate. Simt imperios nevoia să regândesc problemele artei poetice, sarcinilor şi posibilităţilor mele actuale în poezie, înglobării valorilor trecute în modalităţile prezente. Recitesc Rilke, mă bucur şi mă-ntristez pe marginea poeziilor lui Labiş, luceafărul nostru cârn, mânzu' care s-a dus…

Ce se întâmplă între mine şi copii? Sunt exact ca o femelă care se desprinde de pui cum au crescut ceva mai mari? Rană, rană. M-am necăjit prea mult de insuficienţele lor, de neputinţa mea de a-i ajuta şi acum, probabil din instinct de conservare, s-a format o crustă: nu mă mai necăjesc ca înainte de superficialitatea lor, de lipsa de intensitate în curiozitate şi cunoaştere intelectuală, (culturală), de mediocritatea în care se complac. Acum băieţii sunt la Predeal, petrec în tabără, fac ski, sunt veseli. Poate se vor schimba. Unii trăiesc saltul calitativ mai târziu. Sorin s-a simţit mai bine anul acesta, ca şi mine. Am fost mai tineri, mai senini. O pasăre neagră ţipă: Sfârşitul, se apropie sfârşitul! Ştiu. Regretele mă dor, ne schilodesc. Părul alb. Adolescenta plânge. Reflux din punct de vedere politic. Şi aici am trăit prea intens, până la incandescenţă şi pulverizare. Totul devenise uscat: noţiuni, lozinci, chemări, manifeste. Întoarcere acum spre eu, spre meandrele sufleteşti. Domnilor, vă ofer o halcă intimistă? Şo pe ea! Sfâşiaţi-o.

Îi spun lui Richi: De ce nu mai citim noi, ca înainte, Nietzsche şi alţii, reflecţii, comentarii, visare. Ne-ar face rău, spune el. Am resimţi mai puternic unele limite. Suntem o epocă obsesivă. Noi avem temele noastre. Nici nu mai pricepem, ne lasă absolut reci temele lor majore. Cred că vede prea îngust. Sunt convinsă că putem prelua mult mai mult din vechiul patrimoniu, restructurând şi pedalând pe temele noastre.

Care sunt firele conducătoare, magistralele pe care se desfăşoară mersul înainte în viitorul meu volum de poezie? Ar trebui – fără a-mi

impune limite rigide – să-mi clarific osatura lui, arhitectura lui, să nu mai las lucrurile la voia întâmplării ca în *Torentul* şi mai ales – nu uita! – să nu mai fac concesii calitative, să mă sfătuiesc cu câţiva oameni (nu prea mulţi) înainte de-al preda editurii. Dar să revin la conţinut. Eul în faţa cosmosului, care se lărgeşte – a relaţiilor dintre om şi natură, care se schimbă profund – eul în faţa sarcinilor politice, chemării epocii – eul, pe diverse trepte ale vieţii, în faţa marilor forţe eterne: dragostea, naşterea, moartea. Ce scriu sună bombastic, desuet şi vag. Totul e carnea pe care o vor avea, substanţa intimă, lirică.

O trăsătură a mea de azi: repulsia faţă de retoric. Dorul de o pastă grasă, colorată puternic, transfigurată de intensitatea sau subtilitatea ideii poetice.

Ar trebui, la vârsta mea, să renunţ la nostalgii puerile după ceea ce n-am şi nu pot: capacitatea epică sau baladescă. Să merg mai departe, şi mai adânc, cu răbdare, cu tenacitate, în ceea ce pot.

L-am revăzut, la Conferinţa tinerilor, pe Marin Preda. Îl admir pentru răbdarea lui de a gândi, de a merge la esenţă (fie că sunt de acord sau nu cu el), în oameni, fenomene, lucrări. Regret că-l văd atât de rar.

Să revin la viitorul meu volum. Eul politic: poemul cu lupta de clasă (Valea Jiului) n-am izbutit încă nici să-l realizez, nici să-i dau drumul (a fost o încercare la începutul anului, ratată. Am plecat pe Valea Jiului ca să-mi întregesc şi să-mi actualizez viziunea, dar deocamdată nu s-a-nchegat nimic). Trebuie să dau curs liber şuvoiului autobiografic, să fie un fel de Bildungspoem (Bildungsroman – *Wilhelm Meister*), mergând numai pe momente lirice (asta pot) iar ceea ce se-ntâmplă pe Valea Jiului, revelaţia de-acolo, concretul, suferinţa concretă, intrarea în contact direct cu drama şi eroismul muncitoresc să reprezinte punctul nodal şi culminant al procesului de formare politică şi al acţiunii dramatice. La început îl gândisem aşa: marea şi muntele. Eforia şi Valea Jiului de azi, minerii la mare, minerii acasă, în munte.

Partidul, centrul, inima care leagă toate firele.

Drumul spre „clasă” – mersul intelectualului cinstit, sensibil, rănit de cruzimea şi urâciunea societăţii burgheze către salvarea şi integrarea în mişcarea muncitorească. Suprema gândire şi împlinirea în acţiune.

Poate că arhitectura ascensională are ceva din simetria clasică a *Divinei Comedii:* infern – purgatoriu – paradis, cu corectura unui paradis neîmpăcat, tumultuos, contradictoriu (în incinta vieţii). Primejdii: pierderea în generalităţi, retorism, frica de elementul autobiografic. Să nu mă tem de acestea. Generalizarea poetică va creşte din concret. Valoarea, dacă va exista, va sta în confesiunea obiectivată poetic.

Care ar fi laitmotivul subteran, profund, intens emoţional, firul de legătură între suita de tablouri? („nu ştiam că merg către clasă”…ca un zgomot de roţi când merge trenul, dedesubt acţionau, acţionau, mecanicul veghea, roţile se mişcau, în compartiment se întâmplă lucruri mărunte sau dramatice, dar trenul merge înainte). Clasa venea către mine – eu către clasă. O viaţă măruntă se lărgea, se îmbogăţea cu noi sensuri. Cântarea dramatică a „salvării”. Altă primejdie, în sens opus; pierderea în mărunţişuri autobiografice, izul personal…

Să fie clar: nu e vorba de un poem al luptelor de pe Valea Jiului, al realizărilor de azi, ci prin prisma formării dramatice a unui om, a unui cetăţean, în condiţiile din trecut, în condiţiile fascizării ţării, ponderea pe care a avut-o contactul cu baza, cu bolgia cea mai adâncă a infernului capitalist, dar şi cu expresia cea mai directă, spontană, masivă a instinctului de clasă. Toate firele merg spre Partid, spre forţa centrală, concentrică. A nu uita asta în arhitectura poemului.

Cele mai îndepărtate senzaţii, amintiri, răni ale copilăriei, aparent fără legătură cu Centrul (ideologic – emoţional, Partid – mişcarea muncitorească), converg spre. Să se simtă din primele acorduri – sau să se spună sugestiv sau direct. Tata o loveşte pe mama – mama îl urăşte pe tata – nu pleacă de la el – trăiesc împreună – se culcă împreună – şerpi încolăciţi. – Unchiul bogat – epitrop la biserică – Sf. Mucenici – băcănia, gagicile – fabrica, zâmbeşte-i, o să ne ajute. – Studenţii – feciorașii de boieri, legionarii, mic-burghezii – ariviştii, cei ce vor deveni comunişti – dragostea – despărţirea – ruptură şi politic – el cedează – e luat de val – teroarea, războiul, disperare, se clatină temeliile încrederii în viaţă, în oameni – cărţile comuniste, şi apoi Valea Jiului – revelaţia luptei reale de clasă, a aspectelor danteşti, a necesităţii primordiale, a mâinilor, ochilor, oaselor chinuite. De aici totul creşte. În momentele grele revine amintirea (în orice momente grele: frica de agenţi ai Siguranţei, de tortură, de dentist, de chirurg, de facere, de adevăr dureros, de lucru mărunt, plicticos care trebuie făcut), nu uita pielea lor cenuşie, bastonul de cauciuc, zeama de linte, munca de ocnaş, feţe hâde, ochii strălucitori în cenuşă şi os, nu uita cum burghezia minte, minte, minte şi schilodeşte suflet şi trup şi minte, nu uita cum minte, minte, minte.

Dragostea – împletirea motivelor dramatice personale cu motivele sociale, trasarea personalităţii puternice a celui provenit din popor, pornit pe răzbunare şi cucerire, amar şi crud, sentimental şi fără axă moral-politică, fermecător şi dezgustător. Mai târziu, la preluarea puterii va intra şi el în marele curent – va fi un factor pozitiv desigur, clasa ia, foloseşte tot ce construieşte cu ea alături, obiectiv foloseşte, dar ce departe e de mine – ce pierdut, ce straniu – n-are importanţă, pune şi el o cărămidă. (Poate va fi inginer în poem, spre a nu fi surd autobiografic – mare antreprenor, în partea din mijloc – după ce va fi

student oportunist la început – apoi va oferi bani la preluarea puterii – îl voi revedea pe şantier la Eforie, poate, sau chiar pe Valea Jiului – cenuşa şi lumina – între noi cenuşă, deasupra noastră, lumină. – Construim, da, construim.

1961

31.I. '961

Într-unul din caietele *Poezie 1960* (Jurnal mare, broşat) câteva însemnări – despre 1960; stări, realizări, proiecte – făcute la Mogoşoaia unde n-aveam la mine Jurnalul acesta. De atunci, am lucrat 7 poezii din ciclul copilăriei – poemul *Magnetul*. Frământări, nemulţumiri în legătură cu felul cum am conceput suita lirică. Ar trebui să mai lucrez 3-4 poezii şi să închei primul ciclu, apoi să mă sfătuiesc cu cineva. Gândit pentru a fi publicat în *Viaţa Românească*. Ar trebui deci să mă sfătuiesc cu Croh, dar n-am perfectă încredere în gustul lui poetic, uneori nesigur sau sofisticat (nu-i place deloc Nichita Stănescu, îl consideră „vax").

Mă tem să nu fac un fel de *Copiii cartierului* – uscat, neinteresant, desuet. Am impresia că o asemenea lucrare de proporţii cere o tenacitate, o răbdare pe care n-o am. Am impresia că tensiunea lirică se pierde în amănuntele cotidiene pe care, totuşi, dinadins le-am pus, pentru a evoca universul concret, social, în care se formează şi se revoltă copilul.

Felicitări pentru ciclul de dragoste apărut în *Gazeta literară*. Nina [Cassian]„se bucură, presupune că eroul liric se identifică cu poetul. Ali spune că a dat peste mine un mare amor". Eu: „sublimez, compensez, lucrurile sunt complicate. Nu se pot discuta la telefon… În orice caz, e adevărat ceva".

— Da, a adiat.

Ce tristă sunt. Mi-a rămas în bucata de pâine o coroană de porţelan! Da, şi la 25 de ani spuneam că sunt bătrână. Mă cunosc, mă „mefiez" de stările mele periodice, ciclice. Mâine vor cânta iar păsările într-un cor magnific de mai! Vor cânta sigur, în ciuda părului care încărunţeşte, a degetelor care înţepenesc. Băieţii mei mă întristează. Ca toţi părinţii, am visat să fie altfel, să aibă setea cunoaşterii, a frumosului. Deocamdată sunt foarte mediocri. Petre are pasiunea muzicii uşoare. Adună plăci, benzi de magnetofon (Modugnio, Doris Day etc). Tudor se interesează, dar moderat de arhitectură, desen etc. Şcoala de desen nu-l mai pasionează anul ăsta. Are şi foarte puţin timp: limbi străine, meditaţie la română şi matematică.

Nina, ieri la telefon: vrea să scrie un „Faust" comunist. În momentul acela mi s-a părut că exprimă ceea ce era demult în mine şi nu se transformase în realitate, în actualizare, în acţiune. Tatonam: „Mitul

lui Odiseu” – transformarea negaţiei în afirmaţie. Salvarea în integrarea socială.

Ar fi ispititor de încercat o competiţie pe această temă plină de potenţe şi de posibilităţi excelente de actualizare. Ar trebui recitit şi *Urfaust*-ul lui Goethe şi *Faustul* medieval, din care s-a inspirat. Minei a scris un scenariu – comedie (film), se petrece la Hunedoara, e vorba de un maistru bătrân (cu totul altceva).

Excelente posibilităţi de a trata destinul intelectualului. Întâi Mefisto – glasul îndoielilor, al negaţiei burgheze şi mântuirea prin viaţă, prin acţiune în cadrul societăţii socialiste. Deocamdată însă – *Magnetul*. Şi pe lângă el, acele mici însemnări lirice care probabil vor rezista mai mult şi mai bine decât „colosul” (*Canzonierul* lui Petrarca şi poemele lui epice). Nu totdeauna ce-i elaborat, chinuit, mult gândit, rămâne.

Langfelder, ieri, la mine. Despre Th. Mann şi evoluţia lui: nietzschean – ruptura definitivă în *Doktor Faustus*. De citit (de terminat adică) şi de reflectat! Borkner din Sibiu 25 ani, Scherg (20 ani) ar fi spion german instruit în RFG. Consideră că ideologia lor conduce şi azi, au încă posturi cheie în cultură (pe Cysek şi Lilin îi consideră de-ai lor) Schuster – talentat, dar fără caracter. N-o să aibe curajul să ducă romanul până la zi (ca să nu se învrăjbească cu reacţionarii)

Recitesc notele din dec.1959. Cred că vedeam just problemele poeziei. Ceea ce am reuşit de atunci încoace s-a realizat prin „descătuşare”. De perseverat, de lucrat în adâncime şi limpezire.

Deplasările pe teren: Galaţi, Constanţa, Suceava, Bacău, m-au împrospătat, mi-au dat siguranţa contactului cu realitatea în vertiginoasă transformare, bucuria contactului cu oamenii, cu tineretul şcolar din industrie. Noi ne ducem, dar viaţa creşte în jurul nostru într-un ritm rapid şi în forme care se desăvârşesc. (Contradicţiile, stridenţele, suferinţele sunt implicite, înăuntrul marelui proces). Oneşti, Borzeşti, Săvineşti, vă iubesc! Perşani, Petroşani, Lupeni, vă iubesc! În voi e puterea, sănătatea, încrederea în azi, în mâine, în ceea ce va fi dincolo de mărunta noastră viaţă!

Un profesor din Oneşti m-a „logodit” cu Oneştii (într-o şezătoare literară). Revederea cu Nichita care lucrează la secţia culturală a sfatului popular din Oneşti.

Mariana Bulac, 18 ani, oarecare talent literar, vioaie, neliniştită, nemulţumită de mediul mic-burghez în casa în care trăieşte. Se pregăteşte să intre la anul la facultate. Vrea să activeze într-o întreprindere. UTM-ul a trimis-o tot în şcoli pe care le cunoaşte. Nu, n-a citit poeziile tinereşti, apărute de curând. Nu frecventează cenaclu. Nu citeşte ziarele. Vrea să ducă o viaţă liberă. Ai ei – ştiţi, ca în orice

familie.

Lăzărescu: 34 ani, mare, negricioasă, evreică, scrie poezii proaste, un mariaj ratat, părinţi bolnavi, o fetiţă de 6 ani. Vrea să facă carieră cu poeziile, are o sănătate delicată, a lucrat puţin într-o Alimentară, n-a rezistat, ture de noapte, trebuie să fii şmecheroasă, şi-a dat demisia ca să nu i-o ceară ei. „Vasăzică n-am talent. Am să ard caietul. Dar scriitorii ştiu că au nevoie de secretare. N-aş putea lucra ca secretară?”

6 februarie 1961

Sâmbătă cenaclu Labiş. Croh, referat despre plachetele lui I. Constantin, N. Stănescu, L. Neamţu, C. Baltag, F.M. Petrescu. Bine făcut.

Chestiunea concretului cotidian în structura imagistică a poemului. Burghezia când a făcut revoluţia a trebuit să se costumeze: revoluţia franceză în costum clasic, cea engleză în costum biblic. Proletariatul n-are nevoie. Şurubul, piuliţa, tubul cu pastă alimentară, fregerul [?] de cinema, totul e frumos. De ce să ne punem sandale cu tălpi de plumb şi să nu mergem în pantofi de tenis?

Poetul evada din universul urât al burgheziei – acum personalitatea umană se întregeşte în cadrul societăţii. Nu pledează împotriva vântului, stelelor, bineînţeles. M. Călinescu, mai multe tipuri, temperamente poetice.

Eu: dar nu fixare (vezi Arghezi)

Veronica turuie lângă mine: Gafiţa, ce strecurătoare! Imediat i-a raportat lui Beniuc că în şedinţa de dimineaţă (nu spune niciodată despre ce e vorba, interlocutorul trebuie să ghicească) ce şedinţă? – relaţii internaţionale – Stancu a criticat conducerea Uniunii că n-a făcut destul. – Acum ţipă la telefon, se ceartă cu Stancu.– Davidoglu a fost la Titina, a cerut *Jurnalul* lui Călugăru, ca să lovească cu morţii în vii. – Beniuc a întrebat despre poezia ta: „Al cui e tridentul” (Gest obscen, cu degetul în sus). Pentru că nu mai poate, vorbeşte cât mai mult despre asta.

Ilie Constantin face pe bufonul: Sunteţi destul de alintaţi? M-am hotărât să nu mai scriu repede, superficial… Dar să scriu la Sinaia.

N. Stănescu, palid, angelic – luciferic – limfatic – ochi tulburi verzi. Hagiu frumos, cam din topor, cu ceva vulgar, necăjit că nu i se editează volum.

Eu sunt „generaţia veche”. Dar liniştită, echilibrată, tristă, resemnată. Mica furtună într-un pahar cu apă din noiembrie-decembrie s-a terminat. Cum spune Th. Mann în *Joseph und seine Brüder*, bătrâneţea are bolile mai puţin violente prin raport, reţin că răspunde cumva la preocupările mele actuale, ideea universului cotidian.

În poemul *Magnetul* universul urât, înăbuşitor din care copilul şi mai târziu adolescentul încearcă să evadeze, într-un mod sau altul (propriu vârstei respective); universul „frumos” în perioada rezistenţei contra fascismului, e universul, spaţiul real sau fictiv al luptei (fie mizera casă a muncitorului, fie strada unde are loc o întâlnire conspirativă, o bancă, un cinema, un cimitir). După eliberare, regăsirea lumii, recompunerea ei într-un tot coerent. – Abstract, schematic, totul e carnea!

Miercuri, 8 II 1961

Tristeţea răcelii între prieteni, a egoismului subiacent zâmbetelor, cuvintelor drăguţe. Silvian, de multă vreme nu mai are pentru mine nici o afecţiune. Profundă, n-a fost ea niciodată. Acum sunt o cunoştiinţă oarecare, o relaţie socială, un om în plus cu care nu strică să te ai bine, pentru orice eventualitate (telefoane, intervenţii). Glume răutăcioase, cu două înţelesuri (la Roma: eşti o iezuită), atitudine mustrătoare de un înalt nivel moral (inexistent), vanitate socială mascată sub indiferenţă, invidie, sub atitudini reprobatoare de purism etic.

Ultima figură a grupului [Vera] Călin – [Silvian] Iosifescu a fost decisivă pentru relaţiile noastre sentimentale. O scrisoare de la Sinaia, umilă, linguşitoare, falsă, a lui: „Şi ca medic şi ca soţ îmi dau perfect de bine seama că o călătorie i-ar face deosebit de bine şi că ameliorarea sănătăţii ei ar face progrese simţitoare. (După ce i-a pus mii de coarne, plus o pereche serioasă, permanentă, timp de câţiva ani – revelaţie ce a dat-o peste cap). Pe scurt, să intervin pentru ea, la Beniuc, să-i dea recomandaţie oficială către O.N.T. (croazieră Mediterana). Semnează: cu dragoste şi recunoştiinţă. A doua zi, mă caută Silvian. – În legătură cu chestiunea Vera? – Nu. În fond, pentru asta m-a chemat. El e prea comod şi deloc deprins să facă intervenţii, a cerut şi a obţinut de la Beniuc recomandarea, ştia de Vera, nu i-a putut cere şi pentru ea, „e mai bine s-o faci tu”… Acum Beniuc e în Italia (şi-a făcut obiceiul în ultima vreme, de două ori pe an, să plece în Italia), „Nu ştiu cine-l înlocuieşte. Dac-ar fi Paul, nu mi-ar veni greu să-i vorbesc. Dacă-i altcineva, tot mai bine tu”.

A se remarca, că nici unul din ei nu mi-a spus nimic de croazieră până ce nu au avut nevoie de mine, cu toate că era foarte urgent, ultimul ceas pentru înscrieri.

— Madame Gulian nu merge?

— Nu ştie.

— Ar trebui să-i spunem şi ei, că-i foarte dornică…

Toată dimineaţa telefoane pentru Vera, în căutarea lui Mihale sau Stancu. Vorbesc cu Stancu. Îmi promite pe mâine. N-am vrut să-i

refuz. Mi-e foarte clar, de aici înainte, pe ce teren stau relaţiile noastre.

Îmi dau seama cât de prost stau cu nervii, judecând după oboseala pe care mi-o pricinuieşte reţeaua de obligaţii mai mici sau mai mari de tot soiul, cărora le fac sau nu le fac faţă (referate, scrisori, telefoane, întrevederi, sfaturi, şezători, manifestaţii culturale, şedinţe) cu corolarul lor de enervări, tensiune psihică etc. Şi aceasta neavând nici un fel de funcţie, nici un fel de demnitate oficială. E un decalaj enorm în această privinţă între mine şi alde Beniuc sau Stancu, chiar dacă ţin seama de cantitatea enormă de maculatură pe care ei o dau, dar în care ici, colo apar flori rare, de o mare frumuseţe.

Ieri, Stancu a ţinut la Casa Scriitorilor un mare discurs, în calitate de candidat FND pentru M.A.N. (alegeri 5 martie). O oră jumătate, cifre, realizări, banal, plat. Poate, poate. Îl ţine ambiţia şi setea de bani. Pentru omul acesta, era să mă sinucid, 10 ani l-am dorit, l-am visat. Gura lui arcuită mă chinuia, ochii lui tulburi-albaştri mă urmăreau. Praf, praf, deşertăciune a deşertăciunilor. Azi el e, ca şi atunci de altfel, un ghem de murdării şi ambiţii nemăsurate şi energie monstruoasă, uscat, laş, vanitos, lipsit de scrupule, sentimental. Iar eu obosită, cam flască, inertă.

Mi-e teamă că iar amestec genurile. Cum am făcut în teatru. Nu ţin seamă de specificul genului respectiv în *Magnetul*, o să fie un ghiveci, un talmeş-balmeş, un fiasco.

Azi am tradus, slab, *Prometeu* (Goethe).

Tudor i-a spus Elizei (în glumă): Putoare (că n-a mers la telefon). Eliza s-a supărat. Eu l-am certat.

Sinaia, 9 III 1961

Ieri după-masă a plecat Sorin. I s-a terminat concediul medical. Zile însorite de februarie, plimbări, în doi, sau cu cunoscuţi: cota 1400, Poiana Stânei, Poiana Ţapului.

Prima săptămână, mă apăsa prefaţa la Goethe, ediţia II-a (lirice). Am lucrat-o 5-6 zile, m-am odihnit complet. E pentru prima oară, de foarte multă vreme. Citit Kazantzakis: *Le Christ recrucifié* (P. Istrati, culoare, violenţe, turci cruzi, voluptuoşi, samavolnici, greci hrăpăreţi, mistici, un fel de comunism primitiv, acuzaţii de bolşevism, Manolios, păstorul linşat de mulţime).

Stanislav Lem: *Norul lui Magellan* (bun roman fantastic, plin de poezie)

Citit Ninei C. apoi lui Vladimir Colin şi Aurorei Conţescu ciclul *Ochii copilului*. Nina s-a entuziasmat de primele cinci, i-au plăcut *Sorcova* şi *Criza* („puţin lungite”) şi nu i-au plăcut celelalte. A făcut atmosferă, în

acest sens, şi a deschis făgaş. Ceilalţi au mers pe acest făgaş. Cred însă că răspunde realităţii – aprecierea comună. Mi-a vorbit despre proiectele ei, încă nebuloase, cu un Faust al viitorului, omul genial, simbol al umanităţii eliberate sau omul comunist idem. Fantastic, costum pestriţ, baroc. Faţă-n faţă cu diverse ideologii ale trecutului: existenţialişti, „beatniks” etc. Ca şi Faust II. Restul, nimic din Faust, ca anecdotică. Nici Dumnezeu, nici Mefisto. Îşi ia note, pentru prima dată, pentru un poem.

Prezenţa ei mă tulbură. Arc feminin în tensiune. În luptă după pradă, după mascul. Fără scrupule. (Vezi Ilie Constantin, puştiul de 22 ani şi fata, Triandafi Dorica, din Câmpina, cu care flirtase şi pe care i l-a suflat.) Seara aiurită de la restaurantul din Sinaia, după filmul *Alerg după o stea*, comedie cu Norman Wisdom. Îi e sete, vrea o bere, chipurile. Intrăm cu toţii. Dorica vrea să plece înapoi la Câmpina. Venise la Sinaia să se angajeze, ca translatoare, la Muzeul Peleş. Nu şi-a dat încă examenul de stat. Nu crede să poată ocupa postul. Nu mai are nici o justificare să mai doarmă o noapte la complex. Simt în aer o agitaţie tulbure, dar nu-mi dau seama de ce. Continuăm să sporovăim în toată naivitatea Sorin şi cu mine. Ceilalţi ştiu: Colin, Marcela şi cei trei (Nina, Dorica, Ilie). Ilie e împins de Marcela s-o conducă pe fată la gară.

— Dar mă aşteptaţi, neapărat.

Nina, după plecare, întreţine societatea cu înalte principii moralo-politice; tot ceea ce derogă de la principiile comunismului nu poate exista, este exclus să existe o valoare reală estetică, dacă cel ce o creează nu se conformă celor mai înalte principii. I se opune realitatea, non-valorile coexistând cu valori, în aceeaşi indivizi, reuşitele lor.

— Poate. Mi-am dat eu seama că m-am tâmpit în ultimul timp. (Asta spus aşa, ca să ne dăm seama mai bine de puritatea şi înălţimea principiilor ei.)

În acest timp vorbim şi despre tânăra generaţie. Sunt foarte lucizi, îşi cunosc interesele, ştiu că trebuie să se afilieze uneia sau alteia dintre tabere, ca să existe. Nebănuind nimic, îl critic pe Ilie Constantin pentru atitudini lipsite de demnitate („Am auzit, tovarăşe Preda, că daţi un premiu la *V.R.* nu vă supăraţi că vă deranjez”).

Vrem să plecăm. Nina:

— Să mai punem *Tarantella di luna*. O dată s-o mai ascultăm şi plecăm.

Ospătarul nu înţelege bine despre ce disc e vorba. Iar se mai întârzie. Se duce Sorin, aranjează discul. Şi-a îndeplinit Nina scopul. Ilie s-a întors – dar cu fata. A pierdut trenul. Eu nu înţeleg nimic (!!!). Au fost doar înainte de 11 la Gară. Am îmbătrânit de tot. Începe un fel de discuţie lăbărţată, penibilă, dacă să se întoarcă la Câmpina ori ba.

Ea nu mai vrea să rămână. Nina îi şopteşte ceva lui Ilie. Apoi dansează cu el. Plecăm. Dorica îi spune Ninei că le va povesti copiilor, când va fi profesoară, ce femeie veselă, tânără, plină de viaţă e Nina C. La despărţire: „Ce degete subţirele ai”, îi spune când îi strânge mâna.

E 12 noaptea. Ilie o lasă singură să plece la gară. El şi cu Nina rămân în urma noastră, se duc la braserie.

A doua zi, Nina se plânge de absurdul vieţii. „Cineva”, cum ar fi Sorin, să spunem, care după douăzeci de ani de căsătorie mi-ar spune, într-o bună zi, că nu mă mai iubeşte şi dacă l-aş întreba de ce, mi-ar răspunde: „tu eşti de vină”, fără să-mi spună de ce. – Are un aer nefericit (adică Ali o înşală). Seara se duce iar la braserie cu Ilie. Marcela zice: are o demenţă progresivă. Slavă Domnului că a plecat cu Ali al ei, care a venit s-o împacheteze şi s-o transporte la Bucureşti pentru alegerile din 5 martie, ea fiind aleasă în Sfatul Popular, deputată.

Odată cu ea s-a dus ceva febril, uscat, erotic, crud, nesăţios, care mă tulbura. Grozav îmi agita complexele feminităţii tardive, nesatisfăcute. (Eşecul meu în ultimul şi singurul meu amoraş, consumat fictiv şi literar, de pe urma căruia mă voi alege probabil cu o critică literară şi de partid aspră la adresa poeziilor necombative, evazioniste etc. ciclul de dragoste).

O seară de muzică: la pian Stelian Constantin.

O seară de poezie şi bancuri: Ilie Constantin şi apoi Iura Turcu (regizorul accidentat), inepuizabil în bancuri cu evrei şi ardeleni.

A sosit Silvian pentru 6 zile, catastrofic ca de obicei. Ori spune glume, ori în intimitate îşi varsă sacul cu necazuri şi aprehensiuni; sancţiunea lui Croh – vot de blam cu avertisment – relaţii cu un mediu descompus politic. – Se pregăteşte o şedinţă cu critica, decapitări, critica n-a luat atitudine la *Scrinul negru*, la *Siciliana*.

— Îţi închipui ce bine o să ies eu, care n-am scris articole despre cărţi apărute. Pe de o parte, se cer sinteze, pe care nu le citesc scriitorii, fiindcă ei caută numai articolele unde se vorbeşte despre ei, pe de alta eşti criticat că nu scrii cronici. Poezia va fi criticată ca necombativă….

Bineînţeles că atare plimbare cu Silvian, seara, înainte de culcare, numai liniştitoare nu e. Mă dispreţuiesc profund pentru agitaţia, vecină cu panica, de care sunt cuprinsă. Tot entuziasmul meu pentru poezia partinică, la care intenţionam să lucrez, se duce dracului.

Nu pot să pornesc de la (dezideratul) să fie combativă! Ce-i aia? Vreau să vină dinăuntru, să fie poezie în primul rând, să răspundă unei trăiri autentice şi profunde. Sunt prea matură ca să mai pot marşa la atari „comenzi”. Ce a rămas din toată aşa-zisa poezie combativă din anii 1950 – ’55? Câteva poezii ale lui Beniuc (în care se

întâlneau exigenţele – din afară – cu semeţia lui războinică, certăreaţă, pusă pe autoafirmare şi răfuială – dinăuntru). Ceasul pe care-l trăim cere altă poezie. Nu mi-e nici foarte clar ce fel de poezie, dar cea mai partinică şi combativă nu se poate întoarce la formulele vechi de retorism ieftin. Labiş, săracu', era pe calea cea bună…

E în mine ceva dezumflat, lipsit de tensiune, pus pe huzureală, juisare, somn, cu totul şi cu totul nepropice poeziei. Poate încă oboseala psihică de pe urma lucrului intens de iarna asta (*Pietrele Sfinte,* ciclul de dragoste, *Ochii copilului*).

Maxima intensitate şi …..[?] afectiv care sunt poezie, îmi sunt străine în acest moment. Beau cafea, caut singurătate, poate izbutesc să întorc arcul – să-l încordez.

Sinaia, 14 III 1961

Nu ştiu ce se întâmplă cu mine. De mult nu mai mi-a mers atât de prost – nu cu sănătatea – cu lucrul. E ca un reflux, de lungă durată. Într-un moment când mă aşteptam cel mai puţin. Când aşteptam, dimpotrivă, după săptămâna de odihnă deplină, un aflux de idei, de şuvoi liric.

Condiţii ideale (în afara prezenţei obositoare şi chinuitoare şi sâcâitoare a lui Richi, care a plecat ieri, după cele două zile de scene dostoievskiene, plâns, împăcări, scene penibile faţă de Silvian: „du-te şi sărut-o şi pe asta" – mie, că sunt prea populară, accesibilă, nediferenţiat, faţă de oricine).

Eu: „Am să-ţi trag peste bot". Apoi plec şi mă plimb singură prin pădure. Îmi fulgeră idei – nebuloase pentru poem – pe dinainte. După-masă, cred că le voi prinde în cuvinte. Intră la mine, îmi face o scenă, mă ameninţă că n-o să ne mai vedem niciodată dacă n-o să mă explic faţă de Silvian. Totul e absurd, pueril, exasperant. Nu mai pot lucra nimic. Seara plânge. Ne împăcăm. La 6 dim., tov. Grecu mă cheamă. Lui R. îi e rău. Doctorul nu vine acasă. Ori duci bolnavul la spital, ori îl ia cu Salvarea. Vorbesc cu şoferul „Salvării". Vine cu un doctor. Nu-i nimic alarmant. Să-şi supravegheze, totuşi, hernia. La prânz, pleacă cu Silvian. Nu mă pot aduna. Nu pot scrie nimic. Horia, de la *Viaţa Românească*, telefon. Mai am două zile. Sub presiune nu pot scrie nimic.

La vârsta mea, ar trebui să cunosc mai bine mecanismul care reglează fluxurile şi refluxurile creaţiei pentru a le putea domina. Monotonia plus sâcâielile (prezenţa lui Silvian, cu efervescenţa lui spirituală, cu anxietăţile + informaţiile lui monden-sociale, nu-mi face niciodată bine) nu duc la nimic bun. Vârsta ingrată de trecere trebuie luată şi ea în consideraţie. Ce-mi foloseşte că ştiu şi unele remedii dacă nu le pot aplica? Ce fericită eram în decembrie, când

plângeam, visam, scriam! Acum totul e gol, uscat…

Iluziile cu privire la găsirea unei formule de poem epico-liric axat social-politic-istoric, s-au dus. Nu va rămâne, probabil, decât suita amintirilor din copilărie. Un arc s-a muiat. Fenomene de astenie nejustificate de muncă excesivă. Uit foarte mult. Nume mai ales. Mintea e ca o tablă de pe care s-au şters cu buretele multe, multe litere. Cele mai cunoscute nume de autori, de actori, îmi scapă. Negresa, dansatoarea în vogă de acum un deceniu, două? –Josephine Becker!

Ieri, Dorica Triandafi, simpatia lui Ilie C., ne-a pus la magnetofon Armstrong, Piaf şi alte cântece. Cu Titina Călugăru, Marcela Cordescu, Vladimir Colin, la Ilie, la Cavaleri. Cei doi se ţin de mână. Ea supărată, el îi vorbeşte la ureche, vrea s-o împace. Refuză să danseze. Apoi dansează rock. Se leagănă, se lasă pe vine la distanţă de el, îşi mişcă crupa, braţele. Are 22 de ani, un cap de copil pe un corp enorm. Vine mereu să-l vadă, pe motiv că se angajează la muzeu. Nina a plecat. Nu-i mai stă în cale. A fost şi el la brazi. El: amestec de farmec, obrăznicie, cochetărie masculină (cu tulburare şi strângere de inimă recunosc privirile fugare, de autoadmiraţie, pe care şi le-aruncă în oglindă, pe care le avea Z.S. în tinereţe şi felul intim cum te apucă de braţ şi râde ca să-ţi câştige simpatia: are ceva de lichea linguşitoare şi obraznică, care o să parvină, ca şi Z.S.). Dansăm.

— După noul stil, mâna se ţine pe umăr?

— Nu, mai pe spate. Şi mai aproape, nu e păcat.

— Dansaţi, sfios, doamnă.

În mediul nostru, se folosesc destul de mult termenii: „doamnă”, „domn”. La tineri, mai ales…

Mi-ar plăcea să-i cunosc, să-i înţeleg. Într-o după-masă, a fost Ilie la mine. Mi-a povestit copilăria; tatăl muncitor textilist, bea mult, abrutizat. Despărţit de mama lui. Mama vitregă, rea. A stat la ţară un timp, la familia ei. Cu vacile. Le pierdea, un coşmar… Maidanul… Înapoi la maică-sa. În Apărătorii Patriei. Pe la Spitalul Central, Mărţişor. Casa, o şandrama, pare că stă gata să cadă. Din paiantă. Mobile n-au. Cărţi, câtva sute. Se uită la ele şi-i place. În loc de mobilă. Mama, taxatoare la ITB. Pe urmă, nişte cursuri sindicale, a fost activistă sindicală, controloare la tramvai, cel mai mare post. Dar ştii cum e la ei. „Geanta” – cu asta mai scot o pâine. Şi s-a întors taxatoare. Acum un an, i-a făcut o operaţie, feminină. Ea zice că-i rău. Nu ştiu ce i-a scos. Dar i-a mai dat un an concediu de boală. Aşa că e ceva rău probabil. V-ar plăcea mama, dacă aţi cunoaşte-o. Are un fel al ei. Place la toată lumea. Scria un fel de versuri religioase, simple, proaste. Mi-am zis: ia să văd, eu nu pot să fac mai bine? Şi am scris. Era prin ’49. Alianţa dintre muncitori şi ţărani. Învăţătorul m-a lăudat. Era lungă şi proastă poezia. Eram premiant. Am avut bursă. Lipseam

mult de la facultate. Dar aveam grijă să nu cad sub limita bursei (peste 7 trebuie).

Au lămpi cu gaz, încă. Ar costa 2.000 şi ceva să tragă electrica la ei. Două camere, el cu maică-sa şi soră-sa, Marieta. Ea ştie tot, despre toţi vecinii. Dar nu-i place să înveţe. Dă mereu examen să intre la Medicină şi cade. Zice: „îmi pierd vremea, dau la gâşte, la găini". A vrut să cunoască o muncitoare. Un tânăr vecin, muncitor, i-a făcut legătura. Romantic, cu semn distinctiv s-au întâlnit. Ea a căzut curând la înţelegere cu el. Fără mofturi multe. Studentele, elevele pe care le cunoaşte el, au totdeauna pretenţii: „A, tema, asta, am scris şi eu, despre asta. Şi, în fond, era o prostie". Muncitoarele sunt mai directe şi fără pretenţii. Dar nu ai ce vorbi.

El ştie să se poarte cu fetele. Le vorbeşte totdeauna despre ce-l preocupă pe el şi asta le flatează.

Cu Aurora Conţescu, ieri la plimbare. Astenică – hipertiroidiană. Ochi frumoşi, albaştri, bridaţi, obosiţi; guşă. 2 copii, bărbat medic Tulcea. A fost cuminte, broda. O asculta pe mătuşa severă, care a crescut-o. Era credincioasă. A iubit. „El" n-a cerut-o în căsătorie. L-a luat pe Conţescu. Grosolan, egoist, prost crescut, infirm (un picior mai scurt). Familia împotrivă. Şi familia lui împotrivă. La Galaţi (născută la Dorohoi) şi apoi la Tulcea, unde auzise că doctorii câştigă mai bine. Primul copil. O înşală. Dramă. Îl urăşte. Se roagă lui Dumnezeu ca el să moară. Nu moare. Nu mai crede în Dumnezeu. Al doilea copil (n-a găsit medic în Galaţi să-i facă curetaj sub narcoză. Intrase panica în ei). Hemoragie la facere. Gata să moară. Salvată. În aceeaşi noapte, el îi ia perna de sub cap. Nu poate dormi fără pernă. El a alergat toată ziua după medic etc. Asta nu poate uita, nu poate să-i ierte. Acum el se poartă bine, s-a schimbat. Face sacrificii de când ea e bolnavă. Îngrijeşte copiii, le găteşte seara, până la 1 noaptea, le cârpeşte ciorapii. Ea e rece, departe, străină. Îl simte oarecum aşa, ca pe un prieten, dar nu-l mai poate iubi. N-au încredere în ce scrie. A citit poeziile ei şi altora, aici la Sinaia. I-au reproşat lucrul de care e şi ea conştientă: sunt prea cuminţi, şterse. Îi invidiază pe Beniuc, Dragomir, care scriu poezii atât de combative. Lectură n-are suficientă. De-abia are timp să citească revistele. Munca abrutizantă a gospodăriei. Nervi slabi. Face totul mai încet ca altul. Rămâne cu treaba în urmă. Cărţi, la biblioteca din Tulcea, au tot ce vrei. Acum, nu poate lucra. Îi invidiază pe cei ce se închid la ei în cameră şi scriu, în documentare n-a mers, ca alţii. În Deltă numai cu soţul, l-a însoţit în inspecţii. Oamenii nu prea se deschid, mai ales faţă de o femeie, să-ţi povestească din viaţa lor. La băutură, de, altceva.

E ceva obosit, trist, autentic, ratat, cinstit, ceva de eroină cehoviană sau sadoveniană în Aurora Conţescu. Aş vrea s-o ajut cu un sfat bun şi

nu ştiu cum. La Tulcea o aşteaptă aceeaşi gospodărie care macină zilele, un bărbat, doi copii, lipsa de bani.

Mă întreb de ce notez asemenea lucruri. Cel puţin dacă în cursul lungii mele existenţe aş fi ţinut un jurnal la zi şi aş fi notat mereu despre oamenii pe care i-am cunoscut, despre gesturile lor, viaţa lor, anecdotica pe lângă care am trecut, pulsul viu, amănuntul colorat, concret, pe lângă care am trecut şi s-a irosit, s-a pierdut cu toată atmosfera momentului respectiv. Când citesc puţinele pagini de jurnal existente (cum ar fi momentul 1946) regret. Nu ştiu de ce regret. Cât aş fi avut energia şi priceperea, capacitatea să transform în literatură, în pagini de proză sau în teatru? Eu, lirica, aştept esenţele, nu? Şi cu memorialistica, un gen atât de gustat, întotdeauna, stăm cam prost în epoca noastră, nu-i aşa? Iar mă încearcă plictisul, descurajarea, neîncrederea în valoarea celor scrise de mine sau a celor ce-aş mai putea să scriu. Contribuie, desigur, şi zona de tăcere care s-a creat în jurul meu în presă, lipsa de difuzare în străinătate, datorită manevrelor şi autopopularizării Beniuc – Jebeleanu (vezi prefaţa lui S. Quasimodo la *Antologia poeziei româneşti* în italiană, unde nu sunt pomenită de el). Pe alţii, datorită temperamentului combativ, nedreptatea îi întărâtă, pe mine mă dezumflă, îmi macină încrederea în forţele mele. Îmi dau seama câte însuşiri îmi lipsesc spre a mă impune, a exista în mijlocul oamenilor, a manevra, a-mi face relaţii, servicii, contraservicii, cum ştiu confraţii mei să se apere şi să atace cu ghearele şi cu colţii. N-am colţi şi, vai, am impresia că au început să-mi lipsească „cojones" şi în scris. Asta ar fi cel mai îngrijorător lucru. Sfârşitul? Nu pot să scriu, nu vreau să scriu lucruri cuminţele, curăţele, „clasice", care nu mişcă pe nimeni. Nu pot să mă degradez, numai spre a fi prezentă, cum face Beniuc. Din păcate, asta se cere, chiar dacă nu expres, programatic, dar se tolerează, se escamotează lipsa de valoare a acestor măcinări ale râşniţei în gol.

Silvian, despre oameni. Îmi repugnă felul lui limitat, intelectualist, circumscris la ultima-i impresie, ultima bârfă de a-i „fixa în ac". Titina C., fii prudentă, e periculoasă. Şi acum e şi „flămândă" (de bărbaţi, adică). Familia Al.I. e toată într-o fază foarte „principială". A scris o piesă proastă, de ce nu renunţă la ea? Când Al.I. vrea să fie lichea, ştie. Despre Nina: ştii butada cu Alfred de Musset şi o actriţă.

— Mi s-a spus, domnule Musset, că te lauzi pretutindeni că te-ai culcat cu mine.

— Dimpotrivă, doamnă.

(Sunt unul din puţinii în lumea noastră literară, care mă pot lăuda că nu m-am culcat cu Nina. Într-o vreme era foarte presantă. Acum a renunţat.)

Balaci, frumos, bronzat, sportiv (mâneci scurte, surâzător, plin de cancanuri, ştie tot prin Rosetti), ipocrit, amabil, monden. Cu Ilie de

umeri (lui Silvian i-a spus că e un element mediocru şi neserios).

Silvian mă strigă: „Poeta naţiei” şi lui Balaci: tovarăşe decan (ceea ce scrie Balaci e şcolăresc, ruşinos, nu-i de nivel universitar).

Preda şi nevastă-sa, evreica obraznică, la 6 dimineaţa se întorc din plimbări. Preda nu va mai scrie despre ţărani. Numai o singură carte cu „o chestie”. Nu mai sunt interesanţi. Sunt puşi pe chiul şi mâncaţi de setea de putere. N-au avut putere în literatură niciodată. Au prins gustul.

Preda bolnav de nervi. Se făcuse bine, iar i-a revenit. Nu i-a ajutat nici Bucureştiul. Au mers la baruri, au dansat cha-cha. Poate o să-l interneze pentru câtva timp.

Îi dau T. Mann cu *Moartea la Veneţia*, nemţeşte, să-i traducă nevastă-sa, cernăuţeancă. Îi cer, adică-l rog să-mi dea cartea înapoi marţi, fără să i-o mai cer.

— Dar de ce, te doare gura?

Nevastă-sa: De ce „ausgerechnet” marţi?

Probabil că n-o să mai pot sta de vorbă cu Marin, cu toate că o discuţie cu el mă stimulează totdeauna. E prea de tot mojic.

Scriu ca un automat toate fleacurile astea, în ore de linişte, bune, însorite, când ar trebui să scriu versurile pentru partid, cu care sunt aşteptată la *Viaţa Românească*. Parcă m-a deocheat cineva. Sunt ferecată complet.

49 Stories de E. Hemingway (Zăpezile de pe Kilimanjaro, Viaţa fericită a domnului Francis Macomber – vânătoarea de lei, soţia care-l împuşcă când simte că şi-a recâştigat curajul, independenţa şi o s-o lase), Bătrânul de pe pod (E război în Spania, bătrânul şi-a lăsat pisica, caprele. Pisica se va descurca, ca pisicile, dar caprele? Nu… Şi scurte instantanee, alte povestiri contrapun Spania, Italia fascistă)

Cesare Pavese: *Tovarăşul*. Îmi place. Influenţa prozei americane se resimte puternic.

Emaux et Camées de Th. Gautier. *Préface – Pendant les guerres de l’empire, Goethe, au bruit du canon brutal, fit le Divan occidental. Fraîche oasis où l’art respire.*

23 III ’61, Bucureşti

Am stat 3 săptâmâni la Sinaia. M-am înapoiat vinerea trecută. Mâine plec iar cu Tudor, care va rămâne trei zile (are vacanţă, dar trebuie să se pregătească pentru examen). Petre nu vrea să meargă. Preferă Bucureştiul, cu prietenii, bicicleta etc.

La Sinaia am făcut mici însemnări de jurnal în alt caiet (alb, de „însemnări”). Mai ales pe marginea poeziilor (*Ochii copilului*). La Bucureşti, i le-am dat lui Croh şi Silvian. Lui Silvian nu i-au plăcut. La telefon: impresii contradictorii: „Ultima, *Strigăt*, mi-a plăcut mai mult,

mai sunt 2-3 care îmi plac. Trebuie să mai stăm de vorbă”.

Cu Croh am vorbit mai pe-ndelete ieri la *Viaţa Românească*. I-a plăcut ciclul (minus *Porumbei*, care nu place nimănui. O s-o scot). Vede posibilitatea întregirii lui pe linia preluării unor simboluri care să facă legătura cu universul copilăriei: ingenuitatea recâştigată, lipsa de comunicare cu oamenii – putinţa de comunicare. Eu îi vorbesc de alienarea umană pe care copilul o intuieşte, o simte. El: în limbaj marxist alienarea e Răul, orice intră aici.

Eu: copilul acesta e impresionat cu precădere de două aspecte ale răului: ipocrizia (minciuna) şi brutalitatea.

El: pot fi atâtea – şi simbolurile se lărgesc, devin mai cuprinzătoare în *Strigăt*, de aici poţi porni mai departe, pe această linie. *Pietrele sfinte*, deşi cu altă tematică, sugerează cam cum ar putea fi aceste poezii, în completarea ciclului. Sau *Imn dimineaţa*.

— Da, dar are o tematică mai circumscrisă.

În concluzie: nu de cantitatea celor ce voi scrie depinde rotunjirea ciclului. (de ce să iei „8”, când poţi să iei „10”), ci de intensitate, şi: „sunt unele din cele mai bune lucruri pe care le-ai scris în ultima vreme”.

Nina vorbea de „lucruri care devin transparente” (prin procesul de deschidere, de reintegrare a conştiinţei închise, în lume). Eu cred că va fi mai degrabă vorba de lucruri „spălate”, de sânge, de murdărie… (tema din *Trandafiri*).

Veronica despre cum se trag sforile la Uniune în materie de traduceri. Antologia italiană. Dragoş Vrânceanu, omul lui Cicerone [Teodorescu], are oamenii lui în Italia, au înlăturat-o pe Roseta del Conte, care lucra de 12 ani la o antologie de poezie românească (a protestat când a vorbit cu Livezeanu şi L. a făcut-o „duşmancă”). Vrânceanu, traducere brută proastă (referat Balaci), dar semnează antologia cu italianul… Alţii, care au lucrat mai bine, nu semnează. Nu se ştie cum, i s-a tipărit Ninei în Italia. Probabil vreun italian care-a fost pe aici… La început, Beniuc a făcut bot. Apoi a trebuit să „se bucure”.

Cât de meticulos lucrează Arghezi la confruntarea traducerii lui Luc André Marcel, cu originalul. Îmi arată multe transformări făcute la dictarea lui: în *Giuvaeruri* nu „l’oeuf qui se mange” ci „l’oeuf à la cognes”, în *Pilde* nu „allégories” ci „des à-peu-près”… (vezi *1907*).

L-am văzut pe „ochi verzi”. Discuţie banală. Sunt (par) liniştită, cu conversaţie uşoară de suprafaţă: cine mai e la Sinaia etc. „I-au plăcut poeziile din *Gazeta literară*” (ciclul dragoste).

De două nopţi mă trezesc; am insomnii. Iar e dulce şi chinuitor şi îngrozitor de trist, de fără nădejde şi totuşi nu mă simt umilită, nu-l

urăsc. Există o blândeţe (nezgândărită) a vârstei… Jocul viclean al speranţei fără temei…

Bancuri la modă, care spun ceva despre temele ce plutesc în aer.

Un marţian pe pământ. Pământenii:

— Cum se fac copiii la voi?

— În eprubetă, bineînţeles. În două zile. Dar la voi?

— Altfel. Şi durează nouă luni.

Marţianul e interesat de procedeul nostru. I se arată. Uimire, consternare:

— Dacă durează nouă luni, de ce se grăbesc aşa? …

La „Monetărie”, club, montaj literar, poezii despre partid. 4 oameni în sală. Caraghioslâc trist. Poezia recitată sub numele meu e tot de Beniuc (vreo 5 de el, restul de Breslaşu, Frunză, Cassian, Tomozei). Am fost poftită de directoare cu vreo cinci telefoane, să văd un montaj din versurile mele. Voia să ţin şi o „prelegere”. Instructorul de teatru, actor ratat care vorbeşte mult, povesteşte bancuri (Condamnatul la moarte prin împuşcare: „să nu tragi tare că sunt bolnav de inimă”) şi cum nu-i el de acord cu acest mod de a recita miorlăit, nu destul de dinamic, de optimist, de constructiv. Şi cum odată, când erau „cei mari” în sală, el cu firul de la microfon în mână şi-a spus: „ce mi-a trebuit beleaua asta grea de fir?”, sala a izbucnit în râs. Atunci, el a prins mişcarea şi a spus mai multe glume, dar nu prea tari, aşa cum trebuia, „cei mari nu s-au supărat”…

Cârlionţata, dolofana de la W.C. Teatrul Armatei, în pauză, pieptănându-se (la piesa *Antoniu şi Cleopatra*): „Aţi văzut? Ce spuneţi de asta? Fără decoruri, fără fast? Ţineţi minte filmul cu Claudette Colbert? Ce fast, ce eleganţă!”.

Sinaia, 4 IV 1961

Săptămâni relativ bune, în general. La Bucureşti o săptămână cu treburi, seminar de partid. Discutat cu Croh şi Silvian ciclul *Ochii copilului* (vezi „Caietul roşu” – Bucureşti). Emoţia unei revederi.

Epilog:

Szemlér cu nevasta, plimbare spre unde trebuia să-mi iau soluţia de penicilină pentru ochi. (Conflict cu Richi, ca de obicei când suntem prea mult împreună. Nu i-am spus cum trebuia – prea lejer, prea „*en passant*” – că voi mânca seara nu cu el, ci cu Luc André Marcel şi nevasta. Plecarea. Gara. Vântul. Gunoiul. Conjunctivita. Înapoierea. Plecarea. Nopţile chinuitoare. Ochii. Nervii.)

— Când mergem într-o seară la braserie, să petrecem?

Szemlér: Tu? (Şi râde) Râde şi soţia lui, Piri, unguroicuţă plinuţă şi *terre-à-terre*.

— De ce râdeţi? Nu mă credeţi în stare de-aşa ceva?

— Ba dimpotrivă. Lumea vorbeşte la Bucureşti... Am venit să punem lucrurile la punct... În tren cu G. De tine ne-a spus întâi că eşti aici. Şi i s-a luminat faţa de bucurie. Zicea să-ţi spunem că o să vină şi el...

O, tristeţe, tristeţe a vârstei... umilinţă şi bucurie. Furie (slabă). Dar şi nădejde că o să-l văd. E la doi paşi la B. şi nu vine. Nici n-o să vină. Şi dac-o să vină, am să fiu rece, indiferentă, ca să-l pedepsesc pentru uşurinţa cu care-a vorbit...

Şi, în fond, nimic, nimic...

Un pretext de visare. Cuptoraş pentru frăgezirea sentimentelor care se usucă, se sclerozează.

Bucurie cu băieţii. Întâi Tudor a stat aici patru zile, acum Petre. Tudor e încă molatec, tăcut, sfios, lipsit de iniţiative şi de preocupări cu arie mai largă. Mi-a spus Sorin că şi-a cumpărat Palladio, o carte mare despre arhitectura Renaşterii şi că o citeşte cu pasiune.

Petre e mult mai dezgheţat. Citeşte mai mult: Shakespeare, Hugo. A făcut imediat cunoştinţă şi s-a împrietenit cu Mounétte Gheorghiu, Ada D'Albora (nepoata Valericăi Sadoveanu), Dan Grigore, pianistul. A jucat ping-pong. Azi face cu familia Gheorghiu o excursie la Predeal – Trei Brazi.

Soare. Păsărelele cântă nebuneşte.

Marin Preda ne-a citit, mie şi Verei, câteva schiţe foarte inegale, interesante, unele cam „existenţialiste”. O revenire la un nivel superior către un mod mai vechi, părăsit în ultimii 8 ani. (Amiază de vară – spaimă difuză, neexplicată). Am lucrat într-o săptămână două poezii pentru partid. *Creaţie* şi *Şi mărul, şi pâinea*.

Vor intra sau nu în ciclu? Nu ştiu încă. Am reluat foarte puţin traducerea Neruda. Am făcut pentru *Gazeta literară* o traducere (poezia slabă) din Marco Ana, poet spaniol închis de 22 de ani în închisorile franchiste.

Cunoştinţă cu Luc André Marcel. Legătura cu Claude Sernet (de origine evreu român).

Petru Brovka (Minsk – Bielorusia, preşedinte de 14 ani al U.S. din Bielorusia, poet f. slab – bătrân) şi Irina Ogorodnikova (relaţia cu România) U.S. sovietică. Promis scrisoare cu date informative: drepturi şi călătorie. M-a informat despre un articol în *Literaturnaia Gazeta* de V. Ogniaţev – noiembrie sau decembrie 1960. Căutat. Nu l-am găsit (Despre volumul meu de poezii în limba rusă).

Brovka spune că se va publica un ciclu în bielorusă, la Minsk. Tot

I.O. despre „Deni poezii”, care mi-a scris, mi-a cerut poezii. N-am primit încă.

Vera mai destinsă, mai plăcută. Despre I.C. spune că-i ca o salamandră. Bun!

5 aprilie, Sinaia

Sfioasa după Dostoievski la micul cinema de lângă „tunuri”. Citesc *Smerita*, după care s-a făcut filmul. Mă tulbură. Cu Vera, seara, prin parc, despre atracţia oamenilor pentru tot ce iese din comun, din normal, în artă. Eu: despre confuzia care se face între viaţă şi artă. În viaţă respingem „anormalul”, în literatură, artă îl căutăm. Căutăm exagerarea, extremele la limită. Şi apoi, dacă am fi fost normali, n-am fi fost artişti, dacă totul n-ar avea un răsunet amplificat la maximum, în noi…

Recitesc *Vârstele anului*[1]. Ce volum bogat! Fac complexe. Câte las eu să treacă pe lângă mine, nespuse, necântate. De ce? Ce puţină grijă am de formă, de rima rară.

Sunt tristă. Primăvara mă găseşte bătrână, cu gâtul creţ, cu ochi în care s-a stins ceva. S-a stins un vis prostuţ care-mi dădea viaţă, febră. Trebuie să mă rânduiesc frumos, cuminte în rândul matroanelor respectabile.

Sinaia, 16 aprilie 1961

Am stat o săptămână la Bucureşti. M-am înapoiat frântă de oboseală, cu toate că n-am scris nimic altceva decât un scurt articol liric de salut al epocalului eveniment petrecut între timp: 12 aprilie, primul zbor al omului în cosmos, maiorul sovietic, muncitor modelor-turnător Iuri Alexeievici Gagarin. Bucureştiul te soarbe ca o ventuză. Observ din nou, cu acuitate, că ceea ce mă istoveşte, mă îmbătrâneşte nu e munca propriu-zisă, efortul intelectual de creaţie, cât multitudinea preocupărilor divergente, eteroclite, hărţuitoare, presante, enervante, boala mamei cu mofturile ei, cu dorinţa ei de a mă cruţa, de a nu-mi spune nimic, familia cu şuşotelile şi secretele ei („crede că-i cancer, se frământă, nu vrea să-ţi spună”). Îmi ascunde la ce doctor a fost, la Brâncovenesc. Caut, fac investigaţii telefonice. Îl chem pe Puiu s-o vadă. Merg cu ea să-i facă dr. Tomescu intervenţia. O amână pe a doua zi: „Azi nu operăm”.

Emoţiile, internarea în salonul mare, la ortopedie. Vizita la spital. Cumpărături. Policlinica pentru mine, la dr. Zervos. Farmacie. Injecţii. La mama la spital: Gips alb, fracturi, ritmul bolnavilor, ritualul spitalului ora 12. Îngrijitoarea cu pâinea: „A venit brutarul!”. Doi într-

un pat; un băieţaş lovit de alt băiat cu o piatră şi o femeie de la ţară, care a făcut puroi sub gips. Tânăra cu ambele mâini bandajate: a bătut-o şi a tăiat-o bărbatu-său, frizer. I-am băgat eu bomboana în gură. Trupul mamei uscăţiv, ofilit, numai piele moale şi os. Mi se rupe inima de milă.

Babin, ziarist sovietic, şeful secţiei democraţii populare la *Literaturnaia Gazeta*, la mine în vizită. Despre pământurile desţelenite. Despre relaţiile mele la *Lit. Gaz*.

Croitorese. Spectacole (Yma Sumac, Roberto Benzi – fost copil minune, dirijor italian: Hayden, Saint-Saëns, *Carnavalul animalelor* – Baletul cubanez (Alicia Alonso şi Rodriguez), şedinţa colegiului la EPLA (în culise scandalul cu tirajele forţate, impuse de sus de la Stancu, Cicerone a obţinut de la Constanţa Crăciun 15.000 pentru *Copiii cartierului*. Iar va fi stoc, iar se va spune că nu e vandabilă poezia. Am pus în colegiu chestiunea unor măsuri concrete şi colaborării între editură, minister, Uniune, Centrul de difuzare).

Soare, pădure, azi la Sinaia, ziarişti cehi, veniţi cu delegaţia guvernamentală. Stephan Heym cu soţia şi Buicanii.

Am terminat de recitit *Tonio Kröger*: opoziţia dintre artist şi burghez (spune el, de fapt e între artist, gânditor, omul reflexiv, ce se dedublează şi omul naiv). [Lung citat în germană]

Îi scrie, la sfârşitul nuvelei, prietenei lui Lisaveta Iwanowna. [Alt citat]

De la prima nuvelă *Enttäuschung*, scrisă în 1896, până la ultima, *Die Betrogene* se vede cât de profund şi de permanent a fost preocupat Th. M. de raporturile dintre ficţiune şi realitate. Sub pojghiţa stătătoare a reţinerii „nordice”, clocoteşte permanent un vulcan pasional în literatura lui Th. M. Atracţia şi respingerea faţă de viaţă, înţeleasă ca un şuvoi iraţional, dar fecund opus reflexivităţii care sterilizează, e fatalitatea căreia artistul nu i se poate sustrage chiar atunci când recunoaşte supremaţia vieţii naive.

Zborul în cosmos. Uimirea lumii. Gazetele occidentale: cel mai mare eveniment al secolului. Poeţii noştri au reacţionat prompt, dar cam sumar, cam simplist.

Cu cât de puţin se mulţumesc ei! Nu e vorba să scoatem în versuri mai mult sau mai puţin albe (mai bine plătite ca proza şi privite cu mai multă consideraţie) nişte exclamaţii de bucurie, ci să gândim asupra evenimentului, să căutăm să descifrăm semnificaţiile lui majore în ce priveşte soarta viitoare a omului, problema păcii şi războiului, psihologia umană.

Trebuie nu numai să gândim, dar şi să simţim evenimentul ca oameni ai generaţiei noastre, ai secolului nostru care am trăit cele mai teribile monstruozităţi şi cruzimi şi cele mai înalte transfigurări, tensiuni şi dăruiri umane unor cauze obşteşti.

Trăia la Nazareth un tâmplar
Un tâmplar (din Iudeia) a avut un fiu.
Îl chema Isus.
Evanghelia spune că el predica
Pacea între oameni şi înfrăţirea.
Militarii şi preoţii l-au răstignit
Când avea 30 de ani
A zăcut trei zile-n pământ
Şi apoi s-a înălţat la cer.
Nu s-a mai întors. N-a povestit nimănui ce e acolo sus.
De două mii de ani,
Din ceruri necunoscute, himerice
De unde e el
Plouă cu sânge şi cu cenuşe
Peste sufletul omului.

Un tâmplar de lângă Smolensk
A avut un fiu.
Îl cheamă Iuri
A umblat la şcoli şi la fabrică.
A visat pacea
Şi înfrăţirea – între oameni.
Nimeni din ţara lui
Nu l-a răstignit pentru asta.
Mai înainte de a avea 30 de ani,
Viu şi nevătămat s-a înălţat la cer
Şi s-a întors. Şi-a povestit:
Am văzut pământul. E rotund.
În noaptea cerului, el apare.
Albăstrui. Să vină şi alţii
Să-l vadă (pământul şi cerul).
Seminţe şi raze şi ploaie fertilă
Aşteaptă de la noi sufletul
Albăstrui al pământului,
Al oamenilor.

Sinaia, 24 iulie 1961

După Italia, după consfătuirea cu poeţii sovietici, după interviuri, articole, referat scris, verbal despre Italia, după corespondenţă cu italienii, după o zi pe litoral (istoria cu doamna Bordenache şi tânărul armean arheolog), după o perioadă de echilibru organic. Am venit pentru 9 zile să închei ciclul *Ochii copilului* şi să scriu un cuvânt introductiv, o mică artă poetică, aşa cum cer la *Viaţa Românească*, rubrica „Poeţii noştri".

Liniştea de aici mă deconcertează. (Dorm enorm.) Citesc. Mă bucur de descoperirea poeziei contemporane (Antologie Ruanda). Simt nevoia să citesc, să recitesc poezie contemporană, să-mi revizuiesc şi să-mi limpezesc ideile asupra ei.

Nu orice pot azi să transform în poezie. Vezi fiasco acelei părţi din *Ochii copilului* care cuprinde anecdote, întâmplări. E periculos să

teoretizezi şi nu voi teoretiza, dar e bine cel puţin să ştiu eu, clar, pentru mine, acest lucru. Evtuşenco, nr. 8/’61 din …[?], *Nu m-am născut târziu*, bătăios, gălăgios, spune o infimă parte din oceanul tăcut. Mă tulbură din nou. Nu, sunt prea bătrână, prea uzată, prea prudentă, prea sceptică, ca să mă ating de zonele minate.

Discuţie penibilă cu familia Preda. Ei nu salutau. I-am oprit: de ce? Prietenos şi mirat. M-au salutat, odată, pe stradă şi nu le-am răspuns. Despre ea se bârfeşte mult, credeau că am ceva cu ea. Le explic că nu i-am observat. Sunt uimită că între vechi prieteni se pot petrece asemenea lucruri. De ce nu s-a apropiat să mă întrebe: „Ce-i cu tine?”.

El o întrebă: „Ce zici tu, aşa să fie?”. Ea stă pe gânduri.

Protestez împotriva acestui procedeu.

El: Să nu ne prostim de la obraz. Oamenii se schimbă la o anumită vârstă. Paul Georgescu… Cei tineri, am încercat şi cu ei. Au o părere prea bună despre sine. Cu Jebelenii. Ea s-a supărat rău că la reeditarea nuvelelor, n-am mai pus ilustraţiile. Se ţine cartea şi fără ilustraţii. Discuţia a continuat oarecum amical. I-am vorbit de Italia, de Guarnieri, de propunerea romanului lui. Îi dau astăzi adresa. Niciodată n-am să am relaţii cu aceşti oameni.

Vineri, 29 septembrie 1961, Bucureşti

Zile urâte (în mine), grele, lipsite de orizont. Călătoria în URSS (Moscova, Leningrad, Kiev) 17 august-9 septembrie 1961, după cele trei săptămâni italiene, precedate de multe enervări, urmate de o perioadă de lucru: articole despre Italia, consfătuirea cu poeţii sovietici, apoi Sinaia, cu sforţarea de a încheia ciclul pentru *Viaţa Românească* şi de a face un studiu introductiv, apoi prea puţine zile de odihnă la Bran. (Dar frumoase, calme, luminoase, fără multă trăire intensă). Apoi excursia prea grea pentru mine, pe Piatra Craiului (Prăpăstii, Valea Căzăturii), urmată nemijlocit de călătoria în Uniune, au fost probabil prea mult pentru nervii mei. Situaţia de la biroul lui Sorin apasă şi ea greu, pe zile şi pe nopţi, mai ales. Nu mă pot concentra, mă simt uscată, seacă, lipsită de elan. Cele câteva articole pe care le-am promis pentru Uniune le simt, le duc ca pe un calvar. Şedinţa O.B. de ieri + *Gazeta literară* (articol Achiţei, că n-am mai scris poezie combativă) au pus capac. Critică în referat (Pop Simion) că nu activez destul în publicistică. V. Mândra, chestiunea cu interviul, dat ca exemplu de mod neprincipial de a lucra cu revista. Cuvântul meu în replică. Demascarea procedeelor lor. Trebuia. Dar mă consumă prea tare. Mă gândesc să merg la secţie, la Mănescu, dacă Răutu nu mă poate primi:

Nu premiu

Nu Academie

Nu deputat Marea Adunare
Nu chemată de Ziua Partidului
Nu decorată cu 40 ani
Nu trimisă în străinătate (în URSS după 11 ani)
Dar
1951, intimistă (nopţile din iulie)
1953, superficială în documentare etc.
1954, îmi reneg lucrările reuşite (Deşliu)
1956, încearcă să-mi oprească apariţia poemului (Cicerone – Jebeleanu)
Exemplu pentru inactivitate poetică şi publicistică.

Trebuie să lupţi, să muşti, să te aperi, să tragi, să loveşti. De ce m-ai făcut, maică, atât de bleagă, de plină de complicaţii, de remuşcări, cu urme de conştiinţă care nu fac decât să mă-ncurce, să mă chinuiască. Vezi cazul Savin Bratu, pe care nu mi-l pot ierta.

Ce zile de toamnă aurie… şi eu sunt absentă din ele, din mine. Mă umilesc aceste copleşitoare stări de nemulţumire şi neputinţă.

Vineri 13 octombrie

Revăd ultimele două săptămâni. Bilanţ: un articol *Timpuri noi*, unul mic *Gazeta literară*, ceva traduceri din Neruda, conferinţă politică (Simpozion – semnarea Tratatului de Pace cu Germania), am făcut un dosar, am pus ordine în nişte hârtii, m-am necăjit tare din pricina situaţiei create lui Sorin (încă nerezolvată), din pricina băieţilor care nu învaţă cum trebuie, (care nu citesc în limbi străine), am asistat în fiecare zi la nişte conferinţe (unele interesante, politic), am fost destul de senină, am văzut-o pe mama, au fost Alberti, Maria Thereza şi Aytani cu Veronica, Milo, Silvian, Ata, la noi, chiar în seara când am aflat că Sorin e concediat de la CAER. Am luat seara Meprobamat. Am căutat să înţeleg totul, prin prisma situaţiei politice internaţionale. Cu raţiunea pricep, inima sângeră, de duritate, de nedreptate (Cioară, luni dimineaţa lui Sorin: „Te-a cerut tov. Almăjan. Cât mai repede. Într-o zi, două”). Fără nici o explicaţie, oricât a încercat Sorin să aducă discuţia pe un plan uman. Transformarea omului în stană de piatră. Chestiunile închise, faptele la colţuri. Totul sub imperiul fricii. Mi-e milă de Sorin. Suntem bătrâni, e clar. O undă caldă de simpatie, pentru oameni, pentru cei mai păcătoşi chiar. Bietul om, sub vremi…

Ieri, revăzut Moraru. Un fior în faţa regăsitei obtuzităţi sistematice. O maşină cibernetică va fi mai sensibilă, mai selectivă, mai blândă, mai fără…

Trebuie să mă adun, să-mi creez climatul propice poeziei, să mă concentrez dacă nu vreau să mă topesc în cotidian, jalnic, fără nici o glorie, fără nici o mângâiere. Există o duritate, o voinţă aspră necesară

realizării, sau continuităţii în realizarea vocaţiei. Renunţare, renunţare la tot ce nu e strict necesar şi organizare a timpului de muncă. La vârsta mea, timpul zboară îngrozitor de repede. Trăirile sunt puţine, lente, mişcările sufleteşti, spirituale, lente…

18 oct. ’61

În 16, chemată la [Manea] Mănescu. Foarte nervoasă. Meprobamat. Înşir necazurile (ale mele, ale lui Sorin). E la începutul muncii: afabil, simplu, prietenos. Câte ceva îşi notează.

În sfârşit, un roman din „serie noire”. Martin Brett, tradus la Gallimard. Trivial, obscur, descompus, lipsit de interes. Afacerişti în Spania, crime, torturi.

Ieri, la Casa Scriitorilor: Federico García Lorca – prezenţi, au vorbit R. Alberti şi M. Teresa LeÓn.

1 noiembrie 1961

A doua zi, în pat, în casă: o uşoară viroză cu toropeală, puţină febră, dureri reumatice, tulburări gastrice (la început). După o perioadă de relativă efervescenţă, socială, psihică, dar fără rezultate obiective decât cele vai, atât de pieritoare şi fără valoare estetică, şedinţe lungi, lungi, întâlniri cu oameni, articole, articolaşe, declaraţii politice. N-am scris un vers de luni de zile.

Sorin, la spital: surmenaj nervos, o colită ulceroasă. Controlul, munca, grijile, umilinţele, transferul (rude-n străinătate).

Congresul 22. Revelaţii noi în legătură cu Stalin. Demascarea şi izolarea grupului Molotov, Kaganovici, Malenkov. Orori. Trecutul. Forţă imensă. Perspective grandioase. Titov, Gagarin. Traumatism psihic mai mic, desigur. Totuşi, frământare ce nu se poate obiectiva artistic. Deci nesănătoasă, sterilă.

Gânduri, gânduri, caleidoscopic, nu se aşază, nu se cristalizează nimic. Când mă plâng de sterilitate, Richi: „De câte ori n-am auzit asta? Tot nu ştii cum vine?”…

„Tu nu eşti hamal, ca mine”…

Totuşi… Nu se mai poate aşa. În loc să mă zbat pentru a pune la punct ceea ce mi se pare nejust în criticile ce mi se aduc, mai bine mi-aş da seama clar care e realitatea: am rămas în urma celorlalţi şi cantitativ ceea ce-i mai puţin important, dar şi ca anvergură a temelor, a problemelor. O oarecare închistare, lenevire (de care mi-a vorbit Tomozei când am publicat poeziile de dragoste – şi pe care a contrapus-o acestora – proaspete, pline de elan vital).

Ce-i de făcut? Într-adevăr *tutta femini utero*? Într-adevăr mă voi

scleroza, n-am să pot decât să mă târăsc aşa şchiopâş-schiopâş în urma celorlalţi? Într-adevăr limpezitele stări de graţie, de euforie, de libertate interioară, de imponderabilitate vor dispare sau vor deveni atât de rare şi lipsite de consecvenţă, de durată, încât nu vor mai produce nimic? Cum să fac să-mi depăşesc condiţia grea organică, psihică a epocii de tranziţie spre starea de „bunică”, spre ataraxia simţurilor? Cum să împac convenienţa socială, minimul de demnitate de ţinută cu nevoia de înnoire cu setea de tinereţe, de mişcare vie psihică? Eternele mele compromisuri care nu se convertesc în armonie, care rămân avortoane, meschinărie. Cine fuge de ridicol să nu se aştepte la mari biruinţe. Există un autocontrol, o luciditate ucigătoare… Ştiu care mi-e datoria şi refuz să mi-o admit.

Da, am un stil! Poeta-mamă. Teatrul prezentului ar trebui să aibă grandoarea teatrului lui Eschil: *Eumenidele*.

Congresul 22 – trecerea de la imperiul Eriniilor răzbunătoare, de la dominaţia cruntelor legi ale unei societăţi primitive la imperiul raţiunii. Ar trebui să existe un Eschil comunist – care să aibă posibilităţile interioare şi exterioare ca să scrie „Eumenidele” timpului nostru

Maiakovski a făcut ceva în această privinţă, dar era prea sec, prea puţin liric în teatru.

Azi am citit Beniuc (*Materia şi visele*), Cassian (cele două volume), Dufy (*Schirra*), Faulkner (*Sartoris* – sfârşitul), Rimbaud (traducerea lui P. Solomon – bună) şi din „Pléiade”. – A încetat prea devreme de a scrie? Dar noi, care încetăm prea târziu? – A, ştiu, maturitatea, Goethe, experienţa, seninătatea, armonia… Totuşi, poezia e a ei, numai a ei, a Tinereţii, sau a ceea ce putem păstra din ea.

Acum e cazul să întorc foaia şi să-mi repet vechile îndemnuri la organizare, sistematizare, muncă ordonată zilnic câteva ceasuri etc. La ce bun? Aş putea? Şi dac-aş putea, ce rezultate aş da? Sunt eu poetul giuvaergiu?

Etic şi artistic – pornind de la exemplul Sadoveanu – existenţa de *pater* şi zeu presupunând un sfânt egoism, calmul şi neangajarea până la capăt în epoci de primejdie, înţelegerea necesităţii socialismului atunci când nu mai era contra curentului, păstrarea liniştii creatoare, împăcarea cu necesitatea, cu imperativul politic, ipocrizia necesară, toate sublimate artistic, incompatibile cu ceea ce cred eu că ar trebui să reprezinte poetul, azi. De fapt, marea poezie, cetăţenească, profetică, biciuitoare, nu poate exista. Cu jumătăţile de măsură, iese o poezie bună, chiar foarte bună. Dar poezia dementă a partizanului care se caţără cu unghii sângerând pe povârnişul propriului lui munte al calvarului, Golgotei zilelor şi vieţii lui, cu popasuri dumnezeieşti de fericire, şi iar cu urcuşul însângerat, aceea nu va fi poezia zilelor noastre, nu va fi din păcate nici aici, nici acolo…

Controlează-ţi, fetiţo, temperatura. Totdeauna când ceva nu e-n ordine cu glandele, cu ficatul, cu metabolismul, încep viziunile sumbre şi sterile, neliniştea care te duce într-un impas, viziunea de fapt neurotică.

3 noiembrie

Zile proaste, pe fondul unui început de noiembrie cristalin, răcoros, de aur. Plumb, plumb care mă trage în jos. Vacuum sufletesc. Nu se cristalizează nimic, nu pot ajunge la liniştea, degajarea, concentrarea necesară versurilor. Indiferenţă şi irascibilitate într-o compoziţie *sui generis*, de natură astenică. Ieri, la Ateneu, şezătoare cu mulţi poeţi şi actori pentru 7 noiembrie. Din stupoare, ataraxie, nu mă obosesc să aleg ce trebuie, cu toate că ideea că n-am ales bine mă urmăreşte. Citesc *Se-arată lumea*. Cade deplin în gol. Nici o reacţie. Aplauze convenţionale, de politeţe. Nici nu se putea altfel, cu asemenea poezie parnasiană.

Sunt foarte calmă, pleoştită, după… Dar o mică nemulţumire: Petre i-a spus lui Manole că am vorbit cu cineva de la redacţia *Urzicii* pentru Tudor, mă scoate din fire. Petre zice: „Fă-te numai că eşti mânioasă, dar pe dedesubt fii calmă”. Are dreptate. Nu mă pot stăpâni.

Seara iau Meprobamat, dar dorm mult şi foarte agitat, mă scol cu durere de cap. Ţin minte din sumedenia de vise: O masă cu scriitori. Aş vrea să-l văd pe Z., dar nu pot, e mai departe, cineva spune: „Să ne trăieşti, primarule!”. L-au făcut primar în satul lui. (Citesc Thor Heyerdhal: *Aku-Aku,* despre Insula Paştelui; e acolo un localnic primar, căruia-i moare fetiţa într-o catastrofă marină).

Vis: Nina C. S-a măritat cu G. Chirovici. Stau la o masă mai mică. Ali îi scrie o scrisoare plină de nobleţe sufletească: „Ce-ai să te faci, fetiţa mea? Poate că în luptă cu adversităţile ai să devii om întreg, dar dacă va fi totul prea dur pentru tine şi n-ai să rezişti. (N. a publicat trei poezii în *Gazeta literară*, după vizita în URSS. Eu – nimic. Asta mă roade că las lucrurile să treacă pe lângă mine şi nu mă adun, nu mă concentrez spre consemnare lirică).

Apoi, un preot vorbeşte în faţa unei mulţimi adunate pe stradă. O stradă, răscruce, cu alte străduţe în pantă, pietruite cu macadam mare. (În Heyerdhal e şi un preot – figură centrală a insulei). Preotul face nişte aluzii şi referinţe politice cu totul învechite, nu e deloc la zi, îl citează pe Chişinevski (Aseară m-a chemat M. Ciobanu la telefon. După ce Maia, fetiţa lor, mi-a recitat compoziţia ei pe o poezie de-a mea – *Cântec de dragoste pentru Ţara fetelor* – Ciobanu a început să-mi laude poeziile, să-şi facă autocritica pentru că acum zece ani, deşi nu-mi citise poezia *Cântecul părului alb*, era şi el de acord cu toată lumea că nu trebuia s-o scriu, că el, în general, e împotriva poveştii în

poezie, că poate unii, tocmai pentru că şi-au făcut *mea culpa* în ce priveşte poeziile mele, acum poate cad în cealaltă extremă, că el în general e „un băiat corect" – şi totul mi s-a părut atât de senil, de închistat, şi mi-a stârnit un gust atât de amar şi mi-a amintit din nou cu ce mi se iroseşte viaţa şi bruma de talent, şi cum a rămas în mine o spaimă de critică, o automutilare poetică şi cum această fixaţie, cu vârsta, devine tot mai puternică…).

Aşadar, în vis eu eram chemată să iau cuvântul, după preot, ca să pun lucrurile la punct, cu tact. Şi am început să vorbesc, atât de frumos, atât de frumos. Vorbele îmi curgeau ca mierea din gură. Eram numai zâmbete şi foarte simpatică. Răspântia era numai capete de oameni care-mi primeau mesajul discret, comunicativ: „Vă închipuiţi, tovarăşi, că eu n-am să vă vorbesc despre teologie (apoi, popular, explicativ, fără ostentaţie) …n-am să mă opresc la chestiuni religioase, ci am să spun câteva cuvinte despre ceea ce ne preocupă, ne nelinişteşte pe toţi, azi, problema păcii şi a războiului" – iar încetul cu încetul strada se golea, până n-a mai rămas decât seara; ca într-un oraş italian, ca la Viterlo poate, cu străduţele goale, în pantă, la lumina cerului de vară şi gol, gol totul, nici ţipenie. De ce? Ce greşeală făcusem?…

Şi alte, alte vise chinuitoare. În toate eram umilită… Şi un vers, un vers care răspunde la ceva foarte intim şi adânc şi chinuitor:

„Golgota cărnii s-a încheiat şi transfigurarea…"

24 noiembrie '61

O entorsă la gleznă, bandaj de clei şi zinc (Zinkleim). Imobilizată în casă pentru vreo 2 săptămâni şi alte 2 probabil de dureri şi dificultăţi la mers.

Mama şi Jac la noi. Vorbeşte aproape numai de boli, de decrepitudinea bătrâneţii (îmi arată unghiile cornificate, diforme); şi părul cade, probabil de la Heparină – O să fie şi fără păr, spune cu amărăciune.

Pe când ea e-n odaia copiilor, la dulapul a cărui cheie o deţine în exclusivitate (cutia de lucru de mână), Jac se apropie de mine tremurător, ezitând, şi-mi întinde un plic pe care scrie: „Se va deschide după moartea mea". Eu protestez că se gândeşte la asemenea lucruri: „Mulţi am vrea să avem sănătatea ta. Dar eşti fricos, asta e, să nu-ţi fie cu supărare". Încerc să glumesc, dar tragică bătrâneţea adâncă strigă înfricoşată, cu glas înăbuşit: o să vină o paralizie sau cu urologii o să am iar de-a face… Apoi, în fotoliu, confesiunea: „Mă uit în jurul meu, totul mă depăşeşte. Mă întreb cum de am putut trăi cum am trăit, cum m-am putut ocupa de asemenea fleacuri, când văd ce se face acum, ce e ştiinţa, industria. Mi se părea că fac ceva, că ştiu ceva,

că am acumulat o experienţă. Eram un elev foarte bun la chimie. Cunoşteam bine elementele lui Mendeleev, valenţele… Şi acum, auzi la radio despre tot felul de metale şi… atomii, nucleul, suntem în epoca nucleară. Ce făceam noi erau jucării de copii… totul e atât de frumos, un vis. (El e cel ce ascultă cu sfinţenie „Vocea Americii”, „Radio Londra”.)

Tudorel vrea să scrie o povestire despre 4 căţei de la Mihăieşti.

10 decembrie 1961

Duminică. Tudor şi Sorin la S.R.S.C.[2], la *Parada Charlot*. Uşoară migrenă (vârsta, glandele!). Buni a venit să-mi facă masaj la piciorul accidentat. Telefoane. Ata, Edith, invitaţie pentru marţi; Geta Brătescu, dr. Cociaşu, Nuţa Negreanu, cu soţii. „Cercul Brănenilor”. Mi-e dor de oameni.

Sorin s-a liniştit, a găsit „hârtia-coşmar” la un minister. Lui Tudorel i s-a publicat caricatura „Versuri albe… Albe” la *Urzica*. Caraghioşi, naivi, mândri, ca toţi părinţii, m-am lăudat.

Petre – a fost ziua lui, sărbătorită, fete, băieţi. Fuste scurte, înfoiate, şuviţe pe frunte, dulci, proaspete: 16 ani. Noi suntem bătrânii. Sorin a dansat de două ori, a făcut cerc în jurul lui cu „probleme despre fizică şi cosmos”. Petre, îngrijorat că stricăm „atmosfera”; cha-cha cu fizică nu merge.

Ieri, întrebări stupefiant de naive care mi-au deschis perspectiva unui abis de neştiinţă… Evreii sunt creştini sau nu? Cum, Isus a fost evreu, cum se poate? Timp de un ceas, i-am făcut un „digest” al istoriei poporului evreu, apariţia creştinismului etc.

Vis, ieri dimineaţă (după *Capriciile* lui Goya, articolul „Somnul raţiunii naşte monştrii”, cu care m-au chinuit mult cei de la redacţie, după ce-am privit o seară întreagă reproduceri după tablourile muzeului din Budapesta). Un măgar, văzut din faţă, ridicat în două picioare, cu un aer de extaz, de fericire; o fustiţă de balerină, ca un *tou-tou*, scurtă, albă şi de jur împrejur floricele; reprezenta tipul care nu vede nimic rău în jurul lui, un fel de „Candide” modern; artistul orb şi surd la tragismul vieţii moderne. Apoi alt tablou: un munte *à contre jour*, în faţa unui apus de soare aur şi sânge gros, în aburi – muntele întunecat, pictat primitiv, naiv, fără păstrarea proporţiilor convenţionale, deasupra muntelui profilat un cap de animal-om fantastic, încordat, în căutare, reprezenta artistul turmentat de problemele epocii, la pândă…

Azi-dimineaţă, alte vise, în casa Didei; Dida trăia, mama ei trăia…

Aş vrea să lucrez ceva care să formeze un divertisment, o schimbare faţă de preocupările obişnuite, să mă amuze lucrul: de pildă, o suită de mici fabule sau istorioare în versuri, cu caracter satiric, pentru

copii şi pentru oameni mari. Să încerc o colaborare cu Tudor, să-mi facă ilustraţiile…

1. Volum de versuri de Nina Cassian, apărut în 1957. (N. red.)
2. Societatea pentru Răspândirea Ştiinţei şi Culturii (N. red.)

1962

22 februarie ’62, Bucureşti

Adun material, confrunt, recitesc note, însemnări din ’60, din ’40-’41, citesc poezie (Dante, *Biblia*, Bagritzki, poezie populară), mai însemnez câte ceva, o fulgurare, o frântură, dar nu mă pot hotărî să încep cu adevărat. Aseară i-am spus lui Sorin câte ceva: o suită de poezii, un tot unitar dar liber, modern ca expresie, fiecare poezie având structura ei proprie, ritmul, forma ei. Autobiografică, dar epica să trăiască, să pulseze cu marile ei frământări. În centru, radiant, *Diamantul*, forma cea mai pură a cărbunelui. E tot *Magnetul*, tot comunismul.

Poemul începe cu un „Carusel” – carusel, ameţeala eroului liric în mijlocul tablourilor multicolore, strălucitoare, pe Valea Jiului, azi: cartiere, blocuri colorate, imagini, scene din bibliotecă, din club, de la teatru, de la clubul artistic, şcoala plastică de amatori, de pe stradă, din restaurant. – legănare, rotire, ameţeală, lumini, trecere în trecut, momentul 1940 – clătinare deasupra abisului, nu există un fund – fundul aici, adâncul umilinţei, mizeriei, foamea.

Lupta eroului liric, trebuie să mă ţin, să nu mă desprind. Influenţe contrarii („vino cu noi”, suprarealiştii; „vino cu mine”, iubitul arivist).

Minerii povestesc din trecut – şi mai adânc, şi mai adânc – Lupeni ’29, preludiul luptelor şi al crimelor.

Nu vreau să fie ceva „frumos”, „poetic”, adică ceva legănat, armonios, caligrafic. Trebuie să redea spiritul şi sufletul epocii – dur, frământat, zgrunţuros, în piatră brută – nu marmură fină. Pietre ciclopice.

Da. Nici o concesie. Absolut deschis. De pe poziţia mea, spunând ce a fost pentru mine, fără false generalizări. Generalizarea, dacă va fi, să crească din concret. Cât mai plastic. În *Ochii copilului* am realizat ceva. Dar aici e mult mai greu, e altceva. Să nu mă feresc să vorbesc eu, deschis despre mine. Cred că pentru a exista un fir roşu, purtător al conflictelor, al dramatismului, trebuie să rămână în centru tot eroul liric. Chiar dacă motivul principal se va deplasa într-o parte sau alta, se va reveni la eroul liric. Uite, Dante. Mereu descrie ce simte el, ce reacţii are, cum se sperie, cum se adăposteşte la sânul lui Virgil, ce impresii îi face ceea ce vede.

[Visează acum Valea Jiului – ciorne versuri, pregătitoare pentru *Diamant*].

Ce legături sunt între mine, copil al mahalalei bucureştene şi lumea cărbunelui, viaţa muncitorilor? (Nu-s legături de sânge, sunt mai tari decât ele) – diamantul – ce fel de legături, am să vă spun. Trebuie pornit de departe, Reichstag-ul ardea, tinereţea mea se clătina năucă, arzătoare, chinuită. Ce-i de făcut? Ce-am de făcut? Am o datorie de îndeplinit, nu-i aşa? De asta-s pe lume! Dar ce pot, ce nu pot, cu nervii mei, cu deprinderile mele de cărturar, de visător, cu delicatele mele măsuri şi etaloane (cântare).

Ce să caut eu sfioasă, o domnişoară. Am fost la o adunare muncitorească şi aveam o rochie cu ciucure, un ciucure albastru şi un tânăr muncitor a râs, a spus altuia: o aristocratiţă!

Vai de capul meu ce aristocratiţă, dar mergeam ca un câine bătut şi-mi spuneam: sunt o aristocratiţă, şi mă simţeam azvârlită afară din cetatea visată; unde-i locul meu în cetate?

Sinaia, 7 III 1962

Ce zile grele. Încerc să fac primii paşi, şi să-mi iau vânt, dar sunt ca o piatră. Nu-mi găsesc „starea de graţie”. Cărbune-diamantul străluceşte departe, se ascunde.

Plouă, toată ziua a plouat, des, cu găleata. N-am putut ieşi din casă. Am terminat *À l’est d’Éden* a lui J. Steinbeck, parabolă modernă, transpunere a mitului Cain – Abel, prea lungă, prea construită, greoaie şi artificială, dar cursiv şi uneori pasionant scrisă. *Timshoh*, ebraicul: poţi – prin care Dumnezeu îi dă lui Cain răspunderea faptelor lui, a alegerii binelui sau răului (nu apare nici în traducerea Galaction, care spune: „tu pune stăpânire” (pe păcat) şi nu „tu poţi pune stăpânire”.

Citesc Whitman şi-mi caut libertatea interioară, încrederea, zborul, da, zborul. Pegasul e un mit frumos şi-s proşti acei care cred că-n epoca navelor cosmice n-are ce căuta, că va dispărea încetul cu încetul, cum dispare calul. Când lipseşte, când doarme, în grajd sau unde vor fi dormind pegaşii, simţi cât de real e şi ce fericire e să-l poţi încăleca, să-i sclipească nestematele în coamă şi tu să alergi, să alergi călare, în vânt, fără să ştii de nimic.

Când nu-i aici, e un început de moarte. Te desfaci în elementele componente, materie abjectă, apă, săruri. Bătrâneţe. Poate că nu pot să scriu fiindcă nu mai am *cojones*. Cine ştie… Plouă. Sunt goală. Nu, nu goală; greoaie, amorfă şi haotică.

16 III 1962, Sinaia

Am fost pentru câteva zile la Bucureşti. Mama bolnavă, gripată, apoi jumulit găina, leşinat, Aurelia gripată… Mă zbat ca peştele pe uscat.

Cred că nu atât „starea de graţie” îmi lipseşte, cât libertatea interioară, liniştea, siguranţa, din care se naşte „starea de graţie”.

Altă trăznaie: materialul faptic cere o piesă, cere ridicarea în picioare a figurilor centrale: Juli, trădătorul, prefectul, directorul, soţul miner. Ştiu că n-o să iasă nimic, că n-am nici suficient spirit de construcţie pentru a da o piesă bună şi nici suficientă experienţă de viaţă. Dar tare m-ar tenta, totuşi. Câte săptămâni şi luni, luni de zile, poate ani n-am pierdut în viaţa mea scriind piese ratate, încâlcite!

Poate că totuşi în starea de nesatisfacţie în care mă aflu, în impasul poemului, cum trag targa pe uscat în momentul de faţă, poate că încercarea unei piese ar fi mai bine decât nimic, decât neurastenizarea. Ieri, cu Jani Colin în Sinaia. Ploua cu găleata. Zăpada gălbuie. Bănuieşte un praf radioactiv. I s-a povestit că acum câtva timp a fost ploaie acidă, care ustura. Seara, jucăm „ce-ar fi dacă ar fi” şi „telepatia” (al cărui secret îl ştiu Marcela, Nina şi Colin)

Lucruri vechi, întâmplări de demult, care-ar fi rostul evocării lor decât prinse în mreaja unei problematici actuale?

Generaţie nouă – pictorul, revine în oraşul natal, formalist, neînţeles, inadaptabil.

Mama, Juli – a trecut şi ea prin durităţi, extremisme, a pătimit, acum înţelege (Prostii! N-o să iasă nimic).

Ştefan (pictor)

Ana (soţia lui, graficiană – sau actriţă)

Irimie (director, miner, fratele lui Ştefan)

Iulia (mama lui Ştefan şi a lui Irimie)

Simion (tatăl lui Ştefan)

Petru (primul soţ al Iuliei, mort)

Andrei (trădătorul)

Prefectul

Şeful poliţiei locale.

Directorul

Inginerul

Vărzaru (omul naţional-ţărăniştilor, liderul grevei)

Mineri, soţii de mineri.

Pornind de la problemele tinerilor, înapoi, evocare. Care va fi măreţia şi amploarea desfăşurării scenice? Ce legături între problemele estetice şi lupta minerilor? Cum să apară organic, firesc, nexul istoric? Cum să crească din obişnuit, banal, vulgar, dar dramatic, desigur, valul istoriei?

Mama şi fiul – pe două planuri. Cel real: a venit cu nevasta din Petroşani la Lupeni, masa, bucuria revederii, neînţelegerea artei lui, uscate, hieratice, furia reţinută, transpusă în alte domenii, soţia lui un fel de Erinie – ambiţioasă, capabilă, îndrăgostită de el, dar rece, indiferentă la soarta celorlalţi, rapace.

Pe alt plan, alături, întâlnirea mamă-fiu – dialog sau monolog în doi – Ştefan crede că mama a trăit o viaţă sufletească rudimentară, că mizeria, grijile n-au dat voie pasiunilor, vieţii sufleteşti superioare să încolţească. Evocarea răstoarnă falsele concepte. Soţia lui Ştefan – actriţă – nu-i suportă „neurastenia”, vrea să ajungă cât mai repede înapoi în Capitală.

— Lasă băiatul să se hodinească, să muncească în linişte, să se gândească la ce-a fost, la ce-o fi.

— E aici o putere, băiete, o putere pe care trebuie s-o înţelegi, să te pătrundă, să iradieze din tine, ca să fii mare azi, mare artist.

— Era mai simplu pe timpul tău, mamă, şi lirismul era mai simplu. Problemele tale nu erau aşa de încâlcite ca ale mele. Era mai uşor într-un fel să slujeşti clasa din care făceai parte

Niciodată n-a fost simplu. O piesă de idei! Însă nu cea din ’29, nu cea din ’41, ci una sintetică, totuşi să aibă elementele concrete care să-i dea carne, consistenţă. Nefixarea într-un cadru istoric fix, precis, mi-ar da mai multă libertate de mişcare. Dar nu asta are importanţă. Voi proceda potrivit necesităţilor lăuntrice.

Mai are un fiu? Miner? Director de mină? Bunătatea – cum a lucrat cu ortacii care nu voiau să intre în mină. Cum i-a luat cu bunătate, cum i-a liniştit, cum i-a făcut să lucreze.

Lui Ştefan îi repugnă ceea ce i se pare meschinărie, lipsă de orizont, strâng bănuţ cu bănuţ, socotesc fiecare lucru, preţuiesc mai mult lucrurile decât omul, cum ne dau peste cap aceste observaţii superficiale. În împrejurări grele se defineşte atitudinea cuiva.

Irimie – pasiune pentru Ana (Sanda) dar reţinut – seamănă tatălui, Petru, care izbucnea rar. În timpul grevei, el e cel ce a vorbit şi a fost împuşcat.

Ana îl ia peste picior. Ştie că o doreşte. Îl provoacă.

— Ai să te otrăveşti cu pasiunea neconsumată.

— Nu suntem animale. Omul trebuie să se stăpânească. Binele şi răul. Ce slujeşte şi ce nu slujeşte clasei. Cum trebuie omul să trăiască?

Când a fost Petru arestat, a împărţit *Viaţa muncitorilor*. La Poliţie, bătaia, leşinul (nu în scenă), discuţie cu comisarul.

17 III ’62, Sinaia

Jocul cu piesa m-a înviat. Nina mi-a spus ieri: „Ai început să lucrezi, se vede”.

Mă tem că e numai animaţia efemeră a unui foc de paie, deşi piesa aşa cum a început să mi se contureze, în tema şi imaginea ei, poate fi interesantă.

În *arrière-plan*, gândul la toate dificultăţile, nenorocirile şi dezastrele care ar putea întâmpina o atare piesă, chiar în cazul reuşitei (ceea ce e

puţin probabil) e ca un continuum subteran, care însă nu trebuie să mă împiedice să scriu atât cât pot eu de bine, aşa cum socotesc eu necesar pentru luminarea problemei şi a personajelor.

La ora actuală îmi apare net că e vorba de două concepţii de viaţă: cea a intelectualului-artist (Ştefan) sceptică, dedublată, prin însăşi natura intelectului, şi cea a clasei muncitoare (Iulia, Irimie, Simion) – aici acţiunea, eficienţa, umanitatea rezolvă cele mai încâlcite noduri problematice.

Impetuozitatea, orgoliul lui Ştefan, în care se amestecă şi mândria fiului de muncitor şi nou câştigata disponibilitate (sete) spirituală.

Modestia celor trei în faţa problemelor artistice, spirituale şi, totuşi, siguranţa demonstraţiei lor.

Ştefan are ceva de copil, care poate deveni primejdios (hamletismul). Iulia nu ştie cine-i Hamlet. Dar ştie altceva. Şi-a îndeplinit datoria şi viaţa şi-a împlinit-o. N-a spus „nu” nici muncii politice, nici celei casnice, nici pasiunilor. N-a fost scutită de drame, de sfâşieri, de îndoieli, dar a acţionat, nu totdeauna potrivit raţiunii, uneori poate după instinct şi intuiţie de femeie şi de clasă, dar a acţionat.

Iulia, Simion, Irimie sunt trei ipostaze ale înţelepciunii şi forţei psihice şi spirituale a poporului, ale echilibrului lui. Ştefan nu e un diavol şi nu e o jertfă, dar poate deveni şi una şi alta. În casa părintească, alarmată de dezechilibrul lui, se dă o luptă pentru salvarea lui Ştefan. Lupta se dă cu amândoi, cu Ştefan şi cu Ana. Lucrurile se complică prin pasiunea (înăbuşită) a lui Irimie pentru Ana.

Iulia şi Irimie sunt maturi, lucizi şi buni. Ei, împreună, trebuie să-l ajute pe Ştefan. Acum, Iulia e potolită. Dar a trecut şi ea prin furtuni. În tinereţe s-a îndrăgostit de Andrei, instructorul de la centru. Nu ştia că e un om al Siguranţei. Îi plăcea faţa lui brutală şi visele mirifice pe care le schiţa impetuos în faţa ei. Era măritată cu Petru. Asemănător la fire cu fiul lor, Irimie. Dar mai tăcut, mai reţinut şi mai violent în rarele izbucniri. Comunist. Înainte de adunarea conspirativă care precede grevei, întâlnirea în pădure, Iulia – Andrei. Iulia, înnebunită de dragoste, avea să fugă cu el. Să-şi ia copilul. Dacă nu se poate, fără copil. „Îl lasă la mama”. Copilul aude, ascuns după copaci. Rană fără leac. Nu-i spune niciodată. De-abia acum. Şi totuşi, chiar aşa ulcerat cum era, chiar aşa copil cum era, a înţeles-o pe mama şi poate că a şi iertat-o. A iertat-o? Se poate?

Ea nu fuge. Andrei a vorbit despre grevă, dar în general fără instrucţiuni precise. Spiritele, în regiunea minieră, foarte agitate. Nemulţumirile clocotesc. Cuţitul le-a ajuns la os. Profită sindicatul galben, şovin al naţional-ţărăniştilor ca să atragă oameni de partea lor, chemând la grevă imediat şi în acelaşi timp pregătind reprimarea ei.

Andrei cere să se stea în expectativă, să se vadă cum se desfăşoară la Lonea. „Un om politic nu lucrează numai cu pasiuni. Trebuie să înveţe şi ea”.

— Da, dar ce facem dacă izbucneşte?

— Voi veni la voi şi pe loc vom lua hotărâri.

Nu vine – dispare. Comuniştii din Lonea trebuie să ia hotărârea singuri. Preiau conducerea grevei pe care nu au declanşat-o? O preiau. Vărzaru i-ar fi dus pe oameni la distrugeri, atacuri pentru a compromite totul şi a-i expune represiunii.

Dar represiunea era pregătită. Când Petru ia cuvântul, e împuşcat. Urmează represiunea. După, deşi bărbatul mort, Iulia, ca o „furie”, cu femeile pe dealuri, strigă, lovesc cu pietre pe cei ce vor să reintre la lucru.

Chemată la şeful poliţiei. Scena de brutalitate, seducţie sadică. Are raportul lui Andrei. I-l flutură. Minciuni, minciuni. Dar a dispărut. Îl pălmuieşte. E băgată la beci şi bătută până la sânge. Iulia e o forţă a naturii, o făptură debordând de vitalitate, de poftă de viaţă, vrea să zboare prin lume, peste lume, cu aripi mari. Zdrobită, după moartea lui Petru, după dispariţia lui Andrei şi bănuiala că-i agent provocator, lucrează mai departe; răspândeşte ziarul ilegal. Irimie, copil încă, intră în mină, în abatajul unde a lucrat Petru, şi lucrează şi el alături de maică-sa.

Mai târziu se mărită cu Simion. Îl are pe Ştefan. După 23 August. Foamete, mizerie, legionari, hitlerişti intră în partid. Brutalităţi. Nemulţumiri. Merge la Bucureşti. Andrei ocupă o înaltă funcţie de răspundere. Revederea. El, – când ea îi descrie situaţia grea politic, nemulţumirile oamenilor – o ia peste picior, brutal; ea tot înapoiată a rămas. Dialectica, nu pricepe dialectica.

Simion îl bate pe vărul lui Vărzaru, care i-a înjurat şi lovit pe muncitori, este exclus din partid.

— Partidul e al ciomăgaşilor, al nouhitleriştilor.

— E al nostru.

Lucrează mai departe, în comitetul femeilor.

Irimie o înţelege, o ascultă. Merge la şcoală, la Institutul de mine, la şcoala de partid. Devine directorul minei. Epurări şi reprimirea în partid a lui Simion, tatăl, după demascarea devierilor.

— Şi tu vii şi-mi spui că viaţa noastră e simplă, îndatoririle simple, pasiunile simple. Ştiu, puiule, că tu ai altă viaţă, pe care eu nu o înţeleg bine, dar ţi-am povestit-o pe a noastră, poate te va ajuta. Ciudat, te-ai născut aici, ne-ai văzut trăind, luptând, şi aşa de puţin se vede din ce faci tu. Eu nu ştiu cum să-ţi spun să pictezi sau cum să scrii, ce să lucrezi. Dar când Petru cade lovit de glonţ, eu vreau să văd nu o statuie, vreau să-l văd pe Petru al meu care era aşa de bun (cum e şi Irimie), care-mi ierta multe, care când venea de la şut cădea ca

trăznit de oboseală jos lângă sobă, nici n-apuca să se spele, aşa plin de cărbune şi când se trezea mă lua în braţe şi glumea: „Ţie, Iulişca, ţi-ar trebui alt bărbat, nu un miner, ori vreo 3-4, ia zi! Zi, să te omor. Şi mă omora cu sărutările… Şi-apoi făceam leşie şi aşa îl spălam în albia de rufe. Ai tu noroc, zicea – ai noroc că sunt un om bun. Şi eu îi făceam, cu peria, spatele negru. Şi mai zicea: „noi suntem ca frunzele, încolţim, ne veştejim, picăm, dar copacul rămâne. Hai în pădure, Iulişca, hai să mirosim miresmele.

18 III 1962

Ieri pe la 11 ½ am plecat cu Titina Călugăru şi Losner [?], jos în Sinaia. Astenic, redactor la Ed. Politică. Vechi membru de partid, ilegalist, îndopat cu Nosamin şi alte somnifere şi „tranchilaizăre” tari. Moale, de-abia vorbeşte, de-abia se mişcă, absent, prostănac pare.

Sub papucul nevestii. Nu ştie de unde se cumpără cremă de ghete în Bucureşti. Îi e frică că n-o să găsească drumul spre gară în Sinaia. Titina, o femeie energică, cu relaţii, care ştie ce vrea, care are o foarte bună părere despre sine, camuflată ca bun-simţ. Despre ea, Miţa mi-a spus odată, la întrebarea mea: ce fel de om? – Depinde ce personaj joacă în acel moment. Femeie principială sau frivolă, sau liberală, sau artistă…Vorbeşte răspicat; clar, apăsat.

Pe seară, un foarte prost film bielorus: *Primele încercări*, apoi la televizor, un film bulgar de spionaj, cu o vizibilitate infectă. Şi acum îmi simt ochii injectaţi şi lipiţi. Am început cartea Saşei Sidorovici şi a lui S. Brucan, *America văzută de aproape*. Foarte vioaie, o bună informaţie.

Nina prevede o perioadă grea pentru literatură, dar la sfârşitul conversaţiei, pe seară, înainte de culcare, zice: *Vsio budet haraşo!*

— Sigur.

L-a întrebat pe Novicov, ce se întâmplă, de ce există o anumită atitudine faţă de ea – zicea că nici el nu ştia. Căuta. Poate viaţa particulară?

— Am stricat cuiva casa? Sau casa mea?

— Nu.

— Atunci?

— Ai prieteni numai evrei?

— Nu. Şi i-am înşirat pe cutare, pe cutare. De altfel, poate şi din cauza lui Ali, nu mă simt făcând parte din această comunitate.

— Nici eu. Uitasem până acum câţiva ani de asta. Mi s-a reamintit. Îmi dă sfaturile obişnuite cu amorul. Îi spun că nici firea, nici vârsta nu îmi permit. Protestează. Eu declar că mă bucur de o mulţime de lucruri care îmi sunt accesibile: oameni, copiii, natura, arta.

Le Diable et le bon Dieu, piesa lui Sartre e riguros construită, pe cele două ipostaze ale lui Goetz, de monstru al răului (distruge, violează, ucide), de monstru al binelui (ascet), amândouă soluţii extreme, inumane. Piesa se termină pe preluarea comenzii, în fruntea armatei populare (protestante), pe preluarea răspunderii în slujba unei cauze colective, cu tot ce decurge din această răspundere. Rău şi bine, violenţe în măsura necesităţilor. Piesa e foarte pozitivă ca tendinţă generală. Construcţia, claritatea ei mă interesează.

Mă tem să nu încâlcesc iar totul, printr-o îngrămădire de motive. Nu vreau să fie neapărat „modernă" ca construcţie: retrospecţiuni, voci, autorul în scenă, monolog interior, morţii şi vii, vis etc. Numai în măsura în care substanţa o cere. Aşa cum o văd, cu demonstraţia ei făcută mai ales prin trecut, va fi necesar probabil dublul plan, retrospecţie, tripla întoarcere în timp.

Ipoteză: Ştefan monolog. Credeam că-i cuceresc, deşi nu-i văzusem de mult. Erau doar mama, fratele, omul care mă crescuse. Credeam că ne cunoaştem familia, casa părintească. M-am înapoiat cu Ana, soţia mea, în orăşelul minier unde m-am născut. Stăteam prost cu nervii, destul de zdruncinaţi. Participam la un concurs pentru decorarea unei mari instituţii. Panourile mele: din viaţa minerilor au fost respinse. Mai erau şi alte lucruri care nu mergeau bine în viaţa mea. Încercam să par nepăsător, cinic, să glumesc, amar de obicei, pe seama mea sau a juriului, pe seama tuturor.

Carnetul cu schiţe.

— Ce-ai acolo?

— Cadavre.

Irimie răsfoieşte; „Cadavre? Au fost vreodată vii?"

(Izbucnirea lui Ştefan)

O piesă nu-i o înşirare de schiţe, de tablouri care povestesc ceva. Dacă nu există un nerv dramatic, să-mi fie clar, nu rezistă. Dacă destinul oamenilor nu se schimbă, datorită unor întâmplări dramatice, care le răscoleşte viaţa – nu e piesă de teatru. *Al patrulea* stă pe scenă, nu datorită unei inexistente adâncimi psihologice, ci unei abilităţi de construcţie. E un proces al conştiinţei, dar un proces, o anchetă, cei trei morţi îl anchetează; aşa cum un judecător de instrucţie nu află de la început totul, nici noi, pas cu pas, aflăm cât a fost de păcătos, dar că are totuşi o conştiinţă, care, la urmă, îl face să acţioneze. Există o unitate de acţiune, pe care în piesa mea, aşa cum se conturează, nu o văd posibilă, şi iarăşi va fi divergentă ca efect.

E un proces pe care Ştefan îl face mamei. De ce după moartea „eroului", tatălui, s-a îngropat într-o căsnicie oarecare, cu un om oarecare? Simion e cam plicticos. Povesteşte totul tehnic, pe îndelete, fără humor: şi-am bătut două şpraiţuri, şi-atunci a venit meşterul la

mine şi mi-a zis: „Şimi baci, de ce pui dumneata…”
[întrerupere în manuscris; probabil, pagină rătăcită]

Curenţi afectivi în multiple sensuri, să-i las să circule, să nu schematizez raporturile între fraţi, între Iulia şi copii, între Ana şi cei doi bărbaţi, să nu fac din Ana un monstru chiar dacă are un profil moral negativ.

Sinaia, 23 III (1962)

Neîncrezătoare permanent în valabilitatea unui conflict şi a unor situaţii artificiale, neîncrezătoare în cunoştiinţele mele de viaţă, de tehnică dramatică, neîncrederea mai puternică în fundul conştiinţei, decât am exprimat-o aici, ieri s-a transformat într-un proces limpede de conştiinţă, dureros, necesar. Declanşat de o discuţie cu tânărul actor Cristea Avram despre rolul lui în filmul *Poveste sentimentală* (după *Febre*) de Horia Lovinescu.

— Domnul H. Lovinescu e timorat. Încearcă să împace exigenţele teatrului contemporan şi P.M.R-ul, capra şi varza. Nu se vede nici o trăsătură de ţăran în medicul lui, cu toate că în piesă se spune că e. E artificial, neconsistent, n-am pe ce să mă sprijin: e sofisticat.

Apoi cele două numere (1 şi 2) din *Teatru*. Nu revelaţiile unor valori majore, cristalizate, dar o prezenţă în contemporaneitate a pieselor şi a criticii dramatice, o problematică de care sunt ruptă.

Până la 2 noaptea (ajutând şi zgomotele de la etajul 2, unde Marin o bătea probabil pe Eta), m-am frământat. Cum am putut fi atât de uşuratică şi mi-am închipuit că pot scrie o piesă bună, modernă, actuală, fără o cunoaştere serioasă a dramaturgiei contemporane, o cunoaştere intimă vreau să spun, având continuitatea unei pasiuni constante, şi fără o aprofundare la faţa locului a stilului de viaţă, de expresie (mişcări sufleteşti, reacţii, mod de a vorbi, de a se mişca) a eroilor mei.

Caracterele nu se pot construi pe vagi impresii. Totul îmi apare artificial, făcut ca din burtă! Nu am voie, la vârsta mea, să fiu atât de uşuratică. Vroiam să plec definitiv de aici, să-mi iau bagajul şi să pornesc la Vulcan, Lupeni sau Aninoasa. O ploaie rece, cu zăpadă, o lapoviţă care te pătrunde m-a făcut să-mi amân plecarea. Voi pleca pe la mijlocul lui aprilie. Dar până atunci, să fiu consecventă cu mine însămi, cu noaptea mea de luciditate. Cu cât îmbătrâneşti (mai ales când încetinirea ritmului afectiv se dublează cu timiditate, se anunţă deficienţe în ce priveşte sesizarea realităţii în amănuntele ei şi în semnificaţiile ei), e mai greu zic să te menţii în mijlocul curentului spiritual al epocii tale. Ce stranie şi urâtă senzaţie am avut că sunt un animal împăiat, mâncat de molii, că nu poate interesa pe nimeni ce

vreau eu să fac (dacă nici pe mine nu mă satisface). Într-un articol al Margaretei Bărbuţă, piesa *Ziua cea mare* e citată în coada unui pomelnic al pieselor de la începutul deceniului 6, piese cu conflicte deschise de clasă şi grevate de schematism.

Să-ţi fie clar, cucoană, că nu se poate face teatru major, de calitate, în 1962, ca divertisment, ca un „*pis-aller*" pentru lipsa de inspiraţie şi vigoare în poezie. Ai nevoie de o perioadă de documentare şi aprofundare în toate sensurile. Să mergi mult la teatru, să-ţi procuri tot ce se poate procura de citit ca teatru contemporan bun (şi chiar mai puţin bun), să reciteşti clasici, cel puţin o lună-două să stai în mediul pe care vrei să-l zugrăveşti. Piesa îţi va lua poate o lună s-o scrii, dar anul întreg trebuie consacrat ei.

Simt că dacă nu „îmi fac violenţă", nu mă scutur bine de praf, am să intru într-un groaznic impas care nu va avea alt rezultat decât sterilitatea artistică, revenirea neurasteniei, a hepatitei etc. Voi ţine jurnalul cât mai la zi, ca să-mi verific consecvenţa.

Vizita, scurtă, de politeţe a lui A.G. m-a tulburat şi ea, şi în acest sens, şi în altul, dar mai puţin decât aş fi crezut. *Et ego* în *Arcadia* (voi fi).

Dacă piesa va rămâne aşa cum am conceput-o în linii mari, cu conflictul sentimental dintre cei doi fraţi, ea trebuie, cu orice risc, să-şi găsească rezolvarea psihologică firească: Ana va rămâne (un timp probabil) cu Irimie. Nu e finalul *Bătăliei în marş*, nu e finalul nici uneia dintre piesele noastre, care merg pe linia convenţională a filistinismului de tip nou. Risc, se pare, obiecţii distrugătoare, ca cele ce i s-au făcut lui H. Lovinescu: *Mai presus ca orice* (regret că nu cunosc piesa, ar trebui să mi-o procur).

Ar fi fals psihologic ca Irimie să o asculte pe Iulia şi să reziste pasiunii (vezi Bârlădeanu – Marcela Rusu şi multe alte cazuri). Dar ceea ce trebuie să reiasă clar e victoria lui Ştefan asupra lui însuşi, faptul că dramaticele întâmplări l-au maturizat, i-au dat o viziune mai reală, mai întreagă asupra vieţii, l-au aşezat pe propriile lui picioare şi-a făcut contactul mai strâns cu lumea lui, a clasei muncitoare din care s-a născut artistul.

Totuşi, scriind aceste lucruri, simt ca o curioasă masă de beton lichid gata să curgă deasupra mea, să se solidifice şi să mă înghită de vie, critica ce va urma cu inevitabilitatea unei forţe materiale, cu puterea distrugătoare a masei organizate: „ăsta-i exemplul pe care-l dai oamenilor muncii, ăsta-i eroul dumitale pozitiv? Irimie care ia nevasta fratelui său şi dumneata îl absolvi? Asta-i noua morală pe care o preconizezi!".

Şi iată-ne intraţi în miezul antinomiilor actuale, în greşitul înţeles educativ al artei prin exemple pozitive, care contravin sau escamotează conflictele reale. Căci, dacă multe, în piesa mea, sunt

poate construite, artificiale, acest lucru însă nu e – pasiunea lui Irimie. Ea e cât se poate de autentică. Viaţa noastră e plină de contradicţii, drame născute din atare pasiuni. Rezolvarea lor dramatică printr-un „nu!” e neadevărată şi, deci, neartistică şi, deci, nefolositoare.

Există două categorii, două maniere, în piesa mea, şi nu ştiu dacă va fi posibilă sudarea lor într-un tot ne-eteroclit:
1) o dramă pasională, cu probleme de etică, estetică.
2) O evocare epică-dramatică.

Se pot uni strâns, dramatic, cele două părţi, ca să ţină spectatorul alertat, curios? Mă îndoiesc şi totuşi mă tentează.

Dar drama mea are un iz vechi, împuţit, pe când partea epică mă atrage mai mult, mi se pare mai autentică, mai puternică. Spui „iz împuţit” pentru că ţi-e frică să introspectezi, ţi-e frică de critică, ţi-e frică, frică, frică şi n-ai să faci nimic dacă n-ai să te ridici deasupra ei, clarificându-ţi însă bine propria poziţie faţă de personaje şi de destinele lor. Singura care mi-e foarte clară e Iulia, clară şi dragă. E mama, femeia şi revoluţia într-una.

Simone de Beauvoir, *L'Amérique au jour le jour*:

[Urmează un amplu extras din carte, fără nici un comentariu personal.]

9 august 1962

Din anul acesta, însemnări risipite prin alte caiete (din Sinaia etc).

Anul „mazilirii” noastre, măsuri cu caracter antisemit fără nici o justificare. Sorin scos din slujba de la CAER, eu scoasă din Comitetul Uniunii Scriitorilor, din Comitetul pentru Pace (unde am lucrat, n-am să-mi reproşez nimic). Toate astea, bineînţeles, legate de multe umiliri (oameni brutali, care te fac să simţi noua situaţie).

Mama a făcut un infarct la începutul lui aprilie. Între viaţă şi moarte câteva săptămâni, internată la spital. Eu: ficat, nervi, glande etc. Eclipse ale neuroniei, scădere bruscă a forţei de lucru, perioade de astenie totală, apetitul sexual în degresiune totală sau quasitotală.

O vacanţă bătrânească, de odihnă (minus câteva zile în munţi: Omul, Caraimanul), la Pelişor, cu Sorin şi băieţii. Saluturi, conversaţii, relaţii mai mult sau mai puţin plicticoase şi pentru mine, care mă resimt foarte intens de tensiunea relaţiilor sociale, destul de enervante şi obositoare. O vacanţă care nu m-a deconectat (dimpotrivă: rezultatul, dereglări de circulaţie, ficat etc.)

În schimb acum, fără Eliza, cu toţii acasă la +40 de grade, e mai bine. Îmi regăsesc un echilibru (excepţie: scenele cu băieţii, grija pentru examenul lui Petre şi cariera lui asupra căreia nu e decis. „Dacă pic la Politehnică, dau la Filologie, la engleză. Dar nu, mi se

pare că examenele se dau în acelaşi timp. – Vreţi să scăpaţi de mine”.

— Noi îţi suntem duşmani?

— Nu ştiu.

Şi altele şi altele…

Toate astea sunt fundalul. Esenţa, miezul e nebuloasa unui poem, unei suite poate legate de destinul omului, azi. O smintită nevoie de adevăr şi a unui punct de vedere foarte personal şi foarte general (fără voaluri pudice: vezi să nu apară, să nu apară alta!). O linişte, care îmbrăţişează şi depăşeşte contradicţiile – nu liniştea acceptării a ceea ce e rai în viaţa socială, tragic în destinul individual, ci războire, răfuială (ca Iov!).

Am citit cu o atenţie pe care n-am avut-o până acum *Cartea lui Iov*; e extraordinară, ca operă de artă, ca forţă de gândire etică; dacă-i scoţi şi-i dai la o parte limitele spiritualist-antropomorfice ale divinităţii şi o înlocuieşti pe aceasta cu destinul, natura, stihiile naturale şi sociale, e o dramă de proporţii grandioase.

Iov e un răzvrătit, un egal care scoate spada şi cere socoteală lui Dumnezeu (naturii) pentru nedreptăţile lui (puternic accentuate cele sociale).

Contemporanii mei se preocupă de Faust, ar dori să creeze un Faust al nostru (însetatul de cunoaştere, neodihnitul juisor etc). Plăgile epocii noastre, barbaria flagelantă, răzvrătirea, ridicarea omului deasupra fatalităţii forţelor oarbe, toate mă duc mai aproape de Iov (un Iov modern) decât oricare din celelalte personaje-simbol ale altor epoci. E probabil şi o afinitate tainică!

[Notă a Mariei Banuş, după o recitire a însemnărilor, în septembrie 1997]:

(*Atenţie*: pagini disparate, resturi răvăşite din două caiete, cu precizări ulterioare pe fila de început – Caietul albastru-violet, probabil 1960 – 1961 – 1962 – 1963, perioada dinaintea volumelor *Magnet* şi *Diamantul*; încă iluzii comuniste, idealizare a clasei muncitoare, început de conştientizare, schimbare treptată a viziunii poetice, a expresiei „întoarcerea poetului la uneltele sale”, încet, încet.)

1963

Sinaia, 3 ian. 1963

Din 22 decembrie, cu Petre la Pelişor. Odihnă, plimbări, lectură (*Conacul* lui Faulkner, *Cartea Gheţurilor* de I. Smuul), câteva traduceri (germani, Éluard). În general, mă simt bine. Sunt calmă, cuminte, nu ştiu dacă e o stare inertă, care nu va duce la nimic, sau e faza de adunare a forţelor. Petre nu prea vrea să schieze. Citeşte, doarme, joacă ping-pong, face haltere la tapiţerie[?], se plimbă sau joacă şah, table, dame cu Bogdan Gostia, băiatul dnei Ursu de la muzeu, un băiat înalt, cu ochi frumoşi, cu profil mare şi nervi cam slabi. În 29, vine Sorin. Se odihneşte şi el, sărmanul, câteva zile, dar din cauza căldurii prea mari din cameră, răceşte, îl doare gâtul, e guturănit.

Un revelion simpatic. Eu calmă, placidă, bătrânică, cu părul „tapat”, cum e modern acum, mă uit surâzătoare cum se zbenguiesc tinerii, câteva perechi dansează foarte indecent şi dizgraţios (după părerea mea demodată) twist. Deşliu îmi spune, în treacăt: „Twist… dar adevărat”.

Petre mă pofteşte la dans. Sunt fericită. Îmi sărută mâna, la sfârşit. El nu ştie twist. Dansează discret, raţional. E ca un mânz, semi-timid, semi-viclean, întins ca o coardă, atent să nu se facă de râs. O invită pe doamna Colpi… şi dansează cu ea câteva dansuri până se satură. La început n-avea curaj: S-o invit, mamă? Dacă mă refuză. Şi cum să-i spun, când o invit? „Vous permettez?”.

H. Lovinescu şi E. Jebeleanu sunt abisali, sumbri, vorbesc de moarte, de bătrâneţe.

Lovinescu: ne trebuie un mic cancer să ne amintească de moarte… Lucia, nu mai cred în talentul ei. Lucrează pentru bani… Piesa mea, care se joacă acum (*Febre*) are mare succes de public, aşa că *Paradisul* rămâne pentru la toamnă, se va deschide stagiunea „Naţionalului” cu ea (Stă ciobu-n drum şi râde de oale sparte! Lucia lucrează pentru bani!!).

Jebeleanu: Mounétte asta crede că aşa o să fie toată viaţa: dans, tinereţe. Când faci copii pregăteşti hrană pământului.

Eu nu izbutesc să fiu tristă. „Am renunţat”, cum spune H. L. („Aşa devreme?”). Ştiu că nu mai plac ca femeie, că n-am ştiut niciodată să captivez bărbaţii, să-i chem, să-i fascinez, dar visam, mă frământam, doream, chemam fără succes, cu sfială, cu complexe, cu un miraj în depărtare, cu: poate da, poate nu, cu margarete crispat romantic întrebate, cu toate cărările ghem în faţa mea, adunate, pe care voi

merge? – acum: să nu mă doară, să nu-mi fac rău, să fiu odihnită, să pot scrie, ai mei să fie sănătoşi, să-şi facă viaţa lor, frumos, şi mie să-mi mai fie hărăziţi câţiva ani de tensiune poetică. Totul trebuie să se convertească în artă. Aici însă nimic nu e lămurit. Ştiu mai puţin ca oricând ce trebuie şi ce nu trebuie să fac în poezie. A apărut *Magnet* la 15 decembrie. Am dat nişte jalnice autografe (vreo 15) la „Librăria 17”. Nimeni n-a scris încă nimic. Ştiu şi ce se va scrie, în esenţă.; pe eşichierul social-literar fiind locul fiecăruia distribuit de jucători şi al meu fiind un loc bunicel, dar care nu trebuie să aibă veleităţi supreme, ele fiind rezervate oamenilor cu o bună origine etnică, cu bune însuşiri de contact social etc.

Cuvinte ca: un succes al poeziei noastre noi, realist socialiste, nu-mi sunt rezervate. Pentru asta e nevoie de un suflet lin, echilibrat, mai puţin dramatic, pe care nu-l pot împrumuta şi nici nu-l râvnesc.

Aş vrea să descopăr mai mult, să scriu bine, adevărat, plastic, muzical, dur, chinuit, uşor („Eşti o frământată”, zice H.L. – „mai bine zis, erai”).

Ştiu, eu, mai sunt? Trebuie să mai fiu. Am nevoie, deasupra, de o linişte, care să-mi permită să scriu. – Care-i justificarea existenţei mele? Prejudecăţile literaturii, chiar la buni scriitori ca Smuul. Nu e suficient pentru ei să ne arate prin însăşi literatura pe care o fac că iubesc oamenii, viaţa, patria. Trebuie să o afirme răspicat şi să o repete. Dar dacă n-ar fi făcut-o ar fi luat premiul Lenin? mă întreb. Oamenii, scriitorii, trăiesc, se orientează, vor premii. Şi eu aş vrea. Şi mie îmi curg bale de invidie… Şi totuşi, nu mai sufăr.

30 ianuarie 1963, Sinaia

Am scris *Diamantul 1*. Citit Ninei, Sorin, Breban, Igiroşianu. Nina: „discurs” convingător, în sensul nu de discursiv. Deşi criticii mă ceartă pentru acest fel de a scrie, eu persist şi asta îi place.

Cearta Ninei cu Breban. N-am notat-o a doua zi. Regret. Teoriile Ninei despre omul viitorului, omul armoniei, omul tuturor alienărilor depăşite, omul una cu maşina, care nu va mai putea fi despărţit de ea. Breban, pretinde ea, e neloial, nu reproduce ce spune ea, nici n-a ascultat vreodată o argumentare completă, o ironizează (maşina superioară omului), ea pretinde că e lipsă de respect – el: dacă ai cunoaşte proza… ea: cunosc cel puţin atât de bine ca tine, dacă n-ar fi decât prin faptul că am zece ani mai mult şi am frecventat mai multă literatură. Pleacă furioasă, roşie, el, pocăit, după ea.

Vetusteţea lui Igiroşianu. Atitudinea penibilă în seara când ne-a citit Breban fragmentul foarte bun din romanul la care lucrează (violenţa cu care a atacat faptul că tânăra fată nu poate să înţeleagă totul atât de profund, el trebuie să creeze caractere etc.)

Cu o seară, două înainte, ne citise el ceva foarte slab şi-l scărmănasem rău. El are vreo 60, Breban 28-29. Fin, diplomat, stilat, cu spirit de observaţie, povesteşte cu acuitate scene, din trecut mai ales, (din viaţa diplomaţilor, a tinerilor de familie, dar şi despre „domnu'" Alexandru, frizerul evreu, anticomunist, cititor de reviste literare franţuzeşti şi româneşti, radio cu muzică clasică în prăvălie, îi bărbiereşte pe tovii de la Sfat şi-i tolerează prăvălioara, face totuşi cerere de înscriere după ce i se retrage autorizaţia şi umblă în satele chiabureşti de pe lângă Bucureşti, făcând bani buni cu „permanente" şi frizerie.

Lui Igiroşianu: Nu pot pricepe cum v-aţi înapoiat în ţară. – Şi când îi vede numele în *Gazeta literară*: „V-aţi vândut şi dumneavoastră".

— Dar dumneata nu-i bărbiereşti gratis pe tovii de la Sfat?

Am început *Diamantul 2* – Prietenia; începutul a mers, acum, de câteva zile stagnează, m-am împotmolit. Ori nu se poate face în poezie ceea ce vreau, ori îmi depăşeşte posibilităţile. Naşterea prieteniei pe o căutare în comun a valorilor: frumos, bine, ce trebuie făcut, cum trebuie trăit. Devine plat, didactic. Plec cu Sorin la Bucureşti, pentru câteva zile, poate că o să-mi facă bine schimbarea şi o să vin cu forţe proaspete.

J.P. Sartre: *L'existentialisme est un humanisme* (1946, Nagel)

Vrea să apere contra catolicilor şi comuniştilor. Două feluri de existenţialişti: creştini (Jaspers, Gabriel Marcel), atei (Heidegger, Sartre).

În comun: existenţa precede esenţa, conceptul. La început, omul nu poate fi definit, el este ceea ce face din sine însuşi. Aceasta e subiectivitatea. Omul e la început un proiect. Omul e responsabil de ceea ce e; el e responsabil pentru sine şi pentru toţi oamenii. Creându-se pe sine creează şi imaginea celorlalţi oameni. A alege înseamnă a afirma o valoare, ceea ce e bun (pentru noi, cel puţin). Omul e angoasă. Omul, alegând, e pătruns de responsabilitatea sa. E o angoasă care nu duce la quietism, ci la acţiune (toţi conducătorii cunosc această angoasă). Nu există valori *a priori* pentru că nu există o conştiinţă infinită şi perfectă. Dumnezeu nu există, omul e părăsit (*délaisse*), totul e permis, omul e liber. Nu există, în domeniul valorilor, justificări şi scuze. Suntem singuri, fără scuze. Trebuie acţionat, fără speranţă. Nu ştiu ce vor face oamenii, dar ştiu ce am eu de făcut. E o morală a acţiunii şi a angajării. *Cogito ergo sum*, cartezianul, stă la baza doctrinei lui, e adevărul absolut. Existenţialismul dă demnitate omului căci e singura teorie care nu face din om un obiect, ci un ansamblu de valori distincte ce domină materia. Spre deosebire de Descartes, de Kant, în *cogito*-ul existenţialist, subiectul ia act nu numai de sine, ci şi de ceilalţi, ca o

condiţie a existenţei sale.

Condiţia umană, limitele *a priori* care conturează situaţia sa fundamentală în univers (a fi în lume, a munci, a fi între ceilalţi, a muri). Orice proiect, oricât de individual se defineşte în raport cu aceste limite şi nu-mi poate fi indiferent. În acest sens, există o universalitate a omului, care nu e dată, ci în permanentă construcţie. Alegerea nu e gratuită, morala existenţialistă nu e o morală estetizantă. Omul îşi alege morala sub presiunea circumstanţelor, a situaţiei (Gide nu are habar de „situaţie”). Ca fundament al tuturor valorilor; libertatea. Nu abstract. Un om care aderă la un sindicat comunist urmăreşte scopuri concrete; voinţă abstractă de libertate, dar libertate în concret. Umanism clasic: omul ca scop şi ca valoare superioară. Existenţialismul nu ia omul ca scop căci omul e în construcţie, în devenire. Nu cultul umanităţii, gen A. Compte. Aceasta duce la fascism (??). Umanism existenţialist: proiectându-se în afara lui, depăşindu-se nu face omul să existe, el e în centrul acestei depăşiri. Nu există alt univers decât al subiectivităţii omeneşti. Dar nu întorcându-se spre sine, omul se va realiza uman, ci propunându-şi scopuri în afara sa: cutare eliberare, cutare realizare. Doctrină optimistă, a acţiunii.

Viaţa Românească 1/1963 – G. Horodincă: *Jean-Paul Satre între existenţialism şi realism.*

Adam Schaff (politolog-filozof) în „La Pensée”:

Atitudinea individului e un produs social. Marx a şasea teză asupra lui Feuerbach. Individul, chiar în momentul alegerii solitare, se aşază în unghiul unui sistem de valori şi modele personale, care au un caracter social.

Libertatea – deplina înţelegere a necesităţii „una din descoperirile cele mai geniale ale gândirii filozofice din toate timpurile”(Plehanov).

Schaff: „Nimic în doctrina sa nu împiedică marxismul, cum este cazul pozitivismului, să abordeze problemele locului şi rolului individului, monopolizate de existenţialism”… Acestei categorii de probleme aparţine problema alienării… Serviciul teoretic al existenţialismului stă în faptul că „a pus în lumină importanţa vitală a situaţiilor care dau naştere conflictelor morale”.– „Tot bagajul subiectivist al existenţialismului este adaptat tocmai situaţiilor de conflict. Dar felul cum existenţialiştii au folosit această descoperire nu îi micşorează importanţa”.

31 I ’63

În trenul Sinaia – Bucureşti. Tip de Mitică bucureştean, 1963, ianuarie. Brunet, urâţel, fiu de avocat, a făcut Dreptul, era tradiţie la ei în familie, avocatura, dar ce viitor, ce posibilităţi, o mie de lei pe

lună, să împarţi totul în colectiv, ultimii doi ani, cu intervenţii, a reuşit să treacă la I.S.E.P.[1], acum e la Ministerul Comerţului Interior, a fost şi la Comerţul exterior.

Povesteşte despre fraudele de la „Electronica”, au fost prinşi câţiva, or să-i judece pe toţi, grozav ce s-a şmecherit miliţia în ultima vreme… Nişte proşti s-au lăcomit, au început să scoată aparate gata fabricate. Cu piesele mergea f. bine. Le aruncau peste gardul ăla jos, care e la ei, un bec în carton cade în zăpadă, nici nu se aude. Ca nimic aveau 3.000 lunar peste leafă, nici capul nu-i durea, dar s-au lăcomit. Lefurile-s mici, nu se poate trăi. Cum i-a prins? (ăia pe alţii). Şi-a cumpărat unu' „Moskvici”, fără să depună banii la CEC, plătiţi dintr-o dată. A intrat la apă şi directorul magazinului, om serios. Tot aşa şi un prieten al meu. Se făcea că el nu poate să meargă nici la un restaurant de câte ori îl chemam. Hai, mă, la o bere, nu, că el nu poate şi deodată, pac, maşină. De unde? Directorul CEC-ului din M. Tot aşa, maşină. Cu 1.700 lei lunar şi soţie casnică, 3 copii? De unde?

El pune o mie de lei lunar deoparte pentru maşină. Nevasta e bioloagă. E perfectă. N-a mai văzut femeie aşa frumoasă ca ea. Mama soacră dă din gură tot timpul. Nu prea se împacă cu ea. Visa blazoane, miniştrii. Într-adevăr, Mihaela e deşteaptă, frumoasă. Dar maică-sa, care e tot biolog, vroia să facă din ea un Pasteur sau mai ştiu eu ce. S-a supărat foc că n-a lăsat-o să plece la Galaţi, unde căpătase post. Auzi? Nici nu putea fi vorba de aşa ceva. A stat trei ani fără servici, până a venit o nouă lege că poate ocupa serviciu la locul de bază. S-au descurcat foarte bine cu cei 2.200 ai lui. Stăteau cu părinţii. Îi făcea zile fripte soacra. Că n-o menajează destul, că face treabă. Dar el are principii creştineşti, de la tatăl lui: nevasta nu spală, nu coase. E drept că are o sănătate şubredă. A avut hepatită.

Acum e bine. Stau singuri. În bloc, la Piaţa Romană. Nici peste 20 de ani n-ar fi căpătat dacă n-ar fi el descurcăreţ. Avea promisiuni de la unul, de la altul. Până a dat de omul care-i trebuia. Avea o slujbă mare, dar avea şi el nevoie de ceva. S-a [cuvânt indescifrabil] şi face orice sacrificii. Stă f. bine. E un bloc plin de muncitori, de sifonari… Nu e el, ce-i drept, prea bine văzut în bloc. Nu se prinde la el şedinţe, că să iasă la zăpadă… Nu nu-i el de aşa ceva…

Păcat că are trenul întârziere. Scapă emisiunea de muzică uşoară la televizor. Asta-i place f. mult. E savant. Vlahuţă, dacă-l întrebi când a trăit, nu ştie, dar de toţi cântăreţii mari de jazz (îmi dă nişte nume), îţi spune toată biografia. Ei, la minister, au tot felul de legături. Are un prieten, un medic francez, care i-a trimis o istorie a jazz-ului, biografiile cântăreţilor negri etc. Asta le place şi să danseze, el ştie mai bine ca nevasta twist, ea nu prea are ritm.

Ei, ce posibilităţi aveaţi dvs., nu ca acum. Aş vrea să călătoresc în Occident: Franţa, Elveţia, Italia. Tata, cu asta s-a ales, călătoriile. Dar,

degeaba, dacă nu eşti membru de partid, nu pleci nicăieri. Şi nici măcar toţi. El cunoaşte pe unul, membru de partid, care tot a fost respins: lasă, că ştim noi, i-a spus la O.N.T., cum te-ai făcut membru.

El nu face politică, nu-i nici cu ăştia, nici cu ăia…Ta-su e pensionar, se ducea în fiecare zi pe la prieteni. El l-a învăţat: n-ai decât un prieten, atât, nu cu mai mulţi, care vorbesc, cine ştie ce mai iese. De, ce să-i faci? Joci cum ţi se cântă.

Ce cumsecade era Gogu Rădulescu, nu ca ministru ăsta nou, Levente, ăsta-i foc. Trebuia să facem o comandă de ceasuri în Elveţia. Ce, vrei, să pleci acolo? Nimic. Nu mai aducem nimic. Ălălalt îţi făcea trampa…Te lăsa să trăieşti…

El ştie tot ce se găseşte în oraş. Află că au venit jachete de „mohair”, imediat se duce şi-i ia nevestii sau un „mille point” englezesc. N-o să mai vină lână de fel. Acum se mai găsesc ceva pulovere, la „Romarta”. Să vă luaţi… Când a fost cu zvonul, cu stabilizarea, sigur era de la noi, dar n-aveam voie să suflăm o vorbă, că zburam. Socru era cineva, fost colonel în vechea armată, un om cu care ai ce vorbi. Acum ocupă şi o slujbă, are şi pensie, că a luptat şi pe frontul de vest, i-au făcut 1.000 lei. Soacra e o fire ciudată. Odată s-a certat cu Mihaela, i-a spus ce nu trebuie, şi pe urmă a stat toată noaptea în faţa blocului până ce a plecat Mihaela la birou, ca să-şi ceară iertare. Ne mirăm amândoi, ce fel de fire e…

Mă necăjesc mai puţin decât m-aş fi necăjit altădată de modul în care critica a primit *Magnetul*. Nu mă aşteptam la altceva „într-o societate fără prinţipuri”… Mi-a părut rău de D.M. pe care-l credeam un om integru. S-a dovedit mai lichea chiar decât Oarcăsu de la *Tribuna*.

Mişcarea e următoarea: nu aduce nimic nou, se repetă şi sloganul poate merge oricând, nu reflectă destul frământările actuale. Lui Crohmălniceanu i-a cerut Brad să fie mai puţin „ditirambic”. L-a ascultat, pare-se, parţial. Mi-e atât de silă de ceea ce se întâmplă, totul e atât de arbitrar, atât de supus unor interese personale încât, efectiv, din punct de vedere al adevărului, al justeţei observaţiilor, nu mă mai interesează de fel ceea ce se scrie. Ştiu că nu pot pune temei pe nimic, că nimic nu e scris de bună credinţă, neinfluenţat de presiunile ştiute… Altădată mă necăjeam când mi se spunea că ceva e slab, regretam că n-am fost suficient de exigentă. Acum, ştiu că toate cărţile sunt măsluite, mă doare că se scrie ce se scrie, dar nu mă pot în nici un fel ghida, sprijini pe o asemenea critică. Trebuie să găsesc resurse interne pentru a-mi ţine cât de cât moralul, dacă nu ridicat, cel puţin să nu se prăbuşească. Am lucrat *Diamantul 1*, la Sinaia. Am început *Diamantul 2,* „Prietenia”, dar m-am împotmolit.

3 februarie 1963, Bucureşti

Tânăra generaţie şi noi: suntem nişte părinţi pisălogi care nu ştim să ni-i apropiem, să ni-i facem prieteni pe băieţi. (Petre – „Nu mă întrebaţi decât despre şcoală")

— Ce-ai făcut la fabrică?

— Nimic.

— Cum, nimic?

— Aşa, nimic.

(Eu încep să fierb)

— Şi cum a fost nimicul ăsta? Povesteşte.

— Nimic.

Urmează o „scenă" la masă, pe care o regret. Îl necăjim pe Sorin

Când am venit de la Sinaia, Eliza mi-a povestit cum şi-a adus într-o noapte o fată, Doina (o sfrijită, în pantaloni, cum se uită el la aşa ceva, ce, să fie bărbat nu s-ar uita!) şi s-a încuiat cu ea în dormitorul nostru, a ţinut-o până la 5 ½ dim. Eliza n-a dormit. I-a pândit.

— Dar dumneata n-ai părinţi, n-ai casă?

— Atunci credeam că Petre o să mă bată.

Şi ce lucruri groaznice i-a spus când l-a certat:

— Hai sictir… Ce vrei să vin la o babă, ca tine?

— Mie-mi spui tu asta, care te-am spălat, ţi-am pus termometrul în popou, te-am îngrijit când erai bolnav? Pe urmă ne-am împăcat. Ştiţi cum sunt ei: bibiloi în sus, bibiloi în jos… I-am spus: măi, băiete, eu înţeleg că tu eşti tânăr şi ai nevoie de aşa ceva, dar nu aşa, s-o iei razna. La 30 de ani, n-ai să mai fii bun de nimic. Eu multe am văzut la viaţa mea. Să-i ţineţi şi dumneavoastră mai strâns. Să nu-i spuneţi toate deodată…

Nu i-am spus mai nimic. Nu ştiu cum să-i spunem şi ce să-i răspundem dacă ne-ar întreba: Şi unde să mă duc? Ca şi lui Armand Popper, îmi repugnă total atitudinea Verei – Puiu. Când îi spun de greutăţile astea şi că probabil şi Saşa face prea mult amor (ea crede că tuşeşte şi a slăbit din prea mare învăţătură): „Şi eu când aveam garsonieră, o împrumutam prietenilor la nevoie. De ce ar fi altfel când e vorba de propriul copil?".

Eu am prejudecăţi. – Casa părinţilor trebuie respectată etc.. O măsură trebuie păstrată şi generaţia e dezlănţuită, sălbatică – sau e vechiul antagonism, vechiul decalaj între generaţii?

Tudor a fost şi el de curând la un „ceai". Ştie că Petre s-a culcat cu o fată la noi în dormitor. I-a privegheat amorul. „Se înţeleg f. bine în această privinţă", spune Eliza: „Tu nu te gândeşti ce înveţi pe fratele tău mai mic, ce vede el la tine…".

— El e mic, n-are importanţă.

Petre citeşte autori moderni. Mă ceartă că-mi lipsesc multe cărţi

interesante pe care le găseşte la alţii: Ce-ai făcut între 45 şi 50. Atunci au apărut multe lucruri bune pe care tu nu le-ai luat.

Ce searbăd, ce stupid sună când îi explic: „Aveam multă treabă, activitate politică, obştească, am făcut şi copii, tata a fost bolnav”... Ce iluzii copilăreşti, câte prostii, ce lipsă de concentrare, de luciditate, de exigenţă. A trebuit plătit iluziilor ceasului!

Joi seara, la preschimbarea carnetelor de partid, era şi Croh. L-am luat la o şuetă, la Casa Scriitorilor. Despre critica *Magnetului*. După ce a scris cronica, a primit-o cu însemnări de la Brad (Raicu, el). L-au chemat la Beniuc. Că e ditirambică, apologetică. Un accent polemic contra lui D. Micu (fără să-l numească) în care combate afirmaţia că nu e axată pe actualitate; l-au pus s-o scoată. Că nu argumentează şi atunci e o afirmaţie gratuită. A scos. De la Secţie, i s-a atras atenţia că într-o referire la ilegalitate se înţelege că ar vorbi de propria mea persoană. Să se menţiă la critica poeziei. S-a menţinut. Adjective prea elogioase, i s-a spus la Uniune. Că asta e părerea lui, că el semnează. Beniuc: „Sigur, are dreptate. Pe ici pe colo pot fi modificaţi unii termeni”... Vezi că nu e el vinovat... El e numai cointeresat.

— Dar la cronica la Brad sau la Beniuc ţi-a atras cineva atenţia că eşti prea elogios?

— Nu, asta-i drept.

Eugen Simion la început spunea: e un volum bun, interesant. O fază nouă, tematica *Torentului* potenţată. Apoi, după ce s-au exercitat unele influenţe, nu i-a mai plăcut. N-a vrut să scrie. Nici Matei Călinescu. Că are şi lucruri bune şi multe lucruri proaste. Nu vrea să scrie. D. Micu e prieten cu Brad, cu grupul. Brad vorbise prea mult, faţă de Deşliu. Deşliu e cel care, la Conferinţă, a demascat. Ce a spus despre Ţugui după scoaterea lui. Brad a vrut să-l apere. Nu a putut. Ţugui îi promisese casă. Când a aflat că a fost debarcat – „Nu mai văd eu casă”. De aici i s-a tras. Era s-o păţească rău. Şi la Universitate. L-a învăţat Croh să-i scrie lui R., să-i explice cum stau lucrurile, că a făcut o prostie, o greşeală, dar de aici până la ce i se atribuie, că i-ar fi vorbit de rău pe conducători, e o distanţă... Acum nu vrea să supere pe cei mari şi tari, amicii. Da, aşa trebuie să fie. Chestia cu lipsa de actualitate e într-adevăr perfectă. Apare şi la Oarcăsu.

Brad s-a detaşat în aşa măsură de pluton încât nu reprezintă pentru el nici o primejdie. El nu se gândea să guverneze fără Jebeleanu, Cicerone. Ei (prin lupta pentru putere pe care au dus-o) şi-au făcut-o singuri. Eu le-am spus mereu că fac o greşeală fundamentală... În timp ce ei se luptă cu B., o echipă nouă îşi face loc cu coatele, cu o mare abilitate. Nici Paul nu mai credea: Cine? Ăştia? N-au nici o autoritate. Acum vede şi el că am avut dreptate.

După aceste frumoase revelaţii, am fost două zile bolnavă.

Plângeam din chiar senin, mi-era greaţă, greaţă… Nedreptatea, murdăria mă îmbolnăvesc. E mai bine să ştiu totuşi, că nu sunt cu capul în nori ca deobicei, că ştiu ce mă poate aştepta şi de-aci înainte. Am crezut că poţi să fii debarcat din toate părţile, dar dacă scrii bine ţi se va recunoaşte, vei ocupa un loc onorabil. Ei, nu, nu-i aşa. Celor tineri nu le place o poezie prea „comunistă”, realmente angajată politic, şi publicului cititor de poezie, cunoscător, tot aşa… Nimeni nu mă susţine politic, sunt dată la câini: Şo, pe ea!

Ceilalţi se bazează pe servicii contra servicii; eu n-am ce să dau în schimb. Richi zice: „De ce nu încerci şi tu să legi relaţii?”. Dar tot el îşi dă seama că nu suntem noi genul… Că nu putem.

Ce va da această stare morală? Se va produce compensarea, transfigurarea? Cum să lupt? Pe ce să mă sprijin? Pe marile şi adevăratele principii, pe muncă, pe cunoaştere a realităţii, pe forţele autentice…

Mă zbat în legătură cu *Diamantul*. Tinereţea, căutările, prietenia – 2, spre valori.

Lui Richi: „Ce voiai, cum erai tu foarte tânăr? Adu-mi aminte…”

— Întâi, ca elev, din a 5-a, a 6-a de liceu începând, voiam să fiu un om foarte cult. Citeam mult. Mi-am pus în gând să fiu primul la franceză. Şi am devenit: ştiam o franceză grozavă, cele mai rare expresii. Începusem să frecventez bibliotecile, să citesc Taine, Sainte-Beuve, Faguet. Aşa am ajuns de-am făcut franceza la facultate. O viaţă afectivă, sentimentală f. labilă. La facultate n-am putut să mă înscriu, în primul an. Situaţia asta anormală încercam să o compensez printr-o voinţă de a fi original, altfel decât ceilalţi. Nepăsător. În realitate, foarte sensibil. Căutam oamenii, legam prietenii. La facultate, m-am apropiat de Florian, stăteam mult de vorbă cu el. Teza despre stoicism. Am cunoscut-o pe Sanda. De la literatură, critică literară, de artă, m-am îndreptat tot mai serios către filozofie. Hegel, Hartmann. Apoi marxismul, ’35-’36, atunci au început preocupările susţinute pentru etică.

Sinaia, miercuri, 6 II ’63

Nu trebuia să-mi las lucrurile aici. A fost destul. M-am înapoiat pentru zece zile. Ciorbă încălzită. Sentiment că mă aflu-n treabă, că tot n-o să fac mare lucru în timpul ăsta, cheltuiesc în zadar o groază de bani.

După gerurile din ianuarie, o primăvară nefirească, şi la Bucureşti. Ploaie, zăpada se topeşte, cetăţenii nu curăţă în faţa caselor, se circulă greu prin băltoace. Zăpada murdară, dar în aer e un vânticel care miroase a martie. Lună plină. Plimbare prin parc cu Nina şi Breban. Cu ei, am cel mai acut sentimentul că o perioadă s-a încheiat şi că nu

trebuie să mai scriu. Mă obosesc, el cu tinereţea lui reală, ea cu cea ostentativă, cu preţiozismele, băieţismele, literaturismele. Sunt, probabil, un om aşezat, între două vârste, îmi face plăcere o şuetă tihnită, cu oameni de vârsta mea. Nu mai vreau să fiu fals veselă, sprinţară, stridentă. Gata cu escapadele de braserie, cu petrecerile noaptea gen seara cu Bădescu, în care nu s-a făcut decât să se bea şi Bebe să se dea în spectacol (cum e Delta, cum ajunge Dunărea în Deltă; aţi văzut-o la Porţile de Fier? e un spectacol dramatic, e chinuită, o să fie şi mai chinuită, ştiţi ce vrem să-i facem, să-i punem botniţă, ea e mare, e generoasă, primeşte afluenţi, nu-i pasă de turiştii care „aflueazăˮ şi ei în afluenţi, ea primeşte tot...– într-un ceas n-am putut să-l urnim de la Porţile de Fier, noi vroiam Delta, nimic...). Băuse vin, coniac, iar vin. Era inspirat, vorbea în picioare, cu gesturi largi. Gina, obosită, plictisită, blazată, somnoroasă, zicea: „De 20 de ani ştiu placa pe dinafară...ˮ

Breban stă rezemat şi observă.

Richi şi Edith alături, tăcuţi, pe divan. Nina şi Ali îl încurajează pe Bebe. Nina, din când în când, cu un gest de dansatoare, hieratic şi stilat, îi pune lui Breban câteva degete subţiri, pe umăr, în chip de emblemă a posesiunii.

Cum intru-n bibliotecă, Igiroşianu îmi vorbeşte de scandalul Mazilu. Critica din *Scânteia Tineretului* a lui D. Săraru. Citesc articolul *Cui serveşte*? Vechi stil *Scânteia*. Mare lichea, nepotul. Spun şoptit: – „dacă e contra şablonului, el de ce sună atât de şablon?ˮ.

Igi. surâde. Grete Miletineanu vrea să-l citească şi ea. Bubi Deleanu zice: „grav e că nu-i vorba numai de asta, ci de vreo cinci piese, care sunt atinse: a lui Mirodan, Barbu, Baranga, Everac. Sunt proaste, asta-i altă socotealăˮ.

— Am auzit că Titus Popovici a scris o piesă bună

— Da, şi foarte „bine apărată”... adică *Proştii sub clar de lună* şi-a apărat-o [autorul singur]. Nu ştiu când o să se joace, după a lui Mirodan, probabil. Autorul nici nu se prea grăbeşte. Îţi închipui ce bine o să vină pe „vidˮ.

Miletineanu a fost în noiembrie în China. Îmi povesteşte impresii: mare lipsă. Alimentele pricipale: ceai, orez, tutun, pe puncte, sub minimum. Au dat greş comunele, „cuptoarele primitiveˮ la ţară, şi 3 ani de secetă au contribuit la starea grea de acum. Nu le-au arătat nici o fabrică metalurgică. A fost numai la Pekin. Era vorba să-i ducă şi-n altă parte. Cei „5 clasiciˮ în toate părţile. Mao, Marx, pretutindeni. Copiii bucălaţi, bine îngrijiţi. Parlamentul de 10 blocuri + Muzeul în cea mai mare piaţă din lume, construită în 11 luni. Despre mormintele secrete ale împăraţilor din familia Ming. Unul singur a fost descoperit, acum vreo 10-12 ani, după un bombardament japonez. Porţile de marmoră, care nu se puteau deschide. Bogăţiile nemaipomenite: aur,

email. Tova Mănescu de la Agerpres, cu care mă plimb, îmi spune că Ehrenburg a fost criticat în *Izvestia*: de ce cere altora să fi luat atitudine contra lui Stalin. El ce atitudine a luat? Şi-i susţine pe abstracţionişti.

— Frumos, la 70 de ani trecuţi, să mai fi criticat pentru frondă tinerească.

— El aşa o să şi moară, criticat. Nu-şi face viaţa uşoară.

De ce a căzut cupola Expoziţiei. Un magistrat de la M.A.I., care a fost aici acum câteva zile şi cunoaşte mersul anchetei, spune că existau două soluţii: ori temperatură constantă de 15 grade ori să pună material adecvat, ar fi costat mai scump. S-a ales prima soluţie. N-au fost arestaţi proiectanţii. Se pare că au atras atenţia. Deţinuţi sunt numai cei de la întreţinere, care au lăsat să scadă temperatura până la -15 grade, în timp ce se instala expoziţia italiană (uşile larg deschise) care „s-au făcut zob".

Inginerul şef de la şantierul Circului a luat 15 ani, se pare că-i o capacitate. Deşi condamnat, lucrează pe un şantier. Se credea că o să iasă la 30 decembrie, când au fost graţieri. Au ieşit, în schimb, mulţime de traficanţi cu auret.

Peisajul nocturn e pur, munţii se decupează cu o mare claritate, e ca un Breughel, spune Breban. Cerul e o mare. Când îi dau Ninei pacheţelul de la Bucureşti: „un pacheţel pentru elefănţel"… Şi, în parc: „pârâul curge niţel"…

Nina: Lasă că-ţi arăt eu ţie… (aluziile sunt la *Elefănţelul curios* – piesa Ninei pentru teatru de păpuşi).

Dimineaţa la Lotty. Mi-era frică că găsesc o muribundă – dar e mai bine. Vorbeşte de „muşchii lăsaţi ai feţei". „De ce slăbesc? Am să mai trăiesc, poate, cinci ani?"

Incontinenţa asta…

Un domn bătrân, jerpelit tare, dar cu o faţă încă expresivă care păstrează nişte urme de bărbat bine, cu barbă albă, sprâncene albe, se află în vizită. E fostul ziarist Haralamb de la *Adevărul*. Are 82 de ani. Zice că şi-a lăsat barbă. Că „de ce să-şi ascundă bătrâneţea, conchete tot nu poate să mai facă". O duc foarte greu. El şi soţia cresc un nepot, fiu de fiică, divorţată, şi care la bătrâneţe s-a încurcat cu un nevrednic, nu vede de băiat, nu stă împreună cu ei.

Sinaia, 8.II. '63

Ieri toată ziua, şi o parte din noapte, am recitit jurnalul meu din 1937-'39. Foarte tulburată. Uitasem atâtea. Rău am făcut că, mai târziu, n-am mai ţinut regulat jurnalul. Impresiile proaspete, directe nu pot fi înlocuite de nimic. Fapte, care azi ţi se par fără semnificaţie

sau cu una minoră, apar deodată, cu trecerea vremii, cu felul cum le-au luminat, cum le-au pus în lumină evenimente ulterioare, cu totul altfel, cu altă rezonanţă. M-am hotărât, ca instrument de lucru, să-mi ţin jurnalul la zi. 1937-'39 au fost ani, într-adevăr cruciali, pentru mine (şi cei apropiaţi: Richi, Sorin). Lectura jurnalului m-a întărit în hotărârea de a lucra mai departe *Diamantul* în maniera începută, de a da la o parte şovăielile.

Mă încearcă regretul de a nu fi prozatoare sau de a nu avea curajul pe care l-a avut Olga Bergholţ să scriu o carte de proză infuzată de lirism, o carte fără pretenţii epice, fără gen bine definit, dar care ar putea fi, totuşi, frumoasă, adevărată, interesantă. După terminare, ar trebui să mă gândesc la asta. Desigur, emoţiile provocate de lectura jurnalului intim nu-s în primul rând literare; sunt cele de viaţă, curgere a timpului, de tot ce, fatal, s-a dus, ca fiinţe apropiate, ca sentimente ce nu vor mai reveni niciodată şi atmosfera, culoarea... schimbările toate.

Aseară, după ce am vorbit cu Tudor la telefon, am rămas puţin jos, în hol, cu sculptorul Vlasiu, soţii Brumaru, Bubi Deleanu, mai târziu Mielu Alterescu şi soţia (Jeana). Femeile nu reuşesc în plastică decât până la un punct, spune Vlasiu. Familia, copiii le fură. Şi nu numai asta. Concepţia, răbdarea, meseria, aia undeva se opreşte. Un sculptor trăieşte mult în general, şi nu dă mai mult de 80 de lucrări.

Despre tipuri de artişti. E o întrebare, ce face ca din fondul comun de sensibilitate artistică să se desprindă muzicianul, pictorul, poetul. Urechea bună muzicală, vizualitatea ei, la poet, la poet e un caz mai complex; el trebuie să aibă din toate, după mine poezia e sumuumul artelor, o spun asta nu pentru că sunt doi poeţi de faţă.

R.B. (curtoazie) Trei.

Vlasiu zâmbeşte modest. Faţă masivă, cămaşă, frunte mare, păr cărunt, bun „causeur”, limbă frumoasă ardelenească. Povesteşte despre Sadoveanu şi familia. În ultimii ani a fost mult pe la ei, i-a lucrat capul lui S. dar nu cu lut, îl privea numai şi lucra acasă. Doamna Sadoveanu i-a făcut un sfârşit frumos. Toţi din casă îl înconjurau cu dragoste, era o veneraţie, nu falsă, ea îl iubea. Când, din pricina afaziei, a uitat alfabetul, n-a mai ştiut să scrie, ea i-a insuflat convingerea că-şi va reveni. Există un caiet de un mare tragism, în care sunt litere scrise de mâna lui, ea îl învăţa să scrie. A încercat mai târziu să scrie iar. A rămas o pagină jumătate, când şi-a dat seama că nu mai poate, a urmat depresiunea. Îl scoteau în fiecare zi, la plimbare cu maşina. Într-o zi era prea frig, iarna, -8 grade. „Azi nu putem ieşi”, a spus Mitru, fratele Valericăi.

— Mmm, şi-a stat îmbufnat, trist, în dosul ferestrei, ca un canar în colivie.

Zgârcit. Odată, au fost la el doi „şefi” mari, le-a plăcut mult o puşcă

de-a lui. Valeria le-a spus: E o plăcere pentru noi să o primiţi. Dar bătrânul, de colo, ne mai putând vorbi, bolborosi, clătinând din cap: Băbăbăbă!

Personalitatea copiilor lui a fost strivită. Când erau mici, îi bătea cu biciul ca să nu-l deranjeze de la lucru. Dimineaţa, el lucra totdeauna. Miti fusese talentat. Vlasiu l-a cunoscut. Pictor. Făcea şi păpuşi cu diverse mecanisme pentru copilul lui. Se însurase cu o servitoare. Începuse un studiu al tuturor valorilor şi nuanţelor de culori. O chestiune (de) maniac. Posibilităţile de combinaţii sunt infinite.

Al.D. Zamfirescu îi citeşte, fără voia lui, o traducere din Rimbaud. Face un gest cu mâna, adică: termină. Al.D. nu observă.

— Dă-o dracului, s-a auzit deodată, cu toate că vorbea foarte greu.

De la Sadoveanu se trece la altele.

Mielu povesteşte un banc sau o întâmplare reală povestită de Miletineanu: Unul, care o bănuia pe nevastă-sa că-l înşală, că nu-l iubeşte, vrea să vadă ce reacţie ar putea avea văzându-l mort. Îşi trece o frânghie în jurul gâtului, se suie pe un scaun, nişte spume pe lângă gură şi aşteaptă. Intră o vecină, se sperie, se uită împrejur, face o boccea din lucruri adunate şi iese. Intră altă vecină cu un teanc de chei, se apropie de sertarul biroului, începe să scotocească. „Spânzuratul” îi trage un picior undeva. Femeia cade jos şi moare. El e judecat pentru omor din imprudenţă şi capătă un an.

Râdem gozav.

Se vorbeşte şi de cartea lui Baltazar: *Contemporan cu ei*. B. spune că e slabă, nu sunt portrete.

— Nici n-a vrut să facă portrete, nu avea suficient material, dar va fi folositoare, mai târziu, celor care vor studia.

Azi-dimineaţă am reluat lucrul la *Diamant 2*. A mers destul de bine (deşi mă culcasem la 3 noaptea). S-a urnit iarăşi din loc. Mă plimb puţin înainte de masă, cu capul plin de atmosfera poemului, de frânturi de idei şi imagini pentru partea a 3-a. La masă cu Pop Simion, Nina şi Breban. Nina e penibilă: „Mi-a spus Igiroşianu că nişte tipi au vorbit ieri la masă; Breban ăsta nu e cine ştie ce, de ce-o fi alergând Nina după el?”.

Eu: Urât, mă mir din partea lui Igi că duce „vorba” de colo până colo.

N.: De ce? Foarte bine. Vreau să ştiu tot ce se spune despre mine. Ce-ar fi (lui Breban) să mai alergi două zile şi tu după mine?

Br.: Lasă-i în pace. Noi privim înainte. Ne vedem de drumul nostru.

N.: De ce or fi aducând copiii aici în sufragerie? Parcă nu era voie?

Eu: Sunt nemţi, străini, fac excepţie.

Pop: Tudor şi Zoica servesc amândoi aici, că-i multă lume şi n-are cine servi în sufrageria pentru copii.

Br.: De ce te supără copiii?

N.: Mă obosesc, cu zgomotul lor.

La un moment dat, îi spune lui Breban că aşa îl place supus, cuminte, nu când şi-o ia în cap.

Br.: S-ar putea crede că cine ştie cum sunt, ce fac…

N.: La drept vorbind, eu sunt o fiinţă contradictorie. Îmi place şi să fiu copil ocrotit, dar în lucrurile pe care le ştiu, pe care le cunosc mai bine, vreau să fiu ascultată…

Ce plicticoasă şi penibilă a devenit pentru mine această atmosferă de hârjoană. Dar R. „şi cu mine nu suntem cam la fel, şi nici n-avem scuza celor 10, recte 20 ani mai puţin". Breban povesteşte întâmplarea tragică, ştiută de mine, cu tinerii care s-au „jucat" – unul suflă un fulg din palmă şi acolo unde ajunge e partenera, cu care merge în camera de-alături şi are loc copulaţia. O fată s-a zbătut, i s-a rupt un toc, a căzut, s-a lovit cu capul de calorifer, a avut loc actul, băiatul a remarcat că e moartă, că ceea ce el lua drept convulsii de apărare erau convulsiile morţii. Speriaţi, cei din grup, după un ceas de ezitări, au aruncat-o pe fereastră, ca să simuleze sinuciderea. S-a constatat o contuzie care nu era din cădere, au fost arestaţi.

— Mă sperie ceea ce se întâmplă cu tineretul. Chiar dacă nu arăt, ca să nu par prea bătrână, totuşi mă sperie.

Luni, 11 februarie, Sinaia

Zile în care alternează buna stare, lucrul, cu zile de apăsare fizică, de mohoreală. Alaltăieri am lucrat, ieri dimineaţă mai puţin iar azi dimineaţa stare de astenie, jenă la ficat. Afară e tot cenuşiu, polei, mă plimb prea puţin. Citesc Cehov, vol. 8. Să înveţi de la el modestie, subordonare faţă de realitate. Ieri pe seară la Nina, ne-au citit Pop Simion şi Breban fragmente din romanele lor. Încă o dată, mi-am dat seama cât subestimez oamenii, cât de puţină încredere am în evoluţia lor. Ardelenii ăştia, cu tenacitatea, cu voinţa lor, sunt surprinzători, uneori. Despre Pop Simion am o părere destul de proastă, influenţată în special de bârfele lui Silvian: „Am fost cu el în Ungaria. Calitate umană proastă. Juisor ordinar. Antisemit. Nuţa povestea că la radio, când lucrau împreună, intra în cameră:

— Aici pute a jidan!".

Fragmentul citit arată progres, stăpânire a mijloacelor de expresie, lupta pentru a se desprinde dintr-un anumit tradiţionalism ardelenesc, pur epic, coloristic. Influenţa scriitorilor moderni: Hemingway etc. Breban, foarte bun, foarte matur pentru un debutant. Proza lui stufoasă, maniera lui de a privi din mai multe unghiuri, de a reveni pentru a adânci (Th. Mann am spus eu), un anumit intelectualism; sunt apreciată. Pop Simion de asemenea, dar îi atrag atenţia asupra pericolului virtuozităţii în sine (P. Dumitriu făcea de-astea, spun eu).

Mi-a fost plăcut, am participat la discuţii. Seara am vorbit cu Sorin la telefon. Mi-a spus de articolul lui P. Georgescu din *România liberă* despre *Magnet*. Seara, înainte de culcare, l-am citit. Mi-a mai liniştit amorul propriu, temerile, aprehensiunile.

Am citit Cehov. N-am dormit până la 2 noaptea. Prea cald. Mereu am deschis fereastra, Am dormit prost. Am luat dimineaţă „Nevralgin”. De ce „Nevralgin”? Nu ştiu nici eu ce să iau în asemenea stări… Am văzut că nu pot lucra. Am citit.

Aseară, cu Militineanu, nevasta şi un om cu vârsta nedefinită, pare tânăr, dar se pare după amintirile lui că nu-i chiar atât de tânăr, faţă fină, costum negru sau bleumarin închis, cravată subţire neagră. După cum îmi vorbeşte, se vede că mă cunoaşte. Mi-e ruşine să întreb cine e. Dimplomat, călătorit mult. Mă întreb dacă nu e unul care iscăleşte Francisc Păcurariu. Probabil că da. Despre o noapte la biserica „Sf. Ştefan”. După război, 1945, un turn dărâmat. Se cânta *Matthäus-Passion*. O voce de copil suna prin turnul prăbuşit de bombardamente. Vienezii abia aşteptau să petreacă. Vin nu era. Cântau, dansau, beau un fel de licoare roşietică, nu ştiu ce era. Gazdei noastre, aviatorii de la „Lares”, care ne-au adus, le-au atras atenţia să aibă grijă, că suntem comunişti.

Gazda avea doi fii omorâţi în lagăr de hitlerişti. Făceau foame. Erau oameni foarte subţiri. Le-am propus să mâncăm la ei, ca să putem procura alimente.

Despre un roman francez, pe care o să mi-l împrumute…

Salonul de Lucia Demetrius. Eu, în apărarea ei, zic că are atmosferă, Că Lucia se pricepe la aşa ceva. Grete foarte înverşunată. Asta s-a tot făcut, nu e nevoie de aşa ceva. Sfârşitul e oribil…

Cu Constantinescu şi Hrisanide, doi tineri compozitori despre critica muzicală şi muzică electronică. Eu le spun că critica lui George Bălan îi supără, îi înfurie pe compozitorii din „generaţia mea”.

Constantinescu: „N-ar trebui să-i supere. O muzică nouă nu distruge pe cea veche. Numai în tehnică e aşa. Un Ford modern îl scoate din uz pe cel de la 1900. Dar o simfonie din 1900 se cântă”.

— Sub ochelarii dumitale naivi şi ingenui, ai o mare doză de viclenie, de maliţiozitate în ce spui.

Hrisanide îl susţine. Eu spun:

— Îl susţii cu tot atâta maliţiozitate.

— Muzica electronică, cu lămpi care emit sunete. Nu se mai notează cu note, ci cu diagrame foarte exacte. Se pot da lucruri uimitoare. La Moscova se experimentează, la noi…

— Din inerţie, spun eu.

Ei aprobă. Ar avea desigur mai multe de spus, dar nu se debutonează faţă de mine.

Nina despre studentul la filologie, recomandat de G. Bălan, arătos, i-

a adus patru poezii, din care una bună, ceea ce e foarte mult. „Iedul devenit cimpoi – primul vers – să nu amuţească de colţii lupului”.

— De ce să nu amuţească? întreb eu.

Nina râde: Aşa e el, idilic.

Se ceartă şi se împacă mereu, cei doi amorezi, cu Breban. Declară că el îi face „grosolănii”. Nu se lasă învăţat. L-au poreclit „debutantul”.

Zâmbetul satisfăcut de sine, inteligent, vioi al lui Breban. Gestul cu mâna, fluturată, ritmic, ca într-un dans, monoton, când citeşte. Pop îi spune să bage mâna în buzunar, că-l deranjează. A scris la Sinaia 60 de pagini. Dacă-i mai „dă Gruia” o lună, scrie mai departe.

Marţi, 12 februarie, Sinaia

„Diplomatul” era Crişan pe care-l cunoşteam de când fusese director adjunct la Biblioteca Academiei. Miletineanu dă informaţii. Vechi în mişcare, deştept, a fost la prima Conferinţă la Paris cu şefii, a ocupat diverse funcţii (ştiam şi de Securitate). Scos de la Academie pentru că a avut legături cu banda de tâlhari intelectuali, acum juristconsult la minister, nevasta arhitect. Ea voiajează, lui nu i se mai dă drumul. N-a fost amestecat, dar cum nu s-a întrebat *de unde*? Petreceri, maşină, „Colorado” etc. etc. De unde? Ştie cât sunt plăţile la Securitate.

Crişan mă roagă să nu vorbesc despre cartea pe care mi-o împrumută, cu toate că n-are nimic politic. (Pierre Daninos: *Les carnets du major Thomson*) Nu o găseşte în buzunar, se sperie, aleargă s-o caute, mi-o aduce din cameră, îl poftesc la un Nescafe rece sau cu apă fierbinte. E foarte vioi, vorbăreţ, informat, uşor infatuat (ţine mâinile sensibile în sus), nu uită să-mi spună că a fost la prima Conferinţă de la Paris, amintiri despre Vîşinski şi „garnitura lui”. Era un tip, un jurist, bătrânel, îmbrăcat ca pe la 1890, îşi făcea ţigările singur, era as în materie de drept internaţional, ştia orice lege, orice paragraf. Cine avea nevoie de o dată, lui i se adresa. Dacă spunea ceva dl Cutare, era sfânt. Bătrânelul ăsta era mâna dreaptă a lui Vîşinski. Vîşinski vorbea foarte bine limbi străine, avea o mare siguranţă, putere de orientare. N-avea încredere în nimeni. Foarte politicos cu noi, dar simţeai că n-are încredere.

A avut fericirea să-l cunoască şi pe Eisenstein, la Ehrenburg acasă, în 1948. I-a adus lui Ehrenburg, de la Paris, dela prietenii lui, Éluard, Aragon, un pacheţel. Îi trimiteau coniac, tutun pentru pipă. Mare om Eisenstein, se revărsa, nu avea loc în pielea lui Ivan cel Groaznic, partea II-a o justificare a politicii lui Stalin, singurătatea tiranului. Groaznică, tragică, ţineţi minte, când îi cere lui Pimen să rămână cu el. Suntem atât de saturaţi de senzaţional, în fiecare zi altceva, încât, aşa cum spune mama, începem să apreciem poezia banalului. Am o

mamă grozavă – de, sunt bucureştean. Am făcut dreptul pentru că aşa a vrut Bodnăraş. Lucram la Capitală cu Zaharescu. Nu, de studiat, trebuie să studiez asta am spus totdeauna, era să-mi iau doctoratul la Paris, era atunci un profesor care avea ceva legături cu noi. Am stat 7-8 luni, am plecat tocmai când eram pe punctul să-mi dau doctoratul. …Despre pagina moartă a Constanţei, un om în care a murit ceva, şi dacă ai şti ce plină de viaţă era.

El a fost student la Istrate Micescu prin '47. Susţinea că libertatea ori e ori nu e, e absolută, aşa cum în orice grăunte de nisip e deşertul în orice atom al realităţii trebuie să fie libertate. Eu m-am ridicat la seminar şi i-am spus că el priveşte dialectic noţiunile de drept, că în 1939 afirma exact contrariul. A înghiţit-o, dar la ieşire m-a luat cu el: Mă, de unde eşti tu?

— De la Mânăşturi.

— Mă, tu nu eşti ardelean.

— Ba da, domnule profesor.

— Tu eşti jidan mă, de la Bucureşti, altfel nu erai aşa deştept…

Despre testamentul lui Feruri, fizicianul, în care pune în gardă omenirea, să se oprească pe marginea prăpastiei.

Despre M. Bălănescu, deştept, egoist, un foarte bun spirit de orientare, pentru el e foarte bine. Cum şi-a ales nevasta după dosar. A văzut-o prin minister, a cerut dosarul ei, l-a studiat, a chemat-o la el: „Vrei să fii soţia mea?”. Foarte zgârcit, dar cu el a fost drăguţ la Paris. Rămăsese fără bani, redus la sendvişuri şi mai ştiu eu ce: „Ce-i cu tine, măi? De ce n-ai venit la mine?”.

— Ştiu că eşti scârbos, că nu ajuţi pe nimeni.

— Uite că pe tine te ajut.

I-a dat 20.000 lei. A fost mult. Fiul unui mare maestru în a-şi ascunde inteligenţa. Nu trebuie să fii prea inteligent. Inteligenţa e o scânteie orbitoare care supără pe mediocri. N-o suportă. Se mira el de unul, foarte deştept, care nu pricepea, privea foarte îngust o anumită chestie, din ale lui nu-l scoteai, susţinea morţiş o prostie. Mai târziu şi-a dat seama cât de deştept a fost acela.

(Crişan mi-a lăsat o impresie echivocă, nesigură, de om deştept, dar în stare de prea multe lucruri, şi bune şi rele). El şi cu Zincă au condus azi la gară pe una din junele roşcovane (cred că fata lui Dămăceanu) căreia-i trăgeau clopotele.

Ieri seara la televizor I.M. Sadoveanu, din istoria teatrului cu exemplificări: comedia lui Plaut (*Miles Gloriosus*) şi comedia Evului-mediu: *Farsa meşterului Pathelin*, cu Florin Scărlătescu în rolul lui Pathelin.

Revenons à nos moutons – Să ne întoarcem la oile noastre, spune predicatorul, Şt. Tapalagă. Aseară m-am simţit prost, tot corpul şi capul greu. Am luat o aspirină, ½ Meprobamat, ½ Ciclobarbital, dar

am dormit totuşi destul de prost… Dimineaţa a mers. M-am simţit mai bine. Am continuat să scriu la *Diamantul* 2 (10 – 1). Citesc Daninos. Spiritual. După-masă, *Când copacii erau mari* (Fumadjev regizor), film sovietic destul de bun, bine jucat. Un tip decăzut, fost muncitor, hoţ, escroc, învârteli, muncă de pe o zi pe alta, pune la cale o întâlnire cu o fată rămasă fără părinţi din timpul războiului. Se dă drept tatăl ei. Luptă pentru a reveni la o altă viaţă. Veridic, corect redat. Pop şi Breban sunt mai pretenţioşi, cer mai mult. În scena de explicaţie dintre cei doi când el îi spune că a minţit-o că nu-i tatăl ei şi ea nu crede, spune: „De ce-mi spui astfel de minciuni şi mă faci să sufăr”, ar fi trebuit altceva, ea ar fi trebuit să împingă mai departe, să ne facă să simţim, şi pe el, câtă nevoie are să-i fie tată, chiar dacă nu e. E destul de plat.

Am povestit asta nu pentru faptul în sine, ci pentru a contrapune o anumită lâncedă atitudine bătrânicioasă, lipsită de stringenţă şi de exigenţă, pe care o am adesea şi de care îmi dau mai dureros seama în faţa tinerilor. Chiar dacă pe un al doilea plan al conştiinţei un glas se ridică şi spune: Putea fi şi altfel. Glasul bătrân mai puternic replică şi rămâne deasupra: Fii mulţumită şi cu atât. E bine şi aşa.

Pe seară, după cinema, la Ovidiu Drimba. Îmi arată un plan pentru o antologie a poeziei universale. Stăm de vorbă despre asta. Ne înţelegem să ne mai vedem la Bucureşti. Sper şi eu să pot avea ceva ajutor pentru culegerea de dragoste. Îmi spune şi el că Vlad Bănăţean îmi poate fi de folos. Predă literatura armeană şi despre literatura din India.

A apărut un articol în *Pravda* despre necesitatea cimentării coeziunii şi unităţii mişcării muncitoreşti. Chinezii polemizează în special cu iugoslavii – Hruşciov cere încetarea polemicii, o consfătuire.

Americanii au reluat exploziile nucleare subterane.

În Irak a avut loc o lovitură de stat. Un nou guvern. În fiecare zi execută câţiva din foştii guvernanţi. Noii veniţi sunt tot naţionalişti, prieteni cu Nasser (nu ştiu dacă mai la stânga decât fostul guvern – se pare că da, totuşi).

Hrisanidi a povestit următoarea întâmplare: Ion Voicu, violonistul cu „Plymouthul” lui grozav şi în urma lui Orlov cu micuţul „Moskvici” – cu o viteză grozavă, calcă legile circulaţiei – pe la Arcul de Triumf. Miliţianul îl fluieră pe „Moskvici”, pe „Plymouth” îl lasă să treacă. Voicu observă că Orlov a fost oprit. Se întoarce şi îi face semn miliţianului: Dumnealui e cu mine! Miliţianul salută respectuos şi le dă drumul!

Pierre Daninos: *Les carnets du major Thomson* – Ce a găsit un chirurg când a deschis craniul unui englez:

Un cuirasat al Majestăţii Sale, un impermeabil, o coroană regală, o

ceaşcă de ceai, un dominion, un poliţist, un regulament al lui Royal & Ancient Golf Club of St Andrews, un coldstream guard, o sticlă de whisky, Biblia, orarul Calais-Mediteranée, o soră de la Westminster Hospital, o minge de crichet, ceaţă, o bucată de pământ deasupra căreia soarele nu se culcă niciodată şi în fundul subconştientului tapisat cu gazon secular o pisică cu nouă cozi şi o şcolăriţă cu ciorapi negri.

Dar cum să-l diferenţiezi pe francez? Definiţia naturală a francezului, care mănâncă pâine, nu cunoaşte geografia şi poartă Legiunea de Onoare, nu e inexactă, dar insuficientă.

Un abis de contradicţii.

Francezul? O fiinţă care e, mai înainte de orice, contrariul a ceea ce crezi.

Dominanta: scepticismul.

„Gentil pays de la méfiance… et de la crédulité.

Self défence: Je me défands comme je pense… Il se méfie… De tout… Le pays du Shake-hand.

En France on exagére le moindre incident. En Angleterre on minimise la plus grande catastrophe.

Les Français peuvent être considérés comme les gens les plus ospitalièrs du monde, pourvu qu'on ne veuille pas entrer chez eux".

14 febr.1963, Sinaia

Am găsit antologia de poezie engleză şi americană modernă în sufragerie şi am pus mâna pe ea pentru două zile. N-am avut timp să citesc, aşa că ieri noapte am stat până la 1 ½ şi acum iar mă ocup de ea. Criteriile după care sunt alese poeziile sunt estetizante şi reacţionare (lipseşte Sandburg, de pildă). Totuşi e foarte interesantă, are şi un studiu introductiv serios. – English Masterpieces vol VII; *Modern Poetry*, edited by Maynard Mack, Leonard Dean and William Frost (Prentice-Hall, Imc. Englewood Cliffs, N.J.)

Introduction
A Philosophic Problem
„The human problem: the contrast or conflict or disparity felt by any intelligent, sensitive person today between experience measurable or describable in the terms of physical science and in the immeasurable meaning which permeates experience in the form of value. For modern man, this problem is necessarily acute: we can split the atom – that is a phisical, scientific matter; but spitting it merely faces us with the question of what to do about the bomb – which is a political, or social, or moral, or ethical or even metaphysical matter, and much less easy for us…" [manuscris întrerupt aici]

Bucureşti, 18 II '63

M-am înapoiat sâmbătă pe seară de la Sinaia. Nu m-am ţinut de cuvânt, n-am făcut însemnări zilnice. Ultimele zile, la Sinaia, efort pentru a citi repede antologia lui Matei Călinescu şi a face însemnări din ea. Am şi continuat lucrul la *Diamant* 2.

Vera Proca, la masă, înainte de plecarea ei: e indispusă, a avut o discuţie neplăcută cu un fost prieten. Acum cinci ani i-a spus nişte lucruri foarte urâte despre ea şi soţul ei, Tudorică (Ciortea). Diferenţe de idei.

— Estetice? Social-politice?

— Politice.

— Oamenii se schimbă.

— Nu, tocmai, că acum l-a revăzut şi i-a repetat.

— Sunteţi nişte profitori, căutaţi avantaje, nu credeţi în regim!?

— Mai rău! I-am spus: Ioane, cum poţi să-ţi închipui…

— Cine-i Ion?

În jurul nostru numai Ioni: I. Crişan, I. Igiroşianu, I. Anghel

La început, m-am gândit la Igiroşianu. Dar nu, nu era el. Am rămas la Vlasiu. Masiv, conservator, cam neaoşist.

Mă întâlnesc cu el în pădurea din fundul parcului, într-o zi umedă, rece. Mă ţine de vorbă.

— În ce lună te-ai născut?

— Aprilie. De ce? Crezi în zodii?

— Da, nu mi-e ruşine s-o spun. Cred. E vorba de observaţii foarte profunde. Nu vezi, ştiinţa modernă confirmă că la baza tuturor fenomenelor stă un element unic în diverse înfăţişări, alcătuiri, e ceva care leagă totul…

— Antimateria?

— Oricum i-am spune, n-are importanţă, terminologia variază.

Mă dor picioarele, după astrologie, iau Novalgin, două zile.

Vine Richi. Curând încep certurile. De ce plec sâmbătă când el a venit vineri, de ce nu plec duminică.

— Duminică seara pleacă Sorin, din Bucureşti la Dej. M-am înţeles cu el că vin sâmbătă, a luat probabil şi bilet la vreun spectacol.

— A, vasăzică nu poţi să renunţi la un spectacol.

Nu mă conduce la gară… Eu mă supăr.

— De ce? Fiecare îşi vede de treburile lui. Eu trebuie să dorm după-masa. Tu trebuie să pleci. N-ai să ai în mine un cavaler servant.

E nervos. Doarme prost şi puţin, chiar cu Cyclobarbital. Munca prea intensă din ultimii 7-8 ani se răzbună. La gară mă conduce Igiroşianu pentru că la masă, de faţă cu Richi şi el şi Nina şi Breban, eu am spus: „Ce părere ai de un prieten de X ani, care nu te conduce la gară”.

— L-ai educat prost, spune Nina, i-ai tolerat o dată şi, atunci, crede că se poate.

Breban are un aer încurcat (El, fiind al Ninei, nu se poate să mă

conducă).

Igiroşianu („de papură”, spune Richi – parcă nu-i de carne) se duce sus, se îmbracă, pantofi de antilopă *beige*, pantofi de *velours-à-cotes*, *beige*, vindiac *beige*, în diverse nuanţe, e chiar ca de papură, subţirel, firav, încreţit tot, cu bărbuţă *beige*-albă, atât de delicat şi politicos că nu ştiu cum să mă mai sclifosesc ca să mă pun la diapazonul lui. El a spus că mă conduce, înainte de a fi urcat în cameră şi de a fi găsit florile (cineraria, pe care mi-o dăduse el şi pe care i-am lăsat-o) şi cartea. Mai ales cartea i-a făcut mare bucurie. B. i-a cerut înapoi volumul meu, adică l-a întrebat dacă-l mai reţine şi se gândea tocmai, ce păcat că i-l ia…

Eu, brutală, îi spun pe scară, în picioare, de vorbă, că mi se pare că-i e frică de Nina, că îl domină.

— Nu, de ce? Nouă ne place să fie lucrurile nete, delimitate. Mai ales mie. Nu încep ceva până nu s-a terminat, nu e terenul limpede…

Vineri seara cu Militineanu şi soţia. Snobi. Le place să ştie tot, să fie la curent. Foarte vioi. Cu o mască oarecum răutăcioasă, el. Ea pală, pălită de vârstă. Îl întreb despre demersurile pe care ar trebui să le facă Sorin. E de părere că da. Şi Chivu, şi Maurer ar putea face ceva pentru el.

Ce ciudat – scriu despre prietenie, acum, când m-am certat cu Richi, scriu despre mişcare, acum când atât de rău mă doare ce se întâmplă cu mine, cu noi. Petre îmi atrage atenţia asupra unui articol din *Readers Digest* (1961). Îl citesc. Tot dureros. Îi spun că, din păcate, aşa e, că sunt probabil şi multe exagerări. Că nu trebuie să vorbească. Într-o seară îi vorbesc de sentimente, de frivolitatea relaţiilor lui cu fetele.

— La anul o să am timp să mă ocup de o fată. Anul ăsta, într-a XI-a, nu-i timp. Sec, calculat.

De două ori pe săptămână, merge la *Dinamo* – haltere. „Aruncă” 70 kg, ăsta e recordul lui acum.

Tudor a fost duminică la ski cu Mărunţeanu şi Ghileşel, doi colegi de clasă. S-a sculat la 1 noaptea, dimineaţă a ajuns la Predeal, duminică pe seară, înapoi acasă. Ne-am bucurat că se mai mişcă şi el. Face progrese la ski. De desenat, spune că n-are timp. La engleză pretinde că „bătălia e câştigată”, aşa a spus doamna Manolescu.

Cu Sorin, revedere caldă, bună, tandră. Îl rog să se ocupe de situaţia lui. Să facă demersuri, să n-avem mai târziu să ne reproşăm că n-am făcut-o. Chiar dacă e contra curentului. Îmi promite, dar se vede că se hotărăşte destul de greu, n-are încredere…

Azi mi-am preschimbat, la raion, carnetul de partid. În aşteptare, cu Vera de vorbă. Are o figură obosită, îmbătrânită, desabuzată. Despre Vianu spune că începe să se senilizeze, deşi are părul negru, se repetă,

şi devine un bătrân rău. Are o întreagă curte, vin la orele lui Zoe, Matei Călinescu (nou venit) şi toţi ceilalţi. Ea, numai când o interesează… El face despre ea referinţe foarte reţinute. Nu se poate schimba, la vârsta ei, n-a făcut curte niciodată. Prea multe ore, normă dublă, 6 ore pe săptămână, curs, seminar, duminica 1-3, la două săptămâni curs la cei fără frecvenţă. Puiu nu se simte prea bine. Nici nu duce o viaţă de om care se supraveghează.

De la Uniunea Scriitorilor (unde duc pentru Beniuc lista poeziilor trimise de Guarnieri) pe jos, prin umezeală, acasă. (Acum mă dor picioarele). Mă întâlnisem cu Râpeanu de la *Scânteia*. Mă umilesc, amintindu-i de cronica literară. N-a apărut nimic despre *Magnet*. El dă nişte vagi explicaţii de lipsă de timp, spaţiu etc. O să se facă. Îmi cere ceva poezii, de ce n-am mai dat? – Nu mi-aţi cerut. – Aţi fost plecată. – Da, la Sinaia (altădată mă găseau la Sinaia – n-o spun, bineînţeles).

Cu Paula Năstase, pe stradă. – Biologie, medicină, cancer. Acelaşi limbaj „radical”, pretenţios. Cu sufertaşul învelit. Ia mâncare de la Casa Scriitorilor. Greu, nu-i de regim. Aceeaşi casă proastă pe Visarion. Psihoterapia pe care o face cu bolnavii, bănuiţi de cancer. Oamenii se sperie foarte tare. Trebuie să-i linişteşti. Nici tu nu ştii. Sigur, cu unul „evoluat” e mai uşor, îi spui despre ce e vorba.

— Tu mai ai? Spune drept… Mie, de trei luni, nu mai mi-a venit…

27 februarie 1963

Zile reci, cu vânt. Gâtul prins, tuşesc puţin, combat cu antinevralgice.

Am terminat *Diamant 2*. Aveam mari îndoieli. Mi se părea prea autobiografică, plat autobiografică. I-am citit lui Sorin. Lui i-a plăcut foarte mult. M-am mai liniştit. Am mai şi revăzut-o. Parcă n-ar fi prea rea. Dar crizele de disperare, surde încă, bat la uşă. Sentimentul zădărniciei, al picăturii într-un ocean, al condiţiilor ingrate, subiective şi obiective, de a face auzit mesajul.

Toţi Amoşii, Iezechielii şi Eremiii vorbesc în mine, nu-mi dau pace, nu mă lasă să scriu o poezie pentru poezie. E o imperioasă, anacronică vână profetică. Cine are nevoie de aşa ceva? Trebuie însă, să spun până la capăt (dacă mă resemnez să rămână postum sau poate fără adresant, nici măcar viitor) ceea ce mă frământă esenţialmente.

Petre descoperă Blaga, poezii şi *Gândirea magică*. Zice: „De mult n-ai mai citit. Ai şi uitat că le ai”. Îmi citeşte, pe pat, câteva poezii care-i plac… „Asta, da, poezie, poate ai să scrii şi tu dintr-astea, dacă ai să citeşti mai mult” …Şi înainte de culcare, îmi mai spune o dată: „citeşte, mamă, citeşte”.

Îi spun că acum citesc mai mult, cu dicţionarul, poeţi italieni, că va trebui probabil să mă despart de ei, să dau volumul şi lui Jebeleanu,

Vrânceanu. Mă tulbură observaţia lui. Mă tulbură şi ce-a spus Richi: „Nu mai ai sensibilitatea dinainte. Nu mai vibrezi. Asta era ce aveai tu mai frumos”.

— Dar pe ce te bazezi?

— Nu pot să-ţi fac un proces-verbal. E o impresie. Şi tu exprimi, de atâtea ori, impresii.

Îi reproşez că e subiectiv, indispus, dar ceva rămâne în mine, un ghimpe. (Nu ajută ce-i răspund: mecanismul de autoconservare care a intrat în funcţie. Negarea: mă bucur de atâtea lucruri. – „Ah, zice el, la spectacole...”)

Noaptea dorm agitat, visez prost... Cu Tudor, ieri, la expoziţia de acuarele, desene şi tuş colorat, a Mariei Constantin. Însoţiţi de doi colegi: Mihai Dimitriu şi Dinu Râmniceanu.

Mihai e lung, slăbuţ, sărăcăcios îmbrăcat cu mânecile paltonului scurte. Tatăl pensionar, fost maistru, lăcătuş, electrician, la Ministerul Agriculturii. Are 900 pensie, mare; fusese pe post de inginer. Până la 1 a lucrat mai departe, mai avea 900, acum are numai pensia (din cauza noii legi). Se pricepe şi el, îi place electrotehnica, l-a învăţat taică-său să lucreze, face şi aparate de radio cu galenă, acum nu mai face, costă şi asta bani.

Dinu, mai mărunt („obrăznicuţ”, îi spun lui Tudor) – Da, confirmă el, e cam obraznic, dar n-a fost cu tine, a spus şi el numai aşa... „ce-nsemnează să fii poet!” (Observasem secera subţire a lunii). Şi el, îmi spune Tudor, a-ncercat să scrie poezii. Una singură mai bunicică.

Cu Tudor la Casa Ziariştilor, la *Nevestele nebune*, cu şi regizat de Erich von Stroheim (din arhiva de filme). Film mut. Grotescul, tragicul, satira socială, îi plac şi lui Tudor. E sensibil la arta lui Stroheim. Zicea chiar: „Poţi să-l compari cu *Lupeni ’29*?”

Sorin lucrează prea mult. Sunt neliniştită. Nu pot face nimic. L-am rugat să ceară diverse audienţe. Se mişcă greu. N-are tragere de inimă. Într-adevăr, şansele sunt minime. Cioroiu inegal, schimbă brusc hotărârile luate. Se pare că nu prea îl înghite pe Sorin (care nu perie şi-şi spune, adeseori, deschis, părerile).

Citesc din *Histoire des Juifs* a lui Max Margolis şi Al. Marx. Apologetică faţă de iudaism şi sionistă, dar plină de fapte. Bineînţeles că mă răscoleşte.

Visez, după terminarea *Diamantului*, să scriu un poem (probabil mai mult ca postum) în care să vorbesc despre legăturile prezentului cu trecutul şi viitorul, despre glasurile din străfunduri şi despre poziţia noastră internaţionalistă, despre dragostea de locurile natale şi despre a fi om între oameni, oriunde (*Poemul prematur*), despre sentimentul că eşti altceva, în afara comunităţii (complexul superiorităţii şi inferiorităţii la evrei), popor ales, sarea pământului etc. etc. Mă gândesc cu groază câtă vreme de aici înainte problema va exista, în

ciuda comunismului, a epocii atomice, a descoperirilor cosmice. Nu vor mai fi, probabil, masacrele hitleriste, rezolvarea „biologică", „până la capăt", a problemei, dar cine ştie cât va mai ţine discriminarea surdă, ascunsă, la care suntem supuşi şi azi?

Minunata călătorie a lui Nils Holgersson prin Suedia de Selma Lagerlöf

...Băiatul le auzea cum strigau (gâştele sălbatice):

„Spre munte, de-acum! Spre munte!... Haideţi cu noi! Haideţi cu noi!" (cele sălbatice, celor domestice)

Gâştele din ogradă îşi lungiră gâturile să nu piardă nici o vorbă; dar de răspuns, răspunseră cu multă cuminţenie: „Ne simţim destul de bine unde suntem!".

Am visat noaptea trecută, într-un somn zbuciumat, că vreau să mă sui, ca Nils, pe grumazul gâştei sălbatice, dar cineva i-a sucit gâtul şi el atârnă moale cenuşiu, într-o parte. De jur împrejur era o mare fâlfâire de aripi cenuşii. Akka e bătrâna şi încercata conducătoare a gâştelor sălbatice.

Luni 11 martie 1963

Nu m-am putut ţine de hotărârea luată; să fac însemnări mai frecvente, mai regulate în jurnal pentru fixarea impresiilor, stărilor, etapelor. Două săptămâni urâte. După ce am terminat *Diamant 2* (multe îndoieli), am început partea a 3-a, într-o suficient de bună încordare. Au urmat: moartea lui Lotty, boala mamei, starea mea de astenie.

La Lotty, atmosfera balzaciană, femeile care roiesc în jurul moartei pentru jaf, falsitatea sentimentelor şi situaţia falsă în care mă aflu (unica rudă, eu trebuie să iau hotărâri, să îndeplinesc formalităţile), impresia puternică pe care totuşi moartea mi-o provoacă. Mutra trivială de ţaţă, de codoaşă, hrăpăreaţă, vicleană, smerită, îndurerată a Cocăi, femeia care a îngrijit-o ultimele săptămâni, care făcea treburile cele mai grele („De ce am incontinenţa asta"?).

Mutra uscată a dlui Drăghici. „Am să fac eu serviciul să merg la circa sanitară".

Cornelia Dima, prietena, aferată, pozitivă, povesteşte că în ajunul morţii s-a mai aşezat la masă să joace cu ea un rummy, dar foarte curând a spus: „Nu mi-e bine. Du-te acasă. Vreau să rămân singură". („Ea, care totdeauna voia să stai mai mult, niciodată nu era destul chiar dacă stăteam cinci ore".)

Sub cearceaf, pe studioul care a fost apoi vândut cu 500 lei nepoatei lui Drăghici (cu banii, D. a zugrăvit camera), formele trupului de-abia se văd. În cameră e rece. S-a lăsat fereastra toată noaptea deschisă.

Clara îi şopteşte Corneliei, când aceasta o întreabă ce doreşte să ia ca amintire din lucrurile decedatei: „Mantaua de ploaie italiană” (în treacăt, înăbuşit, ca şi cum n-ar fi venit special pentru asta).

Eu, tot felul de complexe, de remuşcări că n-am văzut-o ultima săptămână. Nu-mi trec decât atunci când Cornelia Dima îmi povesteşte, cu un ton neutru, cât de egoistă a fost şi faţă de ea. „Mergeam la vamă pentru pachete, la Consignaţia să i le vând, alergam, mă zbăteam. Niciodată nu mi-a dat nici cea mai mică atenţie. Nici când am rugat-o să-mi vândă un săpun, voiam să-l fac cadou Sandei Marinescu, când născuse, pentru copil. N-a vrut. Şi în ultimele zile, ne punea, ca să ne spălăm pe mâini, un săpun ordinar… Am fost măritată cu un nepot al lui Otto, Rosner. În timpul legilor rasiale, ne-am despărţit. El s-a recăsătorit. Am luat de la creşa doctorului Iancu un copil, bolnav. L-am vindecat, l-am înfiat, l-am botezat. Nu voia să înveţe. Mai târziu am aflat că nu vedea pe un ochi. S-a dus la fabrică. Acum face liceul seral, învaţă foarte bine. E Dima, botezat, dar în acte se vede că e copil din flori, mama: Pepi Leibovici. Fratele meu, Romulus Dianu, a stat 11 ani la Aiud şi în alte părţi, a lucrat la 400 de metri sub pământ. A venit sănătos, nu ca alţii. Dar e un om care nu ştie să se descurce. A lucrat pe şantier, după eliberare. Pe urmă, la şlefuit sticla, dar nu-i îndemânatec deloc, îi cad toate din mâini. Apoi la un chioşc de cărţi în piaţă, nu vindea mai nimic. Acum, cu ajutorul domnilor Demostene Botez şi Breslaşu, a căpătat ceva, nişte colaborări, e mai mulţumit. Noi, fraţii, surorile, după arestarea lui, am fost scoşi din slujbe. Eu fusesem la un birou de voiaj, cefereu. Vă închipuiţi ce greu a fost. Am vândut mult. Noroc că eu stăteam mai bine”.

Lumea e foarte mică. Fata doamnei Drăghici, e tovarăşa Constantinescu de la secţia germană a editurii; Cornelia, prietena lui Lotty, e sora lui Romulus Dianu.

La Crematoriu – în subsol – mă uit cum trupul învelit în cearceaf, cu capul descoperit, pus pe un fel de brancardă mişcătoare e împins în cuptor, în vâlvătaia care cuprinde întâi capul, ce intră primul.

— Doamna Marioara, daţi-i un bacşiş omului ăsta…

— Trimiteţi joi un delegat al dumneavoastră.

— De ce?

— Să nu existe suspiciuni.

Roza, Coca, corbii, încep apoi cu minciunile: că a împrumutat doamna Lotty de la ea 200 lei. Fură o mesadă de blană, imediat după moarte, se îmbracă cu ea. Capătă în dar toate lucrurile, apoi îşi aduce aminte că i se mai cuvin nişte bani, mă caută acasă.

Am lăsat-o pe Cornelia Dima să împartă toate lucrurile. Mama nu ştie nimic. Azi, la spital, mă întreabă: „Ai fost pe la Lotty?”, dar uită să aştepte răspuns, aşa cum i se întâmplă frecvent, în ultima vreme.

Mama despre Jac: „Ce ramolit e săracu’. Am râs ieri de n-am mai putut şi eu şi Aurelia. I-am spus să ridice covoraşul, să-l ducă dincolo şi s-a aşezat cu picioarele pe el şi trăgea, trăgea, se necăjea că nu vrea să se mişte. Era furios, nu glumă! Am râs cu lacrimi”.

Eu spun că vreau cheile de la dulap să scot ceva.

„Dacă o să vrea, Jac, să ţi le dea, nu le dă el aşa uşor!”

22 III ’63

Ieri, am adus-o acasă pe mama de la spital. S-a sărutat cu vecina de cameră, dna Muşatescu, după ce i-a pus picături în nas, după ce, pe coridor, mi-a înşirat din nou cum înjura jidovcuţele, apoi, după ce i-a suflat cineva că mama e evreică, cum le trimitea jidovcuţelor complimente prin soră, cum declara că iubeşte evreii, ce oameni cumsecade sunt etc. Ea nu s-a clintit nici când îi înjura, nici când îi lăuda. I-a fost probabil recunoscătoare. Acasă, o aşez în fotoliu, să se odihnească înainte de a mânca. Încerc să-i povestesc cum se pune acum chestia evreiască în URSS. Nu poate asculta. De-abia rostesc trei vorbe şi intră pe fir: „Cine are interes? Aha, nu-i lasă probabil să facă pogrom”… Şi trece la altceva.

Discursul lui Hruşciov la întâlnirea cu oamenii artei şi literaturii m-a îmbolnăvit. Simplist, senil, răuvoitor, pătimaş, flecar, dogmatic. Atacuri contra Ehrenburg, Nekrasov. Criticaţi pentru uşurinţe în străinătate Voznesenski, Nekrasov, Paustovski, mai puţin Evtuşenko. Criticat filmul *Avanpostul lui Ilici* sub conducerea artistică a lui Gherasimov. Contra abstracţionismului în pictură, cacofoniei în muzică, demascării cultului personalităţii fără maturitate politică în literatură şi contra negativismului. Un Jdanov flecar, personal… O corectură [?] a portretului stalinist, iarăşi în favoarea lui Stalin – apropiere de chinezi.

Cu Silvian şi Ata la Nestor. Discutăm, ne văicărim, spune anecdote (cu şoricelul în tramvai: Şi dacă ai o pisică acasă, o bag şi pe ea în p… mă-sii) cu voce piţigăiată de şoricel.

Diogene şi lanterna: Caut un om (la New-York, la Paris). La noi: Ce cauţi, Diogene? – Îmi caut lanterna.

Silvian agitat, dezabuzat, obosit, ca de obicei. Ca de obicei, se interesează de cine mai pleacă în străinătate („Brătescu pleacă în St. Unite, nu? Cu Gusti, nu-i aşa? Ce baftă pe ăsta”), regretă că e critic literar, dar dacă se făcea psiholog tot asta era, ar fi fost un Bălănescu. Pe drum, ca să mă otrăvească bine, îmi spune: „Ei, Marioaro, aşa, cerbul, cerbul, îi vedem muşchii jucând sub pielea lucioasă… În poezie e mai uşor, la confruntarea cu practica nu prea rezistă” …

— Marx, Engels, Lenin nu-s vinovaţi de ce se întâmplă.

— Ei nu, sigur…

— Trebuie păstrată direcţia, asta e… Nu-i vinovat creştinismul, de păcatele creştinilor.

Bineînţeles că a izbutit să mă influenţeze negativ. Cât de greu îmi păstrez tensiunea (ca vai de ea) în lucru şi cât de uşor o pierd. E criminal, e iresponsabil; ştie că lucrez la poem (dacă nu a uitat, dacă nu subestimează într-atât încât nici nu observă ce-i spun), ar putea să-şi dea seama ce înseamnă să arunci aşa, o vorbuliţă… N-am părăsit scara valorilor de acum treizeci de ani. De ce să ne batem joc, sau să nu proclamăm, în măsura posibilului, valorile pe care le preţuim şi care dau sens şi frumuseţe vieţii, chiar dacă ele se menţin şi azi, în bună parte, chiar în condiţiile noii orânduiri, în sfera normativului, a idealului… Azi, nu urâm mai puţin ca ieri: minciuna, ipocrizia, individualismul, cruzimea, indiferenţa…

25 III 1963

Am fost cu Tudor la Davidoglu. Mihăiţă (8 ½ ani) e într-adevăr un copil minune, un pictor extraordinar. Ceea ce a fost larvar în el, acum izbucneşte demiurgic în lumină, lumina culorilor (Matisse, Pallady). Opus lui Iura Bălănescu. Un mic Mozart luminos al picturii. El e mărunţel, mărunţel, pământiu, slăbuţ, cu ochelari şi urechile îndepărtate. Îl pictează pe Bimbo (o păpuşă de cârpă), lămâi, autoportret şi o dungă de covor. Nu i-au admis la Uniunea Plasticienilor cei 50% reducere pentru culori (cum au pictorii) ceruţi de Davidoglu, pentru că scrisese: „încurajat de Ciucurencu, mă adresez” … De ce a promis Ciucurencu? Ceartă în birou! Maxy a fost de părere că trebuie să i se dea creioane ieftine şi hârtie, nu cele mai bune uleiuri. (Pot fi şi bine-cunoscute răutăţi, exagerări, mahalagisme ale lui D.).

Interesant antagonismul faţă de familia Bălănescu, a celuilalt geniu precoce, ca şi cum ar fi două întreprinderi concurente. Despre mama lui Iura: îl pune să lucreze toată ziua. La telefon a anunţat că-l bate dacă nu lucrează.

Kati: „Eu îl las să crească ca o buruiană, să se joace cu culorile. Aşa a spus şi Baba şi Ciucurencu”.

Tudor e copilăreşte vrăjit de toate minunăţiile din casa lui Davidoglu: măşti, vase japoneze, cuţite etc. ne uităm la albumele de artă. Are într-adevăr foarte frumoase. Plăteşte suprapreţ ca să şi le procure. Să le aibă Mihăiţă când o fi mai mare.

Seara cu Sorin la Richi. Nestor Ignat şi Ana Barcan. N. povesteşte impresii din Mexic, din Brazilia. Supravegheaţi de poliţie (FBI) tot timpul. Ajunseseră la relaţii destul de cordiale cu „băieţii”. Îi foloseau, când aveau nevoie. Despre „makumba”, ceremonie religioasă, de

origine africană, practicată în Brazilia, de negri în special, la bază samba, joacă în sunet de tobe, până intră duhul în ei (se apucă de şale, se contorsionează, le ies ochii din cap, le curg balele apoi se lasă jos, se ciucesc, li se dă o lulea cu marijuana şi cad în contemplaţie etc). Ciclul se repetă. La un moment dat, au vrut să plece. Li s-a trimis vorbă să mai stea că duhul nu e de acord să plece. Au stat până la 4 dimineaţa. Era într-un cartier muncitoresc, gropi, hârtoape. Mijeau zorile când au plecat. Şi catolicii şi partidul se amestecă, au interese în acest cult. Fiecare îşi pasează lozincile sale. Între strigăte religioase: „Trăiască lupta poporului din Angola”. Negrii aceştia sunt mulţi originari din Angola.

Ana B. povesteşte, la sfârşit, întâmplări din turnee cu *Menajeria de sticlă* unde joacă rolul mamei. (Frig, lumea dârdâie, ei pe scenă spun: „ce căldură, ce iute a venit vara, ah, e înăbuşitor”). Publicul se prăpădeşte de râs. Râd şi actorii. Ea se gândeşte că are cancer, că nu ştie ce-o fi pe acasă, ce face băiatul, ca să-i dea lacrimile în ochi şi să spună replica, serios.

Încearcă, insistent, să ne agaţe la un spectacol, duminica viitoare. Noi nu suntem hotărâţi. E penibil.

Ieri, am citit mult, cu dicţionarul, Umberto Saba. Nud, sinceritate, limpezime. Ceva Rimbaud. Din nou, sub semnul întrebării, tot ce fac. Prea construit, deliberat, conştient, sec.

Discuţie cu Sorin. Îl întreb de ce nu întreprinde nimic pentru schimbarea situaţiei lui. Motive de ordin psihologic? Se gândeşte că nu va ajuta la nimic? Nu. E prudent. Trebuie să cumpănească, să se informeze. Să nu facă mai rău. Să nu afle Cioroiu. Nu vrea, la vârsta lui, să mai schimbe o dată meseria. Aici se bucură de oarecare prestigiu. Se gândeşte, când va ieşi la pensie să scrie ceva despre organizarea şantierelor.

O linişte tristă se aşază deasupra mea. De pe acum, plafonul vârstei şi al condiţiilor sociale apasă deasupra noastră. Şi o îndoială: va rezista până la pensie în ritmul actual de lucru?

Ieri, duminică, a stat de la nouă la trei în şedinţă. Şi în fiecare după-amiază liberă are câte ceva: seminar, şedinţe... Acum, cu sănătatea o duce mai bine. Dar cât va ţine acest echilibru labil?

Ora 15,30

Azi, după multă vreme, m-am simţit mai bine, mai limpede la cap şi am lucrat 4-5 ore la *Diamant 3*, cu spor şi cu plăcere. Partea finală, încă în stare de nebuloasă, dar în care încep să licărească unele insule constituite.

28 III

Tutte femina in utero – în 26 indispusă. De asta eram atât de limpede, în 25. Apoi rău. În 26, şedinţă toată ziua, comunicări în legătură cu problemele CAER. Contra: planificării unice, contra uniunii pe ramuri, contra întreprinderilor propuse comun. Poziţie izolată în cadrul CAER. Discuţii cu adeziuni. Baranga, pehlivan, pezevenghi ca de obicei, anti-Hruşciov. („URSS – USA, mai e şi Luxemburgul – nu e de demnitatea unui conducător de stat socialist – Lui Enver Hogea (când i-a cerut un ajutor în cereale: asta e cât rod şoarecii la noi! Şi preţ etc"). N-a fost pus la punct în concluzii. Contra CAER ideologic, contra cazan comun, contra confuzii transplantate la noi. (Un ceh: eroul pozitiv e mai vătămător decât un huligan, tineretul a crescut în prefăcătorie etc.).

Discursul lui Hruşciov + problemele CAER + ultimele hotărâri şi şedinţe de la noi (Mazilu, *Proştii sub clar de lună*, muzica uşoară) marchează, precizează făgaşul de dezvoltare.

Hruşciov supărat pe Ehrenburg pentru că în memorii pune chestia cunoaşterii crimelor şi implicit a răspunderii. El şi prietenii lui ştiau că sunt executaţi nevinovaţi şi n-a putut face nimic. Hruşciov, în discurs, declară că el nu ştia.

Cu Sandu la mama, discuţii pe teme de politică internaţională şi de evenimente la ordinea zilei (bineînţeles, sunt disciplinată şi nu vorbesc nimic de CAER. El nu are habar). Eisenhower a spus ceva care l-a impresionat mult. Când a fost informat despre extraordinarul avânt al culturii sovietice: „foarte bine, un popor care ajunge la un înalt nivel cultural, nu poate suporta un regim totalitarist, de înăbuşire etc.."

— Chiar asta-l doare pe Eisenhower – totalitarismul. Dacă regimul comunist ar putea exista fără asemenea aspecte, oare capitalismul pe care-l apără el, ar fi mai puţin ameninţat? Dimpotrivă. Aşa că să nu spună baliverne.

Era la curent cu discursul lui Hruşciov. Citise o parte din el. Auzise de Evtuşenko, dar amănunte nu cunoştea. A căpătat certificat de nenaţionalizare pentru apartament. Îl vinde pentru vreo 100.000. Vrea să plece la Andrei, fără vechea lui legătură, o femeie mai simplă, funcţionară, care nu ştie de certificat. El avea în casă un om (Carola) cu care nu se înţelegeau. Nu mai are răbdare, la vârsta lui, să formeze pe cineva. Şi e şi foarte tare femeia asta în felul ei de a fi.

3 mai 1963

Însemnări anterioare în caiet broşat bej, cu stemă. Iar nu mi-am ţinut promisiunea de a face însemnări quasi-zilnice.

Timpul fuge – ca la bătrâneţe. Forţele scad, clipele se preling printre degete. Ultima însemnare în caietul bej, la 25 III. O primăvară (după o iarnă lungă, interminabilă), în care m-am luptat greu cu astenia. Stare de inapetenţă. Chiar când mă simt bine, nu mai există plusul de

vitalitate care se cere convertit în plâns, în râs, în dragoste, în vers, în acţiune. Bucuria e cu surdină. Spiritul e lucid, interesat de multe lucruri.

Am citit *La force de l'âge*, caietul de însemnări al Simonei de Beauvoir. Invidie pentru posibilităţile lor de a se debutona, de a scrie tot ce le trece prin minte. În procesul acesta, care nu e totdeauna foarte pur, de dezvăluire a eului, a transformărilor lui, a ambianţei apropiate, a disensiunilor ideologice, afective, a consensurilor, a micilor amănunte cotidiene, se reconstituie o epocă, o etapă din procesul intelectualilor. Câte asemănări cu ce-am trăit noi, dar şi câte deosebiri, de stil de viaţă mai ales. Cafenelele, centrul vieţii lor. Acolo bârfeau, discutau, scriau, chiar şi în timpul ocupaţiei hitleriste.

Obsesia Celuilalt (*le mirage de l'Autre*) şi obsesia Morţii, mai puternice decât preocupările sociale, deşi nici astea nu lipsesc la S. de B.

Păcat că n-am notat, proaspăt, vizita lui Breban, Hagiu. Sentimentul distanţei prin vârstă. Estetismul lor. Breban şi marile *aperçu*-uri istorico-literare cu hazardate concluzii. Pornind de la Eminescu, care a trebuit prin personalitate să refacă un întreg ciclu de cultură, care lipsea la noi (filozofia germană, romantismul) şi să ajungă la nivel european, trece la contemporani, care au de luptat cu o literatură orientată spre realismul ţărănesc (Nea Iftode a făcut şi a dres) nu spre o literatură de idei, de simboluri.

— Dar Camil?

— Camil nu a fost destul de mare

Caracterul de grup – grup care se strânge, se dislocă după avatarurile care intervin în destinul unuia sau altuia din membri. Despre Velea (bunul lor prieten), l-a ameţit succesul. Hipersensibilitatea lor la orice critică. Velea i-a spus: „fii atent, să nu te rupi de real". El (Breban) nu i-a mai vorbit. Apoi Velea a luat-o în glumă. „Se crede cel mai mare prozator (fiecare din ei se crede la fel). Dar n-a scris decât schiţe. Să-l vedem la roman. A scris prima frază şi se îmbată cu ea".

Hagiu mă întreabă, ca pe o Pythie, dacă să meargă mai departe pe drumul Ithacăi sau să încerce diverse stiluri, formule, maniere. Totdeauna am impresia că băieţii ăştia: Nichita, Hagiu, Breban, că suntem pe altă planetă, că vorbim o limbă cu totul străină, că trebuie să găsim un sistem de translaţie interplanetar ca să ne descifrăm. Eu îi răspund că asemenea treceri de la o manieră la alta nu mi se pare că se fac deliberat, sau dacă le faci deliberat nu pot da roade optime. Discuţia se termină în coadă de peşte. Eu rămân cu un gust amar de inferioritate în discuţiile teoretice despre artă, literatură, poezie. Nu am uzajul lor. Nu mă învârtesc în mediul lor de poeţi obsedaţi de fiecare vers pe care l-a scris el sau celălalt, ieri sau alaltăieri, dar nici

singură nu reflectez îndeajuns la căile poeziei contemporane.

În URSS, şurubul s-a strâns în arta literară. Plenara Uniunii Scriitorilor după întâlnirea cu Hruşciov flecar. Criticaţi la sânge Ehrenburg pentru memorii, Evtuşenko (pentru *Babi Yar* şi autobiografia lui în *Express*), Nekrasov şi nu ştiu mai cine pentru atitudini în străinătate. Evtuşenco început autocritică, considerat insuficient. Nekrasov (jignit de Hruşciov – „e vorba de Nekrasov celălalt nu de ăsta de-aici") nu-şi face autocritica. Cineaştii criticaţi şi ei. Abstracţioniştii, la pământ. Filmul mult lăudat *Avanpostul lui Ilici* nu se mai dă. H. lamentabil: în muzică îi place Glinka, osanale de mai multe ori. Deapănă amintiri, când era el secretar la Perşcov şi a comandat cântece revoluţionare, ce frumoase erau. Pe Şostakovici e supărat pentru *Babi Yar*, dar nu-l pune public la punct. Pe Şolohov îl ridică în slava cerului. Curajul lui civic. A scris despre impozitele grele la care erau supuşi colhoznicii şi despre lichidări făcute în rândul ţăranilor colhoznici. I-a scris lui Stalin. S. i-a răspuns, dar n-a îndreptat. Ehrenburg n-a scris. Tot timpul H. polemizează cu Eh. El răspunde unui reporter străin că e bătrân şi măsuri administrative la ei nu se mai iau.

Circulă, peste graniţi, o butadă. Evghenii Dolmatovski l-a criticat pe Evtuşenko şi el i-a răspuns (după autocritica pe care şi-a făcut-o):

Ja Evgheni, tî Evgheni,
Ja ne gheni, tî ne ghenii.
Ja gavno, tî gavno (căcat)
No ja ne tak davno!

Întâlnirea cineaştilor sovietici cu italieni. Sovieticii fermi pe actuala poziţie oficială. Marile succese, lipsurile datorită influenţelor din afară. Li se ripostează că „arta" cultului personalităţii nu se datoreşte influenţelor din afară. Se afirmă că partidul comunist din Italia nu dă verdicte ce e frumos, ce e urât, ce e bun, ce e rău în artă. Numai o linie de orientare. Alexandrov, în referat, susţine p.d.v. oficial. Ciuhrai e temperat şi caută o cale de mijloc, de conlucrare.

La noi, s-au tradus materialele. S-au dat la citit, la bibliotecă. Nu s-a luat atitudine publică. Dar suntem de acord cu această linie. Beniuc contra *O zi din viaţa lui Ivan Denisovici* de Soljeniţîn, care a fost tradusă în toate limbile. Novicov supralicitează pe B. (care a spus. „nu ştiu dacă e bine sau prost scrisă, poate e bine scrisă, dar nu e cartea unui comunist, care [priveşte] *Soarta unui om*").

— E o pastişă după Dostoievski.

Novicov e totdeauna la putere, nemuritor ca proştii care vor supravieţui tuturor orânduirilor (vezi *Nouă zile dintr-un an*, reflecţiile lui Ilia – fizicianul). Novicov nu e prostul nemuritor, e conformistul,

lingăul, mediocrul capabil, anartistic, nemuritor. Cu el am de-a face la Fabrica de confecţii, unde facem muncă obştească culturală împreună. Mă uit la el, îl examinez scârbită, ca pe un gândac grăsuţ, activ, care se află în treabă mereu şi nu secretează decât vorbe goale, plate – activistoidul. Existenţa acestor oameni, multiplicaţi cu zecile de mii, sunt racila rânduielilor noastre. Paraziţii mobili, furibunzi de aparenţe, aparenţe de muncă, de acţiuni. Vieţi pline-goale. Ar putea fi un onest profesor de limbă rusă şi de literatură rusă pentru şcoala medie. Iar el e secretar O.B., profesor universitar şi mare, mare… Oh, mi-e greaţă! Ce m-a apucat să vorbesc despre limbricii ăştia. Am uitat să scriu ce duşmani sunt, el şi Moraru, amândoi meschini, arivişti, activi, semidocţi, antiestetici (Moraru prof. de estetică e cea mai mare bufonerie a secolului!)

Criză de lacrimi faţă de Richi: că trebuie acum, în ’63, să retrăiesc drama din ’38, drama dualităţii iudeo-româneşti. Uitasem. Acum s-a răscolit iar. Mă fac s-o simt. El zice că exagerez. Că şi alţi intelectuali neaoşi, ca Zozi, trăiesc acut problemele intelectualului. Nu-s prea fericiţi. Că poţi fi nefericit chiar dacă din afară îţi vin recunoaşteri, aprecieri oficiale. Să nu uit cum era acum câţiva ani. Intrăm, zice el, în perioada cea mai grea a existenţei noastre. Să ne învăţăm să ne bucurăm de viaţă, să fim înţelepţi. Bine. Să vedem ce-om putea face.

Nina îşi pregăteşte, cu abilitate, prin bune relaţii, cronica favorabilă a volumului ei. Eu nu m-am priceput, ca deobicei. Continui să mă ţin departe de *Contemporanul*, după critica abjectă a lui D. Micu şi după diversele figuri pe care mi le-a făcut Ivaşcu (întâlnirea cu studenţii nepublicată – ceilalţi: Beniuc, Stancu, T. Popovici etc., da – după ce mă pune să fac corecturi) – după articol Călinescu, n-am ţinut seama, am mers cu el la Universitate – dar acum n-am mai putut să-i răspund la telefon, mi-aş fi ieşit din sărite. Toate fleacurile astea ar trebui să mă lase rece. Să am distanţă. Să mă pot concentra în poezie. Să fiu curată, lucidă, sensibilă, concretă, vizuală, senzorială.

Ieri, în 2 mai, cu Sorin, Fl. Mugur, Iulia (nevastă-sa), o tânără de care e îndrăgostit Tudor, la Băneasa. Soare, zgomot, multe hârtii pe jos, zdrenţe, sticle, un ţigan gras cântă la trompetă cha-cha, două fetiţe dansează, cetăţenii pe jos, cu ouă, vin, cozonac, ceapă verde. Şi noi. S. are ochi albaştri, frumoşi, sprâncenaţi. E mică, suplă, fragilă, ca o figurină. Soră pediatră. La o policlinică în şoseaua Giurgiului. Fosta nevastă a lui G.R. Chirovici. Ea l-a înşelat. El a prins-o. A făcut urât. E şi ea o pramatie. M-am şi îndrăgostit de ea. Pentru primăvară nu-i rău. Merită – nu? Dar cine ştie în ce anotimp va trece. Poate în primăvara următoare. Scrie cu o acuitate sensibilă. Ceva pentru copii. Doi copii fac un oraş. Au plecat să caute fiinţe pentru oraş. O să-mi dea să citesc. O să o ajute să publice la editură Oni[?]. Are el relaţii acolo.

S. a mers mai mult cu Sorin. I-a povestit întâmplări din existenţa ei

de soră. Pe acolo, mahalagii brutali. Dacă nevasta le face o fată, o bat. Unele, bătute, îi lasă ele, cu copilul. Copilul plânge, îi dau ţuică, îl omoară. Sunt acuzate ele, surorile, că nu-i învaţă cum trebuie. Despre „Casa copilului" de la Arcul de Triumf. Femei care îşi lasă copiii prin apropiere. Miliţienii, pe la sfârşitul săptămânii, mai ales, aduc o recoltă bogată. Unele mame se angajează ca îngrijitoare. Lucrează câtva timp, apoi îşi lasă copilul la cămin. O îngrijitoare la 30 copii, când ar trebui să fie una la 3. Copiii învaţă târziu să vorbească, din pricina asta. Motivul nepăsării. Ca să fii soră, zice ea, trebuie să ai două calităţi: să ai sânge rece şi să fii nepăsător.

Mugur despre profesorii de liceu. Chiar cei mai buni au devenit nepăsători. Lasă lucrurile să meargă aşa, înainte. E o mare nenorocire nepăsarea asta. Sunt foarte prost plătiţi. Se mai ajută când sunt amândoi soţii în învăţământ. Fluctuaţia cadrelor. Vor să-l scoată de la actuala şcoală, să-l trimită la o şcoală de 8 ani. Un şef de la raion. Trebuie să lupte ca să rămână pe loc, cu toate că-i foarte apreciat, evidenţiat etc.

Sorin povesteşte *Der Schwarze Obelisk*, cartea lui Remarque. Se spun bancuri cu olteni. Tudor, f. tăcut, spune doar bancul: „de ce a dispărut submarinul american *Thresher*? – L-au tras oltenii pe Jiu".

Aparte, Mugur îmi povesteşte că-s unele semne de îmbunătăţire a situaţiei. A fost chemat la *Luceafărul* la o şedinţă cu poeţii. I-au dat dreptate când a spus că nu a fost publicat, ţinut deoparte. I-au promis că-l publică. I. Gheorghe un ticălos. A scris un articol că-l preferă pe Stoian lui Nichita. Nichita are o mie de defecte în poezia lui, dar se poate compara Stoian cu el?

Eu simt ce însemnează a fi în viaţă, a fi îndrăgostit, a nu fi în circuit, a fi exclus, prin vârstă, prin mâinile astea diforme, prin pieile ofilite ale gâtului, prin picioarele devenite greoaie, prin sufletul aproape apatic. Îl chem pe Tudor lângă mine, să mă rezem de el. Se codeşte. Vine numai când e îndemnat de ceilalţi.

La şedinţă, Beniuc, între altele, a cerut să se joace *Andorra* lui Frisch. Ciudat. Sunt verigi din lanţ care îmi scapă. Nu-s suficient informată.

Cu Peter, Lu, Ana, la Arlette. Stranie, penibilă impresie de psihopatologie, de dramă care se consumă sub aparenţe râzătoare. Lu, fata bătrână (măritată numai câteva săptămâni – sau luni). Xantipă, care a pus gabja pe frate-său. Fetiţa, Ana, cu acelaşi râs strident, crispat ca şi al mătuşă-sii. Iluş, şi ea o nevropată, o dură, o egoistă, care l-a terorizat ani de zile, acum părăsită, nenorocită, după ce în anii grei, când a fost aruncat la marginea societăţii, a fost alături de el. Felicia, care s-a spânzurat.

În vizită la Iluş. Lucra în grădină. Dezgropa nişte bulbi vechi. În

pantaloni, legată la cap. Am intrat în casă. Îndată – ea, altădată atât de casantă, de sigură pe ea – a început să lăcrimeze.

— Mi-e foarte greu. La 50 de ani, fără muncă, fără bărbat. Nu mi-am dat seama că Lu urmăreşte să-l câştige pentru ea. Când a văzut că nu poate găsi un bărbat cum voia ea. De Anul Nou, sărbătorit anul trecut, l-am poftit la noi pe generalul de sus, necăsătorit. Eu am spus să nu vină bătrânii la masă. I-am spus lui Peter: Eu unguroaică, tu evreu, bătrânii îi ştii cum sunt... Cum or să se simtă oamenii ăştia, care-s români? Nu mi-au iertat bătrânii. Nu mi-au spus un an de zile bună-ziua. Lu nu i-a plăcut. Ne-au invitat la ei singuri, numai cu Ana. Ce era vina mea? Ea vrea maşină, casă mare. A influenţat-o şi pe Ana. I-a spus că din cauza mea s-a sinucis maică-sa.

Şi eu am făcut o greşeală. L-am şantajat. Eram la Predeal. Ana venise din munţi cu o coafură din asta înaltă, ca paiele. I-am spus: fetiţo, nu-i de vârsta ta. Mi-a răspuns foarte urât. Peter: „Mie-mi place, dar dacă Iluş spune aşa...”.

I-am cerut să mă ajute, să o conving pe Ana, că-i vreau binele. În discuţie, m-am aprins şi i-am spus că dacă nu mă ajută, am să-i spun Anei că mama ei s-a spânzurat din cauza lui. După un ceas, am venit la el şi i-am spus că-mi dau seama că am spus o prostie. Că n-aş fi în stare niciodată să fac ceea ce am spus. „Era prea târziu”. Îmi ascunde că a căpătat un spor de salariu de 1.300 lei. A împrumutat 6.000 de la Kati, când a fost Lu la clinică la Viena. Are 2.800 pe lună. Un om singur. Putea să plătească. Nu i-a plătit. (Iluş uită că şi ea şi Peter au împrumutat de la prieteni, când erau în nevoie şi de ani de zile – stând într-o casă somptuoasă, având multe mii lunar – n-au restituit nimic şi n-au suflat nici o vorbă).

Un romancier, realist-realist şi nu realist socialist, ar avea de făcut sondagii aici până-n coate, ar putea puiza[2] în această mâzgă sublimă care-i sufletul omenesc... Ţărancă, servitoare, comunistă, revoluţionară, arestată, chinuită, bătută, se ţine bine, se desparte de bărbatul muncitor, devine activistă cu munci de răspundere, se încurcă după eliberare cu Peter, nevasta i se sinucide, ei se căsătoresc, ea creşte fetiţa, se mută la un loc cu părinţii lui burghezi, bine educaţi, pedanţi. Peter exclus din partid, trăiesc din micul lui salariu de la Sfatul Popular, ea e scoasă din munca de răspundere, devine bibliotecară, se ţine bine (menstruaţia i-a încetat când a anunţat-o că e exclus din partid. Nu i-a mai revenit. Are numai vreo 40 de ani.). Peter e reabilitat. Ea se îmbolnăveşte rău, din ce în ce mai rău, de nervi, ulcer, suprarenală etc. Neglijează casa, nu mai lucrează la minister, e violentă, agresivă, lipsită de tact cu el, cu ai lui. Îl face de doi bani între patru ochi şi în faţa străinilor. Lu, tip de fată bătrână, voluntară, arţăgoasă, deşteaptă, seacă, pune ochii pe el. Va fi sora-soţie. Iluş caută compensaţie în satisfacţii literare. Încearcă să scrie

teatru. Nu reuşeşte. Eşecuri şi pe această linie, cu toate că prietenii Iaşi, o mint, îi spun că ce scrie e foarte bine (Szemlér, Lörenczy). E gata de orice ca să răzbească. Promite că dă casă (cum? prin Kati?) dacă face S. să i se joace piesa. (Povestite de Maria Marton – caţă intelectuală.)

Mă uit la holul imens, luminos, aranjat cu gust, la femeia asta frântă şi mă gândesc cu fervoare, cu strângere de inimă, cu un fel de bucurie amară, lucidă, la complexitatea existenţei – la neputinţa noastră de a prinde literar, din cauza condiţiilor obiective, această lume.

Noaptea trecută, după ziua de umblet prin soare, Băneasa, Cofetăria „Ambasador”, cinema cu *A fost prietenul meu*, o dulcegărie-şablon de-a noastră – noaptea dicteu automat, subconştient, în clipă de trezie:

Pe baricade
zbura o ghiulea
şi plângea, plângea
pentru a câta oară,
de ce nu sunt mai uşoară,
de ce sunt aşa grea,
aşa de grea?

Pe baricade,
un cuvânt zbura,
mereu, mereu,
de ce nu sunt mai greu,
de ce nu sunt mai greu
şi eu şi eu
ca o ghiulea?
Şi zbura, zbura…

Luni, 6 mai 1963

Zilele se fărâmă, uşurele, nici nu le pot opri, fixa. Trebuie. Poate că odată, după moartea noastră, când se va putea şi se vor publica asemenea jurnale, ele vor reprezenta cea mai autentică şi mai sensibilă oglindă a epocii noastre, mult mai de preţ pentru cei ce vor voi să ne cunoască, într-adevăr, decât literatura trunchiată pe care o facem.

Ieri seară am luat-o pe Gina B. la plimbare. Bebe e într-o lungă călătorie: Japonia, Statele Unite, Brazilia, Franţa. Conduce o delegaţie de arhitecţi, plus Sică Alexandrescu şi Liviu Ciulei în vederea documentării pentru Teatrul Naţional.

Gina, ca de obicei, neglijent îmbrăcată, nepieptănată, grăsuţă, obosită, nemulţumită de sine. Nu vrea la restaurant. Fac cunoştinţă cu sora ei, doamna [Lala] Cristodulo. În doliu, trăsături fine, obosite, păr cărunt… E cea care a „dus greul” cu mama, spune Gina, ca să-mi reamintească că mi-a vorbit despre ea. Venea să doarmă cu bătrâna dementă. E avocată. Dimineaţa trebuia să meargă la lucru. Într-o

dimineaţă, s-a trezit cu toată camera, mobila, paturile, hainele, faţa, tot acoperite de cenuşă, presărată cu grijă, cu meticulozitate de nebun. Avea un proces în dimineaţa aceea. A cuprins-o disperarea. I-a dat un telefon la 5 dimineaţa. Gina a luat maşina şi a alergat. A trimis-o la baie să se spele, a împachetat covoarele pline de zgura aceea de cărbune, grasă, care intră în lucruri. A angajat o femeie să cureţe tot. Soţul Lalei era chirurg. A murit de infarct la o operaţie. Atunci şi-a vopsit sora ei hainele în negru şi de atunci aşa merge, în doliu. Nu, nu după mama ei. Are o viaţă îngrozitoare, singuratică. Îl iubea mult pe bărbatu-său, erau f. legaţi. E cam „simbolistă". Nu o suportă pe Gina. Vrea s-o convingă să se mute cu ei. A făcut Bebe cerere pentru o casă mare, cu 3 dormitoare, de pe când trăia mama. Trebuie de pe acum să se deprindă cu ei, să-i suporte, cu stilul lor de viaţă, cu tot. Când o să fie dărâmată de tot şi o să vină la ei, va fi prea târziu, n-o să se mai poată împrieteni. Are 50 de ani, ca şi Bebe. „Îl iubeşte pe Bebe mai mult decât îl iubesc eu, dacă pot spune aşa" – a avut o viaţă groaznică, copilul, 3 ani, infirm (Andrei suferea de astm de la naştere), apoi mama infirmă, mereu dădea foc casei. În '52 ('53?) la Banca de Stat s-a desfiinţat organizaţia de partid, când cu chestia cu Vijoli-Luca, nici nu mai ştiu bine pentru ce, trădarea secretului de stat sau aşa ceva. Şi a pierdut şi ea calitatea de membru de partid. Ea era de mulţi ani la bancă, în contencios. Apoi s-au făcut restrângeri de personal. S-a cerut celor care n-au greutăţi familiale să renunţe la slujbă. Ea n-avea copii. A renunţat. A trecut într-un colectiv de avocaţi unde au un statut mult mai prost. N-are încă vârsta pensionării. Să vedem cum o să facă. Ori după soţ, ori vechimea la bancă.

A fost o zi foarte obositoare pentru mine. Sofia cu bărbatu-său la mine, şi cu soră-mea, ca să se sfătuiască ce să facă el. Emfizem pulmonar grav. Doctorii nu-i dau voie să lucreze, cel mult, spune unul, jumătate de normă. Ceilalţi recomandă să se pensioneze. El vrea să conducă mai departe institutul de proiectări din Ploieşti. Au o fetiţă de 6 ani. Făcută de Sofia la 41 ani. După ce şi-au trăit viaţa…

Gina, când vorbeşte despre Andrei, învie. E o mamă pasionată. Ne povesteşte că Andrei a declarat că nu vrea să facă nici o altă profesiune decât „cu fier", să aibă de a face cu fier. Cu metale, adică: „auzi, cum se exprimă un băiat de 15 ani. Până anul trecut nu voia decât şofer să se facă. Din dragoste pentru motoare şi pentru nen-su Voicu (şoferul lor, cel care a fost şi închis din cauza accidentului). Nu-şi dădea seama deloc de diferenţa de «standard» de viaţă, cum trăieşte nea Voicu şi cum trăim noi".

…M-a scos Nina la teatru, la *Opera de trei parale*. În actul 2: bordelul: bărbaţii fericiţi. Ce văd acolo? Ţaţa bordelului semăna leit cu mine. Dar leit. Îi spun Ninei, se hăhăie! Şi în mişcări, în toate semăna. O decrepitudine, ceva de „fostă"… Mi-a stricat toată seara.

Am plecat singură, pe Sf. Vineri, n-am vrut să merg nici cu ei, la restaurant.

Eu povestesc o nuvelă fantastică de Mihu Dragomir: *Legenda îngerilor*, Sorin ne sperie cu „tainele oceanului”, povestind despre crăpătura care înconjură pământul, şi unde scoarţa e foarte subţire. Imaginează posibilitatea ca un submarin atomic scufundat ca „Threscher” să poată face explozie acolo la fund şi prin scoarţa subţire explozia să treacă în magmă şi tot globul să sară în aer. Ei şi, zice Gina, apoi vorbim despre altele.

Sâmbătă am fost la Uniune, la Veronica [Porumbacu], să-mi confirme că traducerea versurilor maghiare se face prin transpunerea în alt ritm. E înecată într-o mare de hârtii (nu-i greu la cei 1,30-1,40 m. ai ei), agitată, plângăreaţă, nemulţumită, ca totdeauna. Paula Popescu e la spital pentru câteva luni; ea bate singură la maşină, pregăteşte materialul pentru antologia italiană a lui Mario de Micheli. Zice: „suntem în 1935 – aştept 1939” (e limbajul nostru cifrat, ne înţelegem semiţii din sferturi de cuvinte).

— Ei, chiar ’39, nu va veni…

— Nu, ’38, Goga…

Ivaşcu e îngrozitor, un huligan nemaipomenit. Platon Pardău, un f. tânăr poet, m-a întrebat:

— Ivaşcu e „român verde”?

— De ce?

Un coleg de-al meu, care vrea să intre la catedra lui, a fost la el şi Ivaşcu l-a solicitat să mai aştepte, până când o să scăpăm de toţi „hahării” ăştia.

— Ce sunt hahări, nici nu ştiu bine, zice Veronica.

— Jidani, ce să fie? zic eu.

— Auzi, să nu-i confirme încă primirea lui Milo în partid. L-au scos din cauză că-i plăcea Arghezi şi pentru că a avut rezerve faţă de Jdanov. Nu i-a dat voie Novicov să spună nimic în şedinţă despre motivele excluderii, şi acum nu-l confirmă. Zice: „da, poate că a fost o greşeală de-a mea că nu l-am lăsat să vorbească…”.

— Şi vezi în ce atmosferă lucrez. Trebuie să vină Alberti în ţară. În Argentina e primejduit acum. E o chestie de urgenţă. Beniuc pleacă, îmi lasă vorbă că Pop Simion se ocupă de asta. Şi Leontina, pentru lucruri mai mărunte. Mi se comunică de la externe că trebuie făcute nişte forme. Pop, Beniuc lipseau. Îi spun Leontinei să facă formele. Vine pe urmă Pop la mine: Trădezi secrete de stat. Îi spui Leontinei. Dacă i se întâmplă ceva lui Alberti, dumneata răspunzi.

— Uite ce, eu l-am descoperit pe Alberti. Şi dacă vrei să te legi de mine, caută altceva, mai serios.

De ce-a recomandat Beniuc *Andorra*, piesa lui Frisch? Pentru că ştie că n-o să se poată juca. Am citit-o, e splendidă.

Mie mi-era rău, sâmbătă. Descompusă. Abia mă târam… Abia vorbeam.

Duminică m-am plimbat mult. La expoziţia suedeză (industrie grea), m-am rătăcit de Sorin. Am venit singură, pe o Şosea verde, cu miros de maşini, copii, dădace, bătrâni, funigei, puf de flori de castani…

Oare cu refluxul vitalităţii sexuale, refluxul creaţiei literare va merge în acelaşi ritm? Va urma fidel devitalizarea nervoasă, cerebrală? E o lipsă de „tonus” cerebral, afectiv…

Aş vrea totuşi să lucrez. Bărbaţii nu trec prin crize atât de grele. Suntem îngrozitor de dependente de întortocheatul drum endocrinologic…

Richi e iar isteric, doarme prost, după şi în timp ce lucrează dimineţile încordat la istoria culturii – cultura primitivă.

Marţi, 7 mai 1963

O zi plină – s-ar intitula însemnările de azi pentru că vreau să merg la amănunt.

După ce am terminat ieri de scris în jurnal şi de transcris nişte fragmente de poezii din Dylan Thomas, am simţit în continuare nelinişte şi oboseală, ceva risipit, difuz şi dezagreabil.

Mi-am zis, hai să-i mai frecventăm puţin pe bătrânii poeţi români pe care nu i-am ştiut niciodată prea bine sau i-am uitat: Cezar Bolliac, Depărăţeanu etc. Să vedem, nu descopăr ceva giuvaere îngropate? Nimic. Totuşi, ceva din suflul lor democratic-mizerabilist m-a impresionat. Câte aspecte pierdute în peisajul bolovănos, simplu, grosolan al unei limbi literare la începuturile ei. Şi bănuiesc că nu numai limba literară era de vină. Pe timpul acela a scris şi Gr. Alexandrescu! Apoi am strâns prin cameră, m-am îmbrăcat şi a venit Richi. Era roşu şi gros şi crispat – obosit. Venea de la Institut cu întârziere. A spus ceva despre oboseală, despre stil de viaţă, despre stive de lemne prea mari pentru forţele noastre, pe care încercăm să le mutăm din loc. Eu m-am delimitat iarăşi de el, eu nu fac nebuniile lui, nu muncesc atât etc.

A sunat telefonul: Bănuţă. Să viu la şedinţa de poezie. Sunt în şedinţă. M-a căutat ieri, dar n-a lăsat vorbă despre şedinţă. Eu: „Înainte, Marcian anunţa”. El: „Eu am obiceiul să anunţ singur”. Eu: „lucrez cu cineva la mine, nu pot să-l dau afară, nu pot veni”.

Richi: „Dacă trebuie, du-te”.

Eu, aproape hotărâtă să plec. El începe să găsească că nu-i cazul să plec. Eu iar mă îmbrac. Înfuriat se scoală. Îi explic că de curând am făcut o gafă, m-am dus cu o oră întâziere la şedinţa de la editură şi nu vreau să lipsesc. Se îmbunează. Respir uşurată. N-am nevoie de

tensiuni, de conflicte.

La şedinţă: Bănuţă, Cicerone, Horea, Stoian. Se macină un plan de activitate făcut acum, la sfârşitul sezonului, după ce nu s-a făcut nimic.

Stoian atacă: „Deşi tânăr, trebuie să spun că secţia n-a avut nici o activitate”.

Bănuţă fierbe înăbuşit. Cicerone, potrivit noii politici Jeb.-Cicero, îl susţine pe Bănuţă inventând demagogic acţiuni care nu aparţin secţiei: „Dacă oricând răspundem, ca un reflex, la chemările fabricilor, şcolilor etc. e şi datorită activităţii secţiei, unei tradiţii care s-a instaurat – de ani de zile, (când era el preşedinte), prin activitatea ei” etc. etc.

Se hotărăşte alcătuirea unei comisii pentru „Săptămâna poeziei”, din octombrie. Rezistenţă, sub diverse pretexte, la Stoian şi Horea, când e vorba de Iureş.

Eu mă simt obosită, somnoroasă, încleiată. Dau telefon la fabrică (Confecţii „Bucureşti”). Îi cer lui B. maşina. Cicerone: „Suntem aici 5 poeţi. L-a văzut cineva pe de Micheli, criticul italian care lucrează antologia poeziei române?”. Ceilalţi dau din umeri: nu! Eu: „Da, am cerut eu să-l văd. Ne-a condus timp de trei săptămâni în Italia şi a conferenţiat…”.

— Eşti un om fericit…

— E loc şi pentru mai multă fericire.

Fug acasă, mănânc repede, apoi la fabrică. Cursul pentru corespondenţii voluntari nu s-a terminat. Cu Larisa Coreţchi în fabrică, de vorbă cu mai multe muncitoare care urmează un curs de 3 luni, de calificare. În redacţie vor să mă antreneze pe panta unei colaborări active, gazetăreşti. De-abia le-am dat o poezie. Rezist. Le explic că nu cunosc, trebuie să mă familiarizez etc. Novicov a rămas cu „literaţii”, le dă „consultaţii”. Să le tot dea! Între muncitoare, mă recunoaşte Lenuţa, ospătăriţa de la „Robinson”, Predeal. S-a măritat cu un meşter de la fabrică.

Tovarăşa Zăinescu, 50 ani, maşina de bentiţe, ochi albaştri, zâmbet dulceag, vorbeşte moale, distins, din vârful buzelor, ca o „doamnă”. La întrebările tip ale Larisei, răspunde tip: Nu se compară ce era în trecut şi ce e azi… E totuşi mândră de experienţa ei de 30 de ani şi de cunoştinţele ei: „Am mers la cursurile de calificare pentru că am vrut să văd şi eu ce învaţă fetele, cum li se predă azi. Sunt foarte mulţumită. E mult mai bine ca pe vremuri”.

— Noi la „Have” (o firmă din trecut) aveam „premieră” care croia, împărţea lucrul, în loc de „lansatoare”. Apoi căpătam şi carnet de calificare.

— Ajută la pensie.

— Aşa cred, cel puţin.

Are un fiu, student în medicină la Moscova, şi o fetiţă de 12 de ani (Îi era greu fără mine şi am întrerupt câtva timp lucrul). Ajută pe celelalte. Când n-a terminat, pune şi ea mâna. „Sunt ca o mamă”, zice dulce-dulceag. „Le spun fetelor, nu vă mai ţineţi de prostii, că nu suntem plătite cu ziua, cu norma, dar suntem plătite. ..”

După ce pleacă, se întoarce din drum: „Să scrieţi aşa ca să-i pot trimite şi fiului meu, la Moscova”. Zâmbim.

Tova Dudescu e scurtă (48 lăţime/42 lungime – talia de confecţii) a făcut 10 clase, şcoală medie veterinară, faţă lată, bună, placidă. Munteancă de pe la Olteniţa. Bărbat fost militar, pensionat la 30 de ani pentru stenoză mitrală. N-are linişte. Nu se odihneşte cât trebuie. Acum lucrează „în comerţ” (nu se spune „vânzător”). N-o s-o mai ducă mult, crede ea. De asta nu face copii. Cursul i-a folosit. După cele învăţate, şi-a croit o fustă şi-o bluză. Au ieşit f. bine. A ajutat-o şi bărbatul la probă. Ea zice: „e mămăligoasă”, bărbatul prea iute. Noi protestăm: e energică, cu voinţă…

Larisa e foarte subţire, foarte palidă, cu păr cânepiu, moale, scrie versuri nepublicate de presa centrală. Cred că e plină de complexe. Nu ştiu decât că e basarabeancă şi „internaţionalist-proletară”, după cum mi-a declarat. E ceva cu ea. Nu ştiu ce. Nişte drame sexuale, o ratare, o nesatisfacţie mascată de un aparent echilibru, de o aparentă integrare socială. Ar trebui să stau mai mult de vorbă cu ea, despre ea. În camera de sus, unde veneau lucrătoarele, era un buchet mare de liliac şi mirosea frumos.

Apoi, cu două troleibuze, la policlinică. Doctorul, deşi grăbit, venise o maşină să-l ducă la un „ştab”, m-a primit. Întinsă pe canapea, mi-am privit pulpele cam fleşcăite, cu vânătăi, am simţit toată apatia fiecărei celule, mi-am amintit de senzaţiile de altădată când îmi venea să îmbrăţişez pe oricine, mai ales pe medic, şi am simţit din plin *avant-goût*-ul dezintegrării, intrării lente în nefiinţă.

— Somnul?

— Dorm.

— Scaunul?

— Merge.

— Oboseală cerebrală?

— Da. Oboseală, sfârşeală, deprimare.

— Vă vine des să plângeţi?

— Nu prea mai am crize juvenile.

— Juvenile?

— Da, în tinereţe mai ales, aveam crize dintr-astea, de plâns…

Îmi dă: Nevrosthenine, Injecţie Bir, Niamid şi Meprobamat (înainte de culcare).

După vizita madicală, ca de obicei, mă simt mai bine, mai vioaie. În drum mă întâlnesc cu un prost grav, Al. Costache, pensionar FIAP,

care zice că lucrează la secţia ce – C.C. Dar luat la bani mărunţi, reiese că numai din când în când capătă câte ceva de lucru, sprijinit de Olteanu, nu de Constantin Simion căruia, tot ovrei fiind îi e teamă să sprijine alt ovrei. După părerea lui nu-i nici momentul pentru Sorin să vorbească; mai târziu, mai târziu. Altuia nu i-ar fi spus. „Cu toată discreţia”, spun şi eu…

Apoi întâlnire cu Lu. Îi spun deschis că nu ştiu dacă Peter face bine că se desparte de Iluş. M-am gândit să vorbesc cu P. Dar nu cred că ajută şi nici nu vreau să fiu o ţaţă care se amestecă fără rost în vieţile oamenilor. Râde, crispat, nechezat, cu nechezatul ei de fată bătrână. Declanşează potopul de încriminări: e o femeie josnică. Cât timp e la pământ e supusă. Cum simte că-i cedezi, devine tiranică. Mentalitate de chiaburoaică. Nu, urăşte fetiţa deşi o cunoaşte de mică. Ca o chiaburoaică, care ia de suflet un copil ca să-l facă servitoare. La un moment dat, a propus să nu mai ţină femeie de serviciu, să lucreze Ana în casă, până acolo a ajuns. Ana a primit (nu ştiu ce… nişte batiste să zicem). Una i-a dat-o ei, lui Lu. De ce? Ţine-o tu, că altfel mi-o ia şi pe asta… Nu se mai putea. Ori ea, ori fetiţa; de doi ani, Ana ameninţa că fuge de-acasă. S-ar putea scrie un roman…

Mă conduce, cu maşina lui, Peter, acasă. Mă roagă dacă aflu de o casă mare, liberă, să-i spun.

Acasă mă aşteptă Petrică Ţăranul. A adus ghivece. Stăm de vorbă. Îmi explică că viţa şi nici o altă plantă nu poate fi sădită după ce a înfrunzit. La toamnă o să-mi aducă o coardă de viţă de la el. Îi bătea soarele în casă. A pus viţa, acum e o umbră atât de bună. Din care vreau, că are două feluri: din cea care creşte mică, stat de o palmă, sau aia care se-ntinde de nu ştii cum să mai scapi de ea? Băiatul e la liceu la Snagov. A venit o comisie de militari: care vrea să meargă la liceul militar? Nu l-ar costa acolo. Aici plăteşte 300 pe lună. Dar dacă n-o să mai vrea să fie militar după ce face şcoala, ce-o să se întâmple?

Eliza mă ia deoparte. Să-mi vorbească despre băieţi. Tudor i-a cumpărat botoşei lui Lili. Nu ştiu de unde avea bani, sute de lei de la doamna mare. L-a dus, l-a învârtit ea cum a ştiut şi i-a cerut, chipurile, banii cu împrumut. Bineînţeles, n-a văzut nimic înapoi. Acum s-au mai răcit, Lili se cam fereşte de el. El nu îndrăzneşte să-i ceară. A rugat-o pe Eliza. La Petre a dormit sâmbătă noaptea Lulu Marinescu. L-a dat tatăl lui afară. Întâi l-a ţinut ascuns pe terasă. Când am adormit noi, l-a băgat înăuntru. Trebuie să-l ţineţi strâns, doamnă, altfel o să fie vai de el. Eu i-am spus: măi băiete, noi acum ştim că tu ai nevoie de femeie, dar nu aşa… Să mă scuipaţi în gură ţigăneşte, doamnă, dacă n-o fi cum vă spun eu. Cât e la părinţi, trebuie să ştie de frică. Domnul inginer prea e bun. – Am să-i fac şi eu tatei aşa, ca Lulu. – Şi foame n-o să ţi se facă? N-o să te aducă stomacul înapoi? – Asta cam aşa e.

Fug la Şosea. Mă plimb un ceas. Întorc de zece ori în cap aceleaşi

gânduri, aceleaşi fraze. Mă simt dezarmată, neputincioasă, în faţa stihiilor pe care n-am ştiut să le stăpânesc prin educaţie, înţelegere, apropiere. Mă tem că Bogdan, Lu, exercită o influenţă dezastruoasă asupra lui. Mă hotărăsc să-i vorbesc liniştit, fără dramatism. Îl găsesc în dormitor. Îi vorbesc. Liniştit (eram şi foarte ostenită): „Nu am să-ţi spun multe. De atâtea ori ţi-am vorbit. Nu-i bine pentru tine. Nici fizic, nici psihic. Eşti în preajma examenelor. E o cotitură, un lucru foarte serios pentru cariera ta, viaţa ta. Nu e momentul să pui pe primul plan acum, micile aventuri sexuale. Îţi vorbesc omeneşte, ca unui bărbat. Eşti doar bărbat acum. Dar dacă nu poţi să înţelegi, atunci totuşi trebuie să te supui unei discipline. Nu ai voie să vii acasă după 11”.

— Atât?

— Da

— M-am aşteptat la nişte prostii – cu legionari, cu altele – dar la asta, cu aventuri sexuale, nu m-am aşteptat.

Sunt aşa de jignită, îndurerată, obosită, dezarmată, că nu mai reacţionez în nici un fel.

Pleacă. Vine Sorin. E târziu. Suntem amândoi obosiţi. Îi povestesc ce-am făcut. El începe să-mi povestească ceva despre ing. Gherlan, cu care a fost coleg la Nicolau. E ţinut într-un post inferior pe şantier. Măcar şef de serviciu ar trebui făcut. Cioroiu e de părere că nu e bine să apese asupra omului toată viaţa, pacostea asta, că a fost legionar ca student; de-atunci n-a mai avut nici o activitate. Sorin a confirmat că şi el ştie tot aşa, doar au fost colegi, pe timpul legionarilor şi nu s-a manifestat în nici un fel…

Eu intervin pătimaş: „Cum vroiai să se manifeste faţă de tine?”.

— Dar Chirculescu cum s-a manifestat, că m-a ameninţat că mă aruncă jos de pe balcon pentru că-l demascasem; fura, lucra în cărdăşie cu meşterul…

— Dar cu Gherlan ce conflict ai avut, nici unul? Era doar în timpul lui Antonescu, când legionarii se fereau, se ţineau cuminţi…

— Dar şi înainte – când a fost rebeliunea? În ’41? În ’40? Când a fost?

— Când a fost? Când a fost? Doar nu te-ai ramolit.

— Nu mai stau de vorbă cu tine. Îţi dai nişte aere. Fuge la toaletă cu ziarul subţioară. Eu la baie, îmi fac toaleta de seară. Regret ce am spus. L-am necăjit. De ce? Nici măcar nu eram violentă, nestăpânită. Aş fi putut să nu spun grosolănia aia. În pat îi cer iertare. Bun, ca întotdeauna, zâmbeşte numaidecât.

— Ei, acum, spune-mi despre Gherlan.

— La noi, nu e ca la Franco. Să ţinem oamenii condamnaţi şi azi pentru că au fost legionari în timpul studenţiei – trebuie să i se dea şi lui posibilitatea să se ridice. Cioroiu a spus: Vedeţi, şi Banuş e de

părerea mea…

(Dar noi pentru ce suntem condamnaţi să nu ne ridicăm? De ce a fost Sorin retrogradat? Nu mai spun nimic. Oftez.)

Citesc câteva pagini dintr-o biografie a lui Händel. Adorm sub efectul Meprobamatului.

8 mai 1963

Ieri dimineaţă, Richi la mine. Citit din *Antoniu şi Cleopatra*. Mereu desfătare şi, parcă, surpriză în faţa forţei şi subtilităţii psihologice shakespeariene. Contradicţiile dragostei. Şi lui Richi îi place. Ne hotărâm să citim mai mult Shakespeare la iarbă verde, să facem o cură de aer, să ne dezintoxicăm. Jocuri, poveşti. Totul pe un fond tern, de inapetenţă, indiferenţă. Ploaie de primăvară, sunt castanii înfloriţi, în drum spre policlinică. Îmi scoate o măsea. Viitoarea lucrare prezintă dificultăţi tehnice. Dacă va fi nevoie de rezecţie specială, îl va chema şi pe prof. Valerian Popescu. Sub efectul injecţiei, în timp ce buza şi limba îmi amorţesc, privesc luxurianta grădină a ambasadei bulgare, spălată de ploaie. Liliac, liliac, vânăt, vioriu, în tente multe de liliachiu. Totul e proaspăt, curat, spălat. Emoţie estompată, ca tot ce trăiesc în ultimul timp. Sub amorţeală, după aceea, un sentiment de detaşare, de plutire, de eliberare. Un fel de fericire. Nu pot mânca. Citesc puţin Mihu Dragomir (*Povestiri deocamdată fantastice*) aţipesc, mă scol. Seara, cu Sorin, la *Rocco şi fraţii săi* de Luchino Visconti. Foarte bun. Dur, adevărat, plin de umanitate. Rocco, bunătatea, bunătatea ca întotdeauna la cheremul egoismelor celorlalţi. Iubit şi chinuit. Ciro, fratele muncitor de la Alfa-Romeo, echilibrul lucid. Soluţia muncitorească.

Când ieşim, îi spun lui Sorin că el e aproape tot aşa de bun ca Rocco. Mai târziu, pe drum, îi reproşez, cu menajamente, că nu se ocupă de copii cum trebuie. Eu încerc, mă zbat, nu reuşesc, dar fac ceva. Am impresia că el e apatic, e „sub orice aşteptări”. Are o scurtă izbucnire.

— Eu nu simt ca tine. Ştii cum sunt; mai închis. Un ţărănoi. Asta nu înseamnează că nu mă frământ. Dar de ce mă montezi să recad în greşeala de mai înainte. Prea multă dădăceală, pisălogeală nu ajută. Vreau să încerc şi altfel.

— Dar de ce nu-mi spui? Să ne sfătuim, să vedem cum e mai bine.

— Nu ştiu nici eu cum e mai bine. Deocamdată, am un bilanţ trist.

I-a luat două bilete, pe sâmbătă seară, la *Rocco* (deşi copiii sub 18 ani n-au voie)

Noaptea, la 12,30, după cinema şi postul de la prânz, mănânc ca o „nehalită” ciorbă de lobodă. Grozavă. Mă ling pe bot. Noaptea mi-e cam greu. Visez copii mici, pe soţia lui „ochi verzi-cenuşii”, discuţii stupide, chinuitoare, cu ei amândoi. Buni, la masaj, se plânge de scumpete, lipsuri, a ajuns la capătul puterilor. Nu ştie ce-o să fie mai departe. Nuşa i-a dat lui Mihăiţă salată cu sare şi el n-are voie, îi e strict interzis, altfel îi creşte „eroia” din sânge… Cafea cu lapte nu poate să bea că are colită… „mă scuzaţi că vă întreb, cum se poate stabili colita. Ce examinează doctorii, *evacuatele*? Dacă nu-i carne, e aşa de greu, suntem amândoi nemâncaţi. Azi-dimineaţă am luat 25 lei pe şase halate spălate. Le-au adus de la *Mistreţul*, că spăl cu 4 lei

halatul vânzătorilor. Şi dac-aţi şti ce greu îmi vine. Sunt soioase, îmbâcsite de grăsime. Dar mă ajut mult când vin deodată 30 lei în mână…”.

Luni, 13 V ’63

Miercuri după-masă, în 8 V, cu Mugur, la şcoala din Vergului (nr. 19). Mă simţeam furioasă înainte, aveam un trac nemotivat, datorită unei stări fizice proaste. Cu Mugur la mica cofetărie de vis-à-vis de liceu. Confidenţe. A fost de câteva ori cu Sanda la parc. Plimbări „platonice”. Nici nu-l ispiteşte prea mult fizic, e atât de subţirică, atât de copil. Chirovici, când a prins-o, a bătut-o rău. A zăcut o săptămână la spital. E o natură perversă, el. A strâmbat-o sufleteşte şi pe ea. Mult nu-i trebuia. A avut o copilărie grea. Nu-şi cunoaşte părinţii.

— Să nu te încurci prea tare. Să nu te legi şi apoi să intre în joc sentimentul răspunderii faţă de ea.

— Şi Sanda şi-a dat seama. Mi-a spus acelaşi lucru. E foarte deşteaptă. Înţelege multe. Când e cineva făcut aşa cum sunt eu, când nu te poţi despărţi de o femeie de teamă că o să facă cine ştie ce din cauza asta, poate chiar un guturai (subliniat ironic), atunci trebuie să fii prevăzător… Dar eu trebuie să mă îndrăgostesc primăvara asta, trebuie, şi m-am şi îndrăgostit… Eu, de obicei, devin foarte uşor confident. Ştiu să ascult. Nu e o notă prea bună pentru mine ca bărbat …

(Ah, ce trist pentru mine să fiu afară din orice joc.)

Mă uit la el. Mi-e milă. Are ochi mari, albaştri, frunte frumoasă, dar n-are farmec, trage un picior (probabil de pe urma unei paralizii infantile) şi e plin de complexe, vibrant, nervos, „sub presiune” cum spune el, tot timpul. Glumeţ, face adesea glume amare sau glume penibile pentru interlocutor. În poarta şcolii ne întâlnim cu soţia lui, Iulia, subţire în taioraşul clasic, cu faţa ei lată, palidă, de japoneză ofilită. Se grăbeşte să intre la seral, unde urmează clasa a XI-a. În cancelarie, cu directorul, jovial şi puţin emoţionat, discutăm fără elan înaintea şezătorii. Îl întreb dacă au greutăţi cu adolescenţii: eleve cu burta la gură?

— Nu, sunt prudente, ştiu să se ferească.

La întâlnirea cu elevii, una mă întreabă cum se fac dansurile, muzica modernă. Directorul, din prezidiu: „De ce o întrebaţi pe tovarăşa Banuş şi nu întrebaţi Utemeul?”. Eu nu mă intimidez de această sugestie şi spun că regret că nu mai am vârsta să pot dansa asemenea dansuri fără să fiu ridicolă. Că twist-ul nu-mi place. Mi se pare obscen şi dizgraţios etc. Despre Charles Aznavour şi arta lui, vorbesc cu entuziasm etc. Nina C., întrebată de mine, ce a răspuns la o

întrebare similară, spune că s-a învârtit în jurul temei demnităţii – nu numele dansului are importanţă, ci ţinuta ta, demnitatea etc.

— Ce să fac, mie-mi plac foarte mult, ce era să le spun?

UTM-ul nu dă voie nimănui să danseze rock şi twist.

Vineri seara, de vorbă pe palier cu dna Brătescu, vecina, care face parte dintr-un consiliu tutelar al unor şcoli.

— Aflu asemenea lucruri că mă întorc bolnavă acasă.

În scuarul de lângă noi, noapte de noapte, câteva fete din cartier, cu zeci de băieţi... S-au îmbolnăvit. Au fost duse cu forţa la spitalul de boli venerice. Mama uneia dintre ele, şi ea o poamă, s-a repezit cu cuţitul la miliţian, de ce i-a arestat fata... Acum s-a mai golit parcul. Umblă miliţienii în civil să-i prindă pe cei care au omorât un băiat din alt cartier în bătaie.

Ieri îi povestesc lui Richi despre asta. Impresia puternică asupra mea. El, imperturbabil: „Se întâmplă oriunde. Ce vrei să faci? Dacă aş fi chemat şi întrebat ce soluţii am, n-aş putea spune”.

— Dar nu tu eşti specialist şi nici eu, în asemenea probleme sociale. De ce însă nu se dezbat la lumina zilei? De ce nu se cunosc? Dacă murdăria se acoperă sunt toate şansele ca viermii să prolifereze... Nimic bun nu iese din tăcere.

El tace. Nu-l interesează. Tot ce depăşeşte sfera lui de interese filozofice (acum istoria culturii) îl lasă rece. Vorbesc de aspecte ale realităţii. Altfel, la muzică, poezie etc. e sensibil. Îl judec prea aspru, prea subiectiv. Un om, care face eforturi deosebite într-o direcţie, nu se poate lăsa pulverizat, desfăcut în multe şi mici şi divergente afecte fără eficienţă. Acolo unde nu se pricepe, nu se bagă. De fapt, nici în politică. El nu e omul secret, nu e omul politic, el e omul teoretic. Dar eu? Aceeaşi bălălăbăneală. Aceeaşi sensibilitate difuză, rănită de orice lucru urât, brutal, dureros... Şi fără eficienţă creatoare. Cu el şi E. împreună, mi-e totdeauna aproape foarte greu să suport miorlăielile lui, bucuriile care se repetă, răsfăţul, pisiceala. Şi observ trăsăturile ei de egoism şi meschinărie, ostentative. Ieri seară (în 13, scriu în continuare, în 14 V), R. vorbea despre Rosetti. Ce replică la urmă: „Ce scârboşi suntem de la o anumită vârstă încolo!”.

— Să-l vezi pe R. Cum ştie să trăiască. La masă, la C.O.Ş.[3], cu două prietene; două băbătii. Cum îşi făceau unul altuia complimente. Şi cum are timp pentru toate. Înainte de a pleca într-un voiaj în Grecia, Italia etc. i-a făcut lui Paloşan (ospătarul, secretar O.B. la C.O.Ş.) o recomandare că el ar fi cel mai potrivit responsabil al C.O.Ş.-ului. Ei, se vede că îl serveşte foarte bine, că-i face multe servicii.

Eu: De ce să ai o optică atât de cinică?

R.: Vezi? Şi N. Spune... E un om generos. E cunoscut lucrul ăsta. Şi în acelaşi timp simt că-mi vine greaţă. Îmi aminteşte aceeaşi optică a

mamei, care m-a dezgustat timp de decenii, de care m-am lovit amarnic în copilărie, în adolescenţă: reducerea oamenilor la un ghem de instincte, de interese, neputinţa de a vedea ce au frumos, uman, nobil, gratuit în ei…

Sentimentul de încordare pe care-l am faţă de E. ştiind că întotdeauna am să observ unul sau altul din lucrurile astea care nu-mi plac (aroganţă – nu faţă de mine – faţă de cei mai mici decât ea, de obicei). Tudor a observat că nu există pentru ea (la „2 Mai", când am fost împreună) decât ca instrument, nu ca persoană (cineva care poate face servicii).

O zugrăvesc ca pe un monstru de egoism. Nu e. E deşteaptă, egocentrică. Îl iubeşte pe Richi. Îi dă confort, securitate, şi… îl şi iubeşte.

Nu am nici o prietenă. Singurul meu prieten e Richi. Trebuie să-i suport soţia, să mă fac că nu văd nimic, ba chiar să-i cânt în strună, când îi ridică osanale. E foarte voluntară, muncitoare în domeniul ei, cochetă. Jucând odată „mimica" într-o excursie, ea fiind persoana care trebuia aflată, ghicită, am mimat aşa: nişte rotunjimi feminine lascive – apoi brusc, am trecut la ţinută austeră de studioasă, încordată deasupra unor cărţi, caiete, scriind. Am spus că-i deşteaptă. Imediat a ghicit despre cine-i vorba: „Eu!", a exclamat râzând, cu râsul ei nestăpânit, voluptuos şi puţin vulgar. E o mamă foarte bună, energică, perseverentă (ceea ce eu nu sunt!).

La spital, la Ata şi Arlette. Cât de rece pot fi uneori la suferinţele altuia, mimând totuşi mila. Nu ştiu cum să spun. Nu e exact. Mi-e milă, dar nu mă doare. A. e într-o situaţie foarte proastă cu picioarele. Nu numai monturi, mai are încă trei boli de picioare, printre care arterită. Carli spune că nu ştie cum va suporta feşele, după operaţie. Doctorii ezită. Totuşi, se pare că săptămâna asta o vor opera. Mă uit la ea, sărmana, cât e de ofilită şi părul ei roşcat, vopsit, cât e de rar. Şi ce teamă îi e de operaţie. Zice: „S-ar putea să rămân infirmă". Şi Coca (soră-sa), când Arlette se îndepărtează: „Dacă-şi pierde picioarele, ce face"… Atunci abia, mă sperii şi eu. Realizez gravitatea situaţiei. Şi cu dr. R.M. pe sală: „da, între noi fie vorba, lucrurile sunt destul de complicate". Mă uit la el. Nu e un bărbat „bine", departe de asta, cu spinarea încovoiată, chelie; ochii prea apropiaţi, de un albastru intens. Şi, totuşi, acum trei ani, când eram bolnavă şi-mi asculta plămânul drept, cu congestie, ce simţeam. Eram încă tânără.

Ata, în pat, după operaţie. E veselă. Spune bancuri, apropo de popoul ei care a fost cusut (ruptură de perineu la facere, când s-a născut Măriuca). O vecină de pat, spune Ata şi râde, avea un limbaj foarte „verde": „Mi-e bine, numai să mă piş nu pot şi să şed pe cur nu pot". Şi bancul cu nebunul vindecat care iese din spital. Un medic îl

întreabă: „Dac-ai avea 2.000 lei ce-ai face cu ei?”

— Mi-aş lua un radio.

— Foarte bine. Bravo. Şi 3.000 dac-ai avea?

— Mi-aş cumpăra un televizor.

— Bine, bine. Raţional. Şi 20.000?

— Mi-aş cumpăra un cur nou că al meu (are crăpătură) e crăpat la mijloc…

Silvian spune de volumul de poezii al lui Iureş (*Poema citadină*) că e slab. (Afară de câteva). E tăcut ca de obicei, în ultima vreme. A dobândit o ţinută distins – prudentă, taciturnă, pigmentată cu bancuri şi cu mici bârfe.

La spital, m-am simţit foarte rău. De-abia puteam vorbi. Seara, tot rău. Noaptea greaţă, bolnavă rău, ca un hepatic. Ballasporn, prişniţ. A doua zi slăbită, nu-s bună de nimic. Diaree. Apoi euforie în slăbiciune, purificare. Uşoară, iubitoare. Nina C. cronică la *Rocco* în *Gazeta literară*. Invidie. Apoi, mă bucur că Ana Maria Narti în *Contemporanul* e de părerea mea, n-are rezervele înţepate, pretenţioase, „principiale” şi nejuste ale Ninei faţă de filmul acesta generos, larg-umanist.

Toată viaţa sufletească e terenul pe care se întâlnesc, se întretaie, se luptă curenţi afectivi contradictorii. Dialectica asta care, în tinereţe, îţi dă o senzaţie de bogăţie, de forţă, acum mă lasă adeseori golită, epuizată.

Un studiu al lui Paul Georgescu în *V. Rom.*, „Universul poetic al Mariei Banuş” mi-a făcut plăcere, mi-a alinat puţin amorul propriu rănit de atâtea ori. Dar finalul convenţional, cu îndemnurile de reflectare a actualităţii m-a pus pe gânduri. N-a înţeles sau se face că nu înţelege?

Nu ştiu nici eu cum se va consuma drama aceasta. Poezia nu e reflectare a actualităţii; sunt reacţiile unui eu poetic. Ce se va-ntâmpla cu mine de aici înainte, în actuala, confuza atmosferă moral politică, atât de contradictorie, stupefiantă pe alocuri. Nu pot să duc jocul Ninei; abstracţie făcând de datul real, să cânt, selectiv, valorile ideale pe care mi le închipui existând sau prefigurate în realitate. Spun că nu pot, şi totuşi, în felul meu, o fac şi eu, pentru că trăiesc şi vreau să trăiesc, sunt suficient de vitală spre a nu mă sinucide poetic… A nu mă sinucide poetic? Dar cine se sinucide şi cine se salvează? Cine s-a sinucis în timpul lui Stalin? Cei care n-au publicat, care au scris cum le-a dictat conştiinţa sau un Surkov oficialul, preaslăvitul? Unde e însă marea operă care s-a copt, în umbră, şi a fost scoasă la lumină la momentul potrivit, când se putea? Această mândrie tenace, a poetului damnat, nerecunoscut, neadaptat momentului, care are perseverenţa izvorâtă dintr-o profundă conştiinţă a valorii lui, a perenităţii artei lui, să lucreze ani de zile fără a publica, cum au făcut Arghezi sau Blaga, eu nu le am. Sau mă voi schimba? Mă va schimba vârsta?

Nu mai pot suporta şablonul oficial al omului nou, cântat pe toate tonurile, frica de adevăr, de realitate, ucigătoare ale artei (realist socialiste sau ale artei în general).

Recitesc Proust. Am luat-o de la *Du côté de chez Swann*. Poezia lui sinuoasă, senzuală, rafinată, ascuţită mă farmecă. E o reacţie. Mă gândesc că nu limitele cunoaşterii noastre, poziţiei noastre ideologice ne fac cel mai rău (le avea din plin şi Proust în raport cu anii în care a trăit, cu vremea lui, a marii revoluţii, a marilor frământări sociale), că minciuna, superficialitatea, mimarea unor sentimente pe care nu le avem sunt ucigătoare. De la cei mari trebuie să preluăm, în primul rând, lecţia onestităţii, scrupulozităţii artistice. Tot ce scriu, ştiu şi simt că reflectă refluxul revoluţionar. Antiretorismul, întoarcerea la valorile consacrate de arta burgheză sunt întoarcerea de la o realitate osificată şi convenţionalismul statului dictatorial poliţienesc, sunt expresia sentimentului umilitor pe care îl are artistul revoluţionar de a nu putea interveni.

Zagreb, miercuri 3 iulie 1963

Obosită de voiaj, mai ales căldura de la Belgrad insuportabilă. Primiţi bine. La gara Belgrad: Ivan Lalici (Secretar general Uniunea Scriitorilor iugoslavi), Oskar Davicio, scriitor: prozator, poet, Florica Ştefan, cineva de la relaţiile cu străinătatea, Lefter de la Ambasadă, Vasko Popa.

În prima zi, plimbare prin centru. Foarte animat. Seamănă mult cu Bucureştiul. Mai puţin gust în vitrine. Pantofi frumoşi. Kneaz Mihailovo, Terezie, Mareşal Titovo. Seara mâncăm cu Florica la grădina Clubului Artiştilor (cerabiciki = mititei, mici de tot. Caşcaval = caşcaval). Foarte cald.

Duminică, în apropierea Belgradului, cu maşina la Groţka (Vinogradî, restaurant) pe o înălţime care domină valea Dunării. Tremură aerul în zare de arşiţă. Regiune deluroasă, petice, covoare galbene, verzi, de orez, de porumb. Suntem cu Lalici, Florica, Miodrag Pavlovici, prietenul lui Vasko, fost medic, poet, eseist, dramaturg (piese: teatru politic, o piesă cu animale, simboluri etc. Circa 35 de ani, ochelari, înalt, cap de intelectual sobru), Alexandr Vucio, om mai în vârstă, fost suprarealist, prozator, fost Secretar General al Uniunii Scriitorilor.

După-masă, mergem de la Groţka Avala, un mic munte unde se află monumentul eroilor din Primul Război, cu opt cariatide din marmură de Dalmaţia, de Mestrovici. Stăm de vorbă pe terasă. Anunţăm antologia de poezie. Să scrie, să ia legătura cu Uniunea Scriitorilor noştri pentru detalii în legătură cu materialul. Ni se luminează faţa. Seara mi-e rău de căldură. Cu Vasko şi cu Aurel Gavrilov – figură

blândă, cuminte – traducător rodnic din literatura română, la Kalemegdan, parcul cu vechea fortăreaţă, romană, sârbă, turcă, austriacă etc. Turnuri fantomatice, platforme ca-n filmul *Hamlet*. Ne povestesc din timpul războiului. Sus e şi un restaurant-grădină – unde se ia masa.

Luni, 1, la Pancevo, oraş de vreo 50.000 locuitori cu centrul ca un orăşel din Transilvania. Câteva mii de români trăiesc în împrejurimi, în oraş 1.500. Ne primesc: Ion Bălan, red.-şef la revista de cultură *Lumina* (săptămânal), Mihai Avramescu, red.-şef la *Bucuria copiilor*, Ion Marcoviceanu (de la radio). Lungă şi plicticoasă întâlnire pe o zi toridă, restaurant prost, iar magazia lor plină de cărţi româneşti, la zi aproape. La Ambasadă, dimineaţa, n-au trimis maşina după noi. Pe seară ne plimbăm prin oraş. Florica şi eu, caut pantofi. Nu iau. Paul la Cafenea „Majestic”. Seara cu Paul pe terasa închisă, cuptor, a hotelului nostru („Palace Hotel”). Stăm mult de vorbă. Un mic ospătar român care vorbeşte prost româneşte, din regiunea Timocului.

2 iulie. Plecăm la Zagreb cu avionul. Ne conduce Florica la aeroport. Avion mare, elegant, ultimul „strigăt”. Călătorim foarte bine. Ne primesc Secretarul general al Uniunii Scriitorilor din Zagreb, Drago Ivanisevici, Vişnia Stahuliac cu maşina ei, actriţă, prozatoare etc. – statuară, blondă, seamănă cu Marga Butuc în mai mare.

Drago, un şmecher bătrân, activ, organizator, cu multe relaţii, ne conduce la Academia Iugoslavă în palatul căreia e Muzeul de Arte plastice, galerie de artă veche: un Fra Angelico, Andrea Schiavone, dalmat (1503-1563), Federico Bencovici (1677-1753) – baroc. Renaştere italiană, unii de origine croată.

Drago: „Unul din cei mai mari pictori croaţi – ba nu, iugoslavi”. Asta se repetă mereu. Sculptorii lor mari: Mestrovici, Augustincici, Crîşnici. Augustincici lucrează acum pentru Nasser, un monument la Canalul de Suez. Un înger de Mestrovici foarte leonardesc, frumos, cu un gest manierist-baroc. Un cap de femeie frumos. Augustincici cam prea realist. În galeria de artă modernă, ne arată mai întâi realiştii romantici, sec. XIX, toţi cu destine tragice, mizerie, morţi de tineri, sinucigaşi. Karas, 1821-1858, s-a sinucis. Racici Iosif, 1886-1908, Kvalievici Miroslav 1885-1913, influenţă impresionism, Vladimir Beţici, Herman Oskar, 1886-, Libo Babici, 1890-, Uzelaci, 1897-, Job Igniat. Şcoala naivă (amatori) Kristo Heghedusici, şeful şcolii. Drago se laudă că l-a descoperit pe Skurieni Matija, muncitor feroviar. În 1932, la Zagreb, se înfiinţează gruparea „Zemlia”, pictori comunişti cu preocupări sociale, viaţa grea a poporului, calamităţi (revărsarea apelor). Kristo Hegheduşici (influenţat de Breughel) a înfiinţat gruparea amatorilor în satul Hlebina.

Ivan Gheneralici, un naiv care a avut mare succes la Paris, ţăran, Lev Junek, Şimunovici.

Sculptori: Ivo Loziţa foarte talentat, n-a dat tot, împuşcat de italieni (1910-1942). Ciokor, scriitorul austriac aflat acum aici, a asistat la împuşcarea lui. Radauş, o sculptură eroic expresionistă, patriotică. (Ante Pavelici). Călăul care a retezat capul cu securea, un bătrân martir, supt, în zdrenţe, cu faţa emaciată, lucrat într-un bronz verzui, pătat, simbolul cărturarilor chinuiţi sub vechiul regim, o întreagă galerie de tipuri din *maquis*, sub obsesia *maquis*-ului.

Stancici (suprarealist – interioare verzui, a expus şi la noi) Mustici Edo (abstracţionist). Prânzul la Clubul artiştilor, sus, în centru. La Uniunea Scriitorilor interviu pentru radio cu impresii, legături între literatura noastră şi iugoslavă. Drago traduce din franceză. Interviu pentru *Telegram*, revistă literară din Zagreb despre activitatea mea literară etc. Dau şi o poezie şi fotografie. Seara pe muntele… cu Drago şi Vişnia. Se stă de vorbă, bârfit Baranga (a făcut munţi de făgăduinţe, n-a ţinut nimic). Azi-dimineaţă *frei*.

Paul stă pe terasa hotelului „Dubrovnik”, bea cafele şi caisade (Vitasok), eu schimb bani, cumpăr pantofi, mă plimb pe strada principală şi casc gura la vitrine. La prânz mâncăm la un restaurant cu „peşte”, ne ia vreo 4.500 dinari pentru o masă incompletă. Pe seară, cu Drago, nu se realizează programul (plimbare cu maşina în împrejurimi, toţi sunt plecaţi) nu vine Vesna Parun (a primit târziu telegrama). Ne plimbăm cu el prin oraş, intrăm la librării, la anticariat, ne duce cu tramvaiul-funicular sus, la „Grici”, o promenadă cu o terasă, apoi tot sus la Grici, în oraşul vechi, baroc, la „Taverna”, restaurant aranjat cu gust. Egocentrist, informat, toacă, toacă, toacă. Despre un pictor, istoricul lui etc. El în centru, el conduce etc. Multe dioptrii, comandă, energic, sacadat…

Dimineaţă, caut Mestrovici la Catedrală, dar sunt la altă biserică. Amărâtă. Mulţi porumbei. Mâncăm (micul dejun) la „Splendid Express”. Drago ne conduce la autogară. 2,1/2, într-un autobuz confortabil, modern, printr-o regiune de câmpie şi dealuri, din ce în ce mai accentuate, până la Lubliana. Ne aşteaptă preşedinta, o femeie drăguţă, romancieră, mamă a 5 copii mari. Mira Mihalici şi Duşan, un critic teatral, directorul muzeului de teatru. Mâncăm, stăm de vorbă în grădina-restaurant a hotelului. Aud pentru prima dată slovena. Are ceva gutural, parc-ar fi olandeză. Ei nu se înţeleg deloc cu sârba nici invers.

Aici a fost ocupaţia şi cultura austriacă. Rezistenţa în timpul războiului, puternică, spre deosebire de Croaţia, unde a fost Ante Pavelici (Stat independent fascist). Italienii au ocupat 4 ani în timpul războiului. Mari represiuni germane spre sfârşit.

5 VII

Dimineaţa cumpărături însoţită de Marioara Finkova, o scriitoare bătrână, cu părul vopsit negru. Apoi, la 12, la Uniunea Scriitorilor de vorbă cu Loize Krakar (poet, de tendinţă realistă), Kaietan Kovici. Despre antologie. Ne dau o antologie slovenă în franceză. E şi bătrânul Benk şi Mivak. La masă cu Benk şi Krakar. Pe seară plouă tare, ne strică programul. Stăm la cafenea, la hotel, cu Krakar. Apoi, cu taxi, la Liublianski Grad (Castelul). Vedere frumoasă asupra Liublianei înconjurată de munţi, începutul Alpilor. Aer spălat de ploaie. Fâşii roz de cer. În curtea castelului castani bătrâni şi fântâna. O cârciumioară cu butoi întors ca la orice castel…

După masa de seară, cu K., un băiat bun, simplu ca maniere, ţăran de origine, a stat un an în Polonia, a învăţat limba, a tradus o antologie de proză poloneză. Ne plimbăm cu el prin oraşul vechi. La malul Liubliabniţei, o apă mică, dar pitorească, pe maluri plante agăţătoare, arbuşti romantici, case baroc sau începutul sec. XIX, cu ceardacuri, galerii lungi cu balustrade de fier.

Bucureşti, 14 iulie 1963

Evenimentul cel mai marcant în ultimele luni (în conştiinţa mea), călătoria cu Paul Georgescu în Iugoslavia. Cunoaşterea poeziei lor. Am tradus două grupaje pentru *Viaţa Românească* şi *Secolul 20*. Problemele lor, ale noastre, comune epocii. Frământările mele, în embrion, ucise. Antimutilarea. Inhibiţiile. Ce spunea şi Iannis Ritsos: „eşti un poet mai mare decât apari în ce scrii”. „Dă-ţi drumul (spune şi P.G.), ce nu se poate azi publica, ai să poţi mâine. Ai un avantaj faţă de cei tineri, tocmai dramatismul epocilor pe care le-ai trăit. Ei nu, se simte asta”.

Mă lupt cu astenia, cu inhibiţiile, cu interdicţiile, cu uscăciunea. Politic, local: mişcare de apărare naţională în cadrul CAER. Nu vrem să dăm grâne, să rămânem în urmă industrial. Egoismele naţionale ale fraţilor din CAER. Hruşciov în URSS, greutăţi. Economice, politice. Ultimatumul în legătură cu Germania, nerespectat, l-ar fi discreditat. Ani secetoşi. Măsurile în agricultură n-au dat încă rezultatele scontate. Tragică situaţie în legătură cu China. Spărtura se adânceşte. Materiale polemice tari: trădarea mişcării, a comunismului, spun chinezii, prin Pactul tripartit (URSS, USA, Anglia) de încetare a experienţelor nucleare în spaţiu şi pe sol (cele subterane continuă). Nu poţi avea încredere în imperialişti, spun ei, e o tragere pe sfoară. În ce priveşte revoluţiile popoarelor coloniale şi foste coloniale, două linii; Hruşciov – să meargă pe calea revoluţiei burghezo-democrate, nu prea repede sociale. Chinezii polarizează în jurul popoarelor slab dezvoltate afro-asiatice prin lozinca revoluţiei permanente. Se pot sacrifica câteva sute de milioane de oameni, spun, scriu negru pe alb, pentru a asigura victoria revoluţiei, fericirea oamenilor. „Vântul de la răsărit

bate mai tare decât cel de la apus". Japonia: „Tigru de hârtie". Lozinci cinice, antimarxiste, supra-marxiste, dogmatic staliniste, dar mai deschis, cu cărţile pe faţă. Au prea mulţi oameni, se spune. Se vorbeşte chiar de pericolul galben. Până şi conformistul Petre Iosif vorbeşte de asta. Sunt cu milioanele în diverse ţări ale Asiei.

Se mai vorbeşte şi de diferende teritoriale între URSS şi China. Ar pretinde o parte din Siberia, „Dragonul negru" de care vorbesc vechile documente ar fi fluviul X nu fluviul Y (Lena şi nu Amurul sau invers). Alţii: au cerut teritorii din Siberia, pentru 20 de ani să le populeze cu chinezi, că mor de foame. Sovieticii au refuzat. Relaţiile comerciale au scăzut mult sau au încetat. Divergenţele astea convin foarte bine Occidentului. Comerţul şi al Chinei şi al celorlalte ţări se intensifică cu ei (şi cu Japonia).

În *Die Welt* o caricatură: un bloc de gheaţă, o spărtură la mijloc, de-o parte şi de alta Hruşciov şi Mao-Ţe-Dun, unul cu secera, altul cu ciocanul izbesc, adâncesc spărtura.

China vrea înarmare atomică. A şi început-o, dar deocamdată n-are prea multe mijloace. De Gaulle nu recunoaşte nici el Tratatul Tripartit. Continuă experienţele. E o tragică harababură internaţională.

[Precizări în marginea paginii]: Pactul semnat de Dean Rusk (USA) Lord Holm (Anglia) la Moscova. Interzise experienţele în atmosferă, spaţiu şi sub apă. Mac Namara (Min. Războ. USA), în acelaşi timp, semnează acorduri militare cu Bonn-ul.

Banc: Cineva consultă o enciclopedie, peste o mie de ani. La cuvântul Hruşciov găseşte: mic dictator local în epoca stalinistă. Mai e unul, un Hruşciov – critic de artă, în epoca stalinistă.

Imposibilitatea psihicului normal de a sezisa toată gravitatea evenimentelor. Perspectivele sunt foarte neguroase. Ce se va întâmpla în următoarele decenii? După moartea lui Mao, sau a lui H.? Şi chiar înainte? Dacă ei continuă experienţele, şansele cresc de a se naşte generaţii atinse, vătămate, cu tot felul de deficienţe. Şi în anii şi ceasurile astea de supremă participare la nodul de contradicţii, poetul la noi trebuie să fie (şi apare) quasi-estetizant, quasi-senin; în el, antagonismele chiar dacă apar, în mod automat trebuie să se rezolve într-o frumoasă şi obligatorie armonie, autodepăşire etc. Mecanismul salvgardării poeziei funcţionează la fiecare altfel, dar efectul e acelaşi în linii mari: o poezie care nu reflectă adevărul epocii noastre. Interesantă personalitatea lui Geo Dumitrescu, în ultimul timp. Ion Gheorghe deasemenea, dar îmi repugnă huliganismul lui.

O, ce furioasă sunt pentru anii mei pierduţi, năclăiţi în confuzii de tot soiul, în autoconvingere bazată pe „bourrage du crâne". Paşii înapoi făcuţi de la *Ţara fetelor* şi *Bucurie* şi inconsecvenţele mele, chiar atunci când scriam şi autentic, modern, nervos. Meandrele mele, instabilitatea, cantilenele. Dar parcă acum ştiu foarte bine ce vreau?

Ce trebuie să fie poezia? Acel teren arid, cenuşiu, pietros, real, de care vorbeşte Nuşici în prefaţa lui la antologia poeţilor iugoslavi, ca un punct de pornire spre descoperirea noilor domenii. Confruntarea dintre iraţional şi raţional, vis şi realitate, de care vorbeşte tot el? Şi nedeliberat, poezia e asta, dar presiunea necesităţilor sociale imediate e imensă, mai ales asupra celor slabi de înger, ca mine. Sunt prea legată de prezent, de mediul ambiant, ca să fiu ciliciul aspru al celor ce scriu pentru „mâine" sau pentru niciodată, şi am nevoie de un cititor viu, de un dialog actual.

Şi dramele îmbătrânirii. Nu foarte acute. Rar acute. În *arrière-plan*. Aer ca un gust leşios, de cenuşă. Scârba de ceeea ce se descompune, se degradează, vizibil. Automatismul tot mai puternic, precumpănitor… Gesturi de amor fără emoţie autentică. Duioşie? Da, desigur.

Tot mai apăsătoare, de prim plan, problemele de viaţă, de carieră ale băieţilor.

Petre învaţă pentru examenul concurs din septembrie, la Politehnică. Îndemnat de noi. Vroia să facă engleza. Ce viitor l-ar fi aşteptat? Câteodată face crize de descurajare. N-are cap pentru matematică. Părerea noastră e că n-a învăţat serios şi acum are mari goluri, de asta îi vine greu. Zice că m-am transformat în poliţai, în gardian. Păzesc telefonul. Nu-l chem de câte ori e căutat de prieteni, de fete. M-am săturat de reproşuri şi acum îl anunţ. Nu ştiu ce va face dacă nu reuşeşte la examen. Şi dacă reuşeşte şi nu-i place studiul care e foarte greu, cere multă muncă, dăruire… Şi dacă va fi un inginer prost? Sorin mă linişteşte. E foarte tânăr. Va încerca un an. Dacă nu merge şi nu merge, are timp să schimbe. Dar ce?

Mă frământ şi pentru Tudor: să-l pregătim pentru Arhitectură? Va fi o bază solidă chiar dacă va voi să facă Artele plastice, sau studiul greu, permanent îl va absorbi complet şi va ucide posibilităţile pe care le are?

Ieri, Petre m-a întrebat: „O chestiune delicată, mamă. Dacă cineva spune în prezenţa mea: jidan… Ce fac?".

— Acum câţiva ani ţi-aş fi răspuns altfel… Să iei poziţie, să-l pui la punct. Acum îţi spun – orientează-te, de la caz la caz. Dacă vezi că merită să discuţi, discută, dacă nu lasă-l în plata Domnului şi nu mai avea de-a face cu el.

— Eram cu Toia. Am întrebat-o: de ce s-a făcut blondă.

— Ca să nu semăn a jidancă.

— Vezi ce vulgară e… Ce-ţi trebuie aşa ceva?

Seara discutăm cu Vera şi Puiu. Ei cred că n-am fost destul de fermă. E inutil şi umilitor să te ascunzi. Tot se ştie. Vera: „Bucureştiul e un sat mare". Uite ce i s-a întâmplat lui Petruş al Biancăi (inginer, 23 ani). L-au făcut secretar UTM, cineva l-a-ntrebat dacă e evreu. A spus că nu. L-au crezut. Într-o zi, vine la biroul UTM cineva din

organizaţia de partid. Când pleacă, o tovarăşă din biroul UTM: de nu i-aş mai vedea pe ăştia. Mi se face rău când îi văd (era evreu). Petruş merge la secretarul O.B. al P.M.R. Îi relatează cazul. Îi spune că nu mai poate sta alături de ea în birou. (Că el n-a spus că e evreu, voind să vadă cum se poartă). Să se gândească, a spus secretarul. După câtva timp: „m-am gândit bine. Există două posibilităţi. S-o punem în discuţia organizaţiei şi s-o excludem din UTM, dar va fi foarte greu pentru d-ta. Nu vei putea suporta atmosfera, nu vei mai avea viaţă în organizaţie… Sau, s-o scoatem din birou discret, fără să facem caz.”. A fost de acord cu ultima soluţie. A venit ea şi logodnicul la el şi i-au mulţumit. Morala: să nu afişezi, dar nici să nu ascunzi. Era un timp când naţionalitatea puteai să ţi-o alegi. Acum nu se mai poate. Vera: despre selecţia naturală, în ultima vreme, a prietenilor. Saşa avea mulţi prieteni: Popescu, Ivaşcu… Acum, Weissmann, Banuş etc. El nici nu-şi dă seama încă…

Sesizată, îmi dau seama că şi cu Petre se petrece, mai mult sau mai puţin, ceva asemănător… Poate şi cu Tudor… Aş vrea să mă înşel. Dar mă tem că e aşa…

Bietele mele-ncercări de a fi sociabilă, de a avea relaţii… etc.

La Sperber, cu poezii de Paul Celan. Sperber foarte slab, şubred. Stăm pe balcon, alături un geamlâc. Scaune vechi, cojite. Tăviţe cu dulceaţă, fructe, cafea, gospodăreşte, bătrâneşte.

Poezie: Marioara, să-ţi povestesc ceva. Eram jos în curte. O fetiţă plimba încoace şi-n colo, mereu, mereu, un cărucior gol.

— Dar unde-i păpuşa, o-ntreb.

— E la baie, se spală.

— Şi atunci, de ce plimbi căruciorul gol?

— Fiindcă mi-e dor de ea. Frumos ca simbol, nu?

Şi despre o poezie pe care a scris-o, cu o fetiţă, care se privea în oglindă cu ochii închişi.

— Dar, nu vezi nimic.

— Ba da, dar e noapte…

Desuet şi puţin ramolit, romantic, muzical în poezie. Îl invidiez pentru amăgirile lui care sunt mai valoroase decât luciditatea şi încrâncenarea mea stearpă. (Hotărât, nu-l invidiez.)

Îmi arată scrisori (răspunsuri ale unor personalităţi care-i scriu despre cartea lui de versuri: *Sternstunden der Liebe*, îi mulţumesc şi-i scriu cuvinte f. măgulitoare de apreciere: Ernst Fischer, Arnold Zweig etc. Bătrânul se bucură. „S-a întâmplat ceva în poezie. Vezi, chiar şi cei de la care te-ai putea aştepta să fie dogmatici, ca E. Fischer scriu că cele mai frumoase poezii sunt cele lirice, intime, nu cele sociale, directe. Să citeşti şi prefaţa mea, ai să vezi, am scris despre asta lucruri interesante”. Am citit-o. A intrat aşa frica în bietul bătrân că nu ştie ce mijloace de apărare să-şi mai ia ca să nu-şi zdruncine poziţia

oficială, de cântăreţ german al socialismului. Traumatismul vechi îşi face şi acum efectul. Vine cu o veche anecdotă trăită despre un muncitor din Bucovina care i-a spus că ne trebuie şi trandafiri nu numai pâine, că de ce citeşte numai poezii revoluţionare, de Heine de pildă şi nu citeşte şi poeziile lui de dragoste, care-i plac atât de mult. Şi Sperber, considerându-se foarte şmecher dă astfel o dublă lovitură: se pune în postura unui poet curajos, revoluţionar încă din vremuri primejdioase pentru aşa ceva, şi în gura unui muncitor – paravan îşi pune propriile convingeri. Bietul de el! Totul apare atât de pueril, de lipsit de demnitate poetică – cel puţin mie îmi pare aşa, şi mă întristează.

Mâine, pomâine se va prăpădi iar mie mi se va cere şi voi scrie cuvinte frumoase, calde, duioase, sub care nu se va vedea nimic din toate astea sau lucrurile vor apărea în cu totul altă lumină.

— Nu avem voie nici să fi murit, spune Sperber citând pe nu ştiu cine, privitor la eterna problemă.

Glumă copilărească spusă de Leana: „Care-i cel mai leneş animal? – Zebra, că stă toată ziua-n pijama”.

De aici „văzut ca un motto”, mai departe – o imagine onirică a poetului de după gratiile (de pijama) ale stării lui de contemplaţie şi totuşi nu e leneş, dimpotrivă: summuul de relaxare, de contemplaţie, summum de eficienţă poetică.

Un vis (adevărat) în timpul unui drum de ziuă: pe Antim, în casa de demult, la colţ. Există şi elemente de azi, din Fundaţiei – Tell: chioşcul de ziare etc. E un elan vital în aer, ca vântul. O pisică se repede în sus, arcuită-ntr-un salt până la ferestruica mansardei şi ţâşneşte-năuntru. După ea, un bărbat tânăr, gol (poate Sorin), foarte falic ţâşneşte şi el în zbor şi alunecă pe ferestruică-n mansardă. În timp ce alunecă, îi zăresc o lungă coadă de drac sau de satir…

„And Death Shall have no dominion” laitmotivul poeziei lui Dylan Thomas, preluat de Miodrag Pavlovici într-un fel de poezie pastişă – în opoziţie cu imaginile sumbre evocatoare ale dezagregării dragostei, ale dezagregării fizice, vorbeşte puternic, prin efectul pe care-l face, despre acel profund, vital ţipăt, deziderat al inimii omeneşti. Dar numai izbucnind deasupra valurilor negre, ca un delfin, acest ţipăt e autentic, adevărat, de efect.

16 VIII 63

„Dulce” întrevedere cu Beniuc. *Tout va pour le mieux*. Prevenitor, tandru, evocând o veche afecţiune, el nu mi-a vrut niciodată răul, nu a făcut nimic împotriva mea: „Crezi poate chestia cu scoaterea din Comitet? Că eu am avut vreun amestec?”.

— Nu, spun eu, altele. Şi m-a durut, că am ţinut la tine. Călătoriile…

Nu s-a gândit la mine, pur şi simplu, pentru că nu veneam pe la el. Când se făceau propunerile, listele, nu se gândea. Cu toate că e în cele mai bune dispoziţii faţă de mine, nu se poate opri să nu spună mici răutăţi: „Văd că ţie nu-ţi mai plac aşa mult ţările socialiste” (zâmbind).

— Fără insinuări, te rog (eu, tot zâmbind).

— Tu m-ai urât…

— Eu, niciodată.

— Diplomaţi trebuie să vă facem pe toţi.

— Credeai atunci când am fost cu Jebeleanu.

— Da, credeam că te-a câştigat de partea lui. E un psihopat. Eu l-am trimis în Cuba. Şi mă urăşte.

— Eu nu ţin să apar în străinătate. Dacă nu eşti profet în ţara ta, nu poţi să fii în ţară străină. Seghers mi-a oferit să-mi scoată un volum, noi cumpărând un număr de volume care să acopere cheltuielile. Am refuzat. Vigorelli mi-a spus: „Ştiu că nu pot veni în România, fără volumul d-tale subţioară”. Acum pompează atât din Uniune, că nu mai avem atâta importanţă pentru el. Dar nu refuză nici picăturile.

(Vrânceanu, pe coridor, mă întreabă dacă mi-a spus ceva Beniuc de apariţia volumului lui, ca să fie mai întâi al lui. –„I-ai scris ceva lui Guarnieri, să întârzie până la apariţia volumului lui Beniuc, apariţia volumului meu?”. Protestează. Minte.)

Despre piesa lui Anouilh, *Becket*, ca parabolă la ideea că el nu poate avea prieteni, pentru că a fost făcut „cardinal” (ca în piesă), însă ţine la mine. Promisiuni că mă va trimite în diverse locuri când va fi posibil. O întâlnire balcanică la anul, la Belgrad sau Atena. În 22, când am să fiu la Bucureşti, să-i telefonez. Să-mi dea noul lui volum de versuri. Încercări noi în anumită direcţie. Va fi discutat probabil. E resemnat să existe şi rezerve. Îl interesează însă mult părerea câtorva prieteni. Mă consideră prietenă literară etc.

Tu-i mama lui de bandit! *Un homme averti en vaut deux*! Şi sunt încă foarte puţin prevenită. Numai din cele spuse de Paul: că a început să-i fie frică de „grupul Brad”. Caută sprijin, o regrupare a forţelor.

Beniuc: „Literatura tinerilor se dezvoltă impetuos. În ciuda faptului că sunt unii cărora li s-a urcat la cap. Sunt băgaţi în tot felul de C.C. al UTM Merg cu pâra la partid şi altele”.

— Niciodată până acum, un secretar n-a intervenit într-o cronică ce mi s-a făcut, cerând modificări de epitete. Acum, da (vezi Brad – Crohmălniceanu).

— Da, şi mie mi se fac asemenea lucruri.

Aşa. Declaraţii de prietenie, de sprijin. Îmi sângeră inima. Tot ce era naiv, infantil în mine, credul, trebuie să moară, ca să pot exista, ca să

nu fiu strivită, ca să mai pot vedea şi eu ceva din această lume mare şi interesantă.

— La Knokke-le-Zoute, nu mai poţi pleca anul ăsta. Eu nu că m-aş fi băgat ca un porc, dar e primul schimb cultural cu Belgia, de asta trebuie să plec eu… Să vedem pentru tine ceva mai substanţial. Dar poate fi şi în Extremul Orient? Poţi?

— Nu, nu vreau Vietnam! Mi-e teamă de căldură, pentru ficat. Japonia, undeva unde e climă mai temperată.

— Bine, să nu spui că nu poţi… Veronica se agită. I-a scris Alain Bosquet că-i de acord să facă antologia poeziei nu cu ea (Veronica a tradus), îl interesează partea practică. (Beniuc o să se întâlnească cu el la Paris. Scrisoarea ei de răspuns nu au expediat-o până acum. Probabil că era din „cele prea multe" – referire la Pop Simion, care a afirmat că corespondează prea mult cu străinătatea).

Sinaia, 27 VIII '63

E soare, dimineaţa; Sorin a fost pentru 23-25 august, a plecat la Bucureşti. Tudor e întins pe şezlong în balcon, face plajă, citeşte *Război şi pace* şi scoate din când în când exclamaţii de fericire. Îi place teribil. I-am dat dulceaţă de zmeură cu apă rece:

„Ca să nu uiţi cât vei trăi
Aceste zile aurii…"
Se strâmbă:
„Aceste zile zmeurii".

— Aşa da! Zâmbeşte.

Camera 12 e luminoasă, confortabilă. Vremea e bună. Eu însă, ca de obicei, în contratimp. O nelinişte, psihic organică, nu-mi dă pace. Aş vrea să fie neliniştea dinaintea lucrului. Nu ştiu dacă-i aceea.

La Bucureşti, în prima parte a lui august am lucrat traduceri din poezia iugoslavă contemporană (după călătoria Belgrad, Zagreb, Liubliana, Dubrovnik). Le-am dat la *Viaţa Românească* şi *Secolul 20* (20 bucăţi)…

Câteva zile (18-21) la Mangalia cu Tudor în casa unde a stat Silvian. Întâlnirea cu familia Lubelski (Boleg şi Dido), Stefan şi Piotr. El ca toţi polonezii hipercritic, la toate strâmbă din nas, superliberalist. În plus negativismul, acreala evreiască. Dat la o muncă mai jos (editură) după diverse funcţii şi sarcini superioare politice. O singură dată a spus: „Sunt lucruri splendide în sistemul nostru, dar…".

Bancuri. La aniversarea a zece ani de la răscoala din ghetoul varşovian, festivitate. Singurul evreu care mai e în Polonia, adus cu mari onoruri, aşezat în prezidiu, discursuri, muzică etc. Apoi e întrebat; cum se face că el a rămas, că n-a plecat?

— Cu ce să plec. Cu mâinile goale. Frigider n-am, televizor n-am,

maşină de spălat rufe n-am…

A doua zi dimineaţa a găsit toate acestea în faţa porţii.

Altul. Ascultătorii întreabă postul de radio Erevan dacă se poate da răspuns la o problemă insolubilă.

— Nu, de probleme agricole nu ne ocupăm.

Ucraina care ar putea fi un grânar al întregii Europe… S-au întors unii recent de acolo… Cozi la pâine, de la 3 noaptea. E ceva care nu merge cum trebuie, în întreg sistemul. Cointeresarea materială.

— În loc să se certe, ar trebui să se adune toţi conducătorii statelor socialiste şi, sprijiniţi de oameni de specialitate, – economişti, sociologi, psihologi, agronomi etc. – care să-şi poată spune în absolută libertate părerile, să analizeze în profunzime întreg nexul de probleme economice, politice şi să preconizeze diferite soluţii, să se aleagă cele mai bune. E un vis copilăresc, basm, pe care-l hrănesc de mulţi ani (spun eu, naiv, tembel). Problema evreiască. De ce? S-a subestimat naţionalismul. S-a crezut că s-a terminat cu el. Există şi argumente pe care nu le poţi respinge întru totul. De când există Israelul, orice evreu e cetăţean potenţial al altui stat.

— Dar, zice L. când îi povestesc – în URSS de unde nu se pleacă, de ce?

Şi aşa mai departe… Rana rămâne.

Bol.: „Dacă te resemnezi să fii cetăţean de categoria a doua, poţi trăi foarte bine. Dar eu sunt dârz, nu mă pot resemna”… Are un cap puternic, cu dinţi falşi, cu gâtul bine înfipt pe grumaji, o ţinută rigidă, militară. Foarte polonez iar băieţii au ochii albaştri ai polonezilor. Dido e mai conciliantă, mai diplomată. Când el cârteşte, ce scumpă e viaţa la noi, că gazda care face mâncare îi înşală la socoteală, ea: „aşa e pretutindeni, în sezon, nu numai aici”.

Destul cu otrava… Răsăritul e dramatic. Plimbarea pe dig. Totul roz, gris-argintiu, pietrele cerul. Rândunici. Un pescar de 12 ani.

Am citit Graham Greene: *The end of the affair*. O poveste tragică de dragoste în care destinul e un Dumnezeu duşman, un Dumnezeu catolic, foarte puternic. Totul e ambiguu în literatura catolică a lui Gr.Gr. Şi în *Putere şi glorie* (preotul martir din Mexic, în timpul unei revoluţii), dar mai ales aici atitudinea autorului e polivalentă, face loc acestei forţe, o recunoaşte şi nu o recunoaşte parcă, faţă de biserica constituită are uneori rezerve, alteori repulsie. Dumnezeul lui e mai de grabă un act de conştiinţă, i se revelează în cele mai umile făpturi, în cele mai umane, mai păcătoase, mai pline de contradicţii (*The heart of the things*).

Am început *Creanga de aur* a lui Sadoveanu, pe care am terminat-o aici. M-a învăluit liniştea, frumuseţea, înţelepciunea lui Sadoveanu. Am reluat şi *Viaţa lui Ştefan cel Mare*. Aş vrea să învăţ ceva de la el. Dar cum pot germina seminţe atât de străine? Echilibrul,

seninătatea… Poate că celorlalţi le apar şi eu, în oarecare măsură, astfel – alinarea contradicţiilor prin artă.

Zeno Vancea, alaltăseară făcea cerc: Doru Popovici (muzician), o doamnă, V. Cristian, Sorin, eu… Despre Enescu: „E romantic, e clasic? – un romantic clasicizant”. Despre *Oedip*, Doru Popovici: „E clasic, echilibrat, resemnat, fără ciocniri, violenţe exagerate, e mioritic…”

Vancea: „E un liric…”

Despre Brâncuşi şi prelegerea lui Oprescu la „cursurile de vară” de la Sinaia. Am citit-o. Se povestesc unele anecdote…

Vancea: „Oprescu nu-l apreciază, nu-l înţelege. El s-a oprit la Rodin. Ăsta e idealul pentru el”.

Şi iar despre echilibrul sufletului românesc, echilibrul în artă. Fără exagerări, intemperanţe, vulgarităţi.

— Dar Arghezi?

La Arghezi nu se gândise în discuţia pe care a avut-o cu Vianu.

— Moldovenii sunt aşa. Muntenii, oltenii, nu.

Prelegerea lui Philippide despre poeţii dintre cele două războaie. În cadrul marii reconsiderări care are loc acum. De la o exagerare se trece la alta în sens contrar. Blaga nu e mistic, Barbu nu e hermetic, D. Botez e contrapus lui Bacovia dându-se să se înţeleagă că pe anumite laturi îi e superior… Philippide, moral, a fost o dezamăgire. După ce ani de zile n-a scris nimic, s-a pus pe compromisuri, supralicitări, dă lecţii. Poezie nu mai face. E mentor. Un mentor cult, fin, dar cam dogmatic – fără perspective.

Tertulian: despre Maiorescu. Ecourile în străinătate. Reacţie. „Europa liberă” a salutat cu mare satisfacţie curajul *Vieţii Româneşti*. De necrezut. Da, aşa da… Părea că e o revizuire totală a poziţiei noastre. Au fost şi presiuni dinăuntru (Iulian). S-a luat atitudine, dar s-a redus amploarea discuţiei, limitată la *V. Rom.* Se pare că Paul Georgescu va pune concluziile, care nu vor fi totuşi concluzii. Problema nu va fi elucidată. Paul nu cunoaşte bine aceste lucruri. Ar trebui să facă o muncă de bibliotecă. Se pare că M. a dat drumul articolului lui Liviu Rusu, dar şi R. îl cunoştea. Nr. 6-7/63 *V. Rom* cu reconsiderarea în bloc. Baranga (de la *V.R.*): „O să vă frângeţi gâtul!”. A boicotat numărul. D[emostene] B[otez] a trimis o scrisoare lui R[ăutu] şi numărului respectiv: i s-a dat drumul după ce s-au făcut o seamă de observaţii. Concluzia la Maiorescu să fie mai fermă.

S. Damian (Sami). Ne plimbăm prin parc. „Dumneata nu trebuie să te necăjeşti de chestiuni dintr-astea: cum se paginează poeziile, dacă eşti sau nu în Comitet. Astea sunt lucruri care te macină. Nu te mai lasă să scrii…”

— Dar de unde ştii că mă necăjesc. Au fost 2-3 momente de criză. Au trecut. Când cu Conferinţa. Apoi la apariţia volumului. Dacă nu

scriau Paul şi Croh, ar fi fost foarte greu pentru mine într-adevăr, după *Contemporanul* şi *Tribuna*. Nu sunt, şi nici alţi poeţi mai mari decât mine n-au fost deasupra acestor lucruri.

Impresia lui [?]: cu clica Brad, Utan etc. Au crezut că pot realiza mai mult. Nu chiar desfiinţarea, asta nu se putea, dar punerea pe linie moartă a lui Jebeleanu, Banuş, Deşliu, Preda, Velea etc. S-a văzut că ceea ce a apărut bun după conferinţă se datoreşte ăstora

Eu: cred că a intrat mai de grabă în joc factorul personal. Au început să-l joace pe Beniuc. Au luat-o prea repede cu puterea. Acum, aparent biruitori. Utan de o mare perfidie. În faţă crezi că ţi-e prieten. Îi foarte reţinut. Acum sunt plini de atenţii. Îi povestesc de *Contemporanul* şi *Luceafărul*. Cum îmi cer colaborarea după ce îmi fac figurile pe care mi le-au făcut. Refuz.

— Foarte bine. Să simtă că e o forţă.

El, săracul, e moale, supraprudent, astenic, colitic, cred că în viaţa intimă foarte nenorocit. Când a spus despre Breban: „E băiat frumos”... Am simţit complexul groaznic care-l mănâncă. Nu e urât, e „moale”.

Acum înţeleg mai bine corelaţia fizic-psihic şi efectele ei în viaţa sexuală. Nici Sorin n-a fost urât decât pentru că era stângaci şi nesigur de el, în tinereţe. Nici eu n-am fost urâtă, dar am fost timidă şi plină de complexe de inferioritate. Mă mişcam, priveam, vorbeam, mă îmbrăcam conform cu aceste stări de spirit. Cum spune Nina: „Umblai în *tailleur* sport”.

Acum sunt mai feminină în îmbrăcăminte, dar e prea târziu, nu numai ca vârstă, dar ca profil moral, fixat o dată pentru totdeauna, ca stil de viaţă.

I-am scris lui Petre, care învaţă la Bucureşti, o scrisorică de dragoste. Cu siguranţă că va râde de mine, superficial şi cinic.

Tudor se fereşte de mine, când îl sărut. Aşa trebuie să fie. Mi-ar displăcea să fie altfel. E pudic, reţinut, bărbat. Şi totuşi, mă chinuieşte. E un dor de frumuseţe, de tinereţe, de frăgezime, care nu poate fi stins.

I-am scris ieri lui Guarnieri şi lui Zanzotto (chestiunea călătoriei lui Z. sub forma: nu am calitatea să fac invitaţia, dar aş vrea să ştiu dacă l-ar interesa; atunci, aş întreprinde unele acţiuni, demersuri la forurile în drept). Şi chestiunea lărgirii selecţiei (sunt numai vreo 18, deocamdată). Confirmarea faptului că ştiu de la Alberti despre hotărârea lui Scheimsller de a publica. Tertulian n-are impresia că Vrânceanu i-ar fi scris lui Guarnieri să amâne apariţia volumului meu până după apariţia volumului lui Beniuc.

Eu cred că da. Ar fi prea periculos pentru el să-l mânie pe Beniuc, după situaţia pe care a avut-o

S. Damian: „Grupul” nu se are bine acum cu Barbu. Neînţelegeri

între el şi adjuncţi (Oprea, Bălan). Poate că or să-l scoată. Barbu e foarte primejdios pentru că e imprevizibil, un huligan cu reacţii violente. De ceilalţi, dacă le pricepi mecanismele, te poţi apăra.

În URSS a avut loc, la începutul lui august, sesiunea conducerii Comesului. De la noi: Beniuc, Croh, Titus Popovici. Problemele romanului contemporan. Kafka, Proust, Joyce. Fedin şi Leonov poziţie brutal contra. Ceilalţi ripostează violent: e o ruşine.

Ehrenburg intervine, supărându-i la început pe toţi. „*C'est un dialogue de sourds*". Apoi încearcă să aplaneze lucrurile. Sartre a vorbit pe linie, marxist, ca un şef de propagandă…

Hruşciov – Ehrenburg, întrevedere înainte de conferinţă. Ehrenburg optimist, bine dispus. Poate să continue publicarea amintirilor.

Mi-a lipsit, îmi lipseşte orgoliul de a fi poet. Siguranţa, conştiinţa importanţei mele, a importanţei pe care ar juca-o poezia, în general. Exagerarea rolului ei social în perioada dogmatică şi acum, degonflarea. Să trăiesc mai intim natura şi devenirea. Şi să scriu. *Nulla dies sine linea*? Nu pot.

Sinaia, 4 septembrie 1963

Alaltăieri seara a plecat Tudor. Trebuia să facă o excursie în munţi, cu Tilică (prof-ul de sport) şi câţiva colegi. Nu se mai face. Eram uşoară, tristă, metafizică, singură, după plecarea lui. Stare propice pentru poezie. Dar n-am scris ieri. Am fugit după soare, în pajiste. După-masă încinsă, capul ardea, n-am mai fost bună de nimic.

Sunt zile aurii de septembrie. Ar trebui să-mi pun la punct un sistem ascetic – alimentar – pentru purificare, debalastare, crearea stării poetice. Cealaltă asceză – prin forţa lucrurilor – se realizează. Observ cum sucurile scad, se împuţinează. Asceza e a tinerilor. E stăpânirea, în suferinţă, a prea plinului. Acum echilibrul se realizează la o scară redusă. Contrastele sunt mici, afectele palide, senzaţiile aşijderea. E timpul poeziei „serene". Începe. Interesant e, totuşi, de observat că în cochilia unui relativ echilibru, continuă, odată cu viaţa, tensiunea, încordarea antagonică a afectelor, a impulsurilor, a preocupărilor.

Notam, mi se pare, zilele trecute, valul senzual-afectiv care te mână către propriii tăi copii: să-i săruţi, să-i strângi, să-i simţi. Pentru că-s ai tăi şi tineri, şi pielea lor are consistenţa, netezimea pielii de mânz şi de fruct pârguit şi nu prea, şi durerea înfrânării, suferinţa refuzului, la cele mai timide, mai palide apropieri – o, atât de departe de ceea ce ar fi tumultul originar din care gestul izvorăşte; de-abia o uşoară mângâiere pe ceafă sau pe braţ. – Atât cât ţine viaţa, pare-se că ţine şi raportul acesta tensional, între impulsuri primare, necontrolate şi cenzură interioară, lucidă. Thomas Mann, cred, a trăit foarte intens,

până la adânci bătrâneţi, aceste stări, această problematică afectivă sau socială.

Într-o seară, cu Ianoşi şi Damian, prin parc. Când am venit, discuţia începuse, despre atmosfera literară, despre Brad etc. Ianoşi extrem de reţinut, de prudent (lucrează la Secţie) dar îndemnând la vorbă, cerând nume, exemple.

— Care sunt prietenii lui? Dacă ar fi într-adevăr aşa, că ar exista o reţea de prietenii, că din diversele posturi unde se află, încearcă să influenţeze în favoarea lor, lucrul acesta ar putea deveni dăunător. Trebuie ştiut. Noi căpătăm diverse informaţii, de la mulţi. Ascultăm pe toată lumea. Observăm multe. Brad e foarte muncitor. Am găsit, în sfârşit, un secretar care parcurge toată presa. Vine cu observaţii. Cu unele suntem de acord, cu altele nu. Micu? Ce legătură are cu el? Cronica lui din *Contemporanul*? Aşa e el, acru, în ultima vreme, cu toată lumea. Şi cu Savin Bratu, care a lucrat ani de zile la *Sadoveanu* al lui, şi pe care l-a tratat superficial şi expeditiv, şi cu mine (*Romanul monumental şi secolul XX*).

— Ştie cu cine-şi poate permite să fie acru şi cu cine nu.

— Eu sunt un om foarte mic acolo unde lucrez, dar tot s-ar fi putut teme să nu-i fac vreun rău şi tot acru a scris. S-a legat de nişte mărunţişuri, când putea găsi obiecţii mai temeinice, de fond.

— Şi cine sunt prietenii?

(Eu nu vreau să-i spun)

Damian: U., H., R.

Povestesc despre atitudinea *Scânteii* – Râpeanu. Cum nu e menţionată câtuşi de puţin cartea mea. Nici măcar la apariţii noi, „Vitrina literară”, dar uită cronica! Până acum, n-am avut carte care să nu fi fost recenzată. Cum mi se cere o poezie de 1 Mai, o scriu special pentru ei, n-o publică, nu-mi dau nici o explicaţie. După săptămâni, îl întâlnesc, îl întreb. Se va informa. După alte două săptămâni, un telefon. S-a interesat. Era foarte bună poezia, dar ei voiau să facă un grupaj, să ia şi de la alţi poeţi, n-au putut alcătui grupajul, de asta n-a apărut. Un articol despre „Ziua copilului”, nu pot să-i dau?

(Ianoşi nu spune nimic)

— Pe Beniuc, spun eu, îl urăsc mulţi. De când e secretar, a jignit pe mulţi, multora a făcut rău, dar în această ură există insule, zone de simpatie. Personalitatea lui iradiază şi simpatie, e o forţă. Brad e detestabil, în întregime, o forţă meschină a întunericului.

Ianoşi seamănă cu Pierre Bezuhov. A observat Tudor. Ianoşi confirmă. Colegii, la Petersburg, în timpul studiilor, aşa-l porecliseră. El nu ştia. În anul V a aflat. Se plimba cu Jeanina. A auzit pe unul spunând: „Uite-l pe Pierre Bezuhov”. Ea îl tachinează. Teza de aspirantură şi-a dat-o cu „tipicul” – teza lui Malenkov.

Ea predă materialismul istoric la facultate. Ani de zile a demonstrat că lupta de clasă se ascute în perioada de trecere. Şi acum sunt probleme cu lupta de clasă.

Ianoşi: „Nu, nu văd de ce”.

Nici eu.

— Comuniştii chinezi spun că-n Uniunea Sovietică e luptă de clasă. Au şi argumente.

Eu (ironizând): „Clasa borfaşilor, a escrocilor, a delapidatorilor…”.

Ea: „aşa interpretează sovieticii în polemică; chinezii vin cu argumente.”

În presa sovietică şi chineză polemica se desfăşoară în continuare după cele „5 puncte” ale chinezilor (contra tratatului pentru încetarea experienţelor nucleare în spaţiu, atmosferă, sub apă), „trădare” a marxism-leninismului etc. Elementul rasist se accentuează. Noi cei de aceeaşi culoare şi care avem aceeaşi „scriere” trebuie să ne unim (un japonez publică în presa chineză).

În Vietnamul de Sud teroarea lui Diem, sub ochiul îngăduitor (aparent: proteste) al americanilor. Se sinucid, îşi dau foc preoţii budişti. Studenţi arestaţi pe capete. Armata de maquisarzi a frontului de eliberare acţionează. De Gaulle ia poziţie contra americanilor, visând recâştigarea influenţei franceze în Vietnam. Despre atacul banditesc asupra trenului poştal în Anglia se scrie mai puţin. Nu au fost descoperiţi făptaşii.

Totdeauna am probleme de conştiinţă. Fac ceea ce nu-mi vine să fac: remuşcări că n-am citit decât parţial cartea lui Ianoşi. Şi mi-a dat-o cu dedicaţie. Citesc greu, cu poticneli, critica stufoasă, academică, încărcată de nume, cu pretenţii de exhaustivitate, despre romanul monumental. Folositoare pentru studenţi, dar lipsită de pasiunea angajării în disputele contemporane. Impersonală. Când citesc critică impresionistă franceză mi-e dor de rigoarea, principialitatea marxistă. Când citesc, de obicei, critica noastră, mi-e dor de toate erorile pasionate, personal angajate, de asociaţiile fecunde, sugestive, libere de rigoarea sistematică, ale criticii franceze. Afli foarte multe despre romanul monumental, multe discriminări scolastice, delimitări logice (în partea teoretică, de la început), dar prin însuşi felul de a pune problema e o carte unilaterală şi deci învechită; nu poţi discuta din plin, din centrul problematic dacă nu iei în discuţie – prin contrapunere cel puţin – cealaltă faţă a romanului secolului XX, ceea ce el aduce nou faţă de secolul precedent: romanul subiectiv amplu (Proust, Joyce), desfăşurarea fluxului conştiinţei – alexandrinismul secolului nostru, care, acceptat sau refuzat, fecundează totuşi, *volens-nolens*, arta romanescă a prezentului (şi a viitorului, probabil).

Jeanina, căţeluşă negricioasă, durdulie, când râde i se văd gingiile

de sus, palide. El soţ supus, iubitor, se cam teme…

Pictorul M., brunet, înalt, răscopt, început de chelie, privire autoconştientă, răutăcioasă, ironică. Totdeauna cârteşte, zgomotos, nimic nu-i place. Îmi lasă totdeauna impresia unui provocator.

La ceai: „Ai citit în *Contemporaneo* (italian) luarea lor de poziţie în problemele artei, literaturii?”.

— Mi s-a spus, da…

— Aşa suntem noi, artiştii, în toate timpurile, a cincea roată la căruţă, nimeni nu ne dă importanţă, dar trebuie să fim foarte cuminţi, să facem ce ni se cere…

Nu-mi place omul. O şterg cât mai repede.

T., deşi evreu, profil de berbece armean. Calculat, reţinut, egoist, rece. Povesteşte cu voluptate cancanuri literare. Cum împrumută bani Radu Popescu şi Paul, nu dau niciodată înapoi, cum Stancu, deşi culant, s-a săturat de zgârcenia lui Baranga şi la restaurant îl pune şi pe el să plătească (Eu n-am comandat pui! – Dar ai mâncat! îi spune lui Baranga). Cum a povestit Radu Popescu despre premiera lui Baranga la Cluj (*Adam şi Eva*) şi „banchetul” pe care l-a dat actorilor. S-a întâlnit cu ei la restaurant, întâmplător, i-a ţinut o seară întreagă fără să le dea nimic, când s-au ridicat să plece: „Se poate, să plecaţi aşa?”. Şi le-a comandat o sticlă de ceva, vin, ţuică… Despre gafele lui Gilbertte Baranga, franţuzoaică de la Constantinopole. Baranga visa, probabil, un scaun academic sau cine ştie de ce voia să se pună bine cu Vianu. L-a invitat la masă cu nevasta, era şi Radu Popescu de faţă. Gilbertte îi pofteşte la masă: Poftim, doamnă Ralea, poftim… Stupoare. Numai ea, nevinovată. Baranga, care slavă Domnului, are replică, tace mâlc, îngheţat. Vianu tace şi el. Mai târziu, cu tonul lui universitar: „E adevărat, doamnă Baranga, că dumneavoastră sunteţi eroina unor spirite care fac ocolul Bucureştiului; dv. l-aţi întrebat pe Traian Şelmaru dacă e rudă cu Ştefan Şel Mare?”.

Delicata mea substanţă nervoasă oboseşte în faţa avalanşei de date artistice, literare, senzaţionale, politice, a timpului nostru. Memoria mea lasă de dorit. Nu poate cuprinde totul. Când mă gândesc cât are de acumulat un adolescent, azi, ca să devină un om cult, mă sperii, deznădăjduiesc. Mai ales dacă e lent, ca Tudor. Dar poate că nici nu trebuie să strângă atât cât am strâns noi, cât am pierdut pe drum, cât am regăsit, multe mărunţişuri, lucruri de duzină, bric-à-brac intelectual… sau e nevoie, totul formează ambianţa, parfumul unic al epocii?

Europa Letteraria nr. 20 / 21:

Discuţie despre „Grupul 47” din Germania: Andersch –

Enzensberger – Casses (un germanist italian care a deschis discuţia). Enz. Spune că grupul e de tendinţă burghezo-democratică, dar e considerat subversiv de oficialităţi pentru că nu suportă nici o critică.

Fragmente dintr-un *Jurnal de spital* al lui Italo Calvino. Bine scris. Creionări de tipuri ale personalului sanitar, mergând către arhetipurile eterne, fixate în *Comedia dell'Arte*, de pildă.

Boris Sluţki şi Ianna Moriţ (22 ani) poeţi sovietici impresionanţi. Primul: realism dens. Ianna: poezie difuză, amară, proaspătă, directă (de urmărit, de căutat).

Despre „Gadda[4] europeanul" care a luat premiul internaţional al editorilor pentru *La cognitione del dolore* (1938-1941), comparat de M. Butor cu Céline pentru potenţa verbală. Mai scriu despre el J. Petit, Enzensberger, Dr. Ivanişevici, P.P. Pasolini – îşi exprimă admiraţia, analizând-o şi analizând un scurt text, în care e vorba de un doctor evreu ce vrea să verifice teorema impulsului şi o verifică pe o pisică: dacă va cădea totdeauna în 4 labe, teafără, de sus de pe acoperiş. De mai multe ori; o dată, sărmanul animal, cade rău şi moare. Fraza e lungă, splendidă, într-adevăr, plină de ironie, de pastişă după proza antică latină, de tragism (analiză fină, stilistică), se termină scurt, aforistic: *Poiché ogni oltraggio è morte* (pe scurt, din: *Come la morte*).

Despre Congresul scriitorilor cehoslovaci, 22 martie. W. Zavada a rostit salutul; şi pe Laco Novomesky l-a salutat, care, în 1951, în timpul procesului Slanski-Clementis, a fost exclus din Uniunea Scriitorilor.

Discursul ţinut de Ivan Skala, primul secretar, despre indiferenţă – având rădăcini în indiferenţa micului burghez, dar apărând şi ca un fenomen al societăţii socialiste: cel ce se satisface cu bunăstarea proprie şi nu-l mai interesează altceva (ca şi micul burghez) dar şi cea născută din propriile greşeli: indiferenţa ce se naşte la cel ce nu-şi poate desfăşura deplin forţa sa creatoare, lovindu-se de subiectivism, voluntarism, de zidul birocraţiei, atmosfera abulică, dezinteresul, frica de răspundere individuală, acolo unde critica justă e persecutată. Partidul descurajează dezvăluirea tuturor cauzelor indiferenţei, critica socială.

L. Novomesky vorbeşte despre interesul pentru „modernism" şi avangarda comunistă dintre cele două războaie, căruia i se refuza caracterul social în perioada dogmatismului şi care era condamnată. L. Minako: despre ruşinoasele rezoluţii – de ce nu-şi face Stoll autocritica?

Miroslav Holub despre „descompunerea artei occidentale" – dar şi despre „a noastră". Neacceptând arta descompusă occidentală, remarcă totuşi că a fost capabilă să dea sisteme întregi, curente – teatrul absurd americano-francez, noul roman francez, poezia experimentală germană – pe când noi nu avem o mişcare compactă şi

agresivă, un curent, un program concret şi real de contrapus artei lor şi „inacceptabilelor lor consecinţe ideologice”.

Acest paradox nu se rezolvă cu noi discursuri teoretice şi mişcări deviatoare. Să se lucreze cu competenţă, cu ajutorul unei critici care să nu distrugă: „trebuie lucrat cu conştiinţa că ne aflăm în faţa unei culturi care are desigur caracteristicile declinului, dar care, totuşi, posedă o mare forţă de atac, ba mai mult, o nouă linie, pe care nu putem s-o ignorăm, nici în sensul tehnicei artistice, nici în sensul politicii culturale”.

De ce scriu aceste rânduri? De ce încerc să ţin acest jurnal la zi? E „montaigniana” voluptate, necesitatea inexorabilă a omului modern de a se cunoaşte, de a se autoreflecta? E şi asta, dar nu e numai un scop în sine… E poate şi subconştienta vanitate, a oricărui scriitor şi mai ales a celui de azi, de la noi, de a arăta urmaşilor: „am fost mai complex, mai viu, mai frământat, mai lucid decât m-am putut arăta în scrisul meu public”.

Poate e şi asta. Dar, mai presus de curenţii aceştia subterani, e dorinţa de a fi limpede faţă de mine însămi, de a defrişa terenul pe care-l străbat ca să ajung la poezie, la decantare. Iată şi punctul nevralgic, am ajuns la el.

Poezia soluţiilor armonioase, a „decantării”, poezia melodiei interioare şi formale – poezie ce poartă în frunte semnul vechiului, semnul inactualităţii, chiar dacă vorbeşte despre cele mai la zi chestiuni. Suntem generaţiile coliziunilor tragice şi poezia noastră va fi poezia lor, scrisă într-o tehnică corespunzătoare ritmului vremii noastre, ritmului nostru afectiv, o poezie care va ţine seamă de existenţa sputnicilor, a televiziunii, a filmului documentar, a bestialităţii, a tehnicii, a marilor visuri retezate, a lucidităţii amare (care continuă să acţioneze, în sensul progresului) în ciuda tuturor loviturilor; o poezie ruptă, amară (suntem în 1963 – după Auschwitz şi Războiul 2 şi Congresele XX, XXII – şi polemica chino-sovietică) suntem scăldaţi în atmosfera plină de-o pulbere radioactivă, din care se pot naşte monştri. Suntem, totuşi, cei care ţinem minte o iarnă din copilărie cu fulgi moi ca puful aripilor îngereşti, cu o stea şi o colindă; suntem cei ce privim cerul desfăşurat ca o imensă viorea deasupra covorului de frunze putrede, dintr-o pădure; avem clipele noastre de linişte, în care totul pare că se rezolvă în seninătate. Dar e o seninătate specială care nu seamănă cu a filozofului sau poetului antic, care nu seamănă cu a catolicului.

O detaşare amară s-a născut din neputinţa de a acţiona, din sfărâmarea iluziilor naive cu privire la posibilităţile artistului în lumea socialistă, ori cu privire la o simplistă interpretare, la o comodă interpretare a „libertăţii ca necesitate înţeleasă”.

Pot, de pildă, să înţeleg că sfera libertăţii mele de a gândi, de a scrie, de a acţiona e redusă, mutilată sau chiar desfiinţată de o anumită stare de lucruri, să înţeleg că aceasta şi atâta e libertatea mea, şi asta să nu mă mângâie în nici un fel, nu împiedică să-mi fie foarte amară această „libertate”, să trăiesc dialectica interioară a resemnării şi a revoltei ciclice, sterpe, fără sens. Neputând fi traduse direct în artă, stavilele astea duc la o poezie parţială, trunchiată, săracă. Sunt prea angajată politic. Acesta e paradoxul. Tumultul pasional politic, deviat de la calea lui normală, dă o poezie secătuită de forţe, aluzivă, nesubstanţială.

Poate că atribui prea mult cauzelor externe, condiţiilor „ţării mici” (limba, legături nefavorabile, presa internaţională) propriile mele defecţiuni. Ştiu, însă, că dacă aş putea sfărâma inhibiţiile, barierele, dacă aş putea scrie fără autocenzură (alta decât cea artistică – şi aceea cu măsură) dacă nu mi-ar fi frică de „existenţialismul” meu spontan, de scepticismul meu critic, de plevuşca politrucilor mărunţei, dacă aş acţiona fără meschinărie, văzând mai departe de lungul nasului, dincolo de frontul: Secţie – presă, critică, dacă m-aş scălda şi aş înota cu curaj în curentul torenţial al timpului şi m-aş întoarce şi la umilele, nepretenţioasele poezii de stare, de atmosferă (nu trebuie fiecare poezie să spună totul, de la alfa la omega, să fie maximală, ca intensitate – e o prejudecată) aş putea actualiza forţe potenţiale, m-aş descoperi eu însămi, m-aş dezvolta în acţiunea poetică, creând liber, dinăuntru.

Petre se va înscrie la „Tehnologia Construcţiilor de Maşini”? Zilele astea se decide cariera lui. Sunt neliniştită. Nu ştiu ce-i mai bine să facă. Şi nici ce poate face. Dacă n-ar fi fost originea etnică, l-aş fi lăsat să facă engleza sau comerţul exterior. Dar la comerţul exterior nici n-ar fi avut şanse să intre, iar la engleză ce viitor îl aştepta? Nu e nici el foarte dotat, nici foarte sârguincios pentru ca să sfarme barierele, să poată face, de pildă, carieră universitară. De-ar putea deveni un inginer bun, aş fi mulţumită, cu toată plafonarea legată de meseria asta.

7 sept., Sinaia

Azi dă Petre teza pentru intarea la T.C.M.-Politehnică. Ca de obicei, în ziua respectivă nu sunt încordată (inconştient), un fel de indiferenţă tampon se realizează între conştiinţă şi eveniment.

Oameni la Peleş. V. Cristian, foarte citit, muzicolog, fost poet în tinereţe. Anti-comunist, acru, ratat. Humorul lui *pince-sans-rire*, la fel, insinuant. Doreşte să se informeze, să fie la curent cu toate. E nemulţumit. Fiică-sa, Maricica, pianistă de talent, n-a fost angajată ca solistă (nu există decât 12 locuri), predă pianul la o şcoală medie.

Corepetitoare e tot ceva infect, care ucide talentul solistului. A câştigat un concurs pentru bursă în Italia. A muncit o vară întreagă. Chemată apoi la minister; din motive politice, nu poate pleca. „Chiar dacă am avea un unchi bogat în America, pe care nu-l avem, şi-ar chema-o la el, Maricica tot n-ar pleca. Nu ştii ce fel de fiinţă e…” Trebuie să aştepte, să vină personalitatea din străinătate, care s-o remarce, să spună: „Asta e!”. Şi ea e mică, slăbuţă, luptă greu. Evreică, merge şi mai greu. „E demoralizant, nu?” (Mereu pune această întrebare, acest: nu? – retoric şi care te încarcă, te atrage de partea lui). Aveau o harpă, moştenire, nu aveau ce face cu ea, un „unicat”, foarte frumos vopsită, acajou; V. Eftimiu, la luxul balcanic, *bric-à-brac*, din apartamentul lui, avea nevoie şi de o harpă. „Aţi găsit-o, vino la noi. I-am vândut-o. A fost fericit. Acajou… elegantă.”

Râd.

— Să nu ne spui!

Lydia, nevastă-sa, pianistă, tot amară, acră, nesatisfăcută, dar mai reţinută. E profesoară la Conservator, a trebuit să renunţe la postul de solistă. Chemată într-o zi la minister: „Tovarăşa Cristian, avem nevoie de d-ta, de capacitatea d-tale pedagogică etc…”.

Oscar Walter Cisek: un wiking vlăguit, uscat, înalt, slab, cu ochi reci, de pradă, ochi care calculează, te măsoară; linguşitor („Die Banuş” – d-ta nu eşti „tovarăşa Banuş”, eşti pentru scriitorii germani: „Die Banuş”, înţelegi nuanţa? – personalităţilor marcante, marilor scriitori li se spune aşa familiar…)

Sami Damian: piele roz de fetiţă, care roşeşte uşor, ochi cu privire moale, obosită, lipsită de intensitate. Astenic. Anxios. Trebuie să plece, la începutul lui octombrie, în Germania. Prima lui călătorie în străinătate. Are o asemenea stare că mai bine nu ar pleca. Când se gândeşte la călătoria cu trenul, îl apucă groază. Cu avionul? N-a fost niciodată… Nu ştie. Nu vrea. Nu s-a căsătorit, deşi de două ori era gata s-o facă. Părinţii spuneau că e româncă, căsătoriile astea nu dau rezultate bune… Dar obiecţiile, greutăţile au fost numai un pretext pentru el, să nu se căsătorească. Îi era frică de căsătorie… Abulia lui e parţială. Citeşte, scrie. A scos o carte despre roman. Uneori pare foarte sensibil, tandru. Alteori, remarc o trăsătură de mică ipocrizie, prudenţă, răceală. A învăţat să se apere, să se strângă în cochilie. „Samişor ăsta… e o figură”, spune în glumă, cu puţin dispreţ binevoitor, jucăuş, Janina Ianoşi.

— Fiecare din noi suntem o figură, fără să ştim.

Râde.

Ca în gluma cu miniştrii. (Ce diferenţă e între un ministru şi un om obişnuit? Nici una, numai că ministrul nu ştie.)

Citesc *Un écrivain dans la révolution* de Ilya Ehrenburg (Souvenirs – L'air du temps,). E vol. 2 din amintirile pentru care a fost înjurat de Hruşciov în mod public (dar pentru volumele 3, 4, nu pentru acesta. *Et pour cause*…)

Sunt anii revoluţiei, cu confuzia care domnea în capetele intelectualilor, care nu înţelegeau ce se întâmplă, pe care îi dezorientau contradicţiile, brutalităţile, care oftau pentru nişte valori ale trecutului (unele din ele nu le aparţinuseră niciodată, sau nu constituiseră niciodată reale valori pentru ei). Carte densă, plină de amintiri concrete, anecdote, creionări de profiluri de scriitori: Marina Ţvetaeva, Mandelştam, Pasternak, Maiakovski, Briusov. Vădit efort de a fi obiectiv, sincer, de a-şi înfrânge antipatiile. Ironia lui – distanţarea prin timp, prin experienţă – e de cele mai multe ori caldă, lipsită de venin.

Sunt la mijlocul cărţii. Despre Fedin a vorbit doar în treacăt, dar se vede că nu-i poate ierta perioada „administrativă" în care a făcut mult rău (ochii lui reci de mai târziu – dar el şi-l aminteşte aşa cum era tânăr, cu un aer tandru, sensibil).

Despre Kiev, oraşul lui. Castanii („exotici", ai copilăriei), „Lipki" – parcul. Aiureala din timpul revoluţiei. Emigranţii, refugiaţii, schimbarea stăpânilor, pogromuri.

Babi-Yar – 70.000 evrei din Kiev omorâţi în nisipurile din B.-Y. Şalom Aleihem numea Kievul = Egupeţ. Copiii celor din Egupeţ au dispărut la B.-Y. „Ori de câte ori vin la Kiev, urc singur, în mod obligator, una din străzile lui povârnite. Când eram copilandru, le străbăteam în goană, acum am îmbătrânit şi-mi trag cu greu răsuflarea. Totuşi urc, căci mi se pare că numai pe Lipki sau de pe Pecersk pot să privesc în urmă anii, deceniile, veacul străbătut"[5].

Contrar a ceea ce se crede de obicei, nu e pentru arta abstractă (o consideră cu valoare decorativă, dar neputincioasă să redea universul uman) ci pentru cea modernă. Regretă monumentele religioase pline de farmec, de frumuseţe, care au fost dărâmate la Kiev (şi futuriştii dărâmau dar cu vorba, cu condeiul, nu aveau cazmale).

Citează pe Tiutcev: „O, spre asfinţitul vieţii ni-i mai duioasă dragostea, mai trainică-i credinţa-n superstiţii" [id. p.74], pentru a ilustra lirismul; el nu are nevoie să se cunoască decât pe sine – ca ex. la Pasternak, care a fost un liric pur, de aceea a dat greş în *Doctor Jivago*. El n-a vrut să facă rău patriei, n-a înţeles unele lucruri. Pasternak îl idolatriza pe Maiakovski. Se iubeau, se certau furtunos, se împăcau. În autobiografia de bătrâneţe, Pasternak n-a recunoscut dragostea şi admiraţia pe care a avut-o, în tinereţe, pentru Maiakovski. În 1926, Maiakovski citând catrenul lui Pasternak: „În ziua aceea, tu, cu pletele până la călcâie" îl califică drept genial.

(Referinţă interesantă pentru „Antologia de dragoste" – un volum de tinereţe al lui P., *Sora mea, viaţa.*)

În 1926, Rilke vorbea cu entuziasm de versurile lui Pasternak. Paul Éluard zicea: „Poetul trebuie să rămână un copil chiar dacă are părul cărunt şi scleroza vaselor sanguine". „Avea Pasternak ceva copilăresc. (…) În anii despre care vorbesc acum, când hoinăream dezorientat, fără căpătâi, Boris Leonidovici era pentru mine şi o chezăşie a trăiniciei artei şi o punte spre viaţa cea vie. Tânăr, vesel, frumos, aducând cu un arab inspirat, aşa l-am păstrat pentru totdeauna în amintirea mea, deşi l-am văzut şi îmbătrânit, încărunţit. De o jumătate de veac, mi se întâmplă să mă surprind că încep a declama versurile lui Pasternak. Ele nu pot fi eliminate din viaţă, ele trăiesc" [id. pp. 79-80].

Ieri, în pădure, pe banca geluită din crengi rotunde, în luminiş, linişte, scriu versuri. Un om tânăr, în haine de muncitor la pădure, cu ochi răi, care-i alunecă într-o parte şi-ntr-alta, nu-mi răspunde la bună ziua, se îndepărtează încet. Mi se face frică.

Am început să tatonez un poem despre Sadoveanu. O impresie, o esenţă. În pădure născut. În Carpaţi. Paşii, în frunze uscate, silueta falnică a lui Kesarion Breb, magul, omul tip, arhetip, mitic – al acestor locuri. El, cel cu ochi clari, care pătrunde în oameni şi lucruri. Identificarea lui cu demiurgul înţelept Sadoveanu. Nucleul, inima poemului, centrul care iradiază departe e însă altul: puterea lui Sadoveanu de a cuprinde, de a îmbrăţişa, de a da demnitate, drept la viaţă, celor mai umile şi mai nedreptăţite făpturi. Dreptatea: egală cu dragostea în faţa a tot ce vieţuieşte. Umanismul lui a fost real, funciar. Simt nevoia, înainte de a definitiva schiţa începută, să recitesc câteva cărţi ale lui. Ştiu, mă tem: cu cât voi citi mai mult, mă voi pierde în stufăriş şi-mi va veni mai greu să scriu. Va fi nevoie de un răstimp, o distanţă, o uitare şi apoi de-abia, odată, am să scriu.

Lumea e din ce în ce mai mică, lumea pământească. Ceea ce scriem, trebuie să iasă din „satul nostru", să poată fi citit, receptat şi peste hotarele „satului". Nu o artă cosmopolită, „esperantistă", seacă, fără rădăcini, dar universală prin autenticitate, luciditate modernă, complexitate, pentru a arăta fără sfială nexul dramatic al sufletului omenesc contemporan.

Tot din Ehrenburg.

„Există amintiri care bucură, mobilizează, car te fac să vezi elanuri, bunătate, fapte de eroism. Există şi un alt gen de amintiri… Degeaba se spune că timpul este cel mai bun leac. Desigur, rănile se cicatrizează, dar uneori aceste răni vechi încep să doară pe neaşteptate şi nu dispar decât o dată cu dispariţia omului" [id. p.137].

(Urmează pogromurile din Kiev) Mă regăsesc.

Umorul: a fost directorul secţiei de educaţie estetică a copiilor „modefectuoşi” (moralmente defectuoşi).

„N-am fost nicicând adeptul pătimaş al vreunei şcoli de artă. – *L-am comparat pe primul Maiakovski cu apostolul Pavel, care a doborât statuile falşilor zei*; [frază eliminată din traducerea românească folosită consecvent, G.Ş.] – Înainte de a fi trecut la o credinţă nouă, apostolul Pavel purtase numele de Saul. În 1922, când apăram teoriile constructiviste şi publicam revista *Veşci*, Sklovski, în cartea sa *Zoo*, mă porecli Pavel Saulovici. E spus cu răutate, dar just. De-a lungul întregii mele vieţi am purtat dragoste pentru multe opere de artă ale trecutului: pentru romanele lui Stendhal, pentru nuvelele lui Cehov, pentru versurile lui Tiutcev, Baudelaire, Blok. Asta nu m-a împiedicat să urăsc orice surogat în maniera vechiului şi să iubesc pe Picasso sau pe Meyerhold”.(Id. p. 90)

Iarăşi mă regăsesc.

„De curând, citii într-o revistă cuvintele o inovaţie modestă; la început, aceste cuvinte m-au făcut să râd, pentru ca apoi să mă întristeze. Artistul trebuie să fie modest în comportarea sa, dar în nici un caz moderat, călduţ, mărginit, în năzuinţele sale creatoare. Zău aşa, e mai bine să scriem urât, exprimându-ne personalitatea într-un chip original, decât să copiem cu scris caligrafic adevărurile banale ale trecutului. Am impresia că nu prea pot bucura ochii colhoznicii înfăţişaţi în maniera academică (a şcolii bologneze) şi nu cred că se poate reda ritmul vieţii în a doua jumătate a secolului XX, folosind acea abundenţă de propoziţii secundare, pe care le mânuia cu atâta strălucire L.N. Tolstoi”.(Id. pp. 90-91)

Despre Osip Mandelstam, poet pe care-l apreciază şi pe care l-a iubit, despre Tizian Tabidze şi Paolo Iaşvili, poeţi georgieni deasemenea (la sfârşitul lui 1937, când s-a întors din Spania, Teruel – Tibilisi, cei doi nu mai erau).

„Nu primejdia îl apasă pe om, ci jignirile lăuntrice, dezamăgirile, sentimentul propriei neputinţe”.(Id., p. 194)

Mulţi nu înţelegeau de ce Meyerhold, iconoclastul, punea în scenă *Pădurea* lui Ostrovski. („Aşa precum adepţii lui Maiakovski nu au înţeles de ce scrisese el în 1923 poemul *Despre asta*, după ce în prealabil condamnase poezia lirică. E interesant că *Pădurea* a fost pusă în scenă curând după ce a fost scris poemul *Despre asta*”, Id., pp. 203-204)

„De-aş fi fost cu zece ani mai tânăr, aş fi zâmbit plin de entuziasm. Cum mă născusem însă în 1891 şi eram un reprezentant de rând al intelectualităţii ruse dinainte de revoluţie, care ţineam minte din copilărie cuvintele lui Korolenko că omul este creat pentru fericire ca pasărea pentru zbor, căutam adeseori cu înfrigurare să întrevăd cum va fi viaţa omului în acest oraş al viitorului. În sufletul meu se

războiau patosul cu ironia, credinţa cu logica" (Id.,p. 231).

Despre clovnul Vladimir Durov, spectacolul pentru copii, *Iepuri din toate ţările, uniţi-vă*:

„Vladimir Leonidovici încerca să vindece iepurii de sentimentul fricii, ceea ce nu era uşor… V.L. hrănea cu răbdare pe premierul trupei, un iepure foarte simpatic, întinzându-i morcovi, dar mâna dresorului se retrăgea mereu speriată. În ce priveşte tunul, acesta fugea pur şi simplu din faţa iepurelui. Peste două sau trei săptămâni, iepurii pricepură că sunt mai puternici decât toţi. Această metodă de dresare, Durov o numea *înşelarea laşităţii.*" (Id., pp. 235-236).

Şi cum a dresat pisica să-i fie frică de şobolan. Într-o cuşcă cu clopoţei, pe nişte şine, şobolanul se apropie, cu zgomot mare, de pisică. El se sperie. Încetul cu încetul, începe să-i fie frică de şobolan. Baza „coexistenţei paşnice".

Propunerile năstruşnice ale lui D. să se dea foc bombardierelor, cu vulturi domesticiţi… Nu s-a luat proiectul în consideraţie.

Ah, cât e de greu să ai de a face cu oameni!

Esenin: „Poezia nu-i o prăjitură, nu o poţi plăti cu ruble" (Id., p. 246). „Avea un talent de o rară melodicitate" (Id., p.251). „Esenin mi-a mărturisit de multe ori că îşi cizelează mult versurile, şterge, rupe" (Id., p. 253).

Lunacearski „spunea că sunt vistavoi incapabili să înţeleagă natura artei" (Id., p. 275).

10 septembrie, Sinaia

Mi-a dat Gârneaţă, pentru o noapte, *Castelul* lui Kafka (Gallimard – Postfaţă de Max Brod, care s-a ocupat de manuscris după moartea lui K.)

Răscolitoare carte, – n-am terminat-o – nici Kafka n-a terminat-o şi, de fapt, *Castelul* nu se termină niciodată.

Raţionalismul nostru *à outrance* e firesc să respingă literatura kafkiană. Dar ea atinge cercuri tot mai largi, interesul pentru ea rămâne actual, pe măsură ce mase tot mai largi, aparţinând unor categorii sociale şi unor naţionalităţi tot mai variate intră, prin istorie, în cercul blestemat al terorii, angoasei, absurdului. Kafka, expresie şi a iudaismului martir şi a categoriilor sociale, naţionale oprimate de uriaşul, monstruosul aparat statal austro-ungar, trebuia să resimtă, să prefigureze într-un chip extrem de potenţat, o situaţie pe care omenirea, între cele două mari războaie, şi după, avea să o trăiască pe plan foarte larg.

Oricare ar fi propriile interpretări date de autor semnificaţiilor operei lui, oricare ar fi rădăcinile ei filozofice, mistice (Kierkegaard, Kabbala) caracterul realist, nemijlocit al detaliilor, ambianţei, observaţiilor speciale, grăiesc fără echivoc despre o experienţă

personală, directă, concretă, istorică, a unor relaţii sociale monstruoase. Atâta timp cât ele dăinuiesc, într-o formă sau alta, într-o lume sau alta, nu se poate să nu fim sensibili la această literatură, care – vai! – e şi ea, în aceeaşi măsură, a secolului nostru, cât e şi literatura eroică, monumentală. Şi de ce atâta lume, neiudaică, se preocupă de Kafka, se bate pentru el? De ce e prezent în conştiinţa intelectualilor de azi?

Mutatis mutandis şi păstrând toate proporţiile, de ce Isus, creştinismul adică, a devenit la un moment dat o problemă de viaţă şi de moarte, de „mare actualitate" în lumea antică? De ce acest spirit iudaic, turmentat, extremist, dizarmonic, excesiv, a căpătat priză nu numai la sclavii din Orient, la păturile intelectuale din Orient, ci şi la echilibraţii romani? De ce a făcut să explodeze spiritul mediteranean?

Pentru că erau coapte condiţiile social-politice. Absurdul, monstruosul, crudul, inumanul şi-au pus în asemenea măsură amprenta asupra secolului nostru, încât şi categoriile sociale, naţionale, nesupuse, ca evreii, – de milenii – presiunii lor maximale, au trăit, trăiesc ceva din atmosfera ghettoului, s-au sensibilizat, se recunosc în psihologia victimei absurdului. Şi cum orice operă mare are o multitudine de semnificaţii şi de ecouri, cum raportul om – destin, destin – tragism, va dăinui cât lumea, vor dăinui şi aceste opere – cu răsunet mai mic sau mai mare în conştiinţe, potrivit complexului de împrejurări chiar atunci când monstruoasa presiune a aparatului de stat va fi dispărut de mult – căci tragedia omului va continua în forme schimbate.

Şi atunci, în „castelul" care nu vrea să-l primească pe domnul K., să-i asculte păsurile, care-l ţine prins într-o reţea de relaţii confuze, fără sens, în această forţă superioară şi difuză, cititorii nu vor mai vedea, desigur, nici birocraţia austro-ungară, nici fascismul, nici birocraţia actuală, ci altă forţă, cine ştie ce altă forţă, destinul poate, deşi nu poate da fiecăruia fericire şi dreptate.

M. Ţvetaeva, citată de Ehrenburg: arta e parcă „un ghetto al alegerii".

Ieri, surprinsă de ploaie torenţială, jos, la cinema. M-am refugiat la restaurantul „Parc". Ce agitaţie stupidă, ce senzaţie stupidă, dramatică, de părăsire; singură în restaurantul cu figuri străine şi reci, printre care mă învârteam de colo până colo – ba la uşă să văd dacă nu pot prinde, prin ploaie, un taxi, ba în „bar" – un bufet ordinar – la telefon – ba în lumină, ba pe întuneric, căci a fost şi un defect de lumină. S-au aprins câteva chibrituri, câteva brichete. O cucoană trecută, în pantaloni lungi negri, cu părul turtit, ud de ploaie, urâtă, un copil urât, părăsit, ca şi acum 30, ca şi acum 40 de ani, asta sunt, asta eram. În faţa mea, un bătrân cu păr negru, cu o faţă smeadă, prelungă, adânc brăzdată, uscată, chinuită, rea, meschină, mănâncă,

bea şpriţ cu o femeie mult mai tânără, poate fiica lui, tot negricioasă, acră, rea, uscată. Tot ce vorbesc e şuşotit şi rău. Sunt nemulţumiţi de cineva, de ceva. Poate sunt nedreptăţiţi, dar oricum, sunt meschini şi răi.

La administraţie, la „bonuri de masă" şi de cazare nu mai e Istrate, semi-cretinul, cel cu creier de birocrat, neverosimil, ca din Saltâcov-Scedrin sau ca din Gogol. Nu, e tovarăşul Stroescu. Tovarăşa dactilografă mă informează că Istrate a avut mari nereguli, lipsuri. L-au transferat la poştă, dar provizoriu, e nemulţumit. Nu era el omul să pună mâna, e drept că lucra încet, dar dădea totul, până la centimă. I-a făcut cuiva un rău. I-a scos borderoul şi bonurile. În valoare de 4.000 lei. A trebuit să plătească totul. Se ştie cine i-a făcut-o, dar nimeni nu spune. Numai trei persoane puteau să ştie să umble cu actele: contabilul, contabilul şef şi casierul. El are un frate la Securitate, la P… se pare că ăla i-a făcut cuiva un rău şi acum ăsta s-a răzbunat.

Damian înainte de plecare: „dumneata crezi că eu n-am succese la femei, îmi dai sfaturi".

— Eu?

— Da, cu privire la fata aceea, Nestor, cum să procedez.

— Te înşeli. Nu ţi-am dat sfaturi. Am spus că e drăguţă. Sunt convinsă că ai succese, dar nu le foloseşti cum trebuie, nu le exploatezi.

— Ba le şi exploatez (zâmbeşte palid, întreg e palid, deşi e roz) dar când lucrul devine grav, dau înapoi.

— Răul vine probabil de demult, din copilărie.

Urmează o convorbire absurdă, în care fiecare se gândeşte la altceva: eu vorbesc despre complexe de inferioritate, în general, în raporturile de dragoste, el despre nehotărârea de a te căsători…

După flori, în parc. Îi duc lui Jugănaru, la seră, o crăiţă roş-violetă, o cârciumăreasă şi un „pufuleţ" bleu-vioriu să-mi confirme ce sunt ele, crăiţe, cârciumărese… Îmi dă câteva ochiul boului, mari albe (da, vedeţi, asta e ca o margaretă mare, aveţi dreptate), violete…

Cu Maxy şi Mimi la seră. Au venit să împrumute o plantă cu foi roşii, să o picteze. Poate că e tot begonia-rex sau dintr-o familie apropiată, deşi nu e păroasă. Nişte foi de begonia-rex sunt ca nişte fluturi imenşi de noapte, sângerii, violacei, cu pistrui, cu pete roz, albicioase.

— Uite şi astea, spune Maxy, cu o culoare tragică.

— Dar pe margine sunt frivole.

— Au volănaşe.

Petre a dat şi a treia probă în scris. A făcut destul de bine, spune Sorin. Dar sunt 3 şi jumătate candidaţi pe un loc. Mâine începe oralul.

— Tudor? Mănâncă mere cu pâine şi citeşte *Război şi pace*: „am fost ieri la mama, am mâncat struguri din „*via* ei"…

Gârneaţă, azi la ceai, cu Ion Lungu, vorbind despre Kafka: „Prevesteşte fascismul, birocraţia austro-ungară, da". Pune punctele pe i şi rămâne la i.

Nu ştiu, atâta vede, sau din cauza lui Lungu.

12 septembrie

Reluat, de două zile, lucrul la *Diamantul 3*. Cred că va fi un fiasco. Unele părţi autentice, dar multe lungimi de care nu pot scăpa, pentru că însăşi formula acestui poem e tributară lungimilor.

Presiunea autocontrolului e mare, la această parte, cu referiri la zilele noastre. Idilismul îl paşte serios. Şi vulgaritatea, platitudinea. Nu pot să mă dezbăr de laturile mele „populare", de partea reportericească a actualităţii. Ţin tot timpul minte că va apărea în '64 – anul aniversării. Nu mă pot „abandona", lăsa în voie. Mi-e frică să nu terfelesc şi simbolul. Ce-oi fi având în cap, în loc de creier? Ce mâzgă nenorocită? Pentru ce am adunat atâta amar de material despre Valea Jiului, Lupeni, greva? Credeam că o să scriu o cronică, un film? De ce nu învăţ să-mi concentrez forţele? Să ştiu ce vreau?

Un dezgust profund în faţa grandilocvenţei poeziei angajate, în faţa platitudinilor cu ah! şi oh! şi substantive abstracte: adevăr, libertate etc. E vechi, e găunos chiar dacă-i scris cu cele mai bune intenţii. Cum putea să-i placă *Mirajul* meu lui Ritsos? Mi-e ruşine de câte producţii am dat de acest tip. La poeţii mai slabi apar caricate, îngroşate trăsăturile modei – şi moda noastră, până mai ieri, asta a fost. Lotte Berg în *Der rote Faden* se scaldă în ah-uri şi of-uri, şi luptă pentru cauză ca o amazoană cu sabie de carton. Îmi bat joc de biata femeie cu cap de mort şi nu-i lipsită de talent – dar e prea puţintel şi firav ca să poată rezista presiunilor redacţionale.

Chiar dacă nu-s de acord întru totul cu poezia încâlcită, formalistă, gratuită a unor tineri, ca Nichita, Stoica sau Baltag, trebuie învăţat ceva de la ei: ţinuta lor de artişti, conştiinţa unui stil (unor stiluri, probabil) al poeziei moderne, care nu poate fi încălcat decât cu preţul valorii – valorii de schimb autentice, reale, actuale a poeziei.

Citit *Locul unde nu s-a întâmplat nimic* de Sadoveanu. E clar că Sadoveanu e un scriitor de gustat la maturitate. Îmi dau tot mai bine seama că e un foarte mare scriitor – înainte, repetam ca un papagal, nu eram foarte convinsă. Mă îndepărta, în tinereţe, stereotipia rituală

a dialogului, a apelaţiunilor, a manierismelor lui de dialog (cu persoana a treia în loc de a doua etc.) Mi se părea că e convenţional şi învechit. E un fin analist pe lângă toate calităţile de poet, pe lângă imensa lui capacitate de „naturalist”. Drama strânsă a Dariei Mazu şi stările ei; surprinderea foarte modernă a stării ei de euforie, de plutire, de desprindere, în ajunul declanşării dramei. Expresii (despre Lai Cantacuzin): „un cavaler fără nerv”.

Acum citesc *Soarele în baltă*, care-i una din cărţile lui de destindere, de joacă, de divertisment. Poveşti despre şah şi şahişti.

Alaltăieri la madam Aneta Pascu, bătrâna care face dulceţuri pentru cuconeturi. E domnişoară bătrână, tăiată din topor, cu un cap aspru, înăsprit şi mai mult de tuleiele albe care-i cresc pe faţă. Are câine rău, casă cu cerdac (o treaptă se clatină, dar nu se găsesc scânduri s-o înlocuiască: şi asta-i o problemă), macat cu dungi verzi şi roşii pe pat, fotografii îngălbenite, câteva cărţi vechi de literatură, radio. Acum două luni era după o proaspătă nenorocire. I s-a aruncat un frate bătrân înaintea trenului. Are băiat rău. Îi cerea 300 lei pe lună pentru mâncare. Acum e veselă. A invitat de ziua ei, Sf. Ana, doi doctori din Azuga la masă. Are obligaţii faţă de ei. Doctorii ăştia sunt „infecţi”, adică lucrează la infecţioşi. Le-a dat pui fripţi. Torta a făcut-o nepoata, şi cremşnitul. Îşi face analize, a avut uree în sânge, nu-i glumă.

E o femeie care ştie ce vrea. Cunoaşte multă lume, multe personaje cu titluri, cu funcţii care cumpără dulceţuri de la ea.

Sunt supărată pe R. Ca întotdeauna răsfăţat, egoist, nu se gândeşte decât la el şi la familia lui (ceea ce afirmă şi el despre mine: o prietenie ideală!). A plecat, în sfârşit, în Mexic. Îmi pare bine şi-mi pare rău. Îl invidiez. În ultimul timp, de când am început să îmbătrânesc, îl invidiez din ce în ce mai tare. Dar nu numai că e urât şi meschin asta. E şi o prostie. Uit cum avantajele şi dezavantajele situaţiei se echilibrează, se compensează. Uit că eu n-aş putea niciodată să „trag” cum trage el, să scriu câte şi cum scrie el pentru a avea ceea ce are (titluri, călătorii prin toată lumea, diverse avantaje). O asemenea muncă, o asemenea activitate, m-ar doborî! Şi, atunci, ce pretenţii am? Nu-s liberă să visez cai verzi pe pereţi? Sunt! Dar şi să scriu? Nu. Dorul cailor verzi şi adevăraţi. Da, căci caii sunt verzi – fantastic de verzi – realitatea e cu capul în jos, în culori nefireşti, şi aşa ar trebui să scriem despre ea, cum e; dacă suntem realişti, trebuie să fim fantastici. (N-am înnebunit!)

Petre a dat primul examen, la oral, ieri. A luat 7. „Dacă nu se încurca, lua mai mult”, spune Sorin. Dacă bunica avea roate era automobil. După atâtea eforturi, atâţia profesori, a ajuns la nivelul lui 7. Bine şi aşa. Numai să treacă, să intre la T.C.M. şi să se ţină de carte.

Păcat că nu are alte perspective şi nici ambiţie. Dar de la cine s-o fi moştenit? Cad în greşeala tuturor părinţilor…

Nu prea mai am răbdare să stau la Sinaia, să lucrez. M-a cam obosit monotonia programului meu. Nu am un „cerc”. Cei cu care eram împreună au plecat. Mănânc ba cu Nestor, arheologul şi familia, ba cu micii burghezi Marcovici. Filme proaste sau văzute…

Sunt cu inima îndoită. Cred că poemul va fi foarte prost.

14 IX, Sinaia

Am întrerupt lucrul la poem. Zgândărită de un telefon al lui Horea, care-mi cere o poezie pentru *V. Rom.* Am scris mai multe, mici, în ultimele zile. Mai echilibrată, pentru că îmi merge lucrul binişor.

Aseară, o scenă, la telefon. Petre a terminat examenele; mediocru (cu 7 şi ceva, probabil) dar sper să intre.

Nu vrea să vină la Sinaia, n-are nici o poftă, vrea la mare, chiar la Bucureşti e mai bine, unde poate face antrenament.

— Ăsta e Petre, spune Sorin cu amărăciune.

— Bine, stai atunci la Bucureşti şi fă antrenament.

Sunt dezamăgită, furioasă, jignită, îndurerată. Închid telefonul. Fac câţiva paşi pe scară. Mă întorc. M-am potolit. M-am gândit cum a stat toată vara la Bucureşti pe căldură, ce dor trebuie să-i fie de mare, mi-am închipuit cum îi e lui, acum, când nu-i dăm voie. Am chemat Bucureştiul. I-am spus să meargă, că-l înţeleg… O să vadă, zice.

— Ba nu, să mergi; să stai cât o fi vremea bună şi să ai bucurie de vacanţă…

Umblu prin hol, năucă, şi mă destăinuiesc, bătrâneşte, unor străini, cărora puţin le pasă de problemele mele de mamă…

Am început iar să mă gândesc la cazul R. Să mă preocupe. Visez. Sunt neliniştită. Există câteva lucruri triste, amare, umilitoare, despre care nici în jurnal nu pot scrie de teamă să nu citească cineva vreodată, să nu fac, fără voia mea, pe cineva să sufere. Sunt câteva lucruri pe care le suport greu şi nimeni nu-i de vină decât vremea care trece şi ne macină fizic şi psihic.

16 IX, Sinaia

Scriu din obligaţie, fericirea nu se cere spusă. Ce rare sunt asemenea clipe de echilibru psihic, organic, când complexele încetează pentru o clipă să te roadă, când pe ultimul plan, umbrite, umilite se retrag spaimele, neliniştile (Sorin arată foarte rău, munceşte îngrozitor – lansarea planului săptămâna trecută), când viaţa pentru o clipă devine bună, miloasă, surâde în soare. A fost o duminică frumoasă ieri. A

venit Sorin încărcat de struguri, pere, prune şi roşii. A venit Petre cu examenul luat. Am fost cu familia Cociaşu şi cu Mona Nestor la Stână.

Am rămas cu Petre la Sinaia. Sorin a plecat ieri pe seară. Am stat mai mult de vorbă cu Petre. E destins, liniştit, slab, gălbejit. O să se odihnească aici, o să facă plajă, plimbări, lecturi. Îmi povesteşte câteva lucruri despre el, despre prieteni. „Saşa nu-i cine ştie ce, îţi spun eu, mamă, că-l cunosc bine. Când suntem împreună cu fete, sunt foarte atent – eu ştiu că nu sunt cine ştie ce – spre care din noi se îndreaptă atenţia fetelor. Să ştii că nu e el cel preferat. El nu-i ajunge nici la călcâie lui Bogdan. Bogdan are un cap extraordinar. Dar e un ratat. Îţi spun de pe acum. S-a retras de la şcoală. De astenie, dar mai mult pentru că a chiulit. Ca să evite, să nu fie dat afară. Are dureri de cap, n-are voie să citească. E un băiat de o cultură extraordinară. Şi nu orice fel de cărţi citeşte. A moştenit şi o bibliotecă grozavă. Dar acum a vândut aproape tot."

21 IX, Sinaia

În 16, la prânz, am fost anunţată că am audienţă la R[ăutu]... Într-o mare tensiune am plecat la Bucureşti. Ce să spun? Cum să spun? Marţi dimineaţa, înainte, l-am văzut pe Peter la el, la birou. Vroiam detalii de terminologie tehnică de partid. Făcusem proză fără să ştiu. Ce eram eu? Tehnică? El, Năvodaru, da, fusese membru al C.C. al Apărării Patriotice, Magheru membru al C.C. al Uniunii Patrioţilor. Pot să spun că am fost gazdă, am transmis şi am păstrat materiale de partid, casă conspirativă, am găzduit un om condamnat la moarte, ştiind că e condamnat etc. Despre premiu să spun că am luat premiu pentru o piesă a cărei valoare e mai mult de ordin politic, care la timpul ei a servit, dar că pentru poezie, substanţa vieţii mele, nu. Despre suferinţa legată de uitarea mea (cu ocazia aniversării a 40 de ani de la înfiinţarea partidului) pot de asemenea să spun. Unii mă întreabă, cu candoare: tu de ce n-ai primit medalia? („Nu pentru medalie am lucrat".)

Răutu mă primeşte amabil – neutru (Sunt foarte emoţionată). La chestiunea de partid nu face nici un comentariu. La premiu: nici vorbă nu poate fi. Sunt laureată – de două ori nu se mai capătă (s-a luat această măsură) decât cu totul excepţional. Despre întâlniri internaţionale, da, am dreptate. Despre Brad, ascultă cu interes. („Cum ai zis că e: iezuit?" – zâmbeşte). Îi spun cum a chemat la U.S. un critic care-a scris bine despre *Magnet* ca să-şi atenueze epitetele şi să-l împiedice să polemizeze cu D. Micu. Îi spun şi despre prietenii lui de la *Tribuna* şi Râpeanu de la *Scânteia*. Când ating chestiunea Ivaşcu: (îi spun de întâlnirea cu studenţii – corectura în şpalt, nepublicare) „Dă-l încolo pe Ivaşcu, toţi aveţi ce aveţi cu el. Mai există şi alte reviste

unde puteţi publica, *Gazeta literară*, *Viaţa Românească*. (Fără comentarii din partea mea.) Rilke, da, desigur, cu o bună prezentare. Are dreptate T. Vianu în articolul despre Maiorescu: nu luăm în braţe fără discriminare, dar nici să nu negăm ce-i valoros… Nu ştiu de unde apar unele idei, că n-am fi de acord ba cu una, ba cu alta. Ciulei la mine, că n-am fi de acord să se monteze *Opera de trei parale* a lui Brecht. Poate că n-o fi cea mai clară, cea mai bine orientată politic dintre operele lui, dar e un lucru de valoare."

Îmi promite sprijinul pentru croazieră. (Roşianu va vorbi la O.N.T.)

Îmi cere, discret, părerea, în scris sau verbal, (lui Dinu), despre *Povestea Ioanei* a lui Cicerone. Lui i se pare că are părţi bune.

Mi-am făcut, la Bucureşti, o injecţie cu Femovirin – mi-a dat o reacţie bulimică: somnolenţă, oboseală, transpiraţie, călduri. Joi n-am putut lucra nimic, ieri foarte prost, de-abia azi am terminat poezia *Bună dimineaţa.* Mă apasă că n-am scris la *Inostrannaia* şi nici nota despre *Povestea Ioanei*.

23 septembrie, Sinaia

A fost Sorin ieri. Roşianu, mult căutat, răspunde că s-a luat hotărârea să nu meargă români în croazierele pentru străini. Dacă, totuşi, se va accepta, el va vorbi. Cine să accepte? R.? Cu el, doar am vorbit. Sorin să facă mai departe demersuri, să amintească Angelei, la cabinetul lui R., apoi la Roşianu. Ştiu că nu avem şanse. Aşa e cântecul.

Plimbare cu Sorin şi Hâncu. Cel mai urât om pe care-l cunosc: mărunţel, căcăniu, saşiu cu un cap ca o pară. E proaspăt tată. A căpătat casă nouă în bloc. E obosit. El s-a mutat singur, nevasta era la spital. Meseriaşii, să n-ai de a face cu ei. A zugrăvit. Mai toată lumea face aşa, ca să aibă ceva mai frumos. *Calcio vecchio*, imitaţie. Se poartă acum, pereţii în mai multe culori. Dar el n-a avut nici timp, nici răbdare. E frumos, de efect.

Un banc: „Ce-mi place e ori ilegal, ori imoral, ori mă îngraşă". E grav, cu demnitate, mititel. Reţinut. Când vrea să bârfească, nu bârfeşte deschis. Zice: „mă mir că Anda nu face scenarii de cinema. Acolo era locul ei" (îi urăşte pe Gheorghii). Ce-o fi în sufletul lui – cât venin! Odată a fost acuzat de plagiat, în mod public. Ce poate rămâne, ce drojdie în suflet, după aşa ceva. Prietenul lui, Lupan, are unele trăsături comune. O vanitate de multe ori lezată, care s-a transformat într-o acreală răutăcioasă, nuanţată cu şiretenie, reţinere, abilitate. Doamna Oţetea, grăsuţă, păr cărunt, faţă durdulie, mamă fericită, un fel de variantă, în condiţii fericite şi etnice ale Rozicăi Socor. Stă de vorbă cu fata care-l însoţeşte pe Saşa în excursie. E o colegă a fetei ei: „Au un grup adorabil. Şi serioşi, ţin unul la altul prieteneşte. Bărbatu-meu a adus un magnetofon stereo din Olanda, a fost poate primul din

ţară. Ei, nu ştiţi prin câte hârtoape a fost purtat. Un coleg al lor, un băiat de condiţie mai modestă, tatăl strungar, mama vânzătoare la Aprozar, mi se pare, au căpătat un apartament. Copiii au sărbătorit evenimentul. Au mers la ei cu magnetofonul. Şi ce frumos dansează, la locul lor. Fetiţa mea şi Vladi au fost citaţi la raionul UTM cât de frumos dansează, nu se abat de la linia politică. Dar şi ce secretară UTM adorabilă au avut la şcoală, nu? La ei nu erau ceaiuri, era o asemenea atmosferă, încât aş spune mai de grabă că erau reuniuni, nu? Fetiţa mea cea mare a făcut muncă politică vara asta, a fost aleasă în Consiliul Naţional (al studenţilor) şi, cum de curând a fost recrutată pentru munca asta, i-a venit mai greu. Trebuia să se pregătească, să se deprindă. E cam obosită".

E vioaie, prostuţă, oportunistă, prietenă cu Jeana Petrescu. Linia lor politică. Ei sunt oamenii zilei.

Petre spune: „O să mai greşească ceva în munca asta politică şi pe urmă? Şi cât timp îi că…".

Petre a plecat cu Saşa, cu prietena lui, Mioara Gâtlan, în munţi pentru câteva zile. Azi am răspuns la întrebările *Inostranniei Literatura*, la ce lucrez. După asta în Sinaia, la CEC, la cumpărături. Apoi Saşa, plecarea, sfaturile materne, agitaţie. N-am mai putut lucra azi. Am terminat *Fundătura îngerilor* a lui J.B. Priestley. Un roman cam victorian, cam pisălog, care mărunţeşte prea mult unele lucruri. Realism sentimental.

În USA continuă agitaţia rasială. Copii negri omorâţi. A avut loc marşul de 20.000 asupra Washington-ului (cea mai mare demonstraţie din câte au avut loc până acum).

La noi, în sinagogă, în timpul oficierii slujbei de sărbătorile de toamnă, un grup de huligani mascaţi au intrat în sinagogă au rupt *Thora* şi au azvârlit-o pe jos. Rabinul Rosen oficia. Le-a vorbit credincioşilor. Să păstreze disciplina. I-a chemat la înmormântarea Thorei.

S.: „Ce-am semănat, am cules (celui care-i povesteşte) Nu mai spune altuia ce ţi-am spus".

X: „N-am auzit nimic, n-am spus nimic".

Îi povestesc lui Sorin cât de indispusă am fost din cauza injecţiei şi în starea asta totul ia proporţii. M-am apucat să-l întreb pe Titus Popovici de o slujbă potrivită pentru Sorin şi apoi să mă jeluiesc că nu e într-un loc potrivit, că munceşte prea mult şi ce slujbă avea înainte şi de ce a fost scos. „Sigur că nu-i bine, spune el, ca să spună ceva. Trebuie judecat de la caz la caz". Mi se făcuse teribil de ruşine de ce am spus. Ce nevoie am avut să mă umilesc faţă de un străin, un om mult mai tânăr şi care are toate atuurile, toate avantajele. O situaţie falsă, oribilă!

Ieri, la poiana Stânei, un cal blând de munte, înşeuat, se învârtea pe

lângă noi. Mai mulţi băieţi în jurul lui. L-a călărit şi Sorin. Era fericit, cred. Mă uitam. Îl vedeam din spate cu părul lui cărunt şi cu începutul de chelie. Slab, bătrâior, dar fericit.

Noaptea am visat mulţi cai în şir, cu călăreţi cu panaşe şi cu trompete şi am fost şi eu fericită, ca un copil, în vis.

Hâncu povesteşte că Sadoveanu avea 100.000 lunar la *Adevărul – Dimineaţa*. L-au cumpărat cu bani grei.

— Bine că a primit de la stânga şi nu de la dreapta.

— Poate că nu i s-au făcut oferte de la dreapta. El se învârtea în cercurile astea, cu Demostene etc..

Sunt de o groaznică invidie, ca toţi poeţii. Am citit nota foarte elogioasă din *Contemporanul* la adresa Ninei Cassian, a ultimului ei ciclu (din *Gazeta literară*: *Amintirile verii*), ciclul fără îndoială e bun. Dar mi-am amintit cum a fost primit *Ochii copilului*, cu ce înjurături la *Tribuna*. Mi-a răscolit iar complexele. Mi-am amintit iar cât de inabilă sunt şi cât de abilă e ea în menajarea relaţiilor (cum îl rabdă pe Barbu, cum s-a pus bine cu Dodu Bălan – „Eticizarea" ei e formidabilă!).

Sunt rea şi invidioasă, asta e. Pentru că sunt trecută şi melancolică şi nesatisfăcută şi pentru că ea e pe punctul de a realiza ceea ce şi-a propus şi a urmărit cu tenacitate (de femeie foarte urâtă, foarte deşteaptă şi sensibilă, care poate compensa foarte mult) să devină prima poetă a ţării. Şi a devenit. La ora actuală sunt cu mult în urma ei şi ca valoare intrinsecă şi ca productivitate şi ca apreciere din partea criticii şi a cititorilor.

24 septembrie

O zi însorită, o zi infernală. Nu-mi pot găsi un ritm bun de lucru. Sunt neliniştită şi furioasă. M-am hotărât să copiez *tale quale* fragmentele aruncate pe hârtie, nesudate, necizelate. Poate că e mai bine aşa, mai puţin „mitocosit". Nu izbutesc nici asta şi am impresia că e şi mai rău ca înainte. Dacă aş putea să mă supăr tare pe mine, să nu-mi mai pese de nimic şi să dau drumul condeiului…

Michel Astorg – un tânăr poet francez (*Le temps d'apprendre à vivre* – titlul, un vers de Aragon) recenzat de *Lettres Françaises* (nr. 993/963 – 5-11 sept.) ca un poet de viitor. Citate versuri generoase, sensibile.

25 septembrie

Băut Nescafe. Lucrat toată dimineaţa. Cred că tot ce fac acum e prost. Nu izbutesc să găsesc tonul just, modalitatea potrivită. O discuţie cu Jebeleanu despre *Povestea Ioanei* mă clatină şi mai mult. Simţeam cum

obiecţiile lui la *Povestea Ioanei* mă ating pe mine, în ce fac acum. Factură învechită, versuri „populare” în formă, nu în sensibilitatea lor, *déjà vu, déjà fumé*.

Trebuie totuşi să fac – ca şi cu *Ochii copilului* – să dau la 2-3 oameni să citească înainte de publicare şi să scot ceea ce sare în ochi, ca prost. Dar acum, dacă m-am apucat, să duc la capăt. De fapt, exagerez. Părţile net proaste sunt puţine – dialogul în stil popular – dar nu ştiu cum pot să-l fac altfel, mai bine. Trebuie să-l termin şi apoi să capăt distanţă.

Plimbare la prânz cu Deşliu, în parc. Situaţia politică (chinezii greşit atribuie greutăţile lor lipsei de ajutor al celorlalţi. Greşit şi Hruşciov, nu se poate vorbi aşa. La congresul nostru – despre chinezi) „nu-i de-ajuns să-l citeşti pe Lenin, trebuie să-l şi înţelegi”…

Un cutremur în regiunea nordică, fac americanii experienţe subterane.

Mă mir câteodată ce disproporţie între emoţia colectivă a oamenilor când se întâmplă o catastrofă ca cea de la Agadîr, de pildă, şi liniştea lor în faţa perspectivei unor catastrofe totale. Nu ştiu mai nimic despre pământ – mai mult ştiu despre spaţiul cosmic.

Are două piese aproape gata, jumătate de roman. A cerut de la Fond[ul] [Literar] 2.000 lunar timp de 10 luni să poată scrie romanul. Barbu s-a opus. I s-a admis pe 3 luni. A refuzat. N-are timp să se concentreze, sună pentru mâine la *Magazinul*, *Viaţa Românească* etc. Cu piesa s-a cam speriat văzând cum i-au scos piesa lui Mazilu (*Proştii sub clar de lună*). Dar acum le pare rău. Dau înapoi.

Jebeleanu cu Asturias. Jebeleanu despre cei 20 de ani, cei mai buni, care s-au dus, s-au irosit pentru poezie, cu proasta îndrumare. El era pe drumul cel bun. După *Inimi sub săbii* scrisese altfel de poezii. N-a publicat decât *Ceea ce nu se uită*. Cei mai tineri, ca Nina, au noroc, i-a prins momentul ăsta mai în putere. Mai are şi el, poate vreo 5 ani, nesclerozat.

Dar eu? Dar eu? Dacă scriu aşa cum scriu *Diamantul* şi nu pot altfel, nu înseamnează că-s sclerozată de pe acum?

28 IX, Sinaia

În 26 era o vreme de aur. Am făcut dimineaţa o plimbare cu Marta Lupan şi Hâncu în pădure, la Poiana Ţapului. M-am relaxat puţin. După-masă am dormit, apoi m-am apucat de lucru, hotărâtă să suprim, fără cruţare, tot ce consider uşurel în poem. În acest sens, am trecut la transcrierea şi prelucrarea părţii a treia. Am lucrat până la 2 noaptea. N-am terminat. Apoi am stat cu ochii deschişi, într-o stare de mare luminozitate (starea aceea asemănătoare cu „aura” epilepticilor descrisă în *Idiotul*). În starea asta, puteam trăi ideile şi sentimentele.

Am văzut necesitatea de a intercala între *Prietenii* şi *Valea Plângerii* (*Diamantul Parângului*) treapta iniţierii în dragoste, a supliciilor şi extazelor ei, a celor două ape care se contopesc şi se despart, a abisului în care cazi, a culmilor ei. Treaptă de cunoaştere, care mi se părea (mi se pare şi acum, dar mai slab – poate din cauza efortului pe care mi-l cere). Bineînţeles, motivul „angajării”, în epocă, fir roşu al celorlalte părţi, ar trece şi prin aceasta.

Urmează episod grotesc cu J. Laitmotiv: „Nu fi scârboasă!”. Ceva ieftin, automatizat, ruginit, supus rutinei. Nici măcar hidos. Lăutăresc. Ceva de frizer din comedii bufe: „Jură-mi”. Neatinsă. Un melc pe care-l dau deoparte. O luciditate înfricoşătoare. Nici măcar silă.

Ziua de 27 ratată, după noaptea fără somn. Cobor în Sinaia: cumpărături, *l'Unità*… La prânz, cu Jebelenii şi perechea Asturias. Despre planta tropicală *aguacanta* (numele vechi indian), despre poezia „epică” – Asturias înţelege prin asta o poezie angajată, bazată pe fapte sau eroică şi zice că asta e poezia epocii noastre: Neruda, Aragon, Evtuşenko. Eu înţelegeam „epic” în adevăratul sens al cuvântului: istorisire, înlănţuire de fapte povestite. Conversaţie dezlânată. E şi Radu Palade, după o operaţie grea la plămâni. Cu o coamă mare neagră, ochi strălucitori şi faţă rotundă, roză, lată, de tânără odaliscă.

În cameră-l găsesc pe Petre. S-a întors din munţi. E mulţumit. (Acum, guturai).

Citesc apoi în cămăruţa mea de la vila 1. Iulia Sekely ne cântă la pian şi din gură cântece populare ale unor popoare foarte diferite. Cântecele au nişte intime, tainice înrudiri. Cel mai straniu, care face corp aparte, e un cântec epigraf de mormânt din epoca pericleană, în care poetul mort spune trecătorului (sau trecătoarei) să se bucure de viaţă, căci Cronos vine şi nimiceşte totul. Legătura dintre vechiul cântec ebraic şi cântecul slujbei gregoriene: *Gloria mundi*… alte înrudiri între cântece chineze, ungare, armene, toate bazate pe gama pentatonică.

Apoi la film: *Drumul spre chei* (Mosfilm) după un scenariu de V. Koneţki – curat, cu gust făcut, fără stridenţe, după nuvela lui K.

Seara cu Petre la masă, apoi cu un argentinian, Acugnia, care a studiat tetrul de păpuşi doi ani în Cehoslovacia. Puţin cu Vera Proca. Citesc *Idiotul*. Am o noapte destul de proastă. Ficatul cam iritat. Probabil cafeaua, oboseala. Se apropie plecarea. Mai încerc acum să lucrez puţin. Voi relua la Bucureşti, după „Săptămâna poeziei”.

8 X '63, Bucureşti

S-a terminat „Săptămâna poeziei”. În regiunea Galaţi (Brăila, Tudor Vladimirescu, Panciu, Focşani), am condus grupul P. Solomon, P.

Stoica, Tomozei. Din Galaţi, Valeriu Gorunescu, Sebastian Costin, Nelu Oancea, Ion Chiric. Zile foarte pline, obositoare, cu multe şezători, mese, autorităţi, zâmbete, toasturi, saluturi. M-am supra-obosit. Ficat, răceală, dureri de spate, de cap. Chişcani, fabricarea celulozei. Stuful adus din deltă pe ceamuri. Plimbare cu şalupa spre canalul Filipoiu. În zare, munţii Măcinului, roz. Sat de pescari, de marinari.

Vietnamezul Chinh Huu (citeşte Hou) cu noi. Poet militar. Glume cu câini (mănâncă câini) pe seama lui. Mic, delicat. De la noi va pleca în Albania. Ai noştri comentează: cine ştie ce-o să ne mai înjure acolo. După sărăcia de la ei, probabil că i se pare că-i în ţara minunilor. Ei, bineînţeles, sunt alături de chinezi. N-au semnat tratatul de la Moscova. Vin nu bea. L-am corupt noi. Mesele din cramele de la Panciu, cu Muscat Otonel şi Pinot Gris şi tescovină, şi sărmăluţe moldoveneşti în foi de viţă şi pastramă. Hrubele adânci, boltite. Budanele cu vin. Din linuri vinul merge la presă, apoi e tras în budane. Pe şosele se transportă coceni de porumb (cu foi) arămii, gălbui, pentru vite. Mai e ceva porumb galben uscat pe câmp. Combinatul siderurgic – şantier. Vizitarea halei imense care va fi întreţinerea maşinilor. Luminatoare albastre, stâlpi de oţel albastru. Feeric – 5 linii de poduri rulante. Şantierul laminoarelor: escavatoare, graifăre, macarale. Piloţi la mare adâncime, din beton pentru consolidarea fundaţiilor. Gorunescu şi complexele provincialului. Fost mare beţivan. Cules din şanţ de Mihaica. Analfabetă. La vârstă adultă a învăţat. A făcut liceul. Dactilografă. Îl păzeşte să nu bea. Se iubesc. El bate monedă din trecutul lui revoluţionar, lunile de închisoare etc. Zice: „în definitiv, noi rămânem comunişti”.

La Focşani, la raionul de partid, secretarul cu probleme economice, ţigan. Vorbeşte la telefon cu cineva de la fabrica de conserve ca să ne asigure vizitarea. Ton militar, răstit, de comandă: „Ce, tovarăşe, discutăm pe picior de egalitate? Răspunzi de executare”…

Ferkler, un ovreiaş blând, operativ care, pe tăcute, face tot ce l-am rugat: telefoane, bilete de tren etc. Gălăţenii spun: „Ce tovarăş minunat!… E un stâlp al raionului de partid. De când există raionul, lucrează acolo”… (Desigur, alţii sunt promovaţi.)

Petre Stoica, bănăţean cu cap tăiat în lemn de Dürer, cu ochi înfundaţi în orbite, albaştri-verzi, cu ceva ascuns, duplicitar, ne povesteşte multe, mie şi lui P. Solomon din viaţa literară şi studenţească. Tipi abjecţi care plutesc la suprafaţă. Dan Grigorescu (nu fotograful, ci criticul de artă) era secretar de UTM pe facultate. Provocator: „Ce zici, dacă plec în Suedia, să rămân acolo?”. Dostoievskian – mârşav: P. Stoica ţine un referat la Economie Politică, preluat de la altcineva. Îl roagă să nu-i pună întrebări la seminar. Îi promite. Îi pune 7-8 întrebări să-l încuie.

— De ce ai făcut-o?

— Nu ştiu.

D.G. are o iubită căreia i se destăinuieşte. Îi scrie lucruri compromiţătoare politic. Fratele iubitei, prieten cu Titus Popovici, (pe atunci, şi el student) montează demascarea lui. Îi interceptează scrisorile. Denunţă. Şedinţă publică. Excludere. Azi lui P. Stoica îi e teamă să nu vină secretar de redacţie la *Secolul 20* în locul lui D. Săraru, pe care îl aşteaptă funcţii mai mari (*Et pour cause*…). D.S. mincinos, cinic, lipsit de orice urmă de caracter. Pentru greşeli făcute de el, aruncă vina pe alţii. La început ţinea partea altui ticălos, a lui Savin Bratu. El se dă cu cine-i mai tare. A trecut de partea lui Mihnea. Din acel moment, soarta lui Savin B. era pecetluită. N-a mai putut sta la *Secolul*.

În legătură cu R. stări juvenile, contrastante. Dor. Apoi la telefon aud glumele lui de maniac cărturar (A făcut „bau" – în avion unor fetiţe de 20 ani). Unele femei cred că el, în Mexic, nu a pierdut dolarii, că i-a cheltuit „în taverne"… mă dezgustă, simt eschivări, geloasă, apoi iar mi se face dor. Nu vine: „Ce, am gripă?". Nu pentru mine nu-i e frică… Iar trimite vorbă. Aştept. Nu vine. Sunt jignită, supărată. Nu ştiu dacă am să-l îmbrăţişez sau am să fac bot.

Ieri, televizat, festivalul de închidere al „Săptămânii poeziei". Arghezi, Eminescu (câte 2-3), Beniuc, Andriţoiu, Utan, Jebeleanu, Brad, Cassian, G. Călinescu, Frunză (cântec). Fac fiere. Lupt cu mine să rămân nepăsătoare, să mă apere mândria, conştiinţa de sine. E greu.

Am o noapte proastă. Răcită, ficatul puţin inflamat. Spre dimineaţă, încep totuşi să mijească imagini, stări ce pot deveni versuri. Raniţa din spate plină de frunze roşii… grea… Alteori uşoară de parcă niciodată n-am dus nimic. Vreau să scriu, dar R. îmi strică dimineaţa.

28 X 1963

O lună fără spor. După „Săptămâna poeziei", risipire în mii de preocupări şi ocupaţii mărunte legate de casă (Eliza în concediu până-n 20), de apariţia volumelor Neruda şi *Metamorfoze* (adrese, dedicaţii), de căutare şi umplere de goluri la culegerea de dragoste (Jonckheer, poezia neerlandeză şi belgiană), de obligaţii luate la *Secolul 20* (2 Rilke,1 Celan), vizite, legături, informări (Vasile Dinu, C.C., Beniuc, ceartă că l-am „pârât" la C.C. că nu sunt trimisă în străinătate – apoi promisiunea că mă va ajuta să dau un volum la Viena), A. M. Sperber (alcătuirea listei „definitive" pentru la noi şi pentru Viena (promite că până la sfârşitul anului se face traducerea; ştiu că e imposibil), I. Horvath şi M. Lilin, prozatori sârbi etc. Toate ocupaţiile astea pulverizante nu pot decât atenua şi acoperi uşor, fondul de neagră

demoralizare, prăbuşirea eşafodajului pe care l-am clădit, timp de un sfert de secol pentru înălţarea anumitor valori etico-politice, ce se prăbuşesc rând pe rând.(unirea noţiunilor etic şi politic nu e ea însăşi o greşeală?). Evreii, soarta lor. Soarta copiilor noştri (cetăţeni de gradul doi, într-o invizibilă şi atotputernică, nescrisă legiuire). O picătură a făcut să se reverse paharul, mai bine zis mi-a deschis cu adevărat ochii (împăienjeniţi de resturi, de filamente de idealuri). Scoaterea mea, numai a mea din programa admiterii în învăţământul superior. Ştie toată studenţimea. Îmi spusese ceva Petre. Nu l-am crezut. Mi-a spus şi Veronica. Am controlat. Aşa e. – Dumneata, tovarăşă, trebuie să fii supărată pe mine!

Nu, nu sunt supărată. Sunt tare lovită, tare îndurerată, nu pentru faptul în sine – pentru tot ce presupune şi tot ce prevesteşte, pentru mine, pentru ai mei, pentru mulţi. Am să anunţ, am să spun. Ei şi?

Veronica spunea: „Mi se pare că am trăit prea mult".

Şi eu simt ceva asemănător. Dacă viaţa s-ar fi sfârşit ceva mai înainte, aş fi fost un mic capitol al literaturii române în timpul stalinismului cu un preambul adolescentin (*Ţara fetelor*).

Am sentimentul puternic al frustrării, al păcălelii, al autopăcălelii, autoînfierbântării. Ce a rămas? Nişte poeme puhave, umflate, grandilocvente, contrare spiritului, gustului epocii. Şi Jebeleanu e conştient de asta. Şi acum? Se întâmplă ceea ce trebuie să se întâmple: cei ce te-au mobilizat, obligat, convins etc. te laşază; pe primul plan sunt „neaoşii", „românii verzi" sau mai puţin verzi, apar la suprafaţă şi cei ce merită şi cei ce nu merită (alături de Blaga – cresc, cresc Botez, Giurgiuca, Lesnea, Vrânceanu, V. Bârna etc.)

Tinerii mai curaţi, mai noi, neunşi cu vechile unsori, sunt foarte bine şi foarte gros unşi cu cele noi. Ştiu ce au de făcut, ştiu să tragă sforile. Unii foarte rafinaţi, estetizanţi, nu pot desigur să-şi facă maeştrii din „foşti toboşari" ca mine – chiar dacă am făcut parte din categoria toboşarilor mai delicaţi şi foarte convinşi. Huliganii sunt la putere şi contracarează pe ascuns, fiecare în citadela şi clanul lui (Ivaşcu – Brad). Ovreii se descurcă fiecare cum poate, lucrând, scriind, manevrând fiecare pe cont propriu, cu prietenii, influenţe, servicii – contraservicii, linguşeli, intrigi (Nina, Veronica).

Mi-e atât de silă de toate, de agitaţia asta inutilă pentru că nu duce la valori, ci frânează realizarea valorilor. Era vorba să aibă loc o mare şedinţă mare pentru hăituirea poeziei evazioniste, „alambicate" (termenul lui Toma a revenit). Referat pregătesc Utan, E. Simion, Oarcăsu. Va fi, dar se pare mai potolit. Căci nu-i convine lui Beniuc (cred că el urmăreşte acum, de teama lor, să păstreze un „oarecare" echilibru).

31 decembrie 1963, Sinaia

Ora 8 seara. Câteva ore ne despart de revelionul de la Pelişor. Anul trecut eram liniştită şi limpede. Acum neliniştită, nu tulbure, o stare ciudată, parcă sunt eu şi nu sunt eu. Se petrec probabil profunde schimbări în organism. Începe bătrâneţea şi nu-s încă deprinsă. Te deprinzi vreodată cu ce-i rău? Dar e rău? Nu mă pot bucura de nimic. Am cumpărat un vâsc, l-am pus la oglindă – o cyclamă pe masă.

Lângă mine e Sorin, e Tudor. Sorin se simte prost, aproape de când a venit. Sunt tare îngrijorată, nu pentru acum, ci pentru viitor. Cât va mai rezista la ritmul muncii lui? E scofâlcit, arată îngrozitor. Are un herpes la buză, e indispus, lipsit de vlagă, mereu are tulburări cu ficatul.

Tudor, aseară, s-a deschis puţin faţă de mine. Am stat târziu, noaptea, de vorbă. Complexe de inferioritate. Mi-a dat să citesc nişte însemnări de jurnal făcute pe moment. Introspecţie. Distanţa între vis şi realitate. Cum se vede în vis – energic, armonios etc. şi cum în realitate e nul. A început să-şi dea seama că răsfăţul, satisfacerea tuturor dorinţelor contribuie mult la starea lui de apatie, la lipsa de voinţă. „Dacă n-ar fi fost Eliza la noi, ar fi fost poate mai bine. Aşa, ea ne face totul şi noi avem tot mai multe pretenţii.” A început prin a vorbi despre timp: „de anul trecut până anul ăsta n-am evoluat prea mult. Tot aşa eram şi anul trecut. Şi cât de repede a trecut. Altădată, în copilărie, un an era atât de mult”. Şi îşi aduce aminte de mama-mare, atmosfera de la ei, verdeaţa de pe balcon, bătrânii – Fănică, Marco, Amalia – din casă, de care nu ştia până atunci cine sunt, ce rude sunt între ei, şi cu Jac, cu mama-mare.

Tablouri, două, trei, din copilărie. Cişmigiul, ca „un Manet”, el de mână cu Jac, la o tarabă, punea mâna pe toate, Jac nu-l lăsa.

Despre prietenii noştri n-are amintiri – tablouri, numai feţe, firmituri – o copilărie mic-burgheză.

Îmi vorbeşte despre lipsa lui de voinţă, şi cum nu poate lăsa un roman din mână, un Erich Maria Remarque, de pildă, ca să-şi facă exerciţiile la matematică: „acolo e viaţă, moarte” şi pentru un exerciţiu „să întrerup?” dar ştii ce rău e, ce panică e în clasă printre elevii slabi, când nu ştii şi eşti ameninţat cu „ascultarea”.

Îi vorbesc despre mine şi greutăţile prin care am trecut, şi cum am luptat şi lupt cu slăbiciunile mele.

— Nu-mi place să se spună: „aha, a înţeles, a devenit băiat bun”. Şi nu-i bine că sunt mereu ajutat, trebuie cu propriile mele forţe să lupt. Să am moralul ridicat, asta e principalul.

— Da, dar e un cerc vicios pe care trebuie să-l spargi. Nu poţi să ai moralul ridicat, cât timp elementarele obligaţii nu le ai îndeplinite.

— E aşa de mult de învăţat, încât mi-ar lua aproape tot timpul, ca

să-mi fac la toate materiile. Şi la matematică sunt multe lucruri pe care nu le ştiu. Dar, pe de altă parte, memoria mea e ca o tablă albă pe care se scrie foarte repede multe lucruri şi rămân scrise, la economie politică de exemplu, reţin foarte uşor.

— Sigur, acum mintea e ca un burete, acum trebuie s-o alimentezi.

Şi caut să-l fac să înţeleagă cât de puţin important e dacă bărbia e puţin mai teşită sau mai energică, un om devine interesant şi dorit prin ceea ce poate şi ştie, şi comportament, şi siguranţă de sine.

Adrian Ghileşel e idealul clasei, sportiv, frumos, dar n-are mai nimic în cap. E un tip abil care ştie să se descurce, să se aranjeze.

Ionică e „gigea" şi deştept şi cult.

Nu ştiu dacă l-am putut ajuta cu ceva, dar ştiu că pe mine discuţia m-a întors pe dos. Conştiinţa că am făcut nenumărate greşeli în educaţia lui, că i-am neglijat pe amândoi băieţii în anii mei de „activism" mă chinuie. I-am spus că dacă simte nevoia să fie cineva lângă el când vine de la şcoală, când îşi face lecţiile, ca să nu se mai lase furat de lecturi, sunt gata s-o fac oricât timp ar simţi nevoia. Nu, nu-i trebuie asta. Singur trebuie să lucreze. Aici, la Sinaia, a avut satisfacţie când a văzut că poate rezolva singur problemele.

Sunt ca un peşte pe uscat. Mă zbat şi nu ştiu cum să-l ajut mai bine. Ar fi prea riscant să rămână fără ajutor la matematică şi fizică.

O stare de anxietate. Am sentimentul că niciodată n-am scris două versuri şi că nu voi mai putea scrie. M-am transformat anul ăsta, în ultimele luni, mai ales, într-o maşină de tradus. Poate de aici şi starea de oboseală. Care nu se transformă în deprimare absolută, în cădere absolută, urmată apoi de redresare şi euforie – ca în tinereţe – ci rămâne ca o stare rarefiată şi uscată de semi-participare la toate.

Am făcut cadouri; am trimis felicitări, am fost mai „sociabilă" ca altădată. „Formele" încep să ocupe un loc mai mare în viaţa noastră. Reacţiile sunt mai puţin prompte şi vii.

1. Institutul de Ştiinţe Economice şi Planificare (N. red.)
2. De la verbul francez *puiser*, a scoate, a extrage (Nota mea, G.Ş.)
3. Restaurantul de la „Casa Oamenilor de Ştiinţă".
4. Carlo Emilio Gadda (1893- 1973), scriitor italian (N. red.)
5. Aici şi mai departe, citatele – în lb. franceză, în original – sunt reproduse după volumul Ilya Ehrenburg, *Oameni, ani, viaţă* , traducere de Tatiana Nicolescu, Bucureşti, EPLU, col. Meridiane, 1967, vol. II, p.114. (Nota mea, G.Ş.)

1964

21 ianuarie 1964, Sinaia, seara

Mi s-a umflat falca. Zvâcneşte. Dacă nu dă înapoi, mâine trebuie să plec la Bucureşti. Sentiment de panică, de catastrofă. Trebuie să-mi scoată lucrarea, să-mi facă o trepanaţie a osului, Dumnezeu ştie. Şi acasă, ce voi găsi? Eliza pe punctul de a pleca sau plecată, dezorganizare, enervări etc. Şi eu, ştirbă, monstruoasă. Aici, lucrări începute, neduse la capăt.

Am citit *Diamantul 3* (*Diamantul Parângului*) lui Sorin, Ninei, Ghimeşan şi un tânăr amorez al Ninei, proaspătul doctor Boris Dunăreanu.

Lui Ghimeşan cred că nu i-a prea plăcut, în ciuda politeţurilor. El a fost, cred, cel mai sincer. (A găsit retorisme, limbaj artificial al femeii). Nina, încântată (cât de sincer? sau cât de profund?) O formă de poem compozit, care e a mea proprie, nici a lui Ritsos, nici a lui Neruda, nici a altuia. Am perseverat, zice, şi bine am făcut în ciuda strâmbăturilor unor critici. S-a văzut că tot ceea ce părea strident, stângaci, în poeme ca acelea cu „chioşcul pe Marte", erau toate încercări, acorduri preliminare a ceea ce fac acum. Mare măiestrie în orchestraţie, convinge totul şi ce-i brutal şi ce-i inefabil. Contra celor spuse de Ghimeşan, cu privire la limbajul femeii (şi eu protestasem, mai înainte). Nu trebuie tratat ca un personaj de roman realist. E poezie, e personaj şi nu e, e simbol şi pot fi şi eu şi poate fi şi ea. Critică evocarea seacă, prozaică, a luptelor după eliberare (cam o pagină). Trebuie să mai lucrez.

Ieri seară, o convorbire dusă, *a sotto voce*, în hol, pe masă, în timp ce împrejur erau Brad, Nour, Ianoşi, T.G. Maiorescu. O întreb ce a vrut să înţeleagă prin „lipsa mea de curaj" (spusese, la un moment dat, asta), când discutam poemul. Nu, nu s-a referit la viaţa mea social-politică ci la cea particulară, sentimentală. La ce aş mai putea gusta din viaţă.

— Dacă, prin imposibil, spun, un om tânăr s-ar uita la mine, n-aş putea crede decât că-i spune ceva numele meu sau că are vreun interes.

— Urât gândeşti despre oameni.

Urmează o discuţie, în care din cauza condiţiilor în care se poartă (discuţia) nu-mi pot desfăşura argumentele. Ea pare că are o netă superioritate şi, pragmatic, o şi are. Că eu m-aş învârti prea mult într-

un cerc închis de evrei. Concepţia ei despre prietenie: dacă nu mai aduce nimic nou trebuie abandonat. Petre Solomon, Yvonne, Croh. S-au închistat. Se văd, din când în când, dar nu se mai leagă nimic. Yvonne frivolă în ultimul timp. Twist, dansuri, dacă vrei să duci o discuţie mai serioasă: „lasă-mă cu astea”. O priveşte din ce motive are o asemenea atitudine, dar o are. Şi ei îi place dansul, dar nu aşa… Şi ştii ce om era altădată! Mi-era superioară. Şi Croh. Poate să comenteze orice, dar nu vibrează, nu trăieşte. În general, ei au ceva epuizat, contorsionat. Poate că i-a „gustat” prea mult în timpul războiului. Nu-i mai pot oferi nimic. Ceilalţi sunt mai interesanţi, mai proaspeţi, mai vitali. Nu-i bine să te cantonezi în sectorul ăsta îngust de viaţă. Ţi se pare că asta e totul. Şi tu nu eşti aşa, tu eşti româncă, nu evreică. Eşti mai legată prin limbă, prin cultură, folclor, prin tot.

— Dacă n-aş fi fost aşa, dinainte de război, cu bărbat inginer, aş fi putut pleca oriunde.

— Sigur, tocmai de asta spun. Trebuie să fii mai mult cu ei. Eu aşa sunt, chiar dacă pot părea prin asta egoistă, indiferentă sau mai ştiu eu cum. Dacă ar veni, să presupunem, pentru 3 zile, legionarii şi i-ar agăţa la abator pe evrei, şi pe mine m-ar agăţa, desigur. Dar ar fi o nedreptate, că nu sunt. Tocmai pentru că nu sunt între ei, şi mă comport ca şi cum n-aş fi, îi „confuzionez” oarecum. Câteodată, e drept, îşi aduc aminte. Cei mai buni prieteni ai mei sunt Cristian Popişteanu, de la Radio, şi Nicolae Breban (cu rezerve în glas).

Despre Richi, nu mi-a spus că n-ar merita să-i fie închinat capitolul „prieteni”, e un spirit select, e drept că există o oarecare inerţie bio-psihică la el, aşa i s-a părut.

— E foarte obosit.

— Da, se poate.

— Lucrurile, în ce priveşte chestiunea evreiască, sunt mai complicate decât pot prezenta acum lucrurile.

— Desigur.

— Copiii.

— Da.

— Suferinţa.

Când spunea că la „vrăjit” (cu ironie, dar şi cu siguranţă) pe tânărul doctor, avea ceva odios, ridicol şi demn de admiraţie, ca tot ce face, mai ales în ultimii ani. E un personaj cu adevărat odios şi fascinant, cu o vitalitate fizică şi spirituală exacerbată (nu o spun din invidie). În ultimul timp, devine din ce în ce mai gratuit declarativismul optimist. E foarte deşteaptă, zice: „sunt responsabilă cu entuziasmul, până la a fi ridicolă”. E briantă, plină de haz în tot ce face, cu luciri de rapacitate, de fiară. Un aliaj rar. De consumat, pentru mine, în doze mici. Dorinţa ei de a face prozeliţi în „epicureismul” ei – în înţelesul vulgar al cuvântului – nu mai găseşte ceva în mine. Nici fizic, nici

psihic, nu corespund unor asemenea idealuri. Sunt complet neinteresantă pentru ea.

— Bate pe internaţionalism. Pe ceea ce uneşte oamenii. Noi aşa trebuie, s-o ţinem una şi bună…

Personajul Sommer. Ratat, exaltat, cult, nu prost. „Păsărica" versurilor. Nu-s nici foarte proaste, dar le lipseşte un şurub.

Am lucrat destul de mult. Vreo 25 traduceri pentru antologia de dragoste. Şi, în primă formă, am terminat *Diamantul 3*.

Azi, pe pragul îmbolnăvirii, cea mai splendidă stare euforică, cea mai bună stare poetică, plimbare cu schiţarea în minte a 4-5 poezii închinate lui Eminescu. Mă pregăteam să mă apuc de lucru şi tocmai acum – falca, măselele, Bucureşti, dentist, chinuri…

Miguel Ángel Asturias cu nevasta au plecat. Pupături latino-americane. Entuziasme facile, exclamaţii, înfrăţire sub semnul intereselor. I-am tradus o frumoasă poezie de dragoste, *Numele ocrotitor*, pe care am citit-o în faţa lor şi a Aurorei Cornu, P.A. Georgescu, Ghimeşan. Exclamaţii.

Descoperit Dora Teitelboim: *Le vent me parle yddisch* (Seghers – col. „Autour du monde").

8 februarie 1964, Sinaia

Volumul *Théâtre* (Gallimard) Arthur Adamov: *La parodie, L'inversion, La grande et la petite* *….., Le professeur Taranne, Tous contre tous.*

Piese ale absurdului, neputinţei, incomprehensiunii reciproce, eşecului total. Foarte vizibilă influenţă Kafka în *Professeur Taranne*, falimentul cercetărilor, carierei lui ştiinţifice, toţi îl urmăresc, îl acuză, nu ştie de ce. În *Tous contre tous*, „refugiaţii", cei care şchiopătează sunt desigur evreii – o populaţie minoritară, un corp străin asupra căruia se practică diversiunile. Regimul se schimbă: persecuţii, teroare, toleranţă, iar persecuţii. Torţionarii se ascund sub haina victimelor, încep să şchioapăte (după răsturnarea vechii stări de lucruri – după război, de pildă) ca să se pună la adăpost, dar între timp atitudinea faţă de „refugiaţi" s-a schimbat iar, în defavoarea lor, şi călăii pier cu victimele împreună, necrezându-i nimeni că-s doar „camuflaţi".

Tristă epocă, tristă artă, neluminată de nici o rază de speranţă şi care-a pierdut voluptatea şi încrederea de a campa[1] figuri memorabile, „în carne şi oase", individualităţi puternice; artă care lucrează numai cu simboluri, şi acelea înfiorătoare. Cunosc foarte puţine lucruri din

ceea ce s-a scris după război în Occident. Perioada „rupturii” m-a înstrăinat, m-a izolat de curentele de artă, de gândire europeană, m-a închis în cercul meu de optimism politic, subiectiv, în aer.

Cum scriu numai când sunt în criză, ravagiile răzleţe ale acestor însemnări, pot să dea impresia că viaţa mea, acum, e numai un lanţ neurotic, de catastrofe psihice. Nu e chiar aşa, dar frica mea, la care se adaugă dificultăţile vârstei de trecere, momentul politic dau, într-adevăr, tabloului general o tentă cam sumbră. Conştiinţa demodării mele ca poet, a rămânerii în urmă. Lipsa unor reacţii vitale ascuţite, prompte, o încetineală a ritmului de gândire, de simţire. Uzura. Geo Dumitrescu îmi scrie o dedicaţie recunoscătoare şi generoasă, în care vorbeşte astfel: „Putem, lângă poezie, să rămânem mereu tineri, Maria Banuş, aşa cum exemplar o arată, mereu noi, neastâmpărate, juvenile, sunetele de liră pe care le-ai risipit în ultimii ani”.

Poate că e ceva adevărat. Poate că în realitate sunt mai puţin „veche” decât mi se pare mie, poate că la sentimentul de cădere pe care-l am contribuie şi modificarea ierarhiilor social-culturale artificial întreţinute, care până mai acum câţiva ani mi-erau favorabile şi acum nu…

Dar, să te vedem, eroino, acum, în împrejurări grele, cum te ţii, lăuntric, ce resurse vitale, morale ai! Să te vedem la lucru!

Îmi mergea bine până-n 21 ian. Când m-am îmbolnăvit; abces, apoi viroză intestinală. După înapoiere (peste vreo 8 zile), n-am mai lucrat decât traduceri din ruşi pentru antologia de dragoste. Mazilu: „e un proiect”. Prevăd că voi avea destule necazuri, sâcâieli la editură, cu cartea.

Am primit o lungă, târzie scrisoare de la Guarnieri. Potrivit sfaturilor lui, ar trebui să fac o mulţime de demersuri în legătură cu apariţia plachetei de versuri în Italia şi cu întâlnirea de la Cogneliano pe care el ar dori s-o conecteze, pentru mine, cu întâlniri cu publicul, publicitate în jurul plachetei etc. Ştiu cât de puţine şanse am. Mă întreb dacă la înapoierea în Bucureşti voi afla în mine puterea să întreprind toate acele multe umilitoare, demersuri (în gol), zadarnice. N-am să pot deveni niciodată un Jebeleanu şi nici n-aş voi. Sunt strugurii prea acri? Nici nu mi-ar ajuta prea mult! „Exceptaţii”, „specialiştii”, „utilii” sunt limitaţi ca număr şi nu fac parte dintre ei.

Azi, cu Paul Jelescu şi nevastă-sa la masă. Contra muzicii moderne, zbenguielilor, imitaţiilor tinerilor care zgârie urechea, o irită. Desfiinţează muzica. În Sala mică a Palatului poţi, din când în când, auzi asemenea concerte. Vreau să ştiu dacă şi la dumneavoastră s-au deschis brusc stăvilarele, în poezie. Ai noştri au luat-o razna. Eu eram criticat înainte că răspândesc muzica decadentă, occidentală. Dar eu n-am mers aşa de departe. E firesc, totdeauna tineretul se grăbeşte, merge înainte, exagerează şi generaţia mai veche rămâne cu doi paşi

în urmă. În muzica asta se reflectă ceva din stridenţele, tragismul, dezechilibrul timpului nostru.

— În Occident, da... poate. Oraşele lor mari, cu viaţa monstruoasă, dezumanizată. Dar la noi e altfel. Avem o viaţă destul de echilibrată. S-avem iertare, când văd câte-un tânăr d-ăsta, care vine la conservator de pe băncile şcolii şi care nu cunoaşte nimic din toate astea, care a avut tot felul de profesori şi profesoare şi condiţii, îmi vine nu ştiu ce să-i fac.

P.J. are ceva de vulpoi meschin, vioi. Cred că e un oportunist de prima clasă şi un plafonat care nu suportă ascensiunea talentelor tinere.

Sinaia, 14 II '964

Ieri am ascultat, cu Vera şi cu Richi, la George Bălan, Anton Webern, 5 bagatele pentru cvartet de coarde şi 6 piese pentru orchestră şi *Poemul electronic* de Edgar Varese şi *Densitate 21,5*. Ţineam să ascult muzică modernă, care nu se poate auzi la noi. Eram şi într-o stare perfectă pentru muzică. Cu burta golită, puţin slăbită, destinsă. Am receptat foarte intens.

În *6 piese*, instrumentele de percuţie şi sirena dau nişte efecte foarte dramatice. În *Poemul electronic*, sentimentul spaţiilor colosale, anxietatea lor (e o muzică realizată prin asamblajul unor sunete receptate din domenii foarte diferite: uzină, stradă etc.)

Glumeam! suflete pierdute au apărut în spaţiu şi geam – dar chiar aşa era. Mi-a plăcut foarte mult. Verei, nu. A început să teoretizeze că muzica modernă, spre deosebire de pictură, n-are priză nici la publicul amator de artă, că Picasso, de pildă, a câştigat un public mare, al muzeelor, pe când muzica asta, nu.

E foarte tânără, abia la începuturile ei. S-au scris numai câtva lucrări de talent. *Poemul electronic* e considerat ca o lucrare fundamentală (citim câteva rânduri din *Encyclopédie musicale*). O muzică tulburătoare, ce-mi dă de gândit asupra viitorului şi prezentului artei, în general. Şi condiţiilor în care lucrăm noi. Posibilităţile de experimentare... Din Webern, sirenele sfâşietoare, clopotele, percuţia dau efecte prevestitoare parcă ale haosului, războiului ce au urmat (muzică scrisă prin 1924) Webern şi Berg au fost elevii lui Schönberg.

Bucureşti, 17 IV 1964

Duminică 16 februarie, într-o plimbare pe Calea Codrului, la Sinaia, cu Gulienii, Bădeştii, Iosifeştii, am căzut, mi-am fracturat încheietura

mâinii. Am stat cu ea trei săptămâni într-o atelă gipsată (cu dr. Mănescu, bărbatul „Chifcăi”, la „Urgenţă”) M-am comportat bine, psihic. Am lucrat cum am putut, cu un deget al mâinii stângi, la maşină, am luat parte la şedinţe etc. A urmat a doua parte a lui martie; lucru, lucru intens la partea 4-a *Diamantul*, „Amor, amor”. Inserturile de romanţe n-au dat însă roade bune. N-am găsit nişte bune puncte de inserţie, nişte articulaţii suple, organice. I-am citit lui Sorin: „E cam bazar”. Are dreptate. Şi acum, după o săptămână grea în urmă, plină de prea multe solicitări nervoase (cincantenarul meu; felicitări, telegrame, interviuri, răspunsuri, primiri, musafiri – apoi şi între timp, moartea doamnei Ionescu, moartea lui Mihu Dragomir – o săptămână groaznică, fantastică de interferenţe bizare: crematoriu, televiziune, flori de incinerare).

Nu pot lucra intens la ceva care cere un mare efort, o mare încordare nervoasă, cum e refacerea părţii a 4-a. Amân. Am reluat lucrul la traduceri (de dragoste). Ciudat cum cei 50 de ani par a fi chiar un prag organic pe care îndată ce l-am trecut, s-au petrecut şi mari schimbări, undeva în cele mai adânci straturi ale fiinţei, un minus de tonus vital, o lipsă de încordare, de intensitate, de bucurie de a trăi. Mă întristează, văzându-l pe Richi la fel. Nu înţeleg bine ce se petrece cu el: formele lui neurotice de panică, nemulţumire, au luat aspecte foarte neplăcute, de năpădire a întregii personalităţi. E amar, sec, obsedat de rivalităţi care-l ameninţă, social. Îi e frică de ridicarea intempestivă a lui Bugnariu, un incapabil care-i pus să judece tot ce lucrează Institutul de filozofie. (Va conduce centrul de sociologie, e decan, membru corespondent al Academiei) „Dacă aceşti incapabili s-ar mulţumi cu osul gros care li se dă să-l roadă, să-l consume, nu mi-ar păsa. Dar ei nu pot suporta ca alţii să lucreze, să scoată cărţi, să se manifeste. De asta mi-e frică. Nu de postul de la Institut. Aş zice bogdaproste să scap” (Se contrazice. Altădată, într-un moment de epanşare[2], mi-a spus că numai datorită postului de director, suprafeţei acestui post s-a putut face cunoscut în străinătate, pentru că „reprezenta” ceva, înainte de a se cunoaşte valoarea propriu-zisă a lucrărilor).

Îi obiectez că exagerează, că o politică de echilibru, care, evident, se duce, nu-i va permite nici lui Bugnariu, nici altora, să abuzeze dincolo de orice limite, de situaţia care li se creează. Va trebui luptat, desigur, dar nici chiar atât de negru nu-i dracul… Nu mai are timp, putere să lupte pentru asemenea lucruri, acum. Forţele pe care le mai are, ar vrea să le folosească altfel. Îl înţeleg. Dar el nu înţelege, nu simte nimic din umilinţele mele, din nedreptăţile care mi se fac. Şi între noi se formează ceva urât, o pânză amară, înveninată, care se întinde.

El zice: „Mă mai invidiezi pentru toate fericirile mele?”.

Şi eu: „Eu nu pot merge la raion să arăt câţi strămoşi etnici am”.

— Pentru copii o fac

— Şi faci foarte bine. Dar eu nu pot s-o fac.

Una e să scrii pentru zeci de mii de oameni şi alta pentru o sută de oameni. Nici Arghezi, înainte de a fi tradus, nu a fost cunoscut decât în ţară.

Şi aşa se desfăşoară discuţiile noastre, discuţiile a doi oameni trecuţi, măcinaţi de ambiţii nu îndeajuns satisfăcute, striviţi de politica de discriminare care se duce. „Mă consideră toţi jidan sau semi-jidan. Mă simt izolat. Pe când ceilalţi sunt foarte bine legaţi, cimentaţi între ei, eu sunt un izolat. În afară de câţiva ovrei cu care mă văd şi schimb o vorbă, nu am pe nimeni."

E ca un coşmar oribil. Simt cum Istoria îşi revarsă asupra noastră lăzile ei de gunoi şi mirosurile ei pestilenţiale ne intră în nări, ne pătrund în haine, în piele… Suntem murdăriţi, suntem murdari. A trăi ca până acum într-o visare, numai în dragoste şi problemele ei, în cărţi şi problemele lor, în iluzii şi umbrele lor, nu se mai poate. Suntem, desigur, la vârsta lucidităţii, la vârsta ochilor deschişi la realitate. Tot ce e impostură, ipocrizie, minciună, nedreptate, discriminare nejustă ne umileşte, ne murdăreşte. Suntem cu mâinile legate. Nu alţii o fac, ci ai noştri. Tineretul a crescut aşa, aici, în anumite condiţii noi. E călit şi suplu şi ştie ceva. „Carnasier", cum spune Marin Preda. Dar noi, dar eu? Ce să fac cu acest suflet vechi, visător, însetat de dreptate?

La Sorin la birou se „românizează". Pe lângă şefii de servicii ovrei se pun etnici, ca să poată fi evreii înlocuiţi. Oameni capabili sunt ţinuţi în posturi de doi bani. În schimb la „plecări" (concediere) există politeţe. De ce această politică de diversiune antisemită? *Cui prodest?* Ne mânjeşte inutil. Baza de mase, cum se spune? Poate, dar cu ce preţ? Ferice de egoiştii, de carnasierii care nu văd decât ce le place, pe care nu-i doare decât ceea ce e profitabil să-i doară (profitabil artistic vreau să spun – ca Nina Cassian). Politic, internaţional, suntem la un pas de marea schismă, de spărtura definitivă chino-sovietică. Din 14 crt., la noi, Plenara C.C. reglare de poziţie, după misiunea Maurer în China. Încă nu s-a dat comunicatul. Va fi, desigur, aceeaşi poziţie neutrală, probabil ceva mai ferm critică şi într-o direcţie, şi în cealaltă, şi cu apeluri la unitate. Dar cât ne vom putea menţine în această situaţie, neutrali?

Despre bancurile (glumele, „viţurile") – ciupercuţe care răsar pe cele mai dramatice situaţii: la Moscova au năpădit şobolanii. Mare nenorocire. Agitaţie. Intervenţii. Din Occident se trimite un mic şobolan cibernetic care cu flautul lui fermecat, cântând, adună milioanele de şobolani, îi duce la canal şi-i îneacă. Bucurie. Salvare. Recepţii diplomatice. Mulţumiri. În pauză, confidenţial, diplomatul sovietic, diplomatului din Occident: „Un mic chinez cibernetic nu ne-

aţi putea trimite?”.

Brutalitate, josnicie sufletească. Beniuc despre Emma: „E estropiată. Mă chinuieşte noaptea, nu doarme… Ei, lumea vorbeşte. Eu nu mă culc cu H. Am alte gânduri cu ea. Nevastă-mea a spus s-o aduc acasă la noi. Secretarele se uită urât când vine pe aici. Că râde prea tare.” Cum să-mi păstrez o anumită frăgezime sufletească, fără de care nu merită să trăieşti, luptând în acelaşi timp pentru existenţa literară, cu armele pe care lupta le cere? Ani şi ani de zile, m-am ţinut departe de abilităţi, de compromisuri, de cultivarea unuia şi a altuia din cei la putere şi… rezultatul? Premii, voiajuri, academii, traduceri în străinătate, toate legându-se strâns între ele (Beniuc, Jebeleanu) iar eu, pe margine, scoasă ca ovreică şi din Comitetul Uniunii, trebuind să îndur umilinţe peste umilinţe… Dacă am să mă adaptez, am să mai fiu eu, am să mai pot scrie poezii curate? Nu oricine poate fi Arghezi:

Mi-am pus cugetul hotar
Între înger şi măgar

Eu risc să rămân, pur şi simplu, măgăriţă.

Sorin, în condiţiile în care lucrează, fără nici o satisfacţie morală, fără perspective (decât de retrogradare sau, în cel mai bun caz, de muncă inumană, într-un ritm care-i depăşeşte forţele fizice) în acelaşi post. Visează la pensionare. E atât de trist, atât de jalnic, atât de nedrept ca un om ca el numai flacără, numai dăruire, numai devotament, să se ofilească aşa, în dezamăgire.

18 aprilie

Buni: Ştiţi că a venit Săndel Teodoreanu acasă? Îl spălasem tocmai pe domnul inginer, împreună cu doamna, îl introdusesem în pat, îl tunsesem un pic pe la urechi, venise şi frizerul şi-l „borbărise”, ce mai, îl „giugiulisăm”, când deodată aud o sonerie. Eu n-o las pe cucoana să se ducă, că şi ea, săraca, e bătrână şi n-are decât un rinichi şi mă duc eu să deschid. Strig de sus de la geam:

— Cine-i?

— Eu, Săndel.

Mi s-a părut că n-aud bine. Spun încă o dată:

— Cine-i?

— Săndel, Nuşa. Că m-a recunoscut după glas că eu sunt. De peste 50 de ani vin la ei în familie. Mă reped jos, îi deschid. Parcă aveam un monstru în faţă. Supt, uscat, fără dinţi, ras în cap, cu o barbă mare albă, pantalonii ţinuţi cu sârmă, în loc de nasturi o sfoară trecută prin

butoniere.

— Ce te-ai îngrozit?

— Nu, domnu' Săndel, de emoţie. Zic, stai puţin să mă duc la părinţi, să-i pregătesc. Ea, când intru, mă vede schimbată la faţă.

— Ce s-a-ntâmplat, să-ngălbeneşti. A murit Marioara? (Sora ei adică, care-i tot bătrână şi bolnavă).

— N-a murit nimeni. O veste bună. Stai liniştită în fotoliu. L-au liberat pe Săndel.

A leşinat. Am trezit-o. Săndel a intrat. S-au repezit unul la altul. Bătrânul a vrut să sară din pat, dar nu poate că are osul rupt şi, la vârsta lui, nu mai fierbe osul. Nu ştiam la care să merg înainte. Bătrânica mereu leşina.

L-am luat în bucătărie. Am pus apă la fiert, că era baia stricată. Am cărat apă în cadă şi l-am spălat pe spate. A venit frizerul domnului inginer şi i-a tuns barba. I-am spus: „Ai văzut ce-ai făcut din părinţi. Mureau de foame. Le mai aduceam eu câteodată, din ce nu am eu, o jumătate pachet de unt".

— Văd Nuşa. Văd. Am plătit scump greşelile.

— Dar la cei pe care i-aţi omorât nu v-aţi gândit? (Sunt sigură că nu i-a spus asta. Bătrâna e foarte şmecheră şi asta mi-o spune, ştiind că sunt ovreică.)

— Nu mă mai certa şi dumneata, că destul am pătimit.

Nu are unghii la trei degete. I-au fost smulse când l-au arestat, atunci când au fost prinşi legionarii. I le-a smuls ca să spună la prietenii lui. I-am făcut semn să nu mai vorbească de asta în faţa maică-sii că strângea mâinile şi gura de rău ce-i făcea, de, mamă.

— Acum o să-ţi găseşti o slujbă şi o să-i ajuţi.

A căpătat un certificat de bună purtare. Şi o recomandare să nu mănânce gras şi prăjit. Numai fiert şi puţină pâine, că mulţi după ce-au ieşit de-acolo, după 4-5 zile au murit. Nu povesteşte nimic. Spune numai că a fost tare greu. Nu are voie să povestească. Dacă spun ceva, îi ia înapoi şi acolo rămân. Mă întreb, cum a putut el, un băiat fin, sensibil, licenţiat să se înhăiteze cu legionarii şi să se facă căpitan.

La Kiev, sub egida Academiei, a apărut o lucrare huliganică: *Iudaismul fără fard*, care a făcut mare vâlvă, au protestat o sumă de personalităţi şi organizaţii comuniste din Occident. În cele din urmă, s-a instituit în URSS o comisie care a analizat lucrarea şi concluziile au apărut în *Pravda*; „greşeli" etc.

Am început iar să mă simt prost. Capul greu, puţină greaţă, lipsă de vlagă. Am reluat lucrul, la traduceri.

Aseară, la „Prietenii filmului", *Miracol la Milano* de De Sica, scenariul Zavattini.

23 VI, Spitalul 12

Pulverizare. A trebuit să intru la spital ca să notez ceva. Agitaţie exagerată în legătură cu plecarea în Italia, care nu s-a realizat încă (codiţa lui Beniuc), forţe cheltuite fără socoteală în lucruri mărunte care nu-ţi dau satisfacţie şi nu rămân (reportaj Jurilovca etc.) înnămolire în traduceri (după spital trebuie să predau în sfârşit *Poezia de dragoste*), agitaţie şi cu străinii veniţi la „Zilele Eminescu" (Vasko Popa, Guillén, Bagriana, I. Kojevnikov – întâlniri, probleme, daruri etc.)

Systocyclina a lucrat cam tare. A contribuit, pe lângă oboseală, la formarea şi creşterea chistului. Acum e cât o alună, dar trebuie, după spusele doctorilor, operat. Eu am sentimentul profund că e o greşeală, că n-ar trebui să mă supun, dar mă supun. Scenă foarte neplăcută cu dr. Chitlaru, din vina mea. Nesocotită, l-am jignit.

Boala. Dărâmarea mitului nietzschean al bolii (Th. Mann). Şi totuşi… Un dezechilibru, un „memento mori", o distanţare faţă de fluxul cotidian, care duce la linişte, la contemplare. Dar, în acelaşi timp, n-ai suficiente forţe vitale ca să se nască ceva viabil. E ca în vis. Ţi se pare că făureşti ceva de preţ şi nu e nimic – o drojdie albicioasă, de vis. Am citit *Metamorfoza* şi celelalte mici povestiri fantastice ale lui Kafka şi *Jurnalul* lui intim. Am instrumente de ideaţie cu care-l pot ajunge până la un punct, apoi îl pierd, în neguri mistice. Mă tulbură foarte rădăcinile comune ale conştiinţei nefericite, sub semnul căreia îi sunt soră. Neputinţa comunicării, sete de tandreţe, convertită în cruzime a imaginaţiei; fantastic născut nu din revoltă ci din exasperare. Răsunetul pe care îl are Kafka în conştiinţa bolnavă a celor de azi.

Desprinderea de Richi. O prietenie în care nu mai există curentul afectiv proaspăt, acel du-te vino de idei, de sentimente, de tensiune juvenilă. Acceptare, îngăduinţă, milă, invidie, deprindere, oarecare duioşie. E curios cum, înainte, pe E. – deşi totdeauna groaznic de egocentrică, crîncen de zgârcită, calculată până la cel din urmă gest – n-o simţeam într-atât ca un factor vătămător al prieteniei noastre. Acum îl văd ca o parte din ea, absolut identificat cu ea, modelat după cele mai negative laturi ale lui şi ale ei, dar ce contează? La vârsta noastră, nu mai contează decât puţinul sau multul pe care-l mai putem realiza ca purtători ai condeiului.

Dar credinţa mea intimă e că nu va rămâne mult de pe urma noastră, nici de pe urma lui în gândire, nici de pe urma mea în poezie, pentru că am fost cei ce câştigă în viaţă, am fost cuminţi, fricoşi, conformişti într-o anumită parte a vieţii, în partea ei de forţă creatoare, de maturitate. Dar alţii? Şi mai şi decât mine, decât noi!

Stancu şi succesul mondial, S. şi banii. Beţia succeselor altuia, pizma, exasperarea în faţa lipsei mele de finalitate şi de organizare a muncii în vederea atingerii unui ţel. Care ţel? Ce mai pot eu spune? „Scrie proză, zice S. Ai vârsta!”[…]

Spitalul 12, 1 iulie 1964

Am trecut hopul. Mâine sper că plec acasă şi sâmbătă la Bran, după Sorin şi Tudor.

Euforia narcozei cu Delautin intravenos şi nu ştiu ce barbiturice. Fără greaţă, fără dureri de cap. O detaşare care-ţi dă pofte creatoare, dar ameţeala, slăbiciunea le face iluzorii.

În salon cu 3 femei: Tinca (nume de familie) din Piteşti (de la bufetul UTM), Kovalenko (casnică), Ilonca Şerbănoiu (Varga – studentă medicină, anul 4). Primele două, femei simple. Soţii de foşti muncitori, activişti acum. Bun-simţ, spirit de observaţie ascuţit, pălăvrăgeală… Pirineul – în loc de perineu. Fără jenă, fără să vorbească îşi descarcă permanent suferinţele, neîmplinirile post-operatorii: gaze, pierderi de sânge, urină, neputinţă de a urina, scaun, neputinţă de a avea scaun.

Kovalenko e brunetă, prea grasă, la vreo 34 ani, cu păr pe picioare, cu plete negre. Prostuţă, şireată, susceptibilă. I-a spus o doamnă din alt salon să-şi schimbe coafura, că nu-i vine bine. Timp de un ceas nu se mai linişteşte, comentează tot timpul.

Auzi, să se amestece ea? Să-mi spună aşa dintr-o dată că nu-mi vine bine părul, cum îl port? Dar nici nu prea ne cunoaştem. Nu suntem din acelaşi salon (spirit de colectiv care se formează într-o zi, două între pacienţii din acelaşi salon – şi eu mă simt legată de cele de la 27). Ilonca. Răsfăţată. Luna a doua de miere. Bărbat cu zâmbet prostuţ. Casta. Naşul, naşa (naşa, fata lui Tudose de la Gospodăria de partid). Naşa a căpătat luna trecută o maşină franţuzească cadou de la tata. Naşul, dr. Pană a spus că dacă nu-i mulţumită o ia imediat la Spitalul Filantropia, unde lucrează el. Fotografiile de nuntă. Cerceluşi în urechi.

Imagini în semitrezie, imagini care par poezie şi apoi le uiţi, spumă, nu mai rămâne nimic.

Susceptibilitatea medicilor. Dr. Mateş (oacheş, frumuşel, cu moţ pe frunte) la patul bolnavei.

— Bine, dacă ţi-a spus aşa profesorul, vino la el să te consulte.

Bolnava, Kovalenko, se sperie: „Nu, cum spuneţi dumneavoastră!”. Contradicţiile interne: surori-medici, medici-profesor, surori-medici.

Dr. Oprescu – doctorului Mateş: Estrogene – în cazul ovulaţiilor, nu pornesc ovulaţii, se poate discuta fără patimă.

Dr. Mateş stă în fotoliu încordat, reţinut.

Profesorul a spus surorilor să-mi facă toaleta la pat, ele nu vor decât în cabinet, „la masă” etc. Şi alte tensiuni lăuntrice, desigur mult mai importante, mai grave decât cele mărunte pe care le-am putut observa. Lupta pentru putere. Deficienţa acestui impuls – atât de puternic omenesc – la mine şi, vai, cred şi la băieţii mei.

Invitaţia în Chile, 60 ani Neruda. Uniunea Scriitorilor n-are bani să ne plătească drumul (mie şi lui Jebeleanu). La un moment dat, am fost ispitită, apoi slăbiciunea fizică a învins. Sunt bucuroasă că nu plec. Drumul ar fi foarte puţin indicat pentru o convalescentă. (Răul meu de avion, groaznic, nu uita). I-am scris azi lui Neruda o scrisoare de felicitări. Am citit ce scrie A. Lundkvist despre el în *Continentul vulcanic* (admiraţia dublată de o ascunsă ironie pentru tot ce-i poză factice, decor în viaţa lui). Nu mă interesează nici casele lui cu sălile oceanice, nici colecţiile lui de scoici, nici discursurile umflate care se vor rosti. Pentru asta să-mi zdruncin picul de sănătate pe care-s pe cale să-l recâştig? Dar, oricum, n-ar fi bani…

Parcul spitalului spălat de ploaie, cerul spălat, plopii şi teii şi tufişurile şi florile şi halatele roşii ale pacienţilor care se plimbă şi cearceafurile atârnate la uscat pe sfoară – un univers concentraţionar al bolilor, al vitalităţii diminuate, contemplative.

6 octombrie 1964, Bucureşti

Las în urmă (de-ar fi numai în urmă) o perioadă grea, umilitoare, care mi-a tocit nervii, m-a îmbătrânit. Tribulaţiile din septembrie pentru plecarea în Italia. Eşecul. Rolul făţarnic al lui Beniuc. A înaintat actele la MAE fără motivarea pentru reînnoire. În 14 sept., la 3 d.a., Ghenea de la MAE la telefon. Aroganţă. În 15 sept. trebuia să plec, aveam bilet de avion etc. Paroxismul stărilor mele. În acelaşi timp, Petre care a căzut la examen. Lupta pentru certificat medical, reexaminare etc. Ostilitatea dintre el şi noi, aproape permanentă. Resentimentele lui, ca ale oricărui om slab care depinde de altul. Urletele, ţipetele, plânsul meu. Săptămâna trecută a început ficatul să mă supere şi nervii. Mă doctoricesc. Nu pot lucra. Nici n-am încercat, starea în care mă aflu mă împiedică.

Am citit o parte din Galvano della Volpe (*Critica del Gusto*), o parte din Hermann Stresand (*Thomas Mann und sein Werk*) şi W. Jens, Karl Krolow despre literatura germană contemporană, H.M. Enzensberger: *Einzelheiten.*

Lecturile contemporane îmi pun într-o lumină mai puternică eşecul meu pe cel mai important plan: al creaţiei. Tot tributul plătit amăgirilor, autoamăgirilor, entuziasmelor facile, netrecute prin filtrul

cercetării critice, lipsei de distanţare faţă de evenimente etc. Regrete muiereşti care nu-şi pot afla iertarea decât hotărâre urmată de o altă linie de conduită interioară şi exterioară. În acelaşi timp, un glas dezabuzat şi trist îmi spune: le dă mâna celor de acolo să fie lucizi, necruţători, să se erijeze în judecători… Să-i fi văzut sub Hitler, nu sub Bundesrepublik! Să-i fi văzut sub Stalin! Să-i fi văzut în marele cleşte strânşi până la sufocare, să-i fi văzut… Pătrunderea social-psihologică nu-i duce atât de departe încât să înţeleagă corelarea forţelor externe şi lăuntrice care au dus la imnurile lui Becher şi Neruda şi ale celorlalţi toţi, mai mici, printre care mă prenumăr.

E o tragedie meschină, desigur, tragedia premiaţilor, ghiftuiţilor. Nu ne şade bine să pozăm în victime, după cum ar fi fost un non-sens istoric să ne transformăm în eroi. Sentimentul celor două tabere, al scindării lumii, al neputinţei alegerii decât între un rău mai mare şi unul mai mic, o nedreptate mai mare şi una mai mică, ne-au adus aici, unde suntem azi, cei câţiva intelectuali cinstiţi (şi naivi, probabil) din această ţară.

Am recitit părţi din cartea lui Croh despre Blaga. Superb tupeu iudaic de a trata despre cel mai neaoş poet. Din nou, atracţia pe care o exercită asupra mea nu mitologia metafizică, misticismul blagian filosofic, ci observaţiile lui despre stil, despre matricea stilistică, care-mi dau iarăşi şi iar sentimentul outsider-ului, sentimentul kafkian de „gândac".

O, în ciuda tuturor enormităţilor pe care le-a putut scrie Blaga, cât de adânci ecouri trezeşte poezia lui izvorâtă din străfundurile acestei comunităţi româneşti. Cât de străină, de „neprimită" sunt, de refuzată. Ce sentiment de mascaradă, de duplicitate îmi dau toate micile şi marile semne prin care mi se spune: nu eşti de-a noastră… fii la locul tău… eşti cetăţean de categoria a II-a.

Iar altădată: „Toată stima pentru poeta noastră"… „Bardă naţională! Poeta naţiei!", cum râde Silvian de mine.

Şi în jur, tot ce se întâmplă în jur! „O să scăpăm noi de păduchii de lemn", spun lucrătorii zugravi, într-o casă de cetăţean care pleacă.

Şi alţii sunt „cumpăraţi". Şi Petre mă întreabă: „Cum să completez numele bunicilor, că am şi uitat cum îi cheamă". – Leon, pune Leonte, zic eu.

— Să n-o păţească, zice Sorin. Anul trecut, mi se pare că am completat chiar eu…

Greu moment de trecere al vârstelor… Relaţiile cu Sorin. – De ce m-ai luat dacă nu-ţi place de mine? Cu alţii eşti atentă, drăguţă, numai cu mine…

Ce e dragostea? Ştiu mai puţin ca oricând. Mila şi dorinţa de a menaja un om care te iubeşte cu adevărat. Să nu mai fiu brutală. Să ştiu să mimez. De la formă la fond. Ajută uneori. O, Tadzio, Tadzio, ce

frumos e Tadzio. Dar moartea între miasmele descompunerii, moartea prematură, *Der Tod in Venedig* nu-i de mine.

Să încerc în această moarte lentă să aduc germenii de viaţă ai spiritului, ai formei care păstrează ceea ce se destramă.

„Das Herz und Zung sind wie vermetet die gengen Kinder ungezalt. Wen beide sie nichteinig sind, wird jedes Wort ein Hurenkind”. (Friedrich von Logan, citat de Enzensberger în *Einzelheiten*, ca motto la nişte Concluzii.)

Cu R. am ajuns la un soi de echilibru, realizat la un nivel de minus vital şi inferior spiritual. „Specializările” în domenii diferite cu preocupările obsesive ale fiecăruia se fac simţite. Nu mai poate fi vorba de un adevărat schimb viu de curenţi spirituali. De altfel, toate soluţiile noastre sunt precare, de mutilare, de ciuntire. Între noi însă e o deosebire esenţială: şi-a aflat câteva domenii în care poate lucra aproape liber, pe când eu am rămas, de pe urma politicii, cu un fel de leziune psihică ce nu se poate vindeca, ce mă face să mă învârtesc obsesiv în jurul terenului interzis, minat…

1. De la verbul francez *camper*, a fixa, a stabili (Nota mea, G.Ş.)
2. De la verbul francez *épancher*, a-şi descărca sufletul (Nota mea, G.Ş.)

1965

22. I. 1965

Timpul cu scurgerea lui vertigioasă, la această vârstă. După călătoria Austria, Italia, Franţa (oct. 13 – dec. 22, 1964) – sentimentul puternic al anacronismului poeziei mele, întărit şi de schimbările care se petrec în ţară.

Lapsusul enorm, ruptura de 15 ani, agravată de începutul de scleroză al vârstei, m-au dus la un impas. Nu e prima dată, ştiu, când trăiesc asemenea stări şi constatări. Între o poezie retoric-sentimental-discursivă şi una seacă, devitalizată, pretenţioasă, nu găsesc drumul adevăratei poezii de azi. Când revăd filme vechi, prăfuite, sentimentale, la „Cinematecă”, revăd soarta poeziei mele din ultimii 20 de ani. Ce-am făcut cu viaţa mea? Regretele astea străine se dublează de nelinişțea pentru viitor: ce pot face cu ceea ce mi-a mai rămas? Nu sunt omul soluţiilor radicale, al remuşcărilor, al ascezelor şi nici epoca noastră nu e propice lor, şi nici punctul în care mă aflu situată în familie, ţară etc. nu mă lasă să trăiesc în absoluturi. Să găsesc, totuşi, punctul meu de absolut, salvat, scos afară dintre contingenţe, ca un căţel rebegit, dar viu, cald, din valurile îngheţate. Dezgustul de a reveni la poemul *Diamantul*, anacronic şi el, neinteresant şi mai ales trunchiat, cu lucrurile spuse pe sfert.

Gimnastica duplicităţii ideologice pe unii îi întăreşte, pe alţii îi seacă, îi istoveşte: „*Was mich nicht umbringt, macht mich stärker*”. Eu nu, Doamne, eu nu!… N-am nici forţa, nici vitalitatea unor Arghezi, Beniuc etc. ca să fac îngeri din noroi. Noroiul mă înăbuşă. Respir greu, îmbătrânesc în noroi.

Parada, săbiile întinse strălucitoare, epoleţii sclipitori – parada de vorbe – intră în rânduri – stai pe margine – intră în rânduri – până la sfârşitul vieţii, Dumnezeule, până la sfârşit. Şi copiilor noştri, ce le-am lăsat moştenire? Parada – dezgustul – detaşarea.

Ponge, Pessoa, recent descoperiţi de mine. Mi-am adus vreo două-trei volume de poezie modernă. Caut izvorul, caut instrumentele noi de pătrundere în acest univers schimbat. Mai puţină pălăvrăgeală: disciplină de fiecare zi. Două ore zilnic, exerciţii, introspecţie şi game…

Se spune că la 12 februarie va fi conferinţa pe ţară a scriitorilor. Beniuc şi-a dat demisia. Se spune că ar fi vorbit vrute şi nevrute: „Că noi am cotropit URSS, că am făcut crime şi jafuri acolo, că

naţionalismul şi comunismul n-au nimic comun, sunt noţiuni care se exclud". Că de asta ar cădea. Alţii văd mai general: e omul zilei de ieri, a îmbătrânit, nu mai are supleţea necesară momentului de faţă… Aplatizează problemele: „Apăi că pe Kafka îl bag în panoplia mea şi-l ţin acolo!".

Steaua lui Brad urcă la zenit. Membru în comisia F.D.P. pentru alegeri, el organizează conferinţa pe ţară, el publică poezii patriotice pe prima pagină a revistelor etc.. Se pare că Demostene Botez va veni preşedinte, dar că Brad şi grupul lui vor conduce efectiv, având puterea.

Croh: Poate se va sprijini şi pe alte forţe, îşi va căuta poate alţi aliaţi… (Cred că se gândeşte la sine, în primul rând. E şi foarte muncitor şi foarte abil.)

1 aprilie 1965

Cum nu scriu, aproape totdeauna, decât în timpul unei crize, fizice sau psihice – sau, şi mai frecvent, psiho-fizice – aş putea crede la lectură, peste ani de zile, că nu trăiesc decât în crize. Oricât aş fi de „persona dramatica", lucrurile nu stau chiar aşa. Totuşi, acum când am depăşit jumătatea de veac şi am viaţa mea, în ansamblul ei, în faţă, îmi dau mai clar seama ca înainte ce rol a jucat boala, începând din prima copilărie, în viaţa, în destinul meu.

Sfiala, nehotărârea, neîncrederea în forţele mele, nevoia de protecţie, care m-au marcat, m-au ţinut totdeauna într-un port relativ liniştit, îndiguit, se datoresc în bună parte sănătăţii precare. Hepatita epidemică pe care am avut-o pe la 5 ani, prost îngrijită (atunci se credea că e un simplu icter), urmată de dizenterii, dispepsii, o hipersensibilitate la orice factori violenţi veniţi din afară, o disponibilitate *largă* pentru răceli, congestii, boli infecţioase (le-am făcut pe toate), toate astea au apăsat greu asupra ceasurilor de răscruce din viaţa mea, când trebuia să iau hotărâri, să mă decid pentru o cale sau alta.

Cât de gingaşe sunt aceste noduri, aceste puncte de întâlnire şi de influenţă între ceea ce se cheamă suflet, spirit, sensibilitate şi starea fizică. Sigur că am venit pe lume cu un bagaj de date moştenite destul de înrudite cu ceea ce am devenit şi sunt azi, dar cât de departe de punctul iniţial m-ar fi putut arunca o sănătate robustă. *La force des choses*, al treilea volum de memorii al Simonei de Beauvoir, îmi răscoleşte multe amintiri, întrebări, îndoieli. De aş fi fost în altă ţară! La Paris? Cu vitalitatea mea abundentă, dar foarte fragilă, alternând mereu cu stări de disperare şi de sfârşeală, neuro-hepatice probabil, aş fi putut da mult mai mult în alte împrejurări? Destinul meu de femeie ar fi fost mult schimbat? Întrebări oţioase, obsesive, întristătoare, care

observate din afară, cu luciditate, dau de gândit asupra închistărilor vârstei, asupra întoarcerilor înapoi.

Scriu în pat. Convalescenţă dificilă, după gripă, după abces dentar cu extracţii şi febră, după crize hepatice (mi s-a găsit o litiază biliară, care ar trebui, probabil, operată).

Totul e tern, lipsit de strălucire.

Am fost marcată de politică până să mă pot confesa ca Simone de Beauvoir. Nici măcar pentru mine. Nici în acest caieţel. Am copii, trebuie să mă gândesc şi la ei, la răul pe care le-aş putea face, scriind tot, toate contradicţiile şi sfâşierile care mă încearcă, care încearcă generaţiile de azi. Situaţia mea complexă, statutul nevăzut, dar real de evreu. Eşti altul, eşti în *afară*, eşti mereu aruncat în afară. Eşecul aventurii biologice, copiii. Străini, dispreţuitori, închişi, reci. Celula familiei artificială. Există numai prin interese comune. Atât. Sorin neputincios în faţa dezastrului care se apropie. Ratarea lor, lipsa lor de voinţă – Petre repetă primul an de Politehnică. Tudor pregăteşte maturitatea şi intrarea la Arhitectură, foarte lasă-mă să te las. În general, sunt destrămaţi, dezordonaţi în viaţă, în muncă, în gândire. Sceptici, timoraţi, naivi, semidocţi. Ne consideră nişte babalâci comozi, împotmoliţi în propriul confort, în propria neputinţă. Visează (Petre mai ales – Tudor e nedefinit, pecetluit) altceva, altundeva, dar nu izbutesc să-şi impună un minimum de disciplină şcolară.

N-am notat nimic despre „Marea aventură” a lunilor octombrie-decembrie 1964. Italia, Parisul, revederea cu Florica, Marcel, Sidy, după 16 ani, toate tribulaţiile prin [care] am trecut ca să ajung să realizez această călătorie, cuantumul de energie necesară, absolut neobişnuit la mine, pentru a duce o vastă corespondenţă, a face demersuri peste demersuri (vizite la consulate, telefoane, telegrame). De fapt, a fost mai mare, daraua decât ocaua. M-am obosit îngrozitor, mi-am mâncat ultimele resturi de sănătate pe care le aveam, am văzut foarte puţine lucruri la Paris, am plătit un greu tribut obligaţiilor de familie, în Italia pe vremea cea mai parşivă cu putinţă (ploi putrede), mi-am târât bagajele de colo până colo, în camere reci, proaste, eram aşa de preocupată de rezultatul demersurilor pentru Franţa încât nu mai aveam receptivitatea cuvenită pentru ceea ce aş [fi] putut vedea în Italia. Goana umilitoare, nefirească pentru mine, după legături literare m-a istovit (mi-am dat foarte bine seama, am realizat cu amărăciune ce înseamnează a fi dintr-o ţară mică şi să nu fii susţinut de oficialităţi).

Comparam, citind memoriile S. de Beauvoir, călătoriile ei, în întreaga lume, în condiţii materiale foarte diferite de la o etapă la alta, dar totdeauna libere de grijile pe care le-am avut eu în meschina mea aventură turistico-literară-familială. Şi totuşi, dacă mă uit în jur,

trebuie să mă consider fericită. Noaptea trecută, m-am trezit din somn, spunând: *Le désespoir était grand, parce que l'espoir était grand?* Şi am avut ca o fulguraţie revelatorie: cum de nu urlu de disperare, văzându-mă în halul de decrepitudine în care sunt: măsele lipsă, pietre la băşica fierei, astenică, cu guşuliţă, cu zbârcituri, fără nici o şansă de a mai plăcea vreodată unui bărbat, moartă în acest sens, un cadavru, din punct de vedere sexual, cum de nu urlu de durere, când înainte, pentru mult mai puţin, aveam manifestări de o extremă violenţă? În acea fulguraţiune am trăit necesitatea şi existenţa echilibrului pe care organismul îmbătrânind îl realizează între împuţinarea, reducerea speranţei şi împuţinarea, reducerea disperării.

A nu putea scrie tot, a nu putea lăsa o mărturie în urma mea, mă urmăreşte permanent – ştiu că nu sunt singura care sucomb ca scriitor acestei legi de fier a timpului şi locului unde trăim, ştiu că mulţi suferă inutil, ca şi mine – dar eu din pricina copiilor, n-am curajul, nici în însemnări ca acestea, să scriu tot – de altfel ei ar fi primii care ar distruge, după moartea mea, sau chiar înainte, nişte scrieri compromiţătoare – sunt oameni cu mai mult simţ practic (totuşi) ca mine, şi fără cultul literelor. (Nu admiră nimic foarte tare, nu au evlavie pentru nimeni, pentru nimic. Demistificarea a început pentru ei foarte devreme şi a luat aspectul acesta, subiectiv, al nihilismului.)

15 mai 1965

De unde vine această nevoie de a trage când şi când o linie, sub lunile care au trecut, ca sub o serie de cifre pe care ai vrea să le adiţionezi – cifra rezultată tot n-o ştii. Abia mai târziu, în perspectivă, îţi poţi da seamă – dacă poţi – ce a însemnat pentru tine o perioadă dată.

Acum, când simţurile nu mai sunt atât de ascuţite, când sensibilitatea s-a mai tocit şi ea, când medicamentele pe care le iau (cu Luminal) îmi dau o stare vagă de uşoară somnolenţă şi degajare, când greutatea specifică a vanităţii a crescut în dauna celorlalte patimi, o singură poftă persistă, puternic, constant, pe care, din păcate, n-o pot linişti: aceea de a spune lucrurile până la capăt, de a urmări omul, în mine, ca Montaigne, de a-l spune în permanenţele şi în desfăşurarea lui, în vârstele lui şi în condiţiile concret istorice în care se dezvoltă.

Vârsta face ca bâlciul deşertăciunilor să-mi apară mai gol, mai dezbrăcat de zorzoanele care mă ameţeau altădată. Oamenii pe care i-am cunoscut, din tinereţe, se descarnează, (chiar dacă se îngraşă) devin propria lor schemă, trăsăturile particulare se acuză, tinzând către caricatură. Vai, observ asta la alţii, dar profilul meu psihic, spiritual, spre ce linii groteşti tinde, nu-mi dau seamă.

Micile şi marile evenimente nu mai cad ca o minge tare, elastică, nu mai sar la înălţime – au ceva moale, dezumflat, fără putere, rămân acolo jos, unde au căzut, răspunsul meu psihic e lent, fără vibraţie. Atunci când reacţionez mai viu, urmează boala. La Conferinţa scriitorilor, m-am agitat îngrozitor. Să iau, să nu iau cuvântul? L-am luat. A fost bine primit, pentru că n-a dat cu barda, ponderat etc. Dar, după asta a urmat reacţia: viroze, colici biliare.

Bogza a pendulat, ca de obicei, între sublim şi ridicol, l-a demascat pe Beniuc („neruşinatul M. Beniuc”), şi-a exprimat îngrijorarea cu privire la viitorul literaturii după dispariţia marilor figuri (Ralea, Călinescu – era pe moarte – T.Vianu), a făcut gafe (povestea cu Arghezi, care a telefonat să fie premiat Bănuţă şi cu şantajele din tinereţe – cuvântul n-a fost rostit – când a criticat multă vreme în *Bilete de papagal* radiodifuziunea, ca după aceea, brusc, să înceteze critica şi să aibă emisiuni la radio, decepţia lui, a lui Bogza – apoi intervenţia lui Baruţiu, un galimatias, incomprehensibil, o pastişă argheziană de cea mai proastă calitate.

Beniuc, după cuvântul lui Bogza, a plecat, nu s-a mai întors în şedinţă. Uşor criticat în şedinţa de partid. Se apropie Congresul P.M.R. (în 19 iulie), nu se fac „cazuri”. Geo Dumitrescu a trecut puţin în afara liniei de demarcaţie, a menţionat o farsă pe care a făcut-o unei reviste (poeziile de şi cu idei nu găsesc uşor spaţiu în reviste, cele care nu spun nimic, da – o poezie pe care a scris-o dinadins în felul ăsta, o jucărie, a apărut, poezia adevărată, nu); a mai vorbit ceva şi de foarfecele cel mare de la Uniunea Scriitorilor (pe care-l ţinea Brad) – n-a plăcut (trecerea spre general se putea face uşor). – Criticat şi el la şedinţa O.B. Scos din birou – a scăpat şi el uşor – vine Congresul.

Brad, criticat de câţiva (Ivaşcu, eu etc.) n-a intrat în Comitet, la alegeri secrete. Dar e deputat, redactor-şef-adjunct la *Gazeta literară* – pe drumul ascensional – o mică întârziere, atât.

Breslaşu scos din munca de secretar O.B. unde lucrează (figură zâmbitoare, jovială, de paie, lichelуţă cu calambururi; a lăsat să se facă orice nedreptate şi porcărie fără să crâcnească), fără scandal, cu o autocritică avocăţesc-partinică – maşina e unsă, merge în gol – organizaţia bucuroasă de întorsătura luată, neavând poftă de drame (îşi etalase de multe ori, şi la Conferinţă, vârsta, infarctul, trecutul, devotamentul, i-a dat drumul uşor, fără să-l muşte). Era foarte vesel, la bufet, după şedinţă, jubila. Se temuse tare.

Gellu Naum, scandalul clipei literare româneşti. *Heraclit*, în *Contemporanul*, poezie suprarealistă, care a stârnit indignarea mai mult sau mai puţin dirijată a publicului. Povesteşte cu cochetărie de martir cum e chemat la telefon şi înjurat de necunoscuţi: „Jidane, să dai înapoi pâinea poporului, banii pe care i-ai luat” – el nu e jidan (are grijă să adauge, cu toate că ştie că ştiu – dar nu strică niciodată să

te delimitezi de rasa blestemată).

Demostene, noul preşedinte, moldovean amabil, avocat pişicher, bătrân muncitor, organizat, sistematic, a venit cu planuri mari de acţiuni şi cu o poftă, nemicşorată de ani, de a face voiajuri. Acum e la „Otopeni”, se întăreşte în vederea plecării la Paris.

Reţeaua „românilor verzi” e mai întinsă şi mai puternică ca oricând. Atacuri huliganice se dau, nestânjenite. La Radio, N. Mihăescu îl judecă pe Silvian că nu cunoaşte elementare reguli de gramatică. Nici un evreu în biroul Uniunii (numai în comitet). Triumful mediocrităţilor simpatice, cu „relaţii sociale” (Al. Balaci – secretar O.B., director *Viaţa Românească* etc. etc. toată vremea în străinătate), al putregaiurilor strălucitoare (Gheorghiu). Nu există nici un fel de legătură între aportul real, artistic şi promovarea respectivă. O atmosferă de descurajare, de derută pentru ovrei. Orizontul e tot mai neguros. Crohmălniceanu, Breazu, abilii, subtilii, nici ei nu văd nimic bun. Spun că vor renunţa la scris – la ce bun? – se ştie cum va fi primit.

Moartea Floricăi Cordescu, năprasnică, la Sinaia, congestie cerebrală. Înmormântarea. Atitudinea lui Jebeleanu, amestec de reală durere şi de spectaculos (sărutul, aranjarea părului moartei, cu cei doi copii într-o parte şi alta, clipe de reculegere în faţa catafalcului). Florica, o faţă de femeie căreia îi place dragostea. Botul ei senzual – moartea nu rimează cu ea. O zi rece, ploioasă. Multă lume, pictori, scriitori. Mariana Petraşcu, pictoriţa, vorbeşte prost, înţepat, „de sus”. La condoleanţe, Anda Gheorghiu cu un fel de voal negru cu floricele de catifea pe cap şi cu un machiaj special, pal, „de doliu”, perfect pentru ocazia respectivă. Soţul vine mai târziu, ca orice personaj important, se uită la câteva desene ale Floricăi: „o să-i facem nişte expoziţii grozave în străinătate”. Atmosfera e îndoliat-mondenă. Se bea whisky, coniac, lichior. Platou imens cu mere Yonathane. Jebeleanu povesteşte cu amănunte ultima zi – apoi îmi arată desenele. După multe căutări, pastişări „Picasso”, a găsit ceva al ei, o linişte unduioasă a liniei, un echilibru, nu academic, un ritm frumos, îmi plac – am scris o poezie, tribulaţiile prin care am trecut ca să binevoiască Ivaşcu să mi-o publice, aproape invizibilă, într-un colţişor de jos al paginii „plastice”.

Jebeleanu, zdrobit de durere, n-a putut prelua munca în biroul O.B.; a plecat la Paris în delegaţia P.E.N. (cu V. Eftimiu, Balaci, M. Preda).

După masa cu Drago Ivanisevič, Uroievič şi Kapetan Kovič, la „Băneasa”, cu Stancu, în maşină spre casă. Ce perspective minunate ni se deschid – „mai puţin vag, nu se poate?” – nu mă întreba mai mult (apoi îmi spune tot), că nu pot să-ţi spun. L-a chemat N., l-a ţinut peste două ore, i-a pus întrebări, el a răspuns scurt ca să afle cât mai

mult. Nu-i place pictura abstractă, statul n-o s-o cumpere, dar săli de expoziţie se dau, dacă vrea cineva să-şi atârne în casă, îl priveşte. Se poate scrie cât de îndrăzneţ. Nu va tolera să-şi bată cineva joc de realizările regimului. Z.S. l-a sfătuit să fie zâmbitor, la o cafea „aşa cum sunteţi cu mine acum", „în felul acesta poţi afla mult mai multe decât la o şedinţă solemnă". Cu oamenii de ştiinţă a şi avut loc întâlnirea – cordială, părintească (ei au cerut bani pentru echipament, documentare etc.).

Reacţia interesantă a lui I. Grigorescu la poezia *Amfore* pentru Florica Cordescu:

— N-ai putea schimba „crugul planetelor" în „cercul planetelor"?

— De ce? Am nevoie aici, în punctul ăsta, de un cuvânt mai vechi, care pune oarecare patină.

— Nu ştiu cum e în poezie. Ştiu că mie îmi sugerează „crugul" rusesc. Dacă ţii neaparat, poţi să-l laşi. Eu am vrut să-ţi atrag atenţia.

Seara dramatică cu Petre. Plimbare la şosea. Vrea să plece, când, nu ştie încă. Ca să trăiască mai bine. Ca să nu mai audă „jidan". Ca să poată vorbi liber:

— Nu vezi cum şuşotesc oamenii pe stradă. Şi tu nu ştii ce gândesc despre tine „poeta comunistă", cum te judecă, sunteţi nişte profitori. Aveţi o casă frumoasă, o situaţie. Vă înţeleg. La vârsta voastră aş face şi eu ca voi. Dar eu vreau să am viaţa mea. Poate că sunt egoist, dar aşa simt.

Ne-am învârtit în neştire, ore întregi pe străzile din jurul Şoselei, nu mai ştiam ce vorbesc, îmi pierdusem cumpătul de tot.– El, foarte liniştit: „O să ne aducă la el, o să ne plimbe, o să vină în ţară". Şi Tudor? – „Când o să se deştepte şi el, o să gândească la fel". Încetul cu încetul, se năruie, în jurul meu, castelul de cărţi de joc pe care îl construisem cu trudă, cu nervi, cu credinţa că merită să-i sacrifici totul. Am făcut un sondaj. Se pare că mentalitatea asta, pe care o credeam singulară, expresia unui dezechilibru psihic, e foarte răspândită, că ţine de o mentalitate mai generală. Petre mă asigură că nu numai ovreii gândesc aşa, că şi ceilalţi, dacă ar putea, ar şterge-o.

În jurul meu văd numai minciună, demagogie (ca cea greţoasă a lui Stancu), ipocrizie. Unii sunt storşi de muncă, cum e Sorin, care nu izbuteşte să fie primit de nimeni din cei sus puşi, ca să-şi spună păsul, prin viu grai, ca să capete o slujbă mai potrivită cu puterile lui de muncă şi cu experienţa pe care o are (dar a căpătat insigna de veteran din război), ca şi mine de altfel.

Vechea intelectualitate românească reacţionară, cu fiii ei, este satisfăcută, adaptată perfect la noile condiţii.

Am sentimentul net că sunt şi că devin, pe zi ce trece mai mult, un

edec, o rămăşiţă a perioadei staliniste (o ironie a soartei şi a dialecticii pe care am proslăvit-o), o încurcă-lume, anchilozată. Fac eforturi penibile de a găsi o ureche binevoitoare – nu se găseşte.

25 mai 1965

Ieri, din nou criză, datorită litiazei biliare. „Bară" (cum spune doctorul) în capul pieptului. Vomă. Stare cumplită. N-am mai putut merge la Sean O'Casey. Fuseserăm invitaţi de Moni Ghelerter. Clasa lui, anul IV.

Dr. Popescu la mine. Tipic medic gheşeftar. A reuşit să intre la Policlinica 10. Să mă operez. El o să-mi facă internarea. Chiar dacă sunt dificultăţi, pentru că sunt mulţi bătrâni care se internează de câte 3-4 ori pe an şi ocupă paturile, el o să mă ducă cu maşina şi o să-mi facă internarea „de urgenţă". A avut un an bun, anul trecut, a căpătat şi casă, pe magistrală, a fost şi în Extrem-Orient, cu ansamblul de cântece şi dansuri.

— Cum ai căpătat casa, cu un „cuvânt bun" al cuiva?

— Altfel nici nu se poate.

Aşa merg toate. Ghilia, când aude că am emoţii cu examenul din toamnă al lui Tudor:

— Nu cunoşti pe cineva la Arhitectură?

Sunt speriată (termenul nu e bun – mai degrabă luată prin surprindere, mirată, puţin demoralizată) de avalanşa bolilor, malezelor, slăbiciunilor care s-au abătut asupra mea, odată cu o bătrâneţe prematură. Kinestezia, complet schimbată. Centrul, focarul sexual – stins, sau aproape. Lipsă de vigoare, început de indiferenţă. Înlăuntrul meu totul e altfel. Sunt un bătrân pe o bancă într-un parc. Viaţa multicoloră, agitată, trece prin faţa mea. Pe urmă nu mă mai pot ajunge decât suferinţele, necazurile. Sursa bucuriilor a secat. Dacă vor fi, vor fi numai din cele blânde, cu tente de melancolie. Suferinţele însă, ştiu, pot fi foarte mari şi trebuie îndurate.

Un stil, trebuie să-mi găsesc un nou stil de muncă, de raporturi cu oamenii, pe noul fond, cenuşiu, al vârstelor ce vor veni. Citesc o proză oarecare: „El muşcă dintr-un sandviş". Muşcă, tinereţe, dinţi buni. Ce bine e să poţi muşca fără să te gândeşti că pe stânga se clatină un dinte, că pâinea moale îţi poate face rău la ficat.

Tensiune între Sorin şi Petre. Duminică Sorin se scoală de la masă. L-a întrebat iar de note, de rezultate şi Petre a răspuns ceva obraznic, că tot nu ţinem minte, ce să ne mai spună, că nu s-a întâmplat nimic nou. Sunt îngrijorată. Sorin a avut lumbago, acum are dureri musculare, în pulpe. O viroză sau nu ştiu ce altceva. Mi-e teamă de mai rău. Îi vorbesc lui Petre, în zadar: „Tata, sub învelişul lui scorţos, e bun, sensibil. Îl doare răceala ta. Caută să fii mai atent, mai drăguţ,

să vezi că o să fie şi el altfel”. Nu ştiu dacă-i rămâne ceva…

Umilinţe peste umilinţe. Nici unul din cei la care am cerut audienţe nu mă primesc (N. C., M. Mănescu, Roşianu). Timpul meu a trecut. Vezi-ţi, jidoavco, de bătrâneţile tale… Cine să ia cauza mea în braţe? Am auzit ieri, la emisiunea literară – o emisiune despre Philippide – a unuia Emil Câmpeanu. Pretenţios, pedant, dar f. laudativ. Pe mine, unii mă scuipă din gura lor, alţii n-au de ce să mă primească, pentru că am fost un produs al celorlalţi. Mi-e silă de importanţa pe care mi-o dau. De eul meu, exacerbat din pricina politicii a cărei victimă sunt, suntem.

Bătrânul Demostene, politicos şi foarte rezervat. Sunt trimişi foarte puţini în Occident (adică: dumneata n-ai ce să cauţi printre cei puţini). Eu n-am prea multe de spus, Biroul decide şi e foarte rău. Îi taie pe mulţi. Uite, chiar [pe] protejatul meu, Ben Corlaciu, pe care l-am adus la lumină, că nimeni nu voia să audă de el, n-am izbutit să-l trimit decât în Bulgaria… Dumneata trebuie să tratezi cu editori. Cu Seghers sunt prieten bun. O să-l întreb.

Bieţi viermi!

Aş vrea să închid acum ochii, ca Florica Cordescu, să nu mai ştiu de nimic.

Veronica: Ba nu, eu vreau să trăiesc, să-mi scriu cartea autobiografică despre generaţia mea – eşecul ei.

Vieru: Praf… nimic nu rămâne.

Sunt eroică, îi spun lui Richi, la telefon.

El prinde din zbor şi face dintr-o frază oarecare, un lucru bine gândit, o soluţie de viaţă.

„Denn Mensch, heisst Kämpfer sein” (Goethe)

Mi se cer la *V.R.*, la *G. Lit*, poezii directe, pozitive etc. Nu iese nimic.

Perfidia Ninei. La teatru la spectacolul Prévert. După ce mi-a apărut ciclul din *G. Lit.* îmi spune că i-a plăcut poezia pentru Florica.

Luceafărul mă înjură pentru *Nuntă* – poezie suprarealistă. Mi s-a spus. Nici n-am avut curiozitatea să citesc.

Bancuri: Cum vorbeşte un ovrei deştept cu unul prost?

— Prin telefon, de la Paris…

Ce face capitalismul pe marginea prăpastiei?

— Se uită cu *groază*, în jos, la noi…

În ceasuri de deprimare calmă, transparentă, mintea are mai multă acuitate, receptez chiar poezia hermetică a lui Celan din *Die Niemandsrose*. E ca şi cum ai pluti cu el pe acelaşi val, fără să vrei

mai mult, ţi-e destul.

Mă plâng de o anumită stereotipie a replicilor, a reacţiilor noastre şi Richi spune: nu e stereotipie condamnabilă. Un cercetător care intră în fiecare dimineaţă în laborator, face aceleaşi gesturi, dar urmăreşte ceva…

Sinaia, 2 oct. 65

Scris ilustrate: Zanzotto, Alberti, Fl. Ştefan, Guillevic (mulţumiri pentru scrisoare, continuă demersurile).

Sinaia 7 oct. 65

Lucrez la traduceri Rilke. Săptămâni bune, liniştite. Ficatul mă lasă în pace.

Surd, dedesubt, se aude motivul ruperii mele de poezie. Nu mai am nici antenele, nici prospeţimea sufletească pentru a prinde curenţii subterani, invizibili şi nici raporturile mele cu lumea literară actuală nu-s de natură să-mi infuzeze forţe noi.

A apărut zilele acestea *Diamantul*, pirpiriu, într-o copertă modestă, neinspirată, a lui H. Gutman. Mă uit prin cărţulia asta, ca la un obiect străin. Curenţii de sensibilitate şi de idei care au circulat prin ea, când am scris-o, s-au pierdut în nisipurile unei lucidităţi, unei cunoaşteri şi unor revelaţii sterilizante.

Curios, totuşi, în această stare de maximă şi dură percepere a realităţii sociale, psihologice, care smulge nimburile înceţoşate, cântecele de vrajă, pe această pantă a îmbătrânirii, în care sentimentul de plenitudine vitală e în descreştere, resimt totuşi nevoia unei exprimări, a unui desen voluptuos al vieţii, în relaţiile ei obiective şi subiective. Proză, da, proză. Azi după-masă, coborând în Sinaia, prin peisajul autumnal, rugină şi aur, n-am mai văzut nimic în jurul meu, m-am cufundat într-un Isarlîk al tinereţii, am început, mintal să mişc, de colo-colo, piesele şahului, să fac acele operaţii de substituire, de identificare şi deformare şi rotunjire a personajelor în raport cu oamenii reali pe care-i cunosc. Mă auzeam povestind, eu, un personaj fictiv şi real, bărbat, un om de ştiinţă, psiholog, între două vârste (are ceva din R.), despre oraşul nostru de altădată, despre grupul de prieteni, de oameni care se caută, se urăsc, se iubesc, care sunt tineri, vor să se realizeze, nu ştiu bine cum, Orient şi Occident – Micul Paris – Isarlîk, corupţie şi puritate, luxură şi pasiune, şi vremea cu imperativele ei care face să explodeze grupul.

Ce groaznic, ce comercial mi s-a părut când Stancu mi-a vorbit despre felul lui de a căuta, pentru romanele pe care le scrie, formula

cea mai avantajoasă pentru Occident. „Cu cei de acolo, nu pot eu concura în ce priveşte rafinamentul, inteligenţa, problemele. Eu trebuie să vin cu altceva”.

Şi vine: cu pitoresc gras, cu un lux de amănunte „exotice”, cu erotism, cu ceva lirism „amar”, cu schimbări de peisaj, cu portrete destul de bine trasate. I-am citit, după ani de zile de abţinere de la literatura pe care o practică, cartea care contează drept una din cele mai bune, *Pădurea nebună*. Îşi respectă formula. Din fericire, se placheazǎ pe nişte trăiri autentice. Are multă vitalitate şi trivialitate. Dar şi culoare. Va merge. La „Albin Michel” sau altă editură.

Nu pot să fac ca el. Îmi repugnă. Şi nici nu sunt în stare. Dar sunt la vârsta când nu se poate să nu mă ispitească, ba chiar să mă obsedeze, posibilitatea unei „ieşiri la horă”, în lume – în lumea apuseană.

Jeunne putaine – vieille soeur de charité, sau aşa ceva. Mai bine zis, pe dos: *putaine littéraire* – la bătrâneţe. Ce-mi rămâne decât să mângâi, să desenez cuvintele, orele care nu mai sunt, să închipui o lume scufundată, ca să-mi asigur o prezenţă, să fiu cineva în atât de scurtul răstimp ce-mi rămâne de trăit.

O proză „obiectivă” nu pot scrie iar „lirismul” în proză îl detest. Citesc L. Durrell. Acest joc de oglinzi, „truffe” de atmosferă, poate că e tipul de proză care mi-ar fi cel mai înrudit.

Probabil că tot ce mă agită acum, nu va duce la nimic. E poate un aflux momentan de forţe, datorită Sinaiei, liniştii ei, şi atât. Îmi supraestimez forţele viitoare. Nu mă gândesc în nici un caz la un roman-fluviu, ci la un mic roman, de 300-350 pagini. Fac legătura cu romanul început acum… 27 de ani. Numele personajelor vor rămâne aceleaşi… Grig, Theodor, Marta, Vera, dar perspectiva se va schimba. Va povesti Grig, un Grig matur, sau va fi un jurnal pe care Grig, matur, îl trimite prietenei lui, Marta, care trăieşte la Cluj, dacă are nevoie. Văd strada Minotaurului, curticica unde locuieşte Grig, odăiţa pe care i-o închiriez – la Theodor – „forţă a naturii” – prietenei – Theodor îl cam dispreţuieşte, un „intelectual” care despică firul în patru – un ratat. El e un cuceritor, dar, deocamdată, e şi el un coate goale, un ziarist corupt. Prietenie, confidenţe. Trivialitatea lui Theo. Frumuseţea lui. Marta se-ndrăgosteşte de el. Gelozia lui Grig. Familia Verei (mic burgheză). Grig, meditator în familie, al unui frate mai mic (care cochetează cu legionarii).

Sinaia, 12 X

Ieri şi azi, efort de a intra mai adânc, (de a regăsi), fenomenul Rilke: viaţă, operă (Desgranges, Paul Rée, Lou-Andreas-Salomé etc.)

Început în scop pur utilitarist, în vederea prefeţei pe care trebuie s-o scriu, m-a cuprins, mă zgâlţâie, îmi provoacă şi-mi zguduie propriile

mele procese de conştiinţă. Ştiu că aşa cum sunt (şi mai ales am fost) n-aş fi putut urma niciodată exemplul de ascetism poetic, de renunţare la viaţa profană, cu tot ce implică ea ca cheltuire de forţe, risipire, pierdere a eului în mediul înconjurător.

Ca circumstanţe atenuante: condiţia mea de femeie, la cheremul simţurilor, impulsurilor, cu o slabă putere de reflexivitate, de abstragere din contextul concret, din şuvoiul de impresii.

Dar un judecător incoruptibil şi detaşat, din mine, nu se lasă impresionat de aceste „circumstanţe atenuante”. Nu, dac-aş fi fost mai aspră cu mine, mai riguroasă, mai capabilă de sacrificii, dacă n-aş fi fost atât de „vitală”, de „supusă” contingenţelor, m-aş fi putut modela ca un poet de calitate. Teoria „impurităţilor” (poezia nu trebuie să fie pură, ea trebuie să se alimenteze din toate aluviunile vieţii etc. – e valabilă în măsura în care ştii să spui: stop! – să pui stăvilar acestor aluviuni şi să-ţi creezi atunci când trebuie, când simţi că ceva se maturizează în tine, propriul tău „Muzot”).

Boală – sănătate – creaţie. Irupţia maladiei la Rilke, după inumanul efort psihic al *Elegiilor*… Spusese tot. Ultimii ani au fost o „coda” frumoasă, delicată, dar atât.

La masă cu Răducanu, S. Brucan, Fl. Şelmaru, ziarişti. Impresie de fad, lipsă de autenticitate, de originar… Permanentul ton glumeţ sau de zeflemea, bârfa, parcă ar mesteca tot timpul carton şi s-ar delecta… Poate pentru că ştiu ce ştiu despre ultimii doi, despre trecutul lor, pentru că i-am cunoscut laşi, perfizi, oportunişti, ipocriţi, tot ce le iese din gură am impresia că e artificial, mincinos, neautentic.

Brucan povesteşte încet, ceva lui Răducanu. Ce? Încet, cu prudenţă. Vigorelli, la nu ştiu ce şedinţă festivă a Comes-ului, la Roma, a lipsit ostentativ pentru că nu era acolo Beniuc.

Ştiam că a plecat şi el, dar nu în delegaţia oficială. Destul de frumos din partea lui, spun, nu-l credeam capabil de un asemenea gest. Îl regretă pe Beniuc. A pompat atâţia bani prin el (spun eu cu perfidie – *ni figue, ni raisin*[1] – zâmbind, şi mi-e silă de mine, după ce spun).

Brucan îşi bate joc de nu ştiu ce articole insipide din *Scânteia* (e prea mult, prea de tot!).

— Deh, nu e ca pe timpul d-voastră, ce să-i faci?

— Ia te uită, ce limbă ascuţită a căpătat. Parcă era altfel pe vremuri, mai naivă…

Proiectul cu romanul face parte tot din bălăbăneala mea psihică, din lipsa unei linii interioare de conduită (exterioară – se pare că, de bine de rău, o am).

Ceva adevărat, adânc, de incursiune în subterane, n-am să pot da. Şi încercarea de a face un „Sagan” românesc e şi sortită eşecului, şi

ruşinoasă pentru poetul din mine.

A exista ca scriitor! Câte înţelesuri poate avea acest cuvânt! Să exist, în adevăratul, în purul, în „rilkeanul” sens al cuvântului…

1. Expresie idiomatică: *Nici carne, nici peşte* (Nota mea, G.Ş.)

1966

28 ianuarie 1966

De mult nu mi-a fost asa greu pe suflet. Sunt tot mai conştientă de eşecul meu literar, de blufful, surogatul, de evoluţia sub semnul lui „pseudo-” petrecută în ultimii 17-18 ani, de partea cea mai bună a vieţii mele, de miezul ei, feştelit cu o agitaţie, o frământare inutilă, cu lozinci, cu rahat. – Ar trebui să mă sinucid. Nu pot. Mă ţine şi laşitatea mea, ataşamentul biologic de aici, dar viaţa mea e sfârşită. Copiii, dacă şi-ar putea câştiga existenţa, n-ar mai avea nevoie de mine. Numai Sorin. Pe el l-aş ucide.

Ce om ciudat sunt. Fiecare din noi, probabil, pentru un ochi de romancier dostoievskian, revelă coridoare, subterane întortocheate. Reacţii tardive. Acumulări cu explozii târzii. Ieri, la şedinţă: calmă, veselă în comportare, glume (am stat lîngă Mioara Cremene, care mi-a povestit despre Bondi, Aurora, Michel Bloch, Pierre Emmanuel, bârfe de la Paris etc.) Intervenţia lui Fănuş Neagu: să se termine cu falsele glorii: *Mitrea Cocor*, reportajele lui Bogza din ultimii 20 ani, Davidoglu în cărţile de şcoală. Se tâmpesc generaţii întregi de elevi, „de studenţi”. Dacă peştii cei mari nu vor cădea, caracuda minoritară, în schimb, n-are nici o şansă. În 1-2-3 ani ne-am curăţat. Eu intru în lotul: Davidoglu – Breslaşu – Banuş: ovreii „stalinişti”. N-are nici o importanţă că am fost făcută bucăţele pe acele timpuri. Sunt omul acelei vremi.

Tricolorul fâlfâie puternic. „Nu s-a dezbătut suficient în critică specificul literaturii române, aportul ei original la literatura universală”. Violeta Z. primirea în partid: „Fratele meu a fost arestat în 1947. Nu pentru că era împotriva… (ezitare) regimului… nu putea suporta (ezitare)… Că erau prea mulţi ruşi în ţară”.

Am sărutat-o că a intrat în partid.

Prezidium format din Lăncrănjan (secretar), I.D. Bălan, E. Barbu, Al. Oprea, Oriţa Bădilă. Remus Luca a citit raportul despre critică. Vorbe. Baza ideologică cam absentă (Croh etc.).

Să revin la ale mele. E o deficienţă spirituală de ordin nervos-fizic. Toată imensa risipă a vieţii mele, lipsa ei de concentrare în jurul unui ţel major, a unei axe spirituale. Cum să mai pot scrie poezie adevărată? Sunt frântă. Bătrână. Cu toate tarele bătrâneţii în stare incipientă. Ce va fi mai târziu? Nu mai pot să realizez acea stare de revelaţie şi concentrare, proprii poeziei în stare nativă. Mă dă peste cap, şi tremur toată înlăuntrul meu, de orice schimbare supărătoare

din afară: plecarea Vetei. Ce o să fac? Cum o să trăiesc? Feminitatea, rădăcinile biologice ale deficienţelor în creaţie. (Mirodan: femeile nu s-au ilustrat în humor. Humorul e logic, raţional.)

Gazeta literară: *Elegia oului, a noua* de Nichita S. şi *Monadă* de C. Baltag. Barbiene, dar în acelaşi timp foarte personale. Mai ales a lui Nichita. Suntem în esenţe. Am terminat cu socialul. Ne-a mâncat fripţi. Eu sunt „altul", „Celălalt" – sentimentul acesta ambiguu, cu dublu sens, născător de complexe („super" şi „inter"), a fi celălalt, a fi şi altul, a fi „în" şi a fi „în afară". Condiţia iudaică – pe lângă condiţia umană, în plus această condiţionare. Nu constatarea în sine este interesantă şi importantă, că pornind de la datul real, determinat, care nu poate fi schimbat de eu, de individ, ce faci de aici înainte, cum plăsmuieşti, recreezi ceea ce ţi-e dat. De ce oare nu am scris şi nu pot scrie despre natură, când am trăit atât de deplin şi de ascuţit euforia tragică a pădurii, a mării, contrapunctul romantic? Poate, pentru că inconştient am simţit că alţii o pot face mai bine, că ceea ce am eu de spus şi numai eu, e altceva.

Citesc Nelo Risi, *Dentro la sostanza*. E şi el un blestemat, un însemnat de istorie. Nu a uitat (e ceva mai tânăr ca mine) ce a fost. Ah, să fii iar în ou, să fii în devenire, în fluxul dureros, exaltant, în existenţă… El zice: „în substanţă", dar nu-i în substanţă… e în istorie, în actul care şi-a pus pecetea asupra noastră.

14 februarie 1966

Încerc să mă ţin la suprafaţă. Curentul e împotriva mea. Valurile de naţionalism şovin urcă împrejur şi nu e greu să te înneci. Cu anii care s-au acumulat, cu fluctuaţiile istorice pe care le-am apucat, încep să înţeleg mai bine cum s-au statornicit trăsăturile specifice ale colectivităţii din care, fără voia noastră, facem parte: răbdarea, agerimea minţii, melancolia, înţelegerea pentru tot şi toate, viclenia, tenacitatea. Românii, în parte, au avut un destin asemănător, au învăţat să rabde, să se strecoare, dar pe loc, pe acelaşi pământ. Nu pentru a face consideraţii de psihologie naţională scriu aceste rânduri. Nici ca să mă răzbun post-mortem, cum crede (şi poate că o să şi izbutească s-o facă) piticul Beniuc, scriindu-şi „memoriile". Ne-am întâlnit ieri, întâmplător, la Şosea. Era o dimineaţă splendidă, ca de aprilie. El, turtit, broască ţestoasă sub căciula neagră de astrahan, a scuipat tot timpul venin.

— N-o să-mi scape nici unul. Căcatul tot căcat rămâne. După Stancu, o să urmeze Barbu. Cine vorbeşte de Goethe!… Fostul elev de la şcoala de jandarmi din timpul lui Antonescu. A vrut Emma, la ultima şedinţă de partid, să-ţi facă un afront, să-ţi spună: „Ce-aţi vrut, aţi avut!". Şi mie mi-au promis c-o să mă scoată ca pe Botez.; cu o

lună înainte, m-au chemat la ei, erau numai zâmbete, băga-i-aş… şi pe urmă au făcut ce-au făcut. Nu scapă nici unul din memoriile mele. Banditul de Roşianu, am auzit că e în diplomaţie. Ăsta niciodată nu leagă un subiect de un predicat. A fost Mihale la noi. A plecat cu Emma şi cu soră-mea. Stau pe aceeaşi stradă cu „marele” scriitor Galan. Ei, acum îl aveţi pe „comunistul” Z. Stancu. Nu te supără?

— Pe mine mă lasă rece, ori eşti tu preşedinte, care m-ai ajutat aşa cum m-ai ajutat, ori e altul…

— Dar şi tu m-ai ajutat pe mine. Partidul nu recunoaşte când greşeşte. De ce mă înjuraţi pe mine şi nu pe P., că eu acolo eram P., linia lui o reprezentam. De câte ori P. nu-mi ştergea de pe listă, numele oamenilor pe care îi propuneau să plece în străinătate asta nu ştii…

Toată această plimbare a fost groaznică. E fioros şi hilar. Iată cine-a apăsat asupra destinelor noastre.

Trebuie să găsesc tehnica desprinderii de contingent, a elevaţiei, pentru ca să-mi salvez sufletul şi lucrul pe care-l fac: poezia.

Vineri şi sâmbătă (11,12 febr.) înlocuirea lui Demostene Botez cu Zaharia Stancu la preşedinţia Uniunii Scriitorilor. Referatele despre 1965. Eu, salvată, undeva, într-un ungher lângă uşa literaturii, pe care se trece în coridorul dosnic.

În ciuda exagerărilor de ordin şovin, recunosc dreptatea imanentă a istoriei literare în acţiune. Nu merit mai mult. Activitatea mea n-a avut vigoare, nici profunzime de idei, poezia mea a avut acea plasticitate cameleonic feminină, a trecut prin acel parcurs de autoconvingere şi adaptare (lipsită de o axă fermă) la orice îndrumare neghioabă a momentului, care au făcut-o uşor perisabilă, caducă. Ceea ce rămâne, e foarte puţin Poate nu chiar atât de puţin cât crede legionarul I. Negoiţescu care mi-a spus ieri, de la obraz:. „Îmi place numai *Ţara fetelor*. Restul, nu”. Dar cine poate şti, azi? …Ţii minte, Marioara, când valul de misticism legionar al anilor 1938-’40, te atinsese şi pe tine? Azi trăieşti acelaşi proces de „înţelegere” a unora şi a altora. Îmi lipseşte dârzenia, spiritul răzbunător, încrederea fără fisură în propria mea valoare pe care o au un Beniuc, Utan, Naum, Cassian şi aproape toţi ceilalţi.

Ofensiva grupului M. Călinescu, Breban, Nichita, Păunescu, contra Barbu, a bătrânilor, pentru preluarea puterii. Manevra lui Barbu, care i-a luat în barca lui pe Preda, Stancu – opune frontul bătrânilor, celorlalţi. Abilitatea cu care îşi pune în valoare combativitatea ideologică. El e sprijinul partidului.

Croh scos de la *Gazeta literară*. Chemat la Stoian, pentru „cumul”. A venit Al. Oprea la *G. Lit.* („scuip pe el”, zice Beniuc, auzi să spună că e greu să facă critică marxistă în România, cum, nu există modele?).

La G., să mă rog pentru Sorin, dacă n-ar fi un post la C.S.C.A.S.[1].

Sentimentul umilitor de solicitant pe muchie de cuţit, între prietenie şi jalbă. Ei ştiu şi nu ştiu, aud şi nu aud, înţeleg şi se fac că nu înţeleg, ceea ce se întâmplă. Despre băieţi: se pot realiza pe linie profesională, nu neapărat administrativă…

16 II 66

S-a întors Tudor, slab, jigărit de la Predeal unde şi-a petrecut vacanţa cu Vera Micznik. 5 lei un drum cu telefericul, pe Clăbucet, i-a secat. Au mâncat mai mult conserve, acasă.

Petre nu scrie nimic de la Poiana Braşov. Scrisoarea mea în care l-am beştelit e de vină. Aseară, vizita lui Silvian. L-am chemat să-i spun despre atacul lui Fănuş Neagu, ca să fie prevenit: „unul care nu ştie să spună un banc, face antologia umorului englezesc”. Şi, în aparté, în pauză: „Nici cei zece „negri” n-ar izbuti să realizeze contractele pe care le-a semnat. Asta e afacerism. Are contracte pe 9 ani de aici înainte. Sună prost”. Are într-adevăr ceva contracte. Nu se poate lipsi. Greutăţi familiale. Trecem în revistă diversele „scoateri” – Croh, Şelmaru, Fântânaru, Fărcăşan (a scăpat). Orice întâlnire cu Silvian, mă indispune. Asta m-a şi tulburat cu un element de invidie erotică. Mi-a confirmat că Edith are o legătură cu Breban. M-am simţit iar, acut, scoasă din horă şi am simţit iar acut regretul că viaţa s-a dus cu „ideologii”, cu „şedinţe”, cu „principialităţi” şi că totul e irevocabil.

La un om lent şi hipersensibil ca mine şi cu mii de sfieli, întortocheli şi complicaţii psihice, nici nu putea fi altfel.

Citesc cartea pe care mi-a dat-o Vasile Rebreanu, *Călăul cel bun*; aş fi vrut să-i scriu despre ea, dar mă chinuiesc, nu-mi place, cu toate că se vede că e făcută de un scriitor cu multe posibilităţi, dar e un exces de „poetizare”, o îngrămădire de motive, care se anulează unul pe altul…

Dragoş Vrânceanu, ideolog, îl trage delicat şi filozofic de urechi pe Nichita S., în *Luceafărul* pentru *Elegia oului, a noua* – „De docte ignorantia” (Platon, Plotin, N. Cusanus, Renaştere etc.) şi un pic şi pe Baltag pentru *Monadă*.

Am visat străduţa Petre Locusteanu şi grajdul-remiză transformat în casă de locuit, şi pe mama-mare sus la balcon, ca într-un porumbar, şi casele vecinilor cu flori în curţi, şi un tânăr care mergea grăbit înaintea mea cu un buchet de gura-leului şi gherghine în mână, şi eu am fugit după el, şi era un tunel în faţa micii noastre curţi şi am intrat în tunel după tânăr şi l-am rugat să-mi dea jumătate din buchet, şi n-a vrut şi pe urmă s-a răzgândit şi mi l-a întins tot şi eu i-am spus: „Nu, dumneata eşti tânăr, mergi la întâlnire, ai nevoie de ele, eu sunt o femeie bătrână”…

Ieri, am fost cu mama la spitalul Colentina şi un doctor Băliş i-a cauterizat epiteliomul pe care-l avea pe frunte. Aspectul nud, dureros de abator, al sălii de operaţie unde se fac şi pansamentele bolnavilor de piele. O femeie ofilită, aproape goală, cu sânii uscaţi, atârnaţi, era unsă, badijonată cu un lichid verde-albăstrui, pe spate, ca de un pictor taşist, şi când am întrebat doctorul ce boală are, mi-a spus ceva cu… „ficus" la urmă (parcă „panficus" şi că e foarte gravă). „Lasă-ţi chiloţii în jos", i-a spus sora femeii, „nu te vede nimeni" şi şi-i-a lăsat şi fesele erau şi ele flasce, gălbui, şi totul era îngrozitor de nud şi fără speranţă.

Dialectica posturilor mari: Macovescu – Preşedinte. Silvian îl acuză: „A vrut să fie ministru, acum e…" – Dar Mănescu, spun eu, nu e? – Nu atât de direct în lumea asta a artiştilor. – Şi dac-ar fi fost numit, n-ar fi primit? – Ştiu eu, poate că da. El n-are o poziţie ştiinţifică fermă. Nu e atestat ca profesor, n-are lucrări.

Nimeni nu refuză, în concluzie, indiferent ce ar avea de făcut şi de semnat.

Balaci, la Sinaia, la masă, glumeţ: „Cine vrea să fie director de editură?".

Silvian: Eu, nu.

Szemlér: Nici eu nu vreau. Şi nici nu pot că-s ungur.

Balaci (protestează): Cum aşa? Se poate? (*In petto*, apoi): Cam aşa e…

18 II '66

A fost ieri seară Z.S. la noi. Avea iar diaree. Şi-a adus ceaiul de mentă şi Talazolul cu el.

— Rău e să fii bătrân, zice, râzând cu dinţii lui mari, gălbejiţi.

Proaspătul preşedinte e plin de planuri mari: două reviste noi (una *Convorbiri literare* …înfiinţată la 1867), cealaltă făcută de tineri cu care să echilibreze *Luceafărul*: cu Matei Călinescu, Nichita etc. I-a primit ieri, a stat un ceas cu ei. „S-au dus şi i-au denunţat la miliţie că sunt grup contrarevoluţionar".

— Cine?

— Nu ştiu.

Hagiu trăia din 100 până la 300 lei pe lună. Asta înseamnă că sunt arivişti? Că vor să acapareze nu ştiu ce poziţii? *Viaţa Românească* are de gând s-o desfiinţeze, adică s-o trimită la Iaşi şi să-i lase fără slujbă şi ciubucuri pe Şerban Cioculescu (recuperat prea târziu… Capul lui… gest vag: adică nu mai funcţionează cum trebuie). Conu Paulică e mai mult pe acasă, bolnav… Baranga vine o dată la trei zile… O să facă revista Ciopraga cu ieşenii lui. Mai vrea o editură nouă, care să editeze şi să reediteze. Exemplu: *Asklepios* al lui Horia [Stancu] s-a

pierdut numaidecât. Editorul, cine ştie când o să i-o reediteze. A, nu vrei, dumneata? Îmi dai o hârtie la mână şi mă duc dincolo.

Cu evreii, chestia stă aşa: Asta e un lucru pe care nici bărbatul cu nevasta, în pat, nu-l discută (de frică). Eu n-am vorbit cu nimeni despre asta. Vine, din când în când, Mac pe la mine, să stăm de vorbă, eu îi zic: „să vin eu pe la d-ta, să nu-ţi dăuneze". El, nu… Mai vin câteodată Gogu cu Dorina… nici cu ei n-am vorbit niciodată. Dar cu voi, o fac… Cred că valul ăsta de naţionalism se datoreşte faptului că fraţii noştri sovietici au vrut să ne desfiinţeze ca stat. În sud de Dunăre să facă o provincie condusă de bulgari, găgăuţi şi români. În Ardeal, alta… Ce se putea face?

— Foarte bine. S-a făcut ceea ce trebuia. Întorsătura politicii a fost justă. Dar acum de ce se sare peste cal…

— E un reflex contra celor care s-au petrecut sub Chişinevschi… (cu asta a încheiat problema evreiască)

De Croh „nu ştie" de ce a fost scos de la *Gazeta literară*. „Numai de ar rămâne la Universitate."

Vrea să dezgroape autori uitaţi. „Ieri, am intrat în cameră la Horia. Are o cameră sus. Am dat de o cărţulie a lui Marcu Beza. N-ai ce să citeşti într-un ceas. Un mare scriitor. Macedonean. Un stilist. După 23 august, a fost vreo 2 ani ministru la Ierusalim. S-a întors. A murit în mare mizerie. Când mai trăia, a venit cineva din partea lui, la mine, să merg să-l văd. Mi-a fost frică. Ştii cum era pe-atunci, fusese în diplomaţie"… Şi aşa mai departe… „o să se intereseze de plecarea mea la Paris".

Nici un fel de promisiune că se va schimba ceva în privinţa „golului" care se creează în jurul anumitor oameni…

Din păcate, ora când ochii mei au început să se deschidă la realitate e târzie. Viaţa nu mai poate fi restructurată. A intrat definitiv, ireversibil, în tiparele ei. Numai moartea le va sparge.

D[emostene] Botez, în 11 luni de guvernare, a stat 3 luni în străinătate şi a consumat 82% din fondul valutar al Uniunii. Beniuc consuma personal numai 65%.

19 III

30 de ani de căsătorie. Tandreţe. Limite foarte clar resimţite. Devotament al slabilor pentru slabi.

Citesc Saint-John Perse. Credeam că vremea îmi va fi schimbat reacţiile faţă de el. Aşi! Aceeaşi admiraţie detaşată, superficială faţă de o lume ca de pe altă planetă, o lume seniorial-tropicală, de manioca şi cafea, de sclave lucioase, de mame în museline, de animale şi plante exotice, de melancolie voluptuoasă, gravă, liniştită, atât de

fundamental străină de sufletul meu.

Aseară, după filmul *Ce s-a întâmplat cu Baby Jane*, o melodramă cu multă polilogie menită să pună în valoare compoziţiile lui Bette Davis şi Joan Crawford, bătrâne – la braseria „Athenée Palace" cu Jozică Ghilezan şi Yvonne. Pălăvrăgeală. Povestesc „lucruri picante" de la şedinţă. N-am decenţă, n-am ţinută, ca o mahalagioaică. Mă gândesc (tot timpul) la cancerul lui Jozică. Urinează prin rect. Arată bine. Pare calm. Luptă, cred, ca să meargă la Paris.

Despre vechimea „noastră" iliro-tracică (hilaro-tragică). Articol Ivaşcu – număr *Contemporanul* închinat lui Brâncuşi.

Acasă – Petre sosise de la Poiana cu Krestin. O tinerică drăguţă, ştearsă, limpede la priviri, cu ten nu prea frumos. Vorbeşte prost nemţeşte. Ne înţelegem greu. E învăţătoare. Totul pare foarte limpede în viaţa ei. Dar cine ştie? Abisurile există acolo unde le aştepţi cel mai puţin. Petre arată bine. Fata e îndrăgostită de el: „În autobuz nici n-am observat dacă se cânta sau nu. Eu eram cu Petre, tot timpul…".

Acum Petre s-a întors de la aeroport, nu-mi spune nimic, potrivit obiceiului său, îmi arată doar costumul cel nou, că-i vine prost. Mă irită că nu-mi vorbeşte nimic, nu se scuză, nu mă întreabă ce fac, nu exist pentru el. Devin dură, casantă, nu mă pot stăpâni, îi vorbesc de orele de culcare şi de sculare, nu asta aş vrea. Relaţiile dintre noi devin tot mai reci, mai aspre, mai colţuroase. Sufăr mult. Totul se năruie în mine şi împrejur.

Nu mai am ce să spun contemporanilor mei. Aş vrea să mă sting, să dispar.

9 martie '66

Instabilitate psihică, mica astenie de primăvară; balonări, gaze (deşi analize bune, hepatice); abulie. Ascuţit sentiment de *out-low* literar, de musafir nepoftit. Umilinţă: îi propun lui Oprea (nou red. şef-adj, în locul lui Croh) un articol despre *Miracole* de Petre Stoica. Da, să i-l dau până luni, să apară în primul număr. Marţi: a venit niţel prea târziu, am fost nevoiţi să scoatem materialele din pag. 2 unde era programat…

— Îmi pare rău că prima noastră colaborare se desfăşoară sub auspicii nefavorabile… Voiam să stăm de vorbă la o cafea pentru o colaborare de perspectivă.

— Da, şi eu voiam… mai ales că e vorba de unele transformări ale revistei.

Îi spun să mă cheme când vrea. Nimeni sau aproape nimeni nu mai îmi cere colaborarea. (De ziua partidului, la *Viaţa Românească*, care e ţinta atacurilor „oficialilor" de azi.)

Petre continuă să piseze cu plecarea lui. E îndărătnic, neatent, obraznic. (Să profit de policlinică, acum, până nu plec… etc.)

O bucurie. Sorin obţine paşaportul. În mai, vom fi la Paris. Dar sunt obosită, da, sunt prea bătrână.

Ieri, la ambasada polonă de ziua femeii, cocktail. Doctoriţa Pitiş, netam-nesam, despre problema naţională. Un profesor Klotz (dacă nu mă înşel), din Franţa, a spus că la noi mai există minorităţi naţionale, cum se poate? La ei se asimilează din prima generaţie. I-am explicat că noi, fără acest naţionalism, nu ne-am fi putut menţine.

D-ra Banu (femeie aspră, rea, cu ochi de oţel şi rumeguş, pe care o văd f. bine cu diagonală de legionară) zice: „Era şi perfid pusă chestiunea. La noi n-au venit câte unul, câte o sută, cu zecile de mii au venit…”.

Anda Gheorghiu despre M. şi Tudor, băiatul Agniei Bogoslava: „Ce serioşi sunt copiii de azi… Vor numaidecât să se căsătorească. Eu nu-s mulţumită. Bunică vreau să fiu, soacră nu. El are un nume prost, de don Juan, ea l-a adunat de pe drumuri. M. e foarte serioasă. E membră în C.C. UTM pe Capitală, are multe răspunderi… Asta n-o împiedică să fie copil, să danseze twist…”.

Un portret al ipocriziei… dezgustătoare familie… Asta-i lumea… mă simt în afară, totdeauna afară, neintegrată nicăieri. Şi poet, şi evreu, de două ori neadaptată. Dar acum, bătrână. Totul e surd, opac, şi dureros… Dar cum va fi când Petre va pleca. Simt de pe acum ce surprize ale suferinţei, ale unei noi suferinţe, necunoscute, pot surveni.

12 martie ’66

Azi-noapte am visat că la o mare adunare a conducătorilor de partide din ţările socialiste, am luat cuvântul, neprogramată, ca să le spun, cu modestie, dar cu convingere, că trebuie să se preocupe de a găsi în comun soluţii economice juste (cointeresare individuală mai bună etc.) căci altminteri chiar soarta socialismului e periclitată. Am vorbit bine şi lumea mă asculta cu ureche atentă, plină de simpatie. Bravo!

14 martie ’66

La Silvia N., M. Ster., Ar. Pop [Armand Popper?].

Cum arată profilul moral al lui Maxim Berghianu. Era student la Sf. Gheorghe. O anchetă. Cine calomniază corpul didactic. El îl denunţă pe colegul de cameră, care făcea nişte anodine catrene şcolăreşti despre profesori. Chestiunea se umflă (era în joc şi un personaj mai important), colegul e exclus din partid şi din şcoală. Nimeni nu se mai

apropie de Maxim, nici chiar „gorilele”. Se face o nouă şedinţă, în urma plângerii lui, ca să se prelucreze comportarea „netovărăşească” faţă de el. La Cluj – foarte abil – chema intelectuali la el … f. cordial – în timpul acesta erau scoşi din diverse funcţii indezirabilii.

La C.S.P.[2] şi-a făcut nume bun. De la cadre voiau să-l scoată pe un tip f. capabil, Robert Katz, pe motiv că are rude în străinătate, că nu poate avea acces la acte secrete. L-a chemat la el pe vice-preşedinte. Nu e de acord. Să fie sancţionat directorul care a luat asemenea iniţiativă. Altă versiune: i s-ar fi prezentat o listă întreagă de indivizi care trebuie scoşi.

— De chestiunea aceasta mă ocup eu. Nu luaţi nici o măsură.

Toate bune şi frumoase, dar s-a aflat că la C.C. s-a luat hotărârea. Nici o mişcare până nu e planul gata. Să fie linişte. Se va opera după.

La Consiliul Teatrelor, referat citit de Dinu Săraru contra Şelmaru, ca să fie scos, sancţionat etc. Irina Răchiţeanu contra referatului: e antiuman, antiartistic şi alte anti- pe care le cunoaştem cu toţii prea bine – Atunci, Horia Lovinescu s-a dezis şi el de referat – nu-l cunoştea. Şelmaru a rămas. Amicii apreciază atitudinea Irinei Răchiţeanu – prima luare de poziţie deschisă contra – poziţia lui Jebeleanu, care ar fi refuzat să lucreze la *Gazeta literară* pentru că nu vrea să înghită orice, cu toate, zice Silvian, „că tu îl înjuri”. Îl pun la punct. Ce-a fost a fost, atitudinea mea e diferenţiată, acum apreciez şi eu atitudinea lui (vezi articolele din *Contemporanul* – citează şi nume „blestemate”, M. Blecher etc.)

La despărţire Ar.P. face profeţii: Vom trăi şi vom vedea că se vor ridica la orizont alţii mai de dreapta, legionarii, „purii”, cei care de pe poziţii mai de dreapta vor lupta contra lichelismului, setei de înavuţire.

„Europa Liberă”, oficiosul Departamentului de Stat american, ne-a atras atenţia asupra poziţiei noastre geografice, în raport cu vecinul de la est, adică să fie clar, noi nu vom veni pe aici să vă salvăm, ca să înţeleagă forţele contrare. Nu vor o spărtură totală. Există o împărţire a forţelor.

P. Pandrea, la Casa Scriitorilor: cordial, logoreic, cu capul mare, expresiv, leonin, cu mustaţa orientală, pe oală, fost oacheş focos probabil, un ochi obosit, puţin şaşiu, excesiv laudativ faţă de mine, poezia mea (mai mult ca sigur nesincer, o deprindere de societate, de cafenea), că aş avea puternice resurse vitale, de ce nu scriu roman, am un registru larg, el a scris un roman la Aiud, trebuie să-l revadă, o cronică a unui sat din Oltenia (el e oltean şi ţăran) din 1848 la 1948, are părţi eseistice pe care trebuie să le scoată în bună parte.

— Aţi putut scrie acolo?

— Din 1961. Până atunci, schingiuiri fizice şi morale, crimă împotriva umanităţii. Din ’61, Hruşciov, umanismul lui Hruşciov, în

sfârşit mulţi alţi factori, au adus o schimbare: pat, aşternut. Până atunci mizerie, ciment pe jos. Ce-i trebuie scriitorului ca să scrie? Crăpelniţă, linişte… Le-am avut…

Era la sărbătorirea lui M. Sorbul (80 ani). Au vorbit Eftimiu şi V. Râpeanu, a răspuns bătrânul: a învăţat de la Caragiale, s-a exagerat cu meritele lui, nu crede că *Patima roşie* e o *capo d'operă*. El a scris literatură fără mesaj, nu s-a priceput, a vrut să arate oameni, conflicte (sala bucuroasă, râde, aplaudă)

La ieşire, mă opreşte un om între două vârste cu zâmbet blând: mă recunoşti? – Carandino. – Da, ne-am văzut o dată, de două ori la Capşa, te-a prezentat Stancu – poate că ai fost numai o dată, dar atunci ne-am cunoscut – lucrez la A.T.M. – nu e mult de lucru – am timp de citit.

Are şi el, cred, dantură falsă, ca toţi cei din categoria respectivă.

16 III

Meschinării între prieteni. O noapte proastă, agitată. (Am visat că interpretez rolul unei prime balerine într-un balet, pentru prima oară în viaţa mea şi am un contratimp şi coregrafa, maestra de balet, la întrebările mele descurajate îmi spune că da, am dreptate, nu aveam focul sacru, vlaga, tensiunea interioară, nu am fost ridicolă, dar am fost ştearsă)

La plecare, ieri seară; R. îi şopteşte, în glumă, chipurile, lui Edith să intervină pe lângă noi (după o scenă de tandreţe Edith – Sorin). Vor butelia de aragaz pentru Breaza. Au auzit că i-o vindem Vetei. Nu, nu i-am vândut-o, cu toate că ne-a pus drept condiţie ca să rămână.

— Parcă erau motive de ordin moral…

— Nu, în primul rând astea. Şi nu i-am dat-o nici ei.

— A, nici ei. Dar unui vechi prieten? Şi face o faţă lungă, lungă, dură, de judecător suprem al tuturor patimilor şi micimilor omeneşti. (Toate astea pentru un da, cu 2-3 sute de lei mai mult faţă de 1.500 cât au luat pe butelia lor când au vândut-o. Mă dezgustă atâta zgârcenie, de câte ori o întâlnesc la el, îmbrăcată mai ales în haina înaltelor principii morale) – Şi tocmai în ziua când eram atât de senină, de împăcată cu el, cu lumea, ascultasem Chopin, *Balade*, interpretate de Richter şi Erna Berger în *Flautul fermecat*.

Plimbare, ieri, la Băneasa, cu Yvonne. Aleile, neînfrunzite, dar cu o lumină primăvăratică printre crengile abia înmugurite. Ieri, iarăşi „zăpada mieilor” cum spune Veta. Fulgi mari, de vată şi iarăşi ploaie şi vânt.

19 IV '66

Ceva din euforia suculentă a primăverii mi se transmite şi mie prin tovalul vârstei, prin cicatricele vechi, scorţoase. Au înflorit liliacul şi narcisele. Peste tot miroase dulce, îmbătător, aminteşte simţurilor şi amintirile primăverilor de început, care aveau în substanţa lor dimensiunile tremurătoare, luminoase, înceţoşate ale viitorului aducător de orice.

Ieri am fost cu Elena Livezeanu (vechi trombon electoral) şi cu o tovă Grigoriu de la Comitetul Regional Femei (bondoacă, negruţă, banală activistă semidoctă) la Cuza-Vodă, lângă Călăraşi, la o întâlnire „literară” cu femeile din comună şi împrejurimi. Un autobuz încărcat cu activiste şi eleve mari a venit de la Călăraşi. Depănări de amintiri din trecut – mă fixează în timp asupra mea, se luminează mai bine înaintea ochilor mei profilul meu de scriitoare bătrână, pe care îl uit, îl neglijez, îl pierd în curgerea clipelor, anilor, în identitatea sau intimitatea dintre mine cea de azi şi cea de demult: fetiţa, fata, femeia tânără, matură…

Georgeta Paraschiv, o elevă din a XI-a, înaltă, şatenă, cu o linie nobilă a trupului şi a feţei, cu tenul puţin bruiat de vârstă, cu o dezinvoltură puţin împiedicată de interiorizare, mi-a plăcut, m-a tulburat, avea ceva din Nichita Stănescu, era singurul om cu adevărat viu, autentic, neacoperit ca ceilalţi de foile de ceapă ale discursului şablon, ale cuvintelor netrecute prin ei înşişi. Poate va scrie, mi-am spus, poate va dveni o mare poetă sau se va pierde, sau poate va trăi numai o mare revelaţie a cărnii, a pasiunii; va deveni poate o profesoară, se va usca, se va închista, cine ştie… Mi-ar plăcea s-o mai întâlnesc, să-i urmăresc destinul. Probabil că n-am să mai aud de ea niciodată.

Ucigătorul verbalism care s-a înscăunat în toată viaţa noastră politică, socială. Livezeanca, spunându-le inginerului agronom, tehnicianului zootehnic: „Munca d-voastră e foarte folositoare, foarte necesară. De d-voastră depinde succesul agriculturii noastre”. Ecouri din discursurile Ofeliei Manole. O idee în legătură cu o comedie în care nişte specialişti (albine) sunt întrerupţi mereu din lucrarea lor, şi n-o pot duce la capăt, pentru că trebuie mereu să li se spună ce folositoare e munca lor.

Reîntâlnirea cu Nichifor Stere. Vechi activist sfătos. Ne îmbrăţişăm. Regăsesc între femeile limbute şi vechiul activist atmosfera de falsă cordialitate, exterioară, gălăgioasă, menită să ascundă racile, neajunsuri nerelevate din conformism, din frică, din conştiinţa inutilităţii criticii şi a împotmolirii ei în cleiul birocraţiei ierarhice.

Nichifor vorbeşte despre ideea lui cu cele două săli mai mici, anexe, pe lângă sala cea mare tip, stas, a Căminului cultural, unde, iarna, e frig, unde nunţi, baluri, petreceri, repetiţii nu se pot ţine, pentru că e destinată în special cinematografiei şi pentru că e rece; despre islazuri

deşţelenite, desfiinţate şi lipsă de care (aşa e la ei, în Bărăgan, în altă parte oamenii nu s-au lăcomit atâta la pământ arabil).

Vinul muscat, pâinea albă cam prost coaptă – daruri.

35 lei pe zi muncă, în bani, şi celelalte (grâu, porumb), oamenii au fost mulţumiţi. Câmpul verde, grâul f. frumos şi rapiţa, pe terenul experimental, înflorită. A înverzit şi orzul. Porumbul de pus abia au terminat, n-a răsărit încă. E câmpul negru, gras, bogat, îţi umple pieptul de fericire. Căpătăm flori cumpărate la oraş (cale, gerbere, lalele) când acolo a înflorit liliacul (Ceacu, în aceeaşi comună).

Azi, foarte obosită. Am scris puţin: poezie, o idee veche, reluată şi am terminat referatul pentru „Cercul teoretic” de joi (după ce am băut Nescafe care îmi face rău şi bine, în acelaşi timp).

Mi-e frică de zei – să nu se răzbune pentru voiajul la Paris. Au şi început să-şi arate chipul fioros: colita lui Sorin, neliniştea în legătură cu postul lui…

12 iulie 1966

Am fost la Paris. M-am bucurat de bucuria lui Sorin. Am văzut multe lucruri cu foarte puţine bucurii adevărate, intense. Totul se petrece la un diapazon scăzut sau mediu. Linia sinusoidală, cu urcuşuri bruşte şi căderi aşijderea, s-a potolit. De plâns, aproape nu mai pot. Încercarea de a fi „femeie de litere”, cu relaţii internaţionale (întâmplătoare, sărăcăcioase, fără substanţă) mă oboseşte, mă umileşte, nu e pe măsura mea.

La Paris a trebuit să mă mânjesc pe bot, să intru până-n coate în viaţa stupidă, ghiftuită, pe care o uram atâta în tinereţe, a burgheziei evreieşti. La obişnuita lor viaţă, de altădată (afaceri, joc de cărţi, amurete) s-a adăugat televizorul şi maşina. A trebuit să mă acordez sufleteşte cu ei, ca să nu fiu disonantă. Poate că nici nu mi-a venit prea greu. Ei sunt tot timpul în „vacanţă”, chiar când muncesc, nimic nu-i ţine în tensiune spirituală, nu-i nelinişteşte profund, nu-i obsedează – ca şi pe muncitori, ţărani şi celelalte categorii sociale.

Poeţii sunt damnaţii cetăţii. Aşa vor rămâne. Eu nu mai sunt poet decât cu o părticică infinitezimală a persoanei mele. În curând mă voi cufunda în pur vegetativ. Petre observă bine (speculând o mărturisire a mea, în legătură cu dificultăţile vârstei de trecere): „Ori eşti pleoştită, ori revendicativă, normală, oricum, nu eşti”. Fondul depresiunii nu e numai biologic. E social. Ovreii – nu se poartă. În jurul meu e un gol. Revistele nu mă solicită. În presă domneşte tonul patriotard, naţionalo-traco-istorico… etc. Marxiştii, ca Richi, îşi văd mai departe de treabă. Promovat până-n vârful scării ierarhice academice (membru în prezidiul Academiei, şef de secţie, director Institut, profesor universitar etc. etc.) îmi apasă nimicnicia mea

socială. Pentru că biografia noastră spirituală e prea împletită. Pusese această uzină de gândit ca să duduie în apropierea mea, în plină funcţie. Privesc o activitate ca a lui Stancu, făcută din rahat şi ambrozie şi mă înspăimânt. Ajung din ce în ce mai mult la concluzia că factorul ambiţie + energie + răbdare, perseverenţă, sunt decisivi pentru menţinerea unei cariere. Cu ghemul de sensibilitate + senzualitate, care alimentează tinereţea, nu mai faci nimic la vârsta mea, dacă nu izbuteşti să-ţi creezi o disciplină de viaţă. Sunt neurotică cu adevărat. Nu se prea observă. Pot bine masca. Dar cât? Recitind jurnalul după mulţi ani aş putea crede că n-am făcut nimic în perioada asta… Am tradus mult anul trecut: Rilke, poeţi germani…

Vanitatea creşte cu vârsta, se ştie. N-am cu ce s-o hrănesc. Satisfacţiile de ordin social mi se refuză. Dacă nu găsesc în mine forţa, axa care să mă susţină, m-am dus pe copcă… Chiar dacă rămân o cucoană drăguţă, surâzătoare, în societate.

Richi (la Breaza, pe verandă, mâncând): „Ei, nu m-am descurcat prea rău, nu-i aşa?” (Prin toţi porii îi răzbate satisfacţia omului ajuns.)

Stancu, ieri, iscălind, de la biroul prezidenţial, nişte hârtii (zâmbind modest, autoironic): „Am ajuns om mare, semnez hârtii”… (S-ar putea crede că e străin de o asemenea satisfacţie.)

Stancu: „N-am fost niciodată, până la capăt sincer, în literatura mea. De asta n-o să rămână nimic”.

— Nici în *Desculţ?*

— Nu.

Trebuie să nu mai gândesc la ce-o să spună nevastă-mea (care n-a murit încă), băiatul meu, cutare tovarăş cu care mâncam împreună mititei şi cârnaţi şi care acuma a ajuns undeva sus. La mine nu e vorba de maturizare, că m-am maturizat de mult. Principalul asta e, să fiu sincer. Aşa se scrie literatură bună: să scrii despre un lucru pe care-l cunoşti foarte bine, care te arde şi să nu ascunzi nimic…Tu trebuie să scrii o carte de proză – ştii să scrii…!

Nu mă mai arde nimic. Asta e nenorocirea. Şi nici sinceră nu pot să fiu. Mi-a intrat în sânge laşitatea politică. Şi dacă m-ar arde ceva, apoi aceea e soarta generaţiei mele şi despre ea nu se poate scrie la noi, cel puţin din unghiul meu de vedere, în toată libertatea.

„Tu nu trebuie să mai placi”, îmi spune Petre în glumă, cerându-mi pentru la mare un geamantanaş la care ţin… şi mă fulgeră o mare deznădejde – o clipă doar şi trece.

— Ce carte aş scrie eu, dac-aş fi femeie! spune Stancu.

A gândit oare la ce-a spus sau e o vorbă aruncată în vânt sau se gândeşte doar la un plus de atracţie erotică pentru cititor (din calcul

negustoresc – la el e greu de spus unde se termină preocuparea estetică şi unde începe cea comercială).

„Noul roman” cu încetinelile lui (film „au ralenti” nu mă ispiteşte cu toate că introspecţiile, analiza psihologică, da… Dar fără să rup unitatea ansamblului).

Îmi propun să recitesc caietele mele – de la nou spre vechi, din ce în ce mai vechi şi corespondenţa – poate că pot reintra într-o lume dispărută şi o pot reînvia…

Puţină psihanaliză: tendinţele „incestuoase” de lipire, sărut, până la contopire cu ceea ce iubeşti… Setea care-ţi rămâne, ruptura, rana, despre care am scris ceva…

13 iulie

I-am scris lui Tudor, la Mangalia. I-am dezvăluit unele gânduri, frământări ale mele. Ştiu că e destul de sensibil ca să sesizeze tot, şi destul de pasiv şi pudic ca să nu răspundă.

Sorin, şocat, că am expediat scrisoarea fără să i-o arăt: „Doar nu eşti o mamă incestuoasă?”.

— Bineînţeles, am răspuns eu convenţional, dar are voie orice mamă să discute în particular cu băiatul ei.

Marga Grosu (la bibliotecă – unde se aranjează donaţia „I.M. Sadoveanu”) – un ministru adjunct 16.000 plus salariu personal şi cheltuieli de reprezentare.

Despre accidentul groaznic de automobil al familiei Butnaru (cumnatul mort – băiatul, care şi aşa e înapoiat, nu se ştie după operaţia rotulelor dacă nu va rămâne paralizat).

Fraţii lui Jenică: unul în Franţa, ziarist diplomatic la *Combat* (Marcel Degros) căsătorit cu o nobilă franceză, familia nu ştie că e ovrei din România. Se întâlneşte pe ascuns, în USA, cu fratele lui care e „german catolic” din Germania şi face mari afaceri (asociat cu un neamţ) în Brazilia. Mitu Grosu, în vizită în România (în Israel, după o perioadă grea, era să se sinucidă, îşi pierduse postul de profesor de franceză, acum e funcţionar şi are şi 6 ore pe săptămână la Universitatea din Ierusalim, predă latina), va trece prin Paris, va încerca să-l vadă pe fratele lui. Nostim, nu?

Tertulian, în anticamera lui Stancu: „Poate întrebi d-ta de sosirea lui De Beer?”. Tipul care-şi urmăreşte cu abilitate, cu reţinere, micile lui interese …totdeauna trage pe altul de limbă, îşi adună informaţiile…

…Mă urmăreşte iar gândul să scriu un roman al „grupului” – al unei generaţii – cu tensiunile şi problematica ei – din perspectiva unui Serenus Zeitblom român (puţin Silvian). Nu ştie Stancu, îndemnându-mă să-l scriu, cum figura centrală rămâne el, atât de pregnantă e

personalitatea lui, atât în plan afectiv, pentru mine, cât şi ca tipicitate naţională (şi de origine ţărănească, cu ambiţia lui lipsită de orice scrupule, cu forţa lui, cu perseverenţa lui).

Prima etapă pe care ar trebui s-o trec e să parcurg jurnalele, însemnările, încercările mele de roman de pe atunci, să reţin ceeea ce mi se pare că poate fi integrat, valorificat.

14 VII ’66

Sunt nişte obsesii în Ionesco ce se transmit, se calchează pe propriile mele obsesii. Bătrânii, cărora li se pare că sunt cei căutaţi, dar nu-i caută nimeni. Când mi se pare că sună cineva la uşă şi alerg şi nu-i nimeni, am sentimentul că am intrat în categoria lor, ei sunt din ce în ce mai părăsiţi.

15 VII ’66, Bucureşti

Ce păcat ce n-am un „Sottisier”. S-ar putea să mi-l fac. Din păcate nu poate fi dat publicităţii. Proştii ocupă funcţii prea mari.

Din *Luceafărul* nr. 22, 28 mai ’66. Cronica lui I.D. Bălan la *Moartea ceasului*, versuri de Marin Sorescu:

„E o poezie etică şi filozofică, în spiritul sănătos al concepţiei despre lume a acestui popor, înzestrat cu o mare înţelepciune, optimist şi echilibrat, capabil de ironie şi autoironie, în stare să cuprindă toate dimensiunile tragicului, să se tutuiască cu Dumnezeu şi să-i zică pisicii – pe care de altfel o înjură şi o iubeşte – matale”.

Dacă facem disecţia acestei fraze, constatăm că hazul izvorăşte din alăturarea unei serii de şabloane la modă (f. apreciate), spuse pontifical, urmate nemijlocit şi fără ca autorul să simtă cumva vreo jenă, de nişte observaţii curente ce se vor originale, şi care (iarăşi fără ca autorul să observe ceva) apropie enormitatea platitudinii (dată cu titlul de trăsătură originală a poetului:) se tutuieşte cu Dumnezeu (dar cum să-i spună: Domnia Voastră?). E un exemplu de comic minor şi banal, folosit mult, de când lumea, în vorbirea protocolară cu micile făpturi: animale, copii etc. drept iarăşi o trăsătură particulară, originală, demnă de a fi relevată a lui Sorescu. Noroc că poetul are propriul său talent spre a-l susţine.

16 VII ’66

Zilele trecute, la mine, cei doi tineri ziarişti de la *Munca*, George Carpat şi Olga Ţicleanu. El având un limbaj pretenţios, preţios,

intelectualist, dar vădind o lectură bogată, împănat cu expresii franţuzeşti. Nu se mai poartă stilul „muncitoresc” de buni tovarăşi. Mie mi se spune „doamnă”, mi se cer nu materiale informative, ci foarte personale, eseistice. El crede că realitatea trebuie violentată, trecută prin filtrele personale, orice operă e o „ciuntire”. Scrie, (îl demască O.Ţ.) desenează, are pereţii camerei lui plini de desene, dar nu dă nimic publicităţii. Are cultul desăvârşirii. Nu crede în opera de 40 ore. Un volum, o viaţă. Detestă sentimentalismul. Îi repugnă Dickens. Şi Goethe, pentru că l-a consumat prea mult în prima tinereţe şi acel umanism pe care el îl numeşte „humanistisches Menschenbild” de tip Romain Rolland.

— Setea de desăvârşire, neconfruntarea cu publicul să nu te ducă la ratare.

— E un risc, desigur, dar fără risc nu se poate. Unii ratează prezentul, alţii eternitatea. Rari sunt cei care reuşesc în ambele sensuri. Şi de altfel, nu mă iau atât de în serios.

— Dă-mi voie să nu te cred. Intuiţia mea feminină mă face să spun: nu (O.Ţ. râde şi-mi dă dreptate. Când i-am spus lui C. de ratare mi-a declarat că mă iubeşte foarte mult pentru cele spuse…).

Cunoaşte foarte bine domeniul dragostei… Îl interesează, a studiat. Nu are nici o specialitate. Nu vrea să se îngusteze, să se limiteze. Se ciondănesc între ei cei doi. Mă întreabă dacă-mi apar ridicoli. Nu. Mă gândeam la altceva. La tinerii dintr-o carte pe care aş vrea s-o scriu, tinerii generaţiei mele.

În paginile *Luceafărului*, poezii de Ana Blandiana şi Marin Sorescu – foarte interesante, pline de viaţă şi de probleme, de sensibilitate ascuţită, dominate de intelect. Ioan Alexandru cu vitalitatea lui satanică dezlănţuită, nesupravegheată, răsfăţată şi Nichita cu manierismul lui atât de găunos pe alocuri, au început să-mi calce pe nervi (I. Al. cu circumstanţele atenuante ale vârstei, N. S. fără atenuare).

Discuţie penibilă, ieri seară, cu R. la telefon. Ton de comandă, sec: „E o cameră. Aia pe care ai vrut-o. Ai un pat. Nu două. Persoana ară şi nu mai vine pe aici. Şi cu Irina a fost o experienţă proastă. O să treacă şi asta. Sorin să aducă alimente când vine duminică”.

— Bineînţeles că n-o să mănânc mâncarea copiilor.

— Nu e vorba de asta. Odată o să gătească Ioana, altădată Sorin. O să se gătească în comun. Ieri a făcut o scenă teribilă Ioana că s-a terminat aragazul. Ata a promis butelia ei.

Azi la telefon (eu după o seară şi o noapte proastă). Să venim mâine cu Breazu, mă roagă. Nu ştiu dacă putem.

— Dar ce s-a schimbat de aseară până acum?

— Sorin are, poate, o şedinţă.

— Nu-mi place tonul tău.

— Nici mie nu mi-a plăcut aseară şi nu am tăiat firul în patru.

— A trebuit să-ţi spun anumite lucruri, ca să fii prevenită. Ascultă (îmi citeşte fragmente din scrisori de-ale mele de la Predeal 1947). Vezi că anumite date rămân.

— Altele s-au schimbat. Obiectiv. E desigur şi ceva subiectiv, sunt eu sensibilizată. În orice caz, îţi mulţumesc pentru invitaţie.

— Bine, bine.

— La revedere.

Bran, 1 august 1966

În „Însemnări, lecturi, fişe" am notat ceva despre *Wesker Trilogy*. Apoi am început să mă lamentez că nu pot scrie tot adevărul.

Aşa e. Dar oare îmi voi petrece tot restul vieţii făcând traduceri? Dacă nu mă decid, chiar cu riscul de a scrie pentru sertar, să spun totul aşa cum vreau, aşa cum simt nevoia s-o fac… *je suis fichue, pour de bon*!

Atmosfera de la Bran – moral-politică. Reţinerea „etnicilor". Împărţirea spontană în două grupuri. Dna Potra, dna Deleanu (directoarea teatrului CFR Giuleşti) cu fata ei, Popov, scenograf cu soţia şi noi, Iosifeştii, Ilie Zaharia etc. Silvian neliniştitul, anxiosul, vorbeşte aproape tot timpul numai despre asta: cum nu mai are acces decât la *Viaţa Românească* şi asta rar, la *Scânteia* i s-a cerut un articol şi apoi au publicat al altcuiva; cum la Sinaia, anul ăsta, a ţinut cursul despre dramaturgia lui Caragiale numai pentru studenţi, nu pentru profesori. Şi cum i s-a respins cererea de a pleca cu Ata la Paris. Îi e silă să lupte, să facă contestaţie, numai dacă intervine cineva, dar are impresia că Mac nu prea are poftă.

— Din acuza soţiei, mi se pare că ţi s-a refuzat. Ştii, bănuieşti ce ar putea fi?

— Da, e utecista din 1940… e o persoană suspectă.

Cu Ilie, în şezlon, parcul paradisiac al castelului, meri, iarbă, flori, despre acelaşi lucru. Cum „bătrânul" a dat semnalul. Oamenii se schimbă, N. Şi S. Duc mai departe. Linia asta duce direct la cuptoarele din Auschwitz. Cu noi s-a zis, e clar că rămânem. Dar copiii? Poate moare împăratul, poate moare măgarul, cine ştie? – Am speranţa că lor o să le fie mai bine – Nu se pune încă atât de apropiat chestiunea. – De cumpărat nu se mai cumpără ovrei. Totuşi, naiba ştie, intervenţii sau ce, au plecat în ultimul timp ingineri, doctori, în puterea vârstei. Ştiu pensionari cărora li s-a refuzat.

Emeric Dan, secretar general, i-a plecat fata din prima căsătorie. I-a scris o scrisoare recomandată sfătuind-o să renunţe.

Petre îmi povesteşte despre Vlad Socor că a fost scos din UTC şi dat

afară din toate facultăţile. S-au găsit, pe o carte de istorie a lui, însemnări legionare, zvastici, personalităţi din istoria patriei calificaţi drept trădători de patrie, trebuie să luptăm cu URSS să ne luăm înapoi Basarabia etc.

Paradoxele istoriei. Dacă s-ar putea scrie despre asta. Aş face o dramă interesantă. Dar, dar, dar!

Extremistul Socor, tatăl extremistului Socor! Prima mea legătură de partid. Duritatea lui, fanatismul lui stalinist, lipsa lui de omenie, de scrupule. Apoi drama familială. Părăsirea nevestii. Bărbatul atins teribil. Montat de maică-sa, mahalagioaică „principială”.

Fericirea de a fi cu Tudor, aici la Bran. E dulce, e proaspăt, e naiv, e îndrăgostit… Mă topesc de dragul lui. Aproape, doare.

30 august ’66, Bucureşti

Exaltată, cap de tărâţe: Tudor a regretat şederea la Bran. Acolo n-a învăţat. Dacă şedea la Bucureşti, zice el, ar fi învăţat şi ar fi putut face o excursie în munţii Făgăraş, cu Vera şi grupul ei.

Sunt iar în criză (psihică). *Martin Bormann*, piesa lui M. Preda. Vasăzică se poate face dezbatere de idei, sub haina teatrului. Vasăzică viaţa merge înainte, oamenii talentaţi lucrează, numai abulicii, storşii, se lamentează ca mine şi spun că nu se poate. Sunt prea subiectivă. Nu înţeleg bine dinamica realităţii, resorturile psihologice ale oamenilor, nu stăpânesc nici limbajul care să exprime tensiunea relaţiilor sociale. În general, am devenit flască pe dinăuntrul înainte de a deveni total flască şi pe dinafară.

Duminică, la Sinaia, în drum spre Stână, i-am împărtăşit lui Petre unele gânduri, tatonări proiecte, în legătură cu scrierea unei piese. Ceea ce m-ar pasiona ar fi conflictele generaţiilor. Simbolurile metafizice, tragedia incompatibilităţii etc. s-a făcut, s-a spus prea mult, prea bine, prea dezesperant, ca s-o mai fac eu. Mi-ar plăcea *un bon petit drame* de tip naturalist. Sau poate mi-ar plăcea altceva să fac, dar nu pot. Mă zbat ca peştele pe uscat. Îi povestesc lui Petre ceea ce ştiu despre familia S., cum au evoluat din generaţie în generaţie, la ce au ajuns. Vlad exclus din toate facultăţile şi din UTC pentru nazism. (E antisemit. N-a văzut-o pe bunică-sa înainte de a muri etc.). Legile materiei cenuşii sunt mai tari decât mine. Nu izbutesc să ţin pasul cu timpul. Ceva s-a frânt şi s-a muiat în mine. Sunt bătrână. (Asta spuneai şi la 25 de ani. Revezi-ţi caietele!) Îl rog pe Petre să-mi dea material de viaţă, tineret etc. Nu se pricepe. Despre familia Doinei. Tatăl, un parazit toată viaţa. Maică-sa a muncit pentru toţi. Corodeanu, fost instructor de UTM, foarte principial, e la închisoare, corupător de minori – homosexual.

Ata Bicloskaia [?] la Bucureşti. Pe paşaportul lor: numele, evreică, anul naşterii etc. Copiii cred că dacă nu va mai fi scris, va fi bine. O lămuresc. Îi povestesc lui Petre, el zice: „Totuşi… Chiar aşa, şi când ajungi în străinătate, să se ştie numaidecât”. Îl îndemn să-şi umple lacunele de cultură. Tu n-ai complexe de inferioritate?

„Da, dar nu intelectuale. Fizice. Că nu-s înalt ca Andrei. Poate mi-ar fi plăcut să pot scrie. De pildă, despre folklorul românesc, să trimit în Swedia. Nu mă învârtesc între genii”.

Morbul cunoaşterii nu-l ajută. Mari emoţii estetice nu are. Vorbeşte uneori pe nas şi atunci mi-e îngrozitor de antipatic. Devin furioasă. Îl iubesc enorm şi-i văd, cu exasperare, limitele. Ca întotdeauna vreau de la oameni altceva decât sunt. El zice: „Nici tu nu ai voinţă. De ce ne ceri nouă? Tu te aşezi la scris, la 8 dimineaţa, ca un scriitor serios?”.

[Cu aceeaşi dată, însemnări continuate într-un nou caiet]

Ceva trebuie notat: am nevoie de o corectură la *Antologia de dragoste a lumii*, în locul numelui Arthur Lundkvist a apărut Lindgren şi nu pot da suedezilor cartea. Telefonez la tipografia „13 Decembrie”. Dna inginer Tătaru îmi spune că se pot retipări cele 2 pagini şi lipi la exemplarele de care am nevoie. Nu costă prea mult, circa 100 lei. Dar trebuie făcută o cerere din partea editurii. Ei nu pot lucra direct cu autorii. Îl caut pe Măciucă. E în concediu. Ilca. (Îmi spun: Măciucă nu o va face pentru că nu mă poate suferi, pentru că-i antisemit etc. Ilca nu face niciodată nimic, din principiu, de frică etc. Eram convinsă că or să intervină greutăţi). Îi spun. Ea: Să vedem ce o să putem face. E greu. Altceva e când îţi vine o dispoziţie de sus. Pentru asta trebuie un ordin de la ministru.

— Cu sfânta noastră birocraţie…Va trebui să-l aştept pe Măciucă. Şi apoi, nu ştiu cum va fi privită trimiterea cărţilor în Suedia.

— Dar eu trimit. Mă priveşte. Nici nu trebuie să vorbeşti de trimis cărţile. Ca să pot da suedezilor care vin pe la noi.

— Să vedem ce o să pot face. O să te chem eu peste câteva zile.

— E kafkian.

— Multe sunt kafkiene

— Dar chiar aşa, să ne lăsăm îngropaţi sub absurd!! (Şi în gând: mama ta de împuţită, fricoasă, rea etc.) O furie şi o disperare cumplită mă cuprind. Nu pentru acest lucru mic. Dar pentru tot ce presupune în dosul lui, dincolo de el, în toate, ca inerţie, frică, imbecilitate, mecanism birocratic sub care se ascund birocraţii, chipurile descuiaţi. E simplu, dai vina pe birocraţie şi nu faci nimic. Încerc să mă stăpânesc. Să fiu indiferentă. Să nu mă atingă în straturi adânci, nervoase. Asemenea stări repetate, acumulate, m-au adus la halul de neputinţă în care mă aflu. Sunt lucruri care aşa vor rămâne. Nimic nu le poate schimba. Oamenii trec, ies la pensie, mor dar sistemul

rămâne, omoară iniţiativele, elanurile, entuziasmul. Imaginez foarte bine o scenă într-o eventuală piesă, în care adolescentul îl aude pe taică-său vorbind la telefon, luând o poziţie asemănătoare cu cea a Ilcăi.

Dispreţul, scârba care se adună.

La mama. Decrepitudine. Jacques şi-a pierdut verigheta. Era disperat. Mama: „Eu aveam diaree. Mi-am murdărit pantalonii. Îi spălam. M-am aplecat sub masă. Văd ceva lucind. Verigheta. Gândeşte-te că ar fi putut s-o piardă în cuvetă, când se spăla pe mâini".

Povestea se repetă de vreo trei ori. E o mare agitaţie şi nelinişte în casă în legătură cu verigheta. Participă şi dna Musli.

Eu spun: Ar fi putut cădea în closet

— Da, la baie?

Jacques cere să i-o ducem la bijutier să i-o micşoreze. Mama vrea să-i lege un fir să i-o îngusteze. Eu propun s-o păstreze câtva timp în dulap. Mama vorbeşte cu J. autoritar, cu exasperare reţinută. Despre el spune: Ticălosul ăsta…

Despre Petre: S-a dus la madama lui.

— Nu e madamă, e fată.

— La domnişoara lui.

Petre îl bărbiereşte pe J. Cu aparatul electric.

„Simplement, je me suis senti tout d'un coup un besoin d'impossible" (Camus – *Caligula*, p.15)

Caligula: C'est une vérité toute simple et toute claire, un peu bête mais difficile à decouvrir, et lourde à porter Helicon.

Qu'est ce donc que cette vérité, Caius?

C.(détourné, sur un ton neutre) Les hommes meurent et ils ne sont pas heureux."

3 IX 1966

Continuă pasa proastă. Lupt slab contra ei. Ieri, dentist, ciocăneală groaznică, cauterizări. Apoi, uşoară, suferindă, destinsă ca după facere. Slăbită. Târguieli pentru casă. Lipseşte trei zile Veta. Vine Marica.

Citesc din *Panorama der modernen Literatur – USA*, de John Brown. Importanţa spaţiilor întinse. Sentimentul singurătăţii. (Şi în aglomeraţie.)

Mă gândesc la o piesă. Problema generaţiilor mă urmăreşte, dar capătă o turnură didactică mai mult decât etico-politică. Am oroare de asta. Un laitmotiv este sentimentul fricii care naşte dispreţul copiilor,

reacţia lor violentă.

Drojdiile prieteniei (complexe). Nu mai pot să-l admir pe R. Oricât încerc să mă autosugestionez, oricât ştiu că are: putere de muncă, inteligenţă, memorie etc. El, cu zgârcenia, ipocrizia, micimile lui, mofturile cochete (cochetăria zăpăcelii filozofice: „*Unic*, ce fel de magazin e, de stofe sau de alimente?")

— O conducem pe Marioara, de asta coborâm, nu ca să luăm borcanele de fasole de jos.

— Le spun la noi la Institut că e nevoie şi de soldaţi (cu privire la nepromovarea unora, replică la observaţia mea amară că băieţii nu vor avea nici şansa lui Sorin, el a ajuns director (îmi povesteşte că la CNCS – unde el e şef de secţie – n-a putut ocupa postul de cercetător, pentru că ministru N. l-a tăiat, ca evreu).

Sunt reţinută. Decalajul situaţiilor e prea mare ca să-mi mai împărtăşesc necazurile. Grijile lor: 1,50 oul la Breaza, de ce să dai atât? când la Bucureşti e 1 leu. Reparaţia acoperişului au făcut-o cu ţârâita, ca să nu dea dintr-o dată 6.000 lei. Oricum e greu să-i scoţi aşa, zice Edith, i-am cumpărat lui Rex o lesă, cu o zgardă frumoasă (50 lei m-a costat). La R. apar primele semne a ceea ce va fi bătrâneţea lui: o adoraţie supusă pentru E. Se uită la ea ca un căţel. Din când în când, nu aude şi o întreabă pe ea ce s-a spus. Cum vine, se apropie de ea, o ia de umeri.

— Mi-e sete de repaos, zice.

Lucrează mult. Spusele prietenilor, aprecierile lor foarte rezervate sau foarte critice au făcut să-mi pierd siguranţa în ce priveşre calitatea lucrărilor lui. Nu ştiu dacă nu sunt numai compilări erudite cu un eşafodaj de interpretare marxistă necreatoare. Tema fricii. Motivul unui conflict puternic între noi. Ţin minte cum a izbucnit şi a fugit: altceva nu spui, altceva nu vezi decât frica, din tot ce fac. Mă urmăreşte tema. Două scene contrastante, la interval de câţiva ani: furtună moral-politică, apoi „reper", îmbuibat, satisfăcut, respirând prin toţi porii satisfacţia. Bea coniac… Ascultă *Black Nativity*, citeşte Erich Maria Remarque: *Camarazii*. Totul ca înainte şi nimic nu mai e ca înainte. Ce prost psiholog sunt. Sau nu vreau, nu numai că nu pot să merg până la capăt, până la fundul drojdiilor. Psihanaliza ne-ar duce foarte departe. Am avut nevoie de un tată. El, apoi partidul.– *Die umwertung aller Werte* – uman prea uman. Profilul de uliu, capul ridicat la fotograf, cu bărbie proeminentă, semn de ambiţie, putere.

Urmăresc cum se moştenesc o sumedenie de trăsături, pe copiii prietenilor (sau ai noştri): memoria Măriucăi, ambiţia, egoismul, inteligenţa Ilenii, spiritul pozitiv, ordonat şi cam limitat al Silviei, sensibilitatea, lipsa de voinţă şi dezordinea lui Petre, Tudor, inteligenţa mobilă teoretică a lui Andrei Popper etc. De fapt, în ce-l priveşte pe R. ideea ar fi: ţi-aş ierta toate păcatele dacă ai fi mare, aşa

cum credeam altădată, mare ca gânditor al epocii noastre, dar mă îndoiesc că vei rămâne altceva decât un foarte sârguincios marxist, refugiat în istoria culturii, tocmai pentru că ai avut de ales. Şi ai ales. Ideea ta, R., este: dacă alegeam eroismul, nu făceam nimic în condiţiile date, pentru că aş fi fost distrus, nu mi s-ar fi publicat nimic etc. Bietul om sub vremi. Cu toţii. Generaţiile noi mai încearcă câte ceva. Nu ştiu dacă în gândire. Dar în literatură e cert că se dezvoltă sub auspicii mai favorabile. Simt pe pielea mea ce înseamnează generaţie sacrificată.

Jacques: La cât a spus doctorul că vine? (deşi i s-a spus de vreo 10 ori că la unu).

Mama (ironică): La unu, trei minute şi douăzeci de secunde.

16 XI '66

În răstimpul tăcerii din caiet se înscrie călătoria în Germania (Darmstadt: Deutsche Akademie für Sprache und Dichtung). În carnetul negru buburos, ca un şarpe, ceva însemnări din drum.

Oboseala demersurilor preliminare plecării, enervările pentru minimum de valută necesară, urmate de o dischinezie biliară, o stare cumplită de rău în toată prima săptămână din Germania, pe marginea unei crize, în permanenţă.

Dificultăţi fizice care ating dificultăţi de ordin moral – spiritual – social. Greutatea de a înghiţi mult: oameni, călătorii, teatre etc., de a afla, de a mă orienta, de a obţine etc.

Încă nu am reuşit să realizez un echilibru între forţe şi dorinţe şi nici să ştiu să selectez, să iau mai puţin din ceea ce se oferă simţurilor, pentru ca să am mai mult, mai intens, mai profund (*Non multa, sed multum*). Călătoria în Germania s-a făcut sub semnul lui „multa”. Multe oraşe: Darmstadt, Frankfurt, Ridelberg, Köln, Bonn, Berlin (vest), Hamburg, Nürnberg, München, într-un timp relativ scurt. Imagini care se încalecă; profilul, atmosfera oraşelor îmi scapă: numai ceva din Darmstadt, din Berlin şi din Hamburg mi-a mai rămas mai intim, mai viu.

În Germania miroase a cârnaţi, a frişcă, a cadavru, a catedrală restaurată, a pământ dezgropat pentru linii de metrou, autorute, străzi: a conştiinţă încărcată, a conştiinţă gelatinoasă.

Sinistră, simbolică Gedächtniskirche din Berlin – cu ruina între cele două clădiri geometrice moderne, planează deasupra întregii Germanii. Liniştea parcurilor lor o simt precară, mai precară ca oriunde. Timpul capătă aerul unei pauze între două războaie. Oameni umani, drăguţi, blânzi, am întâlnit; intelectuali europeni, rafinaţi, am întâlnit; oameni solizi, cu vederi clare, juste, am întâlnit, dar tabloul

uman de ansamblu e de bâlci mecanic, grotesc, senzual, placid, sub suflul îngheţat al unui egoism bestial.

Sunt înecată, năpădită de mici obligaţii sociale. Trebuie să le lichidez mai uşor, mai expeditiv şi să le împing la periferia timpului meu, la periferia vieţii mele lăuntrice, să nu mă mai domine.

Feriţi-vă de oamenii bătrâni, de menghina trecutului în care sunt strânşi. Nu mai pot ieşi din ea, din ce au spus, din ce au făcut; sunt sclavii propriei lor vieţi. Chiar atunci când îşi dau seama că au greşit, că ar trebui să-şi revizuiască radical poziţiile n-o mai pot face. Ba chiar se autoconving că, în fond, au dreptate, pentru a fi împăcaţi cu propria lor conştiinţă (procesul e subconştient – vezi R.).

Ieri Z.S. îmi spune că visează de mai multe nopţi următoarele: e desculţ, cu nişte izmene şi o cămaşă zdrenţuită, trece prin Bucureşti, întâlneşte pe cheiul Dâmboviţei oameni de acum 40 şi ceva de ani, oameni pe care îi întâlnea după Primul Război Mondial când a venit la Bucureşti, şi el e la vârsta de acum, iar ei sunt aşa cum erau atunci şi i se face frig. Când se trezeşte, în casă aerul e cald, el e bine învelit… Ce să fie?

— Cine ştie ce anxietate…

Cât de greu se traduc în cuvinte mişcările adânci ale vieţii, stările esenţiale, curentele subterane, legăturile lor cu cele de suprafaţă: senzaţie de uscăciune a anilor prin care trec, impresia de provizoriu şi de irealitate pe care o creează aruncarea categoriei din care fac parte în afara cursului principal al vieţii sociale; cum se reînnoadă la unii firul tradiţiei (obiceiuri, istorie, mituri, simboluri româneşti), cum se reînoadă la noi, cei plurivalenţi, cu rădăcinile în pământ şi în aer (firul persecuţiilor, pentru că humusul tradiţiilor culturale, naţionale s-a risipit în cele 4 vânturi ale diasporei). Sentimentul groaznic al lui „déjà vu”. Felul cum ne înţelegem între noi dintr-o privire, complicitatea năpăstuiţilor.

Distanţa pe care o creează situaţia asta anormală şi echivocă între oamenii cei mai legaţi între ei: vezi R. şi noi.

— Eşti foarte acrită.

— Da, sunt foarte acrită.

Mi-e silă de mine cum îi scot ochii cu diversele lui privilegii, măriri, venituri etc. E nedemn, umilitor, rără noimă. Trebuie să mă stăpânesc. Şi mă voi stăpâni. Dar chiar asta duce la distanţă. Mi-a oferit cu grijă şi generozitate să fac cu el o antologie a literaturilor primitive, proză şi poezie pe care s-o traduc eu. Îi vorbesc despre greutăţile pe care le-ar prezenta pentru mine traducerea în proză, folclor etc. – Pentru

cazul când n-ai ceva mai bun şi ai absolută nevoie de bani.

Îi apreciez bunele intenţii. Nu-i pot fi recunoscătoare. Îmi amintesc cum mă trimitea să dau pentru el lecţii de germană, ca timpul şi forţele lui să nu fie balastate. Şi aveam vreo 25 de ani, nu 53, era tânăr şi cu o mare putere de muncă, nu uzat, cu ficatul şi nervii în derută, cum sunt eu, acum.

Penibila scenă de acum câteva zile când i-am reproşat din nou că mi-a refuzat casa de la Breaza, mie şi lui Tudor, atunci când am avut nevoie, când eram într-un impas financiar.

Dezgustătoarele lui minciuni (provocate de tulburarea momentană, de un mic interes imediat şi care se voia „tulburătoare”) – Cum nu-ţi dai seama? Cum de nu te întrebi? De ce a invitat pe cutare, pe cutare, pe Nicu, pe Guia, pe fetele lui Silvian, pe Danca, şi pe mine nu? E foarte simplu, eram supărat (pauză: întrebare). Eram supărat pe tine, pentru că eu îmi închipuiam altfel, că vom fi amândoi, singuri, şi tu n-ai venit niciodată… (Hidos) Tu îmi reproşezi chestii băneşti, dar eu ţi-am cerut altfel de lucruri, mai importante, pe care mi le-ai refuzat (acuzări reciproce etc.).

Decretul (cu interzicerea întreruperii sarcinii, legea divorţurilor etc.), aspectul comic-tragic şi cel etatist, serios sociologic. Argumentul demografic (sate fără clasa I-a primară). Copiii: ceauşei, decreţei, decretinei…

Nu se găsesc mijloace anticoncepţionale. S-au schimbat premiile la pronosport: premiul I: 2 cutii de prezervative; premiul II: 1 cutie prezervative; premiul III: 1 Fiat 1800 – Se aude despre sinucideri, femei nenorocite. Ce faci cu salariul pe care-l ai, cu câţiva oameni într-o cameră?

Ziarele pline de subiectul edifiant al familiei. „De senectute” scrie sifiliticul, beţivul, naţionalistul, şovinul Andriţoiu în *Scânteia*. Stancu înjurat la telefon de unul care-l întreabă în câte camere locuieşte el (după un articol din *Scânteia* despre imperativul categoric al multor copii).

Pentru ce notez toate astea? Există, în mine, un bovarism al prozatorului nerealizat care adună fapte mărunte, poate îi vor folosi cândva, cine ştie.

Nu mai există: cândva…

Anii se fac tot mai scurţi. De-abia îmi rămân forţe (forţe, în sens literar: imagini concentrate) pentru un volum – două de poezii, chiar dacă voi mai trăi 10-20 de ani. Şi totuşi notez… Am să notez în continuare. Pentru nimic. Pentru mine. Poate un document aruncat în mare, într-o sticlă închisă bine. Las-o să plutească. Indestructibila legătură cu oamenii necunoscuţi de pretutindeni, de azi, de după

moarte, miile de feţe de necunoscuţi pe care îi chemi în jurul tău ca pe un public de mâine, la judecată, şi tu stai ca un biet martor, şters, bâlbâit, şi depui mărturie despre vremea ta, despre colţul de pământ unde-ai trăit. Niciodată n-am avut atât de acut ca acum sentimentul micimii mele, al grăuntelui pierdut, fără scăpare pierdut.

Lipsă de siguranţă în aprecieri despre cei mai apropiaţi: copiii. Cât de labilă e judecata mea, cât de influenţabilă. Nu ştiu dacă sunt urâţi şi prostuţi sau deştepţi şi prezentabili, nu ştiu dacă au caracter frumos sau nu. Când cineva îmi spune: Petre e foarte firav – îl văd ca pe un slăbănog; când îmi spune: ai băieţi înalţi, frumoşi, îi văd splendizi…

Ce ruşine mi-a fost ieri, când Z.S. mi-a spus: să mergi la Duiculescu [?] şi să-i spui: „Chiar dacă nemulţumit de el, vă rog să-i permiteţi să mă-nsoţească”.

Îi reproşez mereu. Cred că nu ajută nimic. Spaima când am văzut cât de incult e, cât de neformat îi e gustul, cât de puţin îl interesează, îl pasionează problemele vitale ale timpului, care sunt obsesia mea; reacţiile lui la *Incident la Vichy* a lui Miller – Prea directă, prost jucată. – Şi fetele cu care umblă: nişte făpturi moi, prostuţe, inarticulate (Doina 1, Doina 2).

De Tudor, Gărdeasca îmi spune: „Nici nu mă aşteptam să-i placă arhitectura. E aşa, cuminţel”… Şi atunci eu înţeleg că vrea să spună: bleguţ, şi mă doare.

Exigenţele mele când sunt sănătoasă, exigenţele mele când sunt suferindă. 1) oameni deştepţi, interesanţi, robuşti, vitali. 2) atenţi, sensibili, buni etc.

Şi ce brutală pot fi când sunt sănătoasă! Ce puţină înţelegere şi duioşie am atunci pentru slăbiciunile omeneşti!

22 noiembrie ’66

Din ce în ce devin mai răzleţe ideile, pasiunile, nu se mai leagă într-un tot funcţional, organic ca în tinereţe. Mă simt permanent copleşită de noianul informaţiilor, materialelor, oamenilor, cărţilor, autorilor, filmelor, operelor, numelor noi care se adună ca într-un bazar şi eu nu mai am multă vreme să deretic [acest] bazar. Acum câţiva ani mai optam pentru soluţii radicale: să citesc, să văd numai lucrurile excepţionale. Nu merge. Trăieşti în plasma momentului, înfundat până-n gât.

Ce mă mişcă? Ce mă preocupă?

În poezie se fac lucruri deosebit de interesante la noi: Sorescu, Nichita. Sunt mult mai aproape de Sorescu prin temperament, organic. Nichita mă calcă pe nervi cu aerele lui pretenţioase, cu manierismul

lui. Dar trebuie să fiu mereu în gardă faţă de simţul ridicolului, în creştere la mine… Cu simţul ridicolului nu se poate face poezie, decât academică.

Uită de toate, atunci când scrii! Şi aminteşte-ţi de toate (critici, tactică, coaliţii) când ai terminat de scris, asta e lecţia pe care mi-o dau tinerii şi pe care n-o s-o pot niciodată urma.

O lene, o timorare (intelectuale) au pus stăpânire pe mine. Cât timp n-am să mă concentrez în jurul nucleului de poezie şi n-am să exploatez filonul ascuns care zace încă în mine, am să rămân ceea ce sunt în momentul actual: o sfârşită.

Îmi lipseşte un mediu intelectual, poetic, stimulativ. Dar orice rahat e cineva, în condiţii prielnice. Să te vedem, fetiţo, acum, la greu, dacă găseşti în tine resursele de austeritate şi voinţă de a crea, în gol chiar, fie şi în gol…

Temele abisale, metafizice, îmi sunt intime, dar de câte ori le-am atins, în anii când nu era indicat să te atingi de ele, le-am atacat şi apoi le-am întors, le-am falsificat în chip oportunist, autoconvingându-mă (potrivit procedeului stalinist distrugător) că acesta e mersul firesc şi dialectic al realităţii şi al gândirii, că negaţia sau disperarea se convertesc, trebuie să se convertească în încredere, în afirmare, în speranţă (vezi *Turnul* etc.)

Atât cât mai pot avea furii, repulsii, le am împotriva sentimentalismului de care mi-am lăsat poezia invadată, mânjită, împotriva simplismului meu eschatologic – politic, împotriva acelui alb-negru care mi-a zebrat cei mai fecunzi ani, anii vitalităţii maxime.

Din materialele trimise de cercul de la Sonnenberg (RFG) reţin, din dialogul est-vest, cuvântarea *Les espoirs de l'humanité aujourd'hui* a profesorului ceh Milan Machovec. Vorbeşte de lipsa de „credinţă” a multora de azi, din Cehia, trăiesc de la o zi la alta, între consum şi muncă, plăcere şi scepticism. Ceea ce e mort: pretenţia dogmatică a marxismului la absolut, la exclusivitate, dogma infailibilităţii, cultul quasi-religios al partidului. Cosmos: contactul care poate fi distrugător pentru umanitate, cu un alt mediu natural, cu microorganisme de plidă, invincibile prin acţiunea medicală terestră.

Ce va face, să ne întrebăm, nu numai omul, din Cosmos, ci şi Cosmosul din om.

23 noiembrie

Ieri pe seară, la Casa Scriitorilor, întâlnirea lui Jean Bloch-Michel cu scriitorii. Mic, rotunjior, argintiu, cu o prietenă micuţă, are ceva cocoşat în ea, deşi nu-i cocoşată, o fetişcană oarecare, parcă cerşeşte ceva, dar parcă şi înhaţă.

Z.S. îmi spune că a restabilit ea ordinea repede (în legătură cu pasiunea lui pentru Aurora [Cornu]). Apoi îmi povesteşte că i-a vorbit lui Horia, la Paris, de romanul pe care l-a scris Aurora în franţuzeşte şi care e bun, nu, el nu l-a citit, dar se pare că e bun.

Eu: atunci pasiunea nu a trecut dacă romanul e încă bun, înainte de a-l fi citit.

La întâlnirea de la Casa Scriitorilor, Nina afişează mai tare ca totdeauna prezenţa ei pe pământ: „Aseară, la un restaurant, ne-am întâlnit, ne-am cunoscut, apoi la mine, până la 5 dimineaţa” (posesivă; uite ce pot eu!).

Tertulian îl prezintă: romancier, critic. *L'indicatif présent*, despre noul roman, şi *Frosinia* (roman). Întrebări: M. Călinescu, despre polemica dintre noua critică şi cea universitară. Nina, despre tendinţe în poezie. Răspunsuri cuminţi, la locul lor. În poezie, distanţa tot mai mare între „le signifiant” şi „le signifié” (*Soleil cou coupé*). De când Paulhan, care se ocupa de poezie a îmbătrânit, s-a retras, poezia ocupă un loc din ce în ce mai mic în reviste (un prieten spunea că Paulhan e singurul care deosebeşte o poezie bună de una proastă).

La întrebarea mea: Yves Bonnefoy foarte bun poet şi eseist („Baroc” în *Preuves*), pe M. Deguy nu-l înţelege, e un om foarte simpatic etc. Încordarea mea penibilă, reflexele condiţionate ale mediului: Casa Scriitorilor, colcăitoarele vanităţi purulente din jur, dezagreabila prezenţă a lui Jebe, care mă întreabă dacă am fost pe undeva plecată (desigur că ştie) tocmai după ce am întrerupt o convorbire cu Vladimir Streinu despre obligaţia tinerilor scriitori, care merg în străinătate, de a scrie.

— Ai vorbit acolo?

— Da, am vorbit.

Mă sugrumă complexele, timiditatea, starea de inferioritate în care sunt pusă. Geo Dumitrescu şi Gellu Naum luptă pentru sumarul antologiei iugoslave. – Am auzit de la Măciucă, că Gellu Naum s-a băgat pe fir (în faţa lui).

— Am comunicat lui Ioanichie Olteanu că cei de la Belgrad au promis că vor trimite materiale, recomandări din trei republici – atâta tot.

— Stabilim că vom face o şedinţă şi că, bineînţeles, sub semnătura lui Geo Dumitrescu vom lucra pentru Şora, EPL (BPT).

Nina, lui Tertulian. Face pe speriata, în legătură cu voiajul pe care l-a făcut la Knokke-le-Zoute, la invitaţia Congresului pentru Libertate – voiajul plătit tot etc. Credea că e Karel Jonckheere la mijloc, nu, o informează T., era domnişoara…. Nina şi frica de banalitate, de platitudine care o face concesivă, ridicolă (*bas-bleu*). Vorbeşte invidia din mine – tendinţa mea de a mă bălăci în apa călduţă a mediocrităţii. Ea îl bănuieşte şi pe J. Bl. Michel de banalitate (E prea neted).

Bunicul şi cu nepoţii, comentarii despre St. alături de o fetişcană brună. O tânără prozatoare.

Apoi (după 11 noaptea) la Capşa, în aşteptarea oaspeţilor (şi a soţilor Vulpescu, însoţitori).

— Îmi spune: Domnule Stancu, păcat că sunteţi aşa de bătrân, altfel m-aş culca cu dumneavoastră, îmi plăceţi aşa de mult (şi râde încântată).

— Nu-mi pun eu mintea cu tine, că nu-mi placi, eşti bondoacă, altfel te-aş face praf… Romancieri de tip nou … stă în faţa mea şi-şi arată picioarele ca să mă excite… Dar e talentată… m-am uitat prin cartea ei… n-am citit-o.

O mare tristeţe mă cuprinde şi ruşine. Sunt pierdută, veche, ridicolă, desuetă, în marea asta de vulgaritate, de interese dezlănţuite, de ipocrizie, cruzime… Buzele roşii în barba lui Vulpescu, gura care vorbeşte, vorbeşte fără sfârşit căutând să acopere totul cu sine, cu enciclopedia lui mobilă; rece reptilă, şi el şi nevastă-sa, bine înarmaţi, batjocoritori pe dinăuntru.

Marin P. la Casa Scriitorilor cu lanţ de ceas pe burtă. Nu mă pot reţine să-i spun în glumă că mi-e dor, că nu l-am văzut de mult. Îmi propune să vină pe la mine, e singur, nevasta plecată. Iar nu mă pot reţine şi tot într-o glumă penibilă, transparentă, îi replic: „N-am fost niciodată la tine”… Nu marşează, glumeşte şi el: ştii cum sunt nevestele tinere, geloase… (Mi-e scârbă de mine. N-am demnitate nici de doi bani. Mi-e dor într-adevăr de oameni. Am rămas singură, izolată. Valurile se retrag de la mine. Nimeni nu vrea să aibă de a face cu o poetă mazilită, în declin).

Mă gândesc la Bălcescu. La cât de puţini oameni de acest calibru civic, de această puritate au existat la noi. Mă gândesc la laşitatea, oportunismul, lipsa de tradiţie revoluţionară, de curaj cetăţenesc. Mă gândesc la R. la S., la inteligenţe şi talente, înnămolite, pătate de tarele astea abjecte. Mă gândesc la corelaţia individ-climat social-istoric şi în ce măsură factorul individ influenţează climatul sau viceversa, şi dacă, în ce măsură, pot fi separaţi termenii acestei dualităţi.

O scârbă imensă în faţa vorbelor, vorbelor mari, umflate, frumoase, care acoperă murdăriile, cedările, adaptările fructuoase. Cât timp eram o făptură suferindă moraliceşte (apoi hepatic, dar cu trompeta în gură), atât timp cât am „mitgemacht”, am făcut jocul, i-am găsit explicaţii, justificări elevate pe plan politic-moral, acum balonul s-a dezumflat. Sunt acră cum spune R. Cred că sunt şi cinică. Starea asta nu mă ajută să văd realitatea adevărată. Oare valorile trăiesc, supravieţuiesc acestei decăderi moral-politice? Pot ele înflori în

mocirlă? Sau în substanţa lor intimă, valorile estetice, filozofice sunt atinse, vătămate? Asta cred şi asta mă întristează de moarte. Am rămas o eticistă. O eticizantă, o biată demodată, schematică.

28 noiembrie ’66

Moartea senzaţiilor intense.

Iarna. Moleşeală bruscă la venirea ei. Somnolenţă. Balonare. Somn, ziua după ce am recitit *Les caves du Vatican*. Visez că Lafcadio, bătrân, se întoarce în faţa mulţimilor, care-l aşteaptă pe Messia (sau pe conferenţiarul lui Ionesco) şi spune magnanim: „Vă iert”. Râd în somn. Aşa e. Criminalii ne iartă. Şi totu-i atât de adevărat. Lafcadio, bătrân, devine un conducător, un ipocrit.

1. Comitetului de Stat pentru Construcţii, Arhitectură şi Sistematizare. (N. red.)
2. Comitetul de Stat al Planificării. (N. red.)

1967

25 martie 1967

Am fost la Paris cu Petre, în februarie. Mi-a apărut *Joie*. A murit Jacques. Mama a fost rău bolnavă. Acum e ceva mai bine. Sunt obosită. Psihic, fizic, nervos. Tristă şi destul de senină. Răceala simţurilor mă face să văd oamenii într-o lumină mai crudă. Şi pe mine. Încerc să mă agăţ de un pai de notorietate. Se rupe. Mă respinge dreapta, mă respinge stânga. Caut asceza muncii literare. Trebuie s-o realizez în pofida sentimentului de zădărnicie. E singura noastră demnitate.

31 martie '67

Recunosc de-a lungul vieţii mele bovarice o nostalgie a prozei, a însemnărilor regulate care prind, notează pe viu şi care pot fi prelucrate cu interes de posteritate, *tale-quale*, sau folosite de autor în conturarea unor lucrări.

Cred că sunt la vârsta când lamentările nu mai „merg" nici măcar faţă de mine însămi. Constat cu oarecare răceală (din care nu lipseşte amărăciunea) că nu am avut şi nu am tenacitatea pentru asta. Îmi dau seama că într-un număr mult mai mare de oameni, decât s-ar putea crede, zac idei, imagini, virtualităţi literare pe care numai lipsa de tenacitate, de răbdare, de efort susţinut, de energie creatoare şi de ambiţie le-a îngropat. Noaptea câteodată, fraze întregi, imagini, observaţii se perindă pe dinaintea mea, ar putea fi nucleul unor capitole, şi a doua zi, se pierd, rămân neînsemnate. Blestemul hârtiei. Viaţa e nevinovată. Reflecţia poartă răspunderea pentru tot. Ea e maturitatea omenirii, ea duce totul pe umeri. Crima e nevinovată, bestialitatea e nevinovată. Aş avea două obiective demne de a fi urmărite, în evoluţia lor: ultimii ani ai mamei şi descompunerea unei prietenii. Alţii şi-au pierdut de mult încrederea în cuvânt. E rândul meu.

De altfel, un scepticism imens a invadat tot câmpul meu spiritual. Înţelegerea mobilurilor umane, mecanismelor intime care mişcă energii, state, indivizi mi-a dat această stare de spirit, de tip „La Rochefoucault" nuanţată de o milă „creştină", de o înţelegere a bietei creaturi, dar în acelaşi timp de furie şi dispreţ [împotriva] falselor somităţi ideologice care în faţa dezastrului istoric îşi păstrează intactă

schema, eşafodajul, escamotează eşecul, deruta generală morală, spirituală, amestecă cărţile, trişează faţă de alţii şi faţă de înşăşi persoana lor.

Penibile, discuţiile mele cu Richi. Ironist la amănunte, intransigent la Idee şi la relaţii ideologice (s-a dat în petec Tertulian cu interviul lui cu Heidegger. Ca să arate ce relaţii [are] el… Heidegger, nici un geniu dacă ar fi fost şi n-ar fi trebuit să stea de vorbă cu el, fost ministru sub Hitler, dar mai ales că nici geniu nu e…)

— S-au cam estompat graniţele. Avem relaţii cu tot felul de oameni, în străinătate…

— Nu e aşa. Sunt nuclee comuniste de stânga care activează şi în Germania. Unde am fost eu, se trăgea tare în guvern… Cu un Raymond Aron, care e un ovrei ticălos, n-aş sta de vorbă, nici dacă aş şti că mă publică, că-mi scrie o prefaţă.

— Dar cu André Malraux? (zâmbeşte nesigur)

— Ce face André Malraux? Nu ştiu. E ministru? Rămâne de văzut. De la caz la caz!

Filistinismul, făţărnicia desfăşurate: Mă uit în jurul meu. Toată lumea trăieşte, se descurcă. Cu ce-o duc eu mai bine ca alţii? Poţi să-i numeri pe degete pe cei care n-au fost la Paris…. Concediu, concediu; spectacole, spectacole… Şi Silvian, şi Vera… Pentru cele câteva mii de lei în plus plătesc destul de greu. Rezolvă asta, rezolvă ailaltă. „Ţie, când nu ţi-e bine, zaci. Eu trebuie să merg la cursuri, să răspund la tot felul de telefoane, probleme, oricum mi-ar fi…”

Vorbeşte tot timpul de volumele lui, cele la care lucrează, pe care le-a terminat. Eu colcăi de invidie. Şi, probabil, un instinct de apărare, de conservare, josnic, biologic, întoarce invidia în uşoară neîncredere: „cât o să rămână din ce scrie? Oare nu se va scufunda mare parte din opera lui sub greutatea schematismului ideologic” (deşi ştiu, în acelaşi timp, că nu-i adevărat ce gândesc, că el face eforturi din ce în ce mai susţinute şi încununate de succes, de a gândi nuanţat, la fenomen, le obiect), „sub eşafodajul sistemului de gândire în care e încadrat? Sub uscăciunea limbajului?” (Nici asta nu mai e adevărat în ultimii ani).

Sentimentul puternic care-l domină pe el, care răzbate din tot ce spune; că face parte dintr-o armată ideologică, dintr-un imens, puternic curent de gândire contemporană, dintr-un eşalon sigur pe sine, pe fundamentele lui ideologice, mă exasperează pentru că am impresia că aceşti oameni s-au instalat pe nişte adevăruri însuşite în tinereţe, pe care nu le-au mai verificat prin fapte, prin istorie; leibnitziana lui afirmaţie că tot ce e real e şi raţional, afirmaţie pe care o lansează cu un zâmbet ambiguu, de autoironie, care însă nu o anulează (uşoara distanţare, prin care îmi arată că nu e prost, că nu se lasă prostit – mi-l face şi mai odios).

Mon maître de pensée s-a prăbuşit definitiv de pe piedestalul lui.

Tonele de efort, munca sistematică e tot ce mai admir la el. Capacitatea sistematică, enciclopedică de stăpânire a materialului. Dar fuga lui din faţa problemelor ascuţite ale epocii e o trăsătură de caracter. Nu vreau să spun că e mai rău decât alţii. Oameni mai mari, mai talentaţi, mai geniali au făcut concesii, compromisuri de-a dreptul dezgustătoare şi totuşi posteritatea i-a iertat. (Observ că a început să mă preocupe cam mult posteritatea! Semn rău!). Dar între noi există o istorie, o istorie care a început sub semnul intransigenţei şi al purităţii spirituale, al purităţii mobilurilor de acţiune. Văd prea mult prin el, văd ca la un aparat de raze Röntgen organele lui spirituale, luminate. Văd acest ghem de energie concentrată, care iradiază în operă, care strânge, strânge şi prelucrează fără considerente pentru devenirea istorică reală, egoist, egocentric, necesar egocentric.

Un om care adună, adună opere, bani, strânge fiecare bucăţică de hârtie, se apropie miop tare de farfurie şi adună şi resturile din blidurile celorlalţi, să nu se piardă nimic (cu coşuleţul printre meri, să adune ce-a căzut, şi merele mici, viermănoase, pe care le trimite prietenilor).

În ciuda acestor trăsături, mă simt oarecum legată de el, dar nu mai e legătura din tinereţe între elev şi mentorul temut, ci mai degrabă o nevoie socială. – Mă simt atât de pierdută, de izolată.

Mentalitatea magică, primitivă şi logica: Madam Anişoara, portăreasa, pe scară:

— Aţi avut vreun semn în călătorie? (despre moartea lui Jacques)

— Nu, deloc. Altădată, tocmai, eram neliniştită când lipseam mai mult, mă întrebam ce s-o mai fi întâmplat pe acasă… De data asta, nimic.

— Ei, vedeţi? Şi ăsta e un semn.

Şedinţă de partid: activitatea grupelor, primirea Simonei Drăghici.

Bătrânii: Stancu: peste 3-4 săptămâni mă pensionez, ca funcţionar de stat, nu ca scriitor, că nici nu sunt scriitor.

Benador: arăt bine, dar de data asta sunt grav bolnav. Altădată, nu arătam bine, dar nici bolnav nu eram. Rinichii, urină cu sânge… Peste douăzeci de ani îţi dau întâlnire să-ţi spun cum e…

Laşi, şantajişti, corupţi, delatori. L-a adus pe Jar să-l tragă de limbă, la el acasă, la o gustare. Mi-a povestit Jar (pe stradă). Gellu Naum îmi spune că o să meargă şi el la Paris. „În ce context?” îl întreb.

— Eu te-am întrebat pe tine?

— Dacă m-ai fi întrebat, ţi-aş fi spus. Dar dacă e conspirativ, te rog nu-mi spune.

— Un mic premiu, pentru o traducere. Nu la Paris, dar am cerut viza şi pentru Franţa.

Chinuitoare călătorie. Ritmul, prezenţa obositoare, sâcâitoare a lui Petre. Insatisfacţia, umilinţele, aservirea la familie, recunoştinţa apăsătoare şi demonstrativă faţă de atenţiile lor, tembelismul burghez, iarăşi dezorganizarea lui Petre, neglijenţele, lipsa lui de sensibilitate la frumos: maşinile, maşinuţele, obiectele, fleacurile, standurile magazinelor, cinematografele – lipsa lui de ambiţie.

Sabotajul discret, aurit al ambasadei sau lipsa de interes (invitaţii trimise târziu, la oameni neinteresanţi, neeficienţi). Răceala, lipsa de sinceritate, graba întâlnirilor literare, snobismul (Trixy şi piesa lui Osborne; repetiţii interesante, sumbre, dar aşa e viaţa…)

Desexualizarea mea. Mustăţile. Oală goală. Oroare în faţa scheleticului soţ cu proteză: plici-plici, în gură, când mă sărută şi, totuşi, ţin enorm la el, e una cu viaţa mea, îi iubesc căldura, bunătatea, ochii lui, licărul lor, braţele lui care acum sunt mai slabe, el întreg e scăzut, slăbit de vârsta care începe să-şi arate colţii, asta nu mă împiedică să am reacţii de scârbă, suntem neputincioşi în faţa acestor forţe care ne depăşesc. Inima şi capul nu ajută la nimic.

Pornirile cu substrat incestuos, dorinţa de a mă lipi de băieţi până la contopire, de a le simţi trupul lângă-al meu, de a-i săruta. Trebuie să mă stăpânesc. Ştiu ce oroare au ei de asta, şi e normal să fie aşa. Şi eu am oroare (şi mai ales am avut) de decrepitudinea fizică.

Bucureşti, 22 mai 1967

Ca să scriu însemnările de faţă, folosesc un caiet început. Şi ca să despart ceea ce a fost scris până acum, de ceea ce încep, împăturesc una din foi în formă de triunghi (involuntar), cum făceam în liceu, în caietele „maculator”.

În timp ce o împăturesc şi mai ales după ce triunghiul e gata, în faţa mea, sunt submerjată de acea stare „proustiană” a retrăirii senzaţiilor din copilărie, senzaţie copleşitoare pentru că ea însăşi se scaldă în elementul primordial, misterios, transformator: timp. Triunghiul alb de hârtie e ca pânza unei corăbii, care n-a putut înainta prea departe – acum se roteşte pe loc într-un vârtej de apă stătătoare. Ce sentiment de taină, de aşteptare, de perspective ceţoase vibra în triunghiul alb al caietelor mele de maculatură!

Acum, vântul a stat. Şi marea e cleioasă, cenuşie, fără capăt.

— Urăsc poezia.
— (Ironic) Ce ţi-a făcut?
— Mi-a promis prea mult. Sunt fata morarului amăgită de prinţ. În

nopţi cu lună mi-a promis tot. Şi-a dispărut. Am mers îndelung pe marginea apelor care ispitesc juneţea dezamăgită. Nu m-am înecat cu minciuna. Am mâncat mai departe brioşe, am băut cafea cu lapte. Am devenit acră, o fată bătrână căreia i se refuză categoriile absolute, cele ce se scriu cu literă mare: Adevărul, Binele, Frumosul.

— Nu i-ai pretins prea mult poate lui Orfeu? Nu mă exprim bine: nu prea mult, ci altceva, ceva ce el nu-ţi poate da, pentru că este străin naturii lui. El e vraja, cântecul, atât.

— Ţi-am spus că sunt o fată bătrână, dezamăgită. Nu-l urăsc numai pe el, pe Orfeu, pe primul meu iubit, ci şi pe ceilalţi, în braţele cărora m-am aruncat. În exaltata mea căutare, mi s-au năzărit lumini absolute, stele ale nordului, stele polare, fixe, călăuzitoare, izbăvitoare (şi în alte îmbrăţişări). M-a amăgit Filozofia, m-a amăgit Ştiinţa. Dar toate erau plante cu suc otrăvit, cu rădăcini în solul epocii mele. Nimeni nu-mi putea da Adevărul, Binele, Frumosul. Cu cât mă fascinau mai mult şi mă chinuiau, cu atât mai mult se îndepărtau de mine.

Robert Musil în *Der Mann ohne Eigenschaften*[1] are un magistral capitol, între alte magistrale capitole, în care demonstrează cum din Lucrurile Mari, nu pot ieşi decât opere mici, meschine, plate, banale. (Dă un exemplu: un părinte care-şi ia prima dată în braţe copilul nou-născut. Ce fericire! Exprimată, nu dă nimic.)

Cred că nu m-am putut ridica la înţelegerea epocii mele din cauza condiţiei biologice, feminine, subordonate. Trăiam şi trăiesc încă, sclavă femeie a momentului, a impulsurilor, a schimbătoarelor vânturi, brize sau uragane. Odată, într-o excursie în Deltă, l-am auzit pe Călinescu perorând imperativ, declamând sentenţios, cum îi era felul, despre limitele biologice ale femeii. Mă aflam la ora aceea luminoasă într-o stare de maximă plenitudine vitală. O confundam cu plenitudinea spirituală. Îl ascultam cu dispreţ. Era un conservator mâncat de molii. A trecut timpul. Şi îi dau dreptate.

— Să revenim la imperativele absolute. Acreala, insatisfacţia ta, impresia de mozaic şi sincretism pe care ţi-o dă epoca ta, cu eşichierul, cu arena ei internaţională având mai degrabă aerul unui iarmaroc pestriţ şi strident, cu trompeta publicitară, nu sunt mai ales simptomele unei bătrâneţi premature, a ta, personală, şi nu expresia caracteristică a vremii tale? Sub aspectele discontinui, pulverizate, nu vezi tot timpul, în diverse curente şi sisteme de gândire, refăcându-se, tendinţele fireşti către unitate, congruenţă şi valori supreme?

— Nu. Văd realizări parţiale, valoroase în detaliu, care te lasă la fel de însetat după răspunsuri globale – *Je meurs de soif auprès de la fontaine*.

— Asemenea nesănătoase, exaltate aspiraţii după răspunsuri exhaustive, au pentru mine un iz idealistic, mistic, foarte vechi, foarte

demodat. Pălăria cu flori a nebunei din cartier. Trăim o epocă a specialiştilor. Şi etica a devenit o ramură a sociologiei. Fiecare specialist să facă treabă cât mai serioasă, mai conştiincioasă în domeniul lui circumscris. Apoi vine rândul celor ce alcătuiesc compendii şi antologii, să pună cap în cap, să înşiruie sistemele, să-ţi ofere salba. Împodobeşte-te! Asta e ştiinţa, gândirea, filozofia, arta epocii tale! Sau: alege-ţi, dacă îţi convine.

— Nu pot să-mi aleg. E o ciuntire, o parţialitate în fiecare. Chiar atunci când există o preliminară intenţionalitate globală, de îmbrăţişare a tuturor fenomenelor, pe parcursul dezvoltării ideilor, adevărul păleşte, se escamotează din lipsă de intensitate metafizică, de obsesie politică a tematicii majore existenţiale… sucombă în raţionalism plat, nu se împărtăşeşte din marile boli ideatice ale secolului. Căci adevărul rezidă şi în boală.

— Atunci de ce nu intri în nobilul ospiciu, de ce nu te aliezi cu marii bolnavi întru aflarea adevărului?

— Îi bănuiesc de oarecare sănătate, care le dublează metafizica, personalitatea bolnavă. Îi văd fie activând meritoriu pe plan social, în apărarea cauzelor umaniste – contra războiului, samavolniciilor – fie ghidându-şi cu abilitate barca pe marea publicitară – interviuri, intrigi, corespondenţă, articole, alianţe, supărări, rupturi – îi văd profani, normali, oportunişti, deşi ştiu că sunt monştrii sacri, anormali, şi, în general, ca femeie ce sunt, stau după gratiile închisorii mele biologice, ale instinctului meu vital şi privesc cu scepticism tot ce fâlfâie prea pe sus, rupt de solul matrice. Un zâmbet inconştient, neîncrezător le urmăreşte zborul nebun şi îi prezice întoarcerea, refugiul la sânul plat, stors, dar cald al bunului-simţ, al necesităţilor primordiale.

— Dar ceea ce mi se pare a fi trăsătura cea mai pregnantă a secolului nostru e tocmai opusul bunului-simţ: de la geometria noneuclidiană până la tragediile politice pe care le cunoaştem.

27 iunie ’67, Bucureşti

Ji-dac – un produs al unei căsătorii mixte.

Război Israel-Arabi. Poziţia singulară a României. Discursul lui Maurer la O.N.U. Apreciat.

Diplomaţii – sângele. Profesiune – materie brută.

Mă simt mai bine, dar n-am răbdare să-mi formulez gândurile în fraze bine cumpănite. Fără disperare. M-am resemnat. Nu mai vreau altceva decât o existenţă decentă.

Proiectul complicat al unei călătorii complicate, în august-septembrie. Încep să citesc pentru antologia austriacă: *Das zeitlose*

*Wort*2.

Harul poetic îmi lipseşte. Am scris atâtea poezii, poate numai două sunt bune (*Flacăra* şi *Incendiul*). Nu-l mai urăsc pe Richi. Cu toate limitele lui. Sunt din ce în ce mai banală, mai plată, mai echilibrată. Altfel nu se poate trăi, altfel trebuie trase consecinţele. Şi sunt prea instinctual legată de viaţă.

Tudor iscăleşte coperta la *Gedichte*. Ridicol, naiv, m-am lăudat lui Stancu, Lupeştilor de la Librăria 17. Credeam că Ballocel [?] o să spună: „Ce frumoasă copertă!" (Lui nu-i spusesem că băiatul meu a făcut-o). Mi-a dat cartea înapoi fără nici un cuvânt de apreciere. M-a cam şifonat gestul. Ce aşteptam? Să se extazieze?

Rima îmi apare din ce în ce mai supărător de evident ca un expedient facil, ca un mijloc de a escamota lucruri mai greu de spus. Magica păcăleală, ameţeală.

22.VII. Buc. 1967

Două săptămâni la Bucureşti, cu călduri, în primele zile, pe care le suport greu.

O săptămână, înainte, la Breaza. Climă liniştitoare. Nu mă cert cu Richi, fenomen comentat şi sărbătorit.

Copiii – adolescenţi – atmosferă specială de *Medeleni*, secrete, supărări bruşte, capricii, ceartă între fete – copilărie – adolescenţă – linişte – verandă, merişoare acre – coacăze – Rex, care-şi ascunde osul în pământ – baia lui Rex cu şampon „Favorit", cum se scutură, cum tremură. Traduc poezie franceză, dimineaţa pe verandă. Richi se scoală la 5, lucrează. Bucătăria de vară. Nunta de peste drum. Tinerii aduc din partea miresii cămaşa ginerelui.

Fânul adunat. Livada.

La 14 a murit Arghezi. Nu m-a impresionat. Era un fenomen uriaş, definitiv, intrat în istoria literaturii. Pe om l-am cunoscut prea puţin ca să mă doară. Tot teatrul, spectacolul care s-a făcut în ultimii ani, cu familia de lăcuste din jurul lui, şi el Marea Lăcustă bătrână – aşa sunt aproape toţi cei mari, trebuie luaţi aşa cum sunt – dar ce să fac, observ, observ.

O oarecare ameliorare în relaţiile sociale (problema antisemitismului). După ani de zile, mi-a cerut *Contemporanul* o poezie, *Gazeta literară* m-a poftit şi pe mine la moartea lui Arghezi să scriu ceva (Director e iar Z. Stancu, adjuncţi Geo Dumitrescu, Oprea).

Dacă aş crăpa de foame, puţin le-ar păsa. Inutil şi ridicol, i-am spus lui Z.S. că aş avea şi eu nevoie de o slujbă la o revistă. Boureanu, redactor-şef, în locul lui Cioculescu, la *Viaţa Românească*.

Sunt totuşi mai puţin „otrăvită" ca înainte. Mă resemnez tot mai

bine cu situaţia de „outsider". Numai că nu folosesc cum ar trebui avantajele dezavantajelor: timpul liber, lipsa de obligaţii supărătoare.

Sorin arată groaznic, munceşte prea mult, l-a necăjit dantura, i-a revenit colita.

Băieţii fac practică la fabrică. Suntem în relaţii mai mult sau mai puţin egale. Petre pare maturizat. Tudor încă amorf, greu de urnit. Mama, sărăcuţa, se ţine bine pentru vârsta ei. Nu poate urmări prea mult ce spune interlocutorul, sare în vorbă. Avem o pisicuţă: Gogu Anibal. Petre se joacă prea violent cu ea. O învaţă să zgârie. E albă, cu pete negre pe cap. Răutăcioasă şi dulce, se caţără în toate părţile, vrea să cerceteze fiecare colţişor, dulap, sertar, bibliotecă. Când e somnoroasă se lasă mângâiată, altfel nu prea.

10. XI. '67

De la mijlocul lui august la mijlocul lui octombrie s-a desfăşurat călătoria (cu Sorin, Tudor, prima parte; cu Petre o săptămână la Stockholm), apoi cu Tudor: Ungaria, Austria, Italia, Franţa. Camping, odihna capului, a nervilor.

De trei săptămâni de când ne-am întors, rezist mai bine la presiunea mediului şi a grijilor (probleme materiale, maşina veche adusă de Petre, de scos de la vamă – bani nu am, Richi ne va împrumuta ceva, scrâşnit, gâfâit.– Le trebuie şi lor banii pentru o eventuală maşină). De 3 zile mă ţin cu dinţii de cele câteva ore de dimineaţă când pot lucra.

Ieri, la Stancu: propun o rubrică la noua revistă literară care va îngropa *Gazeta literară* (un carnet al scriitorului). Stancu declară că-i obosit, că a îmbătrânit. Dacă n-ar fi el preşedinte, ar veni gorilele. Ştiu. Ferească Dumnezeu!

Despre agitaţia scriitorilor din Cehoslovacia, care au luat o atitudine anticomunistă, antipartinică. „Sunt şi la noi unii care încearcă, se agită. Nu ştiu nimic. Nici nu-ţi pot spune". Despre Barbu care s-a dus şi a reclamat că i s-a scos din nuvela cu haiduci un pasaj, câteva fraze în care eroul declară că, dacă sfinţii nu-l vor ajuta, va scoate icoanele de pe pereţi şi va face ceva pe ele (româneşte spus!).

— Când milioane de oameni în ziua asta nutresc sentimente religioase, nu poţi lăsa aşa ceva.

— Dar în Franţa, nu sunt milioane de catolici? Nu se scriu vrute şi nevrute?

— În Franţa e altceva…

Am greutăţi cu economia politică. Nu mă pricep destul de bine. În Antichitate, un scriitor cunoştea toată ştiinţa vremii lui. Dar azi nu se mai poate. Nu-ţi ajunge nici o viaţă pentru specializare.

Omul s-a dus în cosmos, la milioane de kilometri. La ambasadă, mă uitam la Popovici. Mânca sandvişuri, se îndopa. Întrebat ce gândea

acolo, singur: „Ce bun e aparatajul sovietic”.

Pământul e albastru, nu-i albastru, poate mi s-a părut.

Ce-o fi vrut Stancu, să fie trimis un geniu în cosmos? Îl amuză că Gagarin a fost ales după criterii de soliditate a nervilor. (În ajun, s-a dus acasă, a făcut pipi, a mai făcut ceva, a mâncat, s-a culcat şi a dormit până dimineaţa.) Marile lui întrebări metafizice se înnămolesc în smârcul celor mai întristătoare platitudini. Nu ştiu ce-mi face silă mai mare: această platitudine apărată de meterezele puterii sociale (îndrăzneşte să-l contrazici serios sau să-l iei în zeflemea!) sau spiritul „briant” cu orice preţ (gen Vera) care s-ar simţi dezonorat, mortificat dacă ar ceda bunului-simţ comun, sentimentelor unanime, afişate simplu, enunţate cenuşiu.

Citesc *Vârstele tinereţii* de Paul Georgescu, criticul (nuvele). Mi-e greu să le judec foarte obiectiv. E ca o dansatoare care s-ar fi apucat să ridice haltere. Te minunezi de performanţa în altă specialitate decât cea proprie, uitând să mai apreciezi în raport cu nivelul atins în genul respectiv. *Vacanţă*, prima nuvelă, mi se pare însă bună chiar la modul absolut. Moartea tatălui, adolescenţa somnoroasă – magmă fierbinte în noroiul Bărăganului – a fiului, descrierea mediului în buna tradiţie realistă, cu un ascuţit simţ al observaţiei pe bază de selecţie afectivă ce reţine şi deformează şi transfigurează şi organizează afectiv materialul dat de realitatea înconjurătoare, totul e de bună calitate literară. *Vizita*, pe care o citesc acum mi se pare mai puţin reuşită. Se măruntţeşte.

De ce nu pot să scriu şi despre asta: cum îmi vine să dau la o parte straturile groase ale convenţiei, ale platitudinii cotidiene, să pot scormoni până ajung la fund, la eul autentic, rănit şi dezarmat; şi care aşa va intra în moarte cum a fost şi în dragoste, să pot să-l mai ating o dată, nud, trup şi suflet, să ajungi acolo unde nu mai e perete îndărăt, unde umbrele nu se mai proiectează pe ceva material. Cântec mut de dragoste şi milă. Pietà! Te ţin pe genunchi tânăr şi încetul cu încetul te scofâlceşti. Cine eşti tu? Eşti şi tu, eşti şi el, gol ca la recrutare, la puşcărie când se intră, în camera unde faci dragoste. Ciolănos, păros, copil. Tot banalităţi pe care în acest moment le intuiesc, în tot tragicul lor etern omenesc. Nu mai interesează pe nimeni. Doar dacă aş putea să le dau o expresie modernă. Cum? Gândul mă duce la Michelangelo, la Rilke, la D.H. Lawrence.

Prin vine, îmi curge un sânge mai gros. În aceeaşi secţiune de timp nu e loc, ca altădată, de idei, sentimente, trăiri. Analiza duratei bergsoniene făcută pe propriul eu îmbătrânit. Fluxul biologic e mai lent şi timpul îţi pare că ar curge mai repede.

Iarăşi mă frământă (stimulată de experienţa fericită a lui Paul

Georgescu) ideea de a-mi încerca puterile în proză. Atitudine veleitudinară, care nesprijinită serios de un spirit echilibrat, răbdător, organizat care să ducă la munca de birou, nu face decât să-mi dea noi şi noi momente de umilinţă, bovarism, regrete.

Duc mai departe un destin – mama, la 87 de ani, cu laitmotivul ei că n-a realizat nimic în viaţă. Şi-a construit o explicaţie în care ea e victimă; s-a sacrificat pentru maică-sa şi nu s-a măritat cu doctorul iubit, frumos, bogat, etc. (român!), nu a studiat, nu s-a realizat cumva profesional căci n-au ajutat-o ochii, a suferit toată viaţa de migrene etc.

Dacă aş fi un prozator, un psiholog, aş şti să discern în acest eşafodaj pueril psihologic, de roman foileton, cauzele fundamentale: probabil apăsarea pe care a exercitat-o asupra ei personalitatea bunicii, masculinizată de necesităţi sociale, familiale (ea a susţinut de tânără întreaga familie), fără bărbat lângă ea.

Am s-o supun pe mama, cu cruzime, unui examen al lucidităţii, al inteligenţei, să văd dacă – mai ales la vârsta ei atât de înaintată – poate să-şi mai distrugă clişeele şi să încerce o reconstituire a realului.

Veta, vorbind despre nu ştiu ce cumătră care avea nu ştiu ce defecte, dar a fost şi nenorocită: „Arză-o-ar focu', săraca de ea!".

Înţelepciune în pilulă, revoltă, indignare şi milă în aceeaşi capsulă, o propoziţiune relevantă pentru etosul ei primitiv şi bun.

Decembrie '67

Tot Veta: Erau doi fraţi, doi băieţi în Colentina şi s-au bătut pentru un svetăr şi unul i-a tăiat, daravela celuilalt. E înmormântat la „Pătrunjel". Are un mormânt foarte frumos cu grilaj, ca o dantelă, i l-a făcut frate-său, criminalul, că e priceput, meseriaş.

19, miercuri

Azi a fost incinerarea lui Marcu Iancovici (Marco), 88 ani. A murit la spitalul Panduri. Nu putea urina. O sondă. Mâinile şi picioarele legate ca să nu-şi scoată sonda. În ultimul timp, nu mai putea scrie. A fost director la Banca Comercială, foarte bine plătit. Pedant, îngrijit, cu gulere albe, scrobite. Îl ţin minte cu pantaloni dungaţi. Mărunt, cum erau ei toţi, oacheş, zgârcit. Mama se plângea totdeauna că de la fraţii Iancovici n-a văzut niciodată cel mai mic gest de atenţie, o floare, o cutie de bomboane, şi de câte ori n-au fost la ea la mese, n-au crăpat cât au putut. În ultimii ani ai vieţii mergea murdar, cu haine pătate, nu se îndura să-şi cumpere nimic. Mama le ţinea socotelile tuturor,

ştia ce are fiecare şi orice are altul e nemaipomenit de mult, cei 12.000 pe care îi pusese de o parte făceau din el un nabab. Toţi sunt ticăloşi. Fănică unul din cei mai mari. Toţi sunt câini. Şi Marco, unul din cei mari. Aşa i-a spus Otto când l-a întrebat odată dacă-l cunoaşte pe M.I. de la Banca Comercială. „Câinele ăla negru?”. Vasăzică era un om rău şi zgârcit. Dar de ce n-a făcut avere, când avea 250.000 lei pe lună? (când Jacques avea 18.000). „Păi, nu i-a tocat soră-sa toţi banii, ticăloasa aia? Nimeni din Bucureşti n-avea frigider şi ea avea. Cele mai scumpe lucruri i le cumpăra. A trăit mulţi ani cu o femeie şi la bătrâneţe a luat-o de nevastă. Cu câţiva ani înainte ca ea să fi murit. N-a prezentat-o niciodată familiei. Nu era destul de *nobilă*, de familie destul de bună” (era creştină).

Duminică, Marco a murit. Nu era nimeni lângă el, deşi Fănică şi Chelly alergau la spital, în fiecare zi.

Mama: „A murit cu două zile prea devreme. Dacă mai trăia, ei ar fi apucat să ia ultima lui pensie. N-ai văzut om mai vesel ca Fănică. Au pus mâna pe tot. Au găsit şi banii. I-am sfătuit să dăruiască la spital zdrenţele în care era îmbrăcat, ca să nu mai aibă bătăi de cap cu ele”.

Ce frumos a murit Jacques săracu’, ce uşor şi cum a fost el îngrijit! Fiecare cu destinul lui!

Muste e bolnav. Cu inima. S-a crezut că e infarct. E angină pectorală, dar destul de rău. Mama zice: „Nu intru la el, să nu zică ei că fac zgomot, că din cauza mea vorbeşte. Stau deoparte, nu mă amestec”. (Gest de neputinţă)

Când iese pe sală, lasă uşile deschise şi strigă dintr-o cameră în alta. Dna Muste e „cea mai mare ticăloasă”.

— Nici nu poţi tu să-ţi închipui cum e, iadul pe pământ. Ea le instigă pe toate din casă, ea le spune că nu avem carne pentru că se trimite în Israel şi zice că bine fac cei care pleacă, fiecare în ţara lui. Tot timpul trebuie să-i astupi gura cu ceva, cu un cadou dacă vrei să nu bufnească şi să nu trântească.

1. *Omul fără însuşiri*, în lb. germană, în original. (N. red.)
2. *Cuvântul atemporal*, antologie austriacă de poezie. (N. red.)

1968

4 ianuarie 1968

Anul Nou. Revelion la noi. Atmosferă peste sindrofie. Cetină în firide. Lumânări pe masă. Dulciuri. Televizorul. Dem. Rădulescu cu bancuri proaste. Mircea Crişan la „Europa liberă" cu impresii din călătorie către: „Voi care mă ascultaţi, dar nu mă auziţi şi voi care mă auziţi fără să mă ascultaţi, şi voi care vreţi să mă auziţi, dar nu mă auziţi, şi voi care vreţi să auziţi ce se mai aude" – Dificultăţile circulaţiei în Occident, *streap-tease* („uite la ea, să fi avut şi ea o bluză mai garnisită, aş, nimic, la noi la „Consignaţia" nu-i dădea mai mult de 175 lei pe ea, şi cât se chinuia, săraca, să-şi scoată ciorapii, bunică-mea şi-i trage numaidecât…").

Suntem foarte excitaţi în privinţa lui Crişan, dacă se va întoarce ori ba. Cică Jenică Grosu l-ar fi întâlnit în Israel şi i-a arătat paşaportul cu prelungirea vizei.

Jozică arată rău. Gras, dar cam palid. Ochii nu mai sunt egali. Se observă mai uşor acum uşoara diferenţă dintre ei. Pleacă mai devreme. Îl doare într-o parte.

— E vreo nevralgie, probabil, spun eu. Ai luat ceva?

— Am luat antimigrin. Ar fi trebuit să treacă.

Şi S., în surdină: Parcă ştiu eu ce are?

E condamnat. Şi Puiu. Şi-a făcut formele de semipensionare. 3 ½ ore lucru pe zi. (Medicii lucrează 7 ore.)

Vlad W. Îmi spune nişte „bancuri dure", pe care le povestesc ei, tinerii:

— De ce nu se face metrou la Bucureşti?

— Să nu se lovească de nivelul de trai.

Şi: În ţara chiorilor, orbul e rege – în ţara muţilor, bâlbâitul e preşedinte.

Deasupra noastră, moartea îşi ţese reţeaua. Câţiva s-au prins definitiv în ea. Alţii ne-am încurcat uşor.

Am visat că eram o căţea cu ţâţele întinse jos pe podea şi Petre, în picioare, deasupra, îmi frământa una din ţâţe şi îmi cerea să-i dau 200 lei. Spunea că nu mă lasă în pace până nu-i dau.

La *Scânteia* iar mi-au cerut o poezie de Anul nou, iar au pretins modificări (s-o luminez undeva – „ca pe timpul lui Moraru" îi spun lui Simionescu), le-am făcut (în silă, şi cu silă faţă de mine; ca să-mi mai apară numele în *Scânteia*, să se sperie proştii, şi ca să mai câştig 2-300

lei) şi bineînţeles poezia n-a apărut.

Câţiva evrei (Nina, Veronica, Millo, Jozică, Silvian, Vera) mă felicită pentru volumul *Tocmai ieşeam din arenă*. E volumul generaţiei noastre, a unei mici părţi a generaţiei, categoria intelectualilor comunişti „dinainte”.

În *Amfiteatru* un bilanţ: „Filiera unei disensiuni” în care e vorba de disputa criticilor: călinescieni – anticălinescieni, şi opoziţia falsă, după autor, dintre T. Maiorescu şi Călinescu; e, la un moment dat, amintit Richi cu intervenţia lui dogmatică în reconsiderarea lui T. Maiorescu. Mă gândesc la capriciile monstruoase ale justiţiei vremii. Mă gândesc: cine ştie dacă miile de pagini pe care Richi le scrie cu necurmate eforturi, cu tensiune, cu insomnii, nu se vor pierde în arhivele istoriei filozofiei… Dacă nu va rămâne doar atât, în istoria literaturii române: cel ce a dat un răspuns dogmatic în cazul Maiorescu. Iar eu: o poetă care a scris câteva poezii foarte senzuale în tinereţe.

Citesc Babel. Îmi place tare. Găsesc printre cărţulii ferfeniţite din vechea BPT un Sacher-Masoch: *Hadaska*, tradusă de Ana R. Streitmann (foarte prost bineînţeles). Poveste romantică de dragoste nefericită între un pictor antisemit şi o tânără evreică. Obiceiurile evreilor galiţieni. Mă uit într-un dicţionar literar: Sacher-Masoch a scris la bătrâneţe cărţi cu perversiunea sexuală care i-a păstrat numele: „masochism”. Şi cât de romantică şi pură e *Hadaska*.

Claude Simon: *La route des Flandres* (nouveau roman, monolog interior) merge greu.

„Europa liberă” (dl Jeannot Popper) vorbeşte bine de poeţii noştri moderni. Montaje poetice cu muzică (Bach, Hindemith, Alban Berg etc.) M. Sorescu, Nichita Stănescu, I. Gheorghe (*Zoosophia*).

Războiul din Vietnam continuă. Papa Paul lansează apeluri de pace. Parisul a fost iluminat de acest Crăciun mai grozav ca întotdeauna. Au fost şi unele deficienţe estetice, dar la anul se va repara.

Mama e tot mai ramolită. Întreabă de 3-4 ori: „Ai mâncat? Nu vrei ceva?” nu aşteaptă răspunsul şi trece la altceva. Trage cu urechea să nu cumva să fie dna Muste prin apropierea uşii: „E iadul pe pământ, nu altceva”.

Muste are angină pectorală, preinfarct. Zace acasă. Era mai bine la spital. N-a vrut să meargă la spital. Zicea că n-ar putea dormi într-o cameră cu mai mulţi bolnavi. Îi vorbesc mamei despre asta. Ea, conspirativă, bănuitoare, cu răutate: „Nu ştiu. Întâi se chema că are ea insomnii. Acum că el nu poate dormi. Nu ştiu. Era vorba să-l cheme pe Iliescu, şi ea: De unde să dau eu 100 lei?”.

Ieri i-am cerut nume de restaurante şi magazine din vechiul Bucureşti antebelic. Ţine destul de bine minte. Fănică, întrebat, îşi trece mâna peste chelie, mormăie ceva: „Era rău fără electricitate, da. Nu mai ştiu… Unul „Rubens”, pe Calea Victoriei, şi „Fain”, cu articole

bărbăteşti.

Mama îmi spune de Tudor că era „ausgepit” adică foarte gătit cu haina lui neagră (cu care a fost la revelion), e drăguţ. S-a mai rotunjit la faţă şi a început să semene cu tatăl tău…

Petre mă necăjeşte. Am oroare de prietena lui, Doina: inexpresivă, moale, cu un ciuf mare, cu ochi tare fardaţi, fără meserie, dintr-o familie de moşieri scăpătaţi, cu un tată nevropat, abulic, care n-a făcut nimic toată viaţa. Mâini moi, reci. Desenatoare tehnică, fără nici o pregătire. Fumează ca un turc. Nu deschide gura. – „Asta ori îţi face un copil şi te sileşte s-o iei de nevastă, ori îşi pune ştreangul de gât dacă o laşi”. E o legătură care ţine de prea multă vreme. Nu poate sfârşi bine. Nu poate sfârşi cu bine. Ceea ce mă frământă sunt motivele psihice care l-au aruncat pe Petre în legătura asta nenorocită.

Sunt tot mai mult trasă în jos de familie, de preocupări de ordin material. Nu câştig suficient. Am colaborări rare (ceva mai bine, totuşi, decât anul trecut – s-au strâns relaţiile dintre România şi Israel). Încerc să scriu proză. Mă bălăbănesc între o proză plat-realistă şi introspecţie. Nu e ceea ce aş vrea. Scriu fără tensiune. Nu-mi găsesc starea propice, ritmul necesar. Destindere – încordare, îmbinarea de răbdare şi încordare necesare unei proze cu nerv. E prea autobiografică, prea proza unui poet (cu ce are poetul mai rău: subiectivismul, nu cu ce are el mai bun: trepidaţia lăuntrică, libertatea culorilor aruncate uşor din rezervoare obscure…).

Am de tradus poeţi austrieci pentru antologie, de lucrat la Frénaud şi la „Noua visătoare”, toate astea pentru bani. De unde o să mai găsesc sănătatea, puterea, dorinţa să continui proza şi să scriu poezie originală? (dacă voi mai avea ceva de spus)

8. I. ’68

Joi 4 ianuarie ’68, în *Informaţia Bucureştiului*, un articolaş de Paul Georgescu la *Tocmai ieşeam din arenă*. O cronică elogioasă ce-mi pansează un pic rănile. Dar, iată, mă şi derutează: „Rămâne să continue procesul de cunoaştere mai în profunzimea sa complexă, să rupă inhibiţiile parţiale ce mai împiedică oniricul să fie mai amplu, senzaţia mai îndrăzneaţă”. Asta e principala obiecţie. Aproape de încheierea care subliniază succesul. În locul laitmotivului stalinist-proletcultist (pe care, bineînţeles, l-a folosit şi el, din plin) – să cunoască mai profund realitatea noastră actuală, să reflecte actualitatea mai amplu etc. apare laitmotivul eliberării „oniricului”. Dar oare inhibiţiile mele „parţiale” sunt numai de ordin politic-social? Nu am refuzat şi în tinereţe soluţia suprarealistă, dintr-un instinct de echilibru vital, dintr-o intuiţie şi o înclinare către o artă de factură clasică, în esenţa ei? Tentaţia „dicteului” automat e mare. Dar dacă

fulguraţiile stărilor crepusculare nu trebuie respinse – ele ne dau uneori centrul vital de iradiaţie al poeziei – ba chiar captate, pe loc, fără întârziere – cu riscul altminteri, de a pierde totul – nici supunerea la derivă, la deruta raţiunii artistice n-o voi accepta niciodată. Cu riscul de a rămâne anacronică. La etapa asta a vieţii, pe care o parcurg, e poate şi o agăţare de zi, de lumină, o fugă de crepuscul care nu mai e voluptuos, nu mai e căptuşit cu toate pufurile, langorile, disperările şi desfătările vârstei carnale, ci care seamănă cu anticamera uscată, rece, unde bântuie frigul morţii.

Lucrând la o poezie *Anticameră*, m-am pomenit gândind-o scenic. Noi, toţi mereu în anticameră. Fiecare aşteaptă altceva şi crede că salvarea îi va veni de dincolo de uşă. Unul crede că e la medic, altul la judecător, altul la ministru, altul la Dumnezeu, altul la moarte, altul la cataclisme. Sigur că e foarte schematică, atinsă foarte simbolic. Ar trebui tratat cu o mare libertate de viziune, de mişcare, cu vervă, cu profunzime, cu un dialog din care să sară scântei şi cu o abilitate de autor comic (pe care nu o am).

Ceea ce se întâmplă dramatic şi comic, pe scenă, e că între cei de faţă se înnoadă tot felul de relaţii care le schimbă viaţa şi atitudinea, în ciuda faptului că fiecare aşteaptă altceva, pe altcineva. Mă întreb cum aş putea face ca spectatorul să sesizeze *qui-pro-quo*-ul. E desigur şi aici, un Godot care nu vine, dar ceea ce mă interesează nu e atât deşertăciunea aşteptării cât spectacolul comic, tragic, al aşteptărilor atât de diverse, în aceeaşi mică anticameră, ca într-o policlinică cu medici de specialităţi diverse. Ei, fiecare cu spaima lui, cu problemele lui nerezolvate, cu aşteptarea lui, cu disperarea lui, formează împreună, totuşi, o societate. Se suportă, se susţin, se duşmănesc, se restructurează alcătuirea iniţială, constelaţiile cu care am intrat în scenă, suferinţa metafizică şi banale suferinţe cotidiene, prozaice. Goluri de neumplut şi nedreptăţi cotidiene ce nu pot fi reparate.

Doctorul (invizibil – în şedinţă). Secretara. Un filozof raţionalist, un „existenţialist”, doamna din străinătate, dezaxatul tânăr, dezaxatul bătrân, o tânără fără probleme care caută o slujbă şi un mariaj bun (şi naşte drame).

Sau: Jocul adevărului.

Sau al secretarei (în camera alăturată, unde intră rând pe rând, trebuie să-i spună adevărul altfel memoriul lor nu are valoare, diagnosticul şi soluţia corespunzătoare nu se pot pune. Un înger (o fată), un diavol. Iluzia, adevărul.

Totul deschis, pe faţă, naiv, simboluri ca la pictorii primitivi. Iluzia în alb, o fată tânără îl imploră pe diavol, adevărul, să nu se mai joace cu bieţii oameni (care aşteaptă) la modul ăsta cinic, crud. Exasperaţi

de aşteptare, vrăjiţi de demon, ei îşi spun brusc adevăruri insuportabile, ca în momentul când iluzia învinge (*elle est au dessus* – îl înăbuşă pe diavol sub sărutări şi face semnul ei magic cu bagheta) oamenii, pacienţii, solicitanţii din anticameră să-şi spună iar drăgălăşeniile de rigoare, sfintele, necesarele minciuni. Au uitat tot sau n-au uitat ce şi-au spus mânaţi de diavol, n-are importanţă.

Iluzia şi adevărul, înlănţuite, apar de la început în avanscenă. Ea e o mică zână roz, el e un diavol magician, sumbru, în frac, un prestidigitator echivoc.

Căutare, aşteptare, insatisfacţie metafizică – şi în *Scaunele* şi în *Godot* şi *Foamea şi setea*. Aici stă geniul lor de a fi ştiut să impună, sensibil, pe scenă, golul sfâşietor al epocii noastre.

A simţi la fel, a exprima în alt sistem de simboluri şi în altă concreteţe artistică aceeaşi tensiune, obsesie, laitmotiv, al nostru, al vremii noastre, nu mi se pare a parafraza, a face epigonism.

De atâtea ori mi-a venit să întreb: „Ce aştepţi dumneata? Să treacă viaţa? Ea trece, uite… Şi ce încordat eşti, aplecat înainte, spre ceva, ce? La capăt nu e nimic decât norocul, ceva ce nu eşti tu, nu mai eşti…”.

La noi, cei angajaţi, angoasa metafizică era astupată de un imens ecran alb pe care se desfăşurau „zilele de mâine ce vor cânta”[1]. Dar acum?

Într-un ziar francez, cineva scria că-l plictisesc acei comunişti care regretă, se vaită că au fost prea sentimentali, prea buni: „Nu aţi fost destul”, le spune el.

Un punct în timp, în care se întâlnesc, trebuie să convieţuiască atâtea generaţii, atâtea obsesii, atâtea amintiri, atâtea aprehensiuni, atâtea ambiţii, atâtea patimi, atâtea impulsuri, atâtea boli, fără a se ciocni catastrofic între ele, fără ca societatea să sară în aer.

Cine e cel la care vor să intre? Fiecare îl crede altfel. El există, nu există? E plecat la şedinţă. Întârzie. E un mare doctor? E ministru? E judecător? E preot? E un înţelept din Orient care te ajută să-ţi găseşti seninătatea? (Mai degrabă)

Secretara lui e dulcea iluzie. Ea îi spovedeşte, le ia interogatoriul, adună datele pe care trebuie să le prezinte maestrului, ca el să le studieze.

Revolta ministrului care a fost chemat la aceeaşi oră cu plebeii. Fusese o neînţelegere, o greşeală, ea spusese 7 nu 6 (ziua de 7 la aceeaşi oră).

— Ce simplu, ce modest e… (comentarii).

— E bolnav şi el.

— Nu suficient.

Problema celor două planuri: monologul exterior şi cel interior, l-aş putea oare rezolva printr-un artificiu de tip comic, ştiinţifico-fantastic. Adică, marele maestru foloseşte un procedeu tehnic modern, o maşină electronică, care captează gândurile pe o bandă de magnetofon. Apoi această bandă e pusă în faţa pacientului pentru ca, printr-un procedeu de tip psihanalitic, mai avansat, pacientul să ia cunoştinţă de propriul său subconştient. Deşi grosolan, procedeul comic poate prilejui bune efecte de substanţă, chiar mai fină, mai subţire. Depinde de cum voi şti să articulez între ele, să leg, să înnod cele câteva destine aduse pe scenă – şi ce zestre psihică, problematică le voi da.

O domnişoară sfioasă, cu complexe de inferioritate, se crede urâtă, monstruoasă, dezgustătoare (e puţin peltică? – „dar asta e tot un farmec, domnişoară, o ingenuitate, aţi venit să vă pierdeţi ingenuitatea, e păcat!”.

O doamnă în vârstă: „sunt fire sensibilă… Am palpitaţii, mă preocupă soarta tuturor” (socialistă de salon), zgârcită, hapsână, egocentrică (T. Coca).

Protejata (şi chiriaşii ei), însoţitoarea care nu se psihanalizează. Nu crede în nimic. O domnişoară coaptă, uscată, deşteaptă foc, dezabuzată, urăşte totul, iubeşte doar pisicile – îşi cunoaşte interesele, vrea un bărbat, a pus ochii pe filozoful abisal.

Un filozof raţionalist, care nu poate dormi.

Un filozof abisal, care are o stare permanentă de somnolenţă, i se încleiază cuvintele în gură („Asta, domnule, se datoreşte unei insuficienţe hepatice”).

Evelyn, secretara, îl ţine la curent pe invizibil cu mişcările mai importante care se petrec în anticameră.

Fiecare are scaunul său, branşat la un mic aparat de înregistrare. Nu au voie să schimbe locul. Când o fac, sub forţa unor sentimente misterioase, a unei agitaţii prea mari, când schimbă locurile, se pot ivi, regretabile şi născătoare de comic, confuzii în înregistrarea monologului interior (farsă hidoasă).

Apoi deodată o voce groasă, bărbătească, în mijlocul unui *pizzicato* feminin – şi Evelyn trebuie să întrerupă emisia, să lipească benzile aşa cum trebuie. Filozoful abisal poate fi şi poet abisal.

Deci, până acum avem ca personaje:

Vocea invizibilului

Evelyn secretara

Ministrul

Doamna în vârstă, tanti Renata

Protejata doamnei

Domnişoara coaptă, Dina

Domnişoara fragedă, Jeana

Filozoful raţionalist, dl Profesor

Poetul abisal, Iosif

Între domnişoara fragedă şi poetul abisal, între domnişora coaptă şi filozoful raţionalist se înnoadă legături de atracţie şi simpatie, care nu vor fi distruse nici de revelaţia crudă a magnetofonului. (Poetul abisal îl înfruntă pe magician: „credeai că nu putem suporta adevărul” . Geniu rău – „noi preamărim tot – şi trăim, suntem monstruoşi, dar ne acceptăm…”)

Doamna bătrână e potolită de Dina (psihopata), îi spune că ia stupefiante şi toate se încurcă în auzul ei, adevărul şi minciuna, sunt confuzii datorate simţurilor dereglate. Doamna bătrână (dna Simon sau) tanti Renata se teme mai mult ca orice de singurătate aşa că rămâne cu protejata, s-o chinuiască şi să se chinuiască.

Poetul abisal e frumosul Iosif. Are un puternic instinct de agresivitate şi se completează bine cu Jeana, care are nevoie de cineva s-o domine (Gâscă – Bădăran, şi totuşi se atrag).

Protejata şi domnul profesor

Domnul ministru suferă de diaree din cauza bandei de ticăloşi care s-a strecurat până sus şi a pus stăpânire pe urechea şefului. (În momentele cele mai nepotrivite, îl apucă accesele de diaree). Trebuie să facă aceste mărturisiri lui Evelyn – care înregistrează totul. Îi linişteşte aprehensiunile ministrului, care vrea să amâne consultaţia pentru că se teme de indiscreţii. – Nu vă temeţi, totul e absolut discret. Nimeni nu vrea să se compromită. Ştiţi că nu suntem agreaţi de corpul medical, nici de cel ideologic, nici de cel al siguranţei statului.

— Dumneavoastră trăiţi din discreţie…

— Şi din mister.

Poetul abisal suferă de accese de furie şi de bâlbâială. E într-o stare de alcoolism înaintată.

Pentru efectul comic şi pentru logica piesei cred că ar fi mai indicat ca monologurile interioare înregistrate de Evelyn să fie ascultate de pacienţi nu ca un tratament deliberat [dorit] de Magician, ci printr-un accident. Evelyn, de pildă, iese din cameră, se duce alarmată să vadă ce face Magicianul care bea prea mult şi n-o să mai poată face faţă obligaţiilor profesionale şi, în timpul ăsta, unul din pacienţi, ne mai având răbdare şi intrând în biroul cu aparataje de înregistrare, apasă curios pe un buton (de pildă, poetul abisal) şi magnetofonul-encefalograf începe să meargă, ei îşi aud vocile interioare şi vin rând pe rând. Aici, dacă voi şti, trebuie să fac aşa ca să se producă nişte situaţii şi adevărate (psihologic) şi de mare haz (Filozoful raţionalist vrea să oprească aparatul, tanti Renata se face că nu înţelege: e un haos, nu înţeleg nimic!). Dina, care e cam masochistă, se amuză, cu venin; poetul abisal soarbe cu voluptate. Ministrul zice: „Omul e ceea ce face, nu ceea ce gândeşte”. Jeana izbucneşte iute în plâns isteric:

toţi văd că ea e o obsedată sexuală. Spune că ar vrea să se culce cu toţi. Tanti Renata avea impresia că ministrul se uită cam libidinos la ea.

Se petrece într-un viitor nedeterminat. Nu pe pământ. Pământul e un fel de Brasilia (o mare capitală administrativă). Şi un loc de odihnă, cu climate pe toate gusturile, pentru pensionari, debili, melancolici etc.

Poetul (eventual, intră primul la secretară). Ea tocmai are o convorbire cu Pământul.

— Merge, merge. La noi, la minister nu se prea aude.

— Sector particular.

Poetul pretinde că e chiar mai mult decât particular, că e quasi-clandestin.

Deontologia [şir de cuvinte indescifrabile] monologului interior. Referirea la un vechi banc din sec. XX, pe Pământ: în orânduirea cea mai înaintată, fiecare va avea helicopterul său propriu. Pentru ce? Ca să poată merge în Capitală (bancul e cu Siberia) şi să cumpere pâine albă, când va avea poftă.

Varianta poetului: fete frumoase dacă vrei să vii cu racheta ta proprie în Cosmotropola, ca să le poţi zări (vrea s-o mângâie pe Evelyn).

Evelyn: Sector particular. Rezervat.

Magicianul vrea varză acră. E mahmur. A băut prea mult. Evelyn, după ce-i ia interogatoriul pentru fişă lui Iosif, poetul, constată cu melancolie că numai la beţivi are succes.

Suntem în plină societate de consum. Războaie mai au loc numai pe la periferia Galaxiei (sistemului planetar). Mulţi sunt cuprinşi de inexplicabile stări depresive. Nici cea mai înaintată medicină nu îi poate ajuta. Numărul sinuciderilor a crescut îngrozitor. Domnişoara fragedă – Jeana – de pildă are obsesia sinuciderii. E ingenuă. Nu a cunoscut dragostea deşi relaţii, higienice, sexuale a avut cu mulţi. Poetul abisal, în cursul piesei, o va face să întrevadă nişte „perspective erotice abisale", pe care nu le bănuia. La sfârşitul piesei, poate că ea va renunţa la consultaţie, va plăti ora fără să mai facă uz, nu mai simte nevoia „deocamdată".

Pe perete, o fotografie mare reprezentându-l pe Magician, un fel de filozof zeu, cu barbă mare neagră, cămaşă despicată la piept (păros), medalion cu şnur. El discută cu Evelyn prin radio-telefon din apartamentul vecin. Din când în când, o întreabă ce se mai aude în anticameră, care sunt manifestările pacienţilor. Ce se întâmplă cu ei, ce schimbare se produce pe parcurs?

Domnişoara care se simte SEX, e clar, s-a îndrăgostit. Dar ceilalţi? Trebuie să mai reflectez asupra caracterelor ca să le pot mişca, să le

pot face să se înfrunte. Ar trebui poate să găsesc şi o intrigă mai precisă, un fir, în trecut, care le-a legat într-un fel destinele. De pildă: o aventură a ministrului, în tinereţe, cu Dina, sau o porcărie care i-a făcut-o profesorului. E clar că în Cosmotropolă nu se ajunge la putere altfel decât pe pământ: tot cu intrigi, linguşire, cultivarea asiduă, perseverentă, a anumitor personalităţi, cu un cuvânt – dinamism.

Un strop de melodramă e necesar în comedie (numai să nu fie prea multă). Sunt complexaţi şi prin creşterea nivelului intelectual şi prin creşterea nivelului material. Dedublarea lui Iosif e anacronică, îi spune Evelyn. Un adevărat neurotic modern e quadruplat, cel puţin.

10. I.

Îi spun ieri seară lui Tudor că vreau să scriu o comedie, aşa şi pe dincolo. El, somnoros, a predat ieri un proiect, nu e prea entuziasmat de ideea mea. Chestia cu encefalofonul e prea bine cunoscută. Totuşi, până la urmă cădem de acord, că totul e „ce bagi înăuntru”. Şi piesa lui Fărcăşan, *Lovitura*, care lui îi place aşa de mult, povestită în câteva cuvinte, e banală, învechită: un tehnician pe care o clică vrea să-l distrugă. Totuşi se îndoieşte că va ieşi ceva: „nu prea avem noi haz”.

Eu visez, adolescentin, veleitar, o piesă grozavă, o comedie care să se joace la Teatrul de Comedie şi Tudor să fie asistent de scenograf. Puah! Prostii! Deocamdată nu ştiu ce vreau. Adică vreau să arăt cât de ridicoli vor rămâne oamenii şi peste o mie de ani, dar nu ştiu cum să fac să iasă o comedie.

Giraudoux şi arta conversaţiei în salonul francez (*La guerre de Troie n’aura pas lieu*).

Eroii mei îşi aduc aminte de aceste obiceiuri străvechi, neînţelese. Dina, cinică, ca să facă conversaţie, să-i amuze, povesteşte ce a auzit la o emisiune de fapte diverse a Cosmoviziunii: un tânăr ca să se răzbune pe iubita care l-a înşelat, a ademenit-o la el şi a ucis-o, umflând-o cu o pompă pe care o folosea pentru pernele pneumatice din micul helicopter (rachetopter) personal. Emisiunea fiind cu caracter educativ, se discută natura progresului realizat de la procedeul cu care un îndrăgostit din sec. XX şi-a ucis iubita, umflând-o cu o pompă de bicicletă (poveste auzită de la Silvia, cumnata Vetei – era vorba de uciderea mamei care a cerut să-i plătească băiatul o pensie de întreţinere)[2].

12. I. ’68

Glumă în două tablouri. Glumă, glumă, dar liniile piesei trebuie să-mi fie foarte clare. Suntem într-un viitor nedeterminat. Bun. Când omul a

ajuns la mult visatele performanţe cosmice care l-au scos din planeta noastră, l-au aruncat într-o diaspora cosmică de proporţii fantastice. Suntem după un cataclism atomic, care a avut loc cu mii de ani în urmă? Ar putut fi evitat? Acest lucru nu e indiferent pentru starea psihică a eroilor. Dacă a avut loc, odată, orânduirea socială actuală, în piesă, poate genera vreodată şi alt război? E într-adevăr necesar să rezolv asemenea premise pentru ducerea la capăt a sarcinii pe care mi-am propus-o?

Angoasaţii mei din piesă sunt ultimii mohicani ai unui umanism desuet, suspectat chiar în lumea tehnicităţii avansate. Reprezentanţii unei culturi vechi, apuse, care în loc să fie uniţi între ei se ceartă, se sfâşie, au dispute bizantine în jurul sexului îngerilor!

Replicile să fie debalastate de orice surplus. Să caut să aplic arta încercată, a celor ce fac cu adevărat teatru, de a nu spune un cuvânt în plus, de a face un dialog nervos, expresiv pentru personaje şi care, cu fiecare replică, duce piesa cu un pas mai departe, încordează situaţiile, revelându-ne caracterele. Oricât ar fi de uşoară, de „glumă”, piesa mea trebuie să se supună acestor exigenţe (minimale?).

Să nu balasteze aripile glumei, spuma replicilor. Povara problematică. (O ecuaţie de rezolvat) Totuşi, problematica să pulseze în piesă, să nu fie escamotată.

Mă gândesc la personajul Dina, care e, deocamdată, fără inserţie în angrenajul de idei şi de pasiuni. Mă gândesc dacă n-ar fi mai bine ca, având câteva date comune cu personajul feminin iniţial, să fie transformat în erou masculin, exponent al lumii echilibrate a fizicienilor, tehnicienilor, tehnocraţilor, personaj cu complexe de care nu e conştient, care-şi ajunge sieşi. Holtei copt. Nepotul lui tanti Renata. Fizician de mare clasă. Un cap miraculos. Conduce o întreprindere importantă pe scară planetară (sau inter-planetară) de maşini electronice (sau de roboţi). A adorat-o pe mătuşa lui. A fost un şoc pentru el când a descoperit că e hapsână, avară, egoistă. Nu vrea să-i mai lase pe oameni să forţeze porţile vieţii lui interioare, să-i pângărească, să-i tulbure liniştea frumoaselor lui viziuni, e muşcător, neiertător pentru slăbiciunile omeneşti, se simte mai curat, mai liniştit în lumea roboţilor inteligenţi, supli, ascultători. El, în această mică societate ezoterică a anticamerei magicianului, e un intrus. El reprezintă lumea învingătoare a viitorului.

Se află acolo ca un om sănătos, numai pentru că a cedat insistenţelor mătuşii sale, s-o însoţească. Ea nu poate face nimic singură. Are nevoie de o suită, de o damă de companie, de un auditoriu. Nu poate fi singură. El are această slăbiciune. Se lasă dominat de Renata, pe care o detestă, de mulţi ani, de când a demascat-o, a văzut-o. Ce-i zdruncină echilibrul în împrejurările de

faţă? Nu invectivele lui Hyperion împotriva lumii pe care ei, tehnocraţii, o creează, o patronează. Nu apărarea ipocrită a lui Gloss. Ci brusc aprinsa pasiune pentru Evy. Annette, Jeana contrariate de atracţia dintre Evy şi Hyperion (Minu sau Robby) „Anywhere out of this world" – Baudelaire. E şi o expresie a angoasei celor cu o lume infinit mai largă ca a noastră.

13.I.

Zile albe, zile negre. Ba mi se pare amuzantă piesa şi chiar interesantă ca întrebări pe care omenirea şi le pune cu privire la permanenţele şi modificările ei în viitor, ba mi se pare banal, forţat, locuri comune, superficiale, nedemne de un scriitor serios. Ieri, o scurtă şuetă cu Carandino, în anticamera lui Stancu, cu privire la piesele altora, m-a clătinat iar. Proasta comedie *Sfântul* a lui Barbu: un semidoct care scrie despre religie. – Eu m-am născut ateu, zice Carandino (ca să se pună la adăpost), dar nici aşa nu se pot trata asemenea lucruri. Ele au ponderea lor. Apoi despre *Martin Bormann* al lui Preda, care se joacă la Naţional şi care e o piesă de idei – probleme ale moralei, raporturilor binelui şi răului, dar prost făcută, de un om care habar n-are de teatru. Lasă zeci de situaţii să-i scape. Îi pune pe ăia, hodoronc-tronc, să stea de vorbă într-un local. Apoi, despre Miron Radu Paraschivescu cu piesa lui *Asta-i ciudat*, pe care el, Carandino, i-a jucat-o în 1945, când era director al Teatrului Naţional. (nu mai ţineam minte!) – Habar n-avea de teatru. Vine într-o zi la mine: Mi s-a spus că Vraca ar fi mai bun în rol... Dar Vraca nu joacă la Naţional... Are o companie cu Leny Caler. – Aha! Şi a plecat. Altădată, vine iar la mine. De ce i l-am dat pe Sică Alexandrescu regizor, că el n-ar fi bun la o asemenea piesă... – Păi, n-ai venit tu cu el la mine? Credeam că sunteţi înţeleşi. – Dar dumneata eşti din teatru, ştii mai bine, trebuia să-mi spui. – Să-ţi fac binele cu sila... Şi uite aşa! Acum, zăpăcit la cap cum e, a uitat că am fost director la T.N. Crede că a fost Cocea şi că eu l-am influenţat să i-o joace prost. După ce i s-a reprezentat piesa, zicea: Acum ştiu câte greşeli are. Am să fac altfel teatru, de-aci înainte.

E pornit Carandino, furios, contra generaţiei tinere din teatru: regizori care lucrează în gaşcă, în echipă. – Nu te poţi atinge de unu', că sar toţi. L-am atins pe unu' (Pintilie: *Livada cu vişini*, nota unu) şi 11 m-au înjurat sub semnătură. Mie, numai bine mi-au făcut, că nu se mai vorbea despre mine. Dar aşa sunt ei şi concepţia lor despre teatru e asta: să arunci cât mai multă murdărie în scenă, cât mai multe lături. Nu mai pot de bucurie mahalagiii din sală când Caragiu îşi ţine pantalonii, că face pe el în *D-ale carnavalului*; dar această indicaţie este la Caragiale, poate a vrut el? Şi Didina se şterge cu o batistă în sân, de

năduşeală, şi pe urmă dă cu ea pe faţă, şi sala iarăşi: Bravo! nu mai poate de fericire. Dar aşa erau mahalagioaicele noastre? Murdare? Ele se spălau toată ziua. Nu din mahalagioaice le-a recoltat Davila pe Marioara Zimniceanu, pe Ciucureanca? Erau rumene, curate, apetisante ca pâinea caldă… Ei murdăresc totul, nu se lasă până nu murdăresc totul.

(Cella Serghi despre mahalagiii care spun: Pardon, „brânză”. Dar trebuie să ştii asta.) – Intră Traian Iancu[3] aferat, agitat că a venit cineva din partea bătrânului Boureanu (nu Radu) care e la spital, să încaseze pentru el nişte bani, şi nu era soţia, a exercitat presiuni asupra contabililor, etc. Intră Ioanichie[4] apoi, ca un motan mare, lins, viclean, ca un boanghin bine crescut, ca un husar în civil, cu scurta lui, mustăţi, ochii mari, capul masiv. Intră Marcian[5], şters, timid, complicat, gata să se ascundă în gaură de şoarece, dar şi ceva dârz, încăpăţânat, ca o licărire de rezistenţă cu care înfruntă adversitatea existenţei…

Să revin la piesă. Iar sunt, deci, nesigură dacă trebuie să o scriu sau nu şi dacă gravitatea problemelor, destinul relaţiilor umane, sociale şi evoluţia conştiinţei merg cu specificul comediei, dacă nu voi trivializa. Dar am văzut, de pildă, în filme ale rezistenţei în vremea nazismului, că se pot realiza bune comedii chiar pe această temă tragică, eroică etc. Şi *Rinocerii*? Dar trebuie să ai puţin geniu. Adică, în primul rând îndrăzneală şi curajul de a spune adevărul, tăindu-ţi drum prin multitudinea aspectelor realităţii, urmărind cu perseverenţă simplificarea, un singur fir. Să nu uit, că în nenorocitele mele încercări de teatru, de pe vremuri, pe lângă alte tare, exista şi asta: că erau încâlcite, cu prea multe personaje, urmăreau prea multe fire deodată.

Grotescul acestei comedii, nu ştiu de ce s-ar putea îmbina cu un uşor lirism, de factură comică, bineînţeles – dacă situaţia cosmică a eroilor, planeta sau staţia lor planetară, înconjurată de noaptea siderală, poate fi exploatată. Dacă prin ferestrele anticamerei se vede sau nu o noapte fantastică. Dacă eroilor le e dor să-şi facă vacanţele pe pământul de sub nori, din ceaţă, din soare, din lumina zilei, lângă lacurile lui naturale, Terra fiind locul de predilecţie pentru locuitorii sistemului solar.

Spleen-ul, golul, stările depresive inexplicabile, care au început să facă ravagii iar Bosse şi alţi conducători încearcă să le minimalizeze, să le ascundă. Gloss îl spijină ca să-şi poată vedea liniştit de treabă, Robbin nu se amestecă, nu e treaba lui, el e un specialist bun, excelent şi asta e destul. Noua nomenclatură (în ordinea intrării în scenă):

Cris (vocea lui) nevăzut, magistrul
Annette, asistentă, secretară

Gloss, profesor de filozofie
Tanti Renata, doamnă trecută
Robbin, fizician, nepotul ei
Hyperion, poet
Bosse, ministru
Evy, tânără funcţionară

17. I.

Închei partea expozitivă.

18.I.

Lucrez mai departe cu senzaţia că nu e prea bine. Mă năclăiesc în mediocritate. Nu zbârnâie.

19.I.

Două finaluri. Evy cu Robb. Evy cu Hyp.

Annette nu suportă primul final. Nici morala, nici propriile ei sentimente nu-l suportă. Cris intervine. Finalul 2.

Hyp.: Ce-ai să ai lângă mine? Numai atât cât îţi asigură constituţia cosmică, minimul de existenţă: casa, racheta, vizorul. Nu uita emisiunile despre grădinile suspendate, mirifice, despre lacurile şi pădurile familiei Robbin

Am încheiat azi-dimineaţă prin „encefalofon” tabloul 1. Desfăşurarea tabloului 2 nu mi-e foarte clară (decupajul în scene). Nu prea îmi place că evoluţia personajelor se datorează intervenţiei lui Cris (influx L.L. – liberator, liniştitor) şi nu propriilor legi interioare. Dar dată fiind ambianţa şi teza comediei, să zicem că merge. Societatea, Cris sau alţi factori, intervin pentru atenuarea marilor, primelor revolte juvenile, pentru integrare, adaptare, cedare (Renata: „Il faut que jeunesse passe”)

Tonalitatea trebuie să se schimbe de la un tablou la celălalt. În 2, personajele sub efectul Influxului centripet L.L., se mişcă, vorbesc, ca în vis, uşor narcotizaţi, cu încetinitorul, replici care în împrejurări normale ar provoca riposte violente sunt primite cu zâmbetul pe buze, puse la punct afabil sau academic; există o anumită distanţă a personajelor faţă de sine şi de momentul acţiunii, o dedublare, dar binefăcătoare de astădată. […]

11.II. ’68, Bran

I-am dat piesa lui Elvin pentru Teatrul de Comedie. A fost la mine. Amical, binevoitor. Mi-a telefonat a doua zi că-i place. Dar e scurtă. Se poate juca. O va citi şi Beligan. Pot să plec la Bran. Nu e nici o grabă. (Mă avertizează că orice piesă trebuie să aştepte la ei mai bine de un an. În cel mai bun caz, se va juca în mai ’69). Presentiment că totuşi nu se va juca la Comedie şi că voi avea mult de furcă cu ea, ca s-o impun la vreun teatru.

Sorin, concediu medical. Duminică în 4, cu maşina la Bran.

La librăria de aici descopăr *Întâlniri cu poezia*, antologie pentru pionieri şi şcolari, cuvânt înainte I. Brad (Ed. Tineretului). Nu sunt în antologie. Brad îmi plăteşte o poliţă veche. Că l-am criticat. Sunt indignată, sufăr, depresiune, disperare etc. Vor să mă desfiinţeze, să mă îngroape de vie.

Proiectez memorii! La dracu’! Cui? Cine o să mă asculte? Şi mi-e o infinită silă. N-aş fi la prima întâmpinare. Să refutezi calomnii, minciuni, să te lupţi cu morile de vânt – nu stă în puterea mea, nu-mi place, nu mă prinde.

Citesc *L’orchestre rouge* a lui Golle Perrault şi 2 volume teatru de Eugène Ionesco (o parte cunoşteam).

Numărul din ianuarie ’68, *N.R.F.*, poezii româneşti contemporane şi o notă a lui A. Bosquet despre volumul tradus de Guillevic, *Joie*.

Îmi umblă prin cap, foarte nebulos, cum e la început şi mai înainte de început, o poşadă (*pochade*), o scurtă piesă într-un act, care să completeze spectacolul, o comedioară lângă comedioară, *Cariera*. Doi tineri căsătoriţi în aşteptarea viitoarei odrasle discută despre cariera fiului sau fiicei. El e „duşul rece”, scepticul. Cei doi vor juca diversele ipostaze în care îşi imaginează ei progenitura adultă. Ea are burtă mare? Copilul e în leagăn sau nu s-a născut încă? El propune să-l facă stâlpnic, sihastru stâlpnic, e o meserie originală, nu s-a mai văzut demult, vor veni pelerini şi turişti. Poate fi şi un mare artist, dar nu strică şi un stâlpnic. Ce, Salvador Dali nu e un mare artist şi îi strică că a purtat mustăţi verzi? Că poartă cinism?

— Colectivului căruia i s-a promis o primă de 10% din economii (200.000) nu li s-a dat (câteva sute de lei la fiecare).

— Toţi care reuşesc sunt ticăloşi, după tine. Văd că şi noi avem o casă, telefon, televizor etc. Om fi şi noi ticăloşi?

Ea dansează cu burta la gură? (în rolul fetei)

Despre „arză-o-ar focul, săraca de ea” (una care fura bărbaţii altora şi a ajuns foarte nenorocită ea însăşi). Deviza ei, preluată de la ţaţa Lina.

— Dacă eşti pesimist, n-am nevoie de copii de la tine.

(Spre burta ei): E un moment prea târziu. Pesimist în teorie, optimist în acţiune. Orice acţiune e optimistă. Chiar dacă neagă. Teatrul cel mai negru e optimist când zice: „Nu mai e scăpare”, însemnează „nu mi-e teamă că nu mai e scăpare”. – Vedeţi ce groaznic e să nu mai fie scăpare – Ce frumos ar fi să fie altfel, ce bine ar fi. Hai, poate că facem totuşi ceva, împreună, ca să fie niţel altfel, niţică scăpare. Speriaţi-vă, îi zice autorul spectatorului, dacă vă speriaţi bine, poate faceţi ceva ca să nu fie chiar aşa. O piesă modernă e ca o înmormântare. Ceva foarte reconfortant. Nimic nu e mai stimulator. Chiar dacă n-ai băut niciodată, îţi vine să bei. Faci dragoste. Cealaltă faţă. Noaptea. E şi în tine. Ziua. Mie mi-arăţi ziua.

Ea se simte, de la început, Mama mumelor. O făptură mitologică (după un scurt dialog foarte „realist”, concret. Dacă a închis bine fereastra să nu răcească „ăla mic”.)

Apolodor Stănescu. Salvador…

Antoaneta, Viorica, Minerva…

O nedreptate care i se face fetei (dansatoare) deşi a dansat foarte frumos, nu e primită la concurs, trebuie să intre fata cutărui personaj (el, ca să o consoleze, îi dă drumul împreună cu alte câteva, se mai adaugă câteva locuri în plus). Aşa ceva nu se poate întâmpla la noi. Dar tu eşti Mama mumelor…

— Dacă o să mă tragi mereu înapoi în str. Apolodor… (nu stăm în str. Apolodor din Bucureşti. Pe tine te cheamă Apolodor), nu mă mai joc.

— Sunt Galileo Galilei – fiul lui Apolodor Stănescu şi al Antoanetei.

— Am retractat – Mănânc găina Vaticanului… elevii nu mă respectă. Tatăl meu a declarat că se poate face o arhitectură modernă cu maximum de economii.

— Cu cine ai vrea să semene? Din istorie, din istoria artei? Cu Leonardo da Vinci? Cu Napoleon?

— Cu mine.

— Să fie un mare colecţionar – un mare risipitor. Ştii, fiul risipitor, să plece, să ne nege, să aibă o mie şi una de aventuri, să fie un tip tenace, când se apucă de ceva, să ţină ca un câine osul, în colţi, să nu dea drumul unei idei până n-o duce la capăt – să aibă multe idei, să scapere, să se bucure de tot, de tot ce e frumos. Să fie strângător, să-şi facă o casă cu grădină, tu să-i faci planurile (mai degrabă o să-şi ia un meşter de ţară decât pe mine, eu voi fi arhitectura „pompier”, arhitectura academică, învechită).

El merge cu capul în jos.

— Vrei să-l facem acrobat?

Neagă.

Se face că merge pe sârmă.

— Merge pe sârmă? E critic literar?

— Trece prin viaţă. Exercită o profesiune. Trece drumul. Face o excursie cu maşina. Iubeşte. Poate că Apolodor e autor dramatic. Sau poet tragico-pesimist. Sau poate tot arhitect.

— Ştii cu cine semeni tu? Cu imperiul roman. Înainte de cădere. Toate religiile convieţuiau. Ca la tine: religia succesului, a eroismului, a conformismului, a anti-conformismului. Până a căzut.

— Eu n-am voie să cad. Din cauza lui (spre burtă).

Martie 11. ’68

Imposibilitatea tragediei, azi. Numai goolismul tragic. (Şi Domenach de la *Esprit*, o spune într-o conferinţă.)

Mă bălăbănesc nehotărâtă, trasă ba într-o parte, ba în cealaltă, între drama psihologică, cu caractere, acţiune şi teatrul semnelor, al simbolurilor. Nefericită situaţie. Nu poate duce decât la hibrid, la eşec. Nu ştiu ce e: sunt vechi deprinderi literare, de şcoală veche, atracţia realităţii imediate, forţa concretului sau vechea mea fobie împotriva evanescenţei, a impreciziei, a „flou"-ului ce atât de uşor se încuscreşte cu impostura, cu găunosul. Pe cât reverberează de larg, pe atât există şi primejdia de a ne sufoca în vidul literaturii parabolice, abstracte. Şi totuşi… Iată tema obsesivă, din momentul de faţă:

Tatăl, tiranic, voluntar, tandru în familie – în afară e cel prin care istoria absurdă, sângeroasă, monstruoasă, se realizează. El e Stalin, e Johnson, e X, e Y, e unicul şef sau marele şef.

Lipsa de imaginaţie a acestor oameni, „înţelepciunea" lor.

Cele 2 feţe ale lui Janus: tatăl şi omul de acţiune. Două motive care se împletesc, se confruntă, nu-şi pot găsi rezolvarea: înăuntru şi în afara celulei familiale. Monstruozităţile tipului uman de felul tatălui, expresie a epocii n-o poate realiza decât artistul, psihopatul, Fiul.

Pozzo (*En attendant Godot*): Regardez (tous regardent le ciel, sauf Lucky qui s'est remis à somnoler. Pozzo, s'en apercevant tire sur le corde) Viens-tu regarder le ciel, porc?

Tatăl e cel care vrea să fericească lumea, sugrumând-o.

Carli, ieri la Mogoşoaia, despre cavoul Bibeştilor, la regretul meu că e lăsat în paragină. Ăştia petreceau aici în palatele astea. Ştii tu ce făceau? Eu le-aş fi făcut una cu pământul cavourile astea. Trebuie stârpiţi, să nu rămână unul. Lui Arghezi să i se fi făcut un monument, da. Tot ce e valoare în trecut să fie păstrat, nu aşa ceva…

Arlette: Nu ne vine nici un băiat în casă. Fetele merg la ei. Le făcea asemenea mutre şi scandaluri. Odată, Marie a venit la 8 seara: Ce-i asta? Asta-i oră de venit acasă? Ploua torenţial. Şi-a pus la loc ciorapii uzi şi a plecat. Fetele nu-l iubesc. Discută cu el strictul necesar. Atât. Da, şi e un om pentru care familia e totul.

Sechestraţii din Altona, şi acolo e un fiu care suferă, în nebunie, pentru păcate care nu sunt ale lui.

Drama nebună contemporană, holocaustul general, nu se lasă prinsă între cei 4 pereţi ai dramei psihologice. Trebuie spaţiile imense ale simbolurilor. Dar ceea ce vreau eu şi mi-e infinit de greu să prind e tocmai discrepanţa între universul domestic, singurul respirabil, singurul uman, care se alcătuieşte oriunde înăuntru şi în tranşee, în adăpost, în spitale, în închisoare, în lagăr, în lagăre de exterminare, în familie şi ceea ce e afară: ameninţarea acelor forţe obscure, demenţiale, neînţelese sau dincolo de puterea de stăpânire a oamenilor (moartea, violenţa, exterminarea, scârboasa ipocrizie colectivă).

— O, zei! – nimeni nu mai spune.

În negativ – „en creux”, toată arta noastră e în această exclamaţie. Nu mai sunteţi, nu mai avem de ce să ne agăţăm, suntem pradă propriilor noastre forţe dezlănţuite – ce facem cu noi, cu existenţa noastră? De ce, de unde, încotro? au rămas, ca întrebări existenţiale, dar ceea ce planează deasupra tuturor ca ameninţare a speciei umane dă un alt caracter, altă densitate, un alt tropism, care nu e numai individual ci şi colectiv. Nu mai există refugiu, acesta e sentimentul dominant.

(Fiul): mamă, mi-e frică de el. N-am unde să mă refugiez. Mi-e frică de el şi când îmi surâde, mai ales când îmi surâde, când îmi pune mâna pe cap.

Bătrânul moare de cancer (ca în piesele lui Gorki!! [*Egor*] *Bulîciov*). El nu poate muri nici asasinat, nici nu se poate sinucide. El îşi trăieşte existenţa până la capăt, lucid şi amăgindu-se până la capăt.

Dialogurile lui cu servitoarea care-l îngrijeşte. Îl îngrijeşte cu devotament şi venalitate. Îi reproşează că nu-i dă lucruri de valoare, şi nu mai are mult, o să se cureţe.– Şi-a făcut testamentul cum trebuie? Urina a ieşit prost.

Fiul, sadic, îi măreşte, îi developează un film al ororilor care s-au petrecut din cauza lui şi îi măreşte până la fantastic detaliile unor ochi scoşi etc.

Vreau să cunoască *Detaliul*, o surpriză, de ziua lui, îi proiectează aceste diapozitive.

Îl pocneşte. Îl umileşte.

— Luaţi murdăria asta de aici (aparatul de proiecţie şi pe băiat).

Nu trebuie să pătrundă în casă ororile din afară – Tăticu' merge la birou, tăticu' merge la minister, tăticu' merge la consiliu.

Nu văd de loc cum voi putea împăca necesitatea impreciziei în ce priveşte locul, ţara, punctate realităţile imediate şi detaliul concret. N-am găsit încă formula. Ea nu poate fi nici cea din piesele lui Ionesco, nici cea din piesele lui Brecht, Sartre.

12 martie

Vladimir: „L'air est plein de nos cris (Il écoute) Mais l'habitude est une grande sourdine. (*En attendant Godot*)

Hamm: Qu'est-ce que se passe?

Clov: Quelque chose suit son cours. (*Fin de partie*)

Vladimir: Ce qui est certain, c'est que le temps est long, dans ces conditions, et nous posse à le meubler d'agissements qui, comment dise, qui peuvent à première vue paraître resonnables mais dont nous avons l'habitude. (*En attendant Godot*)

Clovneriile lui Beckett, clovneriile şi ipostazierile lui Ionesco (vezi *Tueur sans gages*): arhitectul, Edouard, ucigaşul, care dau acestei piese de pur simbol virtuţi scenice, posibilitatea de a fi urmărite.

Dacă în proiectata mea piesă, al cărei nucleu poetic-dramatic e uimirea în faţa coexistenţei în acelaşi individ a feţei umane şi a feţei bestiale, a Tatălui şi a Călăului, uimire care se transformă în obsesie, în psihoză, nu voi găsi câteva proiecţii scenice ale simbolului, nu voi reuşi să realizez nimic – în ipoteza că nu merg la teatrul realist-psihologic tradiţional. E o pendulare nefastă între două formule. – Să fie chiar aşa? Oare elemente ale combinării celor două formule nu există în toţi aceşti autori? Oare ne putem lipsi de elementele realiste? Sigur că nu. Dar ştiinţa care-mi lipseşte, obstacolul care-mi stă în faţă e capacitatea (care mi se pare că-mi lipseşte) de a îmbina, de a suda aceste elemente eteroclite într-un tot unitar.

Tema mea nu are caracter existenţial, ci tot social. Multiplicarea personajului „tatăl" pe diverse grade de vinovăţie, de luciditate se poate face, desigur.

Ancheta. Din acelaşi nucleu – pare paradoxal, dar aşa e – din care a ieşit comedioara *Camera de relaxare,* sentimentul aşteptării anxioase într-o imprecisă anticameră pentru a fi judecat sau vindecat. Nu „procesul" kafkian. Acolo cineva e urmărit fără a fi vinovat. Dar la mine, toţi sunt vinovaţi, având sentimentul că nu sunt. Căci ceea ce era o premoniţie la Kafka, s-a întâmplat, în vremea noastră; în timpul acestei scurte vieţi, au fost şi sunt schilodiţi, ucişi, răstigniţi, milioane, milioane de fiinţe asemenea nouă. În numele unor principii. Şi toţi

participăm, într-un fel sau altul. Asta schimbă cu totul datele problemei. Aşteaptă mai mulţi să intre în camera unde vor fi anchetaţi: tatăl, fiul, fostul călău, fosta victimă etc.

Sau: în acelaşi bloc, la etaje diferite, Romeo şi Julieta. Nu-l poate iubi pentru că tatăl ei a murit la închisoare din cauza tatălui lui. Mâinile lui sunt foarte curate. Adevărat că nu-l poate iubi? Nu-i adevărat. Îl iubeşte, dacă-l iubeşte.

Uită-te împrejur! Adevărul e că pe fii nu-i preocupă trecutul, nu-i apasă, strigoii nu există, îşi fac viaţa lor, repetă fatumul ascendenţilor, în noile împrejurări. Tema e artificială. – Doar pe un nebun îl poate urmări o asemenea temă. Dar artistul are voie să prezinte cazurile limită, nu-i aşa?

Blestemul meu e că sunt urmărită de temele sociale care nici nu pot fi dezbătute în toată libertatea. Nu ştiu de ce, am impresia că în ce priveşte situaţia existenţială, raporturile de bază între oameni şi între om şi moarte a fost spus totul, că nu se mai poate adăuga nimic (ceea ce e o prostie, o naivitate artistică) sau, în orice caz, că s-a spus mult mai mult decât în privinţa dramei sociale.

Primăvară, flori, pomi înfloriţi – terasă, Fitzgerald la electrofon. Viermele înăuntru. Începe să mănânce. Drama tinerilor. Plătesc pentru păcatele bătrânilor. Nevroza lui. Infernul domestic. Căutarea adevărului. Asta e nevroza, de fapt.

Planuri, literatură – de ce? E mai mult într-o zi povestită până la capăt, până la fund, dacă s-ar putea, dacă s-ar relua întreprinderea lui Joyce, nici măcar n-ar fi nevoie de o orchestraţie atât de vastă, sau poate da, din orice punct priveşti, din mijlocul eu-lui tău, iradiază spre ceilalţi, spre atâţia, în cea mai simplă, mai restrânsă viaţă, atâtea raze care se încrucişează. Ieri, sau azi, sau alaltăieri, atâtea romane câte zile. – Ieri, tatonare în jurul construcţiei unui scenariu de piesă, materializarea unei spaime, unei mânii în faţa neputinţei de a imagina la un loc cele două universuri: al tragediei vieţii lăuntrice, domestice, cu habitudinile ei, cu civilizaţia ei perforată de pupilele Satanei, totuşi civilizaţie, şi universul abisal al transformării omului în unealta crimei, alianţa nevinovăţiei primare, funciare a fiecăruia, cu rolul pe care e nevoit să-l joace datorită unui fatum psihologic sau social. Alerg gâfâind în urma viziunilor mele confuze.

La prânz, adică pe la 2, plec de acasă. E o zi plăcută de primăvară. Mi-e cald, bine la picioare, şi la cap, am cizme, căciulă. Suflă un vânt care aminteşte de ceva de demult. Intru la „Nestor” să cumpăr pentru mama jeleuri, care-i plac. Nu au. Cumpăr 100 gr. pişcoturi de şampanie. Meschin: 4 lei. Sunt tot timpul în panică financiară. Ce o să facem, cum o să ne plătim datoria la Richi şi să suportăm cheltuielile zilnice şi să mergem la vară în vilegiatură şi dacă intervine vreo boală? Dacă paralizează mama? Dacă fac un infarct? Sau Sorin?

Trebuie să păstreze Petre maşina, altfel nu se poate că o să ne „poarte pică” toată viaţa, aşa mi-a declarat. Nu suport să ne poarte pică. Şi nu e numai asta. Mă gândesc la fericirea lui – acest vehicul e fericirea lui. Cât voi trăi? Cum voi trăi? Pot să-i refuz acest sacrificiu? La „Nestor” aş lua o cafea, poate şi o prăjitură, dar nu mă pot hotărî să mă aşez la o masă singură, să se uite toţi la mine, pentru că acolo au timp cei de la mese, măsoară pe toţi care intră şi ies şi se aşază. Nu am deprinderea localurilor. Merg mai departe. E vânt, e soare. Intru la Autoservirea de la Piaţa Palatului. Miroase a rântaş, a grăsime râncedă. Multă lume. Friptura de porc 62,50 lei kg. Iau o savarină şi o oranjadă. Savarina are frişcă cu gust de seu. O dau la o parte. Oranjada e făcută din coji. O beau în silă. Trec prin Cişmigiu. Miroase a pământ umed, a apă, a ceva din tinereţe, de început de primăvară. Mă uit la pomii goi, la lacul plumburiu. Nu mă mai doare ca pe vremuri. E bine că nu mă jenează ficatul, că nu am râgâieli, că nu mă dor hemoroizii.

Mama doarme. Din când în când horăie. Se îneacă. Citesc *Programul radio* şi câteva pagini din *Jean-Christophe* luat de pe noptiera ei. Trece aşa o jumătate de oră. Se trezeşte, se scobeşte în nas. E roşie, buimăcită de somn. Face câteva mişcări greoaie ca să iasă din cuverturi, desface picioarele, întorc capul să nu-i văd pulpele, chiloţii.

— Eşti de mult aici? De câteva ori am vrut să mă scol. Mă tocmeam cu mine: să mă duc să urinez, să nu mă duc? De ce nu m-ai trezit? Vrei o dulceaţă? Ce fac băieţii? S-au întors de la Predeal? (Încet, încet, aranjează lucrurile pe pat, în casă, se duce afară, mai citesc câteva pagini, se întoarce.) Trebuie avut răbdare cu ele, trebuie să înghiţi, n-ai ce face. Totdeauna am spus că va mai trece mult timp până o să poţi avea un personal de serviciu sincer. Dac-ai şti cum mă joacă Lenuţa Covaci, ce obraznică e cu mine. Nu e hoaţă, dar ia din cămară ca de la ea. Ieri a fost şi şi-a luat ceapă pentru supă, şi ştii că nu se găseşte ceapă acum. Zilele trecute a venit după untdelemn. I-am spus, ia Lenuţo cât îţi trebuie, dar să mi-l dai înapoi, ştii că eu nu pot să-mi cumpăr, să car singură. – Trimiteţi-l pe Nicolae. Îi daţi doi lei şi vă aduce. Ce faceţi cu 500 lei pensie?

— În primul rând, Lenuţa Covaci mă costă 200 lei pe lună, i-am răspuns. 55 lei pe zi şi mâncarea, fă socoteala. 40 lei chiria. Şi zahăr, pâine, mere, câte ceva, ce-mi trebuie.

— Lasă că are Coana Marioara destul.

— Are, slavă Domnului, i-am răspuns, ce trebuie ea să ştie ce ai şi ce n-ai… Mi-a scris Aurelie de reumatologul care i-a ameliorat situaţia.

— Da, mi-ai spus de asta.

— Nu, acum îţi povestesc ce i-am răspuns eu, că-mi pare bine că reumatologul i-a dat de leac şi că s-a ameliorat situaţia.

Vine Fănică de alături, behăind uşor. Se sprijină de pat.

— De ce nu şezi? Ţi-e frică să nu rupi patul?

— Nu mi-e frică.

— Dar de ce nu şezi?

După ce pleacă, îmi spune cât rău îi face când îl vede cu cravatele, cu cămăşile lui Jacques. – S-a împlinit la 1 martie un an de la moartea lui (i se umplu ochii de lacrimi).

— De ce i le-ai dat? Nu ştiai că o să-l vezi mereu cu ele?

— Nu-i nimic. Trebuia. Acum e bine îmbrăcat.

(Altădată: „Mi-a dat o cutie de Nescafe. Acum e bogat. Are vreo 30.000. I-a scris lui Aurelie să nu-i mai trimită bani. Îţi închipui ce furioasă e Chelly. Dar nu spune. Are ea pensie, dar ce, i-ar strica să-i rămână după moartea lui mai mulţi bani? Eu îi dau lui Fănică să guste din tot ce am bun. Şi-a făcut el socoteala că-l costă mult mai puţin cafeaua decât tot ce capătă de la mine. E de o meschinărie nemaipomenită. Vai, ce a îmbătrânit Arlette, toată numai riduri, riduri. Mi-o amintesc, aţi fost odată împreună, când Vicky abia se născuse, eram cu toţii în sufragerie, şi ce frumoasă era, ca un înger, cu ochişorii ăia negri, şi micuţi, şi ce frumos a cântat cântece populare evreieşti. A avut o viaţă grea.)

Şi iar repetă lucruri spuse de nenumărate ori, şi eu de-abia mă stăpânesc, dar mă stăpânesc şi mă uit la ea, cu ochi de milă şi de necruţare, pentru ea, pentru mine, văd totul, echimoza cea nouă de pe frunte, cu coaja înnegrită, şi când mă sărută la plecare, spune despre bubuliţele pe care le-a căpătat, tot din cauza bătrâneţii, la gură, că i-au mai trecut, dar nu de tot, acum îndrăzneşte să mă pupe, şi îmi dă sfaturi, să am înţelegere faţă de băieţi, să nu mă urască apoi toată viaţa, şi mă întreabă despre Doina cum, tot, tot aşa nu scoate un cuvânt.

— Rar, aşa e firea ei.

Şi eu mi-o amintesc cum am stat împreună la televizor, la încheierea festivalului de muzică uşoară (de la Braşov) şi cum mă uitam pe ascuns la genunchii ei uscăţivi sub rochia de lână şi mă gândeam cum se desfac probabil în extaz înaintea lui Petre, şi la sânii ei mici mă uitam, la părut uscat, care îi cade în şuviţe nepieptănate peste urechi şi vedeam capul ăsta dormind pe pieptul lui Petre, şi mă gândeam că poate astea vor fi singurele ceasuri de fericire din viaţa lui şi cât de meschină şi de lipsită de înţelegere şi de îmbibată de prejudecăţi pot fi eu, când îi atrag mereu atenţia asupra nepotrivirii dintre ei, mă cuprinde o mare milă de noi toţi, de biata noastră existenţă precară şi mă gândesc că nu trebuie să intervin cu nimic, să le las nopţile de dragoste neatinse, să nu amintesc cum ea se spală seara în bucătărie, ca să nu ne deranjeze la baie, şi cum eu vroiam să-i dau lui Sorin să mănânce ceva şi, iritată, i-am spus lui Petre să se grăbească, ce-i asta?

cât o să mai aştept? şi ce silă mi-era de mine! Şi puţin silă de sexualitatea care plutea în aer, după ieşirea ei din bucătărie, mirosea aşa a femeie.

Şi după ce m-am întors de la mama, am mâncat cu Sorin. Cu Veta dialog monosilabic redus la strictul necesar, căci făcuse iar un scandal, din senin, pe tema care o obsedează, că ea nu fură de la stăpân. Are tot timpul această obsesie, că e bănuită. Petre a întrebat-o ce i-a dus nepotului care face armata şi atunci a început să se jure şi să ţipe că ea nu a luat din salata de fructe, că nici ea n-a mâncat, numai c-a gustat, când a făcut-o şi să-i cadă mâinile, să-i sară ochii dacă a pus mâna.

Eu tac. Ştiu că orice aş spune e sare pe rană. Seara, când se întoarce Tudor de la Predeal, îl ceartă, de ce a luat ouă fără să spună, ca să credem noi că i-a dus nepotului. Să-i sară ochii etc. etc.

Seara, mergem la filmul *Am întâlnit ţigani fericiţi*, iugoslav. Foarte bun. Ţigani în sală, ţigănci cu basmale. Intrare zgomotoasă. La plecare pe jos, spre casă, pe Ştefan cel Mare, pe lângă vitrine. Tac. Sorin zice, cu oarecare intuiţie: „Te gândeşti la impulsuri puternice, ţi-e dor de o viaţă mai primitivă”.

— E prea târziu, zic.

Într-adevăr, mi-am amintit de criza mea erotică, de umilinţa şi suferinţa de la 40 de ani şi ceva, când m-am îndrăgostit. Când tipul, din nu ştiu ce motive, deşi voia, evident, n-a marşat, probabil chestiuni de ordin social şi tactic. Seară, în grup vesel, băut, în provincie. Sticla de vin, pe care a aruncat-o şi a spart-o pe trotuar, ca ţiganii din film.

Piesa. Undeva în Germania (nu e nevoie să se precizeze) de Sud – o casă nouă, un bloc mic într-un cartier nou – terase cu flori. Totul e proaspăt. Vecini de terasă. A venit o nouă familie. Tinerii fac cunoştiinţă. Dragostea. Revelaţia părinţilor fetei, victime ale fostului regim. Judecătorul sau procurorul în procesul soţului e vecinul pensionar. Actualul soţ, sub papuc, un tip slab. În cursul dramei se descoperă că el, vechiul prieten al familiei n-a rezistat presiunilor Gestapoului şi l-a „dat” pe prietenul lui. Acum e căsătorit cu văduva.

19 martie ’68, Buc.

Sărmana, sărmana de mine. Dezagregare. Primăvară şi astenie. Vanitatea, inconsistenţa, minciuna tuturor valorilor pe care mi-am axat viaţa, activitatea. Recitesc întâmplător însemnări de la Sinaia ’62, scriam *Diamantul*, apologia comunismului etc. Când? În ’62… Sufăr că nu sunt recunoscută, că nu se scrie despre mine, că nu exist din punct de vedere literar. Dar care a fost consistenţa mea artistică? Care a fost

axa vieţii mele? Unde a fost Îngerul? Unde sabia? Unde luciditatea? Unde extazul? Am trăit în autoamăgire, în compromisuri (dar altfel se poate trăi? cine trăieşte altfel?). Citesc *Beat generation*, atât se poate face, se poate urla, se pot urla gânduri, revolte fără şir, te poţi bălăci în sex dezlănţuit şi stupefiante, şi apoi?… Singurul mod consecvent de a merge până la capăt e sinuciderea şi asta nu pot, sunt prea laşă, prea vitală. Mă descompun încet, lent, se descompun dragostea, prietenia, amăgirile.

Mă târăsc prin familie şi societate şi fac, în silă, nişte gesturi care să-mi permită să supravieţuiesc. Nu am bani şi Petre trebuie să aibă maşină, noi trebuie să avem maşină, casa trebuie să meargă înainte cu femeie de serviciu şi spălătoreasă etc. etc. Sunt trecută în rândul cadavrelor.

Geo Dumitrescu, ieri la telefon: morga şi vanitatea pe care i le-am descoperit de curând, că a fost invitat la Conferinţa de Partid şi acum, că el n-a spus nimic la *Gazeta literară* despre ediţia Baudelaire, îngijită de el, ca să nu-i oblige să scrie, dar că în schimb a scris *Scânteia*. Şi eu, de colo, la telefon, acră, scârboasă, oţărâtă, în proprii mei ochi (uşor de imaginat cum apar celorlalţi).

— Da, depinde de locul în care te afli, ştii cum e asta.

Mi-e silă de mine, de rolul de victimă.

Ştiu că şi ceilalţi ştiu. O funcţionară, ieri, la Uniunea scriitorilor (Cristian) mi-a spus că m-a văzut la televizor, eram foarte drăguţă, îi pare bine că am fost la tele. (Adică, dumneata, care în ultimul timp, nu mai exişti…) Starea de astenie contribuie, desigur, la falimentul pe care-l trăiesc din plin.

Nu pot decât să traduc pentru antologia austriacă. Cu piesele am lăsat-o moartă. Cred că nici *Camera de relaxare* nu se va juca, deşi Paleologu o propune în repertoriu Teatrului Nottara. Lovinescu, scorpia intelectuală, nu zice da, nu zice nu. Mi-o va îngropa.

Borsec, 30 iulie

Sunt la peste 2 luni de la colecistectomie, şi după vizita lui Sidy; şi după eforturi intense ca să lucrez articole (la 10 zile imediat după operaţie) şi după agitaţia teribilă, de câteva zile, cu „pensia”.

„Relax” retrasă de mine de la „Nottara” (nu avea şanse în consiliul artistic, boicotată de Lovinescu), dată lui Ciulei, inclusă în repertoriu la „Bulandra”. Mi se sugerează lărgirea ei cu câteva pagini, ca să facă un spectacol întreg. Înnodarea altor iţe între personaje.

Borsec, 31 VII ’68

Înfruntarea Hyperion – Robbin

Robb.: Eu sunt Prometheu. Eu am adus flacăra civilizaţiei, a ordinei, a raţiunii.

Hyp.: Datorită ţie şi strămoşilor tăi, omenirea a fost gata să piară de câteva ori în războaie mai mult sau mai puţin. Nimeni nu a fost ucis de nebunia unui cântec. De armele raţiunii era să dispară toată civilizaţia.

Robb.: Fantezia voastră dezlănţuită e morbul cel mai primejdios. Ea face să se clatine tot eşafodajul clădit de noi, să se desfacă din ţâţâni. Tot ce am clădit cu sacrificiu de sine, cu austeritate, cu renunţarea la satisfacerea propriilor noastre impulsuri primitive.

Hyp.: Pe dramul meu de nebunie stă înfiptă axa lumii. Dacă eu voi dispărea, lumea încetează de a se roti, de a exista ca realitate spirituală – ca libertate. Dumneata eşti negarea principiului de libertate. Ordinea dumitale absolută e moartea, (sieşi) te urăsc, nu pot să nu-ţi recunosc oarecare măreţie. O măreţie în autodistrugere. Eşti sclavul propriei dumitale creaţii. Eşti sclavul propriei dumitale propagande… eu nu apar la cosmoviziune, ca domnii care se vor văzuţi, admiraţi, cunoscuţi. Îmi repugnă reclama, autoafişarea. Spre deosebire aceşti doi domni care te slujesc.

Boss: Nu l-am văzut în viaţa mea pe dl Robbin.

Gloss: Eu servesc adevărul. Adevărul e integral. Oricare din noi e o faţă unilaterală. Dumneata eşti parţial.

Hyp.: Nu lua în deşert gândirea filozofilor din Antichitate. Ceea ce Hegel înţelegea prin întreg era altceva decât ghiveciul dumitale eclectic, oportunist, fărâmele dumitale de adevăruri, culese de ici de colo, tocate ca să nu aibă exageraţiuni şi aşchii, creste, vârfuri ascuţite, morfolite, transformate de o gură fără dinţi, aduse într-un bol alimentar filozofic, pentru uzul bilioanelor de cetăţeni nevinovaţi, condiţionaţi, unidimensionaţi, convinşi că ceea ce consumă e crema filozofiei.

Hyp.: Mi-e frică de tine Evy. De nimeni nu mi-e frică, afară de tine. Tu eşti sămânţă de mac. Mi-aduci somnul fericirii. Mă opreşti în loc. Ai spus: casa… Casa are mii de tentacule care te apucă, te trag la fund. În casă sunt obiecte pe care am să încep să le văd şi să mă îndrăgostesc de ele şi ca orice îndrăgostit să devin sclavul lor. Nu vreau.

Robb.: Evy, mi-e frică de tine. Niciodată nu am simţit un atare vârtej al adâncurilor, o asemenea ameţeală teribilă. Îmi creasem un univers perfect ordonat, pe care îl stăpâneam. Nu mi-aş fi iertat nici o slăbiciune în stare de trezie. Numai în somn îmi permiteam acte, stări iraţionale, imposibile… Şi acum treaz, nu?

Evy.: Cine ştie? Ne aflăm în aticamera magicianului (Cris).

Robb.: Dar eu nu cred în prostiile astea. Sunt un simplu spectator.

Evy.: Mă tem că totdeauna ai fost aşa, un spectator. N-ai trăit. N-ai suferit. De asta nu eşti câtuşi de puţin umanizat. Nu ai trecut prin bolile copilăriei: vărsatul de vânt, furiile erosului.

Evy.: Eşti primul om căruia-i e frică de mine.

Robb.: Frumuseţea e o mare primejdie. Otravă, dulce otravă. Moarte – moartea ordinei. Nu pot trăi fără tine, nu pot muri fără tine. Prefer moartea a tot ce avea preţ, pura obiectivitate. Ştiu că voi fi nenorocit, un sclav.

Rob.: Noi, Robbinii, noi tehnologii, am creat o lume a raţiunii, a ordinii, n-o să vă lăsăm ca, în numele nu ştiu căror fantasmagorii şi năzbâtii, să ne-o periclitaţi.

Asimetria – tulburătoare.

Operaţia estetică eugenetică mondială.

Nasul grecesc sau aproape grecesc la femei – frumuseţea clasică.

Rob.: Când le văd îmi vine să fug peste 7 mări şi 7 ţări, să mă adresez pentru perpetuarea spiţei incubatoarelor cosmice.

Hyp.(lui Gloss): Nu eşti un gânditor. Eşti un arhivar al ideii! Când le muţi dintr-un raft într-altul, amesteci tomurile şi crezi că ai născut ceva – o idee!

1. Trimitere la un vers din poemul lui Aragon *Balada celui care, torturat, cântă*, inspirat de eroismul luptătorilor din Rezistenţă contra naziştilor. (Nota mea, G.Ş.)
2. Proiect şi variante pentru o piesă numită iniţial *Anticamera de relaxare*. Definitivată sub titlul *Magie interzisă* va fi inclusă în volumul al treilea al *Scrierilor* (Teatru), Editura Minerva, 1978. (Nota mea, G.Ş.)
3. Director administrativ la Uniunea Scriitorilor (Nota mea, G.Ş.)
4. Ioanichie Olteanu, secretar U. S. (Nota mea, G.Ş.)
5. Funcţionar U. S. (Nota mea, G.Ş.)

1969

6. I. ’69, Sinaia

Începe singurătatea (după prezenţa lui Sorin, de Sărbători, 1-5) şi cea foarte scurtă a lui Tudor, venit de la Predeal. Încep obligaţiile de a scrie. A fost şi R. Scene groteşti şi dramatice. Acul cu aţa pe care nu mi le-a dat înapoi, nu le-a găsit, nu a lăsat-o pe Leana să le caute. Mi-a reproşat faţă de Sorin, în glumă chipurile, că nu vreau să-i dau o linguriţă de Nes. Eu i-am adus aminte de aspiratorul de praf. Când iar a revenit cu gluma Nes, i-am spus că la masă, cel ce pomeneşte de vin trebuie să-l cumpere, nu să-i lase pe ceilalţi. Am spus-o faţă de Sorin şi Tudor. Era prea mult. Când am intrat la el să-i comunic: „Tudor zice că eşti f.f. simpatic”, îmi replică grav, ostil: „Tu, în schimb, nu eşti deloc. Dacă am ajuns aici să mă vezi aşa, să nu mai ai nevoie de mine, nici eu nu am…”.

Seară şi dimineaţă îngrozitoare. Merg la el să-mi cer iertare. El plânge: „Nu pentru ce ai spus, pentru că mă tem că nu mă mai iubeşti”. Îl mângâi. Nu trebuie să ne facem să suferim. Ne-au rămas atât de puţine lucruri. Chiar dacă avem slăbiciuni, nu trebuie scoase, cu penseta, la lumină, tot timpul. Şi lui îi era teamă că nu mă va mai putea suporta. E o reacţie elementară, biologică, împotriva suferinţei. Reacţiile mele neurotice, în prima parte a şederii lui la Sinaia: nu l-am lăsat să intre în cameră, nu ştie unde e cheia vilei etc.

Didactic, pune punctul pe i: „a fost bine că a avut loc criza asta”…

E mândru că a plâns. Eu nu am putut: sunt un pietroi.

Se uită în oglindă; „cu toate că m-ai chinuit, mi s-au îngroşat fălcile, m-am îngrăşat la Sinaia. Sigur, am cearcăne, ochii în fundul capului, dar n-am…”

Aştept numirea lui Sorin la D.G.R.S. A fost o perioadă de mare încordare şi continuă încă în această chestiune. Aştept scrisoarea de invitaţie pentru Petre în Suedia.

Îi vorbesc lui R. (după criză), când el îmi citeşte un capitol despre „Subiectivitate ca eşec”, despre gândurile mele în legătură cu arta, azi: am anumite resturi de idealuri clasicizante de perfecţie, cizelare, rotunjire, discreţie a eului. Sunt perimate, nu au căutare; gustul, moda actuală le resping. Cum eu, totuşi, nu mă pot dezbăra de năravul vechi, nu mă pot debutona. A fost un timp al *Ţării fetelor*, al postadolescenţei, când izbucnirea era pe de o parte foarte spontană,

biologică aproape, şi realizată în forme artistice dominate de modelele mari ale vremii şi care-mi erau aproape: Blaga, Arghezi, Bacovia – dar a urmat perioada căutărilor spirituale, ideologice, lecturi, filozofie politică, o raţionalizare a existenţei şi a gândirii, o disciplinare cu caracter nociv, cu semn negativ în demersul artistic, de creaţie.

— Nu poţi să te contrafaci, să te supui modei.

— Nici nu e vorba de aşa ceva. E vorba să dau la o parte nişte sterile interioare, să descătuşez nişte surse. Tensiunea, sondajul, aspectele tenebroase ale vieţii lăuntrice nu-mi sunt străine. Mi-am sucit, mi-am violentat de atâtea ori natura, gândirea, sensibilitatea, optimizând, luminând, înseninând programatic. Basta…

Am ascultat [la] „Europa liberă” aseară pe stimabilul Jeannot Popper, plin de venin, de subiectivitate, de poliţe interne neplătite şi pe care le plăteşte de acolo, „din libertate”, dar care, cu toată subiectivitatea, scoate, emite uneori, şi observaţii critice juste.

A vorbit despre critică şi pseudo-critică la noi. Despre avalanşa de tămâieri la care e supusă poezia lui Nichita Stănescu. L-a citat pe Lucian Raicu; apoi pe D. Micu, despre Adrian Păunescu.

Tonul, în general, al lui J.P., ostil şi depreciativ, ceea ce face să scadă mult valoarea aserţiunilor lui. Dar, în fond, la obiect, just. Ditirambi, absolut lipsiţi de pondere şi de justeţe critică la L.R. în ce-l priveşte pe Nichita. Contorsiuni insidioase, imposibile, care se iau pe sine şi nu prea se iau în serios, la D.M.

Lipsa de obiectivitate şi de calm, la Popper, îl face (poate şi o carenţă a inteligenţei critice) să nu poată generaliza şi circumscrie fenomenul, care s-a extins şi a atins frumoase, excelente inteligenţe critice, sensibilităţi majore, cum sunt L.R. şi D.M., în literatura noastră de azi.

Probitatea profesională care suferise un şoc puternic şi dispăruse aproape complet în epoca dogmatică stalinistă – „răutistă” – e acum atinsă în măduva ei de morbul contrar (snobismul estetizant), alimentat de partizanat, bisericuţe, bine-cunoscutul nostru servilism balcanic: e bine să te ai bine cu cel tare. Şi tari sunt azi tinerii: Păunescu, Stănescu sunt capete de serie, Breban e primejdios prin vitalitate, ambiţia lui exacerbată lipsită de scrupule. Şi cine nu face parte dintr-o alianţă sau o bisericuţă, îi dă târcoale. E trist, degradant spectacol. Şi desigur demoralizant pentru naturi mai slabe, care încearcă să facă literatură cu mijloace inadecvate.

Citesc *Coborând* de Paul Georgescu. El e un tactician. Deşi are mulţi duşmani, şi-a asigurat şi mulţi aliaţi. Aşa că o parte a presei i-a primit cartea foarte bine. De-abia o citesc. Impresiile vor urma. Deocamdată, după primele zeci de pagini, constat, în primul rând (ca şi în precedentele lui cărţi de literatură, ba mai mult chiar) o dare pe faţă a

naturii sale, o descătuşare, o punere de măşti transparente, uşoare, numai atât cât e necesar, minimal, în literatură, dar altminteri e el pretutindeni, fără prea multe artificii literare. De ce nu pot şi eu face asta. De ce stau şi construiesc, demodat, perimat, piese, nuvele, cu teme, cu super şi sub-teme şi teze? De ce nu mă las purtată de fluxul interior, care – în ciuda slăbănogelii vârstei – e încă destul de puternic?

„Europa Liberă" l-a prins pe Marin Sorescu (copilul lor răsfăţat) citându-l undeva pe comunistul Labiş. Şi i-o reproşează delicat, nu i-o iartă. „Dumneata, pe care te credeam kafkian, te dai, adicătelea, cu socialismul?"

Domnul Dumitru Caranica s-a înduioşat lacrimogen de geniul primar, juvenil, ardelean al lui Ioan Alexandru. S-a citit *Bivolul*.

Pe undeva, îşi dau şi ei seama, cei de la „Europa Liberă", de grotescul mixturii: un pic de naţionalism se întâlneşte şi îşi dă mâna cu un pic de socialism (cei veniţi de la noi): H. Lovinescu, Negoiţescu, Caraion, P. Comarnescu (ieri seară interviu despre „dor" şi *Coloana infinită*). Politică, compromis, haos, o mână spală pe cealaltă. Colacul sublim de salvare, pe care-l căutam odată nu există, asta trebuie să-mi intre bine în cap. Nu ne putem minimal salva, adică exista spiritual, decât exprimând *„ce déssaroi"*, şi criza, şi suferinţa, şi tembelizarea fericită.

Bancuri spuse de adolescenţi: De ce nu au lansat sovieticii farfurii zburătoare? – Că n-au ce pune în ele.

Sub ce deviză s-a făcut ultima stabilizare în China? – N-am – ce – Da!

A fost anul Dubček. Nu se ştie încă dacă-i un sfânt, un om de bunăvoinţă, un om fără vlagă. Se înclină, în Occident, spre o soluţie medie. Istoria îi va aprecia bunăvoinţa.

Cei trei americani au înconjurat luna. Fantastica, monstruoasa desăvârşire tehnică, apăsătoare cu miliarde de tone de materie şi de dolari deasupra omenirii, şi câţiva Ioni şi Johnşi ca tine, ca mine, gata de orice meschinărie, laşitate şi curaj sub această uriaşă masă, pe care nici nu mai o simt, dar care ne duce nu ştim unde.

7. I. 69, Sinaia

Îmi dau drumul. Încep să scriu (în parte, să rescriu) romanul început acum 30 ani (prea aproape de evenimente), reluat acum câţiva ani, lăsat deoparte, reluat iar, din alt unghi, acum câteva luni.

[Jurnalul romanului] În spital, aşteaptă rezultatul biopsiei. Scrie. De

unde vine eşecul vieţii şi artei ei. Nemăritată. Fără copii. Lanţurile cauzale şi interferenţele lor. Bovarismul mic-burghez al mamei. Ura – dragostea dintre Antoanetta şi mama ei, care e reluată, cu variante necesare între Antoanetta şi eroina noastră. Dominaţia mamei.

Situaţia etnic-socială. Rozalia făcuse un copil (pe Antoanetta) cu un aventurier, avocăţel, afacerist, care-i promisese că o ia de nevastă şi plecase din T… Ea câştiga cu croitoria existenţa ei, a familiei numeroase, sărace (*Mişpuha*). Onorabilitatea şi prestigiul de care se bucura în oraş, cu toate că avea un copil din flori. Antoanetta şi iubirea ratată din tinereţe. Mariajul cu Roşculeţ (fost Rosenbaum). Se botează. Din oportunism, dar Antoanetta se sugestionează şi crede. (spune glume despre evrei: – De ce stai dezbrăcat? În pielea goală. – Păi, nu aştept pe nimeni! – Şi de ce porţi joben? – Poate că totuşi vine cineva… (Ca celebrul medic „integrat".) Casa plină de icoane. Dar când Roza şi Antoanetta vor ca fata să nu înţeleagă ce vorbesc, vorbesc idiş. (Roza nu ştie altă limbă). Societate liminară, în societate artificială. Relaţia lor socială: o vecină, un văr cu vederi înaintate, un scriitor aşijderea. În general, refuzaţi şi de unii şi de alţii.

Nevoia morbidă a fetei de a fi iubită, simpatizată, acceptată, integrată, de a nu supăra. Nu suportă să fie respinsă, să nu existe. Există? Ce fel de existenţă e asta? E ceva echivoc, nesigur, fără matrice. Căutarea unei matrice, unei vetre. Fascinaţia spirituală, primitiva forţă a lui Fane (M & P). Are nevoie de aşa ceva. Dar el n-are nevoie de ea. Îl încurcă în carieră. Are nevoie de o femeie care să-l îngrijească nu de o artistă. Şi ea e şi lipsită de tactică. Devine obositoare.

Intervenţia mamei, mereu. E un ţopârlan.

Subţirel, mărunt. Falusul enorm. Ca la căluşari. Taurul. Tăuraşul. Ea nu e Marta. Nu va muri din dragoste.

Casa blestemată, cu chiriaşi. Sora ei, Marta, s-a sinucis ca adolescentă. Casa, cavou. Martin, după congestie cerebrală şi paralizie (Antoanetta îl îngrijeşte cu ură, cu devotament posesiv), moare. Rămân numai cele 3 femei. Apoi şi Roza, de cancer.

Ştefan: „Vacă! Ai să vezi, grizonantul tău, ieşit din închisoare, ce o să vă mai reguleze la cap. Să vezi tu ce-o să pictezi, cum o să pictezi!

Nu se vorbea de originea lor evreiască, cum nu se vorbea de sinuciderea Martei (în casă).

Se temea Antoanetta să nu se afle, C.N.R.-ul să nu pună mâna pe casa din Minotaurului. Mergea la biserică, se ruga. Asistase la o scenă la verişoara când nu a vrut să semneze şi au ameninţat-o cu lagărul.

Madame Bovary *c'est moi*. Schimbarea sexului i-a reuşit lui Flaubert, nimic de zis. Altora, chiar mari scriitori, ba. Ceva hibrid, monstruos, insesizabil, care se strecoară în personajul inventat prin inversarea sexului. Aşa că, rămân femeie.

Amestec totuşi pachetul de cărţi, îl tai. Craii de ghindă şi de verde, damele de roşu şi de cupă. Dar Jockerul rămâne. Nume, toponimie, profesiuni, de, le mai schimbăm, pe ici pe colo, ce să facem, dar alunecările sunt minime, absolut necesare pentru decenţă, bună cuviinţă şi alte câteva considerente.

Chiar terminologia folosită (Ştefan: „acum nu se mai regulează cu mine – sau cu bărbaţii – te f… cu Comandamentul Social – în loc de partid")

Categorii de mijloc, bovarice, nesatisfăcute, nesigure, lacome, ameninţate: mica burghezie, dar întâmplător şi conglomerat etnic, iudaico-balcanic. Urmele de bovarism şi de snobism din mine mă fac să regret că nu pot descrie în cronica mea de familie nici talpa, nici fruntea ţării. Dar nu-ţi alegi familia în care te naşti şi prieten mi-e snobismul, dar mai prieten mi-e adevărul.

Nu le-a reuşit transpunerea, unor scriitori (romancieri) adevăraţi, dar mie? Nu risc.

Vreau să fie adevărat. N-o să spun tot, desigur, nu se poate. Ce-i aia tot? Dar dacă P. Klee sau S. Dali, cu sau fără memoriile scrise, vor rămâne mari pictori, la mine, Dumnezeu ştie, dacă după ce cancerul mă va fi mâncat de tot, umbra mea nu va mai dăinui (bântui o vreme pe aici, pe malurile Dâmboviţei noastre dulci, o vreme, numai datorită acestor biete însemnări quasi-agonice. (Dramatizez – poate că biopsia va ieşi bine – dar poţi să ştii vreodată dacă doctorii spun adevărul?)

Amestec puţin cărţile de joc şi în ce priveşte locul unde scriu aceste însemnări. Sigur că cele câteva sute de pagini (nu sunt toate scrise aici la spital), care vor urma, nu vor fi toate scrise aici la spital. Sper să plec la Câmpulung Muscel, unde am un loc al meu în familia unui profesor şi linişte, linişte. Parcă acasă la Bucureşti nu e? Dar trebuie să ies din casă, să am distanţă faţă de ea, deşi acolo sunt toate hârţoagele, documentele de familie, legăturile de scrisori, tăieturi de ziare vechi, fotografii ce m-ar putea ajuta la reconstituirea mozaicului – trecut. Aşa că voi mai da şi pe acasă, voi merge şi la Câmpulung şi poate voi intra iar la spital dacă va mai trebui să-mi taie câte ceva, înainte de a termina investigaţiile de faţă.

Faţa mea: unghiuloasă, smeadă, cavalo-bizantină. O salvau ochii umezi, adesea lăcrimoşi, glandele lacrimale lucrau abundent, în extaz erotic, în extaz estetic etc. Şi erau pare-se şi naivi şi isteţi şi gata să se dăruiască. Se cam speriau bărbaţii de atâta dăruire. Maria Magdalena – Vrei să-i speli picioarele lui Isus? Să te umileşti? Să te devotezi?

Cam dulceagă, Murillo – Maria Magdalena înlăcrimată, cu ochii spre înalturi.

Acum, la 40 de ani trecuţi – o mustăcioară neagră şi ochii s-au uscat, duioşia s-a pierdut – a rămas o isteţime atotvăzătoare, care

deranjează, neplăcută.

Dacă aş fi rămas cu Ştefan, dacă am fi ajuns la mariaj, poate am fi ajuns ca acei soţi care sunt luaţi drept fraţi. El cu faţa lui unghiuloasă, ascetică, cu fruntea mai mare decât a mea, asimetrică, de fetus genial, de făt scos cam nedibaci cu forcepsul, dar reuşit ca expresivitate. Numai un timp am fi fost fraţi. Apoi el a luat-o către „embonpoint”, către o aşezare a cărnii şi a vârstei, o întruchipare a echilibrului iar eu am luat-o către uscare, afumare, pastramă.

Nutzy, sora lui Roşculeţ (evreu botezat) – singurul ginere pe care Rozalia l-a putut găsi pentru hibrida ei – funcţionăraş. Nutzy – directoarea unei mari întreprinderi de modă – mătăsuri, parfumuri, import, director francez, fostă premieră, acum directoare. Călătoreşte, are amanţi. Satisfacţia Antoanettei – când s-a răsturnat sticla de parfum şi i-a pătat toate rochiile. Furtul de bijuterii, când Antoanetta era în chinurile facerii. Atitudinea histrionică de exagerare, dramatizare exagerată a Antoanettei.

Neputinţa eroinei de a cunoaşte graniţele între adevăr şi minciună, sentiment trăit sau mimat.

Nutzy şi soţul ei, simpaticul „peşte” meloman. Primul contact cu arta. Mozart. Începuse *fauve* şi cocheta cu suprarealismul. El s-a lămurit curând după război. S-a dat la fund. A început lunga hibernare. Ea, nu

Din dispreţ, nu se poate juisa. „Nu mă dau, nu. E un fel de a-ţi manifesta protestul, personalitatea, năzuinţele tale superioare (altfel de bărbat visez şi mi se cuvenea). Nu te accept”. Asta spune insatisfacţia ei erotică, sublimată apoi într-o energie domestică absolut insuportabilă. Toate trebuie să le facă ea şi să fie victimă. Să se devoteze şi să nu i se recunoască devotamentul. Energie întoarsă, deviată, înăbuşitoare, devoratoare, eul-caracatiţă.

La adânci bătrâneţi un armistiţiu, din milă, frică de moarte. Acum mă răfuiesc, ne răfuim, cum se poate. Nu-ţi mai tremură gura neputincioasă, că-ţi atinge frica profanatoare sfintele tale simţăminte..

Martin şi ţigăncile.

Antoanetta şi Rozalia după moartea lui Martin.

Atmosfera strigoi după sinuciderea Martei.

Closetul – blând lăcaş de refugiu.

Supoziţiile eroinei noastre cu privire la desfăşurarea evenimentelor ce au dus la deznodământul fatal. Cercetarea documentelor rămase.

Antoanetta îşi vâra nasul pretutindeni. Asta o exaspera pe Marta. Învăţa stenografia (practic! practic!) pe timpul liceului şi începuse să-şi scrie însemnările în stenograme ca să nu priceapă Antoanetta.

Atmosfera copilăriei. Tricornul napoleonian al Rozaliei şi trigonul din copilărie scăldat în miere. Ah, gustul acelor nuci. Şi ce delicat îşi smulgea Rozalia cu o mică pensetă, părul dintr-un neg de brunetă

albită. Dar totul demn, frumos, nimic dezgustător, cu acurateţe, cu înţelepciune. Nu se ascundea, nu se ruşina de nimic.

Dacă n-am să duc la capăt ceea ce am început azi, trebuie neapărat să mă disciplinez, să lucrez numai dimineaţa, altfel în câteva zile sau câteva săptămâni „clachez”, mă dezgust, fac astenie şi iar las totul baltă.

Elevă de liceu, în timpul războiului începuse să aibă legături politice (întâlniri conspirative, material, şedinţe etc.)

Scenele de disperare ale Antoanettei.

Prinţul vine la întâlnire. Dar e spân, degenerat, bătrân şi nu e deci nici el o partidă. E şi însurat cu o sculptoriţă cheală.

Profesorul (Bellu?) o atrage în mişcare. Grup cu tineri. Le vorbeşte. [rând indescifrabil]

Prietenul, blonduţ, cheluţ, pirpiriu dar cu fălci groase care impun într-un timp atât de puţin, tot o ţine în frânele dialecticei, se mai culcă cu ea, o lasă pentru o fată drăguţă cu bani, o mai vizitează, rămâne mentorul triadei dialectice, prin care totul se justifică, se explică.

Naivi şi arivişti. Poate eu – nici una nici alta. Dedublare. O parte zice: trebuie, aşa e bine, dacă spune Tata, aşa trebuie făcut. Alta spune: totul e un coşmar, trebuie să se termine într-o bună zi. De ce sunt comparată cu cei mari? E absolut ridicol. Bietele mele portrete realiste, nefericite? Ce caut în aceste prezidii? În aceste comitete? Nu cred în nimic. Nu mai cred? Nu cred că, aşa cum spune „grizonatul”, poporul are nevoie de pâine, nu de cozonac. Tâmpită, sinistră comparaţie. [notă marginală, adăugată peste ani]: „În realitate, Mihai Novicov era cu deviza „literară”: Poporul are nevoie de pâine, nu de cozonac.”

Am izbutit să mă imbecilizez sau am fost dintotdeauna. Muncitorii cumpără şi acum, cu bani grei, prin intermediari – samsari – care le aduc din Bucureşti şi-şi iau comisionul lor gras, respectiv: Ţigănci cu sâni apetisanţi, pictură de gang.

Cum s-a sacrificat Antoanetta mergând pe la bătrânul secretar general al departamentului comunicaţiilor, unde lucra Martin. Şi ce s-a întâmplat acolo, cum s-a sacrificat ea pe altarul familiei nu ne-a spus niciodată, dar tata, după ce mucezise ani de zile ca simplu conţopist, a fost avansat şef de serviciu.

Theo (al Martei) era atât de frumos, efeb (actor ratat): „o fi fost mă-ta vioară”. (Apăruseră *Florile de mucigai.*)

Epopeea achiziţiei casei şi apoi ce se întâmplă cu ea: cum vin alţi chiriaşi peste ei, cum Marta aleargă la Sindicatul Artiştilor, cum aleargă la Comitetul Provizoriu, cum are ochii umezi, buzele umede, cum dl Vice-preşedinte o pipăie (Marta îşi aduce aminte de Antoanetta

şi de Secretarul general).

Martin pe lângă că era un omuleţ pirpiriu, prototipul cumsecădeniei, fără vlagă, şi a funcţionarului model, un nas lung şi un început de calviţie disgraţioasă, lipsită de proporţiile intelectualităţii care împodobesc creştetul altor bărbaţi, mai avea o tară ascunsă, de natură biologică, dar mai de grabă nonbiologică, despre care Hilt le informase pe cele două femei, cuplul mamă-fiică, dar de care va veni vorba mai târziu, în cursul relatării noastre, atunci când această tară va deveni virulent, activ primejdioasă pentru existenţa familiei şi echilibrul interior, şi aşa destul de precar al acesteia.

8. I. Sinaia, 1969

Zi strălucitoare, ger, zăpadă. Stau dimineaţa în casă şi scriu. Ţine-mi, Doamne, răbdarea, tenacitatea şi orice ar fi să iasă, până la urmă.

Zaidă şi „babă” în cămăruţa obscură din fundul casei. Pe un „twilan” adică filacterii când se roagă.

O tară, o bubă ascunsă ruşinoasă.

Pătură mijlocie nesigură de existenţa ei cu margini vagi, pe care vrea să le treacă, în altă categorie, în altă zonă a existenţei.

Visele ei neputincioase, şi, la o parte din vlăstare, o tenacitate răzbătătoare excepţională. Plasticitatea micii burghezii levantine. Mesianismul unor vlăstare, oportunismul. Plastic, plastică…

— Eşti plastică, zise el, fără să râdă, nu râdea niciodată, ca Malec[1], un Malec cu ochelari.

Avea în jurul lui zelatori, ciraci, discipoli, adepţi gata să se răzvrătească, să-şi afirme personalitatea, să-l nege, să-l bârfească. Deocamdată erau cruzi şi sub aripa lui. Iar vechiul local Capşa care devenea din ce în ce mai răpciugos şi mai proletarizat în pluşurile lui murdare, prăfuite, cu dl Jean şi Jenuţii, picolii transformaţi în ospătari despre care se spunea că au dublă meserie şi au mai multe perechi de urechi.

— Vom picta iarăşi Madone, şi pe cei 12 apostoli, şi Cina cea de Taină, ei şi? Papa ne dă o comandă, o vom executa excelent şi lumea va veni şi va sta cu gura căscată, ca la Capela Sixtină.

Bunăvoinţa, indiferenţa.

— Ar fi putut fi ceva mai mult. Ceva te reţine.

Şi nu i-a cerut nici un tablou, nici o amintire.

O ustură şi acum. A rămas o rană deschisă, vizita aia, la ea în atelier.

Cum au venit peste ei în casă, spărgând uşa şi trăgând mobilele pe fereastră, un şofer cu soţia lui, cumsecade, dar disperaţi. Cum s-a dus la Primul secretar de raion.

— Bine, îl scoatem. Dar să ne dai nu cai verzi pe pereţi. O pictură

sănătoasă. Ce spunea (Vinel) Sile:

— Şi Hitler a vrut să vă însănătoşească. Şi v-a însănătoşit până v-a curăţat de tot.

Cum se transformă fiecare anodin cetăţean într-un Mefisto pentru celălalt.

Sanda şi a doua ei expoziţie *Cabbala*. Pregătirea de sus a unei critici exemplare care să(-i înveţe minte) le bage minţile în cap la toţi.

Trepăduşul mefistofelic (Jar): „Ia valeriană, ai să ai nevoie” – (Ştia că o să ia cuvântul contra „devierilor” mele.)

Muntele imperturbabil: „În sfârşit – mi-a zis un prieten – face artă. A făcut ceva bun. Du-te să-i vezi expoziţia”.

Acasă, au apucat-o frisoanele şi-i clănţăneau dinţii în gură şi i se zbăteau picioarele, nu le mai putea opri ca atunci când Antoanetta o născuse pe Marta. Marta trăise chiar dacă după asta s-a sinucis ca o proastă – vaca asta a făcut ceva bun – ce? – un făt mort, la canal cu el. Nici n-a ştiut în viaţa ei ce-i pictura, de ce s-a apucat de asta, o să se mărite, cu cine?, o să facă un copil şi o să uite – dar n-o interesează copiii – şi Marta putea să se mărite, cu Grieg, şi ea ar fi putut cu Grig, dar n-au vrut nici una nici alta. Amândouă au vrut să slujească până la capăt Dragostea, Arta, Politica. Slugă la doi stăpâni. E între două scaune. A căzut. „O femeie decăzută”. O artistă decăzută. Să facă şi ea ca Marta. Să scape de rictusul lui Sile, de cronica lui abjectă (Am învăţat principialitate de la tine).

[Adaos marginal, ulterior: „Aici e curat autobiografic! Am vrut să „slujesc” cauza omenirii!]

— Vă scot din casă. Să ne pictezi cum vrem noi.

— Mă străduiesc, zise Sanda.

„Strădania” era echivalentul catapetesmei de altădată.

Lydia: suntem pe pragul catastrofei economice şi ne îmbătăm cu vorbe.

Sinaia 9. I. ’69

Comanda socială: patriotism. Peisajul nou.

Maica .....[indescifrabil] şi păcătuieşte în gând cu ea (Freud), dar cum să n-o iubeşti, dar pe ea care-i dată naibii de frumoasă, chiar dacă şi-a mai dat poalele peste cap cu unii şi cu alţii?

Fac scurtă la mână şi nu pot să pictez când mi se cere să zugrăvesc frumuseţile patriei, după „avântul muncitorilor”.

Critica – apoi ilustraţii la carte – cărţi pozitive, premiate.

Tocmai el, hibrid din inginer şi profesoară să facă una ca asta, zise miliţianul, sectoristul care-l găsise pe băiat jucând poker cu unul deochiat.

Tocmai eu, hibrid din cultura europeană şi asiatică, să n-am fler, să marşez – să mă „ducă”?

Mesianismul meu a fost mai tare decât cartesianismul.

În plan real, acum se strânge şurubul ideologic. S-a scos din programul de Anul nou „tradiţia, colindele”. Facem iar întreceri socialiste anunţate cu mare tam-tam. Se iau angajamente ca în frumoasele timpuri.

Dimisianu (cu care am stat puţin de vorbă ieri la cantină): Ce folos că nu intră (ruşii) cu armele. Ne ocupă fără să ne ocupe.

— Cică puritate ideologică. Cine mai ştie ce-i aia?

Nemulţumire generală. S-au urcat chiriile (2 ½ – 3 ori), gazul, ouăle, o serie întreagă de articole. Au scăzut unele pensii, şi baza de calcul a pensiilor de aici înainte (din toamnă) e mai mică; 50% din salariile de bază; nu mai contează continuitatea în muncă; după 25 ani în serviciu se adaugă de fiecare an, nu 0,10%, ci 0,05%.

Ilie: fiecare regim are pătura lui conducătoare pe care se sprijină. Acum e şi ea nemulţumită. Miniştrilor, cu căsoaiele lor mari, nu le mai convine să plătească asemenea chirii. Li s-a mai redus şi din „plic” cu 1.000 lei.

— Asta-i fleac.

— Da, dar îi nemulţumeşte.

Foştilor activişti, cu munci în ilegalitate, socotită muncă grea, li se plătea o pensie mai mare – acum regim normal.

Militarii pensionari, la fel cu ceilalţi. Nu mai au dreptul să ia slujbe.

Consilierul lui Popescu-Dumnezeu[2] (ales în Comitetul Executiv) e Ion Brad.

Imediat după „evenimente” (demonstraţia studenţească) şi ca urmare a apariţiei volumului *Antologia poeziei româneşti între cele două războaie* (din care lipseau Cicerone şi Jebeleanu) au fost scoşi, de la ESPLA, Bănuţă, de la *Amfiteatru* Fănuş Neagu, Băieşu – Fănuş zice că i s-a oferit în schimb o slujbă cu 4.800 la *Scânteia*.

Bineînţeles că un articol critic ca *Articol despre articole* nu numai că n-a putut să apară, dar nu se suflă o vorbă despre el, nu mi se dă nici un fel de explicaţie. Ar apărea aberant, dinamitard, în contextul ditirambic de azi.

Lydia Ilieşu despre Fănuş Neagu, care i-a invitat la vila lor, de revelion: câte îi ies din gură, e de groază, cum s-a îmbătat el cu ţiganii când au aflat că a murit Stalin. Despre ovrei – uneori confundă omul cu neamul (sigur, neamul nu-l suportă).

Mircea Steriade – e în Canada şi-a mai cerut prin ambasadă, (Cornel Bogdan – generaţia lor – să vezi ce scrisoare condescendentă i-a scris) să i se prelungească şederea cu un an. Fane zice că nu se mai întoarce.

Nu le trimite bani. Şi Donca nu e la o vârstă când trebuie lăsaţi singuri. Trebuie să fie o femeie la mijloc. Altfel, oricât e el de egoist, nu ar face asemenea nebunii.

E vârsta când, dacă vreau să mai salvez ceva, nu-mi pot permite nici risipă, nici disperări, nici minciuni, autoamăgiri, laşităţi. Trebuie să scriu ca şi cum n-ar exista cenzori, nici în afara, nici înlăuntrul meu. Ceea ce nu înseamnează confesionalism gen „Veronica”. De fapt, am ajuns la aceleaşi concluzii cu ea (deşi mi-e silă de asta) că nu se mai poate minţi, juca teatru. M-am săturat până peste urechi de propria mea literatură de până acum şi mi-e groază de efemeridele ultimilor ani, de traduceri, gazetărie, teatru.

Ştiu că în literatura română eşti sortit oricum, ca evreu, să cazi în umbră, în imensul con de umbră al indiferenţei dacă nu al ostilităţii generale, dar cel puţin, vorba aia, să-mi fac gustul şi să scriu despre ce mă doare, despre ce m-a pasionat, şi m-a urmărit, şi m-a rănit o viaţă întreagă. De altfel, cred că nu suntem cu tema mea la periferia preocupărilor generale ale umanităţii (intelectuale), chiar dacă apare o categorie socială liminară, o minoritate naţională care e „etc”, care e şi nu e. În partea eseistică a romanului, la care lucrez acum, dezvolt tocmai sentimentul lui „e şi nu e”, irealitatea generatoare de tot soiul de efecte sociale-culturale-artistice şi… neurotice. Când ieşim din ţară suntem români, când intrăm suntem iarăşi ovrei. Uite popa, nu e popa.

— Ăsta o fi sau nu antisemit? Şi mă apropii dând târcoale, adulmecând ca un câine pe lângă om să vadă dacă-i aruncă piatra, mămăligă sau îl mângâie între ochi.

F.N. zice de Stancu că povesteşte: „Am fost la C.C. şi am mâncat rahat, uite atâta!” – Apoi, când intră altul: „trebuie să facem aşa şi pe dincolo”.

Mie, Jebeleanu: „Nu vreau să fiu într-un loc, de unde trebuie să mă frec mereu de C.C. Ăştia sunt toţi rău văzuţi”. (L-au făcut vicepreşedinte al F.U.S. – Frontul Unităţii Socialiste)

11. I. ’69, Sinaia

Ieri am reluat lectura şi notele pentru *Antologia poeziei austriece*. Un act raţional pe care mi l-am impus: dacă m-am înhămat la o lucrare lungă ca cea de proză, trebuie mai întâi să-mi îndeplinesc obligaţiile luate mai înainte. Paralel: valuri, valuri, gânduri, şi ceva decisiv (mi se pare, aş vrea) care trebuie şi pare-se că a început să se întâmple cu mine. Ultimii ani, foarte urâţi, din punct de vedere spiritual, moral, artistic, trebuie nu numai deplânşi, dar trebuie să mă despart de ei, de această atitudine de hămesită, grăbită solicitantă la poarta notorietăţii şi prezenţei şi publicităţii.. Richi vede just în această chestiune, chiar

dacă destul de superficial. Adică: nu e vorba numai de renunţarea, lepădarea de vanităţi şi meschinării, ci pe terenul deblaiat[3] să construiesc altceva. Şi această construcţie reclamă calităţi de concentrare, încercare de pătrundere a fenomenelor reale şi de situare stilistică şi de ton, proprii prozei, pe care nu ştiu dacă le voi găsi, satisfăcător, câtuşi de puţin, precum nu ştiu dacă îmi voi putea învinge oboseala fizică şi psihică, morbiditatea fizică şi psihică, care mă năpădeşte valuri, valuri chiar de la început.

Distanţa, distanţa de aur, punctul ideal între trăire şi expresie, l-am scăpat, am intrat în zona senilităţii, senzaţiile mai puţin vii, ascuţite, dureroase, fluxul mai lent. Dar e şi un câştig în răbdare, în putinţa de a nu te lăsa furat de solicitări exterioare (sau mai puţin ca înainte).

Simt nevoia unei băi de literatură română veche – de încopciere cu tradiţia – din punct de vedere lingvistic, mai ales.

Fără tonul parodistic pe care-l are *Coborând* de Paul Georgescu, fără unele calităţi ale lui, cred că mă pândesc aceleaşi defecte: mozaicare, eseistică, confesionalism etc. Dar parcă voi avea mai multă linişte şi distanţare faţă de fenomene. Ieri, plimbându-mă, îmi pluteau mereu în faţă figuri din viitoarea carte, din viaţa mea, care nu mai e viaţa mea. Ştefan, primitor şi rafinat, ţăran şi superintelectual, crud şi sensibil, ambiţios şi răbdător. Are timp, ca orice ţăran. Dar nu-l iroseşte. Sondează. Arta lui (muzica?) e modernă, fără a fi modernistă. Construieşte pe terenul solid al raţiunii, tradiţiei, realismului.

Problema fuziunii între personaj şi simbol (vezi Th. Mann). Mă urmăreşte Mme Chauchat, uşa pe care o trânteşte. Farmecul ei ambiguu, de viaţă şi moarte, femeia, sexul, naşterea, moartea, antiraţiunea. Pentru Th. Mann trecerea de la real la simbol se face atât de fin, sunt atât de întrepătrunse, pe cât sunt de întrepătrunse şi în felul cum receptăm noi fenomenele reale (Triada mea, de pildă: teluricul, raţiunea şi inima, în trei bărbaţi. E simplist, dar răspunde la ceva esenţial din ei.)

Pierderea în labirint, dar şi salvarea prin labirint – la Musil – e o analogie nu din punct de vedere al eseisticii enciclopedice şi al spiritului de analiză ştiinţifică, ce-mi sunt străine şi mă depăşesc, dar în reflectarea din unghiuri infinit diverse ale fenomenului pentru cuprinderea lui cât mai totală (dacă se poate spune aşa!), caracteristică de altfel prozei moderne în general.

Trăim într-un univers atât de relativizat şi de haotic încât orice încercare de a construi nu se poate face decât parcurgând dezordinea, haosul, reflectându-le. Dar cum? Aici încep problemele mele metodologice, eclectismul meu care nu se poate fixa nici la realism, nici la suprarealism, nici la psihologism, nici realism magic poetic, nici la „pointilismul” joycean. Toate astea însă, sunt chestiuni liminare. Mi le permit, pentru că în aceste zile trebuie să mă ocup şi

de altceva decât de scris, de redactat propriu-zis.

Lucrând mă voi limpezi, ce şi cum am să fac. Ceea ce ştiu e că la porţile romanului se îngrămădesc situaţii, figuri, întrebări, toate converg în jurul artei, destinului, problemei realizării şi eşecului, într-o epocă zbuciumată, dogmatică, tragică: Problema salvării. Şi partea cea mai grea e că trebuie să pornesc de la un nucleu real, de situaţie dată, în jurul căruia converg, roiesc celelalte destine şi figuri care alcătuiesc densitatea universului, acestui nucleu neatrăgător, respingător chiar, faţă de care se nutresc în societatea noastră profund antisemită, prejudecăţi de tot soiul. Un mediu foarte special, dar care chiar prin situaţia lui ingrată, de tărâm de mijloc, de *no man's land*, e caracteristic pentru epoca noastră de nesiguranţă, de clătinare permanentă a valorilor.

Suntem la o încrucişare de tradiţii, de culturi, la o sensibilizare extrem receptivă, care poate purta şi sens negativ şi pozitiv.

…

Sava care nu a rezistat presiunilor, Marta adolescenta care s-a sinucis. Farmecul envutant[4] al lui Theo (artistul ratat), un fel de *Moarte la Veneţia*, balcanică, mic-burgheză, aceeaşi lipsă de rezistenţă la puterea frumuseţii fizice strivită între minciună şi lipsă de perspectivă şi irealitatea casei, mediului familial şi irealitatea lui Theo (venea, dispărea, de unde era?) şi farmecul lui nu era mincinos, ca toată fiinţa lui histrionică şi totuşi atât de materială. Sanda reconstituie drama cea veche. (Plimbarea la Moşi – femeia cu coadă, Sirena şi ceva ce seamănă în acest jucat trucat de oglinzi cu Theo. Şi, într-o zi, în cămaşa verde de legionar. E un om slab – altfel nu va răzbi, în teatru, e frumos, dar nu prea are talent.

Să nu te opui stăpânirii, spune Înţelepciunea acestor pământuri – şi nici contra valului care urcă. Să nu scuipi contra vântului. – Elegantul Ion Marin Sadoveanu, care conduce destinele teatrului şi care face toate compromisurile posibile.

Pleacă în turneu. Nu mai există. Aleargă după el. Camera sordidă de hotel. Dar nu artă. Vinul de calitate, portocalele, şuşotelile cu portarul şi inexistenţa ei, şi existenţa lui în alt univers – dublu – absorbant – caracatiţă… Şi înapoierea acasă în micul iad. Tulina, o rasă de oameni tari, care iau viaţa aşa cum e. Va supravieţui şi morţii nepoatei iubite.

Vestea că piesa mea nenorocită, prost gândită şi prost făcută, n-a păcălit pe nimeni şi suferă eşecuri pe toate fronturile (Vera K., Terzieff) m-a indispus puţin, mult mai puţin decât s-ar fi întâmplat înainte de Marea Cotitură – Marea Hotărâre – Marea Operă a vieţii mele, care însă va înghiţi de aci înainte toate forţele care mi-au mai rămas. Ca să revin la Punctul de Aur, Punctul Ideal – distanţa optimă faţă de evenimente, regretul meu exprimat înainte că l-am scăpat,

depăşit, poate că mă înşel. Poate că în ce mă priveşte, deşi mă apropii de 55 ani, am fost atâta vreme infantilă, adolescentă, încât vârsta asta ar echivala la alţii cu cea ideală de reculegere, îmbrăţişare, cuprindere, analiză, pondere etc. adică ar fi echivalentă cu 40 ani.

(Autoamăgiri?).

Se pare că ideea: deşi nu suntem „ocupaţi”, ceea ce se întâmplă echivalează cu o ocupaţie, pluteşte în aer. Am auzit-o ieri şi de la Lydia Ilieşu. Greutăţile pe care ni le fac ruşii din punct de vedere economic-comercial ca să compromită actuala conducere. La Galaţi, la Combinatul siderurgic, lipsesc utilaje, materia primă. În India, ne-au concurat neloial, cu nişte preţuri scăzute.

Ilie: câte zeci de milioane au costat întâlnirile cu Mihai Viteazu, cu Ştefan cel Mare.

Fănuş Neagu: cred ei că ne prostesc cu naţionalismul (contra unguri, ruşi etc.), că ne închid gura cu asta.

Sinaia, 12. I

Ieri, o nelinişte patologică, o „maleză”, culminând spre seară într-un rău specific hepatic (eructaţii, mâncărimi, dureri reumatice plimbăreţe etc.). Dimineaţa, lecturi, note pentru Antologia austriacă.

După-masă la *Lustragiul*, melodramă foarte proastă. La gară, deşi i-am spus lui Sorin să nu vină. Duţescu îşi aştepta soţia. Care pleacă zilele acestea în Franţa-Anglia, cu un grup sportiv; s-a agăţat, de, facem şi noi ce putem

— Pentru cât timp?

— Londra, o zi jumătate.

— Bine, dar dacă are paşaport individual, poate rămâne mai mult. E absurd – Londra – o zi jumătate.

— Dvs. trebuie să aveţi relaţii.

Am notat asta pentru a sublinia mimica, sub mască naivă, specifică vremii şi locurilor noastre. Ca un june adolescent, visător, mi-a spus:

— Da, dacă s-ar putea… Sigur, ar fi foarte frumos. Avem foarte multe cunoştinţe. Toate o roagă să vină… Am stat un an în Anglia.

— Mai demult

— Nu, acum 3 ani. Am ţinut cursuri.

I-am povestit cum am fost păziţi la Roma, în timpul Olimpiadei.

— Şi-acum tot aşa e… Poate ceva mai discret.

Seara citesc *Monde*-uri, *Contemporanul*. Iar iau Ciclobarbital (puţin) şi Valium (puţin), ceai, limonadă. Mă scol dimineaţa, mai bine, dar nu complet refăcută. Sunt bucuroasă că n-a venit Sorin.

În presa românească, campanie împotriva onirismului (semnează Philippide, Frunzetti, dr. Pădureleanu etc.) care se întâlneşte,

paradoxal şi nu prea, cu punctele de vedere de la „Europa Liberă”. Dl Jacob Popper, în *Visele poeţilor,* poetizând, dă note bune lui G. Bogza (*Fruntea* – după invazia Cehoslovaciei), Ana Blandiana şi Fănuş Neagu, pentru că în textele lor întâlneşte multă poezie a speranţei. Şi unii şi alţii vor ideologie, poezie angajată, una patriotardă, socialistă, cealaltă – criptic – naţională, anti-comunistă. Dl J. Popper, la fel de ridicol, ca şi victima sa, călăul E. Barbu, îl prescrie pe acesta că poate ajunge şi la trădare de neam. Dl Popper, de la „Europa Liberă”, veghează asupra intereselor neamului.

H. Stamatu, în traducerea din Hölderlin, foloseşte termenul: timpul nevoiaş (al mizeriei, ananghiei). De utilizat pentru jargonul legionar – intelectual al unor eroi ai mei.

Dacă aş mai fi ca altădată, ar trebui să-mi provoace o nesfârşită greaţă limbile pe care le trag criticii ultimelor două romane ale lui Zaharia Stancu: *Şatra* şi *Ce mult te-am iubit*. Cum însă nu mai sunt ceea ce am fost (sau nu mai vreau să fiu, încerc, sunt pe cale să nu mai fiu) şi cum resorturile care mişcă păpuşile îmi sunt mai bine cunoscute, cum ştiu că aşa şi nu altfel merg lucrurile în lumea asta, şi nu altfel (cum într-o stupidă, oarbă, tânără, măreaţă suferinţă am crezut că s-ar putea să fie), cum balul mascat e mai puţin criptic pentru mine ca altădată, mă lasă aproape rece bălăceala, amestecul de valori (care altădată îmi apărea ca o scenă de sabbat, de vrăjitorie). Aş vrea să-mi transcriu visul, viziunea asta.

N. Manolescu se teme (*Antologia poeziei moderne între cele două războaie,* retrasă de pe piaţă, e de el), aşa că în *Contemporanul* cele două romane sunt „artă a evocării şi a descrierii … echilibru de epopee” (*Şatra*)… C*e mult te-am iubit*, tragedia apare neîngrădită de nici un artificiu. *Şatra* este un roman emoţionant, dur poem al exodului şi al destrămării unei lumi. *Ce mult te-am iubit* este dincolo de orice consideraţii literare cartea cea mai profundă şi mai pură, de până azi, a lui Zaharia Stancu.

Dar nu vorbeşte de stereotipie, de repetiţiile, discursivităţile insuportabile, de banalităţile sau de exotismul ieftin, uzat din *Şatra*, de toată apa turnată în vin, de tot ceea ce face pentru un om cu adevărat cult de necitit romanul lui Stancu, de lipsa lui de măsură (substanţa unui poem de 10 pagini cel mult, devine 500 pagini), de lipsa de intelectualitate şi problematică a cărţii lui, într-o vreme care nu mai suportă lirismul sentimental, desuet, expansivitatea de acest tip şi etnografismul pitoresc.

Dar el e colţos şi preşedinte aşa că poate să-şi permită să fie liric, sentimental şi duios, să plângă şi să scrâşnească, pentru că criticii nu vor remarca decât *aspectele pozitive* (Ce să te mai miri de Râpeanu, limbricul de la *Scânteia*?). Marele Nostru Romancier care şi-a făcut loc

în literatură cu şişul, cu limba, cu colţii, cu cea mai profundă laşitate, cu cel mai tenace spirit de arivist şi cu o putere extraordinară de muncă, dublată de o memorie a detaliului (de primitiv) se va dezumfla, uşurel, uşurel, după moarte, până la circa 2-300 de pagini, care şi ele vor fi preluate de istoria literară cu rezerve critice.

13. I. '69, Sinaia

Am simţit ieri tentaţia să intru cu un pamflet în campania şi polemica onirismului. Ar fi fost un pamflet care începea aşa: „Am şi eu un vis. Parol...".

Şi continua cu descrierea unei scene de Sabbat, amintitoare de cea a vrăjitoarelor din *Macbeth* (prima emoţie, zguduire, văzută, copil, de la cucurigul Naţionalului) dar şefa vrăjitoare, cu o mână îşi piaptănă lungile ei şuviţe aurii de Loreley, cu cealaltă amestecă în cazanul vrăjitoresc, ţinând făcăleţul vrăjitoresc în mână. Departe, în fundul scenei, se văd flăcări, ard, se prăbuşesc clădiri, monumente, se ridică iar albe, iar sunt cuprinse de flăcări. Părul vrăjitoarei devine de scrum, braţele ei subţiri ca oasele subţiri de pui se fac oase de gâscă bătrână, ea continuă să-şi pieptene cu o mână pletele de scrum, cu cealaltă să mişte făcăleţul în cazan. De fapt, ilustrarea unui proverb: „Ţara arde şi baba se piaptănă...".

Am renunţat. În lumina ascezei mele actuale, orice act publicistic de acest fel, unilateral şi superficial prin natura lui, mă dezgustă, vine împotriva a ceea ce vreau să fac. De altfel, contaminaţiune de teme: prima viziune era a criticii, care amestecă vrăjitoreşte valorile în ceaunul estetic.

Ideea care mă urmăreşte: fiecare devine pentru celălalt diavol, el fiind nevinovat şi suferind. Nu se subliniază suficient cât suferă cel rău. (Nu totdeauna). De altfel, o imagine radioscopică a brutei, în adevăratul înţeles al cuvântului, nu am. Am numai imaginea intelectualului contorsionat. Dar oricine are nevoie de dragoste, asta nu trebuie să uit. Chiar şi criminalii monstruoşi, despre care scrie Truman Capote, dau semne de aşa ceva.

Nu ştiu dacă am notat (nu recitesc) despre prietenia-duşmănie dintre două tipuri de artişti: creatorul abundent şi cel introspectiv, selectiv, chinuit (Petru Dumitriu şi Marin Preda, la noi), pe alte coordonate spirituale şi caracterologice Thomas Mann – Robert Musil. Subtilitatea pamfletului lui R. Musil în *Grosse Schriftsteller* [?]. Se spune că Th. Mann i-ar fi stat, în unele privinţe, ca model. Îmi vine greu să cred. Complexitatea atitudinii de la unul la celălalt. Ambivalenţa.

Stările mele de anxietate hepatică, neurotică. Strigătul de disperare

(atenuat totuşi de vârstă) împotriva iremediabilului vârstei. Pornind de la orice: o scenă de dragoste dintr-un film. Bărbatul tânăr, gol, braţele înlănţuite. Alături, se ridică imaginea monumentului funerar. Piatra, viermii. *À propos*… Monumentul Marianei Dumitrescu, ea înger sau dracu' ştie ce, de marmoră, o femeie inspirată, mi se pare, şi, în continuare, mormintele pregătite pentru întreaga familie. Madam Mitrea (îngrijitoarea vilei, care-mi arată fotografia pe care o ţine cu evlavie şi admiraţie) zice: „vedeţi canapelele astea de marmoră?".

Mica burghezie ajunsă, rapace. Adolescentul Ştefan Rodescu, care mi-e profund antipatic: hâhâie şi face glume proaste la film. Absolut insensibil la delicateţea *Doamnei cu căţelul* (Heifiz). El va fi, probabil, viitorul nostru îndrumător. Lasă rahat, în urma lui, pe unde trece. Probabil el a forţat uşa camerei de jos (dacă nu minte madam Mitrea).

Săptămâna asta, dacă nu-mi cad dinţii şi nu mi se umflă ficatul, trebuie să lucrez cuvântul înainte.

25. I. Sinaia

Am fost pentru câteva zile la Bucureşti. După sosirea lui Edith şi a Verei. Prezenţa lor (a Verei, mai ales) m-a tulburat. La Bucureşti, m-am simţit bine. N-am lucrat… Am scris câteva scrisori, am fost pe la mama, l-am văzut pe Petre Stoica (discuţie care şi ea m-a tulburat – politic, etic – nu, Doamne fereşte, altfel).

— Ce se mai aude în lumea literară?

— E frig. E frig afară, e frig şi la noi.

Bătrânii tac. Marin Preda îi înjură pe cei care semnează moţiunea. Au fost şi 15 scrisori individuale. Şi eu am scris una. De-abia s-a promis că nu se vor mai lua măsuri administrative în literatură. Şi bătrânul ăsta senil de Philippide se apucă să scrie un asemenea articol (în *Contemporanul*, contra oniricilor) şi alt senil, Cioculescu, în *Scânteia* scrie ca un agramat, cu trei pronume relative într-o frază, contra oniricilor. Nici eu nu sunt alături de ei, dar să scrii acum, aşa…

Cu Vera, aseară, la ea în cameră. Intrasem cu tranzistorul la 10, să ascultăm ştiri. Am stat până după miezul nopţii. Reluarea unei vechi discuţii. Trecutul nostru, greşelile. Ea afirmă că a existat un moment când ne-am dat seama că totul e mincinos şi putred şi când cel mai mic lucru pe care-l puteam face (fără a ne risca chiar capul, familia etc.) era să tăcem, şi nu am făcut-o. Asta nu îşi poate ierta. Şi nici alţii. Ea are contact cu mulţi tineri universitari. Ştie foarte bine cum gândesc despre noi. Eu încerc să-i arăt că nu poate fi vorba de un moment când ne-am dat seama, că se întâmplă crime, cruzimi, că nu există libertate etc. Ştiam, într-un fel, asta şi când am făcut prima alegere. Evoc momentul proceselor din Moscova (1937-'38) şi

discuţiile pe care le aveam în cercul suprarealiştilor. Nu eram foarte convinşi că totul e aşa cum trebuie. Dar consideram că piatra de încercare a devotamentului faţă de cauza proletariatului e devotamentul faţă de URSS şi integrarea într-o disciplină. Asta a primat şi a determinat alegerea noastră şi mai târziu, nu oportunismul, arivismul, lăcomia de bani sau mai ştiu eu ce.

— Dar comuniştii din Franţa. Cum au înţeles şi au ieşit din partid?

— Compari o ţară cu alta, un complex de împrejurări cu altul?

— A, vezi, vii tot la ce-am spus eu. La balcanismul nostru, de care mi-e silă.

Îi vorbesc de atitudinea lui Călinescu, Arghezi, Cioculescu, Jebeleanu.

— De ce vorbeşti de alţii? Nu mă interesează ceilalţi. Stau eu de vorbă cu eternitatea. E vorba de greşelile mele. Nu sunt mistică, cum e Papu. Dar îl văd des, suntem prieteni, şi sunt impresionată de atitudinea acestui om. Trebuie să te deprinzi cu un fel ascetic. Nu se poate avea totul. Eu nu-mi cer vechimea de partid (mi-au refuzat-o) deşi Puiu insistă, pentru că nu vroiam să am avantaje pentru ceva ce vreau să uit.

— Dar ştii că Puiu se ocupă de asta.

— De un an de zile n-a făcut nimic. El are nevoie. Infarctul. Eu nu mă amestec, nu ridic un deget. Îl văd des pe Bellu (Silber). Scrie un studiu care dovedeşte că societatea socialistă basculează mereu, înapoi spre capitalism, ceea ce nu s-a întâmplat cu niciuna dintre celelalte orânduiri, după ce a învins. Şi atunci, socialismul nu poate rezista decât printr-un puternic aparat oprimator (aparatciki), puternica pârghie a interesului individual nu funcţionează. Dar eu nu vreau să mă bag în chestiuni de probleme economice unde nu mă pricep. Pe plan etic, ştiu că singurul lucru pe care l-aş avea de făcut şi care m-ar linişti ar fi să pot pune carnetul de partid pe masă şi să spun: destul. Întâi am fost eroi, apoi criminali, apoi în hemiciclu etc. E prea mult pentru mine. Nu pot să înţeleg. Nu mă interesează şi nu mă pricep să scriu literatură, dar un studiu despre procesul nostru de automistificare aş scrie. Păcat că Puiu m-a silit să-mi ard un jurnal unde aveam notate fapte, date din ziare, cuvinte de la şedinţe (ce a spus Novicov etc.) E un material de neînlocuit.

— Tu ai spus totdeauna că asta nu ajută, ailaltă nu ajută. Sigur că rămâi în minoritate. Dar în minoritate sunt şi cei care protestează la Praga, şi cei care-şi dau foc. Nu-i adevărat că toţi intelectualii au procedat cum spui tu: Jebeleanu se specializează în Hiroşima, Lidice, lupta pentru pace, nu prea s-a băgat în celelalte. Şi acum, o lume întreagă ştie că a scris contra sovieticilor. Dac-ar veni aici, nu i-ar fi prea uşor. De Adrian Marino, mă mir că a scris contra onirismului. E un antisemit, anticomunist, dar e un tip rafinat, un domn, un

mandarin…

Contra lipsei noastre de demnitate. Trebuie să ne respectăm mai mult. Discuţie furtunoasă cu Silvian, de ce scrie artricole vag culturale cerute de *Scânteia*, *Informaţia*… etc. E de prestigiul lui? Şi prefaţa la Simenon şi la… o carte proastă.

— Nu-i chiar atât de proastă, a spus Silvian… Ăsta-i răspuns?

— Şi tu cu articolul din *România literară*. În orice alt moment ar fi venit, chestia cu conţinutul în poezie n-ar fi supărat. Dar acum, n-a picat bine deloc şi, pe urmă, conţinutul în poezie e o chestie destul de delicată. Închipuieşte-ţi că vrei să spui în proză ceea ce e o poezie.

— Loc comun. Ai să vezi. Nu e chiar aşa.

— Prietenii, unii ştiu foarte bine ce vor şi mă înţeleg bine cu ei, chiar dacă ştiu că sunt ambiţioşi, în stare de foarte multe lucruri. Cu Matei Călinescu, de pildă, merg la un coniac, şi cum bea mult, ştiu tot ce gândeşte, despre unul, despre altul (Doinaş etc.). E un om care nu face decât ceea ce vrea, ceea ce şi-a propus. Nu lui i s-ar putea cere să scrie la *Scânteia*. Lui Râpeanu, lui Silvian, da…Vreau să mor în demnitate.

În străinătate, cu profesori pe care i-a cunoscut la Belgrad, au plimbat-o la Paris, au dus-o la restaurante. Întrebată dacă e membră de partid: nu.

La un congres, în şedinţă, ar fi spus da: şi va fi ieşit din sală. Dar acolo, cu oamenii aceia care aveau încredere în ea, o plimbau, nu se putea. Ar fi amuţit. Sunt lucruri pe care ei nu le pot înţelege. Îi scrie unul, de pildă, că i-a trimis material, un Orwell, în care socialismul îşi păstrează sensul originar anticomunist. Deşi ştie că există cenzură, îi trimite aşa ceva… (Corespondenţa se fotografiază toată, automat.)

La baie, dimineaţa:

Eu: ai putut dormi?

S: da am luat Valium şi am dormit.

Eu: eu m-am perpelit mult.

S.: îmi pare rău.

Eu: de ce? Mi-a făcut într-un fel bine. Pentru viitor.

S.: nu avem viitor. Numai trecut.

Presa mondială e cam speriată de exemplul „făcliilor” vii. În Europa n-a existat acest fel de sinucidere.

Conducătorii cehi au trimis condoleanţe familiei, vorbind despre vitejia lui Jan Palach (omul care şi-a dat foc sub statuia Sfântului Venceslav, la Praga). Pelerinaje. Flori. Lumânări. Fotografii.

E în Vera o exaltare rece, acrimonioasă, insuportabilă (pentru mine şi pentru mulţi alţii). Are prea multă dreptate. E rece şi inumană. (Îl

dispreţuieşte pe Richi. Cred că-i e şi foarte antipatic, precum şi ea lui.)

— Cred (zice ea) că acum nu mai pot fi soluţii colective. Fiecare trebuie să găsească soluţiile să-şi salveze demnitatea individual.

Totul e nesigur. La primăvară, vor fi manevre la noi. Limitate, prin convenţie, pare-se, dar vor fi. Şi în Cehoslovacia?

Şi starea noastră economică. Chiriile, alimentele (ouă etc.), gazul, benzina, telefoanele interurbane, scăderea pensiilor, impozitul la ţară (Toma George Maiorescu zice că ţăranii trebuie să plătească 500 lei pentru o vacă şi 100 lei pentru un câine – butadă? Nu!)

Ruşii ne fac concurenţă pe piaţa mondială. Vrem să ne plătim mult mai repede decât prevedeau contractele datoriile (pe mărfuri, utilaje) faţă de R.F.G., ca să nu poată spune ruşii că ne-am vândut Occidentului. Asta creează deasemeni mari dificultăţi.

Soţia lui T.G.M. poloneză, lucrează la ambasada poloneză. Suspiciune şi de o parte şi de alta. Prietenii care vin la ei, nu spun orice.

Vera: sper că ai fost atentă când ai vorbit cu el? (Are ½ normă).

Tot cu Vera, despre cei care au intrat şi intră şi acum în partid. De când a început liberalizarea şi curentul antisovietic. (Aşa a intrat şi Zoe.)

Ceea ce face Veronica, în confesiuni, e penibil. (De acord!)

11 februarie ’69, Bucureşti

Uşoară stare gripală. Aseară, la *Aventura* lui Antonioni, *Flacăra*, pe Dudeşti, sală gheaţă. Drum penibil prin nămeţi de zăpadă murdară. Moşul şi băbuţa. Ceartă pentru direcţie. Petre iar a leşinat. Febră, gripă, înaintea ultimului examen. Vacuitatea psihică şi intelectuală. Lipsă de tonus spiritual, inapetenţă de creaţie.

Risipă: iar un articolaş care nu-i trebuie nimănui, iar o poezioară. Se strânge „şurubul” ideologic. Contra deşănţării mistice. Contra *Antologiei* [lui] Manolescu, cearceafurile lui Ivaşcu (*Contemporanul*), Al. Dima (*Scânteia*). Articol al lui Cioculescu (*România literară*) care nu se bagă în fondul problemei. Şedinţe ale cadrelor didactice cu Răutu. Trăieşte! Mare conferinţă a cadrelor didactice. Universul cu ochii pe noi. Nicu a vorbit, a afirmat din nou răspicat teoria suveranităţii depline (în acord cu Tito, cu Luigi Longo). Ce-o să fie la Moscova, în mai? Păruială nu se poate. Dar nici pur formală, nu.

…Popper despre scriitori: Sunt „democraţii” la putere, acum… Fănuş Neagu (*Îngerul a strigat*) i-a plăcut cel mai mult. (În raport cu *Coborând* – un Proust balcanic.)

Am citit volumul lui Virgil Teodorescu, *Corp comun* şi i-am dat, scrupule şi ezitări, telefon. Căci, iată, un volum suprarealist care m-a

tulburat (o parte a lui cu iz tragic).
S.: e un masacru acolo.

Bătrână, bolnăvicioasă, izolată.
Cum ne salvăm?
Citesc Plotin. Richi: „Mofturi”. – Nu ţi-l dau, că-ţi face rău!
Drăgălăşenii vetuste: Ba dă-mi-l, hai dă-mi-l.
— Dar *Mit şi cultură* ai terminat? L-ai conspectat? Deviza mea de-aici înainte: „voi che entrate, conspetate”.

W – Schimbat în scrisoarea lui unele intrigi, bârfe politice, în ce mă priveşte: evoluţia mea politică…
Să nu-i scriu lui Hilde Domin până nu primesc ceva din partea ei.
„Fischer Verlag” îmi trimite o scrisoare şi 3 volume poeme de Hilde Domin. Mi-e silă să traduc. Mi-e silă de toată zbaterea mea măruntă, de gânganie, fără sens.
Nu pricep nimic din lumea modernă. Sunt un om vechi cu prejudecăţi, resentimente, sentimente, sentimentalism. Nici un raport între diferitele pârghii psihice. Nu funcţionează la fel ca la cei tineri.
Nimeni nu-ţi iartă nimic. Nu poţi şterge trecutul. Ce faci din el? Viitor nu mai există. Arhitectul din *Aventura* a lui Antonioni: înainte aveai sute de ani în faţă, acum ai zece, douăzeci de ani (ca să construieşti ceva).
Hibernare. Altădată, acumulai forţe noi, fără să-ţi dai seama. Acum forţele nu se mai refac decât încet, foarte încet, şi reapar scăzute, împuţinate, când reapar.

Mama, 88 de ani, un mecanism, o păpuşică uscată, mecanică, cu nişte sentimente, care mai funcţionează. N-am deschis bine uşa:
— Aţi mâncat?

Decăderea biologică, atrăgând după sine, direct, nemijlocit, decăderea spirituală. Nu mă aşteptam să fie chiar aşa. (De mine e vorba.)
Gelozie de bătrână (ca şi mama), care nu şi-a trăit traiul, viaţa i-a rămas datoare. Cum am tachinat-o duminică la Şosea pe Edith: unde ai fost?
— De ce vrei să ştii?
— Că Richi te crede sfântă? _
— În primul rând, nu recunosc nimic. Şi pe urmă, tu ţi-ai propus ca scop al vieţii să-i deschizi ochii. Omul e fericit… (Totul zâmbind, în glumă.) Eu nu ştiu cum să ies din mocirla în care m-am băgat. Povestesc repede, repede: *À propos* de răutatea feminină, întâmplarea (fără să dau nume) cu Ilca M., Yvonne, Şu-şu, Melinescu… Apoi

supoziţii. Duminica asta dimineaţă, Richi la noi (eu nu mă simţeam prea bine, stăteam în pat).

— Edith e la coafor, pe urmă la Olga, prietena ei, cea care-i face masaj, să mai ia nişte romane poliţiste…

Mă uitam la el, încornorat, liniştit, fericit şi nimic nu m-ar fi supărat, dacă n-aş fi atât de groaznic de femeie, dacă dorinţa de răzbunare, dacă ura, umilinţa, vanitatea rănită nu m-ar chinui.

12 [februarie]

Catrenul de ieri al lui Richi:

Ca să nu vin prea în pripă
Te-ai înconjurat de gripă,
Ca să mă chinuieşti
Te căzneşti să tuşeşti.

Distihul meu:

Ia aminte dumneata, dumneata,
Nu-s manta de vreme rea, nu-s manta.

Duşmanii îmi sunt indiferenţi. Pe prieteni, îi urăsc.

Sâmbătă, 15. II. '69

Alaltăieri, şedinţa O.B. Discutarea *Antologiei* lui N. Manolescu (de la Bacovia la Emil Botta). Moment semnificativ pentru climatul cultural românesc, pentru tendinţele dominante, profunde, semi-ascunse (din pricina conjuncturii politice)

Raport Ioanichie Olteanu.

Sinaia 16 mai '69

Discuţie, alaltăieri, cu Méliusz, pornind de la selectarera poeziilor mele pentru *Opere*, pe care eu o fac şi-mi dă mari bătăi de cap. Criteriul? Pur estetic? Dar mai are valoare estetică şi în ce măsură ceea ce a fost scris în perioada iluziilor? El e de părere că nu. Chiar dacă le menţinem, le mătură vremea, gustul, ca frunzele vechi de toamnă. Iluzia nu are valoare, e ceva neadevărat. Éluard rămâne pentru că el proiecta aspiraţiile mai departe, în metafizică, nu vedea o rezolvare în imediat. Brecht, şi el, avea distanţă faţă de fenomenul social, îi sesiza permanent trăsăturile tragice, contradictorii. Croatul Krleja, şi el, deşi comunist din adolescenţă. Maiakovski deasemenea va

rămâne.

— Taie, doamnă, taie!

„Da, dar ei pictau cu culori foarte bune, naturale iar noi pictăm cu… rahat."

Tânărul critic, subţire, torturat de Duh şi de alcool, nu ascultă argumentele Sandei (Ruxandrei?) – aşa s-o cheme oare pe eroină – e suficient de nobil şi autohton numele pentru gustul mamei Antoanettei – care reproduce puţin mai nuanţat, trecute prin propriul ei căpşor de găină, argumentele (cu pâinea şi cozonacul) ale „grizonatului".

— Hai sictir! şi iese. N-o crede că ea marşează. Mai târziu, când el, silit de împrejurări, de nevoia de bani, mimează, în presă, convingerea, o face cu atâta dezinvoltură grosolană, abilă, evident mincinoasă, încât face absolut corp străin în activitatea, în gândirea lui. Poate fi uşor extirpată. Pe când ea se autosugestionează. Încearcă să aplice lecţia clasicilor. Să le dea un pic de Velasquez autohton muncitorilor. Pune pasta gros, nuanţat. Muncitorii au o oarecare interioritate. Dar „prietenul" ei de la Hunedoara tot ţigănci cumpără, deşi i-a stat ca model.

Toate aceste excremente artistice sunt de o bunăvoinţă înduioşătoare (pentru ea!), hibride şi anacronice. Marele pictor grec care trăieşte la Paris n-a vizitat-o.

3 iunie '69, Bucureşti

Iată, vârsta. Fără disperări. Dar: potenţe. Fără indignări. Acceptare. Scriu în caieţelul ăsta pentru că celălalt e la Sinaia. Alaltăieri: Piatra Arsă cu Sorin. Ieri obosită, azi mai puţin, totuşi. Sorin, ieri după-masă stare hepatică foarte proastă. Sunt îngrijorată. Trebuie să coborâm ştacheta. Am urcat şi coborât vreo 4 ore jumătate. Prea mult. Aer prea tare. Literatura: pasivitate. Pentru ce să scriu? Elanul creator, gratuit, genuin, s-a dus. O oarecare dezorientare. Teatru nu reuşesc. N-am prieteni. Richi, singurul, nu mai avem ce să ne spunem. Domeniile de activitate prea deosebite. Specializarea maximă. Nu-l mai urăsc. Îl accept, ca toate celelalte. E o secătuire, nu o criză. Sunt o pensionară. De ce să mă supăr? Pe cine?

Descompunere lentă. Vechea sensibilitate la lipsa de atenţie a oamenilor. Copil prost, urât – bătrână neinteresantă, fără viitor.

Vieillir en beauté? Cum?

Ieri, la Ambasada Italiei, ziua lor naţională. Atmosferă factice, de cocktail pe care ne-au păstrat-o Antonioni, Fellini. Conversaţie colorată, Anda Gheorghiu; râsul fals ingenuu, bine educat al

Mounettei. Bârfa de salon: Gogu R. s-a încurcat cu Marina Vanci, atunci Dorina a aranjat, ca să scape de ea, s-o trimită pentru doi ani la Paris cu o bursă. Perahim, când a fost la Paris anul trecut în mai, cu expoziţia, în timpul evenimentului, a avut ceva cu ea. Agnia şi-a luat fata şi l-a lăsat. Ştii cum a plecat în Israel? Că n-avea bani să-şi plătească vaporul. S-a angajat să cânte. Nu-mi pot închipui, cu repertoriul ei, ce le-a putut cânta francezilor. E o plecare semi tolerată. Probabil că a rămas cu paşaportul românesc. Băieţii, Tudor şi Matei, sunt aici.

Imens de tare îi iubesc pe Petre şi Tudor.

Petre se zbate, Tudor e apatic. Nu prea se înghit între ei, nu se apreciază. Tudor îl consideră pe Petre un vanitos, fără viaţă interioară, interesat, e drăguţ numai cu cei de care are nevoie. Petre îl dispreţuieşte pe Tudor, că e pasiv, nu lucrează, nu dă din coate. Petre îşi dă lucrarea de diplomă cu un dispozitiv pe care „l-a conceput” el (desenele i le-a făcut altcineva, aşa e obiceiul, zice). În august pleacă în Suedia, invitat de S.K.F. Alergăturile, telefoanele, nesiguranţa, încordarea până am obţinut paşaportul.

Acum, va fi altă porţie cu Tudor, pentru plecarea în Franţa (tot în august).

E clar că viaţa asta scurtă, omenească, câteva zeci de ani, a tâmpitei, superficialei M.B. a fost plină de câlţi, de paie, de gogoşi, idei pseudo-, scheme nenorocite din care mi-am hrănit pseudo-literatura. Ce puţin, ce puţin rămâne… poate un volumaş cel mult, cu adevărat: *Ţara fetelor* şi din ultima perioadă, lunga, fragmentata palinodie.

Bran, 26 iulie ’69

Vasăzică a fost aşa. Tudor a primit de la O.N.T. o ţidulă: Vă anunţăm că cererea dvs… nu a fost aprobată. Nimic altceva. Şi, într-un colţ, scris de mână: Franţa.

La tov. N.C. audienţă, joi ora 5. La 4,30 nimeni la informaţii. 5,05 un locotenent-major. O duduie blondă, trimisă de ministrul Răuţă, trece peste mine. Îi menţionez locotenentului-major că sunt în întârziere, că am oră fixă, că aştept de la 4,30 şi să mă ia la rând, adică înaintea duduii.

Se răsteşte: „Nu pot să vorbesc cu amândouă. N-aveţi nici o oră Dvs. Colonelul Dinulescu nu e aici”.

— Mi s-a fixat, totuşi, oră pentru azi la cinci.

Bănuitor, batjocoritor: cine v-a spus?

— Tov. colonel Berlescu, care a vorbit cu tov. colonel Dinulescu.

Telefon. Scoate o agendă din birou, agendă cu foi înclinate, de masă, pe care scrie notat vizibil de mâna secretarei, un singur nume, al meu şi o oră: a audienţei.

La telefon: zice că are audienţă (îmi silabiseşte numele). E ceva notat aici. (Închide telefonul. Către mine, în silă) „poate că o să aveţi dreptate".

Un bărbat pirpiriu, sfrijit, prost îmbrăcat, tatăl lui Şt. Irimescu, minor: „Ştiţi, cu automobilele"; cere voie să-i dea „schimburi".

— Da' ce, crezi că la noi stă dezbrăcat?

Telefon – „Păi e la procuratură".

— Am fost acolo, mi-au spus că e la Dvs.

Ton grosolan: „Aşteaptă afară".

Colonelul a întrebat de mine, a intrat între timp alt colonel la colonel. Sunt poftită să aştept într-o cameră alăturată, mare, mohorâtă, cu lumină slabă, prăfuită, masă imensă în mijlocul camerii, fereastră care dă spre o curte interioară, un puţ interior, zugrăvit cenuşiu-vineţiu, (pentru azvârlirea sinucigaşilor), pereţi vopsiţi în ulei care miroase puternic, simt că începe să-mi vină a vomita, sunt foarte încordată.

După 20 de minute, sunt poftită la colonel. Un bloc masiv, cafeniu, de gheaţă tulbure, la verticală, în dosul unui birou. Zâmbet n-a existat niciodată. Omenirea nu l-a descoperit încă. Îl descopăr eu, pe loc, şi încerc să-l contaminez.

— Ştiţi, tov. Colonel, că n-am întârziat, dar nu era nimeni la birouri.

Nu se contaminează. Blocul e în mine, bloc în bloc, blocul e bloc, perfectă identitate, monadă, suficientă sieşi. Stă. Stă şi aşteaptă să vorbeşti. Se aşază, mă aşez. Sunt din ce în ce mai vinovată, mai inculpată în procesul dlui K.

— Am venit la Dvs. să vă solicit sprijinul în chestiunea fiului meu, Tudor. A făcut cerere de viză pentru plecare în Franţa. Invitaţie la o mătuşă. Fără valută. Băiat serios. Toate examenele luate. Noi, vechi membri de partid. E absurd să i se respingă. (Îi arăt ţidula.)

— Pe noi nu ne interesează cine sunt părinţii.

— Dar şi băiatul e un student serios, care n-are să-şi impute nimic.

— Spuneţi că e absurd. Pentru noi nu e absurd. Dvs. ce credeţi că e un paşaport? Un act cu care poţi să pleci oricând? El nu-ţi dă dreptul decât la o singură călătorie temporară.

Simt, n-am timp să gândesc, reacţionez ca un animal încolţit, retractil; vrea să mă antreneze într-o imposibilă dispută în care, prin forţa lucrurilor, el e învingătorul; trebuie să evit, nu trebuie să spun nimic general, teoretic: democraţie, socialism, libertate…

— Tov. colonel, eu n-am venit să discutăm în contradictoriu. Am venit ca mamă, să vă rog. E vorba de o călătorie foarte folositoare pentru el, care-i student la arhitectură.

— A mai fost o dată, acum 2 ani, cu Dvs.
— Da, dar atunci a văzut puţin.
— Noi nu dăm drumul studenţilor, la foarte puţini. (Aşteptând să ripostez. Nu ripostez. Mă scuz. Mă târăsc pe burtă. Trebuie să plece!)
— Da, dar el e un student bun. Nu i se poate reproşa nimic.
— Nu putem face altceva decât să reexaminăm cazul. Marţea viitoare, în comisie. Telefonul dvs.? O să vă comunicăm.
Eu, călduros, cu tremolo de recunoştiinţă în glas:
— Vă mulţumesc, tov. colonel.
Ies din Labirint sleită. Ceafa mă doare, maţele s-au răsucit, mi-e silă de mine, tremur pe dinăuntru.

Îi povestesc la Bran, prietenei noastre. Tot în secret şi ea, cum a fost chemată într-o zi, poftită într-o cameră asemănătoare, dar mică, şi cum un tip a intrat, s-a aşezat la masă, în faţa ei şi a început s-o fixeze timp de 7-8 minute. Şi-a luat o *Informaţia* pe care o avea la ea şi a început să citească. Apoi chemată în altă cameră mare, unde la o mare distanţă, cu câteva mese între ei, se afla un tip destul de bine şi de degajat, care i-a spus că nu e vorba despre ea. ci de altcineva, un coleg. Manifestări de naţionalism maghiar. Evreu ungur. Ea a spus că nu lucrează împreună, că e un tip închis, taciturn, că nu a auzit nimic.
Despre altul. Venit în 1964 din URSS cu nevastă sovietică, care şi-a exprimat nemulţumirea în faţa politicii noastre, (care se schimba în raport cu ei). Ea a spus că nu ştie nimic, dar că nici n-ar fi aşa de mirare, cineva care n-a asistat la prelucrările ce se făceau pe atunci şi unde s-au revelat atâtea elemente noi, pe care nu le cunoşteam, de atitudini netovărăşeşti din partea URSS. Cineva care a venit direct de acolo avea tendinţa firească să întrebe, să se lămurească. La despărţire, i-a spus că nu e mulţumit de întrebările ei.
Experienţa cu B.

Bucureşti 12 septembrie ’69

Lentă descompunere psihică, intelectuală. Ficatul, insuficienţă hepatică. Astenie. Noaptea, râgâieli groaznice, dezgustătoare. Nu cred că omenirea – Omenirea – mai aşteaptă ceva de la mine.
Fără conştiinţa importanţei tale şi a ceea ce ai de spus – pentru ce să mai scriu? Nu sunt suficient de orgolioasă. Orgoliul e ceva foarte necesar unui artist, acum îmi dau seama mai bine decât oricând.
Mă scol dimineaţa obosită, risipită, şi mă risipesc. Lipsa mea de pondere în literatura română, dezafectarea totală a criticii, mă influenţează de asemeni. Sufăr ca un câine când văd că nu mai exist, că nimeni nu mă pomeneşte, că tot ce am fost şi am făcut n-a lăsat nici o urmă în conştiinţe. Ştiu că asta înseamnă lipsă de ax moral, de

ţinută, de feminitate. Ştiu că sorţii sunt schimbători, dar ce pot face? Complet izolată, în ciuda nevoii pe care o simt de a fi cu colegii de breaslă, împreună, apropiată. Încercările de a mă apropia de N. au fost întâmpinate cu indiferenţă. E un om cu picioarele pe pământ şi care îşi face relaţii utile şi interesante. Eu nu-s nici utilă, nici interesantă. Tabloul vieţii sociale, altădată m-ar fi indignat complet. Acum sunt detaşată şi mi-e doar o uşoară silă. (Baranga, membru C.C.; toţi „refuzaţii" la Congresul Scriitorilor, membrii supleanţi: Titus, Mihnea, Brad, E. Barbu. Toţi oamenii ăştia pe care-i dispreţuiesc pentru lipsa lor de etică în toate domeniile: profesional, cetăţenesc etc. sunt talentaţi, muncitori, eficienţi. Dau. Eu nu dau nimic.

Am devenit o femeie bătrânicioasă, acră, invidioasă. Piesa – un eşec. Adică nici n-a ajuns să fie eşec. N-a fost nimic. Dar parcă mult am gândit-o? Mult am lucrat la ea? Proza – un început abandonat. Traducerile – la ce bun? Un enorm timp pierdut. Poezia – nu mai ştiu nimic, ce are vreo valoare, ce nu. Şi scriu rar, foarte puţin. Publicistica – medie, timidă, în vârful degetelor, pe sârmă, să nu mă curentez, atenţie!

Mă înec în cărţi. În lecturi neterminate, în lecturi uitate. Inapetenţă intelectuală. Scepticism total. Sunt dincolo. *Portretul din Fayum.* Singurul lucru adevărat. De-aş putea scrie măcar despre asta.

Tudor în Franţa. Petre în Suedia. Mi-e tare dor. Petre trebuie să se întoarcă zilele astea. Mă gândesc cu tristeţe la plafonul social care-i va apăsa.

Banc, spus de Silvian, aseară – Ultimele incidente de frontieră chino-sovietice de la Mosuri, au avut loc într-o atmosferă caldă, tovărăşească.

Plimbarea cu Silvian şi Ata. El, din ce în ce mai închis, mai indiferent la existenţa celuilalt. Îi spun: „devii din ce în ce mai distins ţi mai rezervat. O spun în glumă, dar o cred".

— Ce, că sunt rezervat?

— Amândouă.

Zvonuri: că Stancu e în dizgraţie pentru că a declarat că-i place filmul lui Pintilie, *Reconstituirea*… Că filmul s-a topit…

„Pirămşpil". Domnul a deversat-o pe Doamna.

Winkler (Manfred) din Israel, cerere să fac o antologie a poeziei ebraice contemporane. Altă irosire, dar o s-o fac, probabil, dacă Editura pentru Literatură Universală va fi de acord.

Sunt o mamă ca toate mamele. „Soarta lor", activitatea lor începe să stea în centrul preocupărilor mele. Împărtăşesc destinul comun. Pe măsură ce îmi slăbesc forţele de lucru, de concepţie, alunec pe panta sentimentalismului. Banalitatea şi mediocritatea mediului, a celor din

jurul meu, începe să-şi dea roadele. Când eram mai tânără şi mai putenică izbuteam, în parte, să scap de sub înrâurirea asta.

Penibili mediocrii care filozofează pe marginea morţii în timpul şuetelor (Winkler): „în tot ce fac simt umbra morţii”.

Îmi plac discuţiile frivole – care acoperă gaura cea mare.

1. Buster Keaton (1895-1966), actor american de film, supranumit *The Great Stone Face* (Marele chip de piatră) sau Malec. (N. red.)
2. Dumitru Popescu, zis Dumnezeu (n. 1928), om politic, jurnalist, scriitor. (N. red.)
3. De la verbul francez *déblayer*, a curăţa, a debloca, a degaja (Nota mea, G.Ş.)
4. Chinuitor, de la verbul francez *envoûter* (Nota mea, G.Ş.)

1970

1 septembrie 1970

Iar trec anii, mă fură cotidianul, nu ajung să notez nici cotidianul, nici „esenţialul”.

Un an agitat, agitaţie de natură socială, necazuri, tensiune aşijderea. Slujba lui Sorin, ameninţarea pensionării, intervenţiile sterile, umilitoare. Precaritatea slujbei actuale: consilier. La 62 de ani va fi probabil pensionat (prost). Pentru toate, telefoane, intervenţii, anticameră. Melinte, pentru apartament, nici un răspuns… Mai bine! Petre nu vrea să se lege. Pentru maşină, intervenţii. În cele din urmă, succes, prin Răutu. (Tudor: „Ţineţi mai mult la obiecte decât la oameni. Nu v-a învăţat Stalin că omul e bunul cel mai de preţ?”). Intervenţii pentru plecarea lui Petre (Bursă, Institutul suedez, 3 luni = 4.500 coroane). De 6 luni n-am izbutit nimic. Mi-a mâncat nervii. (Col. Zogoneanu [?]: „Eu sunt conducătorul acestei instituţii. Sunteţi mamă şi nu puteţi fi decât subiectivă. Şi eu, dacă m-aş apuca să scriu o poezie, aş cere paşaport ca să plec în străinătate? Ce lucrări a făcut, ca inginer? O să vorbesc eu cu cei de la Comitetul pentru Artă, de ce i-au dat recomandarea…”.) La intervenţia lui Răutu. Macovei m-a dus cu vorba. Toţi m-au minţit – că nu se pot găsi cei 10 dolari obligatorii – că C.N.C.S.-ul nu-i dă etc.

Umilirea. Sunt mamă, dar pot fi obiectivă. A avut o activitate susţinută, nu o traducere întâmplătoare. Cui dăunează, dacă pleacă în timpul lui liber şi nu costă valută?

Nici un argument nu a ajutat, bineînţeles. Era hotărât să nu-i dea aprobarea. Dar nici a doua negaţie nu mi-au trimis-o, deşi col. Bărbulescu mi-a promis. La început arăta foarte deferent, militaro-politicos. Ultima dată, după ce a ştiut că s-a respins cererea, plictisit, neglijent, la marginea nepoliteţii.

Voiajuri nerealizate. Nici eu în Elveţia. Elveţienii de la Uniunea Scriitorilor nu primesc convenţia (la 2 ani – 2 delegaţii a 6 scriitori) pentru că se schimbă conducerea lor. Scandal: Dürrenmatt, Fritsch şi-au dat demisia. Andrej Peer, mătăhălos, şmecher, un ziarist care nu ştii în ce ape se scaldă, vice-preşedintele lor.

Masa, ratată, groaznică, seara la hotel „Carpaţi” – Braşov.

Între noi, femeile care îmbătrânesc, eu cu cele două aşa-zise scriitoare elveţiene. Wiesinger şi încă una. Szász János, cherchelit, tot timpul, dezabuzat: „aşa nu se mai poate”. Dar linge bine mierea (voiajuri, relaţii, editări, traduceri).

O carte: *Portretul din Fayum*.

Pour une fois, oarecare vagi, şi stângace şi întâmplătoare abilităţi, gesturi de politeţe din partea mea, au ajutat critica, au „etofat”-o puţin, prin revistele din provincie, mai ales, cu cronici favorabile.

Mă deprinsesem să-mi pice totul din cer, şi mana şi pucioasa. Acum, în condiţii de concurenţă, alianţe, manevre, abilităţi, sunt neajutorată, pe tuşă, fără prieteni, fără alianţe, fără servicii – contraservicii. Când încerc să mă mişc şi eu, cât de puţin, obosesc repede.

21 noiembrie 1970

Viaţa noastră, da, e din substanţa visului. Intensitatea senzaţiilor, a trăirii din visul de astă-noapte. Imposibilitatea de a traduce într-un limbaj raţional ceea ce a fost. Se ştie. Dar ceea ce am constatat cu o mare acuitate, acum, e puterea visului de a reactualiza, pentru o fracţiune de timp infinitezimală, capacitatea de trăire a altei vârste. Ceva ce, acum, în trezie, nu se mai întâmplă niciodată. Directa legătură dintre starea fizică, vârsta fizică şi cea afectiv-spirituală… O teză aproape mecanic-materialistă ce se verifică, şi cu ce ascuţită revelaţie şi suferinţă la tot pasul.

Patosul ideilor la Ivasiuc. O nouă carte, *Păsările*. Întâlnirea pe stradă, înainte de apariţie. Îmi vorbeşte despre ea (pornind de la un fragment publicat în *România literară*). Cei ce se adaptează şi cei învinşi. Conflictul cu Preda. Există un contract social care presupune un minimum de civilizaţie. „Idiotule” – doamna Preda, o puştoaică, şoferului care a întârziat, om trecut de 50 de ani. Şi felul lui Preda de a lucra la editură. Se ceartă cu Păunescu. Să nu i se mai editeze cartea. Nu se poate. Şi-a dat demisia (Nobil!). Poate câştiga un 70.000 anual şi fără editură, să facă ediţii de clasici, îngrijite (pe care Preda i le-a oferit, într-o dulce împărţire a prăzii – pentru că e o treabă foarte uşoară, îţi oferă secretara toate textele de care ai nevoie. Treaba e un fleac. Iei vreo 50.000).

La scurt timp după, aflu că urmăreşte să devină secretar al Uniunii. Şi devine. Geta e cam şifonată. Croh zice că nu se poate (înainte de confirmare), că el a făcut un statut „beton armat”, nu poate fi nimeni cooptat până la viitoarea adunare generală. Uite că se poate.

Mândria genealogică a lui Ivasiuc. Familia: e nepotul lui Maniu. Povesteşte fluent şi pasionat despre maică-sa (fiică de ofiţer austriac, profesor de geologie), bunicul mare proprietar la Sighet, anecdota cu Maniu (la masă, în familie, şi-a pus din greşeală sare în loc de zahăr. N-a zis nimic. De ce? Trebuie să ştii şi în lucrurile mici să te stăpâneşti).

Ivasiuc: (gura ca o tăietură) – Sunt rău? Nu. Violent. Oamenii care

se defulează sunt răi. Buza de sus era mai groasă. După ce am rămas fără dinţi (la închisoare), mâncam pe gingii şi strângeam buzele. S-au îngustat. Am proteză totală.

O întrebare de cadre: Ce era tatăl? Aha, banca Marmorosch-Blank. Aveam şi eu o mătuşă care poseda acţiuni. Când a dat faliment, acţiunile nu mai aveau nici o valoare, dar ea le păstra. Văd teancul de hârtii…

Ivasiuc e foarte inteligent, ambiţios. Nu a rămas în USA – vrea să se bată aici.

Tita a învăţat englezeşte citind-o pe Svetlana Allilueva. A constatat că pe Svetlana nu o interesează decât ceea ce a trăit ea.

Iarăşi constat pentru a mia oară că mă risipesc: articole, articolaşe mai ales, periferice, care nu iau de gât, nu înhaţă marile mele obsesii, nu le fixează pe hârtie. Şi viaţa trece, aproape a trecut. Frunză pe apă. Când citesc ce scriu alţii, înrudiţi cu mine prin problematică, experienţă, idei dominatoare şi dominante, îmi dau seama ce fără sens e viaţa mea, lucrul meu, fără nici o noimă şi nici o justificare. Totul se datoreşte slăbiciunii mele, neputinţei de a rupe brusc un fir al inerţiei. Teama emigrării, a despărţirii, a transplantării. Tudor: vrea să arate ce poate, să fie liber, să călătorească. Toţi părinţii evrei frământaţi. Mamele nu dorm liniştite. Tudor şi Ana. Când mă enervez, strig: „jidoavca!”. Şi Tudor: „jidoavcă eşti tu!”.

Tudor: „subestimezi forţa indiferenţei. Cine-i indiferent, poate că nu face, într-adevăr, unele lucruri bune, dar, în schimb, evită multe rele. Spui că de ce nu lucrez, dar eu nu ştiu încă ce vreau, cum să lucrez (să desenez), nu mi-am găsit formula”.

O nouă piesă a lui Naghiu, *Gluga pe ochi* (Întunericul). Comedie cu simboluri, cu tâlcuri: intelectualul cu doi vagabonzi, sergentul (forţa publică). Unii nu îi văd pe ceilalţi. Vorbesc între ei, ca şi cum al treilea nu ar fi acolo. Toţi sunt victime ale unui sistem şi sunt mai mult sau mai puţin vinovaţi.

B. şi H. îmi vorbesc despre hippie (vezi *Esprit* oct. ’70) ca despre singura forţă revoluţionară actuală (analogie cu creştinismul primitiv).

A murit Jozică Katz, un om bun, simpatic şi deştept. S-a chinuit 7 ani (cancer). A lucrat la conducerea editurilor în Minister, apoi la Ed. Tineretului şi o bandă de huligani a izbutit, acum vreo 8 ani, să-l înlăture. A murit amărât, sărac, umilit, cu o pensie de invaliditate, de mizerie (vreo mie de lei), ca simplu redactor la Editura Tehnică. Centrala cărţii n-a dat voie să se rostească nici un necrolog la incinerare. Suzy trivială şi Adriana şi mai şi. Despre cumnata din

Roma, soţia lui Gino Cervi: „Nici n-am ştiut când s-a telefonat din Bucureşti. Au câte un telefon în fiecare cameră”. M-am trezit cu un vizon, pe braţ, la aeroport. Ce să fac cu el, aici? I-am spus să-l păstreze pentru Adriana, când va veni în Italia (scroafă fata, lascivă, putoare, grosolană, obraznică, egoistă, norocoasă: s-a îndrăgostit un student bogat, israelian, de ea. Se vor căsători şi va studia în Italia).

Simţeai, sub plânsul lor, uşurarea că au scăpat de bolnav. Vitalitate trivială, elementară.

Richi a scris un Hegel bun, cred, revăzându-şi vechile cărţi, complet. Lectura introducerii trezeşte în mine lunga dispută a vieţilor, a caracterelor, a firii noastre. Respectul pe care-l am pentru forţa lui de ideaţie nu poate înăbuşi dispreţul dureros pentru carenţele lui de caracter, pentru egoismul lui monstruos, ipocrizia, meschinăria şi laşitatea lui fără margini. A ştiut să-şi adapteze perfect gândirea exigenţelor dogmatice. N-a trăit tragedia epocii noastre. A înţeles-o. El înţelege totul (şi pentru asta l-am iubit) dar e o moluscă, un rece, din punct de vedere etic, politic, afectiv. O furie imensă mă zgâlţâie când îmi aduc aminte de justificările lui logice, raţionale, ideologice, „marxiste” a tuturor crimelor, nelegiuirilor care ni se revelau, rând pe rând, şi ne zguduiau şi ne puneau în faţa unei realităţi monstruoase, alta decât cea prevăzută şi care ne cereau, ne obligau să ne schimbăm, să ne corectăm Weltanschauungul schematic, inactual, depăşit, anacronic, în contradicţie cu o strigătoare la cer realitate. Iar el continua să-şi toarcă motăneşte: „Ceea ce-i real e şi raţional”… şi era atât de liniştit, atât de liniştit. Doamne, şi ironic, sarcastic.

— Parcă dacă te jeleşti şi suferi poţi să te exprimi, poţi să schimbi ceva?

Şi acum e mândru că a ştiut să tacă, a ştiut să spună ce trebuie, a ştiut să fie precaut în aşa fel încât acum poate să spună ce vrea, să publice în străinătate. Şi culmea e că are dreptate; în condiţiile noastre, dacă n-ar fi procedat aşa, s-ar fi dat cu el de pământ şi nu s-ar fi putut ridica niciodată şi n-ar fi putut scrie cărţile bune, adevărate (nuanţate) pe care le scrie acum, pentru că el e inteligent foarte şi înţelege foarte bine criza, drama şi tragedia, chiar dacă nu le trăieşte.

Găina lui Galileu e mereu de actualitate şi dilema intelectualului sub regimurile opresive. Cred că până la moarte va dura disputa mea interioară cu Richi.

1971

2 ianuarie 71, Bucureşti

10 zile la Sinaia. Zile de primăvară nefirească. Zăpadă pe creştetele munţilor, noroi în pădure, un cer limpede.

Le-am dat lui Cosaşu şi lui Mugur să citească cele 16 pagini de proză.

Cosaşu: Mă supără „Ioana”. Nu e autentic. Trebuie să-ţi dai drumul.

Mugur: Să-ţi dai drumul… Şi să ştii ce vrei să spui: un singur lucru. Moartea, obsesia morţii. Din acest punct vor decurge toate. Să nu vrei să spui prea multe.

— Dar eu vreau altceva. Sub semnul morţii, să caut să-mi explic eşecul. Cum s-a întâmplat? De ce? Era atâta puritate şi nevoie de salvare, de dăruire… Uite, mi-amintesc cum mă plimbam cu Paul Păun, aşa cum ne plimbăm noi doi, acum, şi-i spuneam: Trebuie să fac ceva, să lucrez pentru ceilalţi. Şi el ironic: „îngrijeşte de copiii muncitoarelor arestate”.

Şi ce s-a ales din toată puritatea şi nevoia asta de a sluji CLASA, OMENIREA?… Laşitate, autoamăgire, oportunism.

— Spune asta. Caută să afli, în carte, momentul când s-a întâmplat transformarea.

— Nu a fost, tocmai că nu a fost un moment, a fost o trecere.

— Pot să-ţi spun că dacă vei scrie aşa mai departe, va fi ceva frumos, interesant, dar va fi un fel de *Porţile* de Veronica Porumbacu, mai bun desigur, însă tu poţi altceva. Nu ştiu dacă n-ar trebui să găseşti o temă şi să scrii eseuri. Le scrii foarte bine.

— Mă interesează viaţa, imaginea.

Cosaşu a fost bolnav de nervi anul trecut. „Psihoză de destin” i-a zis doctorul Vianu, care l-a îngrijit psihanalitic. Motivul „psihoză de destin” revine în discuţia noastră literară, fără să-mi spună că e vorba de el. Mugur îmi povesteşte şi îmi interpretează boala lui Cosaşu: a fost „buşit” de câteva ori foarte tare, în viaţă. Şi de fiecare dată, a primit buşiturile vesel, cu zâmbet optimist, pentru ca la 40 de ani să creadă că e bolnav de inimă, pe urmă de cancer, pe urmă să-i fie frică să se suie într-o maşină, într-un autobuz. S-a răzbunat lipsa de trăire, de asumare a durerii, de altădată. Întâi l-au lovit (trimis la armată pentru 2 ani, când el era redactor la *Scânteia Tineretului*) pentru că avea părinţii în Israel, pe urmă scos din UTM şi din presă, nu mai avea voie să scrie după teoria „adevărului integral” – pe urmă trecerea de

la reportaj la literatură, cărţile lui au avut un mic succes de stimă, dar nu mai mult. Soţia, Noemi, foarte voluntară. E între ei un acord deplin spre a fi sub papucul ei.

— Îi trebuia o mamă.

— Ai dreptate. Nu m-am gândit la asta. Boala i s-a înrăutăţit după voiajul în Uniunea Sovietică. Oricât ştia, nu ştia destul.

Mugur: Suntem atât de subtili, de rafinaţi că nu mai putem să facem literatură mare.

Să citeşti Şăineanu, Marcel Olinescu despre basmele româneşti în comparaţie cu celelalte ale estului european. Legende ale genezei. O apă mare, un vârtej, se naşte din vârtej un fluture şi noi toţi trăim pe un grăunte de pulbere de pe aripa fluturelui. De asta nu ne putem ţine drept, e greu pe o aripă de fluture… Splendid, şi despre asta scriu în eseul meu (*Timp ironic*).

Mama a împlinit, la 6 ianuarie, 90 de ani. Un ghem de suferinţe, ataşament biologic faţă de copii şi fixaţii revendicative: E cineva dincolo? (în hol), clatină din cap expresiv, cu buzele strânse: „Ce ticăloasă! Nu poţi să-ţi închipui ce zace în ea!” (Apoi, ca o supremă crimă): „Caută casă, vrea să se mute!”. Confabulaţie: „Ticăloasa i-a adus pe Muste la noi. Le-a dat casa”.

— Unde te doare, mamă? Genunchiul?

— Las-o încurcată. (Figură tragică de victimă neînţeleasă, de martiră a propriilor ei sacrificii). Vreau să vă cruţ, spune faţa ei, dar în acelaşi timp spune şi: sunteţi nişte fiare, ce să vă vorbesc eu despre proporţiile suferinţelor mele. Nimeni pe lume nu suferă ca mine. Nimeni pe lume nu se sacrifică aşa cum mă sacrific eu… Ce am eu nu se poate povesti. (Şi asta îi dă o importanţă extraordinară, în propriii ei ochi). Dar, ca şi mine, are tăceri bruşte de la o stare de maximă importanţă de sine, la totala denigrare. (N-am realizat nimic în viaţă, n-am fost nimic. Dar nu dă vina pe ea, ci pe destin sau pe ceilalţi: s-a sacrificat etc.)

În actuala fază de senilitate, ne pârăşte imediat, chiar în faţa noastră, „ticăloasei”:

— Au stat de vorbă între ei… (Adică am discutat cu Tudor, chestii nelegate direct de persoana ei.)

Ea, care, programatic, încearcă să mă ferească de neplăceri, zice solemn şi absolut incoerent, abracadabrant: „Am să-ţi fac o mare neplăcere. Bertica vrea să-ţi vorbească. Crede că poţi să faci ceva pentru ei, pentru doctor. Să lucreze cele 4 luni, cât are dreptul. Vrea să se întâlnească cu tine aici”.

— Îmi amorţeşte limba, atâta tac. Nimeni nu-mi spune nimic. Au plecat pentru 2 zile (Muste). Nu ştiu nimic unde au fost. (Duce degetul

la gură – tăcere, mister – semn cu două degete pe buze – adică au gura legată.)

Altădată era mândră de grija pe care o avea faţă de noi, să nu ne ia prea mult timp, să nu ne încurce treburile, să ne putem mişca liber. Acum, când îi spun că plec pentru câteva zile la Sinaia, văd că se întunecă. – Îţi pare rău că plec, mamă? – Îmi amorţeşte limba, nu schimb o vorbă cu nimeni, dacă nu vii tu. Dar Tudor şi Sorin sunt la datorie.

După ce nu vrea să-mi vorbească despre picioarele ei suferinde, mişcă din cap cu înţeles, adică sunt suferinţe ce nu se pot descrie, spune, *ex abrupto*, ca să fac singură legătura: „De l-aş vedea pe Petre înapoi!” (adică să mă mai apuce în viaţă).

Totul e firesc şi mi-e îngrozitor de milă de bătrâneţea ei neputincioasă, dar în acelaşi timp latura teatrală, histrionică, melodramatică, mă scoate din fire, ca întotdeauna, deşi ştiu că asta e ea, aşa a fost totdeauna, iar acum, când e atât de bătrână, nu numai că nimic nu se poate schimba, cum nu s-a putut schimba niciodată, dar devine din ce în ce mai grotesc în incoerenţa ei senilă.

Neputinţa unui dialog real. În tinereţe, din cauza relaţiilor de opresiune-subordonare, de mărginire intelectuală, acum din cauza senilităţii, aproape toate punţile sunt tăiate. Ce-a mai rămas? Dragostea noastră comună pentru băieţii mei. E singurul lucru despre care mai pot să-i vorbesc. Întrerupe mereu. Nu mai are suită în idei. Nu mai poate socoti cât costă 3 sticle de untdelemn a 5,70 sticla. Nuţi capătă 5 lei ca să-i facă cumpărătura. Are 17 ani şi e fata beţivei Simioneasca.

În grădină la Cozma (Târgovişte) se dădea o serbare în fiecare an pentru eliberarea Ardealului. Mă aştepta la poartă Elena, aveam o rochie „gris-argent” şi el, doctorul Şerbănescu, era lângă ea. Elena m-a sărutat şi el a întrebat zâmbind: „Pot să capăt şi eu” şi Elena i-a spus: „Nu e din cele care crezi tu!”. Pe urmă ne plimbam pe bulevard, era numai o fâşie pietonală şi pe fâşia aia ne plimbam încolo şi încoace. Acasă la noi nu puteam să-l invit, cu atelierul şi cu toată mizeria noastră.

Alice a învăţat-o perfect franţuzeşte în 6 luni. I-a spus mamei colonelul, când a venit sus la noi, ne-o dai la fermă şi peste 6 luni o putem prezenta la Palat. Era colonel de cavalerie şi la noi la Târgovişte era un regiment de cavalerie, el venea în inspecţie.

După ce ne-am despărţit cucoanele din Târgovişte, când au văzut ce nefericit e, au făcut ce au făcut şi l-au însurat cu o fată bogată, o moşiereasă, o nebună, după 6 luni s-au despărţit.

Era la Frederic, pe Calea Victoriei, s-a ridicat când am trecut, eu eram cu Rizescu, l-am salutat (imită salutul distins pe care i l-a

adresat – sub pălărie, desigur) şi am trecut mai departe. Mi-era teamă să nu mă spună lui Mac… Îmi trimitea scrisori prin Elena, dar nu m-am putut hotărî.

Câteodată, îmi doresc să moară, să moară ca un copil care ar adormi, să nu simtă nimic. Îi doresc, îmi doresc să scăpăm amândouă de ultimul chin, de ultima lungă degradare – de cearceafurile cu fecale, de starea de prostraţie şi impotenţă totală.

După ce n-o să mai fie, o să rămân într-un gol, unde nu va mai fi dragostea ei absolută, tiranică, n-o să mai fie matricea în care am stat toată viaţa ca un foetus chircit şi răsculat. Procesul nu se va termina nici cu moartea ei. Voi continua să o judec şi să mă judec. Frica ei de viaţă – e frica mea.

Veta (reacţie la „Apollo 14”). „Să stea dracului pe pământ, să nu mai infecteze aerul cu sperienţele lor.”

Îi spun lui Cosaşu că imaginez următoarea soluţie: scriu că am vorbit la Sinaia cu Cosaşu, că mi-a spus să-mi dau drumul şi reiau din acelaşi punct însemnările, arătând ce nu-i adevărat, restabilind datele reale şi mergând mai departe, arătând că totuşi jocul nu poate fi decât măsluit, mai puţin născocit, totuşi… Zice, da, se poate, dar nu pare deloc încântat

Citit la Sinaia: Philip Roth – *Portmoy et son complex*. Ovrei american, complex erotic, copilul unei mame prea grijulii, erotoman, abundenţă de detalii scabroase – e confesiunea lui Alex Portmoy către psihanalistul lui. Analogii cu situaţia mea, dar imposibil pentru mine să mă debutonez astfel.

Ochii mamei, atenţia ei: Ştiu, când fac un gest, că mă urmăreşte, îmi dă indicaţii, îmi spune cum să fac, şi ce nu fac bine, şi ce nu pot. Vreau să descurc dulapul, de pildă, să scot borcanele sau sticlele: Nu, lasă-mă pe mine, tu nu ştii care e cheia. Simt că încep să mă înfurii îmi vine un val de căldură în cap, care urcă din străfundurile copilăriei, riscă să se transforme într-un urlet nebun. Şi atunci chiar bâjbâi şi dintre cele 5 chei care sunt pe inel, într-adevăr n-o nimeresc de fel pe cea potrivită şi asta îi dă apă la moară şi satisfacţe şi zice blând: „De ce nu mă laşi pe mine” şi eu zic tot blând: „N-ai putea să-mi spui care-i cheia?” – Cea mai mică, zice ea cu răbdare. – Nu puteai să-mi spui de la început?, zic eu, tot blând, şi simt cum îmi vine să-mi iau câmpii şi să alerg pe străzi, departe de casa asta blestemată, cu chei şi cu femeia asta atotştiutoare.

Sorin începe să uite. Observ cum confabulează, cum exagerează şi

inventează detalii inexistente în realitate pentru a umple lacunele memoriei. La un moment dat, mi s-a părut că surprind un uşor început de tremur al capului, care mi-a amintit de tanti Henriette, mătuşa lui, când am cunoscut-o eu, foarte bătrână. Ochii i se umplu de lacrimi, i se roşesc când povesteşte ceva care îl înduioşează, (Din te miri ce – de pildă, cum i-a trimis, prin Weiderfild, o scrisoare Floricăi, în care aminteşte cele scrise de Petre, ce frumos a fost primit de ei, şi ce elegantă e Florica, în fusta ei roşie, lungă (midi) cum se poartă acum, şi puloverul ei negru…) Mă fac că nu-i observ ochii umezi.

Tudor seamănă cu mine. Ar vrea să fie bun, dar nu poate, e prea lucid şi n-are răbdare să-şi piardă timpul cu alţii, are ceva de făcut pe lume, chiar dacă acel ceva nu înseamnează neapărat creaţie, ci doar gestaţie poate, sau un pur farniente care e existenţa.

3. II. ’71

Ieri cu dr. Froimescu la mama. Se bucură că mi-a plăcut *Pavilionul canceroşilor*. Şi lui. Foarte mult. Fluviu larg al romanului rus. Din când în când, la negativi, cam schematici. Dar e ceva nemăsurat. Relaţiile care se stabilesc între bolnav şi medic foarte bine prinse.

A îmbătrânit şi dr. Froimescu. Păr cărunt. Faţă plăcută şi obosită. Grijă unde va fi repartizată fata cea mare, care termină anul acesta Biochimia.

Şi Cosaşu, şi Mugur, în discuţiile de la Sinaia, insistă pe obsesia morţii. Şi tonul, tonul de găsit, cel care trebuie. Îmi dau seama că trebuie să fie sacadat, rupt, sfâşiat în lungi fâşii, în zdrenţe de impresii, amintiri şi gânduri. Totul e sub semnul morţii iminente, sub semnul de întrebare al vieţii nerealizate.

Defensol (5 august 1929 *Dimineaţa*) apără de boli lumeşti (sirenă oribilă, cap de meduză şi o ţeastă de mort între picioare)

Caligula (Camus)

E un adevăr cât se poate de simplu şi cât se poate de limpede, puţin cam natâng dar greu de descoperit şi greu de dus.

Helicon: şi care-i acest adevăr, Cain?

Caligula: (cu faţa întoarsă de la el) pe un ton neutru: oamenii mor şi nu sunt fericiţi.

La est de Eden – J. Steinbeck

Cain Abel. Timsheh = poţi

Cain răspunde de faptele lui – Trad. Galaction (nu apare poţi) ci:

tu pune stăpânire (pe păcat) şi nu tu poţi pune stăpânire pe păcat.

24 februarie 1971

Detaliul: las să îmi scape, să fugă, să pălească şi el este regele.

Veta, ce personaj extraordinar dacă i-aş nota reacţiile şi limbajul. – Mă duc la Arad şi îmi fac nevastă. Să se aleagă, aşa sau aşa. În faţa casei îmi dau foc. (Casa pe care a construit-o cu frate-său, Ion Chiş. Acum vrea banii, partea ei, înapoi şi ei o duc cu vorba, nu-i trimit. Când s-a măritat, la nuntă, Ion s-a îmbătat şi, certându-se, i-a spus: „Prăpădita Bucureştiului". – Măcar (cu accentul, ardeleneşte, pe prima silabă) să fi fost, să-mi fi băut banii ca altele. Blestemând ziua când m-am gândit să fac casă cu ei!

Reumatismul, nu mai iese din oase, cât îi lumea. Sapa şi lopata.

Mama. Aerul de victimă, când îi spun să nu-şi mai spele vasele, că s-a vorbit cu Vichi, să le spele ea.

— Am văzut eu! (Clatină din cap, adică, nu mă puteţi duce voi). Acesta e laitmotivul actual – oricât aş fi de bătrână, oricât aţi crede voi că nu ştiu, nu observ, nu văd. Ştiu cum complotaţi în dosul meu.

Despre degetul ei mic de la picior, pe care-l oblojesc în fiecare seară (după indicaţiile dr. Şerbănescu) zice: „Înfăşoară-l şi pe ticălosul ăsta mic".

E atentă la tot ce se petrece în casă şi suferă că nu i se dă destulă atenţie, că-i „amuţeşte limba în gură" de mult ce tace.

Merg la toaletă. Un bătrân profesor, Diamandi, în vizită la Fănică, vrea să meargă şi el la toaletă. Încearcă uşa. Se retrage. Aşteaptă. Ies. Mă întorc în dormitor. Mama, excitată de eveniment, mă întreabă, cu emoţie în glas: „a vrut să intre un bărbat la closet?".

Pe mine mă apucă furia. Furia mea absurdă, disproporţionată, în care sunt sedimentate toate resentimentele şi repulsiile din copilărie şi tinereţe. Oroarea mea faţă de orizontul ei meschin, de preocupările ei joase, de invidiile şi neputinţele ei.

— Ce importanţă are dacă a fost cineva sau nu?

Se uită la mine cu ochii ei foarte-foarte bătrâni, nu înţelege de ce nu-i răspund, ce m-a apucat şi dă din umeri, echivoc: „am să te las în plata Domnului, dacă eşti nebună". Sau „am întrebat şi eu aşa, într-o doară… Ce pot să fac?".

Îmi închipui o piesă cu nişte Harpii care trăiesc, se hrănesc din viaţa altora, din bârfă. Dar bineînţeles nu *Cuibul de viespi*, nu o piesă burgheză, ci potenţată în mit.

Noaptea trecută, spre dimineaţă, un vis obsesional. Şedinţă. Se pregăteşte demascarea şi excluderea lui Gafiţa din partid (nici nu e membru). Nu ştiu de ce, el şi-a adus la şedinţă şi copilul, un băiat de

vreo 7-8 ani. Ştia ce i se pregăteşte şi vroia să audă şi copilul, să ţină minte, când va fi mare. Eu nu ştiam că despre Gafiţa e vorba şi l-am întrebat, în toată nevinovăţia, ce caută copilul acolo, apoi l-am mângâiat pe băiat pe cap, matern şi stupid. Când am înţeles despre ce-i vorba, am început să mă frământ, dacă să iau cuvântul sau nu. Simţeam că trebuie să vorbesc, deşi ştiam că e inutil şi că voi vorbi prost. Vroiam să spun că sunt împotriva excluderii. Mă rog, să i se dea un vot de blam., dacă se socoteşte că nu a lucrat bine, dar să nu repetăm vechile greşeli, să nu excludem… M-am trezit şi eram încă în pauza şedinţei, nimic nu era decis.

În *România literară* articol ditirambic despre o carte de articole, apărută acum trei ani, a lui Dumitru Popescu, semnată de Iorgulescu, „băiatul” lui Breban. Un articol despre Geo Dumitrescu.

Schimbul de scrisori cu Geo Dumitrescu. Mai bine decât n-ar fi fost. M-am liniştit într-un fel. Dar ce gust amar mi-a rămas! („Percheziţii morale şi nu numai morale”)

Petre: sâmbătă vreau să merg la Predeal.
Eu: şi ce-i spui Doinei?
P.: nu ştiu. Nu ştiu. Trebuie să rup odată cu ea. O chinuiesc de pomană.
Mă tem că va rămâne cu ea. Mă tem că se vor despărţi şi va nimeri şi mai prost. Mă tem că „la despărţire”, ea ar putea să se sinucidă… Mă tem de toate, ca mama.

Resimt puternic, la cei 57 ani ai mei, bombardamentul informaţional. Prea mult din toate, nu mai pot selecta cum se cuvine, nu mai am rapiditatea reacţiilor care-ţi dă posibilitatea să te descurci şi să izolezi ce-i important pentru tine de ce nu e, în noianul de informaţii şi solicitări care vin de pretutindeni (reviste, cărţi, televiziune, radio, film, muzică).

Sinaia, 3 aprilie 1971

Sunt aici de o săptămână. Scriu versuri şi habar n-am ce sunt, nu mai ştiu, ştiu din ce în ce mai puţin ce e poezia, poezia pe care o facem şi o fac eu azi şi de ce oare. Citesc în traducere românească Hugo Friedrich, *Structura poeziei moderne*, am citit o parte din ea şi în germană, dar în limba mea parcă mă implică mai direct. Fiindu-mi mai clare coordonatele poeziei moderne şi caracteristicile ei, îmi dau seama de ce sunt eu ratată: pentru că nu am mers până la capăt în direcţia supraeului, eliberat de orice lest etic, sentimentul, eliberat de

mâzga bunelor intenţii.

Sunt călare pe două secole de poezie, între discursiv şi esenţial. Dar ce-i esenţialul, naiba ştie. Ce-i absolutul, naiba ştie. Tentaţia ron-ron-ron-ului formal mă mai încearcă din când în când. Mai ales când sunt obosită, după ce am încercat să scriu poezie adevărată, dezbărată de atracţii exterioare, începe să-mi toarcă în creierul flasc, rime, cadenţe, să mă tragă după ele şi devine ceva vicios, scârbos, o autosatisfacere în armonia superficială a sonurilor.

Încerc să cunosc oameni şi dincolo de infinita varietate de tipuri, îmi scoate ochii permanenţa motorului prim: vanitatea. Genu Gelber, „sfântul", maimuţoiul mărunt, urât, cu nasul cam strâmt, cu spinarea de evreu de ghetou în hainele lui ponosite, vorbeşte, vorbeşte, vorbeşte. Vorbele i se bat ca turcii la gură şi din când în când – pentru că are un limbaj special ezoteric – te întreabă: „înţelegeţi ce vreau să spun? Îmi înţelegeţi limbajul?". Pe Tudor George l-am văzut poate de trei ori în viaţă. Zice că-s sfânt, îmi sărută mâinile, dar eu nu sunt. – L-aţi cucerit. Ştie… Maria Banuş, jidoavcă, stalinistă… Dar a văzut că vă plac poeziile lui şi fiul dvs. a venit la el şi i-a spus că-i plac poeziile, că le-a citit. E un om curat T.G., un nenorocit, l-aţi văzut în ce hal e, dar e o magmă, tot ce dă el e vulcanic, are travestiurile lui, dar nu-i un împuţit ca Nichita Stănescu. Ăla se vinde, îşi bate joc de oameni. T. G. poate să fie scârnav, dar nu e ordurier, orice dă el, la mare incandescenţă, eliberează. Samuel Beckett, dacă a văzut absurdul existenţei, spuneţi-mi vă rog, ce fel de tip e, dacă nu-i ordurier, un tip care după ce a înţeles asta, ţi-o arată, aşa ca să te înspăimânţi şi oamenii să se sinucidă iar el să se ghiftuiască, să se umple de bani. Când ai văzut asta, absurdul, non sensul existenţei, ori îţi iei zilele, ori taci.

Dan Zamfirescu: eşti un eticist, domnule Gelber. Ai fi putut fi un Savonarola. Dumneata ai arde cărţile şi poate şi oamenii.

Gelber: eu nici o muscă nu pot să omor…. Ştii de Zaharias Lichter? (Cu un licăr de cochetărie vanitoasă în ochi, adică: eu sunt evreul)

— Da, am auzit, că ai fi dumneata prototipul şi că te-ai fi supărat.

— Eu? Nu, nu m-am supărat. Dacă asta a înţeles el, la modul levantin, exterior, pitoresc. Mergeam cu el la Şosea şi-i vorbeam câte douăzeci de ore şi atâta a putut el să facă. Eu scriu de 30 de ani, dar nu pot să public, locuiesc şi acum într-o casă fără closet, stăteam cu Angela la etaj şi trebuia să facem murdăria în cameră că eram bolnavi şi nu puteam ieşi în frig (Laitmotivul closetului revine mereu în spusele „sfântului").

E neiertător „sfântul" şi zice că nu-i revendicativ dar e, al dracului…

— Eu lucram la Mogoşoaia pentru 600 lei pe lună şi vine la mine Fănuş Neagu, auzise de mine (iarăşi o modestă vanitate) şi se plânge că ăştia nu l-au trimis la Paris, după ce a străbătut lumea de la un

capăt la altul, pe unde n-a fost, şi caută să mă asocieze pe mine la revolta lui, dar eu nu sunt revoltat, n-am nici o pretenţie. Eu nu spun ăştia. Am cunoscut la cămin, când eram student, oameni care se dăruiau, care credeau în comunism şi acum vin porcii ăştia care cred că totul li se cuvine, care cer şi cer şi nu au niciodată destul. Matei Călinescu se plânge că trebuie să bea bere românească şi, când îi propun să mergem la Şosea, zice că nu poate cu autobuzul, că e înghesuială şi pute şi nevastă-sa: „Michi, Pichi, nu ştiu cum îi spune, de ce nu cumperi o maşină?” – faţă de mine zice asta, care stăm într-o casă fără closet.

Poezia mare e căutare de absolut, Rilke e mai mare ca Rimbaud, Elegiile lui duineze o ratare, o splendidă, extraordinară ratare, le pun mai presus de orice a făcut el, perfect realizat. Michelangelo e mare, Rembrandt, Van Gogh sunt mari pentru că au vrut mai mult decât o realizare artistică, au vrut să pătrundă dincolo. În faţa unei pânze de Rembrandt pot să-ţi vorbesc ore întregi. Van Gogh avea răspundere. Mâncătorii de cartofi sunt stângaci realizaţi din punct de vedere al meşteşugului, dar acolo e răspunderea artistului.

9 aprilie

N-am mai avut timp de Jurnal. Am scris versuri (*Oricine şi Ceva*). Păcat. E o galerie, aici, de tipuri care ar trebui fixate.

Tot Gelberii.

Au plecat. Frida Papadache (Şi ea, ah!) are o observaţie destul de pertinentă: „Se plânge prea mult pentru un sfânt”. Aflu cu stupoare că nu mai stau în casa fără closet de care vorbeşte mereu. Că au un apartament în Drumul Taberii, sunt proprietari. Ea e de la ţară, maică-sa zice că Gelber e diavolul. Diavolul are şi mania curăţeniei. Nu mănâncă pâine decât învelită în celofan, adică pesmeţi. O chinuieşte pe Angela cu maniile lui. Fr. P. credea că Angela e un înger de răbdare. Dar nu, e foarte nervoasă. Şi când Fr. P. îi spune că Gelber se singularizează prin mania asta, se înfurie.

Tot timpul, G. are recriminări împotriva oamenilor. Prietenii l-au dezamăgit. Matei Călinescu. Dna Fr. P. era foarte impresionată de atenţiile lui M.C. pentru Gelber. Când era profesor la Buşteni şi M.C. se afla la Sinaia, i-a comandat odată o masă excepţională. Gelberii erau aşteptaţi. Pe ea a mişcat-o foarte mult. Şi acum crede că M.C. a fost bine intenţionat cu *Zaharias Lichter*. Scriind o carte cu asemenea idei, i-a deschis drum şi lui Gelber să poată publica (!!).

Angela i-a spus că e un plagiat. Că stătea ore în şir şi-i vorbea şi a publicat aşa, uneori cuvânt cu cuvânt. Dar dna Gane (soacra lui Matei) spune că nici gând, idei de-ale lui Gelber că ar fi Z. Lichter.

Foarte tulburată. Vetusta Doamnă (Fr. P.) mă ţine la baie în picioare să-mi povestească un conflict extrem de penibil pe care l-a avut cu Dan Zamfirescu. Începe: era împreună cu Rodica Marinescu, o pictoriţă foarte talentată, a luat medalia de aur la… şi nu numai atât, dar la… Deşi era o expoziţie pur feminină, faptul că a luat Medalia de Bronz, fiind vorba de o expoziţie internaţională, e un lucru deosebit, nu-i aşa? Ea are mari greutăţi cu plecările în străinătate. I se refuză mereu, pentru că a fost măritată, sora ei, cu François Şapira, care a plecat de mult. Se spune că sora ei e cam nebună, a fost un întreg scandal la plecare, acum nu mai e cu François, el e în Israel şi ea e muziciană în R.F.G. Şi de asta Rodica nu poate pleca.

— Spuneai de un conflict cu Dan Zamfirescu.

— Da, dar trebuie să te pun în temă. Să înţelegi care erau împrejurările. Eram cu Rodica la o masă şi am făcut greşeala, de la masa noastră să-l întreb pe Dan Z., care era la o masă vecină: „În definitiv cum e poezia aia, care se spune că Tudor George a scris-o pentru mine… Ştii, la vârsta mea, cu toate că omul trebuie luat aşa cum e, nu-mi convine să circule versuri ca…

„Te uiţi la mine, cu ochii tăi de cucuvaie,
Eu însă nu sunt om de paie,
Tu curvă ai în tine…” (transcriu din memorie, foarte aproximativ)

Şi atunci, D.Z. a început să spună că circulă prin literatura Bucureştiului povestea lui T. George şi cu cheful pe care l-am făcut la el. Cum ne-am băgat toate trei femei (adică Angela, Frida şi eu) în patul lui Tudor George. Ba, zice Dan Zamfirescu, dumneata ai fost cea care ai sărit prima în pat.

Atunci, nu m-am putut stăpâni şi i-am spus: „Te rog, nu fi impertinent!”.

S-a roşit tot şi n-am mai putut scoate nici un cuvânt de la el, deşi am căutat să restabilesc atmosfera. E foarte ambiţios, vanitos. Cred că mi l-am făcut duşman de moarte. Dar nu puteam să tac. Era obrăznicia prea mare.

Şi tot aşa, tot aşa. A trebuit să sparg şuvoiul, la un moment dat, şi să ies din baie, cu ibricul în mână, jignind-o deci (pentru a câta oară) că i-am întrerupt vorba la mijloc.

Dan Zamfirescu e mare, cu o faţă care nu dezminte studiile teologice pe care le-a făcut (fiind fiu de moşier, n-a putut intra la facultate); păr lung, cam unsuros, buze senzuale, cărnoase, ochelari. Ochi atenţi, şireţi. Verbul abundent, fluent, uleios. Face caz de obiectivitatea lui în ce priveşte generaţia damnată a comuniştilor. Despre Paul Georgescu, cu simpatie (sigur că a fost traumatizat de nerecunoştinţa oamenilor pe care el i-a făcut, Matei, Nichita). Matei i-a vânat postul de la *Viaţa Românească*. Nichita e o plantă cu rădăcinile în aer, se comercializează.

D. Z. e istoric literar (*Învăţăturile lui Neagoe Basarab* apărute de curând): „Mergeam cu articolele mele, sigur, despre cultura românească în trecut, asta e formaţia mea, şi tremurau la *Luceafărul*, le era frică să le publice. Pentru ca îndată ce s-a putut să-şi pună steguleţul tricolor la brâu, şi să scoată bâzdoaca. Dumnealui scrie articole la *Scânteia* (pe pagina întâi – cum are grijă să adauge). A scris un articol critic despre Iorga şi numaidecât s-au grăbit să-i dea răspunsul, să-l pună la punct pentru nişte adevăruri pe care le-a spus.

Marţi, 27 aprile, Sinaia

Am fost pentru câteva zile la Bucureşti. Întâlnirea cu Lundkvist şi soţia. Scena penibilă de la restaurantul „Athenée Palace” de faţă cu Mircea Bucurescu, însoţitorul lor.

Roşu, huidumă mătăhăloasă, la un moment dat zice brutal: „Nu ştiu de ce ne mai întâlnim. D-ta nu asculţi niciodată ce spun eu”.

Era de ales. Ori îi spun una de la obraz, mă ridic şi plec, ori înghit şi o iau uşor.

— Ba mă interesează ce spui, dar nu înţeleg bine engleza, vorbesc prost şi de asta s-a creat această falsă impresie. Nu greşesc.

Petre era plecat să dea un telefon. Când s-a înapoiat, a văzut că sunt schimbată la faţă. M-a întrebat şoptit, dacă mi-e rău.

Au fost la noi (ea, zbârcită şi cu plete lungi, aurii, pe umeri) cu Veronica şi Ivasiuc, Tita şi Milo.

Ivasiuc a vorbit, potrivit obiceiului, aproape tot timpul. În special întâmplări din închisoare. Cel care bătea, un plutonier. L-a bătut pe unul până l-a făcut praf, deşi sosise ordinul să nu se mai bată. I s-a făcut frică. Doctorul, foarte cumsecade, l-a chemat şi pe Ivasiuc să certifice diagnosticul. A spus să fie dus la spital. În felul ăsta să afle cât mai mulţi ce se întâmplă şi cum se mâncau între ei, pândindu-şi posturile, dacă unul se abătuse de la ordin era un motiv să-l mănânce.

Se spun bancuri. Lundkvist râde, înţelege, dar nu prea vorbeşte, nu povesteşte. Dacă în Suedia se spun viţuri? – Mai mult erotice.

Florica se simte rău. Telefonează de la Tel Aviv. Nu vine.

Tudor are, mai tot timpul, o mutră nemulţumită, contestatară.

Maicu, în maşină, spre Bucureşti, îmi spune despre Tudor că are idei ca arhitect, dar îi trebuie un echilibru. Nu vede totdeauna suficient de tehnic şi funcţional. Îmi citează o lucrare de prin anul IV. O clădire în care nu prea aveai pe unde să intri. Tudor râde, când îi relatez. Era din anul V, când a lucrat repede, după ce avusese congestia pulmonară. Se putea intra, dar era, într-adevăr, o soluţie mai complicată.

Edith Alexandrescu ştie mai multe ca mine despre Tudor şi relaţiile lui. Pe Ana i-a suflat-o Ghiţă Preoteasa, la Predeal, de Anul Nou, la masă, s-a uitat la ea şi gata. Apoi Tudor a recuperat-o. Dar acum iar nu sunt împreună.

Tudor o roagă pe Aurora să-i strâmteze cămăşile. Se poartă lipite pe corp.

De la discursul către germani, acum câteva luni, nu se mai pleacă în Israel, nici în alte direcţii.

Ilie spune: la un moment dat o să se meargă sus şi o să se arate că Tarom-ul nu-şi face planul valutar, şi o să se dea iar drumul la câteva sute de persoane pe săptămână.

Acţiunea cu despăgubirile celor ce au fost prejudiciaţi de nazişti, stagnează, după ce au fost mobilizate zeci de mii de persoane. Ori că nemţii s-au supărat pentru că le-au umflat cifra, dând dosare măsluite, ori că s-au supărat în urma discursului, fapt e că nu se plătesc despăgubiri şi nu ştie dacă statul a încasat ceva sau nu, se pare că nu. La radio am auzit, că un reprezentatnt al Crucii Roşii din R.F.G. va veni în România să trateze repatrierea germanilor.

Dan Zamfirescu (vorbeşte, vorbeşte, vorbeşte, maniacal), cum mă vede o ia cu problema evreiască, chiar pornind de la *Învăţăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie*, bestsellerul lui. E o analogie perfectă între destinul poporului evreu şi al nostru. Aceeaşi necesitate de a supravieţui în ciuda presiunilor istorice, a dat naştere la aceleaşi accente. Vezi *Psalmii* lui Dosoftei, sunt psalmii biblici.

Şi iarăşi despre Iorga şi cum a scris broşura *Iudaica*, după ce s-a întors din America unde a fost aşa de bine primit de prietenii lui evrei, Cohen şi alţii, s-a fotografiat cu ei, dar a văzut că a scrie contra evreilor prinde.

Nu este el tatăl legionarilor, dar din veninul pe care l-a picurat au răsărit ei. Nu vreau să le fac cinstea legionarilor să le dau o asemenea ascendenţă nobilă: Iorga, şi de asta am făcut o punere la punct explicativă în recenzia pe care am scris-o la [cartea] lui Teodorescu, după articolul fulminant al lui Baconsky, care era foarte revoltat că am scris despre Iorga ceea ce am scris. Baconsky era după interviul pe care-l dăduse la Viena în *Die Presse* şi voia să se pună bine cu Popescu, pe care articolul meu îl înfuriase pentru că poziţia lui e vechea poziţie. Haine vechi, totul miroase a ladă închisă, a haine vechi, toată această atitudine naţională de azi. O mulţime de vechi comunişti mi-au dat trelefoane, au scris că am dreptate, aşa a fost Iorga. Ştefan Voicu a trimis un articol la *Scântei*a, dar nu i s-a publicat. Alexandru Ionescu mi-a spus că Popescu s-a interesat mult de această chestiune.

Mihai Viteazu e o porcărie, deformarea istoriei, concepţie trivială a lui Titus Popovici. Şi Báthory e arătat ca un caraghios, să fim serioşi, după victoria de la Călugăreni, Mihai Viteazu a trebuit să fugă la Braşov. Muntenia era plină de paşalele turceşti. Báthory e cel care a curăţat Muntenia şi cei care i-au picat lui Mihai în spate au fost polonezii, dar probabil nu ne-a convenit să ne certăm cu ei. Polonezii sunt cei care au trădat, care au făcut de trei ori pacte cu turcii. Ungurii l-au găzduit pe Mihai la un castel când era în drum spre Viena. Şi la Viena ce face domnul Titus, îl arată pe Mihai ca vai de capul lui, nevoit să dea unei hangiţe inelul lui, ca să-şi plătească masa, ştiţi ca în filmul *Verdi*, Verdi în mizerie. Pe naiba! Mihai a plecat cu o suită de 200 călăreţi, a fost foarte bine primit, găzduit într-un castel. Când a fost acum *Şeful* la Viena şi i s-au arătat în muzee portretele pictate ale lui Mihai, cum să fi fost impresionată Curtea de la Viena de prezenţa lui Mihai, dacă ar fi fost un amărât, aşa cum îl arată filmul? Şi cu ungurii, nu e bine să zgândărim lucrurile astea şi să le prezentăm aşa deformate.

Xenopol, cel mai bun istoric al nostru, a fost evreu, nu se spune, dar aşa a fost. Tatăl lui când a venit la Galaţi, îşi spunea Botezatu. El şi-a schimbat numele în Xenopol, fiul străinului. Ion Brătianu, când l-a cunoscut, a văzut ce valoare e, a desfăcut catedra de la Iaşi în două, şi i-a dat-o lui. Aşa a trecut la liberali. Nu i-a cerut să se înscrie în partid. Să nu uităm că „Junimea” nu era numai o grupare literară. Avea un program politic. După ei am fi fost şi azi la coarnele plugului. Nu avea încredere în poporul român. Suntem mici, neputincioşi. Nu acceptau saltul înainte. Xenopol era, în fond, un liberal. Teoria cu formele fără fond, nu era pentru el. La noi, fără sprijinul unui om politic nu faci şi nu s-a putut face niciodată nimic. Valoarea în sine, singură, n-a răzbit niciodată.

Eugen Barbu vrea să fie cu orice preţ enciclopedic. Breban vrea să fie filozof. E greoi, găunos. Filmul *Printre colinele verzi*, pretenţiile lui filozofice fără acoperire. Vorbeşte, vorbeşte. Lumea pleacă la mijloc. La sfârşit, printre miliţieni, apare şi Breban. Ce gust!

Păunescu… Vasile Militaru al zilelor noastre. Eu protestez: „N-aş spune că e un Vasile Militaru. Dă tot ce-i vine sub mână, dar are forţă”.

— Sau, cum spunea Marin Sorescu, înghite curcanul cu pene cu tot.

— Şi-l dă afară tot aşa, ceea ce-i mai rău.

— Dacă nu ţipam, fără încetare, că *Învăţăturile lui Neagoe* sunt ceva grozav, nu ar fi avut succesul pe care l-a avut. Trebuie să fie cineva care să piseze, să strige. Ai citit articolul lui Marin Preda cu

„Connaisez-vous Günther Grass?”.

Lichea pricepută, muncitoare, cinică, acest D.Z.

Sinaia, 5 mai 1971

Indispoziţie afectiv-morală. Mama e anchilozată. Sorin cu dr. Froimescu la ea. La telefon Sali: „va trebui să stea patru zile în pat. Asta e partea cea mai grea”.

Sorin: „Stai şi termină ce ai de făcut. O să ne descurcăm noi”.

Îi indic legături telefonice cu surori, poate vreo pensionară care să vină să o îngrijească. Ştiu că nu pot lucra nimic sau mai nimic. Că după cele două săptămâni „bune” (*Oricine şi Ceva*), trag targa creaţiei pe uscat. Dar nici nu mă pot mişca să plec. Rămân până duminică. Am un gust amar (moral). Îmi aduc aminte de vorbele mamei: „Aş fi luat de mult ceva, să termin. Dar nu vreau să se spună că Maria Banuş s-a purtat aşa cu mama ei...”. Trec drept o fiică ideală şi, probabil, că obiectiv sunt. Pe dinăuntru nu. Mi-o închipui chiar pe mama moartă, ca o uşurare. Da, această monstruozitate, firească totuşi, probabil că tuturor celor în situaţia mea – cu o mamă de 91 de ani, pe care o ameninţă paralizia – le trec asemenea gânduri prin minte. Îmi imaginez în acelaşi timp însă, cum ar fi dacă s-ar întâmpla realmente, cum mi-aş aminti întâmpinările ei la uşă, paşii mici, bătrâneşti, cu care vine să deschidă (durează mult între sonerie şi uşa cu Yale care se deschide), şi ochii ei bătrâni, stinşi, care se luminează când mă vede şi strigătul de surpriză, mereu acelaşi, chiar dacă mă vede în fiecare zi: „Marioara!” şi cum sunt eu fetiţă, mereu fetiţă, bine apărată de lanţul mamelor care nu s-a rupt decât mai departe, mai încolo odată cu mama-mare, dar care a rămas la veriga mama, şi eu după ea, şi dacă ea n-ar mai fi, cum aş rămâne eu capătul lanţului, şi după mine golul şi n-aş mai fi fetiţa ci bătrâna, numai bătrâna băieţilor mei, cu spatele la prăpastia în care a căzut mama. Şi aş avea remuşcări pentru gândurile mele de acum. Şi mi-ar fi dor de ea. Chiar de ea cea de acum, diminuată, degradată, cu mintea sclerozată, cu neputinţa noastră de a comunica, nu numai idei mai subtile, dar chiar nişte elementare, banale constatări, relatări, pentru că ea sare ca o păsărică venită de pe o crenguţă de gând pe altă crenguţă, tot timpul, nu se poate opri mai mult, nici atât cât e necesar ca să se precizeze un fapt, ca să se termine o scurtă istorioară.

Citit *Contradicţia lui Maiorescu* de N. Manolescu (a luat acum şi premiul Uniunii Scriitorilor). Pasionantă, scrisă cu nerv, ca tot ce face Manolescu, cu un coeficient de superficialitate, de construcţii arbitrare. Însăşi noţiunea pe care se înalţă edificiul cărţii e arbitrară, e în aer: contradicţia. Care e ea? Şi de altfel, nu numai la Maiorescu o

depistează, ci şi la alte câteva mari figuri ale culturii româneşti: Miron Costin, Nicolae Costin, stolnicul Constantin Cantacuzino, Cantemir, Petru Maior, Şincai, Eliade: „Se poate observa cum, la Cantemir, ca şi la Eliade, la cronicari, ca şi la latiniştii ardeleni, mentalitatea edificatoare se bazează pe o contradicţie fundamentală: vocaţia începutului implică, inevitabil la toţi, neîncrederea într-un început absolut"(p. 263).

Construcţie în gol, truism, nesocotire a mişcării dialectice a ideilor, desprinderea lor metafizică de contextul istoric, social. Bineînţeles că nu poţi face „*tabula rasa* de evenimentele anterioare", când eşti un om de cultură, chiar dacă vrei să edifici din nou.

„Dacă există o ratare, o renunţare, în cazul lui Maiorescu, rădăcina ei trebuie căutată în zonele cele mai adânci şi mai obscure ale geniului său, acolo unde înclinaţia către polemică şi înclinaţia către impersonalitate se confundă, acolo unde spiritul negator, ce există prin opoziţie, şi spiritul pozitiv, edificator în absolut, nu se pot despărţi. Cât de adânc merge această contradicţie în structura operei lui Maiorescu ne putem da seama analizând două categorii opuse de articole: pe acelea curat polemice şi discursurile."

Am impresia că oricât i-ar repugna lui N.M. critica de tip marxist, dacă ar fi studiat mai atent, nu spun pe Marx, dar pe Hegel, dialectica gândirii hegeliene, nu ar fi recurs la asemenea artificioase, simpliste în fond, nedialectice noţiuni ca această contradicţie. Cartea rămâne totuşi o lectură interesantă şi plăcută pentru că e scrisă cu talent eseistic, cu un bun condei.

C.I. Gulian citează din Hegel în *Geneza filozofiei hegeliene*; „Când din viaţa omului a dispărut puterea unificării, iar contrariile şi-au pierdut legăturile, interacţiunile lor vii devenind de sine stătătoare, se naşte nevoia filozofării". (Gulian, p. 73)

Apoi, Richi interpretează: „cele două tendinţe contradictorii ale filozofiei hegeliene. 1) că viaţa determină caracterul filozofiei, că noua filozofie trebuie să corespundă unui nou moment istoric 2) că noua filozofie trebuie să împace, să armonizeze contradicţiile pe care alte concepţii filozofice anterioare le-au lăsat ca opoziţii fixe, nearmonizate".

Revin la N.M. Prezumţia degajată cu care la sfârşitul cărţii îşi compară situaţia cu a lui Maiorescu, de la acelaşi nivel, nici măcar nu ne mai supără, aşa ne-am deprins cu noul stil, gălăgios, plin de sine al noilor generaţii de scriitori, de critici: „Am scris prin opoziţie şi nu am început cu adevărat decât după ce am polemizat".

Pilele politice sunt evidente. Dureroasa actualizare. Şi acum, mai mult poate ca altădată trebuie debleiat terenul. Criticul e comparat cu Ana din *Meşterul Manole*. Sfârşitul lui e unul singur. „Legenda

înfăţişează mai multe sfârşituri pentru Manole. Tot ce începem, începem în timp ce tot ce gândim este o replică la adresa altui timp.”

Aceste profunde adevăruri „á la Palisse” nu-şi au justificare decât prin precisele, subiectivele accente politice, polemice voit învăluite, neclare, polivaliind [?] ca şi finalul: trăim din cultul provizoratului şi al relativului. Sub orice construcţie pe care o începem, bănuim

Un zid părăsit
Şi neisprăvit.

E aici o ieremiadă naţională, dar care în contextul istoric universal de provizorat, nerezolvat, neisprăvit, pe care-l trăim, ar fi trebuit să capete un fundal mai larg, mai adânc, mai „comparatist”.

Bucureşti, 15 iunie 1971

Teii au înflorit târziu. Mirosul lor prea dulce, care-ţi dă sfârşeli.

Mama: „nu vor să meargă” (picioarele). Un ceas şi jumătate o expediţie din cameră până la bucătărie.

Soseşti: nu mai reacţionează viu ca înainte. Simt cum o să mă doară, după moartea ei, amintirile. De pe acum, când îmi amintesc exclamaţia ei de bucurie, care mi se părea stereotipă şi mă enerva, când îmi deschidea uşa: „Marioara!!!”. Uită, încurcă datele, le confundă. Timpul curge prea uniform şi tulbure, nu mai discerne pietrele de hotar pe marginea drumului mâlos.

Aseară i-am adus banii pentru Dorina, 120 lei pentru trei zile şi n-a vrut să-i primească: „I-aţi plătit odată 280 lei”.

— Asta a fost pentru săptămâna cealaltă, când a venit de şapte ori.

— Nu, pentru săptămâna trecută. Încăpăţânată, îndărătnică, supărată ca un copil căruia i se ia jucăria.

Mă uit la tabloul de pe perete, unde e fotografiată la 1 an, bosumflată pentru că i se luase din mână pâinea pe care o morfolea.

Tudor, ultimele zile înainte de predarea lucrării de diplomă. În bucătărie, la ora 11, când bem cafeaua. Revendicativ: „cred că vouă vă pare bine că n-o să pot pleca. Mă împrumutaţi cu bani pentru la mare? Nu vreau să îmbătrânesc aici ca mama-mare, lângă Dâmboviţa. Să merg la cinema, să stau lângă televizor, ca voi. Ştii de Sergiu Suciu? A câştigat la un concurs de arhitectură şi şi-a cumpărat un apartament în *banlieue*”.

— N-o să-ţi strice, îi spun, câtva timp în provincie. O să te concentrezi, poate o să dai ceva.

— Nu e timp acum de reculegere, ci de acumulare… Şi dacă o să mă ceară H. şi o să am apoi neplăceri?

— Vezi cât de complicată e situaţia şi în loc să fim aliaţi, să oftăm împreună, tu te situezi pe poziţii antagonice, ca şi cum noi n-am lupta alături de tine.

Nu ştim nici noi cum să facem mai bine. Ne-am gândit să oprim demersurile Floricăi. Dar să nu facem mai rău.

— Văd că Petre se mulţumeşte cu ce-a adunat şi s-a hotărât.

— Cu ce-a adunat!

— Crezi că viaţa, în fond, e mult deosebită [acolo]?

— Nu vorbi aşa! Ce posibilităţi de informare ai, în primul rând!

Cu Felicia Antip, generalul şi Mugur la Şosea şi la „Bumbeşti”. Despre copilăria ei. I-am spus că maică-sa, pe care am cunoscut-o la ea, e distinsă şi mi-a făcut o impresie foarte bună. Imediat, după accentul pe care l-a pus spunându-mi că e suferindă de diabet şi că nu trebuia să mănânce dulciuri şi a mâncat, că şi-a făcut astfel injecţia de insulină în doze mari şi că acum nu mai reacţionează la insulină, am înţeles că ceva nu e în ordine între ele. S-a încurcat cu un bărbat căsătorit cu copii, când era ea mică. Taică-său, medic la Focşani, a reacţionat violent, când a aflat. Divorţ. Maică-sa a plecat la Bucureşti; 8 ani jumate n-a văzut-o. Cum poţi, sub orice motiv, să-ţi laşi copilul? Taică-său nu-i dădea voie să meargă la ea. Era monstrul. La 14 ani a revăzut-o din iniţiativa ei. Odată, când a venit să-şi vadă părinţii la Focşani. Revedere prea patetică din partea mamei. *Rendez-vous*-uri clandestine (primele din viaţa ei). Apropo, în timpul războiului, au vrut s-o aducă pentru o lună la Bucureşti, bilet special de călătorie pentru evrei, urmând să rămână în continuare la Bucureşti. Trebuia să plece fără să ştie taică-său. I-a fost teamă că el n-o să suporte despărţirea, şi a rămas. Şi el, când a plecat în Israel, nici n-a venit să-şi ia rămas bun de la ea. Când vine în ţară, îi face o vizită de un ceas-două, o singură dată.

La masă, pornind de la filmul *Şi caii se împuşcă nu-i aşa?*, Mugur pune chestiunea acestei arte moderne, deprimante, absolut fără ieşire. Nu au dreptul… Şi e şi prea uşor să faci asta acum. Cu Dostoievski e altceva, el e religios.

— Pe Beckett ar trebui, atunci, să-l desfiinţăm, în primul rând.

— Da, şi e unul din cei mari.

Felicia: aşa ajungem la realismul socialist.

Mugur: decât proză modernă, mai bine citesc *Alice în ţara minunilor*.

Doamna Silvestri (Pupa) o femeie care ştie ce vrea. Glasul ei energic, casant, respingător (pentru mine): „Spune-mi, madame Banuş, cunoşti pe cineva care închiriază o cameră. „Athenée Palace-ul *á la longue* devine prea scump”.

Nu pot respira, nu pot vorbi de atâtea prietene, atâtea cunoştiinţe

care mă asaltează. Atunci să ne vedem când are vreme. Eu aş dori măcar pentru o jumătate de oră. Convenţional măgulitoare, dar atât de transparent mincinoasă: „Pentru Maria Banuş pentru ca să o cunoşti, nu poate fi vorba numai de o jumătate de oră”.

Azi, când îi telefonez să-i dau veşti despre Florica, întâi îmi răspunde nervos că… Astea sunt artificii. (injecţiile, minciunile care se spun familiei?) noi nu putem să ştim ce e. Totul e cum se simte ea. Şi că înainte de a pleca, ea vrea oricum să-l vadă pe fratele Floricăi, despre care i s-a spus că e atât de drăguţ şi desigur că ar fi vrut să o vadă şi pe cumnata Floricăi, ziarista (adică eu), dacă ar fi fost disponibilă (îi spunem că are o viroză).

I-am răspuns enervată că ea e cea care mi-a spus că e foarte ocupată cu prea mulţi prieteni.

— Da, dar au trecut trei săptămâni de atunci. Pleacă la Sinaia prin 4. – Poţi să-mi spui, madame Banuş, care sunt vilele mai bune? (Încep să-i explic ceva)… Dar repede că sunt grăbită.

Am reluat proza. Altceva. Începutul unui roman.

Cum se naşte un mit şi cum se descompune el. În Dragoş Ştefănescu trăieşte ficţiunea de care are nevoie Sergiu Lachman pentru a se salva, pentru a exista etic, apoi, încetul cu încetul, mitul se goleşte de conţinutul real şi de cel închipuit, rămâne un idol cavernos şi un satrap de care Sergiu se simte dependent. L-a adorat, l-a urât, apoi patima s-a potolit, sentimentele s-au scămoşat însă în Ştefan, băiatul lui Dragoş, renaşte drama care se soldează tragic. Mica, prima soţie a lui Dragoş, evanescentă, V.U. [adăugat ulterior: Vichi Ursu] psihopată. Mama lui Ştefan. Relaţiile ambigue Sergiu-Mica, în timpul când Dragoş e la închisoare. Fiica unui avocat moşier. După 23 August se despart. Ştefan la taică-său, în Polonă. A doua soţie, după dosar. Fată de ceferist. Cărnoasă, brună, mahalagioaică cu lustru şi şcoală. Relaţiile din casa Rădulescu. Povestea unei prietenii în care se reflectă un timp istoric. Sergiu are nevoie de un tată şi de un mit. Trebuie să scape de sub ampriza mamelor dominatoare (Bunica, Malvinia).

O, cum aş dori să ştiu să povestesc întâmplări, o serată, o luptă între două personalităţi şi totul să se înlănţuie, să curgă şi să transpară destinul care-i în ei şi deasupra lor şi le modelează vieţile.

Sergiu nu visa maşină, premiu, vile, voiajuri, visa salvarea apoi sfârşitul orânduirii nedrepte. O gândire eshatologică şi mai ales o sensibilitate eshatologică.

23 iunie 1971

Stare generală moartă după viroză (faringită), astenie, tulburări colicistice.

Stupid schimb de cuvinte la miezul nopţii cu Tudor, în bucătărie. Eram în cei mai buni termeni, spusesem noapte bună, dar m-am întors:

— Cum mai merg susţinerile, nu mi-ai spus? Ce note s-au mai dat?

— Am asistat la nişte susţineri.

— Şi cum au fost?

— Cum să fie? S-au pus şi întrebări tâmpite, au fost şi răspunsuri tâmpite.

— Asta e tot ce poţi să-mi povesteşti?

— Pot să stau şi până dimineaţă să-ţi povestesc ce se vorbeşte în şcoală despre susţineri (de diplomă).

— Şi, atunci, mai bine nu-mi spui nimic. De asta nu ştiu ce e un plan de perspectivă, când tu termini Arhitectura. Noi nu suntem buni decât de dat bani.

— Bine. Am să-ţi ţin un curs, tot ce am făcut în şase ani, la Arhitectură.

Am plecat, supărată, la culcare. Era 12,30. N-am putut adormi. Am citit *Pe aripile vântului* până la 1,30. Am dormit prost. Maţele nu sunt în ordine. Nici nervii. Iau şi dimineaţa puţin Valium. Mă necăjeşte confuzia mea în ceea ce priveşte proza la care lucrez (Sergiu – Dragoş).

Cu Sorin pe Bd. Ana Ipătescu ne întâlnim cu un fost securist, pensionar. Îl cunoştea de la puşcăria Constanţa. Cap de fier poreclit. Un atlet mărunt cu un cap grotesc, cu nasul cât un cartof, faţa turtită, ochi de purcel, expresie hilară.

— Cum îţi petreci timpul ca pensionar? Cu ce te ocupi?

— Ce să fac? Nimic.

— Ceva grădinărit?

— N-am aşa ceva. Stau în Cotroceni. Acolo nu-i grădină. Mai merg cu maşina. Am un Fiat 2300.

— Lucrezi pe Fiat.

— Nu, a mea, în proprietate personală. Am obţinut aprobarea.

— Drăghici?

— Are 5.000 pe lună. E director la o întreprindere agricolă de stat, pe la Băneasa. Pe Marta am văzut-o. Arată foarte bine. Ca o fetiţă.

— O duc bine

— Ei, nu mai e ce-a fost. S-a pensionat şi ca „FIAP”.

— Pe Teohari l-am mai văzut, că e director de tipografie.

— Da, ştiu, aici la Grigore Alexandrescu. Dar s-a ramolit – aţi văzut cum s-a ramolit?

— Oarecum.

— Acum câţiva ani, nu era aşa… Pe atunci, e drept, e cam demult, trăia Nea Gheorghiu.

E colonel. Scos la mobilizări (când vin oaspeţi străini de marcă, de pildă) A fost şofer de ambasade (la Washington). Maşina plină cu pistoale. Pe timpul războiului rece. Sorin îi pipăie bicepşii, flatându-l. Râde cu plăcere.

Mama, timpul nu arată că are limite precise. Totul e o apă mâloasă. Personajele din viaţa ei încep să se amestece. Dar trebuie notat că nu e inconştientă, că e un fel de joc când îmi spune, privind în jos spre mine, care stau în fotoliu, iar ea e în picioare, rezemată în baston. „Mama e supărată?"

— Care mamă?

— Tu, tu eşti mămica. (Are o expresie ciudată, de fetiţă. Mi se strânge inima.)

— I-am spus mamei-mari când a venit (adică a apărut, vrea să spună, dar zice c-a venit, ca un efect artistic, de subliniere a caracterului halucinatoriu, plastic, al visului) că e Marioara, nu e ea.

Nu e clar, dar nici nu poate fi clar ce spune.

— Mereu vine mama. Şi stau cu ea de vorbă. Uite, intră pe acolo (îmi arată un colţ al plafonului) şi iese pe partea cealaltă.

Cum se simte ceva mai bine, spune: „Lasă-mă pe mine, că fac eu asta". Îi aduc trandafiri. Îmi spune de trei ori unde e vaza de flori şi apoi: „Mă duc eu să pun florile în apă".

O cheamă pe Sabina Feraru, să scrie şi ea lui Melie – Beatrice, pentru că n-a primit de mult veşti, deşi i-a scris. Îi dă 3,30 lei pentru marcă.

Sorin: Şi a primit?

— A primit. Are cheltuieli foarte mari acum. 4.500 numai costul biletului de avion.

Continuă să spună că Chelly e „iadul pe pământ", că îi face injecţiile prost, „jumătate se varsă", cu ironie răutăcioasă: De ce să nu porţi tu jacheta roşie? Ea regretă că nu poate să poarte pantaloni.

Dorina e o hoaţă şi o mincinoasă. „Fiecare vorbă e o minciună."

Nu ştiu unde va fi repartizat Tudor. Mi-e necaz pe el că nu a lucrat aşa ca să ia note mari. Declară că „s-ar fi prostit", că numai căminiştii rodeau cartea şi altceva nu mai făceau nimic. Să-şi fi petrecut aşa tinereţea? Are dreptate, în felul lui. A iubit, a stat cu burta la soare, s-a plimbat, a dormit, a făcut sport. Dar acum? Poate că o să-i prindă bine. Pe noi, părinţii, însă o să ne coste mult „provincia".

Doamna Ştefan, întâlnită în piaţă, glumeşte: vreo 2.000 pe lună o să vă coste. Depinde de pretenţiile lui.

Ştii bancul: „Domnule director, subsemnatul… stagiar, vă rog să binevoiţi a-mi aproba demisia pentru că părinţii nu mă mai pot întreţine".

Încă nu pot lua ca un lucru de la sineînţeles, felul cum s-a golit complet prietenia mea cu Richi, cum nu mai are substanţă.

Câteodată, lângă Petre, mi-e cald şi bine. E bun, aproape ca taică-său. Mediocru, comod, fără mari năzuinţe, se împacă cu această viaţă şi e bine pentru el, şi pentru noi, că se împacă. E singurul copil care ne va rămâne, probabil, la bătrâneţe.

29 VI '71, Bucureşti

Tudor a luat 8 la lucrarea de diplomă. Când am auzit, mi-a pierit piuitul (deşi presimţeam că aşa o să fie). Bineînţeles, când mi-a revenit glasul i-am făcut destule reproşuri că n-a ţinut seama de noi, de ce le place profesorilor (el pretinde că profesorii au fost laşi, n-au avut curaj să discute, nu i s-au pus întrebări). Diploma lui e lucrată fără bibiluri şi mostrofonţi, în trăsături largi, mari, în culoare şi asta lor nu le place. Sunt conservatori. Dacă ar recunoaşte că aşa e mai bine, şi-ar anula propriile lucrări etc.

A fost şi o zi proastă. Cu o zi înainte, s-au dat mai mulţi de nouă şi zece.

— Sigur că mă oftic şi eu. Toţi au spus că e mişto. Se auzise că în atelierul meu e o lucrare mişto, şi veneau s-o vadă.

Vanitatea ca vanitatea! Ce ne facem cu repartizarea? Mâine, poimâne vom afla.

Pile nu avem, suntem dezarmaţi, nepricepuţi şi cine ştie pe unde o să hălăduiască.

Madame Pupa Silvestri, mărunţică, durdulie, păr bogat, oxigenat, vioaie, plină de sine, vorbeşte mult.

Sunt fată de rabin. Taubes. Cum, n-aţi auzit de rabinul Taubes? Erau o dinastie de rabini. La Bucureşti. Da. Eram copil mic. Sigur, când eşi singură, prietenii te poftesc mereu la ei. Toţi din Bârlad îmi sunt devotaţi. Băieţi, fete. Tata a fost rabin la Bârlad. Era doctor în filozofie, om de o mare cultură. Vasileştii, verii Floricăi sunt nişte oameni ordinari, şi antisemiţi. Ştiţi că nu eu i-am sticat casa lui Costi [adăugat: C. Silvestri]. Se culca în dreapta şi în stânga. Femei, femei. Mariajul lor nu mai exista înainte de a mă cunoaşte pe mine, că pe mine a vrut să mă ia, asta nu e nici o vină... Mă rog, nici nu vor să audă să stea de vorbă *à l'amiable* despre moştenire. Avocatul doamnei Cariadi le-a propus, acum la urmă „fifty-fifty", vă daţi seama, eu şi cu bătrâna să luăm, împreună, jumătate. Am stat de vorbă şi cu băieţii. Cu Ion Dumitrescu, cu ceilalţi. Mă ajută. Comitetul pentru Artă vrea să preia partea mea de colecţie. Problema e să mi se plătească în valută,

că n-am ce face cu lei. E vorba să se realizeze. Dar vă rog, rămâne între noi. Colecţia concurează cu cea de la Muzeul de Artă. Numai *les maîtres roumains*: Pallady, Petraşcu etc.

În maşină, spre şi de la Obor, unde vrea să cumpere coşuleţe din foi de porumb:

— Vreau să-mi scriu memoriile. Am avut o viaţă foarte interesantă. Spune-mi, cum să încep.

— Te arunci în apă şi înoţi.

— A, să nu crezi că sunt o nebună. Am talent, de asta vreau să scriu. Pot scrie tot aşa de bine în română şi în franceză. În ce limbă să scriu?

— În franceză, direct. Ca să nu mai fie nevoie de traducere.

— De Pricop, ce ştii? Vreau să-i dau material despre Costi, să facem împreună o monografie. Nu ştii cât se plăteşte participarea în asemenea cazuri? Dar de Georgică Bălan, ce ştii?

— E un foarte bun publicist. Are condei. Participarea nu ştiu cât se plăteşte. Cred că după ponderea, importanţa pe care o are materialul documentar pe care-l oferi.

La Snagov, duminică. Peter, Lu, Ana şi bărbatu-său, Paul Goma.

Peter a făcut stomac, burtă şi ţâţe. Ştiţi, la unii vine aşa (adică bătrâneţea). – Vrei să spui că noi ne-am sfrijit.

— Nu, Sorin arată ca un englez şi tu ca un măr domnesc, ca întotdeauna…

Se vorbeşte despre prognoză în economie. Nici vorbă nu poate fi. Voluntarismul lui „M.M." nu permite să se facă nici o prognoză. Vine unul la mine, de la un judeţ.

— Câţi oameni vom avea în anul 2000?

— Spune-mi d-ta ce industrie o să ai, atunci şi îţi răspund şi eu.

— Aşa?

— Aşa.

Goma e fiu de învăţător. Basarabeni refugiaţi în Ardeal. De origine greacă, erau Homa şi ruşii schimbă pe G în H.

— Eu nu mă amestec.

— De ce? A avut o discuţie despre cartea lui.

— Cu succes? Eu nu ştiu nimic. Da, e ca un arici.

— Dacă faţă de tine are asemenea reticenţe.

Joi 1 iulie 1971, Bucureşti

Am fost ieri la 6 d.a. cu Tudor la Saşa Pană. Ne înţelesesem, de la Sinaia, să venim ca să ne dea colajele lui. Exemplarul unic de acum 30 de ani, multiplicat în 200 exemplare, la Editura Litera.

Pe Dogarilor, stradă cu bolovani de râu şi arbori. Umbră patriarhală. Apartament la parter într-un mic bloc. Biblioteca

acoperită cu foi de polietilenă transparentă (din saci de haine tăiaţi, ca să fie apărată de praf). Tablouri de Victor Brauner, Herold, Maxy. Lenin-ul lui Miron Radu Paraschivescu (Capul pe masă şi firul de plumb al zidarului). El şi cărţile, el şi jurnalul scris în fiecare zi. Totul consemnat. Chiar dacă se despărţeau la 2 noaptea, el stătea şi scria. A păstrat toate programele de teatru. Nu există bileţel pe care să-l fi aruncat. Un album. Mi-arată fotografia luată la Baraşeum, la şezătoarea din iulie 1943. În faţă, Zissu, vorbeşte. La masa prezidiului: Beate Fredanov, doctorul Emil Dorian, Nina Cassian, Horia Liman, Liana Maxy, eu şi alţii pe care nu-i recunoaştem, nici el, nici eu.

Vorbim despre Voronca. El era şeful, cu adevărat, al suprarealiştilor. Nu era nevoie să se proclame, cum face Gellu Naum. L-a poftit la Comana. De mai multe ori, au vrut să meargă şi nu se ştie cum s-a făcut că nu au mers. Nu, nu duminica. Vin rubedeniile… (cu zâmbet de zeflemea). Şi mai ales, cei mari… ăla cu nasul turtit – Acum, zice domana Pană, şi-au făcut şi ei casă la Comana (adică Gheorghe Rădulescu).

Nu, cu Paul Păun nu a fost în termeni buni. Ei şi-au făcut *Algele* lor. Era un înfumurat.. Ca medic e apreciat – el e doctorul Zaharia.

Pasienţe… l-a învăţat Gellu Naum, el făcea pasienţe, mai ales când traducea, cu scândurica în poală. Dar le-a uitat. Saşa, acum, le face numai pe cele bătrâneşti.

Corespondează cu Ştefan Baciu. Îmi arată *Franctiror cu termen redus* – o broşură roneotipată, amintiri, evocări din România.

Şi cu Ierunca e în termeni foarte buni, şi cu Monica. I-a trimis odată o ilustrată Ierunca, în care citează un vers al lui din *Călător cu funicularul*… (citez din memorie): „două mâini pot fi două bandaje pe o rană”. Şi altădată i-a trimis o ilustrată, cu două mâini, în care citează alt vers: „două mâini pot fi două pietre de moară”. Au fost drăguţi cu mine amândoi, şi la „Europa Liberă” mă vorbesc de bine, ce să fac?

Şoarece, ronţ, ronţ, liniştit.

„Eram medic militar. Nu puteam face literatură militantă. P. Păun, Gherasim Luca, Trost au făcut ei literatură militantă, eu am rămas cu ale mele. Apoi, după eliberare, al treilea val al suprarealismului, ei au renunţat la literatura angajată şi eu am intrat în horă. Aveam alte preocupări, *Orizont*… Scriu memorii… Am pentru trei vieţi. Şi tot ce-mi trebuie… Dacă am notat zi de zi”.

Totul se transformă în arhivă, în istorie literară.

Dragostea lui Voronca pentru Rovena Sanielevici. A adus-o bărbatu-său la Bucureşti, a predat-o părinţilor. Voronca era la Pană, neliniştit cum era, în imaginaţia lui a crezut că ea se va întoarce. Lumea o condamna, dar poate că n-a fost vinovată, (vorbeşte Maria Pană) el îşi

închipuia multe… Nu mai era de mult cu Colomba. Dar ei i-a lăsat manuscrisele.

Pe bibliotecă, într-un chenar negru, de doliu, prinsă o mică foaie de hârtie cu titlurile cărţilor şi numele celor care nu le-au restituit. Câţiva din ei sunt morţi.

[Adaos marginal târziu, datat 09. 1997]: „Vladimir Pană, fiul lui Saşa Pană, îi dă documente despre Victor Brauner unei doamne, venită din USA, care pregăteşte o expoziţie V.B. Doamna e prietenă din tinereţe cu Nestor Ignat."

Îmi amintesc de altarul „G. Topîrceanu" cu fotografii, obiecte, cărţi, al Otiliei Cazimir şi grădina din Iaşi, şi nevoia ei de bani, mai mulţi bani, şi cum lucra, traducea. Era bătrână, bolnavă şi avea nevoie de protectori: Stancu, Dem. Botez….

Suntem bătrâni şi nimic nu poate vindeca hypo-sensibilitatea. Aşa cum nu mai simţi mare lucru în timpul actului sexual, la fel şi celelalte senzaţii, se tocesc, bucuriile sunt estompate. Ne mohorâm – babele nu sunt nici frumoase, nici vesele.

Sorin: „Îmi pare bine că pot să te mai bucur. Cine ştie cât…"

Eu: „Nu vorbi prostii. Şi asta nici n-are importanţă. Chiar dacă ne-am iubi ca nişte copii. Totul e să fim alături şi să ne iubim… (Şi îl ţin lângă mine, îl mângâi).

Tudor, azi-dimineaţă. E ziua repartizării în provincie. Al 110-lea pe listă, între 2.000. Îi cer lista localităţilor. Discutăm avantaje şi dezavantaje, dar nu ştim ce va mai rămâne liber. Încerc să-l conving că nu e o nenorocire un an – un an jumătate, în provincie.

— Te tâmpeşti. N-am văzut la Deva ce făcea un tânăr arhitect? Toată ziua cu nasul în planşă. Seara cu o colegă, singura fată din Bucureşti, făcea un amor, se culca, a doua zi la fel, bonul de cantină etc. Şi eu am găsit o familie de evrei, mergeam la ei în fiecare zi. Îmi arătau o colecţie de şerveţele din toată lumea. E vorba de un climat spiritual, nu numai de condiţii materiale. Trebuie pusă o pilă solidă… şi mai curând, nu aşa, pornind de la ideea că o să-ţi facă bine provincia.

Bucureşti, 9 iulie '71

Ce să notez mai întâi? Nu există un centru de interes care să iradieze. Sunt iar risipită, dezorientată. Câteva săptămâni de lucru – proză, Minotaurul (Dragoş) – s-au soldat cu un eşec înregistrat de mine şi de Sorin, singurul lector al celor 35 pagini dactilografiate. Sunt prea poet, prea subiectivă, prea lipsită de simţ de observaţie psihologică şi de

observare a amănuntului concret, prea lipsită de răbdarea de a reconstitui prin documentare o epocă trăită, ca să pot reuşi într-o asemenea întreprindere. Caz tipic de bovarism literar. Proiect superficial, sortit eşecului. Înregistrez întâmplarea fără mare suferinţă.

Deocamdată, revin la treburi mărunte care îmi vor lua ceva timp: am revăzut *Prin oraşul cu minuni*, completat, eliminat etc. Tot prost şi idilic e, dar ceva mai curăţel, totuşi. Ieri am dus materialul lui Utan. Trebuie să mă apuc şi de *Poezia de dragoste a lumii*… pentru BPT.

Se strânge iar „şurubul" – în munca ideologică. „Propuneri pentru îmbunătăţiri…"(Ceauşescu). Confuzii ideologice, cosmopolitism, influenţe decadente… Parc-am mai auzit aşa ceva!! S-au scos *Incoruptibilii* (Eliott Ness pe care-l adoră adolescentele) de la TV.

Piesa lui Naghiu, *Gluga pe ochi (Întunericul),* mare critică mare în *Scânteia,* acum câteva săptămâni, semnată pare-mi-se de N. Dragoş. Cei de la *Cinema* sunt înnebuniţi, trebuie să-şi dea peste cap numerele următoare. Au făcut apel până şi la fosile ca mine: „Trebuie repertoriul să fie un instrument de educaţie".

Eva Haraş zice: „S-au speriat, pare-se, de prea multele crime din ţară".

În restaurante, să se cânte cu precădere muzică românească. Să se arate în literatură chipul luminos al omului nou. Şi asta parc-am mai auzit-o?

Ieri la Utan, încerc să-l trag de limbă, ce crede: „e un ferment de suprafaţă, un mic val care va trece sau o cotitură? E prea „cal bătrân", frecat şi uns cu toate unsorile, ca să-mi răspundă. Eludează: „Nu e nici un fel de panică în materialul publicat".

— Nu e vorba de panică. Voi aţi scăpat la editură, n-aţi fost frecaţi.

— Sunt vită bătrână Nu i-am lăsat să întindă coarda prea mult, au fost vreo doi care au vrut să publicăm literatură cu aspecte contemporane, de critică… pentru copii, nu mergea.

O figură criptică Utan ăsta, care ascunde uriaşe complexe, nevroze dominate sub un surâs de samurai, lungi tăceri, un debit verbal rar, onctuos, plin de o exagerată politeţe, chiar cu subalternii. (L-am auzit vorbind la telefon cu o funcţionară cărea-i cerea să se intereseze de drepturile lui Tudor). Ştie ce se poate vorbi şi ce nu, e foarte atent la asta. Nu se jenează să-mi spună că şi-a comandat din străinătate cărţile lui Soljeniţîn, că doamna Rostropovici a declarat că nu-l mai poate suporta în vila ei. Că Rostropovici, atunci, a transformat garajul din grădină într-un pavilion pentru Soljeniţîn.

Cu multe detalii, îmi povesteşte succesul lui din Armenia, la aniversarea poetului naţional Tukmanian. Cum la festivitatea de la Erevan, nu i se dăduse cuvântul şi era cam supărat, dar armenii sunt

deştepţi foc. În satul lui Tukmanian, unde erau adunaţi vreo 250.000-300.000 armeni şi oficialităţile i-au spus să vorbească, i-a salutat în limba rusă, pe care o cunoaşte (şi-a făcut studiile în URSS) şi apoi a citit imnul armean în limba română, tradus de el. A fost o tăcere nemaipomenită. El nu-şi dăduse seama ce înseamnează pentru armeni poezia asta, e un fel de *Scrisoarea III-a* a noastră sau aşa ceva. Mikoian i-a strâns mâna şi i-a spus: „Niciodată nu mi-am dat seama cât de frumoasă e limba română”. Şi el s-a străduit să citească frumos.

Cum repară ei (adică Utan şi soţia lui, Lucia Olteanu), la Tuşnad, tot ce au de reparat, că acolo sunt oameni serioşi. Merg în fiecare an cu sacul de încălţăminte pentru pingelit. Se interesează de Casa Scriitorilor de la mare. Nu ştiu dacă e gata. Despre legea drepturilor de autor: „Ce zici de cacealmaua asta?” – Au întins coarda prea mult. Nu zic, şi eu am susţinut îmbunătăţirea, toţi scriitorii dorim asta, eu am obţinut ca literatura pentru copii să fie plătită ca şi cealaltă, dar să ajungi ca un volum în BPT să fie plătit cu un milion – 1 mil. 400 mii, asta depăşeşte orice posibilităţi. Când toate cheltuielile şi beneficiile cărţii nu depăşesc un milion…

Chestia cu „cacealmaua” mă nelinişteşte. Am amânat apariţia primelor 2 vol. *Scrieri* în speranţa că voi lua o sumă mai substanţială, unica poate de acum înainte în viaţa mea. Cacealmaua o voi păpa, la sigur. S-ar putea să iasă chiar mai prost decât a fost cu vechea lege pentru ediţiile de autor.

Tudor, naiv, pasiv, abulic, încăpăţânat, protestatar, revendicativ, leneş. Repartizat la Oneşti. Nemulţumit. Oraş industrial, de blocuri, deprimant. Să punem o pilă solidă.

La mare, cu Carmen State. Aflăm că e măritată de 3 ani jumătate.

— Dacă te împuşcă bărbatu-tău? Râde: Nu mă împuşcă. În fiecare an merg singură, cu colegi la mare…

Petre ne povesteşte că i-a tras clapa, Tudor era ofticat rău. I-a spus că are unde dormi, la unu’, Petrache, care are, chipurile, două camere.

În secret, Veta ne povesteşte că a fost securistul la Coana Anişoara şi s-a interesat de Tudor şi de Stoian. Coana Anişoara i-a spus că băieţii ăştia sunt foarte legaţi de părinţi; Petre a fost plecat trei luni şi s-a întors, nici vorbă să vrea să plece de tot, şi despre Stoian şi ce dac-ar rămâne: o pensie mai puţin de plătit.

— Dar e ruşine pentru ţară, i-a răspuns securistul, că rămân prea mulţi.

Agitaţie familială, conciliabule. De ce? Cum? Ce-ar fi să fie? Nu ştiu nimic, bineînţeles.

Eterna problemă Doina. Sunt umilită şi îngrijorată. Cum se vor descurca financiarmente? Şi e fără voinţă, fără personalitate, fără ambiţie şi fără prea multă inteligenţă. Dar îl iubeşte, cred şi i-ar putea fi o bună soţie, aşa cum o vrea el: să-i poată comanda, să fie el şeful, ea să se supună.

Sorin, mici tresăriri de speranţă, încrederea în sine îi revine când cei de la birou fac apel la el în probleme tehnice. Era vorba ieri de rezistenţa unui planşeu, de construcţia unor rafturi, de nişte greşeli ale serviciului proiectare, pe care el urmează să le corecteze. Se simte necesar şi nu complet pe linie moartă. Începe să spere, naiv, că Apostol l-ar putea ţine în continuare făcându-i, totodată, şi formele de pensionare. I-a spus Iacobovici, pe care l-a întâlnit pe stradă, că a lucrat 10 ani cu Apostol, la sindicate, şi ştie că nu scoate oameni dacă nu e silit de împrejurări.

Richi, nu-l mai pot iubi. Ceva tern, urât, mohorât s-a aşternut peste noi. Îl văd tot timpul, parc-ar fi străveziu, dar nu văd decât ce-i urât în el; meschin până la neagră avariţie, egoist, egocentric, atât de slab mascat de un interes mimat pentru interlocutor. Totul polarizat în jurul propriilor interese începând cu publicarea, difuzarea în străinătate şi până la ultimul măr putred din livada de la Breaza, la care ţine ca la ochii din cap. De şase ani împrumută butelia de aragaz de la noi, pentru Breaza, ca să nu cumpere o butelie nouă, la preţul pieţii (care între timp a crescut de la 1.000 la 3.000).

Ioana i-a spus Vetei că merişoarele ale urâte pe care ni le-a trimis acum vreo doi ani erau din cele căzute pe jos.

Mama: Silvia povesteşte că Nadia e un monstru. Le tăia bucăţelele de mămăligă şi le dădea cu porţia la Breaza. Necăjit cu Leana. Analize proaste. Foarte voluntară şi cu lozincă: „Mai bine trăiesc puţin, dar bine”.

12 iulie 1971

Sâmbătă la Zaharia Stancu în birou. Cu lux de amănunte, în desfăşurare „epică”, povesteşte impresii de la Congresul scriitorilor din URSS. Fedin – bătrân, bolnav – n-a venit. N-a venit nici Şolohov. S-a transmis un salut din spaţiu al cosmonauţilor. Evtuşenko a ţinut un lung şi plicticos referat despre război. Z. era obosit, a plecat la hotel să se culce. A doua zi dimineaţă un ins de la hotel i-a spus în hol: „Au murit”, pe ruseşte. – Nevastă-mea care ştie ruseşte, a întrebat: Cine? Şi ăsta a făcut un gest în sus, în spaţiu…

A văzut de la Casa Scriitorilor punerea lor la locul din zidul Kremlinului. Unii de la Casa Scriitorilor vorbeau între ei, alţii râdeau,

alţii erau trişti. Femeile de la cantină, femeile de serviciu plângeau în hohote. În tren, spre Leningrad, n-a dormit. Vagonul se hurduca tot timpul: terasamentul prost. Oraşul nu poţi să-l cunoşti pe dinăuntru în aşa scurt timp (2 zile). Pe dinafară, vezi exact ce era şi acum 23 ani. Aceleaşi vitrine spoite înăuntru şi, în loc de mărfuri, flori artificiale. N-a găsit nimic de cumpărat pentru nevastă-sa, pentru noră-sa, nişte ciorapi, ceva. A găsit numai la Moscova nişte jucării, pentru Alexandru.

La şedinţa de la C.C. Se înscrisese să ia cuvântul, dar nu s-a simţit bine, a plecat. S-a trimis după el. De ce a plecat? La ora 6, va vorbi tov. C. S-a întors. A vorbit de la 6 la 10 şi jumătate. Cu un punctaj. Despre problema educaţiei. Să se refacă repertoriile la teatru, la cinema. Scenariile toate trebuie să treacă spre aprobare pe la Secretariatul C.C. Din bibliotecile publice, se vor scoate cărţile dăunătoare.

La Snagov, ieri, Popperii şi Stroieştii ahtiaţi după noutăţi. Ăştia se hrănesc, ca hienele, din stârvuri, din dejecţii politico-ideologice. Sunt bolnavi dacă nu ştiu tot din lumea literar-artistică. Prin Sărăţeanu, de la Radio, au întotdeauna ştiri proaspete. Mă trag de limbă. Nu le dau numele lui Stancu.

Stroescu zice: „Sunt curios cum o să se descurce Ec. Oproiu. Acum e mai înţeleaptă şi are mai mult de pierdut, o poziţie extraordinară".

Înotăm şi tot politică ideologică discută.

Activistul de la „23 August" spune că nu ne trebuie „stele cu plete" la TV care cred că nu sunt oameni de rând. Nu există oameni de rând şi altfel de oameni.

Chestia cu tirajele lui Z. St. nu a apărut în presă. Că a ajuns la a 9-a ediţie. De ce? Z. St. zice că dacă ar fi luat cuvântul, i-ar fi spus: „Nu, la a 9-a, la a 16-a a ajuns..." (Râde!)

Cosmopolitism, literatură decadentă, influenţe contrare ideologiei noastre venite din afară... etc.

Corul extazierilor în presă. De câte 3-4-5 ori într-un articol de 2-3 pagini dactilo se oficiază cultul.

Ce fac? Dorm prost. Mă obsedează prezentul, fantomă hidoasă a trecutului meu nenorocit când eram pe primul plan şi obligată să mă manifest. Să am suficienta fermitate şi tact, acum, când sunt pe linie moartă, să ştiu să mă ascund, să fiu suferindă, să tac sau să vorbesc foarte puţin, discret, preferabil de loc. Să vedem dacă-mi iese pasienţa. Să nu mă mai las furată de valurile tulburi, de levantinul servilism, de compromisul care azi, în '71, nu mai are, pentru mine, scuzele din anii '50-'60.

Mama a crezut că se reazămă de măsuţa de la telefon, s-a rezemat în

gol, a căzut. Nu şi-a fracturat nimic, dar e zdruncinată rău şi ce nu se putea mişca înainte, acum e şi mai rău, umblă şi mai încet, mai greu, mai cocârjată.

Sorin, ticuri verbale. La câteva cuvinte odată: „dom'le" şi „această chestiune". Şi când începe: „Să vă spun eu…"

Petre le-a dus ieri pe fetele Gulian şi pe Ioana la Breaza, cu maşina.
— Cât costă benzina?
— 70 lei, maşina e veche şi are consum mare.
— Cam mult.
Veta zice că le-ar fi lăsat acolo cu bagaje cu tot…

13 iulie

Îi dau telefon lui Petre.
— Cum merge, ce faci, cum te simţi singur şi bucureştean?
— Nu-s chiar atât de singur şi plec acum cu maşina pentru trei zile la Breaza. Mi-am propus să vă chem joi seara. Alerg după ultimele cumpărături.
Nu s-a publicat încă discursul lui C. la consfătuirea cu cadrele ideologice.
Mama, lui Sorin: „Sunt ca un copil nou născut. Nu pot să merg…".

Froimescu vrea să-şi mărite fata. Glumim despre o eventuală „vedere"… Găseşte că aveau ceva bun aceste „vederi" din trecut.
Înainte făcea mofturi, acum ia sute de lei fără să crâcnească.

Mama iar încurcă zilele, timpul, zice că i-a plătit Dorinei pe săptămâna trecută. O corectez, mă enervez, nu o conving. Discut la telefon cu Dorina ca să lămuresc lucrurile.
De-abia aştept să mergem la Bran să ne odihnim. Nu mai am poftă deloc de scris.

16 iulie, Bucureşti

Sorin are traheită – bronşită virotică, febră, recidivă.
În presă, radio, TV continuă adeziunile entuziaste la *Propunerile pentru îmbunătăţirea muncii ideologice* şi *Expunerea făcută în mijlocul cadrelor ideologice, din educaţie.*
Mihai Dragomirescu, ieri pe stradă, mă opreşte excitat, micuţ, rotofei: „Ei, ce zice tineretul ăsta care-i dădea pe toţi deoparte?"
Eu sunt rezervată.

El: au exagerat, orice s-ar spune. Chiar cei care n-o făceau lucid, conştient că duc anumită politică antimarxistă, o făceau duşi de curent

La Marin Preda, Gafiţa („Cartea Românească”) sunt blindaţi, prudenţi. Marin Preda vorbeşte numai de problemele lui literare: dacă să includă *Desfăşurarea* în opere sau nu.

Eu: dacă e un moment psihologic autentic, da…

Preda: scriitorul nu are distanţă suficientă aici. Trebuie scris despre împărţirea primitivă în caste, chiaburi, mijlocaşi, săraci, dar să aibă distanţă.

Gafiţa: e semnificativă o cronică a lui Oprea în *Viaţa Românească* la apariţia *Desfăşurării*: că nu se accentuează suficient tocmai această diferenţiere. Adică îi reproşa tocmai rezistenţa la această concepţie primitivă.

„Nu, noi stăm bine cu planul. Nu e deloc în aer. Noi am dus politica partidului şi până acum, iar linia politică nu s-a schimbat.”

Petre vine acasă şi povesteşte că a fost la Suzy Hirsch, la „Univers”. Sunt zăpăciţi de tot. Nu ştiu ce o să poată apărea şi ce ba. S-a scos o carte de critică a lui Negoiţescu. Sorin a auzit-o pe Monica Lovinescu la „Europa liberă”. „Revin vechile fantome”, spune ea. Se vede şi din primul număr al *României literare*. Îşi bat joc de Demostene Botez.

Azi trebuie să spun ceva la TV despre „Pentru ce scriem?”. Mi se ceruse înainte de apariţia „documentelor”. Am zis da. Apoi au început disproporţionatele, ridicolele mele frământări. De mult nu mai sunt fată mare şi roşesc când trebuie sumească fustiţa! Până la urmă, am notat ceva tern, banal:

Că n-am fost niciodată adepta unei arte pentru un mic grup de iniţiaţi. Că am intuit că literatura e menită să exprime ceva esenţial pentru oameni. Curând s-a transformat intuiţia în concepţie, în lumina concepţiei revoluţionare a clasei muncitoare. Răspundere literară: mulţi cititori, instrument de modelare. „Trece rampa?” Se citeşte mult la noi. O cifră statistică din Occident. 75% nu citesc. Public larg, în bună parte exigent. Să nu-i înşelăm aşteptările.

„Original şi profund”, nu?

Ieri la TV, un poem al Ninei Cassian în care se pune în valoare, ea la „2 Mai”, ea şi marea, ea şi vara şi toamna („Toamna trebuia să vin aici. Nu în vară”. Apare de câteva ori nobil, romantic-modern, în costum cu pantaloni, profilată contra luminii, pe plajă, cu şal întunecat… Apoi scriind la masă, apoi în „vară”, luminoasă, râzând – rămâne în vară, după ce ne-a spus că aşteaptă toamna pentru zborul nobil spre esenţă (vedem şi o pasăre). Începe să capete tendinţe bogziene, pontifiante, cu inflexiuni încă de humor, de luciditate, de

feminitate.

Ce noapte am avut din cauza celor câteva cuvinte pe care trebuie să le spun la TV.

Am o poftă teribilă să răstorn oale, să fac pe bufonul totdeauna când se aşteaptă de la mine declaraţii solemne. Mă amuză deşteptăciunea intelectualilor care îmbină nobilul limbaj cultivat. Florian Potra, TV aseară despre rolul criticii cinematografice. Nu numai a posteriori, ci şi o critică „apriorică”, care direcţionează. El vede dezvoltarea pe verticală şi pe orizontală: vertical în aprofundarea concepţiei marxist-leniniste şi orizontal, cuprinderea unor arii vaste de realitate, deci îmbinarea nuanţelor de limbaj „intelectual” cu imperativele simple ale momentului.

Am filmat pe la 14,30 pentru TV. Redactor, tânăr, Viorel Grecu. Îmi spune că ieri s-a ţinut o şedinţă la C.C. şi s-a lăsat mai moale cu editurile. A avut Marin Preda o poziţie fermă. A spus că el e în deplinătatea facultăţilor intelectuale, că ştie ce a făcut şi că planul lui editorial a urmat linia partidului, deci nu poate fi vorba de schimbări. Dacă se socoteşte aşa, poate altul să vină în locul lui.

Dumitru Popescu în locul lui Pompiliu Macovei. Comitetul pentru Artă devine un organism de partid şi de stat, sub conducerea nemijlocită a C.C. al P.C.R. – a unui secretar de partid.

Tov. Ion Iliescu a rugat Comitetul Executiv să-l elibereze din funcţia de secretar al C.C. şi să-i creeze condiţii pentru a lucra la un organ judeţean de partid în vederea completării experienţei sale de muncă. Comitetul executiv a satisfăcut cererea şi a supus-o spre aprobare Comitetului Central, care a hotărât eliberarea tov. I. I. din funcţia de Secretar al C.C. P.C.R.

Ilie Rădulescu eliberat din funcţia de Şef de secţie propagandă, în locul lui Miu Dobrescu.

18 iulie ’71, Bucureşti

Intelectualii de la noi continuă să fie neliniştiţi şi amărâţi de noua linie politico-ideologico-culturală. Cu orice intelectual vorbeşti, tot la asta ajungi, fie că e direct vizat, fie că e mai puţin. Richi, indiferent, în altă lume, a filozofiei, ne mai având postul de director de Institut nu e atât de atins sau nu-şi dă încă bine seama.

— O să treacă, o să se înmoaie…

Habar nu are de schimbările de posturi. Îi spun de Ilie Rădulescu etc.

— O să vină alt activist.

Vera, ieri la telefon. La sfârşitul lunii, se însoară Saşa cu Nina Luchian. Mâine vine la ei Beca, mama fetei să fixeze protocolul. Ţine

să facă şi o petrecere a vârstnicilor pe lângă cea de 40 persoane (la Colin) a tinerilor. Vera nu vrea, o plictiseşte să se întâlnească cu Bianca, soră-sa, cu care nu se înţelege, şi se întâlneşte cu ea la nunţi şi înmormântări. Beca, spune Vera ironic, vrea să facă şi ferparuri (râde) şi e fostă activistă. Eu o întreb pe Vera dacă a văzut piesa *Tango* şi dacă ţine minte reacţia tinerilor la „liberalismul" de moravuri al bătrânilor şi cum tânărul cere să-i facă fetei rochie de mireasă. Vera: Ar fi fost absurd, după ce am trăit cu Puiu doi ani, să mă deghizez în mireasă. Nici eu n-am făcut nuntă, spun eu, dar am înţelegere pentru oamenii cărora le place să respecte formele.

Vera adaugă: „... Şi în dispoziţia psihică în care sunt, numai de asemenea reuniuni nu am poftă".

— Ce s-a întâmplat?

— Ceea ce ştii. Probabil că şi tu eşti la fel. Mi-e silă să mă întâlnesc cu cineva, să ne lamentăm împreună.

— Totuşi, asta uşurează într-un fel.

La examene, li s-au dat studenţilor teme la care nu se aşteptau: Influenţa partidului asupra literaturii dinainte de 23 august, de pildă. Credea că şi Măriucăi Iosifescu i s-a dat tema asta. Nu, a fost: „Natura în lirica lui Eminescu".

Stefy Frohlechaim, idioata, pe stradă, la despărţire: „Ei, acum trebuie să fii veselă, că e linia ta. Când mai scrii un: *Plugul, steagul şi condeiul*?".

Dna Puica Măgureanu, vecina, lucrează la Radio, la „Universitatea radio", şi ei sunt cu planul în aer.

Zice că şeful e înconjurat de oameni incapabili. Şi se sprijină pe neintelectuali: Patilineţ, Verdeţ... Rezerve faţă de Manea Mănescu, e un statistician, mai mult.

Ing. Popa, vecinul din garsonieră, zice că nu are încredere în intelectuali. A lucrat cu el, prin 1948-49, la Ministerul Agriculturii, era Vicepreş. Şeful asculta oamenii până la urmă. Mergea greu. El, de pildă, Popa, ca vechi specialist, îşi dădea o părere, făcea un raport temeinic şi venea un activist care răsturna totul. Şeful îl credea pe el. Dar dacă susţineai argumentat, până la urmă îţi impuneai punctul de vedere.

Puica M. remarcă faptul că, în ultimul număr din *Contemporanul* nu semnează Jebeleanu. Eu fac pe proasta, spun că poate e plecat. Zâmbeşte. A fost criticată o revistă care acorda prima pagină unor semnături care nu întotdeauna, aşa şi pe dincolo.

16 iulie 1971, *Contemporanul*: „Expunerea secretarului general al Partidului gravează o dată istorică în cultura noastră contemporană prin punerea într-o vie lumină a ceea ce trebuie cu necesitate să

devină factorul activ de conştiinţă comunistă, dimensiunea morală fundamentală, forţa spirituală a României socialiste…” (*Responsabilitatea comunistă*, George Ivaşcu) – În acelaşi număr, articol de Zaharia Stancu: Cum a vibrat sufletul lui.

20 iulie 1971

Alaltăieri seară, cu Silvian şi Ata, la grădina Casei Universitarilor. Angheluţă (pictorul) soţia sa, Corina Beiu şi o prietenă a lor, tot graficiană, Nicodim. Angheluţă povesteşte cum a fost pus, prin 1963, să facă un referat despre calităţile elevilor pe care-i pregătea pentru Institutul de Arte Plastice. El a luat treaba în serios. I-a împărţit în 4 categorii: 5 dintre ei erau excepţionali, apoi cei buni, bunicei, îndoielnici şi incapabili. Dintre cei 5, n-a intrat decât unul, dintre cei buni nici unul şi majoritatea zdrobitoare erau cei din ultima categorie. S-a supărat: „De ce m-aţi pus la această treabă dacă nu ţineţi cont?”. I s-a atras atenţia să fie mai puţin locvace că se supără cei de la Minister, să-şi ţină gura.

Vorbim şi despre Tudor. Povestesc ce dezamăgire a fost pentru el acel 8 care l-a dus la Oneşti, cum Maicu îl aprecia iar colegii veneau să-i admire proiectul *mişto*. El n-a vrut să facă un proiect cu bibiluri şi moştrofonţi. Ei râd de folosirea termenului. Dna Nicodim spune că se foloseşte şi strofomonţi (sau aşa ceva), asta e ceva mai de efect. În general, termenul se foloseşte pentru „efecte”.

Angheluţă spune că nu-i de mirare că a luat 8. Profesorul lui n-are mare pondere în luarea hotărârii. Anul ăsta a venit la Inst. Arte Pl. o dispoziţie ca profesorul să nu facă parte din comisia de diplome. În mod excepţional, pe el l-au menţinut. S-a luptat pentru un băiat foarte bun să ia 10, cei din comisie i-au dat 8, şi 8 a rămas.

— De ce?

— Ei nu ştii dumneata câte sunt care le întunecă retina.

În privinţa liniei, Silvian nu face nici un fel de previziuni. Reţinere prudentă? Chiar nu ştie nimic? Se teme pentru *Literatura de frontieră*, ediţia nouă, unde a adâncit anumite puncte, bineînţeles nu în sensul cerut acum. Prostii! Nimeni n-o să se lege de el. Îi spun, rugându-l să păstreze discreţie de aprehensiunile mele cu privire la *Scrieri 1, 2,* cele câteva poezii din 1957-’58. Mă informează că există dispoziţie ca toate lucrările în curs să fie luate din nou în lectura redacţiei… Dar, dacă la mine nu le vor lua în lectură şi mă pomenesc că se opreşte semnalul (de carte) şi se interzice difuzarea.

E un risc. Nemoianu a stat doi ani în USA, s-a întors cu nevastă (lumea spunea că nu se mai întoarce) şi i se impută bani pentru retragerea de pe piaţă a volumului *Confesiunile unui opioman englez* de Thomas de Quincey, volum clasic scris acum vreo 150 de ani. Aşa ar

trebui retras şi Baudelaire… (Şeful, sesizat de Securitate, a înfierat la şedinţă apariţia cărţii).

În grădină, înainte de ieşire, se stă câteva minute de vorbă cu Eugen Simion şi nevasta, care sunt la o masă cu L. Raicu şi Sonia Larian. (A stat şi nevasta lui Simion la Paris 9 luni cu fetiţa. E.S. ţine la Sorbona un curs despre literatura română, zice că va mai sta un an.) Are 63 studenţi care învaţă limba română. Bani cam puţini. „Dar minimum pentru o existenţă nu numai fizică, dar şi culturală, ai?” Da. Spune că Maliţa, matematician cum e, a făcut nişte calcule statistice. La ora actuală în România sunt mai puţini studenţi de origine muncitorească, ţărănească, decât înainte de 1940. E o problemă. Cum se va rezolva? greu de spus. Cursuri pregătitoare, foarte serioase, spun eu, singurul mod.

Silvian, scenă de la şedinţă. Un muncitor critică *Pisica în noaptea Anului Nou* de D.R. Popescu. În pauză, D.R.P. se apropie de el, îi spune că el e autorul şi îl întreabă la ce teatru a văzut spectacolul, pentru că s-a dat la mai multe. Ezită, se bâlbâie şi, în silă, zice că l-a văzut acum 3 ani la Sala Palatului (piesa e scrisă cam de vreun an). D.R.P. îl întreabă cam ce fel de literatură, de teatru preferă.

— Clasic!

— De pildă?

— *Nuca de cocos*, de la Giuleşti (e un Barillet şi Gredy sau ceva *ejusdem farinae*).

Ieri la Uniunea Scriitorilor, Stancu îşi scria tableta de seară pentru radio. Nu-i adevărat că M. Preda a luat atitudine, că ar fi vorbit la vreo şedinţă. – Ştii ce atitudine a luat? Să-ţi spun, dar rămâne între noi. I-a dat afară pe reporterii de la radio, ce atitudine să ia? Ce, n-a luat atitudini 2 ani în *Luceafărul*? Şi în ultimul număr a anunţat că, scriind o mare lucrare, îşi întrerupe seria de articole. De spus, chestia cu linia partidului pe care el a urmat-o la „Cartea Românească”, mi-a spus-o mie. Nu, şeful nu ne-a mai primit. Am stat de vorbă 3 ore, împreună cu Ivasiuc, cu Dumitru Popescu. Nu, nu s-a clarificat nimic. Ceauşescu s-a speriat că ăia de la TV înţeleg să scoată toate vechiturile la suprafaţă (*Moara cu noroc* trebuia să se dea, au înlocuit-o cu filmul de aseară, *Fără noroc*, cu negrul american Sidney Poitier – antirasist)

Stancu şi-a luat o casă modestă la Eforie, unde să stea liniştit cu familia. Are de scris o carte de 2.000 pagini. Dezvoltă o parte din *Rădăcinile sunt amare*. Vrea să-i spună *Bancherul, actriţa şi câţiva oameni simpli*. Îi spun că nu-mi place titlul. O să găsească el unul mai bun, zice.

Şeful vizitează azi-dimineaţă, zice, Casa Scriitorilor de la Mangalia Nord. Păcat că n-a fost anunţat din timp. Ar fi putut rezolva unele probleme în timpul ăsta.

Fulga şi Traian Iancu se bucură că e Ghişe la Comitet. Un om subţire, cu tact. Bine că nu e numai Brad şi Bălan. Confirmă chestia cu supărarea şefului pentru felul cum TV înţelege să aplice linia.

(Observ că nu se mai traduce atunci când e vorba de un cântec religios sau o bătrână care zice că merge la cinema şi la biserică, se traduce numai… cinema.)

Roşu şi Negru, film francez de Claude Autant Lara, cu Gérard Philipe, Danièlle Darieux, Antoanela Lualdi e prezentat la TV (serial) în „programul radio" aşa: „Ecranizarea celebrului roman realist-critic al lui Stendhal, R. şi N., constituie o ascuţită critică la adresa parvenitismului burghez, pe care îl supune unui aspru rechizitoriu. Julien Sorel a rămas în istoria literaturii universale ca prototip al arivismului din perioada de ascensiune a burgheziei".

Am mai auzit parcă aşa ceva! Am şi scris aşa!

Refuz de aci înainte, orice ar fi, chiar dacă mi s-ar tăia orice stipendiu şi aş fi trecută definitiv pe cea mai moartă dintre linii!

Se foiesc pe sălile Uniunii Scriitorilor: Păunescu, uriaş, zâmbitor-superior arogant, apare seniorial zâmbitor de sus, Ivasiuc, aferat, halucinat, cu ochii ţintă spre steaua arivismului superior (scrie poliloghii despre realism între teorie şi practică, ucigător de plicticoase în *Contemporanul*).

Vreo 10 tineri-tinerei în picioare, cu cereri vizibile în mână, sau invizibile, aşteaptă rezolvarea lor. Tarangul în anticameră la Stancu (tânăr bărbos, brunet, lungan slăbănog, a făcut teologia) intră după mine la preşedinte, cu hârtia în mână. Mi-am amintit de impresia de talcioc din U.S., de care vorbea Utan – că nu dă decât foarte rar pe acolo.

Citesc *Jurnalul* lui Stendhal sub îngrijirea românească a lui Modest Morariu. Pe lângă multe, foarte multe date, amănunte, cifre, cheltuieli zilnice, nevoia de a-l tapa pe tăticu' în tinereţe, detalii semnificative, observaţii psihologice fine şi note de lectură, polarizate în jurul preocupărilor lui literare şi o uriaşă sete de cuceritor al femeilor, al succesului. O luciditate impresionantă în observarea mijloacelor, metodelor care trebuie folosite pentru atingerea ţelului propus, notate cu un cinism degajat, lipsit de orice fel de ipocrizie, absolut modern. Nu e ceva nou pentru mine, dar mă izbeşte ca un lucru proaspăt cu care abia acum fac cunoştiinţă.

Îmi propun să recitesc clasici.

Un articol din *L'Express* despre G. Lukács, o convorbire cu bătrânul, puţin înainte de a se prăpădi, îmi scoate la iveală identităţi de apreciere pe care, din snobism literar nu îndrăznesc să le afirm niciodată. De pildă că Joyce nu e un foarte mare scriitor şi că de la el încolo intrăm într-o fundătură – dacă mergem pe drumul lui.

Fragmentarismul, dizolvarea personajului.

Rodica stă la „Neptun”, ca ghid de excursionişti belgieni, la hotel „Doina” – o coincidenţă grotescă.

23 iulie, Bucureşti

Jale şi ruşine. Hora unirii oportuniste, hai să dăm mână cu mână cei cu inima oportunistă, a început să se realizeze în cultura românească. În ultimul număr din *România literară,* 22 iulie, *Către poezia vremii noastre* de Şerban Cioculescu, un proaspăt proletcultist, plin de vigoare se trezeşte în venerabilul criticii contemporane. Cel care l-a susţinut ca mare poet pe Arghezi, când alţii îl făceau praf, azi ne dă prescripţii şi liste de termeni, imagini, metafore figuri poetice ce nu pot fi folosite, ca „mistice”, se ridică împotriva disperării în poezie etc. *Dar mai e de relevat altceva: gustul unor tineri talentaţi pentru genul negru şi vocabularul poetic, congestionat de metafore ale disperării. Trăim oare un nou moment al romantismului ca o disperare fără obiect social şi fără dorinţă de ecou? În „universul” noului poet recomandat ne izbesc neplăcut noţiuni, epitete şi metafore ale unui lugubru univers interior: „umilinţe”, „drumuri metafizice”, „lacrimi negre ca nopţile de iarnă”, „primă vină nemărturisită”, „glasul acela cu zece gâturi care varsă otravă”, „negru spectacol”, „concept mort”, „galbene tristeţi” etc. În această tonalitate a disperării se pot pescui mărgăritare ale poeziei mistice gândiriste, cu „învieri”, cu „cine Doamne”, cu câte un „înger” care nu este însă cel păzitor, ca să încline balanţa către echilibrul moral, „stilul poetic” modern, cultivând neantul ca pe o floare la butonieră, prinsă într-o, vorba poetului, „manta veche”.*

Este cazul să nu se mai facă uz de asemenea vechi recuzite ale existenţialismului, ca poeţii să se trezească la viaţă, să se integreze ritmului de construcţie şi creaţie caracteristic naţiunii noastre şi vremurilor istorice pe care le trăim, redevenind ca şi marii lor înaintaşi, glasuri ale inimii şi ale timpului!

În fine, tirada s-a terminat, dar gustul de *cenuşă* morală – vorba criticului – mi-a rămas.

Şi iată ce frumos se înregimentează şi noua generaţie de critici subtili, esteţi. Dan C., la *Poezia,* recenzând expeditiv un volum de Gabriel Vlad: *Sărbătorile*. „În realitate, *Sărbătorile* lui G.V. sunt decepţii în lanţ pentru eventualul cititor. Mă rog, dacă mai există cineva dispus să parcurgă producţiile editurii «Litera»… Pastă informă de cuvinte. Îi lipseşte de la bun început miezul clarităţii pe care îl pretindem oricărei imagini poetice. Ce coerenţă interioară posedă această strofă: «Coboară culoarea în mine şi-mi fură/ glasul din galben, albul din sete/ Timpul de mute bete?» Sau ce logică, lirică fireşte, s-ar putea

găsi în «struguri de veghe», «zâmbet cu zbor», «păianjenul ştirb», «oale cu soare», «zarul albastru, dantelat», lacrimi lucide, «Sărutări care nu urcă şi ne coboară», în «botezuri preschimbate-n gene» iar «Timpul ideatic creştea ca o pelagră peste oameni» şi aş mai da şi alte exemple… După câteva încercări infructuoase, volumul poate fi lăsat, cu împăcată conştiinţă, în negura uitării. ”

Procedeele bine cunoscute ale proletcultiştilor de a cita trunchiat, fragmentar, rupt din context. Aşa poţi dovedi nu numai că ceva e incoerent sau prost, dar poţi, *de proche en proche,* să-l şi trimiţi pe autor la închisoare, ca contrarevoluţionar. Thermidor a apus! Robespierii mişună iar prin cultura românească şi ce repede se nasc şi înfloresc, peste noapte.

Ieri, plimbare cu Richi la Şosea. L-a văzut pe Tertulian, care nu crede că va fi „o chestie serioasă”. Şi el e de aceeaşi părere. Se poate ca până în ianuarie se va uita că a fost ceva. Poate fi numai conjunctură politică. Nu vezi şi ce curte le facem acum ruşilor, e plină presa: participări la congrese, delegaţi, filme.

Traducătoarea lui în germană, care lucrează la *Neuer Weg*, i-a spus că luni vine Cosîghin la noi, poate şi Brejnev.

Eu sunt mai pesimistă.

Despre Miaua: directorul adjunct de la Institut n-o poate înghiţi. A criticat-o (ca şi pe alţii) în şedinţă de partid (e şi secretar al Organizaţiei de Bază) că nu şi-a predat dizertaţia de doctorat, dar la Minister i s-a spus că o poate preda oricând, în 2-3 ani dacă vrea, după ce-şi dă examenele. Deşi timidă, s-a ridicat şi a spus că nu-i de acord. După aceea s-a dus la el: „Dacă va aduce hârtie de la Minister, negru pe alb, va retracta cele spuse, în şedinţa viitoare?”. Da. Acum are hârtie, dar n-are poftă să revină asupra celor spuse.

A venit de la Breaza pentru traducere şi pentru Miaua. Îmi face rău. Nu spun nimic. Nu-i trimit salutări.

Sorin face febră în continuare de aproape două săptămâni, cu toată ampicilina şi celelalte medicamente. Azi mergem la Petricanu cu Froimescu, după radiografie.

Sidy n-a telegrafiat. Mă tem să nu fie ceva în legătură cu starea Florichii.

Bucureşti, 24 iulie ’71

Ieri, Ileana Corbea de la Radio la noi pentru înregistrarea unei mici evocări a lui Alfred Margul Sperber. O întreb cum se simt la Radio noile indicaţii.

— Cum să fie? Totul clar, totul pe înţelesul muncitorilor. Interviuri cu muncitori: dacă se recunosc în literatura care se scrie. Ei, bineînţeles, spun că nu se recunosc. Nici chiar aşa nu merge. Le fac eu un text de câteva rânduri pe care ei îl învaţă pe dinafară.

Resimt din ce în ce mai tare lipsa prietenilor din lumea literară. Îmi vine mereu să dau un telefon cuiva, dar îmi spun că nu are nevoie de mine, nu sunt prin nimic interesantă iar acum, când Sorin e bolnav, nu pot măcar să-i invit la o plimbare cu maşina.

Cum se desfăşoară, în amănunt, o vizită la mama. Ieri, pe seară. A rămas singură în casă, a plecat şi familia Muste şi Incovicii în vilegiatură. Moşmonea ceva la uşa dintre hol şi salã, cu o pompiţă de ulei în mână, ca să ungă broasca, să se poată întoarce cheia, să se încuie în casă. Eu, speriată: „Să nu cumva să te încui”.

Ea: Nici nu se poate. Nu merge. Am să încui numai la dormitor.

Când apar, nu mai reacţionează cu semne de bucurie (am mai notat asta). Cred că dacă aş veni şi de trei ori, nu numai de două ori pe zi, tot natural i s-ar părea. Apoi îmi povesteşte, *ex abrupto*, pentru a treia oară ce salată bună şi-a făcut, din toate zarzavaturile, date la răzătoarea măruntă. A fost şi gustoasă şi uşor de mâncat.

— Unde e el? întreabă. El e bastonul.

Îl caut în hol. Îl găsesc rezemat de perete, lângă uşă.

— Mamă dragă, ştii că nu trebuie să te desparţi de baston, când umbli.

— Da ştiu. Îl am tot timpul la mine.

— Dar acum l-am găsit în hol şi tu erai pe săliţă. Ştii că, la vârsta ta, o fractură e o nenorocire. Oasele nu mai fierb împreună. Trebuie mare grijă.

Face un gest de lehamite, de scârbă, de deznădejde, de „puţin îmi pasă, tot aia e…”.

— Am o mulţime de lucruri pe care trebuie să le notez. Toţi aşteaptă să pună mâna pe ele.

— Bine, mamă, notează-le.

— Mâine o trimit pe Dorina să-mi cumpere 10 coli de hârtie.

— Îţi aduc eu, nu-i nevoie s-o trimiţi pe ea.

— Tu ai coli albe, mari, de scris?

— Da, mamă, am…

— Covorul de pe masă e al meu. Am dat 5.000 pe el. O să fie un dormitor întreg de vânzare. Şi dulapul mic din cămăruţă e al meu. Chelly nu are decât ce a adus de la domnişoara Hayes. Ah, ce s-au mai împărţit între ei!… Nenorocita!… Ce face Sorin?… Ţii minte când ne-am dus pe o ploaie torenţială la prof. Popper, credeam că cine ştie ce ai la plămâni. Şi când colo, la tine boala era de la stomac…

— De la stomac?

— Da, că furaţi brânză, tu şi cu Sorin.

— Furam brânză?

— Da, de la negustorii ăia din Braşov. Mergeaţi şi gustaţi, ba de la unu' ba de la altul, brânză de aia grasă (Asta se presupunea a se fi petrecut acum vreo 34 ani…).

— Uite, stau aici pe fotoliu şi deodată, îl aud pe Jacques (mort de 4 ani) că-mi spune: „Dă-i gazeta lui Fănică, s-o citească şi el…". Era aşa cum te-aud pe tine acum. Nu vorbesc cu oamenii şi îmi amorţeşte limba în gură…

Mă trimite la cutia de scrisori din curte să văd dacă n-a sosit ceva… Cheia mică, strâmbă, nu mai poate ieşi din broască. Mă chinuiesc cu ea, nimic. Intră în curte o ţigancă coafată, cu ţigară în gură. O rog să mă ajute. Încearcă şi ea. Nu reuşeşte. Îmi sugerează că poate Matei, mecanicul din subsol (căruia i-a dat mama camera) ar putea face ceva. Matei nu e acasă. Iese alt tânăr din camera lui, în pijama. Vine să-mi ajute. Între timp, ţiganca a rupt cheiţa. Mama urlă ceva de sus: Marioara, Marioara! Îi duc cheia ruptă şi o scrisoare pentru Chelly. E disperată că s-a rupt cheia. Scrie un bilet şi-l pun în cutia poştală, la vedere: „Rog nu puneţi corespondenţa în cutie (a rămas deschisă)". Vrea să mă trimită din nou la Matei, deşi îi spun că nu e acasă, dar ea nu sesizează. Refuz să mai merg în subsol. În Cişmigiu se întunecă. Merg până în fundul grădinii şi trec pe poteca îngustă dintre cuştile animalelor cu duhoare grea de excremente şi lacul cu pelicani. Nimeni, pe acolo. Mi se face teamă când văd în faţă un bărbat scund care se încheia la pantaloni. Mi-aduc aminte de Râmaru – sadicul. Aş putea să mă întorc din drum, dar mi-e ruşine. O iau repede pe lângă el. Mi-e teamă, totuşi inima nu-mi bate atât de tare ca în tinereţe, când mă speriam.

Bucureşti, 27 iulie 1971

Sâmbătă seara, Vera şi Puiu la noi.

Vera: nu ne putem întoarce de unde am plecat. Gândeşte-te numai cât s-a tradus la noi, tot ce vrei: Ionesco, Beckett…Tinerii au citit, ştiu… Să vedem ce o să facă Zoe. Trebuie să-i vină foarte greu. Ea a mers cu noul curs pentru că era cu biserica şi patria, ca o credincioasă, se teme de iad, nu-şi vinde sufletul, nu poate nimeni s-o pună să facă profesii de credinţă de care nu e convinsă.

— Dar nici n-o să clameze că-i credincioasă.

Vera: a ţinut cursuri despre Jacopo da Todi…

— Când era voie.

— Deocamdată, a scris despre Alecsandri, declaraţii n-a făcut.

Vera nu ştie ce se va întâmpla cu cursul ei special despre „elipsă" în literatură, pe care l-a lucrat şi în Germania.

Îi invidiem pentru căsătoria lui Saşa cu Nina Luchian. – E o cloşcă, spune Vera. Discuţie despre calităţile şi defectele cloştilor. Noi ne plângem, ne temem să n-o ia pe Doina care poate fi o fată foarte bună, dar de care nu te poţi rezema, e inconsistentă.

Szász János, dimineaţa la U.S.: „Nu ne putem întoarce la primitivism….”.

Traian Iancu, bănăţeanul director, savuros în prostia lui îngâmfată şi binevoitor-surâzătoare, proletar-marxist-filosemită, demagogic-zgomotoasă:

— Ce să facem? Ne luptăm cu antisemiţii, care scot capul şi pe la noi la Uniune. Să-l fi văzut pe Mircea Micu, cum vorbea cu Davidoglu. Deh, Davidoglu, oricum, a scris nişte piese, bune, rele, om cu părul alb, parcă vorbea cu un scriitor de al lui. I-am spus lui Fulga – Dă-l afară! – Ce să-l dai afară, când e omul lui Fulga, el l-a angajat. Într-o seară, eram la Casa Scriitorilor, şi Jebeleanu era acolo, vine la mine plângând Jenică Grosu, că i-a strigat: Jidane! Un tinerel. L-am scos pe ăla, numai în pumni şi palme, în stradă. Prietenul lui, Papuc, zice: Eu ţin cu Fulea! (scriu greşit numele, l-am uitat). Aşa, Papuc. Ţii cu Fulea. Şi dă-i şi lui. Până în bulevard l-am ţinut aşa. Jebeleanu se cam speriase: „Nici aşa, măi…”.

— Dar ce, suntem sub cuzişti?… Eu am fost vreo 13 ani în casa lui Groza. Îi corectam articolele, despre China, despre URSS, să fie marxist-leniniste şi bătrânul îmi spunea: „Măi, Traiane, să nu te îmbuibi, să nu te umfli când vei fi ceva mare, că tu, aşa cum te văd, ceva mare ai să ajungi, cu cât eşti mai îmbuibat, cu atât mai rău cazi de la înălţime, că eşti greu şi te faci praf”… Ajungeam noaptea târziu la ei.

— Ţi-o fi foame? Sete?

— Ei, ceva s-o găsi şi pentru mine la masa împăratului.

— Ce vrei?

— O bere.

Şi uite aşa, uite-aşa, ar putea sporovăi o zi şi o noapte.

Confidenţial: vă rog să nu spuneţi la nimeni, tov. Stancu vrea să povestească dânsul, să nu afle că ştiţi de la mine. Am aranjat eu cu cancelaria tov. C. o audienţă (la mare, pe litoral). A stat 2,30. Tov. St. A vrut întâi să audă ce spune tov. C. A vorbit mult despre reforma învăţământului. Tov. Stancu, apoi, i-a împărtăşit că există oarecare nelinişte, teamă printre scriitori.

— De ce să se teamă? Dacă le-aş fi spus să scrie împotriva poporului ar fi trebuie să fie teamă. Eu le-am spus să scrie clar, pentru popor. Tov. St. l-a informat că unii, pe la redacţii, au început să nu aplice linia cum trebuie.

— Da, şi la televiziune. Au scos numaidecât filmele americane, ca şi

cum noi avem ceva contra filmelor americane. Ei fac 800 filme anual. Să cumpărăm 80, cele mai bune. Avem bani pentru asta.

1972

Sâmbătă 26 februarie 1972

La 1 februarie a murit mama. Apoi Sorin s-a îmbolnăvit de Zona Zoster. Încerc, aş vrea să scriu, să consemnez ce înseamnă pentru mine moartea mamei şi nu pot. Acest „a murit mama”, pe care îl văd acum, aici în caiet, mă zguduie mai tare decât scrisoarea prin care îi anunţam Floricăi faptul. E ceva care schimbă în esenţa mea existenţială, peisajul. Deosebire radicală faţă de ce-am simţit, la începutul lui ’46, când a murit mama-mare. Se născuse Petre. Eram tânără. Şi nu eram parte integrantă din ea.

Ce umilitor, înfiorător că până şi în cele mai intime şi tragice evenimente se amestecă literatura şi meschinăriile ei. O invidiez pe Nina Cassian că i-a murit mama înainte şi că ea a găsit forţa, resursele necesare ca să scrie o carte zguduitoare de poezie ca *Recviem*. Adicătelea, cum ar veni, şi aici mi-a luat-o înainte.

Fleacuri… Sunt tare obosită, nervos, psihic. Nu sunt în stare să povestesc în scris nici măcar cum a fost, necum să redau implicaţiile, efectele.

Îşi dorea moartea. Avea pregătite stricnină şi barbiturice. Nu le-a folosit. Erau în caseta cea grea, de metal. O dureau îngrozitor picioarele, tălpile. Fiecare gest era o suferinţă. „Sunt murdară ca un porc”, spunea şi se simţea înjosită, în ultimul hal de decădere fizică. Începuse să facă pe ea, nu mai putea să se ţină până la closet, pentru că drumul dura foarte mult de la fotoliu până acolo. Poate că a fost şi o metastază a unui cancer pulmonar cu evoluţie „perfidă”. Nu se ştie sigur.

Ultima fază a bolii: congestie pulmonară şi pleurezie. Dorina stătea zi şi noapte cu ea. O noapte a dormit Victoria şi a lăsat-o „în pişat”. Stăteam numai câteva ore pe zi cu ea şi plecam de acolo prăpădită. Era inertă şi foarte grea şi trebuia s-o ridic ca să-i dau să bea, să mănânce iaurt sau s-o pun pe ploscă. Plecam deşălată şi slabă, fără putere ca o cârpă. Se îneca mereu, flegma o înăbuşea, îi venea să scuipe şi nu prea putea.

— Mănâncă ceva, mămico!

— Nu pot. De ce vrei să vomit. Asta e moartea.

Când a apărut fotografia ei cu mama-mare în *România literară* era deja foarte bolnavă şi n-a mai reacţionat decât cu un slab: „Există altă fotografie, mai frumoasă”.

Urâtă e bătrâneţea era laitmotivul din ultimele luni. După câteva

replici, urma totdeauna asta. Nu mai putea urmări ceea ce-i povesteai. Se întorcea mereu la suferinţele ei. „I-am spus astă-noapte să fie cuminte şi nu m-a ascultat”. Era vorba de degetul cel mic de la picior, care-o durea cumplit.

Cu un an mai înainte, după prescripţiile doctorului Şerbănescu, i l-am oblojit, i l-am uns în fiecare seară timp de două săptămâni şi parcă o mai lăsaseră durerile.

Scriu asta ca să-mi mai sting, să-mi mai atenuez focul remuşcărilor. De ce n-am stat mai mult cu ea în ultimul timp? Credeam că e veşnică. Nu credeam că va muri. Ba chiar mă temeam de anii ce vor urma, de degradarea completă fizică, intelectuală. Adică doream moartea mamei. O visez mereu. Uit visele. Rar îmi aduc aminte.. Odată, s-a întors de la spital şi noi goliserăm camera şi eram în panică: o să observe… Ce să facem ca să nu observe. Altădată îi spuneam: de ce mergi numai cu jacheta asta? Sunt atâtea jachete de lână la mine… „Nu-mi trebuie alta. E foarte bună!”

Sigur, o visez mai tânără, nu cum era în ultimii ani.

Petre mă întreabă: „Mama-mare nu avea nici o pasiune? Ceva care s-o intereseze în mod deosebit?”.

— Nu, nu avea…

Cu câteva zile înainte de moarte, i-a povestit lui Chelly despre dragostea ei din tinereţe… Doctorul N.

La „Elias” au ţinut-o patru zile la terapie intensivă şi nu m-au lăsat s-o văd. În momentele când era conştientă, cerea să mă vadă. Nu mi-au îngăduit. Aud că doctorul Gheorghiu e foarte sever. Dar poate nici eu nu am fost destul de insistentă. Tot nu credeam că se va duce, cu toate că Radu Moisă mi-a spus: „Sunt 5-10 % şanse să scape”. Iar a doua zi: „Coana mare a cerut să mănânce. Şansele au crescut”.

Aşteptam s-o mute la salon, unde urma s-o putem vizita. I-am scris o scrisorică. Asistenta m-a asigurat că i-a citit-o.

Prima săptămână, mai cumplit m-a chinuit gândul la ce a simţit că în acele zile… Cu mintea tulbure, cum era, credea că nu vreau să vin s-o văd. O deşteaptă de doctoriţă mi-a şi spus-o: „Zice, dacă fata mea ar vrea să vină să mă vadă, ar putea”.

Nici acum nu-mi dau pace gândurile astea. Mă sfredelesc. Acum ştiu de ce se spune: sfredelesc. E un cuvânt foarte adecvat. Se învârtesc încet, spiralat, se adâncesc, intră în substanţa psihică aceste gânduri.

1973

Ianuarie 15, ’73 Bucureşti

A fost ’72. Aiurit, agitat, fără roade literare.

A fost voiajul din Spania: Gaudi, Granada, Toledo. Tudor şi „urbanismul” său. Florica şi şcoala ei. Am venit înapoi sfrijită, epuizată. Toate veneau după moartea mamei, după bolile lui Sorin. A apărut *Oricine şi Ceva*. Succes de stimă, mediocru.

Veta şi-a făcut mendrele câteva luni, apoi a plecat la 7 decembrie.

Probleme gospodăreşti, nepricepere. Petre îşi consolidează legătura cu Monica. Cheleşte. E nervos şi nemulţumit de sine.

Sorin a trecut printr-o pasă grea. S-a desfiinţat postul de consilier. S-a pus problema pensionării. Nu s-a decis încă. A rămas la DGRS ca director adjunct. Bădică a făcut obstrucţie, J. A. a decis să rămână.

De sărbători am rămas la Bucureşti. A fost plăcut, odihnitor. Revelionul la Felicia Antip.

Îmi caut o axă de existenţă spirituală. De 40 de ani o caut şi exist, evoluând spiralat în jurul ei, din când în când, atingând-o.

[Urmează câteva pagini cu însemnări de lecturi în contextul voiajului spaniol: tratatul *Arhitectura moderna* di Werner Hofmann e di Udo Kultermann – apoi, independent, câteva extrase din „turmentatul, scrâşnitul Caraion”, vol. *Munţii de os*, Cartea Românească, 1972, precum şi un rezumat al articolului din *Figaro Littéraire*, 14 aprilie 1973, *Le tombeau de Montherlant* par Gabriel Matzneff.]

5 iunie ’73, Bucureşti

Aflu de la R.C. că paranoicul, dinamicul, mult comentatul Adrian P. a instituit la *Flacăra* o lege: toţi trebuie să aducă în fiecare zi două ştiri. Poate că şi eu ar trebui să consemnez zilnic câte ceva, din ce aud, din ce văd, aşa talmeş-balmeş. Talmeş-balmeşul după un timp mai îndelungat se converteşte într-o ordine superioară, capătă un tâlc pe care, atunci când eşti cu nasul în fapt, nu-l vezi, nici parfumul nu-l simţi, de epocă.

Femeia, pa bancă la Şosea, lângă Piaţa Aviatorilor, aşa îi spunea pe timpuri, n-a mai fost de vreo douăzeci de ani pe aici. Unde locuieşti? Pe Şoseaua Chitilei, aici, în Bucureşti, da. E cam bolnavă, diabet: 300 gr. carne de vacă pe zi trebuie să consume. De unde? Porcul e numai

slănină. La parc nu, nu a fost. În care parte e? E o frumuseţe, da? Băiatul, unul, termină mecanica, o să aducă şi el în curând un ban în casă. Celălalt s-a însurat, nu mai e acasă. Dar tot trec, câteodată: Mâncăm la voi, mamă? – Mâncaţi!

Un copilaş în căruţ, cu tranzistorul pe piept, ascultă muzică populară.

La Cişmigiu, mă fac că citesc *Gatsby le magnifique* [Marele Gatsby] al lui F. Scott Fitzgerald, pe o bancă, dar trag cu urechea, cu ochiul. Unul cu cap de rutean, ucrainean, Dinkov, ca o bilă, la vreo 60 de ani, are un regim miraculos numai din alimente naturale netrecute prin foc, crude: sucuri de fructe, legume (maşină de stors străină, la Consignaţia, 480 lei – şi-a cumpărat şi noua prozelită, dna Gafton), la gramaj fix, totul. În loc de ulei de floarea soarelui, ulei de nucă scos tot la presa domestică; în loc de pâine, boabe de grâu încoţit. Colţul are în el toată puterea vieţii, după 3 zile fac un fel de viermuş, s-a dus puterea. Două zile pe săptămână, post negru: numai 2 litri de apă şi suc de măceşe (vitamina C), odată pe lună 3 zile de post. Din cărţi străine de medicină, citind, şi-a construit regimul. A avut un început de congestie. Ateroscleroză, reumatism. Acum e bine, ţine regimul de 4 ani trecuţi.

Dna Gafton, gălbejită, bolnăvicioasă, are ceva la ochi, nu se poate vindeca. Încearcă regimul – „când eşti bolnav, disperat, faci orice numai să te vindeci, la început mi se părea imposibil să ţii asemenea regim, acum văd că se poate”. Mama ei a spus: „să ştiu că mor mâine şi nu ţin asemenea regim”. Mai blând nu se poate? Un compromis? Să mai mănânci şi altceva? Atunci el spune o poveste frumoasă, o metaforă: Gândiţi-vă că faceţi curăţenie mare în casă, scuturaţi totul, măturaţi, spălaţi şi după asta veniţi cu grămezi de cenuşă, de gunoi şi le presăraţi prin casă.

Şi dna Gafton spune: „vedeţi, e logic, e convingător. La început, credeam că e ţicnit. Dar m-am convins că ştiu ce spune”.

El zâmbeşte blând, satisfăcut, orgolios. Şi doamna Gafton: „Grăbiţi-vă să-i puneţi întrebări acum, că în curând o să trebuiască să vă înscrieţi la audienţă. Ca la doctorul Boici din Timişoara”.

Petre îmi confirmă. Bunica Monicăi e înscrisă la dr. Boici pentru anul 1975. Până atunci nu are ore libere.

20 iunie ’73, Bucureşti

Sorin e bolnav, internat la Elias. Nu se ştie încă ce are. Infecţie la nas? Colită? Plămânii.

Eu nu mă simt rău dar nu pot lucra nimic cu capul. Asta mă

demoralizează.

Acum vreo 8-10 zile, m-am plimbat cu Edith la Şosea. Mi-a împărtăşit planurile ei de plecare, despărţire de Richi: s-a îndrăgostit, zice, de un alchimist american, 53 de ani, tată a cinci băieţi, John Webster din San Diego. Mare amor reciproc. Vor să se căsătorească. Săptămâni de miere, 2, pe coasta Dalmaţiei. Ea nu-i făcută să fie nevasta unui geniu egoist, care nu vrea să cedeze cu nimic, în privinţa programului de viaţă. Ea şi-a făcut viaţa ei, întotdeauna. A fost discretă, ca să nu-i facă rău lui Richi. Ţine totuşi la el.

Are şi bani în Anglia. Taică-său îi lasă jumătate din avere: 18.000 lire şi casa face, şi ea, vreo 18.000 lire. Vrea să le scoată pe fete din ţară. Tactic, nu ştie cum e mai bine, întâi să plece ea şi să rămână sau întâi să le scoată pe fete. – Dar după ce le scoate pe fete, dacă n-o să-i mai dea drumul ei, să iasă? Pentru singurătatea lui Richi, o sfătuiesc să vorbească cu Miana. Diferenţa e de 30 de ani, dar nu contează. Totul e să primească ea să fie madam Gulian.

N-o să-i prindă rău, zice Edith, să aibă o femeie tânără lângă el. Poate o să se îmbrace şi el mai îngrijit. Mai am cinci ani, zice, ca femeie, să pot fi fericită. E foarte bine şi ca bărbat, mă înţelegi, nu e frumos, departe de asta, dar faptul că e foarte bărbat, nu ca Richi, contează pentru mine.

Nadiei i-a spus. E entuziasmată. Leanei mai pe departe. Nu ştie cum va reacţiona, e foarte ataşată de Richi, cu toate că se ciondănesc toată ziua. Nadia nu-l iubeşte. A îndepărtat-o cu atitudinea lui – ori sunteţi cineva, ori nu mă interesaţi! Bănuieşte relaţiile cu Miana mai vinovate decât sunt. Nici n-o salută pe Miana.

Mi-e o imensă silă de Edith, de această fiinţă rapace, inteligentă, de un egoism feroce. O lăcustă devoratoare. Un om sănătos, echilibrat. O fiinţă a triumfului, a ţelurilor adecvate mijloacelor şi invers. Şi nu numai silă. Sunt tristă şi sfârşită. Iată cine sunt intimii mei prieteni. I-am suportat o viaţă întreagă lui Richi maniile, egoismul, zgârcenia, ipocrizia, setea de dominare exacerbată. De ce? Acum e totul prea târziu. Nu mai sunt subordonată, dominată, dar toate resorturile sufleteşti au cedat, arcurile nu mai sunt încordate, sunt moi. În mine nu mai e vlagă, nu mai e violenţă. Sufăr încet, mocnit. Şi din pricina lui Tudor, a rarelor lui scrisori (la 3 săptămâni una) şi din pricina lui Petre (legătura cu Monica, viaţa lui scămoşată, nedefinită – nesiguranţa zilei de mâine. E rău şi aici, e rău şi dacă ne lasă).

O frumoasă carte: *Un leagăn pe cer* de Sütő András. Mereu sentimentul meu de nonapartenenţă la o comunitate stabilă, constituită. Sentimentul plutirii într-un limb, într-un hotar nedefinit... Mica burghezie ruptă de tradiţia iudaică şi neaderentă nici celei creştine. Respingerea noastră şi dintr-o parte şi din alta. Laitmotivul

meu intim, permanent.

28 noiembrie ’73

Prima ninsoare care s-a depus. În casă e răcoare. Restricţii la combustibil. Sorin e pensionar şi se scoală târziu. Gospodăria îmi ia mult timp. N-avem femeie permanentă. Irina, beţiva, ne-a părăsit acum două luni. Lucrez prost, puţin, aproape numai articolaşul pentru *Contemporanul*, o dată la două luni. Mă plâng de lipsă de timp, dar e şi un refugiu pentru vacuumul interior. Nu se leagă nimic, nu se încheagă.

Poezia e departe de mine. Tentativele de proză, recitite, îmi apar foarte mediocre şi parcă n-ar merita efortul continuării. În orice caz, forţa mea de lucru e aproape de nivelul zero.

Cu sănătatea stau, totuşi, mai bine ceva. Parcă s-ar realiza echilibrul precar, totuşi un echilibru, al bătrâneţii. La primăvară împlinesc 60 de ani. Aş vrea şi n-aş vrea să se consemneze aniversarea, să exist pentru ceilalţi, să se spună: bătrâna asta înseamnă ceva pentru literatura română, există pentru această colectivitate.

Da, aş vrea. Dar sunt atât de singuratică şi inabilă şi detest în aşa măsură să mă auto-propun, să scot ochii oamenilor cu existenţa mea, încât sunt sigură că în afară de o telegramă oficială de la vice-preşedintele L. Fulga, n-o să fie nimic.

Am ajuns şi la asta! Să mă preocupe satisfacerea vanităţii mele bătrâneşti!

Situaţia lui Tudor e neclarificată. Am vorbit, toamna asta, de două ori la telefon. I s-a promis prelungirea paşaportului turistic grabnic, dar celălalt? Nu se ştie încă. Petre e tot cu Monica, nedecis, între drumuri.

Ce să fac, Doamne, din anii pe care-i mai am de trăit? Poezia nu vine – proza nu e pentru mine etc. etc.

Mai am oare ceva de spus? Să tricotez, să tricotez vorbe?

[Într-un caiet de format mai mare, având pe copertă marcat anul 1973, se află o suită de naraţiuni cu vădit caracter autobiografic, în registrul stilistic al paginilor de jurnal, încât se situează, de la sine, în prelungirea lor.]

Şueta

Cei doi nu se simţeau mai vinovaţi sau mai puţin vinovaţi. Erau la fel cu ceilalţi. (Frază din vis, desprinsă din contextul de imagini, plutind independentă).

Nu-mi pasă de scriitură. Vreau să înţeleg ce se întâmplă cu noi, în

trecerea noastră pe pământ. Să spun: *intellego e poi morire*. Ce splendid ar fi. Să închid ochii brusc, pentru totdeauna, după ce într-o străfulgerare omnipotentă aş înţelege vânzoleala de şerpi, de ce ne muşcăm unii altora, ba coada, ba capul, voluptuoşi sau turbaţi.

Ieri, m-am întâlnit pe Calea Victoriei cu poetul într-un vers (Costică Segărceanu – Ion Serebreanu). Avea fruntea lui mare, prostească, din totdeauna. Dar nu e prost. Are cu totul alt tip de inteligenţă decât a mea. E duios, dubios liric, contemplativ, lent, viclean, boem. E un holtei bătrân cu multe amoruri complicate la activ. Ratat, adică fără critică şi fără post. Nu ştiu din ce trăieşte. Poate din împrumuturi la Fond, poate din texte de cântece. Slujbă fixă nu are. Sau din alte resurse ascunse. Stăm în faţă la O.S.T.A, lângă Romarta, trece lume pe lângă noi şi el îmi descrie cum se fac exerciţiile de respirat care-ţi asigură sănătatea veşnică. Îşi astupă o nară. Respiră pe cealaltă. Îşi astupă amândouă nările. Nu mai respiră. Numără până la zece. Iar îşi astupă o nară. Eu pricep greu. Ca să învăţ exerciţiul, îmi astup şi eu o nară. Acum lucrăm amândoi, convinşi, conştiincioşi, dăruiţi total acestei yoga corcite, degenerate. Când a murit o vecină bătrână, nu-i era nici rudă, nici prietenă. S-a gândit că e foarte singură, a cumpărat o coroană şi s-a dus la înmormântare. Nişte bătrâne s-au apropiat de el. – Îi eşti nepot? – Nu. Şi atunci, ca recunoştinţă pentru gestul lui gratuit, ele, foste actriţe, l-au învăţat să inspire, să-şi ţină respiraţia, să-şi umfle diafragma, să elimine aerul viciat. Asta l-a scăpat de la moarte. Locuia într-o mansardă, cameră mică de 10 metri pătraţi. A uitat focul aprins. O blană de oaie a luat foc. Fumega. Era pe jumătate asfixiat, când a deschis ochii, dar nu-i putea ţine deschişi. Iar a adormit, iar s-a trezit şi a început să facă exerciţiile respiratorii care l-au trezit de tot şi l-au salvat. Altădată, l-a salvat de la moarte Iorga, Nicolae Iorga. Era gata să intre într-un grup naţionalist, el nu ştia că sunt legionari, dar erau. Odată şeful lor l-a întrebat ce părere are despre legionari. – Ce părere să am, când sunt asasinii lui Iorga? Ansenează: mulţi spun şi despre mine că sunt fost legionar. Când să fi fost. La 11 ani?… Pe toţi i-au închis, adică pe cei care n-au fugit în păduri. În închisoare s-au omorît între ei. Numai vreo 2 şefi au scăpat.

— Au adus unele servicii, probabil, zic eu, iresponsabilă.

El zâmbeşte misterios. Ultimul grup care i-a omorît pe ceilalţi a fost executat. Cei care n-au fost prinşi, care au trăit ca lupii prin păduri, au fugit în Uniunea Sovietică. Acolo trăiesc în oraşe subterane. Ei au oraşe dintr-astea, de unde nu ieşi o viaţă întreagă. Contra bombei atomice, sovieticii sunt foarte bine pregătiţi. Şefii, vreo doi, au scăpat. Pe unul din ei, cel care m-a întrebat cum îmi plac legionarii, l-am regăsit la M.A.I., în Securitate. Făcuse Andriţoiu o boroboaţă şi a trebuit să le vorbească la M.A.I. Am fost acolo şi l-am revăzut. În prima bancă, după conferinţă, m-am apropiat, i-am dat mâna. Avea

ochii tulburi, părea drogat. Nu i-a făcut, probabil, plăcere că m-a revăzut, dar n-a zis nimic. Are garsonieră, telefon, aici pe Calea Victoriei, nu oricine capătă.

— După merite, după serviciile aduse, zic eu, iresponsabilă.

El zâmbeşte dulce, libidinos, viclean, visător, boem.

Ţi-am citit ultimul volum. Poeziile din ultima parte mi-au plăcut foarte mult.

— Sunt sumbre.

— De la un volum la altul eşti în ascensiune

— Unii o preferă pe Blandiana.

— Şi eu.

— Scrie uneori prost.

— Cine n-are inegalităţi? Şi Homer doarme, câteodată.

Ea face parte dintr-o generaţie răsfăţată, nu ca dumneata. Voi aţi fost disecaţi. Dar cine nu-i înjurat la noi? Mai răi ca românii, nu există naţie. Nimeni nu scapă – cel mai tare îl înjurau pe Sadoveanu.

— Pentru că imediat după 23 august, a trecut de partea sovieticilor, zic eu, iresponsabilă.

— Parcă numai pe el îl înjurau. Şi pe Nichifor Crainic. Cică, la închisoare, paznicul îl întreba: mai crezi în Dumnezeu?

— Nu, nu mai cred. Şi de-abia atunci îi dădeau mâncarea. Îl înjurau că de ce s-a lepădat de Dumnezeu.

Zâmbeşte intim, insinuant, ironic, duios. Caută intrarea B la C.C., unde duce poezii într-un vers să le vadă Mitea, consilierul şi redactor şef la *Contemporanul*, pentru că Ulici i-a spus că numai Mitea decide.

Poate că-i un băiat bun, pur şi simplu. Poate că-i un băiat bun, dar nu pur şi simplu.

Poate că am făcut o simplă şuetă. Poate că şueta făcea parte dintr-un program de lucru.

Poate că sunt un simplu semn cabalistic într-o maşină cu un program complex care îmi scapă.

Friptură la tavă

De undeva trebuie început. Chiar dacă nevoia de a scrie e o manifestare a vechiului bovarism de prozator nerealizat, chiar dacă ştiu că distanţa de aur – nici prea departe, nici prea aproape de eveniment – am scăpat-o, că sunt prea departe de mine, cea ajunsă la zenitul vieţii, plină ochi, de sucuri vitale, idei, pofte, remuşcări că am luat-o, blând, spre amurgul discopatiilor şi artrozelor, aterosclerozei involutive, că am lapsusuri care mă fac, în cursul unei conversaţii să folosesc perifraze, de pildă, în loc să spun F. Scott Fitzgerald, spun: „autorul lui Gatsby, magnificul”, nu, nu l-ai citit? dar a fost şi la televizor un film, despre viaţa lui, ultima parte, când era în declin, beţiv, îi spunea Marele Scott; deşi stau prost cu dinţii, cu

neurovegetativul, cu sucurile vitale, cu metaforele şi nu-mi ajută nici cafeaua pe care m-am deprins s-o beau regulat, dimineaţa, de când am depăşit gloriosul zenit, deşi mă trezesc obosită, deprimată şi nu pot să mă ţin de un program ferm de lucru, mă aflu în treabă, prin casă, spăl ceva lenjerie, schimb apa la flori, îmi şterg pantofii de praf, intru în bucătărie pentru ca Irina să nu se simtă singură şi neglijată şi fac ceva conversaţie cu ea: „Vedeţi, doamnă, ce porc e oamenii, să vândă el cireşi de pădure şi să zică că e cireşe amare, cu 15 lei kilogramul. E mai răi, mai hoţi ca altădată", eu îi dau o replică optimistă, că aşa au fost întotdeauna, totdeauna au existat escroci, nu, ea susţine că acum s-au înmulţit şi ea ştie mai multe ca mine că e femeie hârşită, încercată de viaţă, a împins şi a descărcat vagonete la mina din Baia Mare, timp de 17 ani şi i-a murit singurul copil, o fetiţă de 11 ani, călcată de un autocamion şi la 46 de ani arată ca o femeie foarte bătrână, uscată, tăbăcită, exanguă. Ea e o mamă rămasă fără copil şi eu un copil de 60 ani rămas fără mamă şi de când e la noi, de câteva luni, am un sentiment de speranţă şi de nelinişte, poate că nu voi rămâne singură pe lume, poate că mă va iubi şi nu mă va părăsi niciodată, deşi presimt, aşa cum un îndrăgostit presimte catastrofa despărţirii, că se va duce, mai devreme sau mai târziu, la fratele ei din Sighişoara – a şi lucrat cu el şi familia lui să-şi ridice iar casa, după inundaţiile din '70; le-a dat economiile ei, a rămas 6 luni la Sighişoara şi când s-a întors la Bucureşti, serviciul ei fusese ocupat de alta – şi îmi fac socoteala că eu, având cu 12 ani mai mult decât ea, pot foarte bine să fiu copilul ei, adică să fie alături de mine să-mi pună mâna pe frunte, atunci când o să horcăi, să mă ajute să trec dincolo, fără să mă mintă, cum nu îl minte servitorul lui Ivan Ilici sau cum se întâmplă în filmul cu cele 3 surori ale lui Bergman, pe care nu l-am văzut, dar despre care am citit, şi cum trebuie să încep de undeva, să încep cu visul de dimineaţă, în care urma să am o întâlnire cu mama, ce venea cu avionul de undeva (eram sub influenţa lecturii din ajun a unei nuvele de R.C.) şi trebuia să mergem să mâncăm, numai noi două, la un restaurant şi să comandăm o friptură la tavă, în vis friptura deşi nu avea gust, nici miros, nu era ca madeleina lui Proust (o prăjitură ce-i aminteşte autorului senzaţii şi atmosfera copilăriei – spre ştiinţa celor ce nu l-au citit pe Proust şi mă citesc pe mine, se întâmplă „oamenii e nu numai porc câteodată" e şi prost) îmi trezi o senzaţie festivă oarecum şi de ceva neobişnuit pentru că a mânca o friptură la tavă, însemna a fi fost cu tata şi cu mama, apoi după moartea tatei, numai cu mama şi bunica, la un restaurant, pentru că acasă friptura nu se chema „la tavă" şi nici nu avea acelaşi gust, nu se servea pe o farfurie ovală sau dreptunghiulară cu grămăjoare de cartofi puse alături, farfurie din care se făcea transbordarea în farfuria obişnuită, pe care trona un şervet alb, scrobit, în formă de cocoş sau tichie ce trebuia

luat din farfurie, desfăşurat şi legat la gât sau pus pe genunchi de tata, de mama, iar friptura, cum spuneam, fiind „la tavă” şi de purcel, precum scria pe lista de bucate, avea cu totul alt gust decât cea de acasă şi totul era atât de straniu, te simţeai depeizat, dar foarte excitat totodată şi mai era acolo, pe strada Doamnei, în grădină la Iordache, şi bateria, o găleată gri-argintie, pe jos, lângă masă, cu bucăţi de gheaţă, în care se răceau sifonul verde şi vinul cu etichete frumoase pe sticlă, şi prin frunzişul castanilor, deasupra becurilor electrice, sau de gaz aerian, nu mai ştiu, era un cer întunecat, care-mi dădea fiori de nemărginire, ochii mamei luceau albaştri-gri, sub fruntea înaltă, căpşorul ei echilibrat şi energic, ea era o femeie foarte cochetă şi cinstită, în acelaşi timp, nu s-a culcat decât cu cei doi soţi legitimi, restul au fost doar sărutări şi o dată a pipăit-o domnul Marmorosch. Şeful suprem, bătrânul fabulos, întemeietorul băncii unde tata era contabil din fragedă tinereţe, capabil, dar nepromovat şi mama s-a dus odată la bătrânul totem, cel mai înalt şi ascuţit goise ierarhic al palatului, îmbrăcat în marmoră nuanţa şobolan, în vastul birou prezidenţial de mahon, cu canapele de piele şi fotolii aşijderea, şi ea era numai hotărâre şi pudoare, parfum de pudră Coty şi fru-fru-uri de lenjerie cu valensiene, iar el era foarte bătrân şi uscat, parcursese un drum lung din Maramureşul de unde pornise cu caftan şi perciuni, până la seratele pe care fiul lui, Aristide, le dădea în cinstea prinţului moştenitor, cu care era prieten şi tovarăş de sporturi intelectual-erotice, el, bătrânul, nu era ascetic, dar avea pietre la rinichi şi o cuminte indiferenţă faţă de orice, născută din frică de suferinţe şi comă, aşa că s-a mulţumit cu câteva palpări ale corsajului alb, mătăsos, şi tata a mai rămas câţiva ani contabil, nu ştiu nici acum de ce şi cum a devenit directorul agenţiei Sf. Anton, la doi paşi de Curtea Veche, câţiva ani după ce m-am născut eu, banca era instalată chiar în clădirea fostului han al lui Manuc, din veacul XVIII, pereţii erau atât de groşi încât casa de bani era încastrată în zid, partea rezervată publicului era despărţită de mesele funcţionarilor şi de casa de bani, mamut, printr-un grilaj de lemn maroniu, frumos fasonat, care avea şi o portiţă pe care mă dădeam în leagăn, vis-à-vis era Piaţa de Flori, din lemn traforat, cu multe geamuri şi turnuleţe, mie mi se părea că e un pavilion japonez, mă înnebunea de plăcere forfota de oameni şi ţărani veniţi să cumpere costume de nuntă, de botez, la prăvăliile de pe strada Carol, acolo am văzut cele mai groase şi mai albe lumânări din viaţa mea, legate cu funde şi flori, şi cele mai băţoase rochii de mireasă, cununii de lămâiţă şi beteală, când se însera şi se aprindeau felinarele pe strada Carol, luceau patrafirele şi cădelniţele în prăvăliile cu „obiecte bisericeşti” şi costumele de gata se legănau pe prăjini la uşa magazinelor cu preţuri imbatabile, vânzătorii îl trăgeau pe tata de mânecă, el cumpăra cireşe în piaţă şi îmi atârna o pereche pe o ureche

şi o pereche pe cealaltă, erau foarte roşii şi pietroase, aveam cercei de rubine, scuipam sâmburii fericită alături de tata, el ţinea punga şi îmi oferea ca unei domnişoare, de altfel tata era foarte cavaler cu doamne, domnişoare şi chiar ţigănci, şi mama, la adânci bătrâneţe, când el era demult oale şi ulcele mi s-a plâns că i-a pasat păduchi de la o ţigancă şi nu orice fel de păduchi, ci păduchi speciali, care se oploşesc în părul pubisului şi despre care noi, generaţiile D.D.T-ului şi duşurilor habar nu aveam şi era atâta ură proaspătă în vorbele ei, ca o pâine caldă scoasă de la cuptor, în care s-ar fi copt, ascuns, un păduche gigant, că şi azi îl iubesc pe tata, necunoscutul şi o urăsc – nu, n-o mai urăsc pe ea, atât de curată, de dichisită, până la adânci bătrâneţe, pudră, lavandă fină şi părul alb, rar, tot mai rar, clătit cu albăstreală, şi fruntea imensă, boltită, pură, de învăţătoare la ţară, poate chiar nemţoaică, cu ochii albaştri, precişi, pe care nimeni nu-i putea păcăli, dar care, spre sfârşit, lăcrimau atât de uşor, dar azi dimineaţă când a venit cu avionul de nicăirea, nu avea vârstă, era o mamă absolută, cu care urma să am o aventură plină de forţă regeneratoare, o ieşire din cotidian, urma să mergem numai noi două într-un spaţiu eteric, steril, debarasat de orice amănunte parazitare, să consumăm împreună, într-o totală detaşare faţă de scurgerea persistentă a timpului, o friptură la tavă cu cartofi piure, dintr-o farfurie dreptunghiulară cu trei despărţituri, a treia pentru salata de varză roşie, o farfurie metafizică, abstrasă din clipa curgătoare.

…Multe mi se trag din aspiraţiile spre puritate.

Pe la 5-6 ani, am devenit sensibilă la pete. Pe pantalonaşi, pe cearceafuri, pe conştiinţă.

Cu higiena conştiinţei, nu ştiu cum stăteau generaţiile mai vechi, dar faţă de problemele higienei corporale aveau alte criterii.

Primul conflict surd cu familia – ramura feminină – l-a declanşat un coşuleţ cochet, cu capac, unul din acele coşuleţe care nu servesc la nimic, sunt prea mici pentru târguieli la piaţă, prea rustice pentru a fi poşete, dar care se găsesc mai în fiecare casă pentru că sunt drăgălaşe, proaspete, menite a sugera o Scufiţă Roşie, ducând în ele câteva ouă tari bunicii, o Scufiţă Roşie care străbate o pajişte înrourată, într-o dimineaţă de mai. La noi, acel coşuleţ atârna în closet. N-aveam nimic împotrivă. Closetul era o chilie plăcută, răcoroasă, cu frunze de iederă iţindu-se la ochiul de geam acoperit cu hârtie translucidă, colorată în roşu, în verde, un refugiu de linişte cu o cascadă de apă pe care o puteam comanda trăgând de lanţ…

Pe un cui, perforate şi agăţate pe o sfoară, pătratele de ziar, decupate din *Dimineaţa* şi *Adevărul*. Hârtia higienică atinsese poate straturile marii burghezii, dar nu coborâse până la noi, în Bibescu-Vodă.

Din când în când, observai că mica papornițã exală un miros iute de urină. Curioasă, scârbită, am ridicat capacul de paie şi am văzut petecul alb de şifon, gălbejit pe alocuri şi scârba s-a transformat pe loc în ură şi în oroare de gineceu.

În schimb

Prima oară când am simţit că ceva nu e în ordine, că între norii albi, somptuoşi, dilataţi de ideologie, care circulau în ochii mei şi activitatea din afara mea există o discrepanţă, s-a întâmplat în biroul somptuos şi aerat al bătrânului luptător Gh. Stoica, pe atunci în vârful Comitetului de Partid al Capitalei, tovarăş la care am apelat spre a obţine, la începutul deceniului şase, un schimb de locuinţe, deoarece aveam copii mici, locuiam la etajul nouă al unui bloc şi de câte ori ieşea ăla mare pe balcon, îl şi vedeam sfărâmat, într-o baltă de sânge, în adâncul curţii, pentru că era tare neastâmpărat, nu cunoştea oprelişti, se agăţa de bare, oricât l-ai fi ameninţat, şi tov Gh. Stoica m-a ascultat drept, palid, argintiu, în surtucul lui sobru, stalinian, închis cu nasturi până la gât, şi mi-a spus:

— O să-ţi dăm un apartament, dar tu să ne scrii în schimb o carte aşa cum ne trebuie.

Eram de mai bine de un deceniu comunistă convinsă şi acel în schimb m-a lovit în moalele capului.

Am făcut schimbul de locuinţă. Am continuat să scriu cum trebuia, şi cum nu trebuia. Am fost acuzată de intimism, împăciuitorism, lipsă de sinceritate. Am făcut 80 de pietre la ficat, astenie, mizantropie, melancolie. 80 – exact. Le-a numărat sora de spital, în ’68, când mi le-am scos şi mi le-a dat într-o punguţă de tifon. Le ţin în sertarul dulapului unde băiatul meu, Petre, care avea, prin ’55, după moartea lui Stalin, 9 ani, a ascuns bustul din sticlă, al acestuia, dăruit mie de muncitorii din Mediaş, la o şezătoare literară, şi întrebat de ce îl ascunde în dulap a zis că aşa trebuie, că ce să mai caute deasupra, de ce să-l vadă toată lumea, eu nu ştiam ce ştiu azi şi mi s-a părut că e o trădare, dar am fost slabi, l-am lăsat în dulap şi în timp ce unii erau arestaţi, alţii deportaţi, alţii executaţi, eu suferеam că nu ştiu să-mi fac autocritica cum trebuie, mereu mi se imputa că e insuficientă, şi eu nu-mi dădeam seama de regula jocului, că nu poate să existe autocritică suficientă, că trebuie să fie superficială şi să nu ajungă niciodată până la rădăcini, pentru ca să se poată sonda mereu spre ramificaţii radiculare şi să fie loc de mai bine şi de mai bine.

[Fără titlu]

Irina e plină de surprize. Lungă, uscată ca o prăjină, cu ochi albaştri care lăcrimează din te miri ce, cu faţa brăzdată, gălbejită, mereu legată la cap cu o basma, are o melodie intimă în glas, un fel de

melopee care devine mai pronunţată la un pahar băut, pe ascuns, (aşa bănuiesc). Ieri seara, când am rămas noi două singure acasă, avea grozavă poftă de vorbă, băuse, cred, mai multişor şi când am întrebat-o dacă şi soţilor Cremene le-a povestit despre deportarea evreilor din Maramureş şi ce milă-i era de ei, n-am mai putut-o opri:

— Nu le-am povestit nimic, doamnă, că eu simt oamenii ce fel sunt ei. Mai ales domnu' Mişu, una spune şi alta e în capul lui. Şi se uită aşa la om, de sus în jos când spui şi tu o prostie, aşa, cu dispreţ.

Miţi, sora mamei mele, a fost măritată cu Cupşa Ion, poate aţi auzit de el, la înmormântarea lui au fost delegaţi de la Comitetul Central. El era şef comunist în 1938, în ilegalitate a trebuit să se ascundă în mină şi mătuşa m-a chemat la ei, mama nu ştia de ce, eu îi duceam mâncare, prin pădure, ocoleam până la gura minei. Jandarii îi căutau prin pădure, pe el şi pe ceilalţi comunişti cu care stătea ascuns, eu eram cu caprele şi cu mâncarea şi când mă întrebau dacă n-am văzut nişte oameni, aşa şi aşa, în pădure, eu ziceam că da, dar că au luat-o încolo şi arătam aşa aiurea, într-o parte, şi pe urmă au venit după mine şi mi-au dat două bastoane de cauciuc pe spinare de mi-a crăpat pielea şi altădată m-au bătut că eram numai răni pe spinare. Mama a aflat şi m-a luat acasă, şi-a blestemat că ei nu-i trebuie nici un partid, ea se înscrie în partidul pâinii, pâine îi trebuie, pentru copii.

Aveam vreo 12 ani atunci în '38. Şi Gheorghe Gheorghiu-Dej (pronunţă greu, stâlcit, e un cuvânt dificil pentru unguri) şi Maurer au venit atunci în delegaţie şi aveau o parolă: „Biserica mare" şi eu le-am răspuns, şi i-am dus la întâlnirea cu Cupşa Ion. După război, 11 ani a zăcut Cupşa cu reumatisme la mâini şi picioare, uite aşa erau de umflate. Îl ridica mătuşă-mea în braţe ca pe un copil mic, nu se putea deloc mişca. Asta era de la apa din mină. Şi toţi ăştia de la noi, de acolo din partid, când mergea mătuşă-mea să le ceară ceva pentru el, ziceau: „Ce putem noi să-i facem? Dacă e bolnav, e bolnav". Dar s-a dus ea şi la Comitetul Central, la Bucureşti, şi atunci au început să-i trimită ajutor şi cearceafuri i-au trimis. Cupşa zicea: „Mai bine să sapi pământul cu unghiile, decât să te înscrii în partidul ăsta. Altceva am visat şi am vrut noi".

— De ce, că au intrat legionarii în partid?

— Probabil, şi nu vedeţi câţi au omorît dintre comunişti. Gheorghiu-Dej şi Drăghici. Când a murit, a cerut să fie înmormântat cu slujbă, dar tot fără slujbă şi preoţi l-au înmormântat. Văduva lui trăieşte. Are pensie după el 1.500 lei şi lucrează ca femeie de serviciu.

Domnu' Mişu are şi el trei case, la Câmpulung Muscel, în afara oraşului şi livadă grozavă, dar au avut mult mai mult pământ, li s-a luat la naţionalizare. Tatăl lui venise acolo, sărac lipit pământului, aşa povesteşte doamna Nely şi ce-a făcut, ce-a dres, cu cărăuşia, cu altele,

cu munca lui, mă rog, a adunat averea aia mare, nici nu ştie să se iscălească şi la naţionalizare când i s-a luat pământul a căpătat aşa nervi, s-a îmbolnăvit, că i-au furat munca lui, aşa striga, şi dl Mişu, băiatul lui, adică dl inginer Mărăcine, când a murit taică-său a înnebunit de tot, odată a vrut s-o strângă de gât pe doamna Nely, a fost şi internat la spital. Mama lui trăieşte, e o zgripţuroaică mică, uscată, cocârjată, uite aşa merge, cu paşi mici, iute-iute, munceşte cât zece şi m-a pus şi pe mine la Câmpulung, când am fost acolo, să car găleţile cu fructe din livadă, zicea că de ce nu duc două găleţi pline deodată, dar eu trebuie să am grijă de mine că dacă mă-mbolnăvesc cine o să ştie de mine, şi i-am zis: „nu pot coană mare mai mult de o găleată”. S-a înfuriat şi a luat ea găleţile în mână şi uite aşa mergea (o imită, paşi mici, bătrâneşti) ca să-mi arate că ea poate şi eu nu.

Şi-acum că trebuie să vândă din case zice că ea nu-şi lasă averea, nu vrea în ruptul capului.

Doamna mare, mama lui doamna Nely are şi ea trei case, dintre care una e un palat şi de unde toate? De la noi, proştii care dăm la biserică. Că nici părintele Dărvălescu n-avea para chioară când s-a luat în tinereţe cu doamna mare. Părinţii ei au izgonit-o de acasă că s-a luat cu un preot sărac, ei erau tot familie de preoţi din tată-n fiu, dar preoţi din cei mari, bogaţi. De la lingură au început, zice doamna mare. Nici linguri nu aveau şi cu preoţia şi-a făcut şi casele şi toată averea. Doi fraţi de-ai ei s-au bătut ca câinii, tot pentru avere, şi o soră e bolnavă la Agigea, din tinereţe. Fraţii nu vor să ştie de ea şi coana mare îi mai trimite câte ceva, haine, chiloţi, ştiu eu ce, şi bani la spital, ca să n-o dea afară. Acolo o să moară.

…Mi-e milă de Leanţa, fina coanei mari, lucrează şi la doamna mare, şi la doamna Dorina, şi la doamna Nely şi să-i dea şi ei acolo 100-150 lei măcar, pe lună, chiar dacă nu ştie să gătească cine ştie ce, dar curăţenie face şi spală, şi calcă, doamna Dorina îi mai cumpără câte ceva, dar doamna Nely nu, şi dacă n-ar avea, dar au mai mult decât alţii şi maşină şi de toate, dar domnul depune toţi banii la CEC şi se plânge mai mult ca unii care n-au de nici unele.

M-am lăudat la Coana Anişoara cu cadourile primite de la Dvs. şi ea zicea că oameni miloşi, şi ei câte cadouri i-aţi făcut, şi Vetei care n-a ştiut să preţuiască cum se cuvine o casă ca a dumneavoastră. La doamna Nely nici o batistă n-am căpătat. Ba încă doamna mare e clep… clep (cum să spun?) aşa, da, clep-to-mană. Aveam o valiză în care-mi ţineam lucrurile. Ştiam că ea îmi scotoceşte prin valiză, că nu se încuia. Dar nu-mi închipuiam că doamna mea o să mă fure pe mine, femeie de servici. Şi într-o bună zi, ce credeţi, îmi dă să-i spăl un capot şi găsesc în buzunare, batistele mele noi, nefolosite.

Mă vede doamna Nely, când vine acasă, că-s bosumflată. Ce-i cu tine, Irina?

Îi spun.

— Ce să fac, zice dânsa, e mama mea, alta n-am.

Pe Leanţa, fina, a ţinut-o de mică… A făcut 6 clase primare aici. A plecat iarăşi acasă la Horezu. N-a terminat şcoala. Părinţii credeau că merge la şcoală, dar ea mergea cu prietenele la plimbare. Sunt mulţi copii, tatăl a murit şi-s săraci tare. Odată a furat de pe câmp, de la colectivă, un sac de grâu şi l-a dus acasă. Dar s-a întâmplat tocmai atunci să fie nişte cercetări pentru furturi de la colectivă. Agitaţie mare în sat. Noaptea, când satul s-a liniştit, a luat sacul de grâu şi l-a dus înapoi pe câmp, de unde l-a luat.

Are buletin de Bucureşti. Eu i-am spus că e proastă că nu se angajează undeva. Se poate să slujească aşa, pentru nimic? I-au făcut bine? Şi ea le-a făcut. Acum să-şi caute de lucru.

Irina bea. Mămica pe care mi-am găsit-o, la 60 de ani, e beţivă. Nu mai am teren ferm sub picioare, sunt pierdută. Duhneşte a rachiu şi începe să vorbească. N-o mai poţi opri. Povesteşte tărăgănat câte ceva şi repetă, cu plăcere, ce ţi-a povestit cu cinci minute înainte. Câteodată are ochii tulburi, somnoroşi, alteori sunt mai vioi şi strălucesc. Probabil după cantitatea consumată şi după starea de oboseală în care se afla când a băut.

Mămica minte, îi cam plac intrigile, se ceartă cu coana Marioara, spălătoreasa şi îi strigă bătrânei, autoritar: „Vino şi mănâncă, că nu pot să stau toată ziua după dumneata”.

A băut sticla de rachiu a Monicăi şi a rugat-o: „Domnişoară, n-o să mă daţi de gol”.

Povestea cu Gheorghe Gheorghiu-Dej şi cu Maurer în ilegalitatea e evident născocită. Încep să mă întreb câte din istoriile ei sunt reale şi câte sunt afabulaţii, împletite din elemente reale şi fantezie.

Oare a avut chiar o fetiţă care a fost călcată de autocamion sau e o născocire şi asta, ca în piesa lui Albee, *Cui e frică*…

1974

Bucureşti, 25 octombrie ’74

Stau iarăşi cu un toptan de hârtie albă în faţă. Vreau să apuc de undeva, un ochi din pânza care se destramă şi nu ştiu de unde.

Am fost totdeauna prea tipicară, prea organizată în scris. Asta, plus inhibarea, de toate felurile, mi-au jucat mie festa.

Admir tenacitatea, forţa cu care unii scriitori îşi mută experienţa cea mai intimă, pe hârtie. Simone de Beauvoir şi boala, moartea mamei ei.

Singura temă, de fapt, care m-ar pasiona, de aci înainte, ar fi să urmăresc, pas cu pas, procesul de descompunere, senectutea. Ce aspecte concrete ia, existenţiale, sociale. Cum receptez acum, spre deosebire de alte vârste, toamna, iarna etc., cum iubesc, cum renunţ, cum nu renunţ, cum îi caut sau îi aştept pe oameni, cum nu mai pot urî, cât de lent reacţionez la solicitări ce, altădată, m-ar fi dus la manifestări implozive…

Poate că acest toptan de hârtie va deveni un jurnal. Cât se poate scrie? Ce e adevărat în mine, ce nu e adevărat? Adevărul de o clipă, ce valoare are el, faţă de realitatea unei vieţi?

Moare Zaharia Stancu. Moare de un cancer, năpădit de metastaze. E înconjurat de familia lui. Eu sunt o scriitoare care dau telefoane acasă la el, să mă interesez cum îi merge şi vorbesc cu femeia de serviciu sau cu nevastă-sa.

Nuşa zice: „Şi eu sunt bolnavă. Am venit puţin acasă. Câteodată îi e mai bine, câteodată mai rău. Azi-dimineaţă, mi-a telefonat cumnatu-meu că a dormit şi a mâncat bine”.

El e un mare scriitor, tradus în zeci de limbi. Propus pentru Nobel. Vin ziarişti să-l vadă, din străinătate, şi dacă nu-l pot vedea, merg în satul lui, la Salcia, pe care-l cunosc sub numele de Omida, din cărţile lui, ca să vadă meleagul natal şi pe surorile lui (Gabriela M. zice: „Le cunosc, le-am văzut, sunt nişte făpturi primordiale”). Moare Preşedintele Uniunii Scriitorilor. Ce a fost el, pentru mine, în ultima etapă a vieţii noastre? Preşedintele. Un preşedinte bun pentru obşte şi care pentru mine n-a existat în nici un fel şi eu n-am existat pentru el. Ca şi cum am fi fost amândoi morţi de mult. Mai glumeam câteodată, rar când mergeam să-l văd, în biroul de la Uniune, să-i duc câte o carte de a mea. Când era bine dispus, mai râdea, cu toată gura lui vorace, cu botul lui de fiară, care-a apucat şi a sfâşiat şi s-a hrănit cu tot ce a putut, din viaţă. Dinţii, îngălbeniţi de tutun, de vârstă, se mai

ţineau în alveolele lor, în gingiile decolorate, altădată trandafirii.

Totul e un mozaic, din bucăţele sparte, cu pietre care lucesc, colorate, şi cu găuri, cu cari de ani, de decenii. Asta e viaţa mea. Alţii poate o văd ca un tot. Eu nu.

Cine a fost acest om extraordinar, bestial, uman, laş până la ultima degradare, puternic, gâlgâitor de o vitalitate ce părea veşnică, acest bărbat pe care l-am iubit cu patimă şi cu dorinţa de a muri, la despărţire, şi cu dorinţa chinuitoare de a avea un copil de la el, un bărbat pe care l-am purtat în sânge, toată tinereţea mea, când am fost şi când n-am fost cu el, pe care l-am urât, l-am dispreţuit, l-am admirat. N-am avut copil de la el. Viaţa, cum se zice, ne-a despărţit.

M-am dus până la bucătărie să văd dacă nu s-a ars friptura de vacă şi m-am întors la curva asta de hârtie, care mă trage pe sfoară, nu-mi dă nimic!

Ce să-mi dea? Să spună nebunia aceea a sângelui şi a ierbii care exploda din noi.

Acum am plâns tare cu capul pe hârtie. Acum, plângând, mă întreb cum o să fie la înmormântare, dacă o să mă stăpânesc sau o să-mi dau drumul la plâns şi cum o să se comporte văduva, sub vălurile ei negre, şi dacă o s-o îmbrăţişez ori ba, şi ce discursuri groaznice şi lungi şi mincinoase or să se ţină şi cum era ziua aia de început de vară, în Antim, când îmi transpira rochia, crem cu albastru, la subsuori şi el venea pe ascuns când nu erau părinţii acasă şi împreună formam un centaur fericit care necheza, urla, răgea către cerul acela de vară, care n-o să mai fie niciodată.

Şi cum m-a bătut, şi cum m-a minţit şi cum s-a logodit oarecum cu mine, venind în familie, la ceai, (mirosea ceva în văzduh a escrocherie sentimentală – mă temeam, plutea minciuna în aer) şi zicea că divorţează, dar părinţii au scris la primăria din Salcia şi au aflat că nu există nici un proces de divorţ (nu la Salcia la primărie, mi se pare că la tribunalul din Roşiorii de Vede, unde zicea el că are loc procesul) şi pe urmă cum am zăcut şi cum am urlat la mama şi cum am vrut să mă sinucid şi cum m-am măritat, şi cum am vrut un copil de la el, şi cum am aflat că trăieşte cu Felicia Manolovici şi că-i şantajează (*Oameni cu joben*) şi m-am dus într-o garsonieră de pe Brezoianu, pe care-o închiriase probabil pentru ea, şi a vrut să se culce cu mine şi oricât îl doream de tare, n-am mai putut, am văzut pe masă nişte prăjiturele şi ceva de băut, va să zică suntem în garsonieră şi urmează să servim ceva, asta e o întâlnire de amor, nu se poate, e ceva corupt şi derizoriu, şi m-am zbătut, m-am îmbrăcat, nu l-am lăsat, deşi mă topeam de dorul lui, el a plâns cu hohote şi îi curgea o şuviţă de salivă pe pernă, apoi eu mergeam pe cheiul Dâmboviţei, ieşind din

Brezoianu, era o înserare frumoasă, dar se terminase viaţa şi de fapt chiar se terminase, eram îmbrăcată în taiorul meu verde, cumpărat la Braşov, confecţionat la „Neuman”, unde se lucrau mai ales confecţii sport, foarte frumoase, şi scumpe, Sorin bărbatu-meu, şi-a putut permite să mi-l cumpere din salariul lui de tânăr inginer capabil, care conducea un mare şantier, şi ne-am mai întâlnit noi, când şi când, discutând chiar politică, şi despre războiul care se apropia iar el părea că vrea să mă ia pe o insulă îndepărtată unde să nu mai fie toate astea, ruşi, nemţi etc. şi era tot frumos, şchiop şi frumos, cu o gură vorace cu dinţii înfipţi pentru eternitate în alveolele lor de fiară, şi ochii erau albaştri, intenşi şi amari, se ţinea de ziaristică, şantaje, dar proiecta mari romane-frescă, şi apoi le-a scris, în condiţii grele de realism socialist şi iar am trăit o noapte, o zi, l-am văzut la Sinaia, plângând, dându-şi cu pumnii în cap pentru că „i se dădea la cap, dinăuntru, din partid”, şi i se cerea, ni se cerea, să facem ce nu voiam, nu puteam, dar el a scris *Desculţ* şi după *Desculţ* a scris şi alte cărţi, unele aşa cum a vrut, altele desfigurate de imperative şi laşitate, scria foarte mult, nici nu l-am mai urmărit bine în ceea ce făcea, nu prea mă interesa literatura lui, cu sandale de aur, desculţ, şi fizic mă desprinsesem de el, devenise o zare veche, viorie şi învăpăiată.

26 octombrie ’74

Aseară, premiera poemului dramatic *Matca*, al lui Marin Sorescu.

Curajul de a fi poet. De a vorbi despre viaţă, moarte, nedumeriri şi de a le întrupa (stările, nedumeririle, strigătele în gol) scenic. Leopoldina Bălănuţă – mare actriţă. Dinu Cernescu, regizor.

28 oct. ’74

Un lung interviu luat de N. Prelipceanu lui Cosaşu, în *Tribuna*. Cosaşu zice că scriitorul trebuie să se întrebe despre natura talentului său. Mulţi s-au pierdut pentru că n-au făcut-o.

Eu mă întreb de prea multă vreme, steril, fără răspuns şi mă pierd din prea multă întrebare.

Nu mi-a plăcut curtea pe care i-o face lui Nichita, obsecvioasă şi totul arată cam aşa: „Ia uitaţi-vă, ce relaţii am!”. Madam Marie e sfânta Maria, şi-i dă nişte numere încurcate de telefon, la prof. Ianoşi, unde se află Cosaşu, şi totul e un poem de Nichita… Nu, nu-mi miroase bine! Dar poate că în natura talentului lui intră şi asta: relaţiile, nu doar admiraţiile!..

Criză mondială. Suntem în criză mondială, declanşată de criza

petrolului. Arabii conduc.
Va avea Tudor de lucru? Nu va avea?

Îi scârţâie proteza în gură, scârş, scârş, parcă-şi ascute Moartea coasa.

Ea nu mai avea secrete, cotloane de taină. Era prea bătrână. Îmi dăduse cheia de la casă. Puteam intra oricând, o puteam surprinde oricum.
Vin seara. E destul de târziu. Stă în faţa radioului, un „Siemens” străvechi. O grămăjoară mică, mică de oase, în bundiţa ei răpciugoasă, roasă, fără mâneci, şi ascultă ceva. Încearcă să asculte ceva de peste mări şi ţări.
Îmi închipui sub osul alb, sub ţeasta friabilă cum se întretaie, undele, veştile acestei lumi violente, demenţiale, din care ea ştie că va pleca curând, în care mă lasă…
Mă suspectez. Mi-au ţâşnit nişte lacrimi. E vechea sensibilitate sau e proaspătul ramolisment? Mă bâlbâi. E cunoscuta mea sfială sau împleticirile de limbă ale splendidei Senectuţi?

Chestia cu natura talentului (vezi pag. anterioară – Cosaşu) nu e simplă deloc. Dacă aş fi răspuns cum trebuie, nu m-aş mai întreba azi dacă merită sau nu să-mi adun „tabletele” din *Contemporanul*, răposatul, într-o carte.

Invidia, ce tânără e invidia! De ce nu sunt ca Bogza, ca Blandiana, sau ca…?
Atunci când vitalitatea ajunge aproape de punctul zero, o infuzie de înţelepciune şi resemnare bleagă o inundă şi nu mai pizmuiesc nimic, mă uit prostită, bătrâneşte la natura arămie a toamnei şi sunt fericită că respir.

Et ego in Arcadia… Şi eu tăiam pagini de ziar, cu cele mai dramatice evenimente ale umanităţii. Dar ce-am făcut cu ele? Nimic. Nu ştiu măcar prin ce dulapuri zac. Ineficienţă. Inconsecvenţă. Mă las submerjată de imperativele minore ale clipelor.

Aici, la această masă crem de bucătărie, unde mâncăm în familie, este selva oscura*,*

aici se deschide gura infernului,
fântâna poeziei, botul demenţei
gura lui Cerber, cerul negru,
al botului de câine subteran
şi cum?
aşa, deodată,
în timp ce privesc

petele brune de pe mâinile veştede ale soţului
care ţin vesela, furculiţa,
în timp ce torn supa în farfurie, fiului meu,
şi privesc brazdele adâncite
la colţurile gurii lui
şi fălcile îngroşate de ani,
alunecăm împreună, în timp ce mâncăm,
pe gura puţului mucegăit
şi uităm de noi,
suntem un chip, în visul cuiva
şi nu mai suntem nici vis,
puţul a fost astupat
şi din el creşte iarbă.

1975

9 ianuarie 1975, Bucureşti

În 7 curent la Miliţa Pătraşcu. Ca o rădăcină groasă, scurtă, noduroasă, strâmbă, veche. Ochi iuţi, scotocitori, pătrund. Mă aşază la masa rotundă din „camera de zi" între cele două geamuri, de la un capăt la celălalt al dublei, marii încăperi, ca să observ mai bine „jocul de linii" realizat de Marcel Iancu, care i-a proiectat casa. Face cu abilitate elogiul poeziei mele: „Dumneata când descrii un obiect, o floare sau altceva, parcă atunci l-ai fi văzut prima dată. Nu e la d-ta nimic moştenit, livresc. Am scris eu ceva despre asta. Odată ai să vezi".

Living-room-ul debuşează la unul din capete într-o terasă închisă, cu geamlâc. Pe jos mere, câteva portocale, câteva sticle de vin sau must de casă. Şi un imens cerceluş de un roşu înflăcărat, rotat, într-un hârdău. Dacă-mi place pot să stau de vorbă cu bărbatul Caterinei, bucătăreasa ei, pe care o are de mai bine de 30 de ani. Bărbatul ei e un mare artist în materie de plante. Dar se crede şi scriitor. Eu mă tem de acest tip de veleitari şi i-o spun. Zice că n-am de ce să mă tem.

Masca în gips [?] a „hamalului", preot, edentat, cu barbă lungă ascuţită îi place lui Sorin şi Miliţa se bucură. L-a sculptat când încă nu învăţase sculptura. Ne arată pe masă paparudele miniaturale, multiplicate în ceramică zmălţuită în verde irizat.

Poate discerne, o întreb eu, o anumită tendinţă în linia ei de evoluţie. De la realism la o exprimare mai simplificată, mai esenţializată a volumului? Sau e o alternanţă, la ea, în modalităţile expresive:

— O alternanţă. Fiecare motiv are impulsurile lui interioare, care îmi cer un fel sau altul de exprimare. Brâncuşi îmi spunea: „Tu eşti fericită, Miliţo, că eşti liberă, poţi să sculptezi cum vrei". El era legat de stilul în care se făcuse cunoscut în străinătate.

Un început de orgoliu senil se desprinde din ceea ce spune. Sculptura Miliţei e foarte inegală. Alături de sculpturi, basoreliefuri excelente, pure, lirice, moderne, alături de monumente ca *Fântâna Mioriţei* vezi nişte plăcinte academice, moarte. Am impresia că nu-şi dă seama de marile ei inegalităţi şi ratări. Ori ascunde?

— Sunt româncă, zice cu mândrie. Şi bunelul şi bunica erau români, şi mama. Numai tata a fost albanez: Mihailovici. Îi plac pisicile. Le desenează, le sculptează. Unele foarte frumoase, ca nişte pisici sfinte din (orientul) Egiptul antic. Pisica urmărind o vrabie, foarte

brâncuşiană, miniaturală, din marmură albă, pe un mic soclu. Un giuvaer, o podoabă de pus pe o poliţă.

Îmi place bustul unei femei. „Şi lui Brâncuşi i-a plăcut. Până atunci nu avea încredere în mine, ca sculptoriţă. Când l-a văzut, a zis: „Acum cred că eşti sculptor”.

Vorbeşte româneşte cu un accent basarabean şi uneori cu întorsături greoaie. „De aci înainte, când ai să fii fată de casă, o să poţi merge şi la etaj să stai de vorbă, pentru cerceluş.”

„Fată de casă” pentru că o să-i pozez, de săptămâna viitoare pentru un bust.

De când am văzut însă ultima ei lucrare „comandată” de Camil Baltazar: un basorelief în gips (va fi transpus în marmură), reprezentându-l pe el, tânăr, depersonalizat ca trăsături, inexpresiv total – lângă capul soţiei, idem, cu mâna lui în faţă, pe planul inferior, petrecută după umerii ei – m-am cam dezumflat. Observă, probabil, că nu-mi place. Mă întreabă: „Îţi place?” – Da, sigur, e frumos. Şi îi găsesc nişte analogii în monumentele funerare etrusce, ca să spun ceva şi să n-o necăjesc pe bătrână.

Ieri, am primit scrisoarea Express a lui Tudor, din 22 dec. 1974. Am aşteptat-o mult, cu înfrigurare, agitându-mă, întrebând mereu la poştă, în „Atena” ce-i cu corespondenţa. Aglomerare de sărbători. Din cauza grevei poştale franceze din toamnă, am avut foarte puţine, sporadice ştiri directe de la Tudor. Criză benefică pentru el, în arhitectură, care l-a împins să se ocupe numai de gravură. Se descurcă, financiarmente, la limită. În 6 ianuarie, vernisaj, circa 30 gravuri la Librăria „Shakespeare & Co.” (rue de la Boucherie). Mai mult o mare întâlnire de familie şi prieteni. Marcel a dat băuturile. Tudor a cumpărat *petits four*-urile şi a servit. Herold a venit la început şi a plecat devreme ca să nu se întâlnească cu restul familiei. Aseară am vorbit la telefon. Aşteptăm scrisoare şi fotografii. Poate se va da ceva şi la televiziunea franceză (o cunoştinţă a Soniei L.). I-am scris o lungă epistolă, azi, cu sfaturi – încerc pentru el să fiu sociabilă şi practică, ceea ce pentru mine n-am fost niciodată.

Ne rotim, sateliţi, în jurul existenţei lui, în jurul existenţei lui Petre. Două scrisori în care îi spune decizia ei, dorinţa ei de a se lua. Ce va fi oare?

La scrisoarea mea către Geo Bogza cu urarea de Anul Nou şi cu „De la casa mea la casa ta sunt o mie de paşi, i-am numărat… etc.” am primit răspuns o telegramă: „Fericiţi cei ce fac o mie de paşi, Geo” – şi azi o scrisoare:

La stânga paginii albe, plopul bogzian şi în dreapta: *15 ianuarie, data celei mai emoţionante aniversări din viaţa poporului român, La mulţi*

ani! Geo Bogza.

Pe cumpăna subţire, ca un fir de păr, dintre grandios şi ridicol, Geo înaintează spre propriul lui monument.

După 5 decembrie, după moartea lui Zaharia Stancu, am fost bolnavă de dulcile drojdii care au urcat la suprafaţă din adâncul deceniilor şi nu m-au intoxicat. *Priveghi* a fost scrisă într-o supremă tulburare, într-o baie de lacrimi – când credeam că n-am să mai pot plânge aşa niciodată. Bătrânii uscaţi, secătuiţi, plâng totuşi foarte uşor – natura realizează când vrea un echilibru. La nivele din ce în ce mai fragile, totuşi un echilibru, fericit în felul lui, între sicaţiunea organică, psihică şi izvoarele lacrimale, care mai amintesc cumva, ca un ecou, cascadele primordiale, stihia aquatică a tinereţii.

Jean Lacouture: *André Malraux. Une vie dans le siècle*. Carte stufoasă, echilibrată ca atitudine în faţa marelui scriitor şi marelui diletant şi impostor.

André Malraux: *La tête d'obsidienne,* despre Picasso, după moartea acestuia, reportaj, eseu, asociaţii de idei, imagini, enunţuri…

Ephraim Kishon: *We unfair, David Satiren*, unele minore, dar în general o frescă spirituală a vieţii de toate zilele în Israel.

10 ianuarie '75, Bucureşti

Vis de dimineaţă: Sală de aşteptare. Într-o cameră alăturată se dau audienţe. Miron Constantinescu primeşte. Sunt şi eu înscrisă pe o listă lungă. Nu sunt chemată, dar nu mă neliniştesc. Am un sentiment de agreabilă aşteptare. Parcă e altfel acum. Nu va fi nimic oficial. Vom vorbi ca de la om la om. Mă gândesc să evoc ceva din tinereţe. Mişună bărbaţi şi femei prin sălile de audienţe. Pe el nu-l văd. Dar văd o imagine a biroului, în faţa lui, în picioare, solicitantul şi în stânga, cealaltă parte a încăperii unde, în bănci, ca într-o clasă sau ca într-o sală de judecată, şade publicul, audienţii, martorii. Ca să nu se discute ceva particular şi intim. Solicitantul iese. Publicul cântă un marş sau un cântec de mase. Eu fug pe stradă. Mă învârtesc în jurul casei. Mă întorc şi cer să fiu tăiată de pe listă, că nu mă simt bine, nu pot să intru…

Mă trezesc şi nu-mi dau seama că Miron Constantinescu e mort.

16 ianuarie '75

Îi pozez Miliţei. Două şedinţe până acum la un pastel pe care nu i l-am cerut. Foarte nereuşit şi neasemănător. Mi se pare ridicol ce fac. N-am

„pozat" în viaţa mea – în nici un sens. Sorin se bucură că o să am un bust. Sau basorelief? Din ce? De bronz? Un căpşor – nu un cap! Ce dracu' o să fac chiar cu căpşorul? Unde o să-l pun? Ca Victor Eftimiu, în faţa casei? Nici vorbă. O să-l ascund în dormitor. Atunci, ce-mi trebuie: Vanitate senilă – pentru „post-mortem". Bătrâna zice despre artă: totul e potriveala! Când îi spun, în glumă, că vreau să semăn cu pisicuţa care pândeşte vrabia – marmură, figurină stilizată pe soclu – adică nu academic-realist; nu rostesc aceste cuvinte, dar dau să se-nţeleagă, până la urmă se cam indispune şi spune scurt, tăios: „nu-mi dictează nimeni cum să fac".

Ca să mă aducă la pozat de multe ori, după ce, data trecută mi-a dat pe la nas cu „o şedinţă – două", îmi citează vorba nu ştiu cărui sculptor francez, care spunea modelului: „Te obligi să pozezi de cel puţin 70 ori".

O cunoşti pe Nelly Cutava? Mi-a adus cartea lui fiu-său [Petru Popescu] *Copiii Domnului*. – E ignobilă. De ce? Vechi preoţi din trecut sunt arătaţi în cărdăşie cu hoţii („Bunelul" ei a fost preot). Da, e şi ea scriitoare. Mi-a adus scrise de mână... Pot să spun, cu siguranţă, că n-am citit niciodată nimic de ea. Nu-mi place, nici la ea, nici la fiu-său, că intră în prea multe detalii. Detalii, detalii. Trei pagini te ţine cu o convorbire telefonică. Aşteaptă s-o sune cineva. O fi acela? O fi altul? Şi uite aşa, te plictiseşte.

Anecdote: Portăreasa de pe vremea când era ea la Paris, care vorbea ca în Racine. Despre bărbatu-său, crai: „Il a de nouveau succombé à sa faiblesse". La noi ar fi spus portăreasa: „Iar s-a dus la curve".

Nu, la Brâncuşi n-a fost elevă. Ştia sculptura. Fusese eleva lui Matisse şi a lui Bourdelle. Mergea ea pe la Brâncuşi, Brâncuşi venea pe la ea. Ea locuia în rue.....

Acum vreo 4 ani, a fost în Anglia, a stat 3 luni, la ţară, lângă Londra. Acolo au simţul infinitului. De la fereastra casei, vezi în infinit, spaţiu, câţiva copaci în depărtare, infinitul... A avut comenzi de portrete acolo, de sculptură.

Ecaterina (bucătăreasa) cu bărbatul (fratele prof. univ. Hangea) stau la parter, le-a dăruit ea apartamentul (Probabil, să aibă grijă de ea, până la moarte).

Petre spune, cu acuitate, după scurta vizită de ieri: „Mi s-a părut o babă vicleană. O fostă artistă ascunsă în trupul unei bătrâne şirete. Parcă ar fi o sosie a vechii artiste...".

Într-adevăr, acum joacă teatrul senil al celor foarte bătrâni, care-şi repetă la nesfârşit repertoriul uzat, de succes. Nu mai simt sau simt foarte tocit lumea. Gesturile se repetă mecanic, şi din afară intră foarte puţin în universul lăuntric mobilat cu obiecte familiare, fantomatice. Îşi păstrează, totuşi, datorită muncii regulate, cotidiene, şi contactului cu multe persoane, o ascuţime surprinzătoare a minţii,

pentru vârsta ei. Nu-şi cumpără televizor ca să nu se distreze, să nu piardă timpul.

Cum să numim asta: eroism? Instinct de conservare? Axa puternică, tare, a unei personalităţi neşubrezite, neîndoită de vreme?

A aflat, din cartea lui B. Brezeanu despre Brâncuşi, că i s-a expus o lucrare: *Călăreţul* (există o reproducere în ghips patinat sau ceramică, pe etajera ei) la muzeul din Amsterdam, în 1931, alături de o lucrare a lui Brâncuşi – uite, nu ştiam... (şi râde, cu satisfacţie). Petre observă şi o dedicaţie a lui Brâncuşi: „Miliţei P. cu drag". Nici de asta nu ştia. Şi iarăşi râde, spart, oprindu-se puţin şi observându-te: ce efect face asupra ta? Râde cu satisfacţie, un fel de cochetărie vicleană, naivă, şi vanitate.

Lucrează şi dimineaţa şi după-amiaza, după ce se odihneşte puţin.

— La 5, vine profesorul de istorie. Învăţ, de vreo 7 ani, istoria românilor. Dar nu ştiu decât despre Ştefan cel Mare, Cantemir şi... cam atât. În Rusia am învăţat istoria lor. Profesorul meu de istorie are o memorie extraordinară. Ştie tot felul de întâmplări, îmi spune şi ce a mai auzit la radio...

Lui Petre: Uită-te la cele două nuduri. Erau cele mai mari curtezane de pe vremuri. Una e Ange Polizu Micşuneşti. Cealaltă Erika Munteanu.

Eu: Curtezane – cocote? Pe bani? Sau le plăceau bărbaţii?

Ea: Parcă se pot despărţi lucrurile astea? Erau de toate. Cum am ajuns la ele? Toată lumea vorbea, şi mi le-au adus... Ange trăia cu Aristide Blank, cu unul, cu altul!

Ieri, după-masă, m-am întins şi am aţipit (mă simţeam prost – un început de gripă – sau ficatul), am strigat prin aţipeală, mut: „Vino, mai repede, Sorin" şi el, în aer într-un pardesiu lung, mohorât, cu două aripi la umeri, întunecate, cu pălărie întunecată pe cap, peste chipul mic, scofâlcit, zbura ca un înger trist şi caricatural, spre mine, în ajutor.

La gimnastică, pe jos, întinsă, ridic ochii spre perete şi văd de jos, ca din mormânt peretele, cu cele 2 mici gravuri, moştenite de la mama (şi Jacques) răsturnate, căzute pe dos, pe jos, şi comutatorul, şi aplica, şi termometrul de perete, şi se aude tic-tacul ceasornicului, tot de acolo, de jos, de parcă n-aş mai fi fost în timp şi auzeam timpul şi totul era din perspectiva aceea, perceput din acel unghi, care le făcea stranii, absurde, sfâşietor de umane.

Am terminat de citit *Le pasage de sable* (după *Le sel et le soufre*) al Annei Langfus. Revenirea din lumea concentraţionară nazistă a unei tinere – traumatizată – care nu se mai poate adapta.

Citesc scrisorile tânărului Eminescu către Iacob Negruzzi. Mă minunează maturitatea gândirii lui şi scriu despre asta în *Tribuna*.

Am obţinut, după luni de căutare, *Feţele tăcerii* de Augustin Buzura. Roman scris la persoana întâi, subiect românesc contemporan. Crime şi pedepse (politice). Scris cu o mare intensitate de ură a tot ce a adus regimul actual „haisabil”. Citesc cu participare şi enervare. Ştiu că fac parte, eu şi ai mei, în carne şi oase, dintre personajele pe care autorul, povestitorul şi mare parte din masa acestui popor le detestă, le urăşte până la pofta de exterminare. Bunele intenţii, prostia (ulterior) laşitatea, neputinţa nu dreg nimic, nu pot drege. Pe un plan minor şi intelectual, (nu planul violenţelor reale, fizice) mă văd, cu ochii celor din afară, în categoria socrului povestitorului, fostul activist, care azi se trezeşte în pielea unei victime. „Victimizarea”, noţiune elaborată la „Europa liberă” de Monica Lovinescu, sub influenţa ciupercii otrăvite Caraion. Suntem într-o derizorie tragedie atridică. Nu există vinovaţi şi nevinovaţi. Destinul istoric ne plămădeşte şi ne împinge braţul, pe unul ca să tragă cu arma, pe altul ca să scrie (ce a scris), ne înţepeneşte braţul, ca să nu scriem ceea ce nu se poate scrie… Din scuză că nu se poate ridica peste propria-i ură, Buzura n-a putut da un mare roman, ci un document important, interesant despre stări de spirit şi de lucruri ale vremii noastre, la noi.

Zvonuri: că Baranga + Marcela ar fi rămas în Franţa! Prostii! Chiar exclus din C.C., nu-şi lasă el milioanele, renumele, şi Marcela aşijderea… Nelly se teme, zice Miliţa, că Petru nu se mai întoarce… Tudor nu menţionează nimic. Numai de o baroneasă, o legătură amoroasă…

În felicitarea Gabrielei D.: „Fu şi salam de Sibiu, şi ţuică şi altă aşa-zisă *amuse-gueule* la expoziţia ilustrului june…”(6 ian. vernisajul)

Vineri, 17 ianuarie ’75

Macondo – satul mitic al lui Gabriel Garcia Márquez, se numea Aracataca (German Arciniegas, interviu în *Tribuna,* 9 ian.)

Să citesc în fiecare zi poezie – spre frăgezire şi întoarcere la surse.

Ieri, la ataşatul cultural englez, Watkins, cu prilejul vizitei tânărului Peter Jay şi al lui John…. Atmosferă plăcută într-un interior amenajat cu gust al ambasadei + obiecte, mobile aduse de W. – masa peruviană în piele de Cordova, cufărul din metal, bronz ciocănit – mocheta verde

pe jos. Atmosfera specială a cockteilurilor: jovialitate, surâsuri, trecerea, alunecarea de la un grup la altul. Sandvişurile minuscule. Bucăţelele de pizza. Nina C. în rochie lungă: „Petre mi-a făcut un compliment unic, de neuitat. A spus că sunt o poetă cerebrală". Am protestat: „La noi, orice femeie care foloseşte neologisme în poezie, e taxată drept cerebrală". Îi spun că în concepţia lui Petre, „cerebral" e o noţiune pozitivă. Zice: „Îmi place Petre. Ar trebui să vină pe la mine. Ar putea învăţa multe". Îi povestesc lui P., în glumă, ce propunere i s-a făcut, prin mine.

Se scutură: „Dar să ştii că nu arăta rău, azi".

Ali îi dă raportul ce sandvişuri a mâncat şi continuă, lângă mine, pe canapea să-mi povestească cum s-au ars ei, care mâncau în Italia numai la trattorii ieftine (şi destul de bine) mergând odată la un restaurant scump; Nina a comandat un homar şi i-a costat 16.000 lire. Mai mult de trei nopţi de hotel. Îndrugă, îndrugă vrute şi nevrute, nu-l interesează dacă te interesează, e totdeauna cam băut. Nichita S. buhăit, mare, o recomandă solemn pe Doamna lui, o brunetă micuţă, drăguţă, anglistă: Rodica Dinescu.

Nichita i-a făcut trampa lui Peter Jay cu adusul în România. L-a tradus pentru „Anvil Press" a lui (şi i s-a tipărit şi în Iowa o plachetă – aceeaşi traducere). La toamnă, P. J. va reveni pentru luni de zile ca să… înveţe româneşte. Va face o antologie de poezie românească. Chiriţă, animat, când intram: „A stat două zile la mine, la Poiana Ţapului. Au fost nişte zile de poezie, extraordinare…".

Ultima şedinţă de birou la U. S., atacuri furibunde, penibile ale lui Jebe contra lui Virgil. Eu o spun deschis, sunt pentru Virgil.

Îl întreb pe Dan Hăulică despre Radu Varia. Îmi confirmă că e un bun impresar. S-a băgat şi pe sub pielea lui Salvador Dali. Cristina Atanasiu povesteşte că Salvador Dali i-a scris pe un desen al lui R.V., „nota zece". Cristina e o urâţică, cârnă, cu ochelari, ca un desen umoristic, îngâmfată şi aiurită (am auzit-o „psihanalizându-l" la un colocviu de la U.A.P. pe Paciurea – complet artificial, fals, trăsnit).

— M-a dat afară de la *România literară*, Stancu, sunt la Fondul Patrimoniului Naţional. E o muncă oribilă. Gândiţi-vă că trebuie să lucrăm cu Securitatea.

Nelly Cutava: m-a căutat la telefon. Nu corespundea numărul, credea că am telefon secret etc. Voia să-mi spună ce bine-i părea că Petru sta la Tudor. Era mai liniştită când era la Tudor. Acum stă la hotel. Lucrează pe ruptelea la un roman. Îi e tare dor. Ar cere plecarea, dar cine să i-o dea? Nu s-a scris despre *Copiii Domnului* – are mulţi duşmani… „O să se limpezească situaţia, zic eu, (în doi peri) şi o să se scrie."

Nichita îl traduce pe Lao Ţî (taoism sau daoism – încă nu s-a decis)

din franceză, controlat prin nevastă-sa cu traducerea engleză. A învăţat să descifreze şi câteva ideograme fundamentale… „La *România literară* nu prea m-am înţeles cu dl Ivaşcu. Figurez la ei. Eu mă fac că lucrez, el se face că-mi plăteşte”. În viaţa lui n-a lucrat. Totdeauna a avut o sinecură acolo. La plecare, la maşină: „Îl sechestrez la mine pe Peter Jay”.

Miliţa, în timp ce-mi face mizerabilul pastel, spune câteva lucruri amuzante, pe care ai impresia că le-a mai spus de câteva sute de ori, pe puţin, şi câteva prostii:

Ana Blandiana nu e poet. E scriitor, da. E sensibilă, da. Dar nu e poet. Nu e destul să zicem, să spui că o frunză uscată n-a putut cădea la pământ că s-a uscat, ca să fie poezie. Sau că doi ochi nu se aseamănă între ei. Sau că scaunul de colo stă pe loc, nu poate merge! E ceva, e un început, dar nu e poezie. Poezia e ceva extraordinar, e mult mai mult… să faci obiectele să fie vii. Bărbatu-său îmi place foarte mult. Foarte frumos şi interesant cum scria despre cinematograf. Nu mai scrie?

— Ba da, tot la *România literară*.

— Nu m-am putut abona.

— Acum se pot face abonamente.

— Dar ea mai răspunde la *Contemporanul* poeţilor?

— Nu, *Contemporanul* nu mai e cel dinainte, cu mulţi scriitori care colaborau acolo, nu mai colaborează nici Bogza.

— Ah, bine c-am scăpat de el. În fiecare săptămână să trebuiască să înghiţi câte o axiomă, cum să-i spun…

— Nobilă…

— Da, nobilă, e insuportabil.

— Dar tabletele lui erau foarte variate. Şi sarcastice, gnomice, lirice.

— Da? Poate.

— Îl cunoşti? Parcă a şi scris despre dumneata…

— Nu, n-a scris.

— Ah, dumneata, într-o convorbire cu Petru Vintilă, mi se pare că i-ai spus despre vizitele pe care vi le făcea.

— Da, se învârtea pe stradă, dădea târcoale casei.

— Pe Zaharia Stancu l-ai cunoscut.

— Nu, niciodată nu l-am văzut. A murit, mi se pare… Era un poet, nu?

— Mă mir că nu v-aţi cunoscut. El cunoştea pe toată lumea. Fusese şi ziarist…

Deodată moartea, ireversibilul stă între şevaletul Miliţei şi mine. A trecut viaţa, s-a terminat, suntem nişte supravieţuitoare. Nimic n-are nici o importanţă. N-au apucat să se cunoască, nu se vor mai cunoaşte.

N-are nici o însemnătate… Ar fi spus, poate, şi despre ea, râzând vulgar, că-i atârnă „chestia aia” jos, cum spunea despre Lucia Demetrius, în tinereţe.

— Victor Felea, zice, e foarte drăguţ. A scris extraordinar despre dumneata. Te preţuieşte foarte mult. M-a chemat în ajun de Crăciun la telefon şi mi-a cântat (din Cluj) *Heilige Nacht*… Vintilă l-a adus la mine (când rosteşte „Vintilă” are totdeauna o nuanţă de dispreţ şi antipatie, în glas). I-am făcut şi lui Felea un desen… Pe Sorescu l-a adus Miron Grindea.

— A fost şi acum, recent, pe la dumneata, Grindea?

— Da, m-am pomenit cu el în casă. A intrat pe la bucătărie. Mare şmecher. Când am fost în Anglia, mi-a cerut bustul, în bronz, al Clarei Haskil, pentru un Muzeu al Cinematografiei din Elveţia… Nici vorbă să-l dea Muzeului. L-a păstrat el. Cu revista lui, a făcut bună treabă. Multe lucruri din viaţa literară şi artistică, de după primul război, s-ar fi pierdut, dacă nu era revista *Adam*.

Călăreţul din ceramică reprezintă pe Lilly Popovici în rolul Jeannei d’Arc.

Bustul răposatului soţ Emil Petraşcu a apărut în birou, în colţ, în locul bustului lui G. Cantacusène – vizita TV pentru o emisiune consacrată celui ce a făcut, zice Miliţa, primul aparat de radio în ţară.

Le Monde, 10 Janvier ’75: *Lettres norvégiennes*. Interviu cu Ian-Erik Vold, poet (născut 1939) redactor revista *Vinduet* – „Peut-on encore parler de roses après Hiroshima?” (subtitlu)

Scriitori vechi importanţi: T.Vesaas (+1970), Olav H. Hange (f. bătrân), Rolf Jacobsen (bătrân), Ernst Orvil (70 ani). Statul cumpără pentru biblioteci 1.000 exemplare din fiecare carte apărută. Măsură controversată la ei.

„… Celui qui parle de roses le fait avec un image en forme de champignon dans l’arrière-plan: ce sera toujours une poésie qui parle de roses, mais d’un autre genre”.

În *România liberă*, 20. I. ’75, Tia Şerbănescu deplânge la *Alb-Negru,* atacurile lipsite de nobleţe ale lui I. Caraion contra poetului Ioan Alexandru, din *Enigmatica nobleţe*.

Miercuri 23 ianuarie

Pozez pentru Miliţa. Modelează în argilă. Realist-academic. A uitat parcă toată experienţa artei moderne. *Nefertiti*.

— Delavrancea adusese o copie foarte bună a lui *Nefertiti* din Berlin. O admiră toată lumea. I-a rămas moştenire Cellei. Odată, sora ei era

foarte bolnavă şi cineva i-a spus: „Nu ştii că Nefertite e de rău augur?”.

— Într-o zi mă pomenesc, acasă, cu un pachet mare, foarte frumos legat şi cu o scrisoare. Că numai o personalitate genială ca a mea e vrednică s-o posede pe Nefertite. Şi bla-bla-bla şi altele asemenea. Îi răspund la fel, în termeni pompoşi.

Ce se întâmplă? Nefertiti se vedea. Lucrările mele nu se mai vedeau. Le acoperea, le turtea. Ce să fac? Am donat-o Muzeului municipiului Bucureşti. Există şi acum, la muzeul universităţii [?].

Cum şi-a făcut casa?

Îi făcuse un bust Cellei Delavrancea. L-a văzut Aristide Blank, care o iubise mult. L-a cumpărat. Şi-a dat seama că acasă n-o să-l poată ţine, din cauza nevestei. A chemat-o pe Miliţa. Au stat de vorbă. Marcel Iancu i-a arătat terenurile băncii Blank, de pe strada asta [Pictor I. Negulici, azi]. Ea şi l-a ales pe cel unde e azi construită casa. Blank i l-a dat cu un credit, hei, hei, ce credit! Azi cine ţi-ar da aşa ceva? Dar bani, de unde? A făcut Emil (soţul) un împrumut. Tot nu era destul. Ea l-a minţit că a căpătat mai multe comenzi de portrete. Aretia Tătărescu, căreia îi amenajase şemineul şi alte multe lucruri în casă, îi promisese că atunci când va avea nevoie de girul ei, pentru construcţia unei case, i-l va da. S-a dus la Aretia. I-a vorbit de casă. A făcut pe niznaiul. A feştelit-o. Se întâlneşte pe stradă cu un cunoscut. Ăla îşi construia o casă. Aş vrea şi eu, dar uite aşa şi aşa. Îmi lipsesc banii. Există, zice el, o întreprindere care fabrică nişte cărămizi speciale, cu goluri în ele. Carpizid. Mi-a dat şi mie credit. Vor să-şi facă reclamă. Şi i-a dat şi Miliţei.

Acum vrea să vândă casa. Îi trebuie bani. Are 3.500 pe lună de la Fond. Dar ce-i ajunge? Îi place să trăiască bine. Are trei lefuri de plătit: Ecaterinii, lui Gheorghiţă şi lui Constantin (cioplitorul în piatră), 1.000 pe lună. Îi place să şi mănânce bine. Ecaterinei i-a donat, mai demult, (ca să nu-i fie luat) apartamentul de jos. (Am văzut cum o serveşte la masă, pe masa ovală din hol, cu set de şerveţele.)

… Cella şi toţi ai ei, ca şi Marieta Sadova, erau fascişti. Au vrut să mă facă şi pe mine, dar nu m-am lăsat. După ce s-a terminat cu fascismul, primesc o scrisoare de la Cella: „Chère amie, oublions tout. Reprenons nos relations. Il faut être au dessus du bien et du mal”.

— Cum e tânărul sculptor în lemn Dragomir? (Pe care l-am întâlnit la ea.)

— Pluteşte în necunoscut, ca toţi tinerii.

N-ai cunoscut-o pe Paula Trifa şi pe dna Ivaşcu. Ea e fostă actriţă.

Imită extraordinar. De minune. Ea îmi povesteşte şi filme. Eu nu merg la cinema niciodată. Când a venit la mine Rusan şi m-a interogat despre filme, i-am spus că am văzut *Reconstituirea*, deşi nu-l văzusem, dar aşa de bine mi-l povestise Ivaşcu.

— Îmi spunea Brâncuşi: „Ştii de ce te iubesc pe tine evreii? Pentru că eşti amuzantă”.

Sorin ia un ciocănel în mână. – Ăstuia Brâncuşi i-a pus coada.

— Cât o să mai trăiesc? 2-3 ani. Nu vreau să ajung ramolită.

23 ianuarie ’75

Telefonul şi scrisoarea lui Tudor, fotografiile (4, de la expoziţia Shakespeare & Co.) şi tăieturile din *Quotidien de Paris* cu *entrefilet*-ul privitor la expoziţia lui. Am exultat de bucurie. Acum ne-am mai potolit. Am redus totul la justele proporţii de mizerie (600 dolari pentru 48 gravuri colorate). Proiectele cu bibliofilia de artă sunt deocamdată vagi. Singura comandă serioasă, dar încă necontractată, e pirografia în lemn la tânărul Râmniceanu.

În cronica galeriilor din *Quot. de Paris*, T. e pus într-un context de constatare a tendinţei generale de refugiu în trecut, o tendinţă atât de puternică, de accentuată, încât depăşeşte spiritul unei mode „retro”. Confuzia prezentului. Gravurile lui Tudor sunt „très beaux”, dar pare un elev al lui Dürer. Se vorbeşte de Villon şi de Poe. Apropierile îi fac cinste – zic eu, cu orgoliu matern. Dar îmi dau seama ce picături de apă într-un ocean sunt micile manifestări de preţuire ale acestui început. Cât mai are de lucrat, în profunzime şi în extensie, câte mai are de înţeles, ce relaţii ar trebui să-şi facă, ca să răzbească realmente.

Atacul lui Caraion din *Enigmatica nobleţe*. „Desfiinţarea” mea ca scriitor şi ca om. Am minţit, de asta nu mai am talent. Recte: am scris şi am fost recunoscută ca poetă în perioada deceniului al 6-lea. Nu pot spune că veninul lui nu m-a intoxicat. Puţin. Acum zece ani, împroşcătura asta m-ar fi îmbolnăvit. Bătrâneţea e o pavăză. Nu etanşă. Dar oricum, o pavăză. La un moment dat, mi-a fulgerat prin minte un proces de calomnie. Atac la integritatea mea morală. Pfui! Ce spectacol bufon ar fi! Nimeni nu-mi ia şi nu-mi va lua apărarea. Plătesc pentru vechile credinţe politice, pentru că mi-am riscat pielea în ilegalitate, pentru că am mers contra instinctului naţional şi prea departe pe linia devotamentului faţă de internaţionalismul muncitoresc şi apoi, după eliberare, pentru activismul meu supus la comandamentele zilei (aşa înţelegând eu, pe atunci, că e datoria mea de comunistă).

Tia Şerbănescu, în *România liberă*, îl apără pe Ioan Alexandru de

brutala diatribă a lui Caraion. Foarte bine.

Eu, din „Oştirea ta suntem, Necesitate” – nu mă pot plânge de nimic. *Les jeux sont faits*. Am crezut. M-am supus. Plătesc.

Dorm prost. Uneori, visez voluptăţi, de o calitate pe care aievea nu le mai cunosc.

Aseară filmul *Zidul* de tânărul Vaeni (ginerele Hildei Jerea). Tipografia clandestină. Film curat, sensibil, romantic-revoluţionar. Joacă Dinică, Rebengiuc…

La Crève, roman de François Nourrissier. Psihologic. Bunicel.

Luni, 26 ianuarie ’75

Două zile urâte, umilitoare, depresive. Am citit articolul lui Croh din *România literară*: *În căutarea „enigmaticei nobleţi”*. Apologetic. La vârsta mea ar trebui să înţeleg oamenii, relaţiile lor şi relaţiile de forţă. Nu mă pot totuşi stăpâni să nu sufăr. Mi se pare nedrept ceea ce mi se întâmplă. Poate că nu-i nedrept. Poate că plătesc pentru prostie, orbire, lipsă de atenţie şi inteligenţă şi pricepere în relaţiile literare. Poate că plătesc şi pentru enormul vis pe care l-am visat împreună cu milioane şi milioane de oameni şi de care apoi m-am agăţat, ca de un colac de salvare. Poate că sunt, într-adevăr, vulnerabilă şi prin scriitura mea, adeseori neglijentă, ternă, banală. Poate că, poate că… Nimic nu mă poate împăca şi sufăr câineşte. Silvian zice despre Caraion că e strâmb, încâlcit, dostoievskian, rău, ca şi Savin Bratu, în critică. După ani de zile, sare şi muşcă. Îţi plăteşte ceva vechi, din trecut. Croh e „strateg”. Ştiu, ştiam, sufăr. Nimeni nu mă va apăra.

Prea sunt fostă comunistă – poetă a deceniului şase. Nu mi se iartă. Mai rău. Comunistă din deceniul patru. Eu nu mă gândesc la asta. Alţii – da. Nu sunt nici primul, nici ultimul poet care a trecut prin stări asemănătoare – alte cauze, aceleaşi efecte. Noroc că sunt bătrână. Doare totuşi mai puţin ca înainte. Plâns şi insomnie, vor trece repede.

Banc: Stema României? Două telefoane şi o pilă.

Articol despre Breban în *Svenska Dagbladet*: „Scriitorul care nu face compromisuri” de Richard Schwarz, tânărul frumuşel cu ochi albaştri şi păr negru, care a fost şi la noi, cu Gabriela şi René. „Îţi stă ceasul în loc, ce poate să spună”, zice Petre. Mizează pe scandal internaţional ca să obţină beneficii de care a fost frustrat. Dar oricât ar fi tipul de abject şi de amoral, e totuşi un portparol, portdrapel al libertăţii scriitorului… (Nota bene: zice că el a părăsit partidul… Din 1973).

Ne-am mai dezmeticit în legătură cu „succesele” lui Tudor. Totul e încă foarte aleatoriu, la voia norocului. A început iar să mă muncească

dorul de el. Cel puţin un an, un an jumătate, de aci înainte, nu-l voi vedea. Când „realizez” timpul, răstimpul acesta – simt o ameţeală, un gol oribil.

Încă mă frământă ideea dacă să renunţ de tot, ori ba, la publicistică. Nu mai am decât obscurele articolaşe din *Tribuna* – tot fără axă, fără măduvă. Dacă nu le-aş mai scrie, m-aş putea concentra mai bine? Vax. *Cojones* mai am, nu mai am?

Paula V. zice: Somnităţi.

Marga (fostă avocată): recrudescenţă, adică scade….

Veta: „El e siluet, ea e siluetă”…

La Zola (aniversare – 77 ani)

Suspendare de vreo 2 luni a plecărilor definitive, Armand Grigoriu e fiert: i-a venit „negativ”. N-are rude în Israel. Nina şi el învaţă ebraica. Nina e româncă get-beget, basarabeancă. Teme de discuţie: plecări şi despre policlinici cu plată, nu vor putea primi medicii decât un sfert peste salarii, asta ar însemna, practic, desfiinţarea policlinicilor.

Nina povesteşte că la ei la serviciu s-a pus poezia de 24 ianuarie, din *Scânteia*, a lui A. Păunescu, la gazeta de perete, ca să râdă lumea. Zola îmi aduce *Scânteia* s-o citesc. E cu „Deşteaptă-te române”. Asta ne trebuie.

Tuţa are un farmec popular, suculent, cam trecut. Riduri în jurul ochilor frumoşi. Minijupe imprimate lasă la vedere pulpe puternice.

Andrei – 3 ani – e blond roşcovan, cu o privire blândă, castanie. Se joacă cu Romică de-a avionul. Un scaun răsturnat, sprijinit de pat, pe care se pun jucăriile şi se urcă şi el în avion. Romică e un pensionar jumulit, jigărit.

Ileana (19 ani) ne arată scrisoarea primită de la un coleg care face armata. Un fel de caligramă criptică. Sub ea un fel de ramuri şi într-o parte ca nişte cleşti, ca nişte roţi dinţate şi scris… A fi de cealaltă parte. Ne arată şi fotografia băiatului. O figură simpatică, inteligentă. E băiat de securist. Dar el nu gândeşte aşa. El e contestatar.

Sinaia, 17 februarie ’75

Absolut fără sens ţinerea acestui jurnal. De ce o fac? Ca să reţin, ca să nu curgă, să nu se irosească odată cu clipele, cu zilele? Viaţa mea? Problematica vieţii mele? Documentele vii ale zilei de azi? Pentru ce? Pentru cine?

La „Europa Liberă” se citesc fragmente din *Jurnalul* lui Miron Radu Paraschivescu. Jurnal încredinţat de acesta lui Virgil Ierunca, la Paris, când îşi simţea moartea aproape. Altă structură, altă viaţă, alte relaţii sociale, politice. Dar eu? Numai aşa, ca să nu mor de tot, înainte de a

muri. Şi poate că ceea ce azi mi se pare fără semnificaţie sau cu o anumită semnificaţie subiectivă, mâine va străluci într-o lumină cu totul aparte, din unghiul altui timp.

Ivasiuc, întâlnit aici la Sinaia. Personaj absolut ignobil, antipatic şi fascinant. De o inteligenţă diabolică şi de o trepidaţie interioară neîntreruptă, tradusă într-un neîntrerupt debit verbal. Monstruos egocentric. Aud că e şi mitoman (Geta Dimisianu – care îl urăşte). Nu ştiu de aceea cât trebuie luat drept monedă forte şi cât trebuie pus pe seama fanteziei, din ce povesteşte.

Închisoarea: doi evrei, Kohn şi Blum. Kohn bătrân, demn, respectabil. Blum, mai tânăr, un şmecher, mic afacerist. Li se făcea mizerii. Într-o noapte Kohn, avea diaree, trebuia să meargă la tinetă. I-a deranjat. Nichitoiu (jandarm mi se pare, sau aşa ceva) s-a ridicat şi a urinat peste bătrânul Kohn.

— Aveam un anumit prestigiu printre ei. Le ţineam conferinţe, lecţii. Îmi spuneau „Domnul doctor”, ştii că făcusem un număr de ani la medicină. Am convocat o adunare. I-am spus lui Nichitoiu: ştii ce ai făcut dumneata? ai urinat pe noţiunea de om. După şedinţă, ştii ce-mi spune Nichitoiu? – Domnule doctor, nu înţeleg ce aveţi cu mine. Ce-am făcut? M-am pişat pe un jidan.

— Ivasiuc îi tot dă cu „contractul”. Că la noi nu se respectă o înţelegere, un contract, care stă la baza civilizaţiei.

— Relaţiile lui cu Eugen Barbu. Fiind director la Casa de filme i-a plătit corect scenariul unui serial. Când a vizionat episodul cu inventatorul român al bombei atomice, în 1943, pe o sobiţă de tuci, amesteca ceva şi inventa bomba atomică (*August în flăcări*) a spus că se face de râs cu aşa ceva…

Barbu la telefon, singurul telefon pe care l-a primit de la el. – Păi credeam, domnule Ivasiuc, că am căzut la o înţelegere!… uite ce vreau să-ţi spun: Eu mănânc rahat cu polonicul, dumneata cu linguriţa, asta e singura diferenţă între noi.

Eu: Iar alţii, toţi, dacă nu aşa, în doze homeopatice… Nimeni nu e pur.

Despre Răutu, la Neptun, pe plajă. S-a apropiat R. de el. Ivasiuc ştia de la Lucien Goldman că „dormiseră în acelaşi pat la căminul studenţesc, pe vremuri”. Dar îl întreabă aşa pe departe: L-aţi cunoscut pe L.G.?

— Dacă l-am cunoscut? Păi am dormit în acelaşi pat.

Răutu l-a exclus, pe vremuri, pe L.G. ca trotzkist.

— Nu numai că l-am cunoscut, dar i-am şi făcut ceva, un lucru care ar fi fost mai bine să mi-l fi făcut el mie.

R. fusese unul din cele mai strălucite capete ale generaţiei lui de marxişti.

Ivasiuc a avut o legătură amoroasă cu Luminiţa Coler, tânără poetă (şi măritată cu Mirodan, zice Iv., o fată înaltă, subţire, frumoasă şi deşteaptă – fratele ei într-adevăr foarte deştept, din generaţia asta care neagă, pune sub semnul întrebării tot; îi interesa ce le spuneam, cum vedeam eu lucrurile, i-am frecventat mult. Andre C. e însurat cu Lena, fata cea mică a lui Răutu)

Foarte agitat când Smaranda Jelescu, de la *Scânteia Tineretului* îi istoriseşte ce tevatură a fost cu un articol al lui Nic. Manolescu despre debutanţi. S-a supărat foc Burtică. Teza lui N.M. era că debutanţii, ca şi scriitorii consacraţi, trebuie trataţi ca adulţi. La un moment dat, erau citaţi şi Breban şi Ivasiuc.

De asta s-o fi supărat Burtică? Sau pentru că scriitorii trebuie trataţi ca adulţi? Nu, s-a gândit el bine, îmi spune după câteva zile. S-a supărat pentru că trebuia să se supere pe ceva împotriva lui N.M. care l-a supra-apreciat şi i-a acordat stima sa lui Dumitru Popescu, poet, iar între Burtică şi D. Popescu e duşmănie la cuţite.

Lilly Marton, bătrânică zâmbitoare, binevoitoare. Piesa ei pentru copii (cu inversarea rolurilor – adulţii copii, se joacă la Sf. Gheorghe cu succes). Despre suedeza bogată şi zgârcită („Aşa mult mănânci?) şi foarte sexy la 60 de ani. A adus un toboşar bulgar în Suedia să cânte la un restaurant şi pe urmă a lăsat-o. Avea un bărbat, Gustav, şi 3 amanţi. Aşa sunt suedezele, zgârcite şi deloc gospodine.

Petre – destinul lui? Mă apasă. Zilele trecute a umblat la nişte fotografii vechi: – Ce tânăr eram, cât păr aveam!

Într-adevăr, o chică înaltă, frumoasă. Mi se strânge inima. Timpul. Ce face din noi! Şi el, el care e „copilul”. Totul e în aer. Câteodată mă gândesc cum o să fie când o să fim singuri, Sorin şi cu mine. Şi apoi Sorin fără mine, sau eu fără el. Şi trăim. Ne bucurăm totuşi de hrană, soare, o carte bună, muzică. Vegetăm. Nu credeam că S. se va împăca aşa de uşor cu starea asta. Aşa cum îl ştiam înainte, bănuiam că se va apuca de ceva: bridge, engleză sau vreun hobby, care să-i structureze programul zilnic. Nimic. Şi mă mir că asta nu-l demoralizează. Am încercat uşor, să-i sugerez, ceva, dar am văzut că nu reacţionează. E prea obosit de stressul unei vieţi de muncă, prea mare şi încordată, sau nu mai are încredere în memoria lui.

Citesc *Delirul* lui M. Preda. „Se citeşte”. Cu interes. Bun document de epocă (dictatura legionar-antonesciană). Autobiografic, de asemeni bun. Dar, vai, penibil, grosolan, superficial şi trivial în prezentarea vieţii intelectualilor bucureşteni. Scenele cu „jocurile” suprarealiste (care nu i-au plăcut) transpuse din perioada postbelică (Croh – Nina) în cea a războiului, în casa unui colonel pensionar. Foarte fals totul.

Scenele de amor sunt plate, banale, fără vigoare. Ca document, pentru generaţiile viitoare – rămâne, totuşi, valoros. „Ţăranii la oraş” sunt, deasemeni, perfecţi.

O băbuţă mică, mică şi îndoită ca un arc, cu capul atârnându-i aproape de pământ, în mâini cu două plase, trece prin Ţigănie şi e asaltată cu sărutări de o droaie de copii. – Le-ai adus ceva bun? – Nu, maică. – Eşti bunica lor? – Sunt bunica altora.

— De ce ţii capul aşa? De ce nu-l ridici, întreabă unul.

— Nu pot să-l ţin mai sus.

— Şi eu am o bunică tare bătrână. (Se subînţelege: dar nu ţine capul aşa…)

Lilly Marton, păsăruică bătrână, albă, numai creţuri, creţuri, cu gura până la urechi, încântată de mersul lucrurilor, foarte politicos-manierată, mulţumeşte de o sută de ori pentru cinematograf (*Scurtă vacanţă* de De Sica, scenariul Zavattini). Prietenă cu Lucia Demetrius. Şi ea crede că boala de nervi se datoreşte în bună parte nemulţumirii faţă de felul cum e tratată de critică. Costel zgârcit. Au venit cu clasa a II-a de la Paris, pentru că n-a vrut Costel cu clasa I. Mă îndoiesc.

Mi-a plăcut vorba lui Cehov, reprodusă de Cosaşu. Întrebat ce crede despre poeţi, Cehov a răspuns: „Sunt nişte oameni zgârciţi”.

Tudor, mereu rană. Ştiu că n-avem ce căuta acolo, că nu ne poate suporta decât în doze mici, că-l deranjăm în strâmtoarea micului apartament din rue Verderet, şi mai ales că nu-i e foarte dor de noi. Poate în ’76. Încă un an, pe puţin.

Cred că nu-şi va da diploma D.P.L.G. Gravurile pentru expoziţie îi iau prea mult timp. Acum pregăteşte ceva pentru „Salon des Indépendants” şi „Salonul de grafică” din primăvară de la Grand Palais. Se zbate. De-abia la început. Are o lucrare de pirogravură pentru un tip bogat. Toată lumea găseşte că e talentat. Frénaud, ca şi Bosquet, îmi scriu că sunt „surchargées” compoziţiile lui. Întrebarea e dacă acest defect, pe care i l-am relevat şi noi, de multă vreme, nu se va transforma cu vremea într-o caracteristică, o trăsătură a lui, care se va impune, şi va fi acceptată ca atare. Pentru că el a înţeles ce-i imputăm, dar nu poate face altfel.

Ce nefericită aş fi să trăiesc printre străini! Oriunde. În Franţa, brrr! Dacă aş fi iar tânără – cu toate experienţele prin care am trecut – probabil că opţiunea mea ar fi aceeaşi – pe loc, în România.

E o dulce nebunie, o amară nebunie, să iubeşti şi să nu fii iubit, să te încăpăţânezi în dragostea ta. Chiar înjurăturile care îmi lezau urechea delicată de tânără poetă, sensibilitatea de domnişoară, mi se

par acum că fac parte integrantă din fiinţa mea. P…. mă-tii! De ce nu? Dar ce oribil e când îi auzi înjurând aşa, pe emigranţii care nu vor nici să vină în vizită, să-şi vadă ţara. Cu atâta au rămas: cu înjurăturile, brânza de Brăila, sarmalele…

21 februarie, Sinaia

Ivasiuc şi Breban în cămăruţa de la demisol a vilei Enescu, improvizată cantină, par doi condotieri uriaşi, parcă pereţii înguşti nu-i mai încap, bubuie în ei o vitalitate, o ambiţie teribilă.

Ivasiuc şi-a terminat ieri romanul (fără titlu) la care a lucrat. E foarte mândru că l-a dat gata într-o lună, aici la Sinaia, în linişte. Povesteşte din închisoare. E mai surexcitat ca oricând, datorită terminării romanului. Despre Condurache, colonelul, fratele geologului Emil Condurache. Mecanizat. Venea cu helicopterul deasupra Deltei. Dacă observa că un deţinut nu lucrează, se lăsa jos cu helicopterul şi trosc, pleosc, îl lua la palme, apoi se suia iar în helicopter şi pornea mai departe. Venea la Condurache la Bucureşti cu sacoşa cu peşte din Deltă (povesteşte fosta nevastă a lui Condurache, Florica), umil, că el nu avea studii superioare, ca frate-său, şi se plângea ce grea e munca acolo, în Deltă. A murit într-un accident de helicopter. Enoiu bătea îngrozitor. Lui Ivasiuc îi era grozav de frică de el. Când era dus spre stânga, cu ochii legaţi, ştia că e dus spre Enoiu şi începeau să-i tremure picioarele.

— Uite cum îţi tremură, bă, picioarele? Ce tremură aşa? Istorie ştii?

— Oarecum!

— Da pe Y… nepotul lui Brătianu?

— Nu!?

— Păi ăsta, măi, când îi trăgeam peste picioare, uite, aşa făcea: îc! (Şi arăta cum îşi trăgea piciorul în sus ca un cocostârc.)

Asta era viziunea lui despre istorie.

Ştii, bă, cum îi faci pe bărbaţi să vorbească? Dar pe femei? Pe bărbaţi, dacă-i baţi o dată, de două, de trei ori şi nu spun, afli cu cine trăiesc, o iei pe damă la palme şi ea spune totul, cum e la pat şi aşa mai departe, vii şi-i spui lui şi atunci dă totul din el. Cu femeile e altfel. Dacă nu spun numaidecât după 2-3 bătăi, nu mai spun niciodată. (Ivasiuc: altul e pragul suferinţei la femei, din cauza structurii lor, a naşterilor etc. Asta nu ştia Enoiu.)

Îl tot bătea să spună cu ce generali complotase. De unde să cunoască el, un student la medicină, generali ai noului regim? A zis că ştie numai de Bodnăraş şi de Sălăjan, dar nu-i cunoaşte, şi l-a pocnit. Într-o vreme nu mai aveau voie să bată decât cu ordin de la Pavel Ştefan. Şi ăsta se lăsa greu. Nu dădea uşor asemenea aprobări. Se rugau de el. Dar el, nu. (Acum e ministrul transporturilor). A venit la o anchetare a

lui Ivasiuc şi el a arătat că n-avea cum să cunoască generali. L-a convins: „Aşa e, cum spune băiatul”. După câtva timp e chemat iar la Enoiu. Speriat Ivasiuc zice: Dar nu ţineţi minte când am fost acolo în birou la tov. Ştefan şi şedeaţi într-unul din cele două fotolii şi dânsul a spus…

Şi atunci a venit replica lui Enoiu care l-a descătuşat de frica aia îngrozitoare: „O să am şi eu aici nişte fotolii. Sunt comandate…”.

Era o chestie de *standing*.

De bătaie a continuat să-i fie frică, dar nu de el, de Enoiu.

Enoiu l-a anchetat şi pe Iacob, prieten cu Gogu, ca să spună ce a uneltit cu Gogu. A rezistat, nici n-avea ce să spună. Află, după un timp, Gogu că Enoiu a fost scos din M.A.I. şi că e în „sectorul lui”, director la o întreprindere. Îl cheamă la telefon. – Ce cauţi, măi, la mine în sector? şi-l dă afară.

Ivasiuc, la „Adrianuşca” (Păunescu – pe timpul când se frecventau) a povestit faţă de Rădoiu ce ne-a povestit şi nouă. Rădoiu era secretar la Comitetul Municipal de Partid. Îi zice: – Vino mâine dimineaţă pe la mine. Lui Ivasiuc îi era teamă. A vorbit prea mult, cine ştie ce mai iese de aici. L-a aşteptat mai mult. Când vine, deschide un seif, scoate un dosar şi-i spune: „Citeşte”. Era dosarul lui Enoiu, excluderea lui din partid, dovezile că a omorât un om în pădure schingiuindu-l etc.

Breban: Era momentul acela al reparaţiilor. Avea o satisfacţie Rădoiu să-ţi arate dosarul…

Vine anul ’71 – 50 ani de la înfiinţarea partidului. La TV o suită de declaraţii (52) ale unor personalităţi. El, Ivasiuc, era undeva în vârf, foarte sus, al 48-lea, mergeau crescendo („subliniază cu satisfacţie” – n.mea). Pleacă de la TV, se îndreaptă spre Uniunea Scriitorilor. După un copac îi iese înainte Enoiu, cam zdrenţăros, îl înjură de mamă, tu la TV şi eu fără slujbă, şi o şterge. (Adică; unde am ajuns! Bandiţii dau declaraţii publice partinice, şi membrii devotaţi sunt aruncaţi în stradă…)

Cu câteva seri înainte, s-a întâlnit la Casa Scriitorilor cu medicul care i-a dat 5 zile „de lanţuri”. Voia să capete o învoire, se simţea prost, el are ceva congenital la inimă, s-a dus la medic. – N-ai nimic. – Dar şi prof. Bazil Teodorescu m-a consultat şi a pus acelaşi diagnostic.

— De ce-i spui Bazil şi nu Vasile?

— Dar dumneavoastră, când aţi dat examen cu el, de ce nu l-aţi întrebat de ce nu-şi spune Vasile?

— 5 zile de lanţuri, obraznicule! (lanţuri şi post 3 zile)

Era cu un grup la Casa Scriitorilor. Ivasiuc cu Breban şi alţi scriitori. Le-a povestit. Când s-a ridicat doctorul să plece, Breban s-a apropiat de el şi i-a spus: „Sunt aici cu prietenul meu Ivasiuc, căruia i-aţi dat 5 zile de lanţuri”.

— Da? şi a trecut pe lângă el, a plecat.

Max Bănuş s-a purtat bine la închisoare. Ei credeau că eu l-am scos. – N-am izbutit, spun, deşi soţia lui m-a rugat. Îl văzusem o singură dată în viaţă. Când a venit să-mi propună să lucrăm împreună un scenariu din viaţa sportivilor, şi am refuzat. L-a scos taică-său, cu bani. Le povestesc cum a ajuns la închisoare: tricolorul decolorat de pe coperta revistei *Sportul* şi vindiacul frumos din străinătate.

Breban, cum intră în cantină, (sosind cu Barbara, traducătoarea suedeză):

— Marin Preda spune la toată lumea că am scris un roman reacţionar.

Lilly Marton: mică, zbârcită, cu păr alb, cu o fetişoară urâţică şi simpatică, obositoare prin permanentul surâs-râs, debit verbal, pulverizat în lucruri mărunte, uneori cu haz, minor. Când copiilor le-a interzis bunica, Juji, să mai facă dragoste, ca tânăra să nu rămână iar însărcinată, după primul copil (el avea 19 ani, ea 17 când s-au luat) şi ei au venit la ea, să se plângă:

— Are şi Juji neni dreptate. Eu nu ştiu să vă sfătuiesc, problemele sexuale nu sunt specialitatea mea, eu scriu pentru copii, dar oricum trebuie să vă păziţi.

Tinerama lui Max B. de la „Europa liberă” de azi, a reprodus o anchetă a lui Octav Pancu-Iaşi din *Scânteia Tineretului*. În legătură cu o laşitate a unui prieten (care nu a luat apărarea prietenului acuzat pe nedrept într-o şedinţă, şi exclus). Iertare sau neiertare.

Răspunsurile tinerilor mi s-au părut de o maturitate excepţională şi de o elevaţie „pascaliană”. Cei mai mulţi pledau, argumentat, pentru iertare.

Greşeala e omenească, iertarea dumnezeiască, cita unul pe… delimitându-se de iertarea creştină, cu întinderea celuilalt obraz.

Altul distingea între iertarea formală, superficială (poţi să şi bei o cafea, să fumezi o ţigară cu el) şi cea adâncă…

Max B. dădea sfatul: să nu uiţi (chiar dacă rişti), ca să nu rămâi pasiv într-o situaţie similară.

Malcom Lowry: *Sombre comme le tombeau où repose mon ami* (Denoël, preface Maurice Nadeau).

Augustin Buzura: *Feţele tăcerii*, ed. C.R. (Radu, Măgureanu, tatăl şi Carol, Toma ziaristul)

Bucureşti, 26 martie

Scriu când am senzaţia că mi se scufundă corăbiile. Am scris puţină, foarte puţină poezie, în ultima vreme. Şi ceea ce am scris e clorotic, sec, fără nerv. La publicistică nu mă mai îndemn. Totul mi se pare van. A durat săptămâni până ce i-am răspuns lui Aurel Sasu (Cluj) la întrebările lui. Şi ceea ce am răspuns, legat în special de anul 1951 şi întâmplările lui, e, probabil, nepublicabil.

Zestrea afectiv investită în copii – parcă s-a irosit. Copiii îmi reproşează: tacit (Tudor) sau *expresis verbis* (Petre) că nu am fost mamă când ei erau copii. E drept. Eu am construit socialismul. M-am ocupat foarte puţin de ei. Şedinţe, critică, autocritică, senzaţia de frustrare, de neputinţă, de umilinţă, de minciună, de obligaţie. Totul era în afara celor ce aş fi vrut să fac. Dar trebuia. Şi copiii creşteau, incitaţi împotriva noastră de o fată bătrână, isterică, primitivă, răutăcioasă: Eliza. Le-a spus chiar că nu suntem adevăraţii lor părinţi.

Petre: complexat, risipit. Kerstin ezită să se căsătorească, înainte de a se cunoaşte mai bine. El are sentimentul că săptămâna de la începutul lui martie a fost un eşec. Că noi am fi, în bună parte, de vină. Lipsa mea de tact. Ochii de uliu cu care o urmăream. (A spus Keti că eu arăt mai tânără ca ea, aşa e de ridată). Da, mi-am dat drumul cu inconştienţă. L-am rănit şi l-am complexat. N-a fost în largul lui nici aici, nici la Sinaia. Apoi, atmosfera din vilă.

Aici n-are perspectivă. În străinătate ce o să facă? E timorat. O spune. Mi-e îngrozitar de teamă să nu se îmbolnăvească. Să nu se accentueze acest sentiment al ratării. Aş vrea să se rezolve pozitiv şi mai repede cererea lui de plecare, deşi asta, pentru noi, va fi un dezastru. Acum o săptămână, am cerut audienţă la generalul Pacepa, gen. M.A.I. Am nimerit-o prost. Nu ne-am gândit: era sesiunea M.A.N. şi apoi instalarea noului ministru, Coman, în locul lui Bobu (devenit secretar C.C.). N-am nici un răspuns. Ieri am fost la consulul Franţei, Louis Blanchet, să aflu ce posibilităţi de viză de intrare există din partea francezilor. Ştiam de la Marcel, că din pricina recesiunii economice nu se mai dau vize de emigrare şi *carte de travaille* pe bază de contract de muncă. Consulul habar nu avea. El ştia că viză de maximum 3 luni, turistică, pe bază de *lettre d'hébergement*, poate da, în 10 zile.

Ce tristeţe, ce ruptură va fi şi o să fie şi dacă n-o să fie, dacă n-o să i se dea drumul, ce nevroză, ce tristeţe.

— Ăsta n-a mai plecat? spune un inginer armean de la uzină.

Planul trebuie împlinit până-n iunie. Vor lucra câteva zile pe săptămână până la ora 18 şi duminicile. Cine nu, zice Stoica, om fin, care a căpătat şi el, la rândul lui, aceste instrucţiuni, va trebui să-şi ceară transferul în altă parte.

La dr. Pădureleanu sâmbătă seara. Obligaţia lui morală pentru că

am sprijinit-o pe soţia lui, Georgeta, la intrare în Fondul Literar. El n-a putut să facă nimic pentru Tudor. Radu Varia l-a refuzat în scris. Nu vrea să facă nimic pentru românii de acolo. Pădureleanu îl citează pe Valéry: „Nu există detalii". N-am neglijat nimic. Mi se pare la Palais de Chaillot e citatul cu detaliile. Dr.P. le aplică, principiile estetice valeriene, la relaţii, pile, pentru ca Diana, fata lor să poată să plece la Paris. Acum ştie că trebuie să te adresezi sus de tot. Ştie la ce uşi trebuie să baţi. De o sută de ori, fastidios, prosteşte, întoarce pe o parte şi pe alta problema refuzului lui Varia şi repetă că, totuşi, nu vrea să rupă punţile cu el, în ciuda refuzului. Ce mă priveşte? E un prostănac, lingău şi foarte cultivat, pedant, snob:

— L-am întrebat pe Marin Preda, când a fost la noi la policlinică, ce crede: Soljeniţîn are talent? – Ce să mai întoarcem lucrurile pe o parte şi alta, sigur că are…

Eu (neputându-mă stăpâni) –Şi dacă nu-ţi spunea Marin Preda, nu ştiai dacă are talent sau nu?

— Ştiţi, eu n-am citit *Primul cerc*.

— Şi din *Pavilionul canceroşilor*, nu puteai să-ţi dai seama?

Doamna Neculce, văduva matematicianului mort acum 2 ani într-un accident de aviaţie la Veneţia, profesoară de franceză, faţă plată, turtită, inexpresivă, evocă primii ani după război când au fost colegi la M.A.E.: Erai ca un înger căzut între demoni… Era o atmosferă…Unul, Caruso, un tinerel, mă chema să mă judece, să-mi fac autocritica: Ce n-ai realizat azi? – Nu ştiu, am îndeplinit toate sarcinile. – Ia gândeşte-te…

Uitase să aducă contribuţia la bunuri pentru soldaţii din Coreea.

Pădureleanu povesteşte despre Drăghici, cum e, şi acum, ţeapăn, mândru. Un muncitor i-a povestit cum trebuiau să urce un bloc de marmură, el şi alţi câţiva, în casa lui Drăghici, şi cum i-a ameninţat cu revolverul pe masă, că, dacă sparg scara, îi împuşcă.

Înainte de demitere, au venit oameni din partea lui, la TV cu care era vecin, să despartă jumătate din parcul TV, pentru parcul lui.

Armand şi Lydia sunt fericiţi că Andrei a căpătat o slujbă excepţională, la o nouă întreprindere, în specialitatea lui, ca economist matematician. Vlad e cam deprimat. Din cauza recesiunii, n-are încă nimic.

Luni, 14 aprilie '75

Ieri după-amiază, din senin, criză de sciatică. Spaimă în faţa bolii. Dimineaţa, la cineclub, James Bond (după I. Fleming). *Diamantele sunt veşnice* – o parodie cu supramontare tehnică poliţistă, şi un film italian

de Monicelli, comedie politică despre un *putsch* fascist ratat: *Vrem colonei*.

Sâmbătă seara la noi: Cosaşii, Antipii, Solomonii. Privim Kojak. Mâncăm (e iar Veta la noi, bolnavă rău). Cosaşu povesteşte noutăţi: şedinţa Consiliului, cooptarea celor doi noi membrii în biroul U.S. Barbu? Nu, îmi spune Nina, a doua zi, la cineclub. A căzut de la primul scrutin. Beniuc şi Blandiana. Sufăr că nu exist. Orgoliul meu suferă. Sufăr că nu lucrez. Mai ales de asta. Şedinţă la Il Dio. Il Dio a zis că pot fi şi filme juste care să fie zguduitoare. Catrinel ar fi luat cuvântul şi ar fi spus (după spusele ei) că nu tot ce e just e adevărat şi nu tot ce e adevărat e just. Ricu Wald, la cenaclul „ACIN", a fost senzaţional: Shakespeare – modern, pentru că e critic. Atitudinea faţă de realitate e critică. Partidul, marxismul asta vă cere, cineaştilor. Şi nu o faceţi.

Tovarăşa Dârzu (Maria Ursu sau Beşcu, ale noastre, de altă dată) a zis că şedinţele trebuie mai bine pregătite, cu luări de cuvânt substanţiale.

Cosaşu mi-a dat două nuvele ale lui dactilografiate, *Primul tren* şi *Eventul*, să le citesc. Le-am citit. Au obişnuitele calităţi ale prozei lui Cosaşu, din ultimii ani. Ca şi *Supravieţuiri*, degajate, nervoase, incisive, duioase, brutale, ironice, adevărate. Uneori superficiale (trăiri de cuvinte facile) şi uneori au ceva tulbure – de resentimente nedigerate sau de mici trucuri, diplomaţii literare… [Aici mauscrisul întrerupt, o filă pierdută sau numai rătăcită.]

…vede băiatul din faţă cum fotografiază şi în jurul toaletei, pe perete, sunt poze, şi un calendar pe care se discerne cifra 13, pe una din poze un bărbat tânăr, care e tatăl băiatului fotograful de azi, şi acum nici una din bătrâne nu mai există şi fata romantic-revoluţionară dintr-una dintre poze sunt eu, bătrâna de azi, şi haina băiatului s-a demodat, nu o mai poartă, am dăruit-o cuiva de la ţară, dar Veta zice: ştiţi ce cocheţi s-au făcut şi acolo, nu mai vor să poarte orice [după toate aparenţele, autoarea *Jurnalului* consemnează aici un vis al ei, eventual stârnit chiar de lectura prozelor lui Cosaşu – n.ed.]

13 mai 1975, Bucureşti

Zile proaste deşi teiul a-nceput să-nflorească şi salcâmul se scutură şi e, probabil, primăvară adâncă pentru cei tineri. Mă doare un picior. După spusele doctoriţei Băncescu, e nervul peroneo-subcortical, nu sciaticul. Nu ştiu bine dacă nu pot lucra din cauza stării generale proaste sau starea o am pentru că sunt neputincioasă, umilită, îngrijorată din pricina unei propuneri făcute Editurii Minerva pentru volumul III *Scrieri*, să le dau proză şi teatru. Revăd proza şi sunt foarte nemulţumită. Povestea unei generaţii de tineri intelectuali, începută

când eram în focul evenimentelor, în plină trăire la 23 de ani, reluată din alte unghiuri de vedere, tot fragmentar, acum câţiva ani, deci la interval de o lungă viaţă, nu ştiu cum pot să înnod părţile disparate şi mai ales nu văd cum să am puterea, sănătatea, luciditatea, perseverenţa spre a da un tot, cât de cât închegat. Nu ştiu dacă n-ar fi mai bine să pun cap la cap câteva bucăţi, nuvele să le zicem sau oricum altfel, care să poată fi luate, citite şi separat şi împreună.

Sergiu Lehman şi povestea lui cu Dragoş, scrisă relativ recent (acum 2-3 ani) ar trebui continuată, terminată. Dar câte probleme va naşte din punct de vedere al publicării! Şi totuşi, nuvela asta ar fi cea mai bună din volum.

Deasemeni, *Ioana Roşculeţ la spital*, de continuat şi de finalizat. E o orecare similitudine psihologică între raporturile de subordonare şi dominare: Marta – Grig (în trecut), Ioana (sora Martei) şi acelaşi Grig, care însă se dezumflă, se revelează în dimensiunile lui reale Ioanei, pe când în ochii adolescentei, sinucigaşei Marta, Grig rămăsese un mit, şi raporturile Sergiu – Dragoş. Personajele Marta, Ioana, Sergiu sunt oameni frustraţi în căutarea salvării şi a unor forţe cărora să li se consacre, întruchipate în partide, religii, personalităţi pe când Teodor, Grigore, Dragoş sunt toţi, în ciuda imenselor deosebiri de profil spiritual, caracter etc. personalităţi menite să domine, să-şi domine destinul, să şi-l conducă prin compromisuri, abilităţi sau prin inumanizare cvasitotală, la un loc de frunte în piramida socială.

20 mai 1975, Bucureşti

Ieri, la Cimitirul Giurgiului, am înmormântat-o pe Sarinca. Acum 22 de ani i-a murit singurul copil, un tânăr inginer, Mirel. Avea tact Sarinca. Un nas lung, evreiesc, ochi vioi. Era o cucoană, o gospodină bună. Totdeauna insista să luăm dulceaţă, pesmeţi, chec. Semăna puţin cu mama, la comportament. Avea o pensie foarte mică, de văduvă. O ajutau Florica, Sonia, Puiu, Muca. Muca a vrut să-i taie ajutorul deşi pentru ei era nimic. Florica: Bine. O să-i dau eu tot (200 fr. lunar). Muca a bătut în retragere. Anul trecut, după moartea Floricăi, Marcel a declarat că el nu e rudă, n-are nici o obligaţie. Să-i dea Herold, care şi-a cumpărat o casă de 600.000 fr., are bani în Elveţia etc. (Doar a venit la el să-l consulte cum să-şi plaseze banii, dar ar fi fost lipsit de tact să-i spună, chiar atunci, că el îi taie ajutorul). Herold, când Sonia l-a anunţat că e cazul să dea el, a spus că „o să se gândească”. A continuat să dea Sonia + Puiu. Trixu – niciodată. Herold vine la sfârşitul lui iunie să-şi ia covoarele ţesute în România, la Mislea. La telefon după primirea telegramei: „Să vin la înmormântare?”. Vlaicu: „Nu-i nevoie să vii!” N-a venit.

La Mogoşoaia locuieşte un tânăr, Toby Wechsler, înapoiat în România, după ce s-a repatriat în Israel – Franţa, unde a scris o carte despre E. Ionescu: *À la recherche du Paradis perdu*.

Jeb. l-a luat în braţe. Să rămână în România. E căsătorit cu o japoneză. Într-o noapte, la Mogoşoaia, au dat buzna peste ei, în cameră, beţi, Fănuş şi Mircea Micu şi l-au dus cu sila (el e un pirpiriu, mi s-a spus, un firav) la o piţipoancă de-a lor, aflată acolo, şi în îndemnuri de „jidan împuţit, arată-ţi bărbăţia", au vrut să-l silească să facă amor cu piţipoanca. Ea a început să urle. El nu s-a lăsat. L-au molestat.

Cineva (P. Pardău?), într-o şedinţă de partid, s-a referit aluziv la „cele întâmplate la Mogoşoaia" (*à propos* de etica socialistă – pare-mi-se) dar i s-a închis gura, s-a trecut mai departe. Instructorii de partid aflaţi în sală s-au temut grozav să nu se vorbească despre asta. Gafiţa cunoştea trei versiuni, printre care una blândă, „nevinovată", aflată de la responsabilii de partid (de sector), lansate de Fănuş: că a fost o glumă, împreună cu Toby, erau la un pahar, l-au tachinat că nu e viril şi au mers cu el, de bunăvoie, la japoneză, la nevastă-sa, adică...

Se „integrează" institutele de cercetări. Se unesc cu catedrele de învăţământ (parte din ele). Principiul: învăţământ, cercetare, aplicare, împreună. În practică, se desfiinţează unele (inst. de matematică) se reduc foarte mult şi îşi schimbă profilul, altele (psihologia).

Cu evreii era vorba, spune Ivasiuc, să fie „numerus nullus", dar s-a ajuns la „numerus clausus". La un institut i-a pus pe conducători în încurcătură faptul că Ioana Grünberg, despre care ei credeau, normal, nu-i aşa?, că-i evreică şi era păstrată deci proporţia procentuală cuvenită, s-a dovedit la cercetarea dosarului că e Ioana, din satul cutare, fată de ţărani săraci... „Aoleu, dar rău ai încurcat lucrurile! De ce nu spui ce eşti?"

Pe Fana Steriade, deasemeni, au pus-o pe liber, ca evreică, cu fostul bărbat şi fiica în străinătate. Dar ea e Kerubade, româncă şi cu mama născută Hodoş, un unchi ministru în guvernul Goga şi apoi în guvern Antonescu.

Fischbein cel mai bun de la psihologie, pus pe liber. Cei pensionabili – pensionaţi.

Breazu, Amelia Pavel (Frunzetti – antisemit). Ricu Wald: vot de blam cu avertisment. A publicat aceleaşi fragmente, articole de mai multe ori. Vedetism. Scos de la psihologie din nucleul de conducere ideologică. Dat la un institut nou, format din dialectologie şi etnologie. El nu vrea. Richi caută să-l convingă: „Când ţi se dă o sancţiune, ţi se dă ca să simţi, să suferi. Trebuie să accepţi". Bugeanu îl sfătuieşte să facă contestaţie, dar Ricu se teme să nu-l purece la „ideologie". Aşa, sancţiunea e dată pentru vedetism şi altele, dar nu

pentru ideologie greşită.

De menţionat, iar, egocentrismul megaloman al personajelor Ivasiuc cu Tita. Ieri seară, întâlniţi la colţul străzii, pe la 10 jumătate. Ei, spre Casa Scriitorilor, la un grătar. Noi, la o plimbare nocturnă. Câteva picături de ploaie. Ne adăpostim sub streaşina chioşcului de ziare. El: „Când ne-am întâlnit la Şosea (acum 2-3 zile), nu ştiaţi că pe Wald l-au zburat de la Institut sau Gulianu a fost discret (– Ştiam, spun eu) – Ştiţi ce i s-a reproşat? Că am scris eu despre el, că l-am comparat cu Titu Maiorescu. Unul, Ancuţa, despre care n-a auzit nimeni, a fost pus să scrie şi a scris un articol violent pentru *Contemporanul*. Chirovici, cu care am avut eu probleme la cinematografie, a vrut să-l publice, dar Mitea, prudent, a zis: „Nu aşa, să-l îndulcească”. N-a mai vrut Ancuţa. S-a speriat. Ce să se pună cu ăsta, ce, că Mitea are obiecţii în privinţa articolului? Nu l-a mai dat. A apărut alt material în care i se recunosc meritele de scriitor, dar ca filozof, mai slab (Ha, ha, ha, râde). Orice s-ar spune, sunt cel mai bun eseist din România”,

Trebuia să fie, din iniţiativa unuia, Pantazi, secretarul Academiei, un atac împotriva lui. Îţi închipui, toată Academia contra lui. Ei, nu, n-a mers…

— Şi cu „convorbirile”, cu verificarea adică, ce-ai mai auzit?

— Le continuă azi, mi s-a spus că vor fi foarte toleranţi cu scriitorii.

— Dar, aşa o victimă-două?

— Da, s-ar putea.

Tita: Poate unul ca Deşliu, să fie potrivit.

Eu: Vorbeşte cam mult.

Ivasiuc: Ce vorbeşte toată ţara.

Tita: Dar e şi beţiv. În sfârşit, i se pot găsi diverse.

La Şosea, îl zărim pe Iorgu Iordan. Singur, pe loc. Ţeapăn, aplecat. Are 87 ani. Ne apropiem: Bună seara, domnule profesor.

Se uită atent. – A, tovarăşa Banuş! M-am oprit că mi-am simţit inima bătând cam tare. Fac plimbări de 2 ore, zilnic.

Porneşte cu noi. Mergem încet, după puterile lui. E foarte lucid, prezent. Locuieşte cu un nepot al răposatei soţii. Avocat. Cu nevasta. Nu-l deranjează. Îi mai aduc noutăţi, bancuri. Ultimul banc, cu Bulă 1 şi Bulă 2. Părinţii lui Bulă 1 şi Bulă 2 vorbesc despre băieţii lor. Primul: prost mai e băiatul meu. I-am pus un leu într-un buzunar şi i-am spus: du-te şi cumpără un televizor, să zicem. În celălalt buzunar, alt leu: ia-mi un frigider… Şi n-a putut cumpăra nimic. Al doilea tată: să vezi al meu, ce prost e. I-am spus să se ducă la serviciu la mine, să întrebe dacă sunt acolo. Şi s-a dus. – Bulă 2 către Bulă 1: prost e taică-meu. Nu ştiu de ce m-a trimis, când putea să dea telefon şi să întrebe singur…

Ne povesteşte că e băiat de grădinar bulgar. Făcea grădinărie bună

la Tecuci. În lunca Bârladului şi a Tecuciului, luau în arendă bulgarii pământul acela fertil şi făceau parale multe. Taică-său lucra la unul din ei. Zece copii au fost. El a făcut liceul-internat din Iaşi.

Despre moravurile din România. Aportul grecilor în servilism, afacerism. Încuscrirea cu boierii autohtoni, care au învăţat multe de la ei, şi de la boieri, tânăra burghezie. Rusetii au dat Rosetti. Grecii fuduli, precum capra râioasă cu coada în sus. Aşa e şi Rosetti (Al.). Eu spun că Al. R. conduce institutul nou de dialectologie şi etnologie.

— Aşi, ce poate el? Mai mult decât o pagină să scrie, nu-i în stare. Dar să conducă? Eu, când m-am pensionat, în 1970, că aşa trebuia, a venit legea cumulului, care nu permitea nici pensionarilor să ocupe slujbe, am căutat să-l ajut pe fostul meu adjunct, pe Coteanu, care a rămas director în locul meu, ca să meargă totul bine. Rosetti a continuat să vină la institutul lui, să-l încurce în treabă pe Cazacu că de, el e Ruset, boier şi Cazacu, ţopârlan... Ce să aibă dialectologia comun cu etnologia? Nimic. Decât logia de la urmă. N-au ce să caute împreună.

Îl conducem până la capătul străzii Sofia, colţ cu Piaţa Confederaţiei (Bitolia).

— Aici stau, la etajul 2. Am cumpărat apartamentul de la doamna Logadi, fata lui Caragiale. Parcă aş fi presimţit că în socialism o să te oblige statul să fii proprietar. Democraţia politică (pe hârtie) e una şi democraţie socială, alta... I-ai văzut cum stau, la ce distanţă de şef, chiar conducătorii, miniştrii... De la greci.

Eu: Şi de la ruşi.

— A, nu. Eu am fost doi ani acolo. Şi nu e ca la noi. Cei mari sunt mai apropiaţi de oamenii de rând.

Petre zice: are dreptate Martin Bisch (eroul cărţii pe care a tradus-o din suedeză, de Hyalmar Söderberg): Cine nu vrea tare, cu perseverenţă ceva, nu izbuteşte... De asta nu izbutesc eu să plec. Dacă şi fata asta (adică, Kerstin) ar avea mai multă minte, mai multă iniţiativă, ar fi putut să folosească vizita ministrului de externe suedez în România.

Penultima scrisoare: i-a trecut valul de pasiune.

— Las-o baltă.

— Nu mai înţelegi nimic. Cu vârsta nu mai înţelegi. Nu ştiu cum să-ţi spun să nu te jignesc. Aş fi ca un om mort dacă n-aş lupta

Ultima scrisoare: a terminat cu procurarea actelor. Oricum, vine la vară.

Evreii pleacă, mulţi, spre Israel. Congresul USA încă n-a votat clauza naţiunii celei mai favorizate în favoarea României. Trebuie arătat că deşi în convenţie nu e prevăzut nimic în scris în ce priveşte (mai ales din cauza URSS) România se arată binevoitoare în privinţa emigrării

evreilor.

A primit şi Armand Grigoriu, cu mamă pensionară, care rămâne aici, nevastă româncă, şi rude ioc în Israel.

Nu ştiu ce să-i doresc lui Petre. Când mă gândesc că s-ar putea să nu fie nici el aici, lângă noi, şi nici măcar mulţumit, când mă gândesc că s-ar putea să devină un ratat absolut, un nevropat (pe fondul lui de labilitate nervoasă) într-o amărâtă, mizerabilă emigraţie, mă îngrozesc. Mă îngrozesc şi de felul cum ar privi el rămânerea în ţară. – Vrei să fiu ultimul evreu tânăr care…? Sigur că aş vrea să fiu cu voi, dar nu se poate.

Şi nu se poate nici să scriu despre aceste lucruri care m-au urmărit câineşte o viaţă întreagă. Dorinţa de a fi româncă şi neacceptarea, refuzul din partea naţiunii de a primi în sânul ei aceşti indivizi dedublaţi, speciali, altfel decât ceilalţi oricât de îndrăgostiţi ar fi ei de patria lor, de România. Nu mă interesează să fac o literatură obiectivă şi mascată. Sunt un scriitor la persoana întâi singular şi dacă ar avea valoare ceea ce aş mai scrie de aci încolo, ar fi tocmai o asemenea confesiune. Dar în climatul de azi? Dar Cosaşu de ce poate? Dar, dar, dar… Nevolnică, neputincioasă, fără coraj.

Azi-dimineaţă, la laborator, la luat sânge, analize. Uşoară, nemâncată, nebăută, mă întorc prin Piaţa Amzei. Mă aud strigată: Marioara! Geo Bogza cu două sacoşe încărcate. Dintr-una se văd mijind verdeţuri, ceapă.

— Marioara, Marioara.

— Ai o pălărie frumoasă, panama, sau imitaţie, dar frumoasă.

— E de la noi. Ştii, din Lipscani, când cobori pe Şelari, acolo unde acum un sfert de veac sau o jumătate de secol, am fost cu tine, să-ţi cumperi nasturi, pe stânga se face o stradă, nu ştiu cum îi spune, da, Covaci, şi din ea altă stradă, pe dreapta, şi acolo e o terasă de restaurant şi undeva acolo se fac pălăriile astea, nu ştiu ce firmă au, e unul Dinu, foarte, foarte aglomerat, dar îi spui că vii din partea mea.

— Te grăbeşti?

— De la nouă vine maseuza, să-mi maseze braţul care mă doare.

— Şi pe la noi nu mai vii?

— Aş plăti oricât pentru timp.

— Timpul îmi lipseşte.

— Marioaro: ce ai tu cu şopârla asta?

Eu o clipă nu pricep. Apoi spun: „Aha” şi fac un gest spre frunte, adică m-am ramolit. Apoi, singură, retrăiesc scena din Georgia, când am fost împreună în 1950 şi eu eram geloasă pe şopârlă, că o vârâse în buzunarul de la piept, al cămăşii lui sport…

Lui Petre nu i-a plăcut deloc filmul *Lucien Lacombe* (regia Louis

Malle, scenariul Patrick Modiano). Lui i se pare un caz prea special, un erou subuman, cu inteligenţă subnormală, cu o cruzime anormală, nesemnificativ, nereprezentativ şi cu nişte scene aşa-zis romantice, între el şi tânăra evreică, scene lungi, siropoase, menite să facă mai digestibil acest film prea lung, neinteresant.

Nouă (Cosaşu, Elvin, Felicia, Sorin etc.) ne-a plăcut. Eroul nu ni s-a părut prost, ci un ţăran incult, dezorientat, „ambiţios", împrejurările îi permit să fie foarte uşor cineva cu putere de viaţă şi moarte asupra semenilor săi. Confuzia, amestecul, clarobscurul, interferenţa de impulsuri, interese, tot nodul, ghemul de relaţii ambivalente, produs al situaţiilor-limită, al regimurilor de teroare.

Au căzut, la sfârşitul lui aprilie, Saigonul, apoi Phen-Phenul (Cambodgia). Sunt comuniste. Americanii s-au făcut de râs. Prestigiul mondial în descreştere. Kissinger zice că aliaţii nu trebuie să-şi piardă încrederea. Scene atroce în ambele ţări. Lumea e mai oribilă ca oricând.

La Expoflora la Şosea foarte frumos. Două pavilioane de sticlă colorată, cu vitralii, cu vase de flori, ceramică, maci uriaşi, plante cu nume exotice: dentium, lupinum, bocsianum…

Se scutură salcâmii. Zile foarte calde.

Bucureşti, 20 noiembrie 1975

Ionel Miletineanu, invitat la mine, să-mi povestească din trecutul lui.

Nu erau bogaţi. Tata farmacist, din Iaşi. Vechea şcoală de felceri. Nu putea avea farmacie dacă nu avea cetăţenie şi ca să poată avea cetăţenia, s-a botezat cu toată familia. Mama era bigotă mozaică. Devenind ortodoxă, a devenit practicantă ferventă. De mic mă ducea la biserică, la spovedanie, împărtăşanie. (La Berlin, în timpul studiilor, m-am dus la biserica ortodoxă de acolo. M-am spovedit. Nu ştiam că preotul e rus. Mi-a ascultat spovedania. N-a înţeles nimic. Mi-a dat dezlegare. De atunci, gata, mi-a trecut). Fraţii tatei, unul inginer [?], celălalt tot farmacist. Farmacistul un escroc. Tatăl Lupeştii. Ei, când s-au botezat, şi-au schimbat amândoi numele în Lupescu. Tata, mai târziu, şi-a schimbat numele în Miletineanu. Ca să nu fie confundat cu Lupescu – farmacistul escroc, fratele său… Am văzut-o o singură dat, când aveam vreo 10-12 ani. Eram în farmacie. A intrat o femeie frumoasă, măritată cu căpitanul… „Unchiule!" i-a spus tatei. Fraţii nu-şi vorbeau.

Când eram la studii la Berlin, tata grav bolnav, internat în sanatoriu. Îi mergea prost şi din punct de vedere financiar. Într-o zi, ea a venit la spital şi i-a spus că vine din partea lui taică-său, să uite ce a fost între ei, şi i-a pus sub pernă o sumă de bani.

În Germania, la studii, pe socoteala unui unchi. A făcut electrotehnica. Nu strălucit, dar a făcut-o. A trăit perioada cea mai plină de după război în Germania, din punct de vedere artistic, politic: 1925-1931 – Reinhardt, Wegener, Piscator, Klemperer. Nu scăpam nici o manifestare artistică, culturală. Am cunoscut-o pe Greta. Ne-am luat. Traduceam titlurile filmelor, în româneşte, şi descoperisem un sistem ca în acelaşi cadru prestabilit să fie înşirate traducerile şi în alte limbi, pentru alte ţări. Devenisem şi corespondent al *Rampei*, trimiteam articole. Voiam să ne stabilim în Germania, dar când am văzut ce curs iau evenimentele, ne-am întors în ţară, aducând-o şi pe Greta. (Mama, sora ei s-au expatriat în USA). Legături cu cercurile de stânga şi comuniste, acolo le-am făcut, în Germania. Când ne-am întors, eram copţi. Greta a intrat în Partid în 1934, eu în 1935.

Făceam geamantane cu funduri duble pentru documente. Greta era curierul şi le ducea la Praga, unde se afla o parte din conducerea de partid. În 1936, începuse războiul în Spania, a venit la mine legătura mea de partid şi mi-a spus că tovarăşii socotesc că aş fi indicat pentru Spania, cunosc limbi străine, sunt inginer. Aş pleca acolo ca inginer. Mi-am dat seama că dacă pleci acolo, nu poate fi vorba să pleci ca inginer, pleci unde va fi nevoie, pe front. Am răspuns că întâi să vorbesc cu Greta. I-am spus. Ea s-a gândit: „Împreună?”. Nu am întrebat, deocamdată, în grupul nostru numai 3 bărbaţi, dar mai târziu, ai putea veni ca soră de caritate (pentru un an, i-am spus). N-ai să pleci pentru un an. Nu se poate şti pentru cât. Bine, a zis ea. Vei pleca. Trebuie să fii consecvent cu tine. Acolo e un front internaţional.

Am dat răspunsul că da. Am plecat la 7 martie 1937, la Expoziţia din Paris, cu paşaport în regulă. Trebuia să iau legătura cu băieţii, înainte, să fiu uns de cineva. Plevnei, colţ cu Berzei, la o casă, etajul cutare, semnalul era negativ. N-am mai luat legătura. Aveam parola, ziua, locul, ora, la Paris, de întâlnire, de unde trebuia să ajung la centrul de trimitere mai departe în Spania. La început a fost o încurcătură, am ajuns la sârbi. Pe urmă la ai noştri. Buican conducea centrul din Paris, pentru români. Ar fi trebuit să avem toţi alte nume. Greşeală. Eu şi alţii, am mers mai departe pe numele nostru. Siguranţa avea listele ei, provocatorii ei, un dr. Dobrulescu [?], un ziarist Vrânceanu… El i-a simţit în lagăr (după retragere) pe cei care se opuneau la toate: nu cursuri de engleză (vrem chineză!), nu cursuri de şah (jucăm table!), nu, nu, nu la toate şi regula de fier era: activităţi multiple, educative. Şi toată lumea trebuia să se spele şi să se radă zilnic (ei, nu, mustaţă!).

Pirineii i-a trecut pe jos, în 12 ore. I-a preluat conducerea diviziilor internaţionale. La Figueras, o fostă fortăreaţă, a făcut instrucţie. Apoi a fost trimis la o şcoală specială. Spionaj? Da. Morse, cifrare, descifrare. De acolo, într-o zi, i s-a spus că e trimis pe front. Câteva

zile, şi de acolo că trebuie să meargă la Valencia, la aniversarea de 2 ani (1938) a înfiinţării brigăzii internaţionale. În loc de asta, urcat într-o limuzină somptuoasă şi dus la închisoare. Nu era un regim greu. Aveau şi bibliotecă. Închisoarea era improvizată în case particulare. Circulau dintr-o cameră în alta, jucau şah. Dar, închisoare. Trei săptămâni „nu s-a ocupat nimeni de mine, cum nu s-a ocupat de tine". Chemat de un rus, care câteva ore, în trei rânduri a stat de vorbă cu el despre cai verzi pe pereţi: ce muzică preferă, ce pictură etc. După 2 luni jumătate, s-a spus că totul e în ordine cu el (fusese bănuit de spionaj. Nu mai primea scrisori. Erau interceptate. Legătura de partid din ţară îi scria că nu primeşte informaţii de la el, aşa cum promisese că va da). L-au trimis ca inginer într-un spital. „Răniţii lucrează pentru răniţi" era deviza lor. Făcuse la Berlin un curs de psihotehnică şi se pricepea la recondiţionarea invalizilor. Lucra cu un medic. Acolo a simţit că face ceva extraordinar. Unul, rănit la mână, era recalificat, ca să poată împleti sârmă, care servea tot pentru armată. Fabrica producea muniţii. Sârma o primeau de la spital.

S-au desfiinţat brigăzile internaţionale. Marty a fost contra. Ca să nu se cheme că republicanii primesc ajutor din afară. Am fost vărsaţi în unităţi spaniole. Curând a urmat debaclul[1]. Au trecut iarăşi regrupaţi în divizii internaţionale, împreună cu spaniolii pe la Port Bou. Aici a fost marele merit al conducerii brigăzii internaţionale. Nu au trecut frontiera ca o adunătură de fugari ci ca o armată. Marty le-a ţinut un discurs extraordinar, pe care n-o să-l uite cât o trăi (După o zi şi o noapte de aşteptare, sub cerul liber. Dormeau pe pământul gol, era primăvara 1939): O luptă pierdută, nu e o bătălie pierdută. Ne retragem spre a ne întoarce… etc. A fost nemaipomenit. Apoi, la câţiva kilometri de graniţă au venit senegalezii, negrii, jandarmeria, *milice mobile* şi au trecut, unul câte unul, printre două ziduri de soldaţi, care i-a dezarmat, îi pipăia să nu mai aibă arme şi le-a lăsat numai raniţa cu efectele personale. Ca o turmă, pe jos, vreo 120.000 oameni (majoritatea spanioli, numai câteva mii din brigada internaţională) duşi la ocean, la Argency sur Mer [Côte d'Argent?]. Nu era altceva decât plaja şi sârmă ghimpată. Asta era tot. S-a format statul major, conducerea. Am căpătat lemn, material de construcţie pentru barăci şi singuri am construit. Despărţiţi prin sârmă ghimpată, spaniolii de internaţionali. Când ei aveau deja barăci şi de toate, spaniolii încă nimic. Deosebire netă de tratament. Erau şi francezi mulţi.

Sub conducerea lui Borilă, trebuia să apară o carte. *Voluntarii români în războiul din Spania.* Să scrie fiecare amintiri personale. El a scris despre spital şi despre „bătăuşi şi dictatori", cum numeau ei în glumă, în lagăr, pe cei care băteau la maşină şi pe cei care dictau. Trebuia să apară cu lista completă a numelor celor ce au luptat în

Spania. Numele de acolo. Unii îl păstraseră pe al lor, alţii aveau alt nume, ca Florescu, de pildă. N-a putut apărea aşa. Erau prea mulţi evrei.

La Bucureşti: când s-au întors din Germania, Duduia i-a pus lui Greta la dispoziţie Palatul (din Aleea Alexandru) – palatul ei – ca să vină să cânte la pian, în sala de muzică. Ei au stat un timp la unchiul. I-a spus lui Ionel să meargă la Malaxa că va obţine un post de inginer. Malaxa i-a cerut date, studii etc. I-a spus: ţinând seama de anumite considerente, vei avea la început 9.000, lunar. El ştia că salariul de început e 6.000. A vorbit cu Greta. A ocupat o slujbă la „Distribuţia" (petrol). S-a supărat foc Lupeasca. Nimeni nu mi-a făcut aşa ceva. Eu vorbesc pentru tine, îţi procur o slujbă bună şi te duci la negustorii de petrol… Când a plecat în Spania, Siguranţa ştia. Gabriel Marinescu era omul ei. I-a reproşat lui Greta. Degeaba a protestat ea, că e la Paris. Perfect informaţi, Greta n-a mai putut cânta la radio, nici la concerte. A luat lecţii particulare.

La înapoiere: nu lua nimeni legătura cu el. Într-un autobuz îl vede pe Matei Socor, care întoarce capul. – Am impresia că întorci capul. – Da, zice el (brutal, imită tonul) am toate motivele s-o fac. Nu salut un trădător.

— Nu înţeleg nimic.

— Am să vin la tine să-ţi explic.

A venit conform promisiunii, a doua zi.

E exclus din partid ca trădător.

De ce? Nu a luat legătura cu băieţii înainte de plecare. A fost trimis de Siguranţă.

După eliberare, interogat de o comisie din 3: Rangheţ plus…..

Nu putea dovedi. Nu-l putea folosi pe cel care îl trimisese. Avea şi acela încurcăturile lui. Era exasperat. Într-o zi i-a spus unuia: nu mai pot. Nu ştiu ce să mă fac. Aşa şi aşa…

— Spune-le, a zis, să mă cheme pe mine şi le explic eu.

L-au chemat. În 3 săptămâni, situaţia era aranjată. Avea carnetul de partid cu vechime. Acela fusese unul din băieţii cu care urma să se întâlnească. Greta însă n-a avut vechime de partid.

— Din cauza ta?

— Nu numai din cauza mea. E o poveste tare încurcată. Pe scurt, ei care fusese curieră, ducea pachete la închisori şi avusese multe, multe sarcini, i s-a luat carnetul FIAP, a murit ca membru de familie.

— N-aţi avut continuitate ca membru de partid.

— Da, dar munca n-am întrerupt-o. N-a ajutat la nimic.

Borilă i-a reproşat lui, în legătură cu situaţia legată de Spania, de ce nu l-a chemat, să depună el mărturie. – Frumoasă atitudine, zic eu, aştepta să fie chemat!

Matei, în ziua când a recăpătat Ionel carnetul de partid, i-a dat

telefon: ce mult se bucură. El îi e recunoscător pentru asta.

Notez chestii de acest soi pentru roman… Nu mai scriu nimic despre mine, despre noi, despre ceea ce se întâmplă. Iminenţa plecării lui Petre. Sentimentele contradictorii. Agitaţia, resemnarea şi neresemnarea. Îmbătrânim rapid. Mai jucăm, în zile frumoase, pig-pong la Şosea, în parcul Herăstrău. Cotlonul dintre fagi şi arini [?]. Lacul, în zare, ba argintiu, ba sur, ba înceţoşat. Frunzele arămii, care cad pe masa de ciment.

Lipsa mea de vlagă. Totuşi, am scris vreo 50 pagini proză. Nu e nici modernă, fragmentară, analitică, eliberată, nu e nici epic-tradiţională. Un hibrid. O sinteză? Aşi!

Cu Richi. Drojdiile. Meschinăria mea răzbunătoare pentru tot ce mi-a făcut, toată viaţa, pentru cum a fost şi cum a vrut să pară. Totuşi: mila, compasiunea pentru starea lui de deprimare actuală. E viclean şi mincinos, şi acum. Tot ce-i poate leza vanitatea e trecut sub tăcere (că citeşte fără permisiune scrisorile pe care E. le scrie Leanei. Nu spune o vorbă despre legătura lui E. Încearcă să mă tragă de limbă, după ce mă moaie cu lamentările lui: „Spune, Marioara, ţi-a spus de intenţiile ei?" – Nu mi-a spus nimic. (Scurt. Asta în garajul Dorobanţi, lângă maşină, în timp ce Sorin aranja ceva). Schimbările lui de umoare, după eveniment: furia, disperarea, rugămintea să se întoarcă făcând apel la sentimentele ei de mamă (prin Gina, la telefon, în timp ce el era internat, pentru insomnie, la Elias), apoi: „M-am jenat să vă spun, dar a luat toate carnetele". Apoi: Monica, nepoata doamnei Barcan, „o văd, vine să ascultăm muzică, e foarte deschisă, multilaterală. Prieteni noi. Aştept, oricând un telefon de la voi. Eu nu-mi uit prietenii vechi din pricina celor noi".

Apoi degonflarea. E obosit. Plin de anxietăţi mărturisite, chiar după pensionare şi mutarea la O.B. cartier. (Se temea şi de asta, că o să aibă dificultăţi. N-a avut). Acum se teme că va avea dificultăţi cu publicarea manuscriselor. Cum, i se obiecta, să vorbeşti dumneata în numele marxismului, dumneata care n-ai ştiut să-ţi educi fata, să împiedici nevasta… etc. Noi, filozofii, suntem ca în armată. Ce se vorbeşte şi cum se vorbeşte la voi, e de neînchipuit la noi.

Îi povestisem şedinţa O.B. de la noi. Cum A. Păunescu i-a spus, de la obraz, lui Virgil [Teodorescu] că e „cel mai neutru" preşedinte pe care l-a avut Uniunea şi dacă nu poate fi un „preşedinte mare" să plece, să lase pe altul în locul lui. Virgil îi răspunde cu blândeţe că el Păunescu nu e informat de ce se face la Uniune, de toate eforturile lui. De când e el preşedinte, n-a venit niciodată la el. Are nevoie de ajutorul scriitorilor.

E prostuţ? E abil? Vrea să nu-şi piardă fotoliul? Eu l-aş fi băgat în

aia a mă-sii.

„Memoriul” cum i s-a spus în şedinţa lui T. P. de peste un ceas de discuţii, despre comportarea în Comisia Codului de etică şi educaţie socialistă: cazul Breban şi Zaciu. Unul pleacă, celălalt nu. Istoricul [întâmplării] cu Breban. Cum s-a comportat în Anglia: „Eu sunt membru C.C. (s-a răţoit la consilierul de la ambasadă). De ce n-a venit maşina să ne aştepte”. Erau invitaţii lui British Council, venise maşina lor. Şi amănunte legate de plecarea lui prematură din Anglia. Supărat şi pe un redactor B.B.C. (fiu de negustoraş de pe Lipscani), care nu ştia nici de Rebreanu, nu numai de Breban.

Diatribă împotriva lui Breban şi a lui Ivasiuc. Ivasiuc să fie chemat la O.B. să dea socoteală despre interviul dat unui ziarist suedez, încălcând dispoziţiile legale. (N-a cerut autorizaţia O.B.) În 1968, când a intrat în partid (cu recomandarea lui Titus) Ivasiuc era la locul lui, a recunoscut că a fost sancţionat foarte aspru, dar că a făcut parte dintr-un grup subversiv. Acum, în interviu, face pe victima: „Dacă o să-ncep să-l urăsc pe acest mare scriitor care e Soljeniţîn, e pentru numărul exagerat de caricaturi, cărora le-a dat naştere”.

„N-aş vrea să-i fac un rău lui Mircea Zaciu prin intervenţia mea, aici (intervenise pentru el să plece într-o delegaţie în Elveţia, şi la judeţeana Cluj căpătase asigurări că da, va căpăta paşaport, şi în ultimul moment – ioc). Dacă sunt organe de stat prezente la şedinţă, să ia notă: eu ştiu că se poate dovedi a posteriori ceea ce nu s-a putut dovedi la momentul respectiv, de ce nu i s-a putut da paşaportul… Şi două autocritici pline de „sinceritate”, de ce a intervenit pentru nevasta grasului (Vlad Muşatescu) traducătoare să i se dea o pensie mai mare de 17.000 lunar. A fost ca o soră pentru el şi Francisc Munteanu în decursul celor 5 ani când n-aveau voie să semneze, îi primea, le dădea de mâncare… Să-mi fie ruşine! Datorită mie are o pensie de 2 ori mai mare decât tatăl meu, care a muncit 30 de ani. Autocritică şi pentru că nu a participat la şedinţele O.B. el ca membru C.C. a vădit desconsiderare…”

Rabinul de la Buhuşi, spiritul perspicace, talmudic-politic al lui Croh vede dedesubturile acestei confesiuni. A căpătat un impuls de la cineva să vorbească. Povesteşte despre discuţia la telefon dintre cei doi Popeşti: Romeo (şef comisie paşapoarte) şi Dumitru (Dumnezeu), Dumnezeu „luându-l pe garanţia lui” pe Breban şi Romeo refuzând. Ivasiuc se solidarizează cu „vărul” (cum spune Titus: „cei doi veri”), nu voia să plece fără el. Luni dimineaţă au plecat. Sâmbătă după-amiază, s-a decis după convorbire. Cineva vrea să-l sperie din nou pe Breban, să refacă povestea de data trecută, să nu se mai întoarcă, asta l-ar da peste cap, de data asta, pe Dumitru Popescu.

— Dar se va întoarce

— Da, probabil.

1. De la substantivul francez *la débâcle*, prăpădul, prăbuşirea (Nota mea, G.Ş.)

1976

8 ianuarie ’76

Azi, la mine, Armand Popper ca să-mi povestească despre Miron Constantinescu. L-a cunoscut când erau în Frontul Democrat Studenţesc. Prin 1935-’36. Peste drum de Prefectură. Adăpostit la sediul radical-ţărănesc al lui Iunian. A fost pe la ei pe acasă. Aveau lungi discuţii. Deşi cam de aceeaşi vârstă, M. îl privea ca pe un învăţăcel, el, M. având o experienţă de partid mai mare şi munci de răspundere. La F.D.S. nu avea funcţii oficiale. Era omul de partid.

După 23 [august], M. la *Scânteia*, în conducere. S-a dus să-l vadă. L-a primit pe culoar, condescendent. Armand avea senzaţia că M. se teme ca de un solicitator. Nici cinci minute n-au stat de vorbă. Dar el era deja la „Cartea Rusă”, n-avea nevoie de Miron. În ’52, A. a fost scos cu tam-tam, pentru că în timpul devierii de dreapta, a rostit nefericita, celebra frază, la început am fost buimăcit aflând despre tovarăşa Ana… După aceea s-a aliniat perfect la condamnare, înfierare etc. Dar ticăloasa de Ofelia Manole trebuia să aibă un caz. Şi împreună cu Chişinevschi şi Răutu i-au găsit un pretext: că selecţia operelor lui Puşkin n-a fost făcută cum trebuie. Aiurea!

Asta era în primăvară. În timpul verii a lucrat cu jumătate de normă ca profesor la I.S.E şi în toamnă urma să rămână cu normă plină. Într-o zi, e chemat la C.C. şi i se oferă să intre la Ministerul Finanţelor. – Bine, dar cunoaşteţi în ce fel am plecat de la „Cartea Rusă”? Zâmbeşte: cum vă închipuiţi că nu ştim tot?

— Şi tov. Răutu n-are nimic împotrivă?

— Tov. Miron a vorbit cu dânsul şi după aceea mi-a spus tov. M. că tov. A.P. poate ocupa orice funcţie, chiar aceea de ministru. (Răutu, după Armand, cea mai mare lichea. Pentru că e inteligent. Eu sunt de acord că n-a fost păcălit niciodată, precum am fost mulţi dintre noi, dar nu ştiu, totuşi, dacă a fost lichea mai mare decât toţi ceilalţi care şi-au păstrat fotoliile.)

Prin 1952-’53… M. a vrut să-l ia la C.S.P.[1]. Nu putea să-i spună nu, dar s-a eschivat, a scăpat. Mai târziu, după ce s-a ridicat iar, încetul cu încetul, a vrut să-l ia la Institutul Economic şi iarăşi a izbutit să scape.

Relaţiile lor erau aşa: A. chema cabinetul. O dată, de două ori. A treia oară nu mai chema. După câteva zile sau câteva săptămâni, telefon de la M.: „Ce mai faci? Când ne vedem?”. Nu discutam niciodată în birou sau în casă . Numai în natură… la Şosea, în parc. Miron făcea şi el semnul clasic, arătând un mic aparat care se

învârteşte şi înregistrează ce vorbeşti. Discutam liber, prieteneşte, şi deodată începea să rostească solemn banalităţi, lozinci. Se suia pe caii cei mari. Odată, având, după moartea lui Dej, discuţie. Pe Dej îl considerau un pişicher, un intrigant. Îşi punea speranţe în *bambino* [?] că îl va ridica. Când A. a vrut să spună ceva despre Manea M.: „Nu, te rog! E singurul om cu munci de răspundere, care m-a ajutat în perioada mea neagră".

Dar, altădată: „Ce te miri că merge aşa Ministerul Finanţelor, când economia ţării a fost dată pe mâna unui Manea M.?"

Când l-au ridicat din nou, la început stătea pe str. Paris, în fosta casă a Luciei Sturza Bulandra. Un hol mare, fără covor pe jos, o casă „delabrée", un birou imens, învelit cu o muşama de plastic şi cu maldăre imense de cărţi pe birou, pe jos. I-a deschis o fată – servitoarea, aşa arăta – nu, era fata lui Miron. Cea care a ucis-o pe maică-sa.

La doi ani după moartea Sulamitei, într-o sâmbătă la 3 după-amiază, telefon:

— Vii la o plimbare?

Armand era obosit, muncea mult, nu-i ardea de aşa ceva. Ce să facă? Mdaa… La Predeal!

— La Predeal… Aş putea s-o iau pe Lydia cu mine?

— N-o să-i facă plăcere.

A venit să-l ia cu splendida, somptuoasa lui maşină americană. În maşină un chiup de ceramică neagră cu pământ şi flori.

Mormântul Sulamitei şi al lui Horia, la Predeal pe drumul spre Timiş. Pe un dâmb, lângă vilele C.C. (acolo a fost pe vremuri pensiunea Weber, despre care a scris Sebastian în *Jocul de-a vacanţa*), un fel de catedrală naturală sub brazi. Cu un grilaj scund de fier împrejur – mormintele. O jumătate de oră, care lui Armand i s-a părut nesfârşită. Tăcea. Rar câte o vorbă. Aranja, plivea nişte flori. Am stat pe bancă. A. avea gâtlejul încleştat.

Şi acum, o trăsătură care explică multe la M. Cum am coborât dâmbul şi am intrat pe Şosea, ca un declic, a intrat direct, fără tranziţie, ca şi cum nimic nu s-ar fi petrecut înainte, în problemele politice ale zilei.

Odată, la Sinaia, după ce s-au plimbat mult prin parc, a venit şi Lydia. M. i-a poftit la „Palace", la o cafea. Atunci au vorbit mai uman şi despre copii, i-a întrebat şi de băieţii lor. Era mândru de calităţile, de capacitatea copiilor lui. Mai ales de cel mic, Horia, (care a murit, ulterior, într-un accident, în munţi. M. a ţinut un discurs la înmormântare, în acelaşi loc, la Predeal, a şi mulţumit Partidului pentru ajutorul primit în tragicele împrejurări).

Spre sfârşit, era nemulţumit, ros de faptul că e numai membru supleant al Comitetului Executiv. Îl făcuseră şi preşedinte al Marii

Adunări Naţionale. Era plafonat… Îşi dădea totuşi aere: că se va da amploare, importanţă acestei funcţii. Aiurea! După moartea lui, l-au numit pe un Giosan în locul lui. Cine a fost Miron şi cine e Giosan! Nimic. M. a fost o personalitate remarcabilă. Contradictorie. Cu o sete imensă de cunoaştere, de cultură. Avea o informaţie foarte largă, dar superficială. Nu citea, răsfoia. În multe domenii: sociologie, istorie, economie, literatură, arte. – N-a rămas nimic de la el! – Nici vorbă! Ce să rămână? Odată i-a cerut colaborarea lui Andrei, la o carte a lui. Andrei era foarte tânăr. Totuşi, trei pagini scrise de Andrei au intrat în cartea iscălită de M., fără nici o modificare. Era superficial.

În primăvara lui ’73, vizita lui M. în grădină. O zi frumoasă, s-au plimbat pe afară. I-a spus ceva ce el n-a mai relatat decât Lydiei. Despre un memoriu pe care l-a predat şefului, în care el propunea o perioadă de reajustare. După anii de sacrificii, de forţare a ritmului acumulării, investiţiilor, să se treacă la o perioadă de uşurare, de încetinire a ritmului, ca populaţia să respire mai uşor. Nu i s-ar fi dat nici un răspuns.

În vară, când Armand era la Tuşnad, Miron a murit de inimă.

Ivasiuc i-a povestit lui Ricu (din sursa Ambasadei americane), înaintea ultimului Congres, Katiuşev la şef. Şeful, o interminabilă expunere despre politica internaţională şi internă. Katiuşev, semne de nerăbdare.

— N-am latitudinea, mandatul să discut asemenea probleme. Am venit cu observaţiile conducerii la materialul pentru Congres. Şi cu o listă. A scos-o din buzunar. Tovarăşii sunt de părere că pentru continuitatea liniei politice, e bine să figureze în conducere următorii… Primul pe listă era Chivu Stoica. Urmau Răutu, Bodnăraş şi alţii. Chivu s-a sinucis (neoficial). Zvonuri: părăsirea soţiei pentru o fată tânără. Frecat la conducere. S-a întors acasă. Nevasta nu l-a mai primit. S-a împuşcat.

Se pot face divagaţii, extrapolări şi în cazul lui Miron.

18 ianuarie ’76

Lunea trecută, Sorin a avut o ieşire, minoră, dar agresivă faţă de Richi, care se afla la noi. După *Forsyte Saga*, muzică de Bach la TV. Se auzea strident.

— Voi nu aveţi un buton pentru concerte? La „Rubinul” meu vechi şi tot există.

M-am dus alături în dormitor să-l întreb pe Sorin, „tehnicianul”. L-am deranjat, a intrat cu capsa pusă în hol, s-a apropiat de aparat: uite butonul de sunete joase, de sunete înalte, de fineţe.

— Dar tu, în loc să-ţi sugi degetul, de ce nu vii să potriveşti aici, că

ai ureche mai fină ca mine?

R. a sărit în sus:

— În casa voastră nu mai vin. De mult am observat. Îmi vorbeşti cu duşmănie.

În vestibul au ţipat amândoi.

— Şi tu, care mă tratezi cu dispreţ. Poate să treacă o jumătate de oră şi nu-mi adresezi un cuvânt.

— Eu nu vorbesc vrute şi nevrute, numai când am ceva de spus… Bine, fie şi aşa. Tot e viaţa frumoasă. Şi a ieşit trântind uşa.

— Eu schiţasem o uşoară încercare de împăciuire: „Terminaţi cu fleacurile astea”… Bineînţeles că n-a ajutat.

Azi e o săptămână de la această scenă. Au urmat lungi discuţii între mine şi Sorin: „Lasă să se simtă jignit de mine. Câte n-am făcut pentru el. Şi el? Şofer pentru Breaza, de asta eram bun. După toate voiajurile în străinătate, cravate din material sintetic… Şi când i-am cerut, o dată, să ne ajute şi el, pentru Tudor, n-a putut. Dacă i-ar fi scris altfel lui Edith, dacă ar fi insistat, cu siguranţă că ar fi reuşit. Dar n-a vrut. Şi toate intimităţile lui. Era gata să intre în dormitor, fără să întrebe măcar… Mi-aduc aminte când l-am găsit, odată, întins în patul tău, în ciorapi, şi nici nu s-a mişcat. Mi-a venit să-l cârpesc şi să-l dau pe uşă afară, dar m-am stăpânit…”.

Au urmat zile şi nopţi cu obsesii supărătoare, chinuitoare. Nu se taie uşor firul unor relaţii de peste 40 de ani. Adevărul e, că episodul, meschin a fost picătura de apă care face să se reverse paharul prea plin.

De o viaţă întreagă sunt mereu izbită de decalajul între ce pretinde că e R., un prieten atent, iubitor, un om dezinteresat, condus de principii înalte şi toată atitudinea lui, tradusă în gesturi mari sau mici de Harpagon + Tartuffe.

Voi înşira, ca memento, pentru mine, care nu ştiu să acuz ci, în general, am o atitudine de vinovăţie, câteva din manifestările lui, care de-a lungul anilor şi deceniilor, l-au transformat în ochii şi inima mea, dintr-un mentor admirat, într-un monstru de egoism şi făţărnicie.

În ilegalitate, mi-a făcut legături: cu Sulamita, cu Peter. El nu a preluat nici o muncă. Un filozof mort nu e bun de nimic.

Primea ca un lucru de la sine înţeles ajutoarele noastre lunare în bani, de la mama, paltonul pentru mama lui imobilă, meditaţii date de mine, adăpost în timpul bombardamentelor. Un episod de atunci: august ’44. Prima dată când mi-am dat seamă, ce forme poate lua egocentrismul lui. Am plecat în cursul alarmei aeriene, în cartierul bombardat din dosul Palatului, unde locuia tatăl lui Sorin. Au urmat bombardamente care ne-au surprins pe stradă, unde ne-am aruncat la pământ, ne-am ascuns prin pivniţe bombardate şi ele, am scăpat teferi după câteva ore şi mare spaimă. El, cu maică-sa, stătuseră tot timpul

în subsolul 2 al blocului nostru şi când ne-am întors era foarte liniştit. Nici urmă de îngrijorare că ni s-ar fi putut întâmpla ceva.

Căsătoria cu Nataşa. După vreo doi ani, îndrăgostit de Edith, plângea cu capul la mine în poală. Normal.

Episodul tablourilor Andreescu: „Puteţi să vă alegeţi care vreţi din ele”. Se duce, plăteşte lui Buşulenga. „Nu, pe acela l-a adus Edith”.

Dezvăluirea Congresului XX îl lasă imperturbabil. „Omul politic are problemele lui de rezolvat. Noi nu suntem oameni politici. Creştinismul nu e vinovat de păcatele şi crimele creştinilor”.

Participări la dogmatism în cultură apoi, fără probleme de conştiinţă, îl repudiază.

Din pricina lui Edith, maică-sa nu are intrare la ei în casă. Bătrâna se plânge de zgârcenia lui. Şi Sabina, mătuşa, că îi numără fiecare felie de pâine, când e la ei la Breaza.

Breaza… un paradis… un infern din punct de vedere moral… Pentru Tudor n-a avut 2 săptămâni, într-o vară, prima vară după ce cumpărase Breaza. N-am vrut să mai merg pe la ei, totuşi… Câteva zile mi-au fost de ajuns. Nu prea aveai ce mânca. Mergeam după cumpărături. Edith venea urlând, făcând scandaluri, ca o mahalagioaică. Ioanei i s-a interzis să ne facă 2-3 borcane de dulceaţă din livadă: meri, peri, cireşi amari, nuci… 2-3 kilograme, într-o toamnă, de mere mici, lovite, căzute pe jos. S-a minunat şi Ioana, ce ne dă… N-am văzut o nucă de la ei. Aspiratorul nostru nou l-a restituit, la cerere după 10 ani, absolut distrus şi s-a făcut că nu ştie nimic. Şi-a cumpărat în acel timp unul nou din Uniunea Sovietică.

Nu s-a întrebat niciodată de ce refuzăm să venim la Breaza. De ce suntem din ce în ce mai reci, mai retraşi.

Eram la Pelişor. O ocazie, o maşină spre Bucureşti. Un singur loc. – Trebuia să mi-l laşi mie, zice el.

Urcăm spre Stână. E iarnă. Alunecos. Merg foarte greu. Sorin o ajută pe Margareta Boureanu, care are pantofi cu talpă alunecoasă. El nu-mi ajută câtuşi de puţin. Puţin îi pasă.

Mă îmbolnăvesc rău, de hepatită, după evenimentele politice din 1956-’57. Fac febră mare, mi-e rău. Sunt întinsă, cu ochii închişi. El îmi vorbeşte despre probleme teoretice la care lucrează. Nu-l pot urmări bine. – „Ce-i cu tine? Te-ai tâmpit?”

Îl rog odată să-mi aducă, pentru mama, un tub de medicamente din Germania. – N-a avut timp.

În ziua când o incinerează pe maică-sa (participă şi Edith, de ochii şoferului) merge la raionul de partid să lămurească chestiunea originii lui etnice: că nu-i evreu, cum îi trecuseră la dosar.

Sabina, grav bolnavă, Sorin merge rugat de Edith, pe la Breaza, să-i spună să vină imediat la Bucureşti. A doua zi; Edith ţipă, în aparat: „N-a venit! Mă lasă pe mine singură, parcă ar fi mătuşă-mea!”.

— Ce-s eu de vină?

— Nu eşti, sigur. Dar nu mai pot… Şi aşa mai departe.

În ciuda acestui portret moral, pe care nu şi l-ar recunoaşte, desigur (cine poate recunoaşte că e Harpagon plus Tartuffe?) şi dacă ar avea răbdare (ceea ce nu cred) să asculte un atare rechizitoriu, l-ar respinge total, având o mie de explicaţii şi de motivaţiuni nobile, dezinteresate, sau cel mult nişte simple lipse de atenţie, distracţie, datorită muncii lui care-l absoarbe. Asta ar fi singura lui vină; că îi scapă anumite lucruri, nu le observă, nu e prea bun psiholog… (Episodul Miana, iar confidenţe, eu iar obligată – bătrâna prietenă – să-i ascult confidenţele lăcrimoase sau exultante, encomiastice, plide de tandreţe, patimă, duioşie, compătimire, la adresa gingaşei făpturi, retrase, fără prieteni, neajutorate, care l-a „dus” cu un unchi din America; a şters-o invitată de un profesor de vreo 50 de ani, cu care a trăit scurt timp aici, l-a lăsat şi pe ăla, curând, după ce a ajuns în USA etc. etc.)

După plecarea Edith-ei a început să „se ocupe” de Monica Barcan, o fată tânără, despre care Leana spune că „asta nu e nostimă ca Miana”, aia, curva dracului, era bine… „Asta e urâţică şi e cuminte. Ar trebui (râzând) să umblu eu, să-i găsesc gagice tatei”.

Tatăl (care s-a purtat ca un ticălos cu el) venea la bătrâneţe să cerşească şi R. îl dădea afară, fără să-i dea nimic.

Când se întâlneşte cu mine, tace, tace, potrivit obiceiului. Când deschide gura, ştiu că e vorba de Monica: „Cum a învăţat Petre suedeza? A avut vreun manual româno-suedez?”.

Doamne, câtă vanitate, cât amor propriu e în fiecare din noi! Dar, ca la omul ăsta, mai rar. Şi într-un aliaj *sui generis* cu ursuzlâcul şi răsfăţul. Am avut bătăi de inimă azi… (tace, aşteaptă să fie mângâiat). O zi lucrez, o zi nu mai pot (tace, aşteaptă să fie mângâiat) etc.

A, am uitat: lui Silvian n-a avut timp să-i citească lucrarea de doctorat spre a-i face referat. Lui Marcel, după moartea Floricăi (care i-a invitat pe el, pe Edith, de câteva ori la ei la masă şi i-a ţinut francii) n-a avut timp să-i scrie un cuvânt de condoleanţe; lui Yvonne Ghimeşan nu i-a dat nimic pentru o traducere, pentru că a înţeles că i-o face prieteneşte; lui Petre nu i-a dat nici o atenţie că l-a dus cu maşina, cu toate catrafusele la Breaza, ba mai mult, l-a întrebat de ce costă benzina cu 10 lei mai mult decât i-a socotit şoferul de la Academie… După alegerea lui ca „cel mai tânăr academician” (ştia cât suferisem în vanitatea mea exacerbată, de atunci, de zvonurile care circulaseră despre alegerea mea): „Am să-ţi dau o veste bună, în legătură cu alegerile de la Academie (ochii îi stăluceau – a început să-mi bată tare inima), am fost ales în prezidiu!”.

Această scârboasă, umilitoare (şi pentru mine) listă de mari şi mici mârşăvii, o fac pentru că nu vreau să am senzaţia de vinovăţie pe care izbutea, speculând slăbiciunile mele, să mi-o insufle întotdeauna.

Vreau să-mi amintesc şi să-mi explic de ce s-a stins stima şi sentimentul de afecţiune pe care-l aveam faţă de el (e prost exprimat, era şi o mare dependenţă). Şi totuşi nu s-a stins de tot. Factorul timp, deprinderea, contează. Şi mi-e şi milă, mi-e şi ciudă pe el. Aş vrea să-l lovesc şi aş vrea şi – printr-un proces de sondare, de purificare (imposibil, vai!) – să putem retrezi ceva din vechea căldură, care existase odată.

Am citit, în întregime, ieri dimineaţă, *Înainte de tăcere* a lui Paul Georgescu, pe care o citisem parţial în decembrie, când eram înnebunită de plecarea lui Petre, şi nu mă puteam aduna.

Cronica lui M. Ungheanu, din *Luceafărul*, se vede ostilitatea, *parti-pris*-ul faţă de comunişti, perfid, nemărturisit, supralicitând admiraţia faţă de comunişti, pe care chipurile Paul îi prezintă ori palizi (ceea ce-i drept) ori animalici, prin anti-eroul Assan, dominaţi de spaimă, (eroii nu cunosc frica!) ceea ce e exact pe dos faţă de ceea ce arată Paul în cartea lui. Folosindu-se abil de o scăpare a lui Paul (care nu trebuia să ia ca exemplu un vers din Blaga, într-adevăr aici a izbit cu oiştea!…) „botezaţi cu pământ”, Ungheanu arată hipersensibilitatea lui la tot ceea ce-i poate şifona pe legionari; ruperea din contextul actual a unor expresii cu o destinaţie precisă şi introducerea lor în alte contexte semantice este o practică greu de acceptat în cadrul unei ficţiuni realiste, cum se vrea nuvela lui P.G.

Problema care mi se pune mie, întrebările care nasc după lectura cărţii lui Paul. Nu e o carte actuală, suferinţele eroului nu ne mişcă pentru că e o reconstituire adevărată ce-i drept, dar o reconstituire, de pe poziţiile şi cu viziunea tânărului comunist de atunci, din timpul prigoanei, al războilui şi nu o dezbatere de azi, nu e o confruntare, nu e un bilanţ, nu e o viziune de azi, asupra noastră, a celor de ieri, nu are deschidere.

Paul e prudent, socotit, vrea să-şi publice cărţile, nu vrea să aibă de a face cu multiplele cenzuri.

Ambiţia mea, dorinţa mea (fără acoperire de curaj total şi de talent major) e să realizez prin Emil, povestitorul, cronicarul, cuprins de dorinţa de a şti, de a afla adevărul, insesizabil, fluid, despre prietenii lui (cum au fost ei în realitate, cum se vedeau şi cum se văd acum, unul pe celălalt), de a se înţelege ce a fost şi ce a făcut timpul din ei, cum i-a modelat. Împrejurările istorice cum au acţionat asupra pastei psihice a fiecăruia dintre ei. Trebuie să găsesc punctele nodale sau micile episoduri revelatoare. E foarte greu, nu numai literar, pentru mine. E un domeniu tabu, pentru comuniştii vechi. Cenzura îmi va da de furcă. Nu ştiu dacă am să pot să public cartea la care lucrez (Minotaurul). Legături secrete, secretul peşterii, Sfinxul, Apele timpului. Şi dacă… o va distruge critica – normal – cine sunt şi despre

ce scriu…

22 ianuarie 1976

Arta perfectă a dedublării: Croh. Convingerea cu care vorbeşte despre omul nou, despre puritatea năzuinţelor noastre. (La TV, Revista literar-artistică) V. Râpeanu, R. Boureanu, Croh, Hedi Hauser.

Lăncrănjan nu e citat printre succesele prozei. Ivasiuc cu *Iluminări*, da. S-a dat drumul. D.R. Popescu foarte accentuat – succesul lui, tetralogia etc. Bineînţeles, *Delirul* lui Preda şi – bombă pentru mine – *Incognito* al lui E. Barbu. Are ceva tupeu băiatul. Nu-l deranjează cu nimic *Incognito*-ul lui Petru Dumitriu. Deh! aia a apărut în străinătate, după fugă, şi e o carte calomnioasă.

Sentiment de izolare. Nevoia de oameni tineri, în jurul meu. M-a bucurat vizita „fetiţei drăguţe” trimisă de Tudor: Doina Lascăr. Are 21 ani. A cunoscut-o când avea 17. Adică s-au văzut la un băiat, Valka Cristescu, când ea era o puştoaică de 15-16 ani. S-au revăzut, târziu, întâmplător pe stradă. El cu scurta lui argintie oribilă, cu gentuţa pe umăr. (A adoptat şi ea, mai târziu, obiceiul ăsta.)

— Un mare eşec. Arta dramatică, îmi băgasem în cap. Dar n-am vrut să mă pregătesc cu profesor. M-am încăpăţânat. La examen, la început a mers totul bine. Beate Fredanov a fost extraordinar de binevoitoare. Erau acolo Cotescu, Dem. Rădulescu. Eu pregătisem un monolog frumos din Shakespeare, dar în ajunul examenului m-am răzgândit şi m-am prezentat cu rolul unei femei alcoolice dintr-o piesă scurtă a lui O'Neill: *Before breakfast*. Aveam mişcarea scenică bine gândită, totul. De pe podium, am coborât spre masa comisiei – aşa prevăzusem, acolo pe masă trebuia să fie sticla şi paharele, să-mi torn în pahar, să beau. Am mai avut o idee grozavă: eram îmbrăcată într-o cămaşă de noapte lungă şi ruptă şi toţi se zgâiau la mine. Când m-am repezit spre masă, toţi au avut un recul. Pe masă nu era nici o sticlă, nici pahare. M-am făcut că-mi torn. Efectul era ratat. Am spus cu glas tare, fără să-mi dau seama: Acum ce fac? Mă schimb aici? Sau plec aşa? Am ieşit în hohotele de râs ale comisiei. S-a intrat cu media 7,50. Eu aveam 6,50. Mama e medic la policlinica „Titan”, policlinică universitară, cea mai mare din Bucureşti. N-o ştiţi? n-a fost greu să-mi facă rost de post. Lucrez ca asistentă la cabinetul de psihiatrie. La început, fugeam în camera de alături şi plângeam. Nu puteam suporta să-i aud suferind, tremurând… Acum îi deosebesc uşor pe simulanţi, pe vânătorii de concedii de cei cu adevărat bolnavi. Simulanţii, când simt că n-o să le vină rândul la consultaţie, că sunt prea mulţi în sala de aşteptare, se trântesc pe jos, fac spume la gură şi altele asemenea. Le fac o injecţie şi-i potolesc. Nu-mi place să fac injecţii. Mă eschivez. Fac foile de concedii… Nu sunt prea bine văzută. Am destui duşmani. L-am

pălmuit pe directorul adjunct care-mi făcea o curte grosolană. – Cu pipăială? – Sigur. Şi pe încă unul. N-aş vrea să rămân aici.

— Dar ce să faci? Să pleci în străinătate?

— Da. Aş fi putut. Am cunoscut la „2 Mai” unde eram cu părinţii, un preot german. Manfred. A venit de 11 ori în România: – De ce vii? – Pentru tine, Doina. Nu pot suferi nici mâna să mi-o atingă. Mama zice: ce băiat drăguţ! Nu e urât. Seamănă cu mine (Doina e drăguţă într-adevăr, faţă prelungă, blondă-oxigenată, cu plete pe umeri, ochi mari albaştri, fardaţi, buza de jos puţin ieşită în afară). Odată s-a dus până la graniţă. N-a putut să plece. S-a întors.

— De ce-ai venit înapoi? Dacă-ai plecat, pleacă!

Avea un tic nervos: făcea cu ochiul. Prin autosugestie, s-a vindecat. Dar, după un conflict cu tata, nu mai ştiu pentru ce, a început să facă cu amândoi ochii (Îl imita. Râd.). Tata e pensionar. Un pensionar cumsecade. Fost aviator militar. A făcut multe minunăţii la viaţa lui. (Confidenţial) Cred că a fost şi legionar sau aşa ceva. Am descoperit „la el”, o medalie mare, „Crucea de fier” pentru cruciada împotriva comunismului.

— Nu e musai să fi fost legionar. Poate a fost cuzist, sau altceva. Oricum de dreapta. Mai cunosc şi alţii, care din dragoste s-au însurat cu evreice (Maică-sa e evreică de origine poloneză – Jelenski).

— Ei, da, tata e cu 11-12 ani mai în vârstă ca mama. Eu sunt cea mai mică. A doua soră a făcut cerere de căsătorie cu un inginer plecat de aici în R.F.G. Cealaltă lucrează la o unitate a Securităţii, ca economistă. Până acum n-a avut neplăceri, dar să vedem.

Qui-pro-quo: îi spun că eu credeam că vine să ia unele informaţii în legătură cu plecarea şi se înţelege că eu credeam că e de la Securitate. Zice: da, şi la noi au venit (după cererea de căsătorie a soră-sii), a fost foarte neplăcut, au întrebat ce fel de literatură aduce (logodnicul, nota mea).

Lămurim *qui-pro-quo*-ul.

— Am fost, odată, cu Tudor la unul, Dinu, student la medicină. Locuia într-o mansardă. Mi-aduc aminte ce bine a fost, ce liniştită seară. Dinu cânta la ghitară, prietena lui croşeta, Tudor desena.

La plecare, îi spun să mai vină şi dacă poate să-mi aducă şi unele scrisori ale lui Tudor. – Cum să nu? Îmi dă multe sfaturi. Şi la telefon. Numai ultima dată, nu ştiu ce-a avut, s-a pisicit aşa… I-am spus: ştii, am mai crescut de atunci…

— Tudor, sfaturi?

— Da, sigur.

— Şi ţi-a dat mai multe telefoane?

— Da, şi acum o săptămână. Zice că pot să-l chem cu taxă inversă. Nu ştiu cât costă. N-am să-l chem. Îmi trimite şi o chemare, pe numele unui cetăţean francez şi mi-a spus că-mi poate plăti şi drumul.

— Dar el are datorii. Comenzi neexecutate.

— Am eu 200 de mărci în bancă. Depuse pentru un voiaj în R.F.G. Nu ştiu dacă pot porni cu ele şi în altă parte.

— Sigur.

9 februarie ’76

Săptămâna trecută, Maria Anghel a născut băiat 4 kg, Dominic, bunicii amândoi, fericiţi, ne-au invitat seara la ei, la o gustare, cu perechea dr. stomatolog-şef clinică (în locul lui Nasch, pensionat) *Memet Gafar*.

Arlette e plină de diminutive: ochişorii, mânuţele. Şi mimica ei înduioşată, când imită. Amândoi tâmpiţi de duioşie bunicească, în legătură cu Dany: cum se bagă ea în pat (1 an jumătate) şi face bau, şi Carli, de la el din pat, scoate capul de sub pernă şi face şi el: bau! Cum arată TV şi zice: la-la-la! Cum îi dă căţelului din gură să mănânce. Ce gelos e căţelul.

Despre ce se mai discută?

Cum Doamna a trimis lista Institutului pentru repartizare de case, la Consiliul popular, cu instrucţiuni exprese, orice repartizare să-i fie adusă personal la cunoştinţă. Când au venit de la Institut cu listele, secretarul Consiliului popular şi încă doi au zis: bine, dar tovarăşa le-a văzut? – Bineînţeles. Totul a fost aprobat de ea. – Noi, însă, trebuie să-i raportăm. Era în şedinţă. A ieşit din şedinţă, a venit la telefon şi a ţipat: Ce-i neobrăzarea asta? Mă scoateţi din şedinţă?

Au zburat trei: secretarul, un director, un director adjunct. N-au rămas pe dinafară. Şi-au găsit în altă parte loc. După 3 săptămâni i-a chemat: Am greşit.

— Nu, mulţumim. Rămânem unde suntem.

Bancuri: cel cu Maiestate, noaptea. Când se trezesc. Ea – lui. El: de ce spui aşa?

— Nu, vreau să spun că mai e state, pe care nu le-am vizitat.

Arlette, semn, mie pe sub masă, când Carli povesteşte despre Ţiganu – că aşa îi zic – care şi-a trimis băiatul în străinătate, de cum a terminat de făcut armata.

Mai târziu, alături: De ce mi-ai făcut semn?

— Îl întrebai pe Carli, de ce-i zic Ţiganu. El e ovrei. Carli n-a vrut să spună.

— Credeam că-mi faci semn să nu vorbesc de băieţii mei!

— Nu, dar asta în orice caz nu trebuie.

— Credeam că e un om faţă de care se poate vorbi orice.

— (Ea, cu jumătate glas) Da, e foarte cumsecade. Şi mi-a lucrat gura îngereşte.

Petre aleargă, caută. N-a găsit încă nimic. Cu Richi – nimic. După ultimul telefon, nu-l mai chem. Trăiască Monica! Are omul cu ce să se ocupe. Sunt trivială – dar dedesubt – bubă! O viaţă de *qui-pro-quo*. De tăceri, confuzii, lucruri nespuse, fezandate, otrăvite.

N-am nici un prieten, nici o prietenă – cunoştinţe, da.

Romanul, să-i zicem *Labirint*, a început să mă ţină. Lucrez, de vreo două săptămâni, permanent, zi de zi 2-3-4 ore (am ajuns la pagina 8). E încă multă confuzie – şi poate că e bine – nu e un plan foarte schematic, evoluează la voia condeiului, adică a maşinii de scris şi a legilor lui interne.

În Guatemala, cutremur (acum 3-4 zile), 12.000 morţi.

La noi ger uscat noaptea minus 12 grade. Îmbătrânim văzând cu ochii. Mâinile mă dor şi se deformează din ce în ce mai hidos. Mai fac dimineaţa gimnastică.

Sorin, după ce-i spui ceva, repetă uneori ce i-ai spus; nu realizează, alteori din primul moment, ori că i-a slăbit auzul, ori că înţelegerea parcurge o cale mai lungă. După ce vedem un film, oricât de oarecare la TV, repetă ceea ce am văzut, şi spune ceea ce era foarte clar, inutil şi stupid.

24 februarie

De vreo 10-12 zile, de când a fost Doina Lascăr la mine, vreau să notez şi tot n-am făcut-o. În primul rând, din cauza *Labirintului* (*Minotaur*?), al doilea din cauza bătrâneţii care nu mă lasă să fac mai multe lucruri într-o zi (timpul a devenit îngrozitor de scurt), în al treilea rând, pentru că de câteva zile am o sciatică (acum mi-e mai bine) care mă necăjeşte rău.

Doina mi-a lăsat nişte însemnări ale ei, poematice, autobiografice, foarte sensibile, în care o regăsesc, cu melancolia ei funambulescă, cu nehotărârea ei. Mi-a adus scrisori ale lui Tudor, din care copiez:

(La 12 ian. ’76, Paris)

Dragă Doiniţa,

Cuvintele, hârtia, stiloul, sunt toate şi toţi nişte intermediari perfizi, gata să-şi pună măşti şi să ne arate numai o anumită faţă a lucrurilor, în special cea mai roză.

Scrisorile şi fotografiile ce mi le trimiţi şi care-mi fac o bucurie imensă, le descos ca pe nişte soli trădători, veniţi să-mi încurajeze un sentiment ce creştea în mine acum trei ani, în ceea ce te priveşte. Simţul tău de observaţie, subiectivitatea ta poetică, independenţa ta (până la un anumit punct Ha! Ha!), toate acestea îmi plac grozav, dar ce e în afara lor, cine eşti tu, sunt nişte întrebări la care amintirea celor câteva săptămâni petrecute împreună, nu le aduce un răspuns.

Aş dori foarte mult să ne revedem undeva, cândva, cât mai curând, şi cred că nu trebuie dezesperat, dovada iat-o, până şi fratele meu a reuşit să vină definitiv în Franţa. Acum locuieşte la mine până îşi găseşte o slujbă.

Cred că nici memoria, nici scrisorile, nu sunt nişte martori suficient de obiectivi ca să te convingă de valabilitatea unor sentimente, aşa cum ar face-o cinci minute petrecute împreună. Ceea ce mă face să te apreciez, mai mult decât toate fiinţele întâlnite pe aici, este setea ta de evenimente noi, de frumos, de gesturi gratuite, o tinereţe a spiritului şi nu numai a corpului, care începe să se dubleze de oarecare experienţă.

Toate acestea sunt impresii, păreri, amintiri, dar cum poţi fi sigur de ele? Încă timp de vreun an, nu pot veni în România.

Oare dacă ţi-aş trimite o „lettre d'hébergement" emisă de vreun francez, te-ar putea ajuta ca să întreprinzi demersurile unei călătorii turistice? Eventual te-aş putea ajuta şi cu ceva bani, ca s-o faci. Cred c-ar fi foarte interesant să vezi alte mentalităţi şi peisaje.

Îmi pare bine şi rău că revelionul tău s-a petrecut cum s-a petrecut (îmi vei ierta cinismul).

Ce înseamnă că erai de gardă la căpătâiul suferinzilor? Lucrezi ca infirmieră într-un spital? (Urmează detalii cu privire la telefonul internaţional. Apoi despre ilustraţiile lui la *Nathan*, şi galeria unde „din când în când se vinde câte o lucrare de-a mea – sau mai multe – ceea ce e un semn bun în perioada aceasta stagnantă pentru piaţa artistică".)

Frate-miu s-a adaptat foarte rapid, se simte ca acasă, ce e drept vorbeşte franţuzeşte plus alte 4-5 limbi şi speră să găsească repede un post de inginer. *À propos*! Tu ştii franţuzeşte sau şi altă limbă? Părinţii mei au rămas cam singuri, doar cu o femeie credincioasă care e de mulţi ani la ei. Ce fac ai tăi?

Spune-mi, te deranjează dacă te rog să duci părinţilor mei acest „port-documente" galben cu fotografia dinăuntru? Nu-ţi poţi închipui ce plăcere le-ar face să mai vadă un chip tânăr aducându-le o atenţie de la odraslele lor. Adresa lor e… Dacă nu-ţi mai aminteşti.

Îţi mulţumesc dinainte şi sper să nu te superi că nu ţi-am cerut acordul înainte de a te ruga.

Te sărut tare, T.

P.S. Cealaltă fotografie e pentru tine. (Pe verso-ul ei scrie: „Dragă Doiniţo, sper ca aceste stânci să nu rămână veşnic de piatră. Al tău, Tudor")

… Din însemnările ei poematice:

„Alături se dansa în rochii-vis,
cineva arunca mobile pe fereastră urlând: La mulţi ani!!
Mă priveam în oglindă, niciodată nu aveam aerul să mă recunosc,
un bărbat cu ochi albaştri şi plânşi îmi încolăcea picioarele,
era presupusul meu iubit îmbibat de vodcă,
ştiam că nu-mi va fi bărbat de vreme ce-mi săruta picioarele,
un bărbat al cărui chip se ştersese mă suna din Paris,
un altul din Heidelberg, plângeam uşor, privind distrugerea unei case,
se auzeau glasuri de colindători,
surorile mele îşi îngropau anii în curcanul familiei."

Ce povesteşte ea: cu un tânăr originar de aici, stabilit în Germania, venit în vizită, cu prieteni şi prietene, la cabana unuia dintre ei la Predeal. S-au îmbătat ca nişte porci. Au început să arunce mobilele pe ferestre şi pe scară, în jos, la parter. Brăduţul care era splendid decorat, l-au făcut fărâme. Vila fusese cumpărată de mama băiatului care-i găzduia. Ea e profesor universitar, dă şi meditaţii. Pe Doina o durea sufletul văzând ce se întâmplă. Perechi făceau dragoste pe jos. Ea s-a retras într-o cameră. S-a întins. Nu putea să doarmă. A venit blondul. I-a reproşat: de ce l-a lăsat să bea? Dar ce, ea trebuia să-l păzească. L-a respins. Nu putea să sufere s-o îmbrăţişeze. Au promis că nu vor mai bea. Au plecat într-o vizită. S-au întors. Iar au băut. Totul a

continuat. Dimineaţa, ea, plângând, aduna din curte, mobile sparte. Îi era milă.

„Mergeam foarte strâmb,
credeţi-mă, nu vroiam să-mi omor părinţii,
era an nou şi-mi luasem noi angajamente
dar paşii nu mă ascultau şi făceau spirale şi piruete,
iubeam dar iubitul meu avea zeci de chipuri,
calc strâmb fiindcă sunt în permanenţă îndrăgostită,
părinţii mă condamnă, sunt oaia neagră a familiei,
o să ai copii la fel ca tine,
eu îi doresc aşa, credeţi-mă, sunt o făptură blândă şi supusă
dar mi-aţi dat zeci de suflete.
Părinţii mei mă reneagă fiindcă mi-am pierdut simţul echilibrului.
Cresc!”

„Nu ştiu dacă mai respiri.
Am uitat casa ta: a pătruns vreodată lumina acolo?
Tu ştii să dispari discret fără să laşi regrete?
Nu, Baia Centrală e garanţia că ai existat.
Te furişezi în flacăra lumânărilor de Crăciun?
Încă ne jucăm?
Au bătut vânturile asupra mea, port cearcăne şi gânduri tulburi.
Nu există o oază pentru trupu-mi ostenit.
Aud doar lacrimile mele, acum când se cântă *Stille Nacht*.
Te caut în căldura serii!”

Mai sunt multe însemnări frumoase, adevărate şi pline de sfâşietoarea tristeţe a unui sfârşit de adolescenţă ce nu se termină (şi poate e în ea şi un dezechilibru ce nu va trece cu vârsta).

O s-o rog să-mi lase dactilogramele. Poate, dacă o să-mi dea voie, o să le introduc în *Labirintul*, la însemnările Ioanei Roşculeţ, care are unele din trăsăturile Doinei.

Despre tatăl ei mi-a spus că a fost un mare crai, că e cam la a patra căsătorie. A stat vreo 2 ani jumătate la Canal. Când a ieşit de acolo zice că i-au dat o hârtie: „Eroare judiciară”. Groaznic!

Acum nu vorbeşte cu el. A fost la nişte prietene, foste vecine, de la Şosea (unde stăteau înainte de a se muta în Titan – aici au apartament în proprietate personală; i-a scos proprietarul din casa de la Şosea) şi părinţii fetelor au chemat la telefon, au întrebat dacă poate rămâne peste noapte la ei. Au vorbit chiar cu tata. A fost de acord. A doua zi dimineaţa: „De ce ai rămas? Ştii că sunt împotrivă!”. Nu vorbeşte acum cu el. La zece seara trebuia să fie acasă. Altfel i se încuia uşa..

Pe la 8 seara, a plecat de la noi. Imediat telefon. Tatăl. A vorbit cu Sorin. Peste un ceas, chem eu, la ei, chipurile că sunt îngrijorată. Răspunde dl Lascăr. Voce umilă, îngrozitor de umilă. – E la sora ei. Ne-a telefonat. Vă rog să o iertaţi. Să ne iertaţi, dacă v-am deranjat cu telefonul. Îi spun ce mult îmi place fata lor: Ce să facem? Ca oamenii bătrâni… Am vrea să aibă o diplomă. O facultate. Sigur, policlinica nu

e pentru ea. Dar ziceam să aibă şi ea un ban. Suntem dintr-o familie de profesori şi am gândit, aşa bătrâneşte, că filologia, franceza, româna, ar fi ceva potrivit, s-ar învârti într-un mediu cultivat.

Cu Richi tot nu mă văd, nu ne vedem. I-am cerut la telefon, *Buch der Bilder*[2]:

— N-am uitat. Am avut nişte chestiuni. Vreau s-o aduc. Spune-mi când nu sunteţi acasă.

— Între 3 şi 4.

— Asta ştii că nu e o oră pentru mine.

— Atunci, scrisoare recomandată… o pui la poştă.

— Nu vreau să spui că ţi s-a pierdut cartea din cauza mea.

— Atunci, dacă nu vrei să ne vezi, poţi să…

(Mă întrerupe, începe să ţipe)

— Să nu răstălmăceşti ce am spus. Tu eşti cea care ai cerut să treacă timp, să nu ne vedem.

— Fără discuţii la telefon.

— (ţipă) N-ai să-mi impui tu ce să spun şi ce nu.

— Fără discuţii.

(Ţipă) – Ceva ininteligibil.

Închid telefonul.

Leana cu Loţi, într-una din serile trecute la noi. El slab, înalt, faţă îngustă, rasată, uşor asimetrică, păr grizonant, cu pulover *col roulé* roşu sub vestonul cafea cu lapte, cu carouri, pantaloni cafea cu lapte. Ceas de aur cu brăţară groasă, tot aurită.

Vorbim despre accidentul lor de maşină. Dacă accidentatul stă mai mult de 60 de zile internat în spital, se deschide automat proces. El a stat 58 de zile. A costat enorm de mulţi bani. Dublă fractură. După lege, da, era şi el, Loţi, oarecum vinovat, pentru că depăşise, în localitate 60 km pe oră, era la vreo 65. Ţiganul a traversat, pe bicicletă, noaptea în plin întuneric.

El, Loţi, a fost foarte drăguţ, nu numai că i-a dat bani mulţi, dar l-a luat, l-a dus la spital, la control, la radiografii, după ce a ieşit. N-avea nici o obligaţie.

Vorbeşte despre un bunic al lui, după mamă, cred, care era foarte inventiv, un excelent tehnician. El a descoperit mecanismul-patent pentru securitatea ascensoarelor, în cazul când s-ar rupe vreun cablu. A fost în America cu invenţia. L-au dus cei de acolo. E drept că la înapoiere, din ce a căpătat familia, din Ardeal, cât a stat el şi a petrecut (era mare petrecăreţ) în America, şi-au cumpărat o casă. Dar brevetul i l-au şterpelit. După ce a dat toate datele, au venit la el şi i-au spus că exista mai dinainte, la ei.

Leana îmi spune că a trimis cu Feri, un prieten al lui Loţi, diploma

de doctor a lui E. Era frumoasă, coafată. Nadia cam adormită. În ultima zi a şederii lui F., la Londra, i-a dat un telefon că a ocupat un serviciu la Cambridge. Ei nu prea cred. Chiar aşa, în ultima zi… A făcut cea mai mare tâmpenie că a plecat. Ce, ăla parcă e mai bine ca tata?

Nadiei, i-a oferit un vecin de-al nostru, un străin pe care-l cunoşteam de mulţi ani, un post de secretară. 2 săptămâni la 2 luni să călătorească pentru el. Şi i-a oferit şi ei şi mamei casă gratuit, la München.

— Ce să facă mama la München?

— Şi acolo ce face? Tot n-are casa ei… Zice că în două luni, dacă nu se aranjează situaţia, se întoarce… Da, îşi scriu regulat, tata şi ea.

Loţi: Cinci ani, sau trei ani nu poate merge în USA ca fostă membră de partid.

Leana: Şi Nadia, ca o proastă, a refuzat.

Loţi: Probabil se teme că tipul mai are şi alte gânduri.

Leana: Ce să se opună? Să stea ea să-l întreţină.

Loţi: Într-o căsnicie, se întâmplă, o dată să nu poată unul câştiga, şi să-l ajute celălalt.

Leana: Da, dar pe haşiş şi marijuana poate să dea 12 lire, şi ei să-i cumpere ceva nu poate.

Loţi: Acolo, ca secretară ar fi putut câştiga 60 lire pe săptămână, nu 25, cât câştigă la „Magazinul Universal”. (Nici R., nici E. n-au suflat o vorbă despre „Magazinul universal”).

La plecare, Loţi ne spune că el lucra de 7 ani ca reprezentant al unei firme americane de aparatură medicală. Au ai noştri grijă să nu primim prea mult. (Zâmbeşte când îi spun că suntem vulpi bătrâne şi ştim cum merg lucrurile). Nu e numai la Fundeni, la spital. La toate spitalele din ţară, controlează funcţionarea aparatelor. (R. şi E. n-au suflat o vorbă despre această reprezentanţă – el ne-a spus-o la prima vizită.)

Îşi caută o garsonieră, să cumpere.

Leana: De când stă la noi, tata e foarte liniştit… Nu, Monica vine o dată pe săptămână, ascultă muzică şi se cară. Nu e cum era Miana… Tata e bine, lucrează, da…

Joi, 4 martie ’76, Bucureşti

Ieri, la prânz, la 3 ½, Marius Petrescu la noi la masă. Bucheţel de frezii. Păr în plete, încâlcit, unsuros, faţă grăsoasă, murdară parcă. N-are nici o lumină într-însul.

La masă am vorbit, bineînţeles, despre Gigi, Petre. Gigi lucrează ca diriginte de şantier la un promotor. El face controlul din partea beneficiarului, adică a promotorului. Ei, firma lor sunt un purice al

unei mari firme internaţionale.

Despre 2 tablouri ale lui, un anonim francez şi unul german din secolul XVII. Şedeau rezemate cu faţa la perete, de mulţi ani. Nu izbutise să le identifice şi să le preţuiască, cu toată legătura pe care o avea la Consignaţia. Erau anunţate acolo, dar n-au manifestat nici un interes. A pătruns la Muzeul Republicii, printr-o cunoştinţă de a lui, care face legătura între muzeu şi Securitate. I-a prezentat directoarei, ca pe nişte „studenţi” de-ai lui. Nici muzeul nu e interesat în cumpărare. Dacă vor, gospodăria de partid cumpără mult.

El are proiecte de plecare, dar nu acum. Mai încolo. George o să-l cumpere, dacă va fi cazul. Dar el are de gând altfel. Prin Ungaria, Austria. De două ori pe săptămână, graniţele sunt deschise pentru unguri. Va trece pe acolo.

— Şi mama? Vei fi condamnat pentru trecere frauduloasă de frontieră?

— Nu. Am altă schemă. Simulez un accident. Sunt dat dispărut, mort. O maşină care cade în prăpastie. Mama o să emigreze. Nu vedeţi? Se poate emigra liber, fără bani, din România. Ştiu un tip, care a cerut pentru Canada, şi a fost chemat la paşapoarte, în Iorga, şi chiar sfătuit să profite, să se grăbească. Se pare că au început să dea iarăşi drumul. Prietena mea o să iasă şi ea, o scot eu. Aţi văzut la televizor „Cenaclul Flacăra”. O jigodie Păunescu ăsta, mare jigodie! Şi-a frânt gâtul acum, cu serialul de fotbal.

— Ei, aşi! Ăsta cade şi va cădea totdeauna în picioare, ca pisica.

— Nu trebuia să se lege de oameni, să facă chestiuni personale… antrenorul din Iaşi, un om care a făcut mult pentru fotbalul românesc, îl critici că a căpătat locuinţă!

Despre colecţia lui Stroe Slătineanu; e mortală (adică formidabilă). A lui personală, nu vorbesc de cea de la muzeul Slătineanu (pe lângă Facultatea de Drept).

… Cutare nu era pe fază. Tipul i-a spus tipei şi ea le-a spus tipilor. Argoul lui e mai ceva decât al lui Gigi.

Banc: diferenţa dintre dinastia C. şi dinastia Hohenzollern? Primii domneau pe rând.

Alaltăieri seară la Teatrul Naţional, sala mică. Invitaţi de Baranga. Îmi trimisese *Alge*, poeme cu valoare de premoniţie (cuvânt preliminar – justificare a ediţiei) din tinereţe, prevesteşte apocalipsul din 1932.

I-am cerut la telefon adresa, pentru că îi scrisesem câteva rânduri de mulţumire pentru carte. Amabil, familiar: „Marioara. La uşa teatrului la 7 ½ voi fi acolo, cu două bilete, pentru tine şi bărbatul tău”. Vulpea e bătrână, cu aer blând, cu ochi blajini şi tulburi sub ochelarii cu multe dioptrii.

— În pauză, vom sta de vorbă.

Vai, am stat!

Detest piesa lui. Chipurile, demască, chipurile e curajoasă. Femeie condamnată în 1950 pe nedrept, pentru că bărbatul a încercat să treacă clandestin graniţa cu paşaport fals, fără ştirea ei. Condamnată la 20 ani muncă silnică. Spioană. Şi-a vândut graţiile contra paşapoarte false. Violată pe covorul cabinetului de instrucţie de către judecătorul anchetator. Primul iubit laş, trădător, a denunţat-o când a fost la el, să-i ceară ajutor. Bărbatul o acuză că ea a fost capul răutăţilor. Avocatul ei o acuză şi cere condamnarea. Avocaţii nu mai apără cauze drepte şi nedrepte, fără discriminare, ca pe vremuri, nu mai devin complicii acuzaţilor. Ultimul iubit, după ce iese din închisoare, în 1962, nu o ia de nevastă, îi e ruşine cu ea. În iulie 27, 1965, îi scrie, a doua zi primeşte răspuns. E reabilitată. Îi mulţumeşte: Iartă-mă că-ţi spun tu şi ţie, ca lui Dumnezeu. Îi răspunde cu o carte de vizită: îi doresc sănătate şi fericire.

Beligan, „autorul dramatic” din piesă, în final, rămas singur cu eroina îi aduce elogiul, imn de slavă, că ne-a dat libertatea, suntem singura ţară unde închisorile politice au fost transformate în muzee.

În pauză: spun moale că piesa mi-a plăcut. Arta lui desăvârşită de a scrie teatru… Apoi îi trag cu regia. De ce el şi regizor?

— De ce? Ce nu ţi-a plăcut?

Îi spun că Marcela, care poate orice, sub conducerea altui regizor n-ar fi fost la cel mai înalt voltaj tot timpul, la marele patetism, că ar mai fi modulat, ar mai fi nuanţat.

— Dar ce spui tu e complet depăşit. N-ai văzut teatrul modern. Teatrul violenţei. La „Comedia franceză”, am văzut o piesă, n-am înţeles decât o mică parte din ce spuneau actorii. În pauză, stând de vorbă cu directorul de scenă, i-am spus că poate îmi scapă mie, că nu cunosc îndeajuns limba franceză.

— Nu, alţii înţeleg şi mai puţin, chiar francezi. Ce nu înţeleg, să mai vină odată, de două ori şi vor înţelege şi restul.

— Nici Mony Ghelerter nu mai are o asemenea concepţie despre regie. Nimeni nu putea pune în scenă. Numai eu. Toţi sunt nişte tâmpiţi. Cei buni au plecat din ţară. Poate că lui Pintilie, sub supravegherea mea, i-aş fi dat piesa. Dar el nu lucrează în ţară. (La „Europa liberă”, Monica Lovinescu, alaltăieri seara la „Teze şi antiteze la Paris”, despre piesa lui Max Frisch, *Incendiatorii*, caietul de regie Pintilie. S-a îmbolnăvit, a plecat în România. Cei care au dus la capăt, au creat ceva îngheţat, mort, lipsea ochiul şi suflul lui…) Numai Marcela putea realiza aşa ceva. În teatrul românesc ce ai? Miorlăielile lui Clody Bertola… Mai bine-mi vorbeai despre piesă, nu despre regie…

Piesa e un sofism ordinar. Acuză nişte oameni care au pătimit. Mai

departe nu se merge, mai adânc nu, desigur. Dacă suntem realişti, atunci să analizăm relaţiile societate-individ. Omul nu se schimbă prea mult. Condiţiile îl schimbă. Îl fac din om, neom. S-a putut ajunge la asta sub Hitler, sub Stalin. O asemenea demascare ca a lui Baranga e o fugă din istorie în melodramă ieftină, moralizatoare.

Tudor îmi scrie că ideea ca Doiniţa să „ia un Fritz" nu a fost a lui. El a înţeles că asta e situaţia, e drept, mai mult la îndemnul părinţilor ei, dar, desigur, dacă ea nu e atât de dornică de călătorii pe cât se părea, şi dacă e foarte legată de România, n-are rost să plece.

Chestiunea „Richi" e încă pendinte. Nu pot crede în aceste soluţii definitive până la moarte. Totuşi, orgoliul lui e prea mare. Ca să se lase supus unei disecări psihologice.

Saturaţia mea de ascunzişuri şi minciună şi tăceri încărcate de lucruri tăinuite e, de asemenea, prea mare. Sorin spune: „Lasă lucrurile aşa, vom vedea". Nu-mi place soluţia asta amorfă, ambiguă. Dar nu mă decid să-l chem la telefon, să aud iar glasul casant sau iritat.

Azi viscoleşte, blând, ca de martie.

Vetei, de câtva timp îi tremură şi mâna dreaptă. I se împăienjenesc ochii. Nu vrea să meargă cu noi la doctor, cu toate insistenţele noastre. La urmă, după refuzuri repetate, zice: Mai bine plec mâine, acasă, decât să merg la doctor.

— Ţi-a făcut rău doamna doctor Grecu?

— Nu. Să-i dea Dumnezeu sănătate, dar nu merg. O să văd doctorul când o să-mi mănânce coliva.

Sorin: Atunci o să te vadă el pe dumneata. Nu dumneata pe el.

Ne e teamă că va paraliza şi nu va mai fi nimic de făcut.

6 martie '76

Iar ger, aseară. Şi azi, cenuşiu, argintiu şi minus un grad. Aseară ne-a chemat Petre. Oferte: la Stuttgart (a luat testul de la Mulhouse), mai bine plătit (îi amână) şi la suedezi (probabil „Volvo" – reflectează, o să meargă pe la ei să se intereseze de condiţii). Aici (Neumann) lucrează în frig şi zgomot, plus 4 mijloace de locomoţie.

Noapte proastă. Deşi iau Sedergin + Protivit, dureri reumatice, gaze.

Ieri la Dalles, ora 18, vernisaj expoziţie pictură, griuri, griuri aeriene Virgil Almăşanu, mărunt, cu o faţă rotundă, blândă şi energică. Dan Hăulică, inevitabil, prezentare. Rigoare, restrângere, fidelitate faţă de sine însuşi. Din 1957 când domina un descriptivism plat, el înnoadă cu tradiţia Ressu, Dumitrescu (vezi *1907*, cu trupul din faţă la

orizontală şi cei ce-l jelesc împrejur. Tradiţie hieratică, ortodoxă – nu spune asta, spun eu).

Un perete întreg cu trei fotografii enorme, mărite, după proiectul pentru mozaicul faţadei „Teatrului Naţional” – Mihai Viteazul, 1848, 1946 – grupuri „compactitate, densitate”, spune Hăulică. Despre ultimele tablouri mici: zarişti, luminişuri, vastitate a materiei redusă la ultima expresie, o reducţie care urcă la marea poezie.

Nuni Dona. Ne recunoaştem după o viaţă.

— Am un ochi de o culoare, celălalt de altă culoare: verde – albastru. Grăsuţă, greoaie, moale, cu un aer cam pierdut. I-a murit băiatul, la 11 ani, de un cancer generalizat. În 3 săptămâni. Fulgerător. N-a lăsat să-l mai chinuie cu operaţia.

7 martie, duminică, ’76

Copiat dintr-o carte despre fluturi: *Butterflies* de C. Emmel:

Papilio ulysses: New Guinea (albastru şi vert bouteille)

Heliconius erato: Ecuador (albastru cu pete roşii şi jos, pe margini, pete ca o dantură albă)

Heliconius melpomena agalope: Ecuador (fond negru, raze roşii şi pete aurii)

Papilio demoleus: Ceylon (un mozaic, în care predomină auriul)

Pentru Ioana Roşculeţ – la spital – bănuită de cancer. Feeria celulelor ei, poate canceroase, la microscop, şi feeria universală, în culorile ei exacerbate, izbucnind din albumul cu fluturi pe care i-l aduce doctorul Robert (Roby) Munţiu, şeful laboratorului.

Aseară la Cosaşii, 12 ani de căsnicie.

Despre piesa lui Baranga. Povestesc scena din pauză. Elvin: la mine a fost mai frumos. A vrut să-mi cunoască părerea. Bine, zic, cu plăcere. Să mergem într-o cameră, să stăm liniştiţi de vorbă

— Cum, ai cumva obiecţii.

— Aş avea.

— Atunci, mai bine, nu.

Lungă, interminabilă discuţie cu întreruperi de o parte şi de alta, despre africani, războiul din Angola, evenimentele din Rodezia şi Mozambic, rolul sovieticilor.

Eu spun că de-abia după ce am văzut, în Franţa, filmul cu Amin Idi Dada, forţa imaginilor m-a făcut să înţeleg mai bine ce se petrece acolo, dacă o brută de boxeur, primitiv, viguros, ajunge nu numai dictatorul Ugandei, dar e ales preşedintele Uniunii Africane.

Ianoşi dezvoltă teza (răsucindu-şi mereu şuviţa din dosul capului): Dacă s-ar fi stat de vorbă cu ei, dacă s-ar fi procedat altfel, cu plusuri

şi minusuri (o expresie ce revine mereu) n-ar fi fost justificaţi poate, să facă ce fac. Dar aşa: cum aţi procedat voi, procedăm şi noi. N-aveţi de ce să vă plângeţi. Fie că ne place, fie că nu. Istoric, sunt justificaţi. Subiectiv, poate că nu ne place. Cum spunea Lukács (lui Cosaşu: ţi-am mai vorbit despre asta). Eu am să mor şi fiul meu. Dar ce înseamnează asta? Nimic. Noi nu avem răbdare. Cu istoria trebuie să avem răbdare.

Mirel Ilieşiu: Eticizează. Când e vorba de politică, etica n-are ce să caute.

Ianoşi: Sovieticii sunt justificaţi să intervină acolo.

Cosaşu: Dacă uzbechistanii le-ar spune: „Plecaţi”, (ruşilor) ei ar pleca, nu?

Eu: Şi din ţările baltice.

Ianoşi: Nu se pot compara balticii cu cei din Extremul Orient. Ţările baltice erau la un nivel superior şi au mers în jos. Sunt, realmente, nemulţumiţi. Dar uzbechistanii şi ceilalţi n-aveau nimic, au pornit de la zero. Tot ce au se datoreşte sovieticilor. Ei sunt foarte mulţumiţi. Am stat de vorbă la Alma-Ata cu foşti colegi de ai mei, ruşi. Ei sunt nemulţumiţi. Lucrează sub conducerea uzbecilor. Ei sunt şefi de catedră, deţin toate posturile de conducere şi nu fac mai nimic, se lasă în nădejdea ruşilor.

Cosaşu: Dar dacă ar vrea să le spună: „plecaţi”, n-ar putea, nu? Eu nu spun că sovieticii nu sunt justificaţi să intre în Africa. Aşa e jocul. Îl fac. E o criză a sistemului democrat-liberal. Ocupă un gol.

Jocul cubanezilor e mai complicat. Intervenţia lor e tolerată de ruşi, dar nu la comanda lor. E o diversiune internă a lui Fidel C. Ştiţi ce dezastru economic intern au. Sunt prezenţi în toate părţile: în Mozambic, în Suria. Să te văd când copiii voştri vor purta lectica lui Amin Idi Dada.

Eu: Discuţiile de acum îmi amintesc de cele ale intelectualilor iudeo-români, dinaintea celui de Al Doilea Război… Dacă da ori ba, vom accepta să ducem o lectică. Şi am acceptat, unii din noi.

Cosaşu: Am văzut fotografii din Mozambic, cum duc portretul uriaş al lui…

Eu: Ei n-au un salt de făcut, ca noi. Direct de la totem, la marele portret.

Elvin: (lui Cosaşu, apoi şi mie, şi celorlalţi) Să-ţi povestesc câteva bune, de la o adunare de cooperativă agricolă, în pregătirea Congresului Culturii şi Educaţiei Socialiste (care va avea loc în mai): unul, după prelucrări despre cultură şi educaţie, a luat cuvântul şi a spus: Bine, am ascultat tot ce s-a spus. Dar vă rog, aş vrea să ştiu, şi anul ăsta, ca şi anul trecut, tot din ce-am furat vom trăi? Altul, care vorbeşte numai în lozinci, l-a întrerupt pe preşedinte: Noi ţi-am dat cuvântul, şi dumneata spui numai vorbe.

Bună, bună! (se râde)

Masă cu rafinamente, pui umplut, budinci, omlete în ciuperci, îngheţată.

Cosaşu, când sosim, lui Sorin (surâzător, bonom): Arătaţi excelent, domnule Banuş. Sigur, aveţi veşti bune de la băieţi.

Da, spun eu, Petre nu mai e în pom. Are o slujbă.

Supărarea Janinei (comentată după plecarea lor) pentru că URSS e atacată: „O să se prăbuşească sistemul capitalist", se ridică, nervoasă, de pe canapea şi trece dincolo.

— De mult s-a prezis prăbuşirea lui şi tot nu se mai prăbuşeşte.

Cosaşu: Are forţe de regenerare, dar sigur că e în criză…

Partidele comuniste din Occident nu pot avea politica de azi, liberă faţă de Uniune, decât datorită existenţei Statelor Unite. Am citit în *Le Monde* o analiză serioasă a lui Grossen [?].

Vorbim despre cartea lui Ţoiu *Galeria cu viţă sălbatică*. Bună, zice Ianoşi, şi zic şi eu. Râdem. Eu povestesc amănuntul cu „proporţiile" ce sperie femeile.

— Un balcanism, foarte des întâlnit în literatura română, şi la Camil.

Bucureşti, 8 martie '76

Aseară la Elly Roman, pe Dumbrava Roşie.

Casă somptuoasă, cu lambriuri de lemn de culoare închisă, hol imens, mobilă multă, încărcată. De la intrare: o arcadă cu „franjuri" din bucăţi geometrice de lemn culoarea stejarului – cuburi, cilindri, paralelipipede (ca la frizerii perdeaua, sau ca în casele orientale). Desenată de Elly, executată de un tâmplar. Vestibulul cu o lampă fanar, greoaie, mare, de sticlă roşie şi albă, cumpărată la Constantinopol. În biroul lui, pe doi pereţi (partiturile) broşurile – coperţile cântecelor lui cele mai cunoscute (e acolo şi *Reverie de iarnă*, pe versurile mele).

O bibliotecă mare, grea, „stil florentin" plus colonete în „colimason" plus un dulap mai frumos. „Ştii cine le-a proiectat pentru mine? Celebrul arhitect Oscar Niemayer, la Viena, făcea pe atunci arhitectură de interior."

Diverse diplome, pe pereţi, premii etc. Atmosferă, cu lumină scăzută de lampadar.

Despre piesa lui Baranga. Sunt prieteni? Da. Le-a citit piesa astă-vară la Mamaia. El i-a spus să nu ia regia, că o să-l obosească. Era după boală. Nu şi nu. Altcineva nu poate. Groaznic costumul cu pantaloni al Marcelei.

Olly: E ca un crenvurst în el.

Elly: Atunci, în vară, spectacolul nu era realizat, puteai să-i mai spui

ceva. – Ce o să facă toţi „bettlerii” ăia în scenă? (Adică actorii care fac mai de grabă figuraţie în jurul Marcelei) – Da, e o problemă. O s-o rezolv.

— Da, îi bagă şi îi scoate tot timpul din scenă

Olly: Ea îşi face o crimă faţă de el. Îi reproşează tot timpul că nu scrie roluri pentru ea, numai pentru bărbaţi scrie.

Elly: Ei, lasă, lasă asta…

El îi reproşează că a pus de două ori pasajele cu …Nu ai încredere în primul? De ce a trebuit şi a doua oară? (E şi în final).

La TV un filmuleţ american, *Lăcustele,* (în timpul războiului, într-o fermă, băiatul – care a clacat psihologic în aviaţia militară, şi care a fost reformat – găseşte resursele necesare să se suie în avion şi să pulverizeze insecticidul pe ogor).

Mici pateuri făcute de Olly. Mănânc, de foame. Noaptea mi-e rău. Sorin îmi pune prişniţă. Vrea să mă felicite de ziua femeii şi eu mârâi, urâcioasă că mi-e rău şi să-mi dea pace cu ziua femeii. Vin de Segarcea, negru, din ’69. „Lithanie” şi altele foarte frumoase. *Fiddler on the roof*, musical de mare succes american (S-a jucat şi la noi la Baraşeum, pe timpuri, sub titlul *Tevie lăptarul*, inspirat din Şalom Aleihem).

Epopeea naţională. Îmi arată tematica, notată de el, indicată de directorul Operetei, Gigi, prietenul lui, fost regizor la Iaşi, om subţire, cultivat, el l-a adus director la Operetă.

Indicaţii primite şi transmise de Gigi:

Originile civilizaţiei pe pământul românesc. Eroi din trecut logodiţi cu moartea. Viaţa satului. Totul să meargă numai până la guvernul Petru Groza.

El, Elly, are o nouă operetă, de actualitate, din zilele noastre, pe un libret de Val Săndulescu, actorul, cu două fabrici de confecţii, în întrecere.

— Cum, şi nu merge?

— Ce mi-am spus eu? Nu se poate lucra aşa, o să se mai schimbe ceva. Şi oricum, trebuie diferenţiată tematica pentru operă de cea pentru operetă.

După 2-3 luni, îi spune Gigi: Nici vorbă! Se poate scrie despre actualitate. Au fost indicaţii greşite (debitate de I.D. Bălan).

Ianoşi povestea ieri seară, că un prieten de al lui l-a întrebat pe Fănuş Neagu:

— Ce-o să fie cu epopeea naţională?

— Ce să fie? Nimic.

— Ce spui de asta? Foarte semnificativ, nu? (Lui Ianoşi i-a plăcut grozav această dezumflare jemanfişistă a temei.)

Uitai să notez observaţia lui Noemi despre Jeanine, în raport cu URSS: E ca o iubită trădată, o mare îndrăgostită. Suferă, a suferit ca

un câine în 1968, Cehoslovacia… Cum au putut face asta?
Cosaşu: E o pasionată. El, un cerebral. El are o mecanică a gândirii pe care o pune în acţiune.
Eu: Mă tem de femeile astea pasionate în politică. Nu mi-ar plăcea să fim în 1950 şi ea să mă verifice.
I-am dus lui E. Roman *Sämtliche Erzählungen* de Robert Musil.

Azi-dimineaţă, telefon de la Richi. Despre Leana că doctoriţa nu prea e mulţumită de primele analize. Zilele astea va avea rezultatul şi la celelalte. Loţi are atitudinea unui om foarte sănătos. De-abia s-a reţinut Richi, la masă, să nu spună ceva când i-a oferit Leanei cartofi prăjiţi, să mănânce.
S-a sfătuit şi cu altcineva, a fost de părere că e absurd ce e între noi. Să facă el primul gest.
— Eu n-am spus nimănui. E ceva prea delicat şi dureros între noi.
— Nu, eu am vrut să-mi confirme. Parocescu e un prieten vechi şi bun.
— Nu e primul gest. Eu te-am chemat de trei ori la telefon.
— Da, ca să mă întrebi ce fac. Nu ca să ne vedem.
— Ţi-am spus că vreau să avem o explicaţie. Să deşert un sac.
— E ridicol şi nu cred că poate duce la nimic bun o asemenea judecată. Pot să-mi fac autocritica. Mă cunosc foarte bine. Mi-am dat ocol, cum spune Gide. Eu n-am avut şi una şi alta, ca voi. Am ales din viaţă numai lucrul. Asta m-a dezumanizat, recunosc. Dar, la urma urmelor, contează ce rămâne.
— În această privinţă, poţi fi deplin satisfăcut. Mă refer nu numai la ce ai lucrat ci cum te reflecţi în conştiinţa oamenilor.
— Eu ştiu că am unele obiceiuri neplăcute şi mă observ, caut să fiu atent.
— Te contrazici. Spui că n-are rost să stăm de vorbă, să facem procesul trecutului pentru că nu ne putem schimba şi pe de altă parte, cum să rupi trecutul de prezent? Trebuie să sperăm, să scoatem tumoarea.
— Poţi să faci metafore de astea câte vrei, cu scalpel, cu tumoare, eu cred că trebuie să pornim de la prezent, să privim în viitor.
— Şi altădată aveam momente de impas, dar găseam elanul să venim unul către celălalt. Asta e important într-o prietenie. Şi eu găsesc la voi lucruri care mă supără – dar nu asta contează – trebuie să ne tolerăm unii pe alţii. Silvian nu e nici el perfect.
— Cu Silvian e altceva, şi cu toţi ceilalţi aşa-zişi prieteni. E o deosebire de esenţă a prieteniei. Silvian nu mi-a cerut niciodată ceea ce mi-ai cerut tu şi nici eu nu i-am cerut nimic. Ne vedem o dată la o lună, la două, petrecem o oră agreabilă împreună. Acceptă să ne vedem, chiar să-i vorbesc două ore (el nu ne va imputa nouă nimic),

să chem eu la telefon. El a chemat primul. Marchează acest punct (obicei de telefon, ce vrei?). Ne despărţim telefonic, destul de iritaţi – eu cel puţin. („Vorbeşti prea mult”, îmi spune mereu.)

Bucureşti, marţi 16 III ’76

Sâmbătă seara la Armand Popper, în apartamentul cel mic, drăguţ (după plecarea băieţilor) de lângă Cişmigiu (bloc de securişti). Subiecte de conversaţie: filmul sovietic *Premiul*, văzut de două ori la „Popular” pe Mătăsari, trimişi de Ata (o brigadă de muncitori care refuză premierea, pentru că le face găuri în buzunare. E pe nedrept. Dacă era planul iniţial, pe care trustul l-a micşorat, şi nu aveau goluri în producţie – timpi morţi – ar fi câştigat muncitorii mai bine. Bine făcut. De un armean şi un ovrei. Psihologic just. Tipuri bine prinse. Concesii politice: secretarul de partid alături de ei.)

Silvian povesteşte la masă păţania lui Piru. I-a răspuns lui Darie Novăceanu cu citate dintr-o revistă filologică spaniolă, care-l înjură cumplit pe Novăceanu. Dar revista era *Esilio* a lui Şt. Baciu. S-a mirat şi el, Silvian, cum pot fi atât de injurioase aprecierile într-o revistă spaniolă. Chemat Piru la Vasile Nicolescu, să spună cum se numeşte revista exact – *Revista filologică*.

— Dar numele ei complet?

— Nu ştiu, *R.F.*

— E *Esilio*… Novăceanu vă va răspunde.

— Atunci n-am să mai colaborez la *România literară.*

— E chestiunea Dvs. – cum credeţi.

Silvian tace mult, cu ochii în jos. Are un aer al lui, spăsit, de om care nu vrea să spună ce gândeşte. Adică: e mai bine aşa, să taci, să asculţi… Cu aer de melancolie.

Privim fotografia lui Vlad, care râde cu gura larg deschisă, alături de prietenul lui Şerban (cu care a fugit prin Polonia). E oacheş tare, cu dinţi albi, cu capul dat pe spate.

Când Sorin întreabă ce fac fetele lor, nu ne spun nimic despre ele. Ata: „Ce să facă? Lucrează. Nu râd aşa, ca Vlad?”.

Silvian, imediat se sesizează de indiscreţie: „De ce spui asta? Ba râd… Exagerează…”.

Silvian: Ai citit cartea lui Ţoiu. Croh e încântat de ea. (Silvian niciodată nu citeşte o carte românească. Toate părerile lui trec prin Croh.)

Despre Mircea Oprişan şi interviurile lui la „Europa liberă”, Armand spune că e o lichea. Sorin aminteşte cum i-a ţinut isonul lui Miron Constantinescu, ce discursuri fulminante a ţinut împotriva lui Peter şi Zeiger, când au fost scoşi de la C.S.P.

Eu: Acum s-o fi împăcat cu Zeiger, din Israel.
Armand: N-ar fi de mirare. E foarte abil. L-a convins, desigur, că a fost nevoit s-o facă.
E consilier la Comerţul Exterior Israel şi are şi o catedră la Ierusalim, pare-se. Vorbeşte la „Europa liberă” despre petrochimia şi agricultura românească, despre viaţa în închisori înainte de 23 august. A fost la Caransebeş cu Gheorghiu-Dej, Miron, Chivu Stoica, Bodnăraş etc. Regionala Galaţi avea trei membri de partid: Miron Constantinescu, Ida Felix şi Iosef Roth (agent, a capotat după 23 august, 20 ani pentru că a trădat). Vreo 5-6 membri de partid în toate regiunile. El apreciază la vreo 300 numărul membrilor pe atunci. Ulterior, prin căpătarea vechimii pe carnet, pot fi (nu s-ar mira) şi 3-4 mii. Unii din ei au dat un mic ajutor sporadic sau cineva a spus despre ei că au fost alături de noi etc. El are vechime din 1940, anul când a fost exclus din partid. Cum aşa? – Bine. A trebuit să distrugă textul unui manifest ce urma să fie dactilografiat, şapirografiat şi să-l reproducă din memorie, pentru că era filată casa lor… Miron Constantinescu a spus că în noul text ascuţişul era îndreptat împotriva nazismului (URSS făcuse pactul de neagresiune cu Germania) şi trebuia îndreptat împotriva imperialismului anglo-american. Aşa că nu a putu fi difuzat şi pe el l-au exclus din partid cu toate că nu fusese încă primit. I se spusese că dacă va duce bine la îndeplinire misiunea, s-ar putea considera ca făcând parte din partid.
Viaţa în închisoare: căpătaseră ateliere. Produsele se vindeau la piaţă. Scrisori în fiece săptămână. Max Bănuş, care-i ia interviul, izbucneşte în râs: – Scuzaţi-mă, domnule profesor, dar când mă gândesc cum era pe vremea mea… Din ’58 până în ’62 n-am avut o scrisoare de acasă.
— Nu vreau să descriu un tablou idilic al închisorilor de atunci… De prin oct.-noiembrie ’40 până-n martie ’41, a fost un regim foarte greu. Dimineaţa nu se căpăta nimic de mâncare, la prânz o bucată de mămăligă, seara nimic…
— Reguli de exterminare.
— Au murit câţiva, atunci. Au fost trimişi la Vapniarka, unde, de asemenea au murit mulţi.

Armand revine la ideea: lichea. Când faci parte dintr-o minoritate discriminată, nu vorbeşti aşa, din afară, uitând ce rău poţi să le faci celor dinăuntru.
Sorin: Totdeauna a fost o lichea.
Armand: Făcea pe naţionalistul. Mai naţionalist decât mine. Lui Ilie îi era frică, când îl întâlnea. Se temea că e provocator.
N-am stat la *Kojak*. Silvian trist, că nu stăm la film. Îl tachinez:
La plecare, în Piaţa Palatului, îl întreb de Vera, dacă are ceva ferm,

în străinătate, vreo catedră.

Silvian: Nu ştiu dacă s-a înscris. În nici un caz, n-are nimic. Acum „umaniştii”…

Saşa vrea să plece. În Israel vor merge. Nu se mai poate face acum, ce-a făcut Petre. În nici un caz o familie întreagă… Destinul neamului iudaic…

Asta a fost alaltăieri seară. Ieri, pe seară, Ata, la telefon: să nu vorbesc cu nimeni despre Vera. Nu e nimic sigur. Să nu afle Bianca mai ales, sau mama ei.

O asigur că n-am vorbit cu Silvian decât pentru că ştiam sigur că ei ştiu. Şi nu înţeleg de ce nu m-a chemat Vera.

— În starea în care e ea acum, agitată, nu i-a fost posibil.

Caracteristic, pentru atitudinea Verei faţă de noi. Lui Sylvie Captare [?] îi povesteşte. Noi nu trebuie să ştim.

La policlinică, în anticamera doctorului Zerwos, ginecologie. Iese sora din cabinet:

— Pot intra?

— Aşteptaţi puţin. Să intre hemoragia.

Ieri, la Tudoriţa Săndulescu, la Institutul Oncologic (Filantropia) pentru informaţii. Histoteca – dulapuri, scrinuri mari cu sertăraşe multe, multe unde sunt frotiurile – vieţi, morţi – de ani de zile… La o cafea, la o ţigară, se stă de vorbă cu pacientul. Căutăm să-i insuflăm încredere… Dulapuri metalice cu instrumente. Cuţite impresionante. Sticle maronii cu etichete, descrise substanţe. Borcanele cu ţesuturi (de care nu e nevoie pentru analize) se trimit la morga unde sunt săli speciale. Ei nu au loc.

Frotiurile se fac în mai multe exemplare. Asta e dovada lor, a medicilor. Dacă cineva, de pildă, a căpătat un diagnostic de cancer, a fost operat şi apoi, în străinătate i s-a spus că nu a fost, ei pot trimite frotiurile, ca dovadă.

Infrastructura ţesuturilor: văd prin ochelari (două tuburi negre) pete arborescente. Pus ocularul pe un fragment de ţesut apar nucleii mari negri. Când ţesutul nu are o formaţie malignă, celulele sunt egale, nucleii de asemenea, altfel se rup marginile, capătă o formă neregulată celulele, nucleii devin monstruoşi (zice chiar ea, doctoriţa, care nu pune nimic afectiv, artistic, în terminologia strict ştiinţifică).

Eu îi explic de ce am venit, ce vreau, ce-i cu eroina mea, care a avut un polip operat. Fără un minimum de explicaţii, ABC-ul citologic, nu se poate. Medicul i-ar putea arăta orice, chiar un cancer, şi să-i spună că nu e.

— Sigur, dar el n-o va face, pentru că ea într-adevăr n-are cancer…

Coloranţii pot fi roşii, albaştri. N-are importanţă culoarea. Totul e să

le dea lor contrastele cum trebuie…

Am terminat cartea lui C. Ţoiu, *Galeria cu viţă sălbatică*. Mi-a plăcut. Îmi dau seama că se poate rezuma foarte uşor. Un tânăr intelectual român, exclus din partid în 1950, pierde un carnet cu însemnări în 1958, trăieşte câteva luni sub teroarea că va fi cercetat, e cercetat, arestat, se spânzură. În jurul lui evoluează echipa cu care trece prin lume: prieteni, iubite, rude, (atmosfera anilor ’58) în Bucureşti. Remarc din nou că pe propriul meu roman n-aş şti să-l rezum. Poate când va fi gata.

Un grup de prieteni tineri, intelectuali români şi evrei, surprinşi în anul 1937, în Bucureşti, sunt despărţiţi, apropiaţi, de propria lor evoluţie, în raport cu mersul istoriei. (Vezi, ce vag, din punct de vedere romanesc – al detaliului precis). Moartea unei fete de care sunt, într-un fel sau altul, vinovaţi şi Teodor şi Grigore şi Emil, stă ca un totem (în arierplanul vieţii lor), ca un simbol al unei epoci naive, aparent calme, ce s-a terminat. Timpul s-a ridicat în picioare şi a început să scrâşnească, asemeni unei maşinării misterioase. După douăzeci de ani (adică vreo 24 ani), prin 1960 – Teodor e preşedintele Asociaţiei muzicienilor, personalitate de vază, Grigore e academician şi critic notoriu şi profesor de estetică, Emil, scribul, a rămas profesor de liceu, holtei.

Marele lor erou, exemplul, idolul tinereţii unora dintre ei (al lui Sergiu Lahmann, de pildă) e dezumanizat, monumentul Dragoş Ştefănescu, sfârşeşte tragic. Cum? N-aş vrea să fie calcat pe sfârşitul Sulamitei şi nici să renunţ cu totul la pedeapsa imanentă, dar altfel: nu va fi ucis de fiul lui, dar în timpul unei scene violente, când va izbucni la suprafaţă toată otrava adunată, pe care băiatul i-o aruncă în faţă, Dragoş are o criză cardiacă şi se prăbuşeşte pe birou.

Azi, Veta a introdus în casă o nebună. O caută pe doamna Banuş. Femeie la vreo 55 ani, legată cu o broboadă la lână albă. „Am mare nevoie de ajutor”. Credeam că e vorba de un ajutor bănesc.

— N-am pe nimeni. Sunt singură şi am nevoie de cineva. Am condus-o la şcoală pe nepoţica mea, la şcoala 119, pe Tudor Arghezi. Am intrat cu ea la vestiar şi i-am atârnat eu haina, deşi nu e voie. Elevii trebuie să-şi atârne singuri hainele. Am făcut această greşeală. Fetiţa căzuse şi o durea un picior. Între timp, a dispărut un pachet. Ziceau că înăuntru era o rochie de jerse pe care i-a trimis-o mama unei eleve, croitoreasă, profesoarei. Profesoara asta e nevasta unui colonel de miliţie, şi ştiţi cum e, când intri pe mâna lor. Ei spun că numai eu am fost în vestiar. Că un elev m-a văzut când am ridicat pachetul. Putea să fie şi o femeie de serviciu. – Şi eu zic: de ce n-a venit atunci să spună? De ce de-abia după patru ore?… Nu, nu mi-au

făcut percheziţie acasă, dar sunt pusă sub cercetare.

Da, am fost la directoare, am vorbit, dar ea zice că cercetările nu pot fi oprite… Ştiţi, mai e ceva, nu lucrez. Am 48 de ani… Nu, nu sunt pensionată de boală. Trebuie să fii pe jumătate mort ca să te pensioneze… Şi mai e ceva. Eu am o soră care mă urăşte şi care a aranjat să mi se puie un diagnostic de sindrom (oscilatoriu??), şi să mă interneze la balamuc… Nu poate fi atât de grav, nu-i aşa?

M-am scuzat că trebuie să plec. A plecat şi ea, fără să spună nimic, nici bună ziua, nici supărată, nici mulţumesc…

Revin la rezumatul meu. Zauberbergul: *Die Steigerung* (Înălţarea, formarea, depăşirea de sine) a unui tânăr prin experienţa bolii şi a morţii, înapoi la viaţă.

Suntem după 20 ani: Ioana Roşculeţ e gata să devină victima aceluiaşi Grigore, care acum nu mai e un estet ce face experienţe gratuite, gidiene, pe pielea altora, ci ucide tot cu schemele, cu oportunismul, ucide întru spirit, dacă nu fizic, o ţine pe Ioana în puterile lui şi e lupta Ioanei pentru a scăpa (în jurul ei Stela, Robert, mama, Tulina, Sile Bianu).

Emil se salvează prin mărturie, prin consemnare, la adevăr nu poate ajunge.

Sergiu Lahmann, comunistul care-şi găsise şi pierduse din nou o patrie, un tată – România şi Dragoş – devine credincios clandestin – predă şi scrie în spirit materialist-dialectic, dar a devenit credincios. Moartea lui Dragoş a fost o descătuşare pentru el.

Aseară, Ivasiuc, în faţa casei, în dreptul felinarului, contra luminii, spre Casa Scriitorilor, l-a trimis Tita să ia un muşchi, mâine seară vine la ei Nichi Manolescu, pleacă, nu de tot, în Germania.

— Nu se ştie niciodată.

— Pentru două săptămâni.

— Am glumit.

— Ce zici de viaţa noastră literară.? S-a lumpenizat de tot. Micu, în *Contemporanul*, a îndrăznit să semneze o cronică cu rezerve la *Incognito*. L-a făcut Barbu albie de porci.

— Unde?

— În *Săptămâna*.

— Sub proprie semnătură?

— Nu. A răspuns în *Contemporanul*. Barbu a scris un nou articol, care n-a mai putut să apară. Îl făcea tâmpit şi homosexual… Îţi închipui, Micu şi pederast. Acum Barbu e foarte amărât că e atinsă libertatea scrisului. Dar pe cine nu înjură? Începând cu Stancu, mort proaspăt…

— De ce nu te abstragi din viaţa literară. Scrii şi ce-ţi pasă?

— Nu-i aşa. Viaţa literară e o parte a vieţii. Dacă nu m-ar interesa, n-aş putea scrie.

— Îţi spun citatul din Ibrăileanu: „A te mira e naiv, a nu te indigna e cinic” (din ultimul dumitale *Pro Domo*). Observ că e bun pentru epoca lui. Nu pentru a noastră. Observ că nu sunt cinică şi, totuşi, nu mă mai indignez.

— A nu, eu mă indignez.

Vorbim despre anii când au fost eliberaţi masiv din lagăre, închisori. În 1955 au fost vreo 100 mii, administrativii care nu fuseseră judecaţi, burghezia adică, avocaţi, doctori, judecători, proprietari, liberali-ţărănişti... În ’63 şi pe urmă în ’65. El, ’63, dar a căpătat domiciliu obligatoriu, perpetuu (adică fără durată limitată) în Bărăgan. Ei au intrat în casele „chiaburilor”, care reveniseră acasă. Acolo a fost vecin cu Camil Dumitrescu (fost ministru-adjunct al lui Niculescu-Buzeşti, în ministerul de externe – sub Antonescu – care a participat la „23 August”). Om la 70 de ani, inofensiv. L-au arestat nu pentru că a servit, a adnotat cartea *Ora H*, a lui Zincă, cu note marginale: „Minciună. Nu-i adevărat”, şi pentru că Vişoianu a vorbit de 23 august anul trecut la „Europa liberă”, spunând că acum când N. Buzeşti a murit, Ştirbey şi L. Pătrăşcanu au murit etc., C. Dumitrescu e singurul care ştie cum s-au petrecut lucrurile şi el se află în România.

Zincă zice că a intervenit. S-a dus la ei. Îi cunoaşte, are legături pentru romanele lui de aventuri.

— Da. Aşa spune el, cel puţin, că a fost la ei, a intervenit. I-au dat drumul după 2 luni. În ’58, înainte de prelucrările din vară, dar mai ales în toamnă, s-au redeschis dosare şi au fost multe arestări. Eu am fost arestat în ’56, pentru ceva ce făcusem. Neînsemnat, dar făcusem. Eram unul din capii care pregăteam o manifestaţie studenţească. Naivi. Ziceam: sunt 78.000 studenţi. Dacă or să vină a zecea parte şi tot vor fi 7-8 mii. Ne-au arestat, ne-au luat pe toţi. Derutaţi, fără căpetenii, au venit vreo 300. Când dădeam cu sapa (la Balta Dunării eram), aud pe unul lângă mine, un muncitor, că îi înjură pe studenţi. – Dar de ce îi înjuri? – Dacă nu erau ei, nu stăteam eu azi, aici.

Un nepot de-al lui era în Gărzile Patriotice. Au fost mobilizate pentru ziua respectivă, contra manifestaţiei studenţeşti. Unchiu-său i-a spus să nu meargă că o să-l mardească studenţii. El n-a venit. Unchiul a fost condamnat la 7 ani: complicitate în acţiune contrarevoluţionară.

Îl aşteptăm pe Ivasiuc să-şi facă târguielile, noaptea, la Casa Scriitorilor. N-a găsit muşchi (mâine e zi de abator). A luat un Cartuş Kent cu 250 lei (pe piaţă e 220). La Piaţa Romană ia un taxi. Zice, cu Kentul sub braţ: „Nu trăim totuşi rău, nu-i aşa?”. A fost, mai serile trecute, la prietenul lui din copilărie, Sandu Miclescu. Nu mai ţinea minte la cine fusese în acel bloc. Tita: la Maria Banuş. – Părinţii veri. Ea născută tot Miclescu.

Vineri 18 martie ’76

Nana Tiţa (Tiţă), Letiţia Mihalcovici, vreo 200 ocale, fuste multe, creţe, 64 ani, un singur dinte în gură, a venit s-o caute pe Veta.

E afacerista de la Arad. Vecină cu Ion Chiş, fratele Vetei. Feciorusău e mecanic la CFR, foarte bun, şi-a cumpărat un Renault spune nana Tiţa, când o ducem la gară, pe la ora 5 ½ – unde va sta până la trenul de 12 noaptea, când pleacă la Iaşi, după mac. Nu se găseşte la Arad. La stat, când se găseşte, costă 18 lei, cutia de „un litru”. Ea îl vinde cu 30 lei. La Bucureşti a căutat mătase neagră, chineză, cu pene (cu flori), aceea cu 80 lei metrul. N-a găsit. (se fac baticuri şi fuste din ea). A cumpărat cu 50 lei metru, material pentru nepoţica ei, de 14 ani. Când ia pensia i-a promis că-i cumpără balon, cu 475 lei. La despărţire, când o lăsăm la gară: „Sănătate, că poţi să ai multu cu pământu şi dacă n-ai sănătate, n-ai nimic”.

În vizită la Veta, Silvia Chiş, nepoata, micuţă, cu ochi vii şi şolduri late, mama fetiţei de 14 ani, care învaţă foarte bine: „să vadă ei ce poate fata de văcar”. I-a cumpărat cu 275 lei pantofi de lac cu tocuri de 15 cm. Şi perdele pentru ea şi o verişoară; „din nylon”, cu dantelă brodată din ele, a căutat de 3,50 lat, n-a găsit decât de 2,30 dar foarte frumoase, spun ele (nu-s urâte, într-adevăr). Cu 80 lei metrul. 3 metri la o fereastră. A adus slănină şi cârnaţi afumaţi. Au fost la „Caru cu bere”, au mâncat mititei, au băut bere. Veta, la înapoiere, era colorată la faţă, veselă: „Sunt o beţivă, am băut o halbă!”.

Ne e teamă să nu-i facă rău.

Ştefy Fr. Aseară, la ei. Îi povestesc: „Ţi-ar trebui o dublură”, zice (adică un dublu al Vetei, care s-o înlocuiască, dacă se va îmbolnăvi.

Când aduce cafele: „Chiar mi-a lipsit cafeaua, la voi. O masă aşa bună şi fără cafea”.

— Am uitat. De ce n-ai cerut.

Aud cum îi şopteşte Anitei Hanea (ovreică mică, bătrână, cu păr oxigenat, cu accent oribil, soţia lui Hanea, inginer umanist, cititor de literatură. A citit şi însemnările lui Camil Petrescu, apărute de curând. – a tradus tot Baudelaire, nu l-a publicat, pentru el, ea adaugă: „Şi *Toi et moi* de Paul Géraldy”): Am încetat cu el.

— Parcă ştiam că vă aduce servicii…

— Prea multe. Ne obligă prea tare. Era în stare de orice. Odată, şi-a suflecat pantalonul şi a pus piciorul gol pe masă. E drept că celălalt musafir era doctor. Totuşi… Şi apoi e aşa de bătrân. Poate să i se întâmple ceva, să-i vină rău, la noi în casă.

Întreb despre cură…

— Mai bine să nu ştii.

E vorba de Zigu, bătrânul care era nelipsit, care le procura de la restaurantul „Minion” peşte şi muşchi. Are în Anglia o nepoată, măritată cu nepotul lui A. Eden, director la reţeaua de magazine „Woolworth”.

Banc spus de Ştefy: telefon la Casa Albă. Vreau să vorbesc cu Ford. – Aici Ford. – Dacă veţi da clauza naţiunii celei mai favorizate vă vom susţine. – Bine, dar voiam să ştiu cine cheamă. – Dintr-o ţară care aşteaptă clauza. – Bine, dar cine vorbeşte, trebuie să ştiu. – Un preten.

Familiei Hanea (ca şi altora), le place foarte mult Ioan Grigorescu, emisiunile lui de la TV despre diverse ţări pe unde a umblat (ultima despre Grecia). Şi Corneliu Leu, le place. Regretă, doamna mai ales, ca şi Ştefy, că nu se dau comedii muzicale, ce trebuia să dea filmul italian *Represalii la Roma*, n-a putut să suporte până la sfârşit. Se pregăteşte un nou război şi tot n-am terminat cu primul. Avem nevoie de ceva mai vesel, ceva care să te dispună.

Ieri seară, în cadrul discuţiilor despre Epopeea Naţională, profesorii de istorie C. Giurescu şi I. Muşat, Gh. Ioniţă, Ion Ardeleanu (director adjunct la Muzeul de Istorie a Partidului), sedinţă cu toate organizaţiile de bază ale Uniunii Scriitorilor. Giurăscu vorbeşte bine, curgător. Punere la punct a celor ce ne injuriază şi care au reînviat teoria lui Roesler, cu plecarea românilor în Moesia şi înapoierea în Transilvania în sec. XII, când ungurii erau stabiliţi acolo. Cărţi apărute la Londra (1975), Paris (1974), sub egida, cu ajutorul Academiei de Ştiinţe din Budapesta. Polemică de ţinută, demnă, fără invective, cu Lazarev, din URSS, privitor la Basarabia. El spune că profesorii români sunt reacţionari, naţionalişti burghezi. Sfatul Ţării, 1918, care a decis alipirea Basarabiei la patria mamă, a fost expresie a intereselor burgheziei româneşti. Hotărârea s-a luat prin manevrele politicienilor şi prin presiunea armatei române. Pantelimon Halippa, în 1917, întrevedere cu Lenin care i-a spus să nu mai stea de vorbă acolo la Moscova ci să se întoarcă acasă şi Sfatul Ţării să decidă, la 23 octombrie [?]. Se ştie că evenimentele s-au precipitat.

Ion Gheorghe, la întrebări, pune în discuţie nişte teorii fanteziste ale lui: monedele daco-geţilor nu erau după modelul celor ce se băteau sub Filip, că erau mult mai vechi – Dacia Filipi, nu! Scria pe ele Dacia Hitipi [?], adică Pădurii. Şi Ungro-Vlahii cum li se spune, nu erau Ungro ci Ugro – de la pasărea Phoenix, pasărea Augurilor. Jebeleanu spune câteva cuvinte despre monede, că erau bătute după modelul celor din Grecia, de sub Filip. Îl roagă pe Giurăscu să-şi spună punctul de vedere. Giurăscu, sobru, în câteva cuvinte, spune că se pot emite ipoteze, dar trebuie argumentate, până atunci trebuie considerat ca un bun câştigat concluzia la care au ajuns despre chestiunea pusă în

discuţie. Petru Vintilă întreabă ceva depre cele două tendinţe actuale, ce par antagonice: trezirea sentimentului naţional, chiar unele comunităţi naţionale minuscule, de pe o insulă oarecare, vor independenţa – şi tendinţa de a se crea conglomerate de naţiuni şi cum se împacă hotărârile de la Helsinki, care prevăd un *statu quo* al graniţelor, cu aceste atacuri, puneri în discuţie.

Interesantă, aseară, reacţia sofistului avocat evreu Frolichmann, la observaţia lui Sorin că e insuportabilă această avalanşă a epopeii naţionale, pe toate căile, acest exces de naţionalism.

— Ce exces? Dumnealui stă liniştit în birou şi vorbeşte de exces. Alţii atacă şi noi să tăcem, să stăm cu braţele încrucişate…

Ieri cu C.Ţoiu, îi spun cât de mult mi-a plăcut *Galeria cu viţă sălbatică*, zice că pentru el e un eveniment că mie mi-a plăcut. Ştiu că e o politicoasă perfidie, că-l doare în cot de părerea mea, totuşi, sunt destul de vanitoasă, ca să nu-mi facă plăcere. Discutăm despre carte.

Vizuina hoţilor – n-a cunoscut asemenea cercuri, nu le-a frecventat, trăia foarte retras, dar i s-a povestit şi numele „le repaire de voyoux”, pe care l-a auzit odată i-a plăcut. Nu, n-a cheltuit mai mult Chiril, decât ar fi putut. Pe atunci, un redactor era foarte bine plătit. Puterea de cumpărare a 2.000 lei era cât 5.000 de azi. Şi un trăznit ca el. A dat jumătate de salariu. 101 anemone, costa 3 lei o anemonă. La început s-a gândit la garoafe, dar lui îi plăcea Luchian…

Dacă a pus lucruri care i s-au cerut? Sau singur şi-a luat măsurile de precauţie? Înmormântarea poetului? Nu, aşa a gândit-o. Finalul, da, a accentuat mai mult poate, deliberat, acea spălare, a ploii, ca să se simtă că s-a intrat într-o nouă epocă. Interesantă părerea tinerilor: Ce i-a impresionat. Un tânăr poet… Anton [?]. Ştii cum spun tinerii: pentru că ne pasă, cum aţi trăit, aţi înghiţit hapul. Acum el prima dată a înţeles tragedia unui om oarecare, care nu a fost un erou, Chiril.

Din anchetă a scos trei pagini care erau prea mult din punct de vedere estetic, lungeau discuţia.

— Nu părţile prea virulente.

— Nu, era prea lung… Ai observat că se termină cam brusc?

— Nu, acolo unde trebuie.

Regret că am uitat să-i spun despre pagina foarte bună cu statuia lui Stalin dărâmată, cu viziunea generalului. Dar nu-l chem la telefon pentru asta. Nu vreau să fiu o bătrână pisăloagă (cât pot!). I-am spus despre proza pe care încerc s-o scriu, bat la maşină!

— Ah, foarte bine. Asta de la început spune ceva. Poezia o scrii de mână. Proza cere alt ritm de gândire. Trebuie frânat elanul liric.

— Alte primejdii mă pasc. Nu asta. Nu lirismul.

Propune să publice un fragment în *România literară*.

— Nu. E vulnerabil. Îl rog să citească, să-mi dea o părere colegială, când va fi ceva mai avansat, constituit. Telefonul lui de acasă. La vară, probabil, îl voi chema.

Începe să mă muncească un gând, pe care trebuia de mult să-l am, în legătură cu documentarea în lumea plasticienilor, pentru Ioana Roşculeţ. Să stau de vorbă cu câţiva critici, să merg la arhivele lor. Nu vreau să fie din burtă. Mai multă rigoare documentară. Transpunerea dintr-un mediu într-altul, artificială. N-am vrut totuşi să mă învârtesc în lumea literară – tangenţial o ating şi pe asta – prin încercările literare ale Stelei, care evoluează în medii diferite.

Alaltăieri, la 6,30, la Richi. O coda muzicală… la o prietenie discordantă de 40 de ani.

Nu atingem terenul minat. Relaţiile dintre noi. Suntem atenţi, prevenitori. Ne întrebăm despre copii, familie. Îi spun de serviciul lui Petre. Îmi spune de Nadia. A avut un interviu, două pentru facultatea de franceză. A reuşit. O primesc. Părinţii lui „s-au îmbunat când au văzut că e serioasă” şi i-au primit la ei. Se înţelege bine cu ei, ceea ce e foarte bine, ea cu firea ei mai dificilă (Nu-mi spusese nici R., nici E. în scrisori că părinţii lui nu-s de acord).

Despre Edith. Ultimele scrisori foarte melancolice. Spune că vrea să se sfătuiască, să se întâlnească cu mine… Să-mi scrie mai precis – o voi ajuta cât pot…Vorbeşte despre greşeli ireparabile.

— Ar trebui să-i scrii că o primeşti cu braţele deschise.

— Lucrurile nu-s aşa de simple.

— A tăiat în mod premeditat firul unei vieţi.

— Dacă s-ar întoarce, dragostea ar fi mai puternică şi ar învinge rezervele astea.

— E prea mândră ca să se întoarcă. Ea care făcea nişte scene teribile, că nu mai poate suporta viaţa de aici…Nu ştii cât de mândră e (nu spune „vanitoasă”) Numai ţie ca vechi prieteni, îţi încredinţez că ea avea de gând să se remărite cu un american, să plece în SUA. Nu se poate. Americanii nu-i dau viză de intrare. Unui prieten al Leanei, care a văzut-o, i-a spus că e mai mult ca sigur că n-o va căpăta. Acum e la Cambridge. Are ceva de lucru. Dar ştii cum e la ei. Ţi se dă o temă, s-o lucrezi. Când s-a terminat, e gata şi contractul. Preferă să stea acolo singură, într-o cameră mobilată, şi să nu se întoarcă. Nu ştiu ce a făcut cu actele. Nu scrie nimic. Vroia, ca fată de cetăţean englez, să capete acte englezeşti. Dar ea e şi membră de partid de 30 de ani… „Şi apoi, am şi eu, viaţa mea…” (Asta e pentru mine? Ca să ştiu că el, bărbat bine, şi-a găsit pe cineva. Sau e chiar adevărat? Fetişcana aia urâţică îl găseşte destul de bine şi de interesant pentru ea?)

„Din ce ar trăi, dacă s-ar întoarce. Eu, mai trăiesc să zicem, 5-7 ani,

şi apoi? Posturile se reduc în toate părţile. I-au ţinut postul până în decembrie, şi i-au desfăcut contractul… Nu, dacă cer eu divorţul pierd Breaza. Am vorbit cu un avocat. Nu se poate vinde. E în afara planului de sistematizare şi nu e voie nici de bătut un cui fără autorizaţie, darmite s-o înstrăinezi."

Arată bine. A predat o carte despre structuralism la Editura Politică. Pregăteşte alta. A promis-o pentru iulie. Probabil că n-o să poată fi gata până atunci. O să-i mai amâne. Lucrează măsurat. După predarea cărţii, a făcut o pauză. Nu ştii niciodată, cum poate veni un infarct. S-a controlat la cardiolog. I-a spus că nu are nimic… Dar şi Miron Nicolescu s-a controlat…

La plecare, jos, la uşă: Să-i spui lui Sorin că mă gândesc la el şi numai cu gânduri bune.

— Mulţumesc, o să-i spun.

— Mulţumesc că ai venit

— Mulţumesc că m-ai primit.

— Primăvara, soarele, o să ne încălzească înainte. Da, da, nu râde… Are şi asta o influenţă… Azi la Academie, la bibliotecă, o bilbiotecară mi-a reproşat că nu i-am dat ei fişa, ci celeilalte. I-am spus că prefer să se certe după plecarea mea, nu în prezenţă (zâmbeşte cochet – adică, încă mai contez pentru femei. –Sunt cineva şi în domeniul ăsta!)

Aşteptăm veşti de la Petre, care ne scrie foarte des, ne răsfaţă, bietul de el, la 2-3 zile, ori o carte poştală, ori scrisoare, fotografii etc. Pachet, cu Sylvie. S-a adaptat uşor, dar cred că multe, multe îi lipsesc, că suferă şi duce dorul ţării, al nostru, al oamenilor. Drumul până la serviciu, lung, foarte obositor (2 metrouri + tren + autobuz). Lucrează, excepţional, de la 8 ½ la 18 în loc de 7 ½ la 17. A obţinut de la Directorul general adjunct, inventator, bătrân 70 ani, evreu originar din Rusia, sufletul întreprinderii Neumann. Are oferte de la o întreprindere nucleară (la Défense), la o firmă suedeză, probabil „Volvo" (maşină cu reducere de la 38.000 la 28.000 şi acelaşi salariu – l-am sfătuit: nu) şi la Stuttgart, bine plătit, dar nu ştiu ce fel de muncă, în ce condiţii. Suntem în aşteptare.

Ne e tare greu fără Petre. Tudor e mai străin de noi, mai rece.

Văd, la Sala Palatului, filmul *Prin cenuşa imperiului*, după *Jocul cu moartea* – romanul lui Zaharia Stancu. Nu mă interesează calitatea filmului. Lumea zice că e bun. Eu îl văd numai, cu adevărat, îl văd pe tânărul actor, care deşi blond, e bine ales, seamănă cu Zaharia în ceva mai blând, mai ingenuu, totuşi cu zvâcniri de brutalitate, de revoltă, frumos ca şi Z., cu trăsături ceva mai moi şi, deşi mult mai tânăr decât atunci când l-am cunoscut, îl identific, ceva, în adâncul meu visceral, de mult uitat, îl identifică cu cel mort, care putrezeşte de un an şi

jumătate, şi când se sărută cu sârboaica sunt geloasă, mă doare, vreau să mă sărute pe mine, în eternitate, nu-mi pasă că viaţa a trecut, că el devenise un bătrân ţeapăn, laş, vanitos, vânător de bani şi de premii, privesc cum aruncă mahmudeaua de aur în canal, printre gratii, şi îmi amintesc de o scenă absurdă, când după nu ştiu ce ceartă dintre noi, a aruncat, la fel, în canal, un ceas, pe care şi l-a scos de la mână, nu mai ţin minte ce semnificaţie avea gestul, dar aşa a făcut.

Îi spun lui Sorin ceva vag, despre tinereţe… Nu vreau să sufere – de, bătrânii pot fi geloşi pentru un trecut foarte îndepărtat.

Luni, 22 martie ’76

Ieri, pe o zi cenuşie, cu Ata şi Silvian, la Şosea. Silvian, despre cartea lui, care o să apară în curând. Despre tăcerea criticii pentru că el nu mai e prezent decât foarte rar, în reviste, ziare, când îi apare lui o carte e ca în bancul cu dl şi dna Goldenberg, la 50 de ani de căsătorie, fac dragoste. El: e înăuntru? – Nu, nu-i înăuntru. – Nu-i înăuntru? – Nu, nu e. – Aoleu, nu-i nici afară.

Aşa-i şi cu cărţile lui.

Despre comisii de partid care controlează activitatea, fac rapoarte. Un huligan, Ancuţa, creaţia lui Richi (pare-se) a venit la ei. Obiceiul e să ia legătura întâi cu profesorii, cu decanul. A intrat în sala de cursuri, n-a spus nimănui nimic. Profesorii s-au supărat. Coteanu etc. Au dat dispoziţie să nu fie lăsat să intre, până nu stă de vorbă cu ei. Discuţie penibilă. S-a înfuriat. A trântit nişte rapoarte furibunde, ridicol de negative. Nu puteau fi luate în serios. Cursurile lui, ale lui Silvian: nemarxiste, reacţionare, concesive. Ale lui Croh şi mai rău.

Pe Tertulian l-a văzut. L-a întâlnit pe stradă. La el la catedră e foarte greu. N-ar putea veni.

Acum e şi Silvian într-o comisie. La estetică. I-a făcut lui Ianoşi un raport supraelogios. Ianoşi nu vrea să se pună rău cu tâmpitul de Stroia, de asta nu-l susţine pe Tertulian şi i s-au luat cursurile. Studenţii l-ar fi vrut. Oricât nu s-ar omorî după evrei, dar altceva e Tertulian şi altceva Stroia.

Ne întâlnim cu Richi, care se plimba cu Radu Sommer, proaspăt pensionar de la Editura Politică (sau Enciclopedică?). Arată bine, lucrează la o carte de decodare a alienării din literatura absurdului (Beckett, Kafka, Ionesco etc.), decodare marxistă… Glumim. Sorin zice să nu spună despre ce scrie, că îndată îi poate fura cineva tema. Eu întreb dacă nu vrea el, Sorin să se restructureze, să scrie despre aşa ceva… Richi despre Leana. Îşi face de cap. Nu vrea să se interneze. A făcut 39,6.

(După-masă o chem pe Leana. Da, într-adevăr, nu-i e bine cu rinichii, dar n-a făcut febră, a spus numai aşa la telefon, unor prieteni.

N-avea poftă să meargă la un ceai.)

— N-am ştiut că-mi ascultă convorbirile telefonice. Mai bine nu m-ar enerva de 2-3 ori zilnic. I-am spus clar că mă internez după ce-mi dau lucrarea la estetică, la începutul lui aprilie. – N-am vorbit cu Gheorghiescu. Nu pot să merg din două în două zile la spital. I-am spus ei că mi s-au umflat picioarele. Nu zice nimic. Mi-a dat un diuretic, care mai rău mi-a făcut. Ei habar n-au. Îmi dau în fiecare an, de 2-3 ori, cortizon. O să-mi dea şi acum.

Silvian, ca întotdeauna, îmi calcă pe nervi. Îmi dă o stare de încordare. Are o nervozitate care mi se transmite. Când le spun de Vera, sare imediat, agresiv, în ofensivă: Eu nu-ţi reproşez că ai fost discretă în legătură cu Knokke-le-Zoute, că a trebuit să aflu de la Virgil.

— Eu nu am nimic împotrivă să fie discretă. Să nu fie inconsecventă. Nu din partea mea poate să vină primejdia ebruitării, când ea vorbeşte cu cine vrei şi cu cine nu vrei, din străinătate. Nu-i greu să afle Bianca şi mama ei.

— Ce, ne ascundem după deget? E vorba de fata lui Ghimeşan. Petruţ e în Canada. Cam greu să ajungă de la unul la altul. Vera e foarte singură şi traumatizată de această plecare. Nu e nimic sigur acolo unde merge.

— Asta n-o împiedica să-mi spună ea direct la telefon ce avea de spus. Suntem, chipurile, prietene de 30 de ani.

Silvian: Fii fără grijă, n-o să plece fără să-şi ia rămas bun.

— Nu de acte personale am nevoie. De puţină căldură… 10 ani dacă n-o chem la telefon, ea nu mă cheamă.

M-am hotărât să mă documentez în legătură cu artiştii plastici 1955-1965. După convorbiri cu Mircea Grozdea, l-am găsit, în sfârşit, aseară, pe Ion Frunzetti, la telefon.

M-am scuzat că-i tulbur liniştea duminicală. – Liniştea mea. Într-un spaţiu de 4/4 suntem eu, soţia, socrii… De ce n-are spaţiu, el care, cu funcţiile lui trecute, prezente, viitoare, ar putea? – Pentru că-i înjur pe toţi de la care ar trebui să cer ceva. Şi nu-mi place să cer.

Îl pun la curent cu ceea ce aş vrea; acces la stenograme, procese-verbale. – Epoca cea mai grea. – Desigur, dar ar trebui să vorbeşti cu cei care conduceau pe atunci. Numai că unii sunt morţi, ca Maxy, alţii, ca Perahim, mai greu de ajuns la ei. Vasile Kazar a fost secretar, Brăduţ Covaliu, din ’62 secretar, din ’68, continuu, preşedinte. Cu Jalea ai putea să vorbeşti, se face că lucrează, nu mai poate, dar merge pe la atelier, are memorie, şi Boris Caragea.

— Boris e Boris, Jalea foarte bătrân. Perahim era inaccesibil. Nu ştiu ce artist poate fi … Dar aşa, un fel de doctor Mabuse. Ce face Bondărel?

Îi spun.
— Dar cum a rămas?
— Studii… Şi-a prelungit paşaportul.
— Poate el să-l vadă pe Perahim şi să-ţi scrie.
— Îl şi vede, dar rar. Eu nu eram apropiată de Perahim. Şi n-am nevoie de informaţii prin intermediar.
Caut să-l conving, ca şi pe Grozdea, că n-am de gând să scriu un roman de scandal, cu cheie. Vine vorba deci de *Echinox*, cartea lui Octavian Păscăluţă.
— Vilma Fuhn i-a dat date despre Maxy şi alţi pictori.
— Cea care-i la Viena?
— Dumnezeu ştie pe unde călătoreşte… prin toată lumea (Frunzetti a fost legionar în tinereţe şi foarte antisemit. Amelia Pavel zice că o întreabă, discret, de la obraz: „Ce mai stai aici? De ce nu pleci după băiatul dumitale?”.
Traian Filip, legatarul universal al lui Petru Comarnescu, a publicat în penultimul număr al fiţuicii de scandal *Canard enchainé* (*Săptămâna*), nişte fragmente din jurnalul lui P.C. în care sunt înjuraţi o seamă de critici printre care Dan Hăulică, Mircea Popescu, Dan Grigorescu.
— Dumneata ai scăpat.
— Eu n-am avut nimic cu el. Numai că-i vorbeam de năravul lui.
— Dar de ce te legai de intimităţile omului?
— Nu eu mă legam. El încerca să-şi impună tot felul de tineri, cu care avea relaţii dosnice, ca Mihai Olosz şi alţii.
La urmă, *en passant*, îmi spune că a doua zi are şedinţă şi va informa conducerea despre ceeea ce vreau eu – dacă nu sunt considerate acte secrete stenogramele. Ştii cum sunt curvele, după ce fac ce fac o viaţă întreagă, încep să-şi ascundă trecutul.
Limbă de viperă, cap de o agerime remarcabilă.

24 martie

S-au încurcat lucrurile cu apariţia cărţii A. Bosquet în ’76. Planul economic nu permite. După ce a renunţat la valută, era şi inclus în planul ferm pe ’76. Romul Munteanu nu vrea să vorbească cu mine la telefon. Îmi transmite prin secretară, după ce l-am căutat de două ori, că are un scriitor străin la el şi să-l caut pe Alexe (redactor şef-adjunct).
Aseară, la noi la masă, Pavel Hanak, cehul de la Paris, ing.-comercial la „Gilsor”, mic, lins, brunet, rotunjor, băiat din popor, descurcăreţ, însurat cu o franţuzoaică, băieţel de un an jumătate. Stau la Elbeuf, 130 km de Paris, ea e pedicuristă. În provincie se plăteşte mai prost ca la Paris: 24 fr. pedicura – Paris 35 fr. Vrea reţeta sufleului

de ciuperci făcut de Veta. I-o scriu în franţuzeşte.

Mănânc puţin, totuşi noaptea mă simt prost. Visez. În curtea fostei case a Uniunii Scriitorilor din Bd. Ana Ipătescu are loc o şedinţă. Intru în timpul şedinţei. Se discutase expropierea unei tovarăşe, fiică de colonel, care mi-a fost colegă de şcoală. O recunosc, dar nu pot să mă fixez asupra unui nume. Are o broşă strălucitoare pe rochia sobră, de fată bătrână. Z. Stancu vine lângă mine. Îi simt apropierea de copac umbros, de bărbat. Toată partea de sus a trunchiului şi locul unde ar trebui să fie capul-coroană, are înclinarea sicomorului. Mă sprijin de el. – Să mergem împreună, zic. El spune: „Mă apeşi”. Mă gândesc: nu vrea să vină. Trebuie să plec. El zice: „mi-e frig!”. Şi plec.

Alt vis, dimineaţa. Intră Richi, fără să bată la uşă, în dormitorul nostru şi ridică un oblon, face lumină, în timp ce noi dormim. Sorin se scoală, e jenat că n-are proteza. Mă gândesc: Richi n-a înţeles că Sorin nu vrea să-l vadă aşa. Era ora 10,30 dim., în vis. Ce ruşine, să dormim, la asemenea oră!

Melita M. la telefon: „De trei ori am îmbrăcat, într-o săptămână, rochia de seară…”

Carnaval, ce vrei…

Vineri, 2 aprilie ’76, Bucureşti

Un fel de documentare, în ultima săptămână, pentru *Biopsia* (m-am hotărât, provizoriu, să-i spun aşa): 25 martie la M. Grozdea, secretar UAP. O matahală de om la vreo 50 ani. Sus, pe platforma din bilbiotecă, pe o scăriţă îngustă, urcăm. Stă vreun ceas jumătate cu mine. Îmi face un istoric şters, neutru, „obiectiv” al vieţii artistice din România în anii 58-63. Se încălzeşte când vorbeşte de Schileru (vezi carnet de notiţe negru, cu cotor de sârmă-plastic albastră).

Azi, prin Teatrul Bulandra (Lia Crişan), telefon Ana Barcan pentru anul când a fost premiera *Vrăjitoarelor din Salem*… ’56-’57? Anul când am fost la Karlovy Vary? Se consultă la celălalt capăt al firului cu Nestor… Nu ţine minte precis… O să-mi telefoneze. S-a jucat 6 ani, până-n ’60. Atunci, n-a fost premiera în ’56? Miriam Răducanu e la ei la masă. Ne trimitem cele cuvenite… Lia Crişan: îmi dă diverse titluri de piese ce s-au jucat la Teatrul Bulandra în ’62-63. Printre ele, *Proştii sub clar de lună* de T. Mazilu (27 dec. ’62), dar repede îmi spune: Nu, nu, asta a fost retrasă, n-o menţionaţi – 24 iunie ’63, *Război şi pace*, dramatizarea lui Piscator după Tolstoi; *Comedia erorilor* (Shakespeare), vara 1963 premieră cu Paul Sava, Rodica Tapalagă.

Sâmbătă, 3 aprilie

Mă cheamă Ana Barcan la telefon. Aşa a fost, în toamna lui ’56, premiera. Regia: Sorana Coroamă. Decorurile lui Tony Gheorghiu (tânărul care a murit). Au jucat Codarcea, Natalia Arsène…

Ieri la U.S., Fulga nu e. În parc, cu Deşliu şi Sorin, de vorbă. Deşliu cu cărţi la subţioară: *Découverts* a lui Eugène Ionesco. De la Academie… Fermecătoare, cu desene colorate ale autorului… Copilul descoperă lumea, tânărul… Cealaltă carte: *Acea fată frumoasă* a lui Radu Tudoran (probabil pentru premiu – D.D. e în juriu). Deşliu despre R.T. care e un domn, amabil, bine crescut, care a avut totdeauna o filozofie a lui de viaţă şi care aproape că a izbutit s-o pună în practică… Dar… Cartea asta m-a făcut să mă gândesc cât de puţin l-a ajutat vârsta pe R.T. să vadă lucrurile mai adânc… S-a întins la suprafaţă. Eu menţionez tragedia care a precedat voiajul relatat în carte – sinuciderea Micăi Ursu, pe care am cunoscut-o – şi puţinele, seninele referiri pe care le face în carte, o foarte senină carte… Da, zice, D.D., nu e singura femeie care s-a sinucis pentru el… Se poartă frumos, atent cu ele, şi atunci când vrea să se delaşeze, probabil că unele nu înţeleg cum devine cazul, nu se pot împăca cu ideea…

Azi, la Fulga, pentru plecarea la Fresach – Karintia. Mă sfătuieşte să nu plec, să nu-mi compromit cealaltă plecare. A aflat că am recomandare pentru Knokke-le-Zoute.

Dar asta ar fi prin U.S. cu paşaport de serviciu şi una nu impietează asupra celeilalte, pe care urmeză s-o fac prin M.A.I. – eu îmi fac formele, împreună cu bărbatu-meu, vrem să plecăm împreună, să mergem şi în Franţa.

Întâi o traumă, Ana Barbu izbucneşte în plâns. În timp ce el se apropie s-o calmeze, eu fug în curte să mă sfătuiesc cu Sorin ce să fac. Decidem pe loc să renunţ la Fresach. Nu se plătesc nici cheltuielile de drum. Dar nu asta contează, ci faptul că ni s-ar reduce posibilităţile, şansele de plecare la toamnă. Százs János intră întâmplător în biroul lui Fulga, după ce eu îi spun că m-am decis să-i ascult sfatul, că e mai înţelept aşa. Fulga îl pune în temă. Százs tace, clatină din cap, în doi peri.

Eu zic: te speli pe mâini, ca Pilat.

El: nu, dar chestia e aşa: Legea spune că poţi pleca cu paşaport de serviciu de câte ori e nevoie, într-un an. Cum o aplică, e altă chestiune. Şi o dată pe an, ca tehnician, ca specialist, dacă e nevoie să pleci, noi am intra în această categorie.

Fulga dă un exemplu cum se aplică legea: – Cunoaşteţi un poet Şt. Augustin Doinaş? (E o întrebare retorică, bineînţeles, ca să sublinieze absurditatea situaţiei). Membru al biroului Uniunii (adică, nu ca dumneata, un pârlit de membru de rând) şi redactor şef-adjunct la

Secolul 20. Trebuia să fie azi la Zagreb, în Iugoslavia, undeva la o conferinţă – nu i-a ieşit paşaportul. Nicolae Manolescu, anul trecut, trebuia să plece într-o delegaţie prestigioasă, condusă de Zoe Dumitrescu-Buşulenga. După cinci luni de la acţiune, i-a ieşit paşaportul. Suzi Şerban a făcut cerere cu Geo Şerban să plece în Israel, să-şi vadă rudele ei, băiatul ei, care-i acolo. A căpătat numai el paşaportul (ea evreică – el român).

Ştiu că am fost fraieră, renunţând nu atât la Fresach, care nu mă interesează, cât la formele făcute prin U.S. şi paşaport de serviciu, cu care mergeam la sigur. Aşa, va începe acea groaznică măcinare a nervilor, interminabilele cozi, audienţe, refuzuri legate de cererea unui paşaport prin M.A.I. Dar în felul acesta, poate-i uşurez lui Sorin plecarea. Deşi…

Filip B. ne-a povestit despre o pereche, ambii pensionari, fiică măritată în Germania… Ei i s-a dat, lui nu. Un medic primar, excelent, cunoscut de tot Clujul, prieten cu el, cancer la prostată. În RFG – plecare. Cerere începută în ianuarie. Acum capătă, numai pentru el, fără soţie.

— Ce să fac?

— Pleacă. N-ai ce să faci.

Alaltăieri seară, pelerinaj în cartierul Parcului Carol (Libertăţii). E o seară răcoroasă. Pe Candiano Popescu, cei trei ulmi bătrâni, pe dreapta, cu coaja netedă, de elefant, nu sunt încă înfrunziţi. Arată scheletici, decupaţi pe cerul de seară.

Uzină nouă, mărită, corpuri noi pe stânga, unde a fost turbina uzinei cu coş înalt, care duduia şi făcea un zgomot copleşitor, uzina de lumină – eu ţin minte din copilărie – uzina de gaz aerian – parcă aici era, lângă Parcul Carol. După uzină, începe panta, în sus. Undeva pe stânga, între Candiano Popescu şi Lânăriei, un pavaj îngust, coboară, în trepte, pe lângă o casă mică, la nivele diferite. Se vede înăuntru, pe geam, bucătăria, sub nivelul străzii. Mai sus ceva, pe general Candiano Popescu (general din primul război) strada suie, pe stânga casă, mai întâi jos, nivelul sub stradă, intrăm, curticică, apoi spre stradă, podul, acoperişul. Se vede o lumină la mansardă. Pe stânga e o unitate mare de miliţie, depozit de maşini, vreo şcoală de-a lor, militară. Un gard lung de beton – cenuşiu deschis… Apoi, în creştetul pantei pe dreapta, turnul lui Ţepeş – o femeie ne spune că acum stau acolo băieţii, militarii care fac de pază la mausoleu. Se zăreşte o lumină portocalie în turnul gros, cenuşiu… Arţarii, pe marginea drumului, n-au înflorit nici ei… mugurii nu se văd, pe întuneric. Un tânăr care iese cu o fată, dintr-o curte, ne spune că acum 18 ani, el a mai apucat peştera cu statui din parc, şi geamia… muzeul militar nu mai era, fusese dărâmat, probabil, dar peştera era. Tufişuri întunecate pe dreapta, în

parc se zăreşte şi podul de beton dantelat construit în 1908 (6?) de Gogu Constantinescu (despre care am scris în *Contemporanul*, acum vreo 3 ani, şi Petre Bălăceanu m-a ţinut mult la telefon şi mi-a vorbit despre Gogu Constantinescu pe care l-a cunoscut în Anglia, când a fost el ambasador, despre uriaşele ferigi din regiunea Lancaster, unde avea Gogu C. domeniul lui. În ’74, când am fost în regiunea lacurilor – Lake District – n-am văzut-o pe văduva lui Gogu C., aşa cum proiectasem, pentru că ea se retrăsese într-o casă de bătrâni – bogaţi, bineînţeles – după cum ne-au informat cei de la ambasadă. Şi acum, P. Bălăceanu e mort şi el.

În timp ce scriu, Veta intră palidă şi furioasă că Roji a stricat fierul de călcat. L-a scăpat pe jos şi s-a spart învelişul. – Dumneavoastră îi dădeaţi totdeauna fierul? Aşa spune. – Niciodată. Nu-mi aduc aminte să i-l fi dat. (Ţipă) Atunci, mie de ce mi-l cere? – De ce nu m-ai întrebat? – De când am venit, mereu mi-l cere… (Iese trântind uşa) –L-a lăsat mai bine de o săptămână jos la ea… (Zice că mai bine ne spală, ea nu plăteşte fierul, i-a căzut din mână când călca pentru dumnevoastră.)

Petre ne-a telefonat aseară. E mulţumit de noul serviciu la atomică: „Drumul, ca drumul, nu asta contează. E numai cu zece minute mai scurt… Dar Contim e mai ceva ca Intercontinentalul… Nu, n-a lucrat primele zile. Citeşte, se pune în temă. Colegii sunt mai în vârstă şi drăguţi…Vrea să închirieze un „deux pièces” şi să locuim şi noi acolo, când venim în vizită. „Să nu cereţi numai trei luni”.

— Nu se poate mai mult.

— De ce?

— Nu mai întreba. Nu se poate.

Revin la Parc… Piaţa din faţa lui, mare, întunecată. Cofetăria cu cele 6 trepte – ca şi pe vremuri. La colţ era cinematograful… Şi colţ cu bulevardul Mărăşeşti, casa veche cu 2 etaje, atât de tipic secolul XIX bucureştean şi undeva, surdă, durerea timpului care a fost şi nu mai e, a dragostei mele cu Stancu care nu mai e, care putrezeşte la Bellu, care a putrezit de mult, când încă trăia, ca şi cum ar fi fost pe altă planetă.

Luni, 5 aprilie ’76, Bucureşti

Două ilustrate de la Petre. Una în care ne povesteşte despre meetingul sindical de la Neumann, de unde pleacă. Directorul general adjunct, bătrânul inventator, imigrant din Rusia, pe vremuri, sufletul întreprinderii, care s-a făcut de râs. Chestionar în care erau întrebaţi ce rol joacă în sindicat – adică ce sarcini, funcţii au, conducătorii s-au

opus: cuvânt de ordine, să nu răspundă la chestionar, la nici una din întrebări. P. zice: „Bine că plec de la belicoşii ăştia”.

Ieri, duminică, o zi splendidă, de vară prematură, aşa cum izbucneşte la noi, vara, din iarnă, cu Popperii, la Mogoşoaia. Pomii au dat muguri, dar n-au înfrunzit încă. În parc, muguri graşi de tot, zemoşi, le licăreşte seva în vârf, roşcată-brună, pe aleea principală.

Sentiment de jenă că primesc informaţii din viaţa literară „de la el, pensionarul de la finanţe”. E. Barbu a răspuns articolului de răspuns, decent, sobru, al lui D. Micu, din *Contemporanul*, trimiţând la redacţie o scrisoare de o extremă violenţă şi trivialitate pe care a multiplicat-o şi a răspândit-o în oraş – Samizdatul lui – în care îi făcea, între altele, pe cei de la *Contemporanul* homosexuali (!). Mitea cu scrisoarea la şef. Se pare că şeful s-a înfuriat.

Săptămâna îl demască pe Savin Bratu ca plagiator. Două pagini la fel, în lucrarea lui, ca şi într-o lucrare apărută anterior a unei teze (tot de la catedra lor, cu care a colaborat la început – Ioana Creţulescu)… Silvian a spus că e o chestie foarte încurcată. Se pare că ea a luat de la el, dar lucrarea ei a apărut mai înainte.

În *Flacăra*, ultimul număr, articol referitor la Mircea Oprişan, interviurile lui la „Europa liberă”. Un trădător de ţară. Nu a citat numele violonistei Silvia Marcovici, dar se înţelege clar că e vorba de ea, ea e din …[?], au ţinut-o la ei, au ajutat-o. Cazul e prezentat aşa, că a profitat şi el şi băiatul lui de ea – a plecat cu scandal mare, cu lucruri aruncate în stradă, când mama lui a descoperit – vecinii ştiau etc. Ceea ce e grav, subliniază Armand, e ultima frază de tip hitlerist: „el care, cu tot neamul lui, s-a bucurat în ţara noastră de avantaje, premiere etc…”.

De la o masă, din sufragerie, Ivasiuc îmi face semn că închină un pahar, şi îmi spune că la o bătrână din Piatra Neamţ, a văzut un portret al meu, alături de Sadoveanu, Caragiale etc… Simt tot sarcasmul din spusele lui. Mă fac că nu. Mă înclin în semn de mulţumire, zic: „Ştiu, probabil o fotografie foarte veche, unde sunt cu mulţi dinţi. Aveam mai mulţi pe vremea aceea”…

Alianţe, prietenii, cârdăşii. Băieşu cu Romul Munteanu, masă mare. Ivasiuc, după-masă, cu Eugen Simion… E şi Buzoianul scriitor pe acolo. Arată foarte bine, bronzat (Fostul bibliotecar de la Pelişor, care a accedat la statutul de membru al U.S. prin protecţie alde Fănuş et Co.)

Sentimentul dublei, triplei, quadruplei mele izolări: fire, vârstă, origine etnică, situaţie familială (Petre, Tudor).

Sub copacul bătrân, despicat de la rădăcină, tare încovoiat, sprijinit cu o armătură metalică, unde, sub arcul lui e o masă, cu bănci – de pe

acum dă puţină umbră, prin înclinarea lui – vara e o umbră deasă – stăm de vorbă, întreb despre Schileru. Iese la iveală o veche şi, pentru mine, urâtă poveste politică, care dovedeşte încă o dată ce murdară e toată această treabă şi cum ne mânjeşte pe toţi, oameni cumsecade ori ba.

Ninel, semi-evreu, se temea grozav că va fi luat la munca obligatorie. Într-o zi (asta se petrecea, bineînţeles, în timpul războiului) se întâlneşte cu un brăilean de-al lui. Lucra la Siguranţă sau la Lecca (Interne, legătură cu Centrala evreilor). Îi spune de temerea lui. – Lasă pe mine. În doi timpi şi trei mişcări îţi aranjez situaţia. Şi într-adevăr îl trece pe lista celor scutiţi. Erau mulţi, în situaţia asta. Unii lucrau la statistică, alţii învăţători, ca Armand (Învăţător la şcoala „Ronetti Roman”). Prima listă, însă de 200, erau agenţii, cei care prin diverse legături la Siguranţă, Lecca, Centrala evreilor etc. căpătaseră scutirea. Aşa era Sergiu Dan, poate şi Peltz, nu mai ştie.

Lydia lucra la Confederaţia evreilor, şi la înfiinţarea Centralei, Peter, legătura, le-a spus să rămână acolo, să lucreze în continuare. Aşa hotărâse Partidul. Ei i-au dat lui Peter lista pe care figura Ninel între primii 200. Lui Ninel i s-a făcut frică şi în anul următor i-a rugat să-l pună pe altă listă. Ceea ce au şi făcut. După 23 august, Ninel vroia să intre în Partid. De la C.C. le-au cerut informaţii. El a descris ceea ce ne-a spus şi nouă. Cine ştie cum i-a relatat Simina de la Cadre lui Ninel, că el a înţeles că au dat informaţii proaste, şi s-a supărat. Pe urmă s-au împăcat.

La început, prin ’46-’47, la Biblioteca Academiei era vorba să vină el director. Erau nişte foşti, foarte bine, care trebuia scoşi; Popovici, Baiculescu… Pe urmă, a fost numit Maliţa, cu care Ninel nu se înţelegea şi a plecat la Institut. Da, era adorat de studenţi. Dar Erceanu, prieten cu Andrei, povesteşte celebrele dispute N. Moraru – Schileru, la Estetică. Moraru era şeful catedrei. Şi Schileru le povestea lor: se stricau de râs.

Niciodată n-avea bani. Băutura l-a nenorocit. Simina, nevastă-sa, o leneşă, n-a lucrat niciodată nimic. A fost odată la ei, aveau două camere mari, luminoase, prin Moşilor, înainte de-a se muta în Bulevardul Republicii. Copiii erau mici, de 2-3 ani. S-a îngrozit în ce hal i-a găsit. Pe un pat din acela mare, dublu, de dormitor conjugal, pe o saltea goală, plină de murdărie de copil, se jucau în nişte cămăşuţe groaznice, cu popoul gol.

Ea a murit cu un an, doi, înaintea lui. Stătea iar cu ei. A rămas cu copiii. Când erau mici, el trebuia să-i spele, să-i pieptene… După moartea lui, Mihaela şi Cristian s-au certat, ceartă cumplită, nu se mai văd. El voia să vândă biblioteca lui Ninel, singurul bun care le-a rămas de la el. Puştiul, datorii. Anticariatul de stat vroia să le dea, nu ştiu,

5-6 mii, sau mai mult. Mihaela, deşi o fată mediocră, nu voia să se despartă. Cristian plăteşte vreo 2-3 pensii alimentare. A făcut copii înainte de căsătorie (bitanci, cum ar spune Veta). Ninel regreta că Cristian nu citeşte, n-are dragoste de carte. Ninel era un om foarte bun.

Despre Miron, Oprişan: cultură foarte întinsă, dar superficială – inteligenţă cu orgoliu nemăsurat.

Vorbesc mult Popperii despre băieţii lor din USA. Normal. Se topesc de dor. Cum spunea Vlad: clotet în loc de cotlet, când era mic. Cum se certau între ei, când erau vlăjgani mari, chiar atunci, dacă unul mânca o trufanda: icre de Manciuria, portocale (pe atunci nu prea se găseau) şi nu-i lăsa celuilalt.

Azi-dimineaţă, Richi cheamă la telefon. Se interesează ce facem, cum o ducem cu sănătatea. Îi spun că şi eu voiam să-l chem mâine, pentru că azi am o zi mai încărcată, să trec poate pe la el, să facem eventual o plimbare, pe seară.

— Lucrurile stau aşa. Monica vine în fiecare zi pe seară. La sfârşitul săptămânii, pleacă din Bucureşti. Să ne vedem la prânz.

— Alea sunt orele mele de lucru.

— Şi la 1?

— Da. Mă apuc pe la 11 dimineaţa.

— Săptămâna viitoare plec la Breaza. Nişte angarale. Suntem obligaţi să cultivăm roşii şi cartofi. Ca Voltaire, cum spunea el, la bătrâneţe trebuia să cultive varză…

— Trebuie să devii exploatator, să angajezi mână de lucru străină.

— E absurd, oameni ca văduva lui Moisil sau un ministru adjunct… Au şi ei la Breaza, dar probabil că pentru ei e altfel… Sigur, nu poţi să ceri excepţie de la lege. Să vedem. Cum „spune Monica”: o să cumperi şi o să predai cartofi şi roşii. Dacă vrei, vii, ascultăm împreună muzică, o cunoşti şi pe ea.

— Poate dai tu un telefon când te întorci de la Breaza… Ce face Leana..

— …odihnă, plăcinţi etc.

Zodia lucidităţii. Cumplită zodie.

Miercuri, 14 aprilie 1976, Bucureşti

Duminică, pe vreme ploioasă, cu Sorin în documentare retrospectivă pentru *Labirint* (*Minotaur, Biopsie*) în cartierul Foişorului.

O femeie, întrebată de mine, îmi spune că preotul Negoiţă de la biserica Sf. Nicolae, pe Traian, e învăţat şi a fost de curând în California.

La biserica Olari slujeşte un ardelean. Predică un preot ardelean

(aflu de la Negoiţă că-l cheamă Pop). La ieşire, ne întâlnim în tindă cu Mia Groza, care intră. La Foişor, urcăm cu muzeografa, o tinerică binevoitoare, a fost în RFG, la Bonn, tatăl, „şeful transporturilor” (citeşte securist) la ambasadă, a văzut la muzeu fotografii unde apăreau şi socialişti români, i-a fotografiat pentru un articol, e „începătoare”, soţul, activist de partid, foarte studios, în colectivul tovarăşului Cioară la municipiu, a făcut electrotehnica, acum face şi ASE-ul. Îmi dă articole de I. Panţuru, colegul ei, care se ocupă de studii dintr-astea, e sufletist. Sus de tot un lanternou şi împrejur balcoane. Pe vremuri, înainte de al doilea război, era o sferă de ciment… urcai tot aşa pe o scăriţă îngustă, de la etajul VI ieşeai pe balcon: vezi mânăstirea Văcăreşti, parcul Carol (Libertăţii), dealul Patriarhiei, cupola Ateneului – panorama Bucureştiului. În parc, Muzeul Militar a ars în 1938. *Iangânuri* – incendii. Sacagiii aveau obligaţia să ajute când erau iangânuri. Tulumbagii = pompieri. Tulumbe = pompe. Vadurile sacagiilor pe apa Dâmboviţei.

Cu două zile înainte, plimbându-ne prin cartier, pe Olari (arţari de o parte şi alta au dat buchete de frunze minuscule şi bobiţe), Moşilor, Dim. Onciul, Rumeoarei şi apoi din Moşilor, lângă un şir de dughene în paragină, unde erau desigur prăvălioare, dăm de str. Venerei (la colţ un atelier de reparat covoare orientale) şi o femeie vopsită îmi spune că lucrează la fabrica de mobile de pe Venerei. Un portar recalcitrant, totuşi intrăm. Faţada vernil, cu jupuieli albicioase. O curte mare, mai multe ateliere vechi. Moşoiu, tânăr, dispecer, vioi, înţelege ce vreau, mă duce la Nea Nicu, bătrân cu limba legată, îi e cam frică („nu m-o duce la miliţie?” îl întreabă pe Moşoiu, după ce plec, „n-am spus vreo prostie?”)

Nea Nicu, cu chiu cu vai, de-abia îi smulg vorba din gură, povesteşte că se lucra la bucată. Luai, să zicem, 200 lei pe un dulap. 20 lei îţi lipea timbru, săptămânal de la Casa Patronală. Maşini vechi, nemţeşti, cu contururi rotunjite, cu medalioane în basorelief pe care e înscris numele nemţesc al proprietarului firmei. Maşinile de şlefuit lungi (fandzegăre), se lucrează cu cârpe albe legate pe faţă pentru că sticla măruntă a benzilor se transformă într-un praf foarte fin, care intră în plămâni (dă silicoză, antracoză) şi aspiratoarele sunt defecte (nu exista înainte aspiratoare, aşa se lucra). Praful fin se depune pe halate, pe haine, albicios.

Nevasta patronului gătea. După ce mâncau ei, mâncau la aceeaşi masă lungă muncitorii şi ucenicii.

Sobă cu talaj în atelier, era cald ca să se usuce lemnul, sus pe podină, acolo dormeau ucenicii, pe talaj. Căpătau şi ei un 20 lei, duminica şi când era o mobilă gata, iar mai căpătau ceva. – Nu, nu-i trăgea palme. Numai dădea aşa, puţin ferăstrăul deoparte şi-l atingea. Pe sobă fierbea uleiul.

Nea Secăreanu, în schimb, vorbeşte. E mătăhălos, cu nas de beţivan. Îi place să-şi aducă aminte de copilăria lui groaznică şi, din când în când, lăcrimează. Tatăl avea 12 cai, birje şi cupee pe piaţă. Ţinea căpraşi. Căpraşul îl fura. El lua 400 lei, lui îi dădea 100. Era un Nea Dumitrescu, n-aţi auzit de el? Dădea bani cu camătă. Tata a pus ipotecă pe casă. N-a putut plăti. 360.000 a vândut casa. 320.000 a dat banii înapoi. Restul i-a lăsat la domnu' Nae, fără hârtie, fără nimic. 7.800 pentru sora lui, 7.500 pentru el. Cum era pe atunci – banii lui nu i-a mai văzut.

Mama vitregă: 2 ouă băiatului ei, lui 1 ou. El l-a bătut pe băiatul ăla. I-a spus lui ta-su. I-a încărcat toate lucrurile într-o trăsură şi pe băiat şi a dus-o înapoi la ea acasă (mama lui murise). Mai bine nu i-ar fi spus lui ta-su. De atunci, a început să bea.

Nu te angaja dacă nu garanta cineva pentru tine. Veneau băieţi de la ţară, da. Dar pe bucureşteni nu-i angajau, că-s haimanale.

(Vezi cele două carneţele cu sârme, din pergamoid-plastic negru)

Azi la părintele Negoiţă. Verandă închisă, cu geamlâc. Un balansoar. Masă cu două scaune-fotel, pirogravate Brumărescu şi covoraşe pe scaune şi balansoar. Câteva ghivece cu plante. Un cuier demodat, vopsit în alb. Ciment pe jos şi două preşuri uzate. Biroul vechi, modest, cu rafturi de cărţi de jur împrejur. O maşină de scris cu o filă în ea.

A fost socrul Sânzienei Pop. Fiul lui, inginer cibernetician. În Anglia, specialitate. Doctorat, în ţară. Fiică medic, are trei nepoţi. Ar fi vrut şi de la băiat, copii, să nu se piardă numele Negoiţă.

— Avusei pe cineva.

— Oltean.

— Pe lângă Turnu Măgurele, unde se varsă Oltul în Dunăre. Nu-s chiar oltean.

A fost ajutor de secretar la primărie, înaintea lui Zaharia Stancu.

— Le cam înfloreşte, cum fac scriitorii. Nu erau mamele noastre aşa cum spune el în *Desculţ*, că mergeau în porumb şi aşa şi pe dincolo. Era foarte sever pe atunci. Femeilor li se agăţa ceva de gât şi erau duse aşa prin sat, dacă se întâmpla să fie prinse. Eu tot de jos m-am ridicat.

Preoţii, de, mergeau în propaganda electorală. Da' de ce să fie 7 lei kg de peşte? Că peştele nu trebuie ţesălat şi hrănit şi adăpat? Liberalii sunt de vină. Veneau ei la putere şi tot aşa era. Arhiereii se ridicau dintre cei care erau recomandaţi de deputaţii pe care îi sprijiniseră. La ţară, preoţii desemnau preşedinţi ai băncilor populare unde ţăranii căpătau credit sau la federalele cooperativelor săteşti (de consum).

Wider – rabin tânăr – s-a convertit. Nu era statornic. Nu avea şcoală şi nu s-a ţinut de carte. Biserica l-a ajutat. El a trecut apoi la protestanţi. A auzit că iar s-a întors la iudaism. A murit în Palestina,

lângă lacul Thiberiadei, unde era mormântul unui mare haham [?], mare sfânt. A vrut să meargă în ’69, când a fost în Israel (a fost foarte bine primit, cu maşină la dispoziţie) la mormântul lui, să facă o rugăciune, dar n-a mai ajuns.

Anul ăsta a fost în America, nu în California, la Chicago. Congres mondial – tema, numărul cărţilor Vechiului Testament; unii recunosc 56 (ortodocşii), alţii 37 [?] – protestanţii (pe celelalte le consideră apocrife). Discuţii să se ajungă la o apropiere. Nu s-au făcut mulţi paşi înainte. – I-a dat sângele pe nas, la înapoiere, prea mare înălţime, a fost cu un Boeing, nu era cu un Panamerican. Acum suntem în postul mare – prea multă carne am mâncat în America.

A fost profesor de ebraică la facultatea de teologie. Catedra a fost desfiinţată. Erau mai multe. Acum e una singură, la Bucureşti, şi una la Sibiu. Părintele Radu era la Chişinău (traducătorul *Bibliei* cu Gala Galaction). Voia să-l înlăture pe el, pe Negoiţă, care urma să fie avansat (era conferenţiar), să ocupe locul vacant. Când a venit la Bucureşti părintele Radu s-a apucat să-i ocupe locul şi a fost expus pe catafalc.

El a convertit mai mulţi evrei. Se poate şi fără intabulare. Dar atunci nu poate da adeverinţă, e foarte strict. Trebuie ştampilă. Aşa, o hârtie simplă, ar mai putea da…Taina spovedaniei. Nimeni nu-l poate sili să spună dacă cineva s-a convertit. Câte a auzit el… Că omul ţine, ţine într-însul, dar, la un moment dat, nu mai poate – trebuie să se spovedească.

Mortificări la ortodocşi numai mătăniile, cingătorile – nu – la monahi (??).

— Faci o sută de mătănii.

A tradus la Ed. Ştiinţifică: *Gândirea asiro-babiloniană în texte* (1975). Mai mult din germană.

— Atitudinea bisericii, a preoţilor, faţă de legionari, la început favorabilă: o renaştere a spiritului religios, naţional. Dar când au văzut că încep cu crimele, prima a fost împotriva prefectului de Iaşi, Manciu, şi apoi celelalte, se ucideau şi între ei (Stelescu), încetul cu încetul s-au retras. Unii au vorbit chiar în biserică împotriva lor; a păgânismului lor, expunându-se.

Sandu Tudor s-a călugărit. A băgat şi pe alţii mesa, vreo 10-12. Se întâlneau pe ascuns (pe la Râmnicu Vâlcea?), i-a dibuit Securitatea şi a pus mâna pe ei. Au stat vreo 3-4 ani închişi.

Întâlnire cu Nea Radu, pe str. N. Iorga, duminică. Venea de la debitul său de ţigări de la Gara de Nord. Nu l-am văzut de mulţi ani. Are o faţă mai robustă şi părul alb de tot. Ochi albaştri, râzători, nas mare, comunicativ şi tot timpul e cu un zâmbet larg pe buze. E om

bun, sănătos, iubeşte copiii, e mândru de asta şi-i place să se laude cu omenia lui. Cici Popescu, de pe Cristian Tell, a recrutat acum, i-am dus 50 lei… nu era acasă, nu-l ştiţi pe Cici? (apare după câtva timp – un urâţel) şi Tudor (al nostru) ţineţi minte, când avea vreo 6-7 ani şi mi-a adus nişte bijuterii din casă, să-i dau bani pe ele… I-am dat, nu ştiu cât, 10-15 lei. De, ce să-i faci? Copii.

— Chioşc cum era al dumitale, n-am mai văzut de atunci… Cu revistele alea colorate, atârnate de jur împrejur… A murit de tot, de când ai plecat.

— Mie-mi place să-mi fac meseria. Fără dragoste nu iese nimic. Dar acum nici nu s-ar mai putea. N-ai cu ce. Atunci puteam face colecţii. Ştia omul că găseşte la mine ce are nevoie. O *Flacăra*, o *Viaţă Românească*. Şi aveam legături la reviste, la depozite. Acum e teroare, nu poţi pătrunde nicăieri. Lui Augustin Z. Pop, un mare învăţat, îl ştiţi? care scrie despre Eminescu… Odată, când i-a murit mama, în orice familie se poate întâmpla o defecţiune, m-a rugat să-i împrumut 1.500 lei pentru înmormântare. N-aveam la mine. A doua zi, i-am adus 2.000 – Dar n-am nevoie. – Ba da, sunt totdeauna cheltuieli.

Când am fost pe la dânsul, într-o zi, erau acolo tot felul de oameni de seamă, şi din familia lui Eminescu, şi m-a prezentat: „Cel mai bun amic al meu”. Cine era cel mai fericit om pe pământ? Eu…

N-am făcut avere. Stau cu chirie. Nu poţi încasa mai mult de 1.700-1.800 lunar. Cu salariul tarifar şi cu procentele. Că nu poţi depăşi 2,50 %. La început la Gară, m-a angajat cu 5% procent. Nu făceam 200 pe zi. Eu i-am ridicat la 5-6.000. Lucrez cu încă doi: un bărbat şi o femeie. Să vedeţi cum lasă debitul, când pleacă. Eu stau un ceas, două şi aranjez să fie totul pus la punct. Caută unul ţigări, cutare. – Nu mai avem, zice. Îi e lene să facă câţiva paşi să se ducă la magazie să aducă.

— Dar n-are interes să ia procente?

— Nu pe om. Pe echipă, toţi trei. Şi tot nu poţi depăşi mult. Şi pe toţi trebuie să-i ungi. Ţi-e lehamite. De la Comitetul de Partid, din minister să se mânjească cu un cartuş de „Snagov”. Toţi cer. Da, aveţi dreptate, şi înainte era fiscul. Dar acum câţi sunt? De sus până jos. Cunosc un măcelar care a renunţat. Nu mai putea. La fiecare câte o halcă. Mai trecea şi el o carne de la 14 lei kg la altă categorie… Eu lucram şi pe timpuri… Pe urmă evreii m-au şlefuit, sunt buni negustori. Ştiţi cum era pe atunci, de Paşti, ilustrate cu îngeraşi, cu Maica Domnului, alţii cumpărau la en-gros, în ultimul moment, eu, de la Schwarz şi Şaraga, la „Lafayette”… Sunt din Bolintinul din vale… Băiatul e în a 12-a. Vrea să dea undeva la politehnică… Mulţumesc, am să vin. Toţi mă invită, şi d-nul Goldman, şi dl Rău. Pe dl Stoian l-aţi mai văzut? A fost la băiatul din Canada… Eu nu mi-aş lăsa băiatul. E drept că-i merge bine, aşa spune. Dar tot te trage pământul înapoi.

Nevastă-mea e germană de la noi, s-a născut în America, dar părinţii ei s-au întors, să moară aici… La noi nici vorbe, nici ceartă… Asta e; familia să fie unită. Ăsta e principalul. Şi sănătatea.

Azi la Policlinica 10, după vizita la Negoiţă. Ghişeu, discut despre „Septrin”, sulfamidă englezească, de care are nevoie Sorin, pentru răceala lui. Un domn înalt, cu păr alb, care aduce puţin cu un Dem Rădulescu mai bătrân, fălcos, cu pungi sub ochi, zice: „Mă gândesc când o să mă recunoască?”.

Eu, stânjenită, îngăim ceva…

— Vai şi amar, sunt Mezincescu…

Eu, politicoasă, că nu, că are pletele astea juvenile şi favoriţii, cum nu purta mai înainte. E un bătrân bine. A fost un bărbat foarte frumuşel, dar cu o faţă mică – subţirel – acum e masiv şi, cum spuneam, fălcos. Îl întreb de o carte a lui scrisă la Stockholm (pe când era ministru), despre care am auzit acum câţiva ani că e grozavă (de la Al.I. Ştefănescu, dar nu menţionez). Aflu cu stupoare, că a mai scris de atunci „alte năzbâtii”… Are o piesă despre procesul Pătrăşcanu „în versuri, cu numele reale ale persoanelor care au luat parte, într-un fel sau altul, la proces”. Nu i se joacă!

Dumitru Popescu-Dumnezeu îl întreabă dacă nu crede că face un rău socialismului cu asemenea piesă? El îi răspunde cu următoarea parabolă: când băiatul lui, Andrei, avea vreo 5-6 ani, l-a trimis pe Dorobanţi, să-i cumpere ţigări.

Mamă-sa, disperată, când află: cum trimiţi copilul. O să-l calce o maşină.

— Dacă până la vârsta asta nu ştie să se apere de o maşină, nu merită să trăiască.

— Şi de ce în versuri? l-a întrebat D.P.

— Aşa am gândit-o. E mai concentrată. Pe el l-a afectat foarte mult procesul. Îl cunoştea pe Pătrăşcanu, de copil. Sunt amândoi din Bacău. Tatăl lui Lucreţiu, avocat. Tatăl lui, preşedinte de tribunal.

— Dar l-ai frecventat şi mai târziu?

— Da.

— Şi cum de nu te-a implicat în proces?

— Cred că Gheorghiu-Dej m-a apărat. Era de pe acolo, de la Rovineşti.

Fac prostia şi îl întreb de Hertha, cum s-a purtat la proces. Cineva mi-a povestit că prost, şi că el i-ar fi strigat: „Căţea!”.

— Literatură de doi bani. N-au fost aduşi niciodată 2 acuzaţi împreună. Numai la procurorul militar, în subsol, erau chemaţi câte doi, pentru confruntare. Moczony-Stârcea, de pildă, şeful cancelariei regale, şi Pătrăşcanu. Singurul lucru minor pe care ea l-a recunoscut, ca şi Pătrăşcanu de altfel, e că a schimbat nişte lei în ruble, ca să ajute

pe cineva din Uniunea Sovietică. Asta era valuta pe care ei o aveau. Meschin! Odios! Mai teribil decât era inchiziţia, decât era Ignatio de Loyola. Ăia erau pildă de democraţie faţă de ce s-a petrecut la noi. L-au omorât în noaptea de după, darea sentinţei. Trebuia a doua zi să facă cererea de graţiere. Pantiuşa şi şeful consiliului…

Am o nuvelă pe care am reuşit-o cred. M-am chinuit mult cu ea. Am început-o după o discuţie furibundă cu Ghisela Vass. Despre pedeapsa cu moartea. Eu sunt contra. Şi pentru ce se condamna la noi!

— Furt, delapidare peste o sută de mii.

— Aşi, baremul s-a ridicat la jumătate de milion. Altfel, ţara s-ar împărţi în două. Cei condamnaţi…

— Şi cei care-şi aşteaptă rândul?

Nuvela e aşa că trece prin toţi cei care hotărăsc şi execută, de la şeful statului în jos. Am un volum cu trei nuvele la „Cartea Românească”. Am vorbit şi cu Gafiţa, şi cu Preda. Mi-au spus că-mi vor da răspunsul într-o lună. Stă de două luni…

Nu cred că e provocator. Fanfaron, un pic, foarte pic, dement. Complexat din pricina marilor demnităţi şi profituri trase de pe urma regimului? Nu cred. Mi-e greu să-l încadrez într-o categorie. Are, probabil, un sentiment al ratării. Bovarisme literare. Ali spunea, totuşi, că romanul e interesant. Mi-a promis că-mi va împrumuta piesa, când o s-o „recupereze”. Sunt curioasă să citesc o asemenea năzbâtie. I-am spus-o într-un mod, mi s-a părut nejignitor: „Chiar dacă e genială, e tot o năzbâtie de geniu”. Nu i-a plăcut. El poate să spună năzbâtie. Nu altul.

–Nu, nu e. O să vezi.

Ieri, mi-au adus cartea lor de interviuri (unde figurez), *Biografii posibile*, Ileana Corbea şi bărbat-său, N. Florescu.

Parcă am o ceaţă deasă, o albeaţă absolută pe ochii mei literari. De ce, se miră el, vreau să dau inedite la *Scrieri*? Le dau pe gratis. Întâi să le public în altă parte… Oul lui Columb. Eu sunt o tâmpită, o elevă conştiincioasă, obsedată de respectarea contractului într-o ţară unde nimeni nu respectă nimic. Să încerc să public piesele şi apoi romanul la „Cartea Românească” sau „Eminescu”.

Îmi povestesc despre situaţia aberantă a parcului de maşini Radio-Televiziune, care în urma dispoziţiei lui Burtică, ca să se respecte regimul de economii, nu are voie să facă deplasări în afara Bucureştiului. Atunci: vin maşini de la O.N.T. din Suceava să facă o deplasare din Dorobanţi în Piaţa Palatului. Un armean, achizitor al R.-Tel., ca să-şi rotunjească veniturile, a aranjat cu O.N.T-ul ca la fiecare deplasare să primească şi de la ei o alocaţie, ca însoţitor (şoferii O.N.T. nu pot merge fără însoţitor). Depistat, judecat, înlăturat. Dar cei care risipesc astfel milioane? Situaţia continuă. Nimeni nu are

curaj să meargă la Burtică să-i spună.

Îl înjură pe Păunescu (un Vasile Militaru, la cenaclul *Flacăra* vin pentru muzica pop, nu pentru versurile lui). D. Popescu îl apără cu toate (sau tocmai pentru că) o dată l-a atacat într-o şedinţă la Şeful: „De ce, dumnealui poate să scrie aşa?”. Atunci Stancu, asta a fost o greşeală, i-a luat apărarea: Victor Hugo al nostru!

Eu spun că are forţă verbală, e un discurs, direct, cu priză la public. Ei nu conced.

Azi am căpătat aprobările pentru valută (50 dolari) fără de care nu se pot face cererile de plecare în străinătate. De mâine începe lupta cea mare!

Mâine şedinţa Consiliului Naţional F.U.S.

Scurtă vizită la botul calului a lui Petre Iosif. A fost 5 zile în Italia. Salutări de la Rafael Alberti (o veste bună!). Îmi arată fotografii, în dreapta lui Luigi Longo: El! Petre Iosif! S-au adunat să discute comemorarea la toamnă, la Florenţa, 40 ani de la înfiinţarea Brigăzilor Internaţionale din Spania.

Cu casele se pare că ne vor lăsa în pace (deocamdată). S-a întâlnit cu Nataşa Scurtu şi i-a spus că deşi ea era de acord, în anumite condiţii, să se mute, au fost la ea şi i-au spus că poate sta pe loc. El în audienţă la Ion Gheorghe, prim-vicepreşedinte al Capitalei (după Cioară), i-a spus să stea liniştit, dar n-are un răspuns precis. E un om cumsecade, care nu uită. Un băieţaş cu şapcă, jerpelit, fără carte, când era el, P.I. la radio.

— El, a spus el despre mine vreodată că sunt nesinceră faţă de Partid? Nu se poate. Dacă spui tu, totuşi. Eram într-un hal. Mi-au mai spus doi. Că nu uită, unul. Celălalt că a uitat. N-a uitat dacă mi-a spus-o. Jebeleanu a ţipat odată urât, era şi cam băut, m-am şi certat cu el. Zicea că el îşi ţinea un jurnal şi are negru pe alb. Eu, la Şcoala de literatură, l-am adus pe Vianu să vorbească. Răutu avea, totuşi, înţelegere pentru aşa ceva. Vianu m-a întrebat dacă n-o să am neplăceri. Sigur, nu despre estetică vorbea, despre asta vorbea Moraru (imită accentul rusesc Mararu). El? Despre literatura germană clasică, despre vechea literatură greacă…

Şi la Operă, toţi mi-au păstrat o amintire bună. Şi acum când mă văd… Cum puteam eu să te judec pe tine, că eşti sau nu eşti sinceră faţă de partid, sau cât eram eu de sincer… A, la Comitetul Orăşenesc, da? Atunci m-a chemat Răutu, să dau un ajutor de partid – obiectivul principal era Beniuc…

Unii sunt acriţi, pentru că au pierdut posturi, privilegii. Eu n-am de ce să mă plâng.

Da, şi eu lucrez la un roman.

Bucureşti, 20 aprilie ’76

Aseară, întâlnire, pe Aleea Alexandru, cu M.H. Simionescu. Dimineaţa e la spitalul 9 pentru tratament, trimis de comisia medicală. – Îmi fac doar injecţii cu B2 şi B6 – caraghios – după asta va trece la Colentina. Totul pentru prelungirea pensionării de boală (nervi). Are un aer „hagard” şi concentrat în acelaşi timp. Lucrează după-amiaza şi de la 5 dimineaţa la 2 cărţi. Un roman pentru „Eminescu” (Râpeanu), ne vorbeşte despre carte, confuz, cu intensitate, zice: Nu e încă strânsă cum trebuie, dar am amânat de două ori şi trebuie să-l predau, e pus şi în planul economic. E vorba de un Don Juan, în zilele noastre, nu e totuşi un Don Juan, e căsătorit, iubeşte, e un atac, într-un fel, la instituţia căsătoriei, care e solidaritate, obişnuinţă, prietenie, orice vrei, dar nu dragoste între bărbat şi femeie. Întoarceri în trecut, obiective, povestiri, din care reies, dintr-una de relatări că eroul a murit în 1946. E o polemică cu epicul, cu romanul. E şi realuarea, în zilele noastre, de-abia schiţată, a unui vechi proces din ’37-’38 al tatălui eroului – proces politic, da, chiar politic, într-un fel. Are o pornire autobiografică. Tata era fost ofiţer, căpitan. Voluntar în Primul Război Mondial, a rămas în armată. Era un om de stânga. Politică nu se putea face, dar era de stânga. Ordonanţa unui colonel a fost omorâtă în bătaie de acesta. Într-o magazie. Tata a fost martor. Colonelul a eliberat pe toţi cei ce puteau depune mărturie. Tata, nu. Nu s-a lăsat. A fost apoi urmărit până la moarte. I s-au imputat bani furaţi de alţii, care erau în subordinea lui. A murit în 1940, mama a plătit multă vreme, până-n ’46, din pensia ei mizerabilă, banii care i-au fost imputaţi tatii. Romanul se termină printr-o repetare, schiţată de-abia, a vechiului proces, altfel, în viaţa fiului.

Eu spun că privirea din diverse unghiuri, şi reluarea povestirii altfel raportată, îmi aminteşte de Lawrence Durrell, *Tetralogia Alexandriei*. – Da, eu n-am citit decât fragmente.

Sorin spune ceva de Berindei, eternul lui Berindei, singura carte despre Proust pa care a citit-o, referitor la o afirmaţie a lui M.H.S. că e încă confuz:

— Luat, Proust, parţial, pare haotic, dar întregul are o simetrie arhitecturală perfectă.

Eu spun că literatura modernă nu reclamă acea simetrie. M.H.S. se referă la Călinescu, ale cărui romane au „ieşiri” dintr-astea… El vrea să integreze cele 300 pagini în 100 la început, 100 la sfârşit, şi acum tocmai se ocupă de sudarea, de îmbinarea lor organică.

E obsedat, obosit, cu ochii scoşi. Evident neurotici. Câtă nevroză ne trebuie pentru a face litaratura nervoasă a timpului nostru?

Sănătatea, aici, e placiditate, din care nu iese decât o literatură placidă.

Spune că n-are timp. Are atâtea de citit. Ce n-a citit 20 de ani. Şi când n-o să mai aibă timpul liber al pensionării medicale, iar nu va putea citi. Îmi atrage atenţia asupra unor concerte interesante, la radio, programul 2, ora 13,30 – Integrala simfoniilor Schubert.

Se scuză că nu ne-a adus „jurnalul" lui Sebi. –Nu-i nimic. O să-l luăm noi.

Îşi ţine jurnalul romanului. Amănunţit. Mă gândesc la al meu. E amestecat cu notiţe zilnice. Trebuie să-l separ, să disjung. Am întrerupt *Biopsia* pentru a pune la punct piesele de teatru, ca să le predau lui Gafiţa („Cartea Românească").

Magnoliile se scutură. Nu sunt multe în Bucureşti, dar sunt splendide, roz-albe. Zarzării roz miros dulce tare. Sunt de vreo două săptămâni înfloriţi. Ca şi corcoduşii, cu floarea mică albă. Se scutură. Forsythia a înflorit şi ea. E plin parcul Herăstrău de boschete galbene – strălucitoare.

Duminică seara la Vera, cu Sorin, Ata Stanciu, Cerbii. Vera zice că nu ştie nimic, nici unde se va stabili, nici ce va face. Ştie că poate fi *Visiting Profesor* la Ierusalim. Dar asta nu acordă drept la pensie. – Toată lumea crede că m-am aranjat în Canada, în USA. Ei bine, n-am aranjat nimic. (Zâmbeşte cu un rictus nervos). Nu mai aparţin la nici o comunitate. E greu să nu fii nicăieri.

— Ştiu, am simţit-o toată viaţa.

Eu povestesc despre Vides, despre Marcel Avramescu [Ionathan X. Uranus].

Silvian – când a fost cu adulterul lui, a venit la mine, dacă nu cunosc pe cineva la Patriarhie.

Vera: V-am spus cum l-am cunoscut eu? Odată, eram foarte tânără, cineva mi-a spus că o să vină Mark Abrams şi că o să asist la nişte chestii grozave. Într-adevăr. Ne-a făcut pe toţi să-i vedem pe cei de faţă, bărbaţi şi femei cu barbă. Mama n-a mai putut de râs. S-a ascuns în dosul unui dulap ca să n-o mai vadă pe… Cu barbă. Pe urmă X a ieşit din cameră. Avramescu a scris ceva pe un bilet. L-a băgat în bibliotecă. Când s-a întors, a rostit o frază. Avramescu a scos biletul din bibliotecă pe care scria: X va ieşi din cameră. Se va întoarce şi va rosti cutare frază: Întocmai.

E preot la Jimbolia. Ştiţi că toată lumea bine şi puţin snobă, merge o dată pe an măcar la Jimbolia, la el. (Lui Silvian) Ştii la cine mă refer? (Probabil e Irina Eliade, prietena ei pe care tot din snobism, nu ne-o prezintă nouă, evreilor, nu o amestecă cu noi). Şi Nina Cassian merge la el…Toţi care au anumite probleme spirituale, sufleteşti. Nu

răspunde el la scrisori. Soţia face pe secretara. Au şi cameră de oaspeţi…

Saşa. Enorm, barbă neagră, chelie, seamănă leit cu Puiu, răposatu': la fel de fanfaron, ipocrit, ceva mai prostuţ însă.

Vera spune bancul cu Bulă şi dezbrăcatul. Bulă vine dis-de-dimineaţă, luni, în pielea goală, la serviciu. E întrebat: – Ce-i cu tine, Bulă, în halul ăsta? – Am fost la o petrecere. Ne-am încins. Am băut. La un moment dat, a început un joc. Întâi s-au dezbrăcat femeile, pe rând, goale puşcă. Pe urmă, noi, bărbaţii. Şi atunci, gazda a zis bărbaţilor: „Ei, acum, la lucru!”. Şi am venit.

Vera, râzând: Mi-a cerut Saşa să i-l povestesc ca să aibă şi el bancuri de spus, acolo unde a fost aseară cu Nina.

… Eu nu-s gospodină, dar treabă necalificată ştiu să fac: să spăl vase, să mătur.

I-a apărut în '75, La „Europa Verlag” (Viena), cartea despre *Alegorie* – prin cineva de la Congresul din Canada, care a recomandat-o lui W. Kraus.

— Nu pot să cer cameră la Mogoşoaia. Îmi pare rău, dar n-am ce face. Poate să vină Fănuş Neagu la mine şi să-mi zică ceva: „Dumneata care ai depus actele…”.

Silvian remarcă: Croh scrie la *Flacăra* (adică la Păunescu).

Vera l-a văzut pe Matei Călinescu în USA, Canada. A adus câteva rânduri, într-un carneţel, pentru prietenii lui, Gelu Ionescu şi Mircea Martin. Ultimului i s-a făcut o frică teribilă şi n-a mai vrut să aibă de-a face cu ea. A devenit tare nesuferit. Îi pare rău. Ţinea la el. Dar dacă i s-a făcut frică…

Marino i-a reproşat că nu face referinţe în cartea ei la literatura română. El e critic român. Papu a scris o cronică la *Cahiers Roumains* (condusă de Marino) şi Vera, pentru că a „depus actele” i-a telefonat Olgăi Zaicik să nu publice articolul, ca să nu le facă rău. E neplăcut că Papu a scris degeaba.

Traian Filip îl înjură în *Săptămâna*, pe Ivasiuc („Alec”, „Saşa” – articole adormitoare, ce-i drept, e drept!)

Mircea Eliade (Doctor honoris causa Sorbona, recent) interviu Monica Lovinescu despre „Bucureştiul lui mitic” din nuvelele fantastice.

A cumpărat Sorin un *Simone Martini* pentru Tudor („Meridiane”) şi mă cufund în universul acesta de sfârşit de ev mediu, manierist. Ascult *Simfonia cu Psalmi* şi *Pasărea de foc* (Stravinsky) dar fără mari emoţii (cadou de la Richi, de ziua mea).

Îi voi vedea pe băieţi la toamnă? Va fi o vizită chinuită, chinuitoare ca cea din '74? Poate că nu… E Petre acolo.

Luni, 26 aprilie ’76

Am luat de la M.H. Simionescu un număr de caiete ale lui Sebi, din *Jurnal*. El a propus să mi le dea. Am dat, la întâmplare, de câteva însemnări, dureroase, relative la mine. Din 1970. Ce nevoie am să mă izmenesc, şi să-mi fac o autocritică necerută, să dau certificate de talent tinerilor. De ce vreau să ţin cu tot dinadinsul afişul? Ce nevoie am, când am scris odată *Stăm cu toţii la masa de seară*, şi dacă n-ar fi decât versurile astea şi tot aş rămâne în inimile unora…

La *Portretul din Fayum*, reproduce fragmente din articole nefavorabile (Valeriu Cristea) în care se spune că lasă o impresie neplăcută faptul că vreau să-mi creez alibiuri perfecte etc. Comentariul lui e cam aşa: Vorba ţăranului, „Dacă ai mâncat iahnie, nu mai face gălăgie”.

M-am perpelit câteva ore, noaptea. Am mai luat puţin Valium ca să pot adormi. Am dormit prost.

Dacă nici el nu pricepe că a fost o necesitate imperioasă, pentru mine, să scriu şi să dezvălui şi să dezbat liric, evenimentele acestea tragice, lăuntrice, stârnite de o istorie, tragică şi ea, atunci cum mai pot pretinde unei obşti străine sau ostile acestei problematici psiho-politice să înţeleagă, să „compătimească”, să consune?

A fost un „malentendu” între mine şi literatură. Prostul care n-a înţeles lucrurile cum trebuia să fie înţelese, am fost eu. Îmi spun toate astea şi totuşi doare şi mă revoltă că nici un om sensibil ca Sebi nu pricepe nimic din autopersiflajul *Alibiului*:

„Unde erai? – În goană, în goană…”

Ce poveste scrâşnită şi derizorie! Ce băşină, într-adevăr! Ce iahnie – cu gălăgie – viaţa mea!

Ileana, acum 3 zile, la mine, neanunţată, în timp ce lucram. A fost prin apropiere, la Sfat, în Piaţa Amzei să se intereseze de case de vânzare. I s-a spus să meargă în altă parte, la alt oficiu. A trecut aşa, pe aici. Mă întreabă dacă am mai primit ceva de la maică-sa. Nu. Ea primise în acea zi. Mie îmi scrisese cam vag, despre nişte lucruri care par să se aranjeze… Şi mie, zice Ileana.

A doua zi primesc scrisoare. Îmi dau seama că a fost o minciună. Venise să discute cu mine, în cazul când aş fi ştiut ceva nou. Într-o formă întortocheată, criptică (un roman american de John Cross) şi o poveste autentică petrecută unei cunoştiinţe de-a ei, Daphne, măritată cu un englez pe care-l lasă pentru un american, de care se divorţează după 2 ani şi se întoarce la englez – banal, melodramatic, are grijă să adauge – mă informează că ar vrea să se întoarcă şi ce bine ar fi dacă ar putea să se sfătuiască, să aibă un sfat bun de la mine. Îi lipseşte un *feedback*, are numai prezumţii.

I-am şi răspuns, azi. Ce ştiu de la Richi, atitudinea lui echivocă la îndemnul meu de a-i scrie, de a o chema acasă: despre greutăţile de a-i găsi o slujbă, despre pensia lui mică [?], despre „viaţa lui” (Monica Barcan)… Cred că el, totuşi, vrea să vină înapoi şi i-ar conveni. Joacă puţin teatru. Vanitatea rănită. Vor fi, totuşi, dificultăţi reale. Dar dacă în afara revirimentelor sentimentale, ea n-are o viaţă asigurată din punct de vedere material: azi e contract, mâine se poate să nu fie, să vină mai bine înapoi.

Mi-e silă de tot acest imbroglio şi silă de mine şi de rolul pe care-l joc.

Arlette la Băile Felix, Carli la noi, rămâne seara la masă. Face cură de slăbire. Dar tot aşa umflat în pene. Politica lui de cafenea. Le ştie pe toate.

— Ed., pe ascuns, mă înţelegi, e şi agentul ruşilor pe lângă egipteni. Ruşii, pe faţă nu vor să le dea piese de schimb la avioane. Prin noi, da. La chestii dintr-astea e abil. Se pune întrebarea: cine ne-a ajutat pe noi să intrăm în grupul celor 77 de state (subdezvoltate), ruşii sau americanii? Ei? Eu cred că ruşii.

Întreabă de Petre (pentru că le-a scris o ilustrată). Pentru prima oară. Dar nu admite că e isteţ, cum spun eu, şi că de asta a găsit un post bun. Prin „persuasiune” zice, în loc de perseverenţă. Dl prof. universitar nu prea face nici acorduri gramaticale.

Impresionaţi de boala unui conf. univ. la farmacie, Avram, soţul farmacistei-şef de la Policlinica 10… Da, zice Carli, era totdeauna bolnăvicios. De asta l-am lăsat să plece (cu dispreţ, în silă… parcă boala ar fi ceva înjositor). Vesel: Ştiţi că Lu a făcut al treilea cancer. La sân. A avut la ochi, la uter. Nu, nu e acelaşi cancer. Nu e metastază. A fost un carcinom, un… şi acum nu e nimic serios, i-a spus Peter. E o fată tare muncitoare, ca o albină, deşi pensionară, dă lecţii celor de la „Ştefan Gheorghiu”, face traduceri, lucrează pentru parazita aia de…

Peter iar s-a încurcat cu o nebună. El nu spune. Lu, care e speriată. E vorba de nevasta unui cizmar. Au doi copii mari. Tot o veche activistă. Femeie la 60 de ani.

— Dar poate că asta nu e nebună.

— Nu e la locul ei. Ştii bine, îmi plac oamenii cuviincioşi. A venit acum câţiva ani la mine, să-i bag fata în facultate. Dacă venea la locul ei, de ce altceva. Când vrea cineva să mă pună la punct, îl pun şi eu la punct. Aşa sunt eu.

Nu ştiu nimic despre Maria. Sunt ca ăla din *Forsyte Saga*, cum îi spune, tatăl lui Soame (pronunţă româneşte, toate vocalele), care zice: „Mie nu-mi spune nimeni nimic”. Ele nu-mi spun pentru că ştiu că eu explodez.

Încercăm să-l informăm, Sorin şi cu mine, ce a făcut Petre pentru

Maria. Se face că nu aude. Repetă: „Eu nu ştiu. Nu-mi spune nimeni nimic”.

— Răzvan are şcoala primară germană. El poate căpăta imediat cetăţenia germană. Cu Maria e prost. Nu mai lucrează de un an, din septembrie.

Sorin: Nu e un an…

Carli: Cum? E un an…

Sorin s-a internat azi la „Elias” pentru câteva zile, să-i scoată doctoriţa Constantinescu un polip din nas. Sper să meargă totul bine, să nu facă complicaţii.

Luni, 3 mai 1976, Bucureşti

Deşi îmi propun mereu să-mi ţin însemnările la zi, nu izbutesc. A trecut iar o săptămână… Lucrurile au mers bine. Episod chiar comic, dacă uiţi aspectele tragice pe care neglijenţele, pripeala unor medici ca An. Const. le pot avea în cazuri mai grave. După ce i-au făcut toate analizele, l-au pregătit pentru operaţie, l-au anesteziat, l-au întins pe masa de operaţie, doctoriţa a constatat: „Ia te uită, n-am ce opera. Nu mai există nici un polip. E prima dată când mi se întâmplă aşa ceva. Dintr-un aerosol, să dispară polipul”. L-au mai ţinut până vineri, i-au făcut de două ori pe zi aerosol. A ieşit slăbit, arăta rău, ca de la spital.

Am întrerupt lucrul la proză. Continui să revăd piesele, cu sentimente, uneori, acut dezastruoase. Mediocritatea, superficialitatea lor îmi apar cu evidenţă. Nu ştiu de ce am intrat în această încurcătură editorială. Adică ştiu. Pentru câţiva arginţi… Am nevoie de bani. De ani de zile n-am mai editat nimic, nu mai fac publicistică şi proza, dacă o să iasă ceva, va fi abia peste 2-3 ani. Toţi dulăii şi şacalii de la *Săptămâna*, în primul rând, vor sări asupra mea.

Puternic sentiment al nimicniciei literare. Comunismul şi „stalinismul” meu, din deceniul VI, agravat de originea mea etnică, mă scot din câmpul literar. Sunt un edec, tolerat. Scos, ca sfintele moaşte, la vedere, la câte un festival pentru partid, cum e cel din 7 mai (55 ani de la înfiinţare). Şi asta pentru că mai e Virgil preşedinte.

Cu Paul Emanuel şi prietenul lui, Roşca, tot teolog, ambii salariaţi ai Patriarhiei, la Biblioteca Scriitorilor. Etalarea de sine a teologului Paul Emanuel, poet blagian, nu lipsit de talent, etalarea relaţiilor lui, a intelectualităţii lui (confuze), a spiritului lui „rezistent”. A dat la *Luceafărul* un studiu mare despre *Trilogia* lui Blaga şi la premiul Nobel al lui Montale, un articol despre acesta. Nu i l-au primit. Că i-ar fi comandat lui Dragoş Vrânceanu. Şi acesta l-ar fi scris. „Când? Că abia acum s-a anunţat ştirea”. Telefon de la Dragoş, că el nu-l scrie. Să-l

scrie Paul Emanuel. A căpătat curând explicaţia lor: „Noi mâncăm căcat cu hârdăul. Şi d-ta vrei să vii aşa. Cu un articol despre Blaga, cu altul despre Montale… Mănâncă şi d-ta ce mâncăm noi şi o să ţi se publice şi ceea ce vrei…”. Când se anunţă că e nevoie de poezie pentru prima pagină, cu ideologie, se aruncă aşa, ca nişte rechini, cu zecile…

Păunescu *c'est leur bête noire.* Justin al Moldovei l-a primit admirabil. Are trei doctorate. Şi el, după ce a fost aşa primit, să scrie sonetul cu „popii – porci de câine”. Nu, nu a fost anatemizat. Anatema e numai la catolici şi e pentru clerici. Lui şi întregii familii nu i se va mai acorda, în nici o împrejurare, asistenţa bisericească.

Roşca: Se numeşte consens de afurisenie.

Eu: Mi se pare exagerat. Să extinzi asupra unor nevinovaţi, păcatele unui membru al familiei. Asta seamănă cu alte sancţiuni, civile, cu care nu sunt de acord.

Roşca: Dar asta e hotărârea bisericii de la Conciliul din… (nu Niceea, altul!) 300 şi…

Ioana Diaconescu: Jebeleanu îi spunea: „Cum ai fost în stare să scrii aşa ceva?” şi el râdea..

(Mai târziu când rămânem singure)

Ioana: Eu îl cunosc bine. Nu e om rău. Pe mine m-a ajutat mult. Dar cred că e bolnav. Şi biata Constanţa. Când l-a găsit cu fata de serviciu, în patul conjugal. Nici măcar n-a încuiat uşa… Constanţa spune: „Închipuie-ţi că ar fi intrat băiatul sau fata şi ar fi dat peste ei”… Se mai întâmplă, dar nu aşa… A luat-o pe Constanţa, Lena Paraschivescu la Văleni, ca să-şi revină. Acum zice că iar vrea să se despartă. Ioana Prodan o cheamă pe tipă. Constanţa spune că a venit de la ţară cu rochiţa pe care o avea pe ea… A făcut din ea şi poetă. Scrie, iscăleşte…

Demenţa colectivă de la „Cenaclul Flacăra”. Toţi scandează după cântăreţii folk sau după Păunescu. Luptă greu cu ei ca să-i aducă în transă, dar reuşeşte. Jebeleanu i-a spus şi dacă se iscă un incident şi în halul în care sunt, se omoară între ei? …Râdea.

O să se întâmple ceva, sigur o să se întâmple. Ca pe vremea lui Hitler, în halul ăsta îi aduce… Se uită la ei, parcă vrea să-i vrăjească. El vrea să devină un şef al tineretului…

Paul Emanuel (Nicolaescu) e din Sibiu, a studiat acolo teologia. Adept al lui Blaga. În privinţa lui Rilke, are punctul de vedere al lui Blaga – că era credincios. Din scrisorile pe care i le scria zilnic cucoanei aceleia (Eu: Lou Andreas-Salomé) da, da, reiese clar. Dacă nu sunteţi credincioasă, cum aţi putut să-l traduceţi pe Rilke?

Eu: Orice poet e un mistic. Chiar dacă nu-i credincios. Şi eu cred că nici Rilke n-a fost credincios în sensul strict al cuvântului… Un mistic, imanent, da.

P. E. era copil aproape. A fost la Petru Dumitriu. Foarte elegant. I-a primit ca un domn. După ce le dăduse autografe la librărie, pe *Drum fără pulbere* (romanul lui P.D. cu canalul Dunăre-Marea Neagră) i-a dat câteva volume din „poètes d'aujourd'hui". Pe atunci era mare lucru. I-a spus: „Voi aveţi timp să aşteptaţi…".

Nici pe Eugen Barbu nu-l înghite. Merge pe la Baconsky. *Biserica Neagră* a citit-o în manuscris, acum câţiva ani. Are un succes nebun în Germania. Criticul Krolow spune că n-a mai existat o asemenea proză în literatura germană de la Thomas Mann încoace. Citează amândoi în extaz două personaje: Sordidul şi Hermafroditul. E extraordinar de bine scris. Din felul cum transmite Ierunca, la „Europa Liberă" nu poţi să-ţi dai seama. Fragmente, la rândul lor trunchiate, precedate de introduceri.

La „Cenaclul Flacăra", şlagăr patriotic de mare succes, cu text de Ion Nicolescu (huliganul, antisemitul, scandalagiul, beţivul, căruia i s-a interzis scrisul şi accesul la Casa Scriitorilor şi a făcut „grevă" în curtea Uniunii Scriitorilor, la gardul despărţitor cu Ambasada Sovietică).

E o dezlănţuire nemaipomenită de patos ieftin, de grandilocvenţă patriotardă. „Ce i-a apucat acum pe toţi dragostea de Ştefan cel Mare şi Mihai Viteazu?" zice Ioana, ca ecou mediocru, dar statistic valabil, al opiniei publice româneşti, cât de cât ponderate, normale. La „Cenaclul Flacăra" se stă câte 7-8 ore, în continuare…. În noaptea Învierii, cenaclul… Câteva glasuri izolate i-au strigat, pare-se, „Porcule" şi n-a ripostat.

Banc adus de Veta din cercurile în care se învârteşte ea: meşteşugari, muncitori cu copii „ajunşi" intelectuali, cu funcţii bine plătite.

O capră cu trei iezi… La uşă:
Uşa tatei deschideţi
Că tata v-aduce vouă
Carne de treizeci şi nouă,
Casă-n rate,
Apă-n lapte…

Un ied strigă:
Nu deschide,
Nu-i tăticu'
E hoţu' de nenea Nicu…

Ce vulgare sunt fotografiile color, polaroid, trimise din USA de fraţii Popper. Un univers îmbâcsit de mobile, lustre, oameni care râd prea tare, cu gurile prea deschise şi, ca şi în serialele lor poliţiste de la TV (*Kojak*, *Colombo* etc.), un univers de piatră şi gunoaie, New York-ul, de gunoaie strălucitoare.

Băieţii mei la Paris. Nu mă pot obişnui cu gândul că vor rămâne nişte dezrădăcinaţi, nişte „meteci". Am o tandreţe infinită, cât o fi ea de veche, absurdă în contextul istoric-social-politic, pe care-l trăiesc, oricât nu mi se permite să fiu româncă, pentru universul nostru, da, al nostru, carpatin, cu splendoarea lui vegetală şi a tradiţiilor care n-au murit de tot şi a unei nobleţi care nici ea n-a murit de tot (ici-colo o mai găseşti) cu toată stâlcirea la care oamenii au fost supuşi, de mai vechea şi mai recenta pacoste a acestui neam.

Show-ul lui Méliusz, poseurul, infectul, în noaptea de Peisah. El, şvabul, în vizită la solemnitatea de Seder, cred. Cantorul a citit un fragment din *Yit-gadal* [?] poem, pare-se remarcabil, închinat de el victimelor Holocaustului nazist (Primele versete din Kaddisch), publicat anul trecut şi în română, la *Revista Cultului Mozaic*. Asistenţa impresionată. El a-ngenunchiat în faţa lui Rosen. A dat să-i sărute mâna. L-a ridicat rabinul, nu l-a lăsat, l-a îmbrăţişat.

I-a făcut pensie şi nevesti-sii dl Méliusz, de la scriitori, 1.500 pe lună, chipurile ar fi scriitoare pentru copii. Două cărticele – probabil scrise de el şi iscălite de ea… Cosaşu zice: „Spune-i numai lui Ianoşi şi ai să vezi cum reacţionează. Îl urăşte cumplit. Spune-i de bucătăria lui de la Nisa adusă, zice că-i de la Reghin".

Ianoşi nu reacţionează conform aşteptărilor. E prudent faţă de mine. Zice, da, e de la Reghin bucătăria… Şi lui şi lui Jebeleanu li s-au şters datoriile de la Fondul literar („Uniunea Scriitorilor este forma fondului literar"). Lui Jebeleanu: o sută şaizeci de mii, lui Méliusz: ceva mai puţin… Şacali! Bravo lor! Sunt şi opozanţi şi profitori, cu prestigiu, cu panaş. La 65 de ani ai lui Jebeleanu toată presa – un cor de omagii frumoase.

Am o acreală oribilă de bătrână ratată.

Ştiu că nu e nici o legătură între operă şi om, că nu trebuie să judec decât opera şi nu legenda bună sau rea care se creează în jurul autorului. Să nu cad în păcatul tânărului teolog P. E. care zice: „Nu-l cred un mare scriitor pe Radu Tudoran. Dar are locul lui în literatură. În schimb frate-său, G.B., care nu scrie nimic şi se consideră monumentul naţional – chestia cu plopul pe care-l trimite la toată lumea.

Îi iau apărarea. Disjung micimile, maniile sau ridicolul, grandilocvenţa omului de opera lui. Şi la G.B. ea există, rămâne, atunci când el nu va mai fi decât legendă – hagiografică sau maliţioasă, anecdotică.

Discuţie politică „între bărbaţi" la Felicia, sâmbătă seară. Israelul şi Libanul în centrul discuţiei. Sadath acum trebuie să-i ia în braţe pe palestinienii din Liban (zice Cosaşu) ca să combată acuzaţiile că el s-a

înţeles cu israelitenii contra palestinienilor. În această problemă, acum e alături de adversarul lui, Gaddafi, care îi sprijină pe palestinieni. Americanii şi sovieticii şi-au dat girul sirienilor care au ca misiune să ţină Libanul unit, să nu se fărâmiţeze. Israelul nu se amestecă, a declarat că atâta timp cât nu se trece o anumită linie roşie de frontieră, el nu intervine în nici un fel.

Sorin, cu obişnuita-i naivitate, afirmă că palestinienilor trebuie să li se facă o ţară, să li se dea un teritoriu, Cisiordania şi Gaza. Îl combat şi Cosaşu şi M. Ilieşu (naiv şi cam fantezist – prostănac). Iţhak Rabin face declaraţii, normal, trebuie să le facă, că va face concesii în Cisiordania, ştiind foarte bine că nu se va ajunge la cedare de teritorii, pentru că el condiţionează această cedare de recunoaşterea Israelului de către arabi şi arabii n-o să-l recunoască niciodată ca stat. Are şi el o stângă şi o dreaptă de care trebuie să ţină seamă. În Italia, Sorin crede că comuniştii vor fi obligaţi să intre în guvern, dat fiind majoritatea de voturi pe care o vor obţine la actualele alegeri. Cosaşu şi Mirel spun că nu vor intra, că nu-s tâmpiţi să gireze dezastrul capitalist provocat de demo-creştini. Că Berlinguer are un plan economic de redresare pe care-l va propune celorlalte partide, să guverneze şi să ţină seama de el – desigur, dezastrul economic nu le convine nici comuniştilor – dar ei nici revoluţie nu vor – nu vor dezastru economic – acuzaţie generală că partidele comuniste sunt partide de opoziţie, dar nu vor revoluţie, de e just aşa e, Berlinguer e acum într-o situaţie foarte grea – nu vrea să vină la putere.

Filip B. ne aduce nişte cărţi înapoi şi ne spune, excedat, că i-a fost respinsă şi contestaţia la serviciul de paşapoarte. De trei ani pistonează, se luptă continuu. A auzit cum unuia de lângă el, la ghişeu, i s-a spus că dacă ar avea măcar 50 dolari în bancă, ar fi altceva, ar căpăta paşaportul. Lui Filip i se plăteşte drumul în dolari. Îi spune comandantului, în audienţă fiind, că plata drumului în dolari înseamnează pentru stat 500 dolari, că jumătate ia „El Al”-ul şi jumătate statul român (1.000 dolari voiajul în Israel). Nu. Trebuie să aducă dovada de la O.N.T. că i se asigură 50 dolari. Nu putem trimite cetăţeni români fără bani. Dar O.N.T.-ul nu mai are valută şi nu dă adeverinţă. Cerc vicios. Anul trecut i s-a spus să aştepte până la anul. Adică până anul ăsta Şi acum iar i se spune nu. Va face un memoriu la C.C. Dar nu mai are nici un chef de voiaj.

12 mai 1976 Bucureşti

N-am mai notat nimic, de vreo 10 zile. Am trecut la un nou dosar.

Se scutură frasinii, arţarii, de petale. Trotuarele, strada, aleile la Şosea sunt pline de aripioare gălbui cu sămânţa în ele. Liliacul a

înflorit de vreo săptămână şi ne ameţeşte.

La coafor, doamna ministru Mac. ca un căţel pechinez, urâtă, vulgară, proastă: „Citiţi poliţiste? Mie mi le aruncă bărbatu-meu când mă vede cu dintr-astea. Din celelalte când citesc, obosesc. Există şi cărţi interesante, nu zic ba, dar există şi plicticoase, obositoare… (conversaţie de salon).

Pe stradă, întâlnire cu Edith şi Mircea Alexandrescu. Amândoi albi la păr. Ea, de la 20 de ani. Eram o vulpe argintie. Aşa îmi spunea Silvian, vulpe argintie.

Eternul subiect de discuţie al acestei primăveri: Păunescu şi al lui cenaclu. Lui îi aminteşte de Hitler, de acele vremi. Încearcă să-i hipnotizeze pe discipoli. Ştim ce urmează după asta… Eu aveam 20 de ani şi am fost luat pe front, în Moldova, la sfârşitul războiului. Stăteam acolo, în mlaştini, şi aşteptam să ne măcelărească.

Ea: Nu mai avea şi tu o viziune aşa de catastrofică.

El: Ne e imposibil să mai scriem ceva. E o prostituare. Sunt ziarist de 30 de ani, dar acum nu mai pot. M-aş pensiona şi mâine. (Lucrează la *Cinema*, redactor-şef adj.) A fost ceva odată revista noastră. Acum, vai de lume…

Cu Vera, Ata, Silvian duminică dimineaţa la Muzeul R.S.R., ultima zi a expoziţiei de tapiserie franceză sec. XVI – XX (e şi un Etienne Hajdu – discret – alb pe alb) apoi la Şosea, în parc şi în păduricea de la Bordei, pe o buturugă.

Vera, ca de obicei, apodictică, sarcastică, sigură pe ea. Povesteşte despre, *Darul lui Humboldt* romanul, ultimul al lui Saul Bellow, şi când spun că mi l-a promis cineva zice: „Felicia Antip (adică, ştiu şi de la cine ai putea să-l ai) n-a remarcat în articolul ei decât plictiseala la care e supus eroul într-un oraş ca Chicago, în capitalism”.

— Nu-i deloc aşa, zic eu. Poate a menţionat în treacăt. A scris două articole în care arată tocmai ce multitudine de aspecte prinde Bellow, ce roman complet, plin e…

Silvian, ca un sfinx. Catadicseşte, după ce a făcut toate formele, să povestească despre plecarea lui din august, în Ungaria, Germania (congres de estetică unde va avea o comunicare) şi Franţa (invitat de Kedros, care e lector la „Laffont”, de mulţi ani. „Laffont” care va scoate, în colaborare cu „Seghers” (care lucrează acum pentru „Laffont”) o antologie de literatură română contemporană. Se vede că nu-i place să vorbească despre asta. Virgil s-a lăsat greu dar, până la urmă, i-a făcut formele. Pleacă prin Uniune.

Vera zice că a tăiat punţile. Nu, nu se gândeşte ce va fi mai departe. Croh i-a spus ceva foarte înţelept. Nu-i trebuie stress peste stress. Să nu se dea peste cap, să ajungă în altă parte, de la început. Să se înscrie în „Ulpan” şi apoi să vadă… E superstiţioasă. Nu vrea să vorbească

despre ce va fi, după ce va pleca. (Am întrebat-o dacă va mai veni în România: „Nu uita că am o mamă, aici”). Mira nu va şti, probabil, niciodată că a plecat. Maică-sa, da, ştie…

La congresul de estetică de la Budapesta, ar fi şi George Steiner. Îi spun lui Silvian: „Ar fi păcat să nu-l auzi. E un adevărat spectacol. L-am auzit punându-l la punct pe unul care vorbea despre violenţa din USA comparând-o cu cea din ţările socialiste. Ceva ce nu poate fi comparat, a spus Steiner. În Est eşti cu căluşul în gură. Nu eşti un om, nu ai demnitatea de om, nu ai libertatea să spui, să scrii ce gândeşti. Silvian – sfinx. A învăţat – de mulţi ani – valoarea tăcerii.

Cristina, nevasta lui Mihai, nu iese din garsonieră, citeşte romane poliţiste toată ziua. Nu lucrează. Nu s-a adaptat. „Ca Sanda Bujes”, zice Silvian.

— Da!

— Trebuie să se înapoieze în Israel. N-are drept de lucru în Franţa. El lucrează, dar clandestin, trece de la o întreprindere la alta.

În 23 soseşte Gigi. Ne bucurăm tare. Ne-a scris să ţinem secretul, să nu afle bunicii, să nu le dea prea mari emoţii, înainte. Nici cu Gabi să nu vorbim. În 22 va sta la Paris, cu Petre. Şi-a făcut dinadins traseul prin Paris. Ieri a fost Sorin la Buna cu un borcan de cireşe amare. A fost în acelaşi cartier, Drumul Taberei, la Rudy.

Citesc *Născut în ’02* de Saşa Pană, memorii scrise sfătos, bătrâneşte, moldoveneşte. Acesta e adevăratul S. P., nu avangardistul teribilist. Valoarea lui e de arhivar meticulos, maniac.

Fără manii nu izbuteşti nimic în domeniul nostru. De-aş fi avut şi eu o manie…

Citesc *Jurnalul* lui Gide. Voi transcrie câteva lucruri excitante pentru spirit.

Ieri, la paşapoarte nu pot intra (Dragomir). Îl caut pe Chiriţă despre care Jean Grosu mi-a spus că „poate orice”, că l-a auzit el, ce familiar vorbea cu cei de la paşapoarte, le telefon.

Cum aude, la tel., de ce-i vorba – nici gând. Nu poate nimic. Şi pentru nevasta lui, a intervenit Virgil.

Era ziua lui Virgil. I-am dus un trandafir. Pe birou, jerbă imensă de trandafiri roşii. Secretarii, în picioare, în jurul lui. Îl felicitaseră. Rotofei, roz-bombon, arată grozav. I-a priit congresul. E foarte mulţumit cum a aranjat lucrurile la Uniune. La toţi cei 24 câţi au trebuit să plece, le-a găsit de lucru ori s-au pensionat, de vârstă, de boală. Au rămas şi cu ½ normă. Fulga „punea numai beţe în roate”. Vor lucra secretarii, ei toţi, până la conferinţă. La toamnă va fi conferinţa şi să facă ce vor. Să aleagă pe cine vor. Vor nebuni ca Fănuş şi ceilalţi, să o facă.

Îl rog să vorbească la paşapoarte. Promite. Intră secretara cu secretari ai U.S. maghiari. O şterg repede.

Spre seară la Richi. Obosit, mohorât. N-avem ce vorbi. Lângă fereastră, în birou, pe cele două fotolii. Se întunecă. Vorbim, rar, câte puţin, cu tăceri lungi, pe întuneric.

— Ce faci la vară? Ce veşti mai ai?

— El zice: „Vara asta nu ştim ce facem… Câteva zile la mare… Voi pleca, voi veni… La Breaza, nu. Singur, ca un huhurez? Breaza a fost bună pentru altă perioadă… Pe Leana nu pot să contez. Anul trecut a venit pentru o zi. Nu aveau ce vorbi. Îmi spune că în domeniul lor, filozofic, e o stare de stagnare. Lumea nu prea publică. Toţi sunt obosiţi de excesul de şedinţe neinteresante.

Despre Edith, niciunul din noi, nu vorbeşte.

Îl cam doare un picior. Să meargă la Nicolescu, pe Nuferilor, cel cu aparate ortopedice.

— Nu. La mine depinde (nu) de încălţăminte, de starea generală.

E obsedat de lucrul lui şi de Monica. Leana, la telefon. E o nasoală. Şi îl influenţează pe tata, îl montează contra mea, a lui Laţi, a Nicăi. O mitocancă. Toată lumea vorbeşte cu Nica. Ea nici nu-i dă bună seara. Stă de la 4 la 10, în fiecare zi. Mănâncă singură. De ce nu împreună? Păi ei au mâncărurile lor speciale. I-a spus Nicăi mie să-mi facă un singur borcan de dulceaţă. Restul le încuie el. A făcut un scandal groaznic că Laţi a mâncat brânza din frigider. Acuma ascunde. De ce să dea Laţi cei 600 lei pe lună, când nu mănâncă, sau îşi aduce de mâncare. Îmi dă mie cei 300 lei, pentru dormit.

Leana, întinsă, citeşte *O zi din viaţa lui Ivan Denisovici*.

Azi-dimineaţă am primit o scrisoare deprimată de la Edith. „Grantul n-are şanse decât 50% – ar fi pe trei ani. Altfel, va fi foarte greu de aranjat ceva.” N-a pierdut speranţa de a se întoarce, în cazul când lucrurile nu se pot aranja din Anglia. „În nici un caz nu-mi pun problema de a interveni în vreun fel în viaţa sentimentală a celor dragi (practic sau în altfel) dar dacă nu pot rezolva nimic aşa cum vreau cel puţin ştiu că aş putea fi, la un moment dat, de folos lui Leana şi ştiu că acest moment va veni (din păcate). Ideea iniţială era că acest lucru se va produce destul de repede, dar totul s-a schimbat atât de mult încât nu-mi pot reaminti decât cu greu starea mea de spirit de acum un an.”

Zile încă răcoroase, plăcute. Teii sunt înfloriţi, la Şosea. Culegem noaptea, clandestin.

Azi, în ziar, se anunţă schimbări de miniştri. Cioară nu mai e primar. E vice-prim ministru.

Petre s-a mutat la 1 iunie de la Tudor. Stă într-un mic apartament în avenue Mac Mahon, unde vom locui şi noi, la toamnă, dacă vom izbuti să plecăm.

La Knokke urmează să plece şi Dan Laurenţiu, Virgil Mazilescu, Cezar Ivănescu. Am vorbit cu ultimul, ieri, la telefon. Poate plecăm împreună.

Gigi a plecat după ce l-a incinerat pe bunicul Haralambie (94) pe care îl iubea mult. Am asistat la incinerare. Nu se poate căsători, ca rezident român în străinătate. Nici Consiliul de Stat nu primeşte asemenea cereri în căsătorie.

Cornel şi Adela supăraţi pe Petre că n-a dat ciubuc destul de mare. Gigi îmi povesteşte că Adela l-a refuzat să vorbească cu Cornel pentru Romică Cristali. Acesta pleacă, român cu soţie româncă, a cărei mamă e evreică.

Joi, 17.6.'76

Armand Popper la mine. Îmi aduce înapoi cartea lui Ţoiu (*Galeria cu viţă sălbatică*). Ca întotdeauna, informat, făcând speculaţii politice, cu voluptate.

— Se întâmplă ceva.

— Totdeauna se întâmplă ceva.

— Nu, sunt perioade de acalmie, în care lucrurile se desfăşoară lent, pe acelaşi făgaş. Acum sunt semne de schimbări. Când sunt înlocuiţi miniştrii de la securitate şi armată (I. Ioniţă înlocuit cu Ion Coman) e un indiciu.

Presa străină caracterizează discursul lui Ceauşescu de la Congres (al Educaţiei Politice şi al Culturii Socialiste) drept defensiv. Se accentuează asupra vizitei lui Epişev. Mai puţin a lui Katuşiev. Roman Moldovan a stat de vorbă cu secretarul de partid care i-a povestit că Ceauşescu a prelucrat cu toţi secretarii de judeţ chestiunea sistării discutării şi criticării „doctrinei Sonnenfeld" (împărţirea lumii în zone – noi, românii, cădem în zona sovietică – să ne avem bine cu ei) pe care o prelucraseră multe Organizaţii de Bază. Tov. C. a spus că noi am greşit (n-a spus care „noi") şi că e bine să accentuăm ceea ce ne uneşte, nu ceea ce ne desparte.

Marga, coafeză: Îi mişcă de colo-colo. Aşa face, îi aduce sus, lângă el şi pe urmă le dă drumul. Ioniţă a fost 30 de ani militar.

Armand: Ce ne dorim? Trebuie să ştim ce riscăm. S-ar putea să fie acelaşi lucru ca în Uniune, 5 ani, 10 ani, ştiu eu câţi, să nu-ţi mai poţi vedea copiii. Băieţii nu vorbesc nimic despre stabilirea noastră acolo. Nu pot încă, nu dispun.

Sărăţeanu a fost la Congres. Spunea că Păunescu a alergat 3 ore după Burtică să-i dea cuvântul să-şi citească poezia. N-a reuşit.

Reproduc ce-am auzit de la Mugur. Indispus „aparatcicul" de aerul lui, costumaţia neglijentă, felul cum el, şi nu ei, electrizează tineretul. Burtică a negat cu tărie că Cenaclul ar avea caracter legionar.

Les amis de nos amis sont… M.A.I.

Despre Croh. Nu arată numai ca un negustor armean, chiar aşa e. Totul „donnant donnant”. Scrie articolul contra *Literaturnaia Gazeta*, urmează voiajul la Lisabona şi în Franţa. E de un cinism abject. Le spune lui Silvian, lui Deleanu (Bubi): Nu vă înţeleg. Aici trăim. Trebuie să ne avem bine cu ei. Cu Păuneştii, cu Barbu.

— Totdeauna a fost aşa.

— Nu. Parcă aşa nu. E o descompunere morală totală. Nevasta lui ar fi vrut să ne întâlnim, să ne vedem. Îţi spun sincer că nu doresc deloc. Asta e. De unii te temi, alţii nu mă interesează şi alţii sunt ca Croh.

— Turnător nu e. Gură spartă doar.

Telefon Verei. Pleacă mâine la mare. Obosită. Agitaţia precedând plecarea definitivă. „Am fost cal de curse şi agent diplomatic. Aveam cameră la Neptun luată pe numele cuiva. Am fost sfătuită să nu mă arăt. Nu înţeleg de ce. Fac totul oficial, legal. O mamă care se reuneşte cu fiii ei. L-am întrebat pe Lupan. Mi-a spus: Stimată doamnă, am vorbit şi cu prietenii de aici şi au zis că mai bine, nu.”

— E şi aspectul moral-politic, atmosfera. Nu numai cel legal…

— Da, dar eu fac totul…

— Nu vinde pepeni grădinarului. Eu pricep.

Luni 21 iunie ’76

La Colocviul traducătorilor din limba română. Casa Scriitorilor. În culise, cu Aurel Martin despre alcătuirea vol. III *Scrieri*. Propun ca proză pagini de Jurnal. Acru. Principialmente, da. Să nu fie hibrid, eteroclit. Să-i arăt lui Cornel Popescu când e gata. (Fireşte!). Cornel Popescu, Mitică perfid şi jovial: Da, da, da! Pe toate.

Ce o să iasă, naiba ştie. La 15 august e în Bucureşti.

Croh cu Ivasiuc. Ivasiuc despre oprirea articolului lui – Vasile Nicolescu contra. Ce-i periodizarea asta nouă, originală a literaturii de după 23 august: 1944-1948, ’48-’53, ’53-’58, ’58-’61, ’61-’65, ’65-’71, ’71-’76, Exemplifică prin mine că nu omul e de vină ci împrejurările. De ce de la *Ţara fetelor* până la *Portretul din Fayum* e acea perioadă.

La 11 la D. Popescu-Dumnezeu să discute. „Nu mai pomenesc cuvântul marxism dacă nu mă lasă să scriu suita asta de articole. Scriu despre flori, despre păsări!”

Croh, rabinul de la Buhuşi, despre Congres şi urmările lui: „Am un ochi format, atent. Am observat că discursul e format din 3 părţi lucrate de trei oameni diferiţi. Prima parte, a lui Burtică, în care trage foarte tare în sectorul lui Dumitru Popescu, că nu s-a făcut mai nimic în literatură, nu există opere remarcabile etc. A doua (care nu e bine sudată cu prima, apare chiar contradictorie), partea lucrată de D. P. în

care se remarcă excelenţa unor opere valoroase. Partea a treia, cea mai bine articulată, partea ideologică, făcută de Răutu, poate nu singur, cu o echipă de la „Ştefan Gheorghiu”. Am remarcat cum înainte de a vorbi Răutu, Ceauşescu l-a chemat pe Verdeţ, care l-a chemat pe Răutu afară. R. a adăugat ceva cu creionul. Era partea în care spune că această parte va fi baza ideologică a Congresului. E o mare cinste pe care i-o face lui Răutu. Să se ştie că acolo e armătura ideologică.

Iliescu şi Trofin nu i-au dat voie lui Păunescu să vină cu „Cenaclul Flacăra” în judeţele lor. Păunescu în *Fotbal Saga* s-a dat la Dinamo (adică la Securitate) c-a făcut un dosar. Aşa? Dosar! Păi în dosare suntem noi mai tari. Şi i-au făcut un dosar care trebuia să ajungă la Ceauşescu. Nevastă-sa a plecat cu copiii de acasă, sunt în divorţ. Cuvântul lui Iliescu în Congres cu ce predică şi ce fac unii, neconcordanţa etică se referea direct la el. Nici lui Barbu nu i s-a dat cuvântul.

Mai înainte, la Verdeţ, fusese o şedinţă cu naţionalităţile, unde au vorbit despre lealitatea lor, au făcut act de credinţă, au atras atenţia asupra unor atacuri la adresa României în unele ziare din Ungaria, Germania şi au spus că vor să ia atitudine. Apoi „au pus picioarele pe masă” şi au arătat fenomenele de şovinism, de antisemitism care se manifestă şi în presa noastră sau la şedinţe unde se prelucrează „doctrina Sonnenfeld”. Exemple concrete. Hobana, băiatul lui, la şcoală întrebat când crede el că războiul ar fi trebuit să fie considerat ca încheiat: la ocuparea Berlinului. Nu atunci când ruşii au atins graniţele dinainte de război. Verdeţ a spus că nu e o simplă greşeală. E ceva foarte grav. Va sesiza pe tov. C. Despre asemenea manifestări. În acest context, prezentate probabil spicuiri din *Flacăra* şi *Săptămâna*, nu i s-a dat nici lui Barbu cuvântul.

Îl anunţase pe Croh că va vorbi în secţie (de literatură a Congresului) şi va spune lucruri senzaţionale.

— Pe naiba. Nu e el chiar aşa de curajos. Dar, oricum, n-a putut vorbi.

Marin a luat atitudine. Trebuia să vorbească primul în secţie. A refuzat. Dacă nu vorbeşte în plen, nu vorbeşte deloc. A venit o dată la o şedinţă a secţiei tocmai când vorbea unul de pe la ateneele populare şi cita ca poezie bună: Ce mai faci, nea Mărine? – Bine! – Şi tu? – Bine etc. Sala, tot activişti, cu nişte „punămuri” (feţe, chipuri) că vedeai de la o poştă ce-i în capul lor. Marin Preda s-a uitat împrejur, a zis: „Ce-i cu beliţii ăştia, aici?” Şi a ieşit. (Ce remarcă Croh drept „atitudine”!)

Despre proză. Cartea lui Buzura duşmănoasă. N-am spus asta, dar aşa e.

Lui Dumitru Popescu nu i-a plăcut Bălăiţă şi contra cărţii lui Ţoiu. Dacă te ai bine cu Dodu Bălan sau dacă pune cineva un cuvânt bun, să

aibă grijă de cartea ta, merge. Cartea lui Ţoiu e cea mai bună care a apărut în ultimii ani. Dar lor nu le-a plăcut. Dacă trebuia să ţin prelucrarea despre proză în plenul consiliului înainte de Congres, aşa cum era vorba la început, n-aş fi putut să salvez cartea lui Bălăiţă. D. P. era tare pornit. Aşa, am băgat (unde? în vreun articol) o rezervă despre artificiile exagerate (cu „tu” şi cu „el”?? – procedee tehnice) dar că e o carte foarte talentată etc. (Independenţa criticii române!) Curajul – posibilităţile de manevră. Croh îmi dă cartea lui Ţoiu ca exemplu de marginile între care se poate scrie proză azi – nici unii, nici alţii nu sunt prezentaţi odioşi sau foarte buni – cu nuanţe, cu limite…

— O să facă fâss în două, trei luni?

— N-o să facă fâss? iată ce se întreabă scriitorul român în vara anului 1976.

Croh: Vorba răposatului Stancu – Vacii noastre nu-i e bine! Zicea tatăl lui, când pielea vacii era agăţată în par.

Marin Preda a deschis colocviul – cuvântare festivă. Anunţat la 9,30 deschiderea. El a sosit la 10,30. S-a început pe la 10,45. Iese din sală, cu părul năclăit, lipit de frunte, după ce a vorbit!

— Bine, monşer, la 9 jumătate se pune deschiderea unei şedinţe ca asta? De ce nu la 7 jumătate?

În Piaţa Victoriei, pe la miezul nopţii, ne întâlnim cu Geo Bogza, care vine din Ţigănie, zice.

— Ce ţigănie? – „Pescăruş”.

— Am fost cu un amic.

Schimbăm câteva cuvinte. Ne despărţim. Ne cheamă înapoi să ne spună ceva ce ar putea fi banc, dar nici banc nu e.

Într-un colhoz sovietic, preşedintele vorbeşte colhoznicilor: „Tovarăşi, noi am putea să creştem albine. Am avea un venit frumos. Dacă am avea 100 de stupi, şi fiecare stup ar da 100 kg de miere şi mierea s-ar vinde cu 15 ruble kilogramul… Am avea”.

Un colhoznic: „E adevărat că pleacă ovreii în Israel?”.

— Tovarăşi, dar noi nu despre asta vorbim. Am propus să creştem albine. Atâţia stupi, atâtea ruble etc…

Un colhoznic: „E adevărat că pe fiecare ovrei care pleacă se capătă 5.000 de ruble?”.

— Tovarăşi, dar asta nu e la ordinea de zi. Noi vorbim despre stupi. Dacă am avea 200 de stupi şi ar da… etc.

Colhoznicul: „Dacă se pot lua atâţia bani pentru ovrei, eu nu înţeleg de ce să creştem albine şi nu ovrei?”.

Eu ştiam bancul demult. Am proasta inspiraţie să i-o spun. Îl indispune: „Cum, eu astă-seară l-am auzit prima oară şi credeam că e

foarte nou!”

Mai spune şi prost, gângăvit, trunchiat un alt banc despre bancuri, spuse la diverse naţionalităţi:

„Englezul râde odată când i-l spui, a doua oară când i-l explici, a treia oară când îl înţelege.

Neamţul râde când i-l spui, când i-l explici, nu râde când îl înţelege că e prea fudul să recunoască că n-a înţeles până atunci.

Evreul nu râde niciodată şi după ce îţi spune că are o barbă lungă, te învaţă cum trebuie să-l spui”.

1. Comitetul de Stat al Planificării (N. red.)
2. *Cartea imaginilor* de Rainer Maria Rilke, în lb. germană, în original (N. red.)

1977

Ianuarie

Le Monde 9-10 ian. 1977: o pagină cu Roland Barthes la Collège de France – *Portrait du Semiologue en artiste.*

Extrase din prima lecţie a filozofului la modă care exercită o puternică atracţie asupra tinerei literaturi prin „refuzul sistemului şi oricăror puteri (pouvoirs)”, prin demersul lui „sprijinit pe ştiinţele limbajului şi rebel dogmelor, unduitor, la bunul său plac (son bon plaisir), pe scurt, artist”.

Subtitluri: *Toute langue est fasciste, Mort du „grand écrivain”, La force de l’oublie…*

Un entrefilet al *Le Monde*-ului îi dă uşoare bobârnace începând cu titlul: *Devant „le pouvoir intellectuel” au grand complet.* – …l’assistance faisait mentir un peu le conférencier, selon lequel le Collège de France est „hors pouvoir” et les écrivains, n’étant plus „les dépositaires des valeurs supérieures” ne peuvent plus „faire parade”.

Şi înşiră personalităţi din asistenţă, printre care: Lévi Strauss, Félicien Marceau, Deguy, Deleuze, Foucault, Greimas, Robe-Grillet, Sollers, à part le docteur Lacan, tout ce qui se situe à la pointe du savoir en vogue et constitue le snobisme, étant un „pouvoir intellectuel” de fait.

Assis a leurs pieds ou hors du sanctuaire, des centaines d’étudiants goutaient le privilège historique d’avoir été les premiers à apprecier la précieuse ambiguité d’une science changée en „oublie” et en „saveur”.

I-au dat drumul francezii arestatului Abu Daud, organizatorul atentatului de la München (Olimpiadă). Etica internaţională când e vorba de arabi, recte petrol.

18 aprilie 1977, Bucureşti

4 martie, ora 9,20, cutremurul 7,2 pe scara Richter. *Dulce şi amar*, film bulgar TV. Sorin, Veta, eu la TV. Primul val. Veta strigă „cutremur!”. Sorin cu mine spre vestibulul băii, dar suntem aruncaţi pe jos, în bibliotecă.

Cutremurul cel mare. Trozneşte, vuieşte, zidurile se clatină. Senzaţie de sfârşit de lume. Panică. Strig ceva. Nu ştiu ce. Am chemat-o pe Veta lângă noi. Ea stă sub uşa dintre baie şi vestibule.

După cutremur nu ne uităm ce s-a întâmplat în casă. Punem hainele pe noi, paltoanele, eu cu cizmele în mână, ca să nu mai zăbovesc, Veta închide televizorul, eu sting lampadarul din hol. Între timp nu mai funcţionează electricitatea, pe bâjbâite găsim o lumânare, chibrituri. Coborâm încet pe scări, împreună cu alţi vecini, jos, strada e plină de lume.

Prima veste îngrozitoare ne-o aduc bătrânii Goldman, de la parter, când sosesc de la Sala Palatului. S-a dărâmat blocul „Nestor". Aud şi nu cred. Un instinct de conservare care-ţi dă o stranie stare de amorţeală psihică, parcă ai fi sub narcoză.

Inginer Munteanu, de la etaj 1, vine cu ştirea fantastică: s-a vorbit la telefon, la Paris, un sfert de oră înainte de cutremur şi interlocutorul de la Paris i-a spus celui din Bucureşti că acolo e prăpădul.

Băieţii! Groaza e totuşi vătuită de susmenţionata stare de amorţeală. O instalăm pe Veta în maşina familiei Pollak (cred). Lizica P. îi dă Carbaxin. Sorin şi cu mine pornim spre centru. Pe întuneric e un trafic imens de maşini. Trecem pe la garaj. Pe la „Casata". Auzim ţipete. Vedem dealul de moloz care a fost blocul „Casata". Străzile întunecate sunt pline de lume. Ne întoarcem prin Amzei. La Ambasada franceză îmi vine ideea să întreb dacă n-au avut legătura cu Franţa. Grup de funcţionari francezi la poartă. Spun ce am auzit. Trimit după ambasador. Vine la poartă un tip înalt, între două vârste. „Nous sommes coupés". N-au nici un fel de legătură, nici telex, nici telefon. Au fost la un dineu la Amabasada Turciei. Au căzut tablouri, s-a spart veselă. Voi mai trece să mă interesez.

Acasă, cu Veta, urcăm cu lumânări în mâini. Întâi la vecină, doamna Pop. Examinăm crăpătura peretelui dintre garsoniera ei şi dormitorul nostru. Apoi, la noi, pe rând, şemineul cu imensa caracatiţă de crăpături în tencuială, toate camerele la fel, crăpate, câteva farfurii de cristal căzute din dulap, sparte în oficiul bucătăriei, faianţa, în baie, căzută.

Continuă panica. Va veni un nou cutremur. Împachetăm, la iniţiativa mea, strictul necesar, în două sacoşe de voiaj, ca să le avem la îndemână. Acolo punem şi hainele, dacă ne surprinde cutremurul, în somn.

Ascultăm „Europa liberă". Radio România şi TV au tăcut vreo două ore, apoi au dat muzică clasică.

Ceauşescu era în Africa. Anunţat, dimineaţa, se întoarce. Începe vizitele pe la locurile sinistrului. După ce dormim câteva ore (cu „Seduxen"), cerem Parisul. Ne-a chemat şi Tudor, de la 6 dimineaţa. Căpătăm pe la 9,30-10, de două ori, legătura. La comanda lui şi la a noastră. Îl liniştim. De Monica aflăm pe la 9 dim. Când vorbim cu mătuşa ei la telefon. Ne spune că e bine. A dormit în Visarion, pe lângă noi, dar n-a avut curaj să urce, pe întuneric, la noi. Vine şi ea pe

la 9,30 (înainte de convorbirea cu Parisul – o dăm şi pe ea la telefon, ca să-i confirme Tudor lui Petre că i-a auzit glasul). Zice că au trecut militari cu megafoane care îndemnau populaţia să se retragă la periferie. Ea, cu doamna la care a dormit, au luat-o spre Băneasa (zice). S-au întors. A trecut prin faţa blocului nostru. Nu mai era nimeni pe stradă. Părea totul în ordine (zice – eu, suspicioasă, nu cred nimic). Mă râcâie că n-a urcat să vadă ce ni s-a întâmplat. Sorin zice: „Nici noi nu ne-am dus în dr. Felix, s-o căutăm. Fiecare stătea pe lângă casă”.

Sâmbătă începem să aflăm câte ceva din groaznica catastrofă a Bucureştiului. Platon Pardău, în faţa blocului nostru, trece, ne spune că vine de la Uniunea Scriitorilor şi i s-a confirmat că s-a prăbuşit blocul din str. Bibliotecii, unde locuia Veronica Porumbacu. La ea se aflau în vizită, Baconsky cu soţia şi Mihai Gafiţa cu soţia şi s-au prăpădit cu toţii. Aflăm de blocul cofetăriei „Scala”. Pe Carli, Arlette, Ioana, Mircea, îi văzusem în seara de 3 martie, am fost la ei, era ziua Ioanei, am vrut să plecăm, să venim altădată, să nu deranjăm tineretul. Nu, că ei pleacă a doua zi, dimineaţa, la Sinaia, pentru trei zile. Sunt indispuşi că gazdele din str. Primăverii, unde au locuit ultima dată, le-a spus la telefon că n-au nimic liber. Noi credeam, după cutremur, că au plecat totuşi. Nici vineri dimineaţa, Carli n-a mai suit, a fost la facultate, a lucrat, a venit seara acasă, asta am aflat târziu, abia luni seara, de la Doina Antoniu, până atunci şi noi şi fetele (cred, până duminică seara), Maria, Vichi sperau că părinţii plecaseră. Dar, ne-au confirmat Ilieşii, părinţii lui Mircea, că au vorbit cu ei la telefon şi un student l-a vizitat acasă pe Carli.

După vreo săptămână, doamna dr. Kleinermann mi-a spus la telefon, cerându-mi numărul Mariei, că soţul ei, doctorul, a vorbit şi el cu Carli. Îi era rău lui Babi (90 ani), mamei lui Carli. Avea ceva cu inima. Carli s-a sfătuit cu K., cardiolog, care din cele două medicamente pe care le avea era mai indicat, apoi a întrerupt convorbirea. I-a strigat Ioanei să aducă siringa şi i-a spus lui K. că îl va chema mai târziu. Mai târziu n-a mai existat.

Maria, duminică dimineaţa, cu binoclul la fereastra blocului „Malaxa” privind spre dărâmăturile „Scalei” unde se făceau dezgropări, excavatoarele lucrau. Când am întrebat-o despre părinţi dacă s-au întors, mi-a strigat, răstit: „Nu ştiu nimic”. Apoi lui Sorin, i-a spus că au vorbit cu gazda şi le-a spus că un domn şi cu o doamnă micuţă au pornit spre Bucureşti cu o maşină de ocazie. Pe jos (nu mai circulă nimic pe bulevarde) spre dr. Burghelea, la Maria Constantin şi la părinţii Veronicăi. E şi mama lui Milo, Mimi, cum îi spun ei. Tatăl ei „se ţine bine”. Paul, după câteva zile, la telefon: „A fost totdeauna un mare egoist”.

Străbatem bd. Republicii; la Piaţa Rosetti, magazinul „Avântul”,

alimentara, blocuri, mai multe, căzute. Lucrează soldaţi. Un bloc arde. Mulţi gură cască. Cartierele noi au rezistat. Afară de două blocuri noi: în Militari, unul (au fost lăudaţi pentru 30% reducere de materiale) şi cel din Lizeanu colţ cu Ştefan cel Mare.

34 blocuri, în centru, prăbuşite. Atmosferă specială. Lumea nu vorbeşte despre altceva – străzile pline, sinistraţi cu baloturi, cărucioare, aerul e plin de praf, de moloz. La „Nestor”, pe calea Victoriei, drumul e blocat. Suntem obosiţi, năuciţi, speriaţi. Fiecare vibraţie a casei (trec multe maşini acum pe Cristian Tell) ni se pare că e un nou cutremur.

Mereu alte veşti despre morţi şi despre oameni care s-au aruncat pe fereastră, în panică. (Doriniţa Lascăr povesteşte) Casele n-au avut nimic. Ei au rămas cu şira spinării ruptă, membre fracturate. Minuni: Rusan salvat de la blocul „Continental” (vecin cu cel din Bibliotecii). Blandiana era internată la Elias. L-a salvat un muncitor, pe nume Gabriel, căruia i-a mulţumit, apoi, într-un articol. Cât timp se mai poate vorbi la telefon, toată lumea telefonează. La noi nu mai funcţionează luni, marţi, miercuri. Intervenţie la gen. Florea. Se repară.

Richi s-a trezit. Nu şi-a găsit papucii. S-a culcat iar, deci. Leana era internată la Elias. I-a telefonat ea dimineaţa că e bine.

„Europa Liberă” a funcţionat imediat, din prima noapte cu Noël Bernard prezent, aproape tot timpul. De la ei am aflat că s-a vorbit şi cu ambasadorul Franţei. Primul martor ocular care a dat ceva veşti.

Panică în urma informaţiei lor că Centrul Seismologic din USA a anunţat că ar putea exista o replică la cutremur. O poveste foarte încâlcită, confuză cu o funcţionară de la Ambasada americană ce ar fi telefonat la post. El i-a atras atenţia că sunt auziţi, sunt în direct, replicile s-au dat în englezeşte, a chemat-o în camera alăturată, ea i-a reproşat informaţia cu replica la cutremur. El a explicat că populaţia trebuie informată, şi nu e vorba de ceva sigur.

Centrul a fost la 100 km adâncime. A iradiat până la Viena, Belgrad, Moscova.

Morţi, sânge, lacrimi, oameni cu adăposturi precare şi… Bancuri! S-ar putea scoate o carte. Câteva mostre:

Dumnezeu joacă cu Ceauşescu şeptic. Dă Dumnezeu 7, dă Ceauşescu 7, dă iar Dumnezeu 7, Ceauşescu iarăşi 7. Dumnezeu, la urmă, dă 7,2…

— Ţi-am făcut-o, îi spune Dumnezeu.

— Da, dar când am lipsit eu.

Bulă îi strigă nevestei: „Vino tu cu copilul, că eu vin … Cu blocul”

— Bulă ştii cum a scăpat?
— Nu.
— A luat-o în jos, pe scara Richter.
— Ai auzit, o să avem al doilea cutremur, pereche.
— Aşi! Al doilea o să fie… fără pereche.

Moartea lui Arlette şi Carli – nu m-am obişnuit nici acum cu gândul că nu mai există. Ne întrebam cum vor suporta ei dispariţia Ioanei – pe care o iubeau cel mai mult dintre cele 3 fete.

Incinerarea, cei patru – ceremonie întreruptă se aşteptau sicriele. Discursul pentru Carli. Sicriele lui Arlette şi al Ioanei îşi aşteaptă rândul în pridvorul Crematoriului. Iniţialele lui I. I. şi A. M. mâzgălite cu cretă pe sicrie.

Plimbare, în timp ce se incinerează alţii, prin grădina din jurul crematoriului. De sus se vede bulevardul cel nou, Cantemir[?] şi Parcul Tineretului.

Nopţile cu lună, din noaptea cutremurului şi după cutremur.

19 aprilie

Corpul lui Mircea n-a fost găsit, identificat. După vreo zece zile de la cutremur, cineva îi recunoaşte fotografia la expoziţia care s-a deschis (cu foto resturi de îmbrăcăminte, inele etc.) la circa 7, prin Călăraşi. Avea o faţă liniştită. Părea că n-a suferit mult. Chestie macabră cu cimitirul de la Domneşti – Ghencea II unde la numărul mormântului, indicat la expoziţie, în dreptul fotografiei lui, era îngropată o femeie. Colonelul nu s-a lăsat până nu l-a găsit. E mic, negru, uscat, căzut în el, prăbuşit. Nu l-au avut decât pe Mircea.

La Domneşti, comemorarea. Două cruci. Flori. Lume multă. O slujbă interminabilă ţinută de un preot bătrân, care, din când în când, se opreşte ostenit, se poticneşte, durează câteva momente să reia slujba, fără nici un fir conducător aparent, sare de la o temă la alta, revine de nu ştiu câte ori, obsedant: „Şi iartă-le lor greşelile, voite şi nevoite… morţi de moarte năpraznică, neîmpărtăşiţi, nespovediţi şi fără de lumânare”.

Raşcev şi cu mine, nu mai putem, după aproape un ceas, să stăm ţepeni, nemişcaţi. Ne plimbăm printre morminte. Neidentificaţi, cu sutele… se indică un număr şi blocul: Brezoianu, Scala, Sahia, Continental.

Văd şi mormântul cu o cruce mare de lemn al lui Savin Bratu. Bianca, soţia lui, n-a fost, probabil, identificată. E o zi cenuşie, dar nu rece. Totul, la acest cimitir groaznic e cenuşiu, uscat, rece, fără verdeaţă (preotul repetă mereu „la loc de pace şi verdeaţă”) în zare se profilează nişte turnuri cenuşii de apă, gardul e din plăci de beton.

Îl întreb pe Răzvan ce fac cu plecarea. Au de vreo 10 zile aprobarea. La ei în casă se întâlnesc Ana Goma cu diverşi tipi. A venit unul, în civil, foarte politicos şi le-a spus că ştie: au unele nemulţumiri. În câteva zile se va rezolva. Şi s-a rezolvat. Azi, 19 aprilie, când scriu rândurile acestea, încă n-au plecat, dar vor pleca, probabil, peste vreo 2-3 săptămâni.

Mare tam-tam la „Europa Liberă” cu disidenţii noştri. Conduşi de Goma. Întâi 6-7 semnături. Apoi scrisori, pentru drepturile omului, au ajuns la vreo 200 semnături, printre care vreo 20 muncitori. Scrisoare Goma către cele 25 state ce vor participa la conferinţa din iunie de la Belgrad. Goma îl invită pe Nicolae Ceauşescu să semneze ei doi alături Carta 77, a celor din Cehoslovacia pentru că numai lor doi, în România, nu le e frică de Securitate. Dar – zice el – probabil că nu o să vrea să semneze alături de un scriitor „lipsit de talent”, ca el.

Scandal mare în jurul acestui om. Îl vizitează corespondenţi de presă din toată lumea. Unul povesteşte că a umblat în toată vechea Rahovă să-l caute şi apoi prin Drumul Taberei, a luat blocurile la rând.

Breban îi înlesneşte o întâlnire cu Cornel Burtică (secretar C.C.). Goma dă comunicate la „Europa Liberă” ce au vorbit. I s-a spus că s-au făcut greşeli de o parte şi de alta. Să-i pună la dispoziţie lucrările, să vadă ce s-ar putea publica în România. Nu-i poate promite nimic. Dar s-a lăsat o uşă deschisă. A doua întrevedere.

Publică „Pământ de flori”, după cutremur, în *România literară*.

După o scurtă pauză, continuă campania. Aderenţi de-ai lui, care i-au trimis scrisori de adeziune, capătă paşapoarte. (Sergiu Manoliu, un obscur pictor tânăr, cu maică-sa. Acum fac greva foamei, împreună cu alţi patru, în Place du Trocadéro, pentru ca să i se dea drumul altui aderent, Ştefănescu, şi altor logodnici…)

Lumea se minunează, îl admiră pentru curajul lui. Alţii, mai rafinaţi, ca Norman Manea: e un tip de o mare vitalitate, foarte agresiv, puternic, în stare de muncă fizică (a lucrat ca betonist pentru sculptorul Jalea – clandestin) şi provocator, direct, mi-a spus-o: „Ce mai aştepţi? De ce nu-mi dai manuscrise?”. Armand Popper naiv admirativ. Alţii, la fel.

La Manea (cu Mugur şi Iulia – cu ochii exorbitaţi de Basedow). Eu: „Cota îi creşte în urma scandalului”.

Manea: „De ce nu o fi rămas în Occident? Avea doar destui bani”.

Mugur: „Tradus în zece limbi”.

Eu le spun de tirajul *Gherlei*: 2.500 exemplare. Din asemenea tiraje nu se poate trăi. Ajungi repede la fundul sacului. Dar acum, în urma scandalului, s-ar putea să-i curgă sume mult mai mari.

25 aprilie 1977

Ce să notez mai întâi? O mare oboseală de primăvară, de vârstă, de boli şi de cutremur (*last but not least*) m-a cuprins de la o vreme. Dimineaţa când vreau să mă instalez la masa de lucru, mă trage patul la el, rezist, iau vitamine B6, dar lucrul n-are spor, sunt disperată, mă pierd în treburi mărunte, domestice, telefoane etc. Fluctuaţiile violente ale sentimentelor mele faţă de Monica, familie, el. Prejudecăţi de clasă, adânc înrădăcinate, dar şi o nesiguranţă în privinţa nucleului personalităţii ei. Mici minciuni, unele absolut gratuite: Trebuia înnădite două cearceafuri înguste, ca să facă un cearceaf lat pentru patul lui Petre. Maică-sa, Cati (Tica) luase la Bircut cearceafurile pentru această operaţie. Când soseşte, prin poştă, pachetul, o întreb:

— Cum le-a înnădit, la maşină sau cu ajur?

— Cu tiv la maşină.

— N-o să plieze?

— Nu!

Apoi se duce, desface cearceafurile. Erau cearceafuri late, fără cusături, altele, noi, pe celelalte le oprise maică-sa. Habar nu avea, înainte.

Cât a stat la noi, de la 5 martie, până ieri seara, când a plecat cu trenul spre Viena, de mai multe ori a lipsit de acasă, noaptea, a lipsit câte o zi-două, fără scuze, fără explicaţii.

— Domnul Banuş e gata? (Ca să meargă împreună la vamă sau altundeva).

Vetei:

— De ce e supărată doamna Banuş? Ce, sunt copil?

Povestea încâlcită cu naşterea ei şi a lui Ghiţă. Copiii lui Gheorghe Băcan. Dar mama ei, Annie, (care i-a născut înainte de căsătorie) s-a despărţit de Baciu şi copiii au fost crescuţi de a doua soţie, Ecaterina – Cati, care contează drept mama lor. Monica zice că ea a aflat de situaţie de la o vecină bătrână, mama lui Băcan, când era foarte bolnavă, înainte de a muri. Cu mama (Cati) nu a vorbit niciodată despre asta. Dar Cati povesteşte la masă: 1) Cât a suferit, când a născut-o pe Monica 2) (ieri) Ce ploşniţe aveau la Agnita şi la Ciceu, (ea nu văzuse ploşniţe în viaţa ei) şi ea tocmai era gravidă cu Ghiţă. Nimeni nu clipeşte când confabulează. Simt o uşoară înţepenire a Monicăi, care stă la masă lângă mine şi se teme să nu facă vreunul din noi, străinii, vreo gafă. Nu sesizez bine ce se ascunde în dosul acestor minciuni. Monica (a doua Monica – Popa) a venit şi ea la masă, pe neanunţate, e fata lui Annie, adică soră după mamă cu Monica – Vini, dar trece, în ochii tuturor, drept verişoară (studentă la biologie, la Iaşi). Monica –Vini zice că mai bine nu povestea despre situaţia asta încurcată, chiar Petre i-a spus asta. Dar, prima dată, acum 5 ani, la Sinaia, când de-abia o cunoscusem şi mi-a spus că maică-sa, din Piteşti, are alţi copii, printre ei, o fată, Monica. La mirarea mea, cum

de a botezat-o tot Monica, a dat din umeri, cu antipatie la adresa maică-sii: „Aşa e ea, n-a găsit alt nume!”. De curând am aflat, că numai de pe la 17 ani, când era la Braşov, la şcoala profesională, un coleg, surprins cât de mult seamănă cu o soră a lui, Monica, a început să-i spună Monica şi nu Vini… Bucăţile acestui puzzle nu se îmbucă. Nu mi-e clar profilul Monicăi, îmi scapă, minte ca să se apere? A dus-o greu prin străini şi a învăţat că aşa e bine ca să te fofilezi? Are ceva nesigur, şerpuitor. Şi câteodată mi se pare numai puritate, à la Gretchen, puritate germanică, de pe timpuri. Cum îi dau lacrimile când vorbeşte de Petre uneori, sau de despărţirea de părinţi.

La masă, ieri, povestea cum venea de la Ciceu, de la şcoală, pe lângă dealuri, acasă, cu băieţii, aduceau pâine uscată şi rufele murdare, treceau pe la Via Scurtă, îi lătrau câinii de la stână, erau băieţi fricoşi care plângeau… Şi cum au fost odată la strâns fânul şi era cu ei mieluşeaua, Mini. Mergea după ei ca un câine. O zi caldă. Şi Ghiţă când a văzut-o că dă cu botul pe la sticla de ţuică, şi pe la slănină, i-a dat să mănânce (probabil, nu mâncase sare dimineaţa şi slănina i-a plăcut că era sărată) şi să bea. Şi Mini a început să clatine capul să i se împleticească picioarele. Era foarte cald şi cu ţuica aia a făcut şi diaree… Cum dansau în hambar cu băieţii: „Mi-aduc aminte de *N-a dansat decât o vară*, pe care a tradus-o Petre. Dar nu era aşa de trist ca în carte”.

Mătuşa Iovi, zurlie, face mofturi: „Asta nu mănânc, să mă gândesc” (mă enervează şi o las să se gândească). Asta, în tinereţe, a fost în nu ştiu ce organizaţie hitleristă, anticomunistă „Vulturii negri” (sau aşa ceva), a fost internată într-un lagăr. Toţi neintelectualii îţi spun: „Când am fost la Costel” (domnişoara Tachici – Tili, moldoveanca cu soţul ei german) şi îţi povestesc ceva, deşi tu n-ai de unde să ştii cine e Costel. Ghiţă: „Am fost cu Nonu” şi tu trebuie să presupui că Nonu e prietenul lui; la fel şi Monica.

Sentiment de declasare, de vanitate rănită, în acelaşi timp însă şi o satisfacţie: se împrospătează, poate, sângele bătrân al Banuşilor.

Ieri pe seară, îi spuneam lui Sorin: în loc să mă necăjesc de una şi de alta, să-mi epuizez puţinele forţe pe care le am, mai bine mi-aş concentra toată atenţia în direcţia interesului scriitoricesc. Cum scriu proză, e foarte bine să cunosc de la sursă, prin legături de familie, şi nu prin superficialele documentări de altădată, reala situaţie şi realele conflicte de la ţară, legăturile sat-oraş etc.

Altă poveste dubioasă, interpretabilă în multe feluri: cum a fost Ghiţă Băcan exclus din partid. Era şeful miliţiei din Ciceu. Cu perspective frumoase („nu că mă laud, dar să întrebaţi oamenii. Cum mă vedeau. Cum lucram.”), făcuse şcoală, o lună jumătate. Era plutonier şi urma să-l facă ofiţer.

Cati: „Azi poate am fi fost şi noi gangsteri mari la Bucureşti”.

Eu (râd): „Adică granguri mari”.

Monica: „Aşa spun ei, gangsteri”.

Ghiţă: „O mătuşă a lui socru-meu era femeie bătrână, singură în curte, n-avea cine s-o îngrijească. Eu eram la Ciceu şi a venit (cutare) la mine, mi-a spus de ea că ar vrea să facă un contract, să dea casa în schimbul îngrijirii.

Am fost, am vorbit cu ea, am făcut actul.

Cati: „Pofta noastră de curţi, să avem cât mai mult”.

Eu: „Casă mare? E asta în care staţi acum?”.

Cati: „Da. Are 4 încăperi. Aşa se fac la noi – 2,3,4”.

Ghiţă: „Când mă duc la Agnita, la notar cu actul, zice că trebuie să fie şi bătrâna prezentă. Dar ea era bolnavă, nu putea să meargă. A stat la noi la Ciceu. Nu ştiam ce să-i mai dăm şi cum s-o îngrijim”.

Cati: „Îi cumpăram şi câte un kg de bomboane ca să nu trebuiască mereu să cumpărăm. Dar chestia cu ţiganu’ a fost înainte de ai mers tu la notar”.

Ghiţă: „Ba nu”.

Cati: „Bătrâna, într-o bună zi, a zis că vrea să se întoarcă la curtea ei, că acolo e deprinsă, la Bircut”.

Ghiţă: „Făcusem acte cu ea, de donaţie şi întreţinere, când a venit (cutare) la mine la post şi mi-a zis că a intrat ţiganu’ în casă. Pe atunci, nemţii erau scoşi din casele lor, nu aveau voie nimic să aibă, şi ţiganu’ a intrat într-o casă bună, de acolo l-au scos şi el a zis că ştie o bătrână care vrea să dea casa contra întreţinerii. Bătrâna, când a venit primarul la ea să-i spună, a zis că da, dar nu vrea să fie ţigan”.

Cati: „Nici nu era voie să le spui ţigani. Numai rromâni”.

Eu: „Romi”.

Cati: „Da, romi”.

Ţiganu’ n-a vrut să audă de mine. L-a pus pe copilul lui să sară pe un geam, deasupra uşii, şi să deschidă uşa dinăuntru şi aşa au intrat peste bătrână în casă. Era într-o zi de 24 ianuarie, când a venit el acasă, la Bircut. Pe bătrână o înghesuiră într-o odaie din spate. Unde e camera noastră de dormit acum, ţineau porcul, troaca.

Am intrat în cameră. Ţiganul – întins în pat. Am luat toporul de după uşă şi am izbit în porc. A luat-o la fugă, guiţa de mama focului. Ţiganu’ – că să bem nişte ţuică. Eu am scos uşile, ferestrele. Eram cu (cutare), le-am dus de acolo – au rămas aşa. Nu, nu s-au mutat, au stat trei zile şi trei nopţi, cu copiii, cu ţoale atârnate în dreptul uşilor şi ferestrelor. Sigur, avea casă în ţigănie, acolo s-au întors. A trecut o vreme, nu s-a întâmplat nimic. Când, într-o zi, mă cheamă primul secretar la raion şi-mi zice: „Cum a fost cu povestea aia?”

Îi spun.

— Da’ la mine de ce n-ai venit? – Credeam că e o chestiune personală, că nu vă interesează.

Aici am greşit-o. Se vede că l-am supărat şi mai mult.

Coboram pe scară, când mă strigă organizatorul, că să mă duc în ziua cutare la raion. Văd tot biroul adunat. Se dă citire unei hârtii, cum că mă exclud din partid pentru tendinţe de căpătuire şi dispreţ faţă de organele conducătoare de partid.

Eu zic: „N-a fost cu intenţie, am greşit, îmi dau seama. Dar acum ce să fac?”.

Mă întreabă dacă mai am ceva de spus. „Nu sunt de acord – zic – cu excluderea”.

Am făcut contestaţie la C.C.. Bucureştiul mi-a trimis o hârtie că rămâne valabilă hotărârea raionului de partid. M-au mai ţinut o lună şi pe urmă m-au şters din cadrele miliţiei. Mi-au dat salariul pe 3 luni.

(Cred că au urmat perioade cât a lucrat pe ici pe colo, ca lucrător necalificat şi pe urmă s-au întors la Bircut.)

Cati povesteşte cum, după război, au trebuit să ducă totul la primărie. Un sas n-are voie să aibă decât o lingură, o farfurie, o cămaşă, o haină, doi purcei…

Monica: „A stat şi închisă mama. Ia povesteşte!”.

Cati: „Păi a intrat ţiganul la noi, să-i dau şi ceilalţi doi purcei, că aveam patru. Dar eu ştiam că am voie să ţin doi. N-a vrut să înţeleagă. Şi atunci, am luat satâraşul şi l-am lovit cu coada lui. M-au închis în pivniţa primăriei. Am stat două zile, pe cartofi. Era frig. Au mai împins pe unul înăuntru. Mi s-a făcut frică. Nu ştiam cine e, era întuneric… Păi eu sunt nea cutare… Am dormit cu capul pe genunchiu lui, era un bătrân de vreo şaizeci şi ceva de ani. Mi-a dat haina lui, că mi-era frig”.

Noi suntem oameni veseli. Jucăm, cântăm. La nunţi, zice cutare: Hai, tanti Cati, dumneata ştii să-i înveseleşti pe toţi. Şi ultima dată când a fost Vini acasă am avut musafiri.

— Nu, mamă, penultima dată. – Da, şi ce-am mai dansat. Şi Vini sărea ca o capră. Ce-ar fi spus Petre s-o vadă.

Monica (roşie, supărată): De ce spui aşa, mamă? Ce, Petre, parcă nu dansează şi el? Când am fost la mare, dansa…

Eu: S-a supărat de parcă eu aş fi o soacră din alea rele, care atât aştept să aflu că nora dansează cu alţii.

Lumea râde.

Totul pare foarte firesc. Atmosfera e destinsă, chiar prea destinsă, artificial destinsă. (Ţăranii nu vin cu papuci, cu halat.)

Eu (Monicăi): Spune-i tu lui tanti Lori…

Lori: Nu-mi spuneţi aşa. Nu dau voie să mi se spună tanti. Chiar le spuneam unor colege ale lui Vini care m-au luat cu „tanti”: Să nu vă mai aud!

Ele: Păi şi Monica vă spune aşa!

— Altfel (*tante*).

Istoria cu ţiganul relatată, idilic, de Monica: La bătrâna în casă, intrase cu forţa un ţigan. Era o mătuşă de-a tatei. Ţiganul o bătea, o chinuia. Tata, într-o iarnă, s-a dus şi a scos uşile, ferestrele… (nimic despre donaţie, întreţinere etc.) reieşea că din „milă”. Ei bine, nu! Pe Băcan îl durea că ţiganul a intrat în casa lui. Actul de donaţie nu fusese autentificat, după cum reiese din cele povestite ieri chiar de Băcan. („Lucram bine. Şi pe timpul când erau bandiţii…”)

Ne sărutăm, la venire şi la plecare.

E un bărbat cu un ten roşcovan, şi nasul cu o nuanţă mai roşcat – aprinsă, faţă prelungă, urâtă, ten cu gogoloaşe pe sub piele. Ghiţă, băiatul, seamănă cu taică-său ca două picături de apă, dar îl salvează tinereţea. Toţi arată ca saşii. Ghiţă are părul lins cu plete nu prea lunguţe, bălane. Tenul lui roşcovan e curat. Are 24 ani.

Plimbare la Şosea. Zi strălucitoare. În parcul Herăstrău, ne întâlnim cu Mircea Bălănescu şi soţia (muncitori zidari, după cutremur, trimişi în Libia şi prin alte părţi).

Roman Moldovan cu soţia (cum a venit fata lor din Dorobanţi, în zece minute a fost la ei, dar, pe drum, a *văzut*…).

Marin Sorescu şi soţia (despre Uniunea Scriitorilor: „Ne desfiinţează. Sigur, asta vor!”)

Eu: „Ce fărămiţaţi suntem noi, oameni de bine. Nu putem să ne unim împotriva huliganilor. Jebeleanu cu care nu poţi vorbi ceva serios, care e înverşunat împotriva lui Virgil etc.!”

Ghiţă şi-a cumpărat casă la Făgăraş. A dat 20.000 acconto. De unde bani? Ne povesteşte că mai lucrează, pe lângă serviciul pe care-l are, la laboratorul unei uzine, ca laborant: antene foarte frumoase pentru maşini şi din aceeaşi masă plastică, un fel de vată de sticlă (ne spune şi formula chimică) face feţe şi dosuri de tablouri foarte frumoase, strălucitoare – cu astea câştigă bine, la serviciu ia, în mână vreo 1.400 lei, salariu bun, ca dispecer. Cum lua mai înainte era mai bunişor chiar salariul, dar alergătură multă, prin toată uzina, toată ziua, cădea mort de oboseală, seara, nu mai putea învăţa pentru şcoală. E în anul I, la Liceul industrial de mecanică. Acum i-a venit mintea. Îi pare rău, sigur, că n-a început mai devreme. La 28 de ani o să termine. O să fie bine atunci. Iese cu grad de maistru.

La Făgăraş viaţa e mult mai ieftină (discuţie la masă, Lori zice că nu, ea protestează la orice). O controversă. Ghiţă zice că viaţa e scumpă până pleacă cei din Dobrogea şi vin cei de sub munte, atunci se ieftineşte.

Ghiţă, în parc zice: „Am fost zburdalnic, am pierdut mulţi bani. Am fost la mare, la restaurante”. Sorin: „Adică ai cheltuit, n-ai pierdut”. Eu: „Un tânăr mai trebuie şi să petreacă. Mai faci un cadou unei fete”.

Ghiţă: „La noi e aşa: jumi-jumi. Ei, o bere acolo, un cinema, mai înţeleg să ofer”.

Aseară la gară, cu părinţii, şi Ghiţă, Veta, Monica (de la Iaşi), Meri prietena, Hurubeanu (prieten de pahar cu Tudor George, vecin cu Tili), Cătălin (început de mustăcioară pana corbului, 15 ani) Tili (oacheşă, măruntă, uscată, soseşte în ultimul moment, agitată). Apare doamna Milorian. Ştia de plecarea Monicăi. Să-i prezinte pe o prietenă a ei, care pleacă cu acelaşi tren. Dispare dna Milorian, fără bună seara.

Scriitorii

Goma: scrisori semnatarilor Cartei 77 din Cehoslovacia şi celor 25 state ce vor participa la Belgrad. „Europa Liberă” îl îmbrăţişează puternic, îi face mare popularitate. Întâi mai semnează şase sau şapte, între care Ana-Maria, soţia. Apoi semnăturile se înmulţesc: muncitori şi diverse profesiuni. Corespondenţi străini îl vizitează în aleea Compozitorilor, Drumul Taberei. Alţii, care nu ştiu adresa, îl caută pe Valea Prahovei, unde se anunţase că stă într-o cabană (de fapt, vila lui Peter şi a lui Lu). Dă interviuri violente, reproduse de „Europa Liberă”. Pentru respectarea drepturilor omului. Libera circulaţie. Paşapoarte. Câţiva obţin paşapoarte. Acum fac greva foamei în Place du Trocadéro pentru unul Ştefănescu, logodnica lui, Roxana, şi de curând pentru alţi doi logodnici francezi.

Acum vreo două săptămâni, sus la Casa Scriitorilor (după cutremur, Uniunea), N. Manolescu îngrijorat: „Europa Liberă” tace, îl laşază? El s-a bazat pe ceva. Cineva a fost la locuinţa lui. Era golită. Un tip la uşă: „Nu-l mai căuta. Stă bine, unde stă”.

Se ridică nişte tipi oribili. Alde Paul Tutungiu.

Marin Preda e cel mai abject om. Pe Barbu, dacă îl serveşti, nu te lasă. Te serveşte. Dar e periculos…

Atacuri împotriva lui Marin Preda: bossul milionar… Îşi editează cărţile în milioane de exemplare în editura lui. Celorlalţi, ce le mai rămâne. Atacurile sunt ale lui Fănuş, cu gaşca şi, bineînţeles, ale lui Barbu.

La 26 aprilie trebuia să aibă loc o Conferinţă a scriitorilor pe ţară. Adică mâine.

Între timp, săptămâna trecută, şedinţă de consiliu. La ultima conferinţă, m-au ras din consiliu aşa că mi-au relatat Croh şi Deşliu „lucrurile senzaţionale”. A vorbit Deşliu (amândoi: „Eu i-am pregătit terenul lui Bogza”), trăgând în Barbu, fără a-l numi (îmboldit din sală: cine? cine? spune, în glumă: Pericle Martinescu – un biet cocoşat, inofensiv).

Bogza ia cuvântul după Deşliu, imediat Croh. A fost inspirat. A vorbit ca în zilele mari de pe vremea lui Stancu. Că el e obosit. N-ar fi vrut să ia cuvântul. Dar e obligat. El nu ştie sigur dacă e scriitor sau

nu. Dar antifascist a fost totdeauna. Pe mormântul lui, nu ştie dacă va fi îndreptăţit să se scrie: Scriitor, dar Geo Bogza antifascist, DA. N-ar fi crezut că în 1977 va trebui să vorbească despre metode huliganice, fasciste ca cele folosite de Barbu. Cum, prin calomnii, aduse lui la tov. Burtică, care se presupune că ar trebui să fie antifascist, a determinat să i se ia rubrica la *Contemporanul*. Tov. Burtică n-a cercetat, n-a anchetat, a crezut tot ce i s-a spus.

Cu „mâhnire" trebuie să mărturisesc (evanghelia după Deşliu), Bogza, mie: Nu i-am spus cu mâhnire, că am lovit cu palma (după Deşliu), cu pumnul (după Croh) în masă şi am spus: „Ce-i aici, C.C. sau cafenea?".

Unul, Ispas, activist la C.C., în şedinţă l-a turnat pe G.B. ca mistic „care slujeşte în fiecare duminică, la biserică!".

O tabletă apărută în *Contemporanul*, cu jucătorul de şah, fusese interpretată ca un atac contra lui Ceauşescu – sultanul fiind C. – era vorba de o reeditare a *Istoriei Literaturii* a lui G. Călinescu. O tabletă neapărută – care i-a adus calificativul de mistic – avea drept personaje metaforice pe Dumnezeu şi Sf. Petru.

În şedinţa C.C. lumea a râs. G.B. n-a fost reales deputat. *Contemporanul* vechi s-a transformat în cel ilizibil, de azi (Ivaşcu nu m-a poftit la „*România literară*", eu nu m-am mai dus la el, cu căciula în mână şi am rămas pe tuşă, din 1974).

Jebeleanu, încântat de cuvântarea lui G.B, vrea să-l oprească pe Virgil, preşedintele U. S., să ia cuvântul după Bogza.Ţepe: „Ce să mai vorbeşti? N-ai ce să spui!"

Bogza: „Lasă mascalţoneriile astea! Să vorbească omul, dacă are să spună ceva".

Virgil îi mulţumeşte lui Bogza pentru cele spuse. E de acord cu el, şi mai ales cu ultimul lui îndemn către scriitori, la spiritul în care se va ţine Conferinţa să fie antifascist – (o dată a fost şi Virgil inspirat – zice Croh).

Eternii naivi, ca mine, cred că va bate vântul în direcţia democraţilor, antihuliganilor, că sunt mai multe şanse să rămână preşedinte Virgil.

Dialectica realităţii: în ajunul şedinţei Asociaţiei din Bucureşti (22 apr., vineri dimineaţa, deci în 21) şedinţă la Burtică şi după o pauză la Ceauşescu. Barbu atacă puternic şi abil. Nu mult şi nu direct pe Bogza (doar, sau nu numai antifascist, ci e şi altceva, că vorbeşte de reforme, îmbunătăţiri ale muncii Uniunii Scriitorilor, de fapt e în consens (sau chiar pus, se sfătuieşte) cu conducerea, pentru slăbirea Uniunii Scriitorilor – se pregăteşte unirea mâinilor, de fapt desfiinţarea, piedică a forţei materiale şi nu numai materiale a U. S.

„Europa Liberă" difuzează un material din 21 martie al lui Paul

Goma, prin care pune în gardă Comitetul (din Paris, cred) în eventualitatea că ar fi arestat sau reţinut, că dacă se va spune că a renunţat la ideile lui, va fi o minciună; dacă i s-ar întâmpla un accident lui, soţiei sau copilului, va fi o minciună etc. La începutul scrisorii arată că el nu a întreprins nici o acţiune de răsturnare prin violenţă a ordinii de stat din România, că nu a încălcat Constituţia.

Jebeleanu, la şedinţa Asociaţiei, de vineri 22 aprilie în pauză, fiind perioadă electorală, mă ia de braţ, se plimbă cu mine şi cu adoratoarea lui, Ileana Mălăncioiu, ne relatează într-un limbaj crud, scabros cu care îşi condimentează permanent vorbirea, câte ceva din şedinţa de la Burtică. Barbu a vorbit contra „tovarăşelor târfe" care iau la 25 de ani pensie. Să se termine cu manipularea fondurilor, să nu se mai ocupe scriitorii de asta.

„Am vrut să iau cuvântul, dar s-a dat pauză şi după pauză s-a intrat la tov. Ceauşescu."

Se fereşte să vorbească despre acea parte a şedinţei. Acolo, desigur, n-a luat cuvântul. S-au dat indicaţii. S-a referit şi la o convorbire cu Jebeleanu despre cantină. Ar fi spus C. că se mănâncă foarte bine şi ieftin la Casa Scânteii, să meargă scriitorii acolo. J. n-ar fi fost de acord.

Au fost de comun acord Ceauşescu, Burtică şi Barbu, înainte ca Bogza să ia cuvântul? Probabil. B. „Sunt scriitori care îşi zic antifascişti, dar mai sunt şi altceva (referinţă la Bogza, nenumit). Conferinţa pe ţară se amână. Se zice: 23 mai.

26 aprilie

Azi e şedinţă de birou, mâine de consiliu. Ieri la Vergi, era şi Szász János în birou, spun că deşi nu fac parte, aş vrea să particip. Szász zice că îşi notează. De câteva săptămâni alerg după Vergi să vorbească la paşapoarte, pentru Sorin, să mă poată însoţi în Austria şi Franţa. Silea, colonel din N. Iorga, nu vrea. Zice că nu se poate, că a fost anul trecut. V. vorbeşte cu un maior Zdrenghea. Insist să vorbească la un nivel înalt (Romeo Popescu – comisia guvernamentală) pentru că altminteri e degeaba, dacă superiorul lui Zdrenghea e ostil. V. nu refuză, dar nici nu vrea. Şansele lui Sorin de a pleca scad pe zi ce trece.

Am fost foarte agitată, toată dimineaţa. Aseară am vorbit cu Petre la telefon şi, dimineaţa, din nou, la Stefanushaus. El e frământat, îngrijorat în legătură cu şcoala de *management*. Nu ştie dacă va putea căpăta credit de la şcoală. Se teme şi de alegerile din primăvara ,'78. A început să se gândească la cheltuieli, să devină mai chibzuit. Mi-a spus că a costat 280 de sch. convorbirea de aseară şi că 1 fr. = 3sch.

L-am admirat pe Bogza, că a vorbit. Dar şeful s-a înfuriat şi lucrurile se vor întoarce împotriva intereselor scriitoriceşti.

Ileana G. a intrat într-una din cele mai grave faze ale cirozei ficatului: encefalopatia. Tulburări ale minţii.

Ioana, în bucătărie: „Ce faci acolo, mămică?”.

Ileana: „Vreau să tai linguriţa”.

Încerca s-o facă, frecând-o cu un cuţit.

A căzut din pat. R. îi vorbea şi ea, cu ochii deschişi, nu-l vedea, nu-i răspundea.

R. a vorbit la şedinţa de prezidiu a Academiei, cu Burghelea. Au fixat o întâlnire. Vrea relaţii în legătură cu o eventuală plecare în Anglia. Poate o grefă a ficatului. Şansele aprobării sunt 50%.

Jebeleanu: I-am spus lui Negoiţescu, atunci când mi-a arătat scrisoarea către Goma: „Bine măi, tu eşti scriitor mai mare decât Goma. Ce nevoie ai să te bagi sub pulpana lui? Cumpără mai bine un bidon de benzină, convoacă corespondenţii străini, mergi în Piaţa Palatului, stropeşte-te cu benzină”.

Aşa, ce a făcut? A semnat şi pe urmă s-a căcat pe el (referitor la articolul despre patriotism din *România literară*, în care se desolidarizează de anumite posturi de radio străine care abuzează de numele lui).

R. zice când îi povestesc întâmplări scriitoriceşti: „Şi-au fost oameni mari în ţara asta, oameni de curaj…”.

La secţia de poezie, sâmbătă, 23, am căzut la alegeri. Am avut numai 32 de voturi) propunerea, în absenţa mea de la şedinţă, a fost a lui Florin Mugur). Aleşi pentru conferinţă. Păunescu a căzut, şi E. Barbu şi Marian Popa – huliganii. În locul lui Fănuş Neagu, secretar al Asociaţiei Bucureşti (… Afacerea lui Fănuş de acum câţiva ani) e Chiriţă.

27 IV ’77

Consiliul Uniunii Scriitorilor (lărgit, de aceea pot asista şi eu)

30 aprilie ’77

Joia trecută, zi agitată. Am dus de dimineaţă o propunere comisiei pentru alegerea organelor de conducere: (Chiriţă) să fie aleşi, cu acelaşi coeficient de candidaţi în plus, şi membrii C.C. (pe care

conducerea voia să-i impună din oficiu). Eram neliniştită: să nu fie o prostie. Un om de treabă cu care să mă sfătuiesc: greu de găsit. Cu Ana Blandiana. *Rendez-vous* la 9 dim. O aştept jumătate de oră. Pe trotuar, în curte, în hol. Penibil. Holul plin de membrii comisiei. Le citesc lui Bogza şi lui Ianoşi care stăteau de vorbă pe o banchetă. Da, de acord. Bogza (nerăbdător): „Mai spune, spune”. Ianoşi, prudent: „Nu cumva supraevaluezi rolul acestora?”. Îi predau propunerea lui Chiriţă. Ana Blandiana se scuză, vine de la noua casă (sinistraţi, Rusan scăpat ca prin minune de un muncitor, Gabriel, din dărâmăturile blocului Colonadelor 3, jos parfumeria „Miraj”. Mâna dreaptă e încă paralizată iar el, palid şi risipit. Ţin minte, luni, după cutremur, ea, în curte, după ce ne-am îmbrăţişat: „Închipuiţi-vă, ce face Virgil acum. Lucrează cu Fulga la noul statut. Pentru casă a zis să merg la sectorul de care depind. Dar ce să fac mai întâi, să fac coadă la primărie sau să alerg la Rusan la spital şi să stau lângă el? Şi apoi, de la Elias, mi-a povestit cum Păunescu, cu care nu vorbea de ani de zile, a plâns când a crezut că e moartă, şi când a aflat că trăieşte şi în ce situaţie e, a chemat-o la telefon.

— Aici Păunescu!

— Aici Ana Blandiana!…

Era chiar caraghios. Au fost mult timp prieteni. Şi a luat-o cu el, a dus-o la Burtică, erau acolo şi Macovescu şi D. Popescu. Le-a repartizat o cameră la Hotel „Minerva”… N-au ajuns acolo; apartament 3 camere, lângă Sala Polivalentă.

Joi s-a scuzat tare. La 7 jumătate dimineaţa era la casă, se făcea un racord la gaze. A întârziat-o. Seara la telefon (locuieşte încă la Mărgeanu) îmi spune că propunerea mea a fost foarte bine primită. Citită de la început. Apoi, cum se întâmplă, în focul discuţiilor, s-a mers mai departe: în definitiv de ce în fruntea listelor? Şi de ce pe liste separate? De fapt ei până acum au fost aleşi proporţional.

După asta, la Paşapoarte în N. Iorga. Colonel Cornea, mic, blond, face pe jovialul, la ghişeu, vorbeşte cu maior Zdrenghea (pe care îl pisase Virgil, la insistenţele mele), acesta îmi comunică: Sorin nu poate pleca. Cornea îmi şopteşte printre dinţi: doar dacă îi acordă comisia guvernamentală. „Vreau să merg la tov. General Romeo Popescu. Dar nu ştiu numărul de telefon”. Nu mi-l poate da. Se codeşte. Spune iar, morfolit, printre dinţi: „Mergeţi la 29, alături!”.

Merg. Intru greu. Discuţie cu ofiţer de serviciu. Fac lungă anticameră. Intru la un tip, tot mărunţel şi blond, care n-are poftă să se prezinte. Totuşi: maior B… Spun păsul, cazul: bolnavă, artroză, dureri, soţul îmi face injecţii, congres în Austria, carte în Franţa.

O să-i raporteze generalului.

Ieri după-amiază, chemată. Merg azi-dimineaţă. În anticameră cu mai multe persoane. Merge cu mine în clădirea nouă din curte: „Tov.

General Popescu a vorbit cu tov. Comandant-adjunct”. Nu vrea să-mi spună numele. Scurtă anticameră. Intru, la cine credeţi? Col. Silea care m-a prelucrat de câteva ori în „cazul logodnicilor”. Mă prefac că-s bucuroasă a-l reîntâlni. El nu-i prost, ştie cât sunt de bucuroasă.

— Care-i năcazul?

— Sper să nu fie necaz, ci bucurie. Îmi spun cântecul.

— Nu-i de competenţa mea. Legea nu permite plecarea decât la doi ani. Numai comisia guvernamentală. O să supun comisiei. Insist asupra datei. În două săptămâni plecarea.

Îi mulţumesc pentru bunăvoinţă. Umilită. Scârbită.

Mă simt foarte prost. Noapte îngrozitoare. Venind spre casă de la Paul Goma, pe Ştirbey Vodă, mă împiedic, nu observ bordura trotuarului, cad cu faţa în jos, în patru labe. Îmi sucesc şi întind nişte ligamente la labele picioarelor, mă julesc la genunchi. Zdruncinată, speriată. Străzi întunecoase. Acasă, în faţa blocului, un tânăr. Strada pustie. Mă tem. Iuţesc pasul. Uşa nu se poate deschide. Tânărul îmi spune că a pus cineva piedica la yală şi nu se poate intra. Al doilea tânăr, tot de la mansardă, îmi dă o fisă (25 bani). Merg la Piaţa Romană, la cabinele telefonice. Încerc de vreo patru ori, până izbutesc să telefonez. S-a schimbat sistemul de apel. Tonul vine la început. Vreau pipi. Mă gândesc cu groază că Sorin n-o să audă. Ce fac toată noaptea? Aude. Mă întorc. Mănânc un piept de pui, mă culc pe la 2, mă trezesc la 4, cu picioarele umflate, dureroase, o greaţă teribilă. Mi-e teamă să nu-l trezesc pe Sorin. Fac o baie de picioare. Îmi adun cu chiu cu vai nişte cârpe cu care îmi oblojesc picioarele. Beau sifon cu bicarbonat. Caut Valium. Nu găsesc. Aţipesc. Somn agitat. Mă trezesc iar.

Dimineaţa, la nouă, trebuia să fiu la Paşapoarte (relatarea de mai sus).

Ieri, prima dată la Paul Goma, casă veche cu vreo 4 etaje. El locuieşte la 2, apartament 10. Casa din 1924. Apartamentul a fost al lui Şerban Voinea. Când el a rămas în Elveţia, cum a scris că rămâne, Henriette Yvonne Stahl i-a spus lui Paul şi a ocupat imediat apartamentul. Asta era în 1948. Uşa de la intrare foarte lată, de lemn vopsit maro-roşcat, cu geamuri mate, murdare. Din vestibul, intri în dormitorul-birou, dublu, bibliotecă, patru ferestre lungi, înguste, cu perdele murdare, de dantelă. Patru fotolii cu tapiţeria obosită. Multe cărţi pe birou, într-o dezordine de lucru. Paul de-abia se mişcă. Partea de jos a corpului e enormă. E ceva congenital. Oasele şoldului, femurului se fărâmă. Nu se opera când era el copil. Nici azi operaţia nu se ştie dacă reuşeşte. Paul are un debit verbal ameţitor. Dialog greu. Monolog strălucitor. Unele bancuri, vechi, un repertoriu cunoscut.

Obsesiile lui politice. Relaţiile cu M. Preda. După ce l-au scos pe

Baranga de la *Viaţa Românească*, M. Preda a venit la Radu Boureanu: „Ştiam că e cretin, dar nu ştiam că e rău". M. Preda a venit să-i ceară să mă scoată pe mine (era adjunct) şi să-l pună pe Eugen Simion.

— Ce mai stai tu aicea? Vreau să vină Eug. S.

— Ce era Preda?

— Scriitor. Şi mai era şi vice-preşedinte la Uniunea Scriitorilor.

— Păi e postul lui Baranga. Putem împărţi.

— Nu. Ce să cauţi tu aici!

L-au scos. Voia să se şteargă urmele. Că eu, Croh l-am susţinut la început. Trebuia să se dea cu ăştilalţi.

Mugur a insistat mult să-i dau o carte.

— Bine, dar ce vreau eu. Uite, despre poezie, pe anumite teme, tema adolescenţei, a oraşului... Bine, bine. El, entuziasmat. Dar mă miram că nu-mi cere hârtie, ca să mă treacă în plan. În sfârşit, vine s-o ia. Văd că are un maldăr întreg. Mă gândesc eu, ia să-i dau lui Martin cartea. Îl chem pe Lupan. Era tocmai Marin acolo: „Uite, vrea să-ţi vorbească!".

— Ce faci domnule? Nu erai la Veronica de Purim?

— Nu!

— Păi de ce n-ai făcut Purimul cu ei? Nu eraţi prieteni?

— Şi dacă? Nu ştiu dacă au făcut Purimul şi nu ştiu de ce trebuia să fi făcut eu Purimul cu ei. Şi aşa m-a ţinut un sfert de oră, după ce nu mai vorbisem de 5 ani, ca să-mi spună că de ce n-am murit. Am dat cartea lui Martin.

— Numai de asta?

— M-a întrebat de ce nu-i dau beletristică. De ce să-i dau? Ca să mă ţină un an ca pe alţii. El poezie, critică, mai publică... Cu prozatorii are ce are.

Când a făcut, în '70, editura, m-a chemat la el: „M-am însurat. Am şi un copil. Vino să-mi vezi casa, nevasta, copilul. M-a ţinut nemâncat de la 8 seara la 1 noaptea, că el nu vrea să-şi transforme nevasta în servitoare". Parcă maică-mea era servitoare, dacă dădea unui prieten, când vine la mine, o bucată de pâine cu brânză... M-a întrebat cum să facă, pe cine să ia.

Despre Stancu, şi el când a venit preşedinte...

— I-am spus: aşa cu fondul, aşa cu pensiile.

S-a descurcat bine.

— Nimic de zis. Mă întreba: „Coane Paolică ia zi, dumitale nu ţi-e frică?

— Nu, nu mi-e frică

— Eu de treizeci de ani, mă cac pe mine, de frică.

— De ce te-ai îmbolnăvit aşa de rău (de nervi).

— Lucram noapte de noapte. Citeam toate materialele. Era

răspundere foarte mare. Ajunsesem să beau 16 cafele pe zi, în pahare mari, de ceai…

Crohmălniceanu, de ce s-a dat cu Barbu, Păunescu? Merge la Paris, în Portugalia… Avea din ce trăi. 7 mii la Universitate. Nevastă-sa arhitectă 10 mii pe lună. Are el soră la Paris, de ce totuşi nu-l scoate nimeni de la Universitate. Altădată a rezistat. Când ne chema Ofelia la ea, să scriem despre A. Toma: tu, cutare, tu, cutare, să nu se repete temele. Nici unul n-am scris. Şi atunci era mai rău dacă te scotea din partid. I-am spus-o. Zice: „M-am ars odată, nu vreau să mă mai ard. Ăştia, dacă nu eşti cu ei, oricât ai scrie, te îngroapă”.

Îi povestesc cazul Caraion şi criticile la adresa mea. Zice că i-a spus la telefon că a procedat ca un laş. De ce m-a criticat pe mine şi nu pe Jebeleanu, de pildă, care a profitat, într-adevăr. Dar eu cu ce am profitat (adică eu, Maria Banuş), puteam să am slujbe, să conduc reviste, n-am avut nimic. Ştie că în mine poate trage.

Ăsta e un tip, să nu ai de a face cu el. Cu cât îl lauzi mai mult, te spurcă mai tare. Milo, la al şaptelea articol de laudă, s-a văzut înjurat de el. A fost scandal, s-au certat. Mai târziu s-au împăcat. Are şi părţile lui bune. De la *Ramuri* a plecat că nu putea s-audă cum vorbesc ăia de acolo.

L-a cunoscut în timpul războiului. Cu el, Ion Caraion şi Geo Dumitrescu. Geo s-a îmbătat şi îl înjura pe Antonescu. Nu prea îmi convenea asta. Un om pe care nu-l poate îmbina din cele câteva tablouri: în timpul războiului, aşa… După război, s-a însurat cu una de la ţară, cu o fermă, aducea lapte şi îl vindea în piaţă. Zicea că nu vrea să mai ştie de politică, nu-l interesează. Pe urmă, cel mai mare stalinist. El a tras în *Ana Roşculeţ* a lui Preda. Pe urmă s-a înhăitat cu nişte tipi, mergeau la cârciumă, înjurau.

Negoiţescu a fost legionar. Da’ nu multă vreme. Zicea că trei mari state predestinate, există: Germania lui Hitler, Italia lui Mussolini şi România Căpitanului. Când a plecat în străinătate, prima dată, au sunat la mine, la *Viaţa Românească*, prietenii lui, Paleologu şi Doinaş: „Crezi că se mai întoarce?” – Cred că da, zic. Că are obligaţii, aici. Când s-a întors, a venit la mine, furios, să-mi ceară socoteală, că l-am făcut legionar, homosexual şi, acum, şi securist.

— Nu eu te-am făcut. Eşti.

— Tu, Paule, îi zic, dacă te-ar putea prinde un romancier, ar fi un erou formidabil.

— Au încercat unii…

— Da, Petru Dumitriu, n-a reuşit. Ai citit *Rendez-vous au jugement dernier*? Apari acolo ca un infam căzut, ca un turnător.

— Turnător devenise el. Ei, săracul, se făcuse securist, în ultimul moment, ca să poată să plece, a scris chiar despre asta, într-o nuvelă, *Proprietate şi posesiune*.

— De Negoiţescu de unde ştii că e securist?

— Când la chemat Doinaş la el, că venise din Elveţia, balerinul Gabriel Popescu, care ţine acolo un apartament de lux (din ce bani?), în loc să meargă în vizită, s-a sinucis.

— Şi din asta conchizi că e securist?

— Parcă acolo o fi fost numai Gabriel Popescu?

Ce-mi place mie cel mai mult, zice Paul Goma, e să organizez conspiraţii.

— Care?

— Păi, înainte de 23 august, ştii care. Şi după: răsturnarea lui Şelmaru – Moraru – Novicov.

Are ochii adânciţi în orbite, cu cearcăni mari, cum nu avea înainte. Bea ceai rusesc, în loc de cafea.

Despre Veronica – Milo: Avea un Jurnal. E la sora ei [pictoriţa Maria Constantin – n.ed.]. Lucruri pe care nu voia să le vadă Milo. Dar lui dacă i le-ai fi pus înaintea nasului, tot nu l-ar fi interesat.

Când vorbim despre boli:

Eu: Punga de 80 de pietre care mi s-a scos odată cu vezica biliară, am făcut-o în deceniul şase, în şedinţă, la scoaterea lui Jar.

Paul: Eu nu, nu atunci. Atunci era o greşită aplicare a principiilor. Pe urmă m-a atins, ce s-a întâmplat după (adică după 1965). Jar a fost un proletcultist, semidoct, prost. I-am spus să nu se bage, să nu vorbească, că e o provocare, i se întindea o cursă. Nu m-a ascultat. Eu nu pot spune că atunci când am ales n-am ştiut ce aleg. Am ştiut că nu-i vorba de liberalism. Am citit bine opera lui Trotzki. A ştiu ce face Stalin: înarmare, colectivizare, putere nouă socială, o societate stratificată. Dar să nu mai vorbim despre asta, ne-ar duce prea departe… Nu cred că Soljenîţin e un mare scriitor. Nu fiindcă-i de dreapta. E uşor să spui, ca Novicov, că la dreapta nu-s mari scriitori. Sunt. În adolescenţă, m-am format citind – între alţii – pe Céline. Dar pot demonstra de ce nu e un mare scriitor. Citeşte *Pavilionul canceroşilor* şi după asta *Salonul nr. 6*. Îl citesc pe Dostoievski. Totdeauna cu furie. Arunc cartea, dar pe urmă trebuie s-o iau din nou.

Nu cred în minuni. Ştii bancul: un preot explică, la ora de religie, ce e o minune. Dă un exemplu: un om cade de pe turla bisericii şi rămâne teafăr. Asta e o minune.

Iţic n-a înţeles. Preotul repetă. Un om cade odată… Asta ce e, nu e minune?

Iţic: e o întâmplare.

Preotul: cade a doua oară, rămâne teafăr.

Iţic: e o coincidenţă.

Preotul: cade a treia oară, asta ce e?

Iţic: (spune ceva nostim, am uitat. Trebuie să-l întreb pe Paul – sunt o ramolită. Nota mea)

Paul: scrie proză, proză poetică. Ce-ţi vine. Să nu vrei să scrii *Ion* de Rebreanu. Dă-mi Jurnalul, să-l citesc.

— Cum vine de la dactilografă.

Paul îmi arată aparatul telefonic: Îl vezi. Îi spun Schwartz, pentru că e negru şi-l bănuiesc că e musăr. De asta îl scot din priză. Şi acum e scos…

Al.[exandru] George era bibliotecar la Academie. Şi-a dat demisia ca să scrie. Nu e agreabil ca om. Ciufut, bănuitor. Dar scrie bine. A arătat că inteligenţa lui Maiorescu a fost aceea a unui avocat. Nu se sperie de tabuuri. Vine pe la mine. Mai vin oamenii pe la mine (e o temă care revine. Îl obsedează).

— Ce-mi place mie cel mai mult e să organizez societăţi secrete.

— Nu prea se poate mare lucru. Dar chiar în condiţiile actuale, cu atât mai mult, fiecare, desigur, cu armele lui.

Eu: ai citit ultimele romane ale lui D.R. Popescu. *Împăratul norilor*…

Paul: nu, dar mă tem că le voi citi. Mi-a dat ordin să scriu la *Tribuna*. „Puteţi să ne trimiteţi săptămânal tot ce scrieţi.” O să scriu despre el în altă parte. La revista lui, nu se poate.

3 mai 1977

Şi de 1, 2 mai tot la Bucureşti. Am devenit greoi. Abia facem câte o lungă plimbare la Şosea, la parcul Herăstrău. Zile frumoase, călduroase.

Ninge cu fructe de arţar, de carpen, ca nişte petale. Şi cu altele ca nişte omizi subţirele…

Ne întâlnim cu bătrâni oameni politici. Toată lumea înjură.

Roman Moldovan, în faţa policlinicii: ea îl conduce. Îl întrerupe când vorbeşte în plin Comitet Executiv. El nu crâcneşte. Nu ştiu ce-o fi având, vreo insuficienţă sexuală, că e aşa în puterea ei. Şi ea, altă însuşire decât răutatea nu are…

Are două fiice. Una, măritată cu un inginer. Trimis în Irak (sau Iran, oricum ţară arabă) a rămas acolo, a trecut în USA. De câţiva ani. Nu i s-a trimis nevasta nici până azi.

Cu Richi, de 1 mai, la Şosea. Tace mult, potrivit obiceiului. E şi tare amărât. Leana, în stare gravă, la Elias. A început să se agite, să facă legături în vederea plecării ei în Anglia (transplant de ficat – în fază experimentală, puţine cazuri, foarte nesigur). Burghelea i-a sugerat numele lui Ioniţă, vice prim-ministru. Ca să ajungă la el, prin cineva

de la C.C. (Nu ne spune numele. Probabil prietenul Monicăi Barcan).

Îi povestesc de „Europa Liberă”. Goma arestat de la 4 aprilie (probabil). Ana cu copilul în altă casă, mai mică. Peter e în Bucureşti, n-a mai dat prietenilor nici un semn de viaţă.

— Ca să-i ferească.

— Da, desigur. Şi altă dată, pe vremuri când a avut el buclucul, a procedat la fel. (R. Modovan povestea că i-a spus istoricului Nicolae Marcu: dacă vrei să mergi la Breaza, poţi să stai la noi, casa e liberă.)

Richi povesteşte:

— Nepoata unei funcţionare de la Institutul de Filozofie (sau de la Academie?), pe care am ajutat-o să intre la facultate, mai întâi fără frecvenţă, pe urmă la zi – nu putea să intre că e dintr-o familie boierească – a venit la mine să se sfătuiască. Ea e profesoară de franceză la Ploieşti. Predă şi unor tineri negri. Într-o zi a fost chemată de nişte securişti: ştim că umbli cu străini, să ne dai rapoarte săptămânale. Ea a refuzat. Atunci i-au spus că ştiu că umblă cu un belgian, să se mărite. M-a întrebat ce să facă.

— Şi tu ce i-ai spus? Să se mărite cât mai repede, nu?

— E greu de spus. Cine ştie dacă-i dau voie.

— Şi atunci, ce ai sfătuit-o?

— În definitiv, pe cine vede ea? Nişte profesori şi profesoare de liceu. Poate să facă nişte rapoarte în care să nu spună nimic.

— Da, e destul să începi cu ei şi nu mai scapi.

Sorin: Ce, şi dacă-s nişte simpli profesori, nu-s oameni şi ei?

Eu: Greşit ai făcut că ai sfătuit-o aşa. E foarte periculos, e destul să faci primul pas în întâmpinare şi s-a zis cu tine.

— N-are importanţă ce i-am spus. Că tot nu e omul care ascultă. Face exact ce vrea ea. Cunoşti oamenii ăştia care vin să-ţi ceară un sfat, dar nici vorbă să-l urmeze…

Ne despărţim. Eu lui Sorin:

— Să te tot sfătuieşti cu Richi! Nu?

— Da!

Aseară, în gura şoselei Aviatorilor, ne întâlnim cu Brucan şi ne plimbăm împreună până la Bordei şi înapoi. Roşcovan, pistruiat, într-un trening american albastru, cu tenişi americani (sau occidentali) în picioare, alert, senin, zâmbitor, impersonal, ca întotdeauna. Conversaţia cu el, un monolog al lui, expunere cu caracter economic şi de politică internaţională.

— El a pierdut foarte mult, în ultima vreme. Tot prestigiul lui internaţional se baza pe politica faţă de Soviete. Am citit acum 4 ani, la C.C., am avut privilegiul să fiu de faţă, protocolul convorbirilor lui cu Brejnev. Un *reparti* extraordinar. O argumentaţie care i-a închis gura lui Brejnev. Dar s-a împotmolit, după asta, din punct de vedere economic. Am dat credit statelor subdezvoltate de un miliard, 600.000

mii dolari. Nu mai putem face faţă fără ajutorul sovietic. Şi în afară de asta i-am iritat prea tare cu campania istorico-politică legată de Basarabia. Am semnat actul de la Helsinki că respectăm *statu-quo*-ul graniţelor şi ne-am lăsat antrenaţi în acea campanie. Populaţia din Moldova era foarte alarmată. Aşteptau, de la o zi la alta, o intervenţie armată. Brejnev i-a atras atenţia că n-avem graniţe numai la răsărit.

Sorin: Dar istoricii lor au început campania, cu articolele şi studiile despre Basarabia.

Eu: Şi ungurii…

Brucan: Noi am dat amploare. Din punct de vedere economic stăm mizerabil. Nu ne putem permite. De unde înainte presa internaţională îl menaja, acum sunt articole care îl atacă direct, el şi clanul. În *Süddeutsche Zeitung* a apărut, de curând, un articol foarte documentat: *Clanul puritanilor*, în care se dau numele şi funcţiile tuturor membrilor familiei cu funcţii cheie:

Generalul Ceauşescu controlează, ca ministru adjunct, cu cadrele la Securitate – Securitatea; Burtică, nepotul ei – ideologia; Nicuşor – tineretul.

Eu: Ştiam că gen. Ceauşescu e la M.F.A. cu munca politică.

Brucan: Ăla e colonelul C. … El lucrează „ştiinţific". Baza lui e familia, clanul.

Eu: E o concepţie bazată pe o străveche experienţă.

Brucan: Tribală. La început, cu Goma, a procedat bine. Dar l-au înfuriat referinţele la persoana lui şi a făcut cea mai mare prostie arestându-l.

Eu: Cum ar fi putut stăvili spărtura? Greşeala a fost de la început, de când i s-a permis contactul liber cu presa străină, cu radio-ul etc. Nu-i compatibil sistemul cu liberalismul. La început au fost 7, apoi o sută, două sute… Ce făcea? Cum ar fi putut da atâtea paşapoarte câte se cereau? Jumătate din ţară ar fi vrut să plece. Numai nemţii, câţi vor.

Brucan: Nici n-a mai dat paşapoarte. Trebuia lăsată o supapă. S-ar fi stins de la sine.

Eu: Da, dacă s-ar proceda şi la noi ca în Iugoslavia unde oamenii pot pleca, munci în alte părţi, şi se pot întoarce când vor. Cum vezi, conferinţa de la Belgrad. O să fie, vorba aia, o luptă pentru pace de n-o să mai rămână piatră pe piatră.

Brucan: Nu. Carter, la început, s-a înfierbântat, a fost vijelios, dar a văzut că lucrurile sunt mai complicate decât credea el. Trebuie să ajungi la o înţelegere cu sovieticii. Deşi sovieticii au respins propunerile lui Cyrus Vence (pronunţă *Vans*), au fost de acord să se alcătuiască comisii care să studieze propunerile. Vor ajunge la o înţelegere asupra înarmărilor. Şi americanii au interes. Sovieticii pot face mult rău în Orientul Mijlociu. Americanii sunt foarte dependenţi de petrol. 40% importă, de pe acum. Dacă Arabia Saudită n-ar fi

apăsat în jos preţurile, ce s-ar face. Or s-o lase şi ei mai moale, cu drepturile omului. De altfel, de România n-au avut a se plânge. România a admis controlul lor asupra emigraţiei, ceea ce sovieticii n-au admis.

Sorin: Şi cuantumul de emigraţie al germanilor l-a depăşit pe cel de anul trecut.

Eu: Deşi avem şi noi disidenţii noştri.

Brucan: E o chestiune minoră. Sigur că s-a făcut o mare prostie, arestându-l.

Discuţie absolut impersonală. Aşa o fi obiceiul în America, unde a stat şi mai călătoreşte mult. Eu îl întreb, totuşi, înainte de despărţire, cum stau cu casa, după cutremur.

Br.: Foarte bine

S.: Câte etaje aveţi?

Br.: Un etaj. (E vilă – în cartierul rezidenţial)

Nu ne întreabă nimic. Îi spun totuşi, cum e la noi. Ne despărţim cu salutări pentru Saşa.

În drum, ne întâlnim cu Cornel Bogdan, soţia, Svetlana şi fetiţa ei, de câţiva ani, Alexandra (făcută cu logodnicul american). Le spun că Olga, studentă la arhitectură, a fost la noi acasă, alaltăieri, pentru un releveu al apartamentului – şi am vorbit despre Svetlana, amintind fotografia de când erau copii, iarna, la Poiana Braşov, Olimpiada de iarnă. După ce ne despărţim, C.B. îi aminteşte lui Br. de un manuscris pe care nu i l-a trimis încă: „Îl aştept!" şi Br., la despărţire, spune zâmbind „*in touch*". Bogdan, bărbat falnic, brunet, la Şosea e întuneric, nu văd cât a încărunţit.

Br.: De-abia au primit o negaţie de la Consiliul de Stat (e vorba de Svetlana şi de logodnicul ei, avocatul american, cu care are fetiţa). El, aici, stă liniştit, nu face scandal, dar cine ştie cât o să mai aibă răbdare. Şi când te gândeşti că nici nu e fata lui (a lui Bogdan).

Eu: Tatăl ei era un rusnac. Un activist de partid. Am uitat acum cum îl chema, ceva terminat în „ciuk".

Brucan: Ştiam şi eu, dar am uitat…

Sorin: Dar legile internaţionale chiar… s-ar putea adresa la Haga, am auzit că n-a putut să-şi recunoască copilul.

Eu: E absurd, o prostie, ce importanţă avea dacă fata lui Bogdan se mărita cu un american.

Brucan: Vezi că nici legile, nici logica nu hotărăsc. El e de vreo 6 luni în România. I s-a spus că rămâne în minister, dar nu i s-a dat nimic de lucru.

În drum ne întâlnim cu Manea Mănescu. Umblă ţeapăn, ca un robot, cu capul sus, privind fix, înainte, peste capetele oamenilor. Se face că nu ne vede. Br. zice că nu vede pe nimeni. Povesteşte că s-a întâlnit şi s-a plimbat zilele trecute cu Maurer. – Ce i-a putut ieşi din gură!?

A fost ultimul cap care a căzut fiindcă a avut păreri…

Sorin: Împotriva ritmului forţat al producţiei industriale. Şi s-a scăpat şi ocazia cutremurului, ca să se revizuiască planul, să se ajungă la cifre mai raţionale.

Br.: Asta spunea şi Maurer…

Cum ne perpeleşte în legătură cu plecarea sau neplecarea lui Sorin. Zdrenghea ne trimite vorbă (precum notai mai sus) că nu se poate, a fost şi anul trecut. Colonelul Cornea îmi şopteşte între dinţi că ar putea comisia guvernamentală. Maiorul B. promite să raporteze lui Romeo Popescu. Col. Silea zice că nu-i de competenţa lui – comisia dacă…

Sâmbătă e chemat Sorin de Zdrenghea. Vine, politicos, în curte şi-i spune că se va ocupa personal de cazul lui şi că va comunica marţi după-masă, (adică azi). A comunicat sâmbătă lui Virgil că se ocupă personal.

Aşteptăm cu emoţie telefonul lui. Umiliţi şi… privilegiaţi. Eu îi spun lui Silea, care se recuză: „Mulţumesc pentru bunăvoinţă" şi îmi vine să mă scuz. Vreau să-mi ating măruntul meu scop, de a călători împreună cu bărbatul şi îmi arăt degetele diforme, umflate, strâmbate de poliartroză, explic că nu pot ridica un geamantan, că am nevoie de injecţii pe care el, soţul, mi le face etc…

Ştiu că astea n-au nici un efect. Plecarea nu depinde de starea mea, ci de un joc politic, în care sunt un biet pion… Contează că sunt Maria Banuş? Sau contează că sunt mama lui Petre?

Coşmaruri. Noaptea trecută am visat că Tudor nu mai e. Aştept o veste de la el, din călătorie. Umblam după desene de ale lui şi suferam îngrozitor.

Petre scrie din gară, de la Viena, că Monica a sosit zglobie şi senină de parcă n-ar fi sosit la Viena, ci la Oradea…

6 mai Bucureşti

Alaltăieri pe seară la familia Maria Pop, în noua locuinţă ce i-a fost repartizată. Cartierul Colentina, str. Sinaia. Confort 2. Mizerul aspect al blocurilor lucrate neglijent cu calupurile de B.C.A., poroase, cenuşii, de aglomerate fără mortar între ele, strâmb puse. Totul de mântuială. O cameră de 14 m., cealaltă de 9 m. Curge mereu din plafon în odaia mică de baie.

Cuminte, decentă, resemnată, micuţă, în rochia şi ciorapii de doliu, Maria.

— Toţi îl răsfăţau la spitalul Colţea. La „9" nu cunoştea pe nimeni.

Vă mulţumesc foarte mult că i-aţi telefonat doamnei dr. Măgureanu. Ea l-a căutat imediat, sâmbătă de dimineaţă. Mi-a povestit dânsa, totul, cum a fost şi că era liniştit, binedispus.

Când am intrat duminică în spital şi m-a întrebat o soră, cum se întreabă: pe cine căutaţi? – Pe Vasile Pop, şi mi-a răspuns:

— A decedat! n-am crezut.

— Nu se poate. E alt Vasile Pop. Sunt mulţi Vasile Pop…

10 mai 1977

Am întrerupt scrisul. Deci, la doamna Pop, în vizită de condoleanţe. Ne arată ziarul *Avântul*, din Oradea, 1933, soţul ei redactor-şef. Fratele lui: Ion Pop, director. Articole pentru care ziarul a fost suprimat: *Tronul* şi *Oprire*. Împotriva lui Carol II. Scris îngrozitor de prost, cu un iz provincial, într-un limbaj grandilocvent care ar fi făcut deliciile lui Caragiale. Nu ştiu ce să spun, după ce îl citesc cu glas tare. „E tare”, zic. Ea, sărăcuţa, zice, scuzându-se cu duioşie: „Romantic, aşa cum era el”…

După vreo 8 luni, *Avântul* apare ca săptămânal. Hârtia e galbenă şi roasă de şoareci. După război, a stat vreo 2 ani la închisoare. Au făcut refugiul din Ardeal în 1940, cu toate vicisitudinile lui. Au pierdut atunci mai toate bunurile. Acum, după cutremur, din nou. Alergăturile, reaua voinţă a funcţionarilor. Şoferul Doamnei, colonel de Securitate, nu i-a arătat suplica Mariei Pop, destinatarei, dar s-a ocupat el de cazul ei. L-a repezit urât pe unul de la ICRAL, care le-a repartizat o cameră fără closet şi fără baie. Ăla s-a supărat şi i-a plătit-o, oferindu-i o casă mare, deteriorată, cu chirie de 800 lunar. E drept că în centru. Au refuzat-o şi atunci le-a dat ceea ce au acum.

O doamnă Moroşanu, şi ea în vizită, ne povesteşte odiseea vieţii ei, în legătură cu casa. Lucra la Banca de Comerţ Exterior. N-avea casă. A fost trecută pe tot felul de liste, dar n-a obţinut. Odată, când s-a ivit ceva, directorul i-a spus să intre pentru o săptămână-două, la căminul lor de oaspeţi şi apoi se poate muta în noul apartament. A rămas în cămin 5 ani. Dormea cu alte 3 femei într-o cameră. Veneau din provincie, petreceau, o trezeau noaptea din somn. Din nou este pusă pe o listă pentru o garsonieră şi în momentul când trebuie să capete repartiţia, un tânăr cu pile mai mari, care locuia într-o mansardă, îi suflă repartiţia. Ea protestează. Se fac şedinţe unde e admonestată. Paralizează, de supărare. Acum e pensionată de boală, deşi e femeie de vreo 45 de ani. Are, în sfârşit, garsoniera visată, în str. Dristorului.

— Averea mea sunt prietenii, zice Maria Pop. Ne povesteşte despre coincidenţa care face ca Petre şi Taţi (Roland) să locuiască în acelaşi imobil. Zice că l-a întrebat pe T. De ce nu vrea să-l vadă pe Petre: pentru ca să nu se afle la întreprindere că el locuieşte cu secretara

directorului (fiul lui I. Pop,vărul şi patronul lui – jurist într-o mare întreprindere unde T. Pop este expert în chimie). Vrea să se căsătorească în secret cu ea. Secretare de direcţie căsătorite nu sunt agreate.

Eu spun că e o copilărie acest secret. Tot se va afla. Ştiu că adevărul, de ce nu a vrut să-l vadă pe Petre e altul: cele două tabere opuse... Despre care am mai scris. Acum, va face, în sfârşit, cererea de renunţare. Au învăţat-o ai ei, în Fr. Logodnica are o casă la ţară, unde s-ar putea odihni.

— Am adus saci de moloz în care erau obiecte culese de Vasile... N-am mai avut loc. I-am aruncat pe fereastră ţiganilor de peste drum (căsuţele mizere, nedemolate încă) aşa că toată lumea pe aici e binevoitoare. Un vecin s-a oferit să-mi facă cumpărăturile. De jur împrejurul blocului, până departe, e încă noroi, şanţuri, hârtoape. Maria Pop a avut glaucom la amândoi ochii, de-abia vede, nu poate coborî singură să-şi facă cumpărăturile. Până nu semnează contractul, se teme să nu i se ia a doua cămăruţă, pe care, formal, a obţinut-o pe baza certificatului medical. Acum soţul nu mai e. Şi ca atelier de cosmetică nu poate figura. H.C.M.-ul de după cutremur specifică: doar pentru caz de boală.

Agitaţiile noastre în legătură cu aberaţiile psihice, sentimentale ale lui Petre. Acum, după toată tevatura cu logodnicii: „Între mine şi Monica nu e nimic clar şi definitiv”. Zice că dacă ea va prefera să rămână, poate s-o facă: „Cum va dori ea”. Soacra din mine se revoltă împotriva acestei aserviri sentimentale. Cum adică? Dacă vrea să-l ia de bărbat, bine. Dacă nu, nu. Am primit şi de la ea o carte poştală în care ne spune cum merg treburile. Cum va intra pentru 2 săptămâni în lagărul de la Massen şi apoi se va decide unde să se stabilească şi se va fixa şi ajutorul ei de şomaj. Va intra pe cheltuielile statului la un curs de cosmetică pentru ca să se familiarizeze cu termenii de specialitate. Adaugă în final: „Dacă ne căsătoream înainte, Petre avea toate drepturile mele”. O piatră în grădina mea şi a lui Petre. Nu ştiu ce să-mi doresc. Să rămână împreună sau să se despartă. Sentimentul subiacent, dar persistent de îndoială asupra caracterului ei.

Sâmbătă, la intrarea în parcul Herăstrău, de vorbă cu I. Popescu-Puţuri şi nevastă-sa. Manechin de ceară, el. Figură placidă, minte ştearsă. Vechi ceferist, vechi activist de partid. Ea, basarabeancă, îndesată, faţă mare, lipsită de spiritualitate, zâmbet oarecare. Tăcută. Intervine rar în discuţie.

Ne povesteşte Dumitru C., prieten sau fost prieten cu el, la minister, anul trecut, aventurile rocamboleşti prin care a trecut P. Puţuri. În 1972, vara, când erau plecaţi la munte, le-a luat foc casa. Dumitru C.

era supărat că P.P. l-a indicat ca făcând parte dintre prietenii lui şi că a fost chemat la anchetă. Pentru că n-a fost un incendiu natural ci foc pus cu napalm de mai mulţi inşi care au petrecut toată noaptea în casă şi spre dimineaţă au pus focul, în mai multe puncte, şi au plecat. Ancheta n-a dus la descoperirea făptaşilor. Faptele prezentate aşa de D.C., prostănac bine cunoscut, mi s-au părut în bună parte confabulate de el.

P.P. însă n-are fantezie de „poet". Şi povesteşte:

„Ei credeau că vom fi acasă pentru că era ziua nevesti-mii. I-a indus în eroare că au văzut maşina cu şoferul în faţa casei. Dar nevastă-mea venise la Bucureşti şi plecase în aceeaşi zi, înapoi la munte, cu maşina ei. Au înscenat o petrecere ca şi cum noi am fi fost în casă".

Eu: Ce nevoie aveau?

— Credeau că o să ne întoarcem, mai târziu. Au lăsat obloanele în jos. Au deschis larg uşa de la intrare. Au pus muzică. Focul era pus cu napalm. Parchetul şi dulapurile, dulapul greu, de nuc, al soacră-mii era ars, negru, scorojit, cu băşici parcă în lemn, cum e efectul napalmului. Era clar că a fost pus focul.

— I-a văzut cineva?

— Tovarăşa Duma. Spre dimineaţă. Ea a anunţat şi la pompieri. Şi Securitatea.

Eu: I-a văzut pe făptaşi?

— Unul singur a văzut. Nevastă-mea a venit la Bucureşti. Eu, zece zile nu m-am mişcat. N-aveam de ce.

Eu: Cum, şi nu s-au sesizat autorităţile superioare de un asemenea caz?

— S-a format o comisie. Eram şi eu în comisie. La urmă au declarat că îi depăşeşte, că nu e de competenţa lor.

— V-au furat ceva?

— Nimic. Atunci.

— Acte? Că doar, mata fiind directorul Institutului de Istorie a Partidului, puteai să ai ceva hârtii care să-i intereseze.

— Nici n-au intrat în biroul meu. Nu s-au atins de nimic în birou. Bijuteriile le-au îndoit. Trei arme de vânătoare, speciale, le-au stricat. Se vede că erau specialişti. O parte din arme au dus-o în cămara de alimente. Lucrurile noastre au ars toate.

Eu: Ai fost despăgubit?

— Am cerut un împrumut la Gospodăria de Partid, 70.000. Au zis că n-au bani.

Povestirea lui P. a început altfel. Cu momentul ce a precedat, cu câteva luni, incendiul.

A fost chemat la Secretariatul de Partid. I s-a spus că poate să vină dacă vrea, sau să lipsească. S-a dus. Era în discuţie cazul lui.

— S-au ridicat pe rând membrii Secretariatului şi m-au acuzat că am intrat în banii statului până aici (duce mâinile la umeri) şi multe altele. (Era de notorietate publică: a alcătuit colective care au lucrat la editarea unor documente de partid sub conducerea lui P. Şi la urmă a încasat el toţi banii).

La urmă, Ceauşescu mi-a dat mie cuvântul. Dacă am de spus ceva. Am vorbit o oră jumătate. Le-am spus că cei ce pun la cale asemenea acuzări se folosesc de naivitatea lor. Până la urmă o s-o păţească chiar ei.

Nicolae a pus concluziile. A dat la o parte hârtiile acuzatoare şi a spus că nu despre asta trebuie să se discute.

La câteva luni, a avut loc incendiul. După asta a fost decorat cu ocazia împlinirii a 70 sau 75 de ani, cu cea mai mare decoraţie. Cred că „Steaua României I”. O festivitate căreia i s-a dat mare amploare. Pagina întâi *Scânteia*, discursuri, îmbrăţişări.

— Şi anul trecut au intrat. De data asta au luat covoarele şi două geamantane cu lucruri. Mi-au răvăşit hârtiile. A doua oară când au intrat, că de două ori au fost, au scris la maşina mea: „A venit momentul să mă răzbun!”.

Eu: Poate că e într-adevăr cineva căruia fără voie i-ai făcut vreun rău…

— Nu poate avea o asemenea forţă, un asemenea aparat. Nu poate fi vorba de un singur om.

La întrebările mele naive, sau voit naive, pe cine bănuieşte, dă din umeri. Se vede că are el ceva „derière la tête” dar nu vrea să vorbească.

Eu: Poate din partea sovieticilor…

Aceeaşi enigmatică expresie. Dar povesteşte cazul generalului Şerb. Era adjunct la Securitate şi nu ştiu ce la M.F.A.

În 1969, când s-au primit informaţii că sovieticii masează trupe la graniţele noastre, s-au dat dispoziţii ultrasecrete în legătură cu manevrele noastre, în diverse puncte de graniţă. Ministrul lipsea. Ordinele le-a primit el. Totul a ajuns la sovietici. Am asistat şi eu când a explicat cum făcea. Avea la rever un micuţ aparat de înregistrare şi transmisie. Sovieticii îl aveau la mână. Fusese la studii în Uniunea Sovietică. Avea un copil, deşi era însurat. I-au cerut să-şi ia copilul. A refuzat.

— Bine, atunci lucrezi pentru noi.

A căpătat închisoare pe viaţă. După 7 luni, l-au liberat la cererea sovieticilor.

Duminică, 8 mai, când ne plimbam la Şosea cu Marcel P. şi Adela le povestesc şi el, prostuţ, bolborosind şi vroindu-se bine informat zice:

— Nu-i adevărat ce spune Puţuri. N-a fost aşa. La proces el a spus că

considera de datoria lui să informeze pe aliaţii noştri din Pactul de la Varşovia.

Eu: Păi asta a fost teza apărării lui, ca să facă faţă la proces. Una nu contrazice pe cealaltă.

Una din marile afaceri tenebroase ale lumii contemporane.

Ieri, la Biblioteca Americană, *Shampoo* cu Warren Beatty şi Julie Christie. Regia, Hal Ashby. Comedie. Un Casanova din Beverly Hills, California în timpul campaniei electorale din 1968 a lui Nixon. Comedie cu „evrei revoluţionari" zice în prezentare d. Charles, directorul Bibilotecii Americane (Ha, ha!).

Nina Cassian. Stau puţin cu ea, înainte de începerea filmului. Mă întreabă de ce vin şi plec de la şedinţe şi nu iau cuvântul.

— Am fost clandestină.

— Cum, a fost şedinţă lărgită. N-ai fost invitată?

— Oarecum. Îi povestesc despre propunerea mea scrisă la comisia cea mare.

Ea povesteşte cum au vrut să-i bage pe toţi cei din C.C. în comisia de alegeri de la Conferinţă. Ea s-a ridicat împotrivă. „Mi-a făcut Al.I. instructajul cuvânt cu cuvânt. Eu nu mă pricep la lucrurile astea. Ştia de la Doinaş că în comisia de la Bucureşti, Mihnea Gheorghiu s-a opus la alegerea ei în biroul Asociaţiei. De mine nu ştia. Crede că el s-a opus pentru că e prieten cu Barbu. Singurul scriitor care e prieten cu el. Zice că n-ar vrea să mai fie aleasă nicăieri. Ştiu că nu e adevărat.

Deşliu cu tânăra lui nevastă pianistă e prezent.

— Nu te-am prea văzut pe aici.

— Nu vin la filmele de groază.

Îmi povesteşte despre un cinematograf din USA care la un film cu cutremur de pământ a pus în funcţie nişte aparate vibratoare în sală, ca să simuleze cutremurul.

Râdem şi spun că şi nouă ne-ar lipsi aşa ceva.

16 mai 1977, Bucureşti

Diseară, la 20,05, pornim cu trenul spre Viena – Fresach – Salzburg – München – Strasbourg – Paris.

În 24 mai va fi grevă generală în Franţa. Burghezia e panicată de venirea stângii (iminentă) la putere. Majoritatea e dezlânată. J. Chirac – pe dreapta, U.D.R. îl paşte. E un tip dur. Pe stânga – se desprind voturi spre programul comun Mitterand-Marchais.

Petre, sărac lipit, se teme şi el. Din lac în puţ. S-a încurcat cu urâta de Bernadette. În ultima ilustrată ne scrie că a fost cu ea şi fetiţa (făcută cu Mălai, guristul), la Saint-Germain-en-Laye, la piscină. La Paris prevăd că mă aşteaptă micul infern al discuţiilor cu Petre. La

telefon mi-a spus că „sosirea Monicăi nu simplifică lucrurile”.

— Ştiai toate astea.

— Nu e cazul să-mi faci morală.

Trebuie să găsesc o atitudine mai detaşată, mai puţin implicată, fără a părea indiferentă.

Ivanov despre Prodanov, băiatul fostului mare tăbăcar din Bucureşti. Avere enormă în Elveţia. I-a convins pe ai noştri să-l trimită acolo, cu un reprezentant-delegat, să deschidă împreună safe-ul din Elveţia să le cedeze tot şi el să capete, în schimb, lei.

— El avea însă un aranjament.

— Stai să vezi. Merg împreună, iau legătura cu directorul, coboară la safe.

— Unde e cheia?

— N-am cheie.

— Atunci nu puteţi scoate nimic.

Banca deschide safe-ul. Se găseşte un testament al bătrânului că numai de faţă cu toţi moştenitorii – copii, nepoţi, soţie – se poate face împărţire.

Delegatul pleacă mofluz înapoi. Prodanov nu se mai întoarce. Brazilia. Era inginer de mine. Lucrase pe la Horezu, în Vâlcea, la o mină de mică. În Brazilia se angajează într-un post similar. Află cum merg lucrurile astea acolo. După 2 ani, deschide safe-ul din Elveţia cu o cheie pe care o avea de la maică-sa.

Îşi cumpără mine de mică în Brazilia. Are o avere grozavă. Şi-a scos cei trei copii din ţară. (Nevasta a murit de cancer.) Mama e la Bucureşti. Are 98 de ani. Fraţii, sora sunt în ţară. Pe ei nu i-a scos. Ivanov a lucrat la bătrânul Prodanov la Tulcea. Avea două fabrici la Bucureşti şi una la Tulcea. Ivanov era copil. Învăţa la şcoala comercială şi făcea pe curierul la Prodanov. Nu-i vede pe Prodanovii din ţară: „N-am acces în sfere aşa de înalte”.

Despre Cinel (Lucian), băiatul lui, inginer asistent la Politehnică: „Are stofă de negustor”. S-a îmbogăţit cu meditaţiile de matematici pe care le dă celor ce vor să intre la facultate. Şi cu trafic, contrabandă, mergând cu O.N.T.-ul prin ţările socialiste, ca şef de grup turistic. Acum nu i se mai dă autorizaţie să plece. Despre astea Ivanov nu menţionează nimic. S-a plâns odată că nu e lăsat să plece, dar atât (restul ştim de la Petre, căruia Ivanov îi făcea confidenţe). Lucrau în familie. Plecau cu toţii. Lucrau cu toţii. Cunoşteau perfect cererea şi oferta din toate ţările socialiste: care cu piper, care cu lenjerie de damă…

Cinel şi taică-său au pus ochii pe o studentă la politehnică, fată de inginer. Îi place lui Cinel, şi fac şi un fel de asociaţie. Cinel o iniţiază în meditaţii, îi pasează din elevii lui că şi aşa are prea mulţi. Cinel e

înscris la o „Dacia 1300”. Plăteşte integral, 73 mii. La apartamentul nou a plătit 80.000 şi restul în rate.

Ileana Gulian, „stare precomatoasă”, aşa i-a spus Runcan când au făcut protocolul consultului cu Dinescu la Elias. Problema plecării ei în Anglia – în vederea unui eventual transplant de ficat. Richi se teme că la M.A.I. n-o să-i dea drumul. Îi spun să vorbească cu Romeo P. Şi cu J. Moldovan.

Edith, scrisoare din 9 mai. Disperată. Cum a înlemnit când a auzit telefonul sunând. Până a ajuns jos, încetase să sune. A chemat-o pe Leana la spital. Lupta între două avariţii. Ileana e între viaţă şi moarte şi cei doi soţi, despărţiţi, se pârăsc de „zgârcenie” în legătură cu telefonul. Cine să cheme?

Edith: Nu înţeleg vacuumul lui sufletesc! I-a spus ei că dacă cheamă de aici costă „de trei ori mai mult”. Edith mă întreabă pe mine în scrisoare: „Mai mult decât pentru cine?”.

Nici cu Leana nu-i mai generos. Loţi i-a promis Leanei că o să-i dea el bani s-o poată chema pe soră-sa la telefon.

Surioara şi mămica, în Anglia, şi-au cumpărat fiecare casă, cu 3-4 camere, scară interioară, pavilion singur în curte…

Edith mă imploră să-l conving pe Richi să facă şi imposibilul ca s-o trimită pe Leana. Promite răsplată dacă există vreo răsplată pe lume. Îi scriu imediat că R. n-are nevoie să fie convins, în această privinţă face totul.

Sunt bucuroasă că plec cu Sorin. Mi-e teamă însă de multiplele noastre beteşuguri. Suntem atât de şubrezi!

Cu ocazia aniversării a 100 ani de la Independenţa României (9 mai 1977), au fost amnistiaţi sau graţiaţi 19.000 de oameni, condamnaţi sau în curs de anchetă, judecată. Eliberat şi Paul Goma şi alţi arestaţi pentru că au semnat scrisori adresate lui, împărtăşindu-i punctele de vedere.

Amelia Pavel, la telefon, îmi spune că nu-i adevărat, fiu-său, Toma Pavel, prof. univ. în Canada, n-a protestat. „Europa Liberă” minte. El nu se bagă în chestii dintr-astea. – Cine minte? Ea? Îi e teamă?

Richi, când a fost la noi (a vrut să stea de vorbă numai cu mine, fără Sorin)… „Nu ţi-am spus tot. Mi-a fost rău într-o noapte. Am chemat doctorul. Mi-a făcut ceva. A doua zi la dr.B. Mi-a spus că e ceva, că nu trebuie să muncesc, nu trebuie să am emoţii”.

— Dar nu l-ai întrebat exact, ce a fost.

— Nu.

— Un spasm cardiac, sau ce?

— N-am întrebat.
— Dar omul trebuie să ştie ce are! (Nu răspunde la asta)
— Suntem doi oameni singuri. Dacă mi se întâmplă ceva…
— Nu intra la idei. Nu se moare aşa repede.
— Nu e vorba de asta. Dar dacă sunt internat la spital cine se mai ocupă de Leana. Ioana e ramolită complet. Afară de o mâncare acolo, nu poate face altceva. Nici Salvarea nu ştie s-o cheme.
— Ai spus că Edith n-o să-şi ierte, aşa ţi-ar fi mărturisit, că n-a venit acum doi ani când Ileana a fost cum a fost. Spune-i care e situaţia acum.
— N-a venit atunci şi o să vină acum, neavând rezidenţa… Şi după ce a trecut prin asemenea criză, încât se gândea la sinucidere? Cum îţi închipui.

29 septembrie 1977

George, Georgică Cristescu, fostul coleg al lui Petre de la „Timpuri Noi", chemat să ne repare feonul Moulinex. Numai bile, numai rotunjimi oacheşe. Buze groase, păr în şuviţe, căzute pe frunte. Soţul lui Any, şi ea umflată cu pompa. Activi, economi, ambiţioşi. El f. bun tehnician. Practic, ticul lui verbal: Practic, am vreme azi de dimineaşă şi pot veni pe la 11. Practic, carbonul este uzat etc. etc. Practic, are o invenţie, un întrerupător pentru un alternator electric. – „Încă una, două să am şi practic, mă întâlnesc în direct cu Petre" (adică la Paris). Vorbeşte îngăimat, între buze, de-abia desluşeşti ce spune. Şi e foarte conspirativ, foarte misterios tot timpul. „Sunt mari mutaţii", aşa se spune. Dinastii de directori, directori generali care se schimbă în ministere (zonă de mister palpitant). „Sunt greutăţi cu tatăl lui Any. Stă la noi. Înainte era altfel. Puteam să merg gol prin casă. Acum deh… Şi e un om care, practic, n-a făcut nimic toată viaţa."
— Cum n-a făcut nimic?
— Aşa, bine. Era militar ceferist. S-a pensionat după 23 August.
— Câţi ani are?
— 68.
— Aşa că foarte de tânăr.
— Da. Are pământ, livadă la Topoloveni. Numai din cireşi a scos 20.000 anul ăsta.
— Atunci, de ce zici că nu face nimic? La livadă nu-i de lucru?
— Bagă oameni. Acolo s-ar putea face ceva frumos. S-ar putea instala cameră de baie, pompă, cazan. Loc e. Aş face transformări. Dar să văd cum. Fratele şi sora lui Any au dat hârtie de renunţare.
— De ce?
— Păi, cine se necăjeşte cu bătrânu'? Eu. E un om curios. Zicea că să vină copiii să stea la el. Şi când a venit băiatul din Sibiu, dacă şi-a

tăiat şi el un lemn, ca omul, de ce-ai lăsat toporul în curte? Şi acum, la mine, de pe un pat pe altul. Şi cu injecţii tot timpul. Şi le face singur. Tot felul de vitamine. Să zicem că mai trăieşte zece ani, ce fac cu casa? Că act de vânzare i-a făcut lui Any, dar statul nu-ţi dă dreptul să vinzi decât 250 metri pătraţi în jurul casei. Şi el are 3000. Să vedem cu primarul, cu cei de la primărie ce fac.

— Adică ar trebui să închidă un ochi şi să vă lase să folosiţi livada.

— Cam aşa. Parcă am văzut ceva de Dumneavoastră într-un ziar, ceva cu Cântarea României.

— N-am aşa ceva.

— Nu mă ocup eu cu chestii de-astea, literatură (cu dispreţ) n-am timp.

Veta, la televizor: „Fir-ar al dracului de nebun… Ăsta e Odiseu?”.

— Da

— Asta cine e? Nevastă-sa?

— Da.

Eu clocotesc. Mă stăpânesc.

Întrebare tip, la sfârşitul fiecărui episod: „Câte filme mai are episodul”.

— Nu ştiu. Nu se anunţă câte episoade sunt.

Acum episodul (de luni seara) e *Odiseea*, capodoperă franco-italiană, regia Franco Rossi. Irene Papas în rolul Penelopei.

Un nepot din Cermei, de vreo 24 de ani se însoară cu o fată de la Vultureşti – Vaslui de 17 ani, pe care a cunoscut-o la Timişoara. I-au telefonat din Cermei ca s-o invite pe tuşa la nuntă şi să-i ceară împrumut 3.700 lei până la nuntă (va fi, desigur, cu dar şi vor scoate mulţi bani).

Veta, teribil de excitată de vestea asta. Plină de îndoieli: să le dea? Să nu le dea? Să meargă la nuntă? Să nu meargă? De fapt, din primul moment era clar şi că le va împrumuta banii şi că va merge la nuntă. Dar totul se prezintă ca un scenariu foarte dramatic.

— Dar ce sunt eu? Bancă? Toţi vin la mine, după bani! Şi ce-i cu Vasluiul ăsta? Unde vine Vasluiul? Zice că în Moldova… (dispreţ şi neîncredere faţă de Vaslui şi Moldova).

— Nu chiar în nordul Moldovei

— Parcă eu ştiu ce-i aia nord.

— Aşa, pe la mijlocul Moldovei.

Le-a trimis banii. S-a dus să-i întâlnească în Gara de Nord, pe unde treceau viitorii miri spre Moldova. Nu le-a spus că merge să-i vadă. Nu şi-au dat întâlnire. Sorin zicea că n-o să-i găsească în gară. I-a găsit, în sala de aşteptare. Foarte drăguţă moldoveanca. Dar vopsită pe la ochi, cu verde, ca un papagal. I-am spus să nu se mai vopsească. Erau,

săracii, încărcaţi. 25 de kg de măsline aveau cu ei. O să lucreze amândoi la Iaşi şi or să stea la părinţii ei, la Vultureşti, că e numai la 20 km de Iaşi.

— De cum l-am văzut, tuşică, pe Cornel – dar ea nu-i spune aşa, nu ştiu cum îi spune – mi-a fost drag de el…

— Ce e Cornel?

— Strungar, frezor, aşa ceva.

— Bună meserie, spune Sorin.

Iulie

Ziua cea mare rescrisă la Sinaia

9 VIII

Lui Sorin i se fură actele, carnetele CEC, la târgul anual din Bran. Capăt hipertensiune, cu ameţeli, cerc de fier în jurul capului.

Cu Iosifeştii, întristător *modus vivendi*, de ochii străinilor. Au rămas pe poziţia lor, aserviţi Verei, minciunilor lui Saşa. Nici un cuvânt de regret sau de revenire în legătură cu cele petrecute anul trecut. Admirabila Ata a devenit tot aşa de laşă şi nedreaptă ca şi el. Nu izbutesc să mă împac cu ideea că aşa sunt şi că nu pot fi altfel. Că a spune un cuvânt adevărat prin care îţi recunoşti o eroare e pentru unii oameni cu neputinţă de rostit. Totuşi, dispreţul pe care am început să-l simt faţă de atitudinea lor mă face să suport mai uşor relaţiile false dintre noi şi înstrăinarea.

Când am terminat de scris rândurile de mai sus, privirea mi-a căzut pe vasul de faianţă englezească în care stau vertical pixurile, creioanele (lăsat de nişte englezi, cunoştinţe ale lui Tudor). Imită faianţa sec. XVII-XVIII şi are tipărit următorul proverb în jurul gurii: „See all, hear all, say nowt” (adică nothing). Îl văd pe Silvian, ascultând ce se vorbeşte, tăcând, lăsând ochii *pudic* în jos. (Adică: sunt aici, dar e ca şi cum n-aş fi. Eu n-am nici în clin, nici în mânecă cu ce se spune).

Reparaţiile casei, încă în curs. De-abia pe la mijlocul lui Octombrie vom zugrăvi. Dormim în bibliotecă. Mobilă strânsă şi acoperită în mijlocul camerelor.

Legea pensiilor. Nemulţumiri. Categorii largi vor primi mai puţin ca înainte. Mişcări în Valea Jiului. Lui Verdeţ i s-a spus că nu vor să stea de vorbă cu el. Să vină Ceauşescu, să stea de vorbă muncitoreşte, fără Securitate. A fost. Sancţionat directorul. Nu li s-a explicat oamenilor

bine legea. Apoi pe Valea Motrului, tot la mineri. Emisiunea TV în direct n-a putut avea loc. Se spune că de la Radioteleviziune au fost scoşi vreo 500 oameni.

La Neptun, în August, au fost scoşi din hoteluri români. Veniseră grupuri neprevăzute de străini. Vreo 600 ardeleni au pornit spre palatul lui C. Pe marginea drumului cordoane de securitate. Dar nu li s-a îmtâmplat nimic. Nu li s-au mai dat banii înapoi şi au fost cazaţi în alte hoteluri. Nişte mici capete turistice au căzut. Zvonul că ar fi fost demis chiar ministrul Cozma nu s-a adeverit.

Imbroglio cu Petre – Vini – Bernadette. Scrisoarea lui Vini în care se plânge că Petre nu-i spune adevărul. A fost 3 săptămâni la Paris. În acest răstimp, P. i-a spus că are treabă pentru 3 zile la Lyon şi a plecat să se întâlnească cu Bernadette.

Tunia la mine pentru anticoncepţionale „ca tratament îndelungat" contra pierderilor de sânge. Logodnicul italian, cu fabrică 50 muncitori, 40 de ani, nu-i frumos, scund, dar simpatic. Nu s-ar fi uitat la el dacă ar fi găsit la noi un om serios, dar „ori sunt angajată, ori cer studii superioare (Tunia e asistentă medicală – aşa-zisă prietenie cu Monica). Povesteşte cum Monica spune la toată lumea că ea, Tunia, are o legătură cu Hartwig, pe când ei, Monica şi Hartwig erau prieteni buni şi ei, Tuniei, nici nu i-ar fi trecut prin gând să se uite la el. Dar ieşeau în trei, ca să creadă lumea că ea e cu Hartwig.

Toate astea mă tulbură. Calculată, mincinoasă – nu, nu vreau o asemenea nevastă pentru Petre. Mai bine urâta de Bernadette. După scrisoarea în care îi spun de necazurile lui Vini (că nu-i spune adevărul), îl rog să se decidă odată pentru una sau pentru alta, dacă tot nu poate să-şi ia o tovarăşă de viaţă egală cu el. Urmează, după vizita Tuniei, scrisoare demascatoare. Pe el însă nu-l impresionează. Şi la telefon mi-a spus despre Tunia „cine ştie ce poamă o mai fi şi asta".

INSEADUL, Institutul de bussiness administrativ de la Fontainebleau e mult mai greu decât se aştepta. Program foarte încărcat, „very informal". Seara, la telefon, se aude din cameră glasul lui Manuţu. Petre cu tandreţe: „O auzi?" parcă ar fi fetiţa lui, nu a lui Mălai.

Cum se transformă vodevilul (Mălai – Bernadette – Petre – Monica) într-o tandră legătură.

Tudor continuă să primească contracte prost plătite pentru ilustraţii la cărţi pentru copii (pentru „Sakko", editură japoneză, *Frumoasa din pădurea adormită*) 10 planşe colorate – 5000 franci. A mai primit una 4000 fr. – 20 planşe alb-negru. Fără procente. Fără drepturi asupra traducerilor. Zice că trebuie să trăiască, să mănânce. Eu îl sfătuiesc să depună eforturi (plus cadouri) pentru a pătrunde permanent. La 1-2 reviste (ca *Playboy*) care plătesc bine, ca să poată lucra pentru sufletul lui grafică şi pictură. Nu mă pot înţelege cu el. E pasiv şi încăpăţânat.

Vrea să plece în USA (invitat de mult, insistent de Vlad Sr. Şi, mai puţin insistent de Petru Popescu).

— Cu Claude cum merge

— Nedecis. E prea pariziană…

(Era o Chloe din povestea cu tâlcuri scrisă de Tudor)

5 octombrie '77

Veta s-a întors de la nunta din Vultureşti. Trenul a avut întârziere. A sosit la gara din Buhăieşti pe la 7 ½ seara. Trebuiau s-o aştepte cu căruţa. Nimeni. Un beţiv se oferă s-o conducă pe jos.

„Draci! Mai bine mă întorc la Bucureşti. Cu trenul de 12 noaptea, decât să merg cu tine", mă gândeam. Staţi să vedeţi cum a fost. Un bărbat voinic se apropie de mine.

— Aşteptaţi pe cineva, doamnă?

Îi spun: aşa şi aşa. Trebuiau să vină să mă ia.

— A mergeţi la nuntă? Aşteptaţi-mă puţin şi dau un telefon la Ceape.

El s-a dus, ca omu', la bufetul din faţa gării să bea ceva. Stă vreo jumătate de oră. Mă gândeam: acum ce mă fac?

Vine un tânăr, mă întreabă şi el, îi spun şi lui.

— Păi eu sunt văr cu Rodica, mireasa.

Între timp, bărbatu' ăla dă telefon la Ceape. Vine şi zice că pornesc îndată spre gară. Au crezut că vin cu alt tren şi s-au întors cu căruţa la strânsu' lucernii.

Băiatu' se suie pe bicicletă, pleacă, le iese în întâmpinare şi se întoarce să-mi spună să n-am grijă că sosesc după mine.

400 de invitaţi au fost. Au pus cortu'. 29.000 au strâns. Naşu' pune primul banii în castron. Lăutarii cântă la fiecare, când pune banii. Mie îmi place muzica cum îi place câinelui radio. Am dat şi eu 500, pătura şi 2 cearceafuri. Dacă ştiam că are 3 plăpumi nu i le mai dădeam. Mama lui Cornel i-a promis o pilotă de puf. Rodica vroia să-şi facă din pilotă perne, că ale ei sunt umplute cu ceva tare, nu ştiu fulgi de găină, ori ce.

Fata e voinică, nu arată de 17 ani, mai bătrână parcă. Maică-sa e foarte drăguţă, cu o faţă fină. Zice: Cuscră dragă, să fie ei cuminţi, Alin (ei nu-i zic Cornel, că pe la ei nu există numele ăsta) şi Rodica şi îţi garantez eu că, la anu', au maşină.

Vă spun, moldoveni, moldoveni, dar au case curate, ca o floare şi cu toate în ordine, au tot ce le trebuie.Tatăl fetei e la DAC, merge cu căruţa şi calul la achiziţii. Nu ştiu cum o fi pe la alţii, dar lor nu le lipseşte nimic. Degeaba o batjocoresc pe biata fată la noi, blestemaţii ăia de beţivi, cu: moldoveancă împuţită şi cu moldoveancă cu limbă lată, că – vă spun drept – sunt foarte curaţi. Nu-mi place cum au

casele, nu-s aranjate cum trebuie, cu faţa la stradă; sunt aşa, alandala, în mijlocul curţii, dar au pomi, meri, nuci, gutui. Mie nu-mi place că nu-s una lângă alta, spre stradă. Mie, sora mică a miresii îmi spunea „bunică”, şi mergea după mine; are 4 ani şi maică-sa zice că, dimineaţa, cum se scoală, cere gin (vin) şi cozonac. S-o vedeţi, carnea e tare pe ea.

Bucătăreasa, care a gătit la nuntă, se vedea că e „mai scuturată”, s-a apropiat de mine: „Ci rău îmi pare că nu mai rămâneţi pe la noi, să veniţi şi la mine”.

Mă gândeam: „Draci! Mai vin eu pe aici!”.

Au gătit bine, ciorbă de porc foarte bună, friptură, sarmale. Sarmalele aveau de un deget grăsime pe ele – mă gândeam la dumneavoastră – le-am întrebat, de ce nu mai luaţi grăsimea? – Aşa le place. Prăjituri, torte, saleuri, nu ştiu să facă, ca pe la noi. Numai cozonac, cu nuci şi cu cacao. Nu, n-am adus. M-au rugat să iau, şi nuci, şi mere. Le-am spus: „Nu iau nimic. Eu nu pot să mănânc”. Ştiam că nici dumneavoastră.

La noi nunţile sunt mai frumoase. Se fac la Căminul Cultural. Nu-i frumos, dar e încăpător. Lăutarii stau pe scenă. 6.000 lei au costat lăutarii. Pe doi porci au dat 5.000 lei.

A plouat luni, dar nu le-a fost frig. Ce să le fie? Femeile beau alături de bărbaţi. Eu n-am stat la masă. Numai când am dat banii. Mai mult în casă am stat. Am fost singura din partea lui Cornel. Nu ştiu de ce n-o fi venit maică-sa. S-or fi bătut iar, cu beţivu’ de nepotu-meu. Şi ea, maică-sa, îl iubeşte aşa pe Cornel că i-a spus Rodicăi: „Dacă ştiam că-l iei în Moldova, nu-l lăsam să te ia de nevastă!”.

Auzi, tâmpita. Să nu-l lase. Şi să nu vină nici unul din ei la nuntă. Or n-au avut bani, dracu’ ştie. Şi lumea, ştii cum e, întreba: „Dar socrii mari nu-s aici?”.

Da, dacă nu eram eu, n-ar fi fost nimeni din partea lui.

Un interviu al lui Norman Manea, în *Tribuna*, vorbeşte despre *Manechinele* lui Bruno Schulz. Împrumut cartea de la Casa Scriitorilor. E într-adevăr ceva deosebit. Prefaţa traducătorului, Ion Petrică, zice numai că B. Sch. (1892-1942) a pătruns în literatură pe urmele lui Fr. Kafka, dar nu ca un discipol docil al marelui claustrat, ci ca un demiurg aşază în locul unei lumi austere un univers mitologic, universul copilăriei, în care totul e posibil, dar mai cu seamă „regenerarea bruscă a miturilor primare”. Din faptul că ediţia originară a apărut la Krakov, 1964, deduc că e polonez, e evreu, că, probabil, e dispărut în holocaustul nazist din 1942, dar nu se suflă o vorbă despre asta.[1] Cartea a apărut într-o ediţie de buzunar, colecţia „Globus”, Ed. Univers, are 409 pagini şi cuprinde: *Prăvăliile de scorţişoară* şi *Sanatoriul timpului*. Cum să nu-i placă lui Manea? Cum să

nu-mi placă? Suntem din aceeaşi familie de spirite ale „universului închis”.

Azi, Petre Iosif la noi. Sorin îi cedează polietilena, 8 kg care ne-a rămas de la învelitul parchetului. Amestecul de prostie şi fudulie, bine cunoscut. S-a întors, nu din Canada, chiar de lângă Pacific, la Vancouver, ai auzit de Vancouver? Eu plec în fiecare an, trei luni, o lună, două săptămâni, în fiecare an, mai ales în Italia şi niciodată ca anul ăsta, n-am ajuns la concluzia că la noi e foarte bine, adică nu chiar foarte bine, dar destul de bine, în unele domenii mai ales, cum ar fi organizarea medicinii deşi şi în domeniul ăsta ar fi câte ceva de zis, totul ar putea fi foarte bine dacă n-ar fi paranoicul. „Eu, cu urechile mele, l-am auzit cu ce ură vorbea contra intelectualilor: la grajd cu ei, adică la ţară voia să spună, şi doctorii să dea consultaţii pe câmp”. – Cum, pe câmp? – Aşa, aşa vrea el…

Aţi auzit de cele două autobuze? Nu, numai unul. Dar în al doilea a fost frumos. Şoferul, curajos şi cu prezenţă de spirit şi sânge rece, când borfaşii au ameninţat cu cuţitele pasagerii, a închis uşile automate şi uşa dintre cabina lui şi autobuz şi i-a dus direct la miliţie.

Vineri, 7 dec. 1977

Ieri şedinţa Organizaţiei de Bază. Aceeaşi schizotimică dedublare. Ei cu ale lor, noi cu ale noastre. Planul de acţiuni, prelucrarea ultimelor cuvântări ale Tov. Secretar General. Al. Balaci face prelucrarea. Ultima frază: „Un bun comunist trebuie să gândească…”. Eu mă gândesc: „… Dar să comunice ceea ce gândeşte”. Mihale îmi confirmă prezenţa holerei în ţară. La Tulcea sunt 20 morţi. Tulcea şi împrejurimile ei, în carantină.

— Or fi adus-o marinarii, din Libia?

— Sau de la „tovarăşi”, care ţin şi mai secret ca noi.

Cu Croh despre zugrăvit, literatură etc. Soră-sa de la Paris i-a trimis o foto-frescă pădure, cu care o să acopere un perete. Îmi dezvoltă, pe larg, sistematic, cu răbdare, cu aplicaţie, tema zugrăvitului: cum el n-a insistat pe lângă zugrav să-i fixeze preţul. Ce diferenţă poate fi? O mie de lei, acolo… Dacă ar fi fost vorba de zece mii, înţelegea să se tocmească. Dar aşa, să-şi facă nervi, pentru nimica toată. A văzut nişte tapete frumoase, româneşti, dar nu sunt rezistente. Alea cu dungi sunt frumoase, se găsesc la „Titan” (pe Academiei?).

— Le-ai văzut puse pe pereţi la noua braserie „Turist” de la Piaţa Romană? Acolo stau bine. Dar închipuie-ţi-le în apartament. Ar fi vai, vai…

— Da, zic pe gânduri.

— Ceva foarte frumos, dar foarte scump, zice, ar fi mochete, au un cauciuc pe cealaltă parte, se pot lipi. Nevastă-mea nu vrea.

— De ce?
— S-ar îmbiba de praf.

[Yves] Goldenberg, prof. Univ. de limba arabă (a trăit multă vreme la Cairo) a murit la înapoierea de la munca patriotică cu studenţii, la cules de vii sau de porumb. A fost la Miclău, a arătat că are 22 tensiune, dar acesta i-a spus că numai ciungii sau cei fără picioare sunt scutiţi. Şi acum, tot mortul e de vină. De ce nu a insistat? De ce nu a prezentat un certificat medical?

Printre universitari, circulă un banc: „Noi mergem pe linia strămoşilor noştri, dacii. Ei aveau cultul morţilor. Noi avem moartea culţilor".

Despre câteva cărţi de proză: pe Buzura îl găseşte talentat, dar plafonat, mai interesant totuşi în *Feţele tăcerii*, decât D.R. Popescu, *Împăratul norilor*. Încearcă o tehnică modernă, mai multe glasuri care dezbat aceleaşi evenimente din diverse unghiuri de vedere. Eu am spus totdeauna: lăsaţi-i să scrie despre toate chestiile astea – abuzuri, crime – că ei zic mereu, „Ei, dacă am putea scrie?" …Şi? Acum au scris… Se văd limitele. Uite, Bănulescu (*Cartea milionarului*) ce fantezie, ce frumos e scrisă…

— Da, şi eu mă tem de *Tetralogie*… să nu se risipească în povestioare.

Cartea lui Sorin Titel e frumoasă. Ţie ţi-a plăcut *Bunavestire*? E vulgară, trivială. Are părţi întregi foarte bune, începutul, partea de satiră, chiar aceea în care demască trivialitatea, dar apoi devine el însuşi trivial.

O carte cu teză, demonstrativă.

În toată multitudinea de volume proaste de poezie, câte ceva bun. Ai citit Brumaru? Şi al lui Dimov e bun.

Paul Anghel e fericit. A ajuns cu apartamentul la „palux", la parchet, a terminat cu zugravul, a costat enorm, 12.000.

Davidoglu mormăie, nu catadicseşte să-mi răspundă la întrebarea dacă-i adevărat că trebuie să zugrăvească a doua oară, că i-a ieşit umezeala prin pereţi: Mda, mda, şi-mi întoarce spatele.

Virgil e senin, roz, s-a deconectat, face mici observaţii insignifiante la planul de activitate al biroului. De ce să răspundă tot aceeaşi tovarăşi de toate acţiunile? Câte unul cu colectivul lui.

Croh, maliţios: Vergi nu observă că se aşază alături de Bratoloveanu…

1. I-a scăpat Mariei Banuş informaţia că scriitorul fusese împuşcat în plină stradă de un soldat german. [Nota mea, G.Ş.]

1978

16. I. ’78, Bucureşti

Sărbătorirea lui Philippide. Marele premiu al Uniunii Scriitorilor decernat în sala de sus de pe Calea Victoriei. Noi, asistenţa, în picioare şi el, mărunţit de ani, gârbovit, dar tot cu profilul de cărturar-vultur, cu nasul nobil ascuţit sub ochelari. Bogza la prezidiu, vioara I-a. Vorbeşte liber, dar şi citeşte, autocitându-se dintr-un articol scris în 1970. Macovescu conduce. Constanţa Buzea citeşte o poezie festivă, care se vrea interiorizată şi din care iese ceva hibrid, chinuit.

15 ianuarie, ziua de naştere a lui Eminescu, în jurul căreia Bogza desfăşoară de mulţi ani un uriaş peplum de evlavie naţională. Îngemănează sărbătorirea lui Philippide cu această zi. Se merge la statuia din faţa Ateneului. Apoi zaiafet la Athenée Palace. Masa uriaşă în formă de potcoavă. Eu alături de Dan Hăulică şi de Mircea Dinescu. Hăulică a fost la Kassel în 1977. Expoziţia, o dată la 4 ani, foarte scumpă, costă milioane de mărci organizarea ei. Tendinţe avangardiste în plastica şi grafica nouă.

— Figurativ?

— Nu atât. Conceptual.

Despre Lisandra, fetiţa lui de 3 ani. Desenează.

— Ce desenezi tu?

— Urme…

— O fi auzit în casă, zic eu, tăindu-i, plat, entuziasmul patern.

— Se poate, dar e mai mult decât atât… Îi arată cineva o şurubelniţă – Asta ce e? Tehnică sau cultură? Nu, el nu vrea să forţeze nota, să o încurajeze prea tare în direcţia asta…

Mircea Dinescu a tradus o parte din *Cimitirul marin* (după Argintescu-Amza, Doinaş, Deşliu). Nu se grăbeşte. Nu vrea să dea în fiecare an un volum.

Macovescu spre sfârşitul mesei (proastă – *vol-au-vent* cu măr copt!!!) dă cuvântul, comesenilor, pe sărite, pentru toasturi. Mă ia pe la început, nu sunt pregătită şi mă bâlbâi, nu în vorbe ci mental, adică spun câteva lucruri absolut stereotipe, banale, fără nici un relief. Ceilalţi vorbesc care mai de care mai frumos, fiecare cu contribuţia lui originală, nuanţat, intelectual, uneori cu imagini. Hăulică vorbeşte de inconfortul intelectual (ref. *Consideraţii confortabile* ale lui Philippide), Nina Cassian despre larii adolescenţei ei: Arghezi, Blaga, Barbu, Bacovia, Philippide şi despre un vers care a urmărit-o totdeauna: „drumul aleargă ca un ogar în perspectivă” (sau aşa ceva)… Virgil, ex-

preşedinte, se bâlbîie cu glăscior mic. Şi pe el îl urmăreşte un vers: „Castelul e istoric şi lacul e pătrat”. Balaci, în chip foarte surprinzător, citează un ţăran care a exclamat referitor la traducerile lui Philippide: „E dat în paştele mă-sii”. Nu scapă aproape nici unul de la toasturi. Excepţie, bineînţeles, Hidalgo-ul care trebuie să se singularizeze: Jebeleanu. (A luptat pentru Marele Premiu – o să-i revină şi lui, desigur, peste un an-doi, la 70 de ani!). La garderobă, alături de iubita lui, Ileana Mălăncioiu, zice, îmbrâncindu-se: „Mai dă-i dracului pe tinerii ăştia!”.

— De ce?

–Scornesc tot felul de vorbe spurcate. Şi lui Philippide şi lui Bogza.

Ileana îmi şopteşte la ureche: Philippizde.

Jebeleanu: lui Bogza îi spun Boşorobogza… Mai dă-i dracului.

Philippide, la înmânarea premiului a citit un cuvânt scris, rece, la rece. La masă, în încheiere: liber, mulţumeşte: „se simte încurajat” să continue. Nu uită să vorbească despre zilele luminoase pe care le aştepta în ’47 la *Îndrumătorul cultural*, care trebuia să vină şi au venit…

Presiuni din partea ziarelor, în legătură cu aniversarea (60 ani – Ceauşescu). Îi apreciez din multe puncte de vedere activitatea, ascuţitul spirit politic, dar nu vreau să mă inserez corului ditirambic. Cine a păcătuit, va mai păcătui? Doamne, nu există om-absolut, stindard în ţara noastră. Fiecare la rândul său, chiar şi Blaga, a cedat.

(Fie că vrea, fie că nu vrea, M-me Monica Lovinescu s-o recunoască)

Obiectiv, la rece privind lucrurile, noi cei veniţi din ilegalitate, ieşiţi din muguri de simpatizanţi, îndopaţi cu marxism, crescuţi în cultul disciplinei *sine qua non*, suntem mai puţin condamnabili chiar pentru marile noastre autoiluzionări şi ditirambele şi semi-minciunile şi minciunile integrale „necesare” (credeam noi) decât „rezistenţii”, anticomuniştii, lucizii, care, la un moment dat, mai devreme sau mai târziu, au cedat cântecului presant de sirenă, nefiind ameninţaţi nici cu moartea, nici cu închisoarea, nici cu deportarea, nici cu mizeria materială (Blaga – când a scris în *Contemporanul* – articole de adeziune, avea din ce trăi… Dar istoria se scrie la fel de subiectiv ca şi poezia, chiar istoria literară, care e pasiune politică…).

Hăulică m-a întrebat de Tudor. Mi-a fost ruşine să-i spun galeria. Mă tem că-i ceva foarte prost.

17. I . ’78

Aseară, în Toamnei 42, la Shamay Cahane, ambasadorul Israelului, cockteil de rămas bun. Pleacă, la ONU, ambasador.

Croh: ce abil a fost Bogza. Nu-l credea aşa de abil.

— Ce abilitate?
— Păi, aniversare, înaintea Aniversării (lui Ceau).
— Aha, de asta contopirea cu 15 ianuarie, Eminescu.
— Numai că Philippide, chiar el era să feştelească totul, cu conformismul discursului de la Uniune. La banchet a mai dres-o.
— Ei aş. A spus de zilele luminoase ce trebuia să vină şi au venit…
Despre cronica lui elogioasă la volumul lui Mugur (*Piatra palidă*) Paul G. i-a telefonat:
— Păi asta e curat Irgun Zwi Leumi.
— Cum?
— Aşa, băşcălios cum îl ştii. Zice: şi eu mă gândeam să scriu dar nu ştiam cum… Ştii imaginea Prinţului cu cartea e din Kabbala, oricine, cel mai nenorocit devine prinţ când dansează cu cartea în mână, de sabbath. Sunt autori care au un destin nedrept. Nu numai dintre cei vii: Iacobescu, de pildă. E unul din cei mai buni simbolişti.
Şt. Voicu: Barbu Nemţeanu.
Eu: E mai puţin bun.
Croh: Da.
Eu: Are câteva poezii excelente, dar restul…
Croh: Despre Blecher, dacă nu scriam eu, n-ar fi existat. Acum e citat, în facultate, alături de Hortensia Papadat-Bengescu…
Şi Stere, un mare nedreptăţit.
— Aici e un *hic*. Altfel de hic ca la Ronetti Roman, de care vorbeai mai înainte, dar e tot politic.
Şt. Voicu: Ieri Ceauşescu i-a spus lui B. (încet, confidenţial), când B. a vorbit de rolul lui Stere în Sfatul Ţării: „E treaba istoricilor, nu ne amestecăm noi. Dar e un mare om de cultură şi o să dau dispoziţie să fie tipărit”.
Croh: E cel mai mare scriitor al revoluţiei din ţara noastră. Altul mai bun nu avem. Volumul *Hotarul*, cu pătrunderea ideilor revoluţiei în mijlocul tineretului, e excelent.
Pe stradă, de la Piaţa Romană până la Piaţa Victoriei (am lăsat maşina la garaj) ne povesteşte despre soră-sa, Medy, arhitect de la Paris, că *parnusa* ei acum e Arabia Saudită. Vice-regele îşi construieşte un palat la Paris. „Firma unde lucrează Medy, ca multe alte birouri de arhitectură, acum de la recesiune încoace, se clătina, patronul voia să concedieze din personal; Medy, ca străină, se temea, când, prin nişte complicate legături, o fată a cunoscut pe cineva de la legaţia Arabiei Saudite şi prin ea au ajuns să le dea lor să facă proiectul. Firma lor nu avea deobicei adevărate proiecte. Cumpăra apartamente, pe care le mai transforma, le revindea. Patronul, la început, ezita. Medy i-a spus: „Daţi-mi mână liberă. Plecaţi în concediu (era vară) şi când vă întoarceţi, aveţi proiectul. Vă place, bine, nu, nu-l faceţi”. – Bine, doamnă! Şi-a angajat doi oameni, pe arh. Pastia, care are „cea mai

bună labă” şi pe prietena ei, şi au făcut nişte proiecte de a rămas şeful cu gura căscată. Treabă solidă, bună, dar a încărcat totul, mult. Cunoştea psihologia acestor tipi (vice-regele – primitivi, pretenţioşi, fără gust), din ţară. Nici un francez n-ar fi ştiut asta. Legătura o ţin prin cineva de la ambasadă. Au transmis arhitectului felicitări. Invitaţi la Ryad. Ea zicea: „Ce-s nebună? Cu paşaport românesc şi evreică, să merg acolo?”.

Acum are paşaport franţuzesc.

La început, proiectul era aşa: fiecare etaj un apartament pentru altă soţie, cu baie proprie. Au cerut modificări: numai prima soţie să aibă baie, celelalte în comun…

A încărcat mult (cuvânt indescifrabil). Totul Louis Quinze.

16 febr. 1978, Bucureşti

Zilele fug, terne, destul de blânde. Sub semnul bucuriei şi îngrijorării în legătură cu Tudor. Îngrijorări pentru că scrisorile au întârziat mult, 25 I – 15 II. A fost viscol, zăpadă mare la New York şi prin alte părţi şi gripă. Am vorbit cu Vlad Socor şi ne-am liniştit. Ne-a spus de succese. Desene la *N.Y. Times*, *N.Y. Sunday* – supliment, *Book-Review*. Cu expoziţia „sub aşteptări” din cauza Galeriei fără prestigiu (Lynn Koltler).

Sâmbătă spre duminică, la 2 noaptea, ne cheamă, apoi, Tudor. E foarte mulţumit. Lumea, acolo, primitoare, casă deschisă. Stă la Shari Dolinger, *art-dealer*-ul lui, care e plecată. Vedere asupra Hudsonului. Are de lucru pentru mai multe reviste. Vrea să-şi prelungească şederea cu o lună. Un avocat recomandat de S. Dolinger: 300 dolari + desene (= 600 dolari) ca să-i prelungească. Ieri am primit şi scrisoare cu 6 reproduceri palide xerox după desene din *N.Y. Times*. Subiecte ingrate: copii cu greutăţi la învăţarea literelor (ingenios rezolvate grafic – un copil se uită în apă – un A se reflectă în apă ca R; altă poză: copii care se caţără greu pe un B etc). Şi din pagina cu editorialul, scăderea dolarului, iarăşi frumos rezolvată grafic.

Suntem tare agitaţi în legătură cu viitorul băieţilor: unde, cum? În martie, alegerile din Franţa: ce va urma? Vasile Prausser a fost drăguţ. I-a dus lui Petre o carte şi nişte „tinicheluţe” (sfeşnic, scrumieră, broşă pentru Bernadette) şi ne-a adus ceva medicamente şi ciocolată de la el. Ar fi vorbit P. cu Olivier Giscard d’Estaing să-l ajute la naturalizare.

Panica portocalelor. O organizaţie de eliberare palestiniană ar fi injectat ceva portocale israeliene cu mercur. 5 copii din Olanda sunt internaţi la spital. Au dat un comunicat în care au avertizat 18 ţări, printre care şi România, de acţiunea aceasta de sabotaj a comerţului israelian. N-au fost cazuri grave de intoxicare, dar panica mare. Lumea

s-a abţinut să mai cumpere.

Negustorul de portocale de lângă gară. Îl întreb de unde sunt. Începe să mormăie… da, sunt din Grecia, lasă că o să fie proces, o să se vadă ce şi cum. Eu îi cer să mă lămurească şi el îmi spune cu ură, cu năduf, că „jidanii ne-au trimis 40.000 de portocale otrăvite".

Eu: Arabii au făcut asta. Israelienii ce interes aveau să trimită portocale otrăvite.

El: Dar au fost acolo când le-au otrăvit, au văzut.

Un domn: Ce-i? Despre ce vorbiţi? Ce s-a întâmplat?

— Nimic, nimic.

Limbajul intelectual, reflexiv ezoteric al lui Norman Manea. La telefon îi mulţumesc, am primit *Zilele şi jocul* (roman). Vorbim despre Elvin, eu zic: păcat că a trecut de la eseistică la beletristică, pavat cu bune intenţii romanul lui, ultimul (*Prin ce se deosebeşte această noapte?)* dar nerealizat.

N.M.: Da, l-am căpătat şi eu. Mi s-a spus că e mai bun ca celelalte chiar când rezultatele sunt mediocre, chinul scrierii e acelaşi ca şi la cele izbutite, există *fisura*.

Întâi mi se pare pretenţios. Apoi îmi dau seama că da, aşa e, fără *fisură*, cum îi zice el, sau *rană*, cum spun eu mai mălăieţ-politicos, nu se naşte literatura, nici bună, nici mai puţin bună. Exceptând bineînţeles pe *industriaşi* – gen Baranga.

Îi spun că am auzit că „Nicky e un băiat tare bun", şi el se simte diminuat; zice să citesc cartea şi o să văd că nu e aşa bun. Răutatea literară e altceva, zic eu. Şi de aci începe discuţia despre iadul pavat cu bune intenţii în literatură – şi despre Elvin.

Eu zic că am auzit că e bună, f. bună cartea lui. Şi el: „Vorbe, vorbe, vorbe".

Eu: Cum ai vrea? Fără vorbe, un marş triumfal?

El: Mă răsfăţ şi eu la poetă…

Ne găsim neamuri – mama lui ceva rudă cu Ariel (cumnatul Ericăi de la Paris).

După ani de (indescifrabil), ieri am scris câteva versuri: *Fericită tristeţea* şi încă două.

19. II. '78

În nr. 7-8/'77, *Secolul 20*, intruvabil pe piaţă, demenţial, savuros şi semnificativ pentru ce reuşeşte Hăulică să facă. Număr dedicat lui Salvador Dali. Paranoia deliberată comercializată, înveşmântată de Hăulică în limbajul ezoteric al elevatei şi logoreicei critici.

Crema, perla întreprinderii e punerea delirului dalinian verbal în

slujba „patriotismului”:

Da! României, poem genetic pentru împăratul nostru

Transcriu pentru posteritate şi propria mea delectare (căci trebuie să restitui *Secolul 20* la biblioteca scriitorilor). Începutul:

„Glorioasele gonade ale împăratului nostru Traian sunt desigur, şi mai mult ca sigur, cele mai glorioase din arta istoriei.

În primul rând, animat de puterea lor, Traian pleacă din Italia la zece km de Sevilia, şi trecând prin Gara Perpignan, străpunge cilindric Dacia, creând astfel România…

În al doilea rând. Deoarece Pujols ne învaţă că noi, bărbaţii, avem încărcătura noastră genetică plină de îngeri, fiinţe ce nu există potenţial decât sub formă de energie spirituală pură.

Deci; capsulele imperiale, receptacule de viaţă pe care le purta Traian, acumulau într-o sământă mică viforul victoriei sale finale: trofeul îngeresc ridicat la Adamclisi, care sperăm cu toţii să fie recunoscut ca autentic…

…şi fiindcă structura comunistă poate convieţui cu structura regală a sângelui, cu o crudă plăcere, unei Gala regină barbară vrui să-i devin sclav.

(Finalul) Şi fiindcă sângele Patriei este etern şi nemuritor, şi fiindcă în aceeaşi arteră regală curge marşul triumfal al lui Traian şi pentru a fi ca şi el, din nou şi întotdeauna primul din genul uman, mă proclam Salvador Dali, monarhist, catolic, apostolic, roman şi român, S. D. – N. Y. ian. 1972.”

Radu Varia: *Dali înţelept*

„Dali e în comunicaţie permanentă cu Universul, datorită antenelor pe care le reprezintă mustăţile sale informatice.

Prima noastră convorbire telefonică, la două zile după ce-l vizitez, în 1971, la Hotel Le Meurice.

Dali, entuziast: Vă mulţumesc. Dumneavoastră m-aţi înţeles. Eu sunt bufonul care are nevoie de marii acestei lumi pentru a putea spune adevărul.

— Sunteţi *bufonul,* dar spre deosebire de bufonul Shakespeare, nu sunteţi al nici unui rege. Sunteţi bufonul secolului.

Dali îmi cere să repet încă odată şi să vin numaidecât să-l văd…

…. Breton lansează cu maliţie aerograme «avida-dollars». Dali răspunde cu încântare: «E singura intuiţie genială pe care a avut-o, de când e». ”

În septembrie 1974, s-a deschis la Figueras (născut acolo la 11 mai 1904) primul muzeu european închinat operei sale. Municipalitatea a pus la dispoziţia marelui artist, fostul Teatru Municipal; consecvent concepţiei sale privind lumea ca spectacol, Dali a procedat la minime schimbări: T. Museo Dali.

Animatorul e Dali.

Frontispiciul (bile aglutinate?) Horia Damian (prin Radu Varia desigur). Lui R. V. i-a încredinţat poemul pentru *Secolul 20*.

Dan Hăulică: *Dali afirmă România*

„... Sub acest semn glorios şi confratern (Traian), elogiul pe care Dali îl adresează României se desfăşoară *exultant*, cu o *fervidă jactanţă”*. (sublinierile mele).

„S. D. a semnat în revista *Minotaure* o memorabilă pledoarie pentru Gaudi – care era atunci, în 1933, un mare *meconnu*”.

În acelaşi număr din *Secolul 20*, un capitol închinat lui Fellini – *Roma*.

Foarte interesant, bine scris, poetic, demistificator, crud actual: *Relatare despre regele David*, roman istoric de Stefan Heym (fragmente).

6 martie 1978

Februarie: luna de succes a lui Tudor la New York. Interviul la „Europa Liberă” (cu Andrei Brânduşi): vândut 5 tablouri (la Lynn Koltler – galerie). 10 desene la *N.Y. Times*. Îngrijorarea noastră că nu aveam veşti. Telefon de la Vlad. Apoi două telefoane ale lui Tudor, la scurt interval, ca să ne anunţe veştile bune.

Viscol. S-a mutat, ajutat de Vlady Popper.

Abrams, editura, i-a închiriat un studio, unde va lucra, va locui. Îşi va prelungi şederea cu 2-3 luni. O echipă cu care lucrează. În interviu a vorbit de 400 desene, 200 file de carte. Prost plătit, bineînţeles. Habar n-are de impozite, de clauze etc. Ca întotdeauna. Puiul mamei, 30 ani „cap de copil nevinovat”, cum spunea A. Brânduşi.

Petre îmi scrie că de la Nini nu are veşti. Nu se mai simte legat, deşi ar ajuta-o „dacă ar avea nevoie”. În schimb constatăm că se consolidează legătura cu Bernadette. Câteva zile libere, după examenele de la Insead, le petrece la „bunicul buldozerului”, în Normandia. Noi, resemnaţi...

Dar alegerile? La 19, la al doilea scrutin se va decide drumul pe care o apucă Franţa. Tudor va fi atunci la N.Y., Petre în Franţa, la Fontainebleau.

În Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, a apărut (Bibliotheca Orientalis) la sfârşitul lui 1977 *Cântarea Cântărilor*, studiu introductiv de Zoe DumitrescuBuşulenga, traducere din limba ebraică, note şi comentarii de Ioan Alexandru.

De negăsit în librării. Mi-a împrumutat-o R. Rusan.

Cântarea Cântărilor = Şir haşirim.

Z.D.-B. „S-a spus de către unii că, sub forma alegorică, s-ar ascunde epopeea însăşi a Exodului, cu rătăcirile şi regăsirile-i dramatice. În acelaşi sens, alţii au văzut în ciudata operă un cânt mistic, despre

unirea lui Iahve cu poporul lui Israil. Frumoasa păstoriţă ar fi însuşi poporul ales şi pământul sfânt în acelaşi timp, adică în termeni mesianici minunata grădină a lui Iahve”.

„... exegeza creştină descoperea reflecţii poetice despre iubirea lui Hristos faţă de Biserică”. „Şi astfel, din Sinagogă, ca o trăsură de unire, *Cântarea Cântărilor* trece în Biserica creştină dobândind acelaşi drept de cetate întru frumuseţe şi semnificaţii adânci”.

Cuvântul traducătorului: timpul secolele X-IX, forma arhaică, altele mai noi din perioada postexilică secolul III î.e.n.

Cântarea Cântărilor a fost inclusă în partea a treia a Canonului palestinian, fapt care a contribuit într-o măsură hotărâtoare la păstrarea nealterată a textului, veacuri de-a rândul. Prima interpretare alegorică Hyppolytos din Roma (m. 235) dialog mire-mireasă. Origene înţelege cartea ca o dramă tainică a iubirii între cuvânt şi sufletul omenesc.

Gala Galaction, 1. *Cântarea Cântărilor* de el făcută.

Corul către mireasă:

2. Sărută-mă cu sărutările gurii tale, căci desmierdările tale sunt mai plăcute decât vinul.

I. Alexandru.

1. Cu C. a lui G.

2. El mă sărută din sărutările gurii sale. Căci mai bună-i iubirea ta decât vinul.

Poate că traducerea lui I. A. e mai exactă. Nu m-am putut lămuri, cu toate notele lui. Dar e *sub* valoarea poetică a tălmăcirii lui G.G.

Rămân credincioasă celei dintâi.

Inclusă şi *Cântarea cântărilor* (în Biblia lui Şerban, 1688)

Cântarea lui Solomon (traducere de Samuil Micu, 1795)

De la Rusan, odată cu *Cântarea Cântărilor*, *La început n-a fost cuvântul* (Ed. Meridiane). Eseuri despre arta şi autorii filmului. Frumos, interesant. I-am scris.

Mai, 13, Bucureşti, 1978

Ce cronică ar putea scrie un adevărat romancier, cronică a familiei Vlad din Cermei, numai după povestirile Vetei.

A venit vorba de hotelul „Astoria”, la Arad, unde ar trebui să-mi reţin o cameră pentru înapoierea de la Viena şi, de aici, povestea. În timp ce noi stăm la micul dejun (târziu) în bucătărie, Veta, palidă (diabet şi dureri reumatice în şold) legată la cap cu ultima ei achiziţie-chilipir, basmaua de 7 lei (nemaipomenit!) cumpărată la magazinul din Piaţa Amzei, povesteşte:

Să vedeţi ce casă are Relu (nu ştiu cum i-o fi spunând, Aurel, sau

cum). Zicea Măriuţa (mama lui Relu, Măriuţa Parizianca) că holul nostru e nimic pe lângă al lui. A cumpărat casa cu mobilă cu tot, mobilă scumpă, de lux, de la un evreu care a plecat. El e ospătar de meserie, conduce restaurantul de la hotel, cu el ar trebui să vorbiţi dacă vreţi cameră la hotel, să-i spuneţi de tanti Veta.

Erau săraci, lipiţi, părinţii Măriuţii (Măriuţa e de o seamă cu Veta, 68 ani). Şase copii aveau. Umblau, să fie cu iertare, cu curu' gol. Era un evreu în sat la noi, „Câine negru" îi zicea toată lumea, că aşa avea firma la prăvălie, era chiar desenat un câine negru pe ea, nu ştiu cum îl chema, pe toţi evreii din sat ştiu cum îi chema, dar pe el nu, că toată lumea aşa îl chema: Domnule Câine Negru. Curtea lui era vecină cu a Măriuţei şi ce făcea el? Avea copii mari, mai mari ca ai Măriuţei, şi lua haine de la ei, rufe, făcea pachete şi le azvârlea peste gard, în curtea Măriuţei, de, aşa ca să nu vadă, să n-o jignească. Şi ea îmi povestea: „Când desfăceam pachetul şi vedeam ce-i înăuntru, îmi dădeau lacrimile. Câte nu puteam face pentru pruncii mei".

Avea maşină de cusut, ştiţi, şi se pricepea Măriuţa la cusut. Ea se făcea că nu ştie cine-i aruncă pachetul. Dar într-o zi, şedeau pe bancă în faţa casei, cum e la ţară, şi îi zice ea: „Domnu' Câine Negru, nu ştiu cine mi-o fi trimiţând mie pachete cu haine la prunci, dar tare bun om e". Şi atunci, Câine Negru i-a zis: „Măriuţo, să ştii că eu sunt acela (că el nu vorbea bine româneşte, mai mult ungureşte vorbeau evreii) şi atunci ea l-a pupat. Şi el a mai zis că dacă nu te superi o să-ţi mai dau că dumneata, cu şase copii, nu-i uşor…".

Pe Măriuţa a crescut-o bunica. La noi, bunicii i se spune Maică. Părinţii ei au fost în America. Acolo au născut doi copii, s-au întors, au mai stat un timp la Cermei, au cumpărat o casă, destul de prăpădită, să vedeţi ce casă are acum Măriuţa, au mai făcut 2 copii şi iarăşi au plecat în Franţa şi acolo au mai făcut doi copii. Măriuţa a rămas la Cermei. Bărba-su, un ticălos, o bătea, pe ea femeie cu şase copii, o stâlcea în bătăi, umbla legată la cap, pe faţă, zicea că a căzut, dacă ar fi spus că a bătut-o bărbatul, o omora. Acum n-o mai bate, se mai răsteşte la ea, dar copiii i-au zis că-l omoară dacă se mai atinge de ea.

Mama Măriuţei era o femeie tare frumoasă, se ţinea dreaptă, mândră ca un căpitan, ea e aşa, mai *hodoroagă*, aţi văzut-o, seamănă cu taică-său. Părinţii au rămas în Franţa. 17 ani n-a văzut-o pe maică-sa. Tatăl şi fratele ei Cornel (ăla care a murit, de trăieşte Elvira italianca, nevastă-sa, cu Cornel, celălalt, ăla mic şi slut, tatăl lui Carmen pe care-l cunoaşteţi) nu i-au spus nimic vasăzică mamei lui Măriuţa, în ce hal e maică-sa. Îşi pierduse minţile când a fost războiul din Algeria i-a murit fata cu cei doi copii, adică nepoţii ei, şi alţi doi fii i-au murit, unul aviator, în războiul cu nemţii, şi celălalt într-un accident de motocicletă. 17 ani nu o văzuse pe maică-sa. Şi când a sosit la Paris şi au adus-o cu maşina acasă, familia credea că maică-sa

o s-o recunoască, dar nici vorbă, a crezut că-i vreo amantă a lui bărbatu-său şi a început să strige: „Ce-mi aduci curva asta în casă, *moima* asta (aşa se spune la noi la maimuţă), târâtura asta?”. Şi a luat vase din dulap, a început să arunce în Măriuţa, în fiică-sa. N-au ştiut cum s-o mai oprească. Măriuţa nu dormea în apropierea ei. Între camera unde dormea ea şi cea unde dormea maică-sa, dormea băiatul, Cornel.

Să vedeţi ce casă are acum, la Cermei. Cu 5 camere mari şi câte şi mai câte în casă, un băiat e electrician la Arad, acela, Radu, cum v-am spus şi fata e măritată bine.

La ea a stat Carmen (ne povestea cum se certa cu verişoară-sa. Carmen e o pitică, subţirică, foarte rea, o aspidă şi foarte încântată de propriile sale merite pe care numai ea, pare-se, le cunoaşte) Acum, taică-său, Cornel, o ţine la Paris, în cartierul lor de la periferie… unde i-a pregătit o garsonieră bine mobilată, n-o lasă să lucreze. Veta zice că-i caută, probabil, vreun negustor italian, bogat, s-o mărite. (Măriuţa Parizianca e Măriuţa lui Elec – aşa e apelat bărbatu-său, Chiş e Herşteg. Veta e Veta a lui Herşteg). Întâmplări cu haz şi fără.

Familia de moşieri evrei aveau cea mai mare moşie la Şepranş şi la Greaba, satul de unde e Bunaciu; unul din băieţi cel mai mic era prost, dar fratele mai mare l-a crescut aşa ca să fie şi mai prostănac. L-a dat în întreţinere la o femeie şi să-l fi văzut pe frate-său cum venea în fiecare săptămână într-o trăsură cu patru cai albi, şi el cu jibeu şi cu pelerină, de-i aducea de-ale gurii, provizii. Dar el, prostu’, stătea în gară şi dacă veneam la Cermei, pentru 2 lei, îţi căra bagajele prin tot satul, dar cerea să-i spui… *Ur*, adică: domnule. „*Nociag* (doamnă), zicea, să vă duc bagajul”…

Şi ce s-au apucat să facă, ce s-au vorbit între ei, unul de la gară, şi măcelarul, burlacul. El tare vroia să meargă la Budapesta şi atunci i-au zis: „Şpec *ur* facem noi aşa să ajungi la Budapesta. Intri în lada asta, ai aici pită, slană, o găleată cu apă, ouă fierte şi ajungi la Budapesta”. El le zice, vesel, pe ungureşte: „Io… Bine v-aţi gândit”. Şi intră în ladă. Ştii, avea şipcă pe unde putea respira. Şi după două staţii îi dau drumul la ladă, pe o dolmă, pe o pantă, în jos (Veta râde, între amuzament, mai degrabă amuzament şi milă) şi el se trezeşte acolo pe iarbă, în ladă şi strigă: „Unde sunt, *Ioi Istenem, Hol voghioc*? Ceferiştii strigau: Budapesta…

Omul de la calea ferată îi zice: „Nu te speria, te duc eu la Cermei, cu primul tren”. Aşa a fost Şpec *ur* la Budapesta.

Odată m-a dus Vlad de la Arad, acasă cu maşina şi femeile ziceau: „uite cum a adus cu maşina pe a lui Herşteg că de, noi pe lângă ei, suntem săraci.”

Când a fost Măriuţa prima dată la Paris, n-avea de nici unele, dacă n-o ţineam eu o lună de zile la mine, la muzeul Zambaccian, pe casă şi

masă, şi nu-i dădeam 3 mii de lei, nu putea pleca.

Pe mama Măriuţei, o chema Ana Moţ (după bărbat) la Paris îi zicea Motziou.

De la noi, oamenii s-au dus la târg, la Beliu, intraseră deja românii. Armata s-a uitat cu benoclu. La noi atârna steagurile ungureşti. Românii au zis: „Ce steag au acolo? Ce, acolo sunt numai unguri?”. Nu, au zis oamenii, mai mulţi români, dar ungurii nu dădeau voie să se ia steagurile la jandarmerie, la biserica ungurească. Ce sat o fi ăla?

Fratele lui tata, tâmpit la cap, au spus să tragă, şi ceilalţi au spus nu că noi avem mai mulţi prunci decât tine. (Nu au tras). Românii când au intrat în sat cu trupele, au făcut horă mare în sat, în mijlocul satului, între biserici, de bucurie Mihaiu Toii a strigat în horă:

„Mână-n mână
Că-i română.
Că de-ar fi o unguroaie
Nu ai lua-o din gunoaie”.

Înainte de a fi intrat românii în teritoriul ungar, când au auzit că vor intra românii, ungurii din Cermei, în prima zi de Paşti, au intrat călări cu armăsarul în biserică, au luat Evanghelia din altar şi-au aruncat-o afară în drum.

Victor Curela şi Apărului a lui Păroaie, care avea mama româncă, Elena (Lina lui Curela) era unul din cei care a făcut isprava, au intrat în biserică. Când au intrat românii, nu s-au lăsat. I-au pedepsit. Jandarmii i-au scrijilat tălpile, i-au pus sare şi i-au legat în fântână, deasupra apei, le dădeau numai heringi săraţi să mănânce. N-au murit, ai dracului. Au plecat după asta în Ungaria şi a lui Curela şi Apărului.

Mama lui Victor C. era verişoară bună cu tatăl lui Silvia noastră (a lui Ghiţă) – româncă de la dealuri, pădurari, unde nu e picior de unguri Mărăuşi, Ciunteşti (*Ciuntohag* – pe ungureşte).

Case între munţi.

Mătuşa lui Silvia a venit servitoare la noi în sat, la nişte evrei, şi ăsta s-a îndrăgostit de ea.

1980

14 februarie 1980

Refluxul. Scăderea vertiginoasă a vitalităţii, a frăgezimii vieţii. Uscăciunea, fizică şi morală… Absurdul reluării acestor însemnări. Inapetenţa. La ce bun? Nu le voi mai folosi niciodată. Nu mai e timp. Nu mai *există* timp.

Degetele din ce în ce mai cocârjate, umflate, ţepene. Mă dor. Când lucrez mai mult, când spăl ceva, mă dor şi mai tare. Evoluez, involuez, reumatism evolutiv.

„Nu mă întrerupe, zice Sorin, la vârsta mea, ştii că îmi pierd repede şirul.”

Experienţă ratată – de bunică – la Chaville. N-am răbdare să mă ocup de copii, am sentimentul că îmi pierd vremea. Că e o treabă pentru care nu sunt făcută.

Petre: Nu vreau să te văd spălând vasele

— Dar le spăl şi când nu eşti tu de faţă.

— Dar nu când sunt eu. Nu te pricepi. Lasă pe alţii.

Glumeţ: Pe tine te trimitem acasă. Îl oprim pe tata.

Când am sosit, din prima zi l-am rugat, dacă se va întâmpla ceva cu mine, să nu-l lase pe Sorin, singur, la Bucureşti. Şi el a zis da. Fără rost acolo. Nenorocită. Stres psihic. Vor de la mine lucruri pentru care nu sunt pregătită şi nu mă interesează. Stresul social. Legături cu scriitorii. Refuz să merg în vizite formale (Nadeau la care nu m-am dus – deci încă o notiţă despre *Éclats*[1]…) Sunt de prisos. Laitmotivul vieţii mele tot mai accentuat, cu vârsta.

Descoperirea oamenilor. Una e să ştii şi alta să trăieşti. La Paul. Ştiam cât e de complicat (şi bun şi ticălos). Am fost a doua oară la el, iarna asta, în legătură cu propunerea de a-mi face o selecţie riguroasă, într-un singur volum, a versurilor mele. Ca să iau însă nişte bani (ed. I-a) trebuie să fac eu o selecţie pe o temă dată (Dragoste şi moarte?, Dragoste şi timp?) Vorbesc cu M. Preda. („Fă o cerere, o s-o discutăm în consiliu.”)

— Asta spui oricărui solicitant.

— Bine. (lui Cornel [Popescu]): Doamna Banuş o să facă o selecţie.

— Nu-mi cereţi pentru ’81. Pentru ’82, pot şi acum.

— Îi treci pe tema „Dragoste şi moarte”.

Mi-era teamă de reacţia lui Paul. Îi spun care e situaţia. Că n-ar putea să ia bani, nici să-i apară numele.

— Nu mă interesează. Eu vreau să fac un volum bun. Pentru tine,

despre care am scris de la volumul *Bucurie* – afară de ultimul. Şi ca să dovedesc încă o dată că generaţia asta a noastră nu e aşa cum se spune…

Apoi începe cu critica la *Sub camuflaj*, carte pe care i-am dat-o s-o citească în manuscris. Începe cu greşelile de limbă: nene (în loc de nenea) şi a merge (cu obiectiv… la restaurant etc…). Observ că mi le putea face *atunci*.

— Da, dar ai plecat.

— La Bran. Şi mi-ai scris. Că e o carte frumoasă. Fără nici o observaţie.

— Mi-a spus Mugur că e sub tipar cartea.

— Nici gând. Abia după un an aproape a apărut. Şi chiar de-ar fi fost aşa, se puteau face modificări chiar în corectura doua.

(Nu are ce răspunde. Trece la obiecţii mai serioase de fond).

— M-ai supărat. (Ezită, tace).

— Spune.

— Vorbeşti mereu de Sicilia, de Casate siciliene. Dar ce, acolo crezi că s-a decis războiul? Ştii câte divizii aveau anglo-americanii în Europa? Numai bătrânul ramolit, sifilitic al familiei vorbea de Kiev, de Harkov.

— Nu-i adevărat.

— Şi prietenii.. Paul…

— Negativ. Tâmpit. Viitor dogmatic.

— Toţi am devenit mai târziu dogmatici. Şi nu era tâmpit deloc. Foarte sensibil, deştept, cu multe naivităţi de romantism revoluţionar.

— Da şi tu şi cu Silvian, care vorbeaţi numai de procesele…

— Ce procese?

— Ei, ce procese? De la Moscova. De două ori vorbeşti despre ele.

— Nu cred. Şi noi nu-i aşteptam pe anglo-americani, ştii bine.

— Da, dar aşa apare, ai şi tu *strategia* ta.

— Eu, strategie? Nesăbuinţe am, uneori, dar nu strategii. Eşti un *esprit mal tourné*.

— Toată lumea are o strategie, mai mare, mai mică, mai conştientă, mai puţin conştientă.

— Dar ce nevoie aş avea de această strategie?

— Ei, pică câte un voiaj. La Viena…

(În sinea mea sunt uluită. Cred că se şi vede).

— Şi despre evrei. Că în jurul tău erau dintr-ăştia care o duceau bine, înţeleg. Am cunoscut şi eu. Dar n-aveai o verişoară, n-aveai pe cineva care s-o fi dus greu, să fi suferit…

— Toţi evreii duşi în Transnistria şi exterminaţi despre care scriu, nu vorbesc nimic despre suferinţele evreilor?

— Da şi termini capitolul spunând că românii sunt cumsecade…

— Au fost mai cumsecade, unii, decât nemţii şi nu eu o spun ci cel

care povestea şi căruia i-am consemnat spusele.

Îi reproşez că nu mi-a făcut observaţiile lui la timp. De asta i-am dat cartea în manuscris. Puteam uşor să corijez unele false impresii care s-au creat. La care îmi replică mereu că era dată la tipar cartea, aşa i-a spus Mugur, şi că nu admit nici o modificare. (Şi prietenii tăi de ce nu-ţi spun nimic? Nu ştii cum vorbesc despre carte…)

Eu îi spun că e dostoievskian, că ştiam de mult, că acum m-am convins pe propria mea piele, că a ridicat un pic cortina şi mi s-a dezvăluit un întreg „Paul” pe care nu-l cunoşteam (tot zâmbind) că a fost cam ticălos cu mine.

Între timp, profesia lui de credinţă politică: în România, după ’45 n-ar fi putut veni decât extrema dreaptă sau extrema stângă. Şi ce-au făcut englezii, francezii, când, după Primul Război, putea fi la noi un sistem democrat-liberal-capitalist? Au încurajat mişcările de dreapta, venirea dreptei. Asta fac şi în alte ţări: în Tailanda. În ţările de graniţă, le convine. Eu ştiam de greşeli. Nu pot să spun că nu ştiam. Şi, pe unde puteam, vorbeam.

— La cafenea. Duplicitate. În şedinţă una, la cafenea alta.

— Nu numai la cafenea. Şi cafeneaua era o terapeutică spre a nu te tâmpi.

— Eu nu mergeam la cafenea. Aşa că mi s-a întâmplat.

26 februarie ’80

Am intrerupt. Continui: Am ieşit întoarsă pe dos de la Paul. Uite cine vrea să scrie proză! Cât cunosc oamenii! Când mi se spune că e o cutie de surprize, că poate face mult rău şi mult bine (aceluiaşi), iau notă de ce mi se relatează (Silvian mi-a spus-o de mult) dar mă surprinde dezastruos când tratamentul mi se aplică mie.

Oricum, măcar greşelile de limbă vreau să le verific. Al. Graur, la telefon, îmi citeşte multe exemple de „a merge” cu obiectiv precis: la câmp, la război, la… din Caragiale, Delavrancea, Ispirescu, literatură populară etc. Măcar atât (marele Dicţionar al Academiei, litera M) n-am greşit.

Alaltăieri mă cheamă Paul la telefon. Despre starea lui gripală. A citit din poeziile mele. N-a terminat… Parcă are chisăliţă în cap. Vine iar vorba despre *Sub camuflaj*. Face pe prostu’, schimbă vorba. Când îi spun de „a merge”, zice: „Însemnează că au schimbat-o clasicii”. Şi „sigur că nu mă cunoşti, crezi că vreau să-ţi fac selecţia pentru bani şi pentru nume”.

Am notat, oare, în paginile precedente că dacă ar fi cetăţean francez, azi ar vota nu pentru Marchais, nici pentru Mitterand, ci pentru Krivin (trotzkist).

Macovescu, la telefon, îmi spune brutal că nu pot veni la şedinţa

Consiliului Uniunii Scriitorilor ca invitată pentru că „a fost criticat”: nu e ceva personal, dar de ce a făcut invitaţii. Am iscălit memoriul celor 90 (mulţi critici, toţi de prestigiu, poeţi aşijderea, mulţi tineri…) şi am vorbit în şedinţă spunând că nu e un memoriu partizan, cum s-ar putea înţelege greşit din spusele lui Cezar Ivănescu (deşi el n-a avut intenţia), pentru că exprimă încrederea în respectarea legilor a tuturor scriitorilor cred eu, a tuturor cetăţenilor… Celor de sus şi de mai la mijloc nu le-a plăcut. M-am simţit „câine bătut”.

Ce importanţă au toate? Totul e să nu mă mai doară aşa, ştim noi ce, şi vorba aia, să fie copiii sănătoşi.

Legătura lui Tudor cu Cristine nu îmi place. E rece. Calculată, interesată şi curvă. Când o să-i convină, o să-l lase. Şi anii trec şi ar fi timpul să aibă şi el o familie, un copil.

Petre are prea *multă* familie. În aprilie va veni pe lume Aline. Deocamdată el face şi toate treburile domestice. Viaţă intelectuală, cultură, arte, nimic. Ca să trăiască aşa, n-avea nevoie să facă ce a făcut.

Sorin surexcitat de cele ce i s-au povestit (Găbăroiu, colonelul) la şedinţa cu conducerea de Sector. (Alegeri la 9 Martie – Mucenicii – „Care sunt mucenicii? întreabă Paul: candidaţii sau alegătorii?) La şedinţa trecută cu candidaţii pentru M.A.N., doi bătrâni dintre care unul de 93 ani, foarte lucid şi coerent, au adus asemenea critici, încât Găbăroiu spune că dacă n-ar fi fost vârsta la mijloc crede că nu s-ar mai afla acum pe la casele lor. 93 a spus că lui i s-a mărit pensia în ultimii ani cu 200 lei (odată 100, altă dată 100 – are 1.200 lei) dar că, în realitate i s-a înjumătăţit. Şi sistematic a înşirat toate articolele, toate serviciile care s-au scumpit (transporturile, căldura, electricitatea etc.).

La şedinţa unde a participat Sorin, o profesoară în negru (fiica lui Zorro, îi zice S.) a vorbit de orele lungi de aşteptare la policlinică, şi cum sunt trataţi bătrânii.

O doamnă, Rosinger, despre măcelăria de pe Calea Victoriei: când se aduce carnea, se închide şi-şi împart între ei. A văzut cum vin vânzătorii dimprejur, de la celelalte magazine şi împart între ei. A fost, a reclamat. Măcelarul a spus că ştie cine l-a reclamat şi a ameninţat-o cu bătaia.

La sfârşitul şedinţei, unu’, Lăzărescu, din partea sectorului de partid, a spus că de faţă se aflau reprezentanţi ai comerţului de stat şi ai securităţii.

Lumea a sărit: De ce nu ne-aţi spus? Ne-am fi adresat direct lor.

— O greşeală de-a mea. Altădată am s-o fac.

S-au ridicat. S-au prezentat. Cel de la comerţ i-a cerut amănunte dnei Rosinger.

Lăzărescu a anunţat că miliaţianul cel roşu şi gras, care a trecut

„peste rând” la carne, şi care a ameninţat că o să-i facă şi o să-i dreagă cetăţeanului care a protestat, a fost mutat.

Altcineva a spus că cunoaşte un asemenea caz, când a fost unul mutat într-un post superior.

Sorin a vorbit despre proasta organizare („organizare”, specialitatea lui) a desfacerii mărfii. A povestit cum a stat la „Premial” trei ore la coadă (a umflat-o niţel) şi ieşind în stradă, a văzut cum se descarcă dintr-o dubă mică, într-un microbuz Mercedes al unei unităţi sanitare pui de Crevedia frumoşi, ambalaţi cum n-a văzut niciodată. E interzis ca instituţiile să se aprovizioneze din *fondul pieţii* etc. etc.

E o degradare generală. Dacă nu ştii să te adaptezi sau nu mai ai resorturile suficient de bune, să le pui în mişcare, te-ai dus pe copcă.

Noi, dacă nu ne-ar aduce Kati carne, cred că n-am mai vedea luni de zile bucăţică de carne de vacă sau de porc.

Zile cenuşii, un sfârşit de februarie, venit după o iarnă cu geruri ucigătoare, streşini de zăpadă, polei (mâini, capete, picioare rupte).

Am citit (împrumutat de la Mugur):

Traian T. Coşovei: *Ninsoarea electrică*.

Cântec trist deasupra acoperişurilor

Se făcuse târziu în camera plină cu microfoane.
Şi se-ntuneca – de după ziduri cuvintele noastre
rămăseseră unor ascultători nevăzuţi şi inexistenţi…

Ninsoarea electrică

Trec printr-o ninsoare albastră, nehotărâtă
ca printr-un coridor unde păsări mecanice
plâng pe umerii mei cu lacrimi electrice.

Nu mai îmi pare nimic

… Desigur
ne legănăm cu toţii pe o impresie minunată
La Belle Époque
unde adevărul se ascunde pe după
fustele colorate ale silabelor –
zâmbete de ghips şi laude
pentru mine care nu mai înţeleg nimic…

Virgil Mihaiu: *Legea conservării adolescenţei* (Dacia)

Testament

Fiecare semn scris
e aburul ce demonstrează
că muribundul poet
mai respiră în oglinda ….

(mai urmează 7 strofe incoerente, slabe)

Şi la Virgil Mihaiu şi la Petru Romoşan o căutată şi, probabil, adânc resimţită nevoie a calchierii limbii arhaice în versuri moderne, uneori cu efecte sugestive, interesante, alteori penibile: *Scienţa dăinuirei* (titlul unui poem) – „Să chiuie cuventele den bătrâni".

Petru Romoşan: *Ochii lui Homer* (Dacia)

Fragmente dintr-o cronică regală: Boerebistas

Ce nesăbuinţă mă amorează de tine, Boerebistas
De tine regnante Gothis Burnista
„Cea mai mare putere barbară din Europa"
O „incrementa decorum per Rubobostem regem"
Printre atâtea epigrafe greceşti şi latineşti,
Istoriografii „prologul cărţii XXXII"
Războaie şi ticăloşiri,
Ce nesăbuinţă mă amorează?
(Sarmisegetuză! Triunghi de rouă verde!)

(Născut în Orăştioara de Sus, Jud. Hunedoara, 1957)

Balada Likantropiei

Cu motto din Mircea Eliade
„S-ar pute spune că acest popor
S-a născut sub semnul lupului"
„Era timpul tinerilor lupi"
Cântăreţul sau Frumuseţea a obosit sub o apă limpede şi de acolo
şopteşte (aici începe cântecul şi în cântec oricine poate locui);
„Oameni şi lupi (sunetul anilor prin părul lor) calcă temători curcubeul,
cine să mai ştie unde merg şi dacă vor ajunge, cine să mai ştie?
căci undeva muţii au prins a vorbi şi surzii mai că-i aud
iar cocoşii cu glas omenesc pornit-au să cânte!"

Chip de copil, călătorind

Noi copiii ştim să fim mai gravi decât împăraţii şi înţelepţii
nici un cuvânt nici un suspin nici un surâs
cireşii stăpânii mai pot să aştepte

dacă aţi văzut un copil cu părul alb nu-i o minciună
străluminare a minţii!
Chipul său sperie copacii nisipurile
aduce în culcuşuri amare şoapte.

Portret al artistului în tinereţe

O amărăciune mai pură
nişte boabe de mei mai verzi
să-mi reazim surâzând bărbia.

Angela Marinescu: *Poeme albe* (C.R. 1978, lector Fl. Mugur)

Aripi

Mă prind de aripi şi le smulg
Voi monştri nevăzuţi, frunze inutile,
Eu sunt infinitul vostru pământ
În care vă înfigeţi dinţii serafici,
Focul meu e lumina voastră adâncă
Şi patima e fâlfâitul vostru plin de precizie şi forţă

1. În luna anterioară, tocmai îi apăruse Mariei Banuş, la Paris, volumul *Éclats des glaces foraines*, traduceri revăzute de Alain Bosquet. (Nota mea, G.Ş.)

1981

luni, 27 iulie

Mâine îi restitui lui Dinu Abăluţă:
1) Mircea Dinescu: *Democraţia naturii* (C.R.)
2) Magdalena Ghica: *Hipermateria* (C.R.)
3) Mircea Cărtărescu: *Faruri, vitrine, fotografii* (debut C.R.)

1) Abăluţă notează „amintiri” din *Panorama poeziei moderne* de A.E. Baconsky.
„Ca să ajungi scriitor celebru în Europa trebuie să fii cel puţin canibal” M.D.
2) *Zâmbetul fotogenic*, p. 13:
Mi s-a spus că eternitatea nu mai există
M-am spălat, am mâncat, m-am împodobit.
Mi s-a spus că nu voi scăpa!
Gol stau sub cearceafuri, aşteptând. Vor veni…

Tinereţea, pag. 9

Mizeria întâmplărilor proprii: diamante de sticlă înfipte direct în carnea albă a pieptului.

E o neruşinare să fi fost tânăr: bancnotă nouă şi goală pe care toţi se semnează.

Nu te hotărai: bărbat sau femeie?

Genialoidul, p. 59

Reperez accente sarcastice contra Nichita S.

El spunea:

Vai de mine, steaua Casiopus! Alfa şi Omega! (*Elegia a noua*)
Dragii mei, iubiţii mei, ne-oamenii mei, nu mă lăsaţi!
Ah, structura cristalină a lumii! A venit îngerul şi mi-a spus:
Oul generic! Heraclit! Heraclit!
(mamă, pentru care motiv m-ai născut?)

1983

18 oct. ’83

Referat Ov. S. Crohmălniceanu la colocviul Casei de Cultură germane. Două jurnale scriitoriceşti germane de pe frontul românesc în Primul Război Mondial. Tunel deasupra sârmelor ghimpate şi tranşeelor adverse. Carossa, Gustav Junger şi Camil Petrescu rămân scriitori şi se întâlnesc pe acelaşi tărâm al exerciţiului artei lor.

24 oct. ’83

Un necunoscut pentru mine, Mircea Ioanid, îmi împrumută C. Noica: *Despărţirea de Goethe*. Richi îmi vorbeşte prost despre d. I.M. fost la el la Institutul de Filozofie. Se certa cu alt ticălos, Pavel Apostol. R. vorbeşte rău de toţi, afară de prieteni. În tinereţe, m-a ţinut departe de toată lumea literară.

M.I. consideră *Despărţirea de Goethe* drept cartea cea mai bună de filozofie a lui Noica. Noica, zice el, de fapt nu e un filozof, un scriitor. Ce-i reproşează Noica lui Goethe? Faust nu e un erou modern. Nu e reprezentativ pentru spiritul occidental, nu e cu adevărat „faustic”. Nerăbdarea lui e de tip vechi, medieval. Finalul Faust II e potrivit pentru Gretchen nu pentru Faust. Faust II e o prefigurare a secolului XX. „Nu figurează întreaga demonie politică în cele două acte finale din Faust II? Ce vizionar al primei jumătăţi a veacului a vroit altceva decât fericirea umanităţii de sub el [?? semne de întrebare şi subliniere M.B.], prin secarea lacurilor, proiectarea grandioasă a voinţei omului asupra firii, zăgăzuirea elementelor, educarea naturii şi mai ales a naturii umane, deschiderea de noi lumi şi colonizarea omului în pământul făgăduinţei?”

Toată această primă jumătate a veacului XX e în Faust II.

Dar cărţile mari nu se pot înţelege cum trebuie – când nu sunt de-a dreptul adevărate, iar Faust II nu este aşa – decât când sunt *adeverite*; şi atunci e prea târziu. Occidentul merită acuza de a fi făcut posibil Faust II fără a-l fi înţeles la timp.

Noica vorbeşte despre *triumful posibilului gol* în F. II „căci nu o necesitate *reală* de zăgăzuire a mării îl trimite la faptă, ca pe olandezi – ci *triumful posibilului gol*” (p. 213).

Faust I (cf. Noica): „lumea posibilului intuiţiei”.

Faust II: „una a intelectului”.

9 noiembrie ’83

Relu entuziasmat de Fritz Zorn: *Mars*. Mi-o împrumută. Îl înţeleg. E tomografia unei nevroze de tip familial-social (marea burghezie de pe ţărmul aurit al lacului din Zürich) – nevroză care se transformă în cancer (şocul lui e mic, ba, într-un fel se simte chiar mai bine, are o speranţă de „moarte – înviere” vindecare). Magistral, cu o răbdare proustiană a amănuntului psihologic-social sec, neliterar, fără eroi, fără figuri care să-ţi rămână, în afara eroului, el însuşi atât de tipic, de caz limită, patologic, încât îşi pierde individualitatea. S-a născut sub semnul Berbecului (Bélier), adevăratul reprezentant al lui Marte (Mars – de aici numele cărţii). „Comme on sait, Mars est le dieu de la guerre, de l’agression et de la force créatrice… dieu de renouveau et du principe créatrice”. (p. 222, Folio, Gallimard, 1979, pref. Adolf Muschg).

Mai departe, născută sub acelaşi semn, al Berbecului, analiza lui astrologică mă vizează şi mă pasionează. „Les gens nés sous le signe du B… sont, par nature, extrémement agressifs et créateurs (en quoi, naturellement, je n’attribue pas au mot „agressif” le signification souvent donnée à tort de haineux, querelleur, méchant, mais le sens plus général de capable et désireux de se mesurer à tout, et ont souvent besoin d’un point d’appplication pour y exercer leur action et s’affirmer). Si un tel être martien est privé de ce point d’application extérieur et de cette résistence, il retourne son agressivité naturelle vers l’intérieur et se détruit lui-même”.

9 dec. ’83

Supliment *Scânteia Tineretului*, 6 XI

Biografia unor opere de referinţă – *La scara 1/1* de Nina Cassian, Ed. Forum, 1947.

Interviu luat de Mariana Brăescu. Polemic, virulent, cu tact când pune la punct pe I. Cristoiu (n-a stat de vorbă cu martori, participanţi la epocă). Îl atacă mult, poate prea exclusiv pe Şelmaru.

„În 1946, l-am cunoscut pe Ion Barbu la un cenaclu condus de M.R.P. Întâlnire esenţială cu Poetul, nu cu poezia lui pe care o înregistrasem incandescent cu ani în urmă. I. B. a fost, cum am mai spus-o, cititorul prim al manuscrisului *La scara 1/1*, pe care a făcut adnotări extraordinare, publicate în programul unui spectacol ce a avut loc la T. Nottara.”

I. Cristoiu, Propuneri pentru o posibilă istorie a literaturii române contemporane – „În 1948, deci, se instala un timp obsedant, nu chiar un deceniu şi nici în totul omogen, în care, mai din import, mai din producţia proprie se folosea un arsenal de combatere a atitudinilor

burgheze în artă şi literatură (în aparenţă), care primejduia, de fapt, arta şi literatura în esenţa lor. – «A fi formalist» (şi eticheta aceasta era la bunul plac al «îndrumătorilor») echivala cu a fi duşman de clasă”.

„Considerasem întotdeauna că spiritul şi atitudinea revoluţionară trebuie să se manifeste atât în viaţă cât şi în artă (pe măsura ilustrelor exemple: Aragon, Éluard, Brecht, Siqueiros, Picasso, Lorca, Desnos, Geo Bogza, Virgil Teodorescu, Gellu Naum, Gh. Dinu, Vida Geza şi atâţia alţii de la noi şi de aiurea). Subliniez aceasta, cu atât mai mult cu cât, în revista dvs. am citit despre o aşa-zisă apropiere silnică a mişcării de avangardă cu mişcarea de stânga. Silnică? Mie mi se pare firească această apropiere. De asemenea, mi se pare cel puţin ridicolă acuzaţia că acei scriitori care au fost avangardişti şi comunişti ilegalişti şi care, apoi, au plătit tribut epocii dogmatice ar face parte dintr-un «complot» împotriva specificului spiritului românesc. (!?)

Mariei Banuş i s-a făcut un proces de «intimism» pentru o poezie în care scria: «Nu mint… Mă întrebam…». De ce n-am fost niciodată considerată «fruntaşă» în poezie, aşa cum au fost consideraţi, alternativ, pe perioade mai lungi sau mai scurte: M. Beniuc, M. Banuş, E. Frunză, A.E. Baconski, Veronica Porumbacu, Eug. Jebeleanu, M. Breslaşu, Dan Deşliu, Cicerone Theodorescu.” (A.Toma nu intra în complot, el fiind deasupra noastră a tuturor)

„În 1955 mi-a pierit pofta de scris. Cam asta a însemnat pentru mine «cazul *La scara 1/1*», care citit astăzi nu pare să conţină nimic deosebit. ”

Lung atac contra lui Traian Şelmaru.

„Sigur că personalităţile puternice au rezistat mai bine presiunii realismului socialist.” Face câteva categorii de participanţi. Pentru unele personalităţi importante, în afara menţinerii în actualitate şi o derută cu sens mai nobil, presupun că unii gândeau: „Cine ştie? Te pomeneşti că asist la un fenomen grandios şi ineluctabil pentru care educaţia mea nu m-a pregătit. Poate că nu înţeleg în adâncime amploarea şi semnificaţia unei răscruci istorice. Voi face efortul de a mă implica”. Unii au refuzat o asemenea implicaţie din convingeri politice opuse sau din convingeri estetice opuse sau din ambele atitudini de împotrivire. [….]

Orice generalizări, sarcasme, insinuări sau absolviri, distribuiri de indulgenţe sau represalii sunt – ca să folosim un eufemism – neserioase.

Despre articolul lui Tr. Şelmaru. Masochismul în care Mariana Brăescu nu crede.

Şedinţele lărgite care se soldau întotdeauna cu victime „transformau viaţa literară într-o rezervaţie (de zimbri şi de pelicani) supusă stressului şi alertei continue… ” Sadismele repetate ale anchetatorilor: rădăcinile… caută mai adânc…

„O oaie neagră. Antipatică. N-aveau încredere… după un ocol de circa 8 ani, ar fi trebuit scrise până la 20 de ani, nu după 30, ele conţinând în general «explozii lirice» care ţin de experienţa adolescenţei mele, de descoperirea lui Arghezi de acuitatea sensorială (inegalabilă a Mariei Banuş din *Ţara fetelor*) şi deci ar fi trebuit să preceadă *La scara 1/1* nu să-i urmeze.

Două specii interzise ani de zile –pastelul şi poezia de dragoste – îşi făceau, cum se zice, o reintrare triumfală în scrisul meu."

M. Br. S-ar putea spune că drama Dvs.a fost lipsa dramei?

N. C… „dacă nici aceste pagini de mărturisiri pe care le-am scris, desigur pentru oameni capabili de credinţă şi de bunăcredinţă, nici mai ales cărţile mele nu v-au convins de prezenţa dramaticului în existenţa mea – presupun că asta se datoreşte unei anumite vitalităţi care m-a ajutat să fiu mereu, la bine şi la rău, capabilă de expresie. Oricum, nu am ştire de vreo carte apărută cu titlul *Interviu cu martori*."

[Concluzii M. B.]: „O bună pagină de istorie literară a obsedantului deceniu, autentică, mordantă, subiectivă şi obiectivă, care restabileşte cu fineţe polemică subiacentă nişte adevăruri istorice pe care unii încearcă să le escamoteze, să le falsifice…"

[Poeta mai reţine un articol polemic semnat de Constantin Sorescu pe marginea consideraţiilor lui Eugen Barbu asupra poeziei tinerilor. O dovadă mai mult a preocupărilor M.B. în direcţia afirmării şi încurajării unor noi voci în lirica momentului.]

1985

21 ianuarie

[Caiet nou de însemnări inaugurat cu transcrierea mai multor poezii de Ana Blandiana apărute cu o lună în urmă în revista *Amfiteatru*: *Cruciada copiilor, Totul, Delimitări, Eu cred.* Întregul ciclu, considerat subversiv de autorităţi, avea să aducă autoarei aspre sancţiuni.

Concomitent, M. B. lua pulsul poeziei tinere consultând volume ale altor poeţi cu rezonanţe fertil individualizate: *Linia de plutire*, Elena Ştefoi; *Madona din dud*, Cezar Baltag. Lecturile aveau un efect catalizator, stimulând adâncirea şi filtrarea propriilor senzaţii crepusculare, la adăpost de amăgiri]:

> Se depărtează de mine ţărmul mării
> Şi livada cu pomii din Carpaţi.
> Se depărtează orele suculente
> Supte de marele sorb.
> Cearceaful pe care rămân, cu faţa în sus
> E o plajă călduţă
> Sub soarele slab al trupului meu.
> *
> Cine mi-a trimis
> groapa cu plictis?
> Groapa peste casă
> se lasă, se lasă.

Joi 21 februarie

L-am chemat pe A. Marino, Cluj. Felicitări pentru „Herder”. Informaţii; Peter Wunderli, elveţian romanist, îl cunoaşte de 15 ani, preşedintele Curatoriului (juriul care face selecţia).

Nu se ştie când vine rândul poeţilor. Nu pot fi în acelaşi an mai mulţi, din mai multe ţări. Anul acesta, pe lista noastră, figurează doi prozatori şi un „batrân filozof” (Noica!). M. Sorescu supărat că el nu. I-a spus-o.

Peyfuss la revista Institutului de Studii Sud-Est Europene.

Mi-a promis (A.M.) că-mi va trimite adresele (Peter Wunderli şi Institutul de Studii…)

Să-i trimit lui Wunderli cărţi şi recenzii mai ales străine. El mă va recomanda să fiu pusă şi eu pe listă.

De trimis *Orologiu* lui Marino (Lidia Bote, soţia, studii literare) şi lui Hodjak.

A fost V. Lipatti la noi (Aurelia Sorescu, soţie).

Va vorbi cu Ilie Rădulescu (director relaţii culturale în M.A.E. în locul lui, pensionat. (V.L.) consultant, lucrează „cu bucata”. A fost două săptămâni la Paris, o conferinţă despre dezarmare (apă de ploaie).

Voi merge la Ilie Rădulescu, cu o cerere, după ce-mi va telefona el. Traduce numai cărţi apărute. Aşa că voi da *Orologiu*, recent aprobat.

23 mai 1985

După iarna cumplită ’84-’85. Plantele din fereastra-seră a biroului au îngheţat. Ghivecele de pământ ars şi farfuriile-strachini zac, maldăre, pe terasă. În aşteptarea coborârii în mormânt. Adică în boxa din subsol. De ce? Pentru ce, pentru cine le păstrez? Cine o să le mai folosească?

Durerea că plantele au murit – şi trandafirul japonez, şi „limbile de şarpe”, şi muşcatele – e dublată de o senzaţie de eliberare. Nu mai aveam putere să stropesc, să curăţ, să îngrijesc atâtea plante.

Din adâncul memoriei afective urcă sentimentul analog – la un voltaj suprem – pe care l-am avut acum 13 ani, la moartea mamei. Suferinţa copilului, bătrânului pierdut, părăsit. Învelită, mascată într-o peliculă de vinovăţie, greţoasa senzaţie de eliberare, de salvare de la ceea ce putea fi mai degradant şi mai chinuitor: paralizia mamei, neputinţa mea de a ridica, de a întoarce de pe o parte pe alta trupuşorul ei, ce părea, la vedere, uşor ca un fulg, dar la manipulare era plumb. Îmi depăşea forţele. S-o las pe mâini străine, nu mă înduram. Şi ea, sărăcuţa, care toată viaţa a căutat să mă cruţe: „Să nu ştie că mi-e rău. Să-şi vadă fata de scrisul ei, de viaţa ei”. A murit mama. Au murit plantele. Sunt săracă. Jupuită. Liberă.

În blocul vecin, la parter, locatarul, pensionar vânjos, cărunt, a crescut doi porumbei, căzuţi din cuib. I-a domesticit, zburătăcesc prin apartament, ies şi intră, în voia lor, prin fereastra deschisă. Se întorc acasă. Nu le trebuie viaţa confraţilor vagabonzi. Vecinul e mândru de ei, de inteligenţa şi disciplina lor.

Ieri, trei puşti îl înconjurau, pe trotuar. Aşteptau să-şi realizeze performanţa. Şi el striga: „Ric, Ric, vino la tata!”

Ric, n-avede, n-aude.

Şi el iar: „Ric, hai încoace la tata”.

I-am văzut de mai multe ori, pe Ric şi pe Rica, în părul lui stufos, cărunt, sau unul pe umărul drept celălalt pe umărul stâng. De data asta, capricioşi, refuză amândoi. Un regizor, cu o sală plină şi un public în aşteptare, şi un ansamblu teatral cuprins de o absurdă criză,

refuzând să iasă în scenă, nu ar putea avea altă expresie. Ciudă, uimire, decepţie, vanitate rănită. „Guţanul” refuză să i se aşeze pe umăr.

Sunt gata, gata să scriu despre snobismul cultural. Al meu nu mai mic decât al altora. Dar oare se potriveştre calificativul snob acelei circumspecţii pendinte care se autosuspectează de nereceptivitate în faţa unor noi expresii artistice?

Dacă spun, uneori, „da, îmi place” înainte ca plăcerea estetică să-şi facă apariţia, sigur e sbobism. Dar de câte ori nu se transformă în autentică înţelegere şi trăire.

Ciudat, în muzică (sunt afonă, nu deosebesc un re de un si, deşi ca demoazelă am învăţat pianul, pe la 12-13 ani) Webern, auzit pentru prima dată la Sinaia, în casa unui mare meloman, mi-a transmis spaima cosmică, vârtejul nemărginirii, fără nici o pregătire prealabilă.

Dar câţi compozitori moderni unanim recunoscuţi, mă plictisesc de moarte! Sesizez intenţiile lor de a spune lumea noastră de azi, disonantă, ruptă, tragică, absurdă. Probabil însă că sunt prea bătrână şi caut nu numai leacuri pentru trup, ci şi lenifiante, calmante pentru suflet. Patetismul ceaikovskian nu e demodat pentru mine, Bach, deşi nu-l pot ajunge în dumnezeirea lui şi n-aş îndrăzni să-l proslăvesc (e anul proslăvirii lui) e panaceul inimii şi al simţurilor mele.

În general, mergând cu viteză spre liniştea absolută, am tot mai mult nevoie de frumoase popasuri, în linişte, în artă.

30 mai ’85, Bucureşti

Stress. Aprilie – mai. Invitaţie la Fresach (şi Nora Iuga, Matei Gavril). Tribulaţii, umilinţe, antişambrări, obrăznicii înghiţite cu noduri şi tăceri – am cerut „extindere de viză” pentru Franţa (în vederea apariţiei unei cărţi de poeme). Telefoane, aşteptări, secretare, secretari: D.R. a vorbit? n-a vorbit? Cu cine? Cu generalul Ghenoiu, şeful paşapoartelor? A vorbit, jură Hobana. Dar cu cine? Nu ştie. Costov: „Eu i-am spus că sunt sceptică. De 25 de ani lucrez în domeniul ăsta. A sosit prea târziu invitaţia. V-am spus că sunt puţine şanse”. Speriată că am îndrăznit să merg chiar eu în Iorga. La cine? La tov. Iliescu de care am aflat de la tov. Traian, de la ghişeu că ar fi consilierul lui Ghenoiu. Am putut intra la ghişeu datorită subofiţerului de la poartă care-mi cunoaşte mutra de scriitoare. Tov. care e lângă Iliescu cheamă undeva la telefon şi zice că „actele au stat prea mult” la Consiliul Culturii. La ei nu sunt nici de 15 zile. Comisia guvernamentală nu se întruneşte mereu. Trebuie cel puţin 30 de zile. După care două săptămâni de alergări, enervări, oboseală, exasperare, când Austria a căzut, dar Franţa mai e o speranţă, încerc din nou la

„Sala de audienţe” (Iliescu). Yala e încuiată. Bat delicat. O dată. Interval. A doua oară. Şi mai delicat. Deschide un subaltern, civil bineînţeles, ca şi ceilalţi, de altfel. Spun cine sunt. – Tovarăşii mănâncă. Vă rog, aşteptaţi. Intru în sala de aşteptări. Vreo 10-12 femei şi un bărbat.

Apare, voinică, agitaţie zgomotoasă, la vreo 50 de ani, sibianca. A fost trimisă din Spătarului înapoi la Sibiu, dar ea a venit aici. – Listă de ordine e? Cine e chemat? Cei înscrişi pe listă?

Nimeni nu ştie sau nu vrea să ştie nimic. Că sunt orele de audienţă. Bărbatul iese să studieze. Sibianca îşi ridică fustele. Pe şoldurile planturoase o centură bleumarin. Îşi scoate ciorapii. Nu mai suportă.

— Unt când se dă la Bucureşti?

Unele zâmbesc.

— Câteodată. Pe la 11,1/2-12 vine.

— E bine. Noi stăm de la 1 noaptea şi dacă luăm la 7 dimineaţa.

După un ceas renunţ. Au mâncat destul. Puteau să mă cheme. Mă târăsc, pe căldură, câţiva paşi, până acasă.

Altădată, o dată, de două ori încerc alături la Ghenoiu. Un gardian uman – umanist mi-a spus că pe şeful de cabinet îl cheamă Marcu. Îl caut de câteva ori. Nu e. Când se pare că da, e, mi se face legătura, îl rog să stăm de vorbă câteva minute. Am o notă scrisă. La sfatul lui, o transform în cerere către tov Comandant (adică Ghenoiu). Explic necesitatea voiajului în Franţa. Între timp, milogeală la Hobana, care tot promite că va vorbi cu D.R. dar „n-am avut posibilitatea”. Nici Julieta „n-are posibilitatea”. A întrebat (pe Hobana) dacă tov. Preşedinte e „abordabil”. Nu e, nu e. Ştie că îl aştept, dar e într-o discuţie aprinsă cu cineva.

Fac cerere la Consiliul Culturii pentru a putea „exporta” – recte, lua cu mine manuscrisul. Olga Mărculescu, foarte amabilă, (nevasta lui Modest Morariu, sora Adelei Mărculescu). A doua zi îmi aduce acasă aprobarea şi un mic volum al ei *Commedia del’ arte*.

Îl caut pe Ileasă, director red. Cult. La Consiliu. Dau de el la Cockteil R.F.G. Se apropie de mine. A treia zi, prin el (chemat de mine) aflu nu numai de ce nu plec, de ce m-am îmbolnăvit de stress, nesiguranţă, nedumerire, oboseală, ci cum se leagă toate astea între ele şi dacă mergem înapoi cu gândul la vara anului 1984, vedem cum păianjenul şi-a început mai demult lucrarea: campania Ion Brad (M.A.E. – minciuna cu „exagerări de o parte şi de alta” în chestiunea Eminescu şi intervenţia rabinului) calomnia ordinară a lui H. Zalis – că i-aş fi scris lui D. R. o scrisoare în apărarea lui C.V.Tudor – eu deci, coadă de topor. Asta se leagă de cei 70 ani împliniţi în ’84, propunere pentru marele premiu al Uniunii şi interdicţia de a mi-l atribui pentru că am copiii în străinătate (dar, desigur, ascuns, e motivul principal, refuzul meu „pe motiv de boală” de a colabora).

Anul acesta s-a revenit, la cererea unor membri ai Consiliului, să mi se atribuie premiul, dar nici mare nici mic, nici „special” nici nespecial, nimic.Vorba lui Sorin – ostracizare. Nici lui la organizaţia, fantomă cu fantome în suspensie, pensionari în anticamera morţii, unde i se cereau prelucrări, conferinţe, nu i se mai cere nimic. Anica Traian, secretara, zice: „principalul e să plătiţi cotizaţia de partid. Puteţi să veniţi sau să nu veniţi la şedinţe”. Ileasă mă lămureşte că Unesco se interesează de mine, de propunerea românească pentru o carte, dar zice el „trebuie să fie alte recomandări. Un defunct… Dvs. aţi mai fost tradusă”. Vasăzică, aşa. Pentru asta nu-mi dau viza să pot pleca în Franţa. Să nu încerc acolo ceva sau să spun cine ştie ce.

Stau cu bagajele făcute. Car cadourile cumpărate. Gura se umple de afte, de „candida”. De ieri am un început de sciatică. Iau algocalmin şi puţină aspirină.

Cât voi mai avea de trăit? A trăi: a face proiecte, a lucra, a avea speranţe. Un val de bătrâneţe m-a cotropit. Momente speciale, neurotice, greu de sesizat, de circumscris. Alaltăieri după-masă, întinsă. Sorin cârpea indispensabili. I-am făcut o criză de plâns, confesiune legată de moarte, sinucidere uşoară, dorinţa mea de a fi ajutată să mor fără a trece prin degradarea unui accident cerebral sau a paraliziei.

(Sorin, dacă citeşti aceste rânduri şi ai uitat, aminteşte-ţi că în indexul telefonic, la Csejka, găseşti indicaţia „litera H”, hipotensorul indicat pentru a muri uşor).

M-a apucat un acces de milă pentru bătrânii noştri care s-au dus şi cum Sorin nu-i scria tatălui lui pentru că „nu era voie”. Eu – câtă răbdare am avut cu mama? De câte ori nu-mi sărea ţandăra când avea mici manifestări senile de suspiciune.

Existăm, respirăm, trăim şi suntem nefericiţi prin copii. Sentimentul că Tudor a luat-o în jos pe panta kitschului. Existăm. Dar pentru el, foarte puţin, la periferia extremă a vieţii, a afectivităţii lui. E normal. Trebuie să se apere de bătrâneţe, de închistarea, de maniile noastre.

Doamne! şi cât de grea e viaţa unor exilaţi. Rămân străini în ţară străină. Dar enclava noastră evreiască ce a fost. Şi acum mă surprind descoperind cu uimire, o lume străină, în mijlocul căreia am trăit, dar n-am cunoscut-o.

Ghindă (pensionar falnic) congestionat apoplectic, băutor – n-are voie – a fost la Soroca de unde se trage, să-şi viziteze cele opt morminte.

La vamă: 100 ruble pentru două perechi de blugi. Tocmeala îi lasă la 50 ruble.

— Ce faci cu lumânările? Speculă?

— Păi câte copeici e o lumânare?

— Am opt morminte.

Îl iartă. Dar îi confiscă cele câteva sacoşe de plastic pe care era imprimat KENT pentru că asta e „propagandă capitalistă”.

A lăsat lumânările la biserică pentru că era ploaie, vânt şi la cimitir n-avea cum să le păzească.

Igor, preot tânăr, prieteni din copilărie, slujea. L-a văzut. El a intrat în altar. Când dascălul a început să cânte, preotul l-a îmbrăţişat. A mirosit tămâia adusă din România. „A, e altceva decât la noi”. S-a cam jenat să-l binecuvânteze că l-a cunoscut de când era mic. Dar tot i-a pus mâinile deasupra capului, la despărţire: „Să te păzească Dumnezeu de rele…”.

Bine i-a prins. La înapoiere n-a mai avut nici o neplăcere la vamă.

Şi câte comisioane a avut!! Nouă. Grele, mari. Sicuţei i-a adus, de la nepotul din Chişinău, Konjak şi bomboane de ciocolată. Ne-a dat şi nouă un pumn de bomboane. Pe a mea am scuipat-o (acasă). Greţoasă.

„Acolo au de toate. Unt cu toptanul. 3,6 ruble kilogramul. Din carnea de vacă, la colhozuri, în piaţă, curge sângele. Proaspăt tăiată. Aia de porc (3 ruble) e grasă. Dar dacă-i spui măcelarului pe şoptite: Dă-mi de 4 ruble – n-ai nici grăsime, nici oase, nimic.

Găseşti şi mărfuri de import: din Finlanda, din R.F.G., din Olanda. El a adus insecticid (*made* – „cum se spune? madi?” Made, zice Sicuţa – eu nu mă amestec în discuţia filologică – în Holanda). Şi balonsaid din Finlanda a adus. De la Soroca, toate la Soroca.

Problema e cum să trăiesc? Cum să-mi găsesc un rost în restul de viaţă ce mi-a rămas, fără să am sentimentul permanent, nevrotic al zădărniciei? Aud acum de nevrozele bătrâneţii. Înainte nu ştiam că există.

Drama a trecut frumos, elegant, echilibrat prin extincţie.

Sinaia, 23 iunie ’85

Memento pentru mine, bătrâna trecută de 70 ani:

„De la un om care a împlinit deja şaptezeci de ani pomeniţi de David, puţine lucruri mai sunt de aşteptat, afară doar de mânuirea ştiută a unor iscusinţe, de câte o mică variere şi de îmbelşugate repetiţii. Spre a eluda, ori măcar spre a îmblânzi asemenea monotonie, am optat pentru a accepta, cu o ospitalitate oarecum temerară, eterogenele subiecte ce s-au înfăţişat rutinei mele de a scrie. Parabola îi urmează confidenţei, versul liber şi alb sonetului. La începutul vremii… nu vor fi existat, probabil, lucruri poetice sau prozaice. Totul va fi fost întrucâtva magic. Thor nu era zeul tunetului; era tunet şi zeu deopotrivă”. (Jorge Luis Borges: *Cartea de nisip*, trad. Cristina Hăulică – Ed. „Univers”, 1983, pag. 256)

28 septembrie ’85

La „Fortuna” (legume, zarzavaturi), întreb un vânzător, care, cu spatele la mine, se aferează cu marfa.

— Vă rog, până la ce oră serviţi?

Nimic. Tăcere.

— Vă rog, la ce oră se închide?

Tăcere.

— V-am întrebat cu frumosul, de ce nu-mi răspundeţi?

Nimic.

Mă duc la tejgheaua din partea cealaltă unde sunt câţiva clienţi. Vânzătorul de-acolo:

— E bolnav. A avut un accident. Nu poate vorbi decât prin semne.

Suntem atât de deprinşi cu mojiciile vânzătorilor, încât acest incident mă zguduie. Suntem, deobicei, mai obsecvioşi cu ei decât erau solicitanţii, de pe vremuri, cu un ministru. Din „dumneavoastră” şi „vă rog frumos” nu-i scoatem.

Cezar Baltag povesteşte (înainte de şedinţa O.B.) cum, lângă o biserică în curs de demolare, o femeie spune cu satisfacţie: „Ieri am luat brânză”.

Tot la „Fortuna”, un zarzavagiu îmi dă „76 ani”.

Mă loveşte în plex. Ştiu că arăt vârsta, dar chiar aşa, peste vârsta reală. Şi nu e vorba de asta. Nu de cochetărie. E că eu sunt înăuntrul meu Marioara cea mică şi sperioasă în faţa necunoscutului.

Capacitatea scăzută de bucurie. Sensibilitate exagerbată în faţa răului şi relelor existenţei.

Aşa-zise prietenii care supravieţuiesc din inerţie şi golul pe care-l aduce în jurul nostru bătrâneţea. Nici un miez de afecţiune, numai repulsie faţă de marile carenţe de etică şi afectivitate ale omului respectiv, potenţate de ipocrizie. Mentorul tinereţii mele!

Regrete de babă sau mândria că ai făcut parte din gloriosul eşalon de fraieri, de mari naivi ai secolului, care au crezut în marxism.

Am crezut că Tudor va deveni un mare artist. A alunecat în kitsch (uleiurile). Acolo va rămâne?

Elena Bogza; fractura colului femural. În baston. Nu-şi poate face singură patul. Geo la Dna Aslan la Otopeni. Dureri ale coloanei.

Nişte umbrare de pânză, pe balcoane în depărtare, dungate în culori solare, îmi dau un sentiment „italian” de feminitate estivală, de bikini,

de trupuri bronzate, de tragedie explodând în liniştea verii…

Bahlsen Afrika *Gaufrettes enrobées de chocolat amer*. Acum ţinem în cutia de carton aurie pixuri şi creioane.

Luni 1 octombrie

Cu Geo Bogza la telefon. E la Geriatrie, Otopeni.

— De 49 de ani nu m-a chinuit aşa sciatica. Când era să ajung la „bine” m-am poticnit. După 100 de paşi trebuie să mă opresc. Şira spinării mele – numai nuci sfărâmate… Am auzit că m-ai făcut gurù.

— Cu „g”…

— E un anunţ aici să avem convorbiri scurte.

— Să dai un semn când vii la Bucureşti.

Lumea merge „la porumb”. S-a făcut prost. Secetă. Porumbul mic, uscat.

Grijă de Petre, grijă de Tudor.

Petre: renunţarea la serviciu, datorii mari. Consum nervos.

Tudor: lene, ritm inegal şi prea lent de lucru, lipsa simţului de orientare socială, viaţa particulară… (heleu!)

Dor de extincţie uşoară. Teamă de chinurile şi degradările bătrâneţii în singurătate.

Nu pot să scriu poezie. Tot ce încerc trece pe lângă… E sec, amorf, mort. Vibraţia electrică a dispărut. De câte ori am spus asta în decursul vieţii? Dar acum, ca în povestea cu Petrică şi lupul, să nu credeţi că iar e minciună, de data asta lupul există, s-a instalat aici lângă mine.

17 noiembrie ’85

La Olăneşti, în august, l-am cunoscut pe Isac Vasilescu-Albu (89 ani), membru fondator al P.C.R., adventist convins care se străduie să facă prozeliţi.

Îl ştiam de la coafor („Intercontinental”) cu ani în urmă, când venea ca însoţitor al fiicei nevropate, Renata, cântăreaţă şi autoare a cântecelor (cu text), coafură înaltă, păr lung până-n talie. O singură coafeză primea să se ocupe de ea. Făcea crize de nervi, ţipa când ceva nu-i plăcea. El: motan mare, bătrân, fălci şi guşi tremurătoare, zâmbitor, tăcut, aştepta cu răbdare.

Renata a murit acum câţiva ani. Azi, când am fost în vizită la el şi la soţia actuală (probabil nelegitimă ca la toţi bătrânii, sau poate legitimă, pentru pensia mare pe care o va avea) a rostit la un moment dat cuvântul sinucidere în legătură cu Renata.: „La 16 ani era studentă la medicină în URSS...”.

Fetele de la Inter, mahalagioaice spuneau că trăiesc împreună.

Misterul adventist-militant, mă intrigă. Despre biblie spune: trebuie s-o citeşti cum ai mânca peştele. Arunci oscioarele şi (păstrezi) consumi carnea... „La Isus trebuie să vii. Atunci vine şi el la tine”. Îl întrebi ceva şi el răspunde pe alături, când nu-i convine subiectul. Nu ştii cât se datoreşte bătrâneţii şi cât vicleniei, blânde, insidioase, uneori brutale. A fost în URSS în timpul războiului, a avut misiuni speciale, despre care nu poate vorbi, dar nu dezonorante, nu împotriva conştiinţei lui. Îl găsise pe Isus, dar nu ca acum. Ştia că e „în imperiul răului”. Dacă ştie de ce a mers mai departe în direcţia asta şi după ce s-a întors? Au fost atâţia care au denunţat, ca Panait Istrati? Se face că nu aude, zâmbeşte, evită răspunsurile. El a scăpat de la moarte pe mulţi. Era jurist, avocat. Sfântul Spirit l-a inspirat. Cunoştea un anchetator evreu (şi el e şi nu s-a ascuns niciodată), sora aceluia fusese omorâtă de nazişti. Anchetator, adică om al securităţii sovietice, care îl sprijinea. V.A. a pledat pentru unul căruia i se scoseseră dinţii în bătăi, fusese ţinut cu picioarele în murdăria haznalei. V.A. avea dreptul să intre la el în închisoare.

— Susţineţi nevinovăţia. Păstrează dinţii scoşi în buzunar. Arată-i.

— Nu, că o omoară pe nevastă-mea. M-au ameninţat.

— Fă cum îţi spun eu.

Şi l-au achitat, anchetatorul l-a sprijinit.

În ţară i-au dat nu o casă, un palat, pe Şipotul Fântânilor, lângă Cişmigiu. Îl credeau eminenţa cenuşie a ruşilor. Nu ştiau că şi poziţia lui e şubredă. În URSS, chemat la securitate, un adjunct al lui Andropov, au vrut să-l trimită procuror general, ca general sovietic, în Basarabia. El nu vroia. Sfântul Spirit l-a făcut să vorbească.

— Ce vreţi, să mă trimiteţi în deportare?

— La noi există deportare? i-a răspuns, zâmbind, omul securităţii. A doua zi l-a văzut pe Andropov. I-a admis să se întoarcă la Bucureşti. A spus că are o fată bolnavă.

A susţinut câteva procese răsunătoare. A apărat pe un evreu, Strul, care era acuzat că şi-a aruncat iubita de la balcon şi ar fi omorât-o. A izbutit să caseze hotărârea Casaţiei. Să se judece din nou la Curtea de Apel şi să fie achitat.

El nu vroia să fie avocat pledant. Avea alte treburi. Dar a fost în barou şi a pledat în câteva procese mari.

Ioşca Ch. Era omul lui Beria. Îl apăra pe Vasile Luca. El, V.A., era preşedintele „Simexului”, o societate care primea pentru partid toate

averile pe care industriaşi mari le dădeau ca să scape, să capete paşapoarte. Sute de miliarde, după reforma monetară, erau bani buni. El a fost cu zece miliarde, le-a predat, nici nu aveau loc în maşină, atâţia bani erau, dar chitanţă Vasile Luca nu dădea.

Unul la Sf. Gheorghe a fost omorât pentru că n-a vrut să semneze. V.A. a anunţat. Fratele lui Vasile Luca a fost arestat, dar Vasile Luca l-a făcut numaidecât scăpat. Era lupta cu Gheorghiu-Dej.

V.A. a fost arestat în 1948. Ţinut 5 ani în diverse închisori. Când a ieşit el, a intrat Vasile Luca… El nu credea că-i adevărat. I l-au arătat, cu ochelari de tablă, cum purtase şi el. Era unul Vasile… om cinstit, arestat odată cu el şi eliberat tot atunci, odată cu el. I-au dus într-un apartament la Interne, unde-i acum C.C. Vasile nu ştia că Luca e arestat.

— Dacă te-am face ministru de finanţe, tot aşa ai declara contra celor care au furat averi imense?

— Tot aşa, a răspuns el.

— Bine, află că Vasile Luca e arestat.

Când Iorgu Iordan era ministru în URSS (înainte de arestare) după 23 August, V.A. – consilier la ambasadă. A venit odată Ana Pauker, cu fata ei, care se spunea că e făcută cu Thorez. Locuia la hotel „Naţional” şi el, peste drum, la „Moskva”. A făcut un buchet frumos şi a pus o carte de vizită. Deh… Ana era ce era… Fata a întrebat, zâmbind, (căzuse cartea de vizită):

— Dar florile astea cine le-a trimis?

— Eu, am răspuns.

Futilităţi, tragedii, orori, turpitudini, corupţie sunt povestite cu lungi întreruperi, digresiuni de propovăduire biblică şi de negări că el s-ar lăuda:

— Am oricând uşa deschisă la El. Consilierul Manea, numai dacă-i spun că vreau să vin… Eu am făcut un memoriu la Beria şi l-am apărat pe Dej, care nu era implicat în afacerea lui Vasile Luca, după ce-am ieşit din închisoare.

Bambino era în tabăra (contra lui V. Luca) lui Dej. De atunci mă ştie, mă sprijină… Istoria unor infamii, cu sau fără Sfântul Spirit…

— Când omul lui Andropov m-a întrebat dacă vreau să merg în Basarabia (în uniformă de general sovietic) şi eu am răspuns ce am răspuns, în noaptea aceea am albit.

Din când în când, pierde şirul povestirii, se rătăceşte în digresiuni şi nevasta îl ajută: „Povesteşte de Constantin…”.

Când era consilier la Moscova (după 23 August), diverşi – Ana Pauker şi alţii – îi cereau să caute resortisanţi români şi români-evrei aflaţi în URSS, şi el se interesa de ei.

A fost chemat, ţinut o noapte întreagă, supus unui interogatoriu şi a doua zi a scris 20 de pagini în care am spus că prima mea icoană e

comunismul cum a fost întotdeauna – nu era adevărat – şi că într-adevăr am resturi de naţionalism evreiesc pe care şi Lenin l-a combătut, mai ales, acum după Auschwitz, şi că voi căuta să lupt contra acestor resturi. Au fost mulţumiţi, le-a plăcut ce am scris. M-au întrebat cine mi-a cerut să-l caut pe cutare sau pe cutare. Atunci a venit la mine şi unul Făinaru, în zdrenţe… I-am dat haina mea, nici eu nu aveam multe, pe atunci. Tatăl lui era un bărbat cu o mustaţă frumoasă…

Sorin şi cu mine schimbăm o privire. Observă. Îi spunem că acest Făinaru e din Galaţi de unde e şi Sorin.

— N-a venit niciodată la mine să-mi mulţumească. Dar nici nu aşteptam aşa ceva. Unde e el? A, da?… (E pensionar, bătrân, bolnav, la Bucureşti.)

Cu Sf. Spirit, cu Sf. Marx s-a descurcat bine sub toate conducerile. A făcut note la Moscova (Securitate) contra V. Luca, pentru Dej. Simpatizat de C. care era în echipa Dej, are şi azi uşile deschise.

— Ce scris frumos avea Bănuş? În închisoare, el îi dicta memoriile lui.

Telefon a doua zi. Încântaţi şi el şi Elena de vizita noastră. Nu mi-a dat cartea de versuri a Renatai (s-a sinucis?) pentru că e numai o selecţie făcută după moartea ei, pe care el a apucat s-o publice. Dar vrea să cunosc şi alte lucrări. Când ne-om mai vedea o să-mi dea…

Bucureşti, 19 XI ’85

Telefon de la Wanda Mihuleac. Vrea să ştie cum stă Tudor cu mutatul, noi cu… În aprilie vrea să aibă aranjată locuinţa.

— Tudor e tot cu persoana aia?

— Da.

— Ştiu de la cineva care a fost acolo, l-a văzut…

— O graficiană?

— O scriitoare.

— ?

— Maria Luiza.

— Şi nu mi-a dat nici un telefon.

— O să-i spun să vă dea.

— Te rog din suflet să nu cumva să faci aşa ceva.

A venit iarna. Viscoleşte. Ca şi anul trecut, gazele n-au presiune. Energia electrică se opreşte.Ore întregi, cartiere întregi fără lumină, apă (hidrofoarele nu merg), fără căldură sau atât de puţină încât în casă sunt 12 grade (la Aurelia, Bd. Sălăjan, Balta Albă). Are guturai. Nu va putea merge la gala filmului elveţian cu filmul *Provinciala* (bun!), la Studio – nu vin autobuzele, îmbulzeală, omenet peste

omenet.

Tudor e mulţumit de noul apartament-atelier, Nogent/Marne. E în curs de mutare cu băieţi care lucrează la nişte „déménajeurs”. Dar ei vor face mutarea lui Tudor în orele libere.

1986

Bucureşti, 24 octombrie ’86, vineri

Oricum, bătrână, bolnavă, dispersată, fără vlagă, trebuie făcute nişte însemnări, zilnice ori sporadice. Ce auzi, ce citeşti, ce reţii, ce visezi.

Apropo de vis: cum e la bătrâneţe amorul fizic. Mi-e milă de Sorin, dar mă doare îngrozitor. Penultima oară a fost şi psihic dezolant, umilitor, sfâşietor. „Sunt un om bătrân. Poate o dată sau de două ori o să mai pot să te iubesc aşa. Dacă nu mă primeşti imediat, nu se mai poate”. Şi în timpul copulaţiei: „E groaznic”. Eu, cu vaginul strâns, ca un cleşte, uscat, dureros, gem. El nu poate atinge paroxismul, nu poate ejacula şi spune: „E groaznic”. După asta, când îmi spune ce-a spus, plâng. Sfârşitul: „o dată sau de două ori”. Moartea.

Visul: suntem noi doi cu dr. Nicuşor Cajal, lângă un copac. Eu mă văicăresc: „nu trebuie să meargă la bordel. I-a plăcut cu mine”.

Dr. Cajal: „Ba nu, trebuie să meargă, altfel nu e bine”.

Eu: „Nu!”

Dr. Cajal: „Atunci să însămânţeze, să stropească pomul”.(Visul a fost într-altă noapte, după ce lui Sorin îi plăcuse, cu toată durerea mea…)

E o hecatombă în jurul nostru. Cu cât vom îmbătrâni mai mult, vor dispărea alţii şi alţii şi vom rămâne din ce în ce mai singuri. Mi-e frică de infirmităţi şi de singurătate. Mor oameni străini, pe care i-am văzut foarte puţin, cu care n-am avut relaţii apropiate şi, totuşi, mă impresionează. Altfel decât la alte vârste.

A murit Carol Craiu. A murit Şapira, şeful restaurantului de la Uniunea Scriitorilor. Relaţiile foarte sporadice; „Kent” contra ceva carne. A avut o congestie cerebrală pe hipodromul din Ploieşti. Era un pasionat al curselor. În fiece duminică Bucureşti-Ploieşti. Pariase pe un cal răpciugos, fără multe şanse şi câştigase 1.700 lei. Ileana M.: „Nu putea să fie emoţia aşa de mare, din cauza unui asemenea câştig. Era un om bogat. Ca şef de restaurant…”.

Dan Deşliu a fost şi el la înmormântare, cu un microbuz. Şapira avea o fată handicapată, în urma unei poliomelite. Când avea câte o încurcătură şi miliţia economică încerca să facă presiuni, ameninţa cu plecarea în Israel. Dar Iancu şi ceilalţi îl apărau, că se aveau cu toţii bine…

Ilca Melinescu: „Fiică-mea (înfiată) are o natură de prostituată. 5 copii. Doi sunt la mine. Vreo doi la Casa copilului. Unul a fost

cumpărat în Franţa. Unul din copii are 19 ani. Ea s-a încurcat cu un băiat de 17 ani, fiul unui ofiţer de la Securitate. A plecat de acasă, cu copiii la ei. A luat toate bijuteriile. Am stat de vorbă, la mine, cu tatăl băiatului. Avea gura cusută. Am fost la Procuratură, la Securitate, la Colegiul de Partid. Am fost primită şi de Elena Ceauşescu. Zicea că aşa sunt băieţii, ai necazuri cu ei. M-a trimis la şeful de cabinet. Tatăl băiatului avea datorii mari. Fata s-a întors cu copiii acasă, dar numai cu o parte din bijuterii. Cu restul s-au plătit, desigur, datoriile".

Dan Deşliu: „Am renunţat la plecarea definitivă. Plec în vizită".

— Da, ştiu, mi-ai spus. (A răspândit ambele versiuni în tot Bucureştiul.)

Ileana Vrancea (*Lupta de clasă*) pleacă în Israel. O excludem elegant, fără comentarii, din partid. Ea vorbeşte cu măsură, inteligentă, la locul ei: „Nu plec pentru că aş fi avut greutăţi. Nu neg, am avut, ca toţi scriitorii. Dar nu ăsta e motivul plecării. Soţul e bolnav. Nu suportă călătoriile. Fiica noastră e plecată. Vine vremea şi pentru mine să fiu soţie şi bunică...".

Lydia Popper a fost ieri operată. I s-a scos t o t. Sperăm că nu e metastază fără speranţă.

Egoismul bătrânesc. Compasiunea e dublată de laitmotivul: „rămânem tot mai singuri". Unii pleacă pe lumea cealaltă, alţii *în* lumea cealaltă. Mă gândesc: dacă ea moare, Armand, cu siguranţă pleacă definitiv la băieţi.

Falsitatea tragică a relaţiilor cu Richi.

Gurul, directorul de conştiinţă, prietenul pasionat, dominator, exclusivist, e un bătrân cu nevastă tânără (lipicioasă, vicleană, mincinoasă, el şi mai mincinos) de o ipocrizie şi o zgârcenie extreme. Bătrâna lor Ioana ne mai cumpără câte ceva, contra bacşişuri + cafea. Ne ferim, cât putem, să afle ei că ne procură vreun pachet de carne. Ea spune: „Au ei de unde să-şi procure"... Fetiţa a crescut. E stăpână pe avere şi pe bărbat. Nu capătă prea multe de la noi. N-o prea interesăm. Înainte de a da „lovitura" cu Richi, a încercat (povestit de ea, într-o formă idealizată, în care ea era îngeraşul păzitor) cu o bătrână, care-i promisese că-i lasă averea. Şi a pus altcineva mâna pe avere. Dar a dat de Richi şi s-a căpătuit. E doamna academician. R. i-a dat o mică pospăială de cultură, dar a rămas o mică, simpatică, uşoară coţofană, guralivă, viclean-prostuţă şi de o ambiţie feroce (vrea să fie şi autor dramatic – R. i-a pasat microbul ambiţiei). Stau pe mulţi bani. R. fură din marfa pe care o cumpără Ioana pentru noi sau o înlocuieşte cu o marfă veche care a stat la ei aproape până s-a stricat (jumătate kg telemea veche, îngălbenită, plătită de noi ca un kg proaspăt).

Capacitatea intelectuală şi de muncă intacte. Scrie: anul şi cartea. Şi-a nuanţat materialismul dialectic. Are un cap sistematic şi o vastă cultură filozofică. Se văicăreşte tot timpul: ori insomnia, ori un deget, ori palpitaţii, ori Ioana care are tot felul de nebunii şi s-a sclerozat, ori Rodica, care munceşte prea mult.

Rodica: „Ştii cum e el, nu se poate să nu se plângă."

E singurul mare Tartuffe pe care l-am cunoscut. Resentimentele mele; că nu m-am lăsat păcălită, dominată, deformată spiritual şi existenţial de un asemenea om. Nici o urmă de duioşie. Nici dintr-o parte, nici din alta. Ne vedem, în familie, schimbăm câteva informaţii… Exaltarea din tinereţe. Poeziile mele semi-adevărate, semi-mincinoase din *Diamantul*, preaslăvind, idealizată, prietenia noastră. Ce deriziune, ce jale, ce indiferenţă!

Sâmbătă, 25 X '86

Ieri, Rodica Neagu, cu doi pui sfrijiţi, procuraţi de Mihai Leonescu, soţul evreu, de la Uniunea Coop. micii industrii. Gură de Târgovişte, moară stricată, negricioasă, urâţică, prototip copil al nomenklaturii, înjură tot, pupă tot, ştie tot (şi ce-i adevărat şi ce nu). Mihai, când vorbeşte de generalul Andrei Neagu, socrul, trece de la „generalul" la tata şi invers. Generalul e de acord, nu e de acord, a zis că nu vrea. Generalul [e] preşedintele veteranilor din ţară, organizaţie internaţională FIR – Federaţia Internaţională a Rezistenţei. (Are şi ea o medalie sau decoraţie. Atenţie! De luat în Franţa, de făcut legături cu ei).

Generalul a avut în vizita din China, ca şef al delegaţiei, Nicolae Cioroiu, criză de inimă. Internat de chinezi. Protestul ambasadorului Angelo Miculescu. O să-l scoată din post. Chinezii nu au tăcut.

În China, pensionarii au salariul dublu. Piaţa e bogată. Nuţi care lucrează la C.C. e cu nervii în tensiune. Observaţii pe stradă copilului. Soţul ei, tot acolo lucra, s-a pensionat pe 2 ani, că nu mai rezista. Ce trebuiau să facă, să spună, ce măsuri. Scandalul cu bătaia: „curvă, târâtură".

Ăla mic – homosexual acum. Trăieşte cu tânărul… L-a învăţat Traian Ştefănescu. D-aia l-au mutat la Sălaj. Amanţi: Patilineţ, Dincă. Pe Dincă l-au scos, l-au înlocuit cu Bălănescu (cumnat). În Mehedinţi, început de răzmeriţă. Un primar dintr-o comună, omorât. Dincă, la prima vorbă care nu-i convenea, aresta.

Rodica şi capii bisericii ortodoxe. Ea le spune de la obraz. Despre Moisescu, mitropolit al Moldovei, devenit Patriarh, credea altceva. Ca mitropolit făcuse multe lucruri bune, restaurase Secu şi altele. Ca Patriarh, a acceptat orice. „Din afară se judecă lucrurile altfel".

Vechii evrei se luau la harţă cu Dumnezeu. Ce a făcut Moise? Asta a

făcut! Ai noştri, ortodocşii, înghit orice.

Mihai: „Vedeţi, de asta am luat-o” (pe Rodica) – replică la observaţia lui: „Cum ai putut s-o iei de nevastă?”.

Cu Marian era altceva. Pe timpul lui Dej, când au vrut să dărâme biserica Creţulescu, a luat telefonul şi i-a zis: „Ghiţă, vă dau la ONU!”. Aşa a scăpat biserica.

„Bomba” Rodicăi, de ieri, (pe asta chiar că n-o mai pot crede, o paranoia în ultimul grad). Demolarea clădirilor de la Patria la Scala, plus clădiri boiereşti pe Pitar Moş, Dionisie Lupu…Vom trăi şi vom vedea.

Deocamdată nu se mai poate circula cu autobuze, microbuze prin Bucureşti. Mai puţine, supraîncărcate şi foarte rare. Traseele se schimbă mereu din pricina lucrărilor (metrou, demolări) şi nu se anunţă.

Mai bine că mama n-a apucat demolarea casei, cu toate că de mult nu mai era a ei. Noi a m d o n a t-o s t a t u l u i. Nu ne trebuiau proprietăţi. Am luat-o în serios cu viaţa, cu politica.

Tudor, scrisoare de la Schwäbisch Hall. Legătura plăcută cu Heike, 21 ani, studentă. 26 XI Düsseldorf – expoziţie. Ar trebui să dea o „lovitură” s-o poată plăti pe Trixy. Jale. Jale şi pe frontul „Petre”. Munceşte mult şi încă nu vede rezultatele. Comenzi prea mici. – O să-ţi cauţi alţi stăpâni. Cel mai rău stăpân – zice Petre – îţi eşti tu singur. Începe să-şi dea seama, cred, de prostia imensă pe care a făcut-o. L-am rugat să nu muncească prea mult, chiar dacă sunt lucrări, rapoarte etc. care rămân mereu în urmă. Promite, dar cred că munceşte în brânci şi îşi muşcă degetele de prostia făcută.

Mihai Leonescu, azi, la noi, cu ciuperci „cooperatiste”. Vrea informaţii despre Paris: „dacă arabii nu seceră cu mitraliera pe străzi”. Atentatele s-au mai potolit, se iau măsuri (vize de intrare pentru africanii din fostele colonii franceze). Invitaţi de Octav Barbu, preşedintele unei asociaţii franco-române. A rămas membru al P.C.R. Invitaţi generalul (să-şi ia Legiunea de Onoare) şi ei doi.

Rodica a fost la M.A.E., la Pacoste. Au fost trecuţi, ei doi, pe lista „rezervelor de cadre” ale C.C. ca să fie trimişi la o agenţie ceva. Rodica ar vrea Moscova, generalul vorbeşte acum de China. Nu, nu în Occident, că acolo se uită cu scârbă la noi. Nu-ţi poţi îndeplini misiunile şi mergi tot timpul cu securistul după tine.

Cum mă surprind pe mine însămi transformările psihice pe care ţi le provoacă bătrâneţea. Exemplu: agitaţia fără n i c i o ş a n s ă pentru premiul Herder. Informaţii de la Blandiana, Vieru. Scrisori: Wanderli, Toepfer, Heitmann, Sami. Rugat în scris Tudor să ia legătura cu

Wanderli. Poate peste vreo zece ani, în condiţii favorabile (dar nu vor fi nicicând, stigmatul „comunistă fostă stalinistă”). În fiecare an, un singur artist din diverse arte, dintr-o anumită ţară. Au luat: 1982 Blandiana, 1983 Lucaciu, sculptor, 1984 Adrian Marino, 1985 Anatol Vieru.

Citesc *Exercices d'admiration* de E. Cioran, Gallimard, Arcades (de la Irina Eliade). Renume din stil pe marginea morţii, cochet anahoret parizian, acum „à la une” magazine literar-culturale şi-a dat drumul la vanitatea publicităţii. Francezii snobi îl adoră. Cred că în prosteasca mea ostilitate pe care o ridicam la rangul de idee, am trântit în tinereţe un articol împotriva cultivării morţii şi am luat peste picior culmile disperării. „Culmile disperării”, multiplicate, ramificate, cu variaţiuni, l-au dus (cum? asta nu ştiu nici eu, nici Tudor, cum se face, cum se drege, ce mâncare de peşte e tactica spre glorie) la renumele şi adulaţia de azi.

E un spirit fin, disociativ, nuanţat, dar de aici până la idolatria fără frâu… Note, amintiri despre Beckett:

„Cet homme *séparé*”, „B. ou l'art d'être soi”, „Il ne débine (bârfeşte) personne, il ignore la fonction hygiénique de la malveillance”. „L'aménité n'exclut pas l'exaspération”.

…Les mots, qui les aura aimés autant que lui? Ils sont ses compagnons, et son seul soutien… Ses accès de découragement coincide sans doute avec les moments où il cesse de croire en eux…”

„Le text français *Sans* s'appelle en anglais *Lessness*, vocable forgé par B., comme il a forgé l'équivalent allemand *Losigkeit*”.

„Nous sommes tous, Eliade en tête, des ci-devant croyants, nous sommes tous des esprits religieux sans religion”.(Mircea Eliade)

Despre Borges, valabil şi pentru E. Cioran: „La malchance d'être *reconnu* s'est abattue sur lui. Il méritait mieux… La consécration est la pire des punitions – pour un écrivain en général, et tout spécialement pour un écrivain de son genre”… „En Europe, comme exemplaire similaire, on peut songer à un ami de Rilke, à Rudolf Kässner… un esprit universel, auquel il n'a manqué que la grâce, que la séduction. Cest ici qu'apparait la supériorité de Borges, séducteur comme pas un, qui est parvenu à prêter un rien d'impalpable, d'aérien, de *dentelle* à n'importe quoi, même au raisonnement le plus ardu. Car tout chez lui est transfiguré par le *jeu*, par une danse de trouvailles fulgurants et de sophismes délicieux”.(*Borges* – Lettre à Fernando Sabater, Paris, le 10 décembre 1976)

27 octombrie '86

Mirabilii necrofori: Cioran, Beckett au răspuns veacului nostru, aşa cum romanticii au corespuns celui de al XIX-lea. I-a încununat, mai devreme pe Beckett, mai târziu pe Cioran, cu laurii trişti (pentru ei, dar cât de trişti, e o întrebare) ai gloriei. După Cioran, e valabil şi pentru Borges: „La malchance d'être *reconnu*… Il méritait de demeurer dans l'ombre, dans l'imperceptible, de rester aussi insaisissable et aussi impopulaire que la nuance. Là, il était chez lui".

Şi acum, el, Cioran prins în lesa celebrităţii. Nu mai refuză interviuri revistelor de mare tiraj. Strugurii prea acri ai vulpii se coc în grădinile luxuriante ale celor mai alese spirite.

Să tot rămâi pe gânduri, contemplând etica şi dialectica scriitorului.

Vineri, 31 oct. '86

Ieri, la Dalles, expoziţie Napo[leon Tiron], prezentare Dan Hăulică.

Straturi, desen în spaţiu, sugestii de personaje supradimensionate din beţe de fag (Wanda Mihuleac), legate între ele prin noduri de sfoară. Impresionante.

Erudiţia + talentul oratoric al lui D.H. în care nu există ierarhie de valori ci numai hyperbole poetice cu aluzii livreşti, metafore somptuoase (Shakespeare – *Visul unei noţi de vară*, legătura Titanică, homunculul lui Goethe etc.) ne aşază întotdeauna în faţa unor supreme realizări ale artei moderne. Mă suspectez de involuţie bătrânească, de lipsă de receptivitate. Totuşi, undeva într-un colţişor al minţii, o speranţă că aş avea poate dreptate, că viitorimea (dacă va exista aşa ceva!) va rămâne rece în faţa celor mai multe din lucrările considerate majore ale epocii noastre. Va vedea, poate, în ele expresia derutei, disperării unui timp laminar, nesigur de supravieţuire… Foarte multă lume b i n e. Ligia Macovei şi soţul: „200.000 ne costă transportarea lucrărilor din muzee, de la particulari. Bani de bătrâneţe…".

P.: „uite mâinile mele înnegrite, jupuite de lucru".

Casa Moscuna, a copilăriei mele sărăcuţe pe lângă bogătaşii proprietari, e casa unde ei locuiesc de decenii, pe 11 Iunie, parc, trandafiri, mobilă salon Louis XV etc. „E groaznic la noi… Da, o s-o demoleze în 1990. Până atunci, poate moare el…"

Familia Mac. Nu vorbeşte decât despre sine şi marile lor greutăţi, de o jumătate de secol. Au fost şi sunt mari privilegiaţi ai regimului.

Rodica Neagu Leonescu, negricioasă, nas lătăreţ, urâţică, nervoasă, moară stricată, vioaie, mahalaua protipendadei comuniste… Sună. Aduce ciuperci proaspete. Au sosit de la Brăila. Luăm şi noi 2 Kg (Împărţim: Didi Popa şi Lazarovici). Mie mi-e greaţă. Nu suport ciupercile. Stăm de vorbă în bucătărie. Vorbeşte, vorbeşte. Cei care au

cerut-o în căsătorie înaintea lui Mihai. Pe unul îl suspecta că o vrea pentru „tata” (generalul).

— Foarte talentat.

— La ce?

— Versuri. Dacă ar fi preţuit cum trebuie, ar conta printre cei mari. Au dat la Editura Militară poeziile lui.

Apoi înţeleg că e ofiţer de marină. I-a făcut rost de whisky pentru Cătălina (doctori). C. a avut un grav accident de maşină. A fost la Paris. Acum e la Fundeni sub îngrijire pentru leucemie secundară din cauza unor transfuzii cu sânge care nu corespundea sângelui ei. În divorţ cu al doilea bărbat. Băieţii cresc la General. Rodica îi creşte. Şi pe băiatul lui Mihai L.

Nu ştiu de ce ne frecventează şi ne aduc (contra cost) câte ceva. Până acum nu au spus direct că vor să le fac legătura cu băieţii noştri. La 15 dec. pleacă, împreună cu generalul, invitaţi de Octav (sau Liviu?) Barbu, veteran ca şi taică-său şi care a rămas m e m b r u al P.C.R. Le-a scris că Parisul e un oraş în stare de asediu.

Mihai: Oare nu e periculos să plecăm? Arabii ăştia nu-s în stare să pună mitraliera în stradă şi să secere trecătorii?

Îl liniştesc, cu măsură. Nici chiar aşa. Şi îi spun că parizienii s-au mai liniştit după ce a trecut valul de atentate din septembrie.

Soseşte Jenny Florescu, tot în bucătărie: cafea, prăjitură cu mere. Înmormântarea (fără trupul decedatului, îngropat într-un sat din apropierea Parisului) lui Gheorghe Apostu. Vreo 400 participanţi, 5 preoţi. A vorbit cel din satul lui moldovean. Un preot şi de la patriarhie. Un cor al Seminarului, extraordinar. Şopronul atelier cu fotografiile lui supradimensionate, el râzând. I-au făcut rău. Praznicul. Ea n-a stat.

„Beţeguş” porecla. Când a venit din Moldova nu ştia spune „ebauchoir” [mică daltă de sculptură]. I-a rămas porecla. Cum a primit-o la Paris. Să vină să doarmă la ei. Dar ea avea hotelul plătit dinainte de prieteni (380 fr./zi). Huguette, cochetă, simpatică, cu 15 ani mai mare ca el, dar se ţine extraordinar. (Între 4 ochi, Coti a luat tot când au adus-o pe mama. Eu, bolnavă, nu puteam să-i dau nici o lingură de mâncare). Cred că Jenny vrea pe mai nimic sau cadou serviciul de masă al mamei de care i-am vorbit, iar Rodica vrea o legătură la Paris.

Asta e! Suntem bătrâni, neinteresanţi, nimeni nu ne caută pentru noi, ci pentru c e v a. Să tot spunem bogdaproste când ne intră un om în casă. Dar mă oboseşte. Nu rezist nici la oboseala fizică, nici la cea psihică, intelectuală. Până şi vorbăria exagerată-mi face rău. Toată noaptea: pipi şi gaze, dureri de cap.

Credeam că n-am să pot sta la vernisajul „dallesc”, dar, acolo, m-am simţit bine.

I-am spus Cristinei Hăulică de scrisoarea fără răspuns de la Ed. Dacia. I-am scris, ieri, lui Alain Bosquet. A primit recomandarea de la Comitetul Naţional UNESCO (referinţe la pregătiri şi formalităţi în vederea publicării în româneşte a celui mai recent volum al poetului francez.) [Avea să apară în 1993.]

Vineri, 13 decembrie 1986

Suntem „iertaţi" pentru un scurt răgaz de boli, ducem o viaţă normală – în condiţiile anormale de azi – şi nu ajung să realizez ceea ce mi-am propus: însemnări, dacă nu zilnice, cel puţin, frecvente, cu oarecare regularitate, despre clepsidra ce încă funcţionează.

Iată, nici măcar nu mai am pretenţia să despart Jurnalul de notele de lectură. Azi, Dan Deşliu mi-a amintit că Irina Eliade i-a promis, de 7 luni, volumul lui Cioran, *Exercices d'admiration*, aşa că mă grăbesc.

Valéry face à ses idoles: „C'est un véritable malheur pour un auteur que d'être compris; Valéry l'a été de son vivant, il l'a été depuis. Etait-il donc si simple, si pénétrable? Assurément non. Mais il a eu l'imprudence de fournir trop de précisions et sur soi et sur son oeuvre…"

„Je confesse que j'ai fait une idole de mon esprit, mais je n'en ai pas trouvé d'autre"

„Ce qui devait le séduire chez Mallarmé, c'était *l'insensé*…"

„… Ce ne serait pas sans un serrement de coeur réel que j'entrerais dans la Disparition suprême, si je n'avais pas fini mon oeuvre, qui est l'Oeuvre, le Grand Oeuvre, comme disent les alchimistes, nos ancêtres".

„Wagner… un musicien, et un musicien fécond par-dessus le marché, peut, à la rigueur, aspirer au rôle de démiurge; mais un poète, et un poète délicat jusqu'à la stérilité, comment s'y prendrait-il sans ridicule ou folie? Tout cela participe de la *divagation*, pour nous servir d'un mot que Mallarmé affectionait."

Există în Cioran – cel puţin în aceste *Exerciţii* – un b u n s i m ţ românesc, un fel de a spune: nu mă duceţi pe mine cu vorbe mari, o silă de impostură, ce sunt foarte apropiate.

Episodul exaltării lui Valéry în faţa şpalturilor corectate ale lui Mallarmé, la 3 nov. 1897 (*Coup de dés*): „le *dément* n'était pas Mallarmé mais le Valéry qui, dans un accès de sublime, devait écrire que, dans ce poème d'une si étrange disposition typographique, l'auteur avait tenté «d'élever une page à la puissance du ciel étoilé»".

„…*l' être* comme tel manquait à ses yeux de dimension et même de portée…"

Eu, Maria Banuş, sunt la polul opus, şi păcătuiesc, exagerând în cealaltă direcţie: e s t e sau nu, n u e s t e.

„...magnifique impasse qu'est le *Coup de Dés*...” Baudelaire a spus despre Poe: „un *héros* des Lettres”, iar Mallarmé îl considera „le cas littéraire absolu”.

Cioran afirmă că nimeni, azi, n-ar mai subscrie, dar că fiecare epocă are nevoie de exagerări, de zei, şi o nevoie de a adera.

Cioran despre Valéry care s-ar fi ridicat împotriva literatului din el, a literatului inveterat.

Valéry care a admirat „demistificarea” făcută de Poe *Corbului* său, nu putea găsi un mai dorit şi puternic sprijin pentru lipsa lui de spontaneitate, pentru arta în artă... „Maniac al lucidităţii”, „Inaptitude à être poète naturellement”,”...il a mis – forfait inexpiable – la poétique au-dessus de la poèsie”, „Il a prôné le difficile *par impuissance*”.

Valéry contra filozofiei: „La haine de la philosophie est toujours suspect.”

V. şi matematica: „...y prendre goût et s'y connaître, cela fait deux”.

Claudel sur Mallarmé: „Génie syntactique”. Cioran: „I se potriveşte şi mai bine lui Valéry”.

Proprietatea termenilor şi „éclat *abstrait* de la phrase”, La Jeune Parque – 100 bruioane; „Valéry est un galérien de la Nuance”. „langue – merveilleusement exsangue”.

„*Sursauts* de préciosité.... tout à fait naturel chez quelqu'un qui ne percevait rien derrière le langage, aucun substrat ou résidu de réalité. Les mots seuls nous préservent du néant, tel paraît être le *fond* de sa pensée...”

„L'obsession du langage, toujours assez vive en France, n'y a jamais été aussi virulente, et aussi stérilisante qu'aujourd'hui”.

„Que l'écrivain se garde bien de réfléchir trop sur le langage, qu'il évite à tout prix d'en faire la matière de ses hantises, qu'il n'oublie pas que les oeuvres importantes ont été faites *en dépit* du langage. Un Dante était obsédé par ce qu'il avait à dire non par *le* dire. Depuis longtemps, depuis toujours, serait-on ténté de soutenir, la littérature française semble avoir succombé à l'envoûtement, et au despotisme du Mot. De là sa ténuité, sa fragilité, son extrême délicatesse, et aussi son maniérisme... Mallarmé et Valéry ...symptômes de fin d'une nation *grammairienne*”.

Claudel despre Mallarmé: „Parisien ironique et rusé... un soupçon de *charlatanisme* de très grande classe”.

Valéry „refus indéfini d'être quoi que se soit” „jamais *entier*, il ne s'identifiera ni aux êtres ni aux choses, il sera *à côté*, en marge de tout...”.

Conscience de la conscience

„Ce moi... se situe à l'antipode du Moi – productivité infinie, force cosmogonique – tel que l'avait conçu le romantisme allemand.”

„La tare de Narcisse ne lui était aucunement consubstantielle.” Aşa se explică de ce posteritatea i-a dat dreptate deplină, în ce priveşte previziunile politice. „Cet amoureux de soi-même avait l'étoffe d'un extraverti.”

„Le Néant hérité de Mallarmé, n'était qu'une fascination exempt de vertige…” (1970)

Cioran aspru cu literatura franceză, adorat de literaţii francezi, admirativi şi masochişti.

[…..]

Mircea Eliade, amintiri ale întâlnirilor bucureştene din tinereţe. Gusturi deosebite. Eliade, deschis, iubeşte Balzac, Cioran, nu. M. Eliade l-a somat într-una din scrisorile deschise pe care le publica într-un cotidian, să renunţe la obsesiile lui, la ideile funebre. El deloc dispus. Îi reproşa lui M.E. că vrea să fie *tot*, că-i incapabil de fanatism, de delir, de „profunzime” (manie – recunoaşte, acum) Cioran răspunde în *Omul fără destin* (incapacitate de a fi omul unei singure idei). Îi reproşa sănătatea…

Evocarea Soranei Ţopa (zilele trecute evocată şi de Marin Preda şi de… „Europa Liberă”)

N-am cunoscut-o, dar îmi amintesc ce oroare aveam de exaltările ei teozofice, numai din ce mi se povestea. Cred că a avut, între altele, o legătură şi cu Zaharia Stancu. El mi-a povestit despre S.Ţ.

2 dec. 1986

Petre – 41 ani.

Azi, vine Nora Iuga la mine. O să-mi restituie Max Frisch: *Jurnal* (Univers, 1984, dedicaţia traducătoarei Corina Jiva).

Jurnal '46-'49 şi '66-'71. Însemnări multe, toate despre B. Brecht. Comentarii despre teatru. Consideraţii socio-filozofice.

10 dec. '86

Cioran continuă paradoxurile despre Fitzgerald (L'expérience pascalienne d'un romancier américain). Schizofrenia lui a fost una pentru literatură, aşa se întâmplă cu toţi cei care-şi trăiesc drama *sub* adevărurile pe care le întrevăd (în termeni doar psihologici vrea să spună, nu metafizicii). Existenţa lui F. este *sub* ceea ce descoperă. Spre deosebire de Kierkegaard, Dostoievski, Nietzsche, care „surplombent leurs propres expériences, comme leurs vertiges, parce qu'ils *valent* davantage que ce qui leur arrive. Leur destin précède leur vie”.

Admiratorii lui F. regretă că el s-a adâncit prea mult în eşecul lui. „Nous deplorons, au contraire, qu'il ne lui ait pas voué assez de fidélité, qu'il ne l'ait pas suffisament approfondi ni exploité. C'est d'un esprit de second ordre que de ne pouvoir choisir entre la littérature et „vrai nuit de l'ame" (1955).

Citindu-l acum, târziu la bătrâneţe, pe Cioran, bătrânul, îmi dau mai bine seama că ceea ce mi-a provocat repulsia, indignarea, în prima tinereţe faţă de *Pe culmile disperării* nu era neadevărul negrelor aserţiuni, ci tocmai acel adevăr de care mă apăram cu toate resursele unei vitalităţi debordante şi fuga de acel vertij al neantului şi al negaţiei şi al absurdului existenţial care mă năpădea deseori. Principiul lui Nu şi principiul lui Da, în faţa existenţei, se luptau şi în mine. Da prevala, învingea. Din străfunduri. Aici zăcea principiul feminităţii. El n-a trecut neobservat de criticii mei.

Neputând niciodată găsi refugiul într-un Dumnezeu, într-un principiu metafizic, într-o prezenţă – noţiune cosmică, salvatoare, mi-am căutat şi, pentru un timp, mi-am găsit o pseudomântuire într-o religie a revoluţiei, într-o viaţă de apoi a preafericiţilor, viaţa de mâine, pe pământ.

Când cerul s-a năruit, n-a rămas decât refugiul în caverna călduţă a cotidianului, hipostaziat în miracol subtil şi profund. E deajuns un cutremur de magnitudinea 5-6 pe scara Richter, ca singurul zeu care să ne stăpânească, tremurător, ameţit, să fie Pan, în ipostaza lui neagră, nu cea de la începuturi…

Cu cât o critică ce se face poemelor mele e mai perspicace şi mă delimitează mai bine, se transformă pentru mine – după bucurie – în limite şi inhibiţie.

Chiar dacă trăirea e vie şi simt nevoia imperioasă s-o aştern pe hârtie, am senzaţia autopastişării. Mă citesc cu ochii criticului perspicace şi observ că prea seamăn cu mine însămi.

23 dec. 1986

Stări: anul care se apropie de sfârşit. Sterilitate. Nu am dreptul să fiu deprimată: suntem b i n e. Nu ne doare nimic, tare (noaptea – capul, şi nu totdeauna. Mâncăm prea târziu, ne culcăm prea târziu). În frigider: carne, brânză. Carnea de la Scriitori: ţigări Kent, bacşişuri, 120 kilul de porc. N-am căzut, sprijinindu-ne unul pe celălalt, deşi a fost polei.

Am început să mă deprind cu gândul instabilităţii profesionale a lui Petre. La început, după telefonul cu „vreau să termin cu istoria asta", mi-a crescut probabil tensiunea, eram ca năucită. Pare-se că el nu e demoralizat. Se zbate, umblă după comenzi şi, în paralel, zice că va

face şi cereri pentru un nou serviciu. (Cu vechiul nu mai merge „a vorbit cu Glen" etc.) Marie C. a împlinit 8 ani. – Tu nous aimes un peu? – Beaucoup. Şi-a sărbătorit ziua la şcoală. Împreună cu Aline nu mai fac pian, ci lucru manual amuzant la Casa de Cultură Chaville.

Zilele trecute la *Secolul 20*, Dan Hăulică despre capul răutăţilor: D.R. (Arată spre perete). E aici şi mă trimite la Consiliul Culturii. … Aş, ce Dulea… Nici măcar Constantinescu (Radu). La un funcţionar oarecare care zice: „Eu primesc instrucţiuni. Vor să-i scoată menţiunea de pe frontispiciu, „revistă de sinteză". Aici e lupta! Că decizia a fost pentru „literatură universală". Trebuie schimbată decizia. Ţoiu: „să nu-l indispunem pe preşedinte". – Şi, cu el, cu D.R. de faţă…

Ultimul număr nu se mai trage (o parte din tiraj) până nu scoate H. Bernea (reproducerea de pe copertă) şi titlul revistei. Nu s-a plătit chenzina personalului. Ca să-i dezbineze. Dimpotrivă. „S-au împrumutat, au mai vândut lucruri din casă. Până şi tipografii mi-au zis: «Nu vă lăsaţi!»".

Ce să-mi facă *mie*, D.H. Astfel de relaţii înseamnează nu că i-a ajuns cuţitu' la os, ci că duc o tactică de polarizare în jurul lui D.R. a tuturor relelor, că de la el a pornit totul (ca să nu fie învinovăţit de greşeli politice, că ar atribui altor forţe…).

„Ce a făcut D.R. din *Contemporanul*. Nu ştie, nu poate, n-are inteligenţă. Talentul genuin e altceva."

Şi la *Viaţa Românească*. Pentru Almanahul 1986, *Eros şi Cosmos*, desene Florin Pucă. Scandal, desenele „obscene". Demis Ioanichie: D.R. îl cheamă, îi arată hârtia de eliberare din funcţie.

— Bine, pot să plec?

— Nici aşa!

Cu Pituţ, responsabil de almanah, nu se ştie ce-o să fie… (are spate, e secretar O.B. etc…. prieten cu Barbu!) Va rămâne, probabil.

Notez, de ce notez? Consemnez, de ce consemnez? Aşa, să mă aflu în treabă. Totul se duce, piere. Suntem preş, sub picioarele lor. O merităm. Eu, cel puţin nu mai am *cojones* de loc. Aştept să treacă timpul în condiţii *acceptabile*. Să nu ne degradăm prea repede, prea vizibil. Găurile negre ale memoriei. Ieri am vorbit cu Croh despre *Alte istorii insolite* ale lui. Science-fiction. Ingenioase, reuşite, variate. El îmi vorbeşte despre prima bucată, mai literar scrisă, în genul *Scrisorilor persane* (Montesquieu). Care a plăcut multora. Despre *Cele zece triburi pierdute* (îi înfăţişez rezervele mele: laborioasă, încărcată). El: Şi Petrică Solomon şi nevastă-mea spun ca tine. Doinaş, entuziasmat. Aici am căutat să dau mult falsă bibliografie şi să parodiez stilul istoric, stilul savant, cu salamalecuri la predecesori. Nici Rogoz, care se pricepe în materie, nu i-a înţeles bine intenţiile. I-a cerut să taie 6

pagini. N-a tăiat. (Îi povestesc lui Sorin, uit numele lui Adrian Rogoz).

Tot ce se întâmplă, creator, reuşit, cu succes, în literatură, îmi zgândăre complexul de neputinţă, de sfârşit de creaţie, de carieră, de decreptitudine. Încep, noapte coşmarurile, durerile de cap.

Chiar când mă bucur ca de succesul Adrianei Bittel. Îmi spune Sorin, înainte de adorm, de cronica lui Eugen Simion în care o consacră ca pe una din cele mai importante scriitoare… Noaptea mă zbucium. Am un vis: stau la masă cu nişte „vechi tovarăşi" (oaie neagră a Adrianei) şi privesc o fotografie cu nişte „foşti tovarăşi la putere" şi eu le spun: Vedeţi, şi de ăsta mi-era frică, şi de ăsta. De Vrabie, de Constanţa Crăciun…

— Cine e Vrabie?

— Actorul, activistul…

Toţi suntem fantome. Şi cei din jurul meu, degradaţi fizic, moral, politic.

Nu mai vorbesc de R. – Tartuffe – quintesenţă a laşităţii, ipocriziei, minciunii, pe fond de uriaş tezaur de memorie.

Găsesc şi în Adriana: *se luxează*. Mă bucură. Ca şi la Domnu' Gică, a cărui noră „se luxează".

Scrisoarea de răspuns a lui N. Manolescu mă flatează. Vasăzică nu sunt chiar n i m i c, chiar n i m e n i. Expresia, ca în reţetele de bucătărie ale „bunicelor noastre". Îmi urează „fericire cât încape". Vreau s-o amendez glumeţ într-un răspuns. Renunţ. Nu va pricepe gluma şi se va ofusca. Reţetele spun: „cât cuprinde" nu „cât încape", ceea ce implică un proces mai complex, mai intim, de amestec, nu volumetric, nu spaţial. Renunţ la speculaţii filologice. Renunţ, renunţ.

Sunt obosită de corespondenţă fără sens care mi-a luat aproape tot timpul rămas de pe urma oboselii, somnului, gospodăriei, stărilor de torpoare. „Herderul" nu va duce la nimic. Şi puţine şanse cu UNESCO. Şi apoi? Chiar de ar fi, ce ar fi? Nimic, absolut nimic în literatura mondială. Iar, la noi, socotelile sunt încheiate. De fapt, numai *Ţara fetelor* rămâne. M-am rebifat de atâtea ori. Am suferit. Am protestat. Nu autorul are dreptate. Istoria literară.

Mă doare tăcerera lui Tudor. Ştiu, înţeleg că bătrânii sunt greu de dus în cârcă şi el e înstrăinat. Dar sufăr. Vreau să mă stăpânesc, să nu observe. Ieri a sosit Wanda M. cu Decebal S., la el. Pentru 3 luni. Vai de capul lui! Şi al lui Petre care, în absenţa lui Tudor (Germania, München, Düsseldorf – sărăcie, vânzare foarte slabă, legătură, iar nefericită, cu fetişcana Heike, Crăciunul cu ea) i-a luat de la Gare de l'Est, a mers cu ei la Nogent, i-a instalat, i-a iniţiat.

Dormitorul Louis XVI şi draperia montată bogat în coronament, deasupra uşii şi pliuri largi, cumpărată pe banii moşteniţi de la mătuşa

din Fălticeni (30.000). Parveniţi! Şi modernă, cu gust, cu talent, în grafică. Lipsă de scrupule, putere de muncă, de a răzbate, perseverenţă, pile, pastă de hârtie de la fabrică, tatăl general de securitate. Poliomielită. Decebal: umor, tandreţe, oportunism? Toate la un loc? Ce ştiu eu? Ce pricep?

În orice caz Maria-Luiza, monstrul de egoism, zgârcenie, amoralitate funciară: prezentă la vizită. Havana Club şi ceai chinezesc în pahare cu suport de argint.

Eu: găgăuţă ca deobicei, îi dau telefonul lui Petre să-l cheme de la Paris. Îl cheamă din Bucureşti şi-l mobilizează. Petre mă cheamă: „s-o ia dracu! Îmi pierd jumătate de zi". Dar, ca deobicei, băiat bun, nu refuză. Alt telefon: „Ai vorbit cu Wanda?" – Da. I-am spus tot. – Nu pot să fiu la 2 în Gare de l' Est. Ştiu. I-am explicat tot.

Mă rog pentru medicamente (Petre – Bernadette), pentru vitamina C (Tudor). Bernadette n-are timp să meargă la doctor, Tudor, ce să mai vorbim?

De fapt, ce mă doare este lipsa mea de luciditate în literatură, de putere de muncă, de disciplină. La 73 de ani, cine…

1987

10 ianuarie, Bucureşti

Nu mă uit înapoi, ce am însemnat. Încerc să continui, să-mi dau iluzia că exist, consemnând câte ceva, în ciuda stării mizerabile de congelare. E ger, între minus 10 şi 20 grade. Şi uneori viscol şi mereu polei. Gazul n-are presiune, radiatoarele sunt reci. Cel electric mic, cu 10 elemenţi, o amăgire. Dormitorul, ca şi celelalte camere, e prea mare ca să se poată încălzi. Primul an, când am intrat amândoi în categoria c a r d i a c i. Recomandabil să nu ieşim pe ger. Dacă ieşim, (Hozoc) să punem în gură o nitroglicerină. S-o crocăm? S-o punem sub limbă? Nu e clar. Senzaţia de a fi un infirm. Când Armand nu putea ieşi, mi se părea că mie nu mi se va întâmpla asta niciodată.

Ne încotoşmănăm cu tot ce avem în casă mai călduros. Un ochi s-a umflat şi îmi curge, nasul curge şi el, aproape tot timpul, o ureche mă înjunghie, pieptul, în partea stângă, mă ţine. Lupt cu starea de moleşeală, de hibernare. Scriu întinsă, sub plapuma-sac, de camping, cu perne la cap.

La telefon, ne întrebăm unul pe altul, cum stăm cu frigul în casă. Unul n-are de loc flacără la bucătărie. Altul deloc apă caldă. Altul nici apă rece. Radiatoarele sunt reci. Înainte se mai încălzeau puţin în timpul nopţii ca să nu îngheţe apa şi să explodeze. Acum nu mai e presiune şi se pompează ca să nu se formeze buşoane de gheaţă. Dacă ar avea cineva din bloc pile la direcţia gazelor! zice Didi Popa, administratoarea. Anul trecut, a mai avut doctorul Hozoc, dar persoana aia s-a pensionat… Mie îmi trec [prin cap] tot felul de idei năstruşnice: Petru Enache, D.R.? Prostii! Renunţ şi să mă gândesc. Cui îi arde să intervină pentru nişte babalâci?

Din Franţa, veştile sunt proaste: Petre – cu experienţa lui de „om de afaceri” – fără stăpân pe cap – eşuată. Tudor – la fel de bezmetic – legătura cu Heke (21 ani, nemţoaică, studentă la germanistică, fără bani, fără profesie) – vrea să se însoare cu ea. Câte zeci de mii de franci datorii aduce Tudor în noul menaj? Şi un copil – dacă va veni? Şi călătoriile care i-ar fi necesare, profesional, în USA? Îi scriem dar ştim că totul e zadarnic. Îi scriu şi Wandei, care acum e la el, în gazdă, şi care-i o cutră deşteaptă, prudentă, egoistă. Nu se va amesteca.

Ieri, telefon Irinei Eliade despre caietul supliment din *Viaţa Românească*, 8/’86. Observaţie subtilă, laitmotivul morţii, al vecinului în copilărie, al soţului – episodul cu pisica ce nu mai vine să-şi frece fruntea de a lui, foarte bune. Îi spun. Se bucură.

Sunt mai atentă la oameni, acum, la bătrâneţe. Poate din acelaşi instinct de conservare, subconştient, care-ţi dictează: şi tu vei avea nevoie.

Am fost alaltăieri seara cu Sorin la Elena Bogza, sora mai mare a lui Geo. Delicată, micuţă, fragilă. A avut anul trecut o fractură de col femural, pe cale de vindecare. Merge încet, în baston. Are părul frumos alb şi un capot larg, albastru. Sosim încărcaţi cu de-ale gurii: ciorbă, sarmale, dulciuri. Tocmai îi telefonează Geo. Află că am sosit.

— Frumos din partea ta. Dar mie nu-mi aduci?

— Tu ai drăguţele tale care au grijă.

— Tu eşti cea mai drăguţă… Şi despre tine am scris…

Glume penibile, sub nivelul moral al lui Geo, sau trădând trăsături de caracter pe care nu i le cunosc.

Mi-amintesc din timpurile străvechi ale dogmatismului, ce oripilată eram de cultul pe care i-l consacrase lui Miron Constantinescu. Îi făcea curte.

Respir mai greu. Nu mai putem face planuri de viitor să ne revedem copiii. Cele mici cresc… Nu ştiu aproape nimic despre ele. Dacă Tudor se însoară (ne-a poftit la nuntă – poate în toamnă) ar fi cea mai mare greşeală să mergem. Şi când era singur, îl stânjeneam, dar în luna de miere?!

La Petre nu e loc şi nici Bernadette nu ne suportă.

Trebuie să ne resemnăm şi să ne *organizăm sufleteşte* aşa, ca şi cum n-am avea copii şi n-am avea unde să ne ducem (cum, de fapt, nici nu avem) şi să ne fie clar că a i c i, aşa cum putem, trebuie să ne ducem restul zilelor. Orice ar fi, să scriu orice ca să-mi ţin moralul pe linia de plutire. Lungile perioade de delăsare, lenevie, inactivitate literară mă demoralizează, mă acresc, mă otrăvesc.

În Franţa e greva căilor ferate, metrouri, electricitate. Vor măriri de salarii. Publicul nu e cu ei. Înseamnează scumpiri şi măriri ale taxelor. C.G.T.-ul întreţine grevele care se ţin lanţ. Dar aici, departe, pare mai dramatic decât e în realitate. Întreruperile de curent sunt minime. Din 3-4 trenuri, unul circulă.

N-am avut curajul până acum să merg în Splaiul Independenţei – să văd Hiroshima după atacul atomic. Cum sună în gol soneriile. Ferestrele fără perdele. Acum nu mai e nimic. Fotografia cu mama, la toaletă, văzută din spate, pieptănându-se şi Tudor, văzut din faţă, reflectat în oglinda toaletei. Tudor era foarte tânăr, vreo 19-20 ani, avea o haină neagră, pensată pe talie, cum era moda pe atunci, şi păr mult, buclat.

4 februarie ’87

Ameţeala paginii albe? S-a zis. Şi cu asta. Mai ales cu asta. Implica o speranţă. Că purecii literelor s-ar putea preschimba în semne cu valoare. M. B. m-a dezamăgit. Nu mai aştept nimic sau aproape nimic de la ea. E goală şi deşartă. Altădată, în perioada de oboseală – aceeaşi senzaţie. Dar era doar oboseală sau pauză pentru adunarea, sedimentarea de materiale de construcţie. Acum – 73 de ani bat la uşă – golul s-a instaurat, pare-se, definitiv. Acest *pare-se* e port-parolul insidioasei, ascunsei speranţe de *a fi*, egal cu: *a fi scriitor*. Din ce? Din zdrenţe, frânturi, resturi, vise, beteşuguri, spaime (boala, moartea, moartea în singurătate, deteriorarea spirituală progresivă).

Simone de Beauvoir a scris, la bătrâneţe, o carte despre bătrâneţe. Dar cum? Aşa cum îi era natura de harnică furnică a scrisului. A luat-o în serios. Cu anchete, sociologic, psihologic. O carte de interes colectiv. În ultimii ani ai vieţii n-a mai dat nimic. Dar până atunci! *Mandarinii* vor rămâne şi trilogia autobiografică. Celelalte?

De ce *Sub camuflaj* a trezit interes? Vitalitatea mea biologică, spirituală plus, şi mai ales, interesul documentar al epocii 1943-’44?

Dar azi, în 1987, când n-am nici apetenţa, nici aptitudinile, nici memoria necesară evocării unor alte vremuri, aşadar, când nu mă gândesc să fac operă memorialistică, ce-ar putea stârni interesul unui jurnal intim?

Poate consemnarea unor detalii pitoreşti ale degradării să nu fie lipsită de interes. Iar despre epocă, ce să mai vorbim? Dacă n-aş avea inhibiţiile, de tip autocenzură, ale unei creaturi trecute prin mizeria morală bine-cunoscută a dogmatismului şi opresiunii politice, poate însemnările cotidiene ale anilor demolării, sărăciei, terorii „securităţii”, prin care trecem, să fie tot aşa de suculente ca cele din timpul războiului. Notam pe atunci şi bancuri. De ce nu? Adevărate pietre preţioase. Să punem un banc şi pe frontispiciul actualelor notaţii intime: Întuneric e, frică ne e. Dacă am avea ceva mâncare, ar fi ca în timpul războiului.

Mai rămâne de învins obstacolul nr. 1: inhibiţia. Trebuie uitat cazul Gh. Ursu, inginerul maniac al jurnalelor intime, în care nota tot ce auzea de la prieteni, mai ales de la scriitori (N. Cassian etc.), avea mii şi mii de pagini, le-a dus la birou (obscur conflict conjugal, gelozie etc.) a fost denunţat (poate de o colegă de birou) şi a murit în detenţie de un „cancer” (nedepistat înainte), după vreo două luni de la arestare, fără proces, înainte de proces. Interesantă reacţia cuscrului, Ştefan Clement, fost coleg cu Sorin, tip cinstit, prostuţ, dintr-o bucată, cu ochelari de cal, cu complexe („nu vreau să deranjez”, „nu vin când nu sunt chemat”). Personajul acesta nu crede în maltratarea lui Ursu, ci într-o moarte naturală, de „moarte bună”. Netă antipatie personală,

persistentă post mortem, care se degajă din felul cum îl caracterizează: „era un snob, se învârtea numai printre scriitori”...

1987, luni 17 august, Bucureşti

Stări de astenie sau boală – humus din care încolţeşte poezia.

Furia, dispreţul împotriva mea pentru dezordinea vieţii mele, lipsa de disciplină, de continuitate în munca literară. Laitmotiv al întregii mele vieţi. Oare n-ar fi putut, n-ar putea fi altfel? Sunt determinată, condiţionată în mod absolut? Nu e loc pentru coeficientul voinţă, chiar atunci când mi se pare că n-am nimic semnificativ de spus, de scris? Chiar dacă totul e haotic, chiar dacă nu ştiu: vor fi gânduri, versuri, însemnări de jurnal, orice, numai scrie, nu lăsa să se acumuleze blocurile de timp sterile.

Odată cu haosul şi prăpădul vechiului Bucureşti, creşte, tumoare, viziune, senzaţie globală că viaţa mea e o clădire nebună, poate somptuoasă, fără fundaţii. Ceva piranesian, în aer. Toate casele şi străzile în care m-am născut, am copilărit, am avut pohte mari adolescentine, dureroase, ruşinoase (pentru mine, atunci) şi orgasme poetice şi orgasme organice, şi eflorescenţe de plantă voluptuoasă, şi scârbe infinite şi pofte de cunoaştere a adevărului şi a datorinţelor mele în lumea morală şi socială – casele adică prăpădite, transformate în pustiu şi ruine, în altă lume de beton a altor pohte şi generaţii, casele adică din Sf. Vineri unde mama a urlat născându-mă – picioarele legate de patul de metal, aşa recomandau doctorii – şi casa din Fundătura Bibescu-Vodă (curtea cu mulţi vecini; seara, mâncam afară între câteva mizerabile boschete de lemn câinesc şi Alhalelii şi Constantineştii, când treceau, ne spuneau „Poftă bună!” şi noi „mersi”, şi casa din Antim, vis-à-vis de mânăstire şi colţ cu Petre Locusteanu, pustiul Hiroşimei, pe acolo trecea El, în sus şi în jos, şi mie, după geam, îmi transpirau subţiorile şi casa de lângă Podul Izvor, pe Splai, unde după criza de isterie şi disperare, am intrat în apa molcomă a dragostei ocrotite şi în scârba unei legături spirituale care mă ţintuia, mă fascina, mi se părea vitală pentru salvarea mea ca om al cetăţii şi al vremii mele – scârba era fizică – mentorul dorea, îndrăgostit, să mă pipăie), tot acest uriaş pustiu prăfuit care e viaţa mea, şi mai îmi apare şi aşa: era un mozaic, aproape antic, armonios antic, alcătuit din figuri care alcătuiau un tot – se dezintegrează, s-a dezintegrat, mult mai rău decât corpul. El se mai ţine pe scheletul hârbuit, agresat de reumatism, de fracturi, se ţine într-un echilibru instabil, dar se mai ţine.

Mozaicul a explodat în cioburi. Nu mai au legături între ele. Nu mai alcătuiesc figuri armonioase de tritoni şi de nimfe.

Hai, lasă prostiile... Mai bine notează vizita la Geo [Bogza], la Snagov, joi în 13, singura zi în care a plouat cu găleata.

Am dat dimineaţa telefon. De vreo trei ani n-am mai fost la Geo, şi niciodată la Snagov. Numai în garsoniera din Ştirbei-Vodă, unde am asistat şi la o şedinţă de gimnastică medicală cu instructorul (planşetă adusă din camera de alături şi sprijinită pe două fotolii), Geo în chiloţi de baie vişinii, pulpe încă voinice, brune, în mişcări de rotaţie ghidate de instructor.

Acum ne-a poftit să venim odată la Snagov (scrisesem articolul despre Gruilean).

Joi, după aversa de dimineaţă (13 aug.) s-a luminat, s-a încălzit. Geo zice la telefon: eu, dac-aş fi la Bucureşti, n-aş merge azi la Snagov. E răcoare. La noi e o casă de vară...Totuşi, ne-am dus. Ne-a primit în vila elegantă cu parc splendid, vedere la lac, a lui Radu Tudoran. Pe o scară îngustă, în camera de la etaj, a lui Gruilean.

Geo e crispat, nervos, dictatorial. Mereu ne schimbă locurile pe scaune ca să avem o vedere mai bună asupra lacului cu lotuşi şi a sălciilor de la malul lacului (Moş Ion cu o bărcuţă).

E un cer noros, nu se vede apusul soarelui, care, după spusele lui, e grozav... Nu cred că e nervos pentru că n-are „trataţie” cum ne-a ameninţat el. Se repede hămesit la biscuiţii pe care i-am adus noi şi-i spune lui Beiu când intră în cameră: „sunt franţuzeşti”. Dar de ce nu ne-a păstrat pepene galben (la telefon zicea: „azi n-am găsit decât pepene galben”).

E neras şi pentru că a izbucnit o flacără mare de aragaz, când Bunti a încercat să înşurubeze butelia (ghiventul nu era bun). A venit Beiu (Radu Tudoran) şi a instalat butelia.

(Eu nu mă pricep. Nici Bunti nu vede bine. Eu recunosc. Dar ea, nu...)

În ciuda parcului splendid, a confortului, a privilegiului de a avea o vilă la Snagov (a lui Geo e mult mai modestă), se întunecă. Nu ne pofteşte înăuntru. Ne-o arată numai pe dinafară („Bunti e întoarsă pe dos”) îmi oferă nişte flori prăpădite, galbene, cu miez maroniu, care a doua zi sunt pleoştite (la început a vrut să-mi dea o „cârciumăreasă” foarte arătoasă, dar eu am spus cu jumătate de gură: „e păcat”) în ciuda, spun, a bunelor condiţii de viaţă, spectacolul bătrâneţii rigide, maniacale, mă deprimă.

Gruilean: Aici am căzut, m-am repezit, panicată, la uşa-fereastră cu floarea, ca acum.

Geo, nervos, cu reproş în glas: „Sigur, tu erai panicată”.

Şi Gruilean, când coborâm, micuţă, sfioasă, parcă puţin speriată de teroarea fraţilor: „Să-l lăsăm întâi pe Radu să coboare”.

Radu ne aduce într-o sacoşă câteva mere văratice, roşii, gustoase.

Geo nu zâmbeşte. Parcă i-am fi datori cu ceva. Datori că n-am ales o zi frumoasă, că Snagovul lor nu s-a arătat în toată splendoarea lui.

La plecare îi spun că mi-au plăcut „râurile de aur”, dintr-o tabletă a lui (femeile care au trecut prin viaţa lui şi pe care nu le poate numi „amante”).

— Îţi convine, zice el.

— N-am nici un amestec. Dar mă închin şi-ţi mulţumesc în numele acelor femei…

Înapoierea de la Ghermăneşti la Bucureşti, pe întuneric, fără marcaj alb între culoarele de şosea carosabilă, pe ploaie tot timpul, a fost un coşmar. Sorin extrem de încordat. L-a sleit traseul. Nu mai sunt pentru noi asemenea aventuri.

În sfârşit, *Secolul 20* a apărut după 9 luni (nr. 292-294). Amestecul de valori şi impostură, umflare cu pompa a unor valori modeste tributare suprarealismului (cubanezul Lima); vădita afinitate profundă a lui Hăulică şi a multor altor intelectuali de mare clasă, români, cu arta mistică de sorginte bizantină (Horia Bernea) mă aruncă iarăşi în spaţiul meu vid, fără zei, (decât simbolici sau ornamentali), fără cer, fără pământ, la margine şi chiar la marginea propriei mele familii, risipite între neamuri străine (francez, german) fără credinţe, fără convingeri altele decât cele umane, etice, pe care le-au moştenit şi preluat de la noi, păgânii, agnosticii, apoi „îndoctrinaţii”, cu creierul spălat şi apoi pierduţii în vid…

Disciplina harfei

Cadavre în vid

Poeţi, frânturi de poeme, poet sufocat între dărâmăturile cutremurului din ’77, poetă care-şi continuă spectacolul fastuos al vieţii şi poeziei ei (prima!) dincolo de ocean, îmi trec prin minte, prin suflet frânturi de poeme, titluri care mă cutremură sau îmi dau remuşcări. Rămân mereu, la 74 ani (aproape – să nu mă îmbătrânesc cu câteva luni) o fată timidă, speriată. Nu mă mai chinuie sexul, dar mă chinuie viaţa diminuată şi strâmbă şi tot ce nu scriu pentru că nu pot sau nu se poate şi sunt încă plină de vanitate şi vanităţi…

Miercuri 19 august ’87

A murit Petru Enache, secretar P.C.R. în ajunul Congresului Culturii Politice şi Educaţiei Socialiste (17-18). A intrat în baie şi a făcut un infarct. Mătrăguna. (Câte flori sunt în România: 22 milioane, lăcrămioare, o mătrăgună şi un ochiul boului.) Sensul. Înjurăturile,

invectivele: boule, măgarule!…

Ce moment nepotrivit
Şi-a găsit pentru murit
Dac-un ceas mai aştepta
Un anunţ că apărea.

Plata severă a funcţiei.

Monica, Adrian, ieri, telefon de la Olimp. Vreme proastă. Nu dansează. Seara se culcă devreme.

Vagon de metrou, în staţia Dristor, incendiu. „Salvări”, pompieri, fum gros. Amănunte – nimic. Nu se anunţă nimic.

A apărut *Secolul 20* şi mă mir că i-au dat drumul chiar după 9 luni, citind materialele consacrate lui Bernea.

Ieri am scris intens. *Dorinţa* (sau *Dorinţe împlinite* sau *Ducere*). Încă nu ştiu dacă e un poem sau un foetus de aruncat la canal.

Zile de astenie. Sau dimineţi de astenie.

Canicula a trecut. August a fost plăcut, cu seri şi dimineţi răcoroase.

Nu se găsesc nici măcar cartofi. Şi ăştia se exportă? Ieri, Lenuţa a făcut coadă 2 ore. A sosit la nouă. Treaba, în casă, a rămas în urmă.

27 septembrie ’87

Supremul meu ideal: „Nulla dies sine linea” nu l-am atins, nici nu m-am străduit să-l ating, nici n-aş fi putut.

Vorbesc mereu la trecut. Merg pe 74 ani. Croh: „să nu uiţi că opera e împlinită”. Adică ce se mai poate aştepta? Firimituri…

Niciodată nu m-am aşezat la masa sau la patul de scris disciplinat – tacticos sau disciplinat chinuit, dar periodic, ritmic, regulat. Numai împinsă de o disperare, de un prea plin sau de un gol.

Micile însemnări zilnice… Doamne, dă-mi măcar voinţă, sănătate, timp, să-mi pot justifica faţă de mine însămi numele de scriitor, pentru zilele pe care le mai am de trăit.

Vremea şi-a ieşit din ţâţâni. Iarnă grea, lungă. Casă neîncălzită. Boli: bronşită virotică, hernie de disc, colibacili. Fără ele, moartea nu mi-ar fi dat prin suflet târcoale şi n-aş fi scris cele 4 poezii „pentru Sorin”, singurele lucruri valabile ale acestor ani din urmă.

(Legea compensării)

La Tudor: cât de dureros şi umilitor e să nu fi dorit în casă, să încurci, să ştii că te-ar vrea cât mai repede plecat. Asta nu anulează dragostea lui şi a lui Petre pentru noi. Istoria se repetă în succesiunea generaţiilor. La fel am iubit-o pe mama. Da, s-o văd chiar zilnic, dar să

nu locuim împreună. N-o puteam suporta. Şi ea suferea cum sufăr eu acum. Citesc, adică am citit *Sonatine* (Cosaşu). El zice să nu perseverăm în renunţare. Zice bine. Cuibul călduţ al resemnării e mormânt. Şi tot el vorbeşte de natura talentului. Să ţi-o cunoşti. Bun. O.K. Dar dacă sunt lirică şi nu am lirism în mine sau nu mai am ce să fac ca să nu-mi vină să mă pălmuiesc şi să mă acuz pentru că nu mănânc pâinea şi medicamentele zilnic fără să mă justific ce existenţă scriitoricească.

Hai, cancanuri, suflul zilei;

Dina Georgescu: „Înainte ştiam când sunt sărbătorile (de toamnă, evreieşti) că ne aducea Nicki [Norman Manea] calendarul… Da, e disperat ca de obicei. El va fi disperat şi când va căpăta premiul Nobel. I-a căzut în cap bursa asta de un an, cu 4.000 mărci lunar fără să ştie cum…Trebuia să vină la noi într-o duminică şi cu o zi înainte, mă întâlnesc cu el pe stradă, mergeam la farmacie după medicamente, pentru mama şi Paul, zice: „Mâine plec”. – Uitase să ne anunţe?

— Da.

— El e foarte tare în *public relations* şi asta e bine pentru el şi pentru talentul lui.

— Da, dar atunci să nu continue să-şi joace rolul de naiv, neajutorat, August Prostul…

Elvin la telefon. Îi transmisesem prin Alina că m-am bucurat de articolul din *România literară* foarte bun, cu ocazia celor 60 de ani ai lui. El era la Berlin (un juriu teatral din care face parte anual)

L-a văzut pe Nicki, de două ori. O dată, s-au plimbat ca la Bucureşti. Bursa asta Rockefeller DAD are marele avantaj că îţi asigură publicarea unei cărţi la o editură bună a lor şi te face cunoscut în Occident. Ha-ha-ha! Nu era disperat, dar neliniştit, da. Cum va primi critica volumul *Octombrie ora 8*, care e calitatea traducerii.

Prea multe nu am vorbit. Paul: Când se întâlnesc doi suspicioşi, n-am vrut să-i fac rău.

— Tu, lui, mai greu. El, ţie, da.

— Pentru amândoi a fost mai bine aşa, să vorbim mai puţin.

Berlinul – 750 ani de existenţă. O expoziţie uriaşă, cum fac ei. Sub semnul bunelor relaţii cu Israel. Culpabilitatea, complexul.

— Şi acum?

— Da, recrudescenţa mişcării de tip nazist. La Bremen au putut intra în parlament.

„Habima” cu două spectacole foarte bune: o piesă israeliteană modernă şi *Procesul* lui Kafka. Latura metafizică lipsea. Dar grotescul foarte bine pus în valoare.

Camera pe care plătea 20 D.M. – acum, una mai proastă, 60. Puţini bani. 10 zile. Dar a văzut multe spectacole bune. T.N.S. (Teatrul

Naţional din Strassbourg) a venit cu o piesă în al cărei final Jouvet pleacă în America şi tânăra actriţă, care juca în aceeaşi piesă cu el, se întoarce cu spatele, se vede o stea galbenă şi e dusă la Auschwitz. Un critic german se întreabă în articolul lui de ce era nevoie de asta?

Vedeţi, diverse tendinţe…

Capul meu, „cap de vată” cum spune dr. Hozoc că s-ar numi, dar e mai rău decât atât. O stare de buimăceală, de uşoară ameţeală, de nesiguranţă, când merg pe stradă, în echilibrul meu dezechilibrată, la propriu. Eu, care am clasicizat toată viaţa în tendinţa spre echilibru, spre împăcare a contrariilor, într-o sinteză mântuitoare.

Mă cheamă, mă caută, mă vizitează un nenorocit de ziarist de la *Suplimentul Scânteii Tineretului*, I.V., şi eu, ca întotdeauna sunt panicată, sfâşiată între frica de a nu şti sau a nu mi se permite să scriu ceea ce aş gândi şi tentaţia de a refuza colaborarea („resemnarea”??), de a mă retrage în cochilia mea. La ce bun? Şi tocmai cu cei de la *Suplimentul*. Dar legea nr. 1 a scriitorului e să spună Da, nu-i aşa? când i se cere a colabora.

Până şi celebrisimul mizantrop în turnul lui negru, Emil Cioran, a colaborat din turn şi a dat interviuri şi a participat la colocvii… (Păstrăm, sigur că păstrăm proporţiile cuviincioase.)

Observ, zi de zi, cum ne scade auzul. Tot mai mult renunţ a spune ceva care nu-i necesar, ca să nu repet, ca să nu explic, ca să nu traduc o metaforă în limbaj curent. Şi, în acelaşi timp, îl iubesc tot mai tare, tot mai dureros, ştiind că timpul ce ne e dat e drămuit. Îmi vine să-i cad în genunchi, şi să-i sărut mâinile. Doamne, nu mă lăsa singură, pe pământ, fără el, dragul meu, omul meu, nu bărbatul râvnit pătimaş, care mi-a dat cu piciorul, în tinereţe, nu cabotinul care scria: „am să-mi zbor creierii, lângă genunchii tăi, căţea roşie”… şi care, pe patul morţii şi-a adus aminte de mine, pentru că fiu-meu, Petre, ştie suedeza şi-i putea facilita drumul spre premiul Nobel, la care „sandalele lui de aur” n-au ajuns.

Epistolarul lui Liiceanu la Breazu. Richi îl pune să-i citească ce scrie acolo despre Facultatea de Filozofie. Vrea să pună pe unul Cazan să-l atace. Breazu îl deconseiază. „Faci din ei martiri. Conspiraţia tăcerii e mai bună”.

Eu râd: conspiraţia tăcerii celor 2-3 marxişti.

— Da.

— Şi l-ai convins?

— Da.

— Vroia să pună pe altul să scrie? Foarte elegant. (Breazu zâmbeşte

subţire, imperceptibil.)

Jurnalul ăsta nu poate da seama de nimic esenţial:
Mila mea de ani pentru bătrâni;
Frica mea de boală, singurătate, bătrâneţe, moarte grea;
Dorul meu de Petre, Tudor şi suferinţa mea că nu putem fi împreună, în nici un fel;
Ratarea mea, ca scriitor, din date lăuntrice, aşa cum mă tem că se va rata Tudor, tot din motive care ţin de minusurile lui;
„Mi-am îngropat talentul” în ultimul timp.
Scleroza cerebrală care mă ameninţă, simt, deşi nimeni n-a rostit cuvântul;
Teama să nu rămân în viaţă fără Sorin;
Teama de a rămâne fără ajutor în menaj.

Ieri, am fost la Andrée Fleury, 90 ani. „Andrée – 90”, în *România literară*, flori: trandafiri roz şi fursecuri. Arată bine, spune bancuri, nepoata face cafele. Ghibernea (proaspăt pensionar M.A.E.) şi Cârneci se pupă, Paquerette e în poala mea.

Sâmbătă, 10 octombrie ’87

14 grade, zi cenuşie. Cu Sorin, să ducem lui Elly Roman, pentru Amelia, *Jurnalul* lui Paul Klee, apoi magazine, piaţă.

Sorin, în ultimul timp nervos. Am devenit eu mai nesuferită, din cauza vârstei, sau el, din aceeaşi pricină, mai puţin răbdător.

Am uşoare ameţeli (cuvântul nu-i cel mai potrivit; nu ştiu cum să denumesc neplăcuta stare cerebrală) şi nu pot sta pe loc. Sorin se opreşte la un afiş mare cu PUBLICAŢIE. Desigur ceva neinteresant. Îi spun că eu nu stau. Se enervează. Vine după mine: Eu am putut merge la Elly R. şi tu nu poţi să stai un minut… Îi explic. Caut să-l îmbunez, să-l liniştesc. Facem pace. Dar ştiu că foarte curând se va ivi alt prilej de enervare.

A auzit la „E.L.” ce-a spus Pupăzan despre Figurativi – *Critique* – „mediocri” ori a citit între participanţi şi numele lui Tudor. De ce trebuia să participe? Din recunoştinţă pentru Mirabelle Dors, care i-a expus prima dată un tablou (*Diana*, cea mai frumoasă lucrare a lui) în 1974? Putea să fie prezent cu una, două lucrări nu cu un perete întreg…

Mă necăjesc din pricina lui; îşi iroseşte talentul şi pentru că nu reflectează îndeajuns la natura talentului său (vorba lui Cosaşu şi Mugur) şi pentru lipsa de organizare a timpului de muncă şi pentru lipsa de orientare în relaţiile profesionalo-sociale.

Scrisorile mele nu fac, desigur, decât să-l indispună, să mi-l

îndepărteze. Nu ajută la nimic. Şi perseverez. Continui să-i scriu.

Petre e tot în pom. Nu ştie ce va face până la urmă.

În casă e frig. Ce-o să fie la iarnă? Hârâie aeroterma lângă mine, dar nu prea e de folos.

Lumea face lungi cozi la cartofi. Se pregătesc murături. Gogonele verzi – berechet.

Pomii devin arămii, frunzele cad fără să observăm.

Andrée Fl. (90) zice, citându-l din memorie pe Rochefoucauld: Ni se pare că ne detaşăm de lucruri. În realitate, ele se detaşează de noi…

La 22,10, M.P. la „Europa liberă” comentează monografia *Brâncuşi* de Natalia Dumitrescu şi Alexandru Istrati, executorii testamentari

Câteva zeci de artişti care reprezintă arta românească la Paris. Aici activează peste 30.000 de profesionişti, sunt 200 vernisaje lunar la galerii (plus alte săli).

Parisul loc al confruntărilor. Concurenţă: sistem complex subtil. Mediocritatea Salonului. Figuratism contagios; nu înseamnă a fi consacrat participând la Montrouge.

Se manifestă Bernea – Nicodim. De patru decenii Natalia Dumitrescu şi Alex. Istrati – personalităţi incontestabile, la mari muzee din lume (Guggenheim, San Francisco – muzeul de artă decorativă şi la Louvre).

N. Dumitrescu – geometrismul anilor ’50 – apoi propriul profil artistic, abstract şi concret ca în Kandinsky. Ordine de dincolo de contingent. Abstracţie lirică la Alex. Istrati. Dualitatea energiei materiei.

Pictura, creaţie în sine. Vocabular de pete de culoare.

Personalităţi recunoscute.

Tineri la a noua ediţie. Consecventă mediocritate. Program confuz – fără criterii de selecţie. E de mirare că artiştii care sunt în alt context, artişti ca şi Tudor Banuş, Covrig şi-au dovedit maturitatea. Nu salvează mediocritatea Salonului. Riscă să se dilueze.

Sorin Ilfoveanu – senzaţie pariziană. (Pleşu – univers oriental, leneş)

Luni 11 octombrie ’87

Moartea Danei Dumitriu. Mi-a telefonat Iulia Mugur. Sâmbătă, ora 13, la Fundeni. La 10, mai vorbise cu Manolescu şi Mugur. Nu ştia că o să moară sau nu arăta. Iulia crede că moartea, pancreatită, i-au provocat-o injecţiile contra sciaticii cu un medicament foarte toxic (dextrină?) făcute de un doctor din Piteşti.

Daniela Şerban: nici vorbă, ruda ei, medic, i-a spus că injecţiile erau pe bază de hidrocortizon şi în nici un caz nu i-ar fi putut provoca aşa

ceva. Multe cazuri de pancreatită din pricina nechezolului şi a alimentelor poluate.

M-a impresionat moartea acestei femei fine, talentate, rezervate. Scria o critică în spirit „de finesse”, nu totdeauna vizând esenţialul. *Prinţul Ghica* e o operă excepţională, ce inteligenţă artistică subtilă, bazată pe o documentare „à fond”. Cancanuri futile în jurul unei morţi proaspete: M. şi farfuzele lui; tatăl lui M. a venit la ea s-o roage să-l ierte. „Nu mai pot. Acum nu mai pot” (A avut un cancer, extirparea unui sân. „Frumos caracter, M. Acum se ocupă de mormânt, a obţinut la Bellu!”)

Eu şi problema mea: pălăria neagră de babă demodată, cu fund jos şi boruri prea mari cu care merg zilnic? Marţi la biserica Silvestru va fi o lume nebună. Dana era înconjurată de mulţi amici.

Profesorul Sedlacek a spus de cum i-au adus-o că e pierdută.

Petre zice că e calm, că a avut vizita lui Sergiu Suciu, („Ţi-l aminteşti? are trei copii”); că Tudor o să ne trimită un pachet (asta înseamnă „staţi frumos acasă, la iarnă”), dar are probleme cu maşina. Marie C. Ne scrie: (el) ar găsi oricând de lucru. Are ceva comenzi mici, puţine. Se teme de comenzile mari (laitmotivul lui). Coperta lui Tudor la *Express* în noiembrie. Are ceva de făcut şi pentru *Magazine littéraire*.

Ieri au fost la noi, înainte de prânz Armand cu Lothi şi D. Mihail. S-au spus lucruri pentru mine neinteresante. În acest răstimp a sunat şi Petre. Eram tulburată şi de moartea Danei. Am făcut seara baie şi în loc să intru în pat, am stat în faţa televizorului la o comedie veche (bineînţeles), *Urmăreşte-mă*, cu Mia Farrow. Drăguţă, dar a urmat o noapte proastă: balonare, dureri de şale, de cap. Dimineaţa am luat aspirină. E o zi de toamnă rece, însorită.

Ar trebui să reiau poeziile scrise în prima formă.

Ieri, pe şoseaua Kiseleff, deodată au căzut peste capetele noastre, cu zgomot, cu pocnete, castane din pomi.

— Ce bombardament!

Nişte băieţi: sunt castane care cad.

— Am glumit, băieţi.

Am văzut un câine negru, mare, cu picioare înalte, elegante; o statuie extraordinară, Dog german. I-am scris lui Marie C. Că am intrat în „Anul câinelui”, cum spune François Nourrissier.

Zvonuri aiurea: Nicuşor prim-secretar la Sibiu şi Poliana ministru la tineret.

I-au scos pe Gh. Petrescu (prim vice-preşedinte) şi pe I. Avram (ministrul energiei electrice). Şi din C. C. Va urma ancheta la procuratură? Se va muşamaliza?

Tanti L. nu l-a sărutat pe Nicuşor la plecarea în Bulgaria, nici la alte plecări. Camera n-a surprins acest moment. Semnificativ! Tăticu’ l-a

sărutat! Uite ce vorbesc intelectualii!

Dâmboviţa apă dulce a amintirilor mele amare, complexate, intense, juvenile, nu mai are taluzuri cu sălcii, iarbă. E betonată. Apa freatică răzbate în subsoluri pe Bd. Gh. Gheorghiu-Dej.

Tramvaie noi: unele alb cu roşu, altele foarte urâte cu un design monstruos, gălbui.

Amelia Pavel: de la Universitate la ei, în Titan, a făcut 3 ore şi jumătate. Troleibuzul a avut un defect.

Cozi mari la maxi-taxi, unde se merge cocârjat din cauza plafoanelor joase.

Marţi va fi o aniversare Z. Stancu alături de noi, la Muzeul Literaturii şi nu merg. Nu merg, nu merg. Numai ruine, memorie ştearsă, extaz şi resentimente răsuflate, viaţă care a trecut cu marea, uriaşa lui energie şi vitalitate, turnate în opere bune – rele, consemnate, consfinţite în literatura naţională; a mea – iudeo-românească, ezitantă, fără rădăcini, cu rădăcini subţiri; marginalizată din pricini subiective şi obiective. O, Doamne, de nu s-ar marginaliza Tudor [notă adăugată cu creion şi datată Bucureşti, oct. ’97]: „S-a marginalizat şi el, la Paris”.

Sentimentul predominant al Ecleziastului în aproape tot ce fac.

1988

Ianuarie ’88

În al 74-lea an al vieţii. Scădere a forţelor. Sentimentalism. Cadouri, „nourritures terrestres” lui Paul G[eorgescu], duse de Sorin.

Vizită la Geo Bogza cu Sorin, urmată de telefonul lui: „Când am vrut să ridic sacoşa, m-am întrebat ce-or fi adus. Cântărea o tonă, cel puţin…”.

Eu: „Ambrozie şi nectar aş vrea să-ţi dau”.

— Mi-ai dat… pe vapor… excursia din Deltă… nu ţii minte? … fusesem întâi în pădure.

Eu: a fost o excursie frumoasă (Sorin la *écouteur*).

Îl întreb despre Magdalena (iubită platonic, adorată, din *Jurnalul de copilărie şi adolescenţă*).

— Era o bună camaradă şi lipsită de prejudecăţi. Nici n-am sărutat-o.

— Cum se poate? Eu nu înţeleg. Sunt o femelă.

El ne citează din *Cântec de revoltă, de dragoste şi moarte*:

„Totul mă chinuia atunci, faptul că aveam zece degete în loc de o sută, sau mai bine unul singur, putând să se prefacă în fulger,

că trebuia să calc pe pământ în loc să zbor, sau mai bine să mă aflu într-o mie de locuri deodată,

totul mă chinuia atunci, dragostea dintre bărbat şi femeie, pe care eu aş fi vrut-o altfel…

…Deznădăjduit eram şi plin de revoltă împotriva nevolnicei condiţii umane”.

Geo nu vede bine. Scoate un scurt icnet: „Ai!” când dă să se ridice de pe canapeluţă.

Zice, la plecare „sărută-mă” şi întinde un obraz şi celălalt.

Capăt un Moş Crăciun vechi, prăfuit, de turtă dulce, dar şi *Poemul invectivă*, scos de sârbi la „Lumina” – Panciova. Amestec de admiraţie pentru violenţa de expresie a poetului modernist de altădată, dar şi dezgust pentru amănuntele obscene.

Îi spun că a fost un precursor.

„Aşa spun şi sârbii. Fac mare caz de *Poemul invectivă*. Poeţii americani de azi ar scrie cam aşa.”

Eu: Beat-generation erau violenţi, dar nici chiar aşa… pe ultimii, cei mai tineri, nu-i cunosc nici eu.

Se emusează[1] şi tristeţea. Din când în când, câte o zvâcnire de

ambiţie care se înneacă în „zădărnicie, totul e zădărnicie”.

Horloge à Jacquemart[2], pentru care m-am agitat ani de zile, o mistificare a editurii, o carte fantomă. Probabil că au tipărit cu totul 2-300 exemplare. Din noiembrie ’87 până acum, în ianuarie ’88, n-am primit şi n-am văzut nici o carte. O. mi-a promis 200 exemplare iar acum B. îi spune lui Tudor că nici vorbă de aşa ceva, maximum 100, dar de 3 luni nu a văzut decât 2 ex. (unul lui Croh pentru Nadeau – *Quinzaine Littéraire*).

Tudor, pasiv, ca totdeauna, n-are timp, face ilustraţii pentru diverse publicaţii noi, la Bosquet n-a fost, „n-am nici un exemplar”. Ei, şi?

Am 74 ani… Cu sau fără un articolaş în vreo revistă francofonă, efemeridă, sau cam aşa, destinul meu nu e pecetluit definitiv? Jocurile sunt făcute…

Mă tem că şi ale lui Tudor, în ce priveşte arta lui. Păcat. Mă doare inima pentru el, pentru puternicul, originalul lui talent.

Dacă nu ne îmbolnăvim, vom pleca la 30 ian. Pentru vreo două luni la Nogent. Vom locui la Maison des Artistes.

În casă, la Bucureşti, deocamdată, cât n-a dat gerul, e suportabil. Ar fi fost preferabil să plecăm în primăvară (în iunie ’88, ne expiră viza pe paşaport). Dar camera de la Maison des Artistes nu va mai fi, probabil, liberă.

Situaţia lui Petre (profesională) încă nu e clarificată.

Scăderea auzului. Repetarea de două ori a aceleiaşi fraze.

Sentimentul culpabilităţii: avem de toate, dar câte puţin.

Vineri, 25 iunie, ’88

A murit alaltăieri dimineaţă George Ivaşcu. Subit, embolie, sau aşa ceva. Scriitorii se întreabă cine va veni în urma lui la *România literară*. O ipoteză (transmisă de Geo Bogza): D.R., în locul directoratului de la *Contemporanul*. [Paranteză adăugată în sept. 1989]: A rămas director şi la *Contemporanul* şi e tot preşedintele U. S. Marionetă!

Decrepitudine, luciditate. Sentiment al derizoriului.

Ziua lui Mircea Horia Simionescu (60 ani). Simultană cu a lui Geo.

Geo: I-am trimis o telegramă:

Octogenarul salută sexagenarul

Apoi am stat şi m-am gândit mult la rimă. Am pus:

Şi să cânte măgarul.

Au înţeles, şi el şi nevastă-sa, care primise telegrama, că el nu era acasă (adică „să moară” măgarul)

Şi asta îl satisface.

„Curvă bătrână” – cu ironie şi tandreţe.

Vers superb de Şt. Bănulescu: „Salcia, curvă de baltă”.

Trebuie să-mi pun varza la încălzit. Şezi jos, dacă spui că te dor picioarele şi mai stai…

— Pe mulţi ai iubit?

— Nu. Pe Z.S.

— Tu ai vrut să te sinucizi?

— Am vrut?

— Să te spânzuri cu şnurul de la perdea?

— Nu. Cu otravă.

— Felicia Manolovici a vrut să se spânzure.

Zaharia a cerut 2 milioane ca să nu publice *Oameni cu joben*. Manolovici nu a vrut să-i dea. A publicat. Felicia era gata să-l ia de bărbat. Spre cinstea (!!) lui a refuzat: „Eu nu o las pe Nuşi a mea pentru toate milioanele din lume”. Avea năravurile ziaristului de pe atunci.

Au fost Ana Blandiana şi bărbatu-său pe la mine. Sora lui Ivaşcu a vrut să-l incinereze. Scriitorii nu. Ea a fost de acord, cu condiţia să fie înmormântat la Bellu. În perimetrul scriitorilor nu mai e loc.

Rubrica lui [Bogza]: *Trapez*. Nu mai pot. Patriotică şi iar patriotică. De mila lui Roger, l-am lăsat să publice nota „Transilvania”. A apărut de vreo trei ori. Şi în *Paznic de far*. Aşa nu se mai poate.

Când am venit, am zis: Nu mă impac cu moartea.

— Trebuie. E suprema înţelepciune.

Şi când au venit de jos, de la cutia poştală, cu *România literară*, el a zis:

— În timpul ăsta am scris un *Trapez*:

Bătrâneţea e un fenomen social. Moartea e un fenomen cosmic.

Bătrâni între ei:

— Cu cât sunt mai emoţionat, fac pipi mai des.

— Eu, la 3 minute.

Balaci e demoralizat. E ca o femeie pe care bărbaţii au „aranjat-o” şi

după concepţia lor nu mai are valoarea dinainte.

Irina Mavrodin: *Picătura de ploaie* (pag. 13):

Printre roze
O casă
Ca o stea strălucea,
Ca o cană cu lapte,
Lumina îşi revărsa
Unde este?

Multe poezii splendide care îmi merg la inimă. Şi mă doare. Şi e bine. Şi simt în poezie.

Silvian are o psihastenie. Richi are o fetiţă de 3 săptămâni (născută la 3 iulie), Ruxandra.

Eu: o bătrâneţe încă suportabilă. Bântuită de anxietăţi, de spaime: să nu se îmbolnăvească Sorin. Să nu facă un accident de maşină. Eu, să nu am cancer (biopsia dermatologică pe frunte? Prof. Vulcan!), să nu am o congestie cerebrală (aceeaşi obsesie a mamei, bătrână).

2 iulie ’88

Au murit în câteva zile: Ivaşcu, Beniuc, Graur.

Am fost la înmormântarea lui Ivaşcu, la Bellu, acum o săptămână. Multă lume. Slujbă cu trei preoţi. Gardă de onoare. Moraru şi Macovescu. Poze: Dan Zamfirescu (!). Voichiţa cu *conjoint*-ul veniţi de la Paris. S-au împăcat acum un an.

S-a scris frumos în *România literară*, Blandiana: „Solstiţiu” – el a fost profesorul nostru de „nerenunţare”; „Va trebui să nu uităm subtila sa lecţie de rezistenţa materialelor”.

„Dacă n-ar fi fost” de G.B.: „Dacă n-ar fi fost Ivaşcu, câte n-ar fi fost”.

Azi foarte cald. Cununia Sorel Lazarovici cu Camelia Cojocaru. Ciorapi albi brodaţi, rochie înfoiată, dantelată, albă. El zăpăcit, emoţionat.

Spoutnik (mai ’88). Nuvela *Anna Petrovna* de Guennadi Golovine (extrase din *Znamia*), foarte bună. În alt număr, extrase din *Copiii din Arbat*, roman de Râbakov. Tot bune.

11 iulie ’88, Bucureşti

Săptămânile trecute, caniculă +42 grade (se anunţă 31). Am suportat. Acum, după răcire şi ploaie, mă simt mai prost – balonare, stare de nervozitate, oboseală, sentimentul bătrâneţii, morţii (au murit şi Beniuc şi Graur, alaltăieri, după o lungă agonie).

Întâlnire cu Mircea Bălănescu (alias Eugen Bendel) şi Otilia. Scârba de aceşti parveniţi, mic-burghezi, submediocri, zgârciţi, bârfitori. Broaşte, sar la suprafaţa lucrurilor. Gurile rele despre Neaga Graur spun că s-ar fi întors de mila lui.

Eu, tot o scârboasă bătrână, în faţa morţii unui om curat ca Graur, fac mofturi, adică eu sunt discretă, ştiu eu ce ştiu dar nu pot să spun, în orice caz nu de mila lui s-a întors. Şi cum îl lăsa să umble jerpelit, îl trimitea, bietul bătrân, la piaţă.

Mi-e silă de mine, de noi, de *flou*-ul în care trăiesc, de lipsa de activitate sistematică (lest – motivul acestei fărâme care se cheamă viaţa mea). Sunt *invidioasă* pe cei frumoşi, talentaţi, muncitori, perseverenţi, puternici şi cu o singură apartenenţă (alt laitmotiv!), ca Blandiana.

13 iulie ’88, Bucureşti

Preocupări macabre, de câteva zile. Să fim împreună după moarte. Probleme! Într-o singură urnă, nu se poate. Ritul mozaic nu permite „suprapunerea” într-un singur mormânt. Aş vrea să dormim somnul de veci amândoi, cu mama-mare, la cimitirul Giurgiului, deşi e urât.

Azi – înmormântarea Cocăi Antoniu. Teatrul absurdului, epilogul derizoriu al ororilor. Prezenţa lui Mircea Bălănescu cu Anuţa Toma. Mică, îmbrobodită în negru, cu ochelari fumurii. – Nu ştii cine sunt. – Nu.

Îşi scoate ochelarii. – Din cauza basedowului, zice. Sunt Ana Toma.

Frumoşii ochi de oţel, de altădată. Consemnaţi în *Sub camuflaj*. Monstrul care i-a refuzat Cocăi o recomandare, perfect justificată de activitatea ei politică din trecut, recomandare de care avea mare nevoie. Nu i-a dat-o. Nu mai ştiu sub ce pretext „principial”. Pe Ana Pauker a laşat-o, la greu. Era copilul ei iubit, răsfăţat, promovat politic. Sorin îşi aminteşte că a declarat: „Mai bine îmi tăiam mâna asta cu care i-am strâns mâna”. Hidoasa jovialitate a lui burtă-verde de partid Eugen (Mircea Bălănescu), oportunist, conformist, lacom de avuţii, colecţionar de obiecte de preţ din diverse misiuni diplomatice (colecţionar de porţelanuri chinezeşti). Nevasta, Otilia, luată „după dosar”. El: ministru. Trebuia trimis în străinătate. Miniştrii trebuie să fie căsătoriţi, ca să aibă garanţii de „moralitate”. A studiat dosarele funcţionarelor de la M.A.E. şi a ales-o pe Otilia. Învăţătoare robustă. Mentalitate de mahalagioaică de partid. Bună gospodină. Copii nereuşiţi, acum căsătoriţi, cu copii, la rândul lor. Trăiesc minunat din

osânza părinţilor.

Am fost la mormântul mamei-mari. Dl David (funcţionar): A., e la martiri. Ne-a dus la martiri. Dar numai Nică e la martiri (victimă a rebeliunii). Restul familiei e în dosul lor, primul rând: Mali Marcus (+1958), Gutman Marcus (+1953). Galanterii (părinţii Lidiei).

— Iartă-mă, mamă-mare.

Iertaţi-mă toţi, iubiţi sau neiubiţi, pe care v-am cunoscut şi v-am lăsat în părăsire, pentru că am trăit ORBIREA, psihopatia, marea nebunie a veacului meu, boala care-i atingea, în special, pe intelectualii evrei.

Sorin şi-a uitat actele acasă, banii, tot. Şi eram cu maşina. Nu ştiu cum să-l conving să renunţe înainte de a se întâmpla o nenorocire. Mă izbesc de un zid de muţenie. Nu vrea în ruptul capului. Căldură toridă. Piaţa „Progresul”, pe şoseaua Giurgiului. Ce fericire: piersici (20 lei) şi vişine (15 lei)!

16 iulie ’88, Bucureşti

Fulguraţiile poetice reuşite, ingenioase ale lui Geo Bogza din *România literară*. Admir la unii cu mare talent, precum Blandiana sau, cu talent, la Rusan, perseverenţa, hărnicia care dă amploare, plenitudine talentului. Ce mică, nevolnică sunt şi e prea târziu ca să-mi schimb stilul de viaţă, de „muncă”. Nici nu se poate numi „muncă”, această sporadică „activitate” scriitoricească.

Lui Croh, la telefon: Am auzit că Alain [Bosquet] vrea să-şi pună candidatura la Academie.

— Dacă şi-o pune, reuşeşte, aşa *combinagiu* cum e el.

Afectul cel mai persistent, până la moarte: vanitatea.

O bătrână plânge de mila unui căţel vagabond bătrân, Cuş-Cuş, cu cei mai trişti ochi din lume. Stăpânii lui au fost, pe rând, demolaţi. Acum e sub protecţia profesorului Rău şi (oarecum) a noastră.

Scurta obsesie (cu mormântul comun – eu şi Sorin) sau urna comună, m-a lezat. Formalităţi, ploconeli, interdicţii. Ducă-se dracului. Suntem sălbatici, fără cultul morţilor, nu credem în viaţa de dincolo, oasele noastre se vor pulveriza într-un sinistru columbar, departe unele de altele… Tot nu există succesiune, continuitate, copii în România, şi ce importanţă au, pentru oameni ca noi, toate aceste adânc înrădăcinate obiceiuri ale credincioşilor?

Aflu de la Doina Antoniu-Iftode că „monstrul” (după mine şi mulţi alţii) cu nume Ana Toma, a putut, uneori, face şi servicii prietenilor tovarăşi: pe ea, pe Doina, a adus-o din Moldova unde era repartizată, după absolvirea Facultăţii de Arhitectură, la Bucureşti. E drept că nu mai era aşa mare. Ajunsese la cooperaţie, cred că vice-preşedintă.

Masca îngrozitoare, basedowiană, cu ochii holbaţi, peste ciupiturile de vărsat. Copiii, adoptaţi, nereuşiţi. Fata s-a dus după unul în Israel, s-a măritat cu altul. Băiatul, nici el n-a vrut să înveţe. Mi se pare că este aici.

Doina şi Sandu au la Căldăruşani o „căsuţă” de 5-6 camere şi o livadă frumoasă. Nu ne invită. Nici noi n-am mai căutat-o pe Coca.

Gluma infirmierei către prietena, venită la spital să-şi vadă amica: „S-a mutat la Morga”.

Pentru o clipă, viermele care mă roade se opreşte. Un articol *Île de France* a plăcut.[3] O zi. Apoi viermele activează din nou.

5 august ’88

În ultimele două săptămâni am citi pentru *Nota bene* (Bosquet) diverse volume de poezie contemporană românească (în colaborare cu Croh).

Emil Brumaru: *Dulapul îndrăgostit*
Florin Mugur: Toate cărţile
Ileana Mălăncioiu: *Peste zona interzisă* (À travers la zone interdite)
Mircea Dinescu: *Teroarea bunului-simţ* (C.R. 1980)
Democraţia naturii (1981)
Mircea Cărtărescu: *Poeme de amor* (1983 C.R.)
Totul (1985 C.R.)
Eu am tradus din ale mele: *Jubilaţie* şi *Întrebări.*
Proză
Mircea Nedelciu: *Efectul de ecou controlat* (1981 C.R.)
George Cuşnarencu: *Tratat de apărare permanentă* (1983 C.R.)
Sorin Preda: *Povestiri terminate înainte de a începe* (1983 C.R.)
(Toţi din cenaclul lui Croh, volumul de debut *Desant*)

9 septembrie ’88

Am fost la Neptun, după vara toridă din Bucureşti.

Sorin accidentat – valuri mari l-au aruncat în stabilopozi. Spaimă mare. S-a ales cu o fractură de coastă, multe contuzii, zgârieturi, un cucui cât o nucă pe frunte, ochiul încercănat – vânăt, negru, albastru.

La Neptun, în ciuda vremii urâte, reci (o săptămână) ne-am odihnit.

Cu D. Micu (maşină) la plecare. Cu (Daniel) Mihaela, la înapoiere.

Acolo am început traducerile din poeziile lui Alain Bosquet.

La înapoiere, T. Avramescu mă anunţă că s-a aprobat BPT (prin Ghiţă Florea) pentru 1989.

Acum am de dat telefoane (Florea etc.). Trebuie să mă întâlnesc cu Ileasă („Minerva"). Aştept telefonul lui (probabil, nu!).

Multă treabă în casă. Caut să-l cruţ pe Sorin.

Caut să fiu sociabilă. Dau telefoane (Geo Şerban, Ileana Mălăncioiu etc.)

Caut titlu pentru BPT. Nu găsesc nimic mulţumitor.

Vremea e plăcută.

Cozi uriaşe la toate, în piaţă: cartofi, mere, prune etc.

De scris lui Ion Rotaru (*O istorie a literaturii române*)

N-am luat premiu pentru *Despre pământ.*

Cred că trebuia să menţioneze: Rilke, *Din poezia de dragoste a lumii*, *Poezia austriacă modernă*, Bosquet, Frénaud.

3 octombrie '88

Din cap. 4 – A. Blandiana: *Întâmplări de pe strada mea*, O vedetă de pe strada mea. Ilustraţii Doina Botez, foarte bune.

Arpagic. Cine este acest personaj
Pe care-mi permit
Să-l numesc cel mai vestit
Motan din oraş
Căruia i
S-au scris poezii
Şi i s-au făcut portrete
Aşa cum se obişnuieşte pentru vedete.
…….
I se dau flori
Pâine cu sare
Câte o scrisoare
În plic
Şi toată lumea strigă
„Arpagic!"

Distribuie zâmbete
Strângeri de labă
Câte o amendă
Sau, mai degrabă,
Admonestare
Şi toată lumea e atentă
Şi recunoscătoare.

Şi, mi s-a relatat,
Culme a culmilor,
Că un şoricel
Care-aştepta să fie înşfăcat
De Domnia-Sa,

Scâncea subţirel
Printre suspine:
„Ce cinste pentru mine
Să mă-nghită chiar El!

În această situaţie năzdrăvană
Mi se pare normal
Că Arpagic nu-şi mai încăpu în blană
Şi se crede fenomenal

Încât chiar mă mir, în consecinţă,
Că mai răspunde când îl chem
(Oferindu-i, bineînţeles, drept recunoştinţă
Un poem)

[De aici, mai departe, câteva pagini de însemnări lipsă – pierdute, dispărute, înstrăinate?]

22 noiembrie 1988

Radu Traian la noi pentru BPT. Stăm câteva ore de vorbă, despre altele. E din Dimiceni, după Otopeni. Satul ăsta şi cu Tunari alimentează piaţa Dorobanţi, care acum aproape că nu mai există. Vreo 500 familii. Demolat complet. Oamenii anunţaţi că într-o săptămână vor pleca. Obligaţi să-şi dărâme singuri casele. Miliţieni înarmaţi îi păzeau. Şi biserica dărâmată. Muncitorii refuză. Icoane de valoare. Anunţă Patriarhia. Le-au luat de acolo. Morţii. Cei morţi de 7 ani – oase. Se spală cu ulei sfinţit, se pun în săculeţe. Dar cei morţi de un an, doi, trei vă închipuiţi. – Eu am refuzat să asist. Sicriele, toate, de 1,60 m. Nunuţu, unchiul lui, însurat cu sora mamei lui, foarte bătrân, mort acum doi ani, un munte de om, cum să intre în sicriu? I s-au tăiat picioarele. Sicriele aliniate, transportate cu camionul la Otopeni. Cu creta au scris numele pe sicrie. S-au mai încurcat. Fiii, veniţi din diverse oraşe – un profesor universitar din Cluj – nu şi-au mai găsit morţii. Pe unele cruci – neidentificat. El – cu pile – a putut să-i procure mamei lui un apartament bun, în primul şir, la Otopeni, unde construcţia e mai demult terminată şi are instalaţii sanitare, calorifer. Mai bine ca la Bucureşti. Dar, ceilalţi? Blocuri neterminate, fără instalaţii sanitare, radiatoare electrice puse, dar neracordate la nimic, nici o centrală.

Mama lui (84 ani) nenorocită la bloc:

— Credeam că sunt binecuvântată, dar văd că sunt blestemată!

De câine nu s-a putut despărţi. Etaj I. Câinele s-a aruncat pe fereastră. Nu fusese niciodată la etaj. A avut noroc. A scăpat teafăr. Avea 80 de trandafiri în grădină, 1.500 m. pătraţi, e mult. El adusese de la Toledo pământ pentru trandafirii din curtea cu fântână la Casa lui El Greco (acolo a dus pământ de la Dimiceni). A salvat câţiva din

aceşti trandafiri. Mitzura Arghezi i-a dus la Mărţişor.

El, până acum, nu şi-a cumpărat un ou de la stat. Plătea 2-2,50 lei şi ştia că are ouă bune, proaspete, de câteva zile, de la ţaţa cutare. Şi mama lui avea 15-20 găinuşe. Fiecare cu numele ei.

Nunuţu (unchi, naş etc.) îl cunoştea din tinereţe pe Galaction. Aşa a ajuns, copil, în casa lor. Leanţa a vrut să-l adopte. Părinţii lui nu l-au dat. Dar l-a ajutat în tot timpul şcolii. Copil de lapte praf…

Dragostea lui Luchi, foarte frumoasă, foarte tânără pentru Zaharia Stancu, care a stat un timp la ei. Părintele G. n-a vrut să audă de… Fata, un copil. L-a iubit tare… S-a măritat la 18 ani cu un bărbat bogat de 40. Cea mai frumoasă casă de pe Mihail Cornea.

(Pe mine m-a mâncat limba bătrânească şi am turnat la confidenţe…)

De asta, în replică, mi-a povestit despre fetele Galaction, Zaharia etc.

Luchi: expoziţie în Italia. Contele la vreo 50 de ani ministru al lui Mussolini, castelul, se îndrăgosteşte, o cere de nevastă.

— Era mai bun S. dar stătea în Mihail Cornea. Şi aici aveam Italia, Castel, Conte. Nu şi-a părăsit religia. În ’43 se îndrăgosteşte de un inginer mai tânăr, sărac. Contele se poartă extraordinar. Îl ajută pe tânărul inginer care mai târziu se îmbogăţeşte. (Autostrada del Sole – construită de compania lui). Divorţul după religia catolică nu poate avea loc. Dar ea rămăsese ortodoxă şi divorţează. Mussolini să n-audă de asta. Un ministru al lui divorţat. Îl demite. Aşa a scăpat de execuţie după înfrângere. A invocat motive politice pentru care ar fi fost demis. A trăit până la adânci bătrâneţi. Au rămas prieteni. Luchi are o rentă viageră de la fiul ei care a moştenit tot. Avea o locuinţă extraordinară, maşină cu şofer etc.

„Cum aş putea eu călători, dacă n-ar fi Luchi? Mi-a oferit să rămân doi ani în Italia. Nu pot. După o lună, mi se face un dor teribil. Mama, fraţii… De când nu mai sunt Dimicenii, mă simt *desţărat*.” Era centrul universului meu.

Câinele lui, Hunti, 10 ani. Acum îi spun „moşulică”. Simte că nu aud dacă sună cineva şi sunt pe balcon, vine şi mă trage spre uşă. „Când n-o mai fi el, alt câine nu-mi iau.”

1. De la verbul francez *émousser*, a se toci, a slăbi (Nota mea, G.Ş.)
2. Cea mai bogată selecţie din opera poetei, apărută la Paris, sub egida UNESCO. (Nota mea, G.Ş.)
3. A apărut în *România literară* – în principal, impresii din Nogent sur Marne. (Nota mea, G.Ş.)

1989

23 august 89, Predeal

De când am venit aici, 1 august, încerc să notez câte ceva, de-abia acum izbutesc, începând cu fragmente din răspunsul lui Mircea Cărtărescu la ancheta din *Revista de istorie şi teorie literară* 3-4 (iulie-dec.) 1987: „De ce scriu? În ce cred?”.

„Am treizeci şi unu de ani. Deja ştiu cine sunt şi ştiu pe ce lume trăiesc.

Nu îmi reneg nici un vers, nici o luare de atitudine în poezie, dar când mă recitesc îmi dau seama cât de imature sunt toate poemele mele vechi… M.C. de acum numai cinci ani scria convins de noutatea ameţitoare a poeziei lui… Imaginile *fulminante* care îi veneau în minte pe stradă, în lift, în baie, în clasă îl înfrigurau ca un overdozaj de mescalină. Ele veneau din singurătate, din deprimare senzorială, din frustrare, într-un cuvânt, din suferinţă. Scriam cum secretă scoica boabele sidefii. Eram în stil, ca viţa legată de arac, nu puteam greşi, era ca şi cum aş fi avut în faţă o sticlă pe care trebuia doar s-o umplu… Mi se părea că sunt mare tocmai pentru că nu eram eu, era cineva într-adevăr mai mare, era poezia mea… M.C. de atunci, un încă adolescent, trăia o mare dragoste cu poezia lui. Atât de mare, încât lumea nu îi mai era accesibilă. Un autism poetic, aşa cum îl trăiesc destui poeţi.

Când visul se termină, îţi dai seama că a fost doar un vis. Am trăit şi eu visul modernist al poeziei progresive, al poeziei de procedee. Nu mai dau doi bani pe progresul poeziei. Citesc zilnic volume de versuri. La fiecare recitire mai găsesc un pumn de procedee. Unde caut o voce omenească, nu găsesc decât, mereu şi mereu, acelaşi discurs schizoid. *Plus poeticae quam humani locutus est*… Adolescentul (chiar şi cel foarte întârziat) creează opere *deschise*, *imperfecte*. Modifică şi sculptează limbajul în forme infinite, pentru el nu omul care scrie contează, ci poezia însăşi.

Adolescentul (care până de curând am fost) este o maşină de scris versuri, un modulator de forme, iar un poet tânăr nu poate fi altfel. Când ai înţeles că eşti o fiinţă omenească, un mamifer care se opune o clipă entropiei ca să dispară într-un cosmos care se opune şi el o clipă entropiei ca apoi să dispară, când ştii că ţi s-au dat două şanse – întâi să exişti, iar apoi să poţi să spui că exişti – atunci nu mai poţi crede în procedeele stilistice. Sau nu le mai poţi lua în seamă.

De ce scriu? Ca să vorbesc despre mine.

În ce cred? Cred în mine.

Nu din dragostea poetului pentru poezie se naşte poezia (concretă, textul), ci din dragostea de frate a poetului faţă de sine însuşi.

Poezia de maturitate nu mai poate fi explicată strict estetic, ea nu îşi are rădăcinile în ea însăşi, ci în personalitatea celui care scrie."

[Paranteză pe margine, M. B.]: Oare? Nu, e parţial unilateral, chiar inexact – dragoste + silă. Poezia mea adolescentină nu îşi are rădăcinile în poezie. M-am născut oare ca Minerva, cu scutul, din capul lui Zeus?

„Cred în faptul că pot scrie o poezie totală.

Cred în faptul că există un univers M. C. şi că pot cartografia spaţiul şi pot colinda timpul din această lume paralelă.

...Îmi place să folosesc trusa de procedee, dar nu mai cred că ea poate funcţiona singură, în stil. Scriu cu plăcere în toate felurile, pentru că lumea mea nu este omogenă. Dar în tot ce scriu, de la un timp, încerc să construiesc engrame închise, forme «perfecte». Aspir cu toată sinceritatea spre *clasicitate*. Acum doar cinci ani, între Leonardo şi Pontormo l-aş fi ales pe al doilea, între Eminescu şi Bacovia la fel. Orice modernist ar face asta. Dar primii sunt chiar fiinţa umană, totală, destinsă, senină, destul de amplă ca să genereze un câmp uman cu diametrul cât lumea. Nu compar, vai de mine, mâzgălelile mele cu opera lor, dar compar setea mea de totalitate cu a lor. Nu cred că este, ca potenţialitate, mai prejos.

Eu, în clipa aceasta, mă simt matur... *A face* aproape că nu mai contează pentru mine în faţa lui *a înţelege, a şti*... Miza mea nu mai este în text, decât în măsura în care textul este o parte, un subpunct al mizei. S-a produs o răsucire în viaţă şi scrisul meu la treizeci de ani, în urma căreia textul şi existenţa, frumos separate altădată pe faţa şi reversul colii, au fuzionat într-o bandă a lui Moebus, care ar putea la o adică să se numească *texistenţă*. De atunci durează repulsia mea faţă de modernism şi încercarea mea de a înţelege (personal) ceea ce s-a numit postmodernism, şi în care eu nu văd un curent literar, ci chiar depăşirea oricărei idei de *curent, direcţie* în artă, tot ce ar putea duce la ideea că arta este o mărime vectorială."

(Nu crede decât într-o legătură îndepărtată între ce scrie aici şi ce scrie cu adevărat. Nu poţi conştientiza totul, subordona cu totul motivaţiile subterane „dar cred că peste tot apare ceva din mine, aşa cum ambalajul biscuiţilor *Dănuţ*, aflat acum aici, pe masă, este alcătuit din aceleaşi elemente ca şi craterele de pe lună, ca şi galaxia N.G.C. 4565 (care îşi arată către noi numai muchea.)

„Mă tem, scrie în final, că este vremea să spun adio juneţei, cu toate ale sale valuri (între care şi *noul val* al generaţiei '80, care mi-a dat atât de mult şi despre care îmi amintesc atât de puţin!) şi să rămân singur. Ce voi face mai departe? Cred că voi scrie despre mine, dacă

voi mai crede în mine.”

[Din aceeaşi revistă, poeta mai conspecta ultimul interviu acordat de Martin Heidegger şi consideraţiile lui Constantin Noica sub titlul *Supărarea românească* – fără nici o remarcă personală.]

31 august 1989

Luna august la Predeal, hotel Predeal.

Primele zece zile, lectura romanului lui Buzura, *Drumul cenuşii*. N-o fi reuşit din punct de vedere literar-estetic, dar m-a răscolit. Eugen Simion: Croh i-a făcut referat. Roman slab dar n-a conchis să nu fie publicat… „Europa Liberă” l-a atacat, din cauza asta, pe Croh.

E.S.: În definitiv, putea să conchidă că nu e publicabil.

Eu: Dar e foarte bun.

E.S.: În *Feţele tăcerii* a ratat o chestie formidabilă. Aceleaşi evenimente private din punctul de vedere al victimei şi al opresorului… Da, *Vocile nopţii* e bun.

Perechea Coconea, public nou, intelectual, otrăvit de stările de lucruri, foarte interesaţi de romanul lui Buzura.

Mihai Coconea, prof. mat. Masiv, spre 50 ani; Cristina Coconea, doctor (repartizată la Vaslui), n-are relaţii, nici bijuterii (50 gr. aur) ca să capete negaţia şi să ia post în altă parte, nu are şi nici nu le-ar da chiar dacă ar avea, deci şomeră, „parazit” mai degrabă, zic eu, în glumă.

— Parazit la bărbatu-meu.

El n-a căpătat plecare în străinătate, invitat de prieteni din USA, cu drum plătit. Audienţă… Mai faceţi o cerere.

— Nu-s tot eu, cel de anul trecut?

Îşi bat joc.

El citeşte Piaget, Anton Dumitriu. Expresie laitmotiv: *spirit elevat.*

Iertaţi-mă pentru brutalitate, dar dacă nu v-aş fi cunoscut, ce spirit elevat sunteţi, ce om extraordinar, după *La masa verde* şi altele, m-aş fi mulţumit să vă salut politicos. Mă iertaţi, dar aşa sunt eu, mai brutal. Cristina e mai *suplă*.

Ea: Copii? Pe un singur salariu? De-abia ne descurcăm noi…

Vast domeniu înconjurat de gard verde, pe N. Bălcescu – Cioplea. Bine păzit, santinele pe miradoare.

E. Simion. De trei ani n-a mai fost la Predeal.

Dan H. În Uniunea Sovietică lucruri extraordinare. Se tipăreşte *Gulagul* lui Soljeniţîn.

La Eugen Simion în apartament, pe terasă, cu D.H. şi soţia lui E.S. –

au ieşit pe terasă ca să fie mai apăraţi.

— Nu fi naiv... Dar nici n-au ce auzi... Într-adevăr, numai subiecte *nevinovate*: despre Edy Reichmann, zăpăcelile lui, cum a venit la masa de seară unde E.S. (1986 – ultima dată la Paris) era invitat, cu un ceas mai târziu, afolat că şi-a pierdut actele. Au pornit în căutare. Ăsta e Edy!

Vorbesc despre Costa. Aflu că e vorba de ... [??]

Dan H. despre amenajările extraordinare pentru epurarea mediului înconjurător, de la Caba, la Bàle; despre piramidele de bălegar (îngrăşământ) din sudul Germaniei, unele mai înalte decât casa. Asta e mândria lor... Despre Hérold. F. drăguţ, simpatic şi nu *pontifia* – (nu încerca să epateze).

Într-o dimineaţă, aud tropote de cai, trece o căruţă. Vreme, vreme... Îmi bate inima tare.

La 29 iulie s-a născut într-o clinică din Tullan, Luca-Thomas (Lucky, Lucărle (şvăbeşte), Luchină, Luchiţă. Am găsit ieri, când am sosit, fotografiile din prima zi a lui pe lume cu portretul astrologic făcut de Tudor, f. dulce, un leuşor dolofan, simpatic, cu ochi strălucitori. Care va fi limba maternă a lui Luca? Preocupări de foarte bătrână bunică romancă, scriitoare.

Plimbare cu un cuplu de profesori de sport (ski) Matei, din Predeal. Ce era sportul la noi acum vreo 15 ani şi ce e azi...

Întâlnire cu Ion Voicu şi soţia (apare şi Virgil Florea, fost activist cu funcţii mari la Consiliul Culturii), au casă pe V. Alecsandri. Mă cam fac de râs. În primul moment nu-l recunosc pe Voicu. Fiul lor, Mădălin Voicu, dirijor la Ploieşti. Are un băiat de 16 ani, violonist foarte talentat. Talentul care sare o generaţie.

La Predeal, m-am simţit de mai multe ori prost. O dată, foarte prost, greşeala mea. Am luat Tarosin peste celelalte medicamente hipotensoare şi mi-a scăzut tensiunea la 11, anormal pentru mine. Sorin mi-a luat tensiunea cu aparatul trimis de Tudor din USA.

Stări de conştiinţă proaste, de regrete de viaţă irosită pe false idei, pe iluzii. Alţii au înţeles mai devreme şi au continuat din oportunism, cu cinism. Dar eu? Prea bătrână ca să se mai poată schimba ceva esenţial în atitudinea mea politică. Prea bolnavă. Uşor, inima o ia razna: tahicardie, extrasistole, stări de balonare, de uşoară ameţeală şi nesiguranţă, dezechilibru... Aprehensiune frecventă în legătură cu bolile grele ce pot interveni şi cu singurătatea noastră, departe de copii. Ca să faci apel la ajutorul străinilor, trebuie bine recompensaţi. Nu ştiu dacă în dispoziţii testamentare ne-am orientat bine. Poate trebuia formula Geo Ş. Dar nu-l cunoaştem. Chestiuni care mi s-au părut dubioase în legătură cu moştenirea Marcelei Cordescu şi refuzul,

în ultima clipă a „copiilor” Jebeleanu, de a renunţa în favoarea lui Vladimir Colin (greu bolnav, infirm de mulţi ani). În ce măsură, Geo era cointeresat?

Olimpia, bibliotecara din Predeal: Ştiţi cum spun pionierii „Tot înainte!”… pentru că tot înainte a fost mai bine.

O veveriţă, una singură, între conuri de brad, roşcate ca şi ea, se vedea de pe terasa lui Eugen Simion. (Noi la 201, el la 10, apartament). Am plătit 156 lei pe zi.

Supăraţi că Mihaela şi Dan Constantinescu (soţul) nu au primit aprobare pentru excursia organizată în R.D.G. El lucrează la vol. 4 din *Scriitori de azi*. Vrea să scoată o nouă ediţie revăzută.

Bucureşti, 4 septembrie ’89

Ieri, criză de plâns, în bucătărie, după-amiază. La radio, *Bolero* de Ravel. Evoc, printre lacrimi, cartierul, casa din Antim, care nu mai există. Şi eu, foarte tânără, alături de Zaharia, pe canapeaua îngustă din sufragerie, întinşi, ascultând *Bolero*-ul. Aveam viaţa înainte. Ce-am făcut din ea? Am intrat soldat prost în armata condusă de asasini, şi am rămas cu ea… Şi marele scriitor, marele oportunist, marele moralist, căruia fiul i-a murit nebun, după ce el a decedat.

Şi uite aşa, l-am întreţinut cu lacrimi, regrete pe bietul Sorin, care a înghiţit şi asta, cu blândeţea şi răbdarea lui unice pe lume…

Ieri, cu Richi şi Sorin la Şosea. Rodica e la fetiţă, la Breaza. El – egal cu sine. A fost în ’52 la Cluj, într-o brigadă de partid, de anchetă şi pentru că au avut de suferit în urma anchetei, nu-i iartă şi l-au făcut *minoritar*. Era o brigadă făcută numai din minoritari.

— Eu nici n-am luat cuvântul! Şi cu asta i se pare că este complet disculpat. *El n-a luat cuvântul*.

Rostesc o aluzie a Monicăi L[ovinescu]. Ileana M[ălăncioiu], la Conferinţa scriitorilor, a spus că nu numai obsedantul deceniu trebuie să ne obsedeze, ci şi *obsedantul prezent*. Nu ştiu care e atitudinea ei actuală pentru că nu i-am văzut semnătura pe nici una din scrisorile din ultima vreme.

Richi: Sigur, trebuie să-şi facă şi ea *jobul pentru dolarii* pe care-i încasează.

Exact limbajul şi modul de a gândi din 1950-1955, cu toate că, în multe privinţe, gândirea lui teoretică, *marxistă*, a devenit mai suplă, mai la zi. Dar *reflexele profunde* politice, bazate pe resentimente, au rămas neschimbate. E perfect dispus să creadă orice se spune *negativ* despre un disident. D. Mazilu – lungul raport cu privire la situaţia tineretului în lume, difuzat de „Europa Liberă”. Un om foarte serios şi bine informat mi-a vorbit despre el ca despre un mare oportunist.

Când un reprezentant al nostru la ONU a fost scos, el s-a numit singur în locul ăluia.

— Cum poţi să te numeşti singur? Fără aprobări?

— Nu ştiu ce-o fi făcut, ce-o fi dres, dar aşa mi-a spus. Am schimbat şi eu câteva cuvinte cu Mazilu şi mirosea de la o poştă a oportunist...

Richi e foarte conştient că şi el şi eu facem parte dintr-o *categorie*, avem locul nostru definitiv.

Îi povestesec despre profesorul de matematică Coconea, din Predeal, care mi-a spus că dacă nu m-ar fi cunoscut, cum sunt, cum gândesc (elevat etc.) şi ar fi judecat după ce ştia din şcoală (*La masa verde* etc.), m-ar fi salutat şi atâta tot. Apoi s-a scuzat că e atât de direct, de brutal, dar aşa e el. Cristina (soţia doctoriţă) e mai suplă.[...]

Trebuie să învăţăm bătrâneţea. Să ne comportăm decent.

6 septembrie ’89

Pădurea respiră liniştit.

Sau mă înşel...

Presimte şi ea?

Mi-am recitit ieri vechi manuscrise: ’83, ’84, ’87, ’88. Notez mai ales în stări de criză, de deprimare. Echitabil faţă de soartă, ar fi să notez şi în perioade care mi-au adus bucurii – 1989, premiul Herder. Prin ’87-’88, mult timp consacrat materialului documentar ce mi s-a cerut, corespondenţei etc. În ianuarie-februarie ’89, telefon de la soţul lui Zoe Buşulenga, scrisoarea lui Wunderli care-i anunţa că eu iau Herderul în ’89. Scria că mi-a comunicat şi mie, într-o scrisoare. N-am primit-o niciodată. Am fost la ei. Cafea tare. Conversaţie. Îmi dă detalii.

Începe agitaţia. După câtva timp primesc anunţul oficial de la rectorul Universităţii din Viena. Dacă accept. Răspund: da! Apoi problema bursierului. Mă sfătuiesc cu Ana... *Nu* subordonat Ministerului Învăţământului. Poet 20, 30 (ani), în asemenea condiţii nu cunosc.

Totul trebuie să se desfăşoare discret.

Avem paşaport pentru Franţa, plecarea început martie. Să nu ni se retragă pe motivul că de-abia în mai trebuie să plec pentru primirea premiului. Aşa că nu anunţ nicăieri oficialităţile.

Zoe propune pe Andrei Vieru. Tolea Vieru la mine. Andrei, de vreo patru luni, la Paris. O să-mi dea răspuns dacă poate, în 2-3 zile. Nina pleacă în Elveţia şi-i va telefona. După 3 zile; nu, nu poate. Mi-l recomandă călduros pe Dan Dediu, 22 ani, compozitor talentat, ultimul an de studii la Conservator.

Cunoştinţa cu Dediu. Impresie foarte bună. Mărunţel, gingaş sub voinţă de fier. Căsătorit cu Valentina, muzicolog, scrie în *Suplimentul*

Scânteii Tineretului. Cronici muzicale. E de acord. Bucuros. Încep formalităţile. Scriu la Viena. Trebuie aprobare specială, pentru că-i din altă disciplină decât mine.

Eu n-am anunţat… „Europa Liberă” şi BBC anunţă. Primesc telegrame de la Mircea Zaciu şi Ion Pop. Mă bucură. La BBC mă înjură Dan Culcer (fost la *Vatra*, Tg. Mureş). Compromite premiul Herder. Dna e sensibilă la asta. Dan Culcer afirmă că autorităţile ţărilor respective propun candidaţii. Nu-i adevărat.

Acelaşi Dan C., după seara de poezie de la Maison de la Poèsie, Paris, mă felicita călduros. Eu îi spun părerea mea despre duplicitate. Are obraz gros, fără ruşine, nu se fâstâceşte deloc: o să-mi trimită textul să văd ce a spus. Eu, proastă, îi dau adresa din Chaville… Bineînţeles că târâtura, spionul simplu, dublu, triplu n-a trimis nimic…

Ah, seara aia de poezie! Manevrele lui Sorescu, nu vroia să vină, să se compromită la o seară *oficială* în împrejurări de mare încordare Ceauşescu-Mitterand. A lansat zvonul că e ameninţat cu moartea, că nu i se dă plecarea. (Alain Bosquet: „N-am nici un motiv să nu-l cred pe prietenul meu, Sorescu”.). M.C. Bauchart: Am vorbit cu ambasada noastră. Avea şi viza română şi cea franceză.

Câteva zile mai târziu se afla în Olanda, la o şedinţă internaţională P.E.N. Club şi, imediat după, în Franţa.

J.L. Courriol: mediocru, băgăreţ, e gata să compromită ţinerea şezătorii cu ameninţările lui la M.A.E. român şi Consiliul Culturii; a fost lector franceză la Iaşi, însurat cu Florica, olteancă. Ştie toate rotiţele, şuruburile. E omul lui Sorescu. I-a tradus cărţi de poezie. Îi traduce, editează etc. Citeşte traduceri din Eminescu şi din poeţi contemporani, numai traducerile sale din Ana Blandiana, Dinescu, Mălăncioiu, afară de Sorescu din care dă mult. Actorii n-au mai fost angajaţi.

Eu citesc *Jubilation* şi încă 1-2. Şi o poezie, tradusă de mine cu Bernadette, din tânărul Cristian Popescu, debutant de succes.

De la ambasadă n-a venit nimeni. „Am crezut că nu mai are loc”.

Dinescu avea alte gânduri, mai demult. Nu mi-a dat nici un semn de viaţă. La telefon: „Am alte planuri”. Călătorii: URSS, interviuri, colocvii. *Libèration,* interviu foarte bun, tot la câteva zile, cred, după seara de poezie. Urmările se cunosc. Supravegherea. Scoaterea de la *România literară*. Scrisoarea celor 7 (Bogza, D. Hăulică, Şora, Al. Paleologu, Pleşu, Liiceanu) către D.R. Protest pentru scoaterea lui Dinescu de la *România literară*.

Scrisoarea lui Deşliu. Mi se spune că bine făcută. Supravegheat îndeaproape. (Episod anecdotic-sinistru cu farfuria sub care era un aparat de înregistrare. Lupta cu cel care vrea să i-o ia, la Casa Scriitorilor.)

Întâlnire pe Calea Victoriei cu D.D. – Da mi-au cerut să scriu şi am scris la „Europa Liberă", la „Vocea Americii". Ce-am avut de spus, am spus în scrisoare şi am difuzat-o. Acum la ce bun? Să mă scoată din casă (stă pe Calea Victoriei), să mă mute la Dămăroaia, cu pământ pe jos (vezi S. Brucan), să am codiţe tot timpul după mine. Aşa, mă mişc liber Ştii că eu am făcut politică toată viaţa. Nu am retractat nimic. Le-am cerut să nu mai difuzeze. Ştiam că ei n-or să creadă că am făcut-o din propria mea voinţă.

Deşliu nu se dezminte.

Disidenţa (şi nu numai la noi, oriunde) e foarte compozită. Naivităţile mele cu eroii. Eroii s-au dus. Dar nici să dau crezare tuturor limbilor rele ca cea a Ameliei: „Dan H. avea totdeauna un regim cu totul ciudat. În vizită cu ambasadori. A putut semna ca să se spele de suspiciuni, să-şi refacă o virginitate". Irina Cajal, înainte de plecare, despre Amelia [Pavel]. Poreclită la Institutul de Istoria Artei (unde lucra şi Irina) Pişă-Ură. De la o săptămână la alta, îşi schimba părerea depre oameni (de obicei în defavoarea lor, în funcţie de atitudinea faţă de ea). Dacă eram aici, semnam şi eu, nu mă desolidarizam, cu toate riscurile. Bogza e singurul din cei 7 care are drept de semnătură (*Trapez, România literară*). Pleşu e la Tescani, la muzeu. Hăulică a rămas director la *Secolul 20*. Ne-am văzut la Predeal. În formă, bine dispus. Aducea vorba de Fouret, istoricul *en vogue* al revistelor franceze (Bicentenarul). „Acum se pune accentul pe 1789. Dar revoluţie fără violenţe nu există."

H. Wald s-a supărat că nu l-au invitat şi pe el să semneze… Prieteni buni.

La Iaşi, disidenţa: Al. Călinescu şi Dan Petrescu (lungă scrisoare la „Europa Liberă").

Un balet al vanităţilor şi al curajului, *un cotillon*.

Impresii despre Doina Cornea: mie mi s-a părut că are o blândeţe de sfântă. Colegi de-ai ei, de la universitate: mediocră, oarecare. Alte impresii: ce nevoie au avut să arăte cadrul acela mizer, cu coşul de bucătărie şi ea, legată la cap, ca o ţărancă. Fiica ei, Ariadna Combes îi face o extraordinară publicitate. Ana – modestă: „Mi-e ruşine că se alătură numele meu de al ei". Ana a obţinut B.T.-ul, după 6 luni de la interzicerea semnăturii. Totul părea că e pe drumul cel bun, dar iar s-au supărat pe ea pentru că a difuzat scrisoarea către Ceauşescu în 22 (sau 24) exemplare pe care le-a distribuit adresanţilor, şi personalităţi cultural politice cu funcţii mari şi posturile de radio au difuzat, la rândul lor. Numele ei a fost menţionat în scrisoarea celor 7.

Duplicităţi: Zoe a încercat să strecoare numele lui Doinaş în locul numelui meu (convorbire la masă, la Viena, între Ana şi Wunderli, în vecinătatea lui Zoe). Apoi a avut grijă să mă anunţe ea (adică l-a pus pe bărbatu-său!) prima.

’89, an fast pentru noi. În ciuda greutăţilor (Alocuţiunea de mulţumire în germană. La Chaville, criza lui Petre, furia, frica, ţipă la mine: el lucrează într-un domeniu foarte delicat, suprasupravegheat, poate să piardă totul… Supusă oscilaţiilor de umoare ale lui Petre, conflictelor zilnice din casă (Petre – Emanuelle), terorii pe care o exercită Petre (tenis la prânz pe căldură, după 30-40 ani). La 75 ani, cardiacă, hipertensiune, mă-mbolnăvesc. După 3 zile mă trimite la dr. (alergie la polen, zice el – aiurea – stress puternic: Petre, alocuţiunea la Herder. Germania, Viena, nevricoasă la culme. Criză de lacrimi. Bernadette lângă mine. Petre – spăsit. Oscilaţiile lui psihice sunt îngrozitoare pentru cei din jur. Nu ştiu unde vom sta, când vom mai merge în Franţa.

Criză la Primărie – deziluzia. Altceva credeam, altceva a ieşit. Petre are reacţii de laşitate. Dă vina pe alţii, totdeauna, chiar dacă te-ai consultat cu el, pas cu pas. Spune lucruri brutale, jignitoare. Apoi îţi aduce ciocolată. La Orly (am mai scris-o, cred, căci m-a durut tare) înainte de urcarea în microbuzul spre avion, somaţia: „Spune, unde vreţi să îmbătrâniţi şi să muriţi!”.

’89, an fast. S-a născut leuşorul Luca. Dar Heike va rămâne Heike şi noi ne vom ţine departe… Mă consolez: bine că Tudor e fericit. (Oare el n-o fi observând că e neurotică, agresiv-melancolică, sălbatică? Poate că aceste componente ale portretului ei caracterologic dau o imagine pe care el o îndrăgeşte… De-ar fi măcar aşa.)

Aripa poeziei nu mă mai atinge. Nu pot să împletesc un ciorap, să fac operă artizanală. Mai bine deloc, dar mă roade că un…

Câteva poezii – Magdalena Ghica în *Viaţa Românească* 4/’89.

Soţul Ecaterinei Oproiu, Costin Murgescu, a murit. L-am cunoscut în ’50. Am fost împreună în judeţul Buzău şi Râmnicu Sărat, la colectivizări. Primele. Nu începuseră încă marile violenţe. Eu, plină de iluzii (*Ziua cea mare*). Un om fin, delicat, politicos. Acum ocupa funcţii mari. Director al Institutului de studii economice, profesor la ASE şi altele.

Anul trecut, de 14 iulie, în parcul Ambasadei franceze: „Doamnă Banuş, ştii că am fost făcuţi cetăţeni de onoare ai celor două gospodării colective?”.

— Nu ştiam!

Ne-am amuzat. Am râs.

A avut o congestie cerebrală. Câteva luni paralizat, apoi fără cunoştinţă, la Spitalul Elias. Felicia a fost la înmormântarea lui. Dona (un bătrân ziarist) i-a spus că i s-au făcut acolo perfuzii cu glucoză expirată şi atunci şi de asta ar fi paralizat. Vorbe! Sau realitate înfiorătoare? Am trimis o telegramă.

Croh, în Piaţa Amzei, vesel, sprinţar, venea de la înmormântare. Eu, la coadă, la piersici. L-am strigat.

— O să-ţi dau un telefon. Am o treabă cu tine.

Nu m-a căutat nici după câteva zile. Nu trebuie să uit că el, Croh, a fost singurul critic care m-a îmbărbătat (vezi însemnările din ’83) când eram deprimată de panta descendentă a „carierei” mele poetice şi tot el a dat tonul pentru „reabilitarea” mea. Aşa că, ierte-i-se păcatele.

Marţi, 12 septembrie

Zoe Dumitrescu-Buşulenga – Iosif Sava: *Eminescu şi muzica* (Ed. Muzicală, 1989)

100 ani de la moartea Poetului. Carte exhaustivă.

Prietenia lui Eminescu cu Toma Micheru (1848-1892), violonist „de origine evree”… un fel de minune de copil. Acest copil botezat în legea greco-orientală, pentru a nu găsi metaphysica piedică în calea vieţii sale, a devenit în urmă un muzician însemnat la curtea imperială a Rusiei, a umblat pe lauri şi germanii de azi fac studii cranioscopice asupra căpăţânei lui şi cred a afla asemănări cu aceea a lui Beethoven… (istorioară: în august 1872, scrisoare de recomandare către T. Maiorescu – „Nu voi să zic cum că tânărul ce va aduce această scrisoare este un Rubinstein, priceperea [?] mea în această privinţă este modestă şi las la aprecierea dvs. dacă este şi corectă”(pag. 57).

„Cadre tipologice romantice”. Şi artistul romantic urmărea pasionat o fuziune între arte. Muzica se cuvenea exaltată cu fervoare unică. Originile ei magice îi confereau un loc cu totul aparte în configuraţia cosmosului. Lessing, *Laookon*, poezia şi muzica arte ale succesiunii. Întâietatea muzicii asupra poeziei era necontestată (Wilhelm Heinrich Wackenroder). Redescoperirea liedului, veche specie medievală. E.T. Hoffmann: „Poet, muzician, pictor”. Achim von Arnim şi Clemens Brentano, culegere de cântece populare, *Das Knaben Wunderhorn* (Cornul vrăjit al băiatului). Geniul popular se manifesta liber de orice convenţii stingheritoare. Luptă de refacere între sunetul muzicii şi cuvânt la orice romantic autentic şi de transcendere a lor în regăsirea armoniei cu universul – izbândeşte în romantismul târziu, Eminescu. Întâietatea muzicii la schopenhauerianul Eminescu, ea e intrinsecă armoniei muzicii. Prin muzică ne putem apropia de esenţa universului. Preocuparea necontenită pentru eufonie.

„Conexiuni literar-muzicale”

Eminescu avea glas frumos, nu puternic, dar dulce. Cântece populare.

Barbu Lăutaru: Eu mă duc, mă prăpădesc. Ca un cântec bătrânesc.

„Când pronunţa Eminescu versul… era aşa de melancolic şi cuprins de atâta emoţiune, încât mai că lăcrima”(amintirile lui Teodor Ştefanelli).

De câte ori îl aminteşte pe autorul *Eroicei*, Eminescu o face în

contextul unei referiri la un maximum de potenţial creator.

Revelaţia unei lumi armonice ca un dat suprem, de tip pitagoreic ori platonic, univers în care mişcarea astrelor generează, ca în *Divina Comedie*, „dulcea muzică de sfere". „Pentru el… ea (muzica) este însăşi osatura lumii". Format la şcoala marilor filozofi, de la Platon la Kant.

Tragismul existenţei geniului uman. Singularii Eminescu – Wagner.

G. Călinescu, *Lumea*, 2 dec. 1945: *Eminescu şi iudaismul*.

„Antisemit n-a fost niciodată şi ceea ce se socoteşte antisemitism e numai o anume poziţie fiziocratică faţă de «clasa sterilă», după expresia lui Quesnay. Lucrurile trebuie odată puse la punct. (Trupa evreiască la Iaşi. Eminescu, elogios despre jocul actorilor)."

Eufonii, glosse. *Coincidentia oppositorum*.

Orfism eminescian.

T. Vianu: „Putem spune că Eminescu este cel dintâi şi a rămas cel mai de seamă poet muzician al literaturii române".

Simfonia V-a de Anatol Vieru. *Peste vârfuri*… Dan Dediu zice că-i place cel mai mult.

15 sept. 89, Bucureşti

Mari convulsii în lume. Nu se ştie ce va da perestroika. Boris Elţîn, în SUA, îi acordă maximum un an lui Gorbaciov. Dacă va reuşi, bine. Dacă nu, se duce de râpă.

Zăgazurile s-au rupt. În cultură, arte, publicistică o revărsare de talente. Îndelungatul hiatus n-a ucis uriaşa zestre, forţă spirituală a popoarelor din URSS.

Uneori cu stângăcie reînnoadă vechile legături cu Occidentul. Uneori „limba de lemn" reapare. Forţele conservatoare, inerţia sunt imense.

Socialismul: drumul cel mai scurt de la capitalism la capitalism.

Ieri, la policlinică, cu Cleja, bătrânul activist-diplomat. Mentalitatea acestei categorii. „Contrarevoluţia" din Ungaria (unde a fost ambasador).

În Cehoslovacia ambasador în 1951 (Masă la ei, invitată, nu ţine minte). Ce ştiam noi? Medicul C.C. care a declarat că era pus de Slansky să-l ucidă pe Gottwald. Găsit în parcul central spânzurat. Fusese lichidat mai înainte şi apoi atârnat acolo, ca şi cum s-ar fi sinucis.

Un membru al biroului politic ceh, s-a anunţat în vizită la el, Cleja, la ambasadă. Am stat de vorbă la un coniac. Era târziu seara, nu mai pleca.

— Poate nu aţi venit cu maşina? Vă pot da eu maşina mea.

— Chestia e că nu ştiu unde să dorm noaptea asta, toate nopţile astea. Pot veni oricând, să nu vă…

— L-aţi adăpostit?

— Nici vorbă. Nici nu mi-a cerut.

Am venit în ţară. Am anunţat. Gh. Apostol era prim secretar. Nu prea îi venea să-i spună lui Dej.

Cu Andropov am fost prieten în Ungaria. În 1965, ne-am întâlnit la Berlin: 20 de ani de la victorie.

— Ha, aţi fost şi în Berlinul de Vest. Ce impresie îţi face zidul văzut de acolo. Din partea noastră a fost vopsit, aranjat… Dincolo l-au lăsat ca la Auschwitz, murdar.

A înţeles unde bat.

— Dacă ei or să se poarte civilizat, noi îi lăsăm în pace.

Claudia a fost măritată cu Gelu Apostol. Nu s-a recăsătorit. E medic.

El e a treia oară căsătorit. Are o fată cu fiica lui Cornel Bogdan. A plecat în America. Stă pe acolo până se mai liniştesc lucrurile.

Cleja vorbeşte molcom, prudent. E clar că el nu vede crime, decât acolo unde îi convine. Restul e politică. Categoria celor care dacă e nevoie să fie lichidat cutare, sarcină de partid se execută fără a crâcni. Conştiinţa rămâne limpede, neîntinată. Ce-i aia conştiinţă? Ordinul se execută. Ostaşii (cu funcţii şi lefuri mari) fac ce trebuie făcut şi după aceea, la bătrâneţe, au amintiri de depănat, în care actele sângeroase, milioanele de vieţi distruse sunt acoperite, ascunse de o terminologie neutră, liniştitoare, aseptică.

A murit? N-a murit Saşa Sidorovici? Nu se ştie.

— Am văzut-o. Era gârbovită. De-abia îşi târa picioarele umflate.

Ce am făcut din viaţa noastră? Resentimentele (atenuate de bătrâneţe) faţă de Richi. Cheamă la telefon ca să ceară consultaţii (gratuite – nu la medic!). Ce să ia pentru circulaţie, că are mâinile reci. Tu, acum ai mâinile reci…

Ata operată la al doilea sân, cu Silvian bolnav grav psihic (scleroză cerebrală?). Se ţine bine, glumeşte; Ce Menahem Mendel, spun şi eu. Ce să-i faci? Avem aşa… hose şi bese… Noi să fim sănătoşi. Zilele astea se va decide dacă trebuie să urmeze un tratament cu cobalt sau chimioterapie. Are paşaport, ar putea pleca în USA, la Măriuca, pentru câtva timp. Problema Silvian: cu cine rămâne? La cămin o să vrea să meargă? (Căminul Martin Băluş)

Primul an, când Sorin spune, din când în când: „Sunt obosit”. Pantofii sunt grei, hainele prea grele. Sunt din ce în ce mai surd şi tu vorbeşti încet.

N-am nici un proiect. Ce să le mai spun oamenilor?

Parcă m-ar fi blestemat Gitta K. „După un asemenea premiu (Herder) o să mai fii stimulată să scrii?”

După ce albinele bătrâne au adus nectarul şi mierea e în faguri, albinele tinere au ca misiune să dea din aripi (să răcorească mierea? nu ştiu – de la Sicuţa citire).

Dintr-un cântec religios pentru Maica Domnului, de la D. Micu (Neptun, sept. ’88):

Întru naşterea fecioarei ai păzit,
întru adormire lumea nu ai părăsit.
Mutatu-te-ai la viaţă,
Fiind Maica Vieţii.

Castelul Bran: Vedere dinspre Vest, din 5.09.89

„Din casa de sub castel, devenită Arca lui Noe, în aceste zile de ploi nesfârşite, diluviene, vă dorim o toamnă frumoasă, regenerativă, producătoare de melancolii fecunde în perspectiva eternităţii,

Constanţa şi D. Micu”

În iulie ’88, am împrumutat de la Croh (în vederea alegerii unor bucăţi) pentru *Nota Bene*:

M. Cărtărescu: *Totul, Poeme de amor*

Emil Brumaru: *Dulapul îndrăgostit*

Mircea Dinescu: *Teroarea bunului-simţ / Democraţia naturii*

Ileana Mălăncioiu: *Peste zona interzisă* (rom.-fr.)

Florin Mugur: *Cartea prinţului*

Mircea Nedelciu: *Efectul de ecou întârziat*

Sorin Preda: *Povestiri terminate înainte de a începe*

George Cuşnarencu: *Tratat de apărare permanentă / Tangoul memoriei*

(În continuare o listă de traduceri recomandate de Richi: Llosa, Okudjava ş.a.)

Vineri 22 sept. 89

Perioadă mai bună, ultimele zile frumoase, ziua cald, la prânz ca vara.

Ieri, la Tudor Coman (Casa Scânteii, şef producţie de 30 ani), argintiu, păr, mustaţă, să luăm *Carusel*[1], încă nu-i „avizat”.

Marin Preda, cum era el: „Îi scosesem multe cărţi, nu-mi dăduse nici o dedicaţie. Şi, într-o joi, după ce-i apăruse *Cel mai iubit* [*dintre pământeni*], vine de la editură cineva cu un pachet. Dedicaţie pe o pagină şi un telefon de la Marin Preda, să iau masa cu el.

— Sunt ocupat pe aici…

— Hai, domnule!

Insistă. Mergem la «Berlin», luăm masa.

A doua zi, vineri, Tanţa Vulcănescu, de la Cartea Românească, mă anunţă că a murit M.P. Era el necăjit, cu divorţul, tribunalul hotărâse

că nu i se dau lui copiii. Trebuia să meargă cu dr. Tănăsescu la Focşani pentru lansarea *Celui mai iubit*… Seara a luat somnifere, medicamente şi a coborât la restaurant să bea un pahar de apă. Era ziua soţiei lui L. Raicu. R. îi oferă un pahar.

— Ce-i aici?

— Votcă.

Îl bea. N-a ajuns bine sus şi a început să vomite. S-a înecat cu propria lui vomă."

Primeşte cu plăcere sticluţa de whisky.

În parcul Herăstrău. Ne uităm prin *Carusel*. Străbatem parcul de la un cap la celălalt, până la Televiziune. Pline autobuzele 131. În al doilea ne înghesuim, urcăm prin faţă.

Ambivalentul sentiment faţă de N.M. şi prefaţa lui rasolită, dată cu întârziere de 9 luni. Penibilă (dar poate eficientă) revelare chiar la începutul prefeţei a scoaterii mele din manualele şcolare. 10 pagini total. Dar valorizare de nivel înalt a ultimei perioade, la înălţimea *Ţării fetelor*.

Croh îmi împrumută *Caiete critice* 3-4/'87: Marin Preda. Revelaţie: Aurora Cornu în interviurile (1984, '85 la Bucureşti) cu Eugen Simion. Dialog înregistrat pe bandă. Surpriză: detaşată, obiectivă, uneori profundă, cu humor, cu dar al povestirii.

Megalomania ei din totdeauna, poate nu o vom mai numi aşa, dacă, la un moment dat, va da, cum mi-a spus mie, la *Coupole*, acum vreo 8-9 ani, că „întâi o să facă senzaţie romanul ei în USA şi apoi îl vor traduce şi francezii".

Cum s-a certat cu Ionesco, Eliade, Cioran, de la prima întâlnire. Mai bine aşa, ca s-o ţină minte. Le-a spus obrăznicii, deşi îi iubeşte şi îi admiră.

Cum plângeau amândoi, în parc la Pelişor, înainte de despărţire, şi cum ea l-a tras într-un tufiş, să nu-l vadă scriitorii. El s-a supărat, că-i e ruşine de lacrimile lui.

Şi amintirile lui Croh, interesante, despre M.P.

Croh cu Ronţ, stă foarte puţin, povesteşte trei bancuri:

Cei trei cosmonauţi selecţionaţi: german, francez, evreu.

Primul cere 1 mil. dolari, pentru soţie, dacă are vreun accident.

Al doilea, 2 mil., pentru soţie şi metresă.

Următorul: 3 mil. – Se poate?

— Da, unul pentru comisia NASA, al II-lea pentru mine şi al III-lea pentru curul de neamţ care o să zboare.

O evreică la rabin:

— Rabi, bărbatul meu a înnebunit. În zi de Yom Kipur s-a închis într-o cămăruţă şi, în loc să ţină post, a mâncat. Şi încă ce a mâncat!

Porc.

— Nu e nebun. Du-te acasă şi linişteşte-te.

Vine altă dată:

— Rabi, e nebun băbatu-meu. L-am găsit sub scară, regulând-o pe servitorica noastră de 17 ani.

— Nu e nebun. Linişteşte-te

— Cum nu-i nebun? Nu vă spun ce-a făcut?

— Nebun era dacă o mânca pe servitorică şi regula porcul.

La doctor.

Doctorul: Nu mai ai decât o lună de trăit.

Pacientul: Doctore, nu se poate… Daţi-mi ceva… Ajutaţi-mă cu ceva.

— Bine. Fă nişte împachetări cu nămol.

— Şi o să ajute?

— O să ajute. O să te obişnuieşti cu pământul…

Am observat o imperceptibilă ezitare din partea lui Croh, dacă să ne povestească nouă, oameni bătrâni, un asemenea banc.

Nu mi-e teamă de a nu mai fi, deşi sunt încă multe lucruri la care ochii şi inima mea se bucură, pe pământ. Mi-e frică de maxima degradare şi suferinţe şi umilinţe şi răul pe care l-aş putea face celor ce ne iubesc.

Mă chinuie sterilitatea scrisului. Din când în când, gândul laitmotiv că n-am ştiut să trăiesc, să mă conduc, să-mi modelez viaţa, să am un ţel permanent înaintea ochilor (literar), căruia să-i subordonez acţiunile mele, relaţiile, prieteniile. Am trăit ca o frunză pe apă. Câteodată, apa a curs şi m-a dus cu ea. Altădată a fost o apă stătută şi am mucegăit şi eu. Tema „Richi în viaţa mea şi rolul pe care l-a jucat” rămâne în *arrière-plan*, prezentă. Nu-l mai acuz pe el. La o analiză lucidă, nu defectele lui sunt de incriminat, ci slăbiciunea mea amorfă şi defectele arătate mai sus.

În căutarea identităţii. Ce deriziune: convingerile politice, ideologice, filozofice [?], pe care credeam că le-am căpătat în mod ştiinţific, citind zeci de opuri indigeste. Seamănă cu „alimentarea ştiinţifică” ceauşistă.

M[ircea] I[orgulescu], „Teze şi antiteze” [la Paris] ieri seară [joi], nu e prea clar ce l-a determinat, în ultimă instanţă, să plece definitiv. La o şedinţă de partid, la *România literară*, el şi M.D. [Mircea Dinescu] au pus chestiunea sistematizării satelor, în termenii folosiţi la noi (sunt cuvinte cum e carne, coală, demolare, care nu mai pot fi deloc întrebuinţate) şi au fost chemaţi şi li s-a făcut *recomandarea* să se mărginească la problemele literare.

Asta o fi fost înainte de martie ’89, de interviul din *Libération*. Atunci se explică şi nevenirea lui M.D. la seara de poezie din Paris. Nu trebuie împărţiţi scriitorii în categorii, cei care pleacă, cei care tac, cei care uzează de mijloace legale pentru a spune ceva prin aluzii (el, M.I. scria uneori editoriale la *România literară*, unde folosea, de pildă, expresii ca „lupte seculare” şi altele, dar la un moment dat a început să se teamă că asemenea procedee îl vor deforma.) Monica [Lovinescu] protestează vag, slab.

Croh are mai multe scenarii pentru plecarea lui Mircea Iorgulescu:

Trei operaţii, condamnat, vrea să termine „en beauté”, ca erou.

Altul: au fost mai mulţi la Mircea Dinescu, au vrut să înceapă ceva şi au fost deconspiraţi. Se poate că era supravegheat, urmărit.

Altul, el are multe combinaţii, legături, cunoştinţe la Capitală. Are şi copiii. S-o fi gândit şi la ei. A rămas cu fata.

Despre F.M. [Florin Mugur] Are mare grijă de „personuţa” sa. Joacă mult teatru. (Ştiu asta: povestesc scena „sinuciderii” de pe vremuri, ca să capete casă). Şi n-ai grijă că a rămas fără prieten. R. a văzut în maşina Aro, de teren, a lui Păunescu la ei pe Dionisie Lupu… zăresc o barbă, în faţă, „e chiar Mugur…”. P. l-a ajutat mult. Cei 12 ani cât a mai trăit Iulia i se datorează lui.

— Am vrut să-ţi spun că are prieteni.

3 octombrie ’89, Bucureşti

Aceeaşi risipire în clipe şi nu notez.

A început toamna cu nopţi reci, sub zero, şi ziua rece.

Sâmbătă seara la Silvian, Ata. Am venit, răsturnaţi pe dos, acasă.

Silvian la sosire, altul, în pijama, cu un zâmbet blând, de copil neajutorat, nătâng. El – maliţiosul, cu nasul în vânt.

— Parcă ai scos şi o carte, în Franţa, anul trecut.

Şi paşii mici, înceţi, de om foarte bătrân. Şi dicţiunea lui, totdeauna deficitară, acum aproape incomprehensibilă. Ata îl supraveghează.

S.: Ce-i cu becul?

A.: E în ordine. Arde. Uite că nu mă crede. Merge să mă verifice. Domnule, domnule…

Şi, încet, încet, o ia spre bucătărie să vadă dacă arde becul.

Şi când am sosit (nu ne văzuse de câteva luni), prima întrebare:

— Tu dormi?

— Da. Prost. Mă mai ajut cu puţină aspirină. Am dureri de cap.

— Câte ore dormi?

— Ştiu eu, 6-7.

Aerul lui blând, nătâng mă îmbolnăveşte.

Ata a făcut testamentul în favoarea Federaţiei, fără ştirea lui Silvian.

Ca să-l poată interna la Căminul dr. Băluş, în timpul absenţei ei, la Măriuca, New York, pe 2 luni, bombardament de electroni la piept, unde i-a fost amputat al doilea sân.

Olga Zaicik: S-a malignizat nodulul, din cauza stressului.

Cu Richi şi Sorin, duminică la Şosea. Vorbim politică.

R.: Dacă nu era nebun, găsea şi el o cale de mijloc, o linie de plutire.

Eu menţionez aprehensiunile mele despre momentul schimbării, când va fi un haos, o dezorganizare teribilă, pe fondul de mizerie şi de izolare în care ne aflăm.

Frunzele sunt ruginii. În scuar, mă înţeapă muşte albăstrii. Richi are probleme cu casa în care de ani de zile nu locuieşte, trebuie să-i repare acoperişul de tablă. „Ţurăs de proprietar” spun eu uşor ironic, dar nu cu răutate.

Altădată ar fi reacţionat violent. Acum, nu. În general, ne ferim de ciocniri, de coliziuni, care ne-ar vătăma nervii. Instinctiv, ne apărăm. Instinctul de conservare.

C. Vişan, de la Radio, un interviu pentru emisiunea „Semnături în contemporaneitate”. Nu-mi poate răspunde: Merge menţionarea lecturii din *Cuvânt înainte* de Cristian Popescu la seara de poezie din Paris?

— Dacă întreb e mai rău. Nimeni nu-mi răspunde. Înregistrăm şi apoi văd eu.

Nimeni nu poate răspunde de nimic. Cuvinte tabu: coadă, moarte, bătrâneţe, demolare.

Ieri, Berceanu de la Anticariat, la noi. Pentru cele 13 volume de Torouţiu, nu ne dă decât 600 lei. Mai au două seturi şi altele. Boier scăpătat, uns cu toate unsorile. Cât timp prin anii ’50, a fost dat afară din serviciu, a câştigat mai bine ca oricând – cumpăra, vindea obiecte de artă, mai ales cumpăra de la amărâţii care trebuiau să vândă. Acum 2 ani, a fost demolat, în spatele Operetei. Avea un apartament al lui. O să primească 75 mii (80 e maximum). Le-a dat 3 camere, într-un bloc nou, în Vitan. El e împăcat cu soarta. Pentru soţia lui e mai greu. Când stai într-un bloc d-ăsta, oricine îţi poate intra în casă: de la Icral, de la administraţia blocului, vecinii. Trebuie să ascunzi kilogramul de carne pe care-l ai.

Les amis de mes amis sont… M.A.I.

Înainte de război, n-a fost în străinătate. Are prieteni pretutindeni. Poate o să meargă… Deocamdată îl mai ţin, au nevoie de el.

Ne recomandă pe David, pentru tablou: Îl daţi numai când pune banii pe masă.

6 octombrie

A fost David. Pentru Andreescu n-are cumpărător. Pentru Gallé, da. (50). Ezităm. Să încerce cu Andreescu. Reţea subterană de misiţi „cinstiţi”. Ne urâţim casa. Dar bolile? Bani trebuincioşi?

Ieri, a chemat Tudor. S-au întors pentru 2-3 săptămâni la Nogent/ Marne. Am auzit sunetele nearticulate ale lui (Toma) Luca. Tudor e drăguţ, atent, ne trimite pachete, zice că apartamentul lor va fi, probabil, liber în februarie-martie. Ceva nu mai cântă, nu mai jubilează în mine la auzul glasului lui. Gelozie de soacră? Ea nu-mi place? Pot fi obiectivă? Cât?

A terminat trei tablouri, uleiuri. Ne-a trimis prin poştă un calendar cu „animăluţe”. Să vadă ce-o să găsească la New York, poate o locuinţă mai bună.

Acum trei zile (marţi seara) vorbit cu Dina G[eorgescu].

— Am fost la Urgenţă. N-am reuşit.

— Ce n-ai reuşit?

— Am încercat să mă sinucid, n-am reuşit.

— Cum poţi să faci o asemenea bazaconie?

— Nu-i bazaconie. Paul ştia.

— Şi a fost de acord?

— Noi eram împreună.

(Se subînţelege că şi lui şi-a grăbit moartea.)

Senzaţie de factice – tragic – spectacular – artificios, cum a fost ea totdeauna. N-am suportat-o.

Îmi mulţumeşte.

— Am auzit că ai scris un articol bun despre Paul.

Cu Mugur, alaltăieri:

— Şi-a grăbit Paul moartea?

— E mai complicat. A murit de moarte bună!

— De moarte „foarte bună”. Dus de urgenţă la Elias, au spus că avea un cancer la plămâni. El credea că durerile sunt de la oase. Radiografie, pată mare pe plămâni.

La Comunitate i-au cerut testament şi lui Silvian. „Vreţi să mă îngropaţi de pe acum?”

Au mers la Notariat. Şi-a făcut testamentul. Inventar în 3 exemplare cu toate lucrurile pe care le ia cu el la Cămin. Ata, o eroină, zice Bubi Deleanu.

Jale, bătrâneţe, boli, morţi. Memoria care slăbeşte. Confuzii: Sorin aude că Tudor a luat câteva sute de mărci (expo. Schw.-Hall vara lui

1989) şi el vorbeşte de „câteva mii”.

— Ce-i în capul tău? Nu e ceva în ordine (eu brutală, scârboasă, inconştientă). Îţi iei dorinţele drept realităţi.

Sorin: Demult ştiu că ceva nu e în ordine în capul meu.

Şi după asta mi se rupe inima. Regret ce am spus. Îmi vine să-i cad în genunchi. Să mă ierte. E atât de bun, atât de bun! Dar a fost şi a rămas (ca şi mine, de altfel, dar în şi mai mare grad) un naiv. Se bucură, săracul, de lucruri minore, o mulţumire formală a cuiva (Cornel P.) că i-am trimis dedicaţie *Carusel* + Kent (de Kent nu pomeneşte, desigur).

Ar trebui să mă stăpânesc, să fiu mai blândă, mai atentă, să-l ocrotesc mai mult, să-l apăr împotriva propriilor lui neglijenţe şi uitări de sine. Mă sperie din ce în ce mai tare *Despărţirea*.

Lenuţa e foarte nervoasă. Zice că vrea să ceară două garsoniere. Nu poate suporta zgomotul. Cici vine la diverse ore cu prietene, ţigări, pune televizorul. Ea ar trebui să meargă la „Municipal”, la specialitate, are fişă.

— Care e diagnosticul? Hipertiroidie?

— Melancolie presenilă.

— Eu de la 22 ani, am avut prea multe necazuri.

O rog să meargă la doctorul specialist, la „Municipal”. Îi promit ceva atenţii pentru doctor şi asistentă.

Ochii exoftalmici, „permanentul” tare creţ, vopsit roşcovan, tare slabă. Nu poţi avea un dialog. Nu te ascultă.

Psihologia bine cunoscută: ne recunoaştem defecte, care nu-s defecte, nu pe cele reale.

— Ştii că am şi eu, ca orice om, defecte. Nu-mi place să mi se repete ce am de făcut, când ştiu eu ce trebuie…

Cici ar putea cere garsonieră, dar trebuie să-şi ia obligaţia să stea 10 ani acolo, la „Confecţia”. E ambiţioasă tare. Nu vrea să tragă la maşină tot timpul. Şi dacă nu se face planul, în loc de 2.000 să primească o mie.

10 noiembrie 1989

Suntem pe „linia de plutire”, expresie de predilecţie a bătrânilor. Cu enorme găuri negre în memorie.

Hai să notez două bancuri, asta în loc de o consemnare a situaţiei politico-sociale.

De ce a murit Bulă?

— De ce?

— Pentru că a mâncat neregulat şi a regulat nemâncat.

Ce diferenţă e între o democraţie liberală şi una socialistă?

— Ca între un scaun şi un scaun electric.

Săptămâna trecută, venind din Berlinul democrat (era încă Walter Ulbricht şeful), Gorbaciov nu s-a uitat la el; furios, duminică dimineaţă, inopinat în pieţele Bucureştiului.

Floreasca: Ce pute aşa? Ce-i putoarea asta?

Măcelarul făcea pachete de carne tocată.

— Carne de vacă, să trăiţi.

Ajutorului de primar i-au aruncat roşii stâlcite în faţă. L-a dat afară din post. Şi-a dat jos fularul de la gât şi l-a călcat în picioare.

În Piaţa Unirii, ceva asemănător. Şi alte pieţe.

A urmat raţionalizarea cărnii, ouălor, brânzei, untului. Cozi uriaşe la toate, mai ales la carne: ½ kg pe lună sau 1 kg? Nu se ştie sigur.

10 ouă sau 15? Se pare că numai 10. La „Premial”, în Piaţa Amzei, stau ouăle şi n-au cumpărători. La carne, 8-9 ore de aşteptare. Noi suntem *arondaţi* (pe bază de negaţie din Piaţa Amzei) la Casa de Comenzi. Aceleaşi raţii mici, dar suntem scutiţi de cozi. Cât o ţine nebunul, ţine şi privilegiul. Apoi, Dumnezeu cu mila, când o începe revolta şi haosul total. Mizeria e prea mare.

Sute de mii de nemţi au părăsit R.D.G.-ul pentru R.F.G. prin Ungaria, Cehoslovacia, Polonia, după deschiderea graniţelor. S-a restructurat Comitetul Politic. Ulbricht şi-a dat demisia. Mari demonstraţii populare cu revendicări de libertăţi civile, politice. Cer şi ei regim pluripartinic ca în Ungaria. S-au constituit zeci de partide. Cozile cresc şi preţurile. „Gorby” e între penuria alimentară şi conflictele naţionale. Cât va rezista în acest echilibru instabil?

Diverse declaraţii şi din Occident, dezastru dacă Gorbaciov ar fi răsturnat.

Vedem câteva filme sovietice la „Studio” de un bun profesionalism. Probabil că există şi mai bune, dar ai noştri nu le-au putut, desigur, achiziţiona. *Prezumţie de nevinovăţie*, o comedie satirică de mercenari pe schema falsului anchetator („Revizorul”) un paşaport furat vedetei de hard rock, în tren. Falşii justiţiari, care deranjează mici aranjamente, tradiţionale, statornicite.

Poveşti supărătoare cu Cristian Popescu. Nu dă telefon. Mama lui: „Are sindrom discordant”.

— Ce-i asta?

— O boală psihică. Îi fac o injecţie pe lună, dar nu s-a găsit luna asta medicamentul şi îi e mai rău. Nu e acasă. E la prietena lui. Da, aveţi dreptate, trebuia Irina să vă dea telefon că nu vine. „Vă rog să-i scuzaţi. Să-i daţi voie să se prezinte la Dvs.”.

Richi la telefon: Montaigne se plânge şi el că de când e bătrân nu se mai poate bucura ca înainte. I-au rămas însă „les plaisirs de l'esprit".

Despre Silvian: „Încă din 1913, Bleuler a definit antisomnul şi l-a descris".

Îi spun despre fotografiile lui Luca: la o zi, la 2 luni, la 3 luni…

— Mă bucur, dar nu cum m-aş fi bucurat altădată. Mă gândesc că n-o să ştiu cum va fi ca băiat mare. (Probabil am atins, la Richi, un punct nevralgic şi regret.)

Nu mă pot bucura nici de perspectiva călătoriei în Franţa. Ştiu ce probleme psihologice ne aşteaptă la Petre-Bernadette, ce inconfort moral, prezenţa Emmanuellei, alte probleme, răcnetele lui Petre, obrăzniciile şi minciunile şi perfidiile ei…

11. XI

Erich Honecker a demisionat, zidul Berlinului, ca şi cum n-ar fi. Puncte de trecere. Muncitorii demolează fundamentele de beton pentru alte puncte de trecere. Unii escaladează zidul, stau câteva ore în Berlinul occidental şi se întorc acasă.

Toate Puterile alarmate de eventuala reunificare a Germaniei. URSS (Şevarnadze, Gherasimov, purtătorul de cuvânt) salută deschiderea graniţelor, libertatea de mişcare, dar declară că sunt ferm contra reunificării. URSS vrea, ca o condiţie vitală, menţinerea actualelor graniţe.

Solacolu Iosif (tatăl şi fiul: blegi, gelatinoşi – ea, grasă, deşteaptă, energică, poartă pintenii). După fim la „Studio", dau *Carusel*, plouă uşor, (ba nu, e numai umed), ne conduc acasă. Veste nouă: şi Jivkov a demisionat în 5 decembrie şi Gorbaciov va veni pe la noi, *neinvitat*.

Au video. Văd filme bune. *Rain Man* cu Dustin Hoffman şi filme franţuzeşti. Da, fac schimb de filme. Să venim… Greu, seara. Ne vor lua, dar luna asta, cu *comemorările* (taţi, mame, morţi), se amână la Paştile cailor…

Greu cu bătrâneţea; noi nu mai putem, alţii nu vor să se încurce cu babalâci neputincioşi…

„Ceauşescu reales la al paişpelea Congres!" Aşteptări… Radio incită. Dan Petrescu, Iaşi, vedeta nr.1, greva foamei, vrea paşaport. Manifest în favoarea lui iscălit de toţi intelectualii exilaţi şi altul de personalităţi franceze (André Fontaine, director *Le Monde*).

Zile molmoşite. Somnolenţă. Creatoare? Nu cred.

Azi am scris la Timişoara (*Orizont*), nu interviu. N-am nici putere, nici chef, nici m o t i v a ţ i e în împrejurările actuale să scriu despre

mine poezie, poezie şi premiul „Herder”.

Nici Florenţa Albu, nici Adriana Bittel, nici Ileana Mălăncioiu nu se grăbesc să mă vadă. Suntem singuri, între câţiva bătrâni, bolnavi. În Franţa nu suntem acasă. Şi suntem supranumerari. Dar, bogdaproste, copiii sunt bine şi *e x i s t ă*, şi Petre şi Tudor ne iubesc (că nu ne suportă prea mult, e firesc. Şi noi, de-abia ne putem suporta pe noi înşine). Să nu uităm, între atâtea nefericiri, suntem nişte bătrâni fericiţi. Să ne comportăm conform vârstei şi să nu pretindem de la oameni, de la viaţă, mai mult. *Nous sommes comblés!*

Şi dacă nu pot scrie, am scris. Să mă deprind cu perfectul compus, să-l mângâi ca pe-un mare motan pufos.

Vise politice… i le povestesc lui Sorin şi nu-l impresionez deloc. O şedinţă a ungurilor, scriitori; Szász, Bodor Pál, eu într-un fel de bucătărie, alături de sala de şedinţe, pregătesc ceva de mâncare. În pauză ei vin în bucătărie. Uşa care dă în stradă sau în curte. Apare un muncitor jerpelit, plumburiu, fierar. El nu are *patru ochi* – aşa cum e normal, cum avem cu toţii. Are numai trei, unul, de sus, e lipit. E chior. Aduce un pachet. E muncitor în fabrica lui nenea G(utmann). Eu spun sau gândesc: uite, socialism, şi nenea G. are fabrică.

În realitate, Ungaria, Partidul Comunist s-a dizolvat. S-a scindat. Sistem pluripartid. Bodor Pál e un scriitor şi un jurnalist cunoscut acolo.

Alt vis: cu L.

Nestor ne povestise că la Tg. Jiu, Ceauşescu îi făcea ghetele lui Ghiţă. L., cu pieptul bombat, costum negru, bine croit, călcat, la patru ace, şi ghetele negre văcsuite, strălucesc lună. Are şi el vreun băiat care îi face ghetele.

Anatol Vieru, telefon de mulţumire pentru *Carusel*. I-a plăcut prefaţa lui Manolescu. Nina e la Moscova. În octombrie, un festival unde trebuia să i se dea şi să dirijeze o lucrare în primă audiţie, pentru violoncel şi orchestră. Nu i-au dat drumul. Nici să anunţe că nu vine nu l-au lăsat s-o facă. Nu s-a necăjit. S-a întrebat dacă nu-i o scădere a vitalităţii.

— Dar ai lucrat în timpul ăsta. De asta nu te-ai necăjit.

Andrei [Vieru] a dat un interviu. Răspunsuri „spirituale” la întrebări nu de catedră („Le Monde de la musique”). Dacă aţi fost om de ştiinţă ce aţi fi făcut?

— Patafizică.

Şi ceva cam în felul următor: „Dacă aţi fi fost pianină?”

N-am auzit bine răspunsul. Mi s-a părut că am surprins numele „Lenin” (în disidenţă?).

Cu Tolea, aluzii vagi la bucuriile aduse de familie. Nepotul lui are 5 luni. Îi spun de al nostru: patru luni. Îi povestesc de Tudor la N.Y. şi cu copilul; zboară spre el, după 2-3 săptămâni, că nu poate suporta o despărţire mai îndelungată.

La bătrânele de 93 şi 91 – fenomenale! – Lenuţa şi Hermina. Senzaţia groaznică de *fosilizare*, repetarea, la fiecare vizită laitmotivul: sunteţi singurele cunoştinţe de altădată. Vecinul care primeşte gratis cărţi (lucrează la *Scânteia*, acum la o bibliotecă) şi ele pot lua cărţi când vor. Pe husa de pe televizor, veseli clovni, coloraţi, dansează. Fursecurile sunt vechi, tari, râncede. Reţeta de telemea făcută în casă e incompletă. Hermina încearcă s-o citească, renunţă. N-o să se mai aboneze la *România literară*. Cronici despre cărţi pe care nu le citeşte. Ea vrea mai întâi să judece ea şi apoi să-şi spună criticul părerea. O să se aboneze probabil la *Viaţa Românească*. Acolo mai ai o nuvelă, ceva, de citit, nu numai cronici.

Vecina arată buletinele lor şi le aduce raţia. Au tot ce le trebuie.

Mie mi-e frig. După un ceas mă ridic. Plecăm. E umed şi suntem prea subţire îmbrăcaţi. Tramvaiul zdruncină îngrozitor. Arcuri ancestrale.

Copilăria e sinistră. Fulgi de cereale nu au. Da, acum câteva luni au avut.

— Ce faceţi voi la Paris?

— Mă gândesc, da, într-adevăr, ce facem. Dar, aici, acasă, ce facem? Aşteptăm să treacă vremea şi să murim. Dar eu nu trebuie să fiu Silvian. Nu trebuie să fiu psihopată. Chiar dacă nu pot scrie poezie, chiar dacă nu *sunt* şi *am fost*. Mereu, adu-ţi aminte de bolnavi, ce chinuiţi sunt alţii! Adu-ţi aminte de Sorin, de copii! Tu eşti fericită. Auzi, fericită? Dar, nu pot să scriu. Nimic. Nimic. Nu mă pot concentra. N-am timp.

— Ce faci?

— Pregătesc mesele. Spăl vasele. Mă spăl. Fac gimnastică. Umblu după Lenuţa. Dau telefoane, păstrez legături normale cu lumea. Primesc (prea puţine!) telefoane. Citesc (ziare, reviste). Citesc *Visul* lui Mircea Cărtărescu. Îi fac reclamă că e bun. Îmi place.

13 decembrie ’89

Istoria clocoteşte în jurul ţării, din toamnă. Polonia, Cehoslovacia, R.D.G. şi, mai de curând, Bulgaria. Cad zeii comunismului. Edgar Kreug, ultimul. Trei săptămâni numai, fost colaborator apropiat al lui Honecker. Jivkov cu domiciliu obligatoriu etc. Abuzuri, corupţie, 30 vile. Mladenof în locul lui. Şedinţe ale C.C. pentru alegeri libere, la primăvară, urmează linia lui Gorbaciov. Nu renunţă explicit la rolul

conducător al partidului, dar admite şi existenţa altora. Ecoglasnost a căpătat legitimitate la TV. Demonstraţie paşnică, noaptea, lângă C.C. unde se ţinea plenara (ca să-şi exprime doleanţe pentru reforme). Mi se par făclii. La radio, se spune: cu lumânări. Toţi, capitalişti sau socialişti, sunt înfricoşaţi de posibilitatea reunificării Germaniei. Zidul Berlinului căzut. Tineri căţăraţi l-au trecut nestânjeniţi. Câteva puncte legale de trecere. Un simbol groaznic s-a prăbuşit. (Caducitatea poeziei mele de demult, *La poarta Brandenburg*, 1958, cu bătrâna mamă care trece de la un fiu la celălalt şi e obosită şi vrea un singur căpătâi. Ar fi fost ceva de capul poemului dacă nu era minat de dogmatism: fiul din R.F.G. e sălbatic şi rău!)

Doina Cornea face de 12-14 zile greva foamei ca să atragă atenţia asupra situaţiei de la noi. A mai făcut una, când Dan Petrescu (Iaşi) a fost arestat.

Mircea Dinescu, celebritate mondială. Casa supravegheată. Însoţit. 16 oameni, zice radio-ul, ca să păzească un poet. Ultimul interviu cu un ziarist străin, la 17 martie 1989 (după interviul publicat în *Libération*) „Meseria mea e libertatea". În 15 martie, seara de poezie românească, de la *Maison de la poésie*. Eram nervoasă că n-a venit Marin Sorescu, nici Croh. Că vorbeşte J.L. Courriol, mediocru. Că a tras atâtea sfori să-l aducă pe Marin Sorescu. A dat telefoane la Bucureşti – Externe, Comitetul pentru Cultură etc. Habar nu aveam, deşi eram în buricul Franţei, de tot ceea ce se cocea. Fără legătură cu cercurile româneşti, Petre nu cumpără „ziare". Oricum, un interviu din *Libération* nu face senzaţie la Paris. De la Ambasada României, n-a fost nimeni. Mint, credeau că nu se ţine. Courriol a citit traduceri şi din Blandiana, Dinescu, Melinescu.

În schimb, la Beaubourg, Centrul G. Pompidou, săptămâna trecută, seară de poezie românească la care au vorbit Iorgulescu, Lucian Raicu. S-a citit din Dinescu, Brumaru, Cărtărescu, Mălăncioiu, cred că şi Blandiana…

Toate fierb în jurul meu şi eu, izolată, habar n-am.

Odată, Ileana Mălăncioiu la mine. Îi dau *Carusel*. Stăm de vorbă. O interesează cum a fost seara de poezie din 16 dec. E supărată că nu i s-a trimis programul.

Cei 7 i-au cerut să semneze, dar „nu se bagă ea în foc pentru Dinescu". Povesteşte episodul cu Liège (în loc de Knokke-le-Zoute) unde ei nu i s-a dat viză, lui Dinescu, da. S-au întâlnit la paşapoarte, unde el a spus că a vorbit pentru el Gogu Rădulescu. L-a rugat s-o menţioneze şi pe ea. N-a vrut. Avea legături, era în vizită cu ambasadori. Pe tineri nu i-a publicat niciodată în *România literară*. Iar Dan H. s-a purtat îngrozitor cu ea. Când şi-a dat demisia de la *Viaţa Românească*, din cauza Sânzianei Pop şi Ţarălungă. Întâi i-a spus că o

angajează, apoi i-a cerut să vină pe locul lui Al. Şahighian. Asta ea n-a vrut.

Pleşu, săracu', a plătit pentru toţi.

Dan H. a fost în Argentina, la 2 zile plecare după scrisoarea celor 7 în apărarea lui Dinescu.

Personaje dubioase. Deşliu. Ca să nu-l mute în Dămăroaia şi să nu aibe agentul lângă el, „da, am trimis scrisoarea pe care mi-au cerut-o", ca să n-o mai difuzeze la „Europa Liberă" şi „Vocea Americii".

„Sunt om politic.– Ştii tu, din totdeauna. Convins că ei vor considera că am scris-o sub presiune şi tot nu vor crede."

Lupul păru-şi schimbă, dar năravul ba! La douăzeci şi ceva de ani, îl denunţa pe Breslaşu că i-a citit versuri de sertar (1951, nopţile din iulie). Pe mine mă denunţa că am vorbit de o atmosferă de „spaţiu mioritic" în poeziile lui Beniuc (Blaga era pus la index).

M-au chemat la biroul organizaţiei de partid să mă judece. Dumnezeu să-l ierte, bietul Barbu Gruia, ovrei blajin, fricos, vechi simpatizant de partid, care conducea şedinţa, terminată în coadă de peşte.

Iată ce notez eu, bătrână ramolită, în aceste zile, când totul fierbe pe la margini şi nu se ştie ce-o să fie mâine. Îngheţăm în case. Flacăra, la bucătărie, „ochi de mort" cum spune Filip (care se văicăreşte tot timpul).

REM-ul lui Cărtărescu (din volumul *Visul*) mă tulbură. Are similitudini cu CEVA al meu din *Oriunde şi ceva*. Pe când eu însă n-am ştiut să-l teoretizez, nici n-am încercat să-l conceptualizez, a rămas uscat şi deconcertant şi neconvingător pentru critici care n-au auzit de folosirea unor alegorii.

Pagina 260, *Visul*. După ce la sfârşitul nuvelei respective, eroina care şi-a povestit visele şi jocurile şi care a intrat în REM, i-l descrie sub diverse ipostaze, termină: „Dar, vai, poate că REM-ul nu e nimic din ce cred eu despre el. Poate că e o strângere de inimă în faţa ruinării tuturor lucrurilor, în faţa a ceva ce a fost şi nu va mai fi niciodată". O amintire a amintirilor. REM-ul e poate nostalgia sau altceva sau *toate* acestea deodată (sublinierea mea – M.B.) Nu ştiu, nu ştiu. Aici e convergenţa cu *Totul* (titlul volumui lui M.C. Aici e convergenţa cu CEVA al meu, care e existenţa şi non existenţa, presentimentul, spaima nonexistenţei, nostalgia, extazul mistic, estetic, al totului, al splendoarei şi oribilului existenţial.

În această lumină, cu aceste sentimente de admiraţie faţă de Cărtărescu şi de ciudă că eu n-am ştiut să valorific cum se cuvine un asemenea sentiment – idee (reminiscenţe cabalistice, gnostice?) am recitit o parte din *Oricine şi ceva*. Am constatat că, probabil, n-am făcut tocmai bine, căutând să unific, să simplific unele poeme ca *La prăvălie* (care se chema ORICINE şi CEVA), să le descarc de baroc şi n-am făcut

bine lăsând de o parte în *Orologiu* sau *Carusel* unele poezii din ORICINE şi CEVA că mi se păreau confuze, deci proaste. Confuz e însuşi sentimentul existenţei – nonexistenţei pe care încerci să-l *prinzi* în poezie. Aşa că…

Vârsta. Statul pe margini. În Franţa sunt nimeni. Nu mă pricep şi nu mă tentează *buniceala*. Aici mi-e dor, *tot timpul* de băieţii mei, oameni în puterea vârstei, cu chelie, familie, griji. Ei sunt una cu mine. Nepoatele îmi sunt dragi, dar străine.

Sfâşietorul sentiment al puţinătăţii vremii ce o mai avem înaintea noastră, Sorin şi cu mine, şi cel degradant al pierderii memoriei, al surzeniei… Vise erotice sublimate, mai puţin viscerale ca altădată. Foarte plastice. Scriitoraşul de care am fost ispitită când mă apropiam de 50 de ani, apare în vis străluminat, alb-roz, îngeresc, îl vreau dar el nu vine. Vine în schimb, pe bicicletă (nu l-am văzut niciodată în postura asta) R. Lasă bicicleta îndărătul glasvandului. Eu nu-s fericită că în locul celuilalt e el. Dar mă supun. Trag o perdeluţă la glasvand, să nu fim văzuţi. Haine aruncate pe mobile.

13 dec. ’89/continuare

Pană de electricitate în tot blocul. Scriu la lumânare.

Sicuţa mi-a dat corespondenţa din Chişinău a nepoatei Viorica. Entuziasmul naiv, profund naţional (care uşor poate degenera în şovinism primitiv). Romantism sec XIX. Simplism. Dar o coardă românească în mine vibrează. A trimis un pliant din revistă cu marea de oameni, moldoveni la Marea Adunare Naţională, august 27, ’89. Cu litere latine numai titlurile. Restul, cu litere chirilice. Sesiunea a treisprezecea a Sovietului Suprem al RSS Moldovenească, legislaţia a unsprezecea. În Piaţa Victoriei din Chişinău. În prim plan, femei în costume naţionale, coşuri cu fructe, una cu ştergar (năframă) pe cap ţine o pâine, o tânără în bluză albastră cu mâneci lungi. O icoană peste care e o năframă. Steaguri tricolore. Foto Gorbaciov. O pancartă: Nu ne falsificaţi trecutul ISTORIC. Mulţimea, sute de mii. „Mi-e greu să redau atmosfera fierbinte şi emoţionantă a acestei sfinte sărbători a neamului nostru. (Fotografii: tineri infirmi, în cârje, care au făcut războiul din Afganistan). Deputatul Petru Buburuz, preot la «Sfânta Treime», câţiva membri ai cenaclului «Miron Costin», Prezidentul Moldovei, Mircea Ion … sau cum îi zicem noi Mircea-Vodă”.

Poze, ilustrate romantice cu Nistrul, ziua, cu nori şi noaptea, cu siluetă mică, întunecată, a unui pescar şi reflexul lunii în apă. Într-o scrisoare din 17.10 îşi exprimă dorinţa fierbinte de a vedea teiul lui Eminescu şi „măreţia Munţilor”. Emoţia cu care a citit rândurile mătuşii despre tinereţea petrecută în inima Basarabiei, pe malul

Nistrului, în preajma măreţei cetăţi a Sorocii. Dorinţa să le viziteze curând, „să îngenuncheze în faţa locurilor sfinte pentru care au luptat strămoşii şi pe care le cinstim cu tot respectul şi dragostea, noi nepoţii lui Ştefan cel Mare şi Sfânt”.

Aşa bătrână, lucidă, unsă cu toate unsorile, trecută prin atâtea mizerii ale istoriei, revin la complexele pe care le-am consemnat în 1943-’44 în *Sub camuflaj* şi pentru care am primit oprobriul natului lui Israel. Nu sunt o europeană, pur şi simplu. Problemele naţionale nu mă lasă rece nici acum, pe pragul adâncii bătrâneţi.

Am ascultat la „Europa Liberă” scrisoarea celor 7 din aprilie şi nişte scrisori adresate tot lui D.R. de Al. Paleologu, M. Şora, Radu Enescu, critic (*Familia*) şi a celor 18, tineri din care am reţinut numele Ancăi Oroveanu (da, da, fiica lui Leonte Răutu), Magdalena Ghica, Mariana Marin.

21 dec. ’89

A început şi la Bucureşti.

Zi „fierbinte”

La Croh, observaţii mărunte *Fiesta*. Apreciere generală foarte bună: „Excelent, cel mai concentrat volum al tău”. Parcurgem poezie cu poezie. Ne oprim acolo unde e vreo observaţie. Cu cele mai multe sunt de acord.

Începe să treacă dinspre Piaţa Cosmonauţilor, pe Dionisie Lupu, Jules Michelet, spre Bd. Magheru, o coloană groasă de manifestanţi. La început nu înţelegem ce strigă, credem că sunt puşi de securitate. Apoi discernem: Libertate! Telefon de la o fostă femeie de serviciu a lor, că se dau jos portretele lui Ceauşescu, se aruncă în stradă (Calea Victoriei).

„Tâmpită!” Îi închide telefonul.

Un prieten îl întreabă ce face. Îi răspunde că e cu mine…

— Când a venit?

— Acum o oră.

— Eu am venit mai înainte.

Ruth îl sfătuieşte să mă conducă (tot trebuie să meargă cu Ronţ).

Îi dau telefon lui Sorin. Îi spun, pe ocolite, că pornesc, dar să nu se sperie dacă întârzii. El nu înţelege. N-a văzut, n-a auzit nimic de la noi. Zice să mă opresc la librăria „Papyrus”, să întreb de calendar.

Eu: Nu, vin direct.

Soseşte surescitat, obosit, transpirat Radu Lupan. S-a întors acum două zile din străinătate. Patru luni (USA, Anglia, Paris). L-au surprins demonstraţiile pe la CRCE. A auzit împuşcături şi a văzut lumea alergând din partea aceea. A văzut şi soldaţi cu scuturi şi arme automate. După ce se mai linişteşte, îmi spune – la întrebarea mea „ce

mai e pe la Paris?” – că sunt manifestaţii şovine, antisemite. La Antenne 2, Le Pen, Stoleru.

— Dumneata ai dublă cetăţenie, israeliană şi franceză.

— Nu. Sunt francez

— Dar eşti preşedintele Camerei de Comerţ franco-israeliană.

— N-are nici o legătură cu cetăţenia franceză.

— Am vrut să ştiu cât eşti de francez.

Lupan: Ce vreţi? Micul burghez francez să ştie cum e…

Pe Geta, da, a văzut-o. Aşteaptă apariţia romanului ei la Seuil.

Croh cu Ronţ mă conduc acasă. Pe la Cosmonauţilor – Magheru nu se poate trece. O luăm pe la Piaţa Romană şi trecem.

Seara, Geo Şerban îmi spune că pe la ora 4 nu a putut trece la Piaţa Romană.

C. a început să vorbească masei adunate în Piaţa Palatului. După primele cuvinte au început fluierături, huiduieli, pancarte aruncate pe jos. Se pare că li s-a dat şi foc. Pe o parte din Calea Victoriei, circulaţia pietonilor oprită. Micu a putut circula spre Frumoasă, Piaţa Victoriei, Fundaţiei. Geo Şerban mă sfătuieşte să stau pe acasă.

Foarte multe manifestări în lumea întreagă. „Europa Liberă” în alertă permanentă. Tonul e gâfâit, de emoţie maximă.

Demonstraţii şi la Iaşi, Constanţa, Craiova, Arad. La Timişoara uriaşe demonstraţii înăbuşite în sânge. Nu sunt ştiri confirmate, certe. Numărul victimelor foarte contradictoriu, nesigur, dar e foarte mare: o mie, două mii?

„Médicins sans frontières” se pregătesc să vină la frontieră cu medicamente, pături etc. Frontierele sunt închise. În orice caz cu Bulgaria, Ungaria, URSS. Turişti, chiar copii, au fost refulaţi după multe ore de aşteptare. Unii veniţi cu cadouri de Crăciun.

Amelia telefonează. A putut lua pui, nu era multă lume. Ştie sigur că linia (Metrou) I.M.G.B. – Piaţa Victoriei nu funcţionează acum.

Am luat Valium dar nu mă pot linişti (adică, inima).

E ora 21.

Vreau să lucrez la *Fiesta*.

Vineri 29 dec. ’89

Azi o săptămână, în 22 decembrie, eram pe stradă, la „Macul roşu”, după pâine. Demonstraţii. Spre Piaţa Palatului. Ceauşescu a încercat iar să vorbească. Au început să tragă cu pietre, să-l huiduiască, să rupă portretele. C. a fost scos de pe balcon de ai lui şi cu un helicopter a încercat, împreună cu Elena, să fugă din ţară. L-au prins.

Evenimentele s-au desfăşurat cu o repeziciune năucitoare. N-a mai fost noapte, n-a mai fost zi. Radio – televiziune.

De vineri, pe străzi, atmosferă febrilă.

Nu vă fie frică
Ceauşescu pică!

Olé, olé,
Ceauşescu nu mai e!

O femeie voinică, tânără, cu două fetiţe: „Vreau să-mi pot creşte copiii”.

Comandouri speciale instituite special, cu români şi „arabi” cum se spune (sirieni, libanezi, poate coreeni) au măcelărit populaţia şi armata prost înarmată pentru asemenea conflagraţii. Tineretul a dat multe victime.

Cele două aripi ale Palatului Regal arse. Ileana M. zice că muzeografii, trecând prin foc, au salvat opere de artă. Jenny Florescu îl înjură pe Cebuc, un „impostor”. Ea nu ştie nimic de ce a ars acolo. Ieri, cu Sorin, în Piaţa Palatului, pe Calea Victoriei, zloată, umezeală, se pun geamuri noi la vitrine, cu câte o stinghie de lemn la mijloc (nu au geamuri mari).

Cozi mari la carne, pachete din străinătate, la portocale. Lozinci pretutindeni, pe pereţi, pe geamuri, pe vitrine:

A căzut
Cizmarul limbut.
Jos Ceauşescu!
Fără violenţă!

Şi violenţa, şi zvonurile alarmiste domnesc pretutindeni, că armata n-ar fi alături de popor. Au loc acte de vendeta şi de vandalism.

Altare improvizate pe stradă, cu flori, portrete, lumânări şi chetă pentru victime. Jos comunismul!

La Uniunea Scriitorilor, ieri, joi 28, la 11 dimineaţa, şedinţă de consiliu.

Croh: Preşedintele şi-a depăşit mandatul (ca termen), totuşi, s-a spus, reprezintă voinţa scriitorilor. Au ales un comitet provizoriu (birou + conducere operativă).

Un grup de „noichişti” (adepţi ai lui Noica) Al. George, Sorin Mărculescu, Petrişor, însoţiţi de tineri: Fl. Iaru, Stelian Tănase, Groşan, iritaţi probabil că li s-au făcut dificultăţi, că n-au putut intra uşor la şedinţa de consiliu, au contestat valabilitatea consiliului. Radu Tudoran i-a pus la punct, a ţipat: Ce-i tupeul ăsta? I-a potolit Dinescu, venit mai târziu, şi Doinaş. S-a admis ca o delegaţie de 5 persoane să rămână în şedinţă. Apoi s-a discutat constructiv. Comitetul a fost reconfirmat. Se va analiza şi situaţia la reviste. (Unul de la Cluj a cerut ca Aurel Rău să fie scos de la *Steaua*. Nu! Să se analizeze situaţia.) Balaci, Hobana şi-au dat demisia.

Adunarea generală a scriitorilor din Bucureşti va avea loc, probabil, destul de curând. Poate chiar în ianuarie. Am hotărât să nu plecăm în Franţa (chiar dacă s-ar putea) până nu are loc Adunarea generală. Congresul, adică cu participarea tuturor scriitorilor, va avea loc la primăvară?

Azi, 29, la ora 17,50, la radio, va avea loc emisiunea cu interviul şi lectura poeziilor mele (*Spital, Coşmar cu acefali*). Mi-a telefonat C. Vişan. Suntem nervoşi, surexcitaţi, obosiţi nervos. Contribuie şi prezenţa nevropatei care urlă tot timpul, cât lucrează la noi. Azi a venit cu vestea că „Buzeasca”, directoarea de la Confecţii a fost executată pentru că a dat ordin, bestia, să se tragă în muncitori. Fiică-sa, care lucrează la Confecţii: n-a fost executată. Au venit cu ea de la Tribunalul militar şi ea a arătat care sunt muncitoarele care au pistoale (Adică Gărzile patriotice). Trebuiau, conform decretului, să se prezinte la o unitate militară, să le predea. Această Buzeasca şi şefa ei de la Centrală, Filipaş, foarte rele. Nu aveau înţelegere pentru muncitoare. Şi e una care tace, nu vorbeşte, dar îţi face rău pe ascuns. Zice că e nevoie de tine în cutare loc, unde nu-ţi poţi face norma şi nu mai iei nimic. Maistrul nostru bun, înţelegător. Dacă trebuiai să pleci undeva, te lăsa.

Cu maistra lor nu mai vor să lucreze. Ele n-au voie să destituie. Dar nu mai vor să lucreze cu ea. Acum au programul de la 7 la 1. Femeile vor lucra numai 6 ore. Dar nu vreţi să mă credeţi.

— Te cred, dar e o măsură provizorie.

Sâmbătă, 30 dec. ’89

Transcriu note făcute la nu ştiu ce date, înainte de revoluţie, în decembrie ’89.

O emisiune Gelu Ionescu. Dosar Mircea Dinescu. La 14 martie ’89 – deci înaintea publicării, la 17 martie, a interviului din Beaubourg – M.D. e destituit de la *România literară*. Aprilie ’89, scrisoarea celor 7 către D.R. (Bogza, Paler, Hăulică, Andrei Pleşu – azi, 30 dec. ’89, ministru al culturii –, Mihai Şora, Paleologu), protest contra demiterii lui M.D. Noi scrisori la dosar: 22 iunie ’89, Alex. Călinescu (Iaşi) către D.R.. Al. Paleologu către D.R.: nimeni nu şi-a luat responsabilitatea deciziei de interdicţie a semnăturii, deci e ilegal.

Scrisoare către D.R. a lui Mihai Şora despre volumul lui de la „Cartea Românească”, *Eu& tu& el& ea* … sau *Dialogul generalizat*. Etic şi politic.

Scrisoarea lui Radu Enescu de la revista *Familia* (foarte bună).

Scrisoarea celor 18 tineri scriitori, printre care Anca Oroveanu (Răutu) şi Andrei Cornea (fiul lui Paul Cornea), Magdalena Ghica, Angela Marinescu, Mariana Marin, Ioan Buduca, Bogdan Ghiu, Liviu

Ioan Stoiciu…

Revin la tumultul acestor zile, la stările psihice contradictorii, la nervozitatea şi oboseala noastră psihică. Izbucnim mereu; doi bătrâni maniaci care se ceartă.

Nimic din stările euforice, naive ale revoluţionarilor care eram la 23 August 1944. Desigur, ne-au rămas stările, reacţiile fundamentale: mila de cei morţi, teama de acte de banditism, de violenţe.

Bucuria pentru libertatea dobândită de tineri, mai ales, în aceste zile, nu-şi face apariţia. Bătrâna luciditate care *ştie* câtă vanitate şi câtă josnicie se amestecă în manifestările omeneşti ce par animate de cele mai înalte idealuri face bucuria să avorteze.

„Europa Liberă” o discuţie despre pluralismul politic. Perioada de tranziţie în România, un grup care refuză pluralismul de la început (Toma Pavel).

Nestor Rateş: trebuie să existe un simţ al decenţei în faţa unui partid [?] decepţionat, chiar cinic, care nu are încredere în alegeri cu adevărat libere. Actualii conducători trebuie abia să-şi câştige încrederea. Forţarea consimţământului e complicat şi greu să faci o populaţie care nu consimte să mimeze consimţământul. Toleranţa nu e de ajuns. E nevoie de instituţionalizarea democraţiei.

Uniunea Democrată Maghiară nu are caracter de partid. Legitimitatea şi consimţământul nu înseamnează unanimitate, ci consens care se câştigă, se cristalizează în dezbateri, discuţii. Semne bune, semne de fraternizare: români, maghiari, germani, sârbi au luptat la Timişoara. Şi în religie, eventualele excese sunt evitate.

Problemele naţionale nu vor fi niciodată rezolvate. Dar nu prin oprimare şi vărsare de sânge, ci prin dialog. Toleranţa politică implică toleranţă religioasă, etnică. Instituţionalizarea libertăţii [înseamnă] să nu fie la cheremul unui conducător. Separarea puterilor în stat ca în Constituţia USA. Sistemul federal USA asigură descentralizarea.

Renaştere a activităţii politice la nivelul oraşelor a început în România.

Executivul (o parte) Jaruzelski în Polonia, iar restul în mâinile Solidarităţii.

USA: Republicanii au executivul – Preşedinţia. Democraţii au legislativul de 9 ani. Preşedintele nu e ales de Congres, ci de corpul electoral.

Dispreţul faţă de om în comunism aliat cu dispreţul faţă de natură. Dispreţ, interdicţie a ecologiştilor. (Mihai Speriosu)

Şi în Occident, ecologiştii au coloraturi politice. În Germania, partid „verzii”. De obicei de stânga.

Democraţia îşi propune să limiteze excesele sistemului liber. Ofensiva democraţiei există pretutindeni. E important să ştii că faci parte dintr-un sistem general, global. Se manifestă în ajutorul solidar

şi se va manifesta şi în viitor.

Nestor Rateş – Toma Pavel – M. Speriosu – Virgil Nemoianu: masă rotundă (prin satelit, de la Washington), *Univers american*.

Nestor Ignat, cu morcovi de la piaţă, bocancii în băltoace ca să nu cadă pe zăpada îngheţată, denivelată (Eu: asta am făcut noi de multe ori).

La [uzinele] „23 August” l-au omorât pe secretarul de partid.

Grup de iniţiativă al comuniştilor români cer un Congres Extraordinar pentru autodizolvarea Partidului. Predarea tuturor bunurilor poporului român. Să se constituie însă o formaţiune politică cu caracter socialist.

Prima şedinţă a cabinetului Petre Roman, ca să se cunoască miniştrii între ei.

Desfiinţarea cartelelor şi la benzină.

Unele elemente teroriste, proceauşiste, continuă să opună rezistenţă.

Rezolvarea problemei locuinţelor – 117 familii au căpătat noi locuinţe în Bucureşti.

Sergiu Celac, ministru de externe. Corneliu Bogdan, ministru Secretar de Stat la Externe.

Ajutoare sosesc în ciuda căderilor de zăpadă.

Regele Mihai, de Anul Nou, mesaj-omagiu poporului.

Iliescu a fost directorul Editurii Tehnice în ultimii ani; a refuzat să fie ambasador în Vietnam, pe motive de sănătate (Nestor Ignat).

Sergiu Celac va merge la Budapesta.

Václav Havel, disidentul, e acum preşedintele Cehoslovaciei. S-a întâlnit cu Soares, spaniolul care a suferit şi el.

Nicolae Stănişoara, editorialul săptămânii (23,10).

În *Times*, interviu Silviu Brucan despre urgenţa rezolvării nevoilor populaţiei. Dar nu despre nevoile cele mari ale populaţiei. Nu numai pentru ridicarea nivelului de trai şi-au vărsat sângele.

Libertatea: Dialog guvern-populaţie. Rezervă faţă de Andrei Pleşu la Ministerul Culturii. Aurel Dragoş Munteanu la Radio-Televiziune. După ce le face elogiul. Important să existe pluralism cu adevărat. Frontul Salvării să stea la aceeaşi masă (ca în Polonia) cu partidele de opoziţie.

Anul ’89 e mai lung cu o secundă decât precedentul.

Luni 18 dec. Au început transmisiunile „Europei Libere” despre Timişoara, după sesizările refugiaţilor:

Azi în Timişoara
Mâine-n toată ţara

Năvala oportuniştilor. Indecent să apară în lume. Ca şi cum nici usturoi n-ar fi mâncat, cei care au fost strâns asociaţi cu partidul comunist. Nu pot fi evitaţi comuniştii pentru că mulţi au fost obligaţi să intre în partid.

1. Este vorba de selecţia de versuri apărută în Biblioteca pentru Toţi, cu o prefaţă de Nicolae Manolescu. (Nota mea, G.Ş.)

1990

3 ianuarie 1990

Filmul revoluţiei s-a desfăşurat atât de rapid că n-am avut răgazul şi puterea să consemnez secvenţele lui, nici măcar cele principale.

Aproape toţi cei cu care vorbesc la telefon îşi exprimă marea bucurie a eliberării. Tocmai eu, care îmi căutam BUCURIA existenţială, cea amestecată cu sânge, suferinţe etc. nu mai am capacitatea psihică să exult. Florile, lumânările, cântecele, profane şi bisericeşti, declaraţiile, nu-mi pot acoperi conştiinţa nefericitei condiţii umane, generatoare, continuu, de mari dezastre sau de mărunte, dezagregante (pe plan uman, moral) conflicte josnice, învelite în poleiala principiilor, idealurilor.

Agnosticismul meu religios coboară într-un amorf scepticism social-politic. Ceea ce nu însemnă că vechile resorturi de participare, pasiune, curiozitate la cele ce se întâmplă, nu ar funcţiona din plin.

De 10 zile (exact din 22 dec. 1989) trăim agăţaţi de televizor (defect şi care ne nenoroceşte ochii) şi radio.

Luni 1 ianuarie, la 6 dimineaţa, Petre a obţinut legătura, prin centralistă. Încă nu ştim când vom pleca. Tarom-ul dezorganizat, periculos. Aparate distruse. Primul avion plecat în cursă, cu un pasager, ziarist englez, s-a prăbuşit. Nici despre paşapoarte nu ştim încă nimic.

Mai există, ascunse, cuiburi de terorişti. La TV se spune că nu mai sunt periculoase pentru instituţii, ci pentru personalităţile politice. Faţeta derizorie a evenimentelor politice. A. Dragoş Munteanu, director g-ral al Radio-Televiziunii Române. Tipul, cu vechi manifestări de antisemitism (vezi Sami Damian), trecut apoi, prin bursa de un an în USA, la ebraism şi filosemitism, făcând parte din curtea lui Moses Rosen (om al Securităţii şi al lui Ceauşescu – bun organizator, satrap cu mână de fier), demisie din partid acum vreo jumătate de an… Disident anticeauşist.

Doina Uricariu, probabil, urmând la conducerea Editurii Eminescu, după Valeriu Râpeanu. Îi spune să meargă la Andrei Pleşu (noul ministru al Ministerului Culturii) să-i spună ce cărţi a editat el: Gh. Brătianu, Iorga… Dar cele mai multe volume omagiale la el au apărut.

Dulea (vice-preş. al Consiliului Culturii şi Educaţiei Socialiste) un ticălos. Un zbir cultural, un mare mincinos, a stat până miercuri, înainte de Anul Nou la Consiliu şi a dat ordin să fie arse documente.

A început lupta pentru posturi, răzbunările, judecata fără judecători.

Nestor Ignat: La „23 August” l-au omorât pe fostul secretar de partid.

C. Vişan (radio) îmi dă ieri un telefon suspect de grijuliu şi amical, cu urări de An Nou, ca să-mi povestească câte nedreptăţi i s-au făcut lui. Cu câteva luni în urmă, dăduse un raport la organizaţia de partid. Urma să fie citit de altcineva… Foarte critic, raportul. I l-a adus cel care i-a plătit salariul la spital, unde era internat, pentru o operaţie, spunându-i că nu poate fi citit.

Ţundrea îşi atribuie meritele, munca altora. Ion Budescu, poet bun de altfel, a scris toate imnurile şi elogiile, fără să semneze decât la încasarea banilor. Actualmente, adjunctul lui A.D. Munteanu la Televiziune.

Revelionul de pomină la Casa Scriitorilor, unde Dan H. conduce sectorul relaţii externe. Avion francez, peste 100 persoane, scriitori, ziarişti, medici etc. cu bunătăţi alimentare, vin, orchestră, au decolat seara şi au plecat la 7 dim., după ce au băut şi mâncat, vorbit, cântat şi dansat.

Interviul de la 1 ianuarie la TV, Petre Roman, prim ministru (fiul lui Valter Roman şi al spanioloaicei). Excelent. A pus la punct televiziunea franceză (Fr. 3). L-au anunţat că va avea un dialog cu Rocard (prim-ministru) sau cu Jospin (Min. Educaţiei). Mereu amânat, anunţaţi din 5 în 5 minute că nu au încă legătura. (Roman nu auzea vocea *speaker*-ului francez. Nu s-au prezentat nici Rocard, nici Jospin.) În schimb, în timpul penibilei aşteptări, era intervievat Yasser Arafat, apoi au dat nişte secvenţe, legate de 22 decembrie, de un cineamator, fără să anunţe nici ora, nici locul. P.R. i-a pus la punct, (franceză perfectă). Este incorect ce aţi făcut. Într-una din secvenţele luate la C.C. se aflau şi persoane pe care le-au găsit acolo, înăuntru, când au ocupat ai noştri localul.

Eu gândeam că de vină sunt politicienii şi politicianismul francez. C. Vişan emite o ipoteză mai plauzibilă: opera Securităţii româneşti, în combinaţie cu reporterul de la Fr. 3.

Eu merg, în acest sens, mai departe: D. St-ul francez e de conivenţă (a fost) cu Securitatea, corupt. Au bruiat deliberat, au minţit ordinar. Bravo, Petre Roman! Păcat că e evreu şi comunist. Probabil că la alegeri va fi ras.

E un consens general, justificat, anticomunist. Chiar comuniştii vorbesc de autodesfiinţare, de faptul că s-a blocat total. N-a existat nici un fel de fracţiune, de opoziţie, de rezistenţă.

Silviu Brucan foarte bun la TV. Întrebări: Carmen Dumitrescu (alaltăieri şi reluat ieri). Prezintă desfăşurarea evenimentelor. A fost nevoie de judecata rapidă, sumară şi de execuţie (în prima zi de Crăciun, luni la 4 dm). Comandouri fanatizate să-l apere până la capăt. A trebuit să existe secvenţe şi fotografii ca să-i vadă morţi. S-a

procedat bine. Rezistenţa, atacurile au început imediat să slăbească.

Catastrofală situaţia economică în care ne-a lăsat regimul Ceauşescu. Minciuni enorme: aveam 17 mil. tone cereale şi C. declarase 60 mil.

O scurtă informaţie ciudată, neclară după al doilea dialog, de ieri seară: valabil e numai ceea ce a declarat Silviu Brucan, nu ce a spus Carmen Dumitrescu. Eu cred că această excelentă ziarist-reporter a făcut o singură gafă: „suntem fericiţi când, venind acasă, găsim o bucăţică de carne pe masă sau când vezi un copil mâncând o portocală".

Ţara e înfometată. Ajutoarele imense trimise din străinătate nu pot ajunge la toate gurile flămânde. Au fost, probabil, multe telefoane de protest, de indignare.

Bucureşti, 11 ianuarie '90

Am vrut să ţin un jurnal la zi. N-am putut.

Au încetat luptele de stradă, au început luptele politice cu tot cortegiul lor bine cunoscut, din timpuri străvechi, la care se adaugă factorul specific naţional şi împrejurările noi (inedite), pe care istoria nu le-a cunoscut, ale trecerii de la comunismul dictatorial la liberalism. Deşi nu participăm, ca bătrâni bolnăvicioşi şi lipsiţi de ambiţii ce suntem, la nici un fel de combinaţii, aranjamente, pertractări, deşi ne ţinem deoparte, cuviincioşi, şterşi, cum se cuvine, suntem epuizaţi. Mai întâi de bombardamentul de informaţii (TV, radio, ziare), de care ne dezobişnuisem. Apoi de ecoul pe care-l au în mine aceste informaţii.

Deci: comunismul s-a prăbuşit, se îneacă în propria lui mare de sânge şi de murdărie. Atac concentric. Justificat. Pigmentat de naţionalism (dublat de şovinism şi antisemitism ascuns, de „pravoslavnică" ortodoxie). Partide care se nasc, fără mijloace şi se plâng: n-au mijloace financiare, sedii, spaţiu la TV.

Doina Cornea (pentru mine, bătrână naivă, „o sfântă" – i-am văzut poze la TV în Franţa, anul trecut) şi-a constituit un partid naţional-ţărănesc-creştin-democrat… O secondează Marian… D.C. se plânge că la TV n-a avut bandă sonoră. Îndeamnă muncitorii să iasă la demonstraţii. Acum! Când economia e la pământ.

Partidul liberal vrea să-l aducă pe regele Mihai (care se agită şi-şi face propria sa propagandă). Partidul democrat – şi el (monarhic).

Pretutindeni: manevre, târguri, minciuni, oameni care trag spuza pe turta lor.

Articol de fond fulminant în *România liberă*, semnat de Uncu, contra comuniştilor. Sunt învinovăţiţi că vor, prin Frontul Salvării Naţionale, (în frunte cu Ion Iliescu), prezentându-se la alegeri şi având la

dispoziţie pârghii de comandă, mijloace materiale, să ocupe iar un rol conducător.

Lozinca partidului comunist, preluată, oficial şi individual, e: autodizolvarea. Mulţi aduc aminte că nu e vorba numai de ceauşism, ci de 45 de ani de comunism cu toate crimele…

Silviu Brucan (semnatarul scrisorii celor 6: Pârvulescu, Răceanu, Gh. Apostol, Bârlădeanu, Cornel Mănescu, Silviu Brucan) îl acuză pe Gh. Apostol că a cedat în faţa Securităţii, că l-a acuzat pe el, S.B., că e autorul scrisorii, şi că el, Gh. A. ar fi retractat. (L-au lăsat în pace, nu l-au mutat din casă). În *România liberă* de ieri, 10 ian., Gh. Apostol, într-o scrisoare agramată, se apără, îl acuză de minciună şi calomnie pe S.B., dar nu pune punctul pe i: ce a răspuns, cum a reacţionat el la anchetă…

Ion Gh. Maurer (88 ani) la TV: cum l-a propus el pe Ceauşescu la conducere şi de ce. Glume penibile la un personaj ca el: „Am pierdut un pariu. Eu ziceam că o să izbucnească în 2 luni, el zicea că într-o lună. El a câştigat”.

Cornel Răducan, articol în *România liberă* de alaltăieri: „I.Gh.M. n-a înţeles apelul”. De ce a tăcut 20 de ani de zile după ce a fost pensionat? Bătrânul, juisor, egoist şi-a mai oferit şi serviciile. Sfaturi… Silviu B.: „I.Gh. Maurer, la 7 ian. ’88, ziua dictatorului, fiind în prezidiu, l-a îmbrăţişat”.

Fenomene mici, mari, sociale. Dan. D.: „La mama la spital, un medic oarecare din spitalul (constructorilor, în dosul fostei Poşte) unde ea e directoare, i-a propus un târg: eu devin preşedintele consiliului Frontului Salvării şi dumneata rămâi directoare”.

Azi, la telefon, Richi îmi cere sfatul: Mihai Drăgănescu, vicepreşedinte Consiliul de Miniştri (capabil, informatician, scrie şi cărţi de filozofie) i-a dat să înţeleagă („am o surpriză pentru dumneata”) că vrea să-i dea un post mare în guvern. Richi nu l-a lăsat să spună ce: „Aş vrea să fiu sănătos, să mai pot scrie o carte, două, să termin ce am început – bine am făcut?”.

Îl roade. E ambiţios. Îi dau opinia mea: a făcut bine ţinând seama de climatul politic.

Preşedintele comisiei ştiinţă-învăţământ din cadrul Consiliului Frontului Salvării Naţionale, „al 6-lea om”, zice discret şeful de cabinet, îi cere părerea lui Richi în diverse chestiuni de reorganizare a Academiei. Institutele vor reintra la Academie. Academia de Ştiinţe Sociale – care ţinea de C.C. – se desfiinţează. Mihnea Gheorghiu a venit la Academie să tragă sforile ca să capete şi el câteva institute – şi o leafă de 12.000 lei.

Îi vorbesc lui R. de bietul Breazu, pentru care desfiinţarea

Academiei va fi o lovitură şi materială şi morală. Probabil nu va mai fi la Policlinica 10.

R. e foarte indiferent: „Tot n-avea medici buni Policlinica 10”.

— Dar tratamente, analize? Tot ce înseamnează pentru un om foarte bolnav aşteptările la cozi?… R. e nepăsător, ba îmi spune că Ioana l-a asigurat că la dispensarul ei sunt medici buni…

Adevărul e fosta *Scânteie*. Mitran – director. C. Stănescu (fost *Scânteia Tineretului*) e şeful secţiei critică.

România liberă, Octavian Paler, director onorific. Uncu şi Creangă, redactori-şef şi Niculescu Maier alături de Mihai Petre Băcanu, disidenţi, în conducere.

Nestor Ignat (al cărui fiu e la *Contemporanul*) îmi povesteşte că Herivan i-a publicat lui Maliţa un articol de fond care a provocat indignare. E cunoscut ca mare oportunist, care a ţinut discursuri „omagiale” ca să fie pus iar în funcţii înalte. De la facultate a fost scos că uitase matematica din tinereţe. Un articol şi de Corbu, care se „victimizează” pentru că la 67 ani a fost pensionat (îi plecase fata în străinătate, definitiv) şi care era urât de toată lumea de la *Scânteia*.

Nopţi nedormite. Culcare la 3 dimineaţa. Citesc câteva pagini din Pascal în fiecare noapte. Realizez cât de puţin am realizat conceptual (sau am uitat?) substanţa, originalitatea, poziţia filozofică a unuia sau altuia din cei mari pe care i-am citit în tinereţe şi i-am lăsat în părăsire, cufundându-mă într-un meschin, ridicol, tragic, oribil, sângeros cotidian: în viaţă, în lecturi, în tot…

Doamne, ce-am făcut din viaţa mea, din harurile cu care am venit pe lume şi pe care n-am ştiut să le apăr de mine însămi şi de înrâuririle nefaste (pe care le credeam salvatoare, panacee universale la toate relele omenirii şi societăţii). Niciodată n-am ştiut cum se pot alia, la mine, atâta prostie – naivitate cu oarecare spirit critic şi inteligenţă?

Pascal: *Pensées* (Poche, 1972)

„L’homme connaît qu’il est misérable, puisqu’il l’est; mais il est bien grand, puisqu’il le connaît.”(pag.184, 416)

Contrariétés – Après avoir montrer la bassesse et la grandeur de l’homme:

„…qu’il se haisse, qu’il s’aime, il a en lui la capacité de connaître la vérité et d’être heureux; mais il n’a point de vérité, ou constante, ou satisfaisante” (pag.185, 423)

Luni 5 noiembrie 1990, Chaville

On pense aux roses pour mieux faire caca.

Baso celular pe vârful nasului. Miercuri 31 oct., dr Pierre André operaţie. Singură în Av. du Près. Sorin cu febră, răceală, lumbago. Pansamentul pe nas; clovn sinistru, bătrân.

Petre: N-am un ţel. Cumpărarea unui studio, ar fi unul.

Azi, 5 noiembrie, B. e de acord.

Eu: Solicitat audienţă la primar pentru studio Foyer Résidence. Fără răspuns.

Mugur[1]: Scrisoare către Petre, tristă, sentimentală *à la* 56 de ani – fusese, probabil pentru ultima oară, la Paris.

Petre, răspuns: oricând, anunţând dinainte, poţi veni la noi pentru 2 săptămâni

Tudor nu mai are comenzi pentru *N.Y. Times*. Au redus paginile cu desene.

Vine în 24 noiembrie. Probabil şi Angela. De ce scrisoare către Heike? Periculos! N-a cerut proba de paternitate pentru Luca. Oare o fi chiar băiatul lui?

Criză de alergie, din nou. Roşeaţă pe obraji, pe gât.

Discut cu B. despre R. Queneau. A căzut la examen. Nu are idei „personale”. Să revină la anul. (*Cahier de l'Herne*, 1975, consacrat lui Queneau – Lapidare extrase din câteva articole cu privire la opera lui Q.)

Nogent sur Marne, 20 noiembrie 1990

Năvala bătrâneţii cu anomaliile ei: cancerul nasului, virozele, lumbago. Sciaticele lui Sorin. Eu, un rău indicibil. Alergie, mâncărimi, senzaţie de „aplecare, după o mâncare grasă”, în cerul gurii. Ochii care lăcrimează şi scot un suc usturător, mâinile şi picioarele îngheţate. Sorin mi le fricţionează.

Muca: „ne delabrăm” (ne deteriorăm). Metamorfoze, nu mai e nevoie de cele închipuite (vezi mistica indiană, Malraux etc.). Timpul ni le oferă pe tavă, în timpul unei singure vieţi, mai ales una lungă, precum e a mea.

Oglinzile, multe, ale magazinelor din Nogent reflectă chipul unei babe, care îmi aminteşte de tanti Roza, de toate babele care seamănă între ele, cu ochii tiviţi în roşu, ca la Giza, desfăcuţi parcă din ansamblul chipului, feminin altădată, acum neutru, ambisex, cu o expresie năucit-istovită. Nesiguranţa pe picioare, ameţelile. Observ înăuntrul meu o babă străină, care a intrat în mine şi mă obligă să mă opresc, din când în când, din mers sau să mă împiedic de o biată pietricică.

Toate străinele astea se numesc: eu, Marioara…

În abstract, de, mă împac cu gândul morţii. Ba chiar o chem. Dar o rog să fie miloasă. Să nu simt când vine. Ştiu că n-o să fie aşa. Mama-mare, atât de bună, de ce a fost pedepsită? Ce nu născoceşte mintea omenească spre consolare? Nu-l putem pricepe pe Dumnezeu (El nu are criteriile noastre morale), dar El există (spun ei), agnosticismul meu, la bătrâneţe, e sfâşietor..

Am început (*C'est moi qui souligne*), autobiografie de Nina Berberova. Caut şi nu găsesc în mine resursele vitale care i-au ţinut pe toţi aceşti oameni la masa de scris, până la adânci bătrâneţi. Vezi şi Geo Bogza. Dorinţa, ambiţia afirmării de sine? Sau chemarea literelor ce se vor aşternute pe hârtie?

1. Florin Mugur a murit în anul următor, pe 9 februarie 1991, la 57 de ani. (N. red.)

1991

9 septembrie 91, Bucureşti

Sf. Maria Mică şi Rosh hashaná. Telefoane de felicitare şi pentru una şi pentru cealaltă.

Săptămâna trecută, în drum spre Hermina Mădârjac, Căminul „Jimbolia”, Sorin grăbit la tramvaiul 20, eu după el, cad pe dinţi, durere cumplită. Un dinte de jos, rădăcină slabă, se şubrezeşte de tot. Va trebui scos dintele, refăcută lucrarea.

Laba piciorului, fără fractură. Nu pot merge. Inima slăbită. Sfârşeală, oboseală. Din Piaţa Amzei, acasă – drum nesfârşit. Tahicardie, extrasistole, uşoară ameţeală, oboseală extremă.

Ieri, la Radio-cultural, „Dialoguri culturale” cu C. Vişan. Citesc şi poezii de ale lui Bosquet din *Le Tournant de Dieu*.

Sunt pe dinafara vieţii literare. Nu mai exist, nu mai contez. Singură mi-am făcut-o. De decenii, nu de ani. N-am apărat interesele breslei, n-am luat cuvântul, n-am fost aleasă în Consiliul Uniunii. Nu iau parte la nimic. Nu sunt chemată nicăieri. Sunt nimic. Nimeni. „Mai trăieşte bătrâna?”

Hamalul la aeroport: „Credeam că sunteţi o stradă!” – Nu, nici măcar o fundătură. Sunt în viaţă, ce să-i faci?

Excesul de religiozitate lăbărţată bazată pe interese, atmosferă, mă dezgustă.

Guvernul e somat prin campanii permanente şi atacuri de presă (*România liberă* etc.) să plece. (Foşti comunişti, nomenclaturişti. Demonstraţii de stradă.)

Foştii securişti sau rude ale lor, bani mulţi, se privatizează. Copilăria părţii [?] de succes de la Dorobanţi-Lupoaică cu milioanele ginerelui lui Dincă. Ministrul de Externe, Adrian Năstase – ginere al lui Angelo Miculescu – ministrul sporturilor [de fapt, al agriculturii] sub Ceauşescu (flori proaspete pe mormântul lui şi al Elenei).

Interviuri date de Nicu (foarte aşezat şi înţelept!). Articole scrise în *Totuşi iubirea* (Păunescu) de C. Mitea (secretar C.C. şi consilier al lui Ceauşescu).

Dacă n-avem „clauza” (naţiunii celei mai favorizate), ne milogim.

Opoziţia: singura ţară dintre fostele comuniste care are o conducere din foşti nomenclaturişi, comunişti.

Multe articole, memorii, cărţi despre suferinţele a sute de mii de oameni sub teroarea comunistă (Lena Constante: *Cuibul distrus de un gardian*. Singurul lucru viu, natural). Sila mea violentă faţă de foştii

mei „tovarăşi”, care se cred nevinovaţi şi văd numai paiul din ochii opoziţiei. Richi, o chintesenţă a ipocriziei, egoismului, făţărniciei sub masca înaltei înţelepciuni echilibrate. Repulsia mea morbidă faţă de caracterul lui, contrabalansând veneraţia intelectuală din tinereţe.

Eu: o fire laşă, de sclavă. Lipsa resorturilor combative, lipsa lui „savoir vivre”, lui „public relations”. Naivitate, lipsă de spirit critic. Şi acum: memoria deficientă. Apropo de memorie: presa poziţionistă, mereu să nu uităm! Se cere cu insistenţă judecarea vinovaţilor la toate nivelurile.

Îi spun lui Sorin: dacă am fi avut şi noi, în familie, asemenea victime ale terorii, n-am fi atât de nepăsători la această revendicare politică. Apoi, când îmi cade în mână *România liberă* cu articolele Tiei Şerbănescu, Piei Rădulescu etc, sunt bolnavă, mi-e rău (am tahicardie).

— Această aţâţare permanentă mă îmbolnăveşte.

— Tu singură spuneai că, dacă am fi fost victime, ai cere la fel, procese, procese, dreptate…

Grijile zilnice. Preţurile nebune. Ce va fi în viitor? Cum o vom scoate la capăt cu chiria mărită de nu ştiu câte ori? Cât putem să-i cerem lui Petre să se sacrifice pentru noi.

Cât am putut face pentru ei? Nişte biete obiecte, cărţi, de care se puteau lipsi. Şi câtă muncă şi bătaie de cap a fost, toată vara, pentru noi (Ajutorul lui Jeny Fl., F.S.N.-istă exaltată).

Vineri, 13 septembrie

Ieri, Şica Ghercea, la noi. Viaţă de jidovi rătăcitori. Lonce [?] a murit astă-vară. Convulsiunile, mâinile ţepene – demult foarte bolnav, probabil o congestie cerebrală.

Nicu Elias, fratele ei, telefoane – vreo 5. Cum vine acasă, seara? Taxiurile periculoase. Asigurări că vor comanda un taxi de stat. Nu-l linişteşte. Vine cu ţoapa de nevastă-sa (Suzana Elias – care mi-a nenorocit *Sub camuflaj* cu ne-corectura ei de la „Cartea Românească”). Zburlită, fardată. O pupăză. Şi ea, divorţată, apoi Italia (Genova, italieni cumsecade, extraordinari) dar ea, spre ţara de destinaţie – Brazilia, depresiune nervoasă. Montréal. Munceşte prea mult, vrea să-şi ridice calificarea (stenodactilografă etc.) mai e şi altceva, deprimare nervoasă, se întoarce în România. 3 luni doctori, medicamente. Trebuie să plece. Israel, ulpan. Îl cunoaşte pe Lonce (medic în industrie). Îi aducea un salam de la prieteni din România. Spital. Lonce se ocupă de ea. El se pensionează. Nu prea poate să mai câştige. Germania, Düsseldorf: Acolo a murit:. Ea riscă să fie dată afară peste câteva luni de un nou proprietar (un an, răgaz). Cea mai mare problemă la D. – locuinţa. Nici 40 m^2 nu poate avea contra 65 m^2 cât

are acum. O verişoară a lui L. (cam nesuferită), Paris, 86 ani, specialitate gimnastică pentru ochi. Dacă ar putea învăţa de la ea meseria. Dacă nu: damă de companie la vreo cucoană bogată din Düsseldorf.

— Ştiţi că a murit Kittner?

— Când?

— De curând. Inima. Stătea cu dna Silberman. Cameră mare, burduşită de cărţi. Nu aveai loc să te mişti.

— Nu mai sunt tânără. Aş vrea să am curajul să sfârşesc când nu s-o mai putea. Nu vreau să ajung la azil.

S-a speriat de aspectul Bucureştiului, de murdăria, de aspectul oamenilor, de toate. Nici vorbă să vină aici la frate-său. Îi servesc masa în bucătărie. Mă obosesc prea tare. Mă doare piciorul (laba dreaptă) pe urma căzăturii. Hozoc a zis să stau câteva zile în casă (inima, şi ea afectată. Şi să iau, în plus, 3 jumătăţi de pentalong pe zi).

Coşmaruri: mama bolnavă, întinsă pe pat, mă trimite la doctorul Kreindler (un nume pe care de vreo 40 de ani nu l-am rostit; e mort probabil de decenii) să-mi spună ce-i cu picăturile alea pentru ochi, care-i intră şi în gură şi au un gust oribil. Dimineaţa iau aspirină. Merg şchiopătând.

Petre cheamă. – Cât s-a spart?

Râde: nu ştiu. N-am avut timp să despachetez decât o parte. Nu te necăji. Am trăit 15 ani fără ele. Tudor: 20 de ani…

Mă necăjesc ca o proastă ce sunt.

Mă cheamă Richi la telefon. Mi s-au topit resentimentele. (Ultima dată i-am spus că pe noi ne-a ţinut în „rezervaţie iudaică”.) Sunt labilă. Treceri de la o stare la alta opusă. Încerc să nu mă gândesc la viitor. Nu pot scrie. Asta e cel mai rău. Mă uit împrejurul meu, la miile de cărţi… Totul îmi apare absurd… Şi nu pot nici să mă despart, să le arunc, şi-mi pierd timpul, (care pierdere? care timp?) ca să fac liste pentru anticariat (nu plăteşte mai nimic).

Inflaţia e îngrozitoare. Cum o să trăim în apartamentul ăsta? O să mergem la bancă, să facem coadă, să schimbăm francii, greu câştigaţi ai băieţilor, ca să plătim un apartament uriaş, de care n-avem nevoie? (Când va apărea noua lege a chiriilor – de 3, de 4 ori, de 5 ori mai mare?– sau legea proprietăţii urbane – gogoriţa Teianu!)

N-am notat nimic despre politică. Şi trăim în ea. Ne sufocă. Schimbările sunt prea bruşte pentru vârsta noastră. Ne-am deprins să fim uniţi în închisoarea dictaturii, în ura comună a intelectualilor contra lui Ceauşescu. Acum, dezbinaţi, mă simt străină. În Primăverii, în Bucureşti. Toate „buticele” cu mărfuri oribile, de prost gust, importate de prin Turcia, Egipt, la preţuri fantastice (acum numai în lei, nu mai e voie în valută), mă oripilează. Raiul răufăcătorilor,

bişniţarilor, afaceriştilor, contrabandiştilor, escrocilor. În tinereţe, am crezut că putem schimba lumea, că putem realiza dreptatea. Doamne, cât am fost de naivă! Ce-am făcut din viaţa noastră!

Acum nu mai am nici un orizont de speranţă literară. Şi nici plecarea în Franţa, pentru control medical la canceroşi, nu mă bucură.

Suntem atât de şubrezi amândoi.

Copiilor n-a avut timp să li se facă dor. Suntem o povară. La bătrâneţe, nimic asigurat. Nici o locuinţă, din punct de vedere material. Spiritual, nimic de care să mă pot sprijini.

„La sânul bisericii, la sânul ...” (Mângâieri – mă autocitez.) Ornea: Colapsul culturii (*Adevărul*). Ce şansă aş avea eu cu un volum de versuri? Sunt o veche comunistă. Nici un Dinescu, nici o Blandiana şi nici o autoare de roman de spionaj ca H. Zincă. Orice regim îi prieşte lui Zincă; lupta de clasă (porecla lui de pe vremuri, lozinca lui favorită). Cutare la TV – nu regretă idealul din tinereţe. A crezut şi el într-o lume mai bună, dar când tancurile sovietice au intrat în Ungaria şi în Cehoslovacia, n-a mai crezut.

Cum mă zbăteam, în ’56, când tineretul studenţesc de la noi protesta, îşi risca pielea (multe arestări) eu mă zbăteam între ceea ce credeam că e datoria mea morală, lealitatea faţă de vechile idealuri şi realitatea sângeroasă (vezi poezia *Credinţa*). Cum puteam fi atât de proastă, de oarbă, de îmbolnăvită de morbul comunismului?

Cred că Satana a fost, pentru mine, Richi. Dar cât de lipsită de spirit critic, demnitate, independenţă spirituală – eu, o natură de sclavă?

16. 09. ’91

Murdare polemici la cei din exil, publicate în *România literară*. D. Ţepeneag contra Goma (Scrisoare deschisă Monicăi Lovinescu, pe care o şi „pişcă”, o şi roagă să dezmintă afirmaţiile lui P. Goma că el ar fi fost securist. Bujor Nedelcovici contra Breban – insinuează că a fost agent dublu – ceea ce ştie toată lumea).

23.09.’91

„Altul caută în lume şi în vreme adevăr”. (Eminescu, *Satira I*)

Chaville, 22 decembrie ’91

Pe măsură ce trece vremea şi îmbătrânesc mai mult, îmi dau mai clar seama cât de superficial sau pe alături am sesizat tot ce am aflat din cărţi, din viaţă.

De pildă, poezia modernă. Nu e de mirare că, în perioada proletcultistă, am trecut destul de uşor, fără prea mari drame, la o poezie discursivă, diluată, retorică, anti-modernă, iar înainte şi după, tot ce am scris, în poezie, a fost luat, preluat, asimilat, fără reflecţie din „aerul timpului”.

Nici acum, nu-mi pot asuma, pe deplin, revolta, dezmăţul, ruptura antiburgheză rimbaldiană sau păcatul originar (catolic), Raiul din care se naşte poezia modernă la Baudelaire.

Cu atât mai puţin îl înţeleg, pe deplin, pe Mallarmé: „donner un sens plus fin aux mots de la tribu” şi propunerea lui de a atinge impersonalitatea. [...]

Viaţa mea: o greşeală. Politica: o boală fără leac. Trebuia să rămân la mine acasă, în poezie. M-am întors la perimate *qui-pro-quo*-uri: etic, estetic, mântuire, misiune socială, eşec, deziluzie, degradare şi, în cele din urmă, secătuire completă, dincolo de disperare...

Şi acum, împuţinarea, diminuarea vârstei, cerşetoria: încă puţin, să mai fiu, să mai văd, să mai înţeleg, să-i strâng lângă mine pe cei iubiţi şi bărbatul, foarte bătrânul, iubitul, atât de aproape şi de străin, prin fire, prin structură mentală şi psihică, să rămână, să fie cât mai sunt şi eu.

În tinereţe, făptură contradictorie, sălbatică şi cuminte. Mi-am îngropat, mi-am înăbuşit pulsiunile. Bolnăvicioasă, mi-a trebuit un adăpost: familia, partidul comunist, idealul, viitorul, refugiul. Nu, suntem în haos. Expuşi. Prietenii, mai tineri, mor: Mugur, Petre Solomon. Şi, ca şi în copilărie, cu nimic deosebit, nu înţeleg: mormântul şi patul cu cearceaf şi farfuria, şi frazele şi neantul, condiţia umană, religia. Un cap care nu înţelege celelalte capete, unele geniale (Spinoza, Einstein, Pascal) care cred, cred că Dumnezeu există. Eu nu înţeleg nimic din cosmosul în care ne-am născut şi vom muri, şi tot aşa la infinit şi nu mai cred nici în raţionalistul progres, şi nu mai înţeleg nimic din absurditatea numită om şi societate şi nu mai cred în etica de care Richi, ca om, m-a dezgustat, şi nu mai cred decât în dragoste şi o licărire de conştiinţă care ne cere: trebuie să faci cutare lucru, dincolo de convenienţele sociale, aşa, ca om, pentru semenul tău, să nu-i faci rău, şi mă sperie tot mai tare barbaria, ororile care se întâmplă pretutindeni, războaiele, crimele, degradarea...

Nu pot să mă abstrag din absurda viaţă social-politică. Morbul, în sânge. Televizorul, ziarele, vorba oamenilor. Elţîn, imperiul rus, vechiul şi noul. Vechea URSS care sucombă, cu Gorbaciov palid, înfrânt, măturat de brutalitatea istoriei. Terapeutica de şoc a lui Elţîn (brutalul, antipaticul, eroul, curajosul puciului din august ’91), nu va duce ţările foste URSS la dezastru? Nu vor antrena pericolul nuclear? Sau chiar fără războaie nucleare, o derivă mondială, cu migraţii de mase uriaşe, reprimate de ţările îmbuibate, care se apără de năvala

mizerilor?

În Georgia, asalt asupra clădirii guvernului. Morţi, răniţi. Nu, la noi, în România, nu se va ajunge la război civil. Numai între om şi om. Capitalismul sălbatic. Comunismul organizat şi criminal. Între ele, o viaţă (indescifrabil), care se sfârşeşte. „Je est un autre” (Rimbaud). Şi asta am înţeles şi n-am înţeles. Ipocriţii îşi falsifică bilanţul vieţii. Nici în faţa sinelui lor, nu pot fi adevăraţi, lucizi. Corupţi spiritual. Puternici? Poate. Profitori, până la sfârşit. Laurii academici.

Invidia nu mi-a fost străină. Acum e departe de mine. Vreau un pic de echilibru, de sănătate şi… să-mi trăiască (sănătoşi) cei dragi. Simplu. Fără operă. Deşertăciunea deşertăciunilor.

Totuşi; cât m-am bucurat de Herder! După deceniile de bălăceală în propria mea mizerie, a înşelării de mine, a manipulărilor politice la care am fost supusă şi cărora le-am fost un subiect perfect, reuşit. Când atacau Ungaria, în ’56, eu scriam *Credinţa*. Adică acum să arăt, în ciuda a tot ce se revoltă în mine, şi nu mai crede în Cauză (cauza dreptăţii, a viitorului fericit pentru omenire) că ea, Cauza, merită orice jertfe, e mai presus de brutalităţi, victime nevinovate etc. etc… În ’68, nu mai credeam. Era prea târziu. Alţii s-au lăsat păcăliţi de Ceauşescu, care-şi păzea postul şi pielea iar intelectualii noştri deştepţi, lucizii, anticomuniştii, se înscriau în partid. (Mă făceam tot mai mică, în banca mea!) Şi cât am suferit în mica mea Românie pentru că n-am fost înţeleasă.

1992

Ianuarie, Chaville

Moştenirea literară şi piraţii. O problemă mult discutată în reviste şi suplimentele literare ale ziarelor: Cui aparţin scrierile postume?

Dacă Max Brod l-ar fi ascultat pe prietenul său, Kafka, n-ar fi apărut nici *Procesul*, nici *Castelul*, nici *America*.

Dacă moştenitorii, legatarii, deţinătorii de manuscrise ar fi dat curs ultimelor dispoziţii ale lui Bergson sau ale lui Michel Foucault, cursurile lor universitare n-ar fi cunoscut lumina zilei.

Unde începe, unde se termină obligaţia morală şi juridică de a respecta dorinţa celebrilor decedaţi. Care sunt priorităţile în această delicată materie?

Întrebări care fac obiectul unor aprige dezbateri şi litigii. Editurile serioase au ezitări. S-a ajuns la năstruşnica idee ca editurile-pirat să preia asupra lor soluţionarea problemei. O sugestie: să meargă în consultaţie la piraţii români, superiori şi ca număr şi ca experienţă.

Chaville, 3 martie

Iubite Dan Hăulică,

N-am mai ieşit de mult din bârlogul nostru. Bărbatu-meu e convalescent, după 3 săptămâni de gripă virotică. Şi încă nu s-a terminat totul (radiografii medicale, o mică febră suspectă etc.).

Am primit azi programul Centrului Cultural Român pe luna martie. Ne pare tare rău că n-o să putem fi prezenţi la semnarea *Poemului* de către Federico Mayor.

Până la 18 martie, sperăm însă, că Sorin va fi complet restabilit şi că vom putea veni la FNAC „editori şi scriitori români” la al 12-lea „Salon du Livre”.

Presupun că vor fi expuse cărţi ale unor autori români (traduse în franceză). Cum bine ştii (*et pour cause!*), antologia mea de poeme *Horloge à Jacquemert* a apărut sub egida UNESCO (Ed. St. Germain-des-Prés).

Aş fi bucuroasă dacă, prin bunele şi prieteneştile dumitale oficii, ar putea fi expusă alături de celelalte cărţi ale scriitorilor români. Aş putea pune la dispoziţia standului românesc 10-15 exemplare.

Nu ştiu însă cum trebuie procedat şi nici n-am, deocamdată, posibilitate să mă mişc din Chaville.

Mă bizui pe solicitudinea dumitale, care mi-e bine cunoscută şi de care nu m-aş bucura pentru prima dată.

Iartă-mă că-ţi răpesc timpul cu măruntele mele zădărnicii „poeticeşti”. Dar ăştia suntem până închidem ochii.

Îmbrăţişează-le pe Cristina şi Lixandra şi pentru mine.

Aştept, cu încredere şi cât mai curând, un răspuns la 47092429 (9-10 dim. sau 19-23).

Cu drag, Maria Banuş

Chaville, 23 martie 92

Steiner şi sfârşitul artei. Încă nu ştiu de ce nu m-am psihanalizat, dar constat. După ce, încă din tinereţe, atracţia pentru Idee a degenerat în ideologie, ideologia în dogmă, în orbire fanatică, „manipulată” (cum se spune azi), după ce, sub repetatele şocuri ale realităţii şi treptatele dezvăluiri foarte încet asimilate de mine, am început şi continui şi azi să trăiesc drama despărţirii de vechile „idealuri” (cum naiv-bătrâneşte se spunea altădată), mă pomenesc, iarăşi, la adânci bătrâneţe, avidă de Idee.

Şi când? Acum când *La Défaite de la pensée*[1] a fost cercetată pe la toate cusăturile! Pe vremurile când Julien Benda publica *La trahison des clercs*[2], în plină auroră biologică şi spirituală, pluteam în vălătucii norilor trandafirii ale „zilelor ce vor cânta”. Nu bănuiam că fac parte din cohorta îngerilor căzuţi, ai trădătorilor lucidităţii intelectuale.

Astăzi, echidistantă sceptic, faţă de toate opţiunile şi „angajările” spirituale sau politice, prefer, de departe, cărţile de reflecţie, de eseuri, celor de ficţiune.

George Steiner e un combatant de geniu al ideilor. Sare, cu acea graţie, inegalabilă, a maimuţelor, de pe o creangă pe alta, de pe un copac pe altul. Posedă agilitate talmudică de interpretare. Ar putea fi descendentul unei vechi dinastii de rabini, asemeni lui Marx. Nu-i cunosc ascendenţa. L-am văzut, nu de mult, invitat de televiziunea franceză. Are o mimică mobilă de spiriduş, şi replică rapidă, tăioasă. E american şi locuieşte în Elveţia, iar cursurile universitare le ţine la Londra. Întrebat dacă acest du-te vino, de la o ţară la alta, de la o limbă la alta nu e prea dificil, invitatul surâde maliţios: Eu nu am rădăcini, în schimb am picioare. Aş adăuga, are şi aripi. Cu ele urcă, în vastul eseu *Réelles présences*, de la apărarea *sensului* în artă până la transcendenţă, apoi la ipotetica dispariţie atât a transcendenţei cât şi a artei în lumea computerizată de mâine. Îl urmez aprobativă, admirativă de-a lungul întregului, eruditului excurs eseistic. Mă despart de el în concluziile finale.

Saltul ipotetic, de data aceasta, mi se pare că are o deschidere prea mare, cu volute sofistice şi sofisticate, forţate până la refuz. „Nu

numai când chestiunea existenţei sau a non-existenţei lui Dumnezeu îşi va fi pierdut orice pertinenţă, atunci când, aşa cum afirmă pozitivismul logic, ea va fi recunoscută şi resimţită ca fiind strict de ordinul nonsensului, doar atunci vom trăi într-o lume ştiinţifică şi laică. Se poate că uitarea întrebării cu privire la Dumnezeu să fie elementul esenţial al culturilor care se nasc în acest moment. Se poate ca referinţa verticală la lumi *mai elevate*, la intangibil şi la mitic, care e încă întipărită în gramaticele noastre, care încă mai constituie garanţia ontologică a arcului metaforei, să dispară din discursul nostru (gândiţi-vă la *limbajele* ordinatorului şi la codurile inteligenţei artificiale). Dacă, din întâmplare, aceste mutaţii ale conştiinţei şi ale expresiei ar învinge, formele creaţiei estetice, aşa cum le-am cunoscut, nu ar mai produce nimic… Umanistul, într-un contrast fundamental cu omul de ştiinţă, începe să simtă că aurora ca şi amiaza sunt, de pe acum, în urma lui. Asemenea conjecturi nu pot fi demonstrate."

În ipoteza, de un înfiorător pesimism, a lui Steiner, umanitatea va cunoaşte moartea imaginaţiei metafizice, a speranţei, atât a celei teologice, cât şi a celei sociale. Odată cu ele dispare şi arta. Fraza ce urmează e mai mult decât o întrebare, e un strigăt de deznădejde. „Fără ele, cum am putea îndura patimile?" Optativul gramatical ascunde, parcă, o licărire de îndoială în propria lui ipoteză întunecată.

10 aprilie, Chaville

78 ani. Petre cu flori (lalele roz), cu tot felul de bunătăţi…

Nu mai pot să mă bucur fără durere: fizică şi psihică. Citesc puţin în *România literară* din *Jurnalul* lui Ţepeneag de la Paris (1971) şi, încă o dată, realizez cu silă de mine („le moi haissable") dar nu pascalian, nu etic-teoretic-teologic, ci concluzie obosită a unei vieţi ratate – conştiinţa cumulului de slăbiciuni, erori, laşităţi.

Încerc să-mi păstrez bruma de sănătate spirituală, scriind câte ceva: însemnări care să fie publicate fără a isca suspiciuni de „victimizare" sau culpabilizare (greaţa de autocritica reclamată de diverşi tipi unşi cu toate unsorile, *à rebours* faţă de la fel de greţoasa şi mincinoasa autocritică din timpul comunismului, la care, cu repulsie şi chinuri, mă supuneam.

Caut în Larousse: *paumée*[3], şi aproape, aproape, cred că mi se poate aplica adjectivul…

Caut starea de graţie a poeziei. În zadar…

Mi-e milă de mine, de Sorin, de copiii noştri. Atâtea calităţi care, necompensate de o platoşă a imoralităţii, a ambiţiei lipsite de scrupule, au dus la vieţi ratate, la haruri pe jumătate cufundate în neant (Tudor, eu) …T. nu e „prinţul Mîşkin". Pur şi simplu, e nătâng, timid, lipsit de apărare. Orice muiere fără scrupule face orice din

această ceară.

Şi Petre, Doamne! Ghemul acesta de contradicţii. Iubeşte şi chinuieşte.

Pun capul, o secundă, pe pieptul lui şi inima îmi bate nebuneşte de durere, de fericire, simt cum se stinge clipa fără întoarcere.

Aşa arată suprema fericire omenească.

Chaville, 14 aprilie ’92

78 ani ai mei, 12 ai Alinei, sărbătoriţi la Petre, duminică în 12. Ana Apostol „budează”. „Are dreptate, zice Bernadette, şi eu, în locul ei, aş fi la fel. Ştie că atunci, când ea n-a fost, s-a vorbit despre conflictul ei cu Tudor”.

Apoi. La plimbare, prin cartier, Ana cu Bernadette, Petre cu Sorin, eu cu Tudor. Simte nevoia să se descarce. Nu au acelaşi limbaj. E incultă, megalomană, crede că ştie tot, e complexată, dar nu vrea să înveţe franceza, (discuţii interminabile) îi reproşează că nu e cum ar trebui, dar nu ştie ce; noi Banuşii ne credem… Adică cine? Noi evreii… Cu inginerul electronist cu care a trăit 5 ani (casele vis-à-vis), i-a povestit Bogdan, că nu se certau (la Cluj).

„Faptul că am avut o explicaţie, îmi facilitează situaţia. Ştie că nu ne putem căsători, dacă ea n-ar căpăta azilul politic.”

— Înapoierea în România nu e o nenorocire. Are un tată, casă, meserie bună – mai bună acolo decât aici. Cunosc cazul unei familii (şi-i povestesc, dar nu-l interesează, nu urmăreşte; eu, chipurile, nu înţeleg psihologia altora). Din păcate, pe a lui Tudor o înţeleg prea bine. Şi dacă are „refugiul” şi dacă nu-l capătă, Tudor, slab de înger, sau sfânt, sau bleg, sau neghiob (când i-a adus în casă, după n experienţe nenorocite cu femeile, nu o va lăsa până ce nu va avea o situaţie foarte bună pentru ea şi copil. Anii trec, în curând 45, e nenorocit, nervos, „sunt şi ceasuri bune” şi „simţi că e o femeie în casă” şi are gust, eu n-am: culori, rame, aranjamentul casei…)

— Ori erau nasoale ca „iubita ta” Marina R., ori nu aveau nimic „la ambasadă” (în cap).

Mă doare ratarea lui Tudor pe plan afectiv şi semi-ratarea pe plan profesional. Sufăr câine-câineşte, mamă-mămeşte. Gândurile astea şi altele, negre, mă urmăresc.

Unde e bucuria pe care am cântat-o? Presa, din ţară, boală curată pentru mine. Vor autocritică. Cine? Toţi oportuniştii, ariviştii, cei care au dus-o bine şi sub dictatură şi o duc şi mai bine acum, când bătrânii, mulţi, mulţi, mor de foame. Richi atacat în *România liberă*: „să spună sincer că-i e ruşine” (reproduc finalul dintr-un articol… Nu vreau să

comentez).

Ştiu multe despre el. Rândurile astea vor cădea în mâinile cuiva, dacă nu vor ajunge (cum e mult mai probabil) la pubelă.

Sorin Dumitrescu, interviu cu Dorin Popa în *România literară*, culmea inepţiei şi a ridicolului. Şi asta publică N. Manolescu şi mult îndrăgita de mine Adriana Bittel.

Îngrozitoarea inflaţie din România. Şi ura, ura, şi poluarea morală.

Merde, merde!

Iraţionalismul şi-a dat roadele ucigătoare. Ca şi raţionalismul… Dialectic.

Aici, în Occident, Hegel e repus în drepturi, chiar dacă marxiştii s-au revendicat (delimitându-se, totuşi) de la dialectica hegeliană.

Joi, 23 aprilie, '92, Chaville

Ieri, la orele 17, amfiteatrul mare al Sorbonei, Forum „Où va l'Est? nr 2" (Deux ans après le forum „Où va l'Est?")
1) Interviu televizat M. Gorbaciov
Tables rondes: Faut-il avoir peur de l'avenir?
2) L'économie de marché fonctionnera-t-elle bientôt?
3) Les nationalismes menacent-ils la sécurité européenne?
Tous coupables, tous innocents. Qui peut juger le passé?
Les dirigeants d'hier sont des suspects d'aujourd'hui.
Comment concilier le ressentiment des victimes de l'ancien régime avec le respect des valeurs démocratiques?
Viktor Alksnis (leton? rus? – nu ne spune, chef de l'opposition comuniste à Moscou, Russie), începe prin a-şi bate joc de felul cum e prezentat, dar nu ne spune ce e şi ce convingeri are.
Gregor Gysi, din Direcţiunea PDS, RFA
N. Manolescu, preşedinte al partidului Alianţa Civică din România
Jaruzelski (în locul lui Adam Michnik, dir. *Gazeta Wyborcza*)
Petr Pithart, prim min. Ceh
Jorge Semprun, scriitor, din partea Min. Spaniol al Culturii

Centrul nevralgic al vieţii mele, dar totul mundan, monden, politic. Pasionant. Oameni de mare calibru intelectual. Puşi în faţa unor probleme noi, insolubile. Greu de ales bobul curat de neghină. Semprun, artistul, vechiul comunist care a crezut în ceva şi Jaruzelski sunt singurii care îmi impun cu adevărat.

Sub Nicolae se simte Mitică şi Caţavencu. Îl provoacă pe Petre Roman (să intre în sală) cu ce a contribuit la venirea minerilor. P.R.

vine (se aşază în prima bancă lângă mine) răspunde că n-a avut nici un amestec, că n-a chemat, dar, în schimb (*par contre*) la mineriada din sept. 1990, printre minerii care devastau sediile guvernamentale fluturau steaguri ale Alianţei Civice. E adevărat.

N.M.: *C'est pas vrai!*

P.R.: *Si, c'est vrai!*

Retur în bancă. Surprind zâmbete, clipiri cu subînţeles dinspre N.M. spre P.R. (Vor face alianţă electorală?! Sunt sigură. Doi mari ambiţioşi! Minciuna e una din armele imbatabile ale politicii).

Se fac distincţii, disjuncţii (care nu funcţionează, în realitate), între juridic, etic, politic

Gregor Gysi despre situaţia specială a Germaniei. 80% din populaţie se pot lipsi de funcţionarii, salariaţii, profesorii din Est (20%). Situaţia acestora nesigură. Mari nemulţumiri.

Jaruzelski e demn, modest şi orgolios (îşi asumă „responsabilităţile"). Cum? îşi scrie memoriile, *Les chains et le refus*, apar în franceză, el participă la mese rotunde şi la TV îşi atribuie „responsabilităţi", fără să precizeze la ce crime a „prezidat", dar şi meritul Mesei rotunde poloneze unde a stat de vorbă cu opoziţia Solidarnosti care a venit la putere, a ridicat starea de asediu, a înlesnit, a deschis drumul spre libertate. Cu privire la A. Michnik era dezinformat de serviciile poliţiei secrete. Îl dispreţuia... L-a cunoscut, au stat de vorbă. A învăţat să-l preţuiască, să-l iubească. [...]

Semprun: Buchenwald, un simbol uriaş al victimelor fascismului. Apoi – ceva ce nu ştiam – între '45 şi '48, sovieticii au administrat lagărul. Pentru victimele lor, îngropate într-o grădină alături, o simplă stelă. Apoi s-a redat germanilor, care au ras cea mai mare parte din clădiri, au lăsat crematoriul. Simbol Buchenwald: germanii şi contra nazismului şi contra comunismului.

Soluţia spaniolă: au privit spre viitor, spre democraţie, nu s-a făcut procesul trecutului. Soluţia spaniolă nu e exportabilă. „Prietenul meu român" (N. Manolescu): România are şi ea situaţia ei specială...

Al. Stark, corespondent de presă, după, banc; Rabin în pustiu, vrea să reflecteze ce e lumea. Stă o lună.

— Ei, ce e lumea?

— O groapă.

— O groapă? Cum puteţi spune aşa ceva?

— Nu e o groapă...

Nu citesc *România Mare*. Ştiu că mă înjură mereu – că am fost de douăzeci de ori în Occident, sub Ceauşescu. Prima dată, acum.

Paleologu, domn, în lojă, îmi zâmbeşte. Ţepeneag, latră cu ură. Eu *recunosc* pe toată lumea.

P. Roman: Petrică v-a spus că am fost colegi? Atât şi, buluc, lumea peste el.

Încet, dibuind scările, adânc bătrâneşte, şovăind, coborâm în stradă.

Am ieşit în lume, în problematica majoră a actualităţii moral-politice, bine mixată cu toate zădărniciile naturii umane.

Ezităm în faţa unui negustor de „crêpes” sărate şi dulci: 12 fr. – 18 fr. Studiem şi nu luăm nimic, mâncăm biscuiţi şi Wesa din săculeţul de plastic la Metro Cluny-Sorbonne, ne urcăm spre Boulogne – Pont de Sèvres. Seara, acasă, obosiţi, telefon lui Tudor. Sâmbătă pleacă la Luca pentru 3-4 zile (cu maşina). Desene publicitare şi la *Le Monde*. Economie. Probabil că un artist adevărat nu va mai putea fi niciodată. Mă uit la tine, bătrâne. Eu te-am născut şi acum te apropii de-o jumătate de veac. Marcat eşti de ani, de câte ai vrut şi nu le-ai putut împlini. Să nu căutăm vinovaţii. Mai bine-l cităm pe Arghezi: „Să vrei până la mie/ Să poţi până la trei”.

Cunoscători ai miresmei ascunse-n hârtie. Aşa şoricei complexaţi cum suntem, şoricei de bibliotecă rătăciţi, nu ştiu cum, în lumea sălbatică.

30 aprilie ’92, Chaville

Capătul firului e bine ascuns în mult încâlcitul ghem: o viaţă, 78 ani. Trebuie să-l găsesc (capătul), să trag de undeva. Să încep. Ca în şedinţele de psihanaliză. Parcă aşa se porneşte: care e cea mai veche amintire? Aşa o fi întrebând psihoterapeutul? Nici asta nu ştiu. Totul, ca lăutarul, după ureche. În toate domeniile, am băgat năsucul de fetiţă curioasă. Aşa: „năsuc”, „fetiţă”. Alintă-te. Cine să te mai alinte, la 78 de ani? Nu fi ingrată. Bătrânelul meu mă strigă; „Măriuc!”. Am zis de prima amintire şi uite că nu mă ţin de cuvânt. Numai boul e consecvent, nu-i aşa? Omul e v o l u e z ă. Jaruzelski, fostul preşedinte comunist al Poloniei comuniste dă interviuri la televiziunea franceză. Pierre d’Arvor îl întreabă dacă a intrat în comunism ca într-o religie şi el nuanţează: „Ar fi exagerat de spus asta”. De câţiva ani încoace, de când cu Gorbaciov şi perestroika, metamorfozele realităţii sunt fantastice. La unii, puţini, cred, ca mine, duc direct la sentimentul irealităţii imediate, la ameţeală, derută, deprimare, anomalii psiho-somatice (vezi alergiile mele dermatologice şi acest verdict-diagnostic al doctoriţei-robot de la spitalul „Henri Mondor”)

8 mai ’92, Chaville

Nu mai căuta printre dosare: Jurnal, Însemnări, Note, Bruioane, Articole, care e mai potrivit. Dă-ţi drumul! Scrie ce-ţi vine, cum spune dragul, imposibilul meu Petre. Vede cum mă perpelesc.

Aşadar, ce-mi vine mai întâi în minte e agenda neagră de telefon, cu

scoarţe lucioase şi tot mai multe nume în dreptul cărora am făcut o cruce, dar n-am şters numărul de telefon, nici adresa, nu ştiu de ce. Iar la cei care au emigrat până la 22 dec. ’89, am făcut tot o cruce + plecat şi după „revoluţie”, în epoca de tranziţie, „plecat”, fără cruce, din cine ştie ce speranţă că o să-i mai văd dar nici vorbă de aşa ceva. Am pus degetul pe rană: nu-i văd pentru că ei n-au nici un motiv să mă vadă sau t o a t e m o t i v e l e s ă n u m ă v a d ă. Dacă am figurat vreodată în agenda lor, demult sunt c r u c e . Mulţi sunt la Paris, eu lângă Paris. Au şi început complexele, şerpii cu a lor limbă bifurcată, şuierătoare, să-şi scoată capul din ascunzişuri.

Vis de dimineaţă, înainte de trezire:

Cu Marcela Cordescu şi Vladimir Colin, soţul ei. Amândoi c r u c e (nu în vis, în realitate). O mângâi pe decolteu. Am o unghie ruptă şi, fără voie, o zgârii. „Vai de mine, te-am zgâriat”.

— Nu simt nimic, zice.

Şi trage un ceas, dintr-o parte a decolteului, de sub corsaj, unul din acele ceasuri ce se poartă ca un pandantiv, agăţat de un lănţuc, de aur, de obicei. Acesta însă, n-are lănţuc. N-are nici arătătoare. Un cadran alb. Mă minunez.

— Asta mi-a făcut-o ceasornicarul. I l-am dat să-l repare şi uite cum mi l-a dat înapoi.

În tot timpul acestei scene, mă pişcă invidia, ca întotdeauna, că eu nu-s nici graţioasă, nici pisicoasă, nici lejeră, cu multe aventuri amoroase, cum este sau a fost ea, dar timpul nu contează, nu există trecut, prezent.

Nici vorbă, în vis să fac vreo legătură cu ceasul – cadran alb – ticălosul de ceasornicar – şi absenţa timpului.

Vis – temă simplistă pentru un psihanalist.

Ce să mă ascund după deget? Un scriitor nu poate să ţină un jurnal numai de dragul de a se d e s c ă r c a, de a-l folosi ca purgativ al sufletului. Oricum, tragi cu ochiul către un cititor, fie el cât de ipocrit şi de ipotetic, fie el cât de postum. Al meu, trebuie să fie, neapărat, postum. N-am să repet neghiobia *Sub camuflaj*, jurnal ’43-’44. Zeii îmi luaseră minţile. Nu chiar ca să mă piardă, cum sună dictonul, dar ca să mă umplu de scuipat din toate părţile. Schimbasem nume de contemporani, mulţi în viaţă, şi eram sigură (vezi „putorile de zei şi zeiţe”), foarte sigură, prin urmare că nimeni n-o să se recunoască. Trecuse un timp din ’44. Eram prin ’79-’80 când a apărut cartea… Ai dracului, s-au recunoscut. Morţii m-au lăsat în pace. Ghinionul meu: mulţi trăiau. Tânărul care se-nsurase pentru bani, în jurnalul meu, nici măcar nu şi-a lăsat nevasta după 23 August ’44, iar prin anii ’80, când ne-am întâlnit pe stradă-n Bucureşti, eu nevinovată, surâzătoare, el,

crunt şi înjurându-mă civilizat, alături de soţioara, devenită, brusc, o Harpie, căzută din bulevardul central al marii burghezii în gropile lui Ouatu şi desfăşurându-se cu aripile sinistre, nocturne de liliac al celei mai împuţite mahalale bucureştene, spurcat hermafrodit al limbii ascuţite: „Dă-o dracului. Mie mi se fâlfâie!”.

Şi ce-a mai strigat cahalul! O trădătoare! Aveam aspiraţii bovarice de asimilistă română. Criticii români get-beget s-au lins pe buze, le-a plăcut. (Deviza comuniştilor: „Când duşmanul te laudă, să ştii că ai greşit”). În ’51, mi-au împuiat destul urechile cu asta. Când cu *nopţile din iulie*. Cui ce-i pasă că în acele şedinţe de o mie şi una de ore, de zile şi nopţi, cu spatele la zid, cu degete acuzatoare spre mine, când nu pricepeam nimic, dar aflam că „ieşisem din rânduri”, am acumulat perluţe în vezicula biliară (primele din cele 80 pe care le-am strâns în deceniul care de-abia începea – zis obsesivul).

A bate câmpii, bătrâneşte, a te defula. Bine, bine, o facem şi pe asta. Dar hai să mai tragem un fir şi din azi. Adică, din alaltăieri. Petre a găsit un anunţ că la Casino de Paris vor fi patru seri cu Rafael Alberti care va citi din poemele lui şi ale altora şi cu Paco Ibáňez, bine-cunoscut cântăreţ-gurist cu ghitară, va cânta *A galopar*.

Casino de Paris sau Folies Bergère? Unde am văzut-o pe Mistinguett dansând, toată în pene de struţ, picioare lungi, subţiri, tocuri înalte, maximum de sexy, în anul de graţie 1937, primul concediu, de iarnă, ca inginer constructor care nu poate merge ca tot omul vara în august, la mare, la Tekirghiol, la munte la Sinaia, primul concediu cu o primă pentru o invenţie a lui, de plăci aglomerate (păgubos, ca şi mine, un cuplu de fraieri, altul ar fi omologat invenţia în străinătate, s-ar fi îmbogăţit, noi ne-am ales cu două săptămâni la Paris), loji de pluş roşu bordo, sânge-nchegat, după aia a fost războiul, dar pe atunci chiar Rafael Alberti a scris *Galopul*, splendida poezie, aşa am tradus-o g a l o p (în *Duhuri peste ape*, o găsiţi, scumpi urmaşi ce mă citiţi) şi roşul bordo a început în Spania, el Rafael era tânăr, frate de cruce şi de poezie cu Federico García Lorca, împuşcatul, mortul tânăr, el Rafael în exil, în poezie, pământurile sterpe ale Spaniei, sub lună, sub soare, şi el galopează „până-i azvârli în mare”, nu spune pe cine, dar noi ştim şi toată sala – care cântă şi strigă şi ovaţionează în primăvara lui ’92, 90% spanioli, bineînţeles – ştia cine trebuia azvârlit în mare, fascismul, hitlerismul, satanismul… şi acum n e o – neoplasmul, neo-nazismul, neo-comunismul.

Rafael are 90 de ani. Pe scenă, în colţul din stânga la o măsuţă, citeşte din versurile lui şi din Federico García Lorca, din versurile altora. Sala e entuziastă. Aplauze tumultoase. El nu se ridică, nu surâde. Cap masiv, plete albe în jurul calviţiei. Sfârşitul serii e apoteotic. *A galopar* citit de Rafael, cântat de Ibáňez şi de întreaga sală

în picioare şi, minune, calul murg din fundul sălii, începe să bată din copitele lui albe, galop pe loc, şi sala bate din palme şi cântă şi-l ovaţionează pe sculptorul, care e chemat de Ibáñez, din culise, osmoză a simbolului libertăţii masiv, alb, atemporal, nemişcat, cu sala care freamătă.

Eram prevenită de agentul lui că voi pătrunde greu, după spectacol, la poet, că va fi foarte obosit, e a treia seară, aproape nu mai recunoaşte pe nimeni, la ora aceea, după efortul acela; zice da, da, da, dar nu mai recunoaşte. Am pătruns chiar mai greu decât mă aşteptam. Erau şi alţi vechi prieteni şi unii tineri care nu „puteau fi decât noi prieteni". Aşteptau ca şi mine, în faţa uşii, încuiate pe dinăuntru. Nu l-am văzut din '64, la Roma. M-au adăpostit pentru câteva zile, el şi Maria Teresa León, în apartamentul de lângă Piazza dei Fiori, unde locuiau, într-un palat din timpul Renaşterii. Nu era rândul meu la intrare. Dar agentul a dat întâietate vârstei. Şocul. Văzut din spate, coama albă rezemată de spătarul unui fotoliu cu rotiţe. De asta nu s-a ridicat în picioare. Mă apropii. Îmi spun numele, da, da, zice el, şi-l repetă de 2-3 ori, da, da. Îl sărut şi eu, de 2-3 ori pe chelia mare, dintre pletele albe. Îi înmânez tinerei soţii cartea unde figurează *Galopul* lui.

Pe scenă, calul de plastic, lemn, carton s-a oprit din galopul pe loc. Şi spaniolii parizieni s-au risipit. Fulgi din penele de struţ ale lui Mistinguett plutesc în aer. Eu, cu *Omnia mea mecum porto*, [„Tot ce am duc cu mine"] mă întorc la cartea Anei Novac. *Comme un pays qui ne figure pas sur la carte*, la telefilmul lui Jean Claude Carrière: *Controversa din Valladolid*…

Şedinţa care Ana Novac a fost judecată pentru piesa ei de teatru. Tema: nu numai producţie şi productivitate. Mai multă atenţie faţă de oameni. Perfidia dulceagă a Emei Beniuc. Asistenţa mută. Şi eu în asistenţă – mută.

Luni, 8 iunie, '92

Mereu mă împing la deal: hai, hai, greu la deal cu boii mici, 78 împliniţi. Senzaţie care revine, nu senzaţia, convingerea, tot ce trăiesc, atmosfera din ţară, noul regim politic unde sunt t o l e r a t ă. Nu mă persecută nimeni. Nu exist. Şi nu pot să scriu în acest vacuum de dragoste, de simpatie, de aşteptare.

Wojciech Jaruzelski în *Le Divan* [d'Henry Chapier]. Preşedintele, generalul comunist, cel ce a instituit starea de asediu în Polonia, nobilul, descendentul moşierilor cu blazon din sec. XIII, acum îşi lansează cartea de *Memorii* la Paris. Interviuri, conferinţe, televiziune. Dar chiar *Divanul*. Bine că nu-l vedem întins. Cap de rozător. Militar, net. Sobru, abil în răspunsuri la întrebări încuietoare: cum de aţi putut

dumneavoastră care, fiu de... să vă înrolaţi în armata sovietică?

— Valorile morale pe care mi le-am însuşit din familie îmi impuneau, din patriotism...

— În ’68, invazia Cehoslovaciei...

— Socoteam că graniţele de sud sunt mai bine apărate. Acum îmi dau seama de eroare. (sau ceva în genul ăsta)

De ce notez asemenea lucruri, când altele mă dor?

Aprehensiunea întoarcerii în România (20 iunie cu Taromul). Acum e încă 2.800 fr. Buc.-Paris, Paris-Buc. Dar mâine, dar poimâne? Dar vom mai putea veni? Bătrâneţea, bolile.

Aici, nu. Acolo, nu. Atunci unde e ţara mea? Ţara bucuriei, atotcuprinzătoare, atotînţelegătoare... Des „ringards”, oameni vechi, tombatere.

Ieri, ce zi frumoasă. Duminica de Rusalii, la Petre, dejunul în grădiniţă. Trandafiri. Masa nouă, albă, ovală, mare, cu parasol. Ciudată, vară, linişte sufletească. Apoi în camera de la subsol, Marie lucrează cu ordinatorul la o compoziţie („un exposé”) despre Gaudí. Apasă pe diverse clape (ca la o maşină de scris, dar cu multe indicatoare) cu ecran mic în faţă. Încă nu ştie prea bine, cum. Face greşeli, se corectează. Ordinatorul îi corectează greşelile de ortografie, în franceză. Petre regretă că nu l-a cumpărat mai demult. E altă generaţie, altă lume, dar eu sunt, pentru un ceas, ba nu, chiar pentru o zi, senină, liniştită, f e r i c i t ă. Apoi o iau *da capo* cu starea de neputinţe, de nelalocul meu, de ratare, de c e m a i c a u t p e l u m e.

Alain Bosquet s-a eschivat tot timpul şederii. Azi îmi iau rămas bun. „á bientôt” (la toamnă). Politeţe din vârful buzelor. S-a dus interesul (nu-i pot publica poeziile traduse, *Zbuciumul lui Dumnezeu*), s-a dus prietenia. Iar mă întreabă: Nu l-ai văzut pe Croh? – Nu, ne putem vedea la Bucureşti. A stat puţin! – Da, vreo 10 zile!

Croh nu-mi răspunde la scrisoarea trimisă într-un moment de prostie, de melancolie. Puţinii prieteni, se răresc şi mai mult.

România literară îşi anunţă suspendarea din cauza greutăţilor financiare. Nu mi-au publicat ultimul articol trimis în mai: *Omnia mea*...

Infantilismul lui Tudor. Intervenţie telefonică a lui Petre ca să iasă undeva, la aer, la restaurant, cu Ana, să mai întrerupă lucrul (pregătesc *Portes ouvertes*). Seara, telefonez: Da, au fost la Chantilly. Lui Tudor i-a plăcut foarte mult. De aproape 20 de ani la Paris şi de-abia acum îl vede, la îndemnul lui Petre... Lucrările lui, *alimentare,* din ce în ce mai mult. Dar şi uriaşa confuzie de valori în arta contemporană!

Andrei Şerban cu *Livada de vişini* la Naţional (Jenny îi telefonează: Dumneata ai văzut vreodată vreo livadă de vişini? Şi, poc!). Credeam că-i vreo prostie de-a ei. Aşi! Şi Valentin Silvestru în u l t i m a

Românie Literară, cu menajamente, arată ce aberaţie, ce fiasco e. Apologia, îngenuncherea criticii faţă de Peter Brook, inovatorul (maestrul lui A. Şerban). George Banu la C[entrul] Cul[tural] „Conferinţa Păsărilor”, la Bouffes du Nord la care n-am putut sta până la sfârşit. Deh! Cea mai înaltă performanţă artistică! Zice George Banu. Şi fizicianul Basarab Nicolescu (stabilit Paris), mare savant şi în critica de artă teatrală… Mofturi! Vorbărie multă şi e x a g e r a ţ i u n i în toate. Cât e snobism în admiraţie? Cât e opacitate în lipsa mea de receptivitate? Dar văd că şi băieţii îmi merg pe urme!!

Bucureşti, 25 august

Citesc? Recitesc, după vreo 60 de ani, Henri Massis: *Défense de l’Occident*, 1927. Ce puţin pot ajuta argumentele în direcţionarea unei vieţi spirituale, politice? 100 de cărţi bune şi mai bune şi mai edificatoare, rod al unei experienţe trăite (*Le zéro et l’infini* de Koestler) puteam citi, tot nu mă abăteam din drumul meu. Apropierea dintre spiritualitatea slavă şi cea germană, antagonismul slav faţă de Roma şi de catolicism. Pe vremea aceea luam în derâdere pericolul eurasiatic şi cel „bolşevist” (bolcheviste).

Bucureşti, 1 septembrie ’92

La Elvin – *Lettre Internationale*

Bălăiţă, – *Arc* („2” cumpărat la Librăria copiilor)

(Trebuie vorbit la Librăria Sadoveanu)

La Editură, Domniţa Ştefănescu (Bosquet, *Le tourment de Dieu*) şi *Demon între paranteze*. Va scrie lui Bosquet. Subvenţie.

Buzura după 15 sept. la Bucureşti (By-pas la inimă, New York.)

Mare agitaţie cu vânzarea terenului Predeal. Singurul avut, încă nu e sigur. Arhive Ploieşti, 1948. Avocat Caştaliu se ocupă, trebuie certificat de sarcini. Nu e întabulat. O parte din Predeal la Braşov. Terenul nostru la Ploieşti. Să vedem ce va face!

Joi, 3 sept. 92

Maria Magdalena Truşcă aduce 37.570 $, din depozit, pentru teren Predeal. De restituit, când avem confirmarea primirii la Banca lui Petre de lângă Aachen, suma în DM (la cursul zilei, minimum 1,40 DM pentru 1 $), minus 3.000 dolari pe care vreau să-i păstrăm la Banca Comercială Română.

Mâine plecăm cu av. Caştaliu şi M.M. Truşcă (vice-preş. soc. „Carom”) la Predeal-Braşov pentru semnarea actelor.

Vorbit cu M. Ciobanu (Ed. Eminescu)

— De ce am luat manuscrisul, pentru modificări?

— Nu, rămâne cum e. Pentru copiat nişte poezii. Dar nu asta are importanţă. Ce perspective de publicare sunt?

— De-abia între 1 şi 15 oct. vor şti dacă vor căpăta subvenţii. Dacă vor putea exista mai departe sau nu. Atunci se va tipări şi această carte. Deocamdată sunt în completă stază. Nu tipăresc nimic. De patru luni.

Vineri 11 sept. Bucureşti, ’92

Ieri, înfiptă la Casa Scriitorilor, la Jeny, cofetăreasa, după plăcinte cu brânză sau bezele-ciuperci. Marciuc: „Ieri seară mi-au comunicat că s-a întrunit Comitetul Director şi a hotărât că toată casa, inclusiv cantina, merg la Delta… (comprimare) 16 oameni. Biata Miţi e de pe vremea Şcolii de literatură. Mie nu-mi pasă, am ce să fac. Lemn, mobile, o afacere pusă pe picioare. Zic că o să fie un restaurant şi or să poată şi scriitorii mânca la un preţ redus”. (În Com. Dir. 20: Blandiana, Doinaş, Manolescu, Z. Ornea etc.)

Da, ştiu, la Plastici au putut aranja pensiile la Ministerul Muncii. N-au aruncat afară toţi oamenii dinainte. Eu am scăpat printre degete.

Azi, la stomatologie Elias. Balmuş: Topaz, inginerul căpitan de securitate cu misiuni în străinătate, băgat şi în dec. ’89. Toţi cu marile întreprinderi, securişti, reţeaua Coloşencu – Urzică, nu făceau rău, făceau bine, aduceau valută în ţară.

Manolescu era mai bun, ăsta Emil Constantinescu n-are nici o idee a lui, face tot ce-i spune Alianţa Mondială Creştin-Democrată. (Există aşa ceva?)

— Sigur, comuniştii nu aveau?

Lector universitar, la 22 decembrie a deschis uşa spre balcon, au putut vorbi Blandiana, Stelian Tănase – imediat CONCURS (??), prof. univ. plin – rector – acum, rector peste rectori.

Luni 14 sept. ’92

Ieri la Maria P. O fostă elevă a ei, impresie bună despre Emil C., dar ei nu i-a plăcut.

Se confirmă: cei mai mulţi „milionari” foşti securişti. Au recunoscut, fără jenă, la o emisiune TV Tatulici:

— Ce profesie aveaţi înainte?

— Am lucrat la Securitate (probabil că au adăugat: „secţia economică”). Urzică (cu reţeaua de supermagazine), Mitu, sponsorul U.S., grupul Topaz.

Vineri s-a găsit trupul lui Deşliu lângă dig. Va fi, probabil, o înmormântare *di granda*, cu mari discursuri despre revirimentul lui politic, curajul şi disidenţa lui. Până mai ieri, polemică drastică Dinescu – Deşliu, „mari securişti” (unul despre celălalt).

În *Libertatea* un interviu al lui Lucian Pintilie: „Am fost informator al Securităţii”. La 17 ani, tatăl arestat. El la Artă dramatică. Informaţii inofensive despre starea de murdărie a căminului. Când, în urma unui act de graţiere, tatăl eliberat, le spune că el este un mare artist şi nu se poate ocupa de asemenea lucruri, n-are timp… Nu se simţea eroic, avea un mare dispreţ pentru securişti şi îi simţea slabi… L-au lăsat în pace.

Prietenii Mariei, toate culorile politice, se ceartă la ea, ea speriată. Unul din ei a zis: „În casa asta nu mai calc”. Îi e groază când se întâlnesc mai mulţi dintr-ăştia, la ea.

Petre, la telefon, ieri seară. „Figuration critique”, Grand Palais. Apoi cu Tudor – Anca la restaurant, sâmbătă. Ieri s-a dus cu Beatrice. Sorin plăcut impresionat. Eu: mi-e milă de Petre. N-are un prieten. E redus la aceste rubedenii.

Mă simt mai bine. Încerc azi a patra injecţie intradermică, histaminoglobulină 0,2. Să vedem.

Magda Truşcă; la tel. Carol Fery a trimis la Aachen cu 1,42.

Zizi şi-a curăţat VITRINA (mândria micii burghezii, kitsch şi porţelan „Rosenthal”).

Au apărut scrisori de Nietzsche, traducere, selecţie, cuvânt-înainte de Amelia Pavel („Humanitas”).

Sorin bea lapte stricat şi-şi strică stomacul. Eu – martiră – fac supă de zarzavat – grea încercare.

Cum devii „o legumă”, trecând prin duioşie şi grijă faţă de porumbei…

„Sarajevo!” Chelnăriţa, muieruşcă, nu ştie ce-i asta.

17 noiembrie

În 14, ne-am întors la Chaville.

Oboseala, tristeţea, descumpănirea, mediu altfel decât cel de acasă, limba care refuză să vorbească franceza.

Petre e x t r a o r d i n a r de atent, de săritor, nu ştie cum să ne mai răsfeţe.

Pisălog, „mai schimbă placa”. Marea poetă care nu poate… Se maimuţăreşte, îmi imită tonul, ca de actriţă proastă, declamatoriu, tragic-pseudo. Veranda frumoasă, luminoasă, rece duminică. Ieri seara, bricolează mult, lipeşte poliesterul expandat pe pereţi, ca să izoleze. Sorin îl ajută puţin, după puteri.

Cuşele slip-jet, scrie pe pachete. Sunt scutece absorbante, nu, nu pentru sugari, pentru bătrânii cu incontinenţă. Cutii enorme în cărucioare 60 cuşe (*couches*) 120 fr. Revine 2 fr. cuşa. Aproape îmi vine rău. Îmi văd viitorul cu ochii.

Sinclair cu Laurent Fabius la *7/7*, sâmbătă seara, la 7. El „un inocent”. Buzele roşii, violent accentuată culoarea de televizor. Un bebeluş şmecher. Preşedinte P.S. În mai ’85 a aflat, a luat măsuri, a interzis folosirea sângelui neprelucrat (neîncălzit). Toată lumea a lăudat Franţa. Primul stat care a luat măsuri. Acum e dispus să meargă în faţa judecăţii (Cour Suprême de Justice).

— O instanţă politică.

Totul e p o l i t i c. Dreapta vrea să-i dea la cap. Petre: „E un şmecher care a intrat la socialişti pentru că ceilalţi nu l-au primit” Georgina Dufoix şi Hervé (fost ministru al sănătăţii – atunci, merg şi ei la judecată). Victimele contaminării cu virusul sidei – hemofilii.

Catherine va însemna ceva în viaţa lui Tudor? Totul e o simpatie incipientă.

Notă – Un câine vagabond, murdar, *beige* – mă apucă lacrimi … Scene oribile de război în Iugoslavia – îmi fac rău sigur, dar nu se compară cu câinele.

2 decembrie ’92

Citesc *Sertarul cu aplauze* de Ana Blandiana. Mă lupt cu bătrâneţea, lipsa de timp, lenea. Aş avea mult, autobiografice, de scris şi multe impresii actuale. Nu mai sunt atât de dezechilibrată cât eram după dec. ’89. Dar nu găsesc nici formula, nici tonul, nici până unde se poate merge cu scrutarea intimă când eşti „damă ruşinoasă”, boală ce m-a invadat la bătrâneţe.

Notă: bătrânele pensionare coafate. Impresia de „doamne” burgheze. În realitate foste spălătorese, femei de serviciu. M. de la Germaine: „la 13 ani mergeam la uzină. Am fost 8 copii… Cearceafuri brodate nu existau la noi”.

— O calificare, o specialitate acolo la uzină? Tace. Desigur femeie de serviciu.

Amintire: cerc de stânga, N.D. Cocea conferinţă, eu „aristo-cratiţă”,

rochie albastră, cordon gros, rotund, cu ciucure. Dar: să mă salvez şi să salvez omenirea.

„Magnet” (titlul volumului) mâinile mari cu unghii crăpate, cu resturi cenuşii feruginoase, mâini de muncitor erau pentru mine magnet – habar n-aveam ce gândeau, cum vorbeau între ei, totul livresc, indirect.

Mahalagii „prost crescuţi” – eu sunt „bine crescută”, politicoasă, mai ales fricoasă şi bolnăvicioasă şi neîndemânatică – dar vroiam să salvez omenirea şi să mă salvez.

1. Alain Finkielkraut, *La Défaite de la pensée*, Paris, Gallimard, 1987. (N. red.)
2. Julien Benda, *La trahison des clercs*, Éditions Grasset, Paris, 1927. (N. red.)
3. Abandonată, în lb. franceză, în original. (N. red.)

1993

3 ianuarie, Chaville

Zi geroasă, însorită, calmă. Noaptea mâncărimi, o placă roşie, sus pe pulpă, insomnie, gânduri negre, depresiune, neputinţă poetică.

Zilele se-nşiră fără sens direcţia viitor altul decât boli urâte, senilitate, accidente femur, col femural. Franţujii au un cuvânt: *grabataire* – Heine a fost *un grabataire*, adică ţintuit la pat. Memoria e tot mai şvaizer, cu găuri negre, cuvinte uzuale pe care le uit, nu numai nume, îmi revin uneori când n-am nevoie de ele şi o labilitate psihică teribilă: milă pentru cei din Sarajevo, dar mai multă milă pentru vidrele (lutrii) din California şi Alaska, împuşcate de oameni, ameninţate de fluxul de petrol (maree negre). Înduioşată de nasul rănit, însângerat al femelei fecundate; masculul are braţe prea scurte ca s-o îmbrăţişeze şi atunci o ţine aproape de el cu maxilarele, o apucă de nas, o muşcă, pe ea o doare, dar e fericită.

Nu ştiu dacă Philip Cousteau e fiul care a murit sau celălalt, cred că tatăl Cousteau e omul pe care-l admir cel mai mult dintre toate celebrităţile lumii. Au murit toţi cei pe care-i admiram, adoram orbeşte, drogată de ideologie, s-au înecat în propriul rahat şi-n marea de sânge pe care au creat-o, în care au îmbrăcat Terra. Demoni meschini, perverşi, creatori de Rău, de Moarte oricât aş şti că au fost (şi mai sunt) şi alţii drogaţi ca mine în toate părţile, cum am putut să mă scufund în orbire, în inconştienţă, boala secolului, şi ce fetiţă cuminte eram, bolnăvicioasă şi senzuală şi cu teamă şi silă de senzualitate şi atracţie; cum m-am supărat, în cl. a III-a sau a IV-a de liceu, pe Fanny, când am aflat că s-a sărutat cu un băiat. Eu călăream pe scaune şi în anul întâi pe Lică l-am pălmuit, când m-a sărutat, învăţam împreună la Drept, de-abia la 18 ani s-a petrecut *salto mortale* frenetic din parcul Carol, şi sub copacii seculari de lângă lacul cu lebede şi statuile lui Paciurea, hop, în hotelul pentru curve de lângă gară, închiriat cu ora, eram nebună, am vrut să mă sinucid, pentru Zaharia, fante de Calea Victoriei, poet sentimental şi şantajist şi fustangiu… ochii şi buzele lui mă topeau, muream, înviam, nu ştiam ce gândeşte, mi-era străin, străină ţăranca mama lui, mă uitam ca proasta la fotografia ei, şi mă gândeam: seamănă cu servitoarele noastre, mai târziu am luat-o la stânga, ca să salvez omenirea şi să mă salvez pe mine de urâtul şi relele lumii şi nu aşa, sentimental, ŞTIINŢIFIC; citeam şi făceam rezumate din Hegel şi Nicolai Hartmann şi Marx şi Engels, ghidată de Richi, care tremura lângă mine, zgâlţâit

de febra poftei de mine, dar mie, el nu-mi spunea nimic decât ca dascăl, aveam un cult pentru inteligenţa lui şi mâncam împreună magiun cu pâine, ne aducea mama lui pe o tavă, era vânzătoare la Lafayette, dar pe urmă şi-a pierdut postul că era evreică şi, vai de capul lor, el era profesor suplinitor de franceză şi şi-a pierdut şi el postul, noi le dădeam bani de coşniţă şi mama – pat, covor, palton – când s-au mutat într-o mansardă în strada Puţu cu Plopi, acolo venea şi Sidy, nevasta poetului A. Toma, ploua în casă, tabla acoperişului era spartă, eu m-am înhămat la treburi politice clandestine, el dascălul – pân-o să mor n-am să uit – a zis: Eu nu. Poeţi sunt mulţi, filozofi nu.

9 ianuarie, Chaville

N-o să pot depăşi stările de deprimare care mă asaltează mereu până ce nu voi încerca să mă adun şi să scriu ceva. Proză – Autobiografie. Poate, totuşi, în ciuda decăderii, diminuării cerebrale, memoriei deficiente. Ziua se duce pe: higiena personală, îngrijirile medicale (uneori, pansamente, medicamente), micile treburi casnice, micile plimbări, restaurant, bibliotecă, medici, stări proaste. Ca acum, când iau Eryticina, antibiotic contra infecţiei de la piciorul drept; telefoane, spaime, angoase, deprimare şi iar deprimare. Nu arăt, încerc să mă ţin bine, dar, într-o zi, va ieşi la iveală. Nu mai am pic de încredere în capacitatea mea de a scrie. Nu mai am *cojones*, vorba lui Hemingway…

Doamne, ce îngrozitor e crematoriul de la Villetaneuse. Maestrul de ceremonii, subţirel, zâmbitor. Schimbul de glume cu Marcel Montagnier. Cenuşa risipită în grădina amintirii – amestec de cenuşe – cenuşiul pământului, cenuşiul ierbii, cenuşiul cenuşii şi bucheţelele de flori învelite în celofan, risipite peste tot, şi bucăţile de oase care n-au ars (omoplaţi, femururi?) şi sala de aşteptare călduţă, cu scaune comode îmbrăcate în plastic, şi automatul care, pentru 2,50 franci îţi dă o băutură caldă şi sala mare, rece ca o biserică baptistă, unde nu se vede nici un sicriu şi muzică ţi se dă la cerere. Şi Sorin şi cu mine unde o să fim, acolo, în cenuşa aia din grădina franţuzească, prin cenuşa franţuzească sau alte lifte agnostice sau indiferente sau atee şi speriate de moarte, ca şi mine, sau placide sau reţinute, ascunzându-şi spaimele, ca Sorin, sau vom muri la Bucureşti, după „lungi suferinţe”, departe de copii. Bine de cei care cred în vechile poveşti ale religiei, în toată splendida scenografie a vieţii de apoi, a răsplăţii şi a pedepsei, a reîntâlnirii cu cei dragi. Nu, dacă vreau să termin cuviincios, ca un om întreg, să nu-i chinuiesc pe cei apropiaţi, trebuie să n u m ă g â n d e s c, să-mi întorc faţa de la viziunile legate de moarte, de boală, de ce-i înaintea ei, de ceea ce e după, de cum se risipeşte totul, totul…

Trebuie să lucrez, să scriu, să-mi aduc aminte de peisaje, mirosuri,

gusturi, conflicte, devenire, contradicţii, melodii interioare, viaţa, viaţă, voluptăţi, îndoieli, speranţe, chinuri, dezamăgiri. Uşor accepţi decăderea spirituală, boala prietenilor (Silvian). Cât de prieteni? Totdeauna rece, casant. Rar, rar o undă de afecţiune, vagă… Şi Mugur? În ce stare o fi cadavrul lui? Cât de repede putrezeşte şi cât de repede îl mănâncă viermii? Nu ştiu nimic… Nu ştiu nici o priză stricată s-o înlocuiesc… O nevolnică. Fără Sorin – pierdută.

Chaville, 18 ianuarie ’93

„De ce un evreu urmărit de Gestapo, prins şi care în curând se va afla în camera de gazare, trebuie să se arăte plin de dispreţ sau de sfidare ca să ne suscite simpatia sau să evite dispreţul? De ce aplaudăm curajul lui Göering cel buhăit, la Nürnberg? În anticamera infernului sălăşluiesc sufletele chinuite ale celor ce au trăit fără infamie şi fără laude. Aceşti nenorociţi aleargă într-un lung convoi, în urma unei flamuri, în pielea goală, aşa cum Dante nu uită să sublinieze, şi sunt înţepaţi de tăuni şi de viespi, aşa încât sânge amestecat cu lacrimi le vrâstează obrazul.

E vădit că Dante îi dispreţuieşte mai mult decât pe toţi ceilalţi damnaţi: nici paradisul, nici cel mai adânc infern nu-i vor primi; mila şi dreptatea îi ignoră; Vergiliu refuză să discute despre condiţia lor. De ce sunt mai răi decât damnaţii care au trăit în infamie şi sunt cunoscuţi de toţi cei de pe pământ pentru păcatele lor? De ce ne vine atât de greu să-i admirăm pe cei ce trec prin chinuri fără să schiţeze nici un gest de sfidare?

Să presupunem că nu-s nici umili, nici orgolioşi, ci că pur şi simplu le e teamă. De ce ne impresionează mai de grabă un înger căzut care străluceşte mai tare decât legiunea celor ce au fost buni?”

Citatul e scos din romanul *Une éducation polonaise* (în original *Wartime lies*) de Louis Begley.

Pasajul cu cei ce n-au făcut nici un gest de sfidare mi se aplică.

Am 79 ani, trăiesc câteva luni pe an în Franţa, în condiţii confortabile datorită fiului meu, Petre, care nu e bogat şi face eforturi considerabile pentru aceasta.

Neîmpăcarea mea cu mine, cu viaţa pe care am dus-o, cu irosirea unei bune părţi din harul ce mi-a fost dat, pentru o c a u z ă amăgitoare, eroare şi oroare, suferă o mutaţie – psiho-somatică, cum zic medicii – şi am tot timpul, cu intensităţi mai mari sau mai mici, tot felul de alergii. Acum e prins ochiul drept, umflat, congestionat, dureros. Insomnii, coşmaruri. Văd tulbure când scriu, când citesc. Migrene teribile continuă. Ochiul s-a dezumflat puţin. Pe 3 III, merg la vestitul alergolog Blamontier, la spitalul Saint Joseph. Drumul spre moarte, mai scurt, mai lung, fără să pot scrie, fără să-mi înţeleg viaţa

în secol, îmi apare ca o penitenţă fără sens.

Numai ca să iau notă, cu groază şi enervare, zi de zi, de degradarea fizică şi spirituală a mea şi a soţului meu?

Spun „soţul” şi „fiul”. E clar că am un interlocutor, în posteritate, care trebuie să afle cine e Sorin, cine e Petre. Ce deriziune! Ce vanitate! Se scriu mii de cărţi autobiografice. Autorii îşi caută identitatea.

12 februarie 93, Chaville

Perioadă grea. Sclerotica ochiului drept inflamată. Dureri. Doctori. Alergie bacteriană? Analize neconcludente. Trebuie continuate investigaţiile (alergologul Poulain). Cam demoralizată, dar încerc să mă ţin bine.

Scrisoare tandră şi ideologică, analitică, politică pro-domo, să nu mă culpabilizez, n-am de ce, el nu-şi găseşte nici o vină, totul se explică prin necunoaştere, „eram într-un ţarc păzit de partid” (Richi) şi la ce-ar fi folosit? vezi Garaudy. Dar mi-a făcut bine scrisoarea. *M-a stârnit.* Îşi declară „nietzscheanismul” din totdeauna. (Grefat şi degenerat pe un caracter laş, egotist.)

Am luat Nietzsche de la bibliotecă.

Mă bate gândul să încerc a scrie o piesă cu intelectuali, în epoca de tranziţie, azi, într-o ţară din Est. Ştiu că sunt handicapată şi de boală şi de începutul de ramolisment, şi de lipsa de exerciţiu, dar mai ales de lipsa de inteligenţă, talent în teatru.

Poate ca un tratament terapeutic. Să simt că fac ceva. Că micile celule cenuşii se mişcă.

15 februarie, Chaville

Trece o cisternă stropitoare pe care scrie cu litere mari: *Aspirez à la propreté.* Pe jos mucuri de ţigară, hârtii rupte şi arabescuri moi, mai groase, mai subţiri, de câine.

Convertesc totul în valori morale. Curăţenie: adică puritate etică. Sufăr de *moralită.*

Francezul zice: tânără – curvă, bătrână – soră de caritate.

De-aş fi fost aşa! Dar n-a fost să fie. Tânăra militantă pentru dreptate socială este babornița alergică, neurotică.

Totuşi, pe alte planuri decât cel social-politic, adică pe plan sexual, n-aş putea spune că boleam de un exces moral. Numai sfiiciunea, stângăcia, complexele de inferioritate m-au ţinut în frâu, din acest punct de vedere – un şugubăţ ar spune: din acest punct de copulaţie.

Prin Bibi, la Centrul Oftalmologic: Chouat confirmă diagnosticul ei:

„alergie vascullaire”, picături de 3 ori pe zi. Mi-e atât de rău încât rămân inertă la drăguţa invitaţie de colaborare a Martei Petreu.

Am văzut filmul lui Costa-Gavras, *Micul Apocalips* cu speranţa că mă va stimula, că-mi va da unele sugestii fructuoase pentru piesa sau pieseta pe care mă gândeam s-o scriu. Nici gând.

E o farsă grotescă – mare spectacol proiectat în Piaţa Sf. Petru – un polonez, scriitor, persecutat sub comunişti şi care se află în Franţa, sub protecţia unor prieteni (foşti stângişti, în 1968). Vor să-l ajute să i se publice o carte care să facă vâlvă în toată lumea şi pe toate mass-media. Dar, în lumea b a n u l u i numai un scandal monstru, un mare spectacol mare şi crud, sinuciderea în faţa camerelor de televiziune, ar putea avea un asemenea efect. El, polonezul, nu prea vrea, dar nici nu, nu spune. Situaţii de comedie bufă: bidonul de benzină nu se deschide la timp şi un individ de culoare i-o ia înainte, îşi dă foc, el scapă (voia să se sinucidă înainte, dar fără spectacol). Rămâne la Roma, ca ştergător de parbrize.

Eu nu am o imaginaţie care să debuşeze în fantastic sau grotesc. Rămân găină cu picioarele legate de micul realism, verist, cotidian.

Câtă boală, atâta moralitate.

Richi mă întreabă în scrisoare: dacă ai fi tânără şi sănătoasă ai suferi de culpabilitate? Îmi aminteşte de Nietzsche: orice moralitate începe cu o imoralitate. Şi: ce ştim noi despre ororile care se petreceau în închisori? Trăiam într-un ţarc păzit de partid… Aşa e. Dar nimeni nu e iertat (şi dacă eşti bătrân şi bolnav de m o r a l i t a t e, nici tu nu-ţi ierţi) că n-ai cunoscut realitatea.

Oamenii deştepţi şi cu nervi sănătoşi, plutesc la suprafaţă – şi la ce suprafaţă! – chiar dacă au fost pseudo-disidenţi, acoliţi ai Securităţii.

28 februarie 1993

Închid un ochi ca să văd mai clar
E ceva suspect la marginea reverului.
Într-adevăr, imperceptibil, începe să se destrame
Se zăreşte un puf cenuşiu…
Va ţine paltonul cât viaţa?
Doamne, dacă nu, ce problemă!

Norii de-aici… Norii de-acasă
„Trecut-au anii, ca nori lungi pe şesuri….”
Norii – vreme, vremuri, învăluitori,
racle moi, sicrie fluide, ani
mişcători, lunecători pe cer,

Norii înlăcrimaţi, dureroşi,
Fericire lăsată nouă, pentru totdeauna.
Aici, nori francezi, nori imagini,

ca ieşite din fierul coaforului,
cum n-am mai văzut niciodată pe cerul nostru,
expresivi, corespondenţe, conotaţii,
reminiscenţe plastice, livreşti.

Spiritul geometric, cartezian,
ondulaţii regulate, ca ieşite din fierul coaforului,
cum n-am mai văzut niciodată pe cerul nostru.
Vălurelele repetitive, gri închis, gri argintiu.
Nori exteriori mie, desfătători estetic,
tablou imens într-o galerie de artă.

Acolo, în România, norii alunecă pe cerul de deasupra
Şi înăuntrul fiinţei trecătoare.
Geometria norilor francezi – fantezie, hazarduri de monumente.
Uneori sunt enorme cămile shakesperiene.
Alteori elefanţi din *Aida* – spectacole grandioase.

Nu trebuie să mă las antrenată
în analogii tentante,
stilurile de pe pământ nu-şi au
replica în văzduh, oricât ar fi de
seducătoare asemuirea rondurilor
egale de flori, din parcurile franceze
cu volutele argintii de pe cer.

Îmi plac răspunsurile scurte şi cuprinzătoare. La o anchetă întreprinsă de ziarul *Le Monde* printre scriitori, pe care dintre confraţi i-ar considera apţi de a fi prim-miniştri, prestigiosul prozator Michel Tournier, a răspuns, la întrebarea: Cine?… – Eu. E cinstit răspuns, decât cu circumlocuţiuni. Trebuie să ai însă în urma ta o operă, şi un halou în jurul ei, şi o publicitate de anvergură, ca să nu fii un bufon. Şi încă…

Caraochi – Moarte prin epuizare. Am văzut cu groază şi perplexitate europeană cum poate muri un factor poştal sau o măruntă funcţionară, un muncitor japonez, toţi, bineînţeles, pentru că n-au odihnă, n-au somn, până nu duc la capăt munca încredinţată: 20-30 ore încontinuu. Şeful poate fi un zbir, o bestie, nu contează. Ei au o datorie de împlinit, sunt devotaţi, sunt conştiincioşi până la epuizare şi moarte. Cazurile de *caraochi* s-au înmulţit în ultima vreme. Tineretul a început să ia atitudine. La început timid. Numărul celor care protestează e în creştere.

Noi înţelegem un artist, un savant care se consumă, până la extincţie, dând viaţă operei. Dar nu lefegiii pentru prioritatea economică a Japoniei!!

3. III. ’93

La Salonul agriculturii (Porte de Versailles). Cea mai frumoasă vacă

din Franţa. Au arătat-o la televizor.

Eu am văzut numai pentru o secundă, din spate. Ugerul era copleşitor.

Noaptea, vis: în ascensor, urcând, etaj după etaj, Sorin şi cu mine. Eu – vaca. Ascensorul – transparent, se vede derularea scării, pe care aleargă Petruţ, de 7-8 ani, cu şapcă de şcolar pe cap, slăbuţ, blonduţ, sare treptele, în sus.

Sorin îi strigă: urcă în ascensor. Ascensorul se opreşte la un etaj. Petruţ urcă râzând: „chiar sub uger!?”.

La Spitalul St-Joseph, dr. Jean Blamontier, alergolog, specialist în alergii la ochi. Nu-l interesează nimic altceva din ce mai are omul în corp sau orice conexiune cu micul lui teritoriu, deşi e alergolog şi alergia mea e generală.

Cauza, cauza, repetă, cauza conjunctivitei, episclerozei… Să vedem. Poimâne mergem iar.

Le moi est haïssable. Cum? Aş reciti Pascal. Îmi lipseşte biblioteca pe care n-o am aici.

Lupt cu crizele de deprimare. Trebuie. Şi Luchi şi Micu au fost omenoşi, prieteni. Bine, au dreptate, a fost şi mai e ceva morbid (culpabilizarea politică, morală etc.) dar cum să fac să-mi regăsesc resorturile?

8 martie ’93, Chaville

Dacă aş învăţa să nu mai fiu nenorocită, poate că şi fără atâţia doctori (care nu-mi ajută a p r o a p e cu nimic) m-aş vindeca. Azi, dimineaţă rece, dar însorită, de început de primăvară.

La Spitalul St-Joseph (Porte de Vanves), la dr. Blamontier, celebrul alergolog. După teste – injecţii cu tot felul de substanţe (şi o serie de 5 cu microbi „geme”) n-a putut stabili, la mine, factorii alergogeni (ochiul drept inflamat dureros). Mi-a dat un tratament de 2 ½ luni, până la 19 mai (*rendez-vous* 9 dim.) colir (2), antialergice (2) + 3 injecţii la 2 săptămâni.

Aseară mi-era destul de bine. A fost deajuns să ne împărtăşească Petre aprehensiunile lui (justificate) cu privire la faptul că nu va mai avea legătura cu Rodriguez prin N.Y., ci prin Germania („cu ochii pe el”, numai 10 salariaţi, nu o mulţime – cum era prin America).

Şi chestia cu studioul de la Foyer-Résidence, propus de primărie. Nici nouă nu ne convine, a c u m când suntem relativ valizi (putem merge la dejun) şi locuim a d m i r a b i l, perfect, frumos, confortabil, 2 camere. Nici lui nu i-ar conveni să ne mutăm a c u m: dacă

închiriază apartamentul, impozite „Manou" (chiriaşii degradează), când vom avea nevoie, la o vârstă foarte înaintată sau boală, vom mai putea fi pe „liste d'attente"? Vom mai putea avea acces?

Au fost destul frământările astea ca să se inflameze iar, mult mai tare, ochiul şi să mă doară iar eczemele de pe braţe, să se înrăutăţească şi să mă mănânce îngrozitor.

T r e b u i e să iau lucrurile uşor… Dacă pot să scriu – bine. Dacă nu – iar bine…. Ca să trăiesc decent, să nu chinuiesc pe cei din jurul meu şi pe mine.

Jură, Marioaro! Nu uita, Marioaro! Eşti un fir de praf în univers. Mai ai puţin şi nu vei mai fi nimic. Fii cuminte, Marioaro! Nu-l chinui pe Sorin. E atât de bun şi atât de bătrân, dragul de el, bunul, bunul meu Sorin, iartă-mă.

14 septembrie '93

(Bucureşti)

Vechi obiceiuri. Farmecul, demult, în tinereţe, al plimbărilor, în amurg, prin oraşe necunoscute. Priviri aruncate pe geamuri, în case, unde s-au aprins luminile. Se mişcă oameni necunoscuţi, cu destinele lor, în ei, cu legăturile dintre ei, necunoscute. O lampă cu abajur, franjuri, grăitoare despre condiţia socială modestă, kitsch.

Alt obicei, perpetuu: să surprind frânturi de convorbiri, pe stradă. Revoluţia, materializată în laitmotivele diferite. Înainte de decembrie '89: „De cu seară mi-am luat un scăunel… Am avut 30 înaintea mea… M-au trecut pe listă… M-am mai dus pe acasă". Acum: „Ce-ai făcut? Cât i-ai dat pe un dolar?" – „I-am cerut să-mi vândă o roşie. Mi-a dat-o pe gratis. Ca la o cerşetoare!"

Ieri, o voce feminină: „Nu ştiu dacă mai are sens să-ţi trăieşti viaţa!". Mă întorc. Blondă, la vreo 35 ani, de vorbă cu altă femeie.

Pentru mine, timpul refluxului final. În doi, pe ţărm. Şi apoi? Panica, presimţirile funeste în preajma operaţiei lui Sorin. Slăbiciune şi ameţeli. Pipăi pietrele neregulate ale caldarâmului cu vârful piciorului. „Coană mare, ia ardeii!"

Toată viaţa un mănunchi de contradicţii, substanţiale, violente, dureroase, şi care, nu ştiu prin ce minune, psihică, organică, se rezolvau, temporar, într-un soi de echilibru, cu agreabilă mască socială. În ultimul timp, brusc gol psihopatic. Mă caţăr, n-am de ce să mă ţin, alunec pe mâzga lipicioasă, mereu în jos, unde-i nimicul, nonsensul.

Ce rudotel? Ce diazepam? dacă aş scrie trei poezii, nu trei, una, dar p o e z i e, aş scăpa de căderi în gol pentru câteva zile.

Descumpănirea social-politică, generatoare a dezechilibrului

general, mi-au explicat prietenii normali şi lucizi, că e de natură morbidă, masochistă etc. „Scrie!” Am scris câteva articole, trimise din Franţa. Nu mi-au dat nici o satisfacţie. Şi am tras la ele, nu glumă, ca o vită la jug…

Sunt o supravieţuitoare. Nimeni, afară de Sorin, n-are nevoie de mine. Lectorii, sub 60 de ani, habar n-au că a existat o poetă cu numele meu. Pe nimeni nu interesează, din lumea literară, şi a criticii literare, că a putut să existe, vreodată, un asemenea ciudat ipochimen, gata să-şi rişte viaţa pentru idealul unei societăţi socialiste, drepte (!!) şi care n-a făcut-o din oportunism, nici după preluarea puterii de către comunişti, dar nici multă cunoaştere a societăţii şi oamenilor nu avea, care trăise cu nasul în cărţi, apoi în şedinţe şi la masa de scris (despre splendidele idealuri vechi de când lumea, ale dreptăţii şi păcii, fundamentate ştiinţific de clasicii marxism-realismului – socialismul real!

Acum mergem s p r e r e s t a u r a ţ i e.

Istoria se repetă şi nu, întocmai. Va mai curge mult sânge pentru asemenea idealuri.

Altfel. Combinate cu alte idealuri, concepte, credinţe:

Pe noi, scepticii, obosiţii, dezamăgiţii (de turnura monstruoasă pe care au luat-o luminoasele obiective istorice), valul istoriei ne-a aruncat pe ţărmul cu oseminte şi cenuşă.

6. 10.’93

Ieri, i-a scos profesorul Proca sonda lui Sorin şi i-a dat drumul acasă. El e foarte bucuros şi liniştit. Eu – bucuroasă şi mai puţin liniştită.

A murit Geo Bogza. Murim. Am fost în Caucaz – a fost o aspidă verde, a plouat ploaie de vară la Moscova. Ne-am adăpostit sub o streaşină. A fost o brăţară. A fost o viaţă cu compromisuri, căderi, tenacitate, muncă literară, coborâşuri, urcuşuri, suferinţe, orgolii – acum el e la Pasărea, într-un cavou orb, el şi Bunti, cu două intrări şi plăci de marmură pe acoperiş (*dixit* Traian Iancu). I-am mângâiat, la biserică, fruntea rece.

Mi-a revenit în forţă alergia.

Nu pot să scriu. Mă simt n i m e n i pentru tot ce e lume literară. Nu mi se iartă trecutul. Cerc vicios. Dacă aş scrie, dacă m-ar vedea, aş şi exista. Aşa însă, şi absentă şi cu trecut dubios, de evreică şi comunistă, care a m c r e z u t (cel mai grav lucru!). Au tras cu buretele peste mine. Dacă vreau să nu înnebunesc şi să nu-i înnebunesc pe ai mei, trebuie să mă împac cu situaţia dată.

22 octombrie ’93, Bucureşti

Tot vreau să notez şi nu apuc: Horia Stoica Basarab, inginer şi agricultor – toamna, cu stetoscopul, ascultă albinele: dacă sună ca foşnet de frunze uscate, înseamnă că mor de foame. Le face un sirop gros de zahăr. Dacă se-aude ca scâncete de copii, înseamnă că le lipseşte regina. Un poem…

Tudor, la telefon: se mai ciondăneşte cu Catherine – îi cocă de bărbat.

— Vrea să-ţi facă un copil?

— Nu se ştie…

Pe mine mă îngrozeşte femeia asta, pe care n-o cunosc. Tudor, ceară. Genele, genele! Ca şi mine, nu eu decid… alţii mi-au modelat soarta.

Allan Ginsburg a scos un *Urlet* celebru şi el a devenit, cu toate drogurile şi poemele lui exasperate, un Nume în toată lumea poeţilor din Lume.

Dar America şi-a văzut mai departe de treabă, fără să-i pese, chiar şi acum, către sfârşitul istoriei şi veşnica instaurare a democraţiei, cum crede japonezul Fukuyama.

Ce mai urlet aş scoate şi eu, dacă m-ar ţine bojocii şi ovarele, inspiraţia juvenilului cocktail misterios psiho-somatic energetic, dus pe apa sâmbetei, a vremurilor duse. În loc de o mie de tromboane ar ieşi un piţigăit plângăcios de bătrână muiere; atunci taci, dracului, din gură că tot o să-ţi umple curând pământul gura cea ştirbă.

S-avem pardon, eu n-am să fiu îngropată la Bellu printre nemuritoarele figuri simandicoase.

Eu merg în scârbosul cuptor unde sfârâie carnea fibroasă, pentru că eu sunt de nicăieri, nici de la Dumnezeu, nici de la Adversar. Nici evlavioasă, nici liber cugetătoare, eu tremur de frică şi zic Doamne Ajută, copilul are fantasme, copilul are nevoie de mamă, de tată, de legănare, de „taci cu mama”, de „stai blândă cu tata”, religie, doctrine, fantasme, ţarcuri, garduri, fortăreţe, mânăstiri, edificii pentru instalarea fantasmelor. Mă mulţumesc cu perna mea mototolită, cu lacrimile mele, cu Diazepamul meu, ca să pot să adorm.

Iar urletul, urletul; ce spuneai că o să urli, îţi pierzi şirul gândurilor, început de scleroză…

1994

Duminică, 6 martie 1994, Chaville

Ieri, sâmbătă, cu Sorin şi Tudor (invitat prima oară) la Bosquet la dejun, ora 12. La 15 începe să lanseze *Demain sans moi*, adică să dea dedicaţii, la librăria Gallimard. Îl conduce Tudor cu maşina. T. mai puţin timid ca de obicei, participă la conversaţie. Cozeria lui Alain obişnuită, despre orice, politică mondială, televiziune, ciocolată. S-a terminat cu şocolata belgiană. Prea dulce, tradiţională. Francezii, băncile mari, cu uzine, au şi un sector artizanal, mic, dar prosper. Acum fac ciocolată fără lapte, foarte bună, foarte scumpă. USA şi dreptul de a nu şti. Clinton abia de curând a aflat că sârbii nu sunt un popor străin, din alt stat, care să fi invadat Bosnia. Un prieten de-al lor, avocat celebru în Washington, 4 secretari avocaţi, numai unul din ei ştia cine a fost Roosevelt. „Arte”, emisiunea pentru intelectuali, care era să fie dată gata de „audimat”, e apărată de Mitterand şi Balladour. Cu ani în urmă, 140.000 scrisori contra programelor proaste, aculturale de la TV. S-a ţinut seama.

Pun chestiunea unei traduceri a mea din *Demain sans moi*. Trebuie să scrie editura la Gallimard pentru „aide financière”. Atmosferă plăcută. Mi-am revenit după căderea psihică-neurotică dinainte, când mergeam spre Bosquet. Îl rog pentru recomandare. Va vorbi, zice, şi cu Robert Sabatier, să-mi dea şi el şi „Academia Mallarmé”.

Dimineaţa îmi vine în minte, deodată, un vechi vers al meu, pentru mama:

La şaptezeci de ani trecuţi
Roşeşti uşor, ca o codană
Şi lacrimi izbucnesc prea iuţi
Sub bolta frunţii, diafană.

Nu începe rău. O feştelesc mai încolo cu „ideologia” – de ce nu s-a rupt din cercul ei de viaţă, stimat, adică, mai tâmpit – obsesional – dogmatic nu se putea, de ce n-a devenit comunistă, în ultimă analiză…

Eu la fel, roşesc, lacrimi repezi… la 80 ani. Şi am revenit în cercul strâmt al familiei. Lupt cu depresiunile nervoase, psihice şi cu alergia la… suflet. Mi se rupe inima de viaţa chinuită, muncită, limitată, fără perspective, cu spectrul şomajului în faţă, pe care o duce Petre. Şi timpul scurt pe care-l mai avem în faţă, în oarecare stare de validitate bătrânească, Sorin, cu mine alături. Gândul morţii. Neputinţa de a

scrie poezie. De ce nu renunţ?

Şi marginalizarea mea în poezia românească.

Admir calităţile intelectuale şi de caracter ale lui Mircea Zaciu, cum reiese din *Jurnal*. Şi tenacitatea de a şi-l ţine în orice împrejurări.

Chaville, 25 aprilie '94

După o jumătate de an, recitesc paginile anterioare. N-am mai notat nimic. Iarna: motivele mele recurente: stări psihopate, probleme de sănătate – Sorin, indigestie puternică, spitalul Foch, după o mare spaimă, oarecare linişte – grijă în legătură cu viaţa sentimentală a lui Tudor (a rupt cu Catherine), câteva articole la *România literară*, apoi obsesia 80 a n i şi marginalizarea (sunt alta decât mă crede lumea românească, dar nu îndrăznesc să-mi fac mărturisirea şi va trebui, altfel nu pot să continui. Salonul Cărţii la „Porte de Versailles" – agresiunea împotriva mea a Predelenilor: „Ce cauţi aici? Tu, care ne-ai omorât tinereţea? – umilinţa, răul (consolările familiei Balotă şi ale lui Barbă Neagră) o „îngăduinţă", o „iertare creştinească", dar se vede că nu înţeleg nimic din ce am trăit – chiar oamenii cei mai binevoitori – trebuie să-mi descarc trecutul, sufletul, contradicţiile, în scris – hai, dă-ţi drumul odată!

Grave probleme fiscale pentru Petre. Un serviciu nesigur, rate la cele 2 apartamente pentru toată viaţa, trei fete la şcoli (Em. 19 ani, fără perspective certe, după bac. O şcoală proastă la Paris. Şi toate aceste greutăţi, din cauza noastră în primul rând; ca să trăim în condiţii foarte bune. Şi din cauza lipsei lui de prevedere… Nu ştie ce înseamnă adânca bătrâneţe şi ce ne poate aştepta… Dacă aşteptam, fără apartament, la demisolul lor, cele câteva luni pe an, aveam acum „Foyer Résidence", studio modest, dar nu ne durea capul – la propriu şi la figurat).

De ce îl giugiuleşte Mouru? Erau la cuţite. E din frustrările ei sentimentale? Se refugiază în tandreţe filială pentru că, din cauza obezităţii nu-şi găseşte un prieten iubitor? Sau e ceva deliberat, socotit? Viitorul va arăta – cui va apuca viitorul.

Acum ştiu: psihopatia dă un rău general, indicibil, groaznic, dincolo de obişnuitele localizări psiho-somatice (alergii, eczeme, dureri de ochi, inflamări, migrene). Azi, totuşi, mă simt mai bine, am luat doză dublă de Valium şi jumătate aspirină în plus, seara, la culcare (sau mai devreme ceva).

Luni 7 mai

Ne-am bucurat, ieri, că ne-au chemat la dejun, că au fost şi Marie cu Aline. Dar A., mereu capricioasă, obraznică, face scene. Petre îi face observaţie, să nu-şi conducă prietena acasă când ne aşezăm la masă. Pe urmă, la insistenţele lui Bernadette îi dă voie, dar să se întoarcă repede (e în vecinătate). Morocănoasă, face bot, nu mai vrea să mănânce. Vorbesc repede, repede între ei. Nu înţeleg mai nimic.

B.: N-ai auzit expresia „J'ai le raz du cul" (în loc de „raz du bol").

Petre: „Familie modernă"

Şi Marie e obraznică. Îi trânteşte una şi apoi se agaţă de gâtul lui şi îl pupă.

El se lasă, ca un paşă, adorat. Se vede cât colo că se topeşte de dragoste. Săracul Petre, sunt singurele lui bucurii mari, adânci. O viaţă profesională de rob, care te şi prosteşte. Să alergi după clienţi, să ai discuţii despre o marfă cu defecte, de care nu el e vinovat, să nu ştii dacă mâine vei mai avea slujba.

Şi noi, pe capul lor.

Aştept să sosească *Demon în paranteză*, 20 ex., de la Brenda. De ce n-au sosit?

Fac prostii. Vorbesc cu Norma despre Tudor.

Scriu prostii. Ceva care nu e nici autobiografie, nici poezie. Rimează, rimează… Flaşnetă. Nu e momentul, nu e perioada istorică, nu e locul şi rolul meu să scriu ce m-a chinuit cel mai tare în viaţă: opţiunea pe care am făcut-o pentru Marea Utopie şi desprinderea dureroasă de ea, înceată prea înceată, şi dorul după altă utopie, imposibilă azi, când omul arată ce poate în materie de cruzime fără limite.

1994, 20 mai, Chaville

Iarăşi, zbucium. În legătură cu viaţa (firea mea, destinul, politica, jumătăţile de măsură) scrisul.

Acum, aspir ca să scriu câte un articol pe placul celor de la *România literară*, ca să mi-l publice, să nu fiu cu totul absentă. Dar în felul ăsta nu dau ceea ce aş vrea să dau. Cum să ştiu, paralel, cele 2 linii: deschisă, fără rezerve, fără autocenzură (ha, ha! şi acum!) şi prezentă.

Ţvetaeva.

Perricheau îmi dă, mai întâi de la bibliotecă:

Rilke – Pasternak – Tsvetaeva: Correspondance à trois, été 1926. (Gallimard, 1981).

Şi *Le roman de Marina* de Dominique Desanti (Premiul Femina-Vacaresco în martie 1994).

Apoi, îmi împrumută de la el:

M.Tsv. *Le poème de la montagne* şi *Le poème de la fin* (Ed. L'âge d'homme – Collection dirigé par Efim Ėtkind, Copy. 1984)

Postfaţă, foarte bună, de Eve Malleret

Tsvetaeva: „Moi, c'est quand je suis tendue, que je me sens le mieux".

Amândouă poemele lungi, de dragoste tragică, scrise în 1924.

Tension de la rupture, fulgurence des rythmes. La dernière promenade des amants. „Le heurt entre éclair et durée fonde l'originalité du poème". [de aici text în lb. franceză, în original].

Ellipses, sauts de pensée, rythme haletant:

„Au plus fort de la passion, Tsvetaeva est capable de prendre du recul pour décrire le parcours capricieux de l'électricité qui traverse affects et pensées".

Ce language télescopé exige une rapide gymnastique cérébrale. Les ellipses, sauts de registre, raccourcis brutaux qui créent cette vitesse exceptionnelle rendant la lecture difficile. Des lecteurs s'en plaignent, rebelles à cette ésthétique.

L'arbitraire de Tsv. qui, a priori, peut sembler être celui d'un illogisme volontaire évoque l'experience des surréalistes dans leur essais de l'écriture automatique. Breton (1924) écrivait le premier *Manifeste du surréalisme*. Il désignait la logique comme l'ennemi des poètes:

Homage à Freud.

Chez Tsv. nulle référence à aucun système de pensée. Elle est le poète et ne se référe qu'à la force élémentaire qui le ment.

Irrationalisme et conformismes inattendus.

Manifeste surréaliste ruines les idées de famille, de patrie, de religion.

Poème d'amour (le plus) anarchiste (*Poème de la montagne*), Tsv. affirme en même temps les droits du foyer, du bonheur conjugal, (la nécessaire chaleur de la maison).

„Les surréalistes étaient plus cohérents, mais, finalement de l'écriture automatique, que l'on peut considérer comme un effort expérimental à l'éventuallitté, il reste, avec le recul du temps, une inconstance due à l'excès d'arbitraire. Leur but était le même; tenter de restituer par le language le mouvement spontané, chaotique de l'émotion, de la pensée, de nos fulgurations intérieur"

Tvs. parvient mieux que nul autre à cette vitesse; sans toujours éviter l'arbitraire d'une subjectivité qui peut conduire à l'hérmetisme, mais elle conserve une logique solide – celle de sa cohérence de poète dont la puissance est exceptionnelle, malgré des contradictions et déchirements tel qu'on peut se demander comment un être humain a pu les supporter durant 49 ans!

… Amour aile, affreusement sensuel, mais prêt à l'envol.

[Memoriile Ninei Berberova (*Cest moi qui souligne*) nu răspund aşteptărilor]: „Pasaje despre Tsv., dar nu prea interesante”.

[Din cartea lui Dominique Desanti, M.B. transcrie fragmente din două documente epistolare.

Dintr-o scrisoare către un prieten]: „Aerul pe care-l respir e acela al tragediei. Nu sunt făcută pentru această viaţă. Nu sunt decât o vâlvătaie… Je suis une écorchée vive”.

Sergiu Efron lui Max Voloşin: „A se precipita cu capul înainte în uragan a devenit pentru ea o necesitate, aerul pe care-l respiră. Aproape în totdeauna, acum ca şi odinioară, totul e construit pe iluzie, pe propria înşelăciune”.

[Este semnificativ acest interes pentru destinul tragic al poetei ruse, prelungit târziu după ce Maria Banuş tradusese poezii ale Ţvetaevei, atât în selecţia *Duhuri peste ape* (Ed. „Minerva”, 1981) cât şi în antologia *Din lirica de dragoste a lumii* (BPT, 1987). Se recunoştea, desigur, în notele sumbre ce caracterizau mărturiile mai noi devenite publice.]

19 iunie '94

Ieri la Milly-le-Forêt – Parcul, zmeura. Nu – cireşi. Nu – vişine, anul ăsta. Nanda şi Gyuri în afara familiei. Eu, început de sciatică, combătut cu un Dolipan, dimineaţa. Şi anxietatea, starea anxioasă tot mai accentuată, odată cu apropierea termenului de plecare la Bucureşti, sâmbătă 25.

Nu mai pot face altceva decât bagaje. Cu Sorin, ciorovăieli bătrâneşti din cauza memoriei care ne slăbeşte, maniilor, încăpăţânărilor, nervilor, impulsivităţii. Nici să citesc nu prea mai am răbdare.

S-a făcut cald. Zilele s-au lungit mult. Până la orele 22 – lumină, apoi crepuscul, aproape ca o noapte albă, nordică. Mă bucuram când apărea un articol în *România literară*. Nici asta nu mai pot. Ultimul văzut: Să spui adevărat lucruri [?].

[Totuşi, de la începutul anului, evident reviriment publicistic; note de lectură, reacţii pe marginea unor noutăţi de librărie, chiar o pagină întreagă de revistă cu versuri de reală vibraţie, majoritatea pornite din reflexe autobiografice în tonul Însemnărilor din Jurnal.]

Bucureşti, 22 august 1994

Tudore, te-am iubit când ai spus la televizor, despre cuvântul poetic că

poate, ca şi imaginea artistică, spune m a i m u l t (tu ai spus mai exact, mai frumos. Trebuie să ascult videocaseta...). Poezia asta e un mic dar pentru tine şi Petre, căutătorul de cuvinte:

Caut cuvinte în dicţionar

Înot cu capul sub apă.
Translucid, verde e totul,
Valuri, valuri semantice,
dintr-un veac în altul
îmi croiesc veşnicia senină,
cera – ceară, *melis* – miere,
meliflora, melopee vrăjită,
înot aproape de mal,
Sfântul Petru
Înveselit ironic mă-ntâmpină:
tot cauţi şi cauţi cuvinte în dicţionar,
hai, intră, norocoaso, bătrâno,
cu toată copilăria din tine,
cu toată adolescenţa.
Mult iertător e Cuvântul.[1]

Bucureşti, luni, 24 octombrie ’94

Să nu mai bolesc de nescris. Orice. Să ţin, iar, un jurnal, chiar dacă nu pot zilnic, chiar sporadic, fragmentar. Mă chinuiesc într-un gol de neînţeles, de la evenimentele din decembrie ’89. Aşa se spune, acum, neutru, fără de *parti-pris* mascat. Altfel; carnaval, mascaradă, în nici un caz „revoluţie”. Înseamnă că eşti cu Puterea care „ne-a furat revoluţia”. Dar şi asta s-a fumat. Să nu mă opresc, deocamdată, la neputinţa unei mărturisiri politice şi autobiografice, deschise şi la cauzele ei.

Să consemnez: Tudor şi Nanda vor avea un copil, pe la sfârşitul lui iunie.

Noi, Sorin şi eu, îl vom vedea pe dr. Moraru, chirurg oftalmolog, marţi p.m. 1 noiembrie să aflăm ce-i cu cataractele noastre, de la ochiul drept (al fiecăruia), când şi cât de urgent trebuie operate. De la Petre, aşteptăm amănunte, ca răspuns la scrisoarea noastră să se informeze care ar fi, pentru noi, condiţiile financiare şi posibilitatea alegerii unui chirurg bun, în Franţa.

Ieri, la noi, Tili şi Puiu dr. Margherescu (Ion): chirurg la Boldeşti, la nord de Ploieşti, lângă Valea Călugărească. Are 67 ani. Mai lucrează, dar activitatea s-a împuţinat. Erau trei chirurgi, a rămas numai el. O cramă unde se mânca foarte bine, pe lângă Valea Călugărească, acum o cafea, acolo, 3.000 lei. Cred că are nostalgii, complexe, regrete, nerealizări „medic de provincie”. Şi snobismul legăturilor cu oameni de litere. Caraion l-a decepţionat. Le-a cerut să le aducă hainele de

iarnă la Paris. Nu mai era acolo. Fără să lase adresa şi după ce l-au găsit, nici o mulţumire. Nici el, nici soţia.

Ionel Vianu a fost şi el, în tinereţe, medic la Boldeşti. Era încă generalist. Prin Margherescu a aflat că Burghelea are un om al lui la concursul pe care urma să-l dea I. Vianu, pentru specialitatea psihiatrie. Dar când i-a pomenit Margherescu de Burghelea, i-a mulţumit, spunându-i să nu-şi facă griji, că el are concursul asigurat.

Le povestesc istoria de dragoste din tinereţe a mamei. Am început povestea după ce le-am spus că am citit în ziar că a murit ultimul evreu din Târgovişte.

— Ştiţi, noi suntem evrei.

— Nici o problemă.

26 octombrie '94, Bucureşti

Sf. Dumitru. Zi însorită. Mergem la Micu să-l felicităm. Flori şi un After Shave – Adidas.

Ne opresc la masă. Pun un radiator. În casă e frig. Se fac reparaţii la cazan. 250.000 lei de familie de proprietar. Sunt vreo cinci. Dacă trebuie un cazan nou, probabil costă vreo 8-9 milioane.

Le povestesc de aseară la TV, emisiunea „Credo" cu părintele Galeriu şi un preot catolic. Vor să ne întoarcă la creaţionism. Evoluţionismul e o escrocherie.

Micu: A, Galeriu. El e un escroc, fost legionar.

Creaţia, Adam, Edenul o alegorie.

Eu: A încercat să spună ceva în sensul ăsta preotul catolic, că e un simbol, dar foarte timid. A dominat idea că în şcoală să se facă religia – în toate şcolile – în sensul creaţionismului. Au fost şi telefoane de la telespectatori. Nimeni n-a îndrăznit să se opună, să susţină alt punct de vedere.

Micu: Dumnezeu e o forţă care guvernează ordinea cosmică. Sigur, nu poate să ne ajute individual. Dacă după ce te îmbolnăveşti, pentru că n-ai dus o viaţă de cumpătare, în acord cu principalele precepte biblice: să nu fii desfrânat, să nu fii lacom… Dumnezeu nu-ţi poate ajuta.

Obiecţiile mele: sau părinţii, străbunii nu le-au urmat.

Cuvântul cheie care revine e ordinea cosmică.

La gluma mea nevinovată că „Adidasul" îl va face mai seducător pentru studente, mi-a răspuns foarte serios că nici în tinereţe… urma învăţăturile căpătate de la preoţi.

Ea e înfocată adeptă a lui Iliescu. Legaţi de televizor. Corupţia îngrozitoare nu o observă. Înverşunată contra opoziţiei: sunt răi. Ca româncă n-ar trebui să-i urăsc, sunt şi ei români, dar sunt răi…

Seara vine fotograful mult aşteptat, cu 5 fotografii făcute la aniversarea 25 de ani de la terminarea F.C.M. „N-am putut veni până acum. Să mă iertaţi. Alerg toată ziua, mă zbat, nu merită, pe timpul lui Ceauşescu era altceva!”

Bucureşti, 27 octombrie ’94

Alergie pe gât şi braţe – pielea hiperuscată, usturǎ, o ung tot timpul cu lanovaselină.

Dimineaţa mă scol obosită, indispusă, n-am nici o poftă de scris ceva şi mă întreb pentru ce trăiesc.

În *Lettre Internationale*, toamna ’94, scrie şi Vercors despre bătrâneţea lui: ciudatele pierderi de memorie, când prezintă pe un prieten altui prieten. Soţia ştie şi îl ajută. Mie revista nu-mi cere nimic. Numele meu e mânjit de comunism – pentru că am crezut…

Petre încearcă să-i îmbuneze pe Giebleri. Îi invită la ei, cu Ane, fără Luca. Hermann vorbeşte despre bijuterii restituite şi nişte scaune ale lor, pe care Tudor nu le-a dat înapoi. Chipurile au fost furate din garaj… Petre: „Noi vedem defectele altora, pe ale noastre, nu”.

N-aş fi crezut că am să fiu de acord. Acum zic că bine procedează şi numai aşa sunt şanse să nu-l piardă de tot pe Luca…

Indispusă şi din cauza lui Jeny Florescu. Nu-i de găsit şi nu ne-a anunţat nimic cu privire la expoziţia Mircea Ciobanu de la Palatul Parlamentului. Azi trebuie să aibă loc. Ne-a invitat şi a uitat… Condiţia bătrânilor care nu sunt în prima linie.

Mică consolare că o să mai fie duminică la ora 12 o emisiune la Radio-Cultural cu nişte versuri de-ale mele. Ce vechituri tâmpite o fi ales acea Liliana Moldoveanu? Mi-e o uşoară silă de mine şi de vanităţile mele.

Marţi – consultaţii pentru cataractă la dr. Moraru. Anxietate. Am început să scriu ceva mărturisiri – eseuri, notaţii, dar merge greu (nu în caiet, pe foi albe, numerotate):

M-am născut în micul Paris. Aşa i-a plăcut lui Paul Morand, scriitor francez, rafinat şi monden, să gratifieze Bucureştiul cel puturos, îngălat, parfumat de cucoane, îmbălsămat de regina nopţii, de floare de tei, în iunie…

Primul suvenir: mă trezeşte mama. E noapte. Într-un pat larg, străin. Mă înfăşoară într-o pătură şi mă ia în braţe. Coborâm în pivniţă. Adorm iar. Mă trezesc. Joc de lumini şi umbre de la o lampă de petrol. Oameni mari şi copii care se foiesc primprejur. Un primus pe care fierbe ceva. Miroase a gaz. O rogojină pe jos. Beau ceai dintr-o cană de tablă, pictată cu pitici. Mă-ndrăgostesc de pitici. Sunt fericită. Nu vreau să-i dau mamii cana, după ce am terminat ceaiul. Ea îmi trage

cana. Eu urlu: e a mea, e a mea! Stăm toată ziua în pivniţă. Atunci, probabil, l-am cunoscut pe băieţaşul din vecini, care avea o poreclă nostimă; Nică-n Sami. Ca să se deosebească, probabil, de Nică-n Gutman al lui unchi-meu, la care eram adăpostiţi în timpul bombardamentelor. A trecut Zeppelinul. Sună de încetarea alarmei. Nemţii ocupă Bucureştiul. Cazanul de aramă, în care se fierb rufele, a fost îngropat în pământ. Asta se întâmplă la noi, acasă, în fundătura Bibescu-Vodă. Nu mai stăm la nenea Gutman. Soldaţii nemţi rechiziţionează tot ce-i de aramă şi mama e nervoasă. Dacă o să-l găsească? Şi cazanul în care se fierbe magiunul de prune? Nu l-au găsit. Halal de noi!

Ce mai agent de bursă e Alhalel ăsta, că nu s-a priceput să ascundă cum trebuie un biet vas de aramă? Şi nu-i un goi prost, tot ovrei, dar aşa-s sefarzii, mai ţigănoşi, neam prost.

— Ei, aşi!

— La bursă e bine cotat, are clientelă.

— O fi îngropat mai bine aurul şi le-a dat pe la nas nemţilor ţucălaşul de aramă, ca să nu scormonească mai departe. Ha, ha…

Curtea noastră: Turnul lui Babel. Un univers. Închis, deschis. Imposibil de circumscris într-o formă geometrică.

Casa dominatoare a proprietarului. Stăpânea tot domeniul. Domnul Constantinescu. Evreu botezat, cu plete albe, moşneag sfătos, negustor, în strada Carol, de obiecte sfinte: icoane, cădelniţi, patrafire. Scări exterioare pe două laturi, spre terasă, spre cer, apartament cu etaj, perniţe tari, cu pisici tărcate pe fond verde, să le tot pupi în botişor, chiselniţă cu dulceaţă de chitre pe tavă de argint, pentru copii cuminţi, ca mine. La subsol, chiriaş grec, cu nevasta, fabricant de gogoşi, pudrate cu zahăr. Parfum de vanilie şi ulei încins, până departe-n univers. Un pâlc de oţetari. Mai pe dreapta, un rând de case, ca la ţară, cu cerdac, cu odăi joase. Zalman, tinichigiul, şi familia lui. Gemete feminine, blesteme în idiş, plâns de copii, ligheane vărsate în curte, peste parmalâcul cerdacului. Iarbă, ici colo, pricăjită. Câţiva salcâmi şi tufişuri de lemn câinesc. Cum intri în curte, pe stânga, un rând de case cu etaj, cu ştaif, cu rang funcţionăresc. Ca pentru domnul Max Banuş, tata, director la agenţia Sf. Anton, Banca Marmorosch-Blank, ocupând parterul, şi domnu' Solomon de la etaj, funcţionar nu ştiu unde.

Un trotuar îngust ducea de la poartă, în fundul curţii, trecea pe la casa Alhalilor şi ajungea la busturile de ghips din faţa şandramalei-atelier a sculptorului Severin.

Noi, în faţa casei, aveam un chioşc îmbrăcat în viţă, unde în serile de vară luam cina. De câte ori trecea vreun vecin pe trotuarul îngust dintre casă şi chioşc, spunea: „Poftă bună!” şi noi răspundeam în cor. „Mulţumim!”, şi-mi amintesc de mazărea cu friganele care era foarte

gustoasă.

Chioşcul însă, era şi peştera lui Ali Baba. Aveam ascunse nişte pietre preţioase, în hârtie de staniol, pietricele colorate, scoici roz şi sidefii, aduse de la Techirghiol-Movilă, de la mare, unde mergeam cu mama şi Clara şi Vony, în fiecare vară. Trebuia să mă înzdrăvenesc pentru că eram un „krepirel”, adică o mortăciune, un copil bolnăvicios.

Curtea se încopcia cu Piaţa Mare, undeva în fundul ei, după ce treceai de cişmeaua îmbrăcată în muşchi verde. Piaţa şi curtea nu erau despărţite decât printr-un gard vechi, prin care puteai vedea dincolo, în lume…

1. O primă ciornă a acestei poezii, pe o foaie smulsă din alt caiet, datată: Chaville, 18 mai ’92 – de altfel, poeta a tot însăilat pe aceeaşi canava lirică, precum se vede la finalul anului 1995. O variantă, destul de mult diferită (însuşi titlul modificat: „La sfârşit cuvintele”) va apărea în deschiderea revistei *Vatra*, nr. 3/ 1996. (Nota mea, G.Ş.)

1995

9 februarie ’95, Chaville

Ceva e putred pe Terra. *Le désarroi*. Nu există corespondent în românește. Zăpăceală, buimăceală, haos. A nu şti încotro.

Idealuri sociale căptuşite cu o Real-politik criminală.

Toate lucrurile comune de azi, din politologie, psihologie socială, eseistică, publicistică – intelectualii victime ale psihozei comuniste – nu mă pot linişti.

Aproape toate fenomenele morbide pe care le acuz sunt rezultatul faptului că nu mi-am putut descărca, în scris, sacul meu de amintiri, cu întrebările şi situaţiile aferente, cu explicaţiile (în parte psihanalitice) ale cazului meu: de ce am aderat la comunism? De ce am rămas aproape trei decenii credincioasă acestei religii?

Acum, după ce atât de mult s-a scris despre problema asta, în general – ilustrată de atâtea cazuri celebre – mi-e aproape clar ce s-a întâmplat cu mine.

Dar faptul că nu există un alt orizont de aşteptare decât o haită de scribi şovini şi huligani care abia aşteaptă să mă sfâşie, mă handicapează. Dacă nu voi face abstracţie de ei, dacă voi scrie fără inhibiţii, fără să trag cu ochiul la ce se petrece în România, dacă nu voi fi şi în această privinţă laşă, meschină, *terre-à-terre*, cu nasul băgat în prezentul imediat, ultimii ani ai vieţii vor fi un calvar fizic şi moral.

Uite ce se întâmplă cu *Cazul Jar* al lui Croh. Încerc să scriu ceva, pentru că sunt implicată (din fericire, pozitiv), pentru că am câte ceva de adăugat, şi considerente, ca cele de mai sus, mă paralizează. Am încercat câteva versiuni şi nici una nu e descătuşată. Cuvântul ăsta îmi aduce aminte de sinistra glumă a istoriei cu lozinca proletarii nu au decât lanţurile de pierdut. Eu m-am băgat în lanţuri şi nu mai pot ieşi din ele.

Copiii mei: ce mutilantă e şi această democraţie liberală în care trăiesc. Petre munceşte ca un rob. Capacităţile lui intelectuale sunt reduse din cauza lipsei de timp şi a supralicitării nervoase în ocupaţii mărunte, repetitive, de un nivel intelectual jos, agasante, derizorii

Tudor, cu tot talentul lui de desenator, e vândut ilustraţiilor din ziare, care, şi pe el, îl trag în jos, întru câştigarea pâinii zilnice. Cât de departe suntem de iluziile lor, dinainte de expatriere.

*

„Oh monde, monde étranglé, ventre froid!”
Henri Michaux: *Contre!*
(din *La nuit remue*)

23 febr. ’95, Chaville

L’écriture ou la vie de Jorge Semprun

Îşi aduce aminte, în 1992, de o vizită la mormântul lui César Vallejo, în cimitirul Montparnasse, unde s-a recules în ajunul bombardamentelor de la Hiroshima. Vara lui 1945. Cu trei luni înainte, Diego Morales murea la Buchenwald, în braţele lui, într-o sală a infirmeriei din Buchenwald. […]

Un comunist german, care le făcea fişele la sosire, l-a înscris pe J.S. ca *Stukateur* în loc de *Student* ca să-i evite munca mortală la şantierul uzinei subterane unde urmau să fie fabricate rachetele V1 şi V2.

Muncitorii specialişti ca *Stukateur* erau reţinuţi în lagăr, de pildă pentru vilele elegante ale SS-iştilor. Asta i-a salvat viaţa lui J.S. (el se opusese). Abia în ’92, când vizitează lagărul, află de la un ghid german de vreo 40 de ani, bărbos, că deşi el insistase să fie trecut ca student, l-a trecut fără să ştie ca specialist ca să nu fie trimis în uzina ucigătoare. […]

Miercuri 22 martie ’95

Rezum: capitolul Semprun (scrisoare, articol pt. *Rom lit.* în contratimp, prea târziu. Nu cred să-l mai publice cu titlul modificat).

N-am terminat cu obsesia *Cazul Jar*, începuturi nefinalizate. Probabil mă voi întoarce.

Ocazia ratată a lui Petre: casa şi terenul de lângă ei. Armeanul vinde casa altuia.

— Am fost nişte imbecili.

Îşi face lui autocritica, dar o acuză şi pe Bernadette că ea care e născută în Franţa nu i-a spus să facă „une promesse de vente”, ea care „trempe avec Philippe dans les notaires” – şi nouă, cu răutate: „şi pentru voi o să fie mai rău când o să locuim la Meudon sau în altă parte…”

E tare amărât, săracul. Şi noi, cu el. Aici ar fi avut totul la un loc: domiciliu, birou, depozit… Dar a întârziat cu perfectarea – Rodriguez, banca… „N-am ştiut că la Chaville e 4.000 fr. metrul pătrat de teren”. Armeanul cerea 2.500.000 pentru tot: teren, 500 metri pătraţi, clădiri etc… Şi rămâneam în acelaşi mediu, vecini, vedeam şi casa unde au

crescut copiii. Sentimentalismul Banuşilor şi al Ebnerilor…

Tudor, şi el, necăjit, îngrijorat. Obligaţiile s-au înmulţit. Aşteaptă fetiţa – Alexandra – la sfârşitul lui iunie. Nanda: 11.000 fr. lunar, chiria. Restructurarea lui *Le Monde* în defavoarea lui. Capătă mai rar comenzi. Acum, de la *Arches*, de la *Figaroscop*… Dominique, noua directoare artistică, ipocrită, cu două feţe.

Nu arată bine Tudor. Mai puţin sport. Ce şanse va avea cererea lui la Minister pentru atelier cu locuinţă mare? Nici una. N-are pile. Nici eu nu pot să-l ajut şi mă perpelesc.

De problemele mele de „creaţie” ce să mai vorbesc? Mă urmăreşte „comunismul meu”. Am luat şi două cărţi „Freud” de la bibliotecă poate folosesc „cheia” psihanalitică. Pe cine dracu’ mai interesează?

Hienele (Alex. Ştefănescu) bagă pe toţi comuniştii, deci „profitorii” în aceeaşi oală şi le cere cu ton cominatoriu să-şi facă o autocritică „la sânge”… Nici nu-mi trece prin gând. Ce să caut în toată această murdărie? Chiar dacă n-am fost un înger nevinovat, conştiinţa mea chinuită şi vinovată de indiferenţă, şi mai ales de necunoaştere a realităţilor concrete, nu-mi cere aşa ceva, ci o analiză a ceea ce a fost viaţa şi transformările mele.

Jean-Jacques Wunenburger: *Sigmund Freud, une vie, une oeuvre, une époque* (Balland, 1985)

Operă inaugurală a psihanalizei: 1900, *Traumdeutung*.

Conţinutul visului: „une surcharge de sens qu’il faut interpréter”.

Un fel de regresiune foetală – somnul care permite visele – o destindere fizică, care permite de a reduce presiunea adaptării la lume. Visul se sprijină pe excitaţiile psihice care provin din cel mai îndepărtat trecut onto- şi filogenetic. Relaţii ambigue, Freud cu „l’aproche magico-religieuse”. Nu reduce la „cheia viselor”. Nu e chiar foarte străin de fenomenele oculte, nici de credinţele tradiţionale în finalitatea inconştientă a viselor, calculelor, jocurilor de cuvinte…

Uitarea: amintire dezagreabilă, (ca un obiect urât mirositor – te îndepărtezi de el).

Omniprezenţa dorinţei.

Visul: o scufundare în sfera bio-psihică, care ne urmăreşte prin pulsiunile dorinţei.

Cenzura visului: transferul unei dorinţe inconştiente asupra altei dorinţe care acţionează în locul ei, mascându-i natura.

Paradigma lui Babel: inconştientul se exprimă schimbând registrul lingvistic. Opera visului, confuzia limbilor.

Paradigma lui Hermes: cel ce face să treacă sufletele de pe un tărâm pe celălalt, tainică călătorie, trecerea sacralizată a unui spaţiu periculos pentru a ajunge în lumea satisfacerii (dorinţei).

Paradigma lui Circe: inconştientul se multiplică în figuri

mistificatoare, demobilizează cenzura care paralizează conştiinţa. […]

Concluzie simplă şi amară şi o mai deplină înţelegere a sterilităţii artistice, la bătrâneţe, după ce am parcurs complicatul drum, descris de Freud, de la dorinţă, refulare, vis, transformarea fantasmelor individuale în reprezentări supraindividuale.

Dorinţele stinse. Deci: refulare a ce? Deci transformare a căror vise şi fantasme individuale în reprezentări supra-individuale? Există însă – rar – şi longevitate artistică. Nu e cazul meu. Încerc – atâta tot – să-mi menţin creieraşul în stare de funcţionare.

Chaville, 28 martie 1995

Ipotezele psihanalitice în artă îi confirmă lui Freud liniile mari ale concepţiei romantice a geniului artistic: suflet excepţional care se emancipează de reprezentarea comună a lumii şi slujeşte forţele subterane, supraindividuale sau cosmice.

Influenţa artei, literaturii asupra lui Freud.

Moise al lui Michelangelo; *Don Quichotte*; *Fraţii Karamazov*, opera lui Sofocle. Complexul lui Oedip (Hamlet pentru F., emblema însăşi a Complexului lui Oedip)

Pour F., l'art, une tentative unique pour dévoiler et sublimer les drames cadrés de l'inconscient.[…]

Încă din 1907-1916, Freud lărgeşte câmpul/teritoriul investigaţiilor psihanalizei la toate faptele individuale şi colective. F. se apără: psihanaliza nu reduce sursele evenimentelor psihice colective şi istorice numai la psihanaliză… nici [nu pretinde] că ar ocupa primul loc. Totuşi, încearcă să dovedească (*Totem et tabou*, 1917) că omenirea şi-a constituit o civilizaţie după aceleaşi legi psihice care acţionează în visele sale, limbile sale sau nevrozele sale. Comportările şi credinţele popoarelor sunt, în acest sens, derivatele complexului lui Oedip al oricărui om. *Le destin familial-infantil prépare le cadre de développement de toute la superstructure culturelle*.

> *La sagesse de l'archaique – Un humanisme de détresse.*

1930, Freud încheie *Malaise dans la civilisation* printr-o mare dorinţă (*voeux*): „Il y a lieu d'attendre que l'autre des deux «puissances célestes», l'Eros éternel, tent un effort affin de s'affirmer dans la lutte qu'il mène contre son adversaire non moins éternel"…la reflexion sur le destin de l'humanité l'a amené à affiner ses premiers jugements sur l'ordre culturel. Humanisme de détresse constat du potentiel de désordre qui git au fond de chaque individu. Après avoir fait de la sexualité le pivot d'un soulagement thérapeutique, F. finit par y voir, surtout au contact du catalysateur de l'agressivité, la racine

emprisonnée de toute l'existence humaine".

Joi 30. 03.'95

Răsfoiesc toată cartea. Întrerup lectura. Mâine voi cere prelungirea la bibliotecă.

19 aprilie '95

Răul de ieri, după Fotomaton. Strâmbă, bătrână urâtă, cu părul lipit de ţeastă, cărunt, faţa roşcată, pătată (deficienţă telurică Fotomaton? Poate).

Începe răul psiho-somatic. Nesiguranţă, echilibru precar, criză ameţeală, vagă greaţă şi… Deprimare. Iau Clarytin, seara, contra alergiei. Ajută. Dar visul, visele de astă-noapte?

Ceva ce n-a fost niciodată. O femeie drapată în alb-negru, tânără, vorbeşte în bobote, are nevoie de un ajutor erotic. Alături de noi, câţiva din familie, nu ştiu cine, e Arthur. Şi Ea se apropie uşor, aerian de el. L-a ales. Îl vrea. El e tot tânăr. Zice, apropiindu-se: O femeie când te roagă, n-o poţi refuza.

Şi eu, ruşinându-mă pentru *terre-à-terre*-ul meu, în această atmosferă mistico-erotică: Şi ce-o să-i spunem lui Edith, când o să vină (adică, nevestei-sale). Visul se termină pe întrebarea mea.

Mă trezesc, dimineaţa, cu capul greu şi deprimată. Ar trebui să mă adun, să-mi încep notele autobiografice. Prânzul la 11,30 la restaurant îmi taie ziua şi, după-masă, nu mă mai pot concentra ca dimineaţa.

Mi-e frică de întoarcerea în România. Mi-e frică de timpul scurt, al lui Sorin, al meu, până la moarte. Şi cum va fi acest timp. Ca şi mama când era foarte bătrână, tot aşa se temea să nu devină „grabataire".

Situaţia lui Petre, grijile, problemele lui profesionale şi tusea, cât de alergică sau altceva care se pregăteşte. Lipsa lui de bani. Cerşetoria în familia bogată pentru împrumuturi relativ mărunte (o sută de mii) ca să cumpere (dar nu se găsesc la Chaville) teren + birou + depozit şi… Casă de locuit! Ca să fie pregătit în momentul ruperii de Rodriguez (trecerii la Kaydon?).

Tudor şi Gieblerii şi Luca. …la sfârşitul lunii şedinţă la tribunalul din Schwäbisch Hall, ca să i se dea copilul în vacanţe. Şi trecerea lui pe la reviste ca să i se dea de lucru. Nu, nu mă amăgesc. E un mare desenator, cu o imaginaţie furibundă. Dar Banii masacrează totul în această epocă: Neamuri întregi, talente majore. Epoca masacrelor.

Manuscrisele de la Kumran. Ţinute sub cheie şi de creştini şi de evreii din Israel.

Mare articol (*Le Monde* 14. 04. ’95) de Edgar [Reichmann], *L’androgyne et la chimère* despre Lulu (*Travesti*) de Mircea Cărtărescu. „Bouleversant Lulu… il faut souhaiter qu’il rencontre la succès qu’il mérite”.

2 mai ’95

Fragmente, fărâme ale memoriei deficiente.

Joi, 17. 08. ’95

Şefa secţiei medicale – Bârlea.

Internare spitalul Elias, dr. Marinescu; neurologie!

Spaimă. Nu mă primeşte. Cu căruciorul la et. 3, cam. 13. Diagnostic: ateroscleroză cerebrală.

Disperare. Silvian!

Medicamente de la spital, ½ aspirină.

UPSA de la noi.

Dormitez aproape tot timpul.

Vineri, 18

Domniţa pleacă pentru 3 zile f. obosită.

Boala se vindecă. „După 50 de ani, toţi avem scleroză coronariană sau cerebrală. Mergem înainte!”

Dormitez mai puţin.

3,1/2 - 5, Sorin. Mi se rupe inima de dragoste şi milă pentru bătrâneţea lui şi a noastră. Stă puţin de vorbă cu învăţătoarea Viorica Petrescu. Îmi aduce tot felul de lucruri: cărţi, compot etc. E surd.

Sâmbătă, 19.08

Dra. Cristea […] patului să merg la dr. Oşanu (neurologie). Nu se vindecă, se ameliorează. Deprimare, oboseală, mă simt prost. Lactolase (scaun moale).

Marţi, spitalul Elias, 29. 08.’95

O basarabeancă, româncă duioasă – moldoveancă – sentimentală, măritată cu un evreu, Maria Găitan Mozes, 67 ani, îmi trimite din

Israel o plachetă de versuri, *Identitate* (Ed. „Minimum", deci la Mirodan), prefaţată de Andrei Strihan (bine), ilustraţiile (bune, fals naive, în tuş subţire, sub steaua lui Klee) de Alfred Bruckstein. Pe ultima copertă fotografia ei, mai tânără ceva, corespunde întocmai portretului ei caracterologic: plete, zâmbet duios, melancolic, fără asperităţi, fără relief puternic. Portretul unei resemnate… educatoare; Şcoala de Literatură din Bucureşti.

Un humor blajin în limba lui Creangă!

(*Gura*) Şi cum e ades femeia, mai flecară…

Între confesiune şi conversaţie, un lirism muiat în humor, cu poantă bine găsită, ca finalul de la *Neastâmpăr*.

Uneori, rar, poate fi şi dură, sarcastică: poemul *Conştiinţa*.

O poezie directă…

Chaville, 29 dec. 1995

Zi de nevroză şi durere de picior şi scris felicitări de Anul Nou. Mircea Zaciu îmi cere poezii pentru *Vatra* (Tg. Mureş), în noua ei haină.

Chaville, 31 decembrie '95

La sfârşit, cuvintele

Bolnavă de bătrâneţe
şi de ororile veacului,
aproape întoarsă-n copilărie,
răsfoiesc dicţionare,
caut cuvinte nevinovate,
neatinse de duplicitate.

Sclavă a fascinantei,
strălucitoarei vocabule
DREPTATE,
către sfârşitul veacului meu
m-am eliberat.

Iar acum, întristată,
în singurătate,
răsfoiesc dicţionare,
dibui prin foile cărţii
cuvinte,
ca fragile din luminişul pădurii,
ca pietrele lustruite de vreme
din albia pârâului,
trepte blânde
din veac în veac
melis – miere,
cera – ceară,
herba – iarbă.

În melopeea lor
să adorm
fără vise de groază.
În amurgul lor să cobor
pe blândele trepte.

Câteva zile am tot şlefuit-o (poezia), ca s-ajung la esenţă, fără încărcătură barocă, fără sugestii lăturalnice, care împrăştie, te duc departe, de miezul cel tare.

Labirint

Am intrat în labirintul
trupului meu,
mai terifiant decât cel din legendă.
Lumina zilei – uitată.
Afară e soarele negru al veşniciei.

Osteoporoză

Iute, iute
se cerne făina
prin oasele sită.
Ce bunătăţi pregăteşte
marele bucătar
pentru serbarea de mâine?

În nucă e bine

În nucă e cald,
În nucă e bine.
Gerule – ger
cu clonţul de fier
în nucă izbeşti
şi n-o dovedeşti.
Mămucă, mămucă
e bine în nucă.

1996

Miercuri, 17 aprilie ’96

Martie: boli, dureri de dinţi, de gingii; sciatica – picior stâng. Nesiguranţă, ameţeli. Şi leşinul greu şi, la începutul lui aprilie, al doilea leşin mai scurt, mai uşor.

Apoi: mai bine cu sănătatea, dar G. Dimisianu – Patologie literară, şi eu, o lună întreagă, scris, rescris, bruioane peste bruioane şi discuţii cu Petre, cu Sorin. Petre a fotocopiat ultima versiune la:

Tentativă de clarificare şi mărturisire. Cred că iar am dat-o în bară, ca de obicei. De ce trebuia, la sfârşit, să fac o profesie de credinţă politică, foarte vulnerabilă şi apoi, vulnerabil post-scriptumul (cu sechelele…)?

Şi ieri, la vernisajul Ileana Balotă (tapiserie) şi Gabriela Manole Adoc (sculptură).

Ultima (probabil, nu ultima!) mare prostie: povestesc lui V. Igna şi N. Balotă toată tărăşenia… Balotă se întoarce mereu la sine, la ce vrea el să scrie, despre perioada ’54-’55, iar Igna şi mai prudent, tace mâlc.

Balotă: trebuie să scrii despre toate astea. Nu se cunosc. Crohmălniceanu ne-a povestit odată, lucruri despre care habar nu aveam. Trebuie cunoscute.

Ouă roşii: Hristos a înviat! – Adevărat a înviat!

Aceeaşi senzaţie, ca la 18 ani, că fac şi spun ceva deplasat. Acum, şi mai rău: trecutul meu de comunistă fără Dumnezeu.

Aş vrea să scriu ceva despre Camus, *Caligula*, un articol din presa franceză: poţi să admiri şi să ai rezerve.

Ceva despre declinul criticii, nu numai în România, şi în Franţa. Şi în critica literară şi în cea de artă. Forţe uriaşe, financiare, care impun cotele de valoare artistică şi materială a operelor. Economicul care domină arta pe piaţa mondializată.

Tudor, micul Don Quichotte!

A. Bosquet: E chiar periculos ce vrea să facă… Dezbatere critică asupra artei moderne la *Le Monde*. Şi un pictor, un desenator, pictează, desenează, nu se ţine de alde astea. Nu e rolul lui.

Tudorelul mamei, are aproape 50 de ani, tot de chestii păguboase, perdante se ţine: Olimpiadele culturale de la Delfi (Petersburg! Dar

oraşul e extraordinar de frumos! Locuitorii calmi, civilizaţi, mari iubitori de câini, exemplare superbe, îi vezi plimbându-se…). Are proiectul lui cu creditarea unui album. Tudor Banuş, edit. *Le Monde* – Ed. Fundaţiei Cult[urale]. Se va realiza vreodată? Poate că noi nu vom mai apuca să-l vedem.

Tare ne otrăveşte pe toţi cumpărarea apartamentului. Petre, mai ales, contra. Şi noi nu putem să facem altfel decât să-l cumpărăm (dacă se va putea, 1 august 1996 înainte). Otrăvită moştenire le lăsăm. Mă sperie întoarcerea la Bucureşti. Vara toridă, de anul trecut, spasmul cerebral, problemele nerezolvate – testament, 2-3 tablouri de vânzare, o listă cu bunurile mobile din casă. Cine o să se ocupe după moartea noastră?

Toţi s-au chivernisit, mai mult sau mai puţin, după puteri şi abilitate, comunişti şi necomunişti, numai noi, idioţi, naivi (!!) am rămas aşa, în aer, am donat apartamentul din Splai, n-am cumpărat când s-a putut (vreme de vreo lună, două) apartamentul din Fundaţiei şi, acum, batem din buze şi ne facem sânge rău, certându-ne cu Petre. (A zis Dan, „altă ţară, între o ţară bananieră şi una balcanică”.)

„Daţi-mi un telefon că nu sunteţi presaţi. – aţi fost invitaţi la ei…” (ca să ne convingă să nu cumpărăm apartamentul).

24 aprilie, Chaville

Tot timpul, montagne-russe psihologic. Scrisoarea lui Nestor mă bucură şi mă indispune: el publică în *Arc*, în *Academica*; „Minimum” îi traduce articolul despre Geo Bogza.

Eu mă apăr că nu-s lichea şi nu-s idioată. Şi de-abia demonstrez că sunt idioată pentru că fac asemenea tentative – uit care este imaginea mea în elita noastră intelectuală.

Mărunte, meschine satisfacţii: or să apară câteva poezii în *Europe*.

Da, Samuel Beckett aşa e, cum apare în *La Dernière Bande* (astă-noapte la TV Arte), preluat din Germania: pe vechea bandă de casetofon, ascultată, reascultată de bătrân, ce rămâne esenţial dintr-o viaţă: cu barca, o femeie dorită, o lumină, o umbră, a intrat în ea, ochii femeii mijiţi în soare, el deasupra, ea în umbra lui, deschide ochii, mâna lui îi lunecă pe piept, barca se împotmoleşte în mâl, apa clipoceşte, în sus, în jos, geme, scrâşneşte, îşi lasă capul în mâini, cu mişcări bruşte, exasperate, pune banda din nou: trebuie să trăim încă o dată, o dată n-a fost de ajuns!

Îi povestesc, mergând de la restaurant spre casă, lui Sorin. Simte şi el, ce am simţit eu? N-avem aceleaşi amintiri. Iar, pe de altă parte, el

mult mai echilibrat ca mine, sper că n-are mereu anxietatea despărţirii.

Ce bine ar fi să trec uşor, în somn, să nu ştiu când… Asta ne dorim cu toţii, dar câţi au parte de asemenea trecere!

Sunt psihopată, e clar. Ştia Domniţa ce spunea…

Când ai geniu, ca Beckett, transformi patologia în artă. Dar, la sfârşit, n-a mai putut nici el. Cuvintele, faţă de care e mefient (totdeauna s-a folosit cu o binefăcătoare parcimonie de ele) îl ajută prea puţin (în ultimele scenete TV din Germania, puţin înainte de a muri, nu mai există humorul dinainte, tăcerile nu mai sunt contrabalansate de concreteţea vitală a amănuntului colorat sau humoristic).

Richi s-a operat ieri (dr. Sinescu) de pietre la vezica urinară. Primit ieri scrisoare. M-am îmblânzit, iau ceea ce e bun, pozitiv în el şi în prietenia noastră. Normal, la 82 ani. Fiica lui spirituală. El, flatat, se vede în rolul lui Montaigne, în raport cu Mlle. de Gournay. Termină, înainte de operaţie, a 30-a carte.

1998

1 ianuarie ’98

Anul Nou! Ieri dimineaţă diaree puternică, urmată (după câteva reprize, între 4 şi 9 dim.) de un leşin, cu alunecare pe jos, pe mochetă, ţinută de Sorin (88 de ani, vai cum mi se strânge inima), întinsă, schimbată de pantalonii de la pijama (vai, săracul…), cheamă SAMU-ul.

Mă duc la Spitalul Rostand din Sèvres. Şed într-un scaun rulant 4 ore pe un coridor. O infirmieră îmi pune termometrul, îmi ia sânge. Nu vine nici un doctor. Îngheţ, picioarele sunt sloi, pe coridor nu e frig, dar e curent. Rog pe infirmieră să mă lase să stau în sala de aşteptare. – Aveţi răbdare. Aici e spital de urgenţă. E foarte multă lume, nu numai dumneavoastră. După 4 ore, un medic îmi dă o reţetă contra diareei. Acasă, sleită, deprimată. Petre, anunţat de Sorin că-s la spital, vine acolo, pe urmă îl cheamă la el acasă, la masă.

Diareea s-a oprit. Nici gazele, nici deprimarea, nu. Ascultăm, între 11-15, concertul de Anul Nou de la Viena. Dirijor, Zubin Mehta, ca şi în anii trecuţi.

Din *Carnetele* lui Cioran 1950-1972, publicate 1997 de tovarăşa lui de viaţă, Simone Boué. În afara gimnasticii ideilor, cred că cititorilor, multora dintre ei, le dă o bună stare lectura acestor însemnări negre-pesimiste, cioräneşte, simţindu-se mai echilibraţi, mai puţin urmăriţi de gânduri dezolante, mai siguri pe ei. Un fel de catharsis şi ăsta!

Când Petre ne cheamă la telefon, fac o greşeală: – De ce nu mi-a spus şi mie, ştia că B. s-a împăcat cu frate-său? Că petrec revelionul împreună? Ştia că mă necăjea cearta lor la cuţite (*La harcelèrie Julouville*). Îmi aruncă fraza, comparaţia pe care o prevedeam: – Aşa o să fie şi cu mine şi Tudor. N-or să se mulţumească cu 50 mii fr. – Dar e o sumă ridicolă.

Şi atunci, ţine-te…

Că trebuie să fiu lucidă, să privesc adevărul în faţă. Ştim noi că el cheltuieşte cu noi peste 10 mii fr. pe lună? Bine, el a fost artistul familiei şi acum are copii, greutăţi… Dar să spun că e o sumă ridicolă când el nici zece la sută n-a cheltuit din ce costaţi voi…Trebuie să fii lucidă.

— De unde ştii că nu sunt?

— Uiţi.

Mie, de la nervi, mi se lasă durerea în burtă, începe să gâlgâie…

O, Doamne, ce-am ajuns, să ne muştruluiască şi să ne judece „copilul”.

În fond are dreptate.

Cum ne-am aşternut, aşa dormim. Ca greierele am cântat. Nimic nu ne-am îngrijit, la timp, pentru bătrâneţe.

Doi uituci, cu spinarea încovoiată, sub ani şi sub biciul milei. Şi al bunătăţii cu gura slobodă, cu reproşuri permanente care împroaşcă (în direcţia celor în puterea lui, în speţă a mea).

Răul psihic şi cel fizic sunt simbiotice, simultane, la mine. Azi, în timp ce Petre mă judeca, a început răul în burtă, care n-a mai încetat nici acum, seara.

A telefonat Petre dacă vrem să venim să mâncăm cu el. Ăsta e Petre. Şi Sorin şi eu suntem foarte obosiţi. Am mulţumit frumos, fără ciudă, fără resentimente şi ne-a părut rău că nu mergem.

Săracu’ Petre! Seara, până târziu după 10, lucrează ca să ne hrănească pe toţi.

12 ianuarie ’98, Chaville

Nu mai citesc decât foarte rar opere de ficţiune. Romanele poliţiste, „criminels”, filmele de groază, de catastrofe nu mă mai interesează. Nu le pot nici suporta psihic.

Ceea ce mă pasionează sunt enigmele omului, ale „umanităţii pierdute”. Ale idealului transformat în oroare, ale istoriei de neînţeles până la capăt, pe care am trăit-o.

Bătrâneţea asta înaintată înseamnă pierdere de timp. Bolile, încetineala pulverizează timpul.

Mi-am propus să transcriu vechi însemnări. Poate cândva, în România, ar putea interesa. Printr-o societate de transport, „Eurotime”, am trimis la Chaville caietele (foile risipite, carnetele). De mai bine de o lună suntem aici, la Chaville, şi n-am transcris decât o jumătate de pagină. În ritmul ăsta, mi-ar trebui o sută de vieţi.

Mă întreb şi ce rost au notele şi rezumatele (unele şcolăreşti) pe care le-am făcut în ultimii ani, din cărţile pe care le-am citit? Pe lumea cealaltă, n-am cititori, nici interlocutori. Apropo: valuri, valuri se abat asupra mea gândurile negre, viermi, bulgări reci, grei de pământ…

sau flăcările care-mi ard ochii…

sau viziunea jafului care va fi în apartamentul 10 din Bd. Dacia, totdeauna însoţită de amintirea jafului la moartea Bubulinei din *Zorba Grecul*.

Ştiu că e o formă de psihoză şi caut să alung obsesiile astea. Ele

revin, de obicei spre dimineaţă, când încă sunt obosită, mi-e somn şi năvala viziunilor lugubre nu mă lasă să dorm. Mă sperie tare şi decăderea noastră psihică, fizică, dar mai ales cea intelectuală, memoria, puterea de judecată, irascibilitatea şi încăpăţânarea infantilă.

Am uitat, şi eu şi Sorin, numele profesorului Iorgu Iordan. Dimineaţa, după o noapte mai liniştită, primul nume, după ce mi-am spus: „dar era de origine bulgară” a fost al lui.

Şi ieri, după expoziţia Paul Elie Rousou, la muzeul Maurice Denis, de la Musée du Prieuré, din Saint Germaine-en-Laye, am vrut să fac o apropiere a lui de cel mai marcant reprezentant vienez a lui Art-Nouveau (Deco) şi n-am găsit în memorie numele lui Gustav Klimt. În maşină, în drum spre casă, mi l-a spus Petre…

Ar trebui, probabil (mai mult ca sigur!) să mă operez de cataractă. Amân mersul la doctor Robert ca să nu aud verdictul. Toată lumea se operează când trebuie, mie mi-e frică.

Amestecul de milă sfâşietoare, spaimă de ce mai poate urma, când constat diversele semne ale senilităţii la Sorin (astea pot să mă mire?).

Joi 5 martie ’98

De când ne-am întors la Chaville, îmi promit să reiau notele de jurnal. Şi nu numai, şi transcrierea unor pagini vechi de decenii. Nimic. Boli. Spaime. Gospodărie. Gastroenterite (epidemie). Sorin, gravă infecţie cu Klebsielle, microb de spital, de la Foch. În urma unei endoscopii la vezica urinară – control după operaţia din martie trecut – Foch – chirurg Henry B. renumit. Suresnes.

Dedesubt alte viziuni: convoaiele nesfârşite spre groapă.

Azi, prima văcuţă franceză clonată, trebuia să apară la Târgul Agriculturii de la Paris. N-a apărut. Nu e vaccinată şi nu era nici în formă. *Marguerite, la charmante Marguerite*.

Se discută mult despre clonaj. Cercetări. E bine, nu e bine?

Abisul progresului.

Babe temătoare, şi eu, din ce în ce mai nostalgică. Mi-e dor de mama, de mama-mare, de casele bucureştene unde am locuit, de obiecte, de mirosuri, de un căţel, Bobi, un şpiţ alb, pe care nu ştiu de ce mama-mare l-a dat. Şi aş vrea s-o întreb: de ce l-ai dat? Nu era nici bătrân, nici bolnav. Şi chiar dacă ar fi fost… Doar îl iubeam cu toţii…

Toate se cufundă, se amestecă.

Mereu, îmi joacă, sărind afară din niciunde, din creierul care nu ştiu ce ascunde, câte o zdreanţă de cantilenă infantilă, un vers, două,

dintr-un proverb sau o locuţiune, sau un cântecel de mahala:

„ce-am avut şi ce-am pierdut...”

„eu sunt mic, tu fă-mă mare,
eu sunt slab, tu fă-mă tare...”

şi multe, multe altele...

11 martie ’98 Chaville

U c r o n i e nu e un termen născocit de Ricu Wald, cum credeam, în marea mea neştiinţă. L-am auzit, azi, la France Inter, comentat de filologul *en titre* al postului de radio şi mi-am amintit (sau am aflat?) că u t o p i e a fost creat de Thomas Moore/Morus. Iar locul (*topos*) era o insulă imaginară (vezi *Confesiuni* de Henri Wald, apărută recent). Cei neştiutori, ca mine, pot uşor înţelege că ucronie e creaţia lui Wald.

La restaurantul bătrânilor evrei, o centenară, Madame Bonne. Redusă la minimum posibil. Închipuieşte-ţi o pasăre – păsăruică, pliscul, clap-clap, turtit, bărbia clap-clap, teşită, strigă între gingii: ie-ia, ie-ie, când întârzie mâncarea. Vorbe n-am auzit din gura ei. Poartă ochelari cu multe dioptrii. Lentilele groase scapără în lumina sălii de mese. Părul alb, tuns scurt, cum îl purtau revoluţionarele ruse la început de secol XX (sau ca Ana Pauker). Dar ciufulit. Un rictus misterios, şăgalnic, îi inundă faţa. Nu ştiu, e o înţepeneală sau chiar surâde ştrengăreşte. Când strigă ie-ie, loveşte cu lingura în farfurie. E furioasă, dar şi veselă. Nicole, femeie între două vârste, mâna dreaptă a directoarei, chelneriţă, călcătorească şi şefă de protocol, se apropie de masa lui Madame Bonne. Cu glas tare, plin de tandră mânie, cum vorbeşti unui copil când îi refuzi ceva: *Non, non, non*, marcând fiecare non, în crescendo, ritmic, bubuit, bătând cu braţul îndoit, de sus în jos, dirijor în faţa orchestrei. E nu-ul relativ la prăjitură. Madame Bonne n-are voie. Acum, ie-ie-ul e tot mai slab, mai scârţâit. Nicole îi dă amestecul de fructe fierte, un fel de compot fără zahăr.

O infirmieră se apropie. O sărută pe obraz.. „Ie-ie”, Madame Bonne se înmoaie de tot, zâmbetul ei bate spre fericire. Ştie că e răsfăţată şi, îmi spun eu, se poartă ca atare! De ce să facă efortul de a articula cuvinte? Dar, mai poate?

Prind un moment, la sfârşitul dejunului, când sala se goleşte şi ea aşteaptă infirmiera şi fotoliul rulant. Mă apropii, o mângâi pe gheruţă. Întoarce spre mine lentilele groase, fixe, scăpărătoare:

— Ai copii? o întreb.

De parcă aş fi apăsat pe butonul de automat, răspunsul vine prompt, limpede:

— *Pas d’enfant.*

Surâsul e ambiguu, are ceva androgin tainic, dincolo de cele

lumeşti, aşa cum numai în tablourile lui Leonardo mi-a fost dat să văd.

Pe stradă:
Ea (84 ani): De ce mergi cu gura deschisă? Ţi se vede şi limba.
El (88 ani): tace.
Ea (în gând): Căţea! De ce umileşti omul? De ce pe el, care e cel mai bun, cea mai delicată fiinţă de pe lumea asta? De ce-ţi ies vorbe din gură care vin din nu ştiu ce drojdii de resentimente ale tale?
El (tace. A închis gura, dar nu de tot)
Ea (îl examinează pe furiş) – în gând: Te iubesc. Mai mult acum. Înainte, în tinereţe, doream mai tare alţi bărbaţi. Acum mă sfâşie mila şi frica de despărţire.
— Ai văzut că nu plouă? Ce fel de meteo a fost ăla de la televizor? De obicei, o nimeresc mai bine.
El: uite-l pe dl Petièr. Merge mai bine, mai repede de când cu noua proteză.
Ea: Păi are articulaţie la genunchi.
— Bonjour, Fernand!
Fernand: Bonjour, Madame! Bonjour, Monsieur!
Totul pare simplu. Nu e. Ei se cunosc de mult, schimbă zâmbete şi câteva cuvinte, despre vreme, despre accidentul pe care l-a avut acum 14 ani dl Petièr, dar el nu cunoaşte nici acum numele lor.
— La ce bun?
Într-adevăr. El e francez. Ei, nu. Asta nu înseamnează că el ar fi şovin. Că ar avea vreo umbră de dispreţ faţă de străini. Nici vorbă. Dar nu e curios. Nici cum o fi ţara aia de unde vin ei, nu-l interesează.

Duminică, 7 iunie ’98

Emoţionant Petre, când se simte vinovat şi în loc să atace, să acuze, să ironizeze, îşi recunoaşte unele greşeli.
— Când cu Supletube-ul… eu cu fumurile mele am ţinut morţiş să am titlul de director. Eram ceva „bizaroid”. Colectivul nu ştia de partea cui sunt. Mâncam cu conducerea. Le-am şi recomandat un restaurant, dar era prea scump. După o lună, mi-au dat un şut în fund… Nu mă pricepeam să lucrez într-un colectiv.

Poate că era răscolit de frumuseţea apartamentului din Vincennes? (El n-a reuşit aşa ceva!)

Miercuri 24 iunie, Chaville

Cu Guy despre fata lui, de 17 ani. D. grea problemă. Merge cu bărbaţi,

nu doarme acasă, nu mănâncă împreună cu ei, nu învaţă. Nu e prima oară că vorbim despre situaţia lor dramatică. D. a fost la psihiatru de vreo două ori. Nu mai merge. Ei, el şi soţia, merg în continuare. Da, facem greşeli mari, de când se nasc copiii. Era un copil supradotat, spune psihiatrul. Şi nu-şi dădeau seama. Avea mari forţe în ea, o energie extraordinară.

I-au cumpărat când era mică, un arici natural. Guy povesteşte cum a găsit-o, într-o zi, în grădină, cu ariciul mort în braţe. Plângea.

— L-am strâns prea tare, şi uite…

El l-a luat (cu scârbă – imită gestul) şi l-a zvârlit cât colo. Au trecut ani. Am întrebat-o într-o zi: „Îţi aminteşti de Cosago?”.

D. a răcnit: „Nu eu l-am omorât!”

Atunci, Guy şi-a dat seama (nu spune despre ce).

Eu îi povestesc despre Aline. Scena de duminică, de la masă. Cum i-a strigat lui taică-său: „Mă enervezi!”. S-a ridicat şi a plecat să mănânce în bucătărie.

Când Sorin îi spune lui Petre cum vorbea el cu părinţii, cum îi respecta:

— Erau alte vremuri!

Aflu, seara, de la Marie, că Aline a avut în oral, la „bac”: Montaigne. Mai mult nu ştie. (*Bac français, première*)

Vineri 26 iunie, Chaville

Vis de dimineaţă, plăcut. Răsfoiesc presa literară românească, pe care n-am văzut-o demult. La o rubrică: „Corespondenţe între tineri” găsesc de mai multe ori formula *De*, abreviere de la „Te desmoştenesc” şi asta înseamnează (în visul meu): mă îndepărtez de tine, mă separ, pentru că nu-mi place cum gândeşti, nu-mi place atitudinea ta retrogradă, primitivă, gândirea ta…

Zi mai bună. Nu e nici caniculă. Nu mai stările alea groaznice de angoasă. Deodată, când merg pe stradă şi mă cuprinde angoasa, oraşul din jurul meu mă înspăimântă, e ceva absolut rece, străin, în care şi noi suntem un corp străin (aproape nu mai ţin minte nimic din *L'étranger* al lui Camus. E şi acolo ceva asemănător??)

Nici un fir nu mă leagă de oraşul ăsta, Chaville, nici o amintire din copilărie, din tinereţe, nu are nimic din fiinţa mea, nici eu din a lui. Şi norii ăştia, foarte frumos aranjaţi pe cer, în degradeuri geometrice, *cartezieni*, cum i-am numit eu odată pentru totdeauna, n-au nimic din eminescienii: „Trecut-au anii ca nori lungi pe şesuri”…

Apropo de Camus. Azi la Radio France Inter: asasinarea unui cântăreţ kabil (berber din Kabilia – nordul Algeriei), asasinat politic, după masacrele oribile cu zeci de morţi – berberii sunt anti-islamişti (terorişti) sunt mai pro-francezi. Camus nu s-a putut decide. Avea o

poziţie „entre-deux”, neacceptată în timp de criză, de război. Ambiguitatea proprie unei sensibilităţi artistice ascuţite e respinsă şi fals interpretată şi de o tabără şi de cealaltă (trădător!). El îi cunoştea şi pe micii, sărmanii coloni francezi, cum erau ai lui: mama surdă, bolnavă pentru că nu-şi putuse face, în tinereţe, o operaţie… (*Le premier homme*).

Străină, într-un oraş străin. Senzaţie de gol, de cufundare în netimp. La fel în Bucureşti, unde m-am născut… Adânc mutilat de megalomanul Ceauşescu; parţial, foarte parţial sulemenit, „macdonaldesc” – sălbatic – capitalist, după căderea dictatorului şi schimbarea regimului politic. Sunt pierdută, ameţită de bătrâneţe şi de tot ce e a l t f e l decât în prima parte a vieţii mele, între Primul Război şi cel de Al Doilea Război. Stridenţele, zgomotele, turcismele, publicităţile, putreziciunile care debordează la suprafaţă, evidente chiar în centrul oraşului, unde locuim, nu discret împinse spre periferie, cum era altădată… Şi eu, bătrâna, şontâc-şontâc, în care nu mă recunosc, nici ea, nici bâlciul pestriţ. Altfel era bâlciul despre care am scris. Şi mafioţii aveau mustăţi în furculiţă, şi purtau redingote şi gulere înalte, scrobite cu colţuri întoarse…

La Bucureşti e şi mai rău decât la Chaville. Mă cufund şi mai tare în netimp. Nu şobolanii mă sperie, chiar dacă pot fi şi la noi, într-un bloc central, curăţat, situat între ambasade… Nu i-am întâlnit niciodată. Numai pe stradă. Am scris o poezie, acum vreo 2-3 ani, despre nunta lor. N-am publicat-o. E falsă. Ca piesele mele de teatru din anii ’50.

1999

10-11 ianuarie

Sorin a numărat 2.700 de versuri, adică circa 4 coli de autor. Prevăd că vor fi, cel puţin, opt coli de autor (cu versuri din perioada 40-60, reprezentative pentru acea epocă şi parte intrate în conştiinţa publicului: *Chemare, La masa verde* şi alte câteva. De discutat cu Geta [Dimisianu], cum fac din punct de vedere al manuscrisului.

Aşa îţi mai mângâi zilele posomorâte ale vârstei, când ba una, ba alta te roade, te mănâncă, la propriu, în piele, în carne, în vine sau în conştiinţa cam fleşcăită, care mereu aţipeşte, cum se întâmplă cu atâţia, căzuţi în copilărie…

Zodii şi interferenţe

Născută la 27 martie/10 aprilie 1914, poeta Maria Banuş avea să beneficieze – în ciuda unei constituţii fragile – de o longevitate literară contrară propriilor aşteptări. Chiar asediată de obsesiile sumbre ale epuizării prin îmbătrânire, râvnea să regăsească intactă emoţia aflării înaintea paginii albe cu condeiul în mână. S-a sfârşit în zorii zilei de 14 iulie 1999, la puţin timp după ce încredinţase hârtiei intenţia alcătuirii unei eventuale selecţii din recolta de versuri mai mult sau mai puţin recente. În caligrafia tremurată a acestor pripăşite rânduri pe o filă oarecare, palpită vibraţia testamentară a supremei dorinţe de rămânere în memoria urmaşilor ca lucidă slujitoare a versului, preocupată constant să-şi menţină proaspete, seducătoare, mijloacele originale de comunicare cu magia poeziei.

Debutul ei de răsunet, cu placheta *Ţara fetelor* (1937), introducea în lirica românească o sensibilitate puternic tributară voluptăţilor senzoriale, de o spontană ingenuitate, reflex şi încununare a descoperirii dragostei. Nici o altă poetă anterioară nu-şi exteriorizase cu similară frenezie capacitatea feminină de totală dăruire în actul iubirii, dincolo de convenţii şi prejudecăţi. Este semnificativă intenţia iniţială de a grupa o serie de poezii (între care unele intrate ulterior în componenţa *Ţării fetelor*) sub emblema frondei rezumate în sintagma *Zăbale rupte* (vezi introducerea la „audio-book-ul" editat de Casa Radio, 2009).

Căutarea şi exprimarea propriei identităţi a însemnat pentru Maria Banuş strădania, uneori obstrucţionată de iluzii, de a concilia zbuciumul existenţei efemere cu revelaţiile împlinirii sub veghea spiritului lucid. „Zbucium" şi „Bucurie" reprezintă repere frecvent invocate de poetă, expresie a antinomiilor pe care încerca să le depăşească în concordanţă cu viziunea melioristă asupra societăţii. *Bucurie* s-a chemat volumul ei din 1949, irigat de o stare stenică a aşteptărilor legate de promiţătoare prefaceri în relaţiile umane pe urma radicalelor răsturnări politico-sociale din epocă. Până să se dumirească asupra procentului parazitar de utopie din spectacolul transformărilor impuse prin programe silnice, producţia poetei a plătit un greu tribut dogmatismului totalitar (*Magnet*, 1962, *Diamantul*, 1965, ca să nu mai pomenim piese de factură propagandistică: *La masa verde* ori *Ţie-ţi vorbesc Americă*!). Încercările sale timide de a se sustrage îngrădirilor cenzurii au fost suspectate de evazionism şi catalogate drept „intimism" primejdios. Supusă criticilor aberante, marginalizată, marcată de inhibiţii, Maria Banuş avea să-şi regăsească

tonusul original cu destulă dificultate (*Portretul din Fayum*, 1970, *Oricine şi ceva*, 1972, *Noiembrie inocentul*, 1981, *Fiesta*, 1990).

În tot acest răstimp de debusolări, rătăciri în hăţişurile poruncilor de partid, vicisitudini lăuntrice grave, stigmatizări şi titanică voinţă a redresării, reazemul scriitoarei l-au constituit caietele discret botezate *Însemnările mele*. Este un jurnal intim ţinut cu intermitenţe câteva bune decenii, între 1927 şi 1999, poate cea mai amplă scriere de acest tip în epoca modernă a literaturii noastre, deloc săracă în mărturii cu caracter reflexiv-autobiografic. O fereastră, în orice caz, revelator deschisă spre un destin al creatorului dramatic expus furtunilor istoriei. Întreg parcursul labirintic al Mariei Banuş se cristalizează pe întinderea a zeci de caiete, echivalente cu mii de file manuscrise, ajunse prin grija fiilor poetei, Petre şi Tudor, în fondurile de patrimoniu ale Bibliotecii Academiei Române. (G.Ş.)

Fotografii din arhiva familiei



1. Coana Raveica împreună cu Anette şi Marcus Gutman



2. Max şi Anette, împreună cu Coana Raveica



3. Anette, cca 1900



4. Anette anii ’20



Curriculum vitae

Scot din cufăr albumul.
Vechea fotografie
În costum naţional, doica din Cisnădie.
Iie albă, alesături negre,
boboadă cu franjuri,
ghete înalte, cochete.
Catrinţa cu negru şi alb,
nobil mariaj de culori;
Irene Papas în Electra.
Şi eu, mormoloc urâţel
în braţele doicei.
Ţin strâns în pumn
Coltucul de pâine,

ca să tac, să nu mă zbat…

(manuscris inedit)

5. Marioara în braţele doicei



6. Marioara (1 an), în braţele tatălui, Max (41 ani) 1915



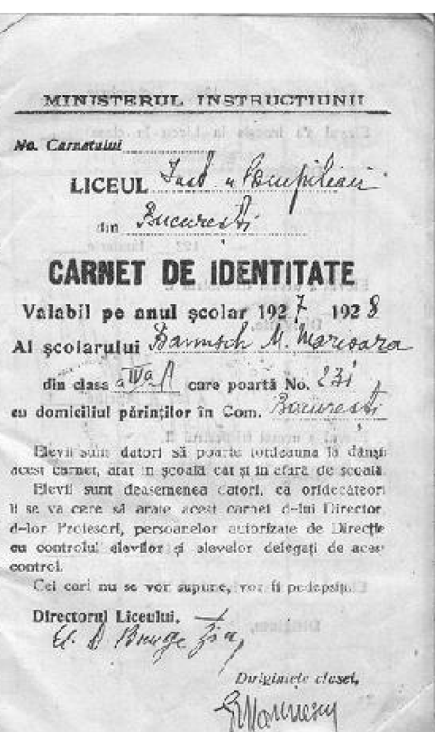
7. Anette si Jacques la Călimăneşti, 1936



8. Marioara la 9 ani, în doliu după tatăl ei, Max, 1923



Fotografia se va lipi la locul indicat. Direcția școalei va stampila fotografia, în așa fel ca stampila să fie aplicată jumătate pe fotografie și jumătate pe carnet. Acest carnet de identitate dă drept elevului a călători în vacanțe pe C. F. R. o singură călătorie la ducere și una la întoarcere (cl. II sau III) numai la trenurile expresse, accelerate și personale plătind 50% din taxele normale. Elevul va prezenta la control carnetul purtând o viză specială a Direcțiunii școalei, la fiecare vacanță, că a urmat regulat cursurile până la această dată. - Adresa Direcției Generale C. F. R. No. 18.582/4.398 C. [illegible]. Valabile pentru elevii cari nu au domiciliul părinților în orașul unde se află școala.



MINISTERUL INSTRUCȚIUNII

No. Carnetului

LICEUL Inst. Pompilian

din București

CARNET DE IDENTITATE

Valabil pe anul școlar 1927 1928

Al școlarului Barasch M. Marioara

din clasa a IVa A care poartă No. 231

cu domiciliul părinților în Com. București

Elevii sunt datori să poarte totdeauna la dânșii acest carnet, atât în școală cât și în afară de școală.

Elevii sunt deasemenea datori, ca oridecâteori li se va cere să arate acest carnet d-lui Director, d-lor Profesori, persoanelor autorizate de Direcție cu controlul elevilor și elevelor delegați de acest control.

Cei cari nu se vor supune, vor fi pedepsiți.

Directorul Liceului,

Dirigintele clasei,

9. Marioara, Carnet identitate elev, Institutul „Pompilian”, 1927-1928



10. Marioara, sus în mijloc, Institutul „Pompilian”, 1929



Uniunea Avocatilor
din Romania
Baroul Ilfov
Carte de Stagiar
No. 2869
D-ra Baruch Marioara
este stagiar în acest barou
fiind înscris la 13 Iunie
1935 prin Decizia No. 220
Decan
Secretar
1935 Iulie 5

11. Legitimaţie de avocat stagiar, Baroul Ilfov, 1935



12. Marioara, 1936



13. Marioara, cca 1937



14. Împreună cu Sorin la munte, 1937-’38



15. Împreună cu Sorin la Galaţi, cca ’37-’38



16. Împreună cu Sorin la Mamaia, 1940



17. Zărneşti, august 1937, cu Octav Şuluţiu, Ştefan Baciu, Eugen Jebeleanu



18. Richi (Constantin Ionescu-Gulian)



19. Familia lui Sorin, 1937



20. Împreună cu bunica, Coana Raveica, cca 1936



1. Maria Banuş cu fiul cel mare, Petre (născut în 1945)

2. Carnet de membru al Societăţii Scriitorilor Români, 1945

3. Carte de membră a Uniunii Scriitorilor din Republica Populară



Proletari din toate țările, uniți-vă!

Semnătura titularului.

UNIVERSITATEA SERALĂ DE MARXISM-LENINISM
DE PE LÂNGĂ C. C. AL P. M. R.

CERTIFICAT DE ABSOLVIRE

Nr. 157.

Tovarășul Banus Maria

a absolvit cursurile Universității serale de marxism-leninism în anul de studii 1949—1951, cu calificativul Foarte bine

Director,

4. Certificat de absolvire al Universităţii de marxism-leninism, 1951



„Scriitorii uniți în rîndurile Uniunii Scriitorilor din R. P. R. consideră că literatura are sarcina de a lua parte în mod activ la lupta împotriva claselor exploatatoare, împotriva obscurantismului, împotriva imperialismului — dușman de moarte al păcii, culturii, independenței popoarelor și progresului."

„Sarcina de onoare a literaturii este educarea omului nou, socialist, care se naște în procesul muncii și al luptei pentru construirea socialismului în țara noastră."

Din Statutul Uniunii Scriitorilor
din R. P. R.

UNIUNEA SCRIITORILOR DIN R. P. R.

Carnet de membru

Nr. 24

Numele Banus

Prenumele Maria

Data eliberării carnetului 15 Oct. 1954

PREȘEDINTE,

Secretar,

5. Carnet de membră a Uniunii Scriitorilor, 1954



6. La Valea Vinului, cu Petre şi Tudor, 1958



7. Cu Mihail Sadoveanu, 1961



8. Cu poetul francez Eugen Guillevic



TESSERA N. 275

IL TITOLARE

IL PRESIDENTE

1 GEN. 1964

Il Signor MARIA BANUŞ

residente

a BUCUREŞTI (R.P.R.)

è Socio della

Comunità Europea

degli Scrittori

Comunità Europea Scrittori 1963

Comunità Europea Scrittori 1964

9. Legitimaţie de membră a Comunità Europea degli Scrittori, 1964

10. La Roma, împreună cu Salvatore Quasimodo, Giancarlo Vigorelli,

Eugen Jebeleanu, 1961



11. La Bran, împreună cu Yvonne Hasan, Nicolae Tertulian, Alecu, 1973-’74



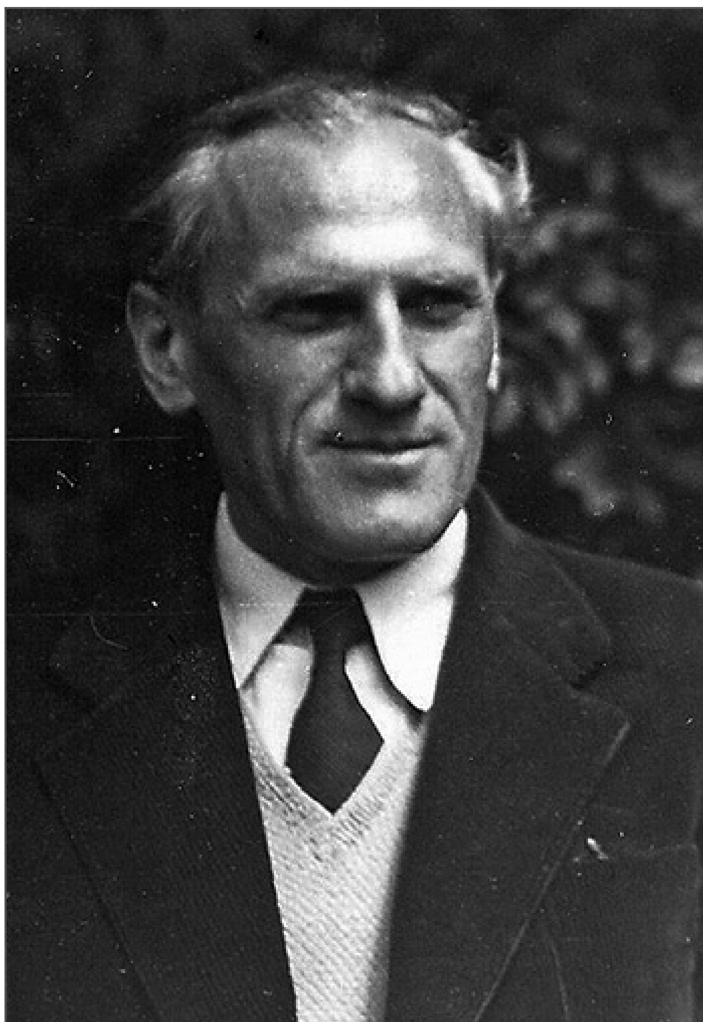
12. Cu Sorin Banuş la Paris, 1976



13. La Bran, cu Dumitru şi Constanţa Micu, 1977



14. Cu Florin Mugur la Sinaia, 1978



15. Sorin Banuş, 1984



16. Marioara şi Sorin Banuş, anii ’80



17. Marioara şi Sorin Banuş, Chaville, 1994



18. Marioara şi Sorin Banuş, Chaville, 1994



19. Marioara şi Sorin Banuş, Chaville, 1995



20. Împreună cu nepoata, Alexandra, 1998

Cuprins